EL-İSTİŞFÂ FÎ TERCEMETİ'Ş-ŞİFÂ

Şifâ-i Şerîf Tercümesi

ŞEYHÜLİSLÂM EBÛ İSHAKZÂDE İSHAK EFENDİ

TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 225

Edebiyat ve Sanat Serisi	:	51
Kitabın Adı	:	EL-İSTİŞFÂ FÎ TERCEMETİ'Ş-ŞİFÂ Şifâ-i Şerîf Tercümesi
Müellifi	:	Şeyhülislâm Ebû İshakzâde İshak Efendi (ö. 1147/1734)
Özgün Dili	:	Osmanlı Türkçesi
Hazırlayan	:	Dr. Fakirullah Yıldız Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
Editör	:	Muhammed Said Güler, Yazma Eser Uzmanı
Son Okuma	:	Fatih Kablan, Yazma Eser Uzmanı
Arşiv Kayıt	:	İstanbul Arkeoloji Müzesi Ktp., Nr. 93 Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Laleli Nr. 397 Tire Necip Paşa Ktp., Nr. 112 TSMK, Emanet Hazinesi, Nr. 656
Kapak Görseli	:	Beyazıt Yazma Eser Ktp. Umumi Nr. 1270'te kayıtlı *Delâilü'l-Hayrât*'ta yer alan Medine tasviri
Kitap Tasarım	:	Avni Alan
Baskı	:	Matsis Matbaa A.Ş. Tevfikbey Mh. Dr. Ali Demir Cd. No: 51 Sefaköy - İstanbul Tel: 0 (212) 624 21 11 - www.matsisprint.com Sertifika No: 75309
Baskı Yeri ve Yılı	:	İstanbul 2024
Baskı Miktarı	:	1. Baskı, 1000 adet

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Şeyhülislâm Ebû İshakzâde İshak Efendi

Şifâ-i Şerîf Tercümesi, *el-İstişfâ fî Tercemeti'ş-Şifâ*

1. İslâm Tarihi, 2. Siyer, 3. Hz. Peygamber, 4. Kâdî İyâz, 5. Şeyhülislâm Ebû İshakzâde İshak Efendi

ISBN: 978-975-17-5861-3

Copyright © Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. Her hakkı mahfuzdur.

Bütün yayın hakları *Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı*na aittir. Başkanlığın izni olmaksızın tümüyle veya kısmen, hiçbir yolla ve hiçbir ortamda yayımlanamaz ve çoğaltılamaz.

T. C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı

Süleymaniye Mah. Kanuni Medresesi Sok. No: 5, 34116 Fatih / İstanbul

Tel.: +90 (212) 511 36 37

Faks: +90 (212) 511 37 00

tuyek@ktb.gov.tr

www.yek.gov.tr

EL-İSTİŞFÂ FÎ TERCEMETİ'Ş-ŞİFÂ

ŞİFÂ-İ ŞERÎF TERCÜMESİ

(İNCELEME-TENKİTLİ METİN)

ŞEYHÜLİSLÂM EBÛ İSHAKZÂDE İSHAK EFENDİ
(ö. 1734)

Hazırlayan
Fakirullah Yıldız

Editör
Muhammed Said Güler

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

TAKDİM

İnsanlık tarihi, akıl ve düşünce sahibi bir varlık olan insanın kurduğu medeniyetleri, medeniyetler arasındaki ilişkileri anlatır. İnsan, zihnî faaliyetlerde bulunma kabiliyetiyle bilim, sanat ve kültür değerleri üretir, ürettiği kültür ve düşünce ile de tarihin akışına yön verir.

Medeniyetler, kültürler, dinler, ideolojiler, etnik ve mezhebî anlayışlar arasındaki ilişkiler kimi zaman çatışma ve ayrışmalara, kimi zaman da uzlaşma ve iş birliklerine zemin hazırlamıştır.

İnsanların, toplumların ve devletlerin gücü, ürettikleri kültür ve medeniyet değerlerinin varlığıyla ölçülmüştür. İnsanoğlu olarak daha aydınlık bir gelecek inşa edebilmemiz, insanlığın ortak değeri, ortak mirası ve ortak kazanımı olan kültür ve medeniyet değerlerini geliştirebilmemizle mümkündür.

Bizler, Selçuklu'dan Osmanlı'ya ve Cumhuriyet'e kadar büyük devletler kuran bir milletiz. Bu büyük devlet geleneğinin arkasında büyük bir medeniyet ve kültür tasavvuru yatmaktadır.

İlk insandan günümüze kadar gökkubbe altında gelişen her değer, hakikatin farklı bir tezahürü olarak bizim için muteber olmuştur. İslâm ve Türk tarihinden süzülüp gelen kültürel birikim bizim için büyük bir zenginlik kaynağıdır. Bilgiye, hikmete, irfana dayanan medeniyet değerlerimiz tarih boyunca sevgiyi, hoşgörüyü, adaleti, kardeşlik ve dayanışmayı ön planda tutmuştur.

Gelecek nesillere karşı en büyük sorumluluğumuz, insan ve âlem tasavvurumuzun temel bileşenlerini oluşturan bu eşsiz mirasın etkin bir şekilde aktarılmasını sağlamaktır. Bugünkü ve yarınki nesillerimizin gelişimi, geçmişimizden devraldığımız büyük kültür ve medeniyet mirasının daha iyi idrak edilmesine ve sahiplenilmesine bağlıdır.

Felsefeden tabâbete, astronomiden matematiğe kadar her alanda, Medine'de, Kâhire'de, Şam'da, Bağdat'ta, Buhara'da, Semerkant'ta, Horasan'da, Konya'da, Bursa'da, İstanbul'da ve coğrafyamızın her köşesinde üretilen değerler, bugün tüm insanlığın ortak mirası hâline gelmiştir. Bu büyük emanete sahip çıkmak, bu büyük hazineyi gelecek nesillere aktarmak öncelikli sorumluluğumuzdur.

Yirmi birinci yüzyıl dünyasına sunabileceğimiz yeni bir medeniyet projesinin dokusunu örecek değerleri üretebilmemiz, ancak sahip olduğumuz bu hazinelerin ve zengin birikimin işlenmesiyle mümkündür. Bu miras bize, tarihteki en büyük ilim ve düşünce insanlarının geniş bir yelpazede ürettikleri eserleri sunuyor. Çok çeşitli alanlarda ve disiplinlerde medeniyetimizin en zengin ve benzersiz metinlerini ihtiva eden bu eserlerin korunması, tercüme ya da tıpkıbasım yoluyla işlenmesi ve etkin bir şekilde yeniden inşa edilmesi, Büyük Türkiye Vizyonumuzun önemli bir parçasıdır. Bu doğrultuda yapılacak çalışmalar, hiç şüphesiz tarihe, ecdadımıza, gelecek nesillere ve insanlığa sunacağımız eserleri üretmeye yönelik fikrî çabaların hasılası olacaktır. Her alanda olduğu gibi bilim, düşünce, kültür ve sanat alanlarında da eser ve iş üretmek idealiyle yeniden ele alınmaya, ilgi görmeye, kaynak olmaya başlayan bu hazinelerin ülkemize ve tüm insanlığa hayırlar getirmesini temenni ederim. Aziz milletimiz, bu kutsal emaneti yücelterek muhafaza etmeyi sürdürecektir.

Recep Tayyip Erdoğan
Cumhurbaşkanı

İÇİNDEKİLER

TAKDİM 4

ÖNSÖZ 9

KISALTMALAR 12

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ 13

İNCELEME 15

TÜRK EDEBİYATINDA HZ. PEYGAMBER *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* KONULU TÜRLER VE *ŞİFÂ-İ ŞERÎF*'İN BUNLARLA İRTİBATI 16

a. Siyer ve Megāzî 16

b. Şemâil 17

c. Hilye 17

d. Hasâis 18

e. Delâilü'n-Nübüvve 19

KĀDÎ İYÂZ'IN HAYATI, İLMÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ 20

a. Kādî İyâz'ın Hayatı ve İlmî Şahsiyeti 20

b. Kādî İyâz'ın Eserleri 22

KĀDÎ İYÂZ'IN *EŞ-ŞİFÂ Bİ-TA'RÎFİ HUKŪKİ'L-MUSTAFÂ* ADLI ESERİ 24

a. *eş-Şifâ bi-Ta'rîfi Hukūki'l-Mustafâ*'nın Sebeb-i Telifi 24

b. *eş-Şifâ bi-Ta'rîfi Hukūki'l-Mustafâ*'nın Tertibi, Usulü ve Kaynakları 25

c. *eş-Şifâ bi-Ta'rîfi Hukūki'l-Mustafâ*'nın Türkçe Tercümeleri 27

ŞEYHÜLİSLÂM EBÛ İSHAKZÂDE İSHAK EFENDİ'NİN AİLESİ, HAYATI, ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ 32

a. Şeyhülislâm İshak Efendi'nin Ailesi 32

Dedesi 32

Babası 32

b. Şeyhülislâm İshak Efendi'nin Hayatı 33

c. Şeyhülislâm İshak Efendi'nin İlmî, Edebî, Ahlâkî ve Tasavvufî Şahsiyeti 37

d. Şeyhülislâm İshak Efendi'nin Eserleri 39

EL-İSTİŞFÂ FÎ TERCEMETİ'Ş-ŞİFÂ'NIN ŞEKİL VE MUHTEVA YÖNÜNDEN İNCELENMESİ 40
a. *el-İstişfâ fi Tercemeti'ş-Şifâ*'nın Sebeb-i Telifi 40
b. *el-İstişfâ fi Tercemeti'ş-Şifâ*'nın Telif Tarihi 43
c. *el-İstişfâ fi Tercemeti'ş-Şifâ*'nın Nüshalarının Tavsifi 45
d. *el-İstişfâ fi Tercemeti'ş-Şifâ*'nın Bölümleri ve Muhtevası 51
e. *el-İstişfâ fi Tercemeti'ş-Şifâ*'nın Üslup ve Dil Özellikleri 65
1. Üslup Özellikleri 65
2. Dil Özellikleri 72
Mütevâzî Seci (Sec'-i Mütevâzî) 73
Mutarraf Seci (Sec'-i Mutarraf) 73
Murassa' Seci (Sec'-i Murassa') 73
3. Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* Vasıflarının İfade Tarzı 74
4. Diğer Peygamberler, Melekler, Sahâbe, Tâbi'în ve İslâm Âlimlerinin Tavsifi 86
5. Yerilen Kişilerin Tavsifi 89

SONUÇ 90
METNİN TESİSİNDE TAKİP EDİLEN USUL 93
TENKİTLİ METİN 99
EL-İSTİŞFĀ FĪ TERCEMETİ'Ş-ŞİFĀ 101
KAYNAKÇA 857
DİZİN 873
EKLER 891

ÖNSÖZ

Çok yönlü ilmî kişiliğiyle tanınan Kādî İyâz'ın, mevzularını âyet, hadîs, İslâm hukuku, dil ve edebiyat gibi pek çok cihetten ele aldığı ve önde gelen siyer-megāzî, kelâm ve tasavvuf âlimlerinin eserlerinden faydalanarak 535/1140-41 tarihinde Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* Müslümanlar üzerindeki haklarını belirlemek ve ona karşı muhabbeti güçlendirmek maksadıyla telif ettiği *eş-Şifâ bi-Ta'rîfi Hukūki'l-Mustafâ*, Türk-İslâm dünyasında daha ziyade *Şifâ-i Şerîf* adıyla şöhret bulmuştur. Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* örnek hayatını topluma aktarmak gayesiyle siyer-şemâil-delâil-hasâis sahasında ortaya konmuş en güzide eserlerden biri olan ve üzerine pek çok şerh, hâşiye, ihtisar ve tercüme çalışması yapılmış bulunan *Şifâ*, yazıldığı tarihten itibaren İslâm dünyasında büyük ilgi görmüş ve Haremeyn'den Balkanlar'a, Fas, Tunus ve Cezayir'den Hindistan'a, İstanbul'dan Afrika içlerindeki Mali'ye kadar Müslümanların yaşadığı hemen her coğrafyada okunagelmiştir.

Birçok ilim ve devlet adamı yetiştirmiş bir aileden gelmekte olup 17. yüzyılın ikinci yarısı ile 18. yüzyılın ilk yarısında (1679-1734) yaşamış olan Şeyhülislâm Ebû İshakzâde İshak Efendi iyi bir medrese eğitimi almış, Arapça ve Farsçaya hakkıyla vakıf hâle gelerek ilmî kudreti, edebiyata vukufiyeti ve güzel ahlâkı ile temayüz etmiş ve kendisi hakkında bilgi veren kaynakların da bu hususlarda ittifak etmiş olduğu bir şahsiyettir. Şeyhülislâm İshak Efendi'nin İstanbul kadılığı, III. Ahmed'in (1703-1730) padişahlığı ve Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın (ö. 1143/1730) sadrazamlığı dönemine tesadüf etmektedir. Bu dönemde Damad İbrahim Paşa tarafından âlim, şair ve ediplerden müteşekkil bir heyet oluşturularak Arapça, Farsça, Yunanca, Latince ve Almancadan çeşitli eserler Arapça ve Türkçeye tercüme ettirilmiştir. İshak Efendi de zikredilen heyet içinde yer almış ve Kādî İyâz'ın meşhur eseri *eş-Şifâ bi-Ta'rîfi Hukūki'l-Mustafâ*'sını *el-İstişfâ fî Tercemeti'ş-Şifâ* adıyla, ayrıca Ebu'l-Leys es-Semerkandî'nin *Bustânü'l-Ârifîn* adlı eserini *el-Kasru'l-Metîn* ismiyle Türkçeye tercüme etmiştir. Yine aynı dönemde matbaa kurulmuş ve İshak Efendi, matbaada basılmış ilk kitap olan *Vankulu Lügati*'nin tashihinde görev almıştır. Bizim tespitimize göre İshak Efendi'nin *el-İstişfâ fî Tercemeti'ş-Şifâ*'sının *Şifâ*'nın ilk Türkçe tercümesi olması kuvvetle muhtemeldir.

Çalışmamızın inceleme bölümünde evvela *Şifâ*'nın Türk edebiyatının edebî türleri içerisindeki yeri tespit edilmeye çalışılmış ve eserin siyer-megāzî, şemâil, hilye, hasâis ve delâilü'n-nübüvve gibi Resûl-i Ekrem'i *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* konu alan türlerin özelliklerini bünyesinde barındırması dolayısıyla bu türlerin tanımları verilmiştir. Sonra *Şifâ* müellifi Kādî İyâz'ın hayatı, ilmî kişiliği ve eserleri, *Şifâ*'nın telif sebebi, tertibi, usulü ve kaynakları hakkında bilgi verilerek mezkûr eserin Türkçe tercümelerinin tespitine gayret edilmiştir. *Şifâ* üzerine daha evvel yapılan günümüz araştırmalarında eserin Türkçe tercümeleri sıralanırken bazen tercüme metninin yanlış isme isnat edildiği, bazen de mevcut tercüme nüshaları tavsif edilirken bir diğer tercümeye ait nüsha bilgisinin paylaşıldığı fark edilmiş, dolayısıyla *Şifâ* tercümelerinin, özellikle 18. ve 19. yüzyılda yapılan tercümelerin gerek yazma ve gerekse matbu nüshaları tarafımızdan incelenerek bunların muhtevasına ve nüsha bilgilerine dair malumat verilmiştir. İncelemenin sonraki bölümünde mütercim Şeyhülislâm Ebû İshakzâde İshak Efendi'nin hayatına, ailesine ve eserlerine ilişkin elde edilen veriler ortaya konularak *el-İstişfâ fî Tercemeti'ş-Şifâ*'nın şekil ve muhteva özellikleri sıralanmıştır. Bu cümleden olarak; *el-İstişfâ*'nın telif sebebi ve telif tarihiyle alakalı bilgi verilmesinden sonra eserin nüshaları tavsif edilmiş, sonrasında muhtevaya yönelik malumat sunulmuştur. *Şifâ*'nın bütün kısım, bâb ve fasıllarını ihtiva eden *el-İstişfâ*'da İshak Efendi her ne kadar eserin aslına sadık kalmış olsa da, yer yer *Şifâ*'nın aslıyla *el-İstişfâ*'nın fasılları arasında başlıklandırmadan kaynaklı bazı ihtilafların mevcut olduğu saptanmış ve ilgili yerlerde bu farklılıklar hakkında bilgi verilmiştir. Keza İshak Efendi'nin *Şifâ*'yı tercüme ederken *Şifâ* üzerine kaleme alınan diğer şerhlerden de istifade ederek iktibaslarda bulunduğu anlaşılmış ve söz konusu şerhler de tarafımızdan tespit edilmeye çalışılmıştır. *el-İstişfâ*'nın üslup ve dil özelliklerine değinildikten sonra Hz. Peygamber *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* başta olmak üzere peygamberlerin, meleklerin, sahâbîlerin ve İslâm âlimlerinin *el-İstişfâ* metninde geçen vasıfları ve bu zevatın tavsif edilme tarzı çok sayıda örnekle ortaya konulmuş, bunu müteakip de tenkitli metnin kuruluşunda izlenen yol ibraz edilmiştir. Çalışmanın metin bölümünde ise son derece müsecca bir üslupla kaleme alınan *el-İstişfâ fî Tercemeti'ş-Şifâ*'nın, hâmişlerinde mütercim Şeyhülislâm İshak Efendi'nin

bizzat kendi hattıyla eserin tashihine dair notlandırmalarının yer alması ve kendisi tarafından baştan sona gözden geçirilmiş bir nüsha olması dolayısıyla İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi'nde (nr. 93) kayıtlı nüshası esas alınarak ve gerektiği yerlerde diğer nüshalardan da istifade edilerek eserin transkripsiyonlu metni ortaya konulmuştur.

el-İstişfâ metninde geçen hadîs-i şerîflerin tahrici ve şahısların biyografik bilgileri verilirken Prof. Dr. M. Yaşar Kandemir hocanın kıymetli çalışması *Şifâ-i Şerîf Şerhi*'nden -kendisinden izin alınarak- istifade edilmiştir. Bu vesileyle M. Yaşar Kandemir hocaya teşekkürlerimi arz ederim.

Evvelemirde doktora tezi olarak hazırlanan bu çalışmanın tüm aşamalarını takip edip bana yol gösteren kıymetli hocam Doç. Dr. Bünyamin Ayçiçeği'ne, doktora eğitimim boyunca ilmî birikiminden istifade ettiğim hocalarım Prof. Dr. Ali Öztürk ve Doç. Dr. Reyhan Çorak'a, çalışma süresince fikir alışverişinde bulunduğum hocam Maruf Toprak ile kıymetli dostlarım Celal Volkan Kaya, Dr. Ensar Karagöz ve *el-İstişfâ* metnini baştan sona kendisiyle mukabele ettiğim Fatih Kablan'a, yazma nüshaların temini hususunda yardımını esirgemeyen değerli mesai arkadaşım Gülseren Tankuş'a, çalışmanın editörlüğünü deruhte eden Yazma Eser Uzmanı Muhammed Said Güler'e ve ayrıca kendi aile efradıma şükranlarımı arz ederim. Ayrıca eserin basımını gerçekleştiren Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanı Prof. Dr. Ferruh Özpilavcı'ya, yayın sürecindeki destekleri için Çeviri ve Yayım Dairesi Başkanı Erhan Yıldız'a ve hem tez sürecinde hem de yayın sürecindeki önerileri ve emekleri için Doç. Dr. Göker İnan ile Dr. İsmet İpek'e teşekkürlerimi sunarım.

Fakirullah Yıldız
İstanbul 2024

KISALTMALAR

age.	:	adı geçen eser
agm.	:	adı geçen makale
agt.	:	adı geçen tez
b.	:	bin, ibn
bkz.	:	bakınız
bs.	:	basım
bt.	:	binti
c.	:	cilt
çev.	:	çeviren
ed.	:	editör
haz.	:	hazırlayan
hz.	:	Hazreti
Ktp.	:	Kütüphanesi
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı
nr.	:	numara
nşr.	:	neşreden
ö.	:	ölüm tarihi
s.	:	sayfa
SBE	:	Sosyal Bilimler Enstitüsü
t.y.	:	yayın tarihi yok
thk.	:	tahkik eden
terc.	:	tercüme eden
tsh.	:	tashih eden
TDK	:	Türk Dil Kurumu
TDVİA	:	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
TSMK	:	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
Üni.	:	Üniversitesi
vb.	:	ve benzeri
vd.	:	ve diğerleri
vr.	:	varak numarası
y.y.	:	yayınevi yok / yayım yeri yok

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

ا	a, ā	ص	ṣ
ب	b, p	ض	ḍ, ż
پ	p	ط	ṭ
ت	t	ظ	ẓ
ث	s̱	ع	ʿ
ج	c	غ	ġ, ğ
چ	ç	ف	f
ح	ḥ	ق	ḳ
خ	ḫ	ك	k, ñ, g
د	d	ل	l
ذ	ẕ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö,˅
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	ى	y, i ,ī, ı
ش	ş	ء	ʾ

İNCELEME

Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* Müslümanlar üzerindeki haklarını belirlemek ve ona karşı muhabbeti güçlendirmek maksadıyla Kādî İyâz tarafından 535/1140-41 tarihinde kaleme alınan ve tam adı *eş-Şifâ bi-Ta'rîfi Hukūki'l-Mustafâ* olan eser Türk-İslâm dünyasında *Şifâ-i Şerîf* namıyla şöhret bulmuş, üzerine çok sayıda şerh, hâşiye, ihtisar ve -bizim bu çalışmamızın konusunu teşkil eden eserde örneği görüleceği üzere- muhtelif dillere tercüme çalışmaları yapılmıştır. Medreselerde öğrencilere, camilerde de halka okutulmuş olan *Şifâ*, Osmanlı tedris geleneğinde asırlar boyunca devlet eliyle desteklenerek başta camiler olmak üzere çeşitli mekânlarda "Şifâhân" olarak isimlendirilen dersiâmlar tarafından okunup hatmedilmiş ve bu gelenek günümüze kadar devam etmiştir. Kuzey Afrika'da düşman veya salgın hastalık tehlikesi hissedildiği vakit de bu eserin okunması gelenek hâlini almış, amansız hastalıklardan ve âfetlerden korunmak adına evlerde bulundurulması âdet olmuştur. Keza Sultan II. Abdülhamid (1876-1909) tarafından kendisi sürgünde iken devam eden Çanakkale Savaşı'nda (1915) zafer kazanmak için okunmuş, hülasa yazıldığı günden itibaren gördüğü ilgi dolayısıyla âdeta bir başucu kitabı olarak kıymetini muhafaza etmiştir.[1]

Şifâ'nın muhtevası itibarıyla gerek İslâmî ilimler tasnifinde gerek edebî türler tasnifinde sadece bir ilme veya bir türe hasredilmesi zor görülmektedir. Bu minvalde yapılan çalışmalarda eserin birden fazla ilim dalını ve türü ihtiva ettiği ifade edilmektedir. Bu cümleden olarak tefsir, hadîs, İslâm hukuku, dil ve edebiyat gibi ilim dallarıyla ilintili olan *Şifâ*'yı ilmî tasnife göre zikri geçen ilimlerle irtibatı olan bir hadîs eseri olarak tavsif etmek mümkündür. Nitekim eser, içerisinde yaklaşık 1800 hadîs rivayetini barındırmaktadır.

Bir edebî tür olarak siyer ve megāzî, şemâil, hilye, hasâis ve delâilü'n-nübüvve türlerinin özelliklerini bünyesinde barındıran *Şifâ*, kimi araştırmacılar tarafından siyer türüne dâhil edilmiş, kimileri tarafından da siyerin gerçek anlamı göz önünde bulundurulduğunda bir siyer olarak değerlendi-

1 M. Yaşar Kandemir, *Şifâ-i Şerîf Şerhi*, İstanbul: Tahlil Yay., 2012, c. I, s. 32-33; Metin Hülagü, *Sultan II. Abdülhamid'in Sürgün Günleri*, İstanbul: Pan Yay., 2007, s. 243.

rilemeyeceği ve şemâil kitapları içerisinde tavsif edilebileceği belirtilmiştir.[1] Bu türlerin her birinin konusunu doğrudan veya dolaylı olarak Hz Peygamber *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* teşkil etmektedir. Bahsi geçen türlerin tanımları aşağıda ayrı ayrı verilerek *Şifâ*'nın bu türlerle irtibatı tarafımızdan tespit edilmeye çalışılacaktır.

TÜRK EDEBİYATINDA HZ. PEYGAMBER *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* KONULU TÜRLER VE *ŞİFÂ-İ ŞERÎF*'İN BUNLARLA İRTİBATI

a. Siyer ve Megāzî

Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hayatı, onun hayatını konu edinen bilim dalı ve bu dalda yazılan eserler için terim olarak kullanılan "siyer", sîret kelimesinin çoğulu olup sözlüklerde "davranış, hâl, yol, âdet, bir kimsenin ahlâkı, seciyesi ve hayat hikâyesi",[2] "sünnet ve tarîkat ve hey'et ma'nâlarına müsta'meldir ki insânın ma'nevî tuttuğu yoldan ve kā'im olduğu hâletten ibârettir",[3] "bir kimsenin içi, hâli, tavrı, gidişi, ahlâkı, hâl tercümesi"[4] gibi şekillerde tanımlanmıştır. "Megāzî" kelimesi ise savaş yeri ve savaş hikâyeleri manasındaki mağzât kelimesinin çoğulu olup Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* gazve ve seriyyelerinin tarihine ve bu konuda kaleme alınan eserlere isim olmuş, siyer kelimesinin eş anlamlısı olarak bazen kendi başına, bazen de siyerle birlikte kullanılagelmiştir. Siyer ve megāzî türünde yazılan eserler; doğrudan doğruya siyer-megāzîye dair eserler, tarih ve tabakat kitapları ve Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hayatı ve şahsiyetine dair hususi konuları ihtiva eden eserler olmak üzere üçe taksim edilerek değerlendirilmiştir.[5] Bu taksime göre Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hususi olarak hayatı ve şahsiyetine dair konuları ihtiva ediyor olması ve siyer-megāzî türünün şemâil, hilye,

1 Ahmet Yılmaz, *Kâdî İyâz'ın Kitâbü'ş-Şifâ Adlı Eseri ve Osmanlıda Şifâhânlık Geleneği*, Marmara Üni. SBE, (yayımlanmamış doktora tezi), İstanbul: 2015, s. 55-56.

2 Mustafa Fayda, "Siyer ve Megāzî", *TDVİA*, c. XXXVII, s. 319.

3 Mütercim Âsım Efendi, *el-Okyânûsu'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît (Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi)*, haz. Mustafa Koç - Eyyüp Tanrıverdi, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay., 2013, c. II, s. 2041.

4 Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi, 1998, s. 1147.

5 Fayda, agm., s. 324.

hasâis ve delâil türlerini kuşatıcı olması dolayısıyla *Şifâ*'yı bir siyer ve megāzî eseri olarak tanımlamak mümkündür.

b. Şemâil

Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* fizikî ve ahlâkî özelliklerini ifade eden bir terim ve bu konuda yazılan eserlerin ortak adı olan "şemâil" kelimesine sözlüklerde "hamâ'il vezninde şimâl kelimesinin çoğulu olup hûy ve tabî'at ma'nâsınadır",[1] "bir kimsenin zât ve zamânı ve fıtrat ve cibilliyeti ahsen ve ahlâkı ve etvârı pesendîde olmak ve şekl mürâdifi olur, şekl ü şemâ'il ta'bîr olunur",[2] "hûylar, ahlâk, tabî'atlar; Fahr-i Kâ'inât Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* mübârek ahlâk u 'âdâtı ve bundan bahs eden kitâb",[3] "huylar, tabiatlar, ahlâklar; Hz. Muhammed'in mübârek tavırları"[4] gibi anlamlar verilmiştir. Önceleri bir şahsın hayatî özelliklerini anlatan bir tabir olarak kullanılan şemâil, sonrasında yalnızca Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hususi hayatını, dış görünüşünü ve ahlâkını anlatmaya tahsis edilerek hadîs, siyer, tarih ve tasavvufa dair eserlerde terim olarak kullanılmış ve edebî türler içerisinde yerini almıştır.[5] *Şifâ*, her ne kadar muhtevası cihetiyle diğer şemâil türündeki eserlerle kıyaslandığında farklılık arz etmekte ise de[6] Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* yaşayışını ve şahsi hayatını konu edinen bahisler içermesi, onun beşerî yönünü ele alması, yine onun fizikî ve ahlâkî özelliklerini misallerle izah etmesi dolayısıyla şemâil türünde hazırlanmış bir eser olarak nitelendirilebilir.

c. Hilye

Kaynağını şemâilden almakta olup şemâilin içinden bir bölüm olan, Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* fizikî özelliklerini konu edinen, "bilhassa Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* fizikî özel-

1 Mütercim Âsım Efendi, *el-Okyânûsu'l-Basît*, c. V, s. 4582.
2 Mütercim Âsım Efendi, *Burhân-ı Kâtı'*, haz. Mürsel Öztürk - Derya Örs, Ankara: TDK Yay., 2000, s. 723.
3 Şemseddin Sâmi, *Kāmûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yay., 2005, s. 784.
4 Devellioğlu, *age.*, s. 988.
5 M. Yaşar Kandemir, "Şemâil", *TDVİA*, c. XXXVIII, s. 497-500; Ali Yardım, "Şemâil Nev'inin Doğuşu ve Tirmizî'nin Kitâbü'ş-Şemâili", *DÜİFD*, I (1983), s. 349-350; A. Azmi Bilgin, "Hz. Muhammed'in Muhtasar Şemâil-i Şerif Tercümesi'nde Geçen Vasıfları", *Türkiyat Mecmuası*, c. 26/1, 2016, s. 84-85.
6 Kandemir, "Şemâil", s. 498.

likleri, bunları anlatan edebî eserler ve aynı konuda hüsn-i hatla yazılmış levhalar için kullanılan terim"[1] olan ve Kur'ân-ı Kerîm'de "mücevher, süs, zînet"[2] manasında geçen "hilye" kelimesi "süs, zinet, cevher, güzel sıfatlar, güzel yüz",[3] "dinî ve edebî literatürde Hz. Muhammed'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* mübarek vasıflarını ve güzelliklerini anlatan manzum veya mensur eserlerin ortak adı",[4] "Hazret-i Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* yüksek evsafını, esmâ-i şerîfeyi havi yazılar hakkında kulanılır bir tabir"[5] gibi anlamları içermektedir. Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* duyulan saygıdan dolayı daha çok "hilye-i şerîf, hilye-i sa'âdet, hilye-i Nebî, hilye-i Nebevî" şeklinde terkipli kullanılan ve başlangıçta Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* mübarek vasıflarının anlatıldığı bir tür olarak ortaya çıkmış olan hilye, daha sonra diğer peygamberler, Hulefâ-i Râşidîn, Aşere-i Mübeşşere ile din ve tarikat büyüklerinin özelliklerinin anlatıldığı eserler için de isim olarak kullanılmıştır. Zaman içerisinde Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* şekilsel özelliklerini anlatan eserler olarak ön plana çıkmış olan hilyelerde Resûl-i Ekrem'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* göz ve saç rengi, şekli, boyunun uzunluğu, belli başlı tavırları, sesinin tonu, konuşması, bedenî ve diğer maddi özellikleri aktarılmıştır. Hilyeler bazen müstakil birer eser olarak kaleme alınmış, bazen de divan, mevlid, na'at mecmuaları gibi eserlerin içinde yer almıştır. *Şifâ*'nın birinci kısmının ikinci babının ikinci ve yirmi yedinci faslında müstakil olarak hilye-i şerîfin yer alması dolayısıyla onu hilye türünde hazırlanmış eserler arasında zikretmek mümkündür.

d. Hasâis

Hâssıyyetin çoğulu olan "hasâis", Arapçada bir kimseye sadece onda bulunan bir özellikle üstünlük nispet etmek manasında olup meziyetler ve üstün özellikler anlamlarını havidir.[6] Kādî İyâz hasâisle ilgili pek çok konu-

1 Mustafa Uzun, "Hilye", *TDVİA*, c. XVIII, s. 44.
2 "Taze etinden yemeniz ve mücevherini çıkarıp takınmanız için denizi hizmetinize veren de O'dur. Gemilerin denizi yararak gittiklerini görürsün ki, bu da O'nun lütfuna nail olmanız ve O'na şükretmeniz içindir." Nahl, 16/14.
3 Devellioğlu, *age.*, s. 371.
4 Rıdvan Canım, *Divan Edebiyatında Türler*, Ankara: Grafiker Yay., 2010, s. 85.
5 Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: MEB Yay., 1971, s. 842.
6 Erdinç Ahatlı, "Hasâisü'n-Nebî", *TDVİA*, c. XVI, s. 277-281.

yu *Şifâ*'nın birinci kısmının gerek mukaddimesinde gerek birinci babının on faslında da işlemiş olup evvela Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* üstünlüğüne temas eden âyetlerin tamamını zikretmiş, daha sonra birinci kısmın üçüncü babının sekizinci faslında onun ahirete ait üstünlüklerini anlatan hadîsleri ele almış, Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hasâisinin beyan edildiği birinci kısmın dördüncü babının yirmi altıncı faslında ise onun melekler ve cinlerle haber göndermesi, Allah'ın melekler vasıtasıyla ona yardım etmesi ve cinlerin ona itaat ve inkıyadı bahislerini konu edinmiştir. *Şifâ*, Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hasâisine dair bilgileri ihtiva etmesi dolayısıyla hasâis türünde veya hasâis türünü barındıran bir eser olarak tanımlanabilir.

e. Delâilü'n-Nübüvve

Delîlin çoğulu olan "delâil" ile peygamberlik manasındaki "nübüvvet" kelimesinin terkibinden meydana gelen delâilü'n-nübüvve, "bir peygamberin bizzat gösterdiği veya peygamberliğine alâmet olmak üzere kendisi dışında meydana gelen olağanüstü olayları konu edinen, peygamberin getirdiği ilkeleri ilmî tahlillere tâbi tutarak bunların İlâhî kaynaklı olduğunu, dolayısıyla o peygamberin de hak peygamber olduğunu ispatlamayı amaçlayan eserleri ifade eder."[1] Her ne kadar Kādî İyâz kaleme aldığı eserinde telif sebebini beyan ederken Hz. Peygamber'i *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* inkâr edenleri muhatap almadığını, bilâkis müminlerin ona olan muhabbetlerini arttırmayı amaçladığını ifade etmiş olsa da, Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* mucizelerini genişçe ele alması, ispat üslubu kullanması ve dahi *Şifâ*'nın birinci kısmının dördüncü babının yirmi dokuz fasıldan müteşekkil bütün bir kısmının delâilü'n-nübüvve türünün özelliklerini barındırmakta oluşu dolayısıyla onu, delâilü'n-nübüvve türünde veya delâilü'n-nübüvve türünü muhtevi bir eser olarak tavsif etmek mümkündür.

1 Yusuf Şevki Yavuz, "Delâilü'n-Nübüvve", *TDVİA*, c. IX, s. 115-117.

KĀDÎ İYÂZ'IN HAYATI, İLMÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

a. Kādî İyâz'ın Hayatı ve İlmî Şahsiyeti

Oğlu Muhammed b. İyâz'ın (ö. 575/1180) verdiği soy şeceresine göre babası Kādî İyâz'ın tam adı Ebu'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz b. Amrûn b. Mûsâ b. İyâz b. Muhammed b. Abdullâh b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî olup[1] Şaban 476 (1083 Aralık)'da Fas'ın kuzeyinde, Cebel-i Târık Boğazı'nın Afrika yakasında bulunan bir şehir olan Sebte'de doğdu. Doğduğu yere nisbetle Sebtî, vefat ettiği yere nisbetle Merakeşî ve uzun yıllar muhtelif yerlerde kadılık vazifesini ifa ettiği için el-Kādî nisbetiyle anılmıştır.[2]

Hayatının yaklaşık ilk otuz yılını Sebte'de geçiren Kādî İyâz, evvela Kur'ân hıfzını tamamlayıp daha sonra aralarında Sebte kadılığı da yapmış olan Kādî Ebû Abdillâh b. Îsâ et-Temîmî (ö. 505/1111) ve İbnü'l-Fâsî olarak bilinen Ebû İshâk b. Ca'fer el-Levâtî (ö. 513/1119) gibi hocaların da bulunduğu değişik âlimlerden devrinin tedrisat usulünce muhtelif eserleri okuyarak ilimde belirli bir seviyeye ulaşmıştır. 507/1113'de ilmî seyahatler yapmak maksadıyla sırasıyla önce Endülüs'e, daha sonra Mürsiye ve Kurtuba'ya gitmiştir. Seyahatleri esnasında görüşmüş olduğu âlimlerden başta hadîs olmak üzere çeşitli ilimleri tahsil eden Kādî İyâz, *el-Gunye* isimli eserinde 100 civarında âlimden ya bizzat istifade ettiğini veya mektuplaşmak suretiyle dönemin ilmî geleneğine göre icazet aldığını belirtmiştir. İbn Rüşd'ün (ö. 595/1198) büyük babası olan Ebu'l-Velîd İbn Rüşd (ö. 520/1126), Ebu'l-Hüseyn b. Serrâc (ö. 508/1115), Ebu'l-Hasen b. Muğīs (ö. 532/1138), İbnü'l-Attâb (ö. 520/1126), Ebu'l-Kāsım b. Bakī (ö. 532/1138), İbn Hamdîn (ö. 508/1114), Ebu'l-Velîd Hişâm b. Ahmed el-Avvâd (ö. 509/1116), Ebu'l-Kāsım Halef b. İbrâhîm (ö. 511/1117), Ebû Bahr el-Esedî (ö. 526/1132) ve başta *Sahîhayn* olmak üzere pek çok eseri kendisinden okuduğu Mürsiye kadılığı da yapmış olan Alî es-Sadefî (ö. 514/1120) kendisinin ders aldığı hocalardandır.[3]

508/1114'de tekrar Sebte'ye dönerek bir yandan eser telifiyle meşgul olmuş, diğer yandan talebe yetiştirmiş olan Kādî İyâz, 515/1121'de Sebte

1 M. Yaşar Kandemir, *al-Kādî İyâd ve Buğyat ar-Râ'id fîmâ fî Hadîs Umm Zar' min al-Favâ'id*, İstanbul Üni. SBE, (yayımlanmamış doktora tezi), İstanbul: 1977, s. 1; Yılmaz, *agt.*, s. 14.

2 Kandemir, *Şifâ-i Şerîf Şerhi*, c. I, s. 43; Kandemir, "Kādî İyâz", *TDVİA*, c. XXIV, s. 116.

3 Kandemir, *Şifâ-i Şerîf Şerhi*, c. I, s. 43-44; Kandemir, "Kādî İyâz", s. 116-117; Yılmaz, *agt.*, s. 16.

kadılığına getirilmiş ve 16 yıl bu vazifede kalmıştır. İbn Zerkūn Muhammed b. Sa'îd el-Ensârî (ö. 586/1190), Ebû Muhammed Abdullâh b. Muhammed el-Aşîrî (ö. 591/1195), İbn Medâ Ahmed b. Abdurrahmân (ö. 592/1196), Ebû Bekr Muhammed b. Hayr el-İşbîlî (ö. 575/1180), İbn Beşküvâl (ö. 578/1182), İbnü'l-Kusayr Abdurrahmân b. Ahmed el-Gırnâtî (ö. 575/1180), İbn Melcûm Abdurrahmân b. Yusuf el-Ezdî (ö. 605/1208) ve kendi oğlu Muhammed b. İyâz (ö. 575/1180) onun yetiştirdiği talebelerden bazılarıdır.[1]

531/1136'da Sebte kadılığından alınıp Gırnata kadılığına getirilen Kādî İyâz, bir yıl sonra 532/1137'de görevinden azledilmiş, Sebte'ye dönerek ikinci kez Sebte kadılığına atanacağı 539/1145 tarihine kadar tedris faaliyetleri ile meşgul olmuştur. 539-541/1145-1147 tarihleri arasında Berberî hanedanından Murâbıt meliki İbrâhîm b. Tâşfîn tarafından ikinci kez Sebte kadılığı görevine getirilen Kādî İyâz, bu süreçte Murâbıtlar ile bir diğer Berberî hanedanı olan Muvahhidler arasında cereyan eden siyâsî ve mezhebî tartışma ve mücadelelere şahit olmuştur.[2]

Murâbıt hükümdarlarından Yûsuf b. Tâşfîn (453-499/1061-1106), Alî b. Yûsuf (499-536/1106-1142), Tâşfîn b. Alî (536-540/1142-1146), İbrâhîm b. Tâşfîn (540/1146) ve İshâk b. Alî (540-541/1146-1147) dönemlerini ve 541/1147 tarihinden vefat edeceği 544/1149 senesine kadar Muvahhid hükümdarlarından Abdülmü'min b. Alî el-Kûmî (524-558/1130-1163) dönemini idrak eden Kādî İyâz, Murâbıtlar-Muvahhidler mücadelesinde evvelce Murâbıtların yanında yer almış, Sebtelileri korumak ve Sebte'nin yıkımına mani olmak adına Sebtelilerle birlikte hareket etmiş, Muvahhidlerin Murâbıtlara galip gelip Sebtelilerin de Muvahhid meliki Abdülmü'min'e bîat etmesi neticesinde kendisi de melike bağlılığını bildirmiştir. Kısa bir süre sonra Sebteliler yeniden Muvahhidler'e karşı isyana teşebbüs etmiş, harekât başarısız olunca Sebteliler tekrar Abdülmü'min'e bîat etmiş ve Kādî İyâz da bu hengâmede Sebtelilerle birlikte hareket etmiştir. İsyan ve sonrasında yeniden bîat neticesinde Sebteliler Abdülmü'min tarafından affa mazhar olmuş, Kādî İyâz ise Merakeş'te zorunlu

1 Yılmaz, *agt.*, s. 15-16; Kandemir, "Kādî İyâz", s. 116-117.
2 Kandemir, *Şifâ-i Şerîf Şerhi*, c. I, s. 44-45; Yılmaz, *agt.*, s. 18.

ikamete mecbur edilmiş, diğer bir rivayete göre de Tâdla bölgesindeki Dây beldesine kadı tayin edilmiştir.[1]

Kādî İyâz'ın ölüm sebebi hakkında çeşitli rivayetler bulunmakla birlikte, onun Merakeş'e vardığında hastalanıp 9 Cemâziyelâhir 544 (14 Ekim 1149) Cuma günü gece yarısına doğru burada vefat ederek şehrin içerisinde bulunan Bâbüîlân'a defnedildiği rivayeti daha doğru kabul edilmektedir.[2]

b. Kādî İyâz'ın Eserleri

1. *eş-Şifâ bi-Ta'rîfi Hukūki'l-Mustafâ:* Kādî İyâz'ın mevzularını âyet, hadîs, İslâm hukuku, dil ve edebiyat gibi pek çok yönden işlemiş olduğu, siyer ve megāzî, kelâm ve tasavvuf ilimlerinin önde gelen âlimlerinden faydalanarak 535/1140-41 tarihinde Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* Müslümanlar üzerindeki haklarını belirlemek ve ona karşı muhabbeti güçlendirmek maksadıyla kaleme aldığı bu eseri, çalışmamızın konusu olup ilgili yerde hakkında kapsamlı bilgi verilecektir.

2. *Meşârıku'l-Envâr alâ Sıhâhi'l-Âsâr:* İmâm Buhârî ve İmâm Müslim'in *el-Câmi'u's-Sahîh*leri ile İmâm Mâlik'in *Muvatta*'ında geçen garip kelimeleri açıklamak ve hatalı yazılan kelimeleri tashih etmek amacıyla alfabetik olarak kaleme alınan eserde her harfin sonunda o harfle ilgili okunuşunda güçlük çekilen yer, şahıs, lakap, künye ve nesep bilgilerine dair izahlar yapılmış olup eser neşredilmiştir.[3]

3. *Tertîbü'l-Medârik ve Takrîbü'l-Mesâlik li-Ma'rifeti A'lâmi Mezhebi Mâlik:* Mâlikî âlimlere dair kaleme alınan kaynakların en hacimlilerinden biri olan ve Mâlikî mezhebine mensup yaklaşık 1600 âlimin hâl tercümesine yer verilen eserin mukaddimesinde İmâm Mâlik ve Mâlikî mezhebine dair geniş bilgiler verilmiş olup eser yayımlanmıştır.[4]

4. *Buğyetü'r-Râ'id limâ Tezammenehû Hadîsu Ummi Zer' mine'l-Fevâ'id:* Ümmü Zer' hadîsinde[5] geçen garip kelimelerin izahı sadedin-

1 Kandemir, *agt.*, s. 9; Yılmaz, *agt.*, s. 12, s. 20.

2 Kandemir, *Şifâ-i Şerîf Şerhi*, c. I, s. 45; Kandemir, *agt.*, s. 11; Yılmaz, *agt.*, s. 20-21; Âkif Köten, "Kadı İyaz, Hayatı, Eserleri ve eş-Şifâ'sının Özellikleri", *UÜ. İlâhiyât Fakültesi Dergisi*, VII, Bursa: 1998, s. 272; Kandemir, "Kādî İyâz", s. 117.

3 Yılmaz, *agt.*, s. 39; Kandemir, "Kādî İyâz", s. 117.

4 Yılmaz, *agt.*, s. 40; Kandemir, "Kādî İyâz", s. 117.

5 Bkz. Kandemir, "Ümmü Zer' Hadîsi", *TDVİA*, c. XLII, s. 333-335.

de kaleme alınmış olan eserde kelimeler gramer yönünden ele alınıp konu hakkında dil âlimlerinin görüşlerinden iktibas yapılmış, hadîs metni sened yönünden değerlendirilmiş ve bu hadîsten müellif tarafından yaklaşık 20 kadar fıkhî hüküm çıkarılmıştır. Eser neşredilmiştir.[1]

5. *el-Gunye Fihristu Şuyûhi'l-Kādî İyâz:* Kādî İyâz ve döneminin ilmî hayatını tanımak adına önemli bir kaynak olan eserde müellifin kendi hocalarından yaklaşık yüz kadarının hâl tercümesi verilmiş olup eser yayımlanmıştır.[2]

6. *İhtisâru Kitâbi Şerefi'l-Mustafâ:* Ebû Sa'd Abdülmelik b. Muhammed en-Nîsâbûrî'nin (ö. 406/1015) *Şerefü'l-Mustafâ* isimli eserinin muhtasarı olup kaynaklarda *Şifâ*'nın bir hazırlık metni niteliğinde olduğu zikredilmektedir.[3]

7. *İkmâlü'l-Mu'lim bi-Fevâ'idi Sahîhi Müslim:* *Sahîh-i Müslim*'in ilk şerhi olan Mâzerî'nin *el-Mu'lim* adlı eserine zeyil olarak kaleme alınmış olup eserin hem mukaddimesi müstakil olarak hem de tamamı ayrı ayrı neşredilmiştir.[4]

8. *el-İ'lâm bi-Hudûdi Kavâ'idi'l-İslâm:* Kādî İyâz, İslâm'ın temel esaslarını izah ettiği bu eserini çocuklara hitaben kaleme almış olup eser yayımlanmıştır.[5]

9. *el-İlmâ' ilâ Ma'rifeti Usûli'r-Rivâye ve Takyîdi's-Semâ':* Hadîs usulüne dair kaleme alınan ve İbnü's-Salâh'ın kaynakları arasında yer alan eser yayımlanmıştır.[6]

10. *et-Tenbîhâtü'l-Müstenbata ale'l-Kütübi'l-Müdevvene ve'l-Muhtelita:* Sahnûn'un (ö. 250/854) *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ*'sında geçen lafızların ve müşkil taraflarının izah edildiği eser Kādî İyâz'ın günümüze ulaşan eserlerindendir.[7]

---

1 Yılmaz, *agt.*, s. 36; Kandemir, "Kādî İyâz", s. 117.
2 Yılmaz, *agt.*, s. 36; Kandemir, "Kādî İyâz", s. 117.
3 Yılmaz, *agt.*, s. 36; Kandemir, "Kādî İyâz", s. 117.
4 Yılmaz, *agt.*, s. 37; Kandemir, "Kādî İyâz", s. 117.
5 Yılmaz, *agt.*, s. 38; Kandemir, "Kādî İyâz", s. 117.
6 Yılmaz, *agt.*, s. 38; Kandemir, "Kādî İyâz", s. 117.
7 Yılmaz, *agt.*, s. 41; Kandemir, "Kādî İyâz", s. 118.

11. *Ecvibetühû fîmâ Nezele fî Eyyâmi Kāzâ'ihî min Nevâzili'l-Ahkâm:* Müellifin kadılık vazifesinde iken kendisine tevcih edilen fıkhî konulardaki soruları ve bu sorulara verdiği cevapları ihtiva eden eseridir. Kādî İyâz'ın kendisi gibi âlim olan oğlu Muhammed, babasına yöneltilen soru ve cevaplarla birlikte kendi cevaplarını da *Mezâhibü'l-Hukkâm fî Nevâdiri'l-Ahkâm* adıyla derlemiş olup eser neşredilmiştir.[1]

Bunların dışında *Ecvibetü'l-Kurtubiyyîn*, *Ahbâru'l-Kurtubiyyîn*, *el-Ecvibetü'l-Muhabbera ale'l-Es'ileti'l-Mütehayyera*, *Gunyetü'l-Kâtib ve Buğyetü't-Tâlib fi's-Sadri ve't-Tersîl*, *el-Funûnu's-Sitte fî Ahbâri Sebte*, *Dîvân*, *Garîbü'ş-Şihâb*, *el-Câmi' fi't-Târîh* vd. eserler Kādî İyâz'a nispet edilmiş olup bunların günümüze kadar ulaşıp ulaşmadığı bilinmemektedir.[2]

KĀDÎ İYÂZ'IN *EŞ-ŞİFÂ Bİ-TA'RÎFİ HUKŪKİ'L-MUSTAFÂ* ADLI ESERİ

a. *eş-Şifâ bi-Ta'rîfi Hukūki'l-Mustafâ*'nın Sebeb-i Telifi

Kādî İyâz'ın 535/1140-41 tarihinde Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* Müslümanlar üzerindeki haklarını belirlemek ve ona karşı muhabbetlerini güçlendirmek maksadıyla kaleme aldığı bu eserinin telif sebebini Şeyhülislâm İshak Efendi, *eş-Şifâ bi-Ta'rîfi Hukūki'l-Mustafâ*'nın tercümesi olan ve bu çalışmamızın konusunu teşkil eden *el-İstişfâ fî Tercemeti'ş-Şifâ*'da beyan etmiştir. Kādî İyâz'ın bu eseri, Resûl-i Ekrem'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* peygamberliğini inkâr eden ve mucizelerine dil uzatan kimseler için yazmadığını, mucizelerin varlığı ve gerçekliği konusunda bu gibileri ikna etmek için aklî ve naklî deliller getirmeye ihtiyaç duymadığını ve bu kimselerin hadd-i zatında kalp sayfalarının etrafının şüphe noktaları ile tozlandığını ve sine levhalarının fesat ve bozgunculuk ile dopdolu olduğu için bu hakikatleri göremeyeceklerini ifade eden Şeyhülislâm İshak Efendi, bilâkis Kādî İyâz'ın bu eseri Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* peygamberliğini tasdik edip davetini kabul edenlerin ona besledikleri kalbî muhabbeti artırmak, onun sünnetine daha fazla sarılmalarını

1 Yılmaz, *agt.*, s. 41; Kandemir, "Kādî İyâz", s. 118.
2 Yılmaz, *agt.*, s. 42-44.

sağlamak, imanlarını kuvvetlendirmek ve nefislerini tezkiye etmeye vesile olmak amacıyla yazdığını *el-İstişfâ*'nın birinci kısmının dördüncü babının girişinde şöyle ifade etmiştir:

> "Pes maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitāb-ı müsteṭābdır ki, 'ale't-taḥḳīḳ bu te'līf-i şerāfet-elīfiñ cem' u telfīḳi hāmiş-i ṣaḥīfe-i ḫāṭırı noḳṭa-i şekk ile muġberr ve levḥ-i derūnı ḫabṭ u ḫalel ile ġalat-perver olan ṭa'n-endāzān-ı cehālet-intimā içün rū-nümā olmadığından nāşī zemīn-i tebyīne naṣb-ı elviye-i ityān-ı berāhīnden keff-i yed ve mīr-livā-i taḥrīr olan ḫāme-i ma'ārif-maṣīr-i meşāġil tertīb-i ṣufūf-ı delā'ilden men' u sedd olundığı gibi taḥsīn-i ḥavza-i taṣḥīḥ-i mu'cizāt-ı bāhire içün def'-i ġubār-ı maṭā'in ile ḳaṭ'-ı yed-i ṭā'in ḫuṣūṣından daḫi iġmāz-ı 'ayn olunup irā'et-i ṣuver-i mu'cizeye taṣaddī taḥaddīye menūṭ olmaġın ta'rīf-i taḥaddīye taṣaddī ile keẕālik nā-meşġūl ve nesḫ-i şerāyi'i tecvīzden girīzān olanlarıñ ibṭāl-i aḳvāline iştiġālden daḫi iẓhār-ı ġufūl olunmaġın bu biḍā'a-i girān-bahā-yı bī-müdānī ile ancaḳ zümre-i ümmet-i sütūde-ḫaṣletden sermāye-dārān-ı işābet ve lebbeyk-gūyān-ı icābetiñ temettu'ı tevaḳḳu'ıyla taṣdīḳ-sencān-ı nübüvvetiñ şu'ūn-ı menāfi'inde tereffu' ḳaṣd olunmuşdur ki ﴿لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ﴾[1] manṭūḳ-ı i'cāz-mesūḳınca āṯār-ı şerāfet-medār-ı Nebeviyye ile teşerrüf, mezbūreyne bā'iṯ-i te'ekküd-i muḥabbet-i bāl ve sebeb-i tezkiye-i nefs ü a'māldir."[2]

b. *eş-Şifâ bi-Ta'rîfi Hukūki'l-Mustafâ*'nın Tertibi, Usulü ve Kaynakları

Bir mukaddime ve dört ana bölümden oluşan *Şifâ*, genelden özele kısım, bâb ve fasıllardan müteşekkil olup ana bölümler kısım olarak isimlendirilmiş, kısımlar bâblara ve bâblar da fasıllara ayrılmıştır. Çalışmamızın ikinci bölümünde "eserin bölümleri ve muhtevası" başlığı altında bu konuda detaylı olarak bilgi verilecektir.

Usul olarak Kādî İyâz tarafından her konuya evvela âyet-i kerîmelerle giriş yapılmış ve yer yer müfessirlerin bu âyetlerle ilgili izahatı verilmiştir. *Şifâ*'da Kur'ân-ı Kerîm'in 114 sûresinden 82'sinin en az bir âyeti istişhad kabilinden serdedilmiş, 727 kadar âyetten istidlâlde bulunulmuş, iktibas edilen âyetlerin çok yer kaplamaması adına da sadece ilgili kısımlar verilmiştir.[3] Sonrasında konuyla ilgili hadîs-i şerîfler verilip ilk hadîsler sened-

1 "O, **inananların imanlarını kat kat artırmaları için** kalplerine huzur ve güven indirendir. Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." Feth, 48/4.

2 Şeyhülislâm İshak Efendi, *el-İstişfâ fî Tercemeti'ş-Şifâ*, İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, nr. 93, vr. 84a.

3 Yılmaz, *agt.*, s. 58-59.

leriyle, geri kalanları ise senedsiz olarak zikredilmiştir. Çalışma metnimiz olan *el-İstişfâ*'da ise ilk hadîsler de senedsiz olarak kaydedilmiştir. *Şifâ*'da yaklaşık 1830 hadîs-i şerîf rivayeti yer almakta olup bu hadîslerin farklı âlimler tarafından müstakil birer eser kaleme alınmak suretiyle tahrici yapılmıştır.[1]

Kādî İyâz hadîs, tefsir, fıkıh, dil ve edebiyat alanında söz sahibi ve çok yönlü bir âlim olması hasebiyle *Şifâ*'yı kaleme alırken gerek kendisinden önce yaşamış ve gerek muasırı olan âlimlerin görüşlerinden istifade etmiş, onlara atıfta bulunmuş, bu minvalde 200'den fazla ilmî kaynaktan nakiller yaparak eserini meydana getirmiştir. Usulen nakilde bulunduğu âlimin ekseriya doğrudan ismini zikretmiş veya meşhur olduğu künyesini vermiş, nadiren de ilgili âlimin eserinin ismini kaydetmiştir.[2] Onun bu eseri hazırlarken tefsir alanında istifade ettiği âlimlerden meşhur sahâbî Ebu'l-Abbâs Abdullâh b. el-Abbâs'ın (ö. 68/687-88), Tâbi'în'den Sa'îd b. Cübeyr el-Esedî'nin (ö. 94/712-13) ve meşhur müfessir ve sûfî Ebu'l-Leys İmâmü'l-hüdâ Nasr b. Muhammed es-Semerkandî'nin (ö. 373/983) isimlerini; hadîs sahasında Süfyân b. Uyeyne el-Hilâlî (ö. 198/814), İbn Şihâb ez-Zührî (ö. 124/742), Ebû Dâvûd es-Sicistânî el-Ezdî (ö. 275/889), Ebû Îsâ et-Tirmizî (ö. 279/892) ve Ebû Abdirrahmân en-Nesâî (ö. 303/915) gibi imamların isimlerini; kelâmda Eş'arî kelâmcılardan Ebu'l-Hasen el-Eş'arî (ö. 324/935-36), Ebû Bekr el-Bâkıllânî (ö. 403/1013), İmâmü'l-Haremeyn el-Cüveynî (ö. 478/1085) ve İmâm Gazzâlî'nin (ö. 505/1111) isimlerini; Mâlikî fıkhında başta Mâlikî mezhebinin kurucusu İmâm Mâlik b. Enes'in (ö. 179/795), Sahnûn olarak bilinen Ebû Sa'îd Abdüsselâm b. Sa'îd et-Tenûhî (ö. 240/854) ve Ebu'l-Hasen Alî b. Muhammed el-Me'âfirî el-Kayrevânî el-Kâbisî'nin (ö. 403/1012) isimlerini; Şâfi'î âlimlerden başta mezhebin kurucusu İmâm Muhammed b. İdrîs eş-Şâfi'î (ö. 204/820) olmak üzere Ebû İbrâhîm İsmâ'îl b. Yahyâ el-Müzenî el-Mısrî (ö. 264/878) gibi âlimlerin isimlerini; Kûfe merkezli re'y ekolüne mensup başta İmâm Ebû Hanîfe Nu'mân b. Sâbit (ö. 150/767) olmak üzere Alkame b. Kays en-Nehaî (ö. 62/682) gibi âlimlerin isimlerini; görüşleri etrafında müstakil birer mezhep teşekkül etmiş olan Hasen el-Basrî (ö. 110/728), Ebû Abdillâh Ca'fer b. Muhammed el-Bâkır b. Alî

1 Bkz. Kandemir, *Şifâ-i Şerîf Şerhi*, c. I, s. 39.

2 Yılmaz, *agt.*, s. 59-60.

Zeyni'l-Âbidîn (ö. 148/765) ve Süfyân es-Sevrî'nin (ö. 161/778) isimlerini; mutasavvıf âlimlerden Zünnûn el-Mısrî (ö. 245/859-60), Sehl b. Abdullâh et-Tüsterî (ö. 283/896), Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî el-Hakîm et-Tirmizî (ö. 320/932), Ebû Abdirrahmân Muhammed b. Hüseyn es-Sülemî (ö. 412/1021) ve Ebu'l-Kāsım Zeynülislâm Abdülkerîm b. Hevâzin el-Kuşeyrî'nin (ö. 465/1072) isimlerini; Arap dili ve grameri sahasında söz sahibi olan Ebu'l-Hasen Alî b. Hamza el-Kisâî el-Kûfî (ö. 189/805), Ebû Zekeriyyâ Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ' (ö. 207/822) ve İbnü'l-Enbârî Ebû Bekr Muhammed b. el-Kāsım'ın (ö. 328/940) isimlerini; siyer ve megāzî sahasında Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk el-Kureşî el-Medenî (ö. 151/768) ve Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî el-Eslemî el-Medenî'nin (ö. 207/823) isimlerini zikretmek mümkündür.[1]

Kādî İyâz'ın *Şifâ*'da ismini verdiği eserler arasında ise Muhammed b. İsmâ'îl el-Buhârî'nin (ö. 256/870) *Sâhîh*'i ile *et-Târîhu'l-Kebîr*'i, Müslim b. el-Haccâc'ın (ö. 261/875) *Sahîh*'i, Ebû Bekr el-Bezzâr'ın (ö. 292/905) *Müsned*'i, Mâlik b. Enes'in (ö. 179/795) *Muvatta*'ı ve Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Utbî el-Kurtubî'nin (ö. 255/869) *Utbiyye*'si örnek verilebilir.[2]

c. *eş-Şifâ bi-Ta'rîfi Hukūki'l-Mustafâ*'nın Türkçe Tercümeleri

Şifâ'nın yazıldığı tarihten itibaren üzerine pek çok şerh, hâşiye, ta'lîk ve muhtasar kaleme alınmış olup Ebu'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Muhammed eş-Şümünnî'nin (ö. 872/1468) *Müzîlü'l-Hafâ an (alâ) Elfâzi'ş-Şifâ*'sı, Alî el-Kārî'nin (ö. 1014/1605) *Şerhu'ş-Şifâ fî Hukūki'l-Mustafâ (Ref'u'l-Hafâ an Zâti'ş-Şifâ)*'sı, Müezzinzâde Muhammed Efendi'nin (ö. 1029/1619) *Muhtasaru'ş-Şifâ*'sı, Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed el-Hafâcî'nin (ö. 1069/1658) *Nesîmü'r-Riyâz fî Şerhi Şifâ'i'l-Kādî İyâz*'ı, İbrâhîm b. Muhammed b. İbrâhîm eş-Şîrâzî'nin (ö. 1070/1659) *Hâşiyetü'ş-Şifâ*'sı ve eş-Şarâbâtî Abdülkerîm b. Ahmed b. Avlân'ın (ö. 1178/1764) *Ta'lîka ale'ş-Şifâ* isimli eseri bunlardan bazılarıdır.[3]

---

1 Yılmaz, *agt.*, s. 60-66.

2 Yılmaz, *agt.*, s. 66.

3 *Şifâ* üzerine yapılan çeşitli şerh, hâşiye, ta'lîk ve ihtisar çalışmaları hakkında bkz. Kandemir, *Şifâ-i Şerîf Şerhi*, c. I, s. 35-39; Kandemir, "eş-Şifâ", *TDVİA*, c. XXXIX, s. 135-138; Yılmaz, *agt.*, s. 16.

Şifâ üzerine daha evvel yapılan çalışmalarda eserin Türkçe tercümeleri verilirken bazen kaynaklarda mütercimlerin isimleri yanlış okunduğu için gerçekte var olmayan bir isme tercüme metni isnat edilmiş,[1] bazen tercüme metinlerinin mukaddimeleri araştırmacılar tarafından okunurken sebeb-i telif kısmında eseri tercümeye teşvik eden ya da eserin kendisine ithaf edildiği kimsenin mütercim olduğu düşünülerek yanlış isme tercüme metni isnat edilmiş,[2] bazen de mevcut tercüme nüshaları tavsif edilirken bir diğer tercümeye ait nüsha bilgisi paylaşılmıştır. Dolayısıyla *Şifâ* tercümelerinin tek tek incelenmesi ihtiyacı hasıl olmuş, özellikle 18. ve 19. yüzyılda yapılan tercümelerin gerek yazma ve gerek matbu nüshaları tarafımızdan muhteva ve nüsha tavsifi bakımından ayrıntılı biçimde tetkik edilmiş ve aşağıda bunlara dair doğru malumat verilmeye gayret edilmiştir.

Bizim tespitimize göre Şeyhülislâm İshak Efendi'nin bu çalışmanın konusunu teşkil eden *el-İstişfâ fî Tercemeti'ş-Şifâ*'sının, *Şifâ*'nın ilk Türkçe tercümesi olması kuvvetle muhtemeldir. *Şifâ*'nın tespit edilebilen 13 adet Türkçe tercüme ve şerhi aşağıda sıralanmıştır.

1. *el-İstişfâ fî Tercemeti'ş-Şifâ:* Ebû İshak İsmail Efendizâde Şeyhülislâm İshak Efendi'nin (ö. 1147/1734) kaleme aldığı bu tercüme bizim çalışma metnimiz olup bir sonraki bölümde bu eser hakkında detaylı bilgi verilecektir.

2. *Hulâsatü'l-Vefâ fî Şerhi'ş-Şifâ (Şifâ-i Şerîf Tercümesi):* *Şifâ*'nın Hanîf İbrahim Efendi (ö. 1189/1775) tarafından 1148/1735-36 tarihinde hazırlanan Türkçe tercüme ve şerhi olup Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde (Serez, nr. 378) bulunan sonu eksik nüshanın zahriyesinde Şeyhülislâm İshak Efendi ile İstanbul Kadısı Mehmed Es'ad ve Anadolu Kazaskeri Mîrzâzâde Ahmed Neylî efendilerin takrizleri yer almakta ve

1 Murat Gökalp, ilgili çalışmasında *Şakâ'ik-i Nu'mâniyye* ve zeyillerini referans göstererek Şeyhülislâm İshak Efendi'nin ismini yani "İshak" kelimesini "Esmâ'î" olarak okumuş ve bu zata bir *Şifâ* tercümesi isnat etmiş, daha sonra Ahmet Yılmaz tarafından yapılan doktora çalışmasında da aynı hatalı bilgi tekrar edilmiştir. Bkz. Murat Gökalp, *Kâdî İyâz ve Şifâ Adlı Eserinde Peygamber Tasavvuru*, Ankara Üni. SBE, (yayımlanmamış doktora tezi), Ankara: 2005, s. 129; Yılmaz, *agt.*, s. 82.

2 Kandemir ve Yılmaz ilgili çalışmalarında Hüseyin et-Trabzonî'ye ait *Şifâ* tercümesinin mukaddimesinde, mütercimin eseri Abdurrahmân Darîr el-Bursevî'nin ısrar ve ilhâhıyla kaleme aldığını belirttiği yerde (bkz. Hüseyin et-Trabzonî, *Tercüme-i Şifâ-i Şerîf*, Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Pertev Paşa, nr. 58, vr. 1b) muhtemelen Darîr'in ismini görüp onun tercümesi zannetmişlerdir. Bkz. Kandemir, *Şifâ-i Şerîf Şerhi*, c. I, s. 41; Yılmaz, *agt.*, s. 82.

mukaddimesinde Şeyhülislâm İshak Efendi'ye atfedildiği belirtilmektedir.[1] Önce Mısır'da (Bulak 1257), daha sonra İstanbul'da iki cilt halinde (1314-1317) basılan eserin bazı yazma nüshaları Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Fatih, nr. 837; Nuruosmaniye, nr. 725; Hamidiye, nr. 329; Serez, nr. 378). Zeynep Cevahir Aydın eser üzerine bir doktora tez çalışması yürütmektedir.

3. Tercemetü'ş-Şifâ fî Şemâ'ili Sâhibi'l-Istıfâ (Şifâ-i Şerîf Tercümesi): Bursalı Mehmed Tâhir, Hâfız Seyyid Muhammed Lübbî Efendi'ye (ö. 1166/1752-53) ait bir *Şifâ-i Şerîf* tercümesinin mevcut olduğunu belirtmiş;[2] *Hediyyetü'l-Ârifîn* müellifi ise eserin adını *Tercümetü'ş-Şifâ ve Şemâ'ilü Sâhibi'l-Istıfâ* ismiyle kaydetmiş ve Lübbî Efendi'nin vefat tarihini 1195 olarak zikretmiştir.[3] Kütüphane kayıtlarında mezkûr müellife atfedilen eserin bazı yazma nüshaları Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde (Hacı Mahmud Efendi, nr. 575; nr. 598), ayrıca Milli Kütüphane'de (Yazmalar, 06 Mil Yz A 9887 ve 06 Mil Yz A 7408) bulunmaktadır. Lübbî Efendi tarafından tercüme metninin başına *Şifâ* metnine ilaveten şemâil faslının konulması ve kitabın isminin *Tercemetü'ş-Şifâ fî Şemâ'ili Sâhibi'l-Istıfâ* olması yani "şemâil" lafzının tercümenin isminde geçiyor olması dolayısıyla bu metnin Lübbî Efendi'ye ait olması kuvvetle muhtemeldir. Nüshaların ne mukaddimelerinde ne de ferağ kayıtlarında Lübbî Efendi'nin ismi zikredilmemektedir.

Lübbî Efendi kitabın mukaddimesinde "Vaktâ ki *Nasbu'l-Ayn* kitabımın âhirini elli beşinci bâbda bazı evliyâullâhın kerâmâtı ve hikâyâtını beyân etmeğe kasd ettiğimde Resûlullâh *sallallâhu aleyhi ve sellem*in mu'cizâtını evvelâ nakl etmek münasip görüldü ve kitâb-ı ehâdîsten *Şifâ-i Şerîf*, evsâf-ı Muhammed aleyhi's-selâmın ekserini câmi' ve beyne'l-havâs ve'l-avâm makbûl ve müteberrik olduğundan…" diyerek mukaddimenin devamında dört kısımdan müteşekkil olan *Şifâ*'nın birinci kısmının birinci bâbına şemâil metnini kendisinin eklemiş olduğunu belirtmiş ve bu ter-

1 Hanîf İbrahim Efendi, *Hulâsatü'l-Vefâ fî Şerhi'ş-Şifâ*, Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Serez, nr. 378, vr. 2a.

2 Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, haz. M. A. Yekta Saraç, Ankara: Tüba Yay., 2016, c. I, s. 434.

3 Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-Ârifîn Esmâü'l-Mü'ellifîn ve Âsâru'l-Musannifîn*, Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1955, c. II, s. 343.

cüme metnine asla Arapça ve Farsça lügatlerini katmadığını, fâil/özne ile mef'ûlün/nesnenin tertibini gözetmediğini özellikle beyan etmiştir.[1]

4. *Tercüme-i Şifâ-i Şerîf:* Hüseyin et-Trabzonî (ö. 1161/1748'den sonra) tarafından hazırlanan eser 10 Rebîülevvel 1161/10 Mart 1748'de tamamlanmış olup mütercim kitabın mukaddimesinde eseri Bursalı Abdurrahman Darîr'in ısrarıyla ve muhtasar olarak kaleme aldığını belirtmiştir.[2] Muhtemelen *Şifâ* ile ilgili yapılan modern araştırmalarda mezkûr Abdurrahman Darîr'in ismi mukaddimede görülüp bu zat eserin mütercimi zannedilmiş ve ona da bir *Şifâ* tercümesi isnat edilmiştir.[3] Hüseyin et-Trabzonî'nin *Şifâ* tercümesinin kimi kütüphane koleksiyonlarında Abdurrahman Darîr'e ait olarak kaydedilmiş olması (TSMK, Emanet Hazinesi, nr. 649) da araştırmacıların bu kanaatini kuvvetlendirmiş olmalıdır. Hüseyin et-Trabzonî'nin kaleme aldığı *Şifâ* tercümesinin müellif hattı nüshası Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde (Pertev Paşa, nr. 58) bulunmaktadır.

5. *Tercüme-i Şifâ-i Şerîf:* Tâlib Hocazâde Hâfız İshak en-Necîb el-Karsî (ö. 1213/1798'den sonra) tarafından 1213/1798-99'da kaleme alınmıştır. Bu eser, mütercimin mukaddimede de belirttiği üzere "şerh-âsâ" bir tercüme olup *Şifâ*'nın şerhlerinden istifade edilerek hazırlanmış, kendisinden yararlanılan şerhler ve diğer müracaat olunan kitapların isimleri mukaddimede zikredilmiş,[4] usul olarak evvela Arapça metin verilip sonrasında bu metin tercüme edilerek gerektiği yerlerde mütercim tarafından izahlarda bulunulmuştur. Eserin Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde (Pertev Paşa, nr. 58, 59) iki ciltten müteşekkil ve müellif hattı olması kuvvetle muhtemel bir nüshası mevcuttur.

6. *Şifâ-i Şerîf Tercümesi:* Mustafa Münîb Hacı Biberzâde (ö. 1264/1847-48) tarafından hazırlanan tercümenin ferağ kaydında mütercim 21 Cemâziyelâhir 1244 senesi (29 Aralık 1828) Cumartesi gününde

1 Hâfız Seyyid Muhammed Lübbî Efendi, *Tercemetü'ş-Şifâ fî Şemâ'ili Sâhibi'l-Istıfâ*, Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 598, vr. 1b-3a.

2 Hüseyin et-Trabzonî, *Tercüme-i Şifâ-i Şerîf*, Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Pertev Paşa, nr. 58, vr. 1b.

3 Kandemir, *Şifâ-i Şerîf Şerhi*, c. I, s. 41; Yılmaz, *agt.*, s. 82.

4 Tâlib Hocazâde Hâfız İshak en-Necîb el-Karsî, *Tercüme-i Şifâ-i Şerîf*, Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Pertev Paşa, nr. 59, vr. 1b-2a.

eseri tamamladığını zikretmiş, nisbesini "el-Hâc Mustafâ bin el-Hâc Hüseyin bin el-Hâc Mustafâ el-meşhûr bi-Biberzâde" olarak vermiştir. 1841 varaktan müteşekkil olan eserin müellif hattı nüshası Balıkesir Mutasarrıf Ömer Ali Bey Yazma Eser Kütüphanesi'nde (nr. 1524) yer almaktadır.

7. *Şifâü'l-Mü'minîn:* *Şifâ*'nın asıl metninin beşte biri hacminde muhtasar bir çevirisi olup Fatih dersiâmlarından Oflu Mehmed Emin Efendi (ö. 1902) tarafından kaleme alınmıştır. Eser 1304'de İstanbul'da basılmıştır.

8. *Açıklamalı Şifâ-i Şerîf Tercemesi:* Köprülü Ali Rıza Doksenyedi (ö. 1958) tarafından hazırlanan tercümenin önsözünde mütercim *Şifâ*'nın tercüme metnini 10 cilt/kitap olarak tamamlayacağını belirtmiş, fakat birinci bölümü 4 dört cilt/kitap olarak neşredilmiş (Eskişehir - İstanbul, 1946-1949) olan çalışmanın neşri muhtemelen tamamlanamamıştır.[1]

9. *Şifâ-i Şerîf Tercümesi:* Hasan Basri Çantay'ın (ö. 1964) basılmamış eserleri arasında zikredilen[2] bu çalışmanın, Çantay'ın ders takrirlerini içeren notlarından müteşekkil olduğu Mücteba Uğur tarafından belirtilmiştir.[3]

10. *Şifâ-i Şerîf:* Naim Erdoğan ve Hüseyin S. Erdoğan tarafından hazırlanmıştır (İstanbul, 1977).

11. *Şifâ-i Şerîf Tercüme ve Şerhi:* Suat Cebeci tarafından hazırlanmıştır (Ankara, 1992).

12. *Şifâ-i Şerîf:* Ali Kara tarafından hazırlanmıştır (İstanbul, 2012).

13. *Şifâ-i Şerîf Şerhi:* *Şifâ*, Mehmet Yaşar Kandemir tarafından da tercüme ve şerh edilmiştir (İstanbul, 2012).

1 Kandemir, "eş-Şifâ", s. 138.
2 Emin Işık, "Çantay, Hasan Basri", *TDVİA*, c. VIII, s. 218-219.
3 Mücteba Uğur, *Hadis İlimleri Edebiyatı*, Ankara: TDV Yay., 1996, s. 157.

ŞEYHÜLİSLÂM EBÛ İSHAKZÂDE İSHAK EFENDİ'NİN AİLESİ, HAYATI, ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

a. Şeyhülislâm İshak Efendi'nin Ailesi

Çok sayıda ilim ve devlet adamının yetiştiği Şeyhülislâm İshak Efendi'nin aile çevresini kısmen tanıtmak için burada onun babası ve dedesinin muhtasar hâl tercümesi verilip daha sonra İshak Efendi'nin hayatı hakkında bilgi aktarılacaktır.

Dedesi

Şeyhülislâm İshak Efendi'nin dedesi İbrahim Efendi Alanyalı olup ilk tahsilini doğduğu yerde tamamlamış, daha sonra İstanbul'a hicret ederek Mantikî Ahmed Efendi'den mülazım olmuş, Rumeli vilayetlerinde kadılık vazifesinde bulunmuş, 1068/1657'de Acem Mehmed Efendi Mısır kadısı olunca kendisine naip olmuştur. Mehmed Efendi vefat edince aynı senenin Recep ayında tekrar İstanbul'a azimet edip Karaman Ereğlisi'ne vardığında rahatsızlanarak burada vefat etmiştir. İffet ve sadakatiyle bilinen ve pek çok ilimden behresi bulunan İbrahim Efendi özellikle fıkıh ilminde öne çıkmıştır.[1]

Babası

Şeyhülislâm İshak Efendi'nin babası Şeyhülislâm Ebû İshak İsmail (Naîm) Efendi, İstanbul'da Sultan Selim Camii civarındaki Çarşamba semtinde babası İbrahim Efendi tarafından yaptırılan ve şimdi İsmail Efendi'nin kendi adını taşıyan caminin bulunduğu yerde 1055/1645 yılında dünyaya gelmiştir. Zamanın üstatlarından Fazıl Uzun Ali Efendi, Sarı Osman Efendi, Börekçizâde Şeyh Hasan Efendi, Dersiâm Mehmed Efendi gibi hocalardan ders alarak tahsilini tamamlamış, Kazasker Kara Kadri Efendi'den mülazım olup İstanbul'da çeşitli medreselerde müderrislik yapmıştır. 1104/1692'de kadılık mesleğine intisap edip önce Halep kadılığı, sonrasında sırasıyla Kahire, Mekke ve İstanbul kadılığına getirilen İsmail Efendi, 1711'de Anadolu, 1712'de Rumeli kazaskerliği görevine getirilmiş

1 Şeyhî Mehmed Efendi, *Vekâyi'u'l-Fuzalâ*, haz. Ramazan Ekinci, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay., 2018, c. I, s. 780.

ve aynı sene azledilip üç yıl sonra 1715'de tekrar Rumeli kazaskeri tayin edilerek 1128/1715'de Menteşzâde Abdürrahim Efendi'den boşalan Şeyhülislâmlık makamına lâyık görülmüştür. Yaklaşık bir buçuk yıl vazifede kalan İsmail Efendi, sonrasında azledilerek Sinop'a sürgün edilmiştir. Üç yıl sonra affedilerek İstanbul'a getirilip Bebek ile Rumelihisarı arasındaki Kayalar'da bulunan yalısında ikametine müsaade edilmiştir. 1138/1726'da İstanbul'da vefat eden İsmail Efendi'nin cenaze namazı Fatih Camii'nde kılınarak naaşı kendisi tarafından yaptırılan ve yine kendi adıyla anılan, aynı zamanda doğduğu ev olan İsmailağa Camii haziresine defnedilmiştir.[1]

b. Şeyhülislâm İshak Efendi'nin Hayatı

Şeyhülislâm Ebû İshak İsmâil Efendi-zâde İshak Efendi 1090/1679 tarihinde İstanbul'da doğmuş olup doğum yeri ve tarihi hususunda kaynaklarda ihtilaf mevcut değildir.[2] İshak Efendi ilk tahsilini babası Şeyhülislâm Ebû İshak İsmail Efendi'nin yanında tamamlamış, daha sonra Müftîzâde Efendi'nin derslerine devam etmiş, babası İsmail Efendi Bursa kadılığı vazifesinde iken Bursa'da İshak Hocası Ahmed Efendi'den, İstanbul'da Mutavvelci Mehmed Efendi'den ve Şeyh Süleyman Efendi'den çeşitli ilimleri tahsil etmiş, yakın dostu ve sonradan yerine İstanbul kadısı olacağı *Tezkiretü'ş-Şu'arâ* müellifi Sâlim Efendi'nin babası Mirza Mustafa Efendi'nin ders meclislerinde de hazır bulunmuştur. Sâlim Efendi *Tezkire*'de İshak Efendi'nin tahsil hayatıyla ve ders aldığı hocalarıyla ilgili şöyle bilgi vermektedir:

> "Ol mahdûm-ı bî-adîl ulûm-ı şettâyı peder-i mükerremlerinden ve merhûm ve mağfûrun-leh Müftî-zâde Efendi'den ve tahtgâh-ı kadîm-i bî-hemtâ medîne-i Burusa'da vâlid-i mâcid-i kesîrü'l-mehâmidlerinin be-zîb-âver-i seccâde-i Şer'-i kavîm olmaları takrîbiyle fâzıl-ı ser-âmed İshâk Hâcesi Ahmed Efendi'den ve şehr-i İstanbul'da Mutavvelci Mehmed Efendi'den ve mümtâz-ı efâzıl-ı cihân Şeyh Süleymân Efendi'den ve sâ'ir mehere-i fünûndan bi'l-cümle ulûmu tahsîl ve gâh vâlid-i mâcidimiz

1 Şeyhî, *age.*, c. IV, s. 3121-3126.

2 Nuran Altuner Üzer, *Safâî ve Tezkiresi*, İstanbul Üni. SBE, (yayımlanmamış doktora tezi), İstanbul: 1989, s. 63; Mehmed Tevfik, *Kâfile-i Şuara* (e-kitap), haz. Fatma Sabiha Oğuz Kutlar vd., Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 2017 s. 95; Emrah Bilgin, *Devhatü'l-Meşâyıh ve Zeyilleri*, Atatürk Üni. SBE, (yayımlanmamış doktora tezi), Erzurum: 2016, s. 211; Muhammed Nur Doğan, *Şeyhülislâm İshak Efendi Hayatı Eserleri ve Divanının Edisyon Kritiği*, Ankara: MEB Yay., 1997, s. 43; Muhammed Nur Doğan, Şeyhü'l-İslâm İshak Efendi (Hayatı Şahsiyeti ve Eserleri), *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, c. XXVI, s. 235-262.

> alemü'l-ilmi ve'l-himem allâmetü'l-fazli ve'l-kerem fuzalâ ve sulehânın bülendi Şeyhü'l-İslâm ve müfti'l-enâm Mîrzâ Mustafâ Efendi hazretlerinin ders-i şerîflerine hâzır olup encümen-i tahsîlimiz tekmîl buyururlar idi."[1]

1097/1685 senesinde Ankaravî Mehmed Efendi'den mülâzım olan İshak Efendi, 1111/1699'da Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'nin de hazır bulunduğu bir imtihanda başarılı olarak müderrislik payesini almış ve müderrislik vazifesine ilk olarak ibtidâ-i hâric elli rütbesi ile Odabaşı Ömer Ağa Medresesi'nde başlamıştır.[2] Sâlim Efendi, İshak Efendi'nin münekkit zihni ve âteşîn tabiatı sayesinde çabuk kavrama kabiliyetini, bunun neticesi olarak ilimde kısa sürede terakki kaydederek akranlarını geride bırakmasını, ilimleri kendinde toplayan emsalsiz bir âlim olup en nihayetinde Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'nin de hazır bulunduğu pek kıymetli ilim erbabının meclislerinde büyük bir imtihanı geçip hâzırûnun binler aferinleriyle icazet alarak müderrislik vazifesine başlamasını şöyle ifade etmektedir:

> "Zihn-i nakkād ve tab'-ı vekkādı sebebi ile müddet-i yesîrde tahsîl-i küll-i ulûm ve kesb-i ma'ârif-i vefîr edüp fâ'iku'l-akrân, mecmû'atü'l-irfân bir mahdûm-ı bî-nazîr olmuşlardır. Merhûm cennet-mekân firdevs-âşiyân Müftî Ankaravî Mehmed Efendi'den sene bin toksan yedi zilhiccesinde mahâdîm-i kirâma muhtass olan ikrâmda mülâzım olup ihtirâm olunduktan sonra sene bin yüz on birde vâki' imtihân-ı kebîrde zer-i hâlis-fu'âd-ı celîlü'l-i'tibârın sayrefî-i istiksâ ihtibâr ü ayâr edüp tabî'at-i pür-safvetlerin hâlis ü pâk ve zât-ı âlî-simâtların vâdî-i irfânda be-gāyet cüst ü çâlâk bulup huzzâr-ı meclis olan fuhûl bi'l-cümle "sad pesend ü hezâr ahsent" deyip sikke-zen-i kabûl olmuşlardır. Binâberîn âlî-kadrlerin bülendi merhûm ve mağfûrun-leh es-Seyyid Feyzullâh Efendi'nin defter-i a'lâ-güsterlerine dâhil ve ol zât-ı âlî-simâtdan ibtidâ-i hâric elli rütbesiyle Odabaşı Ömer Ağa Medresesi'ne nâ'il…"[3]

1115/1703'de yerinde hareket-i hâric itibar olunduktan sonra senenin sonunda ibtidâ-i dâhil rütbesine terfi ve Recep 1119/Ekim 1707'de hareket-i dâhil ile yeni bina edilen Ankaravî Mehmed Efendi medreselerinin birincisine müderris tayin edilmiştir. 1122/1710'da mûsıla-i sahn rütbesi ile Sekban Ali Medresesi'ne ve o medreseden âdet üzere Sahn-ı Semâniye'den birine, ondan ibtidâ-i altmışlı ile Ebu'l-Fazl Mahmud Efendi Med-

1 Mirzâ-zâde Mehmed Sâlim Efendi, *Tezkiretü'ş-Şuarâ* (e-kitap), haz. Adnan İnce, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 2018, s. 85.

2 Sâlim, *age.*, s. 85; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1988, c. VI, s. 470.

3 Sâlim, *age.*, s. 85.

resesi müderrisi olup sonrasında hareket-i altmış ile Mehmed Ağa Medresesi'ne, 1127/1715'te Eyüp'te Yazılı Medrese tabir olunan İsmihan Sultan Medresesi'ne müderris olmuş, sonrasında kendisine Sultan Ahmed Han Medresesi teklif edilip mûsıla-i Süleymâniye rütbesine terfi etmiş ve böylece müderrislik devresini tekmil etmiştir.[1]

İshak Efendi tedris devresini tamamladıktan sonra, Şeyhülislâmlık makamına getirilen babası İsmail Efendi tarafından İzmir mevleviyeti ile ikram olunmuş, daha sonra kendisine Edirne ve Mekke-i Mükerreme payeleri verilmiş ve 1135 Ramazan/1722 Haziran ayında *Tezkire* müellifi Sâlim Efendi'nin yerine İstanbul kadısı olmuştur.[2]

İshak Efendi'nin İstanbul kadılığı, III. Ahmed'in padişahlığı ve Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın sadrazamlığı dönemine tesadüf etmekte olup bu dönemde Damad İbrahim Paşa tarafından âlim, şair ve ediplerden müteşekkil bir heyet oluşturulmuş; Arapça, Farsça, Yunanca, Latince ve Almancadan çeşitli eserler Arapça ve Türkçeye tercüme edilmiştir. İshak Efendi de zikredilen heyet içinde yer almakta olup Kādî İyâz'ın meşhur eseri *eş-Şifâ bi-Ta'rîfi Hukūki'l-Mustafâ*'sını *el-İstişfâ fî Tercemeti'ş-Şifâ* ve Ebu'l-Leys es-Semerkandî'nin *Bustânü'l-Ârifîn* adlı eserini *el-Kasru'l-Metîn* ismiyle Türkçe'ye tercüme etmiştir. Yine aynı dönemde matbaa kurulmuş ve İshak Efendi, matbaada basılmış ilk kitap olan *Vankulu Lügati*'nin tashihinde görev almıştır.[3]

İstanbul kadılığı vazifesinden bir sene sonra azledilen İshak Efendi, Şevval 1141/Nisan 1728'de Anadolu kazaskerliği vazifesine getirilmiştir. 1143/1730'da meydana gelen Patrona Halil İsyanı'nda III. Ahmed tahttan indirilip Nevşehirli Damad İbrahim Paşa idam edilmiş, III. Ahmed'in yerine Sultan I. Mahmud tahta geçmiş, İshak Efendi de bu hengâmede bir müddet uzlete çekilmiştir.[4]

---

1 Mehmed Tevfik, *age.*, s. 95; Sâlim, *age.*, 86; Safâî, *age.*, s. 64.

2 Sâlim, *age.*, 85; Fatîn Davud, *Hâtimetü'l-Eş'âr (Fatîn Tezkiresi)* (e-kitap), haz. Ömer Çiftçi, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., t.y., s. 51; Safâî, *age.*, s. 64.

3 Ahmet Refik Altınay, *Hicri On İkinci Asırda İstanbul Hayatı (1100-1200)*, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1988, s. 90-91; Raşid Mehmed Efendi - Çelebizade İsmail Asım Efendi, *Târîh-i Râşid ve Zeyli*, haz. Abdülkadir Özcan vd., İstanbul: Klasik Yay., 2013, c. III, s. 1546; Doğan, *age.*, s. 46.

4 Uzunçarşılı, *age.*, c. VI, s. 470.

Devrin şeyhülislâmı Dâmâdzâde Ebu'l-Hayr Abdullah Efendi ile İshak Efendi arasında cereyan eden bir ihtilaf neticesinde Şeyhülislâm Abdullah Efendi, Rumeli kazaskerlik sırası gelmiş olan sabık Anadolu Kazaskeri İshak Efendi'nin bu makama gelmesine engel olmuştur. Şeyhülislâm'ın hazır bulunduğu mecliste bu duruma itiraz eden İshak Efendi, Şeyhülislâm Abdullah Efendi tarafından tedip edilmek üzere 1145/1732'de Kütahya'ya sürgüne gönderilmiştir. Padişahın durumdan haberdar olması neticesinde affedilerek İzmit'e getirilen İshak Efendi 1146/1733 başlarında Rumeli kazaskerliğine, bir ay sonra Cemâziyelevvel 1146/Ekim 1733'te de şeyhülislâmlık makamına getirilmiştir.[1]

Bir yıl dokuz ay şeyhülislâmlık vazifesini icra eden İshak Efendi şeyhülislâmlık makamında iken Sultan I. Mahmud'a kasideler sunduğu gibi çeşitli tarih manzumeleri de kaleme almış, divanını da yeniden tertip ederek bir nüshasını padişaha takdim etmiştir. İffet ve takvası herkesçe malum olan İshak Efendi'den I. Mahmud hayli memnun olup kendisine Bahçekapısı civarında bir saray hediye etmiştir.[2] Şeyhülislâm Paşmakçızâde Seyyid Ali Efendi'nin kızı ile evlenmiş olan İshak Efendi'nin bu evlilikten, Selanik kadısı iken 1190/1776'da vefat eden Zeynüddin Ahmed isimli küçük oğlu ve Anadolu kazaskerliğine yükselmiş Yahya Şeref Efendi isimli büyük oğlu dünyaya gelmiştir.[3]

Şeyhülislâm İshak Efendi 3 Cemâziyelâhir 1147/31 Ekim 1734'de 55 yaşında iken İstanbul'da vefat etmiş, babası Şeyhülislâm İsmail Efendi tarafından Fatih Çarşamba'da yaptırılan caminin haziresine, babasının yanına defnedilmiştir.[4] Mehmed Süreyyâ, İshak Efendi'nin vefat tarihini 3 Rebîülâhir/2 Eylül olarak zikretmektedir.[5] Râmiz, *Âdâb-ı Zurafâ*'sında Şeyhülislâm İshak Efendi'nin vefatını şöyle ifade etmektedir:

---

1 Vak'anüvis Subhî Mehmed Efendi, *Subhî Tarihi (Sâmî ve Şâkir Tarihleri ile Birlikte (1730-1744))*, haz. Mesut Aydıner, İstanbul: Kitabevi Yay., 2007, s. 170, 213, 215, 216; Mehmed Tevfik, *age.*, s. 95; Fatîn Davud, *age.*, s. 51-52.

2 Uzunçarşılı, *age.*, c. VI, s. 471; Doğan, *age.*, s. 51.

3 Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, haz. Seyit Ali Kahraman - Nuri Akbayar, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 1996, c. III, s. 804.

4 Subhî, *age.*, 241-242; Fatîn Davud, *age.*, s. 51-52; Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, c. I, s. 247.

5 Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. III, s. 804.

"Bin yüz kırk yedi senesi hilâlinde gül-berg-i cem'iyyetleri sarsar-ı bâd-ı hazân ile perîşân ve hâneleri beyt-i gumûm u ahzân olup vâlid-i mâcidlerinin evvelen makām-ı mevlid-i ra'nâsı ve sâniyen medfen-i me'vâsı olan çemen-soffada müşârun-ileyhin cânib-i yümnâsında âsûde-i rahmet-i Rahmân olmuşlardır."[1]

c. Şeyhülislâm İshak Efendi'nin İlmî, Edebî, Ahlâkî ve Tasavvufî Şahsiyeti

İyi bir medrese eğitimi almış olan İshak Efendi Arapça ve Farsçaya iyi derecede vakıf olup ilmî kudreti, edebiyata vukufiyeti ve güzel ahlâkı ile temayüz etmiş, kendisi hakkında bilgi veren kaynaklar da bu hususta ittifak etmişlerdir. Ezcümle Mehmed Tevfik, *Kāfile-i Şuarâ*'sında İshak Efendi'yi Abbâsî sarayında yetişmiş olup mûsikîşinâs, muganni ve şair vasfı öne çıkan, fıkıh, kelâm, edebiyat, şiir ve Arap dili konusunda kendini yetiştirmiş olan Ebû Muhammed İshâk b. İbrâhîm b. Mâhân (Meymûn) el-Mevsılî'ye[2] (ö. 235/850) benzetmiş; İshak Efendi'nin babası Şeyhülislâm Ebû İshak İsmail Efendi'nin "Ebû İshak" künyesiyle künyelenmesinin İshak Efendi'nin yüksek yaratılışına en adil şahit olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

"Merhûm-ı müşârun-ileyh hakīkaten Ebû İshâk Mevsılî rütbesinde âlim ü kâmil bir zât-ı bî-mu'âdildir ve şeref-i zâtına pederi gibi bir fâzıl-ı yegânenin Ebû İshâk künyesiyle mükennâ olması şâhid-i âdildir."[3]

Râmiz, *Âdâb-ı Zurafâ*'sında İshak Efendi'nin zâhirî ve bâtınî ilimleri kendisinde topladığını, zamanının emsalsiz şahsiyetlerinden olduğunu, edebiyatta akranı bulunmayan, şiir ve inşâda mahir, tabiatı selim, iffetli, dindar, gayret ve hamiyet sahibi bir zat olup ilim ehline karşı son derece cömert olduğunu şöyle beyan etmiştir:

"Sâbıku'l-beyân hazretleri mecma'u'l-bahreyn-i ulûm u irfân, fâzıl-ı bî-adîl-i zamân, edebiyâtda akrânı nâdir ve lâzime-i mahdûmiyyet olan şi'r ü inşâda mâhir, selîmü't-tab', müsellemü'l-etvâr, afîf ü dindâr, gayret ü hamiyyet ile meşhûr, erbâb-ı dâniş ü irfâna bezl-i mevfûr-ı kerem ü inâyeti el-ân elsine-i nâsda mezkûr, mesel-i sâ'ir gibi elsine-i kâmilânda dâ'ir ve letâyife mâ'il ve edâ-i mazmûn-ı şîfte-dil olup…"[4]

---

1 Sadık Erdem, *Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâ'sı*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay., 1994, s. 5.
2 Ebû İshâk el-Mevsılî hakkında detaylı bilgi için bkz. Ahmet Hakkı Turâbî, "İshak el-Mevsılî", *TDVİA*, c. XXII, s. 536-537.
3 Mehmed Tevfik, *age.*, s. 95.
4 Erdem, *age.*, s. 5.

Şemdânizâde Süleyman Efendi, İshak Efendi'nin kadılık vazifesinde iken îlam, berat ve hüccet vesikası karşılığında ücret almayıp insanlar arasında iffeti ile meşhur olduğunu şöyle ifade etmektedir: "Harc-ı i'lâm ve harc-ı hüccet ve narh umûrundan bir para almamağla nâs beyninde iffet ile mevsûf olup…"[1]

Yine Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*'de İshak Efendi'nin kadılık vazifesinde iken îlam, berat ve hüccet vesikası karşılığında ücret almayıp bilakis bunları kendi kesesinden ödediğini, görevden alınan veya tayin edilen kimselerden hediye kabul etmediğini şöyle belirtir: "Fâzıl, iffetli ve ârifti. Hırsı yoktu. Vesîka ve sakların değil gelirini almak, kalem harcını kendi kesesinden verirdi. Azledilen ve ta'yîn olunandan hediye kabûl etmezdi."[2]

İsmail Belîğ *Nuhbetü'l-Âsâr*'ında İshak Efendi'nin, Şeyhülislâm Ebû İshak İsmail Efendi'nin apaçık faziletiyle şöhret bulmuş emsali bulunmayan bir evladı olduğunu şöyle zikretmiştir:

> "Sâbıkan teşrîf-i sadr-ı fetvâ eden Ebû İshâk İsmâ'îl Efendi merhûmun fazîlet-i bâhire ile şehîr mahdûm-ı adîmü'n-nezâ'iridir ki…"[3]

Fatîn *Hâtimetü'l-Eş'âr*'ında İshak Efendi'nin bütün ilimlere aşina, emsalsiz, üstün bir şahsiyet olduğunu şöyle dile getirmektedir: "…Müşârunileyh cemî'-i ulûm-ı âliyeye âşinâ bir fâzıl-ı bî-hemtâ olup…"[4]

Müstakimzâde Süleyman Sadeddin Efendi'nin belirttiğine göre İshak Efendi tasavvuf yolunda Nakşbendiyye tarikatı şeyhlerinden Şeyh Seyyid Muhammed Murad Buhârî'ye (ö. 1132/1720) intisap etmiştir. Bu durumu Müstakimzâde şöyle ifade etmektedir:

> "…Micmere-i mehâsin-i evsâfı âyine-i fuzalâda dâ'ir ve fıkra-i fazl ü kemâli elsine-i üdebâda mesel-i sâ'ir olan zât-ı adîmü'n-nezâ'ir olup meşâyıh-ı tarîkat-i aliyye-i Nakşbendiyye'nin ser-bülendi, kutb-ı zamânihî ve gavs-ı evânihî eş-Şeyh es-Seyyid Muhammed Murâd Efendi cenâblarından inâbet ve istifâza-i bereket-i sohbet eylemişdir."[5]

---

1 Şem'dânî-zâde Fındıklı Süleyman Efendi, *Şem'dânî-zâde Fındıklı Süleyman Efendi Târihi (Mür'i't-Tevârih)* (e-kitap), haz. Münir Aktepe, İstanbul: İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Yay., 1976, c. I, s. 71.

2 Mehmed Süreyyâ, *age.*, c. III, s. 804.

3 İsmail Belîğ, *Nuhbetü'l-Âsâr li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr*, haz. Abdulkerim Abdulkadiroğlu, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay., 1999, s. 11.

4 Fatîn Davud, *age.*, s. 52.

5 Emrah Bilgin, *agt.*, s. 211.

Aynı zamanda hattat olan ve talik yazıyı Hattât Ârif Efendi'den tahsil eden[1] İshak Efendi, Uzunçarşılı'nın ifade ettiğine göre lale meraklısı olup "gülhîz" adlı bir lale yetiştirmiştir.[2]

d. Şeyhülislâm İshak Efendi'nin Eserleri

1. *el-İstişfâ fi Tercemeti'ş-Şifâ:* Kâdî İyâz'ın meşhur eseri *eş-Şifâ bi-Ta'rîfi Hukūki'l-Mustafâ*'nın tercümesi olan eser bu çalışmamızın konusunu teşkil etmekte olup çalışmamızın bir sonraki kısmında hakkında detaylı bilgi verilecektir.

2. *Kasru'l-Metîn:* Tarikatların teşekkülünden önceki zühdî tasavvuf döneminde Arapça yazılmış olan ve genellikle fıkhî ve ahlâkî konuları ihtiva eden Ebu'l-Leys es-Semerkandî'nin (ö. 373/983) *Bustânü'l-Ârifîn* adlı eserinin muhtasar tercümesidir. Bir nüshası Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde (Nuruosmaniye, nr. 3728) kayıtlı olup eser hakkında bir çalışma bulunmamaktadır.

3. *Bi'setnâme:* Kaynaklarda İshak Efendi'nin divanından bağımsız olarak müstakil bir eser olarak kaydedilen *Bi'setnâme*'de Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* doğumu, peygamberlik çağına gelişi, vahye muhatap oluşu, bazı mucizeleri, ahlâkının ve şanının yüceliği gibi konulardan bahsedilmiş olup eser mesnevi nazım şekli ile kaleme alınmıştır. 278 beyitten müteşekkil olan eserin vezni *fâ'ilâtün mefâ'ilün fe'ûlün*'dür. Eser Muhammed Nur Doğan tarafından nesre çeviri ve açıklamalarla birlikte neşredilmiştir.[3]

4. *Dîvân:* İshak Efendi'nin 11 na'at, 21 kaside, 50 tarih, 14'ü Farsça 165 gazel, 13 kıt'a, 1 lugaz ve 6 ilâhîden müteşekkil olan divanı Muhammed Nur Doğan tarafından beş nüshası karşılaştırılarak yayımlanmıştır.[4]

---

1 Müstakimzâde Süleymân Sa'deddîn Efendi, *Tuhfe-i Hattâtîn*, haz. Mustafa Koç, İstanbul: Klasik Yay., 2011, s. 578.

2 Uzunçarşılı, *age.*, c. VI, s. 471.

3 Muhammed Nur Doğan, "Lâle Devri Şairlerinden İshak Efendi'nin Orjinal Bir Mesnevîsi Bi'set-nâme: Metin-Nesre Çeviri-Açıklama", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, c. XXVII, s. 101-168.

4 Muhammed Nur Doğan, *Şeyhülislâm İshak Efendi Hayatı Eserleri ve Divanının Edisyon Kritiği*, Ankara: MEB Yay., 1997.

EL-İSTİŞFÂ FÎ TERCEMETİ'Ş-ŞİFÂ'NIN ŞEKİL VE MUHTEVA YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

a. *el-İstişfâ fî Tercemeti'ş-Şifâ*'nın Sebeb-i Telifi

Şeyhülislâm İshak Efendi besmele, hamdele ve salvele faslından sonra eserin mukaddimesinde, kesadı muhakkak olan dünya pazarında gönlü cezbeden ilim çarşısının sarraflarının en mühim isteklerinin ve şaşaalı ilim sermayesine sahip olanların en mükemmel süsünün salih amel sermayesini kullanarak bu sermayeyi geliştirip büyüttükten sonra yüce ilimlerin öğrenilip öğretilmesi şeklindeki alışverişle elde edilebileceğini beyan etmiştir. Bu alışverişin de kişiyi kurtuluşa erdirici kârlı bir ticaret olduğunu belirtmiş, ezcümle en kıymetli bir kumaş hükmünde olan hadîs ilmiyle iştigal etmenin her zaman kurtuluş servetinin sebebi ve yüksek derecelere ulaşma devletinin kazandırıcısı olduğunu dile getirmiştir. Mütercim; Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ihtiram edilmesi zorunlu olan haklarının bilinmesi ve onun yüce derecesinin tavsifi ancak hadîs ilmiyle mümkün olacağından dolayı bu ilmi talep edip öğrenmenin kişiyi şüphesiz iki cihan saadetine eriştireceğini, bu durumun rivayetlerin inceliklerini bilenlerce ve çabuk kavrama yeteneğine sahip olanlarca malum olduğunu, bu kazancın ancak hatadan ari olan eserlerden elde edilebileceğini, bu cümleden olarak da sıhhatli haberler kafilesinin güzergâhı olan ve bu konuda kaleme alınan eserlerin en latiflerinden biri bulunan Kādî İyâz'ın *eş-Şifâ*'sının mezkûr kazanca ulaştıracak bir eser olduğunun akıl sahipleri katında teslim edildiğini şöylece beyan etmiştir:

> "Felā-cerem bāzār-ı müteḥaḳḳıḳu'l-kesād-ı ʿālemde ṣayrefiyān-ı çār-sūy-ı dil-cūy-ı dānişe ehemm-i ḫ ̬āhiş ve sermāye-dārān-ı biḍāʿa-i nümāyişe etemm-i ārāyiş, iʿmāl-i reʾsü'l-māl-i aʿmāl-i ṣāliḥa ile baʿde taḥṣīli'n-nemā ticāret-i rābiḥa-i fevz-intimā aḫẕ u ʿaṭā-yı taʿlīm ü taʿallüm-ı ʿulūm-ı ʿāliye ile ṣūret-nümādır. Siyyemā müzāvele-i kālā-yı girān-behā-yı ʿilm-i ḥadīṯ-i şerāfet-peymā dāʾimā bāʿiṯ-i ṣervet-i necāt ve mūriṯ-i devlet-i refʿ-i derecātdır. Zīrā taʿrīf-i ḥuḳūḳ-ı vücūb-ı tebcīl-i Mefhār-i ʿĀlem ve tavṣīf-i ʿulüvv-i şān-ı ʿarş-resān-ı Resūl-i Muḥterem ʿilm-i hadīṯ-i nefāset-perverden lāzım-ı fāʾide-i ḫaber ṭarīḳıyla cilve-ger idiginden nāṣī dānişiniñ ḫ ̬āhişi bī-reyb ü meyn medār-ı taḥaṣṣül-i temevvül-i saʿādet-i dāreyn idigi maʿlūm-ı daḳāyıḳ-şināsān-ı rivāyet ve müteyaḳḳan-ı ḥaḳāyıḳ-ṭırāzān-ı dirāyetdir. Lākin ticāret-i sālifeniñ teyessüri kār-gāh-nişīnī-i tetebbuʿ-ı āṯār-ı ṣıḥḥat-diṯāra

> menūṭ ve iktisāb-ı mūmā-ileyhiñ tekeşşüri ġayetü mā fi'l-bāb fenn-i şerāfet-efken-i merḳūmda müdevven bir kitāb-ı menāfi'-niṣābıñ tedebbürine merbūṭdur. Felā-cerem mevrid-i āmed-şüd-i ḳavāfīl-i ṣıḥāḥ-ı aḫbār u milāḥ-ı āṯār idigi müsellem olan kitāb-ı teberrük-niṣāb-ı *Şifā*-yı şāfī-cevāb, ki yādigār-ı üstād-ı ḳalem-i zībā-raḳam-ı Ḳāḍī Īyāż-ı nām-dārdır, ittihāẕ-ı mekseb-i müṭāla'aya sezā-vārlıġla 'inde uli'l-ebṣār nuṣb-ı 'ayn-ı i'tibārdır."[1]

İshak Efendi, *Şifâ*'nın latif sayfalarının nefis faydaları havi bir hazine, bâb ve fasıllarının da ünsiyet veren iratlarla dolu bir define hükmünde olduğunu ve bu eserin öğrenilip öğretilmesine rağbet eden ilim erbabının fazla olduğunu belirtmiştir. Fakat fazilet sahiplerinin gönlünü çelen terkip kapılarının kapalılığının ona her sahip olmak isteyen müşterisinin içeriye girip istifade etmesine engel olduğunu ve faydaların karar kıldığı henüz açıl(a)mamış kapısının fethe (izah edilmeye) muhtaç olduğunu ifade ederek bu eserin kalbi feraha erdiren faydalarının umumileştirilmesi kastıyla kapalı kapıları açacak anahtarı hazırlamanın yani eseri tercüme etmenin -gücünün yetersizliği ve sermayesinin azlığına rağmen- gece gündüz hatırında olduğunu bildirmiştir. En nihayetinde kalbindeki bu fikri izhar ettiğini; bu şerefli hizmet ile Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* şefaatine nail olmak düşüncesinin kendisinin mangal mesabesinde olan kalbindeki teşebbüs ateşini tutuşturduğunu ve fetihleri müyesser eden Allah'a dayanarak *Şifâ*'nın şerhlerini inceledikten sonra Hak Teâlâ'ya tevekkül edip çalışmaya da ihtimam göstererek bu tercümeyi *el-İstişfâ fî Tercemeti'ş-Şifâ* namıyla isimlendirip kaleme aldığını belirtmiş ve "umulur ki bu hâlis gayretimiz, Allah'ın yardımıyla iki cihan saadetine vasıl olma kapısını açar ve Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* şefaatine nail olmaya vesile olur" diyerek cümlesini ﴿وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ﴾[2] âyetiyle tamamlamıştır:

> "Ammā iġlāḳ-ı bāb-ı terkīb-i efāżıl-firībi her müşterī-i metā'-ı istimtā'ına māni'-i duḫūl-i istifāde ve nā-güşūdegī-i der-i fevā'id-maḳarrı muḥtāc-ı feṭḥ-i ifādedir. Bināberīn ta'mīm-i fevā'id-i rehīnetü'l-irtiyāḥı ḳaṣdıyla i'dād-ı miftāḥı ya'nī tercüme-i me'āl-i kelimāt-ı teberrük-simātı ma'a-ḳışarī'l-bā'a ve ḳılleti'l-biḍā'a leyl ü nehār ḫāṭır-güẕār olaraḳ āḫir-i kār māfī'ż-żamīri iẓhār ile şerāfet-res ve bu ḫıdmet-i celīle neyl-i şefā'at-i Seyyid-i Kā'ināt 'aleyhi a'le't-taḥiyyāta vesīle-i esīle olmasını tābiş-i heves-i kānūn-ı derūn-ı İsḥāḳ-ı muḫāleṣet-vifāḳda işʻāl-sāz-ı nā'ire-i mübāderet olmaġın müstemidden mimmen lehu'l-fütūḥ ba'de tetebbu'i'ş-şurūḥ şanī'-i menī'-i

1 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 2a.

2 "Bu, Allah'a hiç de güç gelmez." İbrâhîm, 14/20.

> merḳūm-ı şerāfet-mevsūma, mütevekkilen ʿale'l-Müfîżi'l-ʿAllām kār-pīrāyı ihtimām olup ***el-İstişfā fī Tercemeti'ş-Şifā*** nāmıyla dendān-zen-i tevsīm ve dest-dāde-i imlā vü terḳīm olmuṣdur. Me'mūldür ki bu tekāpūy-ı muḫāleṣet-iştimāl, bi-tevfīḳillāhi'l-Müteʿāl, ḳufl-küşā-yı der-i vuṣūl-i saʿādet-i dāreyn ve delālet-pīrā-yı müṣūl-i şefāʿāt-i Seyyid-i Kevneyn ola."[1]

İshak Efendi, övgülere müstehak olan eserlerin güzel kokusunu etrafa saçmanın eser verenlerin âdeti ve marifet ehlinin seçkin tavrı olduğunu belirterek, tercüme ettiği eserini tamamladıktan sonra zâhirî saltanat kitabının dibacesi ve hilafet sayfasının ser-levhası olan Sultan III. Ahmed'e, veziri Damad İbrahim Paşa vasıtasıyla sunmanın ve padişahın adını teberrüken eserin mukaddimesinde zikretmenin kendisi üzerine farz olduğunu da ifade etmektedir:

> "Ḥattā eṣnā-yı nefḥu'ṭ-ṭīb-i īṣār-ı me'āṣir-i Men lehu'l-mefāḫirde dīrīne-i resm-i ṭırāzende-gān-ı āṣār ve ḫuceste-ṭavr-ı maʿārif-diṣārān-ı uli'l-iʿtibār üzre pīrāye-i dībāce-i kitāb-ı salṭanat-ı ẓāhire ve ser-levḥa-i ṣaḥīfe-i münīfe-i ḫilāfet-i bāhire, şifā-baḫş-ı ṣudūr-ı cumhūr-ı berāyā, ṭırāz-ı beyyinü'l-iʿzāz-ı taḫt-gāh-ı devlet-i ʿulyā, şeh-beyt-i ḳaṣīde-i şevket ü iḳbāl, gevher-i şāhvār-ı efser-i devlet ü iclāl, merkez-i dā'ire-i niẓām-ı ʿālemiyān, ḳıble-gāh-ı cümle-i cihāniyān, penāh-ı mecmūʿ-ı mülūk ü selāṭīn, ʿumde-i cemāhīr-i ʿuẓamā-yı ḫavāḳīn, ḫāmī-i ḥime'l-Ḥaremeyni'ş-Şerīfeyn, sulṭānü'l-berreyn ve'l-baḥreyn, pādişāh-ı ʿālem-penāh, şehriyār-ı ʿaẓamet-destgāh, velīyy-i niʿmet-i ʿālem, ḫudāvendigār-ı hümāyūn-şiyem, ẓıll-i memdūd-ı luṭf-ı Rabb-i Vedūd, zīver-i efser-i serāy-ı vücūd, nūr-baḫşā-yı sāḥa-i ġabrā, tāc-dār-ı ḫilāfet-i kübrā, es-Sulṭān ibnü's-Sulṭān es-Sulṭān el-Ġāzī Aḥmed Ḫān ibnü's-Sulṭān Muḥammed Ḫān ḫullidet ḫilāfetuhū ilā yevmi'l-mīzān cenāb-ı maʿdelet-me'āblarınıñ ṭavḳ-ı gerden-i cihāniyān ve lāzime-i ẓimmet-i ʿālemiyān olan duʿā-yı devām-ı devlet-i ʿaliyye-i ebed-peyvend ve şenā-yı beḳā-yı ḥaşmet-i seniyye-i ʿālem-pesendlerin bi-ḫulūṣi'ṭ-ṭaviyye edā ederek nām-ı hümāyūn-ı şevket-maḳrūnların teberrüken ve teyemmünen ṭırāz-ı dībāce-i tercüme ḳılmaġı ʿumde-i umūr-ı mühimme ʿadd ettigimden mā-ʿadā, bu eṣer-i teberrük-fercāmı miṣāl-i muḫaddere-i zībā-endām ilbās-ı itmāmdan ṣoñra ol rūḥ-ı ḳāleb-i ʿālem ve mālik-i riḳāb-ı ümem edāmallāhu'l-Meliki'l-Ekrem'iñ ṣadr-ı ʿālī-ḳadr-i mekārim-perver ve dāmād-ı merāḥim-muʿtād-ı pākīze-güherleri, ṣadrü'l-küberā, bedrü'l-vüzerā İbrāhīm Paşa yesserallāhu mā-yeşā' ḥażretleriniñ vesāṭet-i ʿaliyyeleriyle ḫużūr-ı hümāyūn-ı şevket-maḳrūnlarına ʿarż etmegi ẓimmet-i ʿubūdiyyetime farż ʿadd etmişimdir ki āfītāb-ı ʿālem-tāb-ı nigāh-ı iʿtibār-ı mufāḫaret-medārları bu ẓerre-i nā-çīziñ bāʿiṣ-i āb u tāb-ı iftiḫārıdır. *Fe-minallāhi't-tevfīḳ ve huve niʿme'r-refīḳ*."[2]

1 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 2a.

2 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 2a-2b.

Hülasa Şeyhülislâm İshak Efendi'nin bu kitabı; hem *Şifâ*'nın çok kıymetli bir eser olup dil hususiyetlerinin onu anlamaya engel olduğu endişesiyle hem de iki cihan saadetine vasıl olup Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* şefaatine nail olmaya vesile olma düşüncesiyle hazırladığı söylenebilir.

b. *el-İstişfâ fî Tercemeti'ş-Şifâ*'nın Telif Tarihi

Gerek *el-İstişfâ*'nın nüshalarında ve gerekse müellifin hayatı ile ilgili başvurulan kaynaklarda eserin hazırlandığı tarihe dair herhangi bir bilgi mevcut değildir. Bununla birlikte *el-İstişfâ*'nın mukaddimesinde belirtildiği üzere, eser tamamlandıktan sonra mütercim Şeyhülislâm İshak Efendi tarafından Sadrazam Nevşehirli Damad İbrahim Paşa (ö. 1143/1730) vasıtasıyla takdim edilmek istendiği padişahın kimliği ve yine eserin tamamlandıktan sonra dönemin ilmiye sınıfına mensup şahsiyetleri tarafından zahriyesine düşürülen takrizlerden yola çıkılarak eserin kaleme alındığı tarihi aşağı yukarı tespit etmek mümkün olabilmektedir. Mezkûr padişahın saltanat yıl aralığı, esere takriz yazan kimselerin söz konusu takrizleri yazarken belirtmiş oldukları vazifeleri ve hangi tarih aralığında o vazifede bulundukları gibi bilgiler göz önünde bulundurularak eserin hazırlanma tarihi tarafımızdan takribî olarak verilmeye çalışılacaktır.

Şeyhülislâm İshak Efendi *el-İstişfâ*'nın mukaddimesinde, tercüme olarak hazırladığı bu eserini tamamladıktan sonra onu Sadrazam Nevşehirli Damad İbrahim Paşa (ö. 1143/1730) vasıtasıyla Sultan III. Ahmed'e sunmanın ve padişahın adını teberrüken eserin mukaddimesinde zikretmenin kendisi üzerine farz olduğunu belirtmiştir. Sultan III. Ahmed'in 1703-1730 tarihleri arasında tahtta bulunması dolayısıyla *el-İstişfâ* mutlaka bu tarihler arasında kaleme alınmıştır.

el-İstişfâ'nın hat, cilt ve tezhip özellikleri dolayısıyla saraya sunulmuş olması kuvvetle muhtemel Laleli ve Emanet Hazinesi koleksiyonlarında bulunan nüshalarının zahriyelerinde dört adet takriz mevcut olup bu takrizlerden biri dönemin Şeyhülislâmı Yenişehirli Abdullah Efendi'ye (ö. 1156/1743) aittir. Abdullah Efendi'nin 7 Mayıs 1718 ile 30 Eylül 1730

tarihleri arasında meşihat makamında bulunması[1] dolayısıyla eserin bu yıllar arasındaki bir dönemde tamamlandığı muhakkaktır.

Eserin zahriyesinde yer alan bir diğer takriz Şeyhülislâm Mîrzâzâde Şeyh Mehmed Efendi'ye (ö. 1147/1735) ait olup Mîrzâzâde eserin tercüme edildiği tarihte henüz meşihat makamına getirilmemiştir. Eserin zahriyesinde yer alan takrizde Mîrzâzâde'nin ismi ve unvanı "Sâbık Rumeli Kādîaskeri Mîrzâzâde Şeyh Mehmed" ibaresiyle kaydedilmiştir. Mîrzâzâde 10 Cemâziyelâhir 1129'da (22 Mayıs 1717) ve 13 Zilkade 1132'de (16 Eylül 1720) iki defa Rumeli kazaskeri olmuş ve sonrasında Şeyhülislâm olacağı tarihe kadar herhangi bir görev almamıştır.[2] Dolayısıyla eserin tercüme tarihini biraz daha daraltarak 1720 sonrasındaki bir dönemden bahsetmek mümkündür.

Zahriyede bulunan diğer bir takriz Şeyhülislâm Damadzâde Ahmed Efendi'ye (ö. 1154/1741) aittir. Kendisinin ismi ve unvanı takriz metninde "Sâbık Rumeli Kādîaskeri Dâmâdzâde Ebu'l-Hayr Ahmed" ibaresiyle kaydedilmiştir. Damadzâde'nin 1724'te üçüncü defa Rumeli kazaskerliğine getirildikten sonra 1725 yılında azledilmiş olduğu[3] bilgisi göz önüne alındığında *el-İstişfâ*'nın kaleme alınma tarihinin 1725-1730 tarihleri arasındaki bir dönem olduğu anlaşılmaktadır.

Bahsettiğimiz dört takrizden sonuncusu Mestçizâde Abdullah Efendi'ye (ö. 1150/1737) ait olup mezkûr Abdullah Efendi 1725'te Bursa kadısı ve 1727'de Bosna kadısı olmuş, 1728'de Bosna kadılığından ayrılmıştır.[4] Takrizde Mestçizâde'nin isminin ve unvanının "Sâbık Bursa Kadısı Abdullah Mestçizâde" şeklinde kaydedilmesi dolayısıyla, nihayetinde *el-İstişfâ*'nın 1725-1727 tarihleri arasında Mestçizâde henüz Bosna kadılığına getirilmeden evvel hazırlanmış olması kuvvetle muhtemeldir.

1 Mehmet İpşirli, "Abdullah Efendi, Yenişehirli", *TDVİA*, c. I, s. 100-101.
2 Mehmet İpşirli, "Mirzazâde Şeyh Mehmed Efendi", *TDVİA*, c. XXX, s. 170-171.
3 Mehmet İpşirli, "Damadzâde Ahmed Efendi", *TDVİA*, c. VIII, s. 449-450.
4 Yusuf Şevki Yavuz, "Mestçizâde Abdullah Efendi", *TDVİA*, Ek-2, s. 258-259.

c. *el-İstişfâ fi Tercemeti'ş-Şifâ*'nın Nüshalarının Tavsifi

1. İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, nr. 93 (A nüshası)

Baş (1b): Besmele-i te'lîf-i ***Şifâ*** elîf-i kitâb-ı maḳâl ve ḥamdele-i taṣnîf-i ***İstişfâ*** ṣanîf-i müsteṭâb-ı aḳvâl, şükr-i niʿam-ı Münʿim-i Müteʿâl ve ẕikr-i himem-i Ekrem-i Mevcûdât-ı zîbende-ḫişâldir ki ṭırâz-ı dîbâce-i iʿmâl ḳılındıḳları ṣaḥâyif-i aʿmâl, icâde-i mebnâ-yı tekerrüm-intimâ-yı fevz ü necât ve ifâde-i maʿnâ-yı tenaʺum-peymâ-yı neyl-i derecâttır.

Son (243a): Ve'l-ḥamdu lillâhi Rabbi'l-ʿĀlemîn. Ve'ṣ-ṣalâtu ve's-selâmu ʿalâ Ḫayri ḫalḳihî ve Ḫâtemi Rusulihî Muḥammedin ṣallallâhu ʿaleyhi ve ʿalâ âlihî ve ṣaḥbihî ecmaʿîn.

Nüsha 243 yapraktan müteşekkil olup taʿlik hatla kaleme alınmıştır. Her sayfada 31 satır bulunmaktadır. Nüshada tarih bilgisi mevcut olmayıp -kendisi de bir *Şifâ* şarihi olan ve *Hulâsatü'l-Vefâ fi Şerhi'ş-Şifâ* adıyla hazırladığı eserini Şeyhülislâm İshak Efendi'ye ithaf eden- İbrahim Hanîf Efendi tarafından düşülen ferağ kaydında şu ifade yazılıdır:

> "İşbu tercüme-i celîleniñ kitâbeti Ḥamza-zâde ʿAbdullâh Efendi'nin ḫaṭṭı ve baʿżen hâmişinde olan taḥrîrât cenâb-ı mü'ellif İsḥâḳ Efendi ḥażretleriniñ âṯâr-ı ḳalemi ve iki cüz'-i müteferriḳ ḫaṭṭ-ı İbrâhîm Ḥanîf-i faḳîriñdir."[1]

Nüshanın büyük çoğunluğu Hamza-zâde Abdullah Efendi tarafından, peşpeşe olmaksızın iki cüz (yaklaşık 16 varak) de İbrahim Hanîf Efendi tarafından istinsah edilmiştir. Nüsha hâmişlerine/kenarlarına yer yer Şeyhülislâm İshak Efendi tarafından tashih kayıtları düşürülmüştür. İshak Efendi'nin tashih kayıtlarının bulunması ve kendisi tarafından baştan sona kadar gözden geçirilmiş olması dolayısıyla bu nüsha çalışmamızda esas alınmıştır.

Nüshanın ön ve arka kapak cildiyle miklebin dışı bordo renkli düz deri olup kenarlar ve sertabın dışı açık kahve renkli deridir. Cildin üzerine altın ile cetvel çekilmiş olup cetveller zencereklidir. Kapak içleri ve yan kâğıtlar pembe renkli kâğıttır. Sayfanın üst kısmında ünvan tezhibi olup altın zemin üzerine hatayi grubu motifler ile bezenmiştir. Yazı alanının etrafı altın cetvel ile çevrelenmiştir. Diğer sayfalarda cetveller kırmızı renklidir.

1 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 243a.

2. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Laleli, nr. 397 (L nüshası)

Baş (1b): Besmele-i te'lîf-i ***Şifâ*** elîf-i kitāb-ı maḳāl ve ḥamdele-i taṣnîf-i ***İstişfā*** ṣanîf-i müsteṭāb-ı aḳvāl, şükr-i niʿam-ı Münʿim-i Müteʿāl ve ẕikr-i himem-i Ekrem-i Mevcūdāt-ı zībende-ḫiṣāldir ki ṭırāz-ı dībāce-i iʿmāl ḳılındıḳları ṣaḥāyif-i aʿmāl, icāde-i mebnā-yı tekerrüm-intimā-yı fevz ü necāt ve ifāde-i maʿnā-yı tenaʿum-peymā-yı neyl-i derecāta medār-ı maʿālī-şiʿārdır.

Son (387b): Ve'l-ḥamdu lillāhi Rabbi'l-ʿĀlemīn. Ve'ṣ-ṣalātu ve's-selāmu ʿalā Ḫayri ḫalḳihī ve Ḫātemi Rusulihī Muḥammedin ṣallallāhu ʿaleyhi ve ʿalā ālihī ve ṣaḥbihī ecmaʿīn.

Nüsha 387 yapraktan müteşekkil olup hat, cilt ve tezhip özellikleri dolayısıyla saraya takdim edilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Enfes bir taʿlik hatla kaleme alınmıştır. Her sayfada 23 satırın bulunduğu nüshanın boyutları 240x120-193x85 mm'dir. Ferağ kaydında nüshanın istinsah tarihi ve müstensih bilgileri mevcut değildir.

Nüshanın ön ve arka kapağı açık kahve ve bordo deri üzerine soğuk baskı altınla alttan ayırma cilttir. Cildi şemseli, salbekli ve köşebentlidir. Kenarlarda altın zencirek yer almaktadır. Kapak içlerinde kahverengi deri üzerine soğuk baskı altınlı şemse yer almaktadır. Metnin 1b sayfasının üst kısmında unvan tezhibi bulunmakta olup altın zemin üzerine penç, hatayi ve yaprak motifi ile hazırlanmıştır. Diğer sayfalarda metnin etrafı altın cetvellidir. Metin farklı renklerde boyalı kâğıtlara yazılıdır.

Eserin zahriyesinde Sultan III. Mustafa'nın (1757-1774) vakıf mührü mevcuttur. Mühürdeki ibarede Aʿrâf Sûresi 43. âyet-i kerîmesinden iktibâsta bulunulmuş olup ibarenin tamamı şu şekildedir:

﴿اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي هَدٰينَا لِهٰذَا وَمَا كُنَّا لَنَهْتَدِيَ لَوْ لَآ أَنْ هَدٰينَا اللّٰهُ﴾ وقف مصطفى شاه بن أحمد خان ثالث المظفر دائما[1]

1 **"Bizi hidayete yönelten Allah'a hamdolsun. Eğer Allah bizi doğru yola iletmeseydi doğru yolu bulamazdık."** (Aʿrâf, 7/43) "Her zaman muzaffer Mustafa Şah b. Ahmed Hân-ı Sâlis'in vakfıdır."

3. Tire Necip Paşa Kütüphanesi, nr. 112 (N nüshası)

Baş (1b): Besmele-i te'līf-i ***Şifā*** elīf-i kitāb-ı maḳāl ve ḥamdele-i taṣnīf-i ***İstişfā*** ṣanīfet-i müsteṭāb-ı aḳvāl, şükr-i niʿam-ı Münʿim-i Müteʿāl ve ẕikr-i himem-i Ekrem-i Mevcūdāt-ı zībende-ḫiṣāldir ki ṭırāz-ı dībāce-i iʿmāl ḳılındıḳları ṣaḥāyif-i aʿmāl, icāde-i mebnā-yı mükerrem-intimā-yı fevz ü necāt ve ifāde-i maʿnā-yı tenaʿum-peymā-yı neyl-i derecāttır.

Son (265b): Ve'l-ḥamdu lillāhi Rabbi'l-ʿĀlemīn. Ve'ṣ-ṣalātu ve's-selāmu ʿalā Ḫayri ḫalḳihī ve Ḫātemi Rusulihī Muḥammedin ṣallallāhu ʿaleyhi ve ʿalā ālihī ve ṣaḥbihī ecmaʿīn.

Nüsha 265 yapraktan müteşekkil olup taʿlik hatla kaleme alınmıştır. Her sayfada 31 satırın bulunduğu nüshanın boyutları 266x154-198x88 mm'dir. Nüsha, 1222 yılı Şaban ayının ortalarında (Ekim 1807) Mısır Kadısı İshâk bin Muhammed tarafından istinsah edilmiştir.

Ön ve arka kapak, sertap ve mıklep kırmızı renkte deri üzerine soğuk baskı şemse olup altınlı mülemma cilttir. Kapak içleri renkli kâğıt üzerine zerefşanlıdır. 1b sayfasının üst kısmında unvan tezhibi yer almaktadır. Altın ve siyah renkli zemin üzerine hatayi grubu motifler ile rumi motifi kullanılarak bezenmiştir. Yazı alanının etrafı altın cetvelle çevrelenmiştir.

Eserin zahriyesinde Necip Paşa'nın vakıf kaydı mevcuttur. Vakıf kaydının sonunda Bakara Sûresi 181. âyet-i kerîmesinden iktibasta bulunulmuş olup ibarenin tamamı şu şekildedir:

وقف هذا الكتاب وقفا صحيحا شرعيا لايباع ولا يشترى ولا يرهن محمد النجيب ابتغاء لمرضات الله تعالى.

﴿فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَآ إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ﴾[1]

Nüshanın zahriyesinde ve 265b yüzünde Necip Paşa'nın vakıf mührü mevcut olup mühürde şöyle yazılıdır:

1 "Bu kitabı Muhammed Necip, satılmaması, satın alınmaması ve rehin olarak verilmemesi şartıyla Şer'î ve sahih bir vakıfla Allah rızası icin vakfetmiştir." **"Kim bu şartı duyduktan sonra değiştirirse günahı değiştirenin üzerindedir."** (Bakara, 2/181)

من الكتب التي وقفها الفقير إلى آلاء ربه المجيب المدعو بمحمد النجيب وحسبي الله مده وكفى عبده[1]

4. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Emanet Hazinesi, nr. 656 (T nüshası)

Baş (1b): Besmele-i te'lîf-i ***Şifâ*** elîf-i kitāb-ı maḳāl ve ḥamdele-i taṣnîf-i ***İstişfâ*** ṣanîf-i müsteṭāb-ı aḳvāl, şükr-i niʿam-ı Münʿim-i Müteʿāl ve ẕikr-i himem-i Ekrem-i Mevcūdāt-ı zībende-ḫiṣāldir ki ṭırāz-ı dībāce-i iʿmāl ḳılındıḳları ṣaḥāyif-i aʿmāl, icāde-i mebnā-yı tekerrüm-intimā-yı fevz ü necāt ve ifāde-i maʿnā-yı tena"um-peymā-yı neyl-i derecāta medār-ı maʿālîşiʿārdır.

Son (347a): Ve'l-ḥamdu lillāhi Rabbi'l-'Ālemīn. Ve'ṣ-ṣalātu ve's-selāmu ʿalā Ḫayri ḫalḳihī ve Ḫātemi Rusulihī Muḥammedin ṣallallāhu ʿaleyhi ve ʿalā ālihī ve ṣaḥbihī ecmaʿīn.

Nüsha 347 yapraktan müteşekkil olup hat, cilt ve tezhip özellikleri dolayısıyla saraya takdim edilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Enfes bir taʿlik hatla kaleme alınmıştır. Bu nüsha hat, cilt ve tezhip cihetinden Laleli nüshasının aynısıdır. Her sayfada 23 satırın bulunduğu nüshanın boyutları 245x140-185x85 mm'dir. Ferağ kaydında nüshanın istinsah tarihi ve müstensih bilgileri mevcut değildir.

Nüshanın ön ve arka kapağı açık kahve ve bordo deri üzerine soğuk baskı altınla alttan ayırma cilttir. Cildi şemseli, salbekli ve köşebentlidir. Kenarlarda altın zencirek yer almaktadır. Kapak içlerinde kahverengi deri üzerine soğuk baskı altınlı şemse yer almaktadır. İki yapraktan ibaret olan takrizlerin yer aldığı zahriyede alt ve üst kısımları yaldızla kubbe biçimi ve sade bir tarzda başlık süsleri yapılmıştır. Metnin 1b sayfasının üst kısmında unvan tezhibi yer almakta olup altın zemin üzerine penç, hatayi ve yaprak motifi ile hazırlanmıştır. Diğer sayfalarda metnin etrafı altın cetvellidir. Metin farklı renklerde boyalı kâğıtlara yazılıdır. Yapraklarından bazıları güve yenikli olan nüshanın mahfazası vardır.

1 "Dualara icabet eden Allah'ın nimetlerine muhtaç olan Muhammed Necip'in vakfettiği kitaplardandır. Allah kuluna yeter."

5. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Yahya Tevfik Efendi, nr. 44

Baş (1b): Besmele-i te'līf-i ***Şifā*** elīf-i kitāb-ı maḳāl ve ḥamdele-i taṣnīf-i ***İstişfā*** ṣanīf-i edā-yı şükr-i niʿam-ı Münʿim-i Müteʿāl ve ikṣār-ı ṣalavāt Ḥażret-i Resūl-i Kerīmü'l-ḫiṣāl'dir ki ṭırāz-ı dībāce-i iʿmāl ḳılındıḳları ṣaḥāyif-i aʿmāl, ifāde-baḫṣ-ı maʿnā-yı fevz ü necāt ve şifā-yı ṣadr-istişfā-kārān-ı neyl-i derecāttır.

Son (215a): Ve'l-ḥamdu lillāhi Rabbi'l-ʿĀlemīn. Ve'ṣ-ṣalātu ve's-selāmu ʿalā Ḫayri ḫalḳihī ve Ḫātemi Rusulihī Muḥammedin ṣallallāhu ʿaleyhi ve ʿalā ālihī ve ṣaḥbihī ecmaʿīn.

Nüsha 215 yapraktan müteşekkil olup nesih hatla kaleme alınmıştır. Her sayfada 33 satırın bulunduğu nüshanın boyutları 258x143-200x85 mm'dir. Ahmed ibn el-Hâc Muhammed tarafından Şevval 1223'te (Kasım/Aralık 1808) istinsah edilen nüshada müstensih tarafından bazen kelime ve bazen cümleler atlanmış, ayrıca kopya edilirken çok sayıda imla hatası yapılmıştır. Dolayısıyla transkribe metin kurulurken bu nüsha tarafımızdan dikkate alınmamıştır.

Nüsha reddadeli ve cetvelli olup tamdır. Nüshanın ön ve arka kapağında kahverengi deri üzerine altın ile zilbahar cilt yapılmıştır. Metnin 1b sayfasının üst kısmında unvan tezhibi yer almaktadır. Bezemede altın, yeşil, kırmızı ve lacivert renkte hatayi ve yaprak motifleri kullanılmıştır. 1b ve 2a sayfalarında metnin etrafı altın cetvelli, diğer sayfalarda metnin etrafı ince kırmızı renkte cetvellidir. Bâb ve fasıl başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Eserin zahriyesinde ve 215a varaklarında Nakîbü'l-Eşrâf Mehmed Sıddîk el-Hüseynî'nin vakıf mührü mevcut olup mühürde şu ibare yazılıdır:

وقف هذا الكتاب نقيب الأشراف محمد صديق الحسيني القاضي بعسكر روم ايلى بشرط أن لا يخرج من مدرسة جده المرحوم شيخ الإسلام يحيى توفيق افندى غفر لهما[1]

1 "Bu kitabı Rumeli kazaskeri olan Nakîbüleşrâf Mehmed Sıddîk el-Hüseynî, dedesi merhum Şeyhülislâm Yahya Tevfik Efendi'nin -Allah ikisine de rahmet eylesin- medresesinden çıkarılmaması şartı ile vakfetti."

6. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Yahya Tevfik Efendi, nr. 45

Baş (1b): Besmele-i te'lîf-i ***Şifâ*** elîf-i kitāb-ı maḳāl ve ḥamdele-i taṣnîf-i ***İstişfā*** ṣanîf-i edā-yı şükr-i niʿam-ı Münʿim-i Müteʿāl ve ikṣār-ı ṣalavāt-ı Ḥażret-i Resūl-i Kerīmü'l-ḫiṣāl'dir ki ṭırāz-ı dībāce-i iʿmāl ḳılındıḳları ṣaḥāyif-i aʿmāl, ifāde-baḫş-ı maʿnā-yı fevz ü necāt ve şifā-yı ṣadr-istişfā-kārān-ı neyl-i derecāttır.

Son (175b): … rivāyet-i Esmā bint-i 'Umeys ile taḫrīc-kerde olan ḥadīṯ-i şerāfet-perver mażmūn-ı ṣıḥḥat-güsterince...

Nüsha 175 yapraktan müteşekkil olup sonu eksiktir. Taʿlik hatla kaleme alınmıştır. Her sayfada 21 satırın bulunduğu nüshanın boyutları 205x102-155x60 mm'dir. Sayfaların birçoğunda gerek derkenar olarak gerek ibarelerin üstü çizilip satır aralarına yazılmak suretiyle metindekinden farklı bir hatla tashih kayıtları düşülmüştür. Metindeki kimi ibarelerin de not düşürülmeksizin üstü silinmiştir/karalanmıştır. Nüshada istinsah tarihi ve müstensih bilgisine dair bir kayıt mevcut değildir. Eksik olması ve hatalar ihtiva ediyor olması dolayısıyla transkribe metin kurulurken bu nüsha tarafımızdan dikkate alınmamıştır.

Nüsha reddadeli ve cetvellidir. Nüshanın ön ve arka kapağında bordo renkli deri üzerine altın cetvel çekilmiştir. Kapak içlerinde ebrulu kâğıt vardır. Metnin 1b sayfasının başında unvan tezhibi yer almaktadır. Burada altın zemin üzerine hatayi, penç, rumi ve yaprak motifleri kullanılmıştır. Diğer sayfalarda metnin etrafı altın cetvellidir. Ayrıca metinde farklı renkte boyalı kâğıtlar kullanılmıştır. Bâb ve fasıl başlıkları kırmızı, gri, mavi ve altın sarısı mürekkeple yazılmıştır.

Eserin zahriyesinde, 2a ve 175b varaklarında Nakîbü'l-Eşrâf Mehmed Sıddîk el-Hüseynî'nin vakıf mührü mevcut olup mühürde şu ibare yazılıdır:

وقف هذا الكتاب نقيب الأشراف محمد صديق الحسيني القاضي بعسكر روم ايلى بشرط أن لا يخرج من مدرسة جده المرحوم شيخ الإسلام يحيى توفيق افندى غفر لهما[1]

1 "Bu kitabı Rumeli kazaskeri olan Nakîbüleşrâf Mehmed Sıddîk el-Hüseynî, dedesi merhum Şeyhülislâm Yahya Tevfik Efendi'nin -Allah ikisine de rahmet eylesin- medresesinden çıkarılmaması şartı ile vakfetti."

d. *el-İstişfâ fi Tercemeti'ş-Şifâ*'nın Bölümleri ve Muhtevası

el-İstişfâ fi Tercemeti'ş-Şifâ bir mukaddime ve dört ana bölümden müteşekkil olup her bölüm kendi içinde bâblara ve bâblar da kendi içerisinde fasıllara ayrılmaktadır. Her ne kadar *Şifâ*'nın aslıyla tercüme metnimiz *el-İstişfâ*'nın fasılları arasında yer yer başlıklandırmadan kaynaklı ihtilaflar mevcut olsa da -ki ilgili yerlerde bu farklılıklar hakkında bilgi verilecektir- mütercim İshak Efendi'nin eserin aslına sadık kaldığı görülmektedir. *el-İstişfâ*, Kādî İyâz'ın *Şifâ*'sının bütün kısım, fasıl ve bâblarını ihtiva etmektedir. İlaveten *el-İstişfâ*'da diğer şarihlerin şerhlerinden istişhad kabîlinden iktibaslar da yapılmıştır.

İshak Efendi eserin mukaddimesinde hamd ve salâttan sonra kitabı tercüme sebebini belirtip eseri vezir Damad İbrahim Paşa'nın tavassutuyla Sultan III. Ahmed'e takdim etmenin ve padişahın adını teberrüken eserin mukaddimesinde zikretmenin kendisi üzerine farz olduğunu beyan ettikten sonra, eserin dört rükün gibi dört kısım üzere imar edildiğini; birinci kısımda Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* gerekli ihtiramın gösterilebilmesi maksadıyla onun maddî ve manevî güzelliklerinin, Hak katındaki üstün yerinin ve mucizelerinin ele alındığını; ikinci kısımda Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* inanıp itaat etmenin, onu bütün bir kalple sevmenin ve ona salât ü selâm getirmenin gereğinin vurgulandığını; üçüncü ve kitabın asıl konusunun işlendiği kısımda önceki iki kısmın bu kısma mukaddime hüviyetinde olduğunu ve bu bölümde Hz. Peygamber'de *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* bulunabilecek ve kesinlikle bulunmayacak hususları, Hak Teâlâ'nın onu günahlardan ve kötülüklerden koruduğu hakikatini ve bir beşer olması hasebiyle yaptığı şeylerin anlatıldığını; dördüncü ve son kısımda ise Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* dil uzatanlara uygulanacak ceza ve hükümlerin beyan edildiğini ifade etmiştir.

Eserin bölümleri ve her bir bölümün muhtevası aşağıda daha ayrıntılı şekilde verilmiştir:

BİRİNCİ KISIM: Hak Teâlâ'nın Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* şan ve şerefini yüceltmesi hakkında olup 4 bâbdan oluşmaktadır.

Birinci Bâb: Hak Teâlâ'nın Hz. Peygamber'i *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* övmesi ve onun kendi katındaki üstün yerini belirtmesi hakkında olup 10 fasıldan müteşekkildir.

1. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* övülmesi ve onun güzel ahlâkının zikredilmesi hakkındadır.
2. **Fasıl:** Hak Teâlâ'nın Hz. Peygamber'i *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* "şâhid" olarak nitelemesi ve onu yüceltmesi hakkındadır.
3. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* Rabbânî hitaba muhatap ve Samedânî iltifata mazhar olduğunun beyanı hakkındadır.
4. **Fasıl:** Hak Teâlâ'nın Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* yüce kadrine yemin etmesi hakkındadır.
5. **Fasıl:** Hak Teâlâ'nın Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* değerini göstermek için kendi varlığını gösteren bazı delillere yemin etmesi hakkındadır.
6. **Fasıl:** Hak Teâlâ'nın Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* olan şefkati ve ona verdiği kıymet hakkındadır.
7. **Fasıl:** Hak Teâlâ'nın Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* yüce değerini ve diğer peygamberlere üstünlüğünü bildirmesi hakkındadır.
8. **Fasıl:** Hak Teâlâ'nın Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* salât ettiğini, onu kendisine dost edindiğini ve o aralarında iken insanların üzerinden azabı kaldırdığını bildirmesi hakkındadır.
9. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* kıymeti konusunda Fetih Sûresi'nin ihtiva ettiği bilgiler hakkındadır.
10. **Fasıl:** Hak Teâlâ'nın Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ikramı hususunda Kur'ân-ı Kerîm'de verilen bilgiler hakkındadır.

İkinci Bâb: Hak Teâlâ'nın Hz. Peygamber'i *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hem fizik hem huy güzelliği bakımından mükemmel şekilde yaratarak dinî ve dünyevî erdemlerin tamamını ona vermesi hakkında olup 27 fasıldan müteşekkildir.

Şifâ'da bir mukaddime ve 26 fasıldan müteşekkil olan bu bâbın fasılları ile *el-İstişfâ*'nın fasılları arasında -muhtevaları aynı olmakla birlikte- başlık-

landırmalar farklılık arz etmektedir. Bu bâb, *el-İstişfâ*'da bir mukaddime ve 27 fasıldan müteşekkil olup *Şifâ*'da 9. fasıl olan "meta ve mal" bahsi *el-İstişfâ*'da iki ayrı fasıl olarak "Dokuzuncu Fasıl: Duruma/yerine göre değişen değerlerden biri olan makam/itibar hakkında" ve "Onuncu Fasıl: Duruma/yerine göre değişen değerlerden biri olan mal hakkında" şeklinde başlıklandırılıp iki fasla taksim edilmiştir. Keza *Şifâ*'da 13. fasıl olan "Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hilmi, sabrı ve tahammülü hakkında" bahsi *el-İstişfâ*'da iki ayrı fasıl olarak "On Üçüncü Fasıl: Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hilmi, sabrı ve tahammülü hakkında" ve "On Dördüncü Fasıl: Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hilmi ve sabrı hakkında" şeklinde başlıklandırılıp yine iki fasla taksim edilmiştir. *Şifâ*'nın son faslı olan "garip kelimelerin açıklanması" bahsi ise *el-İstişfâ*'da fasıl olarak adlandırılmayıp 27. fasıldan sonra zeyil olarak verilmiştir. Hâsılı *Şifâ*'nın iki ayrı faslının her biri *el-İstişfâ*'da ikiye taksim edilip toplamda 2 fasıl olması gerekirken 4 ayrı fasıl olarak verilmiş, *Şifâ*'nın son faslı ise *el-İstişfâ*'da ayrı fasıl olarak verilmeyip zeyil olarak kaydedilmiştir. Dolayısıyla *el-İstişfâ*'nın fasılları muhteva bakımından aynı ve tam, fakat başlıklandırma olarak farklı ve mukaddimeyle beraber bir fasıl fazladır.

1. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* üstün özellikleri hakkındadır.
2. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* bedenî özellikleri/hilyesi hakkındadır.
3. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* temizliği, teninin letafeti, güzel kokusu, teri ve kanı hakkındadır.
4. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* zekâsı, aklı, duyuları, davranışları ve konuşması hakkındadır.
5. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* fesahati (düzgün ve doğru konuşması) ve belagati (tesirli ve yerinde söz söylemesi) hakkındadır.
6. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* nesebinin şerefi, memleketi ve yetiştiği yerin kıymeti hakkındadır.
7. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* dünya hayatının vazgeçilmez olan gereksinimleri karşısındaki tavrı hakkındadır.

8. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* izdivacı hakkındadır.
9. **Fasıl:** Duruma/yerine göre değişen değerlerden biri olan makam/itibar hakkındadır.
10. **Fasıl:** Duruma/yerine göre değişen değerlerden biri olan mal hakkındadır.[1]
11. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* güzel ahlâkı hakkındadır.
12. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* mübarek aklı hakkındadır.
13. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hilmi, sabrı ve tahammülü hakkındadır.
14. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hilmi ve sabrı hakkındadır.[2]
15. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* cömertliği hakkındadır.
16. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* şecaati (cesaret ve kahramanlığı) hakkındadır.
17. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hayası ve iğzâsı (hataları af buyurup görmezden gelmesi) hakkındadır.
18. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* insanlarla hüsn-i muaşereti (güzel geçinmesi), üstün edebi ve engin ahlâkı hakkındadır.
19. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* şefkat ve merhameti hakkındadır.
20. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* sözünde durması, ahde vefası ve akrabaya ihsanda bulunması hakkındadır.
21. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* tevazusu hakkındadır.
22. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* âdil, iffetli, doğru sözlü ve emin oluşu hakkındadır.

---

1 *Şifâ*'nın orijinalinde bu fasıl bir önceki fasılla beraber olup çalışma metnimiz olan *el-İstişfâ*'da müstakil bir fasıl olarak verilmiştir. Bkz. Kâdî İyâz, *eş-Şifâ bi-Ta'rîfi Hukūki'l-Mustafâ*, Ammân: Dâru'l-Fahyâ, 1986, c. I, s. 201-205.

2 *Şifâ*'nın orijinalinde bu fasıl bir önceki fasılla beraber olup çalışma metnimiz olan *el-İstişfâ*'da müstakil bir fasıl olarak verilmiştir. Bkz. Kâdî İyâz, *age.*, c. I, s. 223-229.

23. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* güzel ahlâkta yegâne oluşu, vakarı, sükûtu ve teennisi hakkındadır.
24. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* zühdü (dünyaya iltifat etmemesi) hakkındadır.
25. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* Rabbinden korkması, O'na itaati ve çokça ibadet etmesi hakkındadır.
26. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* en mükemmel surette yaratılışı, üstün ahlâkı ve kıymetli nesebi hakkındadır.
27. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* şemâili hakkındadır.

el-İstişfâ'nın 27. faslından sonra, 27. fasılda geçen hadîs-i şerîfteki kelimelerin şerhi zeyl olarak verilmiş olup bu bölüm *Şifâ*'nın orijinalinde[1] ayrı bir fasıl olarak bulunmaktadır. Fakat bizim çalışmamızda o kısma müstakil bir fasıl olarak yer verilmemiştir.

Üçüncü Bâb: Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* Allah katındaki yüce değerini ortaya koyan ve iki cihanda ona sunulacak olan ikramlara dair sahih ve meşhur hadîslerin zikredilmesi hakkında olup 15 fasıldan müteşekkildir.

1. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* Hak Teâlâ'ya yakınlığı ve iki cihanda en büyük hasletlere sahip olması hakkındadır.
2. **Fasıl:** Mi'râc gecesinin vukuu hakkındadır.
3. **Fasıl:** İsrâ'nın mahiyeti, Mi'râc'ın ruhla mı bedenle mi olduğu hakkındadır.
4. **Fasıl:** Mi'râc'ın uykuda olduğunu söyleyenlerin tenkidi hakkındadır.
5. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* Hak Teâlâ'yı görmesi hakkındadır.
6. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* Mi'râc'da Hak Teâlâ ile konuşması hakkındadır.
7. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* Mi'râc'da Hak Teâlâ'ya yakınlaşması hakkındadır.

1 Bkz. Kādî İyâz, *age.*, c. I, s. 315-320.

8. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ahiretteki üstünlüğü hakkındadır.
9. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* Hak Teâlâ'nın sevgilisi ve dostu oluşu hakkındadır.
10. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* şefaati ve Makam-ı Mahmûd'un hususiyetleri hakkındadır.
11. **Fasıl:** Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* vesîle, en yüce derece, Kevser ve çeşitli faziletlerin verilmesi hakkındadır.
12. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* diğer peygamberlerden *-aleyhimüsselâm-* üstün tutulmasını yasaklayan hadîs-i şerîfler hakkındadır.
13. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* mübarek isimleri ve bu isimlerin faziletleri hakkındadır.
14. **Fasıl:** Hak Teâlâ'nın Hz. Peygamber'i *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* Esmâ-i Hüsnâ'sı ve yüce sıfatlarıyla şereflendirmesi hakkındadır.
15. **Fasıl:** Yaradan ve yaratılanların sıfatları hakkındadır.

Dördüncü Bâb: Allah Teâlâ'nın, Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* eliyle gerçekleştirdiği mucizelerin ve ona lutfettiği özelliklerin açıklanması hakkında olup 30 fasıldan müteşekkildir.

Bu bâbın birinci faslı *Şifâ*'nın aslında "el-Mukaddime" ismiyle verilmiş olup sonrasında geri kalan 29 fasıl verilerek 30'a tamamlanmıştır. Bizim çalışma metnimiz olan *el-İstişfâ*'da ise "Mukaddime" kısmı birinci fasıl olarak adlandırılmamış, geri kalan 29 fasıl ise aynı başlıklandırmayla verilmiştir. Kısacası fasıllar tam, başlıklandırma eksiktir.

1. **Fasıl:** Nübüvvet, risâlet ve vahiy hakkındadır.
2. **Fasıl:** Peygamberlerin *-aleyhimüsselâm-* elinden sadır olan olağanüstü hallerin mucize olarak isimlendirilmesinin sebebi hakkındadır.
3. **Fasıl:** Kur'ân-ı Kerîm'in mucize oluşunun birinci vechi hakkındadır.
4. **Fasıl:** Kur'ân-ı Kerîm'in mucize oluşunun ikinci vechi hakkındadır.
5. **Fasıl:** Kur'ân-ı Kerîm'in mucize oluşunun üçüncü vechi hakkındadır.
6. **Fasıl:** Kur'ân-ı Kerîm'in mucize oluşunun dördüncü vechi hakkındadır.

7. **Fasıl:** Kur'ân-ı Kerîm'in kâfirlere meydan okuması hakkındadır.
8. **Fasıl:** Kur'ân-ı Kerîm'in işitenleri hayrete düşürüp kalplerini etkilemesi hakkındadır.
9. **Fasıl:** Kur'ân-ı Kerîm'in dünya var oldukça durması hakkındadır.
10. **Fasıl:** Kur'ân-ı Kerîm'i okuyanın usanmaması hakkındadır.
11. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* şakk-ı kamer ve diğer mucizeleri hakkındadır.
12. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* mübarek parmaklarının arasından suyun kaynaması hakkındadır.
13. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* bereketiyle suyun kaynayıp yerden fışkırması hakkındadır.
14. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* bereketi ve duası ile yemeğin çoğalması hakkındadır.
15. **Fasıl:** Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ağaçların boyun eğmesi hakkındadır.
16. **Fasıl:** Hurma kütüğünün inlemesi hakkındadır.
17. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* diğer eşya ile olan mucizeleri hakkındadır.
18. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hayvanlarla ilgili mucizeleri hakkındadır.
19. **Fasıl:** Ölüler ve bebeklerin dile gelmesi hakkındadır.
20. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hastaları ve özürlüleri iyileştirmesi hakkındadır.
21. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* duasının kabul olunması hakkındadır.
22. **Fasıl:** Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* verilen diğer olağanüstü hâller hakkındadır.
23. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* gaybı ve geleceği bilmesi hakkındadır.
24. **Fasıl:** Hak Teâlâ'nın Hz. Peygamber'i *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* muhafaza etmesi hakkındadır.
25. **Fasıl:** Hak Teâlâ'nın Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* verdiği mucizeler ve bu cümleden olarak ona ihsan ettiği bilgiler ve ilimler hakkındadır.

26. Fasıl: Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* meleklerle ve cinlerle görüşmesi ve onları pek çok sahâbînin *-radıyallâhu anhum-* görmesi hakkındadır.

27. Fasıl: Ehl-i Kitâb bilginlerinin Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ve ümmetinin özelliklerini haber vermesi hakkındadır.

28. Fasıl: Hz. Peygamber *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* doğarken görülen mucizeler hakkındadır.

29. Fasıl: Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* mucizelerinin diğer peygamberlerin *-aleyhimüsselâm-* mucizelerinden üstün oluşu hakkındadır.

İKİNCİ KISIM: Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hürmet göstermenin her Müslüman için vacip olduğu ve bu emrin bütün Müslümanların boynunda bir boyunduruk hükmünde bulunduğuna dair olup 4 bâbdan müteşekkildir.

Birinci Bâb: Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* inanmanın farz, ona itaatin ve sünnetine uymanın şart olduğu hakkında olup *Şifâ*'da 5 fasıldan, *el-İstişfâ*'da ise 4 fasıldan müteşekkildir. Çünkü *Şifâ*'da birinci fasıl olarak verilen "Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* iman ve itaat etmenin, onun sünnetine ittiba etmenin farz oluşu" faslı *el-İstişfâ*'da mukaddime kısmında verilmiş ve sonrasında aynı sıralamayla geri kalan 4 fasıl verilmiştir. Dolayısıyla fasıllar tam, başlıklandırma eksiktir.

1. Fasıl: Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* itaat etmenin vücubunun, ona ve getirdiklerine iman etmenin gereği olduğu hakkındadır.

2. Fasıl: Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ittiba etmenin, sünnetine ve gösterdiği yola tabi olmanın farz oluşu hakkındadır.

3. Fasıl: Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* sünnetine ittiba etme hususunda İslâm büyüklerinin sözleri hakkındadır.

4. Fasıl: Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* emrine muhalefet etmenin tehlikesi hakkındadır.

İkinci Bâb: Hz. Peygamber'i *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* sevmenin ve ona bütün bir gönülle bağlanmanın gerekli olduğu hakkında olup *Şifâ*'da 6 fasıldan, *el-İstişfâ*'da 5 fasıldan müteşekkildir. Çünkü *Şifâ*'da birinci fasıl olarak verilen "Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* muhabbetin lüzumu" faslı *el-İstişfâ*'da mukaddime kısmında verilmiş ve sonrasında aynı sıralamayla geri kalan 5 fasıl verilmiştir. Dolayısıyla fasıllar tam, başlıklandırma eksiktir.

1. **Fasıl:** Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* muhabbet beslemenin insana kazandırdıkları hakkındadır.
2. **Fasıl:** Ashâb-ı Kirâm, Tâbi'în ve diğer İslâm büyüklerinin Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* olan muhabbetleri hakkındadır.
3. **Fasıl:** Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* olan muhabbetin tezahürü hakkındadır.
4. **Fasıl:** Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* olan muhabbetin anlam ve hakikati hakkındadır.
5. **Fasıl:** Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* samimi bir imanla ittiba etmenin farz oluşu hakkındadır.

Üçüncü Bâb: Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* emirlerine saygının ve şahsına hürmetin vazgeçilmez olduğu hakkında olup *Şifâ*'da 7 fasıldan, *el-İstişfâ*'da 6 fasıldan müteşekkildir. Çünkü *Şifâ*'da birinci fasıl olarak verilen "Bu konudaki rivayetler (âyet ve hadîsler)" faslı, *el-İstişfâ*'da mukaddime kısmında verilmiş ve sonrasında aynı sıralamayla geri kalan 6 fasıl verilmiştir. Dolayısıyla fasıllar tam, başlıklandırma eksiktir.

1. **Fasıl:** Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* tazim (saygı ve yüceltme) konusunda Sahâbe'nin usulü hakkındadır.
2. **Fasıl:** Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* vefatından sonra ve adı anıldığında saygı gösterme, onun Ehl-i Beyt'ine ve Ashâb-ı Kirâm'ına hürmet etme hakkındadır.
3. **Fasıl:** Ashâb-ı Kirâm ve Tâbi'înin, Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hadîsini rivayet ederken nasıl davrandığı hakkındadır.
4. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ailesine ve soyuna hürmet ve iyilik etme hakkındadır.

5. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ashâbına hürmet etme hakkındadır.
6. **Fasıl:** Hz. Peygamber'le *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* alakalı şeylere hürmet etme hakkındadır.

Dördüncü Bâb: Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* salât ü selâm getirmenin hükmü, önemi ve sevabı hakkında olup 10 fasıldan müteşekkildir.

Şifâ'da birinci fasıl olan "salâtın manası" bahsi, *el-İstişfâ*'da mukaddimede zikredilmiştir. *Şifâ*'da onuncu fasıl "Mescid-i Nebevî'yi ziyaret âdâbı ve Medine ve Mekke'nin fazileti" şeklinde verilmiş olup *el-İstişfâ*'da bu fasıl ikiye taksim edilmiş, dokuzuncu fasılda "Mescid-i Nebevî'yi ziyaret âdâbı ve Medine'nin fazileti" ve onuncu fasılda "Mekke'nin fazileti" konusuna yer verilmiştir. Dolayısıyla fasıllar tam, başlıklandırma farklıdır.

1. **Fasıl:** Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* salât ü selâmın hükmü hakkındadır.
2. **Fasıl:** Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* salât ü selâm getirmenin tavsiye edilip makbul görüldüğü yerler hakkındadır.
3. **Fasıl:** Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* salât ü selâm getirmenin keyfiyeti hakkındadır.
4. **Fasıl:** Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* salât ü selâm getirmenin sevap ve fazileti hakkındadır.
5. **Fasıl:** Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* salât ü selâm getirmemenin büyük günah ve pişmanlık olacağı hakkındadır.
6. **Fasıl:** Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* salât ü selâmın arz edilmesi hakkındadır.
7. **Fasıl:** Hz. Peygamber *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ve diğer peygamberlerden *-aleyhimüsselâm-* başkasına salât ü selâm getirme hususundaki farklı görüşler hakkındadır.
8. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* mübarek kabrini ziyaret hakkındadır.
9. **Fasıl:** Mescid-i Nebevî'yi ziyaret âdâbı ve Mescid-i Nebevî'nin fazileti hakkındadır.
10. **Fasıl:** Mekke-i Mükerreme'nin fazileti hakkındadır.

ÜÇÜNCÜ KISIM: Hz. Peygamber'de *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* mutlaka bulunacak ve kesinlikle bulunmayacak hususlar, dünyevî işlerden kendisine nispet edilebilecek veya edilemeyecek konular hakkında olan bu bölüm kitabın esası ve özüdür. Daha önceki iki bölüm ise bu bölümün girişi mahiyetindedir. Bu kısım 2 bâbdan müteşekkildir.

Birinci Bâb: Allah Teâlâ'nın Hz. Peygamber'i *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* günah işlemekten koruması ve diğer dinî meseleler hakkında olup 16 fasıldan müteşekkildir.

1. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* peygamber olmadan evvelki ve peygamber olduğu andan itibaren itikadî durumu hakkındadır.

Şifâ'da fasıl başlığı, "Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* peygamber olduğu andan itibaren itikadî durumu hakkında" şeklinde verilmiş olup çalışma metnimiz olan *el-İstişfâ* ile *Şifâ* arasında sadece faslın başlıklandırılması (adlandırılması) farklılık arz etmektedir. Muhteva ise aynıdır.

2. **Fasıl:** Peygamberlerin *-aleyhimüsselâm-* peygamberlikle şereflenmeden evvel de günahtan korundukları hakkındadır.
3. **Fasıl:** Peygamberlerin *-aleyhimüsselâm-* dünya işlerine dair bilgileri (dünyanın her işini bilmelerinin gerekmediği) hakkındadır.
4. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* zâhiren ve bâtınen şeytandan muhafaza olunduğu hakkındadır.
5. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* her zaman doğru sözlü olduğu hakkındadır.
6. **Fasıl:** Bazı şüphelerin defedilmesi (İslâm düşmanlarının bazı iftiralarına reddiye) hakkındadır.
7. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-*, dünya hayatına dair bazı sözleri hakkındadır.
8. **Fasıl:** Peygamberlerin *-aleyhimüsselâm-* yanılmaları hususunda bazı itirazlara cevap hakkındadır.
9. **Fasıl:** Peygamberlerin *-aleyhimüsselâm-* küçük ve büyük günahlardan muhafaza olunmaları hakkındadır.

10. **Fasıl:** Peygamberlerin *-aleyhimüsselâm-* peygamber olmadan önce de günahlardan korunduğu hakkındadır.
11. **Fasıl:** Peygamberlerin *-aleyhimüsselâm-* yanılması ve unutması hakkındadır.
12. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* yanıldığına dair olan hadîslerin değerlendirilmesi hakkındadır.
13. **Fasıl:** Peygamberlerin *-aleyhimüsselâm-* küçük günah işleyebileceklerini söyleyenlerin sözlerinin reddi ve delillerinin tenkidi hakkındadır.
14. **Fasıl:** "Âdem, Rabbinin emrine karşı geldi" âyetinin ve Kur'ân-ı Kerîm ve hadîs-i şerîflerde peygamberlerin *-aleyhimüsselâm-* zellelerini itiraf etmelerinin manası hakkındadır.
15. **Fasıl:** Peygamberlerin *-aleyhimüsselâm-* masumiyeti hakkındadır.
16. **Fasıl:** Meleklerin masumiyeti hakkındadır.

İkinci Bâb: Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* dünya ile ilgili hâlleri ve insan olması sebebiyle yaptığı işler hakkında olup *Şifâ*'da 9 fasıldan, *el-İstişfâ*'da ise 8 fasıldan müteşekkildir. Çünkü *Şifâ*'nın orijinalinde birinci fasıl olan "Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ve diğer peygamberlerin dünyevî işlerle ilgisi hakkında" bahsi *el-İstişfâ*'da mukaddimede verilmiştir. Dolayısıyla *el-İstişfâ*'da muhteva olarak bâb fasılları tam, fakat başlıklandırma eksiktir.

1. **Fasıl:** Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* sihir yapılması hakkındadır.

Şifâ'nın orijinalinde bu fasıl ikinci fasıl olarak verilmiş, ikinci fasıl olan "Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* dünyevî işlerle ilgisi hakkında" bahsi ise birinci fasıl olarak kaydedilmiştir.

2. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* dünyevî işlerle ilgisi hakkındadır.
3. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* kendisinin huzuruna getirilen davaları halletmesi hakkındadır.
4. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* dünya işlerine dair sözleri hakkındadır.

5. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* son hastalığındaki vasiyeti hakkındadır.
6. **Fasıl**: Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* bazı hadîslerinin izahı hakkındadır.
7. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* dünya ile alakalı işleri hakkındadır.
8. **Fasıl:** Peygamberlerin *-aleyhimüsselâm-* hastalanmalarının hikmeti hakkındadır.

DÖRDÜNCÜ KISIM: Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* dil uzatan veya onu küçük düşürmeye kalkan kimseye uygulanacak hükümler hakkında olup 3 bâbdan müteşekkildir.

Birinci Bâb: Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* îmâ yoluyla dil uzatan veya onu açıkça küçümsemeye kalkışan kimsenin durumu hakkında olup *Şifâ*'da 10 fasıldan, el-*İstişfâ*'da ise 9 fasıldan müteşekkildir. Çünkü *Şifâ*'nın orijinalinde birinci fasıl olan "Hazret-i Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* dil uzatan veya onu küçük düşürmeye kalkan kimseye uygulanacak Şer'î hükümler hakkında" bahsi *el-İstişfâ*'da mukaddimede verilmiştir. Dolayısıyla *el-İstişfâ*'da muhteva olarak bâb fasılları tam, fakat başlıklandırma eksiktir.

1. **Fasıl:** Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hakaret eden veya onu küçümseyen kimsenin öldürülmesine dair deliller hakkındadır.
2. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* kendisini inciten bazı kimseleri affetmesi hakkındadır.
3. **Fasıl:** Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* kasıtsız olarak hakaret eden kimsenin durumu hakkındadır.
4. **Fasıl:** Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* kasıtlı olarak hakaret eden kimsenin durumu hakkındadır.
5. **Fasıl:** Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hakaret anlamına gelebilecek bir söz söyleyen kimsenin durumu hakkındadır.
6. **Fasıl:** Kendini veya bir başkasını peygamberler gibi vasfeden kimsenin durumu hakkındadır.
7. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* aleyhinde bir sözü nakledenin durumu hakkındadır.

8. **Fasıl:** Hz. Peygamber *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hakkında caiz olan şeylerin bilgilendirmek için söylenmesi hakkındadır.
9. **Fasıl:** Hz. Peygamber'den *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* bahsetmenin edebi hakkındadır.

İkinci Bâb: Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* kin besleyen, zarar veren, onu küçük düşüren kimsenin durumu ile böylelerine verilecek ceza, onlardan tevbe etmelerinin istenmesi, bu durumda onların cenaze namazlarının kılınıp kılınmayacağı, onların Müslümanlara, Müslümanların onlara mirasçı olup olamayacağı konuları hakkında olup *Şifâ*'da 5 fasıldan, el-*İstişfâ*'da ise 4 fasıldan müteşekkildir. Çünkü *Şifâ*'nın orijinalinde birinci fasıl olan "Hazret-i Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* dil uzatan veya onu küçük düşürmeye kalkan kimsenin hükmü hakkındaki görüşler" bahsi *el-İstişfâ*'da mukaddimede verilmiştir. Dolayısıyla *el-İstişfâ*'da muhteva olarak bâb fasılları tam, fakat başlıklandırma eksiktir.

1. **Fasıl:** Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hakarete cüret eden mel'unun tevbesinin kabul edilip edilmemesi hususunda âlimlerin ihtilafları hakkındadır.
2. **Fasıl:** Dinden çıktığı şüpheli olan kimsenin durumu hakkındadır.
3. **Fasıl:** Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hakaret eden zımmînin durumu hakkındadır.
4. **Fasıl:** Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hakaret ettiği için öldürülen kimsenin mirası, yıkanması ve cenaze namazının kılınması gibi Şer'î hükümlerin beyanı hakkındadır.

Üçüncü Bâb: Allah'a, peygamberlerine, meleklerine ve kitaplarına, Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ailesine ve ashâbına hakaret edenlerin durumu hakkında olup *Şifâ*'da 10 fasıldan, el-*İstişfâ*'da ise 9 fasıldan müteşekkildir. Çünkü *Şifâ*'nın orijinalinde birinci fasıl olan "Hak Teâlâ'ya hakaret edenin durumu ve kendisinden tevbe etmesinin istenmesinin hükmü hakkında" bahsi *el-İstişfâ*'da mukaddimede verilmiştir. Dolayısıyla *el-İstişfâ*'da muhteva olarak bâb fasılları tam, fakat başlıklandırma eksiktir.

1. **Fasıl:** Hak Teâlâ hakkında söylenmeyecek sözler sarfedenin durumu hakkındadır.

2. **Fasıl:** Âyet ve hadîsleri keyiflerine göre tevil eden tevilcilerin kâfir sayılması hakkındadır.
3. **Fasıl:** İnsanı küfre düşüren ve düşürmeyen sözler hakkındadır.
4. **Fasıl:** Hak Teâlâ'ya hakaret eden zımmînin durumu hakkındadır.
5. **Fasıl:** İlahlık veya peygamberlik iddiasında olup Hak Teâlâ'ya iftira eden, kendisini Allah'ın yaratmadığı iddiasında olan kimsenin durumu hakkındadır.
6. **Fasıl:** Hak Teâlâ'nın şanına yakışmayacak çirkin sözler sarfedenin durumu hakkındadır.
7. **Fasıl:** Diğer peygamberlerden *-aleyhimüsselâm-* birine veya meleklere hakaret eden kimsenin durumu hakkındadır.
8. **Fasıl:** Kur'ân-ı Kerîm'e hakaret edenin durumu hakkındadır.
9. **Fasıl:** Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* Ehl-i Beyt'ine, hanımlarına ve Ashâb-ı Kirâm'ına hakaret edenin durumu hakkındadır.

e. *el-İstişfâ fi Tercemeti'ş-Şifâ*'nın Üslup ve Dil Özellikleri

1. Üslup Özellikleri

Şeyhülislâm İshak Efendi çok iyi bir medrese eğitimi almış olup Arapça ve Farsçayı bu dillerde şiir yazacak kadar bilmesi dolayısıyla ilmî kudreti ve edebiyata vukufiyeti ile temayüz etmiş, bu maharetini yaptığı tercümelerde de göstermiştir.

Usul olarak *el-İstişfâ*'da, *Şifâ*'nın asıl metninde olduğu gibi her konuya evvela âyetlerle ve müfessirlerin bu âyetler hakkındaki açıklamalarıyla başlanmakta sonrasında ise ilgili hadîsler verilmektedir. *Şifâ*'da her konunun başındaki ilk hadîs daima senediyle birlikte verilmiş, diğer hadîsler ise senedsiz olarak verilmiş olduğu hâlde *el-İstişfâ*'da ilk hadîslerin de sened zinciri tamamen verilmemiş, râvîlerin isimlerinin *Şifâ*'nın orijinalinde kayıtlı olduğu bildirilerek bazen zincirin sadece baş halkasının ismi zikredilmiştir:

> "De'b-i muṣannif-i feżâ'il-niṣāb üzre esāmī-i şerāfet-müntemīleri imlā-kerde-i ṣaḥīfe-i aṣl-ı kitāb olan kibār-ı ruvāt iḫbārıyla Ümmü'l-Mü'minīn Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i şerāfet-ḳarīnden merviyy-i bihīndir ki…"[1]

1 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 107a-b.

> "Felâ-cerem sâḥa-i şerâfet-mesâḥa-i aṣl-ı kitâbda esmâ-i ma'ālī-intimâları zîver-baḫş-ı zemîn-i suṭûr olan eşheb-süvârân-ı 'arṣa-gâh-ı feżâ'il ve fürsân-ı meydân-ı ityân-ı delâ'ilden irâ'et-kârân-ı ṭavr-ı tekâver-i inbâ rivâyet-kerde-i Enes bin Mâlik-i feżâ'il-pîrâyı taḥḳîḳe bu vechile imâle-sâz-ı licâm-ı edhem-ḫâme-i inhâdır ki…"[1]
>
> "Dürer-i ġurer-i esâmî-i tâbendeleri derûn-ı ṣadef-pâre-i aṣl-ı kitâb-ı zîbendede lem'a-pîrâ-yı beyân olan Aṣḥâb-ı Kirâm'dan, siyyemâ İbn-i Mes'ûd-ı feżâ'il-âlûddan merviyy-i bihbûddur ki…"[2]

İshak Efendi *Şifâ* tercümesini hazırlarken bazen âyet ve hadîslerin metninde ihtisarda bulunmuştur. Mesela *Şifâ*'nın asıl metninde tamamı verilen Necm Sûresi 17. âyetinin *el-İstişfâ*'da yalnızca bir kısmı iktibas edilmiştir: "…āyîne-i şühûd-ı nuḳûş-ı 'avâṭıf-ı nâ-mütenâhî olan dîde-i dîdâr-âgâhları kuḥl-i ﴿مَا زَاغَ الْبَصَرُ﴾[3] ile mükaḥḥal ve 'inde'l-Mebde'i'l-Evvel mufaḍḍal olmaġla…"[4]

Yine *Şifâ*'nın orijinalinde tamamı verilen Enbiyâ Sûresi 107. âyetinin *el-İstişfâ*'da sadece bir kısmı iktibas edilmiştir: "Binâberîn ma'nâ-yı meẕkûr cüz'-i eczâ-i raḥmet idigi ﴿رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ﴾[5] naṣṣ-ı tekrîm-âveriyle müṣbet…"[6]

Şifâ'da tam metni verilen hadîs-i şerîflerin *el-İstişfâ*'da *"…ilâ-āḫiri'l-ḥadīṯ…"* denilerek bazen Arapça metinleri bazen de Türkçe tercümeleri muhtasar olarak verilmiştir. Türkçe tercümeleri muhtasar olarak verilenlere aşağıdaki hadîsleri örnek olarak verebiliriz:

> "Farażâ rü'yā idigi ṣübût-pîrâ olsa reh-revân-ı semt-i ḫilâfa me'vâ-yı inkâr u iḫtilâf olmayacaġı 'inde'l-'uḳalâ rûşenâdır. İmdi ke'ş-şemsi fî rābi'ati'n-nehâr rûşen ü âşikârdır ki, dîde-i dîdâr-dîde-i Nebevî ḥâlet-i yaḳaẓa-i ḥaḳḳâniyyet-muḥtevîlerinde ilâ āḫiri'l-ḥadīṯ[7] müşâhede-i umûr-ı İsrâ i'câz-bînâdır."[8]
>
> "…İbn-i Mes'ûd-ı feżâ'il-âlûddan bir rivâyetde ẕât-ı şefâ'at-simât-ı Nebevî zîver-i Maḳâm-ı Maḥmûd-ı şerâfet-muḥtevî idiginiñ ma'nâ-yı ma'ālī-intimâsından istinbâ-kârâna rûz-ı ḳıyâm-ı ḳıyâmetde Ḥażret-i Ḫudâvend-i bî-çûn ü çirâ tecellî-fermâ-yı ḥükûmet ve Cenâb-ı Erîke-nişîn-i şefâ'at pîrâye-i yemîn-i 'Arşü'r-Raḥmân idigiyle ilâ āḫiri'l-ḥadīṯ[9] icâbet buyuruldıġı daḫi iḫbâr-kerde-i aṣḥâb-ı dirâyetdir."[10]

1 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 116a-b.
2 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 106a.
3 **"Göz (gördüğünden) şaşmadı** ve (onu) aşmadı." Necm, 53/17.
4 Kādî İyâz, *age.*, c. I, s. 100; Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 11b.
5 "Ve seni ancak **âlemlere rahmet** olarak gönderdik." Enbiyâ, 21/107.
6 Kādî İyâz, *age.*, c. I, s. 119; Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 13b.
7 Müslim, "Îmân", 259, nr. 162.
8 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 62b.
9 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/398-399; Dârimî, "Rikāk", 80, nr. 2803.
10 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 73b.

el-İstişfâ'da Arapça metni muhtasar olarak verilen hadîslere de aşağıdakiler örnek verilebilir:

"Cenāb-ı Risālet-me'āb rü'yet-i Rabbü'l-Erbāb ile şeref-yāb olduḳların ṣaḥīfe-i ifādeye ārāyiş-baḫş-ı icāde olduḳları ḥīn-i şeref-ḳarīnde ḳurṭa-i binā-gūş-i muvāṣalet-mengūşları olan cevāhir-i kelimāt-ı Eḥadiyyet-simātdan (فِيمَ يَخْتَصِمُ الملأ الأعلى)[1] buyuruldıġın ilā-āḫiri'l-ḥadīṯ[2] naḳl buyurmuşlardır."[3]

"…kemāl-i ġayretlerinden fī-mā-ba'd cilve-ger-i minaṣṣa-i vuḳū' olan vaḥy ü tenzīli cehele-i Ḳureyş'e inbā etmemekle gāhī 'āzim ve gāh şāhiḳ-ı cebelden ilḳā-yı nefs-i nefīslerine cāzim iken ṣavb-ı rif'at-evb-i āsumāndan (يَا مُحَمَّد، أَنْتَ رَسُول اللَّهِ وَأَنَا جِبرِيل!)[4] nidā-yı celīli resīde-i sāmi'a-i Nebeviyyeleri olmaġın sūy-i dil-cūy-i āsumāna medd-i bāṣıra-i nigāh buyurduḳlarında müteşekkilen bi-şekli'l-beşer Cibrīl-i emānet-āver manzūr-ı naẓar-ı ma'ālī-güsterleri oldıġı ilā āḫiri'l-ḥadīṯ menḳūl-i nefīs-i ṣıḥḥat-perverdir."[5]

Şeyhülislâm İshak Efendi *el-İstişfâ*'da usul olarak âyet ve hadîslerin bazen Arapça metinlerini vermiş, bazen yalnızca tercümelerini kaydetmiş ve bazen de ilgili âyet ve hadîslere yalnızca telmihte bulunmuştur. Metinde sadece tercümesi verilen hadîslerle ilgili örnekler aşağıda verilmiştir:

"De'b-i muṣannif-i feżā'il-niṣāb üzre esāmī-i şerāfet-müntemīleri imlā-kerde-i ṣaḥīfe-i aṣl-ı kitāb olan kibār-ı ruvāt iḫbārıyla Ümmü'l-Mü'minīn Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i şerāfet-ḳarīnden merviyy-i bihīndir ki, çerā-gāh-ı müvāneset-penāh-ı beyt-i Ṣıddīḳa'da i'tilāf-pīrā-yı ītilāf olan ḥayvānıñ her-bār ki derūn-ı sa'ādet-ḫāne-i nūr-ẕāt-ı Risālet-mevfūr-ı Nebevī ile nūrāniyyet-mültevī ola, ḳavāyim-i erba'ası i'tiḳāl-yāb-ı meskenet olup ḳudūm-i teberrük-mevsūm-ı Nebevī'den derūn-ı beyt-i şerāfet-maḳrūnuñ ḫuluvvında ser-gerdān ve ıżṭırāb ile güzerānlıġı tābāndır."[6]

"Ve Ḥażret-i 'Alī-i mehābet-perver pister-nişīn-i maraż-ı vecī' iken dergāh-ı Risālet-penāhdan istişfā-güster olduḳda maẓhar-ı şifā olması bābında dergāh-ı Cenāb-ı Ḫudā'dan istid'ā buyurup maḥall-i veca'ın mevṭı'-ı ricl-i muḳaddes buyurmaları sebeb-i ṣıḥḥati oldıġından mā-'adā maḥall-i mezbūr ba'de-hāẕā aṣlā mevrid-i veca' u eẕā olmamışdır."[7]

1 "(Ey Muhammed!) Cenâb-ı Hakk'a yakın olan melekler birbirine ne sorup duruyor."
2 Tirmizî, "Tefsîr", 38/4, nr. 3235; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/243.
3 Kādî İyâz, *age.*, c. I, s. 379; Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 65b.
4 "Yâ Muhammed! Sen Allah'ın Resûlü'sün, ben de Cebrâîl'im." Bkz. İbn İshâk, *es-Sîre*, thk., Süheyl Zekkâr, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1978, s. 120-121; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, nşr. Mustafâ es-Sekkā vd., Kahire: 1936, c. I, s. 202.
5 Kādî İyâz, *age.*, c. II, s. 241; Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 171a.
6 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI/112, 150, 209; Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 107a-b.
7 Tirmizî, "Da'avât", 112, nr. 3564; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/107; Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 113b.

> "Ve keẕālik rivāyet-i Enes-i saʿādet-res ile bünyān-ı ṣübūtı mü'esses olan ḥadīṯ-i enfes-mażmūn-ı muḳaddesince ol Nebiyy-i Āḫirü'z-zamān refāḳat-i Ṣıddīḳ-ı ʿAtīḳ ve ʿÖmer-i maʿdelet-perver ve ʿOṯmān-ı feżā'il-ʿunvān ile Cebel-i Uḥud'da şeref-baḫṣ-ı sü'ūd olduḳlarında ol kūh-ı ḥaṣānet-mekīn mehābet-i Resūl-i Güzīn-i girān-temkīne ʿadem-i taḥammülden tezelzül-rehīn olıcaḳ, zīver-baḫṣ-ı firāz-ı bāhirü'l-imtiyāzı olan Nebiyy-i serefrāz ve Ṣıddīḳ-ı şerāfet-dem-sāz ve şehīdeyn-i mükerremeyn idigin ḫīn-i ibrāzda cebel-i şerāfet-simāt pā-ber-cāy-ı ṣebāt olmuşdur."[1]

Bazen de *Şifâ*'nın asıl metninde rivayet edilen hadîslere *el-İstiṣfâ*'da telmihte bulunmakla iktifâ edilmiştir. Mesela *Şifâ*'da Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* "Ben peygamberlerin ilk yaratılanı ve elçi olarak en son gönderileniyim."[2] buyurduğu hadîsin metni ve bu konuda Ebu'l-Leys es-Semerkandî'nin (ö. 373/973) görüşü verilmiş olup *el-İstiṣfâ*'da bu hadîse telmihte bulunmakla yetinilmiştir:

> "Siyyemā merviyy-i ṣıḥḥat-āmāde-i Cenāb-ı Ḳatāde üzre evvelīn-i ḫilḳat ve āḫirīn-i biʿṯet idikleri naṣṣ-ı ḥadīṯ-i şeref-maḳrūn ile müṯbet idiginden mā-ʿadā ḳable'l-Enbiyā'i'l-fiḫām muḫaṣṣaṣun biʾẕ-ẕikr iken teʾḫīr-i biʿṯetleri müfīd-i maʿnā-yı efḍaliyyetleri idigi maḥkī-i Semerḳandī-i be-nāmdır."[3]

Yine *Şifâ*'da Garkade *-radıyallâhu anh-* isimli sahâbînin malının çok olması için Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* dua etmesi ve aynı sahâbînin fırtınada devesini kaybedip Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* duası bereketiyle devenin geri gelmesi hadîslerinden ikincisi, *el-İstiṣfâ*'da telmih yoluyla şöyle nakledilmiştir: "Ġarḳade-i şerāfet-perverde ḥaḳḳında miṯāl-i ʿUrve cereyān-ı cūy-bār-ı duʿā-yı Ṣāḥibü'l-Hirāve muḳarrer ve vürūd-ı nāḳa-i şürūd-ālūdları daḫi eṯer-i duʿā-yı icābet-perverleri olup…"[4]

Bazen *Şifâ*'nın orijinalinde ayrı ayrı cümleler hâlinde farklı râvîler tarafından rivayet edilen aynı konudaki benzer hadîs rivayetleri *el-İstiṣfâ*'da birleştirilip tek cümle ile ifade edilmiştir. Ezcümle *Şifâ*'da Enes bin Mâlik'in *-radıyallâhu anh-* annesi Ümmü Süleym'in *-radıyallâhu anhâ-*, oğlunu Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* huzuruna götürüp kendisinden dua istemesi ve Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* Enes bin Mâ-

1 Buhârî, "Fezâ'ilü Ashâbi'n-Nebî", 5, 6, 7, nr. 3675, 3686, 3799; Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 106b.

2 Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, IV/34-35, nr. 2662; Temmâm er-Râzî, *el-Fevâ'id*, II/15, nr. 1003; Zürkânî, *Muhtasaru'l-Makāsıdi'l-Hasene*, s. 176, nr. 774.

3 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 13a.

4 Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, I/320; Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 115b.

lik'e *-radıyallâhu anh-* dua etmesi hadîsi ile, daha sonra iki ayrı rivayetle bu duanın tezahürünün rivayet edildiği diğer iki hadîs *el-İstişfâ*'da tek cümlede verilmiş; ilk ikisinde râvîler zikredildiği hâlde üçüncü rivayetin râvîsi zikredilmeksizin ikinci hadîsin devamı olarak verilmiştir:

> "Zîver-baḫş-ı aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-nişāb ile Enes-i sa'ādet-resden merviyy-i enfesdir ki, māder-i rāvī-i sütūde-siyer şeref-yāb-ı ḫıdmet-i 'aliyye-i Cenāb-ı Ḫayru'l-Beşer olan veled-i emcediniñ maẓhar-ı du'ā-yı icābet-intimāları olmaḳ recāsını 'arża-dāşt-ı dergāh-ı Nübüvvet-perverleri eyledikde keşret-i māl ü veled ile müstes'ad[1] ve bereket-i mā-u'ṭiye ileyh ile maẓhar-ı du'ā-yı emcedleri olmaġın, ber-minvāl-i rivāyet-i 'İkrime, evlād-ı Enes-i kerīmetü'l-meşīmeden intiẓām-pīrā-yı silk-i ḥayāt olanlar dest-i ta'addüdde miṣāl-i sübḥa-i ṣad-dāne mi'e-i kāmile olmaḳda bī-bahāne olup[2] bunlardan mā-'adā ġayr-ı veledü'l-veled ve's-sıḳṭ evlād-ı evlādından rū-be-rāh-ı diyār-ı 'adem olanlarıñ daḫi miḳdārı mezbūrlar ile hem-'aded idigi[3] eşer-i du'ā-yı icābet-pīrā-yı Nebevī ve keẕālik zemīn-i vüs'at-rehīn-i ma'āşları meşabb-ı ḳaṭarāt-ı reḥā ve mā-melekleri nişāb-resīde-i tevāfür olmaḳda müstevfī idigi daḫi eşer-i sermāye-i du'ā-yı bereket-intimā-yı Cenāb-ı Risālet-mültevīdir."[4]

Keza bazen *Şifâ*'da beş ayrı râvî tarafından verilmiş olan benzer rivayetlerin yer aldığı hadîs metinleri *el-İstişfâ*'da tek cümlede toplanmış ve râvîlerden de sadece birinin ismi zikredilerek diğerlerinin ismi verilmemiştir:

> "Ḥattā sā'at-i vāḥidede Zevcāt-ı Muṭahharāt'ı her merre muġtesilen ṭavāf aṭyeb ü aṭhar idigin naḳlleri bilā-ḫilāf Cenāb-ı Enes'den merviyy-i ṣıḥḥat-resdir.[5] Fe-lihāẕā ḳuvvet-i Ḥażret-i Nebiyy-i Güzīn, hem-vezn-i ḳuvā-yı ricāl-i şelāşīn idigi taḫrīc-kerde-i kibār-ı muḥaddişīndir."[6]

Kādî İyâz *Şifâ*'da usulen fasıl sonlarında âlimlerin konuyla ilgili görüşlerini zikrederek fasılları bu şekilde nihayetlendirmiştir. *el-İstişfâ*'da ise kimi zaman konuyla ilgili fikri beyan edilen âlimlerin tamamının ismi zikredilmeden mevcut rivayetler kaydedilmiştir. Aşağıdaki rivayette Ebu'l-Leys es-Semerkandî (ö. 373/973) ile Muhammed bin Sâ'ib el-Kelbî'nin (ö. 146/763) isimleri zikredilmiş, fakat konuyla alakalı olarak ismi geçen

---

1 Buhârî, "Savm", 61, nr. 1982; "Da'avât", 19, 26, 46, 47, nr. 6334, 6344, 6378, 6380; Müslim, "Mesâcid", 268, nr. 660; "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 141-142, nr. 2480-2481; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/188.

2 Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 143, nr. 2481.

3 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXV/123, nr. 300.

4 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 114a-b.

5 İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, nşr. Muhammed Abdülkādir Atâ, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990, c. VIII, s. 192-193.

6 Buhârî, "Gusl", 12, nr. 268; Kādî İyâz, *age.*, c. I, s. 195-196; Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 25a.

âlimlerle aynı görüşte olan kırâat âlimi Mekkî bin Ebî Tâlib (ö. 437/1045) ile Arap dili ve tefsir âlimi Ferrâ'nın (ö. 207/822) isimleri *Şifâ*'da kaydedilmiş olduğu hâlde *el-İstişfâ*'da verilmemiştir:

> "Ḥattā [1]﴿وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَإِبْرٰهِيمَ﴾ naṣṣ-ı pür-tekrīminde merca'-ı żamīr-i ikrām-peẕīr 'inde'l-ba'ż Nūḥ-ı meḥāmid-maṣīr ve 'inde'l-ekṣer ẕāt-ı mekārim-perver-i Ḫayru'l-Beşer olup yek-dīger ile hem-şī'a ya'nī diyānetde müttaḥidü'ṭ-ṭabī'a idigiyle tefsīr olundıġı menḳūl-i Semerḳandī-i feżā'il-peẕīr ve maḳūl-i Kelbī-i efāżıl-maṣīrdir. *Ṣallallāhu te'ālā 'aleyhi ve selleme teslīmā.*"[2]

el-İstişfâ'da istişhad kabîlinden diğer şarihlerin şerhlerinden de iktibaslarda bulunmuş olan İshak Efendi bu durumu eserin giriş kısmında, *Şifâ*'nın tercüme sebebini açıklarken şöyle ifade etmiştir:

> "…bu ḫıdmet-i celīle neyl-i şefā'at-i Seyyid-i Kā'ināt 'aleyhi a'le't-taḥiyyāta vesīle-i esīle olmasını tābiş-i heves-i kānūn-ı derūn-ı İsḥāḳ-ı muḫāleṣet-vifāḳda iş'āl-sāz-ı nā'ire-i mübāderet olmaġın müstemidden mimmen lehu'l-fütūḥ **ba'de tetebbu'i'ş-şurūḥ** ṣanī'-i menī'-i merḳūm-ı şerāfet-mevsūma, mütevekkilen 'ale'l-Müfīżi'l-'Allām kār-pīrā-yı ihtimām olup ***el-İstişfā fi Tercemeti'ş-Şifā*** nāmıyla dendān-zen-i tevsīm ve dest-dāde-i imlā vü terḳīm olmuşdur."[3]

el-İstişfâ'da İshak Efendi'nin ismini zikrettiği üç şerh tarafımızdan tespit edilmiş olup bunlar Alî el-Kārî'nin (ö. 1014/1605) *Şerhuş-Şifâ fî Hukūki'l-Mustafâ*'sı, Ömer bin Abdülvehhâb el-Urzî el-Halebî'nin (ö. 1024/1615) *Fethu'l-Gaffâr bimâ Ekremallâhu bihî Nebiyyehu'l-Muhtâr*'ı ve Şihâbüddîn Ahmed el-Hafâcî'nin (ö. 1069/1659) *Nesîmü'r-Riyâz fî Şerhi Şifâ'i'l-Kādî 'Iyâz*'ıdır.

Alî el-Kārî'nin *Şerhuş-Şifâ fî Hukūki'l-Mustafâ*'sından iktibasta bulunulduğuna delil olarak aşağıdaki paragraflar örnek verilebilir:

> "Felā-cerem ḥadīṣ-i şerīf-i merḳūmuñ ma'nā-yı laṭīfi mīzāb-ı ḫāme-i efḍāl-şi'ār-ı **'Alī-i Ḳārī**'den çekīde oldıġı üzre zümre-i 'aliyye-i Enbiyā-yı Kirām, siyyemā ḫātime-i ṣuḥuf-i bi'ṣet olan Cenāb-ı Seyyidü'l-Enām 'aleyhi ve 'aleyhim şerāyifü's-selām cenābları bi-ḥasebi'l-ḳalb 'arşiyyun ve bi-ḥasebi'l-ḳāleb ferşiyyūndan olup ḳubūr-ı raḥmet-meş'ūrlarında daḫi aḥyādan idikleri bī-mirā olmaġla redd-i rūḥdan Allāhu a'lem murād istiġrāḳ-ı vuṣlat-mesāḳlarından cebren li-ḫāṭırı'l-Müslimīn redd-i selām ile iştiġāl-ḳarīn idikleri müstefāddır."[4]

---

1 "Kuşkusuz İbrâhîm, Nûh'un yolunu izleyenlerdendi." Sâffât, 37/83.

2 Kādî İyâz, *age.*, c. I, s. 115-116; Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 13b.

3 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 2a.

4 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 160b.

"Fe-lihāẕā şurrāḥ-ı *Şifā-yı Şerīf*'den **'Alī-i Ḳārī** 'aleyhi raḥmetü'l-Bārī'niñ ḥall-i kelām-ı Dāvūdī-i feżā'il-medārda yādigār-ı ḫāme-i ifāde-şi'ārıdır ki, ḥīn-i 'adem-i vürūd-ı vaḥyde 'alā mā-[hiye] 'aleyh ekṣerü'l-'ulemā Cenāb-ı Risālet-intimā içün cevāz-ı ictihād fi'l-aḥkām mā-lā-kelām iken ḳā'il-i feżā'il-mevsūm semt-i ḫilāfa ẕāhib olmaġın ḳavl-i merḳūmı ḳā'il yāḫud min-ġayri te'vīlin fi'l-emri'l-merḳūm fidā-yı üsārā re'y-i Cenāb-ı Risālet-peymā ile cilve-ger olmadığına mā'il idigin zīver-i suṭūr-ı *Şerḥ-i Şifā*-yı şerāfet-mevfūr etmişdir."[1]

el-İstişfâ'da yer alan aşağıdaki satırlar, bir diğer *Şifâ* şarihi olan Ömer bin Abdülvehhâb el-Urzî el-Halebî'nin *Fethu'l-Gaffâr bimâ Ekremallâhu bihî Nebiyyehu'l-Muhtâr*'ından iktibasta bulunulduğunu göstermektedir:

"Ḥattā şurūh-ı *Şifā*-yı teberrük-peymādan yādigār-ı ḫāme-i **'Urżī** olan şerḥ-i şerāfet-intimāda bu fā'ide-i celīle zīver-efzā-yı ifāde-i cezīledir ki (لَا تُفَضِّلُونِي عَلَى يُونُسَ بْنِ مَتَّى)[2] ḥadīṯ-i şerāfet-resānı delālet-pīrā-yı tenezzühü'r-Rabb 'ani'l-mekāndır."[3]

Keza aşağıdaki paragraflar, *el-İstişfâ* kaleme alınırken Şihâbüddîn el-Hafâcî'nin *Nesîmü'r-Riyâz fî Şerhi Şifâ'i'l-Kādî 'İyâz*'ından yararlanıldığının kanıtıdır:

"Ġāyetü mā-fi'l-bāb Ḥüccetü'l-İslām İmām Ġazzālī-i efḍāl-me'āb ve Nevevī-i feżā'il-muḥtevī ve ṣāḥib-i kitāb-ı meḥāmid-niṣāb tercīḥ-āver-i ḳavl-i İbn-i 'Abbās-ı ṣıḥḥat-istīnās idikleri taṣrīḥ-kerde-i **Şihāb**'dır."[4]

"Fe-lihāẕā ḥallāl-i müşkilāt-ı kitāb-ı **Şihāb**-ı feżā'il-niṣābıñ ṣaḥīfe-i şerḥ-i zībende-ṭarḥında maṣṭūr olan taḥḳīḳ-i enīḳden müstefād oldığı üzre ﴿اَللّٰهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ﴾[5] fermūde-i i'cāz-simātında cilve-ger-i minaṣṣa-i taḥrīr olan te'vīl-i belāġat-maṣīr ile merviyy-i merḳūm daḫi mevsūm ve Cenāb-ı Mübdi'-i Kā'ināt'a ẓāhirun bi-nefsih ve muẓhirun bi-ġayrih ma'nāsına ıṭlāḳ-ı nūr meşhūr idigiyle şāhid-i zībā-cemāl-i müdde'ādan inḥilāl, işkāl-i setr-i perde-i ḫafā degildir."[6]

1 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 193a.
2 "Beni Yûnus b. Mettâ'dan *-aleyhisselâm-* üstün tutmayın."
3 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 78b.
4 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 67a.
5 **"Allah göklerin** ve yerin **nurudur.** O'nun nurunun misali, içinde kandil bulunan bir kandilliktir. Kandil bir cam içindedir, cam inciyi andıran bir yıldızdır; (bu kandil) doğuya da batıya da ait olmayan, yağı neredeyse ateş dokunmasa bile ışık veren mübarek bir zeytin ağacından yakılır. Nur üstüne nur. Allah nuruna dilediğini kavuşturur. Allah insanlar için misaller veriyor, Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir." Nûr, 24/35.
6 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 67a.

2. Dil Özellikleri

el-İstişfâ, son derece müsecca bir üslupla ve beş altı kelimeden oluşan Arapça ve Farsça kelime terkiplerinden istifade edilerek Arapça aslından Türkçeye kazandırılmıştır. Her ne kadar Şeyhülislâm İshak Efendi eserin mukaddimesinde; "…Ṣaḥāyif-i rehīnetü'l-leṭāyifi ḫazāyin-i fevā'id-i nefîse ve fuṣûl ü ebvāb-ı şerāfet-intisābı defā'in-i 'avā'id-i enîsedir. Fe-lihāẕā icāreteyn-i ta'lîm ü ta'allümiyle taṣarruf-ı tefehhümi cāy-gîr-i żamîr-i dāniş-verān olmaġın raġbet-gerān-ı fehm-i ma'ānî-i nefāset-mebānîsi bî-pāyāndır…"[1] sözleri ile eserin kıymet-i harbiyesini belirttikten sonra;

> "Ammā iġlāḳ-ı bāb-ı terkīb-i efāżıl-firîbi her müşterî-i metā'-ı istimtā'ına mâni'-i duḫûl-i istifāde ve nā-güşūdegī-i der-i fevā'id-maḳarrı muḥtāc-ı feṭḥ-i ifādedir. Bināberîn ta'mîm-i fevā'id-i rehînetü'l-irtiyāḥı ḳaṣdıyla i'dād-ı miftāḥı ya'nî tercüme-i me'āl-i kelimāt-ı teberrük-simātı ma'a-ḳışarî'l-bā'a ve ḳılleti'l-biḍā'a leyl ü nehār ḫāṭır-güẕār olaraḳ āḫir-i kār mā-fî'ż-żamîri iẓhār ile şerāfet-res…"[2]

diyerek *Şifâ*'nın fazilet sahiplerinin gönlünü çelen terkip kapılarının kapalılığının ona her sahip olmak isteyen müşterisinin içeriye girip istifade etmesine engel olduğunu ve faydaların karar kıldığı henüz açıl(a)mamış kapısının fethe (izah edilmeye) muhtaç olduğunu ifade etmiş ve kalbi feraha erdiren faydalarının umumileştirilmesi kastıyla kapalı kapıları açacak anahtarı hazırladığını yani eseri tercüme etmiş olduğunu beyan etmiş olsa da, *el-İstişfâ*'nın son derece yüksek sanatlı bir üslupla kaleme alınması nedeniyle bugün anlaşılması hususunda "menâtık-ı dûşîze-i efkârı" zorlayacak bir tarza sahip olduğu belirtilmelidir. Dolayısıyla eserdeki birçok ifadeyi anlamak için sık sık lügate müracaat etmek ve söz konusu ifadeler üzerinde düşünmek gerekmektedir.

İshak Efendi eseri tercüme ederken belagat ilmi dâhilinde değerlendirilen seci ve seci ile ilgili söz sanatlarından yoğun biçimde istifade etmiştir. Edebî terim olarak fasıla sonlarında aynı harfin bulunmasından ibaret olan secinin mütevâzî, mutarraf ve murassa'dan müteşekkil her üç türünü[3] de İshak Efendi bu eserinde kullanmıştır. Aşağıda *el-İstişfâ*'nın metninden bazı ibareler verilerek mütercimin müsecca üslubu örneklendirilmiştir.

1 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 2a.
2 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 2a.
3 M. A. Yekta Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, İstanbul: Gökkubbe Yay., 2010, s. 257.

Mütevâzî Seci (Sec'-i Mütevâzî)

Fasılaların sonunda yer alan ses benzerliği ile birlikte fasılayı oluşturan kelime vezinlerinin ve harf sayılarının da aynı olduğu seci türü olan mütevâzî seciyi[1] *el-İstişfâ*'dan şu şekilde örneklendirmek mümkündür:

"…iḥrāz-ı rātibe-i celîle ve ibrāz-ı feżâ'il-i cezîle…"[2]

"…ḥaylûlet-i seḥāb-ı siḳāl ve perde-dârî-i ecsām-ı cibāl…"[3]

"…binâsın terk ve bünyād-ı ḳadîm üzre ṭarḥ-ı esās-ı muḥtereme 'adem-i mübādereti berk…"[4]

Mutarraf Seci (Sec'-i Mutarraf)

Fasılalardaki kelimelerin revî harflerinin aynı, vezinlerinin farklı olduğu seci çeşidi olup bu secide harf sayısının ve veznin eşitliği aranmaz.[5] Eserde geçen bazı mutarraf seci örnekleri aşağıda verilmiştir:

"Binâ'en-'aleyh mübâhât bi'l-melâbis simât-ı nisvân-ı tezeyyün-müvânis olmağla…"[6]

"Ḥattâ ba'żı ġulât-ı Revâfiż'ıñ Cenâb-ı 'Alî-i celîlü'ş-şânı terk-i ḫilâfetden nâşî ḥâşâ küfre nisbeti ve Ḥażret-i Ẕi'n-Nûreyn'iñ ḳamîṣ-i ḫilâfet ile beden-i şerâfet-efkeni zîver-ḳarîn iken ḫilâfına ẓâhibiniñ şehâdetine mübâdereti..."[7]

"…ef'âl-i meẕkûreye mübâderetleri mertebe-i żarûrete mübtenî ve îfâ-i müştehiyyât-ı nefs-i nefîsleri sedd-i ṣelme-i mücâ'âte mebnî…"[8]

Murassa' Seci (Sec'-i Murassa')

Fıkraları meydana getiren fasılaların birbirleriyle vezin, harf sayısı ve ses bakımından denk olmasıyla yapılan seciden ibarettir.[9] Murassa' seci, diğer seci türlerine nazaran eserde daha az kullanılmıştır. Eserde geçen bazı murassa' seci örnekleri aşağıda verilmiştir:

"…ma'lûm-ı daḳâyıḳ-şinâsân-ı rivâyet ve müteyaḳḳan-ı ḥaḳâyıḳ-ṭırâzân-ı dirâyetdir…"[10]

1 Saraç, *age.*, s. 258.
2 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 2a.
3 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 96a.
4 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 209a.
5 Saraç, *age.*, s. 257.
6 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 26b.
7 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 120a.
8 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 209a.
9 Saraç, *age.*, s. 257.
10 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 2a.

"... Cenāb-ı Seyyidü'l-Enām ʿaleyhi ceyyidü's-selām..."[1]

"Fe-lihāẕā ʿumūm-ı büleġā ve cümūm-ı fuṣaḥānıñ tanẕīr-i miḳdār-ı aḳṣar-ı ṣuverinden ʿaczi muḳarrer..."[2]

3. Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* Vasıflarının İfade Tarzı

Şeyhülislâm İshak Efendi *el-İstiṣfâ* metninde Hz. Peygamber'i *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* tesmiye etmek istediği vakit, onun haiz olduğu mübarek vasıfları bir kuyumcunun inci tanelerini ipe dizmesine benzer bir hassasiyetle birbiri ardınca sıralamıştır. Bu vasıflar tarafımızdan metin baştan sona taranarak tespit edilmiş olup 1000'den fazla terkiple aşağıda verilmiştir:

"Ekrem-i Mevcūdāt-ı zībende-ḫiṣāl, İmāme-i sübḥatü'l-le'āl-i cümle-i efrād-ı emcād, Gevher-i şāh-vār-ı ḳulzüm-i īcād, Fātiḥa-i kitāb-ı ḥikmet-niṣāb-ı ḫilḳāt-i ġarrā, Ḫātime-i ḫiṭāb-ı müsteṭāb-ı biʿṣet ü īḫā, Dāniş-āmūz-ı rumūz-ı bāriz ü kümūn, Tābiş-endūz-ı bürūz-ı mā-kāne vemā-yekūn, Resūl-i efḍaliyyet-müşūl-i men fi'l-kevneyn, Ṣadr-nişīn-i ser-menzīl-i dāreyn, Ḥabīb-i Ekrem ve Nebiyy-i Muḥterem, Cenāb-ı ışṭıfā-me'āb-ı efḍaliyyet-niṣab, Mefhār-i ʿĀlem, Resūl-i Muḥterem, Seyyid-i Kā'ināt, Seyyid-i Kevneyn, Men lehu'l-mefāḫir, Faḫr-i dü-cihān, Ẕāt-ı Risālet-simāt, Müstecmiʿ-i mekārim-i aḫlāḳ, Evvelīn-i ḥaḳīḳa ve Āḫirīn-i ḫalīḳa, Bālā-pervāz-ı evc-gāh-ı ḳābe ḳavseyn, Resūl-i bī-müdānī, Resūl-i Kerīm, Cenāb-ı ʿişmet-me'āb, Cenāb-ı Mefḫar-i her-dü-cihān, Resūl-i Ẕī-şān, Mefḫarü'l-Enām, Cāmiʿ-i āṣār-ı ḫiṣāl-i ḥamīde, Müstecmiʿ-i mekārim-i aḫlāḳ-ı sencīde, Cenāb-ı Risālet-me'ab, Ṣadr-nişīn-i ʿālī-pāye-i efḍaliyyet, Erīke-ṭırāz-ı memdūḥiyyet, Ẕāt-ı müzekkā ve muṭahhar, Ẕāt-ı ışṭıfā-simāt, Maṭlaʿ-ı envār-ı āyāt, Maṣdar-ı efʿāl-i ḥavārıḳ-ı ʿādāt, Merdüm-i dīde-i kevneyn, Ṭırāz-ı rātibe-i efḍaliyyet, Ḫātime-i ṣaḥīfe-i biʿṣet, Ekremü'l-ḫalḳ 'inde'l-Ḥaḳ, Resūl-i maʿālī-resā, Serv-i ṣābit-ḳadem-i gülşen-zār-ı hidāyet ü İslām, Resūl-i Ṣamedānī, Cenāb-ı Risālet-me'āb, Ẕāt-ı efḍaliyyet-simāt, Seyyidi'l-Kevneyn, Ẕāt-ı mekārim-simāt, Resūl-i ʿazīz-i efḍaliyyet-engīz, Berceste-i mışraʿ-ı beytü'l-ḳaṣīd, Resūl-i mufaḍḍal, Ẕāt-ı hidāyet-müdānī, Enfes-i nüfūs-ı mecmūʿ-ı verā, Resūl-i Ekrem, Mefḫar-i mevcūdāt, Resūl-i münteḫab, Resūl-i Güzīn, Şeref-baḫş-ı cins-i benī nevʿ-i beşer, Resūl-i ʿālī-güher, Nebiyy-i ümmiyy-i feżā'il-ḳarīn, Şāh-ı serīr-i ışṭıfā, Netīce-i ḫilḳat, Ḫayru'l-Verā, Ṣadr-nişīn-i serāy-ı tekrīm, Cenāb-ı Ḫātemü'l-Enbiyā, Mefḫar-i dü-cihān, Muḫbir-i ṣādıḳ, Gevher-i şāh-vār-ı ḳulzüm-i hidāyet, Ẕāt-ı ʿamīmü'l-berekāt, Raḥmeten li'l-ʿālemīn, Cāmiʿ-i ʿulūm-ı evvelīn ü āḫirīn, Ḫātemü'n-Nebiyyīn ve'l-Mürselīn, Resūl-i ser-efrāz, Seḥāb-ı feyż-bār-ı āsumān-ı raḥmet, Ẕāt-ı re'fet-simāt-ı ʿamīmü'l-berekāt, Seyyidü'l-beşer, Nebiyyi'l-Muḫtār, Cenāb-ı Risālet-penāh, Ẕāt-ı Risālet-intimā, Nebiyyi'l-

1 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 105b.

2 Şeyhülislâm İshak Efendi, *age.*, vr. 90a.

Emīn, Cenāb-ı Resūl-i Muḫtār, Şem'-i żiyā-pāş-ı bezm-gāh-ı hidāyet, Şem'-i bezm-i imkān, Cenāb-ı terkīb-bend-i ḫalḳ u īcād, Maṭla'-ı envār-ı īmān ü ḥikmet, Mehbiṭ-i vaḥy ü risālet, Nihād-ı hidāyet-nejād, Kenzü'l-le'āl-i 'ilm ü ḥikmet, Medār-ı dā'ire-i hidāyet, Ẕāt-ı ekmel, Ṭırāz-ı ṣadru'l-īcād, Fātiḥa-i kitāb-ı ḫilḳat, Ḫātime-i mecelle-i bi'ṣet ü risālet, Resūl-i ser-efrāz, Resūl-i muṭā'-ı ḥaḳḳāniyyet, Nebiyy-i ṣādıḳ, Resūl-i muḥterem, Cenāb-ı Risālet-perver, Şefī'-i rūz-ı tenād, Nebiyy-i Güzīn, Nebiyy-i kerīmü'l-ḫiṣāl, Cenāb-ı Ḫayru'l-Verā, Cenāb-ı Ḫayru'l-Enām, Mefḫar-i 'Ālem, Ḫātemü'l-Enbiyā, Nebiyyü'l-Mükerrem, Resūl-i Medenī, Seyyidü'l-Kevneyn, Resūl-i bī-irtiyāb, Resūl-i İlāh, Resūl-i mekārim-mevfūr, Ḥażret-i Ḫātemü'l-Enbiyā, Resūl-i efḍaliyyet-intimā, Resūl-i hidāyet-medār, Cenāb-ı Ḥażret-i Risālet-perver, Faḫr-i 'Ālem, Resūl-i mekārim-penāh, Cenāb-ı Resūl-i mekārim-nihād, Ḥażret-i Şefī'-i rūz-ı tenād, Resūl-i bī-müdānī, Ẕāt-ı sütūde-ḫaṣlet, Ẕāt-ı ma'ālī-perver, Dā'ī-i bezm-gāh-ı hidāyet, Ẕāt-ı ḥaḳḳāniyyet-ıżā'et, Sirāc-ı münīr-i meclis-gāh-ı tevḥīd ü 'ibādet, Ẕāt-ı hidāyet-ḥavż, Maẓhar-ı mevāhib-i celīle, Maṣdar-ı meḥāsin-i aḫlāḳ-ı cemīle, Hādi'l-muḍillīn, Mu'allimü'l-cāhilīn, Seyyidü'l-Enām, 'Abdullāh es-Settār, Aḥmed el-Muḫtār, Mekkiyyü'l-mevlid, Medeniyyü'l-maḥtid, Nebiyy-i hüdā-beyyin, Ra'ūfun bi'l-mü'minīn, Raḥīmun 'ale'l-müttaḳīn, Ma'mūretü'l-eknāf-ı meḥāsin-i aḫlāḳ-ı emcedī, Menāṭ-ı zīnet-i ṣadru'ṣ-ṣudūr-ı ḫilḳat, Nebiyyi'l-Ekrem, Nebiyy-i Mükerrem, Resūl-i Kerīmü'ṭ-ṭaviyye, Efḍalü'r-Rusül, Mā-ṣadaḳ-ı ḳadem-i ṣıdḳ, Ṣāḥib-i şefā'at ü rıfḳ, İmāmü'l-Mürselīn, Muḳtedā-yı ṣıddīḳīn, Şefī'-i rūz-ı pesīn, Sā'il-i mücāb-ı efḍaliyyet-mekīn, Ser-levḥa-i risāle-i risālet, Nebiyyi'l-celīl, Resūl-i mükerrem, Nebiyy-i muḥterem, Nebiyy-i Kerīm, Rā'iż-i zimām-ı raḥş-ı hidāyet, Yekke-süvār-ı 'arṣa-i şefā'at, Medār-ı dā'ire-i ten'īm, Peyġamber-i hüdā-perver, Nebiyy-i sütūde-ḫaṣlet, Nebiyy-i Ekrem, Ṣādıḳu'l-Va'di'l-Emīn, Resūl-i bihīn, Nebiyy-i nebīh, Resūl-i 'Ālī-Ḥażret, Ḥażret-i Resūl-i hidāyet-ḫaṣlet, Erīke-nişīn-i efḍaliyyet, Rātibe-ṭırāz-ı ekremiyyet, Resūl-i mes'ūd, Ẕāt-ı raḥmet-simāt, Cenāb-ı Resūl-i hüdā-nihād, Peyġamber-i hüdā-iştimāl, Seyyidü'l-Kevneyn-i hüdā-mu'lin, Ẕāt-ı sütūde-simāt, Ẕāt-ı Nübüvvet-simāt, Cenāb-ı Resūl-i hidāyet-müşūl, Hādī-i ekmel, Resūl-i ṣādıḳ u mufaḍḍal, Ẕāt-ı Risālet-mu'lem, Resūl-i hüdā-vuṣūl, Nebiyyü'l-emced, Resūl-i bī-ġıl, Resūl-i Kibriyā, Ḥażret-i terkīb-bend-i ḫalḳ u īcād, Muḥammed-i Risālet-penāh, Risālet-penāh, Ḥażret-i Nebiyy-i beyyinü'r-reşād, Ḫūrşīd-i evc-gāh-ı Baṭḥā, Cenāb-ı Bedrü'd-dücā, Resūl-i mekārim-pīrā, Nebiyy-i emced, Hādī-i muḍillīn, Muġnī-i 'ā'ilīn, Me'vā-yı yetāmā, Maẓhar-ı minen-i lā-yuḥṣā, Ẕāt-ı Risālet-penāh, Nebiyyi'l-esnā, Resūl-i mekārim-nihād, Nebiyy-i Ẕī-şān, Nebiyy-i mufaḍḍal-ı zībende-icāde, Hādī-i ümmet, Bādī-i raḥmet, Münezzehün 'ani'l-hevā, Ṣādıḳun fī mā-telā, Ḳārī-i ders-i īḥā, Me'vā-yı ḳasem-i İlāhī, Maẓhar-ı mevāhib-i nā-mütenāhī, Ḳaṣṣ-ı ḳıṣṣa-i İsrā, Şeref-yāfte-i rü'yet, Resūl-i muṣaddaḳ, Emīn-i vaḥy-i mübīn, Resūl-i Emīn, Cenāb-ı Resūl-i mekārim-simāt, Peyġamber-i hüdā-maṣīr, Eşheb-süvār-ı risālet, Nebiyyi'l-Emīn, Resūl-i fāḫir, Erīke-pīrā-yı efḍaliyyet, Mevrid-i şefḳat-i behiyye, Maḥtid-i ikrām-ı İlāhiyye, Nebiyy-i ebhā, Ḫayru'l-Berere, Resūli'l-hādī, İmāmü'l-hüdā, Resūl-i beşīr ü neẕīr, Resūl-i hidā-

yet-müṣūl, Resūl-i hüdā-rehīn, Resūl-i cemīl, Ẕāt-ı güzīde-simāt, Resūl-i muʿallā, Ẕāt-ı ḫātemiyyet-iḫtiṣāṣ, Ḫayru'l-Enām, Resūl-i bī-hemāl, Ẕāt-ı hüdā-simāt, Cenāb-ı Aḥmed-i Muḫtār, Ẕāt-ı Risālet-ṭırāz, Resūl-i maʿālī-vuṣūl, Cenāb-ı risālet-ḫaṣlet, Evvelīn-i ḫilḳat ve āḫirīn-i biʿṯet, Peyġamber-i hüdā-nihād, Mebʿūṯün bi'l-esved ve'l-aḥmer, Cenāb-ı Ḫātemü'n-Nebiyyīn, Maẓhar-ı muḫāṭabe-i Rabbü'l-ʿĀlemīn, Ẕāt-ı mekārim-perver, Ḫayru'l-Beşer, Mefḫari'l-Mevcūdāt, Ẕāt-ı hüdā-lemeʿān, Resūl-i celīl, Maḫbūb-ı Rabb, Memdūḥ-ı ʿālemīn, Nebiyy-i ʿaẓīm, Nebiyy-i hādī, Resūl-i hidāyet-nişāb, Nebiyy-i mufaḍḍal, Ẕāt-ı reʾfet-maḳrūn, Ser-efrāz-ı Enbiyā-yı mekārim-perdāz, Muʿaẓẓamü'ş-şān, Hādī-i ṣırāṭ-ı müstaḳīm, Menzil-res-i aʿle'l-eʿālī-i naʿīm-i muḳīm, Maẓhar-ı naṣr-ı ʿazīz, Ḥabīb-i Ümmet, Hādī-i ṭarīḳ-i müstaḳīm, Delālet-āver-i vuṣūl-i dāru'n-naʿīm, Ẕāt-ı bī-hemtā, Ẕāt-ı Nübüvvet-āver, Genc-i bihīn, Ẕāt-ı Risālet-müntedā, Maḫbūb-ı Ḫudā, Şefīʿ-i rūz-ı maḥşer, Seyyid-i veled-i Ādem, Eḥad-ı rükney-i tevḥīd-i cāvidānī, Serīr-ārā-yı ışṭıfā, Cenāb-ı efḍaliyyet-meʾāb, Ḥabīb-i Ekrem, Resūl-i mükerrem, Erīke-nişīn-i ḳābe ḳavseyn, Menzil-resīde-i ʿālī-pāye-i dünüvv, Rātibe-ṭırāz-ı vālā-tāḳ-ı sümüvv, Ẕāt-ı ʿişmet-meşḥūn, Nebiyy-i sütūde-nihād, Rātibe-ṭırāz-ı iʿzāz, Efḍal-i Enbiyā, Ẕāt-ı sütūde-nihād, Resūl-i mekārim-muʿtād, Sulṭān-ı serīr-ārā-yı efḍaliyyet, Memleket-küşā-yı vaḳār u sekīnet, Ẕāt-ı kerīmü'l-ḫaṣlet, Seyyidü'l-Kevneyn ve Resūlü'ṯ-Ṯeḳaleyn, Eşref-i cümle-i Rusül, Pīşvā-yı küll, Cenāb-ı Kāşifü'l-ġumme, Cenāb-ı Şefīʿ-i Ümmet, Cenāb-ı Seyyidü'l-Kevneyn, Ẕāt-ı mufaḍḍal, Cāmiʿ-i mecmūʿ-ı ḫiṣāl-i ḥamīde, Müstecmiʿ-i cümle-i mekārim-i aḫlāḳ-ı sencīde, Ḥāʾiz-i merātib-i ʿulyā-yı ṣıfāt-ı cezīle, Pīrāye-bāḫş-ı muʿālla-ṣadr-ı evṣāf-ı celīle, Ṭırāz-ı rātibe-i memdūḥiyyet, ʿUnvān-ı cerīde-i maḥmūdiyyet, Ḫūrşīd-i hüdā-lemeʿān-ı evc-i nübüvvet, Ẕāt-ı maʿālī-simāt, Mihr-i ʿālem-tāb-ı āsumān-ı risālet, Lemʿā-baḫşā-yı sāḥa-gāh-ı ḫullet ü muḥabbet, Mütemmim-i mekārim-i aḫlāḳ, Ṣadr-nişīn-i ışṭıfā, ʿArş-resīde-i dünüvv-i ṣafā, Rātibe-ṭırāz-ı īḥā, Pīrāye-baḫş-ı Maḳām-ı Maḥmūd, Zīver-i vesīle-i bihbūd, Mehbiṭ-i vaḥy-i münezzel, Mevrid-i fażl-ı ekmel, Zeyn-efken-i zīn-i Burāḳ-ı berrāḳ, Ṭırāz-ı Miʿrāc-ı bāhirü'l-ibtihāc-ı muʿcizü'l-mışdāḳ, Şāhid-i müddeʿā-yı teblīġ-i aḥkām-ı nübüvvet, Müzekkī-i ümmet, Nāṣıb-ı Livā-i Ḥamd-i mükerrem, Menbaʿ-ı yenābīʿ-i beşāret ü neẕāret, Gencīne-i cevāhir-i zevāhir-i hüdā, Maḫż-ı raḥmet-i Mevlā, Ṣadr-nişīn-i ʿālī-pāye-i rıżā, Maẓhar-ı mevhibe-i Kevşer, Miḥrāb-nişīn-i efḍaliyyet, Ẕāt-ı ekmeliyyet-simāt, Mücābü'd-daʿve, Nūr-ı başar, Maẓhar-ı ītā-i Kitāb-ı Kerīm, Maṣdar-ı iʿṭā-i Sebʿu'l-Meşānī ve'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm, Miḥrāb-ı ḳıble-gāh-ı ḥikmet, Dāʿī-yi ilallāh, Mevrid-i ṣalāt-ı Rabbānī, Cāmiʿ-i ṣalavāt-ı Melāʾike-i ʿişmet-müdānī, Mevrid-i ḳasem-i Rabb-i Ekrem, Teklīm-āver-i cemādāt, İḥyā-sāz-ı emvāt, Nuṭḳ-efken-i ʿucm, Şünūd-āver-i mesāmiʿ-i ṣumm, Tekşīr-sāz-ı ḳalīl, İnşiḳāḳ-āver-i ḳamer-i kelīl, Redd-efken-i şems-i tābān, Ḳalb-āver-i aʿyān, Ẕılle-dār-ı ġamām, Mübriʾü'l-ālām, Maẓhar-ı tesbīḥ-i ḫaṣā, Maṣdar-ı feżāʾil-i lā-tuḥṣā, Efḍal-i Enbiyā ve Mürselīn, Erīke-nişīn-i ʿālī-pāye-i nübüvvet, Efḍal-i Enbiyā-yı mekārim-istīnās, Ḥażret-i Ḫayru'l-Beşer, Ḳāʾid-i ketībe-i Rusül, Pīşvā-yı kişver-küşāyān-ı Ulü'l-ʿAzmā, Mefḫar-i küll-i gül-i ṣadberg-i gülşen-i ışṭıfā, Dürretü't-tāc-ı ibtihāc-ı ḳulzüm-i ḥüsn ü cemāl, Ẕāt-ı

rūşenā-sāz-ı aʿyün-i ibtihāc ü ferec, Zübde-i mā-ḥaṣal, Ḳurre-i aʿyüni'l-ebrār, Ḳulzüm-i nūr-ı mevc-ā-mevc-i hidāyet, Zīver-ārā-yı nigīn-i ḫatem-i risālet, Şeh-süvār-ı sāḥa-i ḥüsn-i ṭāḳat-şiken, Mışraʿ-ı berceste-i muʿtenā, Mefḫar-i ins ü cān, Āsūde-nişīn-i serīr-i cihāniyānī, Teẕerv-i nāzende-ḫırām-ı evc-i iḫtirām, Nūr-ı siyeh-fām-ı miskiyyü'l-ḫitām, Ẕāt-ı celīlü'l-ḥilye, Mir'āt-ı ṣafā-baḫş-ı her-dü-ʿālem, Zübde-i aṣfiyā-yı ṣāḥib-vuḳūf, Seyyidü'ş-Şeḳaleyn, Müstened-i etḳıyā-yı fiḫām, Mihr-i dırahşān-ı nūrānī-beden, Ḳulzüm-i celālet-i bī-ḳaʿr, Ẕāt-ı celīlü'ş-şān-ı leṭāfet-efken, Āb-ı rūy-ı ebrār, Zīver-ārā-yı ḥadīḳa-i ḫilḳat, Ẕāt-ı şerāfet-deyden, Cenāb-ı Ḫayru'l-Berere, Resūl-i emced, Nūr-ı mücessem, Ẕāt-ı neẕāfet-perver, Ẕāt-ı ʿamīmü'l-berekāt, Ḫayru'l-ḫalīfe, Ḥażret-i Seyyidü'l-beşer, Hādiyü'l-berere, Gül-i gülzār-ı ışṭıfā, Mefḫar-i her-dücihān, Resūl-i muḳaddes, Ḥażret-i Nebiyy-i ʿArabī, Resūl-i Eḥabb, Cenāb-ı Seyyidü'l-Mürselīn, Resūl-i hüdā-me'āṣir, Seyyidü'l-Mürselīn, Cenāb-ı ʿiṣmet-mevfūr, Nebiyy-i neẕāfet-ārā, Ḥażret-i Ḫayru'l-Enām, Nūr-ı cesīm-i hüdā-vesīm, Ẕāt-ı re'fet-semīr, Keşşāf-ı rumūz-ı ʿilm ü ʿirfān, Resūl-i Ḥaḳ ve Sefīr-i muṭlaḳ, Maʿmūr-sāz-ı maʿmūre-i risālet, Nebiyyi'l-kerīm, Nebiyy-i Ḳureyşī, Resūl-i müfteḫar, Cenāb-ı serīr-ārā-yı *levlāk*, Esraʿu'l-müşāt, Ser-sūre-i ḫilḳat, Ḫātime-i ṣaḥīfe-i risālet, Mecmaʿ-ı cevāhir-i cevāmiʿu'l-kelim, Menbaʿ-ı yenābīʿ-i envāʿ-ı ʿilm, Cāmiʿ-i ṣufūf-ı ṣunūf-ı luġat, Sulṭān-ı Rusül, Maḫzen-i cevāhir-i fu'ād-ı cemme, Efṣaḥ-ı men tekellem, Dībāce-ṭırāz-ı ṣaḥīfe-i belāġat ü icāde, Nebiyy-i bedīʿu'l-beyān, Cenāb-ı Risālet-şiʿār, Ẕāt-ı rehīnü'l-mecd, Şerīfü'l-maḥtid, Kerīmü'l-mevlid, Lübb-i lübāb-ı benī nevʿ-i beşer, Nuḫbe-i ebnā-i Hāşim-i şerāfet-perver, Nūr-ı cibāh-ı sülāle-i Ḳureyş, Eşref-i eşrāf-ı ʿArab-ı zībende-ʿayş, Ḫatm-ārā-yı ṣuver-i biʿṣet, Mebʿūṣun fi ḫayri'l-ḳurūn, Ḥabīb-i Rabb, Mihr-i evc-i raḥmet, Ḥabībi'l-Ekrem, Cenāb-ı cāmiʿ-i kelimāt-ı evvelīn ü āḫirīn, Ẕāt-ı Risālet-simāt-ı efḍāliyyet-resā, Ḥażret-i Nebiyy-i Güzīn, Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt, Mültecā-yı men fi'l-kevneyn, Ẕāt-ı ḳudsī-simāt, Maẓhar-ı mevhibe-i esnā, Mefḫarü'l-Kevneyn, Mefḫar-i Enbiyā, Şefīʿ-i ümmet-i vasaṭ, Cenāb-ı Mefḫar-i Kā'ināt, Ḥażret-i Mefḫar-i be-herdü-serā, Cenāb-ı Mefḫar-i Mevcūdāt, Cenāb-ı Resūl-i hidāyet-menāş, Cenāb-ı müstecmiʿ-i mekārim-i aḫlāḳ, Cenāb-ı Mefḫarü'l-Enbiyā ve'l-Mürselīn, Resūl-i hidāyet-mevṣūl-i kerīmü'ş-şān, Cenāb-ı Resūl-i mekārim-āyīn, Efḍal-i küll, Mefḫarü'l-Enbiyā, Cāmiʿ-i ṣufūf-ı ṣunūf-ı mekārim-i aḫlāḳ, Cāmiʿu'l-faẓl ve'l-kerem, Dāric-i medāric-i iḥsān ü ḥimem, Cenāb-ı Risālet-destgāh, Erīke-nişīn-i ışṭıfā, Taḫt-nişīn-i ʿālī-pāye-i ʿafv-ı ʿamīm, Risālet-penāhī, Bedr-i münīr-i āsumān-ı risālet, Ẕāt-ı Risālet-iştimāl, Ṣadr-nişīn-i ʿālī-pāye-i ḥilm, Ẕāt-ı saʿādet-simāt, Ṣāḥib-i aḫlāḳ-ı müheẕẕebe, Mefḫar-i Kā'ināt, Erīke-nişīn-i ṣabr-ı cemīl, Sulṭān-ı iḳlīm-i risālet, Bālā-nişīn-i mesned-gāh-ı efḍaliyyet, Cenāb-ı Erīke-ṭırāz-ı iʿzāz, Ecvedü'n-nās bi'l-ḫayr, Menbaʿ-ı yenābīʿ-i ḫayrāt-ı mükemmele, Sulṭān-ı serīr-ārā-yı ışṭıfā, Nebiyy-i ercümend, Cevād-ı seḫā-nejād, Ecved-i ʿālemiyān, Erīke-ṭırāz-ı fütüvve, Resūl-i Yezdān, Bülbül-i gülzār-i fesāḥa, Cenāb-ı Seyyid-i Kevneyn, Ṣadr-nişīn-i ʿālī-pāye-i risālet, Ḥażret-i mesned-nişīn-i ʿālī-pāye-i ṣebāt, Cenāb-ı Eşcaʿu'l-Enbiyā, Mefḫar-i benī nevʿ-i Ādem, Ṭırāz-ı mesned-gāh-ı *levlāk*, Resūl-i Müteʿāl, Gül-āb-efşān-ı rūy-ı mü'minīn, Cenāb-ı Eşcaʿ-ı Enbiyā, Server-i Enbiyā, Cenāb-ı

Mefḫar-i ʿĀlem, Ārāyiş-i beyti'l-vücūd-ı ışṭıfâ, Laṭîfü'l-beşere, Raḳîḳu'l-manẓara, Mecrâ-yı zülâl-i ḥayâ ve iġḍâ, Gevher-i şâh-vâr-ı ḳulzüm-i risâlet, Mefḫar-i her-dü-serâ, Cenâb-ı Seyyidü'l-Beşer, Maḥbûb-ı ʿâlem, Yektâ-süvâr-ı eşheb-i efḍaliyyet, Zeyn-efken-i zîn-i semend-i hüdâ, Bânî-i mebânî-i Şerîʿat, Bâsıṭ-ı mebâsıṭ-ı ḥüsn-i muʿâşeret, Ṣadr-nişîn-i bâlâ-ḫâne-i ülfet, Mihr-i âsumân-ı risâlet, Bedr-i münîr-i evc-i sühûlet, İżâ'e-sâz-ı eṭrâf u cevânib, Bâlâ-pâye, Ṭırâz-ı menzile-i aḳṣa'l-ġâye, Bülbül-i gülistân-ı nübüvvet, Menbaʿ-ı yenâbîʿ-i işâbe, Bedr-i tamâm, Şefîḳ-i ümmet, Ra'ûfu'r-Raḥîm, Ẕât-ı merâḥim-ḫaṣlet, Ḥabîb-i hidâyet-perver, Müşfiḳ-i mümecced, Bânî-i mebânî-i şefḳat ü kerem, Resûl-i mekârim-rehîn, Câmiʿ-i ṣunûf-ı ṣufûf-ı şefḳat, Resûl-i Muḫtâr, Cenâb-ı Ṣadâḳat-ḳarîn, Risâlet-perver, Menbaʿ-ı yenâbîʿ-i raḥmet, Ṭabîb-i luṭf-ı mekârim-tedbîr, Maḫdûm-i melâ'ik-ḫıdem, Resûl-i re'fet-meşîme, Cenâb-ı Resûl-i muṭâʿ, Resûli'l-muṭâʿ, Cenâb-ı Resûl-i mufaḍḍal, Ẕât-ı hidâyet-simât, Seyyidi'l-Ebrâr, Ṣadr-nişîn-i bâlâ-ḫâne-i risâlet, Yektâ-rev-i sâḥa-i tevâżuʿ, Cenâb-ı Ḫâtime-i ṣuḥuf-ı risâlet, ʿİllet-i ḫilḳat-i ʿâlem, Serv-i gülzâr-ı risâlet, Ṣadr-nişîn-i bâlâ-ḫâne-i İsrâ, Ẕât-ı efḍaliyyet-simât-ı mümecced, Ḥabîb-i muḳaddes, Emîn-i zîbende-ʿayş, Ẕât-ı murtażâ, Emîn-i fi's-semâ'i ve'l-arż, Bedr-i münîr, Mâh-ı hidâyet-fürûġ, Ẕât-ı mümecced, Efsaḥu men tekellem, Cenâb-ı Sulṭân-ı Rusül, Mâh-ı evc-i ʿişmet, Cenâb-ı ʿişmet-menâş, Cenâb-ı kerîmü'ş-şemâ'il, Serv-i gülşen-gâh-ı risâlet, Resûl-i ʿâlî-miḳdâr, Men tekelleme lehu'l-ḥaşâ, Cenâb-ı Resûl-i cemîl, Bâsıṭ-ı simâṭ-ı hüdâ, Mihr-i münîr-i ẕât-ı ʿâlem-tenvîr, Resûl-i ʿâlem-bahâ, Kâşifü'l-ġumme, Cenâb-ı ʿişmet-maşḥûb, Risâlet-enîs, Ṭâhirü'ẕ-ẕeyl, Nübüvvet-penâh, Müfteḫar-ı ins ü cân, Cenâb-ı ʿâlî-cenâb-ı ḥayâ-meniş, Müfteḫar-ı evvelîn ü âḫirîn, Mihr-i âsumân-ı nübüvvet, Serv-i gülşen-gâh-ı ışṭıfâ, Şefîʿ-i refîʿ, Serv-i gülşen-gâh-ı hidâyet, İmâm-ı miḥrâb-ı Enbiyâ, Zîver-ârâ-yı maḳâm-ı ışṭıfâ, Serv-i ṣâbit-ḳadem-i bostân-ı nübüvvet, Resûl-i Kerîmü's-sülâle, Cenâb-ı Risâlet-efken, Keşşâf-ı rumûz-ı hüdâ, Cenâb-ı Erîke-nişîn-i İsrâ, Cenâb-ı Aḥsenü'l-Enbiyâ, Ẕât-ı müstecmiʿ-i mekârim-i aḫlâḳ, Güzîde-i maḫlûḳât, Cenâb-ı ṣadr-nişîn-i iʿtilâ, Cenâb-ı Ḫâtemü'l-Enbiyâ ve'l-Mürselîn, Fâtiḥa-i ṣuver-i ḫilḳat, Ḫâtime-i süver-i biʿşet, Cenâb-ı Risâlet-intimâ, Ṭırâz-ı ḫilḳat-i mecmûʿ-ı maḫlûḳât, Celîlü'l-ḥilye, Ẕât-ı ʿâlî-ḳadr, Müstened-i etḳıyâ-yı hidâyet-enîs, Nûr-ı cesîm-i şerâfet-efken, Mir'ât-ı ṣafâ-baḫş-ı şeḳaleyn, Gevher-i münteḫab, Serv-i gülzâr-ı ışṭıfâ, Nûr-ı cebîn-i imtiyâz, Nûr-ı dîde-i edeb ü ḥayâ, Merdüm-i çeşm-i istiḥyâ, Teẕerv-i kebk-ḫırâm-ı mesâḥa-i iḫtirâm, Ḳâ'id-i ketîbe-i aşḥâb-ı şerâfet-resâ, Eşrefü'l-eşrâf, Erîke-ṭırâz-ı sedâd, Ḥabîb-i kerîmü'l-ḫiṣâl, Cenâb-ı ḳurre-i aʿyüni'l-ebrâr, Ṣadr-nişîn-i bâlâ-ḫâne-i ferec, Maḥrem-i ḥalvet-serây-ı ﴿ثُمَّ دَنَا﴾, Dâniş-âmûz-ı rumûz-ı evḥâ mâ-evḥâ, Risâlet-peymâ, Şifâ-baḫş-ı derûn-ı ʿâlem, Neyyir-i ʿâlem-tenvîr-i sipihr-i risâlet, Żiyâ-dâde-i meclis-i aşḥâb-ı ẕevi's-siyâde, Gül-ġonce-i bâġ-ı risâlet, Seyyidü'l-Verâ, Ṭırâz-ı ḫilḳat-i insâniyye, Ṭûr-ı tecelliyât-ı Rabbâniyye, Bedr-i münîr-i ʿâlem-tenvîr, Ḫˇâce-i ders-ḫâne-i ʿilm-i ledün, Câmiʿ-i ṣunûf-ı ṣufûf-ı feżâ'il ü meḥâmid, Men lehu'l-faḫr, Ḥażret-i Ḫayru'l-Berere, Men lehu'ṣ-ṣavn, Resûl-i mekârim-âyîn, Ṣadr-nişîn-i ʿâlî-pâye-i ḳurbet, Ṭırâz-ı ser-menzil-i rifʿat, Erîke-nişîn-i ışṭıfâ ve râtibe-ṭırâz-ı İsrâ, Ṣâḥib-i ḫaṣâ'iṣ-i kübrâ, Bülbül-i

gülistân-ı i'zāz, Ṭırāz-ı sāḥa-i ḫilḳat, Resūl-i Kerīmü'ş-şemā'il, Ḫayru's-sābıḳīn, Ẕāt-ı hidāyet-leme'ān, Neyyir-i evc-gāh-ı nübüvvet, Zīver-baḫş-ı 'ālem, Ẕāt-ı müstaṣfā, Ṣadr-pīrā-yı ekmeliyyet, Rākib-i cemīlü'l-ḫulḳ-ı mekārim-ḳarīn, Ẕāt-ı Risālet-eḥaḳḳ, Nūr-ı Mebsūṭ, Ārāyiş-i Şeḳaleyn, Mihr-i 'ālem-tenvīr-i ẕāt-ı bāhirü'l-berekāt, Risālet-me'āb, Erīke-ṭırāz-ı i'tilā, Ẕāt-ı münteḥab, Resūl-i ma'ālī-perver, Ṣadr-nişīn-i 'ālī-serāy-ı ekremiyyet, Erīke-ṭırāz-ı bāhirü'l-i'zāz-ı efḍaliyyet, Cenāb-ı rāfi'-i livā'-tereffu', Şāhen-şāh-ı Enbiyā, Erīke-nişīn-i şefā'at-i 'uẓmā, Resūl-i güzīde, Ḫātime-i ṣuḥuf-i bi'şet, Ḫātime-i süver-i risālet, Nūr-ı dīde-i reşād, Ẕāt-ı efḍaliyyet-pīrā, Ẕāt-ı rehīnü'l-iḥtirām, Ẕāt-ı merāḥim-simāt, Resūl-i ebhā, Ẕāt-ı 'ālī-şān, Cenāb-ı Mefḫar-i Enbiyā, Ḥażret-i hādiyü's-sübül, Risālet-āyīn, Resūl-i hidāyet-mekīn, Ẕāt-ı kerīmu'ṭ-ṭaviyye, Ḫatm-ārā-yı süver-i bi'şet-i celiyye, Ẕāt-ı ışṭıfā-simāt-ı kerīm, Cenāb-ı Resūl-i ekremiyyet-müşūl, Ḥażret-i Risālet-istīnās, Güzīde-i Enbiyā-yı ma'ālī-resīde, Ẕāt-ı sencīde, Gül-gonçe-i ḥadīḳa-i hidāyet, Gül-gonçe-i vücūd-ı sa'ādet-ālūd, Resūl-i Kerīmü'l-meşīme, Müşārun bi'l-benān-ı ins ü cān, Ḫātem-i Enbiyā-yı Kirām, Nihād-ı sa'ādet-ittiḥād, Gevher-i girānḳadr, Māh-ı evc-i kemāl, Ḥabīb-i Ḫudā-yı Müte'āl, Ekremü'l-Ḫalḳ, Ẕāt-ı Nübüvvet-penāh, Mefḫarü'l-Enām-ı efḍaliyyet-ittisām, Erīke-nişīn-i ḳurb-ı Yezdān, Faḫr-i 'Ālemiyān, Nebiyy-i şerāfet-pīrā, Nebiyyi'ṣ-Ṣadūḳ, Nebiyy-i celīlü'ş-şān, Ḥażret-i Risālet-peymā, Ṭırāz-ı minber-i risālet-i 'aliyye, Yektā-süvār-ı Burāḳ-ı berrāḳ-ı berḳ-şitāb, Ẕāt-ı Risālet-me'āb, İmāme-i sübḥatü'l-le'āl-i Enbiyā, Ẕāt-ı efḍaliyyet-intimā, Maḥrem-i ḥarem-serāy-ı ﴿ثُمَّ دَنَا﴾, Dāniş-āmūz-ı rumūz-ı evḥā 'aleyhi mā evḥā, Ḫil'at-pūş-ı sa'ādet-ṭırāz-ı İsrā, Ber-Efrāḫte-sāz-ı süllem-pāye-i Mi'rāc, Bālā-nişīn-i kasr-ı 'ālī-tāk-ı ﴿ثُمَّ دَنَا﴾, Tenhā-nişīn-i ḫalvet-serāy-ı İsrā, Cenāb-ı Resūl-i Müte'āl, Cenāb-ı Şāḥibü'l-Kevşer, Ser-efrāz-ı *lī-ma'allāh*, Ḳurretü'l-'ayn-ı 'ālemiyān, Şüküfte-gülbün-i gülşen-serāy-ı *levlāk*, Ẕāt-ı ḫatmiyyet-simāt, Āfitāb-ı hidāyet-i lāmi', Maḥrem-i ḥarīm-i vuṣlat, Maẓhar-ı fe-evḥā 'aleyhi mā evḥā, Bālā-nişīn-i ḳaṣr-ı 'ālī-ṭāḳ-ı ﴿ثُمَّ دَنَا﴾, Ḥabīb-i Rabb-i Kerīm, Ḥażret-i Seyyidü'l-Enām, Āyet-i raḥmet, Ḥażret-i erīke-nişīn-i ḥayā, Bedr-i münīr-i ẕāt-ı 'ālem-tenvīr, Zīb-āver-i evcü'ş-şeref-i ekmeliyyet, Müşārun bi'l-benān-ı efḍaliyyet, Māh-ı tamām, Cenāb-ı Şefī'-i rūz-ı tenād, Dürr-i şāh-vār-ı efser-i bahā, Erīke-nişīn-i İsrā-yı ma'ālī-resā, Cenāb-ı Mübtedā-yı Mu'aḫḫar, Ṭırāz-ı bālā-pāye-i Mi'rāc, Refīḳ-i şefīḳ-i hidāyet-vuṣūl, Ḫātime-i meşāḥif-i bi'şet, Yektā-dürr-i ḳulzüm-i bahā, Sidre-nişīn-i muvāṣalet, Muḥammedün Ḥabībü'r-Raḥmān, Fātiḥa-i maḫlūḳāt ve Ḫātime-i Mürselīn, Ẕāt-ı şerāfet-minaṣṣa, Hümā-yı efḍaliyyet-intimā-yı evc-gāh-ı risālet, Ẕāt-ı sa'ādet-irtiyāḥ, Ṭırāz-ı minber-i risālet, Cenāb-ı Ḥażret-i erīke-nişīn-i ﴿ثُمَّ دَنَا﴾, Bālā-pervāz-ı evc-gāh-ı a'lā-yı 'illiyyīn, Resīde-i ser-menzil-i ḳurbet ü denā, Sulṭān-ı serīr-ārā-yı risālet, İmām-ı ṣufūf-ı Enbiyā-yı Kirām, Ḍayf-ı mihmān-ḫāne-i İsrā, Şehbāz-ı bālā-pervāz, Maẓhar-ı tena"umāt-ı tecelliyāt, Maẓhar-ı evḥā ileyhi mā evḥā, 'Alem-i menār-ı risālet-i kübrā, Cenāb-ı Resūl-i vuṣlat-müşūl, Zīver-i zeyn-i rükūb-ı ma'ālī-muḳaddem, Ẕāt-ı mükerrem, Ḥabīb-i Muḥterem, Netīce-i muḳaddemāt-ı ḫilḳat-i 'ālem, Eşheb-süvār-ı Mi'rāc, 'Āzim-i āsumān-ı rif'at-bünyān, Efḍal men fi'l-'arż ve's-semā', Erīke-nişīn-i 'ulüvv, Cenāb-ı efḍaliyyet-medār,

Ber-Efrāḫte-sāz-ı süllem-pāye-i İsrā, Bālā-nişīn-i erīke-i ﴿ثُمَّ دَنَا﴾, Ṭırāz-ı tabaḳāt-ı ʿilliyyīn, Burāḳ-süvār-ı İsrā-yı iʿcāz-pīrā, ʿĀric-i meʿāric-i semā, Mā-ṣadaḳ-ı mefhūm-ı ﴿مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى﴾, İʿzāz-ḳarīn-i ﴿مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى﴾, Ser-sūre-i Enbiyā, Cenāb-ı Nebiyy-i Muḫterem, Cenāb-ı Resūl-i Güzīn, Cenāb-ı Erīke-nişīn-i Miʿrāc, Bülbül-i gülşen-serāy-ı iʿzāz, Besmele-i sūre-i Enbiyā, Ẕāt-ı Risālet-medār-ı Ḥażret-i Seyyidü'l-Ebrār, Nebiyy-i Risālet-müvānis, Ḥażret-i Risālet-menʿūt, Ḥażret-i Efḍaliyyet-intimā, Ser-levḥa-i risāle-i Enbiyā, Efṣaḥu men tekellem, Maḥrem-i ḥarīm-i ﴿ثُمَّ دَنَا﴾, Dāniş-āmūz-i rumūz-ı evḥā mā evḥā, Ḥabīb-i Muḫtār, Habībü'l-Celīl, Ḥażret-i Resūl-i Emced, Ḥażret-i Mefḫar-i ʿĀlem, Resūl-i vuṣlat-müşūl, Maḥrem-i ḥarīm-i vuṣlat, Tenhā-nişīn-i İsrā, Cenāb-ı efḍaliyyet-perver, Resūl-i efṣaḥ, Kāşif-i rumūz-ı īḥā, Ser-efrāz-ı Enbiyā, Resūl-i ʿālī-nejād, Lā-mekān-nişīn-i vuṣlat, Cenāb-ı Erīke-nişīn-i ﴿فَتَدَلَّى﴾, Ṣadr-nişīn-i erīke-i ʿulüvv-i muṭarraz u muʿazzez, Maḥrem-i serā-perde-i ḳurb-ı bī-hemtā, Ṣadr-nişīn-i menzile-i refīʿa-i İsrā, Nişīn-i bisāṭ-ı şerāfet-inbisāṭ-ı ʿizz ü şeref, Sırr-ı Sūre-i İsrā, ʿĀric-i meʿāric-i semāvāt, Menzil-resīde-i Sidretü'l-Müntehā-yı nūrāniyyet-simāt, Ṣadr-nişīn-i ﴿تَدَلَّى﴾, Mefḫar-i Enbiyā-yı maʿālī-niṣāb, Gül-i gülşen-serāy-ı *levlāk*, Ẕāt-ı Nübüvvet-simāt-ı mekārim-maṣīr, Bālā-nişīn-i erīke-i Maḳām-ı Maḥmūd, Cenāb-ı Sulṭān-ı ḳalem-rev-i şefāʿat, Evvel-i mebʿūşīn, Ḳā'id-i ketībe-i mü'minīn, Ekrem-i veled-i Ādem, Melce-i benī nevʿ-i beşer, Ḳā'id-i ketībe-i ümmet, Ẕāt-ı Risālet-mevsūm, Ṣadr-nişīn-i ʿālī-pāye-i siyādet, Melāz-ı ümme, Ẕāt-ı Risālet-ḫaṣlet, Ẕāt-ı Ḫatmiyyet-simāt-ı efḍaliyyet-resā, Cenāb-ı Efḍal-i Enbiyā, Ṣadr-nişīn-i dāreyn, Şems-i münīr-i evc-gāh-ı siyādet, Cenāb-ı Risālet-peymā, Ḥabībullāh, Ẕāt-ı Ḫatmiyyet-iḫtişāş, Ḥabīb-i Cenāb-ı Melik-i Mübdī, Ḥabīb-i Rabbü'l-Enām, Ẕāt-ı ḫıllet-güster, Şems-i münīr-i risālet, Ḥāmil-i Livā'ü'l-Ḥamd, Evvel-i şāfiʿ ve müşeffaʿ, Mufaḍḍal ʿalā külli'l-kirām, Duḫūl-i Dāru'n-Naʿīm'iñ aḳdemi, Fuḳarā-yı mü'minīniñ pīş-rev-i muḫteremi, Evvelīn ü āḫirīniñ ekremi, Zīver-baḫş-ı ṣaḥīfe-i Tevrāt, Ẕāt-ı kerīmü'ṣ-ṣıfāt, Dürr-i meknūn, Cenāb-ı ṣadr-nişīn-i ḫıllet ü ışṭıfā, Cenāb-ı ṣadr-nişīn-i Risālet, Cenāb-ı Risālet-ābād, Resūl-i efḍaliyyet-rehīn, Ḥażret-i Ḥabīb-i Ekrem, Ḥabīb-i Ḫudā-yı Mennān, Ḥabīb-i Cemīl, Ḥażret-i Ḥabīb-i bī-işṭibāh, Ḥabīb-i Rabb-i Mennān, Ṣadr-nişīn-i bālā-ḫāne-i şefāʿat-i kübrā, Zīver-ārā-yı Maḳām-ı Maḥmūd, Gencūr-ı dāru'l-ḫızāne-i Maḳām-ı Maḥmūd, Cenāb-ı Ḫayru'n-Nās, Ṣāḥib-i şefāʿat-i kübrā, Neyyir-i evc-gāh-ı risālet, Erīke-nişīn-i Maḳām-ı Maḥmūd, Zīver-efzā-yı zirve-i ʿulyā, Ẕāt-ı şerāfet-ālūd, Ẕāt-ı efḍaliyyet-ḳarīn, Mefḫar-i Enām, Cenāb-ı Erīke-nişīn-i şefāʿat, Erīke-pīrā-yı şefāʿat-i kübrā, Cenāb-ı şefāʿat-me'āb, Rātibe-ṭırāz-ı Maḳām-ı Maḥmūd, Penāh-ı cümle-i ümmet, Mihr-i evc-gāh-ı risālet, Cenāb-ı Şefīʿ-i rūz-ı cezā, Şefīʿ-i ʿusāt fī yevmi'l-ʿAraṣāt, Ḥażret-i Şefīḳ-i ümmet, Dībāce-ṭırāz-ı kitāb-ı müsteṭāb-ı şefāʿat-i kübrā, Şefīʿ-i ümem, Şefīʿ-i şefḳat-perver, Nebiyyü'l-Mükerrem, Ẕāt-ı ṣafvet-simāt, Ḥażret-i Erīke-nişīn-i maġfiret-i mā-teḳaddem ve mā-teʾaḫḫar, Sulṭān-ı Resūl-i maʿālī-perver, Cenāb-ı şefāʿat-güster, Gencūr-ı dāru'l-faẓl-ı reʾfet, Ẕāt-ı kerīmü'l-ḫiṣāl, Ẕāt-ı Nübüvvet-medār, Maẓhar-ı şefāʿat-i ʿuẓmā, Seyyidü'l-Ebrār, Ḥażret-i Erīke-pīrā-yı şefāʿat-i kübrā, Nebiyy-i muḳaddes, Ṣadr-nişīn-i erīke-i şefāʿat, Ẕāt-ı şefāʿat-menāṭ,

Evvelü men câveze'ṣ-ṣırāṭ, Serv-i gülşen-serāy-ı efḍaliyyet, Şefî'u'l-Maḥşer, Cenāb-ı Resūl-i şefā'at-şi'ār, 'Alem-efrāz-ı Livā-i Ḥamd-i mükerrem, Ṭırāz-ı efser-i şefā'at, Mefḫarü'l-Verā, Maẓhar-ı şefā'at-i cāvīd, Ẕāt-ı şefā'at-perver, Cenāb-ı Ḥażret-i Bedrü'd-dücā, Ẕāt-ı efḍaliyyet-ārā, Ber-Efrāḫte-i süllem-pāye-i Mi'rāc, Ẕāt-ı Risālet-peymā, Ṣadr-nişīn-i erīke-i efḍaliyyet, Cenāb-ı bālā-nişīn-i erīke-i risālet, Ekrem-i benī nev'-i beşer, Efḍal-i Enbiyā-yı ma'ālī-perver, Ẕāt-ı Risālet-ābād, Ḥażret-i Ḫātime-i defter-i bi'şet, Sulṭān-ı ḳalem-rev-i efḍaliyyet, Aḥmedü'l-Ḥāmidīn ve'l-Maḥmūdīn, Ḥāmil-i Livā'ü'l-Ḥamdi'l-mübīn, Ẕāt-ı Risālet-güster, Nebiyy-i Āḫirü'z-zamān, Ḫatem-i Rusül-i ma'ālī-bünyān, Zīver-i ḥacle-gāh-ı 'işmet, Cenāb-ı Ḫayru'l-Beşer, Erīke-nişīn-i bi'şet, Ḥażret-i Resūl-i Ṣādıḳ, Ḫitām-ı cümle-i Enbiyā ve Rusül, Ẕāt-ı mekārim-me'āşir, Resūlü'r-Raḥme, Resūlü'r-Rāḥa, Resūlü'l-Melāḥim, Mu'allim-i Kitāb u ḥikmet, Hādī ile'ṣ-ṣırāṭi'l-müstaḳīm, Nebiyy-i meb'ūṯ-ı celīlü'ş-şān-ı kerīmü'ş-şiyem, Ḳā'idü'l-ġurri'l-muḥaccelīn, İmāmü'l-Müttaḳīn, Ṣāḥibü'l-ḥavżi'l-mevrūd, Ẕü'ş-şefā'ati ve'l-Maḳāmi'l-Maḥmūd, Ẕāt-ı sa'ādet-ālūd, Ṣāḥibü'l-vesīle ve'l-fażīle ve'd-dereceti'r-refī'a, Ṣāḥibü't-tāc ve'l-Mi'rāc ve'l-livā' ve'l-ḳaḍīb, Rākibü'l-Burāḳ ve'n-nāḳa ve'n-necīb, Ṣāḥibü'l-ḥücce ve's-sulṭān ve'l-ḫātem ve'l-'alāme ve'l-bürhān, Ṣāḥibü'l-hirāve ve'n-na'leyn, Fārıḳ-ı beyne'l-ḥaḳ ve'l-bāṭıl, Erīke-ṭırāz-ı bi'şet, Cenāb-ı Risālet-mekīn, Resūl-i Kerīmü'l-ḫişāl, Resūl-i i'cāz-ṭırāz, Resūl-i Kāmil, Cenāb-ı Resūl-i hidāyet-meşḥūn, Nebiyy-i celīlü'ş-şān-ı sa'ādet-nişān, Nebiyy-i 'Ālī-Ḥażret, Cenāb-ı Risālet-pīrā, Cenāb-ı Resūl-i muṣaddaḳ, Nebiyy-i kerīmü's-sülāle, Resūl-i hidāyet-mu'lin, Ẕāt-ı Risālet-simāt-ı mekārim-mevṣūf, Rātibe-ṭırāz-ı i'tilā, Müstecmi'-i meḥāsin ü mekārim-i seniyye, Resūl-i bihbūd, Ẕāt-ı Risālet-'unvān, Ẕāt-ı Risālet-pīrā, Ḫ'āce-i bender-gāh-ı risālet, Nebiyy-i hidāyet-efken, Neyyir-i evc-gāh-ı şerāfet, Ḫ'āce-i bender-gāh-ı nübüvvet, Ḫayru'l-Ebrār, Evvelü āmirin bi'l-ḫayr ve āḫiẓin-bih, Evvelü nāhin 'ani'ş-şer ve tārikin-leh, Ġālib-i ġayr-ı maġrūr, Maġlūb-ı nā-maġmūm, Resūl-i i'cāz-pīrā, Efḍal-i Rusül-i Kirām, Mefḫar-i be-her-dü-cihān, Menba'-ı yenābī'-i risālet, Peyġamber-i efḍaliyyet-perver, Cenāb-ı Risālet-maḳrūn, Cenāb-ı efsaḥ-ı men tekellem, Cenāb-ı Resūl-i belāġat-ārā, Cenāb-ı Risālet-müvānis, Nübüvvet-istinād, Resūl-i Mübīn, Cenāb-ı 'alem-efrāz-ı hüdā, Cenāb-ı Mihr-i gerdūn-ı risālet, Cenāb-ı Resūl-i ġayūr, Ḫ'āce-i mekteb-i 'ilm-i ledün, Resūl-i mu'allā-cenāb, Cenāb-ı Muḫbir-i Ṣādıḳ, Resūl-i münaẓẓaf, Resūl-i Kerīmü'l-ḫaṣlet, Nebiyy-i Ṣādıḳ, Nebiyy-i Münteḫab, Ḥażret-i ḳudsiyyet-simāt, Cenāb-ı Men unzile 'aleyhi'l-Ḳur'ān, Mihr-i 'ālem-tenvīr-i evc-gāh-ı risālet, Peyġamber-i 'Ālī-şān, Nebiyy-i Āḫirü'z-zamān, Cenāb-ı Ḫ'āce-i *levlāk*, Cenāb-ı Resūl-i Feyyāż-ı Muṭlaḳ, Peyġamber-i ḥaḳ, Māh-ı āsumān-ı risālet, Cenāb-ı serīr-ārā-yı ḳābe ḳavseyn, Cenāb-ı Ḫūrşīd-i sipihr-i nübüvvet, Cenāb-ı menba'-ı yenābī'-i nübüvvet, Şem'-i cem'-i Enbiyā-yı fiḫām, Resūl-i mekārim-intimā, Āb-ı rūy-ı 'ālem, Cenāb-ı Risālet-medār, Resūl-i Melik-i Mübdī, Menba'-ı yenābī'-i işfāḳ, Tīr-endāz-ı hidāyet, Āb-ı rūy-ı berere, Şem'-i i'cāz-fürūz, Reyyān-sāz-ı riyāż-ı mu'cizāt, Resūl-i Rab, Cenāb-ı Raḥmeten li'l-'Ālemīn, Reyyān-sāz-ı ḥavāṭır-ı Aṣḥāb, Cenāb-ı ḥayāt-āver-i aṣḥāb, Risālet-fercām, Cenāb-ı işbā'-sāz-ı cī'ān-ı ümmet, Cenāb-ı Resūl-i Muḫterem, Seyyidü'l-Evvelīn ve'l-

Āḫirīn, Resūl-i bereket-ʿā'id, Cenāb-ı iṭʿām-āver-i ümmet, Cenāb-ı Resūl-i Tevvāb, Bāsıṭ-ı simāṭ-ı iʿcāz, Bānī-i mebānī-i muʿcizāt, Ẕāt-ı ʿişmet-simāt, Pīrāye-baḫş-ı erīke-i muʿcizāt, Sulṭān-ı ḳalem-rev-i şefāʿat, Nebiyy-i hidāyet-lümūʿ, Sulṭān-ı ḳalem-rev-i risālet, Ḥażret-i Mefḫarü'l-Enbiyā, Cenāb-ı muʿcize-perdāz, Taṭyīb-sāz-ı ḫavāṭır-ı aṣḥāb-ı maʿālī-diṣār, Ẕāt-ı saʿādet-simāt-ı cāvīd, Mālik-i memālik-i hüdā, Bāsıṭ-ı simāṭ-ı muʿcizāt, Risālet-medār, Resūl-i ḥaḳḳāniyyet müşūl, Nebiyy-i Muḫtār, Cenāb-ı Resūl-i Perverdigār, Resūl-i ʿArabī, Resūl-i hidāyet-maḳrūn, Nebiyy-i ʿArabī, Nihāl-i bī-hemāl-i gülzār-ı nübüvvet, Yektā-rev-i vādī-i *levlāk*, Resūl-i iʿcāz-perest, Cenāb-ı Risālet-mevfūr, Ṭırāz-ı rātibe-i risālet, Resūl-i Belīġ, Murabbaʿ-nişīn-i erīke-i iʿzāz, Cenāb-ı Resūl-i mekārim-mevfūr, Cenāb-ı Ḫayru'l-Enām, Cenāb-ı Resūlü'ş-Şeḳaleyn, Hādiyü'l-ümme, Nebiyy-i Maṣdūḳ, Risālet-meşmūl, Nübüvvet-menāṣ, Nebiyyü'l-muṣaddaḳ, Cenāb-ı Resūl-i Kerīmü'ş-şemā'il, Cenāb-ı Resūl-i ḥaḳḳāniyyet-intimā, Nebiyyi'l-Minʿām, Resūl-i ʿAllām, Cenāb-ı Seyyidü'l-ḳavm, Mübelliġ-i aḥkām-ı risālet, Resūl-i Kerīmü'l-ḫiṣāl, Risālet-ṭavf, Seyyidü'l-Büşrā, Ẕāt-ı Risālet-ittikā, Cenāb-ı Resūl-i Vedūd, Cenāb-ı muʿcizü'l-me'āṣir, Erīke-nişīn-i şefḳat, Vāżıʿu'l-aṣl-ı nihāl-i Şerīʿat-i Ġarrā, Merkez-i dā'ire-i nübüvvet, Cenāb-ı Seyyidü'l-Enām, Cenāb-ı Resūl-i Güzīde, Cenāb-ı Seyyidü'l-Verā, Ḫˇāce-i bender-gāh-ı risālet-i ġarrā, Ḫudāvend-i vālā-neseb, Vesīle-i āferīniş, Şemere-i şecere-i nübüvvet, Ḫayru'n-Nās, Viḳāye-sāz-ı cümle-i ümmet, Resūl-i Güzīn-i girān-temkīn, Nebiyy-i ser-efrāz, Seyyidü'l-Bererе, Cenāb-ı Resūl-i iʿcāz-muḫtevī, Resūl-i ʿişmet-müşūl, Cenāb-ı Risālet-lümūʿ, Fātiḥ-i memālik-i iʿcāz, Ḳāfile-sālār-ı ḫayl-i Rusül, Biḍāʿa-i dār-ı risālet, Menbaʿ-ı yenābīʿ-i mefāḫir, Seyyid-i Enām, Nūr-ı cebīn-i ʿālemiyān, Ẕāt-ı saʿādet-ḳarīn, Resūl-i iʿcāz-müşūl, Ẕāt-ı Nübüvvet-destgāh, Ẕāt-ı Risālet-simāt-ı nūrāniyyet-sirişt, Ṣadr-nişīn-i erīke-i nübüvvet, Vesīle-i īcād-ı kā'ināt, Bülbül-i gülşen-serāy-ı risālet, Muḳtedā-yı ümmet, Cenāb-ı Mefḫar-i her-dü-serā, Tābiş-i cihān-ārāyiş-i ḫūrşīd-i risālet, Risālet-ārā, Cenāb-ı Resūl-i Kerīmü's-seciyye, Zīn-efken-i zeyn-i risālet, Kemān-dār-ı risālet, Mefḫar-i ʿālemiyān, Ẕāt-ı Risālet-penāhī, Men lehu'l-faḫr, Cān-ı cihāniyān, Yektā-rev-i sāḥa-i hüdā, Cenāb-ı Risālet-diṣār, Müşkil-küşā-yı cihāniyān, Seyyidü'l-Kā'ināt, Resūl-i Rabb-i Mecīd, Sulṭān-ı ḳalem-rev-i esrār, Nebiyy-i muṣaddaḳ, Mihr-i münīr-i āsumān-ı risālet, Şeh-süvār-ı eşheb-i risālet, Cenāb-ı Nübüvvet-perver, Sulṭān-ı memālik-i risālet, Rūḥ-ı cesed-i kevneyn, Ḫūrşīd-i cihān-tāb-ı nübüvvet, Zīver-baḫş-ı ḫızāne-i viḳāye-i İlāhiyye, Cenāb-ı Sulṭān-ı ḳalem-rev-i risālet, Cenāb-ı Risālet-mültevī, Cenāb-ı pister-nişīn-i risālet, Rātibe-ṭırāz-ı risālet-i ʿāmme, Eşref-i Maḫlūḳāt ve Zübde-i Mevcūdāt ve Ḫātemü'l-Enbiyā' ve'l-Mürselīn ve Raḥmeten li'l-ʿĀlemīn, Resūl-i Mü'eyyed, Bülbül-i hüdā-terennüm, Cenāb-ı Nebiyy-i Aḳdes, Cenāb-ı ṣadr-nişīn-i mesned-i tebrīk, Nebiyy-i kerīmü'ṣ-ṣıfāt, Nebiyy-i Risālet-peymā, Nabż-gīr-i hüdā-yı sedād-rehīn, Nūr-ı ʿayn-ı ʿālemiyān, Merhem-nih-i cürḥ-i ʿālem, Ḳurre-i aʿyün-i ebrār, Nebiyyü'l-Beşīr, Ṣadr-nişīn-i ʿālī-pāye-i tefaḍḍul, Ḥabīb-i Ḫudā, Nūr-ı muḳaddes, Cenāb-ı şifā-āver-i ebdān-ı ümmet, Dest-dāde-i hidāyet, Rūḥ-ı beden-i ʿālem, Resūl-i hidāyet-āyīn, Raḥmet-i ʿālemiyān, Men lehu'l-mefāḫir, Ṣāḥibü'l-Hirāve, Nebiyy-i zīben-

de-'ayş, Ṣādıḳu'l-ḳavl, Men lehu's-sümüvv, Şefî'-i rūz-ı Ḳıyāme, Nübüvvet-pīrā, Erīke-nişīn-i risālet, Yektā-süvār-ı kümeyt-i efḍaliyyet, Sulṭān-ı ḳalem-rev-i i'cāz-ı emced, Cenāb-ı Risālet-maṣḥūb, Nebiyy-i Güzīde, Nebiyy-i şefīḳ, Şemere-i şecere-i ḫilḳat, Māye-i bereket-pīrāye, Nebiyyü'l-mufaḍḍal, Yektā-süvār-ı eşheb-i efḍaliyyet, Resūl-i 'Allāmü'l-Ġuyūb, Resūl-i i'cāz-rehīn, Gencūr-ı dāru'l-faẕl-ı 'ilm-i mā-kāne vemā-yekūn, Ṣāḥbāz-ı bülend-pervāz-ı risālet, Kāşif-i esrār-ı ümmet, Cenāb-ı Nübüvvet-me'āb, Ṣadr-nişīn-i 'ālī-serāy-ı efḍaliyyet, Ẕāt-ı kerīmü'ṭ-ṭaviyye, Mihr-i 'ālem-tenvīr-i evc-i risālet, Mihr-i münīr-i ẕāt-ı nūrāniyyet-simāt, Ṭırāz-ı rātibe-i *levlāk*, Ser-efrāz-ı *lī-ma'allāh*, Cenāb-ı Resūl-i hidāyet-bāsıṭ, Sulṭān-ı serīr-i ıṣṭıfā, Cenāb-ı Faḫr-i Kā'ināt, Cenāb-ı gülbün-i gülşen-serāy-ı *levlāk*, Cenāb-ı Resūl-i münteḫab, Ṣāḥib-Sa'ādet, Zīver-efzā-yı gencīne-i viḳāye-i İlāhiyye, Ẕāt-ı bedī'u'l-leme'ān, Muḳtedā-yı Enbiyā, Risālet-mev'il, Ẕāt-ı Nübüvvet-dişār, Ṣadr-nişīn-i dāru'ṣ-ṣavn-ı Perverdigār, Mihr-i münīr-i 'ālem-tenvīr, Ẕāt-ı Risālet-medār, Nebiyyi'l-men'ūt, Mir'āt-ı ṣafvet-intimā, Cenāb-ı Risālet-muḥtevī, Ḥażret-i Sulṭān-ı serīr-ārā-yı *levlāk*, Ḫūrşīd-i evc-gāh-ı 'illiyyīn, Cenāb-ı Resūl-i i'cāz-pīrā, Tābiş-i 'ālem-ārāyiş-i şem'-i cem'-i 'ālem, Murabba'-nişīn-i erīke-i şıyānet-i İlāhiyye, Cenāb-ı Resūl-i ser-efrāz, Cenāb-ı Risālet-āyīn, Cenāb-ı Seyyidü'l-Ebrār, Ṭırāz-ı rātibe-i risālet-i bī-reyb, Ṭırāz-ı beytü'r-risālet, Ṣadr-nişīn-i ṣıyānet-i İlāhiyye, Şem'-i cem'-i aṣfiyā-yı kerīmü'ṭ-ṭaviyye, Ẕāt-ı Risālet-istīnās, Maṣdar-ı ef'āl-i ḫayrāt, Ṭırāz-ı rātibe-i ıṣṭıfā, Silsile-bend-i 'ilm-i ensāb, Daḳāyıḳ-dān-ı rumūz-ı künūz-ı risālet, Risālet-ālūd, Baḥr-i bī-ḳa'r-ı manṭūḳ u mefhūm, Gencīne-i cevāhir-i zevāhir-i 'ulūm, Nebiyy-i efḍaliyyet-mevsūm, Ḥażret-i Mefḫar-i be-her dü-cihān, Nihāl-i bī-hemāl-i ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا﴾, Gencūr-ı dāru'l-faẕl ve'l-kemāl, Ḥażret-i Risālet-penāh, Cenāb-ı Resūlü'ṣ-Ṣeḳaleyn, Cenāb-ı Ḫayru'l-Beriyye, Ḥażret-i Mefḫar-i Rusül, Risālet-müşādim, Ser-sūre-i risālet, Dāniş-āmūz-ı rumūz-ı İsrā, Ẕāt-ı kerīmü'l-cibillet, Ẕāt-ı Nübüvvet-peymā, Zīver-ārā-yı mehd-i risālet, Māh-pāre-i şerāfet, Ḳurretü'l-'ayn-ı 'ālemiyān, Risālet-iltimā', Nihāl-i bī-hemāl-i gülistān-ı nübüvvet, İmāme-i sübḥa-i şerāfet, Ẕāt-ı rehīnü'l-felāḥ, Ẕāt-ı re'fet-simāt, Āfitāb-ı 'ālem-tāb-ı āsumān-ı nübüvvet, Ser-efrāz-ı sāḥa-i nübüvvet, Yektā-rev-i vādī-i risālet, Maṣdar-ı ef'āl-i i'cāz-iştimāl, Cenāb-ı bülbül-i gülşen-gāh-ı risālet, Menba'-ı yenābī'-i feṣāḥat, Nebiyy-i ḥaḳḳāniyyet-peymā, Nebiyyü'l-Hādī, Cenāb-ı neyyir-i āsumān-ı risālet, Mefḫar-i evvelīn ü āḫirīn, Ḫˇāce-i bender-gāh-ı efḍaliyyet, Ẕāt-ı meberret-simāt-ı mekārim ḫaṣlet, Ḳā'id-i ketībe-i aṣfiyā, Resūl-i ma'ālī-nümūd, Ḫātime-i ṣaḥīfe-i bi'ṣet, Resūl-i müntebih, Resūl-i hidāyet-efken, Ṭūṭī-i ḳand-ḫˇār-ı ḥaḳḳāniyyet, Ẕāt-ı ıṣṭıfā-pīrā, Ẕāt-ı ḥaḳḳāniyyet-simāt-ı Risālet-destgāh, Bedī'u'l-beyān, Resūl-i ḥalīm, Dā'ī-i ḥaḳḳāniyyet-murā'ī, Ẕāt-ı Risālet-simāt-ı muṣaddaḳ, Çār-bāliş-nişīn-i erīke-i bi'ṣet, Resūl-i hidāyet-vuṣūl, Cenāb-ı Resūl-i re'fet-perver, Müzekkī-i nüfūs-ı ümmet, Mu'allim-i Kitāb u Sünnet, Cenāb-ı ḫaṭīb-i minber-i risālet, Resūl-i mekārim-ālūd, Kāşifeti'l-ġumme, Ḫūrşīd-i 'ālem-tenvīr-i āsumān-ı nübüvvet, Ẕāt-ı sa'ādet-perver, Bülbül-i gülşen-gāh-ı nübüvvet, Ḫūrşīd-i sipihr-i risālet, Risālet-ḳarīn, Resūl-i fiḫām, Rūḥ-ı Ḳāleb-i 'Ālem, Cenāb-ı fermān-fermā-yı diyānet, Bülbül-i gülşen-serāy-ı hüdā, Maẓhar-ı te'yīdāt-ı Rabbāniyye, Mihr-i

ʿālem-tāb-ı risālet, Gevher-i yek-dāne-i ḳulzüm-i ḥüsn ü bahā, Mü'temen-i ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا﴾, Cenāb-ı Şefīʿ-i yevm-i meʿād, Ḥabīb-i Ḫudā-yı Settār, Āfitāb-ı sipihr-i nübüvvet, Şems-i münīr-i evc-i risālet, Ẕāt-ı meḥāsin-simāt, Cenāb-ı ʿālī-cenāb, Bālā-nişīn-i aʿlā-yı ʿilliyyīn, Nūr-ı cesīm, Cenāb-ı ʿālī-şān, Ḥażret-i Resūl-i mekārim-niṣār, Gülbün-i gülşen-serāy-ı *levlāk*, Nebiyy-i kerīmü'l-aḫlāḳ, Resūl-i Ṣāḥibü'l-Miʿrāc, Resūl-i Melik-i ʿAllām, Ḥabīb-i Mevlā, Vesīle-i īcād-ı mecmūʿ-ı mevcūdāt, Ẕāt-ı sütūde-ṣıfāt, Şāriʿ-i meşāriʿ-i İslām, Cenāb-ı Ḫˇāce-i ʿĀlem, Mü'eddib-i ʿĀlem, Ḥabīb-i Rabbü'l-ʿĀlemīn, Nebiyyü'l-Kerīm, Mihr-i tābende-ʿiẕār-ı āsumān-ı nübüvvet, Maḥbūb-ı Maḥbūb, Maḥbūb-ı bī-hemtā, Mefḫar-i kevn ü mekān, Cevher-i ferd-i iʿcāz-tābiş, Maḥbūb-ı bī-hemāl, Nebiyy-i raʾūf u raḥīm, Sulṭān-ı Enbiyā, Maḥbūb-ı mekārim-şiʿār, Maḥbūb-ı şeref-şiʿār, Maḥbūb-ı mekārim-nejād, Maḥbūb-ı cihān-ārā, Maḥbūb-ı maʿālī-intimā, Maḥbūb-ı Ẕī-şān, Yektā-süvār-ı eşheb-i maḥbūbiyyet, Hādī-i şeh-rāh-ı sedād, Ẕāt-ı ʿĀlī-tebār, Resūl-i ʿaẓīmü'l-iḥsān-ı ẕī-şān, Sulṭān-ı nīk-sīret, Ṭırāz-ı erīke-i risālet, Cenāb-ı reʾfet-meʾāb, Zīver-i kürsī-i risālet, Pīrāye-baḫş-ı kürsī-i risālet, Peyġamber-i hidāyet-mevsūm, Dürr-i yektā-yı risālet-intimā, Peyġamber-i maʿālīʿ-unvān, Resūl-i bī-direng, Erīke-pīrā-yı risālet, Efser-keş-i ḫatmiyyet, Resūl-i manṣūr, Ṭūṭī-i şeker-ḫˇār-ı hüdā, Maḥkeme-nişīn-i risālet, Ẕāt-ı ʿĀlī-Ḥażret, Nūr-ı cesīm-i bī-hemtā, Cenāb-ı Ḥażret-i Resūl-i münteḫab, Resūl-i behī, Ẕāt-ı efḍal, Mihr-i Münīr, Ẕāt-ı Aḥmediyyet-simāt, Risālet-menāṭ, Ḥażret-i Sulṭān-ı Rusül-i cenāb-ı vālā, Nübüvvet-meʾnūs, Cenāb-ı Ser-tāc-ı Rusül-i Kirām, Resūl-i mekārim-cevf, Cenāb-ı mesned-nişīn-i ḫatm-i nübüvvet, Erīke-ṭırāz-ı taḫt-gāh-ı ṣafā, Resūl-i tehāmī, Nebiyyü'l-Muʿaẓẓam, Cenāb-ı Mefḫarü'l-ümme, Ẕāt-ı Risālet-hem-dem, Ḥamā-pīrā-yı ḥavme-i hüdā, Cenāb-ı Resūl-i Kibriyā, Nebiyyü'l-münteḫab, Cenāb-ı bülbül-i gülşen-serāy-ı risālet, Ḥażret-i Sulṭān-ı Rusül, Hādī-i reh-revān-ı ḫayr-ı sübül, Ḥażret-i Nübüvvet-destgāh, Ẕāt-ı Risālet-diṣār, Seyyid-i benī nevʿ-i beşer, Ḥażret-i Sulṭān-ı erīke-i nübüvvet, Ḥażret-i Sulṭān-ı serīr-ārā-yı ışṭıfā, Teʾdīb-āver-i ümmet, Hādī-i ṭarīḳ-i pür-istiḳāmet, Nebiyy-i celīlü'ş-şān-ı risālet-bünyān, Cenāb-ı Risālet-güster, Cenāb-ı Sulṭān-ı serīr-i ışṭıfā, Eşrefü'l-Maḫlūḳāt, Resūl-i hidāyet-penāh, Cenāb-ı Eşref-i Maḫlūḳāt, Şefīʿu'l-Ümme, Efḍalü'l-Mevcūdāt, Nebiyyü'l-Mümtāz, Cenāb-ı Sulṭān-ı serīr-i risālet, Resūlü'l-Muṭāʿ, Cenāb-ı Şeh-rāh-rev-i vādī-i ışṭıfā, Nebiyyü'l-Mevdūd, Mücīb-i mesāʾil-i hüdā, Sāʾil-i hersāʾil, Şāh-ı erīke-i İsrā, Melceʾ-i cümle-i ümmet, Cenāb-ı Erīke-nişīn-i risālet, Resūl-i hüdā-müşūl, Cenāb-ı Erīke-nişīn-i ışṭıfā, Şāh-ı serīr-i risālet, Ẕāt-ı Risālet-āyīn, Seyyidü'l-Verā, Ṣadr-nişīn-i erīke-i risālet, Şefīʿu'l-Enām, Bihīn-ṭūṭī-i muʿcize-gūyā, Cenāb-ı Risālet-müteḫallī, Yektā-süvār-ı eşheb-i risālet, Bülbül-i gülşen-serāy-ı *levlāk*, Ḥażret-i Mefḫar-i Enām, Cenāb-ı Risālet-perdāz, Şefīʿ-i Ümmet, Cenāb-ı Efṣaḥu'l-fuṣaḥā, Nübüvvet-simāt, Risālet-penāh-ı şefāʿat-destgāh, Ḥażret-i Ṣadr-nişīn-i menzile-i ışṭıfā, Cenāb-ı Ḥażret-i Ḫayru'l-Beşer, Dāric-i medāric-i risālet, Ẕāt-ı Muṭahhara, Müşfiḳ-i Ümmet, Ḫatm-ārā-yı defter-i biʿṣet, Cenāb-ı Beşeriyyü'l-ḫilḳa ve Melekiyyü'l-ḫaḳīḳa, Cenāb-ı Nebiyy-i sütūde-ḫaṣlet, Melekiyyü'ṣ-ṣıfāt ve beşeriyyü'ẕ-ẕāt, Ṣadr-nişīn-i ʿālī-serāy-ı biʿṣet, Cenāb-ı Risālet-simāt, Ẕāt-ı pür-berr, Nebiyy-i

sütūde-āyīn, Ḥażret-i Resūl-i hidāyet-iştimāl, Nebiyy-i hidāyet-mevsūm, Ẕāt-ı mekārim-mevfūr, Tenhā-nişīn-i ḫalvet-ḫāne-i ḳurbet u ıṣṭıfā, Pīrāye-baḫş-ı çemen-ṣuffe-i risālet, Nūr-ı dīde-i ʿālem, Ḥażret-i Resūl-i saʿādet-resā, Cenāb-ı Erīke-ṭırāz-ı risālet, Cenāb-ı Server-i Enbiyā, Ẕāt-ı ḫuceste-simāt, Cenāb-ı mübelliġ-i aḥkām-ı Şerʿiyye, Cenāb-ı Risālet-bünyān, Ẕāt-ı Risālet-perveriş, Cenāb-ı Nebiyy-i bāhirü't-tebcīl, Cenāb-ı ṣadr-nişīn-i erīke-i risālet, Ẕāt-ı şeref-me'āb, Cenāb-ı şerāfet-me'āb, Cenāb-ı Mükerrem, Cenāb-ı ḫatm-ārā-yı defter-i biʿşet, Bālā-ṭırāz-ı muʿallā-pāye-i nübüvvet ü risālet, Bülbül-i gülşen-serāy-ı nübüvvet, Bālā-nişīn-i erīke-i nübüvvet, Eşref-i Kā'ināt, Cenāb-ı Ḥabīb-i Settār, Cenāb-ı Ḥażret-i bālā-nişīn-i erīke-i risālet, Nebiyy-i risālet-i'tilāf, Nebiyy-i Ṣamedānī, Nebiyy-i ser-fırāz, Nebiyy-i nezīh, Nebiyyü'l-Emīn, Nebiyy-i hidāyet-āmūz, Resūl-i Ṣādıḳ, Nebiyy-i efḍal, Cenāb-ı Ḥażret-i tālī-i āyāt-ı risālet, Resūl-i ḥaḳḳāniyyet-iḳtirān, Nebiyy-i maʿālī-vuṣūl, Cenāb-ı Eşref-i Kā'ināt, Cenāb-ı Resūl-i ḥalīm, Erīke-nişīn-i ıṣṭıfā, Cenāb-ı Resūl-i maʿālī-nihād, Cenāb-ı Erīke-ṭırāz-ı biʿşet, Yektā-süvār-ı eşheb-i nübüvvet, Cenāb-ı Aṣdaḳu'l-ḳā'ilīn, Dü-ʿālemiñ Faḫri, Cenāb-ı netīce-i emr-i kün, Pīrāye-baḫş-ı erīke-i nübüvvet ü risālet, Cenāb-ı Ḥażret-i şerāfet-ibtihāc, Cenāb-ı Risālet-intihā, Cenāb-ı Erīke-ṭırāz-ı ıṣṭıfā, Ẕāt-ı Risālet-müvānis, Cenāb-ı Ḳā'id-i ketībe-i aṣfiyā, Erīke-ṭırāz-ı īḥā, Nebiyy-i beyyinü'l-efḍaliyyet, Cenāb-ı bālā-nişīn-i ṣadru'ṣ-ṣudūr, Nebiyy-i hidāyet-intimā, Erīke-ṭırāz-ı fütüvvet, Ẕāt-ı raḥmet-ḫuẕūẕ, Cenāb-ı Ḥāmil-i Livā'ü'l-Ḥamd, Erīke-nişīn-i nübüvvet, Ḥażret-i Ḫatm-āver-i defter-i biʿşet, Nebiyy-i beyyinü'l-meḥāmid, Nebiyy-i celīlü'ş-şān, Cenāb-ı Ḥażret-i erīke-ṭırāz-ı ıṣṭıfā, Cenāb-ı rātibe-ṭırāz-ı nübüvvet, Nebiyy-i hidāyet-şükūh, Cenāb-ı Erīke-nişīn-i biʿşet, Nebiyy-i beyyinü'l-celāle, Ṣadr-pīrā-yı efḍaliyyet, Nebiyy-i efḍaliyyet-maḳrūn, Cenāb-ı Erīke-nişīn-i ʿişmet, ʿĀlemiñ Faḫri, Cenāb-ı serīr-ārā-yı ıṣṭıfā, Cenāb-ı hidāyet-me'āb, Maḥfil-nişīn-i risālet, Ṣadr-nişīn-i miḥrāb-ı faṣl ü ḥasm, Erīke-pīrā-yı hüdā, Cenāb-ı Risālet-penāhī, Cenāb-ı efḍaliyyet-intimā, Efḍaliyyet-nişān-ı her-dü-cihān, Ḥażret-i Nübüvvet-pīrā, Nigeh-bān-ı cenāb-ı ʿişmet, Cenāb-ı Resūl-i Murtażā, Ḥażret-i Aṣdaḳu'l-ḳā'ilīn, Pister-nişīn-i nübüvvet, Cenāb-ı muʿciz-perdāz, Nebiyyü'l-Efḫar, Cenāb-ı Resūl-i Medenī, Cenāb-ı Resūl-i Kerīmü'l-aḫlāḳ, Zīver-ārā-yı erīke-i risālet, Resūl-i mekārim-perver, Cenāb-ı Nübüvvet-destgāh, Cenāb-ı Resūl-i ʿişmet-müṣūl, Cenāb-ı mesned-nişīn-i risālet, Cenāb-ı Ḥażret-i Risālet-me'āb, İmām-ı Müslimīn, Mālik-i ezimme-i nübüvvet, Seyyidü's-Sādāt, Erīke-pīrā-yı mücāhede, Erīke-pīrā-yı iʿtilā, Cenāb-ı Ḥażret-i erīke-nişīn-i ʿişmet, Şāhen-şeh-i taḫt-gāh-ı risālet, Erīke-pīrā-yı ʿaṭā, Menbaʿ-ı yenābīʿ-i hikem, Nāṣiḥ-i ümmet, Mücīb-i ḥaḳḳaniyyet-şemā'il, Cenāb-ı Ḫūrşīd-i āsumān-ı nübüvvet, Cenāb-ı Ḥażret-i Efḍal-i Enbiyā, Cenāb-ı Risālet-me'inne, Nebiyy-i Beşīr ü Neẕīr, Ṣadr-pīrā-yı risālet, Resūl-i sütūde-ḫiṣāl, Resūl-i ʿālī-neseb, Resūl-i Ḥudā, Efḍalü'l-Verā, Resūl-i mekārim-şiʿār, Medār-ı risālet, Resūl-i Ḫālıḳ-ı Vedūd, Nebiyy-i ʿĀlī-neseb, Nebiyy-i bī-iştibāh, Resūl-i Fāḫir-i Muṭlaḳ, Resūl-i ḥamīde-ḫiṣāl, Server-i Kā'ināt, Resūl-i Enām, Resūl-i Mübeşşir, Resūl-i pür-cūd, Dürr-dāne-i ṣadef-i risālet, Resūl-i Kā'ināt, Ḥażret-i Seyyidü'l-āfāḳ, Dürr-i ṣadef-i risālet, Cenāb-ı Faḫr-i ʿĀlem, Nebiyy-i şerī-

fü'l-ḥaseb, Nebiyy-i nebīl, Ḫūrşīd-i āsumān-ı risālet, Sulṭān-ı erīke-i *levlāk*, Nebiyy-i ʿĀlī-tebār, Ḥażret-i Risālet, Nebiyy-i Āḫirü'z-zemen, Seyyid-i Serīr-i *levlāk*, Efḍalü'l-Beşer, Rātibe-ṭırāz-ı tefaḍḍul, Ḥażret-i Ḫayru'l-Enām, Hˇāce-i ʿilm-i ledün, Server-i ʿĀlem, Erīke-pīrā-yı ʿiṣmet, Sulṭān-ı serīr-i nübüvvet, Cenāb-ı Ḥażret-i Seyyidü'l-Enām, Resūl-i mekārīm-müṣūl, Cenāb-ı Ḥażret-i Risālet-penāh, Cenāb-ı Ḫayru'n-Nās, Hādī-i Dīn-i Mübīn Muḥammed-i Emīn,, Ḥażret-i Peyġamber-i Āḫirü'z-zamān, Ẕāt-ı nūrāniyyet-simāt, Şeh-süvār-ı ʿālem-i lāhūt, Nebiyy-i Enām, Nāhī-i Risālet-penāh, Resūl-i Beşīr, Ḥażret-i Resūl-i Perverdigār, Resūl-i mekārim-ittiṣāf, Cenāb-ı Seyyidü'l-Maḫlūḳāt, Dürr-i Yetīm-i baḥr-i tekrīm, Peyġamber-i Āḫir-zamān, Nebiyy-i Ġafūr, Nebiyy-i efḍaliyyet-efken, Resūl-i efḍaliyyet-müṣūl, Şefīʿ-i ʿİbād, Cenāb-ı Erīke-ṭırāz-ı iʿtilā, Peyġamber-i Ẕī-şān, Resūl-i mekārim-ārā, Nebiyy-i muvaḳḳar, Ḥażret-i Ḫātemü'n-Nebiyyīn, Cenāb-ı Faḫr-i Enām, Tetimme-i defātir-i biʿset, Resūl-i Kerīmü'ş-şān, Cenāb-ı Resūl-i vācibü'l-iḥtirām, Sırr-ı sūre-i ḥubb u velā, Resūl-i Tevvāb, Nebiyy-i hidāyet-pīrā, Nebiyy-i hidāyet-ittibāʿ."

4. Diğer Peygamberler, Melekler, Sahâbe, Tâbi'în ve İslâm Âlimlerinin Tavsifi

Şeyhülislâm İshak Efendi, *el-İstişfâ* metninde diğer peygamberleri, melekleri, sahâbîleri ve İslâm âlimlerini tavsif ederken onları genelde haiz oldukları vasıflarla sıfatlandırmış olup bunlardan bazıları aşağıda verilmiştir:

"Ḥażret-i Ādem-i sütūde-dem, Ebi'l-Beşer-i saʿādet-maḳarr, Nūḥ-ı meḥāmid-maṣīr, Cenāb-ı Nūḥ-ı maẓharü'l-fütūḥ, Nūḥ-ı maẓharü'l-fütūḥ, Ḥażret-i Nūḥ-ı rehīnü'l-fütūḥ, Cenāb-ı Necī-i tevekkül-mültecī, Ḥażret-i Nūḥ-ı saʿādet-intiʿāş, Ḥażret-i İbrāhīm-i kerīmü'l-ḫaṣlet, Ḥażret-i İbrāhīm-i ḫıllet-destgāh, Ḥażret-i İbrāhīm-i rehīnü't-tekrīm, Ḥażret-i Ḫıllet-medār, Ḥażret-i Ḫıllet-penāh, Cenāb-ı İsmāʿīl-i bāhirü't-tebcīl, İsmāʿīl-i şerāfet-nişāne, Ḥażret-i İsḥāḳ-ı nübüvvet-iltiṣāḳ, Cenāb-ı İsḥāḳ-ı maʿālīmesāḳ, Lūṭ-ı şerāfet-mebsūṭ, Cenāb-ı Lūṭ-ı ḥikmet-mebsūṭ, Cenāb-ı Yūsuf-ı behcet-melhūf, Cenāb-ı Yūsuf-ı pür-behçet, Cenāb-ı Yūsuf-ı behcet-mevsūm, Ḥażret-i Yūsuf-ı kerem-me'lūf, Ḥażret-i Yūsuf-ı behcet-istīnās, Cenāb-ı Yūsuf-ı Ṣıddīḳ, Cenāb-ı Eyyūb-ı muṣāberet-maṣḥūb, Eyyūb-ı nübüvvet-maṣḥūb, Ḥażret-i Eyyūb-ı nübüvvet-bünyān, Ḥażret-i Şuʿayb-ı saʿādet-nişāb, Ḥażret-i Kelīm-i sütūde-ḫaṣlet, Cenāb-ı Kelīm-i rehīnü't-tekrīm, Ḥażret-i Mūsā-yı maʿālī-resā, Cenāb-ı Mūsā-yı saʿādet-resā, Mūsā-yı maʿālī-resā, Cenāb-ı Kelīm-i pür-tekrīm, Cenāb-ı Mūsā-yı teklīm-resā, Ḥażret-i Kelīm-i rehīnü't-tekrīm, Cenāb-ı ʿAsā-dār-ı teklīm, Kelīm-i zībende-meṭālib, Kelīm-i vācibü't-tekrīm, Cenāb-ı Şeref-yāfte-i teklīm, Yūşaʿ-ı saʿādet-müvellaʿ, Ḥażret-i Yūnus-ı nübüvvet-menʿūt, Ḫıżr-ı şerāfet-perver, Ḫıżr-ı şeref-perver, Cenāb-ı Yūnus-ı saʿādet-mūnis, Yūnus-ı nübüvvet-müvānis, Şaʿyā-yı saʿādet-güster, Ḥażret-i Dāvūd-ı saʿādet-ālūd,

Ḥażret-i Dāvūd-ı bihbūd, Cenāb-ı Dāvūd ʿaleyhi ṣalavātu'l-Meliki'l-Vedūd, Dāvūd-ı maʿālī-ḫıdem, Cenāb-ı Süleymān-ı nübüvvet-bünyān, Ḥażret-i Süleymān-ı nübüvvet-bünyān, Cenāb-ı Süleymān-ı feżā'il-bünyān, Ḥażret-i Süleymān-ı maʿālī-bünyān, Loḳmān-ı riyāżet-āmāde, Ḥażret-i Yaḥyā-yı zībende-maḥyā, Ḥażret-i Yaḥyā-yı ʿālī-nejād, Ḥażret-i Yaḥyā-yı maʿālī-maḥyā, ʿĪsā-yı saʿādet-resā, Cenāb-ı ʿĪsā-yı maʿālī-resā, Ḥażret-i ʿĪsā-yı maʿālī-resā, Mesīḥ-i maʿālī-güster, Ḥażret-i ʿĪsā-yı saʿādet-resā, Mesīḥ-i pür-tekrīm, Cenāb-ı Meryem-i sütūde-dem; Cenāb-ı Cibrīl-i bāhirü'ṭ-tebcīl, Emīn-i vaḥy-i mübīn, Cibrīl-i emānet-destgāh, Cenāb-ı Rūḥu'l-Emīn, Cibrīl-i emānet-perver, Cibrīl-i emānet-diṣār, Ḥāmil-i vaḥy-i mübīn, Cibrīl-i şedīdü'l-ḳuvā, Cenāb-ı Ḥāmil-i vaḥy-i mübīn, Bedreḳa-i ṭarīḳa-i Miʿrāc, Ḥażret-i Cebrā'īl-i emānet-destgāh, Cenāb-ı Mīkā'īl-i şerāfet-penāh; Ṣıddīḳ-ı ṣadāḳat-nihād, Cenāb-ı Ṣıddīḳ-ı ʿAtīḳ, Cenāb-ı Ṣıddīḳ-ı ṣadāḳat-perver, Ḥażret-i Ṣıddīḳ-ı Ekber, Ṣıddīḳ-ı ʿAtīḳ-i şerāfet-medār, Yār-ı Ġār-ı feżā'il-medār, Ḥażret-i ʿÖmer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıye ʿanhu't-Tevvāb, Ḥażret-i ʿÖmer raḍıye ʿanhu Rabbuhu'l-Ekber, Cenāb-ı ʿÖmer-i maʿdelet-perver, Ḥażret-i ʿÖmer-i maʿdelet-güster, Şeyḫayn-ı sütūde-siyer, Ḥażret-i ʿAlī raḍıye ʿanhu Rabbuhu'l-Velī, Cenāb-ı ʿAlī-i şecāʿat-güster, ʿAlī-i şecāʿat-nejād, Menbaʿ-ı yenābīʿ-i rıżā Cenāb-ı ʿAliyyü'l-Murtażā, Cenāb-ı leyṣ-i ġālib ʿAlī bin Ebī Ṭālib, Cenāb-ı ʿAlī-i feżā'il-pīrā, Ḥażret-i ʿAlī-i feżā'il-istīnās, Cenāb-ı Şīr-mīşe-i velāyet, Ḥażret-i ʿAlī-i feżā'il-me'āb, Ḥażret-i ʿAlī-i feżā'il-güster, Ḥaydar-ı Kerrār, Ḥażret-i ʿAlī-i refīʿu'ş-şān, Cenāb-ı Haydar-ı Kerrār-ı feżā'il-āver, Ḥażret-i ʿAlī-i feżā'il-perver, Cenāb-ı ʿAliyyü'l-Murtażā, Cenāb-ı Ḥaydar-ı Kerrār-ı şerāfet-diṣār, Çehār-Yār-ı bā-ṣafā, Çehār-Yār-ı Güzîn, İmām Ḥasan-ı şerāfet-pīrā, İmām Ḥasan-ı şerāfet-güster, İmām Ḥüseyn-i feżā'il-şiʿār, Nūr-ı bāṣıra-i Zehrā-yı şerāfet-ārā yaʿnī İmām Ḥüseyn-i saʿādet-pīrā, İmām Ḥüseyn-i şerāfet-şiʿār, Ḳurre-i aʿyün-i ebrār Ḥaseneyn-i şerāfet-medār, Ḥaseneyn-i aḥseneyn-i saʿādet-ārā, Ḫadīceti'r-raḍıyye, Ḫadīcetü'l-Kübrā, Maḥrem-i ḫalvet-serāy-ı risālet, ʿArūs-ı ḥacle-gāh-ı ʿiṣmet Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i sütūde-ḫaṣlet, Ḥażret-i Ṣıddīḳa-i şerāfet-mevfūr, Ṣıddīḳa-i şerāfet-pīrā, Ṣıddīḳa-i şerāfet-ittisām, Maḥrem-i ḥarem-serāy-ı risālet Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i sütūde-ḫaṣlet, Ṣıddīḳa-i müfteḫare, Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i şerāfet-mültevī, Ṣıddīḳa-i şerāfet-maṣīr, Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i ʿiṣmet-destgāh, Ḥażret-i Ṣıddīḳa-i şerāfet-medār, Ṣıddīḳa-i şerāfet-perver, Ṣıddīḳa-i feżā'il-şiʿār, Şeref-endūz-ı ḫıdmet-firāş-ı saʿādet-iftirāş-ı Nebevī yaʿnī Ḥażret-i Ṣıddīḳa-i şerāfet-muḥtevī, Ṣıddīḳa-i Kübrā, Cenāb-ı Ā'işe-i şerāfet-me'inne, Cenāb-ı Ā'işe-i sütūde-ḫaṣlet, Fāṭıma-i re'fet-meşīme, Ṣafiyye-i ḥamīdetü's-seciyye, Ṣafiyye-i behiyye, Şīr-i künām-ı şecāʿat ʿamm-i pāk-i Şāḥib-Saʿādet Ḥażret-i Ḥamza-i mehābet-güster, Ḥażret-i Ḥamza-i mehābet-peymā, Cenāb-ı ʿAbbās-ı şerāfet-istīnās, ʿamm-i Ḫayru'n-Nās Ḥażret-i ʿAbbās, Enes-i saʿādet-res, Muḳtedā-yı sālik-i hüdā-mesālik Enes bin Mālik, Ḥażret-i Enes-i feżā'il-şiʿār, Cenāb-ı Enes-i feżā'il-res, Enes-i sütūde-seciyye, Enes-i zībende-nefs, Enes-i feżā'il-res, İbn-i ʿAbbās-ı feżā'il-istīnās, Ḫabr-i feżā'il-istīnās Cenāb-ı İbn-i ʿAbbās, Cenāb-ı Ḥabr-i feżā'il-istīnās ʿAbdullāh bin ʿAbbās,

İbn-i ʿAbbās-ı feżāʾil-iḳtibās, İbn-i ʿAbbās-ı feżāʾil-ārā, İbn-i ʿAbbās-ı feżāʾil-güster, İbn-i ʿAbbās-ı feżāʾil-bünyān, Cenāb-ı Ḥabr-i feżāʾil-mevṣūl, Cenāb-ı Ḥabr-i feżāʾil-istīnās İbn-i ʿAbbās, İbn-i ʿAbbās-ı feżāʾil-perver, Ebū Hüreyre-i feżāʾil-meʾārib, Ebī Hüreyre-i feżāʾil-pīrā, Ebī Hüreyre-i dirāyet-perdāz, Ebī Hüreyre-i feżāʾil-muḥtevī, Ebū Hüreyre-yi ṣāḥib-i dirāyet, Ebū Hüreyre-i şerāfet-pīrā, Ebī Hüreyre-i feżāʾil-elīf, Ebī Hüreyre-i feżāʾil-perver, Ebū Hüreyre-i şerāfet-āver, Ebū Hüreyre-i feżāʾil-ḳarīn, İbn-i ʿÖmer-i feżāʾil-şiʿār, İbn-i ʿÖmer-i feżāʾil-perver, İbn-i ʿÖmer-i feżāʾil-meʾāṣir, ʿAbdullāh bin Mesʿūd raḍıye ʿanhu Rabbuhu'l-Vedūd, ʿAbdullāh bin Mesʿūd-ı saʿādet-resān, İbn-i Mesʿūd-ı feżāʾil-ālūd, İbn-i Mesʿūd-ı şerāfet-ālūd, Muʿāẕ-ı şerāfet-ṭırāz, Muʿāẕ-ı feżāʾil-ittiḥāẕ, Zeyd-i meḥāsin-muḥtevī, Zeyd-i muḥāleṣet-ḥavāşī, Ebī Ẕerr-i feżāʾil-maḳarr, Ebū Ẕerr-i şerāfet-perver, Ebū Ẕerr-i feżāʾil-maḳarr, Cābir bin ʿAbdullāh-ı ṣadāḳat-destgāh, Cenāb-ı Cābir-i feżāʾil-meʾāṣir, Cābir-i efḍāl-mü'essis, Ṭalḥa-i şerāfet-şiʿār, Ebū Saʿīd-i Ḫudrī raḍıye ʿanhu'l-Bārī, Ebū Saʿīd-i Ḫudrī raḍıye ʿanhu Rabbuhu'l-Bārī, Ebū Saʿīd-i Ḫudrī-i mekārim-rehīn, Bilāl-i ḥuceste-ḥiṣāl, Bilāl-i şerāfet-iştimāl, Cenāb-ı Bilāl-i şerāfet-iştimāl, ʿAmmār-ı meḥāmid-şiʿār, ʿAmmār-ı sütūde-kār, Selmān-ı ṣadāḳat-bünyān, İbnü'z-Zübeyr-i feżāʾil-menāṭ, Saʿd-ı saʿādet-perver, Saʿd-ı saʿādet-müvānis, Ḳays bin Saʿd-ı rehīnü'l-mecd, Ḳays-ı şerāfet-mültevī, Ḳays-ı şerāfet-tābnāk, Cenāb-ı Ḥuẕeyfe-i sütūde-ḫaṣlet, Ḥuẕeyfe-i vāṣılü'r-reşād, Ḥuẕeyfe-i saʿādet-rehīn, Ebī Ṭalḥa-i şerāfet-āmāde, Vā'il-i şeref-mev'īl, Ṣafvān-ı feżāʾil-ʿunvān, Miḳdād-ı pākīze-nihād, Miḳdād-ı zībende-nihād, Miḳdād-ı feżāʾil-iltişām, Şeddād bin Evs-i şerāfet-ġavş, Zeyd bin Deşine-i muḫāleşet-lümūʿ, ʿUmeyr bin Saʿd-ı emced, ʿAbdullāh bin Zeyd-i bihbūdü'l-vücūd, ʿAbdurraḥmān bin Zeyd-i feżāʾil-mevsūm, Ebū Berze-i feżāʾil-ḳarīn, Ebī Ümāme-i feżāʾil-mültevī, Ebū Ümāme-i kerīmü'ş-şiyem, Büreyde-i sütūde-ḫaṣlet, Ebū Mesʿūd-ı feżāʾil-ālūd, Ebū Ḳatāde-i feżāʾil-mevfūr, Cündeb-i feżāʾil-meʾārib, Cenāb-ı Muġīre-i feżāʾil-perver, Ebū Bekre-i feżāʾil-perver, Māh-ı evc-i şerāfet-i sülāle İbn-i Ebī Hāle, İbn-i Ebī Hāle-i şerāfet-perver, Ḥārişe bin Vehb-i efāżıl-pīrā, Sehl bin Saʿd-ı feżāʾil-şiʿār, ʿAbdullāh eş-Ṣunābiḥī-i güzīn, Muṭṭalib-i saʿādet-āʾib, Ebi'ṭ-Ṭufeyl-i zībende, Medlūk-i ferīd, ʿĀ'iẕ-i şerāfet-res, Zīb-i beyt-i faẕl-ı emced Ümmü Maʿbed, Ümmü Maʿbed-i şerāfet-ittisām, Ḥalīme-i selīme, Mevlāt-ı Ebī Leheb yaʿnī Şüveybe-i ẕātü'l-ḥaseb, Esmā bint-i Ṣıddīḳ-ı şerāfet-ārā, Ḥavle bint-i Ḳays-ı şeref-güster, Müstevrid-i saʿādet-peymā, Necāşī-i meḥāmid-āyīn; İbn-i Büreyde-i sütūde-āyīn, Ḥasan-ı Baṣrī-i feżāʾil-efken, Rebīʿ-i feżāʾil-güster, İmām Caʿfer-i Ṣādıḳ raḍıye ʿanhu Rabbuhu'l-Ḥālıḳ, İmām Caʿfer-i feżāʾil-perver, Mücāhid-i feżāʾil-muʿāhid, Ḳatāde-i feżāʾil-āmāde, Cenāb-ı Ḳatāde-i faẕl-hem-dem, Ṣāḥib-i feżāʾil-cemme Cenāb-ı ʿİkrime, Ḍaḥḥāk-i faẕīlet-iḳtirān, İbn-i İsḥāḳ-ı feżāʾil-mesāḳ, İbn-i İsḥāḳ-ı feżāʾil-iltişāḳ, Ḥārice bin Zeyd-i feżāʾil-meʾāb, İmām Mālik-i fā'iḳ, Saḥnūn-ı ẕūfünūn, Sehl-i Tüsterī-i feżāʾil-icāde, Ebū Süleymān-ı feżāʾil-bünyān, Ebī Süleymān-ı feżāʾil-ālūd, İbn-i ʿAṭā-yı feżāʾil-şiʿār, İbn-i ʿAṭā-yı efḍāl-pīrā, Vāsiṭī-i feżāʾil-ābād, Vāsiṭī-i feżāʾil-güster, İbn-i Kelbī-i feżāʾil-meʾāb, Kel-

bī-i efāżıl-maṣīr, ʿAbdullāh bin el-Ḥāriṣ-i şerāfet-bünyān, Süfyān bin Vekīʿ-i feżā'il-diṣār, Süreyc bin Yūnus-ı feżā'il-mūnis, Süveyd bin Cebele-i saʿādet-diṣār, İmām Semerḳandī-i feżā'il-medār, Semerḳandī-i be-nām, Semerḳandī-i feżā'il-peẕīr, Māverdī-i sütūde-nihād, Şihāb-ı ṣāḳıbü'l-feżā'il."

5. Yerilen Kişilerin Tavsifi

İshak Efendi metinde ismi geçen şahısların vasıflarına göre onları tavsif etmiş, menfî sıfatları haiz olan kimseler için yergi içeren kelimeler kullanmıştır. Bunlardan bazıları şu şekildedir:

"Ḥaccāc-ı meẕālim-ibtihāc, Muḫtār-ı melʿanet-diṣār, Ḫavāric'den Muḫaddec nām muʿavvec, Ebū Cehl-i cehālet-muʿlem, Ebū Cehl-i laʿīn, Ebū Cehl-i cehālet-fırīb, Ebū Cehl-i ʿanīd, Ebū Cehl-i cehennem-me'vā, Ebī Cehl-i melʿanet-ārā, Ebū Cehl-i melʿanet-pīş, Zen-i melʿanet-efken-i Ebī Leheb, Ḥammāletü'l-ḥaṭab, Firʿavn-ı ʿanīd, Firʿavn-ı melʿanet-fermā, Lebīd bin el-Aʿṣam nām sāḥir-i cehālet-hem-dem, Lebīd bin Aʿṣam nām seḥḥār-ı melʿanet-hem-dem, ʿAmr bin Caḥḥāş-ı melʿanet-pā-dāş, Ḫuyey bin Aḫṭab nām bed-meşreb, ʿĀmir bin eṭ-Ṭufeyl-i cehālet-mevfūr, Erbed bin Ḳays-ı ḫabāṣet-endūz, Übeyy bin Ḫalef nām şaḳiyy-i melʿanet-irtisām, Yehūdiyye-i melʿanet-seciyye, Yehūdiyye-i melʿanet-pervāz, Fāʿile-i melʿanet-intimā, Fāʿile-i melʿanet-cibille, Hişām ve Muʿammer nām iki ḫabīṣ-i melʿanet-ittisām, Sāmirī-i melʿanet-āver, İblīs-i melʿanet-enīs, şeyṭān-ı melʿanet-bünyān, Ḳuzmān nām şaḫs-ı nifāḳ-ittisām."

SONUÇ

Çok sayıda ilim ve devlet adamı yetiştirmiş bir aileden gelen ve 17. yüzyılın ikinci yarısı ile 18. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Şeyhülislâm Ebû İshakzâde İshak Efendi (1679-1734) iyi bir medrese eğitimi almış, ilmî kudreti, güzel ahlâkı, edebiyata ve Arapça ile Farsçaya hakkıyla vukufiyeti ile temayüz etmiş, kendisi hakkında bilgi veren kaynaklar da bu hususta ittifak etmiştir. III. Ahmed'in padişahlık devresinde Nevşehirli Damad İbrahim Paşa tarafından âlim, şair ve ediplerden müteşekkil bir heyet oluşturularak Arapça, Farsça, Yunanca, Latince ve Almanca olarak kaleme alınmış çeşitli eserlerin Arapça ve Türkçeye tercüme edildiği dönemde İshak Efendi de zikredilen heyet içinde yer almış ve Kādî İyâz'ın meşhur eseri *eş-Şifâ bi-Ta'rîfi Hukūki'l-Mustafâ*'sını *el-İstişfâ fî Tercemeti'ş-Şifâ* adıyla, Ebu'l-Leys es-Semerkandî'nin *Bustânü'l-Ârifîn* adlı eserini de *el-Kasru'l-Metîn* ismiyle Türkçeye kazandırmıştır. Yine aynı dönemde matbaa kurulmuş ve İshak Efendi, matbaada basılmış ilk kitap olan *Vankulu Lügati*'nin tashihinde vazifelendirilmiştir.

Bu çalışmamızın inceleme bölümünde öncelikle siyer-şemâil-delâilhasâis sahasında yazılmış en seçkin eserlerden biri olan, mevzuları âyet, hadîs, İslâm hukuku, dil ve edebiyat gibi pek çok yönden işlenen, siyer-megāzî, kelâm ve tasavvuf ilimlerinin önde gelen âlimlerinden faydalanılarak 535/1140-41 tarihinde Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* Müslümanlar üzerindeki haklarını tayin etmek ve ona karşı muhabbeti güçlendirmek maksadıyla kaleme alınan, Türk-İslâm dünyasında *Şifâ-i Şerîf* adıyla şöhret bulmuş, üzerine pek çok şerh, hâşiye, ihtisar ve tercüme çalışması yapılmış olan *eş-Şifâ bi-Ta'rîfi Hukūki'l-Mustafâ*'nın gerek ilmî gerek edebî bir tür olarak tasnifine dair görüşler serdedilerek Türk edebiyatının edebî türleri içerisindeki yerinin saptanmasına çalışılmış ve *Şifâ*'nın siyer-megāzî, şemâil, hilye, hasâis ve delâilü'n-nübüvve türlerinin özelliklerini bünyesinde barındırması dolayısıyla bu türlerin tanımları verilmiştir. Bundan sonra *Şifâ* müellifi Kādî İyâz'ın hayatı, ilmî şahsiyeti, eserleri, *Şifâ*'nın telif sebebi, tertip ve usulü, *Şifâ* kaleme alınırken istifade edilen âlimler ve eserler hakkında muhtasar bilgi verilerek eserin Türkçe tercümeleri tespit edilmeye çalışılmıştır. *Şifâ* üzerine daha önce hazırlanan mo-

dern araştırmalarda eserin Türkçe tercümeleri sıralanırken bazen kaynaklarda mütercimlerin isimleri yanlış olarak okunduğu için olmayan bir isme tercüme metni isnat edilmiş, bazen tercüme metinlerinin mukaddimeleri araştırmacılar tarafından incelenirken sebeb-i telif kısmında eseri tercümeye teşvik eden ya da eserin kendisine ithaf edildiği kimsenin mütercim olduğu düşünülerek yanlış isme tercüme metni atfedilmiş, bazen de mevcut tercüme nüshaları tavsif edilirken bir diğer tercümeye ait nüsha bilgisi paylaşılmıştır. Dolayısıyla *Şifâ* tercümelerinin, bilhassa 18. ve 19. yüzyılda yapılan tercümelerin gerek yazma gerekse matbu nüshaları tarafımızdan incelenerek bunların muhtevasına ve nüsha tavsifine dönük malumat verilmiştir. Yine bu bölümde *Şifâ* mütercimi Şeyhülislâm İshak Efendi'nin hayatı, ailesi ve eserleri tanıtılarak *el-İstişfâ fî Tercemeti'ş-Şifâ*'nın şekil ve muhteva özellikleri belirtilmiştir. *el-İstişfâ*'nın sebeb-i telifi ve kaleme alınma tarihiyle ilgili bilgi verilmiş, *el-İstişfâ*'nın telif tarihine dair nüshalarda bir kayıt bulunmamasından dolayı eserin başında yer alan takrizlerden ve dönemin devlet ricalinden yola çıkılarak yaklaşık bir telif tarih ortaya çıkarılmış, *el-İstişfâ* ile *Şifâ*'nın aslı mukayese edilerek mütercimin tercüme usulüne dair malumat sunulmuştur. Akabinde eserin nüshaları tavsif edilmiş, nüshalar hakkında bilgi verilirken çalışmada esas alınan nüshanın esas alınma nedeni izah edilmiştir. Sonraki bölümde ise eserin içeriğine yönelik malumat ortaya konulmuştur. *Şifâ*'nın bütün kısım, bâb ve fasıllarını içeren *el-İstişfâ*'yı hazırlarken İshak Efendi her ne kadar eserin aslına sadık kalmış olsa da, kimi yerlerde *Şifâ* metniyle *el-İstişfâ*'nın fasılları arasında başlıklandırmadan kaynaklı ihtilaflar bulunduğu saptanarak bu farklılıklar hakkında bilgi verilmiş, bu arada İshak Efendi'nin *Şifâ*'yı tercüme ederken kullandığı diğer *Şifâ* şerhleri de tarafımızdan tespit edilmeye gayret edilmiştir. Eserin üslup ve dil hususiyetlerinin incelenmesini müteakip Hz. Peygamber *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* başta olmak üzere peygamberlerin, meleklerin, sahâbîlerin, Tâbi'în'in ve diğer İslâm âlimlerinin vasıfları ve tavsif edilme tarzları *el-İstişfâ* metninden taranarak kaydedilmiş, yerilen kimselerin vasıfları da ayrı bir başlık altında verilmiştir.

Çalışmanın metin kısmına geçilmeden evvel tenkitli metnin kurulmasında takip edilen yöntem beyan edilmiş, ardından son derece müsecca bir

üslupla hazırlanan *el-İstişfâ fî Tercemeti'ş-Şifâ*'nın, hâmişlerinde mütercim Şeyhülislâm İshak Efendi'nin bizzat kendi hattıyla eserin tashihine dair notlandırmalarının yer alması ve kendisi tarafından baştan sona gözden geçirilmiş bir nüsha olması dolayısıyla İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi'nde (nr. 93) kayıtlı nüshası esas alınarak ve icap eden mahallerde diğer nüshalardan da yararlanılarak eserin transkripsiyonlu metni ortaya konulmuştur. Metnin 18. yüzyıla ait olmasından dolayı transkripsiyon sisteminde ünlülerin gösterilmediği yerlerde günümüz Türkçesi esas alınmış, ünlülerin yazıldığı yerlere müdahale edilmeyerek bunlar aynen transkribe edilmiştir. Metinde âyet, hadîs ve kelâm-ı kibâr olarak karşımıza çıkan Arapça ibareler Arap harfli olarak dizilmiş, dipnotlarda bunların meal ve tahriçleri gösterilmiştir. Metinde yalnızca tercümesi verilen ya da kendisine telmihte bulunulan âyet ve hadîsler için de aynı ameliye gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada; Türk edebiyatı dâhilindeki siyer-megāzî, şemâil, hilye, hasâis ve delâilü'n-nübüvve türlerinin özelliklerini bünyesinde taşıyan, Şeyhülislâm İshak Efendi tarafından kaleme alınan ve *eş-Şifâ bi-Ta'rîfi Hukūki'l-Mustafâ*'nın ilk Türkçe tercümesi olması kuvvetle muhtemel olan *el-İstişfâ fî Tercemeti'ş-Şifâ* isimli eser ilmî bir inceleme eşliğinde transkripsiyon alfabesine aktarılarak okuyucunun istifadesine arz edilmiş, bu şekilde gerek yukarıda adı verilen türlerle gerekse doğrudan *Şifâ* ve şerhleriyle alakalı araştırmalara katkı sağlanması hedeflenmiştir.

METNİN TESİSİNDE TAKİP EDİLEN USUL

el-İstişfâ fî Tercemeti'ş-Şifâ'nın metni kurulurken, hâmişlerinde Şeyhülislâm İshak Efendi'nin bizzat kendi hattıyla eserin tashihine dair notlandırmalarının yer aldığı A (Arkeoloji) nüshası esas alınmış olmakla birlikte gerektiği yerlerde L (Laleli), T (TSMK) ve N (Necip Paşa) nüshalarından da istifade edilmiştir.

Eserin üç versiyonu bulunmaktadır. İlk versiyon; hat, cilt ve tezhip özellikleri dolayısıyla saraya sunulmuş olması kuvvetle muhtemel T ve L nüshalarından oluşmaktadır. T ve L nüshalarının ciltleri, tezhipleri ve hatları bire bir aynı olup her ikisi de aynı elden çıkmıştır. Nüshaların mukaddimesinde İshak Efendi, tercüme ettiği eserini tamamladıktan sonra zâhirî saltanat kitabının dibacesi ve hilafet sayfasının serlevhası olan Sultan III. Ahmed'e veziri Damad İbrahim Paşa vasıtasıyla sunmanın ve padişahın adını teberrüken eserin mukaddimesinde zikretmenin kendisi üzerine farz olduğunu ifade etmiştir. Yine bu nüshaların zahriyelerinde dönemin ilmiye sınıfına mensup şahsiyetler tarafından yazılan takrizler yer almaktadır. Bu ifade ve takrizler, sadece L ve T nüshalarında mevcuttur.

İkinci versiyon, Şeyhülislâm İshak Efendi'nin tashih kayıtlarının mevcut olduğu ve bu kayıtlar dolayısıyla baştan sona kendisi tarafından kontrol edilmiş olan A nüshasıdır. Bu nüshanın ferağ kaydında nüshanın müstensihlerinden ve aynı zamanda bir başka *Şifâ* şarihi olan İbrahim Hanîf Efendi, bizim için son derece mühim ve bu nüshayı metin tenkidine dâhil etmemizde en önemli etken olan şu kaydı düşmüştür: *"İşbu tercüme-i celīleniñ kitābeti Ḥamza-zāde 'Abdullāh Efendi'nin ḫaṭṭı ve ba'żen ḥāmişinde olan taḥrīrāt cenāb-ı mü'ellif İsḥāḳ Efendi ḥażretleriniñ āṯār-ı ḳalemi ve iki cüz'-i müteferriḳ ḫaṭṭ-ı İbrāhīm Ḥanīf-i faḳīriñdir."* Bu nüshada, T ve L nüshalarında yer almakta olup eserin Sultan III. Ahmed'e takdim edilmek istendiğini belirten cümleler ve dahi T ve L nüshalarının zahriyelerinde bulunan takrizler mevcut değildir/çıkarılmıştır. Dolayısıyla bu nüsha kuvvetle muhtemel Patrona Halil İsyanı neticesinde tahttan indirilen III. Ahmed ve aynı isyan neticesinde katledilen Damad Nevşehirli İbrahim Paşa'nın vefatından sonra, Sultan I. Mahmud'un (1730-1754) saltanatı

döneminde kaleme alınmış ve takriz yazan dönemin ilmiye sınıfına mensup şahsiyetlerinin de görevlerinin değişmesi dolayısıyla takrizler nüshanın zahriyesine alınmamıştır. İshak Efendi'nin 1734'de vefat etmesi dolayısıyla bu nüshanın 1730-1734 tarihleri arasında yazılmış olması mümkün görünmektedir.

Metnin üçüncü versiyonu ise N nüshasıdır. Bu nüshada da T ve L nüshalarında yer almakta olup eserin Sultan III. Ahmed'e takdim edilmek istendiğini ifade eden cümleler ve dahi T ve L nüshalarının zahriyelerinde bulunan takrizler mevcut değildir/çıkarılmıştır. N nüshası 173. yaprağa kadar eserin ikinci versiyonu olan A nüshası ile *-karşılaştırma neticesinde tarafımızdan tespit edilip metinde dipnotta gösterilen yer yer eksik ve mükerrer yazımlar olmakla birlikte-* bire bir örtüşmekte olup 173. yapraktan sonra eserin birinci versiyonu olan L ve T nüshası ile aynîleşmektedir. 173. yapraktan sonra A nüshasında müstensih İbrahim Hanîf Efendi'nin hattı yüz göstermektedir.

Muhtemelen İbrahim Hanîf Efendi'nin A nüshasını istinsah ameliyesi hemen gerçekleşmemiş, N nüshasının müstensihi Mısır Kadısı İshak bin Muhammed, 173. yaprağa kadar A nüshasından istinsah ettiği eserin istinsahının tamamlanması adına N nüshasını, L ve T nüshalarından kopya etmiştir. Böylelikle hem birinci versiyondan hem de ikinci versiyondan mürekkep bir üçüncü versiyon ortaya çıkmıştır.

Tenkitli metin tarafımızdan tesis edilirken izlenen usul, aşağıda maddeler hâlinde sıralanmıştır:

1. *el-İstişfâ fî Tercemeti'ş-Şifâ*'nın metni kurulurken, hâmişlerinde Şeyhülislâm İshak Efendi'nin bizzat kendi hattıyla eserin tashihine dair notlandırmalarının yer aldığı A nüshası esas alınmış, gerektiği yerlerde de L, T ve N nüshalarından istifade edilmiştir.

2. Metnin Latin harflerine aktarılmasında ilmî/tam transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.

3. Metinde yer alan âyet-i kerîmelerin meallendirilmesinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın meali, hadîs-i şerîflerin ve kelâm-ı kibârların tahricinde ise Prof. Dr. M. Yaşar Kandemir'in kaleme almış olduğu *Şifâ-i Şerîf Şerhi*

isimli çalışma -kendisinden izin alınarak- kullanılmış, ayrıca el-Mektebetü'ş-Şâmile programından yararlanılmıştır.

4. A nüshasının varak numaraları köşeli parantez içinde bold yazı tipi kullanılarak "**[1b]**" şeklinde, N ve L nüshalarının varak numaraları ise yine köşeli parantez içinde bold yazı tipi kullanılarak **"[N1b]"** ve **"[L4b]"** şeklinde gösterilmiştir.

5. Yazma metinde kırmızı mürekkeple kaleme alınan konu başlıkları, tenkitli metnimizde bold yazı tipi ile imla edilmiştir.

6. Eserin 18. yüzyıla ait olmasından dolayı transkripsiyon sisteminde ünlülerin gösterilmediği yerlerde günümüz Türkçesi esas alınmış, ünlülerin yazıldığı yerlere müdahale edilmeyerek bunlar aynen transkribe edilmiştir.

7. Metnin tamiri için yapılan müdaheleler [ ] köşeli parantez içinde gösterilmiştir.

8. Farsça "vâv-ı maʿdûle", "hˇ"; (ẖˇāb, ẖˇāce) şeklinde yazılmıştır.

9. "berāy, rūy, būy, sūy, pāy" gibi Farsça kelimeler tamlama içinde kullanıldığında "berāy-ı, rūy-ı, būy-ı, sūy-ı, pāy-ı" şeklinde imla edilmiştir.

10. Metindeki Arapça ibarelerin (âyet, hadîs ve kelâm-ı kibârların) dizimi Arap harfli olarak yapılmış ve dipnotta bunların manaları verilerek tahriçleri gösterilmiştir. Ayrıca metinde yalnızca tercümesi verilen ya da kendisine telmihte bulunulan âyet ve hadîslerin de dipnotta tahriçleri gösterilmiştir.

11. Âyet-i kerîmelerin dipnotlarda meallendirilmesi yapılırken ilgili âyetin tamamının meali verilmiş, ancak âyetin metinde geçen kısmı bold yazı tipi kullanılarak "**Hani biz peygamberlerden sağlam söz almıştık. Senden, Nûh'tan,** İbrâhîm, Mûsâ ve Meryem oğlu Îsâ'dan da. Evet biz, onlardan sapasağlam bir söz almıştık." Ahzâb, 33/7" şeklinde gösterilmiştir.

12. Metinde geçen âyet-i kerîmelerin Arap harfli yazımları ﴿ ﴾ simgeleri arasında verilmiştir.

13. Metinde geçen hadîs-i şerîflerin ve bazı kelâm-ı kibârların Arap harfli yazımları, bu ibarelerin daha açık görülebilmeleri amacıyla ( ) sim-

geleri arasında verilmiş, geri kalan Arabî ifadeler parantezsiz olarak gösterilmiştir.

14. Eserde geçen şahıs ve eser isimleri hakkında dipnotlarda kısa bilgiler verilmiş olup bu hususta büyük ölçüde Prof. Dr. M. Yaşar Kandemir'in kaleme almış olduğu *Şifâ-i Şerîf Şerhi* isimli eserden -kendisinden izin alınarak- yararlanılmış, ayrıca ilgili kişi ve esere dair yapılan diğer çalışmalardan istifade edilmiştir.

15. Esas aldığımız nüshada (A nüshası) Şeyhülislâm İshak Efendi'nin bizzat kendi hattıyla eserin tashihine dair metinde özel simgeler kullanarak derkenara yönlendirdiği notlandırmalar, dipnot verilmeden metinde ilgili yere yazılmıştır.

16. Metnin anlaşılmasını kolaylaştırmak, birbirine bağlı söz öbeklerinin bağlılığını göstermek, cümle sonlarını belirginleştirmek, soru veya ünlemleri vurgulamak için tenkitli metinde nokta, virgül, noktalı virgül, iki nokta, soru ve ünlem işaretleri kullanılmıştır.

TENKİTLİ METİN

EL-İSTİŞFÂ FÎ TERCEMETİ'Ş-ŞİFÂ

Şifâ-i Şerîf Tercümesi

ŞEYHÜLİSLÂM EBÛ İSHAKZÂDE İSHAK EFENDİ

EL-İSTİŞFĀ FĪ TERCEMETİ'Ş-ŞİFĀ

[1b]

بسم الله الرحمن الرحيم

[N1b] Besmele-i te'līf-i ***Şifā*** elīf-i kitāb-ı maḳāl ve ḥamdele-i taṣnīf-i ***İstişfā*** ṣanīf-i[1] müsteṭāb-ı aḳvāl, şükr-i ni'am-ı Mün'im-i Müte'āl ve ẕikr-i himem-i Ekrem-i Mevcūdāt-ı zībende-ḫiṣāldir ki ṭırāz-ı dībāce-i i'māl ḳılındıḳları ṣaḥāyif-i a'māl, icāde-i mebnā-yı tekerrüm-intimā-yı[2] fevz ü necāt ve ifāde-i ma'nā-yı tena"um-peymā-yı neyl-i derecātdır. Zīrā 'irfān-ı şān-ı vaḥdāniyyet-nişān-ı Rubūbiyyet lāzım-ı ma'nā-yı 'ubūdiyyeti ḥasbe'l-istiṭā'a işā'ayı mūcib ve bu āgāhī fażl-ı nā-mütenāhī-i İlāhī ile ḥuṣūl-i vuṣūl-i na'īm-i muḳīmi müstevcibdir. Keyfe lā? Cilve-i īcād-ı kā'ināt ve şīve-i ibdā'-ı mümkinātdan murād, ma'rifet-i Ḫālıḳ-ı bī-çūn ü çirā ile istis'ād ve mebde' ü me'ādı yāda istibdād idigi ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾[3] naṣṣ-ı ḥikmet-meşḥūnından müstefāddır. Ḥattā istizāde-i celā'il-i ni'am-ı behiyye ve istifāde-i cezā'il-i himem-i seniyye neşr-i le'ālī-i 'ibādet ve naẓm-ı mürvārīd-i iṭā'at ile rū-nümā idigi[4] ﴿هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ﴾ fermūde-i celālet-iḳtirānından tābāndır.

Felā-cerem cins-i nev'-i benī Ādem'den[5] ber-muḳteżā-yı menn-i 'azīm-i Rabb-i Raḥīm, naẓm-ı mürvārīd-i irsāl-i Rusül-i Kirām 'aleyhimü's-selāmıñ zīver-i silk-i bürūz olmalarıyla cihāniyānıñ ṭāli'i[6] fīrūz oldıġı hūş-mendān-ı 'ibād-ı ṣāfī-fu'āda 'ıḳdü'l-cümān-ı tevḥīd-i Rabbü'l-'İzzet ḳılāde-i gerden-i 'ubūdiyyet idigin ifāde ve reh-yābān-ı sedād ve zād-pīrāyān-ı isti'dādı ṭarīḳ-i tena"um-refīḳ-i na'īm-i muḳīme iḳāde içün irāde olunup; siyyemā imāme-i sübḥatü'l-le'āl-i cümle-i efrād-ı emcād ve gevher-i şāh-vār-ı ḳulzüm-i īcād, fātiḥa-i kitāb-ı ḥikmet-nişāb-ı ḫilḳāt-i ġarrā ve ḫātime-i ḫiṭāb-ı müsteṭāb-ı bi'ṣet ü īḥā, dāniş-āmūz-ı rumūz-ı bāriz ü kümūn, tābiş-endūz-ı bürūz-ı mā-kāne vemā-yekūn, Resūl-i efḍaliyyet-müṣūl-i men fi'l-kevneyn, ṣadr-nişīn-i ser-menzīl-i dāreyn, Ḥabīb-i Ekrem ve Nebiyy-i Muḥterem 'aleyhi şerā'ifü'ṣ-ṣalavāt ve leṭāyifü't-taḥiyyāt mā-dāme'l-'ālem

1 ṣanīf-i: ṣanīfet-i N
2 tekerrüm-intimā-yı: mükerrem-intimā-yı N
3 "Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." Zâriyât, 51/56.
4 "İyiliğin karşılığı, yalnız iyiliktir." Rahmân, 55/60.
5 cins-i nev'-i benī Ādem'den: cins-i benī nev'-i Ādem'den A
6 ṭāli'i: — N

ve ʿalā Ālihi'l-kirām ve Aṣḥābihi'l-fiḫām, cenāb-ı ışṭıfā-me'āb-ı efḍaliyyet-nişāblarınıñ raḥmet-i ʿālemiyān ve ḳurre-i aʿyün-i [N2a] cihāniyān olan biʿşet-i ʿāmme ve risālet-i tāmmeleri aʿẓam-ı niʿam-ı Men lehu'l-keremdir ki; tebcīlen li-şānihi'l-esnā, şeref-yābān-ı hidāyet ü reşād-muʿtenānıñ ʿale'l-vechi'l-etemm[1] bi-faḍlillāhi'l-Meliki'l-Ekrem nā'il-i saʿādet-i ʿuẓmāyı tenaʿum-intimā idiklerine [2]﴿اَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي﴾ **[2a]** naṣṣ-ı rehīnü'l-ʿināyeti delālet-peymā ve tekmīl-i kemālāt-ı nefsāniyye ile taḫṣīl-i mühimmāt-ı insāniyye, medār-ı terfīʿ-i derecāt-ı ʿāliyāt idigine [3](بُعِثْتُ لِأُتَمِّمَ مَكَارِمَ الأَخْلَاقِ) mışdāḳ-ı şerāfet-iltişāḳı işāret-fermādır.

Felā-cerem bāzār-ı müteḥaḳḳıḳu'l-kesād-ı ʿālemde ṣayrefiyān-ı çār-sūy-ı dil-cūy-ı dānişe ehemm-i ḫ̬āhiş ve sermāye-dārān-ı biḍāʿa-i nümāyişe etemm-i ārāyiş, iʿmāl-i re'sü'l-māl-i aʿmāl-i ṣāliḥa ile baʿde taḫṣīli'n-nemā ticāret-i rābiḥa-i fevz-intimā aḫẕ u ʿaṭā-yı taʿlīm ü taʿallüm-i ʿulūm-ı ʿāliye ile ṣūret-nümādır. Siyyemā müzāvele-i kālā-yı girān-behā-yı ʿilm-i ḥadīṯ-i şerāfet-peymā dā'imā bāʿiṯ-i ṣervet-i necāt ve mūriṯ-i devlet-i refʿ-i derecātdır. Zīrā taʿrīf-i ḥuḳūḳ-ı vücūb-ı tebcīl-i Mefhār-i ʿĀlem ve tavṣīf-i ʿulüvv-i şān-ı ʿarş-resān-ı Resūl-i Muḫterem ʿilm-i hadīṯ-i nefāset-perverden lāzım-ı fā'ide-i ḫaber ṭarīḳıyla cilve-ger idiginden nāṣī dānişiniñ ḫ̬āhişi bī-reyb ü meyn medār-ı[4] taḥaṣṣul-i temevvül-i saʿādet-i dāreyn idigi maʿlūm-ı daḳāyıḳ-şināsān-ı rivāyet ve müteyaḳḳan-ı ḥaḳāyıḳ-ṭırāzān-ı dirāyetdir. Lākin ticāret-i sālifeniñ teyessüri kār-gāh-nişīnī-i tetebbuʿ-ı āṯār-ı ṣıḥḥat-diṯāra menūṭ ve iktisāb-ı mūmā-ileyhiñ tekeṯṯüri ġayetü mā fi'l-bāb fenn-i şerāfet-efken-i merḳūmda müdevven bir kitāb-ı menāfiʿ-nişābıñ tedebbürine merbūṭdur. Felā-cerem mevrid-i āmed-şüd-i ḳavāfil-i ṣıḥāḥ-ı aḫbār u milāḥ-ı āṯār idigi müsellem olan kitāb-ı teberrük-nişāb-ı ***Şifā***-yı şāfī-cevāb, ki yādigār-ı üstād-ı ḳalem-i zībā-raḳam-ı Ḳāḍī Īyāż-ı nām-dārdır, ittihāẕ-ı mekseb-i müṭālaʿaya sezā-vārlıġla ʿinde uli'l-ebṣār nuṣb-ı ʿayn-ı iʿtibārdır. Keyfe lā? Ṣaḥāyif-i rehīnetü'l-leṭāyifi ḫazāyin-i fevā'id-i nefise ve fuṣūl ü ebvāb-ı şerāfet-intisābı defā'in-i ʿavā'id-i enīsedir. Fe-lihāẕā icāreteyn-i taʿlīm

1 ʿale'l-vechi'l-etemm: ʿalâ vechi'l-etemm N

2 "Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım." Mâide, 5/3.

3 "Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim**.**" Beyhakī, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, X/323, nr. 20782; Kudâʿî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, II/192, nr. 1165. Benzer lafızlarla bkz. Mâlik b. Enes, *Muvatta'*, "Hüsnü'l-Hulk", 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIV/513.

4 bī-reyb ü meyn medār-ı: bī-reyb ü rehīn medār-ı N

ü ta'allümiyle taṣarruf-ı tefehhümi cāy-gīr-i żamīr-i dāniş-verān[1] olmaġın raġbet-gerān-ı fehm-i ma'ānī-i nefāset-mebānīsi bī-pāyāndır. Ammā iġlāḳ-ı bāb-ı terkīb-i efāżıl-firībi her müşterī-i metā'-ı istimtā'ına māni'-i duḫūl-i istifāde ve nā-güşūdegī-i der-i fevā'id-maḳarrı muḥtāc-ı feṯḥ-i ifādedir. Binā-berīn ta'mīm-i fevā'id-i rehīnetü'l-irtiyāḥı ḳaṣdıyla i'dād-ı miftāḥı ya'nī tercü-me-i me'āl-i kelimāt-ı teberrük-simātı ma'a-ḳıṣari'l-bā'a ve ḳılleti'l-biḍā'a leyl ü nehār ḫāṭır-güẕār olaraḳ āḫir-i kār mā-fi'ż-żamīri iẓhār ile şerāfet-res ve bu ḫıdmet-i celīle neyl-i şefā'at-i Seyyid-i Kā'ināt 'aleyhi a'le't-taḥiyyāta vesīle-i esīle olmasını tābiş-i heves-i kānūn-ı derūn-ı İsḥāḳ-ı muḫāleṣet-vifāḳda iş'āl-sāz-ı nā'ire-i mübāderet olmaġın [N2b] müstemidden[2] mimmen lehu'l-fütūḥ ba'de tetebbu'i'ş-şurūḥ ṣanī'-i menī'-i merḳūm-ı şerāfet-mevsūma, mütevek-kilen 'ale'l-Müfīżi'l-'Allām kār-pīrā-yı ihtimām olup ***el-İstişfā fī Tercemeti'ş-Şifā*** nāmıyla dendān-zen-i tevsīm ve dest-dāde-i imlā vü terḳīm olmuş-dur. Me'mūldür ki bu tekāpūy-ı muḫāleṣet-iştimāl, bi-tevfīḳillāhi'l-Müte'āl, ḳufl-küşā-yı der-i vuṣūl-i sa'ādet-i dāreyn ve delālet-pīrā-yı müṣūl-i şefā'āt-i Seyyid-i Kevneyn ola. [3]﴿وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ﴾

Ḥattā eṣnā-yı nefḥu'ṭ-ṭīb-i īṣār-ı me'āṣir-i Men-lehu'l-mefāḫirde dīrī-ne-i resm-i ṭırāzende-gān-ı āṣār ve ḫuceste-ṭavr-ı ma'ārif-diṣārān-ı[4] uli'l-i'ti-bār üzre pīrāye-i dībāce-i kitāb-ı salṭanat-ı ẓāhire ve ser-levḥa-i ṣaḥīfe-i münīfe-i **[2b]** ḫilāfet-i bāhire, şifā-baḫş-ı ṣudūr-ı cumhūr-ı berāyā, ṭırāz-ı beyyinü'l-i'zāz-ı taḫt-gāh-ı devlet-i 'ulyā, şeh-beyt-i ḳaṣīde-i şevket ü iḳbāl, gevher-i şāh-vār-ı efser-i devlet ü iclāl, merkez-i dā'ire-i niẓām-ı 'ālemiyān, ḳıble-gāh-ı cümle-i cihāniyān, penāh-ı mecmū'-ı mülūk ü selāṭīn, 'um-de-i cemāhīr-i 'uẓamā-yı ḫavāḳīn, ḥāmī-i ḥime'l-Ḥaremeyni'ş-Şerīfeyn, sulṭānü'l-berreyn ve'l-baḥreyn, pādişāh-ı 'ālem-penāh, şehriyār-ı 'aẓa-met-destgāh, velīyy-i ni'met-i 'ālem, ḫudāvendigār-ı hümāyūn-şiyem, ẓıll-i memdūd-ı luṭf-ı Rabb-i Vedūd, zīver-i efser-i serāy-ı vücūd, nūr-baḫşā-yı sāḥa-i ġabrā, tāc-dār-ı ḫilāfet-i kübrā, es-Sulṭān ibnü's-Sulṭān es-Sulṭān el-Ġāzī Aḥmed Ḫān[5] ibnü's-Sulṭān Muḥammed Ḫān ḫullidet ḫilāfetuhū

1 dāniş-verān: dāniş-vārān N
2 müstemidden: müsta'idden N
3 "Bu, Allah'a hiç de güç gelmez." İbrâhîm, 14/20.
4 diṣārān-ı: diṣār-ı N
5 III. Ahmed (1703-1730), IV. Mehmed'in oğlu ve II. Mustafa'nın kardeşi olup annesi Râbia Emetullah Gülnûş Sultan'dır. 1149/1736'da vefat etmiştir.

ilā yevmi'l-mīzān cenāb-ı ma'delet-me'āblarınıñ ṭavḳ-ı gerden-i cihāniyān ve lāzime-i ẕimmet-i 'ālemiyān olan du'ā-yı devām-ı devlet-i 'aliyye-i ebed-peyvend ve ṣenā-yı[1] beḳā-yı ḥaşmet-i seniyye-i 'ālem-pesendlerin bi-ḫulūṣi'ṭ-ṭaviyye edā ederek nām-ı hümāyūn-ı şevket-maḳrūnların teberrüken ve teyemmünen ṭırāz-ı dībāce-i tercüme ḳılmaġı 'umde-i umūr-ı mühimme 'add etdigimden mā-'adā, bu eṣer-i teberrük-fercāmı miṣāl-i muḫaddere-i zībā-endām ilbās-ı itmāmdan ṣoñra ol rūḥ-ı ḳāleb-i 'ālem ve mālik-i riḳāb-ı ümem edāmallāhu'l-Meliki'l-Ekrem'iñ ṣadr-ı 'ālī-ḳadr-i mekārim-perver ve dāmād-ı merāḥim-mu'tād-ı pākīze-güherleri, ṣadrü'l-küberā, bedrü'l-vüzerā İbrāhīm Paşa[2] yesserallāhu mā-yeşā' ḥażretleriniñ vesāṭet-i 'aliyyeleriyle[3] ḫużūr-ı hümāyūn-ı şevket-maḳrūnlarına 'arż etmegi ẕimmet-i 'ubūdiyyetime farż 'add etmişimdir ki āfitāb-ı 'ālem-tāb-ı nigāh-ı i'tibār-ı mufāḫaret-medārları bu ẕerre-i nā-çīziñ bā'iṣ-i āb u tāb-ı iftiḫārıdır. *Fe-minallāhi't-tevfīḳ ve huve ni'me'r-refīḳ.*

Pes ma'lūm-ı müsteftiḥīn-i ebvāb-ı fühūmdur ki ba'de dībāceti'l-kitāb bünyād-ı ma'ālī-istinād-ı kitāb-ı müsteṭāb-ı ***Şifā***-yı teberrük-niṣāb miṣāl-i çār-erkān aḳsām-ı erba'a üzre ābādān olup bālā-rükn-i ḳısm-ı evveli 'ulüvv-i şān-ı Faḫr-i dü-cihānı beyānıñ me'vā-yı mükemmelidir ki min ḳıbeli'l-Meliki'l-Mennān ḳavlen ve fi'len her ān mükerrem-ter idiklerin[4] i'lān eyleyen ṣıḥāḥ-ı āṣār-ı şerāfet-diṣāra encümen-i müzeyyen ve çār-bāb-ı[5] rezānet-me'ābı ḳavāfil-i aḫbār-ı ṣıḥḥat-şi'āra medāḫil-i teberrük-efkendir. Ḥattā bāb-ı evveliniñ derbānān-ı suṭūr-ı belāġat-mevfūrı Ẕāt-ı Risālet-simātlarınıñ ḫil'at-pūş-ı ṣenā-yı Ẕi'l-Celāl idiklerin ibrāz ile süḫan-perdāz ve 'iẓam-ı ḳadr ü şeref-i menzilet ile iḫtiṣāṣ-pīrā-yı tekrīmāt-ı şettā idiklerin dem-sāz olup miṣāl-i ḥalaḳa-i fuṣūl-i 'aşere ta'līḳasıyla beyyinü'l-[N3a]imtiyāzdır. Ve bāb-ı ṣānīsi ḫalḳan ve ḫuluḳan iḫrāz-ı rātibe-i celīle ve ibrāz-ı feżā'il-i cezīle ile[6] bi-irādeti'l-Meliki'l-Ḫallāḳ müstecmi'-i mekārim-i aḫlāḳ idiklerin beyāna bir südde-i sidre-nişānedir ki fuṣūl-i seb'a ve 'işrīni ḫıdmet-i edā-yı ma'nā-yı murād-ı bihīni itmāma dāmen be-meyān-ı ihtimāmdır. Ve bāb-ı

1 ṣenā-yı: — A, N
2 III. Ahmed'in saltanatında, 9 Nisan 1718 - 1 Ekim 1730 tarihleri arasında sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamı. 1143/1730'da gerçekleşen Patrona Halil İsyanı neticesinde katledilmiştir.
3 ol rūḥ-ı ḳāleb-i 'ālem … ḥażretleriniñ vesāṭet-i 'aliyyeleriyle: — A, N
4 idiklerin: idiklerine N
5 çār-bāb-ı: çāre-yāb-ı N
6 ile: — N

ṣāliṣi ol[1] Evvelīn-i ḥaḳīḳa ve Āḫirīn-i ḫalīḳanıñ 'inde'l-Meliki'l-Fettāḥ maẓhar-ı tevḳīr-i vefīr idiklerin ifṣāḥ eyleyen aḫbār-ı ṣıḥḥāḥı ḥāvī bir mevḳı'-i fevā'id-muḥtevīdir ki faṣl-ı evṣāf-ı nefāset-ittiṣāf-ı Nebeviyye'yi dem-sāzlıḳ ve āġāze-i tafṣīl-i ḫaṣā'iṣ-i 'aliyye ve kerāmāt-ı seniyyelerine ser-āġāzlıḳ na'ṭ-ḫ ̌ānān-ı elfāẓ-ı ḥürriyyetü'l-istiḥfāẓına müsellem olmaġla her-dem uṣūl-i ṣıḥḥat üzre elḥān-ı şerāfet-iḳtirān-ı merviyyāt-ı güzīde, sāmi'a-zīb-i maḳām-şināsān-ı iẕ'ān-sencīdedir. Ḥattā terāne-i i'cāz-nişāneleriniñ kār-ı naḳş-ı ḥüsn-i sebkinden edā-yı ma'nā-yı murād bir vechile müstefāddır ki siyāḳı sibāḳıyla[2] sīr-āhenk **[3a]** ve edā ile mü'eddā gūyiyā deng-ā-deng olmaġla meclis-nişīnān-ı 'irfān, terennümāt-ı zībende-nikātınıñ dil-beste-i semā'ı idigi tābāndır. Felā-cerem fuṣūl-i [ḫamse] 'aşeresi ol Bālā-pervāz-ı evc-gāh-ı ḳābe ḳavseyniñ ser-menzil-i dāreynde 'ulüvv-i rütbe-i 'aliyyelerin inbā ile bālā-resā bir mecmū'a-i ġarrādır ki ṣaḥāyif-i rehīnetü'l-leṭāyifi her ān ṣafā-bāḫş-ı derūn-ı nükte-sencān-ı iẕ'āndır. Ve bāb-ı rābi'i mevrid-i aḫbār-ı mu'cizāt-ı bāhire ve mevḳi'-i serd-i berāhīn-i nübüvvet-i ẓāhireleridir ki fuṣūl-i ṣelāṣīni cevāhir-i zevāhir-i celā'il-i delā'iliñ genc-i defīnidir. Ve mu'allā-rükn-i ḳısm-ı ṣānī vücūb-ı edā-yı ḥuḳūḳ-ı ta'ẓīm-i Resūl-i bī-müdānī, lāzime-i ẕimmet-i Müslümānī idiginiñ beyānı bābında mersūm ve rişte-i mürā'āt-ı emr-i merḳūm ṭavḳ-ı gerden-i mü'minīn ü mü'mināt idigi mefhūm olan āṣār-ı celālet-şi'āra dāru'l-ifāde olup ebvāb-ı erba'ası pā-nihādān-ı sāḥa-i necāta rāḥat-gāh-ı istifādedir. Vāḳı'ā ḳısm-ı mezbūr bir ravża-i menāfi'-mevfūrdur ki ezhār-ı āṣār-ı ṣıḥḥat-diṣār ile a'yün-i uli'l-ebṣāra herdem bahārdır. Ḥattā bāb-ı evveliniñ her ḥadīḳa-i enīḳa-i ṣaḥīfe-i laṭīfesinde merkūz[3] olan eşcār-ı suṭūr-ı celā'il-i delā'il mülteffetü's-sāḳ-ı bi's-sāḳ-ı ṣıḥḥat ü veṣāḳ olmaġla şerāfet-iltiṣāḳ olup aġṣān-ı ma'ālī-resān-ı[4] kelimāt-ı bedī'asından eṣmār-ı ma'ānī-i vücūb-ı ta'ẓīm-i Resūl-i Kerīm bedīdār ve enhār-ı fuṣūl-i ḫamse-i leṭāfet-mecrāsınıñ dil-teşnegān-ı zülāl-i āṣārı irvāsı āṣikār oldıġından her-bār mevrid-i tābiş-gerān-ı istiḫbār ve menba'-ı mā'ü'l-ḥayāt-ı aḫbārdır. Ve bāb-ı ṣānīsi beyān-ı delā'il-i lüzūm-ı muḥabbetlerine me'vā ve ittibā'-ı münāṣaḥatlerine cāy-gāh-ı vālādır ki şeş-fuṣūl-i şerāfet-vuṣūlinde tanẓīm-kerde olan 'uḳūdü'l-cümān-ı celā'il-i delā'il, ḳılāde-i

1 ol: evvel-i N
2 sibāḳıyla: sibāḳı N
3 merkūz: meẓkūr N
4 ma'ālī-resān-ı: ma'ālī-resā-yı A, N

gerden-i fużalādır. Ve bāb-ı ṣāliṣi vücūb-ı ta‘ẓīm-i şān-ı ma‘ālī-nişānların tefhīm içün küşāde[1] ve heft-faṣl-ı belāġat-vaṣlı lüzūm-ı tevḳīr ü iḥtirāmların ifhām eyleyen berāhīn-i ṣıḥḥat-[N3b]rehīne, gencīne-i şerāfet-āmādedir. Ve bāb-ı rābi‘i silkü’l-le’āl-i beyān-ı vücūb-ı taṣliye vü teslīm ile miṣāl-i sübḥatü’l-ebrār zīver-i dest-i uli’l-i‘tibārdır ki fuṣūl-i ‘aşere-i cevāhir-nişāne-si celā’il-i delā’ili iḥtivā ile şerāfet-iltivādır. Ve vālā-rükn-i ḳısm-ı [L4b] ṣāliṣi mā yecūzu’l-ıṭlāḳu fī ḥaḳḳihī ve mā yesteḥīlu’n-nuṭḳu fī şānihīyi beyāna maḳ‘adü’ṣ-ṣıdḳ-ı bī-bahānedir ki ıṭṭıla‘-ı ma‘ānī-i şerāfet-müdānīsi keşf-i sırr-ı mūcibü’l-birre vesīle-i esīle oldığından ṣadr-nişīnān-ı iẕ‘ānı vāṣıl-ı rāḥat-gāh-ı emānī olmaġın i‘tinā-kerde-i efāżıl ve maḳṣad-gāh-ı emāṣildir. Vāḳı‘ā ḳısm-ı mezbūr lübb-i lübāb-ı ebvāb-ı sā’ireyi iḥtivā ve eleẕẕ-i leẕā’iẕ-i kitāb-ı müsteṭāb-ı ***Şifā***’yı iltivā ile ‘illet-i ġa’iyye-i te’līf ve mā-ḳabli ‘ilel-i müteḳaddime-āsā teslīf[2] olunmaġın ẕā’iḳa-i iẕ‘ān-ı[3] ḥalāvet-yāb-ı im‘ānı oldığından mā-‘adā tefaṣṣī-sencān-ı ‘uhde-i itḳānıñ şerḥ-endāz-ı ṣadr-ı ‘irfānı ve mütetebbi‘ān-ı ṣafaḥāt-ı ‘amīmetü’l-berekātınıñ ẕevḳ-baḫş-ı dil ü cānı olup dü-bāb-ı[4] rezānet-me’ābı şāhid-i zībā-cemāl-i feyżiñ medḫal-i ma‘ālī-niṣābıdır. Ḥattā bāb-ı evveli umūr-ı dīniyyede zümre-i İslāmiyān’ıñ dü-dest-i[5] **[3b]** dil ü cān ile ẕeyl-i rif‘at-intimā-yı Şer‘-i muṭahharlarına ḫuṣūṣiyyet-i teşebbüslerin beyān içün küşāde ve fuṣūl-i sitte-i ‘aşere ol dergāh-ı şerāfet-perverden iṣāre-i cevāhir-i āṣāra dest-küşā-yı ifādedir. Ve bāb-ı ṣānīsi aḥvāl-i dünyeviyye ve a‘rāż-ı beşeriyyeden cenāb-ı ‘işmet-me’ābların cā’izü’ṭ-ṭareyān olan umūrı mu‘lin ve fuṣūl-i tis‘a-i şerāfet-vuṣūli aḥkām-ı nefāset-irtisām-ı meẕkūreyi mübeyyindir. Ve ra‘nā-rükn-i ḳısm-ı rābi‘i lüzūm-ı tertīb-i cezā-yı ictirā-kārān-ı izdirā ve vücūb-ı ‘uḳūbet-i bed-ṭıynetān-ı sebb ü cefā aḥkāmın ifhāma menāṭ ve üç bāb-ı tehdīd-niṣāb ile ḳavāfil-i beyān-ı muḳteżiyāt-ı Şer‘-i şerīfe ribāṭdır. Ḥattā bāb-ı evveli aḥkām-ı cür’et-kārān-ı tefevvüh-i kelimāt-ı īhām-āmīz ve ta‘rīż-engīzi beyāna müttekā ve siyāset-i isnād-āverān-ı naḳṣ-ı iftirā-ḫīzi tibyāna me’vā olup fuṣūl-i ‘aşeresi ṣaded-i merḳūmuñ tebyīn-sāz-ı aḥkām-ı mu‘teberesidir. Ve bāb-ı ṣānīsi şe’n-endāzān-ı şān-ı[6] ma‘ālī-nişānlarınıñ aḥkām-ı ta‘zīrin beyā-

1 Ve bāb-ı ṣāliṣi vücūb-ı ta‘ẓīm-i şān-ı ma‘ālī-nişānların tefhīm içün küşāde: — N
2 ‘ilel-i müteḳaddime-āsā teslīf: ‘ilel-i müteḳaddime-i isālet-i selīf N
3 ẕā’iḳa-i iẕ‘ān-ı: ẕā’iḳa-i iẕ‘ānı N
4 dü-bāb-ı: redd-i bāb-ı N
5 zümre-i İslāmiyān’ıñ dü-dest-i: zümre-i İslāmīn’iñ der-dest-i N
6 şān-ı: — N

na maṣīr [L5a] ve eẕā-kārān-ı cehālet-bünyānıñ lüzūm-ı te'dībin cāy-gāh-ı taḳrīr olup şeref-yāftegān-ı edā-yı ḫıdmet-i taṣliye vü teslīme i'dād olunan revātib-i ten'īm, bāb-ı şerāfet-me'āb-ı mezbūrda terḳīm olunmaġın ṣufūf-ı āṯār-ı mürettebe ile ol cāmi'u'l-envārıñ şerefāt-ı menāre-i fuṣūl-i ḫamsesinden[1] te'ẕīn-i ṣevāb-ı muṣallīn ve müsellimīn ḳurṭa-i bināgūş-ı müstemi'īn ve leme'āt-ı ḳanādīl-i mesā'il, ināre-sāz-ı derūn-ı her-sā'ildir. Ve bāb-ı ṯāliṯi ḫātime-i miskiyyü'l-ḫitām ve tetimme-i fevā'id-i nefīsetü'l-infihām olan aḥkām-ı lüzūm-ı ta'ẓīm-i Āl ü Aṣḥāb-ı Kirām'ı i'lām içün meftūḥ ve on faṣl-ı zībende-aṣl üzre müteyessirü'l-fütūḥdur.[2]

1 Nüshalarda sehven "'aşeresinden" şeklinde imla edilmiştir.

2 müteyessirü'l-fütūḥdur: müyessirü'l-fütūḥdur N

[ḲISM-I EVVEL]

İmdi Cenāb-ı Mefḫar-i her-dü-cihānıñ ḳavlen ve fi'len 'indallāhi'l-Meliki'l-Mennān [N4a] 'aẕīmü'l-ḳadr ve refī'ü'ş-şān idiklerin ṭāvūs-ı zerrīn-bāl-i beyāna zībā-āşiyāne olan **Ḳısm-ı Evvel**'iñ me'āl-i ma'nā-yı terkīb-i efżıl-firībi dest-yārī-i mikḥale-i mümāresetle çeşm-i ḥaḳīḳat-bīn-i dirāyete sürme-keş-i kuḥlü'l-cevāhir-i 'ilm ü ma'rifet olan ṣāḥib-i başīretiñ ma'lūmıdır ki; bālā-yı ma'ālī-resā-yı 'ulüvv-i şān-ı Resūl-i Ẕī-şān, dībā-yı zībā-yı[1] tevḳīr-i Melik-i Ḳadīr ile ḳabā-pūş-ı ta'ẓīm ve endām-ı hidāyet-ittisām-ı Mefḫarü'l-Enām, libās-ı ḫaṣā'iṣ-i celīle ile ḥulle-ber-dūş-ı tekrīm[2] olup ol ṭırāz-ı a'le'l-merātib-i efḍaliyyet ve ekremiyyetiñ ẕāt-ı kerīmü'ṭ-ṭaviyyetlerine[3] her ān min ḳıbeli'r-Rabbi'l-Mennān[4] i'dād olunan elṭāf-ı 'aliyye ve a'ṭāf-ı seniyyeyi ta'dād, bīrūn-ı rātibe-i imkān ve 'acz-āver-i zebān-ı ādemiyān olmaġın, dehān-ı maḳāl 'öşr-i a'şārın beyānda[5] ebkem ü lāl, belki ṭuyūr-ı bālā-pervāz-ı evhām u ḫayāl, evc-gāh-ı iẕ'ānına cevelānda işkeste-bāl-i kelāldir. Ġāyetü mā fi'l-bāb tavṣīf-i ẕāt-ı münīfleriyle şeref-yāb olan leb-cünbānān-ı güftār,[6] ol Cāmi'-i āṣār-ı ḫiṣāl-i ḥamīde ve müstecmi'-i mekārim-i aḫlāḳ-ı sencīdeyi [L5b] ta'rīfe bu vechile reh-yāb-ı iḳtidārdır ki Kitāb-ı Kerīm-i i'cāz-raḳīmiñ mevāżi'-i 'adīdesinde[7] medīḥa-i ẕāt-ı güzīdeleri beyān olunmaġla **[4a]** Cenāb-ı Risālet-me'ablarınıñ[8] ber-manṭūḳ-ı celālet-mesūḳ-ı naṣṣ-ı Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ān, ṣadr-nişīn-i 'ālī-pāye-i efḍaliyyet ve kitāb ḥükmince erīke-ṭırāz-ı memdūḥiyyet idiklerin ibrāz ile rātibe-ṭırāz-ı ihtizāzdır.[9] Keyfe lā? Ẕāt-ı müzekkā ve muṭahharları mecmū'-ı 'ālemiyānıñ zīveri ve evvelīn ü āḫirīniñ mefḫari[10] olmaġın bed'en ve 'avden mufaḍḍal 'ale'l-küll ve mübeccel-i cümle-i Rusül'dür. Ḫattā Ẕāt-ı ışṭıfā-simātları maẓhar-ı şenā-yı celālet-intimā-yı Kibriyā ve maṣdar-ı na'mā-yı şerāfet-ārā-yı cezā-yı evfā idiginden mā-'adā şān-ı efḍaliy-

1 zībā-yı : — A, N
2 ḥulle-ber-dūş-ı tekrīm: ḥulle-pūş-ı tekrīm N
3 ṭaviyyetlerine: ṭaviyyetleridir ki N
4 ḳıbeli'r-Rabbi'l-Mennān: ḳıbel-i Rabbi'l-Mennān N
5 beyānda: beyānında N
6 leb-cünbānān-ı güftār: leb-cünbān-ı güftār N
7 'adīdesinde: medīdesinde N
8 Cenāb-ı Risālet-me'ablarınıñ: Cenāb-ı sa'ādet-me'āblarınıñ N
9 ihtizāzdır: ihtizādır N
10 āḫirīniñ mefḫari: āḫirīn mefḫarīn N

yet-nişānları ʿunvān-ı Aḥmediyyet ve Maḥmūdiyyet ile muʿanven ve bālā-yı vaṣf-ı şerāfet-intimāları ṭırāz-ı ekremiyyet ve etemmiyyet ile müzeyyen olmaḳda esbaḳu's-sābıḳīn idigi bedāhet-ḳarīndir. Fe-lihāẕā iḳdār-ı Cenāb-ı Perverdigār ile iẓhār-ı muʿcizāt-ı bāhire ve īṣār-ı berāhīn-i ẓāhireye iḳtidārları āşikār olmaġın maṭlaʿ-ı envār-ı āyāt ve maṣdar-ı efʿāl-i ḫavārıḳ-ı ʿādāt idikleri şā'ibe-i imtirādan müberrādır. Ḥattā zamān-ı hidāyet-iḳtirān-ı saʿādet-nāklerin maẓhar-ı tevfīḳ-i idrāk olan rūşen-çeşmān-ı maʿālī-ʿunvān, dīdār-ı nevvār-ı Merdüm-i dīde-i kevneyn ile ḳarīrü'l-ʿayn olduḳlarından ʿuyūn-ı ḥikmet-meşḥūnları bīnī-i şerāfete ʿaynek ve lemeʿāt-ı āyāt-ı mefāḫir-me'āṣirlerin ʿayne'l-yaḳīn müşāhede ile ḳulūb-ı ṣafvet-maşḥūbları mir'āt-ı incilā-simāt-ı endām-ı teyāḳḳun idigi bī-reyb ü şekk olmaġın ḥaḳīḳat-i ḥāl pīş-gāh-ı ḥaḳḳāniyyet-destgāhlarında ʿarż-ı cemāl ve nūr-ı sāṭıʿu'ẕ-ẕuhūr-ı āyāt-ı iʿcāz-diṣār, başar u başīretlerin pür-envār ettigi gibi ʿaḳab-gīrān-ı hidāyet-resānları daḫi bi-tevfīḳillāhi'l-Muʿīn taḥṣīl-i ʿilm-i yaḳīn ile ser-menzil-i [N4b] hidāyetde murabbaʿ-nişīn olduḳları ṣıdḳ-ı risāletlerine rātibe-ṭırāz-ı delāletdir.

Felā-cerem be-her-dem [L6a] ol Ṭırāz-ı rātibe-i efḍaliyyet ve Ḫātime-i ṣaḥīfe-i biʿṣetiñ min ḳıbel-i Rabbihi'l-Müteʿāl maẓhar olduḳları ʿināyāt-ı ʿaliyye-i tekrīm-iştimāl, bir ferde ʿaṭā-kerde degildir. Ḥattā zīver-baḫş-ı suṭūr-ı aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-nişāb ile Enes-i saʿādet-resden şeref-baḫş-ı ṣaḥīfe-i rivāyet olan ḥadīṣ-i enfes mażmūn-ı muḳaddesince;[1] "Şām-ı şerāfet-āşām-ı İsrā-yı maʿālī-resāda müheyyā-kerde-i Cenāb-ı Cibrīl-i bāhirü't-tebcīl olan Burāḳ-ı[2] berrāḳ-ı şerāfet-mekīniñ fī-mā-baʿd daḫi ser-i ṭavīle-i merkūbiyyetleri olmaġa mevʿūd olmaḳ ḫˇāhişi bāʿiṣ-i iẓhār-ı vażʿ-ı ser-keşīsi olıcaḳ, telḳīn-i Emīn-i vaḥy-i mübīn ile teşrīf-sāz-ı zīn-i maʿālī-āgīniniñ ekremü'l-ḫalḳ 'inde'l-Ḥaḳ idigin[3] yād ve ḥuṣūl-i murād ile vāṣıl-ı ser-menzil-i istisʿād olduḳda maẓhar-ı luṭf-ı Resūl-i maʿālī-resā olmaġı hīn-i istircāda çeşm-i rikāb-āsā dīde-küşā-yı inḳıyād olaraḳ ʿarż-ı recā etmedigine tābiş-i ḫacletden ġarḳ-ı ʿaraḳ olmuşdur."[4]

1 enfes mażmūn-ı muḳaddesince: enfes-mażmūn muḳaddemince N

2 Katırdan ufak beyaz renkli olup adımını gözünün gördüğü mesafeye kadar atan Burâk'a bu isim şimşek (berk) hızıyla gittiği için verilmiştir. Bkz. Buhârî, "Bed'ü'l-Halk", 6, nr. 3207; Müslim, "Îmân", 259, 264, nr. 164.

3 idigin: eyledigin N

4 Tirmizî, "Tefsîr", 17/2, nr. 3131; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/164; Ebû Ya'lâ el-Mevsılî, *Müsned*, V/459, nr. 3184.

Keyfe lā? Ol Serv-i ṣābit-ḳadem-i gülşen-zār-ı hidāyet ü İslām'ıñ ḳāmet-i ṭūbā-ḫırāmları maẓhar-ı feyż-i ṣenā-yı Ḫudā-yı bī-enbāz olmaġla ser-be-bālā-keşīde-i evc-gāh-ı i'zāz idikleri **Bāb-ı Evvel** me'āl-i mükemmelinden cilve-nümādır.

[BĀB-I EVVEL]

Pes ma'lūm-ı dāniş-kārān-ı uli'l-iẕ'ān ola ki, ravżatü'l-i'cāz-ı celālet-per-dāz olan Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ānıñ nihāl-i **[4b]** bī-hemāl-i āyāt-ı bey-yinātından çīde-kerde-i dest-i nüzūl olan bāve-i ḥulvü't-tilāve-i nuṣūṣ-ı i'cāz-fuṣūṣuñ ekṣeri ẕā'iḳa-i ḳuvvet-i derrāke-i mīve-çīnān-ı idrāke leẕẕā'iẕ-i ma'ānī-i meḥāsin ve meḥāmid-i Resūl-i Ṣamedānī'yi iẕāḳa-sāzdır. Siy-yemā 'inde'l-Meliki'l-Mennān rif'at-i şān-ı ekremiyyet-nişānlarına beyyi-nü'd-delāle olan āyāt-ı bī-hemāle bāb-ı şerāfet-me'āb-ı merḳūm, me'vā-yı nefāset-mevsūm olmaḳ muḫtār-ı ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-intisāb olmaġın bu ḥadīḳatü's-sü'edā-yı leṭāfet-medārik, cemī'-i eṣmār-ı eşcār-ı nefāset-şi'ārı tābiş-i ḫurşīd-i ta'ẓīmāt-ı Ṣamedāniyye ve terāviş-i cūybār-ı tekrīmāt-ı Rab-bāniyye ile olmuş bitmiş olmaġla [L6b] leẕẕet-baḫş-ı meẕāḳ-ı çāşnī-dārān-ı şīrīn-ta'm-ı 'irfān olmaḳda ma'raż-ı fevākih-i cennete yetmişdir.

[Faṣl-ı Evvel]

İmdi mürvārīd-i evṣāf-ı ekmeliyyet-ittiṣāf-ı Nebeviyye, silkü'l-i'cāz-ı naẓm-ı mübīn-i belāġat-āyīnde sābıḳan ẕikr olundıġı üzre tanẓīm-kerde-i tanṣīṣ idigi sübḥatü'l-le'āl-āsā zīver-i dest-i teẕkār-ı 'uḳalā olduḳda şümāren-degān-ı iẕ'ānıñ nūr-baḫş-ı nihād-ı rehīnü's-sedādı ve istināre-kārān-ı dīde-i 'irfānıñ ḳurretü'l-'ayn-ı necāt ü reşādıdır. Felā-cerem bāb-ı şerāfet-me'āb-ı merḳūmuñ fuṣūl-i nefāset-mevṣūlinden **Faṣl-ı Evvel**'iniñ mefhūm-ı mü-sellemi, ma'nā-yı medḥ ü ṣenā-yı Cenāb-ı Risālet-me'ābı ifāde-efken ve ta'dād-ı meḥāsin-i cemīle ve meḥāmid-i celīlelerine [N5a] zībā-encümendir.

Ezcümle ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ﴾[1] naṣṣ-ı i'cāz-raḳīmi Ẕāt-ı efḍaliyyet-simātlarınıñ taḥaḳḳuḳ-ı

1 "Andolsun, size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, müminlere karşı da çok şefkatli ve merhametlidir." Tevbe, 9/128.

bi'ṣet ü risāletlerin muḫbir ve ihtidā-yı[1] muḫātabīni ḫ'āhiş, lāzime-i ṭab'-ı mürüvvet-menişleri idigin müş'irdir. Ḥattā ümmet-i sütūde-ḫaṣletleriniñ sa'ādet-i dāreynlerin temennīleri daḫi ġāyet-i şefḳat ve nihāyet-i re'fetlerine mebnī idigi ﴿رَؤُفٌ رَحِيمٌ﴾[2] ismeyn-i mükerremeyni ile tevsīm olunduḳlarından mefhūm ve tevārüd-i ismeyn-i celīleyn tekrīmen li-Seyyidi'l-Kevneyn[3] ḫaṣā'iṣ-i ẕāt-ı mekārim-simātlarından idigi ma'lūm olmaġla fermūde-i merḳūme-i i'cāz-perdāz, ol Resūl-i 'azīz-i efḍaliyyet-engīziñ Berceste-i mışra'-ı beytü'l-ḳaṣīd[4] tavṣīflerine müstezād-ı beyyinü'l-i'zāzdır.[5] Felā-cerem maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-niṣābdır ki ﴿مِنْ أَنْفُسِكُمْ﴾[6] ḫiṭāb-ı müsteṭābına maẓharīn, 'alā iḫtilāfi'l-müfessirīn cümle-i mü'minīn yāḫud cins-i 'Arab-ı feṣāḥat-āyīn yā zümre-i Ḳureyş-i zībende-'ayş yā mecmū'-ı 'ibād-ı dirāyet-istināddır. Ḥattā 'inde cumhūri'l-ḳurrā żamm-ı "ف/*fā*" emr-i müsellem ve 'inde'l-ba'żı'l-āḫar meftūḥan ḳırā'atınıñ daḫi cevāzı muḳarrerdir. Fe-'ale'l-evvel, ol Resūl-i Mufaḍḍal'ıñ 'inde'l-muḫāṭabīn a'lā-yı merātib-i emānet **[L7a]** ve esnā-yı medāric-i istiḳāmetde mekīn idikleri şā'ibe-i işṭibāhdan 'ārī ve ġubār-ı imtirādan berī olmaġın lüzūm-ı ittibā'ıyla ihtidā hüveydādır. Ve 'ale'ṣ-ṣānī, ẕāt-ı hidāyet-müdānīleri min ciheti'l-ḥaseb ve'n-neseb eşref-i ḳabā'il-i 'Arab'dan münteḫab olmaġla nefs-i nefīs-i ışṭıfā-pīrālarınıñ enfes-i nüfūs-ı mecmū'-ı verā idigi rūşenādır. Keyfe lā? Min-ledun Ādem, cümle-i ābā-i Resūl-i Ekrem **[5a]** eşrāf-ı aḫrār-ı şerāfet-şi'ār idigi Ḥażret-i 'Alī raḍıye 'anhu Rabbuhu'l-Velī rivāyetiyle cilve-ger olan; (لَيْسَ فِي اٰبَائِي مِنْ لَدُنْ اٰدَمَ سِفَاحٌ كُلُّنَا نِكَاحٌ)[7] ḥadīṣ-i şerāfet-irtiyāḫından müncelī olmaġla şerāfet-i neseb-i müheẕẕeb ile münteḫallī idikleri gibi, esāmī-i şerāfet-müntemīleri[8] zīver-bāḫṣ-ı ṣaḥīfe-i kitāb-ı İbn-i Kelbī-i[9] feżā'il-me'āb olan ümmehāt-ı Mefḫar-i Mevcūdāt'dan beş yüz miḳdā-

1 ihtidā-yı: ihdā-yı N
2 "... şefkatli ve merhametlidir." Tevbe, 9/128.
3 li-Seyyidi'l-Kevneyn: Seyyidü'l-Kevneyn N
4 beytü'l-ḳaṣīd: beytü'l-ḳaṣīde N
5 beyyinü'l-i'zāzdır: beyyinü'l-i'zāz N
6 "... içinizden ..." Tevbe, 9/128.
7 "Hz. Âdem'den *-aleyhisselâm-* bu yana bütün atalarım nikâh yoluyla evlenmiş, hiçbiri zina etmemiştir." Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, V/80, nr. 4728; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VIII/214; Heysemî, *Mecma'u'l-Bahreyn*, VI/125.
8 şerāfet-müntemīleri: şerāfet-münteḫabları N
9 Ebu'l-Münzir Hişâm b. Muhammed b. Sâ'ib b. Bişr el-Kelbî (ö. 146/763). Kûfeli tefsir, Arap dili, tarih ve nesep âlimidir. Hakkında çeşitli eleştiriler yapılan bu zatın rivayetleri hadîs âlimlerince güvenilir bulunmamıştır. Bkz. Kandemir, *Şifâ-i Şerîf Şerhi*, c. I, s. 72.

rı ẕevātü'l-büyūt-ı meḥāsinden her biriniñ bāzū-yı dil-cūy-ı vaṣf-ı ḥāline sifāḥdan berā'et ve nikāḥ ile muḳārenet, zerrīn-ḫalḫāl idigi bī-ḳīl ü ḳāldir.[1] Fe-lihāẕā cemī'-i[2] ḳabā'il-i 'Arab berāy-ı 'ulüvv-i neseb-i Resūl-i münteḫab iddi'ā-yı ḳarābet ile vāye-dār-ı şerāfetdir.

Pes fermūde-i merḳūme-i celālet-āyīn, bāliġ-i mebāliġ-i aḳṣa'l-ġāyāt-ı şenā-yı Resūl-i Güzīn'dir ki mü'eddā-yı midḥat-peymāsı mefhūm-ı i'cāz-mevsūm-ı āyāt-ı uḫardan daḫi cilve-gerdir. Felā-cerem şeref-baḫş-ı cins-i benī nev'-i beşer olan Resūl-i 'ālī-güheriñ bālā-yı ma'ālī-intimā-yı şān-ı efḍaliyyet-nişānları ḫil'at-i ġarrā-yı nübüvvet ile muṭarraz **[N5b]** ve 'izzet-i risālet ile mu'azzez olmaġla, ṣaf-bestegān-ı cāmi'-i nūrāniyyet-bürūz-ı īmāniñ ṭāli'i fīrūz olması 'ale't-taḥḳīḳ menn-i Mennān-ı Veliyyü't-tevfīḳ idigin ﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ اِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ﴾[3] fermūde-i mükerremesi nāṭıḳ oldıġından mā-'adā ﴿هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّنَ رَسُولًا مِنْهُمْ﴾[4] naṣṣ-ı mu'cizü'l-ḳaṣṣından[5] daḫi luṭfen li'l-ümmiyyīn ba'ṯ-ı Nebiyy-i Ümmiyy-i feżā'il-ḳarīn, 'ibād-ı ṣāfī-nihāda mevhibe-i celīle **[L7b]** idigi müstebīn olup ﴿كَمَا اَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِنْكُمْ﴾[6] naṣṣ-ı şerāfet-mevfūrından daḫi maẕmūn-ı celālet-maḳrūn-ı meẕkūruñ ẓuhūrı müteḫaḳḳıḳdır. Ḥattā ol Şāh-ı serīr-i ıṣṭıfā 'aleyhi şerāyifü't-taḥiyyāti'l-evfā Cenāb-ı Risālet-me'āblarınıñ tebcīlen li-şānihi'l-esnā ﴿وَتَقَلُّبَكَ فِي السَّاجِدِينَ﴾[7] naẓm-ı mübīniniñ daḫi maẕmūn-ı behiyyeti[8] berāt-ı midḥatlerine ṭuġrā-yı ġarrādır ki, İbn-i 'Abbās-ı[9] feżā'il-istīnās fermūde-i merḳūmeniñ tefsīrinde ḥīn-i şeref-ḳarīn-i

1 İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. I, s. 60; İbn Asâkir, *Târihu Medîneti Dımaşk*, nşr. Ömer b. Garâme el-Amrî, Beyrut: 1995, c. III, s. 403. İbnü'l-Kelbî 500 rakamını verirken Resûl-i Ekrem'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* soyundaki diğer hanımları da kastetmiştir.

2 cemī'-i: mecmū'-ı N

3 **"And olsun ki içlerinden,** kendilerine Allah'ın âyetlerini okuyan, onları arındıran, onlara Kitap ve hikmeti öğreten **bir peygamber göndermekle Allah, müminlere büyük bir lütufta bulunmuştur.** Hâlbuki daha önce onlar apaçık bir sapkınlık içinde bulunuyorlardı." Âl-i İmrân, 3/164.

4 **"Ümmîlere kendi içlerinden**, onlara âyetlerini okuyacak, onları arındıracak, onlara Kitab'ı ve hikmeti öğretecek **bir elçi gönderen O'dur.** Oysa onlar daha önce apaçık bir sapkınlık içindeydiler." Cum'a, 62/2.

5 ḳaṣṣından: ḳaṣaṣdan N

6 **"Nitekim aranızdan size bir peygamber gönderdik**: O size âyetlerimizi okuyor, sizi arıtıp temizliyor, size Kitab'ı ve hikmeti öğretiyor; yine size daha önce bilmediklerinizi öğretiyor." Bakara, 2/151.

7 "(217-219) Sen, O mutlak güçlü ve engin merhamet sahibi olan, huzurunda durduğun **ve secde edenler içinde hâlden hâle girdiğin zaman** seni gören Allah'a güvenip dayan." Şu'arâ, 26/219.

8 behiyyeti: ber-mebnī N

9 Hz. Abdullâh b. Abbâs *-radıyallâhu anh-*, Peygamber Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* amcası Hz. Abbâs'ın *-radıyallâhu anh-* oğlu olup hicretten üç yıl önce Mekke'de doğdu. Resûl-i Ekrem'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* zevcesi Hz. Meymûne *-radıyallâhu anhâ-* onun teyzesiydi. Bundan dolayı

vilādetlerine degin nūr-ı cibāh-ı Enbiyā'ullāh idiklerin taḳrīr ve vaṣf-ı meẕkūr ile mevṣūfiyyetleri tebcīl-i ẕāt-ı celīllerine delīl-i cezīl idigin tenvīr[1] etmişdir. Keyfe lā? Bu[2] ḳavl-i rā'iḳ, inbā'-kerde-i[3] İmām Ca'fer-i Ṣādıḳ'dır[4] ki yed-i ḳudret-i İlāhiyye, gencīne-küşāyī-i[5] ḥikmet-i ezeliyyede bir gencūr-ı dāniş-menişi[6] vesīle-i āferīniş ḳılmaġla feṯḥ-i ṭılısm-ı deycūr-ı ḍalālet ve ibrāz-ı güher-i hidāyeti irāde buyurmuşdur ki āyīn-i necāt-āgīniyle resm-i binā-yı 'ibādet-i Ma'būdun-bi'l-ḥaḳḳ sāḥa-i ẓuhūrda muḥaḳḳaḳ ola.

Felā-cerem vaż'-ı bünyān-ı 'ibādetde eydī-i 'ibādıñ ḳaṣr-ı ḳuṣūrı emr-i İlāhī ile vāżı'u'l-aṣl-ı esās-ı tevḥīdiñ cins-i benī nev'-i beşerden cilve-ger olmasın[7] iḳtiżā ve ol Netīce-i ḫilḳatiñ bi'ṣeti daḫi tertīb-i muḳaddemātı istid'ā etmegin īẕānen li-taḥaḳḳuḳ-ı mecī-i Ḫayru'l-Verā ẕevāt-ı ma'ālīsimāt-ı ḥażerāt-ı Enbiyā 'aleyhimü't-teḥāyā ṭırāz-ı beytü'l-īcād olan benī nev'-i beşerden zīnet-efzā-yı sāḥa-i ġabrā ve tefaḍḍulen mine'r-Rabbi'r-Raḥīm maẕhar-ı vaḥy-i ġarrā olmaġla ṣadr-nişīn-i serāy-ı tekrīm olduḳları gibi, gürūh-ı hidāyet-şükūh-ı müşārun-ileyhimden[8] her nebiyy-i mükerrem beyne ḳavmihī ekrem ve mecmū'-ı ma'ālī-lümū'-ı merḳūmeden Cenāb-ı Ḫātemü'l-Enbiyā 'aleyhi efḍalü't-teḥāyā ekremiyyetde etemmdir. Ḫattā her nebiyy-i ẕī-şān müjde-i bi'ṣet-i Mefḫar-i dü-cihān **[5b]** ile ḳavmini tebşīre dāmen be-meyān-ı ihtimām idigi mā-lā-kelāmdır. Fe-lihāẕā beyne mecmū'i'l-ḫalāyıḳ[9] vücūd-ı risālet-[L8a]āl̄ūd-ı Muḫbir-i Ṣādıḳ, eşref-i mecmū'-ı ḫalāyıḳ olup gevher-i şāh-vār-ı ḳulzüm-i hidāyet olan ẕāt-ı 'amī-

kendisi bazı geceler Efendimiz'in yanında yatar, onun nasıl ibadet ettiğine dikkat eder ve onun gibi ibadet etmeye çalışırdı. Peygamber Efendimiz'den *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* mükerrerleriyle birlikte 1660 hadîs-i şerîf rivayet etmiş olup çok hadîs rivayet edenler anlamında "müksirûn" şeklinde anılan yedi sahâbî arasında yer aldı. Hz. Ömer *-radıyallâhu anh-* İbn Abbâs'ın görüşlerine değer verdiği için onu kendisine danışman yapmıştı. İbn Abbâs, 68/687-88 senesinde 71 yaşında iken Tâif'te vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 70.

1 tenvīr: tenvīl N
2 Bu: — N
3 inbā'-kerde-i: iḫbār-kerde-i N
4 Bu zat, Hz. Hüseyin'in *-radıyallâhu anh-* torunu İmâm Muhammed el-Bâkır'ın oğlu olan İmâm Câfer-i Sâdık olup 148/765 tarihinde vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 73.
5 küşāyī-i: küşāy-ı N
6 menişi: — N
7 olmasın: olmayan N
8 ileyhimden: ileyhden N
9 mecmū'ı'l-ḫalāyıḳ: mecmū'-ı ḫalāyıḳ N

mü'l-berekātları vaṣf-ı celālet-ḳarīn-i [1]﴿رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ﴾ ile mevṣūf ve şān-ı efḍaliyyet-nişānları cāmi'-i 'ulūm-ı evvelīn ü āḫirīn ve Ḫātemü'n-Nebiyyīn ve'l-Mürselīn 'unvān-ı ma'ālī-resānıyla ma'rūfdur. Keyfe lā? Gevher-i nāyāb-ı Ẕāt-ı Risālet-simātları zīver-efzā-yı efser-i intiḫāb ve ışṭıfā[2] ve bi'ṣet-i 'āmme ile erīke-ṭırāz-ı [N6a] risālet-i[3] ġarrā olmaġla bālā-pervāz-ı evc-gāh-ı i'zāzdır. Ḫattā feyż-i gevher-bār-ı ebr-i bi'ṣet ü risāletleri riyāż-ı ṭabāyi'-i 'ālemīne raḥmet ve ribḳā-i iṭā'atleri raḳabe-i cemī'-i enāma ṭavḳ-ı gerden-i farżıyyet olmaġın ﴿مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اَطَاعَ اللَّهَ﴾[4] naṣṣ-ı i'cāz-penāhı muḳaddeme-i iṭā'at-i Resûl-i ser-efrāz, netīce-peẕīr-i iṭā'at-i Ḫallāḳ-ı çāre-sāz idigine güvāh-ı bī-işṭibāh idigi mübeyyen ve vaṣf-ı şān-ı efḍaliyyet-nişānları 'unvān-ı şeref-bünyān-ı [5]﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ﴾ ile mu'anvendir.

Bināberīn ol Seḥāb-ı feyż-bār-ı āsumān-ı raḥmetiñ ẕāt-ı re'fet-simāt-ı 'amīmü'l-berekātı[6] 'ālemiyāna raḥmet oldıġı gibi, ḳaṭarāt-ı şemā'il-i şerīfe ve reşeḥāt-ı ḥaṣā'il-i münīfeleri daḫi arāżī-i ẕevāt-ı mevcūdāta raḥmet olmaġın miḳdārun-mā raḥmet-i Ẕāt-ı Risālet-intimālarından behre-yābān, tena"um-ı vuṣūl-i sa'ādet-i dāreyn ile vāṣıl-ı aḳṣa'l-merām-ı tekerrümdür. Ḫattā nümā-yı hidāyetleriyle nāmiye-pīrāyān-ı ihtidānıñ nihāl-i bālā-yı ṭaviyyetleri ḳabūl-i feyż-i diyānet ile ravża-i dāreynde ḳāmet-keşīde-i necāt idiginden mā-'adā, sā'ir cī'ān-ı ümmet daḫi simāt-ı bereket-menāṭ-ı bi'ṣetlerinden ḥiṣṣe-mend-i 'ināyet idigi [7]﴿رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ﴾ vaṣf-ı celālet-ḳarīniyle mevṣūfiyyetlerine muḳteżā ve serīr-ārā-yı 'ālem-i şühūd iken[8] rū-nümā olan ḫayr u bereketleri[9] evc-gāh-ı beḳāya rāḳī olduḳlarında daḫi bāḳī olmaġla ilā yevmi'l-ḳıyām medār-ı ḫayr-ı[10] cemī'-i enām idiklerine delālet-pīrā olan [11](حَيَاتِي خَيْرٌ لَكُمْ وَمَمَاتِي خَيْرٌ لَكُمْ) ḥadīṯ-i şerāfet-[L8b]ārāsından ṣūret-nümā

1 "Ve seni ancak **âlemlere rahmet olarak** gönderdik." Enbiyâ, 21/107.
2 ışṭıfā: ışdıfā N
3 risālet-i: — A, N
4 **"Resûlullâh'a itaat eden Allah'a itaat etmiş olur,** yüz çevirenlere gelince seni onlara bekçi olarak göndermedik." Nisâ, 4/80.
5 "Ve seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." Enbiyâ, 21/107.
6 'amīmü'l-berekātı: 'amīmetü'l-berekātı N
7 "Ve seni ancak **âlemlere rahmet olarak** gönderdik." Enbiyâ, 21/107.
8 iken: encümen N
9 bereketleri: berekātları N
10 medār-ı ḫayr-ı: — N
11 "Hayatım da sizin için hayırlı, vefatım da sizin için hayırlıdır." Bezzâr, *Müsned*, V/308; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, IX/24.

olan ma'nā-yı menāfi'-peymā, keẕālik [1]﴿رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ﴾ olduḳlarından iḳtiżā etmişdir. Felā-cerem teşrīf-sāz-ı riyāż-ı İrem olmaları, ümmet-i merḥūmeleriniñ maẓhar-ı raḥmet olmalarına 'illet idigi (إِذَا أَرَادَ اللَّهُ رَحْمَةً بِأُمَّةٍ قَبَضَ نَبِيَّهَا قَبْلَهَا فَجَعَلَهُ لَهَا فَرَطًا وَسَلَفًا)[2] ḥadīṯ-i ḥikmet-pīrāsından ma'lūm ve ḳable ümmetihī bi's-sa'ādeti[3] ve'l-iclāl 'alī-serāy-ı beḳāya irtiḥālleri zümre-i ümmetlerine ẕuhūr-ı āḫiret[4] olduḳlarına melzūm olup ma'nā-yı merḳūmdan daḫi [5]﴿رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ﴾ idikleri mefhūmdur.

Pes fermūde-i merḳūmede zīver-pīrā-yı minaṣṣa-i nüzūl olan ṣīġa-i cem'den[6] ins ü cin murād olundıġın İmām Semerḳandī-i[7] feżā'il-medār ba'de'l-iḫbār ba'żu'l-aḫyārdan[8] mecmū'-ı maḫlūḳāt irādesi daḫi ḳavl-i nefāset-şi'ār idigin iş'ār etmişdir. Zīrā raḥmet-i 'ālem-şümūl-i bi'ṯet-i Nebeviyye sebebiyle vāṣıl-ı aḳṣa'l-emānī-i tena"umāt-ı uḫreviyye olan İslāmiyān'ıñ hidāyet ile sermāye-dār-ı sa'ādet[9] olmaları rātibe-ṭırāz-ı taḥaḳḳuḳ oldıġı gibi maraż-ı nifāḳ ile ibtilā-kārān-ı şaḳīḳa-i şiḳāḳıñ daḫi ḳıyām-ı ḳāmet-i ḳıyāmete[10] degin dāmen-i ta'ayyüşleri meyān-ı zīb-i emn[11] ü selāmet **[6a]** ve küffār-ı ḫāk-sārıñ keẕālik tā-be-rūz-ı cezā 'aẕāb-ı istīṣālden rehāları iḫtirāmen li-Seyyidi'l-Beşer cilve-ger olmaġla 'alā ḥasebi meḳādīrihim **[N6b]** mecmū'-ı min ḥayṣu huve'l-mecmū'a raḥmet idikleri müṣbetdir. Ḥattā İbn-i 'Abbās-ı feżā'il-istīnās ṣīġa-i cem' olan lafẓ-ı ﴿عَالَمِينَ﴾'den ma'nā-yı raḥmeti aḫẕ u taḳrīrde ümem-i sālifeye berāy-ı tekẕīb-i Rusül müterettib olan cezāyı istīṣālden rehā-yābī-i küffār[12] ta'ẓīmen li'n-Nebiyyi'l-Muḫtār bedīdār olmaġla mezbūrlara daḫi raḥmet idiklerin tenvīr etmişdir.[13] Felā-cerem

1 "Ve seni ancak **âlemlere rahmet olarak** gönderdik." Enbiyâ, 21/107.
2 "Allah Teâlâ, bir ümmete rahmetle muamele etmek isterse, o ümmetin peygamberini onlardan önce vefat ettirir. Onu, kendileri için ahirette öncü ve kılavuz yapar." Müslim, "Fezâ'il", 24, nr. 2288; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, XV/22-23, nr. 6647, XVI/198-199, nr. 7215.
3 bi's-sa'ādeti: bi'l-'ādetihī N
4 āḫiret: āḫire N
5 "Ve seni ancak **âlemlere rahmet olarak** gönderdik." Enbiyâ, 21/107.
6 cem'den: cem'de de N
7 Asıl adı Nasr b. Muhammed olan Ebu'l-Leys es-Semerkandî (ö. 373/973), hem müfessir hem Hanefî fakîhi hem de zâhid olup pek çok telifi arasında ikisi de birer vaaz ve nasihat kitabı olan *Tenbîhü'l-Gâfilîn* ile *Bustânü'l-Ârifîn* adlı eserleri ünlüdür. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 69.
8 ba'żu'l-aḫyārdan: ba'żı aḫyārdan N
9 sermāye-dār-ı sa'ādet: sermāye-i dārü's-sa'āde N
10 ḳıyāmete: ḳıyāmet ḳıyāmına N
11 ta'ayyüşleri meyān-ı zīb-i emn: bi'ṯetleri meyān-ı ẕenb-i emn N
12 küffār: ikfār N
13 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XII/23, nr. 12358.

ʿumūm u ḫuṣūṣ-ı raḥmeti tefaṭṭunuñ[1] ġāyeti bu mefhūmdan maʿlūmdur ki, Cenāb-ı Risālet-penāh Cibrīl-i emānet-destgāhdan raḥmet-i Ẕāt-ı Risālet-intimālarından ne keyfiyyet ile ḫiṣṣe-mend idigin istinbā buyurduḳda ʿulüvv-i şān-ı maʿālī-nişān-ı Peyġamberī'ye bürhān-ı bāhirü'l-lemeʿān olan Ḳur'ān-ı Kerīm-i iʿcāz-raḳīmde; ﴿ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ (٢٠) مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ﴾[2] [L9a] naṣṣ-ı celālet-āyīniniñ maġzā-yı celālet-efzāsından ʿinde Rabbihī ẕi'l-ʿarş yaʿnī bi'n-naẓari ilā ʿilmihi'l-ezelī ḳuvvet ü emānet ve celālet-i menzilet ile taḥallī[3]-simāt-ı mevṣūfiyyetinde ferş buyuruldıġı[4] bāʿiṣ-i zevāl-i ḫaşyet-i ʿāḳıbeti idigiyle ḫiṣṣe-mend-i nevāle-i raḥmet idigin inbā etmişdir. Vāḳıʿā celālet-i şān-ı Resūl-i Ẕī-şān taḥḳīḳ-i sālifü'l-beyāndan nümāyān oldıġı gibi, İmām Caʿfer-i Ṣādıḳ raḍıye ʿanhu Rabbuhu'l-Ḥālıḳ'ıñ menḳūl-i zībende-medlūlinden daḥi tābāndır ki; ﴿فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ﴾[5] naṣṣ-ı bihīnīniñ maẓmūn-ı tekrīm-meşḥūnınca selāmet-i aṣḥāb-ı yemīn yaʿnī aʿmāl-i ṣāliḥaya muvaffaḳīn vāṣıl-ı naʿīm-i muḳīm olmaġla ebedü'l-ābidīn tenaʿum-ḳarīn idikleri[6] tekrīmen li'n-Nebiyyi'l-Emīn taḳdīr-kerde-i Rabbü'l-ʿĀlemīn'dir.

Pes celālet-i şān-ı maʿālī-ʿunvān-ı Resūl-i Ekrem, rātibe-i taṣavvur-ı benī nevʿ-i beşerden bālā-ter idigi keʾş-şemsi fī rābiʿati'n-nehār rūşen ü āşikārdır. Keyfe lā? Sūre-i Nūr-ı celālet-mevfūrda[7] ﴿مَثَلُ نُورِهِ﴾ fermūde-i mükerremesinden ʿinde Kaʿbü'l-Aḥbār[8] murād Cenāb-ı Resūl-i Muḫtār idigi ḳavl-i

1 tefaṭṭunuñ: lafẓınıñ N

2 "(19-21) **O (Kur'ân), şüphesiz değerli, güçlü ve Arş'ın sahibi katında itibarlı, orada (meleklerce) itaat edilen, güvenilir bir elçinin** (Cebrâîl'in) getirdiği sözdür." Tekvîr, 81/20-21.

3 taḥallī: tecellī N

4 mevṣūfiyyetinde ferş buyuruldıġı: mevṣūfiyyetde ferş buyurdıġı N

5 "(90-91) Eğer amel defteri sağından verilenlerden ise, (ona şöyle denir:) **"Selâm sana ey hakkın ve erdemin yanında olmuş kişi!"**" Vâkıʿa, 56/91.

6 idikleri: olmaġla N

7 "Allah göklerin ve yerin nurudur. **O'nun nurunun misali,** içinde kandil bulunan bir kandilliktir. Kandil bir cam içindedir, cam inciyi andıran bir yıldızdır; (bu kandil) doğuya da batıya da ait olmayan, yağı neredeyse ateş dokunmasa bile ışık veren mübarek bir zeytin ağacından yakılır. Nur üstüne nur. Allah nuruna dilediğini kavuşturur. Allah insanlar için misaller veriyor, Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir." Nûr, 24/35.

8 Kaʿbü'l-Ahbâr (ö. 32/652), Resûl-i Ekrem *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* zamanında bir Yahudi âlimi iken Hz. Ebû Bekir *-radıyallâhu anh-* devrinde Müslüman olan ve Benî İsrâîl'e dair rivayetleriyle tanınan Tâbiʿîn âlimidir. Babası da önde gelen bir Yahudi âlimi olup Tevrât'ın bir kısmını yazarak oğluna vermiş ve ona bunlarla yetinmesini tavsiye etmiş, diğer kitaplarını ise bir dolaba kilitleyip onları okumamak üzere ondan söz almıştı. Babasının vefatından sonra İslâmiyet'in her tarafa yayılması üzerine Kaʿbü'l-Ahbâr babasının sakladığı kitapları açıp okumuş, bu kitaplarda Resûlullâh *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ile ümmetinin özelliklerini görünce İslâmiyet'i kabul etmiş ve Tâbiʿîn'in büyüklerinden olmuştur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 76.

rehīnü's-sedād olup [1]﴿كَمِشْكٰوةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ﴾ naṣṣ-ı mücibü'l-irtiyāḥından daḫi iḳtibās-kerde-i ba'żı ehl-i tefsīr olan lem'a-i ma'nā-yı 'ālem-tenvīr üzre ol Şem'-i żiyā-pāş-ı bezm-gāh-ı hidāyetiñ mānende-i mişkāt-ı nūrāniyyet-simāt olan misbāḥ-ı ḳalb-i re'fet-perverleriyle zücāce-i ṣadr-ı pür-birr-i merḥamet-güsterleri miṣāl-i kevkeb-i dürrī leme'ān-ı nūr-ı īmān ü ḥikmetiñ cāy-gāh-ı efḫarı olup şecere-i mübāreke-i ṣulb-i Ḥażret-i İbrāhīm-i kerīmü'l-ḫaṣletden yed-i ḳudret ile īḳād-kerdeligi ḥasebiyle fermūde-i celālet-medār-ı [2]﴿يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ﴾ mefhūm-ı tekrīm-meşḥūnından pertev-endāz olan ma'nā-yı tāb-dār üzre fetīle-fürūz-ı kelām olmaġla leme'ān-ı tekellüm-i i'cāz-terennümleri żiyā-pāş-ı mesāmi'-i enām olmaḳsızın[3] daḫi ol Şem'-i bezm-i imkānıñ zeyt-i nübüvvetleri ḳandīl-i mu'allā-ṭāk-ı hidāyet idigi miṣāl-i sirāc-ı münīr, tefsīr-i Sehl-i Tüsterī'den[4] rūşen-kün-i żamīrdir. Ḥattā ma'nā-yı mezbūr bi'n-nisbeti ilā te'vīlāti'l-cumhūr ḳurretü'l-'ayn-ı **[6b]** erbāb-ı [N7a] reşāddır ki Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ānda nūr u sirāc-ı münīr vaṣfıyla mevṣūfiyyet-i Peyġamberī te'yīd-sāz-ı ḳavl-i Tüsterī'dir.

Ve keẕālik şenā-yı ẕāt-ı hidāyet-simāt-ı Nebevī'yi ḥāvī olan nuṣūṣ-ı zībende-füṣūṣdan sūre-i kerīme-i İnşirāḥ ile ṣudūr-ı erbāb-ı felāḥ münşeriḥ ve ebvāb-ı i'zāz-ı Resūl-i ser-efrāz mażmūn-ı sūre-i merḳūmeden bu güne münfetiḥdir ki Cenāb-ı terkīb-bend-i ḫalḳ u īcād, ṣadr-ı 'ālī-ḳadr-i zübde-i emcādı metn-i hidāyet ve me'vā-yı ḥikmet ḳılmışdır. Felā-cerem ba'żı erbāb-ı dirāyet[5] ḳatında şerḥ-i ṣadr-ı Nebevī ma'nā-yı mezbūrdan 'ibāret, 'inde'l-ba'żı'l-āḫar vüs'at-i ḳalb-i hidāyet-muḥtevīlerine işāret olup maṭla'-ı envār-ı īmān ü ḥikmet ve mehbiṭ-i vaḥy ü risālet[6] idigine daḫi rātibe-ṭırāz-ı delāletdir. Ḥattā ol Nihād-ı hidāyet-nejādıñ kenzü'l-le'āl-i 'ilm ü ḥikmet ve medār-ı dā'ire-i hidāyet olması şerḥle icāde[7] buyuruldıġı gibi, 'urūż-ı vesā-

1 "…içinde kandil bulunan bir kandilliktir…" Nûr, 24/35.
2 "… yağı neredeyse ateş dokunmasa bile ışık veren mübarek bir zeytin ağacından yakılır …" Nûr, 24/35.
3 olmaḳsızın: ve'l-müfessirīn N
4 Sehl b. Abdillâh et-Tüsterî (ö. 283/896) meşhur zâhid ve müfessirlerden olup *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm* veya *Tefsîrü't-Tüsterî* diye anılan bir işârî tefsiri ve çeşitli risaleleri mevcuttur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 77.
5 dirāyet: verāṣet N
6 vaḥy ü risālet: vaḥy-i risālet N
7 şerḥle icāde: şerḥde icād N

visden ṣıyānet ve bā'iṣ-i naḳż-ı ẓahr olan ṣiḳal-i umūr-ı eyyām-ı cāhiliyyetden aṣl-ı ḫilḳati ḳarīn-i ṭahāret idigin keẕālik ifāde murād olundıġı ḳavl-i ba'żı ehl-i reşāddan müstefādd ır. Yāḫud ḳable'n-nübüvve menzile-i ẕenbde olan terk-i efḍal ile Ẕāt-ı ekmelleriniñ hefveden selāmeti murād yāḫud nihāde-kerde-i sāḥa-i teblīġ oluncaya degin a'bā-i risāleti ya'nī eṣḳāl-i eẕāyı erbāb-ı cehāleti taḥammül müstefād, yāḫud ṭırāz-ı ṣadru'l-īcād olan aṣl-ı cibilletlerinde[1] mā-lā-yelīḳdan 'işmetlerin 'alā ṭarīḳi'l-kināye inbā ve terfī'-i ẕikr-i refī'lerinden daḫi 'ulüvv-i menziletlerin inhā irādesi, ifāde-kerde-i ba'żı ehl-i icādedir. Keyfe lā? Ol Fātiḥa-i kitāb-ı ḫilḳatiñ ḫātime-i mecelle-i bi'ṣet ü risālet olmaġa liyāḳatlerin i'lān ve kelime-i şehādet ü eẕān ü iḳāmetde nām-ı nāmī-i şerāfet-müntemīleri[2] ism-i İlāhī'ye muḳārenetle 'ālemiyānıñ mefḫari idigin tibyān; [3]﴿وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ﴾ naṣṣ-ı cemīlinden 'ayāndır. Pes sūre-i kerīme-i merḳūme ol Resūl-i ser-efrāzıñ ṭırāz-ı rātibe-i i'zāz idigin ibrāz ile mevsūme olup 'inde'l-Meliki'l-Mu'īn 'ulüvv-i şān-ı [L10a] Resūl-i Güzīn'i bu ṭavr-ı menī'u'l-ġavr üzre tebyīn, 'ibād-ı ta'aḳḳul-bünyāda bā'iṣ-i ḥuṣūl-i 'ilm-i yaḳīndir. Ḥattā ṣıḳal-i umūr-ı zamān-ı māżīyi ḫaṭṭ-ı müstenbaṭ olan [4]﴿وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ (٢) اَلَّذِيْ أَنْقَضَ ظَهْرَكَ﴾ fermūde-i celālet-mesūḳınıñ manṭūḳından daḫi aḥvāl-i ġayr-ı marżıyye fi'l-aṣl mebġūz-ı seciyye-i Nebeviyye idigi rūşenādır.

Felā-cerem basṭ-ı bisāṭ-ı 'ālem-inbisāṭ-ı ẓuhūr-ı dīn-i Muḥammedī bā'iṣ-i leff ü neşr-i edyān-ı sālife olmaġla āyīn-i dīrīn-i ḳavm-i cehāletāgīn, resm-i binā-yı Dīn-i Mübīn ile mensūḫ idigi müdellel ve muḳteżā-yı Şer'-i ḳavīm ile 'amel, lāzime-i ẕimmet-i erbāb-ı diyānet idigi emr-i müṣbet olmaġın ittibā'-ı Resūl-i muṭā' ḥaḳḳāniyyetiñ aṣl-ı aṣīli idigi beyyinü'l-iltimā'dır. Vāḳı'ā teblīġ-i aḥkām-ı mā-unzile ileyhde taḫfīf-i [N7b] a'bā-i risālet ile talṭīf-i ḫāṭır-ı Ṣāḥib-Sa'ādet ġāyet-i ta'ẓīm ve nihāyet-i tekrīm idiginden mā-'adā, ḳırān-ı sa'deyn-i ism-i Ḫālıḳ ve Nebiyy-i Ṣādıḳ daḫi a'lā-yı merātib-i tevḳīr idigi maḳūl-i[5] maḳbūl-i ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-niṣābdır. Fe-lihāẕā efvāh-ı ḫuṭabā-yı menābir-i arażīn ve elsün-i üdebā-yı ẕākirīn ḥalāvet-i Lafẓa-i Celāle ile çāşnī-**[7a]**yāb-ı tekellüm olduḳda nām-ı şerāfet-ittisām-ı

1 cibilletlerinde: cibilliyetlerinde N
2 şerāfet-müntemīleri: şerāfet-münteḥabları N
3 "Ve senin şanını yüceltmedik mi?" İnşirâh, 94/4.
4 "Belini büken yükünü üzerinden kaldırmadık mı?" İnşirâh, 94/2-3.
5 maḳūl-i: — N

Resūl-i Muḥterem'i terennüm etmedikçe dil-sīr-i simāṭ-ı[1] tena"um olmadıḳları gibi, şehādet-āverān-ı vaḥdet ve muṣalliyān-ı ferā'iż u vācibāt ve sünen ü müsteḥabbātıñ[2] daḫi bi-rummetihim ẕā'iḳa-i nāṭıḳası gül-şeker-i şīrīn-şehd-i kelime-i şehādet ile ḥalāvet-yāb olmaḳ taṣdīḳ-i nübüvvet-i Cenāb-ı Risālet-perver ile mükerrer olmadıḳça leẕẕet-baḫş-ı ẕā'iḳa-i ḳabūl olmadıġı 'umdetü'l-fuḥūl Ḳatāde-i[3] feżā'il-āmādeden menḳūldur. Keyfe lā? Cenāb-ı Rūḥu'l-Emīn'iñ bezm-gāh-ı hidāyet-penāh-ı Resūl-i Güzīn'de ref'-i ẕikr-i Nebevī'den murād ism-i celīl-i Rabbü'l-'İbād ile nām-ı şerāfet-ittisām-ı Şefī'-i rūz-ı tenādıñ iḳtirānı idigin beyānı Ebū Sa'īd-i Ḫudrī[4] raḍıye 'anhu'l-Bārī[5] inbāsıyla merviyy-i ṣıḥḥat-muḥtevīdir. Ḫattā ẕikr-i nām-ı Nebiyy-i Güzīn, müstelzim-i ẕikr-i ism-i Rabbü'l-'Ālemīn ve itmām-ı erkān-ı īmān, mevḳūf-ı ẕikreyn-i sa'ādet-iḳtirān idigin İbn-i 'Aṭā-yı[6] feżā'il-şi'ār iḫbār[7] etmişdir. **[L10b]** Fe-lihāẕā ẕikr-i rubūbiyyet-i Rabb-i Müte'āl müstelzim-i ẕikr-i Nebiyy-i kerīmü'l-ḫiṣāl idigi naḳl-kerde-i İmām Ca'fer-i feżā'il-perverdir. Ve 'inde ba'żı'l-fużalā ﴿وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ﴾[8] fermūde-i mükerremesi şefā'at-i kübrā naṣīb-i Cenāb-ı Ḫayru'l-Verā idigiyle müfesser ve ref'-i ẕikr-i Nebevī'den ma'nā-yı mezbūr[9] murād ve üslūb-ı meẕkūrdan daḫi kemāl-i ikrām-ı Cenāb-ı Ḫayru'l-Enām müstefād idigi muḳarrerdir.

---

1 simāṭ-ı: — N

2 müsteḥabbātıñ: münteḥabātı N

3 Tâbi'în'in müfessirlerinden olan Katâde bin Di'âme es-Sedûsî (ö. 117/735) âmâ olarak doğmuş olup duyduğu her şeyi ezberleyen ve pek güçlü bir hafızaya sahip bulunan bir zat idi. Sahâbe'den Enes b. Mâlik'ten *-radıyallâhu anh-* ve başka Tâbi'în âlimlerinden hadîs dinleyip öğrenmiş, Hasan-ı Basrî'nin yanında on iki yıl kalarak ondan kırâat, tefsir, hadîs gibi ilimleri tahsil etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 81.

4 Asıl adı Sa'd b. Mâlik olan Medineli bu sahâbî Uhud Savaşı'na katılmak istemişse de henüz yaşı küçük olduğu için katılamamış, daha sonraları Peygamber Efendimiz *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ile birlikte on iki gazveye katılmıştır. En çok hadîs rivayet eden yedi sahâbîden biri olan Ebû Sa'îd *-radıyallâhu anh-*, Peygamber Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* vefatından sonra Medine'de fetva vermekle ve talebe yetiştirmekle meşgul olmuştur. Kendisi bakıma muhtaç çocukları evine alır, onları besler, büyütür ve eğitirdi. 74/694'te vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 82.

5 raḍıye 'anhu'l-Bārī: raḍıyallâhu 'anhu'l-Bārī N

6 İbn Atâ unvanıyla bilinen Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Sehl el-Bağdâdî (ö. 309/922), ilk devir zâhid ve sûfîlerinden muhaddis ve müfessir bir âlim olup onun Kur'ân-ı Kerîm'i her gün hatmettiği rivayet edilmektedir. Hayatında hadîs ön planda iken kendisinin on çocuğundan dokuzu eşkıya tarafından katledilince kendini tasavvufa vermiştir. Ünlü sûfî Hallâc-ı Mansûr ile arkadaş olmuş, Cüneyd-i Bağdâdî gibi sûfîlerin sohbetinden feyiz almıştır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 82.

7 iḫbār: — N

8 "Ve senin şanını yüceltmedik mi?" İnşirâh, 94/4.

9 mezbūr: meẕkūr N

Ḥattā ba‘żı feżā’il-perver, iṭā‘at-i Rab taḥaḳḳuḳ-ı iṭā‘at-i Resūl-i münteḥab ile cilve-ger idigine delālet-güster olan [1]﴿أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ﴾ naṣṣ-ı tekrīm-müṣūliyle [2]﴿اٰمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾ fermūde-i şerāfet-mevṣūlinde levḥa-zīb-i nüzūl olan vāv-ı ‘āṭıfeye lüzūm-ı muḳārenet medlūl-i pür-şerāfet idigi ḳavl-i evveli mü’eyyid ve bu ikrām-ı etemm ḥaṣā’iṣ-i ẕāt-ı Mefḫar-i ‘Ālem’den olmaġla rātibe-i efḍaliyyeti ḥā’iz olan Ḫātemü’l-Enbiyā’dan ġayrıda ġayr-ı cā’iz[3] idigiyle merfū‘u’ẕ-ẕikr olduḳların mü’ekkiddir. Keyfe lā? Zīver-baḫş-ı aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-niṣāb ile bu rivāyet-i münīfe inbā-kerde-i Ḥuẕeyfe’dir[4] ki ta‘līḳ-i meşiyyetillāhda müşāreket-i ‘ibād beyyinü’l-fesād olmaġla ityān-ı vāv-ı ‘āṭıfe ġayr-ı cā’iz ve isti‘māl-i lafẓ-ı “ṣümme” cevāza ḥayyiz olup[5] ḳavl-i Ḫaṭṭābī[6] üzre üslūb-ı meẕkūr mübeyyīn-i ṭarīḳ-ı edeb idigi rātibe-ṭırāz-ı ẓuhūr olmaġla taḳdīm-i meşiyyetillāh ‘alā meşiyyeti men sivāh lāzime-i ẕimmet-i diyānet-penāh olup faraża bi’l-iḳtiżā ẕikr-i meşiyyet-i mā-sivā edāt-ı terāḫī[7] ile rū-nümā olmaḳ revā idigin ba‘de’l-iẕ‘ān delālet-pīrā-yı iştirāk [N8a] olan vāv-ı ityān ancaḳ tekrīmen li’n-Nebiyyi’l-Mükerrem cevāz ile mu‘lem ve ḥālet-i meẕkūre ḥaṣā’iṣ-i ẕāt-ı Resūl-i Ekrem’dendir. Bināberīn daḳīḳa-i merḳūmeden ġufūlle ityān-ı edāt-ı iştirāke müṣūl eden ḫuṭbe-senc-i ḫıṭbeniñ[8] meclis-i melā’ik-enīs-i Nebevī’de [9](مَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ رَشَدَ وَمَنْ يَعْصِهِمَا فَقَدْ غَوَى) terkībin tertībi

1 “Allah’a ve Peygamber’e itaat edin” Nisâ, 4/59; Muhammed, 47/33.

2 **“Allah’a ve Resûlü’ne iman edin;** O’nun size emanet olarak verdiklerinden, başkaları için de harcayın. İçinizden iman edip böyle harcamada bulunanlara büyük mükâfat vardır.” Hadîd, 57/7.

3 ġayr-ı cā’iz: cā’iz N

4 Peygamber Efendimiz’in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* sırdaşı olarak bilinen Huzeyfe ibnü’l-Yemân’a *-radıyallâhu anh-* Allah’ın Elçisi *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hem ileride olacak bazı fitneleri hem de münafıkların adlarını bildirmiştir. İşte bu sebeple Hz. Ömer *-radıyallâhu anh-* onun bulunduğu cenazede bulunup cenaze namazını kılar, onun katılmadığı cenazeye de katılmazdı. Hz. Huzeyfe, Hz. Ömer devrinde Medâin valiliği yapmış, fetihlere katılmış, hatta bazı savaşlarda kumandanlık da yapmış ve 36/656’da vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 83.

5 Burada “Hiçbiriniz Allah dilerse ve filanca dilerse demeyiniz. Bunun yerine Allah dilerse, sonra filanca dilerse deyiniz.” (Ebû Dâvûd, “Edeb”, 84, nr. 4980; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/384, 394, 398) ve keza “Allah dilerse ve Muhammed de dilerse demeyiniz. Bunun yerine Allah dilerse, sonra Muhammed de dilerse deyiniz.” (İbn Mâce, “Keffârât”, 13, nr. 2117; Dârimî, “İsti’zân”, 63, nr. 2702; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/72, 393) manasındaki hadîslere telmihte bulunulmuştur.

6 Ebû Süleymân Hamd (veya Ahmed) b. Muhammed el-Hattâbî (ö. 388/998) hadîs âlimi ve hâfızı olup aynı zamanda dil bilginidir. *Sünen-i Ebî Dâvûd*’un şerhi olan *Me‘âlimü’s-Sünen* adlı eseriyle pek meşhurdur. Kendisinin *Beyânü Fezâ’ili’l-Kur’ân* ve *Garîbü’l-Hadîs* adlı eserleri de mevcuttur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 84.

7 edāt-ı terāḫī: rāḫī N

8 ḫuṭbe-senc-i ḫıṭbeniñ: ḫuṭbeniñ N

9 “Allah’a ve Resûlü’ne itaat eden doğru yolu bulmuş olur. O ikisine karşı gelen ise doğru yoldan sapmıştır.”

mevrid-i nehy-i Resūl-i Medenī oldığı[1] mebnā-yı meẕkūra mebnīdir. Ḥattā ḫaṭīb-i mezbūruñ[2] [3](وَمَنْ يَعْصِهِمَا) ḳavlinde cilve-ger ve ḥarf-i [L11a] kināye nāmıyla muʿabber olan żamīri ityān ile tesviye-i beyne'l-ismeyn eyledigin-den mevrid-i nehy-i Seyyidü'l-Kevneyn oldığı Ebū Süleymān-ı feżā'il-bün-yāndan menḳūl ve ʿinde baʿżı'l-fuḥūl cezā-yı ġavāyet-i Ḥālıḳ ve Nebiyy-i Ṣādıḳ'ı bilā-beyān [4](وَمَنْ يَعْصِهِمَا) lafẓında vakfıñ **[7b]** cā'iz olmadığına binā'en kelām-ı ḫaṭīb-i merḳūm merdūd idigi tābāndır. Lākin kelime-i mezbūreden ṣoñra[5] kelām-ı ḫaṭīb-i merḳūmda [6](فَقَدْ غَوَى) lafẓınıñ vürūdı ḳavl-i Ebī Süleymān-ı feżā'il-ālūdı mā-bihi't-taṣḥīḥ idigi aṣl-ı kitābda taṣrīḥ olunmuşdur. Fe-liẕālike'l-iḫtilāf; [7]﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلٰٓئِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ﴾ naṣṣ-ı celī-lü'l-ḳaṣṣında meşşāṭa-kārān-ı rūy-ı ʿarūs, tefsīr-i çehre-perdāzī-i muḫadde-re-i naṣṣ-ı [8]﴿وَمَلٰٓئِكَتَهُ يُصَلُّونَ﴾'de zīver-pīrā-yı taḥrīr olduḳları nuḳūṣ-ı taḳrīr müteḫālifü't-taṣvīr[9] olup baʿżılar żamīr-i cemʿiñ İsm-i Celāl ile[10] zümre-i ḳudsiyāna ircāʿın li-ʿadem-i cevāzi't-teşrīk menʿ edüp ancaḳ rūhāniyā-na rücūʿın iddiʿā ve taṣvīren li'd-daʿvā taḳdīr-i fiʿl-i āḫar, yaʿnī bir "يُصَلِّى/ *yuṣallī*" lafẓı muḳadder idigin imlā etmişlerdir. Ammā Ḥażret-i ʿÖmer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıye ʿanhu't-Tevvāb'dan iṭāʿat-i Rabbü'l-Erbāb menūṭ-ı iṭāʿat-i Resūl-i bī-irtiyāb idigi mervī ve rivāyet-i mezbūre mübeyyin-i efḍaliyyet-i Ẕāt-ı Risālet-simāt-ı Nebevī olmaġın ḫaṣā'işden olan cevāz-ı ityān-ı edāt-ı[11] iştirāke mefhūm-ı rivāyet-i merḳūme işāretle mevsūmedir. Keyfe lā? Muḥabbetullāh mūcib-i ittibāʿ-ı Resūl-i İlāh ve ittibāʿ-ı Cenāb-ı Risālet-penāh müstevcib-i muḥabbetullāh idigi ﴿إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ﴾[12] fermūde-i celālet-penāhından mefhūm ve feḥvā-yı tekrīm-iḥ-tivā-yı naṣṣ-ı merḳūm teşyīd-i mebānī-i vücūb-ı taʿẓīm-i Resūl-i Kerīm ve

1 Müslim, "Cumʿa", 48, nr. 870; Ebû Dâvûd, "Edeb", 85, nr. 4981; Nesâî, "Nikâh", 40, nr. 3279; Ah-med b. Hanbel, *Müsned*, IV/256, 379.

2 mezbūruñ: merḳūmuñ N

3 "… kim o ikisine karşı gelirse…"

4 "… kim o ikisine karşı gelirse…"

5 kelām-ı ḫaṭīb-i merḳūm merdūd idigi tābāndır. Lākin kelime-i mezbūreden ṣoñra: — N

6 "…doğru yoldan sapmışdır."

7 **"Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât ediyorlar.** Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selâm edin." Ahzâb, 33/56.

8 **"… ve (Allah'ın) melekleri** Peygamber'e **salât ediyorlar …"** Ahzâb, 33/56.

9 müteḫālifü't-taṣvīr: müteḫālifü'ṣ-ṣuver N

10 ile: — N

11 edāt-ı: N

12 "De ki: **"Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin** ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir." Âl-i İmrân, 3/31.

te'kīd-i ebhe'l-ma'ānī-i tefhīm-i efḍaliyyetlerinde rātibe-ṭırāz-ı şān-ı 'aẓīmdir. Ḥattā pister-nişīnān-ı maraż-ı nifāḳ, nüzūl-i āyet-i merḳūme ḥınında mübtelā-yı şaḳīḳa-i şiḳāḳ olup ḥāşā Cenāb-ı 'Īsā müte'abbed-i Naṣārā oldığı gibi murād-ı Resūl-i Güzīn daḫi ta'abbüd-i ḳavm-i dīrīne-āyīndir deyü ṣūret-nümā olan istihzāları bürūz-ı ġayret-i Rabb-i Ġayūr'a sebeb olmaġla raġmen li-unūfihim nüzūl-i āyet-i meẕkūre terfī'-i şān-ı Resūl-i mekārim-mevfūra müsebbibdir. Bināberīn vücūb-ı iṭā'at-i Ḥażret-i Ḫātemü'l-Enbiyā lazīme-i iṭā'at-i Ẕāt-ı Eḥadiyyet-simāt-ı Kibriyā idigi mübeyyin olan āyet-i kerīme-i tekrīm-pīrā[1] te'yīd-sāz-ı şerāfet ü ṣadāḳat-i Resūl-i efḍaliyyet-intimādır. Keyfe lā? Baṭn-ı Ümmü'l-Kitāb'da perveriş-yāfte-i ṣarāḥat olan [2]﴿إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ (٦) صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ﴾ [N8b] ḳavl-i celīlinde sırāṭ-ı müstaḳīmden Resūl-i hidāyet-medār ve Çehār-Yār ve Ehl-i Beyt-i şerāfet-şi'ār ve Aṣḥāb-ı ma'ālī-nişāb murād idigiyle[3] ḫāme-i Ebi'l-'Āliye[4] ġāliye-sāy-ı meşāmm-ı ehl-i tefsīr olup sünbül-yerā'a-i Ḥasan-ı Baṣrī[5] daḫi ḳavl-i mezbūr ile ta'ṭīr-sāz-ı şāmme-i taḥrīr idigi Māverdī'den[6] menḳūl[7] ve 'inde'l-Mekkī[8] ṣırāṭ-ı müstaḳīmden Cenāb-ı Ḥażret-i Risālet-perver[9] ve

---

1 Burada "De ki: "Allah'a ve Resûl'e itaat edin." Eğer yüz çevirirlerse bilsinler ki Allah kâfirleri sevmez." (Âl-i İmrân, 3/32) mealindeki âyet-i celîleye telmihte bulunulmuştur.

2 **"Bizi dosdoğru yola ilet. Nimetine erdirdiklerinin yoluna;** gazaba uğramışların ve doğrudan sapmışların yoluna değil." Fâtiha, 1/6-7.

3 idigiyle: etdigiyle N

4 Ebu'l-Âliye Rufey' b. Mihrân er-Riyâhî (ö. 90/709) bir kadının kölesiydi. Hz. Ebû Bekir *-radıyallâhu anh-* devrinde Müslüman oldu. Pek çok sahâbîden ilim öğrenip tefsir, hadîs ve kırâat ilimlerinde tanınmış bir âlim hâline geldi. Sahâbe'den sonra Kur'ân-ı Kerîm'i en iyi bilen kimse olduğu rivayet edilmektedir. İbn Abbâs *-radıyallâhu anh-* Basra valisi olduğu zaman onun ilmine değer verdiği için Ebu'l-Âliye'yi meclisinde yanına oturtur, azatlı bir köleye bu kadar iltifat edilmesini yadırgayanlara da ilmin insanın şerefine şeref kattığını ve kişiye baş köşeye oturma hakkı kazandırdığını söylerdi. Ebu'l-Âliye'nin rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer almıştır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 87.

5 Tam adı Ebû Sa'îd Hasen b. Yesâr olan Hasan-ı Basrî (ö. 110/728) tefsir, hadîs, fıkıh ve kırâat ilimlerinde söz sahibi bir âlimdir. Annesi, Ümmü Seleme'nin *-radıyallâhu anhâ-* hizmetkârı idi. Bebekliği sırasında annesi bir iş yaparken ağladığı zaman Ümmü Seleme annemiz mübarek memesini ona vererek onu sakinleştirmeye çalışırdı. Hasan-ı Basrî böyle bir ortamda yetiştiği, başta Enes b. Mâlik *-radıyallâhu anh-* olmak üzere 120 kadar sahâbî ile görüştüğü ve onların duasını aldığı için seçkin bir ilim ve gönül adamı olmuş, Basra'da yaptığı etkili vaazlarıyla da büyük hizmetlerde bulunmuştur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 79.

6 Ebu'l-Hasen el-Mâverdî (ö. 450/1058) Şâfi'î fıkhı, usûl-i fıkıh ve tefsir konularında eserleri bulunan meşhur ulemadandır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 350.

7 şāmme-i taḥrīr idigi Māverdī'den menḳūl: şāmme-i taḥrīrdir A, N

8 Bu âlim, Alî el-Kārî'nin de işaret ettiği gibi (bkz. *Şerhu'ş-Şifâ*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000, c. I, s. 50-51) Endülüslü Ebû Muhammed Mekkî b. Ebî Tâlib el-Kaysî'dir (ö. 437/1045). Kendisi bir kırâat âlimi olup Kur'ân ilimlerine dair pek çok eser kaleme almıştır. Burada adı geçen âlimin ***Kütü'l-Kulûb*** müellifi olan ünlü mutasavvıf Ebû Tâlib Muhammed b. Alî b. Atıyye el-Mekkî (ö. 386/996) olduğu da rivayet edilmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 79.

9 sırāṭ-ı müstaḳīmden Cenāb-ı Ḥażret-i Risālet-perver: Ẕāt-ı Risālet-perver A, N

Şeyḫayn-ı sütūde-siyer murād ve yine ʿinde Ebi'l-ʿĀliye ﴿صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ﴾[1] ḳavl-i celīlinde daḫi[2] naṣb-kerde-i dest-i iʿcāz-peyvest-i tenzīl olan ṣırāṭdan mürūr-ı irāde-i maʿnā-yı merḳūm ʿAbdurraḥmān bin Zeyd-i[3] feżā'il-mevsūmdan naḳl-kerde-i Māverdī-i sütūde-nihāddır.

Ve keẕālik [4]﴿اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ﴾'da ṣūret-nümā olan ʿurve-tü'l-vüṯḳādan[5] ʿinde'ṣ-Ṣülemī[6] Ẕāt-ı Risālet-simāt-ı Faḫr-i ʿĀlem'i irāde naḳl-kerde-i baʿżı ehl-i icāde olup İslām[7] yāḫud şehādet bi-tevḥīdi'l-Meliki'l-ʿAllām murād idigi daḫi menḳūl-i zībende-medlūldür. Felā-cerem ﴿وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا﴾[8] naṣṣ-ı ibhāsından mefhūm olan[9] ʿadem-i imkān-ı iḥṣā-i niʿmetullāh ile niʿmet-i irsāl-i Resūl-i mekārim-penāh irādesi maḳūl-i Sehl-i Tüsterī-i feżā'il-icādedir. Fe-lihāẕā taṣdīḳ-i cā'īʾ ve mā-cā'e bi-hi **[8a]** bāʿiṯ-i İslām-ı muʿtenā-bih olmaġın mülteḳā-yı ebḫur-ı saʿādāt olan āyet-i raḥmet-muḥīṭde[10] cā'īden murād Cenāb-ı Resūl-i mekārim-nihād idigi ekṯer-i ġavta-kārān-ı ḳulzüm-i tefsīriñ dest-ber-āverde-i şināh-ı taḥrīri olup ʿinde baʿżıhim[11] taṣdīḳ-āverān-ı nübüvvet, zümre-i ʿaliyye-i müttakīn yā cümle-i mü'minīn[12] idigi daḫi müṯbetdir. Ve ʿinde'l-baʿżı'l-āḫar lafẓ-ı musaddıḳdan maʿnā-yı rūşen-ger Ṣıddīḳ-ı ṣadāḳat-nihād yāḫud ʿAlī-i şecāʿat-nejād idigi ʿinde baʿżı'l-kümmel muḥtemel oldıġından mā-ʿadā īrād-ı aḳvāl-i uḫar ile daḫi elvāḥ-ı tefāsīr-i muʿtebere-i pür-zīverdir. Keyfe lā?

---

1 **"Nimetine erdirdiklerinin yoluna**; gazaba uğramışların ve doğrudan sapmışların yoluna değil." Fâtiha, 1/6-7.

2 daḫi: ─ A, N

3 Abdurrahmân b. Zeyd b. Eslem (ö. 182/798), Kur'ân ilimlerinde ve tefsir sahasında büyük bir âlim olup tek ciltlik bir tefsiri, nâsih-mensûh sahasında da ayrıca bir eseri mevcuttur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 88.

4 "Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk sapıklıktan iyice ayrılmıştır. O hâlde kim tağutu tanımayıp Allah'a inanırsa, kopmak bilmeyen **sapasağlam bir kulpa yapışmıştır.** Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir." Bakara, 2/256.

5 ʿurvetü'l-vüṯḳādan: ʿurve-i ṣiḳātdan N

6 Ebû Abdirrahmân es-Sülemî (ö. 412/1021) sûfîlerin ileri gelenlerinden olup sûfîlerin bakışını yansıtan bir tefsiri ve tanınmış sûfîlere dair eserleri vardır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 80.

7 Resûl-i Ekrem *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hiç kopmayacak kulpun İslâmiyet olduğunu belirtmiştir. Bkz. Buhârî, "Taʿbîr", 23, nr. 7014; Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 150, nr. 2484.

8 "O size istediğiniz her şeyi verdi. **Allah'ın nimetlerini saymaya kalksanız başa çıkamazsınız.** Şu bir gerçek ki insanoğlu çok zalim, çok nankördür!" İbrâhîm, 14/34.

9 ﴿وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا﴾ naṣṣ-ı ibhāsından mefhūm olan: ─ A, N

10 Burada "Hakkı getiren Peygamber ile onu doğrulayanlar var ya, işte Allah'a karşı gelmekten sakınanlar onlardır." (Zümer, 39/33) mealindeki âyet-i kerîmeye telmihte bulunulmuştur.

11 Bu müfessirin Abdullâh b. Abbâs *-radıyallâhu anh-* olduğu söylenmektedir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 89.

12 yā cümle-i mü'minīn: ─ A, N

Ma'lūm-ı daḳāyıḳ-şināsān-ı siyerdir ki bā'iṣ-i iṭmi'nān-ı ḳulūb olan ẕikrullāhdan[1] murād taṣdīḳ-i bi'ṣet-i Ḥażret-i Şefī'-i rūz-ı tenād idigi ḳavl-i ṣıḥḥat-'ā'id-i maḳūl-i Cenāb-ı Mücāhid'dir.[2]

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ṣānī

Vürūd-ı emr-i Ṣamedānī ile ol Resūl-i bī-müdānīniñ mürvārīd-i aḥkām-ı risāleti zümre-i ümmete ḳurṭa-i bināgūş-ı teblīġ buyurduḳlarına şehādetlerin ḥāvī ve kerāmāt ve midḥatlerin muḥtevī olan āyāt-ı beyyinātı şehbāz-ı bālā-pervāz-ı beyāna zībā-cilve-gāh ve rengīn-āşiyānedir.

Ezcümle ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾[3] fermūde-i mükerremesinden risālet-i Ẕāt-ı sütūde-ḫaṣletleriyle teblīġ-i aḥkām-ı risālete şehādet ve tebşīr-i ehl-i ṭā'at ve tenẕīr-i erbāb-ı ma'ṣiyet ile mevṣūfiyyetleri rūşenā ve ṣenā-yı ẕāt-ı ma'ālī-perverleri cilve-nümā olup ol Dā'ī-i bezm-gāh-ı hidāyetiñ ẕāt-ı ḥaḳḳāniyyet-iżā'etleri sirāc-ı münīr-i meclis-gāh-ı tevḥīd ü 'ibādet idigin inbāda ṭırāz-ı a'le'l-merātib-i belāġatdır. Keyfe lā? Ārāyiş-baḫş-ı ṣaḥīfe-i aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-niṣāb ile 'Aṭā bin Yesār'dan[4] merviyy-i ṣıḥḥat-diṣārdır ki **[N9a]** rāvī-i şerāfet-perver mülāḳāt-ı 'Abdullāh bin 'Amr bin el-'Āṣ[5] ile şerāfet-iḳtināṣ olup istinbā-yı evṣāf-ı Ẕāt-ı Risālet-simāt ve istiḫbār-ı nu'ūt-ı

1 Burada "Bunlar, iman edenler ve Allah'ı zikrederek gönülleri huzura kavuşanlardır. Bilesiniz ki gönüller ancak Allah'ı zikrederek huzura kavuşur." (Ra'd, 13/28) mealindeki âyet-i kerîmeye telmihte bulunulmuştur.

2 Mücâhid b. Cebr (ö. 102/720), Sahâbe neslinin ünlü müfessiri Abdullâh b. Abbâs *-radıyallâhu anh-* ile birlikte Kur'ân-ı Kerîm'i baştan sona üç kere tefsir etmiş ve onun vefatından sonra tefsir derslerini üstlenmiş olup yaşadığı devirde Kur'ân tefsirini en iyi onun bildiği kabul edilmektedir. Onun tefsirdeki metodu, Kur'ân'ı Kur'ân'la ve Sünnet'le tefsir etmekti. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 89.

3 "(45-46) **Ey Peygamber! Seni tanık, müjdeci, uyarıcı,** izniyle Allah'a çağırıcı ve etrafını aydınlatan bir ışık olarak **gönderdik."** Ahzâb, 13/45.

4 Tâbi'în fakîh ve muhaddislerinden olan Atâ bin Yesâr (ö. 103/721) çok hadîs rivayet eden ve Mescid-i Nebevî'den pek ayrılmayan bir âlimdi. Rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer almıştır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 90.

5 Hz. Abdullâh b. Amr b. el-Âs *-radıyallâhu anhumâ-*, okuma yazma bilen ve çok güzel yazı yazan sahâbîlerden biri olup en çok hadîs rivayet eden sahâbî Ebû Hüreyre *-radıyallâhu anh-* hazretleri Abdullâh b. Amr'ın, kendisinden daha fazla hadîs bildiğini söylemiş, bunu da Hz. Abdullâh'ın Resûl-i Ekrem'den *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* işittiği hadîsleri yazmasına bağlamıştır. Abdullâh b. Amr'ın başka bir özelliği de onun her gün oruç tutup Kur'ân-ı Kerîm'i hatmetmesiydi. Peygamberler Sultanı Efendimiz *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* bu konuda onu uyarmış, kendisine gün aşırı oruç tutmasını ve Kur'ân-ı Kerîm'i haftada bir hatmetmesini tavsiye etmişti. Bu büyük sahâbî 65/684-85 yılında vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 90-91.

sa'ādet-men'ūt-ı Mefḫar-i Mevcūdāt ile teşerrüf-menāṣ[1] olduḳda mes'ūl-i feżā'il-müṣūl ḳasem ile taṣdīr-i kelāmdan ṣoñra ṣıfāt-ı sütūde-simāt-ı Mefḫar-i Mevcūdāt āyet-i sābıḳa-i i'cāz-mevsūmdan[2] mefhūm oldıġı gibi zīver-baḫṣ-ı ṣaḥīfe-i Tevrāt olan; [3](وحِرزًا للأُمِّيِّينَ أنت عبدي ورسولي) vaṣf-ı tekrīm-efkeninden daḫi ma'lūm olup sime-i "el-Mütevekkil" ile mevsūmiyyetiñ maẓharı ve feẕāẓat ve ġılẓetden berī ve 'urūż-ı lecācdan mu'arra ve iḫtilāṭdan müberrā idiklerinden mā-'adā 'afv-ı aṣḥāb-ı cerāyim ve seyyi'ātda ṣadr-nişīn-i erīke-i i'tilā idikleri minaṣṣa-ı zīb-i incilā idigin inbā etmişdir. Ḥattā taġayyür-i millet-i İbrāhīmiyye ile 'uyūn-ı ümmete ṭārī olanża'f-ı baṣar-ı cehālet, sebeb-i nā-bīnāyī-i ṣuver-i ḥaḳḳāniyyet iken kuḫl-i cilā-i İslām ile bāṣıra-i ümmetde icāle-i naẓar-ı diyānete ḳuvvet ḥāṣıl ve erbāb-ı baṣar-ı baṣīret berāy-ı temāşāyı liḳā-yı hidāyet ṣarf-ı leḥaẓāta mā'il olup istimā'-ı eṣvāt-ı dīn-i Ḥanīf'den mu'aṭṭal-sāzān-ı ṣamem-i küfrān güftār-ı ḳabūl-i Dīn-i Mübīn'i sāmi'a-zīb-i iẕ'ān ve erbāb-ı ḳulūb-ı ġulf-ı pür-efkār gencīne-i cevāhir-i zevāhir-i İslām-ı girān-miḳdār olmaġla sāḥa-i sa'ādet-mesāḥa-i sedādda ḳıyām-ı ḳāmet-i millet-i beyżā ile reftār-ı istiḳāmet-şi'ār-ı tevḥīd-i Melik-i Settār'a iḳtidār ve laġziş-i pāy-ı 'ivecden ümmet-i sütūde-kāra maḫrec bedīdār oluncaya degin ẕāt-ı hidāyet-ḥavżlarınıñ 'adem-i ḳabżı mev'ūd **[8b]** idigin taḥḳīḳ etmişdir.[4] Ḥattā mażmūn-ı meẕkūr 'Abdullāh bin Selām[5] ile Ka'bü'l-Aḥbār'ıñ[6] daḫi iḫbār-kerdesidir.[7]

Ve keẕālik İbn-i İsḥāḳ-ı[8] feżā'il-mesāḳ rivāyetiyle zīver-pīrā-yı ṣaḥīfe-i incilādır ki ol Maẓhar-ı mevāhib-i celīle ve Maṣdar-ı meḥāsin-i aḫlāḳ-ı cemīleniñ ḳāmet-i hidāyet-endām-ı ḫilḳatleri libās-ı sekīnet ü vaḳār ile

1 'Abdullāh bin 'Amr bin el-'Āṣ ile … teşerrüf-menāṣ: 'Abdullāh bin 'Ömer ile şeref-yāb ve istiḫbār-ı ṣıfat-ı Ẕāt-ı Risālet-simāt ve istinbā-yı na't-ı sa'ādet-āyātlarıyla āteş-tāb A

2 Burada "Ey Peygamber! Seni tanık, müjdeci, uyarıcı, izniyle Allah'a çağırıcı ve etrafını aydınlatan bir ışık olarak gönderdik." (Ahzâb, 13/45-46) mealindeki âyet-i kerîmeye telmihte bulunulmuştur. Bu âyetin mealen Tevrât'ta da aynen bulunduğu ifade edilmektedir.

3 "(Ey Peygamber! Biz seni) ümmîlere sığınak yaptık. Elbette sen Benim kulum ve elçimsin."

4 Buhârî, "Büyû'", 50, nr. 2125, Tefsîr 48/3, nr. 4838; Dârimî, "Mukaddime", 2, nr. 6; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/174.

5 Dârimî, "Mukaddime", 2, nr. 6. Abdullâh b. Selâm *-radıyallâhu anh-*, evvelce Yahudilerin önde gelen âlimlerden biri iken Resûlullâh Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* peygamber olduğunu kendi yöntemleriyle anlayınca Müslüman olarak Sahâbe-i Kirâm'a dâhil olmuş ve 43/663-64'te vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 91.

6 Dârimî, "Mukaddime", 2, nr. 8; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/174.

7 Ḥattā mażmūn-ı meẕkūr 'Abdullāh ibn-i Selām ile Ka'bü'l-Aḥbār'ıñ daḫi iḫbār-kerdesidir: — A, N

8 Hadîs rivayetiyle de tanınan İbn İshâk'ın (ö. 151/768) en önemli eseri *Sîretü İbni İshâk* adıyla da bilinen *Kitâbü'l-Megāzî*'dir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 91.

bālā-ḫırām-ı sāḥa-i efḍaliyyet olup ḥattā ḳabā-yı birr ü nevāl ve ridā-yı taḳvā-yı şerāfet-iştimāl, müfāḫaret-pīrā-yı iżāfetleri idiginden mā-ʿadā maʿdelet ü İslām ve Şerīʿat ü aḥkām ile erīke-pīrā-yı iclāl olmaḳda yegānelikleri daḫi rūşen-ger olmaġın hādi'l-muḍillīn ve muʿallimü'l-cāhilīn ve baʿde'n-nisyān meẕkūr ve ġıbbe't-tenkīr maʿrūf u meşhūr ve baʿde'l-ḳıl-le sebeb-i keşret ve ġıbbe'l-iftiḳār vesīle-i ġınā ve menfaʿat ve baʿde'l-fırḳa mūcib-i cemʿiyyet idikleri muḳarrerdir. Fe-lihāẕā iḫtilāf-ı ḳulūba i'tilāf ve teşettüt-i ehvā ve teferruḳ-ı umūra intiẓām lāzime-i meḥāsin-i aḫlāḳ-ı Seyyidü'l-Enām idigi mā-lā-kelām olup ümmet-i merḥūmeleri ḫayru'l-ümem idiginiñ daḫi şübūtı müsellemdir.[1] Ḥattā yine Tevrāt'da; 'Abdullāh es-Settār, Aḥmed el-Muḫtār, Mekkiyyü'l-mevlid, Medeniyyü'l-maḥtid ṣıfatlarıyla mevṣūfiyyetleri müṣbet ve ümmet-i merḥūmeleriniñ be-her-ḥāl Ḥammādūn-ı vaṣf-ı midḥat-maḳrūnıyla ferruḫ-fāl idikleri naḳl-kerde-i baʿżı ehl-i dirāyetdir.[2] Keyfe lā? **[N9b]** Mażmūn-ı āyet-i uḫrā üzre raḥmet-i bī-nihāye-i İlāhiyye muḳteżāsınca bu ümmete mebʿūṯ olan Nebiyy-i hüdā-beyyin, leyyin[3] ve Ra'ūfun bi'l-mü'minīn ve Raḥīmun 'ale'l-müttaḳīn idiklerin naṣṣ-ı āḫar[4] mübeyyin olup tünd-bād-ı şiddet ü ḫuşūnet bāʿiṯ-i tefrīḳ-i cemʿiyyet ve iʿtidāl-i hevā-yı sükūnet mūcib-i ülfet olmaġla saʿādet-ḫāne-i ḫulḳ-ı Muḥammedī maʿmūretü'l-eknāf-ı meḥāsin-i aḫlāḳ-ı emcedī idiginden mā-ʿadā bisāṭ-ı luṭf u semāḥat ü re'fet ile menāṭ-ı zīnet-i ṣadru'ṣ-ṣudūr-ı ḫilḳat idigi[5] menḳūl-i tāb-nāk-i Ḍaḥḥāk'dir.[6] Felā-cerem taʿẓīmen li'n-Nebiyyi'l-Ekrem, ümmetleri ḫıyār-ı ümem idigi [7]﴿أُمَّةً وَسَطاً﴾ vaṣfından müs-

1 Taberî, *Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, nşr. Ahmed Muhammed Şâkir, Kahire: 2000, c. XVII, s. 362; Zeylaʿî, *Tahrîcü'l-Ehâdîs ve'l-Âsâr*, nşr. Abdullâh b. Abdurrahmân es-Saʿd, Riyad: 1993, c. IV, s. 11, nr. 1337; Süyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, Beyrut: 1993, c. III, s. 580.

2 Dârimî, "Mukaddime", 2, nr. 7; ayrıca bkz. İbn Saʿd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. I, s. 360.

3 Burada "Sen onlara sırf Allah'ın lütfu sayesinde yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın hiç şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi. Onları affet, onların bağışlanmasını dile, iş hakkında onlara danış, karar verince de Allah'a güven. Doğrusu Allah kendisine güvenenleri sever." (Âl-i İmrân, 3/159) mealindeki âyet-i celîleye telmihte bulunulmuştur.

4 Burada "Andolsun, size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, müminlere karşı da çok şefkatli ve merhametlidir." (Tevbe, 9/128) mealindeki âyet-i celîleye telmihte bulunulmuştur.

5 idigi: eyledigi N

6 Tam adı Dahhâk b. Müzâhim el-Hilâlî (ö. 105/726) olup vaaz ve nasihatleriyle bilinen bir müfessir, rivayetleri dört *Sünen*'de yer alan bir muhaddis, âbid ve zâhid bir âlimdi. Akşam olunca ağlayıp: "Bugün Allah'ın huzuruna amellerimden nelerin götürüldüğünü bilmiyorum." dediği meşhurdur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 94.

7 "İşte böylece siz insanlara şahit olasınız, Peygamber de size şahit olsun diye sizi **aşırılıklardan uzak bir ümmet** yaptık. Biz bu yöneldiğin kıbleyi özellikle Resûl'e uyanlarla sırt çevirenleri açıkça ayırt edelim

tenbaṭ olup ḥattā āyet-i merḳūme-i i'cāz-pīrā efḍaliyyet-i Nebiyy-i Mükerrem ile faẓīlet-i ümmet-i ḫayriyyet-mu'lemi mu'lin ve mażmūn-ı meẕkūrı āyeteyn-i uḫreyeyn[1] daḥi mübeyyindir. Fe-lihāẕā Enbiyā-yı Kirām'dan her nebiyy-i ẕī-şānıñ ḳavmine aḥkām-ı risālet ve nübüvveti teblīġ ü beyānı tekrīmen li'n-Nebiyyi'l-Ekrem Ümmet-i Muḥammed'den istişhād ve ba'de şehādetihim 'atebe-i 'aliyye-i Resūl-i Kerīmü'ṭ-ṭaviyyeden tezkiye ile ḥüccetleri müstes'ad ve ḥücciyyetleri bürhān-ı ḳaṭ'-ı risālet-i Efḍalü'r-Rusül ile mü'eyyed idigi menḳūl-i aḫyār-ı ṣaḥīḥatü'l-aḫbārdır. Keyfe lā? Cenāb-ı Ḳatāde-i faẓl-hem-dem ve Zeyd bin Eslem[2] ve Ḥasan-ı Baṣrī-i feżā'il-efkenden naḳl-i ṣarīḥ ile müberhendir ki ol Mā-sadaḳ-ı ḳadem-i ṣıdḳ,[3] Ṣāḥib-i şefā'at ü rıfḳdır. Felā-cerem Ebū Sa'īd-i Ḫudrī ḳadem-i ṣıdḳıñ 'inde Rabbi'r-Raḥīm şefā'atden kināye idigin tefhīm edüp, Sehl-i Tüsterī raḥmet-i sābıḳa-i mūde'a fi'n-Nebī olmaġı daḥi terḳīm etmişdir. Bināberīn ol İmāmü'l-Mürselīn'iñ muḳtedā-yı ṣıddīḳīn ve şefī'-i rūz-ı pesīn ve sā'il-i mücāb-ı efḍaliyyet-mekīn idikleri taḥrīc-kerde-i İmām Tirmiẕī'dir.[4]

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslimā.

Faṣl-ı Ṣāliṣ

Ol Ser-levḥa-i risāle-i risāletiñ maẓhar-ı muḫāṭabe-i Rabbāniyye ve mevrid-i mülāṭafe-i Ṣamedāniyye idiklerin teẕerv-i dil-keş-ḫırām-ı beyāna bālā-pervāz-ı **[9a]** bī-bahānedir.[5]

Ezcümle i'zāzen li'n-Nebiyyi'l-Celīl levḥa-pīrā-yı tenzīl olan ﴿عَفَا اللَّهُ عَنْكَ﴾[6] naṣṣ-ı cemīli Ebū Muḥammed-i Mekkī te'vīlince delālet-pīrā-yı

diye belirledik. Bu, Allah'ın hidayet verdiği kimselerden başkasına elbette ağır gelecektir. Allah imanınızı asla zayi edecek değildir. Çünkü Allah insanlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir." Bakara, 2/143.

1 Nisâ, 4/41; Hacc, 22/78.

2 Tam adı Ebû Abdillâh Zeyd bin Eslem el-Adevî (ö. 136/753) olup ünlü zâhidlerdendir. Mescid-i Nebevî'de ders vermiş olan bu zatın *Kütüb-i Sitte*'de rivayetleri yer almaktadır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 97.

3 Burada "İçlerinden bir adama "insanları uyar ve iman edenlere Rab'leri katında kendileri için bir doğruluk makamı bulunduğunu müjdele" diye vahyetmemiz, insanlar için şaşılacak bir şey mi oldu ki o kâfirler, "Bu elbette apaçık bir sihirbazdır" dediler?" (Yûnus, 10/2) mealindeki âyet-i kerîmeye telmihte bulunulmuştur.

4 Tam adı Muhammed b. Alî et-Tirmizî (ö. 320/932) olup "Hakîm-i Tirmizî" diye tanınan ünlü sûfîdir. 291 hadîsi tasavvufî açıdan şerh ettiği *Nevâdirü'l-Usûl fî Ma'rifeti Ahbâri'r-Resûl* başta olmak üzere zühd hayatıyla ilgili pek çok eser kaleme almıştır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 99.

5 beyāna bālā-pervāz-ı bī-bahānedir: beyāna bālā-pervāz gāh bī-bahānedir N

6 **"Allah, seni affetsin!** Doğru söyleyenler sana iyice belli olup, yalancıları bilinceye kadar beklemeden niçin onlara izin verdin?" Tevbe, 9/43.

iftitāḥ-ı kelām-ı Resūl-i Mükerrem ve inbā-efken-i taʿẓīm-i ẕāt-ı sütūde-simāt-ı Nebiyy-i Muḥterem'dir. Ḥattā ḳable ẕikri'ẕ-ẕenb inşā ve iḫbār-ı ʿafv-ı Cemīl tebcīlen li'n-Nebiyyi'l-Celīl rātibe-ṭırāz-ı tenzīl idigi tefsīr-i ʿAvn bin ʿAbdullāh'da[1] merḳūm ve heybet-i ḫiṭāb-ı [2]﴿لِمَ أَذِنْتَ لَهُمْ﴾'dan rūnümā olan ḥāli min evveli'l-emr defʿ içün taḳdīm-i edāt-ı ʿafv ile maẓhar-ı ḫiṭāb-ı müsteṭāb olmaları ʿiẓam-ı şān-ı Nebiyy-i Kerīm'i tefhīm idigi manṭūḳ-ı Semerḳandī'den daḫi mefhūmdur. Pes ẓāhir-i āyet-i kerīmeden müstefād olan ḥāleti ṣadr-ı āyet-i merḳūme dāfiʿ idigi ṣıḥḥat-resdir. Felā-cerem menḳūl-i ḥikmet-niṣāb-ı mü'ellif-i kitābdır ki ḳavlen ve fiʿlen ḫīn-i teʿāṭī-i muḥāverede ol Rā'iż-i zimām-ı raḫş-ı hidāyet ve Yekke-süvār-ı ʿarṣa-i şefāʿatiñ [N10a] vādī-i ʿunṣur-ı maʿārif-i ḥaḳīḳiyye ve meydān-ı ravżatü'l-ʿirfān-ı umūr-ı dīniyye ve dünyeviyyede ādāb-ı Ḳur'ān-ı bāhirü'l-lemeʿān ile te'eddübleri muḳarrer olmaġın bi'ẕ-ẕāt Rabbü'l-Erbāb maʿa istiġnā'ihī ʿan külli şey'in terfīʿan şāni'n-Nebiyyi'l-Ekrem ḳable şā'ibeti'l-ʿitāb ẕikr-i ʿafv-ı müsteṭāb ile gül-zār-ı ḫāṭır-ı hüdā-me'āṣirlerin şādāb buyurdığı müsellemdir. Ve baʿde-ẕālik, Cenāb-ı Münʿim-i Ḳadīm ol Medār-ı dā'ire-i tenʿīm ʿaleyhi efḍalü't-teḥāyā ve etemmü't-teslīmi eṭvār-ı Ḳureyş'e elīf yāḫud hem-ṭabʿ-ı Ṣaḳīf ḳılmaḳdan taḫlīṣ ve ḫuṭṭa-i ḥaḳḳāniyyetde maḳdem-i hidāyet-tev'emlerin teṣbīt ile iʿzāz ve tekrīme taḫṣīṣ buyurmuşdur. Ḥattā ʿinde'l-mütekellimīn ḥażerāt-ı Enbiyā-yı maʿālī-ḳarīne ʿitāb-ı Rabbü'l-Erbāb baʿde bürūzi'ẕ-ẕenb ṣūret-nümā iken Peyġamber-i hüdā-pervere ḳable ẓuhūri'ẕ-ẕenb yaʿni ḳable terki'l-evlā ḫiṭāb-ı re'fet-āmāde kemāl-i nezāhetlerin ifāde ve tekrīm-i ʿaẓīmlerin[3] icādedir. Zīrā ḳable ẕikrü'l-muʿātebe ṣebāta iġrā ile muḫāṭaba ber-vech-i eblaġ ʿināyet-i mevhūbedir. Keyfe lā? Evvel-i ʿitābda beyān-ı berā'et ve ṭayy-ı taḫvīf ile ibrāz-ı emānet celālet-i şān-ı maʿālī-menziletlerin iʿlāmdır. Binā'enʿaleyh, şāhid-i şān-ı hüdā-nişānlarında mesmūʿa olan aḳvāl-i ḥüzn-engīze ibrāz-ı ʿālemiyyet-i sümüvv-i rütbe-i Nebiyy-i sütūde-ḫaṣleti dem-sāz idigi bī-minnetdir. Ḥattā Ebū Cehl-i cehālet-muʿlemiñ ẕimmet-i Nebiyy-i Ekrem'i şā'ibe-i kiẕbden tebri'esi tekẕīb-i mā-cā'e bihi mūcib ve bāʿiṣ-i nüzūl-i āyet-i iʿcāz-müterettib olmuşdur. Yāḫud tekdīr-i ḳavmi bāʿiṣ-i ḥüzn oldığın

1 Avn bin Abdullâh el-Kûfî (ö. 110/728), ilk devrin muhaddis, fakîh ve zâhidlerindendir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 99.

2 "… niçin onlara izin verdin?" Tevbe, 9/43.

3 kemāl-i nezāhetlerin ifāde ve tekrīm-i ʿaẓīmlerin: kemāl-i nüzhetlerini ifāde ve tekrīm-i ʿaẓīmleri N

Cibrīl-i emānet-pervere naḳl-āver ve Ḥāmil-i vaḥy-i mübīn daḥi medlūl-i āyet-i kerīme üzre tesliyet-güster olup ba'dehū nüzūl-i fermūde-i mükerreme ile muvaḳḳar olmuşlardır. Pes ol Ṣādıḳu'l-Va'di'l-Emīn 'aleyhi ṣalavātu'l-Melikü'l-Mu'īn'iñ ṣadāḳati 'inde ḳavmihī muḳarrer ve ḳable'n-nübüvve daḥi emānet ile mevṣūfiyyeti eşher idiginden nāşī āyāt-ı İlāhiyye'yi cāḥıdīn, vaṣf-ı ẓālimīn ile meẕmūmīn oldıġı ḳavlen ve i'tiḳāden ṣadāḳat-i Resūl-i bihīni mübeyyindir.

İmdi bu bābda āyet-i kerīme-i hidāyet-ḳarīn zīb-i menzi'-i laṭīf ü güzīndir ki bi'ẕ-ẕāt Cenāb-ı Kibriyā'nıñ ẕimmet-i Nebiyy-i nebīhi vaṣmet-i kiẕbden tenzīhi muḥaḳḳaḳ ve gerden-i mükeẕẕibīni ḥaḳīḳaten ẓulm olan cüḥūd-ı āyāt-ı beyyināt ile muṭavvaḳ **[9b]** buyurup zümre-i cāḥıdīn ﴿ظَالِمِيٓ أَنفُسِهِمْ﴾[1] vaṣfıyla meẕemmet-ḳarīn ve Enbiyā-yı sālifīn maẓhar-ı tekẕīb-i ḳavm-i cāhilīn idigin tebyīn eyleyen āyet-i uḥrā daḥi üns-āver-i Resūl-i Güzīn'dir. Ḥattā [2]﴿لَا يُكَذِّبُونَكَ﴾ kelime-i celīlesin bi't-taḫfīf ḳırā'at[3] ta'diyet-sāz-ı 'adem-i taṣyīr-i kiẕb olmaġla cāḥıdīn, kiẕb-i Resūl-i Güzīn'i ġayr-ı ḳā'ilīn, belki tekẕīb-i āyāt-ı beyyināt ile ẓālimīn idikleri müstebīn olup yāḥud 'inde'l-Kisā'ī[4] ve'l-Ferrā[5] muḳteżā-yı ta'diye 'an-i'tiḳādin tekẕībin 'ademiyle tekẕīb-i lisānınıñ vücūdın tebyīn eyledigi **[N10b]** gibi müşeddeden ḳırā'atde daḥi kiẕbe 'adem-i nisbet rū-nümā yāḥud tekẕīb lā-'an-i'tiḳādin ṣūret-peymādır. Pes 'alā eyyi taḳdīrin kāne, āyet-i meẕkūre ile elṭāf-ı İlāhiyye'ye maẓhariyyet ḫaṣā'iṣ-i Resūl-i 'Ālī-Ḥażret'den idigi 'ayān ve Enbiyā-yı sālifīn esāmī-i şerīfeleriyle[6] maẓhar-ı ḫiṭāb-ı 'izzet iken Ḥażret-i Resūl-i hidāyet-ḫaṣlet[7] ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾ ve[8] ﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ﴾ ve[9] ﴿يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ﴾ ve

1 **"Kendilerine zulmetmekteler iken** meleklerin canlarını aldığı **kimseler** var ya, melekler onlara şöyle derler: "Ne durumdaydınız? (Niçin hicret etmediniz?)" Onlar da, "Biz yeryüzünde zayıf ve güçsüz kimselerdik" derler. Melekler, "Allah'ın arzı geniş değil miydi, hicret etseydiniz ya!" derler. İşte bunların gidecekleri yer cehennemdir. O ne kötü varış yeridir." Nisâ, 4/97.

2 "Ey Muhammed! Biz çok iyi biliyoruz ki söyledikleri elbette seni incitiyor. Onlar gerçekte **seni yalanlamıyorlar;** fakat o zalimler Allah'ın âyetlerini inadına inkâr ediyorlar." En'âm, 6/33.

3 Tahfiffle okunuşu şöyledir: "*Yukẕibūneke* (Seni yalancı saymıyorlar.)"

4 Asıl adı Ebu'l-Hasen Alî b. Hamza el-Kisâ'î el-Kûfî (ö. 189/805) olup yedi kıraât imamından biri ve nahiv âlimidir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 103.

5 Asıl adı Yahyâ b. Ziyâd el-Absî (ö. 207/822) olup Arap dili ve tefsir âlimidir. Ferrâ, İmâm-ı A'zam'ın meşhur talebesi İmâm Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî ile de teyze çocuğudur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 103.

6 şerīfeleriyle: şerīfeleri N

7 "Ey Nebî!" Ahzâb, 33/45 ve 59; Enfâl, 8/64 ve 65; Tevbe, 9/73 vd.

8 "Ey Resûl!" Mâ'ide, 5/41 ve 67; Mü'minûn, 23/51 vd.

9 "Ey örtünüp bürünen (Peygamber!)" Müddessir, 74/1.

﴿يَا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ﴾[1] ‘unvān-ı celālet-nişānıyla maẓhar-ı tekrīmāt-ı celiyye ve maṣdar-ı taʿẓīmāt-ı seniyye idigi bī-minnetdir.

Ṣallallāhu ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Rābiʿ

Ol Erīke-nişīn-i efḍaliyyetiñ ‘iẓam-ı ḳadr-i muʿtenā-bihleri Kelām-ı Ḳadīm’de muḳsamun-bih olmaġla rehīn-i rātibe-i ‘ulüvv idiklerin muʿlindir.

Ezcümle fermūde-i Īzed-i Aḳdes olan Kelām-ı Ḳadīm-i muḳaddesden ﴿لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ﴾[2] āyet-i iʿcāz-nümūnı ol Rātibe-ṭırāz-ı ekremiyyetiñ inbā-āver-i celālet-i şān-ı saʿādet-maḳrūnıdır ki müddet-i ḥayāt-ı Risālet-perverleri ḳasem ile muṣadder ve ḥālet-i merḳūme aʿlā-yı merātib-i tevḳīr idigi muḳarrerdir. Pes ‘ömr, fi’l-aṣl maẕmūmü’l-ʿayn[3] iken keṣret-i istiʿmāl ile taḫṣīlen li’t-taḫfīf meftūḥu’l-ʿayn olup medḫūl-i lām-ı ḳasem olmaġla beḳā-yı Muḥammedī yāḫud ‘ayş-ı Nebevī yāḫud ḥayāt-ı Muṣṭafaviyye’ye sevgend ile Allāhu aʿlem murād-ı Rabb-i Erḥam beyān-ı nihāyet-i taʿẓīm ve tibyān-ı ġāyet-i tekrīmdir. Fe-lihāẕā mecmūʿ-ı maḫlūḳāt beyninde ‘indallāhi’l-Vedūd vücūd-ı hüdā-nümūd-ı Resūl-i mesʿūddan ekrem-i maḫlūḳ maʿdūm olup ẕāt-ı raḥmet-simāt-ı Muḥammedī’den mā-ʿadāda ḳasem-i İlāhī maʿlūm olmamaġla ekremiyyet-i Nebiyy-i Mükerrem mefhūm oldıġı merviyy-i İbn-i ʿAbbās[4] ve rivāyet-i mezbūre Ebū Cevzā’dan[5] daḫi vürūd ile ṣıḥḥat-istīnāsdır. Keyfe lā?[6] ﴿يٰسٓ (١) وَالْقُرْاٰنِ الْحَكِيمِ﴾ naṣṣ-ı celīlinde “يٰسٓ/*Yā Sīn*” ile Cenāb-ı Resūl-i hüdā-nihād murād oldıġı ‘inde’r-Rabbi’l-Müteʿāl, Peyġamber-i hüdā-işṭimāl esmā-i ‘aşere ile müteḫaṣṣaṣu’t-tesmiye ve ism-i meẕkūr[7] “طٰهٰ/*Ṭāhā*”-miṣāl cümle-i esāmī-i ‘aşereden bir şāhid-i zībende-seciyyedir ki “yā seyyid” maʿnāsını müteżammın ve mā-

1 “Ey örtünüp bürünen (Peygamber!)” Müzzemmil, 73/1.

2 “(Ey Resûlüm!) Ömrüne andolsun ki onlar (şehvetten) gözleri dönmüş hâlde, sarhoşlukları içinde bocalayıp duruyorlardı.” Hicr, 15/72.

3 maẕmūmü’l-ʿayn: maẕmūnü’l-ʿayn N

4 Ebû Nuʿaym el-İsfahânî, *Delâ’ilü’n-Nübüvve*, s. 63, nr. 21; Heysemî, *Buğyetü’l-Bâhis*, II/872, nr. 934.

5 Ebû Cevzâ (ö. 83/702); Hz. Âişe, İbn Abbâs ve Ebû Hüreyre -*radıyallâhu anhum*- gibi sahâbîlere talebelik etmiş olup rivayetleri *Kütüb-i Sitte*’de yer alan Basralı zâhid ve muhaddistir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 105.

6 “(1-4) **Yâ Sîn. (Ey Muhammed!) Hikmet dolu Kur’ân’a andolsun ki,** sen elbette dosdoğru bir yol üzere (peygamber) gönderilenlerdensin.” Yâsîn, 36/1-2.

7 “Tâ Hâ.” Tâhâ, 20/1.

bihi'l-ḫiṭāb Seyyidü'l-Kevneyn-i hüdā-mu'lindir. Ve 'inde İbn-i 'Abbās "yā insān" ma'nāsına ẕāt-ı sütūde-simāt-ı Nebiyy-i Ẕī-şān murād ve 'inde'l-ba'ż esmā-i İlāhiyye'den bir ism-i muḳsamun-bih-i pākīze-nejāddır. Ve 'inde'z-Zeccāc[1] "Yā Muḥammed" ma'nāsına idigi daḫi ḳavl-i mümehhid ve ma'nā-yı merḳūm Cenāb-ı Ka'b'ıñ ḳable ḫalḳi's-semāvāti ve'l-arż bi-elfey 'āmin ẕāt-ı nübüvvet-simāt-ı Seyyidü'l-Enām ism-i merḳūm ile be-nām ve mā-bihi'l-ḳasem-i pür-ikrāmdır demesiyle ṣıḥḥat-mevsūm olup **[10a]** taḳdīr-i meẕkūr üzre Ḳur'ān-ı Ḥakīm ile ḳasem ba'de'l-ḳasem nihāyeten ta'ẓīm-i Nebiyy-i Ekrem'dir. Ḥattā nidā ma'nāsı taḳdīrince daḫi ḳasem bi'l-Ḳur'ān taṣdīḳ-i risālet-i Nebiyy-i Ẕī-şān'ı taḥḳīḳ ve şehādet 'ale'l-hidāyeti-ni tenmīḳ olup Cenāb-ı Resūl-i hidāyet-müṣūl delīl-i celīl-i vaḥy ü tenzīl ile 'ibād-ı[2] sütūde-nihādı ṭarīḳ-i mūṣılü'l-maḳṣūda hādī-i ekmel ve Resūl-i Ṣādıḳ ve mufaḍḍal idigi ḳasemün bi'l-ism ve'l-Kitābü'l-[N11a]münezzel ile müdellel olur. Fe-lihāẕā ber-minvāl-i merviyy-i sābıḳ, "yā seyyid" ma'nāsını mülāḥaẓa müteḥaḳḳıḳ olıcaḳ, [3](أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ اٰدَمَ) ḥadīṯ-i şerāfet-hem-demince nām-ı Nebiyy-i Ekrem naṣṣ-ı mükerremde mā-bihi'l-ḳasem idigiyle Ẕāt-ı Risālet-mu'lemleriniñ menār-ı efḍaliyyet ve ekremiyyetde 'alem oldıġı ḳavl-i ṣıḥḥat-intiḳāş, yādigār-ı ḫāme-i efāżıl-pesend-i Naḳḳāş'dır.[4]

Bināberīn [5]﴿لَآ أُقْسِمُ بِهَـذَا الْبَلَدِ (١) وَأَنْتَ حِلٌّ بِهَـذَا الْبَلَدِ﴾ fermūde-i mümeccedinde 'inde ba'ża'l-müfessirīn ṣūret-i edāt-ı nefyde vāride olan kelime-i "لَآ/*lā*"da elif-i zā'ide ve daḳīḳa-i ḥulūl-i şerāfet-müṣūl-i Resūl-i hüdā-vuṣūl ḳasemun bi'l-belede 'ā'ide idigi cilve-ger ve 'inde ba'ża'l-āḫar maḥalliñ muḳsemun-bih olması ḥālliñ vücūdına menūṭ ve 'ademi 'ademine mer-būṭ idigi muḳarrerdir. Ve 'inde ba'ża'l-efāżıl nefy-i ḳasem bi'l-beled iṣbāt-ı ḳasem-i bi'n-Nebiyyi'l-Emced'i kāfil ve 'inde ba'ża ehli's-siyāde kelime-i لَآ

1 Asıl adı İbrâhîm b. Muhammed olup "Zeccâc" kendisinin lakabıdır (ö. 311/923). Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 106.

2 'ibād-ı: 'ibādet-i N

3 "Âdemoğlunun efendisi benim." Ebû Dâvûd, "Sünnet", 13, nr. 4673; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/540.

4 Asıl adı Ebû Bekr Muhammed b. Hasen el-Mevsılî'dir (ö. 351/962). Mesleği bina süslemek olduğu için "Nakkāş" lakabıyla tanınmış olup aynı zamanda bir kırâat âlimidir. Tefsir ve kırâat ilimlerine dair birçok eseri bulunan Nakkāş'ın *Şifâ'ü's-Sudûr* adlı Kur'ân-ı Kerîm tefsiri günümüze ulaşmıştır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 107.

5 "(1-4) **Sen bu beldedeyken bu beldeye (Mekke'ye),** babaya ve ondan meydana gelen çocuğa **yemin ederim ki** biz insanı bir sıkıntı ve zorluk içinde (olacak ve bunlara göğüs gerecek şekilde) yarattık." Beled, 90/1-2.

zā'ide ve Mekke-i Mükerreme'den kināye olan "beled"iñ muḳsamun-bih olması ḥulūl-i Nebiyy-i Ekrem'e mebnī ve kelime-i celīle-i "حِلٌّ/*ḥillun*" taḥlīl-āver-i ef'āl-i Resūl-i bī-ġıl idigine mübtenādır. Ḥattā vāsıṭa-i ḥall-i 'aḳd-i eşkāl olan Vāsiṭī'den[1] naḳl-kerde-i ḳalem-i mu'ciz-raḳam-ı mü'ellif olan ma'nā ki muḳsamun-bih olan *beled*den murād ḥayāt ve memāt-ı Nebeviyye ile şeref-yāfte olan Medīne-i ẕātü'l-is'āddır. Lākin sūre-i mezbūreniñ Mekkiyye idigi muḳarrer olmaġla bāb-ı ṣıḥḥat-i ma'nā-yı evvel duḫūl-i telaḳḳī bi'l-ḳabūl içün meftūḥ idigi rūşen-gerdir. Binā'en-'aleyh, ﴿وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ﴾[2] naṣṣ-ı belāġat-mekīninde *beled*den Mekke-i Mükerreme murād ve medār-ı emāneti Resūl-i Kibriyā'nıñ mekāneti idigi naḳl-kerde-i men lehu'l-i'timāddır. Fe-lihāẕā[3] ﴿وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ﴾ naṣṣ-ı celīlinde *vālid*den Ḥażret-i Ebi'l-Beşer irādesine naẓar ile daḫi merreten ba'de merretin vücūd-ı fā'iżi'l-cūd-i Nebiyy-i Mükerrem mā-bihi'l-ḳasem olmaġla mu'aẓẓamdır. Zīrā Ḥażret-i Terkīb-bend-i ḫalḳ u īcādıñ Ḳur'ān-ı Kerīm-i i'cāz-müfādında[4] ﴿الٓمٓ (١) ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ﴾ fermūde-i mükerremesinde egerçi İbn-i 'Abbās-ı feżā'il-istīnās ve sā'ir fuḥūl tefsīrinden menḳūl oldıġı üzre ma'nā-yı ḳasem ṣūret-nümā idigi müsellemdir. Ammā Sehl-i Tüsterī, *elif*den İlāh ve *lām*dan Cibrīl-i emānet-destgāh ve *mīm*den Muḥammed-i Risālet-penāh irādesiyle ma'nā-yı ta'ẓīm-i Nebiyy-i Kerīm'i tefhīm etmekle naṣṣ-ı merḳūmuñ te'vīl-i celīlin bu ṭavr-ı menī'u'l-ġavr üzre terḳīm etmişdir. Keyfe lā? Cenāb-ı Rabb-i Celīl'iñ, Cibrīl-i Emīn'i bezmgāh-ı Risālet-penāh 'aleyhi efḍalü ṣalavāti'l-İlāh'a Ḳur'ān-ı münzel ile tenzīli reyb ü şübheden berī ve ma'nā-yı mezbūr Semerḳandī'niñ daḫi menḳūl-i ṣıḥḥat-güsteridir. Pes 'ale'l-vechi'l-evvel berāy-ı[5] iṯbāt-ı ṣıdḳ-ı Ḳur'ān nefy-i reybe ḳasem ve ism-i Nebiyy-i Muḥterem **[10b]** muḳārin-i ism-i Rabb-i Erḥam olmaġla ta'ẓīm-i Resūl-i Ekrem daḫi kemā fi'l-vechi'ṯ-ṯānī müsel-

1 "İbnü'l-Fergānî" diye de bilinen ve Ferganalı olan bu sûfî âlimin tam adı Ebû Bekr Muhammed b. Mûsâ el-Vâsitî (ö. 331/942) olup Cüneyd-i Bağdâdî'nin müridlerindendir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 109.

2 "Ve bu güvenli şehre (Mekke'ye) andolsun ki ..." Tîn, 95/3.

3 "(1-4) Sen bu beldedeyken bu beldeye (Mekke'ye), **babaya ve ondan meydana gelen çocuğa yemin ederim ki** biz insanı bir sıkıntı ve zorluk içinde (olacak ve bunlara göğüs gerecek şekilde) yarattık." Beled, 90/3.

4 **"Elif Lâm Mîm. Bu, kendisinde şüphe olmayan kitaptır.** Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için yol göstericidir." Bakara, 2/1-2.

5 berāy-ı: — N

lemdir. Ve ba'de hāẕihi'l-'ināye [1]﴿قٓ وَالْقُرْاٰنِ الْمَجِيدِ﴾ naṣṣ-ı ḥamīdinde rūnümā olan "ق/*kāf*" ḳuvvet-i ḳalb-i Nebevī'den kināye ve müşāhede ve muḫāṭaba-i Rabbü'l-Erbāb'a maḥalliyyete delālet eyleyen ḳuvvet-i ḳudsiyye-i Nebeviyye **[N11b]** mūcib-i 'ulüvv-i şān-ı Muṣṭafaviyye idigin beyān ile muḳsamun-bih olmaḳ ta'ẓīm-i bī-nihāyedir. Ve 'inde'l-ba'ż'ı'l-āḫar ism-i Ḳur'ān yāḫud esmā-i İlāhiyye'den bir ism-i celīlü'ş-şān idigi muḥarrer olup iḥāṭa-sāz-ı ḥudūd-ı arż olan cebeliñ ismi idigi daḫi musaṭṭardır. Ve ba'de ẕālike't-taḥḳīḳ [2]﴿وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَى﴾ naṣṣ-ı celālet-iḥtivāsında tenmīḳ olunan lafẓ-ı "نَجْم/*necm*"den keẕālik ḳalb-i Ḥażret-i Nebiyy-i beyyinü'r-reşād murād ve nūr-ı nübüvvet ile inşirāḥ-ı ṭaviyyet ve inḳıṭā' 'an-ġayrillāh ile nihād-ı hidāyet-ittiḥādlarındaki şafvet kelime-i celīle-i "هَوَى/*hevā*"dan müstefād idigi tefsīr-i İmām Ca'fer-i feżā'il-perverde muḥarrerdir. Felihāẕā [3]﴿وَالْفَجْرِ (١) وَلَيَالٍ عَشْرٍ﴾ naṣṣ-ı rehīnü'l-faḫrinde "فَجْر/*fecr*"den murād tefeccür-i enhār-ı īmāna mecrā olan Muḥammed Muṣṭafā 'aleyhi şerā'i-fü't-teḥāyā idigi mīzāb-ı ḫāme-i İbn-i 'Aṭā'dan zülāl-āsā cārī ve sīr-āb-sāz-ı ravża-i tefsīr idigi reybden 'ārīdir.

Ṣallallāhu te'ālā[4] *'aleyhi ve selleme teslimā.*

Faṣl-ı Ḫāmis

'İndallāhi'l-Meliki'l-Müte'āl[5] mekānet ile celālet-i şān-ı pür-iclāllerine ḳasemi müteżammın olan āyāt-ı i'cāz-iştimāl beyānındadır.

Ezcümle sūre-i kerīme-i [6]﴿وَالضُّحَى﴾ ol Ḫūrşīd-i evc-gāh-ı Baṭḥā'nıñ leme'āt-ı medāyiḥ-i celīlelerin iḥtivā ile pertev-endāz-ı tekrīmāt-ı şettādır. Ma'lūm-ı taṣaffuḥ-sencān-ı kütüb-i mu'teberedir ki, li-'öẕrin terk-i ḳıyām-ı leyāl zen-i mel'anet-efken-i Ebī Leheb'iñ maḳāl-i izdirā-iştimāline bādī yāḫud eṣnā-yı fetret-i vaḥyde müşrikīniñ zebān-dırāzī-i ḳīl ü ḳāli mütemādī idigi, sebeb-i nüzūl-i sūre-i mükerremedir. Bu münāsebet ile

1 "(1-2) **Kāf. Şerefli Kur'ân'a andolsun ki** kâfirler, aralarından bir uyarıcının gelmesine şaştılar ve şöyle dediler: "Bu tuhaf bir şeydir!" Kāf, 50/1.

2 "(1-2) **Battığı zaman yıldıza andolsun ki,** arkadaşınız (Muhammed haktan) sapmadı ve azmadı." Necm, 53/1.

3 "Tan yerinin ağarmasına andolsun. On geceye andolsun". Fecr, 89/1-2.

4 te'ālā: ─ N

5 'İndallāhi'l-Meliki'l-Müte'āl: 'İnde'l-Meliki'l-Müte'āl N

6 "Yemin olsun kuşluk vaktine." Duhâ, 93/1.

ba‘żı şurūḥ-ı ***Şifā***’da masṭūr olan daḳīḳa-i enīḳa ḳurṭa-i gūş-ı müstemi‘īn olmaġa lāyıḳ-terīndir ki fetret-i vaḥyden murād Cibrīl-i Emīn’iñ bezmgāh-ı hidāyet-penāh-ı Nebiyy-i Güzīn’den ḳaṭ‘-ı rişte-i tereddüdi degil, belki te’aḫḫur-ı nüzūl-i Ḳur’ān-ı beyyinü’r-reşāddır. Zīrā ‘alā-ḳavlin ba‘de ṣelāṣe sinīn ve ‘alā-ḳavlin ba‘de seneteyn ve nıṣf nūr-ı Ḳur’ān-ı bāhirü’l-leme‘ān ināre-baḫş-ı derūn-ı İslāmiyān oluncaya degin her-bār pīrāmen-i şem‘-i bezm-i nübüvvetde Cibrīl-i emānet-diṣār pervāne-vār devvār idigi cāy-ı inkār degildir. Pes maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitābdır ki, gül-zār-ı sūre-i mezbūrede ser-zede-i ravża-i tenzīl olan gül-ġonçe-i zībende-ma‘nā-yı nihāl-i tebcīl şeş-cihetden zīver-i destār-ı erbāb-ı iẕ‘ān-cezīldir.

Evvelā; ba‘de’l-ḳasem bi-Rabbi’d-ḍuḥā ‘iẓam-ı meberret-i Cenāb-ı Bedrü’d-dücāyı inbā ve ṣāniyen; [1]﴿مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلٰى﴾ ḳavl-i i‘cāz-intimāsından ‘adem-i tevdī‘ ve nefy-i “قَلٰى/*ḳalā*” ile iṣbāt-ı ikrām-ı Resūl-i mekārim-pīrā rū-nümā oldığından mā-‘adā ba‘de’l-ıṣṭıfā ‘adem-i ihmāl-i tebcīl-i Nebiyy-i Mükerrem’i inhā ve ṣālişen; [2]﴿وَلَلْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لَكَ مِنَ الْاُولٰى﴾ fermūde-i vālāsınca elbise-i kerāmāt-ı dünyeviyye ile bālā-yı tekrime-i Resūl-i Ekrem ṭāḳa-i ma‘ālī-biṭāḳa-i a‘le’l-e‘ālī ile mu‘lem iken berter ez-taṣavvur u iẕ‘ān i‘dād-kerde-i ẕi’l-mevāhibi’s-seniyye olan tena“umāt-ı **[11a]** uḫreviyye-i ebediyyü’l-‘unvān ile ‘inde’r-Rabbi’r-Raḥīm maẓhar-ı ‘avāṭıf-ı behiyye idiklerin tefhīm yāḫud tena“umāt-ı **[N12a]** dünyeviyyeden bihbūd-ı Maḳām-ı Maḥmūd ile ṣāḥib-i şefā‘at-i ‘uẓmā idikleri ta‘līm buyurılup rābi‘an; cāmi‘-i ṣufūf-ı kerāmāt-ı evfā ve miḥrāb-ı vücūh-ı envā‘-ı in‘āmāt-ı şettā ve ziyāde olan [3]﴿وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضٰى﴾ fermūde-i i‘cāz-icādesi ma‘nā-yı irżā bi’l-fevz fi’d-dünyā ve’l-ibānetü fi’l-uḫrāyı ifādede tekrīm-peymā yāḫud ṣāḥib-i Ḥavż-ı Kevṣer ve şefā‘at-i kübrāya maẓhar idiklerin inbāda i‘cāz-pīrādır. Ḥattā ba‘żı āl-i şerāfet-iştimālden[4] cilve-ger-i mināṣṣa-i rivāyet olan maḳāl-i pür-behcet-i ṣādī-baḫş-ı derūn-ı ümmetdir ki āyet-i mezbūre-i seniyye ercā-yı āyāt-ı Ḳur’āniyye’den olup ümmetden hīç ferdiñ duḫūl-i nār ile pür-derd olması marżiyy-i Nebiyy-i Emced degil idigin ifā-

1 “Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı.” Duhâ, 93/3.

2 “Elbette işin sonu senin için öncesinden daha hayırlı olacaktır.” Duhâ 93/4.

3 “Şüphesiz Rabbin sana verecek ve sen de hoşnut olacaksın.” Duhâ, 93/5.

4 Bu zatın Hz. Alî *-radıyallâhu anh-* olduğu kaydedilmektedir. Bkz. Ebû Nu‘aym, *Hilyetü’l-Evliyâ*, Beyrut: 1984, c. III, s. 179. Alî el-Kārî ise (bkz. *Şerhu’ş-Şifâ*, c. I, s. 86) onun Muhammed ibnü’l-Hanefiyye’nin oğlu Hasan olduğunu söylemektedir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 115.

de-perverdir. Ḫāmisen; baḳıyye-i sūre-i mübārekeden Ẕāt-ı Risālet-simātlarınıñ hādī ve mehdī ve maẓhar-ı ālā-i Rabb-i Mübdī idikleri ṣūret-nümā olup iġnā-i İlāhī ile gencīne-i ḳalb-i mübārekleri leb-rīz-i cevāhir-i ġınā ve ḳanā'at ve hālet-i yütmlerinde yed-i ḳudret imāle-sāz-ı meveddet olmaġla kifāyet-i 'amm-i şefḳat-pīrālarında īvā yāḫud 'ināyet-i Ṣamedāniyye me'vā buyurduḳları hüveydādır. Yāḫud lafẓ-ı *yetīm* ferdiyyetden kināye ve īvā ıṣṭıfālarına işāret-i 'aliyyedir. Yāḫud hādī-i muḍillīn ve muġnī-i 'ā'ilīn ve me'vā-yı yetāmā ḳılındıḳları ḥālde vicdān ve ıṣṭıfā ile maẓhar-ı minen-i lā-yuḥṣā idiklerinden hemvāre riḥāl-i ikrāmları tevdī'-i maḥaṭṭ-ı ihmāl ḳılınmadıġın i'lān ve ba'de'l-iḫtiṣāṣ bi'l-ıṣṭıfā' ve'r-risāle taṣavvur-ı "قَلٰى/*ḳalā*" ḳarīnü'l-izāle idigin beyāndır. Ve sādisen; teẕkīr-i elṭāf ve taḥdīṣ-i ni'am ve i'ṭāfa vürūd-ı emr-i Rabbānī şemere-i şecere-i iḥsān-ı cāvidānīdir ki işā'a-i minen-i Rabbāniyye edā-yı şükr-i ni'am-ı Ṣamedāniyye idigi ḫāṣṣaten Ẕāt-ı Risālet-penāha ve 'āmmeten 'ibādullāha ta'līm buyurulmuşdur. Ġıbbe hāẕā tebcīlen li'n-Nebiyyi'l-esnā [1]﴿وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَى﴾ ḳavl-i belāġat-iḫtivāsından daḫi ta'ẓīm-i Resūl-i mekārim-pīrā rū-nümādır. Ḫattā 'inde ekşer-i erbābi't-tefsīr "نجْـم/*necm*"den ẓāhir-i ma'nā murād ve mā-ba'di medīḥa-i ẕāt-ı sütūde-ṣıfāt-ı Resūl-i mekārim-nihāddır. Ve 'inde ba'ẓı ehli'r-reşād, *necm*den ḳalb-i Nebiyy-i Ẕī-şān müstefād olmaġla ta'ẓīm ba'de't-ta'ẓīmdir. Bināberīn [2]﴿اَلنَّجْـمُ الثَّاقِـبُ﴾ naṣṣ-ı celālet-menāḳıbında daḫi *necm*den ẕāt-ı münevverlerin irāde şeref ü faẓl-ı Nebiyy-i mufaḍḍal-ı zībende-icādedir.

Ma'a-ẕālik āyāt-ı mezbūreden lā-tu'addu ve lā-tuḥṣā ma'ānī-i şerāfet-müdānī-i medāyih-i Resūl-i Ṣamedānī cilve-peymādır. Ezcümle ol Hādī-i ümmet ve Bādī-i raḥmetiñ münezzehün 'ani'l-hevā ve ṣādıḳun fī mātelā ve vesāṭet-i Cibrīl-i şedīdü'l-ḳuvā ile ḳārī-i ders-i īḥā idikleri rūşenā idiginden mā-'adā me'vā-yı ḳasem-i İlāhī ve maẓhar-ı mevāhib-i nā-mütenāhī olmaḳda yektālıḳları hüveydādır. Ḫattā ḳaṣṣ-ı ḳıṣṣa-i İsrā ve īṣāl-i ilā Sidreti'l-Müntehā ve irā'et-i āyāt-ı kübrā ile ma'ālī-resā idiklerin inbā daḫi terfī'-i şān-ı 'arş-resālarında **[N12b]** i'cāz-intimādır. Fe-lihāẕā seyr-i nuḳūş-ı ceberūtiyye ve müşāhede-i 'acāyib-i melekūtiyyelerin beyān bīrūn-ı ḥavṣala-i imkān oldıġı gibi, şāhid-i zībā-cemāl-i te'emmüli daḫi verā-yı **[11b]**

1 "(1-2) **Battığı zaman yıldıza andolsun ki,** arkadaşınız (Muhammed haktan) sapmadı ve azmadı." Necm, 53/1.

2 "O, (ışığıyla karanlığı) delen yıldızdır." Târık, 86/3.

perde-i ta‘aḳḳulda[1] olmaġın ‘ibāret-i dālle ‘ale’t-ta‘ẓīm olan kināyeye serāġāz ve ibrāz-ı eblaġ-ı eṭvār-ı mecāz buyurılup i‘tinā-kerde-i ehl-i belāġat ve imtiyāz olan lafẓ-ı vaḥy ile ser-efrāzlıḳların ﴿فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى﴾[2] naṣṣ-ı celīliyle tefhīm ve şeref-yāfte-i rü’yet olduḳları āyāt-ı kübrānıñ fikret ve ḥayāli kelāl-āver-i ‘uḳūl-i kirām ve ḥayret-efzā-yı evhām-ı enām olmaġla ﴿لَقَدْ رَأَى مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى﴾[3] ta‘bīr-i dil-peẕīri ile tenvīr-i müdde‘ā-yı ta‘ẓīm buyurulmuşdur.

Bināberīn maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitābdır ki, eṣnā-yı inbā-yı mesrā-yı Nebeviyye’de cemī‘-i cevāriḥ-i Muṣṭafaviyye’niñ āfātdan berā’eti āyāt-ı beyyināt ile rātibe-ṭırāz-ı ṣübūtdur. Ezcümle tezkiye-i ḳalb-i müzekkāları ﴿مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى﴾[4] ḳavl-i tekrīm-evli ile müṣbet ve ṣıdḳ-ı ḳavl-i i‘cāz-evlleri ﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى﴾[5] naṣṣ-ı celīli ile resīde-i rütbe-i teslīmiyyet olup āyīne-i şühūd-ı nuḳūş-ı ‘avāṭıf-ı nā-mütenāhī olan dīde-i dīdār-āgāhları kuḥl-i ﴿مَا زَاغَ الْبَصَرُ﴾[6] ile mükaḥḥal ve ‘inde’l-Mebde’i’l-Evvel mufaḍḍal olmaġla ol Resūl-i muṣaddaḳın ẕāt-ı mükerremi mā-bihi’l-ḳasem idigi nücūmdan kināye olan ḫunnes-civār ü künnese ya‘nī ṣevābit ü seyyārāta nefy-i ḳasem ile müṣbet ve a‘bā-i risālete ṣāḥib-i ḳuvvet olup ‘inde Rabbihi’l-Celīl ‘ulüvv-i mekānet ve rif‘at-i menzilet ile mevṣūf ve emīn-i vaḥy-i mübīn idikleri daḫi ‘inde ehli’s-semāvāti ve’l-arażīn[7] ma‘rūfdur. Ve ‘inde ba‘żı’l-müfessirīn āyāt-ı meẕkūre-i i‘cāzḳarīn delālet-ārā-yı evṣāf-ı Cenāb-ı Cibrīl-i Emīn idigi daḫi pīrāye-baḫş-ı levḥa-i tebyīn iken [8]﴿لَقَدْ رَأَى﴾ kelime-i celīlesi rü’yet-i İlāhiyye ile maẕhar-ı ni‘met-i seniyye idiklerin müş‘ir ve ‘inde’l-ba‘ż ‘alā ṣūretihi’l-aṣliyye rü’yet-i Cibrīl-i Emīn ile ḳuvvet-i ṭaviyye-i behiyyelerin muḫbir olup ﴿وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ﴾[9] fermūde-i mükerremesi daḫi ṣadāḳat-i Resūl-i Emīn’i rātibe-ṭırāz-ı tebyīndir. Pes bi’ttifāḳ-ı ehli’t-tefsīr āyet-i merḳūme-i i‘cāz-maṣīr vaṣf-ı Muḥammedī’ye delālet-āver olmaġla Cenāb-ı

1 ta‘aḳḳulda: ta‘alluḳda N
2 “Böylece Allah kuluna vahyedeceğini vahyetti.” Necm, 53/10.
3 “Andolsun o, Rabbinin en büyük alâmetlerinden bir kısmını gördü.” Necm, 53/18.
4 “Kalp, (gözün) gördüğünü yalanlamadı.” Necm, 53/11.
5 “O, nefis arzusu ile konuşmaz.” Necm, 53/3.
6 **“Göz (gördüğünden) şaşmadı** ve (onu) aşmadı.” Necm, 53/17.
7 ve’l-araẕīn: ve’l-arż N
8 **“Andolsun o,** Rabbinin en büyük alâmetlerinden bir kısmını **gördü.”** Necm, 53/18.
9 “O, gayb hakkında cimri değildir.” Tekvîr, 81/24.

Resūl-i mekārim-simātıñ du'ā bi'l-Ḳur'ān ya'nī teẕkīr bi-aḥkāmi'l-Furḳān'da şā'ibe-i müsāheleden berā'etleri muḳarrerdir.

Felā-cerem bu maḳām-ı ḫuceste-fercāmda ḳalem-i ba'ż meşşāṭa-kārān-ı faż̧l u dāniş bu güne pīrāye-sāz-ı ruḫsāre-i ṣaḥīfe-i hāmişdir ki ġaybıñ zü'l-vecheyn idigi bī-reyb ve vech-i evveli ﴿وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَآ إِلَّا هُوَ﴾[1] āyet-i kerīmesinde levḥa-pīrā-yı nüzūl-i dil-cū ve medlūl-i delīl olmamaġla verā-yı perde-i ma'lūmiyyetde mestūr olan ġaybdır ki ḥiṣṣe-mendī-i ıṭṭılā'ı bīrūn-ı rātibe-i imkāndır. Ammā vech-i ṣānī ﴿وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ﴾[2] āyet-i i'cāz-rehīninde levḥa-zīb-i nüzūl olan lafẓ-ı ġaybdır ki delālet-i delīl-i bāhirü't-tebcīl-i ẕāt ü ṣıfāt-ı Bārī ile cā'izü'l-ıṭṭılā' ve vaḥy-i münzel ile **[N13a]** beyyinü'l-iltimā'dır. Pes āyet-i merḳūmede "ضَنِينٍ/*ḍanīn*" kelime-i belāġat-rehīni ḳırā'at-i *ẓā* ile selb-i ẓannı müfīd ve ḳırā'at-i *ḍād* ile basṭ-ı bisāṭ-ı ta'līm-i aḥkām-ı Ḳur'āniyye'de buḫlden berā'et-i ẕimmet-i Nebiyy-i Ekrem'i mā-bihi't-te'kīd olup merci'-i żamīr Peyġamber-i hüdā-maṣīr idigi ma'lūm-ı mürāca'at-sencān-ı kütüb-i tefsīrdir. Ba'de-hāẕā yine dālle-i 'ale't-tekrīm olan āyāt-ı beyyinātdan ﴿نٓ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ﴾[3] naṣṣ-ı i'cāz-nümūnıdır ki 'iẓam-ı[4] şān-ı Nebiyy-i Ẕī-şān'ı redd-i tekẕīb-i ḳavm-i pür-bühtānı ile berāy-ı i'lān-ı berā'et-i ẕimmet-i Peyġamberiyye'yi **[12a]** īḳān içün ḳasem-i 'aẓīm-i belāġat-'unvāndır. Ḥattā taḥsīn-i ḫiṭāb ile basṭ-ı ikrām-ı behcet-niṣāb-ı taṭyīb-i ḫāṭır-ı feyż-me'ābları bābında cilve-yāb olmaġın ﴿مَآ أَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ﴾[5] ḳavl-i tekrīm-nümūnı nihāyet-i meberretün fi'l-muḫāṭabe ve i'lā-yı derecāt-ı ādāb-ı muḫāvere olup min ḳıbel-i Rabbihi'l-Münʿim maẓhar-ı niʿam-ı dā'im idikleri inhā buyurulmuşdur. Felihāẕā ﴿وَإِنَّ لَكَ لَأَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ﴾[6] naṣṣ-ı re'fet-maḳrūnıyla iẓhār-ı 'adem-i menn-i Mennān ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾[7] ḳavl-i rehīnü't-ta'ẓīmi ile keẕā-

1 **"Gaybın anahtarları yalnızca O'nun katındadır.** Onları ancak O bilir. Karada ve denizde olanı da bilir. Hiçbir yaprak düşmez ki onu bilmesin. Yerin karanlıklarında da hiçbir tane, hiçbir yaş, hiçbir kuru şey yoktur ki apaçık bir kitapta (Allah'ın bilgisi dâhilinde, Levh-i Mahfûz'da) olmasın." En'âm, 6/59.

2 "O, gayb hakkında cimri değildir." Tekvîr, 81/24.

3 "(1-2) **Nûn. (Ey Muhammed!) Andolsun kaleme ve satır satır yazdıklarına ki,** sen Rabbinin nimeti sayesinde, bir deli değilsin." Kalem, 68/1.

4 'iẓam-ı: 'aẓīm-i N

5 "(1-2) Nûn. (Ey Muhammed!) Andolsun kaleme ve satır satır yazdıklarına ki, **sen Rabbinin nimeti sayesinde, bir deli değilsin."** Kalem, 68/1.

6 "Şüphesiz sana tükenmez bir mükâfat vardır." Kalem, 68/3.

7 "Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin." Kalem, 68/4.

lik ş̱enā-yı ṣıfāt-ı ḥamīde-i Nebeviyye'yi rātibe-ṭırāz-ı i'lāndır. Bināberīn taḥsīn-i aḫlāḳ-ı meḥāsin-vifāḳları[1] 'iẓam-ı minen-i İlāhiyye'den olmaġla ityān-ı te'kīdeyn inbā-yı ziyādegī-i ta'ẓīm-i Seyyidü'l-Kevneyn idigi bī-reyb ü meyndir. Ḥattā lafẓ-ı "خُلُقٍ عَظِيمٍ/*ḫuluḳin 'aẓīm*"den Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ān yāḫud İslām-ı hidāyet-bünyān yāḫud ṭab'-ı feyż-inṭibā'-ı Nebiyy-i Ẕī-şān yāḫud ibtiġā-i merḍat-i Rabb'den mā-'adā maṭlabdan berā'et-i ẕimmet-i Resūl-i münteḫab irādesi inbā-kerde-i ba'ż erbāb-ı icādedir. Felihāẕā 'aṭāyā-yı İlāhiyye'yi ḥüsn-i ḳabūl, bā'iṯ-i tafḍīl-i ẕāt-ı ışṭıfā-vuṣūlleri olup aḫlāḳ-ı ḥasene fi'l-aṣl muḳteżā-yı ḫilḳat-i müstaḥseneleri idigi daḫi ḳavl-i Vāsiṭī'den 'ayāndır. Sübḥāne men lehu'l-kerem ki perveriş-yāfte-i irāde-i 'aliyye-i ezeliyyesi olan, Ẕāt-ı Risālet-simāt-ı[2] Nebiyy-i Mükerrem'i müstecmi'-i mekārim-i aḫlāḳ-ı ḥamīde buyurmaḳdır. Bir rütbe-i mu'allā-pāyeye resīde buyurmuşdur ki kemāl-i 'aẓamet ve celāliyle bi'ẕ-ẕāt maẓhar-ı seniyyāt ve maṣdar-ı mücāzāt buyurması tecvīz-kerdedir. Fe-lihāẕā semend-i bād-pāy-ı beyān ol Eşheb-süvār-ı risāletiñ meydān-ı midḥatinde cevelāndan ṣoñra ẕemm-i düşmenān[3] ve ẕikr-i sū-i ḫuluḳ-ı dūnān ile 'add-i[4] ma'āyib-i mükeẕẕibīne in'iṭāf-sāz-ı 'inān-ı tibyān olup ḫiṣāl-i ẕemīme-i muḫālifīni berāy-ı inbā ﴿فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ (٥) بِأَيِّكُمُ الْمَفْتُونُ﴾[5] āyet-i kerīmesin īḥā ve istinṣāren li'n-Nebiyyi'l-Emīn 'add-i[6] ma'āyib-i ġayr-ı müttebi'īn ve bed'-i mu'ātebe-i cāḥıdīn buyurup ﴿فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ﴾[7] āyet-i kerīmesin ile'l-āhir tenzīl ile ikrām-ı Resūl-i Fāḫir buyurmuşdur. Ḥattā mezbūrlara va'īd-i ṣādıḳ ve bevār-ı müteḥaḳḳıḳ **[N13b]** terettübin mübeyyin olan ﴿سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ﴾[8] ḳavl-i tehdīd-mersūmıyla ibrāz-ı żamīr-i naṣr-ı İlāh ṣūret-nümā-yı nuṣret-i[9] Risālet-penāh olmuşdur.

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

---

1 taḥsīn-i aḫlāḳ-ı meḥāsin-vifāḳları: taḥsīn-i aḫlāḳ ve meḥāsin-i vifāḳları N

2 simāt-ı: — N

3 Resûl-i Ekrem'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* "düşmanı" ifadesiyle isim verilmeden bütün düşmanları kastedilmiş olabileceği gibi, onun en önde gelen düşmanlarından Velîd b. Muğîre, Ebû Cehil ve Utbe b. Rebî'a'dan birinin kastedilmiş olabileceği de söylenmiştir. Bkz. Alî el-Kārî, *Şerhuş-Şifâ*, c. I, s. 98; Kandemir, *age.*, c. I, s. 126.

4 'add-i: 'adem-i N

5 "Hanginizin deli olduğunu yakında sen de göreceksin, onlar da görecekler." Kalem, 68/5-6.

6 'add-i: 'adem-i N

7 "O hâlde yalanlayanlara boyun eğme." Kalem, 68/8.

8 "Yakında biz onun burnunu damgalayacağız." Kalem, 68/16.

9 nusret-i: — N

Faṣl-ı Sādis

Ol Erīke-pīrā-yı efḍaliyyetiñ mevrid-i şefḳat-i behiyye ve maḥtid-i ikrām-ı İlāhiyye idigin beyāna ʿatebe-i ʿaliyyedir.

Ezcümle sūre-i mübāreke-i Ṭāhā tekrīm-i Nebiyy-i ebhāda ser-levḥa-i ṣaḥīfe-i intihādır. Pes lafẓ-ı [1]"طٰهٰ/*Ṭāhā*" ʿinde baʿżı uli'n-nühā esmā-i ʿaşere-i muʿtebere-i Ḫayru'l-Berere'den bir ism-i celīlü'ş-şāndır. Yāḫud "yā racül" yāḫud "yā insān" maʿnāsını edā-sāz yāḫud ʿinde baʿżı ehli'l-imtiyāz esmā-i İlāhiyye'den bir ism-i celālet-āver idigi daḫi musaṭṭardır. Ve ʿinde'l-baʿż ḥurūf-ı muḳaṭṭaʿasından *ṭā*-ı[2] celālet-intimāsı "yā ṭāhir" ve *hā*-i şerāfet-pīrāsı "yā hādī" maʿnāsını mü'eddī ve ʿinde'l-baʿżı'l-āḫar *ṭā* vaṭı'dan emr ve *hā* kināye ʿani'l-arż olup ḥīn-i ḳıyām-ı leyālde iʿtimād bi'l-ḳadem müteʿib-i Nebiyy-i Ekrem olmaġın **[12b]** şefḳaten ʿale'r-Resūli'l-hādī ḳademeyn-i mübareketeyn ile arża istinādı bābında vürūd-ı emr-i Melik-i Mübdī'dir. Ḥattā [3]﴿مَآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰىٓ﴾ āyet-i tekrīm-pīrāsında cilve-ger-i āyīne-i nüzūl olan kelime-i celīle-i "تَشْقَى/*teşḳā*" şiddet-i ʿusr ile müfesser ve berāy-ı ḳıyām-ı leyāl-i seher teʿab-āver olması nüzūl-i āyet-i merḳūmeye sebeb-i şefḳat-perver idigi menḳūl-i Vāsiṭī-i feżā'il-güsterdir. Keyfe lā? Zīver-baḫş-ı suṭūr-ı aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-nişāb ile Rebīʿ bin Enes'den[4] merviyy-i mü'essesdir ki ol İmāmü'l-Hüdā ʿaleyhi mine'ṣ-ṣalavāti ezkāhā taḥrīme-bend-i ṣalāt-ı leyāl ve ʿibādet-kār-ı Maʿbūd-ı Müteʿāl olduḳda naṣb-ı ḳadem-i vāḥid ve refʿ-i uḫrā ile müteʿabbid olmaġın berāy-ı cerr-i rāḥat tenzīl-i āyet-i meẕkūre ile beyān-ı şefḳat buyurulmuşdur. Ḥattā ʿadem-i ihtidā ile ṭarīḳ-i müstaḳīmden cüdā olanlarıñ evżāʿı tekdīr-sāz-ı ḫāṭır-ı feyż-i meẕāhir-i Resūl-i beşīr ü neẕīr olmamaġ-içün ﴿فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ إِنْ لَّمْ يُؤْمِنُوا بِهٰذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا﴾[5] āyet-i rehīnü'ṣ-ṣafās tesliyet-i Resūl-i hidāyet-müşūl içün şeref-baḫşā-yı nüzūl olup ve [6]﴿لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ﴾ fermūde-i bihīniyle daḫi nevāziş-i ḫāṭır-ı hüdā-me'āşirleri cilve-pīrā-yı ḥuṣūldür.

1 tekrīm-i Nebiyy-i ebhāda ser-levḥa-i ṣaḥīfe-i intihādır. Pes lafẓ-ı "طٰهٰ/*Ṭāhā*": — N

2 celālet-āver idigi daḫi musaṭṭardır. Ve 'inde'l-ba'ż ḥurūf-ı muḳaṭṭaʿasından *ṭā*-ı: — N

3 "(2-3) **(Ey Muhammed!) Biz Kur'ân'ı sana sıkıntı çekesin diye değil,** ancak (Allah'ın azabından) korkacaklara bir öğüt (bir uyarı) olsun diye **indirdik."** Tâhâ, 20/2.

4 Tam adı Ebû Hâtim Rebîʿ b. Enes el-Bekrî el-Basrî (ö. 139/756) olup güvenilir bir muhaddistir. Şîʿa taraftarı olmakla suçlanmıştır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 127.

5 "Demek sen, bu söze (Kur'ân'a) inanmazlarsa arkalarından üzülerek âdeta kendini tüketeceksin!" Kehf, 18/6.

6 "Ey Muhammed! Mümin olmuyorlar diye âdeta kendini helâk edeceksin!" Şuʿarâ, 26/3.

Fi'l-ḥaḳīḳa nūr-ı hüdā ile tenvīr-i derūn menūṭ-ı meşiyyet-i Ḫālıḳ-ı bī-çūn olup rişte-i ten'īm-i mü'minīn ve ribḳa-i ta'ẕīb-i kāfirīn vābeste-i irāde-i Ḫallāḳ-ı Cihān-āferīn idigine taḥṣīl-i yaḳīn bā'iṯ-i istirāḥat-i Resūl-i hüdā-rehīn idigin berāy-ı tebyīn ﴿إِنْ نَشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ اٰيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ﴾ [1] ﴿فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ﴾ [2] āyet-i tekrīm-rehīniyle fermūde-i i'cāz-ḳarīni levḥa-pīrā-yı [N14a] nüzūl-i belāġat-müṣūldür. Keyfe lā? [3] ﴿وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ﴾ ḳavl-i celālet-maḳrūnıyla āḫir-i sūre-i merḳūmeye degin nev-bāvehā-yı āyāt-ı tesliyet-nümā, nemā-yı i'cāz-intimā-yı nüzūl-i belāġat-müṣūl ile resīde-i şāḫ-ı viṣāḥu'ṣ-ṣadr-ı nihāl-i bī-hemāl-i īḥādır. Fe-lihāẕā [4] ﴿وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ﴾ fermūde-i mükerremesi ṭuġrā-yı menşūr-ı tesliyet-seniyye [5] ﴿وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ﴾ āyet-i tesliyet-simātı daḫi nişān-ı yarlıġ-ı muṭāyebe-i behiyyedir. Binā'en-'aleyh, [6] ﴿كَذٰلِكَ مَا أَتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ رَسُولٍ إِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ﴾ naṣṣ-ı celīlini tenzīl ile evżā'-ı ümem-i sālife tekdīr-sāz-ı Rusül-i Kirām-ı sālifīn idigin tertīl üns-āver-i ḫāṭır-ı Resūl-i cemīl olup küffār-ı ehl-i Mekke'den ṣūret-nümā olan nuḳūş-ı tekeddüri rü'yet ile iġbirār-ı ḫāṭır-ı hüdā-me'āṣirleri ser-güzeşt-i [7] Enbiyā-yı ma'ālī-şi'ār idigi tatyīben li'n-Nebiyyi'l-Muḫtār bedīdār olduḳdan ṣoñra, [8] ﴿فَتَوَلَّ عَنْهُمْ﴾ naṣṣ-ı i'cāz-mevsūmıyla daḫi ṭab'-ı ṣafā-pervāz-ı [9] Resūl-i ser-efrāz i'zāz buyurulmuşdur. Felā-cerem ṣuver-i aḳvāl-i küffāra 'adem-i iltifāt āyet-i merḳūme-i i'cāz-simātdan rūşen ve teblīġ-i aḥkām-ı risāletde 'adem-i müsāhele-i Resūl-i beşīr ü neẕīri i'lān-efken olup [10] ﴿فَمَا أَنْتَ بِمَلُومٍ﴾ naṣṣ-ı beşāret-mevsūmı daḫi şān-ı ma'ālī-nişānlarında tekrīm-maṣīrdir. Siyyemā [11] ﴿وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا﴾ **[13a]** fermū-

1 "Biz dilesek, onlara gökten bir mucize indiririz de ona boyun eğmek zorunda kalırlar." Şu'arâ, 26/4.

2 "Ey Muhammed! Şimdi sen, sana emrolunanı açıkça ortaya koy ve Allah'a ortak koşanlara aldırış etme." Hicr, 15/94.

3 "Andolsun, onların söyledikleri şeylerden dolayı göğsünün daraldığını biliyoruz." Hicr, 15/97.

4 **"(Ey Muhammed!) Andolsun senden önce de birçok peygamber alaya alınmıştı** da onlarla alay edenleri, alay ettikleri şey kuşatıp mahvetmişti." En'âm, 6/10.

5 **"(Ey Muhammed!) Eğer seni yalancı sayıyorlarsa bil ki senden önce de nice peygamberler yalancı sayılmıştır.** Bütün işler ancak Allah'a döndürülür." Fâtır, 35/4.

6 "İşte böyle! Onlardan öncekilere hiçbir peygamber gelmemişti ki "O bir büyücüdür" yahut "bir delidir" demiş olmasınlar." Zâriyât, 51/52.

7 hüdā-me'āṣirleri ser-güzeşt-i: me'āṣirleri güzeşt-i N

8 **"Onun için, onlardan yüz çevir.** Artık kınanacak değilsin." Zâriyât, 51/54.

9 ṣafā-pervāz-ı: ẓiyā-pervāz-ı N

10 "Onun için, onlardan yüz çevir. **Artık kınanacak değilsin."** Zâriyât, 51/54.

11 **"Rabbinin hükmünü sabırla bekle. Kuşkusuz sen bizim gözetimimiz ve korumamız altındasın.** Her kalktığında Rabbini hamd ile tesbih et." Tûr, 52/48.

de-i mu'tenāsı emr-i ışṭıbārı mu'lin ve Ẕāt-ı güzīde-simātları maḥfūẓ-ı Ḫudā idigin mübeyyin olup ma'nā-yı merḳūmı āyāt-ı āḫarda daḫi edā berāy-ı tekrīm-i Resūl-i mu'allā cilve-peymādır.

Ṣallallāhu te'ālā 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Sābi'

'İẓam-ı[1] ḳadr ü şeref-i menzilet ile efḍal-i Enbiyā-yı Kirām idikleri ber-mūcib-i naṣṣ-ı Ḳur'ān tābān ve bu faṣl-ı belāġat-'unvān mübeyyin-i ba'żı delā'il-i i'cāz-nişāndır.

Ezcümle [2]﴿وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا اٰتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ﴾ fermūde-i mükerremesidir ki ilā-āḫirihā Ẕāt-ı Ḫātemiyyet-iḫtiṣāṣlarına i'dād olunan mevāhib-i seniyye-i efḍaliyyet-menāṣ 'aṭāyā-yı behiyyeniñ ḫāṣṣu'l-ḫāṣı olup Ḥażret-i Ādem 'aleyhi's-selāmdan bi'ṣet-i Ḫayru'l-Enām'a müntehī olunca serīr-ārā-yı nübüvvet ü risālet olan ẕevāt-ı ma'ālī-simāt 'aleyhimü'ṣ-ṣalavāta i'ṭā-kerde olan mevāhib-i celīleniñ imṣāl-i emṣāli ol Resūl-i bī-hemāle āmāde ve ziyāde ile tafḍīl-i Ẕāt-ı hüdā-simātları irāde buyuruldıġın rātibe-ṭırāz-ı ifādedir. Ḥattā her nebiyy-i ma'ālī-intimā ve her resūl-i meḥāmid-peymānıñ menşūr-ı meserret-mevfūr-ı taḳdīr-i nübüvvet ü risāleti ṭuġrā-yı ġarrā-yı evṣāf-ı cemīle-i Ḫātemü'n-Nebiyyīn ile muṭarraz ve her biri ḳavmine taḥḳīḳ-i risālet-i Muḥammediyye'yi teblīġ ile muḳarrerdir. Fe-lihāẕā recā-mendān-ı teyessür-mu'āṣaretleri şerāfet-ḳarīn-i taṣdīḳ-i risāletleri olmaġı ḫˇāst-kār ve iḫtiyār-ı [N14b] dīn-i Cenāb-ı Aḥmed-i Muḫtār bābında her biriniñ gerden-i ta'ahhüdi ṭavḳ-ı aḫẕ-ı 'ahd ile muṭavvaḳ buyurulmaġla i'zāz-ı Ẕāt-ı risālet-ṭırāzları muḥaḳḳaḳdır. Fe-lihāẕā ﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ مِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ﴾ āyet-i teşrīf-simātıyla [3]﴿إِنَّآ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ كَمَآ أَوْحَيْنَآ إِلَى نُوحٍ﴾ [4] ḳavl-i şerāfet-evli ilā-āḫirihī teşyīd-sāz-ı mebānī-i tekrīm ve temhīd-i

1 'İẓam-ı: 'Aẓīm-i N

2 **"Hani Allah peygamberlerden, "Andolsun, size vereceğim her kitap ve hikmetten sonra** elinizdekini doğrulayan bir peygamber geldiğinde ona mutlaka iman edeceksiniz ve ona mutlaka yardım edeceksiniz" diye **söz almış** ve "Bunu kabul ettiniz mi, verdiğim bu ağır görevi üstlendiniz mi?" demişti. Onlar, "Kabul ettik" demişlerdi. Allah da "Öyleyse şahit olun, ben de sizinle beraber şahit olanlardanım" demişti." Âl-i İmrân, 3/81.

3 **"Hani biz peygamberlerden sağlam söz almıştık. Senden, Nûh'tan,** İbrâhîm, Mûsâ ve Meryem oğlu Îsâ'dan da. Evet biz, onlardan sapasağlam bir söz almıştık." Ahzâb, 33/7.

4 **"Biz, Nûh'a** ve ondan sonra gelen peygamberlere **vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik.** İbrâhîm'e, İsmâ'îl'e, İshâk'a, Ya'kūb'a, torunlarına, Îsâ'ya, Eyyûb'a, Yûnus'a, Hârûn'a ve Süleymân'a da vahyetmiştik. Dâvûd'a da Zebûr vermiştik." Nisâ, 4/163.

muḳaddime-i tebcīl-i ʿaẕīmdir. Keyfe lā? Ḥażret-i[1] ʿÖmer bin el-Ḫaṭṭāb'ıñ fedā-yı eb ve ümm ile beyān-ı merdümiyyeti, yaʿnī ḥużūr-ı Risālet-ḫaṣletlerine ʿarż-ı ʿubūdiyyeti eṣerinde ol Evvelīn-i ḥaḳīḳa ve Āḫirīn-i ḫalīḳanıñ ʿulüvv-i rütbe-i maʿālī-maṣīrlerin teẕkīr ve ber-mażmūn-ı āyet-i meẕkūre iṭāʿat-ı ẕāt-ı mükerremleri medār-ı iṭāʿat-ı Rabb-i Erḥam idigin taḳrīr etmişdir. Ḥattā inḳıyād-ı Resūl-i maʿālī-vuṣūl mercüvv-i ehl-i nār olmaġla ﴿يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَا﴾[2] ḳavl-i temennī-evlini ḳā'il olmaları keẕālik muḳteżā-yı efḍaliyyet-i Cenāb-ı Risālet-ḫaṣletdendir.[3] Siyyemā merviyy-i ṣıḥḥat-āmāde-i Cenāb-ı Ḳatāde üzre evvelīn-i ḫilḳat ve āḫirīn-i biʿṣet idikleri naṣṣ-ı ḥadīṣ-i şeref-maḳrūn[4] ile müṣbet idiginden mā-ʿadā ḳable'l-Enbiyā'i'l-Fiḫām muḫaṣṣaṣun bi'ẕ-ẕikr iken te'ḫīr-i biʿṣetleri müfīd-i maʿnā-yı efḍaliyyetleri idigi maḫkī-i Semerḳandī-i be-nāmdır.

Pes ber-mażmūn-ı āyet-i sābıḳa, aḫẕ-ı mīṯāḳ ẓahr-ı Ādem ʿaleyhi's-selāmdan ḥażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām ʿaleyhimü's-selāmı iḫrācdan kināye ve ﴿تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ﴾[5] fermūde-i mükerremesi[6] medlūl-i münīfince "بَعْض/*baʿż*"dan murād Peyġamber-i hüdā-nihād idigi beyān-ı efḍaliyyetlerinde mā-bihi'l-kifāyedir. Fe-lihāẕā meb'ūṯün bi'l-esved ve'l-aḥmer[7] ve taḫlīl-i ġanāyim ile mükerrem-ter[8] ve iẓhār-ı muʿcizāt-ı bāhireye maẓhar olup eydī-i iʿcāz-intimā-yı Enbiyā-yı[9] Kirām'dan nümāyān **[13b]** olan ḫavārıḳıñ imṯāl-i emṯāli āyīne-i ḥikmet-nümā-yı dest-i iʿcāz-peyvestlerinden ṣūret-nümā idiginden mā-ʿadā Enbiyā-yı sābıḳīn esmā-i rifʿat-intimālarıyla muḫāṭabīn ve Cenāb-ı Ḫātemü'n-Nebiyyīn risālet ve nübüvvet

---

1 Ḥażret-i: — N

2 "Yüzleri ateşe çevrildiği gün **"keşke Allah'a ve Resûl'e itaat etseydik"** diyecekler." Ahzâb, 33/66.

3 Yahyâ b. Ebî Bekr el-Âmirî, *Behcetü'l-Mehâfil ve Buġyetü'l-Emâsil*, Beyrut: t.y., c. I, s. 14.

4 Burada "Ben peygamberlerin ilk yaratılanı ve elçi olarak gönderilenlerin sonuncusuyum." manasındaki hadîs-i şerîfe telmihte bulunulmuştur. Bkz. Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, IV/34-35, nr. 2662; Temmâm er-Râzî, *el-Fevâ'id*, II/15, nr. 1003; Zürkānî, *Muhtasaru'l-Makāsıdi'l-Hasene*, s. 176, nr. 774.

5 **"O peygamberlerin kimini kiminden üstün kıldık.** Allah içlerinden bir kısmıyla konuşmuş, bir kısmını da derecelerle yükseltmiştir. Meryem oğlu Îsâ'ya açık deliller verdik ve onu Rûhu'l-Kudüs'le destekledik. Allah dileseydi elçilerin ardından gelen insanlar, kendilerine bunca açık delil geldikten sonra birbirine düşüp savaşmazlardı. Lâkin farklı yollara yöneldiler. Bu sebeple kimileri iman etmiş, kimileri de inkâr etmişlerdir. Allah dileseydi aralarında savaşmazlardı, fakat Allah dilediğini yapar." Bakara, 2/253.

6 mükerremesi: kerīmesi N

7 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/304, IV/400, 416, V/145, 147; Dârimî, "Siyer", 29, nr. 2470.

8 mükerrem-ter: mekremet N

9 Enbiyā-yı: — N

ile maẓhar-ı muḫāṭabe-i Rabbü'l-'Ālemīn olup 'unvān-ı [1]﴿يَآ أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾ ve [2]﴿يَآ أَيُّهَا الرَّسُولُ﴾ ṭırāz-ı kitāb-ı ḫiṭāb-ı tekrīm-müşülleri idigi müstebīndir. Ḥattā [3]﴿وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَإِبْرٰهِيمَ﴾ naṣṣ-ı pür-tekrīminde merca'-ı żamīr-i ikrām-peẕīr 'inde'l-ba'ż Nūḥ-ı meḥāmid-maṣīr ve 'inde'l-ekşer ẕāt-ı mekārim-perver-i Ḫayru'l-Beşer olup yek-dīger ile hem-şī'a ya'nī diyānetde müttaḥidü'ṭ-ṭabī'a idigiyle tefsīr olundıġı menḳūl-i Semerḳandī-i feżā'il-peẕīr ve maḳūl-i Kelbī-i efāżıl-maṣīrdir.

Ṣallallāhu te'ālā 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ṣāmin

İkşār-ı ṣalavāt 'alā Mefḫari'l-Mevcūdāt bā'iṯ-i ref'-i seyyi'āt idigi naṣṣ-ı Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ān ile müṣbet ve vücūd-ı fā'iżu'l-cūd-ı Nebevī evc-i nuṣret ü rif'atiñ mihr-i 'ālī-pertevi idigini beyān eyleyen nuṣūṣ-ı ḳātı'a-i celālet-resānı ityāna me'vā-yı bī-bahānedir.

Ezcümle [4]﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ﴾ [N15a] fermūde-i celīlesi mübteġāsınca dürr-i girān-ḳadr-i Ẕāt-ı hüdā-leme'ānlarınıñ dürc-nişīn-i 'ālī-pāye-i Mekke-i Mükerreme idigi bā'iṯ-i te'ḫīr-i 'aẕāb-ı kefere-i li'ām olup ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ﴾[5] naṣṣ-ı celīli muḳteżāsınca istiġfār-ı mü'minīn bā'iṯ-i terāḫī-i ta'ẕīb-i kāfirīn idigi daḫi iḫtirāmen li'n-Nebiyyi'l-Emīn cilve-ger-i minaṣṣa-i taḳdīr-i bihīndir. Fe-lihāẕā ma'nā-yı merḳūm ﴿لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ﴾ ḳavl-i şerīfiyle mü'eyyed, [6]﴿وَلَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ مُؤْمِنَاتٌ﴾ naṣṣ-ı münīfiyle mü'ekkeddir. Ḥattā ba'de muhācereti'n-

1 "Ey Nebî!" Ahzâb, 33/45 ve 59; Enfâl, 8/64 ve 65; Tevbe, 9/73 vd.

2 "Ey Resûl!" Mâ'ide, 5/41 ve 67; Mü'minûn, 23/51 vd.

3 "Kuşkusuz İbrâhîm, Nûh'un yolunu izleyenlerdendi." Sâffât, 37/83.

4 **"Sen içlerinde oldukça Allah onlara azap etmez,** tevbe edip dururken de Allah onlara yine azap etmeyecektir." Enfâl, 8/33.

5 "Sen içlerinde oldukça Allah onlara azap etmez, **tevbe edip dururken de Allah onlara yine azap etmeyecektir."** Enfâl, 8/33.

6 "İnkâra sapan, sizi Mescid-i Harâm'a sokmayan, (yolda) engellenmiş kurbanları yerine ulaşmaktan alıkoyanlar da başkaları değil, onlardır. Eğer Mekke'de kendilerini henüz tanımadığınız mümin erkekler ve mümin kadınlar olmasaydı, bunları bilmeden ezmeniz ve bu yüzden üzüntü ve zarara uğramanız ihtimali bulunmasaydı (Allah ellerinizi onların üzerinden çekmezdi). Dilediklerini rahmetine daldırmak için Allah böyle yapmıştır. **Eğer birbirinden ayrılsalardı, inkâra sapmış olanlarına** acı bir şekilde **azap edecektik**." Feth, 48/25.

7 "İnkâra sapan, sizi Mescid-i Harâm'a sokmayan, (yolda) engellenmiş kurbanları yerine ulaşmaktan alıkoyanlar da başkaları değil, onlardır. **Eğer** Mekke'de kendilerini henüz tanımadığınız **mümin erkekler ve mümin kadınlar olmasaydı,** bunları bilmeden ezmeniz ve bu yüzden üzüntü ve zarara uğramanız ihtimali bulunmasaydı (Allah ellerinizi onların üzerinden çekmezdi). Dilediklerini rahmetine daldır-

Nebiyyi'l-Emîn zümre-i mü'minîn ruḥsā-yı ḫāk-pāy-ı Resūl-i Mükerrem olmaḳ şerefin iḥrāza ʿazīmet-sāz-ı hicret olduḳlarında ﴿وَمَا لَهُمْ أَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ﴾[1] āyet-i kerīmesi şeref-baḫş-ı nüzūl olmaġla i'lām-ı şeref-i mekānetleri sāmiʿa-zīb-i erbāb-ı ʿuḳūl olmuşdur. Bināberîn bürūz-ı nūr-ı İslām maḥv-endāz-ı ẓalām-ı āyîn-i li'ām olmaġla taʿẕīb-i müşrikîn menūṭ-ı hicret-i Seyyidü'l-Enām idigi müstebîn olup verāṣet-i dār u diyārlarıyla iġtinām-ı muvaḥḥidîn rū-nümā ve gerden-i rahṭ-ı şirk-efken maḳṭūʿ-ı seyf-i bevār u maḳhūriyyet olması rūşen olmaġın ḳuvvet-i eyādī-i Müslimîn tābān ve benān-ı ġālibiyyetleriniñ taʿdād-sāz-ı nuḳūd-ı nuṣret olması ʿayān olmuşdur. Ḥattā āyet-i merḳūme te'vīlāt-ı uḫar ile daḫi mevsūme olup, ezcümle taʿẓīmen li-Seyyidi'l-Kevneyn maʿnā-yı iʿṭā-yı emānîni müfîd idigi esānîd-i mevṣūḳa ile rivāyet-i muḥaḳḳaḳadır. Evvelā şeref-i mekānetleri bāʿiṣ-i te'ḫīr-i ʿaẕāb ve ṣāniyen baʿde'l-hicre istiġfār-ı mü'minîn kifāyet-sāz-ı te'mîn idigi bī-irtiyābdır.[2] Bināberîn maʿnā-yı meẕkūr cüz'-i eczā-i raḥmet idigi ﴿رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ﴾[3] naṣṣ-ı tekrīm-āveriyle müṣbet ve vücūd-ı risālet-me'ābları mā-bihi'l-emān-ı Aṣḥāb idigi daḫi mażmūn-ı ḥadīṣ-i pür-meberretdir.[4] Ḥattā emān-ı meẕkūrdan 'inde'l-baʿż bidʿadan rehā murād ve 'inde'l-baʿżi'l-āḫar iḫtilāf-ı ehvā ve fitenden taḫalluṣ müstefād ve 'inde'l-baʿż ḥayyen vücūd-ı re'fet-**[14a]**ālūdları emān-āver-i ümmet ve saʿādetle dār-ı beḳāya rıḥletlerinden ṣoñra mürāʿāt-ı sünen-i hidāyet-efkenleri daḫi māye-i emn ü selāmetdir. Fe-lihāẕā taḫaḳḳuḳ-ı maṭl-ı sünen[5] bāʿiṣ-i feṭḥ-i bāb-ı meclis-i fiten idigi 'ibret-efkendir.

Ve baʿde-ẕālik kemāl-i ʿaẓamet ve celāliyle bi'ẕ-ẕāt Cenāb-ı Mübdiʿ-i Kā'ināt, Mefḫar-i Mevcūdāt'a ṣalāt ile īṣār-ı dürer-i raḥmeti irāde ve Melā'ike-i Kirām ve cemīʿ-i enām daḫi neṣr-i mürvārīd-i ṣalāt ü selām ile

---

mak için Allah böyle yapmıştır. Eğer birbirinden ayrılsalardı, inkâra sapmış olanlarına acı bir şekilde azap edecektik." Feth, 48/25.

1 "Onlar, hizmet ve yönetimine ehil olmadıkları hâlde Mescid-i Harâm'a müminleri sokmazken **Allah onlara niye azap etmesin?** Mescid'in hizmet ve yönetimine ehil olanlar gönüllerinde Allah korkusu taşıyanlardır, fakat onların çoğu bunu bilmezler." Enfâl, 8/34.

2 Burada "Allah Teâlâ Enfâl 8/33 âyetiyle ümmetim için bana iki güvence vermiştir. Bunlardan biri "Oysa sen içlerinde iken Allah onlara asla azap etmez" ifadesi, diğeri de "Aralarındaki müminler istiğfar ettikçe Allah onlara azap etmez" buyruğudur. Ey ümmetim! Ben de aranızdan ayrıldıktan sonra kıyâmete kadar devam etmek üzere size istiğfarı bırakıyorum." (Tirmizî, "Tefsîr", 8/4, nr. 3082) manasındaki hadîs-i şerîfe telmihte bulunulmuştur.

3 "Ve seni ancak **âlemlere rahmet** olarak gönderdik." Enbiyâ, 21/107.

4 Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 207, nr. 2531; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/399.

5 hidâyet-efkenleri daḫi māye-i emn ü selāmetdir. Fe-lihāẕā taḫaḳḳuḳ-ı maṭl-ı sünen: ─ N

me'mūr idigin ifāde ile ma'nā-yı efḍaliyyet-i Resūl-i mufaḍḍalı i'lā-yı merātib-i beyān üzre i'lānı icāde buyurmağın ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَٰٓئِكَتَهُۥ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّۚ يَٰٓ أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾[1] āyet-i kerīme-i tekrīm-peymāsını tenzīl ile ta'līm-i ṭavr-ı ikrām-ı Resūl-i celīl buyurmuşdur. Pes ṣalātun minallāh raḥmet ve mine'l-Melā'iketi'l-Kirām ve cemī'i'l-enām du'ā olmağla Maḥbūb-ı Rabb, memdūḥ-ı 'ālemīn olmaḳ eḥabb idigi müşbetdir. Ḥattā 'inde'l-[N15b]ba'ż ṣalāt bereketden 'ibāret idiginiñ mercūḥiyyeti du'ā-i teşehhüdde beyne'l-lafẓeyn lüzūm-ı teḳābül fi'l-beyn fāşī idiginden nāşī olmağla beyān-ı aḥkām-ı ṣalāt fī-mā-ba'd mev'ūd-ı ṣāḥib-i kitāb-ı ḫuceste-simātdır. Ġıbbe ẕālik mübeyyin-i ta'ẓīm-i Nebiyy-i 'aẓīm olan āyāt-ı beyyinātdan [2]﴿كٓهيعٓصٓ﴾ āyet-i i'cāz-ṭırāzıdır ki ḥarf-i *kāf* ﴿أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُۥۖ﴾[3] naṣṣ-ı celīlinde olan *kāf*dan me'ḫūẕ ve *hā* hidāyet-i Nebiyy-i hādīye rücū' ile mermūz idigi [4]﴿وَيَهْدِيَكَ صِرَاطاً مُسْتَقِيماً﴾ āyet-i hidāyet-simātından mefhūm ve *yā* te'yīd-i İlāhī ile mü'eyyed idiklerine işāret-fermā idigi ve [5]﴿أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِۦ﴾ naṣṣ-ı celīlinden ma'lūm olup *'ayn* telmīh-āver-i 'işmet-i Rabbāniyye idigi [6]﴿وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ﴾ ḳavl-i celīlinden müstefād ve *ṣād* delālet-sāz-ı maẓmūn-ı āyet-i ṣalāt idigi maḳūl-ı zībende-medlūl-i yādigār-ı ḫāme-i ba'ż fuḥūldür. Felā-cerem āyet-i kerīme-i ﴿وَإِنْ تَظَٰهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَىٰهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ﴾[7] nüzūli ile bi'ẕ-ẕāt Cenāb-ı Ḥażret-i Rabbü'l-Erbāb i'ānet-güster-i Resūl-i hidāyet-nişāb idigi bāhir olup "وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ/*ṣāliḥu'l-mü'minīn*"den 'alā-rivāyetin Enbiyā-yı Kirām ve 'ale'l-uḫrā Melā'ike-i Fiḫām ve 'inde'l-ba'ż Şeyḫayn-ı Mükerremeyn ve 'inde'l-āḫar Cenāb-ı 'Alī-i şecā'at-güster ve 'inde'l-ekşer ẓāhir-i ma'nā murād olunmağ-

1 "Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selâm edin." Ahzâb, 33/56.

2 "Kâf Hâ Yâ Ayn Sâd." Meryem, 19/1.

3 **"Allah kuluna kâfi değil mi?** Öyleyken onlar kalkmış seni O'ndan başkalarıyla korkutuyorlar. Allah kimi şaşırtırsa artık ona doğru yolu gösterecek yoktur." Zümer, 39/36.

4 "(1-3) Senin geçmiş gelecek bütün günahını Allah'ın bağışlaması, sana nimetini eksiksiz vermesi, **seni dosdoğru yolda yürütmesi** ve Allah'ın sana güçlü bir şekilde yardım etmesi için sana apaçık bir fetih ihsan ettik." Feth, 48/2.

5 "Seni oyuna getirmeye kalkışırlarsa kuşkusuz Allah sana yeter; **yardımıyla** ve müminlerle **seni destekleyen** O'dur." Enfâl, 8/62.

6 "Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan, O'nun verdiği peygamberlik görevini yerine getirmemiş olursun. **Allah, seni insanlardan koruyacaktır.** Şüphesiz Allah, kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez." Mâ'ide, 5/67.

7 "İkiniz de Allah'a tevbe ederseniz (çok iyi olur), çünkü kalpleriniz eğrilmişti. **Ama Peygamber'e karşı bir dayanışma içine girecek olursanız bilin ki herkesten önce Allah onun dostu ve koruyucusudur, sonra da Cebrâîl ve iyi müminler.** Melekler de bunların ardından onun yardımcısıdır." Tahrîm, 66/4.

la beyān-ı efḍaliyyet-i Nebiyy-i mufaḍḍal ʿale'l-vechi'l-ekmel cilve-ger idigi ẓāhirdir.

Ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Tāsiʿ

Gencîne-i Sûre-i Fetḥ ki cevāhir-i zevāhir-i tekrīmāt-ı ʿaliyyeye kān ve her āyet-i şenā-simātı efḍaliyyet-i Ẕāt-ı re'fet-maḳrūnların iʿlāna me'vā-yı iʿcāz-bünyān olup beyān-ı ʿulüvv-i menziletlerinde ol vechile şādī-baḫş-ı derūn-ı ümmetdir ki resīdegī-i müntehā-yı tefehhümi ʿacz-āver-i erbāb-ı ʿuḳūl-i selīmedir.

Ḥattā mebādī-i iʿlām-ı ʿulüvv-i şān-ı maʿālī-nişānlarında teyessür-i ʿaṭāyā-yı behiyye ve ġalebe-i ʿale'l-ʿādī ile maẓhar-ı muẓāhere-i seniyye idiklerin ibrāz ve ʿulüvv-i kelime ve sümüvv-i Şerīʿat ile iʿzāzları inhā buyurılup ol Ser-efrāz-ı Enbiyā-yı mekārim-perdāz maġfūriyyet ve meşkūriyyet ile mümtāz ve maẓhar-ı faẓl baʿde'l-faẓl olmaġla min ḳıbeli'r-Rabbi'l-Mennān muʿaẓẓamü'ş-şān idikleriniñ muḳaddemāt-ı tekrīm-simātı netīce-baḫş-ı taʿẓīm-i ʿaẓīm idigi **[14b]** inbā buyurulduḳdan ṣoñra fetḥ-i mübīn ile tekrīmleri minaṣṣa-zīb-i terḳīmdir. Bināberīn ʿinde'l-baʿż tamām-ı niʿmet ḫuṣūṣ-ı mütekebbirinden kināye yāḫud Fetḥ-i Mekke ve Ṭā'if ile vürūd-ı ʿināye yāḫud merfūʿu'ẕ-ẕikr fi'd-dünyā ve maġfiret ve nuṣret ile maẓhar-ı ʿaṭāyā idiklerin inbādır.

Pes ʿatebe-i ʿaliyye-i şeref-medārlarında iftiḳār-ı aʿdā-yı tekebbür-şiʿār bi'l-ıżṭırār ṣūret-nümā ve eḥabbü'l-bilādıñ fetḥi rū-nümā olmaġla sürūr-ı mevfūra maẓhariyyetleri hüveydādır. Fe-lihāẕā refʿ-i ẕikr-i nām-ı nāmiyyeleriyle tekrīm ve hādī-i ṣırāṭ-ı müstaḳīm olmalarıyla menzil-res-i aʿle'l-eʿālī-i naʿīm-i muḳīm idikleri [N16a] muḳarrer ve maẓhar-ı naṣr-ı ʿazīz olmaġla tevḳīr-i vefîre maṣdar olup ḳulūb-ı ümmet-i merḥūmeleri me'vā-yı sekīnet ü vaḳār ve setr-i ẕünūb ile maẓhar-ı menn-i Settār olduḳları taʿẓīmen li'n-Nebiyyi'l-Muḫtār bedīdār olmuşdur. Ḥattā zümre-i muṭīʿīn maẓhar-ı ʿafv-ı ʿufuvv-i Müteʿāl olmaġla beşāret-kerde-i tenʿīm olup aʿdā-yı li'ām giriftār-ı meclis-gāh-ı taʿẓīb ü iʿdām olmaġla dūr-a-dūr-ı raḥmet-i Raḥīm ü ʿAllām ve sū-i münḳaleb ile maṣīr-i teʿab idikleri mā-lā-kelām-

dır. Ve ba'de-ẕālik ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِداً وَمُبَشِّراً وَنَذِيراً﴾[1] fermūde-i mükerremesi mūcib-i münīfince 'add-i[2] ba'żı meḥāsin-i Nebeviyye ve ẕikr-i ḥaṣā'iṣ-i Peyġamberiyye ile beyān-ı ṣeniyyāt-ı[3] seniyye buyurulup, ezcümle ḳāmet-i bālā-yı ümmete ilbās-ı ḫil'at-i teblīġ-i aḥkām-ı risālet yāḥud mürġān-ı çemen-zār-ı īmānıñ terennüm-sāz-ı tevḥīd-i Yezdān idigine şehādetlerin inbā ile i'lā-yı şān-ı ma'ālī-peymāları cilve-nümādır. Ḥattā dest-i tebşīr-i va'd-i ġufrān ile Ḥabīb-i Ümmet'i pür-naḳd-i meserret ve girībān-çākī-i taḳarrür-i 'aẕāb ile tenẕīr-i a'dā-yı dīn buyurduḳlarına işāret yāḥud delālet-i īmān-ı billāh ile şeh-rāh-rev-i selāmet ve ḳand-i şīrīn-i şehādeteyn ile iẕāḳa-i meẕāḳ-ı taṣdīḳ ve iḳrār-ı ümmete beẕl-i himmet buyurmaġın hādī-i ṭarīḳ-i müstaḳīm ve delālet-āver-i vuṣūl-i dāru'n-nā'īm olmaḳda ẕāt-ı bī-hemtāları sebeb-i tesbīḥ ü tehlīl-i Rabbü'l-'Ālemīn idigi bī-mirādır. Bināberīn 'inde'l-ekṣer kemā huve'l-aẓhar medlūl-i āyāt-ı şeref-perver ẕāt-ı nübüvvet-āverlerin tavṣīf-güsterdir. Ḥattā maḳūl-i maḳbūl-i İbn-i 'Aṭā-yı efḍāl-pīrā üzre gencīne-i sūre-i merḳūme envā'-ı cevāhir-i zevāhir-i tekrīm-me'āṣire kān olmaġla reşk-āver-i genc-i şāygāndır. Fe-lihāẕā zīver-efzā-yı ma'den-i icābet olan cevher-i girān-behā-yı feṭḥ-i mübīn ve zīnet-i ḫazīne-i ledünniyye olan gevher-i bī-behā-yı ġufrān-ı necāt-āyīn ol Genc-i bihīnde defīn olup ḳulzüm-i mevc-a-mevc-i iḫtişāṣdan tele'lü'-efken-i ışṭıfā olan dürr-i şemīn, itmām-ı ni'met-i İlāhiyye ve zīb-i dürc-i 'ināyet olan lü'lü'-i dil-cūy-ı hidāyet-i Ṣamedāniyye'yi iḫtivā ile ol rütbe mu'tenādır ki, āb u tāb-ı cevher-i maġfiret-i mā-teḳaddem ve mā-te'aḫḫar lem'ā-baḫşā-yı bülūġ-ı derece-i kāmile ve nūr-āver-i bāṣıra-i muvāṣale-i şāmile olmaġın Ẕāt-ı Risālet-müntedāları Maḥbūb-ı Ḫudā ve vücūd-ı pür-cūd-ı hüdā-nümūdları muḳsemun-bih olmaġa sezā olup ta'līḳ-ı Şerī'at-i Ġarrā'ları nesḫ-sāz-ı şerāyi'-i sābıḳa ve Mi'rāc-ı bāhirü'l-ibtihāc ile resīde-i rütbe-i fā'iḳa idiginden ol maẓhar-ı ﴿مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى﴾[4]'nıñ menār-ı cāmi'-i elṭāf-ı şāhiḳa idikleri bī-mirādır. Ḥattā 'Arab ve 'Aceme bi'ṣete revā ve taḥlīl-i ġanāyim-i **[15a]** mevfūre ile tekrīm-peymā ve şefī'-i rūz-ı maḥşer

1 "(8-9) Allah'a ve Peygamberi'ne iman edesiniz, O'nu destekleyip büyüklüğü karşısında eğilesiniz ve akşam sabah O'nu tenzih ederek anasınız diye **seni, şahit, müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik."** Feth, 48/8.

2 'add-i: — N

3 Peyġamberiyye ile beyān-ı ṣeniyyāt-ı: Peyġamberī ile beyān-ı beyyināt-ı N

4 "Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı." Necm, 53/17.

ve seyyīd-i veled-i Ādem olmaġla mükerrem-ter olup nām-ı nāmī-i ẕī-şānı müdānī-i ism-i celīl-i Ṣamedānī ve eḥad-ı rükney-i tevḥīd-i cāvidānīdir. Ḥattā ḥuṣūl-i rıżā-yı hüdā-irtiżāları [N16b] taḥṣīl-i rıżā-yı Rabbānī'ye medār oldıġından Bey'atü'r-Rıḍvān'da hüdā-resān olan Aṣḥāb-ı ma'ālī-'unvān ẓāhiren bey'at-kerde-i Nebiyy-i Ẕī-şān ve ḥaḳīḳaten mübāya'-cūy-ı Raḥīm ü Raḥmān idikleri [1]﴿يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ﴾ naṣṣ-ı celīlinden müstefād yāḥud ḳuvvet ve ḳudret-i Ṣamedāniyye tevfīḳ-āver-i taḳavvī-i bāzū-yı erbāb-ı bey'at-ı seniyye idigi murāddır. Fe-lihāẕā 'aḳd-i bey'at-ı sūd-baḫş-ı meberret ü rif'at belki mahż-ı minnet-i Rabbü'l-'İzzet'dir. Ma'lūm-ı erbāb-ı rumūzdur ki sebk-i 'ibāret-i āyet-i i'cāz-vefret, isti'āre-i sencīde ve ve tecnīs-i nefīs-i pesendīde ile ārāyiş-nümā-yı vücūh-ı belāġat olup beyān-ı midḥat-i 'aḳd-i bey'at ile ṣenā-yı mübāyi'-i refī'u'ş-şān-ı mekārim-ḫaṣleti ḥāvīdir. Ḥattā [2]﴿فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ﴾ naṣṣ-ı celīli ile ﴿وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى﴾[3] ḳavl-i cemīli 'alā tefsīrin ṭavr-ı ḥaḳīḳat üzre maḳūl-i celīl ve 'alā te'vīlin ṭarz-ı mecāz-ı i'cāz-ṭırāz üzre mesbūk-i ḳāleb-i ta'bīr olmaḳda bu ḳabīldendir ki merci'-i żamīr-i *ḳatl* ü *remy* vābeste-i yed-i ḳudret-i Rabb-i Mennān idiginden ittiḥād-ı[4] ṭavr-ı āyeteyn ṣūret-nümādır. Binā-berīn 'inde ba'żı'l-müfessirīn vücūh-ı a'dā ṣūretā mermā-yı ḥaṣāt ü türāb ve sīretā nihādları mesken-i hirās ü 'itāb olup tezelzül-i ḳalb menaṭ-ı hezīmet-i ḳāleb olmaġla netīce-i muḳaddime-i *remy* ü *ḳatl*[5] olan ġalebe 'ale'l-a'dā eṣer-i meşiyyet-i Ḫudā idiginden müşākele-i ḥaḳīḳiyye vürūd-ı ṭavr-ı mecāz-ı 'örfīye vesīle-i celiyyedir.

Ṣallallāhu te'ālā 'aleyhi ve selleme teslīmā.

---

1 "Sana bîat edenler ancak Allah'a bîat etmiş olurlar. **Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir.** Verdiği sözden dönen kendi aleyhine dönmüş olur. Allah'a verdiği sözü yerine getirene Allah büyük bir mükâfat verecektir." Feth, 48/10.

2 **"(Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah onları öldürdü.** Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı. Müminleri, tarafından güzel bir imtihanla denemek için Allah öyle yaptı. Şüphesiz Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir." Enfâl, 8/17.

3 "(Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah onları öldürdü. **Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı.** Müminleri, tarafından güzel bir imtihanla denemek için Allah öyle yaptı. Şüphesiz Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir." Enfâl, 8/17.

4 ittiḥād-ı: ittiḥāẕ-ı N

5 ḳatl: ḳıtāl N

Faṣl-ı ʻĀşir

Ol Serīr-ārā-yı ışṭıfā ʻaleyhi mine't-taḥiyyāti evfāhā cenāb-ı efḍaliyyet-me'āblarınıñ ikrāmāt-ı celiyye ve mekānet-i ʻaliyye ile ʻinde'l-Meliki'l-Celīl rātibe-ṭırāz-ı tebcīl idiklerin mu'lin ve celā'il-i ʻavāṭıf-ı Rabbāniyye ve cezā'il-i elṭāf-ı Ṣamedāniyye'ye taḫṣīṣlerin tanṣīṣ bābında şeref-baḫş-ı vürūd olan nuṣūṣ-ı şerāfet-fuṣūṣı mübeyyindir.

Ezcümle maẓmūn-ı tekrīm-meşḥūn-ı sūre-i kerīme-i İsrā ve medlūl-i şerāfet-meşmūl-i sūre-i [1]﴿وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَى﴾ iḫbār-sāz-ı cümle-i inşā'āt-ı taʻẓīm-i Ḥabīb-i Ekrem ve işʻār-endāz-ı ʻacāyib-i müşāhedāt-ı Resūl-i Mükerrem'dir. Ḥattā ol Erīke-nişīn-i ḳābe ḳavseyne refʻ-i ḥicāb ʻani'l-beyn tābān olmaġın menzil-resīde-i ʻālī-pāye-i dünüvv ve rātibe-ṭırāz-ı vālātāḳ-ı sümüvv idikleri mü'eddā-yı ṣüreteyn-i mükerremeteynden ʻayāndır. Ve keẕālik ʻiẓam-ı şān-ı Nebiyy-i Ẕī-şān'ı pīrāye-baḫş-ı iʻlān olan āyāt-ı iʻcāz-simātdan [2]﴿وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ﴾ naṣṣ-ı celālet-istīnāsıyla ﴿وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾[3] naẓm-ı belāġat-nümāsı maẓmūn-ı ʻişmet-intimāsınca Ẕāt-ı Risālet-simātları viḳāye-i İlāhiyye'de muḥāfaẓa-kerde-i ḫırāset-i Ṣamedāniyye idigi hüveydā ve [4]﴿إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ﴾ fermūde-i celālet-penāhınıñ mü'eddā-yı nuṣret-destgāhınca desīse-kārān-ı [N17a] hüllekiñ taḥarrubı ve eẕā-pīrāyān-ı ifkiñ teceẕẕübi bedīdār iken dār-ı saʻādet-medār-ı Nebeviyye'den neciyyen ḫurūc ve ġār-ı ṣıyānet-diṣār-ı muḥāfaẓa-i Rabbāniyye'ye vülūc ile ẕāt-ı ʻişmet-meşḥūnları **[15b]** mekāyid-i eʻādīden maṣūn ve ẓuhūr-ı āyāt-ı ḳıṣṣa-i Sürāḳa ve nüzūl-i sekīne ve emṣāli ile me'mūn olduḳlarınıñ rū-nümālıġı inbā-āver-i tekrīm-i Resūl-i Kerīm'dir. Siyyemā mecrā-yı ʻaṭā-yı tekrīm-intimā-yı Mevlā-yı Kerīm'den cereyān-sāz-ı vürūd

1 "(1-2) **Battığı zaman yıldıza andolsun ki,** arkadaşınız (Muhammed haktan) sapmadı ve azmadı." Necm, 53/1.

2 "Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan, O'nun verdiği peygamberlik görevini yerine getirmemiş olursun. **Allah, seni insanlardan koruyacaktır.** Şüphesiz Allah, kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez." Mâ'ide, 5/67.

3 **"Hatırlar mısın? İnkâr edenler** seni etkisiz hale getirmek veya öldürmek ya da yurdundan çıkarmak için **tuzaklar kuruyorlardı;** onlar tuzak kuruyorlardı, Allah da bozuyordu. Tuzak bozma işini en iyi yapan Allah'tır." Enfâl, 8/30.

4 **"Eğer siz ona (Peygamber'e) yardım etmezseniz,** (biliyorsunuz ki) inkâr edenler onu iki kişiden biri olarak (Mekke'den) çıkardıkları zaman, **ona bizzat Allah yardım etmişti.** Hani onlar mağarada bulunuyorlardı. Hani o arkadaşına, "Üzülme, çünkü Allah bizimle beraber" diyordu. Allah da onun üzerine güven duygusu ve huzur indirmiş, sizin kendilerini görmediğiniz birtakım ordularla onu desteklemiş, böylece inkâr edenlerin sözünü alçaltmıştı. Allah'ın sözü ise en yücedir. Allah, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir." Tevbe, 9/40.

u nüzūl olan sūre-i kerīme-i Kevṣer mażmūn-ı ʿaṭā-āverinden daḫi mükerrem-ter idikleri rūşen-gerdir. Pes idāre-sencān-ı kü'ūs-ı feżā'il bu gūne irvā-sāz-ı ʿiṭāş-ı mesā'ildir ki Kevṣer'den ḥavż-ı Nebiyy-i sütūde-nihād murād yāḫud enhār-ı cennātdan bir nehr-i ʿuẕūbet-istinād yāḫud ḫayr-ı keṣīr yā şefāʿat-i kübrāya maṣīr yāḫud muʿcizāt-ı keṣīreye iḳtidār yāḫud nübüvvete yā maʿrifete muḫtār idiklerin iḫbār olup şe'n-āverān-ı şān-ı maʿālī-nişānları ebter yaʿnī ʿindallāh ve'n-nās aḥḳār yāḫud ṣemere-i şecere-i fu'ād olan niʿam-ı evlāddan ʿaḳīm yāḫud ḳāṭıbe-i ḫayr u bereketden maḥrūmiyyet ile ẕemīm idikleri işʿār buyurulmuşdur.

Ve keẕālik ol Rātibe-ṭırāz-ı iʿzāzıñ taʿẓīm-i şān-ı maʿālī-nişānlarında ﴿وَلَقَدْ اٰتَيْنَاكَ سَبْعاً مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْاٰنَ الْعَظِيمَ﴾[1] naṣṣ-ı belāġat-faṣṣı inbā-āver-i tekrīm-i rehīnü't-tefḫīmleridir. Pes ʿinde baʿżı'l-efāżıl sebʿ-i meṣānī ṣuver-i ṭıvāl-i üvel ile mü'evvel ve ʿadīl-i celīli ümmü'l-Ḳur'ān olan Fātiḥatü'l-Kitāb idigi müdellel ve ʿinde baʿżı'l-kümmel evvelden murād ṯānī ve ṯānī evvel-i Ḳur'ān-ı bī-müdānī idigi taḥrīr-kerde-i baʿżı emāṯildir. Yāḫud sebʿ-i meṣānīden murād müştemilāt-ı Ḳur'ān-ı bāhirü'r-reşād olan emr ü nehy ve büşrā ve enẕār ve iʿdād-ı niʿam ve ḍarb-ı meṯel ve ḳıṣaṣ-ı zamān-ı evvel olup bu ṣūretde sebʿu'l-meṣānī mecmūʿ-ı binā-i Ḳur'ān-ı bī-müdānīdir. Ve ʿinde baʿżı'l-āḫar kemā-teḳaddem Fātiḥatü'l-Kitāb sebʿ-i meṣānī ile şöhret-yāb ve sebeb-i tesmiye tekerrür-i ḳırā'atinden neş'et-yāb[2] olup istiṯnā-i sebʿu'l-meṣānī niʿmet-i celīle-i Ḳur'ān-ı iʿcāz-müdānī müddeḫar-ı Efḍal-i Enbiyā idigine işāreten ṣūret-nümādır. Yāḫud Ḳur'ān-ı ʿAẓīm sebʿu'l-meṣānī ile tevsīm olunup tekerrür-i ḳıṣaṣ u emṯāl bāʿiṯ-i tesmiye-i bī-miṯāldir. Yāḫud sebʿ-i meṣānīden murād ẕāt-ı sütūde-nihād-ı Resūl-i mekārim-muʿtāda min ḳıbeli'r-Rabbi'l-Mennān heft ʿaṭiyye-i behiyye-i celālet-ʿunvāndır ki ḫurşīd-i ẕāt-ı maʿālī-simātları nūr-baḫşā-yı cihān-hidāyet ve bedr-i tamām-ı vücūd-ı fā'iżu'l-cūdları māh-ı āsumān-ı nübüvvet olup seḥāb-ı sāye-i re'fet-māyeleri mefārıḳ-ı ümmete bārīde-sāz-ı bārān-ı feyż ü raḥmet ve nemā-yı hidāyet-intimā-yı nutḳ-ı pür-ẕevḳleri reyyān-sāz-ı ravża-i rıḍvān-pesend-i şefāʿat olmaġla ol Sulṭān-ı serīr-ārā-yı efḍaliyyet ve memleket-küşā-yı vaḳār u sekīnetiñ ṭuġrā-yı ġarrā-yı menşūr-ı **[N17b]** celālet-mevfūr-ı nübüvvetleri levḥa-zīb-i zer-endūd-ı velā-

1 "Kuşkusuz sana tekrar tekrar okunandan (âyetlerden) yedisini ve yüce Kur'ân'ı verdik." Hicr, 15/87.

2 ve sebeb-i tesmiye tekerrür-i ḳırā'atinden neş'et-yāb: — N

yetdir. Fe-lihāẕā [1] ﴿وَأَنْزَلْنَآ إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ﴾ fermūde-i belāġat-istīnāsınca aḥkām-ı Ḳur'āniyye'yi teblīġe me'mūriyyet ile delālet-ārā-yı ṭarīḳ-i hidāyettir. Ḥattā nūr-ı risāletleri cumhūr-ı enāma ināre-baḫş-ı tebşīr ü tenẕīr idigine [2] ﴿وَمَآ أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَآفَّةً لِلنَّاسِ بَشِيراً وَنَذِيراً﴾ āyet-i tekrīm-pīrāsı rātibe-ṭırāz-ı delāletdir. Keyfe lā? Ẕāt-ı Risālet-simātları 'āmme-i 'ālemīne meb'ūṯiyyet ile bālā-ṭırāz-ı efḍaliyyet olup ma'nā-yı [3] mezbūr ﴿قُلْ يَآ أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعاً﴾ [4] **[16a]** naṣṣ-ı ḳāṭı'ıyla daḫi mü'ekked ve vaṣf-ı meẕkūr ile mevṣūfiyyet, ḫaṣā'iṣ-i ẕāt-ı kerīmü'l-ḫaṣletlerinden idigi ḳavl-i müşeyyeddir.[5] Bināberīn ol Ser-levḥa-i risāle-i risālet, 'unvān-ı Seyyidü'l-Kevneyn ve Resūlü'ṣ-Ṣeḳaleyn ile mu'anven ve risālet-i 'āmme ile ẕāt-ı re'fet-deydenleri efḍaliyyet-efken olup eşref-i cümle-i Rusül ve pīşvā-yı küll olduḳları celā'il-i delā'il ile müberhendir. Ḥattā ﴿وَمَآ أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِ﴾ [6] naṣṣ-ı celīlü'l-ḳaṣṣından peẕīrende-ṣūret olan ḫuṣūṣa nisbet ile 'umūm-ı risāletleri zīver-ārā-yı ẓuhūr idigi cilve-ger-i meclā-yı bedāhet [7] idiginden mā-'adā [8] (بُعِثْتُ إِلَى الْأَسْوَدِ وَالْأَحْمَرِ) ḥadīṯ-i şeref-perveri daḫi ma'nā-yı şümūl-intimā-yı e'ammiyyete rehīn-i rātibe-i delāletdir. Siyyemā ﴿اَلنَّبِيُّ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ﴾ [9] fermūde-i bihīnin tefsīrde ba'ża feżā'il-maṣīr nüfūẕ-i emr-i Nebevī mużiyy-i ḳabūli ḥāvī idigin emr-i esyād, nüfūẕ-āver-i 'ibād idigine teşbīh-āver ve ba'ża efḍāl-güster ittibā'-ı evāmir-i nefsāniyyeden evveliyyetde vücūb ile ber-ter idigin ḫaber vermiş-

1 "O peygamberleri apaçık delillerle ve mukaddes metinlerle gönderdik. **İnsanlara indirdiklerimizi kendilerine açıklaman için** ve (ola ki üzerinde) düşünürler diye **sana da uyarıcı kitabı indirdik."** Nahl, 16/44.

2 **"Biz seni sadece müjdeleyici ve uyarıcı olarak bütün insanlara gönderdik;** fakat insanların çoğu bunu anlamıyorlar." Sebe', 34/28.

3 ma'nā-yı: ─ N

4 **"(Ey Muhammed!) De ki: "Ey insanlar!** Gerçekten ben göklerin ve yerin hükümranlığı kendisine ait olan Allah'ın **hepinize gönderdiği elçisiyim.** O'ndan başka ilâh yoktur. O hayat verir ve öldürür. Öyleyse Allah'a ve O'nun sözlerine inanan Resûlü'ne, o ümmî peygambere iman edin ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız." A'râf, 7/158.

5 müşeyyeddir: müşbetdir N

6 **"İstisnasız her peygamberi kendi kavminin diliyle gönderdik** ki onlara açık açık anlatsın. Bundan sonra Allah dilediğini sapkınlık içerisinde bırakır, dilediğini de doğru yola iletir. O, güçlüdür, hikmet sahibidir." İbrâhîm, 14/4.

7 bedāhet: hidāyet N

8 "Ben Arap olan ve olmayan bütün insanlara gönderildim." Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/304, IV/400, 416, V/145, 147; Dârimî, "Siyer", 29, nr. 2470.

9 **"Peygamber müminlere kendi canlarından daha yakındır, eşleri de onların anneleridir.** Aralarında kan bağı bulunanlar Allah'ın kitabında (mirasçılık bakımından) birbirlerine, diğer müminlerden ve Muhâcirlerden daha yakındırlar, dostlarınıza lütufta bulunmanız ise başkadır. Bu hüküm Kitap'ta kayıt altına alınmıştır." Ahzâb, 33/6.

dir. Keyfe lâ? Tekerrümeten li-Mefḫari'l-Mevcūdāt, Zevcāt-ı Muṭahharāt mānende-i ümmehāt burḳa'-pūş-ı ḥürmet ve dār-ı tena"um-medār-ı[1] āḫiretde daḫi ḥıdmet-i Seyyidü'l-Enām 'aleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selāma şeref-yāftegān-ı ḫuṣūṣiyyet idikleri teşyīd-i mebānī-i tekrīm-i Nebiyy-i Kerīm'de ke'l-bünyāni'l-merṣūṣ zīver-efzā-yı zemīn-i nuṣūṣdur. Ḥattā ber-mażmūn-ı āyet-i i'cāz-dem-sāz mü'minīne te'yīd-i ḥürmetlerin [2](وَهُوَ أَبٌ لَهُمْ) ḳırā'ati te'kīd-sāzdır. Lākin lafẓ-ı mezbūr Meṣāḥif-i meşhūrede meẕkūr olmamaġla 'andelībān-i ḳırā'at ol naġme ile terennüm-perdāz degildir.

Ve keẕālik berāy-ı ta'ẓīm-i Cenāb-ı Kāşifü'l-ġumme ﴿وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ﴾[3] naẓm-ı pākiyle [4]﴿وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيماً﴾ naṣṣ-ı tāb-nāki pertev-pāş-ı minaṣṣa-i nüzūl-i fīrūz ve mażmūn-ı şerāfet-meşḥūnlarından tābiş-i envār-ı envā'-ı tekrīmāt-ı şettā incilā-baḫşā-yı derūn-bürūzdur. Pes fażl-ı 'aẓīmden 'inde'l-ba'ż nübüvvet yāḫud 'iẓam ü ḳadr-i menziletleri ezeliyyü't-taḳdīr idigin inbā ile midḥat murād olup Vāsiṭī-i feżā'il-ābād ḳavlince taḥammül-güdāz-ı Ḥażret-i Kelīm-i sütūde-ḫaṣlet olan rü'yet, naṣīb-i Cenāb-ı Şefī'-i Ümmet [N18a] idigine işāretdir.

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

BĀB-I ṢĀNĪ[5]

Ḳāmet-i bālā-pāye-i rif'at-sāye-i Nebeviyye ḥasebü'l-irādeti'l-ezeliyye ḳabā-yı ma'ālī-intimā-yı meḥāsin-i ḫılḳiyye ve ḫulḳiyye ile müzeyyen ve mükemmel ve envā'-ı elbise-i fāḫire-i feżā'il-i dāreyn, i'dād-kerde-i Cenāb-ı Seyyidü'l-Kevneyn idigiyle ẕāt-ı mufaḍḍalları mübeccel idigin berāy-ı ifāde küşādedir.

---

1 dār-ı tena"um-medār-ı: dāru'n-na'īm-i N

2 Kur'ân-ı Kerîm'de böyle bir âyet mevcut olmayıp Tâbi'în müfessirlerinden İkrime el-Berberî'nin (ö. 105/723) belirttiği üzere, bilinen kırâatler arasında böyle bir kırâat yoktur. Bu cümle bir tefsirden ibaret olsa gerektir. Bkz. Alî el-Kārî, *Şerhu'ş-Şifâ*, c. I, s. 140.

3 "(Ey Muhammed!) Eğer Allah'ın sana lütuf ve merhameti olmasaydı, onlardan bir grup seni saptırmaya çalışırdı. Hâlbuki onlar, ancak kendilerini saptırırlar, sana hiçbir zarar veremezler. **Allah, sana Kitab'ı (Kur'ân'ı) ve hikmeti indirmiş** ve sana bilmediğin şeyleri öğretmiştir. Allah'ın sana lütfu çok büyüktür." Nisâ, 4/113.

4 "(Ey Muhammed!) Eğer Allah'ın sana lütuf ve merhameti olmasaydı, onlardan bir grup seni saptırmaya çalışırdı. Hâlbuki onlar, ancak kendilerini saptırırlar, sana hiçbir zarar veremezler. Allah, sana Kitab'ı (Kur'ân'ı) ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğin şeyleri öğretmiştir. **Allah'ın sana lütfu çok büyüktür."** Nisâ, 4/113.

5 **BĀB-I ṢĀNĪ** : **Faṣl-ı Ḥādī 'Aşer** N

Ma'lūm-ı muḥabbet-pīrāyān-ı Maḥbūb-ı Ḫudā ve meşhūd-ı nigāh-endāzān-ı nuḳūş-ı seyr-i şerāfet-pīrādır ki ārāyiş-i ẕevāt-ı benī nev'-i beşer ḫiṣāl-i pür-kemāl ile cilve-ger ve meḥāsin-i aḫlāḳ-ı behcet-vifāḳ ile istikmāl-i nefs-i nefāset-güster iki vech ile mümkinü'l-istiḥṣāl idigi muḳarrerdir ki, biri muḳtedā-yı ḫilḳat-i beşeriyyeden olan aḫlāḳ-ı meḥāsin-vifāḳ ve dīgeri müktesebāt-ı dīniyye-i tena"um-mesāḳdır. Pes evṣāf-ı ḥamīde-i meẕkūre ile tecellī-pīrāyān-ı celīlü'l-i'tibārıñ vezn-i a'māl-i girān-miḳdārı nīkū-kārlıḳda sencīde-'ayār idigi **[16b]** āşikārdır. Ba'de-zā ḳısmeyn-i merḳūmeyn daḫi ẕevi'l-ciheteyn olup ba'żısınıñ żarūriyyete tamaḥḥużı müsellem ve ba'żı āḫarı żarūrī ve kesbīden e'amm yāḫud kesbī-i mücerred idigi ġayr-ı mübhemdir. Felā-cerem aḫlāḳ-ı żarūriyye ber-muḳteżā-yı aṣl-ı ṭaviyye bilā-iḫtiyār kesbe medār olmayan ḫiṣāl-i meḥāsin-şi'ārdır. Ezcümle ber-vech-i ekmel müstaḥsenü'l-ḥalīḳa olmaḳda mükemmel olup ḥüsn-i ṣūret ü sīretde yegāne ve ḳuvvet-i 'aḳl ü derkde bī-bahāne ve ḥiddet-i fehīm ve ṣıḥḥat-i iẕ'ān ile ārāste ve feṣāḥat-i lisān ile zīnet-pīrāste ve selāmet-i a'żā ve ḥavās ve i'tidāl-i ḫarekāt ü sekenāt-ı midḥat-istīnāsda her-dem 'alem olduḳdan ṣoñra şerāfet-i neseb ve rezānet-i ḥaseb ile 'azīzü'l-ḳavm[1] ve kerīmü'l-mevlid olmaġın ketībe-i şerāfete ḳā'id olmaḳdır ki żamīr-i meḥasin kendüye 'ā'id ola. Felā-cerem evṣāf-ı meẕkūreniñ bürūzı maẓhar-ı elṭāf-ı Ḫudā olanlarıñ eşer-i ṭāli'-i fīrūzıdır. Ve mülḥaḳāt-ı żarūriyye-i dünyeviyyeden olan nevm ve ġıdā ve melbes ve mesken-i pür-i'tidā ve menkaḥ-ı behcet-deyden ve māl ü cāh-ı rāḥat-efkendir ki mevādd-ı meẕkūrede daḫi i'tidāl me'vā-yı āsūdegī-i ḥāldir. Ba'de-hāẕā mülḥaḳāt-ı żarūriyye-i dīniyyeden olan sülūk-i ṭarīḳ-i hüdāya teşmīr-sāḳ-ı ḳudret-i ḳuṣvā ve peyrevī-i ḳānūn-ı Şerī'at-i Ġarrā ile menzil-resī-i taḳvā daḫi sāḥa-i tedeyyünde rāst-revī-i tezeyyün ile rū-nümādır. Bināberīn taḥallī-pīrāyān-ı ṣıfāt-ı meẕkūre-i memdūḥiyyet-intimāya bürūz-ı çehre-i vefā mücellā-yı ṣafādan teyessür-ḳarīn idigi bedāhet-rehīndir. Bundan ṣoñra umūr-ı kesbiyye-i uḫreviyyeden olan isticmā'-ı aḫlāḳ-ı 'aliyyeyi daḫi 'ādet-i seniyye edinmege medār-ı telehhüb ādāb-ı Şer'iyye ile te'eddübdür. Meṣelā bī-bahāne taṣallüb fi'd-diyāne ve eczā-yı 'ilm ü ḥilm-i rezīn ve ṣabr u şükr-i bihīni terkībde müfredāt-ı 'adl ü zühd ve 'afv u tevāżu'ı cem' u tertībe himmet-[N18b]peyvest ve cūd u 'iffet ü ḥayā ve şecā'ati der-dest edüp ṣamt ü mürüvvet ü te'ennī ve vaḳārı taḥṣīl

1 olduḳdan ṣoñra şerāfet-i neseb ve rezānet-i ḥaseb ile 'azīzü'l-ḳavm: — N

ve edeb ü merḥamet ü ḥüsn-i muʿāşereti tekmīl lāzime-i ẕimmet-i hūşmend-i nebīldir ki aḫlāḳ-ı ḥasene-i meẕkūre ile taḫalluḳ istikmāl-i nefs-i nefīse medār-ı taḥaḳḳuḳdur. İmdi ḥiṣāl-i meẕkūre ile ittiṣāf muḳteżā-yı fiṭrat ve mübteġā-yı aṣl-ı ḫilḳat ise lüzūm-ı muḥāfaẓa-i iʿmāl bī-ḳīl ü ḳāl idigi cāy-ı iḫtilāf olmayup kesbi cilve-ger oldıġı ṣūretde daḫi lüzūb-i beẕl-i ḳudret ʿale'l-istikmāl me'vā-yı su'āl degildir. Lākin vücūd-ı şuʿbe fī aṣli'l-cibille bāʿiṣ-i nümūvv-i nihāl-i aḫlāḳ-ı behcet-ẕulledir ki beyān-ı mevʿūd-ı mü'ellif-i ḳudvetü'l-ecilledir. Pes maʿlūm-ı erbāb-ı ārā-i seniyyedir ki medār-ı isticmāʿ-ı ḫiṣāl-i kemāl ibtiġā-i merḍāt-ı Melikü'l-Müteʿāl olmaḳ maḳṣad-ı esnā ve maṭlab-ı vālādır. Eger li-ecli'd-dünyā ṣūret-nümā ise daḫi maʿa'l-iḫtilāf fī mūcib-i ḥüsnihā bi'ttifāḳ-ı erbābi'l-ʿuḳūli's-selīme cāmiʿ-i meḥāsin-mecāmiʿi yine ṣāḥib-i kemālāt-ı cismiyyedir. Fe-lihāẕā mebḥaṣ-ı merḳūm-ı şerāfet-mevsūma fuṣūl-i sebʿa ve ʿişrīn mevāḳiʿ-i tebyīndir.

Faṣl-ı Evvel[1]

ʿİnde't-taḥḳīḳ ḫiṣāl-i kemālden ferd ü zevc ile pīrāye-pīrāyān-ı benī nevʿ-i beşer bezm-gāh-ı cihānda şöhret ile muvaḳḳar ve ilā intihā'i'd-devrān kitāb-ı midḥati mütedāvil-i eydī-i cihāniyān olup keyfe mā-ittefeḳa her ʿaṣra bir ferīdü'd-**[17a]**dehr mā-bihi'l-faḫrdır. Meẕelā şerāfet-i neseb ve rezānet-i ḥaseb yāḫud cemāl ü māl yāḫūd ʿilm ü ḥilm yāḫud ḳuvvet ü şecāʿat ile zīver-baḫş-ı zümre-i emṣāl olan ẕāt-ı mübeccel ḥayyen maḍrıb-ı meṣel ve ʿinde'l-kümmel mufaḍḍal olup meyyiten daḫi nuḳūş-ı şeniyyāt-ḫiṣāl-i zībende-cemāli inʿās-pīrā-yı merāyā-yı ḳulūb-ı nās olmaġla bürūz-ı ṣūret-i müstaḥsene-i ṣıfāt-ı ḥasenesi bāʿiṣ-i nigāh-sāzī-i ẕikr-i cemīl idigi bedāhet-istīnās olıcaḳ, ol Cāmiʿ-i mecmūʿ-ı ḫiṣāl-i ḥamīde ve müstecmiʿ-i cümle-i mekārim-i aḫlāḳ-ı sencīdeniñ taḫṣīṣ-i Cenāb-ı Ḫallāḳ ile ḥā'iz-i merātib-i ʿulyā-yı ṣıfāt-ı cezīle ve pīrāye-bāḫş-ı muʿālla-ṣadr-ı evṣāf-ı celīle idigi bi'l-ittifāḳ şöhre-i āfāḳ olup beyān-ı kemmiyyetiyle iʿlān-ı keyfiyyeti birūn-ı rātibe-i imkān iken ilā āḫiri'z-zamān ṭırāz-ı rātibe-i memdūḥiyyet ve ʿunvān-ı cerīde-i maḥmūdiyyet olmaḳda ʿinde erbābi'ş-şuʿūr ne vechile mā-bihi'l-faḫr-ı cumhūr olmaya ki ḫūrşīd-i hüdā-lemeʿān-ı evc-i nübüvvet olan ẕāt-ı maʿālī-simātları mihr-i ʿālem-tāb-ı āsumān-ı risā-

1 **Faṣl-ı Evvel**: — N

let ve lem'ā-baḫşā-yı sāḥa-gāh-ı ḫullet ü muḥabbet idiginden mā-'adā mütemmim-i mekārim-i aḫlāḳ olan vücūd-ı müstaṣfāları ṣadr-nişīn-i ışṭıfā ve 'arş-resīde-i dünüvv-i ṣafā olmaġla rātibe-ṭırāz-ı īḥā ve dīdār-ı Mevlā ile maẓhar-ı ﴿ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰى﴾[1]'dır. Ḥattā ol Pīrāye-baḫş-ı Maḳām-ı Maḥmūd ve Zīver-i vesīle-i bihbūd mehbiṭ-i vaḥy-i münezzel ve mevrid-i fażl-ı ekmel olmaġla kāffe-i nāsa meb'ūṯiyyet ile mu'azzez [N19a] ve keşf-i esrār-ı 'avālim ile muṭarraz ve zeyn-efken-i zīn-i Burāḳ-ı berrāḳ ve ṭırāz-ı Mi'rāc-ı bāhirü'l-ibtihāc-ı mu'cizü'l-mışdāḳdır.[2] Fe-lihāẕā ṣufūf-ı Enbiyā ve Mürselīn'e imām ve Ḫātemü'n-Nebiyyīn vaṣfıyla rātibe-ṭırāz-ı ittisām olup şāhid-i müdde'ā-yı teblīġ-i aḥkām-ı nübüvvet ve müzekkī-i ümmet olmaġın seyyid-i veled-i Ādem ve nāṣıb-ı Livā-i Ḥamd-i mükerrem ve menba'-ı yenābī'-i beşāret ü neẕāret ve 'inde Ẕi'l-'arş şāḥib-i mekānet ü 'ibādetdir. Keyfe lā? Vücūd-ı hidāyet-nümūdları gencīne-i cevāhir-i zevāhir-i hüdā olmaġın mecmū'-ı 'āleme raḥmet-i maḥż ve maḥż-ı raḥmet-i Mevlā'dır. Ḥattā ol Ṣadr-nişīn-i 'ālī-pāye-i rıżā, maẓhar-ı mevhibe-i Kevṯer ve icābet-sāz-ı usūle-i benī nev'-i beşer olmaḳda murtaża olup itmām-ı ni'met ile Enbiyā'ya ḳudve ve miḥrāb-nişīn-i efḍaliyyet olan ẕāt-ı ekmeliyyet-simātları mücābü'd-da'vedir. Fe-lihāẕā ol Nūr-ı başar 'afv-ı mā-teḳaddem ve mā-te'aḫḫar ile mükerrem-ter ve şerḥ-i ṣadr ile metn-i hidāyete zīver olup vaż'-ı vizr ve ref'-i ẕikr ile muṭarraz ve 'izz-i naṣr ile mu'azzezdir. Keyfe lā? Nüzūl-i sekīne ve te'yīd-i Melā'ike-i 'işmet-me'inne ile cevāhir-i nuṣrete defīne olup ikrāmen li-ẕātihi'l-kerīm tezkiye-i ümmetleriyle tekrīm olunduḳlarından mā-'adā maẓhar-ı ītā-i Kitāb-ı Kerīm ve maṣdar-ı i'ṭā-i seb'u'l-meṯānī ve'l-Ḳur'āni'l-'Aẓīm'dir.

Felā-cerem ol Miḥrāb-ı ḳıble-gāh-ı ḥikmetiñ dā'ī-yi ilallāh idikleri bī-iştibāh olmaġla mevrid-i ṣalāt-ı Rabbānī ve cāmi'-i ṣalavāt-ı Melā'ike-i 'işmet-müdānī olup emr-i İlāhī ile ḥākim-i beyne'n-nās ve a'nāḳ-ı ricālden rāfi'-i naṣb-ı cerr-i aġlāl-i şiddet-istīnāsdır. Ḥattā esmā-i şerāfet-intimāları mevrid-i ḳasem-i Rabb-i Ekrem ve teklīm-āver-i cemādāt ve iḥyā-sāz-ı emvāt idikleri müsellem olup nuṭḳ-efken-i 'ucm ve şünūd-āver-i mesāmi'-i ṣumm olmaġla yenābī'-i eṣābi'-i feyż-menābi'leri mecrā-yı āb-ı **[17b]** ḥayāt-āver-i Aṣḥāb'dır. Siyyemā teksīr-sāz-ı ḳalīl ve inşiḳāḳ-āver-i

1 "Sonra yaklaştıkça yaklaştı." Necm, 53/8.

2 mu'cizü'l-mışdāḳdır: mefḫarü'l-mışdāḳdır N

ḳamer-i kelīl ve redd-efken-i şems-i tābān ve ḳalb-āver-i aʿyān olmaġla bilā-teʿab maẓhar-ı nuṣret-ḳarīn-i irb ve ıṭṭılāʿ-ı ġayb ile izāle-kār-ı reyb olup ẓılle-dār-ı ġamām ve mübriʾü'l-ālām ve maẓhar-ı tesbīḥ-i ḥaṣā ve maṣdar-ı feżāʾil-i lā-tuḥṣādır. Fe-lihāẕā baḥr-i muḥīṭ-i maʿlūmātları sāḥil-i iḥāṭadan bīrūn ve Efḍal-i Enbiyā ve Mürselīn idikleri nuṣūṣ-ı ḳāṭıʿa ile ṣübūt-maḳrūndur. *Sübḥāne men faḍḍale bi-faḍlihī Efḍale Enbiyāʾihī biʾl-feḍāʾil* ki tekrīmen lehū aʿdād-ı menāzil-i ʿāliye ve iʿṭā-yı kerāmāt-ı ġāliye ile Ẕāt-ı Risālet-simātların mükerrem ve saʿādet-i ʿuẓmā ve ziyāde ile ol rütbe mufaḫḫam buyurmuşdur ki nebẕesin taʿaḳḳulden ʿuḳūl-i ʿuḳalā pür-ʿacz ü kelāl ve ẕerresin tefehhümden evhām-ı ḫuyelā ḥayret-iştimāldir.

Ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ṣānī[1]

ʿİnde ehliʾl-iʿtibār perde-ber-endāz-ı istitārdır ki, ol Erīke-nişīn-i ʿālī-pāye-i nübüvvetiñ ʿulüvv-i ḳadr ve sümüvv-i menzilet ile aʿleʾn-nās [N19b] ve şerīfüʾl-mevlid ve münīfüʾl-maḥtid olmaġla Efḍal-i Enbiyā-yı mekārim-istīnās idigi müṣbetdir. Bināberīn cevāhir-i zevāhir-i mecmūʿ-ı ḫiṣāl-i pür-kemāle gencīne-i cemīle olduḳlarından istiżāʾa-i lemeʿāt-ı yād-dāşt-i evṣāf-ı ʿaliyyelerine teşevvuḳ, cümūm-ı āmāle tefevvuḳ etmegin ʿindeʾl-ḳāʾil veʾs-sāmiʿ nūr-ı vidād-ı sāṭıʿları muṭṭaliʿ-i derūn-ı İslāmiyān'dan hemīşe lāmiʿdir. Keyfe lā? Mirʾāt-ı ḫiṣāl-i kemāl-i ġayr-ı müktesebeye nigāḥ-endāzān-ı naẓar, cemāl-i ḫilḳat-i Ḥażret-i Ḫayruʾl-Beşerʾi cāmiʿ-i eştāt-ı muḥassenāt ve ḥāʾiz-i aʿlā-yı merātib-i mübtehicāt olan ṣūret-i bīhemāl ile ḳarīrüʾl-ʿayn-ı rüʾyet idigi müṣbetdir. Ḥattā kemāl-i tenāsüb-i aʿżā-yı behcet-intimā ile taṣvīr-i cemāl-i meḥāsin-iştimālleri miṣāl-i nūr-ı mücessem zīver-ārā-yı elvāḥ-ı ʿālem ve dil-dāde-sāz-ı ṭabāyiʿ-i ümem idikleri ḫilye-i cemīle-i behcet-nişānlarından rū-nümādır ki tertīb-i dīvān-ı beyān-ı keyfiyyet-i şerāfet-kemmiyyeti ḳalem-i iʿcāz-raḳam-ı ruvāt-ı ʿamīmetüʾl-berekāt ile zīb-baḫş-ı suṭūr-ı elvāḥ-ı aḫbār ve menāẓım-ı rivāyāt-ı behcet-āyātını naẓm ile neşr-endāzān-ı leʾālī-i maʿālī-şiʿār olan kibār-ı aṣḥāb-ı feżāʾil-şiʿārıñ manẓūme-nāme-i iḫbārı teʾkīd-i rivāyet-i yek-dīger ile ḳarīn-i taḳrīż-i ṣıḥḥat idigi āşikārdır.

1 **Faṣl-ı Ṣānī**: — N

Ezcümle menba'-ı yenābī'-i rıżā Cenāb-ı 'Aliyyü'l-Murtażā ve muḳtedā-yı sālik-i hüdā-mesālik Enes bin Mālik ve Ebū Hüreyre-i feżā'il-me'ārib ve Berā bin 'Āzib ve 'Arūs-ı ḥacle-gāh-ı 'işmet Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i sütūde-ḫaṣlet ve māh-ı evc-i şerāfet-i sülāle İbn-i Ebī Hāle ve zīb-i beyt-i faḍl-ı emced Ümmü Ma'bed ve Ḥabr-i feżā'il-istīnās Cenāb-ı İbn-i 'Abbās ve emṣāl be-nāmlarından niçe a'lām i'lāmlarıyla bedīdārdır ki ol Ḳā'id-i ketībe-i Rusül ve Pīşvā-yı kişver-küşāyān-ı Ulü'l-'Azmā ve Mefḫar-i küll-i gül-i ṣad-berg-i gülşen-i ışṭıfā 'aleyhi mine't-taḥiyyāti evfāhā ḥażretleriniñ vücūd-ı nāzenīnlerinde lem'a-perver olan levn-i ṣafā-baḫş-ı mu'teber ebyaż u enver ve işrāḳ u leṭāfetde nūr-ı baṣar ve şu'ā'-ı şems ü ḳamerden evfer olmaġın ṣādıḳ-nefesān-ı bezm-i üns-ā-üns-i ta'rīf ol Dürretü't-tāc-ı ibtihāc-ı ḳulzüm-i ḥüsn ü cemāli **أَزْهَر اللَّوْن/ezherü'l-levn**[1] ile tavṣīf ve muḳle-i çeşm-i merdüm-şikārların şiddet-i sevād ve bülendī-i ḥüsn-āşinā-yı māder-zād ile nūrānī ve luṭf-ı neẕẕāre-i **[18a]** dil-firībi şekīb-fersā-yı inciẕāb-ı ḳāṣī vü dānī olmaġın ol Ẕāt-ı Rūşenā-sāz-ı a'yün-i ibtihāc ü ferec vaṣfında **أدعج/ed'ac** ta'bīri zebān-zed-i büleġā-yı uli'l-ebṣār olup çeşm-i sürme-dār-ı merdüm-şikārlarında ḥüsn-efken olan inşiḳāḳ-ı leṭāfet-medār ḳalb-i āgāhları gibi sa'd ü bülendī ile bedīdār olmaġın dü-nergis-i sa'ādet-nişān-ı mübeccellerin kelīme-i laṭīfe-i **أنجل/encel** ile tavṣīf, behcet-i bāġ-ı vaṣf-ı cemīllerin zībende-ta'rīfdir. Ḥattā [N20a] çeşm-i 'ināyet-nigāh-ı dīdār-āgāhlarınıñ ṣafvet-i beyāżı evvel nigehde beyāżī-i dürr-i şāh-vār-ı ṣafā-baḫşādan evfer ve ba'de tekrīri'n-naẓar te'ṣīr-i müdāme-i şevḳ-i dīdār ile fi'l-cümle ḥumret-i ġayr-ı maḥsūseye tenāsübi leṭāfet-baḫş-ı dīger olmaġın ol Zübde-i mā-ḥaṣal vaṣfında **أشكل/eşkel** ta'bīri müttefaḳun-'aleyh-i erbāb-ı baṣar-ı baṣīret olup müjgān-ı siyeh-tār-ı melā'ik-şikārları ṭavīl ü bisyār olmaġın ol ḳurre-i a'yüni'l-ebrār[2] vaṣfında **أهْدَبَ الْأَشْفَار/ehdebü'l-eşfār** ta'bīr olunmaḳ ḳāṭıbe-i ḥilye-nüvīsān-ı celīlü'l-i'tibār 'indinde muḫtārdır.

Siyyemā mir'āt-ı cemāl-i ferḫunde-fālleri vücūh-ı nūr-pāş-ı melā'ik ü beşerden enver ve işrāḳ-ı vech-i tāb-nākleri żiyā-yı 'ālem-gīr-i mihr-i münīrden ekṣer olmaġın ol Ḳulzüm-i nūr-ı mevc-ā-mevc-i hidāyet ve Zīver-ārā-yı nigīn-i ḥatem-i risālet 'aleyhi a'le't-taḥiyyetiñ vech-i vecīh-i tāb-efşān-ı pür-behcetleri gül-güne-i leṭāfet-me'āl-i vaṣf-ı **أَبْلَج/eblec** ile rūşenā-sāz-ı

1 **ezherü'l-levn**: — N

2 ebrār: ebṣār N

çeşm-i cihāniyān oldığı ṣūret-nümā-yı merāyā-yı ḥilye-nüvīsān olup ḳavs-i ebruvān-ı dil-firīb-i lā-mekān-nişānları bārīk ü dırāz ve ḥüsn-i ʿanberīn-tūz-ı ṭāḳat-güdāzı bī-enbāz olmağın ol Şeh-süvār-ı sāḥa-i ḥüsn-i ṭāḳat-şiken ḥażretleriniñ vaṣf-ı dil-firībi taʿbīr-i leṭāfet-maṣīr-i **أَزَجّ/ezecc** ile muʿanven oldığı nişān-zed-i tīr-endāzān-ı āṣār-ı celīle ve bīnī-i nāzik-terīnleri be-ġāyet mevzūn olmağın ḳaṣīde-i ḥüsn-i bī-miṣāllerinde ol Mıṣraʿ-ı berceste-i muʿtenā ʿibāret-i şīrīn-edā-yı **أَفْنَى/aḳnā** ile ṣaḥīfe-pīrāyī-i dīvān-ı medḥ u şenāların iḳtiżā etmişdir. Ve intiẓām-ı dendān-ı lü'lü'-bārları laṭīf ü hemvār olup ḫilāl-i tenāsüb-medārından nesīm-i ʿanber-şemīm güncāyişi mertebe-i tenāsuḳ-ı tāmm bedīdār olmağın ol Mefḫar-i ins ü cān ʿaleyhi'ṣ-ṣalātu ve'r-rıḍvān ḥażretleri ʿunvān-ı belāġat-nişān-ı **أَفْلَح الاسنان/eflecü'l-esnān** ile revnaḳ-şiken-i mehveşān-ı Āl-i ʿAdnān oldığı ġaniyyün ʿani'l-beyāndır. Ḥattā vech-i vecīh-i pākīze-güherleri aḥsen-i vech üzre müdevver ve zülāl-i ḥüsn ü ān ile mütemevvic bir güher-i mükerrem-ter olup ṣafḥateyn-i meh ü ḫūrşīd-i tābān ol āyīne-i müstaḥsenü't-tedvīre be-hem beste āyīne-dān olmaġa şāyān görüldiginden lede'l-fuṣaḥā evṣāf-ı cemīleleriniñ biri daḥi **مُدَوَّرَ الْوَجْه/müdevverü'l-vech** oldığı setīr-i perde-i ḫafā degildir. Fe-lihāẕā ol Āsūde-nişīn-i serīr-i cihāniyānī ʿaleyhi ṣalavāti'ṣ-Ṣamedānī'niñ pīşānī-i saʿādet-nişānı ber-vech-i iʿtidāl vüsʿat-ḳarīn ve nāṣıye-i şerāfet-ʿunvānı āyet-i ḥüsn ü cemālini nāṭıḳ bir kitāb-ı mübīn olmağın berāt-ı vaṣf-ı leṭāfet-ḳarīni ṭuġrā-yı **واسع الْجَبِين/vāsiʿu'l-cebīn** ile tezyīn olundığı telaḳḳī bi'l-ḳabūl-i taḥsīn-i ehl-i yaḳīn idiginden mā-ʿadā ol **[18b]** Teẕerv-i nāzende-ḫırām-ı evc-i iḥtirām ʿaleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selāmıñ sebze-zār-ı ḫaṭṭ-ı ruḫsār-ı tāb-dārı ṭariyy ü tāmm olmaġla mū-şikāfān-ı fenn-i tavṣīf-i [N20b] ferḫunde-peyām ol Nūr-ı siyeh-fām-ı miskiyyü'l-ḫitāmda ḳīl-i ḳadr-i noḳṣān görmediklerine binā'en ol Ẕāt-ı celīlü'l-ḥilye vaṣfında **الِّلحْيَة كَثّ/keṯṯü'l-liḥye** taʿbīriyle muʿaṭṭar-sāz-ı meşāmm-ı iḥtirām olmuşlardır.

Ve sīne-i bī-kīne-i enverleriyle nāf-ı şerāfet-meṭāf-ı muʿanberleri mā-beyni hemvār ve berāber olmağın ol Mir'āt-ı ṣafā-baḫş-ı her-dü-ʿālem ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellemiñ **سَوَاءَ الْبَطْنِ وَالصَّدْر/sevā'u'l-baṭn ve'ṣ-ṣadr** vaṣf-ı muḥteremiyle şifā-baḫş-ı ṣudūr-ı benī Ādem olduḳları müsellem olup maʿa-ẕālik ṣadr-ı tāb-dār-ı muṣaffāları vüsʿat ü leṭāfet üzre maṣnūʿ bir āyīne-i ʿālem-nümā olmağın ol Zübde-i aṣfiyā-yı ṣāḥib-vuḳūfuñ **وَاسِعَ**

الصَّـدْر/vāsi'u'ṣ-ṣadr vaṣf-ı midḥat-iştimāliyle mevṣūf oldığı daḫi lede'l-büleġā muḥaḳḳaḳ u ma'rūfdur. Ḥattā dūş-ı celālet-pūş-ı şeref-mendleri cesīm ü bülend ve tenāsüb-i tāmm ile ser-rişte-i nūr iki āyīne-i billūreyn-mānend olmaġın ol Seyyidü'ş-Şeḳaleyn'iñ vaṣf-ı şerīf-i **عَظِيم الْمِنْكَبَيْن/'aẓīmü'l-menkibeyn** ile ḫulle ber-dūş-ı tefḫīm oldığı ḫayyāṭān-ı câme-i tavṣīfiñ ittifāḳ-ı dūzendesi ve cüşşe-i pür-cūd-ı 'ālem-sūdlarında muntaẓam olan her üstüḫān-ı dürriyyü'n-niẓām-ı sīmīn-fām żaḫāmet[1] ve bülendī ile tāmm olmaġın ol Müstened-i etḳıyā-yı fiḫām 'aleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selām şem'-i vaṣf-ı cemīl-i **ضَخْـم الْعِظَـام/ḍaḫmü'l-iẓāmı**ñ şu'le-i fürūzendesidir. Keyfe lā? Bāzū-yı nīkū-yı dil-cūları metīn ve bülend ve ẕirā'ayn-ı şerāfet-ḳarīnleri cesāmet ve leṭāfetde dil-pesend olmaġın **عَبْـل العَضُدَيْـنِ وَالذِّرَاعَيْـن/'ablü'l-'aḍudeyn ve'ẕ-ẕirā'ayn** vaṣfeyn-i şerīfeyni ile ru'b-efken-i ḳulūb-ı aḳviyā olduḳlarından mā-'adā vüs'at-i keff-i deryā-nevāl ve feḫāmet-i ḳademeyn-i muḫteremeyn-i bī-hemālleri 'unvān-ı **رَحْـب الكَفَّيْـنِ وَالْقَدَمَيْـن/raḥbü'l-keffeyn ve'l-ḳademeyn** ile mu'anven olduḳlarına bürhān ve enāmil-i bī-miṣāl-i memdūdeleri ṣāf olmaġın **سَـائِل الْأَطْـرَاف/sā'ilü'l-eṭrāf** ile ittiṣāfları 'ayāndır. Ḥattā ḫüsn ü leṭāfet-i dest-i kerem-perverde müşārun bi'l-benān iken ol Mihr-i dıraḫşān-ı nūrānī-beden tebdīl-i pīrehen buyurduḳlarında leme'ān-ı temevvüc-i nūr lerzende-sāz-ı endām-ı melā'ik ü ḫūr olmaġın ḳumāş-ı **أَنْـوَر الْمُتَجَـرَّد/enverü'l-mütecerrid** bālā-yı ittiṣāf-ı cemīllerine câme-i bī-ḳuṣūr ḳılınup levḥ-i sīne-i ṣāflarında mānende-i elif-i ilf-penāh ḥaṭṭ-ı 'anberīn-fāmdan keşīde-kerde-i beyāż-ı dest-i taḥsīn ber-nūr-ı siyāh dilbeste-sāz-ı imtidād-ı nigāh olmaġın **دَقِيـق الْمَسْـرُبَة/daḳīḳu'l-mesrube** ta'bīri cerīde-i ittiṣāf-ı sa'ādet-pīrālarında masṭūr oldığı bī-iştibāhdır. Ma'a-ẕālik sünbül-i gīsū ve kākül-i 'anberīn-bū ve ḫaṭṭ-ı ruḫsār-ı tāb-dār-ı nīkūları mū-be-mū diḳḳat olunsa ne besāṭet-i ṣarīḥa ile mürsel ve ne ṣarāfet u cu'ūdet ile mu'aḳḳad ve muḫayyel, belki her ṭarafdan ḥiṣṣe-mendī-i leṭāfet ile a'del olmaġın ol Ḳulzüm-i celālet-i bī-ḳa'r vaṣfında **رَجِل الشَّـعْر/recilü'ş-şa'r** ıṭlāḳıyla kitāb-ı şenāları muḫaṣṣā oldığı daḫi ṣā'ibe-i iştibāhdan mu'arrādır. Ḥattā Ẕāt-ı celīlü'ş-şān-ı leṭāfet-efkenlerinde rū-nümā olan kemāl-i tenāsüb-i gerden **أَحْسَـن النَّـاسِ عُنُقًـا/aḥsenü'n-nāsi 'unuḳan** [N21a] 'unvānıyla mu'anven olduḳların iḳtiżā etdigi gibi ol Āb-ı rūy-ı ebrārıñ mülāyemet

1 żaḫāmet: necābet N

ve nuʿūmet-i **[19a]** ruḥsār-ı tāb-dārları اسـيل الوجـه**/esīlü'l-vech** taʿbīriyle memdūḥ-ı elsine-i fuṣaḥā olduḳlarına vech-i vecīh ve mecmūʿ-ı aʿżā-yı leṭāfet-pīrāları kemāl-i ḥüsn ü tenāsübde bī-şebīh olmaġın sāḥa-i müsellemīde sābıḳ-ı efrād-ı benī Ādem idikleri iḳrār-kerde-i ʿālemdir. Siyyemā ol Zīver-ārā-yı ḥadīḳa-i ḫilʿat ʿaleyhi şerāyifü'ṣ-ṣalavāt mā-esreʿati'ṣ-ṣabā ve hebbet ḥażretleri ḥulle-pūş-ı ḥamrā olmaġla reşk-fermā-yı gül-i gülzār-ı behā olduḳlarında ẕāt-ı şerāfet-deydenlerinden aḥsen manẓūr-ı naẓar-ı nigāh-efken olmayup vücūd-ı behcet-nümūdlarından ebhā bir ẕāt-ı serīrārā-yı behā nūr-āver-i bāṣıra-i nigeh-sencān olmadıġı Berā bin ʿĀzib[1] rivāyetiyle[2] ʿayāndır. Keyfe lā? Mihr-i enver-i pertev-gīr-i cemāl-i Peyġamber ve tebessüm-i behcet-tenessümleri[3] şeref-i şems-āsā eṭrāf u cevānibe żiyā-resā idigi[4] rivāyet-kerde-i Ebī Hüreyre-i[5] feżā'il-pīrādır. Bināberīn vech-i pāk-i Cenāb-ı Ḫayru'l-Berere berḳ-endāz-ı bāṣıra olmaḳda lemʿa-i seyf-i ṣārime teşbīh olundıġı ḳarʿ-endāz-ı sāmiʿa-i Cābir bin Semüre[6] olduḳda şems-i müstedīr ve bedr-i münīre teşbīhi istiḥsān-āver olmuşdur.[7] Ḫattā Ümmü Maʿbed tavṣīf-sāz-ı Resūl-i Emced olduḳda "Dūrdan ecmeli'l-manẓūr ve nezdīk olıcaḳ, maḥż-ı nūr idigi meşʿūrdur."[8] deyüp, bedr-i münīr-i cemāl-i kemāl-iştimāllerin İbn-i Ebī Hāle[9] āġūş-gīrī-i midḥatde bi'l-bedāhe dī-

1 Ensâr'dan olan Berâ b. Âzib *-radıyallâhu anh-* Bedir Gazvesi'ne yaşının küçüklüğünden dolayı katılamamış, sonrasında başta Uhud Gazvesi olmak üzere Resûl-i Ekrem *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* devrindeki bütün savaşlara katılmıştır. 71/690'da vefat eden Berâ hazretleri 305 hadîs-i şerîf rivayet etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 169.

2 Buhârî, "Menâkıb", 23, nr. 3551; "Libâs", 35, 68, nr. 5848, 5901; Müslim, "Fezâ'il", 91, nr. 2337; Tirmizî, "Libâs", 4, nr. 1724; Ebû Dâvûd, "Teraccül", 9, nr. 4183.

3 tebessüm-i behcet-tenessümleri: nesīm-i behcet-tensīmleri N

4 Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, I/275; Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, VII/52, nr. 17815.

5 Hicretin 7. yılında Müslüman olan Ebû Hüreyre'nin *-radıyallâhu anh-* asıl adı Abdurrahmân'dır. Bir gün Peygamber Efendimiz *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* onun elbisesinin içinde bir kedi görünce ona "kedicik babası" anlamında "Ebû Hüreyre" şeklinde latife etmiş ve kendisi o günden sonra bu güzel iltifatla anılagelmiştir. Fakir olması hasebiyle Mescid-i Nebevî'de yatıp kalkan "Ashâb-ı Suffe" arasına katılmış bulunan Ebû Hüreyre hazretleri en çok hadîs rivayet eden sahâbî olup Sahâbe'den ve Tâbiʿîn'den 800'den fazla zat kendisinden hadîs rivayet etmiştir. Bu büyük sahâbî 58/678'de 78 yaşında iken Medine'de vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 169.

6 100 defadan daha fazla Peygamber Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* sohbetine katıldığını ve onun arkasında 2000 vakitten fazla namaz kıldığını ifade eden Câbir b. Semüre *-radıyallâhu anh-* 76/695'te Kûfe'de vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 169.

7 Müslim, "Fezâ'il", 109, nr. 2343.

8 Hâkim, *el-Müstedrek*, III/10-11, nr. 4274; Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, VI/57.

9 Hind b. Ebî Hâle *-radıyallâhu anh-*, Hz. Hadîce *-radıyallâhu anhâ-* annemizin daha önceki evliliğinden doğan oğlu olup Fahr-i Cihân Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* terbiyesinde yetişmiştir. Medine'ye hicret edip Bedir ve Uhud savaşlarına katılmış ve 36/656'da vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 170.

dār-ı nevvār-ı Cenāb-ı Resūl-i Muḫtār ḫayret-āver-i nuẓẓār idigin iḫbār etmişdir.[1] Fe-lihāẕā iḫtiṣāṣ-ı ṣoḥbet-i şerāfet-vefretleri żarūrī müheyyic-i ʿaşḳ u muḥabbetleri idigi vaṣfıyla naʿt-ı Cenāb-ı leyṯ-i ġālib ʿAlī bin Ebī Ṭālib miskiyyü'l-ḫitāmdır. Ḥattā nāʿit-i āḫar, "Maġfiret-i mā-teḳaddem ve mā-teʾaḫḫar ile efḍaliyyetleri muḳarrer ve isticmāʿ-ı mekārim-i aḫlāḳ ile mükerrem-terlikde şebīh ve ʿadīlleri manẓūr-ı naẓar degildir." demişdir.[2] Maʿlūm-ı taṣaffuḥ-sencān-ı kütüb-i siyerdir ki beyān-ı ḥilye-i Nebeviyye'de zīver-ārā-yı suṭūr-ı ṣudūr olan eḥādīṯ-i şerāfet-mevfūrdan cāmiʿ-i ṣufūf-ı ṣunūf-ı evṣāf-ı meḥāsin-ittiṣāf-ı Nebeviyye olan bu ḥadīṯ-i şerāfet-enīsi levḥa-i ḫātime-i fuṣūl ḳılmaġla iktifā muḫtār-ı ṣāḥib-i ***Şifā*** idigi şümūl-i mü'eddā ile zīver-ārā-yı ezhān-ı ẕekāvet-pīrā idigindendir.

Ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve selleme teslīmā.[3]

Faṣl-ı Ṣāliṯ[4]

Ol Nūr-ı mücessem ve Ḥabīb-i Ekrem ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellemiñ ʿıṭr-efken-i ṭabʿ-ı müşk-i ezfer ve nükhet-baḫş-ı ṭıynet-i ʿanber olan rāyiḥa-i fāyiḥa-i ẕāt-ı neẕāfet-perverleri muʿaṭṭar-sāz-ı meşāmm-ı ekmeliyyet olmaġla nā-şāyeste-i neẕāfet olan levāzım-ı ecsād-ı beşeriyyeden nezāhet ü ṭahāretleri taḫṣīṣ-i muḫaṣṣaṣ-ı ḥaḳīḳī ile ḫaṣāʾiṣ-i ẕāt-ı ʿamīmü'l-berekātlarından olup şirket-i ġayrdan berāʾet muḳteżā-yı ḫilḳat-i Ḫayru'l-ḫalīfe idigi **[N21b]** bī-minnetdir. Fe-lihāẕā ẕevāt-ı benī nevʿ-i beşerde cilve-ger-i minaṣṣa-i ẓuhūr olan şiʿār-ı meḥāsin ü behcet ber-muḳteżā-yı Şerīʿat-i Muṭahhara ḫiṣāl-i ʿaşere[5] ile taḫallīye menūṭ ve neẕāfet, mebnā-yı diyānet idigi mażmūn-ı ḥadīṯ-i şerāfet-mebsūṭdur.[6] Keyfe lā? Zīver-baḫş-ı suṭūr-ı aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-niṣāb ile muʿaṭṭar-sāz-ı meşāmm-ı ṣübūtdur ki būyā-kün-i şāmme-i Enes-i saʿādet-res olan rāyiḥa-i fāyiḥa-i Ḥażret-i Sey-

1 Taberânî, *el-Muʿcemü'l-Kebîr*, XXII/155, nr. 414; Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, VIII/487.
2 Tirmizî, "Menâkıb", 8, nr. 3638; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/96, 127.
3 *Ṣallallâhu teʿâlâ ʿaleyhi ve selleme teslîmâ*: — A, N
4 **Faṣl-ı Ṣâliṣ**: — N
5 Müslim, "Tahâret", 56, nr. 261; Ebû Dâvûd, "Tahâret", 29, nr. 53; Tirmizî, "Edeb", 14, nr. 2757; Nesâî, "Zînet", 1, nr. 5043-45; İbn Mâce, "Tahâret", 8, nr. 293. Hadîs-i şerîfin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 171.
6 "Din temizlik üzerine bina edilmiştir." Zeynüddîn el-Irâkī, Gazzâlî'nin *İhyâ'u Ulûmi'd-Dîn*'e aldığı bu hadîsi bu ifade şekliyle bulamadığını söylemektedir. Bkz. *el-Muğnî an Hamli'l-Esfâr*, Kahire: el-Mektebetü't-Ticâriyyeti'l-Kübrâ, t.y., c. I, s. 125.

yidü'l-Beşer misk ü ʿanberden **[19b]** aṭyeb ü aʿṭar[1] ve ruḫsār-ı Cābir bin Semüre şeref-yāfte-i mesḥ-i dest-i kerem-peyvest-i Hādiyü'l-Berere olduḳda būy-ı dil-cüy-ı Gül-i Gülzār-ı Iṣṭıfā ile ḫadd-i rāvī-i şerāfet-resā reşk-āver-i dürc-i ʿıṭr-ı şāhī idigi taʿṭīr-sāz-ı meşāmm-ı inbādır.[2] Bināberīn nükhet-i muṣāfaḥa-i Nebeviyye ʿıṭr-efken-i meşāmm-ı yevmiyye olup ṣıbyāndan baʿżı ser-efrāzānıń ru'ūs-ı behcet-me'nūslarına vaż'-ı yed-i mü'eyyedleri efser-i saʿādet-imtiyāz oldıġı nükhet-i ḫoş-būy-ı Mefḫar-i her-dü-cihāndan nümāyāndır. Ḥattā dār-ı şeref-medār-ı Cenāb-ı Enes ḳudūm-i şerāfet-mevsūm-ı Resūl-i muḳaddes ile teşerrüf-res olup māder-i rāvī-i feżā'il-ārā iltiḳāṭ-ı dürer-ʿaraḳ-ı Resūl-i muṣaddaḳa ihtimām-pīrā olduḳda zīver-i silk-i mīnā-yı muḥāfaẓa ḳılmaġı temennāsınıń sebebi istinbā-kerde-i Ḥażret-i Nebiyy-i ʿArabī olıcaḳ, aṭyebü'ṭ-ṭayyib olmaġla ol le'ālī-i sencīde çīde-kerde-i dest-i teṭayyübi idigin inbā etmişdir.[3]

Bināberīn zīver-i *Tārīḫ*-i İmām Buḫārī olan merviyy-i Cābir-i Enṣārī[4] mefhūm-ı şerāfet-mevsūmınca mürūr-ı Resūl-i Eḥabb ile şerāfet[5]-mükteseb olan ṭarīḳden mārrīn, nükhet-i ṣafā-āgīn-i Nebiyy-i Güzīn'den mürūr-ı Cenāb-ı Seyyidü'l-Mürselīn'i istidlālleri bī-ḳīl ü kāldır.[6] Keyfe lā? Ṭīb-i vücūd-ı Nebevī bilā-teṭayyübin muḳteżā-yı aṣl-ı ḫilḳat-i behiyye idigin inbā ile İsḥāḳ bin Rāhūye-i[7] feżā'il-ḳarīn nükhet-baḫş-ı meşāmm-ı maḳāl-i behcet-rehīndir. Ḥattā Cenāb-ı Cābir şeref-yāb-ı irdāf-ı Resūl-i hüdā-me'āṣir olduḳda būy-ı dil-cüy-ı mühr-i nübüvvet meşāmm-ı idrākin

1 Müslim, "Fezâ'il", 81, 82, nr. 2330.

2 Müslim, "Fezâ'il", 80, nr. 2329.

3 Müslim, "Fezâ'il", 83, nr. 2331; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/136.

4 Câbir b. Abdillâh *-radıyallâhu anh-*, Medineli genç sahâbîlerden ve en çok hadîs rivayet eden yedi sahâbîden biri olup 19 gazveye katıldı. Babası Abdullâh *-radıyallâhu anh-* Uhud Gazvesi'nde şehid düşünce, yedi veya dokuz kız kardeşine bakmak zorunda kaldığı için Peygamber Efendimiz *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ona sahip çıktı, kendisine özel ilgi gösterdi ve aralarında pek güzel hatıralar yaşandı. Âlim sahâbîlerden biri olup Medine'de birçok fetva veren Hz. Câbir 78/697'de vefat etti. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 172.

5 mevsūmınca mürūr-ı Resūl-i Eḥabb ile şerāfet: ─ N

6 Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, I/399-400; Dârimî, "Mukaddime", 10, nr. 67; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VIII/282; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, V/433, nr. 3125.

7 "Emîrü'l-mü'minîn fi'l-hadîs" diye anılan nadir hadîs hâfızlarından biri olan İshâk b. Râhûye (ö. 238/852), İmâm Buhârî'nin de çok değer verdiği hocasıdır. İmâm Buhârî, sahîh hadîsleri derlediği *es-Sahîh*'ini onun teşvikiyle kaleme almış olup kendisinin altı cilt olduğu söylenen *el-Müsned*'inden başka, bazı fıkhî sorulara verdiği cevapları ihtiva eden *Kitâbü'l-Mesâ'il*'i ve daha başka eserleri mevcuttur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 172.

fehm-i maʿnā-yı [1]﴿خِتَامُهُ مِسْكٌ﴾ ile muʿaṭṭar etdigin ḫaber vermişdir.[2] Felihāẕā lede'l-iḳtiżā berāy-ı ibtilāʿ-ı faẕlihī inşiḳāḳ-ı arż muḳarrer ve maḥall-i mezbūr muʿaṭṭar oldıġı[3] iḫbār-ı Ṣıddīḳa-i Kübrā ile ṣıḥḥat-perver olup mā-ḫarace mine'l-Enbiyā ibtilāʿ-kerde-i arż olmaġla ġayr-ı mer'ī idigin daḫi inbā etmişdir.[4] Egerçi ḫaber-i merḳūm nā-resīde-i sāmiʿa-i şöhretdir, ammā ṭahāret-i ḥadeṣeyn-i Seyyidü'l-Kevneyn taḫrīc-kerde-i baʿżı ʿulemāyı Şāfiʿiyye ve taṣrīḥ-āverde-i e'imme-i fürūʿ-ı Mālikiyye olup şāhid-i müddeʿā-yı merḳūm eşyā-yı kerīheden beden-i neẕāfet-efken-i Peyġamberī berī idigi ḫaberidir. Keyfe lā? Ḥażret-i ʿAlī raḍıye ʿanhu Rabbuhu'l-Velī ḫıdmet-i ġasl-i Resūl-i mufaḍḍalı itmām ve kemāl-i neẕāfet-i endām-ı Seyyidü'l-Enām'ı ḥālet-i meẕkūrda daḫi teyaḳḳun etmekle [5](طِبْتَ حَيًّا وَمَيِّتًا) deyü ṣenā-ḫᵛān olup Cenāb-ı Ṣıddīk-ı Ekber keẕālik taḳbīl-i beden-i muṭahhar ile şeref-perver olduḳda rāyiḥa-i ṭayyibe-i neşāṭ-āver ile muʿaṭṭar oldıġın **[N22a]** ḫaber vermişdir.[6]

Vāḳıʿā rivāyāt-ı ātiye daḫi şühūd-ı daʿvā-yı sāmiyedir ki Mālik bin Sinān[7] bezm-gāh-ı Ġazve-i Uḥud'da dem-i Mefḫar-i her-dü-cihān ile cām-ı derūnın mel'ān eyledikde vücūd-ı muḫāleṣet-ālūdı işābet-i nārdan rehā-yāb olacaġın işrāb ile neş'e-yāb buyuruldıġı gibi,[8] bezm-i iḫticām-ı Seyyidü'l-Enām'da nūş-i dem-i neşāṭ-hem-demleriyle İbnü'z-Zübeyr-i feżā'il-menāṭ daḫi pür-inbisāṭ olduḳda ḳarīn-i menʿ-i Seyyidü'l-Mürselīn olmayup şemşīr-i ḳaḥr-ı Benī **[20a]** Ümeyye'den gerden-i şehādeti muṭavvaḳu't-taḳdīr idigine işāret-fermā olan elfāẕ-ı meserret-intimā ile tena"um-maṣīr olacaġın tebşīr ve kār-güẕār-ı iʿdāmınıñ sū-i ḥālin taḳrīr

1 Burada **"Onun (içiminin) sonu bir misktir (ağızda misk gibi koku bırakır).** İşte yarışanlar, bunun için yarışsınlar." (Mutaffifin, 83/26) mealindeki âyet-i kerîmeye telmihte bulunulmuştur.

2 İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk*, c. XI, s. 230; İbnü'l-Irâkī, *Tarhu't-Tesrîb fî Şerhi't-Takrîb*, Kahire: 1934, c. IV, s. 42.

3 İbnü'l-Irâkī, *Tarhu't-Tesrîb*, c. II, s. 81; Süyûtî, *Menâhilü's-Safâ fî Tahrîci Ehâdîsi'ş-Şifâ*, nşr. Semîr el-Kādî, Beyrut: 1988, s. 42, nr. 68.

4 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, VIII/21, nr. 7835; Ebû Nuʿaym, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, s. 443, nr. 364; Heysemî, *Mecma'u'l-Bahreyn*, VI/158, nr. 3531; İbn Saʿd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. I, s. 171.

5 "Hayatında tertemizdin, vefatında da tertemizsin." İbn Mâce, "Cenâ'iz", 10, nr. 1467.

6 Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, IX/37. Hz. Ebû Bekir *-radıyallâhu anh-*, Peygamber-i Ekrem'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* vefat ettiğini duyunca yanına gelmiş, yüzündeki örtüyü açmış, mübarek yüzünü öperek ağlamıştır. Bkz. Buhârî, "Cenâ'iz", 3, nr. 1241-1242; "Megāzî", 84, nr. 4452-53).

7 Tam adı Mâlik b. Sinân el-Ensârî el-Hudrî *-radıyallâhu anh-* olup sahâbîler arasında çok hadîs rivayet etmesiyle meşhur olan Ebû Saʿîd el-Hudrî'nin *-radıyallâhu anh-* babasıdır. Yukarıda anlatılan olayın geçtiği Uhud Savaşı'nda (3/625) şehid olmuştur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 175.

8 Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VIII/270.

buyurmuşlardır.[1] Ḥattā şāribe-i faẕla[2] olan Bereke nām zen-i muḫāleṣet-efken vecaʿ-ı baṭndan rehā ile beşāret-ḳarīn olup ʿadem-i lüzūm-ı taṭhīr-i femi ṭahāret-i meşrūb-ı teberrük-tevʾemi iḳtiżā-rehīndir ki mezbūre ḫıdmet-i Nebeviyye ile şeref-yāblık vesīlesiyle taḫteʾs-serīr cāy-gīr olan ḳadeḥiñ maẓrūfın bir şeb berāy-ı defʿ-i ḥarāret ü teb nūş eyledigi ḥaber-i ***Ṣaḥīḥayn***, taḫrīc-efken olan Dāreḳuṭnī[3] ilzām-sāz-ı Buḫārī ve Müslim idigi ṣıḥḥat-müdānī ve Ümmü Eymen idigi[4] daḫi baʿżı feżāʾil-efkenden menḳūl-i cāvidānīdir.

Baʿde-hāẕā, maḫtūnen vilādet ve maḳṭūʿiʾs-sürre ʿālem-i vücūda vaż'-ı ḳadem-i pür-hidāyet, ḫaṣāʾiṣ-i Nebiyy-i sütūde-ḫaṣletden olup ḫayāʾen minhu ʿAleyhiʾṣ-ṣalātu veʾs-selām Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i Kübrā ḳaṭʿā mevżiʿ-i mestūr-ı Cenāb-ı ʿİṣmet-mevfūra nigāh-sāz olmadıġı[5] bī-mirādır. Ḥattā Cenāb-ı ʿAlī-i feżāʾil-pīrā ġasl-i Nebiyy-i neẓāfet-ārā ile ḫasebüʾl-vaṣiyye meʾmūriyyetin beyān ve mevżiʿ-i mestūra naẓar bāʿiṣ-i ṭams-i ʿayn-ı nāẓır-ı cürʾet-ger olmaġla iġmāż-ı ʿayn lāyıḳ-ter idigine tenbīh-i Nebevī cilve-ger idigin inbā etmişdir.[6] Ġıbbe hāẕā ṣāḥib-i feżāʾil-cemme Cenāb-ı ʿİkrime,[7] Ḥażret-i Ḫayruʾl-Enām ʿaleyhiʾs-selāmdan fī baʿżıʾl-aḥyān dürer-i ġaṭīṭ-i şerāfet-imtinān gūş-güẕār-ı sāmiʿ-i taḳarrüb-resān olacaḳ mertebe nevmeden ḳavmede ḳableʾt-tevażżī taḥrīme-bendī-i ṣalāta terāżīleri, ḥīn-i nevmde vuḳūʿ-ı ḥadeṣden muḥāfaẓa-i Rabbāniyye ile maḥfūẓiyyetlerine mebnī idigin rivāyet etmişdir.[8]

Ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

---

1 İbn Ebî Âsım, *el-Âhâd veʾl-Mesânî*, I/414; Hâkim, *el-Müstedrek*, III/638, nr. 6343; Ebû Nuʿaym, *Hilyetüʾl-Evliyâ*, c. I, s. 330.

2 Heysemî, *Mecmaʿuʾz-Zevâʾid*, VIII/270-271.

3 Tam adı Ebuʾl-Hasen Alî b. Ömer ed-Dârekutnî (ö. 385/995) olup hadîs hâfızı ve kırâat âlimidir. Pek az muhaddisin elde ettiği "Emîrüʾl-müʾminîn fiʾl-hadîs" unvanına sahip olup hafızası çok güçlü ve zeki bir kimse olan Dârekutnî, aynı zamanda takva sahibi bir zat idi. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 176.

4 Hâkim, *el-Müstedrek*, IV/70-71, nr. 6912. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 177.

5 İbn Mâce, "Tahâret", 137, nr. 662; "Nikâh", 28, nr. 1922; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI/190.

6 Bezzâr, *Müsned*, III/135-136; Heysemî, *Mecmaʿuʾz-Zevâʾid*, IX/36; İbn Saʿd, *et-Tabakātüʾl-Kübrâ*, c. II, s. 278.

7 Tam adı Ebû Abdillâh İkrime b. Abdillâh el-Berberî (ö. 105/723) olup aslen Mağribli bir Berberîʾdir. Hz. Abdullâh b. Abbâsʾın *-radıyallâhu anh-* kölesiydi. İbn Abbâs kabiliyetli gördüğü İkrimeʾnin Kurʾân, fıkıh ve sünneti öğrenmesine özen gösterdi, İkrime de hayatının kırk yılını ilim tahsiline vererek büyük sahâbîlerden ilim öğrendi ve böylelikle devrinin en ünlü müfessir ve fakîhlerinden biri oldu. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 179.

8 Buhârî, "Teheccüd", 16, nr. 1147; "Terâvîh", 1, nr. 2013; Müslim, "Müsâfirîn", 125, nr. 738.

Faṣl-ı Rābi'[1]

Ol Nūr-ı cesīm-i hüdā-vesīmiñ dāric-i medāric-i kemāl olan 'aḳl-ı derrākleri reşk-āver-i 'aḳl-ı evvel ve sür'at-i fehm-i nūrāniyyet-revmleri ekmel oldığı gibi, feṣāḥat-i lisān-ı belāġat-beyānları daḫi ebkem-sāz-ı fuṣaḥā-yı bedī'u'l-'unvān olup i'tidāl-i eṭvār u şemā'il-i behcet-şi'ārları rütbe-i i'cāz-ı ser-efrāzīye māye-i i'zāz ve sermāye-i imtinān olmaġın a'ḳal-i benī nev'-i beşer ve eẕkā-yı ādemiyān-ı hūş-perver idikleri 'inde ehli'l-idrāk minaṣṣa-i bedāhetde cilve-nākdir. Fe-lihāẕā ẓāhiren ve bāṭınen serīr-ārā-yı tedbīr ve ḫuṣūṣ u 'umūm-ı aḥkām-ı Şer'iyye-i dīniyye ve dünyeviyyeyi icrāda 'ālem-maṣīr ve iṣābet-peẕīr olup [N22b] ẕāt-ı re'fet-semīrleri iẓhār-ı mekārim-i aḫlāḳ ve ibrāz-ı merāḥim ü işfāḳda bī-naẓīrdir. Keyfe lā? Ol Keşşāf-ı rumūz-ı 'ilm ü 'irfān bilā-telemmüẕ leẕẕet-i 'ulūm-ı evvelīn ü āḫirīn ile ẕā'iḳa-pīrā-yı teleẕẕüẕ idiginden Resūl-i Ḥaḳ ve Sefīr-i muṭlaḳ idigi bī-reyb ü gümān muḥtāc-ı istidlāl ü beyān degildir. Keyfe lā? Vehb bin Münebbih[2] müntebih-sāz-ı naḳl-i mu'tenā-bihdir ki ol Ma'mūr-sāz-ı ma'mūre-i risālet 'aleyhi a'le't-taḥiyyetiñ evṣāf-ı meẕkūre ile mevṣūfiyyetleri rūşenā-sāz-ı naẓar-ı iṣābet-manẓarı olan yetmiş bir kitāb-ı müsteṭābla manẓūrı olup rivāyet-i uḫrā üzre Cenāb-ı Mübdi'-i 'Ālem ibtidā-yı ḫilḳatden intihā-yı ḳıyāmete degin inşā buyurdığı 'uḳalānıñ mecmū'ına 'aṭiyye-kerdesi olan mevhibe-i 'aḳlıñ **[20b]** rezāneti bi'n-nisbeti ilā kemāl-i 'aḳli'n-Nebiyyi'l-Kerīm rimāl-i dünyādan miḳdār-ı ḥabbe idigi terḳīm olunmuşdur.

Ma'a-hāẕā taḥrīme-bend-i ṣalāt olduḳlarında pīş-gāh-ı hidāyet-penāhlarından her manẓūr-ı naẓar-ı re'fet-ālūdları verā-yı hidāyet-mebnālarından daḫi meşhūdları olup ma'nā-yı mezbūr [3]﴿وَتَقَلُّبَكَ فِي السَّاجِدِينَ﴾ āyet-i tekrīm-simātından müstefād idigi ***Muvaṭṭa'***-ı İmām Mālik'de[4] zīver-efzā-yı suṭūr olan ḥadīṯ-i şerāfet-mevfūruñ[5] müfādı ve rivāyet-i Ḥażret-i Enes

1 **Faṣl-ı Rābi'**: — N

2 Vehb b. Münebbih (ö. 100/718), İsrâiliyât'tan ve Ehl-i Kitâb'ın eserlerinden yaptığı nakillerle tanınan bir tarihçi olup Tâbi'în'in meşhur muhaddisi Hemmâm b. Münebbih'in (ö. 132/750) de kardeşidir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 180.

3 "(217-219) Sen, O mutlak güçlü ve engin merhamet sahibi olan, huzurunda durduğun **ve secde edenler içinde hâlden hale girdiğin zaman** seni gören Allah'a güvenip dayan." Şu'arâ, 26/219.

4 Mâlikî mezhebinin imamı ve ünlü bir muhaddis olan Mâlik b. Enes (ö. 179/795), *el-Muvatta'* adlı eserinde 1720 sahîh rivayeti derlemiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 363.

5 Mâlik, *Muvatta'*, "Kasru's-Salât fi's-Sefer", 70. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 181.

ile ***Ṣaḥīḥayn***'da[1] daḫi masṭūr ve iḫbār-ı Ḥażret-i Ṣıddīḳa-i şerāfet-mevfūr ile ṣıḥḥati meşhūr idigi zümre-i muḫālifīniñ cāy-ı ʿināddı degildir. Fe-lihāẕā ḥālet-i meẕkūre muʿcize-i Nebeviyye ve ḫücciyyet-i risāletlerine delāleti ḳaṭʿiyye idigi, rivāyet-i zāʾidesi iḫbār-ı Ümmü Müʾminīn ile vāridedir. Keyfe lā? Rivāyet-i uḫrāda emām ü ḫalef-i Resūl-i mufaḍḍal naẓargāh-ı çeşm-i mükaḥḥal[2] ve nūr u ẓulmetde rüʾyet-i ḫaṣāʾiṣ-i Nebiyy-i sütūde-ḫaṣletden olmaġla[3] Melāʾike-i Kirām ve şeyāṭīn-i liʾām meşhūd-ı Seyyidiʾl-Enāmʾdır.[4] Ḥattā dīde-i dīdār-āgāh-ı Nebiyy-i Ḳureyşīʾye fī eṣnāʾiʾṣ-ṣalāt-ı ʿaleʾn-Necāşī[5] merḳadinde mezbūruñ ḳıyāmı manẓūr ve ṣabāḥ-ı Leyletüʾl-Miʿrāc Ḳureyşʾe tavṣīf-ārā-yı keyfiyyet-i Beytüʾl-Maḳdis olduḳlarında arż-ı Ḳudüs pīş-gāh-ı Nebeviyyeʾde cilve-ger[6] ve eṣnā-yı binā-yı Mescid-i Nebevīʾde berāy-ı taʿyīn-i ḳıble Mekke-i Mükerreme pīş-āmed-i naẓarları oldıġı gibi; ṣüreyyā, pānzde[7] nücūm-ı ṣıġārdan intiẓām-pīrā idigi daḫi manẓūr-ı naẓar-ı Ḥażret-i Seyyidüʾl-Beşerʾdir. Egerçi ʿindeʾl-baʿż naẓar-ı meẕkūr maʿlūmiyyetden kināye idigi masṭūrdur, lākin ḳavl-i mezbūruñ nuṣūṣ-ı ẓāhireye muḫālefeti iʿtibārdan buʿdın īcāb ve ḫaṣāʾiṣ-i Enbiyāʾdan olan eşyā-yı mümteniʿatüʾl-imkān efrād-ı muḫālātdan ḫāric idigi bī-irtiyāb olmaġın ḳavl-i evveliñ meʿāric-i ṣıḥḥate ʿāric idigi tābāndır. Keyfe lā? Zīver-baḫş-ı suṭūr-ı aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣaḥīḥa ile bā-rivāyet-i Ebī Hüreyre merviyyāt-ı muṣaḥḥaḥadandır ki dīde-i āgāh-ı Cenāb-ı Mūsā kuḫl-i cilā-yı tecellī ile rūşenā olduḳdan ṣoñra fiʾl-leyletiʾẓ-ẓulmāʾ ferāsıḫ-ı ʿaşere mübāʿadeti muḳarrere olan nemle-i muḥaḳḳareyi **[N23a]** ʿaleʾṣ-ṣaḫrati'l-melsā ibṣāra iḳtidār-resādır.[8] Fe-ʿalāhāẕā baʿdeʾl-İsrā ve ġıbbe rüʾyetiʾl-āyātiʾl-kübrā verā-yı ẓahr-ı Resūl-i müfteḫar manẓar-ı hidāyet-maḳarr olmaḳ baʿīd-ter degildir. Ḥattā

1 Buhârî, "Salât", 40, nr. 418-419; "Ezân", 88, nr. 741-742; Müslim, "Salât", 110, nr. 425. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 181.

2 Müslim, "Salât", 108, nr. 423.

3 Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, VI/75.

4 Buhârî, "Salât", 75, nr. 461; "Amel fi's-Salât", 10, nr. 1210; "Enbiyâ", 40, nr. 3423; Müslim, "Mesâcid", 39, nr. 541. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 182.

5 Buhârî, "Cenâ'iz", 53, 54, nr. 1317, 1320; Müslim, "Cenâ'iz", 62-67, nr. 951-953. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 183.

6 Buhârî, "Menâkıbü'l-Ensâr", 41, nr. 3886; "Tefsîr", 17/3, nr. 4710; Müslim, "Îmân", 278, nr. 172.

7 A, L ve N nüshalarında 15 yıldız olarak geçen ifade *Şifâ*'nın orijinal metninde (bkz. Kādî İyâz, *eş-Şifâ bi-Ta'rîfi Hukūki'l-Mustafâ*, c. I, s. 164) 11, eserin şerhlerinde ise (bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 184) 12 yıldız olarak geçmektedir.

8 Taberânî, *el-Mu'cemü's-Sağîr*, 65, nr. 77.

kerrāt-ı ʿadīde eşiddā-i muʿāṣırīn ile muṣāraʿa[1] ve ḫırām-ı nāziş-gerīde ṭayy-ı mekān mertebesi müsāraʿaları[2] ʿacz-āver-i men lehu'l-idrāk idigi daḫi ḫaṣā'iṣ-i Cenāb-ı Serīr-ārā-yı *levlāk*'dendir.[3] Bināberīn ol Esraʿu'l-müşāt bilā-iktirāṣ mişyetle tenessüm ve ḫande-i behcet-tābendelerinde hem-vezn-i tebessüm olup bālā-yı kühsārdan cereyān-sāz olan nehr-i leṭāfet-medār gibi ḫaṭve-endāz idikleri rivāyet-kerde-i Ebī Hüreyre-i dirāyet-perdāzdır.[4]

Ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ḫāmis[5]

Ol Ser-sūre-i ḫilḳat ve Ḫātime-i ṣaḥīfe-i risāletiñ bülbül-i gülistān-ı feṣāḥat ve naġme-pīrā-yı iʿcāz-intimā-yı belāġat olmaḳda manṭıḳ-ı ḥalāvet-vefretleri bir perdede pür-behcetdir ki, āb-ı ḥayāt-ı süḫan-ı iʿcāz-efkenleri mecrā-yı selāmetden cārī ve menbaʿ-ı ʿuẕūbetden mütevārī **[21a]** olup lübbü'l-lübāb-ı elfāẓ-ı ḥürriyetü'l-istiḥfāẓları ebkem-sāz-ı ʿandelībān-ı büleġā ve cezālet-i maʿānī-i iʿcāz-mebānīleri iʿtidāl-pīrā-yı mizāc-ı ʿuẕūbet idigi bī-imtirā olmaġın mecmaʿ-ı cevāhir-i cevāmiʿu'l-kelim[6] ve menbaʿ-ı yenābīʿ-i envāʿ-ı ʿilm olup cāmiʿ-i ṣufūf-ı ṣunūf-ı luġat idikleri bī-minnetdir. Ḫattā zebān-ı muʿciz-beyān-ı feṣāḥat-imtinānları mecmaʿu'l-uṣūl-i ʿilm-i cümūm-ı luġat olmaġla şeref-yāftegān-ı ḫiṭāb-ı müsteṭābları olan ḳabā'ilden her ḳabīle ile hem-zebān-ı muḫāṭabe olmaḳda ibdāʿ-sāz-ı menāziʿ-i belāġat idikleri müṣbetdir. Fe-lihāẕā keṣīren-mā Aṣḥāb-ı Kirām-ı maʿālī-fercāmları tefsīr-i kelimāt-ı iʿcāz-simātların istiʿlām ile taʿallüm-senc-i maʿānī-i luġāt-ı ʿadīde idikleri tetebbuʿ-sencān-ı kütüb-i eḥādīṣ-i sencīde ve müṭālaʿa-perdāzān-ı seyr-i güzīdeye perde-ber-endāz-ı istitārdır.

---

1 Ebû Dâvûd, "Libâs", 21, nr. 4078; Tirmizî, "Libâs", 42, nr. 1784. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 185.

2 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/380; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, XIV/215, nr. 6309. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 185.

3 Bununla genellikle sahîh kaynaklarda sabit olmadığı hâlde kudsî hadîs olarak nakledilen, fakat mana itibarıyla doğru olan "Sen olmasaydın ben kâinatı yaratmazdım" (Hâkim, *el-Müstedrek*, II/615; Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, II/164) sözüne telmihte bulunulmuştur.

4 Tirmizî, "Menâkıb", 10-12, nr. 3641-3642, 3645, 3648; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/350, 380, V/97, 105.

5 **Faṣl-ı Ḫāmis**: — N

6 Buhârî, "Cihâd", 122, nr. 2977; Müslim, "Mesâcid", 6, nr. 523; Müslim, "Mesâcid", 5, 7-8, nr. 523. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 185.

Binâberîn Ḳureyş ve Enṣâr ve ehl-i Necd ve Ḥicâz ile sebḳat-peymâ olan muḫāṭabe-i belāġat-diṣārları mülūk-i Yemen ve ümerā-yı Ḥaḍramevt'den Ẕi'l-Miş'āru'l-Hemdānī[1] ve Ṭıhfetü'n-Nehdī[2] ve emṣāline cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūr olan mükātebeye muġāyeret-şi'ārdır. Ḥattā ḳurre-i 'ayn-ı Emīr-i Hemdān olan kitāb-ı belāġat-niṣābları, ki imlā-kerde-i ḫāme-i bedāyi'-nigār-ı zebān-ı mu'ciz-beyānlarıdır, luġat-i Hemdāniyān üzre mesbūk-i ḳāleb-i ta'bīr-i feṣāḥat-peẕīr ve i'cāb-sāz-ı nuẕẕār-ı belāġat-semīrdir ki zemīn-i milket-rehīnleriniñ bülend ü pesti ve arż-ı ṣalebe-i menāfi'-peyvesti dāḫil-i ḥavza-i der-desti olmaġı beyanda (إِنَّ لَكُمْ فِرَاعَهَا وَوَهَاطَهَا وَعَزَازَهَا)[3] ta'bīr-i dil-peẕīrin ifāde ve ibāḥa-i menā'im-i memleket ve temlīk-i arāżī-i ġayr-ı memlūkeyi icāde buyurup ṣemere-i ṣecere-i nābite ve menāfi'-i mevāşī-i ṣābiteleri ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i Sulṭān-ı Rusül'den ta'şīr-kerde olmaḳda me'mūn ve müsellem idigin beyanda [N23b] (لَنَا مِنْ دِفْئِهِمْ وَصِرَامِهِمْ مَا سَلَّمُوا بِالْمِيثَاقِ وَالْأَمَانَةِ)[4] kelimāt-ı i'cāz-nişānesin ibrāz ile peyvend-sāz-ı mīṣāḳ ve emān olduḳdan ṣoñra sezā-vār-ı taṣadduḳ olan mevāşī mefṣūle mine'l-elbān olmamaġla mevṣūfetü'l-ġavāşī olup beyne'r-ridā'e ve'l-ciyāde ḳılāde-gīr-i gerden-i i'tidāl olanların āmāde ḳılmaġı inhāda (وَلَهُمْ مِنَ الصَّدَقَةِ الثَّلْبُ وَالنَّابُ وَالْفَصِيلُ)[5] terkīb-i büleġā-firībin tertīl ve şütürāndan ġayr-ı müsinne ve kebş-i ġayr-ı muḥammeru'l-cildi taṣadduḳdan gerden-i taḥarrüze (وَالْفَارِضُ الدَّاجِنُ وَالْكَبْشُ الْحَوارِيُّ)[6] ḳaydını ḳılāde buyurup taṣadduḳa lāyıḳ-ter olan baḳar ve ġanemiñ altı yaşarı ve ḫuyūl-ı maḳbūleniñ sāl-ḫūrde-i penc-i bī-renci idigin ibdā'da (وَعَلَيْهِم فِيهَا الصَّالِغُ وَالْقَارِحُ)[7] 'ibāret-i rā'iḳāsın iḫtirā' buyurmuşlardır. Ve ḳabā'il-i Yemen'den Nehdiyye

1 Kabilesinin reisi olan Zülmiş'âr el-Hemdânî'nin tam ismi Ebû Sevr Mâlik b. Nemat şeklinde olup hicretin 9. yılında Peygamber Efendimiz *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* Tebük seferinden dönerken Hemdân kabilesinden Müslüman olmuş birçok hemşehrisiyle birlikte o da Medine'ye gelmiştir. Şair olan ve çok fasih konuşan Zülmiş'âr, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* huzuruna çıkınca recezler söyleyerek bir konuşma yapmıştır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 186.

2 Yemen'deki Nehd kabilesinden olan Tıhfe b. Züheyr en-Nehdî, hicretin 9. yılında Peygamber Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* huzuruna çıkarak edebî dille bir konuşma yapıp kuraklıktan dolayı zor durumda olduklarını anlatmış, Peygamber Efendimiz *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* de aynı derecede edebî bir üslupla onlara dua etmiştir. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, nşr. M. İbrâhîm el-Bennâ vd., Kahire: 1970, c. III, s. 96-98; Kandemir, *age.*, c. I, s. 186.

3 "Topraklarınızın dağları, vadileri, meraları vardır."

4 "Bize itaat ettiğiniz ve emânımızda olduğunuz sürece hayvanlarınızdan ve ürünlerinizden bir kısmını bize zekât olarak vereceksiniz."

5 "Erkek ve dişi develerin, sığırların, atların çok geçkin ve çok körpe olanlarından zekât verilmeyecektir."

6 "Kıymetli derisi için beslenen koçlar da zekâta tabi değildir."

7 "Azı dişini yarmış hayvanlardan zekât verilecektir."

berā-yı istisḳā şeref-yāfte-i dergāh-ı Nebeviyye olduḳlarında rā'ī ve ra'iyyetlerine ḫiṭāben zīver-ārā-yı bürūz olan kitāb-ı belāġat-āmūzdur ki, evvelā bereket-i zādlarına du'āda gerek ḫulūṣ-peymā ve gerek maḫlūṭun bi'l-mā olan şīr-i şīrīnlerin ve dūġ-ı ḫalāvet-fürūġların istizāde ile ibtidāda (اَللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي مَحْضِهَا وَمَخْضِهَا وَمَذْقِهَا)[1] terkīb-i belāġat-firībin icāde ve ṣāniyen rā'ī-i memleketleriniñ ḫıṣb ve reḫā ile iġtināmına vürūd-ı ni'met-i ġayr-ı müteraḳḳıbeden kināyeten bā'iṣ-i **[21b]** ḫayāt olan miyāh-ı nādīde-menba' cereyānıyla maẓhar-ı in'ām olmasın du'āda (وَابْعَثْ رَاعِيَهَا فِي الدَّثْرِ وَافْجُرْ لَهُ)[2] maḳāl-i feṣāḥat-mümehhedin ifāde buyurup bereket-i māl ü veled ile müstes'ad olmasına daḫi (وَبَارِكْ لَهُ فِي الْمَالِ وَالْوَلَدِ)[3] du'ā-yı müşeyyedin ibdā' buyurmuşlardır. Ḥattā taḥrīme-bendān-ı ṣalāt, şeref-yāb-ı İslām-ı zīşān ve ītā-sāzān-ı zekāt, kār-pīrā-yı iḫsān ve ḳand-i şīrīn-i şehādeteyn-i mükerremeteyn ile ḫalāvet-şināsān-ı īmān, iḫlāṣ-cūyān idigin ismā'da (مَنْ أَقَامَ الصَّلَاةَ كَانَ مُسْلِمًا، وَمَنْ اٰتَى الزَّكَاةَ كَانَ مُحْسِنًا، وَمَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ كَانَ مُخْلِصًا)[4] deyü buyurduḳdan ṣoñra ḫiṭāben li'l-ḳabīleti'l-meẕkūre taḳrīr-i 'uhūd ve tenbīh-i 'adem-i terk-i şürūṭ-ı muḫāleşet-nümūdda veẓāyif-i muḳarrere-i irsāl-i ṣadaḳaya mübādereti te'kīd ve men'-sāzān-ı zekāt ve meyl-endāzān-ı cem'-i müsteleẕẕātı tehdīd ve edā-yı ṣalātda keselānlıḳdan girīzān olmaların teşdīdde (لَكُمْ يَا بَنِي نَهْدٍ ودائع الشِّرْكِ وَوَضَائِعُ الْمُلْكِ، لا تلطط فِي الزَّكَاةِ وَلَا تُلْحِدْ فِي الْحَيَاةِ وَلَا تَتَثَاقَلْ عَنِ الصَّلَاةِ)[5] deyü buyurduḳdan ṣoñra zekāt-ı mefrūżaları devābb-ı müsinne ve merīża olmamaġla muḳayyed ve nev-velūd olmaġla redā'et-nümūd olmaḳdan berā'et ile müşeyyed olup nev-res ve ser-keş ve nā-hemvār-ı cünbiş olmamaġla bī-ġışş ü ṭurrā ve sezā-vār-ı rükbān olan ciyāddan olmaġı taḥarrīde (ولكم الفارض والفريش وَذُو الْعِنَانِ الرُّكُوبُ وَالْفَلُوُّ الضَّبِيسُ)[6] ta'bīr-i nefīsiyle ṣīt-i tenbīhi ismā' buyurmuşdur. Ḥattā müsbā fi'l-mer'ā olan mevāşīleriñ ta'līfden mā-'adā velev ümmü ġaylān [N24a] ḳaṭ'-ı

1 "Allah'ım! Onların saf, kaymağı alınmış ve sulandırılmış sütlerine bereket ver."
2 "Hayvanlarını çok, otlaklarını bol eyle! Sularını artır!"
3 "Mallarını ve çocuklarını bereketlendir."
4 "Namazını dosdoğru kılan kimse iyi Müslüman olur; zekâtını veren güzel ve hayırlı iş yapmış olur. *"Lâ ilâhe illallâh"* diyen de kuvvetli bir imana sahip olur."
5 "Ey Nehdoğulları! Müslüman olmadan önce müşriklerle yaptığınız sözleşmelerden dolayı bir sorumluluğunuz yoktur. Zekât borcunuzu sakın ihmal etmeyin. Yaşadığınız sürece haktan ayrılmayın. Namazı gerektiği gibi kılın, bu konuda tembellik etmeyin."
6 "Yaşlı ve kusurlu deve ve sığırlar ile genç deve ve sığırlar zekât olarak verilmez. Binek atları ile taylar da zekât olarak verilmez."

eşcārdan girīzānlıḳların beyānda [1](لَا يُمنَعُ سرحكم وَلَا يُعْضَدُ طَلْحُكُمْ) ʿibāret-i rāʾiḳasın ibdāʿ buyurup berāy-ı aḫẕ-ı ṣadaḳa ḥabs-i mevāşī ile ıżrārdan mādām ki īfā-sāz-ı şürūṭ olalar, maʿfuvvīn idiklerin (وَلَا يُحْبَسُ دَرُّكُمْ مَا لَمْ تُضْمِرُوا الرِّمَاقَ [وَتأْكُلُوا] الرِّبَاقَ)[2] terkīb-i büleġā-firībi ile tefhīm ve vefā-yı şarṭ ile taḳayyüd-efken-i ṭaleb-i ziyādeden taḥaṣṣun-sāz-ı meʾmen ve ābī ʿani'l-īfā meczī fi'd-dünyā ve'l-uḫrā idigin ta'līmde (وَمَنْ أَقَرَّ فَلَهُ الْوَفَاءُ بِالْعَهْدِ وَالذِّمَّةِ وَمَنْ أَبَى فَعَلَيْهِ الربوة)[3] deyü iẓhār-ı bedāyiʿ-i cemme buyurmuşlardır.

Ve keẕālik vesāṭet-i Vāʾil ibn-i Ḥucr ile taḳrīr-kerdegān-ı emāret olan ümerā ve mülūke ve şebbān u şüyūḫ-ı Ḥaḍramevt'e ḫiṭāben beyān-ı lüzūm-ı ṣadaḳada zekāt-ı şiyāt-ı ġayr-ı müsterḫi'l-cild olmaḳ üzre vāḥidün mine'l-erbaʿīn ve beyne'r-ridāʾe ve'l-ciyāde tavassuṭ-āyīn olmaġı tebyīnde (مِن الشَّيْعَةِ شَاةٌ لَا مُقَوِّرَةُ الْأُلْيَاطِ وَلَا منويط وَلَا ضِنَاكٌ)[4] deyü buyurup iʿṭā-yı vasaṭ ile emrde [5](وأنطوا الشبجة) ḳavl-i belaġat-evlin ibdāʿ ve ḫumus-ı cimāl-i mā-bihi't-taṣadduḳ idigi bī-ḳīl ü ḳāl idigin [6](وَفِي السُّيُوبِ الْخُمُسُ) maḳāliyle ismāʿ buyurmuşdur. Ḥattā dest-i ḥürmet ile hetk-endāzān-ı perde-i bekārete hadd-i zinā mi'etü celde ve taġrīb-i sene-i vāḥide idigin inbāda (ومَنْ زَنَا مم بِكْرٍ فَاصْقَعُوهُ مِائَةً واستوفضوه عَامًا)[7] deyü buyurup zinā-yı ṣeyyib mūcib-i recm-i ġayr-ı ṭayyib idigin beyanda [8](وَمَنْ زَنَا مم ثيّبٍ فَضَرِّجُوهُ بِالأَضَامِيمِ) deyü buyurduḳdan ṣoñra muḳteżā-yı aḥkām-ı Şerīʿat-i Ġarrā cāy-ı fütūr ve iḫfā degil idigin [9](وَلَا تَوْصِيمَ فِي دِينِ اللَّهِ) deyü buyurup [10](كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ) ḳāʿide-i **[22a]** külliyyesin basṭ ile ḳabż-ı rūḥ-ı ḥürmet buyurmuşdur. Ḥattā Vāʾil-i şeref-mev'īl bereket-i muḫāṭabe-i Nebeviyye ile teraffül ʿale'l-iḳbāl, yaʿnī re'īs-i ümerā-yı pür-iclāl olmuşdur. Vāḳıʿā belāġat-i kitāb-ı feṣāḥat-istiṣḥāb-ı merḳūm Cenāb-ı Enes'e bāʿiṣ-i neşāṭ-mü'esses olan kitāb-ı enfesden eblaġiyyetde ser-efrāz ve bundan mā-ʿadā ḳabā'il-i mezbüreniñ muḳteżā-yı

1 "Hayvanlarınızın otlağa gitmesi engellenemez. Meyve vermeyen ağaçlarınız kesilmez."
2 "Sağmal hayvanlarınız da zekât olarak alınmaz. Yaptığınız anlaşmayı bozup verdiğiniz sözden dönmedikçe bu böyle olacaktır."
3 "Müslümanlığa bağlı kalanlara vefa gösterilecektir. Zekât vermemek için dinden dönenlerin sorumluluğu daha da artırılacaktır."
4 "Kırk koyunda bir koyun zekât olarak verilecek, ancak o koyun ne aşırı derecede zayıf ne de aşırı derecede besili olacak."
5 "Orta halli olacak."
6 "Definelerin zekâtı beşte birdir."
7 "Bekâr olan bir kimse zina ederse, ona yüz sopa vurun ve bir yıl müddetle sürgüne gönderin."
8 "Başından nikâh geçmiş biri zina ederse, onu da taşa tutarak recmedin."
9 "Allah'ın koyduğu kanunları uygulamakta çekinme olmaz."
10 "Sarhoş eden her şey haramdır."

luġāt-ı ġayr-ı me'lūfelerince nüvişte-sāz-ı kütüb-i belāġat-endāz olmaḳda tibyānen li'n-nās evāmir ü nevāhī-i Ṣamedāniyye'yi inbā buyurmuşlardır.

Ba'de-hāẕā ġarābet-āmūz-ı erbāb-ı rumūz olan terākīb-i büleġā-firīb ile icāde-i bedāyi'-i ma'ānī ve ifāde-i revāyi'-i süḫan-dānīde bī-müdānī idikleri daḫi ma'lūm-ı ḳāṣī vü dānīdir. Ezcümle ḫiṭāben li'l-'Aṭiyyeti's-Sa'diyye su'ālden keff-i yed ile dest-küşā-yı dergāh-ı Ṣamedāniyye olmaġı serdde (فَإِنَّ الْيَـدَ الْعُلْيَـا هِـيَ الْمُنْطِيَـةُ وَالْيَـدَ السُّـفْلَى هِـيَ الْمُنْطَـاةُ)[1] terkībin tekellüm ile terennüm buyurduḳlarında ṭūṭī-i lisān-ı Nebeviyye hem-zebān-ı 'Aṭiyye idigi Aṣḥāb-ı ma'ālī-seciyyeye bā'iṯ-i ḫayret-i semiyye olup luġat-i Benī 'Āmir üzre daḫi tekellümleri ḳażıyye-i celiyyedir. **[N24b]** Ḥattā ber-vech-i mu'tād kelimāt-ı feṣāḥat-simāt ve terākīb-i belāġat-āyātları daḫi cevāmi'u'l-kelim ve 'acz-āver-i fehm idiginde devāvīn-i 'adīde-i mü'ellefe ve bedāyi'-i elfāẕ-ı i'cāz-peyvest ve ma'ānī-i feṣāḥat-mebānī-i mu'cizü'l-beyān-ı i'cāz-perestleri bābında kütüb-i 'adīde muṣannefedir. Ezcümle (اَلْمُسْـلِمُونَ تَتَكَافَـأُ دِمَاؤُهُـمْ)[2] ḳavl-i belāġat-evli beyān-ı rütbe-i iḳtiṣāṣda belāġat-iḳtināṣ olup (يَسْـعَى بِذِمَّتِهِـمْ أَدْنَاهُـمْ)[3] maḳūl-i maḳbūliyle ḥükm-i emān-ı edne'l-ḳavm sirāyet-āver-i e'ālī ve esāfil idigine revm buyurmuşlardır. Ḥattā ictihād 'ale'l-cihād mebnā-yı esās-ı ittiḥād idigin (وَهُمْ يَدٌ عَلَى مَنْ سِوَاهُمْ)[4] terkīb-i büleġā-firībiyle icāde ve mecrā-yı aḥkām-ı Şer'iyye olmaḳda vażi' u refi'-i enām-ı müsteviyyetü'l-aḳdām idigin (اَلنَّـاسُ كَأَسْـنَانِ الْمُشْطِ)[5] ta'bīr-i dil-peẕīriyle i'lām buyurup meyl-i hem-cins, lāzime-i üns-i ins idigin (اَلْمَـرْءُ مَـعَ مَـنْ أَحَـبَّ)[6] meṣel-i müheẕẕebiyle ifhām buyurmuşlardır. Siyyemā ḫoḳḳa-i sirişti dārū-yı şifā-baḫş-ı mürüvvet ve peymāne-i ṭıyneti raḥīḳ-i neşve-dih-i ādemiyyetden tehī olanlarıñ cerāyıḥ-ı ḳarāyıḥ-ı aḥvāline terkīb-i eczā-yı şefḳat ü merḥamet ile merhem-resān olduḳça taḳallüb-i ḥāl ve teşettüt-i bāliñden pürsān olmayanlar sezā-yı ülfet ve revā-yı ṣoḥbet ve maḥall-i ḫayr u bereket olmadıġın (لَا خَيْرَ فِي صُحْبَةِ مَنْ لَا يَرَى لَكَ مَا تَرَى لـه)[7] maḳāl-i belāġat-iştimāliyle taḳrīr ve uṣūl-i benī nev'-i beşer iḫ-

1 "Üstteki el veren eldir, alttaki el alan eldir."

2 "Müslümanların kanı, değer bakımından birbirine eşittir." Ebû Dâvûd, "Cihâd", 147, nr. 2751; "Diyât", 11, nr. 4530; Nesâî, "Kasâme", 9-10, nr. 4738-4739; İbn Mâce, "Diyât", 31, nr. 2683-2685.

3 "Onların rütbece en geride olanı bile birini koruma sözü verirse, bu söz herkesi bağlar." Bkz. aynı yer.

4 "Onlar düşmanlarına karşı birbirini korumada tek bir vücut gibidir." Bkz. aynı yer.

5 "İnsanlar tarağın dişleri gibidir (birbirine eşittir)." Kudâ'î, *Müsnedü'ş-Şihâb*, I/145.

6 "Kişi sevdiği ile beraberdir." Buhârî, "Edeb", 96, nr. 6168; Müslim, "Birr", 165, nr. 2640.

7 "Senin, kendisi için istediğini senin için istemeyen biriyle dost olmanın hiç faydası yoktur." Kudâ'î, *Müsnedü'ş-Şihâb*, II/73; Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, IX/38, nr. 24821, 24823, 24824.

tilāfa maḳarr idigin [1](اَلنَّاسُ مَعَادِن) ḳavl-i feṣāḥat-evli ile ta‘bīr buyurup miḳdār-ı māhiyet ü ḳadr ü ḳıymetine reh-bürde-i idrāk ve yaḳīn olan merd-i derrāk ḳaṭ‘an laġzīde-pāy-ı maṭmūre-i ḫüsrān ü helāk olmadığına işāreten [2](ما هَلَكَ امْرُؤٌ عَرَفَ قدره) maḳūl-i maḳbūli ṣādır ve sezā-vār-ı vaż‘-ı dürer-i istişāra dürc-i derūn-ı emānet-meşḫūnı ṣanī‘-i iḫlāṣ ile yek-pāre olanlar idigin işārede [3](اَلْمُسْتَشَارُ مُؤْتَمَنٌ) ḳavl-i belāġat-efkeni bādir olup icābet-sāzī-i mesmū‘da muḫāṭab-ı hūş-perver beyne’s-sükūt ve’r-red muḫayyer idigin [4](وهو بالخيار مَا لَمْ يَتَكَلَّمْ) **[22b]** nuṭḳ-ı müsellemiyle ifhām ve merdüm-i hüşyār terennüm-sāz-ı maḳāl-i ḫayr-iştimāl olmaḳ sezā-vār ve illā ṣamt ü sükūtı iḫtiyār ile ışṭıbār-ı selāmet-diṣār ve neyl-i raḥmet-i Raḥmān’a medār idigin [5](رَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا قَالَ خَيْرًا فَغَنِمَ أَوْ سَكَتَ فَسَلِمَ) ḳavl-i belāġat-şi‘ārıyla iş‘ār[6] ve ḫiṭāben li-Hiraḳl ḳabūl-i İslām ile şeref-müṣūl ve ecr-i īmān-ı billāh ve’r-Resūl, ecr-i īmān bi’l-‘Īsā’ya mevṣūl olmaḳ bā‘iṣ-i teżā‘uf-ı ücūr idigin beyānda [7](أَسْلِمْ تَسْلَمْ يُؤْتِكَ اللَّهُ أَجْرَكَ مَرَّتَيْنِ) ḳavl-i belāġat-mevfūrı ṣudūr ve eẕā-yı iḫvāndan mütecennib olan leyyinü’l-cānib muḥabbete şāyān ve telaṭṭuf ve te’ellüfe rāġıb olan iḫvān fī yevmi’l-mīzān ḳurb-ı menzilet ile şādān idigin tibyānda (إِنَّ أَحَبَّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبَكُمْ مِنِّي مَجَالِسَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحْسَنُكُمْ أَخْلَاقًا المُوَطَّؤُونَ أَكْنَافًا الَّذِينَ يَأْلَفُونَ وَيُؤْلَفُونَ)[8] terkīb-i leṭāfet-meşḫūnın zīb-i mesāmi‘-i Aṣḥāb-ı ma‘ālī-niṣāb buyurmuşlardır. [N25a]

Ba‘de-hāẕā Ġazve-i Uḥud’da ṭıfl-ı seng-nihāde be-nāfiñ māder-i şefḳat-perveri tebşīr-i cennet ile müjde-perver-i veled-i muḥabbet-güsteri olduḳda redden lehā bi’t-tekellüm bi-mā-lā-ya‘nī (لَعَلَّهُ كَانَ يَتَكَلَّمُ بِمَالَا يَعْنِيهِ)[9] ḳavl-i celīli ile zecr ve şey’-i ḫaḳīr medār-ı taḥṣīl-i ḫayr-ı keṣīr olma-

1 “İnsanlar, madenler gibidir.” Müslim, “Birr”, 160, nr. 2638; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/257, 260, 391, 438, 485, 498, 524, 539, III/367. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 190.

2 “Haddini bilen helâk olmaz.”

3 “İstişare edilen, güvenilir kimsedir.”

4 “Ancak o görüş bildirip bildirmemekte serbesttir.”

5 “Hayır söyleyip sevap kazanan veya lüzumsuz şeylerde sükût edip selâmete çıkan kimseye Allah rahmetiyle muamele eylesin.” Bkz. Abdullâh b. el-Mübârek, *ez-Zühd*, nşr. Habîbürrahmân el-A‘zamî, Beyrut: 1998, s. 140, nr. 380; Hennâd b. Serî, *ez-Zühd*, nşr. Abdurrahmân el-Ferîvâî, Kuveyt: 1985, c. II, s. 535; İbn Ebî Âsım, *ez-Zühd*, nşr. Abdül‘aliyy Abdülhamîd Hâmid, Kahire: 1987, s. 20.

6 şi‘ārıyla iş‘ār: şi‘ār N

7 “Müslüman ol, selâmet bul! Müslüman ol ki, Allah sana iki kat mükâfat versin.” Buhârî, “Bed’ü’l-Vahy”, 6, nr. 7; Müslim, “Cihâd”, 74, nr. 1773.

8 “İçinizde en çok sevdiğim ve kıyâmet günü bana en yakın mesafede bulunacak kimseler; iyi huylu, etrafıyla uyumlu, kendisi başkalarıyla, başkaları da kendisiyle iyi geçinenlerinizdir.” Taberânî, *el-Mu‘cemü’l-Evsat*, VII/350.

9 “Belki de o, kendini ilgilendirmeyen konularda konuşan biriydi.” Ebû Ya‘lâ, *Müsned*, VII/84.

dıġın taḳrīrde (وَيَبْخَلُ بِمَا لَا يُغْنِيهِ)[1] maḳāliyle āgāh-sāz-ı erīb-i ehl-i ʿaṣr olup mir'āt-ı bāli ṣafvet-me'āl olmamaġla nuḳūş-ı aḳvāl-i bāṭınesi muvāfıḳ-ı teşaḫḫuṣāt-ı vücūh-ı aḳvāl-i ẓāhire olmayan pes-mānde-i menzile-i raḥmet idigin (ذُو الْوَجْهَيْنِ لَا يَكُونُ عِنْدَ اللهِ وجيها)[2] maḳūl-i nezīhiyle inhā ve baḥṣ-i ʿammā fī eydi'n-nās lāyıḳ-ı ḥaḳḳāniyyet-istīnās olmayup inhimāk-i istiḫbār ʿani'l-āṣāri'l-vākıʿa ve ʿani'l-müteşābihāt cümle-i menhiyyātdan idigin iʿlān ve isrāf-ı nādir berāber nehye maḳarr oldıġın ḫaberde (والنهيه عن قيل وَقَالَ وَكَثْرَةِ السُّؤَالِ وَإِضَاعَةِ الْمَالِ)[3] terkībin miṣāl-i le'āl ḳurṭa-i bināgūş-ı müstemiʿīn buyurup ʿuḳūḳ-ı ümmehāt ve istinkāren li-tezvīcihinne ḫayyen taḳbīrden kināye olan ve'd-i benāt aʿẓam-ı menhiyyātdan idigin serdde (وَمَنْعٍ وَهَاتِ وَعُقُوقِ الْأُمَّهَاتِ وَوَأْدِ الْبَنَاتِ)[4] terkīb-i efāżıl-firībin icāde ve be-her-ḥāl ittiḳā ile ittiṣāf sezā-vār-ı merdüm-i īmān-i'tilāf olup ittibāʿ-ı ḥasene bi's-seyyi'e maḥv-endāz-ı cerāyim-i rediyye idigin inbāda (اتَّقِ اللَّهَ حَيْثُ كُنْتَ وَأَتْبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُهَا)[5] kelimāt-ı feṣāḥat-simātın ifāde buyurmuşlardır. (وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ)[6] maḳāl-i müstaḥseniyle taḫalluḳ bi'l-aḫlāḳi'l-müheẕẕibe maṭlūb-ı erbāb-ı ārā' maḥbūbe idigin inhā ve (وَخَيْرٌ الأُمُورِ أَوْسَاطُهَا)[7] cümle-i ismiyyesin ibrāz ile fiʿl-i iʿtidāli ḥarf-i tahrīża vely-endāz ve ṣarf-ı nuḳūd-ı meveddetde tebẕīr, ḥīn-i iḫtiyāc-ı lüzūm-ı buġżda bāʿiṣ-i iftiḳār-ı nedāmet-semīr ve ʿaksinde daḫi seref ġayr-ı münaẕẕaf idigin beyānda (أَحْبِبْ حبيبَكَ هِوْنًا مَا عَسَى أَنْ يَكُونَ بَغِيضَكَ يَوْمًا مَا وأَبْغِضْ بغيضَكَ هوْنًا ما عَسَى أنْ يكونَ حبيبَكَ يومًا مَا)[8] ḳavl-i belāġat-evlin iʿlān ile merāyā-yı ḳulūb-ı erbāb-ı iẕʿānı taṣfiye-sāz olup nūr-ı mihr-i ittiḳā enāre-sāz-ı derūn-ı müttaḳīn olduḳdan ṣoñra ẓulmet-i ẓulm ile tīregī-i derūn-ı vaṣf-ı ẓālimīn idigin tebyīnde

1 "Vermesi gereken şeyleri vermeyen biriydi." Bkz. aynı yer.

2 "İki yüzlü adamın, Allah katında bir değeri yoktur."

3 "Dedikodu yapmaktan, çok soru sormaktan, malı israf etmekten sakındırması…" Buhârî, "İstikrâz", 19, nr. 2408; "Edeb", 6, nr. 5975; "Zekât", 53, nr. 1477; Müslim, "Akdıye", 10-14, nr. 1715.

4 "… verilmesi gerekeni vermemekten, ana babaya itaatsizlik etmekten ve kız çocuklarını diri diri toprağa gömmekten sakındırması …" Bkz. aynı yer.

5 "Nerede ve nasıl olursan ol, Allah'tan kork! Yaptığın kötülüğün arkasından hemen iyilik yap ki o kötülüğü silip süpürsün." Dârimî, "Rikāk", 74, nr. 2794; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/153, 158, 177, 236.

6 "İnsanlarla güzel geçin." Bkz. aynı yer.

7 "İşlerin en hayırlısı, iki aşırı ucun ortasında olandır." Zürkānî, *Muhtasaru'l-Makāsıdi'l-Hasene*, s. 120, nr. 426.

8 "Sevdiğini ölçülü sev, belki bir gün düşmanın olur. Düşmanından da ölçülü nefret et, belki bir gün dostun olur." Tirmizî, "Birr", 60, nr. 1997; Taberânî, *el-Muʿcemü'l-Evsat*, III/357, nr. 3395; Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, VIII/167.

(الظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ)[1] terkīb-i mehībiyle gūş-māl-sāz-ı **[23a]** sāmi'īn olmuşlardır.

Ve miḥrāb-ı niyāzda īḳād-ı şem'-i icābet-lem'-i du'āda (اَللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِكَ)[2] maḳāl-i iḫlāṣ-iştimāliyle şevā'ib-i kevniyyeden berī ve şā'ibe-i reybden 'arī olan raḥmet-i Ṣamedāniyye'yi recā ve beyān-ı faẓl-ı mercüvvün-'anha mübāderetde (تَهْدِي بِهَا قَلْبِي)[3] maḳāl-i lü'lü'-miṣāliyle raḥmet-i Ḫudā-yı Mennān jeng-fersā-yı āyīne-yi dil ü cān idigin inbā ve (تَجْمَعُ بِهَا أَمْرِي)[4] terkīb-i şeref-perveri ile sedād-ı ḥāl ve intiẓām-ı emr-i ehemm-i meṭālib-i dehr idigin inhā ve (تَلُمَّ بِهَا شَعَثِي)[5] ḳavl-i belāġat-evli ile intişār-ı ġubāra dāll olan lafẓ-ı ḥariyyü'l-ḥıfẓı īrād ve cem'-i mā-teşettet mine'l-emri murād **[N25b]** buyurduḳları ṣīġa-i ilmāmdan müstefāddır. Ba'dehū (وتُصْلِحُ بِهَا غَائِبِي)[6] kelime-i celīlesiyle menba'-ı füyūżāt-ı İlāhiyye olan nihād-ı ma'denü'r-reşādlarınıñ recā-mendī-i şafvetinde ta'līmen li'l-ümme ol Maḫzen-i cevāhir-i fu'ād-ı cemmeyi menzile-i ġā'ibe tenzīl ve ṣalāḥ-ı ḥāl medār-ı ışlāḥ-ı bāl olmaġla mercüvv olan raḥmeti tavṣīf ve ṣıfāt-ı marżıyye ile maẓhar-ı 'ināyet-i Ṣamedāniyye olmaġı ba'de't-ta'rīf terfī'-i şekl-i meşhūd-ı nūrāniyyet-ālūdların (وَتَرْفَعُ بِهَا شَاهِدِي)[7] ta'bīr-i icābet-peẕīriyle du'ā (وَتُزَكِّي بِهَا عَمَلِي)[8] ḳavl-i şerīfiyle daḥi rācī-i 'aṭiyye-i iḳdār 'ale'l-a'māli'ṣ-ṣāliḥa idiklerin beyān buyurup (وَتُلْهِمُنِي بِهَا رُشْدِي)[9] maḳāl-i bī-miṣāliyle sülūk-i şeh-rāh-ı sedād menūṭ-ı delālet-i ilhām-ı Rabbü'l-'İbād idigin beyān buyurmuşlardır. Ḫattā rūḥuñ tedbīr-i 'umūm u ḫuṣūṣ-ı aḥvāl-i beden ile iştiġāli inḳıyād-ı evāmir-i celālet-me'āṣir-i Rabbāniyye'ye mā-bihi'l-ihmāl olmaması ḫ̌āst-kārān-ı sedādıñ mültemesi idigin (وَتَرُدُّ بِهَا أُلْفَتِي)[10] ḳavl-i rehīnü'l-behceti ile ifāde, (وَتَعْصِمُنِي بِهَا مِنْ كُلِّ سُوءٍ)[11] maḳāl-i iḫlāṣ-iştimāliyle 'işmet 'ani'ẕ-ẕünūb menūṭ-ı raḥ-

1 "Zulüm, kıyâmet gününde zalime zifiri karanlık olacaktır." Buhârî, "Mezâlim", 8, nr. 2447; Müslim, "Birr", 56, nr. 2579.
2 "Allah'ım! Senden bir rahmet niyaz ediyorum …" Tirmizî, "Da'avât", 30, nr. 3419.
3 "… kalbimi senin yoluna ileteceğin …" Bkz. aynı yer.
4 "(O rahmetle) işimi yoluna koymanı …" Bkz. aynı yer.
5 "… perişan hâlimi derleyip toparlamanı …" Bkz. aynı yer.
6 "… kalbimi ve kimsenin görmediği yanlarımı ıslah etmeni …" Bkz. aynı yer.
7 "… görünen hâllerimi daha iyiye götürmeni …" Bkz. aynı yer.
8 "… amellerimi makbul ve rızana uygun hâle getirmeni …" Bkz. aynı yer.
9 "… doğru yolda kalmamı sağlamanı …" Bkz. aynı yer.
10 "… akrabam ile aramızı kaynaştırmanı …" Bkz. aynı yer.
11 "… beni her türlü kötülükten korumanı diliyorum." Bkz. aynı yer.

met-i ʿAllāmü'l-Ġuyūb idigin ümmet-i hüdā-maṣḥūba tefhīmde bu ṭavr-ı menīʿu'l-ġavrı icāde buyurmuşlardır. Ve yine duʿā-i āḫarda inḳıżā-yı müddet-i ḥayāt-ı emced bāʿiş-i neyl-i fevz-i ebed olmaġla rıżāya mesned idigin [1](اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْفَوْزَ عِنْدَ الْقَضَاءِ) maḳāliyle beyān-ı irtiżā ve dār-ı fenāda maẓhar-ı ücūr-ı cezīle ve serāy-ı beḳāda maṣdar-ı ʿaṭiyye-i celīle olmaġı recāda [2](وَنُزُلَ الشُّهَدَاءِ وعَيْشَ السُّعَدَاءِ) ḳavl-i şerāfet-evlin ibrāzdan ṣoñra nuṣret ʿale'l-aʿdā mercüvv-i dergāh-ı raḥmet-müntedā idikleriyle ḫatm-i duʿā buyurmuşlardır ki aḳvāl-i belāġat-iştimāl-i muḥarrere miṣāl-i le'ālī-i feṣāḥat-mütelālī ṣadren-ʿan-ṣadrin zīver-efzā-yı rivāyāt-ı eʿālī olup zīnet-ārā-yı gerden-i muḥāżarāt ve ḥalāvet-baḫş-ı ḫuṭeb-i ḫuṭabā-yı feṣāḥat-simāt olmaġla ser-levḥā-i duʿā-nāme-i bedāyiʿu'n-nükāt-ı icābet idigi bī-mirā reybden muʿarrādır. Fe-lihāẕā bilā-ḫilāf manṭıḳ-ı ʿuẕūbet-ittiṣāfları menbaʿ-ı yenābīʿ-i belāġat ve maʿden-i cevāhir-i zevāhir-i feṣāḥat olmaḳda müşāreket-i emṣāl ʿadīmü'l-iḫtimāl idigi ﴿مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ﴾ [3]sebaḳ-ḫᵛān-ı ʿulūm-ı evvelīn ü āḫirīn idiklerinden cilve-ger-i minaṣṣa-i ʿilm-i yaḳīn idigi maḥallinde terḳīm olunmuşdur. Ḥattā manṭūḳ-ı nāṭıḳa-i efrād-ı beşer olmaḳda ʿadīli cilve-ger yaʿnī mesbūḳun bi'l-meṣel olmadıġı aẓhar olan **[23b]** terākīb-i büleġā-firībi sebk-i ḳāleb-i taʿbīrde ʿacz-āver-i fuṣaḥā-yı cezālet-güster olan baʿżı le'āl-i aḳvāl-i belāġat-iştimālleri ḳılāde-i gerden-i mecāmīʿ-i nefīse ve ḳurṭa-i bināgūş-ı mükāleme-i enīsedir. Ezcümle beyān-ı iştidād-ı lehīb-i mühīb-i ḥarbde [4](اَلْاٰنَ حَمِيَ الْوَطِيسُ) maḳūl-i nefīs ibdāʿ ve bilā-ẓuhūri'l-mebādī bürūz-ı netīce-i inḳıṭāʿ-ı rūḥda [5](مات حتف أنفه) taʿbīr-i nā-şenīdesin iḫtirāʿ buyurup mü'min-i āgāh dü-bār medār-ı ḫudʿa-i mekkār olmayacaġın işʿārda [6](لَا يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ مَرَّتَيْنِ) ḳavl-i belāġat-evlin iẓhār buyurmuşdur. Ve merāyā-yı efʿāl-i ḥasene-i **[N26a]** hem-cins manẓūr-ı naẓar-ı dāniş olmaġla firīftegī-i ḥüsn ü behceti taḫalluḳa medār olmaḳ bürūz-ı ṣūret-i behā-

1 "Allah'ım! Takdir buyurduğun her türlü beladan beni koruyup kurtarmanı …" Bkz. aynı yer.

2 "… şehidlere vereceğin sevabı bana da vermeni niyaz ediyorum." Bkz. aynı yer.

3 "Şüphesiz bu Kur'ân sana, **hüküm ve hikmet sahibi, hakkıyla bilen Allah tarafından** verilmektedir." Neml, 27/6.

4 "Bu, tandırın kızıştığı zamandır." Müslim, "Cihâd", 76, nr. 1775; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/207.

5 "Yatağında öldü." Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/36; Taberânî, *el-Muʿcemü'l-Kebîr*, II/191, nr. 1778; Hâkim, *el-Müstedrek*, II/97-98, nr. 2445.

6 "Mümin, bir yılan deliğinden iki defa sokulmaz." Buhârî, "Edeb", 83, nr. 6133; Müslim, "Zühd", 63, nr. 2998.

āmīz-i sa‘ādet idigin inbāda [1](اَلسَّعِيدُ مَنْ وُعِظَ بِغَيْرِهِ) maḳāl-i vācibü’l-imtiṡālin irā’et ve bunlar emṡāli niçe ġarā’ib-i belāġat-mecālib ile mesāmi‘-i Aṣḥāb-ı ma‘ālī-niṣābı ṭanīn-ārā-yı behcet buyurmaġın efṣaḥ-ı men tekellem idikleri müsellemdir.

Ve keẕālik ol Dībāce-ṭırāz-ı ṣaḥīfe-i belāġat ü icāde yine gürūh-ı ma‘ālī-şükūh-ı Ṣaḥābe-i mekārim-istiṣḥāba feṣāḥat-i ẕāt-ı hidāyet-simātların ifāde vücūd-ı merāḥim-ālūdları menşe-i feṣāḥat ve mev’il-i belāġat olan Ḳureyş-i zībende-‘ayşdan ārāyiş-nümā-yı sāḥa-i vücūd ve zīver-i ḳabīle-i Benī Sa‘d-ı cezālet-ālūd olmaġla şerāfet-i neseb-i[2] müheẕẕeb ile silsile-i cünbānān-ı mübāhātıñ ferd-i ekmeli[3] ve rātibe-ṭırāz-ı a‘le’l-e‘ālī-i i‘cāz olan Ḳur’ān-ı bāhirü’l-leme‘ān lisān-ı Nebiyy-i Bedī‘u’l-beyān üzre münezzel idigi delīl-i efṣaḥiyyet-i ẕāt-ı mufaḍḍalı idiginden mā-‘adā, ‘ilm-i beşeri iḥāṭasından berī olan vaḥy-i mübīniñ daḫi maẓharı idiklerin i‘lān buyurmuşlardır.[4] Bināberīn ḥalāvet-i nuṭḳ-ı Cenāb-ı Risālet-şi‘ār ke’ş-şemsi fī rābi‘ati’n-nehār āşikār ve süḫan-ı i‘cāz-efkenleri īcāz ve ıṭnābdan berā’et ile i‘tidāl-diṡār olup ṣavt-ı cehīr-i behcet-peẕīr ile dürc-i le’āl-i ḥikem olan fem-i ferḫunde-demlerinden miṡāl-i dürr-i şāh-vār ṣudūr-yāb olan kelimāt-ı belāġat-şi‘ār zīver-i ‘ıḳdü’l-cümān-ı intiẓām idigi rivāyet-kerde-i Ümmü Ma‘bed-i şerāfet-ittisāmdır.

Ṣallallāhu ‘aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Sādis

Ser-levḥa-i risāle-i ensāb-ı şerāfet-intisāb olan vücūd-ı risālet-ālūdlarınıñ menşe-i hüdā-neş’etleri Ka‘be-i Mükerreme-i ḥürmet-me’ābda ḳabīle-i aṣīle-i Benī Sa‘d olmaġla ẕāt-ı rehīnü’l-mecdleri şerīfü’l-maḥtid ve kerīmü’l-mevlid olup lübb-i lübāb-ı benī nev‘-i beşer ve nuḫbe-i ebnā-i Hāşim-i şerāfet-perver olan vücūd-ı efḍaliyyet-ālūdları nūr-ı cibāh-ı sülāle-i Ḳureyş ve eşref-i eşrāf-ı ‘Arab-ı zībende-‘ayş olmaġın min ḳıbeli’l-

1 “Bahtiyar, başkasından ibret alandır.” Müslim, “Kader”, 3, nr. 2645; İbn Mâce, “Mukaddime”, 7, nr. 46.

2 zībende-‘ayşdan ārāyiş-nümā-yı sāḥa-i vücūd ve zīver-i ḳabīle-i Benī Sa‘d-ı cezālet-ālūd olmaġla şerāfet-i neseb-i: — N

3 Taberânî, *el-Mu‘cemü’l-Kebîr*, VI/35-36, nr. 5437. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 195.

4 Râmhürmüzî, *Emsâlü’l-Hadîs*, nşr. Ahmed Abdülfettâh Temmâm, Beyrut: 1988, s. 157, nr. 126. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 195.

ebeveyn ol Seyyidü'l-Kevneyn e'azz-ı enfârdan münteḫab bir gevher-i müheẕẕebdir. Ḥattā aṣl-ı kitābda tanṣīṣ-kerde olan esānīd-i ṣıḥḥat-ber-āverde ile merviyy-i Ebī Hüreyre-i feżā'il-muḥtevīdir ki, ol Ḫatm-ārā-yı ṣuver-i bi'ṣet 'aleyhi şerāyifü't-taḥiyyetiñ min-ledun Ādem ḳarnen-ba'de-ḳarnin meb'ūṯun fī ḫayri'l-ḳurūn idigi müsellem olup Cenāb-ı Ḫallāḳ-ı Cihānāferīn vücūd-ı hidāyet-ālūd-ı Seyyidü'l-Mürselīn'i ḫayru'l-ḫalḳ ve meb'ūṯun fī ḫayri'l-ḳurūn ḳıldığı muḥaḳḳaḳdır.[1] Felā-cerem ba'de taḫyīri'l-ḳabā'il ḳabīle-i celīle-i merci'u'l-evāḫir ve'l-evā'iliñ ḫayru'l-ḳabīle ve ba'de taḫyīri'l-büyūt ṣadreyn-i lāhūt ve nāsūtı **[24a]** ḫayru'l-büyūt ḳılmaġla Ẕāt-ı Risālet-simātların nefsen ve beyten ḫayriyyet-maḳrūn buyurdığı merviyy-i İbn-i 'Abbās-ı feżā'il-istīnāsdır.[2] Keyfe lā? Cenāb-ı Perverdigār-ı bī-çūn ü çirā ebnā-i şerāfet-penāh-ı Ḥażret-i İbrāhīm-i ḫıllet-destgāhdan Cenāb-ı İsmā'īl-i bāhirü't-tebcīli ıṣṭıfā ve ondan Benī Kināne-i şerāfet-āṣiyāneyi istiṣfā ve ondan Ḳureyş-i ṭayyibü'l-'ayşı intiḫāb ve ondan Benī Hāşim-i zībende-meḥāşimi şerāfet-niṣāb ve ondan vücūd-ı risālet-nümūd-ı serīrārā-yı ıṣṭıfāyı muṣṭafā ve efḍal-i Enbiyā ve Mürselīn ḳılmaġla **[N26b]** muṣaffā buyurdığı Vāṣile bin el-Eskaʻ[3] rivāyetiyle merviyy-i ṣıḥḥat-mukni' idigi[4] gibi, Cenāb-ı Rabb-i Ḫālıḳ ba'de ḫalḳi'l-ḫalāyıḳ benī nev'-i beşeri ve ol zümreden 'Arab-ı feżā'il-perveri ve ol nev'den Ḳureyş-i zībende-'ayşı ve onlardan Benī Hāşim-i şerāfet-meḥāşimi ve ol menba'dan Raḥmeten li'l-'Ālemīn'i[5] Nebiyy-i Ṣādıḳ ve maḥbūbiyyete lāyıḳ ḳılmaġla ezelen ve ebeden ḫayru'l-ḫıyār ḳıldığı rivāyet-kerde-i İbn-i 'Ömer-i[6] feżā'il-şi'ārdır.[7] Fe-lihāẕā ḥubb-ı 'Arab lāzım-ı melzūm-ı muḥabbet-i Ḥabīb-i Rabb ve 'aksi 'aksine mūcib idigi muḥaḳḳaḳdır.[8] Siyyemā İbn-i 'Abbās-ı feżā'il-iḳtibās

1 Buhârî, "Menâkıb", 23, nr. 3557.

2 Tirmizî, "Menâkıb", 1, nr. 3607.

3 Ehl-i Suffe'den olan Hz. Vâsile *-radıyallâhu anh-*, Resûl-i Ekrem'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* vefatından üç yıl önce İslâmiyet'i kabul etmiştir. Dımaşk'ta en son vefat eden sahâbî kendisi olup vefat tarihi 83/702'dir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 197.

4 Tirmizî, "Menâkıb", 1, nr. 3606; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/107.

5 Burada "Ve seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." (Enbiyâ, 21/107) mealindeki âyet-i celîleye telmihte bulunulmuştur.

6 Hz. Ömer'in *-radıyallâhu anh-* oğlu olan bu müttakî sahâbî, rivayet ettiği 2630 hadîsle Ebû Hüreyre'den sonra en çok hadîs rivayet eden ve en çok fetva veren yedi sahâbîden biri olup babasıyla birlikte Müslüman olmuş, onunla birlikte hicret etmiş ve 73/692'de vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 197.

7 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XII/455-456, nr. 13650; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, VI/200, nr. 6182; Hâkim, *el-Müstedrek*, IV/83, nr. 6953; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VIII/215; Heysemî, *Mecma'u'l-Bahreyn*, VI/145-146, nr. 3510.

8 Bkz. aynı yer.

rivāyetiyle ṣıḥḥat-istīnāsdır ki ḳable ḫalḳ-ı Ādem'e bi-elfey ʿāmin lemʿa-i nūr-ı Ḳureyş-i be-nām beyne yedeyi'l-Meliki'l-ʿAllām rūşenā ve tesbīḥ ve tehlīl-endāz-ı Kibriyā olduḳça Melā'ike-i Kirām ıḳtifā-sāz-ı eşer-i mūcibü'l-berri olup baʿde ḫalḳ-ı Ādem nūr-ı tābende-i Faḫr-i ʿĀlem cāy-gīr-i ṣulb-i pāk-i Ebi'l-Beşer ve ġıbbe'l-hübūṭ ufḳ-ı cebīn-i ṣulb-i Cenāb-ı Nūḥ-ı maẓhari'l-fütūḥda lemʿa-mebsūṭ olup baʿdehū ṣulb-i maʿālī-perver-i Ḥażret-i İbrāhīm'de muḳīm ve ġıbbe ẕālik zīver-ārā-yı aṣlāb-ı kerīme ve zīnet-efzā-yı erḥām-ı ṭāhiretü'l-meşīme olaraḳ ḳırān-ı saʿdeyniñ ḥükm-i saʿd-āveri ẓuhūr ve mihr-i evc-i raḥmet olan ẕāt-ı hüdā-simātları cibāh-ı ʿālemiyāna baḫşende-sāz-ı nūr olmuşdur. Ḥattā cümle-i ābā-i şerāfet-intimāları aḥrār-ı şerāfet-şiʿār ve zümre-i ümmehāt-ı neẓāfet-simātları ḥarā'ir-i meḥāsin-diṣār idigi eḥādīṣ-i ṣıḥāḥ-ı nefāset-irtiyāḥ ile müṣbet[1] ve müddeʿā-yı muḥarrere zīver-ārā-yı kütüb-i muʿtebere olup midḥat-nāme-i Ḥażret-i ʿAbbās şāhid-i ṣıdḳ-ı müddeʿā-yı şerāfet-istīnāsdır.

Ṣallallāhu ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Sābiʿ

Muḳteżiyāt-ı ḥayāt-ı benī nevʿ-i beşer vücūh-ı ṣelāṣe ile rū-nümā-yı āyīne-i şühūd idigi rūşen-ger ve mefhūm-ı ḍarb-ı evvel ḳıllet-i vücūd ile Şerʿan ve ʿaḳlen ve ʿörfen mufaḍḍal ve keṣret-i mā-ṣadaḳ-ı ḍarb-ı ṣānī vücūh-ı ṣelāṣe ile celālet-müdānī ve ḍarb-ı ṣāliṣiñ ḳıllet ve keṣrete eʿammiyyeti bī-minnetdir. Evvelā taḥṣīl-i bedel-i mā-yeteḥallel muḥtācun-ileyh-i ebdān-ı insān idigi bī-ḥalel olup nevm ile pister-nişīnī-i rāḥat daḫi müftaḳirun-ileyh idigi bī-minnetdir. Lākin taḳlīl-i māddeteyn-i mezbūreteyn resīde-i menzile-i efḍaliyyet idigi bī-reyb ü meyn olmaġın menbaʿ-ı yenābīʿ-i cevdet-i fehm olan ʿArab ve ḥikmet-perverān-ı maʿālī-meşreb, midḥat-ger-i ḳıllet-i nevm ü ġıdā ve meẕemmet-güster-i keṣret-i ekl ü şürb idiginden mā-ʿadā ikṣārı şereh ü sefehiñ medārı ve ġalebe-i şehvet ve envāʿ-ı mażarratıñ şiʿārıdır. Felihāẕā taḳlīli ḳanāʿate delīl ve meyt-i nefs-i serkeşe ḳayd-bend-i teẕlīl olup ḳāmiʿ-i ḳuvvet-i şehevāniyye ve cāmiʿ-i menāfiʿ-i ṣıḥḥat-i insāniyye **[24b]** olmaġın mūcib-i taṣfiyye-i mir'āt-ı ṭaviyye ve medār-ı teşḥīẕ-i ezhān-ı zekiyyedir. Keyfe lā? Keṣret-i nevm revm-endāz-ı fütūr-ı ḳuvā ve żaʿf-āver-i

1 İbn Hacer el-Askalânî, *el-Metâlibü'l-Âliye*, IV/177, nr. 4256.

ḳuvvet-i fıṭnat ü ẕekā ve ḳasvet-endāz-ı bāl ve bā'iṯ-i ġaflet ü kelāldir. [N27a] Fe-lihāẕā bu bābda āṯār-ı vāride ve eş'ār-ı ġayr-ı şāride zīver-ārā-yı mecāmi'-i fuḥūl idiginden mā-'adā taḳlīl-i me'kel ü meşreb emr-i müheẕẕeb idigi erbāb-ı baṣar-ı baṣīrete mir'āt-ı ṣafvet-simāt-ı sīret-i marżıyye-i Nebeviyye'den ṣūret-nümādır ki ol rātibe-ṭırāz-ı ta'ayyün fenneyn-i mezbūreyn ile ḳalīlü't-tefennün olup iṣr-i mūcibü'l-birr-i muṣaffālarına ıḳtifā ādāb-ı eslāf-ı mekārim-ittiṣāfdan idigi bī-mirādır. Ḥattā bi'l-esānīdi'ṣ-ṣaḥīḥa merviyyāt-ı müstaḥiḥḥadandır ki[1] eşerr-i vi'ā-i meẕemmet-perver baṭn-ı mümtelī-i benī nev'-i beşerdir.[2] Fe-lihāẕā ḳuvvet-i loḳma-ḫ ̌ārī fi'l-cümle izāle-sāz-ı ża'f-ı nāçārī iken bār-keş-i beden bi'l-cümle ḥamle-efken olmaḳ lāyıḳ-ter degildir. Eger lā-maḥālete mūli'-i taḥṣīl-i şeb' ise tenāvüle destdırāzī-i muḥāvelede ṣülüṣ-i mi'de ẕarf-ı ṭa'am-ı güzide, ṣülüṣ-i āḫar kūze-i şarāb-ı ḫoş-ter ve ṣülüṣ-i ṣāliṣi berāy-ı teneffüs taḫliye-sezādır ki keṣret-i ekl ü şürb teksīr-sāz-ı nevm olmaġla meẕmūmiyyet-i revmdir. Bināberīn temellük-i seher bā'iṣ-i taṣarruf-ı ḳıyām-ı leyl-i ṣafā-āver ve ḳıllet-i nevme medār-ı melekiyyet-i ḳavme idigi naḳl-kerde-i Süfyān-ı Ṣevrī'dir.[3]

Pes ikṣār-ı ekl ü şürb mūcib-i keṣret-i ruḳūd ve teksīr-i ruḳūd müstevcib-i ḫüsrān-ı nā-ma'dūddur. Fe-lihāẕā eḥabbü'ṭ-ṭa'ām ile'l-Ḥabībi'l-Ekrem ma'a-keṣreti'l-eydī mebsūṭ olan simāṭ-ı ḫoş-dem olup[4] cevf-i hidāyet-ṭavf-ı Resūl-i Güzīn aṣlā medḫal-i imtilā olmadıġı rivāyet-kerde-i Ṣıddīḳa-i şerāfet-pīrādır. Ḥattā rıżā bi-mā ḥażar istiġnā-āver olmaġla bilā-istinbā iṭ'ām-ı Seyyidü'l-Beşer basṭ-ı simāṭ-ı Ümmehāt-ı Mü'minīn ile cilve-ger idigi 'ibret-āverdir. Ancaḳ laḥm-ı ṣadaḳa li'l-Berīre[5] bi'n-nisbeti ilā mevlāhā hediyye idigin berāy-ı taḳrīr Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i Kübrā'dan istinbā-yı ṭa'ām ve 'umūm-ı 'adem-i ekl-i ṣadaḳa i'tinā-kerde-i Ehl-i Beyt-i şerāfet-peẕīr

1 merviyyāt-ı müstaḥiḥḥadandır ki: — N

2 Tirmizî, "Zühd", 47, nr. 2380; İbn Mâce, "Et'ime", 50, nr. 3349; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/132.

3 Ünlü Tebe-i Tâbi'în âlimi Süfyân b. Sa'îd es-Sevrî (ö. 161/778) fakîh, müfessir ve muhaddis olup babası da annesi de hadîs rivayetiyle bilinen kimselerdi. Tanınmış âlimlerden ilim öğrendi. Abbâsî Halifesi Mansûr'un (136-158/754-775) kadılık teklifini kabul etmeyip hayatının sonuna kadar siyasilerden uzak kalarak ve gizlenerek zâhidâne bir hayat yaşadı. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 200.

4 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/270; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, V/420-421, nr. 3108; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, XIV/273-274, nr. 6359. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 201.

5 Hz. Berîre *-radıyallâhu anhâ-*, Ebû Leheb'in oğlu Utbe'nin veya Ensâr'dan birinin câriyesi olup zaman zaman Hz. Âişe'nin *-radıyallâhu anhâ-* yanına gelerek onun hizmetinde bulunurdu. Âişe annemiz hicretin 9. veya 10. yılında onu efendisinden satın alarak hürriyetine kavuşturmuş, fakat Hz. Berîre, Hz. Âişe'den ayrılmayıp onun hizmetinde bulunmayı şeref saymış ve 60/680 yılı civarında vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 201.

olmağın sebebiyyet-i vilā bā'iṯ-i inḳılāb-ı ṣadaḳa bi'l-hediyye idigin tenvīr buyurmuşlardır.[1]

Fi'l-ḥaḳīḳa imtilā-i mi'de bā'iṯ-i mevt-i müfekkire-i güzīde ve medār-ı aḫrasiyyet-i zebān-sencīde olup mak'ad-sāz-ı a'żā 'ani'l-'ibāde idigi naḳl-kerde-i Loḳmān-ı riyāżet-āmādedir. Bināberīn muḳaddime-i me'kel ber-vech-i mufaṣṣal netīce-baḫṣ-ı şeb'-i mükemmel olmaḳ vaṣf-ı 'ālemiyyet ile ittiṣāfdan medār-ı maḥrūmiyyet idigi naḳl-kerde-i Saḥnūn-ı[2] ẕū-fünündur. Ḥattā terebbu' keṣret-i ekle medār-ı tevellu' ve müttekā'en tenāvüle vülū' memnū' idigi ḥīn-i eklde cülūs-ı Nebevī[3] ke-mücāleseti'l-müstevfā cilve-ger idigindendir. Fe-lihāẕā bilā-temekkün tenāvüle mübāderetde ittikā 'ale'ş-şaḳḳ meslūbü'l-irāde idigi müteḥaḳḳıḳdır. Ba'de-ẕālik nevme-i Nebeviyye daḫi hem-ḥükm-i tenāvül ve mübārek dīde-i ḥaḳḳāniyyet-dīdeleri ṣūretā perde-pūş-ı ḥᵛāb ve 'ayn-ı yaḳīn-āyīn-i nūr-āgīnleri bīdār idigi iḫbār-kerde-i aḫyār olup[4] istiẓhāren 'alā ḳılleti'n-nevm ruḳūd 'ale'l-yemīn muḫtār-ı Cenāb-ı Seyyidü'l-Mürselīn'dir.[5] Ḥattā müte'alliḳāt-ı ḳalbiyyeden olan a'żā-yı **[25a]** bāṭıne [N27b] mā'ile ile'l-cānibi'l-eyser olmağın ruḳūd ilā ẕālike'ṭ-ṭaraf elṭaf iken ṭūl-i nevme mebde'iyyeti bā'iṯ-i metrūkiyyetdir.

Ṣallallāhu te'ālā 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ṣāmin

İkṯārı mā-bihi'l-iftiḫār olan eşyāyı mu'lindir.

Ezcümle keṣret-i nikāḥ delālet-pīrā-yı kemāl-i ẕükūret idiginden behcet-irtiyāḥ olup Şer'an ve 'örfen rātibe-ṭırāz-ı memdūḥiyyet ve muvāfıḳ-ı sünnetdir. Fe-lihāẕā İbn-i 'Abbās-ı feżā'il-istīnās keṣret-i nisā-i i'tinā-resā idigin taṣrīḥde Cenāb-ı Risālet-me'āba işāret ve telmīḥ etmişdir.[6] Keyfe

1 Buhârî, "Nikâh", 18, nr. 5097; Müslim, "İtk", 10-12, nr. 1504. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 201.

2 "Sahnûn" lakabıyla anılan Ebû Sa'îd Abdüsselâm b. Sa'îd et-Tenûhî (ö. 240/854), Mâlikî fıkhına dair *el-Müdevvene* adlı eseriyle meşhurdur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 201.

3 Buhârî, "Et'ime", 13, nr. 5398; Ebû Dâvûd, "Et'ime", 16, nr. 3769-3770; Tirmizî, "Et'ime", 28, nr. 1830. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 202.

4 Buhârî, "Teheccüd", 16, nr. 1147; "Menâkıb", 24, nr. 3569; Müslim, "Müsâfirîn", 125, nr. 738. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 203.

5 Tirmizî, "Da'avât", 18, nr. 3398-3399; Ebû Dâvûd, "Edeb", 97, 98, nr. 5045; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/298, 300, 303, V/382, VI/287. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 203.

6 Buhârî, "Nikâh", 4, nr. 5069. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 204.

lâ? Bâ'iṣ-i tekṣīr-i ümem olmaġla tenākuḥ ile emr[1] ve tebettülden nehy bābında Cenāb-ı Cāmi'-i kelimāt-ı evvelīn ü āḫirīnden eṣer cilve-ger ve zifāfıñ ḳāmi'-i şehvet ve taḥṣīn-i furūc ve ġaḍḍ-ı ebṣāra 'illet idigi muḳarrer olup[2] zühdi ġayr-ı ḳādiḥ idigi daḫi fi'āl-i zühhād-ı Ṣaḥābe-i ma'ālī-bünyād ile vāżıḥdır. Pes Cenāb-ı Yaḥyā bin Zekeriyyā'nıñ ḥaṣūriyyeti mevrid-i ṣenā-yı Rabbānī[3] ve Ḥażret-i 'Īsā'nıñ tebettüli memdūḥ-ı Ṣamedānī idigi naḳż-pīrā-yı müdde'ā degildir ki ma'nā-yı ḥaṣūriyyet 'inde ḥuẕẕāḳi'l-müfessirīn beyān-ı 'iṣmetden kināye yāḫud terk-i tebe'iyyet-i nefsāniyyeyi beyānda aḳṣa'l-ġāyedir. Fe-lihāẕā ḥāṣıl-ı ma'nā Cenāb-ı 'Īsā-āsā mücāhede bi't-tebettül 'ibādet-i Ma'būdun-bi'l-ḥaḳḳa maḥż-ı tevaġġuldür. Felā-cerem min külli'l-vücūh ityān-ı ḥuḳūḳ-ı zevcāta ḳudret-yāftegāna tenākuḥ māni'-i ityān-ı mā-umire-bih olmadıġı ṣūretde cemīl olup kār-pīrāyān-ı izdivācdan rātibe-ṭırāzān-ı ibtihāc ber-minvāl-i muḥarrer ṣanī'-i menī'lerin cümle-i ḥuẕūẕāt-ı nefsāniyyeden 'add etmemege muḥtācdır; tā ki eş'āl-i zevcāt işġāl-sāz-ı 'ibādāt olmaya. Ḥattā keṣret-i nisā bi'n-nisbeti ile'l-ġayr müte'alliḳāt-ı dünyeviyyeden iken Ẕāt-ı Risālet-simāt-ı efḍāliyyet-resālarına bā'iṣ-i iḫrāz-ı feżā'il-i uḫreviyye idigi levāzım-ı derece-i nübüvvetdendir. Fe-lihāẕā ma'nā-yı merḳūm[4] (حُبِّبَ إِلَيَّ مِنْ دُنْيَاكُمُ الطِّيبُ وَ النِّسَاءُ) ḥadīṣ-i şerāfet-rehīninden ma'lūm ve maḥbūb-ı ḥaḳīḳīleri müşāhede-i ceberūt-ı Cenāb-ı Ḥayy-ı Lā-yemūt idigi ve[5] (قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ) buyuruldıġından mefhūmdur. Pes beyne'l-ḥāleteyn ẓuhūr-ı farḳ ile Cenāb-ı Seyyidü'l-Kevneyn, Ḥażret-i Yaḥyā ve 'Īsā-yı sa'ādet-resānıñ mücāhede ve zühd ve 'ibādete mübāderetleri gibi mübādir ve ḥuḳūḳ-ı Zevcāt-ı Muṭahharāt'ı ityāna mübāşir olmalarıyla cāmi'-i faẓīleteyn idikleri ẓāhirdir. Binā'en-'aleyh libās-ı ziyāde 'ale'l-erba' bālā-yı nübüvvet-intimā-yı erfa'larına münāsib cāme-i ḫuṣūṣiyyet idigi ḥayyāṭān-ı ḥal'-āṣār-ı şerāfet-diṣārıñ yādigār-ı ḫāme-i

1 Abdürrezzâk es-San'ânî, *el-Musannef*, VI/173. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 204.

2 Buhârî, "Nikâh", 3, nr. 5065-5066; Müslim, "Nikâh", 1, nr. 1400. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 205.

3 Burada "O (Hz. Zekeriyyâ) mabedde durmuş namaz kılarken melekler ona şöyle seslendiler: "Allah'ın bir kelimesini (Hz. Îsâ'yı) tasdik edici, kavminin efendisi, dünya zevklerinden uzak bir hayat sürecek, hem de salih kullar arasından seçilmiş bir peygamber olarak Yahyâ'yı Allah sana müjdeliyor." (Âl-i İmrân, 3/39) mealindeki âyet-i celîleye telmihte bulunulmuştur.

4 "Bana sizin dünyanızdan kadın ve güzel koku sevdirildi." Nesâî, "İşretü'n-Nisâ", 1, nr. 3949-3950; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/128.

5 "En büyük sevinci namazda duymam sağlandı." Nesâî, "İşretü'n-Nisâ", 1, nr. 3949-3950; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/128.

iḫbārıdır. Ḥattā sā'at-i vāḥidede Zevcāt-ı Muṭahharāt'ı her merre muġtesilen ṭavāf aṭyeb ü aṭhar idigin naḳlleri bilā-ḫilāf Cenāb-ı Enes'den merviyy-i ṣıḥḥat-resdir.[1] Fe-lihāẕā ḳuvvet-i Ḥażret-i Nebiyy-i Güzīn, hem-vezn-i ḳuvā-yı ricāl-i ṣelāṣīn idigi [N28a] taḫrīc-kerde-i kibār-ı muḥaddiṣīndir.[2]

İmdi ma'lūm-ı daḳāyıḳ-şināsān-ı ḥaḳāyıḳdır ki aḳviyā-yı ḳurūn-ı sālifeden Ḥażret-i Süleymān 'alā Nebiyyinā ve 'aleyhi ṣerāyifü ṣalavāti'l-Meliki'l-Mennān leyle-i vāḥidede 'alā-rivāyetin yüz ve 'alā-rivāyetin uḫrā ṭoḳsan ṭoḳuz nefer-i zevcāta **[25b]** ḳırbān ve ḳuvvetleri ḳuvā-yı mi'ete enfār ile yeksān olup dāḫil-i ḥavza-i maḥremiyyetleri olan 'arāyis-i cemīle 'alā-ḳavlin zīb-āver-i pister-i ṣelāṣe-mi'e ve dāmen be-meyān-ı mülk-i yemīn-i istifrāşı keẕālik zīver-ārā-yı pīş-gāh-ı ṣelāṣe-mi'e[3] ve 'ale'l-ḳavli'l-āḫar 'aded-i ḥarā'ir seb'a-mi'e ve 'aded-i serāyā ṣelāṣe-mi'e olup[4] vālid-i mācidleri Ḥażret-i Dāvūd 'alā Nebiyyinā ve 'aleyhi ṣalavātu'l-Meliki'l-Vedūd'uñ daḫi maḥremān-ı ḫalvet-serāy-ı zifāfı tis'a ve tis'īn iken dürr-i girān-ḳadr-i vücūd-ı nāzenīn-i Ḥażret-i Süleymān'a miṣāl-i ṣadef-menşe-i münaẕẕaf olan zevce-i Ūriyyā ile mi'etin kāmiletin ve bā'iṣ-i ḥikāye-i ṭavīle idigi ol ümmete maḫṣūṣ olup[5] zamān-ı hidāyet-iḳtirān-ı Nebevī'de zīver-efzā-yı sāḥa-i melsā-yı vücūd olanlara göre Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt 'aleyhi ṣerā'ifü'ṣ-ṣalavātuñ bu bābda daḫi mufaḍḍal 'ale'l-küll idikleri sāḥa-i vuḳū'da ke'l-bünyāni'l-merṣūṣdur. Ba'de-hāẕā seḫā ve şecā'at ve keṣret-i muḳārenet ve ḳuvvet-i baṭş ve heybetde daḫi mufaḍḍal 'ale'n-nās idikleri ḥadīṣ-i ṣıḥḥat-istīnāsı keẕālik rivāyet-kerde-i Enes-i sa'ādet-resdir.[6]

Ṣallallāhu te'ālā 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Tāsi'

'İnde'l-'uḳalā rātibe-ṭırāz-ı memdūḥiyyet olan umūruñ biri daḫi cāhdır ki bi-ḥasebi miḳdārihī maṣḥūbı 'inde'l-ḳulūb maḥbūbdur. Lākin sāḥa-i vaṣf-ı mezbūrda resm-i binā-yı memdūḥiyyet ve meẕmūmiyyet bir iżāfettir

1 Ebû Dâvûd, "Tahâret", 85, nr. 219; İbn Mâce, "Tahâret", 102, nr. 590.
2 Buhârî, "Gusl", 12, nr. 268.
3 Süyûtî, İbn Cerîr et-Taberî'nin *Câmi'u'l-Beyân* adlı tefsirinde bunun İbn Abbâs'ın *-radıyallâhu anh-* sözü olduğunu belirttiğini kaydetmektedir. Bkz. Süyûtî, *Menâhilü's-Safâ*, s. 56, nr. 147; Süyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, c. II, s. 567.
4 Hâkim, *el-Müstedrek*, II/644, nr. 4141.
5 Bu izdivaç olayı hakkında geniş bilgi için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 210.
6 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, VII/49, nr. 6816; Heysemî, *Mecma'u'l-Bahreyn*, VI/157, nr. 3529.

ki ḥüsn ü ḳubḥı bi'n-nisbeti ilā men yuḍāfu ileyhi rū-nümādır. Zīrā cāh ba'żı ġurre-penāha nisbet ile taḫrīb-sāz-ı dār-ı āḫiret ve ba'żı āgāh-dilān-ı sencīde-iẕ'āna nisbetle vesīle-i neyl-i sa'ādetdir. Fe-'ale'l-evvel vaż'-ı esās-ı ḫumūl-ı memdūḥiyyet-şümūl ve 'ulüvv-i fi'l-arż bi'ṭ-ṭūl ve'l-'arż menhī idigin ġayr-ı vāhīdir. Ve 'ale'ṣ-ṣānī Cenāb-ı 'Īsā-yı ma'ālī-resā vecīhen fi'd-dünyā ve'l-uḫrā vaṣfıyla memdūḥiyyet-ḳarīn idigi medlūl-i āyet-i i'cāz-rehīn olup,[1] siyyemā Cenāb-ı Risālet-penāh 'aleyhi ṣerāyifü'ṣ-ṣalavāti'l-İlāh'ıñ endām-ı efḍaliyyet-ittisāmlarına ḳable'n-nübüvve daḫi ḳabā-yı tekrīm-intimāları ḥaşmet ve vaḳār-ı libās-ı celīlü'l-i'tibār olup ba'dehū risālet-i 'āmme ile ḫil'at-pūş-ı sa'ādet-ṭırāz-ı nübüvvet olduḳlarında 'iẓam-ı ḳadr ü celālet-i şānları fevḳa mā-yutaṣavver bālā-ter olmaġla ol Seyyidü'ṣ-Ṣeḳaleyn mültecā-yı men fi'l-kevneyn iken miḳdār-ı ẕerre ġubār-ı ġurreden sāḥa-i 'işmet-mesāḥaları dā'imā münaẕẕaf ve dā'ire-i nübüvvet-medārlarından i'tinā bi'l-külliye ber-ṭaraf idigi cāhıñ sezā-vār-ı i'tibār ve medār-ı iftiḫār olmadıġına güvāh-ı bī-işṭibāhdır. Keyfe lā? Kemāl-i celālet-i şān-ı rehīnü'l-i'tilālarından nāşī cehele-i Ḳureyş ol zībende-'ayşa ḫufyeten mübāderet-sāz-ı tekẕīb ve ḳaṣd-endāz-ı **[N28b]** eẕā-yı cāhil-firīb iken vicāhen ta'ẓīm ve tevḳīr-i Ḥażret'e sa'y-ı vefīr ve ḳażā-yı ḥavāyic-i Nebeviyye'ye beẕl-i maḳdūrları maḥallinde taḥrīr olunmuşdur.

Felā-cerem fī ḥaddi ẕātihi'l-ekrem 'aẓamet ve mehābet-i Mefḫar-i 'Ālem'den ba'żılar mebhūt ve bed'en rü'yet-i Nebeviyye ile ba'żı āḫar ḥayret-men'ūtdur. Ḥattā Ḳayle[2] nām zen-i riḳḳat-efken mehābet-i Nebeviyye'ye ṭāḳat-zen olamadıġından maġşiyyun-'aleyhā olduḳda dest-i zebān-ı mu'ciz-beyānları[3] (يَا مِسْكِينَةُ عَلَيْكِ السَّكِينَةُ) maḳāliyle külāb-efşān-ı rūy-ı ḫiṭāb olmaġla **[26a]** iẓhār-ı tevāżu'-ı müsteṭāb buyurulmuşdur. Ve keẕālik meclis-i melā'ik-enīs-i Nebevī'ye ḥāżırīnden bir merd-i istiġrāb-efken heybet-i Nebeviyye'den mużṭarib olduḳda i'tidāl-i ta'ẓīm-i muḥabbet-āyīn ile me'mūr ve Ẕāt-ı ḳudsī-simātları beşeriyyet ile meşhūr idigin ibrāz ile

1 Burada "Melekler demişti ki: "Ey Meryem! Allah seni kendisinden bir kelime ile müjdeliyor. Adı Meryem oğlu Îsâ Mesîh'tir, dünyada da ahirette de itibarlı ve (Allah'a) yakın kılınanlardandır." (Âl-i İmrân, 3/45) mealindeki âyet-i kerîmeye telmihte bulunulmuştur.

2 Mahreme kızı Kayle el-Anberiyye *-radıyallâhu anhâ-*, Peygamber Efendimiz'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hicret etmiş hanım sahâbîlerdendir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 211.

3 "Zavallı kadın, kendine gel!" Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXV/9, nr. 1; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VI/11.

tesliyet-perdāzlıkları[1] inbā-kerde-i Ebū[2] Mes'ūd-ı feżā'il-ālūddur. Pes müstecmi'-i evṣāf-ı ma'ālī-ittiṣāf olmaḳda Ẕāt-ı mekārim-simātları yektā ve nübüvvet ile 'iẓam-ı ḳadr ü şānları aḳṣa'l-ġāye bāliġ-i mebāliġ-i rütbe-i 'ulyā idiginden mā-'adā risālet ve ıṣṭıfā ile ol Maẓhar-ı mevhibe-i esnānıń ṣadr-nişīn-i menzile-i dāreyn ve Mefḫarü'l-Kevneyn idigi bī-mirā ve seyyid-i veled-i Ādem olmaġla mufaḍḍal 'ale'l-küll oldıġı rūşenā iken maṭmaḥ-ı naẓar-ı ḥaḳḳāniyyet-eṣerleri her laḥẓa taḥṣīl-i rıżā-yı Eḥadiyyet-intimā-yı Kibriyā idigi 'ibret-āver-i ehl-i dünyādır. Fe-lihāẕā ma'nā-yı meẕkūrı iḫtivā ile ḳısm-ı evvel-i ***Kitāb-ı Şifā*** āṣār-ı şerāfet-diṣār-ı feżā'il-i Mefḫar-i Enbiyā'ya me'vā-yı vālādır.

Ṣallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem.

Faṣl-ı 'Āşir[3]

Sermāye-i memdūḥiyyet ve re'sü'l-māl-i müfāḫaret olmaḳda ẕü'l-ciheteyn olan umūrdan biri daḫi māldır ki, 'inde'l-'āmme muḥtācun-ileyh-i tevessüle mā-bihi't-tevessül oldıġından sebeb-i tefażżuldur. Ammā ṣāḥib-i māl vaṣf-ı infāḳ ile muttaṣıf ve sermāye-i mikneti şirā-yı kālā-yı girān-bahā-yı ma'ālī ve haṣenāta münṣarif olmaġla ticāret-sāz-ı ḫayrāt olup dest-i ictihād ile ḳulzüm-i meṣūbāt-ı cezīleye muġterif ve evz-i cānına ve i'tirā-sencānına fā'ideyi cālib ve edā-yı ḥuḳūḳa rāġıb ise fi'l-ḥaḳīḳa aṣḥāb-ı feżā'il-i celiyyeden ma'dūd ve ḳulūb-ı nāsda mevdūd olur. Eger vücūh-ı birr ve sübül-i ḫayra ṣarf ile ta'mīr-sāz-ı dār-ı āḫiret ve mālik-i niṣāb-ı sa'ādet olmaġa mübāderet-pīrā-yı himmet ise 'inde'l-'ibād 'alā külli ḥāl ve lede'l-Ḫālıḳı'l-Müte'āl iḫrāz-ı ḳaṣabü's-sebaḳ meṣūbāt ile fā'iḳu'l-emṣāldir. Felā-cerem taḥaḳḳuḳ-ı eḥad-ı şuḳḳayn bā'iṣ-i müfāḫaret idigi bī-reyb ü meyn olup ḫilāfıyla şeceretü'l-ḫilāf-āsā bī-ṣemere-i ḫayr ü cezā olan naḫl-intimā vücūh-ı meẕkūreden rūy-ı 'ameli ṣārif olmaġla imsāk ve cem'e ḥarīṣ ve müşārif ise keṣret-i māl ke'l-'adem ve kendüye bu ḥāl-i menḳaṣatme'āl bā'iṣ-i nedemdir. Ḫattā bu maḳūle meẕellet-semīr cādde-i selāmet-

1 İbn Mâce, "Et'ime", 30, nr. 3312.

2 Metinde sehven "İbn-i Mes'ūd" şeklinde kaydedilmiş olup *Şifâ*'nın orijinal metninde "Ebū Mes'ūd ('Uḳbe bin 'Amr)" şeklindedir. Bkz. Kādî İyâz, *eş-Şifâ bi-Ta'rîfi Hukūki'l-Mustafâ*, c. I, s. 199; Kandemir, *age.*, c. I, s. 211.

3 Metinde 10. fasıl olarak verilen bu bölüm, *Şifâ*'nın orijinal metninde 9. faslın devamıdır. Bkz. Kādî İyâz, *age.*, c. I, s. 201-205.

den inḥirâf ile reẕâlet-peẕîr olup ma'nevî ġınâdan bî-behre ve 'arî ve 'inde'l-'uḳalâ ḫâzin-i mâl-i ġayr-âsâ iftiḳâr ile vuṣlat-ı müsteleẕẕât-ı ḫayr-ı dâreynden berîdir. Pes mâl fî ḥaddi ẕâtihî i'tinâ ve müfâḫarete nâ-şâyeste [N29a] ve memdûḥiyyet ve meẕmûmiyyeti ṣâḥibine vâbestedir.

İmdi sîret-i hüdâ-serîret-i Nebeviyye sezâ-vâr-ı naẓar-ı i'tibâr-ı aṣḥâb-ı ârâ-i seniyyedir ki mefâtîḥ-i ḫazâ'in-i arżeyn der-dest-i miknetleri ve ġanâyim-i bilâd-ı meġânim-âyîn dâḫil-i ḥavza-i ḥall-i bî-ġıll-i ḳudretleri idiginden mâ-'adâ ṣârim-i cihâd-ı hüdâ-ictihâd ile mâlik-i riḳâb-ı memâlik-i Ḥicâz u Yemen ve Cezîre-i 'Arab'a temellük-efken olup tâ-beḳurb-ı Şâm arż-ı Irâḳ-ı meġânim-fercâm teysîr-i Melik-i Ḳadîr ile dâḫil-i ḥavza-i fetḥ u tesḫîrleri idiginden ru'ûs-ı aḫmâs-ı mevfûre ve ġanâyim-i nâ-mahṣûre gerden-dırâz-ı ḥuṣûl **[26b]** ve cizye ve ṣadaḳât ve hedâyâ-yı mülûk-i ġınâ-simât dâmen be-meyân-ı ḫıdmet-i vuṣûl iken, ol ḫazâ'in-i vefîre müheyyâ-kerde-i pîş-gâh-ı Risâlet-ḫaṭîrleri olduḳda bi't-tamâm îṣâr ve nefs-i nefîslerine miḳdâr-ı ẕerre 'adem-i istîṣârı iḫtiyâr buyurup irṣâden li'd-dîn beẕl-i dînâr imsâkden eḥabb idigin iḫbâr buyurduḳları[1] inbâ-kerde-i ṣiḳât-ı feżâ'il-âyîndir. Ḥattâ bir def'a taḳsîm-kerde-i Nebeviyye'leri olan denânîr-i me'tiyyeyi maḥallerine 'aṭiyyeden bâkîyi Zevcât-ı Muṭaharât'a 'aṭâları bâ'iṣ-i 'adem-i râḥatları olmaġla aḫẕ ve fuḳarâya tevzî' ile istirâḥat buyurmuşlardır.[2] Binâ'en-'aleyh irtiḥâl-i 'âlî-serây-ı beḳâ buyurduḳlarında berây-ı nafaḳa-i 'iyâl-i hüdâ-iştimâl dir'-i mübâreklerinin merhûn idigi 'ibret-âver-i ehl-i ḥâldir.[3] Keyfe lâ? Tedârik-i nafaḳa-i men lehu'l-infâḳ ve malzeme-i melbes ve mesken-i âsumân-ittisâḳda def'an li-imsâsi'ż-żarûre ḳadr-i mâ-yuḥtâcu ileyh ile iktifâ ve zühd-i 'ammâ-sivâ de'b-i meḥâsin-peymâları idiginden ekṣeriyyâ reşk-âver-i ḥarîr-i cennet olan şemle-i şerâfet-ḥamle dûş-ı hüdâ-ber-dûşlarıyla kesb-endâz-ı şerâfet idigi müṣbetdir. Fe-lihâẕâ fî ekṣeri'l-evḳât reşkîn-sâz-ı dîbâc ü aṭlas olan kisâ-i mülâyemet-i nâ-meşhûd ve bürde-i ġayr-ı leyyin melbûs-ı vücûd-ı şerâfet-beyyinleri olup aḳbiye-i ḥarîr taḳsîm-kerde-i Aṣḥâb-ı ma'âlî-semîr idigi teşyîd-sâz-ı mebânî-i zühd-i bî-müdânîleridir. Binâ'en-'aleyh mü-

1 Buhârî, "İstikrâz", 3, nr. 2389; "Rikâk", 14, nr. 6444; "Temennî", 2, nr. 7228; Müslim, "Zekât", 32, nr. 94. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 215.

2 İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, c. II, s. 237.

3 Buhârî, "Büyû'", 14, 33, 88, nr. 2067, 2096, 2200; "Megâzî", 86, nr. 4467; Müslim, "Müsâkât", 124-126, nr. 1603.

bāhāt bi'l-melābis simāt-ı nisvān-ı tezeyyün-müvānis olmaġla ḫayyāṭān-ı câme-i hūşuñ ber-dūş-ı ibtihācı olmaġa nā-sezā idigi 'inde erbābi'l-elbāb bī-irtiyābdır. Ġāyetü mā fi'l-bāb neḳāvet-i eṣvāb zīver-efzā-yı bālā-yı istiḥbāb olmaġla melbūs-ı ebnā-yı cins olan libās-ı vasaṭı istiṣḥāb münāsib-i câme-i endām-ı istiṣvāb olup mü'eddi-i şöhreteyn olan vedī'a 'inde erbābi'ş-Şerī'a menāṭ-ı meẕmūmiyyetdir. Fe-lihāẕā cevdet-i mesken ve vüs'at-i menzil-i müzeyyen ve āmādegī-i mecālis-i mürettebe-i seref-maḥmil mübāhāta mev'il olmaḳ nā-sezā idigi gibi, keṣret-i ḫadem ü ḫaşem ve vefret-i merkūb-i zībende-dem ve tekāṣür-i temellükāt medār-ı tefāḫur u mübāhāt olmaḳ nā-revādır. Zīrā bī-mirā dil-dādegī-i ālāyiş-i fenā izāle-sāz-ı nümāyiş-i tena"umāt-ı beḳā idigi 'inde erbābi't-teyaḳḳun manẓara-zīb-i ta'ayyün idiginden nāşī ḳāmet-i ittiḳā lābis-i libās-ı taḳvā olmaġla iḥrāz-ı rütbe-i zühde beẕl-i cehd lāzime-i ẕimmet-i erbāb-ı tedeyyündür. Bināberīn celb ile tefāḫur ve selb ile tebaḫtur pīş-[N29b]nihād-ı teẕekkür ḳılındıḳda sermāye-dār-ı i'zāz-ı mālik-i niṣāb-ı feżā'il ve 'āmil-i a'māl-i celā'il-i ḫaṣā'il idigi ma'lūm-ı erbāb-ı imtiyāzdır. İmdi ber-minvāl-i si'r-i meşrū' defter-i müfredāt-ı temevvüle vülū' levāzım-ı ḫayr-ı dāreyne īrād ve maṣrafiñ ta'ayyüni ile cilve-ger ve ḥisāb-ı meẕkūra ḫaṭṭen ḫāme-i tefāḫur ile resīde idiginiñ ṣıḥḥati raḳam-kerde-i cümle-i iḫtisāb-pīrāyān-ı naẓardır.

Ṣallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem.

Faṣl-ı Eḥade 'Aşer

Dāru'ş-şifā-yı fıṭratda terkīb-i eczā-yı ma'cūnü'l-cevāhir-i aḫlāḳ-ı ḥamīde kıvām-resīdegī-i istiḥsān ile 'inde ehli'ş-Şerī'a leẕẕet-baḫş-ı ẕā'iḳa-i efḍaliyyet ve taḳviyet-sāz-ı a'żā-yı re'īse-i sa'ādet olması ḫalāvet-şināsān-ı meẕāḳ-ı **[27a]** idrāk ü ḥikmet-fehmān-ı çāşnī-i 'aḳl-ı çālāk 'indinde maṭbūḫu'ş-şübūt idigi ittifāḳ-kerde-i ḫuẕẕāḳdır. Ḥattā ḥüsn-i ḫulḳ cüz'-i a'ẓam-ı eczā-yı necāt ve ḥālet-i mezbūre keffeteyn-i mīzān-ı evṣāfiñ dest-i seviyyetde sūy-ı yemīn-i ifrāṭ ve cānib-i yesār-ı tefrīṭe 'adem-i inḥirāf ile i'tidāl-ittiṣāf idiginden 'ibāret oldıġı taḥḳīḳ-kerde-i ṣiḳātdır.

Pes cemī'-i şerāşirihā aḫlāḳ-ı kemālātda ṣadr-nişīnān-ı rātibe-i i'tidāliñ ġāyeti ve müntehā-yı cümū'-ı memdūḥiyyetiñ nihāyeti aḫlāḳ-ı marżıyye-i Nebeviyye idiginden maẓhar-ı ṣeniyyāt-ı seniyye-i Ṣamedāniyye idikle-

ri nuṣūṣ-ı i'cāz-fuṣūṣ-ı Ḳur'āniyye ile ş̱übūt-peẕīr[1] ve bi'ş̱et-i Nebeviyye itmāmen li-mekārimi'l-aḫlāḳi'r-raẕıyye zīver-ārā-yı ṣaḥīfe-i taḳdīrdir.[2] Felā-cerem ādāb-ı Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ān ile her dem te'eddübleri müsellem ve meḥāsin-i Furḳāniyye ile müteḫallıḳ idikleri müteḥaḳḳıḳ oldıġından mā-'adā, ol Şefī'-i ümmet-i vasaṭıñ ḥāl-i rıżā ve saḫṭda imtiş̱āl-i evāmir-i İlāhiyye'yi iltizām ve ictināb-ı nevāhīye ihtimāmda ittibā'-kār-ı Ḳur'ān-ı 'Aẓīm idikleri merviyy-i Ṣıddīḳa-i şerāfet-ittisāmdır.[3] Fe-lihāẕā ḫalḳan ve ḫulḳan aḥsenü'n-nās idikleriniñ ş̱übūtı rivāyet-i Ḥażret-i 'Alī-i feżā'il-istīnās ve ḫikāyet-i Cenāb-ı Enes-i sa'ādet-res ile ṣıḥḥat-iḳtibāsdır.[4] Keyfe lā? 'İnde ehli't-taḥḳīḳ aṣl-ı ḫilḳat-i Nebeviyye ve üss-i fıṭrat-ı seniyye-i Muṣṭafaviyye cāmi'-i ṣufūf-ı ṣunūf-ı aḫlāḳ-ı marżıyye olup bilā-riyāżetin ve lā-iktisāb Cenāb-ı Efḍaliyyet-me'ābları bu bābda daḫi maẓhar-ı cūd u 'ināyet-i Cenāb-ı Melik-i Vehhāb'dan vāḳı'an mecmū'-ı Enbiyā-yı ma'ālī-simātıñ, ḫuṣūṣan Cenāb-ı Mefḫar-i Kā'ināt'ıñ ḫīn-i ṣabā-yı sa'ādet-intimālarından vakt-i bi'ş̱et-i 'ālem-żiyālarına degin mevrid-i mevāhib-i Perverdigār idikleri bedīdār olup zümre-i müşārun-ileyhimiñ aḫlāḳ-ı ḥamīde ile fī aṣl-i ḫulḳihim mu'azzez ve ṭırāz-ı bāhirü'l-ihtizāz-ı 'ilm ü ḥikmet ile muṭarraz idikleri şeref-yā[bā]n-ı müṭāla'a-i siyer-i hüdā-mesīrlerine perde-ber-endāz-ı istitārdır. Keyfe lā? Ḥażret-i 'Īsā-yı ma'ālī-resā ve Cenāb-ı Kelīm-i rehīnü't-tekrīm ve Ḥażret-i Yaḥyā-yı zībende-maḥyā ve Cenāb-ı Süleymān-ı nübüvvet-bünyān 'aleyhimü'ṣ-ṣalavātu mine'l-Meliki'l-Mennān ve emş̱āl-i kirām-ı ma'ālī-fercāmlarınıñ ḫāl ü şān-ı sa'ādet-nişānlarından müdde'ā-yı muḥarrere-i sābıḳa mādde-i müteḥaḳḳıḳa idigi ma'lūm-ı erbāb-ı fühūmdur. Ezcümle ﴿وَاٰتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا﴾[5] fermūde-i mükerremesi medlūl-i münīfince Kitābullāh'a [N30a] 'ilm i'ṭāsıyla Cenāb-ı Yaḥyā 'ālem-i ṣabāda ṣāḥib-i imtiyāz idigi 'inde ekş̱er-i eh-

1 Burada "Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin." (Kalem, 68/4) mealindeki âyet-i kerîmeye telmihte bulunulmuştur.

2 Mâlik, *Muvatta'*, "Hüsnü'l-Huluk", 8; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/381; Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, nşr. Muhammed Nâsırüddîn el-Elbânî, Beyrut: 2000, s. 100, nr. 273; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VIII/188, IX/15.

3 Müslim, "Müsâfirîn", 139, nr. 746; Nesâî, "Kıyâmü'l-Leyl", 2, nr. 1602.

4 Buhârî, "Edeb", 112, nr. 6203; Müslim, "Mesâcid", 267, nr. 659; "Edeb", 30, nr. 2150; Tirmizî, "Birr", 69, nr. 2015; Ebû Dâvûd, "Edeb", 1, nr. 4773.

5 "Ey Yahyâ! Kitab'a var gücünle sarıl!" dedik **ve ona henüz çocukken hikmeti verdik."** Meryem, 19/12.

li't-tefsīr muḳarrer ve 'inde'l-Ma'mer[1] rütbe-i 'ömr-i şerāfet-ġamrları menzile-i dü-sāle resīde olduḳda taṣdīḳ-i risālet-i Ḥażret-i 'Īsā ile şerāfet-resā olup ḥattā hem-sālleri tahrīż-sāzī-i bāzī olduḳça Cenāb-ı 'ālīleri istinkār ve aṣl-ı ḫilḳatleri ābī 'ani'l-lu'b idigin iş'ār buyurmuşlardır.[2] Fe-lihāẕā ba'ż ehl-i tefsīr ﴿مُصَدِّقاً بِكَلِمَةٍ مِنَ اللَّهِ﴾[3] fermūde-i celālet-penāhında cilve-ger-i minaṣṣa-i nüzūl olan muṣaddıḳdan murād Ḥażret-i Yaḥyā-yı 'ālī-nejāddır ki fermūde-i celālet-i merḳūme mefhūm-ı i'cāz-mevsūmınca ol ebr-i güher-pāşende henüz üç yaşında iken taṣdīḳ-i **[27b]** risālet-i Kelimetullāh ile reyyān-sāz-ı gülzār-ı 'irfān olup Cenāb-ı Rūḥullāh'ıñ nübüvvetinden āgāh olmaġla vāṣıl-ı ser-menzil-i iẕ'ān olmuşdur. Yāḫud miṣāl-i gevher ṣadefçe-i rahm-i māderine zīver oldıġı ḥālde taṣdīḳ-i risālet-i Mesīḥ-i ma'ālī-güster ile lem'a-baḫşālıġa maẓhar olmuşdur. Zīrā māder-i şefḳat-perveriniñ Cenāb-ı Meryem-i sütūde-deme ḫiṭāben "Zīver-i meşīmemiñ ṭırāz-ı meşīmeñe secde-i taḥiyyetin hiss ederim" dedigi menḳūl-i maḳbūldur. Ve Cenāb-ı 'Īsā-yı ma'ālī-resānıñ daḫi ḫīn-i vilādetinde māder-i sütūde-siyerine cilve-ger olan ḫiṭābi ya'nī naṣṣ-ı kerīm-i i'cāz-raḳīm-i ﴿مِنْ تَحْتِهَا﴾[4] da ṣüret-nümā-yı nüzūl olan[5] "مِنْ/*min*" 'alā eşheri'l-ḳırā'a ḥarf-i cer iken ba'ż ḳurrānıñ mevṣūle olmaḳ üzre fetḥle ḳırā'atine binā'en ﴿أَلَّا تَحْزَنِي﴾[6] nidāsıyla ḫiṭāb-ı i'cāz-nişābları cilve-ger ve ṭırāz-ı mehd-i pür-sa'd iken ﴿إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ اٰتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا﴾[7] fermūde-i celālet-me'ābınca iẓhār-ı 'ubūdiyyet ve sezā-vār-ı nübüvvet idigin terennüm ile i'cāz-gūy-ı tekellüm idikleri muḳarrerdir.

---

1 Nüshalarda sehven "Mu'ammer" şeklinde imla edilmiştir. Hadîsteki derinliği yanında fakîhliği, kadılığı, tarihçiliği, tefsir ve kırâat ilmindeki yetkinliğiyle de bilinmekte olan Ma'mer b. Râşid es-San'ânî (ö. 153/770), Tebe-i Tâbi'în nesline mensup bir hadîs âlimi ve hâfızıdır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 218.

2 Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, nşr. Hişâm Semîr el-Buhârî, Riyâd: 2003, c. XVI, s. 55; Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, XI/520, nr. 32425.

3 "O (Hz. Zekeriyyâ) mabedde durmuş namaz kılarken melekler ona şöyle seslendiler: **"Allah'ın bir kelimesini (Hz. Îsâ'yı) tasdik edici,** kavminin efendisi, dünya zevklerinden uzak bir hayat sürecek, hem de salih kullar arasından seçilmiş bir peygamber olarak Yahyâ'yı Allah sana müjdeliyor." Âl-i İmrân, 3/39.

4 **"Aşağısından** biri ona şöyle seslendi: "Tasalanma! Rabbin senin altında bir su kaynağı yaratmıştır." Meryem, 19/24.

5 ḫiṭābı ya'nī naṣṣ-ı kerīm-i i'cāz-raḳīm-i ﴿مِنْ تَحْتِهَا﴾ da ṣüret-nümā-yı nüzūl olan — N

6 "Aşağısından biri ona şöyle seslendi: **"Tasalanma!** Rabbin senin altında bir su kaynağı yaratmıştır." Meryem, 19/24.

7 "Cevabı çocuk verdi: **"Ben Allah'ın kuluyum; O, bana kitap verdi ve beni peygamber yaptı."** Meryem, 19/30.

Ve Ḥażret-i Süleymān-ı nübüvvet-bünyānıñ tefhīm-i İlāhī ile fehīm ve ʿaṭā-yı ʿilm ü ḥilm ile maẓhar-ı luṭf-ı Rabb-i Raḥīm olmaġla mer'eteynden her biri pāre-i ḫuldı olmaḳ üzre iddiʿā etdikleri veledi Ḥażret-i Dāvūd-ı saʿādet-ālūd mer'e-i kübrāya ḥükm etdikden ṣoñra rişte-i tenāzuʿları güsiste olmamaġla Cenāb-ı Süleymān-ı feżā'il-bünyānıñ fī ḥāl-i ṣabāvetihī faṣl u ḥasmı müsellemleri olmaġın terāfuʿlarında ol ḥakem-i zībende-demiñ münāziʿun-fīh olan ṣabīyi mer'e-i ṣuġrāya ḥükmi ʿinde ebīhi'l-mükerrem maḳbūl ve müsellem idigi gibi, ḳıṣṣa-i mercūmede daḫi iẓhār-ı ḥaḳḳa muvaffaḳ olduḳları muḥaḳḳaḳ olup baʿdehū rütbe-i ʿömr-i şerāfet-ġamrları menzile-i iṣnā ʿaşeri teşrīf etdikde maẓhar-ı ʿaṭā-yı melik olmaları İmām Ṭaberī'niñ[1] menḳūl-i ṣıḥḥat-perveridir. Ve keẕālik Ḥażret-i Mūsā-yı maʿālī-resā ile ḳıṣṣa-i Firʿavn maḫż-ı ʿināyet-i men lehu'l-ʿavndır ki evtād-ı enāmil-i mübārekelerine tār-ı mūy-ı liḫye-i Firʿavn-ı ʿanīdi şedd ile bāzūyı ḥaḳḳāniyyetlerin medd buyurduḳları ḫīn-i ṣabā-yı saʿādet-peymālarında ṣūret-nümā olup şān-ı teklīm-nişānlarında ﴿وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَىٰ آتَيْنَاهُ حُكْماً وَعِلْماً﴾[2] buyurulmuşdur.

Ve Ḥażret-i İbrāhīm-i rehīnü't-tekrīmiñ daḫi ḥāl-i ṣıġar-ı saʿādet-eṣerlerinde rüşd ü hüdāya [N30b] maẓhar olduḳları ber-minvāl-i ḳavl-i Mücāhid ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَآ إِبْرٰهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ﴾[3] naṣṣ-ı celīlü'l-ḳaṣṣından maʿlūm idigi maʿnāyı ṣıḥḥat-ʿā'id ʿinde's-sā'ir daḫi ẓāhir yāḫud ḳable bed'-i ḫalḳihī ışṭıfāya maẓhar olduḳları ḳavl-i İbn-i ʿAṭā'dan bāhirdir. Yāḫud baʿde vilādetihī telḳīn-i melek-i mürsel ile haḳḳı telaḳḳīye maḥall olup ḫattā taṣdīḳ-i ḳalbī ve ẕikr-i lisānī ile me'mūrun-bi't-tevḥīd olduḳlarında taḥḳīḳan li'l-fiʿli'l-me'mūrun-bih īrād-ı ṣīġā-i māżī ile iẓhār-sāz-ı rüşd-i cāvid olmuşlardır. Keyfe lā? Ẕāt-ı saʿādet-simātları mülḳā fi'n-nār ve nār-ı iltihāb-eṭvār gülzār olduḳda ʿalā-ḳavlin sinn-i şerāfet-efkenleri bāliġ-i mebāliġ-i sitte ʿaşere ve neyyireyn ile istidlāl ve baʿżı kevākib ile iştiġālleri inbā-āver-i ādāb-ı bahṣ-i ḥaḳḳāniyyet-iştimālleri idiginde ʿömr-i nāzenīnleri miṣāl-i **[28a]** bedr-i münevver on beşinde idigi muḳarrer ve Ḥażret-i İsḥāḳ-ı nübüvvet-iltiṣāḳıñ

---

1 Devrinin en ünlü âlimi, müctehidi, müfessir ve tarihçisi olan Muhammed b. Cerîr et-Taberî'nin (ö. 310/922) en kıymetli eserleri arasında *Câmi'u'l-Beyân* adlı tefsiri ile *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk* adlı umumi tarihi zikredilebilir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 222.

2 **"Mûsâ yetişip olgunlaşınca, ona hikmet ve ilim verdik.** İşte güzel davrananları biz böyle ödüllendiririz." Kasas, 28/14.

3 **"Biz daha önce İbrâhîm'e doğru düşünme yeteneği vermiştik.** Biz onu biliyorduk." Enbiyâ, 21/51.

mübtelā bi'ẕ-ẕebḥ olduḳdan ṣoñra nüzūl-i fidā ile maẓhar-ı luṭf-ı Ḫudā olduḳları rütbe-i 'ömrleriniñ heft sālinde cilve-ger ve Cenāb-ı Yūsuf-ı behcet-melhūfuñ keyd-i iḥvān ile cübbe-pūş-ı cübb olunacaġın īḥā hengām-ı ṣabā-yı sa'ādet-peymālarında rū-nümā olup ḥālāt-ı i'cāz-simāt-ı muḥarrereden mā-'adā emṣāl-i aḥvāl-i uḫar-ı i'cāb-perver ile zümre-i 'aliyye-i Enbiyā 'aleyhimü't-teḥāyānıñ güzīdegān-ı benī nev'-i beşer idikleri taḳarrür-peymādır. Siyyemā Ḥażret-i Mefḫar-i be-her-dü-serā 'aleyhi şerāyifü't-teḥāyā ile mehd-i cihān zīver-resān olduḳda yedeyn-i bereket-müstenideynleri bāsıṭun-'ale'l-arż ve ser-i efḍaliyyet-efserleri merfū'un ile's-semā' idigi rivāyet-i Āmine bint-i Vehb ile menḳūl-i ṣıḥḥat-intimādır.[1] Ḥattā min evveli'l-emr āyīn-i cāhiliyye eş'ār-ı nā-marżıyye ve evṣān mebġūż-ı ṭab'-ı hidāyet-bünyānları idigi ḥadīṯ-i şerīf ile ṣābit ü 'ayāndır.[2]

Pes cümle-i Enbiyā-yı ma'ālī-simātıñ, siyyemā Cenāb-ı Mefḫar-i Mevcūdāt'ıñ bilā-mümāresetin ve lā-riyāże, bāliġ-i mebāliġ-i kemālāt-ı meḥāsin-i ḳurāża olmaḳda yegāne ve ḫiṣāl-i ḥamīde ve 'aṭāyā-yı sencīdeye maẓhariyyetde bī-bahāne idikleriniñ leme'ān-ı nūr u işrāḳı ġurre-i cebhe-i āfāḳdır. Vāḳı'ā 'ulüvv-i efḍaliyyet-bünyān-ı Faḫr-i dü-cihān ol rütbe-i mu'allā-pāyeye resīdedir ki ṣadr-nişīn-i nübüvvet ü ıṣṭıfā ve rātibe-ṭırāz-ı ser-menzil-i risālet-i ġarrādır. Keyfe lā? Aṣḥāb-ı baṣar-ı baṣīret 'indinde müsellemdir ki Enbiyā-yı Kirām 'aleyhimü's-selāmdan mā-'adā ba'ż eṭfāl-i necābet-iştimāl-i mü'minīniñ daḫi aḫlāḳ-ı ḥamīde aṣl-ı ḫilḳat-i sencīdesinde merkūz ve zīr-i perde-i cibilletinde mermūz olmaġın i'māl-i re'sü'l-māl-i ḥüsn-i ḫulḳa muvaffaḳ ve kendüler iktisāb-ı kemālāt 'alā aḥseni'l-ḥālāt müyesser idigi muḥaḳḳaḳdır. Meṣelā ḫilḳat-i ba'ż ṣıbyānda ṣūret-nümā olan cünbüş-i ḥüsn-i semt ü şehāmet ve cilve-i fıṭnat ü semāḥat ve ba'ż āḫarında taḳarrür-i ezdād-ı evṣāf-ı meẕkūre erbāb-ı ṣu'ūra ḫafī degil idigi reybden dūrdur. Pes bu ṣūretde seng-lāḫ-ı ṭabī'at sūde-i meḥekk-i mücāhede ve riyāżet ḳılınmaġla isticlāb-ı kemālāt ve istikmāl-i ṣıfāt-ı behcet-simāt mutaṣavver, belki ma'dūmāt-ı evṣāf-ı behcet-ittiṣāfda ṣūret-i [N31a] istiḥṣāl müteyesser olup bu vechde beẕl-i cehd ile ḫiṣāl-i kemāli 'alā-ḳavlin müstaḥṣil yāḫud münḥarifātı mu'tedil olur. Felā-cerem evṣāf-ı vehbiyye ve kes-

1 İbn Hibbân, *es-Sahîh*, XIV/247, nr. 6335; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VIII/221; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, XIII/97, nr. 7163.

2 Hadîsin metni için bkz. İbn Hacer, *el-Metâlibü'l-Âliye*, IV/172, nr. 4254; Kandemir, *age.*, c. I, s. 224.

biyye ile tefâvüt-i eşḫāṣ müteḳarrer ve her ferde mā-ḫuliḳa-leh müteyesserdir. Binā'en-'aleyh aḫlāḳ-ı ḥamīdeniñ mecbūle yāḫud müktesebe idigi 'inde'ş-selef muḫtelef olup İmām Ṭaberī ve Ḥasan-ı Baṣrī ve İbn-i Mes'ūd-ı feżā'il-ālūd mecbūliyyetine ẕehāb ve ḳavl-i ṣavāb taḥḳīḳ-i sālifü'ẕ-ẕikr idigi bī-irtiyābdır. Ḥattā kiẕb ü ḫıyānetden mā-'adā cemī'-i ḫaṣlet indimāc-kerde-i aṣl-ı ḫilḳat idigi rivāyet-i Sa'd bin Ebī Vaḳḳāṣ[1] ile Cenāb-ı Resūl-i hidāyet-menāṣdan sāmi'a-zīb-i ḫavāṣdır.[2] Zīrā Ḥażret-i 'Ömer raḍıye 'anhu Rabbuhu'l-Ekber rivāyetiyle Cenāb-ı Müstecmi'-i mekārim-i aḫlāḳ 'aleyhi şerāyifü ṣalavāti'l-Ḫallāḳ'dan cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūrdur ki, şīşe-rīze-i **[28b]** cebānet ve elmās-pāre-i şecā'atdan her biri ġarīze ve ṭabī'atdır ki yed-i ḳudret-i Sānī'-i bī-çūn ile mevrid-i irāde-i ezeliyye olan āb-gīne-i ṭıynet ve ṭabaḳça-i fıṭrata mevżū'dur.[3] Pes aḫlāḳ-ı ḥamīde ve ḫiṣāl-i güzīde mütekeṣṣiretü'l-fürū' iken taḥḳīḳan li-vaṣfi'n-Nebiyyi'l-Muḫtār 'aleyhi ṣalavātu'l-Meliki's-Settār ẕikr uṣūliyle iktifā ve cemī'ine işāret ü īmā muḫtār-ı ṣāḥib-i şifādır.

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ṣānī 'Aşer

Fürū'-ı behcet-nümū'-ı aḫlāḳ-ı meḥāsin-vifāḳıñ aṣl-ı aṣīli ve 'unṣur-ı cezīli 'aḳl-ı selīmdir ki noḳṭa-i dā'ire-i mekārim-i aḫlāḳ idigi rātibe-ṭırāz-ı ittifāḳdır. Felā-cerem 'aḳl-ı selīmiñ māye-i inbi'āṣ-ı 'ilm ü ma'rifet ve mıṣḳab-ı diḳḳat-i re'y ü feṭānet ve mıṣdāḳ-ı ẓann ü niyyet ve mi'yār-ı enẓār-ı 'avāḳıb-ı umūr idigi bī-minnetdir. Ḥattā medār-ı meṣāliḥ-i nefs-i ġayūr ve mevrid-i mücāhede ve şu'ūr olmaġın māye-i iḳtinā'-ı feżā'il ve mā-bihi't-tecennüb 'ani'r-rezā'il ve sebeb-i taḥsīn-i siyāset ü tedbīr ve menāṭ-ı muhassenāt-ı umūr-ı şādıra 'ani'l-müşīrdir.

İmdi 'ale't-taḥḳīḳ umūr-ı meẕkūrede ṣadr-nişīn-i a'le'l-merātib olan Cenāb-ı Mefḫarü'l-Enbiyā ve'l-Mürselīn idigi taṣdīḳe ḥaḳīḳdir. Fe-lihāẕā

1 Sa'd b. Ebî Vakkās *-radıyallâhu anh-* İslâm'la ilk şereflenen sahâbîlerin beşincisi veya yedincisidir. Müslüman olduğu zaman daha on yedi yaşında bir delikanlıydı. Resûl-i Ekrem'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* cennetle müjdelediği on sahâbîden biri olup 55/675'te vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 226.

2 "Müminde her huy bulunabilir, ama onda hıyanet ile yalancılık kesinlikle bulunmaz." Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, I/92; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, II/67-68, nr. 711.

3 "Cesaret ve korkaklık, Allah Teâlâ'nın dilediği kimseye yaratırken verdiği huylardır." Mâlik, *Muvatta'*, "Cihâd", 34.

benī nev‘-i beşerden bir ferd bu rütbe-i seniyyede daḫi menzile-i a‘le’l-e‘ālī-i Nebeviyye’ye müşāreketle müstes‘id degil idigi mütetebbi‘ān-ı mecārī-i aḳvāl-i ruvāt ve siyer-i marżıyye-i şerāfet-simāta maḫfī olmayup cevāmi‘u’l-kelim-i Peyġamberiyye’yi ḳurṭa-i bināgūş-ı iẕ‘ān ve bedāyi‘-i şemā’il-i şerīfe ve revāyi‘-i siyer-i münīfelerine reh-bürdegān-ı ‘irfān yanında tābāndır. Bināberīn meżāmīn-i i‘cāz-żamīn-i Kütüb-i Münzele ve siyer-i ümem-i sālife ve aḥvāl-i eyyām-ı māżıye ve ḥikem-i ḥükemā ve ḍūrub-ı emṯāl ve siyāsāt-ı enām ve taḳrīr-i şerāyi‘ ve te’ṣīl-i ādāb-ı nefīse ve şiyem-i ḥamīde bilā-ta‘allümin ve lā-mümārese muḥāṭ-ı ‘ilm-i ‘ālem-ārā-yı Risālet-pīrā olmaġla dürer-i kelimāt-ı belāġat-āyātları ḳurṭa-i mesāmi‘-i iḫticāc ve zīver-i bināgūş-ı ibtihācdır. Keyfe lā? ‘İlm-i ta‘bīr ü ṭıbb ve ḥisāb u ferā’iż ve ensāb ve sā’ir ‘ulūm, bilā-müṭāla‘a-i kütüb ma‘lūmlarıdır. Zīrā Cenāb-ı Efḍaliyyet-me’āblarınıñ şerḥ-i ṣadr ve ibāne-i emr ile bi-ta‘līmillāhi’l-Mu‘īn cāmi‘-i ṣunūf-ı [N31b] ṣufūf-ı ‘ulūm-ı evvelīn ü āḫirīn idigi żarūriyyātdan ma‘dūd olup bürhān-ı ḳāṭı‘-ı nübüvvetleri serd-i aḳāṣīṣ ve ityān-ı āḥād-ı ḳaḍāyādan istiġnā-ālūddur. Farażā ityān-ı ḥucec-i müdde‘ā iltizām-kerde-i men lehu’l-iddi‘ā oldıġı ṣūretde bi-esrihā ‘add-i ‘aded-i berāhīn-i ḥaḳḳāniyyet-żamīn verā-yı perde-i imkānda idigi müstebīn idiginden mā-‘adā mecmū‘-ı delā’il-i ḥaḳḳāniyyet-şemā’il muḥāṭ-ı ḥayṭa-i ḥaṣr u ta‘dād ve güncīde-i ḥavṣala-i cem‘ u ḥıfẓ olmaḳ imtinā‘-ı bünyāddır. Ve’l-ḥāṣıl ekmeliyyet-i ‘aḳl-ı selīm-i Nebiyy-i Kerīm lāzım-ı fā’ide-i ḫaber-i Ḫayru’l-Beşer idigi muḳarrer ve ‘ilm-i mā-kāne ve mā-yekūn cenāb-ı vālālarına maḳrūn oldıġı aẓhar olmaġın ıṭṭılā‘-ı ‘acāyib-i ḳudret-i melekūtiyye ve ‘aẓm-i vefret-i ceberūtiyyeye ‘irfān, ol Resūl-i Hidāyet-mevṣūl-i kerīmü’ş-şāna i‘lām-ı İlāhī ile müteḥaḳḳıḳ u tābān idigi āyet-i bā-hidāyet ile ṡābit ü ‘ayāndır. Ḫattā Ẕāt-ı Nübüvvet-simātları bu bābda daḫi bir vechile maẓhar-ı fażl-ı ‘aẓīm ve mevrid-i menn-i cesīmdir ki ta‘yīn-i miḳdār-ı nā-mütenāhī-i ḥayret-**[29a]**resānende-i ‘uḳūl ü fühūm, pes-māndegī-i ‘acz ile mevsūm ve taḳrīr-i rütbe-i efḍaliyyetlerinde aḫresiyyet-i elsün-i minṭāḳān bī-reyb ü gümāndır.

Ṣallallāhu te‘ālā ‘aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ṣāliṣe ʻAşer

Aḫlāḳ-ı ḥamīde-i sālifeden gevher-i girān-bahā-yı ḥilm ki ʻinde teheyyüʼi'l-esbābi'l-muḥarrike vaḳār ü ṣebātdan ʻibāret ve dürr-i şāh-vār-ı ṣabr u taḥammül ki ʻinde rüʼyeti'l-ālām ḥabs-i nefsden kināyet ve iksīr-i kimyā-teʼsīr-i ʻafv ki terk-i muʼāḫaẕeden ʻibāretdir, mecmūʻında ẕāt-ı sütūde-ṣıfāt-ı Resūl-i Ekrem bi-faḍlillāhi'l-Erḥam yegāne-i ʻālem olup müddeʻā-yı muḥarrereniñ ṣübūtı nuṣūṣ-ı ḳāṭıʻa ile muʻlemdir. Ḥattā ﴿خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ﴾[1] fermūde-i mükerremesi şeref-baḫş-ı nüzūl olduḳda Cenāb-ı Resūl-i mekārim-āyīn Ḥāmil-i vaḥy-i mübīnden istinbā-senc-i teʼvīl ve Cenāb-ı Rūḥu'l-Emīn daḫi baʻdeʼl-arż ilā ʻālem-i esrāriʼt-tenzīl ṣıla-i ḳāṭıʻ ve ʻaṭā-yı mānıʻ ve ʻafv-ı ʻammen ẓalem murād idigiyle tefsīr etmişdir.[2] Ḥattā ol Efḍal-i Küll ﴿فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ﴾[3] fermūde-i mükerremesince ṣabr-ı Ulüʼl-ʻAzm ile meʼmūr olduḳları bī-reyb ü şek ﴿وَاصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ﴾[4] ḳavl-i iʻcāz-evli ile müʼekked oldıġından mā-ʻadā, ﴿وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا﴾[5] naṣṣ-ı muʻcizüʼl-ḳaṣṣından mefhūm olan ʻafv u ṣafḥ-ı cemīlle daḫi meʼmūriyyetleri müşeyyeddir. Felā-cerem ṣabr ile terk-i muʼāḫaẕeniñ ser-levḥa-i risāle-i ʻazm-i umūr idigi rātibe-ṭırāz-ı ẓuhūrdur.

İmdi ḳāmet-i ittiṣāfı ārāyiş-i libās-ı ḥilm ile nümāyiş-peẕīr olan efrād-ı ādemiyān bi-eyyi-ḥālin kāne ber-müceb-i żarūriyyāt-ı beşeriyye ẕelle ve hefveden ġayr-ı ḫāliye idigi tābān iken fī cemīʻi'l-ezmān maʻa-keşreti'l-eẕā-i ʻani'l-cühelā libās-ı ḥilm ve ḳabā-yı ṣabr-ı vālā, bālā-yı hidāyet-intimā-yı Mefḫarüʼl-Enbiyā ʻaleyhi efḍalüʼt-teḥāyāya ṭūl ü ḳaṣr-ı ifrāṭ ü tefrīṭden muʻarrā muʻtedil-i câme-i zībā idigi āṣār-ı vāride ve merviyyāt-ı ġayr-ı şāride ile ṣübūt-pīrādır. Keyfe lā? Zīver-baḫş-ı ṣaḥīfe-i aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-niṣāb ile Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i Kübrā raḍıyallāhu teʻālā ʻanhādan [N32a] rivāyet ile minaṣṣa-i zīb-i ṣıḥḥatdır ki ol

1 **"Kolaylığı seç, iyi olanı emret,** cahillere aldırma!" Aʻrâf, 7/199.

2 Taberânî, *el-Muʻcemü'l-Evsat*, I/279, nr. 909; Heysemî, *Mecmaʻu'l-Bahreyn*, V/166-167, nr. 2856; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, Beyrut: 1379, VIII/306, XIII/259.

3 **"Azim ve kararlılık sahibi peygamberlerin sabrettikleri gibi sen de sabret.** Onlar için de acele etme. Başlarına geleceği vaktiyle söylenen şeyleri gördüklerinde sanki gündüzün kısa bir süresini yaşamış gibi olacaklar. Tebliğ konusu işte budur; hiç günaha sapanlardan başkası helâk edilir mi?" Ahkâf, 46/35.

4 "Yavrucuğum, namazını özenle kıl, iyi olanı emret, kötü olana karşı koy, **başına gelene sabret.** İşte bunlar, kararlılık gerektiren işlerdendir." Lokmân 31/17.

5 "İçinizden yardım sever ve zengin olanlar akrabaya, yoksullara ve Allah yolunda hicret edenlere artık bir şey vermeyeceğiz diye yemin etmesinler. **Bağışlasınlar, hoş görsünler.** Allah'ın sizi bağışlamasını arzu etmez misiniz? Allah çok bağışlayıcıdır, çok esirgeyicidir." Nûr, 24/22.

Cāmi‘-i ṣufūf-ı ṣunūf-ı mekārim-i aḫlāḳ ‘aleyhi şerāyifü ṣalavāti’l-Meliki’l-Ḥallāḳ’ıñ eyser-i a‘māl muḫtār-ı ṭab‘-ı merāḥim-iştimālleri olmaġla ol maṣdar-ı ef‘āl-i müstaḥseneniñ şā’ibe-i işmden eb‘adiyyetleri celā’il-i delā’il ile bürehne olup hetk-i perde-i ḥürmetullāhdan mā-‘adā eşyādan ġazab-nāk olmadıḳları mü’eddā-yı ḥadīṣ-i şerāfet-tāb-nākdir.[1] Siyyemā Ġazve-i Uḥud’da vuḳū‘-ı esnān-ı lü’lü’-imtinānları bā‘iṣ-i inkisār-ı derūn-ı Aṣḥāb-ı Kirām oldığından gürūh-ı bī-şükūh-ı li’āma iltimās-kārī-i du‘ā-i ‘aleyhim ile recāları muḳābelesinde Ẕāt-ı Nübüvvet-simātlarınıñ dā‘ī ile ittiṣāfı mūcib-i terk-i la‘n idigin beyān ve ḳavm-i cehālet-revmiñ ihtidālarına du‘ā ile ḥilm-i cibillīlerin i‘lān buyurmuşlardır.[2]

Ṣallallāhu ‘aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Rābi‘a ‘Aşer[3]

Sezā-vār-ı naẓar-ı i‘tibārdır ki, ol Cāmi‘ü’l-faẓl ve’l-kerem ve Dāric-i medāric-i iḥsān ü himem ġāyet-i ṣabr u ḥilmde bir vechile[4] müsellemdir ki cühhāl-i bed-fi‘āldan rū-nümā olan eẕā muḳābelesinde sükūt ile iktifā buyurmayup beyānen li’l-işfāḳ ihtidālarına du‘ā ve cümle-i ümmetinden idikleri sebeb-i rıfḳ u merḥametleri idigin inhā buyurduḳlarından mā-‘adā evżā‘-ı nā-hemvārları ‘an-cehlin **[29b]** bedīdār idigiyle daḫi i‘tiẕār buyurmuşlardır.[5] Ḥattā eṣnā-yı taḳsīm-i ġanāyim-i Ġazve-i Ḥuneyn’de ṭammā‘înden biriniñ ḥiṣṣe-i mu‘ayyenesine ‘adem-i ḳanā‘ati ta‘riż-āmīz-i tekellüme bā‘iṣ-i cür’eti olduḳda dergāh-ı ma‘delet-penāh-ı nübüvvet-destgāhlarından ber-mūcib-i ‘adālet ḥiṣṣe-mend-i ‘ināyet oldığın inbā eṣnāsında mevrid-i düşnām-ı Aṣḥāb-ı Kirām olmaḳdan ṣavn-ı beyyin ile maẓhar-ı cevāb-ı leyyin olması kemāl-i i‘tidāl-i ḥilm-i Nebevī’yi mu‘lindir.[6] Felā-cerem rütbe-i ‘afv-ı Nebevī aḳṣa’l-ġāyāt-ı ḥilmi ne mertebe ḥāvīdir ki eṣnā-yı Ġazve-i Ẕātü’r-Riḳā‘da zīver-ārā-yı pister-i risālet olan ẕāt-ı sütūde-ḫaṣletleri zīr-i

1 Buhârî, “Menâkıb”, 23, nr. 3560; “Edeb”, 80, nr. 6126; “Hudûd”, 10, nr. 6786; Müslim, “Fezâ’il”, 77, 78, nr. 2327.

2 Müslim, “Cihâd”, 105, nr. 1792. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 231.

3 Metinde 14. fasıl olarak verilen bu bölüm *Şifâ*’nın orijinal metninde 13. faslın devamıdır. Bkz. Kādî İyâz, *age.*, c. I, s. 223-229.

4 ki ol Cāmi‘ü’l-faẓl ve’l-kerem ve Dāric-i medāric-i iḥsān ü himem ġāyet-i ṣabr u ḥilmde bir vechile: — N

5 Müslim, “Cihâd”, 105, nr. 1792. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 231.

6 Buhârî, “Cizye”, 15, nr. 3138; Müslim, “Zekât”, 148, nr. 1064. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 234.

sâye-i şecerede bilā-ḥaylūle ḳaylūle buyurmaġla zümre-i ʿaliyye-i Aṣḥāb-ı Kirām ʿaleyhim rıḍvānü'l-Meliki'l-ʿAllām daḫi iḳtidā-sāz-ı eşer-i mūcibü'l-berr-i Nebevī iken Ġavreṣ bin el-Ḥāriṣ,[1] ser-i risālet-efser-i Sulṭān-ı Rusül'e nezdīk ve sell-i seyf-i rehīnü'l-ḥayf ile iẓhār-ı sū-i ḳaṣda teşbīk edüp [2]مَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي؟ nidāsıyla nergis-i dīdār-müvānislerin bīdār etdikde Cenāb-ı Risālet-destgāh daḫi mücterī'iñ su'āline cevābda "Māni', vaḥdāniyyet-penāh Allāh'dır!" deyü buyurduḳları ān bi-irādeti'l-Meliki'l-Mennān dest-i Ġavreṣ'den seyf sāḳıt ve münfaṣıl ve yed-i mü'eyyed-i Mefḫar-i ʿĀlem'e vāṣıl olup ol Resūl-i Medenī daḫi [3](مَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي؟) maḳāliyle ḥīn-i muḳābelede ḳāṣıd-ı mel'anet-āzmā ṣanī'-i şenī'inden zemīn-būs-ı isti'fā olmaġla maẓhar-ı ʿafv-ı Erīke-nişīn-i ışṭıfā olduḳdan ṣoñra midḥat-kār-ı kerem-i ʿĀlī-Ḥażret olaraḳ ḳavmine ric'at ve (جِئْتُكُمْ مِنْ عِنْدَ خَيْرِ النَّاسِ[4]) maḳāliyle teşekkür-istīnās olmuşdur.

Ve-keẕālik ol Taḫt-nişīn-i ʿālī-pāye-i ʿafv-ı ʿamīmiñ şāt-ı mesmūme ile cür'et-kar-ı tesmīmi idigin muḳırre olan Yehūdiyye'yi maẓhar-ı ʿafv u ṣafḥ-ı **[N32b]** cemīl buyurduḳları ġāyetü'l-ġāyāt-ı rütbe-i ḥilm-i Nebevī'yi mu'lindir.[5] Keyfe lā? Lebīd bin el-A'ṣam nām sāḥir-i cehālet-hem-demiñ mizāc-ı sa'ādet-imtizāc-ı Nebevī'yi taġyīr mertebesi ṣūret-peẕīr olan siḥri īḥā-i İlāhī ile ma'lūm-ı Risālet-penāhī iken mu'āḫaẕe ve mu'ātebe buyurulmadıġı[6] daḫi kemāl-i ḥilm-i Nebevī'ye bürhān ve münāfiḳīnden [İbn-i] Übeyy ve eşbāhınıñ ḳavlen ve fi'len müteḥammil eẕāları belki taḥrīż-āverān-ı i'dāmlarına ḥilmen ve keremen cilve-ger olan ʿafv ve ʿadem-i mu'āḫaẕeleri terken li-taḥaddüṣihim idigin inbāları keẕālik ʿulüvv-i rütbe-i ʿafv-ı cemīllerin

1 Bu şahıs, burada anlatıldığı gibi evvela Resûl-i Ekrem'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* suikast için onun yanına gelmiş, ancak yine burada anlatıldığı üzere Peygamber Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* affına mazhar olup artık bir sahâbî olarak kavmine dönmüş olan "Gavres" lakaplı Dü'sûr b. Hâris'tir *-radıyallâhu anh-*. Bkz. Abdullah Aydınlı, "Dü'sûr b. Hâris", *TDVİA*, c. X, s. 51.

2 "Seni benim elimden kim kurtaracak?"

3 "Seni benim elimden kim kurtaracak?"

4 "Ben insanların en hayırlısının yanından geliyorum." Buhârî, "Cihâd", 84, 87, nr. 2910, 2913; "Megāzî", 31, 32, nr. 4135-4136; Müslim, "Müsâfirîn", 311, nr. 843; "Fezâ'il", 13, 14, nr. 843; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/364, 390.

5 Buhârî, "Hibe", 28, nr. 2617; "Cizye", nr. 3169; "Tıbb", 55, nr. 5777; Müslim, "Selâm", 45, nr. 2190; Ebû Dâvûd, "Diyât", 6, nr. 4509; Dârimî, "Mukaddime", 11, nr. 68-70. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 236.

6 Buhârî, "Bed'ü'l-Halk", 11, nr. 3268; "Tıbb", 47, 49, 50, nr. 5763, 5765, 5766; "Edeb", 56, nr. 6063; "Da'avât", 57, nr. 6391; Müslim, "Tıbb", 43, nr. 2189. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 237.

rātibe-ṭırāz-ı i'lāndır.[1] Keyfe lā? Rivāyet-i Enes-i sa'ādet-res ile merviyy-i mü'essesdir ki endām-ı nūrāniyyet-iltişām-ı Nebiyy-i Ḳureyşī şeref-baḫş-ı bürde-i ḳaviyyü'l-ḥavāşī ve ridā-yı sa'ādet-iḥtivāları miṣāl-i hāle ol Bedr-i münīr-i āsumān-ı risāleti der-āġūş ile metn-i şerāfete ecell-i ḥavāşī iken bir A'rābī'niñ nidā-yı küstāḫī-peyvendi ya'nī beytü'l-mālden ba'īrine ricā-mend-i taḥmīl-i ḥişşe olmasın serdi ḥīninde şiddet-i mess-i yedi çāk-sāz-ı bürde-i mübārekeleri olduḳda ḥilmen ve keremen ba'de's-sükūt ṣāḥib-i māl fi'l-ḥaḳīḳa Cenāb-ı Ḫudā-yı Müte'āl ve Ẕāt-ı Risālet-iştimālleri 'abd-i Ḫudā-yı Ẕi'n-Nevāl idigin ba'de't-taḳrīr A'rābī-i küstāḫ-tekellümüñ kār-ı bī-edebāne ve vaż'-ı küstāḫānesi mūcib-i ta'zīr idigin terennüm eṣnāsında ol kār-pīrā-yı vaż'-ı ġarīb bu muḳaddimeyi tertīb ile ruḫsā-yı zemīn-i isti'fā olaraḳ şīme-i kerīme-i Nebeviyye seyyi'ātı seyyi'āt ile tekāfīden **[30a]** berī'e idigin serdi tebessüm-kerde-i gül-ġonçe-i dehān-ı Faḫr-i dü-cihān olmaġın dūş-ı ba'īrine taḥmīl-i ṣa'īr ü temr ile emr buyurulmuşdur.[2] Keyfe lā? Maḥrem-i ḥarem-serāy-ı Risālet Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i sütūde-ḫaṣlet rivāyetiyle müṣbetdir ki ol Ṣadr-nişīn-i 'ālī-pāye-i ḥilmiñ hetk-i perde-i meḥārim-i İlāhiyye'den mā-'adā bir māddede iẓhār-ı tehevvüri rātibe-ṭırāz-ı taṣavvur olmamaġla vaż'-ı mā-lā-yelīḳden berā'etleri taṣdīḳe ḥaḳīḳ olup maṣdar-ı ef'āl-i ḥasene olan yed-i mübāreke-i müstaḥsenelerinden fi'l-i ḍarb-ı ḫademe ve eriḳḳā iştiḳāḳ-peẕīr-i ẓuhūr olmadığı reybden dūrdur.[3] Ḫattā sū-i ḳaṣdı iḫbār-ı muḫbirīn ile taḥaḳḳuḳ-ḳarīn olan mel'anet-ḫ˘āhıñ maḳṣūdı ol Serīr-ārā-yı ışṭıfānıñ ma'rūż-ı dergāh-ı risālet-ālūdı olduḳda ẕāt-ı sa'ādet-simātları viḳāye-i İlāhiyye ve ṣıyānet-i Ṣamedāniyye'de olmaġın muḳaddemāt-ı sū-i ḳaṣd-ı mel'anet-semīr netīce-peẕīr olamadığından cāy-ı feza' degil idigin inbā ile maẓhar-ı 'afv-ı vālā buyurmuşlardır.[4] Fe-lihāẕā berāy-ı ṣemen-i mebī'-i mü'eccel taḳāżā-yı edā-yı ḳıymet ile ḳable İslāmihī ḳavl-i nā-revā-yı Zeyd kümeyt-i nehy-i Cenāb-ı 'Ömer-i ma'delet-pervere ḳayd olduḳda ol Eşheb-süvār-ı risālet iẓhār-ı tebessüm ile sāḥa-i

1 Buhârî, "Menâkıb", 8, nr. 3518; "Tefsîr", 63/4-5, nr. 4904-4905; Müslim, "Birr", 63, nr. 2584. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 238.

2 Benzer lafızlarla bkz. Buhârî, "Farzu'l-Humus", 19, nr. 3149; "Libâs", 18, nr. 5809; "Edeb", 68, nr. 6088; Müslim, "Zekât", 128, nr. 1057; Ebû Dâvûd, "Edeb", 1, nr. 4775; Nesâî, "Kasâme", 24, nr. 4780.

3 Müslim, "Fezâ'il", 79, nr. 2328; Ebû Dâvûd, "Edeb", 4, nr. 4785-4786.

4 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/471; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, II/284, nr. 2183; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, II/227.

tekerrümde türk-tāz ve berāy-ı iḫtiyāc-ı ibtiyā‘ ve li-ecli'l-ḥāce işti-rā-yı metā‘ cilve-perdāz olmaġın ibrāz-kār-ı nā-pesendīdesi ḳarīn-i ‘afv-ı sencīde olup vaḳ-ti īfā ba‘de ṣelāṣeti eyyāmin cilve-nümā iken edāsıyla ‘Ömer bin el-Ḫaṭṭāb me'mūr ve yigirmi sā‘ ziyāde i‘ṭāsıyla ḫāṭır-ı [N33a] ilḥāḥ-peẕīr-i Zeyd mecbūr olduḳda ‘an-cehlin iẓhār-kārān-ı ef‘āl-i nā-sezāya ‘adem-i ġażab lāzime-i ḥilm-i müheẕẕeb idigin beyān buyurmuşlardır. Ḥattā bālā-yı risālet-intimāları ḳabā-pūş-ı ḥilm idigi Tevrāt'a ‘ilminden nāşī ma‘lūm-ı Zeyd-i muḫāleṣet-ḥavāşī olmaġla ba‘de taḫḳīḳi't-tecrübe ḥilm-i Ṣāḥib-i aḫlāḳ-ı müheẕẕebe bā‘iṣ-i İslām-ı Zeyd-i meḥāsin-muḫtevī idigi mervīdir.[1]

Vāḳı‘ā ḥilm-i Mefḫar-i Kā'ināt bülūġ-ı aḳṣa'l-ġāyāt ile ittiṣāf-peẕīr ve ma‘a-taḥaḳḳuḳi'l-ḳudre mālik-i ezimme-i ‘afv-ı ‘ālem-gīr olup ẕāt-ı celīl-leriniñ erīke-nişīn-i ṣabr-ı cemīl idigi daḫi mevāṣīḳ-ı naḳale-i aḫbār-ı ṣıḥḥat-medār ile müberhen ve ṣıḥāḥ-ı eḥādīṣ-i şerāfet-diṣār ile mübeyyen-dir. Keyfe lā? Bu bābda imlā olunan āṣār-ı ṣıḥḥat-medār ekṣer min en-tuḥṣā ve evfer mine'l-aḥṣā olup muḳāsāt-ı Ḳureyş ve eẕā-yı erbāb-ı ṭayşdan ḥāṣıla olan şedā'id-i ṣa‘beye bi-‘avnillāhi'l-Meliki'l-Müte‘āl ḥuṣūl-i istīṣāl ile ẓuhūr-ı ‘ulüvv-i kelime-i ‘ulyāya degin muṣābere ve ‘adem-i iştikā ve ‘afv u ṣafḥ-ı cemīl ile ārāyiş-nümā idikleriniñ ṣübūtı muṣannefāt-ı ṣābitede bā-liġ-i ḥadd-i tevātür ve rātibe-ṭırāz-ı taḳarrürdür. Ḥattā ol Sulṭān-ı iḳlīm-i risālet rūz-ı fīrūz-ı Feṭḥ-i Mekke-i Mükerreme'de ıḳtifā-sāz-ı işr-i Cenāb-ı Yūsuf-ı pür-behçet olup ber-manṭūḳ-ı fermūde-i ﴿لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ﴾[2] erbāb-ı cāhiliyyetden rū-nümā olan ḥālātı kemm ve ıṭlāḳ-ı zimām-ı ru'ūs-ı ġanā-yim ile cümlesin maẓhar-ı luṭf-ı bī-imtinān buyurmaġla cezā bi'l-iḥsān bu-yurmuşdur. Vāḳı‘ā ber-maẓmūn-ı i‘cāz-meşḥūn-ı kerīme-i ﴿وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ﴾[3] heştād neferiñ sū-i ḳaṣd ile **[30b]** ittiṣāfı der-gāh-ı melā'ik-meṭāflarında menzil-resīde-i ṣübūt iken i‘ṭāḳ-ı raḳabeleriyle maẓhar-ı mevhibeleri idikleri mervī-i Enes-i sa‘ādet-resdir.[4] Ve bezm-gāh-ı

1 İbn Hibbân, *es-Sahîh*, I/521-524, nr. 288; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, V/222-223, nr. 5147; Hâkim, *el-Müstedrek*, III/700-701, nr. 6547.

2 "Yûsuf şöyle dedi: **"Bugün yaptıklarınız yüzünüze vurulmayacak,** Allah sizi affetsin! O, merhamet-lilerin en merhametlisidir." Yûsuf, 12/92.

3 "Mekke'nin göbeğinde size onları yenmeyi nasip ettikten sonra **onların ellerini sizin üzerinizden, sizin ellerinizi de onların üzerinden çeken de O'dur**. Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir." Feth, 48/24.

4 Müslim, "Cihâd", 133, nr. 1808; Tirmizî, "Tefsîr", 48/3, nr. 4264; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/124, 290.

Ġazve-i Uḥud'da şīr-i künām-ı şecā'at 'amm-i pāk-i Ṣāḥib-Sa'ādet Ḥażret-i Ḥamza-i mehābet-güster ve nice Aṣḥāb-ı ma'ālī-perver eydī-i 'avene-i Ebī Süfyān'dan nūş-i cām-ı şehādet ile neşve-res-i na'īm-i cennet olmaġla Ebū Süfyān'ıñ 'iṣyānı tābān iken rūz-ı fīrūz-ı Feṯḥ-i Mekke-i Mükerreme'de 'atebe-i 'aliyye-i Nebeviyye'ye mesūḳ olduḳda maẓhar-ı mülāṭafe ve maṣdar-ı rıfḳ u mu'āṭafeleri olup mecī-i vaḳt-i ḳabūl-i İslām ile istislāmı bābında taḥrīż u teşvīḳlerinde kemāl-i ḥilm-i Resūl-i Ẕī-şān i'cāb-sāz-ı Ebī Süfyān olmaġın maẓhar-ı ṣıla-i raḥm ü ikrām oldığına teşekkür-i tāmm etmişdir.[1] Keyfe lā? Ol Erīke-nişīn-i ışṭıfā 'aleyhi şerāyifü't-teḥāyānıñ sūy-ı ġażabdan eb'ad ve ṣadr-nişīn-i ser-menzil-i rıżā-yı emced idikleri ẓāhir ü bāhirdir.

Ṣallallāhu te'ālā 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ḫāmise 'Aşer

Nihāl-i meḥāsin-i aḫlāḳıñ aġṣān-ı behcet-resānından olan cūd u kerem-i bihbūd ve semāḥat ü seḫāvet egerçi bi-ḥasebi'l-merci' aṣl-ı vāḥidden mültemi'dir, ammā bi-ḥasebi't-ta'rīf teşettüt-redīfdir.

Pes ṭabīb-i ḫāṭır ile infāḳ-ı māl-i vāfireden 'ibāret ve vaṣf-ı ḥürriyyet ile ma'nen hemdem ve żıdd-ı nezālet olmaġla mu'lem olan keremde ve erbāb-ı istiḥḳāḳıñ dest-i mürüvvet-peyvest ile nef'ine medd-i yedden 'ibāret ve żıdd-ı şekāset [N33b] olan semāḥatde ve sühūlet-i infāḳ u iktisāb-ı ġayr-ı memdūḥdan tecennübden 'ibāret ve żıdd-ı taḳtīr olan vaṣf-ı cūda rātibe-ṭırāz-ı iltiṣāḳ olup keẕālik żıdd-ı şekāset olan seḫāvetde ol Bālā-nişīn-i mesned-gāh-ı efḍaliyyet müşārun-bi'l-benān-ı ekmeliyyet olup ṣıfāt-ı meẕkūrede daḫi Cenāb-ı Erīke-ṭırāz-ı i'zāza ḳurbet-i menzilet ile benī nev'-i beşerden bir ferdiñ müşāreketi mutaṣavver degildir. Keyfe lā? Zīver-baḫş-ı aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-nişāb ile Cenāb-ı Cābir bin 'Abdullāh'dan merviyy-i ṣıḥḥat-destgāhdır ki dergāh-ı Risālet-penāh 'aleyhi ṣalavātu'l-İlāh'dan her sā'il edāt-ı redd olan "lā" ile nehy-kerde ve 'āṭıl olmamaġla "Ecvedü'n-nās bi'l-ḫayr" 'unvānıyla mu'anven idikleri müberhendir.[2] Siyyemā eṣnā-yı ḳudūm-i Ḫāmil-i vaḥy-i mübīnde ve şehr-i Ramażān-ı bereket-āgīnde ke'r-riyāḥi'l-mürsele menba'-ı yenābī'-i

1 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, VIII/11-12, nr. 7264.

2 Buhârî, "Edeb", 39, nr. 6034; Müslim, "Fezâ'il", 56, nr. 2311.

ḫayrāt-ı mükemmele idikleri merviyy-i ṣıḥḥat-istīnās inbā-kerde-i İbn-i 'Abbās'dır.[1]

Ve keẕālik rivāyet-i Cenāb-ı Enes ile merviyy-i mü'essesdir ki dergāh-ı re'fet-penāh-ı Resūlullāh'dan ruḫ-sūde-sāzān-ı su'āliñ biri beyne'l-cebeleyn meşhūde olan aġnām-ı vefret-fercām-ı 'aṭiyyesiniñ maẓharı olmaġla muġtenimen ric'at-āver-i mevṭını olduḳda ol Sulṭān-ı serīr-ārā-yı ışṭıfā 'aleyhi mine'ṣ-ṣalavāti'l-evfānıñ ṣenā-kār-ı keyfiyyet-i 'aṭā-yı girānı olaraḳ ḳavmini ḳabūl-i hidāyet-müṣūl-i İslām'a 'ale't-taḥḳīḳ bu güne teşvīḳ etmişdir ki, cūd-ı Ḥātem-pesend-i Nebiyy-i Ercümend ol cevād-ı seḫā-nejādıñ 'aṭāsıyla hem-reng-i ittiḥāddır ki bī-bīm ü hirās-ı fāḳa beẕl ü iḥsān-ı āfāḳa mu'tāddır demişdir.[2] Keyfe lā? Ol Ecved-i 'ālemiyān efrād-ı keşīreyi 'aṭiyye-i mi'e ibl **[31a]** ile şādān ve merreten ba'de uḫrā üç yüz dāne şāt-ı bī-bahāne 'aṭiyyesiyle Cenāb-ı Ṣafvān'ı kām-rān buyurmuşdur. Ḥattā şeş hezār sebāyā-yı Hevāzin'i redd ile ma'nen istirḳāḳ[3] ve Cenāb-ı 'Abbās-ı şerāfet-istīnāsa bīrūn ez-taḥammül zer-i ḫāliṣu'l-'ayār īṣār buyurduḳlarınıñ ṣübūtı bi'l-ittifāḳdır.[4] Vāḳı'ā ol Erīke-ṭırāz-ı fütüvve ḳable'n-nübüvve daḫi ḫiṣāl-i ḫuceste ile sirişte olmaġın ḫāme-i zebān-ı Varaḳa bin Nevfel[5] menşūr-ı sa'ādet-mevfūr-ı tavṣīflerinde taḥammül-i ṣıḳal ve iftiḳār ile'l-Mebde'i'l-Evvel vaṣfıyla nüvişte-sāz-ı suṭūr-ı na't-ı mükemmelleridir.[6] Keyfe lā? Pīş-gāh-ı Nübüvvet-penāhlarına ihżār olunan tis'ūne elf dīnārı[7] taḳsīmde erbāb-ı su'ālden bir ferd tehī-dest-i redd olmamışdır. Ḥattā ba'de'l-ferāġ mine't-taḳsīm bir sā'il va'd-i 'aṭā-yı mā-seyeci' ile ḫoş-dil buyrulduḳda Cenāb-ı 'Ömer-i ma'delet-perveriñ dergāh-ı Nübüvvet-penāhı bār-ı intiẓār-ı incāz-mī'āddan ṣıyānete müte'allıḳ kelimātına zümre-i Enṣār-ı ṣadāḳat-şi'ārdan bir

1 Buhârî, "Savm", 7, nr. 1902; "Menâkıb", 23, nr. 3554; "Bed'ül-Halk", 6, nr. 3220; "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 7, nr. 4997; Müslim, "Fezâ'il", 50, nr. 2308.

2 Müslim, "Fezâ'il", 57-58, nr. 2312; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/175, 259, 284. Bu zat, Alî el-Kārî'nin belirttiğine göre, aşağıda kendisinden söz edilecek olan Safvân b. Ümeyye el-Cümahî *-radıyallâhu anh-* idi. Bkz. *Şerhu'ş-Şifâ*, c. I, s. 250.

3 Buhârî, "Vekâlet", 7, nr. 2307-2308; "Hibe", 24, nr. 2607-2608; "Farzu'l-Humus", 15, nr. 3131-3132; "Megāzî", 54, nr. 4318-19. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 246.

4 Buhârî, "Salât", 42, nr. 421; "Cizye", 4, nr. 3165. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 246-247.

5 Hz. Hadîce'nin *-radıyallâhu anhâ-* amcasının oğlu olup câhiliye devrinde yaşayan ve putlara tapmaktan şiddetle kaçınan bir hakîmdi. 611 yılında vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 245-246.

6 Buhârî, "Bed'ü'l-Vahy", 3, nr. 3; "Tefsîr", 96/1, nr. 4953; Müslim, "Îmân", 252, nr. 160.

7 *Şifâ* metninin aslında ve şerhlerinde "dirhem/gümüş" olarak geçmektedir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 247 vd.

merd-i nīkū-kārıñ maḳāli yaʿnī şecere-i infāḳıñ bi-feyżillāhi'l-Müteʿāl resīdegī-i ḫazān-ı ıḳlālden resteligin beyān ile taḥrīż-sāzī-i neşr-i ṣemere-i berr ü nevāli, tābiş-i cihān-ārāyiş-i tebessüm ile güşūde-sāz-ı gül-ġonçe-i dehān-ı Resūl-i Yezdān olup āṣār-ı büşrā beşere-i mübārekelerinde tābān olaraḳ basṭ-ı simāṭ-ı cūd-ı mevfūr ile me'mūriyyetlerin beyān buyurduḳları zīver-ārā-yı suṭūr-ı ṣaḥīfe-i ***Şemā'il-i Şerīfe***'dir.[1] Siyyemā Muʿavviż bin 'Afrā'ya[2] berāy-ı 'aṭiyye-i hediyye-i [N34a] raṭb u ḳıṣṣā mil'-i keffe ẕehb-i müheẕẕeb 'aṭā buyurduḳları[3] bī-mirā ve recā-mendī-i īfā-i deyn ile ruḫsā-yı dergāh-ı Seyyidü'l-Kevneyn olan sā'ile tehiyye-i nıṣf-ı vesḳ ḫīninde mecī-i 'ācizānesi iʿṭā-yı vesḳ-i tamāma bahāne olup nıṣfı īfā'en li'd-deyn ve nıṣf-ı āḫarı 'aṭiyye-i bī-meyn olmaḳ üzre şād-kām buyuruldıġı daḫi rivāyet-kerde-i kirāmdır.[4] Ve'l-ḥāṣıl südde-i sidre-esās-ı Nebeviyye ġubār-ı iddiḫārdan maṣūneti's-sāḫa[5] ve terāne-i vaṣf-ı cūd u semāḫa-i Bülbül-i gülzār-ı fesāḫa bīrūn ez-uṣūl-i inżibāṭ ekṣeru min en-yuḥāṭ idigi bī-bahānedir.

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Sādise 'Aşer

Ḫiṣāl-i kemālden biri daḫi şecāʿatdir. Ḳuvvet-i ġażabiyye inḳıyād-ı emr-i sulṭān-ı 'aḳl ile iktisāb-āver-i meḥāmid-i seniyye olmaḳdan 'ibāret ve ṣıfat-ı meḥāsin-peyvest-i necdet ki 'inde istirsāli'n-nefs ile'l-mevt işṭiyāḳ ilā liḳā'i'l-Ḫallāḳ'dan kināyetdir. Pes bu iki vaṣf ile daḫi dūne-ḫavfin muttaṣıf olan merd-i ercümend beyne aḳrānihī dil-pesend idigi bilā-ḫilāf istiḥsān-kerde-i eslāfdır.

Felā-cerem ṣıfateyn-i mezbūreteyn ile Cenāb-ı Seyyid-i Kevneyn'iñ 'ale'l-vechi'l-etemm ittiṣāfı bir ferdiñ cāy-gāh-ı iḫtilāfı degildir. Ḫattā meferr-i kümāt ü ebṭāl yaʿni şücʿānıñ girīzānlıkları nümāyān olan mevāḳıd-ı ṣuʿūbet-meʿākifde ol Ṣadr-nişīn-i 'ālī-pāye-i risāletiñ şübūt ile menʿūt idikleri muḳarrer ve iẓhār-ı iḳbāl 'ale'l-ḳıtāl ile kemāl-i şecāʿatleri rūşen-ter olup

1 Tirmizî, *eş-Şemâ'ilü'l-Muhammediyye*, nşr. Seyyid Abbâs el-Cüleymî, Beyrut: 1991, s. 294, nr. 356; Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, VII/352, nr. 18637.

2 Her üç nüshada da sehven "Ġafrā" şeklinde imla edilmiştir.

3 Taberânî, *el-Muʿcemü'l-Kebîr*, XXIV/27; Tirmizî, *eş-Şemâ'ilü'l-Muhammediyye*, s. 168, nr. 295.

4 Beyhakī, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, V/351, nr. 10722.

5 Tirmizî, "Zühd", 38, nr. 2362; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, XIV/270, 291, nr. 6356, 6378. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 248.

şüc'ān-ı benī nev'-i beşeriñ ekşerinden ferre ġayra merre manẓūr u meşhūd iken cevle ve ḫavleden ya'nī a'dā-yı dīn ile mübārezeye muḥāvele ve muḳāteleden nev'ān rū-gerdānlık **[31b]** ve fi'l-cümle terk-i ḫamle ile semend-i himmetlerine irḫā-yı 'inānlık ġayr-ı mutaṣavver idigi muḳarrer olmaġın vaṣf-ı şecā'atde daḫi rātibe-ṭırāz-ı ekmeliyyet idikleriniñ şübūtı bi'l-ittifāḳ meşhūr-ı āfāḳdır. Keyfe lā? Zīver-efzā-yı metn-i ***Şifā*** olan esānīd-i rehīnetü'l-istişfā ile Cenāb-ı Berā bin 'Āzib[1] icābet-pīrāyī-i su'āl-i firār 'ani'z-zaḥfe is'āf-sāz-ı me'ārib olmaḳda dāmen-i müstemi'īni bu le'ālī-i mütelālī ile bu gūne mālī etmişdir ki, Ḥażret-i Mesned-nişīn-i 'ālī-pāye-i şebāt 'aleyhi şerāyifü'ṣ-ṣalavātıñ meṣāff-ı rezmde mekānetleri ol derece-i i'cāz-fereceye resīdedir ki yevmü'l-Ḥuneyn zīn-i baġle-i şehbāya zeyn ve zimām der-keff-i Ebī Süfyān olaraḳ nūr-efzā-yı cebīn-i metā ve eyn olduḳlarında (أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبْ!)[2] ḳavl-i belāġat-evli ile mihmāz-gīrī-i taḥrīż-i cihādda eşedd-i eşiddā-i ġuzāt idikleri inbā-yı Şu'be ibn-i Ebī İsḥāḳ ile merviyy-i ṣıḥḥat-mesāḳdır.[3] Ḥattā rāvī-i āḫar nüzūl 'ani'l-baġle ve iẓhār-ı şebāt 'ale'l-ḥamle buyurduḳların daḫi naḳl-peymādır. Keyfe lā? Cenāb-ı 'Abbās-ı şerāfet-istīnās rivāyetiyle cilve-ger-i minaṣṣa-i şübūtdur ki iltiḳā-yı ṣufūf-ı ṭarafeynde sūy-ı dil-cūy-ı İslāmiyān'a ṭareyān-ı nev'-i tezelzül işrinde rekż-i baġle ve taḥrīż-i ḥamle ile Cenāb-ı **[N34b]** Eşca'u'l-Enbiyā 'aleyhi erfa'u't-teḥāyādan meşhūd-ı liḫāẓa-i şühūd olan şecā'at, bā'iṯ-i teşcī'-i Müslimīn ve sebeb-i nuṣret-i dīn olmuşdur.[4] Felā-cerem ol Mefḫar-i benī nev'-i Ādem'den eşca' ve enced ve erżā ve ecved ẕāt-ı mümecced manẓūr-ı naẓar-ı erbāb-ı baṣar degil idigi rivāyet-i İbn-i 'Ömer-i feżā'il-perver ile ṣıḥḥat-güsterdir.[5]

Vāḳı'ā ol Ṭırāz-ı mesned-gāh-ı *levlāk*, lillāh ġażab-nāk olduḳda tesliye ile muḳābele bīrūn-ı ṭāḳat-i erbāb-ı muḥāvele idigi kemāl-i ġayret-i 'aliyyelerin mu'lindir. Ḥattā teşyīd-i mebānī-i merviyy-i sābıḳda bu ḫaber-i ṣıḥḥat-işr daḫi Ḥażret-i 'Alī raḍıye 'anhu Rabbuhu'l-Velī rivāyetiyle müteḥaḳḳıḳdır ki Cenāb-ı Şīr-mīşe-i velāyet daḫi ḫīn-i iştidād-i bīm ü hirās-

1 Berâ b. Âzib *-radıyallâhu anh-* Sahâbe-i Kirâm'dan olup 305 hadîs-i şerîf rivayet etmiş, 71/690 tarihinde vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 249.

2 "Ben Peygamberim, yalan yok!"

3 Buhârî, "Cihâd", 52, 61, 97, 167, nr. 2864, 2874, 2930, 3042; "Megāzî", 54, nr. 4317; Müslim, "Cihâd", 78-80, nr. 1776.

4 Müslim, "Cihâd", 76, nr. 1775; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/207. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 251.

5 Dârimî, "Mukaddime", 10, nr. 60.

da dergāh-ı Nübüvvet-penāha ilticā ile üns-ārādır. Ḥattā Ġazve-i Bedr'de sāye-i ḥimāye-i Nebeviyye'de istiẓlāl-pīrā-yı taḥarrüz idikleri muḳarrer olmaġın Ẕāt-ı Risālet-simātları rezm-āverlikde cümleden ber-terdir.[1] Keyfe lā? İltihāb-ı lehīb-i mehīb-i ḥarbde eşeddü'n-nās bā'iṣen idikleri inbā-āver olan mażmūn-ı rivāyet-i meẕkūre Ḥażret-i Enes'den daḫi menḳūl-i mü'essesdir. Siyyemā bir şeb-i deycūrda istimā'ı ru'b-efken-i sükkān-ı Medīne-i Münevvere olan ṣadā-yı mehābet-i menfūr cānibine herkes ḳadem-res olmaġı heves istedikde ẓahr-ı feres-i serī'u'l-cery Ebū Ṭalḥa'ya ṣārim der-gerden-i şerāfet-efken olduḳları hālde ol Resūl-i Müte'āl zümre-i müstaḫbirīniñ esbaḳu's-sābıḳīni olmaġla [2](لَا تَخَافُوا لَا تَخَافُوا!) maḳāl-i ḥamiyyet-iştimāliyle gül-āb-efşān-ı rūy-ı mü'minīn olaraḳ ric'at-sāz idikleri beyān-ı kemāl-i şecā'atlerinde kifāyet-perdāzdır.

Ve'l-ḥāṣıl her ketībe ki berāy-ı cihād ṣaf-keşīde-i ictihād ola, Cenāb-ı Eşca'-ı Enbiyā 'aleyhi efḍalü't-teḥāyā pīşvā-yı ḥamle-sencān idigi rivāyet-kerde-i 'İmrān'dır.[3] Bināberīn ol Server-i Enbiyā'ya Übeyy bin Ḫalef'in Ġazve-i Bedr'de ibrāz-ı mużmer-i pür-mel'aneti ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i Nebevī'den helāk-i **[32a]** seyf-i Muḥammedī olmasıyla mücāb olduḳdan ṣoñra yevm-i Uḥud'da ḥarbe-i Ḥāriṣ-i ṣadāḳat-ḳarīn der-dest-i nuṣret-peyvest-i Resūl-i Güzīn oldıġı hālde mücterī-i mesfūr mecrūh olup ṭaraf-ı Ḳureyş'e eṣnā-yı ric'atinde Mekke'ye ḳarīb Serif nām maḥalde nefs-i ḫabāṯet-rehīni telef olmaġın taḳdīr-i Melik-i Ġayūr ile incāz-ı va'd-i Nebevī ẓuhūr etmişdir.[4]

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

1 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/86; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VI/426.

2 "Korkmayın, korkmayın!" Benzer lafızlarla bkz. Buhârî, "Cihâd", 82, nr. 2908; Müslim, "Fezâ'il", 48, nr. 2307.

3 Ebu'ş-Şeyh, *Ahlâku'n-Nebî ve Âdâbuh*, nşr. Sâlih b. Muhammed el-Veneyyân, Riyad: 1999, c. I, s. 327, nr. 109. İmrân b. Husayn *-radıyallâhu anh-*, hicretin 7. yılında Hayber Fethi sırasında Müslüman olmuştur. Basra şehri kurulunca, Hz. Ömer *-radıyallâhu anh-* onu hem Basra kadılığı yapmak hem de Basralılara dinlerini öğretmekle görevlendirmişti. Bu büyük sahâbî 52/672'de vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 252.

4 Hâkim, *el-Müstedrek*, II/357, nr. 3263; Ebû Nu'aym, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, II/483, nr. 415; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, c. II, s. 46.

Faṣl-ı Sābi'a 'Aşer

Ḫiṣāl-i kemālden biri daḫi ḥayā ve iġḍādır. Evvelā ḥayā, kerāheti mütemennā yāḫud terki evlā olan fi'le ictirā' eṣnāsında nāṣiye-i insānda infi'ālāt-ı nefsāniyyeden nāşī rū-nümā olan eṣerden 'ibāret ve iġḍā, kerāhet-i ṭabī'iyye ile mekrūhdan teġāfüle muḳteżā olan hāletdir.

Felā-cerem Cenāb-ı Mefḫar-i 'Ālem'iñ cereyān-ı zülāl-i ḥayā ve iġḍāları fevḳa mā-yutaṣavver evfer ü ekṣer idigi naṣṣ-ı kātı'-ı i'cāz-perver ile muḳarrer olmaġın ol Ārāyiş-i beyti'l-vücūd-ı ışṭıfānıñ hayā ve iġḍāları 'aẕrā-yı ẕātü'l[1]-haẕerden eşedd olup nezd-i hidāyet-mendlerinde müteḥaḳḳıḳu'l-kerāhe olan [N35a] eşyā vech-i mübāreklerinden rū-nümā idigi zīver-baḫş-ı aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-niṣāb ile Ebū Sa'īd-i Ḫudrī raḍıye 'anhu Rabbuhu'l-Bārī'den[2] merviyy-i ṣıḥḥat-pīrādır.[3] Keyfe lā? Ol Ḫayru'l-Berere laṭīfü'l-beşere ve raḳīḳu'l-manẓara olmaġla herkes manẓūr-ı naẕar-ı hüdā-resleri olmaḳda keremen ve ḥayā'en siyyān olmaġın mecrā-yı zülāl-i ḥayā ve iġḍā idikleri ol ān nümāyāndır. Fe-lihāẕā kār-güẕārān-ı eşyā-yı kerīheden bir fi'l-i menhiyyün-'anhıñ bi-ġayri ẕikri fā'ilihī nehy-i ityānı bābında ṣudūr-ı emr-i Nebevī inbā-āver-i kemāl-i ḥayā-yı ṭab'-ı re'fet-muḥtevīleri idigi rivāyet-kerde-i Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i şerāfet-mültevīdir. Ḫattā şeref-yābān-ı duḫūl-i meclis-i melā'ik-enīs-i Nebevī'den bir merdiñ enāmil-i yedeyn ve ricleyni simāt-ı nisvāndan olan ḫıḍāb ile renk-yāb idigi menfūr-ı ṭab'-ı ġayūrları iken kemāl-i ḥayālarından nāşī rū-be-rū nehye mübāderet ḫ̌āhişi ber-ṭaraf olup ḥużūr-ı re'fet-mevfūrlarından dūr olduḳda teblīġ-i yarlıġ-ı taġyīr ile ba'żı ḥużżārıñ me'mūriyyeti bedīdār oldıġı iḫbār-kerde-i Ḫażret-i Enes-i feżā'il-şi'ārdır.[4] Binā'en-'aleyh dergāh-ı re'fet-penāhlarından tefaḥḥuş dūr ve ṣadā-yı ḫışām-āver mehcūr olup aṣḥāb-ı seyyi'āta ityān-ı miṣl ile mücāzāt metrūk idigi ḫaber-i ṣaḥīḥi masṭūr-ı mıṣṭara-i kütüb-i mu'tebere idiginden mā-'adā aṣḥāb-ı cerāyim 'afv u ṣafḥ-ı cemīlle maẕhar-ı mekārimleri idigi keẕālik rivāyet-kerde-i Ṣıddīḳa-i müfteḫaredir.[5] Vāḳı'ā mefhūm-ı merviyy-i meẕkūr ba'żı āyāt-ı Tevrāt'ıñ mażmūn-ı şerāfet-mevfūrından daḫi meş'ū-

1 Ārāyiş-i beyti'l-vücūd-ı ışṭıfānıñ hayā ve iġḍāları 'aẕrā-yı ẕātü'l: — N
2 Rabbuhu'l-Bārī'den: el-Bārī'den A
3 Buhârî, "Menâkıb", 23, nr. 3562; "Edeb", 72, 77, nr. 6102, 6119; Müslim, "Fezâ'il", 67, nr. 2320.
4 Ebû Dâvûd, "Teraccül", 8, nr. 4182; "Edeb", 5, nr. 4789; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/160.
5 Tirmizî, "Birr", 69, nr. 2016; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI/174, 236, 246.

run-bih idigi menḳūl-i ṣıḥḥat-iḳtināṣ-ı inbā-kerde-i ʿAbdullāh bin ʿAmr bin el-ʿĀṣ'dır.[1] Keyfe lā? Taʿammuḳ-ı baḥr-i ḥayādan nāşī ol Gevher-i şāh-vār-ı ḳulzüm-i risāletiñ eşyā-yı müstehcenetü'ẕ-ẕikrden teḥāşīleri zīb-efzā-yı silk-i le'āl-i merviyyāt-ı ṣıḥḥat-simātdır. Fe-lihāẕā ḥasebü'l-iḳtiżā kināyeten ẕikr ile murād-ı ʿaliyyelerin ḳażā buyurduḳları eşer-i muʿteber-i zīver-baḫş-ı suṭūr-ı kütüb-i siyerdir. Ḥattā rü'yeti tecvīz-kerde-i Şerīʿat-i Ġarrā olan maḥall vechen mine'l-vücūh meşhūd-ı bāṣıra-şühūdı olmadıġı şeref-yābān-ı maḥremiyyetlerinden Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i Kübrā'nıñ rivāyeti inbā-pīrā-yı kemāl-i ḥayā-yı Mefḫar-i her-dü-serādır.[2]

Ṣallallāhu ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

[32b]

Faṣl-ı Ṣāmine ʿAşer

Ol Müstecmiʿ-i Mekārim-i Aḫlāḳ ʿaleyhi kerāyim-i ṣalavātullāhi'l-Ḫallāḳ'ıñ eṣnāf-ı ḫalḳ ile ḥüsn-i muʿāşeret ve ādāb-ı ʿişretleri sencīdelikde iʿcāz-resīde idiginiñ taḳarrüri aḫbār-ı ṣaḥīḥa-i münteşire ile cilve-ger-i minaṣṣa-i tevātürdür.

Ezcümle Ḥażret-i ʿAlī raḍıye ʿanhu Rabbuhu'l-Velī rivāyetiyle müncelīdir ki vüsʿat-i ṣadr-ı ʿālī-ḳadr-i Cenāb-ı Seyyidü'l-Beşer ol ḳadar fesīḥu'l-eknāf-ı aʿṭāfdır ki taḥammül-i mā-lā-yuṭāḳ ile meşāḳḳ-ı nāsı iḥtivāda naẕīri nā-yāb ve ṣıdḳ-ı lisān-ı hüdā-feşān ile aṣdaḳu'n-nās idikleri bī-irtiyāb olup mülāyemet-i ṭabʿ-ı laṭīf ve neẕāfet-i ʿişret ile elīf olmaġın ẕāt-ı şerīfleriniñ maḥbūb-ı ʿālem idigi müsellemdir.[3] Ḥattā esānīd-i ṣıḥḥat-mesānīd ile Ḳays bin Saʿd-ı[4] **[N35b]** rehīnü'l-mecdden merviyy-i ṣıḥḥat-muḥtevīdir ki ol Yektā-süvār-ı eşheb-i efḍaliyyet ʿaleyhi eşrefü't-taḥiyyetiñ berāy-ı ziyāret-i vālid-i rāvī şeref-baḫş-ı menzil-i Ḳays-ı şerāfet-mültevī olduḳlarından ṣoñra

1 Buhârî, "Büyû'", 50, nr. 2125; "Tefsîr", 48/3, nr. 4838; Dârimî, "Mukaddime", 2, nr. 5-8; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/174. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 258.

2 İbn Mâce, "Tahâret", 137, nr. 662; "Nikâh", 28, nr. 1922; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI/190; Tirmizî, *eş-Şemâ'ilü'l-Muhammediyye*, s. 289, nr. 360.

3 Tirmizî, "Menâkıb", 8, nr. 3638; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VI/328.

4 Kays b. Sa'd b. Ubâde *-radıyallâhu anh-* Ensâr'ın ileri gelenlerinden ve Fahr-i Cihân Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* sancaktarlarından biri olup babası onu küçük yaşta Resûl-i Ekrem'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hizmetine vermişti. Hz. Kays bütün gazvelere katılmış, Hz. Alî *-radıyallâhu anh-* devrinde önce Mısır, daha sonra Azerbaycan valiliğine tayin edilmiş ve 60/680'de vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 259.

saʿādet ile irāde-kār-ı nehżat olduḳlarında ḥimār-ı ḳaṭīfe-ber-dūş-ı Saʿd-ı saʿādet-perver berāy-ı rükūb-ı şerāfet-maṣḥūb pīş-keş-i Ḥażret-i Seyyidü'l-Beşer ḳılınmaġın, ol Zeyn-efken-i zīn-i semend-i hüdā ḳudūm-i şerāfet-mevsūm-ı maʿālī-peymālarıyla ḫāne-i zeyni reşk-āver-i felek-i ḫūrşīd-i enver buyurduḳları ḥīnde taṭyīben li-ḫāṭırı'l-Ḳays ʿaḳd-i şirket-i ʿināna işāret-fermā ve irāde-i taḳdīm-i ṣāḥib-i dābbe ile iẓhār-ı dil-nüvāzī ve ḫāṭır-perdāzī buyurduḳlarında[1] Saʿd-ı saʿādet-müvānisiñ iʿtiẕār ve istiʿfāsı beyne'r-rükūb ve'l-inṣırāf ṣudūr-ı taḫyīr ile maẓhar-ı luṭf-ı ḫaṭīrleri olmasınıñ mebnāsı olmaġın tāc-ı ibtihāc-ı Ḳays-ı şerāfet-tāb-nāk berāber-i küngüre-i eflāk buyurulmuşdur. Felā-cerem dāniş-verān-ı rumūz-ı siyer ḳatında müsellemdir ki ol Bānī-i mebānī-i Şerīʿat ve Bāsıṭ-ı mebāsıṭ-ı ḥüsn-i muʿāşeret, ṣadr-nişīn-i bālā-ḫāne-i ülfet olmaġın her ḳavmiñ kerīmi maẓhar-ı ikrām-ı cesīmi idiginden mā-ʿadā eṣnā-yı ṣoḥbet-i ṣafā-baḫşālarında daḫi vücūh-ı müstemiʿīne dest-i istiḥfāẓ ile gül-āb-efşān-ı īḳāẓ ve micmere-gerdān-ı terbiyet olaraḳ taʿṭīr-i meşāmm-ı teẕkīre mübāderetleri inbā-āver-i meḥāsin-i aḫlāḳ-ı behcet-vifāḳlarıdır. Fe-lihāẕā tefaḳḳud-ı aḥvāl-i Aṣḥāb-ı Kirām ve rü'yet-i umūr-ı enāmda kemāl-i rıfḳ ile iẓhār-ı ḫaḳḳāniyyetleri muḳteżā-yı ʿadāletleri idigi gibi, müstesʿidān-ı meclis-i mekārim-celīslerine ikrāmen taʿdīl-i ḫiṭāb-ı hidāyet-encāma iḳdāmlarından şeref-yābān-ı ḫiṭāb-ı müsteṭāblarınıñ żamīri ekrem-i ḳavmi idigine ʿā'id olacaḳ mertebeye ṣāʿid idigi daḫi re'fet-i ṭabʿ-ı mekārim-maṭbūʿların müşʿir ve ḳavlen ve fiʿlen ḫall-i ʿaḳd-i esvilede her ḳāṣī vü dānī re'fet ve merḥametlerine müdānī idigi keẕālik kemāl-i ḫüsn-i muʿāşeretlerin muḫbirdir. Bināberīn redd-i sā'il ile ibḳā-yı ḫācet dergāh-ı hidāyet-destgāhlarından mübāʿadet üzre olmaġın lede'l-ḫāce ḳavl-i leyyin melzūm-ı re'fetlerine lāzım-ı beyyīndir.

Felā-cerem vüsʿat-simāṭ-ı mekārim-i aḫlāḳları iḫtivā-sāz-ı ʿumūm u ḫuṣūṣ-ı men fi'l-āfāḳ olmaġla mecmūʿ-ı benī nevʿ-i beşeri terbiyyetde miṣāl-i vālid-i Şerʿī ve tesviye-i umūr-ı cümle-i ümmetde cemīʿ-i erbāb-ı ḫuḳūḳ-ı merʿī idigi māh-ı maḳāl-i nūrāniyyet-iştimāli naḳl-kerde-i İbn-i Ebī Hāle'dir.[2] Ḫattā rāvī-i merḳūmdan bu merviyy-i rehīnü'l-iʿtilā daḫi

1 İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VI/224, 308.

2 Hind b. Ebî Hâle *-radıyallâhu anh-*, Hz. Hadîce *-radıyallâhu anhâ-* annemizin daha önceki evliliğinden doğan oğlu olup Fahr-i Cihân Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* terbiyesinde yetişmiştir. Medine'ye hicret edip Bedir ve Uhud savaşlarına katılmış ve 36/656'da vefat etmiştir. Bkz. Tirmizî, *eş-Şemâ'ilü'l-Muhammediyye*, s. 277-278, nr. 336; Kandemir, *age.*, c. I, s. 170.

pertev-endāz-ı incilādır ki ol Mihr-i āsumān-ı risāletden lem'a-i nūr-ı beşāret lā-yenfek **[33a]** olmaġın tābiş-i mekārim-i aḫlāḳ ile ṭab'-ı leyyinü'l-cānibleri iżā'e-sāz-ı eṭrāf u cevānib olmaḳdan ġayr-ı münfekdir. Siyyemā bedr-i münīr-i evc-i sühūlet olan ṭab'-ı kerem-mecbūlleri taḥavvül-i feẓāẓat ve ufūl-i ġalaṭdan hemvāre 'ārī ve külef-i aḳvāl-i mā-lā-ya'nīden [N36a] yek-pāre berī olmaġın ḳavlen ve fi'len kemāl-i i'tidāl ile ma'rūf ve behcet-i ḥarekāt ü sekenāt-ı ḥikmet-iştimālle mevṣūf olmaḳda ol Bālā-pāye ṭırāz-ı menzile-i aḳṣa'l-ġāyedir. Ḥattā umūr-ı ġayr-ı marżıyyeye ıṭṭılā'larında ṣūret-i teġāfül rū-nümā ve ba'dehū dü-dest-i tebşīr ü tenẕīr ile reh-nümā-yı sebīl-i hüdā olmalarıyla dergāh-ı cūd-destgāh-ı re'fet-perverlerinden erbāb-ı iltimāsa iyās 'aks-endāz-ı āyīne-i iḥsās degil idigi [1]﴿إِدْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾ naṣṣ-ı mu'cizü'l-ḳaṣṣıyla müberhendir. Fe-lihāẕā icābet-i da'vet ile taṭyīb-sāz-ı ḫavāṭır-ı mıżyāfān ve ḳabūl-i ḳalīl-i hedāyā ile ṣıla-resān-ı tenşīṭ-i mühdiyān olup tekāfī ile telāfīde bī-hemāl idikleri daḫi inbā-kerde-i erbāb-ı efḍāldir.[2] Keyfe lā? Deh-sāl ḫıdmet-i 'aliyyeleriyle şerāfet-iştimāl olan Cenāb-ı Enes-i feżā'il-resden menḳūl-i mü'essesdir ki müddet-i meẕkūrede ol Bülbül-i gülistān-ı nübüvvetden terāne-i *"uff"* ve nevā-yı (لِمَ صَنَعْتَ وَلِمَ تَرَكْتَ)[3] güş-zed-i rāvī-i şerāfet-diṣār olmamışdır.[4] Ḥattā Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i Kübrā raḍıyallāhu te'ālā 'anhādan bu menḳūl-i ṣıḥḥat-şemā'il kemāl-i meḥāsin-i aḫlāḳlarına edell-i delā'ildir ki, ol Menba'-ı yenābī'-i işābe nidā-yı Āl ü Aṣḥāb'a *"Lebbeyk"* ile icābe buyurup[5] meclis-i muḥteremleriyle teşerrüfe ḫaṭve-endāzān-ı vülū' memnū' olmadıġından mā-'adā Cenāb-ı Cerīr şeref-i İslām ile hidāyet-maṣīr olduḳdan ṣoñra meclis-i melā'ik-enīs-i Nebevī'ye duḫūlle her ne dem kim sa'ādet-müṣūl ola iẓhār-ı beşāşet ile pür-beşāret oldıġın iḫbār etmişdir.[6] Fe-lihāẕā taṭyīben li-ḫavāṭırı'l-Aṣḥāb 'aḳd-i bezm-i müvānese-i şerāfet-istiṣhābda mümāzaḥa ve muḥādeṣe ile terḫīṣ-sāz-ı erbāb-ı mücālese olup eṭfāl ile daḫi mülāṭafe ve icābet-sāz-ı da'vet-i erbāb-ı żiyāfe idikleri muḳarrer ve 'ıyāde-i marżıyye ile mürüv-

1 **"Sen** kötülüğü **en güzel bir tutumla sav.** Onların yakıştırdıkları şeyleri biz çok iyi biliyoruz." Mü'minûn, 23/96.

2 Buhârî, "Hibe", 11, nr. 2585.

3 "Niye böyle yaptın ve niye böyle yapmadın."

4 Buhârî, "Savm", 53, nr. 2768; Müslim, "Fezâ'il", 82, nr. 2309.

5 Ebu'ş-Şeyh, *Ahlâku'n-Nebî ve Âdâbuh*, c. I, s. 75, nr. 2.

6 Buhârî, "Cihâd", 162, nr. 3035; "Menâkıbü'l-Ensâr", 21, nr. 3822; "Edeb", 68, nr. 6089; Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 134, nr. 2475.

vet-irtiżā olmaḳda ḳāṣī vü dānī yeksān ve ḳabūl-i ʿözr-i maʿẕeret-ḫᵛāhān ile iẓhār-ı kemālāt-ḥisān buyurduḳları ebherdir. Bināberīn her ṣıyt-i ḳādim ki resīde-i sāmiʿa-i hüdā-şünūd-ı ḥaḳḳāniyyet-muṣādemleri ola, elbette refʿ-i reʾs-i iltifāt-āmīz ile iẓhār-ı vażʿ-ı reʾfet-engīz buyurduḳları gibi; irsāl-i dest-i mekārim-peyvestleri daḫi der-keff-i āḫẕ-ı sütūde-fāl olup keyfiyyet-i cülūs-ı Aṣḥāb-ı mekārim-[1]meʾnūsları ne vechile maḥsūs ise ḳuʿūd-ı saʿādet-nümūd-ı şerāfet-ālūdları daḫi ol ṭavrı muḥtevī olmaġla ittiḥād-ı ṣūrī ve maʿnevīlerin iẓhār buyurduḳları mervīdir. Ḥattā bāʿiṯ-i tażyīḳ-i ḥużżār olmamaġ-içün ḳaṣr-ı medd-i sāḳ-ı şerāfet-mesāḳ buyurduḳları daḫi cümle-i mekārim-i aḫlāḳlarından olup[2] şeref-yābān-ı telāḳī-i maẓhar-ı selām-ı selāmet-encāmları olduḳları ḥālde mülāḳī ve hāle-i āgūş-ı Aṣḥāb-ı Kirām ʿaleʾd-devām şeref-i muṣāfaḥa-i bedr-i tamām ile ʿāric-i meʿāric-i iḥtirām idikleri naḳl-kerde-i fiḫāmdır. Siyyemā ikrāmen liʾl-ḳādim basṭ-ı ṣevb-i şerāfet-müṣādim buyurup[3] nümüne-**[33b]**nümā-yı makʿadüʾṣ-ṣıdḳ olan visāde-i şerāfet-āmādelerin nihāde-i meclis-i [N36b] celīs-i saʿādet-enīsleri buyurmaġla basṭ-ı bisāṭ-ı ikrām ve teʾeddüb-pīrāyān-ı ḳuʿūda teʾkīd-i mebānī-i cülūs ile iḥtirām buyurduḳları daḫi kemāl-i meḥāsin-i aḫlāḳ-ı behcet-vifāḳlarındandır. Bināberīn Aṣḥāb-ı maʿālī-intisābları aḥsen künā ile mükennā ve eḥabb-ı esmā ile maẓhar-ı nidāları olup tertīb-i muḳaddemāt-ı kelimāt-ı behcet-āyāt ile inşā-āverān-ı iḫbārıñ mübtedā-yı maḳūlleri ḫaber-i iḫtitām ile netīce-peẕīr-i itmām olmaḳsızın mıḳrāż-ı iʿṭırāż ile rişte-i maḳāl-i mütevāṣıl münḳaṭıʿ ve münfaṣıl olmaḳdan iʿrāżlarına bināʾen ḥasbeʾl-irāde īrād-ı murāda herkes miknet-res olup infiṣām-ı kelimāt-ı ḳāʾil ṭavr-ı ḥaḳīḳatden sūy-ı mecāza māʾil oldıġı ṣūretde rū-nümā yāḫud eṣnā-yı tecevvüzde veyā intihā-yı kelām-ı mütecevvizde nuṣḥ u pend ile nehy-i muʿtedilleri hüveydā yāḫud biʾs-saʿādeti veʾl-iḳbāl meclisden ḳıyāmları medār-ı inḳıṭāʿ-ı kelām idigi bī-ḳīl ü ḳāldir.[4] Ḥattā eṣnā-yı taḥrīme-bendī-i nevāfilde baʿżı ḳādimīniñ ḳażā-yı ḥavāyici bāʿiṣ-i taḫfīf-i ṣalāt-ı Nebeviyye ve muḳżıʾl-merām olduḳlarından ṣoñra yine kār-pīrā-yı ḳıyām idikleri muḳteżayāt-ı reʾfet-i ṭabʿ-ı kerīmüʾs-seciyyelerindendir. Fe-lihāẕā kürsī-nişīn-i ʿıẓa yāḫud zīver-i minber-i ḫuṭbe ve mevʿiẓa yāḫud mecī-i vaḥy-i

1 peyvestleri daḫi der-keff-i āḫẕ-ı sütūde-fāl olup keyfiyyet-i cülūs-ı Aṣḥāb-ı mekārim: — N
2 Tirmizî, "Kıyâmet", 46, nr. 2490; Ebû Dâvûd, "Edeb", 6, nr. 4794; İbn Mâce, "Edeb", 21, nr. 3716.
3 Taberânî, *el-Muʿcemü'l-Kebîr*, XI/441-442, nr. 12250.
4 Taberânî, *el-Muʿcemü'l-Kebîr*, XXI/158, nr. 414; Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, VIII/275.

münzel ile telaḳḳīye maḥall olduḳlarından mā-ʿadā fī ekṣeri'l-ezmān tebessüm-künān ve iẓhār-ı beşāşet ile ḫandān idikleri rivāyet-kerde-i ʿAbdullāh bin el-Ḥāriṯ-i şerāfet-bünyāndır.[1] Siyyemā baʿde edā-i ṣalātü'l-fecr ḫıdme-i Ehl-i Medīne'den ruḫsāyī-i dergāh-ı re'fet-penāhlarıyla rātibe-ṭırāzān-ı faḫrıñ ferden baʿde ferdin yedinde olan inā'da mevcūd olan mā'ya teberrüken ve teyemmünen ġams-ı yed-i mü'eyyedleriyle mecmūʿınıñ riyāż-ı ḫāṭırların reyyān buyurduḳları inbā-kerde-i Enes-i saʿādet-resdir.[2]

Ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Tāsiʿa ʿAşer

Ol Şefīḳ-i ümmet ʿaleyhi şerāyifü't-taḥiyyetiñ mecrā-yı zülāl-i birr ü nevāl olan maʿīn-i şefḳat ve ayn-ı re'fet ü merḥametleri irvā-sāz-ı ʿumūm-ı enām ve riyy-efken-i cümūm-ı Ehl-i İslām idigi fermūde-i mükerreme-i ﴿عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ﴾[3] maẕmūn-ı rehīnü't-tekrīminden nümāyān olup efrād-ı ʿālemiyāna, siyyemā İslāmiyān'a şümūl-i re'fet-i seniyye ve vuṣūl-i merḥamet-i ʿaliyyeleri ḳażiyye-i celiyye idigi iʿlān-ı naṣṣ-ı Ḳur'ān-ı bāhirü'l-lemeʿān ile maʿlūm-ı ʿālemiyāndır. Keyfe lā?

Nümüvv-i nihāl-i ümmetleri feyż-i Ẕāt-ı raḥmet-simātlarıyla zīver-efzāyı zeyn-i ḫil'at idigi ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ﴾[4] fermūde-i bihīninden müstebīndir. Ḥattā "رَؤُفٌ رَحِيمٌ/*raʾūfun raḥīm*" ismeyn-i celīleyni ile mevsūmiyyetleri efḍaliyyet-i Ẕāt-ı merāḥim-ḫaṣletlerine rātibe-ṭırāz-ı delālet idigi kemā-sebaḳ inbā-yı İbn-i Fūrek[5] ile muḥaḳḳaḳdır. Vāḳıʿā esānīd-i ṣıḥḥatmesānīd ile bā-rivāyet-i İbn-i Şihāb[6] merviyy-i ṣıḥḥat-niṣābdır: Ol Seyyid-i

1 Tirmizî, "Menâkıb", 10, nr. 3641; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/190, 191. Tam adı Abdullâh b. Hâris b. Cez' *-radıyallâhu anh-* olup Ashâb-ı Kirâm'dan Mahmiye b. Cez'in *-radıyallâhu anh-* yeğenidir. Mısır'ın fethine katılmış, Mısır fethedildikten sonra oraya yerleşmiştir. Mısır'da en son vefat eden sahâbî olarak bilinmekte olup vefat tarihi 86/705'tir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 269.

2 Müslim, "Fezâ'il", 74, nr. 2324; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/177.

3 "Andolsun, size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, **sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, müminlere karşı da çok şefkatli ve merhametlidir."** Tevbe, 9/128.

4 "Ve seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." Enbiyâ, 21/107.

5 Tam adı Ebû Bekr Muhammed b. Hasen b. Fûrek el-İsbahânî en-Nîsâbûrî (ö. 406/1015) olup Ebu'l-Hasen el-Eşʿarî'nin (ö. 324/935-36) görüşlerini sistemleştiren Eşʿarî âlimidir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 269.

6 Muhammed b. Şihâb ez-Zührî (ö. 124/742) Medine'nin önde gelen fakîh ve muhaddislerinden, zühd ve takva sahibi ilim ehlinden olup hafızasının güçlü oluşu ve hadîsleri ezberlemesiyle ünlüdür. Ömer b. Abdilʿazîz'in (ö. 101/720) emriyle hadîs ve sünnetin derlenmesinde büyük hizmet görmüştür. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 270.

Kevneyn, Ġazve-i Ḥuneyn'de Cenāb-ı Ṣafvān'ı ʿaṭiyye-i ġanem ile muġtenem buyurmaḳda mi'eten baʿde mi'etin ve ġıbbe mi'etin maẕhar-ı iḥsān buyurmuşdur. Ḥattā merciʿ-i żamīr-i istitār-peẕīr-i Ṣafvān, ḳable-hāẕā ʿudvān iken fevḳa'l-me'mūl mevṣūl-i ṣıla-i mekārim-[N37a]meşmūlleri olduḳda derūnı ḥubb-ı Ḥabīb-i hidāyet-pervere ẓarf-ı müstaḳar oldığın ibrāz **[34a]** etmişdir.[1] Ve zümre-i Aʿrāb'dan bir sā'il ḥişşe-i ʿināyete vāṣıl olduḳdan ṣoñra ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i Nebevī'den maẕhar-ı iḥsān oldığından istinṭāḳ olunduḳda istiḳlāl-i ʿaṭiyye-i behiyye ile iẓhār-ı ʿadem-i rıżā-yı ṭaviyyesi mevrid-i sihām-ı düşnām-ı Aṣḥāb-ı Kirām olıcaḳ, ol Müşfiḳ-i mümecced levmden keff-i yed ile Aṣḥāb-ı maʿālī-istiṣḥāba ġıbbe't-tenbīh sā'il-i ġayr-ı edībiñ teraḳḳī fi'l-ʿaṭiyye ile taṭyībi bābında emrleri ṣudūrından ṣoñra merāyā-yı ḫavāṭır-ı Aṣḥāb-ı meberret-me'āṣirde ṣūret-i sā'il-i tamaʿ-kār verāyı ġubār-ı iġbirārda ber-ḳarār oldığın berāy-ı izāle beyne'l-Aṣḥāb teşekküre muḥāvele ile me'mūr ve edā-yı ḫıdmet ile saʿyi meşkūr olmuşdur. Ḥattā ol Müşfiḳ-i Ümmet ser-güzeşt-i Aʿrābī-i ġarībü'l-ḫaṣleti bir nāḳa-i şārideniñ ṣāḥibine ʿā'ide olmasına iʿānet, üns-i nāḳa-i şārideye bāʿiṣ-i vaḥşet olmaġla taḫliye-i sebīli ṣāḥibiniñ maṭlab-ı cezīli olmaġın münferiden teveccüh ile zimām-ı vuṣūli der-keff-i me'mūli ḳıldığına temṣīl buyurup ṣanīʿ-i şenīʿ-i Aʿrābī bāʿiṣ-i duḫūl-i nārdır ẓannı iġbirār-ı ḫavāṭır-ı Aṣḥāb-ı maʿālī-me'āṣiriñ sebebi olmamaġ-içün irā'et-i ṣūret-i teşekkür ile me'mūriyyetini tertīlleri keẕālik kemāl-i şefḳat-i cibillīlerine delīl-i celīldir.[2] Fe-lihāẕā Aṣḥāb-ı maʿālī-res beyninde bünyād-ı ittiḥād-ı ṣūrī ve maʿnevī mü'esses olmaġ-içün naḳl-i kelimāt-ı iġbirār-āmīz ile īḳāʿ-ı tezelzül memnūʿ ve ṣūret-i ittifāḳ ve teveddüd-i bī-tereddüd ʿaks-endāz-ı mir'āt-ı ḫāṭır-ı hidāyet-me'āṣir-i Nebevī olması bāʿiṣ-i inṣirāḥ-ı ṣadr-ı hidāyet-vülūʿları idigiyle te'līf-i ḳulūb ol Maḥbūb-ı ʿĀlem'e maṭlūb idigi daḫi kemāl-i şefḳatlerine rātibe-ṭırāz-ı delāletdir.[3] Keyfe lā? Umūr-ı ümmet cilve-ger-i minaṣṣa-i sühūlet u ḫıffet olmaġ-içün ḳabīl-i tecdīd-i vużūda dest-i kerem-peyvestleri tedāvül-i istimsāk-i sivākden gāhī tegāfül[4] ve taḫrīme-bend-i ṣalāt-ı leyāl olmaġ-içün ḳavme mefrūża ʿale'l-ümme olmamaġı defʿan li'l-ḫarec gāhī terk-i maḫ-

1 Müslim, "Fezâ'il", 59, nr. 2313; Tirmizî, "Zekât", 30, nr. 666.

2 Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, IX/15-16.

3 Ebû Dâvûd, "Edeb", 28, nr. 4860; Tirmizî, "Menâkıb", 63, nr. 4896-4897; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/395. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 272.

4 Buhârî, "Cumʿa", 8, nr. 887; "Temennî", 9, nr. 7240; Müslim, "Tahâret", 42, nr. 252. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 272.

rec buyurmaḳda bī-tesāhül olup[1] edā-yı menāsik-i ḥaccda duḫūl-i Beyt-i Mükerrem keẕālik teʿab-āver-i ümem oldıġından[2] ġayr-ı mültezem ve tündbād-ı ẕemm ü nemm ile evrāḳ-ı nihāl-i ittiḥād-ı ʿibād pejmürde olmaḳdan muġtemm ve iḫlāl-i nümüvv-i nihāl-i ülfetden girīzānlıġla pehnā-rūy-ı ḥüsn-i ülfetde rāsiḫ-ḳadem olmaġı cūyānlıḳları bābında pend-i müsellemlerinden kemā-sebaḳ kemāl-i reʾfet-i ṭabʿ-ı maḥremleri muḥaḳḳaḳdır. Ḥattā āḥād-ı ümmetden biri kelimāt-ı ġayr-ı marżıyyeleriniñ maẓharı olmaḳ iḫtimālini mevrid-i istidʿā-yı raḥmet buyurduḳları muḳaddemāt-ı şefḳat-i celiyyeleriniñ netīce-i behiyyesidir.[3] Keyfe lā? Ol Bānī-i mebānī-i[4] şefḳat ü kerem eṭfāl-i girye-nāki berāy-ı tesliyet taḫfīf-i ṣalāt-ı ḳurbet buyurmaġla iẓhār-ı kemāl-i şefḳat buyurmuşlardır.

Vāḳıʿā evvel-i ẓuhūr-ı āyāt-ı nübüvvetlerinde ḳavm-i cehālet-revmiñ tekẕībi bürūz-ı ġayret-i Ṣamedāniyye'niñ sebeb-i ḳarībi olup Ḥāmil-i vaḥy-i mübīn berāy-ı taʿẕīb-i mükeẕẕibīn melek-i cibāliñ me'mūriyyetin tebyīn ve Ebū Ḳubeys ile muḳābilinde vāḳiʿ cebelden kināye olan aḫşebeyniñ ıṭbāḳı menūṭ-ı irāde-i ʿaliyye-i Nebeviyye idigin telḳīn etdikde **[34b]** ol Müşfiḳ-i Ümmet aṣlāb-ı mükeẕẕibīnden [N37b] ṣudūr-ı efrād-ı mü'minīn recāsıyla ṭaleb-kār-ı indifāʿ-ı ʿaẕāb olduḳlarından daḫi kemāl-i merḥametleri müstebindir.[5] Ḥattā İbnü'l-Münkedir[6] rivāyetiyle minaṣṣa-i taḥaḳḳuḳda müteḳarrırdır ki Cenāb-ı Cibril-i Emīn, āsumān ü zemīn ve cibāl-i şühūḳ-āyīniñ iṭāʿat-i Resūl-i mekārim-rehīn ile me'mūriyyetlerin dergāh-ı hidāyet-destgāhlarına ʿarż eyledigi ḫīnde ol Cāmiʿ-i ṣunūf-ı ṣufūf-ı şefḳat bu ʿaṭiyye-i behiyye-i rehīnü't-tevḳīre bedel ʿafv-ı cerāyim-i ümmet ile recā-mend-i luṭf-ı mebde-i evvel olmuşdur.[7] Fe-lihāẕā baʿde't-

1 Buhârî, "Cumʿa", 29, nr. 924; "Teheccüd", 5, nr. 1129; "Terâvîh", 1, nr. 2012; Müslim, "Müsâfirîn", 177, 178, nr. 761. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 273.

2 Tirmizî, "Hacc", 45, nr. 873; Ebû Dâvûd, "Menâsik", 93, nr. 2029; İbn Mâce, "Menâsik", 79, nr. 3064; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI/137. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 274.

3 Buhârî, "İlm", 28, nr. 90; "Ezân", 61-63, 65, nr. 702-705, 709, 710; Müslim, "Salât", 182-185, 191, nr. 467, 470.

4 şefḳat-i celiyyeleriniñ netīce-i behiyyesidir. Keyfe lā? Ol Bānī-i mebānī-i: ─ N

5 Buhârî, "Bed'ü'l-Halk", 7, nr. 3231; Müslim, "Cihâd", 111, nr. 1795. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 277-278.

6 Hz. Âişe'nin *-radıyallâhu anhâ-* dayısı Münkedir'in oğlu olup "İbnü'l-Münkedir" diye de anılan bu Muhammed b. el-Münkedir (ö. 131/748), Medine'nin ünlü muhaddis ve kırâat âlimlerinden biridir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 278.

7 Bu rivayet mürseldir, yani sahâbî râvîsi zikredilmemiştir. Kaynağı bulunamamış olsa bile, bu rivayeti bir önceki sahîh hadîs desteklemektedir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 278.

taḫyīr eyser-i emrini iḫtiyār marżıyy-i Resūl-i Muḫtār idigi rivāyet-kerde-i Ṣıddīḳa-i şerāfet-maṣīrdir.[1] Bināberīn teşyīd-i mebānī-i mev'iẓaları ictināben 'an-ṭareyāni'l-melāl tevḳīf-kerde-i vaḳt-i inbisāṭ-ı müstemi'īn idigi İbn-i Mes'ūd-ı[2] feżā'il-ālūd rivāyetiyle müşbet[3] ve merviyy-i merḳūmdan daḫi kemāl-i şefḳat ile mevsūm idikleri ma'lūm-ı erbāb-ı dirāyetdir. Ḥattā Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i Kübrā raḍıyallāhu te'ālā 'anhānıñ eşnā-yı rükūb-ı baġlede rakż-ı ricle mübādereti mu'āmele bi'r-rıfḳ lāzime-i ṭab'-ı müşfiḳ idigin beyānlarına sebeb[4] ve bu ma'nā-yı müheẕẕeb keẕālik şefḳat-i 'āmme-i Nebeviyye'ye müsebbebdir.

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı 'İşrīn

Ol Ṣādıḳu'l-Va'di'l-Emīn'iñ incāz-ı mevā'īde himmet-i vālā-nehmetleri bülend ve ṣebāt 'ale'l-mu'āhedeleri dil-pesend olup īṣār-ı ṣıla-i raḥme mübāderetleri fevḳa mā-yutaṣavver muḳarrer idiginiñ celā'il-i delā'iline me'vāyı vālādır.

Ezcümle zīver-baḫş-ı suṭūr-ı aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-nişāb ile 'Abdullāh bin Ebi'l-Ḫamsā'dan[5] merviyy-i 'ibret-resādır ki ḳable bi'ṣeti'n-Nebiyyi'l-Ekrem ol Nūr-ı mücessem ile ṣemen-i mebī'den baḳıyyeyi cāy-ı aḫẕ u 'aṭāya iḫżār bābında sebḳat-peymā olan va'di incāza, rāvī-i ser-efrāza 'urūż-ı nisyān-ı mümāna'at-künānlıġından ba'de ṣelāṣeti eyyām lüzūm-ı incāz-ı mī'ād-ı beyne'l-iltizāmı teẕekkür ityān-ı baḳıyyeye medār-ı taḳarrür olduḳda intiẓār-ı mecī-i rāvī ile Cenāb-ı Ṣadāḳat-ḳarīnleriniñ mekān-ı

1 Buhârî, "Menâkıb", 23, nr. 3560; "Edeb", 80, nr. 6126; "Hudûd", 10, nr. 6786; Müslim, "Fezâ'il", 77, 78, nr. 2327. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 278-279.

2 Abdullâh b. Mes'ûd *-radıyallâhu anh-* ilk Müslümanlardan olup Hz. Hadîce ve Hz. Alî'den *-radıyallâhu anhumâ-* sonra İslâmiyet'i kabul eden ve Kâbe'de âşikâre ilk Kur'ân okuyan sahâbîdir. Peygamberler Sultanı Efendimiz *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* bir yere gitmek istediğinde İbn Mes'ûd onun ayakkabılarını çevirip hazırlar, bir yere oturduğunda ayakkabılarını muhafaza eder, yıkanırken perde tutar, uyuyorsa ibadet için uyandırırdı. Onun hadîs, tefsir ve fıkıh ilimlerinde pek üstün bir yeri mevcuttur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 279.

3 Buhârî, "İlm", 11, 12, nr. 68, 70; "Da'avât", 69, nr. 6411; Müslim, "Münâfikîn", 82, 83, nr. 2821. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 279.

4 Müslim, "Birr", 79, nr. 2594.

5 Abdullâh b. Ebi'l-Hamsâ'nın *-radıyallâhu anh-* sahâbî olmadığını söyleyenler bulunsa da (bkz. Alî el-Kārî, *Şerhu'ş-Şifâ*, c. I, s. 281), Sahâbe-i Kirâm'a dair eserlerde kendisinden söz edilmektedir. Bkz. İbn Abdilberr en-Nemerî, *el-İstî'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, Kahire: 1910, c. II, s. 290-291; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gābe*, c. III, s. 217; İbn Hacer, *el-İsâbe*, c. II, s. 298; Kandemir, *age.*, c. I, s. 280.

mezbūrda mekīn idigi meydān-ı muṣādaḳada zībende-müsābaḳadır.[1] Ḥattā teşyīd-i mebānī-i muʿāhede-i Nebeviyye'de rivāyet-kerde-i Enes-i sütūde-seciyye daḫi beyyine-i behiyyedir ki dergāh-ı Nübüvvet-penāha fī baʿżı'l-aḥyān vāride olan hediyyeyi iẕhāren li'ş-şefḳati ʿalā Ḫadīceti'r-raḍıyye ḥāl-i ḥayāt-ı müşārun-ileyhāda bünyād-kerdegān-ı mebānī-i ünsiyyetlerinden birine īṣāl bābında fermūde-i behiyye buyurulmuşdur.[2] Fe-lihāẕā ravża-i derūn-ı ṣadāḳat-meşḥūn-ı Ṣıddīḳa-i Kübrā'da mihr-i giyāh-ı ġayret-nümā ebr-i reşk-i Ḫadīce'den ġayrı ile ser-zede olmadığı bī-minnetdir ki irāḳa-i dem-i şāt ile nevāle-baḫşā-yı ḫ ̌ān-ı iḥsān olduḳlarında bile ḥiṣṣe-i müşārun-ileyhā īṣāl-kerde-i uḫt-i me'nūsetü'l-bahāsı ḳılınmaḳ mültezem[3] ve şeref-yāb-ı duḫūl-i bezm-i muḫteremleri olmaġ-içün mezbūreniñ nidā-yı istīẕānı irtiyāḥ-āver-i ḫāṭır-ı hidāyet-me'āṣir-i Resūl-i Ekrem idigi gibi,[4] āşināyān-ı Ḫadīcetü'l-Kübrā'dan bir zen-i ṣadāḳat-efkeniñ daḫi duḫūl-i meclis-i Risālet-perver ile dīde-i müfāḫareti rūşen olduḳda iẕhār-ı beşāşet **[35a]** ve istinbā-yı ḥālinde ibrāz-ı ṭavr-ı pür-behcet buyurılup baʿde ḫurūcihā zamān-ı [N38a] Ḫadīcetü'l-Kübrā'da ṣūret-nümā olan āşinālıḳ muʿāmele bi'l-mücāmeleyi muḳteżī idigi levāzım-ı īmāndan olan ḥüsn-i ʿahde lāzım idigi beyān buyurulmuştur.[5]

Felā-cerem baʿżı vaṣṣāfan-ı şīme-i Nebeviyye'den naḳl-kerde-i ḫāme-i ruvāt-ı belāġat-seciyyedir ki, ol Menbaʿ-ı yenābīʿ-i raḥmetiñ levāzım-ı ʿadāletlerindendir ki merāsim-i ṣıla-i raḥmi mürāʿātda ẕevi'l-erḥāmıñ efḍali īṣāl-i ṣıla-i ikrāmıñ maḥalli iken cümle-i eḳārib maẓhar-ı ṣıla-i raḥm ü şefḳat olmaḳda müteḳārib olup[6] ḥattā bilā-taṣrīḥ-i ismihim mine'r-rāvī āl-i benī fülān ile ḳarābetleri taḥaḳḳuḳ-muḥtevī idigi maẓnūnun-fīh iken vaṣf-ı raḥm ile ittiṣāfları maẓhar-ı elṭāfları olmaların muḳteżī olmaġla ṭabīb-i luṭf-ı mekārim-tedbīrleri nabż-gīrī-i aʿmāl-i devā-yı nüvāziş-kārīyi muḳteżī olmuşdur.[7] Keyfe lā? Ümāme bint-i Zeyneb nezd-i hidāyet-mend-

1 Ebû Dâvûd, "Edeb", 82, nr. 4996.
2 Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, s. 86, nr. 232.
3 Buhârî, "Menâkıbü'l-Ensâr", 20, nr. 3816; "Edeb", 23, nr. 6004; Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 74-76, nr. 2435.
4 Buhârî, "Menâkıbü'l-Ensâr", 20, nr. 3821; Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 78, nr. 2437. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 282.
5 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXIII/14, nr. 23; Hâkim, *el-Müstedrek*, I/62, nr. 40.
6 Zeynüddîn el-Irâkī, *el-Muğnî an Hamli'l-Esfâr*, c. II, s. 363.
7 Buhârî, "Edeb", 14, nr. 5990; Müslim, "Îmân", 366, nr. 215. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 283.

lerinde eḥabb olmaġla taḥrīme-bend-i ṣalāt iken mānend-i ridā ʿamūd-ı ṣubḥ-ı hüdā olan ʿātıḳ-ı Mefḫar-i her-dü-serāya āvīze olup ḥīn-i secdede vażʿ ve baʿdehū yine refʿ buyuruldıġı kemāl-i temevvüc-i baḥr-i şefḳatlerindendir.[1] Fe-lihāẕā vefd-i Necāşī ḫāk-pāy-ı Risālet-ḫavāşīleriyle iktiḥāl-sāz-ı çeşm-i teşerrüf olduḳda ol Maḫdūm-ı melāʾik-ḫıdem mā-lezime-i ikrām, ḳādimīni mürāʿāta biʾẕ-ẕāt mübāderet ile iẓhār-ı telaṭṭuf buyurup Aṣḥāb-ı maʿālī-maḳāmıń ṭaleb-kārī-i istiḫlāflarına bu vechile icābet buyurmuşlardır ki ṭaraf-ı bāhirüʾş-şereflerinden vāfidīne meclis-i Necāşī-i meḥāmid-āyīnde sebḳat-peymā olan ikrāma berāy-ı mükāfāt tevḳīrun biʾẕ-ẕāt cilve-ger-i minaṣṣa-i ẓuhūr olmaġla kādimīn ve sāʾir Aṣḥāb-ı maʿālī-āgīne şümūl-i şefḳat-i merāḥim-rehīnleri bāʿiṣ-i sürūr idigi rivāyet-kerde-i [Ebū] Ḳatāde-i[2] feżāʾil-mevfūrdur.[3] Ḥattā sebāyā-yı Hevāzin ile Şeymā[4] bint-i Ḥalīme ruḫsā-yı dergāh-ı Resūl-i reʾfet-meşīme olup ʿalāḳa-i reżāʿ taʿrīf-i muʿarref-i meḥāmid-elīf ile maʿlūm-i Cenāb-ı Resūl-i muṭāʿ olduḳda basṭ-ı ridā-yı bereket-müntedālarıyla maẓhar-ı ikrām-ı ʿaẓīm ve taḫyīru beyneʾl-mekṣ-i veʾr-ricʿa ile tekrīm olunup bi-iḫtiyārihā iʿzāz ü ikrām ile ḳavmine īṣāl inbā-āver-i maḥż-ı şefḳat-i ṭabʿ-ı reʾfet-iştimālleridir. Fe-lihāẕā meclis-i melāʾik-enīs-i Nebevīʾye Ḥalīme-i selīmeniń duḫūlinde basṭ-ı ridā-yı şerāfet-intimā ile maẓhar-ı ikrām-ı şefḳat-peymā buyuruldıġı ḥāl-i ṣabāsında meşhūd-ı Ebiʾṭ-Ṭufeyl-i[5] zībende idigi gibi[6] rivāyet-i ʿAmr bin Sāʾib[7] ile bu daḫi taḥaḳḳuḳ-āʾibdir. Reżāʿan vālid-i şerāfet-ʿāʾidleri baʿżı ṣevb-i teberrük-evb-i Nebevīʾye cülūs ile şerāfet-meʾnūs iken murżıʿa-i refiʿaları dāḫil ve cülūs-ı ṭaraf-ı āḫar-ı ṣevb-i şerāfet-evb ile zirve-i müfāḫarate vāṣıl ve baʿdehumā şeref-yāfte-i uḫuvvet fiʾr-reżāʿları beyne yedeyiʾr-Resūliʾl-Muṭāʿ dere-

1 Buhârî, "Salât", 106, nr. 516; "Edeb", 18, nr. 5996; Müslim, "Mesâcid", 41, nr. 543.

2 Tam adı Ebû Katâde Hâris b. Rib'î *-radıyallâhu anh-* olup Resûl-i Ekrem'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* süvarisi diye tanınan sahâbîdir. Muhtelif seriyyelerde kumandanlık etmiş, savaşlarda gösterdiği kahramanlıklar sebebiyle Peygamber Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* duasını almış ve Resûl-i Ekrem onun hakkında "Süvarilerimizin en hayırlısı Ebû Katâde'dir." buyurmuştur (Müslim, "Cihâd", 132, nr. 1807). Bu cengâver sahâbî 54/674 yılında vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 284.

3 Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, II/307; Beyhakī, *Şu'abü'l-Îmân*, VI/518.

4 A, L ve N nüshalarında sehven "Esmâ" şeklinde imla edilmiştir.

5 En son vefat eden sahâbî olarak bilinen Ebu't-Tufeyl Âmir b. Vâsile el-Leysî *-radıyallâhu anh-*, hayatının ilk sekiz yılını Peygamber Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* devrinde yaşamış ve 100/718'de vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 285.

6 Ebû Dâvûd, "Edeb", 119, 120, nr. 5144; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, X/44, nr. 4232; Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, s. 473, nr. 1295.

7 Amr/Ömer b. Sâ'ib b. Ebî Râşid el-Mısrî (ö. 134/751) Tâbi'în'den olup Üsâme b. Zeyd'den *-radıyallâhu anh-* ve başkalarından hadîs dinlemiş bir zattır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 285.

ce-nişîn-i ṣevb-i şerâfet-āgīn idigi keẕālik inbā-āver-i kemāl-i şefḳat-i ṭabʿ-ı bihīnleridir.[1] Keyfe lā? Mevlāt-ı Ebī Leheb yaʿnī Ṣüveybe-i[2] ẕātü'l-ḥaseb, ki [N38b] şeref-i irżāʿ-ı Resūl-i münteḫab ile pīrāye-baḫş-ı beytü'l-edebdir, ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i Nebevī'den şıla **[35b]** ve kisve hediyyesiyle muṭayyeb olmuş-iken baʿde vefātihā berāy-ı ikrām vücūd-ı aḫlāfından istiʿlām buyurulduḳda kitāb-ı ensābı ḫitām buldıġı iʿlām olunmuşdur. Vāḳıʿā Cenāb-ı Ḥadīce-i Kübrā raḍıyallāhu teʿālā ʿanhādan mervīdir ki, ol Maḥrem-i ḫalvet-serāy-ı risālet evā'il-i nüzūl-i āyet-i biʿṣetde vaḥşet-zidāy-ı ḫāṭır-ı hüdā-me'āṣir-i Nebevī olmaġ-içün kelimāt-ı Varaḳa ibn-i Nevfel'i Cenāb-ı Resūl-i mufaḍḍale naḳl etdikde ẕāt-ı hidāyet-simātları mürāʿāt-ı merāsim-i ṣıla-i raḥm ile muttaṣıf, ṣıḳal-i umūr-ı teblīġ-i aḥkām-ı Şerʿiyye'yi taḥammül ile ḳulzüm-i mücāhedeye muʿterif, maḥrūmān-ı tenaʿümāt-ı dünyeviyyeniñ ḥiṣṣe-mendī-i iġtināmına ihtimām ve kesb-i maʿdūmīne iḳdām-āver-i inʿām olup basṭ-ı simāṭ-ı żiyāfet ile ikrām-ı żuyūfa meşʿūf idiklerinden mā-ʿadā bi-ḳażā'illāh muṣāb olanlara iʿānet ile ʿālem-penāh olduḳları bāʿiṣ-i ʿumrān-ı diyār-ı şeref-medār-ı Seyyidü'l-Ebrār idigin baʿde't-taḳrīr tezelzül-i ḥüznden berā'et ve ḥaṣānet-i bünyān-ı meserretlerin teẕkīr ile tesellī-baḫş-ı ḫāṭır-ı hidāyet-me'āṣir-i Nebevī olmuşdur.[3]

Ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Vāḥid ve ʿİşrīn

Ol Ṣadr-nişīn-i bālā-ḫāne-i risāletiñ ʿulüvv-i şān-ı maʿālī-nişānları ʿarş-resā ve sümüvv-i rütbe-i nübüvvetleri erfaʿ mine's-semā' iken ʿatebe-i ʿaliyye-i muʿallā-pāyeleri zemīn-i tevāżuʿuñ zīveri olmaġla südde-i seniyyeleri ḥicāb-ı kebīrden ʿārī idigi menzil-resīde-i şöhret ve medār-ı dā'ire-i ʿibretdir.

Vāḳıʿā kifāyet-sāz-ı şübūt-ı müddeʿādır ki, menşūr-ı nübüvvetleri ṭuġrā-yı ġarrā-yı salṭanat ile muṭarraz yāḫud nübüvvet ve ʿubūdiyyet ile muʿazzez ḳılınmaḳ beyninde vuḳūʿ-peẕīr olan muḳaddime-i taḫyīr tevāżuʿan şıḳḳ-ı

1 Ebû Dâvûd, "Edeb", 119, 120, nr. 5145. Peygamber Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* sütbabasının adı Hâris b. Abdiluzzâ, sütkardeşinin adı da Abdullâh b. Hâris'tir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 285.

2 Süveybe, Fahr-i Kâinat Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* amcası Hz. Hamza'nın *-radıyallâhu anh-* da sütannesidir. İslâmiyet'i kabul edip etmediği kesin olarak bilinmemekte olup hicretin 7. yılında (629) Mekke'de vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 285.

3 Buhârî, "Bed'ü'l-Halk", 3, nr. 3; "Tefsîr", 96/1, nr. 4953; Müslim, "Îmân", 252, nr. 160. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 286.

ṣānī iḫtiyārını netīce-peẕīr olduḳda Ḥażret-i İsrāfīl taḥsīn-i ṣanī'-i Resūl-i cemīlde berāy-ı şükrāne-i tevāżu'-ı ekmel, dāreynde seyyid-i veled-i Ādem olmaġla mufaḍḍal ve verā-yı serā-perde-i zemīnden iẓhār-ı ruḫsār-ı pür-envār ile teşrīf-sāz-ı ṣadr-ı 'ālī-ḳadr-i sāḥa-i nüşūr olanlarıñ evveli olmaġla mübeccel idiklerin ba'de't-taḳrīr, evvelü'ş-şāfi'īn idiklerin tebşīr etmişdir.[1] Felā-cerem kemāl-i tevāżu'-ı Nebevī'yi ḥāvī olan eḥādīṯ-i şerāfet-muḥtevīden esānīd-i ṣıḥḥat-mesānīd ile merviyy-i Ebī Ümāme-i[2] feżā'il-mültevī 'ibret-baḫş-ı dānā-dilān-ı cihāndır ki mütteki'en 'ale'l-'aṣā mecma'-ı Aṣḥāb-ı Kirām'a teşrīfleri sebeb-i ḳıyām-ı cülesā olduḳda, e'ācim berāy-ı ta'ẓīm-i yek-dīger ḳā'im oldıġı gibi ḳıyāmdan nehyi bābında vürūd-ı emr-i Resūl-i mufaḍḍal iẓhāren li't-tevāżu'i'l-ekmel vaṣf-ı 'ubūdiyyet ile ittiṣāfların ibāneye delīl-i bī-bahānedir.[3] Ḥattā ol Yektā-rev-i sāḥa-i tevāżu' zīb-āver-i zīn-i ḥimār-ı ṣabā-reftār ve irdāf-sāz-ı ṣadīḳ u yār olup[4] 'ıyāde-i mesāḳīn ile nabż-gīr-i re'fet ve fuḳarā ile 'aḳd-i bezm-gāh-ı ṣoḥbet ve da'vet-i 'ibāda icābet-cūy ve müntehā-yı meclis-i [N39a] Aṣḥāb-ı ma'ālī-nişābda iḫtiyār-ı ḳu'ūd-ı şerāfet-ālūdları nīk-ḫūy idiklerine delīl-i celīldir. Fe-lihāẕā imkān-ı ıṭrā-yı midḥat-nāmeleri kemā huve haḳḳuhū mümteni'u'l-edā iken māhiyet-i mezbūreniñ ġayr-ı mec'ūle olmasını iḫtiyārlarından daḥi kemāl-i tevāżu'ları bedīdār olup ḥattā ifrāṭ-ı medīḥa-i Cenāb-ı 'Īsā reftār-ı meẕemmete sāḥa-i melsā idigin inhā eṣerinde 'unvān-ı cerīde-i ittiṣāfları levḥa-i **[36a]** 'ubūdiyyet ve risālet ile muṭarraz ḳılınmaḳdan maḥẕūẓiyyetlerin inbā buyurduḳları rivāyet-kerde-i Cenāb-ı Ömer-i ma'delet-perverdir.[5]

Felā-cerem bir zen-i pejmürde-hūşuñ iltimāsıyla ṭuruḳ-ı Medīne-i Münevvere'den bir maḥalde tā-be-encām-ı ḳażā-yı ḥavāyicihā sa'ādet ile tevaḳḳufları inbā-sāz-ı kemāl-i telaṭṭufları olup itmām-ı bünyād-ı ḥuṣūl-i

1 Müslim, "Fezâ'il", 3, nr. 2278; Tirmizî, "Menâkıb", 1, nr. 3670; Ebû Dâvûd, "Sünnet", 13, nr. 4673; İbn Mâce, "Zühd", 37, nr. 4308.

2 Tam adı Ebû Ümâme Sudey' b. Aclân el-Bâhilî *-radıyallâhu anh-* olup Hudeybiye Antlaşması'nda bulunmuş, Resûl-i Ekrem *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ile muhtelif gazvelere katılmış ve 86/705'te vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 287.

3 Ebû Dâvûd, "Edeb", 151, 152, nr. 5230; İbn Mâce, "Du'â", 2, nr. 3836; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/395.

4 Resûl-i Ekrem'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* terkisine kimleri bindirdiğine dair kitaplar yazılmış ve bunların Hz. Ebû Bekir, Hz. Osmân, Hz. Alî *-radıyallâhu anhum-* gibi 45 kadar sahâbî olduğu tesbit edilmiştir. Ebû Zekeriyyâ İbni Mende'nin (ö. 511/1118) *Kitâb fîhi Ma'rifetü Esâmî Erdâfi'n-Nebî* (Beyrut: 1990) adlı eseri bu çalışmalardan biridir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 287.

5 Buhârî, "Enbiyâ", 48, nr. 3445; "Hudûd", 31, nr. 6830.

murādına degin neẓāret-sāz-ı taʿmīr-i dil-i bī-ġıl olduḳları daḫi Cenāb-ı Enes'den merviyy-i ṣıḥḥat-resdir.[1] Keyfe lā? Rāvī-i mezbūrdan bu rivāyet daḫi masṭūr-ı mısṭara-i ṣudūrdur ki rūz-ı Ġazve-i Benī Ḳureyẓa'da līfden cüll ile mücellel olan ḥimār-ı mülcem-i şerāfet-hem-deme süvār olmalarından daḫi kemāl-i tevāżuʿları āşikār oldıġı gibi,[2] daʿvet-i ḫubz-ı şaʿīre ve nevʿ-i ṭaʿāmdan şey'-i yesīre icābetlerinden keẓālik mekārim-i aḫlāḳla mevṣūfiyyetleri müṩbetdir.[3] Ḥattā berāy-ı edā-yı menāsik-i ḥacc-ı şerīf merkūb-i saʿādet-maṣḥūbları olan baʿīr-i şerāfet-maṣīriñ mücevher-i bisāṭ ile pür-zīver ḳılınmasına imkān muḳarrer iken zühden ve tevāżuʿan serc menzilesinde olan pālān-ı şerāfet-resān ḥadd-i ẓātında çār dirhem ḳıymetli bir ḫafīf ḳaṭīfe ile pūşīde ammā fi'l-ḥaḳīḳa hem-vezn-i cevāhir-i sencīde idigi hālde[4](اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ حَجًّا مَبْرُورًا لَا رِيَاءَ فِيهِ وَلَا سُمْعَةَ) maḳāl-i dürer-bārıyla duʿāları ḳarīn-i teʾmīn-i ḳudsiyān olup ḫālet-i merḳūme maḥż-ı tevāżuʿ-ı bī-hemtā ve kemāl-i zühd-i ġarrālarından rū-nümā idigi ʿibret-āver-i ehl-i dünyādır. Maʿa-hāẕā defāyin ü ḫazāyin-i cemīʿ-i arażīn miftāḥ-ı akdār-ı İlāhī ile Cenāb-ı ʿālīlerine meftūḥatü'l-bāb idigi bī-irtiyāb olup, ḫattā Ḥaccetü'l-Vedāʿda hedāyā-yı müstaḥseneleri yüz dāne bedene idigi merviyy-i ṣıḥḥat-muḫtevīdir.[5] Siyyemā rūz-ı fīrūz-ı Fetḥ-i Mekke'de cüyūş-ı nuṣret-ber-dūş-ı muvaḥḥidīn ile dāḫil-i Ḥarem-i Muḥterem ve tevāżuʿan li-Rabbihi'l-Müteʿāl ināḫa-i raḥl-i ibtihālle zemīn-būs-ı şükr-i niʿam olduḳlarında ser-i Risālet-efserleri mess-i ḳādime-i raḥl-i şerāfet-faḥle ḳarīb olacaḳ mertebe fürū-nihāde buyurulmış idi.[6]

Bināberīn beytü'ş-şeref-i fu'ād-ı hidāyet-ābādları esās-ı tevāżuʿ-ı ḳavī üzre īcād-kerde-i ṣunʿ-ı Lem-Yezel oldıġından ol Ṣadr-nişīn-i bālā-ḫāne-i risālet, ẕāt-ı hidāyet-simātların Enbiyā-yı Kirām'dan ferd-i muʿayyene tafḍīlden nehy ile emr buyurduḳları rātibe-ṭırāz-ı ṩübūtdur. Ḥattā şāhid-i müddeʿā-yı mezbūre[7](لَا تُفَضِّلُونِي عَلَى يُونُسَ بْنِ مَتَّى) ḳavl-i şerāfet-peymāsıdır ki iltiḳām-ı ḫūt Ḥażret-i Yūnus-ı nübüvvet-menʿūtuñ nakṣ-āver-i

1 Müslim, "Fezâ'il", 76, nr. 2326.
2 Tirmizî, "Cenâ'iz", 32, nr. 1017; İbn Mâce, "Zühd", 16, nr. 4178.
3 Buhârî, "Büyû'", 14, nr. 2069; "Rehn", 1, nr. 2508.
4 "Allah'ım! Bu haccımı, başkalarının görüp işitmesi için yapılan bir ibadet değil, gösteriş ve şöhretten uzak bir hac eyle." İbn Mâce, "Menâsik", 4, nr. 2890.
5 Buhârî, "Hacc", 122, nr. 1718; Müslim, "Hacc", 147, nr. 1218.
6 Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VI/249; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, VI/120, nr. 3393.
7 "Beni Yûnus b. Mettâ'dan *-aleyhisselâm-* üstün tutmayın."

şān-ı maʿālī-nişānı olmayup [N39b] bu ibtilā maẓhar-ı luṭf-ı Mevlā olmaların īcāb-sāz idigi mebnā-yı vürūd-ı ḥadīṯ-i şerāfet-perdāzdır. Ve keẕālik (لَا تُفَضِّلُوا بَيْنَ الْأَنْبِيَاءِ وَلَا تُخَيِّرُونِي عَلَى مُوسَى)[1] ḥadīṯ-i tevāżuʿ-dem-sāzı ki Cenāb-ı Ṣıddīḳ-ı ʿAtīḳ ile müşācere-i Yehūdī bu ḥadīṯ-i şerāfet-āmūzuñ sebeb-i vürūdıdır. Bundan daḥi kemā-sebaḳ kemāl-i tevāżuʿ-ı Nebevī muḥaḳḳaḳdır. Ve keẕālik ḥ̆āhiş-i iḥyā-yı mevtā ḳalb-i hidāyet-evb-i Ḥażret-i İbrāhīm'de teṭarruḳ-ı şā'ibe-i şekki mūcib olmayup belki maḳṣad-ı aḳṣāları temāşā-yı iḥyā ile beyān-ı iştiyāḳ men lehu'l-iḥyā idigin eṣnā-yı inbāda iltimās-kārī-i iḥyā-yı mevtā berāy-ı izāle-i şekk **[36b]** cilve-nümā olsa Ẕāt-ı saʿādet-simātları maḥall-i ṭareyān-ı şekk olmaġa evlā idigin iẓhāren li't-tevāżuʿi'l-evfā inhā buyurmaḳda ve [2](نَحْنُ أَحَقُّ بِالشَّكِّ مِنْ إِبْرَاهِيمَ) maḳāl-i feṣāḥat-iştimālin terennüm ve li-ḥikmetin ṭūl-i meks fi's-sicn Cenāb-ı Yūsuf ʿaleyhi's-selāmıñ dāʿīye medār-ı ʿadem-i icābeti idigin iḫbārda (وَلَوْ لَبِثْتُ مَا لَبِثَ يُوسُفُ فِي السِّجْنِ لَأَجَبْتُ الدَّاعِيَ)[3] maḳāl-i tevāżuʿ-iştimalin tekellüm buyurup [4](يَا خَيْرَ الْبَرِيَّةِ) ḳavl-i midḥat-evliyle münādā olduḳlarında [5](ذَاكَ إِبْرَاهِيمُ) buyurduḳları kerem-i ṭabʿ-ı tevāżuʿ-perverlerin rātibe-ṭırāz-ı tefhīmdir. Egerçi eḥādīṯ-i meẕkūreniñ fī mā-baʿd ityān-ı tafṣīl-i maʿānī-i şerāfet-müdānīsi mevʿūd-ı mü'ellif-i kitāb-ı feżā'il-niṣābdır, lākin baʿżı şurūḥ-ı ***Şifā***'dan istifāde olunan fā'ide-i zā'ide-i enīḳa fi'l-ḥaḳīḳa bu maḥalle imlāya sezādır ki ḥażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām ʿaleyhimü's-selām bi-rummetihim vaṣf-ı nübüvvet ile ittiṣāfda ʿale's-sivā olmaġın bu cihet ile tafḍīl-i yek-dīger cevāza maḳarr olmadıġından nehy-i tafḍīl cilve-gerdir. Ammā bi-ḥasebi'l-ḫaṣā'iṣ ve'l-muʿcizāt ol zümre-i ʿaliyye beyninde tefaḍḍul derecāt-ı iclā-yı bedīhiyyātdan olup Cenāb-ı Ḫātime-i ṣuḥuf-ı risāletiñ bu cihet ile efḍal-i mecmūʿ-ı Enbiyā ve Mürselīn idigi müṣbet ve bu iʿtiḳād lāzime-i ẕimmet-i erbāb-ı sedād idigi ḳarīn-i telaḳḳī bi'l-ḳabūl-i fuḥūl-i ümmetdir.

---

1 "Peygamberleri birbirinden üstün tutmayınız." Buhârî, "Enbiyâ", 35, nr. 3414; Müslim, "Fezâ'il", 163, nr. 2374. "Benim Mûsâ'dan daha üstün olduğumu söylemeyiniz." Buhârî, "Husûmât", 1, nr. 2411; "Enbiyâ", 35, nr. 3408; Müslim, "Fezâ'il", 160, nr. 2373.

2 "(Ölen bir canlının diriltilmesinden İbrâhîm *-aleyhisselâm-* şüphe edecek olsaydı, bu konuda) şüphe etmeye biz İbrâhîm'den *-aleyhisselâm-* daha haklı olurduk." Buhârî, "Enbiyâ", 11, nr. 3372; "Tefsîr", 12/5, nr. 4694; Müslim, "Îmân", 238, nr. 151.

3 "Şayet zindanda Yûsuf'un kaldığı gibi uzun zaman kalsaydım, onu zindandan çıkarmaya gelen adamın davetini hemen kabul edip oradan çıkardım." Buhârî, "Enbiyâ", 11, nr. 3372; "Tefsîr", 12/5, nr. 4694; Müslim, "Îmân", 238, nr. 151.

4 "Ey yaratılmışların en hayırlısı!" Müslim, "Fezâ'il", 150, nr. 2369; Ebû Dâvûd, "Sünnet", 13, nr. 4672.

5 "O, İbrâhîm'dir." Müslim, "Fezâ'il", 150, nr. 2369; Ebû Dâvûd, "Sünnet", 13, nr. 4672.

Baʿde-hāẕā bürūz-ı kemāl-i tevāżuʿ-ı Nebeviyye'dendir ki ol ʿİllet-i ḫilḳat-i ʿālem ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem maʿa-ʿulüvv-i şānihī ve sümüvv-i bürhānihī ḫıdmet-i Ehl-i Beyt'e iʿānet[1] ve fely-i şevb-i şerāfet-evbe yaʿnī ḳaṭʿ-ı cāmeye saʿādet ile mübāderet buyurup ḫalb-i şāt-ı bereket-simāt[2] ve terḳīʿ-i ṣiyāb-ı neẕāfet-me'āb ve ḫaṣf-ı naʿl-i şerīfleriyle itmām-ı levāzıma bi'ẕ-ẕāt mülāzım olduḳlarından[3] mā-ʿadā taʿlīf-i şütür-i āb-keş ve taʿmīr-i beytü'ş-şeref-i dil-keş ve taʿḳīl-i baʿīr-i üns-peẕīr ve tenāvül-i ṭaʿām ve ṭaḥn-ı daḳīḳ-i ṭahāret-iltişāmda ḫādim-i şerāfet-müṣādim ile şirket-sāz-ı ʿinān olduḳları kemāl-i tevāżuʿ-ı re'fet-bünyānlarından idigin inbā-āver oldıġı gibi, taḥammül-i biḍāʿa-i mā-lezime ile bāzār-gāhdan sūy-ı dil-cūy-ı Ḥücre-i Muṭahharalarına tāzān u nāzān u ḫırāmān olmaları daḫi delā'il-i tevāżuʿ-ı Nebeviyye'den idigi maʿa'z-ziyāde ve'n-noḳṣān Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i Kübrā ve İmām Ḥasan-ı şerāfet-pīrādan merviyy-i ʿibret-bünyāndır. Ḥattā nisā-yı **[N40a]** Ehl-i Medīne'den bir pīre-zen dest-būs-ı şerāfet-me'nūsları-na teberrük-efken olup dergāh-ı saʿādet-destgāhlarından bi'ẕ-ẕāt ḳażā-yı ḥavāyicine mübāderet recāsında idigin işʿārı ol Mütemmim-i mekārim-i aḫlāḳıñ bāʿiṯ-i inṭılāḳı olduḳda inḳıżā-yı merām-ı mezbūra degin iḫtiyār-ı refāḳat ile iẓhār-ı tevāżuʿ ve şefḳat buyurduḳları daḫi merviyy-i Enes-i zībende-nefsdir.[4] Maʿa-ẕālik Ẕāt-ı saʿādet-simātları ḳabā-pūş-ı heybet ü vaḳār olmaḳda ol rütbe-i ʿaliyyeye[5] resīdedir ki bir merd-i ṣāf-ṭaviyyet şeref-yāb-ı duḫūl-i meclis-i ʿĀlī-Ḥażret olduḳda mehābet-i ʿālem-gīr-i Peyġamberī'den lerzān olmaġın rūy-ı muḫāṭabeye gül-āb-efşānī-i mücāvebede terk-i ıżṭırāb ile emr ve Ẕāt-ı ʿālīleri benī nevʿ-i beşerden idigine ġamr bābında (هَوِّنْ عَلَيْكَ فَإِنِّي لَسْتُ بِمَلِكٍ إِنَّمَا أَنَا ابْنُ امْرَأَةٍ مِنْ قُرَيْشٍ تَأْكُلُ الْقَدِيدَ)[6] maḳāl-i **[37a]** tevāżuʿ-nüvīdiyle taṭyīb-i ḫāṭır-ı riḳḳat-me'āṣirine mübāderet buyurmuşlardır. Fi'l-vāḳiʿ ḫuṣūṣ-ı tevāżuʿ-ı Nebevī bu merviyy-i ṣıḥḥat-muḥtevīden daḫi lāmiʿdir ki Ebū Hüreyre raḍıyallāhu teʿālā ʿanhu refāḳatiyle ol Serv-i gülzār-ı risālet berāy-ı iştirā-yı serāvīl-i pür-neẕāfet, ʿazīmet-sāz-ı sūḳ olup baʿde şirā'i's-serāvīl nezd-i vezzāna dünüvv ile ol mekān reşk-i genc-i şāy-

1 Buhârî, "Ezân", 44, nr. 676; "Nefekāt", 8, nr. 5363; "Edeb", 40, nr. 6039.
2 İbn Hibbân, *es-Sahîh*, XII/488-489, nr. 5675; Ebû Yaʿlâ, *Müsned*, VIII/286, nr. 4873.
3 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI/106.
4 Buhârî, "Edeb", 61, nr. 6072; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/98.
5 rütbe-i ʿaliyyeye: mertebe-i ʿaliyyeye N
6 "Rahat ol!" buyurdu. "Ben kral değilim! Ben, Kureyş kabilesinden kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum." İbn Mâce, "Et'ime", 30, nr. 3312.

gān olduḳda dest-būs-ı şerāfet-me'nūs-ı Faḫr-i dü-cihān maṭlūb-ı vezzān olıcaḳ, sa'ādet ile keff-i yed ve zümre-i e'ācimiñ şāhlarıyla de'bleri bed idigin inhā ve mażmūn-ı ẕeyl-i ḥadīṣ-i Enes'i kemā-sebaḳ inbā buyurduḳdan ṣoñra taḥmīl-i sirvāl tekmīl-i ḫıdmet-i refāḳat-i maṭlūb-ı rāvī-i sütūde-ḫaṣlet olıcaḳ, ṣāḥib-i māl taḥammüle eḥaḳḳ idigin beyān buyurmaġla tevāżu'-bünyān olmuşlardır.[1]

Ṣallallāhu te'ālā 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ṣānī ve 'İşrīn

Ol Mefḫar-i be-her-dü-serā ve Ṣadr-nişīn-i bālā-ḫāne-i İsrā 'aleyhi şerāyifü't-teḥāyānıñ 'adl ü 'iffet ve ṣıdḳ-ı lehce ve emānet ile ittiṣāfda yektā ve müfred idikleriniñ bünyān-ı ṣübūt-ı müşeyyedi celā'il-i delā'il ile mü'esses ve mü'ekkeddir. Keyfe lā?

Pergār-ı sütūde-kār-ı irāde-i Muṣavvir-i Ḥaḳīḳī Celle Celāluhū resm-i binā-yı ma'ālī-intimā-yı Ẕāt-ı sa'ādet-simātların ṭarḫ-endāz-ı zemīn-i ḫilḳat olduḳda mecmū'-ı aḫlāḳ-ı ḥamīde-i meḥāsin-lümū' üzre maṣnū' ḳılmaġın beyne cemī'i'l-maḫlūḳāt Ẕāt-ı efḍaliyyet-simāt-ı mümeccedleri kemāl-i 'adālet ü 'iffet ve nihāyet-i ṣadāḳat ü emānetde müfreddir. Binā-berīn bed-ṭıynetān-ı cehālet-āyīnden żarūrī mu'ādātları mübādirīn 'indinde daḫi evṣāf-ı meḥāsin-ittiṣāf-ı meẕkūre ile taḫalluḳları müstebīn idigi ḳable nübüvvetihī nām-ı "Emīn" ile mevsūm idiklerinden ma'lūm ve cāmi'-i ṣufūf-ı ṣunūf-ı aḫlāḳ-ı ḥasene idikleri sümmiye bi'l-Emīn olduḳlarından mefhūm idigi naḳl-kerde-i İbn-i İsḥāḳ-ı feżā'il-iltiṣāḳdır. Fe-lihāẕā ﴿مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ﴾[2] fermūde-i mükerremesinde cilve-ger-i ṣaḥīfe-i nüzūl olan lafẓ-ı celālet-āyīn-i Emīn'iñ ma'nā-yı şerāfet-intimā-yı i'cāz-rehīni 'inde ekṣeri'l-müfessirīn Ẕāt-ı emānet-[N40b]simāt-ı Resūl-i Güzīn'dir. Keyfe lā? Eṣnā-yı bünyād-ı Ka'be-i Mükerreme'de berāy-ı vaż'-ı Ḥacer-i Esved beyne'l-Ḳureyş eṣer-i ḫarāba mümtedd olmaġın āḫir-i kār evvel-i pā-nihādān-ı Ḥarem-i Muḥterem ḥakem naṣb olunmaḳ re'y-i müsellemine ḳarār verdiklerinde herkes dīde-küşā-yı evvelü men deḫal iken ol Resūl-i mufaḍḍal ve Ḥabīb-i muḳaddes miṣāl-i mihr-i münīr ufḳ-ı bāb-ı Ḥarem'den ṭāli'

1 Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, III/111, nr. 5726.

2 "(19-21) O (Kur'ân), şüphesiz değerli, güçlü ve Arş'ın sahibi katında itibarlı, orada (meleklerce) **itaat edilen, güvenilir bir elçinin** getirdiği sözdür." Tekvîr, 81/21.

ve ḳāṭıbeten zümre-i Ḳureyş, Emīn-i zībende-ʿayşıñ ḥükmine iẓhār-sāz-ı rıżā olmaġla Ẕāt-ı murtażāları'nıñ nūr-ı şerāfeti lāmiʿ olmuşdur.[1] Ḥattā mādde-i merḳūmeden mā-ʿadā mevādd-ı uḫarda daḫi kemāl-i emānetleri bāʿiṣ-i ḥakemiyyetleri idigi bāve-i ṭarāvet-perveri ber-āverde-i nihāl-i ḫāme-i Rebīʿ-i[2] feżā'il-güsterdir. Keyfe lā? Emīn-i fi's-semā-i ve'l-arż idikleri ḥadīṣ-i nefīsi bī-şübhe ve reybe, taḫrīc-kerde-i İbn-i Ebī Şeybe idiginden mā-ʿadā[3] zīver-baḫş-ı suṭūr-ı aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-niṣāb ile Ḥażret-i ʿAlī raḍıyallāhu ʿanhu Rabbuhu'l-Velī rivāyetiyle **[37b]** daḫi müncelīdir ki cevher-i girān-bahā-yı ẕāt-ı Nebevī tābiş-i kemāl-i emāneti muḥtevī olmaġla Ebū Cehl-i cehālet-firībiñ ol Ṣādıḳu'l-Vaʿdi'l-Emīn'i tekẕībi ʿadem-i taṣdīḳ-i vaḥy-i mübīne mübāderet ile iẓhār-ı cehl-i rehīnü'l-meẕemmetin mucīb olmaġın kendi ve etbāʿ-ı ḍalālet-mendi ẓālimīn idigin rehīn-i rātibe-i tebyīn olan āyet-i kerīme-i iʿcāz-müṣūl zīver-baḫş-ı ṣaḥīfe-i nüzūl olup[4] bu vażʿ-ı cehālet-peẕīrleri maṣīrleriniñ dāru'l-bevār-ı saʿīr olmasın müstevcib olmuşdur. Fe-lihāẕā bi-rummetihim zümre-i cāḥıdīn tekẕīb-i Resūl-i Emīn'e mübādirīn olmadıġı naḳl-i ṣiḳāt-ı feżā'il-simāt ile müstebīndir. Ḥattā Ebū Cehl-i laʿīnden eṣnā-yı Ġazve-i Bedr'de Aḫnes[5] istinbā-yı keyfiyyet-i aḥvāl-i Nebevī ile ıṭṭılāʿ-ı mā-fī nefsi'l-emre ġamrı heves etdikde mes'ūl-i melʿanet-mecbūl beyān-ı vākıʿa mübāderet ve fıṭrat-ı Nebeviyye ṣadāḳat-ı celiyye üzre maḫlūḳ idigin baʿde'l-iḳrār mir'āt-ı bāl-i nūrāniyyet-iştimālleri ġubār-ı dürūġ ile ḳaṭʿā bī-fürūġ olmadıġın işʿārı ḳasem ü lām-ı te'kīd ile mesūḳ idigi şöhret-rehīndir.[6] Keyfe lā? Ḳable mecī'i'l-vaḥyi'l-mübīn ol Bedr-i Münīr'den miḳdār-ı ẕerre kelef-i kiẕb ile rū-nümāyī-i eṣer-i noḳṣān meşhūd-ı bāṣıra-i nigeh-sencān oldıġı var mıdır deyü Hiraḳl, Ebū Süfyān'dan sā'il olduḳda "Ḥaylūlet-i arż-ı kiẕb ü dürūġ

1 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/425.

2 Rebîʿ b. Huseym el-Kûfî, Peygamber Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* zamanına yetişmekle beraber onu görememiş, bu yüzden muhadram Tâbiʿîler neslinden olmuştur. O, rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de bulunan güvenilir bir muhaddis, âlim ve zâhid bir İslâm büyüğü idi. Abdullâh b. Mesʿûd ve Ebû Eyyûb el-Ensârî *-radıyallâhu anhumâ-* gibi sahâbîlerden hadîs rivayet etmiş olup 65/685'ten önce vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 294.

3 "Vallahi ben gökyüzünde de güvenilen kimseyim, yeryüzünde de güvenilen kimseyim." Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, IV/126.

4 Enʿâm, 6/33; ayrıca bkz. Tirmizî, "Tefsîr", 6/1, nr. 3064.

5 Ahnes b. Şerîk *-radıyallâhu anh-* Bedir Gazvesi'nde düşman saflarında olduğu hâlde, geç bir tarihte de olsa Müslüman oldu ve Huneyn Savaşı'na katıldı. Mü'ellefe-i Kulûb'dan olduğu için Resûl-i Ekrem *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* bu savaşta ona da ganimetten pay verdi. Hz. Ömer'in *-radıyallâhu anh-* hilafeti zamanında vefat etti. Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, c. I, s. 25-26; Kandemir, *age.*, c. I, s. 295.

6 Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, II/206-207. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 295.

ile ol Māh-ı hidāyet-fürūġda ʿurūż-ı ḫusūf bir vechile rū-nümā degil idigi maʿrūfdur." demişdir.[1] Fe-lihāẕā gülzār-ı şeref-şiʿār-ı ḳabīle-i Ḳureyş'den ser-zede-i zemīn-i intiḫāb olan Ẕāt-ı mümeccedleri ġonca-i nev-şüküfte-i bāġ-ı vücūd olalı dil-cūy-ı emānet ve ṣadāḳati muʿaṭṭar-sāz-ı meşāmm-ı ʿālemiyān olmaġın tābiş-i ʿālem-nümāyiş-i ḫūrşīd-i risālet ile ḫandān olduḳda cehele-i Ḳureyş isnād-ı kiẕb ü sāḥiriyyetden ẕimmet-i vālā-nehmetleriniñ berā'etine ḳasem etmekle ṣadāḳat ve emānet-i Ḥabīb-i Ekrem müsellem idigin Naḍr bin el-Ḥāriṣ[2] pīş-nihād-ı muʿannidīn-i Ḳureyş eyledigi maḥallinde terḳīm [N41a] olunmuşdur.[3]

Vāḳıʿā kemāl-i emānet-i Resūl-i Emīn bundan daḫi müstebīndir ki bā-mülk-i yemīn temellük-rehīnleri olmayan eriḳḳā ile velev merreten dest-be-dest olmadıḳları ḫaber-i ṣıḥḥat-peyvestdir. Keyfe lā? Beyān-ı ṣıfat-ı Ẕāt-ı efḍaliyyet-simātlarında ṭūṭī-lisān-ı Ḥaydar-ı Kerrār (أَصْدَقُ النَّاسِ لَهْجَةً)[4] maḳāl-i tekrīm-iştimāliyle ḳand-ḫ ̌ār idiginden mā-ʿadā ol Efsaḥu men tekelleme levāzım-ı ẕāt-ı hidāyet-hem-demlerinden olan ʿadālet, cenāb-ı ʿālīlerinden cilve-ger-i minaṣṣa-i ḥuṣūl olmaḳ elzem ve ʿademi mūcib-i elem idigin zīb-i sāmiʿa-i muḫāṭab buyurduḳları merviyy-i müheẕẕebdir.[5] Felā-cerem eyser-i emreyn muḫtār-ı Seyyidü'l-Kevneyn idiginden maʿraż-ı āṣimiyyete resīdelikden ebʿadiyyetleri bī-minnet idigi rivāyet-kerde-i Ṣıddīḳa-i sütūde-ḫaṣletdir.[6]

Pes maʿlūm-ı daḳāyıḳ-şināsān-ı kütüb-i tevārīḫdir ki Kisrā āb-ı ʿadālete aʿmālin mecrā ḳılmaḳ zuʿmında olmaġın vezānī-i nesīm-i ʿanber-şemīm ile muṭarrā olan yevmde nevm ve mir'āt-ı mihr-i dil-ārā verā-yı perde-i ġaym oldıġı yevmde seyr-i ṣuver-i ṣayd ü şikār ve rūz-ı teḳāṭur-ı emṭārda ʿaḳd-i bezm-i ʿayş ü nūşı kār ve rūz-ı küşādede ḳażā-yı ḥavāyic-i nāsı irādeyi ʿalā-

1 Buhârî, "Bed'ü'l-Vahy", 6, nr. 7; "Cihâd", 102, nr. 2941; "Tefsîr", 3/4, nr. 4553; Müslim, "Cihâd", 74, nr. 1773.

2 Nadr b. Hâris, Kureyş kabilesinin önde gelenlerinden olup Resûl-i Ekrem'i *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* en çok rahatsız eden azılı kâfirlerden biriydi. Bedir Gazvesi'nde (2/624) esir edilince Peygamber Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* emriyle Hz. Alî *-radıyallâhu anh-* tarafından öldürülmüştür. Bkz. İbn Abdilberr, *el-İstî'âb*, c. III, s. 567; Hayrüddîn ez-Ziriklî, *el-A'lâm*, nşr. Züheyr Fethullâh, Beyrut: 1984, c. VIII, s. 357; ayrıca bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 295, 556.

3 Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, II/201.

4 "İnsanların en doğru sözlüsüdür." Tirmizî, "Menâkıb", 8, nr. 3628.

5 Buhârî, "Edeb", 53, nr. 3138; Müslim, "Zekât", 148, nr. 1064. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 234.

6 Buhârî, "Menâkıb", 23, nr. 3560; "Edeb", 80, nr. 6126; "Hudûd", 10, nr. 6786; Müslim, "Fezâ'il", 77, 78, nr. 2327.

zu‘mihī medār-ı ‘adālet edüp[1] **[38a]** ﴿يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْاٰخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ﴾[2] fermūde-i i‘cāz-maḳrūnınca aḥvāl-i āḫiret verā-yı perde-i ġafletde ve ṣūret-i sedād zīr-i ḥicāb-ı cehāletde kalmaġın behre-dārī-i ‘adāletden maḥrūm idigi ma‘lūmdur. Ammā Cenāb-ı Sulṭān-ı Rusül yevm-i vāḥidi eczā-yı ṣelāṣeye teczi’e ve cüz’-i evvelde ‘ibādet mebde’-i evveli tevfi’e ve ṣānīyi rü’yet-i umūr-ı Ehl-i Beyt-i şerāfet-müdānīye maḥall ve ṣāliṣi nefs-i nefīsleri içün müvekkel buyurduḳtan ṣoñra cüz’-i maḫṣūṣların daḫi faṣl u ḳażā-yı ḥavāyic-i ümmeti aña vaṣl buyurmaġın mā-lezime-i dāreyni tedārike mübāderet ile irā’et-sāz-ı ṭavr-ı ‘adālet olmuşlardır. Ḥattā isti‘ānet bi’l-ḫāṣṣ ‘ale’l-‘āmm buyurduḳlarından nāşī dergāh-ı hidāyet-penāhlarına ‘arż-ı ḥāle ‘adem-i istiṭā‘ati rū-nümā olanların teblīġ-sāzān-ı aḥvāllerine fī yevmi’l-feza‘i’l-ekber iḫrāz-ı rātibe-i ecr muḳarrer idigiyle müjde-āver olduḳları menḳūl-i ṣiḳāt-ı ṣaḥīḥatü’l-kelimātdır.[3] Bināberīn ‘inde’n-Nebiyyi’l-Ekrem ferd-i vāḥidiñ cürmi ile mu’āḫaẕe-i āḫar ġayr-ı mutaṣavver olup ictirā-kārān-ı iftirā zülāl-i taṣdīḳ-i kelimāta mecrā ḳılınmadıġınıñ ṣübūtı emr-i müsellemdir.[4]

Ba‘de-hāẕā bu eṣer-i mu‘teber daḫi rivayet-i Ḥażret-i ‘Alī-i feżā’il-güster ile ṣıḥḥat-perverdir ki, bālā-yı ‘ulüvv-intimā-yı Resūl-i ma‘ālī-vuṣūl kālā-yı girān-bahā-yı ‘iṣmet ile ḫil‘at-pūş-ı ḫilḳat olup āyīn-i cāhiliyyetden min evveli’l-emr mübā‘adetleri muḳarrerdir. Ḥattā resm-i mezbūr üzre vaż‘ olunan ‘ameliñ i‘māli dü-bār ḫāṭır-güẕār ve ḳable’l-mübādere viḳāye-i Ṣamedāniyye ile biḍā‘a-i teheyyü-i muṣādere olunmaġın ṭahāret-i ẕeyl-i ‘iṣmetleri kemā-kān bedīdār olup ṣālişen ra‘y-i ġanem sebebiyle ol Māh-ı evc-i ‘iṣmete hāle-āsā şeref-yāfte-i muḳārenet olan ġulāmdan **[N41b]** bir şeb berāy-ı duḫūl-i Mekke neẕāret-i aġnāmı ṭaleb ve tesemmür-i şübbān-āsā naḳl-i hikāye-i mā-meżā ile muḳābeleyi ‘avdete muḥāvele buyurup eṣnā-yı teveccühlerinde istimā‘-ı ṣadā-yı düfūf sebeb-i vuḳūf-ı ‘iṣmet-me’lūfları oldıġı ḥālde min ṭarafillāh ḥuṣūl-i nevme ile ḫ̆āba vardıḳlarından ṣoñra nā’im ve ba‘dehū tābiş-i şemsden ḳavmeleri Cenāb-ı ‘iṣmet-menāṣlarına tesem-

1 Ebû İshâk İbrâhîm b. Alî el-Husrî, *Zehrü’l-Âdâb ve Semerü’l-Elbâb*, nşr. Yûsuf Alî Tavîl, Beyrut: 1997, c. I, s. 151.

2 “Onlar dünya hayatının ancak dış yönünü bilirler. Ahiret konusunda ise tamamen gaflettedirler.” Rûm, 30/7.

3 Husrî, *Zehrü’l-Âdâb*, c. I, s. 151.

4 Beyhakī, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, VIII/167, nr. 16453.

mürden daḫi sebeb-i ḥalāṣ olmuşdur.[1] Ve'l-ḥāṣıl Cenāb-ı Kerīmü'ş-şemā'illeriniñ ibtidā-yı ḫilḳatlerinden vaḳt-i bi'ṣetlerine degin rātibe-ṭırāz-ı 'işmet idikleri müṣbet oldıġı ḥālde ser-i hidāyet-efserleri tāc-ı bāhirü'l-ibtihāc-ı risālet ile mütevvec olup derūn-ı ġam-gīn-i enāma baḫşende-sāz-ı sürūr ü ferec olmuşlardır.

Ṣallallāhu te'ālā 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ṣāliṣ ve 'İşrīn

Ol Serv-i[2] gülşen-gāh-ı risāletiñ ravża-i rıḍvān-pesend-i meḥāsin-i aḫlāḳda yektālıġı ve feyeżān-nümā-yı 'ināyet-i ezeliyye ile aġṣān-ı şerāfet-imtinān-ı ḫiṣāl-i ḥamīdelerinden resīde-sāz-ı nümüvv-i behcet-efzā olan evrāḳ-ı meḥāsin-iltiṣāḳ-ı vaḳār ve ṣamt-ı übbehet-diṣārlarınıñ herdem muṭarrālıġı muḳteżiyāt-ı Ẕāt-ı efḍaliyyet-simātlarından idigi gibi, ḳavlen ve fi'len te'ennī ve mürüvvet ve ḥüsn-i sīretde daḫi 'alā vechi'l-kemāl bī-hemāl idikleri ḫaber-i ṣıḥḥat-müdānī-i zemīn-i **[38b]** taṣaffuḥ-ı siyer-i şerāfet-maḳarra ġars-endāzān-ı eşcār-ı enẓār 'indinde āşikārdır. Keyfe lā?

Zīver-baḫş-ı suṭūr-ı aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-niṣāb ile bā-rivāyet-i Ḫārice bin Zeyd-i[3] feżā'il-me'āb kemāl-i vaḳār-ı Resūl-i 'ālī-miḳdār bir rütbe-i 'aliyyeye i'tilā-kārdır ki keyfiyyet-i cülūs-ı şerāfet-me'nūslarında ṣāḳayn-ı mükerremeyn ve ricleyn-i muḥteremeynden eṣer cilve-ger olmayup ekṣeriyyā ḳu'ūd-ı sa'ādet-nümūdları muḥtebi'en ṣūret-nümā ve iḫtibā bi'l-yedeyn de'b-i Seyyidü'l-Kevneyn idigi Ebū Sa'īd-i Ḫudrī'den daḫi rivāyet ile menḳūl-i ṣıḥḥat-peymādır.[4] Ancaḳ Cenāb-ı Cābir bin Semüre'den gāhī terebbu'ları daḫi mervī[5] ve gāhī mülteṣıḳu'l-baṭn bi'l-faḫiẕeyn ve müte'ebbiṭu'l-keffeyn cülūs 'alā elyeteynden 'ibāret olan cülūs-ı ḳurfeṣā muḫtār-ı Men tekelleme lehu'l-ḥaṣā idigin ḥadīṣ-i Ḳayle muḥtevīdir.[6]

1 İbn Hibbân, *es-Sahîh*, XIV/169-170, nr. 6272; Hâkim, *el-Müstedrek*, IV/273, nr. 7619; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VIII/226.

2 Serv-i: Server-i N

3 Ashâb-ı Kirâm'dan Zeyd bin Sâbit'in *-radıyallâhu anh-* oğlu ve Tâbi'în âlimlerinden biri olan Hârice b. Zeyd (ö. 100/718-19), aynı zamanda Medine'nin yedi ünlü fakîhinden biridir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 298.

4 Ebû Dâvûd, "Edeb", 22, nr. 4846.

5 Ebû Dâvûd, "Edeb", 26, nr. 4850. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 299.

6 Ebû Dâvûd, "Edeb", 22, nr. 4847; Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, s. 430, nr. 1178. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 299.

Felā-cerem kemāl-i vaḳār-ı Resūl-i Mükerrem'e delīl-i müsellemdir ki dürc-i le'āl-i ḥikem olan fem-i zībende-demlerinden dürer-i kelimāt-ı menşūre muntaẓam-sāz-ı silk-i miḳdār-ı mā-yuḥtācu ileyh olmaġla muḳayyed olmaġın ve īcāz ve ıṭnābdan eb'ad olup mesbūk-i ḳāleb-i ta'bīr buyurılan dürer-i nuṭḳ-ı mu'teber ifāde-i mā-lezime ile hem-ser idiginden[1] keşīrü's-sükūt idikleri rātibe-ṭırāz-ı şübūtdur. Ḫattā tebessüm-i bahā-terennümleri maḳām-ı ḍıhke ḳā'im[2] ve ḍıhk-i Aṣḥāb-ı ma'ālī-intisābları daḫi tevḳīren-leh ve iktidā'en-bih ṣūret-nümā-yı tebessüm olup meclis-i melā'ik-enīsleri kenzü'l-le'āl-i ḥilm ü ḥayā ve ḥayyiz-i emānet-i zībā olmaḳda yektā olmaġın nādī-i sa'ādet-eyādīleri ref'-i ṣavt ile taḫdīş-i sāmi'adan maṣūn ve sihām-ı hetk-i perde-i ḥürmete hedeflikden me'mūndur. Felihāẕā ṭūṭī-i zebān-ı ḥaḳḳāniyyet-gūyāları süḫan-pīrā olduḳda ma'ānī-i elfāẓ-ı dürer-[N42a]bārların ez-dil ü cān berāy-ı iẕ'ān, şeref-yāftegān-ı muḫāṭabeleriniñ de'b-i edeb-peẕīrleri ke-ennemā 'alā ru'ūsihimu'ṭ-ṭayru ṣūret-nümā-yı murāḳabe idigi muḳarrerdir.

Ba'de-ẕā ol Serv-i gülşen-gāh-ı risāletden ḥasbe'l-iḳtiżā cilve-ger olan ḫırām-ı tekeffā-pīrā ya'nī sūy-ı maḳṣad-gāhlarına reftār-ı istiḳāmet-şi'ār ḫaṭṭ-ı müstaḳīm gibi bedīdār olup miṣāl-i rūḥ-ı revān rıfḳ ile cevelānları inṣıbāb-ı nehr-i zībende-cerā-āsā heyyīn[3] ve ber-mefhūm-ı ḥadīṣ-i āḫar meşiyyet-i Ḥażret-i Ḫayru'l-Beşer bilā-istirḫā'i'l-a'żā iẓhār-ı ḳuvvetde mānende-i yed-i beyżā idigi beyyindir.[4] Keyfe lā? 'Abdullāh bin Mes'ūd raḍıye 'anhu Rabbuhu'l-Vedūd rivāyetince minhāc-ı menşe'i'l-ibtihāc-ı Resūl-i Güzīn hemvāre-i behcet-āyīn olmaġın ṭarīḳatleriniñ aḥsen-i ṭuruḳ idigi rātibe-ṭırāz-ı taḥaḳḳuḳdur.[5] Fe-lihāẕā kelām-ı hidāyet-encām-ı Cenāb-ı Resūl-i cemīl vaṣf-ı celīl-i tertīl ve te'ennī ve tersīli ḥāvī idiginden intiẓām-pīrā-yı rişte-i taḫdīşleri olan le'āl-i maḳāl-i i'cāz-iştimāl mümkinü'l-aḥṣā idigi rivāyet-kerde-i Cābir bin 'Abdullāh[6] ve menḳūl-i

1 Nesâî, *Amelü'l-Yevm ve'l-Leyle*, nşr. Fârûk Hamâde, Beyrut: 1987, s. 314; İbn Ebî Âsım, *el-Âhâd ve'l-Mesânî*, II/418.
2 Tirmizî, "Menâkıb", 12, nr. 3645; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/97, 105.
3 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/127; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXII/155-156, nr. 414.
4 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/328.
5 Buhârî, "Edeb", 70, nr. 6098; "İ'tisâm", 2, nr. 7277. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 301.
6 Ebû Dâvûd, "Edeb", 18, nr. 4838.

maḳbūl-i Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i ʿişmet-destgāhdır.[1] Felā-cerem sükūt-ı ḥikmet-menʿūt-ı Nebevī ḥilm-i ʿaẓīm ve ḥaẕer-i cesīmi muḥtevī olup ʿavāḳıb-ı umūr manẓūr-ı naẓar-ı reʾfet-mevfūrları olmaġla ṭūl-i fikretleri dürr-i nā-yāb-ı kelām-ı ḥaḳḳāniyyet-intiẓāmlarınıñ maḥalliyle neşrin muḳteżī idigi İbn-i Ebī Hāle rivāyetiyle[2] bī-iştibāh ve kemāl-i leṭāfet-i ṭabʿ-ı kerīmüʾl-cibilletleri revāyıḥ-ı ṭayyibeye raġbetlerin muḳżī idigi rivāyet-kerde-i Cābir **[39a]** bin ʿAbdillāhʾdır. Binäberīn ekşeriyyā teṭayyübleri muḳarrer oldığından (حُبِّبَ إِلَيَّ مِنْ دُنْيَاكُمُ الطِّيبُ وَالنِّسَاءُ وَجُعِلَتْ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ)[3] ḳavl-i taḥrīż-evli ile meşāmm-ı muḫāṭabīni būyā ve kemā-teḳaddem maṭlaʿ ve maḳṭaʿ-ı kelām-ı feṣāḥat-encāmların vaṣlen liʾn-nükte faṣl buyurduḳları menḳūl-i zībādır.[4] Vāḳıʿā derece-i mürüvvet-i Nebeviyye bāliġ-i mebāliġ-i aḳṣaʾl-ġāyāt-ı merātib-i ʿaliyye olmaġın iḫtirāzen ʿan-işmiʾzāziʾṭ-ṭıbāʿ nefḫ-i ṭaʿām ü şarābı nehy-endāz-ı īḳāʿ olup[5] berāy-ı ekl-i ʿammā yelī vürūd-ı emrleri müncelī[6] ve istiʿmāl-i sivāk-i neẓāfet-istimsāk daḫi istiḥbāb-kerde-i Ẕāt-ı ʿālīleri idigi gibi[7] taṭhīr-i berācim ve mefāsıl-ı enāmil yaʿnī şüst ü şūy-ı ẓāhir ü bāṭın-ı keff ü eṣābiʿe emr-i istiḥbāb-ı şāmilleri cilve-ger-i mücellā-yı ṣudūr olup taḥallī biʾl-ḫiṣāliʾl-fıṭra yaʿnī mürāʿāt-ı umūr-ı ʿaşere ile daḫi emr-i vācibüʾl-imtiṣālleri levāzım-ı mürüvvet-i ṭabʿ-ı mekārim-iştimāllerindendir.[8]

Ṣallallāhu ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

1 Buhârî, "Menâkıb", 23, nr. 3567.

2 Ebuʾş-Şeyh, *Ahlâku'n-Nebî ve Âdâbuh*, c. I, s. 112; Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, VII/167, nr. 18535.

3 "Bana sizin dünyanızdan kadın ve güzel koku sevdirildi; namaz da bana sevinç ve mutluluk vesilesi kılındı." Nesâî, "İşretüʾn-Nisâ", 1, nr. 3949-3950; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/128. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 302-303.

4 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/221; Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, I/129. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 302.

5 Buhârî, "Vudû'", 19, nr. 153; Müslim, "Tahâret", 65, nr. 267; "Eşribe", 121, nr. 267. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 303.

6 Buhârî, "Etʿime", 2, 3, nr. 5376-5377; Müslim, "Eşribe", 108, nr. 2022. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 303.

7 Buhârî, "Vudû'", 73, nr. 245; "Teheccüd", 9, nr. 1136; "Cumʿa", 8, nr. 887; "Temennî", 9, nr. 7240; Müslim, "Tahâret", 42, 46, 47, nr. 252, 255; "Müsâfirîn", 139, nr. 1136. Konuyla ilgili hadîslerin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 303.

8 Müslim, "Tahâret", 56, nr. 261; Tirmizî, "Edeb", 14, nr. 2757; Ebû Dâvûd, "Tahâret", 29, nr. 53. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 304.

Faṣl-ı Rābi‘ ve ‘İşrīn

Ol Raḥmeten li’l-‘Ālemīn’iñ zühd ‘ani’d-dünyā muḫtār-ı ṭab‘-ı merāḥim-pīrāları idigine zīver-baḫş-ı ṣaḥāyif-i vürūd olan celā’il-i delā’il-i ta‘addüd-şemā’ildir.

Fi’l-ḥaḳīḳa vaṣf-ı zühd ile taḥallī ḳurb-ı dünyā-yı denīden mūcib-i bu‘d ü taḥallī idigi müncelī olup serd-i siyer-i Peyġamber-i hüdā-perverden mā-teḳaddemiñ beyān-ı zühd-i Nebevī’de kifāyet-sāzlıġı müsellemdir. Hemān bu muḳaddime-i müselleme müntic-i netīce-i mu‘aẓẓamadır ki, metā‘-ı dünyā miḳdār-ı mā-yuḥtacu ileyhe maḳṣūr ve i‘rāż ‘ani’z-ziyāde muḫtār-ı ṭab‘-ı mekārim-āmādeleri idigi meşhūr olmaġın dergāh-ı [N42b] ‘iṣmet-penāhlarına zīnet-i dünyā bi-ḥaẕāfīrihā sevḳ-i sā’iḳ-i taḳdīr ile mesūḳ ve tetābu‘-ı fütūhāt ve meġānim-i tena“um-simātıñ teyessüri mesbūḳ iken berāy-ı nafaḳa-i ‘iyāl dir‘-i şerāfet-iştimālleri ‘inde tācir mine’l-Yehūd merhūn idigi ‘ibret-nümūddur.[1] Ḥattā iẓhāren li-kemāli’z-zühd āfāt-ı ġınā ve ‘āhāt-ı faḳrdan selāmet-āver olan bedel-i mā-yeteḥallel, ki mā-ṣadaḳ-ı mefhūm-ı ḳuvvetdir, şeref-yāftegān-ı iżāfetleri olan aṭhār u ṭāhirātıñ naṣībi olması mes’ūl-i maḳbūlleri idiginden [2](اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ رِزْقَ اٰلِ مُحَمَّدٍ فِي الدُّنْيَا قُوتًا) du‘ā-yı ḳanā‘at-istid‘āsıyla dest-küşā-yı dergāh-ı Eḥadiyyet-penāh-ı Kibriyā olmuşlardır. Fe-lihāẕā esānīd-i ṣıḥḥat-mesānīd ile Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i Kübrā raḍıyallāhu te‘ālā ‘anhādan mervīdir ki ol Bāsıṭ-ı simāṭ-ı hüdā ‘aleyhi şerāyifü’t-teḥāyānıñ mihr-i münīr-i ẕāt-ı ‘ālem-tenvīrleri burc-ı fenādan evc-i beḳāya taḥvīl edinceye degin mübārek derūn-ı hüdā-meşḥūnları mütevāliyeten se-rūz-ı bürūz ḫubz-ı bürr ile pür olmaġın[3] me’vā-yı şeb‘-fīrūz olmamışdır.[4] Ma‘a-hāẕā farażā irāde-i ‘aliyye-i Resūl-i ‘ālem-bahā cilve-ger-i minaṣṣa-i iştihā olsa mā-lā-yaḥṭur bi-bāli eḥadin simāṭ-ı ni‘am-ı gūn-ā-gūn ḳıbel-i Ḫālıḳ-ı bī-çūndan pīş-gāh-ı sa‘ādet-penāhlarına mümehheddir. Bunuñ birle ḫubz-ı şa‘īr ile daḥi şeb‘-maṣīr olmaḳ yevmeyn-i mütevāliyeyn de’b-i Seyyidü’l-Kevneyn degil idigi ber-minvāl-i rivāyet-i uḫrā ṣübūt-pīrādır.[5] Ḥattā gencīne-i le’ālī-i şerāfet olan ṭabāyi‘-i āl-i mekārim-ḥiṣālleri

1 Buhârî, “Cihâd”, 89, nr. 2916. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 304.

2 “Allah’ım! Muhammed ailesine, dünyada kendilerine yetecek kadar rızık ver!” “فى الدنيا/dünyada” lafzı olmaksızın bkz. Buhârî, “Rikāk”, 17, nr. 6460; Müslim, “Zekât”, 125, nr. 1055.

3 ḫubz-ı bürr ile pür olmaġın: ḫubz ile A

4 Müslim, “Zühd”, 20, nr. 2970.

5 Müslim, “Zühd”, 22, nr. 2970.

daḫi ilā irtiḥāli'n-Nebiyyi'l-Ekrem ḫubz-ı bürr ile pür olmadığı menḳūl-i müsellemdir.[1]

Felā-cerem i'rāż 'an-zehreti'd-dünyā şīme-i kerīme-i Ḫayru'l-Verā idiginden derāhim **[39b]** ü denānīr ve şiyāt ü ba'īrin evvelü'l-emr metrūkları idigi rivāyet-kerde-i Ṣıddīḳa-i şerāfet-maṣīr olup[2] müstaḫlefleri ancaḳ silāḥ u baġle ve arż-ı ṣadaḳa-i münḥalle idigi rivāyet-i 'Amr bin el-Hāriṯ ile 'ibret-mūriṯdir.[3] Bināberīn zīnet-ārā-yı serāy-ı beḳā olduḳları rūz-ı ḳıyāmet-bürūzda berāy-ı sedd-i ramaḳ reff-i Ṣıddīḳa-i Kübrā'da vücūdı muḥaḳḳaḳ olan şaṭr-ı ṣa'īrden mā-'adā me'kūl nā-maḥṣūl idigi iḫbār-kerde-i ba'żı fuḥūldür.[4] Ma'a-hāzā Baṭḥā-i Mekke-i Mükerreme ta'ẓīmen li-Kāşifi'l-ġumme ẕeheb-i müheẕẕeb ḳılınmaḳ 'arża-dāşt-ı dergāh-ı Risālet-penāhları olduḳda gāḥ şeb' u gāhī cū' muḫtār-ı ṭab'-ı 'ibādet-vülū'ları olup ḥīn-i şeb'de ḥamd-i Ḫālıḳ-ı bī-çūna mübāderet ve ḥīn-i cū'da tażarru' ve du'ā-i icābet-āgīne mübāşeret maṭlūb-ı Cenāb-ı 'İṣmet-maṣḥūbları idigiyle icābetlerin ḳurṭa-i bināgūş-ı Ṣıddīḳa-i Kübrā ḳıldıḳları 'ibret-āver-i ehl-i dünyādır.[5] Ma'a-hāẕā Cenāb-ı Ḫāmil-i vaḥy-i mübīn meclis-i melā'ik-enīs-i sa'ādet-rehīnlerine īṣāl-i selām-ı Rabbü'l-'Ālemīn eşerinde māhiyet-i cibāl-i şāhiḳa mec'ūle mine'ẕ-ẕeheb ḳılınmaḳ ḳarīn-i irāde-i 'aliyyeleri oldığı ṣūretde āmāde idigin ifāde etdikde ol Sulṭān-ı serīr-ārā-yı ışṭıfā ba'de'l-murāḳabe dünyā ve mā-fīhānıñ fenā ile ittiṣāfı ẓāhir ve tena"umāt-ı dār-ı beḳānıñ ebediyyetü'l-vürūd idigi bāhir olmaġla mübādele-i fānī bi'l-bāḳī medāric-i teyaḳḳuna rāḳī olanlarıñ **[N43a]** maṭlūbı olmayup leẕā'iẕ-i 'ālem-i beḳādan bā'iṣ-i ḥırmān olan dil-dādegī-i ālāyiṣ-i fenā pür-noḳṣān olanlarıñ maḥbūbı olmaġın behre-mendān-ı 'aḳl-ı selīm raġbet-ger-i cem' u taḥṣīli olmayacaġın tefhīm ile icābet-sāz olduḳlarında Ḫāmil-i vaḥy-i mübīn bu re'y-i zerrīn-i işābet-ḳarīni [6](ثَبَّتَكَ اللَّهُ بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ) maḳāl-i midḥat-iştimāliyle taḥsīn etmişdir.

1 Buhârî, "Eymân", 22, nr. 6687; Müslim, "Zühd", 22, nr. 2970.
2 Müslim, "Vasiyyet", 18, nr. 1635.
3 Buhârî, "Cihâd", 61, 86, nr. 2873, 2912; "Vesâyâ", 1, nr. 2739; "Farzu'l-Humus", 3, nr. 3098. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 305-306.
4 Buhârî, "Farzu'l-Humus", 3, nr. 3097; "Rikāk", 16, nr. 6451; Müslim, "Zühd", 27, nr. 2973. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 306.
5 Tirmizî, "Zühd", 35, nr. 2347; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/254.
6 "Allah seni verdiğin bu karardan döndürmesin." Beyhakī, *Şu'abü'l-İmân*, VII/375.

Felā-cerem Ehl-i Beyt-i şeref-medār ʿale'l-istimrār şehr-i vāḥid īḳād-ı nār ile tabḫ-ı ṭaʿāma müstebidd olmayup temr ü mā ile ḳanāʿat-intimālığı ẕevāt-ı şerāfet-simātlarına ḫuceste-eṭvār etmeleriyle iʿrāż ʿan-zehreti'd-dünyā ve istiḳrāż-ı tenaʿʿumāt-ı serāy-ı beḳā muḫtār-ı ṭabʿ-ı şerāfet-şiʿārları-dır.[1] Ḥattā[2] leyālī-i mütevāliye nefs-i nefīs-i Risālet-enīsleriyle Ehl-i Beyt-i mekārim-celīsleri bilā-ʿaşā nüfūs-ı ḳudsiyyet-me'nūslarınıñ ṭāviyen ibātesin inşā buyurduḳları rivāyet-kerde-i İbn-i ʿAbbās-ı feżā'il-istīnāsdır.[3] Keyfe lā? Maḥż-ı zühd-i veşīku'l-cehdlerinden nāşī pīş-gāh-ı re'fet-penāhları her-bār mā'ide-i ṭaʿāmı muḥtevī olmaḳ ḫˇāhişi ber-ṭaraf olmaġın tenāvül-i ḫubz-ı muraḳḳaḳ buyurmadıḳları muḥaḳḳaḳ ve ekşeriyyā simāṭ-ı ḳanāʿat-menāṭ-ları lahm-i meşvīyi ġayr-ı muḥtevī idigi[4] iʿtibāra elyaḳdır.[5] Ḥattā kemāl-i zühd-i münīflerinden nāşī firāş-ı saʿādet-infirāşları cild-i maḥşuvvu'l-līfden te'līf olundığı iḫbār-kerde-i Ḥażret-i Ṣıddīḳa-i şerāfet-medārdır.[6] Fe-lihāẕā dār-ı Ḥażret-i Ḥafṣa'da beytūtetleri bir şevb-i dü-tā-kerdede ṣūret-güsterde iken bir şeb-i maʿālī-irbde terbīʿan müretteb ḳılındığı ol Ṭāhirü'ẕ-ẕeyliñ baʿde mużiyyü'l-leyl maʿlūm-ı saʿādetleri olduḳda temhīd-i firāş-ı ley-yin mānīʿ-i ḳıyām-ı leyl idigi beyyin oldığından mürāʿāt-ı de'b-i ḳadīm murād-ı şerāfet-ittiḥādları idigin tefhīm buyurmuşlardır.[7] Felā-cerem **[40a]** aḥyānen ḫurmādan serīr-i saʿādet-maṣīrde rāḳıd olduḳları cenb-i mübāreklerinden bedīdār idigi menḳūl-i aḥyārdır. Siyyemā irtiḳā-yı medāric-i taḥṣīl-i rıżā-yı Ḫudā'da aʿlā-yı merātib-i ictihāda pā-nihāde idiklerinden nāşī cevf-i hidāyet-ṭavf-ı müstaṣfāları medḫal-i şebʿ-i müstevfā olmaḳ ḫˇāhişi ber-ṭaraf ve ḥālet-i iftiḳār nezd-i istiġnā-şiʿārlarında ġınādan eḥabb ü elṭaf olmaġın āḥād-ı nāsdan bir ferde bisāṭ-ı iẓhār-ı şekvā-güsterde buyurulmadığı maḥrem-i ḫalvet-serāy-ı nübüvvet Cenāb-ı Ṣıd-

1 Müslim, "Zühd", 26, nr. 2972; İbn Mâce, "Zühd", 10, nr. 4144-4145.

2 muḫtār-ı tabʿ-ı şerāfet-şiʿārlarıdır. Ḥattā: muḫtārları olmaġın N

3 Tirmizî, "Zühd", 38, nr. 2360; İbn Mâce, "Etʿime", 49, nr. 3347; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/255, 373.

4 Buhârî, "Etʿime", 8, 23, nr. 5386, 5415; "Rikāk", 16, 17, nr. 6450, 6457; Tirmizî, "Etʿime", 1, nr. 1788. Enes b. Mâlik -*radıyallâhu anh*- bu rivayetindeki "kızartılmış bir koyunu da hiç görmedi" ifadesi yerine bir başka rivayetinde "kızartılmış bir koyun gördüğünü bilmiyorum" demiştir. Buhârî, "Etʿime", 26, nr. 5421.

5 tenāvül-i ḫubz-ı muraḳḳaḳ buyurmadıḳları muḥaḳḳaḳ ve ekşeriyyā simāṭ-ı ḳanāʿat-menāṭları lahm-i meşvīyi ġayr-ı muḥtevī idigi iʿtibāra elyaḳdır: ḫubz-ı muraḳḳaḳ taʿbīr olunan puḫte nān ile şebʿān olmadıḳları muḥaḳḳaḳ ve simāṭ-ı ḳanāʿat-menāṭları evʿiyye-i gūn-ā-gūnı ġayr-ı muḥtevī idiginden mā-ʿadā ekşeriyyā lahm-i meşvīyi daḫi ġayr-ı ḥāvī idigi iʿtibāra elyaḳdır N

6 Buhârî, "Rikāk", 17, nr. 6456; Müslim, "Libâs", 38, nr. 2082.

7 Tirmizî, *eş-Şemâ'ilü'l-Muhammediyye*, s. 270, nr. 330.

dīḳa-i sütūde-ḫaṣletden inbā-kerde-i erbāb-ı faẕīletdir.[1] Maʿa-hāẕā cemīʿ-i künūz-ı arażīn ve ṣimār-ı naḫlistān-ı zemīn ve vüsʿat-i ʿayş-ı rāḥat-ḳarīn ḥīn-i irāde-i ʿaliyyelerinde müheyyā-kerde iken vürūd-ı cūʿ-ı riyāżet-vülūʿ ile maṣīr-i iltivā olduḳları şāmıñ ṣabāḥ-ı żiyā-irtiyāḥında ṣavme revmleri muḳarrer ve rāvī-i reʾfet-muḥtevīniñ naḳş-ı meẕkūr manẓūrı oldıġı ḥīnde reʾfet-i ṭabīʿiyyesi heyecān ve fedā-sāz-ı nefs-i ʿişmet-bünyān olaraḳ temennā-yı bürūz-ı ḳūt-ı ḳuvvet-medār ile pīş-gāh-ı Nübüvvet-penāha dāmen dāmen [N43b] niṣār-ı dürer-i nevāziş-i ḫāṭır-ı hidāyet-meʾāṣir eṣerinde ruḫsār-ı ḥiṭāb-ı müsteṭāba ol Müfteḫar-ı ins ü cān ʿaleyhi ezkeʾt-taḥiyye veʾr-rıḍvān bu vechile gül-āb-efşān-ı beyān olmuşdur ki silk-i uḫuvvetlerine münselik olan ḥażerāt-ı Uliʾl-ʿAzmʾiñ eşedd-i beliyyāta ışṭıbārları min ḳıbeliʾr-Rabbiʾl-ʿAllām vesīle-i esīle-i iḫrāz-ı rātibe-i ikrām olup zümre-i ʿaliyye-i merḳūme ṣıfat-ı meẕkūre ile mevsūme iken Cenāb-ı ʿālī-cenāb-ı ḥayā-menişleri ālāyiş-i refeh-i ḥāl ḫˇāhişinde olmaḳdan istiḥyā ve vaṣf-ı meẕkūr ile mevṣūfen gürūh-ı hidāyet-şükūh-ı mümā-ileyhime iltiḥāḳ mütemennāları idigin inbā buyurmuşlardır.[2] Ḥattā baʿde muẕiyyiʾş-şehr terk-i ālāyiş-i dehr ve zīver-i zīnet-serāy-ı dāruʾl-faḫr olduḳları naḳl-kerde-i rāvī-i şerāfet-muḥtevīdir.

Ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ḫāmis ve ʿİşrīn

Ol Müfteḫar-ı evvelīn ü āḫirīniñ sāḥa-i iṭāʿat-mesāḥa-i dergāh-ı Ḫālıḳ-ı bī-çūn ü çirāda teşyīd-i mebānī-i meḫāfet ve teʾkīd-bünyān-ı iṭāʿatleri ʿilm biʾl-maʿbūdiyyetiñ meṣelā miḳdār-ı ṭūl ü ʿarżı mertebesine rātibe-ṭırāz-ı iʿtilā idigin beyāna meʾvā-yı bī-bahānedir.

Felā-cerem üstād-ı ḫāme-i müʾellif-i kitāb resm-i binā-yı müddeʿā-yı maʿālī-niṣābıñ zīver-i sāḥa-i işbāt ḳılınmasına serd-i edille-i ṣıḥḥat-intimāya bu güne ser-āġāz ve teʾsīs-kerde-i ruvāt-ı ṣaḥīḥatüʾl-kelimāt olan (لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا)[3] ḥadīṯ-i şerāfet maṣīrin mühen-

1 "Hâlini sadece Rabbi'ne şikayet ederek şöyle derdi: "Allah'ım! Açlıktan sana sığınırım, o insanı avucunun içine alan ne fena bir hâldir." Ebû Dâvûd, "Vitr", 32, nr. 1547; Nesâî, "İstiʿâze", 19, 20, nr. 5470-5471; İbn Mâce, "Etʿime", 53, nr. 3354. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 309.

2 Kurtubî, *el-İʿlâm bi-mâ fî Dîni'n-Nasârâ mine'l-Fesâdi ve'l-Evhâm*, nşr. Ahmed Hicâzî es-Sekkâ, Kahire: 1978, s. 305.

3 "Eğer siz benim bildiklerimi bilseydiniz, az güler, çok ağlardınız." Buhârî, "Rikāk", 27, nr. 6485.

dis-i kār-ḫāne-i rivāyet olan Ebū Hüreyre-yi ṣāḥib-i dirāyetden zemīn-i aṣl-ı kitāba bu vechile ṭarḥ-endāzdır ki, yevmen mine'l-eyyām ol Mihr-i āsumān-ı nübüvvet maṭla'-ı şems-i sa'ādet olan dār-ı şeref-medārlarından mescid-i melā'ik-maḥtidlerin teşrīf eşerinde memerr-i raḥmet-maḳarlarında ḥalḳa-bend-i cem'iyyet olan erbāb-ı meclisiñ ḍaḥki ḳar'-endāz-ı sem'-i münīfleri idigi mevrid-i ḥadīş-i şerīf olup eger meşhūd-ı liḥāẓa-i risālet-ḳarīn olan nuḳūş-ı mehābet-āgīn manẓūr-ı naẓar-ı muḫāṭabīn olsa ḳıllet-i ḍaḥk ve keşret-i bükā lāzime-i ẕimmet-i sedād-peymāları olacaġın ba'de'l-inhā 'ibād-ı 'ubbād-ı keşret-simāta ṭaraf-ı müstaḳar ya'nī mescid-i Melā'ike-i ma'ālī-āyīn olmaġla mevsūmiyyetden çār uṣbu' miḳdārı ḫālī yer **[40b]** ġayr-ı mutaṣavver olan semāvātıñ taṣviyet-i şānından iken me'vā-yı 'ubūdiyyet olup da sükkān-ı zemīn-i meskenet-rehīn olmaḳ sezā iken taṣviyet-i nā-becā olmaġın 'ubbād-ı sütūde-nihāda Rabbü'l-'İzzet'den ḫaşyet-i lāzime-i ẕimmet idigin inbā ve rivāyet-i Ebī Ẕerr-i[1] feżā'il-maḳarr üzre[2] müte'allıḳāt-ı ilm-i 'ālem-ārā-yı Nebevī'yi farażā 'ilm-i muḫāṭabīn muḥtevī olsa kemā-teḳaddem taḳlīl-i ḍaḥk ve tekṣīr-i bükā elzem oldıġın iẕ'ān, belki nisvān ile temettu'dan[3] daḥi girīzānlıġı mūcib ve ṣu'ūd-ı muṣā'ad-i 'aliyyeye mümāna'at-künān olan eşyā ile muḫālaṭadan peşīmānlıġı müstevceb idigin inhā buyurmuşlardır.[4] Ḥattā rāvī-i feżā'il-mültevī eşnā-yı inbā-yı mervī-i dehşet-muḥtevīde miṣāl-i cemād bī-şu'ūrlıġla mu'āḫaẕeden dūr olmaḳ mütemennāsı idigi naḳl-kerde-i ba'żı 'ulemādır.

Pes bu mefhūm-ı şerāfet-mevsūmdan 'ulüvv-i rütbe-i ḫaşyet-i Nebeviyye ma'lūm-ı dāniş-[N44a]āmūzān-ı ma'ārif-i seniyye idigi lāzım-ı fā'ide-i ḫaber ṭarīḳıyla cilve-ger ve ṣübūt-ı müdde'ā-yı muḥarrereyi bu eşer-i mu'teber delāleten ve ṣarāḥaten ifāde-güsterdir. Keyfe lā? Ol Serv-i gülşen-gāh-ı ışṭıfānıñ pā-ber-cāy-ı zemīn-i 'ibādet olmaḳda şebāt-ı ḳadem-i sa'ādet-tev'emleri intifāḫ mertebesine resīde idigi Cenāb-ı Muġīre'den menḳūl-i güzīdedir.[5] Ḥattā mażmūn-ı rivāyet-i menḳūle taḥrīme-bend-i

1 Ebû Zerr Cündeb b. Cünâde el-Gıfârî'nin *-radıyallâhu anh-* dördüncü veya beşinci Müslüman olduğu rivayet edilmektedir. Müslüman olduktan sonra Fahr-i Âlem Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* emriyle kabilesine geri döndü ve oradaki gayretleri sayesinde Gıfâr kabilesinin yarısı Müslüman oldu. Bu büyük sahâbî 32/653'te vefat etti. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 311.

2 inbā ve rivāyet-i Ebī Ẕerr-i feżā'il-maḳarr üzre: inbā buyurduḳlarından mā-'adā N

3 oldıġın iẕ'ān, belki nisvān ile temettu'dan: idiginden ġayr nisvān ile temettu'dan N

4 Tirmizî, "Zühd", 9, nr. 2312; İbn Mâce, "Zühd", 19, nr. 4190.

5 Müslim, "Kıyâmet", 79, nr. 2819.

ṣalāt-ı nāfile olduḳlarında daḫi ṣūret-nümā-yı āyīne-i bürūz idigi ḫaber-i ṣıḥḥat-endūzdur. İmdi bālā-yı şān-ı efḍaliyyet-nişānları libās-ı maġfiret-i mā-teḳaddem ve mā-teʾaḫḫar ile pür-zīver iken ol Şefīʿ-i refīʿden ṣanīʿ-i menīʿ-i meẕkūruñ īḳāʿ-ı şerāfet-iltimāʿına sebeb-i berāt-ı ʿubūdiyyetleriniñ ʿunvān-ı ʿabd-i şekūr ile muʿanven olması eḥabb idigiyle istinbā-kārāna inbādan maḳṣad-ı esnā beyān-ı ṭarīḳ-i edeb idigi iḫbār-kerde-i Cenāb-ı Muġīre-i feżāʾil-perver idigi gibi,[1] iḫbār-ı Ebū Hüreyre-i şerāfet-pīrā[2] ve rivāyet-i Ebū Seleme-i[3] pākīze-edā ile daḫi taḥaḳḳuḳ-peymādır. Keyfe lā? Ol Serv-i gülşen-gāh-ı hidāyetden[4] dergāh-ı Rabbü'l-ʿİzzetʾe dāʾimā ʿarż-ı ʿubūdiyyet bīrūn ez-rātibe-i ṭāḳat-i beşeriyye cilve-ger idigi rivāyet-kerde-i Ṣıddīḳa-i şerāfet-perverdir.[5] Ḥattā iʿmāl-i aʿmāl-i ṣıyām u ḳıyāma kemāl-i iḳdāmlarından ıṭṭılāʿ-ı ifṭār u imsākleri cilve-nāk olmaḳ verā-yı perde-i ḫafāda idigi gibi, ḳavmelerinden nevmeye mecī-i nevbete zamān mutaṣavver olmayacak mertebede idigi daḫi inbā-yı Ṣıddīḳa-i Kübrā ve inhā-yı İbn-i ʿAbbās-ı feżāʾil-ārā ile müṣbet idiginden mā-ʿadā, Enes-i saʿādet-resden ve Ümmü Seleme'den daḫi menḳūl-i maḳbūldür.[6] Ġıbbe-ẕā ʿAvf bin Mālik'den[7] merviyy-i ṣıḥḥat-muḥtevīdir ki ol İmām-ı miḥrāb-ı Enbiyā baʿdeʾl-istiyāk veʾt-tevaḍḍī taḥrīme-bend-i ṣalāt-ı nāfile olduḳda rāvī-i şerāfet-mültevī daḫi iḳtidā-sāz-ı muḳtedā-yı ṣūrī ve maʿnevī olup levḥa-i rekʿat-ı ūlāya Sūre-i Baḳaraʾdan taʿlīḳ-kerde-i enāmil-i ḳırāʾat ve ṣaḥīfe-i rekʿat-ı ṯāniye Āl-i ʿİmrān'ı tilāvet ile pür-zīnet ḳılınup her-āyet-i raḥmetiñ inşırāmı recā-mendī-i maẕhariyyet ile miskiyyüʾl-ḫitām ve her āyet-i vaʿīdiñ müntehāsında niyāz-mend-i infiṣām olduḳlarından mā-ʿadā sücūd u rükūʿa vülūʿları daḫi ḳıyām-ı saʿādet-encāmları miḳdārı bāhirüʾṣ-süṭūʿ olup

1 Buhârî, "Teheccüd", 6, nr. 1130; "Tefsîr", 48/2, nr. 4836; Müslim, "Münâfikīn", 81, nr. 2819.

2 Ebû Hüreyre'nin *-radıyallâhu anh-* rivayeti için bkz. İbn Mâce, "İkāme", 200, nr. 1420; İbn Huzeyme, *es-Sahîh*, II/201, nr. 1184.

3 Ebû Seleme Abdullâh b. Abdilesed el-Kureşî *-radıyallâhu anh-*, Peygamber Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* sütkardeşi ve halası Abdülmuttalib kızı Berre'nin oğlu olup ilk Müslümanlardandır. 4/626'da vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 312.

4 Serv-i gülşen-gāh-ı hidāyetden: Kār-pīrā-yı hidāyetden N

5 Buhârî, "Tefsîr", 48/2, nr. 4837.

6 Abdullâh b. Abbâs ve Enes b. Mâlik'in *-radıyallâhu anhumâ-* rivayeti için bkz. Buhârî, "Savm", 53, nr. 1971-1972; Müslim, "Sıyâm", 178, 180, nr. 1157, 1158. Ümmü Seleme'nin *-radıyallâhu anhâ-* rivayeti için bkz. Tirmizî, "Savm", 37, nr. 736; Ebû Dâvûd, "Savm", 12, nr. 2336; Nesâî, "Sıyâm", 70, nr. 2348-2349.

7 Avf b. Mâlik el-Eşcaʿî *-radıyallâhu anh-*, hicretin 6. yılında Müslüman olup Hayber ve daha sonraki savaşlara katılarak kahramanlığı ile tanınmış, 73/692'de vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 314.

her rüknde [1](سُبْحَانَ ذِي الْمَلَكُوتِ وَالْجَبَرُوتِ وَالْعَظَمَةِ) **[41a]** maḳāl-i zībendesin ityān ile itmām-ı erkān buyurduḳların iʿlām etdikleri gibi,[2] Cenāb-ı Ḥuẕeyfe-i sütūde-ḫaṣlet daḫi minvāl-i meşrūḥı ifhām ve Āl-i ʿİmrān'a Sūre-i Nisā ve Mā'ide-i ġarrā inżimāmın daḫi inhā ve mā-beyne's-secdeteyn ḳuʿūd-ı saʿādet-ālūdları ḳıyām-ı ʿubūdiyyet-irtisāmları miḳdārı idigin inbā etmişdir.[3] Keyfe lā? Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i Kübrā ol Zīver-ārā-yı maḳām-ı ışṭıfā ʿaleyhi şerāyifü't-teḥāyānıñ āyet-i vāḥide ile itmām-ı ḳıyām-ı leyl buyurduḳların daḫi rivāyet[4] ve şurrāḥ-ı zībende-efsāḥdan baʿżı feżā'il-pīrā **[N44b]** ol Şefīḳ-i ümmetiñ iltizām-kerdeleri olan āyet-i ġarrā-i ﴿إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ﴾[5] fermūde-i dil-ārāsı idigin zīver-i ṣaḥīfe-i imlā etmişdir.

Vāḳıʿā gülzār-ı ṣalāt-ı iḫlāṣ-simātda ol Serv-i ṣābit-ḳadem-i bostān-ı nübüvvetiñ ḳıyāmı hengāmında cevf-i hidāyet-ṭavf-ı reʾfet-maṣīrlerinden ġaleyān-ı ḳıdr-āsā ezīr-i riḳḳat-peẕīr gūş-güẕār idigi rivāyet-i ʿālem-gīri gūş-māl-sāz-ı mesāmiʿ-i yād-dāştān-ı maʿnā-yı ʿubūdiyyetdir.[6] Binā'en-ʿaleyh aḥzān-ı mütevāṣıla ve fikret-i ġayr-ı mütefāṣıla ile ol Resūl-i Kerīmü's-sülāle bī-rāḥat idigi naḳl-kerde-i İbn-i Ebī Hāle'dir. Felā-cerem ṭavr-ı menīʿu'l-ġavr-ı ʿubūdiyyeti irā'et-sāz-ı āgāh-dilān-ı ümmeti olmaġ-içün her-rūz-ı fīrūzda ṣad-bār[7] yāḫud heftād-bār sübḥa-şümār-ı istiġfār idikleri mażmūn-ı ḥadīṣ-i ṣıḥḥat-medārdır.[8] Ḥattā sünen-i ebhe's-sünen-i Cenāb-ı Risālet-efkenden Ḥażret-i ʿAlī-i feżā'il-me'ābın su'āline ol Keşşāf-ı rumūz-ı hüdā bu vechile icābet-pīrā olmuşdur: "Reʾsü'l-māl, maʿrifet-i Ḫudā-yı Müteʿāl ve ʿaḳl-ı zerrīn, aṣl-ı Dīn-i Mübīn olup esās-ı beyt-i ʿubūdiyyet, ḫulūṣ-ı ṭaviyyet ve mürekkeb-i müheẕẕeb, iştiyāk-ı raḥmet-i Rabb idigin baʿdeʾl-inbā; enīs-i ʿişmet-penāh, ẕikrullāh ve kenz-i lā-yefnā-yı bī-tebeddül, vüṣūḳ u tevekkül ve refīḳ-i şefīḳ, ḥüzn-i ḳalb-i raḳīḳdir." deyüp silāḥ-ı saʿādet-irtiyāḥ, ʿilm-i cemīl ve ridā-yı behcet-iḳtidā, ṣabr-ı cezīl ve maġnem-i zībende-dem, rıżā-yı

1 "Kudreti sonsuz olan, uçsuz bucaksız mülk ve azamet sahibi bulunan Allah'ı her türlü noksandan tenzih ederim."
2 Müslim, "Müsâfirîn", 203, nr. 772; Ebû Dâvûd, "Salât", 146, 147, nr. 874.
3 Ebû Dâvûd, "Salât", 146, 147, nr. 874; Nesâî, "Tatbîk", 25, 74, 86, nr. 1070, 1134, 1146.
4 Tirmizî, "Salât", 330, nr. 448.
5 **"Eğer onlara azap edersen, şüphe yok ki onlar senin kullarındır.** Eğer onları bağışlarsan, yine şüphe yok ki sen mutlak güç sahibisin, hüküm ve hikmet sahibisin." Mâ'ide, 5/118.
6 Ebû Dâvûd, "Salât", 156, 157, nr. 904; Nesâî, "Sehv", 18, nr. 1215; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/25, 26.
7 Müslim, "Zikr", 42, nr. 2702; Ebû Dâvûd, "Vitr", 26, nr. 1515; İbn Mâce, "Edeb", 57, nr. 3815.
8 Tirmizî, "Tefsîr", 47/1, nr. 3259.

Rabb-i Erḥam ve mefḫar-i pākīze-güher, iẓhār-ı ʿacz-i muʿteber ve kār-ı ʿubūdiyyet-şiʿār, zühd-i ḫuceste-eṭvār ve ḳuvvet-āver-i ḳalb-i muḫāleṣet-āyīn, taḥṣīl-i ʿilm-i yaḳīn ve şefīʿ-i menīʿ, ṣıdḳ-ı refīʿ ve ehemm-i maṭlab, tāʿat-i Rabb ve ḫulḳ-ı zībende-nihād, cihād ve ḳurre-i ʿayn-ı aʿmāl, iḳāmet-i ṣalāt-ı zībende-cemāl idigiyle ḫatm-i kelām-ı ḥikmet-encām buyurulmuşdur. Ḥattā ḥadīṣ-i āḫarda şemere-i şecere-i fu'ād, ẕikr-i Rabbü'l-ʿibād ve medār-ı fikretleri, aḥvāl-i ümmetleri ve iştiyāk-ı bāl-i hidāyet-vifāḳları, liḳā-yı Ḫallāḳ'ları idiginiñ daḫi vürūdı menḳūl-i bihbüddur.

Ṣallallāhu ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Sādis ve 'İşrīn

Refāḳat-i tevfīḳ-i İlāhī ile resīdegān-ı ser-menzil-i ʿilm ü dirāyetiñ maʿlūmıdır ki, ravża-i ẕātü'l-bahā-yı nübüvvet ve gülzār-ı hidāyet-diṣār-ı risāletde bā-feyżān-ı ʿayn-ı ʿināyet-i ezeliyye behcet-i ḫilḳat-i behiyye ile serv-āsā ḳāmet-keşīde ve bālā-resīdelikle maʿālī-resā olan ẕevāt-ı Enbiyā-yı mekārim-simātıñ aġṣān-ı evṣāf-ı behcet-ittiṣāflarından ser-zede-i şāḫ-ı viṣāḥu'ṣ-ṣadr-ı memdūḥiyyet olan berg ü bār-ı ḥüsn-i ṣūret ve behcet-i sīret ve şeref-i neseb ve kemāl-i ḥaseb ve sā'ir aḫlāḳ-ı meḥāsin-vifāḳ tābiṣ-i ʿālem-ārāyiṣ-i ḫūrşīd-i **[41b]** irāde-i ezeliyye ile 'ale'l-vechi'l-ekmel mükemmel olmaġın fuṣūl-i zībende-uṣūl-i sābıḳadan çīde-kerde-i dest-i ışṭıfāde olan aḥvālde ol zümre-i ʿaliyyetü'l-evṣāf seviyyetü'l-ittiṣāfdır. Felā-cerem şu'ūn-ı şeref-maḳrūnları ekmeliyyet-i ẕevāt ve etemmiyyet-i [N45a] ṣıfāt cihetinden büşrā ve şeref-i maʿālī-pīrā ile bālā-resā ve rütbe-i celīle-i aḳṣa'l-irbleri eşref-i merātib-i ʿaliyye ve derecāt-ı saʿādet-ġāyātları erfaʿ-ı derecāt-ı semiyye idiginden güzīdegān-ı maḫlūḳāt idiklerine ﴿وَلَقَدِ اخْتَرْنَاهُمْ عَلَى عِلْمٍ﴾[1] naṣṣ-ı celīlü'l-ḳaṣṣı delālet-simātdır. Lākin Cenāb-ı Ḫallāḳ-ı ʿamīmü'l-iḥsān ḥavż-ı mevāhib ve ḫaṣā'iṣ-i seniyyeye ḥavż cihetiyle tefāvüt-i evṣāf-ı maʿālī-ittiṣāfların irāde buyurmaġın ﴿تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ﴾[2] fermūde-i mükerremesin zemīn-i şerāfet-ḳarīn-i tenzīle nihā-

1 **"Andolsun, onları, bir bilgi üzerine (dönemlerinde)** âlemlere **üstün kıldık."** Duhân, 44/32.

2 **"O peygamberlerin kimini kiminden üstün kıldık.** Allah içlerinden bir kısmıyla konuşmuş, bir kısmını da derecelerle yükseltmiştir. Meryem oğlu Îsâ'ya açık deliller verdik ve onu Rûhu'l-Kudüs'le destekledik. Allah dileseydi elçilerin ardından gelen insanlar, kendilerine bunca açık delil geldikten sonra birbirine düşüp savaşmazlardı. Lâkin farklı yollara yöneldiler. Bu sebeple kimileri iman etmiş, kimileri de inkâr etmişlerdir. Allah dileseydi aralarında savaşmazlardı, fakat Allah dilediğini yapar." Bakara, 2/253.

de buyurmuşdur. Fe-lihāẕā ḥażerāt-ı Enbiyā ve Mürselīn duḫūl-i cennet ile ser-menzil-i merāma resīdegānıñ evvelidir ki ıżā'et-sāz-ı eṭrāf u cevānib olmaḳda vücūh-ı nūr-pāş-ı ma'ālī-şükūhları bedr-i münīr-āsā żiyā-güster ve ittiḥād-ı ḳulūb-ı tevāḫī-maṣḥūblarından nāşī ke-ḳalbin vāḥidin ittiḥād-perver olup vaḥdet-i ḳalbiyye mūcib-i ittiḥād-ı keşret-i cismiyye olmaġın 'alā-ḫalḳin vāḥidin yek-laḫt ve irtifā'-ı ḳāmet ve behcet-i ṣūretde müteşekkil-i lehce-i ẕātü'l-behce-i Ebi'l-beşer olduḳları ḥālde zīver-baḫş-ı dāru'n-na'īm olmaġla 'ālī-baḫt idikleri mażmūn-ı ḥadīṯ-i şerāfet-maḳrūn ile müṣbetdir.[1]

Felā-cerem 'inde ba'żın mine'ş-şurrāḥ bu ma'nā-yı mūcibü'l-irtiyāḥ lāzım-ı fā'ide-i ḫaber ṭarīḳıyla cilve-gerdir ki, efḍaliyyet-i Resūl-i mufaḍḍal ḥasebiyle ümmet-i şerāfet-tev'emleri daḫi bi'n-nisbe ilā sā'iri'l-ümem evvel-i duḫūl-i dāru'n-na'īm ile mükerremdir. Ḥattā evveliyyet-i duḫūlde evleviyyet-i ḥażerāt-ı Enbiyā ve Mürselīn rūşenā idigi müstebīn iken teḳaddüm ve te'aḫḫur ümem-i sā'ireye nisbet ile cilve-ger-i minaṣṣa-i taḳarrür idigi te'yīd-sāz-ı ma'nā-yı sābıḳu'l-beyāndır. Vāḳı'ā zümre-i 'aliyye-i Enbiyā-i Kirām'ıñ behcet-i ḫilḳatlerine rātibe-ṭırāz-ı delāletdir ki Cenāb-ı Erīke-nişīn-i İsrā, Leyle-i Mi'rāc-ı bāhirü'l-ibtihācda telāḳī-yāb-ı Ḥażret-i Mūsā olduḳlarında ṣūret-i behcet-resāları mu'tedilü'l-cesāme ve mevzūnü'l-ḳāme ve meḥāsin-i şerīfeleri beyne'l-ḳılle ve'l-keşre binā-yı i'tidāle mebnī ve vaṣf-ı ernebe-i ẕātü'l-bahāları aḳnā ve vech-i vecīh-i gendüm-şebīhleri bihbūd ve kemāl-i ṭahāret-i tāmme ile meşhūdları oldıġı gibi[2] cemāl-i behcet-iştimāl-i Ḥażret-i 'Īsā daḫi ḫāl-dār ve ḥamret-i 'ārıż-ı istiḥmām-āver gibi ruḫsār-ı leṭāfet-perverleri tāb-dār ve ḳāmet-i bālā-resāları mutavassıṭ[3] ve bārīk-meyān ve münbasıṭ oldıġı ḥālde manẓūr-ı naẓar-ı hidāyet-güsterleri olup,[4] ḥattā Ẕāt-ı sa'ādet-simātlarına eşbehiyyet ile tavṣīf ve bi'şet-i Lūṭ-ı şerāfet-mebsūṭdan ṣoñra 'alem-efzā-yı nübüvvet olan Enbiyā-yı Kirām 'aleyhimü's-selām beyninde menzileten zirve-i 'ulyāda idiklerin ta'rīf buyurduḳları, rivāyet-kerde-i Ebī Hüreyre-i feżā'il-elīfdir.[5] Keyfe

1 Buhârî, "Bed'ü'l-Halk", 8, nr. 3245-3246; "Enbiyâ", 1, nr. 3326-3327; Müslim, "Cennet", 15-17, nr. 2841. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 322.
2 Buhârî, "Enbiyâ", 24, nr. 3394; Müslim, "Îmân", 278, nr. 168.
3 Buhârî, "Enbiyâ", 24, nr. 3394; Müslim, "Îmân", 278, nr. 168.
4 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/374; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, V/108, nr. 2720.
5 Tirmizî, "Tefsîr", 12/1, nr. 3116.

lā? Enes-i feżā'il-resden bu merviyy-i mü'esses daḫi te'yīd-sāz-ı rivāyet-i sābıḳadır ki, dībāce-ṭırāzān-ı risāle-i **[42a]** bi'ṣetden her nebiyy-i sütūde-ḫaṣlet behcet-i ṣūret ve ḥüsn-i sīretle mümtāz [N45b] ve ṣavt-ı ḥasen ve ḫulḳ-ı müstaḥsen ile ser-efrāz olup ḫuṣūṣan Mefḫar-i 'Ālem ve Seyyid-i veled-i Ādem ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem cenāb-ı efḍaliyyet-efkenleri ḫod vechen ve ṣavten aḥsenleri idigi müberhendir.[1] Ḥattā şurrāḥ-ı ḥadīṣ-i merḳūm ḥüsn-i Cenāb-ı Yūsuf-ı behcet-mevsūm ile ḫāṭır-ı sā'ile ḫuṭūr eden şekl-i işkālden dest-i efḍal-peyvest-i icābet ile bu güne keşf-i ḳınā'-ı vürūd etmişlerdir ki şeb-i 'anberīn-fām-ı Mi'rāc-ı bāhirü'l-ibtihācda Cenāb-ı Aḥsenü'l-Enbiyā 'aleyhi eşrefü't-teḥāyāya meşhūd-ı liḥāẓa-i şühūd olan zümre-i 'aliyyeniñ efrād-ı emcād-ı behcet-ittiḥādların tavṣīf-sāz-ı ta'dād olduḳlarında Ḥażret-i Yūsuf-ı behcet-istīnāsıñ aḥsen-i nās idigin beyānları, Ẕāt-ı sa'ādet-simāt-ı mütekellim ḫāric-i dā'ire-i 'umūm-ı mufaḍḍalun-'aleyhim idigine binā'en ṣudūr-yāb olmaġla ḳā'ide-i meẕkūreye naẓar ile ma'nāyı behcet-intimā-yı aḥseniyyetiñ bi't-tamām medlūl-i muṭābıḳīsi ancaḳ ẕāt-ı behcet-intimā-yı Ḫayru'l-Enām idigi muḳarrerdir. Fe-lihāẕā Ḥażret-i Yūsuf 'aleyhi's-selāmıñ ẕāt-ı meḥāsin-ṣıfātı mālik-i nıṣf-ı niṣāb-ı behcet idigiyle su'āl-i merḳūma cevāb, ḳā'ide-i sābıḳayı teẕekkür ile istiḥsān-kerde-i ba'ż fuḥūl-i feżā'il-intisābdır. Keyfe lā? Dergāh-ı Nübüvvet-penāh-ı efḍaliyyet-destgāhdan berāy-ı da'vet ile'l-İslām meclis-i Hiraḳl'e firistāde buyurılan mübelliġ, nādī-i mürselün-ileyhe bāliġ olup evṣāf-ı Ẕāt-ı müstecmi'-i mekārim-i aḫlāḳdan istinṭāḳ olunduḳda besmele-i istinbāları keyfiyyet-i şerāfet-i neseb-i Resūl-i Münteḫab olup ba'dehū sā'ir āyāt-ı evṣāf-ı behcet-ittiṣāflarınıñ iḫbārın ḫ'āst-kār ve mes'ūl-i ṣadāḳat-şi'ār daḫi ol Le'ālī-i mütelālī-i bī-hemāli yek-ā-yek zīver-i silk-i īrād ḳılmaġla taḥrīż-sāz-ı sülūk-i ṭarīḳ-i sedād oldıġından ḳabūl-i İslām ile nā'il-i merām olmaḳda mezbūrlara lecāc ü 'inād pīş-nihād olmamışlardır.[2]

Felā-cerem ol Güzīde-i Maḫlūḳāt 'aleyhi şerāyifü't-taḥiyyātıñ ve sā'ir ḥażerāt-ı Enbiyā-yı ma'ālī-simātıñ nesīm-i 'anber-şemīm-i evṣāf-ı 'aliyyeleri vezānī-i behcet-müdānī-i memdūḥiyyet ile be-her-dem tervīḥ-sāz-ı ervāḥ-ı 'ālem idigi müsellem ve mecmū'-ı ma'ālī-lümū'-ı müşārun-ileyhimiñ beyne

1 Tirmizî, *eş-Şemâ'ilü'l-Muhammediyye*, s. 261; İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. I, s. 376, 420.

2 Buhârî, "Bed'ü'l-Vahy", 6, nr. 7; "Cihâd", 102, nr. 2941; "Tefsîr", 3/4, nr. 4553; Müslim, "Cihâd", 74, nr. 1773.

ḳavmihim şerāfet-i sülāle ile levḥa-i risāle-i ensāb-ı şerāfet-intisāb idikleri ġayr-ı mübhemdir. Felā-cerem naʿt-ı Cenāb-ı Eyyūb-ı muṣāberet-maṣḥūbda ﴿إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ﴾[1] naṣṣ-ı celīlü'l-ḳaṣṣı tekrīm-me'ābı ve şān-ı maʿālī-ʿunvān-ı Ḥażret-i Yaḥyā'da ﴿خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ﴾[2] fermūde-i mükerremesiyle ﴿أَنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَى﴾[3] āyet-i iʿcāz-simātı zīver-ārā-yı ṣaḥīfe-i nüzūl oldığından ʿulüvv-i şān-ı maʿālī-vuṣūlleri maʿlūm ve ḥażerāt-ı Ādem ve Nūḥ ve İbrāhīm ve Āl-i ʿİmrān ʿaleyhimü'ṣ-ṣalavātu ve'r-rıḍvānıñ ışṭıfā ʿale'l-ʿālemīn ile mevṣūfiyyetlerin rātibe-ṭırāz-ı tebyīn olan āyeteyn-i kerīmeteyn ile yine şān-ı Nūḥ-ı maẕharü'l-fütūḥda ﴿إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا﴾[4] **[N46a]** fermūde-i belāġat-mevfūrından keẕālik ʿulüvv-i merātib-i celīletü'r-revātibleri mefhūmdur. Ḥattā şān-ı maʿālī-nişān-ı Ḥażret-i **[42b]** ʿĪsā-yı saʿādet-resāda ﴿إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ﴾[5] fermūde-i iʿcāz-me'ābıyla ﴿إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ﴾[6] naṣṣ-ı celālet-niṣābı inbā-āver-i tekrīm idigi gibi, bālā-yı rifʿat-resālarına ﴿وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهًا﴾[7] naṣṣ-ı muʿcizü'l-ḳaṣṣı ḫilʿat-i iʿzāz-endūz-ı taʿẓīm-i ʿaẓīmdir. Ve Cenāb-ı Mūsā-yı saʿādet-resānıñ mecrā-yı zülāl-i ḥayā ve mevrid-i ʿayn-ı istiḥyā oldığından nāşī beden-i leṭāfet-efkenleri bürde-i tesettür ile melfūf idiginiñ ḥadīṣ-i ṣıḥḥat-enīs ile şübūtı[8] maʿrūf olup ḥayāʿen rū-nümā olan tesettüri ibtilā-yı baras isnādıyla ḳavminden baʿżı aʿżāsınıñ iẓhār-ı iʿtidāsını mūcib olmaġla ﴿فَبَرَّأَهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا﴾[9] manṭūḳ-ı celālet-mesūḳınca beden-i neẓāfet-efkenleriniñ maʿāyibden naṣṣ-ı muʿcizü'l-ḳaṣṣ ile berī idigin müstevcib olması keẕālik inbāāver-i taʿẓīm-i Kelīm-i rehīnü't-tekrīmdir. Keyfe lā? Furḳān-ı bāhirü'l-le-

1 "Şöyle dedik: "Eline bir demet sap al ve onunla vur, yeminini bozma." **Gerçekten biz Eyyûb'u sabreden bir kimse olarak bulduk. O ne güzel bir kuldu! O, Allah'a çok yönelen bir kimse idi."** Sâd, 38/44.

2 "Ey Yahyâ! **Kitab'a var gücünle sarıl!"** dedik ve ona henüz çocukken hikmeti verdik." Meryem, 19/12.

3 "O (Hz. Zekeriyyâ) mabedde durmuş namaz kılarken melekler ona şöyle seslendiler: "Allah'ın bir kelimesini (Hz. Îsâ'yı) tasdik edici, kavminin efendisi, dünya zevklerinden uzak bir hayat sürecek, hem de salih kullar arasından seçilmiş bir peygamber olarak **Yahyâ'yı Allah sana müjdeliyor."** Âl-i İmrân, 3/39.

4 "Bilesiniz ki Nûh çok şükreden bir kul idi." İsrâ, 17/3.

5 "Melekler demişti ki: "Ey Meryem! **Allah seni kendisinden bir kelime ile müjdeliyor. Adı** Meryem oğlu Îsâ **Mesîh'tir,** dünyada da ahirette de itibarlı ve (Allah'a) yakın kılınanlardandır." Âl-i İmrân, 3/45.

6 "Cevabı çocuk verdi: **"Ben Allah'ın kuluyum; O, bana Kitap verdi** ve beni peygamber yaptı." Meryem, 19/30.

7 "Ey iman edenler! Mûsâ'yı incitenler gibi olmayın. Allah onun, hakkında söylediklerinden uzak, tertemiz biri olduğunu ortaya koymuştu. **Gerçekten o, Allah katında itibarlı idi."** Ahzâb, 33/69. (Bu âyet-i celîle, *el-İstişfâ* metninde Hz. Îsâ *-aleyhisselâm-* hakkında gibi gösterilmiş olduğu hâlde gerçekte Hz. Mûsâ *-aleyhisselâm-* hakkındadır.)

8 Buhârî, "Gusl", 20, nr. 278; "Enbiyâ", 28, nr. 3404; Müslim, "Hayz", 75, nr. 339.

9 "Ey iman edenler! Mûsâ'yı incitenler gibi olmayın. **Allah onun, hakkında söylediklerinden uzak, tertemiz biri olduğunu ortaya koymuştu.** Gerçekten o, Allah katında itibarlı idi." Ahzâb, 33/69.

me'ānda şān-ı teklīm-'unvānları ﴿فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْماً وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾[1] naṣṣ-ı mu'cizü'l-ḳaṣṣınca bālā-resā-yı menzile-i i'tilā olmaġla mihr-i 'ālem-tāb-ı ikrāmları sipihr-i 'ālī-ṭāḳ-ı tekrīmden pertev-pāş-ı incilādır. Ve Cenāb-ı Nūḥ ve [Hūd ve] Ṣāliḥ ve Lūṭ ve Şu'ayb 'aleyhimü'ṣ-ṣalavāt mimmen 'indehū mefātiḥu'l-ġayb ḥażerātınıñ keẕālik i'lā-yı şu'ūn-ı mekārim-meşḥūnlarında ﴿إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ﴾[2] fermūde-i celālet-rehīni cilve-ger-i minaṣṣa-i nüzūl ve lisān-ı Kelīm-i rehīnü't-tekrīmden Ḥażret-i Şu'ayb-ı sa'ādet-nişāba ḥiṭāben ﴿إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ﴾[3] naṣṣ-ı belāġat-mekīni i'zāz-ı ẕāt-ı ser-efrāzlarında i'cāz-müṣūldür. Keyfe lā? Cenāb-ı Ṣadr-nişīn-i i'tilā ya'nī Efḍal-i Enbiyā 'aleyhi ekmelü't-teḥāyāya ḥāme-i taḳdīr-i ezelī menşūr-nüvīs-i emr bi'ṣ-ṣabri'l-celī olduḳda ﴿فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ﴾[4] fermūde-i celīlesin tenzīlle ışṭıbār-ı şīme-i ẕevāt-ı ma'ālī-şi'ār idigi iḫbār buyurulmaġla 'ämmeten zümre-i 'aliyye-i Mürselīn'e, ḫāṣṣaten Cenāb-ı Ḫātemü'n-Nebiyyīn'e min ḳıbeli'r-Rabbi'l-Kerīm tekrīm buyurulmuşdur. Ḥattā fermūde-i merḳūme-i bāhirü't-tebcīliñ ﴿وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ﴾[5] āyet-i belāġat-maşḥūbıyla ﴿كُلًّا هَدَيْنَا﴾[6] ḳavl-i rehīnü'l-i'tināsıyla teẕyīli ﴿أُولٰئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهُدٰيهُمُ اقْتَدِهْ﴾[7] naẓm-ı kerīmiyle tekmīl buyurulmaġın merci'-i żamīr-i cem' olan kirām-ı vācibü'l-ikrāmıñ nu'ūt-ı memdūḥiyyetlerin ibrāz ile ẕāt-ı efḍaliyyet-simāt-ı Resūl-i ser-efrāzıñ cemī'-i celā'il-i ḫaṣā'ilde ol zümre-i 'aliyye-i bāhiretü'l-imtiyāz ile müşāreket-perdāzlıkların eşerü'l-inbā ḫaṣā'iṣ-i maḫṣūṣaya maẓhariyyet ile mümtāz olduḳlarına naṣṣ-ı merḳūm işāreten ve şarāḥaten delālet ile mevsūm idigi ma'lūm-ı erbāb-ı [N46b] dirāyetdir.

---

1 "Sizden korkunca da hemen aranızdan kaçtım. **Sonra Rabbim bana doğru karar vermeyi öğretti ve beni peygamberlerden biri yaptı."** Şu'arâ, 26/21.

2 "Bakınız, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim." Şu'arâ, 107, 125, 143, 162, 178.

3 "O iki kızdan biri, "Babacığım, onu ücretle tut. **Çünkü ücretle istihdam edeceğin en iyi kimse, güçlü ve güvenilir olandır" dedi."** Kasas, 28/26.

4 **"Azim ve kararlılık sahibi peygamberlerin sabrettikleri gibi sen de sabret.** Onlar için de acele etme. Başlarına geleceği vaktiyle söylenen şeyleri gördüklerinde sanki gündüzün kısa bir süresini yaşamış gibi olacaklar. Tebliğ konusu işte budur; hiç günaha sapanlardan başkası helâk edilir mi?" Ahkāf, 46/35.

5 **"Biz ona İshâk ve Ya'kūb'u da armağan ettik;** hepsini de doğru yola ilettik. Daha önce de Nûh'u ve onun soyundan Dâvûd'u, Süleymân'ı, Eyyûb'u, Yûsuf'u, Mûsâ'yı ve Hârûn'u doğru yola iletmiştik. Biz, iyileri böyle ödüllendiririz." En'âm, 6/84.

6 "Biz ona İshâk ve Ya'kūb'u da armağan ettik; **hepsini de doğru yola ilettik**. Daha önce de Nûh'u ve onun soyundan Dâvûd'u, Süleymân'ı, Eyyûb'u, Yûsuf'u, Mûsâ'yı ve Hârûn'u doğru yola iletmiştik. Biz, iyileri böyle ödüllendiririz." En'âm, 6/84.

7 **"İşte o peygamberler, Allah'ın hidayete erdirdiği kimselerdir.** Şu hâlde onların rehberliğine uy. De ki: "Ben, bu görevimden dolayı hiçbir karşılık istemiyorum; bilinsin ki bu, bütün insanlığa bir öğütten ibarettir." En'âm, 6/90.

Binäberīn mecmūʿ-ı meẕkūrīniñ evṣāf-ı hüdā ve ṣalāḥ ve ictibā ve ḥükm ve nübüvvet ile muttaṣıfīn idikleri müstebīn oldığı gibi, Cenāb-ı Ḫātemü'l-Enbiyā ve'l-Mürselīn'iñ daḥi efḍal-terīn-i mecmūʿ-ı min ḥayṯu huve'l-mecmūʿ idikleri taʿayyün-rehīndir. Keyfe lā? Te'yīd-sāz-ı taḥḳīḳ-i sābıḳu'l-inhādır ki şān-ı Cenāb-ı İsḥāḳ-ı maʿālī-mesāḳda ﴿وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ﴾[1] vürūdından mā-ʿadā vaṣf-ı ʿalīm ile tevsīmleriniñ şeref-baḫṣ-ı ṣaḥīfe-i tekrīm oldığı ve şān-ı Mūsā-yı maʿālī-resāda ﴿وَجَاءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ﴾[2] fermūde-i rehīnü't-tekrīmi ve ḥikāyeten **[43a]** ʿani'ẕ-ẕebīḥ ﴿سَتَجِدُنِيٓ إِنْ شَآءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ﴾[3] āyet-i midḥat-taṣrīḥi şān-ı mekārim-ʿunvān-ı Cenāb-ı İsmāʿīl ʿaleyhi's-selāmda ﴿إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ﴾[4] buyuruldığı ve yine şān-ı zībende-ʿunvān-ı Cenāb-ı Mūsā-yı saʿādet-resāda ﴿إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصاً﴾[5] naẓm-ı mübīniniñ vürūdı ve şān-ı sütūde-ʿunvān-ı Cenāb-ı Süleymān-ı nübüvvet-bünyānda ﴿نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ﴾[6] ḳavl-i bihbūdı ve bālā-yı rifʿat-intimā-yı terfīʿ-i şān-ı ḥażerāt-ı İbrāhīm ve İsḥāḳ ve Yaʿḳūb ḳabā-yı girān-bahā-yı vaṣf-ı ﴿أُولِي الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ﴾[7] ile midḥat-maṣḥūb olması ve şān-ı Ḥażret-i Dāvūd-ı bihbūdda ﴿إِنَّهُ أَوَّابٌ﴾[8] maḳāl-i tekrīm-nişābıyla ﴿وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ وَآتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ﴾[9] fermūde-i tekrīm-me'ābınıñ nüzūli ve Cenāb-ı Yūsuf ʿaleyhi's-selāmıñ gencīne-i ﴿إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ﴾[10]'e gencūr ve maẓhar-ı iʿṭā-yı ḥazā'inü'l-arż olmaġla mevrid-i luṭf-ı mevfūr olmaları ve yine vaṣf-ı Cenāb-ı Kelīm-i rehīnü't-tekrīmde ﴿سَتَجِدُنِيٓ إِنْ شَآءَ اللَّهُ صَابِراً﴾[11] naṣṣ-ı iʿcāz-perveriniñ ṣudūrı ve şān-ı Cenāb-ı Şuʿayb'da ﴿سَتَجِدُنِيٓ إِنْ شَآءَ اللَّهُ مِنَ

---

1 "Durumlarından dolayı biraz kaygılandı. "Korkma!" dediler ve **ona derin bilgi sahibi olacak bir oğul müjdesi verdiler."** Zâriyât, 51/28.

2 "(17-18) Onlardan önce Firavun'un kavmini de imtihan ettik ve **onlara, şunu söyleyen değerli bir elçi geldi:** "Allah'ın kulları! Bana istediğimi verin, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim." Duhân, 44/17.

3 "Çocuk, babasıyla beraber iş güç tutacak yaşa gelince babası ona, "Yavrucuğum" dedi, "Rüyamda seni kurban ettiğimi gördüm; düşün bakalım sen bu işe ne diyeceksin?" Dedi ki: "Babacığım! Sana buyurulanı yap; **inşaallah beni sabredenlerden biri olarak bulacaksın."** Sâffât, 37/102.

4 "Bu Kitap'ta İsmâ'îl'i de okuyup an. **O gerçekten sözüne sadıktı;** elçi-peygamberdi." Meryem, 19/54.

5 "Bu Kitap'ta Mûsâ'yı da okuyarak an. **Gerçekten o ihlâslı biriydi;** elçi-peygamberdi." Meryem, 19/51.

6 "Biz Dâvûd'a Süleymân'ı armağan ettik. **O ne iyi kuldu! Yönü hep Allah'a dönüktü."** Sâd, 38/30.

7 **"Güçlü ve basiretli** kullarımız İbrâhîm, İshâk ve Ya'kūb'u da an." Sâd, 38/45.

8 "Sen onların söylediklerine sabret. Güçlü kulumuz Dâvûd'u hatırla! **Yönü hep Allah'a dönüktü."** Sâd, 38/17.

9 "Onun hükümdarlığını güçlendirmiş, kendisine hikmet ve anlaşmazlıkları bitiren konuşma yeteneği vermiştik." Sâd, 38/20.

10 "Yûsuf da, "Beni ülkenin hazinelerine tayin et! **Çünkü ben çok iyi korurum ve bu işi bilirim"** dedi." Yûsuf, 12/55.

11 "Mûsâ, **"İnşallah sen beni sabreder bulacaksın.** Senin sözünden dışarı çıkmam" dedi." Kehf, 18/69.

﴿الصَّالِحِينَ﴾[1] naṣṣ-ı midḥat-āyīniniñ āḫirine degin nüzūl-i behcet-mevfūrı ve şān-ı Cenāb-ı Lūṭ-ı ḥikmet-mebsūṭda ﴿اٰتَيْنَاهُ حُكْماً وَعِلْماً﴾[2] fermūde-i mükerremesiniñ vürūdı ve zümre-i meẕkūrīniñ vaṣf-ı ﴿يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ﴾[3] ile mevṣūfīn olup ﴿وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ﴾[4] maḳāl-i rıżā-iştimāliyle 'ale'd-devām beyne'l-ḫavf ve'r-recā istircā-yı rıżā-yı Rabbü'l-Enām ile 'ubūdiyyet-āyīn idikleriniñ beyān-ı bihbūdını taẕammun-pīrā olan āyāt-ı i'cāz-intimā ile 'ulüvv-i merātib-i 'aliyyeleri tebyīn olundıġından mā-'adā, eḫādīṣ-i şerīfe-i şerāfet-iḳtirān ile daḫi müdde'ā-yı muḥarrere ṣıḥḥat-men'ūt-ı resīde-i rātibe-i şübūtdur.

Ezcümle şān-ı behcet-nişān-ı Cenāb-ı Yūsuf 'aleyhi's-selāmda dürcü'l-le'āl-i ḥikem olan fem-i ferḫunde-dem-i Resūl-i Ekrem'den (إِنَّمَا الْكَرِيمُ ابْنُ الْكَرِيمِ ابْنِ الْكَرِيمِ ابْنِ الكريم: يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ بن اِسْحٰقْ بْنِ إِبْرَاهِيمَ)[5] maḳāl-i dürriyyü'n-niẓāmı gevher-niṣārende-i dāmen-i tavṣīfdir. Keyfe lā? 'Uyūn-ı rūşenāyī-i şu'ūn-ı Enbiyā-yı Kirām perde-pūş-ı menām olduḳda dīde-i dīdār-āgāh-ı ḳalb-i re'fet-penāhları bīdār idigin iḫbār ve ta'rīf ve cāmi'u'l-fażīleteyn-i salṭanat u nübüvvet iken Ḥażret-i Süleymān-ı ma'ālī-bünyānıñ ser-i müfāḫaretleri tāc-ı tevāżu' ve ḫuşū'-ı 'ubūdiyyet-vülū' ile zīver-ḳarīn olmaġın [N47a] ṣavb-ı semāvāta medd-i bāṣıra-i nigāhı istiḥyā'en ḳaṣr buyurduḳları gibi, leẕā'iẕ-i eṭ'ime-i gün-ā-gün ile meẕāḳ-ı nāsı iẕāḳa ve nefs-i nefīslerine ḫubz-ı ṣa'īri ġıdā ittiḫāẕıyla[6] iḫtiyār-ı fāḳa buyurduḳlarından 'unvān-ı menşūr-ı tavṣīfleri vaṣf-ı "Re'īsü'l-'ābidīn" ile muṭarraz ve ṭuġrā-yı ġarrā-yı nübüvvetleri (يـا إبـن مَحَجَّـةِ الزَّاهِدِيـنَ) vaṣfıyla mübezzer olup ẕāt-ı sa'ādet-diṣārları cünūd-ı mücenne-

1 "Baba, "Bana sekiz yıl çalışmana karşılık şu iki kızımdan birini seninle evlendirmek istiyorum. Eğer on yıla tamamlarsan bu da senin bileceğin bir şey; seni zorlamak istemem. **İnşallah benim iyi kimselerden olduğumu göreceksin"** dedi." Kasas, 28/27.

2 "Lût'a da **doğru hüküm yeteneği ve ilim verdik;** onu çirkin şeyler yapan kasaba halkından kurtardık. Gerçekten onlar yoldan çıkmış kötü bir topluluktu." Enbiyâ, 21/74.

3 "Biz onun da duasını kabul ettik ve ona Yahyâ'yı verdik; eşini de bunun için elverişli kıldık. **Onlar, hayır işlerinde koşuşurlar,** umarak ve korkarak bize yalvarırlardı; onlar, bize karşı derin saygı içindeydiler." Enbiyâ, 21/90.

4 "Biz onun da duasını kabul ettik ve ona Yahyâ'yı verdik; eşini de bunun için elverişli kıldık. Onlar, hayır işlerinde koşuşurlar, umarak ve korkarak bize yalvarırlardı; onlar, **bize karşı derin saygı içindeydiler."** Enbiyâ, 21/90.

5 "Kerîm oğlu kerîm oğlu kerîm oğlu kerîm, İbrâhîm oğlu İshâk oğlu Ya'kūb oğlu Yûsuf'tur." Buhârî, "Enbiyâ", 18, 19, nr. 3382, 3390; "Tefsîr", 12/1, nr. 4688; Tirmizî, "Tefsîr", 12/1, nr. 3116.

6 Ahmed b. Hanbel, *ez-Zühd*, Beyrut: 1999, s. 115.

7 "Ey zâhidlerin kendisini örnek aldığı zatın oğlu!"

de-i ins ü cin ile eşheb-süvār-ı bād-ı āteşīn-reftār oldığı ḥālde hevā-ḫˇāh-ı istincād ve ʿarż-ı ḥācet ü istimdād eden bir pīre-zen-i nā-tüvānı isʿāf-ı merāmıyla şād-kām buyurmaġ-içün ʿinān-keş ü tevaḳḳuf-künān, ḥācet-i ʿacūze-i ʿācize-i mezbūreyi ḳażā ile mürüvvet-irtiżā idiklerin **[43b]** iʿlān buyurduḳları gibi, Ḥażret-i Yūsuf-ı kerem-meʾlūfuñ daḫi mefātīḥ-i ḫazāʾin-i arażīn süpürde-i keff-i vekkāf-ı semāḥat-rehīnleri iken sedd-i şülme-i mücāʿāta ʿadem-i mübāderetleriniñ sırrından istikşāf-cūyāna hirās-ı nisyān-ı aḥvāl-i cīʿān ile şebʿān olmaḳdan girīzān idiklerin beyān buyurduḳları ve Cenāb-ı Dāvūd ʿaleyhi ṣalavātuʾl-Meliki’l-Vedūdʾuñ fermān-fermā-yı tesrīc-i dābbe olduḳları eşnāda bedʾ-i ḳırāʾat-i Zebūr buyurup ḳable itmām-ı tesrīc-i şıḳal-i ḳırāʾat taḫfīf-kerde-i yed-i ḳudret olmaġın teyessür-i ḫatm ile istisʿādları ve beytüʾl-mālden keff-i yed[1] ve berāy-ı ḥuṣūl-i ġınā-yı ṭabʿ-ı emced recā-mend-i reʾfet-i Rabbüʾl-ʿİzzet olmalarıyla maẓhar-ı luṭf-ı telyīn-i ḥadīd olduḳlarından dest-ber-āverde-i ṣanīʿ-i iʿcāz-rehīnleri olan ḥadīd-i cāvīd keʾş-şemʿi veʾl-ʿacīn mülāyemet-ḳarīn olup maṣnūʿları olan durūʿuñ ḳıymetiyle iktisāb mā-bihiʾl-istiḥbābları[2] idigi naṣṣ-ı Ḳurʾān-ı bāhirüʾl-lemeʿān ile rātibe-ṭırāz-ı şübūt oldığından[3] mā-ʿadā ilā nıṣfiʾl-leyle rāḳıd ve şülüş-i nıṣf-ı şānīde żamīr-i taʿabbüd-peẕīrleri sūy-ı dil-cūy-ı nevāfile ʿāʾid ve südüs-i leylde yine nevme meyl ile ʿubūdiyyet-menʿūt olduḳları gibi eyyām-ı saʿādet-encāmlarınıñ birin iftār ve dīgerin ṣavma taḫṣīṣ buyurduḳlarından ʿamel-i bihbūdları (أَحَبُّ الصَّلَاةِ إِلَى اللَّهِ صَلَاةُ دَاوُدَ وَأَحَبُّ الصِّيَامِ إِلَى اللَّهِ صِيَامُ دَاوُدَ)[4] ḥadīş-i beşāret-ālūdınıñ vürūdına mevrid-i mevdūd olup tevāżuʿan lillāhiʾr-Raʾūf melbūsları ṣūf ve iftirāş-ı firāş-ı şaʿrı şiʿār ve maḫlūten biʾl-milḥ veʾr-remād ekl-i ḫubz-ı şaʿīri iʿtiyād buyurmuşlar iken berāy-ı teskīn-i tāb meşrūbları olan āb, miṣāl-i dürr-i nā-yāb dümūʿ-ı ḥaşyet-lümūʿlarıyla āmīziş-yāb olaraḳ meşrūbları idigi ve baʿdeʾt-tevbet-i ʿan-ḳaṣdiʾl-ḫatīʾe müddet-i ʿömr-i ʿibādet-ġamrları īḳād-ı şemʿa-i āh ve isāle-i sirişk-i cān-gāh ile güzerān oldığından tebessüm-künānlıkları manẓūr-ı nigeh-sencān olmayup kemāl-i istiḥyāları ṣavb-ı āsumāna medd-i nigāhlarına perde ve tevārüd-i ḳaṭarāt-ı çekīdeden ṣafḥa-i ʿubūdiyyet-rehīn-i ruḫsār-ı nāzik-terīnlerinde şikāflar bedīde iken keyfiyyet-i aʿmāl-i

1 Buhârî, “Enbiyâ”, 37, nr. 3417; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/314.

2 mülāyemet-ḳarīn olup maṣnūʿları olan durūʿuñ ḳıymetiyle iktisāb mā-bihiʾl-istiḥbābları: ─ N

3 Sebe’, 34/10-11.

4 “Cenâb-ı Hakk’ın en sevdiği namaz, Dâvûd’un namazıdır. Cenâb-ı Hakk’ın en sevdiği oruç da Dâvûd’un orucudur.” Buhârî, “Teheccüd”, 7, nr. 1131; Müslim, “Sıyâm”, 189-190, nr. 1159.

meḥāsin-iştimālleri efvāh-ı muʿāṣırīninden gūş-güẕārları olmaġ-içün tebdīl-i câme buyurup saʿādet-[N47b]ḫānelerinden ḫurūc etdiklerinde istimāʿ-ı ṣenāyı ṣanīʿ-i menīʿleri zirve-i tevāżuʿa bāʿiṯ-i vülūcları idigi gibi, niçe mesāʿī-i meşkūre ile ādāb-ı zümre-i mebrūreyi iṣ'ār eyleyen āṯār-ı şerāfet-şiʿār taʿlīmen li-ṭavri'l-edebi'l-müheẕẕeb dergāh-ı re'fet-penāh-ı Resūl-i Münteḫab'dan sāmiʿa-zīb-i erbāb-ı edebdir. Vāḳıʿā Ḥażret-i ʿĪsā-yı maʿālī-resāya berāy-ı rāḥat eṣnā-yı seyāḥatde istiṣḥāb-ı merkeb emr-i müheẕẕeb idigin terġīb-sencāna (أَنَا أَكْرَمُ عَلَى اللهِ تَعَالَى مِنْ أَنْ يَشْغَلَنِي بِحِمَارٍ)[1] cevāb-ı bā-ṣavābıñ ibāneleri ve terk-i ʿalāḳa ile iḫtiyār-ı fāḳaları bīrūn ez-ṭāḳa cilve-ger olmaġın melbūsları be-cāy-ı ḳabā ṣūf u ʿabā ve me'kūlleri bedel-i nān u ʿacīn evrāḳ-ı eşcār ve nebātāt-ı zemīn idigi ʿibret-rehīndir. Fe-lihāẕā dār-ı sipenc-i penc-rūzda ittiḫāẕ-ı meskenden ʿinān-pīç olmaġın fenā-serāy-ı dünyāda menzil tedārikine raġbetleri hīç olup her nerede ḫ̆āb-ı hūş-rübā dāmen-gīr-i ḥavāss u ḳuvā olsa ol maḥalde beytūtetleri rū-nümā[2] **[44a]** ve eḥabb-ı esmā ve künā ẕāt-ı melekiyyü'l-melekātlarına lafẓ-ı "Yā Miskīn" ile nidā idigi ʿibret-āver-i ehl-i dünyādır. Ve keẕālik Ḥażret-i Mūsā-yı saʿādet-resānıñ daḫi tecellī-yāb-ı riyāżet olduḳlarından edā-yı ḫıdmet-i ʿubūdiyyetde ʿasā-vār kemāl-i istiḳāmetleri bedīdār olmaġın teblīġ-i risāletde ṣāḥib-i yed-i beyżā idikleri rūşenādır. Ḥattā mā-i Medyen mevrid-i ḳadem-i şerāfet-efkenleri olduḳda mir'āt-ı cevf-i hidāyet-ṭavflarınıñ kemāl-i ṣafvet-i hüzālinden ʿaks-i huẕret-i buḳūl-i me'kūle meşhūd-ı liḥāẓa-i nigeh-sencān idigi iʿtibāra şāyāndır.[3] Felā-cerem ʿarż-ı ibtihāl ile'l-Meliki'l-Müteʿāl zümre-i ʿaliyye-i Enbiyā-yı Kirām ʿaleyhimü's-selāma eḥabb-ı aʿmāl idigi ʿulüvv-i şānlarına bürhān-ı bāhirü'l-lemeʿāndır. Bināberīn ḳable ẓuhūri'l-İslām ārāyiş-i ṣuḥuf-ı biʿṣet olan kirāmdan bir ẕāt-ı ekmeliñ ibtilā-yı fāḳa ve ḳummel ile ḳarīn-i teʿab olmaḳ nezd-i muṣāberet-mendinde eḥabb idigi maẓmūn-ı ḥadīṯ-i şerāfet-ārā ile ṣübūt-pīrā[4] ve Cenāb-ı ʿĪsā-yı maʿālī-resānıñ īḥāṣ-sāz-ı ḫāṭır-ı tevḥīd-me'āṣiri olan ḥayvān-ı bed-ṭıynete dūçār ve sālimen ẕehābını ḳā'il olmaġla [5]﴿إِدْفَعْ بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ﴾ naṣṣ-ı iʿcāz-efkeniyle ḥāmil olduḳlarınıñ sebebinden istinbā-kārāna mecrā-yı

1 "Bir eşekle uğraşıp da kendisini ihmal etmeme Rabbim izin vermez." İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk*, c. XLVII, s. 418.

2 İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk*, c. XXIV, s. 47.

3 Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, c. XXIV, s. 19; İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk*, c. LXII, s. 33.

4 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/94; Hâkim, *el-Müstedrek*, I/99, nr. 119.

5 **"Sen** kötülüğü **en güzel bir tutumla sav.** Onların yakıştırdıkları şeyleri biz çok iyi biliyoruz." Mü'minûn, 23/96.

āb-ı ḥayāt olan lisān-ı ḥaḳḳāniyyet-cereyānlarından ḫāṣāk-güẕārī-i ḳavl-i sü' muḫill-i kerem-ṭab'-ı nīk-ḫūları idigin inbāları inhā-kerde-i ehl-i siyer-i şerāfet-peymādır. Ve keẕālik Ḥażret-i Yaḥyā-yı ma'ālī-maḥyānıñ daḫi ġazāl-i çerāgāh-ı tevāżu'-ı bī-hemāl olmaġ-içün tenāvül-i nebātātda me'nūs-ṭavr-ı vuḥūş-ı bevādī vü cibāl oldığından mā-'adā mecma'-ı nāsdan rū-gerdān ve hemvāre cereyān-ı seylāb-ı dümū'dan 'izār-ı nūrāniyyet-medārlarında cedāvil-i 'adīde bedīde idigi rivāyet-kerde-i Mücāhid-i feżā'il-mu'āhiddir.[1] Ve keẕālik Cenāb-ı Kelīm-i pür-tekrīmiñ teşekküren li-ni'meti't-teklīm sāye-nişīn-i 'arīş ve ḥacer-i menḳūrdan [N48a] müheyyā-kerde olan ḳaṣ'a-i me'kel mā-bihi'l-'ayşleri olup irāde-sāz-ı nūş-i āb-ı ṭahūr olduḳlarında tevāżu'an lillāhi'l-Ġayūr mürā'āt-ı ṭavr-ı ẕāti'l-ḳavāyimi'l-erba' buyurduḳları Vehb bin Münebbih'den menḳūl-i ṣıḥḥat-meşmūldür.[2]

İmdi gürūh-ı enbūh-ı müşārun-ileyhim ṣalavātullāhi 'aleyhimiñ le'ālī-i evṣāf-ı feżā'il-ittiṣāflarıyla gencīne-i kütüb-i mu'tebere-i eḥādīṯ-i Ḫayru'l-Berere meşḥūne ve bu faṣl-ı şerāfet-vaṣlda maḫzūne olan derārī-i aḫbār-ı şerāfet-medār celālet-i şu'ūn-ı rif'at-meşḥūnların berāy-ı iş'ār nümūne olup sevād-ı ḫāme-i ba'żı cehele ile beyāż-ı elvāḥ-ı tevārīḫ ü siyer-i menḳūle iġbirār-peẕīr oldığı gibi ṣaḥāyif-i leṭāyif-i ḫavāṭır-ı iḫlāṣ-me'āṣir me'vā-yı imlā-yı isnād-ı mā-lem-yekun olmaġ-içün aḫbār-ı ṣaḥīḥatü'ṣ-ṣudūrı zībefzā-yı suṭūr ḳılmaḳda bu mertebe ile iktifā, ḫavfen mine't-taṭvīl muḫtār-ı ṣāḥib-i ***Şifā*** idigi bī-ḳāl ü ḳīldir.

Ṣallallāhu 'alā Nebiyyinā ve 'alā İḫvānihi'l-mükerremīne ecma'īn.

Faṣl-ı Sābi' ve 'İşrīn

Ol Fātiḥa-i ṣuver-i ḫilḳat ve Ḫātime-i süver-i bi'ṣet 'aleyhi şerāyi-fü'ṣ-ṣalāt ve't-taḥiyyeniñ īṣār-ı me'āṣir-i güzīde ve beyān-ı aḫlāḳ-ı ḥamīdelerinde **[44b]** fuṣūl-i i'cāz-mevṣūl-i tafṣīli müştemil ve ebvāb-ı şerāfet-niṣāb-ı tertīli müstekmil bir kitāb-ı müsteṭāb te'līfine beẕl-endāzān-ı cehd-i münīf ne mertebe ṣarf-ı maḳdūr ve sa'y-i nā-maḥṣūr etse daḫi yine inbā-yı kemālāt-ı sencīdelerini tertīb, imlā-yı ḥaṣā'il-i güzīdelerini tehẕīb bīrūn-ı rātibe-i ṭāḳat-i beşeriyye ve ḫāric-i ḥayṭa-i miknet-i beriyye idigin ba'de'l-

1 Abdullâh b. el-Mübârek, *ez-Zühd*, s. 471, nr. 177.

2 Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, Beyrut: 1986, c. I, s. 256; İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk*, c. LXI, s. 175.

imʿān, taḥḳīḳ-i mesā'il-i feżā'il-i celîle ve taḥrīr-i mebāḥiṯ-i mekārim-i cezîle ʿacz-āver-i zebān-ı muʿciz-beyān-ı fuḥūl idigin iẕʿān eyler.

Ġāyetü'l-emr ol ümniyye-i behiyyeye berāy-ı şeref-yāftegī-i vuṣūl ḥasbe'l-ḳudre ityān-ı miḳdār-ı ẕerre ile īrād-ı ebvāb u fuṣūle dest-küşāyī-i tenmīḳ ve iḫtivā-sāz-ı kütüb-i muʿtebere olan eḥādīṯ-i ṣıḥḥaḥ-ı ẕātü'l-irtiyāḥı ityān ü taḥḳīḳde īrād-ı eḳall ile nümūne-nümā-yı küll olmaġa beẕl-i cehd-i ḥaḳīḳ olmaġın inbā-yı Süfyān bin Vekīʿ ile Cenāb-ı İmām Ḥasan bin ʿAlī raḍıye ʿanhume'r-Rabbü'l-Velī'den lümūʿ-ı rivāyeti müncelī olan ḥadīṯ-i nefîs-i ṣıḥḥat-enīs emvāc-ı efvāc-ı evṣāf ü şemā'il-i şerîfe-i Nebeviyye'niñ ekṯerin iḫtivā ile ḳulzüm-i bī-kaʿr u bün gibi vüsʿat-ḳarīn ve nevāl-i bereket-iştimāli menāfiʿ-rehīn olmaġın ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-niṣāb ol eṯer-i muʿteberi ḫātime-i fuṣūl-i şerāfet-mevṣūl ḳılmaḳda ʿale't-taḥḳīḳ maẓhar-ı tevfīḳdir.

Pes zīver-baḫş-ı mütün-i kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-niṣāb ile cenāb-ı esʿadü's-süʿedā İmām Ḥasan bin ʿAliyyü'l-Murtażā'dan merviyy-i ṣıḥḥat-muḥtevîdir ki, vaṣṣāf-ı evṣāf-ı sīmā-i Cenāb-ı Risālet-intimā yaʿnī ḫāl-i rāvī-i şerîfü's-sülāle Hind ibn-i Ebī Hāle'den düstūru'l-ʿamel olmaḳ ḫˇāhişiyle ṭaleb-kār-ı teẕkār-ı şemā'il-i şerîfe-i Nebeviyye **[N48b]** ve recā-mend-i tibyān-ı ḥilye-i celiyye-i Muṣṭafaviyye olmaġın rāvī-i şerāfet-muḥtevîye ol bülbül-i gülşen-serāy-ı naʿt-ı şerîf bu vechile naġme-pīrā-yı tavṣîfdir ki, Ṭırāz-ı ḫilḳat-i mecmūʿ-ı maḫlūḳāt ʿaleyhi şerāyifü'ṣ-ṣalavātıñ ʿiẓam-ı ḳadr ve celālet-i şānları zīver-efzā-yı aʿle'l-merātib-i ʿaliyye ve naẓar-ı nigeh-sencān-ı uli'l-iẕʿānda mehābet ü vaḳārları resīde-i ser-menzil-i rütbe-i seniyye idiginden vaṣf-ı faḫm u mufaḫḫam, ẕāt-ı maʿālī-simātlarına naʿt-ı ḫoş-dem ḳılındıġı müsellem olup vech-i vecîh-i tābendeleri hemvāre lemʿa-baḫşendelikde zībende olmaġın tābiş-i vaṣf-ı [1](يَتَلأْلأُ وَجْهُهُ تَلأْلُؤَ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ) maẓmūn-ı mā-bihi'l-faḫrı pertev-endāz-ı zemīn-i tavṣîfleridir. Ḫattā serv-i çemen-ṣuffe-i iʿtidāl olan bālā-yı rifʿat-intimāları fevḳa mā-yeteṣavver muʿtedil ve maṭbūʿ olmaġla [2](أَطْوَلَ مِنَ الْمَرْبُوعِ) ḳāmet-i ittiṣāflarına münāsib-i câme-i taʿrīf idigi gibi, endām-ı tāmm-ı behcet-ittisāmlarına kāle-i (أقصر مِنَ الْمُشَذَّب)[3] zībende-ḳabā-yı tavṣîf-i müheẕẕebdir. Felā-cerem nişāne-i

1 "Yüzü ayın on dördü gibi parlardı."
2 "Uzuna yakın orta boyluydu."
3 "Çok uzundan daha kısa idi."

sübḥa-i hidāyet olan ser-i risālet-efserleri tāc-ı [1](عَظِيمَ الْهَامَةِ) ile mütevvec ve ḫīre-sāz-ı şu'ā'-ı bāṣıra-i ḥūrā olan kākül-i 'anber-būları beyne'ṣ-ṣarāfeti ve'l-cu'ūde i'tidāl-nümūdelikde sünbül-i gülşen-gāh-ı ferec olmaġın ṭār-ı belāġat-şi'ār-ı vaṣf-ı [2](رَجِلَ الشَّعَرِ) mū-şikāfān-ı fenn-i siyer-i şerīfeleriniñ silkü'l-le'āl-i āṣār-ı münīfeleri olup perçem-i müşgīn-i nükhet-āgīnleri daḫi vezānī-i nesīm-i 'anber-şemīm-i irsāl ile mürsel ve illā sevād-ı çeşm-i Kerrūbiyān'a manẓar olan ḫalḳa-i dīde-i enver gibi mübeccel olmaġın şāne-i zebān-ı vaṣṣāfan [3](إِنِ انْفَرَقَتْ عَقِيقَتُهُ فَرَقَ وَإِلَّا فَلَا) **[45a]** vaṣf-ı leṭāfet-intimāsıyla muṭarrā-sāz-ı sünbül-zār-ı beyāndır. Ma'a-hāẕā miḳdār-ı mūy-ı dil-cūy-ı 'anberīn-būyları ḫīn-i irsālde hāle-miṣāl āġūş-gīr-i eṭrāf-ı bedr-i cemālleri olacaḳ mertebe bisyār idigin [4](يجاوز شَعْرُهُ شَحْمَةَ أُذُنَيْهِ إذا هو وفره) tavṣīf-i laṭīfiyle iş'ār etmişlerdir.

Ve medār-ı tenvīr-i ebṣār-ı 'ālemiyān olan işrāḳ-ı vech-i vecīh-i tābefşān-ı pür-behcetleri vaṣf-ı [5](أَزْهَرَ اللَّوْنِ) ile pertev-endāz-ı memdūḥiyyet olup pīşānī-i hidāyet-leme'ānları daḫi ber-vech-i i'tidāl-i vüs'at-ḳarīn ve āyet-i cemāllerin nāṭıḳ bir kitāb-ı mübīn olmaġın vaṣf-ı [6](وَاسِعَ الْجَبِينِ) ile ittiṣāfları reybden bāhirü'ṣ-ṣavndır. Ḥattā hilāl-i evc-i şerāfet olan ḳavs-i ebruvān-ı lā-mekān-nişānları bārīk ü dırāz ve ḫüsn-i 'anberīn-tūz-ı ṭāḳat-güẕārı bī-enbāz idiginden vesme-i [7](أَزَجَّ الْحَوَاجِبِ) sāyīde-i dest-i yerā'a-i vaṣf-ı celīlü'r-rivāyetleri ḳılınup ol dü-mıṣra'-ı berceste-i ser-efrāz müfred-i dīvān-ı i'zāz olmaḳda mümtāz olmaġın mānende-i beytü'l-ḳaṣīd-i behcet-efken [8](سَوَابِغَ مِنْ غَيْرِ قَرَنٍ) vaṣfıyla mevṣūf-ı müstaḥsendir. Vāḳı'ā mā-beyne'l-ḥācibeyni'l-münīfeyn merkūz-ı yed-i ḳudret olan 'ırḳ-ı **[N49a]** şerāfet-'arīḳ ḳulzüm-i bī-ḳa'r-ı celāletde ṣūretā ġarīk iken vezānī-i nesīm-i ġayret ile deryā-yı ġażablarınıñ ḫīn-i temevvücinde bedīdār olmaġın (بَيْنَهُمَا) [9](عِرْقٌ يُدِرُّهُ الْغَضَبُ) ta'bīr-i müheẕẕebine maṣīr ve bīnī-i i'tidāl-ḳarīnleri

1 "Büyükçe başlıydı."
2 "Saçları hafif dalgalıydı."
3 "Saçı kendiliğinden ikiye ayrılırsa onu ortadan ikiye ayırır, yoksa kendi hâline bırakırdı."
4 "Saçı uzadığı zaman kulak memesini geçerdi."
5 "Rengi nûrânî beyazdı."
6 "Alnı açık idi."
7 "Kaşları hilal gibi ince ve uzundu."
8 "(Kaşları) gür olup çatık kaşlı değildi."
9 "İki kaşı arasında bir damar vardı, öfkelendiği zaman kabarırdı."

ber-vech-i kemāl nezāket-iştimāl oldığından vaṣf-ı hoş-būy-ı [1](أَقْنَى الْعِرْنِينِ) perde-şikāf-ı şāmme-i vaṣṣāfān-ı Seyyidü'l-Kevneyn idigi ṣıḥḥat-peẕīrdir. Ve bālā-yı vālā-yı nümūne-nümā-yı tecellīlerinde cilve-ger-i ta'allī olan envār-ı ẓāhire tenvīr-sāz-ı bāṣıra olmaḳda ol mertebeye resīdedir ki cemāl-i cemīl-i Resūl-i celīle ḳaṣr-endāzān-ı medd-i nigāh-ı diḳḳate göre şekl-i dīger cilve-ger ve ḥaḳīḳat-i lehce-i ẕātü'l-behceleri ba'de tekrīri'n-naẓar rūşen-ger olmaġın [2](لَهُ نُورٌ يَعْلُوهُ وَيَحْسَبُهُ مَنْ لَمْ يَتَأَمَّلْهُ أَشَمَّ) manṭūḳ-ı müsellemi mānende-i sırr-ı mübhem inkişāf-āver-i ma'nā-yı vaṣf-ı ḥurremdir. Ḥattā meḥāsin-i pür-meḥāsinleri ṭarāvet-i tāmme ile mu'aṭṭar-sāz-ı şāmme oldığından ol Celīlü'l-ḥilye vaṣfında [3](كَثُّ اللِّحْيَةِ) ta'bīri şāne-zed-i dest-i ḥāme-i büleġā-yı feṣāḥat-penāh olup şeh-bāz-ı deşt-i [4]﴿مَا زَاغَ الْبَصَرُ﴾ olan çeşm-i melā'ik-şikār-ı dīdār-āgāhları şiddet-i sevād ve bülendī-i ḥüsn-āşinā-yı māder-zād ile merdüm-fırīb olmaḳda bālā-maḥrec oldığından [5](أَدْعَجَ) ta'bīrine naẓar-gāh olmuşdur. Ve bedr-i münīr-i 'iẕār-ı tāb-dārları benān-ı ṣun'-ı Hakk ile dü-şaḳḳ ve āyet-i ber-kenār-ı ṣafḥateyn bi-ṣuḥufi raḥmet-i Raḥīm-i Muṭlaḳ olmaġın ruḥsār-ı Seyyidü'ş-Şekaleyn'e vaṣf-ı [6](سَهْلَ الْخَدَّيْنِ) gül-güne-i leṭāfet-me'āldir.

Fe-emmā tenū-mendī-i leb-i şīrīnleri ḥalāvet-baḫş-ı ẕā'iḳa-i memdūḥiyyet olmaḳda müsellem olmaġın [7](ضَلِيعَ الْفَمِ) ta'bīr-i çāşnī-dārıyla ṭūṭī-zebān-ı büleġā şekker-ḫā-yı maḳāldir. Ve le'ālī-dendān-ı lem'a-feşānları işrāḳ-sāz-ı ṣubḥ-ı ṣabīḥu'l-cemāl ve berḳ-endāz-ı dürr-i şāh-vār-ı 'adīmü'l-miṣāl olmaġın mürvārīd-i esnān-ı zībā-tenāsuḳları zīver-efzā-yı silk-i eşneb-i [8](مُفَلَّجَ الْأَسْنَانِ) olup levḥ-i sīne-i ṣāflarında mānend-i elif-i i'cāz-mü'telif **[45b]** keşīde-kerde-i dest-i taḥsīn olmaġla muttaṣıf olan ḥaṭṭ-ı müşk-fām-ı nühket-āgīn dil-beste-sāz-ı imtidād-ı nigāh-bīn olmaġın [9](دَقِيقَ الْمَسْرُبَةِ) ta'bīri ile cerīde-i ittiṣāfları muḥaṣṣā ḳılındığı bī-iştibāhdır.

1 "Burnu ince, hafifçe kavisliydi."
2 "Mübarek burnunun üzerinde öyle bir nur vardı ki, iyice bakmayan kişi sahip olduğu nurdan dolayı ortasını çıkıntılı zannederdi."
3 "Sakalı sık ve gürdü."
4 **"Göz (gördüğünden) şaşmadı** ve (onu) aşmadı." Necm, 53/17.
5 "Gözleri siyahtı."
6 "Yanakları düzdü."
7 "Ağzı genişti."
8 "Dişleri bembeyazdı. Ön dişlerinin arası seyrek ve pek hoştu."
9 "Göğsünden göbeğine kadar ince bir çizgi hâlinde uzayan tüyler vardı."

Felā-cerem gelū-yı dil-cūy-ı ṣāf-ı sīmīn-ittiṣāfları ʿamūd-ı ṣubḥ-ı hidāyet gibi işrāḳ ve nūrāniyyetde bī-hemāl olmaġın (كَأَنَّ عُنُقَهُ جِيدُ دُمْيَةٍ فِي صَفَاءِ الْفِضَّةِ)[1] ile taʿrīf-i ḳılāde-i gerden-i iʿcāz-efken-i tavṣīf olup iʿtidāl-i mizāc-ı leṭāfet-imtizāc-ı ḫilḳat-i şerāfet-vefretleri ber-vech-i ekmel mükemmel olmaġın bī-imtinān vaṣf-ı (مُعْتَدِلَ الْخَلْقِ)[2] ile ittiṣāfları ʿayāndır. Ve erkān-ı bünyān-ı vücūd-ı hidāyet-ālūdları şedd-i ʿaḍud-i ḳuvvetde bī-bahāne ve żaḫāmet-i ʿiẓām-ı sīmīn-fāmları **[N49b]** ruʿb-efken-i aḳviyā-yı ġażanfer-nişāne olmaġın vaṣf-ı (بَادِنًا مُتَمَاسِكًا)[3] ṭarīḳ-i tavṣīf-i şāhānelerinde ʿumdetü'l-mesālikdir. Vāḳıʿā ṣadr-ı münşeriḥleri vüsʿat-ḳarīn olmaġın ol Ẕāt-ı ʿālī-ḳadr (مشيخ الصَّدْرِ)[4] ʿunvānına mā-bihi'l-faḫr olup nāf-ı hidāyet-meṭāf-ı muʿanberleriyle sīne-i ḥaḳḳāniyyet-ḫazīneleri mā-beyni hemvār ve berāber olmaġın maḳāl-i müşgīn-i (سَوَاءَ الْبَطْنِ والصدر)[5] būy-baḫş-ı meşāmm-ı vaṣf-ı ehl-i dehrdir. Ḥattā taḥaḳḳuḳ-ı vüsʿat-i mā-beyne'l-ketf ve'l-ʿunuḳ ile zībende-taḥalluḳ idiklerin berā-yı taḳrīb (بَعِيدَ مَا بَيْنَ الْمَنْكِبَيْنِ)[6] vaṣfıyla kitāb-ı midḥatleri teẕhīb olundıġı gibi her üstüḫān-ı dürriyyü'n-niẓām-ı sīmīn-fāmları kemāl-i żaḫāmet ve bülendī ile tāmm olmaġın ol Müstened-i etḳıyā-yı hidāyet-enīs (ضَخْمَ الْكَرَادِيسِ)[7] vaṣf-ı nefīsine mā-bihi't-te'sīsdir. Siyyemā ol Nūr-ı cesīm-i şerāfet-efken tebdīl-i pīrehen buyurduḳda bāzū-yı dil-cūy-ı vaṣf-ı (أَنْوَرَ الْمُتَجَرَّدِ)[8] āgūş-gīrī-i tavṣīflerinde müteferrid olup beyne'l-menḥar ve's-sürre şerāfet-mevṣūle olan şaʿra mānende-i ḫaṭṭ-ı istivā şerāfeteyni iḫtivāda yektā olmaġın mevṣūl-i (مَا بَيْنَ اللَّبَّةِ وَالسُّرَّةِ بِشَعَرٍ يَجْرِي كَالْخَطِّ)[9] terkīb-i büleġā-firībinden maʿnā-yı vaṣf-ı daḳīḳu'l-mesrūbe müstenbaṭdır. Maʿa-ẕālik āyīne-i seniyye-i hüdā-sekīneleri ʿālem-nümā-yı ṣafvet olmaġın ol Mir'āt-ı ṣafā-baḫş-ı şeḳaleyn (عَارِيَ الثَّدْيَيْنِ)[10] vaṣf-ı pākine me'vā ve eyn olup reyāḥīn-feşān-ı meşāmm-ı ʿalemiyān olan mūy-ı dil-cūy-ı müşk-būları reşk-āver-i sebze-zār-ı riyāż-ı İrem olmaġla eʿālī-i ṣadr-ı

1 "Boynu, gümüş gibi berrak ve uzunca idi."
2 "Bütün azaları birbiriyle uyumlu idi."
3 "Etleri sıkı, ne zayıf ne de şişman idi."
4 "Göğsü genişçeydi"
5 "Göğsü ile karnı bir hizadaydı."
6 "İki omuzunun arası genişçeydi."
7 "Mafsalları iriceydi."
8 "Bedenin açık olan/görünen yerleri nur gibi parlardı."
9 "Göğüs çukurundan göbeğine kadar ince bir tüy şeridi uzanırdı."
10 "Göğüsleri kılsız idi."

mu'allā-ḳadr ve dürr-i a'yün ve menkibeyn-i nādiretü'l-'aṣrlarınıñ [1](أَشْعَرَ) vaṣfıyla ittiṣāfı müsellem ve ṭūl-i nezāket-mevṣūl-i sā'ideyn-i muḥteremeyni [2](طَوِيلَ الزَّنْدَيْنِ) ile ittiṣāfların muḳtežī ve vüs'at-i keff-i deryā-nevālleri [3](رَحْبَ الرَّاحَةِ) vaṣf-ı bereket-iştimāliyle mevṣūfiyyetlerin muḳżī olmuşdur. Fe-lihāẕā i'tidāl-i enāmil-i re'fet-şāmilleri müşārun-bi'l-benān-ı 'ālemiyān olmaġın ol Seyyidü'l-Kevneyn'i [4](شَثْنَ الكَفَّيْنِ والْقَدَمَيْنِ) ile tavṣīf, muḫtār-ı ehl-i ta'rīfdir. Ḥattā enāmil-i memdūde-i nezāket-nümūdeleri ṣāf olmaġın vaṣf-ı [5](سَائِلَ الْأَطْرَافِ) ile ittiṣāfları bī-mirādır. Siyyemā imtidād-ı a'ṣāb-ı rezānet-niṣābları bilā-ta'ḳīd yādigār-ı dest-i ṣun'-ı Rabb-i Mecīd olmaġla ol Gevher-i münteḫab [6](سَبْطَ الْعَصَبِ) vaṣf-ı müheẕẕebiniñ peyvend-sāz-ı memdūḥiyyeti idigi hüveydādır.

Ḥattā hezārān sa'ādet ü iḳbālle ḫaṭve-endāz olduḳlarında pāy-būs-ı şeref-**[46a]**me'nūslarıyla müşerref olan saṭḥ-ı zemīnden irtifā'-ı ḳademeyn-i muḥteremeynleri rū-nümā idigi bī-reyb ü meyn olmaġın kāle-i [7](خُمْصَانَ الْأَخْمَصَيْنِ) vaṣf-ı muḥteremi pāy-endāz-ı zemīn-i tavṣīf-bihīnleridir. Fe-lihāẕā menba'-ı yenābī'-i ḳuvvet olan ḳademeyn-i muḥteremeynlerinden cereyān-sāz olan ḫaṭavāt-ı **[N50a]** bülend-pāye cereyān-ı āb-ı ṣafā-me'āba sermāye olmaġın [8](مَسِيحَ الْقَدَمَيْنِ يَنْبُو عَنْهُمَا الْمَاءُ) vaṣf-ı zülāl-miṣāline mecrā ve ref'-i elviye-i ḫaṭavāt-ı istiḳāmet-āyātlarına āverde-i dest-i ḳuvvet oldıġından [9](إِذَا زَالَ زَالَ تَقَلُّعًا) vaṣf-ı midḥat-ārāsı sāḥa-i melsā-yı tavṣīflerinde basṭ olunmaġa şāyeste bir kāle-i ġarrādır. Ḥattā sūy-ı maḳṣad-gāhlarına nigāh de'b-i sa'ādet-penāhları idiginden [10](يَخْطُو تَكَفُّؤًا) maḳāl-i midḥat-iştimāli pāy-būs-ı vaṣf-ı şerāfet-me'nūslarıdır. Ma'a-hāẕā ol Serv-i gülzār-ı ışṭıfānıñ ḳāmet-i ma'ālī-intimā-yı şerāfet-ṭırāzları ḫırām-ı ihtizāz-fercām ile muttaṣıf olduḳda nāzān nāzān ḫırāmān olmaġın [11](يَمْشِي هَوْنًا) vaṣf-ı celīli ruḥsā-yı ḫāk-pāy-ı tavṣīf-i cemīlleri olup pür-kār-ı istiḳāmet-medār-ı sāḳayn-ı

1 "Kolları, omuzları ve göğsünün üst tarafında pek çok kıl vardı."
2 "Bilekleri uzundu."
3 "Avuçları genişti."
4 "El ve ayakları iriceydi."
5 "Parmakları uzunca ve oldukça ölçülüydü."
6 "Sinirleri uzunca ve eşit idi."
7 "Ayaklarının altı hafifçe çukur, üstü ise son derece düzgün ve pürüzsüzdü."
8 "Ayaklarına su dökülse, üzerinde bir damlası kalmazdı."
9 "Ayaklarını yerden hızlıca kaldırır, yere sert şekilde basmazdı."
10 "Önüne bakarak adım atardı."
11 "Sakin ve vakarlı yürürdü."

celîleynlerinden bedîdâr olan cedâvil-i ḫaṭavât-ı ḫuceste-âṣâr ʻarîżu'l-câh olaraḳ âşikâr olmaġla [1](ذَرِيعَ الْمِشْيَةِ إِذَا مَشَى) terkîb-i büleġâ-firîbi mânend-i naʻl-i zerrîn ḫāk-būs-ı zemîn-i tavṣîf-bihînleridir. Binâberîn rezânet-i ḳadem-i şeref-tev'emleri girân-miḳdâr olmaġla cûybâr-ı meşiyyetleri ser-i kūh-ı pür-şükūhdan rîzân olan âb-ı muṣaffâ-âsâ cilve-nümâ idiginden [2](كَأَنَّمَا يَنْحَطُّ مِنْ صَبَبٍ) vaṣf-ı zülâl-miṣâline mecrâ-yı müheẕẕebdir. Ḥattâ ol Nûr-ı cebîn-i imtiyâz sûy-ı yemîn-i meymenet-ḳarîn ve ṭaraf-ı yesâr-ı şerâfet-diṣârlarına meyl-endâz olduḳda levḥa-i muṣḥaf-ı risâlet olan vech-i vecîh-i pür-behcetlerin imâle ile iktifâ buyurmayup cemîʻ-i beden-i şerâfet-efkenlerin icâle buyurmaġla [3](وَإِذَا الْتَفَتَ الْتَفَتَ جَمِيعًا) vaṣf-ı midḥat-ittikâsı bâlîn-i şeref-ḳarîn-i ittiṣâfları olup râfiʻ-i elviye-i ihtidâ olan ẕât-ı beyyinü'l-hüdâları naṣb-ı iʻlâm-ı tevâżuʻda be-nâm olmaġın eḳseriyyâ zemîn-i sükûnet-âyîne cerr-i naẓar de'b-i şerâfet-perverleri idiginden vaṣf-ı (خَافِضَ الطَّرْفِ) [4]kuḥlü'l-cevâhir-i çeşm-i tavṣîfleri idigi meczûm ve ṭâḳ-ı heft-ṭıbâḳ-ı maʻâlî-iltiṣâḳ-ı âsumân fî baʻżı'l-aḥyân manẓar-ı naẓar-ı muʻallâ-resânları olmaġın [5](نظره إلى الأَرْضِ أَطْوَلُ مِنْ نَظَرِهِ إِلَى السَّمَاءِ) naʻt-ı celâlet-intimâsı tûtiyâ-yı dîde-i taʻrîfleri idigi erbâb-ı baṣar-ı baṣîrete maʻlûmdur. Keyfe lâ? Ol Nûr-ı dîde-i edeb ü ḥayâ merdüm-i çeşm-i istiḥyâ idiginden eḳseriyyâ naẓar-gâhların nîm-nigâh-ı hidâyet-âgâhlarıyla ḳarîrü'l-ʻayn buyurmaġın [6](جُلُّ نَظَرِهِ المُلَاحَظَةُ) terkîb-i ʻâḳil-firîbiniñ ḥurûf-ı şerâfet-ẓurûfı müjgân-ı dîde-i tavṣîfleridir. Fe-lihâẕâ sevḳ-i maṭıyye-i ʻazm buyurduḳlarında mübtedâ-yı mu'aḫḫar-âsâ ḳā'id-i ketîbe-i Aṣḥâb-ı şerâfet-resâ idiklerinden [7](يَسُوقُ أَصْحَابَهُ) vaṣf-ı tevâżuʻ-niṣârı ḳafâ-dâr-ı tavṣîf-i şeref-medârları olup ol Teẕerv-i kebk-ḫırâm-ı mesâḥa-i iḫtirâmıñ şeref-yâbân dûçârları maẓhar-ı selâm-ı selâmet-îṣârları oldıġından [8](يَبْدَأُ مَنْ لَقِيَهُ بِالسَّلَامِ) **[N50b]** vaṣf-ı taḥiyyet-irtisâmı dest-nihâde-i seniyye-i tavṣîf-i şerâfet-âṣâmlarıdır. Ḥattâ eṣnâ-yı basṭ-ı bisâṭ-ı naʻt-ı şerâfet-menâṭlarında **[46b]** râvî-i meḥâsin-efken nâʻit-i şîrîn-süḫandan ṭaleb-kâr-ı vaṣf-ı manṭıḳ-ı ʻaẕbü'l-beyânları olmaġın

1 "Geniş ve hızlı adımlarla yürürdü."
2 "Meyilli bir yerden, yokuştan iniyormuş gibi yürürdü."
3 "Bir tarafa döndüğünde bütün vücuduyla dönerdi."
4 "Bakışlarını yere indirirdi."
5 "Gökten çok yere bakardı."
6 "Çoğunlukla göz ucuyla süzerdi."
7 "Ashâbıyla yürürken onları öne geçirir, (kendileri arkadan yürürlerdi.)"
8 "Karşılaştığı kimselere önce o selâm verirdi."

ol vaṣṣāf-ı belāġat-ittişāf nevāle-baḫş-ı ta'dād-ı evṣāf-ı Eşrefü'l-Eşrāf olmaḳda bu ṭavr-ı menī'u'l-ġavr üzre dāmen be-meyān-ı tibyāndır ki dürc-i mürvārīd-i feṣāḥat olan dehān-ı ḥalāvet-imtinānlarından neşr-endāz-ı dāmen-i tekellüm olduḳları le'ālī-i belāġat-mütelālī-i rehīnü't-tekrīm dest-i vaḳār u sekīnet ile ḳurṭa-i bināgūş-ı şudūr oldığından mā-'adā مُتَوَاصِلَ الْأَحْزَانِ) وَدَائِمَ الْفِكْرَةِ[1]) vaṣf-ı mā-bihi'l-'ibretiyle evḳāt-güẕārlıklarından intiẓām-ı derārī-i kelimāt-ı i'cāz-ittisāmları zīver-efzā-yı silk-i 'ıḳdü'l-cümān-ı şu'ūr olmaġla men'ūt ve mevrid-i cūybār-ı mülāḥaẓa-i aḥvāl-i ümmet olan ḳuvvet-i müfekkire-i ṣā'ibü'l-cereyānları her-bār seyl-āb-sāz-ı efkār olmaġın nesīm-i vaṣf-ı لَيْسَ لَهُ رَاحَةٌ)[2]) mevc-rīz-i deryā-yı 'adem-i irāḥaları idiginden keşīrü's-sükūt olup ḥasbe'l-iḥtiyāc iltiḳāṭ-ı cevāhir-i zevāhir-i kelimāt-ı dürer-bār-ı bāhiretü'l-ibtihāclarıyla sāmi'a-i mübāhāt-ı zīver-ārā-yı leẕẕāt olmaġın لَا يَتَكَلَّمُ فِي غَيْرِ حَاجَةٍ)[3]) mefhūmına mā-ṣadaḳ idikleri muḥaḳḳaḳdır. Pes lede'l-ḥāce derārī-i kelimāt-ı vehhāceye pīrāye-baḫş-ı intiẓām olduḳlarında dürc-i la'līn-dehān-ı şīrīnlerinden rūy-nümā-yı iftitāḥ olan dürr-i şāh-vār-ı süḫan-ı i'cāz-efkenleri mālīde-sāz-ı eṭrāf-ı ḥalāvet-meṭāf-ı dehenleri olaraḳ ṣūret-peẕīr-i iḫtitām olmaġın يَفْتَتِحُ الْكَلَامِ ويختمه بأشداقه)[4]) vaṣfıyla müttesiḳu'n-niẓām olup şehdāne-i dürr-i süḫan-ı i'cāz-efkenleri ḫafīfü'l-vücūd iken berḳ-endāz-ı ma'ānī-i keşīre olmaġın يَتَكَلَّمُ بِجَوَامِعِ) الْكَلِمِ فضلا manṭūḳ-ı belāġat-mesūḳı zīb-āver-i dehān-ı vaṣṣāfān-ı be-dī'u'l-beyānlarıdır. Ḥattā dūḫte-i destgāh-ı feṣāḥat ve maḳṭū'-ı mıḳrāż-ı yerā'a-i pür-berā'a-i belāġat olan dībā-yı zibā-yı kelimāt-ı i'cāz-simātları endām-ı ḥalāvet-ittisām-ı ta'bīr-i dil-peẕīrde ṭūl-i ıṭnāb ve ḳaṣr-ı īcāzdan mümtāz ve rütbe-i iḫtişādda cilve-perdāz, belki bālā-yı i'cāza münāsib cāme-i beyyinü'l-i'zāz olmaġın nümāyiş-i لَا فُضُولَ فِيهِ وَلَا تَقْصِيرَ)[6]) ḳāmet-i vaṣf-ı kelām-ı feṣāḥat-maṣīrlerine ilbās-kerde-i dest-i vaṣṣāfān-ı midḥat-ger berḫil'at-i zer-ender-zerdir ki sūzen-i maḳāl-i Efṣaḥ-ı men tekellem ile memdūḥiyyet-dūzendeligi ḫayyāṭān-ı libās-ı siyeriñ yādigār-ı dest-i 'irfān-peyvestleridir. Vāḳı'ā ol Erīke-ṭırāz-ı sedādıñ mir'āt-nihād-ı hidāyet-ittiḥādları

1 "Çoğu zaman hüzünlüydü; hep Allah'ı düşünürdü."
2 "Rahat nedir bilmezdi."
3 "Gerekmedikçe konuşmazdı."
4 "Sözünün başından sonuna kadar her kelimenin hakkını vererek konuşurdu."
5 "Az sözle çok mana ifâde ederdi." Cevâmi'u'l-kelim ile ilgili hadîsler için bkz. Buhârî, "Cihâd", 122, nr. 2977; "Ta'bîr", 22, nr. 7013; "İ'tisâm", 1, nr. 7273; Müslim, "Mesâcid", 6, nr. 523.
6 "Sözünde ne fazlalık ne de eksiklik bulunurdu."

ṣafvet-pīrā-yı riḳḳat ü mülāyemet idigi ʿālem-nümā-yı taḥaḳḳuḳ ve gerd-i ġılẓet ve jeng-i ẕilletden berāʾet ile [N51a] lemʿa-baḫş-ı ḥüsn-i ḫulḳ olmaġın (دَمِثًا لَيِّسَ بالجافى ولا المهين)[1] vaṣf-ı iʿtidāl-āgīni ṣūret-nümā-yı āyīne-i ittiṣāf-ı tāmlarıdır. Fe-lihāẕā ruḫsār-ı niʿmet-i ḳalīleye gül-güne-sāy-ı tevḳīr-i vefīr olmaḳ deʾb-i ḳanāʿat-i iʾtilāfları idiginden (يعظم النِّعْمَةَ وَإِنْ دَقَّتْ)[2] vaṣfı mā-ḥażar-ı simāṭ-ı reʾfet-menāṭ-ı ṭabʿ-ı minʿāmları olmaġla ʿaleʾl-ıṭlāḳ ẕemmden teberrīleri resīde-i menzile-i ittifāḳdır. Ḫuṣūṣan ẕemm-i meʾkūl ü meşrūb ġayr-ı marżī-i ṭabʿ-ı merġūbları olup eṣer-i inhimāk olan farṭ-ı midḥat daḫı bīrūn-ı dāʾire-i memdūḥiyyet olmaġın (لَمْ يَكُنْ يَذُمُّ ذَوَاقًا وَلَا يَمْدَحُهُ)[3] vaṣfı çāşnī-gīr-i simāṭ-ı tenaʺum-menāṭ-ı **[47a]** mevṣūfiyyetleridir.

Ammā hetk-endāzān-ı perde-i ḥurmete heyecān-ı ḳuvvet-i ġażabiyyeleri tehyīc-i nesīm-i ġayret ile cilve-ger oldıġından imkān-ı intiṣār-ı isāʾet-kār ber-ṭaraf olmaġın (لَا يُقَامُ لِغَضَبِهِ إذا تعرض للحق بشئ حَتَّى يَنْتَصِرَ لَهُ)[4] terkīb-i mehībiniñ mefhūm-ı ḫaṣyet-mevsūmı müteḥaḳḳıḳ oldıġı gibi, ḥuẓūẓāt-ı nefs-i zekiyyelerinden bir ferde āṣār-ı ġażabları nümūde olmadıġından muḥtāc-ı intiṣār degil idigi daḫi (وَلا يَغْضَبُ لِنَفْسِهِ وَلَا يَنْتَصِرُ لَهَا)[5] maḳāl-i ḥaḳḳāniyyet-iştimāliyle āşikārdır. Ḥattā işāret-sāz-ı müstefhemīn olduḳlarında keff-i deryā-nevālleriyle işāret deʾb-i sütūde-ḫaṣletlerinden olmaġın (إِذَا أَشَارَ أَشَارَ بِكَفِّهِ كُلِّهَا)[6] maḳūl-i maḳbūli müşārun-biʾl-benān-ı büleġādır. Fe-lihāẕā sebbābe ile işāret edāt-ı tevḥīd-i Rabbüʾl-ʿİzzet idiginden sāʾir eşyā keff-i yed-i müʾeyyedleriyle müşārun-ileyhā olmaḳ farḳan beyneʾl-işāreteyn idigi ifāde-kerde-i baʿżı şurrāḥ-ı ***Şifā***'dır. Felā-cerem ṣuver-i taʿaccüb-āmīz manẓūr-ı naẓar-ı bāhirüʾt-temyīzleri olduḳda ḳalb-i keff-i deryā-nevāl deʾb-i Ḥabīb-i Kerīmüʾl-ḫiṣāl oldıġından (إِذَا تَعَجَّبَ قَلَّبَهَا)[7] vaṣfı dest-būs-ı mevṣūfiyyetleriyle müşerref ve basṭ-ı bisāṭ-ı iḫbār-ı aḫbārda teʾkīden liʾl-ḫaber keff-i muʿteberleriyle işāret-sāz-ı ḫiṭāb-ı müsteṭāb idiklerinden (إِذَا تَحَدَّثَ اتَّصَلَ بِهَا)[8] vaṣfı sāmiʿa-zīb-i erbāb-ı ʿirfān-ı münaẓẓaf olup eṣnā-yı tah-

1 "Kibar ve yumuşak huyluydu. Etrafındakilere kaba davranmaz, onları hor görmezdi."
2 "Ne kadar az olursa olsun, Allah'ın nimetlerine saygı gösterir, onları asla küçümsemezdi."
3 "Yenilen içilen şeyleri lezzetsiz diye kötülemez, aşırı şekilde övmezdi."
4 "Dinin bir emrini uygulayacağı sırada buna aykırı bir şey söylendiğinde son derece öfkelenir, gerekeni yapıncaya kadar da öfkesi yatışmazdı."
5 "Kendine yapılan kaba ve haksız bir davranıştan dolayı öfkelenmez ve onun intikamını almaya kalkmazdı."
6 "Bir şeye işaret edeceği zaman parmağıyla değil, eliyle işaret ederdi."
7 "Bir şeye hayret ettiği zaman elinin içini semâya doğru kaldırırdı."
8 "Konuşurken, sözüyle uyumlu olarak elini hareket ettirirdi."

dīs̱-i ḥadīs̱-i ḥikmet-perverde dehān-ı ibhām-ı yed-i mīnāları tels̱īm-sāz-ı ruḫsār-ı yed-i yüsrāları olmaġın [1](فَضَرَبَ بِإِبْهَامِ يدهِ الْيُمْنَى رَاحَتَهُ الْيُسْرَى) maḳāl-i cevher-mis̱āli ḳurṭa-i bināgūş-ı müstemi'īn-i siyerdir. Ḥattā vezānī-i nesīm-i ġażablarında sūy-ı muḫāṭabdan imāle-i veche-i ḫiṭāb ile ḳabż u basṭdan nāşī [2](إِذَا غَضِبَ أَعْرَضَ وَأَشَاحَ) terkīb-i mehābet-tertībi 'ibret-āver-i ehl-i īḳān ve vaḳt-i inbisāṭ-ı raḥmet-menāṭlarında rıḫvet-i ḥadeḳa-i merdüm-şikārları dil-firīb-sāz-ı neẓẓāre-pīrāyān idiginden [3](إِذَا فَرِحَ غَضَّ طَرْفَهُ) vaṣf-ı celālet-nişānı ḳurre-i a'yün-i erbāb-ı 'irfāndır. Fe-lihāẕā gül-gonce-i dehān-ı hidāyet-efşānları gāhī ḫandān ve eks̱eriyyā tebessüm-künān oldıġından [4](جُلُّ ضَحِكِهِ التَّبَسُّمُ) vaṣfınıñ tenessümi irtiyāḥ-āver-i derūn-ı müştāḳān olup [N51b] ḥoḳḳa-i la'līn-dehān-ı şīrīnlerinden dest-i tebessüm-i ṣafā-tenessüm ile küşāde-rūy olan mürvārīd-i esnān-ı żiyā-feşānları lem'a-baḫşā-yı ins ü cān olmaġın [5](وَيَفْتَرُّ عَنْ مِثْلِ حَبِّ الْغَمَامِ) vaṣf-ı belāġat-encāmı dürr-i nis̱ār-ı dāmen-i uli'l-efhāmdır.

Pes bu cevāhir-i zevāhir-i evṣāf-ı celālet-ittiṣāf ile gencīne-i ıṭṭılā'-ı Cenāb-ı Ḳurre-i a'yüni'l-ebrār maḫzen-i esrār olduḳdan ṣoñra bir müddet zīver-i maḥfaẓa-i muḥāfaẓa-i pür-müfāḫaret edüp ba'dehū merdümek-i dīde-i aḫyār-ı birāder-i şerāfet-dis̱ārları İmām Ḥüseyn-i feżā'il-şi'āra iş'ār ve dest-i feżā'il-peyvest-i vālid-i mācidleriyle īdā'-kerde-i gencīne-i derūn-ı şerāfet-medārları idigin iḫbār etdikde şaḳīḳ-i mekārim-ḥaḳīḳleri merviyyāt-ı İbn-i Ebī Hāle-i şerāfet-perveri ve iḫbār-kerde-i peder-i ma'ālī-güsterleri olan evṣāf-ı nefāset-āveri taṣdīḳ ve tevs̱īḳden mā-'adā, ol ṭūṭī-i **[47b]** şeker-ḫˇār-ı şīrīn-güftār keẕālik vāye-dār-ı celā'il-i feżā'il olan vālid-i şīrīn-şemā'illerinden iddiḫār-yāfte-i istiḫbār olduḳları cevāhir-i zevāhir-i evṣāf-ı 'aliyye-i Nebeviyye'yi īs̱āra 'azīmet ve ol Ṣadr-nişīn-i bālā-ḫāne-i fereciñ keyfiyyet-i medḫal ve maḫreclerin mis̱āl-i le'ālī-i mütelālī dest-i kerem-peyvest-i iḫbār ile ḳurṭa-i bināgūş-ı e'ālī olmaġ-içün nis̱āra mübāşeret edüp tuḥaf u tefārīḳ-i çi-gūnegī-i meclis-i sa'ādet-celīslerin daḫi ibrāz ve taṣvīr ve şekl ü şemā'il-i bī-hemāl-i nūrāniyyet-enīslerin inbā-perdāzlıġla baḫşāyiş-i ziyāde-i ifādeye bu vechile mübāderet

1 "Sağ elinin başparmağını, sol elinin avucuna vururdu."
2 "Birine öfkelendiği zaman başını ondan çevirirdi."
3 "Sevindiği zaman gözlerini yumardı."
4 "Tüm gülüşü tebessüm şeklindeydi."
5 "O gülerken, dişleri dolu tanesi gibi bembeyaz görünürdü."

buyurmuşdur ki; ol Maḥrem-i ḫalvet-serāy-ı [1]﴿ثُمَّ دَنَا﴾ ve Dāniş-āmūz-ı rumūz-ı evḥā mā-evḥā[2] ʿaleyhi mineʾṣ-ṣalavāti evfāhā cenābları ḳażā-yı meʾārib-i nefs-i nefāset-meʾāblarında yaʿnī Ehl-i Beyt-i şerāfet-mevfūrlarından muḫtārlarıyla muḳārenetde bi-ġayri ḳasmin duḫūle ḳıbel-i Ḫālıḳ-ı bī-çūndan meʾẕūn ve tedbīr-i umūr-ı ḥaḳḳāniyyet-mevfūrlarında elmās-pāre-i evḳāt-ı saʿādet-simātların müşelleşüʾl-eczā buyurup cüzʾ-i evveli ʿibādet-i Maʿbūd-ı bī-hemtāya muʿayyen ve ṣānī itmām-ı levāzım-ı Ehl-i Beyt-i şerāfet-ittisām içün muḳannen ve ṣāliş levāzım-ı nefs-i nefīs-i hidāyet-enīslerine taḫṣīṣ olunmuş-iken teczīʾe-i cüzʾ-i aḫīr daḫi taḥaḳḳuḳ-peẕīr olmaġın ḳażā-yı ḥavāyic-i nās ile mürāʿāt-ı merāsim-i ṭabʿ-ı mekārim-istīnāsları beyninde dāʾir ḳılınup vaḳt-i ḫāṣṣ-ı saʿādet-menāṣların daḫi īṣāl-kerde-i rüʾyet-i umūr-ı ʿāmme buyurmaġla taʿmīm-i menāfiʿ-i tāmme buyurmuşlardır. Ḥattā lāzime-i īṣār olan ʿadem-i tedāḫul-i cüzʾeyn bī-reyb ü meyn idiginden mā-ʿadā cüzʾ-i ṣānī-i şerāfet-müdānīlerinde daḫi ehl-i faẓlı ʿalā merātib-i iḫtiyācihim fī emriʾd-diyāne maẓhar-ı revātib-i kerīmāne buyurmaġın aṣḥāb-ı ḥācet ve ḥāceteyn ve ḥācātı isʿāf-ı merāmlarıyla maẓhar-ı nevāle ve baʿdehū mā-bihiʾl-ıṣlāḥları olan umūrı iḳāmetlerine menşūr-nüvīs-i iḫāle ve ġıbbe-ẕālik meṣāliḥ-i sāʾir-i ümmeti rüʾyete ve ıṣlāḥ-ı ḥāl-i rehīnüʾl-irtiyāḥların diḳḳate naẓaren keşīr-i [N52a] teʾṣīrlerin icāle buyurup ḥall-i ʿaḳd-i işkāllerinde mū-şikāf ve sezā-vār-ı diyānet olan umūrı teblīġde merāmların isʿāf buyurduḳdan ṣoñra şeref-yābān-ı şāhideleri temettuʿ-kerde-i şühūd olduḳları ʿilm-i bihbūdı ifāde-i ġayr-ı ḥāżırīne mübāderetden mübāʿade etmemekle iktisāb-āver-i ecreyn olmaġı fermān-fermā ve ʿatebe-i ʿaliyye-i Risālet-peymālarına teblīġ-i ḥācāta istiṭāʿatden ḫırmān üzre olanların ʿarża-dāştī-i aḥvāli medār-ı neyl-i derecāt idigin tebyīn ile taḥrīż-i iblāġ u teblīġde yarlıġ-nüvīs-i emr-i belīġ idikleri ṣübūt-pīrādır. Ḥattā bisāṭ-ı hidāyet-menāṭ-ı meclis-i melāʾik-celīsleri nuḳūş-ı īṣār-ı menāfiʿ-i ümmet ile muṭarraz olmaġın kelimāt-ı menfaʿat-simātdan ġayrı ḥālet süddei sidre-esāslarından müfrez olup şeref-yābān-ı dergāh-ı saʿādet-penāhları olan rüvvādīn yaʿnī ṭaleb-kārān-ı ʿilm-i dīn nāʾil-i eẕvāḳ-ı ẕivāḳ yaʿnī

1 **"Sonra yaklaştıkça** yaklaştı." Necm, 53/8.

2 Burada "Böylece Allah, kuluna vahyini iletti." (Necm, 53/10) mealindeki âyet-i celîleye telmihte bulunulmuştur.

niʿam-ı ʿilm-i ḥālden ḥişşe-mend olduḳları ḥālde ʿazm-i maḳṣad-gāh ve mütefaḳḳıhen mürūr-sāz-ı menzil-gāh olmaġla muġtenemīn idiklerin tebyīn etmişdir.

Baʿde-hāẕā inbā-yı keyfiyyet-i maḫrec-i münticü'l-ferec ve beyān-ı ṣanīʿ-i refīʿ-i dāfiʿu'l-ḫareclerinde manṭıḳ-ı bedīʿu'l-ʿunvān **[48a]** Ḥażret-i ʿAlī-i refīʿu'ş-şāndan ṭırāz-ı levḥa-i sāmiʿası olan elfāẕ-ı ḥürriyetü'l-istiḥfāẕ-ı zībende-maʿānīyi beyāna miṣāl-i bülbül-i dem-sāz bu vechile ser-āġāz etmişdir: Ol Neyyir-i ʿālem-tenvīr-i sipihr-i risālet, evcü'ş-şeref-i beytü's-saʿādelerinden ḫurūc-ı behcet-vülūc ile żiyā-dāde-i meclis-i Aṣḥāb-ı ẕevi's-siyāde olduḳlarında gencīne-i güher-i feṣāḥat olan dehān-ı derārī-feşānları miftāḥ-ı ifāde-i mā-yaʿnī ile küşāde olmaġın ıżā'et-sāz-ı derūn-ı sāmiʿa olan mürvārīd-i kelimāt-ı mültemiʿaları tanẓīm-i silki'l-le'āl-i te'līf-i ḳulūb-ı Aṣḥāb-ı şerāfet-intisābı īcāb-sāz ve güsistegī-i rişte-i cemʿiyyetleriyle teferruḳdan kendülerin ṣıyānet-pervāz olup sübḥatü'l-ebrār-ı ittiḥādları der-dest-i ṣebāt-ı münticü'r-reşādları olmaḳ murādları oldıġından her ḳavmin kerīmi maẓhar-ı ikrām-ı ʿaẓīmi olmaġın küremā-yı ḳavm-i istiḳāmet-revmi sezā-vār-ı tevellī ve āḥād-ı nāsa ʿadem-i vüṩūḳ ve iʿtimād ile müteḥallī olup efrād-ı nāsdan ihtırāz ve iḥtirāsları ʿarż-ı ʿiẕār-ı beşārete perde-pūş-ı mümānaʿat olmadıġı melzūm-ı levāzım-ı meḥāsin-i aḫlāḳlarıdır. Fe-lihāẕā ol Şifā-baḫş-ı derūn-ı ʿālem ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem nabż-gīr-i tefaḳḳud-ı Aṣḥāb-ı Kirām ve tedāvī-i istiʿlām-ı aḥvāl-i enāma ihtimām ile tedbīr-sāz-ı istifhām-ı ʿan-efvāhi'l-ḫāṣṣ ve'l-ʿāmm olup istiḥsān-ı umūr-ı müstaḥsene ve istiḳbāḥ-ı ẓuhūr-ı aʿmāl-i müstehcene eṩnāsında senen-i sünen-i seniyyelerinden ʿadem-i inḥirāf ile āmir ve taḫallüf-i ṭarīḳ-i sedād bāhir-i beyyinü'ż-żarar idigi ẓāhir oldıġın tefhīmleri muḳarrer olup ḥāl ü şān-ı hidāyet-nişānları ber-vetīre-i [N52b] vāḥide niṩārende-i güher-i fā'ide olmaḳda ifrāṭ u tefrīṭden berī ve dergāh-ı şifā-penāhları ışlāḥ-ı mizāc-ı vakāyiʿ-i şettānıñ maḳarrıdır. Ḥattā icrā-yı aḥkām-ı nehy-i münkere şedd-i niṭāḳ-ı himmet-i vālā-nehmetleri bī-mesāḥa olmaġın dā'ire-i ḥaḳḳāniyyetden bīrūn-ı ser-i mū vaż' ve hareketden sāḥa-i ʿişmet-mesāḥaları maṣūn oldıġı gibi, aʿmāl-i ümmetleri daḫi mīzān-ı sünen-i seniyyeleriyle hemvāre mevzūn olmaġı ḫ̬āhiş-i muḳteżā-yı ṭabʿ-ı re'fet-menişleri olup ḫıyār-ı nās ile mücālese ve istīnāsları bī-ḳıyās olmaġın dergāh-ı sidre-mesāslarında

efḍal-i me'nūsīn basṭ-ı simāṭ-ı pend ü nuṣḥ-ı muḥtācīni ta'mīm-āverān idigi müstebīn olup aṣḥāb-ı müvāsāt ü te'āvün dergāh-ı re'fet-penāh-ı bī-tehāvünlerinde menzileten a'ẓam idigi ḫaber-i müsellemin ba'de'l-īrād, ol nūr-ı bāṣıra-i Zehrā-yı şerāfet-ārā ya'nī İmām Ḥüseyn-i sa'ādet-pīrā yine vālid-i mācid-i keşirü'l-meḥāmidlerinden keyfiyyet-i meclis-i hidāyet-celīs ve ṣanī'-i menī'-i mekārim-enīs-i Seyyidü'l-Verā'yı eşerü'l-inbā evṣāf-ı celālet-ittiṣāf-ı Gül-ġonce-i bāġ-ı risāleti bu yüzden daḫi taḳrīr ile ta'ṭīr-sāz-ı meşāmm-ı inhādır ki fātiḥa-i cülūs ve ḫātime-i meclis-i merāḥim-me'nūslarında ṭīb-i ẕikr-i Ḫudāvend-i bī-çūn ü çirā ile şāmme-i Aṣḥāb-ı ma'ālīpīrā būyā ḳılınmaḳ de'b-i edeb-i maṣīrleri olup büyūt-ı neẕāfet-men'ūt ve Mescid-i şerāfet-sümūtdan ġayrı ḥavza-i mülkiyyet-i mālik-i mu'ayyenden ḫāric olan mekāna sāye-endāzlıḳdan dūr ve dāḫil-i sūr-ı ġayr-ı memlūkeyi ītādan nehy ile emr-i münīfleri meşhūrdur. Ḥattā şeref-baḫş-ı meclis-i Aṣḥāb-ı Kirām olduḳlarında **[48b]** müntehā-yı meclis tevāżu'an maḳām-ı sa'ādet-müvānisleri olmaḳ marżıyy-i ṭab'-ı ġayūrları olmaġın Aṣḥāb-ı sa'ādet-intisāb 'adem-i teklīf ile me'mūr idikleri bī-irtiyābdır. Fe-lihāẕā i'ṭā-yı naṣīb-i cülesāda ta'dīl-i erkān-ı inbā vü istinbādan ṣoñra inṣırāf-ı ḫ'āstkārān-ı ẕehāb menūṭ-ı inḳıżā-yı ḥācet olmaḳ de'b-i rehīnü'l-istiṣvābları oldıġından ruḫsāyān-ı dergāh-ı melā'ik-āşiyānlarınıñ her biri ekrem-i ḳavmi olmaḳ zu'mıyla kendüyi sürūr-ı nā-mahṣūruñ maẓharı bildigi gibi, sā'ilān-ı 'aṭāyā vü iḥsānları daḫi ḥuṣūl-i mes'ūlleriyle şādān yāḫud ḳavl-i meysūr ile mecbūrü'l-ḫāṭır ve mesrūr buyurulmak tābān olup sāḥa-i re'fet-mesāḥa-i aḫlāḳ-ı meḥāsin-vifāḳları vüs'at ile şöhret bulmaġın gürūh-ā-gürūh zümre-i ḥācet-mendān maẓhar-ı seḫā vü semāḥatleri ve mevrid-i zülāl-i beşāret ü 'ināyetleri idigi tābāndır. Keyfe lā? Cümle-i ümmete mānende-i āb-ı müṣfiḳ terbiyet-sāz-ı edeb idikleri müteḥaḳḳıḳ olmaġın mürebbī-i ḥaḳḳāniyyet-perverin dergāh-ı re'fet-destgāhlarından mecmū' men fi'l-āfāḳ nevāle-ḫ'ār-ı şefḳat olmaḳda [N53a] seviyyetü'l-istiḥḳāḳ olup ancaḳ mā-bihi'l-imtiyāz olan ekremiyyet rātibe-nişīnān-ı taḳvāda peẕīrende-ṣūret idigi muḥaḳḳaḳdır. Ḥattā meclis-i hidāyet-celīsleri nūrāniyyet-i ḥilm ü ḥayāyı muḥtevī ve ṣabr u emāneti mültevī olmaġın ḥużūr-ı fā'iżu'n-nūrlarında lāzime-i ẕimmet-i enām olan iḫtirāmlarına ihtimāmdan nāşī ref'-i ṣavt ile taḫdīş-i sāmi'adan teḥāşī muḳarrer oldıġından herkes maṭıyye-ṭırāz-ı edeb olaraḳ menzil-res-i maḳām-ı aḳdesleridir.

Binâberîn burḳa'-pûşân-ı ḥürmet-i keşf-i ḳınâ' sû-i ẕikrden verâ-yı perde-i âsûdegânîde ve işâ'at-ı zellâtdan rehânîde olup Aṣḥâb-ı şerâfet-intisâbları daḫi taḳvâ ile müte'âṭıfîn ve mu'âḫât ile mütevâżı'în olmaġın tevḳîr-i kibâr ve re'fet-i sıġâra dâmen be-meyân-ı ihtimâm ve erbâb-ı ḥâcâta i'ânet ve ḫâṭır-nüvâz-ı ġurebâ-yı ümmet idikleri iḫbâr-ı râvî-i âḫar ile ma'lûmları idigin i'lâm 'aḳabinde, ol Seyyid-i şebbân-ı ehli'l-cenne vâlid-i feżâ'il-me'inneden mesmû'ları oldıġı üzre ma'a-cülesâ'ihi'l-marżıyye inbâ-yı sîret-i rażıyye-i Nebeviyye'yi ġıbbe'l-istiḫbâr bu güne iḫbâr buyurmuşdur ki, ol Ṭırâz-ı ḫilḳat-i insâniyye ve Ṭûr-ı tecelliyât-ı Rabbâniyye'niñ mihr-i münîr-i ruḫsâr-ı tâb-dârlarından dâ'imâ beşâşet ve nûr pertev-endâz-ı ẓuhûr olup leṭâfet-i ṭab'-ı sâflarından ṣûret-i mülâyemet bedîdâr olmaġın mekârim-i aḫlâḳ-ı meḥâsin-vifâḳları men fi'l-âfâḳı meclis-i ḫucestelerine dil-beste etmişdir. Keyfe lâ? Ol Bedr-i münîr-i 'âlem-tenvîriñ ḫusûf-ı feẓâẓat ve küsûf-ı lecâc ü ġılẓetden berâ'etleri hüveydâ olmaġın 'uyûn-ı âḥâd-ı nâs ḫîre-i ta'yîb ile rîziş-i ḳaṭarât-ı tekeddürden her laḥẓa manẓara-zîb-i selâmet olup dürer-i kelimât-ı feṣâḥat-simâtları 'urûż-ı ṣufret-i tefevvüh-i nâ-sezâdan berâ'et ile ṣafvet-nümâ-yı ḥaḳḳâniyyetdir. Ḥattâ hefevât-ı ġayr-ı müstaḥseneden iġmâz-ı 'ayn de'b-i Seyyidü'l-Kevneyn olmaġın maḥṣûṣan 'itâbları ber-ṭaraf ve 'umûmen emr-nüvîs-i nehy olmaġla îṣâr-ı tuḥaf buyurup nefs-i nefîs-i hidâyet-enîslerinden ḫuẓûẓât-ı riyâ-âmîz ve ikṣâr-ı melâlet-engîz ve iştihâ-yı mâ-lâ-ya'nî bi'l-külliyye **[49a]** metrûk idigi ma'lûm-ı ḳâṣî vü dânî olmaġın mütemmim-i mekârim-i aḫlâḳ idiklerinde cemî'-i Müslimîn hem-zebân-ı ittifâḳdır. Binâberîn müte'alliḳât-ı aḥvâl-i nâsdan olan ẕemm ve nemm ve inkişâf-ı meḥârim-i mestûreden her-dem sâḥa-i 'işmet-mesâḥalarınıñ berâ'eti müsellem-i 'âlem olup müntic-i ṣevâb-ı cezîl olan muḳaddimeyi basṭ ve tertîbde şeref-yâbân-ı ḫiṭâb-ı müsteṭâbları olan Aṣḥâb-ı ma'âlî-nişâb ṣunûf-ı feṣâḥat-ṣufûf-ı kelimât-ı i'câz-simâtların ezdil ü cân sem'-i ḳabûlle istimâ'ı cûyân olduḳlarından mâ-'adâ iḫtirâmenlehû 'aleyhi's-selâm ru'ûs-ı âdâb-me'nûsları[1] (كَأَنَّمَا عَلَى رُؤُوسِهِم الطَّيْرُ) ser-fürûbürde olup hengâm-ı **[N53b]** encâm-ı kelâm-ı mu'cizü'l-intiẓâmlarında muḫâṭabîn dehen-küşâ-yı güftâr olmaḳ şi'ârları olmaġın berây-ı tedâvül-i eyâdî-i süḫan-gûyî ḫˇân-ı kelimâtıñ güsterdeliginde münâza'a ber-ṭaraf ve

1 "Başlarının üzerinde kuş varmışçasına." Konuyla ilgili hadîs için bkz. Tirmizî, "Tıbb", 1, nr. 2038; Ebû Dâvûd, "Tıbb", 1, nr. 3855; İbn Mâce, "Tıbb", 1, nr. 3436.

münāvebeten tekellüm ile meclis-i vaḳār-perverleri münaẕẕaf olup īrād-ı umūr-ı muḍḥikede tebessümleri dıḥk-i Aṣḥāb-ı Kirām ḥīnīnde cilve-ger ve taʿaccübleri menūṭ-ı taʿaccüb-i cülesā-yı şerāfet-güsterdir. Fe-lihāẕā kelimāt-ı ġurebāyı ışġāda müteḥammil-i ġılẕet-edā ve iʿānet-i ḥācet-mendāna taḥrīż-pīrā olup[1] taʿlīm-i emr-i diyānetden mā-ʿadā ʿaṭāyāya teşekkürden teneffür ve ifrāṭ-ı midḥatden rū-gerdānlıkları rātibe-ṭırāz-ı taḳarrür olup ḳaṭʿ-ı ḥadīṣ-i mütehaddīṣinden mādām ki taʿrīż u īhām ile sūy-ı ḥaḳīḳatden semt-i mecāza māʾil olmaya girīzān ve ḫilāf-ı edeb āġāz-kārān-ı kelām-ı ġayr-ı müheẕẕebi pend-i dil-pesend ile iskāt yāḫud ḳıyām ʿaniʾl-meclis şīme-i kerīme-i ṭabʿ-ı mekārim-müvānisleri idigin[2] ḫāme-i zer-nigār-ı inbā-yı Ḥaydar-ı Kerrār ile ṣebt-i ṣaḥīfe-i aḫbār yādigār-ı dest-i meḥāmid-peyvest-i İmām Ḥüseyn-i şerāfet-şiʿār idigi gibi, esānīd-i ṣaḥīḥa ile rivāyet-kerde-i Süfyān bin Vekīʿ-i feżāʾil-diṣārdır. Ḥattā rāvī-i āḫar yaʿnī İmām Ḥasan-ı şerāfet-güster ḥālet-i sükūt-ı saʿādet-menʿūt-ı Nübüvvet-perveri yine Cenāb-ı Haydar-ı Kerrār-ı feżāʾil-āverden rivāyet ile bu güne neṣr-endāz-ı dürer-i fevāʾid-i pür-şerāfetdir ki; ol Ḫ̆āce-i ders-ḫāne-i ʿilm-i ledün cenāblarınıñ kitāb-ı müsteṭāb-ı sükūt-ı ḥikmet-menʿūtları çār-faṣlı vaṣla mebnī olup evvelā ḥilm-i zībā ve ṣāniyen meserret-baḫş-ı aʿdā-yı dīn olan kelimātı tekellümden iḥtirāza meʾvā-yı vālā ve ṣālişen ifāde-kerdeleri olan evāmir ü nevāhīniñ ḥaḳḳāniyyet-ber-āverdeligi nümāyān olmaġla sezā-vār-ı telaḳḳī biʾl-ḳabūl idigi ezhān-ı muḫāṭabīnde evḳaʿ olması ki taḳdīr taʿbīriyle muʿabberdir, ol maʿnā-yı şerāfet-intimāyı ḥāvī ve beyneʾn-nās icāle-i naẓar istimāʿ-ı aḥvāl-i ümemde bi-ḥasebi merātibiʾl-iḥtiyāc veʾl-istiḥḳāḳ ḥuṣūl-i tesviye fāʾide-i celīlesini muḥtevī oldığı gibi, ʿavāḳıb-ı umūr-ı fāniye vü bāḳıyeyi fikrete mebnī ve şuʾūn-ı celālet-maḳrūn-ı Cenāb-ı Ḫ̆ālıḳ-ı bī-çūnı teʾemmüle mübtenīdir. Ḥattā ol Cāmiʿ-i ṣunūf-ı ṣufūf-ı feżāʾil ü meḥāmid sāḥa-i ṣabr-ı cezīl ve ḥilm-i cemīlde vāżıʿuʾl-aṣl-ı esās-ı muʿāhid olmaġın nefsāniyyetden münbaʿiṣ olan ġażabdan berāʾetde miḥrāb-nişīn-i ʿişmet olup ṭāḳ-ı bülend-revāḳ-ı ḥaẓerleri daḫi miṣāl-i çār-erkān meʾvā-yı fevāʾid-i erbaʿa-i menāfiʿ-resāndır ki evveli muḳtedā-bih olmaġ-içün aḥsen-i umūrı iḫtiyār ve ṣānīsi nā-sezā-yı taḳarrüb idigin zümre-i ümmete berāy-ı ifhām umūr-ı ḳabīḥadan **[49b]** infiṣāma medār ve ṣāliṣi berāy-ı ışlāḥ-ı umūr-ı

1 Beyhakī, *Şuʿabü'l-Îmân*, III/24.

2 Taberânî, *el-Muʿcemü'l-Kebîr*, XXII/158, nr. 414; Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, VIII/275.

ümmet, i'mâl-i re'y-i rezîn-i ḥaḳḳâniyyet-ḳarîne ictihâd ve râbi'i câmi'-i ḫayr-ı dâreyn-i ümmet olan umûruñ iḳâmetini i'tiyâddır deyü ḫatm-i kitâb-ı na't-ı müsteṭâb ḳılmışdır.

Ṣallallâhu 'aleyhi ve selleme teslîmâ.

[Ẕeyl]

[N54a] Ba'de-hâẕâ, ẕeyl-i faṣl-ı merḳûm şerḥ-i ġarîb-i ḥadîṯ-i şerâfet-mevsûm içün zîver-baḫşâ-yı suṭûr ḳılınan kelimât-ı şerâfet-mevfûrdur ki müsteṭli'ân-ı âṯâra îṯâr-kerde-i ḫâme-i ṣâḥib-i ***Şifâ***-yı feżâ'il-şi'ârdır.

Ezcümle kelime-i (مشذّب) müfîd-i ma'nâ-yı ṭavîlü'n-neḥâfe idigi ḥadîṯ-i âḫarda [1](لَيْسَ بِالطَّوِيلِ الْمُمَغَّطِ) vürûdından ma'lûm ve muḳarrer (رجل الشَّعَرْ) maḳâli beyne'l-bisâṭa ve'l-cü'ûde memşûṭiyyet ile ṭarâvet-nümûde ma'nâsın ifâde-güster olup (عقيقة) târ-ı mûy-ı 'anberîn-bûy-ı ser-i risâlet-efserdir ki ḥâl-i leṭâfet-iştimâl-i teṭarruḳında daḫi bûy-baḫş-ı meşâmm-ı behcet idigi ta'ṭîr-sâz-ı şâmme-i taḥaḳḳuḳ iken ma'ḳûṣa ya'nî meftûle olduḳda keẕâlik nükhet-baḫş-ı meşâmm-ı melâ'ik idigi aḳvâl-i maḳbûledendir. Ve lafẓ-ı (ازهر) ma'nâ-yı enverden pertev-nümâ 'inde ba'ża'l-'ulemâ ﴿زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾[2] naṣṣ-ı celîlinde ṣûret-nümâ olan lafẓ-ı "zehre" bi-ḥasebi'l-fıṭra ma'nâ-yı ḥüsn ü zîneti ifâde-perver olmaġın bu şâhid-i zîbende-edâ-yı lafẓ-ı ezherden daḫi ma'nâ-yı ḥüsn ü behceti irâde cilve-gerdir. Ḥattâ ḥadîṯ-i âḫarda [3](لَيْسَ بِالْأَبْيَضِ الْأَمْهَقِ وَلَا بِالْآدَمِ) vaṣf-ı celîlince beyne'ş-şemere ve'l-beyâż kemâl-i ḥüsn-i cemâl-i nûrâniyyet-timṯâlleri ke'ş-şemsi fî râbi'ati'n-nehâr rûşen ü âşikâr idigi ḫaber-i âḫarda [4](ابيض مشرب) ḳaydından bedîdâr olup lafẓ-ı "müşerreb" sefîd-i müheẕẕebiñ ḥumret ile âmîzişinden 'ibâret olan ma'nâ-yı pür-behcete delâlet-şi'ârdır. Ve vefret-i mûy-ı 'anberîn-bûy-ı ebruvân-ı medîdleri (أَزَجُّ الْحَواجِب) ta'bîr-i dil-peẕîrine nişâne ve nükhet-i 'anber-bûy-ı 'ibâret-i şîrîn-edâ-yı (أَقْنَى) imtidâd-ı enf-i mürtefi'u'l-vasaṭ-ı bî-hemtâlarına vaṣf-ı bî-bahânedir. Ve lafẓ-ı (أَشَمُّ) ṭûl-i ḳasabe-i enf-i şerâfet-şemîmleri ma'nâsından bûy-âver idigi müsellem ve

1 "Çok uzun değildi."

2 "Sakın kendilerini sınamak için onların bir kesimini yararlandırdığımız **dünya hayatının çekiciliğine** göz dikme! Rabbinin sana verdiği nimetler daha hayırlı ve daha kalıcıdır." Tâhâ, 20/131.

3 "Alacalı beyaz ve esmer değildi."

4 "Kırmızımsı beyaz idi."

(قرن) ittişāl-i şa‘r-i ḥācibeynden pertev-efken olup şiddet-i sevād-ı ḥadeḳa-i ‘ayn-ı merdüm-şikārları manẓara-zīb-i vaṣf-ı (أَدْعَجُ) ve āmīziş-yāb-ı ḥumret-i ġayr-ı maḥsūse olan beyāż-ı zībende-nümādan nümūne-nümā olan (أَسْجَرُ وأَشْكَلُ) vaṣfeyn-i şerīfeyni ile redīf-i ḳāfiye-mü’eddī idigi şādī-baḫş-ı derūn-ı ferecdir.

Ve lafẓ-ı (ضلِيعُ) vesī‘ ma‘nāsını müfīd olup intiẓām-ı dendān-ı lü’lü’-imtinānların beyān eyleyen vaṣf-ı (أشنَبُ) daḫi ma‘nā-yı riḳḳat ve diḳḳati tibyāna bir lafẓ-ı müheẕẕeb idigi ḳılāde-i gerden-i erbāb-ı ifādedir. Ḥattā dürc-i vaṣf-ı (أفَلَجُ)’de ma‘nā-yı tenāsuḳ-ı ṣenāyā-yı dürriyyetü’n-niẓāmları nihāde-kerde-i dest-i infihām idigi gibi, beyne’ṣ-ṣadri ve’s-sürre miṣāl-i ḥayṭu’ş-şu‘ā‘ bāşıra-i ẓāhire olan ṣa‘r-ı münbitü’l-faḫrıñ vaṣf-ı cezīli (دَقِيقُ الْمَسْرُبَةِ) olup lafẓ-ı (بادن) nezāket-i semnden kināye ve mütemāsik-i i‘tidāl-i ḫilḳat ve tenū-mendī-i ‘iẓām-ı şerāfet-irtisāmları ma‘nāsın edāda mā-bihi’l-kifāyedir. Zīrā ḥadīṣ-i āḫarda [1](لَمْ يَكُنْ بِالْمُطَهَّمِ وَلَا بِالْمُكَلْثَمِ) [N54b] ta‘bīr-i dil-peẕīriniñ ma‘nā-yı **[50a]** şerāfet-intimāsı üzre istirḫā-yı laḥm-ı şerāfet-efken ve ḳıṣar-ı ẕeḳandan ḥulūvv ile memdūḥiyyetde rātibe-ṭırāz-ı ‘ulüvv idikleri rūşendir.

Ve daḫi (سَوَاءُ الْبَطْنِ وَالصَّدْرِ) vaṣf-ı rehīnü’l-faḫrıyla (مُشِيحُ الصَّدْرِ) ta‘bīr-i dil-peẕīri müttaḥidü’l-ma‘nā idigi gibi lafẓ-ı “eṣāḥa-i zībā” ile daḫi müşterekü’l-mü’eddā ve mefhūm-ı bādiye’ṣ-ṣadrı ya‘nī ‘adem-i teḳā‘us Men lehu’l-faḫrı inbāya me’vādır. Ḥattā ber-minvāl-i rivāyet-i uḫrā [2](عَرِيض الصَّدْرِ) manāsına mebnī olan [3](مَسِيح الصَّدْرِ) tavṣīfi daḫi iḫbār-kerde-i ba‘żı fużalā olup ma‘nā-yı lafẓ-ı (كراديس) mefhūm-ı ‘iẓām-ı sīmīn-fām idigi ḥadīṣ-i āḫarda şeref-baḫş-ı vürūd olan [4](جليل المشاش والكتد) vaṣf-ı şerāfet-müstebeddinden ma‘lūm ve “müşāş” ru’ūs-ı menākib-i mu‘allā-merātib ve “keted” müctemi‘-i ketfeyn-i celīlü’r-revātibdir. Felā-cerem vaṣf-ı (شَثْنُ الْكَفَّيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ)’den semn-i nezāket-efkenleri müstefād ve zendān-ı ‘aẓameyn ẕirā‘ayn-ı şerīfeyn idigi tābān olup ṭūl-i eṣābi‘-i leṭāfet-menābi‘leri (سَائِلُ الْأَطْرَافِ) vaṣf-ı leṭāfet-ittiṣāfına mecrā-yı fehm ü dāniş ve İbn-i Enbārī iḫbārı üzre (سَائِنٌ) muḳīm-i maḳām-ı “sā’il” ve tebeddül-i lām bi’n-nūn

1 “Etleri sarkık ve çenesi kısa değildi.”
2 “Göğsü genişti.”
3 “Göğsü genişti.”
4 “Omuz başları ve omuzlarının birleştiği yerler iriceydi.”

şöhret-maḳrūn idigi ma'lūm-ı erbāb-ı feżā'ildir. Ve ber-mefhūm-ı rivāyet-i uḫrā, lafẓ-ı (سَائِرُ) feḫāmet-i cevāriḥ-i şerāfet-fevāyiḥlerin inbāda bir vaṣf-ı fāḫirdir. Ḥattā vüs'at-i keff-i deryā-nevāllerin basṭ-āverān-ı tavṣīf-i (رَحْبَ الرَّاحَةِ) ile ta'rīf edüp vaṣṣāf-ı āḫar si'a-i sāḥa-i cūd u 'aṭālarından kināye idigin daḫi ḫaber vermişdir.

Ve (خَمْصَانُ الْأَخْمَصَيْنِ) tecāfī-i ḳadem-i şerāfet-tev'emlerinden muḫbir oldığı gibi vasaṭ-ı ḳadem-i Raḥmeten li'l-'Ālemīn rif'at-resān olmaġla telsīm-i ṭarafeyni ile dehān-ı zemīn teşerrüf-rehīn idigi daḫi vaṣf-ı meẕkūrdan müstebīn ve (مسيح الْقَدَمَيْنِ) emlesiyyet-i maḳdem-i Seyyidü'ṣ-Ṣeḳaleyn'i īmā etmekle zülāl-āsā vaṣf-ı (يَنْبُو عَنْهُمَا الْمَاءُ) cereyān-sāz-ı dehān-ı fuṣaḥādır. Ammā ber-minvāl-i rivāyet-i Ebī Hüreyre ḫaṭve-endāzī-i Ḥażret-i Ḫayru'l-Berere yek-pāre olmaġın mülteṣem-i fem-i zemīn idigi ma'nā-yı "mesīḥu'l-ḳademeyn"e muvāfaḳat-rehīndir. Fe-lihāẕā ḫumṣāniyyetiñ maẕharı olmaġla Cenāb-ı 'Īsā-yı ma'ālī-resā 'unvān-ı Mesīḥ ile mu'anven ve 'inde ba'ż'l-kümmel mesīḥiyyet neḫāfetden kināyet idigi muḫtemeldir. Ammā ma'nā-yı mezbūr (شَثْنُ وَالْقَدَمَيْنِ) vaṣfından nāṣī medār-ı irādeden dūrdur. Ḥattā ḳuvvet ile ref'-i sāḳ-ı sīmīnden 'ibāret olan (تقلّع) ve sūy-ı maḳṣad-gāhlarına naẓar-ı de'b-i Seyyidü'l-Beşer idigi (تَكَفُّؤُ) lafẓ-ı istiḳāmet-nümāsından ma'lūm-ı erbāb-ı tetebbu'dur.

Ve lafẓ-ı (هون) ḫīn-i meşiyyetde daḫi muḫbir-i rıfḳ u vaḳār-ı Men lehu'ṣ-ṣavn idigi muḳarrer olup lafẓ-ı (ذرِيعُ) ma'nā-yı 'arīżu'l-ḫaṭveyi ifāde-perverdir. Fe-lihāẕā ol Resūl-i mekārim-āyīn ḫilāfen li-meşiyyeti'l-[N55a] mütekebbirīn ref'-i ricl-i şerāfet-me'lūfda sür'at ile mevṣūf bi't-temkīndir. Felā-cerem medd-i ḫutuvāt-ı mekārim-tev'emde şeh-rāh-rev-i teşebbüt ü vaḳār idikleri bedīdār olmaġın (كَأَنَّمَا يَنْحَطُّ مِنْ صَبَبٍ) vaṣf-ı müheẕẕebiyle ma'rūf olup intiẓām-peẕīr-i ṣudūr olan derārī-i **[50b]** kelimāt-ı tābendeleri eşdāḳ-ı fem-i zībende-demlerin ya'nī cevānib-i dehān-ı şīrīnlerin iltisām-sāz olaraḳ zīver-ārā-yı silk-i ṣudūr idigi muḥaḳḳaḳ ve ma'nā-yı mezbūr beyne'l-'Arab memdūḥiyyete sebeb olan vüs'at-i dehen-i güzīde-süḫanlarından kināye idigin īmā maḳāma evfaḳdır. Keyfe lā? Dürr-i şāh-vār-ı kelimāt-ı tāb-dārlarınıñ hemvārlıġı kināyeten 'ani'l-bered ḫabb-ı ġamāma teşbīh olunmaġla mü'ekked olup ḫasbe'l-iḳtiżā kemā-teḳaddem inḳıbāż u inṣırāfı mu'lin olan (أَشَاحَ) ile ittiṣāfları müsellem oldığı gibi,

feyż-i vaḳt-i maḫṣūṣların daḫi ʿāmmenin nümā-yı tāmme kesbine iʿdād muḫtār-ı ṭabʿ-ı mekārim-muʿtādları idigi ġayr-ı mübhemdir. Ḥattā ʿinde baʿżı'l-fuḫūl zamān-ı maḫṣūṣları daḫi berāy-ı taʿlīm-i ʿulūm maḳsūm idigi menḳūl olmaġla kemā-sebaḳ ruvvādīn yaʿnī taʿallüm-i ʿilm-i ḥāle muḫtācīn duḫūl-i meclis-i menāfiʿ-enīsleriyle kesb-i fevā'id-i mā-lezime fī emri'd-dīn etmekle muġtenemīn olduḳlarından mā-ṣadaḳ-ı mefhūm-ı (ذواق) yaʿnī niʿmet-i celīle-i ʿālemiyyet ile tena"um-mesāḳ idikleri müstebīndir. Lākin ṣīġateyn-i merḳūmeteyniñ ḳayd-ı taḳyīdden reste ve ʿalā ẓāhirihimā ıṭlāḳ-peyvesteliginden kesb-i fevā'id-i dāreyne şümūli fi'l-ġālib ve'l-ekṣer muḳarrerdir.

Baʿde-hāẕā, maʿnā-yı kelime-i (عتاد) iʿdād-kerde olan eşyā-yı ḥāżıradan ʿibāret ve (موازرة) ifhām-sāz-ı mefhūm-ı iʿānettir. (وَلَا يُوَطِّنُ الْأَمَاكِنَ) terkīb-i ḫuceste-tertībi berāy-ı taḥrīme-bendī-i ṣalāt ʿadem-i ittiḫāẕ-ı mekān-ı muʿayyene delālet-simāt oldıġından mā-ʿadā ḥadīṣ-i āḫarda nehy-i ḫuṣūṣ-ı mezbūr irāde-i maʿnā-yı meẕkūra ḳarīnedir. Baʿdehū ṣīġa-i sāmān-ribā-yı (صابره) müfīd-i maʿnā-yı taḥammül ve meclis-i mehābet-celīsi rehīnü'l-merāḥimlerinde hetk-i perde-i meḥārimden eyādī-i efvāh-ı ekārim mekfūfe olup maʿnā-yı merḳūm (وَلَا يؤْبَنُ فِيهِ الْحُرَمُ) maḳūl-i maḳbūlinden maʿlūm idigi bī-temaḥḥuldür. Ḥattā (لَا تُثْنَى فَلَتَاتُهُ) cümle-i feṣaḥāt-müştemilesi efrād-ı ümemden ṣudūr-yāb olan zellātın bi-ḫuṣūṣihā ʿadem-i ẕikri ve ḥicāb-ı iḫticāb ile setri muḳarrer idigin muʿlin olup ʿatebe-i ʿaliyyeleri mevrid-i müẕākere-i müstehcene olmadıġın āṣār-ı vāride mübeyyindir. Ve ṣīġa-i (يَرْفِدُونَ) maʿnā-yı iʿāneti ifāde-efken ve (سخّاب) keṣīrü'ṣ-ṣıyāḥ maġzāsına idigi rūşen olup ḥālet-i meẕkūreden berā'etleri manṭūḳ-ı naṣṣ-ı mübīn ve berāy-ı tekāfī-i niʿam, vürūd-ı ḳavāfil-i ṣeniyyāt-ı zībende-dem marżiyy-i Resūl-i Emīn olup bu bābdan mā-ʿadā terk-i ṣenā evlā [N55b] idigi bī-mirādır. Ḥattā ʿinde baʿżı'l-ʿulemā iḳtiṣād fi'ṣ-ṣenā yāḫud medīḥa-i tekāfī-pīrā yāḫud İslāmiyān'dan ṣenāyı muḫāleṣet-intimā rıżā-dāde-i ṭabʿ-ı mekārim-āmādeleri olup bunlardan mā-ʿadāda midḥatlerin icāde ġayr-ı marżī idigi naḳl-kerde-i erbāb-ı ifādedir. Ve kelime-i (يستفزه) müfīd-i maʿnā-yı istiḫfāf olup ḥālet-i mezbūreden ʿadem-i ḥuṣūl-i ġażab kemāl-i re'fetlerine müsebbibdir. Ve ḥadīṣ-i āḫarda [1](مَنْهُوسُ الْعَقِبِ) vaṣf-ı müheẕẕebi ḳıllet-i laḥm-ı esnān-ı derārī-imtinānların

1 "Az etli idi." Müslim, "Fezâ'il", 27, nr. 2339.

mu'lin ve (أهدب الْأَشْفَارِ) ile mevṣūfiyyetleri ṭūl-i ecfān ve imtidād-ı müjgān-ı merdüm-şikārların mübeyyindir.

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

[51a]

BĀB-I ŞĀLİŞ

'İnde'l-Meliki'l-Mennān ol Mefḫar-i her-dü-cihānıñ 'iẓam-ı ḳadr ü şān ile 'ulüvv-i menziletlerin beyān içün meftūḥ ve miṣāl-i derbānān-ı ḥurūf-ı suṭūr-ı nefāset-mevfūrı ḫaṣā'iṣ-i 'amīmetü'l-berekāt-ı dīniyye vü dünyeviyye ve kerāmāt-ı i'cāz-simāt-ı seniyyelerin i'lān eyleyen ṣaḥīḥ-terīn-i āṣār-ı şerāfet-diṣārı rātibe-ṭırāz-ı güftār olup bedāyi'-i ma'ānī-i efḍaliyyetlerine delālet-sāz olan mefātīḥ-i elfāẓ-ı ḥürriyyetü'l-istiḥfāẓ ile müteyessirü'l-fütūḥdur. Pes bilā-ḫilāf perde ber-endāz-ı iḫtilāfdır ki, ol Mefḫar-i her-dü-serā 'aleyhi şerāyifü't-teḥāyā[1] 'unvān-ı "Ḫayru'l-Beşer" ile mu'anven ve vaṣf-ı "Seyyid-i Veled-i Ādem" ile zīver-ārā-yı sāḥa-i 'ālem bir resūl-i muḫteremdir ki 'inde'l-Mebde'i'l-Evvel menzileten efḍaliyyetleri müdellel olup ṣadr-nişīn-i 'ālī-pāye-i ḳurbet ve ṭırāz-ı ser-menzil-i rif'at idikleri celā'il-i delā'il ile müṣbetdir. İmdi bu bābda şeref-baḫşā-yı vürūd olan āṣār-ı taḥaḳḳuḳ-ālūd ile eḥādīṣ-i ṣaḥīḥatü'l-mebānīniñ muḫteccün-bihā ve mu'avvelün-'aleyhāların beyāna fuṣūl-i işnā 'aşere mevḳi'-i şerāfet-perver ve fuṣūl-i bāḳıyye-i teberrük-peymā esāmī-i şerīfe ve ba'żı me'āṣir-i münīfelerin inbāya me'vā-yı şerāfet-intimādır.

Faṣl-ı Evvel

Ol Erīke-nişīn-i ışṭıfā ve Rātibe-ṭırāz-ı İsrā 'aleyhi şerāyifü't-teḥāyānıñ 'indallāhi te'ālā mekānet-pīrālıḳda rātibe-ṭırāz-ı i'tilā ve terfī'-i ẕikr ile tekrīm-peymā idiklerin mübeyyin ve tafḍīl ü siyādet ile maṣīr-i ten'īm ve dāreynde ṣāḥib-i ḫaṣā'iṣ-i kübrā olmalarıyla mevrid-i feżā'il-i celiyye ve müsemmā-yı esāmī-i seniyye idiklerin tefhīme me'vā olup celālet-i şān-ı hidāyet-nişānlarında şeref-pīrā-yı vürūd olan āṣār-ı ṣıḥḥat-diṣāra mevḳi'-i menī' ve cāy-gāh-ı refī'dir.

1 şerāyifü't-teḥāyā: şerīfü't-teḥāyā A, N

Ezcümle zîver-baḫş-ı ṣaḥîfe-i asl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-nişāb ile Cenāb-ı Ḥabr-i feżā'il-istīnās 'Abdullāh bin 'Abbās rivāyetince ol Bülbül-i gülistān-ı i'zāz bu vechile terennüm-sāzdır ki, Cenāb-ı Ḥażret-i Ḫālıḳ-ı bī-çūn ü çirā mecmū'-ı maḫlūḳātı inḳısām-pīrā-yı ḳısmeyn ve vücūd-ı Risālet-ālūdların ḫayr-ı ḳısmeynden şeref-baḫşā-yı kevneyn buyurup ḫattā ma'nā-yı merḳūm aṣḥābü'l-yemīn[1] ve aṣḥābü'ş-şimāl[2] [N56a] naṣṣ-ı celālet-iştimālinden mefhūm olmaġın ẕāt-ı hidāyet-simātları ḫayr-ı aṣḥāb-ı yemīn idiginiñ ṣübūtı ṣıḥḥat-men'ūtdur. Ba'de-ẕālik, Ṣānī'-i bī-vaż' u eyn teṣlīṣ-sāz-ı ḳısmeyn-i mezbūreyn olup vücūd-ı mekārim-ālūd-ı Resūli'ṣ-Ṣekaleyn'i ḫayr-ı ṣülüṣ-i eṣlāṣ-ı merḳūmeden ṭırāz-ı sāḥa-i ḫilḳat ḳıldıġı ﴿فَاَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ﴾[3] fermūde-i mükerremesiyle ﴿وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ﴾[4] āyet-i kerīmesinden lāzım-ı fā'ide-i ḫaber ṭarīḳıyla cilve-ger ve ẕāt-ı risālet-simātları ḫayru's-sābıḳīn idigi ittifāḳ-kerde-i aṣḥāb-ı siyerdir. Ba'de-ẕālik, heyūlā-yı eṣlāṣ-ı meẕkūreyi daḫi ṣūret-ḳarīn-i ḳabā'il-i mevfūre ḳılup ḳabīle-i celīle-i Resūl-i Kerīmü'ş-şemā'ili ḫayru'l-ḳabā'ilden zīver-baḫş-ı 'ālem ḳıldıġı ﴿وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوباً وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوا﴾[5] ḳavl-i celīlinden mefhūm ve neyyir-i evc-gāh-ı nübüvvet olan ẕāt-ı hidāyet-leme'ānları etḳā ve ekrem ve seyyid-i veled-i Ādem iken şerāfet-i neseb mā-bihi'l-faḫr-ı **[51b]** Resūl-i münteḫab degil idigi ma'lūmdur. Ġıbbe ẕālik pür-kār-ı sütūde-kār-ı irāde-i Cenāb-ı Perverdigār esās-ı ḳabā'il-i ta'addüd-şemā'ili ṭarḥ-endāz-ı büyūt-ı 'adīde ve vücūd-ı mes'ūd-ı risālet-men'ūt-ı güzīdelerin ṣadr-nişīn-i ḫayru'l-büyūt ḳıldıġı ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ﴾[6] āyet-i neẕāfet-simātıyla rātibe-ṭırāz-ı ṣübūtdur. Ḥattā Cenāb-ı Ebi'l-Beşer beyne'r-rūḥ ve'l-cesedi'l-muṭahhar sāḥa-i 'ālem-i şühūda zīver olmadın bālā-yı rif'at-intimā-yı risālet-pīrāları lābis-i libās-ı nübüvvet ve ser-i risālet-efserleri tāc-dār-ı efḍaliyyet idigi ḫadīṣ-i mu'teberi rivāyet-kerde-i Ebī Hürey-

1 Vâkı'a, 56/27.
2 Vâkı'a, 56/41.
3 **"Biri, amel defteri sağından verilenlerdir;** ne mutlu o sağından verilenlere!" el-Vâkı'a, 56/8.
4 "Önde olanlar; (erdem, amel ve ödülde) önde olanlar." el-Vâkı'a, 56/10.
5 "Ey insanlar! Şüphesiz sizi bir erkek ile bir dişiden yarattık, **tanışasınız diye sizi kavim ve kabilelere ayırdık.** Allah katında en değerli olanınız, O'na itaatsizlikten en fazla sakınanınızdır. Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir, her şeyden haberdardır." Hucurât, 49/13.
6 "Evlerinizde oturun ve daha önce câhiliye döneminde olduğu gibi açılıp saçılmayın, namazı güzelce kılın, zekâtı verin, Allah'a ve Resûlü'ne itaat edin. **Ey Peygamber ailesi! Allah sizi sadece günah kirlerinden arındırmak** ve sizi tertemiz yapmak istiyor." Ahzâb, 33/33.

re-i feżâ'il-perverdir.[1] Fe-lihāẕā Vāṣile ibni'l-Esḳa'dan merviyy-i erfa'dır ki Cenāb-ı Kibriyā ebnā-i Ḥażret-i İbrāhīm 'aleyhi's-selāmı ışṭıfā ve ol menba'dan zemzem-miṣāl vücūd-ı Cenāb-ı İsmā'īl 'aleyhi's-selāmı icrā ve nesl-i zībende-aṣl-ı İsmā'īl-i şerāfet-nişāneden ışṭıfā-sāz-ı Benī Kināne ve ol zümre-i zībende-'ayşden ışṭıfā-sāz-ı Ḳureyş ve ol 'ırḳ-ı 'arīḳu'l-meḥāşimden ışṭıfā-sāz-ı Benī Hāşim [ve] ol gencīne-i şerāfetden ışṭıfā-sāz-ı Ẕāt-ı müstaṣfāları idigi ḳurṭa-i bināgūş-ı aṣḥāb-ı ma'ālī-pīrā buyurulmuşdur.[2] Ma'a-hāẕā ẕeyl-i ḥadīṯ-i Enes-i feżâ'il-resde [3](أَنَا أَكْرَمُ وَلَدِ اٰدَمَ عَلَى رَبِّي وَلَا فَخْرَ) maḳāl-i tevāżu'-iştimālin ibrāz ve ḫitām-ı ḥadīṯ-i İbn-i 'Abbās'da (أَنَا أَكْرَمُ الْأَوَّلِينَ وَالْاٰخِرِينَ وَلَا فَخْرَ)[4] buyurmaġla haẕm-ı nefs-i hidāyet-perdāz buyurmuşlardır. Fe-lihāẕā Ḥāmil-i vaḥy-i mübīn meşārıḳ ve meġārib-i zemīni sāye-endāz-ı cenāḥ-ı teftīş olduḳda ol Ṣadr-pīrā-yı ekmeliyyetden efḍal bir ẕāt-ı mufaḍḍal pīş-āmed-i naẓar-ı ecmeli olmayup büyūt u ḳabā'ilden eşref-i beyt-i ma'ālī-perver Benī Hāşim-i şerāfet-güster idigin 'arżadāşt-ı dergāh-ı Risālet-penāh eyledigi ḥadīṯ-i ṣıḥḥat-medār, rivāyet-kerde-i Ṣıddīḳa-i feżâ'il-şi'ārdır.[5] Binā'en-'alā-ẕālik, şām-ı [N56b] 'anberīn-fām-ı Mi'rāc-ı bāhirü'l-ibtihācda berāy-ı maṣlaḥat ser-keşī-i Burāḳ-ı berḳ-şitāb ḫīninde lisān-ı Ḥāmil-i vaḥy-i mübīnden Rākib-i cemīlü'l-ḫulḳ-ı mekārim-ḳarīniñ 'inde'l-Ḥaḳ ekremü'l-ḫalḳ idigin ḥissi muḥaḳḳaḳ olıcaḳ, tābiş-i ḫacletden ġarḳ-ı ḳulzüm-i 'araḳ oldıġı kemā-sebaḳ rivāyet-kerde-i Enes-i sa'ādet-resdir.[6]

El-ḥaḳ müdde'ā-yı ekmeliyyet-i Ẕāt-ı Risālet-eḫaḳḳa edell-i delā'il-i zībende-şemā'ildir ki ṭıynet-i Ḥażret-i Ādem 'aleyhi's-selām yed-i ḳudret-i Melik-i 'Allām ile taḫmīr-kerde olduḳda ḳāleb-i Ḥażret-i Ebi'l-Beşer'de mużmer olan nūr-ı nübüvvet-i Resūl-i Ekrem ile taṣvīr-i Ādem rūḥāşinā ve ba'de'l-hübūṭ ol Nūr-ı Mebsūṭ pertev-endāz-ı sāḥa-i melsā olup ba'dehū keştī-i şerāfet-şirā'-ı ṣulb-i pāk-i Ḥażret-i Nūḥ'a mānende-i nāḫu-

1 Tirmizî, "Menâkıb", 1, nr. 3609.

2 Tirmizî, "Menâkıb", 1, nr. 3605-3606; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/107. Hadîs-i şerîfin Müslim'deki rivayetinde "İbrâhîmoğullarından İsmâ'îl'i" ifadesi yoktur. Bkz. Müslim, "Fezâ'il", 1, nr. 2276.

3 "Ben, Rabbimin nezdinde Âdemoğullarının en değerlisiyim. Bunu övünmek için söylemiyorum." Tirmizî, "Menâkıb", 1, nr. 3616; Dârimî, "Mukaddime", 8, nr. 48.

4 "Ben önce gelenlerin, sonra gelecek olanların en değerlisiyim. Bunu övünmek için söylemiyorum." Tirmizî, "Menâkıb", 1, nr. 3616; Dârimî, "Mukaddime", 8, nr. 48.

5 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, VI/237-238, nr. 6285; Heysemî, *Mecma'u'l-Bahreyn*, VI/146-147.

6 Tirmizî, "Tefsîr", 17/2, nr. 3131; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/164; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, V/459, nr. 3184.

dā zīver-efzā ve ba'dehū āteşīn-gülzār-ı Ḥażret-i Ḫıllet-medārıñ gonçe-i tāb-dār-ı bī-ḫārı ve ba'dehū süver-i zībende-eṣer-i aṣlāb-ı kerīmeye besmele-miṣāl zīver-baḫş-ı intikāl olaraḳ 'ālem-i ma'nādan hezār iclālle 'arż-ı cemāl ve vücūd-ı raḥmet-ālūdları Seyyid-i Kevneyn ve Ārāyiş-i Şeḳaleyn olmuşdur. Ḥattā mihr-i 'ālem-tenvīr-i ẕāt-ı bāhirü'l-berekātları rūşenā-sāz-ı ebṣār-ı 'ālemiyān oluncaya degin her maṭla'da naḥs-ı sifāhdan berī ve sa'd-ı sa'ādet-nişān-ı nikāḥıñ eṣer-i şeref-perveri **[52a]** idigi rivāyet-i İbn-i 'Abbās-ı feżā'il-bünyān ile merviyy-i ṣıḥḥat-istīnāsdır.[1] Fe-lihāẕā ma'nā-yı ma'ālī-intimā-yı merḳūmı yerā'a-i pür-berā'a-i Cenāb-ı 'Abbās ibn-i 'Abdülmuṭṭalib bu naẓm-ı feṣāḥat-müsteclib ile ṭarḥ-endāz-ı zemīn-i inşāddır.

Naẓm:

مِنْ قَبْلِهَا طِبْتَ فِي الظِّلَالِ وَفِي مُسْتَوْدَعٍ حَيْثُ يُخْصَفُ الْوَرَقُ[2]

Ya'nī ḳable'n-neş'e yāḫud ḳable'n-nübüvve yāḫud ḳable'l-vilāde zīver-ārā-yı ṣulb-i pāk-i Ḥażret-i Ādem-i sütūde-dem iken ṭahāret-i 'unsur-ı Nebeviyyeleri müsellem ve ḳable'l-hübūṭ mülteffetü's-sāḳ-ı zīnet-iltiṣāḳ olan eşcār-ı cennetiñ sāye-i tena"um-māyesinde bisāṭ-ı nūrāniyyet-inbisāṭları mebsūṭ olup müstevda' ve müctema'-ı Ḥażret-i Ādem ve Ḥavvā olan ravża-i rıḍvān-ı tena"um-bünyānda ebeveyn-i muḥteremeyn-i merḳūmeyne tesettür bi'l-evrāḳ de'b-i edeb-i mesāḳ iken daḫi ṭayyibü'l-ḫalḳ olup

Naẓm:

ثُمَّ هَبَطْتَ الْبِلَادَ لَا بَشَرٌ أَنْتَ وَلَا مُضْغَةٌ وَلَا عَلَقُ[3]

mefhūmınca hübūṭ-ı Ebi'l-Beşer-i sa'ādet-maḳarr ile nūr-ı żiyā-i mevfūr-ı Risālet-me'āb daḫi tenvīr-sāz-ı arż-ı Hind ve pertev-endāz-ı zemīn-i Mekke olduḳda libās-ı beşeriyyetden 'arī ve şekl-i muḍġa ve 'alaḳ ile teşekkülden berī

Naẓm:

بَلْ نُطْفَةٌ تَرْكَبُ السَّفِينَ وَقَدْ أَلْجَمَ نَسْرًا وَأَهْلَهُ الْغَرَقُ[4]

1 Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. I, s. 121.

2 "Ey Allah'ın Resûlü! Sen peygamber olmadan önce, cennetin gölgeliklerinde, cennet yapraklarıyla örtünen Âdem atanın *-aleyhisselâm-* sulbünde, pek temiz ve pek güzel bir hayat sürüyordun."

3 "Ardından henüz bir beşer, bir çiğnem et, bir kan pıhtısı hâline gelmeden önce Âdem'in *-aleyhisselâm-* sulbünde cennetten dünyaya indin."

4 "Tûfân, Nesr putunu ve ona tapanları yok ettiğinde, sen henüz bir su damlasıyken Nûh'un *-aleyhisselâm-* gemisine bindin."

manṭūḳınca belki maḥż-ı nūr ve nuṭfe-i lemʿa-mevfūr iken rākib-i sefîne-i ṣulb-i Ḥażret-i Nūḥ-ı rehīnü'l-fütūḥ olup ḳavm-i cehālet-revm-i Nūḥ-ı rehīnü'l-fütūḥuñ "nesr" ile müsemmā olan ṣanemleri miṣāl-i feres licām-ı ġaraḳ ile mülcem yaʿnī eṣer-i ṭūfān-resīde-i fem-i ṣanem olaraḳ perestiş-kerdeleri olan [N57a] ṣūret ile ol ḳavm-i pür-cehālet ḫāṣāk-güẕār-ı ḳulzüm tebāh olduḳlarında cebīn-i Cenāb-ı Necī-i tevekkül-mültecī nūr-ı zîbende-ẓuhūr-ı Faḫr-i ʿĀlem'e meclā ve baʿdehū ol Erīke-ṭırāz-ı iʿtilā

Naẓm:

تُنْقَلُ مِنْ صَالِبٍ إِلَى رَحِمٍ إِذَا مَضَى عَالِمٌ بَدَا طَبَقُ[1]

mesūḳınca ṣudūr-ı aṣlāb-ı ṭāhireden naḳl-ārā-yı beytü'ş-şeref-i erḥām-ı ẓāhire ve ḳarnen-baʿde-ḳarnin ẓuhūr-ı fiḫāma baḫşende-sāz-ı lemʿa-i ẓāhire olaraḳ

Naẓm:

وردت نار الخليل مكتتما تجول فيها ولست تحترق[2]

nehcince nār-ı mevḳıde-i Ḥażret-i Ḫıllet-penāha mahfūẓan vürūd ve ol gülzār-ı cennet-āṣārda iḫtirāḳdan bā-ṣavn-ı Melik-i Vedūd maṣūn, belki cevelān-ı pür-lemeʿān ile ıżā'et-maḳrūn olup

Naẓm:

حتى احْتَوَى بَيْتُكَ الْمُهَيْمَنُ مِنْ خِنْدَفٍ علياء تحتها النّطق[3]

maḳūlince ol Ẕāt-ı münteḫabıñ silsiletü'ẕ-ẕeheb-i neseb-i müheẕẕebleri şerāfetde ṭırāz-ı a'le'l-merātib olmaġın şāhid-i zîbende-ruḫsār-ı şerāfetiñ ʿarūs-ı behcet-me'nūsı olan imre'e-i İ[l]yās bin Muḍar ki ism-i "Ḫındıf" ile müsemmātdır, ṣadr-ı beyt-i ʿulyā-yı şerāfetde yegānelikle mevsūme olmaġla maḍrab-ı meṣel iken şeref-i neseb-i Resūl-i münteḫaba nisbetle mānende-i şehā tele'lü'-i ġarrāyīden dūn ve neseb-i Resūl-i efḍaliyyet-müṣūl ʿinde cemīʿi'l-ʿArab maʿālī-maḳrūndur. Fe-lihāẕā

1 "Asırlar birbirini kovaladıkça, sen de sulblerden rahimlere taşındın durdun."

2 Bu beyit *Şifâ* metninin aslında mevcut değildir. "Sen gizli bir şekilde İbrâhîm'in *-aleyhisselâm-* (sulbünde) ateşindeydin; yanmadan içinde dolaşırdın." Bkz. Muhammed b. Yûsuf es-Sâlihî eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd fî Sîreti Hayri'l-İbâd*, nşr. Mustafâ Abdülvâhid vd., Kahire: 1986, c. I, s. 70.

3 "Senin şerefin ve yüce soyun yanında en yüksek dağlar pek aşağı seviyede kalır."

Naẓm:

وَأَنْتَ لَمَّا وردْتَ أَشْرَقَتِ الْأَرْ ضُ وَضَاءَتْ بِنُورِكَ الْأُفُقُ[1]

[52b] manṭūḳınca āfitāb-ı ʿālem-tāb-ı mevlid-i raḥmet-maḥtidleri işrāḳ-sāz-ı derūn-ı arżeyn ve nūr-baḫş-ı nevāḥī-i ufḳ-ı sipihr-i heftümin olup

Naẓm:

فَنَحْنُ فِي ذَلِكَ الضِّيَاءِ وَفِي النو ر وفى سبيلِ الرَّشَادِ نَخْتَرِقُ[2]

maẓmūnı üzre ḳā'il-i şerāfet-vāṣıl daḫi nūr-ı hidāyet-mevfūr-ı Resūl-i maʿālī-perver ile istināre-sāz-ı nihād ve delālet-i şuʿle-i cevvāle-i ihtidā ile şeh-rāh-rev-i ṭarīḳ-i hidāyet-refīḳ-i sedād olmaġla menzil-res-i reşād oldığın inbā etmişdir. Keyfe lā? Cenāb-ı Ebī Ẕerr ve İbn-i ʿÖmer ve İbn-i ʿAbbās-ı feżā'il-güster ve Ebū Hüreyre-i şerāfet-āver ve Cābir bin ʿAbdullāh-ı ṣadāḳat-destgāh ʿaleyhim rıḍvānü'l-İlāh rivāyetleriyle ṣaḥīfe-zīb-i ṣıḥḥat idigi bī-iştibāhdır ki, ol Ṣadr-nişīn-i ʿālī-serāy-ı ekremiyyet ve Erīke-ṭırāz-ı bāhirü'l-iʿzāz-ı efḍaliyyet mevāhib-i sitte-i maḫṣūṣa ile min ḳıbelillāh tekrīm-penāh olmaḳda sebḳat-sāz-ı zümre-i ʿaliyye-i evvelīn ü āḫirīn olmuşdur. Evvelā ṭanīn-i mehābet-āyīn-i kūs-i hidāyet-me'nūs-ı ʿazīmetleri ṣımāḫ-ı aʿdā-yı dīne mesīretü şehrin resīde olmaġla velvele-i ruʿb u hirās lerzende-sāz-ı endām-ı li'ām-ı cehālet-istīnās idigi bāʿiṣ-i nuṣret-sencīdedir. Ve ṣāniyen ser-tā-ser sāḥa-i melsā seccāde-āsā ferşīde-kerde-i dest-i ṭahāret olmaġla secde-gāh oldığından mā-ʿadā, ḥasbe'l-iḳtiżā şāhid-i teyemmüme daḫi cilve-gāh olmaġın āḥād-ı ümmetden her ferde berāy-ı [N57b] iḳāmet-i ṣalavāt zemīnin her maḥalli mescid-i ṭahāret-simāt olmuşdur. Ve ṣāliṣen muḳaddemāt-ı cihād netīce-baḫş-ı ġanāyim olduḳda ḳable-hāẕā istimtāʿı ġayr-ı ḥelāl iken taḥlīl-i temettuʿı ḥaṣṣīṣa-i Cenāb-ı rāfiʿ-i livā'-tereffuʿdur. Ve rābiʿan menşūr-ı raḥmet-masṭūr-ı biʿṣet-i ʿālem-şümūlleri kāffe-i nāsa fermān-fermā-yı ihtidā ve ḫāmisen ol Şāhen-şāh-ı Enbiyā erīke-nişīn-i şefāʿat-i ʿuẓmā olmaġla şān-ı maʿālī-nişānları erfaʿiyyet ve ekremiyyetde yektā ve sādisen ber-minvāl-i rivāyet-i Ebī Ẕerr cemīʿ-i mes'ūl-i Resūl-i Güzīde ser-menzil-i icābete resīde ve ʿalā-rivāyetin uḫrā min-ledun Ādem

1 "Sen doğduğunda yeryüzü aydınlandı ve ufuklar nurunla parıldadı."

2 "Biz o parıltıda, o nurun içinde ve o dosdoğru yolda yürüyüp durmaktayız." Taberânî, *el-Muʿcemü'l-Kebîr*, IV/213, nr. 4167; Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, VIII/217-218.

ʿaleyhi's-selām ilā yevmi'l-ḳıyām aḥvāl-i enām yaʿnī umūr-ı vażīʿ u refīʿ-i ümmet bi-tefāṣīlihā resīde-i maʿraż-ı maʿlūmiyyetleri olup ʿale'l-ḳavli'l-eṣaḥḥ mecmūʿ-ı maḫlūḳāta mebʿūṯ olmaġla şān-ı maʿālī-nişānları menzil-res-i efḍaliyyet idigi muṣaḥḥaḥdır.[1]

Ve ber-mażmūn-ı ḥadīṯ-i ṣıḥḥat-ḳarīn-i Ebī Hüreyre ṣamṣām-ı ruʿb ile sell-i seyf-i nuṣret ve le'ālī-i cevāmiʿu'l-kelime lisān-ı dürer-bārları gencīne-i pür-ḥikmet olup mefātīḥ-i ḫazā'in-i arżeyn derdest-i maʿrūżiyyetleri olduḳdan ṣoñra ʿadem-i raġbet ile ekmeliyyetleri müsellem[2] ve ẕāt-ı mekārim-perverleri ḫātime-i ṣuḥuf-ı biʿṯet idigin rivāyet ile rāvī-i āḫar levḥa-nüvīs-i kitāb-ı müsteṭāb-ı midḥatleri idigi ġayr-ı mübhemdir.[3] Ḥattā ʿUḳbe bin ʿĀmir[4] rivāyetiyle bāhirdir ki, Ẕāt-ı risālet-simātları aḳdem-i ẕevāt ve şehīd-i yevm-i ʿaraṣāt olup zamān-ı ḥayāt-ı raḥmet-simātlarında ḥavż-ı ḥayāt-ḫavżları pīşgāh-ı naẓar-ı re'fet-eṣerlerinde nümāyān ve ḫazā'in-i arżeyn menūṭ-ı dest-i kerem-peyvest-i irādetleri idigi ʿayān olup ẕimem-i ümmet-i merḥūmeleri nūr-ı hidāyet **[53a]** ile münevver-kerde-i diyānet olduḳdan ṣoñra ẓulmet-i çirk-i şirk ile tīregī-i derūn dā'irelerinden bīrūn olmaġla vuḳūʿ-ı aḫvefü'l-meḫāvifden berā'etleri maʿlūm-ı saʿādetleri oldıġından cāy-ı meḫāfet olmayup ancaḳ merāya-yı ḳulūb-ı temāyil-maṣḥūbları berāy-ı temāşā-yı nuḳūş-ı dünyā-yı deniyye gerd-ālūd-ı münāfese-i ġayr-ı marżıyye idigi īrāṣ-sāz-ı meḫāfet idigin beyān ile iʿlān-ı re'fet buyurmuşlardır.[5]

Baʿde-hāẕā İbn-i ʿÖmer-i feżā'il-perver rivāyetiyle cilve-gerdir ki, nām-ı nāmī-i emcedü'l-esāmīleri Muḥammed-i Mümecced ve Nebiyy-i Ümmī vaṣfıyla binā-yı tavṣīfleri müşeyyed olup ẕāt-ı mufaḍḍalları ḫātime-i sü-

1 Buhârî, "Teyemmüm", 1, nr. 335; "Salât", 56, nr. 438; Müslim, "Mesâcid", 3, nr. 521; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/301, V/161.

2 Buhârî, "Cihâd", 122, nr. 2977; "Taʿbîr", 22, nr. 7013; "Iʿtisâm", 1, nr. 7273; Müslim, "Mesâcid", 6, nr. 523.

3 Müslim, "Mesâcid", 5, nr. 523; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/411.

4 Pek çok künyesi arasında en meşhuru "Ebû Hammâd" olup Müslüman olmadan önce bâdiyede çobanlık yapardı. Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hicret ettiğini duyunca Medine'ye gitti. Daha sonra Ashâb-ı Suffe'ye katıldı ve dinî bilgisini ilerletti. Kırâat, fıkıh, ferâiz, şiir ve kitâbet alanlarında sayılı kişilerden biri oldu. Resûlullâh'ın *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* kendisine müracaat eden iki kişi arasındaki bir meselenin Ukbe *-radıyallâhu anh-* tarafından çözümlenmesini istemesi onun ilmî yeterliliğini ortaya koymaktadır (Müslim, "Müsâfirîn", 265). 58/678'de vefat etmiştir.

5 Buhârî, "Cenâ'iz", 71, nr. 1344; "Menâkıb", 25, nr. 3596; "Megāzî", 27, nr. 4085; "Rikāk", 7, 53, nr. 6426, 6590; Müslim, "Fezâ'il", 30, nr. 2296.

ver-i risâlet ve cevâhir-i zevâhir-i cevâmi‘u’l-kelime dehân-ı pür-feṣâḥatleri ḫızâne-i bî-bahâne-i pür-belâġatdir. Ḥattâ ḫazene-i nâr ve ḥamele-i ‘arş-ı ma‘ālî-medâr manẓûr-ı naẓar-ı ḥaḳḳâniyyet-eṣerleri olmaġla efḍaliyyetleri muḳarrer[1] ve şerâyi‘-i zîbende-zerâyi‘leri ilâ ḳıyâmi’s-sâ‘a ve sâ‘a’l-ḳıyâm bâ‘iṯ-i niẓâm-ı ümmetleri idigi ḫaber-i mu‘teberdir.[2] Binâberîn rivâyet-i İbn-i Vehb[3] üzre ol Nûr-ı dîde-i reşâd, min ḳıbel-i Rabbi’l-‘İbâd berây-ı i‘ṭâ su’āl ile me’mûr olduḳda ḫ˅âst-kâr-ı rıżâ-yı Cenâb-ı Perverdigâr idiklerin ‘arîża eṣerinde istî‘âb-ı [N58a] kemâlât ile ser-bülendân-ı risâlet olan Enbiyâ-yı ma‘ālî-intimâyı serd buyurup bâlâ-yı Ḥażret-i İbrâhîm ḳabâ-pûşî-i Ḫalîliyyet ile lâbis-i libâs-ı tekrîm ve ẕâ’iḳa-i Cenâb-ı Mûsâ ḳand-i teklîm ile şîrîn-meẕâḳ-ı ten‘îm olup ẕât-ı sa‘âdet-simât-ı Cenâb-ı Nûḥ sâḥil-res-i necât ü fütûḥ olmaġın ışṭıfâ-kerde-i selâmet ve Cenâb-ı Süleymân maẓhar-ı menn-i Mennân olmaġla fâ’iḳu’l-aḳrân idigin beyân buyurduḳlarında dergâh-ı ‘aẓamet-penâh-ı Kibriyâ’dan Ẕât-ı risâlet-simâtlarınıñ maẓhar oldıġı mevâhib-i celîle cümleden bâlâ-ter idigi muḳarrer ve maḫṣûṣun-bi’l-kerem olan ẕât-ı muḥteremleri maẓhar-ı ‘aṭiyye-i behiyye-i Kevṣer ve ism-i sâmîleri ḳarîn-i ism-i Celîl-i Eḥadiyyet-penâh olmaġla fî cevfi’s-semâ münâdâ-yı muvaḳḳar ve sâḥa-i ġabrâ Ẕât-ı efḍaliyyet-pîrâlarıyla muṭahhar ḳılınup ta‘ẓîmen li-şânihi’l-esnâ mecmû‘-ı ümmete daḫi ṭuhûriyyeti cilve-ger ve maġfiret-i mâ-teḳaddem ve mâ-te’aḫḫar ile şân-ı ‘işmet-nişânları rif‘at-âver ve beyne cemî‘i’l-enâm maġfûren ḫırâm ḫaṣṣîṣa-i ẕât-ı rehînü’l-iḫtirâmları olmaġla maẓhar-ı ikrâm-ı tâmm idikleri aẓhar idigiyle cevâb-ı tekrîm-me’âb ṣudûr-yâb olup meṣâḥif-i ḳulûb-ı ümmetleri levḥa-i Ḳur’ân-ı bâhirü’l-leme‘ân ile zîver-ârâ ve ḥıfẓ-ı âyât-ı beyyinâta me’vâ-yı neẓâfet-pîrâ ḳılınmaġla tevḳîr-i Cenâb-ı nübüvvet-medârları âşikâr ve iddiḫâr-ı ẕaḫîre-i şefâ‘at-i kübrâ keẕâlik iḫtiṣâṣ-yâb-ı Ẕât-ı merâḥim-simâtları idigin îḥâ ile celâ’il-i tekrîmât-ı şettâya mevrid-i vâlâ idikleri inbâ olunmuşdur.[4]

---

1 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/172, 212; Heysemî, *Mecma‘u’z-Zevâ’id*, I/169. Râvî Abdullâh b. Amr *-radıyallâhu anhumâ-* olarak ifade edilmiş, hemen sonraki "Ben, kıyâmete yakın bir zamanda Peygamber olarak gönderildim." hadîsinin râvîsinin Abdullâh b. Ömer *-radıyallâhu anh-* olduğu belirtilmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 355.

2 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/50, 92; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, V/212.

3 Ebû Muhammed Abdullâh b. Vehb b. Müslim el-Kureşî (ö. 197/813) Mısırlı bir âbid, zâhid, güvenilir bir hadîs hâfızı ve fakîh olup İmâm Mâlik'in talebelerindendir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 356.

4 Beyhakī, *Delâ’ilü’n-Nübüvve*, II/402.

Ḥattā rivāyet-i laṭīfe-i Cenāb-ı Ḥuẕeyfe üzre müjde-i münīfedir ki, ṣufūf-ı ḫayriyyet-ṣunūf-ı ümmetiñ riyāż-ı maʿāşları tābiş-i ḫazān-ı ḳaḥṭ u ġalā ile biʾl-istimrār teb-zede-i ekdār olmayup nihāl-i maẕhariyyetleri bāve-dār-ı nuṣret olmaḳ mevʿūd-ı Cenāb-ı Müfīżuʾl-Cūd olmaġla fī baʿżıʾl-aḥyān eydī-i eʿādī yaġmā-ger-i ṣimār-ı rāḥat ü şādī olursa daḫi **[53b]** ʿāḳıbetüʾl-emr mīve-i ġalebe ve nuṣret çīde-kerde-i eydī-i ümmet idiginden mā-ʿadā[1] heftād-hezār āḥād-ı saʿādet-ittiḥād maʿaʾn-Nebiyyiʾl-Muḫtār bilāḥisāb iḫrāz-ı evvelīn-pāye-i duḫūl-i dāruʾn-naʿīm ile kām-yāb olduḳda miḳdār-ı ʿaded-i meẕkūr bi-ṭarīḳiʾt-tebaʿiyye duḫūl-i tena"um-müṣūl-i ravża-i cennet ile mesrūr idikleriniñ beşāretiyle min ḳıbeliʾr-Rabbiʾl-Mennān mübeşşer olduḳların beyān buyurup[2] Ẕāt-ı risālet-simātları nuṣret ve ʿizzet ile mükerrem ve debdebe-i maṭıyye-i ʿazm-i saʿādet-i ḫurremleriniñ eşer-i ruʿb-āveri mesīretü şehrin hirās-āver-i ḳulūb-ı eʿādīleri idiginden mā-ʿadā biʾẕ-ẕāt şān-ı maʿālīʿunvānlarına biʾt-tebaʿ ümmet-i ḫayriyyet-bünyānlarına ḳable-hāẕā ḥibāl-i nehy ile meşdūde olan rıḥāl-i ġanāyimi taḥlīl ve tebcīlen liʾr-Resūliʾl-celīl ümmet-i sütūde-ḫaṣletleri umūr-ı dīniyyede defʿ-i ḫarec ile zībende-maḫrec idiklerin ifādeleri rivāyet-i rāvī-i āḫar ile daḫi merviyy-i muʿteberdir.[3] Bināʾen-ʿalā-hāẕā, inbā-yı Ebī Hüreyre-i feżāʾil-pīrā ile ṣıḥḥat-intimādır ki, zümre-i ʿaliyye-i Enbiyā-yı Kirām ʿaleyhimüʾs-**[N58b]** selāma mevhūbe olan cümle-i muʿcizāt-ı bāhire-i müʾminun-bihā bi-esrihā ol Resūl-i ebhā cenāb-ı kerīmüʾs-seciyyelerine ʿaṭiyye buyuruldıġından mā-ʿadā ṣuver-i iʿcāz-eşer-i muʿcizāt-ı ḫażerāt-ı Enbiyā-yı sālifīn meşhūd-ı muʿāṣırīn olduḳdan ṣoñra teslīf-kerde-i aḫlāf degil iken muʿcizāt-ı bāhire-i Nebeviyyeʾden olan Ḳurʾān-ı bāhirüʾl-lemeʿān Ẕāt-ı ʿālī-şānlarından ġayra nā-müyesser ve şāhidīn ü ḥāżırīn niʿmet-i Furḳāniyye ile mütena"imīn idigi gibi ḳarnen-baʿde-ḳarnin ilā yevmiʾd-dīn cemīʿ-i Müslimīn daḫi muġtenemīn olmaġla tā-be-maḥşer beḳā ile ittiṣāf-āver olmaġın keşret-i tābiʿīn ile şān-ı ḫatmiyyet-nişān-ı Nebevī bu cihetle daḫi efḍaliyyeti ḥāvīdir.[4] Ḥattā ʿindeʾl-muḥaḳḳıḳīn maʿnā-yı ḥadīṯ-i şerāfet-ḳarīn bu vechile

1 Müslim, "Fiten", 19, nr. 2889; Ebû Dâvûd, "Fiten", 1, nr. 4252; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/278, 284. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 357.

2 Peygamber Efendimiz *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* sorgusuz sualsiz cennete gireceklerin "büyü yapmayan, yaptırmayan, uğursuzluğa inanmayan ve Rab'lerine güvenen" kimseler olduğunu haber vermiştir. Bkz. Buhârî, "Rikāk", 50, nr. 6541; Müslim, "Îmân", 374, nr. 220; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/6.

3 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/393.

4 Buhârî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 1, nr. 4981; "İ'tisâm", 1, nr. 7274; Müslim, "Îmân", 239, nr. 152.

müstebīndir ki, muʿcizāt-ı Enbiyā-yı Kirām baʿde mużıyy-i vaḳt-i küll-i Nebī bī-eṣer ve şeref-yābī-i şühūd-ı āṣār-ı iʿcāz-medārı muʿāṣırīne muḳtaṣardır. Ammā muʿcizāt-ı bāhiretü'l-āyāt-ı Nebeviyye'den olan Ḳur'ān-ı iʿcāz-lemeʿān mā-baḳıyyetü'd-dünyā tābān ve tā-be-maḥşer beḳāsıyla eslāf ü aḫlāf ʿayānen muġtenemlerdir. Felā-cerem taḥḳīḳ-i maʿnā-yı mezbūr nuḫbe-i mażmūn-ı ḥadīṣ-i şerāfet-mevfūr olmaġla bu maḥall-i dil-ārāda bu mertebe ile iktifā ve āḫir-i bāb, ẕikr-i muʿcizāt-ı Nebevī'de tafṣīli mevʿūd-ı ṣāḥib-i ***Şifā***'dır.

Baʿde-hāẕā Ḥażret-i ʿAlī-i feżā'il-perver rivāyetiyle müncelī ve tābāverdir ki, her nebiyy-i ẕī-şān silsile-i cünbānān-ı ümmetden nücebā-yı sebʿa ittiḫāẕıyla teşdīd-i bünyān-istīnās ve te'kīd-i mebānī-i iḫtirāsı ʿādet edinmegin Cenāb-ı Mefḫar-i Enbiyā ʿaleyhi efḍarü't-teḥāyā ḥażretleri daḫi ittiḫāẕ-ı nücebā-yı erbaʿa ʿaşere ile üns-āver ve Cenāb-ı Ṣıddīḳ-ı ṣadāḳat-perver ve Ḥażret-i ʿÖmer-i maʿdelet-güster ve İbn-i Mesʿūd-ı feżā'il-ālūd ve ʿAmmār-ı meḥāmid-şiʿār ol şeref-i cān-perver ile müşerreflerdir.[1] Bu münāsebet ile şurrāḥ-ı ***Şifā***-yı teberrük-intimādan Şihāb-ı ṣāḳıbü'l-feżā'il iḳtibās-ı ẕikr-i cümle-i nücebā-yı mefḫarü'l-evāḫir ve'l-evā'il ile bu minvāl üzre tenvīr-sāz-ı derūn-ı sā'ildir ki; Çehār-Yār-ı bā-ṣafā **[54a]** ve Ḥażret-i Ḥamza-i mehābet-peymā ve Cenāb-ı Cābir-i feżā'il-meʾāṣir ve ḳurre-i aʿyün-i ebrār Ḥaseneyn-i şerāfet-medār ve İbn-i Mesʿūd-ı feżā'il-ālūd ve Ebū Ẕerr-i şerāfet-perver ve Miḳdād-ı pākīze-nihād ve Ḥuẕeyfe-i vāṣılü'r-reşād ve ʿAmmār-ı sütūde-kār ve Selmān-ı ṣadāḳat-bünyān yāḫud Bilāl-i ḫuceste-ḫiṣāl ʿaleyhim rıḍvānü'l-Meliki'l-Müteʿāl nücebā-yı Sulṭān-ı Rusül ve iʿānet-āverān-ı Ḥażret-i Hādiyü's-sübüldür.

Baʿde-hāẕā yine rivāyet-i Ḥażret-i ʿAlī ile lemʿa-i ṣübūtı müncelī olan ḥadīṣ-i şerāfet-enīs edell-i delā'il-i efḍaliyyet-i Resūl-i Kerīmü'ş-şemā'il-dendir ki, Ḥarem-i Muḥterem-i Mekke-i Mükerreme'ye pā-nihād olmaḳdan ḥabs-i fīl iḫtirāmen li'n-Nebiyyi'l-Celīl ṣūret-nümā-yı ẓuhūr idiginden mā-ʿadā berā-yı Feṭḥ-i Mekke-i Mükerreme ṣaḥn-ı Ḥarem'de bir ferde ḥil-kerde olmayan ḥill-i ḳıtāl menşe-i vücūd-ı raḥmet-nümūd-ı Risālet-āyīn olan Beledü'l-Emīn yed-i mü'eyyed-i Resūl-i hidāyet-mekīn ile meftūḥ olmaġ-içün ʿarż-ı ḥāl eyleyüp baʿdehū yine ḥurmet-i aṣliyye

1 Tirmizî, "Menâkıb", 30, nr. 3785; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/142, 148, 149.

i'āde-kerde-i meclā-yı [N59a] ẓuhūr idigi ma'lūm-ı erbāb-ı feżā'il-i celiyyedir.[1] Keyfe lā? Ol Ṭırāz-ı rātibe-i efḍaliyyetiñ şān-ı ẕī-şān-ı ma'ālī-pīrāları ol mertebe bālā-resādır ki gencīne-i feṣāḥat olan dehān-ı mu'ciz-beyānlarından (إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ وَخَاتَمُ النَّبِيِّينَ وَإِنَّ آدَمَ لَمُنْجَدِلٌ فِي طِينَتِهِ وَدعوة أَبِي إِبْرَاهِيمَ وَبِشَارَةُ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ)[2] ḥadīṯ-i şerāfet-hem-demi cilve-ger-i minaṣṣa-i ẓuhūr olup evvelā ẕāt-ı mekārim-simātlarına eḥabb-ı umūr olan 'ubūdiyyet-i Rabb-i Ġayūr idigin beyān ve ṣāniyen yed-i ḳudret-i ezeliyye ṣaḥīfe-i ẕāt-ı kerīmü'ṭ-ṭaviyyelerin ḥatm-ārā-yı süver-i bi'ṣet-i celiyye buyurdığı ḥīn-i sa'ādet-ḳarīnde miṣāl-i dürr-i ṣemīn Ḥażret-i Ebu'l-Beşer-i sütūde-āyīn ṣadef-nişīn-i mā vü ṭīn olup Ẕāt-ı ışṭıfā-simāt-ı kerīmleri eşer-i du'ā-yı icābet-intimā-yı Ḥażret-i İbrāhīm ve beşāret-kerde-i Mesīḥ-i pür-tekrīm idigin tefhīmleri inbā-yı 'İrbāḍ bin Sāriye[3] ile meşāmm-ı rivāyete ḥuceste-gāliyedir. Ḥattā (إِنَّ اللَّهَ فَضَّلَ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى أَهْلِ السَّمَاءِ وَعَلَى الْأَنْبِيَاءِ)[4] ḳavl-i tekrīm-āgīni Cenāb-ı Ḥabr-i feżā'il-mevṣūl mes'ūl olduḳda ol mū-şikāf-ı 'anberīn-külāle-i şāhid-i taḥḳīḳ u īḳān te'sīs-i bünyān-ı müdde'ā-yı şerāfet-iḳtirānda Cenāb-ı Resūl-i ekremiyyet-müşūlüñ sükkān-ı semāvātdan efḍaliyyet-simāt idikleri bundan tābāndır ki, Ḥażret-i Perverdigār-ı bī-çūn ü çirā ḥikāyeten 'an ehli's-semā ﴿وَمَن يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي إِلَٰهٌ مِنْ دُونِهِ فَذَٰلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ﴾[5] fermūde-i mükerremesin ibrāz ve muḥāṭabe-i Faḫr-i 'Ālem'de ﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا﴾[6] āyet-i kerīmesin tenzīl ile ser-efrāz buyurup tefāvüt-i maḳāmat-ı ḥiṭābiyyeyi i'lām, i'zāz-ı ẕāt-ı beyyinü'l-imtiyāzların ifhāmdır deyüp zümre-i 'aliyye-i Enbiyā-yı Kirām 'aleyhimü's-selāma ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِ﴾[7] naẓm-ı i'cāz-perverīn īrād ve Ḥażret-i Risālet-istīnās

1 Buhârî, "İlm", 39, nr. 112; Müslim, "Hacc", 447, nr. 1355.

2 "Âdem henüz su ve çamurdan yaratılmış şekildeyken ben Allah'ın kulu ve peygamberlerin sonuncusuydum. Ben; atam İbrâhîm'in duası, Meryem oğlu Îsâ'nın da müjdesiyim."

3 Tebük Gazvesi'ne katılacak maddî imkân bulamadıkları için çok ağlayan, bu sebeple de "bekkâ'în" diye anılan yedi sahâbîden biri olan İrbâd b. Sâriye *-radıyallâhu anh-*, Ehl-i Suffe arasında yaşamış ve 75/694'te vefat etmiştir. Tevbe Sûresi'nin 92. âyet-i celîlesi bu yedi büyük sahâbî hakkında nâzil olmuştur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 359.

4 "Allah Teâlâ, Muhammed'i *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* gök ehlinden (meleklerden) ve diğer peygamberlerden *-aleyhimü's-salâtu ve's-selâm-* üstün tutmuştur."

5 **"İçlerinden her kim, "Allah'tan başka ben de şüphesiz bir ilâhım" derse, böylesini cehennemle cezalandıracağız.** İşte biz zalimleri böyle cezalandırırız." Enbiyâ, 21/29.

6 "Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik." Feth, 48/1.

7 **"İstisnasız her peygamberi kendi kavminin diliyle gönderdik** ki onlara açık açık anlatsın. Bundan sonra Allah dilediğini sapkınlık içerisinde bırakır, dilediğini de doğru yola iletir. O, güçlüdür, hikmet sahibidir." İbrâhîm, 14/4.

﴿وَمَآ أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَآفَّةً لِلنَّاسِ﴾[1] ḫiṭāb-ı müsteṭābıyla tecellī buyurdıġın yād etmekle teşyīd-i mebānī-i müdde'ā-yı şerāfet-imtinān buyurmuşdur. Keyfe lā? Ḫālid bin Ma'dān[2] rivāyetiyle ṣıḥḥat-imtināndır ki **[54b]** Aṣḥāb-ı ma'ālī-nişāndan enfār-ı 'adīde dergāh-ı güzīde-i Enbiyā-yı ma'ālī-resīdeden evṣāf-ı celālet-ittiṣāf-ı ẕāt-ı sencīdelerin ḫˇāst-kār-ı istiḫbār olduḳlarında gül-gonçe-i ḥadīḳa-i hidāyet olan vücūd-ı mes'ūdları ﴿رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ﴾[3] fermūde-i mükerremesi manṭūḳ-ı münīfince nümā-yı icābet-intimā-yı du'ā-yı Ḫażret-i İbrāhīm ile zīver-ārā-yı ravża-i īcād olup tābiş-i ḫūrşīd-i beşāret-i Ḫażret-i 'Īsā-yı ma'ālī-resā ile gül-gonçe-i vücūd-ı sa'ādet-ālūdları küşāde ve māder-i 'ālī-güherleriniñ ḥīn-i ḥaml-i sa'ādet-şemlinde derūn-ı şerāfet-meşḥūnından lem'a-baḫşā-yı ẓuhūr olan nūr, zībāver-i arż-ı Şām olan ḳuṣūr-ı Busrā-yı[4] meserret-ārā-yı irā'et-sāz olacaḳ mertebe pertev-pāş-ı ṣudūr olmaġla ḳurb-ı vilādet-i rehīnü's-sa'ādetleri ẓāhir ve ba'de'l-vilāde 'ālem-i ṣabā-yı sa'ādet-āmādelerinde Benī Sa'd-ı rehīnü'l-mecdden Ḫalīme-i selīmeniñ istirḍā'-ı Resūl-i Kerīmü'l-meşīme vesīle-i şeref-yāb-ı uḫuvvet fi'r-rıḍā'ları olan merd-i ḳarīnü's-sa'd **[N59b]** ile sāye-endāz-ı mer'ā olduḳlarında müteşekkil-i şekl-i beşer melekeyn-i mükerremeyn cilve-ger ve 'alā-rivāyetin uḫrā evc-i melek-i sefīd-pūş ruḫsāyī-i dergāh-ı re'fet-penāhlarıyla şerāfet-ber-dūş olup ṭaşt-ı zerrīn-i berf-mekīni der-meyān ve ṣadr-ı 'ālī-ḳadr-i enverlerin māh-ı münevver gibi şaḳḳ etmekle ol Müşārun-bi'l-benān-ı ins ü cānnı bedr-i münīr-āsā dıraḫşān etdiklerin inbāda Enes-i sa'ādet-res ve Ebū Ẕerr-i feżā'il-maḳarr ve Şeddād bin Evs-i[5] şerāfet-ġavs hem-zebān-ı inhādır.

---

1 **"Biz seni sadece müjdeleyici ve uyarıcı olarak bütün insanlara gönderdik;** fakat insanların çoğu bunu anlamıyorlar." Sebe', 34/28.

2 Hâlid b. Ma'dân (ö. 103/721) güvenilir bir muhaddis ve fıkıh âlimi olup rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer almış, Mesleme b. Abdilmelik kumandasındaki İstanbul muhasarasına ve Bizans'a karşı yapılan birçok savaşa katılmıştır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 361.

3 "Soyumuzdan, onlara senin âyetlerini okuyacak, Kitab'ı ve hikmeti öğretecek, onları arındıracak **bir elçi çıkar Rabbimiz!** Çünkü yalnız sensin kudret ve hikmet sahibi." Bakara, 2/129.

4 Eski adıyla Busrâ, şimdiki adıyla Havran, Suriye'nin güneyinde olup Dımaşk'a 124 km. uzaklıkta bir şehirdir.

5 Şeddâd b. Evs *-radıyallâhu anh-*, Uhud Gazvesi'ne ve diğer savaşlara katılmış olup Hz. Ömer *-radıyallâhu anh-* devrinde Humus valiliği, daha sonraları Dımaşk kadılığı yapmıştır. Ashâb-ı Kirâm'dan Ebu'd-Derdâ *-radıyallâhu anh-* hazretleri onun için: "Her ümmetin bir fakîhi vardır, bu ümmetin fakîhi de Şeddâd b. Evs'tir." demiştir. Bazı akşamlar "Cehennem azabını düşünmek uykumu kaçırdı." diye kalkıp sabaha kadar namaz kılan Şeddâd b. Evs hazretleri 58/678'de vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 361.

Ḥattā ḥadīṯ-i āḫarda aʿlā-yı ṣadr-ı ʿālī-ḳadrlerinden merāḳḳ-ı saʿādet-mesāḳlarına degin şaḳḳ ve ol gencīne-i hidāyetden gevher-i yektā-yı ʿālem-bahā yaʿnī nihād-ı hüdā-ittiḫādların iḫrāc ve ḳaṭʿ-ı rişte-i ʿalaḳa-i sevdāyla iʿzāz-ı bāhirü'l-ibtihācdan ṣoñra selc-i neḳāvet-intimā ile ġasl ü tanẓīfleri rivāyet-kerde-i fiḫām olup ber-minvāl-i rivāyet-i uḫrā eḥad-ı melekeyn-i mükerremeyn lemeʿān-ı nūr-ı żiyā-mevfūrı ḫīre-sāz-ı ʿuyūn-ı neẕẕār olan ḫātem-i nūrāniyyet-hem-dem ile gencīne-i ṣadr-ı neẕāfet-engīzlerin īmān ve ḥikmet ile leb-rīz ḳıldıḳdan ṣoñra mühürleyüp baʿdehū refīḳ-i şefīḳi daḫi mefriḳ-i ṣadr-ı Mefḫar-i her-dü-serāya berāy-ı iltiyām dest-sūde-i iḫtirām maẓhar-ı ikrām-ı Rabbü'l-Enām idiklerin baʿde'l-iʿlām, bālā-yı rifʿat-intimālarına neşr-i mürvārīd-i ṣalāt ü selām etmişlerdir. Ve ḫaber-i āḫarda cilve-ger oldıġı üzre eḥad-ı melekeyn enīs-i Seyyidü'l-Kevneyn olan Cibrīl-i Emīn olup baʿde itmāmi'l-merām ḳalb-i Ḫātem-i Enbiyā-yı Kirām'ı "ḳalb-i vekī" yaʿnī muḥkem ve refīʿ vaṣfıyla tavṣīfden ṣoñra ol Nihād-ı saʿādet-ittiḥāda ʿaynān-ı bāṣıratān ve üẕünān-ı semīʿaṭān işbātıyla ḫıdmet-i tarṣīʿ u talṭīfi baʿde'l-itmām ḳarīn-i şerāfet-rehīnine tevcīh-i veche-i ḫiṭāb edüp[1] ḳulūb-ı ümmet-i merḥūmeden ʿaşere ile vezn-i nihād-ı hidāyet-niṣābı tekellüm baʿde'l-vezn ol Gevher-i girān-ḳadrin rüchānın terennüm ve baʿdehū ḳulūb-ı ümmet-i sütūde-ḫaṣletden mi'e ile zine ve baʿde rüchānihī elf-i kāmil ile vezn-i tercīḥ-i şāmilden ṣoñra eger ḳulūb-ı mecmūʿ-ı ümmet ile vaż'-ı keffeteyn-i mīzān tecrübe **[55a]** olunsa yine girān-miḳdārlıkları āşikār idigin müẕākere ile meclis-gāh-ı müfāḫareleri miskiyyü'l-ḫitām idigin iʿlām buyurmaġın ḳulūb-ı hidāyet-maṣḥūb-ı Aṣḥāb-ı maʿālī-niṣābların tefrīcleri şerḥ-āver-i ṣadr-ı inbā-yı aṣḥāb-ı taḫrīcdir.[2]

Ve ḥadīṯ-i āḫarda baʿde ḫitāmi'l-müẕākere ol Māh-ı evc-i kemāle miṯāl-i hāle taḳarrüb ve żamm-ı ṣadr ile zīver-ārā-yı āġūş-ı faḫr etmege telehhübleri muḳarrer olup telṯīm-i ser-i risālet-efser taḳbīl-i mā-beyne'l-ʿayneyn-i neyyireyni ile tenvīr-i baṣar eyleyüp; "Eyā Ḥabīb-i Ḫudā-yı Müteʿāl! Müberrā-sāz-ı hirās olmaġla müreffeḥu'l-bāl ol ki, şān-ı saʿādet-nişānında cilve-ger-i meclā-yı taḳdīr olan tekrīmāt-ı behiyye maʿlūm-ı saʿādetiñ

1 Dârimî, "Mukaddime", 8, nr. 54.
2 Dârimî, "Mukaddime", 3, nr. 13.

olsa ḳarīnü'l-'ayn-ı meserret-i seniyye olurdun."[1] deyü tebşīrleri merviyy-i ṣıḥḥat-maṣīrdir. Ḥattā baḳıyye-i ḥadīṯ-i şerāfet-perverde 'inde'l-Ḥaḳ ekremü'l-ḫalḳ idiklerin daḫi inbāları muḥaḳḳaḳ ve i'ānet-i Rabbü'l-Enām muẕāheret-i Melā'ike-i Kirām ile feṯḥ u nuṣrete maẕhariyyetleri i'lān [N60a] olundıġı daḫi ḳavl-i muṣaddaḳdır.[2] Keyfe lā? Ḥadīṯ-i Ebī Ẕerr-i feżā'il-maḳarda nuḳūṣ-ı ḥālāt-ı meẕkūre el-ān mir'āt-ı ḫayāllerinde 'ayān idigi meẕkūr[3] ve Ebū Muḥammed-i Mekkī ve Ebu'l-Leyṯ es-Semerḳandī ve sā'ir ekābir-i aḫbār-ı fāḫirince Ḥażret-i Ādem 'alā Nebiyyinā ve 'aleyhi's-selāmü'l-etemm 'afv ile mebsūṭ olmaġ-içün fī eṣnā'i'l-hübūṭ münācātında Ẕāt-ı Nübüvvet-penāh ile mütevessil-i dergāh-ı İlāh olup ḥattā vücūd-ı mes'ūd-ı Ḥabīb-i Ekrem'e cihet-i ḥuṣūl-i 'irfānlarından min ḳıbelillāh mes'ūl olduḳda mevāżi'-i 'adīde-i cennāt-ı 'āliyātda gül-i tevḥīdiñ kelimeteyn-i şehadeteyn ile dü-berg idigine neẕāreti sebeb-i dirāyeti idigin 'arżā-daşt-ı dergāh-ı Eḥadiyyet-penāh etmişdir.[4] Keyfe lā? Rivāyet-i uḫrā mefhūm-ı şerāfet-pīrāsınca (مُحَمَّدٌ عَبْدِي وَرَسُولِي)[5] naḳş-ı celālet-mevṣūlı levḥa-zīb-i ṣaḥāyif-i emākin-i cennet olmaġın Cenāb-ı Mefḫar-i 'Ālem'iñ 'inde'l-Ḥaḳ ekremü'l-ḫalḳ idigi muḥāṭ-ı 'ilm-i Ḥażret-i Ebi'l-Beşer ve vesīle-i meẕkūre sebeb-i maẕhariyyet-i 'afv-ı meserret-eşer olması ﴿فَتَلَقَّىٰ اٰدَمُ مِنْ رَبِّهٖ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ﴾[6] fermūde-i mükerremesinden iḳtibās-kerdedir. Ve ber-minvāl-i rivāyet-i uḫrā beyān-ı 'irfān-ı vücūd-ı Ḫayru'l-Verā'da Ḥażret-i Ebu'l-Beşer'iñ serd-i cevāb-ı şerāfet-perveri bu vechile cilve-gerdir ki; ba'de ḫilḳatihī ṣavb-ı 'Arşü'r-Raḥmān'a ref'-i ser ve kelimeteyn-i şehādeteyne ḫīn-i ta'alluḳ-ı naẕarda nām-ı Mefḫarü'l-Enām-ı efḍaliyyet-ittisāmıñ ism-i celīlü'r-resm-i Ma'būd-ı bī-hemtā ile iḳtirānını iẕ'ānı 'inde'l-Meliki'l-Ekrem menzileten a'ẓam idiklerine medār-ı 'irfān oldıġın beyān eşerinde ḳasem bi-Rabbi'l-Erḥam ki ẕāt-ı risālet-simāt-ı Muḥammedī ẓahr-ı nācī-i necī-i übüvvet-mültecīlerinden tenvīr-sāz-ı derūn-ı sāḥa-i melsā olan Enbiyā-yı ma'ālī-resāya mā-bihi'l-ḫitām ve 'illet-i ma'lūl-ḫilḳat-i ser-cümle-i enām idigi īḥā olunmaġın hemān-dem Ḥażret-i

1 Beyhakī, *Delā'ilü'n-Nübüvve*, I/141.
2 İbn Hacer, *el-Metâlibü'l-Âliye*, IV/173, nr. 4254; Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, XII/462, nr. 35559.
3 Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, XII/385, nr. 35408.
4 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, VI/313-314, nr. 6502; Heysemî, *Mecma'u'l-Bahreyn*, VI/151, nr. 3518.
5 "Muhammed benim kulum ve Resûlümdür."
6 **"Bunun üzerine Âdem Rabbinden bazı kelimeler aldı (bunlarla tevbe etti);** Rabbi de onun tevbesini kabul buyurdu. Şüphesiz O, tevbeleri kabul buyuran ve rahmeti sınırsız olandır." Bakara, 2/37.

Ādem "Ebu'l-Beşer" ve "Ebū Muḥammed" künyetiyle mükennā olmuşdur. Ḥattā Melā'ike-i sebbāḥīn ism-i Muḥammed ve Aḥmed ile mevsūm olan ẕevāt-ı şerāfet-ḳarīni muḥteviyye olan büyūt-ı teberrük-men'ūtı ta'ẓīmen li'n-Nebiyyi'l-Ekrem ziyāret-sāz idikleri ḫaber-i müsellemi inbā-kerde-i Süreyc bin Yūnus-ı[1] feżā'il-mūnisdir. Keyfe lā? Ebu'l-Ḥamrā'dan[2] merviyy-i ṣıḥḥat-ārādır ki **[55b]** şām-ı 'anberīn-fām-ı Mi'rāc-ı bāhirü'l-ibtihācda ol Erīke-nişīn-i ḳurb-ı Yezdān resīde-i 'ālī-pāye-i 'Arşü'r-Raḥmān olduḳda *"Lā ilāhe illallāh Muḥammedu'r-Resûlullāh"* kelimeteyn-i celīleteyn naḳş-ı kitābe-i 'Arş-ı mu'allā ve livā-yı te'yīdleri derdest-i Cenāb-ı 'Aliyyü'l-Murtażā idigine neẓẓāre-pīrā olmuşdur.[3]

Vāḳı'ā 'ulüvv-i şān-ı Faḫr-i 'Ālemiyān bundan daḥi tābāndır ki, Cenāb-ı Ḥabr-i feżā'il-istīnās İbn-i 'Abbās'dan mervī olan ḳavl-i ṣıḥḥat-muḥtevī mefhūmınca [4]﴿وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا﴾ tanẓīm-i celīlinde meknūz gencīne-i tenzīl olan kenzden murād dest-i Ḥażret-i Ḫıżr ile esās-gīr-i ḳıyām olan tih-i cidār-ı yetīmeynde medfūn bir levḥ-i zer-endūd musaṭṭaḥ-ı derūndur ki kitābe-i sath-ı müstevīsinde "Mü'minün bi'l-ḳader, te'ab-ı dünyā ile[5] niçün **[N60b]** mükedder olur? Ve iltihāb-ı lehīb-i mehīb-i caḥīmi teẕkār edenler nice ḳahḳaha-kār olabilür? Ve taḳallübāt-ı dünyā-yı denī ve irtiḥāl-i faḳīr ü ġanīyi mutḳın ālāyiş-i tena"umāt-ı fāniyeye niçün mutma'in olur?" deyü masṭūr olup [6](أَنَا اللهُ لَا إِلَـهَ إِلَّا أَنَـا، مُحَمَّـدٌ عَبْـدِي وَرَسُـولِي) maḳūl-i maḳbūli ḫātimetü's-suṭūr-ı meknūz-ı mezbūr idigi rivāyet-i leṭāfet-peẕīri ser-levḥa-i ba'ż-ı kütüb-i tefsīrdir.[7] Ve yine İbn-i 'Abbās-ı feżā'il-perverden minaṣṣa-i

1 Metinde sehven "Şürayḥ bin Yûnus" şeklinde imla edilmiştir. Süreyc b. Yûnus (ö. 235/849), kendisinden Müslim, Nesâî, Bakî b. Mahled, Ebû Zür'a er-Râzî gibi ünlü muhaddislerin hadîs rivayet ettiği bir muhaddis ve tanınmış bir âbiddir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 366.

2 Metinde sehven "İbn-i Ḥamrā" şeklinde imla edilmiştir. "Ebu'l-Hamrâ" künyesiyle bilinen iki sahâbî mevcut olup biri Resûl-i Ekrem'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hizmetkârı Hilâl b. Hâris *-radıyallâhu anh-*, diğeri de Bedir ve Uhud gazvelerine katılmış olan Ebu'l-Hamrâ'dır *-radıyallâhu anh-*. Taberânî bu rivayetin Resûl-i Ekrem'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hizmetkârı Ebu'l-Hamrâ'dan geldiğini söylemektedir. Bkz. *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXII/200, nr. 525-526; ayrıca bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 366.

3 Taberânî, *el-Mu'cemul-Kebîr*, XXII/200, nr. 526; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, IX/121.

4 "Duvara gelince, o, şehirde iki yetim çocuğun idi; **altında da onlara ait bir define vardı;** babaları ise iyi bir adamdı. Rabbin istedi ki, o iki çocuk güçlü çağlarına erişsinler ve Rabbinden bir rahmet olarak definelerini çıkarsınlar. Ben bunları kendiliğimden yapmadım. İşte, hakkında sabredemediğin şeylerin iç yüzü budur." Kehf, 18/82.

5 ile L: ─ A, N

6 "Ben Allah'ım! Benden başka ilâh yoktur. Muhammed benim kulum ve Resûlümdür."

7 Bu rivayet, İbn Ebî Hâtim'in *et-Tefsîr*, İbn Kesîr'in *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, Süyûtî'nin *ed-Dürrü'l-Mensûr*, Şevkânî'nin *Fethu'l-Kadîr* adlı tefsirlerinde Kehf Sûresinin 82. âyet-i kerîmesinin tefsirinde bulunmaktadır. Ayrıca bkz. İbn Hibbân, *es-Sahîh*, II/78, nr. 361.

rivāyetde cilve-gerdir ki[1] kelimeteyn-i şehādeteyn naḳş-ı kitābe-i bāb-ı cennet olup ʿadem-i taʿẕīb-i ḳāʾil-i iḫlāṣ-şemāʾili daḫi müstezād-ı mışraʿ-ı vaʿd-i pür-meserret idigi gibi, ḳable ṭulūʿ-i şemsiʾn-nübüvve aḥcār-ı ḳadīmeniñ birinde مُحَمَّدٌ تَقِيٌّ مُصْلِحٌ وَسَيِّدٌ أَمِينٌ[2] maḳāl-i tekrīm-rehīni kilk-i ḳudret ile mektūb idigi meşhūd-ı baʿżı erbāb-ı ḳulūb olup, ḥattā bilād-ı Ḫorāsān'dan bir maḥalde zīver-mehd-i vücūd olan bir mevlūd-i zībende-velūduñ ṣafḥateyn-i cebīninden birinde *"Lā ilāhe illallāh"* ve birinde *"Muḥammedu'r-Resūlullāh"* kelimeteyn-i celīleteyni eṣer-i naḳş-ı ḫāme-i ḳudret idigin müşāhede-i Simiṇṭārī'den[3] menḳūl-i güzīdedir. Ve baʿżı riyāż-ı bilād-ı Hind'de ser-zede-i zemīn-i şühūd olan berg-i gül-i ḥamrāda reng-i sefīd-i cāvid ile keẕālik kelimeteyn-i şehādeteyn taʿṭīr-sāz-ı şāmme-i rü'yet-i ʿayn idigi būy-ı ḫaber-i celālet-eṣeri dürc-i iḫbārda ʿıṭr-ı şāhī-i aḫbārdır. Ḥattā rūz-ı taḥaḳḳuḳ-bürūz-ı ḳıyām-ı ḳıyāmetde ikrāmen li-Ḫayri'l-Verā her semiyy-i nebiyy-i şerāfet-pīrā berāy-ı duḫūl-i Cennetü'l-Me'vā ḳıyām ile münādī idigi iḫbār-kerde-i İmām Caʿfer-i Ṣādıḳ ve ahālī-i büyūt-ı şerāfet-menʿūt-ı Mekke-i Mükerreme'den her semiyy-i nebiyy-i celīliñ ẕātı ve cīrān-ı şerāfet-simātı tebcīlen li'n-Nebiyyi'ṣ-Ṣadūḳ merzūḳ idigi rivāyet-kerde-i İmām Mālik-i fāʾiḳdir.[4] Fe-lihāẕā semiyy-i Nebiyy-i celīlü'ş-şāndan yek dü ṣe ile mebānī-i şerāfeti mü'essese olan dār-ı teberrük-medārıñ żarardan berī idigi eṣer-i muʿteberi beşāret-kerde-i erbāb-ı işāretdir.[5] Keyfe lā? Cenāb-ı Mübdiʿ-i Kāʾināt cümle-i ḳulūb-ı ʿibāda naẓar-ı reʾfet-simāt buyurup gencīne-i hüdā olan ḳalb-i nūrāniyyet-evb-i Ḥażret-i Risālet-peymāyı īdāʿ-ı gevher-i bī-bahā-yı biʿṣete sezā ve muḥabbet-i ezeliyyesine revā buyurmaġla dürc-i dürdāne-i ışṭıfā buyurdıġı rivāyet-kerde-i İbn-i Mesʿūd-ı şerāfet-ālūddur.[6] Fe-lihāẕā ﴿وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تَنْكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَداً﴾[7] fermūde-i tekrīm-peymāsı şeref-baḫşā-yı nüzūl olduḳda

1 Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, I/57, nr. 185, 186.

2 "Muhammed, Allah'tan başkasına ibadet etmeyendir (Takī), insanların bozduğunu düzeltendir (Muslıh), Âdemoğlunun efendisidir (Seyyid), halkın ve Hakk'ın güvenini kazanmıştır (Emîn)."

3 Atîk b. Alî es-Simintârî (ö. 464/1072), Sicilyalı (Endülüslü) Mâlikî fakîhi, âbid ve zâhid bir âlim olup onun *Ahbâru'ş-Sâlihîn*, *Ahbâru'l-Ulemâ* ve on iki ciltten meydana gelen *Kitâbü'r-Rekâ'ik* gibi eserleri vardır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 368.

4 Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, V/453.

5 İbn Saʿd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. V, s. 54.

6 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/379; Taberânî, *el-Muʿcemü'l-Kebîr*, IX/112-113, nr. 7582-7583; Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, I/177-178, VIII/252-253. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 369.

7 "Ey iman edenler! Size izin verilmedikçe Peygamber'in evlerine girip de yemeğin hazırlanmasını bekle-

[56a] ol Ṭırāz-ı minber-i risālet-i ʿaliyye ʿaleyhi şerāyifü'ṣ-ṣalavāt ve leṭāyifü't-taḥiyye bi's-saʿādeti ve'l-iclāl ḫuṭbe-gūy-ı maḳāl-i belāġat-iştimāl olup mażmūn-ı celālet-meşḥūn-ı āyet-i kerīme üzre Ẕāt-ı Risālet-simātları dāric-i medāric-i efḍaliyyet ve şeref-yābān-ı ḳırbān-ı saʿādet-iḳtirānları [N61a] olan Ṭāhirāt-ı Mufaḍḍalāt daḫi burkaʿ-pūş-ı efḍaliyyet idigin muʿāşirān-ı īmān ve maʿāşirān-ı īḳān olan Aṣḥāb-ı saʿādet-me'āba beyān ve muḫāṭabe buyurduḳları ḥadīṯ-i celālet-intiḳāşı inbā-kerde-i Cenāb-ı Naḳḳāş'dır.

Ṣallallāhu ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ṯānī

Ol Yektā-süvār-ı Burāḳ-ı berrāḳ-ı berḳ-şitābıñ ḫaṣṣīṣa-i Ẕāt-ı Risālet-me'ābların dan olan muʿcize-i Miʿrāc-ı bāhirü'l-ibtihācıñ şāhid-i zībā-cemāl-i vuḳūʿ-ı şerāfet-lümūʿına ḫāl-miṯāl olan şām-ı ʿanberīn-fām-ı İsrā'da imāme-i sübḥatü'l-le'āl-i Enbiyā olan ẕāt-ı efḍaliyyet-intimāları ṣufūf-ı Enbiyā ve Mürselīn'e imām ve mānend-i ḫayr-duʿā evc-i āsumāna ʿurūc-ı muʿallā-vülūc ile maẓhar-ı ikrām-ı tāmm olup menzil-resīde-i Sidretü'l-Müntehā olmaġla rü'yet-i āyāt-ı kübrā ve vuṣūl-i dīdār-ı Kibriyā ile tena"um-pīrā olduḳlarında bilā-vāsıṭati'l-Meleki'l-celīl münācāt ve bī-ḥarf u ṣavt tekellüm-i pür-meserrāt ile tena"um-simāt idikleri efḍaliyyet-i ẕāt-ı mufaḍḍalların mübeyyin ve bu ḫaṣṣīṣa-i celīleyi inṭivā ile ʿulüvv-i derecāt-ı ʿaliyyelerin pür-iḥtivā olan āyāt-ı beyyināt-ı iʿcāz-simāt ve ṣıḥāḥ-ı aḫbār-ı pür-meberrāt ḳurṭa-i bināgūş-ı iʿlām ḳılınmaġ-içün bu faṣl-ı muʿcizü'l-vaṣl bir kitāb-ı şerāfet-muʿlindir.

Evvelā ol Maḥrem-i ḥarem-serāy-ı [1]﴿ثُمَّ دَنَا﴾ ve Dāniş-āmūz-ı rumūz-ı evḥā ʿaleyhi mā evḥā[2] ʿaleyhi şerāyifü't-teḥāyā cenābları ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i Perverdigār-ı bī-çūn ü çirādan ḫilʿat-pūş-ı saʿādet-ṭırāz-ı İsrā olduḳları

---

meyin, fakat yemeye çağırıldığınızda girin. Yemeğinizi yiyince de hemen dağılın, söze dalıp oturmayın. Bu davranışınız Peygamber'i rahatsız ediyor, size söylemeye çekiniyor; oysa Allah hak olanı açıklamaktan çekinmez. Peygamber hanımlarından bir şey istediğinizde, onlar perde arkasında iken isteyin; bu sizin kalplerinizin de onların kalplerinin de temiz kalması için en uygunudur. **Resûlullâh'ı üzmeye hakkınız yoktur, kendisinden sonra ebedî olarak eşleriyle de evlenemezsiniz,** sizin bunu yapmanız Allah katında büyük bir günahtır." Ahzâb, 33/53.

1 **"Sonra yaklaştıkça** yaklaştı." Necm, 53/8.

2 Burada "Böylece Allah, kuluna vahyini iletti." (Necm, 53/10) mealindeki âyet-i kerîmeye telmihte bulunulmuştur.

﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرٰى بِعَبْدِهٖ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا﴾[1] naṣṣ-ı celālet-ārāsıyla müberhen ve naẓm-ı āyet-i i'cāz-ġāyetde olan dürr-i şāh-vār-ı lafẓ-ı 'abd, rūḥ ve cismden 'ibāret ve kelime-i celīle-i İsrā'nın yaḳẓānen eşnā-yı leylde mişyete ıṭlāḳı müşbet olmaġın rūḥ-ı enver ve cesed-i aṭharlarıyla yaḳaẓaten vuḳū'-ı İsrā'ya şedd-i 'aḍud-i müdde'ā eyledigi maḥallinde mübeyyen olup sūre-i kerīme-i ﴿وَالنَّجْمِ إِذَا هَوٰى﴾[2]'da ﴿لَقَدْ رَاٰى مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرٰى﴾[3] fermūde-i mükerremesine degin zīver-ārā-yı naẓm-ı belāġat-resm olan āyāt-ı i'cāz-simātdan nūr-baḫşā-yı 'uyūn-ı erbāb-ı iẕ'ān olan ma'ānī-i celālet-mebānīden daḫi ma'nā-yı sābıḳu'l-beyān müteḥaḳḳıḳ ve 'ayāndır. Felā-cerem ol Ber-Efrāḫte-sāz-ı süllem-pāye-i Mi'rāc'ıñ beyne'l-Müslimīn ḫilāfdan mu'arrā olan İsrā-yı ma'ālī-resāları nuṣūṣ-ı Ḳur'āniyye ile rehīn-i rātibe-i ṣübūt ve şerḥ-i tefāṣīl-i keyfiyyet-i vuḳū'-ı i'cāz-lümū'ıyla ḫaṣā'iṣ-i ẕāt-ı mufaḍḍalların mufaṣṣalan mübeyyin olan le'ālī-i eḥādīṣ-i keşīreden ṣāḥib-i ***Şifā*** īrād-ı ekmel ve evżaḥ ile işāre-i derārī-i fevā'id-i zā'ide-i bī-hemtāda yektādır.

İmdi zīver-baḫş-ı aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-nişāb ile Enes-i sa'ādet-resden merviyy-i enfesdir ki, ol Bālā-nişīn-i kasr-ı 'ālī-tāk-ı ﴿ثُمَّ دَنَا﴾[4]'nıñ tenhā-nişīn-i **[56b]** ḫalvet-serāy-ı İsrā olduḳları ne gūne ṭarḥ-endāz-ı levḥ-i zer-endūd-ı ẓuhūr oldıġın beyānda perverde-i ṣadef-i dehen-i i'cāz-efkenleri olan dürr-i şemīn-i ḥadīş-i **[N61b]** şerāfet-āgīn mażmūn-ı ṣıḥḥat-rehīni üzre ifāde-i Ḥāmil-i vaḥy-i mübīn ile āmāde ve zīr-i rān-ı sa'ādet-iḳtirānlarıyla şeref-yāblıġa mānende-i çeşm-i rikāb dīde-i iḫtişāṣı küşāde olan Burāḳ-ı berrāḳ-ı berḳ-şitāb ve devābb-ı heşt-deşt-i behiştden bir çār-pāy-ı sebük-revdir ki vücūdı esterden küçük ve nāhiḳden büzürg iken nūr-ı nigāhı resīde oldıġı maḥalle vaż'-ı ḳadem-i pür-ṣavn ile ol ebyażu'l-levn ṣabā-seyr olmaḳda reşk-āver-i ṭayrdır. Cenāb-ı Resūl-i Müte'āl bi'l-iḳbāl ol semend-i bād-pāya süvār ve ṭarfetü'l-'aynda zīnet-serāy-ı ḥarīm-i Beytü'l-Ḥarām'dan nezīl-i ḫaṭīre-i Beytü'l-Maḳdis-i şeref-medār olduḳlarında zimām-ı Burāḳ'ı mer-

1 **"Bir gece,** kendisine bazı âyetlerimizi gösterelim diye **kulunu Mescid-i Harâm'dan** çevresini mübarek kıldığımız **Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah eksikliklerden münezzehtir.** O, gerçekten her şeyi işitmekte ve görmektedir." İsrâ, 17/1.

2 "(1-2) **Battığı zaman yıldıza andolsun ki,** arkadaşınız (Muhammed haktan) sapmadı ve azmadı." Necm, 53/1.

3 "Andolsun, o, Rabbinin en büyük alâmetlerinden bir kısmını gördü." Necm, 53/18.

4 **"Sonra yaklaştıkça** yaklaştı." Necm, 53/8.

baṭ-ı devābb-ı Enbiyā olan ḥalḳaya rabṭ ve çemen-ṣuffe-i Mescidü'l-Aḳṣā'da taḥrīme-bendī-i rek'ateyne seccāde-i ḳıyāmı basṭ buyurup ba'de'l-ḫurūc dest-i ikrām-peyvest-i Cibrīl-i Emīn ile Cenāb-ı Ṣāḥibü'l-Kevṣer'e bir kāse ḫamr-ı la'līn ve bir kāse şīr-i şīrīn 'arż olduḳda ol Ser-efrāz-ı *lī-ma'allāh*[1] kāse-i şīre raġbet-endāz-ı nigāh ve nūş-i şīr-i şīrīn buyurmaġın Ḥāmil-i vaḥy-i mübīn bu iṣābet-i vicdāniyyeye niṣār-ı güher-i taḥsīn ile iḫtiyār-ı fıṭrat buyurduḳların tebyīn etmişdir. Ba'dehū ol Ḳurretü'l-'ayn-ı 'ālemiyān mānende-i şu'ā'-ı bāṣıra-i nūr-efşān 'āric-i me'āric-i āsumān olup resīde-i felek-i evvel olduḳda Ḥāmil-i vaḥy-i mübīn ḥalḳa-zen-i bābü'l-ḥafaẓa olmaġın verā-yı perde-serāy-ı lāhūtdan "Ḳāri'u'l-bāb kimdir?" denildikde "Bedreḳa-i ṭarīḳa-i Mi'rāc, Cibrīl'dir." deyüp refīḳ-i şefīḳ-i iḫtirām-ḥaḳīḳlerinden mes'ūl olduḳda lisān-ı şekker-pāş-ı Cibrīl şīrīn-sāz-ı dimāġ-ı müştāḳān-ı mele'-i a'lā olup, "Şüküfte-gülbün-i gülşen-serāy-ı *levlāk* olan ẕāt-ı ḫuceste-simāt-ı Muḥammedī'dir." dedikde mihr-i 'ālem-tāb-ı bi'ṯeti ināre-sāz-ı derūn-ı 'ālemiyān oldıġından istinbāya ba'de'l-inbā derbān-ı dervāze-i felek-i evvel feraḥ u sürūr-ı mükemmel ile küşāde-sāz-ı medḫal olup kāle-i tehniyetü'l-ḳudūm-i rif'at-mevsūmı pāy-endāz-ı Cenāb-ı Resūl-i mufaḍḍal etmişdir. Ḥattā ol ḥīn-i şeref-rehīnde erīke-nişīn-i semā-i evvel olan Ḥażret-i Ādem 'aleyhi's-selāma ḳarīn ve Ẕāt-ı ḫatmiyyet-simātları tercīb ü tebcīl-i Cenāb-ı Ṣafiyyullāh'a rehīn olup ba'dehū semā-i ṯānīye 'urūc ile sāye-endāz-ı şeref ve keẕālik ġıbbe'l-istiftāḥ ve ba'de's-su'āl ve'l-cevāb bi'l-irtiyāḥ medḫal-i felek-i düvvüm daḥi peẕīrende-i infitāḥ olduḳda, Cenāb-ı Yaḥyā ve 'Īsā 'aleyhime's-selāma ḳarīn ve keẕālik tercīb ü tevḳīrlerine rehīn olup ba'dehū semā-i ṯāliṯe 'urūc ve kemā-teḳaddem ol menzile-i refī'aya vülūclarında ḳaṣr-nişīn-i şatr-ı ḥüsn ü behcet olan Yūsuf 'aleyhi's-selāma dūçār ve le'ālī-i tercīb ü tebcīl ve ḫayr-du'ā-yı cezīli niṣārende-i dāmen-i tehniyetü'l-ḳudūm-i Nebiyy-i Muḫtār eyledikden ṣoñra ol Āfitāb-ı [N62a] hidāyet-i lāmi', menzil-resīde-i felek-i rābi' olduḳda kemā huve'l-meẕkūr ḥīn-i mürūr-ı şerāfet-mevfūrda **[57a]** [2]﴿وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا﴾ fermūde-i i'cāz-perverine maẓhar olan İdrīs 'aleyhi's-selām ile enīs olup keẕālik maẓhar-ı tercīb ve tevḳīr-i nefīsleri olduḳdan ṣoñra ṭāḳ-ı bülend-revāḳ-ı semā-i pencümde

1 Bununla hadîs olarak sabit olmadığı hâlde genellikle hadîs olarak aktarılan, fakat mana itibarıyla doğru olan "Benim Allah ile birlikte olduğum öyle bir vaktim var ki, ne bir mukarreb melek, ne de bir mürsel nebî yanıma girebilir." (bkz. Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, II/173) rivayetine telmihte bulunulmuştur.

2 "Onu yüce bir makama yükseltik." Meryem, 19/57.

Cenāb-ı Hārūn ʿaleyhi's-selāma maḳrūn ve maẓhar-ı tercīb ve tevḳīr-i ikrām-ı meşḥūnları olup, baʿdehū erīke-i muʿallā-pāye-i semā-i şeşümde ʿAṣādār-ı risālet Cenāb-ı Mūsā-yı teklīm-resā ʿaleyhi's-selām ile hem-ṣoḥbet ve zümürrüdīn-i ferş-i felek-i heftümde cedd-i mükerremleri Ḥażret-i İbrāhīm ʿaleyhi's-selāmı Beyt-i Maʿmūr'a müstenid görüp yek-ā-yek ʿarż-ı meveddet ve selām ve onlar daḫi Ḥażret-i Seyyidü'l-Enām'a itḥāf-ı tuḥaf-ı taḥiyyāt u iḫtirāmdan ṣoñra semā-i sābiʿde basīṭ-i ġabrāya şerāfet-baḫşā olan Mekke-i Mükerreme muḥāẕīsinde nūr-efzā olan Beyt-i Maʿmūr manẓūr-ı naẓar-ı şerāfet-mevfūrları olmuşdur ki, be-her-rūz zümre-i Melā'ike-i ʿişmet-endūzdan heftād-hezār fiḫām ṭavāf-gīr-i iḫtirāmı olup merreten şeref-yābān-ı ṭavāfına ilā-yevmi'l-maḥşer mecī-i nevbet-i ṯāniye ġayr-ı mutaṣavver idigi muḳarrerdir.

Baʿdehū ol Ser-efrāz-ı *lī-maʿallāh* menzil-res-i Sidretü'l-Müntehā oldıġı bī-işṭibāhdır. Pes Sidretü'l-Müntehā bir naḫl-i sebz-gūn-ı mütekāṯirü'l-ġusündur ki evrāḳı mānende-i āẕānü'l-fīl ve eṯmārı ḳılāl-āsā müstaṭīl olup be-her-dem maẓhar-ı tecellī-i Rabb-i Ekrem olduḳça nūrāniyyet-intimā her nefesde bir reng-i āḫar rū-nümā olmaġın kemāl-i ḥüsn ü bahāsından nāşī lisān-ı maḫlūḳ naʿt-endāz-ı behceti olmaġla merzūḳ olmaḳ bīrūn-ı rātibe-i imkāndır. Felā-cerem ol Maḥrem-i ḥarīm-i vuṣlat maḥall-i mezbūrdan daḫi nehżat ve niʿmet-i celīle-i ḳurbet ile vāṣıl-ı vuṣūl-i tenezzüh-müṣūl ve maẓhar-ı fe-evḥā ʿaleyhi mā evḥā[1] olmaġla aḳṣa'l-emānīleri cilve-ger-i minaṣṣa-i ḥuṣūl olup her rūz u şeb ṣalavāt-ı pencāh ile me'mūr ve hezārān ḥubūr ile miṯāl-i āyet-i raḥmet nüzūl ve ḳufüllerinde zīverārā-yı ḳaṣr-ı dil-keş-esās-ı felek-i şeşüm olan Cenāb-ı Mūsā ʿaleyhi's-selām ile telāḳī-peymā ve Ḥażret-i Kelīm-i rehīnü't-tekrīm ẕimmet-i ümmete keyfiyyet-i kemmiyet-i ṣalavāt-ı mefrūżıyyeyi istinbā buyurmaġın, ol Bālānişīn-i ḳaṣr-ı ʿālī-ṭāḳ-ı ﴿ثُمَّ دَنَا﴾[2] daḫi taʿyīn-i ʿaded-i meẕkūr ile icābet-pīrā olduḳlarında Cenāb-ı Şeref-yāfte-i teklīm ḫiṭāb-āver-i tekrīm olup "Yā Resūlallāh, maʿden-i ṭabīʿat-i insāniyye ḳable-hāẕā sūde-i meḥekk-i tecrübemiz olmuşdur. Ḳuvvet-i cismāniyye-i Benī İsrā'īl bār-ı girān-ı ʿibādete müteḥammil iken ṣūret-nümā-yı ʿacz ü kesel olıcaḳ, żuʿafā-yı ümme-

1 Burada "Böylece Allah, kuluna vahyini iletti." (Necm, 53/10) mealindeki âyet-i kerîmeye telmihte bulunulmuştur.

2 **"Sonra yaklaştıkça** yaklaştı." Necm, 53/8.

tiñ mümkin midir ki her şeb ü rūz edā-yı ṣalavāt-ı pencāh-ı ṭāḳat-sūza taḥrīme-bend-i ḳudret-i fīrūz ola? Hemān recā-mendī-i taḫfīfe dest-küşā-yı himmet olmañız şāyāndır." deyü buyurmaġın, ol Şefīḳ-i ümmet daḫi recā-yı taḫfīfle ḫˇāst-kār-ı re'fet olduḳda Cenāb-ı Feyyāz-ı Müfīżu'l-Cūd defter-i farżıyyetden penç [N62b] vaḳti 'afv ile resīde buyurduḳdan ṣoñra yine re'y-i Kelīm-i vācibü't-tekrīm ile ol Ḥabīb-i Rabb-i Kerīm berāy-ı recā-yı taḫfīf-i ṣalavāt bi'l-merrāt mercā-yı icābet-penāh-ı Kibriyā'da dest-küşā-yı münācāt ve her kerrede isḳāṭ-ı **[57b]** ḫamse-i beyyinü'l-meberre mütemmim-i tekrīmāt olaraḳ her şeb ü rūzda beş vaḳt namāz levḥa-i farżıyyete ḫāme-i taḳdīr-i celālet-ṭırāz ile terḳīm olunmuşdur ki āḥād-ı ṣalavāt-ı ḫamse bi-'aşri emṣālihā ḥisābınca yine resīde-i menzile-i derecāt-ı ḫamsīn idigi müstebīndir. Ḥattā zümre-i ümmet-i merḥūmeden sāḥa-i niyyetde ḳaṣd-sāzān-ı binā-yı 'amel-i ḫayra ḥasene-i vāḥide ve resm-i meẕkūrı ṭarḥ-endāzān-ı sāḥa-i īcāda ḥasenāt-ı 'aşere terettübi ile dāmen-i ikrām-ı Ḥażret-i Seyyidü'l-Enām lebrīz-i derārī-i in'ām olup keẕālik i'māl-i a'māl-i seyyi'ātıñ ḳāṣıdı rehīn-i 'afv-ı 'Afuvv ü Kerīm ve fā'ili müczā bi'l-miṣl ya'nī bir seyyi'e bi-'aynihā vāḥideten mektūbe olmaġla merāsim-i ta'ẓīm-i Ḥabīb-i Ekrem tetmīm olunduḳdan ṣoñra ol Āyet-i Raḥmet yine eṣnā-yı nüzūl ve ḳufūlde Cenāb-ı Mūsā 'aleyhi's-selām ile muṣāḥib ve ḳarār-dāde-i taḳdīr-i ezelī olan nevbet-i pencgāneyi ifāde-sāz-ı sāmi'a-i Kelīm-i zībende-meṭālib olup Cenāb-ı 'Asā-dār-ı teklīm yine teşvīḳ-i recā-yı taḫfīf ile taḥrīż-i Resūl-i Kerīm eyledikde Ḥażret-i Erīke-nişīn-i ḫayā āmed-şüd-i recā ile ba'de-hāẕā ḫˇāst-kār-ı taḫfīf olmaḳdan beyān-ı istiḥyā buyurmaġın bu mertebeye rıżā-dāde-i irtiżā olmuşdur.[1] *Ṣallallāhu te'ālā 'aleyhi ve selleme teslīmā.*

Pes maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitābdır ki zīb-āver-i gencīne-i ḫāfıẓa-i Enes-i sa'ādet-res olan ḥadīṣ-i Mi'rāc-ı bāhirü'l-ibtihācı taḫrīc hevesiyle egerçi ricāl-i 'adīde teṭāvül-senc-i eydī-i rivāyet-i müfīdesidir, ammā dest-i feżā'il-peyvest-i Ṣābit[2] ile ḳurṭa-i bināgūş-ı dirāyet olan dürr-i nā-yāb-ı rivāyet lem'a-baḫş-ı ṣıḥḥat olmaġla bu maḳāmda ṣaḥīfe-zīb-i īrād ḳılınmışdır. Ḥattā ruvāt-ı uḫar mevādd-ı meẕkūreden ekṣer umūr-ı pür-'iberi

1 Müslim, "Îmân", 259, nr. 162.

2 Hz. Enes b. Mâlik'in *-radıyallâhu anh-* en iyi talebesi olan Sâbit b. Eslem el-Bünânî (ö. 123/741), zühd ehli olup rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer alan muhaddislerdendir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 376.

naḳl-āver olup, siyyemā Şerīk ibn-i Ebī Nemr[1] iḫbārınca Ḥāmil-i vaḥy-i mübīniñ Cenāb-ı Resūl-i Emīn'i berāy-ı daʿvet ile'l-Miʿrāc eṣnā-yı basṭ-ı cenāḥ-ı pür-ibtihācında şaḳḳ-ı ṣadr-ı ʿālī-ḳadriñ tekrārı ve zemzemle ġasle mübādereti cilve-gerdir. Maʿa-hāẕā şaḳḳ-ı ṣadr-ı ʿālī-ḳadrleri ḥāl-i ṣıġar-ı saʿādet-perverlerinde ṣūret-nümā idigi rāvī-i meẕkūrdan mervī ve vuḳū-ı İsrā'nıñ baʿde'l-vaḥy cilve-nümā ve ḳable'l-hicreti bi-senetin ṣūret-nümālıġı maʿa-iḫtilāfi'r-rivāyāt taṣḥīḥ-kerde-i gürūh-ı feżā'il-simātdır. Ḥattā rivāyet-i Ṣābit-i ṣıḥḥat-perverde ḥadīṣ-i şaḳḳ-ı ṣadr-ı muʿteber ber-minvāl-i inbā-yı Ḥammād bin Seleme[2] Cenāb-ı Enes-i saʿādet-resden ḳurṭa-i binā-gūş-ı müstemiʿīn-i siyerdir. Ve ġāyetü'l-emr ḳaṣṣ-ı ḳıṣṣa-i şaḳḳ-ı ṣadr ve inbā-yı ḥadīṣ-i İsrā-yı Men lehu'l-faḫr menbaʿ-ı vāḥidden nübūʿ ve her biri cereyān-ı istiḳlālin [N63a] maḳarrı idigi beyyinü'l-lümūʿ oldığın ʿadem-i temyīz īhām-āver-i işkāl-i tekrār-ı vuḳūʿ idigi cāy-ı sitīz degildir. Keyfe lā? Ẕāt-ı kerīmü'ṭ-ṭaviyyeleri murżiʿa-i refīʿaları Ḥalīme-i Saʿdiyye'niñ tenvīr-sāz-ı beytü'ş-şeref-i saʿādet-iḳtirānı iken bāzī-i eṭfāle eṣnā-yı nigāh-sāzīde şaḳḳ-ı ṣadr-ı ʿālī-ḳadrleri cilve-ger olmaġla Bedr-i münīr-i ẕāt-ı ʿālem-tenvīrleri zībāver-i evcü'ş-şeref-i ekmeliyyet olmaḳda müşārun-bi'l-benān-ı efḍaliyyet idigi inbā-kerde-i Ṣābit-i ceyyidü'r-rivāye olup baʿdehū ḳaṣṣ-ı ḳıṣṣa-i İsrā ve ʿāric-i meʿāric-i semā **[58a]** ve menzil-resīde-i Sidretü'l-Müntehā idiklerin daḫi rivāyet, tertīb üzre melḥūẓ-ı aṣḥāb-ı dirāyet olduḳda ʿadem-i vürūd-ı işkāl bī-kīl ü kāldir.

Felā-cerem rivāyet-i mezbūre üzre ṭāḳ-ı bülend-revāḳ-ı beytü'ş-şeref-i Ḥabīb-i Ḫudā-yı Müteʿāl, şikāf-ı cāme-i ḥavr-emṣāl küşāde-bāl olup Cenāb-ı Cibrīl-i emānet-mevṣūl basṭ-ı cenāḥ-ı nüzūl ve mübāderet-sāz-ı şaḳḳ-ı ṣadr-ı tekrīm-müṣūl olduḳdan ṣoñra zemzem-i şerāfet-tev'emle baʿde'l-ġasl mānend-i inā-i zer-endūd iḫtivā-i cevāhir-i īmān ü ḥikmet ile nūr-ālūd bir ṭaşt-ı bihbūduñ maẕrūf-ı nūrāniyyet-me'lūfı ilḳā-kerde-i nihād-ı hidāyet-bünyādları olup, baʿdehū ḫıdmet-i iltiyām-ı şaḳḳ-ı ṣadr-ı Māh-ı tamāmı baʿde'l-itmām dest-be-dest ʿāric-i meʿāric-i semāvāt

1 Şerîk b. Ebî Nemir (ö. 140/757) Enes b. Mâlik'ten *-radıyallâhu anh-* rivayette bulunmuş Medineli bir muhaddistir. Rivayetleri *Sünen-i Tirmizî* hariç *Kütüb-i Sitte*'nin tamamında yer almıştır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 376.

2 Tebe-i Tâbi'în âlimlerinden bir muhaddis, fakih ve nahiv üstadı olup bütün vaktini namaz, Kur'ân tilâveti, zikir ve hadîs rivayetiyle geçirmesiyle bilinen Hammâd b. Seleme (ö. 167/784), Abdullâh b. el-Mübârek ve Yahyâ b. Sa'îd el-Kattân gibi muhaddislerin, Sîbeveyh gibi nahiv alimlerinin de hocası olup "Basra müftüsü" şeklinde anılmıştır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 378; c. II, s. 135.

olduḳların rivāyet-peyvestligi ilā āhir-i ḳıṣṣati'l-İsrā inbā-yı İbn-i Şihāb ile egerçi ṭırāz-ı ṣaḥāyif-i kütüb-i āṣār ve ʿadīl-i merviyy-i mezbūrīne Enes-i saʿādet-resden ḳurṭa-i bināgūş-ı Mālik ibn-i Saʿsaʿ[1] idigi inhā-kerde-i Ḳatāde-i nām-dārdır. Ammā le'ālī-i girān-ḳadr-i merviyye keşīde-i rişte-i taṭbīḳ-i rivāyet-i ceyyide-i seniyye ḳılındıḳda āṣār-ı taḳdīm ü teʾḫīr rū-nümā ve noḳṣān u ziyāde cilve-nümā idiginden mā-ʿadā, semāvātda manẓūr-ı liḥāẓa-i Mefḫar-i Kā'ināt olan ḥażerāt-ı Enbiyā-yı maʿālī-simāt ʿaleyhimü'ṣ-ṣalavātıñ tertīb-i ẕikrinde ṣūret-i teḫālüf-i dūr-ā-dūr çehre-nümā-yı ẓuhūr olmaġla ciyādet-i rivāyet-i Ṣābit-i feżā'il-medār perde-ber-endāz-ı istitārdır. Fe-lihāẕā beyān-ı efḍaliyyet-i Resūl-i mufaḍḍalde cümleden ziyāde fevā'id-i celīleyi ifāde ve iştimāl-i nüket-i cemīle ile ḳarīn-i ḳabūl-i erbāb-ı icāde olan ḥadīṯ-i İbn-i Şihāb zīver-baḫş-ı suṭūr-ı kitāb ḳılınmaḳ ifāde-i merāma evfaḳ oldıġından imlā-kerde-i ḫāme-i ṣāḥib-i ***Şifā***-yı teberrük-peymādır. Pes rivāyet-i merḳūme üzre zümre-i ʿaliyye-i Enbiyā-yı Kirām'dan düçār olduḳları āḥād-ı maʿālī-ittiḥād-ı Cenāb-ı Şefīʿ-i rūz-ı tenāda (مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْأَخِ الصَّالِحِ)[2] maḳālin kāle-miṣāl pāy-endāz eyleyüp ancaḳ Ḥażret-i Ādem-i sütūde-dem ile Cenāb-ı İbrāhīm-i bāhirü't-tekrīm (مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْإِبْنِ الصَّالِحِ)[3] [N63b] süḫan-ı ikrām-efkeniyle gül-feşān-ı ruḥsār-ı iḥtirām olmuşlardır. Baʿdehū refāḳat-i Cibrīl-i pür-tebcīl ile eşnā-yı ʿurūcda bir maḳām-ı istivā-fercāma vülūc buyurmuşlardır ki, ṣarīf-i aḳlām güş-zed-i Seyyidü'l-Enām idigi İbn-i ʿAbbās-ı feżā'il-istīnāsdan iḳtibās-kerde-i rāvī ve zīyādāt-ı mervī-i fevā'id-muḥtevīdendir.[4] Ġıbbe-ẕālik ol Dürr-i şāh-vār-ı efser-i bahā resīde-i ser-menzil-i Sidretü'l-Müntehā olup ḫattā tecelliyāt-ı Sübḥāniyye ile elvān-ı gün-ā-gün-ı Sidre-i pür-lemeʿānı taʿbīr ü beyān bīrūn-ı rātibe-i imkān idigin Aṣḥāb-ı maʿālī-unvāna beyān buyurmuşlardır.

Baʿdehū miṣāl-i nūr-ı bāṣıra ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i dāru'n-naʿīme ʿaṭf-ı ʿinān-ı eşheb-i neẓẓāre buyurup heşt-ḫāne-i şādī-resān-ı cinānı muʿāyene ve bālā-nişīnān-ı dāru'ż-żiyāfe-i [5]﴿لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ﴾ olan dil-keş-i

1 Mâlik b. Saʿsaʿa *-radıyallâhu anh-*, Resûl-i Ekrem'den *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* beş hadîs-i şerîf rivayet etmiş olup bunlardan biri Hz. Enes'den *-radıyallâhu anh-* duyduğu İsrâ ve Miʿrâc hadîsidir. Mâlik b. Saʿsaʿa'nın ne zaman vefat ettiği bilinmemektedir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 379.

2 "Hoş geldin, safa geldin salih nebî! Hoş geldin, safa geldin salih kardeş!"

3 "Hoş geldin, safa geldin salih nebî! Hoş geldin, safa geldin salih oğlum!"

4 Buhârî, "Salât", 1, nr. 349; "Hacc", 76, nr. 1636; "Enbiyâ", 5, nr. 3342; Müslim, "Îmân", 263, nr. 163. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 379.

5 "Onlara, eşlerinden önce ne bir insan ne de bir cin dokunmuştur." Rahmân, 55/74.

ḫırāmān-ı ḳāṣırātü'ṭ-ṭarfı temāşā-yı bī-bahāneleri kezālik Enes-i feżā'il-resden inbā-kerde-i İbn-i **[58b]** Şihāb-ı efḍāl-me'ābdır.[1] Ḥattā iḫbār-ı Mālik ibn-i Sa'sa' üzre ol Erīke-nişīn-i İsrā-yı ma'ālī-resā, tecāvüz-sāz-ı müttekā-yı Cenāb-ı Mūsā olduḳlarında Ḥażret-i Kelīm-i 'ālī-miḳdār rīzende-sirişk-i dīde-i nevvār olup sebebinden istinbā ile maẓhar-ı nidā olduḳda Cenāb-ı Mübtedā-yı Mu'aḫḫar sinnen Kelīm-i ma'ālī-perverden ṣaġīr ve ba'ṣen aḫīr iken rütbeten bālā-ter ve efḍaliyyet-perver olup ümmetinden duḫūl-i dāru'n-na'īm ile meserret-güster olanlar ümmet-i Ḥażret-i Mūsā-yı sa'ādet-resādan evfer olması bā'iṣ-i girye-i taḥsīn-pīrāları idigiyle icābetleri hüveydā[2] ve ḥadīṣ-i Ebī Hüreyre-i feżā'il-penāh üzre ṣufūf-ı Enbiyā-yı Kirām'a imāmetleri mübeyyin-i efḍaliyyetleri idigi rūşenādır. Felā-cerem rivāyet-i merḳūmede ḫāzin-i nār olan Mālik-i ẕi'l-mehālike dūçār ve iḫṭār-ı ḳā'il-i ḳudsiyyet-şi'ār ile selām-āverlikleri cilve-gerdir.[3] Ma'a-hāẕā rivāyet-i Ebī Hüreyre-i feżā'il-mevfūr üzre delīl-i żiyāfet-ḫāne-i İsrā, ya'nī Cibrīl-i bāhirü'ṭ-tebcīl ile ol Ṭırāz-ı bālā-pāye-i Mi'rāc, resīde-i evvelīn-menzil-i Beyti'l-Muḳaddes ve ṣaḫre-i mübārekeye rabṭ-sāz-ı Burāḳ-ı berḳ-müvānis olduḳdan ṣoñra Melā'ike-i Kirām ile taḥrīme-bend-i ṣalāt olduḳda Cibrīl-i emānet-mevṣūl Refīḳ-i şefīḳ-i hidāyet-vuṣūllerinden sā'il olan ḳudsiyāna "Ḫātime-i meṣāḥif-i bi'ṣetdir" deyü cevāb-ı meserret-perver ile zümre-i rūḥāniyāna beşāret-güster olduḳda, la'līn-ḥoḳḳa-i dehān-ı ḳudsiyān (حَيَّاهُ اللَّهُ مِنْ أَخٍ وَخَلِيفَةٍ فَنِعْمَ الْأَخُ وَنِعْمَ الْخَلِيفَةُ)[4] maḳāl-i lü'lü'-miṣāline me'vā ve ba'dehū ervāḥ-ı ṭāhire-i Enbiyā-yı Kirām 'aleyhimü's-selām manẓūr-ı naẓar-ı re'fet-eşer-i Ḥażret-i Seyyidü'l-Enām olup ol zümre-i 'aliyyeniñ daḫi maẓhar-ı seniyyāt-ı seniyyeleri olduḳda Cenāb-ı [N64a] Risālet-penāh daḫi ni'met-i celīle-i liḳālarıyla muġtenem olduḳlarına īṣār-ı taḥiyyāt-ı cezīle eşerinde (الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَرْسَلَنِي رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ وَكَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَأَنْزَلَ عَلَيَّ الْفُرْقَانَ فِيهِ تِبْيَانُ كُلِّ شيءٍ وجَعَلَ أُمَّتِي خَيْرَ أُمَّةٍ وَجَعَلَ أُمَّتِي أُمَّةً وَسَطًا)[5] deyü basṭ-ı simāṭ-ı teşekkür-i ni'am-ı celīleden ṣoñra vücūden āḫir-i ümem iken fī yevmi'l-ḥaşr ḳubūrdan ḳıyām-āver olmaḳda evvel-i ümem idiklerin (وَجَعَلَ أُمَّتِي هُمُ الْأَوَّلُونَ

1 Buhârî, "Salât", 1, nr. 349; "Hacc", 76, nr. 1636; "Enbiyâ", 5, nr. 3342; Müslim, "Îmân", 263, nr. 163.
2 Müslim, "Îmân", 264, nr. 164.
3 Müslim, "Îmân", 278, nr. 172.
4 "Bir kardeş ve Allah'ın halifesi olarak hoş geldin, safa getirdin. Sen ne güzel kardeş, ne güzel halifesin!"
5 "Hamd; beni âlemlere rahmet, bütün insanlara müjdeci ve uyarıcı olarak gönderen Allah'a mahsustur. O her şeyi açıklayan ve hak ile batılı birbirinden ayıran Kur'ân-ı Kerîm'i bana indirmiştir. Ümmetimi en hayırlı ümmet yapmış ve ölçülü, dengeli ve adaletli bir ümmet kılmıştır."

وَهُمُ الآخِرُونَ[1] maḳāliyle i'lān ve ḥaṣṣā'iṣ-i Ẕāt-ı kerīmü'l-ḥişāllerinden olan şerḥ-i ṣadr-ı 'ālī-ḳadrlerin tibyān buyurup ṭahāret-i ḳalb-i nūr-āgīnlerine binā'en mebāyin-i rıżā-yı İlāhī olan eşyādan 'işmet-bünyān idiklerin وَوَضَعَ [عَنِّي] وِزْرِي[2] maḳāliyle ifhām ve rif'at-i şān-ı sa'ādet-nişānların وَرَفَعَ [لِي] ذِكْرِي[3] maḳāliyle i'lām eṣnāsında ebvāb-ı dīn-i hidāyet-āyīniñ fātiḥi yāḥud eşbāḥ-ı mecmū'-ı maḥlūḳātıñ fātiḥi ve meṣāḥif-i cümle-i Enbiyā ve Mürselīn'iñ ḫātemi idiklerin ibrāz ile iẓhār-ı şükr-i ni'am-ı Mün'im-i Ḳadīm eşerinde Ḥażret-i İbrāhīm 'aleyhi's-selām zümre-i Enbiyā-yı Kirām'a "Ẕāt-ı nübüvvet-simāt-ı Muḥammedī cihāt-ı meẕkūre ile efḍaldir." deyü ḫiṭāb-ı tekrīm-me'āb buyurup ba'dehū sūy-ı dil-cūy-ı āsumāna 'urūcları kemā-teḳaddem menḳūl-i zībende-demdir.

Ve ḥadīṯ-i bihbūd-ı İbn-i Mes'ūd mażmūn-ı şerāfet-meşḥūnınca delālet-i Cibrīl-i bāhirü't-tebcīl ile ol Yektā-**[59a]**dürr-i ḳulzüm-i bahā resīde-i Sidretü'l-Müntehā olmaġın tavṣīf-ārā-yı Sidre-i behcet-pīrā olduḳlarında umūr-ı sükkān-ı arżeyn 'arīża-i dergāh-ı Cihān-āferīn olunmaġ-içün sefīrān-ı ḳudsiyyet-āyīniñ müntehā-yı menzile-i vuṣūlleri ve 'Arşü'r-Raḥmān'dan evāmir-i İlāhiyye ile şeref-yābān-ı vürūd olan kirām-ı muḳarrebīniñ me'vā-yı nüzūlleri olmaġla müntehā-yı nüzūl ü 'urūc olup ber-muḳteżā-yı fermūde-i ﴿إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَىٰ﴾[4] ġışyān-firāş-ı zer-endūd-ı tecellī-pīrā ile behcet-ārādır deyü buyurmuşlardır. Ve rivāyet-i uḫrā üzre mu'arref-i āyāt-ı behiyye ya'nī Cibrīl-i ḳaviyyü's-seciyye Ḥażret-i Risālet-me'āba ta'rīf-sāz-ı Sidretü'l-Müntehā olduḳda, zümre-i ümmet-i merḥūmeden senen-i sünen-i Nebeviyye üzre sālik-i mesālik-i hüdā olan menzil-resīdegān-ı taḳvādan bā-fermān-ı Īzed-i Müte'āl teşmīr-sāzān-ı sāḳ-ı irtiḥāliñ müntehā-yı ervāḥıdır deyü buyurmuşdur. Ḥattā bir rākib-i berḳ-şitāba ol şecere-i nūrāniyyet-eşerin bir ġusnı mesīre-i heftād-sāl olup zīr-i sāye-i yek-bergi meẕalle-i mecmū'-ı maḥlūḳāt ve ġışyān-ı tecelliyāt-ı Rabbāniyye ve tevārid-i Melā'ike-i rehīnetü'n-nūrāniyye ile me'vā-yı

1 "(Allah) benim ümmetimi, dünyaya en sonra gelen, ancak kıyâmet gününde en öne geçen ümmet kılmıştır." Resûl-i Ekrem'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* buyurduğu nakledilen bu ifade, şu hadîs-i şerîfe uygun düşmektedir: "Biz Müslümanlar dünyaya en sonra gelen, fakat kıyâmet gününde en öne geçecek olan kimseleriz." Müslim, "Cum'a", 20-22, nr. 855-856.

2 "(O Allah ki) gönlümü ferahlatmış, yükümü üzerimden kaldırmıştır."

3 "(O Allah ki) şanımı yüceltmiştir."

4 "O an Sidre'yi bürüyen bürümüştü." Necm, 53/16.

meḥāsin ü mübtehicātdır deyü tavṣīfden ṣoñra Cenāb-ı Resūl-i Muḫtār'ıñ aṣl-ı Sidretü'l-Müntehā'dan cereyān-sāz olan çār-cūybār pīş-āmed-i naẕar-ı celīlü'l-i'tibārları olmuşdur ki biri mā'-i ġayr-ı āsin ya'nī ṭūl-i mekş ile mānende-i enhār-ı dünyā levn ü ta'amı taġayyür-peẕīr olmaḳdan müberrā idigi [N64b] beyyin ve biri daḫi leben-i leẕẕet-efken ve biri daḫi hem-reng-i ṣahbā-yı leẕẕet-āyīn-i şīrīn-sāz-ı ẕā'iḳa-i şāribīn ve biri daḫi 'asel-i muṣaffāya ḥalāvet-baḫş-ı ṣafā idigin inbā buyurup mes'ūl-i icābet-şümūllerin ḫ̌āst-kār olmaları bābında vürūd-ı emr-i Melik-i Müte'āl'i inhā eşnāsında ol Sidre-nişīn-i muvāṣalet daḫi ẕāt-ı sütūde-ḫaṣletlerine mevhūbe olan ḫaṣā'iṣ-i ni'am-ı İlāhiyye'yi dergāh-ı Eḥadiyyet-penāh'dan berāy-ı istimā' zümre-i 'aliyye-i Enbiyā-yı sālifīnden maẓhar-ı tena"umāt-ı seniyye olan gürūh-ı ḥaḳḳāniyyet-şükūhuñ ta'dād-sāz-ı feżā'illeri olup Cenāb-ı İbrāhīm 'aleyhi's-selāmıñ bālā-yı rif'at-intimā-yı ẕāt-ı kerīmü's-simātı ḫil'at-pūş-ı ḫıllet ve dest-i du'ā-yı icābet-intimālarıyla vuḳū'-ı helāk-i Nemrūd'dan nāşī sezā-yı mülk-i 'aẓīm-i pür-behcet oldıġın, Ḥażret-i Mūsā-yı sa'ādet-resānıñ daḫi le'ālī-i teklīm ile[1] ḳurṭa-i bināgūş-ı tekrīmi olmaġla rātibe-ṭırāz-ı 'ulüvv-i menzilet idigin ve Cenāb-ı Dāvūd'uñ daḫi sezā-vār-ı mülk-i bihbūd ve maẓhar-ı teshīr-i āhen-i nermiyyet-ālūd olmaġla i'cāz-nümūdluġun ve Cenāb-ı Süleymān-ı sa'ādet-bünyānıñ keẕālik taḫṣīṣ-i mülk-i 'aẓīm ile pür-tekrīm ve teshīr-i ins ü cin ile şān-ı celālet-nişānı 'ālī ve zimām-ı riyāḥ vābeste-i dest-i fermānı ve şeyāṭīn semend-i ḥükminiñ zīr-i rānı olmaġla dāmen-i ikrāmı mālī idigin ve Cenāb-ı 'Īsā-yı sa'ādet-resānıñ daḫi ta'līm-i Tevrāt ve İncīl ile maẓhar-ı tebcīl ve ibrā'-i ekmeh ü ebraṣa i'ṭā-yı ḳudret ile ḳadri celīl ve reh-yābī-i şeyṭān-ı racīmden sāḥa-i ma'ālī-bāha-i ẕātī ve māder-i şefḳat-perveri ḥimāyet **[59b]** buyurulmaġla mekāyidinden selāmet buldıġın 'arża-dāşt-ı dergāh-ı Eḥadiyyet-penāh-ı Kibriyā buyurduḳda ṭaraf-ı 'Arşü'r-Raḥmān'dan ẕāt-ı risālet-simāt-ı Muḥammedī lābis-i libās-ı ḫıllet ve muḥabbet olup *"Muḥammedun Ḥabību'r-Raḥmān"* vaṣf-ı celālet-nişānı zīver-i ṣaḥīfe-i Tevrāt ve kāffe-i nāsa bi'ṣet ile efḍaliyyet-i ẕāt-ı risālet-simātları ṭırāz-ı derecāt-ı 'āliyāt idiginden mā-'adā tekrīmen li-şānihi'l-esnā ümmet-i merḥūmeleri vücūden aḫīr iken ba'ṣen ve nüşūren evveliyyet ile ikrām-maşīr ve risālet-i ẕāt-ı re'fet-simātlarına şehādet mā-bihi't-tamām ḫuṭbe-i ümmet ḳılınmaġın bi-dūnihā 'adem-i cevāz-ı beyyinü'l-im-

1 ile: — A

tiyāz idigin ba'de'l-i'lān vücūd-ı risālet-nümūdları fātiḥa-i maḫlūḳāt ve ḫātime-i Mürselīn ḳılınmaġla güzīde-simāt olup zümre-i 'aliyye-i Enbiyā'dan birine müyesser olmayan i'ṭā-yı seb'u'l-meṡānīye erzānī ve keẕālik ḫaṣṣīṣa-i ẕāt-ı şerāfet-minaṣṣalarında olan ḫavātīm-i Sūre-i Bakara taḥte 'Arşi'l-A'lā meknūze iken tebcīlen li-şānihi'l-esnā zīver-i ṣaḥīfe-i i'ṭā ḳılınup hümā-yı efḍaliyyet-intimā-yı evc-gāh-ı risālet olan ẕāt-ı sa'ādet-irtiyāḫları cenāḥ-ı fātiḥiyyet ve ḫātimiyyet ile bālā-pervāz-ı i'zāz olmaḳda celālet-ārā idigi īḥā olunmuşdur.

Ḥattā ber-minvāl-i [N65a] rivāyet-i uḫrā 'aḳīb-i hāẕā ol Ṭırāz-ı minber-i risālet, Rabbü'l-'İzzet'den evc-i 'aṭiyye-i behiyyeye maẓhariyyet ile rehīn-i tevḳīr-i vefīrdir ki, biri ṣalavāt-ı ḫamse-i mefrūża-i ḳurbet-peymā ve biri daḫi ḫavātīm-i Sūre-i Baḳara-i şerāfet-intimā[1] ve biri daḫi ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ﴾[2] fermūde-i mükerremesi medlūl-i münīfince ümmet-i merḥūmeden ṣūret-nümā-yı ṣudūr olan a'māl-i rediyye mā-'ada'ş-şirk *-ne'ūẕu billāhi min-ẕālik-* resīde-i menzile-i 'afv u ṣafḥ-ı cemīl idigi ikrāmen li'n-Nebiyy-i celīl cilve-ger-i minaṣṣa-i bürūz-ı fīrūzdur. Siyyemā ẕeyl-i rivāyet-i meẕkūrede ﴿مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى﴾[3] naṣṣ-ı celālet-ārāsınıñ mefhūm-ı i'cāz-mersūmınca Cibrīl-i emānet-irtiyāḫ sitte-mi'e cenāḥ ile 'alā ṣūreti'l-asliyye manẓūr-ı naẓar-ı tekrīm-āverleri idigi rāvī-i merḳūmdan müstaṭli'ān-ı āṣāra iṣāre olunmuş bir hediyye-i behiyyedir.[4] Ḥattā yine rivāyet-i Şerīk-i fevā'id-niṣār üzre Cenāb-ı Resūl-i Muḫtār erīke-i felek-i heftümde üns-āver-i dīdār-ı Cenāb-ı Mūsā olduḳda lābis-i libās-ı teklīm oldığından rehīn-i rātibe-i rif'at idigin 'arża-dāşt-ı Cenāb-ı Ḥażret-i Erīke-nişīn-i[5] ﴿ثُمَّ دَنَا﴾ eyledikden ṣoñra[6] ol Bālā-pervāz-ı evc-gāh-ı a'lā-yı 'illiyyīn, delālet-i Cibrīl-i Emīn ile güẕārende-i 'ālī-maḳām-ı Ḥażret-i Mūsā ve resīde-i ser-menzil-i ḳurbet ü denā olmaġla vuṣlat-resālıḳda bir cāy-ı tenezzüh-mercāya mevṣūl olmuşdur ki keyfiyyet-i müṣūli muḫāṭ-ı 'ilm-i 'Alīm ü 'Allām ve bülūġ-ı derk-i künh-i māhiyeti 'acz-āver-i ifhām-ı enāmdır. Keyfe lā? İḥrāz-ı rātibe-i meẕkūre ile hīç-kes bu āna degin maḳām-ı

1 Müslim, "Îmân", 279, nr. 173; Tirmizî, "Tefsîr", 53/1, nr. 3276; Nesâî, "Salât", 2, nr. 450.

2 **"Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışındaki günahları,** dilediği kimseler için **bağışlar.** Allah'a ortak koşan, kuşkusuz, derin bir sapıklığa düşmüştür." Nisâ, 4/116.

3 "Kalp, (gözün) gördüğünü yalanlamadı." Necm, 53/11.

4 Buhârî, "Bed'ü'l-Halk", 7, nr. 3232; "Tefsîr", 53/1, nr. 4856; Müslim, "Îmân", 280-282, nr. 174.

5 **"Sonra yaklaştıkça** yaklaştı." Necm, 53/8.

6 Buhârî, "Tevhîd", 37, nr. 7517.

Mūsā-yı sa‘ādet-resden ‘ālī menzil-gāh-ı rif‘at-penāha müte‘ālī olmadığı terāne-i taḥsīn-nişānesiyle Ḥażret-i Kelīm-i ma‘ālī-güster, tehniyet-āverleri olmuşdur.[1]

Ve Cenāb-ı Enes-i feżā’il-resden bu eşer-i mu‘teber daḫi merviyy-i mü’essesdir ki, ol Sulṭān-ı **[60a]** serīr-ārā-yı risālete bir rūz-ı fīrūz-ı sa‘ādet-bürūzda Cibrīl-i emānet-mevsūm ḳādim ve mesḥ-i ẓahr-ı risālet-ẓahīr-i Ḥażret-i Ebi’l-Ḳāsım eşerinde berāy-ı Mi‘rāc-ı bāhirü’l-ibtihāc īṣāl-i selāmdan ṣoñra kemā-teḳaddem ḫaṭīre-i Beytü’l-Maḳdis’de imām-ı ṣufūf-ı Enbiyā-yı Kirām olup[2] ba‘dehū ‘āric-i ma‘ālī-me‘āric-i semāvāt olaraḳ resīde-i Sidretü’l-Müntehā-yı pür-behcet olmuşlardır ki āşiyāne-i nesr-i ṭā’ire mümā’il olan evrāḳ-ı vesī‘a-i mütekāşiresin seyr ü temāşā eşnāsında yek bergi Cibrīl-i Emīn’e ve dīgeri ol Ḍayf-ı mihmān-ḫāne-i İsrā’ya me’vā oldığı ḥālde kemāl-i rif‘at-i maḳām-ı ‘ulüvv-intimālarından nuḳūş u ṣuver-i ḫāfiḳayn pīş-āmed-i dīde-i Seyyidü’l-Kevneyn olup, ḥattā şehbāz-ı bālā-pervāz-ı çeşm-i pür-intibāh-ı risālet-penāh eṭrāfa icāle-i şehbāl-i nigāh buyurduḳlarında Cenāb-ı Ḥāmil-i vaḥy-i mübīn dehşet-i ḳurb-ı **[N65b]** Rabbü’l-‘Ālemīn’den lābis-i libās-ı istiḥyā’ olmaġın ke’l-bisāṭi’l-mefrūş rūnümā idigin inbāda ol Mefḫar-i ‘Ālem iẓhār-ı tevāżu‘-ı ḫoş-dem buyurup Cibrīl-i emānet-destgāhı “a‘refu billāh” vaṣf-ı celīliyle tavṣīf buyurduḳları ḫaber-i müsellemdir. Felā-cerem ebvāb-ı semāvāt ol Maẓhar-ı tena“umāt-ı tecelliyāta meftūḥa ve rü’yet-i nūr-ı a‘ẓam ile dīde-i ḥaḳḳāniyyet-dīdeleri meşrūḥa idiginiñ ‘alā-rivāyetin ma‘nā-yı ma‘ālī-ibtināsı ﴿اَللّٰهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾[3] fermūde-i mükerremesinden iḳtibās-kerde olan “rü’yetullāh” olup ve ‘alā-ḳavlin nūr-ı ‘arş ile tenvīr-i baṣar buyurduḳlarından ‘ibāret idigi daḫi nuḫbe-i mā-fi’ş-şurūḥdur.

Ba‘de-ẕālik mānend-i dürr ü yāḳūt nūrāniyyet-men‘ūt olan ḥacbıñ merfū‘iyyeti ḥīninde ḥayṣu-mā-şā’allāh maẓhar-ı evḥā ileyhi mā evḥā[4]

1 Buhârî, “Tevhîd”, 37, nr. 7517.

2 Müslim, “Îmân”, 278, nr. 172.

3 **“Allah göklerin ve yerin nurudur.** O’nun nurunun misali, içinde kandil bulunan bir kandilliktir. Kandil bir cam içindedir, cam inciyi andıran bir yıldızdır; (bu kandil) doğuya da batıya da ait olmayan, yağı neredeyse ateş dokunmasa bile ışık veren mübarek bir zeytin ağacından yakılır. Nur üstüne nur. Allah nuruna dilediğini kavuşturur. Allah insanlar için misaller veriyor, Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir.” Nûr, 24/35.

4 Burada “Böylece Allah, kuluna vahyini iletti.” (Necm, 53/10) mealindeki âyet-i kerîmeye telmihte bulunulmuştur.

olmaġla vuṣlat-destgāh olduḳları merviyy-i şerāfet-penāhdır.[1] Ḥattā Bezzār-ı[2] feżā'il-diṣār daḫi Cenāb-ı Ḥaydar-ı Kerrār'dan dest-i faẓīlet-peyvest-i rivāyet ile bu gūne le'ālī-niṣār-ı iḫbārdır ki, Perverdigār-ı bī-çūn ü çirā ol 'Alem-i menār-ı risālet-i kübrāya irāde-sāz-ı ta'līm-i eẕān-ı sütūde-şi'ār olmaġın Cibrīl-i bāhirü't-tebcīl şehper-küşā-yı nüzūl ve ityān-ı Burāḳ-ı ma'ālī-vuṣūl ile da'vet-peymā-yı Cenāb-ı Resūl-i vuṣlat-müṣūl olup Ḥażret-i Mefḫar-i 'Ālem ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem cenābları daḫi ḫīn-i teşmīr-sāḳ-ı rükūb-ı sa'ādet-maṣḥūbda ol bād-pāy-ı berḳ-şitābıń berāy-ı maṣlaḥat iẓhār-ı remīdegī ile ṣūretā ibrāz-ı muḫālefetin izālede mihmāz-ı ḳudsiyyet-ṭırāz-ı nāṭıḳa-i Cibrīl tefhīm-sāz-ı 'ulüvv-i rütbe-i Rākib-i celīl olup, "Ey Burāḳ-ı nīk-baḫt-ı sütūde-şiyem! Ḳasem bi-Rabb-i Ekrem ki, sana zīver-i zeyn-i rükūb-ı ma'ālī-muḳaddem olan ẕāt-ı mükerrem, Ḥabīb-i Muḥterem ve netīce-i muḳaddemāt-ı ḫilḳat-i 'ālemdir!" dedikde Burāḳ-ı berḳ-şitāb pīş-gāh-ı rif'at-penāh-ı Resūlullāh'da mānende-i çeşm-i rikāb dīde-küşā-yı intiẓār olmaġın ol Eşheb-süvār-ı Mi'rāc teşrīf-sāz-ı rükūb-ı bāhirü'l-ibtihāc ve 'āzim-i āsumān-ı rif'at-bünyān olup ḳaṭ'-ı menāzil-i 'ālem-i lāhūt ederek şeref-yāb-ı ḳurb-ı Rabbü'l-Erbāb olan **[60b]** ḥicāb-ı nūrāniyyet-me'āba resīde-i verā-yı ḥicāb-ı müsteṭābdan berāy-ı istiḳbāl-i Mefḫar-i dü-cihān bir melek-i 'aẓīmü'l-ḫilḳa nümāyān olup Cenāb-ı Ḫayru'l-Beşer, Cibrīl-i emānet-perverden pīş-āmedleri olan melek-i mehābet-güsteri istinbā buyurduḳlarında evvel-i ḫilḳatinden bu ān-ı şerāfet-iḳtirāna degin melek-i mezbūr manẓūr-ı naẓar-ı şu'ūrı olmadıġın inbā eşerinde melek-i mehābet-peymā ta'līm-i ṭavr-ı eẕān-ı mübāderet-pīrā olup mükerreren āġāza senc-i tekbīr ve verā-yı ḥicābdan[3] (صَدَقَ عَبْدِي، أَنَا أَكْبَرُ أَنَا أَكْبَرُ!) nidā-yı tevḥīd-intimāsı gūş-zed oldıġı ḫaber-i ṣıḥḥat-maṣīrdir. Ḥattā kelimeteyn-i taḥrīżden [N66a] mā-'adā ilā āḫiri'l-eẕān te'ẕīn-i melek-i mehābet-'unvān ḳarīn-i taṣdīḳ-i Raḥmān olup ba'dehū Cenāb-ı Risālet-penāh delālet-i melek-i ḳurbet-destgāh ile ṣufūf-ı ṣunūf-ı ehl-i semāya, ḫattā Ḥażret-i Ādem ve Nūḥ 'aleyhime's-selāma daḫi imām olmaġla Ẕāt-ı Risālet-intimālarınıń efḍal men fi'l-arż ve's-semā' idigi tābān olmuşdur. Binā'en-'aleyh muḳte-

1 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, VI/211, nr. 6214; Heysemî, *Mecma'u'l-Bahreyn*, I/99, nr. 59.

2 Tohum satıcısı anlamına gelen "Bezzâr" lakabıyla meşhur olmuş bu âlimin adı Ebû Bekr Ahmed b. Amr el-Basrî (ö. 292/905) olup *el-Müsned*, *el-Müsnedü'l-Kebîr* ve *el-Bahrü'z-Zehhâr* şeklinde üç ayrı isimle anılan ünlü hadîs kitabını kaleme almış sika bir muhaddistir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 390.

3 "Kulum doğru söyledi. En büyük Benim, en büyük Benim!"

dā-yı mele'-i aʿlā olmaların irāde, rütbe-i efḍaliyyetlerin berāy-ı ifāde cilve-ger-i meclāy-ı taḳdīr idigi nükte-i dil-peẕīri hediyye-i rāvī-i sütūde-seciyyedir.[1]

Pes maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitāb-ı müsteṭābdır ki ḥadīṯ-i merḳūmda mesbūḳun-bi'ẕ-ẕikr olan ḥicābdan ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ﴾[2] medlūl-i celālet-mevṣūlince verā-yı perde-i naẓarda maḥcūbun ʿan-aʿyüni'l-ʿibād olan ḥaḳīḳat-i mebde-i evvel bīrūn-ı rātibe-i derk-i derrākīn idigi gibi, şeref-yābī-i dīdār-ı Raḥmān daḫi ḥadd-i ẕātında cilve-ger-i meclā-yı imkān iken keyfiyyetini taṣavvur daḫi verā-yı perde-i ḳudretde idigi rātibe-ṭırāz-ı taḳarrürdür. Bināberīn Ẕāt-ı Eḥadiyyet-simāt-ı Kibriyā cism ü cismāniyyetden münezzeh ü müberrā olmaġla bi'n-nisbeti ile'l-Ḥālıḳ ġayr-ı müteḥaḳḳıḳ olan ẕikr-i ḥicāb bi'n-naẓar ile'l-maḫlūḳ idigi bī-irtiyābdır. Felihāẕā ḥicāb-ı meẕkūrdan ʿinde baʿżı erbābi's-sedād seyr-i nuḳūş-ı hālāt-ı Ceberūtiyye ve müşāhede-i ṣuver-i ʿacāyib-i Melekūtiyye verā-yı perde-i ıṭṭılāʿ-ı ḳudsiyānda cilve-künān idigin iʿlān murād olmaġla ḥicābıń Ẕāt-ı Eḥadiyyet-simāt-ı Kibriyā'ya ʿadem-i iżāfeti bī-iştibāh yāḫud şu'ūn-ı ḳudret-i meşḥūna daḫi şümūli ḳavl-i baʿżı feżā'il-penāhdır.

Felā-cerem ol Erīke-nişīn-i ʿulüvvüń eṣnā-yı dünüvvinde berāy-ı istiḳbāl ʿarż-ı Cemāl'le maġbūṭ zümre-i Kerrūbiyān olan melek-i sümmiye'ş-şānıń nām u nişānına ilā ẕālike'l-ḫīn ʿadem-i ıṭṭılāʿ-ı Ḥāmil-i vaḥy-i mübīn müddeʿā-yı muḥarrereye delālet-rehīndir. Bināberīn müntehā-yı ʿilm-i Melā'ike-i Kirām oldığından "Sidretü'l-Müntehā" vaṣf-ı merḳūm ile mevsūm olup menāṭ-ı iltiḳāṭ-ı derārī-i evāmir ü nevāhī idigi erbāb-ı teyaḳḳuna maʿlūmdur. Keyfe lā? Zümre-i Kerrūbiyān'ıń silk-i mürvārīd-i fühūmı Sidretü'l-Müntehā'yı ʿadem-i tecāvüz ile intiẓām-pīrā-yı taḥaḳḳuḳ idigi ḫāme-i iḫbār-ı Kaʿbü'l-Aḥbār ile bedīdār ve ḥadīṯ-i merḳūmda (يَلِي الرَّحْمَنِ)[3] vaṣf-ı zer-endūdıyla burḳaʿ-pūş-ı mevṣūfiyyet olan ʿarūs-ı lafẓ-ı ḥicāb-ı merz-keşde ḥaẕf-i mużāf **[61a]** āşikār olup (يَلِي عَرْشَ الرَّحْمَنِ)[4] taḳdīri ḳavl-i ṣıḥḥat-maṣīrdir. Yāḫud evāmir-i celiyye ve āyāt-ı behiyyeyi velī-en-

1 Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, I/328-329.

2 **"Gözler O'nu idrak edemez ama O, gözleri idrak eder.** O, en gizli şeyleri bilendir, (her şeyden) hakkıyla haberdar olandır." En'âm, 6/103.

3 "Rahmân'a ulaşan perde."

4 "Rahmân'ın Arş'ına ulaşan perde."

dāz yāḫud bürūzı muḥāṭ-ı ʻilm-i ʻAlīm ü ʻAllām olan mebādī-i ḥaḳāyıḳ-ı umūra müteʻallıḳ olmaġla mümtāz olup [1]﴿وَسْئَلِ الْقَرْيَةَ﴾ ḳabīlinden idigi bī-miryedir. Ve keẕālik taṣdīḳ-i melek-i teʼẕīn-āver sāmiʻā-i Nebeviyye verāyı ḥicābdan zīver olması [2]﴿وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْياً أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ﴾ manṭūḳ-ı münīfinden [N66b] rūşen idigi bī-irtiyāb olmaġla münezzeh ʻani'l-vaż' ve'l-eyn olan Ḫālıḳ-ı Müteʻāl'iñ kelimāt-ı muʻcizü't-taṣavvurı verā-yı ḥicābdan mesmūʻ idigi beyyinü'l-lümūʻdur. Vāḳıʻā Ẕāt-ı Eḥadiyyet-simāt-ı Kibriyā dār-ı dünyāda ebṣār-ı ʻālemiyāndan maḥcūb iken şeref-i dīdār-ı Vaḥdāniyyet-şiʻār ile Cenāb-ı efḍaliyyet-meʼāblarınıñ şeref-yāblıġı meşiyyet-i ezeliyyeye merbūṭ bir emr-i celālet-menūṭ olmaġla keyfiyyet-i vuḳūʻ-ı beyyinü'l-lümūʻı idrāk-i derrākīnden baʻīd idigi ḳavl-i cāvīddir. Yāḫud ḳable-hāẕā ve baʻde-hāẕā ḥicāb-ı nevvār kemāl-i ẓuhūr u bürūzdan nāşī māniʻ-i dīdār iken taʻẓīmen li'n-Nebiyyi'l-Muḫtār şāhid-i aḳṣa'l-meʼārib-i rü'yetiñ bedīdārlıġı Cenāb-ı efḍaliyyet-medārlarına müyesser olmaġla ol niʻmet-i zībende-vürūd ile iġtinām ḫaṣṣā'iṣ-i Ḥażret-i Seyyidü'l-Enām ʻaleyhi's-selāmdandır.

Ṣallallāhu ʻaleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ṣāliṣ

Ol Ber-Efrāḫte-sāz-ı süllem-pāye-i İsrā ʻaleyhi efḍalü't-teḥāyānıñ mübtesimü'l-vech daʻvet-i celiyye-i Miʻrāc olduḳları ḥālet-i yaḳaẓada rūḥ-ı münevver ve cesed-i muṭahharlarıyla cilve-ger idigi muḫtelef-i e'imme-i selef olup bu bābda aḳvāl-i ṣelāṣe-i menḳūle ṣaḥīfe-zīb-i kütüb-i maḳbūledir.

Ezcümle [3]﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ﴾ naṣṣ-ı celīlinde cilve-ger-i ṣaḥīfe-i nüzūl olan lafẓ-ı "عَبْد/*ʻabd*" rūḥ u cismden ʻibāret ve maʻnā-yı meẕkūr, Miʻrāc-ı iʻcāz-ṭırāzıñ yaḳẓānen cesed-i elṭaf ve rūḥ-ı münaẓẓaflarıyla vuḳūʻın daʻvāya delīl-i celīl idigi ʻinde erbābi'ş-şuʻūr reybden dūr olup ḳavl-i merḳūmuñ ṣıḥḥat-mevsūm idigine rātibe-ṭırāz-ı delāletdir. Ḫat-

1 "Bulunduğumuz **kent halkına** ve aralarında olduğumuz kervana da **sor.** Şüphesiz biz doğru söyleyenleriz." Yûsuf, 12/82.

2 **"Allah, bir insanla ancak vahiy yoluyla, yahut perde arkasından konuşur.** Yahut bir elçi gönderip, izniyle ona dilediğini vahyeder. Şüphesiz O yücedir, hüküm ve hikmet sahibidir." Şûrâ, 42/51.

3 "Bir gece, kendisine bazı âyetlerimizi gösterelim diye **kulunu** Mescid-i Harâm'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya **götüren Allah eksikliklerden münezzehtir.** O, gerçekten her şeyi işitmekte ve görmektedir." İsrâ, 17/1.

tā “Yalnız rūḥ-ı münevverleri ʿurūc-perver ve ḥālet-i meẕkūre menāmda cilve-gerdir.” deyü ḫilāf-āver olanlar rü’yā-yı Enbiyā-yı Kirām bi’ttifāḳi’l-ʿulemāʾi’l-aʿlām vaḥy ile rātibe-ṭırāz-ı ittisām olup ﴿وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ﴾[1] āyet-i iʿcāz-istīnāsıyla istidlāl etdiklerinde müreccaḥīn, Miʿrāc-ı şühūdī āyet-i merḳūmede manẓūr-ı naẓar-ı nüzūl olan rü’yāyı irā’et-i vāḳıʿa-i Bedr yāḫud Ġazve-i Ḥuneyn ile baʿde’t-te’vīl müddeʿālarına serd-i delīlde lafẓ-ı İsrā’nıñ ancaḳ leylen ḥareket-i yaḳẓāna ıṭlāḳ olunmasıyla dehen-küşā-yı cevāb-ı bā-ṣavāb idikleri gibi, silk-i ḥadīṯ-i şerāfet-perverde intiẓām-güster olan İsrā’yı kelime-i lü’lü’-miṣālinden daḫi mefhūm olan fiʿl-i İsrā’ya muvāfaḳat cevāriḥ-i cisme maḥmūl olmaḳ ʿale’l-ḥaḳīḳa aṣl olup bilā-ḳarīnetin ṭarīḳat-i mecāza inṣırāf ve sūy-ı menāma inʿiṭāfıñ ʿadem-i cevāzıyla teşyīd-i mebānī-i daʿvā etmişlerdir. Ve ʿinde baʿżı’l-ʿulemā ﴿مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا﴾[2] İsrā-yı Nebevī cesed-i enver ve rūh-ı aṭharların muḥtevī ve Beytü’l-Maḳdis’den ʿālem-i lāhūta **[61b]** ʿurūcları rūḥāniyyetleriyle taḥaḳḳuḳı ḥāvī idigine daḫi gürūh-ı ḥaḳḳāniyyet-rehīn bu vechile icābet-āyendedir ki; mir’āt-ı menāmda cilve-ger-i minaṣṣa-i şühūd olan [N67a] ṣuver-i esrār peẕīrā-yı inkār olmadığı müttefaḳun-ʿaleyh iken ol Bālā-nişīn-i erīke-i ﴿ثُمَّ دَنَا﴾[3] ʿaleyhi şerāyifü’t-teḥāyānıñ hengām-ı ḥikāyet-i Miʿrāc-ı bāhirü’l-ibtihācda taḥdīṯ-i mer’iyyāt-ı iʿcāz-simātları zebān-dırāzī-i cehele-i Ḳureyş’e medār olması ḥālet-i meẕkūreniñ rūḥānī ve menāmī vuḳūʿın nāfī, belki ʿayānen cilve-ger-i meclā-yı ẓuhūr idigine delīl-i vāfīdir. Ḥattā iddiʿā-pīrāyān-ı Miʿrāc-ı menāmī şeref-endūz-ı ḫıdmet-firāş-ı saʿādet-iftirāş-ı Nebevī yaʿnī Ḥażret-i Ṣıddīḳa-i şerāfet-muḥtevīniñ[4] (مَا فُقِدَ جَسَدُ رَسُولِ اللهِ) ḳavl-i laṭīfiyle pā-nihād-ı ḫıṭṭa-i ḫilāf olduḳlarında reh-neverdān-ı ṭarīḳ-i ṣavāb meşʿal-efrūzī-i cevābda (مَا فُقِدَ جَسَدُه الشريف عن الروح بل كان مع الجسد والروح)[5] maʿnāsın irāde ile delālet-pīrā-yı vādī-i ifāde idikleri maḳbūl-i fuḥūldür.

---

1 “Hani sana, “Muhakkak Rabbin, insanları çepeçevre kuşatmıştır” demiştik. **Sana gösterdiğimiz o rüyayı da,** Kur’ân’da lânetlenmiş bulunan o ağacı da **sırf insanları sınamak için vesile yaptık.** Biz onları korkutuyoruz. Fakat bu, sadece onların büyük azgınlıklarını (daha da) artırdı.” İsrâ, 17/60.

2 “Bir gece, kendisine bazı âyetlerimizi gösterelim diye kulunu **Mescid-i Harâm’dan** çevresini mübarek kıldığımız **Mescid-i Aksâ’ya** götüren Allah eksikliklerden münezzehtir. O, gerçekten her şeyi işitmekte ve görmektedir.” İsrâ, 17/1.

3 **“Sonra yaklaştıkça** yaklaştı.” Necm, 53/8

4 “Ben Resûlullâh’ın *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* bedeninin yatağından ayrıldığını hissetmedim.” İbn İshâk, *es-Sîre*, s. 274, nr. 462.

5 “Mübarek bedeni ruhundan ayrılmadı. Bilakis bedeni ile ruhu beraberdi.”

Pes ma'lūm-ı daḳāyıḳ-şināsān-ı 'ulūmdur ki evvel-i Sūre-i İsrā'da mebde-i 'azīmet-i i'cāz-perver ve müntehā-yı mesīr-i sa'ādet-güsterleri zīver-baḫş-ı ṣaḥīfe-i ṣarāḥat olup ṣavb-ı ma'ālī-evb-i semāvāta 'urūc ve 'ālem-i melekūta vülūcların 'adem-i taṣrīḥ Ḥarem-i irem-naẓīr-i Mekke-i Mükerreme'den sāḥa-i şerāfet-mesāḥa-i Mescid-i Aḳṣā'ya İsrā-yı sa'ādet-resāları cesed-i 'işmet-güsterleriyle cilve-ger ve ol maḳām-ı teberrük-fercāmdan sūy-ı dil-cūy-ı āsumāna 'urūcları rūḥ-ı münevverleriyle rūşen-ter idigine ẕehāb-āverānıñ menşe-i meẕheb-i ġayr-ı ṣaḥīḥleri olup, lākin ẕehābları ṭarīḳ-i ṣavābdan münḥarif olmaġla ekṣer-i 'ulemā-yı a'lāmıñ zimām-ı edhem-ḫāmeleri sūy-ı dil-cūy-ı ilzāmlarına mün'aṭıfdır. Bināberīn delālet-pīrā-yı şeh-rāh-ı sedād olan cevāb-ı bā-ṣavāb ile ibṭāl-i maḳāl-i rehīnü'l-'inādları teslīf-kerde-i efāżıl-ı feżā'il-elīfdir. Ḥattā eṣnā-yı tercüme-i faṣl-ı Mi'rāc-ı bāhirü'l-ibtihācda kilk-i feyż-i Müfīżu'l-Cūd levḥa-i ḫāṭır-ı fātire ifāża-pīrā-yı imlā-yı bihbūd oldıġı lāyiḥa-i fāyiḥa zümre-i mezbüreniñ ḥall-i 'aḳd-i eşkāllerinde ecvibe-i sā'ireden dil-ārā idigi bī-mirādır ki sūre-i kerīme-i merḳūmede merca'-ı żamīr-i [1]﴿لِنُرِيَهُ﴾ cesed ma'a'r-rūḥdan 'ibāret olan lafẓ-ı "عَبْد/*'abd*" idigi sibāḳ-ı naẓm-ı kerīmden hüveydā olmaġın ẕikr-i 'urūc ile's-semā' daḫi 'aḳs-endāz-ı āyīne-i şu'ūr idigi bilā-imtirādır. Zīrā derk-i aḥvāl-i 'ālem-i lāhūt bīrūn-ı rātibe-i idrāk-i beşer olmaġla men'ūt oldıġı rehīn-i menzile-i ṣübūt olmaġın muḳteżā-yı i'cāz-ı naẓm-ı kerīm mümkinü'l-idrāk olan ḫuṣūṣuñ iẓhārın mūcib ve mümteni'u'l-infihām olan māddeniñ iżmārın müstevcibdir. Felā-cerem cesed-i aṭharları ma'a-rūḥihi'l-enver berāy-ı irā'et-i āyāt-ı kübrā 'āric-i me'āric-i āsumān idigi manṭūḳ-ı naṣṣ-ı kerīm-i i'cāz-raḳīmdir.

Ba'de-hāẕā, te'vīl-pīrāyān-ı İsrā-yı ma'ālī-pīrā 'indinde imāme-i sübḥatü'l-le'āl-i Enbiyā-yı Kirām olduḳlarınıñ ḫaṭīre-i **[N67b]** Beytü'l-Maḳdis'de vuḳū'ı daḫi gerdān-serā-yı eydī-i iḫtilāf olup 'inde'l-ekṣerīn rivāyet-kerde-i Cenāb-ı Enes-i feżā'il-āyīn mefhūm-ı ṣıḥḥat-rehīnince, belki ekṣer-i iḫbār-sencān-ı **[62a]** ḳıṣṣa-i İsrā-yı i'cāz-intimā manṭūḳ-ı mevṣūḳınca ḫaṭīre-i Mescid-i Aḳṣā taḥrīme-bendī-i ṣalāt-ı Men tekelleme lehu'l-ḥaṣāya me'vā ve ol maḳām-ı şerāfet-iḫtivāda muḳtedā-yı Enbiyā-yı ma'ālī-pīrā

1 "Bir gece, **kendisine** bazı âyetlerimizi **gösterelim diye** kulunu Mescid-i Harâm'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah eksikliklerden münezzehtir. O, gerçekten her şeyi işitmekte ve görmektedir." İsrâ, 17/1.

olduḳları bī-mirādır. Pes bu meẕheb-i ṣaḥīḥ-terīn-i ḥaḳḳāniyyet-rehīn üzre ol Ṭırāz-ı tabaḳāt-ı ʿilliyyīn rūh-ı enver ve cesed-i aṭharlarıyla yaḳẓānen bir defʿa Burāḳ-süvār-ı İsrā-yı iʿcāz-pīrā ve seyr-i ʿālem-i lāhūt ile ʿāric-i meʿāric-i semā olup maẓhar-ı niʿme'l-maḳāl-i ﴿ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰى﴾[1] idikleri manṭūḳ-ı nuṣūṣ-ı ḳātıʿa ve medlūl-i āṣār-ı sāṭıʿa olmaġın re'y-i merḳūm muḫtār-ı ekṣer-i muḥaddiṣīn ve meẕheb-i cumhūr-ı mütekellimīn idigi mütetebbiʿān-ı kütüb-i siyer-i şerāfet-mevsūma maʿlūmdur. Fe-lihāẕā muʿteḳid-i Ehl-i Sünnet olan meẕheb-i mansūr-ı ṣıḥḥat-mevfūr üzre ol mā-ṣadaḳ-ı mefhūm-ı ﴿مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى﴾[3] ve iʿzāz-ḳarīn-i ﴿مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى﴾[2] ber-minvāl-i muḥarrer İsrā-yı muʿteber ile iẓhār-ı muʿcize-i bāhiretü'l-eṣer buyurmaġın sūre-i kerīme-i İsrā li-ecli't-taʿaccüb serd olunan "سُبْحَانَ/ *Sübḥāne*" kelime-i celīlesiyle ibtidā olunup Ḥażret-i Münʿim-i Ḳadīm teşrīfen li-şān-ı Nebiyyihi'l-Kerīm bu daʿvet-i celiyye-i iʿcāz-ṭırāzı taḳdīr ve inşā buyurmuşdur.

Baʿde hāzihi'n-nuḳūl, ʿinde baʿżi'l-fuḥūl ol Ser-sūre-i Enbiyā'nın ṣaḥīfe-i laṭīfe-i Mescid-i Aḳṣā'da muḳtedā-yı zümre-i ʿaliyye-i Enbiyā olduḳları rūşenā iken, min evveli'l-emr ile'l-āḫir ẓahr-ı Burāḳ-ı berrāḳdan zā'il olmadıḳları daḫi egerçi naḳl-kerde-i baʿżı efāżıldır. Ammā ber-minvāl-i ḳavl-i ḥaḳḳāniyyet-ḳarīn ve ber-medlūl-i āyet-i kerīme-i celālet-rehīn kemā-teḳaddem Cenāb-ı Nebiyy-i Muḫterem cesed-i aṭhar ve rūh-ı enverleriyle yaḳẓānen Beytü'l-Ḥarām'dan Mescid-i Aḳṣā-yı şerāfet-pīrāya ve ol cāy-ı dil-ārādan meʿāric-i maʿālī-medāric-i ṣavb-ı semāya ʿurūc-ı saʿādet-vülūc ile ḫārıḳu'l-ʿāde bu muʿcize-i kübrā-yı şerāfet-āmādeyi bi-ḳudretillāhi teʿālā icāde buyurduḳlarınıñ ḳarār-dādeligi maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-niṣābdır. Vāḳıʿā maʿlūm-ı tetebbuʿ-sencān-ı āṣār-ı eslāf-ı feżā'il-diṣārdır ki bir emr-i mümkinü'l-vuḳūʿı ẓāhir ü mütebādir olan ḥaḳīḳatine ḥaml ü ircāʿ aṣl-ı aṣīl olup sūy-ı te'vīl ve semt-i tecevvüze inʿiṭāf ʿinde'l-istiḥāle rū-nümā idigi bilā-ḫilāf olmaġla ber-minvāl-i meẕheb-i ḥaḳḳāniyyet-rehīn İsrā-yı Cenāb-ı Resūl-i Güzīn bi'n-nisbeti ilā ḳudretillāhi'l-Meliki'l-Muʿīn bir vechile me'vā-yı istiḥāle degil idigi müstebīndir.

1 "Sonra yaklaştıkça yaklaştı." Necm, 53/8.
2 "Kalp, (gözün) gördüğünü yalanlamadı." Necm, 53/11.
3 "Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı." Necm, 53/17.

Ḥattā bu müddeʿā-yı ṣıḥḥat-intimāya naẓm-ı kerīmde *"bi-rūhi ʿabdihī"*[1] vāki‘ olmayup kelime-i celīle-i [2]﴿بِعَبْدِهٖ﴾ cilve-pīrā-yı vuḳūʿ idigi delīl-i ḳavī ve [3]﴿مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى﴾ ḳavl-i belāġat-evli daḫi bürhān-ı celālet-muḥtevīdir. Binā'en-ʿalā-ẕālik, vuḳūʿ-ı iʿcāz-lümūʿı āyet-i kübrā ve muʿcize-i ḫayret-pīrā olmaġın ḫuṣūṣ-ı merḳūm cāy-ı istinkār-ı küffār-ı cehālet-mevsūm olup bī-behregān-ı simāt-ı hüdā olan żaʿīfü'l-İslām nifāḳ-şiʿāra bāʿiṣ-i irtidād ve ḫiṣṣe-mendān-ı ḫ ̌ān-ı şerāfet-ʿunvān-ı hidāyete sebeb-i şebʿānī-i niʿmet-i ihtidā vü reşād olmuşdur. Farażā **[62b]** rü'yā idigi ṣübūt-pīrā olsa reh-revān-ı semt-i ḫilāfa me'vā-yı inkār u iḫtilāf olmayacaġı ʿinde'l-ʿuḳalā rūşenādır.

İmdi ke'ş-şemsi fî rābiʿati'n-nehār rūşen ü āşikārdır ki, dīde-i dīdār-dīde-i Nebevī ḥālet-i yaḳaẓa-i ḥaḳḳāniyyet-muḥtevīlerinde ilā āḫiri'l-ḥadīṯ[4] müşāhede-i umūr-ı İsrā iʿcāz-bīnādır. Fe-lihāẕā eṣaḥḥ-ı ḫaberde cilve-ger olan eṣer-i muʿteber üzre kemā-teḳaddem delālet-i Ḥāmil-i vaḥy-i mübīn ile Cenāb-ı Resūl-i Güzīn ʿazm-i ʿālem-i lāhūt buyurup ṣarīf-i aḳlām güş-zed-i Seyyidü'l-Enām oldıġı feżā-yı maʿālī-intimāya resīde ve Sidretü'l-Müntehā'ya bād-ı ṣabā-yı raḥmet-intimā gibi vezīde olup temāşā-yı heşt-ḫāne-i cennāt-ı ʿāliyāt-ı sencīde ile ṣafā-dīde olmuşlardır.[5] Ḥattā İbn-i ʿAbbās-ı feżā'il-istīnāsıñ muʿcize-i bāhire-i İsrā meşhūd-ı ʿayn-ı re's-i Seyyidü'l-Kevneyn idigin inbāsı, yaʿnī rü'yā-yı menām olmadıġın inhāsı naḳl-kerde-i baʿżı fużalādır.[6] Maʿa-hāẕā Cenāb-ı Erīke-nişīn-i Miʿrāc, Ḥicr-i[7] şerāfet-ḳarīn-i pür-ibtihācda pister-nişīn-i ḫ ̌āb iken se-bār īḳāẓ-ı Cibrīl-i emānet-diṣār ile yaḳẓān ve defʿa-i ṣālişede dest-be-dest resīde-i bāb-ı Ḥarem-i şerāfet-peyvest olup rākib-i Burāḳ-ı berrāḳ olduḳları tābe-encām-ı ḳıṣṣa-i İsrā maḥkī-i Ḥasan-ı Baṣrī-i feżā'il-pīrādır.[8] Keyfe lā?

1 "kulunun ruhunu"

2 "Bir gece, kendisine bazı âyetlerimizi gösterelim diye **kulunu** Mescid-i Harâm'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah eksikliklerden münezzehtir. O, gerçekten her şeyi işitmekte ve görmektedir." İsrâ, 17/1.

3 "Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı." Necm, 53/17.

4 Müslim, "Îmân", 259, nr. 162.

5 Buhârî, "Salât", 1, nr. 349; "Hacc", 76, nr. 1636; "Enbiyâ", 5, nr. 3342; Müslim, "Îmân", 263, nr. 163.

6 Buhârî, "Menâkıbü'l-Ensâr", 42, nr. 3888; "Kader", 10, nr. 6613.

7 Hicr; Kâbe ile Hatîm denilen ve Kâbe'nin kuzeyinde bulunan yarım daire şeklindeki duvar arasında kalan ve Altın Oluk'un altına rastlayan yerdir.

8 İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, c. II, s. 38.

Ber-minvāl-i rivāyet-i uḫrā ṭırāz-ı beytü'ş-şeref-i ḳarābet-i Ümmü Hānī-i[1] sütūde-ḫaṣletden daḫi keyfiyyet-i vuḳū'-ı Mi'rāc-ı bāhirü'l-ibtihāc bu vechile menḳūl-i ṣıḥḥat-meşmūldür ki, dār-ı şeref-medār-ı rāvī-i sütūde-dem; "Ol şām-ı 'anberīn-fāmda mebīt-i Mefḫar-i 'Ālem olup Cenāb-ı Ḫayru'l-Verā taḥrīme-bend-i ṣalāt-ı 'işā olduḳdan ṣoñra pister-nişīn-i ḫˇāb olup ḳabīl-i fecrde rāvī-i sütūde-siyer īḳāẓ-ı Ḫażret-i Seyyidü'l-Beşer ile bīdār ve edā-yı ṣalāt-ı ṣubḥdan ṣoñra ol Bülbül-i gülşen-serāy-ı i'zāz terāne-senc-i inbā-yı İsrā-yı rehīnü'l-i'cāz olup bu şeb-i ma'ālī-irbde vādī-i beytinde ve pīş-i nigehinde ba'de edā'i'l-'işā' nā'im iken ḳā'im ve Beytü'l-Maḳdis'e sefer ve ol ḫaṭīre-i şerāfet-perverde edā-yı ṣalāt-ı ḳurbet-āverden ṣoñra seyr-i gül-geşt-i āsumān ve ba'dehū bu nüzhet-gāha ric'at-künān ve yine pīş-gāh-ı naẓarında taḥrīme-bendī-i ṣalāt-ı ṣubḥa ḳudret ü tüvān müyesser oldı." deyü buyurmuşlardır.[2] Bināberīn ba'żı fuḥūl-i müdaḳḳıḳīn, rivāyet-kerde-i[3] Ümmü Hānī-i şerāfet-āyīn müdde'ā-yı İsrā-yı cismīye delīl-i beyyin idigin tebyīn etmişdir. Ḥattā Şeddād bin Evs-i feżā'il-ġavsıñ Cenāb-ı Ṣıddīḳ-ı Ekber'den merviyy-i ṣıḥḥat-perverince bārīḥa-i Leyle-i İsrā'da Ḥażret-i Ṣıddīḳ-ı ṣadāḳat-pīrā ḫˇāst-kār-ı ziyāret-i Cenāb-ı Ḫayru'l-Verā olup ol Mü'temen-i ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا﴾[4] ḥażretleriyle şeref-yāb olamadığın südde-i Sidre-āsālarına inhā etdikde icābet-sāz-ı da'vet-i celiyye-i Mi'rāc olduḳların inbā buyurduḳlarından[5] daḫi ṣıdḳ-ı müdde'ā-yı erbāb-ı meẕheb-i ḥaḳḳāniyyet-pīrā rūşenādır. Felā-cerem rivāyet-i mezbūre üzre ol Erīke-nişīn-i İsrā şām-ı 'anberīn-fām-ı Mi'rāc-ı i'cāz-pīrāda mānende-i besmele-i Sūre-i Enbiyā ṣaff-ı evvel-i Mescid-i Aḳṣā'da taḥrīme-bendī-i ṣalāt-ı ḳurbet-pīrādan ṣoñra dāḫil-i ṣaḫra-i şerīfe olduḳlarında **[63a]** bir melek-i zībende-cemāl rū-nümā-yı minaṣṣa-i istiḳbālleri olup üç kāse-i mümtelī zīver-i dest-i şerāfet-iştimāli idigin ilā āḫiri'l-ḥadīṯ naḳl-āver olduḳları Ḥażret-i 'Ömer-i ma'delet-perverden daḫi merviyy-i ṣıḥḥat-muḥtevīdir. Ve rivāyet-i uḫrā üzre ol Ser-efrāz-ı *lī-ma'allāh*'ıñ Ḥarem-i Muḥterem-i Beytü'l-Ḥarām'da me'vā-yı şerāfet-iḥtivālarınıñ für-

1 Ümmü Hânî *-radıyallâhu anhâ-*, Peygamber Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* amcası Ebû Tâlib'in kızı ve Hz. Alî'nin *-radıyallâhu anh-* kız kardeşi olup Mekke Fethi'nde Müslüman olmuştur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 398.

2 İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, c. I, s. 43; İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. I, s. 215.

3 Beytü'l-Maḳdis'de vuḳū'ı daḫi gerdān-serā-yı … Bināberīn ba'żı fuḥūl-i müdaḳḳıḳīn, rivāyet-kerde-i: — N

4 **"(Size okuduğu Kur'ân) ancak** kendisine bildirilen bir vahiydir." Necm, 53/4.

5 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, VII/283, nr. 7142; Bezzâr, *Müsned*, VIII/410; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, I/73.

ce-i ṭāḳ-ı maʿālī-revāḳından Cibrīl-i bāhirü'ṭ-tebcīl nāzil ve şerḥ-āver-i ṣadr-ı hidāyet-şāmilleri olup zemzem ile baʿde'l-ġasl ilā āḫiri'l-ḳıṣṣa[1] ʿāric-i meʿāric-i semāvāt-ı maʿālī-minaṣṣa olmaġla muvaḳḳar olduḳların Cenāb-ı Ebī Ẕerr'den daḫi rivāyet, kemā-teḳaddem muvāfiḳ-ı maḥkī-i Enes-i feżā'il-hem-demdir.[2]

Ḥattā Cenāb-ı Ebī Hüreyre-i feżā'il-şiʿārdan daḫi merviyy-i ṣıḥḥat-diṣārdır ki, ẕāt-ı risālet-medār-ı Ḥażret-i Seyyidü'l-Ebrār zīver-ārā-yı Ḥicr-i şerāfet-şiʿār iken icābet-sāz-ı daʿvet-i celiyye-i Miʿrāc olup manẓūr-ı naẓar-ı ḥaḳḳāniyyet-eṣerleri olan le'ālī-i girān-ḳadr-i ḥālāt-ı Miʿrāciyye'yi ertesi gün tanẓīm-i silk-i ḥikāyet eṣerinde zebān-dırāzān-ı cehele-i Ḳureyş bi-ṭarīḳi'l-imtiḥān aḥvāl-i Beytü'l-Maḳdis'den cüyende-sāz-ı nişān olduḳlarında naẓar-ı saʿādet-eṣerlerin ehemm-i umūr-ı İsrā'ya ṣarf-efken olduḳlarından tefāṣīl-i aḥvāl-i Beyti'l-Maḳdis ʿalā mā-hiye ʿaleyh fī nefsi'l-emr der-ḫāṭır-ı Nebiyy-i risālet-müvānis degil iken fi'l-ḥāl fermān-ı Perverdigār-ı Müteʿāl ile Cibrīl-i Emīn pīş-gāh-ı rifʿat-penāh-ı Resūlullāh'a Beytü'l-Maḳdis'i iḥżār ve su'āl-i cühhāl-i Ḳureyş'e ḥasebü'l-istinbā icābet-peymālıkları rivāyet-i Cenāb-ı Cābir-i sütūde-me'āṣirden daḫi mefhūm-ı şerāfet-mevsūmdur.[3] Keyfe lā? Ḥażret-i ʿÖmer-i maʿdelet-perver rivāyetiyle cilve-gerdir ki ḥadīṯ-i Miʿrāc-ı bāhirü'l-ibtihāc lisān-ı muʿciz-beyān-ı Mefḫar-i dü-cihāndan zīb-āver-i gūş-ı cānı olup, ḥattā sürʿat-i mesrā-yı muvāṣalet-bünyānların eṣerü'l-beyān-ı Miʿrāc'dan ʿavdet-i pür-ibtihāclarında pister-nişīn-i maḥremiyyetleri olan Ümmü'l-Mü'minīn Ḥażret-i Ḫadīce-i şerāfet-mekīn ṭaraf-ı yemīn-i meymenet-rehīninden [N68a] taḳallüb-senc-i sūy-ı dil-cūy-ı yesār olmadıġın daḫi iḫbār buyurmuşlardır.[4] İmdi bu taṣrīḥāt-ı ṣıḥḥat-simāt-ı müteʿaddideniñ ẓāhir ü mütebādirine maḥmūl olmasında istiḥāle nā-būd ve semend-i ıṭlāḳ, inʿiṭāf-sāz-ı sūy-ı dil-cūy-ı kemāl olmaḳ resm-i bihbūd idigi ḳarīn-i telaḳḳī bi'l-ḳabūl-i fuḥūl olmaġın ber-meẕheb-i ḥaḳḳāniyyet-maṣīr İsrā-yı iʿcāz-intimā-yı Ḥażret-i Risālet-menʿūt daḫi cesed-i aṭhar ve rūḥ-ı enverleriyle yaḳẓānen vuḳūʿ-peẕīr idigi minaṣṣa-zīb-i ṣübūtdur.

Ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

1 Buhârî, "Salât", 1, nr. 349; "Hacc", 76, nr. 1636; "Enbiyâ", 5, nr. 3342; Müslim, "Îmân", 263, nr. 163.
2 Müslim, "Îmân", 260, nr. 162.
3 Buhârî, "Menâkıbü'l-Ensâr", 41, nr. 3886; "Tefsîr", 17/3, nr. 4710; Müslim, "Îmân", 278, nr. 172.
4 Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, XII/412, nr. 35447.

Faṣl-ı Rābi‘

Berāy-ı ibṭāl-i maḳāl-i Mi‘rāc-ı menāmī, zīver-ārā-yı ṣaḥīfe-i imlādır.

Fi’l-ḥaḳīḳa iddi‘ā-sencān-ı Mi‘rāc-ı menāmīniñ ﴿وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِيٓ أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ﴾[1] naṣṣ-ı belāġat-istīnāsıyla istidlālleri müṣbit-i müdde‘āları olmadığı kemā-sebaḳ muḥaḳḳaḳ olup ﴿سُبْحَانَ الَّذِيٓ أَسْرٰى بِعَبْدِهِ﴾[2] naṣṣ-ı celīlinde şeref-baḫşā-yı ṣaḥīfe-i tenzīl olan “اَسْرٰى/*esrā*”nıñ seyr-i menāmīye ‘adem-i ıṭlāḳı Mi‘rāc-ı bāhirü’l-ibtihācıñ yaḳaẓaten vuḳū‘ına beyyinü’d-**[63b]**delāle ve ﴿فِتْنَةً لِلنَّاسِ﴾[3] ḳavl-i münīfince mir’āt-ı menāmda meşhūd olan ṣuver ü nuḳūş bā‘iṯ-i iftinān olmadığı ma‘lūm-ı erbāb-ı hūş idiginden ḳaṭ‘-ı naẓar; maẕrūf-ı aḥlām, mekīn-i ẓarf-ı tekẕīb-i li’ām olmadığı ‘ayān idigiyle saḫāfet-i ḳavl-i iddi‘ā-sencān-ı Mi‘rāc-ı menāmī tābāndır. Ḥattā sā‘at-i vāḥidede rü’yet-i aḳṭār-ı mütebāyine-i menāmiyye mevrid-i ta‘accüb olmadığı bedāhet-intimā olmaġın rü’yādan murād müşāhede-i ṣuver-i menāmiyye olmayup rü’yet-i ‘ayn-ı re’s-i Seyyidü’l-Kevneyn idigiyle ba‘żı efāżıl te’vīl-perver-i naẓm-ı bī-mümāṯildir. Ma‘a-hāẕā ‘inde ehli’t-tefsīr kemā-teḳaddem rü’yā-yı merḳūme vaḳ‘a-i Ḥudeybiye ile ta‘bīr olunup ẓuhūrı bürūz-ı mā-fi’z-żamīr-i “ناس/*nās*”a maṣīr ve ‘inde’l-ba‘żı’l-āḫar te’vīlāt-ı uḫar ile daḫi mü’evvel idigi maḥallinde taḥrīr olunmuşdur. Ġāyetü mā-fi’l-bāb ḳavl-i meẕkūr teḫālüf-i aḳvāl-i ruvāt-ı feżā’il-niṣābdan neş’et ve menşe-i meẕkūruñ ‘adem-i ḥücciyyeti bī-minnet olup lafẓ-ı *“rü’yā”*nıñ mer’iyyāt-ı ‘ayniyyeye daḫi ıṭlāḳı zebān-zed-i erbāb-ı luġatdir. Vele’in sellem, rü’yā-yı menāmiyye oldığı ṣūretde daḫi cā’izdir ki bu ve bunuñ emṯāli umūr-ı ‘aẓīme güncāyiş-peẕīr-i ḥavṣala-i beşeriyyet olmadığından taḥṣīlen li’l-müvānese bed’-i nübüvvetleri rü’yā-yı ṣādıḳa ile ẓuhūr ve ba‘dehū ma‘āniyye-i fā’iḳa cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūr oldığı gibi, ḥālet-i Mi‘rāc-ı bāhirü’l-ibtihāc daḫi ḫilāl-i leyālde tavṭi’e-i menām ḳılınup ba‘dehū ber-mūcib-i meẕheb-i muḫtār yaḳaẓaten vuḳū‘ı bedīdār ola. Zīrā şeref-baḫşā-yı vürūd olan eḥādīṯ-i şerīfe ḳıṣṣa-i Mi‘rāc-ı i‘cāz-ṭırāzıñ

1 “Hani sana, “Muhakkak Rabbin, insanları çepeçevre kuşatmıştır” demiştik. **Sana gösterdiğimiz o rüyayı da,** Kur’ân’da lânetlenmiş bulunan o ağacı da **sırf insanları sınamak için vesile yaptık.** Biz onları korkutuyoruz. Fakat bu, sadece onların büyük azgınlıklarını (daha da) artırdı.” İsrâ, 17/60.

2 “Bir gece, kendisine bazı âyetlerimizi gösterelim diye **kulunu** Mescid-i Harâm’dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ’ya **götüren Allah eksikliklerden münezzehtir.** O, gerçekten her şeyi işitmekte ve görmektedir.” İsrâ, 17/1.

3 “insanları sınamak için...” İsrâ, 17/60.

[N68b] menāmen vuḳūʿına delālet-sāz olmayup, fakat (ثُـمَّ اسْـتَيْقَظْتُ وَأَنَـا فِـي الْمَسْـجِدِ الْحَـرَامِ)[1] rivāyetinde cilve-ger-i meclā-yı vürūd olan [2]"اسْـتَيْقَظْتُ/*is-teyḳaẓtu*" kelime-i celīlesi ki ol daḫi 'inde'l-muḥaddiṯīn [3]"أَصْبَحْـتُ/*eṣbaḥtu*" maʿnāsını edā-rehīn yāḫud baʿde'l-İsrā nevm-i istirāḥat-revmden yaḳẓān idiklerin rātibe-ṭırāz-ı tebyīndir. Zīrā İsrā-yı maʿālī-pīrā istīṣāl-sāz-ı şām-ı 'anberīn-fām olmayup eczā-yı leylden bir cüz'-i şerāfet-perverde cilve-ger olmaġla baʿde'l-mesrā ruḳūd-ı istirāḥat-ālūduñ imkānı rūşenādır. Yāḫud temāşā-yı 'acāyibü'l-umūr-ı lāhūtiyye ve müşāhede-i sükkān-ı mele'-i aʿlā ve ġarāyib-i melekūtiyyeden mā-'adā dīdār-ı āyāt-ı kübrāyı taẓammun-pīrā olan İsrā'dan 'avdet ve ḥālet-i beşeriyyeye ricʿatlerinden istīḳāẓ ile taʿbīr buyurulmuşdur. Fe-lihāẕā īmā-kerde-i ehl-i işāretdir ki, iġmaz-ı 'ayn 'an-nuḳūşi'ş-şeḳaleyn berāy-ı 'adem-i iştiġāl 'an-ġayrillāhi'l-Müteʿāl cilve-ger ve İsrā-yı Cenāb-ı Ḫayru'l-Beşer cesed-i aṭhar ve rūḥ-ı enverleriyle taḥaḳḳuḳ-perver idigiyle redd-i meẕheb-i erbāb-ı ḫilāfda ehl-i ḥāl-i şīrīn-maḳāldir. Bu ṣūretde vuḳūʿ-ı ḥālet-i meẕkūreye 'adem-i mümānaʿat-i ḫ̬āb bī-irtiyābdır. Ḥattā 'uyūn-ı Enbiyā-yı maʿālī-niṣāb ṣūretā perde-pūş-ı ḫ̬āb ve sīretā dīde-i nihād-ı saʿādet-ittiḥādları bīnādır deyü ṣudūr-yāb olan cevābıñ ḫaṭīre-i Mescid-i Aḳṣā'da taḥrīme-bend-i ṣalāt olan zümre-i 'aliyye-i Enbiyā'ya Ḥażret-i Efḍaliyyet-intimānıñ muḳtedā olmaları mübāyin olmaġla ṣıḥḥat-i cevāb-ı sābıḳ müteḥaḳḳıḳdır. Meger eṣnā-yı İsrā-yı iʿcāz-intimāda ol Ser-Levḥa-i risāle-i Enbiyā'ya 'urūż-ı ḥālāt-ı uḫar cilve-ger ola.

Ve'l-ḥāṣıl bu bābda **[64a]** zīver-endūd-ı levḥa-i imlā vü vürūd olan vech-i vecīh ki ol Efṣaḥu men tekellem ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem keyfiyyet-i vuḳūʿ-ı Miʿrāc-ı bāhirü'l-ibtihācı beyān ile iʿcāz-pīrā-yı maḳāl-i müsellem olduḳlarında meşhūd-ı liḥāẓa-i rü'yetleri olan ḥālāt-ı bedīʿiyyeyi ekṣeriyyā 'uyūn-ı āḥād-ı nāsıñ mir'āt-ı menāmda mer'iyyātına teşbīh ṣūretinde ibrāz ve zer-i ḫāliṣu'l-'ayār-ı hey'et-i bī-hemtāların sebk-i ḳāleb-i taʿbīrde nā'im maḳāmına ḳā'im şeklinde iblāġ-perdāz olduḳları dāfiʿ-i ḫadşe-i aḳvāl-i

1 "Uyandım, bir de baktım ki Mescid-i Harâm'dayım." (Buhârî, "Tevhîd", 37, nr. 7517; Müslim, "Îmân", 262, nr. 162). Bu rivayette; Resûlullâh *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* "daha peygamber olmadan önce" kendisine üç meleğin üç ayrı günde geldiği, Hz. Cebrâîl'in *-aleyhisselâm-* kalbini yarıp temizlediği, sonra da onu Miʿrâc'a çıkardığı anlatılmaktadır.

2 "Uyandım."

3 "Sabaha ulaştım."

muḫālifîndir. Ḥattā [1](بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ) yāḫud [2](بَيْنَا أَنَا مُضَطجِعٌ) rivāyetleriyle ve [3](أَنَا بَيْنَا النَّائِمِ وَالْيَقْظَانِ) rivāyeti me'ḫaẕiyyet-i teşbīh-i meẕkūra sezādır. Zīrā 'inde ba'ża'l-ḳavm ẕikr-i nevm ve şaḳḳ-ı ṣadr-ı 'ālī-ḳadr ḥadīṯ-i meẕkūrda ṣūret-nümā ve ma'nā-yı ḳurbet ilā Rabbi'l-'İzzet'e delālet-pīrā olmaḳ üzre ma'nā verilen lafẓ-ı "دُنُوّ/*dünüvv*" ziyādāt-ı Şerîk'den[4] olup bünyād-ı rivāyeti[5] vürūd-ı rivāyāt-ı ekīde-i sā'ire **[N69a]** ile tezelzül-peẕīr idigi daḫi maḳūl-i ba'żı fuḥūl-i feżā'il-maṣīrdir. Keyfe lā? Ol Müşārun-bi'l-benān-ı efḍaliyyetiñ mānende-i bedr-i münīr inşiḳāḳ-ı ṣadr-ı hidāyet-maṣīrleri ḳable nüvüvvetihī ḥālet-i ṣıġar-ı sa'ādet-perverlerinde cilve-ger ve vuḳū'-ı İsrā-yı ma'ālī-pīrāları bi'ttifāḳ-ı ehli's-siyer ba'de'l-bi'ṯe rūşenā idigi muḳarrerdir. Ma'ā-hāẕā ṭarīḳ-i āḫar ile Enes-i sa'ādet-resden ḳurṭa-i bināgūş-ı dirāyet olan cevher-i girān-ḳadr-i rivāyet üzre dehān-ı i'cāz-efşān-ı Mefḫar-i dü-cihāndan telaḳḳī ile şerāfet-iktisāb oldıġı le'ālī-i umūr-ı Mi'rāciyye'den mā-'adā ziyādāt-ı merḳūme lisān-ı āḫardan resīde-i sāmi'a-i feżā'il-nişābı idigi eṣnā-yı inbāda "gāh 'an-Mālikin ve gāh 'an-Ebī Ẕerr'in" deyü terdīdinden müstefāddır.

İmdi ma'lūm-ı erbāb-ı ārā-i seniyyedir ki, ol Maḥrem-i ḥarīm-i [6]﴿ثُمَّ دَنَا﴾ ve Dāniş-āmūz-ı rumūz-ı evḥā mā evḥā[7] 'aleyhi şerāyifü't-teḥāyā cenāb-ı vālālarınıñ ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i Perverdigār-ı bī-çūn ü çirādan ḫil'at-i sa'ādet-ṭırāz-ı İsrā-yı i'cāz-perdāz ile mümtāz olduḳlarınıñ vaḳt-i fīrūz-ı sa'ādet-perverinde daḫi rivāyāt-ı 'adīde cilve-ger-i meclā-yı vürūd-ı sencīdedir. Ezcümle 'inde'z-Zührī ve tābi'īhī ba'de'l-bi'ṯe sene-i vāḥide ve nışfda cilve-ger, 'inde'l-ba'ża'l-āḫar hicret-i Mefḫar-i 'Ālem'den bir sene muḳaddem taḥaḳḳuḳ-güster ve ber-eşbeh rivāyāt-ı hicret-i Faḫr-i Kā'ināt'dan beş sene muḳaddem[8] şeref-baḫşā-yı ẓuhūr idigi 'umde-i

1 "Ben uyurken…"
2 "Ben uzanmışken…"
3 "Ben uyku ile uyanıklık arasında iken..."
4 Nüshalarda sehven "İbn-i Şerîk" olarak kaydedilmiş olup aslında "Şerîk" (Şerîk b. Ebî Nemir) olmalıdır. Bkz. Kādî İyâz, *age.*, c. I, s. 371, 404.
5 Ünlü hadîs münekkidi Hâfız Zehebî; Şerîk b. Ebî Nemir'in, Enes b. Mâlik'ten *-radıyallâhu anh-* rivayet ettiği Mi'râc hadîsinde, başka rivayetlerle takviye edilemeyen kelimeler bulunduğunu söylemiştir. Bkz. *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'*, nşr. Şu'ayb el-Arna'ût vd., Beyrut: 1982, c. VI, s. 16; Kandemir, *age.*, c. I, s. 404.
6 **"Sonra yaklaştıkça** yaklaştı." Necm, 53/8
7 Burada "Böylece Allah, kuluna vahyini iletti." (Necm, 53/10) mealindeki âyet-i kerîmeye telmihte bulunulmuştur.
8 ber-eşbeh rivāyāt-ı hicret-i Faḫr-i Kā'ināt'dan beş sene muḳaddem: — N

maḳālāt olup ityān-ı delīl ḫavfen 'ani't-taṭvīl terk olundığı taṣrīḥ-kerde-i ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-nişābdır.

Ba'de-hāẕā, gürūh-ı muḫālifīniñ cümle-i istidlālāt-ı mevridelerinden olup Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i şerāfet-muḥtevīye mesned olan (مَا فُقِدَ جَسَدُ رَسُولِ اللهِ) maḳāl-i şerāfet-penāhınıñ taḥḳīḳ-i te'vīli kemā-teḳaddem müsellem olmaġla delālet-sāz-ı müdde'ā-yı muḫālefet-sencān olmadığı 'ayān oldığından ḳaṭ'-ı naẓar; Ḥażret-i Ṣıddīḳa-i şerāfet-perveriñ müşāhede-i keyfiyyet-i Mi'rāc-ı bāhirü'l-ibtihāca sinn ü sāli nā-müsā'id, vuḳū'-ı İsrā-yı ma'ālī-intimāda henüz maḥrem-i ḥarem-serāy-ı Nebevī olmadığı daḫi menḳūl-i ṣıḥḥat-'ā'id olup, **[64b]** ḥattā ba'de'l-ḥīn mes'ele-i rü'yetden istinbā-kārāna rü'yā-yı 'ayn-ı re's olmadığıyla icābetinden lāzım-ı fā'ide-i ḫaber ṭarīḳıyla cilve-gerdir ki vuḳū'-ı İsrā cesed-i aṭhar ve rūḥ-ı enverleriyle taḥaḳḳuḳ-perver ve ḥālet-i meẕkūre-i i'cāz-güster aḥvāl-i menāmiyyeden olmamaġla rü'yet-i 'ayn-ı Nebeviyye inkār-ı Ṣıddīḳa-i sütūde-seciyyeye me'vā olmuşdur. Fe-lihāẕā cānib-i ḫuṣamā-yı ḫilāf-intimādan ḥālet-i Mi'rāciyye'niñ mir'āt-ı menāmda cilve-peymā ve rü'yā-yı ḳalb-i ma'ālī-intimā idigi ﴿مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى﴾[2] naṣṣ-ı celālet-istīnāsından iḳtibās-kerde olmasıyla müdde'ālarınıñ ḳuvvet-pīrālığı taḫdīş-sāz-ı ḫavāṭır-ı istiḳāmet-me'āṣir degildir. Zīrā iżāfet-kerde-i başar-ı ṭaviyyeleri olan ḥālet-i seniyye meşhūd-ı dīde-i dīdār-āgāhları idigine ﴿مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى﴾[3] fermūde-i celālet-ārāsı güvāh-ı bī-iştibāhdır. **[N69b]** Keyfe lā? 'İnde ehli't-tefsīr ﴿مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى﴾[4] āyet-i i'cāz-pīrāsı manẓūr-ı sa'ādet-mevfūr-ı Nebevī, ḳarīn-i taṣdīḳ-i ḳalb-i hidāyet-muḥtevīleridir deyü müfesser ve bu ma'nā-yı celālet-eṣer ile indifā'-ı ḫadşe-i aḳvāl-i ḫilāf-gīrān-ı muḳarrer olmaġla ḫaḳḳāniyyet-i re'y-i cumhūr cilve-ger-i minaṣṣa-i ẓuhūr oldığı gibi, İsrā-yı i'cāz-intimā-yı Ḥażret-i Ḫayru'l-Beşer daḫi cesed-i aṭhar ve rūḥ-ı enverleriyle yaḳaẓaten cilve-peymā idigi celā'il-i delā'il ile ṣübūt-pīrādır.

Ṣallallāhu te'ālā 'aleyhi ve selleme teslīmā.

1 "Ben Resûlullâh'ın *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* bedeninin yatağından ayrıldığını hissetmedim."
2 "Kalp, (gözün) gördüğünü yalanlamadı." Necm, 53/11.
3 "Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı." Necm, 53/17.
4 "Kalp, (gözün) gördüğünü yalanlamadı." Necm, 53/11.

Faṣl-ı Ḫāmis

Nūr-ı dīdār-ı Raḥmān ile dīde-i ḥaḳḳāniyyet-dīde-i Cenāb-ı Risālet-efken rūşen idigin işbāta ribāṭ ve mes'ele-i merḳūme iḫtilāf-ı eslāfa menāṭ idigin beyāna me'vā-yı bī-bahānedir.

Felā-cerem zīver-baḫş-ı suṭūr-ı aṣl-ı kitāb olan esānīd-i sıhhāt-nişāb ile Cenāb-ı Mesrūḳ'dan[1] merviyy-i ṣıḥḥat-mesūḳdur ki rāvī-i ṣāḥib-feżā'il mes'ele-i rü'yeti Ḥażret-i Ṣıddīḳa-i sütūde-şemā'ilden sā'il olduḳda ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ﴾[2] fermūde-i i'cāz-şi'ārınca 'ālem-i dünyāda vuḳū'-ı rü'yeti inkār ile ol 'Arūs-ı ḥarem-serāy-ı 'işmet, burḳa'-küşā-yı icābet olmuşdur. Ḥattā teblīġ-i aḥkām-ı dīniyyede isnād-ı müsāhele ve umūr-ı ġaybiyyeyi ḳable i'lāmi'l-Meliki'l-'Allām Cenāb-ı Seyyidü'l-Enām'a isnād bilā-mirye maḥż-ı firye idigin inbā ẕeylinde mer'iyy-i Şefī'-i rūz-ı tenād 'alā ṣūretihi'l-asliyye Cibrīl-i kerīmü's-seciyye idigin inhāları beyne'l-eslāf mebnā-yı iḫtilāfdır. Fe-lihāẕā zümre-i muḥaddiṣīnden nice kirām-ı feżā'il-ittisām ve fuḳahā-yı ümmetden ba'żı fiḫām ẕehāb-āver-i meslek-i imtinā'dır. Lākin Cenāb-ı Ḥabr-i feżā'il-istīnās İbn-i 'Abbās raḍiye 'anhu Rabbü'n-Nās'dan 'ayn-ı re's-i şerāfet-perverleriyle rü'yet-i dīdār-ı Rabbü'l-Ekber ol Ḳurretü'l-'ayn-ı ebrāra müyesser oldığı merviyy-i şöhret-muḥtevī[3] ve Ebu'l-'Āliye'niñ Cenāb-ı İbn-i 'Abbās'dan ġāliye-sāy-ı meşāmm-ı rivāyet oldığına göre 'ayn-ı ḳalb-i hidāyet-nigāh ile dü-bār dīdār-ı Melik-i Settār naṣīb-i Ḥabīb-i Muḫtār olup[4] İbn-i 'Ömer-i feżā'il-perver daḫi Cenāb-ı Ḥabr-i efḍāl-güsterden istifsār-āver-i mes'ele-i rü'yet olduḳda *"ne'am"* ile icābet-pīrā idigi müsellem olmaġın rivāyet-i merḳūme şöhret ile mevsūmedir. Keyfe lā? Cenāb-ı Mūsā-yı sa'ādet-resā 'inde'l-Meliki'l-**[65a]**Celīl teklīm ile rātibe-ṭırāz-ı tebcīl[5] ve bālā-yı ma'ālī-ittiṣāf-ı Ḥażret-i İbrāhīm ḳabā-yı tevḳīr-intimā-yı ḫıllet ile ḫil'at-pūş-ı tekrīm[6] ve şān-ı efḍaliyyet-'unvān-ı

1 Mesrûk (ö. 63/683), Abdullah b. Mes'ûd'un *-radıyallâhu anh-* önde gelen talebelerinden olup Resûl-i Ekrem *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hayattayken doğmuş, Müslüman olmuş, ancak kendisini görememiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 407.

2 **"Gözler O'nu idrak edemez** ama O, gözleri idrak eder. O, en gizli şeyleri bilendir, (her şeyden) hakkıyla haberdar olandır." En'âm, 6/103.

3 Buhârî, "Menâkıbü'l-Ensâr", 42, nr. 3888; "Tefsîr", 17/9, nr. 4716; "Kader", 10, nr. 6613; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/221, 370.

4 Müslim, "Îmân", 285, nr. 176.

5 Burada "Mûsâ ile de Allah bizzat kelâmıyla konuştu." (Nisâ, 4/164) mealindeki âyet-i kerîmeye telmihte bulunulmuştur.

6 Burada "Allah, İbrâhîm'i dost edinmiştir." (Nisâ, 4/125) mealindeki âyet-i kerîmeye telmihte bulunulmuştur.

Mefḫar-i dü-cihān dīdār-ı Raḥmān ile şādī-resān idigi Ḥabr-i feżā'il-perverden merviyy-i mu'teberdir.[1] Ḥattā naẓm-ı kerīmde ﴿مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَىٰ (١١) أَفَتُمَارُونَهُ عَلَىٰ مَا يَرَىٰ (١٢) وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ﴾[2] āyāt-ı i'cāz-pīrāsınıñ meżāmīn-i celālet-żamīni şāhid-i [N70a] müdde'ā-yı Ḥabr-i feżā'il-intimādır. Vāḳı'ā ba'żı şurūḥ-ı ***Şifā***'dan istifāde olunan fā'ide-i celīle şedd-i 'aḍud-i müdde'āda mānende-i ḥabl-i metīn ḳuvvet-rehīndir ki ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ﴾[3] fermūde-i celālet-şi'ārından mefhūm olan ref' īcāb-ı küllī, in'ikās-pīrā-yı selb cüz'ī olmaġla imkān-ı rü'yet li'l-ba'ż manṣūṣun-'aleyh idigi erbāb-ı baṣar-ı baṣīrete müncelīdir.

Fe-lihāẕā ḥiṣṣe-mendī-i ni'met-i dīdār ile dil-sīrī-i ten'īm-i rehīnü't-tekrīm ve basṭ-ı simāṭ-ı celālet-inbisāṭ-ı teklīm beyne'l-Kelīm[4] ve'l-Habībü'l-Celīl taḳsīm olunmaġın Cenāb-ı Kelīm dü-bār teklīm ile mümecced ve Ḥażret-i Resūl-i Emced dü-bār rü'yet ile müstes'ad oldıġı naḳl-kerde-i Māverdī-i feżā'il-pīrā idiginden mā-'adā, Ka'bü'l-Aḥbār'dan iḫbār-kerde-i Ebu'l-Leyṯ es-Semerḳandī ve Ebu'l-Feṯḥ er-Rāzī'dir.[5] Ḥattā 'Abdullāh bin el-Ḥāriṯ'den[6] daḫi menḳūl-i ṣıḥḥat-meşmūldür ki İbn-i 'Abbās-ı feżā'il-medār ile Ka'bü'l-Aḥbār-ı feżā'il-diṯār ḳırān-ı sa'deyn-āsā 'aḳd-i meclis-gāh-ı fażīlet-resā buyurduḳlarında ol Bülbül-i gülşen-gāh-ı tefsīr ya'nī Ḥabr-i feżā'il-semīr terennüm-rīz-i taḥḳīḳ-i mes'ele-i rü'yet ve dü-bār taḥaḳḳuḳ ve vuḳū'-ı şerāfet-lümū'ın rivāyeti sāmi'a-i Ka'bü'l-Aḥbār'ı ḥaẓẓ-ı vāfir ve şevḳ-i mütekāṯir ile pür-ṭanīn etmegin Cenāb-ı Ka'b-ı feżā'il-efken āvāze-i tekbīr ile na'ra-zen olmaḳda ṣıyt-āver-i cibāl-i şühūḳ-āyīn olmuşdur. Pes Cenāb-ı Kelīm dü-bār teklīm ile merzūḳ ve Ḥażret-i Mefḫar-i 'Ālem merreten ba'de merretin ni'met-i dīdār-ı Rabb-i Ekrem ile muġtenem olmaḳda sābıḳ-ı ġayr-ı mesbūḳ olup 'ayn-ı

1 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XI/332, nr. 11914; İbn Ebî Âsım, *es-Sünne*, nşr. Bâsim Faysal Ahmed el-Cevâbire, Riyad: 1998, c. I, s. 189-190, 192-193, nr. 436, 442.

2 "Kalp, (gözün) gördüğünü yalanlamadı. (Şimdi siz) gördüğü şey hakkında onunla tartışıyor musunuz? Andolsun ki, o, Cebrâîl'i bir başka inişte daha (aslî suretiyle) görmüştü." Necm, 53/11-13.

3 **"Gözler O'nu idrak edemez** ama O, gözleri idrak eder. O, en gizli şeyleri bilendir, (her şeyden) hakkıyla haberdar olandır." En'âm, 6/103.

4 Kelīm: Ḫalīl A, N

5 Ebu'l-Feth Süleym b. Eyyûb er-Râzî (ö. 447/1055) güvenilir bir muhaddis, Şâfi'î fakîhi, müfessir, kırâat âlimi ve edip olup Hatîb el-Bağdâdî'nin hocalarındandır. Şam'da yaşamış ve çeşitli eserler kaleme almıştır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 411.

6 Ebu'l-Velîd Abdullâh b. Hâris el-Basrî (ö. 100/718), *Kütüb-i Sitte*'de rivayetleri bulunan bir muhaddistir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 411.

ḳalb-i dīdār-āgāhlarıyla vāṣıl-ı aḳṣa'n-ni'am olduḳların īrād, taḳviyet-sāz-ı merviyy-i Ḥabr-i feżā'il-nihāddır.[1] Felā-cerem daḳīḳa-şināsān-ı 'ulūma ma'lūmdur ki, Cenāb-ı Ka'b'ıñ manṭūḳından müstefād olan rü'yeti 'ayn-ı ḳalbe isnādı zīver-i şīşe-i dīde-i şühūd olan ezhār-ı eşyā-yı sā'ire vesāṭet-i ḥiss-i baṣar ile resīde-i pīş-gāh-ı nihād olup cemāl-i bā-kemāl-i Ḥudā-yı Lā-Yezāl bīrūn ez-rātibe-i ḫayāl vesāṭet-i bāl ile meşhūd-ı 'ayn-ı Resūl-i Müte'āl idigin berāy-ı ifāde cilve-ger-i meclā-yı icāde idigi fā'ide-i zā'ide-i ba'żı şurūḥ-ı ***Şifā***'dan istifāde olunmuşdur. Fe-lihāẕā ﴿مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى﴾[2] naṣṣ-ı celālet-maṣīrini Ebū Ẕerr-i efḍāl-perver, Şerīk[3] rivāyetince rü'yet-i baṣar ile tefsīr ü beyān ve mes'ele-i mezbūreyi dergāh-ı Nübüvvet-penāhdan istinbā-kerdegāna cevābda fu'ād-ı sa'ādet-ittiḥadlarıyla ḳarīrü'l-'ayn-ı rü'yet idiklerin ityān ġayr-ı mütebāyinü'l-mefhūm idigi 'ayāndır. Zīrā merviyy-i ṣıḥḥat-muḥtevī-i Mu'āẕ-ı şerāfet-ṭırāz üzre, Cenāb-ı Risālet-me'āb rü'yet-i Rabbü'l-Erbāb ile şeref-yāb olduḳların ṣaḥīfe-i ifādeye ārāyiş-baḫş-ı icāde **[65b]** olduḳları ḥīn-i şeref-[N70b] ḳarīnde ḳurṭa-i bināgūş-ı muvāṣalet-mengūşları olan cevāhir-i kelimāt-ı Eḥadiyyet-simātdan [4](فِيمَ يَخْتَصِمُ الملأ الأعلى) buyuruldıġın ilā-āḫiri'l-ḥadīṯ[5] naḳl buyurmuşlardır. Pes ma'nā-yı terkīb-i merḳūm bu gūne tefsīr-kerde-i ḳurūmdur ki, zümre-i Melā'ike-i Muḳarrebīn ne gūne biḍā'a-i girān-bahā-yı taḳarrüb-āmīz ile ḳurbet-ḳarīn idiklerin li-ecli't-ta'līm ṣūret-i istifhāmda īḫā ile tefhīm-i ibrāz-ı ṭavr-ı tekrīmdir.

Ba'de-hāẕā 'Abdurrezzāḳ eṣ-Ṣan'ānī[6] Ḥasan-ı Baṣrī-i efḍāl-müdānīden inbā-pīrā-yı maḳūl-i cāvidānīdir ki; Cenāb-ı Ḥasan-ı Baṣrī-i feżā'il-medār taḫḳīḳ-i mes'ele-i rü'yetde ḳasem-ḫˇār ve yāver-i Ḥabrü'l-Ümme Cenāb-ı 'İkrime'niñ taḫḳīḳ-i vuḳū'-ı rü'yet-i cāvidi ḳasem ile te'kīdi maḥkī-i Ebū 'Ömer[7] ve re'y-i rezīn-i merḳūm meẕheb-i İbn-i Mes'ūd-ı feżā'il-mevsūm

1 Tirmizî, "Tefsîr", 53/2, nr. 3278.

2 "Kalp, (gözün) gördüğünü yalanlamadı." Necm, 53/11.

3 Nüshalarda sehven "İbn-i Şerîk" olarak kaydedilmiş olup aslında "Şerîk" (Şerîk b. Ebî Nemir) olmalıdır. Bkz. Kādî İyâz, *age.*, c. I, s. 378; Kandemir, *age.*, c. I, s. 412.

4 "(Ey Muhammed!) Cenâb-ı Hakk'a yakın olan melekler birbirine ne sorup duruyor."

5 Tirmizî, "Tefsîr", 38/4, nr. 3235; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/243. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 414.

6 Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî (ö. 211/826), on bir cilt hâlinde yayımlanan *el-Musannef* adlı hadîs kitabıyla ünlü bir hadîs âlimidir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 414.

7 Nüshalarda sehven "İbn-i 'Ömer" olarak kaydedilmiş olup aslında "Ebū 'Ömer" olmalıdır. Bkz. Kādî İyâz, *age.*, c. I, s. 379; Kandemir, *age.*, c. I, s. 414. Ebû Ömer Ahmed b. Muhammed et-Talemenkî (ö.

idigi daḫi maḥallinde muḥarrerdir. Ḥattā Mervān bin ʿAbdülḥakem'iñ mes'ele-i rü'yet-i zībende-demi Cenāb-ı Ebī Hüreyre'den istinbāsı kelime-i celīle-i *"neʿam"* ile icābet-ḳarīn idigi İbn-i İsḥāḳ'dan menḳūl-i müsellem olup İmām Aḥmed bin Ḥanbel keẕālik merviyy-i İbn-i ʿAbbās-ı ʿumdetü'l-kümmel mefhūm-ı mükemmeli üzre ʿayneyn-i neyyireyn-i Seyyidü'l-Kevneyn dīdār-ı Mevlā ile şerāfet-resā idigin taḥḳīḳde dem-i teberrük-tev'emi infişām-peẕīr oluncaya degin [1](رَاٰهُ رَاٰهُ!) maḳāliyle te'kīdāyīn idigi maḥkī-i Naḳḳāş-ı feżā'il-intiḳāşdır. Fe-lihāẕā İmām Aḥmed-i feżā'il-iltisāmdan naḳl-kerde-i Ebī ʿÖmer-i kerīmü's-seciyye olan rü'yet-i ḳalbiyye rü'yet-i ʿayniyyeyi ifādeden berāy-ı te'eddüb cilve-ger ve Saʿīd bin Cübeyr-i feżā'il-telehhübüñ mes'ele-i mezbūrede tevaḳḳufı keẕālik riʿāyeten li'l-edeb idigi menḳūl-i müheẕẕebi zībā-ḫaberdir. Keyfe lā? ʿAbdullāh bin Aḥmed bin Ḥanbel[2] vālid-i keşīrü'l-meḥāmidinden mes'ele-i rü'yet-i ʿayniyyeyi taḥḳīḳ-āver idigi te'yīd-sāz-ı nuḳūl-i sābıḳadır. Baʿde-hāẕā ﴿وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ (١٣) عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَىٰ﴾[3] fermūde-i mükerremesiniñ mü'eddāsı daḫi me'vā-yı iḫtilāf-ı ʿulemā olup İbn-i ʿAbbās-ı feżā'il-istīnās ve ṣāḥib-i feżā'il-cemme ʿİkrime ḳavlince merre-i uḫrāda vuḳūʿ-ı rü'yet-i ḳalbiyye ile mü'evvel ve İbn-i Mesʿud-ı feżā'il-ālūd ve Ḥasan-ı Başrī-i efḍālnümūd re'yince ʿalā ṣūretihi'l-aṣliyye rü'yet-i Cibrīl-i bāhirü't-tebcīl ile te'vīl olundıġı maḥallinde mufaṣṣaldır. Fe-lihāẕā rü'yet-i ūlā ʿayn-ı re's-i nūr-efşānlarıyla taḥaḳḳuḳ-nümā idigi muḳaddime-i şerḥ-i ṣadr-ı Risālet-pīrā netīce-baḫş-ı rü'yet-i Cenāb-ı Kibriyā ve şerḥ-i ṣadr-ı Cenāb-ı Mūsā şeref-yābī-i teklīm içün rū-nümā idigi tefsīr-i Sūre-i İnşirāḥ ile teşerrüf-pīrā olan İbn-i ʿAṭā'nıñ[4] nüvişte-kerde-i ḫāme-i dil-ārāsıdır. Vāḳıʿā ʿinde'ş-Şeyh el-Eşʿarī[5]

429/1038), hadîs hâfızı ve kırâat âlimidir. İlim denizlerinden biri sayılan bu Endülüslü âlim Sünnet'e çok bağlı oluşuyla ve bidʿatçılara karşı duruşuyla bilinmekte olup kendisinin Sünnet'i savunan pek çok kitap yazdığı kaydedilmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 414.

1 "O'nu gördü, O'nu gördü!"

2 Abdullâh b. Ahmed b. Hanbel (ö. 290/903), İmâm Ahmed'in en küçük oğlu, önde gelen talebesi, hadîs ve fıkıh âlimi olup babasının birçok kitabını rivayet etmiş ve *Müsned*'in hadîslerini sıraya koymuştur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 416.

3 "Andolsun ki, o, Cebrâîl'i bir başka inişte daha (aslî suretiyle) görmüştü. Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında." Necm, 53/13-14.

4 Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Sehl b. Atâ el-Bağdâdî (ö. 309/922) hem muhaddis ve müfessir, hem de Kur'ân-ı Kerîm'i her gün hatmettiği söylenen bir âbid ve zâhiddir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 416.

5 Ebu'l-Hasen Alî b. İsmâʿîl el-Eşʿarî (ö. 324/935) Eşʿariyye mezhebinin kurucusu olup cedel, tefsir ve usûl-i fıkıh ilimlerine, Muʿtezile ile Şîa'nın reddine, Yahudilerin, Hıristiyanların, Mecûsîlerin, tabiatçıların ve çeşitli felsefi görüşlerin tenkidine dair pek çok eser yazmıştır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 416.

ve tābiʿīhī zümre-i ʿaliyye-i Enbiyā-yı Kirām'a şeref-baḫşā-yı vürūd u nüzūl olan āyāt-ı beyyinātıñ ītā-yı miṡli ile Ḥażret-i Mefḫar-i ʿĀlem şeref-yāb idigi müsellem olmaġla dīdār-ı Raḥmān ile şādī-resānlıkları behcet-i [N71a] ḫaṣṣīṣa-i ẕāt-ı efḍaliyyet-ʿunvānlarından idigi ġayr-ı mübhemdir.

Ve'l-ḥāṣıl ḫuṣūṣ-ı meẕkūrda tevaḳḳuf-sencān-ı bürhān-ı vāżıḥu'l-beyān nümāyān olmadıġından te'vīl-künān olup cevāz-ı rü'yete **[66a]** ḳā'ilīn idikleri tābāndır. Bināberīn maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitāb-ı müsteṭābdır ki, ʿālem-i dünyāda ʿaḳlen imkān-ı vuḳūʿ-ı rü'yet resīde-i menzile-i ḥaḳḳāniyyet olup cilve-ger-i minaṣṣa-i ẓuhūr olması istiḥāleden dūrdur. Fe-lihāẕā sebḳat-i recā-yı Cenāb-ı Mūsā-yı saʿādet-resā delīl-i imkān-ı vuḳūʿ idigi ṣıḥḥat-lümūʿdur. Zīrā mes'ūl-i Enbiyā-yı maʿālī-vuṣūl, ḳarīn-i rātibe-i cevāz olan umūr-ı ġayr-ı müstaḥīletü'l-vuḳūʿ olup temennā-i maḥalden berā'et-i ẕimmet-i vālā-nehmetleri bī-ḳīl ü ḳāldir. Ḥattā şān-ı maʿālī-nişān-ı Ḥażret-i Mūsā-yı saʿādet-resāda tecellī-perver-i Ṭūr-i nüzūl olan [1]﴿لَنْ تَرٰينِي﴾ fermūde-i mükerremesi ʿadem-i ṭāḳatden kināye olmaġla müfesser, fe-lihāẕā bünye-i şerāfet-bünyān-ı Kelīm-i rehīnü't-tekrīmden eṣbet ve aḳvā olan cebel-i maḍrab-meṣeldir. Lākin şāhid-i zībende-cemāl vuḳūʿ-ı bāhirü's-süṭūʿı verā-yı perde-i ġaybda cilve-ger olmaġın ḳaṭʿiyyü'ṣ-ṣübūt idigine cezm ü yaḳīn menūṭ-ı iʿlām-ı İlāhī idigi müstebīndir. İmdi bu mecmūʿ, delālet-sāz-ı cevāz-ı vuḳūʿ idigi bāhir ve her mevcūduñ rehīn-i rātibe-i şühūd olması ẓāhirdir. Fe-lihāẕā gül-gonçe-i daʿvā-yı vuḳūʿı dest-i hüdā-peyvest-i naṣṣ-ı Şāriʿ ile mevżūʿ şīşe-i delīl-i ḳāṭıʿ olmayup keyfiyyet-i bürūz-ı fīrūzı zīver-efzā-yı destār-ı ʿilm-i ḳaṭʿī olmadıġından būy-ı tecvīz-i ʿaḳlī nükhet-āver-i meşāmm-ı fużalādır. Binā'en-ʿalā-ẕālik, [2]﴿لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ﴾ āyet-i iʿcāz-medārından ḫücciyyet-i menʿ-i ebṣār imżā-kerde-i tefsīr-i kibār olmayup sebk-i ʿibāret-i te'vīli iḫtilāf-ı eḳāvīle medār olmuşdur. Ḥattā ʿinde'l-baʿż āyet-i merḳūme lā-ʿalā vechi'l-iḥāṭa cevāz-ı rü'yete delālet ile mevsūme olmaġla selb-endāz-ı istiḥāle-i mevhūmedir. Ve ʿinde'l-baʿżı'l-āḫar ebṣār-ı kefereden selb-i ibṣāra rātibe-ṭırāz-ı

1 "Mûsâ, belirlediğimiz yere (Tûr'a) gelip Rabbi de ona konuşunca, "Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım." dedi. Allah da, **"Beni (dünyada) katiyen göremezsin.** Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde dururs sen de beni görebilirsin." dedi. Rabbi, dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca, "Seni eksikliklerden uzak tutarım Allah'ım! Sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim" dedi." A'râf, 7/143.

2 **"Gözler O'nu idrak edemez** ama O, gözleri idrak eder. O, en gizli şeyleri bilendir, (her şeyden) hakkıyla haberdar olandır." En'âm, 6/103.

delālet ve ʿinde baʿżı'l-aḥyār ʿadem-i derk-i ebṣār ile vücūd-ı derk-i mubṣirīn-i uli'l-iʿtibār mefhūm-ı āyet-i iʿcāz-şiʿār idigi müṣbetdir.

Pes meżāmīn-i te'vīlāt-ı muḥarrere dālle ʿalā ʿademi'l-istiḥāle idigi mādde-i muḳarrere olmaġla ﴿لَنْ تَرٰينِي﴾[1] naẓm-ı kerīminden müstefād olan selb-i rü'yet te'kīd-i nefy içün mesūḳ ve irāde-i te'yīd-i baʿīd idiginiñ taḥḳīḳi mesbūḳ olup fermūde-i merḳūme maʿnā-yı ʿumūmdan ʿārī ve ḫiṭāb-ı maḫṣūṣuñ medārı olmaġın selb-i küllīyi müfīd olmadıġı maʿlūm ve irāde-i te'yīd-i nefy taḳdīrinde daḫi taḫṣīṣ-i ḫiṭāb irtiyāb-āver-i müddeʿā-yı mā-fi'l-kitāb degil idigi mefhūmdur. Pes naṣṣ-ı meẕkūr mevrid-i te'vīlāt-ı cumhūr olmaġla ḳaṭʿ-ı rişte-i imkān-ı vuḳūʿa dest-res-i maḥāl ve ﴿تُبْتُ إِلَيْكَ﴾[2] ḳavl-i belāġat-evliniñ Cenāb-ı Mūsā-yı saʿādet-resādan ṣudūrı ġayr-ı muḳadderiñ recā-mendī-i teyessürinden [N71b] istiʿfā-iştimāldir. Baʿde-hāẕā Ebū Bekr-i Hüẕelī[3] bu te'vīl-i bī-ḫaleli ibrāz ile müteḥallīdir ki, rü'yet-i ṭāḳat-fersāya maẓhariyyet bīrūn-ı tüvān-ı beşeriyyet olmaġın bünyād-ı vücūd-ı ehl-i dünyā taḥammül-senc-i tābiş-i dīdār-ı Mevlā olamadıġından tezelzül-peẕīr-i memāt idigin inbā ṣudūr-ı fermūde-i [4]﴿لَنْ تَرٰينِي﴾'ye mebnādır. **[66b]** Ḥattā eslāf u aḫlāfdan baʿżı ʿulemā vuḳūʿ-ı rü'yet fi'd-dünyā ḳarīn-i imtināʿ idigin iddiʿā vü iṣbāt-ı müddeʿāda żaʿf-ı terkīb-i müfredāt-ı insān ḳabūl-i āfāt-ı dār-ı fenā ile fütūr-resān olmaġın kemāl-i nūrāniyyet-i dīdār-ı Raḥmān'a istiʿdād-künān olmadıġıyla istidlāl-pīrā olup dār-ı beḳā-medār-ı āḫiretde āḥād-ı felāḥ-ittiḥād-ı mü'minīn terkīb-i beḳā-firībe ḳarīn ve ḳuvā-yı ṣābite ve bāḳıye ile merzūḳ idikleri müstebīn olmaġla is-

1 "Mûsâ, belirlediğimiz yere (Tûr'a) gelip Rabbi de ona konuşunca, "Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım." dedi. Allah da, **"Beni (dünyada) katiyen göremezsin.** Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin." dedi. Rabbi, dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca, "Seni eksikliklerden uzak tutarım Allah'ım! Sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim" dedi." A'râf, 7/143.

2 "Mûsâ, belirlediğimiz yere (Tûr'a) gelip Rabbi de ona konuşunca, "Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım." dedi. Allah da, "Beni (dünyada) katiyen göremezsin. Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin." dedi. Rabbi, dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca, "Seni eksikliklerden uzak tutarım Allah'ım! **Sana tevbe ettim.** Ben inananların ilkiyim" dedi." A'râf, 7/143.

3 Ebû Bekr Sülmâ b. Abdillâh el-Hüzelî el-Basrî (ö. 167/783), Hasan-ı Basrî'ye talebelik etmiş bir tarih ve edebiyat âlimidir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 419.

4 "Mûsâ, belirlediğimiz yere (Tûr'a) gelip Rabbi de ona konuşunca, "Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım." dedi. Allah da, **"Beni (dünyada) katiyen göremezsin.** Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin." dedi. Rabbi, dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca, "Seni eksikliklerden uzak tutarım Allah'ım! Sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim" dedi." A'râf, 7/143.

ti‘dād-yāfte-i iḳtidār u temkīn olduḳlarından muġtenem-i ebherü’n-ni‘am-ı rü’yet idikleri müsellem idigin inhā etmişlerdir. Bināberīn ni‘met-i dīdār-ı bāḳī, zīb-āver-i ḫ ̌ān-ı fānī olmamaġla şühūd-ı şādī-nümūdıyla dār-ı beḳāda iġtinām teyessür-pīrā idigi mā-lā-kelāmdır. Ma‘a-hāẕā ‘inde erbābi’t-tedḳīḳ rehīn-i rātibe-i taḥḳīḳdir ki bu kelām-ı behcet-intiẓāmdan daḫi ṣā’ibe-i istiḥāle ve imtinā‘ ġayr-ı mefhūm ve ‘adem-i ḳudret medār-ı ‘adem-i rü’yet idigi nā-ma‘lūm olmaġın zümre-i ‘aliyye-i ‘ibād-ı sa‘ādet-nejāddan bir ẕāt-ı hidāyet-simāt meşiyyet-i taḳavvī vü iḳtidāra menāṭ olıcaḳ, şādī-i mütemādī-i rü’yet ile pür-inbisāṭ olmaḳ bī-reyb ü gümān rātibe-ṭırāz-ı imkāndır. Siyyemā āḥād-ı ‘ibāddan ferd-i ekmel taḥammül-i a‘bā-i rü’yete iḳdār-ı İlāhī ile ṣāḥib-tüvān olmaḳda mükemmel olıcaḳ, ṣā’ibe-i imtinā‘ beyyinü’l-indifā‘dır. Fe-lihāẕā Cenāb-ı Mūsā-yı ‘ālī-cenāb kemā-teḳaddem fī haẕe’l-kitāb maẓhar-ı ni‘met-i tekellüm ü ḫiṭāb olmaġla iḳdār-ı Melik-i Vehhāb ile ḳudret-yāb ve Cenāb-ı Mefḫar-i ‘Ālem ṣallallāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem iḳtidār-yāb-ı idrāk-i keyfiyyet-i rü’yet-i Mennān-ı ‘Amīmü’n-nevāl idigi bī-minnetdir. *Vallāhu a‘lem bi’ṣ-ṣavāb.*

Bināberīn taḫrīc-i Ḳāḍī Ebī Bekr el-Bāḳıllānī[1] üzre fermūde-i mükerreme-i ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ﴾[2] ile naẓm-ı kerīm-i ﴿لَنْ تَرٰينِي﴾[3]’niñ te’vīl-i bī-müdānīsinde Cenāb-ı Kelīm-i pür-tekrīm kemāl-i heybet-i dīdār ile maġşiyyun-‘aleyh ve cebel ba‘de ḫalḳi’l-idrāk tābiş-i tecellī-i dīdār ile türāba münḫall ve ṣad-çāk olması Allāhu a‘lem taḥaḳḳuḳ-ı rü’yete delīl-i eslem idigi, velākin ﴿وَلٰكِنِ انْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرٰينِي﴾[4] naṣṣ-ı celālet-perveriyle ﴿فَلَمَّا تَجَلّٰى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسٰى صَعِقًا﴾[5] ḳavl-i nūrāniyyet-evlinden

1 Ebû Bekr Muhammed b. Tayyib el-Basrî el-Bâkıllânî (ö. 403/1013), ünlü Eş‘arî kelâmcısı ve Mâlikî fakîhidir. Kelâm, dinler tarihi, tefsir, fıkıh ve usûl-i fıkha dair elliden fazla eser telif etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 420.

2 **“Gözler O’nu idrak edemez** ama O, gözleri idrak eder. O, en gizli şeyleri bilendir, (her şeyden) hakkıyla haberdar olandır.” En‘âm, 6/103.

3 “Mûsâ, belirlediğimiz yere (Tûr’a) gelip Rabbi de ona konuşunca, “Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım.” dedi. Allah da, **“Beni (dünyada) katiyen göremezsin.** Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin.” dedi. Rabbi, dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca, “Seni eksikliklerden uzak tutarım Allah’ım! Sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim” dedi.” A‘râf, 7/143.

4 “Mûsâ, belirlediğimiz yere (Tûr’a) gelip Rabbi de ona konuşunca, “Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım.” dedi. Allah da, “Beni (dünyada) katiyen göremezsin. **Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin.”** dedi. Rabbi, dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca, “Seni eksikliklerden uzak tutarım Allah’ım! Sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim” dedi.” A‘râf, 7/143.

5 “Mûsâ, belirlediğimiz yere (Tûr’a) gelip Rabbi de ona konuşunca, “Rabbim! Bana (kendini) göster,

iḳtibās-kerdedir. Zīrā tecellī li'l-cebel ẓuhūrdan kināye-i bī-bedel idigi taṣrīḥ-kerde-i ba'żı kümmeldir. Fe-lihāẕā Cenāb-ı Hakīm-i Lā-Yezāl ṭab'-ı hidāyet-lem'-i Kelīm-i rehīnü't-tekrīmi cebel-i şühūḳ-iştimālle ṣıyāneten 'ani'l-irtiḥāl işġāl buyurdıġı Ca'fer bin Muḥammed'den menḳūl-i emced ve ḳavl-i merḳūmdan Cenāb-ı Mūsā-yı sa'ādet-resāya vuḳū'-ı [N72a] rü'yet mefhūmdur. Ḥattā ba'żı müfessirīn cebel, iḳdār-ı İlāhī'ye maḥall ve ḥalḳ-ı iḳdār ile mübeccel oldıġından vesīle-i Kelīm-i mükemmel ile şeref-yāb-ı rü'yet idigin tebyīn etmişdir. Binā'en-'aleyh, Mefḫar-i Enbiyā içün cevāz-ı rü'yet bi'ṭ-ṭarīḳi'l-evlā cilve-peymā olup āyāt-ı vāride-i i'cāz-intimā şā'ibe-i imtinā'ı iş'ār-nümā olmadıġı taḳviyet-sāz-ı istidlāl-pīrāyān-ı feżā'il-ārādır. Pes aṣḥāb-ı baṣar-ı baṣīrete rū-nümādır ki, ṣaded-i merḳūm cevāz-ı vuḳū' ile mevsūm olup vücūb-ı vuḳū' ber-ṭaraf-sāz-ı süṭū'dur. Ḥattā rü'yet bi'l-'ayn daḫi medlūl-i delīl-i ḳaṭ'ī olmamaġın **[67a]** sūre-i mübāreke-i [1]﴿وَالنَّجْمِ﴾'den nūr-efşān-ı ṭulū' olan āyeteyn-i neyyireteyn[2] delālet-sāzī-i müdde'ā-yı muḥarrerede pertev-endāz-ı tābiş-i cevāz ve şāhid-i iḫtimāl-i rü'yet-i Cibrīl-i bāhirü't-tebcīl daḫi ruḫsār-nümālıḳda cilve-perdāz idigi 'inde aṣḥābi'l-imtiyāz sāḥa-i imkānda ḫaṭve-endāz idiginden delīleyn-i celīleyn muḫtemelü'l-ma'neyeyn olup 'adem-i vürūd-ı eṣer-i mütevātir sebeb-i tekāṣür-i ḳavl-i fāḫir olmuşdur. Ancaḳ ḥadīṣ-i İbn-i 'Abbās-ı feżā'il-istīnās manṭūḳ-ı nefāset-mesāsından rü'yet bi-'ayni'r-re's maḥsūs olup dergāh-ı Nübüvvet-penāha bi-ġayri isnādin ya'nī 'an-ictihādin maḳūl olmaġla ḳavl-i merḳūm 'inde mużamminihī meczūmun-bih ve 'inde'l-ġayr maẓnūnun-fīhdir.[3] Ġāyetü mā-fi'l-bāb Ḥüccetü'l-İslām İmām Ġazzālī-i efḍālme'āb ve Nevevī-i feżā'il-muḥtevī ve ṣāḥib-i kitāb-ı meḥāmid-niṣāb tercīḥ-āver-i ḳavl-i İbn-i 'Abbās-ı ṣıḥḥat-istīnās idikleri taṣrīḥ-kerde-i Şihāb'dır. Ve keẕālik Ebū Ẕerr-i efḍāl-maḳardan cilve-ger olan tefsīr-i āyeteyn-i celīleteyn daḫi muḥtemelü'l-ma'neyeyn olup ḥadīṣ-i Mu'āẕ-ı feżā'il-ittiḥāẕ

---

sana bakayım." dedi. Allah da, "Beni (dünyada) katiyen göremezsin. Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin." dedi. **Rabbi, dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mûsâ da baygın düştü.** Ayılınca, "Seni eksikliklerden uzak tutarım Allah'ım! Sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim" dedi." A'râf, 7/143.

1 "Battığı sırada **yıldıza andolsun ki** ..." Necm, 53/1.

2 Burada "Kalp, (gözün) gördüğünü yalanlamadı." (Necm, 53/11) ve "Andolsun ki, o, Cebrâîl'i bir başka inişte daha (aslî suretiyle) görmüştü." (Necm, 53/13) mealindeki âyet-i kerîmelere işaret edilmiştir.

3 Buhârî, "Menâkıbü'l-Ensâr", 42, nr. 3888; "Tefsîr", 17/9, nr. 4716; "Kader", 10, nr. 6613; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/221, 370.

daḫi[1] muḥtemelü't-te'vīl ve me'vā-yı ḳāl ü ḳīl olmaġla resīde-i menzile-i ta'vīl degildir. Ve Ebū Ẕerr-i Ġıffārī'den ṭarīḳ-i āḫar ile cilve-ger olan eṣer müşkil-ter idigi gibi, mir'āt-ı rivāyet-i ba'żı meşāyıḫdan nümāyān olan şāhid-i zībende-cemāl [2](نُورٌ أَنِّي أَرَاهُ) lafẓ-ı tābiş-efşānı ile rivāyet-i ba'żı āḫar üzre [3](نَوْرَانِيٌّ أَرَاهُ) lafẓ-ı behcet-nişānı daḫi ṣūret-nümā-yı ṣudūr olmaġın müdde'ā-yı nūrāniyyet-intimāya kemāl-i ẓuhūr, perde-pūş-ı ḫafā idigi reybden dūrdur. Bu ṣūretde bā'iṣ-i ġaşyān-ı baṣar olan nūr ile tenvīr-i bāṣıranıñ keyfiyyet-i taḥaḳḳuḳdan mübā'adet-i ẓāhiresi miṣāl-i lafẓ-ı ḥicāb muḥtāc-ı te'vīl idigi bī-irtiyābdır. Fe-lihāẕā ḥallāl-i müşkilāt-ı kitāb-ı Şihāb-ı feżā'il-niṣābıñ ṣaḥīfe-i şerḥ-i zībende-ṭarḥında masṭūr olan taḥḳīḳ-i enīḳden müstefād oldıġı üzre [4]﴿اَللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ﴾ fermūde-i i'cāz-simātında cilve-ger-i minaṣṣa-i taḥrīr olan te'vīl-i belāġat-maṣīr ile merviyy-i merḳūm daḫi mevsūm ve Cenāb-ı Mübdi'-i Kā'ināt'a ẓāhirun bi-nefsih ve muẓhirun bi-ġayrih ma'nāsına ıṭlāḳ-ı nūr meşhūr idigiyle şāhid-i zībā-cemāl-i müdde'ādan inḥilāl, işkāl-i setr-i perde-i ḫafā degildir. **[N72b]** Ḥattā ḥadīṣ-i āḫarda istinbā-kerdegān-ı rü'yete merreten ba'de merretin rü'yet-i 'ayn-ı ḳalbī ile icābet ve [5]﴿ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰى﴾ naṣṣ-ı celīlü'l-ḳaṣṣını ḳırā'atdan mefhūm olan ma'nā-yı celālet-intimā üzre nihād-ı hidāyet-ittiḥād-ı Nebiyy-i mufaḍḍalde ḫalḳ-ı ḳudret-i ebṣār menūṭ-ı meşiyyet-i Ḥażret-i Ḫallāḳ-ı 'Amīmü'n-nevāl idigi āşikār olmaġla, bu mādde-i celālet-pīrā daḫi ḳarīn-i te'vīl-i fużalā-yı ma'ālī-şi'ārdır. Ve'l-ḥāṣıl iṣbāt-ı müdde'āda vürūd-ı naṣṣ-ı ẓāhir ve bürūz-ı eṣer-i fāḫir cilve-ger-i meclā-yı ẓuhūr olmadıḳça şāhid-i zībā-cemāl-i vuḳū'ı tenvīr-sāz-ı bāṣıra-i i'tiḳād olmayup verā-yı perde-i cevāz-ı 'aḳlīde masṭūr bir emr-i müstaḥīl idigi reybden dūrdur.

Vallāhu a'lem bi'ṣ-ṣavāb.

---

1 muḥtemelü'l-ma'neyeyn olup ḥadīṣ-i Mu'āẕ-ı feżā'il-ittiḫāẕ daḫi: ─ N

2 "O bir nurdur, nasıl göreyim?" Müslim, "Îmân", 291, nr. 178.

3 "Nurdan oluşan bir şey görüyorum."

4 **"Allah göklerin** ve yerin **nurudur.** O'nun nurunun misali, içinde kandil bulunan bir kandilliktir. Kandil bir cam içindedir, cam inciyi andıran bir yıldızdır; (bu kandil) doğuya da batıya da ait olmayan, yağı neredeyse ateş dokunmasa bile ışık veren mübarek bir zeytin ağacından yakılır. Nur üstüne nur. Allah nuruna dilediğini kavuşturur. Allah insanlar için misaller veriyor, Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir." Nûr, 24/35.

5 "Sonra yaklaştıkça yaklaştı." Necm, 53/8.

Faṣl-ı Sādis

Risāle-i muʿcizü'l-feḥvā-yı İsrā-yı maʿālī-intimā levḥa-i münācāt ile ﴿فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى﴾[1] resm-i iġtinām-āverinden maʿlūm olmaġın bu faẕl-ı nefāset-mevsūm naṣṣ-ı merḳūmdan mefhūm olan mevāhib-i celīle-i teklīm-i pür-tekrīmiñ keyfiyyet-i vuḳūʿ-ı efḍaliyyet-lümūʿın mübeyyin olan eḥādīṯ-i ṣıḥḥaḥ-ı pür-irtiyāḥı cāmiʿiyyet ile mürettebü'ṣ-ṣufūf-ı ṣunūf-ı āṯār-ı celīledir.

Felā-cerem ʿinde ekṯeri'l-müfessirīn vürūd-ı vaḥy-i mübīn delālet-i Cibrīl-i Emīn ile ḳarīn-i telaḳḳī-i Resūl-i vuṣlat-müṣūldur. Lākin ʿinde baʿżı'l-mütekellimīn merviyy-i Caʿfer-i Ṣādıḳ mefhūm-ı fā'iḳınca bermukteżā-yı ṣīġa-i tenācī bilā-vāsıṭati'l-Meliki'n-Nācī ol Maḥrem-i ḥarīm-i vuṣlatıñ bīrūn ez-taṣavvur mükāleme-i Rabbü'l-ʿİzzet ile teşerrüfleriniñ taḳarrüri Vāsiṭī-i feżā'il-perveriñ menḳūl-i ṣıḥḥat-güsteri ve İbn-i Mesʿūd-ı meḥāsin-ālūd ve İbn-i ʿAbbās-ı feżā'il-istīnāsdan daḥi rivāyet-kerde-i Eşʿarī'dir. Ḥattā ﴿فَتَدَلَّى﴾[2] kelime-i celīlesiniñ tefsīrinde ṣaḥīfe-pīrāyī-i te'vīl bu vechile zīver-baḫşā-yı suṭūr-ı baʿīdiyledir ki; ol Ber-Efrāḫte-sāz-ı süllem-pāye-i Miʿrāc cenābından ʿinde Sidreti'l-Müntehā Cibrīl-i bāhirü'ttebcīliñ te'aḫḫurı ḥīninde mir'āt-ı sāmiʿa-i Tenhā-nişīn-i İsrā ʿaks-i nuḳūş-ı istimāʿ-ı kelimāt-ı mā-sivādan müberrā olmaġla pür-incilā oldıġı eşnāda ṣūret-i bī-hemtā-yı kelām-ı Melik-i Mübdī'ye gūş-zedī rū-nümā-yı Nebiyy-i Hādī olup itmi'nān-ı ḳalb-i pür-sümüvv ile me'mūr-ı dünüvv-i ġayr-ı ʿādī olmuşlardır. Ḥattā maʿnā-yı merḳūm Cenāb-ı Enes-i saʿādet-resden daḥi rivāyet ile ṣıḥḥat-mevsūmdur. Bināberīn müddeʿā-yı muḥarrereye ṣūret-i istidlālde ﴿وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْياً أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ﴾[3] fermūde-i mükerremesi maẕmūn-ı celālet-meşḥūnınca mū-şikāfān-ı kelāle-i tedḳīḳ aḳsām-ı kelām-ı Rabbü'l-Enām'ı taḳsīmde üç vechile ḥall-i ʿaḳd-i taḥḳīḳ etmişlerdir. Evvelā; min verā'i'l-ḥicāb vürūd-ı kelimāt-ı Rabbü'l-Erbāb şān-ı maʿālī-nişān-ı Cenāb-ı Kelīm-i pür-tekrīmde cilve-ger ve şecere-i mübārekeden pertev-endāz-ı minaṣṣa-i ẓuhūr idigi naṣṣ-ı celīlü'l-[N73a]faṣṣı ile rūşen-terdir. Ṣāniyen; irsāl-i Melā'ike-i Kirām

1 "Böylece Allah kuluna vahyedeceğini vahyetti." Necm, 53/10.

2 "Sonra yaklaştıkça **yaklaştı.**" Necm, 53/8.

3 **"Allah, bir insanla ancak vahiy yoluyla, yahut perde arkasından konuşur. Yahut bir elçi gönderip, izniyle ona dilediğini vahyeder.** Şüphesiz O yücedir, hüküm ve hikmet sahibidir." Şûrâ, 42/51.

ile telaḳḳī-i kelimāt-ı Eḥadiyyet-simāt cemīʿ-i Enbiyā-yı Kirām'ıñ ḥālāt-ı maʿālī-derecātı ve Mefḫar-i ʿĀlem ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellemiñ ekṣer-i aḥvāl-i sütūde-me'ālleri idigi meşhūr olup mü'eddā-yı kelime-i celīle vaḥyen şümūl-āver-i ḳısmeyn-i meẕkūreyn olmaġla, ḳısm-ı ṣāliṣ-i şeref-güster müşāfehe maʿa'l-müşāhede idigi muḳarrer ve bu niʿmet-i celīle-i saʿādet-eṣer naṣīb-i Cenāb-ı efḍaliyyet-perverdir. Ḥattā maʿnā-yı diḳḳat-intimā-yı vaḥy-i merḳūm bilā-vāsıṭatin nihād-ı hidāyet-ittiḥād-ı Nebevī'ye mülḳāt olan kelimātdan ʿibāret idigi maḳūl-i baʿżı fuḥūldür. Lākin ḳavl-i evvel rivāyet-i Ḥażret-i ʿAlī-i feżā'il-muḥtevī ile müdellel ve kelām-ı Eḥadiyyet-penāh-ı Kibriyā resīde-i gūş-ı hidāyet-mengūş-ı Resūl-i efṣaḥ idigi ber-vech-i evżaḥ rāvī-i feżā'il-muḥtevīden menḳūl-i mükemmeldir.

Felā-cerem şām-ı şerāfet-āşām-ı İsrā-yı maʿālī-intimāda ber-feḥvā-yı iʿcāz-iḥtivā-yı [1] ﴿فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى﴾ ol Kāşif-i rumūz-ı īhā menzil-resīde-i taḳarrüb-i sübuḥāt-ı Raḥmāniyye olduḳda eẕān veren melek-i ser-efrāzıñ tekbīrini Cenāb-ı Bārī'nin tasdīḳi sāmiʿa-zīb-i iẕʿān-ı Peyġamberī olmaġla cevāhir-i nā-yāb-ı **[68a]** kelimāt-ı Rabbāniyye mengūş-ı ṣımāḫ-ı zībende-i Nebeviyye olmuşdur. Fe-lihāẕā ḥall-i müşkilāt-ı ḥadīṣeyn-i mezbūreyn ve kelām-ı Rabbānī ile şeref-yābī-i Seyyidü'l-Kevneyn'i īrād baʿde hāẕe'l-faṣl mevʿūd-ı ṣāḥib-i kitāb-ı beyyinü'r-reşāddır. Pes bu ḳavl-i zībā, ṭırāz-ı sāmiʿa-i ışġā olmaġa sezādır ki ol Ser-efrāz-ı Enbiyā ʿaleyhi şerāyifü't-teḥāyānıñ ve miṣāl-i Cenāb-ı Kelīm-i rehīnü't-tekrīm bu niʿmet-i celīle ile iġtināma muḫtaṣṣ olan Enbiyā-yı Kirām'ıñ celā'il-i kelimāt-ı Eḥadiyyet-simāt ile muṭarraz ve ʿizzet-i teklīm ile muʿazzez olmaları cevāz-ı ʿaḳlī ile müteḥallī ve ṣā'ibe-i imtināʿdan egerçi müteḥallīdir; ammā lümūʿ-ı delīl-i naḳlī te'yīd-sāz-ı cevāz-ı ʿaḳlī olmadıḳça ḥuṣūl-i yaḳīn nā-müstebīndir. Ġāyetü mā-fi'l-bāb Cenāb-ı Kelīm'in maẕhar-ı teklīm idigi naṣṣ-ı Ḳur'ān-ı bāhirü'l-lemeʿān ile rehīn-i menzile-i ṣübūt[2] ve delālet-sāz-ı maʿnā-yı ḥaḳīḳī olmaġ-içün te'kīd-i īrād-ı maʿnā-yı maṣdarī ile menʿūt olup taʿẓīmen li-şanihi'l-esnā erīke-nişīn-i felek-i heftüm idigi merviyy-i muʿtenāsı eṣnā-yı ḥadīṣ-i İsrā'da tāb-baḫşā-yı vürūd olmaġın işāret-i naṣṣ-ı merḳūm ile Cenāb-ı Mefḫar-i Enbiyā ʿaleyhi şerāyifü't-teḥāyānıñ daḫi ṣarīf-i aḳlām

1 "Böylece Allah kuluna vahyedeceğini vahyetti." Necm, 53/10.

2 Burada "Allah, Mûsâ ile de bizzat kelâmıyla konuştu." (Nisâ, 4/164) mealindeki âyet-i celîleye işaret edilmiştir.

güş-zed-i muvāsalet-peyġāmları oldığı maḳām-ı istivā-fercāma degin bālā-rev olmaġla kelimāt-şinevlikleri[1] mefhūm olmaḳ bir vechile resīde-i menzile-i istibʿād degildir. Zīrā [2](وَجَعَلَ بَعْضُهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ) fermūde-i iʿcāz-simātı muḳteżāsınca Sübḥāne Men Şā'e münteḫab-ı cümle-i ʿibād olan Resūl-i ʿālī-nejādı keyfe şā'e ilā mā-şā'e niʿam-ı mā-lā-nihāye-i bī-nefādına ḫāṣṣun bi'l-maẓhariyyet buyurdığı bilā-imtirādır.

Ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

[N73b]

Faṣl-ı Sābiʿ

Ol Lā-mekān-nişīn-i vuṣlatıñ İsrā-yı maʿālī-pīrālarında ḳurb ü dünüvv ile ʿulüvv-i rütbe-i pür-sümüvvleri ﴿ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّىٰ (٨) فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ﴾[3] naṣṣ-ı celīlü'l-ḳaṣṣından lāmiʿdir. Felā-cerem ʿinde ekṣeri'l-müfessirīn maʿnā-yı dünüvv ü tedellā Cenāb-ı Mefḫar-i ʿĀlem ile Cibrīl-i Mükerrem beyninde dā'ir bir emr-i celī yāḫud eḥaduhumā, āḫara yāḫud her biri Sidretü'l-Müntehā-yı pür-zīvere iḫtişāṣ-pīrā-yı dünüvv ü tedellādır. Lākin ʿallāme-i muʿciz-perdāzī İmām Faḫr-ı Rāzī taḥḳīḳince merviyy-i ṣıḥḥat-muḥtevī-i İbn-i ʿAbbās-ı feżā'il-istīnās üzre mercaʿ-ı żamīr-i "دَنَا/*denā*" Cenāb-ı Erīke-nişīn-i "فَتَدَلَّىٰ/*fetedellā*" olup dünüvv-i rehīnü's-sümüvv-i Nebevī taḳarrüb-i muvāṣalet-muḥtevīden kināye ve mā-lem-yeteyesser li-ġayrihī müşāhede-i ʿālem-i ʿulvī ile Cenāb-ı ʿālīlerine inkişāf-ı serā'ir-i ḫaṭā'ir-i ḳudsiyyeden nişānedir. Ve ʿinde'l-baʿż lafẓ-ı celālet-maṣīr-i "دَنَا/*denā*" maʿnā-yı iʿcāz-intimā-yı ḳurb-ı maʿnevīyi ifādeye mebnī ve ziyāde-i ḳurb-ı ġayr-ı ḥissī maʿnāsına "فَتَدَلَّىٰ/*fetedellā*" zīver-ārā-yı ṣaḥīfe-i nüzūl-i vālādır. Ve ʿinde'l-baʿż fiʿleyn-i merḳūmeyn müttaḥidü'l-maʿneyeyn olup ikisinden daḫi ḥuṣūl-i ḳurb-ı maʿnevī müstefād idigi me'vā-yı istibʿād degildir. Lākin merviyy-i İbn-i ʿAbbās-ı feżā'il-istīnās üzre maʿnā-yı evvel feḥvā-yı mükemmelince ḥuṣūl-i ḳurb ü dünüvv ile ol Ṣadr-nişīn-i erīke-i ʿulüvv muṭarraz u muʿazzezdir.

1 Buhârî, "Salât", 1, nr. 349; "Hacc", 76, nr. 1636; "Enbiyâ", 5, nr. 3342; Müslim, "Îmân", 263, nr. 163.

2 "(Allah) bir kısmına diğerlerinden üstün dereceler vermiştir." Burada "Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri için, (çeşitli alanlarda) kimini kimine, derece derece üstün kıldık. Rabbinin rahmeti, onların biriktirdikleri (dünyalık) şeylerden daha hayırlıdır." (Zuhruf, 43/32) mealindeki âyet-i kerîmeye telmihte bulunulmuştur.

3 "Sonra yaklaştıkça yaklaştı. Öyle ki, iki yay kadar hatta daha yakın oldu." Necm, 53/8-9.

Pes Cenāb-ı Rubūbiyyet-penāhıñ taḥayyüzden tenezzühi muḳarrer olmaġın şāhid-i zībā-**[68b]**cemāl-i dünüvv-i merḳūm ıṭṭılā‘-ı ‘acāyib-i melekūt ve irtiḳā-yı a‘lā-yı menāzil-i ceberūtdan ruḥsār-nümālıġla mevsūm idigi bi-ḥasebi’ẓ-ẓāhir te’vīl-i fāḥirdir. Bināberīn ma‘nā-yı şerāfet-intimā-yı “فَتَدَلَّىٰ/*fetedellā*” ḫiṭāb-ı müsteṭāb-ı Rabbü’l-Erbāb ile şeref-yāblıḳdan kināye ve ṣudūr-ı evāmir ü aḥkām-ı İlāhiyye’ye mevrid-i tekrīm-me’āb olduḳlarından nişāne idigi maḥkī-i Mekkī-i feżā’il-eyādī ve menḳūl-i zībende-medlūl-i Māverdī idigi gibi, te’vīl-i celīl-i meẕkūr Ḥasan-ı Baṣrī-i feżā’il-mevfūrdan daḫi naḳl-kerde-i Naḳḳāş-ı fażīlet-intiḳāşdır. Lākin Ḥabr-i feżā’il-istīnās İbn-i ‘Abbās’dan cilve-ger-i minaṣṣa-i inbā ve inhā-yı nāḳil-i pür-feżā’il ile ṣaḥīfe-zīb-i imlādır ki, lafẓeyn-i celīleyn-i ﴿دَنَا فَتَدَلَّىٰ﴾[1] muḳaddemü’l-lafẓ ve mu’aḫḫaru’l-ma‘nā ṣūret-nümā olup ol Maḥrem-i serā-perde-i ḳurb-ı bī-hemtā resīde-i Sidretü’l-Müntehā olduḳdan ṣoñra tedellā-i Refref ile müşerref olaraḳ ṣadr-nişīn-i menzile-i refī‘a-i İsrā ve rātibe-ṭırāz-ı ḳurbet ü denā olmuşdur. Ḥattā nüzūl-i Refref ile nişīn-i bisāṭ-ı şerāfet-inbisāṭ-ı ‘izz ü şeref olduḳlarında Cibrīl-i bāhirü’t-tebcīliñ te’aḫḫurı ve inḳıṭā‘-ı eṣvāt-ı Melā’ike-i Kirām’ıñ taḳarrüri ḥīninde istimā‘-ı kelimāt-ı Eḥadiyyet-simātıñ teyessüri dehān-ı mu‘ciz-beyān-ı Risālet-‘unvāndan zīver-i mesāmi‘-i Aṣḥāb-ı ma‘ālī-nişāndır. Keẕālik zīver-ārā-yı suṭūr-ı şerāfet-mevfūr-ı ***Ṣaḥīḥ-i Buḫārī*** olan ḥadīṯ-i şerāfet-enīs manṭūḳ-ı nefīsince ol Sırr-ı Sūre-i İsrā delālet-i Emīn-i vaḥy-i mübīn ile ‘āric-i me‘āric-i semāvāt ve menzil-resīde-i Sidretü’l-Müntehā-yı nūrāniyyet-simāt **[N74a]** olduḳdan ṣoñra vuṣūl-i aḳṣa’l-maḳāṣıd-ı ḳurb-ı ‘aliyyü’l-a‘lā ile ser-efrāzlıkları ﴿قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ﴾[2] naṣṣ-ı celālet-intimāsından ma‘lūm ve mevrid-i tekrīmāt-ı mā-lā-nihāye-i Rabbāniyye idikleri ﴿فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ﴾[3] fermūde-i celālet-nümūdesinden mefhūmdur.

Felā-cerem menşūr-nüvīs-i taḳdīr, yarlıġ-ı ṣalavāt-ı mektūbeyi kemā-teḳaddem dest-dāde-i Mefḫar-i ‘Ālem eyledigi ilā āhiri’l-ḥadīṯ merviyy-i Enes-i sa‘ādet-resdir.[4] Fe-lihāẕā rivāyet-i İmām Ca‘fer-i Ṣādıḳ üzre ol Maḥrem-i ḥarīm-i vuṣlata teysīr-i Rabbü’l-‘İzzet ile teyessür-kerde olan ḳurbet, miḳ-

1 “Sonra **yaklaştıkça yaklaştı**.” Necm, 53/8.
2 “Öyle ki, **iki yay kadar hatta daha yakın** oldu.” Necm, 53/9.
3 “Böylece Allah kuluna vahyedeceğini vahyetti.” Necm, 53/10.
4 Buhârî, “Tevhîd”, 37, nr. 7517.

dār-ı ḳābe ḳavseyn, belki hey'et-i ḳābe ḳavseyn idigi rūşen, lākin Cenāb-ı Ẕü'l-Minen ḥadd ü cihetden münezzeh ve umūr-ı iżāfiyyeden olan ta'aḳḳul-i tedennī bu bābda müstaḥīlü't-taṣavvur olmaġın taṣvīr-i dünüvv-i 'ādīden murād berāy-ı ifhām-ı muḫāṭābīn idigi menḳūl-i ṣıḥḥat-efkendir. Binā-berīn te'aḫḫur-ı Cibrīl-i bāhirü't-tebcīlden ṣoñra nihād-ı hidāyet- ittiḫād-ı Mefḫar-i dü-cihāna ḥuṣūl-i itmi'nān bābında vürūd-ı emr-i Vāhibü'l-'Aṭāyā ol Ṣadr-nişīn-i tedellānıñ īdā'-ı 'ulūm-ı yaḳīniyye ve ma'ārif-i seniyye ile rātibe-ṭırāz-ı taḥallī olmaları içün müncelīdir. Binā'en-'alā ẕālike'l-kināye, maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitāb-ı sütūde-seciyyedir ki, 'alā mā-huve'l-mervī 'an-Ca'fer eṣ-Ṣādıḳ maḳūle-i iżāfetden olan ḥuṣūl-i dünüvv-i ḥaḳīḳī şān-ı Rubūbiyyet-nişān-ı Melik-i Mennān'da ġayr-ı mutaṣavver ve Cenāb-ı Eḥadiyyet-me'ābıñ ḥayyiz ü mekāndan tenezzühi muḳarrer olmaġın vuṣūl-i ḳurb-ı Rabbü'l-Erbāb ile behre-yābī-i Mefḫar-i Enbiyā-yı ma'ālī-nişāb bi'n-nisbeti ilā ẕāti'n-Nebevī 'aẓm-ı menzilet ve iḥrāz-ı rütbe-i efḍaliyyetden kināye olup işrāḳ u leme'āt-ı ḳudsiyyetü's-**[69a]**simāt ile maşrıḳu'l-envār-ı 'ilm ü 'irfān ve müşāhede-i esrār-ı ġaybiyye-i ḳudret-pīrā ile ḥuṣūl-i īḳāndan nişānedir. Ḥattā ḥālet-i mezbūre bi'n-nisbeti ile'r-Rabbi'l-Mennān ol Gül-i gülşen-serāy-ı *levlāk* ifāża-i meberrāt-ı celīle ve icāde-i ünsiyyet-i cemīle ile basṭ-ı ikrām-ı mā-lā-nihāyeden 'ibāretdir. Keyfe lā? Ḥadīṯ-i āḫarda Cenāb-ı Ḫālıḳ-ı bī-çūn ü çirāya isnād-ı nüzūl ilā semā'i'd-dünyā[1] 'ibādet-i 'ābidīn maḥż-ı iḳbāl ü iḥsān-ı Rabbü'l-'Ālemīn ile ḳabūle ḳarīn idigiyle mü'evvel oldıġı gibi, dünüvv-i Resūl-i cemīl daḫi ber-mefhūm-ı merviyy-i sābıḳ ḳarīn-i te'vīl idigi menḳūl-i fā'iḳdir. Fe-lihāẕā mir'āt-ı ḫayālde naḳş-ı ḳurb-ı Rabbü'l-Erbāb in'ikās-peẕīrā-yı ḳurb-ı ṣūrī olmaḳ jeng-āver-i iṣbāt-ı mesāfe olmaġın taḥayyüzden tenezzüh-i Kibriyā'yı mülāḥaẓa ile āyīne-i derk-i inkişāfa āheng eyledikde taṣavvur-ı ḥaḳīḳat-i Rabbāniyye bīrūn-ı rātibe-i ḳudret-i insāniyye idigi ṣūret-nümā ve ḳurb-ı ṣūrī mūcib-i bu'd u dūrī idigi rū-nümā olmaġın, ẕāt-ı bī-hemtā-yı Cenāb-ı Kibriyā ḳurb u bu'ddan müberrā idigi müncelī ve ma'nā-yı dünüvv ü tedellā mevāhib-i celīletü'r-revātib ile taḥallīden kināye olması ẓāhir ve bu ḳavl-i fāḫir manṭūḳ-ı Vāsiṭī-i feżā'il-mütekāşirdir. Bu ṣūretde ﴿فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ﴾[2] naṣṣ-ı celīlü'l-ḳaṣṣında merca'-ı żamīr-i

1 Buhârî, "Teheccüd", 14, nr. 1145; "Da'avât", 14, nr. 6321; "Tevhîd", 35, nr. 7494; Müslim, "Müsâfirîn", 168-172, nr. 758.

2 "Öyle ki, iki yay kadar hatta daha yakın oldu." Necm, 53/9.

"كَانَ/*kāne*" Cenāb-ı Eḥadiyyet-simāt oldığı taḳdīrce dünüvv-i rehīnü's-[N74b] sümüvv-i Nebevī nihāyet-i ḳurb-ı ma'nevī ve ẓuhūr-ı muvāṣalet-i mevāhib-i celīle-i Sübḥāniyye'yi ḥāvī olan ma'nā-yı efḍaliyyet-muḥtevīden 'ibāret olup mā-lā-yudreku bi'l-baṣar umūr-ı ḫafiyye-i leṭāfet-perver taḫbīr-i Laṭīf u Ḫabīr ile Cenāb-ı efḍaliyyet-me'āblarına cilve-ger ve ıṭṭılā'-ı ḥaḳāyıḳ-ı umūr ile teşrīf ü talṭīfleri irāde olunmaḳ muḳarrerdir. Ammā żamīr-i münīr-i mezbūruñ merca'-ı sa'ādet-peẕīri Ẕāt-ı Nübüvvet-simāt-ı mekārim-maṣīrleri oldığı ṣūretde vuṣūl-i ġāyāt-ı emānī ve ḥuṣūl-i e'lī-i meṭālib-i Resūl-i Ṣamedānī ile min ḳıbeli'l-Rabbi'l-Erḥam i'lā-yı menzile-i ma'ālī-perver irādesi müsellemdir. Fe-lihāẕā te'vīl-i celīl-i merḳūm zīver-ārā-yı ***Ṣaḥīḥ-i Buḫārī*** ve 'alā ṭarīḳi't-temsīl cārī olan (مَنْ تَقَرَّبَ مِنِّي شِبْرًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ ذِرَاعًا وَمَنْ أَتَانِي يَمْشِي أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً)[1] ḥadīṣ-i bāhirü't-tebcīlde "شِبْرًا/*şibren*" ḳurbet-i iṭā'atden kināye ve ityān bi'l-hervele, ḳurb-ı icābet ve ḳabūl-i si'āyetden nişāne-i bī-nihāye idigi te'vīline müşābehetle mevsūmdur.

Vallāhu a'lem bi'ṣ-ṣavāb.

Faṣl-ı Ṣāmin

Ol Bālā-nişīn-i erīke-i Maḳām-ı Maḥmūd'uñ fī yevmi'l-mev'ūd ḫaṣā'iṣ-i celīle ile zīver-pīrā-yı ṣadr-ı mu'allā-ḳadr-i efḍaliyyet idiklerin mu'lindir.

Esānīd-i ṣıḥḥat-mesānīd ile rivāyet-kerde-i Enes bin Mālik'dir ki; Cenāb-ı Sulṭān-ı ḳalem-rev-i şefā'at fī yevmi'n-nüşūr evvel-i meb'ūṯīn ve ḳā'id-i ketībe-i mü'minīn olup 'inde'r-Rabbi'l-Ġaffār dem-bestegān-ı maḳāl-i i'tiẕāra i'ānet ve 'ināyetde cāmi'-i ṣufūf-ı ṣunūf-ı şefā'atiñ ḫaṭīb-i minberi ve ġarḳagān-ı bahr-i cūş-ā-cūş-ı ḫayret ü ıżṭırābıñ dest-gīri olup üftādegān-ı deryā-yı cerāyimiñ bā'iṯ-i sāḥil-resī-i selāmeti ve āb-ı ḥayāt-ı şefā'atleri lehīb-i mehīb-i ye's ile dil-sūḫtegān-ı uḫrānıñ ıṭfā-sāz-ı tābiş-i ḍacretidir. Ḫattā **[69b]** livā-yı sa'ādet-iḫtivā-yı kerem dest-i şefā'at-peyvestlerine müsellem ve 'inde'r-Rabbi'l-Erḥam ekrem-i veled-i Ādem olup hezār-nefer-i ḥūr-i leṭāfet-meşḥūn ke-ennehum lü'lü'-i meknūn, şeref-yāfte-i ḫıdmet-i 'aliyyeleri idigin eṣnā-yı taḳrīrde 'adem-i iẓhār-ı müfāḫaret

1 "Kim Bana bir karış yaklaşırsa, Ben ona bir arşın yaklaşırım; kim Bana bir arşın yaklaşırsa, Ben ona bir kulaç yaklaşırım. Kim Bana yürüyerek gelirse, Ben ona koşarak varırım." Buhârî, "Tevhîd", 15, nr. 7405; Müslim, "Zikr", 1, 22, nr. 2675.

buyurmaġla teşnīf-sāz-ı āẕān-ı hüdā-resān-ı Aṣḥāb-ı ma'ālī-niṣāb olmuşlardır.[1] Siyyemā bālā-yı ma'ālī-intimāları ḥulel-i cennetden bir ḥulle-i bihbūd iḫtirām-ı tār u pūd ile müteḥallī olduḳdan ṣoñra Ẕāt-ı efḍaliyyet-simātlarından ġayrı hīç-kes menzil-res olmayacaġı maḳām-ı 'ālī-şān ki yemīn-i 'Arşü'r-Raḥmān'dır, ol nüzhet-gāh-ı ḳudsiyyet-penāhda serv-i bī-hemtā-āsā ḳıyām-ı sa'ādet-resāya teşmīr-sāḳ-ı şefā'at-mesāḳ içün ḫırām buyurduḳları merviyy-i Ebī Hüreyre-i feżā'il-muḫtevīdir.[2] Vāḳı'ā Cenāb-ı Ebī Sa'īd-i Ḫudrī'niñ merviyy-i şerāfet-perveri üzre ol Şefī'-i rūz-ı maḥşeriñ melce-i benī nev'-i beşer idikleri (أنا سَيِّدُ ولدِ اٰدمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ)[3] ḥadīṯ-i efḍaliyyet-enīsinden müstefād ve ḳā'id-i ketībe-i ümmet idikleri daḫi (وَبِيَدِي لِوَاءُ الْحَمْدِ)[4] maḳāl-i lü'lü'-miṣālinden ma'lūm-ı erbāb-ı reşād olup bu fażīlet-i celīleyi iḫrāz-ı 'aṭiyye-i seniyye-i Sübḥāniyye idigin ibrāzda (وَلَا فَخْرَ)[5] [N75a] deyü buyurduḳdan ṣoñra ol rūz-ı fīrūz-ı mehābet-bürūzda zümre-i Enbiyā-yı ma'ālī-intimā bi-rummetihimi'l-'aliyye taḥt-ı livā'i'n-Nebeviyye mertebetü'ṣ-ṣufūf idigin beyān ve Ẕāt-ı sa'ādet-simātları (أَوَّلُ مَن تنْشَق الْأَرْض عَنْهُ)[6] 'unvān-ı efḍaliyyet-resānına mā-ṣadaḳ oldıġın i'lān buyurup kemā-sebaḳ (وَلَا فَخْرَ)[7] maḳāliyle iẓhār-ı tevāżu'ları muḥaḳḳaḳdır. Ve Ebū Hüreyre-i feżā'il-iḫtivādan daḫi hüveydā olan merviyy-i sütūde-feḥvā üzre (أنا سَيِّدُ ولدِ اٰدمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ)[8] ve (أَوَّلُ مَنْ ينْشَقُّ عَنْهُ الْقَبْرُ)[9] ve (وَأَوَّلُ شَافِعٍ وَأَوَّلُ مُشَفَّعٍ)[10] deyü buyurup teb-lerzegān-ı ḫummā-yı ıżṭırāba nüsḫa-nüvīs-i şefā'at olmaġla bā'iṯ-i ḥayāt-ı ebediyye ve mūcib-i ṣıḥḥat-i sermediyye olmaḳ bābında dergāh-ı Rabbü'l-'İzzet'den me'ẕūniyyet ile evvelü men teşerref idikleri ḫaber-i elṭafdır. Ḥattā merviyy-i İbn-i 'Abbās-ı feżā'il-ārā üzre (أَنَا حَامِلُ لِوَاءِ الْحَمْدِ يَوْمَ

1 Tirmizî, "Menâkıb", 1, nr. 3610.
2 Tirmizî, "Menâkıb", 1, nr. 3611.
3 "Kıyâmet gününde ben Âdemoğlunun efendisiyim." Tirmizî, "Tefsîr", 17/18, nr. 3148; "Menâkıb", 1, nr. 3615; İbn Mâce, "Zühd", 37, nr. 4308.
4 "Elimde Livâü'l-Hamd bulunacak." Tirmizî, "Tefsîr", 17/18, nr. 3148; "Menâkıb", 1, nr. 3615; İbn Mâce, "Zühd", 37, nr. 4308.
5 "Bunu övünmek için söylemiyorum." Tirmizî, "Tefsîr", 17/18, nr. 3148; "Menâkıb", 1, nr. 3615; İbn Mâce, "Zühd", 37, nr. 4308.
6 "Kabri ilk açılacak kimse de ben olacağım." Tirmizî, "Tefsîr", 17/18, nr. 3148; "Menâkıb", 1, nr. 3615; İbn Mâce, "Zühd", 37, nr. 4308.
7 "Bunu da övünmek için söylemiyorum." Tirmizî, "Tefsîr", 17/18, nr. 3148; "Menâkıb", 1, nr. 3615; İbn Mâce, "Zühd", 37, nr. 4308.
8 "Kıyâmet gününde ben Âdemoğlunun efendisiyim." Müslim, "Fezâ'il", 3, nr. 2278; İbn Mâce, "Zühd", 37, nr. 4308.
9 "Kabri ilk açılacak kimse ben olacağım." Müslim, "Fezâ'il", 3, nr. 2278; İbn Mâce, "Zühd", 37, nr. 4308.
10 "İlk şefaat isteyen, şefaat etmesine izin verilip şefaati ilk kabul edilen de ben olacağım." Müslim, "Fezâ'il", 3, nr. 2278; İbn Mâce, "Zühd", 37, nr. 4308.

الْقِيَامَةِ وَلَا فَخْرَ وَأَنَا أَوَّلُ شَافِعٍ وأول مشفع ولا فَخْرَ وَأَنَا أَوَّلُ من يُحَرِّكُ حَلَقَ الْجَنَّةِ فَيُفْتَحُ لِي فَأَدْخُلُهَا فَيَدْخُلُهَا مَعِي فُقَرَاءُ الْمُؤْمِنِينَ وَلَا فَخْرَ وَأَنَا أَكْرَمُ الْأَوَّلِينَ وَالاٰخِرِينَ وَلَا فَخْرَ)[1] deyü buyurmuşlardır. Fe-lihāẕā ʿalā eṣaḥḥi'l-aḳvāl faḳīr-i ṣābir, ġaniyy-i şākirden efḍal-ter ve faḳr-ı ṣūrī ġınā-yı maʿnevīye muḳārenetle efḍaliyyet-güster olup maʿiyyet fi'd-duḫūl tebeʿiyyetden kināye ve ẕeyl-i ḥadīṯ-i merḳūm beyān-ı efḍaliyyet-i Ẕāt-ı risālet-mevsūmda mā-bihi'l-kifāyedir. Ve Enes-i saʿādet-resden (أَنَا أَوَّلُ النَّاسِ يَشْفَعُ فِي الْجَنَّةِ وَأَنَا أَكْثَرُ النَّاسِ تَبَعًا)[2] ḥadīṯ-i şerāfet-iḫtivāsı levḥa-i risāle-i rivāyet oldıġı gibi, dār-ı dünyāda daḫi ṣadr-nişīn-i ʿālī-pāye-i siyādet iken ẓuhūr-ı eṣeri menūṭ-ı bürūz-ı yevm-i maḥşer oldıġına işāreten (أَنَا سَيِّدُ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ)[3] deyü gül-efşān-ı ruḥsār-ı beyān olduḳlarında ṣūret-nümā olan istifhām-ı taḳdīrīyi (وَتَدْرُونَ لِمَ ذَلِكَ)[4] maḳāl-i iʿcāz-iştimāliyle ibrāzdan sonrā (يَجْمَعُ اللَّهُ الأَوَّلِينَ والاٰخرِينَ)[5] **[70a]** cümle-i fiʿliyye-i saʿādet-rehīniñ īrād ile icābet-pīrā idiklerin baʿde'n-naḳl rāvī-i sütūde-āyīn kemā seye'tī ḥadīṯ-i şefāʿati rivāyet ile miṣāl-i ṭūṭī-i zībende-maḳāl-i ḳand-ḫˇār efḍāl idigi daḫi zīver-baḫş-ı ṣaḥīfe-i rivāyetdir.

Ve Cenāb-ı Ebī Hüreyre-i feżā'il-niṣāb raḍıye ʿanhu'l-Melikü'l-Vehhāb'dan merviyy-i şerāfet-me'ābdır ki, ol Melāz-ı ümme haẕmen li-nefsihi'n-nefīse beyān-ı rütbe-i efḍaliyyet-mü'essiselerinde (أَطْمَعُ أَنْ أَكُونَ أَعْظَمَ الْأَنْبِيَاء أَجْرًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ)[6] ḥadīṯ-i şerāfet-perverin ifāde ve ḥadīṯ-i āḫarda ḥiṭāben li-Aṣḥābihi'l-Kirām (أَمَا تَرْضَوْنَ أَنْ يَكُونَ إِبْرَاهِيمُ وعِيسَى فِيكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟)[7] ḥadīṯ-i efḍaliyyet-peyġāmın ḳurṭa-i bināgūş-ı fiḫām buyurduḳdan ṣoñra, (إِنَّهُمَا فِي أُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ)[8] deyü Ḥażret-i Ḫıllet-penāhıñ ve Cenāb-ı Rūḥullāh'ıñ fī yevmi'l-mevʿūd zümre-i ümmetlerinden maʿdūd idiklerin

1 "Kıyâmet gününde Livâü'l-Hamd'i ben taşıyacağım, bunu övünmek için söylemiyorum. İlk şefaat isteyen ve şefaati ilk kabul edilen de ben olacağım, bunu övünmek için söylemiyorum. Cennet kapısının halkasına ilk defa ben vuracağım. Kapı benim için açılacak, cennete benimle birlikte müminlerin fakirleri girecek. Bunu övünmek için söylemiyorum. Ben önce gelenlerin, sonra gelecek olanların en değerlisiyim. Bunu da övünmek için söylemiyorum." Tirmizî, "Menâkıb", 1, nr. 3616; Dârimî, "Mukaddime", 8, nr. 48.

2 "Cennetteki derecelerin yükseltilmesi için ilk defa ben şefaat edeceğim. Ve ümmeti en çok olan peygamber ben olacağım."

3 "Kıyâmet gününde insanların efendisi benim."

4 "Ama niçin biliyor musunuz?"

5 "Allah, bütün insanları bir araya toplayacak."

6 "Kıyâmet gününde kendisine en büyük mükâfat verilecek peygamberin ben olacağımı umuyorum." Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, IV/298, nr. 3360.

7 "Ey Müslümanlar! İbrâhîm ve İsâ'nın kıyâmet gününde sizinle beraber haşredilmesinden memnun olmaz mısınız?"

8 "Kıyâmet günü onların ikisi de benim ümmetimden olacak."

i'lām buyurmuşdur. Ḥattā kelām-ı Şihāb-ı feżā'il-berīķden iķtibās-kerde-i infihām oldıġı üzre ba'de'n-Nebiyyi'l-Kerīm efḍaliyyet-i Cenāb-ı İbrāhīm taķarrür-rehīn ve nüzūl-i 'Īsā ḥabl-i metīn-i Şer'-i Efḍal-i Enbiyā'ya teşebbüs ile zīver-i sāḥa-i melsā idigi bādī-i taḫṣīṣ bi'ẕ-ẕikr olduķdan ṣoñra icmāl-i meẕkūr ķarīn-i tafṣīl-i şerāfet-mevfūr olmaķ rehīn-i irāde-i efḍaliyyet-penāh olmaġın nümā-yı du'ā-yı Cenāb-ı Ḫıllet-perver bā'iṯ-i küşāyiş-i gül-i bī-ḫār-ı ẕāt-ı Aḥmediyyet-güsterleri olup [N75b] ﴿رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ اٰيَاتِكَ﴾[1] naṣṣ-ı celīlü'l-ķaṣṣınca menba'-ı yenābī'-i hidāyet olan Ẕāt-ı risālet-ḫaṣletleri mecrā-yı zebān-ı mu'ciz-beyān-ı Cenāb-ı Ḫalīlü'r-Raḥmān'dan cereyān-sāz olan zülāl-i du'ā-yı icābet-rīzişiñ eṣer-i feyż-perverişi idigin beyān buyurduķdan ṣoñra (فَالْأَنْبِيَاءُ كُلُّهُمْ إِخْوَةٌ من عَلَّاتٍ أُمَّهَاتُهُمْ شَتَّى وَإِنَّ عِيسَى أَخِي لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ نَبِيٌّ وَأَنَا أَوْلَى النَّاسِ بِهِ)[2] maķāl-i i'cāz-işтimālin sebk-i ķāleb-i tibyān buyurmuşdur. Fe-lihāẕā 'inde'l-'ulemā taķarrür-peymādır ki, aṣl-ı aṣīl-i i'tiķād mānende-i āb-ı pākīze-nejād olmaġla tüsāvī fi'l-'aķāyid ile zümre-i 'aliyye-i Enbiyā gūyiyā li-ebin uḫuvvet-peymā olup iḫtilāf fi'l-fürū' ümmehāt-āsā mūcib-i teşettüt olmaġla ittiṣāf-pīrā-yı vaṣf-ı lafẓ-ı "شَتَّى/*şettā*"dır. Ḥattā rişte-i nübüvvet-i Ḥażret-i Mesīḥ-i sütūde-eṣer ittiṣāl-kerde-i bi'ṣet-i 'ālem-tāb-ı Ḫayru'l-Beşer olmaġla uḫuvvet-i Cenāb-ı 'Īsā iżāfet-yāb-ı Ẕāt-ı ḫatmiyyet-simāt-ı efḍaliyyet-resāları oldıġınıñ evleviyyetin beyān-ı ṣūret-i isti'ārede taḫyīlen ve terşīḥan rū-nümā idigi taḥķīķ-kerde-i Şihāb-ı feżā'il-niṣābdır. Pes taḫṣīṣ bi'ẕ-ẕikr buyurılan Resūleyn-i celīleyn ve sā'ir Enbiyā-yı ma'ālī-intimānıñ bi'l-ķıyās ileyhimā ümmet-i sütūde-ḫaṣletleriyle maḫṣūriyyetleri mübeyyin-i rātibe-i efḍaliyyetleri idigin a'lā-yı derecāt-ı inbā ile zīver-i mesāmi'-i Aṣḥāb-ı ma'ālīpīrā buyurmuşlardır. Felā-cerem ma'lūm-ı daķāyıķ-şināsān-ı 'ulūmdur ki, Cenāb-ı Efḍal-i Enbiyā'nıñ 'unvān-ı Seyyidü'l-Kevneyn ile ṣadr-nişīn-i dāreyn idikleri bī-mirā iken (أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ اٰدمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ)[3] maķāl-i efḍaliyyet-işтimālleri mü'eddāsınca hümā-yı evc-gāh-ı şerāfet olan siyādeti ķılāde-i ķayd-ı muḫaṣṣıṣ ile muṭavvaķ buyurmaları Ẕāt-ı şefā'at-simātlarınıñ **[70b]**

---

1 **"Rabbimiz! İçlerinden onlara bir peygamber gönder; onlara âyetlerini okusun,** Kitab'ı ve hikmeti öğretsin ve onları her kötülükten arındırsın. Şüphesiz, sen mutlak güç sahibisin, hüküm ve hikmet sahibisin." Bakara, 2/129.

2 "Bütün peygamberler babaları bir, anaları ayrı kardeşler gibidir. İsâ benim kardeşimdir; onunla benim aramda başka peygamber yoktur. İnsanların ona en yakını benim."

3 "Kıyâmet gününde ben Âdemoğlunun efendisiyim." Müslim, "Fezâ'il", 3, nr. 2278; İbn Mâce, "Zühd", 37, nr. 4308.

pîrâye-baḫş-ı Maḳām-ı Maḥmûd olmaḳda teferrüdlerin müş'ir ve müzdaḥim-gâh-ı maḥşerde efrâd-ı benî nev'-i beşer 'acz-âver iken zümre-i ümmetleri maẕhar-ı şefâ'atleri olmaġ-içün dergâh-ı re'fet-destgâhların penâh etmeleriyle eṣer-i siyâdet ol rûz-ı ḥaḳḳâniyyet-bürûzda peẕîrende-ṣûret idigin müẕekkirdir. Binâ'en-'aleyh, [1]﴿لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ﴾ fermûde-i mükerremesi medlûl-i münîfince Cenâb-ı Mâlikü'l-Mülk'üñ dünyâ ve âḫiret zîr-i fermân-fermâyî-i ḳudretinde iken taḫṣîṣ-i yevm-i ḳıyâmet inḳıṭâ'-ı rişte-i iddi'â-yı müdde'în rûz-ı rest-ḫîz-i ḥaḳḳâniyyet-âyînde müstebîn idiginden cilve-ger oldıġı gibi, bilâ-iddi'â ṣudûr-ı iẕn-i Ḫâlıḳu'l-Berâyâ ile ol Şems-i münîr-i evc-gâh-ı siyâdetiñ pertev-endâzî-i şefâ'at-i kübrâda yektâlıkları daḫi ol rûz-ı dil-sûzda rûşenâ idigin taḫṣîṣ bi'ẕ-ẕikr buyurmaġla tâbiş-i 'âlem-nümâyiş-i efḍaliyyet-i celiyyelerin i'lân buyurmuşlardır. Ḥattâ fî yevmi't-tenâd dest-i şefâ'at-peyvest-i Resûl-i mekârim-mu'tâd ḥalḳa-zen-i istiftâḥ-ı bâb-ı cennet ve istinbâ-yı ḫâzin-i dâru'n-na'îme ḳar'-endâz-ı der-i tena"um-maḳarr-ı Seyyidü'l-Beşer idigiyle icâbet olunduḳda, Rıḍvân-ı sütûde-cenâb miftâḥ-ı bedî'u'l-irtiyâḥ-ı [2](بِكَ أُمِرتُ [أَنْ] لَا أَفْتَحَ لأَحَدٍ قَبْلَكَ) maḳâl-i tevḳîr-iştimâliyle feteḥ-i bâb-ı Firdevs-i berîn eyledigi [N76a] ḥadîṣ-i efḍaliyyet-rehîni Cenâb-ı Enes-i sa'âdet-resden merviyy-i ṣıḥḥat-muḥtevîdir.

Ba'de-hâẕâ İbn-i 'Amr-ı feżâ'il-perver rivâyetiyle cilve-gerdir ki, eṭrâf-ı şerâfet-irtişâf-ı Ḥavż-ı Nebevî min külli cânibin miḳdâr-ı mesîret-i şehr vüs'at-muḥtevî olup seviyyetü'z-zevâyâ ve levn-i âb-ı ḥayât-nişâbı sîmgûn-ı ṣafâ-pîrâ ve nükhet-i cân-perveri aṭyeb mine'l-miski'l-ezfer ve kîzân-ı şerâfet-'unvânı ke-nücûmi's-semâ' nûrâniyyet ile ittişâf-peymâdır. Ḥattâ şeref-yâbân-ı nûş-i şâdî-ḫurûş-ı âb-ı irvâ-nişâbı ebedü'l-âbâd tâbiş-i ẓame'den rehâ-yâb idigi bî-irtiyâbdır.[3] Keyfe lâ? Rivâyet-i Ebî Ẕerr-i efḍâl-perver üzre ṭûl-i Ḥavż-ı Nebevî miḳdâr-ı mâ-beyne'l-'Ammân ilâ Eyle bu'dı muḥtevî olup mesîl-i devâbb-ı şedîdü'l-inṣıbâb-ı cennetdir.[4] Ve rivâyet-i Ṣevbân-ı feżâ'il-'unvân üzre mîzâbân-ı zer ü sîm ile muṭarraz idigi muḳarrer[5] ve Ḥârişe bin Vehb iḫbârınca ṭûl-i ḥavż-ı Cenâb-ı Risâlet-peymâ kemâ

1 "O gün onlar ortaya çıkarlar. Onların hiçbir şeyi Allah'a gizli kalmaz. **Bugün mülk (hükümranlık) kimindir? Tek olan, her şeyi kudret ve hâkimiyeti altında tutan Allah'ındır!"** Mü'min, 40/16.

2 "Cennetin kapısını senden önce kimseye açmamak için emir aldım!" Müslim, "Îmân", 333, nr. 197.

3 Buhârî, "Rikāk", 53, nr. 6579; Müslim, "Fezâ'il", 27, nr. 2292.

4 Müslim, "Fezâ'il", 36, nr. 2300.

5 Müslim, "Fezâ'il", 37, nr. 2301.

beyne'l-Medîne ve Ṣan'a cilve-nümā olup[1] Enes-i sa'ādet-res rivāyetince kemā beyne Eyle ve Ṣan'a[2] ve İbn-i 'Ömer-i feżā'il-perver rivāyetince kemā beyne'l-Kūfe ve'l-Ḥaceri'l-Esved mümtedd idigi menḳūl-i emceddir.[3]

Ma'lūm-ı tetebbu'-sencān-ı kütüb-i siyerdir ki, rivāyāt-ı müteḳaddime üzre inbā-yı ḥadīṯ-i Ḥavż-ı Nebevī ile Enes-i sa'ādet-res ve Cābir-i efḍāl-mü'essis ve İbn-i 'Ömer-i feżā'il-me'āṯir ve 'Uḳbe bin 'Āmir ve Ḥārişe bin Vehb-i efāżıl-pīrā ve Müstevrid-i sa'ādet-peymā leb-rīz-sāz-ı kü'ūs-ı iḫbār olduḳları gibi, Ebū Berze-i feżā'il-ḳarīn ve Ḥuẕeyfe-i sa'ādet-rehīn ve Ebū Ümāme-i kerīmü'ş-şiyem ve Zeyd bin Erḳam ve İbn-i Mes'ūd-ı feżā'il-ālūd ve 'Abdullāh bin Zeyd-i bihbūdü'l-vücūd ve Sehl bin Sa'd-ı feżā'il-şi'ār ve Süveyd bin Cebele-i sa'ādet-diṯār daḫi irvā-pīrā-yı 'iṭāṣ-ı aḥbār idiginden **[71a]** mā-'adā Ḥażret-i Ṣıddīḳ-ı Ekber ve Cenāb-ı 'Ömer-i ma'delet-perver ve İbn-i Büreyde-i sütūde-āyīn ve Ebū Sa'īd-i Ḫudrī-i mekārim-rehīn ve 'Abdullāh eṣ-Ṣunābiḥī-i güzīn ve Ebū Hüreyre-i feżā'il-ḳarīn ve Berā bin 'Āzib ve Cündeb-i feżā'il-me'ārib ve Ṣıddīḳa-i Kübrā ve Esmā bint-i Ṣıddīḳ-ı şerāfet-ārā ve Ebū Bekre-i feżā'il-perver ve Ḥavle bint-i Ḳays-ı şeref-güster ve emṯāl-i kirāmlarından nice fiḫām 'aleyhim rıḍvānü'l-Meliki'l-'Allām tāb-fersā-yı dil-teşnegān-ı istiḫbārdır.

Faṣl-ı Tāsi'

Bālā-yı efḍaliyyet-intimā-yı Mefḫar-i 'Ālem, kālā-yı girān-bahā-yı muḥabbet-i İlāhiyye ve ḫıllet-i Sübḥāniyye ile ḫil'at-pūş-ı tekrīmāt-ı seniyye olup ridā-yı sa'ādet-iḫtivā-yı 'unvān-ı "Ḥabībullāh" ile gerden-i şerāfet-efken-i efḍaliyyetleri muṭarraz olmaḳ ḫāṣṣa-i lāzime-i ẕāt-ı ḫatmiyyet-iḫtiṣāṣları idigi ṣıḥḥāḥ-ı āṯār-ı pür-irtiyāḥ ile rehīn-i rātibe-i ṯübūtdur. Keyfe lā?

Esānīd-i ṣıḥḥat-mesānīd ile Cenāb-ı Ebī Sa'īd-i Ḫudrī 'aleyhi rıḍvānü'l-Bārī'den mervīdir ki, ẕāt-ı sütūde-ṣıfāt-ı Muḥammedī Ḥabīb-i Cenāb-ı Melik-i Mübdī olmaġla nihāl-i bī-hemāl-i vücūd-ı hidāyet-ālūdları zemīn-i muḫāleṣet-rehīn-i muḥabbetde feyż-i Ḫallāḳ-ı Cihān-āferīn ile raṣīnü's-sāḳ-ı

1 Buhârî, "Rikāk", 53, nr. 6591.

2 Buhârî, "Rikāk", 53, nr. 6580; Müslim, "Fezâ'il", 39, nr. 2303.

3 Tirmizî, "Kıyâmet", 15, nr. 2445 (muallak olarak). Abdullâh b. Ömer'in *-radıyallâhu anh-* rivayetine göre Resûl-i Ekrem *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* havuzunun büyüklüğünü belirtmek üzere "Cerbâ ile Ezruh arası kadardır." buyurmuştur. Bkz. Buhârî, "Rikāk", 53, nr. 6577; Müslim, "Fezâ'il", 34, nr. 2299.

temkīndir. Felā-cerem muḳaddime-i müselleme-i muḥabbet netīce-peẕīr-i ḫıllet olmaḳ ʿale'l-ḥaḳīḳa [N76b] şān-ı Eḥadiyyet-penāh-ı Kibriyā'ya iḫtiṣāṣ-pīrā olup, farażā zümre-i ʿibād-ı ṣadāḳat-ittiḥāddan biri ittiḫāẕ-ı ḫılletiñ maẓharı olsa libās-ı maʿnā-yı merḳūm bālā-yı maʿālī-intimā-yı Ṣıddīḳ-ı Ekber'e sezā idigi [1](لَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلًا غَيْر رَبِّي لاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ) ḥadīṣ-i nefisinden maʿlūm olup ẕāt-ı ḫıllet-güsterleri Ḥabīb-i Rabbü'l-Enām idigi (وإنَّ صَاحِبَكُمْ خَلِيلُ اللهِ)[2] ḥadīṣ-i şerāfet-fercāmınıñ müfādıdır. Ḥattā merviyy-i İbn-i Mesʿūd-ı feżā'il-ālūd üzre [3](وقَد اتَّخَذَ اللهُ صَاحِبَكُمْ خَلِيلا) maḳāliyle ʿinde'r-Rabbi'l-Ekber maḥbūbiyyetlerin inbā-perver olmuşlardır. Fe-lihāẕā Aṣḥāb-ı fiḫām-ı muʿallā-fercāmdan nice kirām ʿaḳd-i bezm-gāh-ı ṣoḥbet ve min ḳıbeli'r-Rabbi'l-Müteʿāl ẕāt-ı kerīmü'l-ḫiṣāl-i Ḥażret-i İbrāhīm ilbās-ı libās-ı ḫıllet ile pür-tekrīm ve Cenāb-ı Kelīm sezā-vār-ı teklīm olup ẕāt-ı saʿādet-resā-yı Cenāb-ı ʿĪsā ʿunvān-ı "Kelimetullāh" ile muʿazzez ve ṭırāz-ı vaṣf-ı "Rūḥullāh" ile muṭarraz, Ḥażret-i Ādem ʿaleyhi's-selām "Ṣafiyyullāh" vaṣf-ı ikrām-fercāmıyla muʿlem buyuruldıġına taʿaccüb-künān muṭāraḥa-senc-i musāḥabet iken ol Şems-i Münīr-i risālet, maṭlaʿ-ı saʿādet-mülemmaʿlarından tāb-efşān-ı ṭulūʿ ve şemʿ-i cemʿ-i şerāfet-lümūʿ olup umūr-ı meẕkūre-i müteʿaccebün-fīhā resīde-i sāmiʿa-i Nebiyy-i ebhā olduḳda umūr-ı meẕkūreniñ her biri ṣübūt ve taḥaḳḳuḳuñ maẓharı idigin inbādan ṣoñra, Ẕāt-ı efḍaliyyet-simātları ʿunvān-ı celālet-resān-ı "Ḥabībullāh" ile muʿanven ve fī yevmi't-tenād ḥāmil-i Livā'ü'l-Ḥamd idikleri ṣübūt-efken olup Ẕāt-ı risālet-simātlarınıñ evvel-i ṣāfiʿ ve müşeffaʿ idigi mā-lā-kelām ve mufaḍḍal ʿalā külli'l-kirām olmaġla müstesʿidān-ı duḫūl-i dāru'n-naʿīmiñ aḳdemi ve fuḳarā-yı mü'minīniñ pīşrev-i muḫteremi ve evvelīn ü āḫirīniñ ekremi idiklerin beyān ve her birinde selb-i mufāḫareti iʿlān buyurmalarıyla efḍaliyyet-i Ẕāt-ı ḫatmiyyet-simātların ifhām buyurmuşlardır.[4] Ḥattā [5](إِنِّي اتَّخَذْتُكَ خَلِيلًا) **[71b]** maʿnā-yı celīli [6](أَنْتَ حَبِيبُ الرَّحْمٰنِ) mü'eddā-yı celālet-simātıyla zīver-baḫş-ı ṣaḥīfe-i Tevrāt idigi merviyy-i Ebī Hüreyre-i feżā'il-muḫtevīdir.

1 "Eğer ben Allah'tan başkasını dost edinecek olsaydım, Ebû Bekir'i dost edinirdim." Buhârî, "Salât", 80, nr. 466-467; "Fezâ'ilü Ashâbi'n-Nebî", 5, nr. 3656-3658; "Ferâ'iz", 10, nr. 6738; Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 2, nr. 2382. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 440.

2 "Sizin arkadaşınız Allah'ın dostudur (Halîlullâh'tır)."

3 "Allah, sizin arkadaşınızı kendine dost edinmiştir." Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 3, nr. 2383; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. I, s. 439, 462.

4 Tirmizî, "Menâkıb", 1, nr. 3616; Dârimî, "Mukaddime", 8, nr. 48, 55.

5 "Ben seni dost edindim." Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, II/403.

6 "Sen Rahmân'ın sevgilisisin." Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, II/403.

Ba'de-hāẕā maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitābdır ki lede'l-'ulemā'i'l-kirām tefsīr ve işṭiḳāḳ-ı lafẓ-ı "ḫıllet" me'vā-yı iḫtilāf-ı eḳāvīl-i erbāb-ı faẓīlet olup 'inde'l-ba'ż mā-sivallāhdan ḳaṭ'-ı rişte-i istircā ve luṭf-ı Ḫālıḳu'l-berāyāya temaḥḥużda bī-iḫtilāl olmaḳ ma'nāsını müfīd ve bi-ma'ne'l-ḥāce ḫılletden me'ḫūẕ idigi daḫi menḳūl-i cāvīddir. Lākin 'inde'l-ekṣer iḫtişāṣ-pīrā-yı muḥabbet-i İlāhiyye olan vücūd-ı kerīmü's-seciyyeye mā-ṣadaḳ idigi ma'nā-yı meşhūr ve muḫtār-ı cumhūrdur. Ve 'inde'l-ba'ż'ı'l-āḫar müvālātun-fillāh lāzime-i şīme-i ṣadāḳat-penāhī olan Ẕāt-ı kerīmü'ṣ-ṣıfāta mā-ṣadaḳ ve ma'nā-yı meẕkūr şān-ı celīl-i Ḫażret-i Ḫalīl'de ḳarīn-i nuṣret-i İlāhiyye ve muḳtedā-yı Enbiyā-yı mekārim-seciyye olmaḳdan 'ibāret idigi muḥaḳḳaḳ-dır. Ve 'inde'l-āḫarīn müfteḳırun-ilallāh ve münḳaṭı'un 'ammā-sivāh ma'nāsını müfīd olup Cenāb-ı Ḫıllet-destgāhıñ ḳıllet-i recā ile ittiṣāfı ve mülḳā fi'n-nār olmaġla eṣnā-yı ibtilālarında Cenāb-ı Cibrīl-i bāhirü't-tebcīl nāzil ve dil-ḫᵛāh-ı şādī-i vuṣūllerinden sā'il olduḳda mā-sivallāhdan [N77a] ḳaṭ'-ı rişte-i recāyı ḳā'il oldıġı[1] "Ḫalīliyyet" ile bādī-i mevsūmiyyetleridir. Fe-lihāẕā İbn-i Fūrek-i feżā'il-pīrā tefsīr-i ma'nā-yı ḫılletde mir'āt-ı muṣaffā-yı vidād-ı zībā ṣūret-nümā-yı iḫtişāṣ-ı mevdūd-ı Eḥadiyyet-pīrā olmaġla ol Dürr-i meknūn cāy-gīr-i ṣadefçe-i derūn olmaḳdan 'ibāret idigin īrād et-mişdir. Ve inde'l-ba'ż aṣl-ı ḫıllet inbi'āṣ-āver-i muḥabbet olup is'āf-ı merām ve ifrāṭ-ı ikrām ve terfi'-i şān ve teşfī'-i ḥācet-mendān ma'nāsını mü'eddī-dir. Ḫattā [2]﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارٰى نَحْنُ اَبْنٰٓؤُا اللّٰهِ وَاَحِبَّآؤُهٗ ۭ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوْبِكُمْ ۭ﴾ fermūde-i mükerremesi medlūlince maḥbūb berāy-ı ẕünūb mu'āḫaẕe olunmamaḳ lāzime-i is'āf-ı emniyye ve mübeyyin-i ma'nā-yı ḫıllet-i seniy-yedir. Fe-lihāẕā 'inde hāẕe'l-ḳā'il rütbe-i ḫıllet bālā-ter-i mertebe-i nübüv-vet olup [3]﴿يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنَّ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ وَاَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَّكُمْ فَاحْذَرُوْهُمْ﴾ naṣṣ-ı celālet-perverinden cilve-ger oldıġı üzre ba'ż ḫażerāt-ı Enbiyā'ya ṣūret-i 'itābda vürūd-ı ḫiṭāb rū-nümā, ammā zümre-i ecillā-yı eḫillā ḫiṭāb-ı 'itāb-āmīzden rātibe-ṭırāz-ı rehādır. Pes taḳdīr-i meẕkūr üzre bālā-yı rif'at-in-

1 Beyhakī, *Şu'abü'l-Îmân*, II/28, 104; Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. I, s. 20.

2 **"Yahudiler ve Hıristiyanlar, "Biz Allah'ın oğulları ve sevgili kullarıyız" dediler. De ki: "Öyleyse Allah günahlarınızdan dolayı sizi niçin cezalandırıyor?** Doğrusu siz de O'nun yarattığı sıradan insanlarsınız. O, dilediğini bağışlar, dilediğini de cezalandırır. Göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin mülkiyeti Allah'a aittir. Dönüş de yalnız O'nadır." Mâ'ide, 5/18.

3 **"Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan da size düşman olanlar vardır, onlardan sa-kının.** Ama affeder, hoşgörülü ve bağışlayıcı davranırsanız, şüphesiz Allah da çok bağışlayıcı ve engin merhamet sahibidir." Teğābün, 64/14.

timā-yı Ḥażret-i İbrāhīm ve ḳāmet-i ṭūbā-ḫırām-ı rif'at-iltisām-ı Nebiyy-i Kerīm ḫil'at-pūş-ı ḫıllet olmaġla pür-tekrīm idiginiñ medārı dergāh-ı Melik-i Müte'āl'e kemāl-i ta'vīl ü ittikālleriniñ āṣārı olup faḳaṭ luṭf-ı Ḥaḳḳ'a rabṭ-ı ḫibāl-i i'timād ve mā-sivādan ḳaṭ'-ı rişte-i 'alākaya i'tiyādlarındandır. Yāḫud iḫtişāṣ-pīrāyī-i iġnā-yı İlāhī bā'iṣ-i ġınā 'ani'n-nās olmaġla dā'imā naẓar-ı sütūde-eṣerleri müşāhede-i cemāl-i Cemīl ve 'aṭā-yı cezīle maḳṣūr ve evc-gāh-ı neyyir-i hüdā olan maṭla'-ı żamīr-i münīrleri pertev-i envār-ı esrār-ı İlāhiyye ile gencīne-i 'ulūm-ı ġaybiyye ve ma'ārif-i seniyye idiginden ġarḳ-ı deryā-yı nūru'n-nūr olduḳlarındandır. Yāḫud yed-i ḳudret-i İlāhiyye ile müstaṣfā olan āyīne-i nihād-ı hüdā-ittiḫādları mecrā-yı nūrāniyyet-intimā-yı ṣafā idiginden gerd-ālūdī-i muḥabbet-i mā-sivādan berī olduḳlarınıñ eṣeridir. Bināberīn 'inde'l-ba'ż **[72a]** mir'āt-ı bāl-i ṣafā-işti mālleri nūrāniyyet-i muḥabbet-i İlāhiyye'den mā-'adā me'vā-yı in'ikās olmamak ma'nāyı ḫılletdir. Fe-lihāẕā Cenāb-ı Ṣadr-nişīn-i ḫıllet ü ışṭıfā (لَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلًا غَيْر رَبِّي لاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ)[1] buyurmaġla medd-i nigāh-ı ḫılleti sūy-ı dil-cūy-ı Ḫallāḳ-ı Cihān-āferīn'e ḳaṣr buyurup Cenāb-ı Ṣıddīḳ-ı ṣadāḳat-āyīn ile 'aḳd-i uḫuvvet fi'd-dīn buyurduḳların inbā buyurmuşlardır.

Pes 'inde ehli'l-menḳūl ve'l-ma'kūl ḫıllet ve muḥabbetden ḳanḳısı ṭırāz-ı derece-i erfa'iyyet idigi rātibe-nişīn-i iḫtilāfdır. Fe-lihāẕā 'inde'l-ba'ż ḫıllet lāzime-i muḥabbet ve muḥabbet lāzime-i ḫıllet olmaġla bürūẕ-ı seviyyetleri bī-minnetdir. Taḳdīr-i meẕkūr üzre libās-ı şerāfet-istīnās-ı ḫıllet ile ḳāmet-i [N77b] refī'u'ş-şān-ı Ḫalīlü'r-Raḥmān muṭarraz ve kālā-yı girānbahā-yı muḥabbet ile bālā-yı rif'at-intimā-yı şān-ı mu'allā-resān-ı Mefḫar-i dü-cihān mu'azzez olması ḫāṣṣa-i ẕāt-ı sütūde-simātlarındandır. Ve 'inde'l-ba'żı'l-āḫar[2] (لَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلًا غَيْر رَبِّي لاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ) ḥadīṣ-i şerāfet-enīsinden zīver-ārā-yı infihām olan ma'nā-yı leṭāfet-intimāya naẓar ile derece-i ḫılletiñ rātibe-i muḥabbetden erfa'iyyeti muḳarrerdir. Fe-lihāẕā Ẕāt-ı Eḥadiyyet-simāt-ı Kibriyā'dan mā-'adāyı ḫıllete 'adem-i ittiḫāẕ ve Cenāb-ı Zehrā-yı şerāfet-pīrāyı ve Ḥaseneyn-i aḥseneyn-i sa'ādet-ārāyı ve Üsāme-i[3]

1 "Eğer ben Allah'tan başkasını dost edinecek olsaydım, Ebû Bekir'i dost edinirdim." Buhârî, "Salât", 80, nr. 466-467; "Fezâ'ilü Ashâbi'n-Nebî", 5, nr. 3656-3658; "Ferâ'iz", 10, nr. 6738; Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 2, nr. 2382.

2 "Eğer ben Allah'tan başkasını dost edinecek olsaydım, Ebû Bekir'i dost edinirdim." Buhârî, "Salât", 80, nr. 466-467; "Fezâ'ilü Ashâbi'n-Nebî", 5, nr. 3656-3658; "Ferâ'iz", 10, nr. 6738; Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 2, nr. 2382.

3 Üsâme b. Zeyd -*radıyallâhu anh*-, Peygamber Efendimiz'in -*sallallâhu aleyhi ve sellem*- evlatlığı Zeyd b.

şerâfet-ṭırâzı ve nice kirâm-ı saʿâdet-dem-sâzı muḥabbete ittiḫâẕ buyurmuşlardır. Lâkin ʿinde'l-ekṣer derece-i muḥabbet râtibe-i ḫılletden bâlâ-ter idigi derece-i bâlâ-resân-ı Risâlet-penâh, rütbe-i muʿallâ-yı Ḫalîlullâh'dan erfaʿ idigiyle müṣbetdir. Pes ḳulzüm-i muḥabbet, vezânî-i nesîm-i muvâfaḳat ile mevc-rîzî-i rıżâdan ʿibâret olup muḥabbet-i maḫlûḳ ile'l-Ḫâlıḳ maʿnâ-yı mezbûr ile müteḥaḳḳıḳ idigi müṣbet ve keyfiyyât-ı nefsâniyyeden tenezzüh-efken ve muʿalleleten bi'l-aʿrâż olmamaġla muʿanven olan muḥabbet-i Ḫâlıḳ-ı Zü'l-Minen taḥṣîl-i biḍâʿa-i girân-ḳadr-i ḫayr-ı dâreyne iḳdâr ve temkîn ve mâ-lâ-yelîḳden ʿiṣmet ile sütûde-âyîn ve aʿmâl-i saʿâdet-me'âle tevfîḳ ve bâliġ-i mebâliġ-i aḳṣa'l-ġâyât-ı ḳurbete tehyi'e-i esbâb-ı ṭarîḳ ile ifâża-i raḥmetden ʿibâretdir. Fe-lihâẕâ baṣar-ı baṣîretden keşf-i ḥicâb-ı mümânaʿat ile tenaʺum-ı dîdâr-ı bî-vaż' u eyne, dîde-i nihâd-ı saʿâdet-ittiḥâdda keyfiyyet-i ibṣârıñ ḥuṣûline ḳudret-yâblık aʿlâ-yı merâtib-i muḥabbetullâh idigi bî-irtiyâbdır. Ḥattâ muḥabbet-i muḫâleṣet-istînâsıñ meṣâdir-i cevâriḥ ve ḥavâssından işṭiḳâḳ-efken-i ṣudûr olan emṣile-i muṭṭaride-i aʿmâl ü aḳvâl maʿnâ-yı rıżâ-yı Melik-i Müteʿâl'e delâlet-sâz-ı muvâfaḳat olmaġla maʿmûlât-ı aḥvâl-i muḥibb-i rıżâ-ḫˇâh ʿavâmil-i merḍât-ı Cenâb-ı Eḥadiyyet-penâh ile müte'eṩṩir olmaḳ muḥabbetullâh ile ittiṣâfıñ eṩer-i muʿteberi olup maʿnâ-yı mezbûr (إِذَا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ وَلِسَانَهُ الَّذِي يَنْطِقُ بِهِ)[1] ḥadîṯ-i ḳudsî-i şerâfet-perveriniñ mü'eddâ-yı saʿâdet-mevfûrıdır. Binâberîn muḳaddimât-ı tecerrüd ʿammâ-sivallâh ve inḳıṭâʿ ilallâh ve iʿrâż ʿan-ġayrillâh netîce-peẕîr-i iḳtibâs-ı nûr-ı cemâl-i Cemîl-i Eḥadiyyet-penâhdır. Fe-lihâẕâ taḥrîk-i sevâkin-i aʿżâ vü cevâriḥe muḳteżâ defʿ-i iltiḳâ-i sâkineyn-i nefs ü hevâ olmayup, belki lâzime-i ʿavâmil-i ʿibâdât men lehu'r-rıżâ olmaḳ muḳaddime-i iḫlâṣıñ netîce-i saʿâdet-peymâsıdır. Felâ-cerem aḫlâḳ-ı meḥâsin-vifâḳ-ı Resûl-i Ẕîşân **[72b]** hem-ḫulḳ-ı Ḳur'ân idigin Cenâb-ı Ṣıddîḳa-i Kübrâ ġıbbe'l-inbâ marżıyy-i meżâmîn-i Furḳâniyye ḳarîn-i rıżâ-yı ṭabîʿat-i Nebeviyye olmaġla istibʿâd-ı nihâd-ı hidâyet-ittiḥâd-ı Nebeviyye rehîn-i tebʿîd-i muḳteżiyât-ı

Hârise'nin *-radıyallâhu anh-* oğlu olup annesi de Fahr-i Âlem Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* dadısı Ümmü Eymen'dir *-radıyallâhu anhâ-*. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 446.

1 "Kulumu sevince de ben (âdetâ) onun işiten kulağı, gören gözü, konuşan dili olurum." Buhârî, "Rikâk", 38, nr. 6502. *Şifâ*'daki "konuşan dili olurum" ifadesi *Sahîh-i Buhârî*'de yoktur. Bu ifade Taberânî'nin *el-Muʿcemü'l-Kebîr*'i (VIII/206, 221, nr. 7833, 7880) ve Ebû Yaʿlâ'nın *Müsned*'i (XII/520, nr. 7087) gibi kaynaklarda bulunmaktadır. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 446-447.

Ḳur’āniyye idigin inhā etmişdir.[1] Bināberīn ifāde-i maʿnā-yı ḫılletde yādigār-ı yerāʿa-i pür-berāʿa-i baʿżı fuḥūl [N78a] olan

Naẓm:

قَدْ تَخَلَّلْتَ مَسْلَكَ الرُّوحِ مِنِّي وَبِذَا سُمِّيَ الْخَلِيلُ خَلِيلًا
فَإِذَا مَا نَطَقْتُ كُنْتَ حَدِيثِي وَإِذَا مَا سَكَتُّ كُنْتَ الْغَلِيلَا[2]

ḳıṭʿa-i bedīʿa-i zībende-medlūli pīrāye-i dībāce-i manẓūme-i nuḳūldür. Pes ḫuṣūṣiyyet-i muḥabbet iḫtiṣāṣ-yāb-ı Cenāb-ı Ṣadr-nişīn-i risālet idigi delāʾil-i ṣıḥḥat-medār ile müṣbet ve ḳarīn-i telaḳḳī bi’l-ḳabūl-i kibār-ı ümmetdir. Ḥattā ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ﴾[3] naṣṣ-ı celīlü’l-ḳaṣṣı iṣbāt-ı müddeʿā-yı muḥarrereye delīl-i kāfīdir ki fermūde-i mükerreme-i merḳūme zīver-baḫşā-yı nüzūl olduḳda efvāh-ı melʿanet-şiʿār-ı küffārdan şān-ı efḍaliyyet-resān-ı Mefḫar-i dü-cihānda ṣudūr-yāb olan aḳvāli yaʿnī Naṣārā ifrāṭ-ı muḥabbet-i Cenāb-ı ʿĪsā-yı iʿcāz-pīrā ile ittiṣāf-ārā oldıġı gibi Cenāb-ı Risālet-ābād daḫi ḫˇāst-kār-ı bünyād-ı merāsīm-i vidād idigi maḳāli bādī-i ẓuhūr-ı ġayret-i Melik-i Ġayūr olmaġın tekẕīben lehum ﴿قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ﴾[4] naṣṣ-ı şerāfet-mevṣūli zīver-baḫşā-yı ṣaḥīfe-i nüzūl olup iṭāʿat-i Resūl-i efḍaliyyet-rehīn ḳarīn-i iṭāʿat-i Rabbü’l-ʿĀlemīn idigin tebyīn ile ʿulüvv-i rütbe-i Nebiyy-i Güzīn müstebīn olmuşdur. Ḥattā rıbḳa-i iṭāʿati ḳılāde-i gerden-i ṭāʿati etmeyen inkār-sencāna müterettib olan vaʿīd-i mehābet-rehīn, ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ﴾[5] naṣṣ-ı belāġat-āyīni ile tebyīn buyuruldıġı maḥkī-i ṣıḥḥat-peẕīr-i ehl-i tefsīrdir.

Baʿde-hāẕā baʿżı mütekellimīniñ ḫıllet ile muḥabbet beyninde tābān olan farḳı beyān żımnında muḥabbetiñ ḫılletden mufaḍḍal idigin ber-vech-i mufaṣṣal tibyānı bābında cilve-ger olan nuḳūl-i ʿadīde inbā-yı İbn-i Fürek ile menḳūl-i pesendīdedir ki taḥrīr-kerde-i ṣaḥīfe-i ***Şifā***-yı şerāfet-maṣīr ḳılınmışdır. Ezcümle﴿وَكَذٰلِكَ نُرِّي إِبْرٰهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ﴾[6] fermūde-i mükerremesi medlūl-i münīfince Cenāb-ı

1 Müslim, “Müsâfirîn”, 139, nr. 746; Nesâî, “Kıyâmü’l-Leyl”, 2, nr. 1602.

2 “(Suyun gülün bedenine girdiği gibi), sen de benim ruhuma girdin. Dost dostun ruhuna böylesine girdiği için ona dost denilir. Konuşmaya başlarken dilimde hep sen, sustuğumda içimde yalnız sen kalırsın.” Bu iki beyit, Arap şairi Beşşâr b. Bürd’e (ö. 167/783) aittir.

3 **“De ki: “Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin** ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.” Âl-i İmrân, 3/31.

4 **“De ki: “Allah’a ve Resûl’e itaat edin.”** Eğer yüz çevirirlerse bilsinler ki Allah kâfirleri sevmez.” Âl-i İmrân, 3/32.

5 “De ki: “Allah’a ve Resûl’e itaat edin.” Eğer yüz çevirirlerse **bilsinler ki Allah kâfirleri sevmez.**” Âl-i İmrân, 3/32.

6 “Böylece biz İbrâhîm’e göklerin ve yerin melekûtunu görüp kavrama imkânı veriyorduk ki yakînen inananlardan olsun.” En‘âm, 6/75.

İbrāhīm-i ḫıllet-ḥaṣlete vuṣūl-i menzilet-i ḳurbet bi'l-vāsıṭa müyesser ve Ḥażret-i Ḥabīb-i Ekrem'e menzil-resīdegī-i ḳurbet-i ﴿فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ﴾[1] naṣṣ-ı mu'tenāsınca bilā-vāsıṭatin muḳadder olup keẕālik ifāża-i raḥmet-i Raḥīm-i Muṭlaḳ ile şüküftegī-i gül-ġonçe-i mes'ūl-i ḫıllet-penāh maḳṭū'un-bih olmadıġı ﴿وَالَّذِيٓ أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيٓئَتِي يَوْمَ الدِّينِ﴾[2] naẓm-ı kerīminden mefhūm olup nümā-yı raḥmet-i Raḥmān ile gülistān-ı şān-ı Ḥabīb-i Ḥudā-yı Mennān 'ale'l-cezm ve'l-yaḳīn reyyān idigi ﴿لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ﴾[3] naṣṣ-ı tekrīm-perverinden ma'lūmdur. Fe-lihāẕā şān-ı celīl-i Cenāb-ı Ḫalīl'de ba'de su'ālihī [4] ﴿وَلَا تُخْزِنِي﴾ buyurulup 'unvān-ı bālā-resān-ı Ḥabīb-i Cemīl'de bilā-su'ālin [5] ﴿لَا يُخْزِي اللَّهُ النَّبِيَّ﴾ āyet-i beşāret-simātı zīver-i ṣaḥīfe-i tenzīl-i celālet-iştimāldir. Ḥattā nār-ı gülzār oldıġı eṣnāda **[73a]** Cenāb-ı Ḫıllet-penāh [6] ﴿حَسْبِيَ اللَّهُ﴾ maḳūl-i tevekkül-müṣūlin ḳā'il ve şān-ı Ḥażret-i Ḥabīb-i bī-iştibāhda [7] ﴿يَآ أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ﴾ fermūde-i tekrīm-penāhı nāzil **[N78b]** olmuşdur. Ba'de-ẕā ﴿وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ﴾[8] manṭūḳ-ı celālet-mesūḳınca su'āl-i Cenāb-ı Ḫıllet-penāh ba'de'l-vürūd ḳarīn-i icābet olmuş-iken bilā-ṭaleb terfī'-i ẕikr-i Ḥabībullāh'da ﴿وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ﴾[9] fermūde-i mükerremesi müntec-i aḳṣā-yı irbdir. Ve keẕālik lisān-ı mu'ciz-beyān-ı Ḫalīlü'r-Raḥmān'dan ḥikāyeten ﴿وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ﴾[10] maḳūl-i i'cāz-müṣūli ṣudūr ve şān-ı efḍaliyyet-resān-ı Ḥabīb-i Rabb-i Mennān'da bilā-le'alle ve leyte ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ

1 "Öyle ki, iki yay kadar hatta daha yakın oldu." Necm, 53/9.
2 "O, hesap gününde, hatalarımı bağışlayacağını umduğumdur." Şu'arâ, 26/82.
3 "(2-3) **Ta ki Allah, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlasın,** sana olan nimetini tamamlasın, seni doğru yola iletsin ve Allah sana, şanlı bir zaferle yardım etsin." Feth, 48/2.
4 "(Kulların) diriltilecekleri gün **beni utandırma!"** Şu'arâ, 26/87.
5 "Ey iman edenler! Allah'a içtenlikle tevbe edin. Umulur ki, Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter, **Peygamberi** ve onunla birlikte iman edenleri **utandırmayacağı** günde Allah sizi, içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokar. Onların nurları önlerinden ve sağlarından aydınlatır, gider. "Ey Rabbimiz! Nurumuzu bizim için tamamla, bizi bağışla; çünkü senin her şeye hakkıyla gücün yeter" derler." Tahrîm, 66/8.
6 "Andolsun, eğer onlara, "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan elbette, "Allah" derler. De ki: "Peki söyleyin bakalım? Allah'ı bırakıp da ibadet ettikleriniz var ya; eğer Allah bana herhangi bir zarar dokundurmak isterse, onlar Allah'ın dokundurduğu zararı kaldırabilirler mi? Yahut Allah bana bir rahmet dilese, onlar O'nun rahmetini engelleyebilirler mi?" De ki: **"Allah bana yeter.** Tevekkül edenler ancak O'na tevekkül ederler." Zümer, 39/38.
7 **"Ey Peygamber! Sana** ve sana tabi olan müminlere **Allah yeter."** Enfâl, 8/64.
8 "Sonra gelecekler arasında beni doğrulukla anılanlardan kıl." Şu'arâ, 26/84.
9 "Senin şanını yükseltmedik mi?" İnşirâh, 94/4.
10 "Hani İbrâhîm demişti ki: "Rabbim! Bu şehri güvenli kıl, **beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut."** İbrâhîm, 14/35.

﴿الْبَيْتِ﴾[1] naṣṣ-ı celīlü'l-ḳaṣṣı mā-beyne deffeteyi'l-meṣāḥif masṭūrdur. İmdi beyne'l-ḫılle ve'l-muḥabbe beyān-ı farḳda ﴿كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ﴾[2] manṭūḳ-ı i'cāz-mesūḳınca daḳīḳa-şināsān-ı manṭūḳ u mefhūmuñ muḳteżā-yı ṭab'-ı isti'dād-perverleri üzre irā'et-i ṣuver-i taḥḳīḳātı bu vechile cilve-ger-i minaṣṣa-i ḥuṣūl olup resīde-i rütbe-i ḥaḳḳāniyyet olan ḳavl-i ṣıḥḥat-evle vuṣūl ﴿فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَى سَبِيلًا﴾[3] mü'eddā-yı celīlince menūṭ-ı 'ilm-i 'Alīm-i Müte'āl idigi bī-ḳīl ü ḳāldir.

Vallāhu a'lemu bi-ḥaḳīḳati'l-ḥāl.

Faṣl-ı 'Āşir

Ol Ṣadr-nişīn-i bālā-ḫāne-i şefā'at-i kübrā 'aleyhi şerāyifü't-teḥāyānıñ ﴿عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا﴾[4] naṣṣ-ı celīlü'l-ḳaṣṣı mażmūn-ı celālet-meşḥūnınca zīver-ārā-yı Maḳām-ı Maḥmūd olduḳların beyāna me'vāyı fāḫirdir.

Pes zīver-baḫş-ı aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-nişāb ile İbn-i 'Ömer raḍiye 'anhume'r-Rabbü'l-Ekber'den menḳūl-i bālā-terdir ki, rūz-ı ḳıyām-ı ḳıyāmetde ibtidā-yı ḫilḳat-i maḫlūḳātdan zamān-ı der-kār-şüden-i ṣūr-i İsrāfīl'e degin pā-nihād-ı ḫıṭṭa-i vücūd olan mecmū'-ı 'ibād ve ber-efrāḫte-i erḥām-ı ümmehāt olan āḥād-ı evlād ki yekūn-i a'dādı güncāyiş-peẕīr-i ṣafaḥāt-ı sīm-āb-ı kevn-i eflāk olmaz, hemvārī-i hencār-nüşūr ile maġrūs-ı zemīn-i pehnā-ver-i dühūr olan eşcār-ı raṣīnetü's-sāḳ gibi mertebetü'ṣ-ṣufūf olup isḳā-yı cūy-bār-ı ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾[5] ile ġusūn-ı ef'āllerinden resīde olan bāvehā-yı a'mālleri pīrāye-i ṭabaḳçe-i ﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ (٧) وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾[6] olmaġ-içün her ümmet taḥt-ı livā-i nebiyyihim ṣaf-beste-sāz-ı

1 "Evlerinizde oturun. Önceki câhiliye dönemi kadınlarının açılıp saçıldığı gibi siz de açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin. Allah'a ve Resûlü'ne itaat edin. **Ey Peygamber'in ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek** ve sizi tertemiz yapmak **istiyor."** Ahzâb, 33/33.

2 "De ki: **"Herkes kendi yapısına uygun işler görür.** Rabbiniz, en doğru yolda olanı daha iyi bilir." İsrâ, 17/84.

3 "De ki: "Herkes kendi yapısına uygun işler görür. **Rabbiniz, en doğru yolda olanı daha iyi bilir."** İsrâ, 17/84.

4 "Gecenin bir kısmında da uyanarak sana mahsus fazla bir ibadet olmak üzere teheccüd namazı kıl ki, **Rabbin seni Makām-ı Mahmûd'a ulaştırsın."** İsrâ, 17/79.

5 "Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." Zâriyât, 51/56.

6 "Artık kim zerre ağırlığınca bir hayır işlerse, onun mükâfatını görecektir. Kim de zerre ağırlığınca bir kötülük işlerse, onun cezasını görecektir." Zilzâl, 99/7-8.

îḳāf ve gencîne-i a'mārlarında maẕrūf-ı hemyān-ı iddiḫār olan zernāb-ı vera' u taḳvā sūde-i meḥekk-i هَـٰذِهِ جَنَّاتُ عَدْنٍ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ[1] olmaḳ ümīdiyle denānīr-i vücūdları mevżū'-ı keffeteyn-i beyne'l-ḫavf ve'r-recā olmaġla muntaẓır-ı ẓuhūr-ı elṭāf olduḳları ḥālde zümre-i 'aliyye-i Enbiyā 'aleyhimü't-teḥāyādan yek-ā-yek ṣarf-ı naḳdîne-i istişfā'la teşbīk-i benān-ı recādan ġayr-ı münfekk ve ba'de'l-iyās gencūr-ı dāru'l-ḫızāne-i Maḳām-ı Maḥmūd olan Cenāb-ı Ḫayru'n-Nās'ıñ ṣāḥib-i şefā'at-i kübrā idikleri müberhen ve revāc-ı nuḳūd-ı a'mālleri menūṭ-ı ḍarb-ı sikke-i şefā'atleri idigi rūşen olmaġın dergāh-ı re'fet-penāhları mültesem-gāh-ı ümmet idigi müşbetdir.[2] Fe-lihāẕā ﴿عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا﴾[3] naṣṣ-ı celīlü'l-ḳaṣṣınıñ ma'nā-yı bihbūdından istinbā-kārāna ol Neyyir-i evc-gāh-ı **[73b]** risālet cilve-pīrāyī-i [N79a] şefā'at-i kübrā ile icābet buyurdıġı merviyy-i Ebī Hüreyre-i sütūde-ḫaṣletdir.[4] Ḥattā rivāyet-i Ka'b bin Mālik ile cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣıḥḥatdir ki, ol Erīke-nişīn-i Maḳām-ı Maḥmūd fī yevmi'l-mev'ūd 'arṣa-gāh-ı maḥşerde zīver-efzā-yı zirve-i 'ulyā ve ümmet-i merḥūmeleri zīr-i ḫavme-i ḥimāyelerinde istiẓlāl-pīrā iken ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i Ḫudāvend-i bī-çūn ü çirādan bālā-yı refī'u'ş-şān-ı efḍaliyyet-ḫırāmları ḫulle-pūş-ı ḫaḍrā ve ṣudūr-ı iẕn-i şefā'at-i kübrā ile dād-ārā olup müte'allaḳ-ı meşiyyet-i Münşī-i Ḥaḳīḳī olan miḳdār-ı āḥād maẕhar-ı şefā'atleri olmaġla dil-şād buyrulmaḳ ma'nā-yı efḍaliyyet-intimā-yı Maḳām-ı Maḥmūd idigi dürcü'l-le'āl-i feṣāḥat olan dehān-ı hidāyet-beyānlarından īṣār-kerde-i dāmān-ı mesāmi'-i Aṣḥāb-ı ma'ālī-'unvāndır.[5] Bināberīn mervī-i ṣıḥḥat-muḥtevī-i İbn-i 'Ömer-i feżā'il-perver mü'eddāsınca ẕeyl-i inbā-yı ḥadīṯ-i şefā'atde ol Serv-i gülşen-gāh-ı risālet sūy-ı dil-cūy-ı dāru'n-na'īme ḫırāmān ve ḫalḳa-i bāb-ı cennet der-dest-i şefā'at-peyvestleri oldıġı ān-mev'ūd-ı Ẕāt-ı şerāfet-ālūdları olan Maḳām-ı Maḥmūd'a ṭırāz-ı bihbūd olmaġla re'fet-perver idiklerin daḫi inhā bu-

1 "İşte Adn cenneti budur, ebedî olarak kalmak üzere girin oraya." Bu kısımda "Rab'lerine karşı gelmekten sakınanlar da gruplar hâlinde cennete sevk edilecek. Nihayet oraya vardıklarında cennetin kapıları açılmış olacak; bekçileri onlara, "Selâm size, hoş geldiniz! **Ebedî olarak kalmak üzere buyurun girin cennete"** diyecek." (Zümer, 39/73) mealindeki âyet-i kerîmeden iktibas bulunmaktadır.

2 Buhârî, "Tefsîr", 17/11, nr. 4718; "Zekât", 52, nr. 1475.

3 "Gecenin bir kısmında da uyanarak sana mahsus fazla bir ibadet olmak üzere teheccüd namazı kıl ki, **Rabbin seni Makām-ı Mahmûd'a ulaştırsın."** İsrâ, 17/79.

4 Tirmizî, "Tefsîr", 17/7, nr. 3137; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/444.

5 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/456; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XIX/72, nr. 142; Hâkim, *el-Müstedrek*, II/395, nr. 3383; İbn Ebî Âsım, *es-Sünne*, c. I, s. 526, nr. 804.

yurmuşlardır.[1] Ve İbn-i Mes'ūd-ı feżā'il-ālūddan şu'le-pāş-ı rivāyet olan mihr-i 'ālem-gīr-i merviyy-i şerāfet-peẕīr üzre Maḳām-ı Maḥmūd maġbūṭ-ı evvelīn ü āḫirīn olup Ẕāt-ı efḍaliyyet-ḳarīnlerine maḫṣūṣ olan maḳām-ı şerāfet-āşāmdır ki, yemīn-i 'Arşü'r-Raḥmān'da ḳāmet-i ṭūbā-ḫırām-ı Mefḫar-i Enām'ıñ ḳıyām-ı şerāfet-endāmlarından 'ibāretdir.[2] Ḥattā ma'nā-yı mezbūr Cenāb-ı Ka'b-ı feżā'il-mevfūrdan ve Ḥażret-i Ḥasan-ı şerāfet-efkenden daḫi cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūr olmaġla müşbetdir. Ve rivāyet-i uḫrā üzre 'uṣāt-ı ümmete ṣudūr-ı iẕn-i şefā'atden kināye ve İbn-i Mes'ūd-ı feżā'il-ālūddan bir rivāyetde ẕāt-ı şefā'at-simāt-ı Nebevī zīver-i Maḳām-ı Maḥmūd-ı şerāfet-muḥtevī idiginiñ ma'nā-yı ma'ālī-intimāsından istinbā-kārāna rūz-ı ḳıyām-ı ḳıyāmetde Ḥażret-i Ḫudāvend-i bī-çūn ü çirā tecellī-fermā-yı ḥükūmet ve Cenāb-ı Erīke-nişīn-i şefā'at pīrāye-i yemīn-i 'Arşü'r-Raḥmān idigiyle ilā āḫiri'l-ḥadīṯ[3] icābet buyuruldıġı daḫi iḫbār-kerde-i aṣḥāb-ı dirāyetdir.

Ve Ebū Mūsā-yı Eş'arī'niñ merviyy-i ṣıḥḥat-perveri üzre Cenāb-ı Rabbü'l-Müte'āl nıṣf-ı ümmet-i icābeti dāru'n-na'īm-i cennete idḫāl ile vücūd-ı Risālet-ālūdların erīke-pīrā-yı şefā'at-i kübrā ḳılmaḳ beyninde Cenāb-ı şefā'at-me'ābların ḥīn-i taḫyīrde ol Rātibe-ṭırāz-ı Maḳām-ı Maḥmūd, iḫtiyār-ı şıḳḳ-ı ṯānī ile iẓhār-ı şefḳat-i bī-müdānī buyurduḳlarınıñ serd-i 'illetinde [N79b] zümre-i müttaḳīn duḫūl-i Firdevs-i berīn ile muġtenemīn olup gürūh-ı müẕnibīn ve cümle-i ḫaṭā-kārān-ı ġaflet-āyīn daḫi maẓhar-ı şefā'at olmaġla dār-ı ten'īm-medār-ı cennetde āsūde-nişīn olduḳlarından ma'nā-yı şefā'atin ekṯer-i ümmete eşmeliyyetin iş'ār buyurmuşlardır.[4] Ḥattā Ebū Hüreyre raḍıyallāhu te'ālā 'anh dergāh-ı Nübüvvet-penāhdan istinbā-kerde-i keyfiyyet-i vürūd-ı şefā'at-i kübrā olduḳda ol Penāh-ı cümle-i ümmet taṣdīḳ-i ḳalbī ve iḳrār-ı lisānī ile vaḥdāniyyete īmānı olan her lābis-i libās-ı diyānet fī yevmi'l-mīzān maẓhar-ı şefā'at ve dāḫil-i cennet idikleriyle icābet buyurmuşdur.[5] Keyfe lā? Ol Mihr-i evc-gāh-ı risāletiñ taḥvīl-i burc-ı dāru'l-fenā buyurduḳdan ṣoñra ṣudūr-yāb olan **[74a]** nuḳūş-ı a'māl-i ümmet

1 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, VIII/310, nr. 8725. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 451/52.

2 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/398-399.

3 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/398-399; Dârimî, "Rikāk", 80, nr. 2803. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 453.

4 İbn Mâce, "Zühd", 37, nr. 4311.

5 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/307, 518.

ef'āl-i ümem-i sālife-āsā bi-ḳażā'illāhi te'ālā cerāyim ü seyyi'āt ile redā'et-ārā idigi i'lām-ı İlāhī ile ma'lūm-ı sa'ādetleri olmaġın dergāh-ı icābet-penāh-ı Kibriyā'dan fī yevmi'l-cezā şāḥib-i şefā'at-i kübrā olmaġı recā buyurduḳlarında mes'ūl-i şefḳat-şümūlleri rehīn-i rātibe-i ḳabūl oldıġı ḥadīṯ-i bihbūduñ şāhid-i zībā-cemāl-i rivāyeti meşşāṭa-i inbā-yı Ümmü Ḥabībe-i şerāfet-ālūd ile zīver-pīrā-yı vürūddur.[1] Keyfe lā? Ṣāḥib-i feżā'il-i münīfe Cenāb-ı Ḥuẕeyfe rivāyetiyle bu eṣer-i mu'teber daḫi minaṣṣa-i vürūdda cilve-gerdir ki, cemī'-i āḥād-ı benī nev'-i beşer yek-ser 'arṣa-gāh-ı maḥşerde cem'iyyet-perver olup mecmū'-ı merḳūm muḥāṭ-ı sem' ü baṣar ya'nī istī'ābkerde-i 'ilm-i 'Alīm-i Ḥayy u Ḳayyūm ve istiġrāk-yāb-ı emr-i Ḥakīm olmaġla mevsūm olup ḫīn-i ḫilḳatde bürehne-ten olduḳları gibi ḫīn-i ba'ṣ ü nüşūrda daḫi vaṣf-ı mezbūr ile muttaṣıf ve ser-āġāzī-i süḫanları menūṭ-ı ṣudūr-ı iẕn-i Mevlā-yı Ẕü'l-minen olmaġla deryā-yı ḫayrete mu'terif olduḳları ḫālde Cenāb-ı Şefī'-i rūz-ı cezā, min ḳıbeli'r-Rabbi'l-Ġafūr ṣūret-nümā olan nidā-yı tecellī-intimāya [2](لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ) kelimeteyn-i celīleteyni ile icābet-pīrā olup beyān-ı teşekkür-i teyessür-i ṭā'at-i Rabb-i Müte'āl'de [3](وَالْخَيْرُ فِي يَدَيْكَ وَالشَّرُّ لَيْسَ إِلَيْكَ) cümleteyn-i müstaḳilleteyni ile dergāh-ı Ḥālıku'l-ḫayr ve'ş-şerre isnād-ı şerr sū-i edeb idigin ḫaber ve tevfīḳ-i a'māl-i ḫayra teşekkür-perverlikden ṣoñra [4](وَالْمُهْتَدِي مَنْ هَدَيْتَ) süḫan-ı i'cāz-efkenine rūşen-dilān-ı hüdā ināre-i ihtidā ile nūrāniyyet-intimā idigin beyān-ı [5](وَعَبْدُكَ بَيْنَ يَدَيْكَ) manṭūḳ-ı rıżā-mesūḳıyla nefs-i nefis-i rıżā-cūyāları zīr-i fermān-ı Rabb-i Raḥmān'da idigin ba'de'l-i'lān [6](وَلَكَ وَإِلَيْكَ) maḳāl-i münteci'l-imtiṣāliyle 'arż-ı 'ubūdiyyet ve beyān-ı iftiḳār ilā Ḥażreti'ṣ-Ṣamedāniyye'ye mübāderet buyurup [7](لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنْجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ) ḳavl-i ittikāl-evli ile müstened ve maḫlaṣ dergāh-ı 'ināyet-penāh-ı Ṣamedāniyye'ye muḫtaṣṣ idigin tibyān eṣerinde [8](تَبَارَكْتَ وَتَعَالَيْتَ) maḳāl-i i'cāz-iştimāliyle dergāh-ı Rabb-i Ḳadīr maṣīr-i ḫayr-ı keṣīr ve ẕāten ve ṣıfāten 'ale'l-miḳdār

1 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI/427-428; İbn Ebî Âsım, *es-Sünne*, c. I, s. 96, nr. 215, c. I, s. 358, nr. 800.

2 "Ben Senin emrindeyim! Her zaman hizmetindeyim!"

3 "Bütün hayırlar Senin kudret elindedir. Şerri de Sen yaratırsın, ama onun yapılmasına razı olmazsın."

4 "Doğru yolu bulan, ancak Senin yardımınla bulur."

5 "İşte bu kulun Senin huzurundadır."

6 "Onun hakkında hüküm vermek Sana aittir. Onun her işi Senin kudret elindedir."

7 "Senden kaçıp sığınacak ve Senin elinden kurtulacak bir yer varsa, o yine Sensin!"

8 "Hayrın ve bereketin pek çoktur. Şanın pek yücedir."

ve mā-lā-yelīḳden tenezzüh-şi‘ār idigin ba‘de’l-iş‘ār [1](سُبْحَانَكَ رَبَّ الْبَيْتِ) ḳavl-i tenzīh-evli ile taḳdīs-i Ẕāt-ı [N80a] Aḳdes buyurduḳların inbā ve aḥvāl-i maḥṣūrīn hem-ḥāl-i ḥuccāc-ı ‘ubūdiyyet-āyīn idigin inhā eṣnāsında teşrīfen Beyt-i Mükerrem’i taḫṣīṣun-bi’ẕ-ẕikr yāḫud Beyt-i Ma‘mūr’ı irāde ile icāde-i şeref-i ziyāde buyurmaġa ser-āġāzlıġla şefā‘at-dem-sāzlıkları Maḳām-ı Maḥmūd’dan ‘ibāretdir.[2]

Ve merviyy-i İbn-i ‘Abbās-ı feżā’il-istīnās üzre sā’iḳ-i taḳdīr sevḳ-endāz-ı meṭāyā-yı aṣḥāb-ı sa‘īr olup zümre-i ehl-i nār fevc-ā-fevc dār-ı ta‘ẕībi ḳarār-gāh ve maḥmil-bendān-ı aṣḥāb-ı dāru’n-na‘īm gürūh-ā-gürūh tena“um-müṣūl olmaġ-içün ‘āzim-i maḳṣad-gāh olduḳlarında baḳıyye-i zümre-i me’mūrīn ile’n-nār sūd-pīrāyān-ı duḫūl-i cennātdan ḫˇāst-kār-ı istid‘ā-yı ġufrān ve anlar daḫi mes’ūl-i sā’ilīn, ḳarīn-i minaṣṣa-i ḥuṣūl-i meserret-āyīn olması bābında efrād-ı Enbiyā-yı ma‘ālī-intimādan destküşā-yı recā olaraḳ istimdādları Cenāb-ı Mefḫar-i ‘Ālem’e intihā-peẕīr olduḳda fi’e-i merḳūme şefā‘at-i **[74b]** Şefī‘-i ‘usāt fī yevmi’l-‘araṣāta maẓhar ve duḫūl-i dāru’n-na‘īm ile tena“um-perver olması ma‘nā-yı bihbūd-ı Maḳām-ı Maḥmūd olup, taḥrīc-i meẕkūruñ ‘adīli İbn-i Mes‘ūd-ı feżā’il-ālūd ve Mücāhid-i efḍāl-‘ā’id ve İmām Zeynel‘ābidīn ‘Alī bin el-İmām Ḥüseyn raḍıyallāhu te‘ālā ‘anhumdan daḫi menḳūl-i celīldir.[3] Ḥattā Cābir-i feżā’il-me’āṣirden Yezīd bin Ṣuheyb istinbā-kerde-i ma‘nā-yı Maḳām-ı Maḥmūd olduḳda lisān-ı dürer-bār-ı Nebevī’den ḳurṭa-i bināgūş-ı istimā‘ı olan le’ālī-i bārīḳayı īṣār-sāz-ı inbā olmaḳda bu vechile icābet-pīrā olmuşdur ki, ol Erīke-pīrā-yı şefā‘at-i kübrā ba‘de iẓhāri’ş-şefḳati’l-‘uẓmā iḥyā-kerde-i ümmet-i icābet olduḳdan ṣoñra muvaḥḥidīnden ber-muktežā-yı şehevāt-ı nefsāniyye irtikāb-ārā-yı kebā’ir duḫūl-i dāru’l-caḥīm ile muḫtellü’ż-żamā’ir olduḳda bā-şefā‘at-i Ḥażret-i Şefīḳ-i ümmet tena“um-pīrāyī-i duḫūl-i cennet ile pür-meserret olmaları ma‘nā-yı şerāfet-intimā-yı Maḳām-ı Maḥmūd’dur.[4] Ve keẕālik Enes-i sa‘ādet-resden ber-minvāl-i muḥarrer rivāyet-i mezbūre cilve-ger ve Cenāb-ı Ḫayru’l-Beşer’e mev‘ūd olan Maḳām-ı Maḥmūd-ı şeref-perver bu mefhūm-ı mu‘teberdir.[5] Ḥattā yine

1 “Seni her kusurdan tenzih ederim. Sen Beyt’in Rabbisin.”
2 İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VI/319; Hâkim, *el-Müstedrek*, II/395, nr. 3384.
3 Taberânî, *el-Mu‘cemü’l-Kebîr*, IX/354-357, nr. 9760; Hâkim, *el-Müstedrek*, IV/541, nr. 8519.
4 Müslim, “Îmân”, 316, nr. 191.
5 Buhârî, “Tevhîd”, 24, nr. 7440.

Enes-i saʿādet-res ve Ebū Hüreyre-i feżā'il-muḳtebesden müttaḥidü'l-lafẓ ve'l-maʿnā bu merviyy-i muʿtenā ṣaḥīfe-zīb-i vürūd-ı ṣıḥḥat-ḳarībdir ki, ol Dībāce-ṭırāz-ı kitāb-ı müsteṭāb-ı şefāʿat-i kübrā cemʿiyyet-gāh-ı maḥşer-de mürettebü'ṣ-ṣufūf olan evvelīn ü āḫirīni giriftār-ı maḥbes-gāh-ı ʿaẕāb u ʿiḳāb olmaḳdan taḫlīṣ ile tenaʿum-pīrā-yı duḫūl-i cennāt-ı ʿāliyāt olmaları ol Şefīʿ-i rūz-ı tenāda taḫṣīṣ olmaġla zümre-i meẕkūrīn ḫˇāst-kār-ı şefāʿat-i Seyyidü'l-Mürselīn olmaġa mühtemm yāḫud mülhem olup, ṭarīḳ-i āḫar ile cilve-ger olan rivāyet üzre baʿżın baʿża tedāḫuli der-hem olduḳda ol Şefīʿ-i ümem ṣallallāhu ʿaleyhi ve selleme ṣudūr-ı iẕn-i şefāʿat bāʿiṣ-i necāt-ı ümmet idigi maʿnā-yı bihbūd-ı Maḳām-ı Maḥmūd'dur.[1]

Ḥattā rivāyet-kerde-i Cenāb-ı Ebī Hüreyre-i feżā'il-niṣāb üzre ehl-i maḥşer kemāl-i tābiş-i şems-i ḥarāret-perverden sūzān ve şiddet-i ḥarr-i ṭāḳat-sūz-ı taḥammül-[N80b]güẕār ile nālān olmaġın cūyā-yı Şefīʿ-i şefḳat- perver olmalarıyla ruḫsā-yı dergāh-ı Ḥażret-i Ādem ve recā-mend-i luṭf-ı müsellem olup ol aṣl-ı aṣīl-i efrādıñ min-ġayri vāsıṭati'l-eb ve'l-ümm diyār-ı ʿademden zīb-āver-i ṣadru'ṣ-ṣudūr-ı vücūd olması maḥż-ı irāde-i ʿaliyye-i ezeliyye ile ṣūret-nümā-yı mir'āt-ı şühūd ve nefḫ-i rūḥ-ı pür-fütūḥ ile maẕhar-ı ḥayāt-ı bihbūd olduḳdan ṣoñra ṭırāz-ı dāru'n-naʿīm ḳılınmaġla mükerrem ve berāy-ı taḥiyyet ü tekrīm mescūd-ı Melā'ike olmaġla muḥterem olup min ḳıbeli'r-Rabbi'l-Ekrem taʿlīm-i esmā ile resīde-i menzile-i şeref-müsellem idigin der-meyān ve irāḥa-i nesīm-i ʿafv u ṣafḥ-ı cemīle eşeddiyyet-i iḫtiyācların iʿlān ile şefāʿat-cūyān olduḳlarında Cenāb-ı Ṣafiyyullāh īẕānen li-efḍaliyyeti'n-Nebiyyi'l-Mükerrem bu rūz-ı hevl-nāk-i meşaḳḳat-maṣīr, zümre-i ʿusāt-ı cerāyim-peẕīre vakt-i saḫṭ-ı Rabb-i Melik-i Ḳadīr olup ḳable hāẕe'l-ḥīn ve baʿdehū bu rūz-ı hevl-āmūzuñ bürūzı muḥāl ve Ẕāt-ı ṣafvet-simātınıñ şecere-i menhiyyetü'l-eklden sebḳat-i ʿadem-i mübālātı cihetiyle taṣaddī-pīrā-yı şefāʿat olmaḳdan istiʿfā ve emr-i mezbūrı iḫāle-sāz-ı Ḥażret-i **[75a]** Nūḥ olmaġla icābet-pīrā olmaġın deryā-yı efvāc-ı ıżṭırāb-emvāc-ı ehl-i nüşūr sāḥil-ḫurūş-ı dergāh-ı Ḥażret-i Nūḥ-ı mekārim-mevfūr olup ol Keştī-ṭırāz-ı risāletiñ baʿde'ṭ-ṭūfān cilve-ger-i minaṣṣa-i vücūd olan ebnā-yı ādemiyāna eb-i ṯānī ve sükkān-ı sāḥa-i melsāya māye-i ḥayāt-ı cāvidānī idigin der-meyān ve evvelīn-i resīde-i menzile-i risālet ve

1 Tirmizî, "Tefsîr", 17/7, nr. 3137; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/444.

vaṣf-ı ʿabd-i şekūr ile ittiṣāf-rehīn-i şerāfet idikleri mūcib-i isʿāf-ı merām-ı dil-fikārān idigin basṭ ile evtād-ı istiṣfāʿa ḥibāl-i istircā-yı şefāʿati rabṭ etdiklerinde Cenāb-ı Neciyyullāh daḫi kemā-teḳaddem fī ḳıṣṣat-i Ādem beyān-ı iştidād-ı dehşet-i rūz-ı rüstā-ḫīzden ṣoñra ḥīn-i ṭūfānda sebḳat-sāz olan recā-yı ʿafv-ı veledden iẓhār-ı maḥcūbiyyet ile beyān-ı maʿẕeret[1] ve emr-i mezbūrı iḥāle-i Cenāb-ı Ḫalīlü'r-Raḥmān'a mübāderet buyurdıġı merviyy-i Ebī Hüreyre-i feżā'il-niṣāb olup, rivāyet-i Enes-i efḍāl-me'āb üzre istihlāk-i ḳavmi bābında endāḫte-i dest-i istidʿāsı olan tīr-i duʿāsı iṣābet-ḳarīn-i hedef-i icābet olmaġın vuḳūʿ-ı ihlākleri bāʿiṣ-i mahcūbiyyeti idigiyle ʿöẕr-ḫˇāh ve merām-ı ḫˇāst-kārānı iḥāle-i dergāh-ı Ḫalīlullāh eyledikde gürūhen gürūh ehl-i ḥaşr-i pür-endūh cebhe-sā-yı ḫāk-pāy-ı Cenāb-ı İbrāhīm olup Ẕāt-ı Ḫıllet-penāhları ḥiṭām-ı zemīne nübüvvet ile mürsel idigin ibāne ve beyān-ı aḥvāl-i pür-ehvāl ile istirḥām ve istiṣfāʿ-ı ʿācizāne etdiklerinde ol Bāsıṭ-ı simāṭ-ı niʿam kemā-teḳaddem basṭ-ı maḳāl-i müsellem ve eṣnā-yı kesr-i eṣnāmda berāy-ı maṣlaḥat [2]﴿فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ﴾ manṭūḳınıñ ṣudūrıyla ḥalīle-i celīleleri maṭlūb-ı melik-i cā'ir olduḳda [3](هٰذِهِ أُخْتِي) cevāb-ı ġayret-iştimāli ve eṣnā-yı daʿvet-i li'āmda [4]﴿إِنِّي سَقِيمٌ﴾ maḳāli berāy-ı maṣlaḥat lisān-ı [N81a] ḥaḳḳāniyyet-beyānlarından sebḳat etmegin istiḥyā-kār-ı menzil-resīdegī-i şefāʿat idikleriyle maʿẕeret ve emr-i mezbūrı Cenāb-ı Kelīmullāh'a iḥāleye mübāderet buyurmaġın gürūh-ı ehl-i ḥaşr-i meşaḳḳat-resā licām-ı semend-i recāyı imāle-sāz-ı sūy-ı dil-cūy-ı Ḫażret-i Mūsā olduḳlarında ol Bülbül-i gülşen-serāy-ı teklīm daḫi min-ġayri ḳaṣdin taṣaddī-i ḳatl-i Ḳıbṭī'den nāşī isʿāf-ı merām-ı erbāb-ı ḫˇāhişi baʿde'l-istiʿfā Cenāb-ı Rūḥullāh'a iḥāle-pīrā olmaġın ṣufūf-ı ṣunūf-ı ʿibād sūy-ı dil-cūy-ı Mesīḥ-i ḥayāt-baḫşāya cebīn-nihād olduḳda onlar daḫi baʿde'l-istiʿfā emr-i mezbūrı Ḫażret-i Erīke-nişīn-i maġfiret-i mā-teḳaddem ve mā-teʾaḫḫar yaʿnī Sulṭān-ı Resūl-i maʿālī-perver cenāb-ı şefāʿat-güsterlerine iḥāle etmegin efrād-ı emcād-ı Enbiyā-yı maʿālī-intimādan yek-ā-yek istimdād ve her biri "نَفْسِي نَفْسِي/*nefsī, nefsī*" maḳāl-i iʿtizār-simātıyla istiʿfā-kār-ı mercüvv-i ʿibād olduḳlarından ṣoñra derd-mendān-ı pejmürde-aḥvāl hezār-ibtihāl ile ḫāk-

1 Buhârî, "Tevhîd", 24, nr. 7440; Müslim, "Îmân", 322, nr. 193.

2 "Dedi ki: "Hayır! **Bunu şu büyükleri yapmıştır.** Konuşabiliyorlarsa, onlara sorun bakalım!" Enbiyâ, 21/63.

3 "Bu benim kız kardeşimdir."

4 "(88-89) İbrâhîm, yıldızlara baktı ve **"Ben hastayım"** dedi." Sâffât, 37/89.

pāy-ı Mefḫar-i Enbiyā ʿaleyhi şerāyifü't-teḥāyāyı kuḫl-i dīde ve recā-mend-i şefāʿat-i sencīde olduḳlarında ol Gencūr-ı dāru'l-faẕl-ı re'fet mālik-i niṣāb-ı şefāʿat olmaġla mes'ūl-i ümmete müsāʿade ve dergāh-ı icābet-penāh-ı Kibriyā'dan ṣudūr-ı iẕn-i şefāʿate dest-küşāyī-i recāya āmāde olup ḥasebü'l-mes'ūl i'ṭā-yı me'mūl ile şāhid-i zībende-cemāl-i icābet ve ḳabūl rūnümā olmaġın ol **[75b]** Şefīʿü'l-ümme teşekküren li-tilke'n-niʿme secde-pīrāyı dergāh-ı Kāşifü'l-ġumme idikleri maʿnā-yı Maḳām-ı Maḥmūd olup[1] rivāyet-i uḫrā üzre taḥte'l-ʿArş seccāde-i secde-i şükri eṣnā-yı ferşde[2] ve ʿalā-rivāyetin uḫrā beyne yedey-i Ḫālıḳu'l-Berāyā eṣnā-yı ḳıyām-ı meserret-fercāmda terāne-kārī-i ḥamde bir vechile ser-āġāz buyurmuşlardır ki el-ān keyfiyyet ü māhiyeti bīrūn-ı rātibe-i i'lān idiginden nāşī nebze-i yesīresin ifhām menūṭ-ı ilhām idigin īẕān buyurmuşlardır.[3] Ḥattā rivāyet-i uḫrā üzre irā'et-i nuḳūş-ı edā-i ḥamd içün Cenāb-ı Fettāḥ-ı cezīlü'n-nevāl, Ẕāt-ı kerīmü'l-ḫiṣāllerine edā-yı meḥāmid-i celīletü'l-āṣār ile ḥüsn-i ṣenā-yı behcet-medāra hīç-kes dest-res olmayacak mertebe bāb-küşā-yı iḳdār idigin işʿār buyurmuşlardır.

Ve rivāyet-i Ebī Hüreyre-i feżā'il-āyīn üzre Ẕāt-ı Nübüvvet-medārları berāy-ı recā-mendī-i ṣudūr-ı iẕn-i şefāʿat, secde-pīrā-yı ʿubūdiyyet ve "أُمَّتِي أُمَّتِي/*ümmetī ümmetī*" maḳāl-i şefāʿat-iştimāliyle iẓhār-ı şefḳat buyurduḳda tīr-i icābet-maṣīr-i şefāʿat-i seniyyeleri zīver-ārā-yı hedef-i ḳabūl olup i'ṭā-yı mes'ūl ile refʿ-i re's-i maʿālī-vuṣūle me'mūr olduḳlarında zümre-i müttaḳīn bilā-ḥisāb eşref-i ebvāb-ı cennetden duḫūl-i dāru'n-naʿīm ile kām-yāb ve baḳıyye-i ümmet-i merḥūmeye ebvāb-ı behcet-me'āb-ı sā'ire medāḫil-i dāru'l-meserre idigi le'ālī-i berīḳatü'l-ḥubūrın niṣār ile dāmen-i muḫāṭabīne derārī-i tebşīri işāre buyurmuşlardır.[4] Ḥattā merviyy-i mezbūr ber-nehc-i meẕkūr Enes-i feżā'il-mevfūrdan **[N81b]** daḫi ṣudūr edüp aṣl-ı kitābda masṭūr oldığı üzre bürūz-ı ṣūreti bu vechile mersūmdur ki, ol Şefīʿ-i Ümmet çār-bār dest-küşā-yı şefāʿat olup miṣḳāl-i ẕerre ḥiṣṣe-mendān-ı īmānı ve ʿan-iʿtiḳādin tāmmin şehādet-āverān-ı vahdet-i Rabb-i Mennān'ı iḥyā ve maẓhar-ı şefāʿat-i ʿuẓmā buyurmuşlardır.[5] Ḥattā

1 Buhârî, "Tevhîd", 36, nr. 7510; Müslim, "Îmân", 326, nr. 193.
2 Buhârî, "Tefsîr", 17/1, nr. 4712; Müslim, "Îmân", 327, nr. 194.
3 Buhârî, "Tevhîd", 36, nr. 7510; Müslim, "Îmân", 326, nr. 193.
4 Buhârî, "Tefsîr", 17/1, nr. 4712; Müslim, "Îmân", 327, nr. 194.
5 Buhârî, "Tevhîd", 36, nr. 7510; Müslim, "Îmân", 326, nr. 193. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 462-463.

şekk-i rāvī-i feżā'il-muḥtevīden nāşī merre-i şāliṣe yāḥud kerre-i rābi'ada zümre-i münāfıḳīn ve küffārdan mā-'adā sükkān-ı ṭabaḳāt-ı nār maẓhar-ı şefā'at-i Seyyidü'l-Ebrār olmaġla duḫūl-i dāru'n-na'īm-i meserret-āṣār ile kām-kār idigi Enes-i sa'ādet-resden rivāyet-i Ḳatāde-i feżā'il-icāde ile müşbetdir.[1] Keyfe lā? Ḥażret-i Ṣıddīḳ-ı Ekber ve 'Uḳbe bin 'Āmir-i sa'ādet-perver ve Ebū Sa'īd-i Ḫudrī-i feżā'il-āyīn ve Ḥuẕeyfe-i sa'ādet-rehīn 'aleyhim rıḍvānü'l-Meliki'l-Mu'īn rivāyetleriyle resīde-i menzile-i ṣıḥḥatdir ki, rūz-ı rüste-ḫīz-i hevl-engīzde ḫāk-pāy-ı Ḥażret-i Erīke-pīrā-yı şefā'at-i kübrā müzdaḥim-gāh-ı müsteşfi'īn-i ıżṭırāb-peymā olduḳda me'ẕūn bi'ş-şefā'a olmalarıyla is'āf-ı merām-ı ehl-i mevḳıfa ser-āġāz ve emānet ü merḥametleri iḥāṭa-sāz-ı sūy-ı ṣırāṭ-ı diḳḳat-menāṭ idiginiñ şübūtı cilve-perdāz olup miṣāl-i merviyy-i Enes vürūd-ı ḥadīṣ-i şefā'at-i Nebiyy-i muḳaddes resīde-i rātibe-i ṣıḥḥatdir. Ḥattā İbn-i Mālik-i feżā'il-mesālik Ḥuẕeyfe-i efḍāl-perverden rivāyet-gerdir ki, ümmet-i icābet maẓhar-ı şefā'at olduḳdan ṣoñra vaż'-ı esās-ı ṣırāṭ-ı diḳḳat-menāṭ olunup pīş-revān ke-berḳi'l-ḫāṭıf mürūr ve ıḳtifā-sāzān-ı āṣārları mānend-i nesīm-i sā'ir ve miṣāl-i ṭā'ir 'ubūr ve ba'dehum şedd-i riḥāl-i **[76a]** ṭayy-ı ṣırāṭ-ı sa'bü'l-menāl eden ehl-i maḥşeriñ ḥīn-i güzerlerinde ol Ṣadr-nişīn-i erīke-i şefā'at [2](اَللّٰهُمَّ سَلِّمْ سَلِّمْ) maḳāl-i şefḳat-iştimāliyle encām-ı mürūr-ı cümle-i mārrīne degin istid'ā-yı selāmet buyurup ẕikr-i āḫar-ı mārrīn ile itmām-ı ḥadīṣ-i şeref-ḳarīn buyurmuşlardır.[3] Ḥattā Ẕāt-ı Şefā'at-menāṭlarınıñ evvelü men cāveze'ṣ-ṣırāṭ idigi merviyy-i Ebī Hüreyre-i feżā'il-inbisāṭdır.[4]

Ve rivāyet-i İbn-i 'Abbās-ı feżā'il-istīnās üzre sāḥa-i pehnā-yı maḥşerde zümre-i 'aliyye-i Enbiyā-yı Kirām 'aleyhimü's-selām içün ressām-ı luṭf-ı Ṣamedānī ile mevżū'-ı zemīn-i īcād olan menābir-i nūrāniyyet-me'āṣire efrād-ı emcād-ı sa'ādet-ittiḥād pīrāye-baḫş-ı cülūs olduḳda erīke-i mu'allā-pāye-i Efḍal-i Enbiyā ḳudūm-i sa'ādet-mevsūm-ı rehīnü'l-i'tidālleriyle zīver-yāb olmaġ-içün Ẕāt-ı kerīmü'l-ḫiṣāllerin istiḳbāl etdikde ol Serv-i gülşen-serāy-ı efḍaliyyet bālā-yı rif'at-intimā-yı kürsī-i nūrāniyyet-endām-

1 Buhârî, "Tefsîr", 2/1, nr. 4476; Müslim, "Îmân", 322, nr. 193.
2 "Allah'ım! Selâmete çıkar, selâmete çıkar."
3 Müslim, "Îmân", 329, nr. 195.
4 Nesâî, "Tatbîk", 81, nr. 1139; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/275, 533. Hadîs-i şerîf; Buhârî, "Ezân", 129, nr. 806 ve Müslim, "Îmân", 299, nr. 182'de ise "Peygamberlerden ümmetiyle beraber ilk geçen ben olurum." şeklindedir.

da sa'ādet ile ḳıyām ve min ḳıbeli'l-Meliki'l-'Allām şān-ı ümmet-i icābet-de mes'ūllerinden isti'lām olunduḳlarında ol Şefī'-i Ümmet ta'cīl-i ḥisāb-ı rāḥat-nişābların temennī ile iẓhār-ı şefḳat buyurmuşlardır. Bināberīn ḥīn-i ḥisāb-ı a'māl-i ümmetde ba'ż gürūh-ı sa'ādet-[N82a]me'āb sīr-āb-ı cūy-bār-ı faż̈l-ı Melik-i Tevvāb olmaġla bilā-tābiş-i ḥisāb duḫūl-i dāru'n-na'īm ile kām-yāb ve ba'ż āḫar maẓhar-ı şefā'at-i Şefī'u'l-Maḥşer olaraḳ duḫūl-i cennāt-ı 'āliyāt ile tena"um-perver olmaġın nesīm-i meserret-şemīm-i şefā'at-i Nebiyy-i Kerīm ümmet-i merḥūmelerine rāḥat-resānlıḳda ol ḳadar vezāndır ki ṭavḳ-ı 'aẕāb-ı nār der-gerden-i ma'siyet-medārī olan 'uṣāt-ı mü'minīne daḫi debīr-i re'fet-nüvīs-i 'afv-ı 'Afuvvun Ḳadīr i'ṭā-yı ḥüccet-i āzādī ile riḳāb-ı ıżṭırāb-peẕīrlerin i'tāḳ ve taḥrīr buyurup istiḥḳāḳ-pīrā-yı 'aẕāb olan ümmet-i icābetden beḳāyānıñ daḫi ta'ẕībden rehā-yābliġı iḫbār-ı Ḫāzin-i nār ile ma'lūm-ı Cenāb-ı Resūl-i şefā'at-şi'ār olacaḳ mertebe eṣer-i şefḳatleri bedīdār idigi merviyy-i kibārdır.[1] Bu bābda iḫbār-ı Ziyād ile Cenāb-ı Enes-i feżā'il-resden merviyy-i şerāfet-ābāddır ki, Cenāb-ı Risālet-penāh 'aleyhi şerāyifü's-salāvāti'l-İlāh [2](أَوَّلُ مَنْ تَنشّق لرأسه الْأَرْض) olup fī yevmi'l-ḳıyāme Seyyid-i veled-i Ādem ve sāḥa-i pehnā-yı maḥşerde 'alem-efrāz-ı Livā-i Ḥamd-i mükerremdir. Ḥattā [3](أَوَّلُ مَنْ يفتح له الجنة) olmaġla faż̈l-ı İlāhī'ye me'inne idikleri muḳarrer ve her birin ḫaberde [4](وَلَا فَخْر) maḳāl-i tevāżu'-işтimāliyle ta'dād-ı faż̈l-ı Melik-i Mennān buyurduḳların i'lām-āver olduḳdan ṣoñra dest-i kerem-peyvestleri ḥalḳa-dār-ı bābü'l-cenne olup istinbā-yı ḫaznetü'l-cināna ḳudūm-i sa'ādet-mevsūmların ba'de'l-ibāne der-i tena"um-maḳarr-ı heşt-ḫāne-i 'illiyyīn küşāde ve 'alā vechi'l-mu'āyene dīdār-ı Ṣamedāniyye ile ḳarīrü'l-'ayn olduḳların ifāde buyurmuşlardır.[5] Felā-cerem müşāhede-i 'aẓamet-i Zi'l-Celāli ve'l-İkrām ile maẓhar-ı in'ām olduḳlarına secde-pīrā-yı teşekkür olduḳlarında ta'līm-i Ḫˇāce-i mekteb-i 'ilm-i ledün ile birūn-ı rātibe-i ḳudret ders-ḫˇānī-i meḥāmid ü seniyyāt-ı Rabbü'l-'İzzet'e ser-āġāzlıḳları daḫi ẕeyl-i ḥadīṣde cilve-perdāzdır. Ve rivāyet-i Üneys-i[6] feżā'il-perver ile minaṣṣa-i vürūda cilve-gerdir ki, ol Ṭırāz-ı

1 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, III/208, nr. 2937; Hâkim, *el-Müstedrek*, I/135, nr. 220; Heysemî, *Mecma'u'l-Bahreyn*, VIII/119, nr. 4817.

2 "Ahirette yeniden diriltilmek üzere kabri ilk açılacak olan benim."

3 "Cennetin kapısı ilk defa benim için açılacak."

4 "Bunu övünmek için söylemiyorum."

5 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/144; Dârimî, "Mukaddime", 8, nr. 53.

6 Hadîs kaynaklarında bu hadîsi rivayet etmesiyle bilinmekte olan Üneys el-Ensârî hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 466.

efser-i şefâʿat rūz-ı ḳıyāmetde ekṣerun mine'l-ḥacer ve evferun mine'ş-şecer efrād-ı ıżṭırāb-güsteri maẓhar-ı şefâʿat buyurduḳların **[76b]** muḫbir olan ḥadīṯ-i şerīf-i meserret-muḥtevī ḳurṭa-i bināgūş-ı rāvī-i feżâ'il-mültevīdir.[1]

Ve'l-ḥāṣıl bu faṣl-ı şerāfet-vaṣlda ṣaḥīfe-zīb-i vürūd olan eḥādīṯ-i şerīfe ve āṯār-ı münīfe-i ḥürriyyetü'l-istiḥfāẓ maʿa-iḫtilāfi'l-elfāẓ ol Erīke-pīrā-yı şefâʿat-i kübrā ʿaleyhi şerāyifü't-teḥāyānıń mübeyyin-i maʿnā-yı şefḳat-intimā-yı şefâʿati ve iʿlān-sāz-ı feḥvā-yı Maḳām-ı Maḥmūd-ı pür-behcetidir. Ḥattā ʿarṣa-gāh-ı maḥşerde pā-bürehnegān-ı tīh-i ḥayret ü ıżṭırāb iltihāb-ı lehīb-i mehīb-i ehvāl ile teneffüse ḳudret-yāb olamayup tābiş-i ḫūrşīd-i şiddet-perverden ʿaraḳ-rīz ve ināle-i ḫ ʿāhişe āteş-i āh ü vāhları şuʿle-ḫīz olduḳları ḥisāb-ı aʿdād-ı aʿmāllerinden muḳaddem ṣūret-nümā ve āb-ı ḥayāt-ı şefâʿat-i Mefḫarü'l-Verā'ya maẓhariyyet **[N82b]** ile irāḥaları rū-nümā ve baʿdehū vaż'-ı ṣırāṭ ve bed'-i ḥisāba ser-āġāz olundıġı hüveydādır. Keyfe lā? Bu maʿnā merviyy-i Ebī Hüreyre ve Ḥuẕeyfe'den daḫi rūşenā olup bilā-ḥisāb duḫūl-i cennet ile kām-yāb olan zümre-i saʿādet-nişābıń taʿcīl-i idḫāl-i meserret-me'āli bābında ṣudūr-ı şefâʿat-i Seyyidü'l-Enām ve baʿdehū duḫūl-i nār ile ṣudūr-ı emr-i Cebbār'a maẓhar olanlar daḫi maṣdar-ı şefâʿat-i[2] Ḫayru'l-Beşer ve baʿdehū ʿan-iʿtiḳādin maḳāle-gūyān-ı tevḥīd maẓhar-ı şefâʿat-i cāvīd idigi cilve-ger olmaġla bu luṭf-i eʿamm ḫaṣṣīṣa-i ẕāt-ı Resūl-i Ekrem idigi muḳarrerdir. Felā-cerem mażmūn-ı şerāfet-mev[fū]r-ı ḥadīṯ-i meẕkūr üzre daʿavāt-ı Enbiyā-yı Kirām ʿaleyhimü's-selām resīde-i menzile-i icābet idigi mā-lā-kelām ve duʿā-yı şefḳat-intimā-yı Seyyidü'l-Enām ʿaleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selām rūz-ı rüstā-ḫīz-i hevl-engīzde zümre-i ümmet-i merḥūmeye berāy-ı şefâʿat müheyyā idigi iʿlām buyurulmuşdur.[3] Vāḳıʿā ḥadīṯ-i merḳūm ʿinde ḳurūm-ı erbābi'l-manṭūḳ ve'l-mefhūm bu maʿnā-yı belāġat-mevsūma delālet-sāzdır ki, zümre-i ʿaliyye-i Enbiyā ʿaleyhimü't-teḥāyānıń ve Cenāb-ı Mefḫar-i ʿĀlem ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellemiń bī-ḥadd ü ʿadd daʿavāt-ı icābet-müstenidleri cilve-ger-i minaṣṣa-i ḳabūl idigi bī-mirā iken şān-ı ümmet-i icābetde şefâʿat-i Nebiyy-i sütūde-ḫaṣlet müteʿayyinü'l-ḳabūl olmaġla duʿā-yı Cenāb-ı Kāşifü'l-ġumme medār-ı bülūġ-ı

1 Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, XIV/399, nr. 39062.

2 Seyyidü'l-Enām ve baʿdehū duḫūl-i nār ile ṣudūr-ı emr-i Cebbār'a maẓhar olanlar daḫi maṣdar-ı şefâʿat-i: — N

3 Müslim, "Îmân", 334, 340, nr. 198, 199.

āmāl-i ümme idigi meczūmun-bih ve daʿavāt-ı Enbiyā-yı maʿālī-pīrā ʿaleyhimü't-teḥāyā resīde-i menzile-i ḳabūl idigi maẕnūnun-fīhdir. Bināberīn ḥadīṯ-i şerāfet-tev'emden mefhūm olan teḳābül, tebāyün-i ẕātīden berī olup tekeyyüfde mutaṣavver idigi reybden ʿārīdir. Keyfe lā? Rivāyet-i ṣiḳāt ile Ebū Hüreyre-i feżā'il-simātdan mervīdir ki, her nebiyy-i celīliñ ümmetine duʿā-yı icābet-ḳarīni resīde-i menzile-i ḳabūl ve duʿā-yı Mefḫar-i Enām fī yevmi'l-ḳıyām berāy-ı ümmet müddeḫar idigi bī-minnetdir.[1] Felihāẕā ẓuhūr-ı eṣer-i icābet ile menāfiʿ-i duʿā-yı sā'irīn dünyāda ṣūret-nümā ve basṭ-ı simāṭ-ı niʿmet-i celīle-i duʿā-yı Seyyidü'l-Mürselīn sāḥa-i rūz-ı cezāda hüveydādır. Pes duʿā-yı icābet-intimā-yı Mefḫar-i Enbiyā şān-ı ümmet-i ḫayriyyet-pīrāda rehīn-i menāfiʿ-i lā-tuḥṣā iken duʿā-yı şefḳat-intimā-yı şefāʿat-i kübrāları yevm-i ḳıyāmete iddiḫār olunmaḳ āḫar-ı ehvāl-i ḫayret-iştimāl-i ümmet şefāʿatleriyle mündefiʿ olmaġ-içün mültemiʿ ve bu **[77a]** maʿnā-yı meserret-lāmiʿ lāzime-i kemāl-i re'fet-i ṭabʿ-ı şefḳat-mecāmiʿleridir.

Ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ḥādī ʿAşer

Ol Şefīʿ-i rūz-ı maḥşeriñ ẕāt-ı şefāʿat-perverleri dāru'n-naʿīm-i muḳīmde pīrāye-baḫş-ı vesīle-i celīle ve ṭırāz-ı derece-i refīʿa-i cemīle olup maẕhar-ı ʿaṭā-yı bī-hemtā-yı Kevṣer olmaġla efḍaliyyet-perver idiklerin beyān içün muḥarrerdir.

Pes zīver-baḫş-ı aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-niṣāb ile [ʿAbdullāh bin] ʿAmr bin el-ʿĀṣ'dan merviyy-i ṣıḥḥat-menāṣdır ki, le'ālī-i mütelālī-i eẕān ḳurṭa-i bināgūş-ı istimāʿ [N83a] ve iẕʿān olduḳda sāmiʿ-i ḥaḳḳāniyyet-mesāmiʿ ittibāʿ-kār-ı eṣer-i mü'eẕẕin olup baʿdehū ḫāk-pāy-ı efḍaliyyet-intimā-yı Mefḫar-i Enām ʿaleyhi's-selāma īṣār-ı dürer-i şāh-vār-ı ṣalavāt-ı nāmiyāt eḥabb-ı müsteḥabbātdandır ki mādde-i mezbūrede ṣūret-nümā olan aʿdād-ı ṣalavātıñ her birine ḥasenāt-ı ʿaşere terettübi muḳarrerdir. Ḥattā bu şeref-i celālet-endāzı iḫrāza ictihād-pīrāyān-ı tevaṣṣul dergāh-ı çāre-sāzdan Cenāb-ı Ḥażret-i Bedrü'd-dücānıñ ṭırāz-ı vesīle olmaların recā ile luṭf-ı İlāhī'ye tevessül bābında vürūd-ı emr-i Nebevī teşnīf-sāz-ı sāmiʿa-i

1 Buhârî, "Daʿavât", 1, nr. 6304; Müslim, "Îmân", 340, nr. 199.

rāvīdir. Felā-cerem vesīle, menāzil-i dāru'n-na'īmden bir menzile-i 'āliyedir ki 'ibād-ı sa'ādet-ittiḥāddan bir ẕāt-ı hidāyet-simāt içün müheyyā ve ol Ẕāt-ı efḍaliyyet-ārā vücūd-ı rıżā-cūyāları olmaḳ mercū idigin ba'de'l-inbā dergāh-ı Melik-i Mennān'dan ba'de istimā'i'l-eẕān vesīleyi ṭaleb-kārlığın maẓharı olan efrād-ı ümmete inḥilāl-i şefā'atleriyle müjde buyurmaları daḫi zīver-baḫş-ı sāmi'a-i rāvī-i şerāfet-muḥtevī idigi gibi,[1] Ebū Hüreyre-i feżā'il-mültevīden daḫi vesīle, a'lā-yı derecāt-ı dāru'n-na'īm idigi mervīdir.[2]

Ba'de-hāẕā Enes-i sa'ādet-res rivāyetiyle bu ḫaber-i sütūde-eser daḫi minaṣṣa-i vürūdda cilve-gerdir ki, şām-ı 'anberīn-fām-ı İsrā-yı ma'ālī-pīrāda ol Ber-Efrāḫte-i süllem-pāye-i Mi'rāc, temāşā-yı dāru'l-ḫuld-i pür-ibtihāc buyurup ḳıbāb-ı lü'lü' ile müzeyyenü'l-eṭrāf bir nehr-i rehīnü'l-elṭāf ma'rūż-ı pīş-gāh-ı re'fet-ittiṣāfları olmuşdur ki ba'de'l-istinbā Cenāb-ı Cibrīl-i emānet-pīrā Ẕāt-ı Risālet-peymālarına min ḳıbeli'r-Rabbi'l-Ekber i'ṭā olunan Kevŝer idigin ḫaber vermişdir. Ḥattā bün-i nehr-i celīlü'l-ḳadre medd-i yed-i kerem-perdāz ve iḫrāc-ı ṭīn-i şerāfet-imtiyāz buyurduḳlarında der-dest-i şerāfet-perverleriniñ müşk-i ezfer idigi cilve-ger olmuşdur.[3] Keyfe lā? Mecrā-yı Kevŝer dürr-i yāḳūt-ı ṣafā-perver ile pür-zīver ve çāşnī-i āb-ı ḥayāt-niṣābı aḥlā mine'l-'asel ve ebyaż mine'ş-şelc idigi Ṣıddīḳa-i Kübrā-yı şerāfet-pīrā ve İbn-i 'Ömer-i feżā'il-ārā[4] ve İbn-i 'Abbās-ı meḥāmid-istīnās rivāyetleriyle müŝbet olup, ḥattā Ḥabr-i feżā'il-perver-i merḳūmdan Kevŝer-i leṭāfet-perver ḫīn-i cūyānda şikāf-āver olmayup ḥavż-ı ḥayāt-ḫavżı mevrid-i irvā-yı ümmet idigi daḫi mervī[5] ve yine Ḥabr-i müşārun-ileyhden rivāyet-i uḫrā üzre Kevŝer, Cenāb-ı Faḫr-i 'Ālem'e 'aṭiyye-kerde-i Rabbü'l-Ekber olan ḫayrdan kināye idigi menḳūl-i ṣıḥḥat-mültevīdir.[6] Lākin rivāyet-i Ḥuẕeyfe-i ṣāḥib-dirāyet üzre Kevŝer, enhār-ı cennetden Cenāb- Faḫr-i 'Ālem'e i'ṭā olunan **[77b]** bir nehr-i celīlü'l-ḳadrdir

1 Müslim, "Salât", 11, nr. 384; Tirmizî, "Menâkıb", 1, nr. 3614; Ebû Dâvûd, "Salât", 36, nr. 523; Nesâî, "Ezân", 37, nr. 677. Ayrıca bkz. Buhârî, "Ezân", 8, nr. 614; "Tefsîr", 17/11, nr. 4719.

2 Tirmizî, "Menâkıb", 1, nr. 3612; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/265.

3 Buhârî, "Rikāk", 53, nr. 6581; Tirmizî, "Tefsîr", 108/2, nr. 3660; Ebû Dâvûd, "Sünnet", 26, nr. 4748; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/207, 231.

4 Tirmizî, "Tefsîr", 108/3, nr. 3361; İbn Mâce, "Zühd", 39, nr. 4334; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/112.

5 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XI/125; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, X/366. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 470.

6 Buhârî, "Rikāk", 53, nr. 6578.

ki Ḥavż-ı Nebevī'ye cereyān ile mevc-rīz-i şerāfetdir.[1] Keyfe lā? ﴿وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى﴾[2] naṣṣ-ı celīliniñ mefhūm-ı cemīlince Cenāb-ı Ressām-ı ṣuver-i ḫalḳ u īcād ol Ṣadr-[N83b]nişīn-i erīke-i efḍaliyyete pergār-ı sütūde-kār-ı irāde-i ezeliyyesiyle ṭarḥ-efken-i 'aṭā oldıġı hezār-ḳaṣr-ı şeref-medārı müşk-i ezferden cilve-ger olan zemīn-i leṭāfet-āgīn üzre bünyād-āver olup her birinde ezvāc-ı bāhiretü'l-ibtihāc müheyyā-kerde ve her ḳaṣr-ı 'ālī-ḳadrin ḫuddām-ı leṭāfet-fercāmı ḫıdmet-i 'aliyye-i Mefḫar-i her-düserāya dāmen be-meyān-ı intiẓār ser-fürū-bürde idigi tefsīr-i İbn-i 'Abbās-ı feżā'il-istīnāsdan sāmi'a-zīb-i ba'żı fużalādır.[3]

Ṣallallāhu te'ālā 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ṣānī 'Aşer

Cenāb-ı Bālā-nişīn-i erīke-i risālet 'aleyhi a'le't-taḥiyyetiñ ekrem-i benī nev'-i beşer ve efḍal-i Enbiyā-yı ma'ālī-perver idikleri nuṣūṣ-ı celālet-fuṣūṣ-ı Ḳur'āniyye ile müberhen ve ṣıḥāḥ-ı eḥādīṣ-i şerāfet-irtiyāḥ ile mübeyyen olup müdde'ā-yı merḳūme icmā'-ı ümmet-i merḥūme ile taḳarrür-efken iken mebānī-i rivāyeti teşyīd-kerde-i esānīd-i ṣaḥīḥa ve inbā-yı İbn-i 'Abbās-ı feżā'il-istīnās ile zīver-baḫş-ı zemīn-i ḳabūl-i erbāb-ı ḳarīḥa olan (مَا يَنْبَغِي لِعَبْدٍ أَنْ يَقُولَ أَنَا خَيْرٌ مِنْ يُونُسَ بْنِ مَتَّى)[4] ḥadīṣ-i şerāfet-pīrāsınca ḫuṣūṣ-ı nehy-i tafḍīlleri kemāl-i tevāżu'larına delīl-i celīdir. Ḥattā Ebū Hüreyre-i feżā'il-peyvest rivāyetiyle (مَا يَنْبَغِي لِعَبْدٍ)[5] ḥadīṣ-i şeref-ḳarīninde cilve-ger-i meclā-yı vürūd olan lafẓ-ı "عَبْد/*'abd*"den murād Ẕāt-ı Risālet-ābādları idigi taṣrīḥ-kerde-i rāvī-i feżā'il-muḥtevīdir.[6] Fe-lihāẕā yine müşārun-ileyh rivāyetiyle benī nev'-i Yehūd'dan biri Cenāb-ı Mūsā-yı sa'ādet-resāyı ebnā-i beşerden ışṭıfā ile tavṣīf etmekle zümre-i Enṣār-ı ṣalābet-şi'ārdan bir merd-i ercümendiñ sille-ḫōr-ı dest-i āzārı olup ḫużūr-ı Risālet-penāhda ḳavl-i mezbūruñ maḳūl olması nā-ma'kūl idigin iş'ārı bāliġ-i pīş-gāh-ı Risālet-penāh

1 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/393.

2 "Şüphesiz, Rabbin sana verecek ve sen de hoşnut olacaksın." Duhâ, 93/5.

3 İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VII/31; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, X/277, nr. 10650; Hâkim, *el-Müstedrek*, II/573, nr. 3943.

4 "Hiçbir kulun "Ben Yûnus b. Mettâ'dan hayırlıyım" demesi uygun değildir." Buhârî, "Enbiyâ", 35, nr. 3413; Müslim, "Fezâ'il", 166, nr. 2377.

5 "Hiçbir kulun ..."

6 Müslim, "Fezâ'il", 166, nr. 2376.

olduḳda [1](لَا تُفَضِّلُوا بَيْنَ الْأَنْبِيَاءِ) maḳūl-i maḳbūli şeref-baḫş-ı ṣudūr olup, rivāyet-i uḫrā üzre bir ḥadīṯ-i ṭavīlü'ẕ-ẕeyliñ evvelinde [2](لَا تُخَيِّرُونِي عَلَى مُوسَى) maḳāl-i tevāżu'-iştimāli daḫi vücūh-ı muḫāṭabīni pür-nūr etmişdir.

Pes eḥādīṯ-i meẕkūreniñ maẓmūn-ı şerāfet-meşḥūnınca evvelā nehy-i tafḍīl 'ale'n-nebiyyi'l-mu'ayyen cilve-efken olmasınıñ mebnāsı ve ṯāniyen İbn-i Mes'ūd-ı feżā'il-ālūd rivāyetiyle ruḫsāyān-ı dergāh-ı Nübüvvet-penāhıñ birinden [3](يَا خَيْرَ الْبَرِيَّةِ) nidāsına [4](ذَاكَ إِبْرَاهِيمُ) maḳāliyle muḳābele rūşen-ter idiginiñ ma'nāsı ḳarīn-i iştibāh-ı müstefhimīn olmaġla yerā'a-i pür-berā'a-i 'ulemā zemīn-i levḥā-i beyān-ı mü'eddāda resm-endāz-ı suṭūr-ı te'vīlāt-ı şettādır. Ezcümle ṣudūr-ı emr-i nehy-i tafḍīl efḍaliyyet-i Ẕāt-ı celīllerine ḳable'l-'ilm cilve-ger ve nā-ma'lūmdan ḫaber-i tevaḳḳufa maḳarr idigindendir. Ḥattā [5](لَا أَقُولُ إِنَّ أَحَدًا أَفْضَلُ مِنْهُ) ḥadīṯ-i şeref-ḳarīninden müstebīn olan nehy-i efḍaliyyet-i şān-ı ma'ālī-nişān-ı Yūnus bin Mettā şān-ı 'arş-resān-ı Efḍal-i Enbiyā'dan tefaḍḍulı ġayr-ı mūcib ve emr bi'n-nehy 'adem-i iẓhār-ı tafḍīli müstevcibdir. Yāḫud emr bi'n-nehy 'ani't-tafḍīl **[78a]** tevāżu'an-mine'r-Resūli'l-celīldir. Yāḫud [N84a] beyne'l-Enbiyā'i'l-Kirām 'aleyhimü's-selām nehy-i tafḍīl ile emr-i Nebiyy-i celīl berāy-ı ref'-i şā'ibe-i naḳṣ-ı müstaḥīl cilve-ger olup, siyyemā nām-ı şerāfet-fercām-ı Cenāb-ı Yūnus bin Mettā 'alā Nebiyyinā ve 'aleyhi't-teḥāyā taḫṣīṣun-bi'ẕ-ẕikr buyuruldıġı [6]﴿وَذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ﴾ fermūde-i mükerremesiniñ ẓāhiren mü'eddā-yı i'cāz-intimāsına nigeh-sāz olan sāde-dilānıñ mir'āt-ı żamīri inḥiṭāṭ-ı rütbe-i mu'allā-pāye-i Cenāb-ı Yūnus ile pür-ġıll olmamaġ-içündür ki şu'ūn-ı şerāfet-meşḥūn-ı Enbiyā-yı ma'ālī-intimā resīde-i menzile-i a'le'l-merātib idigi bilā-imtirādır. Yāḫud erīke-pīrāyān-ı nübüvvet ü risālet zīver-i ṣadru'ṣ-ṣudūr-ı şerāfet olmaḳda rātibe-ṭırāz-ı seviyyet idiginden bi'n-nisbeti ilā nübüvvetihim ve risāleti-

1 "Peygamberlerin birini diğerinden üstün tutmayınız." Buhârî, "Enbiyâ", 35, nr. 3416; Müslim, "Fezâ'il", 159, nr. 2376.

2 "Benim Mûsâ'dan daha üstün olduğumu söylemeyiniz." Buhârî, "Husûmât", 1, nr. 2411; "Enbiyâ", 35, nr. 3408; "Diyât", 32, nr. 6917; "Tevhîd", 31, nr. 7427; Müslim, "Fezâ'il", 160, nr. 2374.

3 "Ey yaratılmışların en hayırlısı!"

4 "O dediğin İbrâhîm'dir!" Müslim, "Fezâ'il", 150, nr. 2369; Ebû Dâvûd, "Sünnet", 13, nr. 4672.

5 "Ben, bir kimse Yûnus b. Mettâ'dan daha üstündür demiyorum." Buhârî, "Enbiyâ", 35, nr. 3415.

6 **"Zünnûn'u da hatırla. Hani öfkelenerek (halkından ayrılıp) gitmişti de kendisini asla sıkıştırmayacağımızı sanmıştı.** Derken karanlıklar içinde, "Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni eksikliklerden uzak tutarım. Ben gerçekten (nefsine) zulmedenlerden oldum" diye nida etti." Enbiyâ, 21/87.

him tafḍīl-i vāḥid ʿale'l-āḫar menhī idigi muḳarrerdir. Maʿa-hāẕā bi-ḥasebi'l-ḫaṣā'iṣ ve'l-muʿcizāt beynlerinde tefaḍḍul-i derecāt muḳarrer ve bu maʿnā be-cevāz-ı tafḍīl maḥallinde muḥarrerdir.

Pes ʿadem-i cevāz-ı tafḍīliñ medārı nefs-i nübüvvet ve cevāz-ı tafḍīlin medārı umūr-ı zā'ide ʿale'n-nübüvvetdir. Fe-lihāẕā baʿżı Rusül-i Kirām rātibe-nişīnī-i uli'l-ʿuzmā ile ḳarīn-i iḥtirām olup şān-ı maʿālī-nişān-ı baʿżda ﴿وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا﴾[1] āyet-i tevḳīr-ḳarīni ve baʿżı āḫar-ı muvaḳḳarıñ şānında ومنهم من أوتي الحكم صبيا[2] fermūde-i iʿcāz-rehīni cilve-ger-i meclā-yı nüzūldür. Ḥattā baʿżısı maẓhar-ı ʿaṭā-yı Zebūr-ı iʿcāz-simāt[3] ve baʿżısı maṣdar-ı mevāhib-i āyāt-ı beyyināt olup[4] kimi sezā-vār-ı teklīm olmaġla maʿālī-perver[5] ve kiminiñ refʿ-i derecāt ile bālā-pervāzlıġı muḳarrer idigi ﴿وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَى بَعْضٍ﴾[6] fermūde-i mükerremesinden mefhūmdur.

Bināberīn ʿinde baʿżı'l-ʿulemā'i'l-aʿlām merāyā-yı ṣafvet-intimā-yı Enbiyā-yı Kirām'da ṣūret-nümāyī-i tafḍīl vücūh-ı ṣelāṣe ile rū-nümā ve naḳş-ı mezbūr dār-ı dünyāda bürūz-ārādır. Evvelā ebheriyyet-i āyāt ve eşheriyyet-i muʿcizāt ile kiminiñ rütbe-i mevṣūfiyyeti evfer ve ekṣeriyyet-i ümmet ile kimi bālā-ter ve efḍaliyyet-i ẕāt-ı maʿālī-simāt ile baʿżısı mükerrem-terdir. Meṣelā taḫṣīṣ-i İlāhī ile ḳarīn-i ḫaṣā'iṣ-i celīle olduḳlarından nāşī baʿżısı erīke-nişīn-i ḫıllet ve baʿżıları tenaʿum-pīrā-yı teklīm olmaġla pür-meserret ve baʿżısı dīdār-ı Raḥmān ile ḳarīn-i ḳurbet olup ber-muḳteżā-yı meşiyyet-i İlāhiyye nice āyāt ve ḫaṣā'iṣ-i ʿaliyyeye maẓhariyyet ile rehīn-i rātibe-i efḍaliyyetdir. Ḥattā Ḥażret-i Ḫātime-i defter-i biʿset ʿaleyhi şerāyifü'ṣ-ṣalavāt ve't-taḥiyyetden merviyy-i ṣıḥḥat-muḥtevīdir ki; cāh-ı saʿādet-penāh-ı nübüvvet, teblīġ-i beşāret ü inẕār ve tanẕīf-i ervāḥ ve taṭhīr-i ebdān-ı ümmete me'mūriyyet cihetiyle taḥammül-i iḥmāl-i ṭāḳat-güẕār-

1 "Onu (İdrîs'i) yüce bir makama yükselttik." Meryem, 19/57.

2 "Bir kısmına daha çocukken hikmet ihsan edilmiştir." Burada Hz. Yahyâ *-aleyhisselâm-* hakkında nazil olan ve "Biz: "Ey Yahyâ! Kitab'a sımsıkı sarıl!" dedik ve ona daha küçük bir çocukken ilim ve hikmet verdik." (Meryem, 19/12) mealindeki âyet-i kerîmeye telmihte bulunulmuştur.

3 Burada "Dâvûd'a da Zebûr'u verdik." (Nisâ, 4/163; İsrâ, 17/55) mealindeki âyet-i celîlelere telmihte bulunulmuştur.

4 Burada "Meryem oğlu Îsâ'ya da apaçık mucizeler verdik." (Bakara, 2/87, 253) mealindeki âyet-i celîlelere telmihte bulunulmuştur.

5 Burada "Allah, Mûsâ ile de bizzat kelâmıyla konuştu." (Nisâ, 4/164) mealindeki âyet-i kerîmeye telmihte bulunulmuştur.

6 "Hem Rabbin göklerde ve yerde kim varsa daha iyi bilir. **Andolsun, peygamberlerin bir kısmını bir kısmına üstün kıldık.** Dâvûd'a da Zebûr'u verdik." İsrâ, 17/55.

dan ʿibāret olmaġın Cenāb-ı Yūnus bin Mettâ'nıñ min evveli emrihi'l-esnā taḥammül-i meşāḳḳa basṭ-ı bisāṭ-ı ṭāḳatde ıżṭırāb-pīrālıkları bāʿiṯ-i ibtilāları idigi hüveydādır.[1] Fe-lihāẕā ṣıyānet-i şān-ı maʿālī-nişān-ı Cenāb-ı Yūnus-ı Ẕī-şān ile muḥāfaẓa-[N84b]peymā-yı ḫāṭıra-cūyān olmaġ-içün ol Sulṭān-ı Ḳalem-rev-i efḍaliyyet emr-nüvīs-i nehy-i tafḍīl olmaġla iẓhār-ı şefḳat buyurmuşdur. Bināberīn tertīb-i cevāb-ı ḫāmis ḳabā-yı **[78b]** taḳrīri bu vechile lābisdir ki, nehy-endāz-ı tafḍīl olan ḥadīṯ-i celīlde şeref-baḫş-ı vürūd olan lafẓ-ı celālet-pīrā-yı *"ene"* ḳā'il-i āḫardan ʿibāret olup menzil-resīdegī-i taḳvā vü ʿişmetde Cenāb-ı Yūnus-ı sütūde-ḫaṣletden taṣavvur-ı rücḥān-ı nefs-i pür-ṭahāret ġayr-ı cā'iz idigine işāreten nehy-i tafḍīl ile emr-i Nebevī cilve-ger-i minaṣṣa-i vürūddur ki ʿulüvv-i şān-ı maʿālī-nişān-ı nübüvvete muḫāẕāt-ı rüteb-i sā'ire muḥāl ve bürūz-ı ḫuṣūṣ-ı Ḥażret-i Yūnus-ı celālet-güster miḳdār-ı ẕerre bāʿiṯ-i inḥiṭāṭ-ı rütbe-i maʿālī-perver degil idigi bī-ḳīl ü ḳāldir. Ḥattā şurūh-ı ***Şifā***-yı teberrük-peymādan yādigār-ı ḫāme-i ʿUrżī olan şerḥ-i şerāfet-intimāda bu fā'ide-i celīle zīver-efzā-yı ifāde-i cezīledir ki, [2](لَا تُفَضِّلُونِي عَلَى يُونُسَ بْنِ مَتَّى) ḥadīṯ-i şerāfet-resānı delālet-pīrā-yı tenezzühü'r-Rabb ʿani'l-mekāndır. Zīrā Cenāb-ı Yūnus'uñ baṭn-ı ḥūta duḫūli ve Ḥażret-i Mefḫar-i ʿĀlem'iñ maḳām-ı ḳābe ḳavseyne vuṣūli Cenāb-ı Kibriyā'nıñ mekāndan tenezzühi muḳarrer idiginden nāşī mūcib-i ḳurb u buʿd olmaġın ḥadīṯ-i merḳūm maʿnā-yı mezbūra işāreten delālet-pervāz ve nehy-i tafḍīle ṣarāḥaten delālet-sāz idigi ʿinde'l-ḳurūm maʿlūmdur. Ḥattā ṣafaḥāt-ı ḳısm-ı ṯālişde bu mes'ele-i celālet-intisāb ḳarīn-i işbāʿ-ı cīʿān-ı ṭullāb olacaḳ mertebe ıṭnāb olunup isḳāṭ-ı şübeh ü iʿtirāżātda aḳvāl-i işābet-me'āb taʿaddüd-i intisābdır.

Vallāhu aʿlem bi'ṣ-ṣavāb.

1 Hâkim, *el-Müstedrek*, II/639, nr. 1428.

2 "Beni Yûnus b. Mettâ'dan üstün tutmayın."

Faṣl-ı Ṣāliṣe ʿAşer

Esmā-i şerāfet-intimā-yı Nebeviyye'yi iṯtivā ve efḍaliyyet-i ẕāt-ı Ḫātemü'l-Enbiyā ʿaleyhi şerāyifü't-teḥāyāyı iltivā ile mānende-i defîne-i ʿuẓmā gencîne-i cevāhir-i girān-bahā-yı āṣār-ı şettādır.

Ārāyiş-nümā-yı ṣaḥîfe-i aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣaḥîḥa ile Cübeyr bin Muṭʿim,[1] vālid-i keşīrü'l-meḥāmidinden levḥa-pīrā-yı rivāyetdir ki, ol müsemmā-yı esmā-i şerāfet-peymā niçe ism-i celîlü'r-resmiñ nāmzed-i teberrük-intimāsıdır ki her biri delālet-pīrā-yı Ẕāt-ı risālet-ārālarıdır. Siyyemā esmā-i ḫamse-i sümiyyeleri faṣṣ-ı nigīn-i tesmiyeleri olmaḳda müşārun-bi'l-benān-ı iʿtinā idigi (لِي خَمْسَةُ أَسْمَاءٍ أَنَا مُحَمَّدٌ وَأَنَا أَحْمَدُ وَأَنَا الْمَاحِي الَّذِي يَمْحُو اللَّهُ بِي الْكُفْرَ وَأَنَا الْحَاشِرُ الَّذِي يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى قَدَمِي وَأَنَا الْعَاقِبُ)[2] ḥadīṯ-i şerāfet-perverinden rūşen-terdir. Ḥattā Furḳān-ı bāhirü'l-lemeʿānda "Aḥmed"[3] ve "Muḥammed"[4] ismeyn-i celîleyni ile mevsūmiyyetleri masṭūr ve taḫṣīṣ-i İlāhī ile maẓhar olduḳları ḫaṣā'iṣ-i cezîle seniyyāt-ı celîleyi mutażammın idiginden mā-ʿadā iṯtivā-sāz-ı şükr-i ʿaẓīm-i niʿam-ı cemîledir. Meşelā Aḥmed, ḥamdiñ efʿal-i tafḍīli idiginden ḥāmidiyyetde mübālaġayı müfîd ve Muḥammed ism-i mümeccedi daḫi bi-ḥasebi bābihī keşret-perver-i ḥamd-i cezīl olmaġla ifāde-sāz-ı mübālaġa-i cāvīddir. Pes Cenāb-ı Ḫātime-i ṣuḥuf-i risālet [N85a] ecellü'l-ḥāmidīn ve efḍal-i taḥmīd-āverān-ı şerāfet-ḳarīn olup ikşār-ı īṣār-ı derārī-i ḥamd ü şükr ile evḳāt-güẕār idiklerinden Aḥmedü'l-Ḥāmidīn ve'l-Maḥmūdīn idikleri müstebīndir. Bināberīn itmāmen li-kemāli'l-ḥamdi'z-zerrīn rūz-ı rüstā-ḫīz-i ḫaḳḳāniyyet-ḳarīnde ḥāmil-i Livā'ü'l-Ḥamdi'l-mübīndir. Fe-lihāẕā ʿarṣa-gāh-ı maḥşerde Ẕāt-ı risālet-güsterleri ṣıfat-ı ḥāmidiyyet ile rātibe-ṭırāz-ı mevṣūfiyyet idiginden Maḳām-ı Maḥmūd-ı mevʿūda **[79a]** zīver-baḫşā-yı leṭāfet-i dīger ve mevrid-i şefāʿat-i evvelīn ü āḫirīn olmaġla maḥmūdiyyet-perver olup efrād-ı

1 Bu zat, önceleri müşriklerin ileri gelenlerinden iken Mekke Fethi'nde İslâmiyet'i kabul edip Sahâbe-i Kirâm arasına katılmış olan Cübeyr b. Mut'im b. Adiyy'dir *-radıyallâhu anh-*. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 580.

2 "Sadece bana ait olan beş (ünlü) ismim vardır: Ben Muhammed'im, ben Ahmed'im. Bir adım da Mâhî'dir; Allah Teâlâ inkârcılığı benim elimle mahvedecektir. Bir diğer adım Hâşir'dir; ben peygamber olduktan sonra insanlar benim ardımda toplanacaktır. Bir başka adım da Âkıb'dır; yani ben son peygamberim." Buhârî, "Menâkıb", 17, nr. 3532; "Tefsîr", 61, nr. 4898; Müslim, "Fezâ'il", 124, 125, 126, nr. 2354-2355.

3 Saff, 61/6.

4 Âl-i İmrân, 3/144; Ahzâb, 33/40; Muhammed, 47/2; Feth, 48/29.

emcāddan hīç-kese dest-res-i teyessür olmayan gencīne-i cemīle-i meḥāmid-i cezīleye mālik-i yektā ve fātiḥ-i bī-hemtā ve kütüb-i Enbiyā-yı sālifīnde ümmet-i merḥūmeleri "ḥammādīn" vaṣfıyla ittiṣāf-pīrā olup[1] Ẕāt-ı güzīde-simātlarınıñ Aḥmediyyet ve Muḥammediyyet ile mevsūmiyyete elyaḳıyyetleri bī-minnetdir. Baʿde-ẕā ismeyn-i celīleyn-i merḳūmeyniñ ʿacāyib-i bedīʿatü'l-āyātındandır ki, ḳable mecī-i vücūdihi'l-mükerrem ve mīlādihi'l-mufaḫḫam ʿumūm-ı enāmdan bir eḥad, nām-ı emced-i Aḥmed ile be-nām olmayup sāde-dilān-ı tīre-derūna müşāreket-i ismiyye maẓanne-i reyb olmaġ-içün miṣāl-i dürr-i semīn nām-ı Nebiyy-i Güzīn gencīne-i viḳāye-i Ṣamedāniyye'de maḥfūẓ olmaġın müjde-āver-i ḳudūm-i hidāyet-mevsūmları olan Kütüb-i Münzele'de tanṣīṣ olunan müsemmā-yı saʿādet-intimāya taḫṣīṣ buyurulmuşdur. Ve keẕālik nām-ı şerāfet-āşām-ı Muḥammed ile daḫi ḳabā'il-i ʿArab ü ʿAcemden inşiʿāb-efken olan āḥādıñ birisi nām-āver olmayup ṣadru'ṣ-ṣudūr-ı ḳurūndan ḳabīl-i teşrīf-i cihān-tanẓīflerinde iʿlām-ı aḫbār-sencān ile nām-ı Nebiyy-i Āḫirü'z-zamān ve ism-i Ḫatem-i Rusül-i maʿālī-bünyān faṣṣ-ı[2] nigīn-i esmā-i meḥāmid-intimā olan Muḥammed idigi zīb-āver-i benān-ı beyān olmaġla tefe"ül-pīrāyān-ı ʿArab'dan baʿżı ricāl iḥrāz-ı rütbe-i şerāfet-ḳarīn-i aṣl-ı Nebevī olmaḳ recāsını ʿumde-i aʿmāl-i mā-fi'l-bāl etdiklerinden benān-ı ẕevāt-ı ebnālarına ḫātem-miṣāl vażʿ-ı ism-i Muḥammed ile fāl ve ol Zīver-i ḫacle-gāh-ı ʿiṣmete nāmzed olmaġa iştiġāl eylediler. *Vallāhu aʿlem.*

﴿حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ﴾[3] manṭūḳ-ı iʿcāz-mesūḳınca aṣl-ı kitābda muḥarrerü'l-esāmī olan heft-nefer ism-i Muḥammed ile nām-āver iken[4] taʿyīn-i ezelī ile muʿayyen olan Cenāb-ı Ḫayru'l-Beşer erīke-nişīn-i biʿşet olduḳlarında sāḥa-i iddiʿā-yı müşāreket-i ismiyyede ḫaṭve-endāzī-i müzāḥameye mecāl, himāye-i Rabbāniyye ve viḳāye-i Ṣamedāniyye ile muḥāl olmaġın bilā-nizāʿ ismeyn-i celīleyni muntaẓareyn ile mevsūmiyyete

1 Dârimî, "Mukaddime", 2, nr. 5, 7, 8; ayrıca bkz. İbn Saʿd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. I, s. 360.

2 faṣṣ-ı: naṣṣ-ı A, N

3 "Onlara bir âyet geldiği zaman, "Allah elçilerine verilenin bir benzeri bize de verilinceye kadar asla inanmayacağız" derler. Allah, **elçilik görevini kime vereceğini** çok iyi bilir. Suç işleyenlere Allah katından bir aşağılanma ve yapmakta oldukları hilekârlık sebebiyle çetin bir azap erişecektir." En'âm, 6/124.

4 *Şifâ* metninde (bkz. Kādî İyâz, *Şifâ-i Şerîf*, terc. Ali Kara, c. I, s. 188; Kandemir, *age.*, c. I, s. 481) altı isim sayılıp "yedincisi yoktur" denilmiş, *el-İstiṣfâ* metninde ise "yedi kişidir" şeklinde kayıt düşülmüştür. Bu altı isim şunlardır: Muhammed b. Uhayha b. Cülâh el-Evsî, Muhammed b. Mesleme el-Ensârî, Muhammed b. Berâ el-Bekrî, Muhammed b. Süfyân b. Mücâşi', Muhammed b. Humrân el-Cu'fî ve Muhammed b. Huzâ'î es-Sülemî. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 481.

lāyıḳ Ḥażret-i Resūl-i Ṣādıḳ idigi ke'ş-şemsi fî rābi'ati'n-nehār rūşen ü āşikār olmuşdur. Ḥattā ism-i celīl-i "Māḥī" ile daḫi mevsūmiyyetleri (الَّذِي يَمْحُو اللَّهُ بِي الْكُفْرَ)[1] ḳavl-i nūrāniyyet-evlinden iḳtibās olundıġı āṣār-ı yerā'a-i pür-berā'a-i muḥaddiṯīn-i kirāmdan zīver-ārā-yı ṣaḥīfe-i infihāmdır. Zīrā ḥadīṯ-i merḳūm basīṭ-i ġabrādan, siyyemā Mekke-i Mükerreme ve bilād-ı 'Arab-ı şerāfet-[N85b]pīrādan nūr-ı mühr-i nübüvvet ile ref'-i ẓalām-ı küfr ü ḍalālete rātibe-ṭırāz-ı delālet olup ḥattā ḫıṭṭa-i li'ām dāḫil-i ḥavza-i İslām olmaġla münaẓẓafü's-sāḥa olmasını daḫi ifāde-pīrā-yı işāretdir. Yāḫud pertev-i şems-i risāletleri rūşenāyī-baḫş-ı 'āmme-i 'ālemiyān olmaġla ﴿لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ﴾[2] manṭūḳ-ı bāhirü'l-leme'ānı üzre ẓuhūr ve ġalebe ile maḥv-ı ẓalām-ı ḍalāl irādesini müştemil yāḫud ittibā'-kārān-ı eşer-i 'ālī-ḳadr-i risālet-iḥtivādan maḥv-ı ẓalām-ı seyyi'eti ifādeye muḥtemildir.

Felā-cerem (يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى قَدَمِي)[3] vaṣf-ı muḥteremiyle mevṣūfiyyetleriniñ lāzımı olan ḥaşr-i ecsād-ı 'ālem zamān-ı hidāyet-'unvān-ı Resūl-i Ekrem'de **[79b]** taḥaḳḳuḳ-peẕīr olmaġın ol Ḫitām-ı cümle-i Enbiyā ve Rusül'üñ ẕāt-ı mekārim-me'āṣirleri "Ḥāşir" ism-i fāḫiriyle daḫi müsemmā idigi ma'lūm, ta'ḳīb-sāz-ı mecmū'-ı ma'ālī-lümū'-ı Mürselīn idiklerinden "'Āḳıb" cümle-i esmā-i şerāfet-mevsūmlarındandır. Ve 'inde'l-ba'ż ma'nā-yı maḫṣūriyyet-i 'ālem 'alā ḳıdemi'n-Nebiyyi'l-Ekrem pīş-gāh-ı sa'ādet-penāhlarında saf-bestegī-i ehl-i mevḳıfdan kināye ve ma'nā-yı merḳūm ﴿لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾[4] naṣṣ-ı celīlü'l-ḳaṣṣından mefhūm idigi mā-bihi'l-kifāyedir. Ve 'inde'l-ba'ż'l-āḫar (عَلَى قَدَمِي) ﴿أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ﴾[5] ma'nā-yı dil-ārāsın müş'ir idigin (منزلتي وسابقة الرحمة الموعدة بي)[6] fermūde-i mükerremesi mübeyyin ve 'inde'l-ba'ż'l-āḫar

1 "Allah Teâlâ inkârcılığı benim elimle mahvedecektir." Buhârî, "Menâkıb", 17, nr. 3532; "Tefsîr", 61, nr. 4898; Müslim, "Fezâ'il", 124, 125, 126, nr. 2354-2355.

2 "O, Allah'a ortak koşanlar hoşlanmasalar bile dinini **bütün dinlere üstün kılmak için,** Peygamberi'ni hidayetle ve hak dinle gönderendir." Tevbe, 9/33.

3 "Ben peygamber olduktan sonra insanlar benim ardımda toplanacaktır." Buhârî, "Menâkıb", 17, nr. 3532; "Tefsîr", 61, nr. 4898; Müslim, "Fezâ'il", 124, 125, 126, nr. 2354-2355.

4 "Böylece, **sizler insanlara birer şahit (ve örnek) olasınız ve Peygamber de size bir şahit (ve örnek) olsun diye** sizi orta bir ümmet yaptık. Her ne kadar Allah'ın doğru yolu gösterdiği kimselerden başkasına ağır gelse de biz, yönelmekte olduğun ciheti ancak; Resûl'e tabi olanlarla, gerisin geriye dönecekleri ayırt edelim diye kıble yaptık. Allah, imanınızı boşa çıkaracak değildir. Şüphesiz Allah, insanlara çok şefkatli ve çok merhametlidir." Bakara, 2/143.

5 "Ayaklarım üzere (sözünün manası); makamımın önünde ve bana önceden vadedilen rahmet."

6 "İçlerinden bir adama "insanları uyar" ve "iman edenlere, **Rab'leri katında kendileri için bir doğruluk makamı bulunduğunu** müjdele" diye vahyetmemiz, insanlar için şaşılacak bir şey mi oldu ki o kâfirler, "Bu elbette apaçık bir sihirbazdır" dediler?" Yûnus, 10/2.

ḥaşr-i benī nev‘-i beşer ḳuddām-ı Resūl-i müfteḫarda cilve-ger ve fī yevmi’l-maḥşer pīş-gāḥ-ı Risālet-perverde mecmū‘-ı nev‘-i beşer cem‘iyyet-āver idigin mu‘lin olup ‘inde’l-ba‘żı’l-āḫar [1](عَلَى سُنَّتِي) ma‘nā-yı behcet-intimāsını irāde lāzım-ı beyyindir.

Pes esmā-i ḫamse-i şerāfet-perver ma‘a-keşret-i ismihi’l-mu‘teber taḫṣīṣun-bi’ẕ-ẕikr buyuruldıġı zīver-baḫş-ı kütüb-i müteḳaddime ve ma‘lūm-ı ümem-i sālife oldıġındandır. Zīrā [2](لِي عَشَرَةُ أَسْمَاءٍ) maḳāl-i şerāfet-iştimāli menḳūl-i ṣıḥḥat-intimā ve “Ṭāhā ve Yāsīn” esmā-i ‘aşere-i merḳūmeden ma‘dūd idigi bī-mirādır. Fe-lihāẕā ma‘nā-yı “Ṭāhā”, “Yā Ṭāhir” ve “Yā Hādī” ismeyn-i celīleyniñ ma‘nāsını ḥāvī ve “Yāsīn”, “Yā Seyyid” mefhūm-ı şerāfet-mevsūmını muḥtevī idigi menḳūl-i fuḥūldür. Ma‘ahāẕā “Resūlü’r-Raḥmeti” ve “Resūlü’r-Rāḥati” ve “Resūlü’l-Melāḥim” daḫi esmā-i şerāfet-intimālarından idigin beyān eşerinde [3](وَأَنَا الْمُقَفِّي وَأَنَا الْقَيِّمُ) yāḫud [4](وَأَنَا الْقُثَم) buyuruldıġı keẕālik maḥkiyy-i ba‘żı efāżıl-ı feżā’il-dişārdır. Ḥattā lafẓ-ı celīl-i “Ḳayyum”, “muḳīmü’s-sünne” ma‘nā-yı şerāfet-intimāsın edā-sāz idigi mīzāb-ı lisān-ı Dāvūd ‘aleyhi’s-selāmdan miṣāl-i āb-ı ḥayāt cereyān-sāz-ı vürūd olan [5](اَللَّهُمَّ ابْعَثْ لَنَا مُحَمَّدًا مُقِيمَ السُّنَّةِ بَعْدَ الْفَتْرَةِ) du‘ā-yı rehīnü’l-ġayretinden ma‘lūm ve ‘inde’l-ba‘ż cāmi‘-i ṣufūf-ı mekārim olmaḳda kemālleri “ism-i Ḳayyum’dan” mefhūm olup rivāyet-i “Ḳuşem” üzre lafẓ-ı merḳūm “cāmi‘-i ḫayr-ı keşīr” ma‘nā-yı nefāset-peẕīrine delāletle mevsūmdur. Ḥattā rivāyet-i uḫrā üzre [6](لِي سَبْعَةُ أَسْمَاءٍ: مُحَمَّدٌ وَأَحْمَدُ وَطَهَ وَيَس وَالْمُدَّثِّرُ وَالْمُزَّمِّلُ وَعَبْدُ اللهِ) ḥadīṣ-i şerāfet-[N86a]perveri cilve-ger ve merviyy-i Cübeyr bin Muṭ‘im manṭūḳınca [7](لِي سِتُّ أَسْمَاءٍ: مُحَمَّدٌ وَأَحْمَدُ وَخَاتِمٌ وَعَاقِبٌ وَحَاشِرٌ وَمَاحٍ) ḥadīṣ-i i‘cāz-güsteri lem‘a-perverdir. Fe-lihāẕā merviyy-i Ebī Mūsā-yı Eş‘arī üzre ol müsemmā-yı esmā-i şerāfet-intimā [8](أَنَا مُحَمَّدٌ وَأَحْمَدُ وَالمُقَفِّي وَالْحَاشِرُ وَنَبِيّ التَّوْبَةِ وَنَبِيّ الْمَلْحَمَةِ) buyurmaġla tesmiye-sāz-ı nefs-i nefīsleri idigi müşbet olup (نَبِيّ الْمَرْحَمَةِ وَنَبِيّ الرَّحْمَةِ وَنَبِيّ

1 “Sünnetim üzerine.”
2 “Sadece bana ait olan on tane (ünlü) ismim vardır.”
3 “Ben Mukaffî’yim, diğer peygamberlerin ardından gelenim. Bir adım da Kayyim’dir.”
4 “Ben Kusem’im.”
5 “Allah’ım! Uzun bir aradan sonra dini yeniden canlandıracak olan Muhammed’i insanlara gönder.”
6 “Benim (Kur’ân-ı Kerîm’de geçen) yedi ismim şunlardır: Muhammed, Ahmed, Yâ Sîn, Tâ Hâ, Müddessir, Müzzemmil ve Abdullâh.”
7 “Benim altı ismim vardır: Muhammed, Ahmed, Hâtim, Âkıb, Hâşir, Mâhî.”
8 “Ben Muhammed’im, Ahmed’im, Mukaffî’yim, Hâşir’im, Nebiyyü’t-Tevbe’yim, Nebiyyü’l-Melhame’yim.” Müslim, “Fezâ’il”, 126, nr. 2355.

[1](الرَّاحَة rivāyāt-ı ʿadīdesi daḥi şeref-baḫş-ı vürūd ve cümlesi rehīn-i rātibe-i ṣıḥḥat idigi [2]﴿وَمَآ أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ﴾ medlūl-i iʿcāz-şümūlince ḳarīn-i telaḳḳī bi'l-ḳabūl-i fużalā-yı tetebbuʿ-ālūddur. Siyyemā vaṣf-ı raḥmet ile ittiṣāfları manṣūṣun-ʿaleyh oldıġı gibi müzekkī-i ümmet ve muʿallim-i Kitāb u ḥikmet[3] ve hādī ile'ṣ-ṣırāṭi'l-müstaḳīm[4] ve zümre-i mü'minīne ra'ūf u raḥīm idikleri[5] daḥi naṣṣ-ı Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ān ile müṣbetdir. Ḥattā nām-ı şerāfet-āşām-ı "Muḳaffī" **[80a]** hem-ʿinān-ı maʿnā-yı "ʿĀḳıb" idigi muṣaḥḥaḥ ve 'inde'l-baʿż "müttebiʿ" maʿnāsına idigi daḥi muṣarraḥdır. Ḥattā tekrīmen li-şānihi'l-esnā vaṣf-ı şerāfet-raṣf-ı ümmetleri merḥūmelikle mevsūme idigi rūşenā olup ber-manṭūḳ-ı iʿcāz-mesūḳ-ı [6]﴿وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ﴾ baʿżın baʿża teşmīr-sāḳ-ı re'fet ü merḥameti ve her biriniñ meşāḳḳ-ı taʿabbüd ü ṭāʿate şedd-i niṭāḳ-ı iṭāʿati muḳarrer olmaġın vaṣf-ı merḳūm ile teşrīf-pīrā-yı ittiṣāf olduḳlarından Nebiyy-i mebʿūṯ-ı celīlü'ş-şān-ı kerīmü'ş-şiyemleri daḥi [7]﴿رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ﴾ vaṣf-ı güzīniyle mevṣūf ve kendülere re'fet ü merḥamet ve istiġfār u īṯār ile maʿrūfdur. Fe-lihāẕā zümre-i ümmetleri ṭaraf-ı bāhirü'ş-şereflerinden teraḥḥum ile me'mūr ve maʿnā-yı mezbūr [8](إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ مِنْ عِبَادِهِ الرُّحَمَاءَ) ḳavl-i re'fetevlinden ṣüret-nümā-yı ẓuhūr idigi gibi [9](الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ) ḥadīṯ-i şerāfet-bünyānından daḥi manẓara-zīb-i şuʿūrdur. Bināberīn (ارْحَمُوا مَنْ فِي الْأَرْضِ يَرْحَمْكُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ)[10] maḳūl-i iʿcāz-intimāsı te'kīd-sāz-ı emr-i ittiṣāf bi't-teraḥḥumdur.

Felā-cerem esmā-i meẕkūreden mā-ʿadā niçe elḳāb-ı şerāfet-intimā ve müteʿaddid esmā-i tekrīm-peymā ile naṣṣ-ı Ḳur'ān-ı bāhirü'l-lemeʿānda mevsūmiyyetleri emr-i müsellem olup evṣāf-ı maʿālī-ittiṣāf ile daḥi

1 "Nebiyyü'l-Merhame, Nebiyyü'r-Rahme ve Nebiyyü'r-Râha'yım."
2 "Ve seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." Enbiyâ, 21/107.
3 Âl-i İmrân, 3/164; Cumʿa, 62/2; Bakara, 2/129.
4 Nisâ, 4/175; Mâ'ide, 5/16.
5 Tevbe, 9/128.
6 "(17-18) Sonra da iman edenlerden olup **birbirine sabrı tavsiye edenlerden**, **birbirine merhameti tavsiye edenlerden olanlar var ya,** işte onlar ahiret mutluluğuna erenlerdir." Beled, 90/17.
7 "Ve seni ancak **âlemlere rahmet** olarak gönderdik." Enbiyâ, 21/107.
8 "Cenâb-ı Hak merhametli kullarını sever." Buhârî, "Cenâ'iz", 32, nr. 1284; "Merdâ", 9, nr. 5655; "Tevhîd", 2, 25, nr. 7377, 7448; Müslim, "Cenâ'iz", 11, nr. 923. Hadîsin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 489.
9 "Merhamet edenlere, Rahmân olan Allah da merhamet eder."
10 "Siz yeryüzündekilere merhamet ediniz ki, göktekiler de size merhamet etsin." Tirmizî, "Birr", 16, nr. 1924; Ebû Dâvûd, "Edeb", 58, nr. 4941.

mevṣūfiyyetleri müṩbetdir. Ezcümle Nūr[1] ve Sirāc-ı Münīr[2] ve Münẕir[3] ve Neẕīr[4] ve Mübeşşir[5] ve Beşīr[6] ile mevsūmiyyetleri gibi Şāhid[7] ve Şehīd[8] ve Ḥaḳḳu'l-Mübīn[9] ve Ḫātemü'n-Nebiyyīn[10] ve Ra'ūf ve Raḥīm[11] ve Emīn[12] simāt-ı ẕāt-ı mekārim-rehīnlerinden idigi müstebīndir. Siyyemā Ḳadem-i ṣıdḳ[13] ve Raḥmeten li'l-'Ālemīn[14] ve Ni'metullāh[15] ve'l-'Urvetü'l-vüṯḳā[16] ve'ṣ-Ṣırāṭu'l-müstaḳīm[17] ve'n-Necmü'ṯ-ṯāḳıb[18] ve'l-Kerīm[19] ve'n-Nebiyyi'l-Ümmī[20] ve Dā'ī-ilallāh[21] evṣāf-ı şerāfet-destgāhıyla ittiṣāfları bī-ḫilāf idiginden mā-'adā niçe esmā-i ma'ālī-intimā ile müsemmā idikleri Kütüb-i Münzele-i ḳadīmede manṣūṣatun-bihā ve iḫbār-ı Enbiyā-yı sālifīn ile mu'avvelün-'aleyhā idigi āyāt-ı beyyināt-ı Ḳur'āniyye ve eḥādīṯ-i şerīfe-i nūrāniyye ile rehīn-i rātibe-i şöhret ve ıṭlāḳ-ı 'ulemā-yı ümmet ile şeref-baḫş-ı ṣıḥḥatdir. **[N86b]** Ezcümle Muṣṭafā ve Müctebā ve Ebu'l-Ḳāsım ve Resūl-i Rabbü'l-'Ālemīn ve Şefī' ve Müşeffa' ve Müttaḳī ve Muṣliḥ ve Ṭāhir ve Müheymin ve Ṣādıḳ ve Maṣdūḳ elfāẕ-ı ḥürriyyetü'l-istiḥfāẓı delālet-ārā-yı Ẕāt-ı Risālet-me'ābları olup Hādī ve Seyyid-i veled-i Ādem ve Seyyidü'l-Mürselīn ve İmāmü'l-Müttaḳīn ve Ḳā'idü'l-ġurri'l-muḥaccelīn 'alem-i Ẕāt-ı Risālet-mu'lemlerinden idigi müsellem ve Ḥabībullāh ve Ḫalīlü'r-Raḥmān ve Ṣāḥibü'l-ḥavżi'l-mevrūd ve Ẕü'ş-şefā'ati ve'l-Maḳāmi'l-Maḥmūd daḫi evṣāf-ı cemīle-i Ẕāt-ı sa'ādet-ālūdlarından oldıġı menār-ı şöhretde 'alemdir. Ḥattā Ṣāḥibü'l-vesīle ve'l-faẓīle ve'd-derece-

1 Mâ'ide, 5/15.
2 Ahzâb, 33/45-46.
3 Şûrâ, 42/7.
4 İsrâ, 17/105; Furkān, 25/56; Ahzâb, 33/45; Feth, 48/8.
ma'ālī-ittiṣāf ile daḫi mevṣūfiyyetleri müṩbetdir. Ezcümle Nūr ve Sirāc-ı Münīr ve Münẕir ve Neẕīr: — N
5 İsrâ, 17/105; Furkān, 25/56; Ahzâb, 33/45; Feth, 48/8.
6 Mâ'ide, 5/19.
7 Ahzâb, 33/45; Feth, 48/8; Bürûc, 85/3.
8 Nisâ, 4/41.
9 Yûnus, 10/108; Zuhruf, 43/29.
10 Ahzâb, 33/40.
11 Tevbe, 9/128.
12 Tekvîr, 81/21.
13 Yûnus, 10/2.
14 Enbiyâ, 21/107.
15 İbrâhîm, 14/28.
16 Bakara, 2/256.
17 Fâtiha, 1/6; Mâ'ide, 5/16.
18 Târık, 86/3.
19 Tekvîr, 81/19.
20 A'râf, 7/157.
21 Ahzâb, 33/46; Ahkāf, 46/31.

ti'r-refî'a ve Ṣāḥibü't-tāc ve'l-Mi'rāc ve'l-livā' ve'l-ḳaḍīb ve Rākibü'l-Burāḳ ve'n-nāḳa ve'n-necīb 'unvān-ı şān-ı efḍaliyyet-nişānlarından olup Ṣāḥibü'l-ḥücce ve's-sulṭān ve'l-ḫātem ve'l-'alāme ve'l-bürhān ve Ṣāḥibü'l-hirāve ve'n-na'leyn daḫi evṣāf-ı Seyyidü'l-Kevneyn'den oldığı gibi, Mütevekkil ve Muḫtār ve Muḳīmü's-Sünne ve Muḳaddes ve Rūhu'l-Ḥaḳ esmā-i celīlesiyle mevsūmiyyetleri muḥaḳḳaḳdır. Fe-lihāẕā zīver-efzā-yı ṣaḥīfe-i İncīl olan "Bāraḳlīṭ", "Rūḥullāh" ma'nā-yı şerāfet-**[80b]**intimāsınıñ mü'eddāsı olup fārıḳ-ı beyne'l-ḥaḳ ve'l-bāṭıl ma'nāsını müştemil idigi menḳūl-i ba'żı efāżildır. Keyfe lā? Ka'bü'l-Aḥbār iḫbārınca zīver-baḫş-ı suṭūr-ı kütüb-i sālife olan esmā-i Nebeviyye'den "Māẕ-māẕ" lafẓı "ṭayyib ṭayyib" ma'nāsını ifāde-sāz ve "Ḥimmiṭāya", "Ḥāmiyü'l-Ḥaremeyn" maġzāsını edā-perdāzdır. Ḥattā ḫitām-ı cümle-i Mürselīn idiklerinden nām-ı "Ḫātim" ile be-nām ve ḫalḳan ve ḫulḳan aḥsen-i Enbiyā olmalarıyla ism-i "Ḫātim" ile şöhretleri mā-lā-kelāmdır. Ḥattā lisān-ı Süryāniyye'de "Muḥammed" ma'nā-yı mümeccedi "Müşeffaḥ" lafẓıyla mūred ve "Rūhu'l-Ḳuds" ma'nā-yı şerāfet-intimāsı "Münaḫḫaminā" lafẓıyla mü'eddā idigi serd olunup zīver-i ṣaḥīfe-i Tevrāt olan nām-ı nāmīleri "'ādil" ma'nāsına "Uḥayd" idigi daḫi menḳūl-i cāvīddir. Ve "Ṣāḥibü'l-ḳaḍīb", "Ṣāḥibü's-seyf" ma'nāsı ile müfesser fi'l-İncīl ve 'aṣā ma'nāsına idigi daḫi ba'żı ṣiḳātdan menḳūl-i celīldir. Ḥattā lafẓ-ı "hirāve" delālet-sāz-ı ma'nā-yı 'aṣā idigi zīver-ārā-yı kütüb-i luġat-i ṣıḥḥat-'ilāve olup ma'nā-yı ma'ālī-intimā-yı "tāc", 'imāme-i ẕātü'l-ibtihāca ser-zede-sāz-ı delālet idigi rātibe-ṭırāz-ı şöhretdir.

Pes bu esmā-i şerāfet-intimā ve ṣıfāt-ı bedī'atü'l-ma'ānī-i i'cāz-peymādan mā-'adā niçe esāmī-i şerāfet-müntemī ve müte'addid elḳāb-ı ma'ālī-istiṣḥāb ile mevsūmiyyet ve mevṣūfiyyetleri ekṣer min en-tuḥṣā iken miḳdār-ı meẕkūrı īrād berāy-ı teşerrüf cilve-nümā ve eşher-i künye-i şerāfet-ġunyeleri "Ebu'l-Ḳāsım" ve "Ebū İbrāhīm" idigi bī-mirādır.

Ṣallallāhu te'ālā 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Rābiʿa ʿAşer

Cenāb-ı Vāżıʿu'l-aṣl-ı ḫilḳat, ol Erīke-ṭırāz-ı biʿṣeti Esmā-i Ḥüsnā-yı ḳudsiyyet-intimāsından niçe esmā-i şerāfet-intimā ile teşrīf-sāz-ı tesmiye ḳılıp[1] ṣıfāt-ı ʿulyā-yı şerāfet-intimāsından daḫi evṣāf-ı ʿadīde-i seniyye ile maẓhar-ı [N87a] aʿtāf-ı celiyye buyurdıġınıñ beyānını ḥāvī bir gencīne-i cevāhir-i şerāfet-muḥtevīdir. Ḥattā bu maḫzenü'l-fu'ādda lemʿa-baḫşā-yı ḥayyiz-i vücūd olan le'ālī-i mütelālī'ü'l-ʿavā'idiñ medlūl-i bāb-ı evvele tenāsüb ve tenāsuḳı ve āb ü tāb-ı mażmūn-ı şerāfet-meşḥūnınıñ birbirine tevāfuḳı silkü'l-mürvārīd-i ẕeyl-i bāb-ı meẕkūrda tanṣīṣ ile tanẓīm olunmaḳ muḳteżā-yı riʿāyet-i tertīb ve mübteġā-yı tenāsuḳ-ı te'līf-i efżāl-firīb iken te'ḫīri henūz iltiḳāṭ-ı dürer-i meżāmīn-i şerāfet-żamīni ile mālik-i niṣāb-ı tevfīḳ idiginden nāṣī idigi maḳūl-i ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-ḥavāṣīdir.

Felā-cerem maʿlūm-ı erbāb-ı fühūm ola ki, Cenāb-ı Kibriyā cellet naʿmā'uhū ve ʿalā ḥażretleri bālā-yı rifʿat-intimā-yı Enbiyā-yı Kirām'dan niçe ser-āmedān-ı riyāż-ı nübüvveti ilbās-ı libās-ı kerāmet ile ḳabā-pūş-ı tevḳīr ü terḳīm ve müsemmā-yı esāmī-i celīle ḳılmaġla pīrāye-i ṣadru'ṣ-ṣudūr-ı ikrām-ı ʿaẓīm ḳılmışdır. Ezcümle Cenāb-ı İsḥāḳ-ı ṣadāḳat-vifāḳı ve Ḥażret-i İsmāʿīl-i rehīnü't-tebcīli "ʿAlīm"[2] ve "Ḥalīm"[3] ismeyn-i celīleyni ile mevsūmiyyete sezā ve Ḥażret-i İbrāhīm-i rehīnü't-tekrīmi keẕālik ism-i "Ḥalīm"[4] ile tevsīme revā ve Cenāb-ı Nūḥ-ı pür-fütūḥı ism-i "Şekūr"[5] ile müsemmālıġa aḥrā ve Cenāb-ı ʿĪsā ve Yaḥyā ʿaleyhime't-teḥāyāyı ism-i "Berr"[6] ile tevsīm ve Cenāb-ı Mūsā-yı saʿādet-resāyı "Ḳavī"[7] ve "Kerīm"[8] ismiyle ḳarīn-i tekrīm buyurup Cenāb-ı Yūsuf ʿaleyhi's-selāmı "Ḥafīẓ u ʿAlīm"[9] ismeyn-i celīleynine maẓhar buyurmaġla[10] tevḳīr-i vefire **[81a]** maṣdar buyurmuşdur. Ḥattā Cenāb-ı Eyyūb-ı muṣāberet-maṣḥūbı "Ṣābir"[11] ism-i fāḫiriyle mükerrem ve yine Ḥażret-i İsmāʿīl ʿaleyhi's-selāmı

1 A, L ve N nüshalarında "olup" şeklinde imla edilmiştir.
2 Hicr, 15/53; Zâriyât, 51/28.
3 Sâffât, 37/101.
4 Tevbe, 9/114; Hûd, 11/75.
5 İsrâ, 17/3.
6 Meryem, 19/14 (Hz. Yahyâ *-aleyhisselâm-*); Meryem, 19/32 (Hz. Îsâ *-aleyhisselâm-*).
7 Kasas, 28/26.
8 Duhân, 44/17.
9 Yûsuf, 12/55.
10 Cenāb-ı Yūsuf ʿaleyhi's-selāmı "Ḥafīz u ʿAlīm" ismeyn-i celīleynine maẓhar buyurmaġla: ─ N
11 Sâd, 38/44.

"Ṣādıḳu'l-Va'd"[1] vaṣf-ı celīl[iyl]e mufaḫḫam buyurdıġı naṣṣ-ı Ḳur'ān'dan tābāndır. Siyyemā bālā-yı efḍaliyyet-intimā-yı şān-ı refī'u'l-'unvān-ı Ḫātemü'n-Nebiyyīn'i esmā-i keşīre-i şerāfet-ḳarīn ve evṣāf-ı vefīre-i sa'ādet-rehīn ile tecellī-pīrā-yı tevḳīr-i vefīr buyurdıġı kitāb-ı 'azīz-i i'cāz-engīzde masṭūr ve elsine-i ḥaḳḳāniyyet-me'inne-i Enbiyā-yı Kirām-ı mekārim-mevfūrda meẕkūrdur. Felā-cerem ba'de a'māli'l-fikri'ṣ-ṣāḳıb ve ġıbbe işti'ġāli'ẕ-ẕikri'r-rāġıb ol cevāhir-i zevāhir-i şerāfet-me'āṣirden fevḳa'l-ismeyni'l-celīleyn taṣaddī-pīrāyān-ı faṣleyn lede'l-'ulemā rū-nümā degil iken delālet-i tevfīḳ-i Ni'me'r-Refīḳ ile ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-niṣāb miḳdār-ı şelāşīne ḳarīb esmā-i şerāfet-intimā ile mevsūmiyyetlerine ıṭṭılā' ile genc-yāfte-i teşerrüf olmaġın irā'et-i ṣūret-i maḳṣūda ẓaferde bi-teyessürillāhi te'ālā teferrüd-pīrā idigiyle mütesellī ve teysīr-i ilhām mā-baḳıye ile rātibe-ṭırāz-ı terāḳḳī olmaġ-içün daḫi dergāh-ı 'aṭā-penāh-ı İlāhī'den vürūd-ı feyże muntaẓırdır.

Pes Esmā-i Ḥüsnā-yı ḳudsiyyet-intimādan "Ḥamīd" ism-i şerāfet-nüvīdi Maḥmūd ma'nāsını pīrāye-baḫş-ı edā ve Ẕāt-ı Eḥadiyyet-simāt-ı Kibriyā'nıñ mevrid-i ḥamd ü ṣenā ve medār-ı ḥamd-i 'ibād idigine mü'eddā olup ḥāmid ma'nā-yı dil-ārāsını daḫi muḥtevī ve Ẕāt-ı baḫt-ı Müfīżu'l-Cūd ḥāmidun li-nefsihī ve ḥāmid-i tā'āt-ı 'ibād idigin ḥāvīdir. Ve ism-i celīl-i Muḥammed daḫi mutażammın-ı ma'nā-yı **[N87b]** ma'ālī-intimā-yı Maḥmūd idigi Zebūr-ı Ḥażret-i Dāvūd'da şeref-baḫş-ı vürūd olup ẕāt-ı sütūde-simāt-ı Nebiyy-i Emced daḫi ism-i Muḥammed ve Aḥmed ile mevsūmiyyetiñ maḥtidi olması efḍaliyyet-i ẕāt-ı sa'ādet-rehīnlerin tebyīnde i'cāz-rehīndir. Ḥattā Aḥmed ism-i mümeccediyle mevsūmiyyet-i Nebiyy-i Emced efḍalu men ḥamide ve ecellü men ḥumide idiklerinden cilve-ger ve ma'nā-yı merḳūm lisān-ı dürer-bār-ı Ḥassān-ı şerāfet-imtināndan żiyā-feşān olan

Naẓm: وَشَقَّ لَهُ مِنَ اسْمِهِ لِيُجِلَّهُ فَذُو الْعَرْشِ مَحْمُودٌ وَهَذَا مُحَمَّدُ[2]

naẓm-ı belāġat-resminden mefhūmdur. Siyyemā ismeyn-i ce[lī]leyn-i "Ra'ūf u Raḥīm" şedīdü'r-raḥme ve mürīdu ziyādeti'l-ḫayri li'l-ümme ma'nāsına Esmā-i Ḥüsnā'dan ma'dūd iken Ẕāt-ı Nübüvvet-simāta daḫi

1 Meryem, 19/54.

2 "Hak Teâlâ, Resûlü'nün şanını yüceltmek için ona yüce isminden bir pay verdi. Arş'ın sahibi "Mahmûd", o ise "Muhammed" -*sallallâhu aleyhi ve sellem*-."

sime idigi naṣṣ-ı Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ān ile müṣbet[1] ve mevcūd ve müteḥaḳḳıḳu'l-emr ma'nāsına "el-Ḥakku'l-Mübīn" daḫi Esmā-i Ḥüsnā'dan iken ḥattā [2]﴿جَآءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ مُبِينٌ﴾ fermūde-i celālet-āyīnle ve ﴿وَقُلْ إِنِّيٓ أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ﴾[3] naṣṣ-ı i'cāz-rehīninceZāt-ı Risālet-penāha 'aṭiyye-kerde-i Kibriyā olup inde ba'żı'l-fużalā lafẓ-ı celālet-peymā-yı "Ḥaḳḳ" ile ḥaḳḳāniyyeti 'ayān olan Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ān irādesi tābān oldığı gibi "Ḥaḳḳ" ve "Mübīn" ile irāde-i Resūl-i Güzīn daḫi cilve-ger-i minaṣṣa-i imkān olup beyyinü'l-emr ma'nāsına ıṭlāḳ-ı lafẓ-ı "Mübīn" Cenāb-ı Risālet-mekīne ṣıḥḥat-āgīn idigi ﴿فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ﴾[4] naẓm-ı kerīminden müstebīndir. Zīrā lümū'-ı mihr-i risālet-i 'āmmeleri bāhir ve mübeyyin-i evāmir ü nevāhī-i İlāhiyye idiklerinden ism-i "Mübīn" ile mevsūmiyyetleri taḫrīc-i fāḫirdir.

Ve keẕālik ism-i celīl-i "Nūr", ḫālıḳu'n-nūr ma'nā-yı şerāfet-**[81b]** mevfūrı yāḫud münevvir-i derūn-ı semāvāt u arażīn yāḫud nūr-ı hidāyet ile tenvīr-sāz-ı derūn-ı mü'minīn ma'nā-yı şerāfet-ḳarīnini mü'eddī ism-i Melik-i Mübdī iken [5]﴿قَدْ جَآءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ﴾ manṭūḳ-ı i'cāz-mesūḳınca ism-i celīl-i Resūl-i cemīl olup 'inde ba'żı'l-fuḥūl Ḳur'ān-ı i'cāz-iḳtirān olmaḳ daḫi menḳūldur. Lākin [6]﴿وَسِرَاجًا مُنِيرًا﴾ ḳavl-i i'cāz-evlince ẕāt-ı risālet-simāt-ı Nebevī irādesi ẓāhir ve vużūḥ-ı emr-i risāletleriyle nūr-baḫş-ı ḳulūb-ı ümmet idiklerinden ism-i "Nūr" ile mevsūmiyyetleri bāhirdir. Ve "Şehīd" ism-i celālet-nüvīdi bi-ma'ne'l-'ālim yāḫud fī-yevmi't-tenād şāhid-i ümmet ma'nā-yı şerāfet-meṣāddı ile Esmā-i Ḥüsnā-yı ḳudsiyyet-merāsimden iken [7]﴿إِنَّآ أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا﴾ naṣṣ-ı celīli [8]﴿وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾ ḳavl-i cemīli üzre ma'nā-yı meẕkūra delā-

1 Tevbe, 9/128.

2 "Doğrusu onları (Mekke müşriklerini) ve atalarını **kendilerine hak olan Kur'ân ve onu açıklayan bir peygamber gelinceye kadar** (dünya nimetlerinden) yararlandırırım." Zuhruf, 43/29.

3 "De ki: "Gerçekten ben, apaçık bir uyarıcıyım." Hicr, 15/89.

4 **"Nitekim hak (Kur'ân) kendilerine gelince onu yalanladılar.** Fakat alay ettikleri şeyin haberleri kendilerine ileride gelecektir." En'âm, 6/5.

5 "Ey Kitap ehli! Artık size elçimiz (Muhammed) gelmiştir. O, kitabınızdan gizleyip durduğunuz gerçeklerden birçoğunu sizlere açıklıyor, birçoğunu da affediyor. **İşte size Allah'tan bir nur ve apaçık bir Kitap (Kur'ân) gelmiştir."** Mâ'ide, 5/15.

6 "(45-46) Ey Peygamber! Biz seni bir şahit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı; Allah'ın izniyle kendi yoluna çağıran bir davetçi **ve aydınlatıcı bir kandil olarak** gönderdik." Ahzâb, 33/46.

7 "(Ey Muhammed!) **Şüphesiz biz seni bir şahit**, bir müjdeci ve bir uyarıcı **olarak gönderdik**." Feth, 48/8.

8 "Böylece, sizler insanlara birer şahit (ve örnek) olasınız **ve Peygamber de size bir şahit (ve örnek) olsun diye sizi** orta bir ümmet yaptık. Her ne kadar Allah'ın doğru yolu gösterdiği kimselerden başkası-

let-pīrā idigi ḥālde esmā-i Resūl-i Kerīmü'l-ḫiṣālden ma'dūd idigi daḫi mübeyyin-i 'ulüvv-i şān-ı Resūl-i ma'ālī-vuṣūldür. Ve ism-i pür-tekrīm-i "Kerīm" daḫi [1]﴿إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ﴾ mışdāḳ-ı i'cāz-vifāḳınca cümle-i esmā-i celālet-intimā-i Nebeviyye'den keşīrü'l-ḫayr yāḫud mufaḍḍal yāḫud 'afuvv ve 'aliyy ma'nālarını edā-sāz ve "Ekrem" ve "Kerīm" esmā-i Resūl-i i'cāz-ṭırāzdan **[N88a]** olup [2](أَنَا أَكْرَمُ وَلَدِ اٰدَمَ) maḳūl-i müsellemi taṣḥīḥ-kerde-i ıṭlāḳ-ı meẕkūrdur. Egerçi [3]﴿إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ﴾ āyet-i i'cāz-simātında cilve-ger-i minaṣṣa-i nüzūl olan "Kerīm" ile Cibrīl-i bāhirü't-tebcīl irādesi daḫi muḥtemeldir. Ammā 'inde'l-ekşerīn lafẓ-ı "Kerīm", Resūl-i mufaḍḍal ile mü'evveldir.

Ve celīlü'ş-şān ma'nā-yı efḍaliyyet-'unvānıyla "'Aẕīm" isminiñ daḫi maẕharı idikleri [4]﴿وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ naṣṣ-ı pür-tekrīmi ile müşbet ve evvel-i sifr-i Tevrāt'da veled-i Ḥażret-i İsmā'īl-i kerīmü's-simātdan "'Aẕīm" ism-i pür-tekrīmiyle mevsūm olan Nebiyy-i kerīmiñ taḫaḳḳuḳ-ı ḳudūm-i raḥmet-mevsūmları musaṭṭardır. Ve muṣliḥ yāḫud ḳāhir yāḫud 'aẕīmü'ş-şān ma'nāsına "Cebbār" ve "Mütekebbir" Esmā-i Ḥüsnā-yı Ḫālıḳu'l-Berr'den iken muṣliḥ-i ümmet ve me'vā-yı hidāyet-ma'nāsına esmā-i Nebiyy-i hādīden olup tekebbür ve tecebbürden teberrīleri [5]﴿وَمَآ أَنْتَ عَلَيْهِم بِجَبَّارٍ﴾ naṣṣ-ı kerīmi ile rehīn-i rātibe-i şübūt ve 'ālim-i bi-künhi'ş-şey' ma'nāsına yāḫud muḫbir maġzāsına "Ḫabīr" Esmā-i Ḥüsnā-yı şerāfet-maṣīrden idigi [6]﴿اَلرَّحْمَنُ فَاسْأَلْ بِهِ خَبِيرًا﴾ naṣṣıyla müşbet iken esmā-i ma'ālī-intimā-yı Nebevī'den olmaġla men'ūt idigi daḫi muḳarrer ve 'inde'l-ba'ż sā'il, istiḫbārāver-i āḫar ve mes'ūl, ḫıbret-perver-i Ḥażret-i Peyġamber'dir. Ve 'inde'l-ba'ż sā'il, Resūl-i Kāmil ve mes'ūl, efḫam-ı Cenāb-ı Dānende-i umūr-ı 'ālem

---

na ağır gelse de biz, yönelmekte olduğun ciheti ancak; Resûl'e tabi olanlarla, gerisin geriye dönecekleri ayırt edelim diye kıble yaptık. Allah, imanınızı boşa çıkaracak değildir. Şüphesiz Allah, insanlara çok şefkatli ve çok merhametlidir." Bakara, 2/143.

1 "(38-40) Görebildiklerinize ve göremediklerinize yemin ederim ki, **o (Kur'ân), hiç şüphesiz çok şerefli bir elçinin (Allah'tan alıp tebliğ ettiği) sözüdür."** Hâkka, 69/40.

2 "Ben, Rabbimin nezdinde Âdemoğullarının en değerlisiyim." Tirmizî, "Menâkıb", 1, nr. 3616; Dârimî, "Mukaddime", 8, nr. 48.

3 "(38-40) Görebildiklerinize ve göremediklerinize yemin ederim ki, **o (Kur'ân), hiç şüphesiz çok şerefli bir elçinin (Allah'tan alıp tebliğ ettiği) sözüdür."** Hâkka, 69/40.

4 "Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin." Kalem, 68/4.

5 "Biz onların ne dediklerini çok iyi biliyoruz. **Sen, onlara karşı bir zorba değilsin.** O hâlde sen, benim uyarımdan korkan kimselere Kur'ân ile öğüt ver." Kāf, 50/45.

6 "Gökleri ve yeryüzünü ve ikisi arasındakileri altı gün içinde (altı evrede) yaratan, sonra da Arş'a istivâ eden **Rahmân'dır. Sen bunu haberdar olana sor!"** Furkān, 25/59.

olup i'lām-ı Melik-i 'Allām ile Nebiyy-i beyyinü'l-iḥtirām mine'l-vecheyn ḫabīr idigi bī-reyb ü meyndir. Keyfe lā? Ġāyetü'l-ġāyāt-ı 'ilm-i meknūn ma'lūm-ı Cenāb-ı Resūl-i hidāyet-meşḥūn olmaġın ism-i "Ḫabīr" ile mevsūmiyyetleri taḫaḳḳuḳa maṣīr ve me'mūrun-bi't-teblīġ idikleri ḫasebiyle muḫbir-i ḫaḳḳāniyyet-peẕīrdir. Fe-lihāẕā muḥākeme-pīrā-yı umūr-ı 'ibād ma'nāsına yāḫud güşūde-sāz-ı ebvāb-ı erzāk-ı raḥmet ma'nāsına yāḫud ḳulūb u ebṣār-ı 'ibāda ibṣār-ı ruḫsār-ı ḫaḳḳāniyyet ile irā'et-senc-i ṣūret-i sedād ma'nāsına "Fettāḥ" ve "Fātiḥ" ki bi-ḥasebi'l-me'āl ma'nā-yı nāṣırı peẕīrā-yı iştimāldir. Esmā-i **[82a]** Ḥüsnā-yı Kibriyā'dan iken Nebiyy-i celīlü'ş-şān-ı sa'ādet-nişāna daḫi 'alem idigi [1](وَجَعَلْتُكَ فَاتِحًا وَخَاتِمًا) ḳavl-i i'cāz-evli ile mu'lemdir. Ḥattā ta'dād-ı müberrāt-ı Ṣamedāniyye eṣnāsında lisān-ı dürer-bār-ı Nebiyy-i Ẕī-şān'dan [2](وَرَفَعَ لِي ذِكْرِي وَجَعَلَنِي فَاتِحًا وَخَاتِمًا) ḥadīṯ-i şerāfet-enīsi ṣādır idigi muṣaḥḥaḥ-ı ıṭlāḳ-ı fāḫirdir. Bu ṣūretde ismeyn-i meẕkūreyn-i şerāfet-pīrā ḥākim-i beyne'l-ümme yāḫud güşūde-sāz-ı ebvāb-ı raḥme ma'nāsını edā ve īmān-ı billāh ve ma'rifet-i umūr-ı ḫaḳḳāniyyet-penāha bā'iṯ-i dīde-küşā-yı mütteba'īn yāḫud nuṣret-pīrā-yı umūr-ı ḫaḳḳāniyyet-rehīn yāḫud ḫalḳan mübtedā-yı Enbiyā ve ba'ṣen ḫātime-i Rusül-i ma'ālī-pīrā idikleri ma'nāsın edāya me'vā idigi ṣıḥḥat-peẕīr olup ḫattā ma'nā-yı aḫīr, mażmūn-ı ḥadīṯ-i şerāfet-maṣīrdir.

Ve ism-i celīl-i "Şekūr" iṣābe-baḫṣ-ı **[N88b]** 'amel-i ḳalīl yāḫud ṣenā-cūy-ı iṭā'at-pīrāyān-ı emr-i cemīl ma'nāsına Esmā-i Ḥüsnā-yı celālet-intimādan ma'dūd iken vaṣf-ı celīl-i Ḥażret-i Nūḥ-ı pür-fütūḥ ḳılındıġı gibi esmā-i Nebiyy-i celīlü'ş-şāndan bir ism-i cemīl idigi daḫi [3](أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا) ḥadīṯ-i şerāfet-mevfūrıyla müṣbet ve şekūriyyet-i Nebiyy-i 'Ālī-Ḥażret 'irfān-ı ḳadr-i ni'am-ı İlāhiyye ile ittiṣāf ve merām-ı ṣenā-yı cezīl-i elṭāf-ı Ṣamedāniyye'yi is'āfa ihtimām-pīrāyī-i sa'yden 'ibāret idigi bī-ḫilāf olup ﴿لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ﴾[4] mışdāḳ-ı i'cāz-vifāḳınca muḳaddemāt-ı şükr-i cezīl netīce-baḫṣ-ı luṭf-ı cemīl idigin i'lāmdan kināyetdir. Ba'de-hāẕā, "'Alīm" ve "'Allām" ismeyn-i celīleyn-i ma'ālī-peyġāmı ile 'ālem-i ġayb ve'ş-şehā-

1 "Ben, seni Fâtih ve Hâtim kıldım." Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, I/72.

2 "O, benim şanımı yüceltmiştir. Ruhumu bütün ruhlardan önce yaratıp ona peygamberlik vermiş, beni peygamberlerin sonuncusu yapmıştır."

3 "Allah'a çok şükreden bir kul olmayayım mı?" Buhârî, "Teheccüd", 6, nr. 1130; "Tefsîr", 48/2, nr. 4836; Müslim, "Münâfikīn", 81, nr. 2819. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 508.

4 "Hani Rabbiniz şöyle duyurmuştu: **"Andolsun, eğer şükrederseniz elbette size nimetimi artırırım.** Eğer nankörlük ederseniz, hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir." İbrâhîm, 14/7.

de vaṣf-ı celālet-fercāmı daḫi Esmā-i Ḥüsnā-yı ḳudsiyyet-āşāmdan iken ﴿وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا﴾[1] naṣṣ-ı celīli ile ﴿وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ﴾[2] naẓm-ı cemīli manṭūḳ-ı bī-'adīlince evṣāf-ı celīle-i Nebeviyye'dendir. Ḥattā evvelü külli şey'in ve āḫiru külli şey'in ma'nā-yı ḳadem-intimāsıyla "Evvel" ve "Āḫir" esmā-i celīle-i Ṣamedāniyye'den idigi ẓāhir iken evvelü'l-Enbiyā ḥalḳan ve āḫiruhum ba'ṣen ma'nā-yı dil-ārāsınca esmā-i efḍaliyyet-intimā-yı Cenāb-ı Risālet-pīrādan idigi ﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ﴾[3] fermūde-i celīlesiyle (وَنَحْنُ الاٰخِرُونَ السَّابِقُونَ)[4] ḥadīṯ-i cemīlinden bāhir olup ẕāt-ı Ḫātemü'n-Nebiyyīn (أَوَّلُ مَنْ دَخَلَ الْجَنَّة)[5] vaṣf-ı şerāfet-me'innesiyle mevṣūf ve (أَوَّلُ شَافِعٍ وَأَوَّلُ مُشَفَّعٍ)[6] terāne-i bī-bahānesiyle men'ūt idigi ma'rūfdur. Ḥattā Cenāb-ı Ḳādir ü Ḳayyūm'uñ Esmā-i Ḥüsnā-yı bereket-mevsūmından olan "Ḳaviyy" ve "Ẕü'l-Ḳuvveti'l-Metīn" ile Cenāb-ı Mefḫar-i 'Ālem'iñ mevsūmiyyetleri müsellem idigi ﴿ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ﴾[7] naṣṣ-ı celālet-āyīninden müstebīn ve ma'nā-yı merḳūm 'inde ba'ẓi'l-müfessirīn taḳarrür-rehīn olup 'inde'l-ba'ẓi'l-āḫar Cibrīl-i Emīn irādesi daḫi maḥallinde muḥarrerdir.

Ve yine esmā-i Eḥadiyyet-intimā-yı Mevlā'dan "Ṣādıḳ" ism-i celālet-müteṣādıḳı daḫi esmā-i şerāfet-intimā-yı Nebeviyye'den ma'dūd ve "Ṣādıḳ" ve "Maṣdūḳ" ile mevsūmiyyetleri ḥadīṯ-i bihbūd ile ṣübūt-pīrāyı vücūddur. Keẕālik "Velī" ve "Mevlā" bi-ma'ne'n-nāṣır esmā-i İlāhiyye'den ismeyn-i şerāfet-mütekāṣir olup ﴿إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ﴾[8] manṭūḳ-ı

1 "(Ey Muhammed!) Eğer Allah'ın sana lütuf ve merhameti olmasaydı, onlardan bir grup seni saptırmaya çalışırdı. Hâlbuki onlar, ancak kendilerini saptırırlar, sana hiçbir zarar veremezler. Allah, sana Kitab'ı (Kur'ân'ı) ve hikmeti indirmiş **ve sana bilmediğin şeyleri öğretmiştir. Allah'ın sana lütfu çok büyüktür."** Nisâ, 4/113.

2 "Nitekim kendi aranızdan, size âyetlerimizi okuyan, sizi her kötülükten arındıran**, size Kitap ve hikmeti öğreten, ayrıca bilmediklerinizi de öğreten bir peygamber gönderdik."** Bakara, 2/151.

3 **"Hani biz peygamberlerden sağlam söz almıştık. Senden, Nûh'tan**, İbrâhîm, Mûsâ ve Meryem oğlu İsâ'dan da. Evet biz, onlardan sapasağlam bir söz almıştık." Ahzâb, 33/7.

4 "Biz Müslümanlar dünyaya en sonra gelen, fakat kıyâmet gününde en öne geçecek olanlarız." Buhârî, "Vudû'", 68, nr. 238; "Cum'a", 1, 12, nr. 876, 896; "Eymân", 1, nr. 6624; Müslim, "Cum'a", 19-21, nr. 855.

5 "Cennete ilk giren ben olacağım." Müslim, "Fezâ'il", 3, nr. 2278; Tirmizî, "Menâkıb", 1, nr. 3616; İbn Mâce, "Zühd", 37, nr. 4308.

6 "Şefaat etmesine izin verilip şefaati ilk kabul edilen de ben olacağım." Müslim, "Fezâ'il", 3, nr. 2278; Tirmizî, "Menâkıb", 1, nr. 3616; İbn Mâce, "Zühd", 37, nr. 4308.

7 "(19-21) O (Kur'ân), şüphesiz değerli, **güçlü ve Arş'ın sahibi katında** itibarlı, orada (meleklerce) itaat edilen, güvenilir bir elçinin getirdiği sözdür." Tekvîr, 81/20.

8 **"Sizin dostunuz ancak Allah'tır, Resûlü'dür** ve Allah'ın emirlerine boyun eğerek namazı kılan, zekâtı veren müminlerdir." Mâ'ide, 5/55.

i'cāz-mesūḳınca ve [1](أَنَا وليُّ كُلِّ مُؤْمِنٍ) ḥadīṯ-i şerāfet-maṣdūḳunca **[82b]** simāt-ı Nebiyy-i celīlü'ş-şāndan idigi daḫi [2]﴿اَلنَّبِيُّ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ﴾ ḳavl-i şerīfiyle ve [3](من كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ) ḥadīṯ-i münīfiyle müṯbetdir. Ve "'Afuvv" ism-i ḳarīnü's-sümüvvinde daḫi ṣıḥḥat-i ıṭlāḳ-ı 'alallāh ve 'ale'r-Resūl rehīn-i telāḳḳī-bi'l-ḳabūl-i fuḥūl idigi [4]﴿خُذِ الْعَفْوَ﴾ naṣṣ-ı celālet-faṣṣı ile müberhen ve fermūde-i münīfe-i [5]﴿فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ﴾ [N89a] naẓm-ı celīliyle mübeyyen olup lafẓ-ı celālet-ḳarīn-i "'Afuvv" ma'nā-yı re'fet-intimāyı 'afv u şafḥa mā-ṣadaḳ ve Cenāb-ı Resūl-i muṣaddaḳ vaṣf-ı 'afv-ı 'ammen-ẓalem ile ittiṣāfa elyaḳdır. Ḥattā Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ānda meẕkūr olan ma'nā-yı mezbūr Tevrāt ve İncīl'de daḫi masṭūr idigi muḥarrer fī aṣli'l-kitābdır. Ve tevfīḳ-dād-ı ma'nā-yı sa'ādet-ābādınca yāḥud delālet ile'ṭ-ṭarīḳi'l-müstaḳīm ma'nā-yı rāst-nihādınca ism-i celīl-i "Hādī", esmā-i şerāfet-intimā-yı Melik-i Mübdī'den olup mefhūm-ı aṣl-ı ma'nā-yı dil-ārāsı meylden 'ibāret yāḥud taḳdīmden kināyet iken tefsīr-i Ṭāhā-yı şerāfet-peẕīrde cilve-ger-i minaṣṣa-i taḥrīr oldıġı üzre "Ṭāhā"ya ṭāhir veyā hādī ma'nā-yı şerāfet-ābādını mutażammın [6]﴿وَإِنَّكَ لَتَهْدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ fermūde-i mükerremesi manṭūḳ-ı münīfince esmā-i Nebeviyye'den idigi ẓāhirdir. Ḥattā "Hādī" bi-ma'ne't-tevfīḳ ism-i Melik-i Mübdī ve bi-ma'ne'd-delāle ism-i Nebiyy-i kerīmü's-sülāle olmaġla ﴿إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ﴾[7] fermūde-i i'cāz-intimāsı farḳ-endāz-ı ma'neyeyn-i celīleyn

---

1 "Ben her bir müminin velisiyim." Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, V/45, 130.

2 **"Peygamber müminlere kendi canlarından daha yakındır,** eşleri de onların anneleridir. Aralarında kan bağı bulunanlar Allah'ın kitabında (mirasçılık bakımından) birbirlerine, diğer müminlerden ve Muhâcirlerden daha yakındırlar, dostlarınıza lütufta bulunmanız ise başkadır. Bu hüküm Kitap'ta kayıt altına alınmıştır." Ahzâb, 33/6.

3 "Ben kimin dostu isem Alî de onun dostudur." Tirmizî, "Menâkıb", 19, nr. 3713; İbn Mâce, "Mukaddime", 11, nr. 121; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/118.

4 **"Sen af yolunu tut,** iyiliği emret, cahillerden yüz çevir." A'râf, 7/199.

5 "İşte, verdikleri sözlerini bozmaları sebebiyledir ki onları lânetledik, kalplerini de kaskatı kıldık. Kelimeleri yerlerinden kaydırarak (tahrif edip) değiştiriyorlar. Akıllarından çıkarmamaları istenen şeylerden önemli bir kısmını da unuttular. (Ey Muhammed!) İçlerinden pek azı hariç, onların daima bir hainliğini görüyorsun. **Yine de sen onları affet ve aldırış etme.** Çünkü Allah, iyilik yapanları sever." Mâ'ide, 5/13.

6 "(52-53) İşte sana da, emrimizle, bir ruh (kalpleri dirilten bir kitap) vahyettik. Sen Kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi, kendisiyle doğru yola eriştireceğimiz bir nur yaptık. **Şüphesiz ki sen doğru bir yola iletiyorsun;** göklerdeki ve yerdeki her şeyin sahibi olan Allah'ın yoluna. İyi bilin ki, bütün işler sonunda Allah'a döner." Şûrâ, 42/52.

7 **"Şüphesiz sen sevdiğin kimseyi doğru yola iletemezsin. Fakat Allah, dilediği kimseyi doğru yola eriştirir.** O, doğru yola gelecekleri daha iyi bilir." Kasas, 28/56.

olup tavżīḥ-i mādde-i muḥarrere [1]﴿وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا﴾ naṣṣ-ı tekrīm-faṣṣından hüveydādır.

Ba'de-ẕā "Mü'min" ve "Müheymin" esmā-i celīle-i Müfīżu'l-Cūd'dan ma'dūd ve 'inde'l-ba'ż ikisinden bir ma'nā-yı bihbūd rū-nümūd olup şān-ı Rubūbiyyet-nişān-ı Kibriyā'ya nisbetle ma'nā-yı ism-i Mü'min, muṣaddiḳu'l-va'd li'l-'ibād ve muṣaddiḳu'l-ḳavl ve'r-reşād mefhūmını ifāde-efken yāḫud tevḥīd-senc-i Ẕāt-ı Celālet-penāh mü'eddāsınca mü'min yāḫud mü'emmin-i 'ibād 'an-meḫāvifi'd-dünyā ve'l-uḫrā maġzāsını müfīd idigi rūşendir. Ḥattā Müheymin hemzeye bedel ityān-ı *hā* ile mānende-i musaġġar-ı Emīn [olup] Mü'min māddesinden me'ḫūẕ idigin Şihāb-ı feżā'il-āyīn *Şerḥ-i Şifā*'da tebyīn etmişdir. Keyfe lā? Emīn lafẓ-ı icābet-ḳarīniniñ esmā-i Melik-i Mu'īn'den olmasına ḳā'ilīn 'indinde ism-i celīlü'r-resm-i Emīn'den me'ḫūẕ olmaġla Müheymin'iñ Mü'min'den me'ḫūẕ olmasına 'adīl ve 'inde'l-ba'ż ism-i Müheymin şāhid ü ḥāfıẓ ma'nā-yı celālet-intimāsını mutażammın iken Emīn ve Mü'min ve Müheymin esmā-i şerāfet-intimā-i Resūl-i hidāyet-mu'linden idigi ﴿مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ﴾ [2] naṣṣ-ı celālet-ḳarīninde lafẓ-ı celīl-i Emīn ile Cenāb-ı Resūl-i Güzīn irādesine delīldir. Zīrā Ẕāt-ı Risālet-simāt-ı mekārim-mevṣūfları ḳable'n-nübüvve ve ba'dehā nām-ı sa'ādet-ittisām-ı "Emīn" ile meşhūr u ma'rūf idikleri muḳarrerdir. Fe-lihāẕā medīḥa-i Ḥażret-i 'Abbās'da ism-i Müheymin ile mevṣūfiyyetleri

Naẓm: ثُمَّ اغتَدى بَيْتُكَ المهيمن من
خندف عَلْيَاءَ تَحْتَهَا النُّطُقُ [3]

ḳavl-i belāġat-evlinde meẕkūr ve Müheymin bi-ma'ne'l-Emīn'iñ ṣıḥḥat-i ıṭlāḳı bu maḳāle-i i'cāz-kelāle-i belāġat-mevsūmdan ma'lūm-ı erbāb-ı şu'ūrdur. Ḥattā 'inde'l-Ḳuşeyrī ve'l-Ḳuteybī, Müheymin "Yā Eyyuhe'l-Müheymin" **[N89b]** ma'nāsını mutażammındır. Lākin sebk-i 'ibāret-i ***Şifā***'dan rüchān-ı ma'nā-yı evvele īmā rū-nümādır. **[83a]** Keyfe lā? Ol Rātibe-ṭırāz-ı

1 "(45-46) Ey Peygamber! Biz seni bir şahit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı; **Allah'ın izniyle kendi yoluna çağıran bir davetçi ve aydınlatıcı bir kandil olarak gönderdik."** Ahzâb, 33/46.

2 "(19-21) O (Kur'ân), şüphesiz değerli, güçlü ve Arş'ın sahibi katında itibarlı, orada (meleklerce) **itaat edilen, güvenilir** bir elçinin getirdiği sözdür." Tekvîr, 81/21.

3 "Yâ Resûlallâh! Senin şerefin ve yüce soyun yanında en yüksek dağlar pek aşağı seviyede kalır."

i‘tilānıñ şān-ı efḍaliyyet-nişānında [1]﴿يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ fermūde-i celālet-āyīni ṣıḥḥat-i ıṭlāḳ-ı ism-i Mü’min’e mebnī ve lüzūm u vücūb-ı taṣdīḳ-i risāletleri ism-i mezbūr ile müsemmālıḳlarına mübtenādır. Ḥattā ol Mü’temen-i [2]﴿اِنْ هُوَ اِلَّا﴾, [3](وَ أَنَا أَمَنَةٌ لِأَصْحَابِي) buyurmaġla Emīn, müfīd-i ma‘nā-yı Mü’min idigin īmā buyurmuşdur. Ġıbbe-ẕā ism-i celīl-i “Ḳuddūs” münezzehun ‘ani’n-neḳāyıs ve muṭahharun ‘an-simāti’l-ḥudūṯ ma‘nā-yı ma‘ālī-intimāsıyla esmā-i celīle-i Ṣamedāniyye’den ma‘dūd iken maġfiret-i mā-teḳaddem ve mā-te’aḫḫar ile muṭahhar olan Ẕāt-ı Risālet-simāta daḫi ‘alem ḳılındıġı muḳarrerdir. Ḥattā maḥall-i ṭahāret ‘an-ednāsi’ẕ-ẕünūb olmaġla Beytü’l-Maḳdis ḥaṭīre-i Ḳudüs’e nām-ı şerāfet-encām ḳılınup Vādī-i Muḳaddes vaṣfıyla ittiṣāf-res olması daḫi ma‘nā-yı merḳūma mebnādır. Felihāẕā [4]﴿وَيُزَكِّيهِمْ﴾ ḳavl-i i‘cāz-evli ile [5]﴿وَيُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ﴾ fermūde-i tekrīm-mevfūrınca ol Müstecmi‘-i meḥāsin ü mekārim-i seniyye, aḫlāḳ-ı ġayr-ı rażıyye ve evṣāf-ı nā-marżıyyeden muṭahhar olmaġın ḳudsiyyet ile mevsūmiyyetleri rūşen-gerdir.

Ma‘a-ẕālik ism-i celālet-engīz-i “‘Azīz” ki mümteni‘u’n-naẓīr ve ġālib-i bī-vezīr yāḫud mu‘izz-i ‘ibād ma‘nā-yı a‘ziyyet-nejādıyla esmā-i celīle-i Ṣamedāniyye’den ma‘dūd iken ism-i Resūl-i bihbūd idigi ﴿وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ﴾[6] naṣṣ-ı celīlü’l-ḫaṣṣından rūşenā ve celālet-i ḳadr ü şānda Ẕāt-ı Risālet-‘unvānlarınıñ bī-hemtālıġı hüveydādır. Ḥattā tebşīr ü tenẕīr fi’l-aṣl vaṣf-ı Cenāb-ı Melik-i Ḳadīr idigi [7]﴿يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُم بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ﴾ āyet-i i‘cāz-simātıyla müṯbet iken ẕāt-ı risālet-simāt-ı Nebevī’niñ daḫi vaṣfeyn-i

---

1 “Yine onlardan Peygamber’i inciten ve “O (her söyleneni dinleyen) bir kulaktır” diyen kimseler de vardır. De ki: “O, sizin için bir hayır kulağıdır ki **Allah’a inanır, müminlere inanır (güvenir).** İçinizden inanan kimseler için bir rahmettir. Allah’ın Resûlü’nü incitenler için ise elem dolu bir azap vardır.” Tevbe, 9/61.

2 **“(Size okuduğu Kur’ân) ancak** kendisine bildirilen bir vahiydir.” Necm, 53/4.

3 “Benim bu dünyadaki hayatım, Ashâbımın korunması için bir güvencedir.” Müslim, “Fezâ’ilü’s-Sahâbe”, 207, nr. 2531.

4 “Andolsun, Allah, müminlere kendi içlerinden; onlara âyetlerini okuyan, **onları arıtıp tertemiz yapan,** onlara Kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle büyük bir lütufta bulunmuştur. Oysa onlar, daha önce apaçık bir sapıklık içinde idiler.” Âl-i İmrân, 3/164.

5 “Allah, onunla rızası peşinde olanları selâmet yollarına iletir ve **onları** izniyle, **karanlıklardan aydınlığa çıkarıp** kendilerini dosdoğru bir yola iletir.” Mâ’ide, 5/16.

6 “Onlar, “Andolsun, eğer Medine’ye dönersek, üstün olan zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır” diyorlardı. **Hâlbuki asıl üstünlük, ancak Allah’ın, Peygamberi’nin** ve müminlerindir. Fakat münafıklar (bunu) bilmezler.” Münâfikūn, 63/8.

7 **“Rab’leri onlara, kendi katından bir rahmet**, **bir hoşnutluk** ve kendilerine içinde tükenmez nimetler **bulunan cennetler müjdelemektedir.”** Tevbe, 9/21.

meẕkūreyn ile mevṣūfiyyeti [1]﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾ fermūde-i mükerremesiyle rehīn-i rātibe-i ṣıḥḥatdir. Ve 'inde ba'ż'l-müfessirīn "Ṭāhā" ve "Yāsīn" esmā-i ma'ālī-intimā-yı celālet-simāt-ı Kibriyā'dan iken keẕālik esmā-i şerāfet-peymā-yı Risālet-intimādan idigi mübeyyin-i efḍaliyyet-i Ẕāt-ı Risālet-pīrālarıdır.

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ḫāmise 'Aşer

Maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-nişābdır ki, bu faṣl-ı şerāfet-vaṣla zīb-āver-i suṭūr-ı zībende-ẓuhūr olan nükte-i laṭīfe fā'ide-i münīfe idiginden nāşī ḳısm-ı evvel-i kitāb bu lāyiḥa-i fāyiḥa ile miskiyyü'l-ḫitām ḳılmaġ-içün te'ḫīr olunmuşdur. Zīrā mefhūm-ı belāġat-mersūmı tevehhüm-sencān-ı 'a'īfü'l-iẕ'ānıñ müẕeyyel tezaḥzuḥ ve iştibāhı ve meḥāvī-i teşbīh-i ġayr-ı cā'izden taḫalluṣ ile mezbūreynine bā'iṣ-i āgāhīdir. İmdi Cenāb-ı Vācibü'l-Vücūd-ı bī-hemtā kemāl-i 'aẓamet ü kibriyā ve ceberūt u i'tilā ile [2]لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ فى الارض ولا فى السماء mışdāḳınca Eḥadiyyet-peymā idigi gibi Esmā-i Ḥüsnā ve ṣıfāt-ı esnā ile mevsūmiyyet ve mevṣūfiyyetde daḫi maḫlūḳāta teşebbühden [N90a] münezzeh ve mu'arrādır. Pes ṣudūr-ı iẕn-i Şāri'-i ḥaḳḳāniyyet-ārā ile esmā-i ma'ālī-intimā ve ṣıfāt-ı Eḥadiyyet-peymā-yı Ḫālıḳ-ı bī-çūn ü çirādan maḫlūḳa cā'izü'l-ıṭlāḳ olan elfāẓ-ı şerāfet-istiḥfāẓıñ ma'nā-yı ḥaḳīḳīleri Cenāb-ı Müsemmā-yı esmā-i ḫalḳ u īcāda iḫtiṣāṣ-peymā idiginden nāşī teşebbühden ḥuṣūl-i teḥāşī heyyin ve ḳıdem-i ṣıfāt-ı İlāhiyye ma'lūm-ı erbāb-ārā-i seniyye olmaġla ṣıfāt-ı ḥādiṣeden temāyüzi beyyin idiginden mā-'adā a'rāż u aġrāżdan ṣıfāt-ı maḫlūḳātıñ 'adem-i ḥulüvvi muḳarrer ve simāt-ı 'araż u ġarażdan berā'et ve tenezzüh-i ṣıfāt-ı **[83b]** İlāhiyye rūşen-ter olup ḳadīmü'ẕ-ẕāt ve'ṣ-ṣıfāt olan Feyyāż-ı Muṭlaḳ ferdāniyyetde Ferīd ve vaḥdāniyyetde Vaḥīd idigi muḥaḳḳaḳdır. Binā'en-'alā-ẕālik, muḥaḳḳıḳīn-i erbāb-ı 'ilm ü 'irfān bu resme levḥa-zīb-i tevḥīd-i Ẕāt-ı Ferdāniyyet-'unvān olmuşlardır ki, Cenāb-ı Vācibü'l-Vücūd'uñ ẕevāt-ı maḫlūḳāta teşebbühden tenezzühi muḳarrer ve 'ale'd-devām

1 "(Ey Muhammed!) Şüphesiz biz seni bir şahit, bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik." Feth, 48/8.

2 "Yerde ve gökte O'na benzer hiçbir şey yoktur." Bu kısımda, "O, gökleri ve yeri yaratandır. Size kendinizden eşler, hayvanlardan da (kendilerine) eşler yaratmıştır. Bu suretle sizi üretiyor. **O'nun benzeri hiçbir şey yoktur.** O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir." (Şûrâ, 42/11) mealindeki âyet-i celîleden iktibas bulunmaktadır.

ṣıfāt-ı ḳadīmeden bī-infisām idigi aẕhardır. Ḥattā Vāsiṭī-i efḍāl-penāh nükte-i maḳṣūdetü'l-beyānı ziyāde tavżīḥle baḫşende-sāz-ı taḥḳīḳ u ifādedir ki, Ẕāt-ı Bārī ẕevāt-ı ma'lūmeye teşebbühden berī olup ism-i ẕātı ve ṣıfātı ve ef'āl-i i'cāz-simātı daḫi esmā-i sā'ire ve ṣıfāt-ı āḫara vücūh-ı teşākülden bir vechile müşābehetiñ maḳarrı degildir. Ġāyetü mā-fi'l-bāb ba'ż ı esmā-i 'aliyye ve ṣıfāt-ı seniyyede müşākele-i lafẓiyye ṣūret-nümā ve ol daḫi 'inde mülāḥaẓati'l-ma'nā indifā'-peymādır.

Pes ẕāt ü ṣıfāt-ı Ḳıdem-simāt 'urūż u ḥudūṣa ḥayyiz olmaḳ muḥāl ve ẕevāt ü ṣıfāt-ı ḥādiṣeniñ daḫi maḥazz-ı ḳıdem olmasına mecāl cāy-ı ḫayāl olmaġın şāhid-i ma'nā-yı maḳāl-i ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ﴾[1] beyyinü'l-cemāl idigi müstebīn ve bu ṭavr-ı ḥaḳḳāniyyet-ḳarīn meẕheb-i Ehl-i Sünnet idigi ṣıḥḥat-rehīndir. Bināberīn İmām Ḳuşeyrī-i feżā'il-āyīn mebḥaṣ-ı ziyāde-i sütūde-ifāde-i Vāsiṭī-i efḍāl-rehīni taḥrīr ve mesā'il-i tevḥīdden ṣufūf-ı ṣunūf-ı daḳāyıḳıñ mecmā'ı idigin taḳrīr etmişdir. Ezcümle Ẕāt-ı Vaḥdāniyyet-simāt-ı Kibriyā libās-ı iḫtiyāc-ı ġayrdan tenezzüh-pīrā-yı i'tirā olmaġla ḥulle-pūş-ı istiġnā olup ef'āl-i ẕevāt-ı iḫtiyāc-simāta ne vechile teşebbühi cāy-gīr-i taṣavvur olur ki ef'āl-i Melik-i Müte'al te'ālā şānuhū 'ani'ş-şebīhi ve'l-miṯāl maṣdar-ı irādet ve menşe-i meşiyyetden bilā-iştiḳāḳ'i'l-ġaraż lā-'iważ ṣādır ve ḥāl-i mu'ālece ve istiḳbāl-i mübāşeretden māżiyu'l-istiġnā idigi ẓāhir olup ef'āl-i 'ibād-ı iḫtiyāc-nejād ise vücūh-ı meẕkūreden dūr-ā-dūr olmaġın ṣudūrı mevḳūfāt-ı şettāya minaṣṣa-i ẓuhūrdur. Bināberīn ṣarf-ı nuḳūd-ı idrāk-ı yaḳīn ile erbāb-ı fühūma ma'lūmdur ki, ma'kūl-i 'uḳalā-i müteḫayyilīn ve mevhūm-ı evhām-ı mütevehhimīn ṣūret-peẕīr-i ḥudūṯ olmaġla imkān-rehīn olup Ẕāt-ı Eḥadiyyet-simāt-ı Kibriyā [N90b] لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ فى الارض ولا فى السماء[2] mü'eddāsınca kemāl-i ẓuhūr-ı nūrāniyyet-mevfūrdan nāṣī verā-yı perde-i ḫafāda meclā-yı taṣavvurdan bīrūn olmaġın minaṣṣa-i taḫayyülden rū-nümūn olmadıġı ifāde-kerde-i erbāb-ı icādedir. Ḥattā resīde-i müntehā-yı efkār-ı mütefekkirīn olan mevcūd-ı mutma'innü'l-vücūduñ taṣavvurı şīme-i müşebbehe-i ṣalābet-ḳarīn ve itmi'nān-pīrāyān-ı nefy-i maḥż-ı zümre-i mu'aṭṭa-

1 "O, gökleri ve yeri yaratandır. Size kendinizden eşler, hayvanlardan da (kendilerine) eşler yaratmıştır. Bu suretle sizi üretiyor. **O'nun benzeri hiçbir şey yoktur.** O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir." Şûrâ, 42/11.

2 "Yerde ve gökte O'na benzer hiçbir şey yoktur." Bu kısımda, "O, gökleri ve yeri yaratandır. Size kendinizden eşler, hayvanlardan da (kendilerine) eşler yaratmıştır. Bu suretle sizi üretiyor. **O'nun benzeri hiçbir şey yoktur.** O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir." (Şûrâ, 42/11) mealindeki âyet-i celîleden iktibas bulunmaktadır.

la-i nā-sütūde-āyīnden olup künh ü ḥaḳīḳati derk-i derrākīnden ḫāric olan mevcūd-ı müteḥaḳḳıḳu'l-vücūda ḳā'ilīn muvaḥḥidīn-i ḥaḳḳāniyyet-rehīn idigi maḳāl-i lü'lü'-miṣāli tanẓīm-kerde-i silk-i mürvārīd-i ḫāme-i Ebi'l-Ma'ālī'dir.[1] Fe-lihāẕā Ẕünnūn-ı Mısrī[2] 'aleyhi raḥmetü'l-Bārī'niñ menḳūl-i behcet-perveridir ki, bilā-'ilāc cümle-i eşyā müte'allaḳ-ı ḳudret-i Ḫallāḳ-ı Cihān-āferīn ve bilā-mizāc mecmū'-ı āḥād-ı āṣār-ı ḥikmet-pīrā īcād-kerde-i ṣun'-ı Ṣāni'-i Cihān-āferīn-i vaḥdet-rehīndir. Pes ma'lūmāt-ı sanāyi'-i bedī'a 'illet-i ṣun'-ı Lem-Yezelī ile vücūd-peẕīr ve ma'lūl-i ṣun'-ı Lā-Yezāl bilā-'illetin ārāyiş-nümā-yı vücūd-ı zībende-cemāl idigi ﴿إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾[3] naṣṣ-ı i'cāz-nümūnıyla müberhen ve Ẕāt-ı Ferdāniyyet-simāt-ı **[84a]** Cenāb-ı Kibriyā Celle ve 'Alā in'ikās-pīrā-yı mir'āt-ı żamīr olan her ṣūretiñ muġāyiri idigi ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ﴾[4] fermūde-i mükerremesiyle mübeyyendir. İmdi ef'āl-i ḥikmet-nevāl-i Melik-i Müte'āl tenezzüh-pīrā-yı istinbā ve ef'āl-i 'ibād-ı iḫtiyāc-iştimāl mū-be-mū resīde-i menzile-i cüst ü cū idigi ﴿لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ﴾[5] naṣṣ-ı i'cāz-nümūnı ile ṣübūt-pīrādır. Ve'l-ḥāṣıl sāḥa-i felāḥ-mesāḥa-i tevḥīd-i zībende-demde ṣebāt-ı ḳadem ile laġziş-i pāy-ı ḍalāl ü ġavāyetden müsellem olmaḳ dergāh-ı Kibriyā'dan müsted'ā ve maḥż-ı faẓl u kerem-i mā-lā-nihāye-i Ḫudāvendī'den selāmet 'ani'l-āfāt-ı dīniyye ehemm-i recādır.

BĀB-I RĀBİ'

Ol Ḫᵛāce-i bender-gāh-ı risāletiñ iḳdār-ı Üstād-ı kār-hāne-i ḫalḳ u īcād ile yādigār-ı destgāh-ı irādetleri olan aḳmişe-i i'cāz-ı tār u pūd-ı mu'cizāt-ı bāhire ve kālā-yı girān-bahā-yı ḫaṣā'iṣ u kerāmāt-ı fāḫireleri zīb-āver-i kārgāh-ı ẓuhūr idigine me'vā-yı şerāfet-mevfūrdur ki, fuṣūl-i ṣelāṣīni imkān-ı şirā-yı ıṭṭılā'ına delālet-pīrā-yı tebyīndir.

---

1 Bu zat, asıl adı Abdülmelik b. Abdillâh olup "İmâmü'l-Haremeyn" lakabıyla meşhur olmuş Eş'arî kelâmcısı ve Şâfi'î fakîhi Cüveynî'dir (ö. 478/1085). Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 526.

2 Zünnûn-ı Mısrî'nin (ö. 245/859) asıl adı Sevbân b. İbrâhîm olup kendisi İmâm Mâlik b. Enes, Leys b. Sa'd ve Süfyân b. Uyeyne gibi ünlü muhaddislerden hadîs öğrenmekle beraber hadîs rivayetiyle fazla meşgul olmamıştır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 526.

3 "Biz bir şeyin olmasını istediğimiz zaman **sözümüz sadece, ona "ol" dememizdir. O da hemen oluverir."** Nahl, 16/40.

4 "O, gökleri ve yeri yaratandır. Size kendinizden eşler, hayvanlardan da (kendilerine) eşler yaratmıştır. Bu suretle sizi üretiyor. **O'nun benzeri hiçbir şey yoktur.** O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir." Şûrâ, 42/11.

5 "O, yaptığından dolayı sorgulanamaz, fakat onlar sorgulanırlar." Enbiyâ, 21/23.

Pes maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitāb-ı müsteṭābdır ki, ʿale't-taḥḳīḳ bu te'līf-i şerāfet-elīfiñ cemʿ u telfīḳi hāmiş-i ṣaḥīfe-i ḫāṭırı noḳṭa-i şekk ile muġberr ve levḥ-i derūnı ḫabṭ u ḫalel ile ġalat-perver olan ṭaʿn-endāzān-ı cehālet-intimā içün rū-nümā olmadığından nāşī zemīn-i tebyīne naṣb-ı elviye-i ityān-ı berāhīnden keff-i yed ve mīr-livā-i taḥrīr olan ḫāme-i maʿārif-maṣīr-i meşāġil tertīb-i ṣufūf-ı delā'ilden menʿ u sedd olundığı gibi taḥsīn-i ḥavza-i taṣḥīḥ-i muʿcizāt-ı bāhire içün defʿ-i ġubār-ı maṭāʿin ile ḳaṭʿ-ı yed-i ṭāʿin ḫuṣūṣından daḫi iġmāz-ı ʿayn olunup [N91a] irā'et-i ṣuver-i muʿcizeye taṣaddī taḥaddīye menūṭ olmaġın taʿrīf-i taḥaddīye taṣaddī ile keẕālik nā-meşġūl ve nesḫ-i şerāyiʿi tecvīzden girīzān olanlarıñ ibṭāl-i aḳvāline iştiġālden daḫi iẓhār-ı ġufūl olunmaġın bu biḍāʿa-i girān-bahā-yı bī-müdānī ile ancaḳ zümre-i ümmet-i sütūde-ḫaṣletden sermāye-dārān-ı iṣābet ve lebbeyk-gūyān-ı icābetiñ temettuʿı tevaḳḳuʿıyla taṣdīḳ-sencān-ı nübüvvetiñ şu'ūn-ı menāfiʿinde tereffuʿ ḳaṣd olunmuşdur ki, ﴿لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ﴾[1] manṭūḳ-ı iʿcāz-mesūḳınca āṯār-ı şerāfet-medār-ı Nebeviyye ile teşerrüf, mezbūreyne bāʿiṯ-i te'ekküd-i muḥabbet-i bāl ve sebeb-i tezkiye-i nefs ü aʿmāldir.

Pes bu bābda ẕikr-i ümmehāt-ı muʿcizāt ve tafṣīl-i meşāhīr-i cemāhīr-i āyāt īrādıyla ʿinde Rabbihi'l-Müteʿāl iʿlān-ı ʿaẓm-i ḳadr-i Mefḫar-i Mevcūdāt maḳṣad-ı aḳṣā ve maṭlab-ı esnādır. Fe-lihāẕā müteḥaḳḳıḳu'l-vürūd ve ṣaḥīḥu'l-isnād olan me'āṯir-i Nebeviyye'yi īrāda himmet belki maḳṭuʿunbihā ve muʿavvelün-ʿaleyhā olan āṯār-ı sencīde ve siyer-i ḥamīdelerin zīver-baḫş-ı ṣaḥāyif-i kitābet ḳılmaġa diḳḳat olunup ṭırāz-ı meşāhīr-i kütüb-i e'imme olan mefāḫir-i me'āṯirlerin daḫi iżāfeye mübāderet olunmuşdur. Tā ki me'āṯir-i muʿtebere-i Ḫayru'l-Beşer ḳurretü'l-ʿayn-ı erbāb-ı baṣar olup ṣıḥḥat-i nübüvvet-i Nebiyy-i hidāyet-efken şemme-i iştibāh ve ẕerre-i imtirādan müberrā idigin iẕʿān ile dü-dīde-i dil ü cān-ı İslāmiyān rūşen ola. Ḥattā bu āṯār-ı şerāfet-medār ve muʿcize-i bāhiretü'l-eṭvārı şeref-yābān-ı rü'yet dāḫil-i ḥavza-i İslām-ı pür-ḥışānet oldığı gibi, miṯāl-i le'ālī-i berīḳatü'l-lemeʿān ḳurṭa-i bināgūş-ı iẕʿān edenleriñ daḫi bāʿiṯ-i teşyīd-i mebānī-i İslām'ı ve sebeb-i te'yīd-i bünyān-ı erkān-ı īmānıdır.

1 "O, **inananların imanlarını kat kat artırmaları için** kalplerine huzur ve güven indirendir. Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." Feth, 48/4.

[84b]

Fe-lihāẕā esānīd-i ṣaḥīḥatü'l-Enbiyā ile 'Abdullāh bin Selām'dan merviyy-i be-nāmdır ki, ol Neyyir-i evc-gāh-ı şerāfet Mekke-i Mükerreme'den Ṭaybe-i Ṭayyibe'ye taḥvīl-i burc-ı hicret buyurduḳlarında dīde-i rāvī-i ṣadāḳat-muḥtevī rü'yet-i cemāl-i cemīl-i Resūl-i celīl ile rūşenā-yāb olup vech-i vecīh-i tāb-efşān-ı pür-behçetlerinden tele'lü'-efken olan nūr-ı ṣadāḳat-mevfūrların göricek dīdār-ı İslām ile ḳarīrü'l-'ayn olmuşdur.[1] Ve yine esānīd-i ṣıḥḥat-intimā ile merviyy-i Ebī Rimṣe'dir[2] ki rāvī-i şerāfet-muḥtevī pāre-i ḫuldı olan veledi ile ruḫsā-yı dergāh-ı Risālet-penāh olduḳda maḳāl-i taṣdīḳ-iştimālin tekellüm ve Ḍımād[4] nām merd-i sütūde-nihād rūy-māl-i ḫāk-pāy-ı Risālet-ābād olduḳda lisān-ı dürer-bār-ı Nebevī'den (إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَا هَادِيَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ)[5] kelimāt-ı şerāfet-simātı ḳurṭa-i bināgūş-ı sāmi'ası olduḳda recā-mend-i i'āde ve ḳāmūs-ı baḥr-i icāde idigine ḳarār-dāde olup dest-būs-ı mübāya'a ile ol Ḫᵛāce-i bender-gāh-ı nübüvvetden iştirā-senc-i kālā-yı girān-bahā-yı İslām olmuşdur.[6] **[N91b]** Ve nām-ı Ṭārıḳ ile mevsūm olan merd-i fāyıḳıñ ḫıṭṭa-i Ṭaybe-i Ṭayyibe'de vesīle-i mübāya'a-i ba'īr ile şeref-yāb-ı dīdār-ı nevvār-ı Ḫayru'l-Ebrār olması naḳdīne-i İslām-ı rāyicü's-sedādıñ der-keys-i

1 Tirmizî, "Kıyâmet", 42, nr. 2485; İbn Mâce, "İkāmet", 174, nr. 1334; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/451. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 530.

2 Kabilesinin temsilcisi olarak Medine'ye, Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* huzuruna gelen ve tam adı Ebû Rimse Habîb b. Hayyân et-Teymî *-radıyallâhu anh-* olan bu sahâbî'nin hayatı hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 530.

3 "Vallahi bu Allah'ın peygamberidir!" "والله/*Vallâhi*" lafzı omaksızın bkz. Dârimî, "Nüzûr ve'l-Eymân", 25, nr. 2393-2394; İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. I, s. 427.

4 Dımâd b. Sa'lebe *-radıyallâhu anh-* Yemenli olup Ezd-i Şenûe kabilesinin reisiydi. İslâmiyet'in ilk yıllarında Mekke'ye geldiğinde Mekkeli müşrikler ona Resûl-i Ekrem'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* aklını yitirdiğini söylediler. O da Resûlullâh Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* yanına giderek cinlerin tesiriyle meydana gelen rahatsızlıkları iyileştirdiğini, isterse onu da tedavi edebileceğini söylemiş ve onun bu teklifi üzerine Resûlullâh *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* bu zikredilecek olan hadîsi (Müslim, "Cum'a", 46, nr. 868) söyleyince Dımâd o sözlere hayran kalarak onları üç defa tekrarlamış, sonra da böyle güzel sözleri o güne kadar hiç duymadığını ifade ederek Müslüman olmuştur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 531.

5 "Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Biz O'na hamdeder, ancak O'ndan yardım dileriz. Allah'ın doğru yola ilettiğini kimse saptıramaz; O'nun sapmasına fırsat verdiğini de kimse doğru yola iletemez. Allah'tan başka ilâh bulunmadığına, O'nun tek olduğuna ve ortağı bulunmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehadet ederim." Müslim, "Cum'a", 46, nr. 868.

6 Müslim, "Cum'a", 46, nr. 868.

ḳabūli oldıġı iḫbār-ı İbn-i Şeddād[1] ile āşikār[2] ve emīn-i milket-i ʿAmmān olan Cülendī nidā-yı peyām-ı biʿşet-i Nebeviyye ile münādā olduḳda baʿde'l-ḳasem ol Nebiyy-i Ekrem evvelü āmirin bi'l-ḫayr ve āḫiẕin-bih ve evvelü nāhin ʿani'ş-şer ve tārikin-leh olup ġālib-i ġayr-ı maġrūr ve maġlūb-ı nā-maġmūm olmaġla meşhūr idigin iḳrār edüp īfā-i ʿuhūd ve incāz-ı mevʿūd ile zīb-āver-i sāḥa-i ẓuhūr idigin daḫi baʿde'l-iḫbār ḥaḳḳāniyyet-i nübüvvetine şehādet ile tāc-ı bāhirü'l-ibtihāc-ı İslām'ı zīver-i ser-i iftiḫār etmişdir.[3] Keyfe lā? ﴿يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيٓءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ﴾[4] naṣṣ-ı belāġat-diṣārı te'vīl-i Nifṭaveyh-i feżā'il-şi'ār üzre vech-i vecīh-i Nebevī'de tāb-efşān olan nūr-ı ḥaḳḳāniyyet-ẓuhūruñ ṣadāḳat-i Nebiyy-i Ekrem'e delāleti bilā-ḳırā'ati'l-Ḳur'ān beyyin idigin beyāna meṣel-i bī-bedeldir. Fe-lihāẕā maʿnā-yı merḳūmı İbn-i Revāḥa-i[5] belāġat-ārā

[Naẓm:]

لَوْ لَمْ تَكُنْ فِيهِ آيَاتٌ مُبَيِّنَةٌ
لَكَانَ مَنْظَرُهُ يُنْبِيكَ بِالْخَبَرِ[6]

maḳāl-i şerāfet-iştimāliyle edā etmişdir. Pes ẕikr-i maʿnā-yı nübüvvet ü risālet ve tafṣīl-i mefhūm-ı vaḥy-i ʿamīmü'l-bereket ile iṣāre-i fevā'id-i celīleye mübāderet ve baʿdehū ityān-ı muʿcizāt-ı Nebeviyye ve te'vīlāt-ı āyāt-ı Ḳur'āniyye'ye mübāşeret ve baʿdehū ḥüccet-i Ḳur'ān-ı bāhirü'l-lemeʿānı beyān yādigār-ı yerāʿa-i pür-berāʿa-i ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-ʿunvāndır.

Faṣl-ı Evvel

Maʿlūm-ı hūş-mendān-ı uli'l-iẕʿān ola ki, Cenāb-ı Mübdiʿ-i Kā'ināt celle şānuhūnuñ ḳulūb-ı ʿibāddan müteʿallaḳ-ı meşiyyet-i ezeliyyesi olan ḳalb-i ḥikmet-evbi min evveli'l-emr bilā-vāsıṭati't-taʿlīm ve't-taʿallüm gencīne-i

1 Tam adı Ebû Sahre Câmiʿ b. Şeddâd el-Muhâribî (ö. 118/736) olup Kûfeli Tâbiʿîlerden güvenilir bir muhaddistir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 532.

2 İbn Hibbân, *es-Sahîh*, XIV/518-519; Dârekutnî, *es-Sünen*, III/44. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 532.

3 İbn Hacer, *el-İsâbe*, c. I, s. 538.

4 "Allah göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun misali, içinde kandil bulunan bir kandilliktir. Kandil bir cam içindedir, cam inciyi andıran bir yıldızdır; (bu kandil) doğuya da batıya da ait olmayan, **yağı neredeyse ateş dokunmasa bile ışık veren** mübarek bir zeytin ağacından yakılır. Nur üstüne nur. Allah nuruna dilediğini kavuşturur. Allah insanlar için misaller veriyor, Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir." Nûr, 24/35.

5 Abdullâh b. Revâha el-Ensârî *-radıyallâhu anh-* güçlü bir şair, hatip ve yiğit bir savaşçı olup 8/629'da gerçekleşen Mûte Savaşı'nda şehid düşen üçüncü kumandan idi. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 533.

6 "Onun peygamberliğini gösteren mucizeleri olmasaydı bile, görünüşü peygamber olduğunu sana anlatırdı."

cevāhir-i ma'ārif-i celīle ve āyīne-i ṣuver-i 'ulūm u ḥikem-i cemīle ḳılmaġa ḳudreti bāhir ve ol bāl-i hüdā-iştimāli mir'āt-ı ṣafvet-simāt-ı nuḳūş-ı 'ilm-i ẕāt ü ṣıfāta meclā-yı ẓuhūr ve cümle-i teklīfāt-ı Şer'iyye'ye me'vā-yı ṣudūr etmege iḳtidārı ẓāhir olmaġın ḳulūb-ı ba'żı Enbiyā-yı Kirām'ı ber-minvāl-i muḥarrer bu mevhibe-i cemīleye maẓhar buyurmuşdur. Fe-lihāẕā menḳūl-i **[85a]** ba'żı fuḥūldür ki [1]﴿وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَآءِ حِجَابٍ﴾ manṭūḳ-ı i'cāz-me'ābınca nuḳūş-ı ma'lūmāt-ı muḥarrere-i māżıyeniñ merāyā-yı ṣafvet-intimā-yı ḳulūb-ı Enbiyā-yı ma'ālī-pīrāda in'ikās-pīrāyī-i ḥuṣūli fīmā-beynehum cilve-ger-i minaṣṣa-i ẓuhūr oldıġı üzre bilā-vāsıṭatin ber-nehc-i ilhām yāḫud rü'yā-yı menām yāḫud vāsıṭa-i mübelliġīn-i mele'-i a'lā ile ṣūret-nümā olup ol zümre-i 'aliyyeden ümem-i şettā iḳtibās-ı envār-ı ma'ārif-i kübrā etdikleri rūşenā ve vuḳū'-ı müdde'ā-yı muḥarrereye delā'il-i 'aḳliyyeden bir delīliñ mümāna'ati nā-ma'lūm olmaġın ṣübūt ile mevsūm idigi bī-mirādır. Pes bu mevhibe-i 'uẓmāya maẓhariyyet muḳarrer olıcaḳ, taṣdīḳ-i mecī-i Rusül-i Kirām resīde-i rātibe-i vücūb idigi mālā-kelām olup eyādī-i [N92a] i'cāz-intimālarından hüveydā olan mu'cizāt-ı bāhire ma'a't-taḥaddīniñ daḫi vücūb-ı taṣdīḳi ṭavḳ-ı gerden-i ümmetdir. Fe-lihāẕā bu bābda taṭvīl-i kelimāt-ı ṣıḥḥat-ālūd ḫāric-i dā'ire-i maḳṣūd olmaġın bu miḳdār ile iktifā muḫtār-ı ṣāḥib-i ***Şifā*** olup ṭaleb-kārān ziyāde-i taḥḳīḳe müṭāla'a-i kütüb-i e'imme-i selef ile nümā-baḫş-ı nihāl-i idrāk olmaḳ haḳīḳdir.

İmdi nübüvvet 'inde men hemmezehā bi-ma'ne'l-ḫaber *nebe*'den me'ḫūẕ ve 'inde men lem-yühemmizhā a'lā-yı sāḥa-i zemīne ıṭlāḳ olundıġı cilve-ger-i minaṣṣa-i nüfūẕdur. Pes ber-minvāl-i ṣıḳḳ-ı evvel fa'īl bi-ma'nā mef'ūl nehcince "nebī", münebbi' ma'nāsınıñ mü'eddā-yı müheẕẕebi olup manṭūḳ-ı ṣıḳḳ-ı ṣānī üzre ṣāḥib-i rütbe-i 'aliyye ma'nāsınıñ müfīd-i münteḫabıdır. Bu ṣūretde fa'īl bi-ma'ne'l-fā'il idigi ṣıḥḥat-mütemāṣildir. Ḥattā şān-ı ma'ālī-nişān-ı Mefḫar-i dü-cihānda vaṣfeyn-i mezbūreyn mü'telefeyn idigi bī-reyb ü meyndir. Ammā lafẓ-ı "resūl" bi-ma'ne'l-mürsel ve lisān-ı bedī'u'l-beyān-ı 'Arab'da mecī-i fa'ūl bi-ma'ne'l-müf'al nādir iken 'inde külli gā'ib ü ḥāżır ma'nā-yı merḳūm ẓāhirdir. Ba'de-hāẕā keyfiyyet-i vuḳū'-ı bāhirü's-süṭū'ı irsāl-i İlāhī'ye menūṭ ve veted-i risālet-ı mürselün ileyhim teb-

1 **"Allah, bir insanla ancak vahiy yoluyla, yahut perde arkasından konuşur.** Yahut bir elçi gönderip, izniyle ona dilediğini vahyeder. Şüphesiz O yücedir, hüküm ve hikmet sahibidir." Şûrâ, 42/51.

līġ-i aḥkāma merbūṭdur. Pes min ḥayṣu'l-ma'nā ṣīġa-i mezbūreden tekrīr-i[1] teblīġ taḥaḳḳuḳ-peẕīr olup min ḥayṣu'l-mefhūm tetābu'dan müştaḳ idigi maḥallinde taḥrīr olunmuşdur. Yāḥud riḳāb-ı ümmete ḥabl-i metīn tebe'iyyeti ṭavḳ-ı gerden-i vücūb idiginden nāşī tebe'iyyetden me'ḫūẕ idigi celiyyetü'l-ḥavāşīdir. Fe-lihāẕā lafẓ-ı nebī ve resūl keffeteyn-i mīzān-ı terādüf idigi vezzānān-ı naḳdīne-i 'ulūm olan eslāfıñ zīver-dest-i iḫtilāfıdır. Bināberīn 'inde'l-ba'ż[2] ﴿وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّآ﴾ manṭūḳınca her biri redīf-i semend-i mü'eddā-yı āḫar olup sāḥa-i aṣl-ı ma'nāda inbāya cevelān-sāz-ı delālet ve ṣūret-i mezbūrede her birinden türk-tāzī-i ma'nā-yı irsāl ṣūret-nümā-yı bürūz idigi müşbetdir. Ve 'inde'l-ekṣer beynehumāda 'umūm ve ḫuṣūṣ cilve-ger ve nübüvvet ü risālet ıṭṭılā' 'ale'l-ġayb ve i'lām-ı ḫavāṣṣ-ı eşyā ma'nāsınıñ mü'eddāsı idigi bī-mirādır. Yāḥud rif'at-i şān ve 'ulüvv-i rütbe-i ma'ālī-bünyān mefhūmınıñ mā-ṣadaḳları olup her biri āḫar ile yeksān idigi cihetle ittiḥād-peymā yāḥud emr bi'l-inẕār ve'l-i'lām ile me'mūriyyet şarṭ-ı risālet idiginden nāşī nübüvvet risāletden iftirāḳ-pīrādır. Keyfe lā? Naṣṣ-ı merḳūmda **[85b]** zīver-baḫş-ı ṣaḥīfe-i tenzīl olan lafẓ-ı nebī ve resūlden ma'nā-yı vāḥid infihām-pīrā-yı ḥuṣūl olsa kelām-ı belīġ-i Lem-Yezel'de tekrār ġayr-ı müstaḥsen idigi bedīdār olmaġla her biri ma'nāyı müstaḳilliñ maḳarrıdır. Ve 'inde'l-ba'ż'l-āḫar lafẓeyn-i meẕkūreyn müttaḥidü'l-ma'nā olup birinden irsāl ile'l-ümme ve āḫarından 'adem-i irsāl ilā eḥad irādesi daḫi maḥallinde muḥarrerdir. Ammā kemā-sebaḳ [N92b] 'inde'l-ekṣer ṣıḥḥat-perver idigi muḥaḳḳaḳ olan ma'nā-yı mu'avvelün-'aleyh üzre her resūl rütbe-i nübüvvete mevṣūl ve her nebī rātibe-i risālete ġayr-ı müntemīdir. Pes evvel-i Enbiyā Ḥażret-i Ādem ve āḫir-i fāḫiri Cenāb-ı Resūl-i Ekrem idigi bī-mirādır. Binā'en-'aleyh rivāyet-i Ebī Ẕerr-i efḍālmaḳarr ile cilve-ger olan ḥadīṯ-i şerāfet-perver mü'eddā-yı ṣıḥḥat-güsterince yüz yigirmi dört biñ nebiyy-i mu'azzez zīver-i sāḥa-i melsā-yı ẓuhūr olup ol zümre-i 'aliyyeden üç yüz on üçünüñ bālā-yı rif'at-intimā-yı ḳāmet-i nübüvveti kālā-yı girān-bahā-yı risālet ile muṭarrazdır.[3] İmdi 'ale't-taḥḳīḳ nübüvvet ve risālet ẕāt ve vaṣf-ı ẕāt olmayup ma'neyeyn-i sābıḳaynıñ

1 teblīġ-i aḥkāma merbūṭdur. Pes min ḥayṣü'l-ma'nā ṣīġa-i mezbūreden tekrīr-i: — N

2 **"Senden önce hiçbir resûl ve nebî göndermedik ki,** bir şey temenni ettiği zaman, şeytan onun bu temennisine dair vesvese vermiş olmasın. Ama Allah, şeytanın vesvesesini giderir. Sonra Allah, âyetlerini sağlamlaştırır. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." Hacc, 22/52.

3 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/265-266; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, VIII/217-218, nr. 7871.

mā-ṣadaḳları idigiyle aḳvāl-i Kerrāmiyye'niñ merdūdiyyeti bedīhiyyāt-ı celiyyedendir.

Felā-cerem fi'l-aṣl zīb-āver-i gencīne-i ma'nā-yı isrā' olan cevher-i girān-ḳadr-i lafẓ-ı "vaḥy" ile ẕevāt-ı risālet-simāta min ḳıbeli'r-Rabbi'l-Vāḥid vārid olan ma'nā-yı şerāfet-intimā serī'an ḳarīn-i telaḳḳī bi'l-ḳabūl olmaġla mevsūm olmaġın teşbīhen li-ẕālike'l-ma'nā envā'-ı ilhāmāt-ı şettā daḫi lafẓ-ı merḳūm ile mu'lem ve işārāt-ı ḥavācib ü leḥaẓāt-ı nigeh-sencān ve ḫuṭūṭ-ı kitābet-āverān daḫi sür'at-i dest-i kātib cihetiyle mecāzen mevsūme bi'l-vaḥy idigi ġayr-ı mübhemdir. Fe-lihāẕā Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ānda ﴿فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا﴾[1] vārid ve żamīr-i remz ü īmā ma'nā-yı merḳūma 'ā'iddir. Fe-lihāẕā beyne'l-'Arabü'l-'urebā mā-bihi'l-iġrā olan lafẓ-ı [2]"الْوَحَا /*el-veḥā el-veḥā*" ma'nā-yı isrā'ı tażmīn-pīrādır. Ve 'inde'l-ba'żı'l-āḫar aṣl-ı ma'nā-yı vaḥy-i mu'teber sırr u iḫfā ma'nāsını mutażammın ve ilhāmātıñ vaḥy ile sebeb-i mevsūmiyyeti verā-yı perde-i ḫafāda ṣūret-nümālıġından idigi mübeyyendir. Ḥattā ﴿وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَى أَوْلِيَائِهِمْ﴾[3] manṭūḳınca vesāvis-i şeyṭāniyye ḫafiyyeten in'ikās-pīrā-yı ḳulūb-ı müşrikīn olmaġla kelīme-i celīle-i "يُوحُونَ/*yūḥūne*" cilve-ger-i minaṣṣa-i vürūd olup ﴿وَأَوْحَيْنَآ إِلَى أُمِّ مُوسَى﴾[4] naṣṣ-ı i'cāz-pīrāsında daḫi vaḥyden derc-i derūn-ı Cenāb-ı Kelīm-i pür-tekrīme ilḳā-yı dürer-i ma'ānī-i 'aẓīme irādesine ḫafā mebnādır. Bināberīn ﴿وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا﴾[5] fermūde-i mükerremesinde zīb-āver-i ṣaḥīfe-i tenzīl olan "وَحْيًا/*vaḥyen*" lafẓ-ı celālet-pīrāsınıñ ma'nā-yı dil-ārāsı, dūne-vāsıṭatin nihād-ı hidāyet-ittiḥād-ı Nebevī'ye ḫafiyyeten mülḳāt olan ma'ānī-i şerīfedir. Lākin beyān-ı ḳıṣṣa-i Mi'rāc-ı bāhirü'l-ibtihācda muḥarrer olan vech-i mu'teber üzre naṣṣ-ı merḳūmda zīver-pīrā-yı vürūd olan "وَحْيًا/*vaḥyen*" kelime-i celīlesi Cenāb-ı Eḥadiyyet-penāhıñ Ḥabīb-i Ekrem ile bī-ḥarf ü ṣavt bilā-vāsıṭatin

1 "Bunun üzerine Zekeriyyâ mabedden kavminin karşısına çıkarak, **onlara özel bir işaret diliyle "Sabah akşam Allah'ı tesbih edin"** dedi.**"** Meryem, 19/11.

2 "Çabuk ol, çabuk ol."

3 "Üzerine Allah adı anılmayan (hayvan)lardan yemeyin. Çünkü bu şekilde davranış fasıklıktır. **Bir de şeytanlar kendi dostlarına** sizinle mücadele etmeleri için **mutlaka fısıldarlar**. Onlara boyun eğerseniz şüphesiz siz de Allah'a ortak koşmuş olursunuz." En'âm, 6/121.

4 **"Mûsâ'nın annesine,** "Onu emzir, başına bir şey gelmesinden korktuğun zaman onu denize (Nil'e) bırak, korkma, üzülme. Çünkü biz onu sana döndüreceğiz ve onu peygamberlerden kılacağız" **diye ilham ettik."** Kasas, 28/7.

5 **"Allah, bir insanla ancak vahiy yoluyla,** yahut perde arkasından **konuşur.** Yahut bir elçi gönderip, izniyle ona dilediğini vahyeder. Şüphesiz O yücedir, hüküm ve hikmet sahibidir." Şûrâ, 42/51.

müşâfeheten tekellümi maʿnā-yı dil-ārāsına delāleti zebān-ı ḫāme-i ʿUrżī-i feżā'il-āgīnden ḳurṭa-i bināgūş-ı nāẓırīndir.

Faṣl-ı Ṯānī

Eyādī-i iʿcāz-[N93a]intimā-yı **[86a]** Enbiyā-yı Kirām ʿaleyhimü's-selāmdan cilve-ger-i minaṣṣa-i ẓuhūr ve iʿcāz-sāz-ı cumhūr olan ḫavārıḳıñ muʿcize ile sebeb-i mevsūmiyyetin beyān içün mevsūmdur.

Maʿlūm-ı remz-āşināyān-ı ʿulūmdur ki, bā-temlīk-i irāde-i ʿaliyye-i Perverdigār mülk-i yemīn-i istiẓhār ile dest-ber-āverde-i Enbiyā-yı Kirām olan ru'ūs-ı iʿcāz-me'nūs-i ḫavārıḳ-ı maḥsūseniñ nām-ı muʿcize ile mevsūme idigi, ityān-ı miṯlinden benī nevʿ-i beşer ʿacz-āver oldıġındandır. Pes muʿcize-i bāhireniñ vuḳūʿı vecheyn ile taḥaḳḳuḳ-nümā ve nevʿ-i evveli ṣūret-nümā-yı merāyā-yı bürūz olan nuḳūş-ı manẓūreyi irā'et vābeste-i ḳudret-i ʿibād iken nübüvvet-penāh olan zümre-i ʿaliyyeden mā-ʿadānıñ ityān-ı miṯlinden iẓhār-ı ʿaczleri nümāyān ve ḫalḳ-ı ḳudret ʿale'l-ıtyān fiʿl-i Fāʿil-i Ḥaḳīḳī idigi tābāndır. Ḥattā bu delīl-i celīl ile müddeʿā-yı Enbiyā-yı Kirām rehīn-i rātibe-i taṣdīḳ-i enām olmuşdur. Fe-lihāẕā zümre-i Yehūd'dan temennī-i mevtiñ inṣırāfı ve ʿinde'l-baʿżı büleġā-yı ʿArab-ı ʿurebānıñ āyāt-ı Ḳur'ān-ı bāhirü'l-lemeʿāna tanẓīrden ʿacz-maṣīr idikleriniñ inkişāfı berāy-ı taṣdīḳ-i ḫażerāt-ı Rusül-i Kirām cilve-ger idigi mā-lā-kelāmdır.[1] Ammā nevʿ-i ṯānī-i bī-müdānīniñ ḫāric-i ṭavḳ-ı beşer idigi āşikār ve ityān-ı miṯlden iẓhār-ı ʿacz-i ʿibād ʿadem-i iḳtidārlarından idigi bedīdārdır. Fe-lihāẕā iḥyā-yı mevtā ve māhiyet-i ʿaṣā inḳılāb-āver-i ḥayye-i şiddet-peymā ve ṣaḫre-i ṣammādan iḫrāc-ı nāḳa-i ḥayāt-ḳarīn ve tekellüm-i eşcār-ı cümūd-āyīn ve ru'ūs-ı eṣābiʿ cereyān-ı āb-ı ḥayāt-niṣāba menābiʿ ve inşiḳāḳ-ı ḳamer ve bunlarıñ emṯāli muʿcizāt-ı ġarābet-perveriñ bürūz u ṣudūrı maḥż-ı meşiyyet-i İlāhiyye'ye menūṭ ve fiʿl-i īḳāʿ Fāʿil-i Ḥaḳīḳī'ye merbūṭ olup ḥasebü't-taḥaddī irā'et-i ṣuver-i merḳūmeye taṣaddī ḫīninde eyādī-i Enbiyā-yı maʿālī-intimā bi-ḫalḳillāhi teʿālā icāde miʿraż-ı ṣudūr olmaġla ʿacz-i mükeẕẕibīn-i cehālet-mevfūr cilve-ger-i minaṣṣa-i ẓuhūrdur.

Pes maʿlūm-ı erbāb-ı uli'l-[el]bāb ola ki, dest-i risālet-peyvest-i Cenāb-ı Mefḫar-i ʿĀlem'den ṣūret-nümā-yı ẓuhūr olan muʿcizāt-ı bāhire-i iʿcāz-pīrā

1 mā-lā-kelāmdır: mā-kelāmdır A

nev'ayn-ı meẕkūreyne şümūlle ittişāf-ḳarīn olup berāhīn-i ḳāṭı'a-i taṣdīḳ-i risāletleri ve delā'il-i ṣıdḳ-ı müdde'ā-yı beyyinü'ş-şerāfetleri idigi müstebīndir. Fe-lihāẕā ol Resūl-i i'cāz-pīrā ekṣeriyyet-i mu'cizāt-ı bāhire ve ebheriyyet-i āyāt-ı ẓāhire ile efḍal-i Rusül-i Kirām ve aẓhariyyet-i berāhīn-i ṣıdḳ-ı risālet-i ġarrāları tābān idigi mā-lā-kelām olup sāḥa-i i'cāz-mesāḥa-i ẓuhūrda ṭarḥ-endāz olduḳları mu'cizāt-ı sāṭı'a-i ḥayret-efzā ekṣer min en-tuḥṣā olmaġla 'adem-i imkān-ı żabṭ u ta'dādı cāy-ı 'inād degildir. Ezcümle mu'cize-i bāhiretü'l-leme'ān-ı Ḳur'ān-ı 'Aẓīmü'ş-şān ki hezārān hezār mu'cizāt-ı bāhiretü'l-āṣārı cāmi' ve ḥasbe't-taḥaddī aḳṣar-ı süver-i i'cāz-perveriniñ ityān-ı miṣline taṣaddī [N93b] 'acz-āver-i gürūh-ı büleġā ve ebkem-sāz-ı zümre-i fuṣaḥā idigi lāmi'dir. Bināberīn maḳūl-i maḳbūl-i fuḥūldür ki, sūre-i kerīme-i Kevṣer'iñ aḳṣar-ı süver-i Ḳur'āniyye'den idigi aẓhar iken bu ve bunuñ miḳdār-ı āyātınca zīver-pīrā-yı ṣaḥīfe-i nüzūl olan āyet-i i'cāz-simāt, siyyemā āyāt-ı belāġat-ġāyātıñ her biri müstaḳillen mu'cize-i bāhire idiginden mā-'adā nefs-i Kevṣer bir mu'cize-i bāhirü'l-eṣerdir. Fe-lihāẕā Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ānıñ cāmi'-i āyāt-ı beyyināt **[86b]** ve mecma'-ı mu'cizāt-ı şerāfet-simāt idiginiñ fimā-ba'd beyānı mev'ūd-ı ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-müdānīdir.

Felā-cerem mu'cizāt-ı bāhire-i Cenāb-ı Resūl-i Ekrem şümūl-āver-i ḳısmeyn olup, ḳısm-ı evveli ḳaṭ'iyyü'ṣ-ṣübūt ve tevātür ile menḳūl idigi ṣıḥḥat-men'ūtdur. Ḥattā Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ānıñ bu ḳabīlden idigi tābān ve mu'cize-i Mefḫar-i be-her-dü-cihān idigi miḳdār-ı ẕerre firye vü miryeden selāmet-resān olup bürhān-ı ḳāṭı'-ı nübüvvetleri idigi daḫi bī-reyb ü gümāndır. Fe-lihāẕā maḫż-ı cuḥūd u 'ināddan nāşī inkārınıñ ḫuṣūṣāhişi inkār-ı vücūd-ı hidāyet-ālūd-ı Nebevī'yi müstevcib ve zīver-i ṣaḥāyif-i nüzūl olması indifā'-ı i'tirāżāt-ı mu'annidīni mūcib olup ḥücciyyeti beyyinü'd-delāle idiginden vücūd-ı belāġat-ālūdı ve i'cāz-ı meżāmīn-i celālet-żamīni żarūrī ma'lūm olmaġın inkārı emr-i bedīhīyi inkār idigi iḳrār-kerde-i uli'l-ebṣārdır. Ḥattā bāliġ-i mebāliġ-i aḳṣa'l-ġāyāt-ı i'cāz idigine daḫi 'ilm-i żarūrī ḥāṣıl ve emr-i mezbūruñ tafṣīli mev'ūd-ı ṣāḥib-i kitāb-ı rehīnü'l-feżā'ildir. Fe-lihāẕā 'inde meşāyıḫı'l-Mālikiyye cümle-i mu'cizāt-ı Peyġamberiyye rehīn-i rātibe-i 'ilm-i żarūrī olmaḳda bu mecrāya cārī ya'nī mir'āt-ı ṣafā-simāt-ı dest-i Nebevī'den ṣūret-nümā-yı bürūz olan nuḳūş-ı

muʿcizāt ve āyāt-ı beyyināt, ki ḫarḳ-endāz-ı ʿādātdır, farażā biri rehīn-i rātibe-i ṣübūt olmaġla maḳṭūʿun-bih olmadıġı ṣūretde daḫi mecmūʿ min ḫayṣu'l-mecmūʿı maḳṭūʿun-bihā idiginden maʿnā-yı mezbūruñ miṣāl-i zülāl ol Menbaʿ-ı yenābīʿ-i risāletden cereyānı ṣıḥḥat-iştimāl idigi reybden berīdir. Pes ṣudūr-ı ḫavārıḳ-ı ʿādāt ile dergāh-ı Faḫr-i Kā'ināt maḫzenü'l-esrār-ı muʿcizāt idiginde mü'minīn ü kāfirīn hem-zebān-ı ittifāḳ olup ṣā'ibe-i reyb ve mirā-yı küffār ʿadem-i ihtidāları muḳadder oldıġından muḳarrer idigi bedīdārdır. Vāḳıʿā menşe-i merḳūm cühhāl-i bed-fiʿāla medār-ı dā'ire-i muʿānede idigi iḳtidār-ı irā'et-i muʿcize iḳdār-ı İlāhī ile ṣūret-nümā ve fāʿil-i ṣūrī-i Risālet-intimā ḳarīn-i taṣdīḳ-i Münşī-i Ḥaḳīḳī idiginden hüveydādır. Fe-lihāẕā maʿānī-i iʿcāz-mebānī-i muʿcizāt-ı bāhireniñ bi-irādeti'l-Meliki'l-Ḫallāḳ irādet ü iẓhārı ʿālemiñ mā-bihi'l-iftiḫārı olan Peyġamber-i efḍaliyyet-perver idigine ḥuṣūl-i ʿilm-i yaḳīn żarūret-rehīn olup cūd-i Ḥātem-i Ṭā'ī[1] ve şecāʿat-i ʿAntere[2] ve ḥilm-i Aḥnef[3] müsellemü'ş-ṣübūt olmaġla mevsūm ve [N94a] ṭırāz-ı rātibe-i tevātür idiginden żarūrī maʿlūm idigi gibi, tevārüd-i aḫbār-ı mevṣūḳa ile vuḳūʿ-ı muʿcizāt-ı ḫāriḳatü'l-ʿāde daḫi taḥaḳḳuḳ-peẕīr ve żamīr-i ḫaber-i vāḥid fī ḥaddi ẕātihī taʿvīle ʿā'id degil iken bi'n-naẓar ile'l-aḫbāri'l-vāride īcāb-sāz-ı cezm ü yaḳīn idigi ṣıḥḥat-semīrdir.

Ve ḳısm-ı ṣānī bāliġ-i mebāliġ-i tevātür olmaġla ḳaṭʿiyyü'ṣ-ṣübūt olmayan ḫavārıḳ-ı iʿcāz-intimādır ki, ol daḫi zīver-efzā-yı ṣaḥīfe-i nevʿayndır. Nevʿ-i evveli iḫbār-ı ruvāt-ı ʿadīde ile rehīn-i rātibe-i iştihār olan muʿcizāt-ı bāhiretü'l-āṣārdır ki 'inde'l-muḥaddiṣīn ṣāyiʿ y ẕāyiʿ ve lede'l-muḫbirīn tābiş-i vuḳūʿı lāmiʿ olup naḳale-i aḫbār u siyeriñ iḫbārıyla rātibe-ṭırāz-ı intişārdır. Ḥattā menbaʿ-ı yenābīʿ-i zülāl-i hüdā olan eṣābiʿ-i Faḫr-i Kā'ināt mecrā-yı āb-ı ḥayāt olup teksīr-i ṭaʿām ile işbāʿ-ı ḫāṣṣ u ʿāmm buyuruldıġı daḫi bu nevʿ-i bihbūddan maʿdūddur. Ve nevʿ-i ṣānī ḫaber-i vāḥid-i ṣadāḳat-müdānī yāḫud iḫbār-kerde-i işneyn yāḫud ʿaded-i yesīrden merviyy-i

1 Câhiliye döneminin cömertliği ve misafirperverliği ile ünlü şairi olan Hâtem, Tây kabilesinden olduğu için "Tâî" nisbesiyle şöhret bulmuştur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 541.

2 Antere b. Şeddâd (ö. 614), Muʿallaka-i Sebʿa şairlerinden olup câhiliye devrinde kabilesiyle savaşanlara karşı gösterdiği yiğitliklerle ünlüdür. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 541.

3 Tâbiʿîn âlimlerinden Ahnef b. Kays (ö. 67/686), Hz. Ömer ve Hz. Osmân *-radıyallâhu anhumâ-* devirlerindeki fetih hareketlerinde büyük kahramanlıklar göstermiş olup cesareti ve zekâsıyla tanınmış, yaşadığı dönemde Müslümanlar arasında çıkan birçok anlaşmazlığı yumuşak huyluluğuyla gidermiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 541.

[87a] bī-reyb ü meyn olup rehīn-i rātibe-i iştihār olmayan mu'cizātdır. Lākin kemā-teḳaddem rātibe-ṭırāz-ı şöhret olmaġla bi'n-nisbeti ile'l-mevātir żarūriyyü'ş-şübūt olmadıġı ẓāhirdir. Ammā ma'ānī-i merviyye-i merḳūmeniñ dergāh-ı Risālet-penāha nisbeti bi'n-naẓar ilā mecmū'i'l-merviyyāt resīde-i rātibe-i şöhret olmaġın delālet-i ẓann-ı ġālib vuḳū'ına ḥükmi cālibdir. Fe-lihāẕā maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitābdır ki, ekşer-i mu'cizāt-ı bāhire-i Risālet-penāh ḳaṭ'iyyü'ş-şübūt olmaġla taḥaḳḳuḳ-ı vuḳū'-ı i'cāzlümū'ı ma'lūmun-bi'ż-żarūre idigi 'ale't-taḥḳīḳ ḥaḳīḳun bi't-taṣdīḳdir. Siyyemā inşiḳāḳ-ı ḳamer naṣṣ-ı i'cāz-perver ile iḫbār-kerde[1] ve medlūl-i delīl-i celīl ẓāhirine mahmūl olmaḳ aṣl-ı aṣīl olup ẓāhirden 'udūle müsned olması bilā-sened ber-āverde degildir. Ma'a-hāẕā vuḳū'-ı i'cāz-lümū'ı bermanṭūḳ-ı naṣṣ-ı mübīn ṭuruḳ-ı keşīre ile rehīn-i iḫbār-ı şiḳāt idigi müstebīndir. Bināberīn semt-i ḫilāfa ẕehāb fi'āl-i cühhāl-i ḥamāḳat-intisābdır. İmdi nuḳūş-ı aḳvāl-i ṣaḥīfe-i mübtedi'a-i cehālet-āyīn 'aks-endāz-ı merāyāyı ḳulūb-ı żu'afā-yı mü'minīn olduḳda, raġmen 'alā ünūfi'l-mübtedi'a icāle-i naẓar-ı 'ilm-i yaḳīn ile izāle-i ḫīre-i şekkden ġayr-ı münfekk olmaḳ sezā ve evsāḫ-ı saḫāfeti tanẓīf-kerde-i nebẕ bi'l-'arā ḳılınmaḳ revādır.

Ve keẕālik nübū'-ı mā ve tekşīr-i ṭa'ām-ı bereket-intimā rivāyet-i şiḳāt-ı Ṣaḥābe-i Kirām ile iḫbār-kerde-i cemm-i ġafīr ve 'add-i keşīrdir. Ḥattā rūz-ı fīrūz-ı Ḫandaḳ'da ve Ġazve-i Buvāt ve Ḥudeybiye ve Tebūk ve emşālinde enāmil-i mübāreke-i Nebeviyye'den cereyān-ı mu'cize-i nübū'-ı mā-i ḥayāt-baḫşā pīş-gāh-ı 'asākir-i Müslimīn ve mevāṭın-ı gürūh-ı Ṣaḥābe-i ma'ālī-āyīnde rīz-i şiyāb-ı vuḳū' idigi ekşer-i Aṣḥāb-ı Kirām'ıñ iḫbār-ı ṣıḥḥat-şi'ārıyla müşbet olup sīr-āb-sāzī-i vuḳū'ı iḳtirān-ı 'aṭş-ı muḫālefet-i vāḥidden berī olmaġla revā-sāz-ı dil-teşnegān-ı taḥaḳḳuḳ u şübūt idigi süḫūnet-i inkārdan [N94b] 'ārīdir. Ḥattā sükūt-i sākit maḳām-ı nuṭḳ-ı nāṭıḳa resīde idigi şöhret-i vuḳū'-ı sencīdeye medār ve şā'ibe-i reybden ẕimmet-i vālā-nehmet-i muḫbirīniñ berā'etleri āşikār olmaġın ḥaḳīḳun bi't-taṣdīḳ idikleri bedīdārdır. Zīrā zümre-i 'aliyye-i Ṣaḥābe-i Kirām'ıñ īṣār-ı me'āṣir-i Nebeviyye'de sāḥa-i ṣadāḳat-mesāḥaları nişīb ü firāz-ı bīm ü hirāsdan maṣūn ve saṭḥ-ı ṣadāḳatleri istiḳāmet-i maḳrūne olmaġın aḫbār-ı ġayr-ı vākı'a ḳar'-endāz-ı sāmi'aları olduḳda güftār-ı ṣadāḳat-şi'ār cerḥ u ta'dīl ile

1 Kamer, 54/1.

rāst-gūylukları muḳarrer ve bu nev‘ mu‘cizātıñ mecmū‘ı ḳaṭ‘iyyü’ṣ-ṣübūta mülḥaḳ idigi meclā-yı taḥaḳḳuḳda cilve-gerdir. Keyfe lā? Farażā āḥād-ı aḫbār-ı me’ṣūreden biri ṣā’ibe-i ḫilāfıñ maẓharı olsa mürūr-ı ezmān ve gürūr-ı āvān ile bünyān-ı ẕikri tezelzül-peẕīr-i ḫumūl olup ḫurb-ı dürūġ-ı aḫbār-ı sā’ir-āsā aṭlāl-ı ‘imrānından eṣer ṣūret-nümā olmayacaġı hüveydādır. Ma‘ahāẕā a‘lām-ı i‘cāz-fercām-ı Seyyidü’l-Enām’ıñ ḳarnen-ba‘de-ḳarnin ve baṭnen-ġıbbe-baṭnin ‘imāret-pīrā-yı tezāyüd-i ẓuhūr idigi reybden dūrdur. Siyyemā tünd-bād-ı teferruḳ-ı farḳ vehn-endāz-ı mebānī-i te’ṣīl idigi muḥaḳḳaḳ olmaġın ol şem‘-i cem‘-i me’āṣiri ictihād-sāz-ı ıṭfā olanlarıñ enfās-ı cehālet-istīnāslarından tābiş-i şu‘le-i ṣebāt ve ṣıḥḥat-i rātibe-ṭırāz-ı selāmet olması ḥuṣūl-i ‘ilm-i yaḳīn ile tenvīr-i derūn-ı İslāmiyān’a sebeb ve ẓulmet-sāyī-i ḥıḳd-ı ilḥād-pīrāyāna müsebbibdir. Ve keẕālik vücūh-ı ‘arāyis-i ‘ulūm-ı ġaybiyyeden dest-i īḥā-peyvestleri keşf-i ḳınā‘ inbā buyurmaġla **[87b]** ‘ilm-i mā-kāne ve mā-yekūn ma‘lūm-ı Cenāb-ı Risālet-maḳrūnları idigi daḫi ḳaṭ‘iyyü’ṣ-ṣübūt ve bedāhet-men‘ūtdur. Ḥattā şāhid-i müdde‘ā-yı merḳūmuñ ruḫsār-ı ḥaḳḳāniyyet-pīrāsı bir vechile verā-yı perde-i ḫafāda olmadıġınıñ ‘inde erbābi’l-baṣīre ḳarār-dādeligi Ebū Bekr-i Bāḳıllānī ve sā’ir meşāyıḫ-ı feżā’il-müdānī iḫbārıyla ṣıḥḥat-āmādedir.

Pes ma‘lūm-ı müṭāla‘a-perdāzān-ı ṣaḥāyif-i siyer-i münīfedir ki, nihāl-i bīhemāl-i ba‘żı me’āṣir-i celīleye seng-endāzān-ı ṭa‘nıñ mecārī-i aḫbār-ı ruvāta ‘adem-i ıṭṭılā‘ları menşe-i reyb ü mirālarıdır. Yoḫsa bāġbānān-ı tetebbu‘-ı kütüb-i mu‘tebere ‘indinde riyāż-ı ẕātü’l-bahā-yı aḫbār-ı me’āṣire ve ḳışaṣ-ı meşhūre eşcār-ı raṣīnetü’s-sāḳ-ı tevātür ü icmā‘ ile pā-ber-cāy-ı zemīn-i temkīn olup her birinden ser-zede-i şāḫ-ı viṣāḥu’ṣ-ṣadr-ı bürūz olan bāve-i merviyy-i mu‘teber ḥalāvet-baḫş-ı ẕā’iḳa-i ṣıḥḥat idigi muḳarrer olmaġın ol nihālistān-ı feyż-perveriñ ḫazān-ı reyb ü mirādan maṣūnetü’s-sāḥa idigi rūşen-terdir. Felā-cerem resīde-i ser-menzil-i tevātür olan aḫbār-ı ṣıḥḥat-medāra ‘ilm-i ba‘ż mūcib-i ‘ilm-i ba‘żı āḫar olmaġın ṣūret-i tereddüd rū-nümā olursa daḫi ṣayḳal-ı tetebbu‘ ile mir’āt-ı dilden ġubār-ı tevaḳḳuf u mirā elbette incilā bulur. Meṣelā ‘ilm-i vücūd-ı Baġdād ile ba‘żı müstaḫbirīniñ āyīne-i nihādına ḫıṣānet-i [N95a] medīne-i merḳūme ‘aks-endāz ve dāru’l-ḫilāfe ve maḥaṭṭ-ı riḥāl-i emānet ü neẕāfe idigi cilve-perdāz iken, ba‘żı nāsik nām-ı Baġdād gūş-zedi olmaġın ḫīn-i istimā‘ında vücūd-ı Baġdād’ıñ tevātüri zihn-i sāmi‘de

daḫi medār-ı taḳarrüridir. Binā'en-'aleyh 'inde'l-Mālikiyye ẕimmet-i muḳtedī vü muḳtedāya vücūb-ı ḳırā'at-i Ümmü'l-Kitāb şi'ār-ı taḥrīme-bendī-i ṣalāt idigi bī-irtiyāb olup evvel-i leyle-i Ramażān-ı şerāfet-'unvānda ṣavma niyyet sirāyet-āver-i leyālī-i bāḳıye idigi rehīn-i rātibe-i ṣıḥḥatdir. Ammā 'inde'ş-Şāfi'iyye lüzūm-ı tecdīd-i niyyet fī külli leyletin bī-minnet olup mesḥ-i re'sde cüz', maḳām-ı külle resīdedir. Ve'l-ḥāletü hāẕihī 'inde'ş-Şāfi'ī ve'l-Mālikī ālāt-ı cāriḥa ve ġayr ile ḳatīliñ ḳātiline lüzūm-ı ḳıṣāṣ-ı ṣıḥḥat-iḳtinās olup īcāb-ı niyyet fi'l-vużū'a ikisi daḫi ḳā'il ve 'aḳd-i rişte-i nikāḥ vücūd-ı velī ile meşrūṭ idigi ser-menzil-i ṣıḥḥate vāṣıldır. Felā-cerem Ḥażret-i İmām-ı A'ẓam mesā'il-i meẕkūrede İmāmeyn-i mezbūreyniñ ḫilāfına ẕehāb-āver ve fuḳahādan olmayan ba'ż sāde-diller merviyyāt-ı e'imme-i müşārun-ileyhime ıṭṭılā'dan mütesāhil olmaġla muḳteżiyāt-ı meẕāhibden gāfil olıcaḳ, umūr-ı meşrū'a-i sā'ireden bi'ṭ-ṭarīḳi'l-evlā gāfil idigi bilā-imtirādır. Binā'en-'alā-ẕālik āḥād-ı mu'cizāt-ı Nebeviyye'yi müstaḳillen īrād eşerinde īṣār-ı fevā'idde ityān-ı ziyāde, mev'ūd-ı ṣāḥib-i kitāb-ı beyyinü'l-ifādedir.

Faṣl-ı Sāliṣ

İ'cāz-ı Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ānı beyān içün cilve-perdāzdır. Delālet-i tevfīḳ-i Ni'me'r-Refīḳ ile ma'lūm-ı reh-nūr-dān-ı 'ulūmdur ki, Kitāb-ı 'Azīz ü Ḥakīm'iñ inṭivā-sāz-ı vücūh-ı i'cāz idigi 'inde aṣḥābi'ẕ-ẕevḳi's-selīm aẓhar min en-yuḫfā olmaġın berāy-ı żabṭ u tefhīm beyān-ı cihet-i vaḥdeti çār-nev'e taḳsīm olunmuşdur.

Evvelā tehẕīb-i tertīb-i laṭīf ve ḥüsn-i te'līf-i i'cāz-elīf-i büleġā-firībi mecmū'-ı feṣāḥat-menşe'iñ ārām-fersā-yı ṣabr u şekībi ve iltiyām-ı kelimāt-ı i'cāz-simātla feṣāḥat-i **[88a]** āyāt-ı 'amīmetü'l-berekātı cemī'-i belāġat-şināsānıñ ebkem-sāz-ı zebān-ı beyān-ı mu'cizü'n-naḳarātı olup iḫtivā-yı vücūh-ı kemāl-i belāġat ü i'cāz ile beyyinü'l-imtiyāz olmaḳda ḫāriḳu'l-'āde idigi ḳarār-dādedir. Keyfe lā? Vādī-i belāġatiñ fürsānı ve meydān-ı ḥikem ü feṣāḥatiñ eşheb-süvār-ı zībende-cevelānı olan fuṣaḥā-i 'Arab vādī-i feṣāḥatde ser-efrāzlıġı ehemm-i maṭlab edinmekle ümem-i sā'ireden ziyāde fenn-i belāġate iḫtiṣāṣla teferrüd-menāṣlıġa āmāde olmaġın zebān-ı bedī'u'l-beyānları ṭırāz-ı dībāce-i faṣlü'l-ḫiṭāb ve ḥiddet-i ṭab'-ı belāġatnişāb ile nuḫbe-i ẕevi'l-elbāb olmaḳda fıṭrī ve ḫalḳī ḳuvvetleri bī-irtiyāb

olup maḳāmāt-ı ḫiṭābiyyede bi'l-bedīhe muḳteżā-yı ḥāli mürā'āt kendülere de'b-i belāġat-simāt idiginden serd-i urcūze-i müstaḥsenede yegāne ve ḫilāfında keẕālik bī-bahāne idikleri müsellem ve tevessül ü tevaṣṣul-i meṭālibde [N95b] ref' u ḫafż tertīb-i kelimāt 'alā aḥseni'l-ḥālāt mezbūrlara müteyesser idigi ġayr-ı mübhem olmaġın ityān-ı siḥr-i ḥelāl ile manṭıḳu'ṭ-ṭayr-āsā beyyin-i aṣḥābü'n-nuṭḳ-ı belāġat-resālıklarından nāşī silkü'l-le'āl-i manṭūḳ-ı i'cāz-mesūḳları ṭavḳ-ı gerden-i ḥüsn-i tertīl ü tertīb ve sebk-i 'ibāret-i rā'iḳaları ẕā'iḳa-i hūş-mendāna ḥalāvet-baḫş-ı zīnet ü zīb olup irāde-i ḥadī'atü'l-bābda i'cāz-nümā ve teẕlīl-i ṣı'ābda yegānelikleri rūşenā olmaġla merāyā-yı derūn-ı ketībe-cūyāndan gerd-i küdūreti ṣayḳal-ı serd-i aḥsenü't-ta'bīr ile izāle ve teşcī'-i cebānet-āverānda semend-i naẓar-ı taḥrīfi icāleye ḳudretleri hüveydā olup, siyyemā miṣāl-i elif-i maḳṣūre basṭ-ı bisāṭ-ı mürüvvetden ḳaṣr-endāzān-ı naẓarı mānende-i elif-i memdūde 'arīżu'l-cāh-ı semāḥat etmege himmet ile tekmīl-sāz-ı noḳṣān-ı erbāb-ı buḫl ü ḳuṣūr idikleri āṣār-ı celīlelerinden cilve-ger ve aṣḥāb-ı nebāhet ü feṭāneti ḥasbü'l-irāde kelīletü'n-naẓar ḳılmaġla ḥayyiz-i i'tibārdan isḳāṭları muḳarrer, ḫuṣūṣan bedevīleriniñ cezālet-i terkīb ve 'uẕūbet-i tertīb ile īcād-ı belāġat-i bāri'a ve inşād-ı ebyāt-ı nāṣı'ada kelimāt-ı cāmi'aları miṣāl-i dürr-i semīn ḳalīlü'l-lafẓ ve keṣīrü'l-ma'nā olup müdde'ā-yı belāġatlerine ḫalḳī zekāvetleri ḫüccet olmaġın ḳuvvet-i dāmiġa-i fıṭrat ile feṣāḥatleri rehīn-i rātibe-i ṣübūt idigi ṭarīḳ-i vāsi'den hedef-i sehm-i vārid gibi muṣīb-i şöhret oldıġından 'arāyis-i nefāyis-i kelimāt-ı behcet-simātları ṭıbā'-ı ezvāc-ı edā-yı merāma muvāfaḳatde وافق شن طبقة[1] meṣeline maḍrib ve licām-ı ḫuyūl-i belāġat ü icādede der-dest-i ifādeleri idiginden vādī-i belāġat ü imtiyāzda türk-tāzlıklarına nigeh-sencānı mu'cib olup fünūn-ı belāġatiñ bedāyi'-i revāyi'ine ṭabī'atleri me'vā olmaġla tebvīb-i ebvāb ve tafṣīl-i fuṣūline ḳudretleri hüveydā ve ṣarḥ-ı mümerredü'l-i'cāz-ı īcāzıñ ṣadr-nişīn-i 'ālī-pāye-i ibdā'ı ve ibrāz-ı mużmerāt-ı ẕemm ü medḥiñ maẓhar-ı iẓhār u īḳā'ı idiklerinden ityān-ı ġıss u semīn nezd-i belāġat-mendlerinde seviyyet-ḳarīn ve naẓm-ı mürvārīd-i kelimāt-ı belāġat-simātla neṣr-endāz-ı le'ālī-i feṣāḥat idikleri müstebīn iken, Cenāb-ı Efsāḥ-ı men tekellem, kitāb-ı i'cāz-nişāb-ı belāġat-mu'lem ile büleġā-yı merḳūmeyi ebkem ḳılmışdır.

1 "Şenn tabakaya (kap kapağına) uydu" anlamına gelen ve dilimizde "Tencere yuvarlandı kapağını buldu" mefhumunu veren Arapça darb-ı mesel.

Keyfe lā? Nuṣūṣ-ı belāġat-fuṣūṣ-ı Ḳur'āniyye ﴿لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ﴾[1] manṭūḳ-ı i'cāz-mesūḳıyla mevṣūfiyyet-**[88b]**ḳarīn ve ﴿تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ﴾[2] mefhūm-ı cāvīdiyle 'acz-āver-i büleġā-yı feṣāḥat-rehīn olup āyāt-ı beyyinātı muḥkeme ve kelimāt-ı i'cāz-simātı vaṣf-ı mufaṣṣale ile mu'leme olmaġın ẓuhūr-ı belāġat-i bāhiresi ḥayret-āver-i 'uḳūl ve bürūz-ı feṣāḥat-i ẓāhiresi tefevvuḳ-efken-i cümle-i maḳūldür. Ḥattā ṣufūf-ı i'cāz ve ṣunūf-ı īcāzı hemvāre taḫallül-i menū'-ı mu'ārıżīnden berī idigi müstebīn ve cüyūş-ı belāġat-[N96a]ber-dūş-ı ḥaḳīḳat ü mecāzı yek-pāre muẓāheret-perdāz-ı icābet-i mesā'il-i sā'ilīndir.

Fi'l-ḥaḳīḳa 'inde'l-ecille miṣāl-i ehille meḥāsin-i meṭāli' ve meḳāṭı'ı ibtidā vü intihā-yı āyāt-ı beyyinātından bürūz-ı tābiş-i fürūzda müşārunbi'l-benān-ı istiḥsān ve nücūm-ı zevāhir-i cevāmi' u bedāyi'i zīnet-baḫş-ı āsumān-ı beyāndır. Ma'a-hāẕā īcāz-ı bāhirü'l-imtiyāz ile i'tidāl-i ḥüsn-i naẓm-ı belāġat-sicimi ser-levḥa-i kitāb-ı faṣlü'l-ḫiṭāb ve her lafẓ-ı ḥariyyü'l-ḥıfẓı intibāḳ-ārā-yı delālet-i ma'nā-yı murād olmaḳda şöhre-i āfāḳ idigi rehīn-i rātibe-i ittifāḳdır. Keyfe lā? Zümre-i 'Arāb-ı 'urebā bu bābda mecālen efsaḥ ve bu maḳūle ḫiṭābda ricālen efṣaḥ olup naẓm-ı derārī-i kelimāt ve neşr-i mürvārīd-i ḫiṭābātda secālen evfer ve ityān-ı ġarā'ib-i luġāt ve menāzi'-i ibrāz-ı kelimātda maḳālen ekşer iken 'alā menāzi'i luġatihim cilve-ger-i ṣaḥāyif-i tenzīl olan Kitāb-ı Ḥamīd'iñ ityān-ı miṣl-i aḳṣar-ı süver-i belāġat-eşeriyle nidā-yı hidāyet-intimā-yı Nebevī her-dem ḳar'-endāz-ı sāmi'a-i belāġat-muḥtevīleri olduḳça iẓhār-ı 'acz ile ibrāz-ı muẓmer-i ebkemiyyetleri tāb-encām-ı eyyām-ı nübüvvet 'alā mele'i'n-nās cilve-ger-i meclā-yı ẓuhūrdur. Ḥattā ﴿أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾[3] fermūde-i i'cāz-rehīni mefhūm-ı bihīnince herbār ityān-ı ba'ża miṣli kendülere iş'ār olunduḳda 'adem-i iḳtidārları bedīdār olup ﴿وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَى عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ﴾[4] naṣṣ-ı

1 **"Ona ne önünden ne de ardından batıl gelemez.** O, hüküm ve hikmet sahibi, övülmeye lâyık olan Allah tarafından indirilmiştir." Fussilet, 41/42.

2 "Ona ne önünden ne de ardından batıl gelemez. **O, hüküm ve hikmet sahibi, övülmeye lâyık olan Allah tarafından indirilmiştir."** Fussilet, 41/42.

3 "Yoksa onu (Muhammed kendisi) uydurdu mu diyorlar? De ki: "Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi siz de onun benzeri bir sure getirin ve Allah'tan başka çağırabileceğiniz kim varsa onları da yardıma çağırın." Yûnus, 10/38.

4 **"Eğer kulumuza (Muhammed'e) indirdiğimiz (Kur'ân) hakkında şüphede iseniz, haydin onun benzeri bir sure getirin** ve eğer doğru söyleyenler iseniz, Allah'tan başka şahitlerinizi çağırın (ve bunu ispat edin)." Bakara, 2/23.

mu‘cizü’l-ḳaṣṣı ile mes’ūl olduḳlarında [1]﴿وَلَنْ تَفْعَلُوا﴾ kelime-i celīlesinden müstefād olan te’bīd-i nefy-i ityān tābān idigi ‘ayāndır. Keyfe lā? ﴿قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَن يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْاٰنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ﴾[2] fermūde-i mükerremesiyle ẓuhūr-ı ‘acz-i fuṣaḥā hüveydā olduḳdan ṣoñra ﴿قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ﴾[3] naṣṣ-ı celīli vefḳınca ḫāme-i dürūġ-ı bī-fürūġla ṣebt-i ṣaḥīfe-i iftirā bi’n-nisbeti ile’l-ma‘ne’ṣ-ṣaḥīḥ sehl olmaġın ol fürsān-ı meydān-ı belāġate irḫā-yı ‘inān olunmuş-iken yine ‘aczleri bedīdār olmaġla vādī-i aḳṣa’l-ġāyāt-ı belāġatde müsābaḳa-i naẓm-ı mübīn müstebīn olmuşdur. Fe-lihāẕā Cenāb-ı Resūl-i belāġat-ārā taḳrī‘ u tevbīḫ-i mezbūreyn ile faṣl-ı cehāletlerin vaṣl-ı hidāyete taḥvīle ihtimām ve merfū‘-ı zemīn-i i‘tinā ve menṣūb-ı sāḥa-i iġtirā olan rāyāt-ı mu‘tenāların ḫafż-endāz-ı zīr-i zemīn-i sefeh ve binā-yı āyīn-i cehālet-āgīnlerin maḥall-i i‘rāb-ı tebeh ḳılmaġa iḳdām buyurup istibāḥa-i arāżī vü emvālleriyle diyār-ı intiẓām-medārların mevḍın-ı ġuzāt ḳıldıḳça iġtirā bi’l-iftirā ile tekẕīb-i āyāt-ı beyyināta mübāderetleri lāzime-i heyecān-ı şiryān-ı cehāletleri idigi müşbetdir. Fe-lihāẕā ﴿إِنْ هَـذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ﴾[4] medlūlince siḥr-i müstemir idigine ẕehāb ve ﴿قُلُوبُنَا فِيَ أَكِنَّةٍ مِمَّا تَدْعُونَآ إِلَيْهِ وَفِيَ اٰذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ﴾[5] **[89a]** maẕmūn-ı i‘cāz-maḳrūnınca iẓhār-ı cehl ile meẕellet-[N96b]me’āb olup ﴿لَا تَسْمَعُوا لِهَـذَا الْقُرْاٰنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ﴾[6] āyet-i i‘cāz-simātınca iddi‘ā ma‘a’l-‘acz ile lābis-i libās-ı hüdā olmaḳdan ‘arī idikleri hüveydā olmuşdur. Ḥattā Müseylime-i[7] ḫıyānet-dişār dest-i cehālet ile endām-ı ḳabāḥat-fercāmından selb-i

---

1 “Eğer, yapamazsanız **-ki hiçbir zaman yapamayacaksınız**- o hâlde yakıtı insanlarla taşlar olan ateşten sakının. O ateş kâfirler için hazırlanmıştır.” Bakara, 2/24.

2 **“De ki: “Andolsun, insanlar ve cinler bu Kur’ân’ın bir benzerini getirmek üzere toplansalar** ve birbirlerine de destek olsalar, **yine onun benzerini getiremezler.”** İsrâ, 17/88.

3 “Yoksa “onu (Kur’ân’ı) uydurdu” mu diyorlar? **De ki: “Eğer doğru söyleyenler iseniz,** haydi Allah’tan başka gücünüzün yettiklerini de (yardıma) çağırıp, **siz de onun gibi uydurma on sure getirin.”** Hûd, 11/13.

4 “(23-24) Sonra arkasını döndü ve büyüklük taslayıp şöyle dedi: **“Bu, ancak nakledilegelen bir sihirdir.”** Müddessir, 74/24.

5 “Dediler ki: **“(Ey Muhammed!) Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz örtüler içerisindedir. Kulaklarımızda bir ağırlık, seninle bizim aramızda da bir perde vardır.** O hâlde sen (istediğini) yap, şüphesiz biz de (istediğimizi) yapacağız.” Fussilet, 41/5.

6 “İnkâr edenler dediler ki**: “Bu Kur’ân’ı dinlemeyin. Baskın çıkmak için o okunurken yaygara koparın.”** Fussilet, 41/26.

7 Peygamberimiz *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* henüz hayatta iken peygamberlik iddiasında bulunan Müseylimetü’l-Kezzâb, Resûl-i Ekrem Efendimiz’in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* dâr-ı bekâya irtihalinden sonra 12/633’te gerçekleşen Yemâme Savaşı’nda Ebû Dücâne ve Vahşî b. Harb *-radıyallâhu anhumâ-* tarafından öldürülmüştür. Bilgi için bkz. Ahmet Önkal, “Müseylimetülkezzâb”, *TDVİA*, c. XXXII, s. 90-91.

seleb-i vaḳār ve iẓhār-ı maʿāyib-i meẕellet-āʾib ile terk-i nāmūs u ʿār etmiş-dir. Yoḫsa baṣar-ı baṣīretleri nūr-ı hüdā ile rūşenā ve vücūh-ı āyāt-ı beyyināt manẓūr-ı naẓar-ı ḥaḳḳāniyyet-leḥaẓāt olsa cins-i belāġatlerinden ḫāric ve nemaṭ-ı feṣāḥatlerinden bīrūn olmaġın medāric-i iʿcāza dāric idigin iẕʿān ḥī-ninde [1] وَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ maẓmūnına mā-ṣadaḳ idikleri müstebīndir. Fe-lihāẕā [2] ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ﴾ āyet-i iʿcāz-bünyānı resīde-i sāmiʿa-i Velīd bin el-Muġīre[3] olduḳda menbaʿ-ı yenābīʿ-i ḥalāvet ve mecmaʿ-ı meḥāsin-i ṭalā-vet yaʿnī bāve-dār-ı ḥüsn ü behcet idigine baʿde'l-iḳrār ʿale't-taḥḳīḳ maṭlaʿ-ı muʿcizü'l-mülemmaʿı müşmir ve maḳṭaʿ-ı mūcizü'l-mehyaʿı mütmir idi-gin taṣdīḳ etmişdir. Ve zümre-i Aʿrāb'dan bir merd-i hüşyārın lisān-ı ḳārī-i ṣadāḳat-şiʿārdan [4] ﴿فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ﴾ naṣṣ-ı iʿcāz-perveri güş-güẕārı olduḳda tebcīlen li-feṣāḥati'n-naẓmi'l-kerīm secde-pīrā-yı taʿẓīm idigi iḫbār-kerde-i Ebī ʿUbeyd'dir.[5] Ḥattā bir merd-i süḫan-dānıñ daḫi ﴿فَلَمَّا اسْتَيْأَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا﴾ [6] fermūde-i mükerremesi ḳurṭa-i bināgūş-ı iẕʿānı olduḳda ityān-ı miş-li ḫāric-i ṭavḳ-ı beşer idigine şehādet-āver olmuşdur. Fe-lihāẕā beṭāriḳa-i Rūm'dan bir merd-i feṭānet-mevsūmuñ ﴿وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ﴾ [7] naṣṣ-ı muʿcizü'l-ḳaṣṣı üsārā-yı Müslimīn'den biriniñ nihād-ı lisānından zīb-i sāmiʿa-i iẕʿānı olup aḥvāl-i dāreyni cāmiʿiyyetde Cenāb-ı ʿĪsā'ya münzel olan āyetiñ maẓmūn-ı ʿibret-meşḥūnını ḥāvī idigi-ne īḳānı bāʿiṣ-i īmānı oldığından nādī-i Ḥażret-i ʿÖmer-i maʿdelet-pervere ḳādim ve Cenāb-ı Fārūḳ-ı ḥaḳḳāniyyet-müşādim Mescid-i Şerīf'de nā'im

1 Bu kısım "Bunun üzerine arkalarını dönüp ondan uzaklaştılar." (Sâffât, 37/90) mealindeki âyet-i celîleden iktibas edilmiştir.

2 **"Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı,** yakınlara yardım etmeyi **emreder;** hayasızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor." Nahl, 16/90.

3 Velîd b. Muğîre, Mekkeli müşrikler arasında zengin ve itibarlı biri olup Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* azılı düşmanlarından birisiydi. Aleyhinde birçok âyet-i celîle nazil olan Velîd, 2/624'te gerçekleşen Bedir Gazvesi'nde öldürülmüştür. Hakkında bilgi için bkz. Mustafa Fayda, "Velîd b. Mu-gīre", *TDVİA*, c. XLIII, s. 33-34.

4 **"Ey Muhammed! Şimdi sen, sana emrolunanı açıkça ortaya koy** ve Allah'a ortak koşanlara aldırış etme." Hicr, 15/94.

5 Ebû Ubeyd el-Kāsım b. Sellâm (ö. 224/839) kendini çok iyi yetiştirmiş, Arap dili ve edebiyatı, fıkıh, hadîs, kırâat, tefsir ve tarih sahalarında söz sahibi olmuş bir âlim olup İmâm Şâfiʿî'den fıkıh okumuş, Ahmed b. Hanbel'in sohbetlerinde bulunmuş ve Tarsus'ta 18 yıl kadılık yapmıştır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 550.

6 **"Ondan ümitlerini kesince, kendi aralarında konuşmak üzere bir kenara çekildiler.** Büyükleri dedi ki: "Babanızın Allah adına sizden söz aldığını, daha önce de Yûsuf hakkında işlediğiniz kusuru bilmiyor musunuz? Artık babam bana izin verinceye veya Allah, hakkımda hükmedinceye kadar bura-dan asla ayrılmayacağım. O, hükmedenlerin en hayırlısıdır." Yûsuf, 12/80.

7 "Kim Allah'a ve Resûlü'ne itaat eder, Allah'tan korkar ve O'na karşı gelmekten sakınırsa, işte onlar başarıyı elde edenlerin ta kendileridir." Nûr, 24/52.

olmaġın sūy-ı dil-cūy-ı ser-i velāyet-efserinde ḳā'im ve ityān-ı şehādeteyn ile dāḫil-i ḥavza-i İslām oldıġı īḳāẓ-sāz-ı Ḥażret-i 'Ömer-i ma'delet-perver oldıġın kendüler ḫaber vermişlerdir. Keyfe lā? Resīde-i sāmi'a-i Aṣma'ī[1] olan kelimāt-ı feṣāḥat-simāt-ı raḳīḳa ol dānā-yı meḳādīr-i mecāz ü ḥaḳīḳanıñ ḳarīn-i istiḥsānı olmaġın rütbe-i feṣāḥati i'cāz-sāz-ı feṭāneti olduḳda 'arūs-ı belāġat-me'nūs-ı ṭab'ınıñ burḳa'-pūş-ı feṣāḥat olmaḳdan sāde-rū idigin ḥīn-i iḳrārda ﴿وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰٓ أَنْ أَرْضِعِيهِ﴾[2] naṣṣ-ı mu'cizü'l-ḳaṣṣında olan behcet-i feṣāḥati ibrāz ve fermūde-i mükerreme-i emreyn ü nehyeyn ve ḫabereyn ü beşāreteyni cāmi'iyyet ile mevsūme idiginden rātibe-ṭırāz-ı feṣāḥat olmaḳda ser-efrāz idigin iẓhār etmişdir.

Pes ḥüsn-i sebk-i naẓm-ı mübīn bilā-iżāfet-i şey'in āḫar müstaḳillen i'cāz-āver idigi müstebīn ve Cenāb-ı Risālet-[N97a]me'āba münzel olan Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ānıñ i'cāz-ı āyāt-ı belāġat-simātı bi'ż-żarūrī ḥaḳīḳun bi't-taṣdīḳ idigi ṣıḥḥat-ḳarīndir. Ḥattā ol Resūl-i hidāyet-mevṣūlüñ Ḳur'ān-ı Kerīm ile taḥaddīleri ve zümre-i fuṣaḥā-yı 'Arab'ıñ ityān-ı miṣlinden **[89b]** iẓhār-ı 'acze taṣaddīleri keẕālik bedīhiyyü'ṣ-ṣübūt olup naẓm-ı mübīniñ rātibe-nişīn-i a'le'l-e'ālī-i feṣāḥat olmaḳda ḫāriḳu'l-'āde ve naẓar-gāh-ı vücūh-ı belāġat olmaḳda teferrüdi ḳarār-dāde idigi daḥi żarūriyyāt-ı umūrdandır. Keyfe lā? Cümūm-ı ehl-i belāġatiñ i'cāz-ı Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'āna i'tirāf ile iẓhār-ı 'aczleri nā-behre-mendān-ı simāt-ı belāġatiñ[3] daḥi żarūrī ma'lūmlarıdır. Bināberīn ﴿وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ﴾[4] fermūde-i i'cāz-simātıyla ﴿وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذْ فَزِعُوا فَلَا فَوْتَ وَأُخِذُوا مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ﴾[5] āyet-i i'cāz-firībiniñ dībāce-ṭırāz-ı belāġat idigi 'inde'l-müte'emmilīn müstebīn oldıġı gibi ﴿إِدْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾[6] naẓm-ı i'cāz-efkeniyle

1 Hem şiir dinlemek, hem de gramer ve lügat konusunda bilgi toplamak için bedeviler arasında yıllarca dolaşan büyük edip Ebû Sa'îd Abdülmelik b. Kureyb el-Asma'î'nin (ö. 216/831) dil ve edebiyatla ilgili pek çok eseri bulunmaktadır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 551.

2 **"Mûsâ'nın annesine, "Onu emzir,** başına bir şey gelmesinden korktuğun zaman onu denize (Nil'e) bırak, korkma, üzülme. Çünkü biz onu sana döndüreceğiz ve onu peygamberlerden kılacağız" **diye ilham ettik."** Kasas, 28/7.

3 i'cāz-ı Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'āna i'tirāf ile iẓhār-ı 'aczleri nā-behre-mendān-ı simāt-ı belāġatiñ: ─ N

4 "Ey akıl sahipleri! **Kısasta sizin için hayat vardır.** Umulur ki (bu hükme uyarak) korunursunuz." Bakara, 2/179.

5 "Sen onları, dehşetli bir korkuya kapılıp da kaçıp kurtulamayacakları ve yakın bir yerden yakalanacakları zaman bir görsen!" Sebe', 34/51.

6 "İyilikle kötülük bir olmaz. **Kötülüğü en güzel bir şekilde sav.** Bir de bakarsın ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir." Fussilet, 41/34.

﴿فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ﴾[1] kelām-ı ḳadīminiñ daḥi levḥa-i maḳāle-i feṣāḥat idigi semend-i naẓar-ı fikreti icāle ḥīninde ma'lūm, ﴿وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي وَغِيضَ الْمَاءُ﴾[2] āyet-i i'cāz-intimāsından seylān-sāz olan āb-ı i'cāz-ḫurūş-ı belāġat ile 'āmme-i sükkān-ı zemīn-i feṣāḥatiñ ġarḳ-āb-ı 'acz idigi iḳrār-kerde-i ḳurūmdur. Ba'de-hāẕā ﴿فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنْبِهِ فَمِنْهُمْ مَنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا﴾[3] fermūde-i mükerremesi ve işbāh-ı i'cāz-penāhı belki ekşer-i naẓm-ı mübīn-i belāġat-āyīn olmaḳda a'lā-yı merātib-i i'cāza resīde olup ma'a-i'cāzi lafẓihā ma'ānī-i keşīreye me'vā ve 'uẕūbet-i 'ibāret-i rāyiḳası leẕẕet-baḫş-ı ẕā'iḳa-i iẕ'ān-ı erbāb-ı 'irfān ve ḥüsn-i te'līf-i i'cāz-elīfiniñ aṣḥāb-ı 'uḳūl ḥayrānı idigi bī-mirādır. Fe-lihāẕā ḥalāvet-i tilāvet-i āyāt-ı i'cāz-simātı ḥuẕẕāḳ-ı belāġati ḥulvü'l-meẕāḳ-ı işti yāḳ etmegin her lafẓ-ı ḥariyyü'l-ḫıfẓı iḫtivā-sāz-ı cümūm-ı cevāhir-i ma'ānī-i cezīle olmaḳda bir gencīne-i cemīle olup ḥattā ba'żı fevā'id-i celīle-i Furḳāniyye ile devāvīn-i 'adīde mālīde ve müstenbiṭāt-ı aḥkām-ı seniyye olan āyāt-ı beyyinātıñ ḫıfẓında kütüb-i müte'addide maḥazz-ı te'līfe resīdedir. Bināberīn Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ān serd-i eḳāṣīṣ-i ṭavīle ve aḫbār-ı ḳurūn-ı sālifeye bir vechile tekeffül-pīrādır ki, itlāf-ı elfāẓ-ı ḥariyyü'l-istiḫfāẓını te'emmül etdikçe tenāsüb ve tenāsuḳ-ı serd ve tertīb-i büleġā-firībiniñ mınṭāḳān-ı fenn-i feṣāḥat-meftūnı ve tābiş-i belāġat-nümāyiş-i naẓm-ı ḥurūf-ı i'cāz-ẓurūfı erbāb-ı baṣar-ı baṣīretiñ ḫīre-sāz-ı 'uyūnıdır. Ezcümle ḳıṣṣa-i Yūsuf-ı behcet-melhūfuñ ma'a-ṭūlihā serdi ve ḳıṣaṣ-ı sā'ireniñ keẕālik endām-ı meḥāsin-i iltisām-ı behcet-perverdi libās-ı i'cāz-istīnās-ı gün-ā-gün ile zīnet-efzā-yı manẓara-i ḥüsn-i sebk-i rehīnü't-teferrüd idigi ḥayret-āver-i 'uḳūl-i erbāb-ı iẕ'ān olup nigeh-sencān-ı fikret ü tilāveti tekrīr-i naẓardan maḥżūz ve mürā'āt-ı teḳābül-i mu'cizetü't-temāṯili melḥūẓ olduḳça كلّما كرّرته يتضوّء[4] mefhūmı nümāyāndır.

---

1 "İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel bir şekilde sav. **Bir de bakarsın ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir."** Fussilet, 41/34.

2 **"Ey yeryüzü, yut suyunu! Ey gök, tut suyunu!" denildi. Su çekildi,** iş bitirildi. Gemi de Cûdî'ye oturdu ve "Zalimler topluluğu, Allah'ın rahmetinden uzak olsun!" denildi." Hûd, 11/44.

3 **"Bunların her birini kendi günahları yüzünden yakaladık. Onlardan taş yağmuruna tuttuklarımız var.** Onlardan o korkunç sesin yakaladığı kimseler var. Onlardan yerin dibine geçirdiklerimiz var. Onlardan suda boğduklarımız var. Allah onlara zulmediyor değildi, fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı." Ankebût, 29/40.

4 "Her tekrar edildiğinde parıldar/nur saçar."

[N97b]

Faṣl-ı Rābi‘

Vücūh-ı i‘cāz-ı Ḳur’ān-ı bāhirü’l-leme‘āndan vech-i ṣānīyi ṣūret-nümādır.

Vāḳı‘ā mir’āt-ı te’emmül-i nigeh-sencān-ı ‘irfānda ṣūret-i zībā-cemāl-i naẓm-ı mübīn sūy-ı dil-cūy-ı i‘cāzdan rū-nümā idigi bu vechile müstebīndir ki, üslūb-ı ġarābet-maṣḥūbı ḫilāf-ı ṭavr-ı esālīb-i kelimāt-ı ‘Arāb ḥayret-sāz-ı ‘uḳūl-i erbāb-ı edebdir. Keyfe lā? Menāhic-i naẓmı neşr-i le’ālī-i ḥüsn-i edā-yı i‘cāz-ṭırāzda mesbūḳun-bi’l-miṣl olmayan ṭavr-ı menī‘u’l-ġavr ile ḫāriḳu’l-‘āde bir sebk-i bedī‘u’l-ifādedir ki ma‘raż-ı tenzīlden ‘arż-ı ‘izār-ı ‘ālem-efrūz ile zīver-i ṣaḥīfe-i nüzūl ve bürūz oldığı üzre maḳāṭı‘ **[90a]** ve mefāṣıl-ı āyāt-ı belāġat-ġāyātı fevātiḥ u ḫavātim-i terākīb-i maḫlūḳāta vechen mine’l-vücūh mimmā şülüşden müberrādır.

Fe-lihāẕā ‘umūm-ı büleġā ve cümūm-ı fuṣaḥānıń tanẓīr-i miḳdār-ı aḳṣar-ı süverinden ‘aczi muḳarrer ve ecnās-ı neşr ü naẓm ve envā‘-ı sec‘ u recez ve şi‘r-i belāġat-sicmiń birine müşābehetden berā’et ile lübbü’l-lübāb-ı i‘cāzı muḥtevī idigi rūşen-ter olmaġın ḥayret-āver-i erbāb-ı ‘uḳūl ve ebkem-sāz-ı mınṭāḳān-ı feṣāḥat-müşūldür. Bināberīn sāmi‘a-i Velīd bin el-Muġīre le’ālī-i Ḳur’āniyye ile leb-rīz-i ṭanīn-i belāġat-i vefīre olduḳda derūnında ḥuṣūl-i ṣūret-i riḳḳat kendüye meyl-āver-i sūy-ı dil-cūy-ı ḫaḳḳāniyyet olmuşdur. Ḥattā Ebū Cehl-i ‘anīd vādī-i belāġatde ‘alā-zu‘mihī ferīd olmaġın ṭavr-ı Velīd’i istinkār ve iẓhār-ı iġtirār eşnāsında ba‘ż āyāt-ı i‘cāz-müdānī resīde-i sāmi‘a-i iẕ‘ānı olduḳda ba‘de’l-ḳasem ıṭlāḳ-ı vaṣf-ı şi‘rden berā’eti müsellem idigin nā-çār iḳrār etmişdir. Keyfe lā? Rivāyet-i uḫrā üzre Velīd-i merḳūm müctemi‘-gāh-ı mevsim-ı ḥaccda ‘inde vüfūdi’l-‘Arābi’l-‘urebā e‘ālī-i Ḳureyş ile ‘aḳd olunan meclis-i şūrāda berāy-ı tekẕīb muḳaddemāt-ı dekk ü netāyic-i desīseyi tertībde ba‘ż ehl-i meclis-i Cenāb-ı Risālet-müvānisiń Ḳur’ān-ı i‘cāz-āyīn ile terennümin kehānete nisbet ve ba‘ż āḫarı isnād-ı zemzeme ve sec‘e mübāderetde zebān-ı Velīd selb-i evṣāf-ı mezbūre ile aḳvāl-i mezbūreyni redd[1] ü teb‘īd etmekle bühtān-āverān-ı mel‘anet-perdāz vaṣf-ı cünūna nisbetiniń ibrāzın tefevvüh edicek ḥālet-i mezbūreden, belki ḫanḳah-ı vesveseden daḫi berā’et-i ẕimmet-i

1 Hâkim, *el-Müstedrek*, II/550-551, nr. 3872.

Nebeviyye muḥaḳḳaḳ idigine ba'de't-te'evvüh şā'iriyyetine ġıbbe ẕehābihim mecmū'a-i ṭab'-ı Velīd suṭūr-ı recez ü hezec ü ḳarīż u mebsūṭ u maḳbūż ile ārāste idiginden nāşī vaṣf-ı mezbūrdan keẕālik berā'eti ma'lūmı olmaġla ol ḫˇāhişi daḫi redd ü teb'īd etdikde cühhāl-i bed-fi'āl siḥre nisbetin iẓhāra ḳarār vermekle ıṣrār-ı 'ale'ḍ-ḍalāl etdiklerinde ẕimmet-i Nebeviyye şā'ibe-i siḥr ü nefs̱e vü 'uḳdeden keẕālik berī'e idigi Velīd-i merḳūma tābān ve isnād-ı meẕkūruñ daḫi buṭlānı 'ayān iken ḥāşā sāḥiriyyetini ḳā'il olmaġla taḥẕīr-i ittibā'ına sū-be-sū mā'il olduḳlarında ﴿ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا﴾[1] fermūde-i mükerremesi nüzūliyle [N98a] tekẕīb-i iftirā-sencān nümāyān olmuşdur. Ḥattā sāmi'a-i 'Utbe bin Rebī'a[2] istimā'-ı āyāt-ı Ḳur'āniyye ile me'vā-yı belāġat-i menī'a olduḳda ma'a-ṭūl-i yedihī fi'l-ma'lūmāt Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ānıñ 'adīli gūş-zedi olmadıġın i'tirāf ve bu mu'cize-i bāhire es̱er-i şi'r ü kehānet olmadıġı mādde-i ẓāhire idigin ledā-ḳavmihī taḥḳīḳ ile ḥavż-ı taṣdīḳe i'tirāf edüp[3] Naḍr bin el-Ḥāris̱[4] daḫi ber-minvāl-i muḥarrer i'cāz-ı Ḳur'ān-ı bāhirü'l-imtiyāzı taṣdīḳ-āver olmuşdur. Vāḳı'ā āyāt-ı Ḳur'āniyye belāġatiñ medārı idigi sebeb-i İslām-ı Ebī Ẕerr el-Ġıffārī olduḳdan ṣoñra şaḳīḳ-i şefīḳine ser-güẕeştin taḥḳīḳ ve kendi gibi birāderi daḫi eş'ar-ı 'Arab-ı zībende-meşreb iken 'adīl-i āyāt-ı Ḳur'āniyye gūş-zedi olmadıġın ba'de't-taḥḳīḳ sūy-ı dil-cūy-ı Beytü'l-Ḥarām'a şedd-i niṭāḳ-ı 'azīmet ve südde-i seniyye-i Nebeviyye'ye īs̱ār-ı envā'-ı tuḥaf-ı sitāyiş-i behiyye es̱erinde cühhāl-i bed-fi'āliñ ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i Nübüvvet-istināda isnādların ḥikāyet **[90b]** etdikde saḫāfet-i aḳvāl-i meẕkūreyn müstebīn ve ṣadāḳat-i Resūl-i mübīn taḥaḳḳuḳ-rehīn idigin tebyīn edüp Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ān mu'cize-i kübrā idigin inbā etmişdir.[5]

Ve'l-ḥāṣıl bu bābda şeref-baḫş-ı vürūd olan iḫbār-ı ṣıḥḥat-ālūd ṭırāz-ı rātibe-i kes̱ret ve menzil-resīde-i vefretdir. Ḥattā Ḳur'ān-ı Mübīn'iñ i'cāz-ı īcāz-ı belāġat-ṭırāzı muḳteżā-yı ḥāl-i bāhirü'l-imtiyāz idigi gibi,

1 "Beni, yarattığım kişiyle baş başa bırak." Müddessir, 74/11.

2 Müşriklerin ileri gelenlerinden olup Bedir Gazvesi'nde (2/624) katledilmiş; cesedi, Bedir'de öldürülen müşriklerin cesetlerinin atıldığı kuyuya atılmıştır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 581.

3 Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, II/204.

4 Nadr b. Hâris, Kureyş kabilesinin önde gelenlerinden olup Resûl-i Ekrem'i *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* çok rahatsız eden azılı kâfirlerden biriydi. Bedir Gazvesi'nde (2/624) esir edilince Peygamber Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* emriyle Hz. Alî *-radıyallâhu anh-* tarafından öldürülmüştür. Bkz. İbn Abdilberr, *el-İstî'âb*, c. III, s. 567; Hayrüddîn ez-Ziriklî, *el-A'lâm*, nşr. Züheyr Fethullâh, Beyrut: 1984, c. VIII, s. 357; ayrıca bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 295, 556.

5 Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 132, nr. 2473; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/174.

üslūb-ı ġarābet-maṣḥūbı daḫi envāʿ-ı iʿcāzdan bir nevʿ-i ser-efrāzdır. Felihāẕā ityān-ı miṯli bīrūn-ı rātibe-i ṭāḳat-i beşeriyye ve kemāl-i belāġat-i āyāt-ı seniyyesi mübāyin-i ṭavr-ı feṣāḥat-i erbāb-ı ʿArabiyye idigi ʿinde'l-muḥaḳḳıkīn müstebīndir. Felā-cerem ṣūret-i zībā-cemāl-i iʿcāz mecmūʿ-ı üslūb-ı belāġat-maṣḥūb-ı Ḳur'āniyye'de rū-nümā olmaḳ üzre maḳūl olan ḳavl-i żaʿīf ʿinde'l-muḥaḳḳıḳīn tezyīf olunmaġla lede'l-fuḥūl ḳabūlden dūr ve ṣaḥīḥ-terīn-i aḳvāl-i taḥḳīḳ-i sālifü'ẕ-ẕikr idigi beyyīnü'ẓ-ẓuhūrdur. Fe-lihāẕā tefennün-pīrā-yı belāġat ü imtiyāz ve ḥiddet-i edeb ü feṣāḥat ile ḫāṭır-ı zekāvet-i muẓāhirīn-i irhāf-sāz olanlara müddeʿā-yı muḥarrereniñ ṣübūtı ke'ş-şemsi fī rābiʿati'n-nehār rūşen ü āşikār idigi perde-ber-endāz-ı istitārdır.

Baʿde-hāẕā żamāyir-i ʿArab-ı ʿurebā merciʿ-i iẓhār-ı ʿacz idiginiñ sebebi me'vā-yı iḫtilāf-ı eslāf olup ʿinde'l-ekṣerīn cezālet-i naẓm-ı mübīn ve feṣāḥat-i elfāẓ-ı Ḳur'ān-ı belāġat-āyīn ke-iḥyā'i'l-mevtā ve ḳalbi'l-ʿaṣā ve ke-tesbīḥi'l-ḥaṣā ḳudret-i beşeriyyeden ḫāric olmaġla iẓhārı iḳdār-ı İlāhī'ye mütevaḳḳıf idigi rātibe-ṭırāz-ı ẓuhūr ve ʿinde'l-Eşʿarī ve tābiʿīhī ḳudret-i benī nevʿ-i beşer ẓāhiren cilve-ger iken sābıḳan ve lāḥıḳan tanẓīriniñ ḫ̆āhişi hebā-i menṯūr ve ityān-ı miṯlinden ʿaczin ẓuhūrı ḳarīn-i menʿ-i İlāhī idiginden nāşī rātibe-i ṭāḳatden dūrdur. Feʿalā kile't-taḳdīreyn ityān-ı miṯlinden fürū-māndegī-i fuṣaḥā bī-reyb ü meyndir. Ammā rüchān-ı ḳavl-i evvel bununla müdelleldir ki, ḥasebü't-taḥaddī ityān-ı miṯline taṣaddīden ʿacz-i büleġā [N98b] ʿadem-i ḳudretlerinden rū-nümā idigi taḳrīʿe aḥrā ve taʿcīzde eblaġ u aḳvādır. Fe-lihāẕā ityān-ı miḳdār-ı aḳṣar-ı süveri bīrūn-ı rātibe-i ḳudret-i benī nevʿ-i beşer idigi muḳarrerdir. Keyfe lā? Āyeten ebher ve delāleten aḳmaʿ idigi aẓhar olmaġın ẓuhūr-ı ʿadem-i iḳtidārları baʿiṯ-i terk-i diyārları olup nā-çār īṯar-ı māl ve iḫtiyār-ı ḳıtāl ile tecerruʿ-ı kāsāt-ı züll ü ṣaġārda maʿa şümūḫ-ı ünūfihim menzil-resīde-i ıżṭırār olmuşlardır. Fi'l-ḥaḳīḳa bünyān-ı ityāna nevʿ-i ḳudret ṣūret-nümā-yı sāḥa-i ṭabīʿatları olsa ber-minvāl-i muḥarrer ṭarḥ-ı merāsim-i muʿārażadan iẓhār-ı ʿacz ile maʿa-ḳuvvetihim ʿale'l-kelāmi'l-faṣīḥ züll ü hevānları nümāyān olmayacaġı ʿayāndır. Maʿa-hāẕā eyādī-i zümre-i merḳūme iẓhār-ı ʿindiyyāt ile ıṭfā-yı envār-ı āyāt ve iḫfā-yı ẓavāhir-i muʿcizāta beẕl-i cehd-i cehīd etmiş-iken maʿa-ṭūl-i emedihim ve keṯret-i ʿadedihim ityān-ı miṯline ḳudretleri

nā-müteyesser ve muẓāheret-i vālid ü veled ile yek-dīgerden meded ġayr-ı mutaṣavver olmaġın kemāl-i hirās ü iyās ile inḳıṭāʿ-ı ḥibāl-i ḫˇāhişleri ẓāhir ve inṭılāḳ-ı ẕātü'l-ḥaẕer-i muʿāraża ile muʿāmele-i iddiʿādan ḥırmānları bāhir olmuşdur. Ḥattā bu naḳş-ı ġarīb şāhid-i iʿcāz-ı Ḳur'ān-ı büleġā-firībiñ miṣāl-i ḫaddeyn-i neyyireyn tenvīr-sāz-ı şümūl-i nevʿaynı olmuşdur.

Faṣl-ı Ḫāmis

Vücūh-ı iʿcāz-ı Ḳur'ān-ı bāhirü'l-lemeʿāndan irā'et-i vech-i ṣāliṣe mir'āt-ı nūrāniyyet-simātdır.

Felā-cerem nigeh-sencān-ı nuḳūş-ı iẕʿāna ʿayāndır ki āyāt-ı beyyināt-ı Ḳur'āniyye taẓammun-pīrā-yı iḫbār-ı muġayyebāt ve iḥtivā-**[91a]**sāz-ı esrār-ı bedīʿatü's-simāt olmaġın mā-lem-yeḳaʿdan ḫaberi mutaẓammın ve ġayr-ı mevcūddan iḫbārı muʿlin olup ʿalā mā-huve'l-müstefād mine'l-Ḳur'ān muḫbirun-ʿanhıñ cilve-ger-i minaṣṣa-i ẓuhūr olacaġı nümāyāndır. Ḥattā ﴿لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَآءَ اللَّهُ اٰمِنِينَ﴾[1] naṣṣ-ı tebşīr-āgīni manṭūḳ-ı beşāret-mesūḳınca rūz-ı fīrūz-ı Feṭḥ-i Mekke-i Mükerreme'de Cenāb-ı ʿAlem-efrāz-ı hüdā cüyūş-ı nuṣret-ber-dūş-ı Aṣḥāb-ı maʿālī-nişāb ile āminen menzil-resīde-i duḫūl olmuşlardır. Ve keẕālik cüyūş-ı Kisrā ketībe-i Ḳayṣer'e ġālib oldığı hümūm-ı Müslimīn'i cālib olmuş-iken ﴿وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ﴾[2] mażmūn-ı beşāret-nümūnı üzre sene-i Ġazve-i Ḥudeybiye'de fürsān-ı Fāris'e rükbān-ı Rūm ġālib olmaġın mü'eddā-yı naṣṣ-ı merḳūmuñ ẓuhūrı meserret-baḫş-ı ḫavāṭır-ı mü'minīn olmuşdur. Ve yine fermūde-i mükerreme-i [3]﴿لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ﴾ manṭūḳ-ı beşāret-mesūḳıyla ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ﴾[4] naṣṣ-ı ġayr-ı mesbūḳı-

1 "Andolsun, Allah, Peygamberi'nin rüyasını doğru çıkardı. **Allah dilerse, siz güven içinde** başlarınızı kazıtmış veya saçlarınızı kısaltmış olarak, korkmadan **Mescid-i Harâm'a gireceksiniz**. Allah sizin bilmediğinizi bildi ve size bundan başka yakın bir fetih daha verdi." Feth, 48/27.

2 "(2-5) Rumlar, yakın bir yerde yenilgiye uğratıldılar. **Onlar yenilgilerinden sonra** birkaç yıl içinde **galip geleceklerdir.** Önce de, sonra da emir Allah'ındır. O gün Allah'ın (Rumlara) zafer vermesiyle müminler sevinecektir. Allah, dilediğine yardım eder. O, mutlak güç sahibidir, çok merhametlidir." Rûm, 30/3.

3 "O, Allah'a ortak koşanlar hoşlanmasalar bile **dinini bütün dinlere üstün kılmak için,** Peygamberi'ni hidayetle ve hak dinle gönderendir." Tevbe, 9/33.

4 **"Allah, içinizden, iman edip de salih ameller işleyenlere,** kendilerinden önce geçenleri egemen kıldığı gibi **onları da yeryüzünde mutlaka egemen kılacağına,** onlar için hoşnut ve razı olduğu dinlerini iyice yerleştireceğine, yaşadıkları korkularının ardından kendilerini mutlaka emniyete kavuşturacağına **dair vaadde bulunmuştur.** Onlar bana kulluk eder ve bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar. Artık bundan sonra kimler inkâr ederse, işte onlar fasıkların ta kendileridir." Nûr, 24/55.

nıñ maẕmūn-ı beşāret-nümūnı ḳurre-i aʿyün-i ebrār, [1]﴿إِذَا جَآءَ نَصْرُ اللَّهِ﴾ sūre-i celālet-penāhınıñ daḥi ẓuhūr-ı mü'eddāsıyla tenvīr-i ebṣār-ı İslāmiyān bedīdār olup ḥasebü'l-iḫbār ġalebe-i Rūm baʿde biḍʿ-i sinīn[2] cilve-pīrā ve ṣufūf-ı ʿibād fevc-ā-fevc şeref-yāftegī-i ḳabūl-i dīn-i İslām ile tenvīr-sāz-ı nihād oldıġı rūşenā olmuşdur. Ḥattā Cenāb-ı Mihr-i gerdūn-ı risālet evcü'ş-şeref-i āḫirete taḥvīl [N99a] buyurduḳlarında meşārıḳ u meġārib-i arżeyn fürūġ-ı cihān-fürūz-ı İslām ile nūrāniyyet-rehīn olup şeref-yāftegān-ı istiḫlāfları olan erbāb-ı tedeyyün temeddün-pīrāyī-i diyānetde rātibe-ṭırāz-ı temekkün idigi maʿlūm-ı aṣḥāb-ı teyaḳḳundur. Keyfe lā? Ol Muḫbir-i Ṣādıḳ'dan merviyy-i müteḥaḳḳıḳdır ki, sāḥa-i fesīḥatü'l-eknāf-ı arżeyn mine'ş-şarḳ ile'l-ġarb dergāh-ı Risālet-penāhlarında cemʿiyyet-rehīn idigini memālik-i zemīne ümmet-i merḥūmeleriniñ duḫūl ü bülūġıyla tebyīn buyurmuşdur.[3]

Baʿde-hāẕā [4]﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ naṣṣ-ı iʿcāz-nümūnınca aḥkām-ı hidāyet-fercām-ı Ḳur'āniyye maḥfūẓ-ı maḥfaẓa-i Ṣamedāniyye olmaġın taġyīr-i tefsīrine eyādī-i melāḥide vü muʿaṭṭıla ve Ḳarāmiṭa dest-res bulmayup ekṣer min ḫamse-mi'e sene ol cemʿ-i cehālet-me'inne naḥv-i keyd ü desīseye sarf-ı nuḳūd-ı vesvese etmiş-iken taġyīr-i kelimesine ḳudret-yāb olamadıklarından ḥarf-i vāḥidin tebdīl ile teşkīk-i Müslimīn'e bi-ḥamdillāhi teʿālā ḳudret-pīrā olamamışlardır. Ve keẕālik ﴿سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ﴾[5] fermūde-i mükerremesinden müstebīn olan vaʿd-i naṣr-ı ʿazīz Ġazve-i Bedr'de cilve-ger-i minaṣṣa-i ẓuhūr idigi bī-sitīz olup ﴿قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ﴾[6] naṣṣ-ı celīlü'l-ḳaṣṣı maẓmūn-ı beşāret-nümūnınca daḥi ṣūret-nümā-yı āyīne-i inbā olan cemāl-i cemīl-i mefhūm-ı naṣṣ-ı celīl rū-nümā

1 "(1-3) **Allah'ın yardımı** ve fetih (Mekke Fethi) **geldiğinde** ve insanların bölük bölük Allah'ın dinine girdiğini gördüğünde, Rabbine hamd ederek tesbihde bulun ve O'ndan bağışlanma dile. Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir." Nasr, 110/1.

2 Burada "(2-5) Rumlar, yakın bir yerde yenilgiye uğratıldılar. Onlar yenilgilerinden sonra **birkaç yıl içinde galip geleceklerdir.** Önce de, sonra da emir Allah'ındır. O gün Allah'ın (Rumlara) zafer vermesiyle müminler sevinecektir. Allah, dilediğine yardım eder. O, mutlak güç sahibidir, çok merhametlidir." (Rûm, 30/4) mealindeki âyet-i celîleye telmihte bulunulmuştur.

3 Müslim, "Fiten", 19, nr. 2889.

4 "Şüphesiz o Zikr'i (Kur'ân'ı) biz indirdik biz! Onun koruyucusu da elbette biziz." Hicr, 15/9.

5 "O topluluk yakında (Bedir'de) bozguna uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklardır." Kamer, 54/45.

6 "(14-15) **Onlarla savaşın ki, Allah onlara sizin ellerinizle azap etsin,** onları rezil etsin, onlara karşı size yardım etsin, mümin topluluğun gönüllerini ferahlatsın ve onların kalplerindeki öfkeyi gidersin. Allah, dilediğinin tevbesini kabul eder. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." Tevbe, 9/14.

olmuşdur. Ḥattā [1]﴿هُوَ الَّذِيٓ أَرۡسَلَ رَسُولَهُ بِالۡهُدَى﴾ fermūde-i tekrīm-peymāsıyla Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ān ol Mefḫar-i her-dü-cihānıñ terfī'-i şān-ı ma'ālī-nişānlarında bālā-resān idigi tābān ve [2]﴿لَنۡ يَضُرُّوكُمۡ إِلَّآ أَذٗىۖ وَإِنۡ يُقَٰتِلُوكُمۡ﴾ āyet-i bā-hidāyetiniñ mü'eddā-yı celālet-intimāsı daḫi hüveydā olmaġla cünūd-i Yehūd'uñ eṣnā-yı teḳābül-i ṣufūf-ı Müslimīn'de idbār ve tevellīleri rū-nümā olmuşdur. Keyfe lā? Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ān keşf-endāz-ı esrār-ı Yehūd ve ibrāz-sāz-ı iżmār-ı nifāḳ-ālūd olup ﴿وَيَقُولُونَ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ لَوۡلَا يُعَذِّبُنَا [3]ٱللَّهُ بِمَا نَقُولُ﴾ **[91b]** maḳūl-i mu'cizü'l-medlūlince ekāẕīb ü erācīf-i cühhāl-i bed-fi'āli iẓhār ile taḳrī' u ta'yīrleri bedīdār ve ba'dehū ﴿يُخۡفُونَ فِيٓ أَنفُسِهِم مَّا naṣṣ-ı celīlü'l-ḳaṣṣı ile [4]﴿وَمِنَ ٱلَّذِينَ هَادُواْ سَمَّٰعُونَ لِلۡكَذِبِ سَمَّٰعُونَ لَا يَبۡغُونَ لَكَ﴾ fermūde-i i'cāz-mesbūḳınca ve keẕālik [5]﴿مِنَ ٱلَّذِينَ هَادُواْ لِقَوۡمٍ ءَاخَرِينَ لَمۡ يَأۡتُوكَ﴾ āyet-i kerīmesi mūcib-i münīfince mā-fi'ż-żamīr-i küffār ve masṭūr-ı derūn-ı nifāḳ-şi'ār iş'ār u iẓhār buyurulmuşdur. Ḥattā ṣanādīd-i Ḳureyş'iñ verā-yı perde-i ḫafāda ḳarār-dādeleri olan sū-i ḳaṣdlarınıñ rūz-ı fīrūz-ı Ġazve-i Bedr'de cezāsı rū-nümā idigin ﴿وَإِذۡ يَعِدُكُمُ ٱللَّهُ إِحۡدَى

---

1 "O, Allah'a ortak koşanlar hoşlanmasalar bile dinini bütün dinlere üstün kılmak için, **Peygamberi'ni hidayetle** ve hak dinle **gönderendir."** Tevbe, 9/33.

2 **"Onlar size eziyetten başka bir zarar veremezler.** Eğer sizinle savaşmaya kalkışsalar, size arkalarını dönüp kaçarlar. Sonra onlara yardım da edilmez." Âl-i İmrân, 3/111.

3 "Gizlice konuşmaktan menedilip de menedildikleri şeyi işleyen ve günah, düşmanlık ve Peygamber'e isyanı konuşanları görmedin mi? Sana geldiklerinde Allah'ın seni selâmlamadığı selâmla selâmlıyorlar. **İçlerinden de, "Söylediklerimizden dolayı Allah bize azap etse ya!" diyorlar.** Cehennem onlara yeter! Oraya girecekler. Ne kötü varış yeridir orası!" Mücâdele, 58/8.

4 "Sonra o kederin ardından (Allah) üzerinize içinizden bir kısmını örtüp bürüyen bir güven, bir uyku indirdi. Bir kısmınız da kendi canlarının kaygısına düşmüştü. Allah'a karşı câhiliye zannı gibi gerçek dışı zanda bulunuyorlar; "Bu işte bizim hiçbir dahlimiz yok" diyorlardı. De ki: "Bütün iş, Allah'ındır." **Onlar sana açıklayamadıklarını içlerinde saklıyorlar** ve diyorlar ki: "Bu konuda bizim elimizde bir şey olsaydı, burada öldürülmezdik." De ki: "Evlerinizde dahi olsaydınız, üzerlerine öldürülmesi yazılmış bulunanlar mutlaka yatacakları (öldürülecekleri) yerlere çıkıp gideceklerdi. Allah, bunu göğüslerinizdekini denemek, kalplerinizdekini arındırmak için yaptı. Allah, göğüslerin özünü (kalplerde olanı) bilir." Âl-i İmrân, 3/154.

5 "Ey Peygamber! Kalpten inanmadıkları hâlde, ağızlarıyla "inandık" diyenler (münafıklar) ile Yahudilerden küfürde yarışanlar seni üzmesin. **Onlar (Yahudiler) yalan uydurmak için (seni) dinlerler, sana gelmeyen bir topluluk hesabına dinlerler.** Kelimelerin (ifade içindeki) yerlerini bildikten sonra yerlerini değiştirir ve şöyle derler: "Eğer size şu hüküm verilirse, onu tutun. O verilmezse sakının." Allah, kimin azaba uğramasını istemişse artık sen onun için asla Allah'a karşı hiçbir şey yapamazsın. Onlar, Allah'ın kalplerini temizlemeyi istemediği kimselerdir. Onlara dünyada bir rüsvaylık, ahirette ise yine onlara büyük bir azap vardır." Mâ'ide, 5/41.

6 **"Yahudilerden öyleleri var ki, (kelimeleri yerlerinden kaydırıp) tahrif ederek onları anlamlarından uzaklaştırırlar.** Dillerini eğip bükerek ve dine saldırarak "İşittik, karşı geldik", "İşit, işitmez olası!" "*Râ'inâ* (bizi gözet)" derler. Hâlbuki onlar, "İşittik ve itaat ettik; dinle ve bize bak" deselerdi, bu kendileri için daha hayırlı olurdu. Fakat Allah, küfürleri yüzünden kendilerini lânetlemiştir. Bu yüzden pek az iman ederler." Nisâ, 4/46.

الطَّآئِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ﴾[1] naṣṣ-ı celīliyle iḫbārıñ eṣer-i celālet-maẓharı bedīdār olmuşdur. Ve keẕālik zümre-i müstehzi'înden eẕā-yı mü'minīniñ taḳarrüri ḥīninde ﴿إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ﴾[2] fermūde-i kifāyet-āgīni mesāmi'-i Aṣḥāb-ı [N99b] Kirām'a ilḳā-sāz-ı ḫaber-i sürūr ve Cenāb-ı Resūl-i ġayūruñ ṣadāḳati cilve-ger-i meclā-yı ẓuhūr olup, siyyemā ḳaṣd-endāzān-ı i'dām-ı vücūd-ı hidāyet-ālūdlarınıñ nihād-ı ḫabāṯet-nejādlarında mużmer olan ma'nānıñ maẓhar olması ġayr-ı mutaṣavver ve Ẕāt-ı Risālet-simātları viḳāye-i İlāhiyye'de idigi rūşen-ter oldıġın ﴿وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ﴾[3] fermūde-i celālet-istīnāsınca Aṣḥāb-ı ma'ālī-niṣāba ḫaber verdikleriniñ daḥi eṣer-i meserret-perveri ẓuhūrıyla 'uyūn-ı zümre-i mü'minīn pür-nūr olmuşdur. Felā-cerem bu bābda aḫbār-ı ṣaḥīḥa-i vāride ekṣer min en-tuḥṣā ve evfer min en-tu'add idigi bī-mirādır.

Ṣallallāhu te'ālā 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Sādis

Vücūh-ı i'cāz-ı Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'āndan irā'et-i vech-i rābi'a me'vāyı şerāfet-intimādır.

Pes merāyā-yı āyāt-ı naẓm-ı mübīnden rū-nümā olan ṣuver-i aḫbār-ı ḳurūn-ı sālife ve vücūh-ı tefāṣīl-i aḥvāl-i ümem-i muhtelife ma'a-beyān-ı şerāyi'ihimi'd-dā'ire pīş-gāh-ı nigāh-ı iẕ'ānda ẓāhire idigi bī-iştibāh olup debūr-ı ḫazān mürūr-ı dühūr ile miṣāl-i eşcār evrāk-ı āṣārı in'idām-efşān-ı zemīn-i i'dām ve aġṣān-ı şu'ūrı şikeste-kerde-i dest-i kürūr-ı a'vām olan aḫbār-ı evā'iliñ keyfiyyet ü kemmiyyetine ol Resūl-i muṭā'ıñ ıṭṭılā'-ı te'emmülleri ders-ḫᵛān-ı ta'līm ü ta'allüm degil, belki vaṣf-ı "Ümmī" ile ittisāmları ma'lūm-ı her 'āḳil iken iḫbār-ı Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ān ile her biriniñ tefāṣīline taḥaḳḳuḳ-ı vuḳūf u şu'ūrları reybden dūrdur. Ḥattā 'ārifān peyām-ı aḥvāl-i māżıye manṭūḳ-ı Ḳur'ān üzre iḫbār-ı Nebeviyye'yi taṣdīḳ ve ṣadāḳatlerin taḥḳīḳ etmegin ta'ammuḳ-ı naẓar-ı ḫıbret-eṣer-i Seyyi-

1 **"Hani Allah size iki taifeden birini, o sizindir diye vadediyordu. Siz de güçsüz olanın sizin olmasını istiyordunuz.** Oysa Allah, sözleriyle hakkı meydana çıkarmak ve kâfirlerin ardını kesmek istiyordu." Enfâl, 8/7.

2 "(95-96) **Şüphesiz biz,** Allah ile beraber başka ilâh edinen **alaycılara karşı sana yeteriz.** İleride bilecekler." Hicr, 15/95.

3 "Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan, O'nun verdiği peygamberlik görevini yerine getirmemiş olursun. **Allah, seni insanlardan koruyacaktır.** Şüphesiz Allah, kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez." Mâ'ide, 5/67.

dü'l-Beşer ḥiddet-i ta'lîm ile cilve-ger olmaḳ ġayr-ı mutaṣavver olup ḥâlet-i merḳûmeniñ bürûzı rütbe-i risâlet-i 'âmmeleriniñ eṣer-i fîrûzı idigin Ḳur'ân-ı i'câz-perver inbâ-âverdir. Keyfe lâ? Ol Ḫˇâce-i mekteb-i 'ilm-i ledün naḥv-i ta'allüme ṣarf-ı naẓar buyurmamaġın müdârese vü mükâtebeye ġayr-ı müştaġil idigi muḳarrer iken mesâ'il-i Ehl-i Kitâb'a icâbetde mü-şikâf-ı fenn-i taḥḳîḳ-i ḥaḳâyıḳ ve meżâmîn-i i'câz-żamîn-i Ḳur'âniyye üzre ḥall-i işkâl-i ümemde ifâde-baḫş-ı daḳâyıḳ idikleri meşhûrdur. Felihâẕâ ḳaṣṣ-ı ḳaṣaṣ-ı Enbiyâ'da ol zümre-i 'aliyyeniñ ḳavmleriyle ser-zede-i zemîn-i ẓuhûr olan aḥvâllerin 'alâ mâ-hiye 'aleyh fî nefsi'l-emr beyân ve Cenâb-ı Mûsâ ile Ḫıżr 'aleyhi[me']s-**[92a]**selâmıñ ve Ḥażret-i Yûsuf ile iḫvânınıñ ve Aṣḥâb-ı Kehf'iñ ve Ẕülḳarneyn'iñ ve Loḳmân'ıñ ve imṣâl-i emṣâliniñ cemâhîr ü tefâṣîl-i menâḳıbın ityân buyurmaḳda fa'iḳu'l-aḳrân idikleri daḫi nümâyândır. Siyyemâ bed'-i ḫilḳatleriniñ keyfiyyetin ibrâz ve meżâmîn-i Tevrât ve Zebûr ve İncîl ile dem-sâzlıḳda yektâ-rev-i sâḥa-i imtiyâz olup maẓmûn-ı ṣuḥuf-ı İbrâhîm ve Mûsâ'yı ibrâzda bir vechile iẓhâr-ı yed-i beyżâ buyurmuşdur ki, cümûm-ı 'ulemâdan biri redd ü tekẕîbiniñ maẓharı olamayup delâlet-i tevfîḳ-i Ni'me'r-Refîḳ ile reh-revân-ı **[N100a]** ṭarîḳ-i sedâda mûṣıl-ı ser-menzil-i taṣdîḳ ü îmân olduḳlarından iġvâyı şeyṭâniyye ile ḍalâl-âverân-ı ẕüll ü hevân tîh-i cehâletde ḥased-ḳarîn-i ḫüsrân olmuşdur. Fe-lihâẕâ ﴿فَأْتُوا بِالتَّوْرَاةِ فَاتْلُوهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾[1] fermûde-i tevbîḫ-rehînininiñ âḫirine degin mefhûm-ı i'câz-mevsûmınca nâm-âverân-ı ṣanâdîd-i mu'ânidîn maẓhar-ı taḳrî'-i meẕellet-âyîn olduḳlarından mümkin-i ġayr-ı mümteni'i ityân ile imtiḥân olunduḳlarında ba'żısınıñ cuḥûd-ı cehâlet-ālûdı i'tirâfa mübeddel ve ba'żı âḫarı vâdî-i ḥayret ü ıżṭırâbda müẕellel olmuşdur. Ḥattâ kütüb-i sâlifeden ibrâz-ı ṣaḥîḥ ü saḳîme daḫi ḳudretleri nâ-būd ve mecmû'ınıñ zebân-ı ebkemiyyet-'unvânları dem-beste ve rehîn-i cümûd olmuşdur. Binâberîn ﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ﴾[3] āyet-i i'câz-nişâbıyla[2]

1 "Tevrât indirilmeden önce, İsrâîl'in (Ya'kūb'un) kendisine haram kıldığı dışında, yiyeceklerin hepsi İsrâiloğullarına helâl idi. De ki: **"Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi Tevrât'ı getirip okuyun."** Âl-i İmrân, 3/93.

2 **"Ey Kitap ehli! Artık size elçimiz (Muhammed) gelmiştir. O, kitabınızdan gizleyip durduğunuz gerçeklerden birçoğunu sizlere açıklıyor,** birçoğunu da affediyor. İşte size Allah'tan bir nur ve apaçık bir Kitap (Kur'ân) gelmiştir." Mâ'ide, 5/15.

3 "Ey Kitap ehli! Artık size elçimiz (Muhammed) gelmiştir. O, kitabınızdan gizleyip durduğunuz gerçeklerden birçoğunu sizlere açıklıyor, **birçoğunu da affediyor.** İşte size Allah'tan bir nur ve apaçık bir kitap (Kur'ân) gelmiştir." Mâ'ide, 5/15.

fermūde-i tekrīm-me'ābı berāy-ı te'yīd-i Resūl-i mu'allā-cenāb, zīb-āver-i ṣaḥīfe-i tenzīl-i müsteṭābdır.

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Sābi'

Vücūh-ı i'cāz-ı Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ānı beyānda tābende-sāz-ı cevānib-i erba'a olan tābiş-i 'ālem-nümāyişden mā-'adā ḳażāyā-yı 'adīde-de i'cāz-pīrā-yı büleġā olan āyāt-ı beyyināt-ı ḫāriḳatü'l-'āde ebkem-sāz-ı mınṭāḳān-ı büleġā-yı mu'ānidīn idigin ifāde emr-i nā-mübhem idigi müsellemdir. Keyfe lā?

﴿قُلْ إِنْ كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الآخِرَةُ عِنْدَ اللَّهِ﴾[1] fer[mū]de-i i'cāz-penāhı Yehūd-ı 'anūduñ ẓāhiren temennī-i mevt ile iẓhār-ı "keyte" ve "leyte"leri ḫilāf-ı mā-fī'l-bāṭınları idigine güvāh ve bu āyet-i ẓāhire ṣıdḳ-ı risālet-i Cenāb-ı Muḫbir-i Ṣādıḳ'a ḥüccet-i bāhire idigi bī-iştibāhdır. Ḥattā fī'ām-ı li'āmıñ muḳaddemāt-ı 'inādları netīce-peẕīr-i murād olmamaġın 'adem-i iḳtidārları bedīdār ve temennī-i mevt ile iẓhār-ı 'aczleri ṣarf-ı Muḥavvilü'l-Aḥvāl ile ber-ṭaraf olup ṣıdḳ-ı risālet-i Resūl-i münaẓẓaf ṭarf-ı ṭaraf-ı tābende-sāz-ı ẓuhūr olmuşdur. Fe-lihāẕā temennī-sencān-ı mevtden bir ferd ẓuhūr-ı emr-i Ṣamed ḥīninde taṣaddī-i cevāb ile beyne yedeyi'r-Resūli'l-muṭā' teḳaddüm-peymā olamadıġı meşhūd-ı mümtaḥinīn olmaġla kiẕb-i cāḥıdīn ve ṣıdḳ-ı Resūl-i Emīn müstebīn olmuşdur.

Ve keẕālik esāḳıfa-i Necrān'ıñ meclis-i hidāyet-celīs-i Nebiyy-i Ẕī-şān'da ḳabūl-i İslām'dan ibāları ẓulm ile mevṣūfiyyetiñ tefriḳa-baḫş-ı cem'iyyetleri idiginden iḳtiżā etdigin inbā eṣnāsında āyet-i mübāhele[2] nāzil ve bi'ż-żarūrī edā-yı cizyeye ḳā'il olmuşlardır. Ḥattā re'īs-i ḳavm olan 'Āḳıb[3] bu mu'cize-i bāhireyi rü'yetle ḥaḳḳāniyyet-ā'ib olup ṣıdḳ-ı risālet-i Resūl-i Kerīmü'l-ḫaṣlet iştibāhdan müberrā ve teḳẕīb-i Nebiyy-i Ṣādıḳ bā'iṣ-i fenā-yı ḳavm idigine revm ile gūş-māl-sāz-ı etbā'-ı ḍalālet-peymā olmuş-

1 **"De ki: "Eğer (iddia ettiğiniz gibi) Allah katındaki ahiret yurdu (cennet)** diğer insanlar için değil de **yalnız sizinse** ve doğru söyleyenler iseniz haydi ölümü temenni edin!" Bakara, 2/94.

2 Âl-i İmrân, 3/61.

3 Âkıb *-radıyallâhu anh-*, Resûl-i Ekrem'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* huzuruna gelen Hıristiyan Necrân heyetinin başkanı iken, Necrân'a döndükten sonra tekrar Medine'ye gelip Müslüman olmuştur. Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, c. II, s. 103-104; ayrıca bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 578.

dur. Keẕālik [1]﴿وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَى عَبْدِنَا﴾ **[92b]** naẓm-ı kerīminden [2]﴿فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا﴾ [N100b] ḳavl-i i'cāz-evline degin iḫbār-ı İlāhī ile 'adem-i ḳudret-i cāḥıdīn ma'lūm-ı Cenāb-ı Resūl-i Güzīn oldığından iḫbārun-bi'l-ġayb ve tebkiyet-i ḫuṣamā-yı pür-'ayb buyurulmaġla iẓhār-ı mu'cize-i bī-reyb buyurulmuşdur. Bināberīn āyet-i meẕkūre ta'cīz-sāz-ı mu'ānidīn olmaḳda āyet-i mübāheleden edḫal idigi tetebbu'-sencān-ı kütüb-i me'āṣir-i Nebeviyye 'indinde müdelleldir.

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ṣāmin

Vücūh-ı i'cāz-ı bāhirü'l-imtiyāz-ı Ḳur'āniyye'den olan "rev'a" beyānındadır ki ḥālet-i mezbūre 'inde istimā'-ı tilāveti'l-āyāt ḥuṣūl-i şevḳ-i te'ṣīr-simātdan 'ibāretdir.

Vāḳı'ā ṣadā-yı ḥayāt-efzā-yı tilāvet-i Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ān zīb-i mesāmi'-i hūş-mendān olduḳda kā'inen men kāne, derūn-ı tālī vü sāmi'de ṣūret-nümā-yı ḥuṣūl olan rev'a-i żarūriyye heybet ve dehşet-i seniyye 'azm-i şān-ı Ḳur'ān-ı 'Aẓīmü'ş-şān'a delālet eylediginden mā-'adā vücūh-ı i'cāz-ı Ḳur'ān-ı Kerīm'de beyān olundıġı üzre[3] kemāl-i te'ṣīr-i dehşet-peẕīri istinkār-sencān-ı cehālet-mevfūruñ bā'iṯ-i istiṣḳāl ü nüfūrı olup inḳıṭā'-ı rişte-i tilāvetinden sürūrları kemāl-i te'ṣīr-i i'cāz-peẕīrinden münba'iṯ olmaġın ol Nebiyy-i Münteḫab [4](إِنَّ هَـذَا الْقُـرْاٰنَ صَعْـبٌ مُسْـتَصْعَب) buyurmuşdur. Keyfe lā? İ'lān-ı Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ān ile ḥaḳ ve nā-ḥaḳ muḥaḳḳaḳ olmaġla ḥakem idigi müsellemdir. Siyyemā ḥalāvet-şināsān-ı şīrīn-şehd-i īmānıñ 'inde tilāveti'l-Ḳur'ān rev'a ve dehşet ile Ḥażret-i Ḳudsiyyet-simāta ẓuhūr-ı inciẓāb-ı ḫāṭır ve kesb-i neşāṭ-ı fāḫirlerinden sūy-ı dil-cūy-ı ḥaḳḳāniyyete bā'iṣ-i meyl-i küllī idigi ﴿تَقْشَـعِرُّ مِنْـهُ جُلُـودُ الَّذِيـنَ يَخْشَـوْنَ رَبَّهُـمْ ثُـمَّ تَلِيـنُ جُلُودُهُـمْ

1 **"Eğer kulumuza (Muhammed'e) indirdiğimiz (Kur'ân) hakkında şüphede iseniz,** haydin onun benzeri bir sure getirin ve eğer doğru söyleyenler iseniz, Allah'tan başka şahitlerinizi çağırın (ve bunu ispat edin)." Bakara, 2/23.

2 **"Eğer, yapamazsanız -ki hiçbir zaman yapamayacaksınız-** o hâlde yakıtı insanlarla taşlar olan ateşten sakının. O ateş kâfirler için hazırlanmıştır." Bakara, 2/24.

3 İsrâ, 17/46; Zümer, 39/45.

4 "Kur'ân'ı okumak ve ezberlemek (onu sevmeyenlere) pek zordur." Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, I/858, nr. 2467.

﴿وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ﴾[1] fermūde-i celālet-penāhından ẓāhir ve bāhirdir. Keyfe lā? Lüzūm-ı ma'nā-yı meẕkūr ﴿لَوْ أَنزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْتَهُ خَاشِعًا﴾[2] fermūde-i mükerremesi medlūl-i münīfinden zīver-ārā-yı ẓuhūr idigi meş'ūrun-bih-i ehl-i şu'ūrdur. Ḥattā i'tirā-yı ḥālet-i meẕkūre fehm-endāzān-ı ma'ānī-i Ḳur'āniyye'ye ẓāhir idiginden mā-'adā maḥrūmān-ı leẕẕet-i tefsīr-i cāvidānīye daḫi cilve-pīrā-yı ḥuṣūl idigi ḫavāṣṣ-ı i'cāz-menāṣṣ-ı Ḳur'āniyye'dendir.

Bināberīn Naṣārā'dan biriniñ memerrinde bir merd-i nīkū-kār tilāvet-i Ḳur'ān-ı ḥalāvet-medār ile ḳand-ḫ˘ār olmaġın nevā-yı nāle-i 'andelīb-i ḳırā'at-kār ḳar'-endāz-ı sāmi'a-i Naṣrānī-i hüşyār olıcaḳ, rehīn-i tevaḳḳuf ve eşk-rīz-i te'essüf oldıġından mes'ūl olduḳda ḥüzn ü ṭarabdan 'ibāret olan şücā ve ḥüsn-i naẓm-ı i'cāz-ārā bā'iṣ-i bükāsı idigin inbā etmişdir. Fe-lihāẕā ḥuṣūl-i ḥālet-i meẕkūre ḳarīn-i ihtidā olanlardan nice merdānıñ bā'iṣ-i İslām'ı idigi 'ayāndır. Ḥattā Cübeyr bin Muṭ'im'den rivāyet ile ṣıḥḥat-müşādimdir ki, Cenāb-ı Efṣaḥ-ı **[N101a]** men tekellem bir şeb taḥrīme-bend-i ṣalāt-ı maġrib ve tilāvet-i Sūre-i Ṭūr ile ḥalāvet-baḫş-ı eṭrāf u cevānib olup ḳırā'atleri ﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ﴾[3] fermūde-i mükerremesinden [4]﴿مُصَيْطِرُونَ﴾ ḳavl-i i'cāz-evline intihā-peẕīr olduḳda bāl-i iḫlāṣ-iştimāl-i rāvī-i sütūde-i ḫiṣāl murġ-miṣāl ṭayerān-sāz-ı evc-gāh-ı ḥayret oldıġın inbā[5] ve rivāyet-i uḫrā üzre ḳıdr-i derūnında evvel-i ġaleyān-ı īmāna sebeb, ol tābiş-i ẕevḳ-i müheẕẕeb oldıġın inhā etmişdir.[6] Ve keẕālik 'Utbe bin Rebī'a ḫilāf-ı meşārib-i ḳavm zīver-ārā-yı nüzūl olan āyātdan dergāh-ı Risālet-penāha ruḫ-sūde-sāz-ı su'āl olduḳda evvel-i Sūre-i Fuṣṣilet'den ﴿فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ﴾[7] **[93a]** fermūde-i mükerre-

1 "Allah, sözün en güzelini; âyetleri (güzellikte) birbirine benzeyen ve (hükümleri, öğütleri, kıssaları) tekrarlanan bir kitap olarak indirmiştir. **Rab'lerinden korkanların derileri (vücutları) ondan dolayı gerginleşir. Sonra derileri de (vücutları da) kalpleri de Allah'ın zikrine karşı yumuşar.** İşte bu Kur'ân Allah'ın hidayet rehberidir. Onunla dilediğini doğru yola iletir. Allah, kimi saptırırsa artık onun için hiçbir yol gösterici yoktur." Zümer, 39/23.

2 **"Eğer biz bu Kur'ân'ı bir dağa indirseydik, elbette sen onu Allah korkusundan** başını eğerek parça parça olmuş görürdün. İşte misaller! Biz onları insanlara düşünsünler diye veriyoruz." Haşr, 59/21.

3 "Acaba onlar herhangi bir yaratıcı olmadan mı yaratıldılar? Yoksa kendileri mi yaratıcıdırlar?" Tûr, 52/35.

4 "Yoksa, Rabbinin hazineleri onların yanında mıdır? Ya da her şeye **hâkim olan** kendileri midir?" Tûr, 52/37.

5 Buhârî, "Tefsîr", 52/1, nr. 4854.

6 Buhârî, "Megāzî", 12, nr. 4023.

7 "Eğer yüz çevirirlerse, onlara de ki: "Ben sizi Âd ve Semûd kavimlerini çarpan yıldırım gibi bir yıldırıma karşı uyardım." Fussilet, 41/13.

mesine degin tilâvet buyurduḳlarında nāḳil-i merḳūm ḳavmine istirḥām ile mevsūm oldıġından terk-i tilâvet-i emṡāl-i āyet-i merḳūmeyi recā-mend olmuşdur. Ḥattā rivāyet-i uḫrā üzre eṡnā-yı tilâvet-i Nebiyy-i Kerîm'de nāḳil-i mezbūr ġarḳ-āb-ı ḥayret ve güm-kerde-sāz-ı şu'ūr olup Cenāb-ı Resūl-i Güzîn'iñ ba'de ḳırā'at-i āyetü's-secde ityān-ı rükne mübāderetleri sāmi'-i ḥayret-pervere sebeb-i mebhūtiyyet olduḳdan ṣoñra ḳavmine ric'atinde ġıbbe'l-ḳasem Cenāb-ı Nebiyyü'l-Ekrem'den gūş-güẕārı olan āyāt-ı i'cāz-şi'ār bu āna degin resīde-i sāmi'a-i idrāki olmadıġın iḳrārdan mā-'adā ḥırmān-ı leẕẕet-i derk-i ma'nā-yı laṭīfin daḫi iş'ār ile beyān-ı i'tizār etmişdir.[1] Bināberīn revm-endāzān-ı mu'ārażadan cemm-i ġafīr ḫuṣūl-i rev'a ve heybet ile ḫaşyet-maṣīr oldıġından nāşī iẓhār-ı mu'ārażadan teḥāşī edüp rūnümāyī-i 'adem-i ḳudretleri bā'iṡ-i terk-i mu'ānedetleri olmuşdur. Ḥattā levḥa-i belāġate ḫoş-nüvīsān-ı suṭūr-ı feṣāḥatden olan İbnü'l-Muḳaffa'ıñ[2] ḫāme-i mu'āraża der-dest-i irādesi olduḳda ṣıbyān-ı zekā-peymādan biriniñ lisānından ﴿يَآ أَرْضُ ابْلَعِي مَآءَكِ﴾[3] āyet-i i'cāz-medārı cārī olıcaḳ, seylān-ı cūy-bār-ı feṣāḥat-i Ḳur'āniyye'yi āyet-i i'cāz-simāt-ı merḳūmeden yād ve keff-i yed-i mu'āraża ile terk-i 'inād etdiginden mā-'adā imtinā'-ı mu'āraża-i āyāt-ı i'cāz-simāt-ı[4] Ḳur'āniyye'ye şehādet ve naẓm-ı mübīn-i i'cāz-āgīn kelām-ı beşer degil idigin iḳrār u taṣdīḳ ile Cenāb-ı Resūl-i Ekrem'iñ efṣaḥ men tekellem idigin taḥḳīḳe mübāderet etmişdir. Ve keẕālik "Belīġ-i Endelüs" vaṣfıyla feṣāḥatde 'alem olan Yaḥyā bin Ḥakem'iñ[5] tanẓīr-i Sūre-i İḫlāṣ-ı i'cāz-menāṣa şedd-i niṭāḳ-ı 'azīmetinde 'urūż-ı ḫaşyet-i temkīn-fersā ve vürūd-ı heybet-i ṭāḳat-rübā ibrāz-ı muẓmerinden tevbe ve nedāmetine mebnā olmaġla i'cāz-ı Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ān tābān ve te'yīd-i Resūl-i Yezdān nümāyān olmuşdur.

Ṣallallāhu teālā 'aleyhi ve selleme teslīmā.

---

1 Ebû Nu'aym, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, I/233-234, nr. 185.

2 İran asıllı bir edip olup Farsçaya çevrilen bazı Yunan klasiklerini Farsçadan Arapçaya tercüme etmiş olan Ebû Muhammed Abdullâh ibni'l-Mukaffâ, önceden Mecûsî olduğu hâlde kendi yaşlılık devresinde bir çocuğun okuduğu Kur'ân'ı duyarak Müslüman olmuştur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 582.

3 **"Ey yeryüzü, yut suyunu!** Ey gök, tut suyunu!" denildi. Su çekildi, iş bitirildi. Gemi de Cûdî'ye oturdu ve "Zalimler topluluğu, Allah'ın rahmetinden uzak olsun!" denildi." Hûd, 11/44.

4 merḳūmeden yād ve keff-i yed-i mu'āraża ile terk-i 'inād etdiginden mā-'adā imtinā'-ı mu'āraża-i āyāt-ı i'cāz-simāt-ı: — N

5 Yahyâ bin Hakem el-Gazzâl iyi bir şair olup şiirlerini topladığı bir divanı mevcuttur. 250/864'te vefat etmiştir. Kandemir, *age.*, c. I, s. 583.

Faṣl-ı Tāsi‘

Cevāhir-i zevāhir-i āyāt-ı beyyināt-ı Ḳur’āniyye, ḫızāne-i muḥāfaẓa-i Ṣamedāniyye’de rehīn-i rātibe-i viḳāye idigin beyāna me’vā-yı bī-bahāne-dir.

Vāḳı‘ā naẓm-ı mübīn-i i‘cāz-āyīniñ mā-baḳıyyetü’d-dünyā taġyīrden berī ve ‘urūż-ı ta‘arrużdan ‘ārī **[N101b]** idigi [1]﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ manṭūḳ-ı i‘cāz-maḳrūnıyla rātibe-ṭırāz-ı ṣübūt olup ﴿لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ﴾[2] mefhūm-ı münīfince ḥaḳ idiginiñ muḥaḳḳaḳ oldıġı daḥi vücūh-ı i‘cāz-şükūh-ı Ḳur’ān-ı bāhirü’l-leme‘āndandır. Keyfe lā? Esās-ı mu‘cizāt-ı Enbiyā-yı sālifīn teceddüd-i ḳurūn ve tekerrür-i ‘uṣūr-ı taġayyür-nümūn ile rehīnetü’l-indirās olup bedīdārī-i āṣārı ancaḳ iḫbārı ile rehīn-i rātibe-i teẕkār iken mu‘cize-i bāḳıye-i Ḳur’ān-ı i‘cāz-‘unvānıñ ẓuhūr-ı āyāt-ı beyyinātı ve bühūr-ı ‘izzet-i bedī‘atü’s-simātı mede’d-dühūr ve’l-a‘ṣār rūşen ü āşikardır. Fe-lihāẕā vaḳt-i nüzūl-i şerāfet-müşūlinden zamān-ı te’līf-i ***Şifā***-yı şerāfet-elīfe degin a‘dād-ı sinīn beş yüz otuz beşe intihā-rehīn iken imtinā‘-ı ‘urūż-ı mu‘ārażası beyyin ve ḳaṭ‘iyyet-i ḫücec-i i‘cāz-mu‘lini beḳā-yı **[93b]** nūrāniyyetin mübeyyindir. Ma‘a-hāẕā ehl-i beyān ve ḫamele-i ‘ilm-i lisān ile cemī‘-i ezmine mel’ān ve e’imme-i fenn-i belāġat ve fürsān-ı kelimāt-ı pür-feṣāḥat ile her ‘aṣrıñ zīver-resān idigi tābān olup keşret-i cehābiẕe-i pür-berā‘at ve vücūh-ı melāḥide-i ṭarīḳat sāḥa-i vücūdda mevcūd iken mezbūrlarıñ ve efrād-ı āḥāddan biriniñ zemīn-i mu‘ārażа ve meydān-ı münāḳażada ḫaṭve-endāzlıġa ḳudreti ber-ṭaraf ve reftār-ı ṭa‘n-ı şaḥīḥa mikneti resīde-i menzile-i telef olup miṣāl-i zend ü şaḥīḥ teneffüs-sencān-ı mu‘ānededen işāre-i şerāre-i mükāyede bedīdār olmadıġından mā-‘adā revm-endāzān-ı ‘inād ve müt‘abıñ menkūṣu’l-‘aḳab idigi rūşenā olmaġla beḳā-yı envār-ı āyāt-ı i‘cāz-intimā hüveydā ve ḫaḳḳāniyyet-i Resūl-i Kibriyā cilve-peymādır.

Ṣallallāhu teālā ‘aleyhi ve selleme teslīmā.

1 “Şüphesiz o Zikr’i (Kur’ân’ı) biz indirdik biz! Onun koruyucusu da elbette biziz.” Hicr, 15/9.

2 **“Ona ne önünden ne de ardından batıl gelemez.** O, hüküm ve hikmet sahibi, övülmeye lâyık olan Allah tarafından indirilmiştir.” Fussilet, 41/42.

Faṣl-ı ʿĀşir

ʿİnde fuḥûli'l-e'imme vücûh-ı iʿcāz-şükûh-ı Ḳur'āniyye'den maʿdūd olan umūr-ı şerāfet-mevfūrı beyāna gencîne-i āṣār-ı cemmedir.

Ezcümle ikṣār-ı tilāvet-i naẓm-ı mübîn ḥalāvet-baḫş-ı meẕāḳ-ı ḳārî-i sütûde-āyîn olup ṭareyān-ı şā'ibe-i melālden berā'eti ẓāhir, belki ḥuṣûl-i ḫ ̌āhiş ikbāb ʿale'z-ziyāde bāhir olmaḳ ḥavāṣṣ-ı Ḳur'ān-ı iʿcāz-menāṣdandır. Ḥattā sāmiʿ-i āyāt-ı beyyināta daḫi ḥuṣûl-i teleẕẕüẕ nümāyān ve ʿadem-i imlāl tābāndır. Fe-lihāẕā ʿandelîbān-ı ḳırā'at naġme-pîrā-yı tilāvet olduḳda ḥuṣûl-i teleẕẕüẕ ve muḥabbet-i sencîde bir rütbe-i muʿallā-pāyeye resîdedir ki, le'ālî-i girān-ḳadr-i āyāt-ı iʿcāz-simāt henüz ḳurṭa-i bināgūş-ı sāmiʿa-i tālî olmuş gibi ḫ ̌āst-kār-ı iẕʿān ve ḫ ̌āhiş-yāb-ı imʿān olmaġın ṭalebkār-ı tekrîr ve iltimās-sāz-ı teẕkîrdir. Binâberîn tekrîr-i tilāvet-i Ḳur'āniyye bāʿiṣ-i üns-i ṭaviyye ve māye-i istilẕāẕ-ı ṭabāyiʿ-i insāniyye idiginden ḫalevāt ü celevātda ünsiyyeti ḥavāṭır-ı mü'minîniñ bāʿiṣ-i germiyyetidir. Ḥattā ḫavāṣṣ-ı meẕkûre Kitāb-ı Kerîm-i iʿcāz-resîmden ġayrı kütübde zîver-baḫş-ı misṭara-i vücûd olmadığından baʿżı te'lîf-sencânıñ tervîc-i kelimāt-ı intiẓām-ʿunvânı bābında tertîb-i usûl-i elḥān [N102a] ile tenşîṭ-i müstemiʿîne ser-āġāzlığı pā-der-hevā olmuşdur. Fe-lihāẕā Cenāb-ı Men unzile ʿaleyhi'l-Ḳur'ān, vaṣf-ı naẓm-ı mübîn-i bedîʿu'l-beyānda āyāt-ı Ḳur'āniyye zîver-ārā-yı tenzîl-i cāvîd olması ikṣār-ı terdîd içün olmayup ʿiber-i sütûde-eṣeri inḳıżādan berî ve ʿacāyib-i bedîʿatü'l-insicāmı zevāl ü fenādan ʿarî faṣl-efken-i ḫaḳḳ u nā-ḫaḳḳ olmaḳda hezlden dûr ve meẕāḳ-ı cumhûr-ı ʿulemāda niʿmet-i celîle-i Ḳur'ān-ı bāhirü'l-lemeʿāndan ḥuṣûl-i şibʿ mehcûr olup zeyġ u keyd-i ehl-i ehvādan maṣûn ve iltibās-ı elsün-i muḫtelifeden me'mûn idigin beyān buyurmuşlardır.[1] Ḥattā ﴿إِنَّا سَمِعْنَا قُرْاٰنًا عَجَبًا (١) يَهْدِيْ إِلَى الرُّشْدِ﴾[2] manṭûḳ-ı celālet-mesûḳınca baʿżı ecinne āyāt-ı iʿcāz-me'inneyi istimāʿda bilā-tevaḳḳuf nûr-ı îmān ile rehîn-i rātibe-i teşerrüfdür.

Ve keẕālik cāmiʿ-i ṣunûf-ı ṣufûf-ı ʿulûm-ı ʿadîde maʿārif-i güzîde olup iḫtivā-sāz-ı bedāyiʿ-i cemme ve inṭivā-pîrā-yı umūr-ı mühimme olmaḳda

1 Bu manaya işaret eden bir hadîs-i şerîfin yakın ifadelerle ve bazı takdim-tehirlerle birlikte bulunan hâli için bkz. Tirmizî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 14, nr. 2906; Dârimî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 1, nr. 3335.

2 "(Ey Muhammed!) De ki: "Bana cinlerden bir topluluğun (Kur'ân'ı) dinleyip şöyle dedikleri vahyedildi: **"Şüphesiz biz doğruya ileten hayranlık verici bir Kur'ân dinledik** de ona inandık. Artık, Rabbimize hiç kimseyi asla ortak koşmayacağız." Cin, 72/1-2.

bir rütbe-i ma'ālī-pervere resīdedir ki, meżāmīn-i i'cāz-żamīni 'āmmeten 'Arab-ı 'urebā ve ḫāṣṣaten ḳable nübüvvetin enceb-i nücebā ma'hūdiyyet-peymā olmayup yād-dāşt-ı büleġā ve muḥāṭ-ı 'ilm-i 'ālem-ārā-yı fuṣaḥā **[94a]** olmayan 'iber-i sütūde-eşeri iḥtivāda i'cāz-pīrādır. Fe-lihāẕā kütüb-i mütekaddimede rehīn-i rātibe-i tasṭīr ve efvāh-ı ricālde zebān-zed-i taḳrīr olmayan kelimāt-ı belāġat-semīri iştimālle naẓm-ı mübīn ḫayret-āver-i 'uḳūl-i erbāb-ı kemāldir. Pes mübeyyin-i 'ilm-i şerāyi'-i 'āliye ve münebbih-i ṭuruḳ-ı ityān-ı ḥücec-i ġāliye ve redd-i fıraḳ-ı ḍāllede serd-efken-i berāhīn-i ḳātı'a-i sāṭı'a olmaḳda 'alā eshel-i ta'bīr ve evcez-i taḳrīr bī-'adīl idigi rūşenādır. Ḥattā ḥuẕẕāḳ-ı fenn-i belāġatiñ miṣāl-i celā'il-i delā'il-i Ḳur'āniyye irāde-i naṣb-ı edille-i ḫayāliyyeleri ṣūret-nümā-yı bürūz olmaġla mecāl-i muḥāl olmaġın mu'ārażaya 'adem-i ḳudretleri hüveydā olmuşdur. Keyfe lā? [1]﴿أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ﴾ fermūde-i celīlesiyle [2]﴿قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾ āyet-i kerīmesi i'cāz-pīrā-yı gürūh-ı enbūh-ı büleġā ve ḫayret-āver-i zümre-i fuṣaḥā oldıġı gibi, ﴿لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا﴾[3] ḳavl-i i'cāz-evli daḫi kelāl-āver-i ezhān-ı zekiyye ve raḫv-efken-i ḫavāṭır-ı aṣḥāb-ı seciyyedir. Siyyemā 'ulūm-ı siyer-i sālife ve aḥvāl-i ümem-i muḫtelife mevā'iẓ u ḥikem ve iḫbār-ı aḫbār-ı dār-ı āḫiret ve meḥāsin-i ādāb-ı şiyemi cāmi'iyyetde 'alem idigi ﴿مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ﴾[4] fermūde-i mükerremesinden ma'lūm ﴿وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ﴾[5] manṭūḳ-ı i'cāz-mesūḳından daḫi mefhūm olup ﴿وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ﴾[6] feḥvā-yı mükemmelince Kitāb-ı Mübīn-i i'cāz-āyīn inbā-āver-i 'acāyib-i umūr idigi müstebīndir. Bināberīn lisān-ı dürer-bār-ı Nebevī'den niṣār-kerde-i ṣudūr-ı şerāfet-şi'ār olan mürvārīd-i şāh-vār-ı kelimāt-ı belāġat-diṣārdandır ki, Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ān āmir ve zācir ve

1 **"Gökleri ve yeri yaratan Allah'ın, onların benzerini yaratmaya gücü yetmez mi?** Evet yeter! O, hakkıyla yaratandır, hakkıyla bilendir." Yâsîn, 36/81.

2 **"De ki: "Onları ilk defa var eden diriltecektir.** O, her yaratılmışı hakkıyla bilendir." Yâsîn, 36/79.

3 **"Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, kesinlikle ikisinin de düzeni bozulurdu.** Demek ki, Arş'ın Rabbi Allah, onların nitelemelerinden uzaktır, yücedir." Enbiyâ, 21/22.

4 "Yeryüzünde gezen her türlü canlı ve (gökte) iki kanadıyla uçan her tür kuş, sizin gibi birer topluluktan başka bir şey değildir. **Biz Kitap'ta hiçbir şeyi eksik bırakmadık.** Sonunda hepsi Rab'lerinin huzuruna toplanıp getirilecekler." En'âm, 6/38.

5 "(Ey Muhammed!) Her ümmetin kendi içinden üzerlerine bir şahit göndereceğimiz, seni de onların üzerine bir şahit olarak getireceğimiz günü düşün. **Sana bu Kitab'ı; her şey için bir açıklama,** doğru yolu gösteren bir rehber, bir rahmet ve Müslümanlar için bir müjde **olarak indirdik."** Nahl, 16/89.

6 **"Andolsun, biz bu Kur'ân'da insanlara her türlü misali verdik.** Andolsun, eğer sen onlara bir âyet getirsen, inkâr edenler mutlaka "Siz ancak asılsız şeyler uyduranlarsınız" derler." Rûm, 30/58.

inbā-yı sünen-i māżıye ve emṡāl-i maḍrūbe-i vāfiyeyi kāfil **[N102b]** ve nebe'-i Ümmet-i Muḥammed ve enbā-yı mā-ḳabl ü mā-ba'di cāmi'iyyetde bī-mümāṡil olup mā-beyne'l-ümme beyān-ı aḥkām-ı cemmeyi mübeyyin olmaḳda 'acāyibāt-ı meżāmīn-i i'cāz-żamīni peẕīrāyī-i inḳıżā vü taġayyürden berī ve tekrīr-i tertīli 'urūż-ı melāl ü kelālden 'arī olup ḥaḳk idigi muḥaḳḳaḳ ve hezl olmadığı muṣaddaḳdır. Fe-lihāẕā ḳavvāl bi'l-Ḳur'ān-ı ṣadāḳat-bünyān ve ḥākim bi'l-Furḳān-ı ma'delet-'unvān olup mażmūn-ı kitāb-ı i'cāz-niṣāb ile ḫuṣamāya cevāb bā'iṡ-i fevz ü ẓafer idigi bi-irtiyāb ve īḳā'-ı aḥkām-ı 'adālet-irtisāmı sermāye-i biḍā'a-i girān-bahā-yı ma'delet ve mūcibāt-ı Ḳur'āniyye ile 'ameliñ ecri bī-minnet ve onuñla temessük hidāyet-āver-i ṣırāṭ-ı müstaḳīm idigi müṡbetdir. Ḥattā ṭaleb-i ihtidā bi-ġayri'l-Ḳur'ān bā'iṡ-i ḍalāl ü ṭuġyān olup ḫilāf-ı aḥkām-ı ḥaḳḳāniyyet-fercāmıyla muḥākeme bā'iṡ-i ḳaṣm ü helāk idigi tābāndır. Keyfe lā? Ḳur'ān-ı Kerīm, ẕikr-i Ḥakīm ve ṣırāṭ-ı müstaḳīm ve nūr-ı mübīn ve ḥabl-i metīn olup pister-nişīnān-ı emrāż-ı cehle şifā-yı nāfi' ve ittibā'-ı 'iṣmet-istitbā'ı isticlāb-āver-i menāfi'dir.[1] Bināberīn esās-ı bünyān-ı aḥkām-ı nezāhet-irtisāmı tezelzül-i i'vicācdan maṣūn ve iḥtiyāc-ı muḳavvimden me'mūn olup ḳāṣıdān-ı duḫūl-i tebe'iyyeti ḫaṭve-endāzī-i ittibā'da ḥuṣūl-i zeyġ u te'abdan selāmet-yāb idigi merviyy-i ṣıḥḥat-me'āb ve ṭareyān-ı iḫtilāf ve teṭarruḳ-ı şāndan berā'eti bilā-ḫilāf **[94b]** olup cāmi'-i nebe'-i evvelīn ü āḫirīn idigi ifāde-i zā'ide-i beyyinetü'l-fā'idesi rivāyet-kerde-i İbn-i Mes'ūd-ı feżā'il-ālūddur. Ḥattā Ḳur'ān, münezzelün 'ale'n-Nebiyyi'l-mufaḍḍal iştimāl-efken-i ḳaṣaṣ u meṡel olmaḳda miṡāl-i Tevrāt-ı cevāhir-i zevāhir-i fevā'ide gencīne-i menāfi'-simāt idiginden mā-'adā fātiḥ-i 'uyūn-ı 'amyā ve şünūd-āver-i āẕān-ı ṣammā ve bī-ḫulf-i ġıṭā-fersā-yı ḳulūb-ı ġulf olmaġın[2] menba'-ı yenābī'-i 'ilm ü ḥikmet ve ḳūtü'l-ḳulūb-ı erbāb-ı başīretdir.[3] Ḥattā müdāvemet-i ḫıdmet-i tilāveti īḳād-sāz-ı şem'-i fehm-i erbāb-ı 'uḳūl olmaġla istināre-i nūr-ı ḥikmete mevṣūl idigi ḥadīṡ-i Nebiyy-i celīl

1 Bu manaya işaret eden bir hadîs-i şerîfin yakın ifadelerle ve bazı takdim-tehirlerle birlikte bulunan hâli için bkz. Tirmizî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 14, nr. 2906; Dârimî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 1, nr. 3335; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VI/125.

2 Hadîs-i şerîfte bu ifade şöyle geçmektedir: "Allah bu Kelime-i Tevhîd ile kör gözleri, sağır kulakları ve kapalı gönülleri açacaktır." Buhârî, "Büyû'", 50, nr. 2125; "Tefsîr", 48/3, nr. 4838; Dârimî, "Mukaddime", 2, nr. 5-8; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/174.

3 Tâbi'înden Muğîs b. Sümey'in yakın ifadelerle Resûl-i Ekrem'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* nisbet ettiği bu hadîs için bkz. İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VI/318.

ile müṣbet bir emr-i cezīldir. Keyfe lā? Müdde'ā-yı muḥarrere ﴿إِنَّ هَـٰذَا الْقُرْآنَ يَقُصُّ عَلَىٰ بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾[1] fermūde-i celālet-maḳrūnıyla müberhen ve [2]﴿هَـٰذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى﴾ ḳavl-i belāġat-evliyle mübeyyendir.

Pes Cenāb-ı Mütekellim-i Ezelī, Ḳur'ān-ı Kerīm-i i'cāz-mütecellīde meżāmīn-i kütüb-i sālifeniñ iż'āf-ı eż'āfın evcez-i elfāẓ-ı cevāmi'u'l-kelīm ile 'ale't-taḥḳīḳ cem' u telfīḳ buyurup, siyyemā cem'-i beyyinü'd-delīl ve'l-medlūlde ṣūret-nümā olan ḥüsn-i sebk-i münīf ve tarṣīf-i i'cāz-elīfden kemāl-i belāġat ü īcāz ile mevāḳi'-i emr ü nehy ve va'd ü va'īd rātibe-ṭırāz-ı imtiyāz olmaḳda bir gūne ṭavr-ı cāvīddir ki, ma'nā-yı ḥücciyyet ile mü'eddā-yı teklīf-i kelām-ı vāḥid ve sūre-i belāġat-'ā'idinden ma'iyyet üzre derūn-ı tālī ve sāmi'a-i 'arż-ı 'iẓār eylemesi naẓm-ı mübīniñ münezzelün min 'indillāh idigine bürhān-ı bāhirü'l-leme'ān olup mu'cize-i bāhire-i Efḍal-i Enbiyā [N103a] idigine daḫi ḥücciyyeti nümāyāndır. Zīrā ma'ānī-i 'adīde bu gūne edā-yı sencīde ile ma'raż-ı infihāmdan ezhān-ı erbāb-ı dirāyete eshel vech üzre resīde olmaḳ ḫāric-i ṭavḳ-ı beşer idigi aẓhardır.

Felā-cerem naẓm-ı mübīn-i i'cāz-āyīn ḫilāf-ı ṭavr-ı manzūm u menṯūr rū-nümūn-ı Kelām-ı Ḳadīm-i Ḫālıḳ-ı bī-çündur ki, edā-yı i'cāz-intimāyı belāġat-ālūdı ġayr-ı ma'hūd iken elfāẓ-ı me'nūsetü'l-istiḥfāẓı pīrāye-i meṣāḥif-i ḳulūb olmaḳda cilve-ger olan sühūlet cümle-i i'cāzından idigi müṣbetdir. Fe-lihāẕā istimā'-ı āyāt-ı beyyinātına ḫ̬āhiş-i semāḥat-baḫş-ı āẕān-ı ins ü cān olmaġla ḥalāvet-efzā-yı ifhām-ı hūş-mendān idigi 'ayāndır. Bināberīn Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'āna ḳulūb-ı nāsda meyelān evfer ve ehvā-i enām cihet-i Ḳur'ān-ı i'cāz-pervere meyelānda sür'at-güsterdir. Ḫattā ta'allüm-sencān-ı ḥıfẓ-ı āyāt-ı beyyināta sühūlet ile vuṣūl-i merām müyesser ve müteḥaffiẓīne taḳrīb-i ḥıfẓı muḳarrer olması daḫi vücūh-ı i'cāzdan cilve-perdāzdır. Keyfe lā? Cenāb-ı Kibriyā Celle ve 'Alā ﴿وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ﴾[3] naẓm-ı fāḫiriyle tavṣīf-ārā-yı Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'āndır. Vāḳı'ā ümem-i sā'ireden bir eḥadıñ ittibā'ıyla ihtidā-yāb olduḳları nebiyy-i celīle tenzīl olunan kitāb-ı cemīliñ ḥıfẓıyla müşerref oldığı

1 "Şüphesiz bu Kur'ân, İsrâîloğullarına üzerinde ayrılığa düştükleri şeylerin çoğunu açıklıyor." Neml, 27/76.

2 **"Bu (Kur'ân), insanlar için bir açıklama,** Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için **bir hidayet** ve bir öğüttür." Âl-i İmrân, 3/138.

3 "Andolsun biz, Kur'ân'ı düşünüp öğüt almak için kolaylaştırdık. Var mı düşünüp öğüt alan?" Kamer, 54/22.

gūṣ-güẕār olmamaġın cemm-i ġafīriñ ʿadem-i ḥıfẓı bi'ṭ-ṭarīḳi'l-evlā rūşenā iken Ḳur'ān-ı bāhirü'l-lemeʿānıñ müddet-i yesīrede faẕlen ʿani'l-ʿuḳalā' ġılmān-ı hevā-peymāya daḫi teyessür-i ḥıfẓı keẕālik vücūh-ı iʿcāz-ı bāhirü'l-imtiyāzındandır. Ḥattā āyāt-ı ʿamīmü'l-berekātınıñ birbirine teşākül ve temāṣüli rū-nümā iken ifāde-baḫṣ-ı maʿānī-i şettā olaraḳ ḥüsn-i i'tilāf-ı envāʿ-ı muʿcizü'ṭ-teʿādül-i bī-hemtā ile min kıṣṣatin ilā uḫrā behcet-i taḫalluṣ-ı raʿnāsı **[95a]** ve min bābin ilā ġayrih ḫurūc-ı belāġat-vülūcda yektālıġı daḫi vücūh-ı iʿcāzdan maʿdūd oldıġı gibi, sūre-i vāḥidesiniñ emr ü nehy ve ḫaber ü istiḫbār ve vaʿd ü vaʿīd ve iṣbāt-ı nübüvvet ve tevḥīd-i Rabbü'l-ʿİzzet'e me'vā ve taḳrīr-i aḥkām-ı Şerʿiyye ve terġīb ü terhībe inḳısām-pīrā idiginden mā-ʿadā fevā'id-i ʿadīdeye mevḳiʿ-i sencīde ve dūne-ḫalelin ile'l-fuṣūl menāfiʿ-i şettā-yı fürūʿ u uṣūle cāy-gāh-ı güzīde idigi daḫi maḥż-ı iʿcāz-ı bāhirü'l-imtiyāzındandır. Fi'l-ḥaḳīḳa üslūb-ı iʿcāz-maṣḥūb-ı Kelām-ı Ḳadīm'i icrā zuʿmıyla fuṣaḥā-yı ʿibāddan bir merd-i çālāk ne mertebe ṣarf-ı zihn-i derrāk ile tefevvüh eyledigi terkīb-i bedīʿu't-tertībiñ ḳuvvet-i cezāletinde żaʿf ve rekāket-i maḫṣūṣ ve ḳıllet-i revnaḳ ile sebki ġayr-ı me'nūs olup ṣuʿūbet-i fehm-i maʿnā-yı murād müzīl-i selāseti idigi cāy-ı ʿinād degildir. Felā-cerem kemā-teḳaddem envāʿ-ı ʿulūm u ḥikem ve emṣāl ü aḥvāl-i ümemi ḥāvī olan naẓm-ı kerīm-i iʿcāz-mültevīniñ ʿuẕūbet-i telfīḳ ve leṭāfet-i tensīḳde yektālıġı bī-mirādır. Keyfe lā? Maʿlūm-ı [N103b] te'emmül-sencān-ı daḳāyıḳ-ı Ḳur'āniyye'dir ki, meṣelā Sūre-i Ṣād maʿa-müştemilātihā iḫbār-ı aḫbār-ı küffār-ı cehālet-medārı cāmiʿ ve keşf-i rumūz-ı keyfiyyet-i erbāb-ı şiḳāḳı inbāya me'vā-yı beyān-ı ḳāmiʿ idiginden mā-ʿadā keyfiyyet-i ihlāk-i ḳurūn-ı sālifeyi muḫbir olmaġla takrīʿ-i mevcūdını müşʿir olup muḳteżā-yı ṭabʿ-ı ʿanūd-ı cehālet-ālūdları üzre tekẕīb-i Resūl-i Güzīn'e ictirāların inbā ve taʿaccüb-i mā-cā'e bih ile sāḥa-i küfr ü ṭuġyānda pūyānlıkların inhāda belāġat-intihādır. Ḥattā ol cemʿ-i cehālet-simātıñ mefhūm-ı dürūġ-ı bī-fürūġa mā-ṣadaḳ olan kelimāt-ı ḥased-simātları kendülere taʿcīz-i vehn-engīzi müfżī olmaġla dünyā vü āḫiretde ḫiẕlānların muḳteżī idigin muʿlin ve ümem-i sālife tekẕīb-i inbā-yı sālifīn ile istiḫḳāḳ-pīrā-yı taʿẕīb ü ihlāk oldıġı gibi şān-ı cehālet-me'āblarında ṣādır olan taḥaḳḳuḳ-ı vaʿīd-i bī-irtiyāb ile mezbūrları daḫi muṣāb ve maẓhar-ı ʿaẕāb idigin mübeyyin olup eẕā-yı nā-ber-cālarına Cenāb-ı Bedrü'd-dücānıñ ışṭıbār ile me'mūr idikleriyle tesliyet-i ḫāṭır-ı hidāyet-me'āṣirleri eṣnā-yı ḳaṣṣ-ı ḳıṣṣada işʿār buyurılaraḳ be-

dîdâr idiginden mâ-ʿadâ ẕikr-i ḳıṣṣa-i Ḥażret-i Dâvûd ve ḳıṣaṣ-ı Enbiyâ-yı maʿâlî-âlûdı daḫi evcez-i kelâm ve aḥsen-i niẓâm ile edâ maḫżâ iʿcâz-ı bâhirü'l-imtiyâz-ı Ḳur'âniyye'den idigi bî-mirâdır. Felâ-cerem umûr-ı meẕkûre fi hâẕihi'l-fuṣûl vücûh-ı iʿcâz-ı Ḳur'âniyye'den idigi rehîn-i telaḳḳî bi'l-ḳabûl-i fuḫûl olup kütüb-i muʿtebere-i e'immede meẕkûre olan umûr-ı sâ'ire belâġat-i Ḳur'ân-ı iʿcâz-mevfûrda dâḫil olmaġın bu mertebe ile iktifâ muḫtâr-ı mü'ellif-i kitâb-ı feżâ'il-pîrâdır. Ḥattâ e'imme-i sâlifeden maḥkiyye olan umûruñ ekṣeri ḫavâṣṣ-ı feżâ'ilden olmaġın ḥaḳîḳaten iʿcâz-ı vücûh-ı erbaʿada beyyinü'l-imtiyâz idigi îrâd-ı fuṣûl-i meẕkûreye medâr ve ʿacâyib ü ḫavâṣṣ-ı Ḳur'âniyye ekṣer min en-tuḥṣâ ve evfer min en-tuḥarrer idigi muḳarrer olmaġın beyân-ı iʿcâzda şâyeste-i taʿvîl-i fuṣûl-i erbaʿada tertîl olunan vücûh-ı celâlet-şükûh idigi âşikârdır.

Faṣl-ı Eḥade ʿAşer

Beyân-ı inşiḳâḳ-ı ḳamere manẓar-ı sütûde-eṣer ve tibyân-ı ḥabs-i şems-i tâbâna maṭlaʿ-ı pür-ʿiberdir.

Felâ-cerem ol Mihr-i ʿâlem-tenvîr-i evc-gâh-ı risâletiñ tâbiş-i iʿcâz-nümâyiş-i benân-ı şerâfet-şümârlarına müşâr olmaḳ şerefin iḥrâz ile bedr-i münîr dü-şaḳḳ **[95b]** ve ḫûrşîd-i ʿâlem-tâb ıżâ'et-sâz-ı eṭrâf u cevânib olaraḳ seyrendâz-ı sûy-ı ġurûb iken duʿâ-yı icâbet-maṣḥûblarıyla tevaḳḳuf-maṣîr idigi muḥaḳḳaḳdır. Felâ-cerem icmâʿ-ı zümre-i müfessirîn ve ittifâḳ-ı Ehl-i Sünnet-i sedâd-âyîn ile ṣübût-rehîndir ki, vuḳûʿ-ı inşiḳâḳ-ı ḳamer cümle-i muʿcizât-ı Seyyidü'l-Beşer'dendir. Ḥattâ müddeʿâ-yı muḥarreriniñ ṣübûtı [1]﴿إِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ﴾ naṣṣ-ı iʿcâz-perveriyle muḳarrer olup delâlet-sâz-ı taḥaḳḳuḳ-ı vuḳûʿı **[N104a]** olan lafẓ-ı mâżî zîver-baḫşâ-yı ṣaḥîfe-i tenzîl ve bürûz-ı âyât-ı nuṣret-simât-ı Nebeviyye'den küffâr-ı cehâlet-medârıñ iʿrâzı [2]﴿وَإِنْ يَرَوْا اٰيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ﴾ manṭûḳ-ı celâlet-mesûḳına mefhûm-ı celîldir. Keyfe lâ? Zîver-baḫş-ı suṭûr-ı aṣl-ı kitâb olan esânîd-i ṣıḥḥat-nişâb ile merviyy-i İbn-i Mesʿûd-ı saʿâdet-âlûddur ki, ʿahd-i Cenâb-ı Ḫayru'l-Beşer'de ḳurṣ-ı ḳamer süfre-i hâle-i sipihrde cilve-ger iken te'ṣîr-i işâret-i benân-ı ḫûrşîd-lemeʿân-ı Peyġamber-i ʿÂlîşân'dan fevḳu's-semâ nân-ı kerîm-âsâ dü-pâre olup eḥad-ı şaḳḳaynı aʿlâ-

1 "Kıyâmet yaklaştı ve ay yarıldı." Kamer, 54/1.

2 "Onlar bir mucize görseler yüz çevirirler ve "Süregelen bir sihirdir" derler." Kamer, 54/2.

yı cebelde leme'ān ve şaḳḳ-ı āḫarı pīrāmen-i kūhda nümāyān olmaġın ol Nebiyy-i Āḫirü'z-zamān, bu mu'cize-i bāhire-i ḥayret-perver ile iḫbāmsāz-ı fi'ām-ı li'ām idiklerine zümre-i ṣadāḳat-şi'ār-ı ḫużżār u nuẕẕārı işhād buyurmuşlardır.[1] Hāttā rāvī-i merḳūm bu mu'cize-i ġarābet-mersūmı şühūd ile şerāfet-ālūd olan kirām-ı fiḫāmdan idigi rivāyet-i Mücāhid ile maḥkiyy-i ṣıḥḥat-'ā'iddir.[2] Siyyemā rāvī-i feżā'il-muḥtevīniñ eṣnā-yı şaḳḳ-ı ḳamerde Cebel-i Ḥirā'nıñ beyne fürceteyi'l-ḳamer rūşenālıġı meşhūd-ı bāṣıra-i şühūdı idigin daḫi iḫbārı Cenāb-ı Esved'den[3] menḳūl-i emceddir.[4] Keyfe lā? Mu'cize-i merḳūme Mekke-i Mükerreme'de ṣūret-nümā-yı ẓuhūr olup te'sīs-i esās-ı rivāyeti ile Mesrūḳ[5] bu resme ṭarḥ-endāz-ı bünyān-ı inbā olmaġla emṣālini mesbūḳdur ki, küffār-ı cehālet-iştibāk ser-engüşt-i Cenāb-ı Ḥaḳḳāce-i *levlāk*'den māh-ı münīri girībān-ı 'āşıḳ gibi çāk göricek işrāk-pīrāyān-ı cehālet-intimāya mu'cize-i inşiḳāḳ-ı ḳamer pertev-endāz-ı ihtidā olacaġı aẓhar olmaġın ṣanādīd-i müşrikīn kelef-i desīseyi iẓhār ve ol gümrāhān-ı tīh-i ġavāyetin sāḥa-i ḍalāletde ṣebāt-ı ḳademlerin ḫāst-kār olmaġla ol gürūh-ı bed-kīşe bu mu'cize-i bāhireyi siḥr-i İbn-i Ebī Kebşe[6] nāmıyla tesmiye-sāz-ı bühtān olmuşlardır.[7] Bināberīn ol şirẕime-i bed-endīşden bir şaḫs-ı ḍalālet-kīş bu mu'cize-i kübrāyı siḥre nisbet ile dehān-ı hezeyān-gūyından iṣāre-sāz-ı büzāḳ-ı bühtān olmaġın ḳuṭṭān-ı aḳṭār-ı 'arżdan su'āl ve sükkān-ı eṭrāfdan istiksā-yı aḥvāl etdiklerinde nūr-āver-i bezmgāh-ı şām olan māh-ı żiyā-āşāmıñ rü'yet-i inşiḳāḳıyla herkes i'tibār-bīn ve ḥayret-res idigin iḫbār etmişlerdir.[8] Ḥattā ser-ḫayl-i kibr ü hevā Ebū Cehl-i cehennem-me'vānıñ daḫi vuḳū'-ı şaḳḳ-ı ḳamerden istiḫbārına ehl-i vuḳūf ve iḫtibār-ı vuḳū'-ı şaḳḳ-ı ḳameri iḫbār etdikde kemāl-i ḍalāl-i ṭab'-ı pür-kelālinden nāşī ṣadāḳat-i Resūl-i Güzīn'i ġayr-ı muḳırr وَهذا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ[9]

1 Buhârî, "Menâkıb", 27, nr. 3636; "Tefsîr", 54/1, nr. 4864; Müslim, "Kıyâmet", 43, nr. 2800.
2 Buhârî, "Tefsîr", 54/1, nr. 4865.
3 Hz. Ömer, Hz. Alî, Mu'âz b. Cebel, Hz. Âişe *-radıyallâhu anhum-* gibi Sahâbe-i Kirâm'dan da rivayette bulunmuş olan Esved b. Yezîd, İbn Mes'ûd'un *-radıyallâhu anh-* seçkin talebelerinden biridir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 592.
4 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/413.
5 Her üç nüshada da sehven "İbn-i Mesrūḳ" olarak imla edilmiş olup aslında "Mesrūḳ" olmalıdır. Râvî, Mesrûk'un bizzat kendisidir; oğlu değildir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 593.
6 Her üç nüshada da "كبشه" olarak imla edilmiştir.
7 Tayâlisî, *Müsned*, I/236, nr. 293.
8 Tayâlisî, *Müsned*, I/236, nr. 293.
9 Bu kısımda "Bu, süregelen bir sihirdir." (Kamer, 54/2) mealindeki âyet-i celîleden iktibas bulunmaktadır.

dedigi iḫbār-ı Ḍaḥḥāk ile inbā-kerde-i Semerḳandī'dir. Ve inbā-i ruvāt-ı meẕkūre ile 'Alḳame[1] ve Enes-i sa'ādet-res[2] ve İbn-i Mes'ūd-ı şerāfet-ālūd[3] ve İbn-i 'Abbās-ı feżā'il-istīnās[4] rivāyetleriyle bu ḥadīṯ-i **[96a]** sencīde daḫi ṣıḥḥat-resīdedir ki, ehl-i Mekke-i cehālet-me'inne iṯbāt-ı müdde'ā-yı [N104b] Nebeviyye'ye ṭaleb-kār-ı beyyine olduḳlarında Cenāb-ı Resūl-i Feyyāż-ı Muṭlaḳ, Peyġamber ḥaḳ oldığına ḳurṣ-ı ḳameri ṣaḳḳ ile ityān-ı şāhideyn buyurup ḥattā beyne'ṣ-ṣaḳḳayn Cebel-i Ḥirā'nıñ ṣūret-nümālığı tezkiye-i şāhideyn menzilesinde idigi bī-reyb ü meyndir. Keyfe lā? Ber-minvāl-i rivāyet-i uḫrā levḥ-i zer-endūd-ı ḳameri ḳıṭ'ateyn oldığı ḥālde şühūd ile 'uyūn-ı ehl-i Mekke 'ibret-ālūd olup, ḥattā ol eṣnāda ﴿إِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ﴾[5] naṣṣ-ı i'cāz-perveri levḥa-pīrā-yı tenzīl-i celīl olmuşdur.

Vāḳı'ā müdde'ā-yı muḥarrere minvāl-i meşrūḥ üzre muḳarrere idigi ṣiḳāt-ı ruvāt inbālarıyla ṣıḥḥat-simāt idiginden mā-'adā delālet-i naṣṣ-ı ṣarīḥ-i i'cāz-pīrā izāle-sāz-ı reyb ü mirādır. "Pes inṣiḳāḳ-ı ḳamer fi'l-ḥaḳīḳa cilve-ger olsa rü'yet-i sükkāna 'arż ile mütevātir olurdı." deyü ol Māh-ı āsumān-ı risālete isnād-ı kelef-i bühtān eden ehl-i ḫiẕlānıñ vuḳū'-ı küsūf-ı i'tirāżı sezā-vār-ı aḥkām-ı iltifāt olmadığı bedīhiyyātdandır ki, sükkān-ı rub'-ı meskūn leyle-i meẕkūrede dā'ire-niṣīn-i taraṣṣud olsa daḫi ferd-i vāḥidiñ inṣiḳāḳ-ı ḳameri 'adem-i rü'yeti ve bu nefye şehādeti sāmi'a-ḫırāş degildir. Zīrā ber-nehc-i farż-ı muḥāl vürūd-ı su'āl müsellem oldığı ḥālde daḫi vuḳū'-ı dürūġ-ı bī-fürūġ-ı nā-meşrū'a zümre-i ümmetiñ vülū'ı 'adīmü'l-iḫtimāldir. Felā-cerem iḫbār-ı cemm-i ġafīr ile taḥaḳḳuḳ-ı vuḳū'ı tābān ve erbāb-ı ḫiẕlānıñ bürhān-ı 'aḳlī-i cehālet-iḳtirānı aṣḥāb-ı yaḳīnden olan zümre-i mü'minīne ḥüccet olmadığı 'ayān olmaġın iḫtimāl-i 'adem-i rü'yet-i ba'ż mūriṯ-i ḫadşe ve ḫalecān olmamaġla müdde'ā-yı muḥarrereye bā'iṯ-i naḳż degildir. Ma'a-hāẕā küre-i 'arża naẓar ile manẓar yek-ḥadd olmadığı muḳarrer ve ber-muḳteżā-yı iḫtilāf-ı meṭāli' bir ḳavme nisbet ile ḳamer

1 İbrâhîm en-Neha'î'nin dayısı, Esved b. Yezîd'in de amcası olan Alkame (ö. 62/682), Abdullâh b. Mes'ûd'un *-radıyallâhu anh-* en ünlü talebesidir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 594. Bu hadisenin Alkame tarafından yapılan rivayeti için bkz. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, X/74-75.

2 Hz. Enes'in *-radıyallâhu anh-* rivayeti için bkz. Buhârî, "Menâkıb", 27, nr. 3637; "Menâkıbü'l-Ensâr", 36, nr. 3868; "Tefsîr", 54/1, nr. 4867-4868; Müslim, "Sıfatü'l-Kıyâme", 46, 47, nr. 2802.

3 Buhârî, "Menâkıb", 27, nr. 3636; "Menâkıbü'l-Ensâr", 36, nr. 3869; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/413, 447, 456.

4 İbn Abbâs'ın *-radıyallâhu anh-* rivayeti için bkz. Buhârî, "Menâkıb", 27, nr. 3638; "Tefsîr", 54/1, nr. 4866.

5 "Kıyâmet yaklaştı ve ay yarıldı." Kamer, 54/1.

żiyā-pāş-ı evc-i incilā ve āḫara ḳıyās ile nā-būd-ı maṭmūre-i iḫtifādır. Ḥattā ba'żı eyyāmda beyne'l-enām ḥaylūlet-i seḥāb-ı ṣiḳāl ve perde-dārī-i ecsām-ı cibāl māni'-i rü'yet idigi bī-işkāldir. Fe-lihāẕā inkisāf-ı mihr-i 'ālem-ārā bir maḥalde nā-būd ve mevżi'-i āḫarda rū-nümūd olup ba'żı menāẕırda küll-liyyü't-te'ṣīr ve ba'żı āḫarda cüz'ī inkisāf-peẕīrdir. Belki aḥkām-nüvīsān-ı fenn-i nücūmdan ġayrıya gāhī mihr-i münīre 'urūż-ı inkisāf nā-ma'lūm ve sebeb-i vuḳū'ı menūṭ-ı 'ilm-i Cenāb-ı Ḥayy u Ḳayyūm'dur. İmdi mu'cize-i beyyine-i şaḳḳ-ı ḳamer beyne'l-eşi"a cevf-i leylde vāḳı'a olmaġın mu'tād-ı ekṣer-i enām üzre leyāl terk-i işġāle ẓarf-ı müstaḳarr idiginden ḳaṭ'-ı naẓar pister-i şām-ı ḫ̬ˇāb-ı rāḥata maḳām olmaġla aḥvāl-i felekiyye ve keyfiyyāt-ı devr-i ḳameriyyeye vuḳūf maḫṣūṣan ve müstaḳillen taraṣṣuda mevḳūfdur. Bināberīn kirāren ve mirāren mir'āt-ı cihān-nümā-yı ḳamer jeng-beste-i inḫisāf ü keder olduḳda ḥālet-i meẕkūreden deyyār-ı ba'żı sükkān-ı diyār ḫaber-dār olmaz. Fe-lihāẕā ḥaḳāyıḳ-şināsāndan nice gürūh-ı enbūh **[N105a]** cevf-i leyālde ẓuhūr-ı 'acāyib-i melekūt-i semā ve bürūz-ı ġarāyib-i 'ālem-i bālādan keşf-ārā-yı niḳāb-ı enbādır ki, keyfiyyet-i vuḳū'-ı muḫberun-'anhe muḫbirīnden mā-'adā bir kes dest-res bulmamışdır. Ḥattā sāḥa-i efḍāli daḳāyıḳ-ı uṣūl ü fürū'ı ḥāvī olan İmām **[96b]** Ṭaḥāvī'niñ[1] ***Müşkilü'l-Ḥadīş*** nām kitāb-ı nefīsinde ber-nehc-i ṭarīḳayn rivāyet-i Esmā bint-i 'Umeys[2] ile taḫrīc-kerde olan ḥadīṣ-i şerāfet-perver mażmūn-ı ṣıḥḥat-güsterince, Cenāb-ı Serīr-ārā-yı ḳābe ḳavseyn ser-be-zānū-yı Ebi's-Sıbṭeyn iken ḫūrşīd-i żiyā-maṣḥūb seyr-endāz-ı ġayābeti'l-cübb-i ġurūb oluncaya dek vürūd-ı vaḥy-i Rabb-i Vedūd bā'iṣ-i terāḫī-i ṣalāt-ı 'aṣr olmaġla Cenāb-ı Ḥaydar-ı Kerrār taḥrīme-bendī-i ṣalāt-ı vusṭāya mübāderet-pīrā-yı iḳtidār olamayup ba'de inḳıżā'i'l-vāhyi'l-mübīn ol Raḥmeten li'l-'Ālemīn Cenāb-ı Ebī Türāb'ıñ mektūbe-i merġūbe-i merḳūmeyi edāya rehā-yāb olamadıġından nāṣī dergāh-ı Ḫallāḳ-ı Cihān-āferīn'den redd-i şems-i pür-tābişi recā ve bülbül-zebān-ı mu'ciz-gūyāları (اَللّٰهُمَّ إِنَّهُ كَانَ فِي طَاعَتِكَ وَطَاعَةِ نَبِيِّكَ

1 Bu zat, Hanefî mezhebinin ileri gelen âlimlerinden olan Mısırlı ünlü muhaddis ve fakîh Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed et-Tahâvî'dir (ö. 321/933). Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 596.

2 Esmâ bt. Umeys *-radıyallâhu anhâ-*; Hz. Meymûne *-radıyallâhu anhâ-* annemizin kardeşi, dolayısıyla Peygamber Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* baldızı ve ona bîat eden hanımlardan biri olup kocası Ca'fer-i Tayyâr *-radıyallâhu anh-* ile birlikte önce Habeşistan'a, sonra Medine'ye hicret etmiştir. Hz. Ca'fer'in Mûte'de şehid olması üzerine önce Hz. Ebû Bekir *-radıyallâhu anh-* ile, onun vefatından sonra da Hz. Alî *-radıyallâhu anh-* ile evlenmiş ve 40/661'de vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 596.

فَارْدُدْ عَلَيْهِ الشَّمْسَ[1] zemzemesiyle terâne-pîrâ-yı duʿā olduḳda bānū-yı ʿālem-ārā-yı mihr-i pür-nūr verā-yı tütuḳ-ı ufuḳda mestūr olmuş-iken hemān-dem ricʿat ile ʿarż-ı dīdār ve basīṭ-i ġabrā ve cibāl ü ṣaḥrāya sāye-endāz-ı envār olmuşdur.[2] Ḥattā Esmā-i ʿiṣmet-sīmādan pertev-efken-i sāḥa-i dirāyet olan neyyir-i rivāyetiñ żiyā-dārān-ı ruvāt-ı ṣaḥīḥatü'l-kelimāt-ı ṣiḳāt olmaġla ḥilye-i cemāl-i dil-ārāları ṣıḥḥat ü ṣebāt idigi taṣḥīḥ-kerde-i Ṭaḥāvī-i feżā'il-muḥtevīdir. Bināberīn reh-revān-ı ʿulūma miṣāl-i zād istiṣḥāb-ı ḥıfẓ-ı ḥadīṣ-i Esmā-i şerāfet-nejād beyyinü'l-lüzūm olup vuḳūʿ-ı iʿcāz-lümūʿı ḳurb-ı Ḳalʿa-i Ḫayber'de cilve-ger ve ṣübūt-ı nübüvvet ve müddeʿā-yı risālete aḳvā-yı beyyināt ve aʿẓam-ı āyāt idigi rūşen-ter idigiyle ḫāme-i Aḥmed bin Ṣāliḥ-i[3] feżā'il-enīs taḥrīż-nüvīs oldıġı daḫi maḥkī-i Ṭaḥāvī-i feżā'il-mültevīdir.

Ve keẕālik ***Ziyādetü'l-Meġāzī*** nām kitāb-ı ṣıḥḥat-niṣābda Yūnus bin Bükeyr[4] rivāyetiyle masṭūr-ı miṣṭara-i ṣübūtdur ki, Cenāb-ı Muḫbir-i Ṣādıḳ muʿcize-i kübrā-yı Miʿrāc-ı bāhirü'l-ibtihācı iḫbār buyurmaġla teşnīf-sāz-ı mesāmiʿ-i ṣıġār u kibār olduḳlarında cehele-i Ḳureyş imtiḥānen-lehū ʿaleyhi's-selām istiḫbār-āver-i umūr olmaġın dergāh-ı re'fet-penāh-ı Resūl-i bī-irtiyābdan cümle-i mes'ūlleri ʿalā mā-hiye ʿaleyh mücāb olmuşdur. Ez-cümle-i rūz-ı ḳudūm-i ḳāfilelerinden rāḥile-bend-i istifsār olduḳlarında ḫıṭṭa-i duḫūle ḥaṭṭ-ı riḥāl-i terḥālleri yevm-i erbiʿāda cilve-ger olacaġıyla mücāb olduḳlarından fi'e-i mezbūre rūz-ı fīrūz-ı erbiʿāda mekīn-i mekān-ı refīʿ ve bürūz-ı eṣer-i ʿīr-i intiẓār-semīre medd-i nigāh-ı menīʿ edüp rāḥile-bend-i tārem-i çārüm olan ḫūrşīd-i żiyā-merkūb menzil-resīde-i ġurūb olmaġla **[N105b]** ḳarīb olacaḳ vaḳte degin bāng-i ceres-i vuṣūl-i ʿīr güş-güẕār-ı ẓuhūr-ı meserret-semīr olmadıġından Cenāb-ı Ḫūrşīd-i sipihr-i nübüvvet, dergāh-ı Muḥavvilü'l-Aḥvāl'den recā-mend-i medd-i nehār olmaġın bi-iẕnillāhi teʿālā sāʿāt-ı zamāniyyeden bir sāʿat miḳdārı ser-ḳāfile-i kevākib olan āfitāb-ı tāb-nāk eṣnā-yı seyrden derecāt-ı eflākde īḳāf ile istirāḥat-yāb ol-

1 "Allah'ım! Alî, senin ve Resûlü'nün hizmetindeydi. Onun namazını kılması için güneşi geri gönder!"

2 Tahâvî, *Şerhu Müşkili'l-Âsâr*, III/92, nr. 1067; Taberânî, *el-Muʿcemü'l-Kebîr*, XXIV/147-152; Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, VIII/297.

3 İmâm Buhârî'nin de kendisinden hadîs rivayet ettiği Mısırlı hadîs hâfızı Ebû Caʿfer Ahmed b. Sâlih et-Taberî (ö. 248/862) Ahmed b. Hanbel ile hadîs müzakeresinde bulunur, her ikisi de birbirinden hadîs yazıp rivayet ederdi. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 597.

4 Ünlü siyer âlimi İbn İshâk'ın talebesi olan Yûnus b. Bükeyr el-Kûfî (ö. 199/815), hadîs ilmi yanında siyer ve megāzî sahalarında da söz sahibi bir âlimdir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 597.

maġın ḥabs-i şems āşikār ve ol eṣnāda żiyā-yı bürūz-ı ḳāfile-i muntaẓıra daḫi bedīdār olmuşdur.[1]

Ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ṣānī ʿAşer

Menbaʿ-ı āb-ı ḥayāt olan eṣābiʿ-i raḥmet-menābiʿ-i Nebevī'den Kevṣermiṣāl cereyān-ı āb-ı zülāl beyānına mecrā-yı tibyāndır.

Fi'l-ḥaḳīḳa

[Naẓm:]

إنْ كانَ موسى سَقَى الأسباطَ مِن حَجَرٍ
فإنَّ في الكَفِّ معنًى ليسَ في الحجَرِ[2]

[97a] manṭūḳ-ı belāġat-mesūḳınca beyān-ı iʿcāz-ʿunvān-ı Nebiyy-i Ẕīşān mecrā-yı āb-ı ḥayāt-niṣāb oldığı gibi bereket-i eṣābiʿ-i raḥmet-menābiʿleriyle ḥuṣūl-i teksīr-i āb bī-irtiyāb idigi zümre-i ʿaliyye-i Aṣḥāb-ı maʿālī-seciyyeden cemm-i ġafīr rivāyetleriyle sīr-āb-sāz-ı derūn-ı şöhret ve Cenāb-ı Enes-i saʿādet-res ve Cābir-i sütūde-me'āṣir ve İbn-i Mesʿūd-ı feżā'il-ālūd cümle-i ruvāt-ı ḥadīṣ-i mezbūrdan idigi bī-külfet ṭırāz-ı ṣaḥīfe-i ṣıḥḥatdir.

Bināberīn esānīd-i ṣıḥḥat-mesānīd ile Enes bin Mālik'den merviyy-i ṣıḥḥat-me'ābdır ki, Aṣḥāb-ı maʿālī-niṣābıń taḥrīme-bendī-i ṣalāt-ı ʿaşra teşmīr-sāḳ-ı mübāderetlerinde ʿadem-i vicdān-ı mā' Cenāb-ı Menbaʿ-ı yenābīʿ-i nübüvvetden bāʿiṣ-i iltimās-kārī-i āb-ı ṭahāret-intimā olduḳda hemyān-ı istiṣḥāb-ı Aṣḥāb'da mevcūd olan inā-i bereket-pīrāda vużū'-ı vāḥide kifāyet miḳdārı mā-i ṭahūrı pīş-gāh-ı Risālet-penāha iḥżār ve dest-i mekārim-peyvestlerin mevżūʿ-ı derūn-ı inā-i bereket-medār buyurup ol muʿīn-i iʿcāz-rehīnden zümre-i ʿaliyye-i Aṣḥāb-ı Kirām ḥasebü'l-emri'l-ʿālī tevażżī ile muḳżıyyü'l-merām oldılar.[3]

Ḥattā iḫbār-ı Ḳatāde ile Enes-i saʿādet-resden merviyy-i ṣıḥḥat-āmādedir ki, pīş-gāh-ı Nübüvvet-penāha iḥżār olunan ḳaṣʿa-i mübārekeniń maẓrūfı olan āb-ı bereket-niṣāba eṣābiʿ-i iʿcāz-menābiʿ-i Nebevī ḥınnā-i

1 Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, II/404.

2 "Mûsâ *-aleyhisselâm-*, İsrâîloğullarına kayadan su (çıkarıp) ikram ettiyse de O'nun *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* mübarek avuçlarında (keff-i şerîflerinde) kayada olmayan (yüce) bir mana vardır."

3 Buhârî, "Vudû'", 32, nr. 169; Müslim, "Fezâ'il", 5, nr. 2279.

ġamr ile muḥannā-sāz-ı maġmūriyyet olacaḳ mertebeye nā-resīde iken miḳdār-ı ṣelāṣe-mi'e Aṣḥāb-ı şerāfet-niṣāba bi-rummetihim kifāyet-sāz-ı vużū' olmuşdur.[1] Ḥattā ṭarīḳ-i āḫar ile rivāyet-i merḳūme üzre bu mu'cize-i i'cāz-pīrā sūḳ-ı bereket-mesūḳ-ı Medīne-i Münevvere'de ḳurb-ı Mescid-i Nebevī ile şerāfet-muḥtevī olan "Zevrā" nām maḥall-i leṭāfet-pīrāda cilve-ger idigi daḫi Enes-i sa'ādet-resden inbā-kerde-i Ḥasan-ı Baṣrī-i feżā'il-vefret ve maḥkī-i Ḥumeyd[2] ü Ṣābit-i sütūde-ḫaṣletdir.[3] Ġāyetü mā-fi'l-bāb miḳdār-ı Aṣḥāb-ı ma'ālī-niṣāb rivāyet-i Ḥumeyd[4] ü Ṣābit-i feżā'il-me'ābda[5] ṭırāz-ı rātibe-i ṣemānīn ve yine Enes'den iḫbār-ı āḫar ile rātibe-nişīn-i seb'īndir.[6] Keyfe lā?

Rivāyet-i ṣaḥīḥa-i 'Alḳame üzre Cenāb-ı İbn-i Mes'ūd-ı **[N106a]** feżā'il-ālūddan ṣaḥīfe-ṭırāz-ı ṣübūtdur ki, zümre-i 'aliyye-i Ṣaḥābe-i Kirām ol Şem'-i cem'-i Enbiyā-yı fiḫāmıń nūr-ı hüdā-fürūz-ı ṣoḥbet-i ḥayāt-baḫşālarıyla istināre-sāz-ı derūn olduḳları eyyāmdan birinde 'adem-i istiṣḥāb-ı mā' rū-nümā olmaġın efrād-ı emcāddan bir merd-i sa'ādet-medārıń ḳaṣ'asında terṭīb-sāz-ı inā olacaḳ mertebe baḳıyye-i mā' iḥżār-kerde-i pīş-gāh-ı Resūl-i mekārim-intimā olup mübārek benān-ı şerāfet-imtinānlarıyla ṣabb-ı mā-i bereket-intimā buyurmaġa ser-āġāz ve ḳaṭarāt-ı çekīde mevżū'-ı sīmīn-keff-i sencīdeleri olmaġla ser-efrāz olaraḳ eṣābi'-i mübārekeleri menābi'-miṣāl mecrā-yı āb-ı zülāl ve irvā-yı Aṣḥāb-ı ma'ālī-niṣābda Kevṣer-miṣāl olmuşdur.[7]

Ve keẕālik rūz-ı fīrūz-ı Ġazve-i Ḥudeybiye'de bin beş yüz nefer Aṣḥāb-ı ma'ālī-perver, beyne yedey-i Seyyidü'l-Beşer "rekve" nāmıyla mu'abber olan zevraḳçeye vaż'-ı yed-i mü'eyyed buyurmaġın eṣābi'-i mübārekelerinden inficār-ı 'uyūn-ı i'cāz-nümūn ile irvā-sāz-ı cümle-i Aṣḥāb-ı ma'ālī-niṣāb olduḳları rāvī-i merḳūmdan merviyy-i ṣaḥīḥ ve Enes-i sa'ādet-res

1 Buhârî, "Menâkıb", 25, nr. 3572; Müslim, "Fezâ'il", 7, nr. 2279.
2 Boyu kısa, elleri uzun olduğu için, uzun anlamında "tavîl" lakabıyla anılan ve Basra'da insanlar arasındaki anlaşmazlıkları gidermesiyle tanındığı için kendisine, "Basralıları barıştıran" anlamında "Muslıhu ehli'l-Basra" denilen Humeyd et-Tavîl (ö. 143/760), Basralı bir hadîs hâfızıdır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 598.
3 Buhârî, "Menâkıb", 25, nr. 3572; Müslim, "Fezâ'il", 6, nr. 2279.
4 Buhârî, "Menâkıb", 25, nr. 3575.
5 Buhârî, "Vudû'", 46, nr. 200. Bu rivayete göre orada 70-80 kadar sahâbî bulunmaktaydı.
6 Buhârî, "Menâkıb", 25, nr. 3574.
7 Buhârî, "Menâkıb", 25, nr. 3579.

ve Cābir-i efḍāl-me'āṣirden daḫi rivāyet ile **[97b]** ṣübūtı ṣarīḥdir.[1] Ḥattā mu'cize-i mezbūreniñ meclā-yı ẓuhūrı yine Ḥudeybiye idigi müstezād-ı mışra'-ı rivāyetdir.

Ve rivāyet-i Velīd bin 'Ubāde[2] ile zīver-efzā-yı suṭūr-ı ***Ṣaḥīḥ-i Müslim*** olan ḥadīṯ-i celīl-i ṭavīl maẓmūn-ı nefāset-meşḥūnından mefhūmdur ki, Ġazve-i Buvāt'da ol Āb-ı rūy-ı 'ālem ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem Cenāb-ı Cābir-i sütūde-me'āṣire iḫżār-ı mā-i vużū' ile emr buyurduḳda me'mūr-ı şerāfet-mevfūr iki kaṭre ābdan mā-'adāya ẓafer-yāb olamadıġından hem-yān-ı istiṣḥābında olan ḳaṣ'ayı nādī-i Risālet-eyādīlerine ḥīn-i iḫżārda du'ā-yı ḫafī-i mümecced ile ḳaṣ'a-i mübārekeye vaż'-ı yed-i mü'eyyed buyurup bismillāh-gūy-ı eṣ-ṣalā olduḳlarında eṣābi'-i bereket-menābi'leri inficār-ı 'uyūn-ı ḥayāt-maḳrūn ile mā-ṣadaḳ-ı ﴿وَفَارَ التَّنُّورُ﴾[3] idigi reybden dūrdur. Ḥattā Ser-cümle-i mevcūdīn reyyān olduḳdan ṣoñra eṣnā-yı cüst ü cūy-ı 'aṭşānda sīr-āb olmayan nā-yāb ve ḳaṣ'a-i mübāreke 'alā ḥālihā āb-ı zülāl-āsā ile mālī idigi reybden ḫālīdir.[4]

Ve İmām Ṣa'bī'den[5] merviyy-i ṣıḥḥat-muḥtevīdir ki, Cenāb-ı Risālet-medār fī ba'ż'l-esfār nām-ı "irāve" ile mu'abberun-bihā olan meşrebeniñ āb-ı nābın "rekve" nāmıyla müsemmāt olan ḳaṣ'aya ṣabb ve derūnını vaż'-ı yed-i mü'eyyedleriyle sa'ādet-meṣabb buyurduḳlarında eṣābi'-i bereket-menābi'lerinden mā-i leṭāfet-intimā munaṣṣab olmaġa başlayup cümle-i Aṣḥāb-ı ma'ālī-niṣāb ol āb-ı ḥayāt-niṣābdan tevażżī ile behre-yāb olmuşlardır.

1 Buhârî, "Menâkıb", 25, nr. 3576; "Megāzî", 35, nr. 4152.

2 Peygamber Efendimiz *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* zamanında Medine'de doğan, fakat yaşı küçük olduğu için sahâbî olma şerefini elde edemeyen Velîd b. Ubâde b. Sâmit el-Ensârî (ö. 70/689), Ashâb-ı Kirâm'dan Ubâde b. Sâmit'in *-radıyallâhu anh-* oğludur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 601.

3 "Nihayet emrimiz gelip, **tandır kaynamaya başlayınca** (sular coşup taşınca) Nûh'a dedik ki: "Her cins canlıdan (erkekli dişili) birer çift, bir de kendileri hakkında daha önce hüküm verilmiş olanlar dışındaki ailen ile iman edenleri ona yükle." Ama, onunla beraber sadece pek az kimse iman etmişti." Hûd, 11/40.

4 Müslim, "Zühd", 74, nr. 3013.

5 Hz. Ömer'in *-radıyallâhu anh-* hilafeti devrinde doğmuş, 500 kadar sahâbîyi görmüş ve 48 sahâbîden hadîs rivayet etmiş olan Âmir b. Şerâhîl eş-Şa'bî (ö. 104/722) Tâbi'în'in büyüklerindendir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 602.

Ve keẕālik rivāyet-i ʿİmrān bin Ḥuṣayn ile menḳūl-i İmām Mātürīdī-i[1] feżā'il-mesālikdir ki, tekṣīr-i mā' mevāṭın-ı keṣīrede taḥaḳḳuḳ-intimā idiginden aḫbār-ı muḥaddeṣun-bihā teṭarruḳ-ı reybden muʿarrādır. Keyfe lā? Merviyyāt-ı merḳūme gūş-zed-i cümle-i muʿāṣırīn idigi bī-irtiyāb **[N106b]** iken efrāddan bir ferdiñ inkārına me'vā olmadıġı sāḥa-i taṣdīḳ-i ruvāt-ı ṣadāḳat-bünyānda te'sīs-āver-i erkān-ı binā-yı inbādır. Maʿa-hāẕā tekẕīb-i āṣār-ı iʿcāz-medāra cibillet-i mükeẕẕibīn sürʿat-mekīn iken maʿa-şüyūʿi'l-merviyyi'l-merḳūm ʿadem-i vürūd-ı redd-i vāḥid taṣdīḳ-i ḥükmī menzilesinde olup muḫberun-bihiñ mü'ekked olmasına ʿā'id olmaġla merviyyāt-ı mezbūreniñ cemīʿu'l-berere muṣaddaḳ idigi muḥaḳḳaḳdır.

Faṣl-ı Ṣāliṣe ʿAşer

Muʿcize-i nübūʿi'l-mā' mine'l-eṣābiʿe müşābih olan me'āṣir-i iʿcāz-meẕāhirden bi-bereket-i Ḫayru'l-Verā tefeccür-i mā' taḥaḳḳuḳ-intimā ve mess-i dest-i bereket-peyvestleriyle maʿīn-i āb-ı ḥalāvet-nişābda nā-yāb olan āb-ı cereyān-nişāb oldıġın tibyāna mecrādır.

Ezcümle Cenāb-ı İmām Mālik-i sütūde-mesālikiñ rivāyet-i Muʿāẕ bin Cebel ile zīver-baḫş-ı suṭūr-ı ***Muvaṭṭa'*** ḳıldıġı ḥadīṣ-i şerāfet-perver mü'eddā-yı iʿcāz-güsterince ṣaf-bestegān-ı Ġazve-i Tebūk bir maʿīn-i leṭāfet-mesbūke vārid ve ḫ ʿāhiş-i defʿ-i tābiş ile āb-ı ḥalāvet-me'ābından irtişāfları şey'un yesīr olmaġla defʿ-i żarūret mertebesine maṣīr olmamaġın baʿde'l-iʿtirāf bi'l-eyādī iḫrāc-kerdelerinden istirvā recāsıyla nādī-i Resūl-i Melik-i Mübdī'ye mānende-i mürvārīd-i güzīde ḳaṭarāt-ı çekīdeyi maʿīn māya ilḳā ve ol şeref-i münaẕẕaf ile menbaʿ-ı mā' tefeccür-intimā olmaġın der-ḥāl ḥasebü'l-mütemennā eṣer-i tezāyüd rū-nümā ve cümle-i ʿaṭşānı irvā etmişdir. Ḫattā rivāyet-i İbn-i İsḥāḳ ile ṣıḥḥat-mesāḳdır ki, **[98a]** rāvī-i aṣl-ı ḥadīṣ olan Cenāb-ı Muʿāẕ şeref-yāb-ı ḫiṭāb-ı Resūl-i ser-efrāz olup "Ṭūl-i ḥayāt ile mümtāz olursuñ bu āb-ı leṭāfet-me'ābla, besātīn-i cinān-āyīniñ reyyānlıġın görürsüñ."[2] deyü buyurduḳların inbā ve maʿīn-i bereket-rehīninden

1 *Şifâ*'da ve *Şifâ*'nın tercüme ve şerhlerinde bu isim "İmâm Tirmizî" olarak geçmektedir. Bkz. Kādî İyâz, *age.*, c. I, s. 554; Ahmed b. Muhammed b. Muhammed eş-Şümünnî, *Müzîlü'l-Hafâ an Elfâzi'ş-Şifâ*, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1988, c. I, s. 287; Kandemir, *age.*, c. I, s. 602.

2 Müslim, "Fezâ'il", 10, nr. 706; Mâlik, *Muvatta'*, "Sefer", 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/237.

ḥīn-i cereyānında āvāze-i ṣavā'iḳ-āsā ṭanīn-i neşāṭ-āyīn gūş-güẕār-ı Aṣḥāb-ı ma'ālī-ḳarīn idigin inhā etmişdir.[1] Keyfe lā?

Zīver-efzā-yı suṭūr-ı ***Buḫārī*** olan ḥadīṯ-i şerāfet-perveriñ rāvī-i feżā'il-medārı olan Berā-i şerāfet-pīrā ve Seleme ibnü'l-Ekva' rivāyetiyle revnaḳ-pīrā-yı ṣaḥīfe-i ***Ṣaḥīḥ-i Müslim*** olan ḥadīṯ-i nefāset-intimānıñ 'ale'l-vechi'l-etemm ḳıṣṣa-i Ḥudeybiye'yi inbā-efken idigi müsellem oldıġından mā-'adā ma'nā-yı sālifü'l-beyānı daḫi mütemmim olup mażmūn-ı ṣıḥḥat-maḳrūnından bin dört yüz miḳdārı Aṣḥāb-ı ma'ālī-niṣāb ile Cenāb-ı Risālet-me'āb ḥavl-i Bi'r-i Ḥudeybiye'ye şerāfet-baḫş-ı vuḳūf ve mā-i bi'r-i merḳūm isḳā-yı şiyāt-ı ḫamsīne kifāyet-sāz degil iken iḫrāc-ı mā-fīhā ile 'adem-i beḳā-yı ḳaṭre 'inde Aṣḥābi'l-feṭre ma'lūm olmaġın delv-i bi'r-i merḳūm pīş-gāh-ı rif'at-penāh-ı Resūlullāh'a iḥżār olunduḳda ol Menba'-ı yenābī'-i işfāḳ derūn-ı delve ilḳā-yı buṣāḳ-ı [N107a] bereket-iltişāḳlarıyla maẓhar-ı du'ā-yı icābet-mesāḳ buyurduḳlarında[2] 'ale'l-fevr feverān-ı tenevvür-i 'ayn-ı leṭāfet-perver rūşen-ter olup cümle-i sādāt-ı ma'ālī-güster isḳā-yı nüfūs-ı şerāfet-āyīnden ṣoñra saḳy-efken-i mecmū'-ı merākib olmuşlardır.[3]

Bundan mā-'adā ṭarīḳ-i İbn-i Şihāb ile rivāyet-kerdedir ki, Ġazve-i Ḥudeybiye'de ol Tīr-endāz-ı hidāyet, derūn-ı kinānetü's-sehm-i i'cāz-pīrālarından dest-i bereket-peyvestleriyle iḫrāc-kerdeleri olan sihām-ı şerāfet-iltiyāmı ḳa'r-ı bi're ḥīn-i vaż'da ġaleyān-ı mā-i zemzem-āsā nübū'-ı mā-i 'uẕūbet-intimā hüveydā ve mecmū'-ı 'asākir-i hüdā-me'āṣiri irvā edüp, ḥattā ol cāy-gāh-ı nüzhet-efken şevḳ-i nübū'-ı mā ile maḳrab-ı 'aṭan ḳılınmışdır.[4]

Ve keẕālik rivāyet-i İbn-i Ḳatāde[5] ile ṣıḥḥat-āmāde olan eṣer-i mu'teber üzre cuyūş-ı nuṣret-ber-dūş-ı muvaḥḥidīn dergāh-ı Risālet-penāha iştikā-sāz-ı 'aṭş ve 'adem-i vücūd-ı mā' ile istimdād-keş olduḳlarında ol Āb-ı rūy-ı berere ḫ'āst-kār-ı iḥżār-ı muṭahhara olup ġıbbe'l-ityān-ı vaż'-ı ḫızāne-i şerāfet-bünyān buyurduḳdan ṣoñra iltiḳām-ı fem-i zībende-dem ile maẓrūf-ı maṭhare-i muṭahhara irvā-sāz-ı mecmū'-ı 'iṭāş oldıġı mā-lā-

1 İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, c. I, s. 171.
2 Buhârî, "Menâkıb", 25, nr. 3577; "Megāzî", 35, nr. 4150-4151.
3 Müslim, "Lukata", 19, nr. 1729.
4 Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, IV/114.
5 *Şifâ*'da ve *Şifâ*'nın tercüme ve şerhlerinde bu isim "Ebū Ḳatāde" olarak geçmektedir. Bkz. Kādî İyâz, *age.*, c. I, s. 555; Şümünnî, *age.*, c. I, s. 288; Kandemir, *age.*, c. I, s. 604.

kelām olmaġla inā-i cümle-i Aṣḥāb-ı Kirām āb-ı ḥayāt-niṣāb ile mālī oldığı reybden ḫālī olup miḳdār-ı ricāl-i işneyn ve seb'īni ba'de'l-irvā ve'l-aḫz reyyān-sāz-ı ḫuyūl idigi daḫi menḳūl[1] ve bi-'aynihī merviyy-i merḳūm rivāyet-i 'İmrān bin Ḥuṣayn ile keẕālik maḥkī-i ṣıḥḥat-mevsūmdur. Keyfe lā?

İblāġ-kerde-i ehl-i ṣaḥīḥ olan eṣer-i ṣıḥḥat-perverden ġayrı ber-minvāl-i taḫrīc-i İmām Ṭaberī, ol cemī'-i 'ālemiyānıñ Mefḫarı, Aṣḥāb-ı şerāfet-me'āblarıyla maḥmil-bend-i ḥareket ve ehl-i Mūte[2] taṣaddī-pīrā-yı ḳatl-i ümerā olmaġla ol naḥve ṣarf-ı semend-i nuṣret bābında şedd-i niṭāḳ-ı 'azīmet buyurduḳların ilā āḫiri'l-ḥadīṯ rivāyetde ol Şem'-i i'cāz-fürūzdan cilve-ger-i minaṣṣa-i bürūz olan ḥālāt-ı i'cāz-ṭırāz 'ādet-i me'lūfe-i cumhūrı ḫarḳ-endāz **[98b]** idigin inbā etmişdir. Ḥattā rūz-ı ātīde iḫbār-ı fiḳdān-ı mā' rū-nümā ve ertesi taḥaḳḳuḳ-ı muḫberun-bih eṣerinde ẓuhūr-ı mu'cize-i maṭhare-i muṭahhara hüveydā ve üç yüz miḳdārı 'iṭāşı irvāların inbā etmişdir.

Ba'de-hāẕā ***Ṣaḥīḥ-i Müslim***'de yine rivāyet-i Ebī Ḳatāde-i feżā'ilmevfūr ile zīver-baḫş-ı ṣaḥāyif-i suṭūr olan ḥadīṯ-i şerāfet-perver mażmūn-ı nefāset-āverince, rāvī-i feżā'il-muḥtevī ḥıfẓ-ı maṭhare ile me'mūr ve ondan ḫayr-ı 'aẓīmiñ ẓuhūrı ḳable vuḳū'ihī dehān-ı i'cāz-efşān-ı Nebevī'den ṣudūr etdigin inbā etmişdir.[3]

Ve keẕālik 'İmrān bin Ḥuṣayn rivāyetiyle levḥa-zīb-i dirāyetdir ki, ba'żı ġazavātda Aṣḥāb-ı ma'ālī-nişān 'aṭşān olduḳlarında ol Reyyān-sāz-ı riyāż-ı mu'cizāt dü-merd-i ḫıred-mendi[4] bir mekān-ı mu'ayyene firistāde ve ol cāy-gehde istiṣḥāb-kerde-i mer'e olan ba'īriñ maḥmūli **[N107b]** olan ḳırbetey-i mā-i leṭāfet-intimāyı fermān-fermā-yı iḫżār ve ḥasebü'l-emri'l-'ālī mezbūrlar daḫi maḳām-ı merḳūmı ve müşārun-ileyhānıñ derdest-i istiṣḥābı olan ba'īri ma'a'l-ḳırbeteyn iḫżār-ı nādī-i sa'ādet-eyādī-i Seyyidü'l-Kevneyn etdiklerinde mezāde-i mer'e-i mezbūreden bir inā-i bereket-intimāyı leb-rīz ve ba'de'd-du'ā ilḳā-yı derūn-ı mezādeteyn buyur-

1 Bu rivayetin bir benzeri için bkz. Müslim, "Mesâcid", 311, nr. 681; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VII/412.

2 Mūte: Belḳā A, N

3 Müslim, "Müsâfirîn", 311, nr. 681. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 605-606.

4 Bu iki mert, Hz. Alî *-radıyallâhu anh-* ile hadîsi rivayet eden İmrân b. Husayn'dır *-radıyallâhu anhumâ-*.

duḳdan ṣoñra feṭḥ-i meṣabb-ı mā' ve isḳā-yı 'iṭāş-ı şerāfet-intimāya bed' buyurduḳlarında mecmū'-ı ḥāżırīn reyyān ve der-meyān-ı istiṣḥābları olan kü'ūs-ı bereket-me'nūs mel'ān olmuş-iken istiṣḥāb-kerde-i mer'e-i mezbūrede ṭareyān-ı noḳṣān nümāyān olmayup, ḥattā bu ḥālet saḳy-i İlāhī idiginden nāşī 'adem-i naḳṣ-ı mā' ile mezbūreye tesliyet buyurduḳları ḥadīṯ-i ṭavīlü'ẕ-ẕeyldir.[1] Keyfe lā?

Rivāyet-i Seleme bin Ekva' ile ṣaḥīfe-zīb-i imlā-yı muḳanna'dır ki, Cenāb-ı Risālet-penāhıñ iḥżār-ı mā'i'l-vużū' ile emr-i vācibü'l-imtiṯālleri ṣudūr ve iḥżār olunan mā-i bereket-intimā bir ḳadeḥ-i neẕāfet-pīrāya ṣabb-ı Resūl-i Rab ile münṣab olduḳdan ṣoñra bin dört yüz nefer kibār-ı şerāfet-pervere kifāyet-sāz-ı tevażżī idigi muḳarrerdir.[2]

Ve ḥadīṯ-i Cenāb-ı 'Ömer-i sütūde-eṣer mażmūn-ı ṣıḥḥat-perverince "Ceyşü'l-'Usra" nāmıyla zīver-baḫş-ı suṭūr-ı siyer olan Ġazve-i Tebūk'de maḥmil-bendān-ı cihād vürūd-ı 'aṭş-ı taḥammül-güẕār ile āb-ı nāba dilteşne-sāz olup, ḥattā bir merd-i tefsīde-lebiñ naḫr-ı ba'īre mübāderet ve işkenbesin 'aṣīr ile teḳāṭur eden ḳaṭarātı şürbe mübāşereti manẕūr-ı Ḥażret-i Ṣıddīḳ-ı 'Atīḳ olıcaḳ, berāy-ı istisḳā Cenāb-ı Raḥmeten li'l-'Ālemīn'den istid'ā ve terġīb-sāz-ı teveccüh ü du'ā olmaġın ol Reyyān-sāz-ı ḫavāṭır-ı Aṣḥāb ḥasebü'l-mes'ūl dest-küşā-yı du'ā-yı rehīnü'l-ḳabūl olduḳda der-ḥāl rūy-ı āsumān burḳa'-pūş-ı seḥāb ve ḳaṭarāt-ı bārān mecmū'-ı dil-teşne-gānı sīr-āb eylediginden mā-'adā seḥāb-ı maṭarıñ ḥudūd-ı 'askeri 'adem-i tecāvüzi bī-irtiyāb idigi daḫi manẕūr-ı naẕar-ı ḥāżırīn ve meşhūd-ı liḥāẓa-i müşāhidīn olmuşdur.[3]

Ve keẕālik 'Amr bin Şu'ayb[4] rivāyetiyle ṣübūtı bī-reybdir ki, ol Eşheb-süvār-ı risālet redīf-i Ebī Ṭālib-i sütūde-ḫaṣlet olduḳları ḥālde **[99a]** Vādī-i 'Arafāt'da Ẕi'l-Mecāz nām maḥalle ba'de'l-vuṣūl ḳarīn-i şerāfet-rehīnleri dil-teşnelikden bī-tāb olmaġla cūyende-i āb olduḳda Cenāb-ı Ḥayāt-āver-i Aṣḥāb sa'ādet ü iḳbālle ba'īr-i sa'ādet-maṣīrlerinden nāzil ve dü-dest-i raḥmet-peyvestlerin rūy-ı zemīne ḍarb-ı bī-mu'ādil buyurduḳda ol ān bir

1 Buhârî, "Teyemmüm", 6, nr. 344; "Menâkıb", 25, nr. 3571; Müslim, "Mesâcid", 312, nr. 682.
2 Müslim, "Lukata", 19, nr. 1729.
3 Bezzâr, *Müsned*, I/331; İbn Huzeyme, *es-Sahîh*, I/52, nr. 101; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, IV/223, nr. 1383.
4 Tâbi'în muhaddislerinden olan Amr b. Şu'ayb (ö. 118/736), Abdullâh b. Amr b. el-Âs'ın *-radıyallâhu anhumâ-* torunu Şu'ayb'ın oğludur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 608.

maʿīn-i leṭāfet-rehīn mütefeccir ve nūş-i āb-ı leṭāfet-meʾābıyla ṣudūr-ı emr-i Nebevī ıṭfā-sāz-ı tābiş-i derūn-ı her-müteżaccir olmuşdur.[1]

Fiʾl-ḥaḳīḳa bu bābda vürūd-ı eḥādīş-i keşīre ekşer min en-tuḥṣā olup ḫuṣūṣ-ı istisḳā ve emşālinde eşer-i icābet-i duʿāları der-ḥāl minaṣṣa-i zīb-i ẓuhūr idigi bī-mirādır.

[N108a] *Ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve selleme teslīmā.*

Faṣl-ı Rābiʿa ʿAşer

Ḫˇān-ı bereket-resān-ı duʿā-yı icābet-iḳtirānları iẓhār-ı muʿcize-i tekşīr-i ṭaʿām ile iʿcāz-fercām idiginiñ beyānına matbaḫ-ı ʿāmire-i tibyāndır.

Biʾl-esānīdiʾs-ṣaḥīḥa rivāyet-i Cenāb-ı Cābir-i sütūde-meʾāṣir ile merviyyāt-ı muṣaḥḥaḥadandır ki, cīʿān-ı ʿArabʾdan bir merd ruḫsā-yı dergāh-ı Seyyidüʾl-Enām ve ḫˇāst-kār-ı iṭʿām idigin serd edicek veseḳ taʿbīr olunan altmış sāʿ şaʿīriñ nışfı ile işbāʿı bābında şeref-baḫş-ı ṣudūr olan emr-i Nebevīʾye bināʾen miḳdār-ı meẕkūr iḥżār olunduḳda cāyiʿ-i mezbūruñ kendi ve veledi ve hem-seri baʿdeʾl-keyl ekle meyl edüp miḳdār-ı muʿayyenden rū-nümā olan noḳṣānı itmām recāsıyla yine ruḫsā-yı dergāh-ı Nübüvvet-penāh olduḳda eger iktiyāl ihmāl olunsa ilā mā-şāʾallāh miḳdār-ı mezbūruñ işbāʿ-ı cīʿāna kifāyetin iʿlām ile iʿcāz-irtisāmlıḳların ifhām buyurmuşlardır.[2]

Keẕālik zīver-efzā-yı levḥa-i şöhret olan ḥadīş-i Ebī Ṭalḥa[3] maẓmūn-ı iʿcāz-maḳrūnınca ityān-kerde-i Enes-i saʿādet-res olan ḳurṣ-ı şaʿīrden bir loḳma maẕhar-ı duʿā-yı Cenāb-ı Kāşifiʾl-ġumme olmaġın miḳdār-ı ricāl-i sebʿīni ve ʿalā-rivāyetin uḫrā enfār-ı şemānīni şibʿ-maṣīr etmişdir.[4] Keyfe lā?

Rūz-ı fīrūz-ı Ḫandaḳʾda ol Resūl-i muṣaddaḳ Aṣḥāb-ı Kirām-ı maʿālī-maḳāmdan elf-i kāmili sāʿ-ı şaʿīr ve veled-i maʿz-ı ṣaġīr ile iṭʿām

1 İbn Saʿd, *et-Tabakātüʾl-Kübrâ*, c. I, s. 153.

2 Müslim, "Fezâʾil", 9, nr. 2281; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/337, 347.

3 Enes b. Mâlikʾin *-radıyallâhu anh-* üvey babası olan Ebû Talha el-Ensârî *-radıyallâhu anh-*, henüz Müslüman olmadan Hz. Enesʾin dul annesi Ümmü Süleym *-radıyallâhu anhâ-* ile evlenmek istemiş, o da Müslüman olduğu takdirde kendisiyle evleneceğini, üstelik mehir de almayacağını söylemiş, bunun üzerine kendisi Müslüman olmuş ve 34/654'te vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 23.

4 Buhârî, "Menâkıb", 25, nr. 3578; Müslim, "Eşribe", 142, nr. 2040. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 24-25.

ve mecmū'-ı fiḫām ol ṭa'ām-ı bereket-fercāmdan şeb'ān olduḳları merviyy-i Cābir-i sütūde-me'āṣirdir. Ḥattā bu mu'cize-i i'cāz-pīrā cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūr oldıġı eṣnāda herkes ḥasebü'l-iştihā şib'-res olmuş-iken derūn-ı ḳaṣ'a-i ṭa'āmdan bereket-i buṣāḳ-ı Resūl-i Beşīr ile lem'a-i ṭa'ām-ı ḥalāvet-semīr ẕevḳ-baḫş-ı ẕā'iḳa-i ṣaġīr ü kebīr oldıġından mā-'adā noḳṣān-ı me'kūl maḥsūs olmadıġın daḫi rāvī-i feżā'il-mültevī ḳasem ile te'kīd-sāz idigi eṣer-i ṣıḥḥat-muḥtevīdir.[1]

Ve keẕālik iḫbār-ı ṣiḳāt-ı ruvāt ile yine Cābir-i sütūde-me'āṣirden ve 'adīl-i ṣıḥḥat-ta'vīli Ṣābit-i rehīnü'l-mefāḫirden cilve-ger-i minaṣṣa-i rivāyetdir ki, zümre-i 'aliyye-i Enṣār'dan bir ẕāt-ı şerāfet-simāt ile nisvān-ı 'iṣmet-iḳtirāndan bir mer'e-i sütūde-ṣıfāt miḳdār-ı mele'i'l-keff me'kūl-i elṭaf ile iṭ'ām-ı Seyyidü'l-Enām ve żiyāfet-i refāḳat-pīrāyān-ı Risālet-fercām murād etmegin Cenāb-ı işbā'-sāz-ı cī'ān-ı ümmet me'kūl-i bereket-**[99b]** meşmūli saṭḥ-ı nāya basṭ ve naẓar-kerde-i du'ā buyurduḳdan ṣoñra mecmū'-ı sükkān-ı dār ve ḳuṭṭān-ı ḥücre-i şerāfet-şi'ārı ve nişīmen-nişīnān-ı dār-ı żiyāfet-medārı ba'de'l-işbā' derūn-ı inā-i bereket-intimāda ḳable mecī'i'l-eżyāf iḥżār-kerde-i mużyāf olan ṭa'ām bi-'aynihī beḳā-ittiṣāf idigi cümle-i mu'cizāt-ı i'cāz-simāt-ı Seyyid-i Kā'ināt'dandır.[2] **[N108b]** Keyfe lā?

Ḥażret-i Ebī Eyyūb el-Ensārī[3] raḍıye 'anhu Rabbuhu'l-Bārī rivāyetiyle ṭırāz-ı levḥa-i ṣübūtdur ki, Cenāb-ı Resūl-i Muḥterem ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem ile Yār-ı Ġār'ları Ṣıddīḳ-ı 'Atīḳ-i şerāfet-medārı rāvī-i sütūde-dem da'vet ve kifāyet miḳdārı ṭa'ām iḥżārına mübāderetden ṣoñra şeref-yāb-ı ḳudūm-i sa'ādet-mevsūmları olmaġı ḫᵛāst-kār olduḳda zümre-i 'aliyye-i Enṣār'dan miḳdār-ı ṣelāṣīni daḫi da'vet ile me'mūr ve mā-ḥażar-ı mezbūr ile ol mecmū'-ı şerāfet-lümū'ı żiyāfetden ṣoñra miḳdār-ı sittīni daḫi da'vete emr-i 'ālī ṣādır ve mezbūrlarıñ keẕālik ḫuṣūṣ-ı żiyāfet ü işbā'ları mā-ḥażar-ı merḳūmdan bāhir olup, ba'dehū miḳdār-ı seb'īni daḫi da'vete ṣudūr-ı

1 Buhârî, "Megāzî", 29, nr. 4102; Müslim, "Eşribe", 141, nr. 2039. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 25-27.

2 İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. I, s. 177.

3 Hicretten iki yıl önce Ensâr'dan İslâmiyet'i ilk kabul edenlerle birlikte Müslüman olan ve Medineli Hazrec kabilesinin Neccâroğulları koluna mensup bulunan Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd el-Ensârî *-radıyallâhu anh-*, hem vahiy kâtiplerinden hem de Ashâb-ı Kirâm'ın âlimlerinden olup Peygamber Efendimiz'i *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* evinde 7 ay misafir etmiş ve bundan dolayı kendisine "Mihmandâr-ı Nebî" denmiştir. Ebû Eyyûb el-Ensârî, 49/669 yılında yapılan ilk İstanbul kuşatmasına katılmış, kuşatma devam ederken hastalanıp vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 28.

menşûr-ı iʿcāz-mevfûrları tābān ve cümle-i merḳūme daḫi mā-ḥażar-ı bereket-perverden şebʿān olmuşlardır. Ḥattā cümleteyn-i aḫīreteyniñ mecmūʿı ol meclis-i saʿādet-celīsde mübāyaʿa-sāz-ı İslām ve ṭaʿām-ı ḳalīl kifāyet-sāz-ı enfār-ı miʾe vü şemānīn idigi muʿcize-i bāhiresin rivāyet ile rāvī-i feżāʾilmeʾāb şeref-yāb oldıġın inbā etmişdir.[1]

Ve Semüre bin Cündeb[2] rivāyetiyle ṣıḥḥat-telehhübdür ki, dergāh-ı Nübüvvet-penāha meʾtiyye olan ḳaṣʿa-i bereket-lemʿanıñ muḥtevī oldıġı laḥm-i meşvī ile ġudve-i nehārdan ʿaşve-i leyle degin mā-teʿāḳabū şeref-yāb-ı ḥużūr-ı Nebevī olan gürūh-ı şerāfet-şükūh-ı kirām iṭʿām buyurulmuşdur.[3] Keyfe lā?

ʿAbdurraḥmān bin Ṣıddīḳ-ı Ekber[4] rivāyetiyle levḥa-i ṣübūtda musaṭṭardır ki, zümre-i ʿaliyye-i Aṣḥāb-ı Kirāmʾdan enfār-ı miʾe vü ṣelāṣīn şeref-i ṣoḥbet-i Seyyidüʾl-Evvelīn veʾl-Āḫirīn ile teşerrüf-rehīn oldıġı ḥālde miḳdār-ı sāʿ-ı vāḥid ṭaʿām ile sevād-ı baṭn-ı şāt-ı vāḥid iḥżār-kerde-i pīş-gāh-ı Resūl-i bereket-ʿāʾid ḳılınup mecmūʿ-ı ḥāżırīn ḥasebüʾl-iştihā loḳma-ḫʷār-ı şibʿ-i müstevfā olduḳdan ṣoñra baḳıyyeyi ḳaṣʿateyne īdāʿ ve ber-dūş-ı baʿīr ḳılınmaġla muʿcize-i tekṣīr-i ṭaʿāmı ibdāʿ buyurmuşlardır.[5]

Ve keẕālik ʿAbdurraḥmān bin Ebū ʿAmretüʾl-Enṣārī vālid-i keṣīrüʾl-meḥāmidinden[6] bu ḫaber-i sütūde-eṣeriñ rivāyet-dārı ve ʿadīl-i celīli Seleme bin el-Ekvaʿ ve Ebū Hüreyre-i feżāʾil-muḳniʿ ve Cenāb-ı ʿÖmer-i maʿdelet-maḳarr inbālarıyla cilve-gerdir ki, baʿżı meġāzī-i Nebeviyyeʾde ḳıdr-ı celīlüʾl-ḳadr buṭūn-ı şerāfet-meşḥūn-ı Aṣḥāb-ı Kirām tābiş-i cūʿ ile ġaleyān-sāz-ı iştihā-yı ṭaʿām olduḳda ol Bāsıṭ-ı simāṭ-ı hüdā ʿaleyhi şerāyifüʾt-teḥāyā iḥżār-ı baḳıyye-i zād-ı bereket-nejādı fermān-fermā olmaġın bir

1 Taberânî, *el-Muʿcemüʾl-Kebîr*, IV/185-186; Heysemî, *Mecmaʿuʾz-Zevâʾid*, VIII/303; Caʿfer b. Muhammed el-Firyâbî, *Delâʾilüʾn-Nübüvve*, nşr. Âmir Hasan Sabrî, Mekke: 1989, s. 44.

2 Daha çocuk denilecek yaşta Müslüman olmuş olan Ebû Saʿîd Semüre b. Cündeb b. Hilâl el-Fezârî *-radıyallâhu anh-*, ilk gençlik yıllarında Hz. Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* yanında bulunarak kendisinden duyduğu hadîs-i şerîfleri titizlikle ezberlemeye çalışmış ve 60/680'de vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 29.

3 Tirmizî, "Menâkıb", 5, nr. 3625; Dârimî, "Mukaddime", 9, nr. 57.

4 Hz. Âişe'nin *-radıyallâhu anhâ-* ana baba bir kardeşi olan Hz. Abdurrahmân *-radıyallâhu anh-* Mekke'nin fethinden önce Müslüman olmuş ve 53/673'te vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 30.

5 Buhârî, "Hibe", 27, nr. 2618; "Etʿime", 7, nr. 5382; Müslim, "Eşribe", 175, nr. 2056.

6 Gerçek isminin Bişr veya Beşîr yahut Saʿlebe olduğu söylenen Ebû Amre el-Ensârî *-radıyallâhu anh-*, Neccâroğullarına mensup bir sahâbî olup Sıffîn Savaşı'nda Hz. Alî'nin *-radıyallâhu anh-* yanında yer alarak orada hayatını kaybetmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 30.

merd-i hüşyār miḳdār-ı mele'i'l-keff ve merdüm-i āḫar mezbūrdan bi'l-iṭ'ām der-meyān ve bi't-taḫmīn mecmū'ı sā'un min temr miḳdārı idigi tābān iken Cenāb-ı İṭ'ām-āver-i ümmet me'kūl-i merḳūmı mevżū'-ı bisāṭ-ı bereket-menāṭ buyurup iḥżār-ı ev'iye-i ḥużżār ile işāret-fermā-yı aḫz-ı ḥışaṣ olduḳlarında herkes leb-rīz-sāz-ı inā-i istişḥāb-res olduḳdan [N109a] ṣoñra bāḳī min evveli'l- **[100a]** emr ḥīn-i rātibe-i taḫmīn olan miḳdāra rāḳī idigi 'ayān ve farażā miḳdār-ı mezbūr ile iṭ'ām-ı sükkān-ı arażīn irāde-i 'aliyye-i Seyyidü'l-Evvelīn ve'l-Āḫirīn olsa kifāyet-rehīn olacaġı tābān olmuşdur.[1]

Ve Ḥażret-i Ebī Hüreyre-i feżā'il-me'āb rivāyetiyle ṣıḥḥat-niṣābdır ki, Cenāb-ı Resūl-i Tevvāb'dan rāvī-i feżā'il-muḥtevīye nişīmen-nişīnān-ı Ṣuffe-i ṣafā-pīrāyı da'vet bābında emr-i vācibü'l-ittibā'-ı Nebevī ṣudūrına binā'en mecmū'-ı Ehl-i Ṣuffe'ye īṣāl-i peyām-ı da'vet ve ol gürūh-ı enbūh-ı şerāfet-şukūh daḫi ruḫsāyī-i dergāh-ı Nübüvvet-penāha mübāderet ve beyne-eydīhim pīş-nihād buyurılan miḳdār-ı ṭa'āmdan zümre-i 'aliyye-i mezbūre şeb'ān olduḳdan ṣoñra kemmiyyet-i me'kūle keyfiyyet-i noḳṣān-ı eṣer-resān ṭareyān olmayup me'kūl oldıġı faḳaṭ āṣār-ı eṣābi'den müstenbiṭ olmuşdur.[2]

Ve Cenāb-ı Ḥaydar-ı Kerrār raḍıye 'anhu Rabbuhu's-Settār'dan daḫi merviyy-i ṣıḥḥat-medārdır ki, ebnā-i 'Abdülmuṭṭalib'i da'vete ṣudūr-ı emr-i vācibü'l-imtiṣāl-i 'Ālī-Ḥażret'e binā'en rāvī-i sütūde-āyīn med'uvvīnden miḳdār-ı erba'īni cem' edüp ḥużūr-ı sa'ādet-mevfūr-ı Ḥażret'e iḥżār eṣerinde ol Bāsıṭ-ı simāṭ-ı i'cāz izhār-ı mu'cize-i tekṣīr-i ṭa'ām buyurmaġla zümre-i merḳūmeyi iṭ'ām buyurmuşdur. Ḥattā mezbūrīnden ba'żıları ekl-i ciẕ'-i vāḥidde müstaḳillen murabba'-nişīn-i ḥ̆ān-ı tevaṣṣul ve şürb-i maẕrūf miḳdār-ı keyl-i vāḥide gelū-gīr-i taḥammül iken mā-ḥażar-ı bereket-eṣerden ḥasebü'l-iştihā tenāvül ile şeb'ān olduḳdan ṣoñra ṭa'ām-ı mezbūrdan miḳdār-ı bāḳī ḥīn-i iḥżārda cilve-ger-i minaṣṣa-i şühūd olan mertebeye rāḳī idigi muḳarrer ve ba'de iṭ'āmihim isḳā olunduḳları ḳadeḥ-i bereket-eṣerde daḫi cilve-ger olan şarāb-ı ṭahūr reyyān-sāz-ı zümre-i mezbūre olduḳdan ṣoñra kemā fi'l-evvel mel'ān idigi rūşen-terdir.[3]

1 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/417-418.
2 İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VI/314; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, III/195, nr. 2907.
3 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/159; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VIII/302-303.

Ve keẕālik Enes-i saʿādet-res rivāyetiyle levḥa-ṭırāz-ı şübūtdur ki, ol Bānī-i mebānī-i muʿcizātıñ bünyān-ı izdivāc-ı Zeyneb-i sütūde-deme ṭarḥ-endāz-ı sāḥa-i ibtinā olduḳları eṣnāda daʿvet-i ḳavm-i müsemmā ve iḥżār-ı mülāḳıyān-ı sütūde-peymā ḫuṣūṣına rāvī-i ḥadīṣ-i şerāfet-peymā meʾmūr ve itmām-ı emr-i Risālet-penāha teşmīr-sāḳ-ı ihtimāma saʿy-i mevfūr etmegin derūn-ı beyt ve Ḥücre-i Muṭahhara tezāḥum-ı ḍuyūf-ı şerāfet-melhūf ile māl-ā-māl iken miḳdār-ı müdd-i vāḥid temr-i bereket-ʿā'idden nām-ı "ḥays"[1] ile mevsūm olan ṭaʿāmı der-meyān ve eṣābiʿ-i iʿcāz-menābiʿlerinden enāmil-i ṣelāṣelerin vażʿ ile teşrīf-sāz-ı ḫ̬ān-ı bereket-imtinān olduḳlarından ṣoñra mā-ḥażar-ı merḳūm ḥużżār-ı şerāfet-mevsūmı müşbiʿ ve iṭʿām-ı āḫ̬arīni daḫ̬i müstetbiʿ olaraḳ miḳdār-ı vāḥid ve sebʿīn yāḫ̬ud āḥād-ı iṣneyn ve sebʿīni istīfā-pīrā-yı şibʿ-i mükemmel olmuş-iken mā-baḳıye keʾl-evvel meşhūd olan miḳdāra rāḳī idigi müdelleldir.[2] Ḥattā ber-minvāl-i **[N109b]** rivāyet-i uḫ̬rā, ḫ̬aber-i merḳūmdan yāḫ̬ud ʿadīl-i şerāfet-mevsūmından mefhūm olan āḥād-ı eżyāf miḳdār-ı ṣelāṣe-miʾeye rehīnetüʾl-istişrāf iken cümlesi şebʿān ve refʿ-i mā-baḳıye ile Enes-i saʿādet-res meʾmūr olduḳda **[100b]** ḳable eklihim cilve-ger-i minaṣṣa-i şühūd olan miḳdārdan baʿde ferāġihim meşhūd olan miḳdār mümkinüʾl-farḳ olmadıġın iḫ̬bār etmişdir.[3]

Ve keẕālik Ḥażret-i ʿAlī-i feżāʾil-müteḥallī rivāyetiyle lümūʿ-ı ṣübūtı müncelīdir ki, ṭırāz-ı beytüʾṣ-şerāfe yaʿnī Cenāb-ı Zehrā-yı ẕātüʾn-neẕāfe bir ḳıdr-ı celīlüʾl-ḳadriñ maẕrūfı olan ṭaʿāmı Ẕāt-ı ʿişmet-simātıyla hem-ser-i saʿd-i aḫ̬teri ʿAlī-i mehābet-perver içün baʿdeʾṭ-ṭabḫ̬ iḥżār-kerdesin tenāvülde maʿiyyet-i Seyyidüʾl-Mürselīnʾi recā-mend olmaġın berāy-ı[4] daʿvet Cenāb-ı ʿAlī-i sütūde-ḫ̬aṣleti dergāh-ı Risālet-penāha irsāl ve Sulṭān-ı Rusül daḫ̬i icābet-sāz-ı daʿvet-i Zehrā-yı şerāfet-iştimāl olduḳda mā-ḥażar-ı Fāṭıma-i reʾfet-meşīmeden ṣafḥa ṣafḥa cemīʿ-i nisā-yı şerāfet-resāların ḥiṣṣe-yāb ve Ẕāt-ı Risālet-simātlarıyla ṣıhr-i ʿālī-ḳadr-i Murtażāʾlarınıñ ḥiṣṣesin daḫ̬i ifrāzdan ṣoñra ġıdā-yı Ḥażret-i Zehrā-yı maʿālī-intimāyı daḫ̬i pīş-nihād-ı imtiyāz buyurup refʿ-i ḳadr-i bereket-mevfūr ile emrleri şeref-baḫ̬ş-ı ṣudūr olduḳda feyżān-ı ṭabʿ-ı ḳadr-i bereket-intimā rū-nümā ve niçe müddet

1 Hays; süt, süzme peynir, hurma ve yağla yapılan bir yemek türüdür.
2 Müslim, "Nikâh", 94, nr. 1428.
3 Müslim, "Nikâh", 95, nr. 1428.
4 berāy-ı: berāt-ı A, N

maẕrūf-ı bereket-melhūfından ḥuṣūl-i şib'-i müstevfā ṣūret-nümā oldığın inbā etmişdir.[1]

Ve keẕālik Cenāb-ı 'Ömer-i ma'delet-güster, ol Pīrāye-baḫş-ı erīke-i mu'cizātıñ ṣudūr-ı emr-i imtiṣāl-perveriyle rükbān-ı ḳabīle-i Aḫmes'den dört yüz neferi żiyāfet ile me'mūr olduḳda mā-ḥażarı olan temriñ ḳılletin īrād ile dergāh-ı re'fet-penāhlarından istimdād etdikde emr-i da'vet-i tekrār minaṣṣa-i zīb-i ṣudūr olmaġın müddeḫarı olan temr ile mezbūrīnī żiyāfete maḥmil-bend-i 'azīmet olup miḳdār-ı cesāmet-i faṣīl-i rā'iż temr-i fā'iż ile mecmū'-ı meẕkūrīn şib'-rehīn olduḳdan ṣoñra baḳıyye-i mā-ḥażar ke'l-evvel idigi Dükeyn-i Aḫmesī[2] iḫbārıyla rūşen-terdir.[3] Ḥattā merviyy-i merḳūm iḫbār-ı Cerīr-i[4] feżā'il-maṣīr ve inbā-yı Nu'mān bin Muḳarrin ile daḫi ḫaber-i ṣıḥḥatde mütemekkin olup, ancaḳ ḍuyūf-ı meẕkūre rükbān-ı ḳabīle-i Müzeyne'den[5] erba'a-mi'e olmaḳ üzre muḥarrerdir.[6] Fe-lihāẕā 'inde ba'żı'l-fuḥūl rivāyeteyn-i mezbūreteyn ta'addüd-i ḳażıyyeye maḥmūldür.

Ve keẕālik rivāyet-i Cenāb-ı Cābir-i sütūde-me'āṣir mefhūm-ı fāḫirince, vālid-i rāvī-i feżā'il-muḥtevī dār-ı beḳāya medyūnen rıḥlet ve müstaḫlefi īfā-i duyūna kifāyet etmeyüp dāḫil-i ḥavza-i mülkiyyeti olan ṣemere-i cüneyne ile indifā'-ı ġuremā mużiyy-i sinīne muḥtāc ve ilḥāḥ-āverān-ı edā ārām ile ittiṣāf-pīrā olmamaġın lā-'ilāc dergāh-ı Nübüvvet-penāhdan istimdād etdikde eṣmār-ı mevcūdeyi ḳaṭ' ve sāye-i naḫle ḫırmen-miṣāl vaż' bābında emr-i vācibü'l-imtiṣāl-i Nebevī ḳurṭa-i bināgūş-ı rāvī olmaġın **[N110a]** ḥasebü'l-emri'l-'ālī itmām-ı ḫıdmet ile recā-mend-i naẓar-ı 'ālī olduḳda bi'ẕ-ẕāt ol Sulṭān-ı ḳalem-rev-i ṣefā'at hezār-sa'ādet ile ṭavf-ı cevānib-i ḫırmen-i temr ol tūde-i ḥalāvet-nümūdeyi maẓhar-ı du'ā-yı icābet-i ġamr buyurmaġın eṣmār-ı mezbūre ile esāmī-i ġuremā bi'l-cümle resīde-kerde-i ḫāme-i edā olduḳdan ṣoñra bāḳī mahsūl-i sene-i mu'tāde miḳdārına rāḳī

1 İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. I, s. 186-187.

2 Bu sahâbî Dükeyn b. Sa'îd el-Ahmesî *-radıyallâhu anh-* olup kendisinin nisbesi kimi yerde "Müzenî", kimi yerde "Has'amî" şeklinde kaydedilmiştir. İbn Hacer de bu zatın nisbesinin hem "Has'amî" hem de "Müzenî" olduğunu ifade etmektedir. Bkz. *el-İsâbe*, c. I, s. 476; ayrıca bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 35.

3 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/174.

4 Yemen'deki Becîle kabilesinin reisi olan Cerîr b. Abdillâh *-radıyallâhu anh-*, orada Müslüman olmuş ve hicretin 10. yılında kabilesinden 150 kişiyle birlikte Medine'ye gelmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 35.

5 Her üç nüshada da "Müzeyyene" şeklinde imla edilmiştir.

6 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/445.

idigi inbā-kerde-i rāvī-i feżā'il-muḥtevīdir.[1] Ḥattā ber-minvāl-i rivāyet-i uḫrā, i'ṭā-kerde-i erbāb-ı duyūn olan miḳdār ile baḳıyye 'ale's-seviyye idigi rū-nümā[2] ve ġuremā **[101a]** zümre-i Yehūd'dan olmaġla bu mu'cize-i i'cāz-intimāya ta'accüb-fermā olmuşlardır.

Ve keẕālik rivāyet-i Cenāb-ı Ebī Hüreyre ile ṣübūt-pīrādır ki, ba'żı meġāzī-i Nebeviyye'de zümre-i 'aliyye-i Aṣḥāb-ı ma'ālī-seciyyeye ġalebe-i cū' resīde-i sāmi'a-i Nebiyy-i hidāyet-lümū' olduḳda rāvī-i feżā'il-muḥtevī ityān-ı baḳıyye-i zād ile me'mūr ve der-meyān-ı istiṣḥābı olan bir miḳdār temri iḥżār-ı nādī-i i'cāz-eyādī-i Peyġamberī eyledikde dest-i bereket-peyvestleriyle me'ḫūẕları olan bir ḳabża temri basṭ ve bereket ile maẕhar-ı du'ā-yı icābet-i rabṭ buyurduḳdan ṣoñra da'vet-i 'aşere enfār ile emr buyurmaġın on nefer ḥuṣūl-i şib'-i müstevfāya maḳarr olduḳdan ṣoñra enfār-ı 'aşere-i uḫrāyı daḫi da'vet ve meẕkūrlar daḫi ba'de taḫṣīli'ş-şib' 'avdet edüp ilā āḫiri'l-cuyūş 'aşereten ba'de 'aşeretin şib'-ber-dūş olduḳdan ṣoñra aḫẕ-ı mā-baḳıye ile rāvī-i şerāfet-muḥtevī me'mūr ve ser-nigūn-sāzlıġından girīzānlıġına tenbīh-i Nebevī ṣudūrına binā'en ḥīn-i aḫẕ-ı temrde me'ḫūẕı min evveli'l-emr ityān-kerdesi olan miḳdārdan ekṣer idigin inbā etmişdir. Ḥattā ol Sulṭān-ı ḳalem-rev-i risāletiñ zamān-ı sa'ādet-iḳtirānlarında me'ḫūẕ-ı mezbūr ḳıllet-resā olmadıġından mā-'adā zamān-ı ḫilāfet-i Ṣıddīḳ-ı 'Atīḳ'de ve eyyām-ı emāret-i Ḥażret-i 'Ömer-i ma'delet-refīḳde daḫi sermāye-i zād-ı rāvī-i sütūde-nihād olup kendüyi ve ġayrıyı iṭ'ām ile teberrük-fercām iken hengām-ı şehādet-i Ḥażret-i 'Oṣmān'da nehb-i nehhābīn ile iżā'a-i biḍā'a-i bereket-fercāmıñ i'lām etmişdir.[3] Keyfe lā? Ber-minvāl-i rivāyet-i uḫrā, i'ṭā-kerde-i Ḥażret-i Mefḫarü'l-Enbiyā olan temr-i bereket-intimādan niçe vesḳ temr-i bereket-mülteṣıḳı merrāt-ı 'adīde zād-ı rāḥile-i cihād-ı pesendīde eyledigi ṣübūt-pīrādır.[4] Felā-cerem ma'lūm-ı tetebbu'-sencān-ı kütüb-i siyerdir ki, merviyy-i Ebī Hüreyre-i feżā'il-muḥtevīniñ vuḳū'-ı 'adīli Ġazve-i Tebūk'de daḫi cilve-ger olup ḥattā miḳdār-ı temr-i mevcūd on ḳadar idigi muḳarrer iken cümle-i ġuzāt-ı sa'ādet-peymāya māye-i şib'-i müstevfā oldıġı bī-mirādır.

1 Buhârî, "Büyû'", 51, nr. 2127; "İstikrâz", 8, 9, 18, nr. 2395, 2396, 2405; "Hibe", 21, nr. 2601; "Sulh", 13, nr. 2709; "Vesâyâ", 36, nr. 2781; "Megāzî", 18, nr. 4053.

2 Buhârî, "Menâkıb", 25, nr. 3580.

3 Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, VI/109-111.

4 Tirmizî, "Menâkıb", 47, nr. 3839; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/352.

Ve keẕālik Ebī Hüreyre-i feżā'il-mesālik rivāyetiyle pīrāye-baḫş-ı levḥa-i şübūtdur ki, rāvī-i şerāfet-lümū' ġalebe-i cū' ile [N110b] ruḫsā-yı dergāh-ı Risālet-penāh oldığı ḥīnde ol Bāsıṭ-ı simāṭ-ı hidāye ḳable-hāẕā ihdā olunan bir ḳadeḥ leben-i leẕẕet-efken ile Ehl-i Ṣuffe-i ṣafā-tev'emi żiyāfet murād-ı 'Ālī-Ḥażret olmaġın mezbūrīni da'vet bābında rāvī-i feżā'il-mevfūr me'mūr olduḳda mir'āt-ı derūn-ı rāvī-i ṣadāḳat-muḥtevīye ḳıllet-i miḳdār-ı leben ve keşret-i ḍuyūf-ı şerāfet-efken 'aks-endāz ve kendiniñ iṭ'āma eḥaḳḳıyyeti āyīne-i ṭab'ında cilve-perdāz olmuş-iken naḳş-ı mezbūr perde-i istiḥyā ile rū-pūş olmaġın ḥulle-i imtişāl-i emr-i Nebevī'yi ber-dūş edüp iḥżār-ı Ehl-i Ṣuffe'ye mübāderet ve ol cem'-i şerāfet-lem'i ḥużūr-ı Risālet-penāha da'vet etdikde Cenāb-ı Mu'cize-perdāz maẓrūf-ı ḳadeḥ-i bereket-dem-sāzdan isḳā-yı Ehl-i Ṣuffe-i ṣafā-nüvāza ser-āġāz ve cümlesin ḥasebü'l-iştihā irvā buyurduḳdan ṣoñra ḳadeḥ-i bereket-peyvest der-dest-i i'cāz-perverleri oldığı **[101b]** ḥālde irvā-yı rāvī-i feżā'il-muḥtevīye işāret-güster olduḳlarında ol daḫi kemāl-i iştihā ile şib'-ber-dūş oluncaya degin nūş etmiş-iken ol Taṭyīb-sāz-ı ḫavāṭır-ı Aṣḥāb-ı ma'ālī-dişār rāvī-i sütūde-cenāba işāret-fermā-yı tekrār olmaġla ġıbbe'l-imtişāl ḥuṣūl-i şib'-i küllī ile müteḥallī oluncaya degin nūş edüp ba'de-hāẕā şürb-i lebene ṭāḳat-efken olamayacağın iẓhār ile 'afv-ı teklīf-i tekrārı ba'de'l-iş'ār baḳıyye-i leben-i bereket-efken ile Ẕāt-ı sa'ādet-simāt-ı cāvīdlerin ġıbbe't-tesmiye ve't-taḥmīd irvā buyurduḳların inhā etmişdir.[1]

Ve keẕālik Ḫālid bin 'Abdül'uzzā[2] rivāyetiyle sāḥa-i şübūtda cilve-efzādır ki, rāvī-i merḳūm keşret-i 'ıyālle mevsūm ve şāt-ı vāḥidden ḥışaṣ-ı 'ıyāl birer loḳmaya ḳaṣr olunsa daḫi 'adem-i kifāyet mefhūm iken ol merd-i şerāfet-nejād Cenāb-ı Risālet-ābāda berāy-ı ẕebḥ-i mu'tād bir şāt-ı bereket-nihād ihdā etdikde ba'de'ẕ-ẕebḥ ve'ṭ- ṭabḫ ol Mālik-i memālik-i hüdā daḫi mühdā olan ġanem-i bereket-tev'emden tenāvül buyurup baḳıyyeyi mevżū'-ı derūn-ı vi'ā ve maẓhar-ı du'ā buyurduḳdan ṣoñra Cenāb-ı Ḫālid'e i'ṭā ve mezbūr daḫi ol fażla-i bereket-fercām ile mecmū'-ı 'ıyālin ba'de'l-iṭ'ām baḳıyye-i mevcūd-ı vi'ā ba'de-hāẕā daḫi bereket-me'vā idigin inbā

1 Buhârî, "Rikāk", 17, nr. 6452. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 40-41.

2 Hz. Hadîce'nin *-radıyallâhu anhâ-* kardeşinin oğlu olduğu, ikinci Habeşistan hicretinde yolda vefat ettiği rivayet edilmektedir. Bkz. Şihâbüddîn el-Hafâcî, *Nesîmü'r-Riyâz fî Şerhi Şifâi'l-Kādî İyâz*, nşr. Muhammed Abdülkādir Atâ, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000, c. III, s. 525; Kandemir, *age.*, c. II, s. 41.

etmişdir. Ḥattā ḫaber-i merḳūm Dūlābī'den[1] daḫi devr-endāz-ı vürūd olmaġla ṣıḥḥat-mevsūmdur.[2]

Ve keẕālik inbā-yı Ācürrī[3] ile ṣübūtuñ maḳarrıdır ki, ol Erīke-nişīn-i ışṭıfā ṭırāz-ı beyt-i şerāfet-i 'ulyā Ḥażret-i Fāṭımatü'z-Zehrā'yı ḫāṭıb-ı celīlü'r-revātibleri Cenāb-ı 'Alī bin Ebī Ṭālib'e eṣnā-yı tezvīcde bülbül-i āteşīnnevā Cenāb-ı Bilāl-i şerāfet-ārā berāy-ı velīme-i Zehrā-yı sa'ādet-resā çārmüdd yāḫud penc-müdd ṭa'āmı ḥāvī bir ḳaṣ'a-i bereket-muḥtevīye miḳdār-ı mezbūrı vaż' ve ẕebḥ-i yek-cezūr ile me'mūr olmaġın [N111a] der-ḥāl Cenāb-ı Bilāl itmām-ı ḫıdmet ve muntaẓır-ı ṣudūr-ı emr-i 'Ālī-Ḥażret olduḳda ol Bāsıṭ-ı simāṭ-ı mu'cizāt dest-i bereket-peyvestleriyle mā-ḥażarı lems buyurup ḳudūm-i ḍuyūf-ı şerāfet-melhūfa işāret-fermā olmaġın fevc fevc deryā-yı şerāfet-mevc-i Aṣḥāb duḫūl-i dāru'ż-żiyāfe ile şeref-yāb olup her biri ḥasebü'l-iştihā maṣīr-i şib'-i müstevfā olduḳdan ṣoñra baḳıyye-i me'kūl-i ḍuyūfı maẓhar-ı du'ā-yı bereket-simāt ve irsāl-i Zevcāt-ı Muṭahharāt buyurup cümle-i burḳa'-pūşān-ı şerāfet daḫi misāfirleriyle ma'iyyet üzre tenāvüle mübāderet etmişlerdir.[4] Keyfe lā?

Eṣnā-yı tezevvüc-i Ṣafiyye-i şerāfet-pīrāda daḫi basṭ-endāz-ı simāṭ-ı bereket-menāṭ olduḳlarında Cenāb-ı Enes-i sa'ādet-res māder-i şefḳat-perveriniñ matbūḫı olan "ḥays" nām ṭa'ām-ı bereket-fercāmı bir kāse-i vüs'at-peymā ile ḥużūr-ı lāmi'u'n-nūr-ı Risālet-medāra iḥżār etdikde da'vet-i ḳavm-i müsemmādan mā-'adā cümle-i mülāḳıyān-ı şerāfet-intimāyı daḫi da'vet bābında ṣudūr-ı emr-i Risālet-peymāya binā'en mu'ayyen olan ḳavm-i şerāfet-efkeni ve mülāḳī oldıġı merdān-ı şerāfet-iḳtirānı bi'l-cümle meclis-i sa'ādet-celīs-i Nebevī'ye iḥżār edüp ḥattā cümle-i ḍuyūf miḳdār-ı **[102a]** ṣelāṣe-mi'e idigi ṣıḥḥat-melhūf idigin iḫbārdan ṣoñra Ḥücre-i Şerīfe ve Ṣuffe-i münīfe ricāl-i şerāfet-iştimālle leb-rīz oldıġı ḥālde cümle-i ḥużżār 'aşereten 'aşereten ḥalḳa-pīrā-yı meclis-gāh-ı tenāvül olması bābında emr-i Nebevī bedīdār olup dest-i bereket-peyvestlerin kāse-i

1 Bu zat; Horasan'da, Rey yakınlarındaki Dûlâb köyünde doğduğu için "Dûlâbî" nisbesiyle anılan muhaddis ve tarihçi Ebû Bişr ed-Dûlâbî'dir (ö. 310/923). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 42.

2 Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, VI/115-116; Ebû Bişr ed-Dûlâbî, *el-Esmâ ve'l-Künâ*, Beyrut: 2000, c. I, s. 206.

3 Güvenilir bir hadîs hâfızı ve fıkıh âlimi olan ve Bağdat köylerinden Âcur'da doğduğu için "Âcurrî" nisbesiyle anılan Ebû Bekr Muhammed b. Hüseyn el-Âcurrî'nin (ö. 360/970) 40 kadar eseri mevcuttur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 365.

4 Abdürrezzâk, *el-Musannef*, V/487-488; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, IX/207-208.

ṭa'āma vaż' ile maẓhar-ı du'ā-yı ḫafī buyurduḳdan ṣoñra tenāvül-i ḥużżāra ḥasebü'l-işāre cümle-i ḍuyūf-ı şerāfet-pīrā bi'l-iştihā maṣīr-i şib'-i müstevfā oldığından mā-'adā baḳıyye-i ṭa'āmı rāvī-i sa'ādet-mültevī ref'le me'mūr olduḳda miḳdār-ı mā-baḳıye ḫīn-i basṭ-ı simāṭda rū-nümā olan ṭa'āmdan farḳ olunmayacaḳ mertebeye rāḳī idigin inbā etmişdir.[1]

Felā-cerem bilā-irtiyāb bu fuṣūl-i şerāfet-mevṣūlüñ üçünde daḫi zīver-efzā-yı suṭūr-ı ṣıḥḥat-masṭūr olan eḥādīṯ-i şerīfe rātibe-ṭırāz-ı ṣıḥḥat-i münīfe idigi maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitābdır. Zīrā Aṣḥāb-ı Ḫayru'l-Berere'den enfār-ı 'aşereniñ rivāyetinde hem-zebān-ı ittifāḳ oldığı merviyy-i şerāfet-muḥtevī ṣıḥḥat-mültevī idigi muḳarrer ve Tābi'īn'den eż'āf-ı vüṣūḳ-ittişāfıñ keẕālik inbā ile telāḳḳī-bi'l-ḳabūlleri rūşen-ter oldığından mā-'adā Tebe'-i Tābi'īn'den daḫi eż'āf-ı eż'āfıñ ḳulzüm-i taṣdīḳe irtişāflarıyla ḥadd-i tevātüre resīde-sāzlığı hüveydā olup merviyyāt-ı mezbūre ḳarīn-i inkār-ı vāḥid olmamaġla ṣıḥḥat-'ā'id olmaġın ḥaḳḳāniyyet-i muḥaddeṣun-bihā cilve-peymā ve zīver-i ṣafaḥāt-ı ḳırṣaṣ-ı meşhūre ve mecāmī'-i meşhūde idigi bilā-imtirādır. Fe-lihāẕā ṣıḥḥat-me'āṣir-i i'cāz-meẓāhir-i merḳūme 'inde'l-ümme ke'ş-şemsi fī rābi'ati'n-nehār rūşen ü āşikārdır.

Ṣallallāhu te'ālā 'aleyhi ve selleme teslīmā.

[N111b]

Faṣl-ı Ḫāmise 'Aşer

Ol Resūl-i ḥaḳḳāniyyet müṣūlüñ ṭırāz-ı a'le'l-merātib-i risālet idiklerine eşcārıñ şehādeti bār-āver-i ṣübūt olup zemīn-i sükūnet-rehīnde raṣīnetü's-sāḳ-ı temkīn iken da'vet-i Nebiyy-i Muḫtār'a teşmīr-sāz-ı sā'id-i ḥareket olaraḳ icābet eyledigin iḫbāra ravżatü'l-aḫbār, belki nihālistān-ı leṭāyif-i āṣārdır.

Felā-cerem ḥadīḳatü's-sü'edā-yı şerāyif-āṣār-ı ṣıḥḥat-diṣār olan ***Kitāb-ı Şifā***-yı şerāfet-intimāda zīver-baḫşā-yı zemīn-i tanṣīṣ olan uṣūl-i esānīd-i ṣıḥḥat-mesānīdiñ ġusūn-ı mekānet-meşḥūnlarından ser-zede ve dest-i feżā'il-peyvest-i inbā-yı İbn-i 'Ömer-i şerāfet-perver ile çīde-kerde olan bāve-i merviyy-i 'ibret-güster mażmūn-ı leṭāfet-āveri bu güne mevżū'-ı

1 Buhârî, "Nikâh", 65, nr. 5163; Müslim, "Nikâh", 94, nr. 1428.

ṭabaḳçe-i tasṭīrdir ki, ba'żı esfār-ı Seyyidü'l-Ebrār'da bir A'rābī-i sütūde-kār Cenāb-ı Resūl-i Perverdigār'a dūçār olup maḳṣad-gāh-ı A'rābī istinbā-kerde-i Resūl-i 'Arabī olduḳda ḫ̲ᵛāst-kār-ı telāḳī-i 'ıyāl idigiyle eṣnā-yı icābetinde ol Hādī-i ümmet, A'rābī-i sütūde-ḫaṣlete taḥallī-yāb-ı 'amel-i ḫayr olmasın inhā ve mezbūr daḫi beyān-ı me'mūrun-bih ile muntaẓır-ı ṣudūr-ı tekrār-ı ḫiṭāb olduḳda ityān-ı kelimeteyn-i şehādeteyn ile ḳabūl-i İslām ḫayr-ı maḥż idigin i'lām buyurmaġın A'rābī-i sāde-derūn ol Resūl-i hidāyet-maḳrūndan müdde'ā-yı ḥaḳḳāniyyet-intimā-yı nübüvvetine ṭaleb-kār-ı ityān-ı beyyine olduḳda **[102b]** cānib-i vādī-i basīṭu'l-eyādīde raṣīnetü's-sāḳ-ı temkīn olan şecere-i ṣābiteye işāret ve da'vet-i A'rābī ile berāy-ı şehādet icābet-sāz-ı ḥareket olması bābında emr-i 'ālīleri cilve-peymā-yı ṣudūr olup tevaḳḳuf-ı A'rābī-i ḥayret-mevfūr sebebiyle rāvī-i feżā'ildem-sāz işāret-fermā-yı da'vet-i şecere-i ser-efrāz olduḳda şādī-i ruḫsāyī-i dergāh-ı Risālet-penāh ile şecere-i reṣānet ve destgāh-ı ḥareket ve sāḥa-i zemīni şikāf-rehīn ederek pīş-gāh-ı Nübüvvet-penāha gelüp ġıbbe'l-iştihād ṣe-bār nübüvvet-i Resūl-i Muḫtār'a şehādet ve yine mekān-ı ḳadīmine 'avdet eylemişdir.[1]

Ḥattā Cenāb-ı Büreyde'den[2] merviyy-i sencīdedir ki, keẕālik bir merd-i A'rābī ṭaleb-kārī-i āyet-i nübüvvet ile ruḫsā-yı dergāh-ı Nebiyy-i 'Arabī olduḳda ol Nihāl-i bī-hemāl-i gülzār-ı nübüvvet cānib-i vādī-i füsḥat-eyādīde manẓūr olan şecere-i ṣemere-i raṣīnetü's-sāḳa işāret ve ṭaraf-ı Nübüvvet-penāhdan da'vete fermān-fermā-yı icāzet olduḳda der-ḥāl şecere-i raṣīnetü'l-eẕyāl meyl-endāz-ı cevānib-i erba'a ve 'urūḳ-ı rehīnetü'l-lüfūḳ-ı menī'asın iḫrāc ve hezārān ibtihāc ile şaḳḳ-endāz-ı zemīn ve sür'at-āver-i imtiṣāl-i emr-i Seyyidü'l-Mürselīn olaraḳ pīş-gāh-ı Nübüvvet-penāha nezdīk ve zemīn-i tevaḳḳufda 'urūḳ-ı teşaḫḫuṣın teşbīk edüp *"Es-selāmu 'aleyke Yā Resūlallāh!"* **[N112a]** maḳāl-i ḥaḳḳāniyyet-iştimālin tekellüm etdikden ṣoñra iltimās-ı A'rābī ile yine menbet-i aṣlīsine ric'at içün şeref-baḫş-ı ṣudūr olan emr-i vācibü'l-imtiṣāl-i Nebevī'yi icrāya mübāderet ve mekān-ı

1 Dârimî, "Mukaddime", 4, nr. 16; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XII/431-432, nr. 13582; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VIII/292.

2 Resûl-i Ekrem Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hicreti esnasında Mekkelilerin onu ele geçirene büyük mükâfatlar vadettiğini işiten ve arazisinden geçmekte olan Peygamber Efendimiz'i *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* durdurup onun konuşmasından çok etkilenen, sonrasında adamlarıyla birlikte Müslüman olan, daha sonra Medine'ye hicret edip çok önemli görevler icra eden Büreyde b. Husayb *-radıyallâhu anh-* 63/682'de vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 45.

ḳadīmine ricʿat edüp ke'l-evvel zīr-i zemīne idḫāl-i ʿurūḳ ve iẓhār-ı istivā-yı ḳāmet-i nedāret-lüsūḳ etdigin Aʿrābī-i ḥayret-āver zīb-i manẓara naẓar ḳıldıḳda berāy-ı taʿẓīm-i Seyyidü'l-Enām secde-senc-i zemīn-i ikrām olmaġı ḫˇāst-kār olup, Cenāb-ı Resūl-i Muḫtār daḫi "'İbādıñ yek-dīgere secde-i taḥiyyeti rehīn-i ḥayyiz-i cevāz olsa; berāy-ı iṭāʿat-i ezvāc, rişte-i secde-i pür-ibtihāc burḳaʿ-pūşān-ı zevciyyetiñ ḳılāde-i gerden-i ẕimmetleri ḳılınurdı."[1] deyü beyān-ı ʿadem-i cevāz ile āgāh-sāz-ı Aʿrābī-i sütūde-dem-sāz olduḳlarında taḳbīl-i ḳadem-i muḫterem ve telşīm-i yed-i mü'eyyedlerin ḫˇāst-kār ve ināle-i merāmıyla şeref-şiʿār oldıġın iḫbār etmişdir.[2]

Ve keẕālik rivāyet-i Cenāb-ı Cābir bin ʿAbdullāh ile zīver-efzā-yı suṭūr-ı ***Ṣaḥīḥ-i Müslim*** olan ḥadīṣ-i ṣıḥḥat-perver mażmūn-ı iʿcāz-güsterince, yevmen mine'l-eyyām ol Yektā-rev-i vādī-i *levlāk*'iñ ḳudūm-i saʿādet-mevsūmlarıyla sāḥa-i ṣaḥrā cilve-nāk olup bi-ḥasebi'l-iḳtiżā vādī-i münkeşifü'l-eyādīden bir ṭarafa saʿādet ile ʿazīmet ve piş-gāh-ı iʿcāz-penāhlarında raṣīnetü's-sāḳ-ı temkīn olan şecereteynden biriniñ aġṣān-ı istivā-resānından der-dest-i iʿcāz-peyvestleri olan ġuṣn-ı metānet-efken baʿīr-i licām der-dehen gibi ol Resūl-i iʿcāz-pereste inḳıyād-peyvest olmaġınināḫa-i raḫl-i istivā ile ḳāmet-i refīʿasın baʿde'l-ḥafż sāye-bān-ı ḥaylūlet oldıġı gibi, merviyy-i mezbūruñ mevḳiʿ-i āḫarda bir ʿadīli daḫi cilve-ger-i minaṣṣa-i ẓuhūr oldıġı rivāyet olunmuşdur. Ḥattā rāvī-i mezbūrdan bu ḫaber-i ṣıḥḥat-mevfūr daḫi **[103a]** cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūrdur ki, miṣāl-i muʿcize-i sābıḳa ol ṭırāz-ı rütbe-i fāyıḳa vasaṭ-ı vādī-i fesīḥatü'l-eyādīde mā-beyne'ş-şecereteyn bi'l-iḳtiżā irāde-sāz-ı vuḳūf ve iẕn-i Mürīd-i Ḥaḳīḳī ile işāret-fermā-yı iltiʾām-ı şaḳḳayn-ı şecere-i raṣīnetü'l-ʿukūf olduḳda aṣleyn-i aṣīleteyn-i şecereteyn berāy-ı itmām-ı ḫıdmet-i Seyyidü'l-Kevneyn yek-dīger ile mülteṣıḳ ve baʿdehū müfteriḳ olmuşdur. Ve ber-minvāl-i rivāyet-i uḫrā, yine bi'l-iḳtiżā iltiṣāḳ-ı şecereteyn-i ṣābiteteyn rehīn-i irāde-i Seyyidü'l-Kevneyn olmaġın teblīġ-i murād ile Cenāb-ı Cābir-i sütūde-nihād me'mūr ve irāde-i Seyyidü'l-Kevneyn inhā-kerde-i şecereteyn oldıġı meşʿūr olduḳda derḥāl yek-dīger ile iltiṣāḳa teşmīr-sāḳ ve verāları me'vā-yı mestūr ve sezāyı teşrīf-i Cenāb-ı Risālet-mevfūr olup rāvī-i şerāfet-iltiṣām bu muʿcize-i

1 Tirmizî, "Radâ'", 10, nr. 1159; İbn Mâce, "Nikâh", 4, nr. 1852.

2 Mâverdî, *A'lâmü'n-Nübüvve*, nşr. Muhammed el-Muʿtasım-Billâh el-Bağdâdî, Beyrut: 1987, s. 163; Kurtubî, *el-İ'lâm*, s. 357.

ġarābet-me'ābı iḫtisāb ederek iltifāt-sāz-ı ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i Meflıar-i Enām olduḳda ol Muʿcize-perdāz, hezār-ihtizāz ile muḳbil [N112b] ve şecereteyn-i mezbūreteynden her biri menbet-i ḳadīmine mā'il olup fi'l-aṣl biri zīver-baḫş-ı sāḥa-i yemīn, dīgeri revnaḳ-efzā-yı zemīn-i yesār olduḳları gibi yümneten ve yüsreten raṣīnetü's-sāḳ-ı temkīn olmalarına ser-i risālet-efser-i Seyyidü'l-Beşer işāret-perver ve her biri kemā fi'l-evvel menbet-i ḳadīminde sāye-güster olmuşdur.[1]

Ve keẕālik rivāyet-i Üsāme bin Zeyd ile zīver-baḫş-ı levḥa-i vürūddur ki, baʿżı meġāzī-i Nebeviyye'de ol Ṭırāz-ı rātibe-i risālet rāvī-i sütūde-ḫaṣleti berāy-ı defʿ-i mā-yaḳtażī istinbā-yı ḫalli'l-arāżī ile sezā-vār-ı ḫiṭāb-ı müsteṭāb buyurduḳda bu vādī-i fesīḥatü'l-ircāda aʿyün-i nāsdan verā-yı perde-i naẕarda cāy-ı ilticā nā-maʿlūm idigin inbā etdikde vücūd-ı naḫl-i sāye-güster yāḫud rū-nümūdī-i ḥacerden su'āl buyurmalarıyla müteḳāribü'l-menābit birkaç naḫl-i ṣābiti muḥtevī maḥalden ḫaber verdikde ol cāy-gāh-ı şerāfet-penāhda pā-ber-cāy-ı mekānet olan eşcāra ve eṭrāfında pehnā-rev-i vādī-i teferruḳ olan aḥcāra ṭaraf-ı Risālet-penāhlarından maḫrec-i münticü'l-ferec-i Nebevī'de iltiṣāḳ-ārā-yı cemʿ u telfīḳ ve ictimāʿ-pīrā-yı teʾlīf ü tensīḳ olmaların teblīġe rāvī-i şerāfet-mevfūr me'mūr olmaġın īṣāl-i yarlıġ ile imtiṣāl-i emr-i Resūl-i Belīġ etdikde der-ḥāl her nihāl-i reṣānet-iştimāl yek-dīger ile mülteffetü's-sāḳ-ı bi's-saḳ ve her ḥacer-i teferruḳ-perver birbiriyle taḳarrüb-güster olup miṣāl-i ḫayme vü tūde iltiṣāḳları rū-nümūde olduḳdan ṣoñra ol Murabbaʿ-nişīn-i erīke-i iʿzāz verā-yı eşcār u aḥcār-ı müctemiʿadan baʿde inḳıżā'i'l-ḥāce ḫaṭve-endāz ve her biriniñ menbet-i evveline ʿavd ve maḳām-ı sābıḳına redd olunmasın kendülere tenbīh bābında yine rāvī-i feżā'il-mültevī me'mūr ve teblīġ-sāz-ı emr-i Cenāb-ı Resūl-i mekārim-mevfūr olduḳda her biri kemā fi'l-evvel maḥall-i ḳadīmine ricʿat-āver oldıġın inbā ve eṣnā-yı rivāyetinde dü-bār ḳasem-ḫˇār olmaġla te'kīd-sāz-ı rivāyet-i ṣıḥḥat-peymā olmuşdur.[2] Ḥattā rivāyeteyn-i merḳūmeteyniñ ʿadīl-i celīli rivāyet-i Cenāb-ı Yaʿlā ile daḫi mesned-i ṣıḥḥate iʿtilā[3] ve rivāyet-i Ġaylān bin Seleme[4] ile keẕālik tābiş-i

1 Müslim, "Zühd", 74, nr. 3012.

2 Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, VI/25-26; Ebû Nuʿaym, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, II/393-394, nr. 298.

3 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/172.

4 Hikmetli sözleriyle tanınan ve şair bir sahâbî olan Gaylân b. Seleme es-Sekafî, 23/644'te vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 48.

mevşūḳıyyeti rātibe-ṭırāz-ı neclādır. Ḥattā Cenāb-ı İbn-i Mes'ūd-ı feżā'il-ālūd **[103b]** rivāyetiyle 'adīl-i merviyy-i mezbūr Ġazve-i Ḥuneyn'de daḫi cilve-ger-i minaṣṣa-i ẓuhūr olmuşdur. Keyfe lā?

Rivāyet-i Ya'lā-i[1] feżā'il-i'tilā ile emṣāl-i merviyyāt-ı mezbūre ol Ṭırāz-ı rātibe-i mu'cizāt-ı bāhireden cilve-ger idigi muḳarrer olup, siyyemā envā'-ı eşcār-ı beriyyeden zīver-efzā-yı cins-i ṭalḥa[2] yāḫud zīb-ārā-yı nev'-i semüre[3] olan şecere-i 'aẓīme pīş-gāh-ı şerāfet-penāh-ı Resūlullāh'a cebīn-sāy olup maḳām-ı sa'ādet-fercāmlarınıñ erkān-ı erba'asın ba'de'ṭ-ṭavāf ric'at-sāz-ı menbet-i [N113a] ḳadīmiyyü'l-īḳāf oldıġı meşhūd-ı erbāb-ı şühūd olmuşdur. Ḥattā şecere-i mezbūreniñ dergāh-ı Vaḥdāniyyet-penāhdan Cenāb-ı Ḫayru'l-Enām'a berāy-ı selām recā-mend-i inṭāḳ oldıġın ol Mütemmim-i mekārim-i aḫlāḳ Aṣḥāb-ı ma'ālī-vifāḳa taḳrīr ü i'lām buyurmuşlardır.[4]

Ve 'Abdullāh bin Mes'ūd rivāyetiyle ṭırāz-ı levḥa-i vürūddur ki, Cenāb-ı Resūlü'ş-Şeḳaleyn bir şeb ḳırā'at-i Ḳur'ān-ı Kerīm ile bülbül-i gülzār-ı tilāvet iken ecinneden bir rümme istimā'-sāz-ı[5] ḳırā'at-i Hādiyü'l-ümme idigin bir şecere-i raṣīnetü'l-erkān ba'de ḳal'i'l-'urūḳ ruḥsā-yı dergāh-ı Nebiyy-i maṣdūḳ olup vücūd-ı müstemi'īn-i meẕkūrīni iḫbāra der-kār olmuşdur.[6]

Ve inbā-yı Mücāhid-i feżā'il-'ā'id ile yine İbn-i Mes'ūd-ı şerāfet-ālūddan merviyy-i bihbūddur ki, mefhūm-ı ḥadīṯ-i sābıḳu'l-beyān üzre ṭā'ife-i ecinne müdde'ā-yı nübüvvete ḫ̌ast-kār-ı ityān-ı beyyine olmaġın manẓar-ı Resūl-i hidāyet-müṣūlde rū-nümā olduḳlarında raṣīnetü's-sāḳ-ı sāḥa-i temkīn olan bir şecere-i 'aẓīmeniñ nādī-i 'ālīlerine berāy-ı şehādet-i ityānı bābında işāret buyurduḳları ān müşārun-ileyhā olan şecere-i raṣīnetü'l-aġṣān der-ḥāl naṣb-kerde-i dest-i temkīn olan 'urūḳ-ı metānet-lüsūḳın zīr-i zemīnden cerre ref'-i ḳāmet ve imtiṣāl-i emr-i 'Ālī-Ḥażret'e cezm-āver-i sür'at olup āvāze-i 'urūḳı gūş-güẕār-ı ḥużżār olaraḳ pīş-gāh-ı Cenāb-ı

1 Kaynaklarda ismi bazen annesi Siyâbe'ye, bazen de babası Mürre'ye nisbetle anılan Hz. Ya'lâ *-radıyallâhu anh-*, Hudeybiye, Hayber, Mekke Fethi ve Tâif seferlerine katılmış bir sahâbîdir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 48.

2 Bir cins çalı.

3 Dikenli ve iri cüsseli bir ağaç türü.

4 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 173; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, c. IX, s. 6.

5 ḳırā'at-i Ḳur'ān-ı Kerīm ile bülbül-i gülzār-ı tilāvet iken ecinneden bir rümme istimā'-sāz-ı: ─ N

6 Buhârî, "Menâkıbü'l-Ensâr", 32, nr. 3859; Müslim, "Salât", 150, nr. 450.

Resūl-i Muḫtār'da ʿarż-ı dīdār eyledigin rāvī-i feżā'il-medār eṣnā-yı iḫbārda ḥadīṯ-i sābıḳ-ı ṣıḥḥat-diṣārı yāḫud ʿadīl-i celīl-i iʿcāz-şiʿārın teẕkār etmiş-dir. Bināberīn şurūh-ı ***Şifā***-yı teberrük-intimādan yādigār-ı ḫāme-i Şihāb-ı feżā'il-me'āb olan şerḥ-i muʿteberde ecinne meclis-i melā'ik-me'inne-i Risālet-meşmūle müṣūl ve eşḫāṣ-ı meşhūd liḫāẓa-i nübüvvet-menāṣları idi-gine ḥadīṯ-i aḫīr iʿcāz-perdāz-ı delālet-sāz idigi muḥarrerdir.

Pes maʿlūm-ı erbāb-ı ārā ola ki, kibār-ı Aṣḥāb-ı maʿālī-niṣābdan İbn-i ʿÖmer-i feżā'il-perver ve İbn-i Mesʿūd-ı şerāfet-ālūd ve Yaʿlā-yı feżā'il-iʿtilā ve Üsāme-i şerāfet-ʿalāme ve Enes bin Mālik-i feżā'il-mesālik ve Cenāb-ı Ḥaydar-ı Kerrār-ı mehābet-şiʿār ve İbn-i ʿAbbās-ı feżā'il-istīnās raḍı-ye ʿanhum Rabbü'n-nās ḥażerātıyla emṣāl-i kirāmlarından niçe fiḫāmıñ taḥaḳḳuḳ-ı vuḳūʿ-ı merviyyāt-ı sābıḳada bi-elfāẓihā yāḫud bi-maʿānīhā hem-zebān-ı ittifāḳ idikleri müteḥaḳḳıḳ ve iḫbār-ı ṣıḥḥat-diṣārları kirām-ı Tābiʿīn'den niçe saʿādet-mende mülteşıḳ ve baʿdehum ḳarnen-ġıbbe-ḳarnin ittiṣālāt-ı esānīd ile taḥaḳḳuḳ-ı ḳıṣaṣ-ı iʿcāz-şiʿār rütbe-i tevātür-i maʿnevī-ye bülūġ ile menzil-resīde-i **[104a]** iştihār idigi maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitāb-ı celīlü'l-iʿtibārdır.

Baʿde-hāẕā inbā-yı İbn-i Fūrek-i feżā'il-pīrā ile cümle-i muʿcizāt-ı Sey-yidü'l-Verā'dandır ki, Cenāb-ı Risālet-perver berāy-ı Ġazve-i Ṭā'if maḥ-mil-bend-i sefer ve leylen sūy-ı maṭlab-ı [N113b] ẓafer-perverlerine saʿādetle güzer eṣnāsında zeyn-efken-i zīn-i semend-i rehīnü's-süʿūd iken ḫˇāb-ālūd olduḳları ḥālde memerr-i saʿādet-maḳarlarında maġrūs-ı zemīn-i temkīn olan bir şecere-i kebīre vicāh-ı saʿādet-itticāhlarıyla rū-be-rū olacaġı ḥīnde ṣıyāneten li'n-Nebiyyi'l-Muṣaddaḳ der-ḥāl dü-şaḳḳ olmaġla defʿ-i ḥaylū-let ve her biri sāḳ-ı müstaḳil ile ḳavme-pīrā-yı zemīn-i mekānet olmaġın bilā-ḥā'il Cenāb-ı Resūl-i Kerīmü'ş-şemā'il mürūr buyurmuşlardır. Ḥattā zamān-ı rāvī-i feżā'il-ʿunvāna degin ol dü-nihāl-i şerāfet-iştimāl sāye-en-dāz-ı sāḥa-i beḳā idigi inbā-kerde-i rāvī-i feżā'il-pīrādır.

Ve Cenāb-ı Enes-i saʿādet-resden daḫi merviyy-i enfesdir ki, evā'il-i ẓuhūr-ı biʿṣet-i Nebeviyye'de jeng-i tekẕīb-i ḳavm-i cehālet-revm ile mir'āt-ı ṣafvet-nümā-yı nihād-ı Resūl-i Güzīn ḥazīn iken Ḥāmil-i vaḥy-i mübīn tesliyet-i ḫāṭır-ı hidāyet-rehīnleri içün nāzil [olup] nādī-i saʿādet-eyādīleri-ne delālet-sāz-ı nübüvvetleri olan āyet-i iʿcāz-perveri berāy-ı irā'et-i verā-yı

vādī-i fesīḥatü'l-eknāfda cilve-ger-i sāḥa-i ṣübūt olan şecere işāret-āver olup pīş-gāh-ı Nübüvvet-penāhlarına da'vet olunmasın iḫtār etmekle Cenāb-ı Resūl-i ḥaḳḳāniyyet-intimā daḫi fermān-fermā-yı şecere-i reṣānet-peymā olduḳlarında der-ḥāl ol nihāl-i mekānet-iştimāl beyne yedeyi'n-Nebiyyi'l-Min'ām ḳıyām edüp ba'dehū yine emr-i Resūl-i 'Allām ile menbet-i ḳadīmine ric'at ve pā-ber-cāy-ı zemīn-i reṣānet olmuşdur.[1] Ḥattā rivāyet-i meẕkūre Cenāb-ı 'Alī-i feżā'il-müteḥallīden daḫi vürūd ile müncelī olup, ancaḳ ẓuhūr-ı mu'cize-i meẕkūre iḫṭār-ı Cibrīl-i bāhirü't-tebcīl ile cilve-ger idigi meẕkūr olmayup ḫāṭır-ı hüdā-me'āṣir-i Resūl-i ser-efrāzda tekẕīb-i ḳavm-i cehālet-revminden nāşī iẓhār-ı mu'cize-i bāhire ḫ'āhişi ḥużūr-ı hidāyet-perverlerine bā'iṣ-i ityān-ı şecere-i ṣebāt-āver ve ba'de'l-ityān ḥasebü'l-emri'l-'ālī ric'at-efken-i menbet-i aṣlī idigi tābān ve bu mu'cize-i bāhireniñ ẓāhire olması āgāhī-i ḳavm-i cehālet-revm içün maṭlūb-ı Cenāb-ı Seyyidü'l-ḳavm idigi rivāyet-i merḳūmeden 'ayāndır.

Ve yine cümle-i mu'cizāt-ı bāhire-i Nebeviyye'den olup inbā-yı İsḥāḳ ile levḥa-zīb-i muḥākāt-ı celiyyedir ki, aḳviyā-yı mu'āṣırīn-i şerāfet-imtinān-ı Nebeviyye'den olup Rükāne nām merd-i ḫıred-mendi eṣnā-yı da'vet ile'l-İslām'da ol Mübelliġ-i aḥkām-ı risālet iẓhār-ı mu'cize-i ḫāriḳatü'l-'āde-yi irāde buyurmaġın bir şecere-i raṣīnetü'l-erkānı sāye-baḫş-ı zemīn-i mübā'adet-rehīn iken nidā ve pīş-gāh-ı i'cāz-penāhlarına irāde-i ityānını inbā buyurduḳda der-ḥāl şecere-i ḳaviyyetü'l-ġırās ḳudret-yāfte-i iḥsās olup ḥużūr-ı şerāfet-mevfūr-ı Nebevī'de 'arż-ı ḳāmete mübāderet ve hemān-dem [N114a] pīş-gāh-ı Nebiyy-i Muḫterem'de sāye-dār-ı vuḳūf ve ba'dehū yine menbet-i aṣlīsine ric'at ile ḳāmet-keşīde-i 'ukūf olmuşdur.

Ve Ḥażret-i İmām Ḥasan-ı aḥsenden bu menḳūl-i maḳbūl daḫi merviyy-i **[104b]** ṣıḥḥat-efkendir ki, ol Sulṭān-ı ḳalem-rev-i risāletiñ evvel-zamān-ı bi'ṣetlerinde tekẕīb ü taḫvīf-i ḳavm-i cehālet-revmlerinden ḫāṭır-ı hüdā-me'āṣirleri derhem olmaġın dergāh-ı Re'fet-penāh-ı çāre-sāzdan berāy-ı def'-i meḫāfet bürūz-ı āyet-i i'cāz-ġāyete dest-küşā-yı niyāz olduḳlarında sāḥa-i vādī-i fülānīde raṣīnetü's-sāḳ-ı temkīn olan bir şecere-i ṣābiteniñ aġṣān-ı reṣānet-bünyānından bir ġuṣn-ı metānet-efkeni da'vet ve iḫżār-ı bezm-gāh-ı 'Ālī-Ḥażret'leri bābında īḥā olunmalarıyla der-ḥāl

1 İbn Mâce, "Fiten", 2, nr. 4028; Dârimî, "Mukaddime", 4, nr. 23; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/113.

ol Resûl-i Kerîmü'l-ḫiṣâl ġuṣn-ı şecere-i merḳûmeyi daʿvet buyurduḳda şaḳḳ-ı ʿarż ederek pîş-gâh-ı ʿÂlî-Ḥażret'de ʿarż-ı ḳâmet ve baʿde bürhetin mine'z-zamân menbet-i evveline ricʿat-künânlıġın fermân buyurmalarıyla yine maḳâm-ı ḳadîmine ʿavdet etmişdir. Fe-lihâẕâ bu muʿcize-i ġarrâyı baʿde'l-iẓhâr beytü'l-hüdâ-yı ḫâṭır-ı Risâlet-ṭavflarından zevâl-i ḫavf rûnümâ ve mekâyid-i aʿdâdan bâ-viḳâye-i Bârî maṣûnü's-sâḥa-i teberrî idiklerine ḫuṣûl-i yaḳîn müstebîn oldıġın inbâ buyurmuşlardır.[1] Ḥattâ ʿadîl-i merviyy-i meẕkûr rivâyet-i Ḥażret-i ʿÖmer-i maʿdelet-güster ile daḫi cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudûrdur.[2] Keyfe lâ?

Rivâyet-i İbn-i ʿAbbâs-ı feżâ'il-istînâs ile zîver-baḫş-ı levḥa-i vürûd-ı ṣıḥḥat-nümûddur ki, bir Aʿrâbî-i cehâlet-perveri şeref-i İslâm ile teşerrüfüñ maẕharı buyurmaḳ bâbında ol Resûl-i iʿcâz-pîrâ irâde-sâz-ı iẓhâr-ı muʿcize-i ġarrâ buyurmaġın ser-be-bâlâ-yı evc-gâh-nümâ olan naḫl-i ḫurmâdan bir ḫûşe-i temriñ pîş-gâh-ı rifʿat-penâhlarına ḳudûmün emr buyurduḳlarında ol ḫûşe-i muʿallâ hemân-dem ruḫsâ-yı dergâh-ı Ḥabîb-i Ekrem ve yine emr-i Risâlet-perver ile âvîze-i dest-i sunʿ-ı Kirdigâr oldıġı maḥalle ke'l-evvel zîbâver olmuşdur. Ḥattâ ḥadîṯ-i merḳûmı taḫrîc ile ḫâṭır-ı enbâyı tefrîc eyleyen İmâm Tirmiẕî-i efḍâl-pîrâ merviyy-i merḳûmuñ ṣıḥḥat-mevsûm idigin imlâ etmişdir.[3]

Ṣallallâhu ʿaleyhi ve selleme teslîmâ.

Faṣl-ı Sâdise ʿAşer

Vuḳûʿ-ı ḥanîn-i ciẕʿ-i minber-i şerâfet-maḳarr-ı Seyyidü'l-Büşrâ ilḳâsâz-ı sâmiʿa-i tibyândır.

Vâḳıʿâ ol râtibe-ṭırâz-ı iʿcâzıñ pîş-gâh-ı Risâlet-penâha beyyinü'l-iʿzâzlarında tekellüme ser-âġâz eden eşcârıñ dem-sâzlıġı ḳarʿ-endâz-ı şımâḫ-ı ṣübût oldıġı gibi, enîn-i ciẕʿ-i şerâfet-ḳarîn ile daḫi mesâmiʿ-i ruvât-ı feżâ'il-simât pür-ṭanîn idigi şöhret-rehîn olup âvâze-i vuḳûʿ-ı ṣıḥḥatlümûʿı gûş-güẕâr-ı ḥadd-i tevâtür idigi râtibe-ṭırâz-ı taḳarrürdür. Keyfe lâ? Zümre-i ʿaliyye-i Ṣaḥâbe-i Kirâm'dan miḳdâr-ı işnâ-ʿaşer şeref-yâfte-i

1 Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, VI/14.
2 Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, IX/10; Ebû Yaʿlâ, *Müsned*, I/191, nr. 215.
3 Tirmizî, "Menâkıb", 6, nr. 3628.

rivāyeti idigi taḫrīc-kerde-i ehl-i ṣaḥīḥ-i efḍāl-perverdir. Ezcümle ḫıyār-ı Aṣḥāb-ı Resūl-i Muḫtār'dan Übeyy bin Ka'b-ı feżā'il-[N114b]şi'ār ve Cenāb-ı Cābir-i efḍāl-diṣār ve Enes bin Mālik-i sütūde-eṭvār ve 'Abdullāh bin 'Ömer-i efḍāl-medār ve 'Abdullāh bin 'Abbās-ı feżā'il-istīnās ve Ebū Sa'īd-i Ḫudrī-i şerāfet-iḳtibās ve Büreyde-i sütūde-ḫaṣlet ve Ümmü Seleme-i şerāfet-vefret ve Muṭṭalib-i sa'ādet-ā'ib terāne-i inbā-yı ḥadīṯ-i meẕkūr ile miṣāl-i 'anādil-i gülistān-ı vifāḳ yek-naġme-i inbā ve hem-zebān-ı ittifāḳdır. Ḫattā bünyān-ı merviyy-i Enes-i sa'ādet-res tezelzül-i reybden ḥaṣānet ile mü'esses idigine binā'en mi'mār-ı ebni'e-i feżā'il İmām Tirmiẕī-i **[105a]** sütūde-şemā'il merviyy-i Enes-i feżā'il-pīrāyı resm-endāz-ı ṣaḥīfe-i i'tinā idigi gibi, rivāyet-kerde-i Cābir-i sütūde-me'āṣir daḥı 'inde ekṣeri'l-'ulemā mu'tenādır.

İmdi ber-minvāl-i rivāyet-i Cābir-i feżā'il-āyīn, cüẕū'-ı naḫlle mesḳūf olan Mescid-i Şerīf-i melā'ik-'ukūfda ol Ṭırāz-ı rātibe-i risālet zīver-efzā-yı minber-i ḫiṭābet ü naṣīḥat olduḳlarında cüẕū'-ı şerāfet-lümū'-ı meẕkūreden bir ciẕ'-i rif'at-mültevī müttekā-yı Nebevī iken berāy-ı ḫuṭbe ḳudūm-i i'tilā-mevsūm-ı Risālet-perver ile şerāfet-güster olmaġ-içün vaż'-ı minber 'inde ehli's-siyāde ḳarār-dāde olduḳda müttekā-yı Ẕāt-ı Risālet-ittikāları olan ciẕ'-i şeref-medār tābiş-i iftirāḳ-ı Seyyidü'l-Ebrār ile giryān ü zār olmaġın vaż'-ı ḥaml eden nāḳa-i ıżṭırāb-peymā gibi ṣadā-yı hūş-rübā[1] ile her ān nāle-künānlıġı gūş-güẕār-ı ḫużżār-ı ma'ālī-pīrā ve riḳḳat-efken-i ḳulūb-ı küremā olmuşdur.[2] Ḫattā mażmūn-ı ḥadīṯ-i Enes-i sa'ādet-res üzre, Cenāb-ı Resūl-i Vedūd firāz-ı minber-i şerāfet-nümūda pīrāye-baḫş-ı ḳu'ūd olduḳlarında ḥanīn-i ciẕ'-i ma'hūd bir rütbe-i ṭāḳat-fersāya bālāresā oldı ki, şiddet-i nāliş-i vuṣlat-ḫ ̌āhişinden der ü dīvār-ı Mescid-i şerāfet-medār lerze-dār oldıġı ḥarīr-i ḫāme-i ruvātdan gūş-güẕār-ı ṣiḳātdır.[3] Fe-lihāẕā ber-minvāl-i rivāyet-i Sehl-i feżā'il-pīrā ḥālet-i meẕkūre rehīn-i rātibe-i şühūd-ı berere olduḳda siḥāb-ı āsumān-ı siyādet olan dīde-i sencīdelerinden miṣāl-i mürvārīd-i güzīde ḳaṭarāt-ı riḳḳat-simāt çekīde olmuş-

1 giryān ü zār olmaġın vaż'-ı ḥaml eden nāḳa-i ıżṭırāb-peymā gibi ṣadā-yı hūş-rübā: — N

2 Buhârî, "Cum'a", 26, nr. 918.

3 Tirmizî, "Menâkıb", 6, nr. 3627; İbn Mâce, "İkāme", 199, nr. 1414-1415; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/226; Dârimî, "Mukaddime", 6, nr. 42; İbn Huzeyme, *es-Sahîh*, III/140, nr. 1777. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 55-56.

dur. Keyfe lā? Ber-minvāl-i rivāyet-i Muṭṭalib[1] ol ciẕ‘-i şerāfet-ā’ib tābiş-i iftirāḳ-ı Cenāb-ı Mu‘cizü’l-me’āşire ṭāḳat-zen olmadığından pāre pāre oldığı meşhūd-ı bāṣıra olmağın ol Erīke-nişīn-i şefḳat berāy-ı tesliyet vaż‘-ı yed-i mü’eyyed buyurmalarıyla tesellī-yāb-ı sükūt olmuşdur.[2] Ve rivāyet-i uḫrā üzre ḥanīn-i ciẕ‘-i şerāfet-mültevī resīde-i sāmi‘a-i hüdā-şünūd-ı Nebevī olduḳda fıḳdān-ı ẕikr-i münīfden girye-künān idigin beyān buyurup[3] ber-minvāl-i rivāyet-i uḫrā ḥanīn vaż‘-ı yed-i mü’eyyedde rehīn-i rātibe-i iltizāmları olmasa ilā yevmi’l-ḳıyām her-dem taḥazzün-pīrā-yı enīn idigin i‘lāmları mü’ekked bi’l-ḳasemdir.[4] Fe-lihāẕā ol Vāżı‘u’l-aṣl-ı nihāl-i Şerī‘at-i Ġarrā ciẕ‘-i fırḳat-peymāyı maẕhar-ı luṭf u kerem buyurmağın hemān-dem zīr-i minber-i şerāfet-[N115a]maḳarra defn olunmasın ba‘żı Aṣḥāb-ı Kirām’a emr buyurduḳları ifāde-i zā’idesi daḫi rivāyet-i Muṭṭalib ve Enes ile merviyy-i mü’esses olup, ba‘żı rivāyetde zīver-i saḳf-ı Mescid-i Şerīf ḳılındığı daḫi ḫaber-i münīfdir. Ve maẕmūn-ı ḥadīṯ-i Übeyy-i[5] feżā’il-mevsūmdan mefhūm oldığı üzre, ol Mefḫar-i Kā’ināt taḥrīme-bend-i ṣalāt olduḳlarında sütre-miṯāl ol dıraḫt-ı bī-hemāle istiḳbāl buyurup ḫīn-i tevsī‘-i Mescid-i Nebevī’de ciẕ‘-i meẕkūr zīb-i ḫızāne-i ḥıfẓ-ı Cenāb-ı Übeyy-i feżā’il-mevfūr iken mürūr-ı dühūr ile tefettüt-peẕīr oluncaya degin beḳā-şi‘ār idigi inhā-kerde-i ṣiḳāt-ı ma‘ālī-diṣārdır.[6] Lākin İsferāyinī-i[7] feżā’il-müdānī iḫbārınca ol Merkez-i dā’ire-i nübüvvet ciẕ‘-i meẕkūrı pīş-gāh-ı **[105b]** Risālet-penāhlarına da‘vet ve nādī-i sa‘ādet-eyādīlerine işāret-fermā-yı ḥareket olup ciẕ‘-i cümūd-āyīn daḫi ruḫ-sūde-sāz-ı zemīn olaraḳ emr-i Nebevī’ye münḳād ve ḥużūr-ı sa‘ādet-mevfūr-ı Şefī‘-i rūz-ı tenād ile ber-murād olduḳda Cenāb-ı Seyyidü’l-Enām ‘aleyhi ceyyidü’s-selām ol ciẕ‘-i dil-ārāmı

1 Muttalib b. Ebî Vedâ‘a es-Sehmî el-Kureşî *-radıyallâhu anh-*, önceden Bedir Gazvesi’nde babasıyla birlikte Müslümanlara karşı savaşıp babası esir düşünce fidyesini vererek babasını kurtarmış, Mekke Fethi’nde de babasıyla birlikte İslâmiyet’i kabul ederek sahâbî olmuştur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 56.

2 İbn Mâce, “İkāme”, 199, nr. 1414.

3 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/300; İbn Huzeyme, *es-Sahîh*, III/140, nr. 1777.

4 Dârimî, “Mukaddime”, 6, nr. 42.

5 Vahiy kâtipliği yapmış ve Kur’ân-ı Kerîm’i bir araya toplayan heyette bulunmuş olan Medineli sahâbî Übeyy b. Ka‘b *-radıyallâhu anh-*, Kur’ân’ı güzel okumasıyla, kırâat ve fıkıh bilgisiyle meşhur bir zat olup 19/640’ta vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 57.

6 İbn Mâce, “İkāme”, 199, nr. 1414; Dârimî, “Mukaddime”, 6, nr. 36; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/137-139.

7 Bu zat; tanınmış muhaddis Ebû Bekr el-İsmâ‘îlî’den hadîs okumuş ve yine meşhur Ebû Bekr el-Beyhakī gibi âlimlere de hadîs rivayet etmiş bir Eş‘arî kelâmcısı ve Şâfi‘î fakîhi olan Ebû İshâk el-İsferâyînî’dir (ö. 418/1027). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 58.

iltizām ve maḳarr-ı dīrīnine emr-i ʿavd ile be-kām buyurduḳları daḫi inbā-kerde-i fiḫāmdır. Ve ber-minvāl-i rivāyet-i Büreyde, ḥanīn-i ciẕʿ-i sencīde sāmiʿa-i Cenāb-ı Resūl-i güzīdeye resīde olduḳda ḥayāt-ı müsteʿār-ı dünyā ile sāḥa-i ġabrāda nümā-peẕīr yāḫud ber-muḳteżā-yı hevā-yı cibillī meyl-i vaṭan-ı aṣlī mūcebince ḫilḳat-i aṣliyyesine muʿād ve tekmīl-i ʿurūḳ u aġṣān ve ṣemere vü evrāḳ ile kemā-kān nihān-ḫāne-i ʿademden ser-zede-i zemīn-i vücūd oldıġı maḥalle dest-i iʿcāz-peyvest-i Nübüvvet-perverleriyle maġrūs yāḫud bād-ı ḥazān-ı fenā ile zevāl-peẕīr olacaġını baʿde'l-īḳān iḫtiyār-ı dār-ı beḳā ve gülşen-serāy-ı Cennetü'l-Me'vā'da sāye-dār-nümā olup eṣmārı erzāḳ-ı ḫavāṣṣ-ı ʿubbād-ı tenaʺum-menāṣ olmaḳ beyninde sezā-vār-ı ḫiṭāb-ı taḫyīr-me'āb olduḳda ol naḫl-i ḥanīn-āverden ṣudūr-ı cevāb-ı ġarābet-niṣāba Aṣḥāb-ı maʿālī-perver küşāde-naẓar iken iḫtiyār-ı ṣıḳḳ-ı ṣāliṣ ile cevāba mübāderet ve ṭālib-nümā-yı beḳā-intimā-yı cennet olmuşdur.[1] Bināberīn zümre-i fużalānıñ ferīd-i ʿaṣrı Cenāb-ı Ḥasan-ı Baṣrī ciẕʿ-i şerāfet-perverin cevābın teẕekkür etdikçe eşk-rīz-i taḥassür olup "Bir ḫaşebe-i bī-intibāh ʿulüvv-i mekānet-i Risālet-penāhı idrāk ile girībān-çāk olıcaḳ, zümre-i ʿuḳalāya lüzūm-ı işṭiyāḳ-ı liḳā-yı Habīb-i Ḫallāḳ ne mertebe aḫrā vü elyaḳ idiginiñ eclā-yı bedīhiyyātdan oldıġı muḥaḳḳaḳdır." deyü teşvīḳ-senc-i müşṭāḳān-ı dīdār-ı Risālet-medār olmuşdur.[2]

İmdi ḥadīṣ-i ḥanīn-i ciẕʿ-i şerāfet-rehīniñ rivāyetiyle rātibe-ṭırāz-ı inbā olan Aṣḥāb-ı maʿālī-niṣābdan Cenāb-ı Cābir-i sütūde-me'āṣir rāvī-i aṣl-ı ḥadīṣ olup ol menbaʿ-ı yenābīʿ-i inbādan aṣl-ı kitābda muḥarrerü'l-esāmī olan kibārıñ iḫbārları ṣıḥḥat-[N115b]müntemī idiginden mā-ʿadā Cenāb-ı Enes bin Mālik'den keẕālik metn-i kitābda masṭūrü'l-esāmī olan ṣiḳāt-ı ruvātıñ inbāları daḫi te'kīd-sāz-ı mebānī-i rivāyet ve İbn-i ʿÖmer-i feżā'il-perver ve Ebū Saʿīd-i sütūde-eṣer ve İbn-i ʿAbbās-ı feżā'il-istīnās ve emṣāl-i kirāmlarından niçe aʿlām iʿlāmlarıyla zīver-baḫş-ı ṣudūr-ı fiḫām ve revnaḳ-efzā-yı suṭūr-ı efhām idigi keẕālik te'sīs-kün-i esās-ı ṣıḥḥat olmaġın bu merviyy-i sencīde menzile-i şöhrete resīde idigi aẓhar u ebherdir. Fe-lihāẕā maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitābdır ki, zümre-i ʿaliyye-i Aṣḥāb-ı Kirām ve Tābiʿīn-i fiḫāmdan cemm-i ġafīr ve cemʿ-i keṯīriñ bu bābda iʿlāmlarıyla zīver-efzā-yı ṣaḥīfe-i ṣübūt olan merviyy-i ṣıḥḥat-menʿūtuñ iḫbār-ı mā-dūne-ẕālik ile

1 Dârimî, "Mukaddime", 6, nr. 32; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, II/182.
2 Ebû Yaʿlâ, *Müsned*, V/142-143, nr. 2756.

ḥayyiz-i tevātüre resīde idigi ṣaḥīḥu'l-mesālik iken ġayr-ı maʿdūd sādāt-ı şerāfet-ālūduñ tevārüd-i iḫbārlarıyla lüzūm-ı tevātür bi'ṭ-ṭarīḳi'l-evlā rūşenā idigi bī-mirādır.

Ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Sābiʿa ʿAşer

Mānende-i **[106a]** ḥanīn-i ciẕʿ-i fīrūz sā'ir cemādātdan daḫi meşhūd-ı liḥāẓa-i bürūz olan muʿcizāt-ı Nebeviyye'yi beyāna me'vā-yı bī-bahānedir.

Dürer-i ġurer-i esāmī-i tābendeleri derūn-ı ṣadef-pāre-i aṣl-ı kitāb-ı zībendede lemʿa-pīrā-yı beyān olan Aṣḥāb-ı Kirām'dan, siyyemā İbn-i Mesʿūd-ı feżā'il-ālūddan merviyy-i bihbūddur ki, Cenāb-ı Seyyidü'l-Verā ile rāvī-i feżā'il-pīrā tenāvül-sāz-ı ṭaʿām iken ṣıyt-ı tesbīḥ-i mā-ḥażar sāmiʿa-zīb-i ḫużżār-ı maʿālī-perver olmuşdur.[1] Ḥattā rivāyet-i uḫrā üzre tesbīḥ-i ṭaʿām gūş-zed olaraḳ tenāvülleri cilve-gerdir.[2] Ve Cenāb-ı Enes-i saʿādet-resden daḫi merviyy-i enfesdir ki, ol Ḫˇāce-i bender-gāh-ı risālet-i ġarrā ʿaleyhi şerāyifü't-teḥāyānıñ ṣaḥīfe-i sāḥa-i ġabrādan der-keff-i pür-şerefleri olan bir ḳabża rīze-i ḥaṣā bi-ḳudreti'l-Meliki'l-Müteʿāl lisān-ı ḳāl ile tesbīḥ-ḫˇān olup baʿdehū ṣabb-ı Nebevī ile der-keff-i Ṣıddīḳ-ı şerāfet-muḥtevī olduḳda yine kemā-kān tesbīḥ-ḫˇān olup baʿdehū ol Ḫudāvend-i vālā-neseb eyādī-i ruvāt-ı saʿādet-simāta ṣabb etdikde ṣāmit ü lāl oldığı merviyy-i ṣıḥḥat-iştimāldir.[3] Ḥattā rivāyet-i Ebī Ẕerr-i efḍāl-maḳarr üzre ẕeyl-i ḥadīṯ-i meẕkūrda keff-i pür-şeref-i ʿÖmer-i maʿdelet-perverde [ve] ʿOṯmān-ı feżā'il-güsterde daḫi tesbīḥ-i ḥaṣāt taḳarrür-simāt idigi merviyy-i ṣıḥḥat-muḥtevīdir.[4] Keyfe lā?

Rivāyet-i Ḥażret-i Şīr-pīşe-i velāyet ile ṭırāz-ı ṣaḥīfe-i ṣıḥḥatdir ki, rāvī-i feżā'il-āyīn Cenāb-ı Resūl-i Güzīn ile ḥarem-i Mekke-i Mükerreme'de āsūde-nişīn iken ol Vesīle-i āferīnişiñ baʿżı nevāḥī-i Mekke'ye taḥrīk-i kādime-i ḫˇāhişi eṯerinde güzer-gāhlarında sāye-endāz olan her şecer ve cebel ol Nebiyy-i mufaḍḍale *"Es-selāmu ʿaleyke yā Resūlallāh!"* maḳāliyle taḥiyyet-

1 Buhârî, "Menâkıb", 25, nr. 3579.
2 Tirmizî, "Menâkıb", 6, nr. 3633; Dârimî, "Mukaddime", 5, nr. 29.
3 Mâverdî, *A'lâmü'n-Nübüvve*, s. 163.
4 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, IV/245, nr. 4097; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, V/179, VIII/299; Heysemî, *Mecma'u'l-Bahreyn*, VI/153, nr. 3521.

āver olup, ḥattā cibālden bir kūh-ı ḥaṣānet-şükūh daḫi terāne-gūy-ı taḥiyyet olaraḳ istiḳbāllerine mübāderet etmişdir.[1] [N116a] Siyyemā rivāyet-i ʿĀ'işe-i Ṣıddīḳa ile ṣıḥḥati müteḥaḳḳıḳa olan ḥadīṯ-i şerāfet-perver mefhūm-ı iʿcāz-güsterince Ḫażret-i Cibrīl-i Emīn'iñ ityān-ı vaḥy-i Rabbü'l-ʿĀlemīn ile ḳudūmı ḫīninde güzer-gāh-ı Nebevī'de vücūd-rehīn olan cümle-i eşcār u aḥcār *"Es-selāmu ʿaleyke yā Resūlallāh!"* terānesiyle şenā-kār idikleri resīde-i sāmiʿa-i Nübüvvet-penāh olmuşdur.[2] Felā-cerem dest-i Cābir-i sütūde-me'āṣir ile maġrūs-ı zemīn-i rivāyet olan nihāl-i bī-hemāl-i ḥadīṯ-i şerāfet-diṣārdan çīde-kerde-i infihām olan bāve-i maʿnā-yı leṭāfet-intimā bu vechile ḥalāvet-baḫş-ı meẕāḳ-ı idrāk-i ġarrādır ki, ol Ṣemere-i şecere-i nübüvvet ʿaleyhi şerāyifü't-taḥiyyetiñ zīb-efzā-yı gülzār-ı risālet olan serv-i ṭūbā-ḫırām-ı ḳāmet-i nūrāniyyet-endāmlarına hengām-ı geşt ü güẕārda ecsām-ı cemādātdan sāye-endāz-ı mülāḳāt olan her şecer ü ḥacer berāy-ı teşekkür-i mülāḳāt-ı Ḫayru'l-Beşer secde-serāy-ı taʿẓīm ve cebhe-ber-ḫāk-i tekrīmdir.[3] Ḥattā ʿamm-i pāk-i Ḫayru'n-Nās Cenāb-ı ʿAbbās rivāyetince ʿurūḳ u aġṣān-ı devḥa-i ḳarābetleri ile rāvī-i sütūde-siyeri ve ebnā-yı şerāfet-perverini ol Viḳāye-sāz-ı cümle-i ümmet serā-perde-i saʿādet olan bürde-i mübārekeleriniñ derūn-ı şerāfet-meşḥūnına ilḳā ve zīr-i sāye-i ḥimāyelerinde idiklerin inhā buyurduḳları gibi, tābiş-i nārdan ḥimāyet-i İlāhiyye'de olmaları bābında maẓhar-ı duʿā-yı icābet-intimā buyurduḳlarında ʿatebe-i **[106b]** bāb ve der ü dīvār-ı şerāfet-me'āb maḳāle-gūy-ı *"āmīn"* oldığı güş-zed-i ḥāżırīn olmuşdur.[4] İmdi ṣıyt-i ṣıḥḥat-i rivāyet-i mezbūre sāmiʿa-zīb-i tevātür ve ḳurṭā-i bināgūş-ı taḳarrür oldığı maʿlūm-ı erbāb-ı manṭūḳ u mefhūm oldığı gibi, eṣnā-yı inḥirāf-ı mizāc-ı saʿādet-imtizāc-ı Nebevī'de iḥżār-kerde-i peyām-āver-i ʿilliyyīn yaʿnī dest-āvīz-i Cenāb-ı Cibrīl-i Emīn olan ʿineb ü enārıñ mevżūʿ-ı ṭabaḳçe-i enẕār-ı ulü'l-iʿtibār olaraḳ eṣnā-yı tenāvül-i Cenāb-ı Risālet-medārda tesbīḥ-ḫᵛānlığı mesmūʿ-ı ḥużżār oldığı daḫi iḫbār-ı ṣiḳāt-ı ruvāt ile muḳarrer ve inbā-kerde-i İmām Caʿfer'dir.

1 Tirmizî, "Menâkıb", 6, nr. 3626; Dârimî, "Mukaddime", 4, nr. 21.
2 Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, VIII/259-260.
3 Mâverdî, *Aʿlâmü'n-Nübüvve*, s. 163.
4 Taberânî, *el-Muʿcemü'l-Kebîr*, XIX/263; Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, IX/269-270.

Ve keẕālik rivāyet-i Enes-i saʿādet-res ile bünyān-ı şübūtı mü'esses olan ḥadīṯ-i enfes-mażmūn-ı muḳaddesince, ol Nebiyy-i Āḫirü'z-zamān refāḳat-i Ṣıddīḳ-ı ʿAtīḳ ve ʿÖmer-i maʿdelet-perver ve ʿOṯmān-ı feżā'il-ʿunvān ile Cebel-i Uḥud'da şeref-baḫş-ı sü'ūd olduḳlarında ol kūh-ı ḥaṣānet-mekīn mehābet-i Resūl-i Güzīn-i girān-temkīne ʿadem-i taḥammülden tezelzül-rehīn olıcaḳ, zīver-baḫş-ı fīrāz-ı bāhirü'l-imtiyāzı olan Nebiyy-i ser-efrāz ve Ṣıddīḳ-ı şerāfet-dem-sāz ve şehīdeyn-i mükerremeyn idigin ḥīn-i ibrāzda cebel-i şerāfet-simāt [N116b] pā-ber-cāy-ı ṯebāt olmuşdur.[1] Keyfe lā? Bu ḥālet-i iʿcāz-peyvestiñ ʿadīli Cebel-i Ḥirā-yı şerāfet-ārāda cilve-ger ve ḥīn-i vuḳūʿında Cenāb-ı Ḥaydar-ı Kerrār ve Ṭalḥa-i şerāfet-şiʿār ve Zübeyr-i feżā'il-diṯār maʿa-Şüyūḫi's-sābıḳīn rufeḳā-yı Seyyidü'l-Ebrār'dan idigi merviyy-i Ebī Hüreyre-i feżā'il-medārdır.[2] Ḥattā rivāyet-i Ḥażret-i Ẕi'n-Nūreyn üzre taḥarrük-i Cebel-i Ḥirā hüveydā ve ṯebāt ile ṣudūr-ı emr-i Mefḫar-i her-dü-serā cilve-nümā olduḳda Aṣḥāb-ı Kirām'dan rāvī-i feżā'il-endām ile enfār-ı ʿaşere refāḳat-pīrā-yı Seyyidü'l-Berere olup ber-minvāl-i rivāyet-i māżıye mübeyyenü'l-esāmī olan gürūh-ı ʿaliyyeye ʿAbdurraḥmān-ı feżā'il-bünyān ve Saʿd-ı saʿādet-güster ile dü-merd-i şerāfet-perveriñ maʿiyyetleri rūşenā[3] ve rivāyet-i Saʿīd bin Zeyd üzre enfār-ı ʿaşere ile nefs-i nefīs-i rāvī refāḳat-pīrā-yı Cenāb-ı Resūl-i iʿcāz-muḥtevī idigi zīver-baḫş-ı suṭūr-ı siyer-i şerāfet-mültevīdir. Keyfe lā? Rivāyet-kerde-i kibār-ı feżā'il-şiʿārdır ki, ol Merkez-i dā'ire-i nübüvvet zīver-efzā-yı meslek-i hicret olduḳda şirẕime-i Ḳureyş-i cehālet-ʿayşden bir gürūh-ı melʿanet-şükūh ḳaṣd-ı gezend ile bādiye-peymā-yı ṭaleb-i muḥāl ve dünbāle-dev-i Resūl-i Kerīmü'l-ḫiṣāl olduḳda bir cebel-i ḥaṣānet-āyīn şeref-yāb-ı ḳudūm-i saʿādet-mevsūm-ı Resūl-i ʿişmet-müṣūl oldıġı ḥīnde terennüm-senc-i tekellüm olup "Yā Resūlallāh! Cevher-i girān-ḳadr-i vücūd-ı saʿādet-ālūdıña gencīnelikle rātibe-ṭırāz-ı iftiḫār olmaġa ʿadem-i iḳtidārım bedīdār idiginden mā-ʿadā Ẕāt-ı Risālet-simātınıza dest-i melʿanet-peyvest-i cehele-i Ḳureyş'den iḫtimāl-i iṣābet-gerd-i gezendden nāşī bu tūde-i fersūde maẕhar-ı ġażab-ı Ḫudāvend olmaḳdan teḥāşī eyledigimden nüzūlüñüz mütemennādır." dedikde Cebel-i Ḥirā-yı ḥaṣānet-ārā ilhām-ı

1 Buhârî, "Fezâ'ilü Ashâbi'n-Nebî", 5, 6, 7, nr. 3675, 3686, 3799.
2 Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 50, nr. 2417.
3 Tirmizî, "Menâkıb", 19, nr. 3699.

Ḫudāvend-i bī-çūn ü çirā ile süḫan-serā olup [1](إِلَـيَّ يَـا رَسُـولَ اللهِ!) maḳāl-i da'vet-işti mālin pāy-endāz-ı zemīn-i niyāz-mendī-i teşrīfleri ḳıldığı mer-viyy-i ṣıḥḥat-redīfdir.

Ve rivāyet-i 'Abdullāh bin 'Ömer ile minaṣṣa-i vürūdda cilve-gerdir ki, **[107a]** bālā-yı minber-i şerāfet-maḳarda şem'-i i'cāz-ṭırāz-ı zebān-ı Nebevī ﴿وَمَـا قَـدَرُوا اللَّهَ حَـقَّ قَـدْرِهِ﴾[2] naṣṣ-ı ḥalāvet-muḥtevīsin tilāvet ile ināre-baḫş-ı derūn-ı Aṣḥāb-ı ma'ālī-mültevī olduḳları eṣnāda Cenāb-ı Kibriyā'nıñ (أَنَـا الْجَبَّارُ أَنَـا الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ)[3] maḳāliyle temcīd-i Ẕāt-ı Ḥamīdlerin zümre-i kibāra eṣnā-yı iḫbārlarında zīr-i ḳadem-i şeref-tev'emlerinde mekīn olan naḫl-i minber-i şerāfet-āgīniñ kemāl-i tābiş-i te'ṣīrinden nāṣī iḳṣi'rār ve ihtizā-zı bir rütbe-i mu'allā-pāyeye resīde olmuşdur ki zümre-i müstemi'īn iḥ-timāl-i vuḳū'-ı Cenāb-ı Risālet-lümū' ile lerzende-bāl olmuşlardır.[4] Key-fe lā? Vāḳıf-ı daḳāyıḳ-ı 'ulūm-ı Nebeviyye **[N117a]** Cenāb-ı İbn-i 'Abbās-ı kerīmü'ṭ-ṭaviyyeden merviyy-i ṣıḥḥat-muḥtevīdir ki, ḥavālī-i Beyt-i Mü-kerrem'de fevḳa'l-ḥacer merṣūṣa bi'r-raṣāṣ üç yüz altmış eṣnām-ı maṣnū'a-tü'l-li'āma rūz-ı fīrūz-ı Feṭḥ-i Mekke'de ol Fātiḥ-i memālik-i i'cāz mess-i yed-i şerāfet-peyvestden istikrāh-sāz ve 'aṣā-yı şerāfet-intimālarıyla işā-ret-perdāz olup [5]﴿جَآءَ الْحَـقُّ وَزَهَـقَ الْبَاطِـلُ﴾ naṣṣ-ı bī-miṣālin dem-sāz olduḳ-larında mevrid-i işāret-i 'aliyyeleri olan her ṣanem ḳafā-yı nuḫūset-ıḳtifāsı üzre hābiṭ ve zemīn-i meẕellete sāḳıṭ olup semt-i ḳafāsına işāret-nümā ol-duḳça miṣāl-i bād-ı ṣabā işāret-i 'aliyye-i Ḫayru'l-Enām ile cümle-i eṣnām-ı cehālet-şi'ār berg-i ḫazān-resīde-vār ḫaḍīḍ-i zemīn-i meẕelletde ḫāk-sār ol-muşdur. Ḫattā İbn-i Mes'ūd-ı feżā'il-ālūddan daḫi 'adīli merviyy-i meẕkūr cilve-ger-i minaṣṣa-i vürūd olup, ancaḳ manṭūḳ-ı bihbūdı ﴿جَآءَ الْحَـقُّ وَمَـا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ﴾[6] kerīme-i mükerremesi olmaḳ üzre menḳūl-i cāvīddir.

---

1 "Bana gel yâ Resûlallâh!" Süyûtî, *Menâhilü'ş-Safâ*, s. 128, nr. 601.

2 **"Allah'ın kadrini gereği gibi bilemediler.** Çünkü, "Allah hiç kimseye hiçbir şey indirmedi" dediler. De ki: "Mûsâ'nın insanlara bir nur ve hidayet olarak getirdiği, parça parça kâğıtlar hâline koyup ortaya çıkardığınız, pek çoğunu ise gizlediğiniz; (kendisiyle) sizin de, babalarınızın da bilmediği şeylerin size öğretildiği Kitab'ı kim indirdi?" (Ey Muhammed!) "Allah" (indirdi) de, sonra bırak onları, içine daldık-ları batakta oynayadursunlar." En'âm, 6/91.

3 "Ben Cebbâr'ım (irademe kimse karşı çıkamaz)! Ben ululardan ulu, yücelerden yüceyim!"

4 Müslim, "Münâfikīn", 25, nr. 2788; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/72; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, XVI/322, nr. 7327.

5 "De ki: **"Hak geldi, batıl yok oldu.** Şüphesiz batıl, yok olmaya mahkumdur." İsrâ, 17/81.

6 "De ki: **"Hak geldi. Artık batıl yeni bir şey ortaya çıkaramaz, eskiyi de geri getiremez."** Sebe', 34/49.

Ve keẕālik ḫavārıḳ-ı ʿādāt-ı iʿcāz-simāt ve meʾāṯir-i şerāfet-mütekāṯir-i bedīʿatü'l-āyātlarındandır ki, ol Ḳāfile-sālār-ı ḫayl-i Rusül ʿamm-i büzürg-vārlarıyla hem-sefer-i ticāret olduḳda rehābīn-i irtiyāż-āyīnden bir rāhib-i riyāżet-mültehibiñ peyġūle-güzīn-i inzivā olmaġla reh-neverdān-ı ṭarīḳ-i meslūkden bir ferde ḫurūcı nā-hüveydā iken ḫīn-i mürūr-ı saʿādet-mevfūr-ı Nebevī'de zāviyesinden ḫurūc ve ḫilāl-i kārbānda nişīb ü firāza vülūc ile pūyān ü devān ve ol Biḍāʿa-i dār-ı risāletiñ dest-iʿcāz-peyvestin baʿde't-taḳbīl Ẕāt-ı hidāyet-simātlarınıñ erīke-nişīn-i biʿṣet ve ṭırāz-ı rātibe-i risālet olacaġın tefevvüh ile neṣr-endāz-ı leʾālī-i tebcīl oldıġı manẓūr-ı ṣanādīd-i ḳāfile-i Ḳureyş olıcaḳ, rāhib-i zībende-ʿayşıñ sebeb-i ʿilm ü vuḳūfından teftīş etdiklerinde rāhib-i muḫteber ol Menbaʿ-ı yenābīʿ-i mefāḫire vücūh-ı eşcār u aḥcārıñ secde-pīrā-yı taʿẓīm idiginden mütebaṣṣır ve ḥālet-i merḳūme zümre-i ʿaliyye-i Peyġamberān'dan ġayra nā-müyesser idigin baʿde'l-iʿlām ol Seyyid-i Enām'ıñ ẓılle-dār-ı ġamām ve fey'-i seḥāb-ı mevḳūf-ı şerāfet-meʾābları olan mevḳiʿ-i ṭāhirü'ẕ-ẕeyle meyl etdiginden istiṣʿārın iḫbār etmişdir.[1]

Ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem.

Faṣl-ı Ṣāmine ʿAşer

Envāʿ-ı ḥayvānāt ve eṣnāf-ı behāyim-i vaḥşet-simātdan pīş-gāh-ı Risālet-penāhlarında ṣudūr eden āyāt beyānındadır.

De'b-i muṣannif-i feżā'il-niṣāb üzre esāmī-i şerāfet-müntemīleri **[107b]** imlā-kerde-i ṣaḥīfe-i aṣl-ı kitāb olan kibār-ı ruvāt iḫbārıyla Ümmü'l-Mü'minīn Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i şerāfet-ḳarīnden merviyy-i bihīndir ki, çerā-gāh-ı müvāneset-penāh-ı beyt-i Ṣıddīḳa'da iʿtilāf-[N117b]pīrā-yı ītilāf olan ḫayvānıñ her-bār ki derūn-ı saʿādet-ḫāne-i nūr-ẕāt-ı risālet-mevfūr-ı Nebevī ile nūrāniyyet-mültevī ola, ḳavāyim-i erbaʿası iʿtiḳāl-yāb-ı meskenet olup ḳudūm-i teberrük-mevsūm-ı Nebevī'den derūn-ı beyt-i şerāfet-maḳrūnuñ ḫuluvvında ser-gerdān ve ıżṭırāb ile güzerānlıġı tābāndır.[2]

Ve Ḥażret-i ʿÖmer-i maʿdelet-perverden merviyy-i muʿteberdir ki, ol Mihr-i evc-gāh-ı risālet ile nücūm-ı āsumān-ı hidāyet olan Aṣḥāb-ı maʿālī-

1 Tirmizî, "Menâkıb", 3, nr. 3620; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VII/327.
2 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI/112, 150, 209.

nişāb hāle-bend-i mücāleset iken bādiye-nişīnān-ı A'rāb'dan bir merd-i bīkayd der-dest-i ṣaydı olan ḍabb ile bezm-gāh-ı Risālet-penāha ẓafer-resān ve istinbā-senc-i ināre-baḫş-ı meclis-gāh-ı cihān olduḳda ḥużżār-ı ma'ālīşi'ār ol Nūr-ı cebīn-i 'ālemiyānıñ Resūl-i Yezdān idigin A'rābī-i sāde-derūna beyān etdiklerinde āyīn-i ḍalālet-ḳarīn-i cehālet üzre Lāt ve 'Uzzā'ya yemīn ve nübüvvet-i Ẕāt-ı sa'ādet-ḳarīne taḥṣīl-i yaḳīnin ta'līḳ-i īmān ve taṣdīḳ-i ḍabb-ı vaḥşet-rehīn edüp ṣayd eyledigi ḍabb-ı vaḥşet-nigāşteyi pīş-gāh-ı Nübüvvet-penāha endāḫte etdikde ol Resūl-i i'cāz-müşūl daḫi maḳāl-i te'sīr-iştimāl-i [1](یا ضب) ile hayvān-ı meẕkūrı sezā-vār-ı ḫiṭāb buyurduḳları ān lisān-ı beyyinü'l-beyān ile [2](لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ يَا زَيْنَ مَنْ وَافَى يَوْم الْقِيَامَة) maḳāliyle icābet-pīrā oldıġı mesmū'-ı ḥużżār-ı meclis-i sa'ādet-celīs olduḳdan ṣoñra ilzāmen li'l-A'rābī ḍabb-ı meẕkūrdan istinbā-yı Ma'būdun-bi'l-ḥaḳḳ mes'ūl-i Nebiyy-i 'Arabī olduḳda der-ḥāl lisān-ı ḍabb-ı faṣīḥu'l-maḳālden maḳām-ı icābet-i su'ālde (اَلَّذِي فِي السَّمَاءِ عَرْشُهُ وَفِي الْأَرْضِ سُلْطَانُهُ وَفِي الْبَحْرِ سَبِيلُهُ وَفِي الْجَنَّةِ رَحْمَتُهُ وَفِي النَّارِ عِقَابُه)[3] terkīb-i 'āḳil-firībi ṣādır olup, ba'dehū Cenāb-ı Risālet-penāh ḥayvān-ı meẕkūrdan ityān-ı ta'rīf-i Ẕāt-ı Nübüvvet-destgāhların daḫi irāde ve [4](مَنْ أَنَا؟) maḳāliyle su'āl-i i'cāz-iştimāllerin i'āde buyurduḳda (رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَخَاتَمُ النَّبِيِّينَ وَقَدْ أَفْلَحَ مَنْ صَدَّقَكَ وَخَابَ مَنْ كَذَّبَكَ)[5] maḳāl-i ḥaḳḳāniyyet-iştimālin dem-sāz olmaġla icābet-perdāz olduḳda mu'cize-i meẕkūreyi ba'de'l-mu'āyene A'rābī-i ġayūr nūr-ı īmān ve şeref-i İslām ile müşerref ve pür-nūr olmuşdur.[6]

Ve yine mu'cize-i Cenāb-ı Risālet-perverden rehīn-i rātibe-i şöhret olan ḳıṣṣa-i ẕi'b-i mu'cibü'l-bürūz Ebū Sa'īd-i Ḫudrī-i feżā'il-āmūz[7] ve Ebū Hüreyre-i şerāfet-endūzdan ta'addüd-i ṭuruḳ-ı rivāyet ile merviyy-i fīrūzdur ki, ra'y-endāzān-ı şiyāhdan bir rā'ī-i ġanem meşgūl-kār-ı mültezem iken nā-gāh bir ẕi'b-i mehābet-pīrā peydā ve aġnāmdan birin şikār eyledigi

1 "Ey keler!"

2 "Ey mahşer halkının ziyneti; buyur, emrindeyim!"

3 "Arşı semâda, hüküm ve saltanatı yeryüzünde, varlığını gösteren nice alâmetler denizlerde, rahmeti cennette, azabı cehennemde olan (Allah'a ibadet ediyorum)."

4 "Ben kimim?"

5 "Sen, Âlemlerin Rabbi'nin Resûlü'sün ve son peygambersin. Senin peygamberliğini kabul eden kurtuluşa erer, kabul etmeyen ise kaybeder."

6 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, VI/126-129, nr. 5996; Taberânî, *el-Mu'cemü's-Sağîr*, II/153-156, nr. 948; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VIII/292-294; Heysemî, *Mecma'u'l-Bahreyn*, VI/164-166; Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, VI/36-37.

7 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/83-84.

hüveydā olıcaḳ, rā‘ī taḫlīṣ-i ġaneme sā‘ī olduḳda ẕi’b-i mehābet-ıḳtifā rūber-ḳafā ve ḫiṭāben li’r-rā‘ī süḫan-pīrā olup der-dest-i [N118a] şikār-peyvesti olan ḳūtınıñ taḫallüfine bādī olmaḳda hirās-kār-ı ḫaşyetullāh olmadığın nādī olduḳda ṣūret-i isti‘cāb-ı güftār-ı ẕi’b ‘aks-endāz-ı mir’āt-ı bāl-i rā‘îyi mu‘cib **[108a]** oldığın ba‘de’l-iẕ‘ān ḥayvān-ı meẕkūr dehen-güşā-yı nuṭḳ-ı ġarābet-mevfūr olup rā‘ī-i aġnām ve cehālet-nefs-i bed-fercāmıñ hidāyet-i Nebiyy-i Ẕī-şān ile iġtināmına mümāna‘at-künānlığı “Benim tekellüm ile terennümümden a‘cebdir.” deyü düşnāmından ṣoñra ol Resūl-i ser-efrāzdan a‘ẓam ve ekmel nebiyy-i mürsel ile ṣaḥīfe-i ‘ālem muṭarraz olmadığın ibrāz ve ebvāb-ı tena“um-me’āb-ı heşt-behişt Ẕāt-ı Risālet-simāt-ı nūrāniyyet-siriştlerine taḥassür ile küşāde ve zīver-efzā-yı ġurafāt-ı cinān olan sükkān-ı rūḥāniyyet-iḳtirān ṣaf-beste-sāzān-ı cihād olan ġuzāta nigerān idigin ba‘de’l-ifāde seniñle ol Resūl-i hidāyet-müşūlüñ beyninde şi‘b-i cebelden mā-‘adā ḥā’il ü ‘ā’iḳ nā-peydā idigi müteḥaḳḳıḳ iken bilā-tevaḳḳuf ḳabūl-i İslām ile teşerrüf lāyıḳ idigin beyān etdikde rā‘ī-i ḥayret-medārıñ telşīm-i ḳadem-i Seyyidü’l-Enām’a ihtimāmına fevt-i emr-i muḥāfaẓa-i aġnāmı māni‘ idigin i‘lāmına gürg-i emānet-dişār hengām-ı ric‘at-i rā‘ī-i dil-āgāha degin muḥāfaẓa-i aġnāma şedd-i niṭāḳ-ı ihtimāmın iş‘ār ve ‘adem-i żıyā‘-ı emānete ‘aṣā-der-dest-i żımān ü kefālet idigin iḫbār edicek bi’ż-żarūr rā‘ī-i ḥayret-mevfūr emr-i muḥāfaẓa-i aġnāmı gürg-i derendeye sipāriş ve kendi şeref-i İslām ile teşerrüf ḫ˘āhişiyle ṣavb-ı şeref-evb-i Resūl-i Güzīde’ye resīde ve ḳaṣṣ-ı ḳıṣṣa ile ḫ˘ān-ı tena“um-imtinān-ı İslām’dan ṭaleb-kār-ı ḥiṣṣe olduḳda manẓūr-ı ġarābet-mevfūrın zümre-i Aṣḥāb-ı ma‘ālī-niṣāba inbā ile me’mūr ve vuṣlat-ı şāhid-i zībā-cemāl-i İslām ile mesrūr olup hengām-ı ric‘atinde der-dest-i emānet-i gürg olan aġnāmı bi’t-tamām vicdān ile mübeşşer ve taḥaḳḳuḳ-ı ḳażıyye ile mesrūrü’ṭ-ṭaviyye olmaġın ẕebḥ-i şāt-ı vāḥid ile żiyāfet-sāz-ı ẕi’b-i tekellüm-perver olmuşdur.[1] Ḥattā bu merviyy-i i‘cāz-minaṣṣaya ṣāḥib-i ḳıṣṣa olan Ühbān bin Evs’den[2] daḫi zī-

1 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/306; Heysemî, *Mecma‘u’z-Zevâ’id*, VIII/291-292. Bu hadise ve hadîs-i şerîfin *Sahîhayn*’da geçen şekli için bkz. Buhârî, “Hars”, 4, nr. 2324; “Fezâ’ilü Ashâbi’n-Nebî”, 6, nr. 3690; Müslim, “Fezâ’ilü’s-Sahâbe”, 13, nr. 2388.

2 Peygamber Efendimiz’in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* irtihalinden sonra Kûfe’ye yerleşmiş ve orada vefat etmiş olan Ühbân b. Evs el-Eslemî’nin *-radıyallâhu anh-* adının “Vühbân” olduğu da rivayet edilmekte olup kendisi Hudeybiye’deki bîatta hazır bulunmuş sahâbîlerden biridir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 69.

ver-baḫş-ı ṣaḥîfe-i vürûd[1] ve ʿadîl-i celîl-i merviyy-i mezbûr Seleme bin ʿAmr bin el-Ekvaʿdan keẕâlik pîrâye-i levḥa-i inbâ-yı bihbûd olup miṣâl-i ṣâḥib-i ḳıṣṣa ol daḫi mevrid-i muʿcize-i iʿcâz-minaṣṣa idigi maḥkî-i ruvât-ı feżâ'il-âlûddur.[2]

Ve keẕâlik rivâyet-i İbn-i Vehb-i ʿâlî-kaʿb ile cilve-ger-i minaṣṣa-i vürûddur ki, miṣâl-i ḳıṣṣa-i sâbıḳa bu muʿcize-i iʿcâz-ḳarîn daḫi minvâl-i meẕkûr üzre müteḥaḳḳıḳadır ki, Ebû Süfyân bin Ḥarb ile Ṣafvân bin Ümeyye ḥavle Ḥaremi'l-Mekketi'l-Mükerreme kâr-güẕâr iken bir ẕi'b-i mehâbet-â'ib der-pîşi olan ẓaby-ı nâ-tüvânı ṣayda şitâbân ve ẓaby-ı [N118b] meẕkûr me'men-i cumhûr olan Ḥarem-i Muḥterem'e duḫûl ile vâṣıl-ı dâru'l-emân olduḳda ẕi'b-i mehâbet-â'ibiñ rû-ber-ḳafâ ricʿat-sâz-ı sûy-ı ṣaḥrâ olmaġla iḫtirâm-âver-i Ḥarem-i şerâfet-peymâ idigi hüveydâ olduḳda Ebû Süfyân ve Ṣafvân'ıñ ḥâlet-i meẕkûreye taʿaccüb-künânlıkları ḫîninde ẕi'b-i meẕkûr mezbûrlara "Ṭaybe-i Ṭayyibe'de Ṣadr-nişîn-i erîke-i nübüvvet olan Muḥammed bin ʿAbdullâh sizi daʿvet-sâz-ı dâru'l-ḳarâr-ı tenaʿum-penâh iken sizin ḫˇâst-kâr-ı sûy-ı nâr **[108b]** olmañız benden meşhûduñuz olan ḥâletden aʿcebdir." deyü ḫiṭâb etdikde Ebû Süfyân, Lât ve ʿUzzâ'ya baʿde'l-ḳasem "Bu muʿcize-i ġarrâ ehl-i Mekke'ye inbâ olunsa cümle-i sükkân-ı Ḥarem cihet-i Resûl-i Ekrem'e miṣâl-i âb-ı cereyân-niṣâb olmaġla ḫıṭṭa-yı Kaʿbe ġalebe-i sükkândan ḫuluvv ile vaḥşet-me'âb olur." dedigi maḥkî-i 'ibret-tev'emdir.[3] Ḥattâ bu muʿcize-i ġarrâ maʿlûm-ı Ebî Cehl-i melʿanet-ârâ idiginden mâ-ʿadâ ʿadîl-i celîli kendünüñ ve aṣḥâbınıñ meşhûdı olmuşdur. Keyfe lâ?

Bu merviyy-i ṣıḥḥat-istînâs daḫi inbâ-kerde-i ʿAbbâs bin Mirdâs'dır ki, râvî-i şerâfet-muḥtevîniñ eyyâm-ı cehâletinde perestiş-kerdesi olan "Ḍımâr" nâm ṣanemiñ naʿt-ı Nebevî'yi muḥtevî olan beyt-i şiʿri terennüm ile tekellümi resîde-i sâmiʿa-i tefehhümi olıcaḳ, bu ḥâlet-i ġarâbet-telehhübe sebbâbe-ber-dehân-ı taʿaccüb iken bir ṭâ'ir-i hümâ sâ'ir-i hevâ-peymâ ser-i râvî-i ḥasret-intimâya sâye-güster-i hüdâ olup "Yâ ʿAbbâs! Bünyâd-ı kelâm-ı Ḍımâr'a taʿaccüb-istînâs idigiñden ʿadem-i tefekkür-i aḥvâl-i nefs-i

1 Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, II/44-45, nr. 1633; Beyhakî, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, VI/43-44.
2 Süyûtî, *Menâhilü's-Safâ*, s. 130, nr. 610.
3 Süyûtî bu hadîsten söz etmekle beraber, onun hangi kaynakta geçtiğini belirtmemiştir. Bkz. *Menâhilü's-Safâ*, s. 130, nr. 611.

pür-teʿabıñ aʿcebdir ki vesīle-i īcād-ı kāʾināt olan Mefḫar-i Mevcūdātʾıñ ḫˇān-ı bī-dirīġ-i İslāmʾa daʿveti muḳarrer iken çeşm-i idrākiñ ḫˇāb-ālūd-ı ġafletdir." deyü tekellümi taʿaccüb-i ʿAbbāsʾı dü-bālā etmekle bu ḥālet kendüye vesīle-i neyl-i saʿādet olmuşdur.[1]

Ve keẕālik hengām-ı ḥarb-i ḥuṣūn-ı Ḫayberʾde ahālī-i ḥıṭṭa-i merḳūmeden bir rāʿī-i ġanem mevrid-i hüdā-yı şerāfet-tevʾem olmaġla ruḫsāyı ḫāk-pāy-ı Faḫr-i ʿĀlem olup şeref-i İslām ile müşerref olduḳda emr-i raʿy-i aġnām ġāʾile-bend-i meyān-ı ārāmı idigin ʿarża-dāşt-ı pīş-gāh-ı Seyyidüʾl-Enām etdikde vücūh-ı aġnāma remy-i yek-müşt-i ḥaṣāt ile meʾmur ve vażʿ-ı meẕkūr bi-iznillāhi teʿālā īṣāl-sāz-ı emānāt ilā ehlihā idigi maḳūl-i iʿcāz-şümūlin baʿdeʾş-şuʿūr ḥīn-i edā-yı ḫıdmet-i mā emera-bihde bilā-ifāde cümle-i aġnām yek-ā-yek aṣḥābına rehīn-i rātibe-i vuṣūl olmaġla rāʿī-i şerāfet-āmāde ser-be-bālīn-i visāde-i istirāḥat oldıġı rivāyet-kerde-i Cābir-i sütūde-ḫaṣletdir.[2]

Ve keẕālik Enes-i saʿādet-resden merviyy-i müʾessesdir ki, ol Bülbül-i gülşen-serāy-ı risālet, Cenāb-ı [N119a] Ṣıddīḳ-ı şerāfet-şiʿār ve Ḥażret-i ʿÖmer-i maʿdelet-diṣār ile maʿa-vāḥidin mineʾl-kibār ḥadāʾiḳ-i Enṣār-ı şerāfet-medārdan birine sāye-endāz-ı ḳudūm-i saʿādet-mevsūm olup derūn-ı bostān-ı şerāfet-resānda çerīde-sāz-ı çemān-ı çemen olan ġanem-i ʿibret-efkeniñ dīdār-ı nevvār-ı Resūl-i Ekrem ile muġtenem oldıġına teşekküren secde-pīrā-yı taʿẓīm oldıġı meşhūd-ı bāṣıra-i Ṣıddīḳ-ı şerāfet-ārā olduḳda ol Yār-ı Ġār-ı ṣadāḳat-şiʿār secde-i taʿẓīm tecvīz-kerde-i Şerʿ-i ḳavīm olsa Cenāb-ı Serīr-ārā-yı *levlāk*'e cebhe-ber-ḫāk olmaḳda ġanemden eḫaḳḳ idigin tefhīm ve rivāyet-i Ebī Hüreyre-i feżāʾil-bünyān üzre derūn-ı bostān-ı dīgerde daḫi bir baʿīr-i şerāfet-maṣīriñ Cenāb-ı Mefḫar-i ʿĀlemʾe secde-serā-yı taʿẓīm idigi kütüb-i siyerde terḳīm olunmuşdur.[3]

Ve keẕālik Ṣaʿlebe bin Mālik ve Cābir-i sütūde-meʾāṣir ve Yaʿlā bin Mürre ve ʿAbdullāh bin Caʿfer rivāyetleriyle minaṣṣa-i ẓuhūrda cilve-ger olan

1 Kahramanlık şiirleriyle tanınan Abbâs b. Mirdâs *-radıyallâhu anh-* 8/629'da Müslüman olmuş, ardından Mekke Fethi'nde, Huneyn Savaşı'nda ve Tâif muhasarasında bulunmuş olup Hz. Osmân'ın *-radıyallâhu anh-* hilafeti döneminde vefat etmiştir. Onun Müslüman olması hadisesi, Heysemî (*Mecma'u'z-Zevâ'id*, VIII/246-247) tarafından aktarılmaktadır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 71.

2 Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, IV/221.

3 Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, IX/7.

ḳıṣṣa-i cemel-i **[109a]** sā'il-eşer meẕkūra mümāşildir ki, bir şütür-i ser-mestiñ miṣāl-i şīr-i jiyān derūn-ı bostānda güzerānından nāşī bīm ü hirās-ı mehābetinden pā-nihādān-ı duḫūlde yārā-yı iḳtidār nā-bedīdār iken ol Muḳtedā-yı ümmet sāḥa-i bostān-ı meẕkūra şeref-baḫş-ı ḳudūm ve ol şütür-i mehābet-mevsūmı cānib-i vālā-cenāblarına da'vet buyurduḳda resm-i zemīn-būsı üzre meşfereynin rūy-ı arża sūde ve pīş-gāh-ı Nübüvvet-penāha imāle-i licām-ı te'eddüb ile zānū-zede olup 'arż-ı kemāl-i inḳıyād eyledikde Cenāb-ı Mefḫar-i her-dü-serā 'uṣāt-ı cinn ü insden mā-'adā mā-beyne'l-arż ve's-semā cümle-i mevcūdātıñ tābiş-i cihān-ārāyiş-i ḫūrşīd-i risāletleriyle tenvīr-sāz-ı zevāyā-yı ḫavāṭırları idigin īrād buyurmuşlardır.[1] Ḥattā 'adīl-i merviyy-i celīl-i rivāyet-i 'Abdullāh bin [Ebī] Evfā ile daḫi vārid ve ḫaber-i āḫarda bu mu'cize-i bāhire ba'de irādet-i ẕebḥi'l-cemel ẓāhire idigi ḳavl-i ṣıḥḥat-'ā'iddir. Ḥattā ber-minvāl-i rivāyet-i uḫrā, ol şütür-i mehābet-pīrā dergāh-ı Risālet-ārāya eṣnā-yı 'arż-ı inḳıyādda keṣret-i 'amel ve ḳıllet-i 'alefden iştikā eyledigi lisān-ı Nebevī'den resīde-i sāmi'a-i ḫużżār olup, rivāyet-i uḫrā üzre ḥāl-i ṣıġarından beri i'māl olunmuş-iken irāde-i ẕebḥi bā'iṣ-i ser-gerdānī idigin 'arża-dāşt-ı dergāh-ı Risālet-penāh eyledigi taḳrīr-i Nebevī ile gūş-güẕār-ı mālik-i ezimme-i cemel ve bi-iḳrāri ṣāḥibihī ṣadāḳati 'urūż-ı ṣübūta maḥall olmuşdur.

Ve keẕālik ḳıṣṣa-i nāḳa-i 'Aḍbā ḫabl-i metīn-i rivāyet-ekīde-i ṣiḳāt ile zīver-efzā-yı mirbaṭ-ı inbādır ki, nām-ı merḳūm ile mevsūm olan nāḳa-i Nebeviyye'nin Cenāb-ı Resūl-i Kerīmü's-seciyyeye tekellüm ve nefsini ta'rīf ile terennümi rehīn-i rātibe-i taḥaḳḳuḳ olup ḫattā demīde-i zemīn-i çerā-gāhı olan 'uşbuñ me'kūl olmaġa telehhübi muḳarrer ve şeref-i rükūb-ı sa'ādet-maṣḥūb-ı Nebevī ile müstes'ad **[N119b]** idigi lisān-ı vuḥūşdan gūş-zedi oldığın ḫaber vermişdir. Ḥattā ol Zīn-efken-i zeyn-i risālet eşheb-süvār-ı irtiḥāl olduḳdan ṣoñra nāḳa-i merḳūme çerā-gāh-ı ḫayātdan rū-gerdān ve çerīde-sāz-ı çemen-zār-ı memāt oluncaya degin ekl ü şürbden teberrī ve ibrāz-ı nāle vü zārī eyledigi rivāyet-i ṣiḳāt ile maḥkī-i İmām İsferāyinī-i feżā'il-simātdır.[2]

1 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/310; Dârimî, "Mukaddime", 4, nr. 18.

2 Süyûtî bu hadîsten söz etmekle beraber, onun hangi kaynakta geçtiğini belirtmemiştir. Bkz. *Menâhilü'ş-Safâ*, s. 131, nr. 616.

Siyyemā ḥamāmāt-ı Ḥarem rūz-ı fīrūz-ı Fetḥ-i Mekke-i Mükerreme'de berāy-ı istiẕlāl-i Resūl-i Ekrem cem'iyyet-rehīn-i te'ādud şehper-küşāyı teşā'ud olmaġın maẓhar-ı du'ā-yı bereket-intimā-yı Nebevī olduḳları İbn-i Vehb-i 'ālī-ka'bden mervīdir.[1] Fe-lihāẕā ol Kemān-dār-ı risāletiñ tīr-i du'ā-yı icābet-intimāları hedef-i icābete işābet etmekle ḥamām-ı Ḥarem'iñ ḳayd-ı ışṭıyāddan rehāları müsellemdir. Keyfe lā?

Cenāb-ı Enes-i sa'ādet-resden ve Muġīre bin Şu'be'den ve Zeyd bin Erḳam-ı feżā'il-mü'essesden merviyy-i enfesdir ki, ol Sulṭān-ı ḳalem-rev-i risāletiñ sūy-ı dil-cūy-ı Ṭaybe-i Ṭayyibe'ye eṣnā-yı hicretlerinde küffār-ı Ḳureyş-i cehālet-kirdārdan ḳaṣd-endāzān-ı ızrārıñ keydini def' içün bir ġār-ı teng ü tārda yār-ı ṣadāḳat-şi'ārlarıyla beytūtete ḳarārlarında bā-fermān-ı Perverdigār **[109b]** sütre-sāz-ı der-i ġār olmaġ-içün bir şecer-i sāye-endāz-ı zemīn inbāt ve iki ḥamāme-i hümā-sāye daḥi āşiyān-sāzī ve beyża-perdāzīye mübāderet-simāt olup[2] ḥadīṯ-i āḫarda üstād-ı fenn-i nesīc-i 'ankebūt-behīc daḥi kār-gāh-ı ġārda bir ḳumāş-ı zībā tār u pūd ile perde-keş-i çeşm-i ḳavm-i merdūd idigi menḳūl-i bihbūddur. Ḥattā ol ġār-ı teng ü tār gencīne-i cevāhir-i 'ulūm olan gevher-i yektā-yı Ẕāt-ı Risālet-simāta ṭılısm-ı viḳāye-i İlāhiyye ile reşk-āver-i defīne-i behiyye olmaġın dünbāle-devān-ı Mefḫar-i 'ālemiyān nā-resīde-sāz-ı me'men-i pür 'izz ü şān ve keyfiyyet-i meẕkūre meşhūd-ı bāṣıra-i iẕ'ānları olduḳda "Niçe zamāndan beri bu cānibe bir ferdiñ güẕerānlıġı nümāyān degildir." deyü rū-gerdān olmalarıyla Ẕāt-ı Risālet-penāhī maḥfaẕa-zīb-i ṣavn-ı İlāhī idigi 'ayān olmuşdur.[3]

Ve keẕālik rūz-ı fīrūz-ı 'ıyd-i aḍhāda pīş-gāh-ı Risālet-penāha berāy-ı naḥr ityān-kerde olan 'aded-i büdne 'alā şekki'r-rāvī beş yāḫud şeş yāḫud heft veled-i nāḳayı ol Men lehu'l-faḫr naḥr buyurmaġa mübāderetlerinde her biri nādī-i sa'ādet-eyādīlerine nezdīk ve evvel-be-evvel dest-i kerem-peyvestleriyle fedā-yı cān ü başa benān-ı intiẕārın teşbīk etmekle ol Cān-ı cihāniyānıñ yoluna ḳurbān olmaġa şitābānlıkların iẓhār etmişlerdir.[4] Keyfe lā?

1 Süyûtî bu hadîsten söz etmekle beraber, onun hangi kaynakta geçtiğini belirtmemiştir. Bkz. *Menâhilü'ş-Safâ*, s. 131, nr. 617.

2 Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, II/481-482; Ebû Nu'aym, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, II/325, nr. 229; İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. I, s. 229.

3 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/348.

4 Ebû Dâvûd, "Menâsik", 19, nr. 1765; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/350. Bu hadîs-i şerîf, Ehl-i Suffe'den olup 53/673 tarihinde vefat eden Abdullâh b. Kurt es-Sümâlî *-radıyallâhu anh-* tarafından rivayet edilmiştir.

Ṭırāz-ı beytü'ş-şerāfe Ümmü Seleme-i ẕātü'n-neẓāfeden merviyy-i rehīnü'l-leṭāfedir ki, yevmen mine'l-eyyām ol Yektā-rev-i sāḥa-i hüdā geşt ü güẕār-ı ṣaḥrā ile şeref-baḫş-ı sāḥa-i melsā iken bir ẓabye-i vaḥşet-peymā *"Yā Resūlallāh!"* **[N120a]** nidāsıyla süḫan-pīrā ve kendünüñ işbu kūh-sār-ı vaḥşet-medārda dü-ṭıfl-ı şīr-ḫˇārı var iken bu Aʿrābī-i nā'ime şikār olmaġla veledeyniniñ el-ān gürisne vü zār ve irżāʿa dīde-küşā-yı rāh-ı intiẓār idigin eṣnā-yı iḫbārda şefḳat-i ʿālem-şümūl-i Cenāb-ı Risālet-diṣārdan berāy-ı irżāʿ-ı evlād āzād olmaġı temennā ve yine ricʿate ʿazīmet-sāzlığın inbā etdikde baʿde te'kīd-i mīṯāḳi'l-īyāb ol Müşkil-küşā-yı cihāniyān ẓaby-ı nā-tüvānı ḳayd-ı meskenetden muṭlaḳu'l-ʿinām buyurduḳdan ṣoñra kemāhuve'l-mevʿūd ricʿati meşhūd oldıġı eṣnāda Aʿrābī-i nā'im ḫˇābdan bīdār ve dīdār-ı Mefḫar-i ʿĀlem ile ḳarīrü'l-ʿayn-ı iftiḫār olıcaḳ, irāde-i Sulṭān-ı ḳalem-rev-i risāletden istiḫbār etdikde ol Erīke-nişīn-i şefḳat ıṭlāḳ-ı ẓabye-i tekellüm-şiʿār ile fermān-fermā olmaġın imtiṯālen li'l-emri'l-ʿālī Aʿrābī-i lā-ubālī ḥall-i ʿaḳd-i ẓabye ile sebīlin taḫliye etdikde ẓabye-i meẕkūre (أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰه وَأَنَّكَ رَسُولُ اللّٰه)[1] terānesiyle tekellüm ederek ṣaḥrā-neverd olmuşdur.[2]

Vāḳıʿā bu muʿcize-i bāhire-i ʿibret-rehīn daḫi meşāhīr-i muʿcizāt-ı Seyyidü'l-Kā'ināt'dandır ki, eriḳḳā-yı şerāfet-eḥaḳḳā-yı Risālet-perverden Sefīne-i[3] ṣadāḳat-mültevī ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i Nebevī'den ṭırāz-ı ṣaḥīfe-i ḫıṭṭa-i Yemen olan Muʿāẕ bin Cebel cānibine mürsel olmaġın eṣnā-yı ṭarīḳde bir leyṯ-i ġālibe dūçār ve ʿabd-i **[110a]** saʿīd-i Resūl-i Rabb-i Mecīd idigin baʿde'l-iḫbār ḫırz-ı bāzū-yı cān-ı ʿazīzi olan kitāb-ı iʿcāz-nişāb-ı Resūl-i Kerīmü'ş-şemā'ili ḫāmil idigin inbā etdikde şīr-i mehābet-semīr kelām-ı ḫafī ile mütekellim ve kenāre-gīr-i rāh-ı sefīne-i şerāfet-müterennim olmuşdur.[4] Ḫattā ḳāṣıd-ı şerāfet-'ā'id baʿde edā'i'l-ḫıdme maḫmil-bend-i inṣırāf olduḳda mümāṯil-i ḳıṣṣa-i sābıḳa ḥālet-i dīger müteḥaḳḳıḳa idigi daḫi rivāyet-i rāvī-i āḫar ile bu minvāl üzre cilve-gerdir ki, Sefīne'niñ şeref-baḫş-ı

1 "Allah'tan başka ilâh olmadığına, senin de Allah'ın Resûlü olduğuna şehadet ederim."

2 Taberânî, *el-Muʿcemü'l-Evsat*, V/358, nr. 5547; Kurtubî, *el-İʿlâm*, s. 361. Hadîsin Enes b. Mâlik tarafından rivayet edilen farklı bir şekli için bkz. Heysemî, *Mecmaʿu'l-Bahreyn*, VI/167, nr. 3542.

3 Aslen İranlı olan Sefîne *-radıyallâhu anh-*, Ümmü Seleme *-radıyallâhu anhâ-* annemiz tarafından köle iken satın alınmış ve ölünceye kadar Resûlullâh'a *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hizmet etmek şartıyla kendisi tarafından azat edilmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 75.

4 Hz. Sefîne'nin *-radıyallâhu anh-* başından geçen buna benzer bir hadise için bkz. Maʿmer b. Râşid, *el-Câmiʿ*, XI/281-282, nr. 20544 (Abdürrezzâk'ın *el-Musannef*'inin sonunda).

rükūb oldığı sefîne tünd-bād ile şikeste ve tefāḳum-ı emvāc Sefîne-i rehīnü'l-ibtihācı bir cezīreye endāḫte ḳılmaġla sāḥil-resīde-i selāmet olduḳda pīş-gāhında bedīdār olan esed-i mehābet-şi'āra kendüyi ba'de't-ta'rīf ol şīr-i mehābet-mengūş Sefîne'yi ber-dūş edüp şeh-rāh-ı mūṣilü'l-maṭlūba īṣāl ile iẓhār-ı vaż'-ı münīf etmişdir.[1]

Ve ḳabīle-i Benī 'Abdülḳays'dan biriniñ imsāk-i Seyyidü'l-Kevneyn ile beyne'l-uṣbu'ayn mengūş-ı şerāfete eyn olan gūşında meyāne-i dü-engüşt-i nūr-siriştleri vesme-i ebruvān-ı dil-rübā-āsā nişān olup ḥattā neslen ba'de neslin evlādında daḫi nümāyān olmuşdur.[2]

Ve rivāyet-kerde-i İbrāhīm bin Ḥammād ġarāyib-i mu'cizāt-ı Resūl-i mekārim-nihāddandır ki, rūz-ı fīrūz-ı Ḫayber'de ḫod-be-ḫod pīş-āmed-i dergāh-ı Risālet-ālūd olan ḥimārıñ ol Sulṭān-ı ḳalem-rev-i esrār, **[N120b]** isminden istiḫbār buyurduḳda "Yezīd bin Şihāb" deyü cevāb verdiginde taġyīr-i ismine mübāderet ve "Ya'fūr" nāmıyla ser-ṭavīle-i şerāfet buyurılup[3] gāh ü bī-gāh ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i Nebevī'den da'vet-i Aṣḥāb-ı ma'ālī-niṣāba firistāde buyurulduḳda ḥasebü't-ta'yīn bāb-ı med'uvv-i şerāfet-niṣābı re's-i rehīnetü'l-müvānesetiyle daḳḳ ve işāret-fermā-yı teblīġ-i emr-i Nebiyy-i muṣaddaḳ eyledigi muḥaḳḳaḳdır. Ḥattā ol Mihr-i münīr-i āsumān-ı risālet, taḥvīl-i burc-ı dār-ı fenā ve zīver-i 'ālī-serāy-ı beḳā olduḳda ḥimār-ı ṣadāḳat-şi'ār hezār firāḳ ile nāle-kār olaraḳ kendüyi bir bi're ilḳā ve vāṣıl-ı ser-menzil-i sāḥa-i fenā olmuşdur.[4]

Ve yine ḥużūr-ı Risālet-mevfūrlarında töhmet-i sirḳa-i nāḳa ile iḫżār olunan merd-i fā'iḳiñ berā'et-i ẕimmet ṣāḥibine şehādet-i nāḳa gūş-güẕār-ı ṣübūt olmaġla dest-i mu'ārıżdan dāmen-i mālikini taḫlīṣe vesīle olmuşdur.[5]

Ġıbbe hāẕā merviyy-i ṣiḳāt-ı ruvāt-ı feżā'il-ārādır ki, eṣnā-yı ba'ż meġāzī-i Nebevī'de mu'asker-i nuṣret-perver bir cāy-ı yübūset-güstere ḫay-

1 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, VII/80-81; Hâkim, *el-Müstedrek*, II/675, III/702. Zehebî hadîsin sahîh olduğunu söylemiştir.

2 Süyûtî bu hadîsten söz etmekle beraber, onun hangi kaynakta geçtiğini belirtmemiştir. Bkz. *Menâhilü'ş-Safâ*, s. 133, nr. 623.

3 Ebû Nu'aym, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, s. 387, nr. 288.

4 İbn Hibbân, *Kitâbü'l-Mecrûhîn*, II/309, nr. 1017.

5 Kurtubî, *el-İ'lâm*, s. 361. Zehebî bu rivayetin mevzû olduğunu söylemiş, Alî el-Kārî ise onun bu görüşünü doğru bulmamıştır. Bkz. *Şerhu'ş-Şifâ*, c. I, s. 641. Zeyd b. Sâbit'ten *-radıyallâhu anh-* rivayet edilen ve üzerinde tartışılan bu kıssanın özet metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 77 (Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, V/141-142, nr. 4887).

me-zen ve üç yüz ḳadar Aṣḥāb-ı maʿālī-niṣāb vürūd-ı ʿaṭş-ı taḥammül-güẕār ile tābiş-efken iken deşt-gāh-ı ʿālem-i ġaybdan ʿanz-ı bereket-peymā pīş-gāh-ı Risālet-intimāda rū-nümā olup bā-emr-i Resūl-i Kibriyā leben-i leẕẕet-efkeniyle cünūd-ı mücennedeyi serāpā irvā etdikden ṣoñra ẓāhiren mālik-i zimām-iḳādesi rū-nümā olmamaġın zīr-i dest-i muḥāfaẓa-i Cenāb-ı Rāfiʿ-i[1] sütūde-şiyeme müsellem olması bābında şeref-baḫş-ı ṣudūr olan emr-i Nebevī'ye binā'en sāḥa-i muḥāfaẓa-i Rāfiʿ'de çerīde iken ḥall-i İlāhī ile rişte-i teşaḫḫuṣı güsiste olduḳda ol Sulṭān-ı **[110b]** ḳalem-rev-i risālet "Merbūṭ-ı meẕkūr kendüyi irsāl edene mürūr etdi." deyü iẓhār-ı muʿcize-i bāhiretü'ẓ-ẓuhūr buyurmuşdur.[2]

Ve keẕālik ol Şeh-süvār-ı eşheb-i risālet baʿżı esfār-ı ẓafer-şiʿārlarında taḥrīme-bend-i ṣalāt olmaġ-içün ḳıyām ve feres-i saʿādet-reslerin bilā-rābıṭ sütre ittiḫāẕın irāde buyurmaġla edā-yı ṣalāt rū-nümā oluncaya degin semt-i ḳıblede tevaḳḳufı içün tenbīh eşerinde [3](بَارَكَ اللهُ فِيكَ) duʿā-yı icābet-intimālarına maẓhar buyurmaġla ol feres-i şerāfet-peyvest mānend-i ʿaṣā-yı istiḳāmet-der-dest ʿadem-i ḥareket ile ṣalāt-ı Nebevī münḳażī oluncaya degin pā-ber-cāy-ı ṣebāt olmuşdur.

Ve yine muʿcizāt-ı bāhire-i Cenāb-ı Nübüvvet-perverden bu eşer-i muʿteber daḫi nuḳūd-ı gencīne-i siyeriñ nāḳıdı İmām Vāḳıdī[4] rivāyetiyle cilve-gerdir ki, ol Sulṭān-ı memālik-i risāletiñ ṭaraf-ı bāhirü'ş-şereflerinden mülūk-i eṭrāf-ı ʿāleme ser-levḥa-i resā'il-i risālāt olan mekātib-i büleġā-firīb-leriyle irsāl olunan sefīrān-ı şerāfet-iştimāllerinden altı nefer sefīr-i saʿā-det-güster yevm-i vāḥidde dergāh-ı iʿcāz-perverlerinde maḫmil-bend-i se-fer olup her biriniñ maṭlaʿ-ı nübüvvetden bürūz ile nūr-āver-i ufḳ-ı ḫurūc olduḳları rūz-ı fīrūzuñ ṣabāḥ-ı beyyinü'l-irtiyāḥında **[N121a]** mürselün-ileyh olduḳları melikiñ sükkān-ı memleketleri luġatince bilā-taʿallüm tekellüme

1 Bu ve bundan sonraki dipnotta zikredilen kaynaklarda Peygamber Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* kendisiyle konuştuğu sahâbînin adı "Râfî'" değil "Nâfi'" olarak geçmekte ve kendisi hakkında başka bilgi verilmemektedir. İbn Sa'd ise (*et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. VII, s. 70-71) bu kıssayı Nâfi' b. Hâris b. Kelede'nin hâl tercümesinde vermektedir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 77.

2 Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, VI/137; Ebû Nu'aym, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, II/426-427, nr. 332; İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. I, s. 179-180, c. VII, s. 70-71.

3 "Allah sana hayırlar versin."

4 Tâbi'în âlimlerinin sonuncu nesli ile daha sonraki âlimlerden 40 yıl süreyle ilim öğrenerek yetişmiş olan Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî'nin (ö. 207/822) en ünlü eseri *Kitâbü'l-Megāzî*'sidir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 78.

ḳudret-yāb ve bilā-tercümān zebān-ı nāṭıḳalarından edā-yı sefārete liyāḳatleri cilve-yāb olmuşdur.[1]

Felā-cerem maʿlūm-ı daḳāyıḳ-şināsān-ı rumūz-ı siyerdir ki, bu bābda zīver-ārā-yı ṣaḥāyif-i vürūd olan eḥādīṯ-i şerīfe ekṯer min en-tuḥṣā iken elvāḥ-ı kütüb-i eʾimme-i ḥadīṯde zīb-efzā-yı suṭūr-ı şerāfet-mevfūr olan āṯār-ı ṣaḥīḥa-i meşhūreyi ityān muḫtār-ı ṣāḥib-i kitāb-ı feżāʾil-ʿunvān olmaġın bu ṣanīʿ-i refīʿ-i şerāfet-āgīn muḳaddemāt-ı fuṣūl-i nefāset-mevṣūle berāy-ı ḥüsn-i ḫātime netīce-i mufaḫḫamedir.

Ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Tāsiʿa ʿAşer

Ol Rūḥ-ı cesed-i kevneyniñ iẓn-i Ḫālıḳuʾl-ḫalāyıḳ ile iḥyā-yı mevtāya mübāderetde iʿcāz-perverlikleri müteḥaḳḳıḳ oldıġı gibi, zīver-mehd-i ṭufūliyyet olan ṣıbyān ile tekellüm ve nice rażīʿ ile terennümleri cilve-ger olup ḥattā ol Ṭırāz-ı rātibe-i risāletiñ ṣıdḳ-ı müddeʿā-yı nübüvvetlerine mezbūrlarıñ şehādet-āver idikleri muḳarrerdir.

Felā-cerem esānīd-i meẕkūre ile derūn-ı aṣl-ı kitābda cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣübūt ve rivāyet-i Ebī Hüreyre ile ṣıḥḥat-menʿūtdur ki, matbūḫ-ı Yehūdiyye olan şāt-ı mesmūme bi-ṭārīḳiʾl-hediyye mevżūʿ-ı pīş-gāh-ı Nebeviyye olduḳda saʿādet ile maʿaʾl-Aṣḥābiʾl-Kirām eṣnā-yı tenāvülde mesmūmiyyet-i şāt-ı meşvī zebān-ı meʾkülden dāḫil-i sāmiʿa-i hüdā-şünūd-i Nebevī olmaġla vürūd-ı emr-i nehy-i ekl ile iẓhār-ı muʿcize-i ġarrā buyurmuşlardır. Ḥattā hem-nişīnān-ı simāt-ı tenāvülden Bişr bin Berā[2] müteʾessiren ʿāzim-i dāruʾl-beḳā olmaġla[3] fāʿile-i melʿanet-intimā iḫżār-ı südde-i Nübüvvet-peymā ve ṣanīʿ-i şenīʿinden istinbā olunduḳda ḫūrşīd-i cihān-tāb-ı nübüvvetleri maṭlaʿ-ı ṣadāḳatden nūr-baḫşā-yı zemīn-i **[111a]** ẓuhūr olanlarıñ tābiş-i ṣıḥḥatleri ʿurūż-ı küsūf-i semmiyyet ile ḫalel-peẕīr olmayup ḳamer-ṭıynetān-ı emārete teʾsīr ile īrāṣ-ı noḳṣān nümāyān idigi maʿlūm olmaġın, ḥāṣā şān-ı ḥaḳḳāniyyet-nişān-ı Resūl-i Yezdān'da bürūz-ı ṣüret-i

1 Benzeri rivayetler için bkz. İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VII/347; Taberânî, *el-Muʿcemü'l-Kebîr*, XX/8-9, nr. 12.

2 Benî Hazrec kabilesinden olan ve 2. Akabe Bîatı'nda, ayrıca Bedir ve Uhud gazvelerinde bulunan Bişr b. Berâ bin Maʿrûr'un *-radıyallâhu anh-* mezkûr yemek sırasında hemen zehirlenerek veya bir yıl sonra vefat ettiği bildirilmektedir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 79.

3 Ebû Dâvûd, "Diyât", 6, nr. 4512.

ṣıḳḳ-ı ṣānī rū-nümā ise irāḥa-i nüfūs-ı cehālet-peymā rūşenā olmaġ-içün bu kār-ı melʿanet-şiʿāra ictirāsın iḳrār etmekle cīfe-i vücūd-ı ḫabāṯet-ālūdından sāḥa-i ṭahāret-peẕīr-i zemīn taṭhīr olunmuşdur.[1] Lākin rivāyet-kerde-i Enes-i saʿādet-res mażmūn-ı enfesi üzre Yehūdiyye-i melʿanet-seciyyeden bu kār-ı ḫabāṯet-diṣāra ictirā berāy-ı ıṭfā-yı nūr-ı Ẕāt-ı Nübüvvet-medār idigi iḳrār ile āṣikār olduḳda ol Zīver-baḫş-ı ḫızāne-i viḳāye-i İlāhiyye ıżrār-ı aʿdā-yı melʿanet-intimādan maṣūn olmaġla ibrāz-ı mużmere ʿadem-i iḳtidārları rū-nümūn olmaġın Aṣḥāb-ı maʿālī-niṣābıñ sell-i seyf-i iʿdāmın irādeleri [N121b] Cenāb-ı Sulṭān-ı ḳalem-rev-i risāletiñ rıżā-dādeleri olmadıġı mefhūm[2] ve rivāyet-i Cābir-i sütūde-me'āṣir üzre Cenāb-ı Risālet-me'āba iḫbār-ı ẕirāʿ-ı şāt-ı meşvī ile semmiyyet maʿlūm ve fāʿile-i melʿanet-cibilleniñ ʿadem-i iʿdāmı merḳūm olup[3] rivāyet-i Ḥasan-ı Baṣrī üzre keẕālik ḥālet-i mezbūre iḫbār-ı faḫẕ-ı şāt-ı meşvī ile maʿlūm-ı Cenāb-ı Risālet-mültevī[4] ve inbā-yı ʿAbdurrraḥmān-ı[5] feżā'il-ʿunvān ile me'kūl-i mezbūruñ semmiyyeti ẓuhūr[6] ve fāʿile-i ḫabāṯet-mecbūleniñ maʿfuvve idigi baʿżı kütübde masṭūrdur. Ve ḥadīṯ-i āḫarda bürūz-ı ḥālet-i meẕkūre nevʿan taġyīr-sāz-ı baʿżı ḥavāss-ı Nebeviyye olacaḳ mertebeye resīde idigi Enes-i feżā'il-perver rivāyetiyle inbā-kerde-i ehl-i siyerdir.[7]

Pes maʿlūm-ı uli'l-efhām ola ki, ṣudūr-ı ʿafv-ı fāʿile-i melʿanet-diṣār ḳable fevti'l-Berā ṣūret-nümā olup baʿdehū icrā-yı emr-i ḳıṣāṣ-ı ṣıḥḥat-menāṣ idigiyle Şihāb-ı feżā'il-niṣāb cemʿ beyne'r-rivāyeteyn etmişdir. Ve rivāyet-i Ebī Hüreyre-i feżā'il-ālūd üzre masṭūr-ı levḥa-i vürūddur ki, Cenāb-ı pister-nişīn-i risāletiñ muḳaddime-i ẓuhūr-ı rıḥletleri olan inḥirāf-ı mizāc-ı saʿādet-imtizācları ehl-i Ḫayber'den bir Yehūdiyye'niñ hediyyesi olan şāt-ı mesmūmeden ḳable'l-iḫbār bimā-fihā mine's-semm-i me'kūl olan loḳmanıñ henūz eṣeri bürūz edüp ḳaṭʿ-endāz-ı reg-i ḳalb-i fīrūzları idigin inbāları inhā-kerde-i baʿżı erbāb-ı siyerdir.[8] Ḥattā daḳīḳa-dānān-ı rumūz-ı

1 Ebû Dâvûd, "Diyât", 6, nr. 4512, 4514.
2 Buhârî, "Hibe", 27, nr. 2617; Müslim, "Tıbb", 45, nr. 2190.
3 Ebû Dâvûd, "Diyât", 6, nr. 4510.
4 İbn Saʿd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. II, s. 200.
5 *el-İstiṣfâ*'da sehven "'Abdurraḥmān" şeklinde kaydedilmiş olup *Şifâ*'da "onun oğlu Ebû Seleme" şeklinde imla edilmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 80.
6 Ebû Dâvûd, "Diyât", 6, nr. 4512.
7 Buhârî, "Hibe", 27, nr. 2617; Müslim, "Tıbb", 45, nr. 2190.
8 Buhârî, "Megāzî", 83, nr. 4428; Ebû Dâvûd, "Diyât", 6, nr. 4512.

süḫan ʿindinde ḥâlet-i merḳûme ol Rātibe-ṭırāz-ı risālet-i ʿāmmeniñ Eşref-i Maḫlūḳāt ve Zübde-i Mevcūdāt ve Ḫātemü'l-Enbiyā'i ve'l-Mürselīn ve Raḥmeten li'l-ʿĀlemīn iken şehīden teşrīf-sāz-ı zīnet-serāy-ı dāru'l-beḳā idikleri ʿibret-āver-i Müslimīn olmaġ-içün taḳdīr-kerde-i Rabbü'l-ʿĀlemīn idigi maḥkiyy-i İbn-i İsḥāḳ-ı feżā'il-mesāḳdır.[1]

Felā-cerem maʿlūm-ı tetebbuʿ-sencān-ı kütüb-i siyerdir ki, cerā'et-efken-i tesmīm-i şāt-ı meşvī olan Yehūdiyye-i ḫabīṯü's-seciyyeniñ gerden-i cīfe-i vücūdı seyf-i Şerīʿat-i Muḥammediyye ile ḳaṭʿ olundıġı icmāʿ-kerde-i ehl-i ḥadīṯ idigi İbn-i Saḥnūn-ı[2] zū-fünūn iḫbārıyla ṣıḥḥat-maḳrūn iken merviyy-i merḳūmuñ vürūdında **[111b]** cilve-ger olan taʿaddüd-i ṭuruḳ iḫtilāf-ı eḳāvīle bāʿiṯ-i teṭarruk olmaġın Cenāb-ı Ebī Hüreyre ve Enes ve Cābir raḍıyallāhu ʿanhum rivāyetleriyle cilve-ger-i minaṣṣa-i vürūd olan āṯārıñ berāy-ı ıṭṭılāʿ cümlesini īrāda mübāderetle ṣāḥib-i kitāb ifāde-baḫş-ı mesāmiʿ-i ṭullābdır. Fe-lihāẕā rivāyet-i İbn-i ʿAbbās-ı feżā'il-istīnās üzre fāʿile-i cerā'et-pīrā evliyā-yı Bişr bin Berā'ya teslīm ve onlarıñ yedinden cīfe-i vücūdı rū-be-rāh-ı dāru'l-caḥīm ḳılındıġı daḫi cilve-ger-i minaṣṣa-i vürūddur.[3] Ḫattā dergāh-ı Risālet-destgāha ilḳā-yı [N122a] ruḳʿa-pāre-i siḥr ile ictirā-sāz-ı mekr olan sāḥir-i melʿanet-mütekāṯiriñ daḫi vürūd-ı ḫuṣūṣ-ı ḳatlinde keẕālik iḫtilāf-ı nuḳūl imlā-kerde-i fuḥūldür. Fe-lihāẕā ʿinde'l-Vāḳıdī maʿfuvv oldıġı muḳarrer ve ḳavl-i mezbūruñ ʿinde'l-ʿulemā eṯbet idigi cilve-ger ve ḳatline daḫi vürūd-ı rivāyet masṭūr-ı ṣaḥīfe-i kitābdır.[4]

Baʿde hāẕihi'n-nuḳūl ḥadīṯ-i şāt-ı mesmūme rivāyet-i Ebī Saʿīd-i Ḫudrī ile bu minvāl üzre inbā-kerde-i Bezzār-ı feżā'il-meşīmedir ki, merviyy-i sābıḳ üzre meşviyy-i mezbūr mesmūmiyyetin iʿlām-ı ḫużūr-ı saʿādet-mevfūr-ı Nebevī etdikden ṣoñra ol Resūl-i mü'eyyed basṭ-ı yed-i mümecced buyurup [5](كُلُوا بِسْمِ اللّٰه) maḳāl-i teberrük-penāhla maʿa'l-Aṣḥābi'l-Kirām tenāvüle mübāderet ve bir ferde żarar āverde olmadıġı müṯbetdir.[6]

1 İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, c. III, s. 353.
2 Mâlikî fıkhına dair *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ* adlı eseriyle bilinen ünlü âlim Sahnûn'un oğlu İbn Sahnûn (ö. 256/870) da meşhur bir Mâlikî fakîhidir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 81.
3 İbn Saʿd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. II, s. 202.
4 Buhârî, "Bed'ü'l-Halk", 11, nr. 3268; "Tıbb", 47, 49, 50, nr. 5763, 5765, 5766; "Edeb", 56, nr. 6063; "Daʿavât", 57, nr. 6391; Müslim, "Tıbb", 43, nr. 2189.
5 "Bismillâh diyerek yeyin."
6 Hâkim, *el-Müstedrek*, IV/122, nr. 7090.

Binâberîn maḳûl-i maḳbûl-i ṣâḥib-i kitâb-ı feżâ'il-niṣâbdır ki, vürûd-ı ḥadîṯ-i şât-ı mesmûme inbâ-i e'imme ile taḫrîc-kerde-i ehl-i ṣaḥîḥ ve ḥadîṯ-i meşhûr-ı ṣıḥḥat-mevfûr idigi ṣarîḥdir. Ancaḳ keyfiyyet-i tekellüm-i şât-ı meşvî 'inde e'immeti'n-naẓar iḫtilâf-ı eḳâvîle maḳarr oldığından nâşî 'inde'l-ba'ż kelâm-ı şât-ı meyte ve tekellüm-i aḥcâr u eşcâr-ı nâbite eṣvât u ḥurûfdan 'ibâret ve her biri ḫalḳ-ı iḳdâr ile't-tekellümüñ maẓharı olmaġın bilâ-irtiyâb nuṭḳa ḳudret-yâb olup cemâdât maḥall-i ḥudûṯ-ı kelimât olmaġla tekellümleri cilve-ger-i minaṣṣa-i bürûz ve ḳar'-endâz-ı sâmi'a-i fîrûz olmuşdur. Ḥattâ ḥîn-i ṣudûr-ı nuṭḳ-ı cemâdâtda taġyîr-i şekl ve naḳl-i hey'ete iḫtiyâc ber-ṭaraf idigi ḳavl-i münaẓẓaf-ı meẕheb-i Eş'arî-i feżâ'il-müdânî ve irtiżâ-kerde-i Ebî Bekr-i Bâḳıllânî'dir. Ve 'inde'l-ba'żı'l-âḫar evvelâ îcâd-ı ḥayât ve ba'dehû nuṭḳa ḳudret-simât olmaları irâde-i Ḫallâḳ-ı Cihân-âferîn ile müstebîn ve bu ḳavl-i i'câb-evliñ daḫi Eş'arî'den menḳûl idigi maḥkî-i ba'żı fuḥûl olup Allâhu a'lem ḳavl-i mezbûr muḥtemelü'ṭ-ṭarafeyn idigi maḥallinde masṭûrdur. Zîrâ ṣûret-nümâyî-i intâḳ nigerân-sâzî-i mir'ât-ı ḥayât ile meşrûṭ olmadıġı ṣûretde ma'a-'ademi'l-ḥayât vücûd-ı ḥurûf u eṣvât efrâd-ı muḥâlâtdan ma'dûd degildir. Ammâ kelâm-ı meẕkûrdan murâd lafẓî olmayup nefsî oldıġı ṣûretde irâde-i mâ-fi'l-fu'âdıñ ṣûret-nümâyî-i îcâdı muḥtâc-ı mir'ât-ı ḥayât olması beyne'l-mütekellimîn ve sâ'irü'l-fıraḳ rehîn-i râtibe-i ittifâḳ idigi muḥaḳḳaḳdır. Ancaḳ Ebû 'Alî-i Cübbâ'î[1] terkîb-i ḥurûf u eṣvâtıñ vücûdına vücûd-ı ḥayâtı mevḳûfun-'aleyh ḳılmaġın cemâdâtda daḫi ḫuṣûṣ-ı mezbûrı mübâderet-sâz-ı mürâ'ât-dır. Binâberîn 'inde'l-merḳûm cümle-i cemâdât ve ecsâd-ı emvâtda ḫalḳ-ı âlet-i tekellüm ile vücûd-ı ḥurûf u eṣvât minaṣṣa-zîb-i ẓuhûr olmaġla mevsûmdur. **[112a]** Lâkin ihtimâm-âverân-ı naḳl-i tesbîḥ-i ḥaṣât ve ḥanîn-i ciẕ'-i şerâfet-simâtdan bürûz-ı ḥâlât-ı meẕkûre muḳarrer olmaġın **[N122b]** maḳûl-i ḳâ'il-i mezbûra 'adem-i ta'arrużları ḳavl-i mezbûruñ ma'raż-ı i'tibârdan suḳûṭın mûcib ve ma'a-vücûdi'l-aḳvâli'ṣ-ṣaḥîḥa ruvât-ı aḫbâr ve naḳale-i siyer-i şerâfet-diṣârdan ferd-i vâḥide maḳûl-i merḳûm mesned olmadıġı, merdûdiyyetin müstevcibdir. *Vallâhu'l-hâdî ilâ sebîli'r-reşâd.*

1 Ebû Alî el-Cübbâî (ö. 303/916), Basralı Mu'tezile âlimlerinin reislerinden olup kelâm, usûl-i fıkıh, hadîs ve tefsir sahalarında bilgiliydi. Ebu'l-Hasen el-Eş'arî, onun üvey oğlu ve önceden ileri gelen talebelerinden biri olduğu hâlde sonradan aralarındaki görüş ayrılığı sebebiyle onun mezhebinden ayrılmıştır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 83.

Baʿde-hāẕā inbā-yı Vekīʿ-i[1] kerīmü’s-seciyye ile rivāyet-kerde-i Fehd bin ʿAṭiyye’dir[2] ki, zīver-mehd-i vücūd oldığı demden hengām-ı şebāb-nümā nişābına gelince dem-beste olan ṣabiyy-i ġayr-ı ḳādiri’t-tekellüm ityān-kerde-i ʿatebe-i ʿaliyye-i Nebeviyye olup ol Bülbül-i hüdā-terennüm[3](مَنْ أَنَا؟) ḳavl-i şerāfet-evli ile mezbūrı maẕhar-ı ḫiṭāb-ı müsteṭāb buyurduḳda *“Resūlullāh”* maḳāl-i ḥaḳḳāniyyet-iştimāliyle ṭūṭī-miṣāl ḳand-ḫʷār-ı tekellüm olmuşdur.[4]

Ve keẕālik telehhüb-sāz-ı taʿaccüb olaraḳ Muʿarrıż bin Muʿayḳıb rivāyet-sāz-ı eṣer-i ṣıḥḥat-ā’ibdir ki, rūz-ı fīrūz-ı vilādetinde ityān-kerde-i meclis-i melā’ik-celīs-i Nebevī olan ṭıfla ol Resūl-i Tevvāb[5](مَنْ أَنَا؟) maḳāl-i iʿcāz-pīrāsıyla ḫiṭāb buyurduḳda henūz ḳadem-nihād-ı sāḥa-i vücūd olan ṭıfl-ı nevres icābet-pīrā-yı Cenāb-ı Nebiyy-i Aḳdes olup *“Resūlullāh”* ḳavl-i ḥaḳḳāniyyet-evliyle miṣāl-i bülbül terāne-perdāz[6] ve Cenāb-ı ṣadr-nişīn-i mesned-i tebrīk[7](صَدَقْتَ بَارَكَ اللَّهُ فِيكَ) buyurmaġla ol ṭıfl-ı şerīfü’l-meşīme “Mübārekü’l-Yemāme” nāmıyla mümtāz olmuşdur. Ḥattā baʿde’t-terennüm mecī-i hengām-ı tekellümine degin ber-minvāl-i ʿādet-i cāriye mühr-i sükūt ber-dehān ve bu muʿcize-i iʿcāz-resān Ḥaccetü’l-Vedāʿda Ḥarem-i Mekke-i Müşerrefe’de tābān olmuşdur. Keyfe lā?

Cenāb-ı Ḥasan-ı Baṣrī’niñ menḳūl-i ṣıḥḥat-perveridir ki, ricālden bir ferd ityān-kerde-i bezm-gāh-ı Resūl-i Emced olup perverde-i ḥucr-i tevlīdi olan duḫter-i ferīdin ṭarḥ-endāz-ı vādī-i vaḥşet-eyādī ḳılmaġla rūbe-rāh-ı tīh-i ʿadem oldığın maʿrūz-ı südde-i Sidre-esās-ı Muḥammedī ḳıldıḳda ol Hādī-i ümmet merd-i mezbūr ile ḫaṭve-endāz-ı refāḳat olup maṭraḥ-ı merḳūma ḳarīb maḥalden maṭrūḥa-i mezbūreye ismiyle nidā ve[8](أَجِيبِي بِإِذْنِ اللَّهِ) maḳālin gūyā olduḳda meyyite-i güm-kerde-ḥayāt

1 İlmine ve hafızasına Ahmed b. Hanbel’in hayran kaldığı âbid ve zâhid bir kimse olan ve rivayetleri *Kütüb-i Sitte*’de bulunan Vekî‘ b. el-Cerrâh (ö. 197/813), Tebe-i Tâbi‘în nesline mensup bir muhaddis ve ünlü bir âlimdir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 84.

2 Kaynaklarda bu isim “Şemr b. Atiyye” şeklinde geçmektedir. Bkz. Beyhakī, *Delâ’ilü’n-Nübüvve*, VI/61; Hennâd b. Serî, *ez-Zühd*, c. II, s. 622.

3 “Ben kimim?”

4 Beyhakī, *Delâ’ilü’n-Nübüvve*, VI/61; Hennâd b. Serî, *ez-Zühd*, c. II, s. 622.

5 “Ben kimim?”

6 Beyhakī, *Delâ’ilü’n-Nübüvve*, VI/59; Müttakī el-Hindî, *Kenzü’l-Ummâl*, XII/380, nr. 35401.

7 “Doğru söyledin. Allah sana çok hayır verip seni mübarek kılsın!”

8 “Allah Teâlâ’nın izniyle bana cevap ver!”

[1](لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ) maḳāliyle tekellüm-simāt olaraḳ ruḥsā-yı nādī-i i'cāz-eyādī-i Nebevī olup vālideyniniñ şeref-yāb-ı İslām olduḳların kendüye ġıbbe'l-i'lām ṭaleb-kārī-i redd-i ḥayātından isti'lām buyurulduḳda ebeveyn-i şefḳat-perverinden Cenāb-ı Kibriyā Celle ve 'Alā kendüye ḫayr idigin ḫaber ile icābet-pīrā ve yine ḥaṭve-endāz-ı vādī-i beḳā olmuşdur.[2]

Ve keẕālik Enes-i sa'ādet-resden merviyy-i enfesdir ki, şübbān-ı Enṣār-ı şerāfet-diş̱ārdan bir ẕāt-ı sütūde-simāt ṭayy-ı ṭūmār-ı ḥayāt edüp bir pīre-zen-i māder-i 'amā-perverin istiḫlāf ve 'ācize-i merḳūme 'amelden fürū-māndelikle mevsūme olmaġın rāvī-i feżā'il-muḥtevī [N123a] berāy-ı techīz-i meyyit mesken-i mezbūra dāḫil olduḳda māderi fevt-i püserinden istinbā ve inbā-yı mā-huve'l-vāḳi' ile tesliyet-i **[112b]** ḫāṭırı eṣnāsında mezbūre teveccüh-efken-i dergāh-ı icābet-penāh-ı Kibriyā olup "Yā Rabb! Şedā'id-i kevniyyeye recā-mend-i i'ānet olaraḳ Ẕāt-ı Vahdet-simātına ve Nebiyy-i kerīmü'ṣ-ṣıfātına hicret-sāzlıġım muḥāṭ-ı 'ilm-i 'ālem-ārāyişindir. Recā-mendim ki bu bār-ı muṣībetiñ taḫmīlin ben nā-tüvāndan ṣarf eyle!" deyü dest-küşā-yı du'ā olduḳda, ḳurb-ı şerāfet-evb-i Nebevī'ye hicretiniñ ḥürmetine tīr-i du'āsı ḳarīn-i hedef-i icābet olmaġın teşrīfen li'n-Nebiyyi'l-Ekrem hemān-dem veled-i mürde ḥayāt-ı cedīd ile zinde ve cemāl-i ḥāsse-i baṣarı verā-yı perde-i 'amādan tābende olmaġın yed-i ḳudretiyle ol Kerīm-i Müte'āl der-ḥāl keşf-i ġıṭā-yı 'amā ile ża'īfe-i mezbūreyi bīnā ḳılmışdır. Felā-cerem redd-i ḥayāt-ı veled-ile müstes'ad ve redd-i nūr-ı baṣar-ile rūşen-çeşm oldıġınıñ teşekkürin ibrāza iṭ'ām-ı ḳādim-i teberrük-müş̱ādimi muḳaddime etmekle itmām-ı emr-i merḳūma muḳdime olmuşdur.[3] Ḫattā ol Mihr-i münīr-i āsumān-ı risāletiñ taḫvīl-i burc-ı şerāfet-perver-i dāru'l-beḳā buyurduḳları hengāma degin pā-nihād-ı ḫıṭṭa-i vücūd olup ba'de'n-Nebiyyi'l-Ekrem rū-be-rāh-ı diyār-ı 'adem oldıġı merviyy-i müsellemdir.

Ve keẕālik rivāyet-i 'Abdullāh bin 'Ubeyd el-Enṣārī raḍıye 'anhu'l-Bārī ile ṣaḥīfe-i ş̱übūtuñ zīveridir ki, cām-nūş̱-i şehādet olmaġla ẕevḳıyyāt-ı raḥmet olan Ş̱ābit bin Ḳays bin Şemmās'ıñ ḫıṭṭa-i Yemāme'de vücūd-ı bihbū-

1 "Buyur, emrindeyim!"

2 Süyûtî bu hadîsten söz etmekle beraber, onun hangi kaynakta geçtiğini belirtmemiştir. Bkz. *Menâhilü'ş-Safâ*, s. 135, nr. 638.

3 Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, VI/50-51; Ebû Nu'aym, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, II/618, nr. 561.

dı miṣāl-i mehd-i rāḥat endāḫte-i derūn-ı laḥd-i raḥmet ḳılındıḳda ḳabr-i şerāfet-mekīninden merḥūm-ı mebrūruñ meyyiten (مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّه، أَبُو بَكْر الصِّدِّيقُ، عُمَرُ الشَّهِيدُ، عُثْمَانُ الْبَرُّ الرَّحِيمُ maḳāl-i ḥaḳḳāniyyet-terennümiyle tekellümi ḳar‘-endāz-ı sāmi‘a-i rāvī-i sütūde-şiyem olmuşdur.[1][2]

Ve naḳl-kerde-i Nu‘mān bin Beşīr’dir[3] ki, Zeyd bin Ḫārice-i[4] şerāfet-pīrā ba‘żı eziḳḳa-i Medīne-i Münevvere’de maġşiyyun-‘aleyh oldıġı eṣnāda fevt olmaġın beyne’l-‘aṣā’eyn mesken-i şerāfet-efkenine ref‘ olunup eṭrāf-ı şerāfet-meṭāfında zümre-i nisvān girye-künān iken mürde-i zinde-nihād (أَنْصِتُوا أَنْصِتُوا!) maḳāliyle tekellüm-nejād olduḳda rūy-ı nūrāniyyet-perverinden keşf-i ġıṭāya mübāderetlerinde (مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ النَّبِيُّ الْأُمِّيُّ وَخَاتِمُ النَّبِيِّينَ كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ الْأَوَّلِ) kelimāt-ı ḥaḳḳāniyyet-simātıyla süḥan-gū ve teblīġ-i aḥkām-ı risāletde ṣadāḳat-i Nebiyy-i muṣaddaḳı ityān-cū olup ẕikr-i Şeyḫayn-ı Mükerremeyn ile ṣenā-yı Ẕi’n-Nūreyn’i tekellümden ṣoñra (السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَرَحْمَتُهُ وَبَرَكَاتُهُ)[7] [N123b] maḳālin terāne-perdāzlıġla miskiyyü’l-ḫitām olup ba‘dehū iltiḥāḳ-sāz-ı cümle-i mevtā-yı İslām olmuşdur.[8] Ḥattā ẕikr-i cemīl-i Ḥaydar-ı Kerrār zebān-güẕārı olmadıġınıñ sebebin beyānda Şihāb-ı feżā’il-niṣāb bu vechile dehen-küşā-yı cevābdır ki, vuḳū‘-ı ḳıṣṣa-i meẕkūre zamān-ı ḫilāfet-i Cenāb-ı Ẕi’n-Nureyn’de müteḥaḳḳıḳ olmaġın naḳṣ-ı ḫilāfetleri ṣūret-nümā-yı āyīne-i şühūdı olanların īrād-ı ṣenāsıyla iktifā etmişdir. Ḥālet-i meẕkūre-i i‘cāz-pīrā berāy-ı ẕikr-i Nebevī سُبحان مَن يُحيي المَوتى![9] cilve-peymā ve kerāmet-i ümmet kerāmet-i Nebiyy-i Risālet-peymāya rātibe-ṭırāz-ı delālet idiginden zīver-baḫş-ı ṣaḥīfe-i imlā ḳılınmışdır.

Ṣallallāhu te‘ālā ‘aleyhi ve selleme teslīmā.

---

1 “Muhammed Allah’ın Resûlü’dür, Ebû Bekir sıddîktir, Ömer şehîddir, Osmân iyilik sever ve merhametlidir!”

2 Beyhakī, *Delâ’ilü’n-Nübüvve*, VI/58.

3 Ensâr arasında hicretten 14 ay sonra doğan ilk çocuk olarak bilinen Nu‘mân b. Beşîr *-radıyallâhu anh-*, Hz. Mu‘âviye *-radıyallâhu anh-* döneminde muhtelif şehirlerde valilik de yapmış ve 64/684’te vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 87.

4 Zeyd b. Hârice b. Zeyd el-Ensârî *-radıyallâhu anh-* Bedir gazilerinden olup babası ve kardeşi Sa‘d da Uhud şehidlerindendir *-radıyallâhu anhumâ-*. Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, c. I, s. 565, c. II, s. 24; Kandemir, *age.*, c. II, s. 87.

5 “Susun, susun!”

6 “Muhammed Allah’ın Resûlü’dür, ümmî Peygamberdir, peygamberlerin sonuncusudur. Bu, evvelki kitaplarda mevcuttur.”

7 “Allah’ın selâmı, rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun yâ Resûlallâh!”

8 Taberânî, *el-Mu‘cemü’l-Kebîr*, V/218-219, nr. 5144-5145.

9 “Ölüleri dirilten Allah Teâlâ’nın şanı ne yücedir!”

Faṣl-ı 'İşrīn

Ol Nabż-gīr-i hüdā-yı sedād-rehīniñ ibrā-yı merżā ile i'cāz-pīrālıkların inbā ve 'iṣmet-resā-yı **[113a]** ẕevi'l-'āhāt idiklerin inhāya mevrid-i āṣār-ı ṣıḥḥat-pīrā ve dāru'ş-şifā-yı merviyyāt-ı bī-hemtādır.

Ẕikr-i esāmī-i bereket-müntemīleri taḳviyet-sāz-ı a'żā-yı re'ise-i rivāyet olan şiḳāt-ı ruvāt ile merviyy-i ṣıḥḥat-simātdır ki, Cenāb-ı Sulṭān-ı ḳalem-rev-i risālet Ġazve-i Uḥud'da rāvī-i sütūde-ḫaṣlete i'ṭā-yı tīr-i bī-peykān ile emr-nüvīs-i remy olduḳları rūz-ı mehābet-bürūzda zīver-efzā-yı ṣaḥāyif-i siyer-i şerīfe olan vech üzre kemān-ı şerāfet-imtinān-ı Nebevī ṭāḳat-zen-i tābiş-i bāzū-yı hidāyet-muḥtevī olmadığından münşaḳḳ ve tīr-i ḳuvvet-semīr iṣābet-sāz-ı 'ayn-ı Ḳatāde bin Nu'mān-ı[1] şerāfet-peẕīr olduḳda ol Nūr-ı 'ayn-ı 'ālemiyān redd-efken-i çeşm-i İbn-i Nu'mān olmaġla iẓhār-ı mu'cize-i bāhire-i celīletü'l-'unvān buyurmuşdur ki dīde-i i'cāz-bīn-i Ḳatāde kuḥl-i aḥseniyyet ile nūrāniyyet-āmāde olmuşdur.[2] Ḥattā 'Āṣım bin 'Ömer bin Ḳatāde ve Yezīd bin 'Iyāż bin 'Ömer bin Ḳatāde daḫi rivāyet-i ḳıṣṣa-i ṣıḥḥat-minaṣṣa ile zīver-ārā-yı ṣaḥīfe-i inbā idigi gibi, mevrid-i mu'cize-i i'cāz-āmāde olan Ḳatāde'den ifāde-i Ebī Sa'īd-i Ḫudrī-i feżā'il-icāde ile bu mu'cize-i ġarrānıñ rivāyeti daḫi sāmi'a-zīb-i erbāb-ı dirāyetdir ki, ol Merhem-nih-i cürḥ-i 'ālem Ġazve-i Ẕi'l-Ḳared'de eṣer-i sehmden te'eṣṣür-efken olan rūy-ı dil-cūy-ı Ebī Ḳatāde'ye reşk-āver-i merhem-i Süleymānī olan buṣāḳ-ı şifā-iltişāḳların vaż' buyurduḳda bereket-i rīḳ-i şerāfet-ḥaḳīḳleriyle der-ḥāl ḳīḥ-i seylān-iştimāli ve veca'ı münḳaṭı' olmaġla ṣanī'-i menī'-i Nebevī bā'iṯ-i bür'ü's-sā'a idigin rāvī-i şerāfet-biḍā'a zīver-i sāmi'a-i işā'a etmişdir.[3]

Ve 'Oṯmān bin Ḥuneyf'den[4] taḫrīc-kerde-i İmām Nesā'ī'dir ki, 'umyāndan bir merd-i nā-bīnā iktiḥāl-sāz-ı ḫāk-pāy-ı Cenāb-ı Risālet-peymā olup **[N124a]** rūy-ı bāṣırasından keşf-i ġıtā-yı 'amā bābında istid'ā etdikde ol Ḳur-

1 Evs kabilesine mensup olup hicret sırasında Müslüman olan Katâde b. Nu'mân *-radıyallâhu anh-*, Hz. Ebû Bekir'in *-radıyallâhu anh-* hilafeti döneminde mürtedlere karşı yapılan savaşlarda görev almış, sonradan Hz. Ömer'in *-radıyallâhu anh-* danışmanlarından biri olmuş ve 23/643'te vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 87.

2 İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VI/400; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VI/113, VIII/297.

3 Hâkim, *el-Müstedrek*, III/546.

4 Bedir'den sonraki bütün gazvelere katılan ve Evs kabilesine mensup olan Osmân b. Huneyf *-radıyallâhu anh-*, Hz. Alî'nin *-radıyallâhu anh-* hilafeti devrinde Basra valiliği yapmış ve 41/661'de vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 89.

re-i aʿyün-i ebrār ḫ̬āst-kār-ı ibṣāra baʿde't-tevażżī taḥrīme-bend-i rekʿateyn olmaġı emr ve baʿdehū (اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَأَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّي مُحَمَّدٍ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ، يَا مُحَمَّدُ إِنِّي أَتَوَجَّهُ بِكَ إِلَى رَبِّي أَنْ يَكْشِفَ عَنْ بَصَرِي. اَللّٰهُمَّ شَفِّعْهُ فِيَّ)[1] duʿā-yı icābet-medārın ḥasebü't-taʿlīm mübtelā-yı mezbūr daḫi emr-i me'mūrun-bihi minvāl-i meşrūḥ üzre tetmīm etdikde teşrīfen li'n-Nebiyyi'l-Beşīr der-ḥāl ṭareyān-ı ʿamā zevāl-peẕīr olup baṣīren ricʿat-sāz-ı maṣīri olmaġla rāḥat-semīr olmuşdur.[2] Keyfe lā?

Rivāyet-i ṣiḳāt ile bu muʿcize-i ġarrā daḫi ṣıḥḥat-simātdır ki, "Mülāʿi-bü'l-Esinne"[3] ʿunvānıyla telḳīb olunan ʿĀmir bin Mālik-i sütūde-mesālik pister-nişīn-i maraż-ı istisḳā olmaġla dāru'ş-şifā-yı dergāh-ı Risālet-penāhdan devā-cūyā idigin bi'l-vāsıṭa maʿrūż-ı südde-i saʿādet-pīrāları etmegin ol Ṣadr-nişīn-i ʿālī-pāye-i tefaḍḍul dest-i iʿcāz-peyvestleriyle sāḥa-i ġabrādan bir müşt-i ḫāke teteffül buyurup mezbūra dest-dāde-i ʿaṭā olduḳda mir'āt-ı bāl-i vāsıṭatü'l-istişfāda naḳş-ı istişrāf-ı helāk-i marīż ṣūret-nümā olmaġın ʿaṭiyye-kerde-i Ḥabīb-i Ḥudā olan ḫāk ne vechile şifā-baḫş-ı marīż-i sīne-çāk olur deyü taʿaccüb-künān ve bu vaż'-ı ġarābet-imtināni ḫāṣā maʿnāyı istihzāya ḥaml-cūyān olaraḳ ḫaṭve-endāz ve teblīġ-i mā-umire-bih ile **[113b]** keyfiyyet-i ḥāli marīż-i çāre-cūya tefhīm-sāz olduḳda müstesḳī-i ḫulūṣ-maṣīr reşk-efken-i ḫāṣıyyet-i iksīr olan türāb-ı teberrük-nişābi der-ḥāl āb-ı ṭahāret-me'āb ile şerbet ve nūş-i ṣıḥḥat-ber-dūşa mübāderet etmekle şifā-yāb olmuşdur.[4]

Ve Ḥabīb bin Füdeyk'den maḥkī-i 'Uḳaylī'dir[5] ki, dīde-i vālid-i rāvī verā-yı perde-i ʿamāda muḫtefī iken ol Nūr-ı muḳaddes ʿayneyn-i ʿamāḳarīn-i vālid-i rāvīye nefs̱-i enfesleriyle şifā-res idikleri mervīdir. Ḥattā rüt-

1 "Allah'ım! Rahmet Peygamberi olan benim peygamberim Muhammed'in adıyla senden istiyor ve sana yöneliyorum. Yâ Muhammed! Senin vasıtanla Rabbime yöneliyorum ve O'ndan gözlerimi açmasını niyaz ediyorum. Allah'ım! Sen onun benim hakkımdaki şefaatini kabul eyle!"

2 Tirmizî, "Daʿavât", 119, nr. 3578; İbn Mâce, "İkāme", 189, nr. 1385; Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VI/169; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/138. Hadîs-i şerîfin baş tarafı için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 90.

3 "Mızraklarla oynayan adamın oğlu" anlamında "İbnü Mülâ'ibi'l-Esinne" lakabıyla anılan ve Müslüman olup olmadığı bilinmeyen Âmir b. Mâlik b. Ca'fer'den, Peygamber Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* Müslüman olmasını istediği, fakat onun kabul etmediği belirtilmektedir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 90.

4 Süyûtî bu hadîsten söz etmekle beraber, onun hangi kaynakta geçtiğini belirtmemiştir. Bkz. *Menâhilü'ş-Safâ*, s. 136, nr. 645.

5 Bu zat, güçlü hafızasıyla ünlü bir hadîs hâfızı olup "Ukaylî" nisbesiyle meşhur olan Muhammed b. Amr b. Mûsâ'dır (ö. 323/934). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 91.

be-i ʿömri menzil-resīde-i ṣemānīn iken daḫi gūş-ı ibreye bilā-ʿusre idhāl-i ḫayṭa ṣāḥib-i ḳudret idigi rivāyet-kerde-i aṣḥāb-ı dirāyetdir.[1] Keyfe lā?

Menḥar Külṣūm bin el-Ḥuṣayn[2] eṣnā-yı Ġazve-i Uḥud'da mermā-yı sehm-i ʿadüvv olmaġla mecrūh olmuş-iken Cenāb-ı Şifā-āver-i ebdān-ı ümmet ḳarḥa-i muṣāb-ı sütūde-ḫaṣlete merhem-nih-i buṣāḳ-ı teberrük-iltiṣāḳ olduḳları bāʿiṣ-i berʾi's-sāʿa olmuşdur.[3]

Ve ṣecce-i ʿAbdullāh bin Üneys'e[4] teteffülleri şifā-baḫş-ı cürḥa-i ṣāḥi-b-i ḳarḥa olup,[5] dīde-i sencīde-i Cenāb-ı ʿAlī-i feżāʾil-perver daḫi eṣnā-yı Ġazve-i Ḫayber'de remed-keş iken ṣafvet-i teteffül-i Ḥażret-i Hādiyü's-sübül ile mirʾāt-ı dīde-i velāyet-nümāyişi jeng-i ʿurūż-ı remedden mücellā olmuşdur.[6]

Ve sāḳ-ı diyānet-mesāḳ-ı Seleme bin **[N124b]** Ekvaʿ[7] eṣnā-yı Ġazve-i Ḫayber'de mecrūḥ iken nefṣ-i enfesleriyle merhem-nih olduḳları sebeb-i berʾ-i tām olmuşdur.[8]

Ve ricl-i [Zeyd bin] Muʿāẕ-ı saʿādet-ittiḥāẕ daḫi eṣnā-yı ḳatl-i Kaʿb bin el-Eşrefʾde[9] mecrūḥ olmaġın keẕālik nefṣ-i enfes-i Nebiyy-i muḳaddes ile der-ḥāl ṣıḥḥat-iştimāl olmuşdur.

---

1 İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, V/45; Taberânî, *el-Muʿcemü'l-Kebîr*, IV/25; Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, VIII/298; İbn Ebî Âsım, *el-Âhâd ve'l-Mesânî*, V/91.

2 Uhud Gazvesi'nde boğazından aldığı yara sebebiyle "boğazından yaralanmış" anlamında "Menhûr" lakabıyla anılan ve Hudeybiye'de ağaç altında (Beyʿatü'r-Rıdvân) Resûlullâh'a *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* bîat eden sahâbîlerden biri olan Ebû Ruhm Külsûm b. Husayn el-Gıfârî'nin *-radıyallâhu anh-* ne zaman vefat ettiği bilinmemektedir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 92.

3 İbn Hacer, *el-İsâbe*, c. IV, s. 70-71.

4 Medine'ye saldırmak için adam toplayan Yahudi lideri Hâlid b. Süfyân'ı veya Süfyân el-Hüzelî'yi ortadan kaldırmak için Peygamber Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* tek başına seriyye olarak görevlendirdiği yiğit bir sahâbî olan Abdullah b. Üneys *-radıyallâhu anh-* 54/674'te vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 93.

5 Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, VIII/298.

6 Buhârî, "Cihâd", 102, 143, nr. 2942, 3008; "Fezâ'ilü Ashâbi'n-Nebî", 9, nr. 3701; Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 34, nr. 2406. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 93-94.

7 Beyʿatü'r-Rıdvân'da, Mûte Savaşı'nda, yedi gazve ve sekiz seriyyede bulunmuş, cesaretiyle Resûl-i Ekrem'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* takdirini kazanmış bir sahâbî olan Seleme b. Ekvaʿ el-Eslemî *-radıyallâhu anh-* toplamda 174 hadîs-i şerîf rivayet etmiş olup 74/693'te vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 94.

8 Buhârî, "Megāzî", 38, nr. 4206.

9 İslâm'a ve Hz. Peygamber'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* düşmanlığı ile bilinen Yahudi şairi Kaʿb b. el-Eşref, 3/624 tarihinde Allah Resûlü'nün *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* gönderdiği bir seriyye ile ortadan kaldırılmıştır. Bilgi için bkz. Mehmet Ali Kapar, "Kaʿb b. Eşref", *TDVİA*, c. XXIV, s. 3-4.

Ve rūz-ı Ḫandaḳ'da sāḳ-ı 'Alī bin Ḥakem'iñ kesrini nefṣ-i enfesleriyle cebr buyurmalarıyla ḳable nüzūlihī mine'l-feres ber'at-res olmuşdur.[1]

Ve Ḥażret-i 'Alī-i mehābet-perver pister-nişīn-i maraż-ı vecī' iken dergāh-ı Risālet-penāhdan istişfā-güster olduḳda maẓhar-ı şifā olması bābında dergāh-ı Cenāb-ı Ḫudā'dan istid'ā buyurup maḥall-i veca'ın mevṭı'-ı ricl-i muḳaddes buyurmaları sebeb-i ṣıḥḥati oldığından mā-'adā maḥall-i mezbūr ba'de-hāẕā aṣlā mevrid-i veca' u eẕā olmamışdır.[2]

Ve rūz-ı fīrūz-ı Ġazve-i Bedr'de Ebū Cehl-i 'anīd ḳaṭ'-ı yed-i Mu'avviẕ bin 'Afrā ile mel'anet-bedīd olmaġın dest-i maḳṭū'ın merfū'-ı dergāh-ı i'cāz-penāh-ı Nebevī ḳıldıḳda ol Dest-dāde-i hidāyet yed-i mü'eyyedleriyle ilṣāḳ ve ilḳā-yı merhem-i şifā-tev'em-i buṣāḳ-ı teberrük-mesāḳ buyurduḳları sā'at bā-iẕn-i Cenāb-ı Ḫallāḳ ke'l-evvel ṣūret-peẕīr-i iltiṣāḳ olmuşdur. Ḫattā rivāyet-i İbn-i Vehb-i 'ālī-ka'b ile merviyy-i merḳūm taḥaḳḳuḳ-mevsūm idiginden mā-'adā bu ḫaber-i mu'ciz-eṣeri daḫi inbā ile ifāde-güsterdir ki, keẕālik rūz-ı fīrūz-ı Ġazve-i Bedr'de 'ātiḳ-i Ḫubeyb bin Yisāf maḍrab-ı seyf-i 'adū-yı rehīnü'l-esef olup ḫattā meyl-endāz-ı eḥad-ı ṭarafeyn olacaḳ mertebeye bülūġı bī-reyb ü meyn iken nefṣ-i şifāres-i Nebiyy-i muḳaddes ile gerden-beste-i ṣıḥḥat ve kemā fi'l-evvel ridāpīrā-yı selāmet olmuşdur.

Ve ḳabīle-i Ḫaṣ'am'dan bir zen-i ġayret-efkeniñ pāre-i **[114a]** ḫuldı olan veledi maġşūşü'l-'aḳl idiginden mā-'adā aḫres olmaġla zaḥmet-res iken dergāh-ı Risālet-penāha ruḫ-sūde-sāz-ı istişfā olduḳda mażmaża buyurduḳları mā-i ḳarāḥı bir ẓarfa ilḳā ve mess-i dest-i teberrük-peyvestleriyle āb-ı mezbūrı şerāfet-res buyurduḳdan ṣoñra isḳā-yı mübtelā bābında cilve-nümā olan emrlerine imtiṣāl der-ḥāl sebeb-i ḥuṣūl-i mes'ūli olup, ḫattā a'ḳal-i benī nev'i idigi menḳūl-i maḳbūldür.[3]

Ve rivāyet-i İbn-i 'Abbās-ı feżā'il-istīnās ile rātibe-ṭırāz-ı şübūtdur ki, nisvāndan bir zen cünün-efken olan veled-i maġşūşını ber-dūşı oldığı ḥālde ruḫ-sūde-sāz-ı dergāh-ı hidāyet-penāhları olduḳda ol Rūḥ-ı beden-i 'ālem ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem ṣadr-ı ġulāmı mesḥ buyurduḳlarında ḳay'

1 Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, VI/185; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VI/134.
2 Tirmizî, "Da'avât", 112, nr. 3564; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/107.
3 İbn Mâce, "Tıbb", 40, nr. 3532; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, V/48, VI/321.

ile ṣūret-i kelb-i esvedde bir heykel-i bed-ilḳāsıyla bi-iẕnillāhi'l-Ḳadīr şifā-maṣīr olmuşdur.[1]

Ve ẕirāʿ-ı Muḥammed bin Ḫāṭıb ḥāl-i ṭufūliyyetinde [N125a] vuḳūʿ-ı ḳıdr-i ḥārr ile pārelendikde merhem-i şifā-tev'em-i teteffül ve mesḥ ile maẕhar-ı duʿā-yı icābet-intimā-yı Nebevī oldığı ḥīn şifā-rehīn olmuşdur.[2]

Ve dāḫil-i keff-i Şüraḥbīl'de[3] ẓuhūr-ı şecce-i cerāḥat-āver mānīʿ-i ḳabż-ı ḳabża-i seyf oldığından mā-ʿadā mess-i ʿinān-ı dābbeye daḫi ʿadem-i ḳudretinden perver-i ḥayf iken ruḫsā-yı dergāh-ı Nebevī ve istişfā-yı maraż-ı zaḥmet-muḥtevī olduḳda keff-i pür-şereflerin cevānib-i şecceye ḳuvvet ile idāre-sāzlıḳdan ṣoñra ḥīn-i refʿ-i yed-i mü'eyyedlerinde şecce-i zaḥmet-perverden eṣer cilve-ger olmayacaḳ mertebe ṣūret-i şifā rū-nümā olmuşdur.[4]

Ve nisvān-ı Ehl-i Medīne'den bir cāriye-i ḳalīletü'l-istiḥyā eṣnā-yı tenāvül-i ṭaʿāmda bezm-gāh-ı hidāyet-penāh-ı Risālet-destgāha fersūde-cebīn ve iştihā-peymā-yı ṭaʿām-ı bereket-āyīn ile simāṭ-ı teberrük-menāṭdan ḥiṣṣe-yāb olmaġı tebyīn etdikde ḥasebü'l-merām iṭʿām buyurulmuş-iken dāḫil-i fem-i şerāfet-tev'em-i Nebevī olan loḳma-i saʿādet-iltiḳāmı daḫi ḫˇāst-kār ve redd-i sā'il ḫilāf-ı meşreb-i Resūl-i Kerīmü'ş-şemā'il idiginden nāşī iʿṭā-yı mesʾūl-ile muṭayyibü'l-ḥavāşī buyurılup şeref-yāb-ı mess-i dehān-ı hidāyet-iḳtirān-ı Nebevī olan loḳma-i şerāfet-mültevī dāḫil-i cevf-i zen-i su'āl-efken olduḳda ḥuṣūl-i ḥayā ile burḳaʿ-pūşān-ı istiḥyānıñ şeddinden oldığı eşher ve bu muʿcize-i ʿibret-āver aġrab-ı muʿcizāt-ı Seyyidü'l-Beşer'dendir.[5]

Ṣallallāhu ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Vāḥid ve ʿİşrīn

Ol Resūl-i hidāyet-āyīniñ riyāż-ı behcet-intimā-yı duʿā-yı icābet-ḳarīnleri nümā-yı sürʿat-peymā-yı ḳabūl ile dā'imā reyyān idigi bedihiyyü'ṣ-ṣübūt olup, ḥattā ḳāmet-i maẕhariyyeti ḳabā-pūş-ı duʿā-yı Nebevī olanlarda

1 Dârimî, "Mukaddime", 4, nr. 19; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/239, 254, 268.
2 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/418, IV/259, VI/437-438; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, VII/242-243, nr. 2977; ayrıca bkz. Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, I/17-18.
3 Bu zat, Sahâbe'den Şürahbîl b. Abdirrahmân el-Cuʿfî *-radıyallâhu anh-* olup hakkında kaynaklarda fazla bilgi bulunmamaktadır.
4 Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, IV/250; Taberânî, *el-Muʿcemü'l-Kebîr*, VII/306-307, nr. 7215.
5 Taberânî, *el-Muʿcemü'l-Kebîr*, VIII/231; Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, VIII/312.

nümāyiş-i eṣer-i icābet der-ḥāl maḥsūs-i bāṣıra-i rü'yet olmaġla men'ūt idigi rivāyet-i Cenāb-ı Ḥuẕeyfe ile müṣbetdir.[1]

Felā-cerem bu faṣl-ı şerāfet-vaṣlıñ mefhūm-ı nefāset-mevsūmı mebḥaṣ-ı merḳūmı beyāna bir genc-i şāygāndır. Keyfe lā? Zīver-baḫş-ı aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-niṣāb ile Enes-i sa'ādet-resden merviyy-i enfesdir ki, māder-i rāvī-i sütūde-siyer şeref-yāb-ı ḫıdmet-i 'aliyye-i Cenāb-ı Ḫayru'l-Beşer olan veled-i **[114b]** emcediniñ maẕhar-ı du'ā-yı icābet-intimāları olmaḳ recāsını 'arża-dāşt-ı dergāh-ı Nübüvvet-perverleri eyledikde keṣret-i māl ü veled ile müstes'ad[2] ve bereket-i mā-u'ṭiye ileyh ile maẕhar-ı du'ā-yı emcedleri olmaġın, ber-minvāl-i rivāyet-i 'İkrime, evlād-ı Enes-i kerīmetü'l-meşīmeden intiẓām-pīrā-yı silk-i ḥayāt olanlar dest-i ta'addüdde miṣāl-i sübḥa-i ṣad-dāne mi'e-i kāmile olmaḳda bī-bahāne olup[3] bunlardan mā-'adā ġayr-ı veledü'l-veled ve's-sıḳṭ evlād-ı evlādından rū-be-rāh-ı diyār-ı 'adem olanlarıñ daḫi miḳdārı mezbūrlar ile hem-'aded idigi[4] eṣer-i du'ā-yı icābet-pīrā-yı Nebevī ve keẕālik zemīn-i vüs'at-rehīn-i **[N125b]** ma'āşları meşabb-ı ḳaṭarāt-ı reḫā ve mā-melekleri niṣāb-resīde-i tevāfür olmaḳda müstevfī idigi daḫi eṣer-i sermāye-i du'ā-yı bereket-intimā-yı Cenāb-ı Risālet-mültevīdir.

Vāḳı'ā Cenāb-ı 'Abdurraḥmān bin 'Avf[5] daḫi mevrid-i[6] bereket olmaġla maẕhar-ı du'ā-yı 'Ālī-Ḥażret olmaġın, farażā dest-i bereket-peyvest-i rāvī-i şerāfet-perver aḥcārdan birin ref'a mübāderet-güster olsa zīr-i ḥacerde vicdān-ı ẕeheb ile muġtenem idigin inbā-āverdir. Ḫattā dār-ı dünyādan 'āzim-i zīnet-serāy-ı beḳā olduḳda ḳıṭa'āt-ı ẕeheb-i girān-miḳdār zaḥmet-āver-i eyādī-i ḫużżār olaraḳ beyne'l-vereṣe taḳsīm olunup zevcāt-ı erba'asından her ferdiñ ḥiṣṣesi heştād-hezār yāḫud ṣad-hezār idigi iḫbār-kerde-i ṣiḳātdır. Ḫattā 'inde'l-ba'ż zevcātınıñ birisi burḳa'-pūş-ı 'iddet olmaġın mezbūreniñ muṣālaḥa-bi'l-ḥiṣṣe daḫi iġtināmına minaṣṣa idigi te'yīd-sāz-ı

1 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/385-386; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VI/93.

2 Buhârî, "Savm", 61, nr. 1982; "Da'avât", 19, 26, 46, 47, nr. 6334, 6344, 6378, 6380; Müslim, "Mesâcid", 268, nr. 660; "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 141-142, nr. 2480-2481; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/188.

3 Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 143, nr. 2481.

4 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXV, s. 123, nr. 300.

5 Cennetle müjdelenen sahâbîlerden Abdurrahmân b. Avf *-radıyallâhu anh-* ilk Müslümanlardan olup câhiliye devrinde de içki içmemesi ve güzel ahlâkıyla tanınırdı. Hem Hz. Ebû Bekir'in hem de Hz. Ömer'in *-radıyallâhu anhumâ-* en yakın arkadaşı olan Abdurrahmân b. Avf 75 yaşlarında 32/652'de Medine'de vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 100.

6 bereket-intimā-yı Cenāb-ı Risālet-mültevīdir. Vāḳı'ā Cenāb-ı 'Abdurraḥmān bin 'Avf daḫi mevrid-i: — N

ḳıṣṣadır. Bundan mā-ʿadā zamān-ı şerāfet-iḳtirān-ı ḥayātında beẕl etdigi ṣadaḳātdan ġayrı ber-mūcib-i vaṣiyyet elli biñ dirhem baḫş-kerde-i fuḳarā idigi müsellemdir. Felā-cerem bünyān-ı mebānī-i ḫayrāta beẕl-i maḳdūr ve saʿy-i meşkūrı bundan cilve-ger-i minaṣṣa-i ẓuhūrdur ki yevmen mine'l-eyyām defʿaten kemer-beste-i istirḳāḳ olan eriḳḳādan enfār-ı ṣelāṣīni ḳayd-ı rıḳḳıyyetden dest-i kerem-peyvest-i iʿtāḳ ile taḫlīṣ ve merre-i vāḥidede ḳatār-keş-i ʿaded-i sebʿa-mi'e baʿīr olan ḳāfileyi bi-aḥmālihā ve levāzimihā ḥīn-i vürūdında ṭavīle-bend-i taṣadduḳ eyledigi rātibe-ṭırāz-ı taḥaḳḳuḳdur.

Ve Muʿāviye-i[1] celīlü'ṭ-ṭaviyyeniñ gerden-i bilād zīr-i ṭavḳ-ı emāretinde keşret-nihād olması bābında cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūr olan duʿā-yı Nebevī'niñ eşeri erīke-nişīn-i ḫilāfet olmaġla fermān-fermā-yı büldān olduḳda nümāyān olmuşdur.[2]

Ve maẓhar-ı isticābe-i daʿavāt olması bābında Cenāb-ı Saʿd bin Ebī Vaḳḳāṣ daḫi maẓhar-ı duʿā-yı icābet-menāṣları olmaġın[3] efrād-ı āḥāddan maẓhar-ı duʿāsı olmaġla müstesʿad olan her ferd rü'yet-i eşer-i icabet ile vāṣıl-ı maḳṣad olmuşdur. Keyfe lā?

Ḳāmet-i İbn-i Ḫaṭṭāb-ı maʿdelet-niṣāb ile dūş-ı Ebī Cehl'den[4] biriniñ kālā-yı girān-bahā-yı İslām ile teşerrüfi ve ol şeref ile taḳarrür-i ʿizz-i İslām bābında ṭırāz-ı levḥa-i vürūd olan duʿā-yı icābet-ālūdları ḥasebü'ṭ-taḳdīr Cenāb-ı ʿÖmer-i hakkāniyyet-perver ḥaḳḳında cilve-pīrā-yı ḳabūl olup[5] İslām-ı ʿÖmer-i maʿdelet-güster ile taḥaḳḳuḳ-ı ḥuṣūl-i ʿizzet-i dīn müstebīn **[115a]** oldıġı, merviyy-i İbn-i Mesʿud-ı feżā'il-āgīndir.[6] Ve eşnā-yı baʿżı meġāzī-i Nebeviyye'de cüyūş-ı nuṣret-ber-dūş-ı muvaḥḥidīn ʿaṭşān olmaġın berāy-ı isḳā-yı nüfūs, vürūd-ı duʿā-yı icābet-me'nūs bābında

1 Mekke Fethi sırasında babası Ebû Süfyân ile birlikte Müslüman olan Muʿâviye b. Ebî Süfyân *-radıyallâhu anhumâ-*, Resûl-i Ekrem'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* kâtipliğini yaptı. Hz. Ömer'in *-radıyallâhu anh-* hilafeti devrinde Ürdün ve Dımaşk, Hz. Osmân *-radıyallâhu anh-* devrinde de Suriye genel valiliği yapan Hz. Muʿâviye, toplam 163 hadîs rivayet etmiş olup 60/680'de vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 101.

2 Resûl-i Ekrem Efendimiz *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* Muʿâviye b. Ebî Süfyân *-radıyallâhu anhumâ-* hakkında şöyle buyurmuştur: "Allah'ım! Ona yazıyı, hesabı öğret ve kendisine şehirleri yönetme gücü ver!" Bkz. Taberânî, *el-Muʿcemü'l-Kebîr*, XIX/439, nr. 1066; Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, IX/356-357.

3 Tirmizî, "Menâkıb", 26, nr. 3751-3752.

4 Nüshalarda sehven "Ebī Leheb" şeklinde imla edilmiştir.

5 Tirmizî, "Menâkıb", 18, nr. 3681; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/95.

6 Buhârî, "Fezâ'ilü Ashâbi'n-Nebî", 6, nr. 3684; "Menâkıbü'l-Ensâr", 35, nr. 3863.

Cenāb-ı ʿÖmer-i maʿdelet-perver recā-mend-i reʾfet-i Ḥażret-i Seyyidü'l-Beşer olduḳda ol Raḥmet-i ʿālemiyānıñ vezānī-i nesīm-i icābet-şemīm-i duʿāları [N126a] taʿṣīr-sāz-ı seḥāb-ı mümaṭṭır olmaġla isḳā-pīrā-yı derūn-ı eṣāġir ü ekābir ẓāhir olup baʿde irvāʾihim yine bürūz-ı incilā rū-nümā olmuşdur.[1] Ḥattā bir defʿa yine berāy-ı istisḳā seḥāb-ı icābet-meʾāb-ı duʿāları emṭār-sāz-ı ḳabūl olup ḳaṭarāt-ı çekīde reyyān-sāz-ı ṭabayiʿ-i ʿaṭṭāş-ı güzīde olduḳdan ṣoñra keşret-i bārāndan remīde ve ḫˇāst-kār-ı ṣaḥv-ı hevā-yı sencīde olmaları içün daḫi āfitāb-ı ʿālem-tāb-ı teveccüh-i Nebevī pertev-endāzī-i ḳabūlle lemeʿān ve tābiş-i eşer-i icābet ile istiżāʾa-i ʿālemiyān tābān olmuşdur.[2]

Vāḳıʿā āṣār-ı icābet-medār-ı duʿā-yı Resūl-i Muḫtārʾdandır ki, rūy-ı dilcūy-ı Cenāb-ı [Ebū] Ḳatādeʾde nihāde-kerde-i dest-i ṣunʿ-ı Perverdigār olan behcetiñ ʿārıżā-i şeyb ile ġayb olmamasına meşşāṭa-i duʿāları pīrāye-baḫş-ı rūy-ı ḳabūl olmaġın rütbe-i ʿömr-i Cenāb-ı [Ebū] Ḳatāde bāliġ-i mebāliġ-i sebʿīn iken miṣāl-i bedr-i münīr tābiş-i behcet-i zībende ile on beşindeki gibi raḫşende idigi menḳūl-i ṣıḥḥat-peẕīrdir.[3]

Ve keẕālik beḳā-yı intiẓām-ı mürvārīd-dendān-ı Nābiġa[4] bābında zīver-baḫş-ı silk-i vürūd olan leʾālī-i duʿā-yı icābet-mütelālīleri şerefiyle ilā āḫiri ʿömrihī esnān-ı Nābiġa-i şerāfet-menūṭ rehā-yāb-ı ʿurūż-ı ṣufret ü suḳūṭ olmuşdur. Ḥattā esnānından biri baʿżı ʿavārız-ı ṭāriyye ḥasebiyle sāḳıṭ olsa bürūz-ı niʿmeʾl-bedel ile ḥüsn-i tenāsuḳa ḫalel gelmedigi ber-minvāl-i rivāyet-i uḫrā hüveydā ve rütbe-i ʿömri yüz yigirmiye yāḫud daḫi ziyādeye bāliġ iken beḳā-yı ḥālet-i meẕkūre netīce-i muḳaddime-i duʿā-yı Nebevī idigi mādde-i ẓāhirdir.[5]

Bālā-yı şerāfet-intimā-yı İbn-i ʿAbbās-ı feżāʾil-istīnās kālā-yı girān-bahā-yı fıḳh ü tefsīr ile muṭarraz olması bābında ḫayyāṭ-ı câme-dūz-ı icābet olan

1 İbn Hibbân, *es-Sahîh*, IV/223, nr. 1383; İbn Huzeyme, *es-Sahîh*, I/52, nr. 101.

2 Buhârî, "Cumʿa", 35, nr. 933; "İstiskâ", 6-12, 14, 24, nr. 1013-1019, 1021, 1033; "Menâkıb", 25, nr. 3582; "Edeb", 68, nr. 6093; "Daʿavât", 24, nr. 6342; Müslim, "İstiskâ", 8, nr. 897. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 103-104.

3 Hâkim, *el-Müstedrek*, III/546.

4 Asıl adı Kays b. Abdillâh el-Caʿdî el-Âmirî *-radıyallâhu anh-* olup "birden parlayan" manasındaki "Nâbiğa" lakabıyla anılmıştır. 9/630'da Müslüman olan Hz. Kays'ın 180, hatta 240 yıl yaşadığı rivayet edilmektedir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 105.

5 Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, VIII/126; İbn Hacer, *el-İsâbe*, c. III, s. 537-540.

du'ā-yı rehīnü'l-ḳabūlleriniñ eṣer-i tezzeyyün-perveri rū-nümā olmaġla[1] 'unvān-ı "Ḥabrü'l-Ümme" ve "Tercümānü'l-Ḳur'ān" ile mu'anven idikleri hüveydādır.

Ve Cenāb-ı 'Abdullāh bin Ca'fer bereket ile du'ā-yı icābet-perverlerine maẓhar oldıġından her bey' u şirāsı sūd-pīrā idigi maḥkī-i ṣıḥḥat-ārādır.[2]

Ve Cenāb-ı Miḳdād'a[3] bereket ile sermāye-baḫşī-i du'āları nemā-peẕīr olan naḳdīne-i teveccühleriniñ eṣeridir ki, dāḫil-i maḫzen-i temellüki olan ġırār-ı emvāl vefret-iştimāl olup[4] keẕālik 'Urve bin Ebī Ca'd'ıñ daḫi mālik-i niṣāb-ı du'ā-yı icābet-me'ābları oldıġından 'ale't-taḥḳīḳ eḫass-ı emkinede çār-bāliş-nişīn-i ticāret olmaġa ḫ̬āst-kār olsa daḫi du'ā-yı Men lehu'l-mefāḫir ile terettüb-i sūd-ı vāfir ẓāhir olup, ḥattā merre-i vāḥidede ḳırḳ bin dirhem nemā cilve-nümā idigi **[115b]** feyż-i cüy-bār-ı ḥüsn-i teveccühe menba'-ı yenābī'-i me'āṣir ile bāhirdir. Fe-lihāẕā İmām Buḫārī ḥadīṣ-i Cenāb-ı 'Urve'niñ ifāde-perveri olduḳda "Farażā [N126b] müşterā-yı 'Urve türāb olsa daḫi sūd-pīrā idigi bī-mirādır."[5] demişdir.

Ġarḳade-i şerāfet-perverde ḥaḳḳında miṣāl-i 'Urve cereyān-ı cüy-bār-ı du'ā-yı Ṣāḥibü'l-Hirāve muḳarrer ve vürūd-ı nāḳa-i şürūd-ālūdları daḫi eṣer-i du'ā-yı icābet-perverleri olup[6] İslām-ı māder-i Ebī Hüreyre-i feżā'il-perver keẕālik du'ā-yı icābet-güsterleriyle cilve-ger olmuşdur.[7]

Ve şiddet-i ḥarr ve ṣavlet-i berdden beden-i neẕāfet-efken-i Cenāb-ı Ḥaydar-ı Kerrār selāmet-şi'ār olması bābında bālā-yı maẓhariyyetleri ḳabā-pūş-ı kālā-yı du'ā-yı 'Ālī-Ḥażret'leri olmaġın bürūz-ı ḥāleteynden selā-

1 Buhârî, "İlm", 17, nr. 75; "Vudû'", 10, nr. 143; "Fezâ'ilü Ashâbi'n-Nebî", 24, nr. 3756; Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 138, nr. 2477.

2 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/203; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, IX/286; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, III/47, nr. 1467.

3 "Fârisü Resûlillâh (Allah Resûlü'nün süvarisi)" diye anılan ve ikinci Habeşistan muhâcirlerinden olan Mikdâd b. Esved *-radıyallâhu anh-*, Resûlullâh'ın *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* okçularından biri olup Asr-ı Sa'âdet'teki hemen bütün savaşlara katılmıştır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 106.

4 Bezzâr, *Müsned*, VI/52, nr. 2116.

5 Buhârî, "Menâkıb", 28, nr. 3642.

6 Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, I/320. Kaynaklarda hem bu sahâbî hem de bu olay hakkında bilgi bulunmamaktadır. Bu duanın Garkade *-radıyallâhu anh-* tarafından yapıldığı da ileri sürülmekle beraber, duanın Resûlullâh *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* tarafından yapılmış olduğu rivayeti daha kuvvetli görülmektedir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 107.

7 Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 158, nr. 2491; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/319. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 107-108.

met-āver olup eyyām-ı ṣayfda libās-pūş-ı şitā ve hengām-ı şitāda câme-pūş-ı ṣayf olmaġla mevrid-i ḥarr u berd olmaḳdan rehāları muḳarrer ve vürūd-ı cū'dan berā'etleri rātibe-ṭırāz-ı lümū' olması bābında matbūḫ-ı üstād-ı icābet olan zād-ı nefāset-ittiḥād-ı du'ālarıyla Ḥażret-i Fāṭımatü'z-Zehrā iṭ'ām-kerde-i Mefḫar-i be-her-dü-serā olduḳdan ṣoñra ḳaṭ'ā derūn-ı şerāfet-maḳrūnı vürūd-ı cū'a me'vā olmamışdır.[1]

Ve Ṭufeyl bin 'Amr-ı siyādet-pīrā beyne ḳavmihī icābete me'vā olmaġı temennā ve kendüde bir āyet-i i'cāz-peymā cilve-nümā olmasın dergāh-ı Risālet-penāhdan istid'ā etmegin maẓhar-ı du'ā-yı icābet-intimāları olduḳda bir nūr-ı zībende-ṣudūr fīmā beyne 'ayneyhi tābiş-nümā-yı ẓuhūr olup menāẓır-ı rāst-nā-bīnāyān-ı ḳavminde iḥtimāl-i temeşşül-i ṣūret hirāsıyla recā-mend-i taḥvīl olmaġın lem'a-i nūr-ı zībende-ẓuhūr re's-i 'aṣā-yı şerāfet-intimāsına taḥavvül-pīrā olup leyālī-i ẓalmāda ıżā'et-sāz-ı eṭrāf u cevānib oldıġından ẕāt-ı şerīfü'ṭ-ṭaviyyesi "Ẕü'n-nūr" ile tesmīye olundıġı eşer-i mu'cize-i Nebeviyye'dir.[2]

Ve ḳabīle-i Muḍar du'ā'un-'aleyhim ile maẓhar-ı ġażab-ı Seyyidü'l-Beşer olmaġın istīlā-i ḳaḥṭ u ġalā ile menzile-i te'abları derece-nişīn-i i'tilā olduḳda isti'ṭāf-ı Ḳureyş ile mevrid-i 'uṭūfet-i Nebiyy-i zībende-'ayş olmalarıyla feyż-i seḥāb-ı raḥmet ile ḫazān-ı ḳılletleri bahār-ı ġanīmete mübeddel olmuşdur.[3]

Ve mezḳ-ı kitāb-ı ḥaḳḳāniyyet-nişāblarıyla dest-i Kisrā, mel'anet-pīrā oldıġı 'arīża-i dergāh-ı Risālet-ārāları olduḳda temzīḳ-i ḥavza-i mülkiyyeti bābında endāḫte-i zebān-ı mu'ciz-beyānları olan tīr-i işābet-peẕīr-i du'āları cāy-gīr-i hedef-i icābet olmaġın aḳṭār-ı arżda nām ü nişān-ı Kisrā'dan eşer nā-peydā oldıġından mā-'adā ehl-i Fārs'dan vaṣf-ı riyāset-i ġarrā indirās-pīrā olmuşdur.[4] Keyfe lā?

---

1 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, IV/210-211, nr. 3999; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, IX/203-204; Heysemî, *Mecma'u'l-Bahreyn*, VI/347-348, nr. 3818. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 109.

2 İshâk b. Râhûye, *Müsned*, s. 100, nr. 137; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'*, c. I, s. 345-346; İbn Abdilberr, *el-İstî'âb*, c. II, s. 230-235; İbn Hacer, *el-İsâbe*, c. II, s. 225-226. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 110-111.

3 Buhârî, "İstiskā", 2, 13, nr. 1007, 1020; "Tefsîr", 12/4, 30/1, 38/3, 44/2-5, nr. 4693, 4774, 4809, 4821-4824; Müslim, "Münâfikīn", 39, nr. 2798; Tirmizî, "Tefsîr", 44/1, nr. 4254. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 111-112.

4 Buhârî, "İlm", 7, nr. 64; "Cihâd", 101, nr. 2939; "Megāzî", 82, nr. 4424; "Ahbâru'l-Âhâd", 4, nr. 7264.

Ol Ser-sūre-i Enbiyā taḥrīme-bend-i ṣalāt iken pīş-gāh-ı sa'ādet-penāhlarından mürūr-ı ṣabiyy-i cür'et-ārā bā'iṯ-i i'āde-i ṣalāt-ı ġarrāları olmaġla maẓhar-ı du'ā'un-'aleyh oldığından muḳ'ad olmuşdur.[1]

Ve yed-i yüsrā ile tenāvül-i ṭa'āma mübāderet-pīrā olan ḥerīfe a'māl-i yed-i yümnā ile vürūd-ı emr-i münīfleri [N127a] cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūr olduḳda mezbūr ityān-ı mā-umire-bih ile mevṣūf olmadığın setr içün iḫtiyār-ı dürūġ ve 'adem-i istiṭā'atiyle **[116a]** tekellüm-i bī-fürūġ etdikde zebān-ı mu'ciz-beyān-ı Ṣādıḳu'l-ḳavl'den taḫḳīḳan 'adem-i istiṭā'ati ṣādır olmaġın yed-i ḳā'il-i dürūġ-şemā'il 'amelden 'āṭıl olmuşdur.[2]

Ve 'Utbe bin Ebī Leheb'iñ tasalluṭ-ı kelb-i 'aḳūr ile maṣīr-i te'ab-ı mevfūr olmasına rū-nümā olan du'āları mezbūruñ zīr-i pençe-i esedde helākine bā'iṯ olmuşdur.[3] Ve nisvāndan biri ekele-i esed idiginiñ maẓharı olmaġla manṭūḳ-ı Nebevī naḳl-i ẓuhūrı muḥtevī olup mezbūre zīr-i pençe-i esedde ḳulẓüm-i helāke maġmūre olmuşdur.[4]

Ve 'Abdullāh bin Mes'ūd rivāyetiyle ṭırāz-ı rātibe-i şöhret olan ḥadīṯ-i i'cāz-ālūd mefhūm-ı ṣıḥḥat-mevsūmınca cühhāl-i bed-fi'āl-i Ḳureyş'den ba'żı mel'anet-pīşegānıñ 'amūd-ı ṣubḥ-ı hidāyet olan gerden-i sa'ādet-efken-i Risālet-penāha eṣnā-yı secdede vaż'-ı eẕā-pīrāları du'ā'un-'aleyhim ile taḥammül buyurulduḳdan ṣoñra riḳāb-ı mezbūrīn Ġazve-i Bedr-i nuṣret-perverde mevrid-i ṣamṣām-ı i'dām oldığı meşhūd-ı rāvī-i ṣadāḳat-ḳarīn olup eṣer-i du'ā-yı Nübüvvet-peymā cilve-ger-i minaṣṣa-i ḥuṣūl oldığı hüveydā olmuşdur.[5]

Ve Ḥakem bin Ebi'l-'Āṣ ġamz u nifāḳa menāṣ olmaġın taḥrīk-i ḥavāss ile eziyyet-istīnās olduḳda vaż'-ı meẕkūrdan 'adem-i ḫuluvv ile min ḳıbeli Men lehu's-sümüvv du'ā'un-'aleyhime mevrid olmaġın rū-be-rāh-ı diyār-ı 'adem oluncaya degin esīr-i maraż-ı iḫtilāc olmuşdur.[6]

---

1 Ebû Dâvûd, "Salât", 109, nr. 707; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/64, V/376-377. Hadîsin tam metni ve açıklaması için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 113-114.

2 Müslim, "Eşribe", 107, nr. 2021; Dârimî, "Et'ime", 9, nr. 2028; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/44, 45, 50.

3 Hâkim, *el-Müstedrek*, II/588; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, IV/18-19.

4 İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. VIII, s. 150-151; İbn Hacer, *el-İsâbe*, c. IV, s. 400-401. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 115.

5 Buhârî, "Vudû'", 69, nr. 240; "Salât", 109, nr. 2934; "Cihâd", 98, nr. 3185; "Cizye", 20, nr. 3854; "Menâkıbü'l-Ensâr", 29, nr. 3960; Müslim, "Cihâd", 107-110, nr. 1794. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 116-117.

6 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, III/214, nr. 3168.

Ve Muḥallim ibn-i Ceşāme ol Şefī'-i rūz-ı ḳıyāmeniñ maẓhar-ı du'ā'un-'aleyhi oldığı yevm-i mehābet-revmiñ haftasında eşer-i du'ā-yı icābet-pīrāları ẓuhūr ve ṭıynet-i ṭahāret-āgīn-i zemīn 'adem-i ḳabūlle mezbūrı bi'd-defa'āti'ş-şelāşe redd eylemegin żarūrī mezbūrı cānib-i vādīde kūh-ı pürşükūh ile saṭḥ-ı zemīn mā-beyninde ḥufre-nişīn etmişlerdir.[1]

Ve Cenāb-ı 'ālīlerine ibtiyā'-ı feresi ba'de şehādeti'l-Ḫuzeyme inkār eyleyen A'rābī'ye eşnā-yı redd-i feresinde iḫtiyār-ı kiẕbe ictirā eylediginden 'adem-i bereketle du'ā'un-'aleyh buyurduḳlarınıñ eşeri bedīdār ve ertesi merbūṭ-ı veted-i ṣıḥḥat olan feres pā-ber-hevā-yı helāk olmaġla diyār-ı 'ademe menzil-res olmuşdur.[2]

Ve'l-ḥāṣıl mevārid-i icābet-i du'ā-yı Nübüvvet-pīrā ekşer mine'l-iḥṣā ve evfer mine'l-imlā olup nümūne-nümā-yı küll olmaġ-içün bu mertebe ile iktifā teberrüken bi-ẕikrihi'l-evfā muḫtār-ı şāḥib-i ***Şifā*** idigi ma'lūm-ı tetebbu'-sencān-ı kütüb-i mu'tebere-i siyerdir.

Ṣallallāhu te'ālā 'aleyhi **[N127b]** *ve selleme teslīmā.*

Faṣl-ı Ṯānī ve 'İşrīn

Ol Erīke-nişīn-i risāletiñ keyfiyyet-i tekāver-i semend-i i'cāz-pīrā-yı kerāmet ü bereketlerin inbā ve mess-i dest-i i'cāz-peyvestleriyle inḳılāb-ı a'yānıñ tābān idigin inhā eyleyen āṯār-ı şettāya me'vā-yı vālādır.

Felā-cerem sāḥa-i şerāfet-mesāḥa-i aṣl-ı kitābda esmā-i ma'ālī-intimāları zīver-baḫş-ı zemīn-i suṭūr olan eşheb-süvārān-ı 'arṣa-gāh-ı feżā'il ve fürsān-ı meydān-ı ityān-ı delā'ilden **[116b]** irā'et-kārān-ı ṭavr-ı tekāver-i inbā rivāyet-kerde-i Enes bin Mālik-i feżā'il-pīrāyı taḥḳīḳe bu vechile imāle-sāz-ı licām-ı edhem-ḫāme-i inhādır ki, ol Yektā-süvār-ı kümeyt-i efḍaliyyet bir def'a eşnā-yı feza'-ı Ehl-i Medīne'de zīver-i zīn-i rükūb-ı sa'ādet-maṣḥūb olmaġı irāde buyurmaġın rikāb-ı feres-i Ebī Ṭalḥa-i şerāfet-āmādeye ḳadem-nihāde olup merkūb-i mezbūr buṭū-ı meşiyyet ile

1 Ebû Dâvûd, "Diyât", 3, nr. 4503; İbn Mâce, "Diyât", 4, nr. 2625; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VII/425. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 118-119.

2 Ebû Dâvûd, "Akdıye", 20, nr. 3607; Nesâî, "Büyû'", 81, nr. 4661; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/188, 189, 216. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 119-120.

meşhūr yāḫud ʿurūż-ı ʿārıża ile[1] ibrāz-ı sürʿat-i reftārdan dūr iken baʿde'r-ricʿa mine'l-maḳṣad ol Sulṭān-ı ḳalem-rev-i iʿcāz-ı emced semend-i Ebī Ṭalḥa-i şerāfet-müstesʿadı ke'l-baḥri'l-cārī ʿuẕūbet-i meşiyyetiñ maẕharı idigine tavṣīf buyurmaġın şeref-i rükūb-ı Cenāb-ı Risālet-maṣḥūb ile feres-i şerāfet-res sürʿat-i meşy ile reşk-endāz-ı yekke-tāzān-ı sebḳat olmuşdur.[2]

Ve Cenāb-ı Cābir-i sütūde-me'āṣiriñ cemel-i mücmelü'l-meşyi mevrid-i vürūd-ı çūb-ı iʿcāz-maṣḥūb-ı Nebevī olmaġın ol neşāṭ-ı şerāfet-menāṭ ile zimām-der-kef olmaḳdan ḫurūc mertebesi sürʿat-i reftāra rātibe-ṭırāz-ı vülūc olmuşdur.[3]

Ve feres-i Cuʿayl-i Eşcaʿī ʿamel-mānde iken şeref-i tāżiyāne-i Nebeviyye ile meydān-ı türk-tāzīde yektā-rev ve çāpük-devlikde licām-ı żabṭı der-dehān-ı rabṭı olmaḳdan bīrūn olacaḳ mertebe efzūn olmuşdur. Ḥattā tebrīk-i Nebiyy-i güzīde ile her vülūd-ı şerāfet-ālūdınıñ ḳıymeti on ikişer bin dirheme[4] resīde olmuşdur.[5]

Ve ḥimār-ı żaʿifü'l-meşy-i Saʿd bin ʿUbāde şeref-i rükūb-ı saʿādet-maṣḥūb-ı iʿcāz-icādeleriyle müşerref olduḳda neşāṭ-ı maḳdem-i şeref-tev'emleri tāb-dāde olmaġın behcet-i meşiyyetde sebḳat-endāz-ı emṣāl olmuşdur.[6]

Ve ḳalansüve-i Ḫālid bin el-Velīd'de şaʿr-ı şeref-şiʿārlarından birkaç mūy-ı ʿanber-āgīn cāy-gīr oldıġınıñ eṯer-i şerāfet-perveridir ki, ṣaf-beste-sāz-ı cihād oldıġı ġazavātıñ cümlesinde ṣārim-keşīdegī-i ġālibiyyet ile rehīn-i rātibe-i nuṣret olmuşdur.[7] Ve ṭaylasān-ı bereket-resān-ı Nebevī istiʿmāl-i şerāfet-muḥtevīleriyle teberrük-mültevī oldıġından baʿde ġaslihī

1 merkūb-i mezbūr buṭū-ı meşiyyet ile meşhūr yāḫud ʿurūż-ı ʿārıża ile: ─ N

2 Buhârî, "Cihâd", 82, nr. 2908; Müslim, "Fezâ'il", 48, nr. 2307. Hadîs için ayrıca bkz. Buhârî, "Hibe", 33, nr. 2627; "Cihâd", 24, 46, 50, 55, 117, 165, nr. 2820, 3857, 2862, 2867, 2969, 3040; "Edeb", 39, 116, nr. 6033, 2612. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 121.

3 Buhârî, "Büyû'", 34, nr. 2817; "İstikrâz", 1, 18, nr. 2385, 2406; "Şürût", 4, nr. 2718; "Cihâd", 49, 113, nr. 2861, 2967; "Megāzî", 18, nr. 4051; "Nikâh", 10, 122, nr. 5079, 5080, 5247; "Da'avât", 53, nr. 6386; Müslim, "Müsâfirîn", 72, 73, nr. 715; "Radâ'", 54, nr. 1466 (715); "Müsâkāt", 109, nr. 1599 (715). Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 121-123.

4 *Şifâ* metninde ve *Şifâ* üzerine yapılan diğer çalışmalarda "on iki bin dirhem" ibaresi yerine, "on iki bin at" ibaresi geçmektedir. Bkz. Şümünnî, *age.*, c. I, s. 331; Kandemir, *age.*, c. II, s. 123.

5 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, II/280-281, nr. 2172; İbn Ebî Âsım, *el-Âhâd ve'l-Mesânî*, III/25, nr. 1310.

6 İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. I, s. 176.

7 Hâkim, *el-Müstedrek*, III/338, nr. 5299; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, XIII/139, nr. 7183.

āb-ı şifā-me'ābıyla istişfā-pīrā olan merżā ṣıḥḥat-resā idigi rivāyet-kerde-i Esmā[1] bint-i Ṣıddīḳ-ı fażīlet-intimādır.[2]

Ve 'inde Ebi'l-Ḳāsım bin el-Me'mūn-ı şerāfet-maḳrūn olan ḳaṣ'a-i Nebeviyye'niñ 'inde'l-iḥtiyāc maẕrūfı olan āb-ı şifā-me'āb pister-nişīnān-ı emrāż u 'ilelden istişfā-sencāna bā'iṣ-i ṣıḥḥat-i bī-bahāne idigi naḳl-[N128a] kerde-i Ḳāḍī Ebī 'Alī-i feżā'il-müteḥallīdir.

Ve bi'r-i Ḳubā fażla-i vużū'-ı Seyyid-i Āl-i 'Abā'yı teşerrüf-rehīn-i teşerrüb idiginiñ eṣer-i müheẕẕebi cilve-ger **[117a]** olup min-ba'd kelime-i ṣaḥīḥa-i āb-ı 'uẕūbet-me'ābı 'urūż-ı ḥurūf-ı 'ilel ile noḳṣān-peẕīr olmamışdır.[3]

Ve dār-ı şeref-medār-ı Enes-i sa'ādet-resde nübū'-efken olan bi're ilḳā-yı büzāḳ-ı bereket-iltiṣāḳ buyurduḳlarından nāşī ol çāh-ı 'uẕūbet-penāh aḥlāyı ābār-ı Ṭaybe-i Ṭayyibe'den idigi bī-iştibāhdır.[4]

Ve memerr-i sa'ādet-güẕerlerinde pīş-nihād-ı muṣādefeleri olan menba'-ı āb-ı ḥayāt-niṣābıñ ġıbbe'l-istinbā ismi beyān ve mülūḥati merāret-resān idigi ma'lūm-ı Cenāb-ı Risālet-pīrā olduḳda "Na'mān" ile tesmiye ve tavṣīf-sāz-ı melāḥat-i behiyyesi olduḳlarından nāşī merāreti ḥalāvete mübeddel oldığından[5] mā-'adā bir delv-i zemzem-i şeref-tev'emi derūn-ı menba'-ı i'cāz-maḳrūnına bī-lec emr-nüvīs-i mecc olmalarıyla ba'de'l-imtiṣāl būy-ı dil-cūy-ı āb-ı ḥalāvet-niṣābı miṣāl-i misk-i ezfer mu'aṭṭar olmuşdur.[6]

Ve Ḥażret-i Ḥaseneyn-i aḥseneyn vürūd-ı 'aṭş ile girye-nāk iken maṣṣ-ı lisān-ı şerāfet-'unvān-ı Seyyidü'l-Kevneyn ile reyyān u ḫandān olmuşlardır.[7]

---

1 Hz. Ebû Bekir'in kızı Hz. Esmâ *-radıyallâhu anhumâ-* on sekizinci Müslüman olup Hz. Âişe *-radıyallâhu anhâ-* ile baba bir kardeştir ve ondan on yaş büyüktür. Bu büyük sahâbî 73/692'de vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 125.

2 Müslim, "Libâs", 10, nr. 1745.

3 Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, VI/136.

4 Kurtubî, *el-İ'lâm*, s. 370. Bu rivayetin bir benzeri için bkz. Ebû Nu'aym, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, s. 444, nr. 366.

5 Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'*, c. I, s. 30; İbn Hacer, *el-İsâbe*, c. II, s. 229.

6 İbn Mâce, "Tahâret", 136, nr. 659; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/318.

7 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, III/50-51, nr. 2656; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, IX/180-181.

Siyyemā [Ümmü] Mālik-i sütūde-mesālikiñ māder-i şefḳat-perveri dergāh-ı iʿcāz-penāh-ı Risālet-destgāha ihdā-yı semen-i bereket-efken ile teşerrüfüñ maẓharı olup ityān-kerdesi olan debbe-i ṭayyibeyi baʿde'l-ifrāġ dest-i şefḳat-mesāġına iʿṭāda ol Nebiyy-i şefīḳ ṭaraf-ı mezbūrı nehy-i taẕyīḳ ile emr-nüvīs-i tebrīk olmaġın şemere-i şecere-i tevlīdi olan evlādı iştihācūyā-yı ṭaʿām ve neşr-i mā-ḥażar keff-i[1] inʿidām ile merfūʿ-ı pīş-gāh-ı iḥżār idiginden mürācaʿat-sāz-ı derūn-ı bereket-maḳrūn debbe-i teberrük-rehīn olduḳda ṭaʿām-ı evlāda miḳdār-ı kifāye vicdān-ı māye ile muġtenem ve īḳāʿ-ı taẕyīḳ menhiyyün-ʿanha degin mütena"im olmaġın bereket-i debbe ile muṭayyibe olmuşdur.[2]

Ve aṣdāf-ı ṭabāyiʿ-i eṭfāl-i raẕīʿada cāy-gīr-i şerāfet-peẕīr olan ẕerre-i girān-bahā-yı teteffülleri ṣabāḥ-ı teberrük-irtiyāḥ-ı ilḳādan şām-ı şerāfet-āşām nehār-ı mezbūra degin kifāyet-sāz-ı zād-ı yevmiyyeleri olmaġla ṭıfl-ı nūrānī-endām, ḫūrşīd mevżūʿ-ı mehd-i gurūb-ı cāvīd olunca irżāʿ ile işbāʿa ʿadem-i iḫtiyācları cilve-ger idigi **[N128b]** merviyy-i ṣıḥḥat-perverdir.

Ve Cenāb-ı Selmān-ı Fārisī bedel-i kitābeti olan çihil vuḳıyye ẕeheb-i müheẕẕebi edāya sermāye ittiḫāẕ eyledigi üç yüz ʿaded naḫl-i ḫurmānıñ ġārisi olmaḳ ṣadedinde iken ol Şemere-i şecere-i ḫilḳat ʿaleyhi şerāyifü't-taḥiyyetiñ bi'ẕ-ẕāt mübāderet-sāz-ı ġars-ı eşcār-ı Selmān-ı şerāfet-resān olmalarıyla birinden mā-ʿadā maġrūs-ı zemīn-i bereket-rehīn buyurılan cümle-i eşcārda ḳabūli eṣer-i feyż-i ebr-i kerāmet-i Nebeviyye idigi bī-mirā ve mecmūʿı ser-be-bālā-yı ḳabūl-i feyż ü nümüvv olmaġla bār-āver oldıġı rū-nümā olmuşdur. Ḥattā maġrūs-i dīger olan vāḥid-i maʿhūduñ taḫallüfi rū-nümā-yı āyīne-i şühūd olduḳda onı daḫi baʿde'l-ḳalʿ dest-i iʿcāz-peyvestleriyle ġars buyurduḳlarında nümā-peẕīr olmuşdur. Fe-lihāẕā Bezzār-ı feżā'il-diṣār iḫbārınca mecmūʿınıñ aġṣān-ı bereket-ʿunvānından ol sene-i bereket-me'innede ṣimār-ı leẕẕet-ṣiʿār bedīdār olmuşdur.

Siyyemā Cenāb-ı Selmān-ı **[117b]** pür-ibtihāca hem-vezn-i beyża-i dücāce ʿaṭiyye-kerdeleri olan ẕehebi idāre-i lisān-ı müheẕẕeb buyurmaġın ol Māye-i bereket-pīrāyeden miḳdār-ı ūḳıyye-i erbaʿīni baʿde'l-edā dest-i

1 keff-i: leff-i A, N

2 Müslim, "Feżā'il", 8, nr. 2280. Bir başka rivayete göre (bkz. İbn Saʿd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. VIII, s. 157) bu hanım Ümmü Şerîk'tir *-radıyallâhu anhâ-*.

ḫızāne-i temellüki olan ẕeheb bāḳī miḳdār mü'eddāya rāḳī idigi rū-nümā olmuşdur.[1]

Ve Ḥaneş bin 'Aḳīl'e meşrūb-ı teberrük-maşḥūbları olan sevīḳ-i[2] i'tināḥaḳīḳiñ baḳıyyesin işrāb buyurmalarıyla mā-dāme ḥayyen ḥīn-i cū'ında şeb'ānlıġı ve vakt-i 'aṭşında reyyānlıġı ve hengām-ı ẓame'inde berd-i i'cāz-perveri ġayr-ı zā'il idigin serdi merviyy-i ṣıḥḥat-muḥtevīdir.[3]

Ve Cenāb-ı Ḳatāde bin en-Nu'mān bir leyl-i elyelde ma'a'n-Nebiyyi'l-mufaḍḍal taḥrīme-bend-i ṣalāt-ı 'işā olduḳdan ṣoñra vürūd-ı maṭar ve ḫuṣūl-i ẓulmet sebebiyle ināre-i derūn-ı Ḳatāde rehīn-i irāde-i i'cāzicādeleri olmaġın rāvī-i sütūde-sīmāya bir çūb-ı ḫurmā i'ṭā buyurup beyne yedeyhi ve min ḫalfihī onar ẕirā' miḳdārı iżā'et-sāz idigin beyān ve dāḫil-i dār-ı şeref-medārında ḥaylūlet-efken-i bāṣırası olan sevādıñ şeyṭān idigin ba'de'l-i'lān çūb-ı nūrāniyyet-maşḥūb ile ḍarb u def'in tibyāndan sonrā emr-nüvīs-i inṭılāḳı olup cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūr olan iḫbār-ı ṣādıḳaları bi-'aynihā müteḥaḳḳıḳa oldıġı, inbā-kerde-i rāvī-i sütūde-seciyyedir.[4]

Ve esnā-yı Ġazve-i Bedr'de 'Ukkāşe-i[5] ġayret-ḫ̌āhişiñ seyf-i nuṣret-tābişi der-dest-i inkisār oldıġı eṣnāda 'aṭiyye-kerdeleri olan 'aṣā-yı mevzūnü'l-ḳāme-i ebyażu'l-levn-i ḳaviyyü'l-cesāmeyi maḳām-ı ṣārim-i ḥiddet-perverde isti'māl-güster olmasına fermān-fermā olmalarıyla dest-i 'Ukkāşe'de olan 'aṣā-yı i'cāz-medār ṣārim-i ser-tīz-i 'adüvv-şikār olup **[N129a]** ism-i "'Avn" ile müsemmā ve tā maḳtele-i ehl-i riddetde vuḳū'-peẕīr olan memātına degin ṣaf-beste-sāz-ı meġāzī-i nuṣret-peymā olduḳça a'māliyle ẓafer-rehīn idigi merviyy-i ṣıḥḥat-āyīndir.[6] Keyfe lā?

---

1 Selmân-ı Fârisî *-radıyallâhu anh-* ile ilgili bu hadîsler ve Hz. Selmân'ın hayatı için bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/441-444; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, VI/222-226, nr. 6065.

2 Kavrulmuş arpa, buğday veya nohut ununda yapılan bir yiyecek ve içecek türü.

3 Kurtubî, *el-İ'lâm*, s. 371; İbn Kesîr, *Câmi'u'l-Mesânîd ve's-Süneni'l-Hâdî li-Akvemi Sünen*, nşr. Abdülmelik b. Abdillâh, Mekke: 1998, c. X, s. 105; İbn Hacer, *el-İsâbe*, c. I, s. 358.

4 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/65; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, IX/319; İbn Huzeyme, *es-Sahîh*, III/81-82, nr. 1660.

5 İlk Müslümanlardan olan Ukkâşe b. Mihsân *-radıyallâhu anh-* hemen bütün gazve ve seriyyelere katılmış, Allah Resûlü'nün *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* iltifat ve müjdesine mazhar olmuş ve 11/632'de mürtedlerle yapılan çarpışmalardan birinde şehid olmuştur. Bilgi için bkz. Ayhan Tekineş, "Ukkâşe b. Mihsan", *TDVİA*, c. XLII, s. 70-71.

6 Ebû Nu'aym, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, s. 613; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'*, c. I, s. 308.

Rūz-ı Ġazve-i Uḥud'da seyf-i 'Abdullāh bin Caḥş'ıñ eṣnā-yı żıyā'ında 'aṭiyye-kerde-i Nebeviyye olan cerīd-i naḫl-i cāvīdiñ inḳılāb-āver-i seyf-i ser-tīz idigi merviyy-i bī-sitīzdir. Ḥattā āṣār-ı i'cāz-şi'ār-ı bereket-i Nebeviyye'dendir ki, aġnām-ı Ümmü Ma'bed[1] ve 'anz-ı Mu'āviye bin Ṣevr-i emced[2] ve şāt-ı Enes-i sa'ādet-res ve ġanem ü nāka-i Ḥalīme-i selīme[3] ve şāt-ı 'Abdullāh bin Mes'ūd[4] ve yine şāt-ı Miḳdād-ı zībende-nihādı[5] hengām-ı ilbānda i'cāz-bünyān olmuşlardır.

Ve ba'de'ş-şidde bi'l-vikā ke's-i du'ā ile ḳırba-i mādan isḳā-yı Aṣḥāb-ı Kirām buyurduḳları meşhūr ve duḫūl-i vaḳt-i ṣalātda berāy-ı tevażżī ḥall-i 'akd-i ḳırbetü'l-mā' ile ġanīmet-intimā olduḳlarında mā-fi's-siḳā inḳılāb-āver-i leben-i leẕẕet-intimā olup, ḥattā zübde-i zībendesi fem-i siḳādan 'arż-ı dīdār eyledigi rivāyet-i Ḥammād bin Seleme ile ṣıḥḥat-meşīmedir.[6]

Ve ser-i 'Umeyr bin Sa'd-ı[7] emced mesḥ-i dest-i şerāfet-peyvestleriyle müstes'ad oldıġından nāşī rütbe-i sinn ü sāli bāliġ-ı mebāliġ-i ṣemānīn iken miṣāl-i şābb-ı behcet-niṣāb idigi bī-irtiyābdır. Ḥattā miṣāl-i 'Umeyr bin Sa'd, bereket-i dest-i i'cāz-peyvestlerine maẓhariyyet ile müstes'ad olan **[118a]** gürūh-ı enbūhdan Sā'ib bin Yezīd[8] ve Medlūk-i ferīd[9] ve emṣāli ilā-āḫiri a'mārihim behre-yāb-ı şebāb olmuşlardır.

Ve 'Utbe bin Ferḳad'ıñ ẓahr u baṭn-ı behcet-efkeni şeref-i mesḥ-i dest-i i'cāz-peyvest-i Nebevī ile şerāfet-mültevī oldıġından būy-ı dil-cūy-ı beden-i neẓāfet-efkeni ṭīb-i nisā-i teṭayyüb-intimāsına ġālib idigi merviyy-i ṣıḥḥat-mecālibdir.[10]

---

1 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, IV/48-49, nr. 3605; Hâkim, *el-Müstedrek*, III/10-11, nr. 4274; İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. I, s. 230.

2 İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. I, s. 304; İbn Hacer, *el-İsâbe*, c. I, s. 53.

3 İbn Hibbân, *es-Sahîh*, XIV/244-245, nr. 6335; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, XIII/93-95, nr. 7163.

4 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/379, 462; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, VIII/402-403, nr. 4985.

5 Müslim, "Et'ime", 174, nr. 2055.

6 İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. I, s. 172-173.

7 Alî el-Kārî (*Şerhu'ş-Şifâ*, c. I, s. 673) ve Hafâcî'nin (*Nesîmü'r-Riyâz*, c. IV, s. 140) naklettiğine göre Peygamber Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* başını okşadığı bu zat Umeyr b. Sa'd değil, Ubâde b. Sa'd veya Ömer b. Sa'd'dır *-radıyallâhu anh-*. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 136.

8 Buhârî, "Vudû'", 40, nr. 190; "Menâkıb", 21, 22, nr. 3540, 3541; "Merdâ", 18, nr. 5670; "Da'avât", 31, nr. 6352; Müslim, "Fezâ'il", 111, nr. 2345.

9 Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VIII/55; İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. VII, s. 436.

10 Taberânî, *el-Mu'cemü's-Sağîr*, I/77-78, nr. 98; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VIII/282-283.

Ve rūz-ı Ġazve-i Ḥuneyn'de ḳarḥa-i vech-i 'Ā'iẕ bin 'Amr'dan eṣnā-yı seylān-ı demde vürūd-ı du'ā-yı icābet-nümūdları merhem-zen oldığınıñ eṣeri cilve-ger olup cāy-ı cürḥa-i 'Ā'iẕ-i şerāfet-res miṣāl-i ġurre-i feres nümāyiş-efken-i behcet olmuşdur.[1]

Ve ser-i şerāfet-maḳarr-ı Ḳays bin Zeyd mesḥ-i dest-i i'cāz-peyvest-i Nebevī ile efser-keş oldığından rütbe-i 'ömri bāliġ-i mebāliġ-i mi'e-i kāmile ve ser-i şeybūbet-maḳarrı beyāża mā'ile olduḳda beḳā-yı sevād-ı behcet-nihād mevżi'-i melmūsda maḥsūs idigi eṣer-i dest-i i'cāz-me'nūsları olmaġın beyne'l-emcād "Aġarr" ile mülaḳḳab idigi merviyy-i ṣıḥḥāt-istināddır.[2] Ḥattā bu eṣer-i fāḫiriñ 'adīl-i celīli şān-ı 'Amr bin Ṣa'lebe'de daḫi vuḳū'-peẕīr ve efrād-ı emcāddan biriniñ nihādın daḫi rūy-ı dil-cūy-ı behcet-nümūdı şeref-yāb-ı mesḥ-i dest-i i'cāz-peyvestleri olmaġın ilā-āḫiri 'ömrihī saṭḥ-ı rūy-ı dil-cūsından lem'a-i nūr tābende-sāz-ı veche-i ẓuhūr **[N129b]** idigi merviyy-i ṣıḥḥat-maṣīrdir.[3]

Vech-i vecīh-i Ḳatāde bin Milḥān mesh-i dest-i i'cāz-peyvest-i Nebiyy-i Ẕī-şān ile teşerrüf-resān oldığından berīḳ-i ruḫsār-ı nevvārı miṣāl-i mir'āt-ı muṣaffā 'aks-endāz-ı ṣūret-i ḥüsn ü bahā olmuşdur.[4]

Ve ser-i şerāfet-efser-i Ḥanẓale bin Ḥizyem'e mevḳi'-i vaż'-ı yed-i mü'eyyedleri olmaġın aṣḥāb-ı a'żā-yı müteverrime nezd-i Ḥanẓale'ye ḳādime ve mevżi'-i keff-i Nebevī'ye imsās ile ṣıḥḥat-istīnās olduḳları, bereket-i Ḥażret-i Seyyidü'l-Beşer'dendir.[5]

Ve dest-i i'cāz-peyvestleriyle rūy-ı dil-cūy-ı Zeyneb bint-i Ümmü Seleme'ye āb-efşān olduḳlarından meşşāṭa-i i'cāz-pīrā-yı dest-i mu'cize-perverleri 'arūs-ı rūy-ı mezbūreye bir vechile naḳş-ārā-yı behcet ü bahādır ki, ḥüsn ü cemālde bī-miṣāl olmuşdur.[6]

Ve ṣıbyāndan biriniñ ser-i bī-mūy-ı cerāḥat-ālūdına merhem-nih-i mesḥ olduḳları ān 'araḳıyye-pūş-ı ṣıḥḥat olup mūy-ı dil-cūy-ı ser-i sencīdesi demīde olmuşdur.[7]

1 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XVIII/20-21, nr. 32; Hâkim, *el-Müstedrek*, III/677-678, nr. 6486.
2 İbn Hacer, *el-İsâbe*, c. III, s. 247.
3 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XVII/40, nr. 84; Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, VI/216.
4 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/27, 81.
5 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/68; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, IX/408.
6 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXIV/282, nr. 715; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, IX/259.
7 Kurtubî, *el-İ'lâm*, s. 372.

Ve merżâ-yı ṣıbyāndan niçe efrāda ve mecānînden bī-ḥadd āḥāda bā'iṯ-i ber' ve sebeb-i ṣıḥḥat idikleri ekṯer min en-yuḥṣādır. Ḥattā bir merd-i pürderd teverrüm-i beyżateyn ile mübtelā-yı üdre olup dergāh-ı şifā-penāhlarından istişfā etdikde şeref-i teteffülleriyle teşerrüf-rehīn olan mā-i 'ayndan emr-nüvīs-i istiṣḳā olmaġla fā'iz-i ber'ü's-sā'a-i ṣıḥḥat olmuşdur.

Siyyemā merviyy-i Ṭāvūs-ı feżā'il-me'nūs üzre zümre-i maṣrū'īn ve cümle-i mecānînden ityān-kerde-i dāru'ş-şifā-yı dergāh-ı Risālet-mekīn olanlarıñ ṣadr-ı 'illet-mekīni mesḥ-i dest-i i'cāz-peyvestleriyle teşerrüf-rehīn oldıġı ḥīnde ḥuṣūl-i şifā rū-nümā **[118b]** ve ṣaḥīḥan 'avdet ile ibtihāc-pīrā idikleri bī-mirādır. Ḥattā teteffül-i şerāfet-ḥāvīlerin muḥtevī olan delvi ilḳā-sāz-ı bi'r-i ḥalāvet-pervāz olduḳlarında rāyiḥa-i müşk-i ezfer meşāmm-ı şāribīni mu'aṭṭar etmişdir.[1]

Ve Ġazve-i Ḥuneyn'de der-dest-i i'cāz-peyvestleri olan yek-müşt ḫāki [2](شَاهت الْوُجُوهُ!) maḳāl-i belāġat-iştimālin tefevvüh ile vücūh-ı küffār-ı cehālet-medāra feşānde buyurduḳda cümle-i müşrikīn sūy-ı muḳāteleden rū-gerdān ve her biri 'uyūn-ı 'inād-meşḥūnlarından iḫrāc-ı türāba muhāvele-künān olmuşdur.[3]

Ve Cenāb-ı Ebī Hüreyre-i feżā'il-bünyān dergāh-ı Risālet-destgāhdan niyāz-mend-i zevāl-i nisyān olduḳda basṭ-ı ridā-yı şerāfet-irtidā-yı rāvī ile ṣudūr-ı emr-i Nebevī eṣerinde dü-dest-i i'cāz-peyvestleriyle ġarf-endāz ve żamm-ı ridā ile dem-sāzlıklarına binā'en rāvī-i feżā'il-muḥtevī daḫi ḥasebü'l-emri'l-'ālī itmām-ı mā-uşīre ileyh imtiṣāl-i emr-i 'ālī etmegin ba'dehāẕā ḫızāne-i ḥāfıẓasında iddiḫār-yāb-ı istiḥfāẓ oldıġı cevāhir-i zevāhiriñ cümlesi 'urūż-ı heleke-i nisyāndan **[N130a]** maṣūne olmuşdur.[4]

Ve Cerīr bin 'Abdullāh rükūb-ı ferese ḳudret-res degil iken ol Yektā-süvār-ı eşheb-i efḍaliyyetden istid'ā etdikde ṣadr-ı müsted'ī-i şerāfet-muḥtevī maḍrab-ı dest-i i'cāz-peyvest-i Nebevī ve maẓhar-ı du'ā-yı icābet-mültevīleri olduḳda eşiddā-yı fürsān-ı 'Arab'ıñ reşk-āveri olmuşdur.[5]

1 İbn Mâce, "Tahâret", 136, nr. 659, 660; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/318.
2 "Yüzleri kararsın!"
3 Müslim, "Cihâd", 81, nr. 1777.
4 Buhârî, "İlm", 42, nr. 119; Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 159, nr. 2492.
5 Buhârî, "Cihâd", 162, nr. 3036; Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 135, nr. 2475.

Ve ʿAbdurraḥmān bin Zeyd'iñ lisān-ı Türkī'de "cüce", luġat-i ʿArab'da "demīm" ıṭlāḳ olunan mefhūma mā-ṣadaḳ idigi ḥāl-i ṣıġarında muḥaḳḳaḳ olmaġın ser-i şerāfet-efserine mesḥ-i dest-i iʿcāz-peyvest ile mezbūrı duʿāyı bereket intimālarına maẓhar buyurduḳlarınıñ eṣer-i feyż-āveri ẓuhūr edüp nihāl-i ḳāmet-i bālā-resānı miṣāl-i serv-i sehī meydān-ı ser-āmedīniñ muʿtenā-bihi olmuşdur.[1]

Ve'l-ḥāṣıl bu bābda cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūr olan me'āṣir-i Nebeviyye ekṣer min en-tuḥṣā idigi mütetebbiʿān-ı siyer-i şerīfeniñ maʿlūmıdır.

Ṣallallāhu ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ṣāliṣ ve ʿİşrīn

Ol Resūl-i ʿAllāmü'l-Ġuyūb'uñ kitāb-ḫāne-i maʿlūmāt-ı lā-tuḥṣāları iḫtivā-sāz-ı ıṭṭılāʿ-ı muġayyebāt ve iltivā-perdāz-ı vaḳāyiʿ-i muḥaddeṣāt idiginiñ rehīn-i rātibe-i ṣübūt oldıġına delālet-sāz olan eḥādīṣ-i ʿadīde-i ṣıḥḥat-intimānıñ miṣāl-i baḥr-i bī-ḳaʿr ü bün mevc-ḫīz-i keṣret ve telāṭum-pīrā-yı vefret idigi bī-minnetdir. Ḥattā muʿcizāt-ı sā'ireye me'vā idikleri ʿale'l-ḳaṭʿ ve'l-yaḳīn maʿlūm-ı Ehl-i Sünnet-i sedād-āyīn oldıġı gibi, bu muʿcize-i ġarrāya daḫi maḥall-i īvā idikleri keṣret-i ruvāt-ı ṣaḥīḥatü'l-kelimāt ile ḥadd-i tevātüre bāliġ ve zümre-i muḥaddiṣīn ol Resūl-i iʿcāz-rehīniñ bi-iʿlāmillāhi teʿālā muġayyebāta ıṭṭılāʿlarında hem-zebān-ı ittifāḳ idikleri beyyinü'l-iltimāʿ olmaġın ıḳtifā-pīrāyān-ı āṣārlarına ḥuṣūl-i ʿilm-i żarūrī ʿurūż-ı reyb ü şübehden berīdir. Keyfe lā?

Zīver-efzā-yı ṣaḥīfe-i **[119a]** aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-niṣāb ile Cenāb-ı Ḥuẕeyfe'den merviyy-i şerāfet-muḥtevīdir ki, ol Gencūr-ı dāru'l-faẓl-ı ʿilm-i mā-kāne vemā-yekūn, bir rūz-ı fīrūz-ı meymenet-maḳrūnda şeref-baḫş-ı minber ve ḫuṭbe-pīrā-yı iḫbār-ı aḫbār-ı pür-ʿiber olup dāmen-i Aṣḥāb-ı maʿālī-niṣāba ol ḳadar neṣr-i le'ālī-i se-yekūn buyurmuşlardır ki, zamān-ı saʿādet-iḳtirānlarından ḳıyām-ı ḳāmet-i ḳıyāmete degin verā-yı perde-i ġaybda mestūr ve fīmā-baʿd rū-nümā-yı minaṣṣa-i ẓuhūr olacaḳ aḥvāl-i ümmeti bi-tefāṣīlihā inbā ile iʿcāz-pīrā olmuşlardır. Ḥattā nuḳūş-ı vaḳāyiʿ-i ātiyeden inbā-kerde-i Nebevī olan ṣuver-i aḫbārıñ baʿżı-

1 İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c. III, s. 450; İbn Hacer, *el-İsâbe*, c. III, s. 69.

sı ʿaks-endāz-ı merāyā-yı ḥāfıẓa-i Aṣḥāb olup baʿżısınıñ daḫi şühūd-i ʿibret-ālūdı ḥaylūlet-i perde-dārī-i nisyān ile verā-yı ḥicāb-ı ḫafāda olmaġın ḥīn-i vuḳūʿında teẕekkür-i inbā-yı Nebevī cilā-baḫş-ı mir'āt-ı ḫāṭırları idigi rāvī-i feżā'il-mültevīden [N130b] menḳūl-i fāḫirdir.[1]

Fe-lihāẕā naḳdīne-i rivāyeti meskūk-ı dāru'ḍ-ḍarb-ı iʿtinā olan Ebū Ẕerr'den bu ḫaber-i muʿteber revāc-peẕīr-i sūḳ-ı telaḳḳī bi'l-ḳabūl-i fuḥūldür ki, cevv-i semāda pervāz eyleyen ṭā'iriñ tayerānını daḫi ol Şāhbāz-ı bülend-pervāz-ı risālet Aṣḥāb-ı maʿālī-intisāba ḫaber verdiginden ṣoñra ʿāzim-i ʿālī-serāy-ı lāhūt olmuşdur.[2] Keyfe lā?

Taḫrīc-i ehl-i ṣaḥīḥdir ki, Cenāb-ı Muḫbir-i Ṣādıḳ ümmet-i icābetiñ zümre-i muʿānīdine ġalebesini ve Feṭḥ-i Mekke-i Mükerreme ve Beytü'l-Muḳaddes ile maẕhar-ı meġānim olacaḳlarını ve Şām ve Yemen ve ʿIrāḳ dāḫil-i ḥavza-i taṣarrufları olmaġla ḳulūb-ı İslāmiyān şādān olacaġını Aṣḥāb-ı maʿālī-niṣāba tebşīr buyurmuşlardır. Ḥattā sāḥa-i ġabrāya kāle-i emn ü selāmet bir vechile ferşīde olunacaḳdır ki, Ḥīre'den Mekke'ye bir zen-i meskenet-efken yektā-süvār-ı iyāb ü ẕehābe olmaġa rātibe-ṭırāz-ı iḳtidār olmaġla ḳaḥr-ı Ḳahhār-ı Şedīdü'l-baṭş'dan mā-ʿadādan bīm ü hirās etmeyecegini ḫaber vermişdir.[3]

Siyyemā Medīne-i Münevvere'de ẓuhūr-ı ḳıtāl[4] ve dest-i kerāmet-peyvest-i Ḥażret-i ʿAlī-i mehābet-iştimālle şürūʿınıñ ertesi gün feṭḥ-i Ḫayber müyesser olacaġın daḫi inbā[5] ve zīnet-i ḥayāt-ı dünyādan olan elṭāf-ı ʿaliyyeye ümmet-i sütüde-seciyyeleriniñ fīmā-baʿd maẕhar olacaḳların inhā[6] eserinde künūz-ı Ḳayṣer ü Kisrā naṣīb-i İslāmiyān olacaġıyla büşrāları[7] daḫi hüveydā ve pey-ender-pey ẓuhūr-ı fiten ve bürūz-ı iḫ-

1 Ebû Dâvûd, "Fiten", 1, 4240. Bu hadîs-i şerîfin benzer ifadelerle yer aldığı diğer yerler için bkz. Buhârî, "Kader", 3, nr. 6604; Müslim, "Fiten", 23, nr. 2891.
2 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/153, 162; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, I/267, nr. 65.
3 Buhârî, "Menâkıb", 25, nr. 3595.
4 Buhârî, "Fezâ'ilü'l-Medîne", 5, nr. 1874; Müslim, "Hacc", 498, 499, nr. 1389.
5 Buhârî, "Cihâd", 102, 143, nr. 2942, 3008; "Fezâ'ilü Ashâbi'n-Nebî", 9, nr. 3701; Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 34, nr. 2406.
6 Buhârî, "Zekât", 47, nr. 1465; "Cihâd", 37, nr. 2842; "Rikāk", 7, nr. 6427; Müslim, "Zekât", 121, 123, nr. 1051.
7 Buhârî, "Farzu'l-Humus", 8, nr. 3121; "Menâkıb", 25, nr. 3619; "Eymân", 3, nr. 6629; Müslim, "Fiten", nr. 2919.

tilāf-ı ehvā ile aḥvāl-i verā ḫalel-peẕīr olacaġın īmā buyurduḳlarında[1] ümmetleriniñ yetmiş üç fırḳaya iḳtisām ile ittisāmları muḳarrer ve ancaḳ bir fırḳanıñ ḥaḳḳāniyyet ile irtisāmı rūşen-ger idigin daḫi i'lān buyurmuşlardır.[2] Ḥattā tena"umāt-ı dünyeviyye ile ümmet-i sütūde-seciyyeleriniñ vüs'at-i ta'ayyüşlerin beyānda vefret-i esbāb-ı 'ayş ile tena"um-maṣīr ve keşret-i eṣvāb-ı mezīlü'ṭ-ṭayş ile 'uyūn-ı ni'met-meşḥūnları ḳarīr olmaġla her ṣubḥ u mesā tebdīl-i pīrāhen ile kesb-endāz-ı ṣafā ve beyne eydīhim ṣafaḥāt-ı ṭa'ām vāḥiden ba'de vāḥidin mevżū'-ı pīş-gāhları idigin ba'de'l-i'lām **[119b]** büyūt-ı ümmetiñ kisve-i Beytü'l-Ḥarām gibi kisā-pūş-ı tezeyyün olacaġın daḫi ifhām buyurmuşlardır. Felā-cerem ümmet-i sütūde-ḫaṣletleriniñ maẓhar-ı ni'am olmaġla muġtenem idikleri emr-i müsellemdir. Ammā ta'ḳīb-i fiten daḫi taḳarrür-efken olmaġla zamān-ı şerāfet-iḳtirānlarınıñ ḫayru'l-ḳurūn idigi ḳavl-i ṣıḥḥat-maḳrūndur. Zīrā şerr-i ḳarībü'ẕ-ẕuhūrdan cins-i 'Arab'ıñ müşme'izzü'l-meşreb olacaġı iḫbār-ı Nebevī ile bāhir ve ḫużūr-ı sāṭı'u'n-nūrlarına meşārıḳ u meġārib-i zemīn ityān-kerde-i Cibrīl-i Emīn olmaġla ümmetleriniñ zīr-i dest-i taṣarruflarında olacaḳ memālikiñ vüs'at ü füsḥati muḥāṭ-ı 'ilm-i 'ālem-ārāları idigi ẓāhir olup **[N131a]** ḫattā arż-ı Hind'den eşer-i 'imāret bedīdār olmayan Baḥr-i Ṭanca'ya müntehī oluncaya degin sāḥa-i ġabrā zīr-i dest-i ümmetlerinde cilve-nümā olmaġla ümem-i sālifeden bir ümmete teyessür-peẕīr-i ḥuṣūl olmayan miḳdāra temellük ile ümmetleriniñ tena"umın inbā eşerinde ẓuhūr-ı herc ü merc daḫi ḫilāl-i tena"uma derc olunacaġın inhā buyurmuşlardır.

Ve'l-ḥāṣıl ḳabża-i taṣarruf-ı ümmete dāḫil olacaḳ memālikiñ şarḳdan ġarba degin ṣūret-nümālığı (لَا يَـزَالُ أَهْـلُ الْمَغْـرِبِ ظَاهِرِيـنَ عَلَـى الْحَـقِّ حَتَّـى تَقُـومَ السَّـاعَةُ)[3] ḥadīṯ-i şerīfiniñ mażmūnından ma'lūm ve 'inde'l-ḳurūm ehl-i ġarbdan murād sükkān-ı Şām yāḫud delv ile saḳyı 'ādet edinen 'Arab-ı

1 Konuyla ilgili hadîsler için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 149-150 (Buhârî, "Îmân", 12, nr. 19; "Bed'ü'l-Halk", 15, nr. 3300; "Menâkıb", 25, nr. 3600; "Rikāk", 34, nr. 6495; "Fiten", 14, nr. 7088; Müslim, "Îmân", 186, nr. 118; "İmâre", 46, nr. 1844; "Fezâ'il", 31, nr. 2296; Tirmizî, "İlm", 16, nr. 2676; "Tefsîr", 5/18, nr. 3058; "Fiten", 30, nr. 2195, 2197; "Zühd", 3, nr. 2306; Ebû Dâvûd, "Sünnet", 5, nr. 4607; "Melâhim", 17, nr. 4341; Nesâî, "Bey'at", 25, nr. 4202; İbn Mâce, "İkāme", 78, nr. 1081; "Fiten", 9, 21, nr. 3956, 4014).

2 Tirmizî, "Îmân", 18, nr. 2640; Ebû Dâvûd, "Sünnet", 1, nr. 4596-4597; İbn Mâce, "Fiten", 17, nr. 3991; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/332, IV/102; Dârimî, "Siyer", 75, nr. 2521.

3 "Garp ehli, kıyâmete kadar haktan ayrılmayacaktır." Müslim, "İmâre", 177, nr. 1925.

sütūde-meşreb idigi ba'ż āṣārdan mefhūm olup, İbn-i Medīnī[1] ma'nā-yı ṣānīyi ḳā'il[2] ve sā'ir fuḥūl ba'ż āṣārdan medlūl oldıġına göre ahālī-i Beytü'l-Maḳdis murād olmasına mā'ildirler.[3]

Ba'de-hāẕā mülūk-i Benī Ümeyye'niñ serīr-nişīn-i emāret[4] ve Mu'āviye'niñ taṣaddī-pīrā-yı vilāyet olacaġı daḫi iḫbār-kerde-i Nebevī olup[5] ḥattā 'adl-ile ittiṣāfı lāzime-i ẕimmet etmesiyle Cenāb-ı Mu'āviye'ye tavṣiyeleri muḳarrer[6] ve Benī Ümeyye'niñ ittiḥāẕ-ı düvel ile mükemmel ya'nī vāḥiden ba'de vāḥidin emārete tevārüṣleri daḫi iḫbār-kerde-i Nebevī olup evlād-ı Ḥażret-i 'Abbās'ıñ rāyāt-ı sūd ile emāret-ālūd olacaḳları ve melikleri mül[ū]k-i Benī Ümeyye'niñ eż'āf-ı eż'āfı idigi[7] ve ba'dehū ḫurūc-ı Mehdī ve Ehl-i Beyt'leriniñ zaḥmetleri[8] ve Ḥażret-i 'Alī kerremallāhū vechehūnuñ şehādeti ve eşḳā-yı nās liḫye-i mübāreke-i Cenāb-ı 'Aliyyü'l-Murtażā'yı ḫūn-ālūd eden mel'anet-nümūd idigi[9] ve şān-ı velāyet-nişān-ı Ḥażret-i 'Alī-i mehābet-iḳtirānda ḳīl ü ḳāl niçe kimesnelerin bā'iṣ-i ḍalāli oldıġına binā'en ehl-i nār olmaġla Cenāb-ı Velāyet-me'ābları "ḳassām-ı ehl-i nār" vaṣfıyla mevṣūf ve müvālātlarıyla şeref-yāftegān-ı ittiṣāfıñ ehl-i cennetden olmaġla mevṣūf idigi ve ṭaraf-ı ḫilāfında bulunanlara Ḫavāric ve Nāṣıbe ıṭlāḳı, keẕālik iḫbār-kerde-i Nebevī'dir. Ḥattā ba'ż ġulāt-ı Revāfiż'ıñ Cenāb-ı 'Alī-i celīlü'ş-şānı terk-i ḫilāfetden nāşī ḥāşā küfre nisbeti ve Ḥażret-i Ẕi'n-Nūreyn'iñ ḳamīṣ-i ḫilāfet ile beden-i şerāfet-efkeni zīver-ḳarīn iken ḫilāfına **[120a]** ẕāhibiniñ şehādetine mübādereti Cenāb-ı Ẕi'n-Nūreyn'iñ ﴿فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ﴾[10] naṣṣ-ı celīlin tilāveti

1 Bu zat, hadîs ilimlerinin hepsinde söz sahibi olup İmâm Buhârî'nin de hocası olan Alî b. Medînî'dir (ö. 234/848). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 156.

2 Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, XII/304, nr. 35130.

3 Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VII/288.

4 Tirmizî, "Tefsîr", 97/1, nr. 3350.

5 İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VI/207; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, V/343-344; Heysemî, *Mecma'u'l-Bahreyn*, VI/401.

6 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/101.

7 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, VI/33, nr. 5711; Heysemî, *Mecma'u'l-Bahreyn*, IV/312, nr. 2521. Bu hadîs zayıf olmakla birlikte, bu rivayetten Abbâsî halifelerinin, Emevî halifelerinden kat kat fazla olacağı anlaşılmaktadır (Hafâcî, *Nesîmü'r-Riyâz*, c. IV, s. 165). Nitekim Emevî halifelerinin sayısı 14, Abbâsî halifelerinin sayısı ise 37'dir (Mısır'daki halifelerle birlikte 54). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 159.

8 İbn Mâce, "Fiten", 34.

9 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, I/106, nr. 173; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, IX/136-137; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, I/377-378, 430-431, nr. 485, 569. Hadîslerin metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 160.

10 "Eğer onlar böyle sizin iman ettiğiniz gibi iman ederlerse, gerçekten doğru yolu bulmuş olurlar; yüz çevirirlerse onlar elbette derin bir ayrılığa düşmüş olurlar. **Allah, onlara karşı seni koruyacaktır.** O, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir." Bakara, 2/137.

ḥīninde ṣūret-nümā olacaġı[1] ve ġubār-ı fiten ile ʿuyūn-ı nās mādām ki Ḥażret-i ʿÖmer serīr-i ḥayātda müstaḳarr ola gerd-ālūd-ı ekdār olmayacaġı[2] ve Ḥażret-i ʿAlī ile Zübeyr'iñ ẓālimun li-nefsih oldıġı ḥālde muhārebeye ser-āġāzlıġı[3] ve baʿżı Ezvāc-ı Ṭāhirāt ḥaḳḳında yaʿnī Ḥażret-i Ṣıddīḳa-i şerāfet-simātıñ şānında nübāḥ-ı kilāb **[N131b]** taʿbīriyle muʿabber olan kelimāt-ı nā-sezā ḳarʿ-endāz-ı sāmiʿa-i mü'minīn olacaġı[4] ve müşārun-ileyhānıñ Baṣra cānibine ḫurūcı ḥīninde eṭrāf u eknāfında rū-nümā olan keṣret-i ḳutelādan ẕāt-ı ʿiṣmet-simātına żarar terettüb etmeyecegi[5] ve Cenāb-ı ʿAmmār'ıñ aṣḥāb-ı Muʿāviye'den olan fi'e-i bāġiye yedinde şehīd olacaġı[6] ve ʿAbdullāh bin ez-Zübeyr'iñ keẕālik ṣadr-nişīn-i çemen-ṣuffe-i şehādet olacaġın eṣerü'l-beyān bi-ṭarīḳi'l-kināye te'essüf-künānlıkları[7] ve şücʿāndan Ḳuzmān nām şaḥṣ-ı nifāḳ-ittisāmıñ ẓāhiren aʿdā-yı dīn ile muḳābeleye ihtimāmı taʿaccüb-kerde-i Aṣḥāb-ı Kirām iken Cenāb-ı Ḫayru'l-Enām ʿaleyhi's-selāmıñ lisān-ı dürer-bārlarından mezbūruñ ehl-i nār idigin iʿlāmları ve baʿdehū mezbūruñ kendi kendüyi ḳatle taṣaddī ile fermūde-i Nebevī'niñ ẓuhūrı[8] ve Ebū Hüreyre ve Ḫuẕeyfe ve Semüre bin Cündeb ḥaḳlarında mevten āḫir-i Aṣḥāb idikleriniñ ṣudūrı kemā-sebaḳ iḫbār-kerde-i Nebevī idigi muḥaḳḳaḳdır. Ḥattā müşārun-ileyhimiñ yek-dīgere teḳaddüm-i irtiḥālle beynlerinde su'ālleri ṣūret-nümā ve Cenāb-ı Semüre mevten āḫir-i zümre-i meẕkūre idigi hüveydā olup ḥattā kemāl-i żaʿf ü hereminden tenhā ḥareketi eṣnāsında ehl-i beytiniñ īḳād etdigi nāra üftādeligi bāʿiṣ-i intikāli olmuşdur.[9]

1 Konuyla ilgili hadîsler için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 161 (Tirmizî, "Menâkıb", 18, nr. 3705, 3708; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI/149; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, s. 89-99; Hâkim, *el-Müstedrek*, III/110, nr. 4555).

2 Buhârî, "Mevâkītü's-Salât", 4, nr. 525; "Zekât", 23, nr. 1435; "Savm", 3, nr. 1825; "Menâkıb", 25, nr. 3586; "Fiten", 17, nr. 7095; Müslim, "Îmân", 231, nr. 144.

3 Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VII/235; Hâkim, *el-Müstedrek*, III/413, nr. 5576; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, II/30, nr. 666.

4 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI/52, 97.

5 İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VII/538.

6 Müslim, "Fiten", 70-73, nr. 2915-2916.

7 Hâkim, *el-Müstedrek*, III/638, nr. 6343; Dârekutnî, *es-Sünen*, I/228; İbn Ebî Âsım, *el-Âhâd ve'l-Mesânî*, I/414.

8 Buhârî, "Cihâd", 77, nr. 2898; "Megāzî", 38, nr. 4202, 4207; "Kader", 5, nr. 6607; Müslim, "Îmân", 179, nr. 112.

9 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, VII/177, nr. 6748.

Ve Ġazve-i Uḥud'da pister-nişīn-i şehādet olan Ḥanẓale[1] cenābların "Ġasīl" ṣıfatıyla tavṣīflerinden sā'ilīne, Melā'ike-i Kirām mezbūruñ ġasline iḳdāmları ıṭlāḳ-ı vaṣf-ı meẕkūra bā'iṯ oldıġın i'lām eṣerinde, mezbūruñ ġazve-i merḳūmeye ḫurūcı ḥīninde ḥāl ü şānı ḥalīle-i celīlesinden su'āl olunmaġı emr buyurmaġın ba'de's-su'āl iḫrāz-ı fażīlet-i cihāda kemāl-i ictihādından nāşī cünüben ḫurūcı hüveydā ve Melā'ike-i Kirām'ıñ ġasl-i mūmā-ileyhe iḳdāmınıñ vechi rū-nümā olmuşdur.[2] Keyfe lā? Ebū Sa'īd-i Ḫudrī rivāyetince ġıbbe aḫbāru'n-Nebiyyi'l-Muḫtār şehīd-i mezbūruñ ser-i sa'ādet-efserinden mā-i müteḳāṭır manẓūr-ı her-nāẓır olmaġla maġsūl-i Melā'ike idigi ẓāhir olmuşdur.[3]

Ve emr-i ḫilāfetiñ, mādām ki iḳāmet-i şe'ā'ir-i İslāmiyye'ye beẕl-i ḳudret ideler, Ḳureyş'e rātibe-ṭırāz-ı ḫuṣūṣiyyet idigi[4] ve ḳabīle-i Ṣaḳīf'den bir keẕẕāb ile bir emīr-i mübīriñ ya'nī bir ḳattāl-i ẕemīmü'l-ḫiṣāliñ ẓuhūrı lisān-ı Nebevī'den **[120b]** ṣudūr edüp[5] Muḫtār-ı[6] mel'anet-diṣār ile Ḥaccāc-ı[7] meẓālim-ibtihācıñ ẓuhūrında eṣer-i manṭūḳ-ı Nebevī rūşen-ger olmuşdur.

Ve Müseylimetü'l-Keẕẕāb'ıñ ẓuhūr ve ṭu'me-i kelb-i 'aḳūr olacaġı ya'nī ẕāt-ı ḫabāṯet-simātınıñ maḳtūl olacaġı keẕālik iḫbār-kerde-i Nebiyy-i Muḫtār'dır.[8]

Ve Ḥażret-i Fāṭımatü'z-Zehrā raḍıyallāhu anhānıñ zīnet-serāy-ı 'uḳbāya irtiḥālde sā'ir Ehl-i Beyt'e nisbet ile evveliyyeti[9] ve ol Mihr-i āsumān-ı nübüvvetiñ taḥvīl-i burc-ı āḫiret buyurdıġından ṣoñra 'Arab'ıñ riddet

1 Uhud Gazvesi'nden (3/625) bir gün önce izdivaç eden, ertesi sabah müşriklerle savaşmaya gidildiğini duyunca gusletmeye fırsat bulamadan cihada katılıp Uhud'da şehid olan ve kendisini meleklerin gaslettiği Hanzale b. Ebî Âmir *-radıyallâhu anh-* mezkûr hadise dolayısıyla "gasîlü'l-melâike" unvanıyla meşhur olmuştur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 166.

2 İbn Hibbân, *es-Sahîh*, XV/495-496, nr. 7025.

3 Ebû Nu'aym, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, s. 486, nr. 419.

4 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/185. Buhârî ve Müslim'deki rivayet şu şekildedir: "İnsanlardan iki kişi kaldığı sürece bu iş (halifelik), Kureyş'te devam edecektir." Buhârî, "Menâkıb", 2, nr. 3501; "Ahkâm", 2, nr. 7140; Müslim, "İmâre", 4, nr. 1820.

5 Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 229, nr. 2545; Tirmizî, "Fiten", 44, nr. 2220; "Menâkıb", 73, nr. 3944.

6 Emevî Devleti'nin yönetimini ele geçirmeyi düşünen ve hırslı bir adam olan Muhtâr es-Sekafî, 67/687 yılında Basra valisi Mus'ab b. Zübeyr tarafından öldürülmüştür. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 167.

7 Emevî valisi Haccâc'ın, aralarında büyük âlimlerin de bulunduğu 120.000 insanı haksız yere öldürdüğü belirtilmektedir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 167 (Tirmizî, "Fiten", 44, nr. 2220).

8 Buhârî, "Menâkıb", 25, nr. 3620; Müslim, "Rü'yâ", 21, nr. 2273.

9 Buhârî, "Menâkıb", 25, nr. 3623-3626; "Megāzî", 83, nr. 4433; "İsti'zân", 43, nr. 6285-6286; Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 97-99, nr. 2450.

ile iẓhār-ı şirreti[1] ve ḫilāfetiñ otuz seneden ṣoñra tamāmı rū-nümā, [N132a] ba'dehū salṭanata taḥavvüliniñ ṣūret-nümālığı daḫi cümle-i iḫbārāt-ı Nebeviyye'dendir ki ma'nā-yı meẕkūr-ı ḫilāfetden Ḥażret-i İmām Ḥasan-ı şerāfet-efkeniñ ḫīn-i ferāğında bedīdār oldığı ma'lūm-ı erbāb-ı şu'ūrdur.[2] Keyfe lā? Ümmet-i merḥūmeleriniñ intiẓām-ı ḥālleri evvelā raḥmete maḳrūn olan nübüvvet ile rū-nümūn ve ba'dehū ḫilāfet ile hüveydā ve ba'dehū ḳaḥr u ġalebeye maḳrūn olan salṭanat ile ṣūret-nümā olacağı[3] ve ḫayru't-Tābi'īn olan Üveys-i Ḳarenī'niñ ḥāl ü şānını beyānları[4] ve ümerānıñ ṣalavāt-ı mektūbeyi vaḳtinde edādan tesāhülleri[5] ve dördi nisvāndan, mā-'adāsı ricālden otuz nefer keẕẕābıñ[6] ve ḥadīṯ-i āḫarda miḳdār-ı meẕkūr Deccāl'iñ ẓuhūrını, ḥattā meẕkūrlarıñ āḫiren ḫurūc ile mel'anet-vülūc olanı eşrāṭ-ı sā'atden olan Deccāl-i Keẕẕāb idigi daḫi iḫbār-kerde-i Nebevī'dir ki zümre-i mezbūreniñ mecmū'ı iftirā 'alallāh ve 'ale'r-Resūl'e ictirā ile mevṣūfdur.[7]

Ve 'Acem'iñ 'Arab'dan ziyādeligi ve ġanāyim-i Müslimīn'i bi-ġayri ḳıtālin aḫẕa mübāderetleri ve bi-ġayri ḥaḳḳın i'dām-ı 'Arab'a cür'etleri[8] ve sükkān-ı Yemen'den Ḳaḥṭān ḳabīlesinden bir kimesneniñ taḥt-ı yedinde olan ricāl mānende-i aġnām zīr-i destinde olmadıḳça ḳıyāmet ḳopmayacağı[9] ve ḫayru'l-ḳurūn zamān-ı sa'ādet-maḳrūnları olup ba'dehū eyyām-ı māżiye bi'n-nisbeti ile'l-ātī ḫayr idigi ve ezmine-i ātiyeden bir zamānıñ ricāli şehādet-i zūra cür'et ile mevṣūf idikleri gibi emānetden müctenib ve ḫıyāneti mürtekib idikleri ve neẕr etdikleri mevāddıñ vefāsına 'adem-i mübāderet ile ḫulf-i va'dleri ve bedenleriniñ semen ile mevṣūf olduḳlarından nāşī 'iẓam-ı cüsseleri[10] ve helāk-i ekṣer-i ümmet aḥdāṯ-ı Ḳureyş yediyle rū-nümā ola-

1 Ebû Dâvûd, "Fiten", 1, nr. 4252; Tirmizî, "Fiten", 32, nr. 2219; İbn Mâce, "Fiten", 9, nr. 3952.
2 Ebû Dâvûd, "Sünnet", 8, nr. 4646; Tirmizî, "Fiten", 48, nr. 2226; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/220.
3 Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, V/189-190; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, II/177-178, nr. 873.
4 Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 224, nr. 2542.
5 Müslim, "Mesâcid", 238, nr. 648; Ebû Dâvûd, "Salât", 10, nr. 431. Ayrıca bkz. Müslim, "Mesâcid", 26, nr. 534.
6 Peygamberlik iddiasıyla 30 yalancı çıkacağına dair pek çok rivayet bulunmakta olup bunlardan dördünün kadın olacağını ifade eden rivayet şöyledir: "Ümmetimin arasında 27 yalancı ve deccâl çıkacak, bunların dördü kadın olacak." Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/396; ayrıca bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 172.
7 Buhârî, "Fiten", 25, nr. 7121; Müslim, "Fiten", 84, nr. 2923; Ebû Dâvûd, "Melâhim", 16, nr. 4334.
8 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/11, 17, 21-22.
9 Bu hadîs-i şerîf için bkz. Buhârî, "Menâkıb", 7, nr. 3517; "Fiten", 23, nr. 7117; Müslim, "Fiten", 60, nr. 2910.
10 Bu hadîs-i şerîf için bkz. Buhârî, "Şehâdât", 9, nr. 2652; "Fezâ'ilü Ashâbi'n-Nebî", 1, nr. 3659; "Rikāk", 7, nr. 6427; Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 214, nr. 2535.

caġı bi'l-cümle iḫbār-kerde-i Nebiyy-i Muṣaddaḳ idigi muḥaḳḳaḳdır. Ḥattā rāvī-i ḥadīṯ-i merḳūm ya'nī Ebū Hüreyre-i feżā'il-mevsūm ḫaber-i mezbūrı inbā eṣnāsında şeref-yāftegān-ı meclis-i meḥāmid-enīsine "İsterseniz mezbūrları ism ü resmleriyle ta'rīf edeyim." deyü buyurmuşdur.

Ba'de-ẕā meẕāhib-i bāṭıla aṣḥābından olan Ḳaderiyye ve Revāfiż'ıñ ẓuhūrı ve āḫir zamānda aḫlāfıñ eslāfa ṭa'n u düşnāmı[1] ve fīmā beyne'l-Müslimīn Enṣār-ı şerāfet-şi'ārıñ ke'l-milḥ fi'ṭ-ṭa'ām ḳıllet-irtisāmlıġını eṣnā-yı beyānda zümre-i mezbūreniñ **[121a]** teşettüt-i emr ile şīrāze-i cem'iyyetleri güsiste ve zamān-ı sa'ādet-iḳtirānlarından ṣoñra zücāc-ı mizāc-ı Enṣār-ı şerāfet-şi'ārıñ şikeste olacaġını[2] ve ẓuhūr-ı Ḫavāric ile fesād yevmen-fe-yevmen müzdād olup zümre-i Ḫavāric'den Muḥaddec nām mu'avveciñ bürūzını ve mezbūrlarıñ evṣāf-ı ẕemīmelerini ve ser-i nuḫūset-efserleriniñ ba'żı tirāşīde ve ba'żı āḫarı nā-tirāşlıḳ zümre-i mezbūreye 'ādet-i müstemirre [N132b] idigin ġıbbe'l-inbā[3] ra'y-endāzān-ı aġnāmıñ ṣadr-nişīn-i iġtināmı olacaḳların ve bürehne-tenleriñ ġanīmet-efken olmaġla ebniye-i 'āliye ihdāsına mübāderetle yek-dīgere müfāḫaretleri ve keṣret-i teserrīden kināyeten cāriyeniñ efendisini tevlīdi ya'nī mālikinden ḥāṣıl olan veledi biḍ'-i seyyidi olmaġla gūyā seyyidini tevlīdi eşrāṭ-ı sā'atden oldıġı cümle-i iḫbārāt-ı Nebeviyye'den idigi[4] gibi, zümre-i Ḳureyş'den cem'iyyet-rehīnān-ı ta'aṣṣubuñ ba'de'l-yevm ḳıtāl-i İslāmiyān'a ṣaf-besteligi ṣūret-nümā olmayup belki İslāmiyān'ıñ ġazve-i cehele-i Ḳureyş'e mübāderet-künānlıġı rūşenā olacaġın daḫi inbā[5] ve feṯḥ-i Beytü'l-Maḳdis'den ṣoñra ẓuhūr-ı ṭā'ūn-ı ekber ile niçe kimesneleriñ diyār-ı 'ademe vaż'-ı ḳadem edeceklerin inhā[6] ve Baṣra nām şehr-i mu'aẓẓam mesken-i ümmet-i sütūde-dem olacaġın daḫi iḫbār buyurup[7] ümmet-i merḥūmeleriniñ baḫren cihāda ḳudret-yāblıkların ve rü'esāyı sefāyin mānend-i mülūk-i serīr-nişīn-i ta'azzüz olaraḳ sefer-i baḫre sülūk

1 Tirmizî, "Fiten", 28, nr. 2210-2211.
2 Buhârî, "Cum'a", 29, nr. 927; "Menâkıb", 25, nr. 3628; "Menâkıbü'l-Ensâr", 11, nr. 3800; Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 176, nr. 2510.
3 Müslim, "Zekât", 143, 144, nr. 1064. Ayrıca bkz. Buhârî, "Menâkıb", 25, nr. 3610; "Edeb", 95, nr. 6163. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 178-179.
4 Bu hadîs-i şerîf için bkz. Buhârî, "Îmân", 37, nr. 50; "Tefsîr", 31/2, nr. 4777; Müslim, "Îmân", 2, 5, 7, nr. 8-10. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 179-180.
5 Buhârî, "Megāzî", 29, nr. 4109-4110.
6 Buhârî, "Cizye", 15, nr. 3176; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/174, V/228, VI/25, 27.
7 Ebû Dâvûd, "Melâhim", 10, nr. 4307.

edeceġi[1] ve Dīn-i İslām farażā şüreyyāda olsa daḫi ya'nī ne ḳadar ba'īd ise daḫi ebnā-yı Fārs'ıñ ol şeref-i münaẓẓaf ile elbette müşerref olacaġı, cümle-i iḫbārāt-ı Mefḫar-i Mevcūdāt'dandır.[2] Keyfe lā?

Ġazve-i Tebūk'e ḥīn-i sülūklerinde vezān olan rīḥ-i 'āṣıfı "'Alāmet-i mevt-i münāfiḳdır." deyü tefevvühleriniñ eşeri ba'de'l-ḳufūl mevt-i Rifā'a ile ṣūret-nümā-yı ḥuṣūl oldıġı gibi,[3] ḥużūr-ı sāṭı'u'n-nūrlarında cem'iyyet-rehīn olanlarından lā-'ale't-ta'yīn birine "Cehennemde sizden birinizin nevāciẓi miṣāl-i Uḥud kebīr olur." deyü ḫiṭāb buyurduḳlarından ṣoñra ol meclis-i melā'ik-enīsde olanlardan Riccāl nām kimesneniñ eşnā-yı ḥarb-i Yemāme'de mürtedden maḳtūl olmasıyla bürūz-ı ṣıdḳ-ı ḫaber-i Resūl-i hidāyet-müṣūl rivāyet-kerde-i Ebū Hüreyre-i feżā'il-mevṣūldur.[4]

Ve esvire-i Yehūd'dan bir sivār-ı ḳıymet-şi'ārıñ mesrūḳ olacaġını ve sārıḳınıñ ismini şeref-yāftegān-ı ḫiṭāb-ı müsteṭāblarına i'lām eşerinde mesrūḳuñ menzil-i sārıḳda ẓuhūrını daḫi ifhāmları[5] ve keẓālik sārıḳa-i şemleyi ḳable'l-vuḳū' inbāları[6] ve nāḳa-i şārideleriniñ eşcārdan bir şecere licāmı ḫalīde idigin iḫbārları[7] ve Ḫāṭıb'ıñ aḥvāl-i İslāmiyān'ı sırren ehl-i Mekke'ye mektūb ile i'lāmını beyānları[8] ve Ṣafvān bin Ümeyye'niñ ıṭfā-yı nūr-ı Nübüvvet'e tecāsür içün sırren perestişinden ṣoñra 'Umeyr'iñ iẓhār-ı mużmer ḳaṣdıyla meclis-i Nebevī'ye duḫūlinde sırren mu'āhedelerini 'Umeyr'e bi'l-bedāhe tafṣīlleri żarūrī İslām-ı 'Umeyr'e bā'iṯ olması[9] ve 'amm-i pākleri Ḫażret-i 'Abbās-ı şerāfet-istīnāsıñ **[121b]** beyt-i Ümmü'l-Faḍl'da iḫfā eyledigi māl kendü ile müşārun-ileyhādan ġayrı bir ferdiñ ma'lūmı olmaḳ 'aḳlen muḥāl [N133a] iken ol Kāşif-i esrār-ı ümmet, Ḫażret-i 'Abbās-ı sütūde-ḫaṣlete kemmiyyet ve keyfiyyet-i müvedda'ı taḳrīr buyurdıġı sebeb-i İslām-ı Ḫażret-i 'Abbās oldıġı[10] ve Übeyy bin Ḫalef nām şaḳiyy-i

1 Buhârî, "Cihâd", 3, nr. 2788-2789; 8, nr. 2799-2800; Müslim, "Cihâd", 160 , nr. 1912.
2 Buhârî, "Tefsîr", 62/1, nr. 4897; Müslim, "Feżâ'ilü's-Sahâbe", 230, 231, nr. 2546.
3 Müslim, "Münâfikīn", 15, nr. 2782.
4 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, IV/283, nr. 4434; Süheylî, *er-Ravzu'l-Ünüf fî Şerhi's-Sîreti'n-Nebeviyye l'ibni Hişâm*, nşr. Abdurrahmân el-Vekîl, Kahire: 1970, c. VII, s. 443.
5 Ebû Dâvûd, "Cihâd", 133, nr. 2710; İbn Mâce, "Cihâd", 34, nr. 2848.
6 Buhârî, "Megāzî", 38, nr. 4234; "Eymân", 33, nr. 6707; Müslim, "Îmân", 183, nr. 115.
7 İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, c. II, s. 174; Mâverdî, *A'lâmü'n-Nübüvve*, s. 121.
8 Buhârî, "Cihâd", 141, nr. 3007; 195, nr. 3081; "Megāzî", 9, nr. 3983; 46, nr. 4274; Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 161, nr. 2494.
9 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XVII/59-61, nr. 119; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VIII/286-287.
10 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/353.

mel'anet-irtisāmıñ ḳatli yed-i mü'eyyed-i Nebevī ile ṣūret-nümā olacaġın i'lāmları Ġazve-i Uḥud'da rū-nümā ve ḍarb-ı Nebevī'den Serif nām maḥalde helāki ile ol Muḫbir-i Ṣādıḳ'ıñ ṣıdḳ-ı ḫaberi hüveydā idigi[1] ve 'Utbe bin Ebī Leheb kilābdan bir kelbiñ ma'kūrı olacaġın ba'de'l-iḫbār şaḳiyy-i meẕkūr bir arslan ḥamlesiyle ḥayātdan mehcūr oldıġı[2] ve şühedā-yı Bedr'iñ ḳable şehādetihim şehīd olacaḳları maḥalli bir bir ta'yīn buyurduḳları ve ne mevḳi'e işāret buyurdılar ise ol maḥalde her biriniñ fedā-yı cān ü seri müteḥaḳḳıḳ idigi[3] ve Ḥażret-i Ḥasan-ı şerāfet-efkeniñ Müslimīn'den fi'eteyniñ muṣliḥi idigin ta'yīnleri[4] ve Sa'd bin Ebī Vaḳḳāṣ'ıñ Mekke-i Mükerreme'de pister-nişīn-i maraż oldıġı ḥālde 'ıyādesine teşrīf ile mizāc-ı Sa'd'i talṭīfleri ḥīninde Sa'd-ı sa'ādet-ālūd ḥużūr-ı Risālet-penāhda vaṣiyyete istīẕānı zamān-ı sa'ādet-iḳtirānlarından ṣoñra 'ālem-i dünyāda lābis-i libās-ı vücūd olmasıyla ba'żı ümmet-i sütūde-ḫaṣlete nuṣret, ba'żı āḫara īṣāl-i menfa'at ile mevṣūf olacaġını iş'ārları[5] ve arż-ı Şām'da Medīne-i Münevvere'den bir ayda vuṣūli ṣūret-nümā olacaḳ Mūte nām maḥalde rāyet-efrāz-ı cihād olanlarıñ 'alā mā-huve'l-vāḳi' keyfiyyetlerin ḳable bürūz-ı beşāretihim iḫbārları[6] ve melik-i Ḥabeşe olan Necāşī'niñ serīr-i ḥayātdan çemen-ṣuffe-i memāta irtiḥālini rūz-ı intikālinde Aṣḥāb-ı ma'ālī-nişāba inbāları[7] ve Kisrā cānibinden ḥużūr-ı lāmi'u'n-nūr-ı Nebevī'ye risālet ṭarīḳıyla ruḫ-sāy olan Fīrūz'a mevt-i Kisrā'yı ve yevm-i helākini inhāları, ḥattā ba'de taḥaḳḳuḳi'l-ḫaber bu mu'cize-i bāhireniñ sebeb-i İslām-ı Fīrūz oldıġı[8] ve Ebū Ẕerr-i Ġıffārī'ye Mescid-i Nebevī'de nā'imen naẓar-ı merdüm-firībleri dūş olduḳda Mescid'den nefy ü ṭard olundıġında "Encām-ı kārın nice idigin bilür misin?" deyü ḫiṭāb buyurduḳlarında Mescidü'l-Ḥarām'da iḫtiyār-ı maḳām edecegin i'lāmını, ondan daḫi nefy ü ṭardı ṣūret-nümā

1 Hâkim, *el-Müstedrek*, II/357, nr. 3263; Ebû Nu'aym, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, II/483, nr. 415; İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. II, s. 46.

2 Hâkim, *el-Müstedrek*, II/588; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, IV/18-19.

3 *Şifâ*'da ve *Şifâ*'nın tercüme ve şerhlerinin burasında "katledilen kâfirler ve onların öldürülecekleri yerler" kastedilmiş (Bkz. Kādî İyâz, *age.*, c. I, s. 671; Şümünnî, *age.*, c. I, s. 343; Kandemir, *age.*, c. II, s. 189) olduğu hâlde, Şeyhülislâm İshâk Efendi söz konusu ibareyi "şehid edilen Müslümanlar ve onların şehid düşecekleri yerler" manasında çevirmiştir.

4 Buhârî, "Sulh", 9, nr. 2704.

5 Buhârî, "Cenâ'iz", 36, nr. 1295; "Megāzî", 77, nr. 4409; Müslim, "Vasıyyet", 5, nr. 1628.

6 Buhârî, "Cenâ'iz", 4, nr. 1246.

7 Buhârî, "Cenâ'iz", 53, nr. 1317; 54, nr. 1320; "Menâkıbü'l-Ensâr", 38, nr. 3877-3881; Müslim, "Cenâ'iz", 62-67, nr. 951-953.

8 Bu hadîs-i şerîf için bkz. Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, IV/390-391.

olmasıyla muḳābeleleri tenhā bir maḥalde ta'ayyüşi ve münferiden 'ālem-i āḫirete intikāli maḳāli ile teẕyīl buyurılup zamān-ı sa'ādet-iḳtirānlarından ṣoñra bi-'aynihī buyurduḳları ḥāletiñ ẓuhūrı[1] ve Ezvāc-ı Ṭāhirāt'larından zīnet-serāy-ı āḫirete kendilerden ṣoñra evvel-be-evvel intiḳāl edecek taṣadduḳı maṭlab edinen Ḥażret-i Zeyneb idigin kināye ṭarīḳıyla beyānları[2] ve Ḥażret-i İmām Ḥüseyn raḍıyallāhu 'anhıñ nevāḥī-i Kūfe'den Ṭaff[3] nāmıyla mu'arref olan maḥalde ṣadr-nişīn-i çemen-ṣuffe-i şehādet olacaġını, ḥattā dest-i i'cāz-peyvestleriyle meşhed-i İmām Ḥüseyn'den bir miḳdār ḫāk-i 'ıṭr-nāki "Meẖca'-ı [N133b] şehīd-i sa'īddir." deyü irā'etleri[4] ve Zeyd bin Ṣūḥān[5] raḍıye 'anhu'r-Raḥmān'ıñ a'żāsından bir 'uzvuñ ḳable mevtihī duḫūl-i cennetde kendüyi sebḳat edecegini ya'nī **[122a]** müşārun-ileyhiñ cihādda maḳṭū'u'l-yed olacaġını[6] ve Cebel-i Ḥirā'nıñ Çehār-Yār-ı Güzīn ve Ṭalḥa ve Zübeyr ve Sa'd bin Ebī Vaḳḳāṣ rıḍvānullāhi 'aleyhim ecma'īn şeref-i refāḳat-i Seyyidü'l-Kā'ināt ile şerāfet-simāt iken ṣūret-nümā olan tezelzüline teṣebbüt ile emrleri ḫīninde "Üzeriñde Nebī ve Ṣıddīḳ ve şehīd vardır." deyü buyurduḳları[7] ve bāzū-yı Sürāḳa[8] sivār-ı Kisrā ile zīver-ḳarīn olacaġını iḫbārları ve ḫaber-i merḳūmuñ zamān-ı ma'delet-bünyān-ı Ḥażret-i 'Ömer'de cilve-ger-i minaṣṣa-i ẓuhūr oldıġı[9] ve Dicle ve Düceyl beyninde Baġdād-ı behişt-ābādıñ binā ve dāru'l-ḫilāfe olacaġın bi-ṭarīḳi'l-kināye inbāları ve ümmetlerinden Velīd-i 'anīdiñ Fir'avn-āsā ẓuhūrını[10] ve da'vā-yı diyānetde müttaḥid iken mā-beynlerinde muḳātele ṣūret-nümā olacaḳ iki 'asker-i 'aẓīmiñ celāl ü ḳıtāli rū-nümā olmadıḳça ḳıyāmet ḳopmayacaġın[11] ve küffār-ı Ḳureyş'den faṣīḥu'l-lisān ve 'aẕbü'l-beyānlıḳda müşārun-bi'l-benān olmaġla müsecca' u muḳaffā taḫrīżāt-ı şettā ile müş-

1 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI/457; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, V/222-223.
2 Buhârî, "Zekât", 11, nr. 1420; Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 101, nr. 2452.
3 Bu isim A, N ve L nüshalarında "Ṭayf" şeklinde imla edilmiştir.
4 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/242; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, IX/187-188.
5 İbadete düşkün âlim sahâbîlerden biri olan Zeyd b. Sûhân el-Abdî el-Kûfî *-radıyallâhu anh-*, Cemel Vakası'nda (36/656) hayatını kaybetmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 195.
6 Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, IX/398; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, I/393, nr. 511.
7 Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 50, nr. 2417.
8 Mekkelilerin ortaya koyduğu ödülü almak üzere Peygamber Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* peşine düşen, atının iki ayağının birden yere gömülmesi üzerine onu takipten vazgeçen ve sonradan sahâbî olan Sürâka b. Mâlik *-radıyallâhu anh-*, 24/645'te vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 196.
9 Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, VI/325.
10 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/18; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, V/240.
11 Buhârî, "Menâkıb", 25, nr. 3608; Müslim, "Fiten", 17, nr. 2888.

rikīni ḳıtāl-i Müslimīn'e teşvīḳ eyleyen Süheyl bin 'Amr'ıñ Ġazve-i Bedr'de esīr oldıġı ḥālde Cenāb-ı 'Ömer-i ma'delet-perveriñ Süheyl-i feṣāḥat-perveri berāy-ı te'dīb ḳal'-ı nevāciẕi bābında dergāh-ı Nübüvvet-penāhdan istīẕānı "'Afv ile mu'āmele olunsun ki mezbūrdan maḥẕūẕ olacaġın bir emr-i müstaḥsen ṣudūr-efken olacaḳdır." deyü buyurmalarıyla Süheyl-i merḳūm şeref-i İslām'la müşerref ve Mekke-i Mükerreme'de evvel-i yevm-i ḫilāfet-i Ḥażret-i Ṣıddīḳ'da cilve-ger olan ḫuṭbesiniñ Ḥażret-i Ṣıddīḳ-ı Ekber ile tevārüdi Cenāb-ı 'Ömer-i ma'delet-pervere meserret-āver oldıġı[1] ve Ḥażret-i Ḫālid bin Velīd'i Ükeydir'e ḫīn-i irsālde mürselün-ileyh ile vuḳū'-ı tevācüh-i ṣayd-i baḳara ḫīn-i iştiġālinde rū-nümā olacaġın ifāde buyurduḳları gibi ṣūret-nümā oldıġı, mu'cizāt-ı Mefḫar-i Kā'ināt'dandır. Ḥattā mevādd-ı muḥarrereniñ ekṣeri zamān-ı sa'ādet-iḳtirānlarında, ba'żısı zīnet-serāy-ı beḳāya irtiḥāllerinden ṣoñra cilve-ger-i minaṣṣa-i ẓuhūr idigi reybden dūrdur. Keyfe lā?

Aṣḥāb-ı ma'ālī-niṣābdan niçe ẕevāt-ı şerāfet-simāta esrār-ı münāfıḳīni keşf ü beyānları ve derūnlarında mużmer olan küfrüñ eṣerin **[L203a]** irā'etleri ve mü'minīn ḥaḳḳında sırren beynlerinde mestūr olan muḳāvelelerin mübe-mū i'lāmları muḳarrerdir. Fe-lihāẕā zümre-i münāfıḳīnden ba'żıñ ba'ż-ı āḫara bir sırrı ifādesi ḫīninde muḫāṭabıñ mütekellime "Ḫiṭābıñı terk eyle ki Cenāb-ı Nübüvvet-me'āba bu emr-i ḫafī ġayr-ı maḫfidir. Beynimizde mestūr olan umūrı dergāh-ı sa'ādet-destgāha teblīġe farażā bir mübelliġ bulunmasa daḫi ḥicāre-i Baṭḥā[2] lisān-ı ḥālle teblīġ-ārādır." deyü **[N134a]** iḫtirāzları hüveydālıġı ve Lebīd bin A'ṣam nām seḫḥār-ı mel'anet-hem-demiñ Bi'r-i Ẕervān'a ilḳā eyledügi siḥriñ keyfiyyetini inbā ve bi'r-i merḳūma ilḳāsını inhāları ve ba'de't-tefaḫḫuṣ tavṣīfleri üzre ẓuhūrı[3] ve cühhāl-i Ḳureyş'iñ ḳaṭ'-ı raḥm-i Benī Hāşim bābında tenmīḳ etdikleri ṣaḥīfeniñ ismullāhdan mā-'adāsı tasalluṭ-ı dūde ile maḥv oldıġın Ebū Ṭālib'e iḫbārları ve müşārun-ileyhiñ daḫi Ḳureyş-i cehālet-destgāhı ḳıṣṣadan āgāhı ḫīninde manṭūḳ-ı Nebevī'niñ bi-'aynihī **[122b]** ẓuhūrı ve ṣabāḥ-ı Leyle-i Mi'rāc'da şeref-yāftegān-ı ḫiṭāb-ı müsteṭābları olan Ḳureyş'iñ imtiḥānen-lehū

1 Hâkim, *el-Müstedrek*, III/318, nr. 5228.

2 Bathâ veya Ebtah, Mekke ile Mina arasında bir yerdir.

3 Buhârî, "Bed'ü'l-Halk", 11, nr. 3268; "Tıbb", 47, nr. 5763; 49, nr. 5765; 50, nr. 5766; "Edeb", 56, nr. 6063; "Da'avât", 57, nr. 6391; Müslim, "Tıbb", 43, nr. 2189.

ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem keyfiyyet-i Beytü'l-Maḳdis'den her su'āllerine cevābları ve İsrā'dan ḥīn-i ricʿatlerinde dūçār olduḳları ḳāfile-i Ḳureyş'e cilve-ger olan tenẕīrleri ve ḳāfile-i merḳūmeniñ Mekke-i Mükerreme'ye yevm-i vuṣūlini ḳable mecī'ihim taʿyīnleri ve bu maḳūle cemīʿ-i iḫbār-kerdeleri olan umūruñ buyurduḳları gibi ẓuhūrı, kemā-sebaḳ cümle-i muʿcizātlarından idigi muḥaḳḳaḳdır.[1]

Ḥattā ḥavādiṯāt-ı ātiyeden inbā buyurduḳları mevāddıñ ekṯeri ẓāhir ve baʿżısınıñ muḳaddemātı ẓuhūr ve netīcesi müteraḳḳıbü'ṣ-ṣudūr idigi inbā-kerde-i rāvī-i feżā'il-muḥtevī olup, Beytü'l-Maḳdis'iñ ʿumrānı ḫarāb-ı Yeṯrib'e bahāne ve ḫarāb-ı Yeṯrib ẓuhūr-ı melḥameye nişāne yaʿnī bürūz-ı fiten-i şiddet-efkene sebeb ve ümmet-i merḥūmeye bāʿiṯ-i teʿab olup ḥālet-i meẕkūreniñ ḥīn-i bürūzı "Rūmiyye" nāmıyla şöhret-pīrā olan Ḳosṭanṭiniyye'niñ fetḥi eṯnāsında hüveydā ve medīne-i merḳūmeniñ fetḥi eṯrāṭ-ı sāʿatden olan mevāddan idiginde āṯār-ı şettā tefevvüh-kerde-i ʿulemā idiginiñ muḳaddemātı bedīdār ve netīcesine dīde-küşā-yı intiẓār idigiyle inbā-kerdesin temṯīl[2] ve Cenāb-ı Nübüvvet-me'ābıñ ḥaşr ü neşri ve ebrār ü füccārıñ keyfiyyet-i ḥāllerini ve cennet ü nārı ve rūz-ı dehşet-bürūz-ı ḳıyāmetiñ ehvālini tafṣīllerin serd ile rāvī-i feżā'il-ḫaṣlet tekmīl-i rivāyet etmişdir.

İmdi bu faṣl-ı iʿcāz-vaṣlıñ muḥtevī oldıġı esrār-ı bedīʿaya nisbet ile faṣl-ı merḳūm müstaḳillen bir dīvān-ı belāġat-ʿunvān olmaġa şāyān ve ʿinde e'immeti'l-ḥadīṯ ṣıḥḥati ṯābit olan iḫbār-kerde-i Nebevī'niñ mecmūʿ-ı iʿcāz-lümūʿından bu miḳdār ile iktifā ve للعارف يكفي الإشارة[3] manṭūḳına mürāʿāt ḳabīlinden idigi, maḳūl-i ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-intisābdır.

Ṣallallāhu ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Rābiʿ ve ʿİşrīn

Ol Ṣadr-nişīn-i ʿālī-serāy-ı efḍaliyyetiñ ẕāt-ı kerīmü'ṭ-ṭaviyyeleri mekāyid-i nāsdan viḳāye-i İlāhiyye ile me'mūn idiginiñ beyānına me'vā-yı bī-bahānedir.

1 Buhârî, "Menâkıbü'l-Ensâr", 41, nr. 3886; "Tefsîr", 17/3, nr. 4710; Müslim, "Îmân", 278, nr. 170.
2 Ebû Dâvûd, "Melâhim", 3, nr. 4294; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/232, 245.
3 "Ârife (bir şeyi anlaması için) işaret edilmesi yeter."

Ezcümle ol Mihr-i ʿālem-tenvīr-i evc-i risālet aʿyün-i ẓulmet-serāyān-ı eẕādan verā-yı seḥāb-ı iḫtirāsda mütevārī iken [1]﴿وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ﴾ fermūde-i celālet-[N134b]istīnāsı izāle-sāz-ı ẓalām-ı tevārī olmaġıñ ʿarż-ı ʿiẕār-ı nevvār ile refʿ-i ḥicāb-ı iḫtirās eşerinde mihr-i münīr-i ẕāt-ı nūrāniyyet-simātları ʿurūż-ı küsūf-ı mekāyidden zīver-i evcü'ş-şeref-i ʿişmet-i Rabbāniyye olmalarıyla maṣūn idiklerin inbā buyurmuşlardır.

Ḥattā baʿżı ġazavātdan saʿādet ile ricʿatlerinde menāzilden bir menzil-i şeref-mev'ile nüzūl ve zīr-i sāye-i şecere-i şerāfet-müṣülde berāy-ı ḳaylūle eṣnā-yı istirāḥatlerinde bir Aʿrābī-i bed-kīş ol Ṭırāz-ı rātibe-i *levlāk*'iñ der-pīşi olup [2]مَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي؟ nidāsıyla ṣārim-keşīdeligine ol Ser-efrāz-ı *lī-maʿallāh* ḳavl-i tevekkül-evl-i *"Allāh!"* ile terennüm-sāz olduḳda dehşet ü mehābet-i Resūl-i ʿArabī ile dest-i raʿşe-dār-ı Aʿrābī'den seyf sāḳıṭ [ve] der-dest-i Cenāb-ı Resūl-i hidāyet-bāsıṭ olup ser-i melʿanet-güsterin şecereye ḍarb ile īcāb-ı ḥayātı mezbūrdan selb buyurmuşlardır.[3] **[123a]** Lākin zīver-efzā-yı suṭūr-ı ***Ṣaḥīḥ-i Buḫārī*** olan ḥadīṣ-i şerāfet-medār mefhūmınca ṣāḥib-i ḳıṣṣa Ġavreṣ bin el-Ḥāriṣ'dir ki ġıbbe'l-istiʿfā maʿfuvv oldıġı muḳarrer olup, ḥattā ḳavmine ḥīn-i ricʿatinde [4](جِئْتُكُمْ مِن عِنْد خَيْرِ النَّاسِ) maḳūliyle teşekkür-istīnās idiginiñ ḳable-hāẕā taḥḳīḳi tenmīḳ olunmuşdur. Felā-cerem maʿlūm-ı daḳāyıḳ-şināsān-ı fenn-i siyerdir ki, ḥikāye-i merḳūme mükerrer vuḳūʿ ile mevsūme olup ḥattā rūz-ı fīrūz-ı Ġazve-i Bedr'de daḫi ʿadīl-i celīli minaṣṣa-zīb-i ẓuhūr ve zümre-i münāfıkīnden bir melʿanet-pīşe işr-i Nebevī'ye iḫtifā ederek ıḳtifā ve ṣanīʿ-i şenīʿiniñ kār-ger olmayacaġı bī-ḫafā olmaġın ġıbbe'l-istiʿfā maẓhar-ı ʿafv-ı Sulṭān-ı serīr-i ışṭıfā olmuşdur. Ve Ġazve-i Benī Ġaṭafān'da Ẕī-Emer nām maḥalde Düʿṣūr bin el-Ḥāriṣ'den daḫi ʿadīl-i ḳıṣṣa-i sābıḳa rehīn-i minaṣṣa-i ṣudūr olup muʿcize-i bāhire-i Cenāb-ı Faḫr-i Kā'ināt'ı şühūdı, sebeb-i İslām-ı bihbūdı olmuşdur. Fe-lihāẕā Düʿṣūr-ı meẕkūr beyne ḳavmihī rehīn-i rātibe-i siyādet olmaġın iġrā-yı benī nevʿine mübāderet-sāz oldıġı emrin kār-ger olma-

1 "Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan, O'nun verdiği peygamberlik görevini yerine getirmemiş olursun. **Allah, seni insanlardan koruyacaktır.** Şüphesiz Allah, kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez." Mâ'ide, 5/67.

2 "Seni benim elimden kim kurtaracak?"

3 Taberî, *Câmiʿu'l-Beyân*, c. X, s. 470.

4 "Ben insanların en hayırlısının yanından geliyorum." Buhârî, "Cihâd", 84, 87, nr. 2910, 2913; "Megāzî", 31, 32, nr. 4135-4136; Müslim, "Müsâfirîn", 311, nr. 843; "Fezâ'il", 13, 14, nr. 843; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/364, 390.

dığı ḳavmine ḥikāyetde pīş-gāh-ı Nübüvvet-penāha nezdīk ve eṣābi‘-i sū-i ḳaṣdın teşbīkde der-pīş ve der-ḳafā bir merd-i ebyaż-ı ṭavīlü’l-ḳāme hüveydā ve zümre-i rūḥāniyāndan idigi rūşenā olmaġın ṣadme-i mehābetiyle ḳuvvet-i bāzū-yı ḳaṣdı ḥaḍīḍ-nişīn-i hübūṭ ve der-desti olan seyfiñ suḳūṭı bā‘iṯ-i İslāmı oldıġın ifhām etmişdir.[1] Ḫattā ḳıṣṣa-i meẕkūre ‘inde’l-ba‘ż naṣṣ-ı ﴿يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ هَمَّ قَوْمٌ أَن يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ﴾[2] celīlü’l-ḳaṣṣınıñ sebeb-i nüzūli idigi menḳūldür. Lākin rivāyet-i Ḫaṭṭābī mefhūmınca ḳıṣṣa-i meẕkūre [N135a] Ġavreṣ bin el-Ḥāriṯ’den münba‘iṯ olup ol Tenhā-nişīn-i ḫalvet-serāy-ı İsrā cenābınıñ eṭrāf-ı ṣıyānet-eknāfların nigeh-bānān-ı ṣūrīden ḫālī bir vaḳte nigāh-dāşt olmaġla ol furṣat-cūyuñ nihānī verā-yı ḳafā-yı sa‘ādet-ıḳtifālarından eṣnā-yı sell-i seyfinde Cenāb-ı Gülbün-i gülşen-serāy-ı *levlāk* [3](اللَّهُمَّ اكْفِنِيهِ بِمَا شِئْتَ) du‘ā-yı icābet-tāb-nākiyle siper-keş olmaġın der-ḥāl rūy-ı Ġavreṣ dest-i ḳudret-peyvest-i ḳahr-ı Müte‘āl’den sille-ḫˇār-ı āzār olmaġla zīr-i zemīn-i tedmīre hābıṭ ve der-desti olan seyf-i rehīnü’l-ḥayf sāḳıṭ oldığı ilā-āḫiri’l-ḳıṣṣa menḳūl-i ṣiḳāt-ı feżā’il-minaṣṣadır. Ve ‘inde’l-ba‘ż cehele-i Ḳureyş’den ol Resūl-i zībende-‘ayş iḫtirāz üzre iken nüzūl-i āyet-i beyyinü’l-imtiyāz[4] ile ser-efrāz ve rātibe-ṭırāz-ı i‘zāz olup ‘adem-i mübālāt ile her sūya ‘arż-ı ‘iẕār-ı nūrāniyyet-simāt buyurduḳları hüveydādır.[5]

Ḫattā Ḫammāletü’l-ḥaṭab’ıñ[6] memerr-i sa‘ādet-maḳarr-ı Cenāb-ı Resūl-i münteḫaba çihil rūz telehhüb-bürūz olmaġla inṭıfā-güster olmayan rīze-i seng-i āteş-ḫurūş vaż‘ıyla ḳaṣd-ı eẕāsınıñ muḳābelesinde iẕn-i Ḫallāḳ-ı Cihān-āferīn ile ol Nebiyy-i Güzīn’iñ pā-nihādları olan cemerāt-ı şedīdetü’l-leheb remād-keşīb ve ehīl olmaġla Ẕāt-ı celīlleri maḫfūẓ-ı maḫfaẓa-i **[123b]** ṣavn-ı Cemīl idigi hüveydā olmuşdur.[7] Ve inbā-kerde-i İbn-i

1 Vâkıdî, *Kitâbü’l-Megāzî*, thk. Abbâs eş-Şirbînî, Kahire: 1948, c. I, s. 194-196; İbn Hacer, *el-İsâbe*, c. I, s. 474-475.

2 **“Ey iman edenler! Allah’ın size olan nimetini hatırlayın. Hani bir topluluk size el uzatmaya (tecavüze) kalkışmıştı da** Allah (buna engel olmuş) onların ellerini sizden çekmişti. Allah’a karşı gelmekten sakının. Müminler yalnız Allaha tevekkül etsinler.” Mâ’ide, 5/11.

3 “Allah’ım! Beni ondan dilediğin şekilde koru.”

4 Mâ’ide, 5/11.

5 Taberî, *Câmi‘u’l-Beyân*, c. X, s. 471.

6 Bununla Ebû Leheb’in karısı kastedilmiş olup “(4-5) Boynunda bükülmüş hurma liflerinden bir ip olduğu hâlde **sırtında odun taşıyarak karısı da** (o ateşe girecektir).” (Tebbet, 111/4) mealindeki âyet-i celîleye telmihte bulunulmuştur.

7 Taberî, *Câmi‘u’l-Beyân*, c. XXIV, s. 679.

İsḥāḳ-ı ṣıḥḥat-mesāḳ üzre nüzūl-i sūre-i kerīme-i [1]﴿تَبَّتْ يَدَا﴾ vāṣıl-ı sāmi'a-i Ḥammāletü'l-ḥaṭab olup ma'a-zevcihā ẕemm-i İlāhī ile meẕmūm oldığı ḳar'-endāz-ı sāmi'a-i ġayr-ı müheẕẕebi olduḳda ol Ser-sūre-i Enbiyā, Cenāb-ı Ṣıddīḳ-ı feżā'il-ārā ile zīver-efzā-yı miḥrāb-ı Mescid-i Şerīf iken ḳādim ve ġışyān-ı baṣar-ı cehālet-müṣādimi nūr-ı Ẕāt-ı Risālet-simātı şeref-i rü'yet ile teşerrüf-rehīn olmaḳdan rū-pūş ve naẓarı Cenāb-ı Ṣıddīḳ-ı Ekber'e dūş olmaġın Ṣāḥib-Sa'ādet'i Ṣıddīḳ-ı 'Atīḳ'den sā'il ve kendiniñ meẕmūmiyyeti manṣūṣun-'aleyh iken zu'm-ı fāsidince mehcüvv oldığınıñ füşüvvine 'adem-i rıżāsın müş'ir olan hezeyānı ḳā'il oldığı demde vücūd-ı risālet-nümūd-ı Nebiyy-i Ekrem manẓūr-ı naẓar-ı cehl-intimāsı olmaḳdan maṣūn u müsellem olmuşdur.[2]

Ḥattā Ḥakem ibn-i Ebi'l-'Āṣ'ıñ cühhāl-i mel'anet-menāṣ ile muvā'ade ve iẓhār-ı sū-i ḳaṣda mükāyede içün bir şeb furṣat-cūyā-yı iẓhār-ı maṭlab iken ol Zīver-efzā-yı gencīne-i viḳāye-i İlāhiyye'niñ gevher-i girān-ḳadr-i Ẕāt-ı bedī'u'l-leme'ānları 'ayān olduḳda verā-yı ḳafā-yı cehālet-ıḳtifālarından ḳuṭṭān-ı zemīn-i Tihāme bi-rummetihim yek-zemzeme olmuş gibi şiddet-intimā olan ṣavt-ı mehābet-peymā resīde-i sāmi'a-i iẕ'ānları olduḳda bā'iṯ-i ġışyānları olup **[N135b]** ol Muḳtedā-yı Enbiyā 'aleyhi şerāyifü't-teḥāyā bi's-sa'āde ve'l-iḳbāl taḥrīme-bend-i ṣalāt olup ba'de inḳıżā'ihā ric'at ile şeref-baḫş-ı dār-ı sa'ādet-medārları olmuşlardır. Siyyemā merre-i ṯāniyede mezbūrūnuñ yine eṯnā-yı ẓalām-ı leylde ibrāz-ı muẓmer-i mel'anet-müstaḳarra mübāderetlerinde Ṣafā, Merve ile muḳārenet-peymā ve a'dā ile ol Ḥabīb-i Ḫudā'nıñ beynine ḥaylūlet-ārā olmuşdur.[3]

Ve Ḥażret-i 'Ömer-i ma'delet-perver ḳable't-teşerrüf bi'l-İslām Ebū Cehm bin Ḫuẕeyfe[4] ile muvā'ade ve bir şeb teşmīr-i sā'id-i iẓhār-ı mükāyede bābında enāmillerin teşbīk ve menzil-i Risālet-mev'ile nezdīk olduḳlarında ol Resūl-i i'cāz-ṭırāz tilāvet-i Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ān ile naġme-perdāz ve sūre-i kerīme-i [5]﴿اَلْحَآقَّةُ (١) مَا الْحَآقَّةُ﴾'yı ḳırā'ate ser-āġāz buyurup

1 "Ebû Leheb'in **elleri kurusun!** Zaten kurudu." Tebbet, 111/1.

2 Ebû Ya'lâ, *Müsned*, I/53-54, nr. 53. Diğer bir rivayet için bkz. Ebû Ya'lâ, *Müsned*, I/33-34, nr. 25.

3 Ebû Nu'aym, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, II/602-603, nr. 548.

4 Kureyş kabilesinin ileri gelenlerinden olup nesep ilmini, Arapların meşhur savaşlarını ve Arap şiirini iyi bilen Ebû Cehm Âmir b. Huzeyfe *-radıyallâhu anh-*, Mekke Fethi'nde Müslüman olmuş ve 70/690'da vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 209.

5 "Gerçekleşecek olan kıyâmet! Nedir o gerçekleşecek olan kıyâmet?" Hâkka, 69/1-2.

﴿فَهَلْ تَرَى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ﴾[1] ḳavl-i i'cāz-evlin terennümleri ḥīninde derūn-ı Ebū Cehm'de rū-nümā olan ru'b-ı ṭāḳat-güẕār ārām-fersā-yı intihāz olmaġın ḳarārı firāra tebdīl ve bu ḥālet-i ġarābet-güster netīce-i İslām-ı 'Ömer-i ma'delet-güstere muḳaddime-i teyaḳḳuẕ-perver olmuşdur. Keyfe lā?

Cehele-i Ḳureyş iḫāfe-sāz-ı Cenāb-ı Resūl-i zībende-'ayş olduḳlarında Ẕāt-ı Nübüvvet-diṣārları ṣadr-nişīn-i dāru'ṣ-ṣavn-ı Perverdigār olmaġla rātibe-ṭırāz-ı selāmet olduḳları 'inde ehli'l-i'tibār perde-endāz-ı istitārdır. Zīrā zümre-i mezbūre sūy-ı dil-cūy-ı dār-ı şeref-medārlarında der-kemīn ve iẓhār-ı mā-fi'ż-żamīr-i pür-kīne taraṣṣud-rehīn iken ol Mihr-i münīr-i 'ālem-tenvīr, maṭla'-ı ḫurşīd-i risālet ve evcü'ş-şeref-i sa'ādet olan beyt-i şerāfet-vülūclarından ḫurūc ve ru'ūs-ı zümre-i cehālet-me'nūsa bir ḳabża ḫāki neṣr ile 'uyūn-ı cühhāl-i bed-fi'āl (شَاهَت الْوُجُوهُ والْأَبْصَار!)[2] **[124a]** mefhūmına mā-ṣadaḳ oldığı bedīdār olmuşdur.[3] Ḥattā eyādī-i mekāyid-i mebādīlerinden ḫalāṣları ḫayret-āver-i zümre-i cehālet-menāṣ olmuşdur.

Ve keẕālik eṣnā-yı hicret-i Nebeviyye'de gevher-i yektā-yı Ẕāt-ı Risālet-medārlarıyla ġār-ı şerāfet-diṣārları reşk-āver-i gencīne-i 'ālī-tebār olduḳda tehyi'e-kerde-i üstād-ı Lem-Yezel olan āyāt-ı i'cāz-simātıñ bürūzı ya'nī nessāc-ı ḥarīr-i ġarābet-men'ūt olan 'ankebūtuñ perde-keş-i dervāze-i ġār-ı celīlü'l-i'tibār olmasıyla ḥamāmetānıñ lāne-sāzlıġı maḥżā eṣer-i ṣıyānet-i İlāhiyye olup, ḥattā Ümeyye bin Ḫalef'iñ ḫ˘āst-kārān-ı duḫūl-i ġāra "Nesīc-i 'ankebūt ḳable vilādeti'n-Nebiyyi'l-men'ūt perde-dār-ı ġār ve lāne-i ḥamāme-i vaḥşiyye 'adem-i vücūd-ı benī nev'-i beşere delīldir." deyü cevāb-āver olmaġla ol Mir'āt-ı ṣafvet-intimā jeng-i kederden selāmet-peymā olmuşdur.[4]

Ve keẕālik Sürāḳa-i cür'et-āmāde cu'l-i cehele-i Ḳureyş'e dil-dāde olmaġın ıḳtifā-sāz-ı iṣr-i Nebevī ve rākib-i feres-i sür'at-mültevī olup derk-i merḥale-i Cenāb-ı Risālet-muḥtevīye ḳarīb olduḳda sihām-ı icābet-iltiṣām-ı du'ā-yı **[N136a]** Risālet-penāh ḳavs-i icābetden iṣābet-zen-i hedef-i ḳabūl olmaġla ḳavā'im-i erba'a-i feres-i Sürāḳa fürū-güẕāşte ve ḫaṭṭ-ı raḥl-i vücūd-ile ḫāk-i meẕellete nigāşte olup ba'dehū ṭama'-ı müzd-i ma'hūd ile

1 "Şimdi onlardan geri kalan bir şey görüyor musun?" Hâkka, 69/8.
2 "Yüzleri ve gözleri kararsın!"
3 Benzeri olay için bkz. Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VIII/228.
4 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/348.

pā-ber-rikāb-ı feres-rānī olmaġ-içün ḳur'a-endāz-ı sihām olduḳda ḫilāf-ı murādın īhām-sāz olan naḳşıñ ẓuhūrı ḳaṭ'-ı şiryānını īmā ederken yine rākib ve gevher-i ḳırā'at-i Nebevī ḳurṭa-i bināgūş-ı Sürāḳa olacaḳ mertebe taḥṣīl-i ḳurbet eṣnāsında Cenāb-ı Ṣıddīḳ-ı ṣadāḳat-ārā Ḥażret-i Sulṭān-ı serīr-ārā-yı *levlāk*'e taḳarrüb-i Sürāḳa'yı 'arżda derūn-ı ġār-ı şeref-medārda tilāvet-kerdeleri olan ﴿لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا﴾[1] naṣṣ-ı celīlü'l-ḳaṣṣını yine tilāvet ve bereket-i du'ā-yı icābet-intimālarıyla ṣāniyen ḳavā'im-i feres-i Sürāḳa ilā rükbeteyhā dehān-ı zemīniñ meblū'ı ve kendi tekrār maġṣiyyun-'aleyh olduḳdan ṣoñra zūr-destinden pāy-ı feresiniñ dūd-ı āh-ı cān-gāhı **[L206a]** sīne-sūz-ı zemīn olaraḳ taḥrīk-i feresine iḳdām ve vülū'ı eṣerinde nuṣret-i Cenāb-ı Melik-i 'Allām ile ol Seyyidü'l-Enām ġālib ve manṣūr idigine taḥṣīl-i yaḳīn ü iẕ'ān ve dergāh-ı Risālet-penāhdan nidā-sāz-ı istīmān olmaġın emr-i Nübüvvet-penāh ile 'inde'l-ba'ż Mevlā-yı Ṣıddīḳ-ı Ekber ['Āmir bin] Füheyre[2] yediyle kitāb-ı emān der-dest-i istīmānı ḳılınup 'alā-rivāyetin uḫrā ḫāme-i belāġat-'imāme-i Ṣıddīḳ-ı 'Atīḳ nüvişte-sāz-ı 'ahd-nāme-i veṣīḳ olduḳdan ṣoñra tefāṣīl-i aḥvāl-i cehele-i Ḳureyş'i zebān-ı Sürāḳa'dan ba'de'l-istiḫbār kitmān-ı mā-vaḳa'a ileyh Sürāḳa dürūġ-ı maṣlaḥat-āmīze me'ẕūn ve ber-mażmūn-ı *race'a'l-ḳahḳarī*[3] ḫā'iben rū-ber-ḳafā olmaġla mekāyid-i a'dādan Ẕāt-ı Risālet-simātları maṣūn olmuşdur. Ḥattā 'inde'l-ba'ż eṣnā-yı suḳūṭ-ı ṣānīde ẓuhūr-ı nuṣret-i Nebevī ma'lūm-ı Sürāḳa-i 'ibret-mültevī olmaġın dergāh-ı Nübüvvet-penāhlarından ġıbbe'l-istid'ā maẓhar-ı du'ā olmaġla ibtilā-yı ibtilā'-ı zemīnden rehā bulmuşdur.[4]

---

1 "Eğer siz ona (Peygamber'e) yardım etmezseniz, (biliyorsunuz ki) inkâr edenler onu iki kişiden biri olarak (Mekke'den) çıkardıkları zaman, ona bizzat Allah yardım etmişti. Hani onlar mağarada bulunuyorlardı. Hani o arkadaşına, **"Üzülme, çünkü Allah bizimle beraber"** diyordu. Allah da onun üzerine güven duygusu ve huzur indirmiş, sizin kendilerini görmediğiniz birtakım ordularla onu desteklemiş, böylece inkâr edenlerin sözünü alçaltmıştı. Allah'ın sözü ise en yücedir. Allah, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir." Tevbe, 9/40.

2 İlk Müslüman kölelerden olduğu için kâfirlerden çok işkence görmüş olan Âmir b. Füheyre *-radıyallâhu anh-*, Hz. Ebû Bekir *-radıyallâhu anh-* tarafından satın alınıp azat edilmiştir. Hicretin 4. yılında Necidlilere gönderilen 70 kişilik irşad heyetinde kendisi de yer almış olup heyet Bi'rü Ma'ûne'ye geldiğinde pusuya düşürülüp şehid edilmiştir. Âmir'i öldüren Cebbâr b. Sülmâ, onun: "Kazandım vallâhi!" diye haykırmasına hayret etmiş, hele onun naaşının önce göğe yükseldiğini, sonra yere indiğini görünce büsbütün şaşırarak günlerce bu olay üzerinde düşünmüş ve daha sonra Müslüman olmuştur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 211 (Buhârî, "Cihâd", 9, nr. 2801; "Megāzî", 28, nr. 4093).

3 *race'a'l-ḳahḳarī*; ric'at etmek, geri dönmek, tedbiren arkasını hasma dönmeksizin geri çekilmek gibi durumları ifade eden bir tabirdir.

4 Buhârî, "Menâkıbü'l-Ensâr", 45, nr. 3906, 3908; Müslim, "Eşribe", 10, nr. 91.

Ve ḫaber-i āḫarda **[124b]** cilve-ger oldığı üzre, ol Ḫūrşīd-i evc-gāh-ı ʿilliyyīniñ yār-ı ṣadāḳat-ḳarīnleriyle ġār-nişīn idigi meşhūd-ı rāʿī-i ġanem ve bu maʿnāyı zümre-i Ḳureyş'e iḫbār içün dāḫil-i Ḥarem olduḳda levḥa-i ḫāṭırında mersūm olan maḳṣad ḳalem-tirāş-ı insā-yı İlāhī ile maḥv olunup ibrāz-ı menvīye ʿadem-i ḳudreti rū-nümā ve ne ḳaṣd ile dāḫil-i Mekke oldığından bī-ḫaber idigi hüveydā olmaġın ricʿat-sāz-ı merʿā olması muʿcize-i ġarrā-yı Cenāb-ı Resūl-i iʿcāz-pīrādır. Keyfe lā?

Ebū İsḥāḳ ve emṣāl-i feżā'il-iltişāḳından merviyy-i ṣıḥḥat-mesāḳdır ki, Ebū Cehl-i laʿīn menāẓır-ı cehele-i Ḳureyş'de ṣanīʿ-sāz-ı melʿanet ve derdest-i cehālet-peyvesti olan ḫacer-i ṣalābet-maḳarrı Cenāb-ı Risālet-ārā secde-pīrā iken ilḳā ḳaṣdıyla teşbīk-i **[N136b]** enāmil-i melʿanet eşerinde der-desti olan sengiñ suḳūṭı ve ilā-ʿunuḳih peyvest-i yed-i melʿanet-peyvend ile ʿamelden hübūṭı sebebiyle *raceʿa'l-ḳahḳarī* rū-ber-ḳafā-yı ḫiẕlān olmaġın dergāh-ı şifā-penāh-ı Risālet-destgāhdan istidʿā ve istişfāsı **[L206b]** ḳabūle ḳarīn olup duʿā-yı icābet-intimālarıyla miṣāl-i ḫaşebe-i yābise ʿamel-mānde olan desti ṣıḥḥat-peyvest olmuşdur.

Ve yine Ebū Cehl-i melʿanet-pīş ilḳā-i ṣaḫre-i ṣammā ile eṣnā-yı taḥrīme-bendī-i ṣalātda eẕā-yı Nebevī ḳaṣdıyla sūy-ı dil-cūlarına nezdīk ve enāmil-i melʿanetin teşbīk etdikde ṣūret-i cemel-i mehābet-perverde bir maḫlūḳ-ı dehşet-güster ḫaylūlet-āver olup iltiḳām-ı loḳma-i vücūd-ı ḫabāṣet-ālūd-ı Ebī Cehl'e dehen-küşā ve kemāl-i mehābet-i ṣūret-i bī-miṣālinden ḳarārı firāra tebdīl ve müddet-i ʿömrinde meşhūd-ı liḥāẓa-i şühūdı olmayan ṣūret-i cemel-i mehābet-ālūduñ ḫaylūlet-i heybet ü dehşeti bāʿiṣ-i nedāmeti idigin ebnā-yı cinsine inbā vü tertīl etmişdir. Ḥattā cemel-i meẕkūr, Cenāb-ı Cibrīl-i emānet-mevfūr idigi iḫbār-ı Nebevī ile müteʿayyin ve dünüvv-i Ebū Cehl-i laʿīn taḳarrür-rehīn olsa iltiḳām-ı cīfe-i vücūdı muḳarrer idigi iẓhār buyurulmuşdur.[1]

Ve maḥkī-i İmām Semerḳandī'dir ki, Beni'l-Muġīre'den bir cehālet-pīşe iẓhār-ı sū-i ḳaṣd endīşesiyle dergāh-ı Risālet-penāha ḳādim oldığı ḥīnde münṭamisü'l-ʿayn olmaġın Tābiş-i ʿālem-ārāyiş-i şemʿ-i cemʿ-i ʿālemi nābīnā ve nücūm-ı hüdā olan Aṣḥāb-ı maʿālī-niṣābıñ keẕālik nümāyişinden

1 Buhârî, "Tefsîr", 96/4, nr. 4958; İbn İshâk, *es-Sîre*, s. 180-181; İbn Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, nşr. Mustafâ Abdülvâhid, Beyrut: Dâru'l-Maʿrife, t.y., c. I, s. 465.

behre-pîrā olamayup dürer-i menşūre-i kelimāt-ı Nebeviyye ve le'ālī-i kelimāt-ı Ṣaḥābe-i ma'ālī-seciyye resīde-i sāmi'a-i cehālet-ṭaviyyesi olmaġın ıżṭırāb-peymā olup ismiyle münādā-yı Aṣḥāb-ı Kirām iken dīdār-ı ẕevāt-ı ma'ālī-simātdan ḥırmān-peẕīr olmuşdur.[1] Fe-lihāteyni'l-ḳıṣṣateyn ﴿إِنَّا جَعَلْنَا فِيٓ أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَٰلًا﴾[2] āyet-i kerīmesiyle [3]﴿فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ﴾ fermūde-i mükerremesi şeref-baḫşā-yı nüzūl idigi menḳūldür.

Ve keẕālik ma'a-cemā'atin mine'l-Aṣḥāb ol Resūl-i Tevvāb'ıñ Benī Ḳureyẓa'ya ḫīn-i ḫurūc-ı sa'ādet-vülūclarında cidār-ı ba'ż büyūt-ı ḳabīle-i merḳūmeye istinād ile maḥall-i merḳūm rehīn-i rātibe-i istis'ād iken cehele-i Benī Ḳureyẓa'dan 'Amr bin Caḥḥāş-ı mel'anet-pā-dāşıñ bālā-yı **[125a]** meclis-i melā'ik-enīslerinden ilḳā-yı ḥacer ile sū-i ḳaṣda mübāderet-perverligi i'lām-ı Cibrīl-i bāhirü't-tebcīl ile [L207a] ma'lūm-ı sa'ādetleri olmaġın sūy-ı dil-cūy-ı Ṭaybe-i Ṭayyibe'ye semend-i 'azīmetlerin inṣırāf ve ḥālet-i meẕkūre bā'iṣ-i nakż-ı 'ahd-i ḳabīle-i mesfūre idigi Aṣḥāb-ı ma'ālī-niṣābıñ i'lām-ı Cenāb-ı Seyyidü'l-Enām ile ma'lūmları olmaġın ṣufūf-ı ġuzātıñ cihet-i mezbūreye teveccühine bādī-i in'iṭāf olmuşdur.[4] Ḥattā 'inde'l-ba'ż naṣṣ-ı [N137a] ﴿يَٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ هَمَّ قَوْمٌ﴾[5] mu'cizü'l-ḳaṣṣı berāy-ı ḳıṣṣa-i mezbūre şeref-baḫşā-yı nüzūl olmuşdur.

Ve yine ber-minvāl-i maḥkī-i Semerḳandī, ol Murabba'-nişīn-i erīke-i ṣıyānet-i İlāhiyye berāy-ı diyet-i ḳatīl-i 'Amr bin Ümeyye[6] Beni'n-Naḍīr'e maḥmil-bend-i 'azīmet olduḳlarında ḳabīle-i mezbūreden Ḥuyey bin Aḫṭab[7] nām bed-meşreb ḫāṭır-ḫᵛāh-ı Nebevī'yi iḳāmet ve iṭ'ām-ı Risālet-penāha mübāderet ṣūretin ibrāz ile istirāḥat-i Cenāb-ı Resūl-i ser-efrā-

1 Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, c. XV, s. 50.

2 **"Onların boyunlarına demir halkalar geçirdik,** o halkalar çenelerine dayanmıştır. Bu sebeple kafaları yukarıya kalkık durumdadır." Yâsîn, 36/8.

3 "Biz, onların önlerine bir set, arkalarına da bir set çekip **gözlerini perdeledik. Artık görmezler."** Yâsîn, 36/9.

4 İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, c. II, s. 211-212.

5 **"Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani bir topluluk size el uzatmaya (tecavüze) kalkışmıştı da** Allah (buna engel olmuş) onların ellerini sizden çekmişti. Allah'a karşı gelmekten sakının. Müminler yalnız Allah'a tevekkül etsinler." Mâ'ide, 5/11.

6 Uhud Savaşı'ndan sonra Müslüman olan Amr b. Ümeyye *-radıyallâhu anh-*, Allah Resûlü *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* tarafından Necidlilere gönderilen 70 kişilik irşad heyetindendi. Arkadaşları Bi'rü Ma'ûne'de pusuya düşürülüp şehid edildiğinde kendisi binek hayvanlarını otlattığı için katliamdan kurtulan Hz. Amr, 60/679 senesinde vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 214.

7 Huyey b. Ahtab, Hz. Safiyye *-radıyallâhu anhâ-* annemizin babası olup Benî Nadîr Yahudilerinin reisiydi.

zı niyāz etmegin refāḳat-i Şeyḫayn-ı Muḥteremeyn ile ol Seyyidü'l-Kevneyn'iñ eşnā-yı tevaḳḳuflarında mel'anet-pīşegān-ı Beni'n-Naḍīr'iñ sū-i ḳaṣdı iḫbār-ı Ḥāmil-i vaḥy-i mübīn ile ma'lūm-ı Cenāb-ı Risālet-āyīn olmaġın berāy-ı def'-i ḥācet ḳıyām ṣūretin ibrāz ve sūy-ı dil-cūy-ı Medīne-i Münevvere'yi ḳaṣd-endāz olmaġla ṣıyānet-i İlāhiyye'de idikleri cilve-perdāz olmuşdur.[1]

Ve keẕālik inbā-kerde-i ehl-i tefsīr ve merviyy-i Ebī Hüreyre-i feżā'il-semīr olan ḥadīṯ-i ṣıḥḥat-peẕīr mefhūm-ı şerāfet-mersūmınca, ﴿كَلَّآ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَيَطْغَى﴾[2] āyet-i i'cāz-simātınıñ āḫir-i sūre-i mezbūreye degin sebeb-i nüzūli Ebū Cehl-i la'īniñ cehele-i Ḳureyş'e muvā'adesi üzre Cenāb-ı Meflıar-i Mevcūdāt taḥrīme-bend-i ṣalāt iken eẕā-resān olmaġa 'azīmet ve ibrāz-ı muẓmer-i mel'anet-maḳarrına mübāderet etdikde نَاكِصًا عَلَى عقبهِ مُتحافظًا بيده[3] ḫā'iben ā'ib ve sebeb-i ric'atinden istinbā-kārāna icābetde dergāh-ı Mefḫar-i her-dü-serāya ḳarīb oldıġında memluvvün-bi'n-nār bir ḫandaḳ-ı mehābet-şi'ār rū-nümā ve kemāl-i dehşetinden derūn-ı ḫufre-i şedīdetü'l-iltihāba suḳūṭ mertebesi bīm ü hirās hüveydā olmaġla [L207b] hevl-i 'aẓīme dūş olmuş-iken uli'l-ecniḥa ile rūy-ı arżın lebrīz idigin müşāhede ve āvāze-i bāl-i rūḥāniyyet-iştimāllerin şenīdelikle ḫayret-dīdeligin inbā etmişdir. Ḫattā manẓūr-ı Ebū Cehl olan şehper-küşāyān-ı zümre-i 'aliyye-i Kerrūbiyān olup nezd-i sa'ādet-mend-i Nebevī'ye mübāderet-sāz-ı dünüvv olsa 'użven-fe-'użven iḫtiṭāf-kerdeligi bī-minnet idigiyle dehān-ı i'cāz-efşān-ı Cenāb-ı Mefḫar-i her-dü-cihān dāmān-ı mesāmi'-i Aṣḥāb-ı ma'ālī-'unvāna le'ālī-feşān-ı beyān olmuşdur.

Ve Şeybe bin 'Oṯmān'ıñ eb ü 'ammi sille-ḫōr-ı şemşīr-i dest-i ġazā-pīrāyı Cenāb-ı Ḥamza olmaġın āteş-i ḳānūn-ı derūnı germ-i iltihāb-ı ġayẓ u kīn idiginden rūz-ı fīrūz-ı Ġazve-i Ḥuneyn'de 'alā-zu'mihī Cenāb-ı Seyyidü'l-Ebrār'dan ḫ'āst-kār-ı aḫẕ-ı ṯār ve telāḳī-i ṣufūf-ı ṣunūf-ı ṭarafeyn bedīdār oldıġı eşnāda ol mel'anet-peyvest şemşīr-be-dest **[125b]** cihet-i ṣıyānet-ḳarīn-i Cenāb-ı Risālet-āyīne nezdīk olduḳda esra' mine'l-berḳ bir

1 Ebû Nu'aym, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, II/489-491, nr. 425-426; Ebu'l-Leys es-Semerkandî, *Bahru'l-Ulûm*, nşr. Mahmûd Mataracî, Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.y., c. III, s. 402.

2 "(6-7) **Hayır, insan** kendini yeterli gördüğü için **mutlaka azgınlık eder."** Alak, 96/6.

3 "Korkulacak bir şeyden elleriyle yüzünü korumaya çalışan birinin hareketlerini yaparak gerisin geriye dönüp kaçar vaziyette."

şerāre-i nār-ı beyyinetü'l-ḥarḳ bürūẕ ve sebeb-i firār-ı Şeybe-i dehşet-[N137b] sūẕ olmuş-iken ol Ṭırāz-ı rātibe-i risālet-i bī-reybe nidā-sāz-ı Şeybe olmalarıyla teşerrüf-rehīn-i taḳarrüb-i şerāfet-terettüb olduḳda ṣadrı vaż'-ı yed-i mü'eyyedleriniñ maẓharı olduḳda sīne-i Şeybe'de masṭūr olan kīne bi'l-cümle mużmaḥill ve derūnı cevāhir-i zevāhir-i meveddete mev'il olup ve dād-ı hüdā-ittiḥād ile reşk-āver-i genc-i şāygān olmaġın düşmenān-ı Dīn-i Mübīn ile ṭaraf-ı İslāmiyān'dan ḥarābeye me'mūr imtişālen li'l-emri'l-'ālī ḥamle-i dilīrāne ile deryā-yı cihāda ol rütbe ġamr etmişdir ki beẕl-i ḳudret ve ṣarf-ı himmetde bī-bahānelikden nāşī ol eşnāda sebeb-i vücūdı olan vālid-i muḥabbet-ālūdına daḫı dūçār olsa sell-i seyf-ḫ ̌āhişi dest-dāde-i 'azīmeti idigin Aṣḥāb-ı ma'ālī-nişāba iş'ārı ile mu'cize-i Cenāb-ı Resūl-i Tevvāb cilve-yāb olup Ẕāt-ı hidāyet-simāt-ı [L208a] bāhirü'l-āyātları ḫil'at-pūş-ı ṣavn-ı Melik-i Vehhāb idigi bī-irtiyāb olmuşdur.[1]

Ve Feḍāle bin 'Umeyr'iñ[2] ol Ṭırāz-ı beytü'r-risālete rūz-ı fīrūz-ı Fetḥ-i Mekke-i Mükerreme'de eşnā-yı ṭavāfda sū-i ḳaṣdı 'aks-endāz-ı mir'āt-ı żamīrleri olmaġın muvācehe-i Nebeviyye'de Feḍāle rū-nümā olduḳda ṣūret-i istifhāmda nidā-yı i'cāz-müntedā-yı Nebevī'ye ba'de'l-icābe ol Resūl-i Mu'allā, Cenāb-ı Feḍāle'ye hadīş-i nefsinden istinbā ve mezbūr daḫı ṣafvet-i nihādın inbā eşnāsında ṣadrına vaż'-ı yed-i mü'eyyed buyurmaġla Ẕāt-ı Nübüvvet-simātları derūn-ı Feḍāle'de eḥabb-ı ẕevāt olmuşdur.[3]

Siyyemā ber-minvāl-i ḫaber-i meşhūr ḳıṣṣa-i 'Āmir bin [eṭ-Ṭufeyl-i] cehālet-mevfūr ile ser-güzeşt-i Erbed bin Ḳays-ı ḫabāṣet-endūz ṣūret-nümā-yı mir'āt-ı bürūz olduḳda ẕāt-ı sa'ādet-simāt-ı Nebevī ṣadr-nişīn-i ṣıyānet-i İlāhiyye idikleri miṣāl-i emr-i bedīhī-i celī müncelī idigi maḥkī-i ṣıhhat-muḥtevīdir. Felā-cerem tafṣīl-i ḳıṣṣa bu vechile minaṣṣa-zīb-i vuḳū'dur ki, mezbūrlarıñ meclis-i melā'ik-enīs-i Nebiyy-i Emced'e ḳıṣṣa-endāz-ı ḳudūm olduḳlarında biri işġāl-i Nebevī'ye teşmīr-sāḳ-ı mübāderet ve dīgeri icrā-yı mel'anete ṣarf-ı naḳdīne-i mübāşerete ba'de'l-muḳāvele dergāh-ı Risālet-penāha ḳudūmları muḳarrer ve bilā-iẓhāri şey'in ric'atleri rūşen-ger

1 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, VII/298-299, nr. 7192; Ebû Nu'aym, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, I/195, nr. 144; İbn Hacer, *el-İsâbe*, c. II, s. 161.

2 Bazı kaynaklarda "Fedâle b. Amr" şeklinde geçmektedir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 216.

3 İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, c. II, s. 417; İbn Hazm, *Cevâmi'u's-Sîre*, Beyrut: 1983, s. 186; İbn Hacer, *el-İsâbe*, c. III, s. 207.

olduḳdan ṣoñra yek-dīgerden sebeb-i ʿadem-i īḳāʿ-ı menvīyi inbāya bu vechile ser-āġāz-sāz-ı inhādır ki, her biri ḥużūr-ı mehābet-mevfūr-ı Nebevī'de ibrāz-ı muẕmere mübāderete mübāşeretde refīḳi kendüye ḥā'il olmaġın vicdān-ı menvīlerine derūn-ı ḫabāṣet-maḳrūnları ẓarf-ı laġv olmuşdur.[1] Keyfe lā?

Gürūh-ı mekrūh-ı Yehūd ve zümre-i kehene-i cehālet-ālūddan cemm-i ġafīr ve cemʿ-i keṯīr desīse-i resīselerin der-meyān ve taḥrīż-i cehele-i Ḳureyş'e pūyān ü devān olmuşlar iken itmām-ı emr-i teblīġ-i aḥkām-ı risālete degin nūr-ı nübüvvetleri iżā'et-kār-ı sāḥa-i [N138a] ġabrā olup fānūs-ı iʿcāzme'nūs-ı şıyānet-i İlāhiyye ol Şemʿ-i cemʿ-i aṣfiyā-yı kerīmü'ṭ-ṭaviyyeyi mekāyid-i rūzgārdan maṣūn etmişdir. Ḥattā derūn-ı zümre-i aʿdā mesīretü [L208b] şehrin vāḥidin[2] ẓarf-ı bīm ü hirās **[126a]** olmaġla Ẕāt-ı Risālet-istīnāslarınıñ ṭırāz-ı rātibe-i nuṣret idigi müstebīndir.

Ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ḫāmis ve ʿİşrīn

Cümle-i muʿcizāt-ı bāhire-i Nebeviyye'den idigi bedīhiyyāt-ı celiyyeden olan umūr-ı iʿcāz-mevfūrı beyān içün masṭūrdur.

Ezcümle Ẕāt-ı risālet-simātları gencīne-i cevāhir-i maʿārif ü ʿulūm ve mecmaʿ-ı yenābīʿ-i manṭūḳ u mefhūm olup ber-muḳteżā-yı ʿaṭiyye-i İlāhiyye ḫaṣṣā'iṣ-i ʿaliyyelerinden olan cemīʿ-i meṣāliḥ-i dīn ü dünyāya ıṭṭılāʿ u maʿrifetleri bīrūn-ı rātibe-i iḥāṭa-i efrād-ı beşer ve umūr-ı şerāyiʿ u ḳavānīn-i Dīn-i Mübīn'e nūr-ı ʿirfānlarınıñ iltimāʿı eşherdir. Ḥattā siyāset-i medeniyye ve iḳāmet-i umūr-ı ḫafiyye vü celiyye-i ümmetde yegāne-i ʿālem ve aḥvāl-i ümem-i māżiye ve ḳıṣaṣ-ı Enbiyā-yı sālifeye bi-tefāṣīlihā ʿilm-i şāmilleri müsellem idiginden mā-ʿadā cebābire-i ḳurūn-ı māżiyeniñ keyfiyyet-i efʿāllerine ıṭṭılāʿları etemm ve min-ledun Ādem ilā zamāni'n-Nebiyyi'l-Ekrem çigūnegī-i meżāmīn-i şerāyiʿ ve maʿānī-i kütüb-i rehīnetü'z-zerāyiʿlerine dānā ve aḫbār u siyer ve kemmiyyet-i müddetle-

1 Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, V/318-320; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, c. II, s. 567.

2 Burada "Allah, düşmanlarımın kalbine, bir aylık yoldan bile hissedecekleri bir korku salmak suretiyle bana yardım etti." manasındaki hadîs-i şerîfe telmihte bulunulmuştur. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 217 (Buhârî, "Teyemmüm", 1, nr. 335; "Salât", 56, nr. 438; Müslim, "Mesâcid", 3, nr. 521).

rine mū-be-mū vuḳūf-pīrā olup evṣāf u aʿyān ve iḫtilāf-ārā-i rehīnetü'l-iftinānlarıyla meded-i iʿmārlarına vuḳūfları tāmm ve ḥikem-i ḥükemā-yı riyāżet-diṣār ve muḥākemāt-ı cümle-i ümem-i cehālet-şiʿāra ʿilm-i rezīnleri şümūl-fercām olmaġın her fıraḳıñ muʿāraża ve suṭūr-ı kütübi ve kitāblarınıñ esrār-ı ʿulūmdan iḫbārāt-ı rehīnetü'l-ḥucubı ve maḫfiyyāt-ı künūz-ı ʿulūm-ı evvelīniñ Cenāb-ı Risālet-me'āblarına infitāḥı ve mektūmāt-ı eşyā-yı münezzeleden ḥasebu-mā yenvīhim muḳteżiyāt-ārā-yı bāṭılaları üzre taʿbīr-sāz olduḳları māddeleri yek-ā-yek iḫbār ile iʿcāz-pīrālıḳları, ḫaṣṣīṣa-i Ẕāt-ı Risālet-ārālarıdır. Ḥattā cümūm-ı luġāt-ı ʿArab ve ġarāyib-i elfāẕ-ı cemīʿ-i fıraḳ-ı muḫtelifetü'l-meşreb bi-şuḳūrihā ve buḳūrihā maʿlūm-ı Cenāb-ı Resūl-i Münteḫab olup ḍurūb-ı belāġat-maṣḥūb-ı feṣāḥatiñ mevrid-i muʿallā-maḥtidi ve eyyām-ı ümem-i sālife [L209a] ve emṣāl ü ḥikem ve maʿānī-i münīfeniñ maʿden-i iʿcāz-efkeni olup mecmūʿ-ı cevāmiʿ-i kelimiñ mālik-i ezimme-i taḥḳīḳi ve maḍrab-ı emṣāl-i ṣaḥīḥa ve ḥikem-i beyyine-i ṣarīḥanıñ üstād-ı mū-şikāf-ı rehīnü't-tedḳīḳi idiklerinden ġavāmıż-ı umūruñ tebyīn-i iʿcāz-rehīninde yegāne ve temhīd-i ḳavāʿid-i Şerīʿat-i Ġarrā'yı bilā-eşkālin ve lā-münāḳażatin teblīġde iẓhār-ı meḥāsin-i aḫlāḳ ve meḥāmid-i ādāb-ı vālāları bī-bahānedir. Fe-lihāẕā ol Maṣdar-ı efʿāl-i ḫayrātdan şeref-baḫş-ı ṣudūr ve zīver-efzā-yı minaṣṣa-i ẓuhūr olan cemīʿ-i umūr [N138b] ʿinde erbābi'l-ʿuḳūli's-selīme rehīn-i rātibe-i ḳabūl olup ʿurūż-ı inkār-ı melāḥideden fī ḥaddi ẕātihā selāmet-pīrā olmaġla güm-kerdegān-ı rāh-ı sedād olan cehālet-menşe'iñ ʿadem-i delālet-i tevfīḳ ile laġziş-i pāy-ı ḍalāl-intimā-yı inkārları lāzime-i küfr ü ṭuġyān-ı cibillīleri iken mürvārīd-i girānbahā-yı kelimāt-ı Şerʿiyyeleri ḳurṭa-i bināgūş-ı iẕʿānları olduḳda min-ġayri ṭalebi'l-bürhān ṭırāz-ı **[126b]** rātibe-i istiḥsānları idigi nümāyāndır. Bināberīn beyān-ı taḥlīl-i ṭayyibāt ve taḥrīm-i ḫabīṣāt ile nüfūs u emvāl-i zümre-i ümmeti ṣıyānetleri muḳarrer ve ʿācilen lüzūm-ı muʿāḳabe bi'l-ḥudūd ve ācilen duḫūl-i nār ile taḫvīfleri rūşen-gerdir. Ve'l-ḥāṣıl taḥaḳḳuḳ-ı umūr-ı meẕkūre ile beyān-şümūl-i ilm-i Nebevī cüz'-i aʿẓam-ı eczā-yı ʿulūm-ı mevfūre idigi ʿukūf-āverān-ı cevāmiʿ-i kütübe ve mümārese-perdāzān-ı müdārese-i ṣuḥufa perde-ber-endāz-ı istitārdır. Ḥattā Ẕāt-ı Risālet-simātları ḍurūb-ı ʿulūm u fünūn-ı maʿārifi iḫtivā ile ṭırāz-ı rātibe-i ışṭıfā olmaġın ʿilm-i ṭıbba dāru'ş-şifā-yı dergāh-ı ḫayāt-baḫşāları rūḥ-āver ve ʿilm-i taʿbīr dil-beste-sāz-ı manṭıḳ-ı ḥalāvet-peẕīrleri idigi rūşen-ger olup ferā'iż u ḥisāb

ve ‘ilm-i ensābda yegānelikleri ma‘lūm-ı cümle-i efrād ve ‘ulūm-ı sā’irede daḫi üstādü’l-küll fi’l-küll idikleri bedāhet-istināddır.

Fe-lihāẕā ‘inde’l-fużalā cevāmi‘-i kelimāt-ı Nebeviyye, ‘umde-i kelim-i ḫafiyye vü celiyye ve aṣl-ı uṣūl-i külliyye vü cüz’iyyedir. Meṣelā (الرُّؤْيَا لِأَوَّلِ) [1](الرُّؤْيَا) ve manṭūḳ-ı i‘cāz-mesūḳı ḳavl-i fāḫiri **[L209b]** [2](وَهِيَ عَلَى رِجْلِ طَائِرٍ) [3](الرُّؤْيَا ثَلَاثٌ فَرُؤْيَا حَقٌّ وَرُؤْيَا يُحَدِّثُ بِهَا الرَّجُلُ نَفْسَهُ وَرُؤْيَا تَحْزِينٌ مِنْ الشَّيْطَانِ) ḳavl-i i‘cāz-evliyle beyān-ı aḳsām-ı rü’yā buyurduḳları ser-levḥa-i risāle-i ‘ilm-i ta‘bīr olup [4](إِذَا تَقَارب الزَّمَانُ لَمْ تَكَدْ رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ تَكْذِبُ) hadīṯ-i şerāfet-āyīniñ mefhūm-ı beşāret-mevsūmınca āḫir zamānda yāḫud hengām-ı rebī‘-i feyż-āverde ṣaḥīḥterīn-i aḳsām-ı rü’yā ile beşāret-i mü’min-i iḫlāṣ-pīrā rū-nümā idigin buyurup [5](أَصْلُ كُلِّ دَاءٍ الْبَرَدَةُ) ḳavl-i şifā-evliyle imtilā-māye-i inbi‘āṯ-ı emrāż-ı şettā idigiyle mevżū‘-ı ‘ilm-i ṭıbbı inhā buyurmuşlardır. Ḥattā inbā-kerde-i Ebī Hüreyre-i feżā’il-perver olmaḳ üzre suṭūr-ı rivāyete zīver olan (اَلْمَعِدَةُ حَوْضُ الْبَدَنِ وَالْعُرُوقُ وَارِدةٌ إِلَيْهَا) [6]ḥadīṯiniñ ma‘a-ża‘fi senedihī ve şā’ibeti vaż‘ihī maġzāyı nuṣḥ-efzāsında fā’ide muḳarrer ve (خَيْرُ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ السَّعُوطُ وَاللَّدُودُ والوجور) [7]ve (خَيْرُ الْحِجَامَةِ يَوْمَ سَبْعَ عَشْرَةَ وَتِسْعَ عَشْرَةَ وإِحْدَى وَعِشْرِينَ) [8]وَالْحِجَامَةُ وَالْمَشِيُّ ve [9](فِي الْعُود الْهِنْدِيّ سَبْعَةُ أَشْفِيَةٍ) ḥadīṯ-i şerīfiniñ ma‘nā-yı dil-ārāsından taḫḳīḳ-i şurrāḥ-ı feżā’il-irtiyāḥ üzre mefhūm olan şāmme-i marīża su‘ūṭ ve ġarġara ve iḫticām ve müshil ile tedāvīniñ mesnūn **[N139a]** idigi muḳarrer ve ḥacāmete eyyām meẕkūre fi’l-ḥadīṯ hengām idigi teberrük-maḳrūn olup maḥaṭṭ-ı heft gūne şifā-yı dilārā olan ‘üduñ menfa‘at-ālūd idigi rehīn-i rātibe-i şühūddur. Ḥattā eşerr-i vi‘ā baṭn-ı mümtelī idigi hüveydā ve ta‘dīl-i erkān-ı tenāvül-i

1 “Rüya, ilk tabir edenin tabiridir (ilk tabir edildiği şekilde çıkar).” İbn Mâce, “Rü’yâ”, 7, nr. 3915.

2 “Rüya, kuş ayağı üzeredir (anlatılmadığı sürece kuşun ayağındadır/gerçekleşmez).” Tirmizî, “Rü’yâ”, 6, nr. 2278-2279; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 94, nr. 5020; İbn Mâce, “Rü’yâ”, 6, nr. 3914.

3 “Rüya üç kısımdır: Hak ve salih rüya, insanın içinden geçen düşünceler sonucu gördüğü rüya, şeytanın ona üzüntü vermek için gösterdiği rüya.” Müslim, “Rü’yâ”, 6, nr. 2263.

4 “Kıyâmet yaklaşınca, müminin rüyası yalan çıkmaz.” Buhârî, “Ta‘bîr”, 26, nr. 7017; Müslim, “Rü’yâ”, 6, nr. 2263.

5 “Bütün hastalıkların başı, aşırı yemektir.” Zürkânî, *Muhtasaru’l-Makāsıdi’l-Hasene*, s. 69, nr. 106.

6 “Mide, bedenin havuzudur. Damarlar oraya doğru gider.” Taberânî, *el-Mu‘cemü’l-Evsat*, IV/329, nr. 4343; Heysemî, *Mecma‘u’l-Bahreyn*, VII/115, nr. 4146.

7 “Tedavide kullandığınız ilaçların en iyisi burun damlası, şurup, kan aldırma (hacamat) ve müshildir.” Tirmizî, “Tıbb”, 9, nr. 2047-2048.

8 “Kan aldırmanın (hacamat) en faydalısı, ayın 17, 19 ve 21’inde yapılanıdır.” Tirmizî, “Tıbb”, 12, nr. 2053.

9 “Ûd-ı Hindî’de yedi şifa vardır.” Benzer bir hadîs-i şerîf için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 221 (“Ûd-ı Hindî kullanmaya devam ediniz. Ûd-ı Hindî’de yedi türlü şifa vardır. Boğaz hastalığı için bu ilaç burna çekilir. Akciğer iltihabı için su ile hastaya içirilir.” Buhârî, “Tıbb”, 10, nr. 5692; 21, nr. 5713; 23, nr. 5715; 26, nr. 5718).

ṭa'âm; ṣülüṣ-i mi'de me'kūle me'vā ve ṣülüṣ-i āḫar kūze-i ṣarāb-ı ḫoş-ter ve ṣülüṣ-i ṣāliṣiñ berāy-ı teneffüs taḫliyesi ḥadīṣ-i āḫar ile inbā olunmuşdur.[1]

Ve yine ol Silsile-bend-i 'ilm-i ensāb "Sebe' cins-i ricālden midir yāḫud nev'-i nisādan mıdır yāḫud ism-i arż-ı maḥṣūṣa mıdır?" deyü istinbā-kārāna icābetde sebk-i ḳāleb-i ta'bīr buyurduḳları ḥadīṣ-i ṭavīlü'ẕ-ẕeyl-i şerāfet-peẕīrde beyān buyuruldığı üzre, Sebe' **[127a]** bir merd-i ṣāḥib-nebe'iñ [L210a] ismidir ki evlād-ı 'aşeresi sāḥa-i arża münteşiredir. Ḥattā şeş neferiniñ ḫıṭṭa-i Yemen müstaḳarrı ve çār neferiniñ zemīn-i dil-nişīn-i Şām-ı cennet-meşām maḳarrı olup ism-i aṣl ile mevsūmiyyet, mezbūrlara bā'iṣ-i şöhret olmuşdur.[2] Fe-lihāẕā taṣḥīḥ-i neseb-i Sebe' ve Ḳużā'a[3] ve emṣālinde taḳayyüd-efkenān-ı silsile-i ensāb olan A'rāb berāy-ı ḳaṭ'-ı rişte-i şübhe vü irtiyāb ḥīn-i ıżṭırārlarında dergāh-ı Risālet-medārdan istinbā ve ḥall-i 'aḳd-i eşkālleriyle keşf-i mu'ḍilāt-ı su'āllerinde 'alā mā-huve 'aleyh fī nefsi'l-emr müşkil-küşālıḳları rūşenādır. Ḥattā benī nev'-i 'Arab bir cesed-i müheẕẕebe beñzer ki ser-i şerāfet-maḳarrı ḳabīle-i Ḥimyer ve ḳabīle-i Meẕḥic miṣāl-i ḫāme-i münticü'l-ferec gelū-yı a'nāḳ-ı 'Arab-ı şerāfet-mesāḳ olup ḳabīle-i Ezd daḫi gūyā mā-beyne'l-ketfeyn-i şerāfete eyn ü üstüḫ̆ān-ı ten-i merdüm-miṣāl şerāfet-menāl ve Hemdān hem-çü-gerden-i şeref-efken idigiyle i'cāz-künān olmuşlardır.[4]

Ba'de-hāẕā beyān-ı aṣl-ı mes'ele-i ḥisāb ile şeref-yābān-ı meclis-gāh-ı şerāfet-nişābların behre-yāb buyurup (إِنَّ الزَّمَانَ قَدْ اِسْتَدَارَ كَهَيْئَتِهِ يَوْمَ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ)[5] maḳāl-i i'cāz-iştimālin ibrāz ile her sene şühūr-ı işnā 'aşerden 'ibāret ve ātiye miṣāl-i māżıye idigin devre dāll olan "اسْتَدَارَ/*istedāre*" lafẓ-ı şerāfet-medārıyla ibrāz buyurmuşlardır. Ve beyān-ı terbī'-i ḥavż-ı ḥayāt-ḫavżlarında (زَوَايَاهُ سَوَاءٌ)[6] terkīb-i büleġā-fīrībin icāde ve terġīb-i ẕikrullāhda (وَإِنَّ الْحَسَنَةَ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا فَتِلْكَ مِائَةٌ وَخَمْسُونَ عَلَى اللِّسَانِ وَأَلْف وَخَمْسَمِائَة فِي الْمِيزَانِ)[7] ḥadīṣ-i şerāfet-imtinānıyla dānende-i daḳāyıḳ-ı fenn-i

1 Tirmizî, "Zühd", 47, nr. 2380; İbn Mâce, "Et'ime", 50, nr. 3349; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/132.
2 Tirmizî, "Tefsîr", 34/1, nr. 3222; Ebû Dâvûd, "Hurûf ve'l-Kırâ'ât", 21, nr. 3988.
3 Ebû Ya'lâ, *Müsned*, III/135-136, nr. 1567.
4 Bezzâr, *Müsned*, II/67.
5 "Zaman, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü şekliyle dönmektedir." Buhârî, "Hacc", 132, nr. 3197; Müslim, "Kasâme", 29, nr. 1679.
6 "Kevser Havuzu'nun dört kenarı birbirine eşittir." Buhârî, "Rikāk", 53, nr. 6579; Müslim, "Fezâ'il", 27, nr. 2292.
7 "İyilikler on misliyle karşılık görür. 150 defa söylenen zikrin Mîzan'daki karşılığı 1500 sevaptır." Tirmizî, "Da'avât", 25, nr. 3410; Ebû Dâvûd, "Edeb", 99-100, nr. 5065; Nesâî, "Sehv", 91, nr. 1347; İbn Mâce, "İkāmet", 32, nr. 926.

ḥisāb idiklerin ibrāz buyurmuşlardır. Ḥattā şurrāḥ-ı ḥadīṯ-i şerāfet-irtiyāḥ taḳrīrlerince ẕikrullāhdan murād-ı ʿaliyyeleri aʿḳāb-ı ṣalavāt-ı mektūbede lisān-ı muṣallīden cereyān-sāz olan tesbīḥ ve taḥmīd ve tekbīriñ her biri bāliġ-i mebāliġ-i ṣelāṣe ve ṣelāṣīn ve ʿaded-i meẕkūr evḳāt-ı ḫamsede bi-ʿaşri emṣālihā şerāfet-[N139b]mevfūr olmaġın mevzūʿ-ı keffeteyn-i mizān olduḳda biñ beş yüze rāḳī idigi tābāndır. Ve tavṣīf-i maġselde manṭūḳ-ı Nebiyy-i mufaḍḍal (نِعْمَ مَوْضِعُ الْحَمَّامِ هَـذَا)[1] ḳavl-i neẕāfet-fercāmın ifhām buyurup taʿlīm-i istiḳbāl-i ḳıblede (مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالمَغْرِبِ قِبْلَةٌ)[2] maḳāl-i iʿcāz-işتimāllerinden dānende-i ʿilm ü ebniye ve vāḳıf-ı rumūz-ı fenn-i mesāḥa idikleri mā-lā-kelāmdır. Ve ʿUyeyne yāḥud Aḳraʿ-ı şerāfet-me'inneye (أَنَا أَفْرَسُ بِالْخَيْلِ مِنْكَ)[3] maḳāl-i iʿcāz-iştimāliyle muḥaṭabalarından remz-āşinā-yı şanʿat-ı cinās idikleri maʿlūm olup, kātib-i vaḥye (ضَعِ الْقَلَمَ عَلَى أُذُنِكَ فَإِنَّهُ أَذْكَرُ لِلْمُمْلِي)[4] manṭūḳ-ı belāġat-mesūḳlarından ṭavr-ı kitābet maʿlūm-ı saʿādetleri idigi tābāndır.

İmdi Ẕāt-ı risālet-simātları āḥād-ı nāsdan dest-dāde-i taʿallüm-i kitābet degil iken iʿlām-ı Melik-i ʿAllām ile cemīʿ-i ʿulūm maʿlūmları idigi ʿinde ehli'l-manṭūḳ ve'l-mefhūm muḳarrerdir. Ḥattā ol Ser-levḥa-i risāle-i risāletiñ dānā-yı ḥüsn-i ḫaṭṭ idikleri **[127b]** āṯār-ı vāride ile rehīn-i rātibe-i ṣübūt olup (لَا تَمُدُّوا باسم اللَّهِ)[5] ḥadīṯ-i şerāfet-perveri rivāyet-i İbn-i ʿAbbās ile inbā-kerde-i Süfyān idiginden mā-ʿadā pīş-gāh-ı saʿādet-penāhlarında kitābet-i vaḥy ile teşerrüf-rehīn olan Muʿāviye cenābına (أَلْقِ الدَّوَاةَ وَحَرِّفِ الْقَلَمَ وَأَقِمِ الْبَاءَ وَفَرِّقِ السِّينَ وَلَا تُعَوِّرِ الْمِيمَ وَحَسِّنِ اللَّهَ وَمُدَّ الرَّحْمَنَ وَجَوِّدِ الرَّحِيمَ)[6] ḥadīṯ-i şerīfiyle Ẕāt-ı ʿalīleri kitābetle ġayr-ı mevṣūf iken taʿlīm-i ṭavr-ı ḫaṭṭ buyurduḳları merzūḳ bi'l-ʿulūm idiklerinden ser-zede-i sāḥa-i ẓuhūrdur.

Baʿde-ẕālik ol Daḳāyıḳ-dān-ı rumūz-ı künūz-ı risāletiñ cemīʿ-i luġāt-ı ʿArab'a ıṭṭılāʿları etemm ve ḥıfẓ-ı elfāẓ-ı şettāda ḳuvvetleri müsellem

1 "Burası ne hoş hamam yeridir." Taberânî, *el-Muʿcemü'l-Kebîr*, I/320, nr. 953.

2 "Doğu ile Batı'nın arası kıbledir." Tirmizî, "Salât", 256, nr. 344; İbn Mâce, "İkāmet", 56, nr. 1011.

3 "Atları ve biniciliği senden daha iyi bilirim." Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/387.

4 "Yazma işini bitirince kalemi kulağının üstüne koy. Böyle yapmak, yazana daha çok hatırlatır." Tirmizî, "İsti'zân", 21, nr. 2714.

5 "*Bismillâhirrahmânirrahîm*'de; *sin* harfinin dişlerini iyice belli etmeden, *sin*'i uzatarak yazmayınız." Hatîb el-Bağdâdî, *el-Câmiʿ li-Ahlâki'r-Râvî*, nşr. Mahmûd et-Tahhân, Riyad: 1983, c. I, s. 265-268; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y., c. XII, s. 340.

6 "Mürekkebi ıslah et, kalemi düzgün kes, *bâ* harfini düz ve uzun yaz, *sîn*'in dişlerini belirgin hâle getir, *mîm* harfinin gözünü kapama, *"Allâh"* lafzını güzel yaz, *"Rahmân"* kelimesini uzatarak, *"Rahîm"*i özenerek yaz." Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, X/314, nr. 29566.

olup ma'ānī-i eş'ār-ı belīġanıñ mū-şikāf-ı fenn-i i'cāzı idikleriniñ şübūtı evā'il-i kitābda sebḳat-rehīndir. Ḥattā lisān-ı ehl-i Ḥabeşe üzre *"ḥasene"*-ye bi-terḫīmi evvelihī *"sene"* ıṭlāḳına dānā olmalarıyla [1](سَـنَةْ سَـنَةْ) maḳāliyle Ḥabeşiyyü'l-mevlid olan Ümmü Ḫālid'e ḫiṭābları muḳarrer ve yine lisān-ı mezbūrda bi-ma'ne'l-ḳatl ve bi-ma'ne'l-fiten lafẓ-ı "هَـرْج/*herc*" iñ müsta'mel idigin iş'ār[2] **[L211a]** ve Fārisī'ye daḫi dānālıḳları Cenāb-ı Ebī Hüreyre-i feżā'il-efkeniñ veca'-ı baṭn ile teveccu'ın ibrāzda *"işkenbe derdem"*[3] ta'bīriyle ḫitāblarından bedīdār olup[4] bu ve bunuñ emṣāli umūr-ı ḫafiyye vü celiyyeye ıṭṭılā'-ı Nebeviyye ol rütbe-i 'aliyyeye resīdedir ki, küllen ve ba'żan īrādı bīrūn-ı rātibe-i ṭāḳat-i beşeriyye idigi mümārese-kārān-ı müdārese-i kütüb-i eḥādīṣ ü siyere āşikār ve 'ukūf-āverān-ı cevāmi'-i nuḳūl ve iḫbār-ı mu'tebereye perde-ber-endāz-ı istitārdır.

Ma'a-hāẕā Ẕāt-ı nübüvvet-simātlarınıñ "ümmī" idigi delālet-i naṣṣ **[N140a]** ile emr-i aẓhar ve berāy-ı kitābet ü ḳırā'at bir ferd ile hem-ṣoḥbet olmadıḳları muḳarrerdir. Ḥattā menşe-i vücūd-ı Risālet-ālūdları olan maḥall-i şerāfet-mev'il sükkānınıñ daḫi dāniş-kārān-ı mevāḳıf-ı aḫbār u 'ulūm olanlarına hüveydādır ki, mir'ātı Ẕāt-ı şafvet-simātlarından rū-nümā olan ṣuver-i cümūm-ı 'ulūm-ı şettā nūr-ı nübüvvet ile incilādan iḳtiżā etmiş bir ḥālet-i inkişāf-peymā-yı i'cāz-intimādır. Keyfe lā? Şeref-baḫş-ı sāḥa-i ṣudūr olan umūr ḳable'n-nübüvve cilve-ger-i meclā-yı ẓuhūr olmadıġı ﴿وَمَا كُنْتَ تَتْلُو مِن قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ﴾[5] naṣṣ-ı celālet-ārāsıyla rūşenā iken meclā-yı ẓuhūr-ı 'ulūm-ı şettā idikleri eşer-i pertev-i ḫūrşīd-i nübüvvet idigi bī-mirādır. Ḥattā taḥṣīl-i biḍā'a-i 'ilm-i neseb ve tefaṭṭun-ı iḫbār-ı evā'il ve tanẓīm-i le'ālī-i eş'āra temerrün ile taḥallī bi'l-celā'il 'inde'l-'Arab ġāyetü'l-ġāyāt-ı ma'ārif ü edeb olup rütbe-i mezbūreyi zümre-i merḳūmeniñ taḥṣīle vülū'ları minaṣṣa-zīb-i vuḳū' olmaġ-içün teferruġ-ı bāl-ile tekeşşür-i iştiġālleri muḳarrer ve ḫᵛāhiş-i taḥṣīli ile ma'a'l-ahālī mübāḥaşe vü müẕākereleri rūşen-ger iken bilā-tertībi'l-muḳaddemāt ḥuṣūl-i netīce-i ma'lūmāt ile min-ledun Ḥakīmin 'Alīm ol Resūl-i Kerīm'iñ baḥr-i bī-ḳa'r-ı manṭūḳ

1 "Güzel, güzel." Buhârî, "Cihâd", 188, nr. 3071. Benzer rivayetler için ayrıca bkz. Buhârî, "Menâkıbü'l-Ensâr", 37, nr. 3874; "Libâs", 22, nr. 5823; 32, nr. 5845.

2 Buhârî, "İlm", 24, nr. 84; Müslim, "İlm", 11, nr. 2672. Ayrıca bkz. Tirmizî, "Fiten", 31, nr. 2200.

3 "Karnım ağrıyor." İbn Mâce, "Tıbb", 10, nr. 3458.

4 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/390, 403.

5 "Sen şu Kur'ân'dan önce hiçbir kitap okumuyor ve onu sağ elinle yazmıyordun." Ankebût, 29/48.

u mefhūm ve gencīne-i cevāhir-i zevāhir-i ʿulūm idigi maʿlūm-ı cemāhīr-i ḳurūndur. Ḥattā fenn-i sābıḳ-ı merḳūm ʿilm-i Nebiyy-i efḍaliyyet-mevsūma nisbet ile deryādan ḳaṭre idigi tetebbuʿ-sencān-ı kütüb-i eḥādīṯ **[128a]** ü siyere [L211b] maʿlūm, melāḥide vü cebābireden bir ferdiñ ḳarīn-i inkārı olmadığınıñ bedīdārlığı mevārid-i āṯār-ı şettādan mefhūmdur. Felihāẕā cehele-i küffār daḥi maʿlūmāt-ı Nebeviyye'yi inkāra çāre-cūyā-yı iḳtidār olamadıḳlarından nā-çār kiẕb ü dürūġı iḫtiyār ve aḥvāl-i esāṭīr-i evvelīne[1] ıṭṭılāʿları "Taʿlīm-i beşer ile menzil-resīde-i iltimāʿdır." dedikleri ḳavl-i saḫīfi redd ü tekẕīb içün ﴿لِسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِيٌّ وَهَـذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ﴾[2] āyet-i iʿcāz-perveri şeref-baḫş-ı ṣaḥīfe-i nüzūl olmuşdur. Vāḳıʿā maḳūl-i küffār-ı cehālet-şiʿārıñ mükābere bi'l-ʿayān idigi bundan āşikārdır ki, ṭavr-ı menīʿu'l-ġavr taʿlīmi Cenāb-ı Selmān-ı ṣadāḳat-resāna yāḫud ʿabd-i Rūmī-i refīḳu'l-cināna isnād etmişlerdir. Maʿa-hāẕā Cenāb-ı Selmān, Ḥażret-i Mefḫar-i be-her-dü-cihān ile baʿde'l-hicre teşerrüf-resān olup ilā hicreti'n-Nebiyyi'l-Ekrem zīver-baḫş-ı ṣaḥīfe-i nüzūl olan āyāt-ı iʿcāz-simāt ise ekṣer min en-tuḥṣā idigi müsellemdir. Ve keẕālik ʿalā iḫtilāf fi's-simeti Seyyāf nām ʿabd-i Rūmī'niñ ḳabūl-i İslām ile şerāfet-iltiṣāmlığı baʿde-hāẕihi'l-āṯār bedīdār ve ṭavr-ı menīʿu'l-ġavr-ı ḳırāʾati Cenāb-ı Risālet-me'ābdan [N140b] taʿallüm-senc idigi āşikārdır. Keyfe lā?

Ol Nihāl-i bī-hemāl-i [3]﴿إِنْ هُوَ إِلَّا﴾ cenābına ṭaʿne-zen olan cühhāliñ her biri genc-i feṣāḥatiñ gevheri ve ṣanʿat-ı belāġatiñ icāde-perveri iken ʿinde't-taḥaddī ityān-ı mā-cāʾe bihe taṣaddīleri hebāʾen menṣūr ve muḳaddimāt-ı mesāʿī-i keşīreleri netīce-peẕīr-i ḫiẕlān-ı mevfūr olup ol Bülbül-i gülistān-ı nübüvvetiñ āyāt-ı Ḳur'āniyye ile[4] zemzeme-pīrā olduḳları Naẓm-ı Mübīn'iñ fehm-i keyfiyyet-i tertīb-i rehīnü't-tehẕībinde ḥayrān ve ḥüsn-i teʾlīf-i iʿcāz-elīfinde dem-beste vü bī-zebān idikleri tābān olıcaḳ, lisān-ı ʿAcemi ṭavr-ı mezbūruñ tefhīmi ile taḥallī-yāb olmaḳ miṣāl-i *ḫarṭu'l-ḳatād*[5] idigi cāy-ı ʿinād degildir. Maʿa-hāẕā Cenāb-ı Selmān'ıñ ve ismi ʿin-

1 Burada "Ona âyetlerimiz okununca, "Eskilerin masalları" der." (Mutaffifîn, 83/13) mealindeki âyet-i celîleye işaret edilmiştir.

2 "Hiç kuşkusuz, "Kesin olarak bunları ona bir insan öğretiyor" dediklerini biliyoruz. **Oysa ona öğretiyor dedikleri kişinin dili yabancıdır, bunun dili ise açık seçik Arapça'dır."** Nahl, 16/103.

3 **"(Size okuduğu Kur'ân) ancak** kendisine bildirilen bir vahiydir." Necm, 53/4.

4 netīce-peẕīr-i ḫiẕlān-ı mevfūr olup ol Bülbül-i gülistān-ı nübüvvetiñ āyāt-ı Ḳur'āniyye ile: — N

5 *ḫarṭu'l-ḳatād*; ancak büyük emekler vererek ulaşılabilen bir şey, bir meram için kullanılan Arap deyişidir.

de'l-ba'ż Bel'ām yāḫud Ya'īş yāḫud Cebr yāḫud Yesār'ıñ beyne aẓharihim ve medā a'mārihim keyfiyyet-i [L212a] tekellümi rehīn-i rātibe-i tefehhümleri olup ityān-kerde-i Cenāb-ı Mefḫar-i 'Ālem olan Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ān manṭūḳ-ı āḥād-ı nās olmadıġınıñ ṣıḥḥat-istīnās idigi tābāndır. Siyyemā mu'ārażaya beẕl-endāzān-ı cehd-i cehīdiñ ma'a-keşretihim ityān-ı mā-cā'e bihe ifrāṭ-ı şuġfları muḳarrer iken isnād-ı me'ḫūẕ kendüleriñ mütteḥiẓi olmamaḳ melḥūẓ-ı liḥāẓa-i fikretleri olduḳda isnādları maḥż-ı 'inād idigi aẓhar min en-yuḫfādır. Ḥattā Naḍr bin el-Ḥāriṯ'iñ ḳıṣaṣ-ı ehl-i Fārs'a 'ālemiyyet ṣūretinde taṣaddī-sāz-ı aḫbār oldıġı [ve] vaḳāyi'-i istirāḳ-āver-i ta'allüm idigi herkesiñ rehīn-i rātibe-i tefhīmi olup, ol Gencūr-ı dāru'l-faż-li ve'l-kemāliñ beyne ḳavmihī ḥużūr-ı şerāfet-mevfūrları ma'lūm-ı enām idiginden berāy-ı ta'allüm bir naḥve ṣarf-efken-i ḥareket olmadıḳları men-zil-resīde-i bedāhettir. Keyfe lā? İḫbār-kerdeleri olan aḫbārıñ ahālīsi erbāb-ı mevāṭın-ı muḫtelife idigi rātibe-ṭırāz-ı şöhret ve Ḥażret-i Risālet-penāh'ıñ ol ḥavālīden birine 'adem-i ḥareketleri ma'lūm-ı cümle-i mu'āṣırīn idigi bī-minnetdir. Bināberīn isnād-ı me'ḫūẕ maḥż-ı bühtān ve ḥāl-i ṣabā-yı sa'ādet-intimālarından hengām-ı bi'ṣet-i raḥmet-peymālarına degin mer-reten 'alā ṭarīḳi't-ticāre ve kerreten ma'a-'ammihī **[128b]** ḳurb-ı Şām'a degin sāye-endāz-ı sefer idikleri daḫi ṣıġār u kibāra cilve-künān olmaġın ta'allüm-i şey'-i yesīre daḫi 'adem-i müsā'ade-i vaḳtiñ ma'lūmiyyeti aḫẕ-ı keşīrden berā'etlerine güvāh-ı bī-işṭibāhdır. Ḥattā bi-ḥikmetillāhi te'ālā güẕār-ı sa'ādet-āṣārları daḫi refāḳat-i 'aşāyir-i Ḳureyş ile vuḳū'-peẕīr ol-maġın mesīr-i şerāfet-maṣīrleri beyne aẓhar-ı ḳavmihī rū-nümūn olmaġ-la me'vā-yı ma'nā-yı isnād-ı ta'allüm olmaḳdan maṣūn olmuşlardır. Ve keẕālik müded-i iḳāmetlerinde daḫi dā'ire-i 'aliyyeleri ḳudūm-i aḫbār u ḳıssīs[ī]nden müberrādır. Ve ehl-i tencīm ü keheneden bir ferd ile ülfetleri nā-peydā olmaġın mu'cize-i Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ān ve sā'ir mu'cizāt-ı i'cāz-'unvānlarınıñ mecmū'ı [N141a] min-ledun 'Alīmin Ḥakīm ityān-kerde-leri idigi ḳaṭ'-endāz-ı a'ẕār-ı vāhiye ve dāfi'-i cümle-i firye vü mirye olup īżāḥ-āver-i umūr-ı cumhūr olmaları [L212b] 'aṭiyye-i celiyye-i Rabbāniyye idigi reybden dūrdur.

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Sādis ve ʻİşrīn

Ḫaṣâ'iṣ-i Cenāb-ı Resūlü'ṣ-Ṣeḳaleyn'den maʻdūd ve pīrāye-baḫş-ı ṣaḥāyif-i muʻcizāt-ı iʻcāz-ālūd olan iḫbār-ı Melâ'ike ve ecinne beyānına me'vā ve kerāmāt-ı ʻaliyye-i Cenāb-ı Ḫayru'l-Beriyye'den zīver-efzā-yı minaṣṣa-i ẓuhūr olan cünūd-ı mücennede-i Kerrūbiyān ile vuḳūʻ-ı imdād-ı İlāhī ve zümre-i cānnıñ Cenāb-ı vālālarına iṭāʻat u inḳiyādları, ekṣer-i Aṣḥāb-ı Kirām'larına rū-nümā idigin iʻlāma müttekādır. Keyfe lā?

Müddeʻā-yı muḥarrere ﴿وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ ۚ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَٰلِكَ ظَهِيرٌ﴾[1] fermūde-i mükerremesiyle rehīn-i rātibe-i ṣübūtdur. Ḫattā [2]﴿إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ naṣṣ-ı celīliyle [3]﴿إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ﴾ naẓm-ı mübīni teşyīd-sāz-ı mebānī-i daʻvā-yı şerāfet-peymādır. Siyyemā ﴿وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ﴾[4] āyet-i celālet-bünyānı müddeʻā-yı inḳıyād-ı cānna bürhān-ı bāhirü'l-lemeʻāndır. Ḫattā esānīd-i ṣıḥḥat-mesānīd ile ʻAbdullāh bin Mesʻūd'dan merviyy-i bihbūddur ki, ber-manṭūḳ-ı iʻcāz-mesūḳ-ı naṣṣ-ı celīl-i [5]﴿لَقَدْ رَأَىٰ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَىٰ﴾ Cenāb-ı Risālet-ārā'nıñ Cibrīl-i emānet-pīrāyı ʻalā ṣūretihi'l-aṣliyye sitte-mi'e cenāḥ ile şühūd-ı iʻcāz-ālūdları muḳarrer[6] ve Ḫāmil-i vaḥy-i mübīn ve İsrāfīl-i celālet-āyīn ve sā'ir ḳudsiyān-ı ʻişmet-rehīn ile musāḥabetleri rūşen-gerdir. Ḫattā keşret-i Kerrūbiyān ve vefret-i mele'-i aʻlāyı Leyletü'l-İsrā müşāhedeleri bī-mirā ve zümre-i Melâ'ike meclis-i maʻālī-celīs-i Nebevī'de Aṣḥāb-ı siyādet-niṣābıñ daḫi mevāṭın-ı keşīrede rātibe-ṭırāz-ı şühūdları idiginden mā-ʻadā, ṣūret-i benī nevʻ-i beşerde Ḫażret-i Mefḫar-i Rusül'den istinbā-yı īmān ve İslām ile Cibrīl-i Emīn'i cümle-i Aṣḥāb-ı Kirām'ıñ rü'yetleri rūşenādır.[7]

1 "Eğer Peygamber'e karşı birbirinize arka çıkarsanız bilin ki Allah onun yardımcısıdır, Cebrâîl de, salih müminler de. Bunlardan sonra melekler de ona arka çıkarlar." Tahrîm, 66/4.

2 **"Hani Rabbin meleklere, "Ben sizinle beraberim. İman edenlere sebat verin.** Ben kâfirlerin kalplerine korku salacağım. Şimdi vurun onların boyunlarının üstüne, vurun onların bütün parmaklarına!" **diye vahyediyordu."** Enfâl, 8/12.

3 **"Hani Rabbinizden yardım istiyor, yalvarıyordunuz.** O da "Ben size art arda bin melekle yardım ediyorum" **diye cevap vermişti."** Enfâl, 8/9.

4 **"Hani Kur'ân'ı dinlemek üzere cinlerden bir grubu sana yöneltmiştik.** Onlar onun huzuruna gelince birbirlerine "Susun!" dediler. Kur'ân'ın okunması bitince de kavimlerine uyarıcı olarak döndüler." Ahkâf, 46/29.

5 "Andolsun, o, Rabbinin en büyük alâmetlerinden bir kısmını gördü." Necm, 53/18.

6 Buhârî, "Bed'ü'l-Halk", 7, nr. 3232; "Tefsîr", 53/1, nr. 4856; Müslim, "Îmân", 280-282, nr. 174.

7 Buhârî, "Îmân", 37, nr. 50; "Tefsîr", 31/2, nr. 4777; Müslim, "Îmân", 2, 5, 7, nr. 8-10. Bu hadîs-i şerîf, "Cibrîl hadîsi" olarak bilinmekte olup tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 232-234.

Felā-cerem Cenāb-ı İbn-i ʿAbbās[1] ve Üsāme bin Zeyd-i feżā'il-istīnāsıñ ve sā'ir kirām-ı siyādet-[L213a]iltişāmıñ teşekkül-pīrā-yı ṣūret-i Diḥye[2] idigi ḥālde Cenāb-ı Cibrīl-i emānet-destgāhı nigāhları rūşen-gerdir.

Siyyemā Cibrīl-i bāhirü't-tebcīli yemīn-i saʿādet-rehīn-i Raḥmeten li'l-ʿĀlemīn'de,[3] Mīkā'īl-i celīlü'l-ḫaṣā'ili yesār-ı meymenet-şiʿār-ı Sulṭān-ı ḳalem-rev-i risāletde ḥulle-pūş-ı beyāż olduḳları ḥālde şühūd **[129a]** Saʿd bin Ebī Vaḳḳāṣ-ı şerāfet-menāṣa müyesser oldıġı[4] gibi, zümre-i ʿaliyye-i Aṣḥāb-ı Kirām'dan niçe fiḫāmıñ daḫi manẓūr-ı naẓarları idigi menḳūl-i ṣıḥḥat-ālūddur.

Bināberīn rūz-ı fīrūz-ı Ġazve-i Bedr'de zecr-i ḫuyūl-i nuṣret-mevṣūl-i Melā'ike-i Kirām yād-dāşt-ı [N141b] Ṣaḥābe-i siyādet-iltişām idigi meşhūr[5] ve bilā-vücūdi'ḍ-ḍārib teṭāyur-ı ruʾūs-ı küffārı baʿżı fiḫāmıñ şühūdı reybden dūrdur.[6] Ḥattā ḥālet-i mezbūre vuḳūʿ-ı nuṣret-mevfūreye delālet-pīrā ve āṣār-ı cünūd-ı mücennede-i ġaybiyyeden idigi Aṣḥāb-ı maʿālī-niṣāb ʿindinde bī-mirādır. Keyfe lā?

Rūz-ı fīrūz-ı Ġazve-i Bedr'de zīver-efzā-yı ḫuyūl-i berīḳatü'ş-şühūd olan beyāż-pūş-ı ricāl-i nūrāniyyet-ber-dūş ile sāḥa-i ġabrā ile'l-mele'i'l-aʿlā leb-rīz idigi manẓūr-ı naẓar-ı Ebī Süfyān bin el-Ḥāriṣ olmaġın ḥamle-sencān-ı fi'e-i cehālet-perver zümre-i ʿaliyye-i merḳūme ile muḳāvemet-güster olmayacaḳlarına maʿa-cehāletihim taḥṣīl-i yaḳīn etmişlerdir.[7]

Ve keẕālik Cenāb-ı ʿİmrān bin el-Ḥuṣayn ile zümre-i Melā'ike-i Kirām'ıñ muṣāfaḥaları maʿlūm[8] ve ḫˇāhiş-i rü'yet-i Cibrīl-i bāhirü't-tebcīl ile ʿamm-i pāk-i Ḫayru'n-Nās Cenāb-ı Ḥamza-i mehābet-istīnās dergāh-ı Risālet-penāhdan niyāz-mend-i irā'et olmaġın dāḫil-i Kaʿbe-i Mükerreme'de işāret-i Nebeviyye ile ḳadem-i Cibrīl-i mehābet-peẕīr manẓūr-ı

1 İlgili hadîsler için bkz. Tirmizî, "Menâkıb", 43, nr. 3822; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/293-294.
2 En yakışıklı sahâbî olarak bilinen ve Kelb kabilesine mensup olan Dihye b. Halîfe -*radıyallâhu anh*-, hicretin 7. yılında Bizans Kralı Herakliyus'a elçi olarak göndermiş olup 50/670'te vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 234.
3 Burada "Ve seni ancak **âlemlere rahmet olarak** gönderdik. (Enbiyâ, 21/107)" mealindeki âyet-i celîleye telmihte bulunulmuştur.
4 Buhârî, "Megāzî", 18, nr. 4054; Müslim, "Fezâ'il", 46, nr. 2306.
5 Müslim, "Cihâd", 58, nr. 1763.
6 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/450.
7 İbn Hacer, *el-İsâbe*, c. VII, s. 179-181.
8 Taberânî, *el-Muʿcemü'l-Kebîr*, XVIII/107, nr. 203.

naẓar-ı Ḥażret-i Ḥamza-i şerâfet-maṣîr olduḳda maġşiyyun-ʿaleyh oldıġı, inbâ-kerde-i ehl-i siyerdir.[1]

Ve miṣâl-i şirẓime-i Hünûd, ḳavm-i cânnıñ leyle-i cinde meşhûd-ı bâṣıra-i ʿAbdullâh bin Mesʿûd idigi bî-mirâ ve semâʿ-ı kelimâtlarıyla ġarâbet-ârâlıġı bilâ-imtirâdır.[2]

Ve rûz-ı Ġazve-i Uḥud'da rây et-keş-i Nebevî Muṣʿab bin ʿUmeyr-i şerâfet-muḥtevî nûş-i câm-ı şehâdet ile ser-mest-i mey-i *elest*[3] oldıġı ḥînde berây-ı edâ-yı **[L213b]** ḫıdmet-i râyet-keşî bir melek-i celîlü'ş-şiyem teşekkül-pîrâ-yı ṣûret-i Muṣʿab bin ʿUmeyr olup Cenâb-ı Sulṭân-ı ḳalem-rev-i risâlet[4](تَقَدَّمْ يَا مُصْعَبُ) maḳâliyle fermân-fermâ ve merḳûm daḫi Muṣʿab degil idigin inbâ ile zümre-i Kerrûbiyân'dan idigi hüveydâ olmuşdur.[5] Keyfe lâ?

Fuḥûl-i muṣannifînden cemʿ-i keşîriñ yâdigâr-ı ḫâme-i taḥrîrleridir ki, Cenâb-ı ʿÖmer-i maʿdelet-perver şeref-yâb-ı meclis-i saʿâdet-celis-i Nebevî iken ʿaṣâ-der-dest bir pîr-i şeybûbet-peyvest dergâh-ı Risâlet-penâha ḳâdim ve kâle-i teslîmi ferş-endâz-ı ḳuddâm-ı dergâh-ı Risâlet-müşâdim ḳılup Cenâb-ı Ḥażret-i Seyyidü'l-Enâm daḫi baʿde reddi's-selâm; kelâm-ı ḳâdim (قادم), naġmetü'l-cinn idigin tekellüm buyurduḳdan ṣonra[6](مَنْ اَنْتَ؟) deyü istinbâ buyurduḳda Hâmme[7] bin el-Heym bin Lâḳîs bin İblîs idigin inbâ ve eṣnâ-yı ṣoḥbetde telâḳî-yâb-ı Ḥażret-i Nûḥ idigin tafṣîl ve baʿdehû tertîl-i yâd-dâştı bir ḥadîṣ-i ṭavîldir. Ḥattâ ol meclisde Cenâb-ı Mefḫar-i ʿÂlem ṣallallâhu ʿaleyhi ve sellemden süver-i iʿcâz-eṣer-i Ḳur'âniyye'den birkaç sûre-i mübâreke taʿallümiyle kâm-yâblıġı menḳûldür.[8] **[N142a]**

---

1 Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, VII/81; İbn Saʿd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, c. III, s. 12.

2 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/458-459.

3 Burada "Hani Rabbin (ezelde) Âdemoğullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak "Ben sizin Rabbiniz değil miyim" demişti. Onlar da "Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)" demişlerdi. Böyle yapmanız kıyâmet günü "Biz bundan habersizdik" demeniz içindir." (Aʿrâf, 7/172) mealindeki âyet-i kerîmeye telmihte bulunulmuştur.

4 "Musʿab, ilerle!"

5 İbn Saʿd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, c. III, s. 121. Diğer bir rivayet için bkz. İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, II/369.

6 "Sen kimsin?"

7 *Şifâ*'da ve *Şifâ*'nın tercüme ve şerhlerinde bu isim "Hâme bin Hîm" olarak geçmektedir. Bkz. Kâdî İyâz, *age.*, c. I, s. 713; Şümünnî, *age.*, c. I, s. 362; Kandemir, *age.*, c. II, s. 238.

8 Ebû Nuʿaym, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, s. 370-372, nr. 269.

Ve Ḫālid bin el-Velīd'iñ maḥall-i 'Uzzā olan bināyı ḥīn-i hedminde nāşiretü'ş-şa'r bir cism-i sevād-ı 'uryānı ṣārim-i ġazā-müṣādimiyle dü-pāre eyledigin ma'rūż-ı dergāh-ı Risālet-penāh ḳıldığında ṣūret-i 'Uzzā'da mer'e-i sevdā miṣālinde olan şeyṭān idigi inbā buyuruldığı naḳl-kerde-i İmām Vāḳıdī'dir.[1] **[129b]**

Ve keẕālik ol Ser-sūre-i risālete bir ṣabāḥ eṣnā-yı ṣalātda şeyṭān ma'a-mekāneti'n-Nebiyyi'l-Mükerrem nümāyān olduḳda üsṭuvāne-i Mescid-i Şerīf'e aḫẕ u rabṭı ile cümle-i Aṣḥāb-ı Kirām'a irā'eti ḫāṭır-güẕār-ı Nebevī olmuş-iken mu'āhede-i Ḥażret-i Süleymān'ı teẕkār buyurmaları bā'iṯ-i terk-i aḫẕ idigin inbāları menḳūl-i ba'żı kibārdır.[2]

İmdi ol Dāniş-āmūz-ı rumūz-ı İsrā 'aleyhi şerāyifü't-teḥāyānıñ āṣār-ı şerāfet-diṣārları bir bāb-ı vüs'at-şi'ār iken īrād-ı numūne ile iktifā muḫtār-ı ṣāḥib-i ***Şifā*** idigi bī-mirādır.

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Sābi' ve 'İşrīn

[L214a] Delā'il-i nübüvvet-i Nebiyy-i Ekrem ve 'alāmāt-ı risālet-i Resūl-i Mükerrem'dendir ki, ḥaḳḳāniyyet-i nübüvvetlerine rehābīn ü aḥbārdan tevāfür-i tevārüd-i iḫbār mūcibetü'l-iḫtiyār, rātibe-ṭırāz-ı intişār ve menzil-resīde-i iştihār olup ḥattā ṣıfāt-ı Ẕāt-ı kerīmü'l-cibilletleriyle vaṣf-ı ümmetlerin 'ulemā-i ḳurūn-ı sālife levḥa-nüvīs-i taḥrīr ve ism-i şerīf ve 'alāmāt-ı Ẕāt-ı münīflerin ta'yīn ü taḳrīr etmişlerdir. Siyyemā beyne'l-ketfeyn mühr-i nübüvvet ile ol Seyyidü'l-Kevneyn'iñ mu'lem idiklerin inbā ve medīḥa-i Ẕāt-ı mekārim-simātlarında vāride olan eş'ār u aḳvāl-i müteḳaddimīn ser-levḥa-i devāvīn-i i'cāz-rehīndir.

1 Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VI/474; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, II/196-197, nr. 902.

2 Buhârî, "Salât", 75, nr. 461; "Amel fi's-Salât", 10, nr. 1210; "Enbiyâ", 40, nr. 3423; "Tefsîr", 38/2, nr. 4808; Müslim, "Mesâcid", 39, nr. 541.

Ezcümle Tübba‘[1] ve Evs bin Ḥārişe[2] ve Ka‘b bin Lü’eyy[3] ve Süfyān bin Mücāşi‘[4] ve Ḳuss[5] bin Sā‘ide[6] ve emṡālinden niçe ser-efrāzān-ı meydān-ı belāġatiñ silkü’l-le’āl-i eş‘ār-ı belāġat-diṡāra tanẕīm-i derārī-i evṣāf-ı ‘aliyye-leriyle naẓm-ı mürvārīd-i midḥatleri ḳurṭa-i bināguş-ı büleġādır. Siyyemā Zeyd bin ‘Amr bin Nüfeyl[7] ve Varaḳa bin Nevfel ve ‘Aṯkelān el-Ḥimyerī[8] ve ‘ulemā-yı Benī İsrā’īl’den niçe merd-i nebīl ve ṣāḥib-i Tübba‘ Şāmūl ve ġayrıdan zīver-efzā-yı ṣımāḫ-ı iẕ‘ān ve menkūş-ı mesāmi‘-i ‘ālemiyān olan evṣāf-ı ḥaḳḳāniyyet-ittiṣāf-ı Nebeviyye ekṯer min en-tuḥṣā idiginden mā-‘adā, āyāt-ı Tevrāt ve İncīl’den mefhūme olan ṣıfāt-ı ma‘ālī-simātları daḫi ṣıdḳ-ı nübüvvetlerine rātibe-ṭırāz-ı delālet idiginiñ nuḳūli, fuḫūl-i Ehl-i Kitāb’dan ḳabūl-i İslām ile şerāfet-niṣāb olanlarıñ menḳūlidir. Ḥattā ‘ulemā-i Benī İsrā’īl’den lābis-i libās-ı İslām olmaġla taḥallī-yāb-ı tecellī olanlar gibi, ‘ulemā-yı Naṣārā’dan daḫi ḥulle-ber-dūş-ı diyānet ve câme-pūş-ı **[N142b]** İslām olanlardan esāmīleri ḫilāl-i suṭūr-ı aṣl-ı kitābda meẕkūr olan gürūh-ı feżā’il-iltiṣām ve esāḳıfe-i Şām ve Cārūd-ı be-nām[9] ve Selmān-ı ẕī-şān ve Necāşī-i ṣadāḳat-‘unvān ve Naṣārā-yı Ḥabeşe ve esāḳıfe-i Necrān keẕālik kütüb-i ḳadīmeden sāmi‘a-zīb-i iẕ‘ānları olan delā’ili ba‘de’t-taḫḳīḳ ṣıdḳ-ı risālet-i ‘āmme-i Cenāb-ı Mefḫar-i ‘Ālem’i taṣdīḳ etmişlerdir. Ḥattā Hiraḳl-i **[L214b]** ‘āḳil ile ṣāḥib-i Roma, i‘tirāf-ı ṣıdḳ-ı Resūl-i Güzīn ile mevsūmīn idikleri gibi, ṣāḥib-i Mıṣr

1 Yemen meliklerine “Tübba‘” denilmekle beraber, bu zatın, Himyerîlerden Ebû Kerb Es‘ad Tübân olduğu rivayet edilmektedir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 241.

2 Evs b. Hârise, fetret devrinde yaşayan, putlara tapmayan ve Allah’ın birliğine inanan tevhid ehlinden biri olup Medineli Evs kabilesinin ceddidir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 241.

3 Her üç nüshada da “Lü’eyy bin Ka‘b” şeklinde imla edilmiştir. Bu zat, Resûl-i Ekrem’in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* yedinci dedesidir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 241.

4 Bu zat, kavminin ileri gelenlerinden biri olup şiirlerinde gelmesi beklenen peygamberden söz ettiği rivayet edilmektedir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 241-242.

5 Ḳuss: Ḳīs A, N

6 Kus b. Sâ‘ide el-İyâdî (ö. 600), câhiliye döneminde yaşamış olmakla beraber tevhid inancına sahip olan ünlü bir hatip ve şairdir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 242.

7 Bu zat, Aşere-i Mübeşşere’den Sa‘îd b. Zeyd’in *-radıyallâhu anh-* babasıdır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 244.

8 Askelân b. Avâkin el-Himyerî, Resûlullâh’ın *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* bisetinden önce Yemen’de yaşayan oldukça yaşlı bir âlimdir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 244.

9 Resûl-i Ekrem’in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* Bizans kralına yazdığı mektubu okuyunca Müslüman olan bu zatın adı Bişr b. Amr el-Abdî *-radıyallâhu anh-* olup “Cârûd” onun lakabıdır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 247.

Muḳavḳıs[1] ve İbn-i Ṣūriyā[2] ve İbn-i Aḫṭab[3] ve birāderi[4] ve Ka'b bin Esed[5] ve Zebīr[6] bin Bāṭyā[7] ve sā'irleri daḫi ṣıdḳ-ı nübüvvet-i Nebiyy-i Ekrem'de hem-zebān-ı vifāḳ iken müte'allaḳ-ı meşiyyet-i İlāhiyye olmadıḳlarından şiddet-i ḥased ü baġżāları bā'iṣ-i beḳā 'ale'ṣ-ṣeḳāları **[130a]** olmuşdur. Ve'l-ḥāṣıl ḥaḳḳāniyyet-i nübüvvet-i Nebiyy-i Mükerrem'de zīver-efzā-yı menzile-i tevātür olan tevārüd-i aḫbār ve intişār-ı āṣār evfer min yuḥṣā ve ekṣer mine'l-'add-i ve'l-aḥṣādır. Keyfe lā?

Mesāmi'-i zümre-i Yehūd ve Naṣārā āyāt-ı Kütüb-i Münzele'den mefhūme olan evṣāf-ı 'aliyye-i Nebeviyye ile māl-ā-māl olmaġın ṭanīn-i kūs-ı risālet-i ġarrāları ḳar'-endāz-ı mesāmi'-i mezbūrīn olup ẕikr-i İlāhī ile ṣıfat-ı Ẕāt-ı Nübüvvet-peymā ve ṣıfāt-ı Aṣḥāb-ı ma'ālī-intimā kütüb-i ḳadīme-i münzelede meẕkūr ve zümre-i mu'ānidīniñ 'aleyhlerine ḥücciyyeti meşhūrdur. Fe-lihāẕā taḥrīf-i āyāt-ı beyyināta mübāderetleri bā'iṣ-i meẕmūmiyyetleri idigi ma'lūm-ı fuḥūl-i ümmetdir. Ḥattā zümre-i merḳūme kitmān-ı sırr-ı taḥrīf ile mel'anet-mevsūme iken mübāheleye muḥāveleleri lāzime-i cehāletleridir. Binā'en-'aleyh ḫaṭve-endāzī-i meydān-ı mu'ārażada her laġziş-i pāy-ı taḥrīfleri bā'iṣ-i ḍalālleri ve mūcib-i beẕl-i nüfūs u emvālleri olup mūriṣ-i taḫrīb-i diyār ve nebẕ-i ḳıtālleri idigi muḳteżā-yı ṣanī'-i şenī'leridir. Ma'a-hāẕā rū-nümāyī-i ilzāmlarında iẓhār-ı ma'lūm muḥaḳḳaḳ, kendülere mūcib-i selāmet idigi emr-i muṣaddaḳdır. Fe-lihāẕā ﴿قُلْ فَأْتُوا بِالتَّوْرَاةِ فَاتْلُوهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾[8] fermūde-i celīlesiyle ḥaḳḳ-ı ẓāhiri iḫfāya taṣaddīleri ityān-ı ma'lūmları ṣūretinde bā'iṣ-i ilzāmları idigi ibrāz buyurulmuşdur.

1 Mukavkıs, Bizans'ın Mısır genel valisi olup Peygamber Efendimiz *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* tarafından kendisine Ashâb-ı Kirâm'dan Hâtıb b. Ebî Belte'a *-radıyallâhu anh-* ile İslâm'a davet mektubu gönderilmiştir.

2 Abdullah b. Sûriyâ, Tevrât'ı çok iyi bilen tek gözlü bir Yahudi âlimi olup onun İslâmiyet'i kabul ettikten sonra tekrar eski dinine döndüğü rivayet edilmektedir.

3 Huyey b. Ahtab, Hz. Safiyye *-radıyallâhu anhâ-* annemizin babası olup Benî Nadîr Yahudilerinin reisiydi.

4 İsmi Ebû Yâsir olup müminlerin annesi Hz. Safiyye'nin *-radıyallâhu anhâ-* amcasıdır.

5 Benî Kureyza Yahudilerinin önde gelenlerinden biridir.

6 Üç nüshada da "زهير" şeklinde imla edilmiştir.

7 Zebîr b. Bâtiyâ'nın Benî Kureyza Yahudileri içinde Tevrât'ı en iyi bilen âlim olduğu rivayet edilmektedir.

8 "De ki: "Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi Tevrât'ı getirip okuyun." Âl-i İmrân, 3/93.

Ma'a-ẕālik kehene-i 'Arab'dan Şāfi' bin Küleyb ve Şıḳḳ ve Saṭīḥ ve emṡālleri bi'ṡet-i Men lehu'l-mefāḫiri iḫbār ve evṣāf-ı celīle-i Nebeviyye'yi miṡāl-i le'ālī īṡār etdikleri gibi, ismleri aṣl-ı kitābda masṭūr olan[1] kehene gibi ekṡer min en-yuḥṣā gürūh-ı iḫbār-pīrā [L215a] ḥulūl-i vaḳt-i bi'ṡet-i Nebeviyye ile süḫan-serā oldığından mā-'adā ecvāf-ı eṣnāmdan ẓuhūr-ı risālet-i ġarrā-yı Resūl-i Mükerrem sāmi'a-zīb-i [N143a] ümem ve hevātif-i ecinne ve ecvāf-ı ṣuverden bi'ṡet-i 'ālem-zībleri ḳarīb idigi gūş-zed-i ḳāṣī vü dānī olmaġla müdde'ā-yı ḥaḳḳāniyyet-intimā-yı Nübüvvet'iñ ṡübūtı muḳarrer ve ism-i şerīf-i Risālet-simātlarıyla şehādet bi'n-nübüvvetlerin muḥtevī olan ẓuhūr-ı āṡār-ı ġarābet-diṡār ke'ş-şemsi fī rābi'ati'n-nehār rūşen ü āşikārdır. Ḥattā ba'żı aḥcārda *"Muḥammedun Resūlullāh"* resmi zīb-āver-i nigāh-ı erbāb-ı intibāh olup naḳş-ı mezbūr ḫaṭṭ-ı ḳadīm ile nüvişte-kerde-i ba'żı elvāh-ı ḳubūr oldığı daḫi niçe efrād-ı nışfet-nihādıñ sebeb-i İslāmı idigi kütüb-i siyerde meẕkūrdur.

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ṯāmin ve 'İşrīn

Ol Zīver-ārā-yı mehd-i risāletiñ ṭulū'-ı raḥmet-lümū'-ı ḫūrşīd-i Ẕāt-ı Risālet-simātları ḥīn-i şeref-ḳarīninde cilve-ger-i minaṣṣa-i ẓuhūr olan āyātı beyāna me'vā-yı bī-bahānedir.

Ezcümle māder-i sütūde-siyerleriniñ meşhūd-ı bāṣıra-i şühūdı olan 'acāyib-i umūr-ı ġarābet-mevfūr ile ol Māh-pāre-i şerāfetiñ hāle-dārān-ı musāḥabetine mer'ī olan umūr-ı ġarābet-simāt müdde'ā-yı nübüvvete min evveli'l-emr beyyinātdır. Siyyemā vücūd-ı şerāfet-ālūdlarıyla sāḥa-i ġabrā reşk-āver-i riyāż-ı cennetü'l-me'vā olduḳda ser-i risālet-efserleri 'ālem-i 'ulvīye ref'-endāz-ı ulviye-i bāṣıra[2] ve ḥīn-i vilādetlerinde manẓūr-ı naẓar-ı māder-i şerāfet-**[130b]**perverleri olan envār-ı mütekāṡire[3] ve 'Oṡmān bin Ebi'l-'Āṣ'ıñ māder-i şefḳat-perverine tedellī-i nücūm-ı ẓāhire ile ṭulū'-ı nūrāniyyet-i ẓāhire meşhūd-ı bāṣırası idigi keẕālik emārāt-ı nübüvvetlerin-

1 Bu kâhinlerin isimleri şöyledir: Şâfi' b. Küleyb, Şıkk, Satîh, Sevâd b. Kārib, Hunâfir, Necrânlı Ef'â, Cizl b. Cizl el-Kindî, İbn Halasa ed-Devsî, Küreyz kızı Sü'dâ ve Nu'mân kızı Fâtıma. Daha geniş bilgi için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 251.

2 Abdürrezzâk, *el-Musannef*, V/318; Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, I/113.

3 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/127; ayrıca bkz. Abdürrezzâk, *el-Musannef*, V/318.

den ma'dūd olup,[1] 'Abdurraḥmān bin 'Avf'ıñ ism-i Şifā ile mevsūme olan māderi ol vülūd-ı nübüvvet-ālūduñ ḳābile-i şerāfet-perveri olmaġla vücūd-ı raḥmet-nümūdları ḳurretü'l-'ayn-ı 'ālemiyān olduḳda beyne'l-meşrıḳayn cilve-ger-i minaṣṣa-i ẓuhūr olan nūr-ı żiyā-mevfūruñ **[L215b]** kemāl-i lümū'-ı bāhirü's-süṭū'ından ḳuṣūr-ı Rūm manẓūr-ı naẓarı oldıġı ḥīnde lisān-ı hātif-i ġaybdan maḳāl-i midḥat-iştimāl-i [2](رَحِمَكَ اللهُ) ḳurṭa-i binā-gūş-ı sāmi'ası idigi kütüb-i siyerde merḳūmdur.[3] Keyfe lā?

Şām-ı şerāfet-āşām-ı mevlid-i Nebevī'de eyvān-ı Kisrā ıżṭırāb-pīrā ve suḳūṭ-ı şerefāt-ı mu'allā-pāyesiyle ṭāḳ-ı bülend-revāḳınıñ saṭḥ-ı zemīne mā'il ve mekīn-i cihān-ārāsınıñ sāfil olmasın mūcib idigi 'ibret-efken ve hezār sālden beri inṭıfādan 'ārī olan nār-ı Fārs'ıñ ḫumūdıyla fürū-şüden-i Baḥr-i Ṭaberiyye[4] daḫi emārāt-ı nübüvvetlerinden idigi rūşendir.[5]

Ve keẕālik Ḥalīme-i selīmeniñ irżā'-ı Risālet-iltimā' ḥasebiyle medār-ı dā'ire-i bereket ve naẓar-ı şerāfet-maḳarlarınıñ redīf-i semend-i sa'ādet-mendleri idiginden **[N143b]** nāşī meymūnü'n-naḳībe ve mes'ūdü'l-ḫavāşī idiginden mā-'adā vefret-i leben-i şerāfet-efken ile Cenāb-ı Ḥalīme'niñ ve zevc-i şerāfet-fevciniñ aġnāmı sermāye-i ḫıṣb u reḫāları idigi Nihāl-i bī-hemāl-i gülistān-ı nübüvvetiñ serī'an ḳabūl-i nümüvv ile zīver-ārā-yı zemīn-i sümüvv olmaḳda ānen-fe-ānen bürūz-ı cihān-efrūzı[6] ve ḫüsn-i neş'et-i şerāfet-vefreti daḫi 'alāmāt-ı nübüvvet ve āyāt-ı risāletlerindendir.[7]

Ḥattā 'amm-i mükerremleri Ebū Ṭālib ve ehl-i beyt-i şerāfet-mecālibleriniñ ḥāl-i şebāb-ı sa'ādet-me'āblarında hem-bezm-i simāṭ olduḳlarında ṭa'ām-ı ḳalīl ile fevḳa'l-melḥūẓ ḫuṣūl-i şib'leri ol İmāme-i sübḥa-i şerāfetiñ vücūd-ı şerāfet-ālūdunsuz zānū-zede-i bālīn-i ṭa'ām-olduḳlarında 'adem-i ḫuṣūl-i şib'lerinden bereket-i Ẕāt-ı risālet-simātları ma'lūm ve evlād-ı Ebī

1 Osmân b. Ebi'l-Âs'ın *-radıyallâhu anh-* annesinin adı Fâtıma bt. Abdillâh olup bu hanım Hz. Âmine'nin *-radıyallâhu anhâ-* doğum sancısı başlayınca yıldızların yeryüzüne doğru sarktığını, onların üstüne düşeceğini sandığını, Resûl-i Ekrem'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* dünyayı teşrif ettiği anda da Hz. Âmine'den evin içini dolduran bir nurun çıktığını, ne yana baksa o nuru gördüğünü bildirmiştir. Bkz. Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VIII/220; Kandemir, *age.*, c. II, s. 252.

2 "Allah sana rahmet eylesin."

3 Ebû Nu'aym, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, s. 136, nr. 77.

4 Taberiyye Gölü, Filistin bölgesinde olup 166 km² bir alana sahiptir.

5 Ebû Nu'aym, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, s. 139, nr. 82.

6 İbn Hibbân, *es-Sahîh*, XIV/244-245, nr. 6335; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, XIII/93-95, nr. 7163.

7 İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, c. I, s. 174-175.

Ṭālib[1] vücūd-ı şerāfet-mecālibleriyle māye-dār-ı aḳṣa'l-meṭālib olduḳlarında mūy-ı dil-cūy-ı ʿanberīn-būyları mürsel ve şeref-yābī-i derk-i Ẕāt-ı rehīnü'l-felāḥlarıyla müşerref olduḳları ṣabāḥ-ı saʿādet-irtiyāḥda tār-ı mūy-ı dil-cūyları bilā-ʿamel muʿaṭṭar ve muṣayḳal idiginden[2] mā-ʿadā, baʿde irtiḥāli ümmihī zīr-i ḥıżāne-i Ümmü Eymen'de mü'temen idiklerinde cūʿan ve ʿaṭşen ḥarf-i şekvā dehān-ı [L216a] iʿcāz-efşān-ı Mefḫar-i dü-cihāndan fī cemīʿi'l-evḳāt gūş-güẕār olmadıġı menḳūl-i ḥāżıne-i şerāfet-ārāları idigi daḫi āyāt-ı nübüvvet ve emāret-i risāletlerindendir.[3] Keyfe lā?

Hengām-ı vilādetlerinden ilā ḳıyāmi's-sāʿa ve sāʿati'l-ḳıyām vuḳūʿ-ı şühüb-i rehīnetü't-telehhüb ile sāḥa-i semā mevḳiʿ-i istirāḳ-ı semʿ-i şeyāṭīn-i li'ām olmaḳdan ḫırāset-peymā idigi rū-nümā olup evvel-i emrden derūn-ı ḥaḳḳāniyyet-meşḥūn-ı Nebevī'de buġż-ı eṣnām merkūz[4] ve umūr-ı cāhiliyyetden bir emre ʿadem-i mübāderetle ʿiffet-i Ẕāt-ı re'fet-simātları zīver-ārāyı bürūz **[131a]** idigi keẕālik delā'il-i nübüvvetlerindendir.[5]

Ḥattā Ẕāt-ı saʿādet-simātları zīb-āver-i gencīne-i viḳāye-i Ṣamedāniyye idigi, eṣnā-yı ʿimāret-i Beyt-i Mükerrem'de izār-ı şerāfet-ārālarına ilḳā-yı ḥicāra mevżiʿ-i mestūre neẕẕāreyi mūcib olacaġı eṣnāda suḳūṭ ile'l-arż ile redd-i izāra işāret-fermā olan ḥālet netīce-baḫşā-yı ṣıyānet idigi gibi, istinbā-yı ḥāl-i saʿādet-me'ālleriyle ʿamm-i şefḳat-peymālarına taʿarrīden teberrīye bürūz-ı işāret ve ilhām ile icābetlerinden nümāyāndır.[6]

Siyyemā eṣnā-yı sefer-i saʿādet-güẕerlerinde ẓılle-dār-ı ġamām idikleri keẕālik emārāt-ı nübüvvetlerin idigi gibi,[7] mesīr-i ġanīmet-vefīrlerinden saʿādet ile ʿavdetlerinde yemīn-i meymenet-rehīn ve yesār-ı bereket-diṣārlarıyla şeref-yāb olan melekeyn-i mükerremeyniñ şühūdıyla bāṣıra-i Ḫadīce-i Kübrā ḳarīrü'l-ʿayn ü behcet-ārā idigi lisān-ı [N144a]

1 Ebû Tâlib'in toplamda yedi çocuğu olup Tâlib, Akîl, Ca'fer, Alî adında dört oğlu, Ümmü Hânî, Ümmü Tâlib ve Hamâme adında üç kızı vardı. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 253.

2 Ebû Nu'aym, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, s. 166-167, nr. 104, 107; İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. I, s. 119-120.

3 Ebû Nu'aym, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, s. 167, nr. 106.

4 İlgili hadîs için bkz. İbn Hacer, *el-Metâlibü'l-Âliye*, IV/172, nr. 4254.

5 İlgili hadîs için bkz. İbn Hibbân, *es-Sahîh*, XIV/169-170, nr. 6272; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VIII/226.

6 Buhârî, "Salât", 8, nr. 364; "Hacc", 42, nr. 1582; "Menâkıbü'l-Ensâr", 25, nr. 3829; Müslim, "Hayz", 76, nr. 340.

7 İlgili hadîs için bkz. Tirmizî, "Menâkıb", 3, nr. 3620; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VII/327.

ḥalāvet-imtinānlarından zīb-āver-i sāmi'a-i Meysere olduḳda şeref-yāb-ı refāḳatleri oldığı ān-ı şerāfet-iḳtirāndan ilā 'avdihī ḥālet-i meẕkūre meşhūd-ı liḥāẓa-i Meysere idigi bī-minnet[1] ve redīf-i eşheb-i reżā'ları olan biḍā'a rivāyetiyle ḥīn-i irżā'-ı Ḫalīme-i selīmede zīr-i muẓılle-i ġamām-ı ṣıyānet-encāmda idikleri ma'lūm-ı rażī'aları olması daḫi āyāt-ı nübüvvetlerinden olup,[2] ba'żı esfār-ı bereket-şi'ārlarında istirāḥatleriyle şeref-yāb olan mevḳi'-i dil-küşāda ser-zede olan **[L216b]** şecere-i yābise feyż-i sāye-i raḥmet-māye-i Nebevī'de ruṭūbet-peymā ve ḫıḍret-resālığından mā-'adā der-ḥāl mīve-dārlığı ve aġṣān-ı feyż-resānınıñ huẕūr-ı Ḫażret-i rehīnü'r-re'fetlerine tedellī ile maẓhar-ı tecellī oldığı ol ḥavālīde mevcūd olan efrād u āḥādıñ manẓūrı olup fey'-i şecere-i ḥayāt-res berāy-ı īṣār-ı ẓılle cihet-i Nübüvvet-penāha bi'l-cümle meyl-āver idigi daḫi emārāt-ı nübüvvetlerindendir.[3] Keyfe lā?

Nūr-ı maḥż ve maḥż-ı nūr olan vücūd-ı sa'ādet-mevfūrlarınıñ sāye-i şerāfet-māyesi mir'āt-ı zemīn-i meymenet-rehīne 'aks-endāz olmaḳdan maṣūn ve beden-i neẕāfet-efken ve ṣiyāb-ı şerāfet-nişābları vuḳū'-ı ẕübābdan me'mūn idigi keẕālik emārāt-ı nübüvvetlerinden olup,[4] ḥattā vürūd-ı vaḥy-i celālet-mevsūm ile maẓhar-ı mevhībe-i Ḥayy-ı Ḳayyūm oluncaya degin ḫalvet ü 'uzlet muḫtār-ı Ẕāt-ı sütūde-ḫaṣletleri idigi[5] ve hengām-ı irtiḥāl ve dünüvv-i ecel-i mü'eccellerin Aṣḥāb-ı ma'ālī-nişāblarına inbā[6] ve reşk-āver-i ḫuld-i berīn olan ḳabr-i nūr-āgīnleri Medīne-i Münevvere'de Ḥücre-i Muṭahhara'ları idigin inhāları[7] ve beyne beytihī ve minberihī ravżatun min-riyāżi'l-cenne idigin beyānları[8] ve dār-ı tena"um-medār-ı beḳāya irtiḥāl ile sāḥa-i ġabrāya şerāfet-resālıḳ ḫuṣūṣında min ḳıbeli'r-Rab-

1 Bu rivayetin bir benzeri için bkz. İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. I, s. 130-131.
2 İlgili hadîs için bkz. İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. I, s. 112.
3 Tirmizî, "Menâkıb", 3, nr. 3620; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VII/327.
4 Zürkānî, *Muhtasaru'l-Makāsıdi'l-Hasene*, s. 64, nr. 126.
5 İlgili hadîs için bkz. Buhârî, "Bed'ü'l-Vahy", 1, nr. 3; Müslim, "Îmân", 252, nr. 160.
6 Resûl-i Ekrem Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* Hz. Fâtıma'ya *-radıyallâhu anhâ-* kendi vefatının yaklaştığını bildirmesi olayı için bkz. Buhârî, "Menâkıb", 25, nr. 3623-3626; "Megāzî", 83, nr. 4433; "İsti'zân", 43, nr. 6285-6286; Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 97-99, nr. 2450.
7 Bir hadîsinde Resûlullâh Efendimiz *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* "Medine benim hicret edeceğim yerdir; kabrim oradadır (yeryüzünde yatacağım yer orasıdır)." buyurmuştur. Bkz. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XX/205-206, nr. 470; Nâfi' b. Abdirrahmân, *Cüz' fihi Ehâdîsu Nâfi'*, s. 51, nr. 18; Kandemir, *age.*, c. II, s. 257.
8 Buhârî, "Fazlü's-Salâti fî Mescidi Mekke ve'l-Medîne", 5, nr. 1195-1196; "Fezâ'ilü'l-Medîne", 12, nr. 1885; Müslim, "Hacc", 500-502, nr.1390.

bi'l-Ḳadīr ṭırāz-ı rātibe-i taḥyīr idikleri daḥi emārāt-ı nübüvvetlerindendir.[1]

Ve keẕālik kibār-ı muḥaddiṣīnden zīver-efzā-yı levḥa-i rivāyet olan ḥadīṣ-i ṭavīlü'ẕ-ẕeyl manṭūḳ-ı 'ibret-mesūḳınca ol Āfitāb-ı 'ālem-tāb-ı āsumān-ı nübüvvetiñ burc-ı fenādan **[131b]** taḥvīl-i evc-i beḳā buyurduḳları eṣnāda zīver-ārā-yı ṣaḥīfe-i sāmi'a-i fuḥūl olan bürūẕ-ı kerāmāt-ı 'aliyye ve teşrīfāt-ı seniyyeleri ve āḥād-ı 'ibāddan bir ferdiñ şānında mesbūḳ olmayan taḥaḳḳuḳ-istīẕān-ı Melekü'l-mevt ile tebcīlleri[2] ve cesed-i muṭaharlarına ṣalāt-ı Melā'ike-i Kirām'ıñ vuḳū'ıyla tekrīmleri ve 'inde ġaslihī 'aleyhi's-selām 'adem-i iḫrāc-ı ḳamīṣ-i şerāfet-pervere tenbīhleri ve ṭanīn-i Kerrūbiyān'ıñ mesmū'-ı kibār-ı ma'ālī-şi'ār olması[3] **[L217a]** ve hezārān hezār tekrīmāt-ı şettā ile zīnet-efzā-yı serāy-ı beḳā olduḳlarından ṣoñra Ḥażret-i Ḫıżır'ıñ ve Melā'ike-i Kirām'ıñ mübāderet-sāz-ı ta'ziyet-i Ehl-i Beyt idigi, güvāh-ı bī-iştibāh-ı müdde'ā-yı nübüvvetleridir.[4]

İmdi zamān-ı ḥayāt-ı sa'ādet-simāt **[N144b]** ve hengām-ı irtiḥāl-i tekrīm-iştimāllerinde ṣavb-ı nübüvvet-evb-i Cenāb-ı Risālet-me'āblarından şerefbaḫşā-yı ṣudūr olan mu'cizāt u kerāmātıñ ḥadd ü 'addi bīrūn-ı rātibe-i imkān olup bereket-i Ẕāt-ı re'fet-simātlarınıñ kemmiyyet ü keyfiyyetini beyān verā-yı ṭavr-ı menī'u'l-ġavr-ı tibyāndır. Ḥattā ba'de irtiḥālihī 'aleyhi's-selām 'amm-i şerāfet-tev'emleri Ḥażret-i 'Abbās-ı şerāfet-istīnās ile istisḳā-yı Ḥażret-i 'Ömer-i ma'delet-perver teşrīfen li-Mefḫari'l-Enām netīce-baḫş-ı merām olup Āl-i 'Abbās-ı şerāfet-istīnās ile niçe efrādıñ teberrük-künānlıḳları daḥi bereket-i du'ā-yı Seyyidü'l-Enām'dan idigi mā-lā-kelāmdır.[5]

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

1 Buhârî, "Megāzî", 83, 84, nr. 4435-4437, 4463; "Tefsîr", 4/13, nr. 4586; "Da'avât", 29, nr. 6348; "Rikāk", 41, nr. 6509; Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 85-87, nr. 2444.

2 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, III/129, nr. 2890, XII/141-142, nr. 12708; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, IX/34-36.

3 Ebû Dâvûd, "Cenâ'iz", 27-28; İbn Mâce, "Cenâ'iz", 9-10; Mâlik, *Muvatta'*, "Cenâ'iz", 27; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/267.

4 Fahr-i Kâinat Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* irtihalinden sonra, şahsını kimsenin göremediği bir meleğin onun evine gelerek aile fertlerine taziyede bulunduğuna dair rivayet için bkz. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, III/129, nr. 2890. Taziye için gelenin melek değil, Hz. Hızır *-aleyhisselâm-* olduğuna dair rivayet için bkz. İmâm Şâfi'î, *es-Sünenü'l-Me'sûre*, s. 334-335, nr. 390. Hz. Hızır'ın *-aleyhisselâm-* kendisini göstermeden yaptığı taziye ile ilgili rivayeti Hâkim *el-Müstedrek*'ine (III/60, nr. 4392) alarak senedinin sahîh olduğunu söylemiş, Zehebî de onun bu görüşüne katılmıştır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 260.

5 Buhârî, "İstiskā", 3, nr, 1010; "Fezâ'ilü Ashâbi'n-Nebî", 11, nr. 3710.

Faṣl-ı Tāsi' ve 'İşrīn

Menḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitābdır ki, bu bāb-ı şerāfet-niṣābda zīver-efzā-yı ṣafaḥāt-ı īrād ḳılınan nüket-i mu'cizāt-ı i'cāz-āyātıñ rātibe-ṭırāz-ı vużūḥ u ẓuhūr ve delālet-sāz-ı nübüvvetleri olmaḳda meşhūr olan āṣār-ı şerāfet-mevfūrdan kifāyet-efken-i maṭlab-ı esnā olan bir ḥadīṣ-i ṭavīlü'ẕ-ẕeyl-i nefīsü'l-feḥvāyı īrād muġnī-i cehābiẕe-i fenn-i reşād olmaġın terk-i ikṣār ile maḳṣad u maṭlab-ı esnāyı teẕkāra der-kār olmaḳ muḫtār olup eṣaḥḥ u eşher ve zebān-zed-i mühre-i feżā'il-perver olan ġarā'ib-i eḥādīṣ-i münīfeniñ keṣīrinden ḳaṭ'-ı naẕar īrād-ı yesīr ile neṣr-i dürer ḳılınmışdır. Ḥattā ṭaleben li'l-iḫtiṣār ḥaẕf-i esānīdi iḫtiyār ile īṣār-ı nuḫbe-i aḫbāra şedd-i niṭāḳ-ı 'azīmet ve beyān-ı me'āṣir-i Nebeviyye ile kesb-i şerāfete mübāderet olunmuşdur.

Pes ma'lūm-ı tetebbu'-sencān-ı ṣafaḥāt-ı siyer-i şerīfedir ki, bu bāb-ı şerāfet-niṣābıñ müştemil oldığı celā'il-i delā'iliñ emṣāl-i nefāset-iştimālinden yād-dāşt-ı taḳaṣṣī-sencān-ı iẕ'ān olan mürvārīd-i güzīdeyi naẕmāverān-ı 'irfān-ı silk-i [L217b] beyāna keşīde etmek murād eylese rişte-i ṭāḳati güsiste olmaḳ mertebesine resīde olup, ḥasebü'l-imkān irāde-i tibyān ṣūretinde cem' u telfīḳ olunan miḳdār-ı nefāset-medār tensīḳ olunsa mücelledāt-ı 'adīde ve devāvīn-i sencīde olacağı āşikārdır.

İmdi ol Ser-efrāz-ı sāḥa-i nübüvvet ve Yektā-rev-i vādī-i risāletden rūnümā olan şevāhid-i mu'cizāt-ı bāhire-i i'cāz-efken Enbiyā-yı sā'ire cenāb-ı vālālarından cilve-nümā olan mu'cizāt-ı ġarrādan iki vechile aẕhar u ebyendir. Evvelā ifāża-i Cenāb-ı Müfīż-i Ḥaḳīḳī **[132a]** ile ol Menba'-ı yenābī'-i risāletden cereyān-sāz-ı i'cāz olan mu'cizāt-ı bāhiretü'l-imtiyāzıñ keṣret ü vefreti ol rütbe-i 'aliyyeye resīdedir ki, süver-i nübüvvet-eṣer-i Enbiyā-yı Kirām'dan levḥa-pīrā-yı ṣudūr olan her mu'cize-i bāhireniñ miṣli ma'a-eblaġun minhā ityān-kerde-i Ser-sūre-i Enbiyā idigi taṣaffuḥ-ı fuṣūl ve ebvāb-ı mu'cizāt-ı Enbiyā-yı Kirām ve ıṭṭılā'-ı āṣār-ı şerāfet-medār-ı risālet-iltiṣām ile teşrīf-[N145a] sāz-ı iẕ'ān olan ehl-i īḳāna bi-meşiyyeti'l-Ḥayyi'l-Ḳayyūm ma'lūmdur. Ezcümle Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ān ekṣeriyyet-i mu'cizāt-ı Mefḫar-i her-dücihāna bir bürhān-ı bāhirü'l-leme'āndır ki, min-evvelihī ilā-āḫirihī mu'ciz ve 'inde'l-ba'ż eḳall-i mā-yekūnı Sūre-i Kevṣer miḳdār-ı şerāfet-perveriniñ i'cāz-güsterligi muḳarrerdir. Keyfe lā? Her āyet-i belāġat-vefreti bir mu'cize-i

enīḳa ve ʻinde'l-āḫirīn kelime ve kelimeteynden şeref-baḫşā-yı terkīb olan her bir cümle-i müntaẓıma-i Furḳāniyye'niñ iʻcāz-ı bāhirü'l-imtiyāz ile ittiṣāfı müteḥaḳḳıḳadır. Lākin ʻinde'l-fuḥūl ṭırāz-ı rātibe-i ḳabūl olan ḳavl-i ḥaḳḳāniyyet-rehīn üzre miḳdār-ı aḳṣar süveri iʻcāz-perver idigi ﴿فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ﴾[1] ḳavl-i celālet-evlinden aẓhardır. Felā-cerem bu miḳdār-ı şerāfet-diṣār maʻa-keṣreti'l-fuṣaḥā'i'l-muʻānidīn mā-bihi't-taḥaddī idigi āṣikār ve müddeʻā-yı muḥarrereniñ basṭı bāʻiṣ-i melāl olacaḳ mertebe ṣarf-ı nuḳūd-ı enẓār-ı daḳīḳa ve efkār-ı raḳīḳa ile bedīdār olup ityān miṣlinden iẓhār-ı ʻacz-i muʻānidīn ile iʻcāz-ı bedīʻu'l-imtiyāz-ı Ḳur'ān-ı bāhirü'l-lemeʻān [L218a] rū-nümā olmuşdur. İmdi naẓm-ı mübīn-i iʻcāz-āyīniñ kelimāt-ı bāhiretü'l-āyātı yetmiş yedi biñ kelime-i belīġadan ziyāde ve sūre-i iʻcāz-güster-i Kevṯer on kelimeden te'ellüf-perver iken miḳdār-ı mezbūruñ iʻcāzı muḳarrer olmaġın cüz'-i merḳūma nisbetle eczā-i sebʻa-mi'e ālāfıñ her cüz'i fī ḥaddi ẕātihī maḳarr-ı iʻcāz idigi muḳarrerdir. Pes kemā-teḳaddem iʻcāz-ı Ḳur'ān-ı belāġat-tev'em ciheteyn ile ṣūret-nümā olup, evvelā ṭarīḳ-i iʻcāz-refīḳ-i belāġatiñ şāriʻ-i aʻẓamı ve ṯāniyen ḥüsn-i naẓmı ve behcet-i tertīb-i büleġā-firībi cehābiẓe-i āfāḳıñ müsellemidir. Bināberīn ʻaded-i meẕkūruñ her bir cüz'i muʻcizeteyni muḥtevī olmaġın teżāʻuf-ı aʻdād ile tezāyüd-i muʻcizātıñ daḫi ṣūret-nümālıġı bī-mirādır. Baʻde-hāẕā mir'āt-ı belāġat-āyāt-ı Ḳur'āniyye'niñ irā'et-i vücūh-ı muʻcizāt-ı uḫar ile āyīne-i ṣūret-nümāyı feṣāḥat idigi iḫbār-ı ʻulūm-ı ġaybiyyeye meclā-yı ẓuhūr idiginden rūşenādır. Keyfe lā? Eczā-yı ḥurūf-ı terkīb-i sūre-i vāḥidesinden her bir ferdiñ lāreyb delālet-sāz-ı maʻnā-yı iḫbārun bi'l-ġayb idigi bir muʻcize-i bāhiredir ki, ʻinde emrāri'n-naẓar kerreten baʻde uḫrā teżāʻuf-ı aʻdād-ı muʻcizāt-ı şettā lāzime-i iʻcāz-ı naẓm-ı mübīn-i belāġat-āyīn idiginden mā-ʻadā inżımām-ı taʻaddüd-i vücūh-ı uḫār ile daḫi ḥuṣūl-i iʻcāz-evfer rātibe-i imkān-ı taḥayyülden ber-terdir. Pes ḥālet-i meẕkūreniñ naẓm-ı mübīn-i belāġat-rehīnde taḳarrüri muḳarrer oldığı gibi, sā'ir muʻcizāt-ı Nebeviyye'de daḫi cilve-ger-i minaṣṣa-i ḥuṣūl olan iʻcāz-ı bāhirü'l-imtiyāzı keẕālik ʻadd ü iḥṣā bīrūn-ı rātibe-i ṭāḳat-i beşeriyye **[132b]** idigi bī-mirādır. Fe-lihāẕā ḥaṣr-ı berāhīn-i nübüvvetleri verā-yı perde-i imkānda idigi tābāndır.

1 "Eğer kulumuza (Muhammed'e) indirdiğimiz (Kur'ân) hakkında şüphede iseniz, **haydin onun benzeri bir sure getirin** ve eğer doğru söyleyenler iseniz, Allah'tan başka şahitlerinizi çağırın (ve bunu ispat edin)." Bakara, 2/23.

Baʿde-hāẕā ol Menbaʿ-ı yenābīʿ-i nübüvvetden[1] şeref-baḫş-ı ṣudūr olan eḥādīṯ-i meşhūre ve delālet-sāz-ı ṣıdk-ı nübüvvetleri olan aḫbār-ı şerāfet-mevfūreyi [N145b] daḫi ʿadem-i imkān-ı iḥṣā, teẕekkür-i cümle-i muʿcizāt-ı sābıḳalarından rūşenādır. Keyfe lā? Ol Maṣdar-ı efʿāl-i iʿcāz-iştimālden ṣūret-nümā-yı āyine-i ẓuhūr olan şevāhid-i muʿcizāt-ı iʿcāz-āyātıñ [L218b] māṣıṭa-i vużūḥ ile zīb-āver-i ʿuyūn-ı aʿyān ve dil-dāde-sāz-ı ʿumūm-ı ʿālemiyān idigi cümle-i iʿcāzından maʿdūddur. Zīrā muʿcizāt-ı ḫażerāt-ı Enbiyā-yı maʿālī-āyīn miḳdār-ı himem-i muʿāṣırīne maḳṣūre olmaġla ol efrād-ı emcāddan cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūr olan muʿcizāt-ı bāhire muḳteżā-yı ṭabāyiʿ-i ümmetleri üzre ẓāhiredir. Meṯelā zamān-ı şerāfet-iḳtirān-ı Ḥażret-i Mūsā-yı saʿādet-resāda ḫaṭve-endāzān-ı sāḥa-i vücūd olan efrād cell-i himemlerin ʿilm-i siḥre ṣarf-efken idiklerinden şebīh-i ṣanīʿleriyle ibṭāl-i siḥr-i seḥerede ʿacz-āver-i mehere olan muʿcize-i ʿaṣā zīb-āver-i dest-i iʿcāz-peyvest-i Cenāb-ı Mūsā olmaġla iẓhār-ı yed-i beyżā buyurmuşlardır. Ve keẕālik ḳavm-i Ḥażret-i ʿĪsā daḫi ḫ ʷāst-kār-ı ṭabḫ-ı maʿcūnü'l-cevāhir-i ʿilm-i ṭıb olmaġla dāru'ş-şifā-yı dergāh-ı Mesīḥ-i muʿciz-demden ʿacz-āver-i muʿāṣırīn olan ibrā-i ekmeh ü ebraṣ ve iḥyā-yı mevtā dūne-muʿālecetin ve lā-ṭıbbin ṣūret-nümā olmaġla iẓhār-ı muʿcize-i ġarrā buyurmuşlardır. Ammā maʿārif-i ʿArab çār-ḳısm üzre zīb-āver-i ṣaḥīfe-i maṭlab olup; evvelā fenn-i iʿcāz-efken-i belāġat ile taḥallī ve ṯāniyen naẓm-ı mürvārīd-i eşʿār mütelālī ve ṯālişen aḫbār-ı ümem-i māżıyeye ıṭṭılāʿ ve rābiʿan kehānet ile baʿżı ḥavādiṣe istiṭlāʿ ʿumde-i āmālleri iken, ṭulūʿ-ı ḫūrşīd-i Ẕāt-ı Risālet-simātlarıyla nūr-ı żiyā-mevfūr-ı nübüvvetleri tenvīr-sāz-ı cihāniyān ve ḳurre-i aʿyün-i ʿālemiyān olduḳda ḫāric-i ṭavr-ı kelimāt-ı fuṣaḥā ve ḫilāf-ı üslūb-ı ʿArab-ı ʿurebā naẓm-ı ġarīb ve sebk-i ʿacībi muḥtevī olan Ḳur'ān-ı bāhirü'l-lemeʿān ḫarḳ-endāz-ı fünūn-ı erbaʿa-i meẕkūre ve iʿcāz-pīrā-yı ḳurūm-ı mebrūre olmaġla ebher-i muʿcizāt-ı Mefḫar-i Mevcūdāt'dan olup manẓūme-perdāzān-ı esālīb-i belāġat ṭarīḳ-i sebk-i ḳāleb-i iʿcāz-mücālibine ihtidādan dermānde ve mınṭāḳān-ı fünūn-ı evzān-ı feṣāḥat bu menhec-i münticü'l-ferece dānālıḳdan verā-yı perde-i maḥrūmiyyetde pes-māndedir. Keyfe lā? Ḥavādiṯāt-ı ʿālem-i kevn ü fesādı iḥtivāda yektā ve masṭūrāt-ı żamāyir-i mükevvenātı iltivāda [L219a] gencīne-i cevāhir-i zevāhir-i ʿulūm-ı şettā olup manṭūḳ-ı iʿcāz-maṣdūḳı fī nefsi'l-emr taḥaḳḳuḳ-yāb olan

1 perde-i imkānda idigi tābāndır. Baʿde-hāẕā ol Menbaʿ-ı yenābīʿ-i nübüvvetden: — N

mevâdd ile yek-laḫt olmaġın mefhūm-ı āyāt-ı beyyinātını taṣdīḳ inbā-kerde-i Nebiyy-i mufaḍḍalı taṣdīḳ ile taḥallīden taḫallī üzre olan ḳavm-i cehālet-mevsūma daḫi żarūriyyü'l-lüzūm idigi maḥallinde taḥḳīḳ olunmuşdur. Pes kehānet-pīrāyānıñ merreten ṣıdḳı mültemi‘ ise **[133a]** daḫi mirāren kiẕbe mevḳi‘ idikleri hüveydā iken vuḳū‘-ı şühüb-i şedīdetü't-telehhüb ile ‘arak-ı istirāḳlarınıñ inḳıṭā‘ı iḫtirāmen li'n-Nebiyyi'l-Muḫtār bedīdār olmuşdur.

İmdi ḳurūn-ı sālife ve ümem-i māżıyeniñ iḫbār-sāz-ı aḫbārı ve nebe'-i Enbiyā-yı [N146a] Kirām ve beyān-ı ḥavādiṯ-i māżıyeniñ īṯārı āyāt-ı beyyināt-ı Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme‘ândan bir vechile zīver-efzā-yı ṣaḥāyif-i iẕ‘ān-ı hūş-mendāndır ki, ṭavr-ı menī‘u'l-ġavr-ı īrādınıñ zümre-i büleġā ve cehābiẕe-i fuṣahā fürū-mānde vü ḥayrānı idigi ma‘lūm-ı ḳāṣī vü dānīdir. Ḥattā merāyā-yı vücūh-ı i‘cāz-şükūh-ı Ḳur'āniyye olan fuṣūl-i şerāfet-mevṣūl-i sābıḳada taḫḳīḳāt-ı merḳūme ṣūret-nümā idiginden mā-‘adā, ilā yevmi'l-mīzān zümre-i ümmet-i sütūde-ḫaṣlete ḳarnen-ba‘de-ḳarnin ḥüccet ü bürhān idigi daḫi ‘ayān olup nigeh-sencān-ı baṣar-ı baṣīrete ‘inde emrāri't-te'emmül ve tekrārü'n-naẓar rū-nümāyī-i vücūh-ı i‘cāz-āyāt-ı ḥaḳḳāniyyet-perveri tenvīr-sāz-ı bāṣıra idigi muḳarrerdir. Bināberīn mede'd-dühūr ve'l-a‘ṣār üṣlūb-ı ġarābet-maṣḥūb-ı naẓm-ı mübīnden zīver-ārā-yı ṣaḥāyif-i fühūm olan iḫbār ‘ani'l-muġayyebātı iẕ‘ān bā‘iṯ-i teceddüd-i eyvān-ı īmān olmaġla bürhāniyyeti müstedīmü'l-‘unvāndır. Siyyemā ber-manṭūḳ-ı (لَيْسَ الْخَبَرُ كَالْعَيَانِ)[1] şühūd-ı ruḫsār-ı i‘cāz-ṭırāz-ı nüzūl-i naẓm-ı mübīn tenvīr-sāz-ı bāṣıra-i ‘aynü'l-yaḳīn oldıġı gibi, sebeb-i iṭmi'nān-ı nüfūs-ı zekāvet-ḳarīn olmaġla daḫi bā‘iṯ-i irtiḳā-yı medāric-i ‘ilme'l-yaḳīndir. Fe-lihāẕā leẕẕet-şināsān-ı ıṭṭılā‘-ı meżāmīn-i i‘cāz-żamīnine taḳarrür-i ḥücciyyeti ve bādī-i şeref-yābī-i īmān olmaġla necāt-resān idiginiñ aẕhariyyeti daḫi [L219b] i‘cāz-ı āyāt-ı ḥaḳḳāniyyet-dem-sāzınıñ levāzım-ı celālet-müṣādimindendir. Keyfe lā? Āṯār-ı mu‘cizāt-ı ḥażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām irtiḥāl-i ẕevāt-ı ḥaḳḳāniyyet-simātlarıyla indirās-pīrā ve mu‘cizāt-ı beḳā-simāt-ı Mefḫar-i Enām ‘adem-i inḳıṭā‘ ve devām-ı iltimā‘ ile mevṣūf olmaġın āṯār-ı raḥmet-diṯār-ı āyāt-ı beyyinātı tebeddül ü iżmiḥlālden berā'et-ḳarīndir. Ḥattā zīver-baḫş-ı aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-niṣāb ile Ḥażret-i Ebī Hüreyre'den merviyy-i

1 "Haber almak (söylenti), gözle görmek gibi değildir." Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/215.

ṣıḥḥat-yābdır ki, Cenāb-ı Bülbül-i gülşen-gāh-ı risālet (مَا مِنْ الْأَنْبِيَاءِ نَبِيٌّ إِلَّا أُعْطِيَ مِنْ الْآيَاتِ مَا مِثْلُهُ اٰمَنَ عَلَيْهِ الْبَشَرُ وَإِنَّمَا كَانَ الَّذِي أُوتِيتُ وَحْيًا أَوْحَاهُ اللَّهُ إِلَيَّ فَأَرْجُو أَنِّي أَكْثَرُهُمْ تَابِعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ)[1] ḥadīṯ-i şerāfet-pīrāsıyla terāne-perdāzlıḳları Allāh ve Resūl'e ʿālem-i bālāda masṭūr olan beḳā-yı muʿcizāt-ı bāhiretü'l-iʿcāzları sebeb-i teceddüd-i bünyān-ı īmān idigin ibrāzdır. Pes bu maʿnā-yı fāḫir ʿinde baʿżı'l-ekābir egerçi ḳarār-dādedir, ammā ʿinde'l-baʿżı'l-āḫar te'vīl-i ḥadīṯ-i şerāfet-perver muʿcizāt-ı Cenāb-ı Ḫayru'l-Beşer ibtinā-kerde-i esās-ı vaḥy-i celīl olmaġla ʿurūż-ı tezelzül-i taḫyīl ü taḫayyülden berī ve me'vā-yı teşbīh olmaḳdan ʿarī idigiyle ṣavn-ı İlāhī'ye maẓhardır. Keyfe lā?

Muʿcizāt-ı ḥażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām'a zümre-i muʿānidīnden taṣaddī-sencān-ı ityān-ı **[133b]** miṣliñ muḳaddimāt-ı ṣanīʿleri [N146b] netīce-peẕīr-i teşbīh olmamaġla ẓuhūr-ı ʿacz-i meẕellet-semīrleri bāʿiṣ-i taḥḳīrleri olmuşdur. Ezcümle seḥere-i Firʿavn'ıñ ilḳā-yı ḥibāl ü ʿıṣiyy ile taḫyīlleri min evveli'l-emr āşikār ve ṣāniyen buṭlān-ı müddeʿāların irā'ete medārdır. Ammā mir'āt-ı belāġat-nümā-yı muʿcize-i bāhire-i Ḳur'ān-ı bedīʿu'l-lemeʿānıñ ʿurūż-kerd-i muʿārażadan berā'eti evvel-i emrden tābān olmaġla ḫuṭabā-yı menābir-i belāġat ve şuʿarā-yı devāvīn-i feṣāḥatiñ zāde-i ṭabʿ-ı siḥr-āferīnleri te'vīl ü taḫyīl ile cilve-ger-i ṣaḥīfe-i ḥuṣūl iken bilā-taʿlīm ve lā-taʿallüm ol Menbaʿ-ı yenābīʿ-i feṣāḥatden ẓuhūr-ı iʿcāz-mevfūr-ı āyāt-ı Ḳur'āniyye'ye ityān-ı miṣlden zümre-i merḳūmeniñ ʿaczi rücḥān-ı muʿcizāt-ı Mefḫar-i [L220a] Mevcūdāt'a delālet-simātdır. Fe-lihāẕā ḳavl-i evvel vech-i vecīh ve maḳūl-i ṣānī manẓūrun-fīhdir. Bināberīn īrādsāzān-ı vech-i ṣāliṣ binā-yı kelimātların ḳudretün ʿale'l-muʿāraża ṣūretinde resm-efken olup meẕheb-i ṣānī üzre ʿinde Ehli's-Sünne ṣūretā ityān-ı miṣline ḳudret-i ṭabābiʿ-i fuṣaḥādan rehīn-i rātibe-i ebʿadiyyet degil iken ibrāz-ı muẓmere imkān olmamaġla iʿcāz-ı naẓm-ı mübīn tābān ve muʿāraża-i fuṣaḥā-yı belāġat-mevfūr hem-cins-i maḳdūrlarından idigine göre daḫi memnūʿiyyet ile lāl ü ebkemiyyetleri hüveydā ve mahżā cehāletleri ve muʿānede-i ṭabāyiʿ-i ḳasvet-peymāları cilā-yı vaṭan ile meẕellet-efkenlerin iḳtiżā etmişdir. Fe-lihāẕā sibā ve iẕlāli iḫtiyār ile terk-i diyār ve selb-i

1 "Gönderilen her peygambere, insanoğlunun inanıp değer verdiği çeşitli mucizeler mutlaka verilmiştir. Allah Teâlâ'nın bana verdiği mucize ise, bana vahyettiği Kur'ân-ı Kerîm'dir. İşte bu sebeple kıyâmet gününde ümmeti en çok olan peygamberin ben olacağımı umuyorum." Buhârî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 1, nr. 4981; "İʿtisâm", 1, nr. 7274; Müslim, "Îmân", 239, nr. 152.

nüfūs u emvāl ile taḳrīʿ u tevbīḫ ve tehdīd ü taʿcīze nā-çār rıżāları muʿcize-i bāhire-i Ḳurʾān-ı bāhirüʾl-lemeʿānıñ aḳṣar süverine ityān-ı miṣlden ʿaczlerin iʿlān-āver ve sūy-ı muʿārażadan nükūl ve ufūllerin inhā-güsterdir. Ḥattā bu ṭavr-ı menīʿuʾl-ġavr muḫtār-ı İmāmüʾl-Ḥaremeyn ve fuḥūlden efrād-ı keşīreniñ daḫi ḳarār-dādeleri idigi bī-reyb ü meyndir. Keyfe lā? Māhiyet-i ʿaṣānıñ ḥayye-i mehābet-peymāya inḳılābı bādī-i naẓarda inbiʿāṣāver-i kemāl-i tefaḍḍul fī-hāẕeʾl-fenn idigi tābān iken muʿcize-i Nebiyy-i ḥaḳḳāniyyet-peymā idigin iẕʿāndan ṣoñra selb-endāz-ı seleb-i bühtān idigi ʿayāndır. Ammā muʿcize-i bāhire-i Furḳān-ı bāhirüʾl-lemeʿānıñ ḫarḳ-endāz-ı ʿādet idigi min evveliʾl-emr bilā-teʾemmül nümāyāndır. İmdi sinīn-i ʿadīde ḥasebüʾt-taḥaddī ityān-ı miṣline beẕl-endāzān-ı taṣaddīniñ ḥırmānları ḥaḳḳāniyyet-i Nebiyy-i Mükerremʾi berāy-ı iʿlān menʿ-i İlāhī ile tābān olmaġın bu muʿcize-i ġarrā ebher-i āyāt-ı Mefḫar-i her-dü-cihāndan idigi hüveydā olmuşdur.

Felā-cerem maʿlūm-ı dāniş-verān-ı rumūz-ı ʿulūmdur ki, zümre-i feżāʾil-penāhdan baʿżıñ merāyā-yı ʿuyūnına ber-minvāl-i muḥarrer vech-i ẓuhūr-ı muʿcizāt-ı Cenāb-ı Seyyidüʾl-Beşer verā-yı perde-i ḫafāda cilve-ger olmaġın ṣūret-i ẓuhūrın rüʾyetde muḥtāc-ı ʿaynek-i iʿtiẕār olduḳlarından ümem-i sāʾire gibi belādet ve ʿadem-i [N147a] fıṭnat ile [L220b] mevsūmedir. Ezcümle Ḳıbṭʾıñ ve zümre-i Benī İsrāʾīlʾiñ ġabāvetleri Firʿavnʾıñ iddiʿā-yı müfżī ve baʿde īmānihim bi-Mūsā iḍlāl-i Sāmirī-i **[134a]** melʿanet-āver ile ʿicle ubūdiyyetlerin muḳteżī olup ve ḳavm-i Ḥażret-i Mesīḥ-i iʿcāz-āyīniñ ﴿وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ﴾[1] maẓmūn-ı celālet-maḳrūnınca baʿdeʾl-icmāʿ ʿalā-ṣalbihī Cenāb-ı ʿĪsā-yı saʿādet-resāya ʿibādetleri lāzime-i ġabāvet ve ʿadem-i feṭānetleri idiginden irşāden-lehum Cenāb-ı Mūsā ve Ḥażret-i ʿĪsāʾya iʿṭā buyurılan muʿcizāt-ı ġarrā aẓhar min en-yuḫfā iken ﴿لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً﴾[2] manṭūḳ-ı iʿcāz-mesūḳınca maḳāl-i muʿānedet-iştimālleri inbiʿāṣ-āver-i ġabāvetleri idigi bī-mirā ve zümre-i ʿArab-ı ʿurebānıñ aṣḥāb-ı fıṭnat ü zekā idikleri hüveydā olmaġın muʿcizāt-ı Efḍal-i Enbiyā ʿalā merātibi istiʿdādiʾl-ḳavm ṣūret-nümādır. Felā-cerem ḥaḳḳāniyyet-i muʿcize-i Ḳurʾān-ı bāhirüʾl-lemeʿānı ḳuvvet-i derk ve ḥiddet-i fehm ile tefehhümleri müsellem olmaġın müteʿallaḳ-ı meşiyyet-i İlāhiyye olanlarıñ hidāyet-

1 "Oysa onu öldürmediler ve asmadılar. Fakat onlara öyle gibi gösterildi." Nisâ, 4/157.

2 "Biz Allah'ı aşikâre görmedikçe (senin sözüne) asla inanmayacağız." Bakara, 2/55.

lerine mu'cize-i bâhiretü'l-eṣer idigi ġabr-ı mübhemdir. Ḥattâ ba'żılarınıñ kemâl-i zekâvet ve ḥiddet-i ṭab'ı muḳteżâsınca ḳable meb'aṣi'n-Nebiyyi'l-Hâdî delâlet-i delîl-i 'aḳl-ı selâmet-pîrâ ve ṣafâ-yı lübb-i behcet-peymâ ile vaḥdet-i Ḫâlıḳ-ı bî-çûn ü çirâyı iḳrârları rûşenâ; siyyemâ Cenâb-ı Neyyir-i âsumân-ı risâletiñ tâbiş-i 'âlem-tenvîr-i bi'ṣetleri enâre-sâz-ı eṭrâf u enḥâ-yı rub'-ı meskûn ve nüzûl-i âyât-ı Ḳur'âniyye ṣaḥâyif-i derûn-ı enâmda i'câz-maḳrûn olıcaḳ, min evveli'l-emr pîrâyân-ı zekâvet-i celiyye ḥilye-i İslâm'ı zîver-i dûş-ı ḳabûl etmekle taḥallî-yâb-ı sedâd u selâmet olup yevmen-fe-yevmen cihet-i raḥmet-peyvest-i Cenâb-ı Risâlet-me'âba rütbe-i 'ubûdiyyetleri tezâyüd-pîrâ-yı îḳân ve te'ekküd-sâz-ı bünyân-ı îmân olduḳdan ṣoñra şeref-i ṣoḥbet-i Seyyidü'l-Kevneyn ile ālāyiş-i dünyâ-yı denîden bi'l-külliyye iġmâż-ı 'ayn kendülere medâr-ı iftiḫâr olup ḥattâ fedâ-yı dâr u diyâr u emvâl şi'âr edinmişlerdir. Binâberîn ridâ-yı meḥâsin-irtidâ-yı ḳabûl-i İslâm'ı zîver-i gerden-i cân ü dil etmeyen âbâ vü ebnâlarınıñ [L221a] ḳıtâline ṣaf-beste-sâz-ı cihâd olmaġla bünyân-ı nuṣret-i Dîn-i Mübîn'e vaż'-ı esâs-ı inḳıyâd etmişlerdir. Bu bâbda ḫâme-i feżâ'il-'imâme-i 'ulemâ-i a'lâm ile zîver-i ṣaḥayif-i i'lâm ḳılınan âṯâr-ı nefâset-şi'âr, iṯbât-ı müdde'â-yı muḥarrereye medârdır. Ammâ beyân-ı aẓhariyyet-i mu'cizât-ı Mefḫar-i Mevcûdât'ı iṯbâta taḳdîm olunan celâ'il-i delâ'il bedâyi'-i aḳvâl-i şerâfet-iştimâl idigi bî-ḳîl ü ḳâldir.

Ṣallallâhu te'âlâ 'aleyhi ve selleme teslîmâ.

ḲISM-I ṢĀNĪ

Ol Mefḫar-i evvelīn ü āḫirīn ʿaleyhi şerāyifü ṣalavāti'l-Meliki'l-Muʿīn'iń kālā-yı girān-bahā-yı mürāʿāt-ı ḥuḳūḳı, endām-ı ẕimmet-i ümmete sūzen-i vücūb ile dūzende [N147b] bir ḳabā-yı zībende idiginiń tafṣīli ebvāb-ı erbaʿa-da tertīl olunmaġ-içün ḫayyāṭ-kār-ı fermā-yı ifāde bu vechile icrā-sāz-ı ṣanʿat-ı icādedir ki, ol Ḫˇāce-i bender-gāh-ı efḍaliyyetiń ḳumāş-ı raḥmet-intiḳāş-ı vücūb-ı taṣdīḳ-ı risāletleriyle sünen-i seniyyelerine ittibāʿıń lüzūmın inbā ve taḥattüm-i muḥabbet ve vücūb-ı ḳabūl-i münāṣaḥatlerin inhā eṣerinde tevḳīr-i Ẕāt-ı meberret-simāt-ı mekārim ḫaṣletleri ve ikṣār-ı ṣalavāt ve ādāb-ı ziyāret-i Ravżа-i Muṭahhara-i nūrāniyyet-**[134b]**simātı ile teng-bestegī-i ittiṣāfa mübāderetiń lüzūm u vücūbın tibyāna me'vā-yı bī-bahānedir. Ḥattā bāb-ı evveli ol Ḳā'id-i ketībe-i aṣfiyā ʿaleyhi şerāyifü't-teḥāyānıń farżıyyet-i īmān ve vücūb-ı iṭāʿatin mübeyyin ve taḥattüm-i ittibāʿ-ı sünen-i seniyyelerin muʿlin olan celā'il-i delā'ili iḥtivā ile şerāfet-iltivā olan fuṣūl-i erbaʿaya me'vā-yı leṭāfet-peymādır.

BĀB-I EVVEL

Pes maʿlūm-ı ṭarḥ-endāzān-ı mebānī-i ʿulūmdur ki, esās-ı nübüvvet-i seniyye sāḥa-i melsā-yı nefsü'l-emrde dest-yārī-i kār-bendān-ı delā'il-i ḳāṭıʿa ve berāhīn-i sāṭıʿa ile istiḥkām-peẕīr-i taḥaḳḳuḳ ve ṣübūt olmaġın eyvān-ı hidāyet-ʿunvān-ı īmān ṭılā-yı taṣdīḳ-i mā-cā'e bih ile muṭallā ḳılınmaḳ lāzime-i ẕimmet-i uli'n-nühā oldıġı [1]﴿فَاٰمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِيٓ أَنزَلْنَا﴾ naṣṣ-ı celālet-ārāsından hüveydā idiginden mā-ʿadā ﴿فَاٰمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ﴾[2] fermūde-i [L221b] mükerremesiyle erkān-ı lüzūm-ı iṭāʿatleri mü'essesetü'l-bünyāndır. Pes teyessür-i duḫūl-i ʿālī-serāy-ı īmān ol miʿmār-ı rāst-hencār-ı eyvān-ı İslām'a īmā ile meşrūṭ ve çār-bāliş-nişīnī-i maḳṣūd-ı taṣdīḳ-i Resūl-i maʿālī-nümūda menūṭdur. Keyfe lā? Müddeʿā-yı muḥarrere ﴿وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا﴾[3] bürhān-ı bāhirü'l-leme'ānıyla müṣbet ve (أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَيُؤْمِنُوا بِي

1 "Artık siz Allah'a, Resûlü'ne ve indirdiğimiz nura (Kur'ân'a) iman edin." Teğābün, 64/8.

2 "… Allah'a ve O'nun sözlerine inanan Resûlü'ne, o ümmî peygambere iman edin ..." Aʿrâf, 7/158.

3 "Kim Allah'a ve Resûl'e inanmazsa bilsin ki, şüphesiz biz, inkârcılar için alevli bir ateş hazırladık." Feth, 48/13.

وَبِمَا جِئْتُ بِهِ فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّهَا وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ)[1] ḥadīṯ-i i'cāz-penāhıyla taḥattüm-peẕīr-i ẕimmetdir.

İmdi ol Ḫātime-i ṣaḥīfe-i bi'ṣete īmān, resīde-i menzile-i vücūb idigi ẓāhir ve itmām-ı merāsim-i İslām taṣdīḳ-i ḳalbī ile iḳrārun-bi'l-lisān tev'em olmaġla meşrūṭ idigi bāhirdir. Zīrā dergāh-ı Risālet-destgāhdan ta'allüm-sencān-ı İslām'a (أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ)[2] maḳāl-i vācibü'l-imtiṯāli ṣudūr ve erkān-ı İslām'ı ẕikr ile teşyīd-i mebānī-i cevābda te'kīd-i emr-i Nebevī cilve-ger-i minaṣṣa-i ẓuhūr olup müstaḫbirīn-i īmāna (أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ مِنْ اللَّهِ تَعَالَى)[3] cevāb-ı bā-ṣavābıyla ta'līm-i ādāb-ı īmān buyurmuşlardır. Pes īmān 'aḳd-i ḳalbī, [N148a] İslām nuṭḳ-ı lisānīden 'ibāret ve ittiḥād ve muṭābaḳat-i lisān ü cenān şarṭ-ı ṣıḥḥat-i īmān idigi müṯbet olup 'ıyāẕen-billāhi te'ālā dā'ire-i müṭābaḳatdan lisān ü cenānıñ miḳdār-ı ẕerre inḥirāfı rū-nümā olmaġla sevād-ı nifāḳ tamġa-zen-i beyāż-ı ruḫsār-ı ittifāḳ oldıġı ṣūretde ḫırmen-i 'ömr nā-be-sāmān ber-bād-kerde-i ṣarṣar-ı ḫüsrān idigi ﴿إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ﴾[4] naṣṣ-ı celīlü'l-ḳaṣṣından rū-nümūndur. Felā-cerem şehādet-i lisānī muḫālif-i taṣdīḳ-i ḳalbī olmaġla dāḫil-i ḥavza-i īmān ve ḫāric-i sūr-ı İslām u īḳāna istiḥḳāḳ-ı 'aẕāb-ı nīrān nümāyāndır. Fe-lihāẕā bu bābda resm-endāzān-ı ṣuver-i efḍāl evc-i iḫtimāl ṭarḥıyla [L222a] levḥa-pīrā-yı ḫayāl olmuşlardır ki, biri şehādet-i lisānī iş'ār-āver-i İslām-ı ẓāhirī ve muḫālefet-i ḳalbī ızmār-pīrā-yı inkār-ı bāṭınī olmaġla **[135a]** bi'n-naẓar ilā ẓāhiri ḥālihī icrā-yı merāsim-i aḥkām-ı Şer'iyye'niñ maḳarrı olup aḥkām-ı bāṭınīsi beynehū ve beynallāh verā-yı perde-i meşiyyetillāhda olmanıñ maẓharıdır. Biri daḫi taṣdīḳ-i ḳalbī taḥaḳḳuḳ-peẕīr olduḳdan ṣoñra ibrāz-ı muẓmere 'adem-i ittisā'-ı vaḳt ü zamān ṣūret-yāb-ı imkān olmamaġla mertebe-i iḫtirāmda güm-nām olmaḳdır. Bu ṣūretde iḳrār-ı lisānī cilve-ger-i minaṣṣa-i

1 "İnsanlarla *"Lâ ilâhe illallâh"* deyinceye, bana ve benim getirdiklerime inanıncaya kadar savaşırım. Bunu yaparlarsa benden kanlarını ve mallarını korumuş olurlar. İslâm'ın gerektirdiği haklar ise bunların dışındadır. Onların kalplerinde gizledikleri şeylerin hesabı Allah'a aittir." Buhârî, "Îmân", 17, nr. 25; Müslim, "Îmân", 34, nr. 21.

2 "Allah'tan başka ilâh bulunmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şehâdet etmendir." Buhârî, "Îmân", 37, nr. 50; "Tefsîr", 31/2, nr. 4777; Müslim, "Îmân", 2, 5, 7, nr. 8-10.

3 "Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe inanmandır. Bir de kadere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna iman etmendir." Buhârî, "Îmân", 37, nr. 50; "Tefsîr", 31/2, nr. 4777; Müslim, "Îmân", 2, 5, 7, nr. 8-10.

4 "(Allah,) o münafıkların hiç şüphesiz yalancılar olduklarına (elbette şahitlik eder)." Münâfikūn, 63/1.

ṣudūr olmadıḳça şāhid-i zībā-cemāl-i īmān ʿarż-ı ʿiẕār-ı nūrāniyyet-intimā yāḫud verā-yı perde-i merdūdiyyetde pā-der-ḳafā idigi meʾvā-yı iḫtilāf-ı eslāf olup ʿadem-i cevāza ḳāʾilīn ʿindinde ḥiṣṣe-mendī-i simāṭ-ı İslāmʾdan ḥırmān ile istiḥḳāḳ-ı ʿaẕāb-ı nīrān ʿalā vechiʾl-ḫulūd rū-nümūd olup cevāzına ẕāhibīn ʿindinde ve [1](يَخْرُجُ مِنْ النَّارِ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ إِيمَانٍ) ḥadīṣ-i bāhirüʾl-lemeʿānı üzre müʾminun biʾl-ḳalb terk-i iḳrār biʾl-lisāndan ġayrı ʿiṣyān ile zīr-bār-ı teʿab olmadıġı taḳdīrce baʿde duḫūliʾn-nīrān tenaʿum-pīrā-yı teleẕẕüẕāt-ı cinān idigi maḥallinde beyān olunmuşdur. Biri daḫi taṣdīḳ-i ḳalbī mevcūd ve iḳrār-ı lisānī maʿaʾl-ʿilm bi-lüzūmih nā-būd olmaġla ber-muḳteżā-yı ʿilm-i mübeccel ʿadem-i vücūd-ı ʿamel keẕālik cāy-gāh-ı iḫtilāf-ı kümmel olup ʿindeʾl-baʿż taṣdīḳ-i ḳalbī bāʿiṣ-i ʿadem-i ḫulūd ve ʿindeʾl-baʿżıʾl-āḫar nā-tamāmī-i bünyān-ı īmān bāʿiṣ-i tezelzül-i ṭāḳ-ı taṣdīḳ-i ḳalbī idigi bādī-i indirās-ı ḳavāʾid-i İslām olmaġla vuḳūʿ-ı mehlike-i ḫulūd fiʾn-nār āṣikārdır. Bināberīn ṣāḥib-i kitāb ṣıḥḥat-i ḳavl-i aḫīre ẕehāb ile tārik-i ikṣār-ı güftārdır. Fe-lihāẕā vaṣf-ı īmān ḳābil-i ziyāde vü noḳṣān idiginiñ tafṣīli ḫāric-i sūr-ı mā-naḥnu bih olmaġla bu miḳdār ile iktifā muḫtār-ı ṣāḥib-i ***Şifā***ʾdır.

Faṣl-ı Evvel

Vücūb-ı iṭāʿat-i Resūl-i mufaḍḍal şarṭ-ı vücūb-ı īmānun bih ve bimācāʾe bih idigin beyāna meʾvā-yı mükemmeldir.

Vāḳıʿā fermūde-i mükerreme-i **[L222b]** [2]﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾ maẕmūn-ı celīlesiyle [3]﴿قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ﴾ naṣṣ-ı cemīli **[N148b]** vücūb-ı iṭāʿat-i Resūl-i ser-efrāza delālet-sāz olup [4]﴿مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ﴾ fermūde-i celālet-penāhından daḫi iṭāʿat-i Resūl-i Ekrem şarṭ-ı iṭāʿat-i Ḫallāḳ-ı ʿĀlem idigi mefhūm-ı [5]﴿وَمَآ اٰتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانتَهُوا﴾ güvāh-ı bī-iştibāhından keẕālik vücūb-ı tebeʿiyyet maʿlūmdur. Pes Cenāb-ı Fermān-Fermā-yı ḫalḳ u īcāda iṭāʿat, iṭāʿat-i Mefḫar-i Mevcūdāt ile be-hem-beste olmaġın imtiṣāl-pīrāyān-ı ṣevāb-ı cezīle şāyeste ve ẕehāb-

1 "Kalbinde zerre kadar imanı olan cehennemden çıkacaktır." Benzer lafızlarla bkz. Tirmizî, "Sıfatu Cehennem", 10, nr. 2601.

2 "Ey iman edenler! Allah'a ve Resûlü'ne itaat edin." Enfâl, 8/20.

3 "De ki: "Allah'a ve Peygamber'e itaat edin." Âl-i İmrân, 3/32.

4 "Kim Peygamber'e itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur." Nisâ, 4/80.

5 "Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin." Haşr, 59/7.

āverān-ı ḫilāf-ı ʿaẕāb-ı elīm ile dil-şikestedir. Keyfe lā? Müddeʿā-yı muḥarrere ﴿وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ﴾[1] naṣṣ-ı celālet-mesālikiyle müṣbet olup ﴿وَمَآ أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ﴾[2] manṭūḳ-ı münīfince meşʿale-efrūzān-ı risālet, delālet-sāz-ı ṭarīḳ-i istiḳāmet-refīḳ-i hidāyet olmaġla ittibāʿ-ı senen-i sünen-i celiyyeleri bāʿiṯ-i menzil-resī-i necāt idigi taḳarrürsimātdır.

İmdi vücūb-ı taṣdīḳ-i mā-cāʾe bih ve taḥattüm-i iṭāʿat-i Resūl-i müntebih bī-mirā ve taḥaḳḳuḳ-ı muḳaddime-i meẕkūre netīce-peẕīr-i iṭāʿat-i İlāhī idigi ḳażıyye-i celiyyedir. Fe-lihāẕā Sehl-i Tüsterī, **[135b]** "Taṣvīr-i şāhid-i zībā-cemāl-i İslām'da merāsim-i ﴿وَمَآ اٰتَاكُمُ الرَّسُولُ﴾[3]'i mürāʿāt içün ittiḫāẕ ile ruḫsār-ı İslām'ıñ rū-nümālıġı mā-lā-kelāmdır." demişdir. Ḥattā mīzān-ı ḫāme-i Semerḳandī'den daḫi edā-yı ferāyiż u vācibāt lāzime-i ẕimmet-i diyānet-simāt idigi gibi, ittibāʿ-ı sünen-i Resūl-i hidāyet-efken lāzım-ı melzūm-ı iṭāʿat-i Ẕü'l-Minen idigi miṣāl-i āb-i zülāl cārīdir. Ve baʿżı fuḫūlden menḳūldur ki, imtiṣāl-i evāmir-i ʿaliyye-i Ṣamedāniyye ve iṭāʿat-i mā-bellaġaʾr-Resūl'e mübāderet-i celiyye ile teşyīd-i mebānī-i İslām ṣūret-peẕīr ve 'inde'l-baʿżı'l-āḫar Rubūbiyyet-i Rabb-i Ekber'e şehādet-i ṣādıḳāne ve nübüvvet-i Nebiyy-i Ẕī-şān'ı taṣdīḳde bī-bahāne olmaġla taḥaḳḳuḳ-maṣīrdir. Keyfe lā? Zīver-baḫş-ı [L223a] ṣaḥīfe-i aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-niṣāb ile Cenāb-ı Ebī Hüreyre-i feżāʾil-meʾābdan merviyy-i şerāfet-intisābdır ki, ol Ṭūṭī-i ḳand-ḫʷār-ı ḥaḳḳāniyyet (مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَمَنْ أَطَاعَ أَمِيرِي فَقَدْ أَطَاعَنِي وَمَنْ عَصَى أَمِيرِي فَقَدْ عَصَانِي)[4] süḫan-ı iʿcāz-efkeniyle taʿlīm-i ṭavr-ı diyānet buyurmuşlardır. Pes iṭāʿat-i Resūl bī-mirā iṭāʿat-i Ḫudā ve 'işyān-ı Resūl-i Ẕī-şān 'işyān-ı Raḥmān idigi tābān olmaġın şekl-i evvel intāc-sāz-ı tena"um-ı mükemmel ve şekl-i ṯānī netīce-peẕīr-i ḫüsrān ü peşīmānī idigi müdelleldir. Ḥattā vaḳt-i ḳudret-i iṭāʿatde mümāṭale vü müsāhele baʿde fevti'l-vaḳt iẓhār-ı ḫʷāhiş-i iṭāʿat ile ne mertebe muḳābele olunsa sūd-baḫş-ı muʿādele olmadıġı

1 **"Kim Allah'a ve Peygamber'e itaat ederse, işte onlar,** Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerle, sıddîklarla, şehidlerle ve iyi kimselerle birliktedirler. Bunlar ne güzel arkadaştır." Nisâ, 4/69.

2 "Biz her peygamberi sırf, Allah'ın izni ile itaat edilmek üzere gönderdik." Nisâ, 4/64.

3 **"Peygamber size ne verdiyse** onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah'ın azabı çetindir." Haşr, 59/7.

4 "Bana itaat eden Allah'a itaat etmiş, bana karşı gelen Allah'a karşı gelmiş olur. Benim emrime itaat eden bana itaat etmiş, benim emrime karşı gelen de bana karşı gelmiş olur." Buhârî, "Ahkâm", 1, nr. 7137; Müslim, "İmâre", 32, 33, nr. 1835.

naṣṣ-ı celā-let-müṣüliyle müberhen ve imtiṣāl-i evāmir-i ʿaliyye ve ictināb-ı nevāhī-i celiyye rātibe-[N149a]ṭırāz-ı vücūb idigi ﴿يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَآ أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَا﴾[1] (إِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَاجْتَنِبُوهُ وَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍ فَأْتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ)[2] ḥadīṣ-i nefīsiyle mübeyyendir. Binäberīn ol Gül-i gülşen-serāy-ı *levlāk* işāre-i nükhet-i lüzūm-ı iṭāʿat ile būy-āver-i meşāmm-ı vaʿẕ-ı pāk olup [3](كُلُّ أُمَّتِي يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ أَبَى) ḳavl-i iʿcāz-intimāsıyla sī-ne-i ḥitābı çāk buyurduḳlarında istifhām-sencān-ı maʿnā-yı أَبَى'ya icābetde (مَنْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ أَبَى)[4] deyü şerḥ-endāz-ı ṣadr-ı ġıṭa-i muʿteber olmuşlardır. Ḥattā zīver-ārā-yı suṭūr-ı ***Ṣaḥīḥ-i Buḫārī*** olan eḥā-dīṣ-i ḥisān-ı Peyġamberī'den bu eşer-i muʿteber īrād-ı meşel-i ʿibret-āver ile ifāde-i lüzūm-ı iṭāʿat-i Ḫayru'l-Beşer'de sūd-perverdir ki, Cenāb-ı Ḳā'id-i ketībe-i aṣfiyā ẕāt-ı ışṭıfā-pīrāların bir zümre-i vefīreye teveccüh-künān olan ceyş-i mübārezet-ʿayşıñ tecāşüm ü terāküminden kendüleri āgāh-sāz olan kārdān-ı ṣavāb-dīde teşbīh buyurmuşdur ki manẓūr-ı naẓar-ı iẕʿānı olan cünūd-ı yaġmā-nümūduñ rāḫle-bendī-i [L223b] ʿazmlerinden tenẓīr ile irā'et-kār-ı sūy-ı necāt olduḳda le'ālī-i pend-i ḫıred-mendi ḳurṭa-i binā-gūş-ı iẕʿān etmekle iṭāʿat eyleyen gürūh-i enbūh ol şeb menzil-res-i selāmet olmaġla vāṣıl-ı maṭlab ve ẕāhibān-ı semt-i ḫilāf olan gürūh-ı tekẕīb-ittişāf tünd-bād-ı debūr-ı düşmenān ile hevā-yı **[136a]** itlāfda pervāz-kerde-i te-lef idigi netīce-i muḳaddime-i iḫtilāfdır.[5]

Pes Ẕāt-ı ḥaḳḳāniyyet-simāt-ı risālet-destgāha iṭāʿat-pīrāyān ve īmān-ı mā-cā'e bih ile sermāye-dārān-ı iẕʿān mehleke-i ʿaẕāb-ı nīrāndan ḫalāṣ u rehā ile vāṣıl-ı dāru'n-naʿīm-i cinān olup reh-revān-ı sūy-ı tekẕīb ġarḳ-āb-ı baḥr-i taʿẕīb idigi bī-gümāndır. Fe-lihāẕā ḥadīṣ-i āḫarda ol Bedīʿu'l-beyān mefhūm-ı merḳūmı maʿānī-i şümār-ı tibyān olmaḳda teşbīh-i āḫar ile bu güne edā buyurmuşdur ki, bānī-i dār-ı ḥışānet-medārıñ cīrānına ferşī-de-kerde olan simāṭ-ı niʿām-ı gün-ā-gündan iṭʿām içün firistāde olunan dāʿī-i nīk-ḫ̌āha icābet-sāzān ḥişşe-mend-i nevāle-i iḥsān ve nükūl-āverān

1 "Yüzlerinin ateşte bir yandan bir yana döndürüleceği gün, "Keşke Allah'a ve Resûl'e itaat etseydik" diyecekler." Ahzâb, 33/66.

2 "Size herhangi bir şeyi yasakladığım zaman ondan kesinlikle sakınınız, bir şeyi emrettiğimde de onu gücünüz yettiği ölçüde yerine getiriniz." Buhârî, "İʿtisâm", 2, nr. 7288; Müslim, "Hacc", 412, nr. 1337.

3 "İstemeyenler dışında, ümmetimin tamamı cennete girer." Buhârî, "İʿtisâm", 2, nr. 7280.

4 "Bana itaat edenler cennete girer, bana karşı gelenler ise cenneti istememiş demektir." Buhârî, "İʿtisâm", 2, nr. 7280.

5 Buhârî, "İʿtisâm", 2, nr. 7283; Müslim, "Fezâ'il", 16, nr. 2283.

esīr-i cū'-ı ḥırmān oldığı gibi, dār-ı tena"um-medār-ı Firdevs-i berīne min ḳıbeli'r-Rabbi'r-Raḥīm dā'ī-i kerīm ve Resūl-i ḥalīme icābet-pīrāyān iṭā'at ü imtiṣāl-i emr-i Rabbü'l-'İzzet etmegin duḫūl-i dāru'n-na'īm-i cennet ile pür-meserret ve 'iṣyān-āverān-ı tekẕīb ve ictināb-sencān-ı taṣdīḳ olan cehālet-firīb 'adem-i iṭā'at-i Nebiyy-i Güzīn ve 'adem-i imtiṣāl-i emr-i Ḫālıḳ-ı semāvāt ve arażīn ile istiḥḳāḳ-pīrā-yı 'aẕāb-ı nīrāndır. İmdi ol Dā'ī-i ḥaḳḳāniyyet-murā'īniñ ẕāt-ı risālet-simāt-ı muṣaddaḳı fārıḳ-ı beyne'l-ḥaḳ ve'l-bāṭıl idigi muḥaḳḳaḳdır.[1]

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ṣānī

Ol [N149b] Çār-bāliş-nişīn-i erīke-i bi'ṣet 'aleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavāt mā-esra'ati'ṣ-ṣabā ve hebbet ḥażretlerine ittibā' ve iḳtidā vācib ve sünen-i seniyye-i ḥaḳḳāniyyet-pīrāların icrāya ihtimām içün dāmen be-meyān olmaḳ lāzım u lāzib idigin beyāna me'vā-yı bī-bahānedir.

Müdde'ā-yı muḥarrere ﴿إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ﴾[2] [L224a] fermūde-i mükerremesiyle ﴿فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾[3] naṣṣ-ı celālet-ḳaṣṣıyla ṣübūt-pīrādır. Bināberīn ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ﴾[4] āyet-i i'cāz-simātıyla ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ﴾[5] naẓm-ı belāġat-sicminiñ mefhūm-ı münīfince ḫayṭu'l-vücūb-ı ittibā'-ı Resūl-i muṭā' ṭavḳ-ı gerden-i mü'minīn ü mü'mināt idigi beyyinü'l-iltimā'dır. Keyfe lā? Lafẓ-ı celīl-i أُسْوَةٌ ittibā'-ı sünen-i Nebeviyye'den 'ibāret olup ḳalben ve ḳāleben terk-i muḫālefetden girīzende ve ḳavlen ve fi'len iṭā'at-i Resūl-i hidāyet-vuṣūle lüzūm-ı mübāderetden kināyet idigi ser-sūre-i ṣaḥāyif-i kütüb-i tefsīrdir. Ḥattā [6] ﴿صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ﴾ ḳavl-i belāġat-evli

1 Buhârî, "İ'tisâm", 2, nr. 7281.

2 "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın." Âl-i İmrân, 3/31.

3 "Öyleyse Allah'a ve O'nun sözlerine inanan Resûlü'ne, o ümmî peygambere iman edin ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız." A'râf, 7/158.

4 **"Hayır! Rabbine andolsun ki onlar, aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp,** sonra da verdiğin hükme, içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar." Nisâ, 4/65.

5 **"Andolsun, Allah'ın Resûlü'nde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman,** Allah'ı çok zikreden **kimseler için güzel bir örnek vardır."** Ahzâb, 33/21.

6 "Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet." Fâtiha, 1/6.

ittibā‘-ı sünen-i seniyye-i Nebeviyye mā-bihi’l-ihtidā ṭarīḳat-i ‘aliyye-i celiyye idigiyle müfesser ve Cenāb-ı Resūl-i re’fet-perver müzekkī-i nüfūs-ı ümmet ve mu‘allim-i Kitāb u Sünnet olup ümmet-i merḥūmelerin ṣırāṭ-ı müstaḳīme berāy-ı hidāyet tāc-dār-ı bi‘ṣet ve emr-i nübüvvetleri maḥż-ı raḥmet-i Raḥmān-ı ‘amīmü’l-meberretdir. Fe-lihāẕā ḳılāde-i inḳıyād-ı Nebevī’yi zīb-āver-i gerden-i iṭā‘at eyleyen hūş-mend-i istiḳāmet-muḥtevī mev‘ūd-ı ġufrān ve müsteḥaḳḳ-ı na‘īm-i cinān olup ṣıḥḥat-i mizāc-ı īmān ḥamiyye ‘ani’l-‘işyān ile tābāndır. **[136b]** Bināberīn ārāstegān-ı ihtidāya muḥabbetullāh ile ibtihā muḥabbet-i Resūl-i re’fet-pīrā ile cilve-nümā ve bu ma‘nā-yı celālet-intimā imtiṣāl-i evāmir-i İlāḥiyye ve ittibā‘-ı sünen-i seniyye-i Nebeviyye ile rūşenādır. Fe-lihāẕā muḥabbetullāh bürūz-ı ‘afv u in‘ām ve ẓuhūr-ı raḥmet ü ikrāmdan ‘ibāret olup şeref-i īmān ile şeref-yābān sezā-vār-ı ma‘nā-yı muḥabbet olmaġla resīdegī-i ser-menzil-i maḳṣūda şāyān idigi menḳūl-i kibār-ı feżā’il-bünyāndır. Binā’en-‘aleyh,

[Naẓm:]

تَعْصِي الْإِلٰهَ وَأَنْتَ تُظْهِرُ حُبَّهُ هَذَا لَعَمْرِي فِي القِياسِ بَدِيعُ
لَوْ كَانَ حُبُّكَ صَادِقًا لَأَطَعْتَهُ إِنَّ الْمُحِبَّ لِمَنْ يُحِبُّ مُطِيعٌ[1]

[L224b] ḳıṭ‘a-i elmās-şu‘ā‘ınıñ mefhūm-ı i‘cāz-iltimā‘ınca muḳaddime-i muḥabbet netīce-peẕīr-i iṭā‘at ve ‘aksiniñ naḳīżını īcābı bī-minnetdir. Ḥattā İmām Ḳuşeyrī’den menḳūl-i ṣıḥḥat-mevṣūldür ki, muḥabbet-i İlāhiyye ile ārāstegī-i ‘abd-i ṣādıḳ imtiṣāl-i evāmir-i Rabbāniyye’den ‘ibāret ve muḥabbet-i Ḥālıḳ-ı bī-çūn ü çirā bende-i rıżā-cūyāya raḥmetden kināyetdir. Keyfe lā? Esānīd-i ṣıḥḥat-mesānīd ile ‘İrbāḍ bin Sāriye’den mervīdir ki, Cenāb-ı Ḥaṭīb-i minber-i risālet ‘aleyhi a‘le’t-**[N150a]**taḥiyyetiñ (فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ بَعْدِي عَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ وَإِيَّاكُمْ وَمُحْدَثَاتِ الْأُمُورِ فَإِنَّ كُلَّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ وكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ)[2] ḥadīṣ-i şerāfet-enīsi cümle-i mevā‘iẓ-i ‘ibret-perverlerindendir[3] ki Aḥkām-ı kitābullāh ile ‘amele ihtimām ve sünen-i

1 “Allah’ı sevdiğini söyler, ama O’na isyan edersin. Yemin ederim ki, bu pek garip bir iştir. Gerçekten sevseydin, O’na itaat ederdin. Çünkü seven sevdiğine itaat eder.” Bu şiirin Râbi‘atü’l-Adeviyye (ö. 135/752) veya Abdullâh b. el-Mübârek (ö. 181/797) yahut hikmetli şiirleriyle ünlü Mahmûd b. Hasen el-Varrâk’a (ö. 225/840 civarı) ait olduğu belirtilmektedir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 291.

2 “Size gerekli olan, benim sünnetime ve benden sonra gelip doğru yola ulaştırılmış Hulefâ-i Râşidîn’in sünnetine yapışmaktır. Bu sünnetlere sımsıkı sarılınız. Sonradan dine sokuşturulan işlerden uzak durunuz. Çünkü sonradan dine sokulan her şey bid‘attır, her bid‘at ise sapıklıktır.” Tirmizî, “İlm”, 16, nr. 2676; Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 5, nr. 4607; İbn Mâce, “Mukaddime”, 6, nr. 42-43; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/126. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 292-293.

3 perverlerindendir: perverlerindir A, N

seniyye-i Seyyidü'l-Enām'a ittibā' ve iḳtidāya iḳdām ve āṣār-ı Ḫulefā-yı Rāşidīn'e ıḳtifā ile reh-yābī-i sūy-ı dil-cūy-ı merām lāzime-i ẕimmet-i İslām idigi mā-lā-kelām olup mu'aḫḫar dendān ile 'ażż olunan eşyā işhā-yı müştehiyyāt-ı ibhādan olmaġın emr-i merḳūma mübāderet ehemm-i mühimmātdan idigine işāret buyurılup da'vā-yı bī-bürhān ile tezelzül-i bünyān-ı diyānetden lüzūm-ı ṣıyānet ve ittibā'-ı bid'-i müzīlü'l-vera'dan ḥimāyet lāzime-i ẕimmet idigi beyān buyurulmuşdur. Ḫattā ḥadīṯ-i āḫarda daḫi beyān-ı lüzūm-ı iṭā'atde (لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ مُتَّكِئًا عَلَى أَرِيكَتِهِ يَأْتِيهِ الأَمْرُ مِنْ أَمْرِي مِمَّا أَمَرْتُ بِهِ أَوْ نَهَيْتُ عَنْهُ فَيَقُولُ لَا أَدْرِي مَا وَجَدْنَا فِي كِتَابِ اللَّهِ اتَّبَعْنَاهُ)[1] deyü buyurduḳları merviyy-i Ebī Rāfi'-i feżā'il-penāhdır.

Pes iṭā'at-i evāmir-i Rabbāniyye resīde-i menzile-i vücūb idigi gibi, iṭā'at-i evāmir-i Nebeviyye daḫi ḳılāde-i vücūb-pīrā-yı gerden-i ümmetdir. Keyfe lā? Rivāyet-i Ṣıddīḳa-i Kübrā ile ṣübūt-pīrā olan ḥadīṯ-i şerāfet-ārā maẓmūn-ı ḥaḳḳāniyyet-meşḥūnınca dergāh-ı Nübüvvet-penāhdan ruḫṣat ile 'amel cevāza maḥall idigi ṣādır ve ba'żı ḳavmiñ ḫuṣūṣ-ı māddede iḥtiyāṭları bādir olup emr-i mezbūr **[L225a]** 'arża-dāşt-ı dergāh-ı re'fet-mevfūr-ı Nebevī ḳılındıḳda Ẕāt-ı Risālet-simātları aḥkām-ı Kitābullāh'a a'lem ve ḫaşyetullāh ile ittiṣāf-peymāyānıñ eşeddi idigi muḥkem olmaġla ṣanī'-i refī'-i celīlü'ş-şānları 'amelün bi'r-ruḫṣa delīl-i cevāz idigin ibrāz buyurmuşlardır.[2] Ḫattā (الْقُرْاٰنُ صَعْبٌ مُسْتَصْعَبٌ عَلَى من كَرِهَهُ، وَهُوَ الْحَكَمُ، فَمَنِ اسْتَمْسَكَ بِحَدِيثِي وَفَهِمَهُ وَحَفِظَهُ جَاءَ مَعَ الْقُرْاٰنِ، وَمَنْ تَهَاوَنَ بِالْقُرْاٰنِ وَحَدِيثِي خَسِرَ الدُّنْيَا وَالاٰخِرَةَ، أُمِرَتْ أُمَّتِي أَنْ يَأْخُذُوا بِقَوْلِي وَيُطيعُوا أَمْرِي وَيَتَّبِعُوا سُنَّتِي، فَمَنْ رَضِيَ بقوله فقدر رَضِيَ بِالْقُرْاٰنِ)[3] ḥadīṯ-i şerāfet-**[137a]**enīsi maẓmūn-ı münīfince aḫlāḳ-ı mekārim-ittisāḳ-ı

1 "Sakın sizden birini, kendisine benden bir emir veya yasak ulaştığı zaman, koltuğuna kurulup da "Ben Kur'ân'dan başkasını bilmem; Allah'ın Kitabı'nda ne gördüysek ona uyarız derken bulmayayım." Tirmizî, "İlm", 10, nr. 2663; Ebû Dâvûd, "Sünnet", 5, nr. 4605.

2 Buhârî, "Edeb", 72, nr. 6101; "İ'tisâm", 5, nr. 7301; Müslim, "Fezâ'il", 127, 128, nr. 2356.

3 "Kur'ân-ı Kerîm; kendisini ezberlemek, anlamak, düşünmek, öğüt almak istemeyenlere zordur. O, içindeki hükümlerle insanlar arasında hüküm veren âdil bir hâkimdir. Benim hadîsime sıkıca tutunarak Kur'ân'ın manasını anlayan, onun âyetlerini ve hükümlerini ezberleyenler, kıyâmet gününde Kur'ân ile beraber haşrolunur. Kur'ân'ı ve benim hadîsimi önemsemeyip onların gereğini yapmayanlar ise hem dünyada hem de ahirette kaybeder. Allah Teâlâ benim ümmetime sözümü tutmalarını, buyruklarımı yapmalarını, sünnetime uymalarını emretmiştir. Hadîslerde söylediklerimden razı olanlar, Kur'ân'dan da razı olmuş olurlar." Bu hadîs-i şerîfi Ashâb-ı Kirâm'dan Hakem b. Umeyr es-Sümâlî'nin *-radıyallâhu anh-* Peygamber Efendimiz'den *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* rivayet ettiği, Deylemî, Ebu'ş-Şeyh ve Ebû Nu'aym el-İsfahânî tarafından belirtilmektedir. Bkz. Süyûtî, *Menâhilü'ş-Safâ*, s. 177, nr. 910. Ayrıca bu hadîsi Taberî (*Câmi'u'l-Beyân*, c. XVIII, s. 17) ve Muhammed b. Yûsuf es-Sâlihî eş-Şâmî (*Sübülü'l-Hüdâ*, c. XI, s. 426) eserlerine almışlardır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 295.

Nebeviyye ādāb-ı Ḳur'āniyye ile müttaḥidetü'ş-seciyye olup ḫaber-i re'fet-eşer-i ḳavl ü fi'l-i Nebevī mübtedā-yı Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'āndan aḥkām-ı Şer'iyye'niñ ḫaberin ḥāvī olmaġla ittibā' u iḳtidālarınıñ resīde-i rütbe-i vücūb idigi bī-mirādır. Fe-lihāẕā (مَنْ اقْتَدَى بِي فَهُوَ مِنِّي وَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي)[1] ḫadīṯ-i şerāfet-enīsinden pā-nihādān-ı ḫıṭṭa-i İslām'a lüzūm-ı ittibā'-ı Resūl-i mekārim-ālūd ṭavḳ-ı gerden-i vücūb idigi mefhūm-ı bihbūddur. Bināberīn aḥsen-i ḥadīṯ Kitābullāh ve ḫayr-ı hüdā hüdā-yı Mefḫar-i herdü-serā ve muḥdeṯāt-ı umūr inbi'āṯ-āver-i şürūr idigi Ebū Hüreyre **[N150b]** rivāyetiyle ṣıḥḥati muḳarrere olan ḥadīṯ-i şerīfiñ mefhūm-ı münīfidir.[2] Ḥattā kitāb-ı müsteṭāb-ı 'ilm-i diyānet ebvāb-ı ṣelāṯeden 'ibāret olup, bāb-ı evveli mefhūm-ı muḥkemāt-ı āyāt-ı beyyināt ve bāb-ı ṯānīsi sünnet-i Mefḫar-i Mevcūdāt ve bāb-ı ṯāliṯi farīża-i 'adīle-i muḳarrere idigi ma'lūm-ı erbāb-ı fühūmdur.[3] Bināberīn velev ḳalīlen sünnet üzre olan 'amel, bid'ate mebnī olan 'amel-i keṯīrden ḫayr idigi rivāyet-i Ḥasen bin Ebi'l-Ḥasen ile şādī-efken-i ḳulūb-ı müstemi'īn olan ḥadīṯ-i şerāfet-āgīniniñ mażmūn-ı bihīnidir.[4] Keyfe lā? İstimsāk bi'l-'urveti'l-vüṯḳā-yı sünnet-i seniyye bā'iṯ-i duḫūl-i dāru'n-na'īm idigi keẕalik me'āl-i ḥadīṯ-i şerāfet-ḳarīndir.[5] **[L225b]** Ḥattā 'inde fesādi mizāci'l-ümme ḥabl-i metīn-i sünnet-i seniyye-i Kāşifetü'l-ġumme netīce-peẕīr-i ecr-i cāvīd olmaḳda resīde-i rütbe-i ecr-i mi'etü şehīd idigi rivāyet-i Ebī Hüreyre-i feżā'il-pīrā ile müṯbet olan ḥadīṯ-i şerīfiñ manṭūḳ-ı münīfidir.[6] Zīrā Ḫūrşīd-i 'ālem-tenvīr-i āsumān-ı nübüvvetiñ burc-ı beḳāya taḥvīlinden ṣoñra teşettüt-i umūr-ı ümmet ṣūret-nümāyı mir'āt-ı ẓuhūr olacaġı irā'et-i Ṣānī'-i Lem-Yezel ile ma'lūm-ı Cenāb-ı Resūl-i mufaḍḍal olmaġın eczā-yı a'māl-i Benī İsrā'īl yetmiş iki millete müfteriḳ oldıġı gibi 'aded-i a'dād-ı ümmet-i sencīde daḫi yetmiş üç millete resīde olacaġı müteḥaḳḳıḳ olup mecmū'ınıñ maṣīri sa'īr iken ancaḳ ferd-i ekmeliniñ mev'ili dāru'n-na'īm-i cennet idigi miṣāl-i mürvārīd-i güzīde

1 "Benim yolumda yürüyenler bendendir; benim sünnetimden yüz çevirenler ise benden değildir." Ma'mer b. Râşid, *el-Câmi'*, XI/291, nr. 20568; Abdürrezzâk, *el-Musannef*, XI/291. Hadîsin "Benim sünnetimden yüz çevirenler benden değildir." kısmı için ayrıca bkz. Buhârî, "Nikâh", 1, nr. 5063; Müslim, "Nikâh", 5, nr. 1401.

2 Müslim, "Cum'a", 43, nr. 867; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/319.

3 Ebû Dâvûd, "Ferâ'iz", 1, nr. 2885; İbn Mâce, "Mukaddime", 8, nr. 54.

4 Ma'mer b. Râşid, *el-Câmi'*, XI/291, nr. 20568; Abdürrezzâk, *el-Musannef*, XI/291.

5 Ahmed b. Hanbel, *el-Akîde*, nşr. Abdülazîz İzzeddîn es-Seyrevân, Dımaşk: 1988, s. 60. Alî el-Kārî, bu rivayet hakkında "Metni bilinmemekle beraber manası sahîhtir." demiştir. Bkz. *Şerhu'ş-Şifâ*, c. II, s. 20.

6 Beyhakī, *ez-Zühdü'l-Kebîr*, nşr. Âmir Ahmed Haydar, Beyrut: 1987, s. 118, nr. 207.

dürc-i dehān-ı feṣāḥat-bünyān-ı Nebevī'den niṣārende-i dāmān-ı ma'ālī-nişān-ı Aṣḥāb-ı Kirām olduḳda istinbā-sencān-ı Fırḳa-i Nāciye'ye icābetde Ẕāt-ı Sa'ādet-perver ile Aṣḥāb-ı ma'ālī-güsterlerine iḳtidā-āverān Fırḳa-i Nāciye-i şādī-resān idigi beyān buyurulmuşdur.[1] Bināberīn iḥyā-sencān-ı sünnet-i seniyye-i Nebeviyye iẓhār-ı ẕikr-i cemīl-i Nebevī ile terfī'-i şān-ı ma'ālī-nişān-ı Muṣṭafavī'ye mübādirīn idiginden nāşī zīr-i sāḥa-i Cenāb-ı Nübüvvet-penāhda müstaẓıll-i rāḥat ve şeref-yāb-ı refāḳat-i Şefī'-i ümmet olaraḳ duḫūl-i dāru'n-na'īm ile menzil-res-i ten'īm idigi ḥadīṣ-i meserret-āveri rivāyet-i Enes-i sa'ādet-res ile ṣübūtuñ maẓharıdır.[2] Ḥattā 'Amr bin 'Avf'dan daḫi merviyy-i elṭafdır ki; ol Bülbül-i gülşen-gāh-ı nübüvvet, Bilāl bin Ḥāriṣ'e ḫiṭāba terāne-gūy-ı maḳāl olup Ḥūrşīd-i sipihr-i **[137b]** risālet olan ẕāt-ı sa'ādet-simātları taḥvīl-i burcü'ş-şeref-i āḫiret etdikden ṣoñra verā-yı perde-i ġufūlde mestūr olan nuḳūş-ı sünen-i seniyyeden bir naḳş-ı dil-firībi irā'et-sāzān-ı i'māle ilā inḳıża'i'd-devrān ücūr-ı cümle-i 'amel-sencān bilā-intiḳāṣi şey'in minhum [L226a] cilve-künān ve taṣaddī-pīrāyān-ı aḥdāṣ-ı bid'ate daḫi terettüb eden vizriñ miḳdārı bi'l-ḳıyās ilā-mā-sebaḳ muḥaḳḳaḳ idigin i'lān [N151a] buyurmuşdur.[3]

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ṣāliṣ

İḳtidā-pīrāyān-ı senen-i sünen-i Nebeviyye dār-ı na'īm-i muḳīmde maẓhar-ı ālā-i seniyye idigine Aṣḥāb-ı Kirām ve e'imme-i a'lāmdan şeref-baḫş-ı vürūd olan āṣār-ı şerāfet-ālūdı mu'lindir.

Ezcümle zīver-baḫş-ı ṣaḥīfe-i aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-nişāb ile İbn-i 'Ömer-i sütūde-siyerden merviyy-i mu'teberdir ki, Āl-i Ḫālid'den bir merd-i 'ābid[4] Cenāb-ı İbn-i 'Ömer-i feżā'il-perverden "ṣalāt-ı ḫavf ve ṣalāt-ı ḫażar Ḳur'ān-ı Kerīm-i bāhirü'l-leme'ānda musaṭṭardır; lākin ṣalāt-ı seferde ḳaṣr-ı rek'āt-ı erba'a pīş-āmed-i naẓar degil" idigin istinbā etdikde fi'l-i Nebevī ile ṣübūtın inbā ve kār-ı şerāfet-medār-ı Nebevī delīl-i mu'teddun-bih

1 Tirmizî, "Îmân", 18, nr. 2641.
2 Tirmizî, "İlm", 16, nr. 2678.
3 Tirmizî, "İlm", 16, nr. 2677; İbn Mâce, "Mukaddime", 15, nr. 210.
4 Bu zatın Ümeyye b. Abdillâh b. Hâlid olduğu rivayet edilmektedir.

idigin inhā etmişdir.[1] Fe-lihāẕā sünen-i seniyye-i Risālet-ḳarīn ve ṭarīḳat-i Ḫulefā-yı Rāşidīn ile ʿamel bāʿiṯ-i taṣdīḳ-i Kitāb-ı Mübīn ve medār-ı iṭāʿat-i Rabbü'l-ʿĀlemīn idigi müstebīn olmaġla taḳavvī-i Dīn-i Mübīn'e bādī ve tebdīl ü taġyīrine efrāddan bir ferd içün taṣaddī nā-mutaṣavver olup verāyı perde-i ḫilāfına naẓar bir vechile cā'iz degil idigi muḳarrerdir. Fe-lihāẕā reh-revān-ı maʿmūre-i sünen-i seniyye vuṣūl-i menzil-i maḳṣūd-ı aṣlī ile rāḥat-ḳarīn idigi ʿÖmer bin ʿAbdülʿazīz'den[2] maḥkī-i sütūde-āyīndir.[3] İmdi bu ṭarīḳ-i sedād-ı refīḳden inḥirāf bāʿiṯ-i ḫüsrān idigi bilā-ḫilāf olup ʿamel-i ḳalīl-i mesnūn, kār-ı bidʿat-medār-ı keṯret-maḳrūndan ḫayr idigi rūṣen[4] ve iʿtiṣām bi-ḥabli'ṣ-süneniñ necāt-efken idigi müberhendir.[5]

Bināberīn ʿÖmer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıye ʿanhu Rabbuhu't-Tevvāb berāy-ı taʿallüm-i ferā'iż u sünen istiktāb ve ıṭṭılāʿ-ı maʿānī-i naẓm-ı mübīnde aḫẕ-ı sünnet-i seniyyeyi istiṣvāb buyurup taʿlīm ü taʿallüm-i ʿilm-i ḥālden mā-ʿadā terk-i ḳīl ü ḳāli ṣavāb ʿadd etmişdir. Ḫattā Ẕü'l-Ḥuleyfe[6] nām maḥalle ḫayme-zen-i nüzūl olduḳlarında ol Gevher-i yegāne edā-yı **[L226b]** namāz-ı dü-gāne ile peyrev-i ṣanīʿ-i menīʿ-i Peyġamberī olup ruḫṣat-ı isḳāṭa menāṭ olan fiʿl-i Nebevī ile ʿamel ve sefer ḳaṣr-ı ṣalāta maḥall idigin iẓhār buyurmuşdur.[7]

Ve Ḫażret-i ʿAlī raḍıye ʿanhu Rabbuhu'l-Velī'niñ eṣnā-yı ḥaccda iḥrāmbend-i ḳırān olmaġla taḳarrüb-künānlıġına Cenāb-ı ʿOṯmān raḍıye ʿanhu'r-Raḥmān'ıñ menʿini Cenāb-ı Ḫaydar-ı Kerrār "Sünnet-i seniyye-i Seyyidü'l-Ebrār efrāddan bir ferdiñ dā'ire-i menʿine medār degildir." deyü defʿ buyurmaġla binā-yı lüzūm-ı mürāʿāt-ı merāsim-i sünnet-i seniyyeyi üstüvār etmişdir.[8] Fe-lihāẕā ol Menbaʿ-ı yenābīʿ-i velāyet, peyrev-i sünnet-i seniyye-i pür-şerāfet idigin beyānda ḳāmet-i mevzūn-ı ḫırām-ı ẕāt-ı

1 Mâlik, *Muvatta'*, "Kasru's-Salât fi's-Sefer", 7; Nesâî, "Taksîru's-Salât", (giriş); İbn Mâce, "İkāmet", 73, nr. 1066.

2 Hz. Ömer'in *-radıyallâhu anh-* torunu Leylâ bt. Âsım'ın oğlu olan ve örnek yaşayışı sebebiyle İslâm ümmetinin onun için "Hulefâ-i Râşidîn'in beşincisi" dediği Tâbiʿîn büyüklerinden Ömer b. Abdilʿazîz, iki yıl halifelik yaptıktan sonra 40 yaşında iken 101/719'da vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 299, c. III, s. 332.

3 Abdullâh b. Ahmed b. Hanbel, *es-Sünne*, nşr. Muhammed Saʿîd Sâlim el-Kahtânî, Demmâm: 1985, c. I, s. 357.

4 Maʿmer b. Râşid, *el-Câmiʿ*, XI/291, nr. 20568; Abdürrezzâk, *el-Musannef*, XI/291.

5 Dârimî, "Mukaddime", 16, nr. 97.

6 Zülhuleyfe, Medine'ye 6-7 mil uzaklıkta bir yer olup Medinelilerin ve Suriyelilerin mîkāt mahallidir. Onlar, hac ve umre için Zülhuleyfe'de ihrama girerler. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 301.

7 Müslim, "Müsâfirîn", 12, nr. 691.

8 Buhârî, "Hacc", 34, nr. 1563, 1569; Müslim, "Hacc", 158, nr. 1223.

güzīde-simātı lābis-i libās-ı Nübüvvet olmayup **[138a]** müvānis-i Ḥāmil-i vaḥy-i mübīn daḫi degil iken ba'de'l-inbā ḥasebü'l-[N151b]istiṭā'a evāmir-i İlāhiyye'ye iṭā'at ve ittibā'-ı sünen-i seniyye-i Nebeviyye'ye ictihād lāzime-i ẕimmet idigin pīş-nihād etmişdir.[1]

Bināberīn mürā'āt-ı merāsim-i sünnet-i seniyyeye himmet iḥdāṣ-ı bid'atden ḫayr idigi İbn-i Mes'ūd-ı feżā'il-ālūddan menḳūl-i güzīdedir.[2] Keyfe lā? Fi'l-i Cenāb-ı Risālet-peymā ile ṣübūt-pīrā olan ḳaṣr-ı ṣalāt fi's-sefer inkāra maḳarr olmaḳ küfre berāber idigi Cenāb-ı İbn-i 'Ömer'den menḳūl-i ṣıḥḥat-perverdir.[3] Ḥattā Cenāb-ı Übeyy bin Ka'b taḥrīż-i mürā'āt-ı merāsim-i sünen ü ādābda bu vechile ibrāz-sāz-ı cevābdır ki, sebīl-i sünnet-i seniyyeye reh-yāb-ı sülūk olan rāst-revān-ı ṭarīḳ-i müstaḳīmiñ ṭayy-ı merāḥil-i a'māl-i pür-behcetde tedārik-i zād ü rāḥilesi ẕikr-i Ma'būdunbi'l-ḥaḳḳ ve ḫaşyetullāh ile ifāża-i 'ibret idigi muḥaḳḳaḳ olup menzil-res-i selāmet olmaḳda ḍalāl ve 'aẕābdan rehā-yābdır. Keyfe lā? Ḥabl-i metīn-i Şer'-i Mübīn'e istimsāk ile sāḥa-i ġabrāda ḫavfen-minallāh iḳşi'rār, bād-ı ḫazān-ı ḫüsrāndan maṣūn olmaġa medār olup bu maḳūle a'māl-i ṣāliḥayı i'māl eden ricāliñ nihāl-i bī-hemāl-i aġṣān-ı ef'āli mehebb-i nesīm-i 'afv u ġufrān olmaġla nümā-yāfte-i füyūżāt-ı İlāhiyye idigi bī-gümān ve sebīl-i sünnet-i [L227a] seniyyeye sülūkde iḳtiṣād ḫilāfına ictihāddan ḫayr idigi tābāndır. Fe-lihāẕā mi'yār-ı a'māl-i 'ibād eger iḳtiṣād ve eger ictihād-ı menāhic-i Enbiyā-yı Kirām ve sünen-i Resūl-i fiḫām idigi mā-lā-kelāmdır.[4] Ḥattā 'Ömer bin 'Abdül'azīz'iñ 'ummāline ṭavr-ı tedbīr-i memleketi ta'līm ve keyfiyyet-i siyāset-i medeniyyeyi tefhīmde medār-ı dā'ire-i tenbīhi senen-i sünen-i seniyyeye muvāfaḳat ve ḫāric-i dā'ire-i sünnet olan 'amele 'adem-i mübāşeretdir.[5] Fe-lihāẕā Cenāb-ı 'Aṭā[6] ﴿فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ﴾[7] āyet-i kerīmesin *"ilā Kitābillāh ve ilā sünneti'r-Resūl"* maḳāl-i lü'lü'-miṣāliyle tefsīr etmişdir.

1 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/160; Hâkim, *el-Müstedrek*, III/132-133, nr. 4622.
2 Dârimî, "Mukaddime", 23, nr. 223.
3 Abdürrezzâk, *el-Musannef*, II/519; Beyhakī, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, III/140.
4 Abdullâh b. el-Mübârek, *ez-Zühd*, s. 454; Ahmed b. Hanbel, *ez-Zühd*, s. 161, nr. 1093.
5 Bu rivayet için bkz. Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. V, s. 271.
6 Atâ b. Ebî Rebâh (ö. 114/732) Mekke'de yaşayan ünlü Tâbi'în fakîh, muhaddis ve müfessirlerinden olup kaynaklarda onun tefsire dair bir eseri bulunduğu rivayet edilmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 304.
7 **"Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüz takdirde,** Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız, **onu Allah ve Resûlü'ne arz edin."** Nisâ, 4/59.

Binâberîn sünen-i seniyye-i Nebeviyye'ye ittibâ'dan ġayrıya mecâl muḫâl idigi naḳl-kerde-i İmâm Şâfi'î-i feżâ'il-iştimâldir.[1] Keyfe lâ? Ḥażret-i 'Ömer raḍıye 'anhu Rabbuhu'l-Ekber'iñ eṣnâ-yı taḳbîl-i Ḥacer-i Esved'de "Keyfiyyet-i nef' u ḍarrdan müberrâ olan ḥaceri taḳbîle mübâderet fi'l-i celîl-i Nebevî ile şübût-pîrâ olan müstaḥsenü'l-îḳâ'a mübâşeretdir." deyü tervîc-sâz-ı ittibâ'-ı sünnet idigi menḳûl-i fuḥûldür.[2] Ḥattâ 'Abdullâh bin 'Ömer'iñ idâre-i cemel-i merkûbından istinbâ-kârâna "ittibâ'an li's-sünneti's-seniyye" idigin beyânı[3] ve Ebû 'Oṣmân-ı Ḥîrî'niñ[4] ḳavlen ve fi'len ittibâ'-kârân-ı sünnet-i seniyye nâṭıḳun bi'l-ḥikme ve mürâ'ât-âverân-ı hevâ nâṭıḳun bi'l-bid'a idigin i'lânı tervîcen li's-sünneti's-seniyye vuḳū'-yâfte idigi bî-mirâdır.

Fe-lihâẕâ ef'âl ve aḫlâḳ-ı Nebeviyye'ye iḳtidâ ve ekl-i ḥelâle ictihâd-ı ġarrâ ve cemî'-i a'mâlde iḫlâṣ-ı niyyete iḳdâm, uṣûl-i Dîn-i Mübîn'den idigi, Sehl-i Tüsterî'niñ menḳûl-i fâḫiridir. [N152a] Ḥattâ [5]﴿وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ﴾ naẓm-ı kerîminde şeref-baḫş-ı nüzûl olan 'amel-i ṣâliḥden murâd iḳtidâ-yı sünnet-i seniyye idigi şâhid-i müdde'â-yı muḥarreredir. Binâberîn 'uryânen duḫûl-i ḥammâma mübâderet cilve-ger-i minaṣṣa-i memnû'iyyet idigine delâlet eyleyen [6](مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يَدْخُلِ الْحَمَّامَ إِلَّا بِمِئْزَرٍ) **[138b]** ḥadîṣ-i şerîfi manṭûḳ-ı münîfince Cenâb-ı İmâm Aḥmed bin Ḥanbel'iñ 'uryânen ḥammâma duḫûlden nâsı men'i menâmda bâ'iṣ-i rü'yet-i Cibrîl-i Emîn olup tervîc-[L227b]sâz-ı sünnet-i seniyye olması bâdî-i 'ulüvv-i menzileti oldıġın tebşîr etmişdir.

Faṣl-ı Râbi'

Nehy-i Resûl-i Medenî'den 'adem-i ictinâb müstelzim-i ḫüsrân u 'iḳâb idigin i'lân içün mersûmdur.

---

1 İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, nşr. Sâlim Muhammed Atâ - Muhammed Alî Mu'avvız, Beyrut: 2000, c. II, s. 529.

2 Buhârî, "Hacc", 50, nr. 1596; 60, nr. 1610; Müslim, "Hacc", 248-251, nr. 1270.

3 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/32.

4 Horasan bölgesinde tasavvufun yayılmasına öncülük etmiş olan ve Nîşâbur'da Hîre mahallesinde yaşadığı için "el-Hîrî" nisbesiyle anılan Ebû Osmân el-Hîrî (ö. 298/910), Melâmîlik konusundaki fikirleriyle tanınmış bir zattır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 305.

5 "Her kim şan ve şeref istiyorsa bilsin ki, şan ve şeref bütünüyle Allah'a aittir. Güzel sözler ancak O'na yükselir. **Salih ameli de güzel sözler yükseltir.** Kötülükleri tuzak yapanlar var ya, onlar için çetin bir azap vardır. İşte onların tuzağı boşa çıkar." Fâtır, 35/10.

6 "Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse peştamalsız hamama girmesin." Tirmizî, "Edeb", 43, nr. 2801; Nesâî, "Gusl", 2, nr. 399.

Müdde'ā-yı muḥarrere ﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ fermūde-i mükerremesiyle [ve] ﴿وَمَن يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ﴾[1][2] ḳavl-i şerīfiyle müberhendir. Ḥattā zīver-baḫş-ı ṣaḥīfe-i aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-nişāb ile Ebū Hüreyre raḍıyallāhu 'anhdan şeref-baḫş-ı sāmi'a-i rivāyetdir ki, ol Rūḥ-ı ḳāleb-i 'ālem ṣallallāhu 'aleyhi ve sellemiñ yevmen mine'l-eyyām maḳdem-i sa'ādet-fercāmları meḳābir-i Müslimīn'i teşrīf ve tervīc-i ervāḥ-ı mü'minīn ile ol maḥall-i dil-ārāyı talṭīf buyurup eṣnā-yı ẕikr-i evṣāf-ı ümmetde (فَلَيُذَادَنَّ رِجَالٌ عَنْ حَوْضِى كَمَا يُذَادُ الْبَعِيرُ الضَّالُّ فَأُنَادِيهِم: أَلَا هَلُمَّ أَلَا هَلُمَّ أَلَا هَلُمَّ فَيُقَالُ إِنَّهُمْ قَدْ بَدَّلُوا بَعدَكَ فَأَقُولُ فَسُحْقًا فَسُحْقًا فَسُحْقًا)[3] ḥadīṯ-i va'īd-engīzin īrād buyurduḳlarından lāzım-ı fā'ide-i ḫaber ṭarīḳıyla cilve-gerdir ki, ber-mūcib-i re'fet-i Kāşifü'l-ġumme 'aṭṭaş-ı ümmet-i merḥūme irvā-kerde-i Ḥavż-ı Nebevī olmaġla feyż-yāb olmaḳ leb-rīz-sāz-ı kü'ūs-ı iḳtidā-yı sünen-i seniyye olmaġla müyesser olup teb-lerzegān-ı ḥummā-yı muḫālefet tābiş-i ḥırmān u ḫüsrān ile ḫamyāze-keş-i nedāmetdir. Ḥattā rivāyet-i Enes-i sa'ādet-res ile binā-yı ṣıḥḥati mü'esses olan ḥadīṯ-i enfes mażmūn-ı muḳaddesince; sünnet-i seniyye-i Nebeviyye'den inḥirāf-sencān, şeref-i iżāfet-i Nebiyy-i Ẕī-şān'dan maḥrūm idigi mefhūmdur.[4] Keyfe lā?

Ḥadīṯ-i āḫarda (مَنْ أَدْخَلَ فِي أَمْرِنَا مَا لَيْسَ فِيهِ فَهُوَ رَدٌّ)[5] buyurulmaġla tenbīh-i ittibā'-ı sünnet ve taḥẕīr-i īḳā'-ı bid'at buyurulmuşdur. Bināberīn Ebū Rāfi'den merviyy-i nāfi'dir ki, Cenāb-ı Fermān-fermā-yı diyānet berāy-ı ittibā'-ı sünnet terġīb-i ümmet buyurup (لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ مُتَّكِئًا عَلَى أَرِيكَتِهِ يَأْتِيهِ الأَمْرُ مِنْ أَمْرِى مِمَّا أَمَرْتُ بِهِ أَوْ نَهَيْتُ عَنْهُ فَيَقُولُ لَا أَدْرِي مَا وَجَدْنَا فِى كِتَابِ

1 "Artık onun emrine muhalefet edenler, başlarına bir belanın gelmesinden veya elem dolu bir azaba uğramaktan sakınsınlar." Nûr, 24/63.

2 **"Kim, kendisine hidayet (doğru yol) besbelli olduktan sonra Peygamber'e karşı çıkar, müminlerin yolundan başkasına uyarsa,** onu yöneldiği yolda bırakırız ve cehenneme sokarız. Orası ne kötü bir varış yeridir." Nisâ, 4/115.

3 "Birtakım insanlar, yabancı develerin pınar başından kovulduğu gibi Kevser Havuzu'nun etrafından kovulacaklar. Ben onlara: "Yanıma gelin, yanıma gelin!" diye sesleneceğim. Görevli melekler bana: "Onlar, senden sonra sünnetini değiştirdiler." deyince, ben de: "Uzak olsunlar, uzak olsunlar, uzak olsunlar!" diyeceğim." Müslim, "Tahâret", 39, nr. 249; "Fezâ'il", 38, nr. 2302; ayrıca bkz. Buhârî, "Müsâkāt", 10, nr. 2367.

4 Buhârî, "Nikâh", 1, nr. 5063; Müslim, "Nikâh", 5, nr. 1401.

5 "Dinimizde olmayan bir şeyi ona kim sokuştursa, o şey reddedilmiştir." Buhârî, "Sulh", 5, nr. 2697; Müslim, "Akdıye", 17, 18, nr. 1718. Bu hadîsi Hz. Âişe *-radıyallâhu anhâ-* rivayet etmiştir. Yalnız hadîsin geçtiği kaynaklarda "فيه" lafzı yerine "منه" lafzı mevcuttur.

[1](اللهِ اتَّبَعْنَاهُ **[L228a]** ḳavl-i şerīfiyle lüzūm-ı ittibā‘-ı sünnet-i seniyyelerin beyān buyurmuşdur. Ḥattā [2](أَلَا إِنَّ مَا حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ مِثْلُ مَا حَرَّمَ اللَّهُ) tenbīh-i nebīhi ile ḥadīṯ-i merḳūm müẕeyyel idigi rivāyet-kerde-i Miḳdād-ı[3] feżā’il-iltiṯāmdır. Fe-lihāẕā maẕmūn-ı ḥādīṯ-i mümehhed bu eṣer-i mu‘teber ile mü’ekkeddir ki; ol Bülbül-i gülşen-serāy-ı hüdā, lüzūm-ı ittibā‘-ı evāmir ü nevāhīlerin inbā ile terāne-pīrā olup (وجئ بِكِتَابٍ فِي كَتِفٍ كَفَى بِقَوْمٍ حُمْقًا أَنْ يَرْغَبُوا عَمَّا جَاءَ بِهِ نَبِيُّهُمْ مشتغلين إِلَى ما جاء به غَيْرِ نَبِيِّهِمْ أَوْ كِتَابٍ غَيْرِ كِتَابِهِمْ)[4] ḥadīṯ-i re’fet-perverin inbā buyurmaġla bir gürūh-ı enbūhuñ aḥkām-ı Kitāb-ı Mübīn ve sünnet-i seniyye-i Resūl-i Emīn’den ġayra raġbet ve meyli delīl-i ḥumḳ idigin inhā ile aḥkām-ı Kitāb ve Sünnet’e iṭā‘atiñ lüzūmın inbāları ﴿أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ﴾[5] **[139a]** fermūde-i mükerremesi nüzūliyle te’kīd-ḳarīn olduḳda ol Maẕhar-ı te’yīdāt-ı Rabbāniyye [6](هَلَكَ الْمُتَنَطِّعُونَ) ḳavl-i şerīfiyle taḥẕīr-senc-i zümre-i müsāhilīn olmuşdur. Bināberīn Ḥażret-i Ṣıddīḳ-ı Ekber ḫavfen mine’ż-żarar sünen-i seniyye-i selāmet-āverden hīçbir sünnet-i seniyyeyi terk etmedigin ḫaber vermişdir.[7]

BĀB-I ṢĀNĪ

Ol Mefḫar-i her-dü-serā ‘aleyhi şerāyifü’t-teḥāyānıñ lüzūm-ı muḥabbet ve vücūb-ı muḫāleṣetlerin beyāna me’vā ve penç faṣl-ı belāġat-vaṣl ile zībā-maḥaṭṭ-ı fevā’id-i ‘uẕmādır.

Fi’l-vāḳi‘ ol Mihr-i ‘ālem-tāb-ı risālet ‘aleyhi şerāyifü’t-taḥiyyetiñ mişkāt-ı żiyā-pāş-ı şeş-cihet olan ẕāt-ı pür-nūrāniyyetleri vesīle-i inkişāf-ı deycūr-ı cehālet ve ẕerī‘a-i indifā‘-ı ẕalām-ı ḍalālet olup ḳudūm-i hidāyet-mev-

1 “Sakın sizden birini, kendisine benden bir emir veya yasak ulaştığı zaman, koltuğuna kurulup da “Ben Kur’ân’dan başkasını bilmem; Allah’ın Kitabı’nda ne gördüysek ona uyarız derken bulmayayım.” Tirmizî, “İlm”, 10, nr. 2663; Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 5, nr. 4605.

2 “Şurası muhakkak ki, Resûlullâh’ın haram kıldığı şey tıpkı Allah’ın haram kıldığı şey gibidir.” Tirmizî, “İlm”, 10, nr. 2664.

3 Her üç nüshada da “Miḳdām” şeklinde imla edilmiştir.

4 “(Resûl-i Ekrem -*sallallâhu aleyhi ve sellem*-) bir gün kendisine, üzerine yazı yazılmış bir kürek kemiği gösterildiğinde (şöyle buyurdu): “Peygamberlerinin getirdiğini bırakıp, başka bir peygamberin getirdiğine yönelmeleri veya kendi kitaplarını bırakıp başka bir kitaba ilgi göstermeleri bir topluluğa ahmaklık olarak yeter.” Benzer bir hadîs-i şerîf için bkz. Dârimî, “Mukaddime”, 42, nr. 495.

5 **“Kendilerine** okunan Kitab’ı **sana indirmiş olmamız onlara yetmedi mi?”** Ankebût, 29/51.

6 “Sözünde ve davranışlarında haddi aşan kimseler helâk oldular.” Müslim, “İlm”, 7, nr. 2670; Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 5, nr. 4608.

7 **Faṣl-ı Rābi‘** Nehy-i Resūl-i Medenī’den ... Ḥażret-i Ṣıddīḳ-ı Ekber ḫavfen mine’ż-żarar sünen-i seniyye-i selāmet-āverden hīçbir sünnet-i seniyyeyi terk etmedigin ḫaber vermişdir: — N

sūmları ʿālemiyāna raḥmet olmaġla pertev-i envār-ı nübüvvetlerinden müstefîżān-ı lemʿa-i yaḳīn olan mü'minīn gül-berg-i ruḫsār-ı nevvārlarınıñ hezār-vār ʿāşıḳ-ı zārı ve şemʿ-i şebistān-ı hidāyet olan vücūd-ı hüdā-nümūdlarınıñ pervāne-i cān-sipārı idikleri gibi, viṣāl-i cemāl-i cemīlleriniñ ez-dil ü cān müştāḳ ve ümmīd-vārı olmaḳ herāyīne muḳteżā-yı teşekkür-i niʿmet idigi ʿinde'l-uḳalā **[L228b]** emr-i müṣbet idiginden mā-ʿadā ḥubb u vālā-yı bī-hemālleri lāzime-i ẕimmet-i īmān ve vücūb-pīrā-yı ʿuhde-i īḳān idigi ﴿قُلْ إِنْ كَانَ اٰبَآؤُكُمْ وَأَبْنَآؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُم مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾[1] fermūde-i mükerremesiyle ṣābit olmaġın muḥabbet-i Ḥabīb-i Ekrem ehemm ü elzem ve ḳılāde-i gerden-i İslāmiyān idigi müsellemdir. Binā'en-ʿaleyh, āyet-i kerīme-i merḳūme ile Ẕāt-ı Nübüvvet-pīrāları sezā-vār-ı muḥabbet ü velā idigin inbā ve dil-bestegān-ı eḳārib ü emvāl maẓhar-ı ḫüsrān olmaġla pā-māl idigi inhā buyurulduḳdan ṣoñra terabbuṣ-ı ʿaẕāb ile tenẕīr buyuruldıġı daḫi ẕeyl-i āyet-i merḳūmeden müstefāddır. Keyfe lā?

Derūn-ı aṣl-ı kitāb-ı ṣıḥḥat-nişābda keşīde-i silk-i suṭūr olan ferā'id-i esānīd-i ṣaḥīḥa ile tevşīḥ-i mażmūn-ı naṣṣ-ı kerīm ve terşīḥ-i mefhūm-ı Ḳur'ān-ı ʿAẓīm rivāyet-i Ebī Hüreyre ve Enes ile bu minvāl-i zībā-cemāl üzre terḳīm olunmuşdur ki, ol Gevher-i yek-dāne-i ḳulzüm-i ḫüsn ü bahā ʿaleyhi mine'ṣ-ṣalavāti evfāha beyān-ı lüzūm-ı mihr ü velālarında (لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ)[2] deyü buyurmuşlardır. Ve rivāyet-i Enes-i saʿādet-res ile şeref-baḫşā-yı vürūd olan (ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ أَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا وَأَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ وَأَنْ يَكْرَهَ أَنْ يَعُودَ فِي الْكُفْرِ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُقْذَفَ فِي النَّارِ)[3] **[N152b]** ḥadīṯ-i şerāfet-medārınca ol Mü'temen-i ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا﴾[4] sezā-vār-ı mihr ü velā

1 **"De ki: "Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, aşiretiniz, kazandığınız mallar, kesada uğramasından korktuğunuz bir ticaret ve beğendiğiniz meskenler size Allah'tan, Peygamberi'nden** ve O'nun yolunda cihaddan daha **sevgili ise,** artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyin! Allah, fasık topluluğu doğru yola erdirmez." Tevbe, 9/24.

2 "Biriniz beni çocuklarından, anasından, babasından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe gerçek mümin olamaz." Buhârî, "Îmân", 8, nr. 15; Müslim, "Îmân", 70, nr. 44. Ebû Hüreyre'nin *-radıyallâhu anh-* benzer lafızlarla rivayeti için bkz. Buhârî, "Îmân", 8, nr. 14.

3 "Şu üç özellik kimde bulunursa o, imanın tadını tadar: Allah ve Resûlü'nü, bu ikisinden başka herkesten ve herşeyden daha çok sevmek; sevdiğini Allah için sevmek; Allah kendisini küfür bataklığından kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmeyi, ateşe atılmak gibi çirkin ve tehlikeli görmek." Buhârî, "Îmân", 9, nr. 16; 14, nr. 21; Müslim, "Îmân", 67, nr. 47. Yalnız her üç nüshada da "إِلَّا لِلَّهِ" ibaresi "إِلَّا الله" şeklinde imla edilmiştir.

4 **"(Size okuduğu Kur'ân) ancak** kendisine bildirilen bir vahiydir." Necm, 53/4.

idiklerin eşerü'l-inhā, eşyā-yı uḫar muḥabbeten-lillāh cilve-ger olduḳda rātibe-ṭırāz-ı behcet idigin inbā buyurmuşdur. Bināberīn Ḥażret-i 'Ömer-i ma'delet-güster dergāh-ı hidāyet-penāh-ı Risālet-pervere eşnā-yı ircā'-ı żamīr-i muḥabbet-peẕīrde beyne'l-cenbeyn ḥāll olan nefsinden ṣoñra Ẕāt-ı **[139b]** Risālet-pīrā eḥabb-ı ẕevāt ü eşyā idigin inbā etdikde, ol Maḥbūb-ı Ḥudā [1](لَنْ يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ نَفْسِهِ) buyurmaġın [L229a] İbn-i Ḫaṭṭāb-ı ma'delet-nişāb daḫi der-'aḳab "Ḳasem bi-Rabb-i Ekrem ki ẕāt-ı nübüvvet-simāt-ı Resūl-i münteḫab bana nefsimden daḫi eḥabbdır." dedikde [2](اَلْاٰنَ يَا عُمَرُ) beşāretiyle mübeşşer, ya'nī henüz tamāmī-i īmān ile şeref-perverligin Cenāb-ı 'Ömer'e müjde-āver olmuşlardır.[3] Fe-lihāẕā [4](لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ نَفْسِهِ) ḥadīṯ-i nefīsi mażmūn-ı şerāfet-enīsince merdüm-i hüşyār be-her-ḥāl velāyet-i Cenāb-ı Resūl-i Perverdigār'ı ḫidīv-i nefs-i iṭā'at-kār etmegi iḫtiyār edüp ribḳa-i raḳabesin taḥṣīl-i rıżā-yı Ḥażret-i Seyyidü'l-Kevneyn etmedikce ẕā'iḳa-i cānı ḥalāvet-yāb-ı īmān olamadıġı Sehl-i Tüsterī'niñ maḳūl-i 'ibret-perveridir.[5]

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Evvel

Ol Ḥabīb-i cemīl ve Resūl-i celīliñ nihāl-i bī-hemāl-i muḥabbet-i seniyyeleri ne güne bār-āver-i ṣevāb-ı cezīl idigin beyāna birer ravża-i cennet-nişānedir.

Esānīd-i ṣıḥḥāh-ı şerāfet-irtiyāḫ ile Ḥażret-i Enes'den merviyy-i enfesdir ki, meclis-i sa'ādet-enīs-i Nebevī'ye bir kimse dāḫil ve [6](مَتَى السَّاعَةُ؟) deyü sā'il olduḳda Cenāb-ı Şefī'-i yevm-i me'ād, "Ḳıyāmete ne i'dād eylediñ?" deyü buyurmaġın sā'il-i şīrīn-şemā'il muḥabbetullāh ile muḥabbet-i Resūl-i mekārim-penāhdan ġayrı a'māl-i mu'ted-bahāya ẓafer-yāb olmadıġın 'arżadāşt-ı dergāh-ı Nebevī edicek [7](أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ) beşāretiyle mübeşşer ve muḥabbet-i zād-ı āḫiret ve sebeb-i fevz ü sa'ādet idigine işāret buyurmuş-

1 "Hiç kimse beni canından daha çok sevmedikçe kesinlikle iman etmiş olmaz."
2 "İşte şimdi oldu ey Ömer!"
3 Buhârî, "Eymân ve'n-Nüzûr", 3, nr. 6632.
4 "Hiç kimse beni canından daha çok sevmedikçe kesinlikle iman etmiş olmaz."
5 Buhârî, "Îmân", 8, nr. 15; "Eymân ve'n-Nüzûr", 3, nr. 6632; Müslim, "Îmân", 70, nr. 44.
6 "Kıyâmet ne zaman kopacak?"
7 "Sen sevdiğinle beraber olacaksın."

dur.[1] Ḥattā eṣer-i merḳūm, rivāyet-i Ṣafvān-ı feżā'il-ʿunvān[2] ve iḫbār-ı ʿAbdullāh bin Mesʿūd-ı saʿādet-resān ve inbā-yı Ebū Mūsā-yı Eşʿarī ile daḫi mü'ekkedü'l-bünyān idigi bī-reyb ü gümāndır.[3] Keyfe lā?

Fātiḥa-i muḥabbet-i Resūl-i Ṣamedānī mūcib-i ḫātime-i neyl-i naʿīm-i cāvidānī idigi gibi, naḳş-bendī-i vidād-ı Āl-i şerāfet-iştimāl daḫi bāʿiṣ-i ṣūret-nümāyī-i sedād-ı ḥāl oldıġı maḳāl-i vācībü'l-imtiṣāldir. Zīrā rivāyet-i Cenāb-ı Ḥaydar-ı Kerrār ile bu le'ālī-i şerāfet-ālūd mengūş-ı gūş-ı vürūddur ki, ol Maḥbūb-ı [N153a] Ḫudā yevmen mine'l-eyyām dest-be-dest-i Ḥaseneyn-i aḥseneyn olduḳları [L229b] ḥālde (مَنْ أَحَبَّنِي وَأَحَبَّ هَذَيْنِ وَأَبَاهُمَا وَأُمَّهُمَا كَانَ مَعِي فِي دَرَجَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ)[4] ḥadīṣ-i dürer-bārın īṣār ile muḥabbet-i Āl-i şeref-medār, ẕerīʿa-i saʿādet idigin iş'ār buyurmuşdur.

Fe-lihāẕā bir merd-i hüşyār, ruḥsā-yı dergāh-ı Risālet-medār olup mihr ü velā-yı Āfitāb-ı sipihr-i nübüvvet ile zinde ve ehl ü māline cilve-ger olan ʿalāḳasından ziyāde ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i Nebevī'ye bende idigin der-meyān edüp her-bār şevḳ-i dīdār-ı Resūl-i Muḫtār girībān-gīr-i ışṭıbārı idigin iş'ār ve mihr-i münīr-i ruḥsār-ı nevvār-ı Ḥabīb-i Ḫudā-yı Settār'a neẕẕāre ile iḳtibās-ı envār etmedikce rāḥat-yāb-ı ārām olamadıġın eṣnā-yı iḫbārda "Yā Resūlallāh! Şems-i münīr-i evc-i risālet olan Ẕāt-ı meḥāsin-simātıñ taḥvīl-i burc-ı dār-ı fenā edecegin ḫayāl **[140a]** ve bu dil-fikār daḫi çāşnī-dār-ı şerbet-i irtiḥāl olmaġla taṣavvur-ı me'āl-i ḥāl eṣnāsında sevdā-ger-i bāzār-ı muḥabbetiñ olan derd-mendiñe sūd-ı metāʿ-ı duḫūl-i cennet muḳadder oldıġı ṣūretde daḫi Cenāb-ı ʿālī-cenābıñ bālā-nişīn-i aʿlā-yı 'illiyyīn olmaġla rü'yet-i dīdār-ı tābdārıñdan ḫāṭıra-i ḥırmān ile perīşān-ḥālim." dedikde ﴿وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ﴾[5] fermūde-i mükerremesi şeref-baḫş-ı nüzūl olup ḥasret-keş-i mezbūr, beşāret-i vuṣūl-i me'mūl ile mesrūr buyurulmuşdur.[6]

---

1 Bu hadîs-i şerîf ve Hz. Enes'in *-radıyallâhu anh-* sözleri için bkz. Buhârî, "Fezâ'ilü Ashâbi'n-Nebî", 6, nr. 3688; "Edeb", 96, nr. 6171; Müslim, "Birr", 161-164, nr. 2639.

2 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, VIII/71, nr. 7400; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, IX/364.

3 Buhârî, "Edeb", 96, nr. 6168-6170; Müslim, "Birr", 165, nr. 2640.

4 "Beni sevenler, bu çocukları ve onların babalarını, annelerini sevenler, kıyâmet gününde benim yanımda ve benimle beraber olur." Tirmizî, "Menâkıb", 21, nr. 3733; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/77.

5 **"Kim Allah'a ve Peygamber'e itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği** peygamberlerle, sıddîklarla, şehidlerle ve iyi **kimselerle birliktedirler.** Bunlar ne güzel arkadaştır." Nisâ, 4/69.

6 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XII/86-87, nr. 12559; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, I/152-153, nr. 477; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VII/7; Heysemî, *Mecma'u'l-Bahreyn*, VI/16-17, nr. 3308. Hadîs birinci ve sonuncu kaynakta Abdullâh b. Abbâs'tan *-radıyallâhu anh-*, diğerlerinde ise Hz. Âişe'den *-radıyallâhu anhâ-* rivayet edilmiştir.

Ve şeref-yābān-ı duḫūl-i meclis-i Ḫayru'l-Beşer'den bir merd-i sa'ādet-perveriñ āyīne-i cemāl-i cemīl-i Resūl-i celīle eşnā-yı medd-i naẓarında tābiş-i 'aşḳ-ı muḥabbet-i Maḥbūb-ı Ḫudā, idāre-i ḳaddāḥa-i başara 'adem-i ḳudretin īcāb ve ḥayrān u ḥayrān ol Nūr-ı cesīme nigerān olaraḳ bī-tāb oldıġı ḥālde ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i Nebevī'den [1](مَا بَالُكَ؟) ḫiṭāb-ı müsteṭābınıñ maẓharı olıcaḳ, [2]"(بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ) Müṭāla'a-i kitāb-ı müsteṭāb-ı cemāl-i cemīliñle tenvīr-i bāṣıra ehemm-i meṭālib-i fāḫiremdir. Lākin Cenāb-ı 'ālī-şānıñ pīrāye-baḫş-ı 'ālī-pāye-i Maḳām-ı Maḥmūd [L230a] olduḳda bu kemīne ol maḳām-ı vālā-terīne irtiḳāya nā-sezā oldıġımdan nāşī ḫūrşīd-i nevvār-ı dīdārıñdan iḳtibās-ı envāra 'adem-i iḳtidār taṣavvurıyla ġarīḳ-i lücce-i efkārım." dedikde, 'alā-rivāyetin āyet-i sābıḳa nāzil olmaġla ol 'āşıḳ-ı dīdār-ı Resūl-i Kerīmü'ş-şemā'il ehemm-i meṭālibine vāṣıl olmuşdur. Bu bābda müştāḳān-ı dīdār-ı nevvār-ı Ḥażret-i Resūl-i mekārim-niṣāra rivāyet-kerde-i Enes-i feżā'il-şi'ār olan (مَنْ أَحَبَّنِي كَانَ مَعِي فِي الْجَنَّة)[3] ḥadīṣ-i beşāret-diṣārı müjde-āver ve meserret-güsterdir.

Veffaḳanallāhu ileyhi ve ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ṯānī

Ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i Seyyidü'l-Enām'a eslāf-ı kirām ve e'imme-i fiḫāmıñ derūn-ı [N153b] ṣadāḳat-fercāmlarında cilve-ger-i minaṣṣa-i ḥuṣūl olan muḥabbetlerin i'lāma me'vā-yı bī-müdānīdir.

Esānīd-i ṣıḥāḥ-ı şerāfet-irtiyāḥ ile Ebū Hüreyre ve Ebū Ẕerr raḍıyallāhu 'anhumādan mervī olan ḥadīṣ-i mu'teber mażmūn-ı müjde-āverince, ol Gülbün-i gülşen-serāy-ı *levlāk*, müştāḳān-ı dīdār-ı nevvār-ı tāb-nākleri olan merdān-ı sīne-çākı tavṣīfde (مِنْ أَشَدِّ أُمَّتِي لِي حُبًّا نَاسٌ يَكُونُونَ بَعْدِي يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ رَانِي بِأَهْلِهِ وَمَالِهِ)[4] buyurmaġla ümmet-i sütūde-ḫaṣletlerinden bir zümre-i şerāfet-medār mir'āt-ı ṣafā-simāt-ı ruḫsār-ı nevvārlarına neẓẓāre ile şeref-yāb olmaġ-içün temennī-sencān-ı istibdāl-i ehl ü māl idiklerin i'lān ve iştidād-ı pertev-i mihr-i muḥabbetleriyle mevṣūfiyyetlerin beyān buyurmuşdur.

1 "Neden öyle bakıyorsun?"
2 "Anam, babam sana feda olsun yâ Resûlallâh!"
3 "Beni seven, cennette benimle beraber olur." Tirmizî, "İlm", 16, nr. 2678.
4 "Ümmetim içinde beni en çok sevenler, benin vefatımdan sonra doğan ve beni görebilmek için ailesini ve bütün mal varlığını feda etmeyi göze alan kimselerdir." Müslim, "Cennet", 12, nr. 2832.

Fe-lihāẕā revnaḳ-baḫş-ı faṣl-ı sābıḳ olan ḥadīṣ-i şeref-perverde Cenāb-ı ʻÖmer bin el-Ḫaṭṭāb'ıñ mihr ü velā-yı Maḥbūb-ı Ḫudā'yı nefs-i nefîsine tercīḥ ile zer-i ḫāliṣu'l-ʻayār-ı īmānı zīver-baḫş-ı miʻyār-ı etemmiyyet oldıġı gibi, zümre-i ʻaliyye-i Aṣḥāb-ı Kirām'dan niçe fiḫāmıñ dergāh-ı Nübüvvet-penāha cilve-ger-i minaṣṣa-i ḥuṣūl olan şevḳ u ġarām-ı mā-lā-kelāmları resīde-i rütbe-i ʻulyā-yı eşeddiyyet idigi bāʻiṣ-i müfāḫaretleridir.

Ḥattā ʻAmr bin el-ʻĀṣ **[140b]** radıyallāhu ʻanhıñ (مَا كَانَ أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ)[1] maḳāl-i iḫlāṣ-**[L230b]**penāhı tāc-ı ser-i mübāhātı ve vālid-i ʻAbde bin Ḫālid'iñ her-bār pister-nişīn-i rāḥat olduḳda Ḥażret-i Faḫr-i ʻĀlem'e bed'-i kitāb-ı ḳūtü'l-ḳulūb-ı beyān-ı şevḳ u ġarām ve āḥād-ı Muhācirīn ü Enṣār-ı saʻādet-medāra ircāʻ-ı żamīr-i vidād-ı fu'ādın iʻlām etmedikce ser-nihāde-i bālīn-i ārām olmadıġı mebnā-yı meẕkūra mebnīdir.[2]

Bināberīn nūr-ı İslām'la Ebū Ṭālib'iñ tenvīr-i derūnından ḥubūr-ı nihād-ı Şefīʻ-i rūz-ı tenād maʻlūm-ı Cenāb-ı Ṣıddīḳ-ı raḳīḳu'l-fu'ād olmaġla sürūr-ı maḥbūb şādī-i muḥibb-i ṣadāḳat-maṣḥūbdan ercaḥ idigine binā'en ol Yār-ı Ġār-ı feżā'il-medār İslām-ı Ebī Ḳuḥāfe'den ziyāde īmān-ı Ebī Ṭālib'i ḥˇāst-kār olmuşdur.[3] Fe-lihāẕā ʻamm-i Ḫayru'n-Nās Ḥażret-i ʻAbbās'ıñ īḳād-ı şemʻa-i İslāmından Cenāb-ı ʻÖmer-i maʻdelet-perver muḥabbeten li-Ḫayri'l-Beşer żamīr-i münīr-i ṣadāḳat-peẕīrinde cilve-ger olan ḥālet-i meserret-eşeri sürūr-ı İslām-ı vālidine tercīḥ-āverdir.[4]

Ḥattā eṣnā-yı Ġazve-i Uḥud'da dergāh-ı re'fet-penāh-ı Nebevī'ye aḥvāl-i peder ü dāder ü şevherinden istinbā ile şeref-yāfte-i duḫūl olan zen-i ṣadāḳat-efken-i mezbūrlarıñ ḳadeḥ-nūş-i raḥīḳ-i şehādet ve ser-mest-i şahbā-yı saʻādet oldıġın fehm etdikde şādī-i rü'yet-i dīdār-ı Resūl-i Muḫtār ile zinde-dil oldıġından (كُلُّ مُصِيبَةٍ بَعْدَكَ جَلَلٌ)[5] maḳāl-i meveddet-iştimālin ibrāz-ile beyān-ı ihtizāzı maḥkī-i İbn-i **[N154a]** İsḥāḳ-ı feżā'il-dem-sāzdır.

1 "Bana Resûlullâh'tan -*sallallâhu aleyhi ve sellem*- daha sevgili hiç kimse yoktu." Müslim, "Îmân", 192, nr. 121.

2 70 sahâbî ile görüşen ve rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer alan bir muhaddis ve fıkıh âlimi olan, zühd ve takvasıyla tanınan, günlerinin çoğunu oruçlu geçiren Hâlid b. Maʻdân (ö. 103/721), Yezîd b. Muʻâviye zamanında gerçekleştirilen İstanbul kuşatmasına da katılmıştır. Metinde zikredilen rivayet için bkz. Ebû Nuʻaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. V, s. 210; Kandemir, *age.*, c. II, s. 318.

3 İbn Ebi'd-Dünyâ, *el-İşrâf fî Menâzili'l-Eşrâf*, nşr. Necm Abdurrahmân Halef, Riyad: 1990, s. 336-337, nr. 510.

4 Bezzâr, *Müsned*, XI/182, nr. 4924.

5 "(Yâ Resûlallâh!) Sen sağ olduktan sonra, bütün sıkıntılar önemsizdir." Bkz. Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, III/302; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, c. III, s. 105.

Ve Cenāb-ı Ḥaydar-ı Kerrār-ı şerāfet-diṣārıñ ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i Resūl-i Muḫtār'a rātibe-ṭırāz-ı taḳarrür olan muḥabbetinden istinbā-kārāna icābetde ba'de'l-ḳasem, muḥabbet-i Resūl-i Muḫterem ḥubb-ı emvāl ü evlād ve ābā vü ümmehātına ercaḥ u aġleb ve "Ḥīn-i 'aṭaşda mā-i bāridden eḥabbdır." deyü buyurmuşdur.

Fe-lihāẕā Ḥażret-i 'Ömer-i ma'delet-perver berāy-ı ḫırāset eṣnā-yı dūr-ı enḥā-yı Medīne-i pür-behcetde menāzil-i Ṭaybe-i Ṭayyibe'den bir dār-ı żiyā-medārda manẓūr-ı naẓar-ı iksīr-eṣeri olan lem'a-i şem'aya taḳarrübsenc olduḳlarında bir zen-i muḫāleṣet-efken [L231a] ġazl-i ṣūfa meşġūle ve beyān-ı ḥasret ü firāḳ-ı Nebiyy-i kerīmü'l-aḫlāḳı mutażammın naẓm-ı meveddet-mu'lin ile medīḥa-i Ṣāḥib-Sa'ādet'i miṣāl-i hezār zār-zār olaraḳ terāne-senc idigine tefaṭṭun etdikde istimtā'-ı güftār-ı riḳḳat-diṣār-ı meddāḥa-i ṣadāḳat-kār ile dīde-i ḥaḳḳāniyyet-dīdesinden dürr niṣār olmuşdur.[1]

Ve 'Abdullāh bin 'Ömer'e "Ẕikr-i muḥabbet-i Resūl-i Ṣāḥibü'l-Mi'rāc veca'-ı ricle 'ilācdır." denildikde ṣayḥa-i *"Yā Muḥammedāh!"* ile ẕikr-i muḥabbet-i Resūl-i Muḫtār'a 'aṣā-dār-ı ittikā olaraḳ ḫaṭve-senc-i beyān-ı ḥasret oldıġı veca'-ı mefāṣılına 'ilāc-ı 'ācil olmuşdur.[2]

Ve bülbül-i gülşen-gāh-ı ṣavt-ı ḥasen Cenāb-ı Bilāl-i şerāfet-efkeniñ eṣnā-yı iḫtiżārında ḥalīle-i celīlesinden وَا حُزْنَاهُ![3] nidā-yı ḥasret-pīrāsı resīde-i sāmi'-i iẕ'ānı olduḳda lisān-ı Bilāl-i şīrīn-maḳālden واطرباه! غَدًا أَلْقَى الْأَحِبَّة مُحَمَّدًا وَحِزْبَه![4] **[141a]** güftār-ı muḥabbet-şi'ārı ṣudūr-ile ḥuṣūl-i telāḳī-i ervāḥ-ı ṭayyibeye iẓhār-ı sürūr ve ḥālet-i meẕkūre Cenāb-ı Ḥuẕeyfe'den daḥi cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūrdur.[5]

Bināberīn ser-bāzān-ı muḥabbet-i Maḥbūb-ı Ḫudā'dan bir zen-i muḫāleṣet-efken burḳa'-pūş-ı niyāz olaraḳ ruḫsā-yı bezm-gāh-ı Ṣıddīḳa-i Ḳübrā olup keşf-i Ravża-i Muṭahhara-i Ḫayru'n-Nās'ı iltimāsı rehīn-i rātibe-i ḳabūl olmaġın mes'ūline vuṣūl bulduḳda ḳulzüm-i dīdelerinden īṣār-ı mürvārīd-i dümū' ederek gevher-efşānī-i 'arż u dād eṣerinde tābiş-i 'aşḳ u

1 Abdullâh b. el-Mübârek, *ez-Zühd*, s. 302, nr. 1024.
2 Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, s. 346, nr. 964.
3 "Ah hüznüm; (eyvah gidiyorsun)!"
4 "Hayır, ben çok sevinçliyim! Kavuşacağım yarın dostlarıma; Muhammed'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ve Ashâbı'na *-radıyallâhu anhum-*."
5 Hâkim, *el-Müstedrek*, III/445, nr. 5687.

muḥabbet-i Resūl-i Yezdān ile sūzān ve āḫirü'l-emr pervāne-miṣāl teslīm-i rūḥ-ı revān etmişdir.[1]

Ve Zeyd bin Deşine-i muḫāleşet-lümū' eyādī-i ehl-i Mekke'ye vuḳū' ile resīde-i menzile-i ihlāk oldığı eşnāda Ebū Süfyān berāy-ı tecrübe vü imtiḥān Zeyd'e ḫiṭāb edüp "Saña bedel Cenāb-ı Bedrü'd-dücā muḥāḳ-resen-i ufūl ve sen zānū-nişīn-i ehl-i beytiñ olmaġla tena"um-gāh-ı ḥużūra ḫˇast-kār-ı vuṣūl degil misin?" dedikde Cenāb-ı Zeyd-i şerāfet-me'āb su'āl-i mezbūra cevābda "Ol Bedr-i münīr-i āsumān-ı risālet zīver-i evc-gāh-ı şerāfet oldığı ḥālde daḫi [L231b] selāmet-i ẕāt-ı kemīnem içün nev'-i [N154b] taġayyür ile iḫtimāl-i iġbirār-ı ḫāṭır-ı hüdā-me'āşirine bir vechile rıżā ġayr-ı mutaṣavver idigi bī-mirādır." deyü şeh-rāh-ı muḥabbet-i ṣādıḳāne cān ü başın fedā etdikde Aṣḥāb-ı Kirām 'aleyhim rıḍvānü'l-Meliki'l-'Allām'ıñ Cenāb-ı Seyyidü'l-Enām 'aleyhi's-selāma cilve-ger-i minaṣṣa-i ḥuṣūl olan muḥabbet-i ṣādıḳāneleri ḳarīn-i reşk-i Ebī Süfyān olmuşdur.[2]

Hattā bir zen-i sa'ādet-efken mihr ü vidād-ı Cenāb-ı Resūl-i mekārim-nihād ile şeref-yāfteliginden sūy-ı dil-cūy-ı Medīne-i Münevvere'ye hicret ve sebeb-i mecī'inden istinbā-kārāna icābetde cānib-i Medīne-i Münevvere'ye 'azīmeti sū-i mu'āmele-i şevherinden nāşī olmadığı gibi, arż-ı Ṭaybe-i Ṭayyibe'yi sāḥa-i beledü'l-Ḥarām'a tercīḥinden daḫi olmayup hemān lillāh ve li-Resūlih hācire idigin beyānı merviyy-i İbn-i 'Abbās-ı feżā'il-istīnāsdır.[3]

Fe-lihāẕā Cenāb-ı 'Abdullāh bin ez-Zübeyr muḥabbet-i Resūl-i mekārim-ḫiṣālde ṣāḥib-i kemāl olmaġla cām-nūş-i şehādet ve ser-mest-i ṣahbā-yı sa'ādet oldığı eşnāda ta'dād-ı evṣāf-ı behcet-ittiṣāfıyla İbn-i 'Ömer-i feżā'il-medār şeker-ḫˇār olup ṣuvvām u ḳuvvām vaṣf-ı pür-iḫtirāmıyla mevṣūf ve muḥabbet-i Resūl-i Melik-i 'Allām ile ma'rūf idigine şehādet etmişdir.[4]

1 Ahmed b. Hanbel, *ez-Zühd*, s. 299, nr. 2157.
2 Buhârî, "Cihâd", 170, nr. 3045; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, c. II, s. 178-182.
3 Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VII/123.
4 Ebû Ya'lâ, *Müsned*, I/27, nr. 18.

Faṣl-ı Ṣāliṣ

Bālā-yı merdüm-i hüşyār, kālā-yı girān-bahā-yı muḥabbet-i Resūl-i Muḫtār ile zīver-yāb-ı kisve-i iftiḫār idiginiñ ʿalāyimin mübīndir.

Daḳāyıḳ-şināsān-ı fenn-i ṣadāḳat ve ḥaḳayıḳ-fehmān-ı mezāyā-yı meveddete perde-ber-endāz-ı istitārdır ki, mebnā-yı ṣafvet-intimā-yı nihād-ı nūrāniyyet-ittiḥādı fānūs-ı şemʿ-i żiyā-pāş-ı muḥabbet olan ḳadr-dān-ı rāst-bīnāya sezādır ki, şāyān-ı muḥabbet ve şāyeste-i maḥbūbiyyet olan eşyāyı bi-esrihā berāy-ı muḥabbet-i Maḥbūb-ı Ḫudā īṣār ve ḫˇāhiş-i icrā-yı meyl-i nefsāniyyeye herāyīne ʿadem-i iltifāt ile taḥṣīl-i velā-yı Maḥbūb-ı Ḥaḳīḳī'yi iḫtiyār eyleye. Tā ki heyūlā-yı **[141b]** ḥāli ṣūret-i [L232a] evṣāf-ı meẕkūreden ḫālī olmayup şāhid-i sāde-levḥ-i iddiʿāsı ḥilye-i ṣıḥḥatden tehī ve bilā-delīl daʿvā-yı mücerredeye müntehī olmaya. İmdi ārāyiş-i ḥubb u velā-yı Ḥabīb-i Mevlā ile zīver-ḳarīnān-ı ṣıdḳ u ṣafānıñ şemere-i şecere-i fu'ādı ol-dem leẕẕet-baḫş-ı ẕā'iḳa-i iʿtimād olur ki ebr-i bahār-ı iḫlāṣdan nümā-yı ittibāʿ-ı sünen-i seniyye ile ġuṣūn-ı aʿmāl-i ṣāliḥa bedīdār olup ābiş-ḫōr-ı ḫulūṣ ile berg ü şāḫ-ı efʿālinde ṭarāvet nümū-dār ola. Bināberīn nuḫustīn-emāret-i muḥabbet-i Mefḫar-i Kā'ināt ve evvelīn-ʿalāmet-i meveddet-i Vesīle-i īcād-ı mecmūʿ-ı mevcūdāt ẕāt-ı sütūde-ṣıfātlarına iḳtidā ve ḥabl-i metīn-i senen-i sünen-i seniyye-i sedād-ḳarīnlerin ḳılāde-i gerden-i aʿmāl-i [N155a] ṣubḥ u mesā ḳılmaġla ṭarīḳat-i raḍıyye-i saʿādet-rehīnlerin ẕimmet-i himmetine ʿumdetü'l-mesālik ve ḳavlen ve fiʿlen āṣār-ı şerāfet-medārlarına ittibāʿı düstūrü'l-ʿamel ḳılmaġa mütehālik olup evāmir-i şerāfet-me'āṣirlerine inḳıyād ve nevāhī-i taḥazzür-menāṭlarından taḥṣīl-i istibʿāda beẕl-i vüsʿ ü ictihād eyleye ki hengām-ı meserret ve eyyām-ı şiddetde ādāb-ı meḥāsin-niṣāb-ı saʿādet-me'āblarıyla te'eddüb cilve-ger-i minaṣṣa-i taḥaḳḳuḳ ola. Ḥattā maʿnā-yı merḳūm lāzime-i ẕimmet-i muḥibb idigi [1]﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ﴾ naṣṣ-ı belāġat-penāhıyla mübeyyendir. Ve keẕālik terk-i leẕẕāt-ı şehevāniyye ile daḫi ol Şāriʿ-i meşāriʿ-i İslām ʿaleyhi's-selāmıñ ʿurvetü'l-vüṯḳā-yı meşrūʿāt ve ḥabl-i metīn-i taḥrīżātına teşebbüṯe mübāderet ʿalāmet-i muḥabbet idigi ﴿وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُ الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا

1 **"De ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin** ve günahlarınızı bağışlasın." Âl-i İmrân, 3/31.

﴿وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ﴾[1] fermūde-i mükerremesiyle rehīn-i rātibe-i şübūt idigi rātibe-ṭırāz-ı ṣıḥḥatdir. Fe-lihāẕā berāy-ı isticlāb-ı rıżāyı Ḥażret-i Ḫālıḳ-ı bī-çūn ü çirā taḥammül-i bār-ı saḫṭ-ı 'ibād daḫi 'alāyim-i muḥabbet ü vidāddandır. Keyfe lā? Esānīd-i ṣıḥāh-ı şerāfet-irtiyāḥ ile Enes-i sa'ādet-resden merviyy-i enfesdir ki, **[L232b]** Cenāb-ı Ḫ˅āce-i 'Ālem ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem rāvī-i feżā'il-muḥtevīye ḫiṭāben (إِنْ قَدَرْتَ أَنْ تُصْبِحَ وتُمْسِيَ وَلَيْسَ فِي قَلْبِكَ غِشٌّ لِأَحَدٍ فَافْعَل)[2] deyü ta'līm-i fenn-i rıżā buyurduḳdan (يَا بُنَيَّ وَذَلِكَ مِنْ سُنَّتِي، وَمَنْ أَحْيَا سُنَّتِي فَقَدْ أَحَبَّنِي، وَمَنْ أَحَبَّنِي كَانَ مَعِي فِي الْجَنَّةِ)[3] ḥadīṣ-i şerāfet-medārlarıyla iḥyā-yı sünnet ṭırāz-ı muḥabbet ve vesīle-i neyl-i sa'ādet idigin iş'ār buyurmuşlardır.

Pes her ẕāt-ı ṣāfī-ṭaviyyet ki bu evṣāf-ı ṣafvet-ittiṣāf ile çehre-pīrā-yı mevṣūfiyyet ola, nūr-ı ḥubb-ı Ḫudā-yı Müte'āl ve żiyā-yı muḥabbet-i Resūl-i Kerīmü'l-ḫiṣāl ile tenvīr-sāz-ı bāl ve derece-nişīn-i kemāl olur. Farażā ba'żı dāniş-verān-ı vālā-pīrānıń ba'żı umūr-ı meẕkūrede ber-muḳteżāyı beşeriyyet dāmen-i 'işmeti żarūrī muḫālefet ile ġubār-ālūd olmamaḳ terk-i īṣār-ı küllī ve māni'-i ḥubb-ı cibillī olmayup īcāb-ı noḳṣān ile ḫāric-i ḥadd-i muḥabbet ve dāḫil-i ta'rīf-i şeḳāvet olmaz. Vāḳı'ā ṣıdḳ-ı müdde'ā-yı vāḳı'u'l-ḥāle bāriḳa-fürūz-ı istidlāldir ki, taḳarrüb-sencān-ı ümmü'l-ḫabā'iṣden biri mübāderet-sāzān-ı iḳāmet-i ḥudūddan ba'żıń dehen-küşāyı ṭa'n ve zebān-dırāzlıġına **[142a]** me'vā oldıġı resīde-i sāmi'a-i Mü'eddib-i 'Ālem olduḳda serzeniş-kāra ḫiṭāben terk-i zebān-dırāzī bābında (لا تَلْعَنْهُ فَإِنَّهُ يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ)[4] ḳavl-i ḥikmet-evlini īrād ile maḥdūd-ı merḳūmuń kār-ı şenā'at-medār ile mevsūm olması nāmınıń defter-i muḥibbāndan bā'iṣ-i sütürde keẕālik maḥv olmadıġın iş'ār buyurmuşlardır. Ve bu muḳaddime-i müselleme **[N155b]** daḫi ittifāḳ-ı erbāb-ı ārā ile şübūt-pīrādır ki, (مَنْ أَحَبَّ شَيْئًا أَكْثَرَ ذِكْرَهُ)[5] manṭūḳ-ı dil-pesendi üzre 'aḳd-endāzān-ı bezm-gāh-ı muḥabbet her ān fetīle-fīrūz-ı iksār-ı ẕikr-i Maḥbūb-ı Ḫudā

1 **"Onlardan (Muhâcirlerden) önce o yurda (Medine'ye) yerleşmiş ve imanı da gönüllerine yerleştirmiş olanlar, hicret edenleri severler. Onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymazlar. Kendileri son derece ihtiyaç içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler.** Kim nefsinin cimriliğinden, hırsından korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir." Haşr, 59/9.

2 "Eğer kalbinde kimseye karşı kin beslemeden sabahlayabiliyor ve akşamı edebiliyorsan bunu yap!"

3 "Yavrum! İşte bu, benim sünnetlerimden biridir. Benim sünnetimi ihya eden, beni sevmiş demektir. Beni seven de cennette benimle beraber olur." Tirmizî, "İlm", 16, nr. 2678.

4 "Ona lânet etme! Çünkü o, Allah'ı ve Resûlullâh'ı sever." Buhârî, "Hudûd", 5, nr. 6780.

5 "Bir şeyi çok seven, onu çok zikreder."

ile tevfîr-sāz-ı ṣalavāt olmaḳ ʿalā'im-i muḥabbet-i ṣādıḳāneden olup mānende-i ḳabīle-i Eşʿariyyīn rehīn-i muḥabbet-i Ḥabīb-i Rabbü'l-ʿĀlemīn olan gürūh-ı enbūh-ı ḥaḳḳāniyyet-ḳarīn fī küllī ḥīn liḳā-yı Ḥażret-i Ḫayru'l-Enām'a beyān-ı [L233a] şevḳ u ġarām ve dīdār-ı Maḥbūb-ı Ḥaḳīḳī'den eḥabb kendüye maṭlab olmadıġın iʿlām eyleye ki zümre-i merḳūme sūy-ı dil-cūy-ı Medīne-i meymenet-mevsūma maḥmil-bend-i ḳudūm olduḳlarında;

غدا نلق الْأَحِبَّهْ مُحَمَّدًا وَصَحْبَهْ[1]

terāne-i şādī-nişānesin vürūd-ı zebān etmekle merṭūbü'l-lisān olmuşlardır. Keyfe lā? İrā'et-sāzān-ı emāret-i muḥabbete Ḥażret-i Bilāl-i bülbül-naġamātıñ vāpesīn-dem-i ḥayātda nevā-perdāz-ı [2]"وا طراباه/*vā-ṭarabāh*" idigi nümūne-i zībende ve ḳabīl-i şehādetinde ʿAmmār-ı feżā'il-dişārdan ve Cenāb-ı Ḫālid bin Maʿdān'dan[3] kemā huve's-sābıḳ ṣudūrı müteḥaḳḳıḳ olan ḥālet-i ifrāṭ-ı muḥabbete miṣāl-i ferḫundedir.[4]

Fe-lihāẕā ikṣār-ı ẕikr-i Mefḫar-i ʿĀlem ve tevfîr-i tevḳīr-i Resūl-i Ekrem emārāt-ı muḥabbetden maʿdūd oldıġı gibi semāʿ-ı nām-ı nāmī ve istimāʿ-ı ism-i sāmīlerinde iẓhār-ı ḫuşūʿ u inkisār ve taġayyür ü iḫşiʿrār daḫi ʿalāyim-i muḥabbet-i Seyyidü'l-Ebrār'dan idigi āşikārdır. Ḥattā pīrāye-bend-i ʿarāyis-i ḥisān-ı eḥādīṣ-i Nebiyy-i ʿArabī, İmāmü'l-Muḥaddiṣīn İsḥāḳ-ı Tücībī'niñ[5] menḳul-i müheẕẕebi üzre, Aṣḥāb-ı Kirām-ı maʿālī-maḳām ve Tābiʿīn-i ẕevi'l-iḥtirām baʿde'n-Nebiyyi'l-Kerīm ẕikr-i nām-ı nāmī-i ḳarīnü't-taʿẓīmlerinde iẓhār-ı ḥubb u velā ve īṣār-ı le'ālī-i dümūʿ-ı muḫāleṣet-peymā ile ibrāz-ı żamīr-i muḥabbet-peẕīr etmegi de'b-i müstaḥsen ʿadd eyledikleri merviyy-i ṣıḥḥat-muḥtevīdir. Fe-lihāẕā ol Mihr-i tābende-ʿiẕār-ı āsumān-ı nübüvvetden iḳtibās-āverān-ı nūr-ı muḥābbet-i ṣādıḳāne ve aḫterān-ı evc-gāh-ı ḫānedān-ı nübüvvete muḥābbet-i bī-bahāne ve Muhācirīn ü Enṣār'dan sā'ir nücūm-ı āsumān-ı hidāyete daḫi muḥabbet-i lāzime muḥabbet-i muḫliṣāne idigi gibi, kīne-cūyān-ı buġż u ʿadāvete daḫi

1 "Yarın sevdiklerimize kavuşacağız. Muhammed *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ve Ashâbı'yla *-radıyallâhu anhum-* buluşacağız." İlgili hadîs için bkz. Ebû Yaʿlâ, *Müsned*, VI/454, nr. 3845.

2 "Hayır, ben çok sevinçliyim! ..." Hâkim, *el-Müstedrek*, III/445, nr. 5687.

3 Maʿdān: Saʿdān A

4 Ebû Nuʿaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. V, s. 210.

5 Bu zat, Kurtuba'da yaşayan ünlü Mâlikî fakîhi, salih ve zâhid bir âlim olan Ebû İbrâhîm İshâk b. İbrâhîm et-Tücîbî'dir (ö. 352/963). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 327.

i'tidā vesme-i ebrū-yı muḥabbet ve ḥāl-i ruḫsār-ı şāhid-i zībā-yı meveddet idigi maḥbūb-ı Maḥbūb be-her-ḥāl maḥbūb oldığından ma'lūmdur. Keyfe lā? Ol Ḥabīb-i Ḫudā'nıñ ḳurre-i a'yün-i ebrār Ḥażret-i Ḥaseneyn-i şerāfet-medār ḥaḳḳında [1](اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُمَا فَأَحِبَّهُمَا) deyü du'ālarıyla Cenāb-ı Nūr-ı bāṣıra-i ehl-i tuḳā İmām Ḥasan-ı[2] behcet-intimāya [3](وَأَحِبَّ مَنْ يُحِبُّهُ) deyü buyurduḳları **[L233b]** ve yine şān-ı şerāfet-'unvān-ı Sıbṭeyn-i Muḫteremeyn'de (مَنْ أَحَبَّهُمَا فَقَدْ أَحَبَّنِي وَمِنْ أَحَبَّنِي فَقَدْ أَحَبَّ اللَّهَ وَمَنْ أَبْغَضَهُمَا فَقَدْ أَبْغَضَنِي وَمَنْ أَبْغَضَنِي فَقَدْ أَبْغَضَ اللَّهَ)[4] deyü buyurduḳlarından lāzım-ı fā'ide-i ḫaber ṭarīḳıyla cilve-gerdir ki muḥabbet-i **[N156a]** maḥbūb-ı Maḥbūb lāzime-i ẕimmet-i muḥibb-i muḫāleṣet-maṣḥūb ve ġayż-ı mebġūż-ı Maḥbūb daḫi müstelzim-i muḥabbet-i Maḥbūb **[142b]** idigi bī-minnetdir. Ve keẕālik şān-ı şerāfet-'unvān-ı Aṣḥāb-ı Kirām'da [(اَللَّهَ اَللَّهَ فِي أَصْحَابِي لَا تَتَّخِذُوهُمْ غَرَضًا [بَعْدِي فَمَنْ أَحَبَّهُمْ فَبِحُبِّي أَحَبَّهُمْ وَمَنْ أَبْغَضَهُمْ فَبِبُغْضِي أَبْغَضَهُمْ وَمَنْ اٰذَاهُمْ فَقَدْ اٰذَانِي وَمَنْ اٰذَانِي فَقَدْ اٰذَى اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَمَنْ اٰذَى اللَّهَ فَيُوشِكُ أَنْ يَأْخُذَهُ)[5] deyü gül-feşān-ı rūy-ı beyān olmaġla i'lān-ı ṭarīḳ-i muḥabbet-i mesnūne buyurmuşdur. Ve beyān-ı 'alāḳa-i Cenāb-ı Fāṭımatü'z-Zehrā raḍıyallāhu 'anhāda (إِنَّهَا بِضْعَةٌ مِنِّي يغْضِبُنِي مَا أَغْضَبَهَا)[6] deyü buyurup ve Ḥażret-i Ṣıddīḳa-i Kübrā raḍıyallāhu 'anhāya ḥubb-ı Üsāme bin[7] Zeyd'i ifādede [8](أَحِبِّيهِ فَإِنِّي أُحِبُّهُ) deyü buyurmaġla beyān-ı ṭarīḳ-i vidād buyurmuşdur. Vāḳı'ā reh-i nūr-dān-ı ṭarīḳ-i muḥabbete iḫlāṣ-ı niyyet lāzime-i ẕimmet idigi (اٰيَةُ الْإِيمَانِ حُبُّ الْأَنْصَارِ وَاٰيَةُ النِّفَاقِ

1 "Allah'ım! Ben onları seviyorum, Sen de onları sev!" Buhârî, "Fezâ'ilü Ashâbi'n-Nebî", 18, 22, nr. 3735, 3747; Tirmizî, "Menâkıb", 31, nr. 3782.

2 Ḥasan-ı: Ḥüseyn-i A

3 "Sen onu sevenleri sev!" Buhârî, "Büyû'", 49, nr. 2122; Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 57, nr. 2421.

4 "Hasan ile Hüseyin'i seven, kesinlikle beni sevmiş olur; beni seven de Allah'ı sevmiş olur. Hasan ile Hüseyin'e düşmanlık eden, kesinlikle bana düşmanlık etmiş olur. Bana düşmanlık eden de Allah'a düşmanlık etmiş olur." Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, VI/241, nr. 6109. Bir diğer rivayet şu şekildedir: "Hasan ile Hüseyin'i seven kesinlikle beni sevmiş olur; onlara düşmanlık eden de bana düşmanlık etmiş olur." İbn Mâce, "Mukaddime", 11, nr. 143. Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin -*radıyallâhu anhumâ*- hakkındaki hadîsleri bir arada görmek için bkz. Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, IX/179-185.

5 "Ashâbım hakkında Allah'tan korkun! Ashâbım hakkında Allah'tan korkun! Benden sonra onlara kesinlikle laf dokundurmayın. Onları seven, beni sevdiği için sever. Onlara düşmanlık eden, bana düşmanlık beslediği için onlara düşman olur. Onlara eziyet eden, bana eziyet etmiş olur. Bana eziyet eden ise Allah'a eziyet etmiş olur. Allah'a eziyet edenin ise, çok geçmeden Allah belasını verir." Tirmizî, "Menâkıb", 58, nr. 3862.

6 "Fâtıma benim bir parçamdır, onu öfkelendiren şey beni de öfkelendirir." Buhârî, "Fezâ'ilü Ashâbi'n-Nebî", 12, 16, nr. 3714, 3729; Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 93-96, nr. 2449. Her üç nüshada da "أغضبها" lafzı yerine "يغضبها" ibaresi yazılmıştır.

7 Her üç nüshada da "Üsâme" ismi müennes olarak düşünülüp "binti" şeklinde imla edilmiştir.

8 Her üç nüshada da "Üsâme" ismi müennes olarak düşünülüp hadîs metninde müennes zamirle yazılmıştır. "Âişe, onu sev! Çünkü ben onu seviyorum." Tirmizî, "Menâkıb", 40, nr. 3818; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, XV/534, nr. 7058.

(بُغْضُهُمْ ḥadīṯ-i şerāfet-pīrāsıyla ṡābitdir.[1] Ḥattā muṭlaḳā lüzūm-ı ḥubb-ı ʿArab ol Ḥabīb-i münteḥabıñ (مَنْ أَحَبَّ الْعَرَبَ فَبِحُبِّي أَحَبَّهُمْ وَمَنْ أَبْغَضَهُمْ فَبِبُغْضِي أَبْغَضَهُمْ) buyurduḳlarından cilve-ger olup bu ve bunuñ emṡāli mürvārīd-i eḥādīṯ-i şerāfet-iltimāʿıñ meżāmīn-i hüdā-żamīninden lüzūm-ı ḥubb-ı maḥbūb-ı Maḥbūb mefhūmdur.[2]

Ve'l-ḥāṣıl bu bābda ḥulāṣa-i kelām oldur ki, rişte-i meyl-i Maḥbūb-ı bī-hemtā ne maḳūle emr-i behcet-nümāya merbūṭ ise peyvend-i ḥubb-ı muḥibb-i iḫlāṣ-pīrā daḫi ol cihete dil-beste olmaḳ şarṭ-ı muḥabbet ve lāzime-i iḫlāṣ-ı meveddetdir. Ḥattā envāʿ-ı mübāḥāt ve sā'ir eşyā-yı müsteleẕẕātda daḫi vaṣf-ı meẕkūr ile ittiṣāf pīrāye-i zībā-cemāl-i siyer-i eslāfdır. Fe-lihāẕā Cenāb-ı Risālet-peymā ʿaleyhi şerāyifü't-teḥāyānıñ **[L234a]** ḥubb-ı dübbā ile mevṣūfiyyetleri meşhūd-ı dīde-i Enes-i saʿādet-res olaldan beri ẕā'iḳa-i dil-i bī-ġıllından ḥubb-ı ḳarʿ-ı şifā-peymā cüdā degil idigi menḳūl-i maḳbūldür.[3] Ḥattā nūr-ı bāṣıra-i İslāmiyān Cenāb-ı İmām Ḥasan-ı şerāfet-imtinān, Ḥażret-i İbn-i ʿAbbās-ı feżā'il-istināṣ İbn-i Caʿfer-i meḥāmid-perver refāḳatleriyle dār-ı şifā-yı Selmā raḍıyallāhu ʿanhāyı ḳudūm-i şerāfet-mevsūmlarıyla pür-bahā ḳıldıḳlarında her biriniñ nevāle-i muḥabbet-i Resūl-i Perverdigār ḳūtü'l-ḳulūb-ı iḫlāṣ-medārı idigine binā'en maḥbūb-ı Ḥabīb-i Ḥudā olan ṭaʿām-ı ḫoş-güvār zīver-ārā-yı simāṭ-ı iḫżār olunmasın iltimās-kār olmuşlardır.[4] Bināberīn İbn-i ʿÖmer-i feżā'il-perveriñ iḫtiyār-ı lebs-i niʿāl ve ṣabġ-ı aṣfer ile iṣr-i mūcibü'l-birr-i Mefḫar-i ʿĀlem'e iḳtidāsı lāzime-i muḥabbet-i bī-hemtā idigi medār-ı iḫtiyār-ı uli'l-iʿtibārdır.[5]

Felā-cerem daḳāyıḳ-şināsān-ı ādāb-ı muḥabbet ʿindinde müsellemdir ki; muḥabbet-i maḥbūb-ı Maḥbūb lāzime-i ẕimmet-i muḥibb-i ṣadāḳat-maṣḥūb idigi gibi, rū-gerdānī-i eşyā-yı mebġūḍatun-ileyh daḫi fürūʿ-ı aṣl-ı muḥabbetdendir. Bināberīn senen-i sünen-i seniyyeden laġziş-i pāy-ı **[N156b]** muḫālefet ile güm-rāhān-ı vādī-i sedāddan mübāʿadet

1 "Mümin olmanın alâmeti Ensâr'ı sevmek, münafık olmanın alâmeti ise onlara buğzetmektir." Buhârî, "Îmân", 10, nr. 17; Müslim, "Îmân", 128, nr. 74.

2 "Arab'ı seven, beni sevdiği için sever. Arap'tan nefret eden ise, beni sevmediği için nefret eder."

3 Buhârî, "Büyû'", 30, nr. 2092; "Et'ime", 25, nr. 5420; 35, nr, 5435; Müslim, "Et'ime", 144-145, nr. 2041.

4 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXIV/299, nr. 759; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, X/325.

5 Buhârî, "Vudû'", 30, nr. 166; "Libâs", 37, nr. 5851; Müslim, "Hacc", 25, nr. 1187.

ve ṭarḥ-endāzān-ı binā-yı bidʿatden cüdā olmaġla şedd-i niṭāḳ-ı ʿazīmet ʿalāyim-i muḥabbetden idigi gibi, şeh-rāh-ı Şerīʿat-i Ġarrāʾdan ʿadem-i inḥirāf ile ittişāfa ṣıdḳ-ı ṭaviyyet, keẕālik muḥabbet-i ṣādıḳaya emāretdir. Fe-lihāẕā ﴿لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾[1] fermūde-i mükerremesi mefhūm-ı münīfince Aṣḥāb-ı Kirām-ı maʿālī-maḳāmıñ ibtiġāʾen li-merḍāti'l-Meliki'l-ʿAllām taḥṣīl-i rıżā-yı Cenāb-ı **[143a]** Seyyidü'l-Enām'a dāmen be-meyān aḳdem idiklerinden nāşī berāy-ı iẓhār-ı diyānet zümre-i eḳārib ile sell-i seyf-i muḳāteleye mübāderetleri muḳarrerdir. Ḥattā [ʿAbdullāh bin] ʿAbdullāh bin Übeyy ʿatebe-i ʿaliyye-i Risālet-pervere ruḥ-sūde ve zemīn-būsī-i beyān-ı muḥāleṣetinde [L234b] bu vechile serd-i maḳāle dil-rübūdedir ki; "Ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i ʿĀlī-Ḥażret'den farażā ġayr-ı mümkinü'l-istişḥāb olan ityān-ı ser-i eb ile me'mūr olursam daḥi der-ḥāl imtişāl-i emr-i vācibü'l-ittibāʿa mübāderet bāʿiṣ-i müfāḥaretimdir." demişdir.[2]

Baʿde-hāẕā Ḳur'ān-ı bāhirü'l-lemeʿān teşyīd-i mebānī-i risālet-i Mefḫar-i kevn ü mekānda ṣadru'ṣ-ṣudūr-ı muʿcizāt-ı bāhire ve te'yīd-sāz-ı aḳvāl-i ẓāhireleri idiginden nāşī ol Cevher-i ferd-i iʿcāz-tābişi dürc-i derūn-ı muḥabbetiñ ārāyişi ḳılmaġa mūcibāt-ı aḥkām-ı şerīfesiyle ʿamel-ḫᵛāhişi daḥi lāzime-i muḥabbet-i Maḥbūb-ı bī-hemāl idigi bī-ḳīl ü ḳāldir. Ḥattā Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i Kübrā istinbā-kārān-ı aḫlāḳ-ı Resūl-i mekārim-pīrāya (كَانَ خُلُقُهُ الْقُرْآنُ)[3] maḳāl-i şerāfet-iştimāliyle icābet buyurup aḥkām-ı Ḳur'āniyye ile ʿamele mübāderet ve ādāb-ı Furḳāniyye ile te'eddübe meveddetlerin irāʾet ile taʿlīm-i ṭavr-ı muḥabbet buyurup sünen-i seniyye-i Nebeviyye'ye iḳtidā, ʿalāyim-i muḥabbet-i Ḫayru'l-Verāʾdan idigin iḫbār etmişdir. Binā-berīn merviyy-i Sehl-i feżāʾil-muḥtevī mefhūmınca, muḥabbet-i Ḳur'ān-ı bāhirü'l-lemeʿān muḳaddime-i netīce-i muḥabbet-i Ḫallāḳ-ı kevn ü mekān ve muḥabbet-i İlāhiyye müstelzim-i muḥabbet-i Nebeviyye idigi ʿayān ve muḥabbet-i Nebeviyye īcāb-sāz-ı ittibāʿ-ı sünen-i seniyye idigi bī-imtinān-

1 **"Allah'a ve ahiret gününe iman eden hiçbir topluluğun,** babaları, oğulları, kardeşleri yahut kendi soy sopları olsalar bile, **Allah'a ve Peygamberi'ne düşman olan kimselere sevgi beslediğini göremezsin.** İşte Allah bu müminlerin kalplerine imanı nakşetmiş ve onları katından bir ruh ile desteklemiştir. Onları -orada ebedî kalmak üzere- altından ırmaklar akan cennetlere yerleştirecektir. Allah onlardan razı olmuştur, onlar da O'ndan razı olmuşlardır. İşte onlar Allah'tan yanadırlar; iyi bilinsin ki kurtuluşa erecek olanlar da Allah'tan yana olanlardır!" Mücâdele, 58/22.

2 İbn Hibbân, *es-Sahîh*, II/170-171, nr. 428; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, IX/318.

3 "Onun ahlâkı Kur'ân'dı."

dır. Fe-lihāẕā bu aṣl-ı aṣīl-i lāzimü't-tebcīle i'rāż 'ani'd-dünyā fer'-i celīl olmaġın taḥṣīl-i zād-ı āḫirete inhimāk ve mā-sivādan lüzūm-ı iġmāż-ı 'ayn-ı tāb-nāk erbāb-ı ṭab'-ı çālākden ġayr-ı cā'izü'l-infikākdır. Binā'en-'alā-ẕalik ta'allüm-kārān-ı fenn-i 'āḳil-pesend-i 'ilm-i ḥāle Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ān-ı i'cāz-istinād dār-ı taḥṣīl-i sermāye-i reşād idigi menḳūl-i bihbūd-ı yādigār-ı ḫāme-i 'anberīn-şemmāme-i İbn-i Mes'ūd'dur. Ḥattā ẕā'iḳa-i tālī ḥalāvet-i tilāvet ile mālī olmaḳ lüzūm-ı muḥabbete lāzım-ı beyyin ve meşşāṭa-i derūn-ı iḫlāṣ-meşḥūn-ı mü'min vücūh-ı ümmet-i merḥūmeye pīrāye-kār-ı şefḳat ü merḥamet olmaḳ daḫi muḥabbet-i Nebeviyye'yi mu'lindir. Fe-lihāẕā ilḳā-yı [L235a] ḫayr-ı dāreyne himmet ile pend-āverān-ı ümmet ve sa'y-āverān-ı meṣāliḥ-i 'āmme ve ref'-endāzān-ı meẓālim-i cemme iḥrāz-sāz-ı rātibe-i ücūr-ı cezīle idiginden mā-'adā iḳtidā-[N157a]āver-i Nebiyy-i ra'ūf u raḥīm olmaġla muḥabbet-i ṣadāḳat-mükibb-i Resūl-i ḥalīm olup ruḫsār-ı dünyā-yı denīye medd-i bāṣıradan rū-gerdān ve iḫtiyār-ı iftiḳār ile ḫ̌āst-kār-ı telāḳī-i ġınā-yı bāḳī olmaḳ daḫi emārāt-ı muḥabbet-i Seyyidü'l-Beşer'dendir. Fe-lihāẕā silkü'l-le'āl-i muḥabbet-i Nebeviyye'yi ṭavḳ-ı gerden-i ṭaviyye edenleriñ ālāyiş-i faḳr ile ārāyişleri a'lā-yı vādīden yāḫud firāz-ı cebel-i şāhiḳden esfele cereyān-sāz olan seyl-i serī'u'n-nüfūẕā teşbīh olundıġı mażmūn-ı ḥadīṯ-i şerāfet-maḳrūn, yādigār-ı yerā'a-i rivāyet-i Ebī Sa'īd-i feżā'il-meşḥundur.[1] Keyfe lā? 'Abdullāh bin Muġaffel[2] rivāyetiyle sāmi'a-zīb-i kümmel olan ḥadīṯ-i Resūl-i mufaḍḍal mefhūm-ı mükemmeli üzre, bir merd-i sāde-dil şeref-i duḫūl-i bezm-gāh-ı melā'ik-**[143b]**penāh-ı Sulṭān-ı Enbiyā'ya vāṣıl ve muḥabbet-i Nebeviyye ile ārāstelige mev'il idigin inbā ve ba'dehū ṣıdḳ-ı müdde'āsına ḳasem-ḫ̌ār olmaġla muḥabbet-ālūd idigin tekrār etdikde ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i Nebevī'den müdde'ā-yı muḥarreresi ṣadāḳat-ḳarīn ise cilve-ger-i minaṣṣa-i ẓuhūr olacaḳ faḳra lüzūm-ı ışṭıbār ile maẓhar-ı ḫiṭāb-ı meserret-şi'ār olup rivāyet-i Ebī Sa'īd-i Ḫudrī ile zīb-i ṣaḥīfe-i ṣudūr olan ḥadīṯ-i sābıḳı īrād buyurmuşlardır.[3]

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

1 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/42; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, X/274.

2 Bey'atü'r-Rıdvân'da Peygamber Efendimiz'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* bîat edenlerden biri olup maddî imkânı bulunmadığı için Tebük Gazvesi'ne katılamaması dolayısıyla Tevbe Sûresi'nin 92. âyet-i kerîmesinde konu edinilen ve sefere katılamadıkları için "ağlayanlar" manasında "bekkâ'în" şeklinde anılmış sahâbîlerden biri olan Abdullah b. Mugaffel el-Müzenî *-radıyallâhu anh-* 59/679'da vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 336.

3 Tirmizî, "Zühd", 36, nr. 2350.

Faṣl-ı Rābiʿ

Maʿnā-yı şerāfet-intimā-yı muḥabbetullāh ile muḥabbet-i Resūl-i mekārim-penāhı ifādeye me'vādır.

Maʿlūm-ı tetebbuʿ-sencān-ı āṣār-ı şerāfet-diṣārdır ki, eydī-i baʿżı fuḥūlde mer'ī olan mir'āt-ı iḫtilāfdan ṣūret-nümā olan ḳīl ü ḳāl ẓāhiren vücūh-ı mübāyenetü'l-eşkāl üzre rū-nümā ise daḫi bi-ḥasebi'l-me'āl medār-ı baḥṣ ü cidālleri ancaḳ beyān-ı ḥilye-i aḥvāldedir. Fe-lihāẕā ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي﴾[1] fermūde-i mükerremesinden müstefād olan maʿnā-yı muḥabbet ʿinde Süfyān eṣ-Ṣevrī ittibāʿ-ı sünen-i seniyye-i Nebeviyye'den ʿibāret [L235b] olup ʿinde'l-āḫarīn ıḫtifā-yı āṣār-ı Nebeviyye'ye dāmen be-meyān-ı ihtimām ve şeh-rāh-ı sünen-i seniyyeden ʿadem-i inḥirāfa ḫaṭve-peymā-yı aḳdām ve iḫtidā-yı iṣr-i Nebevī ile iftiḫār ve nevʿ-i muḫālefetden ḫaşyet-şiʿārlıġla bünyād-ı merāsim-i taʿẓīm-i Resūl-i Kerīm'e iʿtiyād, maʿnā-yı muḥabbet-i Nebiyy-i beyyinü'r-reşāddır. Ve ʿinde'l-baʿż ʿale'd-devām ẕikr-i nām-ı nāmī-i Ḫayru'l-Enām ile ṭūṭī-zebān-ı muḥibb-i muḫāleṣet-peyġām ḳand-ḫ̌ār-ı ikṣār ve ṣalāt ü selām olmaḳ maʿnā-yı muḥabbet-i Seyyidü'l-Enām'dır. Ḫattā baʿżı fuḥūlden menḳūl oldıġı üzre muḫtār-ı Maḥbūb-ı mekārim-şiʿār iḫtiyār-kerde-i muḥibb-i ṣadāḳat-kār olmaḳ maʿnā-yı muḥabbet-i Resūl-i Perverdigār olup ʿinde'l-baʿżı'l-āḫar maʿnā-yı muḥabbet sūy-ı dil-cūy-ı Maḥbūb-ı şeref-şiʿāra icrā-yı cūy-bār-ı şevḳ-i bī-ıṣṭıbārdan ʿibāret ve ʿinde baʿżı'l-fuḥūl muḥibb-i iḫlāṣ-nihādıñ erkān-ı beyt-i fu'ādı esās-ı muvāfaḳat-i Maḥbūb-ı mekārim-nejād üzre bünyād-[N157b]kerde-i ittiḥād olmaġla üstüvārī-i taḥṣīl-i rıżā-yı Maḥbūb meyl-i müstekrehāt ile tezelzül-peẕīr olmamaḳ maʿnā-yı muḥabbetdir. Ve ʿinde'l-āḫar sūy-ı dil-cūy-ı Maḥbūb'a bāve-i ḥuṣūl-i meyl-i küllī ile nihāl-i ḳalbiñ müteḥallī olması daḫi maʿnā-yı mezbūrdan ʿibāret ve ṣemere-i şecere-i vidād olan muḥabbet-i ḫāliṣa ṣāḫ-ı viṣāḥu'ṣ-ṣadr-ı nihād-ı iḫlāṣ-ittiḥād-ı muḥibb-i bāhirü'r-reşāddan demīde ve zīver-i aġṣān-ı muvāfaḳat-i sencīde olmaġla maḥbūb-ı Maḥbūb, maṭlūb-ı muḥibb-i ṣadāḳat-maṣḥūb olmaḳ lāzime-i muḥabbet-i ṣādıḳānedir. Fe-lihāẕā ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-intisāb "Ḫaḳīḳat-i muḥabbet, beyne'ṭ-ṭabʿayn ḥuṣūl-i tevāfuḳ-ı küllīden ʿibāretdir." demişdir.

1 **"De ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki,** Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." Âl-i İmrân, 3/31.

Ḥattā müdrik bi'l-ḥavāss olan ẕevḳıyyāt ile taḥṣīl-i teleẕẕüz yāḥud idrāk-i ma'ānī-i şerīfe ile ḥalāvet-yābī-i ta'azzüz ḥīninde cilve-ger-i minaṣṣa-i ḥuṣūl olan ḥālet eṣnā-yı ıṭṭılā'-ı me'āṣir-i Maḥbūb-ı cihān-ārāda rū-nümā olmaġla şīrīn-meẕāḳ olmaḳ mü'ekkid-i muḥabbet olup ṭab'-ı meḥāsin-i rub'-ı maḥbūb-ı dil-ārāya mā'il ve muḫālif-meşreb-i [L236a] müheẕẕebi mir'āt-ı ṭab'-ı muḥibbe ḥā'il olmaḳ esās-ı mebānī-i muḥabbetdir. Bināberīn **[144a]** berāy-ı taḥṣīl-i rıżā-yı Maḥbūb-ı ma'ālī-intimā bi'l-iḳtiżā hicret ve fedā-yı nefs-i iştiyāḳ-simāta mübāderet ile ḥā'iz-i rātibe-i ṣadāḳat olan zümre-i muḥabbet-pīrāyān-ı Maḥbūb-ı Ẕī-şān ile mu'āmele bi'l-mücāmele ve talṭīf ü tevḳīrlerinde mu'ādeleden 'adem-i mübā'adet muḥabbet-i muḥibb-i ṣadāḳat-nihādı mu'lin ve muḳteżā-yı ṭabī'at-i mü'min idigi emr-i beyyindir.

İmdi vech-i meẕkūr üzre ṣūret-i müstaḥsene-i muḥabbet 'aks-endāz-ı mir'āt-ı ṭaviyyet olıcaḳ, temāşā-yı dīdār-ı muḥabbet-i ḥaḳīḳiyye ile nigāh-ı ittiṣāf-ı muḥibb-i ṣadāḳat-efken rūşendir. Keyfe lā? Ol Yektā-süvār-ı eşheb-i maḥbūbiyyetiñ sāḥa-i fesīḥatü'l-ercā-yı ẓāhir ü bāṭında cāmi'-i mecmū'-ı meḥāsin-i 'aliyye idiklerin beyān ile türk-tāzī-i na't-ı cemīlleri zīver-baḫş-ı ṣaḥāyif-i evvel-i kitāb olup zümre-i ümmete şefḳat-perver ve re'fet-güster idikleri mübeyyen ve Raḥmeten li'l-'Ālemīn vaṣfıyla ittiṣāfları müberhendir. Ḥattā ol Resūl-i beşīr ü neẕīriñ dā'ī bi-iẕnillāh ve tālī-i āyāt-ı 'amīmetü'l-berekāt-ı i'cāz-destgāh idikleri tābān olup sirāc-ı münīr-i bezm-gāh-ı hüdā ve müzekkī-i ümmet ve mu'allim-i Kitāb u ḥikmet idikleri rūşenā olmaġla ümmet-i merḥūmeyi ol hādī-i ṣırāṭ-ı müstaḳīm īṣāl-sāz-ı menzile-i ten'īm olmaḳda meşkūrü'l-mesā'ī idikleri hüveydādır. Vāḳı'ā ol Hādī-i şeh-rāh-ı sedādıñ zümre-i ümmete re'fet ü merḥamet-i seniyyeleri ol mertebe rātibe-ṭırāz-ı aḳṣa'l-ġāyedir ki üftādegān-ı tīh-i meẕellete münḳıẕ-i rif'at-peymā ve ḥaṣṣā-dān-ı büẕūr-ı iṭā'ate ẕerī'a-i hüdā olup ṭırāz-ı rātibe-i fevz ü felāḥ olmalarına bādī ve ḥuṣūl-i tena"umlarıyla vuṣūl-i şādī-i mütemādīlerine nādī vü hādīdir. Fe-lihāẕā terkīb-i ma'cūnü'l-cevāhir-i [N158a] muḥabbet-i seniyyelerinde müfredāt-ı ḳuvā-yı ebdān-ı benī nev'-i beşer ḳuvvet-i ṣadāḳat ile taḳavvī-pīrā-yı ittiṣāf olmaḳ bilā-ḫilāf Şer'an ve 'aḳlen ḳıvām-resīde-i vücūb idigi ṣıḥḥ-ı āṣār ile müṣbetdir.

İmdi [L236b] merdüm-i hüşyār minnet-dārı oldıġı Ẕāt-ı 'Ālī-tebārıñ rişte-i vidādın ṭavḳ-ı gerden-i fu'ād ve mürā'āt-ı ḫāṭırın lāzime-i ẕimmet ḳıldıġı

gibi iġbirār-ı ṭabʿ-ı mekārim-şiʿārından girīzānlıġı daḫi kār etmek muḳteżā-yı mürüvvet idigi āşikār olıcaḳ, bāʿiṯ-i neyl-i naʿīm-i muḳīm-i sermedī ve sebeb-i vuṣūl-i ʿizz-i ebedī olan Resūl-i ʿaẓīmü'l-iḥsān-ı ẕī-şānıñ iksīr-i zūd-teʾṯīr-i muḥabbet-i seniyyeleriyle raṣāṣ-ı ḥāl-i ṣadāḳat-iştimālin hemʿayār-ı ibrīz-i bahā-engīz ḳılmaġa ḫˇāst-kār olmaḳ ne mertebe sezā-vār idigi keʾṣ-ṣemsi fī rābiʿati'l-nehār rūşen ü āşikārdır. Vāḳıʿā ḥubb-ı Sulṭān-ı nīk-sīret lāzime-i ẕimmet-i raʿiyyet ve vidād-ı ḥākim-i maʿdelet-bünyād lāzime-i ẕimmet-i ahālī-i istiʿdād olıcaḳ, maẓhar-ı sünen-i lā-tuḥṣā ve mevrid-i ʿavāṭıf-ı bī-iḥṣāsı oldıġımız Sulṭān-ı ḳalem-rev-i şefāʿat ve Ṭırāz-ı erīke-i risāletiñ fermān-ber-i muḥabbet-i ṣādıḳānesi olmaḳ elzem idigi müsellemdir. Fe-lihāẕā Cenāb-ı Şīr-mīşe-i şecāʿat Ḥażret-i ʿAlī-i sütūde-ḫaṣlet ol Maḥbūb-ı Ḥudā ve Müʾtemen-i [1]﴿إِنْ هُوَ إِلَّا﴾ cenāb-ı reʾfet-meʾābların midḥat buyurduḳda **[144b]** biʾl-bedāhe nigāh-endāzān-ı mirʾāt-ı muṣaffā-yı cemāl-i risālet-ḫaṣlet müstaġraḳ-ı yemm-i heybet olup şeref-yābān-ı duḫūl-i meclis-i melāʾik-celīsleriniñ inā-i derūn-ı şerāfet-meşḥūnları herbār nār-ı muḥabbet-diṯār-ı vidād-ı ṣadāḳat-āṯārlarıyla ġaleyān-sāz-ı meveddet olmaḳ żarūriyyātdan maʿdūd idigin iʿlām ve baʿżı aʿlām-ı maʿālī-fercāmıñ ḥīn-i rüʾyet-i cemāl-i cemīl-i Nebeviyyeʾde semend-i nigāhı icāle-i naẓardan güsiste-zimām idigi menḳūl-i kirāmdır.[2]

Ṣallallāhu ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ḫāmis

Ol Zīver-i kürsī-i risāletiñ vücūb-ı ittibāʿ-ı münāṣaḥatin beyāna meʾvāyı bī-bahānedir.

Maʿlūm-ı ittiʿāẕ-sencān-ı āyāt-ı beyyinātdır ki, müddeʿā-yı muḥarrere [3]﴿وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ﴾ fermūde-i mükerremesinde pend-āverāndan murād ẓāhiren ve bāṭınen [L237a] müʾmin-i iḫlāṣ-pīrā-yı pākīze-iʿtiḳād oldıġı rehīn-i rātibe-i ṣübūt idigin-

1 **"(Size okuduğu Kur'ân) ancak** kendisine bildirilen bir vahiydir." Necm, 53/4.

2 Tirmizî, "Menâkıb", 8, nr. 3638; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/96, 127.

3 **"Allah'a ve Resûlü'ne karşı sadık ve samimi oldukları takdirde,** güçsüzlere, hastalara ve (seferde) **harcayacakları bir şey bulamayanlara** (sefere katılmadıkları için) bir günah yoktur. İyilikte bulunan kimselerin (kınanması) için de bir sebep yoktur. Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." Tevbe, 9/91.

den mā-ʿadā esānīd-i ṣıḥḥat-muḥtevī ile Cenāb-ı Temīm-i Dārī[1] ʿaleyhi rıḍvānü'l-Bārī'den mervīdir ki, ol Pīrāye-baḫş-ı kürsī-i risālet berāy-ı taḥrīż-i ümmet bi'd-defeʿāt [2](الدِّينُ النَّصِيحَةُ) maḳāl-i lü'lü'-misālin müfārıḳ-ı Aṣḥāb-ı maʿālī-diṣāra işāre buyurduḳlarında ḫużżār-ı ṣadāḳat-kārıñ istifhām-ı maʿnā-yı maḳāl-i şefḳat-şiʿārlarına ışdār-ı cevāb-ı belāġat-medārda [3](لِلَّهِ وَلِكِتَابِهِ وَرَسُولِهِ وَلِأَئِمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ) terkīb-i efāżıl-firībin ismāʿ buyurmuşlardır. Bināberīn berāy-ı iṭāʿat-i Rabbü'l-Erbāb ʿamelün bi-mūcibi'l-Kitāb bāʿiṯ-i sūd-mendī-i **[N158b]** ṯevāb idigi bī-irtiyāb olup taṣdīḳ-i Risālet-penāh ile ittibāʿ-ı sünen-i seniyye ve ıḳtifā-yı āṯār-ı Nebeviyye'ye zümre-i ḫulefā ve selāṭīn ve ḥükkām ve ʿāmme-i Ehl-i İslām me'mūr idigin beyān buyurmuşlardır. Fe-lihāẕā İmām Ebū Süleymān el-Büstī[4] taʿrīf-i naṣīḥatde iẓhār-ı iʿcāz-peyvestī edüp "Naṣīḥat menṣūḥun-lehe irāde-i ḫayrı işʿār-sāz olan cümleden ʿibāretdir ki irā'et-i ṣūret-i taʿbīri mir'āt-ı kelime-i müfrede ile mümkin olmamaġla dest-i nāṣiḥ-i sütūde-siyer neṯr-i mürvārīd-i kelimāt-ı pend-āmīz ile güher-feşān-ı nuṣḥ-ı muʿteberdir. Ḥattā lafẓ-ı nuṣḥuñ maʿnā-yı luġavīsi kelāmıñ riyā vü sümʿa ve dürūġ-ı bī-lemʿadan ḫulūṣ ile ṣafvet-intimā ve ḫaḳḳāniyyet-peymālıġıdır ki mānende-i ʿasel ālūdegī-i şemʿ ile muḫtell olmaḳdan berī ve ḫalāvet-i teʾṯīr-i iḫlāṣ-maṣīriñ maẓharı olmaḳdır." Fe-lihāẕā lafẓ-ı mezbūr 'inde'l-baʿż mā-yuḫāṭu bihi'ṣ-ṣevb olan "niṣāḥ"dan me'ḫūẕ olup mūcib-i telebbüs-i ṣiyāb-ı ṣalāḥ olan cümleyi ifādeden ʿibāret ve taḫrīc-i meẕkūr muḫtār-ı Zeccāc-ı[5] feżā'ilmevfūr idigi bī-minnetdir.

Pes vaḥdāniyyet-i Rabbü'l-'İzzet'e iʿtiḳād-ı tāmm ve şān-ı Rubūbiyyet-i Rabbü'l-Enām'a şāyān olan taḫmīd ü temcīde iḳdām ve mā-lā-yelīḳdan tenzīh-i Ẕāt-ı Bārī'ye müstebid ve mūcibāt-ı saḫṭdan mübāʿadete mücte-

1 Hicretin 9. yılında Müslüman olan ve ibadete çok düşkün olup haftada bir Kur'ân-ı Kerîm'i hatmeden Temîm ed-Dârî *-radıyallâhu anh-* 40/660 yılında vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 341.

2 "Din, dürüstlük ve samimiyettir."

3 "Allah için, Kitabı için, Resûlü için, Müslümanların yöneticileri için ve bütün Müslümanlar için dürüstlük ve samimiyettir." Hadîsin Ebû Hüreyre'den *-radıyallâhu anh-* nakledilen bu şekli için bkz. Ebû Dâvûd, "Edeb", 59, nr. 4944; Nesâî, "Bey'at", 31, nr. 4209; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/102-103. Hadîsin buna yakın bir başka şekli için bkz. Müslim, "Îmân", 95, nr. 55; Tirmizî, "Birr", 17, nr. 1926.

4 Bu zat, ünlü bir muhaddis ve lügat âlimi olan Ebû Süleymân Hamd b. Muhammed el-Hattâbî'dir (ö. 388/998). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 342.

5 Asıl adı İbrâhîm b. Muhammed olan Zeccâc'ın (ö. 311/923) edebiyat sahasında pek çok kitabı mevcut olup kendisi ayrıca tefsire dair *Ma'âni'l-Kur'ân* adlı eseriyle ünlenmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 342.

hid olmaġla erkān-ı [L237b] ʿibādeti zemīn-i iḫlāṣ üzre bünyāda iʿtiyād ve aḥkām-ı Kitābullāh'a īmān ve iʿtiḳād **[145a]** ve mūcib-i münīfiyle ʿamele īḳānı be-her-ḥāl maḥaṭṭ-ı riḥāl-i efʿāl ü aʿmāl etmek lāzime-i ẕimmet-i Müslümānī'dir. Ḥattā ḫīn-i tilāvet-i āyāt-ı beyyinātda ḫuşūʿ u ḫużūʿ ile taḫṣīl-i teleẕẕüẕ-i rūḥānīye maḳdem ve tefehhüm-i maʿānī-i şerāfet-mebānīsine mübrem olup tefaḳḳuh-ı aḥkām-ı şerīfesine taʿammuḳ-ı naẓar ve zīver-baḫş-ı sāmiʿa-i taḥaḳḳuḳ olmayan teʾvīlden girīzān olmaḳ naṣīḥat-i İlāhiyye ile tenaṣṣuḥdan cilve-künān olan maʿnā-yı şerāfet-perverdir.

Fe-lihāẕā taṣdīḳ-i nübüvvet-i Nebiyy-i sütūde-ḫaṣlet ile evāmir-i reʾfet-meʾāṣirlerine iṭāʿat ve aḫlāḳ-ı kerīmeleriyle taḫalluḳa beẕl-i vüsʿ ü ḳudret ve nevāhī-i Risālet-penāhīden mübāʿadet ʿinde Ebī Süleymān naṣīḥat-i Resūl-i Yezdān'dan cilve-künān olan maʿnā-yı ʿālī-şān olup, ʿinde Ebī Bekr bin İsḥāḳ[1] ol Müstecmiʿ-i mekārim-i aḫlāḳıñ ḥayyen ve meyyiten ḥamā-i namūs-ı tevḳīri ve iḥyā-yı sünen-i seniyyelerine beẕl-i ḳudret ile muḥibb-i ṣadāḳat-maṣīri olup taṣdīḳ-i mā-cāʾe bih ile ḥabl-i metīn-i Şerīʿat-i Muṭahhara'larına iʿtiṣām ve ādāb-ı saʿādet-meʾāblarıyla teʾeddübe iḳdām murād olup, ʿinde Ebī İbrāhīm keẕālik taṣdīḳ-i Resūl-i Kerīm ile sünen-i seniyye-i sedād-pīrāların iḥyā ve neşr-i leʾālī-i taḫalluḳ-ı aḫlāḳ-ı ʿaliyyelerine destküşāyī-i himmet-i vālā ve iʿmāl-i aʿmāl-i mesnūne ile mürvārīd-i ḥaṣenāt-ı cezīleyi zīver-efzā-yı dāmān-ı efʿāl ve muḳteżā-yı Kitāb u Sünnet ile ʿameli ehemm-i āmāl etmege teyaḳḳun murād [N159a] olup, ḥattā bu maʿnāya tenaṣṣuḥ ḥazm ḳabīlinden idigi Aḥmed bin Muḥammed kelām-ı mümeccedinden daḫi resīde-i rātibe-i taʿayyündür. Lākin ʿinde baʿżı'l-ḳurūm nuṣḥ-ı Peyġamber-i hidāyet-mevsūm iki vech ile zīver-efzā-yı ṣaḥāyif-i fühūmdur ki, biri [2]﴿رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ﴾ fermūde-i mükerremesinden mefhūm [3]﴿وَيَنصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾ āyet-i kerīmesinden maʿlūm oldıġı üzre müddet-i ḥayāt-ı hüdā-āyātlarında Aṣḥāb-ı Kirām-ı maʿālī-maḳāmıñ [L238a] ol Dürr-i yektā-yı risālet-intimāyı hemvāre ṣıyānet ü ḥimāyet ile taḳayyüdleri ve ḳurṭa-i güş-ı hūşları olan mürvārīd-i maḳālāt-ı şerāfet-simātlarından lemʿa-baḫş-ı bāṣıra-i derūn olan tābiş-i maʿnā-yı dil-ārāyı nūrü'l-ʿayn-ı ʿamel ḳılmaġa himmet-i

1 Tam adı Ebû Bekr Ahmed b. Ömer b. Yûsuf el-Haffâf (ö. 261/875) olan bu zat meşhur Şâfiʿî âlimlerinden biri olup *Kitâbü'l-Hisâl* adlı bir eseri mevcuttur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 342.

2 "Müminlerden **öyle adamlar vardır ki, Allah'a verdikleri söze sadık kaldılar."** Ahzâb, 33/23.

3 "Ve Allah'a ve O'nun Resûlü'ne yardım ederler." Haşr, 59/8.

ḳarīnü'ṭ-ṭe'ekküdleri eṣer-i nuṣḥ-ı pür-sedādlarıyla te'eṣṣürüñ lāzimesinden olup ẕevāt ve ervāḥ-ı iḫlāṣ-irtiyāḥların rāh-ı sa'ādet-penāh-ı Ḥabībullāh'da fedāya gerden-keş-i teslīmiyyet idikleridir. Ve biri daḫi ol Mihr-i āsumān-ı risāletiñ dār-ı rāḥat-medār-ı beḳāya intiḳālle tebdīl-i burc-ı pür-behcet buyurduḳlarından ṣoñra nuṣḥ-ı Peyġamberī ile tenaṣṣuḥdur ki, hemvāre le'ālī-i mütelālī-i tevḳīr ü iclāllerin zīver-baḫş-ı silk-i ẕimmetine keşīde-kerde-i iltizām ve cīd-i ḳılāde-i iḫtirām eyleyüp ta'allüm-i sünen-i seniyye ve tefaḳḳuha aḥkām-ı Şerī'at-i Behiyye'ye dil-dāde ve şeref-i muḥabbet-i Āl ü Aṣḥāb-ı Kirām **[145b]** ile teşerrüfe āmāde olup aḥvāl-i sa'ādet-iştimāllerin ta'arrüfe şedd-i niṭāḳ-ı 'azīmet ve sīret-i ḥamīde ve ādāb-ı pesendīdeleriyle te'eddübe muṭāva'at inbi'āṯ-āver-i aṣl-ı muḥabbetdir. Fe-lihāẕā naṣīḥat, şecere-i muḥabbetden ṭırāz-ı şāḫ-ı ẕuhūr olan ṯemereniñ bir nev'i ve aṣl-ı aṣīl-i muḥabbetiñ fer'idir. Bināberīn menḳūl-i 'ibret-medlūl-i İmām Ḳuşeyrī'dir[1] ki, mülūk-i Ḫorāsān'dan 'Amr bin el-Leyṯ[2] ba'de vefātihī mir'āt-ı ḫ˅āb-ı eḥibbādan birinde ṣūret-nümā olup meşhūd-ı ma'hūduñ istinbā-yı aḥvāl-i uḫrevīsi ḫāṭır-güẕārı olmaġın derūnında cilve-ger olan su'āline bu vechile mübāderet-sāz-ı icābet olmuşdur ki, emīr-i mezbūr erīke-pīrā-yı ḥayāt iken bir rūz-ı fīrūz ṣufūf-ı ṣunūf-ı cünūd-ı mehābet-āmūza muḳtedā ve temāşa-yı eṭrāf u enḥā eṣnāsında dāmen-i kūh-ı pür-şükūha nüzūl ve erbāb-ı ḫuyūl zīr-i naẕar-ı melik-i sütūde-siyere müṣūl etdikde sipāh-ı ṣalābet-penāhıñ şīrāze-i cem'iyyeti taḫt-ı fermānında ve zimām-ı semend-i emrleri zīr-i rānende idigin eṣnā-yı **[L238b]** taḫayyülde "Eger zamān-ı sa'ādet-nişān-ı Peyġamber-i ma'ālī-'unvāna resīdelikle ḥā'iz-i rātibe-i teḳaddüm olaydım, 'askerimle bi'ẕẕāt kendim nuṣret-i Resūl-i bī-direnge āheng ederdim deyü etdigim tertīb-i muḳaddemāt-ı fikriyye beni mehleke-i ta'ẕībden müncī olmuşdur." deyü iḫbār ile ḥamd-i Ḫudā-yı Mennān'ı tekrār etmişdir.

Ba'de-ẕālik nuṣḥ-ı e'imme-i dīn emr-i İlāhī'ye lüzūm-ı iṭā'at **[N159b]** ve ġufūlle ittiṣāfları rū-nümā olduḳda 'alā aḥseni'l-vech intibāhlarına destdırāzī-i teẕkīre mübāderet ve terk-i ḫurūc ile duḫūl-i mütāba'atine vülūcdan 'ibāret olup, nuṣḥ-ı 'āmme-i Müslimīn daḫi ḥasebü'l-istiṭā'a meṣāliḥ-i

1 Bu zat, hem önde gelen bir mutasavvıf, hem de kelâm, tefsir ve hadîs âlimi olup tasavvuf tarihinin en önemli kaynaklarından biri olan *er-Risâle*'siyle meşhur Abdülkerîm el-Kuşeyrî'dir (ö. 465/172). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 345.

2 Saffârîler, Doğu İran'da Sîstan bölgesinde 247-394/861-1003 yılları arasında hüküm sürmüş bir hanedan olup Amr b. Leys de bu hanedanın ikinci hükümdarıdır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 345.

lāzimelerin temşīte iḳdām ile reşādlarına delālet ve ḫayr-ı dāreynlerine ḳavlen ve fi'len i'ānet ve ta'līm-i ceheleye mübāderet ve ġāfillerin āgāh ḳılmaġa mübāşeretdir. Ḥattā īṣāl-i nef' ile vefā-dārī-i muḥibbīn ve 'aṭā-kārī-i muḥtācīn ile def'-i 'usret-i mu'sirīn daḫi cümle-i nuṣḥdan ma'dūd oldıġı gibi, setr-i ḥālleriyle perde-dārī-i tecellüd ve celb-i menāfi'lerine taḳayyüd daḫi münāṣaḥadan bir nev'dir.

BĀB-I ŞĀLİŞ

Ol Erīke-pīrā-yı risālet ve Efser-keş-i ḫatmiyyetiñ vücūb-ı tevḳīr ü tebcīl-i ẕāt-ı celīllerin beyāna me'vā-yı cemīldir.

Ma'lūm-ı uli'l-elbāb ola ki naṣṣ-ı celālet-ḳaṣṣ-ı ﴿وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا﴾[1] müfādınca fermān-ı tevḳīr ü tebcīl-i Resūl-i celīle imtiṣāl ṣaḥḥ-ı vücūb ile müvaṣṣaḥ idigi ﴿يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾[2] ḳavl-i celīli ile ﴿لَا تَرْفَعُوآ أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ﴾[3] fermūde-i mükerremesiyle muṣaḥḥaḥdır. Ḥattā ﴿لَا تَجْعَلُوا دُعَآءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَآءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا﴾[4] naṣṣ-ı celīlü'l-ḳaṣṣı 'āmme-i enāma vücūb-ı tevḳīr-i Seyyidü'l-Enām ezeliyyü't-taḳdīr idigine yarlıġ-ı celālet-mevfūrdur. Fe-lihāẕā lafẓ-ı celīl-i ﴿تُعَزِّرُوهُ﴾[5] ma'nā-yı tebcīli ifāde-efken idigi İbn-i 'Abbās-ı feżā'il-encümenden menḳūl olup, 'inde'l-Müberred[6] beyān-ı [L239a] lüzūm-ı tebcīl-i Resūl-i celīlde müfīd-i ma'nā-yı mübālaġa ve 'inde'l-Aḥfeş zümre-i 'ibād-ı bī-ġışş nuṣret-i Resūl-i manṣūr ile me'mūr idiklerin müfīd **[146a]** ve 'inde'ṭ-Ṭaberī i'ānet-i Resūl-i münaẓẓaf ile resīdegī-i rātibe-i şeref mefhūm olup *"zā'eyn"*[7] ile ḳırā'at daḫi naḳl-kerde-i ṣiḳāt ve ifāde-efken-i vücūb-ı i'zāz-ı Mefḫar-i Mevcūdāt'dır. Ḥattā duḫūl-i meclis-i melā'ik-celīsleriyle müşerref olan erbāb-ı imtiyāz i'zāzen li'n-Nebiyyi'l-muḥterem neṣr-i mürvārīd-i süḫan-gūyīde Cenāb-ı Risālet-me'ābların sebḳate mübāderetle sū-i edeb-

1 **"Ey insanlar!** Allah'a ve Peygamberi'ne inanasınız, **ona yardım edesiniz, ona saygı gösteresiniz ve sabah akşam Allah'ı tesbih edesiniz diye (Peygamber'i gönderdik.)"** Feth, 48/9.

2 "Ey iman edenler! Allah'ın ve Peygamberi'nin önüne geçmeyin." Hucurât, 49/1.

3 "Ey iman edenler! **Seslerinizi, Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin."** Hucurât, 49/2.

4 "(Ey inananlar!) Peygamber'in (sizi) çağırmasını aranızda birbirinizi çağırmanız gibi tutmayın." Nûr, 24/63.

5 "… ona yardım edesiniz …" Feth, 48/9.

6 Asıl ismi Muhammed b. Yezîd olan el-Müberred (ö. 286/900), Arap dili ve edebiyatına dair *el-Kâmil* adlı eseriyle ünlüdür. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 297.

7 Bazı âlimler, *"zā'eyn"* ile "*تُعَزِّرُوهُ*/*tu'azzizūhu*" (onu aziz edersiniz) şeklinde kırâat etmişlerdir.

den iḫtirāzları vücūb ile muʿlem idigi[1] menḳūl-i İbn-i ʿAbbās-ı feżāʾil-perver ve muḫtār-ı Ṣaʿleb-i[2] efḍāl-güsterdir.

Vāḳıʿā ol Ṭūṭī-i şeker-ḫʷār-ı hüdā saʿādetle gūyā olmazdan muḳaddem tekellümden mānende-i ebkem beste-dem olmaḳ hem-ṣoḥbetān-ı şerāfet-resānıñ deʾb-i müheẕẕebleri olup dāmen-i Aṣḥāb-ı maʿālī-niṣāba dest-i iʿcāz-peyvest-i ḫiṭāb-ı müsteṭāb ile menẓūre olan leʾālī-i manẓūme-i kelimāt-ı şerāfet-simātların eyādī-i cān ü dil ile iltiḳāt u istimāʿa mübāderet ve her birin ḳurṭa-i bināgūş-ı iẕʿān eylemege mübāşeret lāzime-i ẕimmet idigi bī-minnetdir. Bināberīn umūr-ı ʿibāddan bir emri ol Maḥkeme-nişīn-i risālet ḳażā buyurmaḳsızın faṣl u ḥasma cesāret memnūʿ ve naṣb-ı ulviyye-i aḥkām-ı sāʾireye cerre mübāderet bilā-iẕnin merfūʿ olup [N160a] dergāh-ı Risālet-penāhları mevrid-i evāmir ü nevāhī olmaġın vürūd-ı emr ü nehyde esbaḳıyyet sezāvār-ı Ẕāt-ı ʿĀlī-Ḥażretʾleri idigi mebnā-yı binā-yı nüzūl-i āyet-i iʿcāz-bünyān idigi Sehl bin ʿAbdullāhʾdan menḳūl-i ẕī-şāndır. Ḥattā müddeʿā-yı muḥarrere[3] ﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ naṣṣ-ı muʿcizüʾl-ḳaṣṣı ile rehīn-i rātibe-i ṣübūt idigi iʿlām-ı aʿlām ile müberhen ve āyet-i meẕkūreden umūr-ı mezbūrede taḫẕīr-i müʾminīn-i ṣadāḳat-efken murād idigi rūşendir. Fe-lihāẕā emr-i celīl-i ﴿اتَّقُوا﴾ müfīd-i maʿnā-yı nehy-i teḳaddüm idigi Māverdīʾden muʿaṭṭar-sāz-ı meşāmm-ı nuḳūldür. [L239b] Keyfe lā? İhmāl-i edā-yı ḥuḳūḳ-ı İlāhiyye ve taẓyīʿ-i ḥürmet-i Nebeviyye ile ḳarīn-i tebāh olmaḳdan āgāhlıġla taḳvā-penāh olmaġa emr idigi īrād-ı ṣıfateyn-i Semīʿ u ʿAlīmʾden müstefād ve taḫrīc-i mezbūr Ebū ʿAbdurraḥmān-ı Sülemīʾden menḳūl-i ṣıḥḥat-istināddır. Ve ber-minvāl-i rivāyet-i uḫrā fīmā beyneʾl-ʿibād resīde-i sāmiʿa-i iʿtiyād olan mücāhere-i eṣvāt ʿinde vürūdi ṣavtiʾn-Nebiyyiʾl-kerīm berāy-ı tekrīm menhī idigi menḳūl-i ṣiḳātdır. Ve ʿindeʾl-baʿż bilā-taʿẓīm-i ism-i sāmīleriyle nidā menhī idigi daḫi zīb-baḫş-ı rivāyāt olup ʿindeʾl-Mekkī sebḳat fiʾt-tekellüm ve ḥiddet ile terennüm menhī ve münādālıḳda daḫi Ẕāt-ı Risālet-penāhī rütbe-i ser-efrāzīye müntehī olmaġın ism-i pākiyle nidā cevāza müntedī olmayup *"Yā Resūlallāh"* ve *"Yā Nebiyyallāh"* maḳāli emṣāli ile münādī olmalarınıñ vücūbın

1 Hucurât, 49/1.

2 Bu zat; lügat, nahiv, şiir ve edebiyat ilimlerinde söz sahibi olan ve "Saʿleb" lakabıyla anılan Ebuʾl-Abbâs Ahmed b. Yahyâ eş-Şeybânîʾdir (ö. 291/904). Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 496.

3 "Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir." Hucurât, 49/1.

müfîd idigi [1]﴿لَا تَجْعَلُوا دُعَآءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَآءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا﴾ fermūde-i mükerremesiyle rātibe-ṭırāz-ı te'ekküddür. Ve 'inde'l-ba'ż idāre-sencān-ı ḳaddāḥe-i muḫātabeniñ bi-ṭarīḳi'l-istifhām tekellümleri manṭūḳ-ı nāṭıḳa-i ṣavāb olup ichār-ı aḳvāl bā'iṯ-i iḥbāṭ-ı a'māl idigine istidlāl manṭūḳ-ı āyet-i i'cāz-iştimāl olmaḳ daḫi ḳavl-i iṣābet-evldir. Ḥattā sebeb-i nüzūl-i fermūde-i mükerreme-i merḳūme zīb-baḫş-ı elvāḥ-ı tefsīr olan **[146b]** vücūh üzre vefd-i Benī Temīm yāḫud A'rāb'dan bir ḳavm-i cehālet-ṣamīm ḳādim ve ism-i Nebevī ile bilā-ta'ẓīm sāḥa-i nidāda ḳā'im olmaları nehye mevrid yāḫud beyne'ş-Şeyḫayni'l-Mükerremeyn meclis-i sa'ādet-celīs-i Seyyidü'l-Kevneyn'de sebḳat-peymā olan muḥāvere nüzūl-i fermūde-i merḳūmeye maḥtid olup yāḫud rūy-ı sāmi'a-i Ṣābit bin Ḳays el-Ḫaṭīb[2] verā-yı perde-i ṣamemde ġarīb idigi bā'iṯ-i ref'-i ṣavtı olmaġla nehyen li-ṭavrihī nāzil olup, ḥattā ba'de nüzūli'l-āye ḥabṭ-ı a'mālden hirās ile bī-vāye olmaḳ ḫacālet-āver olmaġın ba'de-bu'din ruḫsā-yı dergāh-ı Nübüvvet-penāh olup **[L240a]** ḫavfen min ḥabṭi'l-a'māl buṭ' üzre rūymāl idigiyle ma'ẕeret-ḫᵛāh olduḳda ol Şefīḳ-i ümmet 'aleyhi şerāyifü'ṣ-ṣalavāt mā-esre'ati'ṣ-ṣabā ve hebbet **[N160b]** ḥażretleri (يَا ثَابِتُ أَمَّا تَرْضَى أَنْ تَعِيشَ حَمِيدًا وَتُقْتَلَ شَهِيدًا وَتَدْخُلَ الْجَنَّةَ)[3] buyurmaġla bezm-gāh-ı Yemāme'de nūş-i cām-ı şehādet ile ser-mest-i sa'ādet olmuşdur. Fe-lihāẕā ba'de nüzūli hāẕihi'l-āye ol Nūr-ı cesīm-i bī-hemtāya ṣūret-i müsārrede ḫiṭāb muḫtār-ı Ḥażret-i Ṣıddīḳ-ı sütūde-cenāb olup[4] Ḥażret-i 'Ömer-i ma'delet-perver daḫi ḫuşū'-ı tāmm ile istifhām-güne i'lām-ı merām miḳdārınca tekellüm ve sırren söyler gibi terennüm buyurup[5] sā'ir Aṣḥāb-ı Kirām-ı ma'ālī-maḳām daḫi bu ṭarīḳat-i raḍıyye üzre ıḳtifā-kār-ı muḫātabe olmalarıyla ḫāk-pāy-ı rif'at-peymā-yı Nebevī'ye 'arż-ı kemāl-i edeb ve ḫuşū'ları sebebiyle ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَىٰ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ﴾[6] naṣṣ-ı celīlü'l-ḳaṣṣı

1 "(Ey inananlar!) Peygamberin (sizi) çağırmasını aranızda birbirinizi çağırmanız gibi tutmayın." Nûr, 24/63.

2 Tam adı Ebû Abdirrahmân (Ebû Muhammed) Sâbit b. Kays b. Şemmâs el-Hazrecî *-radıyallâhu anh-* olup Abdullâh b. Revâha *-radıyallâhu anh-* ile anne bir kardeştir. Hz. Sâbit, hicretten önce Müslüman olmuş ve Yemâme Savaşı'nda (12/633) şehid düşmüştür. Bilgi için bkz. Mustafa Karataş, "Sâbit b. Kays b. Şemmâs", *TDVİA*, c. XXXV, s. 352-353.

3 "Ey Sâbit! Sen, övülmeye değer bir hayat sürmeyi, şehid olarak ölmeyi ve cennete girmeyi istemez misin?" Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, II/66-69, nr. 1309-1316; Hâkim, *el-Müstedrek*, III/260, nr. 5034.

4 Hâkim, *el-Müstedrek*, II/501, nr. 3720.

5 Buhârî, "Megāzî", 68, nr. 4367; "Tefsîr", 49/1, 2, nr. 4845, 4847; "İ'tisâm", 5, nr. 7302.

6 "Allah'ın Elçisi'nin huzurunda seslerini kısanlar, Allah'ın, gönüllerini takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) konusunda sınadığı kimselerdir. Onlar için bir bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır." Hucurât, 49/3.

şeref-baḫş-ı nüzūl ve müjde-āver-i vuṣūl-i ʿaṭāyā-yı raḥmet-i ʿālem-şümūl olmuşdur.

Bināberīn ʿinde'l-baʿż ﴿إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَآءِ الْحُجُرَاتِ﴾[1] fermūde-i mükerremesinden zīver-baḫş-ı mesāmiʿ-i fühūm olan mefhūm-ı nidā, ism-i sāmīleriyle cilve-peymā olan nidā olup; ḥattā baʿżı ġazavātda Cenāb-ı Ṣafvān[2] bir nādī-i cehīrü'ṣ-ṣavtı nehy ile şeref-resān olmuşdur. Fe-lihāẕā ﴿يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا﴾[3] fermūde-i mükerremesinde kelime-i "رَاعِ/*rāʿa*" te'ennī fi'l-ḫiṭāb maʿnāsına zebān-zed-i Enṣār olup te'ennī intiẓārı mūcib olmaġla tebcīlen li'n-Nebiyyi'l-kerīm memnūʿ olmuşdur. Ve ʿinde'l-baʿż ḳavm-i Yehūd-ı ʿanūduñ kelimāt-ı taʿrīż-simātları menʿ olundıġından nāşī ṣanīʿ-i şenīʿlerine nevʿ-i teşebbüh ile nā-sezā-yı aḫlāḳ olan ḥāletiñ daḫi sedden li'ẕ-ẕerīʿa memnūʿiyyeti müstefād olup kelime-i merḳūmede maʿānī-i āḫar ile daḫi ṣaḥāyif-i tefsīr ü siyer-i pür-ʿiberdir.

İmdi bu bāb-ı şerāfet-niṣābda zīver-[L240b]efzā-yı ṣaḥīfe-i imlā olan fuṣūl-i sitte-i zībende-uṣūlden;

Faṣl-ı Evvel

Aṣḥāb-ı Kirām-ı maʿālī-maḳāmıñ inşā-yı taʿẓīm-i Nebiyy-i ʿaẓīmde de'b-i müsteḥabların iḫbār-sāzdır.

Zīver-baḫş-ı suṭūr-ı aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-niṣāb ile İbn-i Şümāse'den[4] mervīdir ki, ṣadefçe-i lisān-ı ʿazbü'l-beyān-ı ʿAmr bin el-ʿĀs'dan perveriş-yāfte-i inbā olan dürer-i eḥādīṣ-i şerīfeden olup rivāyet-i Ḥażret-i ʿAmr-ı maʿdelet-perver ile cilve-ger-i minaṣṣa-i bürūz olan ḥadīṣ-i ṭavīlü'ẕ-ẕeyl mażmūn-ı şerāfet-meşḥūnınca Cenāb-ı Ḥażret-i Resūl-i münteḫab rāvī-i **[147a]** maʿdelet-ḥāvīye cümle-i nāsdan eḥabbdır.[5] Keyfe lā? Celālet-i şān-ı maʿālī-nişān-ı Resūl-i behī bir rütbe-i ʿarş-resāya mün-

1 **"(Ey Muhammed!) Odaların arkasından sana bağıranların** çoğu aklı ermeyen kimselerdir." Hucurât, 49/4.

2 Mestler üzerine mesh, ilmin fazileti ve tevbe konularında rivayet ettiği hadîslerle tanınan Safvân b. Assâl -*radıyallâhu anh*-, Peygamber Efendimiz'le -*sallallâhu aleyhi ve sellem*- birlikte 12 gazveye katılmış ve ondan 12 hadîs-i şerîf rivayet etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 355.

3 **"Ey iman edenler! "*Râ'înâ* (bizi gözet)" demeyin,** "*unzurnâ* (bize bak)" deyin ve dinleyin. Kâfirler için acıklı bir azap vardır." Bakara, 2/104.

4 Abdurrahmân b. Şümâse el-Mehrî, Tâbi'în muhaddislerinden olup Mısırlıdır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 356.

5 Müslim, "Îmân", 192, nr. 121. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 356-358.

tehīdir ki, Ẕāt-ı efḍallerinden ecell manẓūr-ı dīde-i kümmel olmayup iclālen-lehū ʿaleyhi's-selām nimet-i dīdār-ı Seyyidü'l-Enām ile seyr-i çeşm olmaḳ ṭāḳat-güdāz olmaġın evṣāf-ı şerāfet-ittiṣāf-ı Nebevī'den mes'ūl olsalar neẓẓāre-i cemāl-i celālet-iştimālleriyle tenvīr-i bāṣıra-i iẕʿāna ʿalā [N161a] vechi'l-ekmel ṭāḳat-i nā-resālıḳları tavṣīf-i şeref-raṣīflerinde daḫi ṭāḳatlerin ṭāḳ etmişdir.

Ḥattā rivāyet-kerde-i Ḥażret-i Enes'dir ki, zümre-i ʿaliyye-i Muhācirīn ü Ensār cemʿiyyet-pīrā-yı bezm-gāh-ı ṣoḥbet ve Cenāb-ı Ṣıddīḳ-ı ʿAtīḳ ile İbn-i Ḫaṭṭāb-ı feżā'il-niṣāb daḫi levḥa-i risāle-i cemʿiyyet iken Ḥażret-i Ḫayru'l-Beşer teşrīf-sāz-ı mecmaʿ-ı şeref-perver olduḳlarında Şeyḫayn-ı Mükerremeyn'den mā-ʿadā Aṣḥāb-ı maʿālī-niṣābıñ ebṣār-ı şerāfet-şiʿārları teḳābül-sāz-ı dīdār-ı nevvār-ı Resūl-i Muḫtār olmaḳ ʿadīmü'l-imkān olup ancaḳ bedreyn-i münīreyn ol Mihr-i Münīr'den iḳtibās-ı envār-ı neẓẓāre ve ṭarafeynden ibtisām ve işāre ināre-baḫş-ı meclis-i maʿālī-celīs idigi inbā-kerde-i İmām Tirmiẕī-i feżā'il-pīrādır.[1] Fe-lihāẕā Aṣḥāb-ı Kirām ke-ennemā ʿalā ru'ūsihimü'ṭ-ṭayr neşīmen-nişīn-i hużūʿ ve miṣāl-i [L241a] hāle ol Bedr-i münīri iḥāṭa-sāz-ı ḫuşūʿ idikleri rivāyet-i Üsāme bin Şerīk ile hüveydādır. Ḥattā lisān-ı muʿciz-beyān-ı Nebevī dürer-niṣār-ı tekellüm olduḳda cülesā-yı saʿādet-resāları ʿalā mā-sebaḳ ke-ennemā ʿalā ru'ūsihimü'ṭ-ṭayr pīş-nihād-ı bāṣıra ve mesāmiʿ-küşā-yı iltiḳāṭ-ı dürer-i fāḫire buyurduḳları vaṣṣāfān-ı siyer-i Peyġamberī'den cilve-gerdir.[2]

Bināberīn rūz-ı fīrūz-ı Ḥudeybiye'de mebʿūṯ-ı Ḳureyş olan ʿUrve bin Mesʿūd ruḫsā-yı dergāh-ı Cenāb-ı Risālet-ālūd olduḳda rütbe-i ʿaliyye-i Nübüvvet'e ṭırāz-ı bāhirü'l-imtiyāz olan Ẕāt-ı Aḥmediyyet-simātıñ ledü'l-Aṣḥābi'l-Kirām bīrūn-ı rātibe-i tavṣīf-i muʿaẓẓamü'l-ḳadr idiginden āgāh olup, siyyemā her-bār iltiḳāṭ-ı ḳaṭarāt-ı vużū'-ı Risālet-menāṭa destküşā-yı iḫtiyāṭ olan zümre-i ʿaliyye-i Ṣaḥābe-i mekārim-seciyyeniñ teberrüken taḥṣīl-i dürr-dāne-i girān-ḳadr-i ḳaṭarāt-ı menṣūreye ibtidā ve busāḳ ve nuḫāme-i Nebeviyye'yi ʿıṭr-ı şāhī-i meşām ve nūr-ı cibāh-ı şerāfet-ibtisām eylemege iltizām şiʿārları olup şaʿr-ı şerāfet-perverlerinden her bir sāḳıṭıñ hezārān mülteḳıṭı taraṣṣud-pīrā ve cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūr olan

1 Tirmizî, "Menâkıb", 15, nr. 3668; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/150.

2 Tirmizî, "Tıbb", 1, nr. 2038; Ebû Dâvûd, "Tıbb", 1, nr. 3855; İbn Mâce, "Tıbb", 1, nr. 3436.

emr-i ʿālīlerine evvel-be-evvel mübāderete dīde-dūz-ı intiẓār olanlar ekṣer min en-yuḥṣā ve ḥīn-i tekellüm-i feṣāḥat-terennümlerinde zümre-i ʿaliyye-i muḫāṭabīn maḥfūżatü'l-eṣvāt ve ikrāmen-lehū ʿaleyhi's-selām cihet-i Nübüvvet-simātlarına ḥiddet-i naẓardan berā'et-perver idiklerin iẕʿān edüp ṭaraf-ı Ḳureyş'e ricʿat-sāz olduḳda, sābıḳan Kisrā ve Ḳayṣer ve Necāşī-i salṭanat-perver manẓūrı olmaġın Aṣḥāb-ı maʿālī-nişābıñ Ḥażret-i Sulṭān-ı Rusül cenāb-ı vālālarına cilve-ger-i minaṣṣa-i ḥuṣūl olan tevḳīr ü ikrāmları pādişāhān-ı sālifeden birine raʿiyyet-pīrāyānından cilve-ger olmadıġın ḫaber verüp ṣıdḳ-ı ḳavline **[147b]** ḳasem ve zümre-i ṣadāḳat-nişāb-ı Aṣḥāb'ıñ muḥāfaẓa-i nāmūs-ı Nübüvvet-me'nūs bābında maḥsūs olan mesāʿī-i meşkūreleri müsellem idigin taṣdīḳ-āver olmuşlardır.[1] Keyfe lā?

Cenāb-ı Enes-i saʿādet-[N161b]resden merviyy-i enfesdir ki, rāvī-i sütūde-sīret [L241b] Cenāb-ı Ser-tāc-ı Rusül-i Kirām'ı eṣnā-yı ḥalḳ ser-tırāşda şeref-yāb-ı şühūd olup gürūhen gürūh Aṣḥāb-ı maʿālī-şükūh ḥavl-i Resūl-i mekārim-cevfi ṭavfa meşġūl ve aḫẕ-ı şaʿra-i şeref-pervere saʿyi ehemm-i me'mūlleri görüp herkes bir ʿanberīn-mūy-ı dil-cūya dest-rese mübāderet ve żiyāʿ-ı şaʿra-i vāḥideye rıżāları muḥāl idigin rivāyet etmişdir.[2]

Ḥattā kemāl-i taʿẓīm-i Resūl-i Kerīm ehemm-i mehāmm-ı Aṣḥāb-ı Kirām'dan idigine delālet-ārādır ki, ʿāmmü'l-ḳażıyye ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i Risālet-penāhdan Cenāb-ı ʿOṣmān zümre-i Ḳureyş'e irsāl buyurulduḳda berāy-ı ṭavāf-ı Beyt-i Mükerrem dāḫil-i Ḥarem olması bābında iẕn-i Ḳureyş cilve-ger iken taʿẓīmen li'n-Nebiyyi'l-Muḥterem ṭavāf-ı Cenāb-ı Risālet-me'āb taḥaḳḳuḳ-yāb olmazdan muḳaddem ḫaṭve-endāz-ı meṭāf olmadıġı bī-ḫilāfdır.[3] Keyfe lā?

Zümre-i Aṣḥāb-ı maʿālī-nişāb kemāl-i taʿẓīm-i Resūl-i Kerīm ile ārāste olmaġın[4] ﴿فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَى نَحْبَهُ﴾ fermūde-i mükerremesinde cilve-ger-i meclā-yı nüzūl olan lafẓ-ı "مَنْ/*men*"den murād ne gūne merd-i saʿādet-nejād idigin dergāh-ı Resūl-i Kerīmü'l-ḫiṣālden su'āle ictirā-kār olamadıḳların-

1 Buhârî, "Şürût", 15, nr. 2731-2732.
2 Müslim, "Fezâ'il", 75, nr. 2325.
3 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/324-325.
4 "Müminlerden öyle adamlar vardır ki, Allah'a verdikleri söze sadık kaldılar. **İçlerinden bir kısmı verdikleri sözü yerine getirmiştir (şehid olmuştur).** Bir kısmı da (şehid olmayı) beklemektedir. Verdikleri sözü asla değiştirmemişlerdir." Ahzâb, 33/23.

dan nâşî bir Aʿrâbî-i cehâlet-intimâya ḳażâ-yı naḥb ile mevṣûfdan istinbâ ile ruḫsâ-yı dergâh-ı Risâlet-peymâ olmasın taʿlîm ve sâ'il-i merḳûm daḫi mesʿûl-i nâ-maʿlûmın ʿarża-dâşt-ı ʿatebe-i ʿaliyye-i Resûl-i Kerîm eyledikde der-ḥâl cevâbdan iʿrâż ve baʿde'l-ḥîn Cenâb-ı Ṭalḥa-i saʿâdet-âyîn meclis-i melâ'ik-celîs-i Nebevî'den ḫâric olduḳda ḳaża-i naḥb ile mevṣûfiyyete vâlic olan, ḫâric olan idigiyle icâbet buyurmuşdur.[1]

Fe-lihâẕâ Cenâb-ı mesned-nişîn-i ḫatm-i nübüvveti ke-cülûsi'l-ḳurfuṣâ erîke-ṭırâz-ı taḫt-gâh-ı ṣafâ olduḳları ḥâlde şeref-yâb-ı şühûd olan Ḳayle bint-i Maḫreme kemâl-i heybet-i Sulṭân-ı serîr-ârâ-yı *levlâk*'den lerze-nâk olmuşdur.[2] Binâberîn li-ḥâcetin ḳarʿ-endâzân-ı bâb-ı saʿâdet-me'âb-ı Nebevî taʿẓîmen li-şânihî gûşe-i nâḫun ile daḳḳ-endâz idikleri, rivâyet-kerde-i Muġîre-i ser-efrâzdır. Ḫattâ Berâ bin ʿÂzib'den merviyy-i ʿibret-[L242a]câlibdir ki, râvî-i sütûde-âyîn taʿẓîmen li'r-Resûli'l-Emîn ḫˇâst-kâr-ı inḥilâl oldıġı baʿżı mesâ'ili niçe sinîn ü şühûr kemâl-i heybet-i Nebeviyye'den ʿarża-dâşt-ı ʿatebe-i ʿaliyyeleri etmegi terâḫî vü teʾḫîr ederdi.[3]

Ṣallallâhu ʿaleyhi ve selleme teslîmâ.

Faṣl-ı Ṯânî

Lüzûm-ı taʿẓîm-i Nebiyy-i Kerîm ve vücûb-ı tevḳîr-i Resûl-i ḥalîmi berây-ı beyân zîver-i ṣaḥîfe-i tibyândır.

Maʿlûm-ı ulü'l-elbâbdır ki, zamân-ı ḥayât-ı raḥmet-simât-ı Nübüvvet-penâhda lüzûm ve vücûb-ı tercîb ü tebcîl-i Resûl-i celîl ṭavḳ-ı gerden-i İslâmiyân oldıġı gibi, teşrîf-sâz-ı dâru'l-ḳarâr olduḳlarından ṣoñra daḫi tevḳîr ü iḫtirâmları ber-minvâl-i meşrûḥ taḳarrür-yâb-ı lüzûm idigi mâ-lâ-kelâmdır. Ḫattâ nâm-ı nâmî ve ism-i sâmîleriyle [N162a] eṣnâ-yı terennümde ve ẕikr-i ḥadîṯ-i şerâfet-tenessümlerinde ve taʿdâd-ı sünen-i seniyye ve siyer-i marżıyyeleri ḫîninde ve zümre-i Âl-i şerâfet-me'âl **[148a]** ve ʿİtret-i neẕâfet-iştimâl ve Ehl-i Beyt-i şerâfet-istîhâl ve Aṣḥâb-ı Kirâm'larıyla çi-gûnegî-i muʿâmele-i cemîle ve musâḥabet-i cezîleleri teẕkârıyla teşerrüf-sencî-i iʿtibâr eṣnâsında merâsim-i taʿẓîm ve ḳavânîn-i tekrîmi

1 Tirmizî, "Menâkıb", 21, nr. 3742.
2 Ebû Dâvûd, "Edeb", 22, nr. 4847; Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, s. 430, nr. 1178.
3 Hatîb el-Bağdâdî, *el-Fakih ve'l-Mütefakkıh*, nşr. Ebû Abdirrahmân Âdil b. Yûsuf el-Azzâzî, Riyad: 1996, c. II, s. 196.

mürāʿātıñ lüzūm u lüzūbı ve taḳarrür-i vücūbı bī-mirādır. Fe-lihāẕā her merd-i īmān-pīrā şīrīn-şehd-i ẕikr-i Nebiyy-i Muḫtār ile ṭūṭī-vār ḳandḫ̆ār yāḫud ẕikr-i şerāfet-ḳarīn-i Nebiyy-i Güzīn resīde-i sāmiʿa-i iẕʿān-ı ṣadāḳat-ārā ola, kemāl-i ḫużūʿ u ḫuşūʿı şiʿār ve tekrīm ü taʿẓīmi diṣār etmek vācib ü sezā-vār olup ḥattā tevḳīren-lehū ʿaleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selām ḥareket sükūna maḳrūne ola. Meṣelā kemāl-i heybet-i Nebeviyye ve celālet-i şān-ı ʿarş-resān-ı Muṣṭafaviyye şeref-yābān-ı rü'yet-i cemāl-i kemāl-iştimāllerin medḥūş etdigi gibi, te'dīb-i İlāhī ile müte'eddibīne daḫı ʿinde ẕikri'n-Nebiyyi'l-Emīn mürāʿāt-ı merāsim-i kemāl-i tevḳīr ü iḥtirām ṭırāz-ı rātibe-i vücūb idigi inbā-kerde-i İbrāhīm-i Tücībī'dir. Bināberīn ādāb-ı meẕkūre ile te'eddüb ve mürāʿāt-ı merāsim-i tevḳīr-i Nebevī'ye telehhüb sīret-i selef-i ṣāliḥīn ve de'b-i e'imme-i dīn idigi maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitāb-ı teberrük-niṣābdır. Keyfe lā?

Zīver-baḫş-ı [L242b] suṭūr-ı aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-niṣāb ile İbn-i Ḥumeyd'den menḳūl-i zībende-medlüldür ki, miḥrāb-nişīn-i ictihād İmām Mālik-i feżā'il-nejād ile Ebū Caʿfer-i imāret-pīrā Mescid-i Nebevī'de ʿaḳd-i peyvend-i münāẕarada ʿinde'n-Nebiyyi'l-Mükerrem ʿadem-i refʿ-i ẕikr ile me'mūriyyet-i Aṣḥab-ı Kirām medlūl-i āyet-i bā-hidāyet olup şeref-yābān-ı duḫūl-i meclis-i melā'ik-celīs-i Nebevī'yi Cenāb-ı Rabbü'l-ʿİzzet ﴿لَا تَرْفَعُوٓا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ﴾[1] fermūde-i mükerremesiyle baʿde't-te'dīb zümre-i müte'eddibīni ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ﴾[2] maḳāl-i celālet-iştimāliyle medḥ ve ḫod-pesendden muʿānedet-ʿunvānı ﴿إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ﴾[3] ḫiṭāb-ı tehdīd-niṣābıyla ḳadḥ buyurmaġın daḳīḳa-i enīḳa-i ḫafż-ı ṣavt zamān-ı ḥayāt-ı raḥmet-simātlarında cülesā-yı saʿādet-resāya vāsıṭatü'l-ʿaḳd-i muvāṣalet ü musāḥabet idigi gibi züvvār-ı Ravża-i rıḍvān-pīrālarına daḫı delīl-i ṭavr-ı ziyāretdir, zīrā "Lafẓ-ı tevḳīr-i Nebevī ḥayyen ve meyyiten maʿnā-yı lüzūm u vücūbı ḥāvīdir." deyü taʿlīm-i merāsim-i tevḳīr etdikde taʿallüm-senc-i ḳabūl-i me'vā-yı istikānete müṣūl etmişdir. Ḥattā "Eṣnā-yı ziyāretde istiḳbāl-i ḳıble ile taḥallī ve dest-küşā-yı duʿā-yı icābet-mütecel-

1 "Ey iman edenler! **Seslerinizi, Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin."** Hucurât, 49/2.

2 "Allah'ın Elçisi'nin huzurunda **seslerini kısanlar,** Allah'ın, gönüllerini takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) konusunda sınadığı kimselerdir. Onlar için bir bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır." Hucurât, 49/3.

3 "(Ey Muhammed!) Odaların arkasından **sana bağıranların** çoğu aklı ermeyen kimselerdir." Hucurât, 49/4.

lī olmaḳ mı gerek, yoḫsa istiḳbāl-i Ravża-i Muṭahhara-i Seyyidü'l-Enām'ı mürā'āt ile meşġūl-i da'avāt mı olmaḳ gerek?" deyü Ebū Ca'fer-i mezbūruñ İmām Mālik-i sütūde-mesālikden istinbāsına ol Niḥrīr-i feżā'il-semīr iḫtiyār-ı şıḳḳ-ı ṣānī ile icābet-peẕīr olup "Rūy-ı teferru'-cūy-ı istiḳbāl ü istişfā'ı veche-i kerem-pīrā-yı Nebevī'den ṣarf etmemege teşvīḳ ve dergāh-ı şefā'at-penāha tevessül raḥmet-i Raḥmān'a medār-ı tevaṣṣul idigi, aṣl-ı aṣīliñ olan Cenāb-ı Ṣafiyyullāh'a vesīle-i esīle idiginden ma'lūmun olsun." deyü dergāh-ı Nübüvvet-penāha rabṭ-ı ḳalbiñ lüzūmın taḥḳīḳ eṣnāsında iddiḫār-ı **[148b]** ẕeḫāyir-i şefā'ati tedārik-pīrāyī-i istişfā' lāzime-i ẕimmet-i ümmet-i ḫayriyyet-istimtā' idigin [1]﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَّلَمُوٓا أَنفُسَهُمْ جَآؤُوكَ﴾ fermūde-i mükerremesiyle iṣbāt etmişdir. Ḥattā te'yīd-i müdde'āda [L243a] rāviyān-ı eḥādīṣ-i Nebevī'den gülçīn-i riyāż-ı rivāyet olanlarıñ efḍal-terīni Eyyūb-ı Saḫtiyānī ile dü-bār iḥrām-bend-i ḥacc-ı Beytü'l-Ḥarām olmaḳda pā-dāşlıḳ vesīlesiyle manẓūr-ı naẓar-ı 'ibret-bīn-i İmām Mālik olan umūr-ı diyānet-mevfūrdandır ki, her-bār nām-ı nāmī-i Resūl-i tehāmī teẕkār olunsa seyl-āb-ı sirişk-i dīdesi ol rütbe pür-ḫurūş idigi nigeh-bān-ı mürüvvet-bünyānınıñ ḳulzüm-i ṭab'ı pür-mevc-i merḥamet olmaḳ muḳarrer idi. Bināberīn Cenāb-ı Mefḫar-i her-dü-serāya mūmā-ileyhiñ tercīb ü tevḳīri manẓūr-ı naẓar-ı 'ibret-semīri oldıġı nādī-i feżā'il-eyādīsinden aḫẕ-ı 'ilm-i ḥadīṣe bādī olmuşdur.[2]

Ve keẕālik meclis-i İmām Mālik-i sütūde-mesālikde müşk-i eẕfer-i ẕikr-i Nebevī ile meşāmm-ı nāṭıḳa mu'aṭṭar olduḳda berāy-ı tevḳīr ü ikrām inḫinā ve ḫużū' ve taġayyür-i levn ile iẓhār-ı ḫuşū'ları taġyīr-sāz-ı emzice-i cülesā olacaḳ mertebe rātibe-ṭırāz-ı vuḳū' idigi inbā-kerde-i Muṣ'ab bin 'Abdullāh'dır.[3] Ḥattā yevmen mine'l-eyyām vaż'-ı meẕkūrından mes'ūl olduḳda "Merāyā-yı evżā'-ı kibār-ı eslāfdan manzūr-ı naẓar-ı i'tibārı olan nuḳūṣ-ı tevḳīr ü tercīb-i Nebevī'yi çeşm-i iḫāṭañız ḥāvī olsa resm-i binā-yı taġyīr-i vaż'ımda bu gūne ṭarḥ-endāzī-i mebānī-i mu'āmeleye taṣaddī-pīrāyı inkār olmaz idiñiz." deyü irā'et-i ṭavr-ı menī'u'l-ġavr-ı tekrīmi ba'de't-

1 "Biz her peygamberi sırf, Allah'ın izni ile itaat edilmek üzere gönderdik. **Eğer onlar kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler de** Allah'tan günahlarının bağışlamasını dileseler ve Peygamber de onlara bağışlama dileseydi, elbette Allah'ı tevbeleri çok kabul edici ve çok merhametli bulacaklardı." Nisâ, 4/64.

2 Ebu'l-Velîd el-Bâcî, *et-Ta'dîl ve't-Tecrîh*, nşr. Ebû Lübâbe Hüseyn, Riyad: 1986, c. I, s. 386.

3 Mus'ab b. Abdillâh; muhaddis, edip, şair ve nesep âlimi olup Aşere-i Mübeşşere'den Zübeyr b. Avvâm'ın *-radıyallâhu anh-* torunudur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 364.

tefhīm efrād-ı ekābirden olan Seyyidü'l-Ḳurrā Muḥammed bin el-Münkedir ʻinde ẕikri'l-ḥadīṯ isāle-i ḳaṭarāt-ı dümūʻ ile ol ḳadar terṭīb-sāz-ı veche-i sūz ü güdāz idi ki, nigāh-sāzān-ı ḥāl-i ḫaşyet-me'āli müşārun-ileyhe bi'ż-żarūre teraḥḥumda mużṭarr olurdı.

Ve Caʻfer bin Muḥammed mā'il-i mizāc olmaġla ṭarḥ-efken-i mebānī-i tebessüm ü irtiyāḥ bir ẕāt-ı emced iken ʻinde ẕikri'n-Nebevī kemāl-i heybet ve celālet-i şān-ı Muṣṭafavī'den rūy-ı dil-cūyında ışfırār bedīdār oldığından mā-ʻadā dā'imā ʻalā ṭahāretin kāmiletin miḥrāb-nişīn-i inbā-yı ḥadīṯ-i şerāfet-perver idi. Fe-lihāẕā ḥiṣāl-i ṣelāṣe ile taḥallī-i mezbūre deyden-i şerāfet-efken olup ṣalāt ü ṣamt ve ḳırā'at-i Ḳur'ān-ı Kerīm'den ʻadem-i ḫuluvv ile rehīn-i rātibe-i sümüvv idigi müteḥaḳḳıḳ ve terk-i [L243b] mā-lā-yaʻnī ile emṣālini fā'iḳ bir ʻālim ü ʻābid ü ṣādıḳ idigiyle teẕyīl-sāz-ı cevāb olmuşdur.

Ve keẕālik ʻAbdurraḥmān bin Ḳāsım[1] ẕikr-i nām-ı Nebiyy-i Muḫtār ile şerāfet-müṣādim oldığı ān nigeh-bānān cemāl-i ḫaşyet-nişānına rūy-ı dil-cūyı kemāl-i iḫmirārdan ḫūn-çekān ve heybet-i celālet-hey'et-i Nebeviyye'den mecfūfü'l-lisān idigi bī-gümāndır. Keyfe lā?

Muḫbir-i feżā'il-muḫtebir, mülāḳāt-ı ʻĀmir bin ʻAbdillāh bin ez-Zübeyr[2] ile şeref-yāb ve ẕikr-i nām-ı nāmī-i Risālet-me'āb ḥīninde cūşeş-i seylāb-ı sirişki rütbe-i cümūda bülūġ mertebesi idigin iḫbār ve sebük-rūḥān-ı zamāndan Zührī-i feżā'il-ārā müvāneset-pīrā-yı aḥbāb **[149a]** iken Cenāb-ı Mefḫar-i her-dü-serā meẕkūr oldığı eṣnāda taʻẓīmen li'r-Resūli'l-Emīn ʻaleyhi şerāyifü ṣalavāti'l-Meliki'l-Muʻīn kendüden ġaybet ve ġarḳ-āb-ı ḳulzüm-i ḥayret idigin teẕkār ve miḥrāb-nişīnān-ı taʻabbüd ü tezehhüdüñ muḳtedā-yı feżā'il-ʻunvānı Ṣafvān bin Süleym'iñ[3] meclis-i ḫaşyet-celīsinde Ḥażret-i Ḫayru'l-Beşer meẕkūr olduḳda ḥīn-i inṣırāf-ı cülesāya degin icrā-sāz-ı ḳaṭarāt-ı dümūʻ ve ḥālet-i meẕkūre ile müteḥallī oldığı ḥālde metrūk-i züvvār-ı muḫāleṣet-vülūʻ idigin inhā edüp ʻādet-i Cenāb-ı

1 Hz. Ebû Bekr'in *-radıyallâhu anh-* oğlu Muhammed'in torunu, Caʻfer-i Sâdık'ın da dayısı olan Abdurrahmân b. Kāsım (ö. 131/748), yaşları küçük olan Tâbiʻîn neslinin âlim ve fakîhlerinden ve İmâm Mâlik'in de hocalarından biridir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 365.

2 Rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer alan Medineli muhaddislerden, ileri gelen âbid ve zâhidlerden ve İmâm Mâlik'in de hocalarından biri olan Âmir (ö. 121/739), meşhur sahâbî Abdullâh b. Zübeyr'in *-radıyallâhu anhumâ-* oğludur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 366.

3 Rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de bulunan ve güvenilir bir hadîs hâfızı ve fakîh olan Safvân b. Süleym (ö. 132/749), Ashâb-ı Kirâm'dan Abdullâh b. Ömer'i, Enes b. Mâlik'i ve Câbir b. Abdillâh'ı *-radıyallâhu anhum-* görüp onlardan hadîs rivayet etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 366.

Ḳatāde-i feżā'il-pīrā daḫi 'inde aḫżü'l-ḥadīṯ 'avīl ü zevīl ve bükā-i ṭavīl idigin inbā etmişdir.

Bināberīn meclis-i feżā'il-enīs-i İmām Mālik, keṣret-i müstemliyān-ı[1] ḥadīṯ-i şerāfet-pīrā ile mevrid-i her-sālik olduḳda ismā'-ı ḥāżırīn eşerinde teşvīḳ-senc-i tevḳīr-i Resūl-i beşīr ü neẕīr olup "'İnde'n-Nebiyyi'l-Ekrem ref'-i ṣavt menhī idigi müsellemdir." deyüp ﴿يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَرْفَعُوآ أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ﴾[2] fermūde-i mükerremesin tilāvet ve "Vücūb-ı iḥtirām-ı Seyyidü'l-Enām, ḥayyen ve meyyiten 'ale's-sivā' idigi bī-minnetdir." demişdir.

Ve İbn-i Sīrīn-i[3] feżā'il-āyīn daḫi min ba'ża'l-aḥyān tebessüm-künān iken nām-ı nāmī-i Resūl-i tehāmī meẕkūr olduḳda ḫāṣi'[4] ve 'Abdurraḥmān [bin] Mehdī[5] eṣnā-yı ḳırā'at-i ḥadīṯ-i Resūl-i hidāyet-müṣülde ḥāżırīniñ sükūtın irāde ile müteḫāṣi' ve ḳavl-i [L244a] hidāyet-evl-i ḥadīṯ-i şerīfi aḳvāl-i uḫrāyla muḳābeleden ṣıyānet ve fevḳa ṣavti'n-Nebī ref'-i ṣavtıñ menhī idigin irā'et edüp[6] emr-i merḳūmı mürā'āt 'inde semā'i ḳavlihī 'aleyhi's-selām ṭırāz-ı rātibe-i vücūb idigi gibi, 'inde semā'i ḥadīṯihī daḫi lāzib ü lāzım idigin taḥḳīḳ etmişdir.

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ṣāliṯ

Rivāyet-i ḥadīṯ-i şerāfet-ārā ve inbā-yı sünen-i seniyye-i Risālet-pīrāda ḳānūn-ı eslāf-ı kirām ve sīret-i 'ulemā-yı ma'ālī-fercām üzre mürā'āt-ı merāsim-i ta'ẓīm ü tevḳīr ne güne ṣūret-peẕīr idigin ta'līm içün terḳīm olunmuşdur.

1 Hadîs rivayet eden hocanın etrafında çok sayıda talebe bulunması hâlinde, onun söylediklerini uzaktakilere yüksek sesle nakleden kimselere "müstemlî" denir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 366.

2 "Ey iman edenler! Seslerinizi, Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin." Hucurât, 49/2.

3 Bu zat, büyük sahâbîlerden hadîs dinlemiş güvenilir bir muhaddis ve fıkıh âlimi olan ve rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer alan meşhur Ebû Bekr Muhammed b. Sîrîn el-Basrî'dir (ö. 110/729). Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 497.

4 Hatîb el-Bağdâdî, *el-Câmi' li-Ahlâki'r-Râvî*, c. I, s. 412, nr. 985.

5 Hocaları arasında İmâm Mâlik, talebeleri arasında ise İmâm Ahmed b. Hanbel'in bulunduğu Abdurrahmân b. Mehdî (ö. 198/813), hadîs hâfızı ve fıkıh âlimi olup inci ticareti ile meşguldü. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 367.

6 Burada "Ey iman edenler! Seslerinizi, Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin." (Hucurât, 49/2) mealindeki âyet-i kerîmeye telmihte bulunulmuştur.

Zīver-efzā-yı suṭūr-ı aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-niṣāb ile ʻAmr bin Meymūn'dan[1] merviyy-i ʻiber-meşḥūndur ki, rāvī-i feżā'il-ḥāvī bir sene meclis-i[2] **[N162b]** şerāfet-me'inne-i İbn-i Mesʻūd-ı feżā'il-ālūda müterreddid ve nūr-ı efḍālinden iḳtibāsa müstebidd olmaġla deyden-i iḫtiyāṭ-efken-i üstādı fehme müstaʻid olmaġın manẓūr-ı naẓar-ı ʻibret-bīnin berāy-ı irā'et bu vechile ṣūret-küşā-yı cemāl-i maḳāldir ki; Cenāb-ı Üstād-ı feżā'il-nihād her-bār ki inbā-yı ḥadīṯ-i Resūl-i Muḫtār ile işāre-i mürvārīd-i āṣār eyleye, ʻalā vechi'l-ḳaṭʻ ve'l-yaḳīn [3](قَالَ رَسُولُ اللَّهِ) lafẓını telaffuẓa ictirā etmeyüp iftirādan teberrīde taḥarrīyi menāṭ-ı inbā etmekle (هَكَذَا قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ)[4] maḳāl-i tereddüd-iştimālin tezyīle şedd-i niṭāḳ-ı iḫtiyāṭ ederdi. Ḥattā yevmen mine'l-eyyām bilā-ẕeyl [5](قَالَ رَسُولُ اللَّهِ) ḳavl-i şerāfet-evlin tekellümi dāḫil-i sāmiʻa-i tefehhümi olduḳda şiddet-i ıżṭırābından cebhe-i mübāreki pür-ʻaraḳ olup **[149b]** (قَالَ هَكَذَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ أَوْ فَوْقَ ذَا أَوْ مَا دُونَ ذَا أَوْ مَا هُوَ قَرِيبٌ مِنْ ذَا)[6] deyü isnād-ı mā-lem-yetekellemden iẓhār-ı bīm ü hirās etmişdir.[7]

Fe-lihāẕā seccāde-pīrā-yı ḳażā-yı Ṭaybe-i Ṭayyibe, İbrāhīm bin ʻAbdillāh el-Enṣārī'niñ[8] inbā-kerde-i ʻibret-āverdesidir ki, İmām Mālik-i sütūde-mesālik meclis-i feżā'il-celīs-i Ebī Ḥāzim'den güẕār ve ṣāḥib-i meclis-i efḍāl-medārıñ inbā-yı ḥadīṯ-i Resūl-i Muḫtār ile şeref-şiʻārlıġın istiṣʻār edüp tezāḥum-ı sāmiʻīnden bir ḫālī mekān nümāyān olmadıġından nāṣī **[L244b]** mārr-ı feżā'il-diṣār bilā-ḳarār kenārdan güẕār etdiginden mes'ūl olduḳda ḳā'imen aḫẕ-ı ḥadīṯ-i şerāfet-ārā ṣā'ibe-i taḫfifden muʻarrā olmamaġla ḳarāra ictirā edemedigiyle icābet-pīrā olmuşdur.[9]

---

1 Câhiliye döneminde doğan ve Müslüman olmakla beraber Peygamber Efendimiz'i *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* görme şerefine eremeyen Amr b. Meymûn (ö. 74/693) bu yüzden Muhadramûn'dan sayılmıştır. Kendisinin pek çok sahabîden hadîs rivayet ettiği bilinmektedir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 367.

2 rūy-ı teferruʻ-cūy-ı istiḳbāl … rāvī-i feżā'il-ḥāvī bir sene meclis-i: ─ N

3 "Resûlullâh *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* şöyle buyurdu."

4 "Resûlullâh'ın *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* buyurduğu hadîs inşaallah böyleydi."

5 "Resûlullâh *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* şöyle buyurdu."

6 "Resûlullâh'ın buyurduğu hadîs inşaallah böyleydi veya bundan biraz daha fazla veya biraz daha azdı yahut da buna yakın bir şeydi."

7 İbn Mâce, "Mukaddime", 3, nr. 23; Dârimî, "Mukaddime", 28, nr. 276; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/452.

8 Bu zat, rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer alan, zühd ve takvasıyla tanınan güvenilir bir muhaddis ve vaiz olan Ebû Hâzim Seleme b. Dînâr'dır (ö. 140/757). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 368.

9 Hatîb el-Bağdâdî, *el-Câmiʻ li-Ahlâki'r-Râvî*, c. I, s. 408, nr. 968.

Ve keẕālik bir merd-i hüner-mend bezm-gāh-ı İbnü'l-Müseyyeb'e dāḫil ve bir ḥadīṯ-i şerāfet-müşūlden sā'il olduḳda ḥālet-i ıżṭıcā'da icābetden girīz ve eṣnā-yı inbā-yı ḥadīṯ-i şerīfde ittikā ve ıżṭıcā'dan perhīz ile ta'līm-i ṭavr-ı edeb etmişdir.[1]

Bināberīn naḳl-i ḥadīṯ-i şerāfet-ārāya Cenāb-ı Mālik bin Enes dā'imā 'alā ṭahāretin kāmiletin taṣaddī-pīrā ve deyden-i meẕkūrda Ca'fer bin Muḥammed'e iḳtidā eyledigin inbā etmişdir. Ḥattā ḳable naḳli'l-ḥadīṯ tevażżī ve aḥsen-i ṣiyābını telebbüs ile iẓhār-ı ikrāma mükibb idigi[2] inbā-kerde-i [Ebū] Muṣ'ab'dır.[3] Fe-lihāẕā istinbā-sencān-ı mesā'il ruḫsā-yı bāb-ı feżā'il-niṣāb-ı İmām Mālik-i sütūde-şemā'il olduḳda ḫādime-i İmām-ı feżā'il-bünyān istinbā-yı merām-ı sā'ilān edüp cā'īniñ ta'allüm-sencān-ı 'ilm-i hadīṯ-i şerāfet-medārdan idigi bedīdār olduḳda ġıbbe'l-iḫbār ilā seyyidihā İmām-ı feżā'il-iştimāl mübāderet-pīrā-yı iġtisāl ve ba'dehū teṭayyüb ve aḥsen-i libāsını telebbüs ve ridā vü ṭaylasānın ber-dūş ve 'imāme-pūş oldıġı ḥālde serīr-i zīb-i ḫurūc ve buḫūr-sūz-ı ikrām ü tevḳīr olaraḳ kemāl-i ḫuşū' u ḫużū' ile inbā-yı ḥadīṯ-i şerāfet-pīrāya vülū'ı maḥkī-i [N163a] Muṭarrif-i[4] feżā'il-müteşerrifdir. Ḥattā muḫbir-i sütūde-ḫaberden mā-'adā inbā-sencān-ı ādāb-ı İmām-ı feżā'il-ārā naḳl-i ḥadīṯ-i şerāfet-pīrādan mā-'adā zīb-i serīr olmadıġın taḳrīr ile tevḳīr ü iḫtirām-ı Ḥażret-i Seyyidü'l-Enām'ı iltizāmın ifhām etmişlerdir. Fe-lihāẕā ṭavr-ı meẕkūrı iḫtiyārından istinbā-kārāna ta'ẓīmen li'n-Nebiyyi'l-Mu'aẓẓam ta'ẓīm-i ḥadīṯ-i şerāfet-tev'em muḳarrer idigiyle icābet-ger olup[5] māşiyen inbā-yı ḥadīṯe ictirādan taḥarrī ve ḳā'imen ve müsta'cilen ta'līm-i ḥadīṯden teberrī edüp ikrām-ı tāmm ve tekrīm-i tamām ile küşāde-sāz-ı bāb-ı şerāfet-me'āb-ı rivāyet oldıġı inbā-kerde-i İbn-i Ebī Üveys-i[6] [L245a] sütūde-ḫaṣletdir. Keyfe lā? Kibār-ı eslāf-ı feżā'il-ītilāfıñ bi-ġayri vużū'in inbā-yı ḥadīṯ-i şerāfet-ārāya 'adem-i

1 Hatîb el-Bağdâdî, *el-Câmi' li-Ahlâki'r-Râvî*, c. I, s. 409, nr. 973.

2 Hatîb el-Bağdâdî, *el-Câmi' li-Ahlâki'r-Râvî*, c. I, s. 410, nr. 977.

3 Ashâb-ı Kirâm'dan Abdurrahmân b. Avf'ın *-radıyallâhu anh-* torunlarından olup Mâlikî fakîhi ve İmâm Mâlik'in talebesi olan Ebû Mus'ab Ahmed b. Ebî Bekr el-Kāsım (ö. 242/857), İmâm Buhârî ve İmâm Müslim gibi hadîs âlimlerinin de hocasıdır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 368.

4 İmâm Mâlik'in kız kardeşinin oğlu olan Mutarrif b. Abdillâh b. Mutarrif el-Yesârî el-Hilâlî (ö. 220/835), güvenilir bir muhaddistir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 369.

5 Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. VI, s. 318.

6 Bu zat İmâm Mâlik'in yeğeni olup, İmâm Nesâî dışındaki *Kütüb-i Sitte* imamlarının kendisinden hadîs rivayet ettiği Medineli hadîs hâfızı İsmâ'îl b. Ebî Üveys'tir (ö. 226/841). Bkz. Kandemir, age., c. II, s. 370; c. III, s. 305.

ictirāları ve de'b-i Cenāb-ı Ḳatāde-i feżā'il-āmāde daḥi minvāl-i muḥarrer üzre cilve-ger idigiyle[1] A'meş[2] inbā-āver-i resm-i ikrām-ı bī-ġışşdır.[3]

Felā-cerem 'Abdullāh bin el-Mübārek'den[4] menḳūl-i müsellemdir ki, Cenāb-ı **[150a]** İmām Mālik-i sütūde-mesālikiñ ta'ẓīmen li'n-Nebiyyi'l-Mükerrem tevḳīr-i ḥadīṯ-i şerīfe derhemligi bu yönden ma'lūmdur ki; yevmen mine'l-eyyām inbā-yı ḥadīṯ-i şerāfet-pīrāya eṣnā-yı tevaġġulda ba'żı a'żā-yı muḥāṣa'at-irtiżāsı ledġ-i 'aḳrebe maḥall olup ḥattā on altı kerre nīṣ-i ledġ-i 'aḳrebi taḥammül ve rūy-ı dil-cūyında ışfırār bedīdār ve taġayyür-i levn-i iżṭırāb-medār āşikār olmuş-iken iẓhār-ı ṣebāt-ı ḳadem ile ḳaṭ'-ı ḥadīṯ-i şeref-tev'em etmeyüp ba'de'l-ferāġ mine'l-inbā muḫbir-i feżā'il-ārā nīṣ-i 'aḳrebe ġayr-ı merre bilā-temaḥḥul taḥammülinden istinbā-sencāna tevḳīren li'n-Nebiyyi'l-Mükerrem sāḥa-i ṣabr u ṣebāta vaż'-ı ḳadem eylediğiyle icābet-pīrā olmuşdur.[5]

Ve İbn-i Mehdī-i sütūde-āyīn, refīḳ-i İmām Mālik-i feżā'il-āgīn oldığı ḥālde mevāżi'-i Medīne-i Münevvere'den 'Aḳīḳ nām maḥalle güẓer eṣerinde Cenāb-ı İmām-ı feżā'il-irtisāmdan bir ḥadīṯ-i şerāfet-pīrā istinbā etdikde māşiyen inbā-yı ḥadīṯ-i şerīfe ictirāya ḳā'il olmayup şān-ı celālet-'unvān-ı sā'il sū-i edebden berā'et-me'āb idigiyle cevāb vermişdir. Ve Cerīr bin 'Abdülḥamīd[6] el-Ḳāḍī, Cenāb-ı İmām-ı riyāżet-müterāżīden ḳā'imen istinbā-yı ḥadīṯ-i şerāfet-medārı ḫˇāst-kār olduḳda ḥabs ile te'dībin emr edüp şān-ı ḳażā maḥbūsiyyetden müberrā idigiyle isti'fā-pīrāyāna "Ḳāḍīniñ te'dībe eḥaḳḳ idigi muḥaḳḳaḳdır." demişdir. Ve keẓālik vāḳıfen istin-

1 İbn Abdilberr, *Câmi'u Beyâni'l-İlm ve Fadlihî*, nşr. Fevvâz Ahmed Zemerlî, Beyrut: 2003, c. II, s. 383, nr. 1257.

2 Bu zat, dürüstlüğü ve doğru sözlülüğü sebebiyle "Mushaf" şeklinde ünlenen, hadîs, kırâat ve fıkıh ilimlerindeki bilgisiyle meşhur olan ve gözleri iyi görmediği için "A'meş" lakabıyla anılan Süleymân b. Mihrân el-Kûfî'dir (ö. 148/765). Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 592.

3 Burası metnin her üç nüshasında mana olarak "Katâde b. Di'âme es-Sedûsî'nin abdestsiz hadîs rivayet etmediği A'meş'ten rivayet edilmiştir." şeklinde kaydedilmiş olup, *Şifâ*'nın orijinal metninde ve şerhlerinde ise rivayet edenin A'meş olmadığı zikredilmekte ve bu ibare "A'meş, hadîs rivayet edeceği zaman abdesti yoksa teyemmüm ederdi." şeklinde geçmektedir. Bkz. Kādî İyâz, *age.*, c. II, s. 101; Şümünnî, *age.*, c. II, s. 47; Kandemir, *age.*, c. II, s. 370.

4 Hayatı boyunca ticaretle uğraşan, hadîs sahasındaki vukufiyeti dolayısıyla "hadîslerin tabîbi" şeklinde anılan, ayrıca İmâm Ebû Hanîfe'nin talebesi ve dostu olan Abdullâh b. el-Mübârek (ö. 181/797), fıkıh ilminde de büyük bir üstaddır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 371.

5 Beyhakī, *el-Medhal ile's-Süneni'l-Kübrâ*, s. 392, nr. 692.

6 Abdullâh b. el-Mübârek ve Ahmed b. Hanbel gibi ünlü âlimlerin de hocası olan Cerîr b. Abdilhamîd (ö. 188/804), devrinin ünlü hadîs hâfızıdır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 372.

bā-yı ḥadīṯ-i şerīfiñ mühim-sāzı olan Hişām bin Ġāzī'yi[1] daḫi ḍarb-ı savṭ-ı ʻişrīne sezā ve baʻdehū taʻlīm-i ḥadīṯ-i ʻişrīn ile şefḳat ü taṭyībe me'vā edüp, ḥattā maḍrūb-ı meẕkūr berāy-ı ziyāde-i ifāde tezāyüd-i ḍarbı ṭālib olmaġla taʻallüm-i cālib idigin inbā etmişdir.[2]

Ve ʻAbdullāh bin Ṣāliḥ'den[3] menḳūl-i **[L245b]** maḳbūldür ki, İmām Mālik-i sütūde-mesālik ile Leyṯ-i[4] feżā'il-ārā bilā-ṭahāretin ketb-i ḥadīṯ-i şerāfet-**[N163b]**pīrāya ictirādan girīzān ve ṭahāret-i kāmile ile ḳırā'at ve inbā-yı ḥadīṯ-i Resūl-i münteḫab müsteḫab idigiyle dehān-ı Cenāb-ı Ḳatāde ḥalāvet-āmāde idigi[5] te'eddüb-pīrāyāna[6] ehemm-i maṭlabdır. Ḥattā Aʻmeş bi-ġayri vużū'in inbā-yı ḥadīṯ-i şerīfe mübāderet lüzūmı ḥīninde teyemmüm ve baʻdehū inbā-yı ḥadīṯ-i şerīf ile bülbül-miṯāl terennüm eyledigi muʻallem-i erbāb-ı taʻallümdür.[7]

Faṣl-ı Rābiʻ

Lüzūm-ı birr ü tevḳīr-i Āl-i şerāfet-iştimāl ve taʻẓīm ü iḥtirām-ı Ezvāc-ı Ṭāhirāt-ı ʻişmet-simāt teferruʻ-pīrā-yı aṣl-ı lüzūm-ı tevḳīr-i Nebevī idigin beyān içün mersūmdur ki mādde-i meẕkūre taḥrīż-kerde-i Nebevī ve deyden-i eslāf-ı feżā'il-muḥtevīdir. Keyfe lā?

Cenāb-ı Kibriyā Celle ve ʻAlā ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ﴾[8] fermūde-i mükerremesiyle beyān-ı ṭavr-ı tekrīm buyurup tavṣīf-i Ezvāc-ı Ṭāhirāt'da "Ümmehātü'l-Mü'minīn" vaṣf-ı şerāfet-raṣfıyla ẕevāt-ı

1 Kırâat âlimi ve muhaddis Hişâm b. el-Gāzî'nin (ö. 156/773) İmâm Mâlik'in talebesi olmadığı, bu rivayette adı geçen zatın İmâm Mâlik'in talebelerinden ünlü kırâat âlimi Hişâm b. Ammâr (ö. 245/859) olması gerektiği söylenmektedir. Çünkü Hişâm b. Ammâr, İmâm Mâlik'ten hem hadîs öğrenmiş, hem de *Cüz' fîhi 'Avâlî Ehâdîsi Mâlik* adlı bir eser kaleme almıştır. Bu eser Dâru'l-Kütübi'z-Zâhiriyye'de (Mecmûʻa, nr. 98/5) bulunmaktadır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 372.

2 İbn Hacer el-Askalânî, İmâm Mâlik'e isnad edilen bu olayın sahîh olmadığını söylemektedir. Bkz. *Fethu'l-Bârî*, XIII/132; Kandemir, *age.*, c. II, s. 372.

3 Bu zat, Mısırlı ünlü fakîh ve muhaddis Leys b. Saʻd'a tam 20 yıl talebelik yapmış olan Abdullâh b. Sâlih el-Mısrî'dir (ö. 223/838). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 372.

4 Bu zat, yaşadığı devirde Mısır'ın en büyük fakîh ve muhaddisi kabul edilen meşhur Leys b. Saʻd'dır (ö. 175/791). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 372.

5 İbn Abdilberr, *Câmi'u Beyâni'l-İlm ve Fadlihî*, c. II, s. 383, nr. 1257.

6 pīrāyāna: pīrāna A, N

7 İbn Abdilberr, *Câmi'u Beyâni'l-İlm ve Fadlihî*, c. II, s. 383, nr. 1256; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Câmi' li-Ahlâki'r-Râvî*, c. I, s. 410, nr. 978-979.

8 "Evlerinizde oturun. Önceki câhiliye dönemi kadınlarının açılıp saçıldığı gibi siz de açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin. Allah'a ve Resûlü'ne itaat edin. **Ey Peygamber'in ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek** ve sizi tertemiz yapmak **istiyor**." Ahzâb, 33/33.

maʿālī-simātların tevsīm buyurmuşdur. Fe-lihāẕā esānīd-i meẕkūre fī aṣli'l-kitāb ile Zeyd bin Erḳam'dan merviyy-i efḫamdır ki, Cenāb-ı Mefḫar-i ʿĀlem ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ẕikr-i vücūb-ı mürāʿāt-ı ḥuḳūḳ-ı İlāhiyye'ye lüzūm-ı mürāʿāt-ı Ehl-i Beyt'i teẕyīl ve se-bār bu tenbīh-i celīli tertīl buyurmuşdur. **[150b]** Ḥattā teşerrüf-sencān-ı simāʿ-ı ḥadīṯ rāvī-i feżā'il-celīsden taʿrīf-i Ehl-i Beyt-i şeref-medārı ḫˇast-kār olduḳlarında "'Unvān-ı Ehl-i Beyt ile muʿanven olan ẕevāt-ı maʿālī-simāt, Āl-i ʿAliyyü'l-Murtażā ve Āl-i Caʿfer-i şerāfet-irtiżā ve Āl-i ʿAḳīl ve Āl-i ʿAbbās-ı şerāfet-istīnāsdır." deyü icābet-pīrā olmuşdur.[1] Keyfe lā?

Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt, Aṣḥāb-ı maʿālī-niṣāba Kitābullāh ile ʿizzet-i Ehl-i Beyt-i şerāfet-penāhları mīrāṯ-āsā verā-yı saʿādet-ārālarına ḫalef-i bāhirü'ş-şerefleri idigin inhā[2] ve biriniñ aḥkām-ı saʿādet-encām ve dīgeriniñ ṭavr-ı bedīʿu'l-ġavrın aḫẕ ile sedād-pīrāyān-ı ümmet āsūde-i renciş-i ḍalālet idigin inbā buyurmuşlardır. Bināberīn maʿrifet-i Āl-i şerāfet-pīrā **[L246a]** şerāre-i nārdan bāʿiṯ-i emān ve ḥubb-ı Āl-i şerāfet-menāṭ sühūlet-āver-i mürūr-ı ṣırāṭ ve vālā-yı Āl-i güzīde-ḫiṣāl bāʿiṯ-i emān-ı ʿaẕāb ü nekāl idigi mażmūn-ı ḥadīṯ-i şerāfet-iştimāldir.[3] Fe-lihāẕā menḳūl-i baʿżı fuḥūldür ki, maʿrifet-i Āl-i şerāfet-iştimāl 'inde'n-Nebiyyi'l-Mükerrem mekānetlerinden ʿibāretdir ki ʿirfān-ı ḳadr-i ḳarābetleri bāʿiṯ-i kemāl-i tevḳīr ü ḥürmetleridir. Zīrā Cenāb-ı Mefḫarü'l-Ümme zīnet-endāz-ı beyt-i Ümmü Seleme iken[4] ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ﴾ fermūde-i celālet-mevṣūli zīver-efzā-yı ṣaḥīfe-i nüzūl olduḳdan ṣoñra Cenāb-ı Fāṭıma-i Zehrā ve Ḥaseneyn-i şerāfet-ārāyı daʿvet ve zīr-i kisā-i şerāfet-resālarına idḫāl buyurup verālarında Şīr-mīşe-i velāyet Cenāb-ı ʿAlī-i sütūde-sīret ḥāżır iken (اَللَّهُمَّ هَؤُلَاءِ أَهْلُ بَيْتِي فَأَذْهِبْ عَنْهُمُ الرِّجْسَ وَطَهِّرْهُم تَطْهِيرًا)[5] maḳāl-i lü'lü'-miṣāliyle duʿā buyurduḳları ʿÖmer[6] bin Ebī Seleme'den[7] **[N164a]** menḳūl ve eṣnā-yı nüzūl-i

1 İlgili hadîs için bkz. Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 36, nr. 2408.

2 Tirmizî, "Menâkıb", 31, nr. 3788.

3 Kelâbâzî, *Bahrü'l-Fevâ'id el-Meşhûr bi-Maʿâni'l-Ahbâr*, nşr. Muhammed Hasen İsmâʿîl - Ahmed Ferîd el-Mezîdî, Beyrut: 1999, s. 302.

4 "Evlerinizde oturun. Önceki câhiliye dönemi kadınlarının açılıp saçıldığı gibi siz de açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin. Allah'a ve Resûlü'ne itaat edin. **Ey Peygamber'in ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek** ve sizi tertemiz yapmak **istiyor**." Ahzâb, 33/33.

5 "Allah'ım! Bunlar benim Ehl-i Beyt'imdir. Onları günah kirinden koru ve kendilerini tertemiz eyle!" Tirmizî, "Menâkıb", 31, nr. 3787; ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI/292.

6 'Ömer: 'Amr A, N

7 Ümmü Seleme *-radıyallâhu anhâ-* annemizin Peygamber Efendimiz'le *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ev-

āyet-i mübāhelede ol Gülbün-i gülşen-serāy-ı *levlāk*, Cenāb-ı ʿAlī-i sütūde-sīret ile Ḥażret-i Zehrā-yı şerāfet-ārāyı maʿa'l-Ḥaseneyni'l-aḥseneyn daʿvet ve maẓhar-ı duʿā-yı icābet-vefret buyurduḳları merviyy-i Saʿd bin Ebī Vaḳḳāṣ-ı feżā'il-iḳtināsdır.[1]

Vāḳıʿā taʿlīm-i ṭavr-ı lüzūm-ı tevḳīr-i Āl-i şerāfet-iştimālde zīver-i ṣaḥāyif-i rivāyāt olan aḫbār-ı ṣıḥḥat-diṣārdandır ki, ol Sulṭān-ı serīr-ārā-yı ıṣṭıfā şān-ı şerāfet-nişān-ı ʿAliyyü'l-Murtażā'da [2](مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ) maḳāl-i tekrīm-penāhın fermūde ve ḥubb u nuṣretleri bāʿiṯ-i raḥmet-i Raḥmān ve muʿādātları sebeb-i ḫüsrān idigin meyān-ı beyāna nümūde buyurup (إِنَّهُ لَا يُحِبُّكَ إِلَّا الْمُؤْمِنُ وَلَا يُبْغِضُكَ إِلا مُنَافِقٌ)[3] ḳavl-i ṣādıḳıyla risāle-i vaṣf-ı mü'minīn levḥa-i mevlāt-ı Ẕāt-ı Risālet-pīrā ve meveddet-i Ehl-i Beyt-i şerāfet-ārā ile zīnet-pīrā ve ʿaksiyle mevṣūfiyyet ṣıfat-ı münāfiḳīn idigin tebyīn ve şān-ı ʿAbbās-ı saʿādet-istīnāsda baʿde'l-ḳasem eb ü ʿamm dü-şāḫ-ı yek-şecere idiginden nāşī eẕā-yı ʿamm bāʿiṯ-i teʾeẕẕī-i Ẕāt-ı Risālet-[L246b]hem-demleri idigin inbā ve velā-yı ʿAbbās-ı şerāfet-istīnās vesīle-i duḫūl-i īmān fī ḳalbi'l-mü'min idigin inhā buyurmuşlardır.[4] Keyfe lā? Ol Ḥamā-pīrā-yı ḥavme-i hüdā, Cenāb-ı ʿAbbās ile evlād-ı şerāfet-istīnāsın maẓhar-ı ikrām bi'l-ġıdā buyurduḳdan ṣoñra zīr-i ḫırḳa-i şerīfelerine idḫāl ve ẕevāt-ı şerāfet-simātları zīr-i kisā-yı saʿādet-resāda mestūr oldıġı gibi ḥarr-ı nārdan dūr olmalarına duʿā buyurduḳlarında ʿatebe-i beyt-i saʿādet-medār ve ḫā'iṭ-i dār-ı şerāfet-diṣārları teʾmīn-**[151a]**sāz u ṣadā-yı *"Āmīn!"* ile eṭrāf u cevānibe velvele-endāz olmuşdur.[5]

Ḥattā bu ḫaber-i ḫuceste-eṣer daḫi mü'eyyid-i rivāyāt-ı sābıḳadır ki, Cenāb-ı Ḥażret-i Ḫayru'l-Beşer, Üsāme bin Zeyd ile Ḥażret-i Ḥasan-ı şerāfet-efkeniñ dest-i neẕāfet-peyvestin mess buyurup

---

lenmeden önceki kocası Ebû Seleme'den *-radıyallâhu anh-* olma oğlu olan Ebû Hafs Ömer b. Ebî Seleme *-radıyallâhu anhumâ-*, Hz. Alî *-radıyallâhu anh-* devrinde Bahreyn valiliği yapmış ve 83/702'de Medine'de vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 375.

1 Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 32, nr. 2404; Tirmizî, "Menâkıb", 20, nr. 3724.

2 "Ben kimin dostu isem Alî de onun dostudur." İbn Mâce, "Mukaddime", 11, nr. 121; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/118.

3 "Seni yalnızca müminler sever, sana sadece münafıklar kin besler." Müslim, "Îmân", 131, nr. 78; Tirmizî, "Menâkıb", 20, nr. 3736; Nesâî, "Îmân", 19, nr. 5033. Bu hadîs-i şerîfi Hz. Alî *-radıyallâhu anh-* rivayet etmiştir.

4 Tirmizî, "Menâkıb", 28, nr. 3758.

5 Taberânî, *el-Muʿcemü'l-Kebîr*, XIX/263, nr. 585; Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, IX/269-270.

(اَللّٰهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُمَا فَأَحِبَّهُمَا)[1] maḳāl-i ʿināyet-iştimāliyle maẕhar-ı duʿā ve ḳavl-i şerāfet-evl-i (أَحَبَّ اللهُ مَنْ أَحَبَّ حَسَنًا وَحُسَيْنًا)[2] ile teşrīf-pīrā ve (مَنْ أَحَبَّنِي وَأَحَبَّ هَذَيْنِ وَأَبَاهُمَا وَأُمَّهُمَا كَانَ مَعِي فِي دَرَجَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ)[3] şerefiyle velā-pīrāyān-ı Ehl-i Beyt'i teşrīf buyurmuşdur. Fe-lihāẕā Cenāb-ı Ṣıddīḳ-ı ʿAtīḳ'iñ Ḥażret-i Ḥasan-ı şerāfet-efken miṣāl-i ṭavḳ der-gerdeni idigi ḥālde (شَبِيهٌ بِالنَّبِيِّ لَيْسَ شَبِيهٌ بِعَلِيٍّ)[4] maḳāli mesmūʿ-ı Cenāb-ı Şīr-i mehābet-semīr olduḳda tebessüm-künānlıġla memnūniyyetin beyān etmişdir. Ḥattā Cenāb-ı Ṣıddīḳ-ı ʿAtīḳ muḥāfaza-i tevḳīr-i Ehl-i Beyt'i tavṣiye ve iʿzāz-ı Ehl-i Beyt-i beyyinü'l-imtiyāz ṣıla-i eḳārib ü ḫ̬ īşānından eḥabb idigiyle dem-sāz olmuşdur. Bināberīn ziyāret-i ʿÖmer bin ʿAbdülʿazīz'i li-ḥācetin ḳaṣd-endāz olan ʿAbdullāh bin Ḥasan bin el-Ḥasan'ıñ[5] isʿāf-ı merāmına ġıbbe'l-mübādere fīmā-baʿd umūr-ı lāzimeden **[N164b]** bir emriñ itmāmı murād-ı fu'ād-ı pākīze-nejādı olduḳda baʿṣ ü irsāl ile inḳıżāsınıñ irtiżāsın istidʿā ve Ehl-i Beyt-i şerāfet-perverden bir merd-i ferdiñ kendi bābına bi'ẕ-ẕāt ilticāsı istiḥyā'en minallāhi teʿālā rıżā-kerdesi degil idigin inbā ile beyān-ı tevḳīr-i vefīr etmişdir.[6] Keyfe lā?

Cenāb-ı Resūl-i Kibriyā ihānet-i Ḳureyş'e mübāderet min ḳıbelillāh mühān olmaġı mūcib[7] ve libās-ı **[L247a]** ḫilāfeti iktisā'da Ḳureyş'iñ sā'ire teḳaddümün beyān ile şu'ūn-ı ḳabīle-i merḳūmeyi tebcīl[8] ve şān-ı maʿālī-

1 "Allah'ım! Ben onları seviyorum, Sen de onları sev!" Buhârî, "Fezâ'ilü Ashâbi'n-Nebî", 18, 22, nr. 3735, 3747; Tirmizî, "Menâkıb", 31, nr. 3782.

2 "Hasan'ı ve Hüseyin'i seveni Allah da sevsin." Metnin her üç nüshasında "Hasan'ı ve Hüseyin'i seveni" şeklinde kaydedilmiş olup *Şifâ*'nın orijinal metninde ve kimi şerhlerinde "Hasan'ı seveni" ve kimi şerhlerde de "Hüseyin'i (bir rivayete göre Hasan'ı)" şeklinde geçmektedir. Bkz. Kādî İyâz, *age.*, c. II, s. 101; Şümünnî, *age.*, c. II, s. 49; Kandemir, *age.*, c. II, s. 378. İlgili hadîsler için bkz. Tirmizî, "Menâkıb", 30, nr. 3775; İbn Mâce, "Mukaddime", 11, nr. 144; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/172.

3 "Beni sevenler, -parmağıyla Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'i *-radıyallâhu anhumâ-* göstererek- bunları, bunların babalarını ve annelerini sevenler, kıyâmet gününde benim yanımda ve benimle beraber olur." Tirmizî, "Menâkıb", 21, nr. 3733; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/77.

4 "Ey Nebî'ye benzeyen; Alî'ye benzemeyen!" Buhârî, "Fezâ'ilü Ashâbi'n-Nebî", 22, nr. 3750.

5 Tâbiʿîn nesli âlimlerinden olup tam adı Ebû Muhammed Abdullâh b. Hasen b. Hasen b. Alî b. Ebî Tâlib'dir (ö. 145/762). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 381.

6 Bürrî, *el-Cevhere fî Nesebi'n-Nebî ve Ashâbihi'l-Aşere*, nşr. Muhammed Altuncî, Riyad: 1983, c. II, s. 210.

7 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/64, 183; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, XIV/165-166, nr. 6269; Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, X/27.

8 İbn Ebî Âsım, *es-Sünne*, c. II, s. 632, nr. 1519-1520; Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, X/25. İbn Hacer el-Askalânî, İmâm Buhârî'nin *es-Sahîh* adlı eserine "Kureyş kabilesinin en fakîhi" olan Abdullâh b. Zübeyr el-Humeydî'nin (ö. 219/834) bir rivayetiyle (niyet hadîsi) başlamasını "Kureyş'i öne geçiriniz" hadîsiyle açıklamaktadır. Bkz. *Fethu'l-Bârî*, I/10. Bazı âlimlerce Kureyş'in öne geçirilmesinin hilafet gibi konularda olduğu belirtildiği gibi (mesela bkz. Alî el-Kārî, *Şerhu'ş-Şifâ*, c. II, s. 84), esasen Kureyş'in her konuda öne geçirilmesi gerektiği de söylenmiştir (mesela bkz. Hafâcî, *Nesîmü'r-Riyâz*, c. IV, s. 504). Bu görüşler için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 379.

nişān-ı 'Ā'işe-i Ṣıddīḳa'da ḳīl ü ḳāl ile eẕā-pīrā olmamaġı Ezvāc-ı Ṭāhirāt'a tenbīh ile beyān-ı lüzūm-ı tevḳīr buyurmuşlardır.[1] Fe-lihāẕā Cenāb-ı Zeyd bin Ṣābit[2] māder-i sütūde-eşeriniñ yevm-i vefātında ṣalātını edā-pīrāyāna imām olduḳdan ṣoñra eşnā-yı rükūb-ı baġlede Cenāb-ı İbn-i 'Abbās-ı şerāfet-istīnās i'ānet-sāzlıġın ṭālib olduḳda Cenāb-ı Zeyd recā-mend-i isti'fā ve Ḥażret-i İbn-i 'Abbās هكذا نَفْعَل بِالْعُلَمَاء[3] cevāb-ı tevāżu'-me'ābile talṭīf-pīrā oldığına Zeyd-i feżā'il-mend daḫi telsīm-i dest-i şerāfet-peyvest-i İbn-i 'Abbās'a mübāderet ve هكذا نَفْعَل بِأَهْل بَيْت نَبِيّنَا[4] maḳāl-i tekrīm-iştimāliyle tevḳīre mübāşereti naḳl-kerde-i Ṣa'bī-i feżā'il-maṣīrdir.[5]

Bināberīn Muḥammed bin Üsāme-i şerāfet-perver manẕūr-ı İbn-i 'Ömer-i feżā'il-güster olduḳda İbn-i Üsāme idiginden ḫabīr olmaḳsızın ribḳa-i temellükine keşīdeligin temennī eşnāsında İbn-i Üsāme idigi iḫbār olunduḳda kemāl-i ḥacāletinden lerzān ü ıżṭırāb-resān olup "Manẕūr-ı Risālet-penāh olsa pederi gibi ḥubb-ı Nebevī'niñ maẕharı olurdı." deyü sitāyişine ser-āġāz[6] ve duḫter-i Üsāme bin Zeyd'i ba'ż 'abīdi ḳā'idī olaraḳ li-ḥācetin meclis-i 'Ömer bin 'Abdül'azīz'e getürdükde Cenāb-ı 'Ömer-i ma'delet-perver ḳıyām u istiḳbālle tevḳīr ü ikrām ve ṣadr-ı meclise iclās ile iḫtirām edüp beyne yedeyhā cülūs ve ḳażā-yı ḥavāyiciyle ikrām-me'nūs olmuşdur.[7] Keyfe lā?

Ḥażret-i 'Ömer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıye 'anhu Rabbuhu't-Tevvāb'ıñ taḳdīr-i veẕā'if-i dīvāniyyede pāre-i ḫuldı olan **[151b]** velediniñ ma'lūmından esāme-i Üsāme bin Zeyd'i teraḳḳī ile velā-yı mevlā-yı Nebevī'yi mürā'āt eşerinde İbn-i 'Ömer vālid-i ma'delet-mu'āhidinden Üsāme bin Zeyd'iñ kendüyi meşāhidden bir meclisde sebḳat-sāzlıġı ṣūret-nümā degil iken te-

1 Buhârî, "Hibe", 8, nr. 2581; Müslim, "Fezâ'ilu's-Sahâbe", 82-83, nr. 2441-2442; Nesâî, "İşretü'n-Nisâ", 3, nr. 3954; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI/88, 150-151. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 379-380.

2 Vahiy kâtiplerinden ve âlim sahâbîlerden olup Peygamber Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* emri üzerine Süryânca'yı öğrenerek onun bu dildeki yazışmalarını üstlenmiş, Hz. Ebû Bekir'in *-radıyallâhu anh-* hilafeti devrinde Kur'ân-ı Kerîm'i toplayan heyete de başkanlık etmiş olan Zeyd b. Sâbit *-radıyallâhu anh-* 104/722'de vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 382.

3 "Biz âlimlere böyle hürmet ederiz."

4 "Biz de Peygamberimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* Ehl-i Beyt'ine böyle hürmet ederiz."

5 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, V/107-108, nr. 4746; Hâkim, *el-Müstedrek*, III/484, nr. 5808; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, IX/345; Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, XIII/396, nr. 37061.

6 Buhârî, "Fezâ'ilü Ashâbi'n-Nebî", 18, nr. 3734.

7 İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk*, c. LXX, s. 8; Nevevî, *Tehzîbü'l-Esmâ ve'l-Luğât*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y., c. I, s. 147, nr. 49.

raḳḳī-i vaẓīfe ile tercīḥiniñ sebebin istinbāsına müşārun-ileyhiñ "Pederi Zeyd 'inde'n-Nebiyyi'l-Münteḫab benden eḥabb idigi, velediniñ veledimden bañа eḥabb olmasın müstevcib olmuşdur." deyü cevāb vermişdir.[1]

Fe-lihāẕā Kābis bin Rebī'a ḥilye-i Risālet-pervere şebīh idigi ḳar'-endāz-ı [L247b] sāmi'a-i Mu'āviye olmaġın Cenāb-ı müşārun-ileyh bezm-gāh-ı Mu'āviye'ye duḫūlde serīr-i emāretden ḳā'im ve istiḳbāl ü ikrāmına müdāvim olup ta'ẓīmen li-müşābehetihī [N165a] ile'n-Nebiyyi'l-Emced, Mirġāb[2] nām muḳāṭa'ayı kendüye temlīk ile ikrām-ı emced ve taḳbīl-i dīdesiyle tercīb-i senc-dīdeye mübāderet etmişdir.[3]

Ḥattā Ca'fer bin Süleymān İmām Mālik-i feżā'il-'unvānı ḍarb ve maġşiyyen-'aleyh meclisinden selb etdikden ṣoñra İmām-ı feżā'il-pīrā ifāḳatresā olduḳda vaż'-ı meẕkūrı ḍāribine ta'ẓīmen li'n-Nebiyyi'l-Kerīm ḥelāl etdigine ta'ziye-sencānın işhād ve sebebinden sā'ilīne ba'żı Ehl-i Beyt'iñ mu'aẕẕeb olmasına sebebiyyetden istiḥyā 'ani'n-Nebiyyi'l-Mükerrem girīzānlıġı bā'iṣ-i iḥlāli idigiyle icābet-sāz olmuşdur.[4]

Ve keẕālik Manṣūr-ı ġayret-mevfūrdan ṣudūr-ı iẕn-i iḳtiṣāṣa İmām Mālik-i feżā'il-iḳtināṣ isti'āẕe ve ba'de'l-ḳasem her savṭıñ ref'inde cerren li-tekrīmi'n-Nebiyyi'l-Mükerrem livā-i iḥlālden naṣb-kerde-i zemīn-i bāli idigi maḳāliyle mürā'āt-ı ḳarābet-i Nebeviyye'yi inbā etmişdir.

Ve Ebū Bekr bin 'Ayyāş'ıñ[5] Cenāb-ı 'Alī-i sütūde-ḫaṣleti ta'ẓīmen li-ḳarābetihī ile'n-Nebiyyi'l-Kerīm Şeyḫayn-ı Muḥteremeyn'e taḳdīmi[6] ve İbn-i 'Abbās-ı feżā'il-istīnāsıñ Zevcāt-ı Ṭāhirāt'dan biriniñ dār-ı beḳāya irtiḥālinden ḫabīr olduḳda cebhe-ber-ḫāk-i sücūd oldıġınıñ sebebinden sā'ilīne "'İnde rü'yeti'l-āyāt secde ile vürūd-ı emr-i Nebevī muḳarrer ve irtiḥāl-i Ezvācü'n-Nebī, a'ẓam-ı āyātdan idigi rūşen-gerdir."[7] demişdir. Keyfe lā? Ümmü Eymen mevlāt-ı Seyyidü'l-Enām'dan idiginden Şeyḫayn-ı

1 Tirmizî, "Menâkıb", 30, nr. 3813.
2 Basra'da bir mevki.
3 İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk*, c. L, s. 4.
4 Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî vd., Beyrut: 1987, c. XI, s. 330-331.
5 Yedi kırâat imamından İmâm Âsım'ın (ö. 127/745) iki meşhur râvîsinden biri ve aynı zamanda sika bir hadîs râvîsi olan Ebû Bekr b. Ayyâş (ö. 193/809), zühd ehli bir âlim olarak bilinmektedir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 386.
6 Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, c. XIV, s. 376; İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk*, c. XXX, s. 395-396.
7 Tirmizî, "Menâkıb", 63, nr. 3891; Ebû Dâvûd, "İstiskā", 11, nr. 1197.

Mükerremeyn ziyāretine ḳādim ve Cenāb-ı Risālet-me'ābıñ müşārun-ileyhāyı ziyāret ile teşrīf-sāz olmalarıyla kendüler daḫi işr-i Nebevī'ye iḳtidā eylediklerin inbā buyurmuşlardır.[1] Ve Ḥalīme-i selīme meclis-i melā'ik-celīs-i Nebevī'ye müsūlinde basṭ-ı ridā-yı teberrük-intimālarıyla maẓhar-ı ikrāmları oldığı gibi,[2] ba'de irtiḥālihī ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem meclis-i Ṣıddīḳ-ı 'Atīḳ ve 'Ömer-i ma'delet-refīḳe daḫi vāfid olduḳda keẓālik basṭ-ı bisāṭ-ı ridā-yı ikrāmları iḳtidā'en bi-Mefḫari'l-Enām idigi mā-lā-kelāmdır. **[L248a]**

Ṣallallāhu te'ālā 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ḫāmis

Berāy-ı vücūb-ı tevḳīr-i Nebevī, lüzūm-ı tercīb-i Aṣḥāb-ı ma'ālī-muḥtevīyi beyāna me'vā-yı bī-bahānedir.

Fi'l-ḥaḳīḳa şeref-yābān-ı dīdār-ı nevvār-ı Risālet-medāra ikrām ve mürā'āt-ı ḥuḳūḳ-ı mesā'ī-i meşkūrelerine iḳdām lāzime-i ẕimem-i diyānet-penāhān idiginden mā-'adā āṣār-ı celīletü'l-me'āṣirlerine iḳtidā ve fi'āl-i maḥmūdetü'l-me'āllerine ḥüsn-i şenā bā'iṣ-i neyl-i meṣūbāt-ı 'uẓmādır. Fe-lihāẕā beyne Aṣḥābi'l-Kirām cereyān-sāz-ı vuḳū' olan ḥālātıñ keyfiyyetinden **[152a]** 'adem-i baḥṣ ile medīḥa-i ḫiṣāl-i sütūdelerine ḥaṣṣıñ lüzūmı muḳarrer olması bā'iṣ-i mu'ādāt-ı e'ādīleri idigi rūşen-gerdir. Binā-berīn iḫbār-ı cehele-i ruvāt-ı cür'et-simāta naẓardan 'ayn-ı im'ānı iġmāż ve maḳālāt-ı nā-ber-cā-yı müverriḫīnden i'rāż ehemm-i mühimmātdan olup eṣer-i Şī'a-i şenī'adan girīz ve şān-ı ma'ālī-nişān-ı [N165b] Ṣaḥābe-i şerāfet-'unvāna sebeb-i şe'n olan umūrdan perhīz, lāzime-i hūş-mendān-ı diyānet-engīzdir. Fe-lihāẕā zamān-ı ḫayriyyet-'unvānlarında cilveger-i minaṣṣa-i bürūẕ olan vaḳāyi'i aḥsen-i te'vīlāt ile ifāde ve aṣveb-i meḫāric ile taḫrīce naẓar-ı taḳrīr-i i'āde elzem ü evlā, efrād-ı emcād-ı ma'ālī-bünyāddan biriniñ sū-i ḥālle meẕkūr olmaması ehemmdir. Belki āḥād-ı Ṣaḥābe-i mekārim-nihāddan meẕkūr olanlarıñ ta'dād-ı meḥāsin ü feżā'iliyle teşerrüf ve ibrāz-ı seyr-i pür-'iberleriyle telaṭṭuf sezā ve terk-i ḳīl ü ḳālle tevḳīr ü iḥtirāmları revādır. Keyfe lā?

1 Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 103, nr. 2454; İbn Mâce, "Cenâ'iz", 65, nr. 1635.

2 Ebû Dâvûd, "Edeb", 119, 120, nr. 5144; Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, s. 473, nr. 1295; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, X/44, nr. 4232.

Cenāb-ı Bülbül-i gülşen-serāy-ı risālet ümmet-i sütūde-ḫaṣleti şān-ı ma'ālī-nişān-ı Aṣḥāb-ı Kirām'da ḥārf-endāzlıḳdan nehy buyurup (إِذَا ذُكِرَ أَصْحَابِي فَأَمْسِكُوا)[1] maḳāl-i ta'līm-iştimālin terennüm ve Furḳān-ı bāhirü'l-leme'ānda ﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ﴾[2] fermūde-i mükerremesi müntehā-yı Sūre-i Feṯḥ'e degin medīḥa-i Aṣḥāb-ı ma'ālī-intisābda zīver-efzā-yı ṣaḥīfe-i nüzūl olup ﴿وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالأَنصَارِ﴾[3] naẓm-ı celālet-şi'ārıyla memdūḥiyyetleri bedīdār olmuşdur. Siyyemā ﴿لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ﴾[4] [L248b] kerīme-i mükerremesinden maẓhar-ı rıḍvān-ı İlāhī idikleri bedīhī ve ﴿رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ﴾[5] fermūde-i celālet-penāhıyla maḥmūdü'l-aḥvāl idikleri ṣadāḳat-müntehīdir.

Ḥattā esānīd-i meẕkūre fī aṣli'l-kitāb ile Cenāb-ı Ḥuẕeyfe-i feżā'il-muḥtevīden mervīdir ki, Ḥażreti Sulṭān-ı Rusül ve Hādī-i reh-revān-ı ḫayr-ı sübül (إِقْتَدُوا بِاللَّذِينَ مِنْ بَعْدِي أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ)[6] ḥadīṯ-i şerāfet-perveriyle zümre-i ümmet-i sütūde-siyere ṭavr-ı edebi ta'līm-āver olduḳlarından mā'adā[7] (أَصْحَابِي كَالنُّجُومِ بِأَيِّهِمُ اقْتَدَيْتُمُ اهْتَدَيْتُمْ) maḳāl-i belāġat-iştimāliyle zümre-i 'aliyye-i Ṣaḥābe-i şerāfet-'işābeden her birine iḳtidā vesīle-i esīle-i ihtidā idigin inbā buyurmuşdur.[8] Siyyemā Enes-i sa'ādet-res rivāyetiyle cilve-ger-i

1 "Ashâbım anıldığında, onların aleyhinde konuşmayınız." Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, II/96, nr. 142, X/198, nr. 10448.

2 **"Muhammed, Allah'ın Resûlü'dür. Onunla beraber olanlar, inkârcılara karşı çetin,** birbirlerine karşı da merhametlidirler. Onların, rükû ve secde hâlinde, Allah'tan lütuf ve hoşnutluk istediklerini görürsün. Onların secde eseri olan alâmetleri yüzlerindedir. İşte bu, onların Tevrât'ta ve İncîl'de anlatılan durumlarıdır: Onlar filizini çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş, ziraatçıların hoşuna giden bir ekin gibidirler. Allah, kendileri sebebiyle inkârcıları öfkelendirmek için onları böyle sağlam ve dirençli kılar. Allah, içlerinden iman edip salih amel işleyenlere bir bağışlama ve büyük bir mükâfat vadetmiştir." Feth, 48/29.

3 **"İslâm'ı ilk önce kabul eden Muhâcirler ve Ensâr** ile iyilikle onlara uyanlar var ya; Allah onlardan razı olmuş, onlar da O'ndan razı olmuşlardır. Allah, onlara içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük başarıdır." Tevbe, 9/100.

4 "(18-19) **Şüphesiz Allah, ağaç altında sana bîat ederlerken inananlardan hoşnut olmuştur.** Gönüllerinde olanı bilmiş, onlara huzur, güven duygusu vermiş ve onlara yakın bir fetih ve elde edecekleri birçok ganimetler nasip etmiştir. Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir." Feth, 48/18.

5 "Müminlerden **öyle adamlar vardır ki, Allah'a verdikleri söze sadık kaldılar.** İçlerinden bir kısmı verdikleri sözü yerine getirmiştir (şehid olmuştur). Bir kısmı da (şehid olmayı) beklemektedir. Verdikleri sözü asla değiştirmemişlerdir." Ahzâb, 33/23.

6 "Benden sonra Ebû Bekir ve Ömer'in ardından gidiniz." Tirmizî, "Menâkıb", 16, nr. 3662-3663; İbn Mâce, "Mukaddime", 11, nr. 97; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/382, 399, 402.

7 "Ashâbım yıldızlar gibidir; hangisine uyarsanız, doğru yolu bulursunuz."

8 Bazılarının tenkit ettiği bu hadîsi *Şifâ* şârihi Alî el-Kārî şerh ederken şöyle söylemektedir: "Muhtemelen bu hadîs "Bilmiyorsanız bilenlere sorun" (Nahl, 16/43; Enbiyâ, 21/7) âyetiyle; "Âlimler peygamberlerin mirasçısıdır" (Ebû Dâvûd, "İlm", 1, nr. 3641; Tirmizî, "İlm", 19, nr. 2682) hadîsinden alınmıştır." Alî el-Kārî, bu hadîs hakkında yapılan tenkitleri naklettikten sonra sözüne şöyle devam etmektedir: "Kādî İyâz bu rivayeti buraya aldığına göre, öyle sanıyorum ki, elinde bu hadîsin güvenilir

minaṣṣa-i bürūẓdur ki, [1](مَثَلُ أَصْحَابِي كَمَثَلِ الْمِلْحِ فِي الطَّعَامِ لَا يَصْلُحُ الطَّعَامُ إِلَّا بِهِ) terkīb-i belāġat-firībiyle efrād-ı emcād-ı Aṣḥāb-ı Kirām'ıñ zümre-i ümmete ḫayriyyet-āver ve ṣalāḥ-perver idiklerin ifāde ve eẕālarından kemāl-i taḥẕīri icāde-efken olan (اَللَّهَ اَللَّهَ فِي أَصْحَابِي لَا تَتَّخِذُوهُمْ غَرَضًا بَعْدِي فَمَنْ أَحَبَّهُمْ فَبِحُبِّي أَحَبَّهُمْ وَمَنْ أَبْغَضَهُمْ فَبِبُغْضِي أَبْغَضَهُمْ وَمَنْ اٰذَاهُمْ فَقَدْ اٰذَانِي وَمَنْ اٰذَانِي فَقَدْ اٰذَى اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَمَنْ اٰذَى اللَّهَ فَيُوشِكُ أَنْ يَأْخُذَهُ)[2] ḥadīṣ-i tehdīd-nişābıyla ẕikr-i meḥāsin-i Aṣḥāb-ı Kirām ve vidād-ı efrād-ı sa'ādet-fercām ile taḫallī ve buġż u eẕālarından taḫallī bā'iṣ-i **[152b]** isticlāb-ı rıżā-yı Risālet-penāh ve rıżā-yı Ḥażret-i Nübüvvet-destgāh vesīle-i rıżā'illāh idigin icāde buyurup ḫilāfına ẕehāb mūcib-i nekāl ü 'aẕāb idigin inbā buyurmuşdur. Keyfe lā? Ol Seyyid-i Enbiyā eẕā-pīrāyān-ı Aṣḥāb'ıñ çi-günegī-i keyfiyyetini **[N166a]** (مَنْ سَبَّ أَصْحَابِي فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِين)[3] hadīṣ-i tehdīd-nişābıyla ba'de'l-inbā cür'et-kārān-ı sebb ü cefānıñ taḥrīme-bend-i edā oldıġı ferāyiż u nevāfiliñ 'adem-i ḳābūlini [4](لَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنْهُ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا) maḳāl-i terhīb-iştimāliyle edā buyurmuşdur. Ḥattā (لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي فَلَوْ أَنْفَقَ أَحَدُكُمْ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا مَا بَلَغَ مُدَّ أَحَدِهِمْ وَلَا نَصِيفَهُ)[5] ta'bīr-i **[L249a]** dil-peẕīriyle 'ulüvv-i şān-ı Aṣḥāb-ı ma'ālī-nişānların i'lān ve Cenāb-ı Kibriyā cellet 'aẓametuhū ve 'alā ba'de'l-Mürselīn ve'l-Enbiyā Aṣḥāb-ı Kirām-ı sa'ādet-fercāmı iḫtiyār ve ol zümre-i 'aliyyeden Çehār-Yār-ı şerāfet-medārı Ẕāt-ı Risālet-diṣārlarına yār ü yāver ḳılmaġla mecmū'-ı Aṣḥāb-ı Kirām'ıñ ḫayriyyet ile mevṣūfiyyetleri muḳarrer iken ẕevāt-ı Ḫulefā-yı Erba'a-i şerāfet-ḳarīniñ "Ḫayru'l-Aṣḥāb"

bir senedi vardı. Veya kendisi, zayıf hadîsin faziletli amellerde delil olabileceği düşüncesiyle ve bu hadîsin birçok tarikinin bulunması sebebiyle, onun zayıf derecesinden hasen derecesine çıkabileceğini hesap etmiştir." Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 390-391.

1 "Ashâbım yemekteki tuza benzer; tuz olmadan yemeğin tadı olmaz." İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VI/404, VII/190; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, V/153, nr. 2764; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, V/15.

2 "Ashâbım hakkında Allah'tan korkun! Ashâbım hakkında Allah'tan korkun! Benden sonra onlara kesinlikle laf dokundurmayın. Onları seven, beni sevdiği için sever. Onlara düşmanlık eden, bana düşmanlık beslediği için onlara düşman olur. Onlara eziyet eden, bana eziyet etmiş olur. Bana eziyet eden ise Allah'a eziyet etmiş olur. Allah'a eziyet edenin ise, çok geçmeden Allah belasını verir." Tirmizî, "Menâkıb", 58, nr. 3862.

3 "Kim Ashâbıma söverse, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun." İbn Ebî Âsım, *es-Sünne*, s. 469, nr. 1000-1001; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XII/142, nr. 12709; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, X/21.

4 "… Allah onların tevbelerini de kabul etmez, ibadetlerini de." İbn Ebî Âsım, *es-Sünne*, s. 469, nr. 1000-1001; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XII/142, nr. 12709, XVII/140, nr. 349; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, X/21.

5 "Ashâbıma sövmeyiniz! Canımı kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, biriniz Allah rızası için Uhud Dağı kadar altın verse, onlardan birinin verdiği iki avuç, hatta yarım avuç sadakasına yetişmez." Buhârî, "Fezâ'ilü Ashâbi'n-Nebî", 5, nr. 3673; Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 221-222, nr. 2540-2541.

ʿunvān-ı saʿādet-rehīniyle ṭırāz-ı rātibe-i ḫayriyyet idiklerin (إِنَّ اللَّهَ اخْتَارَ أَصْحَابِي عَلَى جَمِيعِ الْعَالَمِينَ سِوَى الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ وَاخْتَارَ لِي مِنْهُمْ أَرْبَعَةً أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ وَعُثْمَان وَعَلِيًّا فَجَعَلَهُمْ خَيْرَ أَصْحَابِي، وَفِي أَصْحَابِي كُلِّهِمْ خَيْرٌ)[1] maḳāl-i teşrīf-iştimāliyle edā buyurduḳları, Cenāb-ı Cābir-i sütūde-me'āṣirden merviyy-i fāḫirdir. Keyfe lā? Ol Seyyid-i benī nevʿ-i beşer (مَنْ أَحَبَّ عُمَرَ فَقَدْ أَحَبَّنِي وَمَنْ أَبْغَضَ عُمَرَ فَقَدْ أَبْغَضَنِي)[2] ḳavl-i teşrīf-evlin dem-sāz ve ḫuṣūṣ-ı mevrid ile ʿumūm ḥükm-i iʿzāz-ı Aṣḥāb-ı maʿālī-imtiyāzı ibrāz buyurmuşdur. Siyyemā İmām Mālik-i sütūde-mesālikden ve sā'ir ruvāt-ı şiḳātdan merviyy-i ṣadāḳat-muḥtevīdir ki, buġż u sebb-i Aṣḥāb-ı Kirām'a ictirā-kārān fey'-i İslāmiyān'dan bī-naṣīb idigin zīver-efzā-yı ṣaḥīfe-i Sūre-i Ḥaşr olan ﴿وَالَّذِينَ جَاؤُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا﴾[3] āyet-i iʿcāz-ġāyetiyle müşbet ve İmām Mālik-i feżā'ilmedārıñ ﴿لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ﴾[4] ḳavl-i iʿcāz-evliyle "Ġayẓ-ı Aṣḥāb-ı maʿālī-şiʿār mūcib-i ikfārdır." dedigi bī-minnetdir.

Binäberīn ṣıfat-ı ṣıdḳ ile taḥallī ve ḥubb-ı Aṣḥāb-ı maʿālī-intisābla taʿallī bāʿiṣ-i necāt idigi inbā-kerde-i 'Abdullāh bin el-Mübārek'dir. Fe-lihāẕā fāżıl-ı bī-müdānī Eyyūb-ı Saḫtiyānī'den[5] maḳūl-i maḳbūl-i ḳāṣī vü dānīdir ki, naḳş-bendī-i velā-yı fevz-intimā-yı Cenāb-ı Ṣıddīḳ-ı 'Atīḳ iḳāmet-i erkān-ı dīniñ medārı ve ṭarḥ-endāzī-i muḥabbet-i İbn-i Ḫaṭṭāb-ı maʿdelet-niṣāb īżāḥ-ı sebīl-i sedādıñ şiʿārı ve mürāʿāt-ı merāsim-i vidād-ı İbn-i 'Affān-ı şerāfet-ʿunvān nūr-ı İlāhiyye ile **[L249b]** tenvīr-i derūnı mūcib ve

1 "Allah Teâlâ benim Ashâbımı, Nebîler ve Resûller dışında bütün varlıklara üstün kıldı. Onların içinden de dört kişiyi; Ebû Bekir, Ömer, Osmân ve Alî'yi benim için seçti ve onları benim en hayırlı sahâbîlerim yaptı. Esasen benim Ashâbımın hepsi hayırlı kimselerdir." Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, X/16; İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk*, c. XXIX, s. 184.

2 "Ömer'i seven beni sevmiş olur. Ömer'e buğzeden bana buğzetmiş olur." Taberânî, *el-Muʿcemü'l-Evsat*, VII/18, nr. 6726; Heysemî, *Mecmaʿu'l-Bahreyn*, VI/249, nr. 3668.

3 **"Onlardan sonra gelenler ise şöyle derler: "Ey Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla. Kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin tutturma!** Ey Rabbimiz! Şüphesiz sen çok esirgeyicisin, çok merhametlisin." Haşr, 59/10.

4 "Muhammed, Allah'ın Resûlü'dür. Onunla beraber olanlar, inkârcılara karşı çetin, birbirlerine karşı da merhametlidirler. Onların, rükû ve secde hâlinde, Allah'tan lütuf ve hoşnutluk istediklerini görürsün. Onların secde eseri olan alâmetleri yüzlerindedir. İşte bu, onların Tevrât'ta ve İncîl'de anlatılan durumlarıdır: Onlar filizini çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş, ziraatçıların hoşuna giden bir ekin gibidirler. Allah, **kendileri sebebiyle inkârcıları öfkelendirmek için** onları böyle sağlam ve dirençli kılar. Allah, içlerinden iman edip salih amel işleyenlere bir bağışlama ve büyük bir mükâfat vadetmiştir." Feth, 48/29.

5 Bu zat, büyük bir fıkıh ve hadîs âlimi olup hocalarının çoğu tanınmış Tâbiʿîlerden oluşan ve onlardan biri olan Hasan-ı Basrî'nin kendisi hakkında "Basra gençlerinin efendisi" şeklinde övgü ifadesi kullandığı Eyyûb b. Keysân es-Sahtiyânî'dir (ö. 131/749). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 395.

ḥabl-i metīn-i meveddet-i ʿAlī bin Ebī Ṭālib-i şerāfet-cālib tevessül-i istimsāk bi'l-ʿurveti'l-vüṯḳā ve saʿādet-i ʿuẓmāya māye-i tevaṣṣul olup Aṣḥāb-ı maʿālī-niṣāba [N166b] ḥüsn-i ṣenā bāʿiṯ-i berā'et-i ẕimmet ʿani'n-nifāḳ **[153a]** ve zümre-i ʿaliyye-i meẕkūreden birine muḫālefet ü şiḳāḳ eṭvār-ı mübtediʿa-i ḍalālet-vifāḳdan idigi şöhre-i āfāḳ olmaġın sülūk-i sünen-i seniyyeden ḍalāl bāʿiṯ-i aẕāb ü nekāl ve sünen-i seniyyeden ḫurūc muḫālefet-i eslāf-ı kirāma vülūcdur. Pes mecmūʿ-ı aḫyār-ı ṣadāḳat-şiʿārıñ ribḳa-i vidād-ı sedād-ittiḥādların raḳabe-i ẕimmete şedd ve ḫilāfına sülūkden ṭarīḳ-i inḥirāfı sedd etmekle selīmü'l-ḳulūb olmaḳ bāʿiṯ-i ṣuʿūd-ı aʿmāl ile's-semā' ve vesīle-i ḳabūl-i efʿāl-i ṣāliḥatü'n-nemādır.[1] Keyfe lā?

Cenāb-ı Ḫālid bin Saʿīd[2] raḍıye ʿanhu Rabbuhu'l-Mürīd'den merviyy-i cāvīddir ki, Ḥażret-i Sulṭān-ı erīke-i nübüvvet (أَيُّهَا النَّاسُ، إِنِّي رَاضٍ عَنْ أَبِي بَكْرٍ فَاعْرَفُوا لَهُ ذَلِكَ. أَيُّهَا النَّاسُ، إِنِّي رَاضٍ عَنْ عُمَرَ وعَنْ عَلِيٍّ وعَنْ عُثْمَانَ وطَلْحَةَ والزُّبَيْر وسَعْد وسَعِيد وعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، فَاعْرَفُوا لَهُمْ ذَلِكَ)[3] tebşīr-i meserret-semīriyle şu'ūn-ı şerāfet-meşḥūnların i'lā ve taṭyīben li-baḳıyyeti'l-ecillā (أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّ اللَّهَ غَفَرَ لأَهْلِ بَدْرٍ وَالْحُدَيْبِيَةِ)[4] maḳāl-i müjde-resānıyla tekrīm-pīrā-yı Aṣḥāb-ı maʿālī-peymā olduḳdan ṣoñra (أَيُّهَا النَّاسُ، احْفَظُونِي فِي أَصْحَابِي وَأَصْهَارِي وَأَخْتَانِي لَا يُطَالِبَنَّكُمْ أَحَدٌ مِنْهُمْ بِمَظْلِمَةٍ فَإِنَّهَا مَظْلَمَةٌ لَا تُوهَبُ فِي الْقِيَامَةِ غَدًا)[5] maḳāl-i tercīb-iştimāliyle tebcīl-i şān-ı Aṣḥāb-ı maʿālī-niṣāb ve iclāl-i eḳārib-i şerāfet-intisāb buyurmuşlardır.

---

1 Ahmed b. Hanbel, *el-Vera'*, nşr. Semîr b. Emîn ez-Züheyrî, Riyad: 1997, s. 93, nr. 293.

2 Hâlid b. Sa'îd b. el-Âs'ın *-radıyallâhu anh-* beşinci Müslüman olduğu, hatta Hz. Ebû Bekir'den veya Hz. Alî'den *-radıyallâhu anhumâ-* önce Müslüman olduğu rivayet edilmektedir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 396.

3 "Ey insanlar! Ben, Ebû Bekir'den razıyım, siz de ondan razı olun ve hakkını gözetin. Ey insanlar! Ben Ömer'den, Osmân'dan, Alî'den, Talha b. Ubeydillâh'tan, Zübeyr b. Avvâm'dan, Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan, Sa'îd b. Zeyd'den, Abdurrahmân b. Avf'tan ve Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'tan da razıyım. Siz de onlardan razı olun ve haklarını gözetin." Bu konuşmanın Vedâ Haccı dönüşünde Medine'de yapıldığı rivayet edilmekte olup bu rivayette Aşere-i Mübeşşere'nin *-radıyallâhu anhum-* dokuzu sayılmış, onuncusu olan Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh ise muhtemelen rivayette unutulduğu için zikredilmemiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 396.

4 "Ey insanlar! Allah Teâlâ, Bedir Savaşı'na katılanları ve Hudeybiye ehlini (ağaç altında bîat edenleri) bağışlamıştır."

5 "Ey insanlar! Siz benim Ashâbıma, evlilik yoluyla akrabalık kurduğum kimselere de (hısımlarıma) benim hatırım için saygı gösterin, haklarını gözetin. Ashâbımdan ve yakınlarımdan hiçbiri, kendilerine zulüm ve haksızlık yaptınız diye sizden davacı olmasın. Çünkü onlara yapacağınız bir haksızlık, kul hakkını çiğnemek olacağı için, yarın kıyâmette Cenâb-ı Hak affetmez." Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, VI/104-105, nr. 5640; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, IX/157; Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, XI/528, 531, nr. 32459, 32481.

Ḥattā meclis-i feżā'il-celīs-i Mu'āfā bin 'İmrān'da[1] bir merd-i sāde-dil Cenāb-ı 'Ömer bin 'Abdül'azīz'i Mu'āviye bin Ebī Süfyān'a tercīḥ ve ṣāḥib-i meclis ḳavl-i ḳā'ili redde müvānis olup "Şeref-yābān-ı meclis-i melā'ik-celīs-i Nebevī'ye efrāddan bir ferdiñ mümāṣeleti muḥāldir." deyü "Cenāb-ı Mu'āviye'niñ cümle-i Ṣaḥābe-i şerāfet-'işābeden ma'dūdiyyeti ve Zevcāt-ı Ṭāhirāt'dan Ümmü Ḥabībe raḍıyallāhu 'anhānıñ şaḳīḳ-i şefīḳi idigi cihetden Ḥażret-i Faḫr-i 'Ālem ṣallallāhu **[L250a]** 'aleyhi ve sellem ile muṣāhereti ve kitābet-i vaḥy-i mübīn ile şeref-yāblığı delā'il-i rāciḥiyyeti idigi ẓāhirdir." demişdir.[2]

Vāḳı'ā celālet-i şān-ı Aṣḥāb-ı ma'ālī-niṣāba delīl-i bāhirdir ki, buġż-ı Hāżret-i 'Oṣmān ile mevṣūf olan bir ferdiñ mebġūż-ı İlāhī idigine binā'en ḥīn-i fevtinde Cenāb-ı Mefḫar-i 'Ālem ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem ṣalātına teḳaddüm-pīrā olmadıḳları merviyy-i taḥẕīr-muḥtevīdir.[3] Keyfe lā? Cenāb-ı Resūl-i Muḫtār şān-ı Enṣār-ı şerāfet-şi'ārda isā'et-kārānınıñ 'afva şāyānlığın ve iḥsān-sencānınıñ iḳbāle çesbānlığın beyān ile tebcīl-pīrā[4] ve Aṣḥāb-ı Kirām ve aṣhār-ı ẕevi'l-iḫtirāmlarınıñ mürā'āt-ı merāsim-i ta'ẓīm ü tekrīmlerin tenbīhleri hüveydā olup muḥāfaẓa-sāzān-ı ḥuḳūḳ-ı ta'ẓīm dāreynde mahfūẓ-ı İlāhī idigin tefhīm ve ḫilāfıyla ittiṣāf bā'iṣ-i ḥırmān 'ani'l-elṭāf oldığın ba'de't-ta'rīf[5] ta'ẓīm-sencān-ı **[N167a]** Aṣḥāb-ı Kirām'ıñ rūz-ı hevl-engīz-i maḥşerde ṣıyānet-şi'ārı idiklerin inbā[6] ve mevridleri Ḥavż-ı Nebevī idigin inhā buyurup keẕālik ḫilāfıyla mevsūm olanlar vürūd-ı ḥavż-ı Nebiyy-i mevdūddan maḥrūm ve dīdār-ı nevvār-ı Nebevī'den *-ne'ūẕu billāh-* ba'īd olmaġla mevsūm **[153b]** idigin beyān buyurmuşlardır.[7]

---

1 Mu'âfâ b. İmrân (ö. 185/801), varlıklı bir kimse olmasına rağmen zâhidâne yaşayan ve hocası Süfyân es-Sevrî'nin kendisi hakkında "Ehl-i Sünnet'in onu sevdiğini, ehl-i bid'atın ise onu kusurlu bulduğunu" belirttiği ve yine hocası tarafından "Yâkūtetü'l-Ulemâ" lakabının verildiği Musullu hadîs hâfızıdır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 397.

2 Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikādi Ehli's-Sünne ve'l-Cemâ'a*, nşr. Ahmed b. Sa'd el-Gāmidî, Su'ûdiyye: 2003, c. VI, s. 354, nr. 2295.

3 Tirmizî, "Menâkıb", 18, nr. 3709.

4 Buhârî, "Cum'a", 29 nr. 927; "Menâkıb", 25, nr. 3628; "Menâkıbü'l-Ensâr", 11, nr. 3800; Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 176, nr. 2510.

5 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XVII/369, nr. 1012; İbn Hacer, *el-Metâlibü'l-Âliye*, V/151, nr. 4210.

6 Ahmed b. Hanbel, *Fezâ'ilü's-Sahâbe*, nşr. Vasiyyullâh Muhammed Abbâs, Cidde: 1983, c. I, s. 54, nr. 10; c. II, s. 908, nr. 1733.

7 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, I/305, nr. 1025; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, X/16-17; Heysemî, *Mecma'u'l-Bahreyn*, VII/27-28, nr. 3975.

Felā-cerem İmām Mālik-i sütūde-mesālik bu vechile beyān-āver-i ṭarīḳ-i bī-mehālikdir ki: "Ḥażret-i Sulṭān-ı serīr-ārā-yı ışṭıfā ʿaleyhi mine'ṣ-ṣalāti evfāhā cenābları te'dīb-āver-i ümmet ve hādī-i ṭarīḳ-i pür-istiḳāmetdir ki Ẕāt-ı Nübüvvet-simātları Raḥmeten li'l-ʿĀlemīn'dir. Ḥattā fī ānā'i'l-leyl teşrīf-sāz-ı Baḳī'-i nūrāniyyet-āgīn ve müveddiʿ-i şefḳat-peymā-āsā istiġfār-pīrāyı mürtaḥilīn idikleri merviyy-i bihīndir. Pes böyle Nebiyy-i celīlü'ş-şān-ı risālet-bünyānıñ ḥubb u velā-yı Aṣḥāb-ı maʿālī-niṣāblarıyla taḥallī bābında cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūr olan emr-i celālet-mevfūrlarına imtiṣāle mübāderet ḳılāde-i gerden-i iṭāʿat-i ümmet idigi bī-minnetdir." Keyfe lā?

Zümre-i ʿaliyye-i Aṣḥāb-ı maʿālī-niṣābdan her bir ferd içün rūz-ı maḥşerde yāver-pīrāyī-i şefāʿat muḳarrer idigi iḫbār-kerde-i Kaʿbü'l-Aḥbār'dır. Ḥattā rāvī-i sütūde-ḫaṣlet Muġīre bin Nevfel'den[1] ṭaleb-kār-ı [L250b] şefāʿat[2] ve tevḳīr-i Aṣḥāb-ı maʿālī-niṣāba kemer-bend-i ihtimām ve iʿzāz-ı evāmir-i Nebeviyye'ye teşmīr-sāz-ı sāḳ-ı aḳdām olmayanlar ḫāṣā Cenāb-ı Seyyidü'l-Enām'a mü'min olmadıḳları bī-minnet idigiyle Sehl-i Tüsterī ḳānūn-ı mürāʿāt-ı tevḳīr-i Aṣḥāb-ı Kirām'ıñ riʿāyet-güsteridir.

Rıḍvānullāhi ʿaleyhim ecmaʿīn.

Faṣl-ı Sādis

Berāy-ı vücūb-ı taʿẓīm-i Nebiyy-i Kerīm, cemīʿ-i mā-yuḍāfu ileyhi ʿaleyhi's-selāma tekrīmiñ lüzūmını beyān içün mersūmdur.

Felā-cerem müşāhid-i şerāfet-muʿāhidlerine ikrām ve emkine-i şerāfet-me'innelerine, ez-cümle Ḥaremeyn-i Muḥteremeyn'e iḫtirām lāzime-i ẕimmet-i enām olup melmūs-i dest-i şerāfet-me'nūslarına ve sā'ir mużāfāt-ı dergāh-ı saʿādet-maḥsūslarına tevḳīriñ lüzūm u lüzūbı cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣübūtdur. Ḥattā Cenāb-ı Ṣafiyye bint-i Necde[3] rivāyet-i ferīdesiyle

1 Hicretten 6 yıl önce Mekke'de doğmuş, Hz. Osmân'ın *-radıyallâhu anh-* hilafeti devrinde Medine kadılığı yapmış olan Muğīre bin Nevfel *-radıyallâhu anh-*, Peygamber Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* amcası Hâris'in torunu olup 50/670'ten sonra vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 400.

2 İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. V, s. 22.

3 Bu ismin doğrusu Safiyye bt. Bahre *-radıyallâhu anhâ-* olup bu hadîs-i şerîf, muhtelif kaynaklarda (Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, IV/178, nr. 2403; İbn Hibbân, *es-Sikāt*, IV/386, nr. 3489) Safiyye bt. Bahre'nin rivayetiyle nakledilmektedir. Peygamberimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* müezzini Ebû Mahzûre'nin *-radıyallâhu anh-* hanımı olan Hz. Safiyye, Resûl-i Ekrem'den *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* yemek yediği tabağı kendisine vermesini isteyip alan Firâs'ın da kardeşinin kızıdır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 401.

merviyy-i sencīdedir ki, Ebū Maḫẕūre nām merd-i emcediñ ṭūl-i ḳuṣāṣ-ı ṣa'rı tecāvüz-efken-i muḳaddem-i seri olup ḫīn-i ḳu'ūd ve eṣnā-yı irsālinde zemīne-berāberligin görenler sebeb-i 'adem-i ḳuṣṣından sā'il olduḳlarında memsūs-ı dest-i şerāfet-peyvest-i Nebevī olmaġla teberrüken-bih iḳtiṣāṣ-dan iḫtirāzını ḳā'il olmuşdur.[1]

Fe-lihāẕā ḳalansüve-i Ḥażret-i Ḫālid bin el-Velīd ṣa'rāt-ı bereket-āyāt-ı Cenāb-ı Risālet-simātdan ba'ża gencīne olmaġın eṣnā-yı ḥarbde suḳūṭ-ı ḳalansüve aḫẕına ḥamle-i dilīrāneye şedd-i 'aḍud-i cesāret etdiginiñ vechinden sā'ilīne iḫtirāmen li-ṣa'rāti'n-Nebiyyi'l-Muḫtār beyne yedeyi'l-küffār vuḳū'ından iḫtirāz ve ibḳā'en li-bereketihī ileynā aḫẕına sür'at-sāz idigiyle tekrīm-perdāzlıġın ibrāz etmişdir.[2] **[N167b]**

Bināberīn İbn-i 'Ömer-i feżā'il-perver minber-i Cenāb-ı Risālet-güsterde cilve-ger olan maḳām-ı ḳu'ūd-ı şeref-nümūd-ı Resūlullāh'a vaż'-ı yed-i iḫtirām ve ba'dehū ruḫ-sūde-sāz-ı ikrām olup[3] İmām Mālik-i sütūde-mesālik Ṭaybe-i Ṭayyibe'de rākiben güẕerden ḥaẕer ve ḥāfir-i dābbe-i Risālet-penāh olan türāb-ı şerāfet-intisābı mevṭī-i pāy-ı dābbe etmege istiḥyā minallāh māni' idigin beyān ve devābb-ı ṣabā-şitābdan birḳaçın İmām Şāfi'ī-i feżā'il-muḫtevīye temlīk ve kendi ẕāt-ı **[L251a]** taḳvā-simātlarına 'adem-i ibḳāsınıñ sebebi iḫtirāmen li'n-Nebiyyi'l-Muḫterem rükūbdan derhemligi idigin ḫaber **[154a]** vermişdir. Ḥattā İmām-ı merḳūm-ı feżā'il-mevsūm redi'et-i türāb-ı Ṭaybe-i Ṭayyibe'yi ḳā'il olan nā-kesiñ ẕī-ḳadr ü şān iken daḫi sī-bār ḍarba sezā-vār olmasıyla ta'zīrine fetvā-nüvīs ve ḳatlinden bedel cürmi ta'zīre mübeddel oldıġına ta'accüb-künān tenbīh-sāz-ı iḫtirām-ı emkine-i şerāfet-me'inne olmuşdur. Keyfe lā?

Zīver-efzā-yı suṭūr-ı ***Ṣaḥīḥ-i Buḫārī*** ve ***Müslim*** olmaġla ṣıḥḥati müsellem olan eḥādīṯ-i şerāfet-diṯārdandır ki, Cenāb-ı Sulṭān-ı serīr-i ışṭıfā beyān-ı 'ulüvv-i şān-ı Medīne-i şerāfet-me'innede (مَنْ أَحْدَثَ فِيهَا حَدَثًا أَوْ اٰوَى مُحْدِثًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِين، لا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنْهُ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا)[4] maḳāl-i

1 Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, IV/178, nr. 2403; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IV/386, nr. 3489.

2 Hâkim, *el-Müstedrek*, III/338-339, nr. 5299; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, XIII/139, nr. 7183.

3 İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. I, s. 254.

4 "Her kim Medine'de Kitâp ve Sünnet'e aykırı bir iş yapar veya bid'at çıkaran birini korursa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun. Allah Teâlâ kıyâmet gününde o kimsenin ibadetlerini ve tevbesini kabul etmeyecektir." Buhârî, "Fezâ'ilü'l-Medîne", 1, nr. 1870; "Cizye", 10, nr. 3172; "Ferâ'iz", 21, nr. 6755; "İ'tisâm", 5, nr. 7300; Müslim, "Hacc", 467, nr. 1370.

taḫẕīr-iştimāliyle tebcīl-i şān-ı Medīne-i Münevvere buyurup iḳāmet-sāzān ve sükkān ve ḥükkāmınıñ bidʿate teṭāvül-i eyādīden keff-i yed ve emr-i münker iḥdāṯına cür'et-gere ilticādan lüzūm-ı ḥaẕeri ḫaber vermişdir. Keyfe lā? Menhiyy-i merḳūmı fāʿil, ʿadem-i ḳabūl-i ferāyiż u nevāfil ile ḥırmān-peẕīr ve ḫüsrān-maṣīrdir.

Binā'en-ʿaleyh Ebu'l-Faḍl el-Cevherī[1] ziyāret-i Ravża-i Muṭahhara ḳaṣdıyla maḥmil-bend-i ʿazīmet-i Medīne-i Münevvere olup büyūt-ı şerāfet-menʿūt-ı Ṭaybe-i Ṭayyibe meşhūd-ı bāṣıra-i şühūdı olduḳda müterecil ve māşiyen dāḫil olup

[Naẓm:] ولما رأينا رسم من لم يدع لنا فؤادا لعرفان الرسوم ولا لبا
نزلنا عن الأكوار نمشي كرامة لمن بان عنه أن نلم به ركبا[2]

[L251b] naẓmını inşād ve bākiyen ol ḥıṭṭa-i bereket-nejāda pā-nihād olmuşdur. Ve keẕālik baʿżı züvvār-ı feżā'il-medārıñ enẓār-ı ʿibret-diṣārları taʿalluḳ-pīrāyı Ṭaybe-i Ṭayyibe-i şerāfet-şiʿār olduḳda **[N168a]** rekb ü meṭāyādan nüzūl ve māşiyen mütemeṣṣilen bu ebyātı inşād ederek pā-nihād-ı duḫūl olmuşlar.

[Naẓm:] رفع الحجاب لنا فلاح لناظري قمر تقطع دونه الأوهام
وإذا المطى بنا بلغن محمدا فظهورهن على الرحال حرام
قربتنا من خير من وطئ الثرا فلها علينا حرمة وذمام[3]

Ve keẕālik zümre-i meşāyıḫ-ı sütūde-siyerden bir ẕāt-ı feżā'il-simāt māşiyen ḥacc-ı Beytullāhu'l-Ḥarām'a ḫaṭve-endāz-ı aḳdām[4] olup vechinden sā'ilīne "'Abd-i ābıḳa lāyıḳ olan, Beyt-i Mevlā'ya ruḫ-sāylıḳda terk-i rükūbdur." deyü cevāb verip "Meşyen ʿale'l-vech ityāna ḳudret dāḫil-i ḥavza-i miknet olsa terk-i taḫaṭṭī vü ḳadem cāna minnet idi." demişdir.

1 Ebu'l-Fazl el-Cevherî'nin, şair vezir Ebû Abdillâh er-Rundî olduğu rivayet edilmektedir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 405.

2 "Sevgisiyle bizde akıl fikir bırakmayan o yüce zatın diyarına gelip de, bize onu hatırlatan eserleri görünce bineğimizden indik, ona duyduğumuz saygıdan dolayı yaya yürümeye başladık." Bu iki beyit ünlü Arap şairi Mütenebbî'ye (ö. 354/965) aittir.

3 "Sevgiliyle aramızdaki perde kalktı, göz kamaştıran ay bütün güzelliğiyle göründü, zihinlerdeki vehimler de kaybolup gitti. Binitlerimiz bizi Muhammed'e ulaştırdı, artık onlara binmek bize haram oldu. Çünkü onlar, yeryüzüne ayak basanların en hayırlısına bizi iyice yaklaştırdılar. Onlara gereken hürmeti göstermemiz gereklidir." Bu şiiri, Abbâsîler devri Arap şairi Ebû Nüvâs (ö. 198/813), Hârûn er-Reşîd'in oğlu Halife Muhammed el-Emîn (193-198/809-813) için inşad etmiş, tasavvuf erbabı ise bu mısraları Peygamber Efendimiz'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* uyarlayarak söylemiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 406.

4 bir ẕāt-ı feżā'il-simāt māşiyen ḥacc-ı Beytullāhu'l-Ḥarām'a ḫaṭve-endāz-ı aḳdām: — N

Fi'l-ḥaḳīḳa ol mevāṭın-ı şerāfet-medāfin ki gencīne-i vaḥy-i celīl ve ḥızāne-i mürvārīd-i tenzīldir, netīce-i ikrām ü tevḳīr ve nuḫbe-i tercīb ü tebcīl-i vefīre şāyān-terligi iclā-yı bedīhiyyātdandır. **[154b]** Keyfe lā? Mebde'-i 'urūc-ı Melā'iketü's-semā ve mehbiṭ-i nüzūl-i celālet-müṣūl-i Ḥāmil-i vaḥy-i zībādır. Vāḳı'ā arāżī-i şerāfet-müteḳāżīsi me'vā-yı tesbīḥ ü tehlīl ve iḥtivā-yı cesed-i nūrāniyyet-pīrā-yı Nebevī ile ḳurretü'l-'ayn-ı zamān ü zemīn ve medār-ı intişār-ı Dīn-i Mübīn ve maḥaṭṭ-ı riḥāl-i ḳavāfil-i sünen-i Seyyidü'l-Mürselīn'dir. Ḥabbeẕā ve ṣad-merḥabā ol türāb-ı şerāfet-intisāba ki, medāris-i āyāt-ı beyyināt ve mesācid-i ṣalavāt-ı nāmiyāt olup meşāhid-i feżā'il ü ḫayrāt ve me'āhid-i berāhīn ü mu'cizāt-dır. Siyyemā cāy-gāh-ı menāṣik-i dīn ve meşā'ir-i Müslimīn idiginden maḥall-i iḥtirām idigi müsellem ve ārām-gāh-ı Ḫātemü'n-Nebiyyīn ve mevḳıf-ı Seyyidü'l-Mürselīn olmaġla muḥterem olup menba'-ı inficār-ı 'uyūn-ı Nübüvvet ve maṭla'-ı āfitāb-ı 'ālem-tāb-ı Risālet olmaġın Ḥarem-i mükerrem ve beled-i muḥteremdir. Vāḳı'ā ol mevāṭın-ı celīletü'l-medāfin ki nūr-ı 'ālem-fīrūz-ı Risālet'e [L252a] menār ve vücūd-ı sa'ādet-ālūd-ı Nebevī'ye mevlid-i şerāfet-diṣār ola, ḫāk-i 'ıṭr-nāki 'abīr-i nefḥa-pīrā-yı iḥtirām ve nefeḥāt-ı cān-baḫşendesi ḥayāt-efzā-yı derūn-ı enām olmaḳ vücūh ile sezā-vār idigi maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitāb-ı müsteṭāb ve bu ebyāt-ı i'cāz-simāt ile neṣr-endāz-ı le'ālī-i medīḥa-i Ḥaremeyn-i Muḥteremeyn-i şerāfet-me'ābdır.

[Naẓm:]

يا دار خير المرسلين و من به هدي الأنام و خص بالآيات
عندي لأجلك لوعة و صبابة وتشوق متوقد الجمرات
وعلي عهد إن ملأت محاجري من تكلم الجدرات و العرصات
لاعفرن مصون شيبي بينها من كثرة التقبيل و الرشفات
لولا العوادي والأعادي زرتها أبدا و لو سحباً على الوجنات
لكن سأهدي من حفيل تحيتي لقطين تلك الدار و الحجرات
أزكى من المسك المفتق نفحةً تغشاه بالآصال و البكرات
وتخصه بزواكي الصلوات ونوامي التسليم و البركات[1]

1 "Ey peygamberlerin en hayırlısının mübarek diyarı! Ve ey bütün âlemin kendisi ve mucizeleri sayesinde doğru yolu bulduğu yüce insanın yurdu! Gönlümde muhabbetin alev alev, yüreğim ise aşkınla kavruldu. Ahdim olsun; eğer gözlerimin senin yurdunun taşına, toprağına doya doya bakması nasip olursa, ben de senin ayak bastığın toprakları doya doya öpeceğim ve şu bembeyaz sakalımla o yerleri süpüreceğim. Eğer şu devranın önüme çıkardığı engeller ve düşmanların dedikodusu olmasaydı, yüz üstü sürünerek bile olsa o yüce dergahı her zaman ziyaret ederdim. O mübarek diyara gidemesem bile, oranın sakinleri olan Resûlullâh'a, Ashâb-ı Kirâm'a ve annelerimize sonsuz selâmlar olsun. En güzel

[N168b]

BĀB-I RĀBİ‘

Faż̈īlet-i muṣallīn ve müsellimīni mu‘lin ve farżıyyet-i ṣalavāt ‘alā Eşrefi'l-Maḫlūḳāt’ı mübeyyindir.

Vāḳı‘ā ber-manṭūḳ-ı celālet-mesūḳ-ı ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَٰٓئِكَتَهُۥ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّۚ يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾[1] farżıyyet-i ṣalāt ‘alā Eşrefi'l-Maḫlūḳāt lāzime-i ẕimmet-i diyānet-simātdır. Ḥattā min ḳıbelillāh ve Melā’iketihī “يُصَلُّونَ/*yuṣallūne*”, “يُبَارِكُون/*yubārikūne*” ma‘nā-yı tebcīl-pīrāsına idigi Ḥażret-i İbn-i ‘Abbās’dan menḳūl[2] ve du‘ā vü teraḥḥum maġzāsını mü’eddī idigi daḫi maḥkī-i ba‘żı fuḥūldür.

Fe-lihāẕā aṣl-ı ma‘nā-yı ṣalāt teraḥḥum ve ṣalātun minallāh raḥmet ve ṣalāt-ı Melā’ike re’fet ve istid‘ā-yı raḥmet minallāh idigi mā-bihi't-tesellümdür. Keyfe lā? Ber-mūcib-i ḥadīṯ-i vārid iḫbār-kerde-i ṣıḥḥat-‘ā’iddir ki, mesācid ü me‘ābidde ṣaf-beste-sāzān-ı intiẓār duḫūl-i vaḳt-i ṣalāt gibi zümre-i ‘aliyye-i Kerrūbiyān istiġfār-āver-i īmān-pīrāyān ve istid‘ā-kārān-ı raḥmet ü ġufrāndır.[3] Bināberīn Ebū Bekr-i Ḳuşeyrī’den[4] menḳūl-i **[L252b]** zībende-medlūldür ki, ṣalātun minallāh li-ġayri'n-Nebī ‘aleyhi's-selām inzāl-i raḥmet ve li'n-Nebiyyi'l-Mükerrem teşrīf ve ziyāde-i tekrīmdir. Ve ‘inde Ebi'l-‘Āliye, ṣalātun minallāh zümre-i Melā’ike-i Kirām’a şenā-yı Resūl-i hidāyet-penāhdan ‘ibāret ve ṣalāt-ı Melā’ike-i Kirām du‘ādan kināyetdir.[5] Felā-cerem maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitābdır ki, lafẓ-ı “ṣalāt” ile lafẓ-ı “bereket”den her biri bir ma‘nā-yı müstaḳilliñ maẓharı idigi ḥīn-i ta‘līm-i du‘ā-yı ṣalātda lisān-ı dürer-bār-ı Nebevī’den cilve-ger-i minaṣṣa-i **[155a]** ṣudūr olan farḳdan müstefāddır. Ammā lüzūm-ı teslīm-i me’mūrun-bih ‘inde Ebī Bekr bin Bükeyr[6] ẕeyl-i āyet-i merḳūmede zīver-pīrā-yı

---

kokularla bezediğim bu selâmlar, sabah akşam o mübarek diyarı sarıp kuşatsın. En saf ve en samimi salât ü selâmlarımızı o yüce Peygamber'e arz ederiz."

1 "Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selâm edin." Ahzâb, 33/56.

2 Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, c. XX, s. 320.

3 Buhârî, "Salât", 87, nr. 477; "Büyû'", 49, nr. 2118; Müslim, "Mesâcid", 272, nr. 649.

4 Bu zat, Mısır'da yaşamış ve Mâlikî mezhebiyle ilgili eserler kaleme almış olan Ebu'l-Fazl Bekr b. Muhammed b. Alâ' el-Kuşeyrî el-Basrî'dir. (ö. 344/955). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 411.

5 Ebu'l-Âliye er-Riyâhî'nin bu sözü için bkz. Buhârî, "Tefsîr", 33/10, bâb başlığı.

6 Iraklı olduğu belirtilen bu âlimin tam adı Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed Abdullâh b. Bükeyr et-Temîmî el-Bağdâdî'dir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 412.

vürūd olan [1]﴿وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ ḳavl-i celālet-evliyle ṣübūt-pīrādır. Pes zamān-ı raḥmet-iḳtirān-ı Nebevī'de olan şeref-yābān-ı ḥużūr-ı saʿādet-mevfūra ve baʿdehū hidāyet-sencān-ı hüdā-yı sedād-intimālarına ʿinde ẕikr-i ismihi'ş-şerīf lüzūm-ı īṣār-ı ṣalāt ü selām muḳarrer ve züvvār-ı Ravża-i Muṭahhara'larına keẕālik lüzūm u lüzūb-i teslīm ü tekrīm cilve-gerdir.

İmdi maʿnā-yı teslīmiñ ārāyiş-pīrā-yı tefhīm olması vücūh-ı ṣelāṣe ile ṣūret-nümā ve vech-i evvel selām ve teslīmden murād maʿnā-yı maṣdarī ve kelimeteyn-i merḳūmeteyniñ müfādı Ẕāt-ı Saʿādet-simātlarıyla müteʿalliḳāt-ı şerāfet-vefretleri selām ve selāmetiñ maẕharı olmaġı istidʿādır. Ve vech-i ṣānī üzre selām, Esmā-i Ḥüsnā'dan bir ism-i celīl olup īrādıyla maḥfūẓiyyet-i Nebevī dergāh-ı icābet-muḥtevīden murād olunmaḳdır. Ve vech-i ṣāliṣ üzre selām, müsāleme vü inḳıyād maʿnāsını müştemil ve onuñla murād cihāniyānıñ der-i hidāyet-maḳarr-ı Nebevī'ye inḳıyādın recādır ki maʿnā-yı mezbūr [2]﴿ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِيٓ أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ naẓm-ı celīlinden müstefāddır. [N169a]

Ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Evvel

Maʿlūm-ı uli'l-elbāb ola ki, Cenāb-ı Eşref-i Maḫlūḳāt ʿaleyhi şerāyifü't-taḥiyyāta naḳş-bendī-i ṣalāt ü selām cemīʿ-i enāma farż ve emr-i meẕkūruñ farżiyyeti vaḳt-i maḫṣūṣa iḫtiṣāṣ-yāb olmadığı zīver-efzā-yı ṣaḥīfe-i nüzūl olan āyet-i ṣalātda raḳam-zede-i ḫāme-i celālet-nüvīs-i nüzūl [L253a] olan emriñ ıṭlāḳ üzre merḳūm oldığındandır ki maʿānī-pīrāyān-ı elfāẓ-ı ʿulūm ʿindinde emr ü vücūba maḫmūl idigi mecmaʿ-ı ʿaliyye-i fuḥūldür.

Ḥattā Ebū Caʿfer-i Ṭaberī'den emr-i meẕkūruñ mendūbiyyete maḥmūl olmaḳ üzre maḥkī olan ḳavl-i muʿteber taḫdīş-sāz-ı ḫātır-ı enver olmaya ki tefsīr-i merḳūm baʿde edā'i'ṣ-ṣalāt merreten tekrāra menūṭ olmaġla mevsūmdur. Pes şehādetün ʿalā nübüvveti'n-Nebiyyi'l-Kerīm merreten vācib oldığı gibi bi-ṭarīḳi'l-farīża merreten ṣalātdan ṣoñra ḳand-ḫ˅ārī-i ṣalāt-ı

1 "Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, **selâm edin."** Ahzâb, 33/56.

2 "Hayır! Rabbine andolsun ki onlar, aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp, **sonra da verdiğin hükme, içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar."** Nisâ, 4/65.

nedbe maḥmūl ve deyden-i merḳūm şi'ār-ı Dīn-i İslām ve sünen-i īmān-pīrāyān-ı enām idigi resīde-sāz-ı telaḳḳī bi'l-ḳabūldür. Ve 'inde'l-Ḳāḍī Ebu'l-Ḥasen bin el-Ḳaṣṣār[1] aṣḥāb-ı meẕheb-i sedād-şi'ārdan menzil-resīde-i iştihār olan ḳavl-i ṣıḥḥat-diṣār edā-yı ṣalāt-ı Cenāb-ı Resūl-i Muḫtār müfārıḳ-ı enāma merreten farżıyyet-şi'ār ve ba'de'l-merre her kerre mendūbiyyete medārdır. Ve 'inde'l-Ḳāḍī Ebū Bekr bin Bükeyr-i feżā'il-müterāḫī ber-mażmūn-ı āyet-i merḳūme ṣalāt 'alā Şefī'i'l-Ümme ġayr-ı muvaḳḳat olmaġla binā-yı vücūbuñ daḫi ġayr-ı maḥdūd idigi bī-minnetdir. Pes ẕimmet-i merdüm-i īmān-pīrāya lüzūm-ı ikṣār-ı ṣalāt-ı nāmiyāt menzil-resīde-i terettüb ve 'adem-i ġaflet ile edāya telehhüb ehemm-i maṭlab ve aḳṣāyı edebdir. Ve 'inde'l-Ḳāḍī Ebū Muḥammed bin Naṣr[2] vücūb fi'l-cümle muḳarrer ve Ḳāḍī Ebū 'Abdullāh Muḥammed bin Sa'īd'den[3] menḳūl oldıġı üzre 'inde'l-İmām Mālik fi eṣnā'i'ṣ-ṣalāt ve fi ġayri'l-ḥālāt edā-yı ṣalāt 'alā Eşrefi'l-Maḫlūḳāt'da ber-minvāl-i muḥarrer vücūb fi'l-cümle rūşen-ger ve merreten edā-pīrāyāndan suḳūṭ-ı vücūb cilve-gerdir. Ammā 'inde aṣḥābi'ş-Şāfi'ī farżıyyet-i **[155b]** ṣalāt 'alā Efḍali'l-Mevcūdāt eṣnā-yı taḥrīme-bendī-i ṣalātda menzil-resīde-i vücūb ve evḳāt-ı sā'irede mendūbdur. Ḥattā 'inde'ş-Şāfi'ī bilā-ṣalātin fesād-ı ṣalāt muḳarrer ve teşehhüd-i aḫīr farżıyyet-i ṣalāta maḳardır. Bināberīn ḳable't-teşehhüd edā ile iktifā 'inde'ş-Şāfi'ī 'adem-i cevāza me'vādır. Lākin İmām Ṭaberī ve Ṭaḥāvī'den[4] maḳūl-i merḳūmuñ ḫilāfı menḳūl ve re'y-i merḳūm ṭavr-ı eslāf-ı feżā'il-ṭaviyye ve sünnet-i seniyyeye muḫālefet-mevsūmdur. Ḥattā zümre-i 'aliyye-i efāżıldan cemā'at-i **[L253b]** şettā redd-i ḳavl-i Şāfi'ī'de mübālaġa vü teşnī' ve İmām Ṭaberī ve Ḳuşeyrī[5] ve sā'iri bu ṭavra ġavrıñ maẕharıdır. Ve 'inde Ebī

1 Bu zat, Hanefî ve Şâfi'îlerin çoğunlukta olduğu Bağdat'ta kadılık yapmış ve onlara karşı Mâlikî mezhebini savunmuş olan "İbnü'l-Kassâr" lakaplı Ebu'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed el-Bağdâdî'dir (ö. 397/1007). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 413.

2 Bu zat, Mâlikî fıkhıyla ilgili çeşitli kitapları bulunan ve devrinin en güçlü Mâlikî fakîhi kabul edilen Ebû Muhammed Abdülvehhâb b. Alî b. Nasr et-Tağlibî'dir (ö. 422/1031). Kendisi Bağdat'ta yaşamış olmakla birlikte Mısır'da vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 414.

3 *Şifâ* şârihi Hafâcî'nin tesbitine göre bu âlim, Mâlikî fakîhi Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'îd b. Beşîr'dir. Bâce'li olan bu âlim, Endülüs'ten Medine'ye giderek İmâm Mâlik'ten okuyup faydalanmış, *el-Muvatta*'ı ondan rivayet etmiş, daha sonra da tekrar Endülüs'e dönerek Kurtuba kadılığı yapmıştır. Bkz. Kādî İyâz, *Tertîbü'l-Medârik*, nşr. Sa'îd Ahmed A'râb, Rabat: 1981, c. I, s. 327-339; Kandemir, *age.*, c. II, s. 414.

4 Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed et-Tahâvî (ö. 321/933), çok meşhur bir Mısırlı muhaddis ve fakîh olup Hanefî mezhebinin önde gelen âlimlerindendir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 596.

5 Buradaki "Kuşeyrî" ifadesiyle, kimin kastedildiği tam olarak bilinmemektedir. İlk bakışta *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye* müellifi Ebu'l-Kāsım el-Kuşeyrî (ö. 465/1072) olduğu hatıra gelmekte ise de, onun

Bekr bin el-Münẕir[1] taṣliye-sencān-ı ṣalāt-āver olmaz, illā evvelā Cenāb-ı [N169b] Risālet-me'āba ba'dehū sā'ir ẕevāt-ı ma'ālī-simāt-ı Enbiyā'ya mübāderet-sāz-ı ṣalāt u selām olmaḳ müsteḥab ve 'inde't-terk-i ṣalātı resīde-i menzile kifāyet idigi 'inde'l-İmām Mālik levāzımāt-ı meẕhebden olup, bu ḳavle Süfyān-ı Ṣevrī ve Ehl-i Kūfe ve sā'ir aṣḥāb-ı re'y ẕāhib ve ekṣer-i 'ulemā bu ṭarafa rāġıbdır. Lākin istiḥbābıñ 'inde't-teşehhüdi'l-aḫīr cilve-ger idigi meczūm ve tārikiniñ āṣim olması ṣarīḥ-i meẕheblerinden ma'lūmdur. Ma'a-hāẕā Cenāb-ı Şāfi'ī-i feżā'il-ittiṣāf şeh-rāh-rev-i ṭarīḳ-i ḫilāf olmaġla İmām-ı mezbūr 'indinde teşehhüd-i aḫīrde tārik-i ṣalāt 'ale'n-Nebiyyi'l-Beşīr'e lüzūm-ı i'āde ḳarār-dādedir. Ve İsḥāḳ-ı İsferāyinī[2] bi-dūni'n-nisyān müte'ammiden tārikine lüzūm-ı i'ādeye ẕāhibdir. Felā-cerem maḥkī-i Ebū Muḥammed ibn-i Ebī Zeyd'dir[3] ki, Muḥammed bin el-Mevvāz[4] ṣalāt 'ale'n-Nebiyyi'l-Mümtāz farżıyyet-resān ve iftirāż-ı meẕkūr ferā'iż-i ṣalātdan ḫāric ve fī ḥaddi ẕātihī rütbe-i mefrūżıyyete dāricdir. Ḥattā Muḥammed bin el-Ḥakem ve sā'ir feżā'il-hemdem daḫi bu ḳavle ẕāhibdir. Ve İbnü'l-Ḳaṣṣār'dan menḳūldur ki, 'inde Muḥammed bin el-Mevvāz farżıyyet-i ṣalāt ferā'iż-i ṣalavāt-ı mefrūżadan ma'dūd ve bu ḳavl-i bihbūd tevāfuḳpīrā-yı İmām Şāfi'ī-i feżā'il-ālūddur. Bināberīn Ebū Ya'lā el-Mālikī'niñ[5] İmām-ı hümāmından vücūb ve sünnet ve nedb naḳl-kerdesi ve bu aḳvāl-i ṣelāṣe meẕkūruñ ber-āverdesidir. Ḥattā aṣḥāb-ı İmām Şāfi'ī'den Ḫaṭṭābī ve sā'iri mes'ele-i merḳūmede İmām-ı hümāmlarına muḫālefet ve 'adem-i

---

Şâfi'î mezhebine bağlı olduğu ve İmâm Şâfi'î'ye aykırı bir şey söylemediği bilinmektedir. Bu ifadeyle kastedilen kişinin Ebu'l-Kāsım el-Kuşeyrî'nin oğlu Ebû Nâsır el-Kuşeyrî veya Mâlikî mezhebine mensup olan Ebû Bekr b. Alâ el-Kuşeyrî olabileceği söylenmektedir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 415 (Hafâcî, *Nesîmü'r-Riyâz*, c. V, s. 13'ten naklen).

1 Mutlak müctehid mertebesinde olduğu kabul edilen, görüşleri etrafında "Münziriyye" adlı bir mezhep meydana gelmiş olan ve "Harem-i Şerîf şeyhi ve müftüsü" şeklinde de anılan Ebu Bekr Muhammed b. İbrâhîm b. el-Münzir en-Nîsâbûrî (ö. 318/930), mezhepler arasındaki ihtilafları çok iyi bilen bir hadîs hâfızıdır. Bkz. Kandemir, age., c. II, s. 415; c. III, s. 300.

2 Nüshalarda "İsḥāḳ-ı İsferāyinī" olarak verilen isim, İmâm İshâk b. Râhûye (ö. 238/852) olmalıdır. Bkz. Kādî İyâz, *age.*, c. II, s. 143; Şümünnî, *age.*, c. II, s. 63; Kandemir, *age.*, c. II, s. 416.

3 Daha 17 yaşında iken yazdığı ve Mâlikî fıkhının temel metinlerinden biri olan *er-Risâle* adlı eseriyle şöhret kazanmış Ebû Muhammed Abdullah b. Ebî Zeyd Abdirrahmân en-Nefzî (ö. 389/999), fıkıhtaki derinliği sebebiyle "Küçük Mâlik" diye anılmış olup İbn Ebî Zeyd el-Kayrevânî şeklinde de meşhur olmuştur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 416.

4 Bu zat, Mâlikî fıkhının temel kaynaklarından *el-Mevvâziyye*'nin müellifi olan ve "İbnü'l-Mevvâz" diye anılan Ebû Abdillâh Muhammed b. İbrâhîm el-İskenderânî'dir (ö. 269/882). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 416.

5 "İbnü's-Savvâf" olarak da bilinen Ahmed b. Muhammed (ö. 490/1097), hem muhaddis hem de kendi devrinde Iraklıların en ünlü Mâlikî fakîhidir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 417.

vücūb fi't-teşehhüd bī-minnet idigine mübāderet ve 'inde'ş-Şāfi'iyye mā-'adā İmāmuhumu'l-hümām ḳavl-i mezbūr-ı ṣıḥḥat-ḳarīn ve 'amel-i selef-i ṣāliḥīn bu ḳavle delālet-rehīndir. Fe-lihāẕā bu bābda Cenāb-ı İmām Şāfi'ī'ye muḫālefet, mecma'un-'aleyh-i aṣḥāb-ı Şāfi'ī-i feżā'il-ḫaṣletdir.[1] Zīrā ruvāt[dan] du'ā-yı teşehhüdden ḳavl-i mezbūr ġayr-ı menḳūl ve Ebū Hüreyre ve İbn-i 'Abbās **[L254a]** ve Cābir ve İbn-i 'Ömer ve Ebū Sa'īd-i Ḫudrī ve Ebū Mūsā el-Eş'arī[2] ve İbnü'z-Zübeyr raḍıyallāhu 'anhum ḥażerātınıñ süver-i i'cāz-eser-i Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ān ta'allümi gibi du'ā-yı teşehhüdi Cenāb-ı Ḫ^vāce-i 'Ālem ṣallallāhu 'aleyhi ve sellemden ta'allümleri muḳarrer ve farżıyyet-i ṣalāt 'ale'n-Nebiyyi'l-Mükerrem dāḫil-i erkān-ı ṣalāt idigi ġayr-ı müsellemdir. Keyfe lā?

İbn-i 'Ömer'den merviyy-i ṣıḥḥat-perverdir ki, Cenāb-ı Ṣıddīḳ-ı 'Atīḳ fevḳa'l-minber du'ā-yı teşehhüdi ke-ta'līmi'l-esātīẕ li'ṣ-ṣıbyān ta'līm-güster ve Cenāb-ı 'Ömer daḫi işr-i müşārun-ileyhe ıḳtifā-āver olmuşdur. Ḥattā (لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ)[3] ḥadīṣ-i nefīsini İbn-i Ḳaṣṣār ṣalātıñ ḳarīn-i kemāl olmamasıyla te'vīl-şi'ār yāḫud fī 'ömrihī merreten rātibe-ṭırāz-ı vücūb olan ṣalātıñ tāriki irāde olunmaġı **[156a]** iş'ār etmişdir. Ma'a-hāẕā 'inde'l-ḥuffāẓ ḥadīṣ-i merḳūm ża'fla mevsūmdur. Ḥattā rivāyet-kerde-i Ḥażret-i İbn-i Mes'ūd olan ḥadīṣ ki (مَنْ صَلَّى صَلَاةً لَمْ يُصَلِّ فِيهَا عَلَيَّ وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِي لَمْ تُقْبَلْ مِنْهُ)[4] ḳavl-i şerāfet-evlidir, merci'i merviyy-i Ebī Ca'fer bin 'Alī bin İmām Ḥüseyn bin Ḥażret-i 'Alī'dir[5] ki terk-i ṣalāt ile 'adem-i itmām-ı ṣalāt murād ve kemālle **[N170a]** ittiṣāf-ḳarīn olmamaḳ müstefāddır.

Vallāhu a'lem bi'ṣ-ṣavāb.

Faṣl-ı Ṣānī

İstiḥbāb-ı naḳş-bendī-i ṣalāt 'alā Eşrefi'l-Maḫlūḳāt'ıñ mevāṭınını beyān ve siyyemā ba'de't-teşehhüd ve ḳable'd-du'ā ṣalāt ü selāmıñ merġūb idigin i'lān içün mersūmdur.

1 Fe-lihāẕā bu bābda Cenāb-ı İmām Şāfi'ī'ye muḫālefet, mecma'un-'aleyh-i aṣḥāb-ı Şāfi'ī-i feżā'il-ḫaṣletdir: — N

2 Ebū Sa'īd-i Ḫudrī ve Ebū Mūsā el-Eş'arī : Ebū Sa'īd, Mūsā el-Eş'arī A, N

3 "Bana salât ü selâm getirmeyen kimsenin namazı kabul olmaz." İbn Mâce, "Tahâret", 41, nr. 400.

4 "Kim bir namaz kılar da, o namazda bana ve Ehl-i Beyt'ime salât ü selâm getirmezse, onun kıldığı namaz kabul olmaz." Dârekutnî, *es-Sünen*, I/355.

5 Ebû Ca'fer Muhammed b. Alî b. Hüseyn el-Bâkır (İmâm Muhammed el-Bâkır) (ö. 114/733), hem Tâbi'în âlimlerinden hem de Ehl-i Beyt'in ileri gelenlerinden olup İmâm Ca'fer-i Sâdık'ın da babasıdır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 420.

Esānīd-i meẕkūre fī aṣli'l-kitāb ile Feḍāle bin 'Ubeyd'den[1] mervīdir ki, Cenāb-ı Sulṭān-ı Serīr-i Risālet taḥrīme-bendān-ı ṣalātdan bir merdiñ bilā-ṣalātin 'aleyhi du'ā-yı teşehhüdi ḳırā'atin istimā' buyurduḳda mezbūrı da'vet ve ḥiṭāben lehū ve li-ġayrihī ta'līm-i ṭavr-ı diyānet buyurup (إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِتَحْمِيدِ اللَّهِ وَالثَّنَاءِ عَلَيْهِ ثُمَّ لِيُصَلِّ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ لِيَدْعُ بَعْدُ بِمَا شَاءَ)[2] maḳāliyle dürr-niṣār olduḳları muḳarrer, ḥattā rivāyet-i uḫrā mü'eddāsınca "بِتَمْجِيدِ اللَّهِ/*bi-temcīdillāh*" kelime-i celīlesiyle ibtidāları cilve-gerdir.[3] Keyfe lā? Cenāb-ı 'Ömer-i ma'delet-perverden rivāyet ile ṣübūt-güsterdir ki, du'ā ve namāz mu'allaḳ beyne'l-arżi ve's-semā' ve me'vā-yı icābete merfū'iyyeti **[L254b]** vesīle-i ṣalāt-ı Risālet-peymā ile taḥaḳḳuḳ-intimādır.[4] Ḥattā rivāyet-i meẕkūre Cenāb-ı Şīr-mīşe-i velāyete daḫi müsned ve ṣalāt 'ale'r-Resūl ve Ālihi'l-betūl ziyādesi menḳūl-i mümecceddir.[5] Bināberīn verā-yı ḥicābda olan ruḫsār-ı du'ādan keşf-i ḳınā' ṣalāt 'ale'r-Resūli'l-Muṭā' ile ṣūret-peẕīr idigi mervī ve İbn-i Mes'ūd-ı feżā'il-muḥtevī rivāyetince li-ḥācetin ruḫ-sūde-sāzān-ı dergāh-ı müyesserü'l-murādāta sezādır ki, ḥamd ü ṣenā ile ibtidā ve ṣalāt ü selām ile teẕyīl-pīrā ve ba'dehū mes'ele-cūyā-yı recā olaraḳ du'ā rātibe-ṭırāz-ı ḳabūl olmaḳlıġa sezādır.[6] Keyfe lā? Cābir-i sütūde-me'āṣirden merviyy-i fāḫirdir ki, Cenāb-ı Şeh-rāh-rev-i vādī-i ışṭıfā 'aleyhi mine't-taḥiyyāti evfāhā Cenāb-ı Risālet-me'ābları Ẕāt-ı Nübüvvet-simātlarına ṣalāt ü selāmı ḥasebü'l-iḳtiżā i'māl içün leb-rīz olduḳdan ṣoñra rāḫileye ta'līḳ olunan ḳadeḥ-i rākib gibi gāh mü'eddā ve gāhī terk olunmaḳdan nehy buyurup mebde' ve vasaṭ ve müntehā-yı du'āda edāya şedd-i niṭāḳ-ı 'azīmet olunmasın emr buyurmuşdur.[7]

1 Medineli Fedâle b. Ubeyd el-Ensârî *-radıyallâhu anh-*, Hudeybiye'de Resûl-i Ekrem'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* bîat eden sahâbîlerden biridir. Uhud Savaşı'na ve ondan sonraki gazvelerin hepsine iştirak eden Hz. Fedâle, 53/673'te vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 421.

2 "Biriniz namaz kılınca, önce Allah Teâlâ'ya hamd ü senâ etsin, ardından Peygamber'e salât ü selâm getirsin, ondan sonra da dilediği şekilde dua etsin." Tirmizî, "Da'avât", 65, nr. 3477; ayrıca bkz. Nesâî, "Sehv", 48, nr. 1283.

3 Ebû Dâvûd, "Vitr", 23, nr. 1481; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XVIII/307, nr. 791; İbn Huzeyme, *es-Sahîh*, I/350, nr. 719.

4 Tirmizî, "Vitr", 21, nr. 486.

5 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, I/220, nr. 721; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, X/160.

6 Abdürrezzâk, *el-Musannef*, X/441, nr. 19642; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, IX/155.

7 Abdürrezzâk, *el-Musannef*, II/215, nr. 3117; İbn Hacer, *el-Metâlibü'l-Âliye*, III/222, nr. 3316.

Fe-lihāẕā du'ānıñ mānende-i beyt, erkānı ve murġ-āsā ecniḥası ve esbāb u evḳātı muḳarrerdir ki erkānı taḳvā-sāz-ı bünyānı olup bāl-küşāyī-i cenāḥı me'vā-yı icābete sebeb-i ṭayerānı ve muvāfaḳat-sāzī-i vaḳti netīce-peẕīr-i fevz ve mürā'āt-ı esbābı ḳarīn-i ḳabūl olmasınıñ mūcebi idigin beyān, istid'ā-pīrān-ı icābet-i du'āya İbn-i 'Aṭā'dan bir 'aṭiyye-i behiyye idigi bī-imtināndır. Felā-cerem ḥużūr-ı ṭaviyyet ve riḳḳat ü istikānet ve ḫuşū' u ḫużū' ve inḳıṭā' 'ani'l-esbāb ve tevekkül 'ale'l-Meliki'l-Vehhāb erkān-ı du'ā-yı müstecābdır. Ḥattā cenāḥ-ı **[156b]** mūcibü'l-irtiyāḥı ṣıdḳ-ı bisyār ve mevāḳīti esḥār ve esbābı edā-yı ṣalavāt 'alā Eşrefi'l-Maḫlūḳāt'dır. Keyfe lā? Beyne'ṣ-ṣalāteyn [N170b] 'ale'n-Nebiyyi'l-Mevdūd du'ā merdūd olmadıġı merviyy-i bihbūddur. Ḥattā her du'ā taḥte's-semā' mu'allaḳ ve menzil-resīdegī-i ḳabūli ṣalāt ü selām ile muḥaḳḳaḳdır. Fe-lihāẕā İbn-i 'Abbās-ı feżā'il-istīnās [L255a] evāḫir-i da'avāt-ı icābet-simātında (اَللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَنَبِيِّكَ وَرَسُولِكَ أَفْضَلَ مَا صَلَّيْتَ عَلَى أَحَدٍ مِنْ خَلْقِكَ أَجْمَعِينَ، اٰمِينَ)[1] deyü buyurduḳları merviyy-i bī-ġışş naḳl-kerde-i Ḥaneş'dir.[2] Pes ṭarḥ-ı zībende-resm-i ṣalāt ü selāmıñ mevāṭınında ya'nī nām-ı celīl-i Nebevī ve ism-i cemīl-i şerāfet-muḥtevīleri meẕkūr u mesmū' olduḳda ve kütüb-i eḥādīṯ-i ḥisān manẓūr-ı naẓar-ı hūş-mendān oldıġı eṣnāda ve eẕān-ı şerīf ḳurṭa-i bināgūş-ı mü'minīn oldıġı ḥīnde dergāh-ı Nübüvvet-penāhlarına īṣār-ı mürvārīd-i taṣliye vü teslīm pīrāye-i dībāce-i istiḥbāb idigi rātibe-ṭırāz-ı istiḥsāndır.[3] Keyfe lā? 'İnde ẕikr-i ismihi'ş-şerīf mübāderet-sāz-ı ṣalāt ü selām olmayanlar merġūmetü'l-unūf idigi merviyy-i ṣıḥḥat-me'lūfdur.[4] Lākin 'inde'ẕ-ẕebḥ ve lede't-ta'accüb naḳş-bendī-i ṣalāt ü selām 'inde İbni'l-Ḥabīb[5] ve's-Saḥnūn kerāhete maḳrūn olup kār-pīrāyī-i taṣliye vü teslīm ancaḳ taḥṣīl-i sermāye-i iḥtisāb ve ṭaleb-i ṣevāb içün idigi bī-irtiyābdır. Fe-lihāẕā 'inde'ẕ-ẕebīḥa ve'l-'aṭās iktifā bi-ẕikrillāh münāsib ve mevṭıneyn-i meẕkū-

1 "Allah'ım! Bütün insanlara yaptığın salâtdan daha değerlisini, kulun, Peygamberin ve Resûlün Muhammed'e yapmanı senden niyaz ediyorum. Âmîn."

2 Tam adı Ebû Rişdîn veya Ebû Reşîk Haneş b. Abdillâh b. Amr es-San'ânî olan Haneş (ö. 100/718), Abdullâh b. Abbâs ve Hz. Alî *-radıyallâhu anhum-* gibi sahâbîlerden hadîs rivayet eden Yemenli bir Tâbi'î'dir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 425.

3 Müslim, "Salât", 11, nr, 384; Tirmizî, "Menâkıb", 1, nr. 3614; Ebû Dâvûd, "Salât", 36, nr. 523; Nesâî, "Ezân", 37, nr. 677.

4 Tirmizî, "Da'avât", 101, nr. 3545.

5 Endülüs'te doğup ilim tahsili için doğu ülkelerine giden ve Medine'de İmâm Mâlik'in talebelerinden istifade eden Ebû Mervân Abdülmelik b. Habîb b. Süleymân es-Sülemî (ö. 238/853), fıkıh âlimi olarak ün kazanmış olup Mâlikî fıkhının Endülüs'te yayılmasında etkili olmuştur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 426.

reynde mübāderet ‘ale’ṣ-ṣalāt ‘ādet olmamaḳ ta‘ẓīm-i cālib idigi İbn-i Ḳāsım[1] ve Eşheb’den[2] menḳūl-i müheẕẕebdir.

Ve Evs bin Evs’den taḫrīc-kerde-i İmām Nesā’ī’dir ki, rūz-ı bereket-bürūz-ı Cum‘a’da ikṣār-ı ṣalavāt me’mūrun-bih ve ‘inde duḫūli’l-mesācid żamīr-i ṣalāt ü selām istiḥbāb ‘ale’l-mübāderete ‘ā’iddir.[3] Ḥattā eṣnā-yı duḫūl-i mescidde (اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى اٰلِهِ وَارْحَمْ عَلَيْهِ وَبَارِكْ لَهُ وَسَلِّمْ تَسْلِيمًا، اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِك)[4] du‘ā-yı bereket-intimāsına iştiġāl ve ḫīn-i ḫurūcda (اَللّٰهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ فَضْلِك)[5] maḳāliyle istid‘ā Ebū İsḥāḳ-ı[6] feżā’il-mesāḳdan menḳūl-i maḳbūldur. Fe-lihāẕā ‘Amr bin Dīnār’dan[7] naḳl-kerde-i kibārdır ki ﴿فَإِذَا دَخَلْتُم بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَىٰ أَنفُسِكُمْ﴾[8] mü’eddā-yı celīline mübāderetle iḥrāz-sāzān-ı rātibe-i faẓīletden ḫālī olan beyte duḫūlde (اَلسَّلَامُ عَلَى النَّبِيِّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ)[9] maḳūl-i faẓīlet-müṣūliyle ḫā’iz-i **[L255b]** rātibe-i ücūr-ı cezīle olmaḳ sezā ve İbn-i ‘Abbās-ı feżā’il-istīnās tefsīrince āyet-i merḳūmede cilve-ger-i minaṣṣa-i nüzūl olan büyūtdan murād mesācid idigi daḫi maḫkī-i ‘ulemādır.[10] Ḥattā ‘inde ḫuluvvi’l-mescid ‘ani’n-nās (اَلسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللّٰه)[11] maḳāl-i şerāfet-istīnāsını ḳā’il

1 İmâm Mâlik’in derslerini 22 yıl boyunca takip etmiş, çeşitli konularda hocasına muhalefet etmiş, “Küçük Mâlik” diye anılmış olan Ebû Abdillâh Abdurrahmân b. el-Kāsım b. Hâlid el-Mısrî’nin (ö. 191/806), hocasının derslerinde tuttuğu notların 304 cildi bulduğu, Mâlikî mezhebinin yayılmasında en büyük payın ona ait olduğu rivayet edilmektedir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 427.

2 Bu zat; Mâlik b. Enes, Leys b. Sa‘d gibi ünlü âlimlerden hadîs ve fıkıh öğrenen Ebû Amr Eşheb b. Abdil‘azîz el-Kaysî el-Ca‘dî’dir (ö. 204/820). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 427.

3 Nesâî, “Cum‘a”, 5, nr. 1373.

4 “Allah’ım! Efendimiz Hz. Muhammed’e ve Âline salât ve selâm eyle, rahmet eyle ve bereket ihsan eyle. Allah’ım! Günahlarımı bağışla! Bana rahmetinin kapılarını aç!”

5 “Allah’ım! Günahlarımı bağışla! Lütfunun kapılarını bana aç!”

6 Bu zat, Ashâb-ı Kirâm’dan Ammâr b. Yâsir’in *-radıyallâhu anh-* soyundan gelen ve yaşadığı devirde Mâlikî fakîhlerinin en bilgini kabul edilen Ebû İshâk Muhammed b. Kāsım b. Ṣa‘bân’dır (ö. 355/966). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 225.

7 Mekke’nin ünlü müctehid ve muhaddisi olup Mekke’de 30 yıl boyunca fetva vermiş ve önde gelen birçok sahâbîden hadîs dinlemiş olan Ebû Muhammed Amr b. Dînâr el-Mekkî el-Cumahî (ö. 126/744), Ca‘fer es-Sâdık ve İmâm Mâlik gibi âlimlere de hadîs rivayet etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 428.

8 “Köre güçlük yoktur, topala güçlük yoktur, hastaya da güçlük yoktur. Kendi evlerinizde veya babalarınızın evlerinde veya annelerinizin evlerinde veya erkek kardeşlerinizin evlerinde veya kız kardeşlerinizin evlerinde veya amcalarınızın evlerinde veya halalarınızın evlerinde veya dayılarınızın evlerinde veya teyzelerinizin evlerinde veya anahtarlarına sahip olduğunuz evlerde ya da dostlarınızın evlerinde yemek yemenizde de bir sakınca yoktur. Bir arada veya ayrı ayrı olarak yemek yemenizde de bir sakınca yoktur. **Evlere girdiğiniz zaman birbirinize,** Allah katından mübarek ve hoş bir esenlik dileği olarak **selâm verin**. İşte Allah, düşünesiniz diye âyetleri size böyle açıklar.” Nûr, 24/61.

9 “Allah’ın selâmı, rahmeti ve bereketi Peygamber Efendimiz’in üzerine olsun.”

10 Taberî, *Câmi‘u’l-Beyân*, c. XIX, s. 226.

11 “Allah’ın selâmı, Peygamber Efendimiz’in üzerine olsun.”

ve duḫūl-i beyt-i ḫālī ʿani's-sükkānda [1](اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ) terkībini gūyā olmaḳ revā idigi Neḫa'ī-i[2] feżā'il-pīrādan menḳūl-i zībādır.[3] Bināberīn ʿAlḳame-i efḍāl-şi'ār ile Cenāb-ı Ka'bü'l-Aḥbār mescide **[N171a]** duḫūl ve ḫurūc vaḳtinde (اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، صَلَّى اللَّهُ وَمَلَائِكَتُهُ عَلَى مُحَمَّدٍ)[4] maḳūl-i teberrük-müşūlin ḳā'il idikleri mervī ve Ḥażret-i Fāṭımatü'z-Zehrā raḍıyallāhu ʿanhādan Cenāb-ı Mefḫar-i ʿĀlem ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellemiñ ṭavr-ı meẕkūr de'b-i teberrük-mevfūrları idigi rivāyet ve ḫaber-i meẕkūr İbn-i Şa'bān inbāsıyla zīb-i mesāmi'-i cumhūr[5] ve ẕikr-i selām ve raḥmet vürūdı Ebū Bekr bin ʿAmr bin Ḥazm'dan[6] ṣaḥīfe-i şübūtda masṭūrdur. Ḥattā āḫir-i ḳısm-ı şānīde ḥadīş-i meẕkūruñ tafṣīli, mev'ūd-ı ṣāḥib-i kitāb-ı bereket-niṣābdır.

Ve keẕālik eşnā-yı edā-yı ṣalāt-ı cenā'iz mevāṭın-ı ṣalāt ü selām ʿalā Seyyidi'l-Enām'dan idigi me'şūr[7] ve 'inde Ebi'l-Ümāme[8] seniyyet-i ṭavr-ı meẕkūr sāmi'a-zīb-i cumhūrdur. Ve ba'de'l-besmele ve'l-ḥamdele evā'il-i kütüb ü resā'il mevāṭın-ı ṣalāt ü selāmdan idigi ma'mūlun-bih-i cumhūr-ı ʿulemādır. Ḥattā ṣadr-ı evvelde ṣaḥā'if-i te'līf dest-i zīb-i kitābet olmamaġla ṭavr-ı meẕkūr mürā'ātdan dūrdur. Ammā zamān-ı ʿAbbāsiyye'den ilā yevminā hāẕā cemī'-i aḳṭār-ı arżda te'līf-sencān-ı kütüb ü resā'iliñ mürā'āt-ı ṭavr-ı meẕkūrda icmā'ları meşhūr ve rehīn-i telaḳḳī bi'l-ḳabūl-i cumhūrdur. Siyyemā ba'żı fuḫūl ibtidā-yı kütübde ri'āyet-sāz-ı edā idikleri gibi evāḫirinde daḫi mürā'āt-ile mü'ellefātları miskiyyetü'l-ḫitām idigi mā-lā-kelāmdır. Keyfe lā? Cenāb-ı Sulṭān-ı serīr-i ışṭıfāya tefevvüh-sencān-ı ṣalā-

1 "Selâm, bizim ve Allah'ın salih kullarının üzerine olsun."

2 Tâbi'în neslinin önde gelenlerinden hadîs rivayet etmiş olan İbrâhîm b. Yezîd en-Neha'î (ö. 96/714), kırâat, tefsir, hadîs ve fıkıh alanlarında söz sahibi olup 18 yaşında iken ders vermeye, 33 yaşında fetva vermeye başlamıştır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 429.

3 Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, c. XIX, s. 226.

4 "Ey Peygamber! Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun. Allah ve melekleri Muhammed'e salât etsin."

5 Tirmizî, "Salât", 117, nr. 314; İbn Mâce, "Mesâcid", 13, nr. 771; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI/282.

6 Hadîslerin toplanmasında büyük hizmeti olan Medine valisi ve kadısı Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm el-Ensârî'nin (ö. 120/738), hadîs rivayet ettiği hocaları arasında Ömer b. Abdil'azîz ile teyzesi Amre bt. Abdirrahmân da mevcuttur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 430.

7 Şâfi'î, *Müsnedü'l-İmâm eş-Şâfi'î*, II/90, nr. 588.

8 630'da dünyaya gelen ve Peygamber Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* mübarek ağzında çiğnediği bir hurmayı onun damağına sürdüğü (tahnîk yaptığı) Ebû Ümâme Es'ad b. Sehl b. Huneyf el-Ensârî *-radıyallâhu anh-*, isyancıların Hz. Osmân'ın *-radıyallâhu anh-* evini kuşatıp onu Cuma namazına bile çıkarmadıkları günlerde Cuma namazını kıldırmıştır. Babası Sehl b. Huneyf el-Ensârî *-radıyallâhu anh-* de Bedir gazisi olan Ebû Ümâme 100/718'de vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 431.

tıñ mü'ellefātlarında şebtleri mādām ki müşbet fi'l-kitābdır, dā'imā zümre-i 'aliyye-i Kerrūbiyān'ıñ ḳā'il-i sencīde-şemā'ile istiġfārı **[L256a]** bedīdār idigi mażmun-ı ḥadīş-i şerīf-i ṣıḥḥat-elīfdir.[1]

Ve keẕālik taḥrīme-bendān-ı ṣalātıñ nişīmen-nişīn-i teşehhüd olduḳları ḥīn-i ḳurbet-ḳarīn daḫi mevāṭın-ı ṣalāt ü selām-ı şerāfet-mekīnden idigi āṣār-ı celīletü'l-me'āṣir ile rātibe-ṭırāz-ı şübūtdur. Ezcümle esānīd-i meẕkūre fī aṣli'l-kitāb ile İbn-i Mes'ūd-ı feżā'il-ālūddan merviyy-i bihbūddur ki, taḥrīme-bend-i ṣalāt olan merd-i īmān-simāt teşehhüdde (اَلتَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ)[2] du'ā-yı icābet-ḳarīnini gūyā olması bābında fermān-ı vācibü'l-iẕ'ān-ı Nebevī ṣudūr-yābdır. Ḥattā rāvī-i feżā'il-pīrādan menḳūl-i sedād-ārādır ki, āḥāddan biriniñ ber-minvāl-i muḥarrer du'ā-ḫ ̌ānlıġından bereket fi'l-arżi ve's-semā' cemī'-i efrād-ı mü'minīne sirāyet-intimādır. Bu ṭavr-ı menī'u'l-ġavr eḥad-ı mevāṭın-ı ṣalāt ü selāmdan idigi beyne'l-Müslimīn rātibe-ṭırāz-ı devrāndır. Lākin İbn-i 'Ömer raḍıye 'anhu Rabbuhu'l-Ekber rivāyetiyle İmām Mālik-i sütūde-mesālikden āḫir-i teşehhüd 'inde irādeti's-selām mevṭın-ı ṣalāt 'alā Seyyidi'l-Enām olmaḳ menḳūl[3] ve 'inde'l-İmāmi'l-mezbūr istiḥbāb-ı ṭavr-ı meẕkūr ***Mebsūṭ***[4] nām mü'ellefde masṭūrdur. Lākin Muḥammed bin Mesleme-i[5] feżā'il-**[N171b]**pīrā Cenāb-ı 'Ā'işe-i Ṣıddīḳa raḍıyallāhu 'anhā ile İbn-i 'Ömer-i feżā'il-perver raḍıye 'anhu Rabbuhu'l-**[157b]**Ekber'iñ 'inde irādeti's-selām (اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، اَلسَّلَامُ عَلَيْكُم)[6] du'ā-yı icābet-intimāsın gūyā idiklerin inhā murād-ı İmām Mālik-i sütūde-mesālik idigin inbā etmişdir. Ḥattā selāmda sükkān-ı arż u semādan her 'abd-i ṣalāḥ-intimā menviyy-i selām-āver olmaḳ müsteḥab idigi menḳūl-i eḥabb-

1 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, II/232, nr. 1835; Heysemî, *Mecma'u'l-Bahreyn*, I/220, nr. 234. Bu hadîsi Ebû Hüreyre *-radıyallâhu anh-* rivayet etmiştir.

2 "(Ezelden ebede kadar sözle, bedenle ve malla yapılan) bütün ibadetler ve her türlü hamd, övgü, şükür ve minnet ancak Allah'a mahsustur. Ey Peygamber! Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun! Selâm bizim ve Allah'ın salih kullarının üzerine olsun." Müslim, "Salât", 55, nr. 402; Ebû Dâvûd, "Salât", 177, 178, nr. 968.

3 Mâlik, *Muvatta'*, "Salât", 54.

4 *el-Mebsût*, "Kādî İsmâ'îl" şeklinde ünlenen Mâlikî fakîhi ve muhaddis Ebû İshâk İsmâ'îl b. İshâk el-Cehdamî'nin (ö. 282/895) Mâlikî fıkhına dair eseridir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 447.

5 Bu zat, İmâm Mâlik'in önde gelen talebelerinden olan Medineli Ebû Hişâm Muhammed b. Mesleme el-Mahzûmî'dir. (ö. 216/831). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 433.

6 Ey Peygamber! Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun! Selâm bizim ve Allah'ın salih kullarının üzerine olsun. Allah'ın selâmı, sizin üzerinize olsun!"

dır. Fe-lihāẕā mü'minīne sezādır ki 'inde selāmi'l-imām (اَلسَّلَامُ عَلَى النَّبِيِّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، اَلسَّلَامُ عَلَيْكُم)[1] maḳāl-i şerāfet-iştimālin ḳā'il ve tetmīm-i müsellemun-'aleyhime mine'l-ḳalbi's-selīm mā'il olmaḳ 'inde'l-İmām Mālik eḥabb-ı mesālikdir.

Faṣl-ı Ṣāliṣ

Keyfiyyet-i kār-pīrāyī-i ṣalāt ü selāmı **[L256b]** irā'et-sāzdır.

Esānīd-i meẕkūre fī aṣli'l-kitāb ile Ebū Ḥumeyd es-Sā'idī'den[2] rivāyet-kerde-i ṣiḳātdır ki, zümre-i 'aliyye-i Aṣḥāb-ı ma'ālī-niṣāb dergāh-ı Sulṭān-ı serīr-i ışṭıfādan istinbā-senc-i keyfiyyet-i naḳş-bendī-i ṣalāt olduḳlarında ol Mücīb-i mesā'il-i hüdā ve Sā'il-i her sā'il (اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ أَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى اٰلِ إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ أَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى اٰلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ)[3]'i ḳā'il olmalarıyla icābet-şemā'il olmuşlardır. Ve ṭarīḳ-i āḫarda rivāyet-i Ebī Mes'ūd-ı Enṣārī ile cilve-ger olan ṭavr-ı ta'līm (اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى اٰلِهِ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى اٰلِ إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى اٰلِ إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ)[4]'ibāret-i şerāfet-ḳarīniyle bürūz edüp kemā-teḳaddem fi't-taḥiyyāt (اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ)[5] ilā-āḫirihī ẕeyl-i fīrūz vāḳı' olmuşdur.

Ve rivāyet-i Ka'b bin 'Ucre'de (اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ)[6]

1 "Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi Peygamber Efendimiz'in üzerine olsun. Allah'ın selâmı bizim ve Cenâb-ı Hakk'ın salih kullarının üzerine olsun. Allah'ın selâmı, sizin üzerinize olsun!"

2 İlk defa Uhud Gazvesi'ne, sonra da diğer gazvelere katılmış olan Ebû Humeyd Abdurrahmân b. Sa'd es-Sâ'idî *-radıyallâhu anh-*, Medineli sahâbîlerdendir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 434.

3 "Allah'ım! İbrâhîm'in *-aleyhisselâm-* âline salât ettiğin gibi Muhammed'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-*, hanımlarına ve zürriyetine de salât et. İbrâhîm'in *-aleyhisselâm-* âline hayır ve bereket lütfettiğin gibi Muhammed'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-*, hanımlarına ve zürriyetine de hayır ve bereket ihsan et. Şüphesiz sen övülmeye lâyık ve yücesin." Buhârî, "Enbiyâ", 10, nr. 3370; Müslim, "Salât", 69, nr. 407.

4 "Allah'ım! İbrâhîm'in *-aleyhisselâm-* âline salât ettiğin gibi Muhammed'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ve onun âline de salât et. İbrâhîm'in *-aleyhisselâm-* âline her hâl ve durumda hayır ve bereket lütfettiğin gibi Muhammed'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ve onun âline de hayır ve bereket ihsan et. Şüphesiz sen övülmeye lâyık ve yücesin." Mâlik, *Muvatta'*, "Kasru's-Salât fi's-Sefer", 67; Müslim, "Salât", 65, nr. 405.

5 "Ey Peygamber! Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun!"

6 "Allah'ım! İbrâhîm'e *-aleyhisselâm-* salât ettiğin gibi Muhammed'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ve onun âline de salât et. İbrâhîm'e *-aleyhisselâm-* her hâl ve durumda hayır ve bereket lütfettiğin gibi Muhammed'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ve onun âline de hayır ve bereket ihsan et. Şüphesiz sen övülmeye lâyık ve yücesin." Buhârî, "Tefsîr", 33/10, nr. 4797; "Enbiyâ", 10, nr. 3370; "Da'avât", 32, nr. 6357; Müslim, "Salât", 66, nr. 406; Tirmizî, "Vitr", 20, nr. 483; Ebû Dâvûd, "Salât", 179, nr. 976; Nesâî, "Sehv", 51, nr. 1286-1287; İbn Mâce, "İkāme", 25, nr. 904.

ve rivāyet-i ʻUḳbe bin ʻĀmir'de (اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ نَبِيِّ الْأُمِّيِّ وَ عَلَى اٰلِ مُحَمَّدٍ)[1] vāḳiʻ olup Ebū Saʻīd-i Ḫudrī rivāyetince (اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَ رَسُولِكَ)[2] terkīb-i şerāfet-firībiyle ber-minvāl-i rivāyāt-ı üvel ilā-āḫirihī müẕeyyel vāḳiʻ olmuşdur.

Ammā esānīd-i meẕkūre fī aṣli'l-kitāb ile Cenāb-ı Ḥaydar-ı Kerrār raḍıye ʻanhu Rabbuhu'l-Ġaffār'dan rivāyet ile bedīdār ve zümre-i ʻaliyye-i Aṣḥāb-ı maʻālī-niṣāb dergāh-ı re'fet-penāh-ı Risālet-destgāhdan telaḳḳī-yāb ve Ṣāḥib-Saʻādet'e vesāṭet-i Cibrīl-i bāhirü't-tebcīl ile Cenāb-ı Eḥadiyyet-penāh-ı Kibriyā'dan tenzīl-intisāb olan duʻā-yı icābet-intimā-yı teşehhüd (اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى اٰلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ. اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى اٰلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ. اَللّٰهُمَّ وَتَرَحَّمْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا تَرَحَّمْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى اٰلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ. اَللّٰهُمَّ وَتَحَنَّنْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا تَحَنَّنْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى اٰلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ. اَللّٰهُمَّ وَسَلِّمْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا سَلَّمْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى اٰلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ)[3] **[L257a]** **[N172a]** ʻibāret-i şerāfet-ġāyetiyle vārid olmuşdur.

Ḥattā Cenāb-ı Ebū Hüreyre-i feżā'il-**[158a]**muḥtevīden mervīdir ki, mikyāl-i evfā ile ḫˇāhiş-gerān vezn-i cevāhir-i şevāb-ı Ehl-i Beyt-i şerāfet-simāta ṣalavāt ile ḳadr-şinās neyl-i meşūbāt olur ki ʻamel-i merḳūm (اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ وَأَزْوَاجِهِ أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ وَذُرِّيَّتِهِ وَأَهْلِ بَيْتِهِ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى اٰلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ)[4] duʻā-yı icābet-mevsūm-ile cilve-ger-i minaṣṣa-i ḫuṣūldür.

---

1 "Allah'ım! Ümmi nebî Muhammed'e ve onun âline salât et."

2 "… Allah'ım! Kulun ve Resûlün olan Muhammed'e salât et …" Buhârî, "Daʻavât", 32, nr. 6358.

3 "Allah'ım! İbrâhîm'e *-aleyhisselâm-* ve âline salât ettiğin gibi Muhammed'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ve âline de salât et. Şüphesiz Sen övülmeye lâyık ve yücesin. Allah'ım! İbrâhîm'e *-aleyhisselâm-* ve âline hayır ve bereket lütfettiğin gibi Muhammed'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ve âline de hayır ve bereket ihsan et. Şüphesiz Sen övülmeye lâyık ve yücesin. Allah'ım! İbrâhîm'e *-aleyhisselâm-* ve âline merhamet ettiğin gibi Muhammed'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ve âline de merhamet et. Şüphesiz Sen övülmeye lâyık ve yücesin. Allah'ım! İbrâhîm'e *-aleyhisselâm-* ve âline sevgi ve şefkat gösterdiğin gibi, Muhammed'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ve âline de sevgi ve şefkat göster. Şüphesiz Sen övülmeye lâyık ve yücesin. Allah'ım! İbrâhîm'e *-aleyhisselâm-* ve âline selâmet verdiğin gibi Muhammed'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ve âline de selâmet ver. Şüphesiz Sen övülmeye lâyık ve yücesin." Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, II/388, nr. 3991.

4 "Allah'ım! İbrâhîm'e *-aleyhisselâm-* salât ettiğin gibi, ümmî Peygamberin Muhammed'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-*, müminlerin anneleri olan eşlerine, soyuna ve Ehl-i Beyt'ine de salât et! Şüphesiz sen övülmeye lâyık ve yücesin." Ebû Dâvûd, "Salât", 178, 179, nr. 982.

Ve Zeyd bin Ḫārice el-Enṣārī raḍiye ʿanhu Rabbuhu'l-Bārī rivāyetiyle cilve-gerdir ki, rāvī-i feżā'il-muḥtevī Cenāb-ı Sulṭān-ı serīr-i ışṭıfā ʿaleyhi mine'ṣ-ṣalavāti evfāhādan ẕāt-ı saʿādet-simātlarına keyfiyyet-i edā-yı ṣalātı istinbā eṣnāsında ol Şāh-ı erīke-i İsrā (اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ)[1] du'ā-yı şerāfet-intimāsıyla naḳş-bendī-i edā-yı ṣalātda beẕl-i cehde taḥrīż ile icābet buyurmuşdur.

Ve Selāme bin el-Kindī'ye[2] Ḥażret-i ʿAlī-i feżā'il-vefretiñ taʿlīm-kerdesi olan ṣalāt (اَللّٰهُمَّ دَاحِيَ الْمَدْحُوَّاتِ وَبَارِئَ الْمَسْمُوكَاتِ اجْعَلْ شَرَائِفَ صَلَوَاتِكَ وَنَوَامِيَ بَرَكَاتِكَ وَرَأْفَةَ تَحَنُّنِكَ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ الْفَاتِحِ لِمَا أُغْلِقَ وَالْخَاتِمِ لِمَا سَبَقَ وَالْمُعْلِنِ الْحَقَّ بِالْحَقِّ وَالدَّامِغِ لِجَيْشَاتِ الْأَبَاطِيلِ كَمَا حَمَّلَ فَاضْطَلَعَ بِأَمْرِكَ لِطَاعَتِكَ مُسْتَوْفِزًا فِي مَرْضَاتِكَ وَاعِيًا لِوَحْيِكَ حَافِظًا لِعَهْدِكَ مَاضِيًا عَلَى نَفَاذِ أَمْرِكَ حَتَّى أَوْرَى قَبَسًا لِقَابِسِ الْاٰلاءِ اللّٰهِ تَصِلُ بِأَهْلِهِ أَسْبَابَهُ، بِهِ هُدِيَتِ الْقُلُوبُ بَعْدَ خَوْضَاتِ الْفِتَنِ وَالْآثَامِ وَأَبْهَجَ بِمُوضِحَاتِ الْأَعْلَامِ وَنَائِرَاتِ الْأَحْكَامِ وَمُنِيرَاتِ الْإِسْلَامِ فَهُوَ أَمِينُكَ الْمَأْمُونُ وَخَازِنُ عِلْمِكَ الْمَخْزُونُ وَشَهِيدُكَ يَوْمَ الدِّينِ وَبَعِيثُكَ نِعْمَةً وَرَسُولُكَ بِالْحَقِّ رَحْمَةً، اَللّٰهُمَّ افْصَحْ لَهُ فِي عَدْنِكَ وَاجْزِهِ مُضَاعَفَاتِ الْخَيْرِ مِنْ فَضْلِكَ مَهِيئَاتٍ لَهُ غَيْرَ مُكَدَّرَاتٍ مِنْ فَوْزِ ثَوَابِكَ الْمَحْلُولِ وَجَزِيلِ عَطَائِكَ الْمَعْلُولِ، اَللّٰهُمَّ أَعْلِ عَلَى بِنَاءِ النَّاسِ بِنَاءَهُ وَأَكْرِمْ مَثْوَاهُ لَدَيْكَ نُزُلَهُ وَأَتْمِمْ لَهُ نُورَهُ وَأَجْزِهِ مِنِ ابْتِعَاثِكَ لَهُ مَقْبُولَ الشَّهَادَةِ وَمَرْضِيَّ الْمَقَالَةِ ذَا مَنْطِقٍ عَدْلٍ وَخُطَّةِ فَصْلٍ وَبُرْهَانٍ عَظِيمٍ)[3] **[L257b]** du'ā-yı belāġat-intimā-yı şerāfet-pīrāsıdır. Ve yine Ḥaż-

1 "Allah'ım! İbrâhîm'e *-aleyhisselâm-* ve âline hayır ve bereket lütfettiğin gibi Muhammed'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ve âline de hayır ve bereket ihsan et. Şüphesiz Sen övülmeye lâyık ve yücesin."

2 Selâme el-Kindî, Hz. Alî'den *-radıyallâhu anh-* rivayette bulunmasıyla bilinmekte olup hakkında başka bilgi bulunmamakta, bununla birlikte İbn Hibbân onu sika râviler arasında zikretmektedir. Bkz. *es-Sikāt*, IV/343; Kandemir, *age.*, c. II, s. 438.

3 "Ey yerleri yayıp döşeyen, gökleri yükselten Allah'ım! Rahmetinin en yücesini, bereketinin en ziyadesini, lütfunun en fazlasını kulun ve Resûlün Muhammed'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ihsan eyle! O Resûlün; bilinmesi zor olan konuları açandır, peygamberlerin sonuncusudur, hakkı doğru bir şekilde ortaya koyandır, haksız ve batıl olan her şeyin yayılmasına engel olandır. O, Senin kendisine yüklediğin peygamberlik görevini, yine Senin yardımınla ve Senin rızana uygun şekilde hakkıyla yapandır, ona vahyettiğin sırları muhafaza eden, emrini uygulamaya devam edendir. Hakkın nurunu, dosdoğru yolun aydınlığını isteyenlere ve İlâhî nimetleri dileyenlere onları gösterendir. Yanlış yollara dalıp çıkan kalpler onun sayesinde doğru yolu bulmuştur. Hak dinin bayrakları onunla ortaya çıkmış, dinî hükümlerin nurları, İslâm'ın ziyaları onun eliyle parıldamıştır. O senin seçkin elçin Muhammed *-sallallâhu aleyhi ve sellem-*, dinini ve İlâhî sırlarını kendisine emanet edip güvendiğin kulundur, kıyâmet gününde şahidindir, insanlara nimet, bütün varlıklara rahmet olması için hak din ile gönderdiğin Resûlündür. Sen ona Adn cennetinde yüce dereceler bağışla! Lütuf ve kereminden hesapsız hayırlar ihsan eyle! Cennetindeki bitip tükenmeyen sevabından ona kandırıncaya kadar ikram eyle! Allah'ım! Onun cennetteki derecesini herkesinkinden yüce eyle! Onun Senin huzurunda makamını âlî eyle! Onun nurunu tamamla! Kıyâmet gününde Ümmet-i Muhammed, diğer peygamberlerin görevlerini yaptıklarına şahitlik ettiği zaman, Sen onun âdil bir ifadeyle, hak ile batılı birbirinden ayıran bir üslupla ve son derece güçlü delillerle ümmetinin doğru söylediğine dair yapacağı şehadeti ve şefaati makbul eyle." İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VI/66, nr. 29520; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, IX/43-44, nr. 9089; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, X/163-164.

ret-i ʿAlī-i feżā'il-vefretden beyān-ı edā-yı ṣalavāt ʿalā Eşrefi'l-Maḥlūḳāt'da ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَٰٓئِكَتَهُۥ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّۚ يَٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ (لَبَّيكَ اَللَّهُمَّ رَبِّي وَسَعْدَيْك، صَلَوَاتُ اللَّهِ الْبَرِّ الرَّحِيمِ وَالْمَلَائِكَةِ الْمُقَرَّبِينَ وَالنَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ والصَّالِحِينَ ومَا سَبَّحَ لَكَ مِنْ شَيءٍ يَا رَبّ العَالَمِين عَلَى مُحَمَّد بن عَبْد اللَّه خَاتَمِ النَّبِيِّينَ وَسَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ وَإِمَامِ الْمُتَّقِينَ وَرَسُولِ رَبّ الْعَالَمِينَ الشَّاهِد الْبَشِير الدَّاعِي إِلَيْك بِإِذْنِك السّرَاج الْمُنِير وعَلَيْهِ السَّلَام)[1] ʿibāret-i şerāfet-ġāyetiyle cilve-ger-i ṣaḥīfe-i vürūddur.

Ve ʿAbdullāh bin Mesʿūd-ı feżā'il-ālūd rivāyetince (اَللَّهُمَّ اجْعَلْ صَلَاتَكَ وَرَحْمَتَكَ وَبَرَكَاتِكَ عَلَى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ وَإِمَامِ الْمُتَّقِينَ وَخَاتَمِ النَّبِيِّينَ مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ إِمَامِ الْخَيْرِ وَقَائِدِ الْخَيْرِ وَرَسُولِ الرَّحْمَةِ. اَللَّهُمَّ ابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا يَغْبِطُهُ بِهِ الْأَوَّلُونَ وَالْآخِرُونَ. اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى اٰلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ. اَللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى اٰلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّك حَمِيدٌ مَجِيدٌ)[2] [N172b] **[158b]** ʿibāret-i rā'iḳasıyla mü'eddī olup, Ḥasan-ı Baṣrī inbā-yı fāḫiri üzre (اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى اٰلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ وَأَهْلِ بَيْتِهِ وَأَصْهَارِهِ وَأَنْصَارِهِ وَأَشْيَاعِهِ وَمُحِبِّيهِ وَأُمَّتِهِ وَعَلَيْنَا مَعَهُمْ أَجْمَعِينَ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ)[3] ʿibāret-i şerāfet-ġāyetiyle rū-nümā ve rāvī-i feżā'il-ārā duʿā-yı meẕkūr ile istidʿāyı Ḥavż-ı raḥmet-ḥavż-ı Nebevī'den keʾs-i evfā ile istisḳāya teşbīh-pīrādır.

---

1 "Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selâm edin." (Ahzâb, 33/56)." "Ey benim Allah'ım! Ben her an, her zaman ve tekrar tekrar Senin emrine âmâdeyim. Bütün iyilik ve güzellikler kendisinin olan merhamet sahibi Allah'ın çeşit çeşit rahmeti, Cenâb-ı Hakk'a yakın olan büyük meleklerin istiğfarı, peygamberlerin, sıddîkların, şehidlerin ve salih kulların salât ü selâmı; Seni tesbih ve takdis eden varlıklar Seni tesbih ve takdis ettiği sürece nebîlerin sonuncusu, peygamberlerin efendisi, müttakîlerin önderi ve en üstünü, Âlemlerin Rabbi'nin Resûlü olan, kıyâmet gününde peygamberlere şahitlik eden, müminleri iki dünya saadetiyle müjdeleyen, Senin emrinle ve izninle yine Senin yoluna davet eden ve nur saçan bir kandil olan Abdullâh'ın oğlu Muhammed *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* üzerine olsun." Sehâvî bu rivayeti *Şifâ*'dan naklederek *el-Kavlü'l-Bedî'* adlı eserine almış (nşr. Muhammed Avvâme, Medine: 2007, s. 122), ancak o da hadîsin senedini bulamadığını belirtmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 440.

2 "Allah'ım! Bütün salâtlarını, rahmetini ve bereketlerini peygamberlerin efendisi, müttakîlerin önderi ve en üstünü, nebîlerin sonuncusu, bizâtihî hayrın lideri, dolayısıyla insanları hayra ileten ve bütün varlıklar için rahmet olan kulun ve Resûlün Muhammed'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* üzerine indir. Allah'ım! Onu, gelip geçmiş ve daha sonra gelecek olan bütün insanların imreneceği Makâm-ı Mahmûd'a erdir. Allah'ım! İbrâhîm'e *-aleyhisselâm-* ve âline salât ettiğin gibi Muhammed'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ve âline de salât et. Şüphesiz Sen övülmeye lâyık ve yücesin. Allah'ım! İbrâhîm'e *-aleyhisselâm-* ve âline hayır ve bereket lütfettiğin gibi Muhammed'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ve âline de hayır ve bereket ihsan et. Şüphesiz Sen övülmeye lâyık ve yücesin." İbn Mâce, "İkāme", 25, nr. 906.

3 "Allah'ım! Muhammed'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-*, onun âilesine, ashâbına, evlâdına, eşlerine, soyuna, Ehl-i Beyt'ine, dünürlerine, ona yardım edenlere, tâbilerine, sevenlerine, ümmetine ve onların hepsiyle birlikte bize salât eyle! Ey merhamet edenlerin en merhametlisi!" Sehâvî, *el-Kavlü'l-Bedî'*de (s. 123, 224) bu rivayeti Tâbi'în muhaddislerinden Ziyâd b. Abdillâh en-Nümeyrî'ye nisbet etmektedir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 441.

Ve İbn-i ʿAbbās-ı feżā'il-istīnāsdan Ṭāvūs-ı[1] ṣadāḳat-me'nūs inbāsıyla manẓara-i vürūddan bu vech-i leṭāfet-peymā daḫi maḥsūsdur ki, Cenāb-ı Ḥabrü'l-Ümme naḳş-bendī-i ṣalāt ʿalā Kāşifi'l-ġumme'de [L258a](اَللّٰهُمَّ تَقَبَّلْ شَفَاعَةَ مُحَمَّدٍ الكُبْرَى وَارْفَعْ دَرَجَتَهُ الْعُلْيَا واٰتِهِ سُؤْلَهُ فِي الآخِرَةِ وَالْأُولَى كَمَا آتَيْتَ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى) du'ā-yı icābet-recāsıyla naḳş-bend-i istidʿā olmaġı taʿlīm-pīrādır.[2]

Ve Vüheyb bin el-Verd[3] rivāyet-i ṣıḥḥat-nükhetince (اَللّٰهُمَّ أَعْطِ مُحَمَّدًا أَفْضَلَ مَا سَأَلَكَ لِنَفْسِهِ وَأَعْطِ مُحَمَّدًا أَفْضَلَ مَا سَأَلَكَ لَهُ أَحَد مِن خَلْقِكَ وَأَعْطِ مُحَمَّدًا أَفْضَلَ مَا أَنْتَ مَسْؤُول لَهُ إِلَى يَوْم الْقِيَامَة) du'ā-yı icābet-mülāzemesiyle dest-küşā-yı naḳş-bendī-i ṣalāt ṭavr-ı menīʿu'l-ġavr-ı ẕevāt-ı güzīde-ṣıfātdır.[4]

Ve İbn-i Mesʿūd-ı feżā'il-ālūd teşerrüf-sencān-ı edā-yı ṣalāt ü selāma ḥüsn-i edāya beẕl-i mechūd ile emr edüp maʿrūż-ı dergāh-ı Risālet-penāh olacaġın iḫṭār ve (اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ صَلَاتَكَ وَرَحْمَتَكَ وَبَرَكَاتِكَ عَلَى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ وَإِمَامِ الْمُتَّقِينَ وَخَاتَمِ النَّبِيِّينَ مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ إِمَامِ الْخَيْرِ وَقَائِدِ الْخَيْرِ وَرَسُولِ الرَّحْمَةِ. اَللّٰهُمَّ ابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا يَغْبِطُهُ بِهِ الْأَوَّلُونَ وَالْآخِرُونَ. اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى اٰلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ. اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى اٰلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّك حَمِيدٌ مَجِيدٌ) ʿibāret-i rā'iḳa-i şerāfet-intimāsıyla edāyı teẕkār etmişdir.[5]

Ve'l-ḫāṣıl ḳand-ḫˇārān-ı ṣalāt ü selām miṣāl-i ṭūṭī-i şīrīn-kelām tekellüm-senc-i taṣliye vü teslīm ve ṣenā-pīrā-yı Ehl-i Beyt-i Nebiyy-i Kerīm

1 Bu zat, 50 sahâbî ile görüşen ve rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de bulunan Tâbiʿîn âlimlerinden Yemenli hadîs hâfızı ve fakîh Tâvûs b. Keysân'dır (ö. 106/724). Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 209.

2 "Allah'ım! Muhammed'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* büyük şefaatini kabul buyur! Onun derecesini en yücelere çıkar! İbrâhîm ve Mûsâ peygamberlerin dileklerini kabul ettiğin gibi, onun da Senden dünya ve ahirette istediklerini kendisine ver!" Abdürrezzâk, *el-Musannef*, II/211-212, nr. 3104; Cehdamî, *Fazlü's-Salât ale'n-Nebî*, nşr. Muhammed Nâsırüddîn el-Elbânî, Beyrut: 1977, s. 50, nr. 52.

3 Ünlü zâhid İbrâhîm b. Edhem'in akranı olan ve Abdullâh b. el-Mübârek'in kendisinden hadîs rivayet ettiği Vüheyb'in (ö. 153/770) asıl adının Abdülvehhâb olduğu belirtilmektedir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 442.

4 "Allah'ım! Muhammed'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* Senden kendisi için istediği hayırların en değerlisini ona ver! Kullarından birinin Muhammed *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* için istediği makamların en değerlisini ona ver! Kıyâmete kadar Senden istenecek olan şeylerin en değerlisini Muhammed'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ver!"

5 "Allah'ım! Bütün salâtlarını, rahmetini ve bereketlerini peygamberlerin efendisi, müttakîlerin önderi ve en üstünü, nebîlerin sonuncusu, bizâtihî hayrın lideri, dolayısıyla insanları hayra ileten ve bütün varlıklar için rahmet olan kulun ve Resûlün Muhammed'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* üzerine indir. Allah'ım! Onu, gelip geçmiş ve daha sonra gelecek olan bütün insanların imreneceği Makām-ı Mahmûd'a erdir. Allah'ım! İbrâhîm'e *-aleyhisselâm-* ve âline salât ettiğin gibi Muhammed'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ve âline de salât et. Şüphesiz Sen övülmeye lâyık ve yücesin. Allah'ım! İbrâhîm'e *-aleyhisselâm-* ve âline hayır ve bereket lütfettiğin gibi Muhammed'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ve âline de hayır ve bereket ihsan et. Şüphesiz Sen övülmeye lâyık ve yücesin." İbn Mâce, "İkāme", 25, nr. 906.

olmaḳda mā-bihi'l-edā olan āṣār-ı şerāfet-diṣār ekṣer min en-tuḥṣādır. Ḥattā eṣnā-yı ta'līm-i du'ā-yı teşehhüdde selām-ı selāmet-encām bu du'ā-yı bedī'u'l-insicām ile mü'eddī olmaḳ Ṣāḥib-Sa'ādet 'aleyhi şerāyifü't-taḥiyyetden me'ṣūr olup (اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ)[1] 'ibāret-i şerāfet-ġāyeti cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūrdur.

Ve keẕālik Ḥażret-i 'Alī-i feżā'il-[N173a]vefretiñ du'ā bi'l-ġufrān ile ta'līm-i ṭavr-ı edā-yı selām-ı selāmet-bünyān buyurdıġı (اَلسَّلَامُ عَلَى نَبِيِّ اللَّهِ، اَلسَّلَامُ عَلَى أَنْبِيَاءِ اللَّهِ ورُسُلِهِ، اَلسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ، اَلسَّلَامُ عَلَى مُحَمَّد بن عَبْدِ اللَّهِ، اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤمِنَاتِ مَنْ غَابَ مِنْهُمْ وَمَنْ شَهِد، اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لِمُحَمَّدٍ وتَقَبَّلْ شَفَاعَتَهُ وَاغْفِرْ لِأَهْلِ بَيْتِهِ وَاغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَمَا وَلَدَا وَارْحَمْهُمَا، اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ)[2] [L258b] 'ibāret-i rā'iḳasıyla cilve-pīrā-yı şübūtdur. Ancaḳ Melce'-i cümle-i ümmete du'ā bi'r-raḥmeden muḳaddem ṣalāt ü selām bu eṣer-i mu'teberde **[159a]** cilve-ger olup sā'ir eḥādīṣ-i şerāfet-me'āṣir-i ma'rūfede 'adem-i vürūdı muḳarrer olmaġın 'inde Ebī 'Ömer[3] bin 'Abdülberr[4] du'ā bi'r-raḥme li-Kāşifi'l-ġumme nā-münāsib ve Ẕāt-ı Risālet-simāta du'ā ṣalāt ü selām ve bereket-i maḫṣūṣa-i rehīnetü'l-iḥtirām ile ṣüret-nümā olmaḳ rıḍvān-ı 'ulemā-yı cālibdir. Ḥattā bu eṣnāda teberrüken bi-ẕikrihi'l-celīl sā'irlere daḫi istid'ā-yı maġfiret ve raḥmetiñ cevāzı bī-minnetdir. Binā'en-'alā-hāẕā [Ebū] Muḥammed bin Ebī Zeyd-i feżā'il-pīrā[5] (اَللَّهُمَّ ارْحَمْ مُحَمَّدًا وَ اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا تَرَحَّمْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَ اٰلِ إِبْرَاهِيمَ) maḳālini gūyā ve zümre-i Āl-i şerāfet-me'āle berāy-ı istid'ā-yı raḥmet ẕikr-i nām-ı

1 "Ey Peygamber! Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun! Selâm bizim ve Allah'ın salih kullarının üzerine olsun!" Müslim, "Salât", 65, nr. 405.

2 "Allah'ın selâmı, Allah'ın Peygamberi *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* üzerine olsun. Allah'ın selâmı, Allah'ın nebîleri ve resûlleri *-aleyhimüsselâm-* üzerine olsun. Allah'ın selâmı, Resûlullâh *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* üzerine olsun. Allah'ın selâmı, Muhammed b. Abdillâh *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* üzerine olsun. Allah'ın selâmı, bizim üzerimize, erkek ve kadın bütün müminlerin, onlardan hem yaşayan hem de ölenlerin üzerine olsun. Allah'ım! Muhammed'i *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* bağışla! Onun şefaatini kabul eyle! Onun Ehl-i Beyt'ini bağışla! Beni, annemi, babamı, onların çocuklarını bağışla. Anneme ve babama rahmet eyle! Selâm bizim ve Allah'ın salih kullarının üzerine olsun. Ey Peygamber! Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun."

3 Bu isim her üç nüshada da "Amr" şeklinde imla edilmiş olup *Şifâ*'da ve *Şifâ*'nın tercüme ve şerhlerinde bu isim "Ömer" olarak geçmektedir. Bkz. Kādî İyâz, *age.*, c. II, s. 169; Şümünnî, *age.*, c. II, s. 74; Kandemir, *age.*, c. II, s. 445.

4 Tam adı Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilberr en-Nemerî olup ve ileri gelen Mâlikî âlimlerinden olan Kurtubalı İbn Abdilberr (ö. 463/1071) hem muhaddis, hem Mâlikî fakîhi, hem de edip ve tarihçidir. Akranı ve arkadaşı olan İbn Hazm, hadîs ilmini ondan öğrenmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 445.

5 "Allah'ım! İbrâhîm'e *-aleyhisselâm-* ve âline rahmet ettiğin gibi Muhammed'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ve âline de rahmet et."

nāmī-i Nebevī'yi tavṭi'e-pīrā olup ṭavr-ı merḳūmı (اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ)[1] ḥadīṯ-i şerāfet-medārından aḫẕ etmişdir. Lākin cevāz-ı 'amelün bi'l-me'ḫūẕi'l-meẕkūr bu bābda cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūr olan eḥādīṯ-i şerīfeden meş'ūrun-bih-i erbāb-ı şu'ūr degildir.

Faṣl-ı Rābi'

Basṭ-ı muḳaddemāt-ı ṣalāt ü selām 'alā Seyyidi'l-Enām ne gūne netīce-peẕīr-i meşūbāt-ı cezīle ve rātibe-ṭırāz-ı efḍaliyyet-i cemīle idigin i'lām içün mersūmdur.

Esānīd-i meẕkūre fī aṣli'l-kitāb ile İbn-i 'Ömer-i[2] feżā'il-perver rivāyetiyle minaṣṣa-i bürūzda cilve-gerdir ki, Cenāb-ı Erīke-nişīn-i risālet ta'līm-i ṭavr-ı taṣliye vü teslīmde eẕān ḳar'-endāz-ı sāmi'a-i İslāmiyān olduḳda redīf-i ḳāfiye-i maḳūl-i mü'eẕẕin olduḳdan ṣoñra Ẕāt-ı Risālet-simātlarına taṣliye vü teslīm-ḫ ̌ānān maẓhar-ı raḥmet-i Raḥmān olacaġın i'lān buyurup i'ṭā-yı vesīle ile min ḳıbeli'l-Meliki'l-Mennān tekrīmlerin recā-mendāna inḥilāl-i şefā'atleriyle beşāret buyurmuşlardır.[3]

Ve Enes bin Mālik rivāyetiyle şeh-rāh-ı ṣübūta sālik [L259a] olan āṣār-ı celīletü'l-me'āṣirdendir ki, Cenāb-ı Risālet-penāh ṣalli 'aleyhi'l-İlāh ṣalāt-ı vāḥid muḳābelesinde raḥmet-i Raḥmān kerrāt-ı 'aşereye bülūġ-resān ve ḥaṭṭ-ı ḥaṭī'āt-ı 'aşere ile taṣliye-sencān-ı maẓhar-ı 'afv u ġufrān ve ref'-i derecāt-ı 'aşere ile merfū'u'ş-şān u ḫandān olacaġı beyān buyurulmuşdur.[4] Ḥattā rivāyet-i uḫrāda kitābet-i ḥaṣenāt-ı 'aşere terettübi muḳarrere idigi naḳl-kerde-i ba'żı meheredir.[5] Keyfe lā? Ol Resūl-i hüdā-müṣūle Cibrīl-i bāhirü't-tebcīl nāzil ve Ẕāt-ı Risālet-[N173b]simātlarına muḳaddeme-perdāzān-ı ṣalāt-ı vāḥideye deh-bār raḥmet-i Raḥmān'a maẓhariyyet netīce-i pür-meserret ve ref'-i derecāt-ı 'aşere ile rātibe-nişīn-i meberret idigin beşāret etmişdir.[6] Ḥattā mażmūn-ı ḥadīṯ-i merḳūm Cenāb-ı Ebū Hüreyre-i

1 "Ey Peygamber! Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun."
2 Bazı *Şifâ* şerhlerinde râvînin "İbn Amr" olduğu belirtilmektedir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 446.
3 Müslim, "Salât", 11, nr. 384; Tirmizî, "Menâkıb", 1, nr. 3614; Ebû Dâvûd, "Salât", 36, nr. 523; Nesâî, "Ezân", 37, nr. 677.
4 Nesâî, "Sehv", 55, nr. 1296; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/102.
5 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/262.
6 Bezzâr, *Müsned*, XII/353, nr. 6250; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, X/160-161.

feżā'il-mevsūmdan[1] ve Mālik bin Evs-i[2] efḍāl-ġavṣdan daḫi rivāyet ile rātibe-ṭırāz-ı ṣıḥḥatdir. Keyfe lā?

Zeyd bin el-Ḥubāb'dan maḫkīdir ki, Cenāb-ı Risālet-penāh ṣalli 'aleyhi'l-İlāh [3](اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَنْزِلْهُ الْمَنْزِلَ الْمُقَرَّبَ عِنْدَكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ) du'ā-yı raḥmet-istid'āsıyla naḳş-bendān-ı ṣalātı vücūb-ı şefā'at-i şerīfeleriyle talṭīf ve rūz-ı vaḫşet-bürūz-ı ḳıyāmetde dergāh-ı Risālet-istīnāslarında evle'n-nās resm-i ṣalāt ü selāmı bünyān-ı ikṣāra vaż'-ı esās edenler idigi rivāyet-i İbn-i Mes'ūd-ı feżā'il-ālūd ile ṣıḥḥat-elīfdir.[4] Bināberīn, kemā-teḳaddem Cenāb-ı Resūl-i Ekrem'e erbāb-ı taṣnīf, taṣliye vü teslīmlerin ser-levḥa-i te'līf etdiklerinde vaż'-ı meẕkūr mā-dāme'l-kitāb istiġfār-ı Melā'ike-i Kirām'a iḳtirān ile meşkūr idigi mażmūn-ı ḥadīṯ-i **[159b]** ṣıḥḥat-nişābdır.[5]

Ve 'Āmir bin Rebī'a'dan[6] minaṣṣa-zīb-i rivāyet-i menī'adır ki, naḳş-bendān-ı ṣalāt ü selām ḳalīlen ve keṯīren her-bār ki ṭūṭī-miṯāl ḳand-ḫ ̌ār-ı taṣliye vü teslīm ola, maẓhar-ı ṣalāt-ı Melā'ike-i Kirām idigi mażmūn-ı ḥadīṯ-i şerāfet-iltiṯāmdır.[7]

Ḥattā Übeyy bin Ka'b'dan merviyy-i tenbīh-pīrādır ki, Cenāb-ı Erīke-nişīn-i ışṭıfā 'aleyhi mine't-taḥiyyāti evfāhā ḥażretleri taḥrīż-i müdāve-

1 Müslim, "Salât", 70, nr. 408.

2 Mâlik b. Evs b. Hadesân (ö. 92/711'de), Tâbi'în neslinden olup hem câhiliye hem de İslâm devrini gördüğü için muhadram sayılmaktadır. Onun sahâbî olduğunu söyleyenler varsa da, Zehebî gibi âlimler onu Tâbi'în'den saymışlardır. Onun bu konudaki rivayetine göre olayı yaşayan sahâbî İbn Avf değil, Hz. Ömer'dir -*radıyallâhu anhumâ*-. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 449 (Buhârî, "el-Edebü'l-Müfred", s. 220, nr. 642'den naklen).

3 "Allah'ım! Sen Muhammed'e -*sallallâhu aleyhi ve sellem*- salât eyle ve kıyâmette de ona, Sana en yakın menzileyi nasip eyle!" Bu hadîsin isnadında, muhtemelen müstensihler tarafından bir hata yapıldığı görülmektedir. *Şifâ-i Şerîf*te, hadîsin râvîsi Zeyd b. el-Hubâb'ın -*radıyallâhu anh*-, "Peygamber Efendimiz'i -*sallallâhu aleyhi ve sellem*- şöyle buyururken dinledim" dediği kaydedilmektedir. Hâlbuki Zeyd b. el-Hubâb ne Sahâbe-i Kirâm'dan ne de Tâbi'în'dendir. O, sonraki nesilden, yani Etbâ'u't-Tâbi'în'den biridir. Bu hadîs-i şerîf, Ashâb-ı Kirâm'dan Ruveyfi' b. Sâbit el-Ensârî -*radıyallâhu anh*- tarafından rivayet edilmiştir. *Şifâ* nüshalarında her nasılsa Hz. Ruveyfi' ile Zeyd b. el-Hubâb arasındaki râvîler atlanmıştır. Bilgi için bkz. Alî el-Kārî, *Şerhu'ş-Şifâ*, c. II, s. 136; Hafâcî, *Nesîmü'r-Riyâz*, c. V, s. 65. Hadîs-i şerîf şu kaynaklarda Ruveyfi' b. Sâbit el-Ensârî tarafından benzer lafızlarla rivayet edilmiştir: Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/108; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, V/25, 26, nr. 4480-4481; Kandemir, *age.*, c. II, s. 449.

4 Tirmizî, "Vitr", 21, nr. 484; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VI/325, nr. 31787.

5 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, II/232, nr. 1835; Heysemî, *Mecma'u'l-Bahreyn*, I/220, nr. 234.

6 İslâmiyet'in ilk yıllarında hanımıyla birlikte Müslüman olan ve yine onunla birlikte müşriklerin zulmünden kurtulmak için Habeşistan'a iki kere hicret eden Âmir b. Rebî'a -*radıyallâhu anh*-, Peygamber Efendimiz'in -*sallallâhu aleyhi ve sellem*- bütün gazvelerine katılmış olup ondan 22 hadîs-i şerîf rivayet etmiş ve 35/656'da vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 450.

7 İbn Mâce, "İkāme", 26, nr. 907; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/445.

met ʿalā ẕikrillāhda ḳudūm-i [L259b] nefḥa-i ūlāyı nefḥa-i ṯāniye velī-endāz idigin taḳrīr yaʿnī ḳurb-ı ḳıyām-ı ḳıyāmeti teẕkīr buyurup baʿde muẖiyy-i rubʿı'l-leyl[1] ḳıyām ve ẕikrullāha müdāvim olmaġa iḳdām bābında zümre-i mü'minīne pend-āver ve taḳarrür-i mecī-i mevti teẕkīr ile ḳable fevti'l-evḳāt taḥṣīl-i sermāye-i saʿādete ḥāṣṣaten muḥāṭabīni ve ʿāmmeten mü'minīni teşvīḳ eṯerinde Übeyy-i feżā'il-pīrā dergāh-ı Nübüvvet-penāha ikṯār-ı ṣalavāt ile mübāhātın ʿarż ve cihet-i Nübüvvet-penāha ihdā-kerdesiniñ taʿyīn-i miḳdārın recā-mend olup ol Şefīʿ-i Ümmet iḥāle-sāz-ı ḫˇāhişi olmaġla beyān-ı şefḳat buyurduḳda taḫṣīṣ-i rubʿ-ı ṣalātı der-meyān etdikde ziyādeye iḳdām kendüye ḫayr idigin ġıbbe'l-iʿlām rācī-i şerāfet-mültecī ṣülüṯin taḫṣīṣi[2] tanṣīṣ ve yine ḫayriyyet-i ziyādeyi ifāde iʿāde buyurulduḳdan ṣoñra ihdā-yı nıṣfı irādeye keẕālik himmet ʿale'z-ziyāde ve ṣülüṯeynin ihdāyı tefevvühe ziyādeniñ bāʿiṯ-i tereffüh idigin icāde eṯerinde cümle-i ṣalavātın ihdā-kerde-i Mefḫar-i Mevcūdāt etmege iẓhār-ı rıżāsı tebşīr-i maġfiret ve ḥuṣūl-i ümniyyesiyle maẓhar-ı beşāret oldıġınıñ mebnāsı olmuşdur.[3] Keyfe lā?

Yevmen mine'l-eyyām Cenāb-ı Ebī Ṭalḥa-i şerāfet-iltiṯām ruḫsā-yı dergāh-ı Seyyidü'l-[N174a]Enām olup ol Erīke-niṯīn-i risāleti mesrūren rü'yet ile kesb-endāz-ı şerāfet olduḳda tefaḍḍulen ve iḥsānen bāʿiṯ-i meserret-i Nebeviyye ne güne ḳażıyye-i behiyye idigin recā-mend-i beyān ve ol Şāh-ı serīr-i risālet daḫi dergāh-ı saʿādet-penāhlarına merreten īṯār-ı ṣalāt ü selām edenler maẓhar-ı raḥmet-i Perverdigār olacaġı ile Cenāb-ı Cibrīl-i Emīn, Ẕāt-ı Risālet-āyīnlerin tebşīr-āgīn oldıġı bāʿiṯ-i meserretleri idigin tibyān buyurmuşlardır.[4]

Felā-cerem Cenāb-ı Cābir bin ʿAbdullāh'dan mervī olan eṯer-i ṣıḥḥat-muḥtevī müddeʿā-yı neyl-i meṯūbāta güvāh-ı bī-iştibāhdır ki, eẕān ḳarʿ-endāz-ı āẕānı olan ricāl-i diyānet-iştimālden bir merd-i pākīze-nihād (اَللّٰهُمَّ رَبَّ هَـذِهِ الدَّعْـوَةِ التَّامَّـةِ وَالـصَّلَاةِ الْقَائِمَـةِ اٰتِ مُحَمَّـدًا الْوَسِـيلَةَ وَالْفَضِيلَـةَ وَابْعَثْـهُ مَقَامًـا

1 Hâkim, *el-Müstedrek*, II/457, nr. 3578'deki rivayet böyledir. Tirmizî'deki rivayette ise "Gecenin üçte ikisi geçince" şeklindedir. Bkz. Tirmizî, "Kıyâmet", 23, nr. 2457.

2 Bu soru ve cevap, yani "üçte birinin tahsisi" kısmı *Sünen-i Tirmizî*'de mevcut değildir.

3 Tirmizî, "Kıyâmet", 23, nr. 2457; Hâkim, *el-Müstedrek*, II/457, nr. 3578.

4 Taberânî, *el-Muʿcemü'l-Evsat*, V/100, nr. 4719. Ashâb-ı Kirâm'dan Ebû Talha el-Ensârî'nin *-radıyallâhu anh-* rivayet ettiği bu hadîsin benzer ifadelerle geçtiği yerler için bkz. Nesâî, "Sehv", 47, 55, nr. 1282, 1294; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/29.

مَحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتَهُ[1] **[L260a]** du'ā-yı icābet-intimāsıyla tenvīr-i fu'ād ile rūz-ı dehşet-bürūz-ı ḳıyāmetde şāyān-ı şefā'at idigiyle rehīn-i beşāretdir. Ḥattā ezān-ı şerīf encām-resīdeliginde (وَأَنَا أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، رَضِيْتُ بِاللهِ رَبًّا وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا)[2] maḳāl-i şerāfet-iştimālin gūyā olanlar maġfūriyyet ile meserret-perver idikleri maẕmūn-ı ḥadīṯ-i şerāfet-āveri rivāyet-kerde-i Sa'd bin [Ebī] Vaḳḳāṣ-ı feżā'il-iḳtināṣdır.

Bināberīn İbn-i Vehb-i meḥāmid-āyīn inbāsıyla **[160a]** müstebīndir ki, i'māl-i re'sü'l-māl-i a'māl-i ṣalāt ü selāmıñ ṣevāb-ı i'ṭāḳ-ı raḳabeye müşābeheti maẕmūn-ı ḥadīṯ-i şerāfet-iltiṣāmdır.[3] Keyfe lā? Rivāyet-i uḫrāda cilvenümā-yı manẓara-i ṣübūtdur ki, teşerrüf-pīrāyān-ı ikṣār-ı ṣalāt ü selām ence'n-nās fī yevmi'l-ḳıyāmdır. Fe-lihāẕā āb-ı bürūdet-me'āb, ıṭfā-sāz-ı āteş-i ḥarāret-niṣāb idiginden ziyāde nūr-ı 'ālem-fürūz-ı ṣalāt ü selām maḥv-endāz-ı ẓalām-ı āṣām idigi rivāyet-kerde-i Ḥażret-i Ebī Bekr eṣ-Ṣıddīḳ[4] ve ṣevāb-ı taṣliye vü teslīm ecr-i i'ṭāḳ-ı raḳabeden efḍal-terīn idigi taḥḳīḳdir.

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ḫāmis

Emr-i lāzımü'l-edā-yı taṣliye vü teslīmden rū-gerdānī, bā'iṣ-i iṣm-i 'aẓīm ve mūriṣ-i peşīmānī idigin inbā içün mersūmdur.

Esānīd-i meẕkūre fī aṣli'l-kitāb ile Cenāb-ı Ebū Hüreyre-i feżā'il-muḥtevīniñ rivāyet-kerdesi olan eṣer-i mu'teberden nām-ı nāmī-i Şefī'-i rūz-i tenād yād olunduḳda buḫūr-sūz-ı taṣliye vü teslīm olmaġla micmer-efrūz-ı ṣalāt ü selām olmayan ḫāk-sār ve māh-ı raḥmet-penāh-ı ṣıyāmda i'māl-i

1 "Ey şu eksiksiz davetin ve kılınacak namazın Rabbi olan Allah'ım! Muhammed'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem- vesîle*'yi ve *fazîlet*'i ver. Onu, kendisine vadettiğin Makām-ı Mahmûd'a ulaştır!" Buhârî, "Ezân", 8, nr. 614; "Tefsîr", 17/11, nr. 4719; Tirmizî, "Salât", 43, nr. 211; Ebû Dâvûd, "Salât", 37, nr. 529; Nesâî, "Ezân", 38, nr. 679; İbn Mâce, "Ezân", 4, nr. 722.

2 "Tek olan ve ortağı bulunmayan Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* O'nun kulu ve Resûlü olduğuna ben de şahitlik ederim. Rab olarak Allah'tan, din olarak İslâm'dan, resûl olarak Muhammed'den *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* razı oldum." Müslim, "Salât", 13, nr. 386; Tirmizî, "Salât", 42, nr. 210; Nesâî, "Ezân", 38, nr. 678; İbn Mâce, "Ezân", 4, nr. 721.

3 Bu rivayeti "İbn Kunfüz" olarak bilinen Mâlikî fakîhi ve tarihçi Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Hasen b. Alî b. Hatîb el-Kustantînî (ö. 810/1407) *Vesîletü'l-İslâm bi'n-Nebî Aleyhi's-Salâtu ve's-Selâm* adlı eserine (nşr. Süleymân Sîd, Beyrut: 1984, s. 144), Sehâvî de *el-Kavlü'l-Bedî'* adlı eserine almıştır (s. 164, 263). Muhtemelen her iki âlim de rivayeti *Şifâ*'dan nakletmiştir. Süyûtî'nin de (*Menâhilü's-Safâ*, s. 203, nr. 1085) hadîsin kaynağını bulamadığı anlaşılmaktadır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 453.

4 İbn Kunfüz, *Vesîletü'l-İslâm*, s. 144.

re'sü'l-mâl-i a'mâl-i ṣâliḥa ile nemâ-yâb-ı ġufrân olmayan keẕâlik ḫâksâr ve mâder ü peder resîde-i ser-menzil-i kübrâ olduḳda taḥṣîl-i rıżâlarıyla maẓhar-ı du'âları olmayan veled daḫi ḫâk-sâr idigi âşikârdır.[1] Keyfe lâ? Ḥadîṯ-i âḫar mażmûn-ı şerâfet-güsterince ol 'Âric-i me'âric-i semâvât 'aleyhi şerâyifü'ṣ-ṣalavâtıñ minber-i şerâfet-maḳarra eṣnâ-yı ṣu'ûd-ı pür-[N174b]sü'ûdlarında derece-yi ûlâya vaż'-ı ḳadem-i şeref-tev'em buyurduḳda maḳâle-gûyâ-yı [L260b] *"Âmîn!"* ve derece-i ṣâniye vü ṣâliṣede keẕâlik ṣâniyen ve ṣâliṣen te'mîn buyurdıġı gûş-zed-i Aṣḥâb-ı ma'âlî-ḳarîn olup sebebinden su'âlle Cenâb-ı Mu'âẕ-ı şerâfet-ṭırâz mümtâz olduḳda Cibrîl-i bâhirü't-tebcîl nâm-ı şerâfet-fercâm-ı Seyyidü'l-Enâm meẕkûr olduḳda ṣalât ü selâm etmeyenlere ve duḫûl-i raḥmet-müṣûl-i Ramażân ile râtibe-ṭırâzân-ı İslâm'dan menzil-resîde-i ġufrân olacaḳ a'mâl-i ṣâliḥaya dâmen be-meyân-ı ihtimâm olmayanlara ve ebeveyn-i sâl-ḫûrde ve maẓanne-i icâbet-i du'âyı muḫâleṣet-perverde olduḳda bârr olmayan veled-i nâ-hüşyâra du'â'un-'aleyh eyledigi bâ'iṯ-i te'mîn-i Nebiyy-i Güzîn idigi daḫi âgâh-sâz-ı zümre-i 'uḳalâdır.[2] Ḥattâ nâm-ı şerâfet-fercâm-ı Seyyidü'l-Enâm 'aleyhi's-selâm yâd olunduḳda terk-i taṣliye vü teslîm buḫl ile mevṣûfiyyet idigi mażmûn-ı ḥadîṯ-i 'ibret-meşḥûn inbâ-kerde-i Cenâb-ı Ḥaydar-ı Kerrâr'dır.[3] Siyyemâ 'inde ẕikri'n-Nebiyyi'l-Kerîm 'adem-i taṣliye vü teslîm ṭarîḳ-i cennete hidâyetden bâ'iṯ-i ḥırmân idigi ḥadîṯ-i 'ibret-bünyânı rivâyet-kerde-i Ca'fer bin Muḥammed[4] ve kemâl-i buḫl ile mevṣûfiyyet 'inde ẕikrihî ṣallallâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem taṣliyeden ebkemiyyet idigi Cenâb-ı 'Alî-i celî rivâyetiyle müncelî olan ḥadîṯ-i şerîfiñ tekrârıyla mü'ekkeddir.[5] Ḥattâ 'aḳd-endâzân-ı meclis-i ṣoḥbet emr-i musâḥabete mübâderetlerinden hengâm-ı teferruḳlarına degin ẕikr-i ism-i Perverdigâr-ı bî-çûn ü çirâ ve ẕikr-i nâm-ı nâmî-i Seyyidü'l-Verâ ile ta'ṭîr-[**160b**]sâz-ı ḥavâss-ı rûḥâniyân olmaz ise maẓhar-ı ġażab-ı İlâhî idikleri tâbân olup 'uḳûbet ve maġfiretleri menûṭ-ı meşiyyet-i Ṣamedânî idigi rivâyet-i Ebî Hüreyre-i feżâ'il-pîrâ ile 'ibret-efzâdır.[6]

1 Tirmizî, "Da'avât", 101, nr. 3545; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/254.
2 Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, s. 222, nr. 644; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, III/188, nr. 907; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, X/328, nr. 5922.
3 Tirmizî, "Da'avât", 101, nr. 3546; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, I/201.
4 Beyhakī, *Şu'abü'l-Îmân*, II/215, nr. 1573.
5 Beyhakī, *Şu'abü'l-Îmân*, II/213, nr. 1565.
6 Tirmizî, "Da'avât", 8, nr. 3380; Ebû Dâvûd, "Edeb", 26, 98, nr. 4855, 5059; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/446.

Fe-lihāẕā nisyān-ı ṣalāt ü selām bā'iṯ-i nisyān-ı ṭarīḳ-i cennet idigi rāvī-i sābıḳıñ inbāsıyla müteḥaḳḳıḳdır.[1] Ḥattā ol Ṣadr-nişīn-i erīke-i risālet 'aleyhi şerāyifü'ṣ-ṣalavāt mā-esre'ati'ṣ-ṣabā ve hebbet ḥażretleri meẕkūr olduḳda terk-i ṣalāt ü selām bā'iṯ-i cefā idigi merviyy-i ṣıḥḥat-āmāde rivāyet-kerde-i Cenāb-ı Ḳatāde'dir.[2] Keyfe lā? Ḥalḳa-pīrāyān-ı musāḥabet ḥīn-i infiṣām-ı ṣoḥbete degin idāre-i [L261a] ke's-i taṣliye vü teslīm ile def'-i 'aṭaş-ı āṯām etmezlerse mānend-i rāyiḥa-i[3] cīfe meclisleri muḫīfe idigi merviyy-i Cenāb-ı Cābir-i feżā'il-me'āṯirdir.[4] Bināberīn erbāb-ı ṣoḥbetden ḥırmān-peẕīrān-ı ṯevāb-ı taṣliye vü teslīm şefā'at-i Şefī'u'l-Enām ile dāḫil-i Dāru's-Selām olup ḥā'izān-ı ḳaṣabü's-sebaḳ meṯūbāt-ı taṣliye vü teslīmi nişīmen-nişīn-i a'le'l-'illiyyīn olduḳları ḥālde rü'yetleri bā'iṯ-i ḥasretleri idigi rivāyet-kerde-i Ebī Sa'īd-i beşāret-nüvīddir.[5] Pes merreten taṣliye vü teslīmiñ ṯevāb-ı [N175a] cezīli evvel-i meclisden hengām-ı teferruḳ-ı cümle-i müvānise degin cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūr olan āṯāmıñ ġufrānına bādī idigi taḫrīc-kerde-i İmām Tirmiẕī'dir.[6]

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Sādis

Ravża-i pāk-i Mefḫarü'l-Mevcūdāt'a neṣr-endāzān-ı le'ālī-i ṣalāt ü selāmıñ hediyye-i behiyyeleri min ḳıbelillāh ma'rūż-ı dergāh-ı Risālet-penāh ḳılındıġı ḫaṣṣīṣa-i celīle-i Nebeviyye'den olup müdde'ā-yı meẕkūre esānīd-i muḥarrere fī aṣli'l-kitāb ile Ebū Hüreyre raḍıyallāhu 'anh rivāyetiyle cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūr olan ḥadīṯ-i şerāfet-mevfūr ile müṯbetdir ki, ol Bihīn-ṭūṭī-i mu'cize-gūyā (مَا مِنْ أَحَدٍ يُسَلِّمُ عَلَيَّ إِلَّا رَدَّ اللَّهُ عَلَيَّ رُوحِي حَتَّى أَرُدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ)[7] terāne-i beşāret-nişānesiyle müjde-āver olmuşlardır. Felā-cerem

1 İbn Mâce, "İkāmet", 25, nr. 908.
2 Abdürrezzâk, *el-Musannef*, II/217, nr. 3121.
3 rāyiḥa-i: rāḥa-i A, N
4 Ebû Dâvûd, "Edeb", 26, nr. 4855; Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VI/109, nr. 10244. *Sünen-i Ebû Dâvûd*'daki rivayete göre, bir meclisten Allah Teâlâ'yı anmadan kalkanlar hakkında Resûl-i Ekrem Efendimiz *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* şöyle buyurmuştur: "Onlar, eşek leşi gibi bir pisliğin yanından kalkmış gibi olurlar."
5 Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VI/108, nr. 10242; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/463; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, II/351-352, nr. 590-592.
6 Tirmizî, "Da'avât", 101, nr. 3545.
7 "Bir kimse bana salât ü selâm getirdiği zaman, onun selâmını almam için Allah Teâlâ ruhumu iade eder." Ebû Dâvûd, "Menâsik", 96, 97, nr. 2041; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/527.

ḥadīṯ-i şerīf-i merḳūmuñ ma'nā-yı laṭīfi mīzāb-ı ḫāme-i efḍāl-şi'ār-ı 'Alī-i Ḳārī'den çekīde oldıġı üzre zümre-i 'aliyye-i Enbiyā-yı Kirām, siyyemā ḫātime-i ṣuḥuf-ı bi'ṯet olan Cenāb-ı Seyyidü'l-Enām 'aleyhi ve 'aleyhim şerāyifü's-selām cenābları bi-ḥasebi'l-ḳalb 'arşiyyun ve bi-ḥasebi'l-ḳāleb ferşiyyūndan olup ḳubūr-ı raḥmet-meş'ūrlarında daḥi aḥyādan idikleri bī-mirā olmaġla redd-i rūḥdan Allāhu a'lem murād istiġrāḳ-ı vuṣlat-mesāḳlarından cebren li-ḫāṭırı'l-Müslimīn redd-i selām ile iştiġāl-ḳarīn idikleri müstefāddır. Keyfe lā?

Ol Ṣadr-nişīn-i bālā-ḫāne-i risālet (مَنْ صَلَّى عَلَيَّ عِنْدَ قَبْرِي سَمِعْتُهُ وَمَنْ صَلَّى عَلَيَّ نَائِيًا بُلِّغْتُهُ)[1] maḳāl-i şerāfet-iştimāliyle ṣalāt ü selām-ı ḥāżırīn resīde-i sāmi'a-i şerāfet-ḳarīnleri ve taḥiyyāt-ı zekiyyāt-ı **[L261b]** ġā'ibīn bi-vāsıṭati'l-Melā'iketi's-seyyāḥīn vuṣūl-i meclis-i[2] şerāfet-müşūlleriyle teşerrüf-rehīn idigini tebyīn buyurduḳları, keẕālik rivāyet-i Ḥażret-i Ebī Hüreyre-i feżā'il-āyīn ile zīver-baḫş-ı ṣaḥīfe-i 'ilm-i yaḳīndir. Ḥattā müdde'ā-yı muḥarrere **[161a]** (إِنَّ لِلَّهِ مَلَائِكَةً سَيَّاحِينَ [فِي الْأَرْضِ] يُبَلِّغُونِي عَنْ أُمَّتِي السَّلَامَ)[3] ḥadīṯ-i şerīfiyle daḥi müṣbet ve ḥadīṯ-i şerāfet-diṣār-ı merḳūm rivāyet-i İbn-i Mes'ūd-ı feżā'il-mevsūm ile rātibe-ṭırāz-ı ṣıḥḥatdir.

Fe-lihāẕā Ḥażret-i Ebī Hüreyre-i feżā'il-perver[4] ve İbn-i 'Ömer-i ma'delet-güster rivāyetleriyle rūşen-gerdir ki, Cenāb-ı Risālet-penāh 'aleyhi şerāyifü'ṣ-ṣalavāti'l-İlāh'dan (أَكْثِرُوا مِنَ السَّلَامِ عَلَى نَبِيِّكُمْ كُلَّ جُمُعَةٍ فَإِنَّهُ يُؤْتَى بِهِ مِنْكُمْ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ فَإِنَّ أَحَدًا لَا) ḥadīṯ-i şerīfi ṣādır ve ber-minvāl-i rivāyet-i uḫrā (يُصَلِّي عَلَيَّ إِلَّا عُرِضَتْ صَلَاتُهُ عَلَيَّ حِينَ يَفْرُغُ مِنْهَا)[5] ḥadīṯ-i şerāfet-me'āṣiri bādir olmuşdur.

---

1 "Bir kimse kabrimin yanında bana salât ü selâm getirirse onu işitirim. Uzak mesafeden gönderilen salât ü selâm da bana bildirilir." Beyhakī, *Şu'abü'l-Îmân*, II/215, nr. 1583; Hatîb et-Tebrîzî, *Mişkâtü'l-Mesâbîh*, I/295, nr. 934.

2 şerāfet-ḳarīnleri ve taḥiyyāt-ı zekiyyāt-ı ġā'ibīn bi-vāsıṭati'l-melā'iketi's-seyyāḥīn vuṣūl-i meclis-i: — N

3 "Allah Teâlâ'nın yeryüzünde dolaşan bazı melekleri vardır. Onlar ümmetimin selâmını bana iletirler." Nesâî, "Sehv", 46, nr. 1281; Dârimî, "Rikâk", 58, nr. 2777; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/387, 441, 452.

4 Ebû Dâvûd, "Menâsik", 96, 97, nr. 2042.

5 "Ey insanlar! Her Cuma Peygamberinize çokça selâm gönderiniz. Zira her Cuma sizin selâmınız ona arzedilir." Bu hadîsin kaynağı bulunamamıştır. Sehâvî, *el-Kavlü'l-Bedî'* adlı eserinde (s. 395-402) "Cuma günü ve gecesi Resûl-i Ekrem'e salât ü selâm getirme" konusundaki rivayetleri bir araya getirmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 460.

6 "Ümmetimden biri (Cuma günü) bana salât ü selâm getirdiğinde, daha o sözünü bitirir bitirmez, salât ü selâmı bana mutlaka iletilir." İbn Mâce, "Cenâ'iz", 65, nr. 1637.

Ve keẕālik Cenāb-ı Ḥażret-i Ḥasan-ı şerāfet-efken rivāyetiyle ṣıḥḥāt-mesālikdir ki, ol şünūde-kār-ı āġāze-i ṣalavāt (حَيْثُمَا كُنْتُمْ فَصَلُّوا عَلَيَّ فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ تَبْلُغُنِي)[1] ḥadīṯ-i simātıyla beşāret-āver-i Müslimīn ve ümmet-i Muḥammed'den her ferd ki naḳş-bendī-i ṣalāt ü selām ile pīrāye-[N175b] baḫş-ı destgāh-ı taṣliye vü teslīm ola, elbette dergāh-ı Risālet-penāha vuṣūlle şeref-müşūl idigi Cenāb-ı İbn-i 'Abbās-ı feżā'il-istīnāsdan rivāyet ile ḳar'-endāz-ı mesāmi'-i erbāb-ı dirāyetdir. Ḥattā ism-i muṣallī dahi ma'rūż-ı dergāh-ı Cenāb-ı Risālet-müteḥallī idigi inbā-kerde-i ba'ż kibār[2] ve Ḥażret-i İmām Ḥasān bin Ḥaydar-ı Kerrār rivāyetiyle ṣıḥḥat-şi'ārdır ki, eṣnā-yı duḫūl-i mescidde pīrāye-baḫşī-i ṣalāt ü selām lāzime-i ẕimmet-i enāmdır ki ol Yektā-süvār-ı eşheb-i risālet taḥrīż-i türk-tāzī-i ṣalāt ü selāmda (صَلُّوا عَلَيَّ حَيْثُ كُنْتُمْ فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ تَبْلُغُنِي حَيْثُ كُنْتُمْ)[3] maḳāl-i beşāret-iştimāliyle teẕyīl-i ḥadīṯ buyurmuşlardır.

Ve keẕālik Evs-i feżā'il-pīrā rivāyetiyle cilve-nümā olan (أَكْثِرُوا عَلَيَّ مِنَ الصَّلَاةِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ مَعْرُوضَةٌ عَلَيَّ)[4] ḥadīṯ-i şerāfet-ārāsı daḫi mü'eyyid-i müdde'ādır. Ḥattā Süleymān bin Süḥaym[5] 'ālem-i rü'yāda [L262a] şeref-i dīdār-ı Cenāb-ı Risālet-medār ile müşerref ve züvvār-ı raḥmet-diṣārlarınıñ āġāze-i ṣalāt ü selāmı resīde-i sāmi'a-i şerīfeleri olmaġla bālā-ṭırāz-ı ḫāne-i i'zāz olacaġından su'āl etdikde ḳarīn-i sāmi'a-i Nebeviyye ve şeref-yāftegī-i redd ile ṭırāz-ı rātibe-i behiyye idigin inbā buyurmuşlardır.[6] Fe-lihāẕā ol Bülbül-i gülşen-serāy-ı *levlāk* (أَكْثِرُوا مِنَ الصَّلَاةِ عَلَيَّ فِي اللَّيْلَةِ الزَّهْرَاءِ وَالْيَوْمِ الْأَزْهَرِ فَإِنَّهُمَا يُؤَدِّيَانِ عَنْكُمْ، وَإِنَّ الْأَرْضَ لَا تَأْكُلُ أَجْسَادَ الْأَنْبِيَاءِ)[7] ḥadīṯ-i şerāfet-ibtināsıyla

1 "Nerede olursanız olun bana hemen salât ü selâm getirin. Çünkü sizin salât ü selâmınız (meleklerin aracılığı ile) bana ulaşır." Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, III/82, nr. 2729; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, I/117, nr. 365; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, X/162.

2 Abdullâh b. el-Mübârek, *ez-Zühd*, s. 303, nr. 1029. Buradaki rivayete göre, bu sözü söyleyen âlim hadîs hâfızı ve güvenilir bir râvî olan Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme el-Kûfî'dir (ö. 201/817).

3 "Nerede olursanız olun bana salât ü selâm getirin. Zira nerede olursanız olun, sizin salât ü selâmınız bana ulaşır." Hz. Hasan'ın *-radıyallâhu anh-* bu rivayeti bazı takdim ve tehirlerle Ebû Ya'lâ el-Mevsılî'nin *Müsned*'inde (XII/131, nr. 6761) bulunmakta; aynı rivayet, *Sünen-i Ebû Dâvûd*'da da ("Menâsik", 97, nr. 2042) benzer ifadelerle Ebû Hüreyre'nin *-radıyallâhu anh-* rivayeti olarak yer almaktadır.

4 "Cuma günü bana çokça salât ü selâm getiriniz. Çünkü sizin salât ü selâmınız bana sunulur." Ebû Dâvûd, "Salât", 200, 201, nr. 1047; "Vitr", 26, nr. 1531; Nesâî, "Cum'a", 5, nr. 1373; İbn Mâce, "İkāmet", 79, nr. 1085; "Cenâ'iz", 65, 1636.

5 Abbâsî Halifesi Mansûr'un (136-158/754-775) hilafetinin ilk yıllarında vefat etmiş olan Ebû Eyyûb Süleymân b. Sühaym, Medineli güvenilir bir râvîdir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 463.

6 Beyhakī, *Şu'abü'l-Îmân*, III/491, nr. 4165.

7 "Cuma gecesi ve Cuma günü bana çokça salât ü selâm getiriniz. Zira Cuma geceleri ve Cuma günleri, getirdiğiniz salât ü selâmları bana iletirler. Bunun sebebi şudur: Toprak, peygamberlerin bedenlerini yiyip çürütmez." Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, I/83, nr. 243; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, II/169.

gerek leyle-i nūrāniyyet-ṭırāz-ı Cum'a'da ve gerek rūz-ı nūrāniyyet-bürūz-ı Cum'a'da cilve-nümā olan nuḳūş-ı şerāfet-menḳūş-ı ṣalāt ü selāmı ẓarf-ı edā olan rūz u şeb-i Cum'a ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i Risālet-yarlıġa teblīġ olunacaġın ifāde buyurduḳları, İbn-i Şihāb-ı feżā'il-niṣāb ifādesiyle zīver-i ṣaḥīfe-i icādedir. Keyfe lā? Cenāb-ı Risālet-me'āb 'aleyhi ṣalavātu'l-Meliki't-Tevvāb şādī-baḫşā-yı zümre-i taṣliye-sencān ü teslīm-**[161b]** pīrāyān olmaḳda (مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصَلِّي عَلَيَّ إِلَّا حَمَلَهَا مَلَكٌ حَتَّى يُؤَدِّيَهَا إِلَيَّ وَيُسَمِّيهِ حَتَّى إِنَّهُ لَيَقُولُ إِنَّ فُلانًا يَقُولُ كَذَا وَكَذَا)[1] ḥadīṯ-i şerāfet-ārāsıyla mesā'ī-i müsellimīniñ meşkūre idigin inbā buyurmuşdur.

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Sābi'

Cenāb-ı Mefḫar-i 'Ālem ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem ile sā'ir Enbiyā-yı Kirām 'aleyhimü's-selāmdan mā-'adāya taṣliye vü teslīmiñ cevāz ve 'adem-i cevāzı menāṭ-ı iḫtilāf-ı eslāf idigin beyān içün lāmi'dir.

Maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitābdır ki, egerçi 'inde 'āmmeti'l-'ulemā Cenāb-ı Risālet-intimādan ġayra ṣalāt ü selām ile i'zāz menzil-resīde-i cevāzdır; ammā Cenāb-ı İbn-i 'Abbās-ı feżā'il-istīnāsdan iḫsās olunan eṣer-i ṣıḥḥat-mesās üzre şāyestegī-i ṣalāt ü selām Cenāb-ı Risālet-me'āb ile[2] sā'ir Enbiyā-yı ma'ālī-niṣāba maḫṣūṣ olup bu menzile-i celīlede sā'irler iştirāke fā'iz **[N176a]** olmaḳ cā'iz degildir.[3] Bināberīn Enbiyā-yı Kirām'dan mā-'adāya ṣalāt ü selām mekrūh idigi maḳūl-i Süfyān-ı Ṣevrī'dir.[4] Ḥattā Cenāb-ı Efḍal-i Enbiyā 'aleyhi eşrefü't-**[L262b]**teḥāyādan mā-'adāya 'adem-i cevāz-ı ṣalāt ü selām meẕheb-i İmām Mālik-i ittiḳā-mesālik üzre ba'ż şüyūḫ-ı Mālikiyye'den menḳūl, lākin resīde-i menzile-i şöhret olmamaġla ġayr-ı maḳbūldur. Pes ber-minvāl-i eṣaḥḥ-ı ḫaber, zümre-i 'aliyye-i Enbiyā-yı Kirām'dan mā-'adāya ṣalāt ü selām İmām-ı merḳūm meẕhebinde

1 "Bir Müslüman bana salât ü selâm getirince, mutlaka bir melek alıp bana getirir ve "falan oğlu falan sana şöyle şöyle salât ü selâm etti" diye adıyla sanıyla birlikte haber verir." Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, I/83, nr. 243; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, II/169.

2 İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, II/254; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XI/305, nr. 11813; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, X/167.

3 Abdürrezzâk, *el-Musannef*, II/216, nr. 3119.

4 Abdürrezzâk, *el-Musannef*, II/216, nr. 3119.

daḥi kerāhet-ḳarīn idigi inbā-kerde-i Yaḥyā bin İsḥāḳ'dır.[1] Ḥattā 'adem-i tecāvüz 'ani'l-ḥaddi'l-me'mūr-ı bih ġayr-ı marżī idigiyle nāḳil-i ṣāḥib-feżā'il itmām-ı kelām etmişdir. Lākin Yaḥyā bin Yaḥyā[2] ḳavl-i ıṭlāḳ-maḥyāsınca ḥażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām'a ve sā'ir enāma taṣliye vü teslīm lā-be'sdir. Zīrā Cenāb-ı İbn-i 'Ömer-i feżā'il-perver rivāyetiyle Ḥażret-i Mefḫar-i Enām'a ve Ezvāc-ı Ṭāhirāt ve Āl-i şerāfet-iştimāle taṣliye vü teslīm ta'līm-i Cenāb-ı Risālet-perver ile muḳarrer idigiyle te'yīd-i müdde'ā edüp "Esānīd-i merviyye 'an-İbn-i 'Abbās, leyyinetü'l-iḥsāsdır." demişdir.

Fe-'alā-hāẕā lafẓ-ı "ṣalāt" lisān-ı 'Arab-ı 'urebāda teraḥḥum ve du'ā ma'nāsına idigi mādām ki vürūd-ı ḥadīṯ-i şerīf yāḥud bürūz-ı icmā'-ı münīf men'-endāz olmaya, ṣıḥḥat-i ıṭlāḳı dem-sāzdır. Zīrā ﴿هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَٰٓئِكَتُهُ﴾[3] naẓm-ı mübīni ile ﴿وَصَلِّ عَلَيْهِمْ﴾[4] naṣṣ-ı teraḥḥum-rehīni cevāzı dem-sāz idiginden mā-'adā ﴿أُولَٰٓئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ﴾[5] āyet-i belāġat-ġāyeti işāret-fermā-yı cevāz olup Cenāb-ı Risālet-perdāzdan daḥi (اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى اٰلِ أَبِي أَوْفَى)[6] maḳāliyle du'ā-yı teraḥḥum-nümā ṣudūrı te'yīd-sāz-ı cevāzdır. Ḥattā ityān-ı ṣadaḳa ile teşerrüf-sencān-ı duḫūl-i meclis-i melā'ik-celīs-i Nebevī (اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى اٰلِ فلان)[7] du'ā-yı teraḥḥum-imtināānına maẓhar olduḳları daḥi teşyīd-i mebānī-i cevāzda kifāyet-endāzdır. Keyfe lā? Ḥadīṯ-i şerāfet-ṭırāzda (اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى أَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ)[8] **[162a]** maḳāl-i raḥmet-iştimāli ta'mīm-āver ve ḥadīṯ-i āḫarda (وَعَلَى اٰلِ مُحَمَّد)[9] ḳavl-i şerāfet-evli cilve-ger olup

1 Bu zat, İmâm Mâlik'in rivayetlerinden derleyerek meydana getirdiği *el-Mebsûta* adlı eseriyle bilinen Ebû Bekr Yahyâ b. İshâk b. Abdillâh'tır (ö. 303/915). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 465.

2 Bu zat, İmâm Mâlik'in talebesi ve *el-Muvatta*'ı ondan dinleyip rivayet edenlerden biri olan Yahyâ b. Yahyâ el-Leysî'dir (ö. 234/848). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 465.

3 "O, sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için **size merhamet eden; melekleri de sizin için bağışlanma dileyendir.** Allah, müminlere çok merhamet edendir." Ahzâb, 33/43.

4 "Onların mallarından, onları kendisiyle arındıracağın ve temizleyeceğin bir sadaka (zekât) al **ve onlara salât (dua) et.** Çünkü senin salâtın (duan) onlar için sükûnettir (onların kalplerini yatıştırır.) Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir." Tevbe, 9/103.

5 **"İşte Rab'leri katından rahmet ve merhamet onlaradır.** Doğru yola ulaştırılmış olanlar da işte bunlardır." Bakara, 2/157.

6 "Allah'ım! Ebû Evfâ ailesine salât eyle!" Buhârî, "Zekât", 64, nr. 1497; "Megāzî", 35, nr. 4166; Müslim, "Zekât", 176, nr. 1078. Peygamber Efendimiz *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* birilerine kısaca: "Allah'ım! Onlara salât eyle!" derken, aynı zamanda: "Allah'ım! Onlara merhamet eyle, onları günahlardan arındır, zekâtını verdikleri mallarını kendilerine hayırlı kıl!" demiş olmaktadır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 467.

7 "Allah'ım! Falan oğullarına salât eyle!"

8 "Allah'ım! Muhammed'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-*, hanımlarına ve zürriyetine salât eyle!" Buhârî, "Enbiyâ", 10, nr. 3370; Müslim, "Salât", 69, nr. 407.

9 "Ve Muhammed'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* âline."

"āl"den etbā'-ı şerāfet-ittibā' yāḫud ümmet-i sütūde-ḫaṣlet yāḫud eḳārib ü 'aşīret murād idigiyle kibār-ı 'ulemā me'āṣir-niṣārdır. Ḥattā [L263a] 'inde'l-ba'ż "āl" ile evlādı yāḫud ḳavmi daḫi murād olunmaḳ muḳarrer ve 'inde'l-ba'żı'l-āḫar "āl"den murād 'adem-i cevāz-ı taṣadduḳ ile ṭahāret-i ẕeyl-i şerāfet-meylleri nümāyān olan zümre-i Benī Hāşim idigi rūşen-ger olup, ba'żı 'ulemā her taḳiyy-i naḳīniñ 'umūm-ı ma'nā-yı āl-i şerāfet-iştimālde duḫūlin taṣrīḥ ve Ḥasan-ı Baṣrī "āl"den murād nefs-i nefīs-i Nebevī idigin taṣḥīḥ edüp (اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ صَلَاتَكَ وَبَرَكَاتِكَ عَلَى اٰلِ مُحَمَّدٍ)[1] ḥadīṯ-i mümeccedinde zīver-yāb-ı ṣaḥīfe-i [N176b] ṣudūr olan lafẓ-ı "āl"den nefs-i nefīs-i Nebiyy-i Emced murād idigiyle te'yīd-i müdde'ā etmişdir. Zīrā ṣalāt 'ale'n-Nebiyyi'l-Mükerrem farżiyyet ile mu'lem ve Āl ü Aṣḥāb'a ṣalāt nāfile idigi müsellem olmaġın lafẓ-ı "āl"de mürā'āt-ı ifḫām ile ẕāt-ı Seyyidü'l-Enām ḫalel-peẕīr-i kelām olmadıġı mā-lā-kelāmdır. Ḥattā ifḫām-ı lafẓ-ı "āl" şān-ı vālā-nişān-ı Ebū Mūsā-yı Eş'arī'de şeref-baḫş-ı vürūd olan (لَقَدْ أُوتِيَ مِزْمَارًا مِنْ مَزَامِيرِ اٰلِ دَاوُدَ)[2] ḥadīṯ-i şerāfet-meş-hūdından rūşen-gerdir. Fe-lihāẕā Ẕāt-ı Nübüvvet-simātlarına ittibā' ṭarīḳıyla Ezvāc-ı Ṭāhirāt'a ve ẕürriyyet-i şerāfet-simāta cevāz-ı ṣalāt ẕikr-i nām-ı nāmīlerinden ṣoñra ẕikr-i esmā-i şerāfet-intimālarından mefhūm idigi ma'lūmdur.[3] Egerçi İbn-i 'Ömer-i feżā'il-perverden Cenāb-ı Risālet-güster ile Şeyḫayn-ı Mükerremeyn'e ṣalāt ü selām rivāyet-i Yaḥyā-yı Endelüsī ile cilve-nümā-yı suṭūr-ı ***Muvaṭṭa'***-ı İmām Mālik-i be-nāmdır; ammā bu bābda cilve-ger-i minaṣṣa-i bürūz olan, ḫaber-i ṣalāt 'alā Seyyidi'l-Kevneyn ve du'ā 'ale'ş-Şeyḫayn idigi eşer-i ṣıḥḥat-perverdir.[4] Ḥattā Enes-i sa'ādet-resiñ 'an-ẓahri'l-ġayb aṣḥābına (اللّٰهم اجعل منك على فلان صلوات قوم أبرار الذين يقومون بالليل ويصومون بالنهار)[5] terkīb-i teraḥḥum-tertībiyle du'āsı inbā-kerde-i İbn-i Vehb-i feżā'il-intimādır.

Lākin maḳūl-i maḳbūl-i ṣaḥib-i kitābdır ki, meẕheb-i fuḥūl-i muḥaḳḳıḳīn ve muḫtār-ı ekşer-i fuḳahā vü mütekellimīn üzre zümre-i 'aliyye-i Enbiyā-yı Kirām 'aleyhimü's-selāmdan mā-'adāya 'ale'l-istiḳlāl ṣalāt

1 "Allah'ım! Bütün salâtlarını, bereketlerini Muhammed'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* üzerine indir!"

2 "Şüphesiz (Ebû Mûsâ'ya) Âl-i Dâvûd'a verilen güzel ses gibi bir ses verilmiştir." Buhârî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 32, nr. 5048; Müslim, "Müsâfirîn", 235, nr. 793.

3 Buhârî, "Enbiyâ", 10, nr. 3370; Müslim, "Salât", 69, nr. 407.

4 Mâlik, *Muvatta'*, "Kasru's-Salât fi's-Sefer", 68.

5 "Allah'ım! Falan kimseye; geceler boyu teheccüd namazı kılan, gündüzleri oruç tutan kimselere yaptığın gibi salât eyle!" Süyûtî bu hadîsten söz etmekle beraber, onun hangi kaynakta geçtiğini belirtmemiştir. Bkz. *Menâhilü's-Safâ*, s. 208, nr. 1114.

ü selām ġayr-ı cā'iz idigi [L263b] mā-lā-kelāmdır. Ve tevḳīr ü i'zāza sezā-vārlıḳ ber-minvāl-i fermūde-i ﴿صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾[1] ḥażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām'a lāyıḳ olup ḫaṣṣīṣa-i meẕkūrede ol zümre-i 'aliyyeye müşāreket ber-ṭaraf idigi tenzīh ü taḳdīse Ḫudāvend-i bī-çūn ü çirā cellet 'aẓametuhū ve 'alā'nıñ iḫtiṣāṣıyla rūşenādır. Ḥattā bu ma'nā İbn-i 'Abbās-ı feżā'il-istīnāsdan ber-minvāl-i muḥarrer rivāyet-kerde idigi muḳarrerdir. Bināberīn Enbiyā-yı Kirām 'aleyhimü's-selāmdan mā-'adānıñ tebcīli istid'ā-yı ġufrān ve'r-rıḍvān ile rū-nümā ve bu müdde'ā ﴿رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ﴾[2] fermūde-i mükerremesiyle ṣübūt-pīrā olup ﴿وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ﴾[3] naṣṣ-ı celīlü'l-kaṣṣı **[162b]** mü'eyyid-i müdde'ādır. Keyfe lā? Īṣār-ı mürvārīd-i ṣalāt ü selām ḫaṣā'iṣ-i ḥażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām'dan olup bu bābda sā'ir nāsıñ ol zümre-i 'aliyye ile müşāreketi ṣadr-ı evvelde ġayr-ı ma'rūf ve nā-būd ve iḥdāṯ-ı emr-i teşrīk mübtede'āt-ı Revāfiża vü Müteşeyyi'a'dan ma'dūd olup şān-ı ba'żı e'immeyi berāy-ı ta'ẓīm bu emr-i 'aẓīme ictirā ve i'zāz u ikrāmda ba'żı e'immeyi ḥażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām ile tesviyeye iḳdām-pīrā olmuşlardır. Fe-lihāẕā ehl-i bida' u ḍalāle teşebbük menhiyyün-'anh idigi bī-mirā ve mültezimlerinden teberrī ẕimmet-i [N177a] İslāmiyān'a vācib idigi rūşenādır. İmdi 'inde Ehli's-Sünne, Āl ve Aṣḥāb-ı Kirām'a cevāz-ı ṣalāt ü selām bi'ṭ-ṭab' ve'l-iżāfe idigi mā-lā-kelām olup medār-ı cevāz lā-'ale't-taḫṣīṣ olmaḳ cilve-perdāzdır. Pes ba'żı rivāyāt-ı sābıḳada cilve-nümā oldıġı üzre Cenāb-ı Risālet-me'ābdan ba'żı efrāda ṣudūr-ı lafẓ-ı ṣalāt-ı teraḥḥum-pīrā inbā-āver-i du'ā olup ta'ẓīm ü i'zāz ġayr-ı maḳṣūd idigi rū-nümā ve taṣliye vü teslīm ile ḳaṣd-ı tebcīl ü ikrām ḫaṣā'iṣ-i Enbiyā-yı Kirām'dan idigi mā-lā-kelāmdır. Keyfe lā? ﴿لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا﴾[4] fermūde-i celālet-nümūdesince nidā 'ale'r-Resūli'l-Ekrem sā'ire nidādan rātibe-ṭırāz-ı imtiyāz oldıġı gibi [L264a] ṣalāt bi-ma'ne'd-du'ā

1 "Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât ediyorlar. Ey iman edenler! **Siz de ona salât edin, selâm edin."** Ahzâb, 33/56.

2 "Onlardan sonra gelenler ise şöyle derler: **"Ey Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla.** Kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin tutturma! Ey Rabbimiz! Şüphesiz sen çok esirgeyicisin, çok merhametlisin." Haşr, 59/10.

3 "İslâm'ı ilk önce kabul eden Muhâcirler ve Ensâr ile **iyilikle onlara uyanlar var ya; Allah onlardan razı olmuş,** onlar da O'ndan razı olmuşlardır. Allah, onlara içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük başarıdır." Tevbe, 9/100.

4 **"(Ey inananlar!) Peygamber'in (sizi) çağırmasını aranızda birbirinizi çağırmanız gibi tutmayın.** İçinizden birbirini siper ederek sıvışıp gidenleri Allah gerçekten bilir. Artık onun emrine muhalefet edenler, başlarına bir belanın gelmesinden veya elem dolu bir azaba uğramaktan sakınsınlar." Nûr, 24/63.

daḫi şān-ı celālet-nişān-ı Nübüvvet-pīrāda sā'ir nāsdan mümtāz olmaḳ elzemdir. Felā-cerem bu ḳā'ide-i enīḳa şüyūḫ-ı kümmel-i ṣāḥib-i kitābdan muḫtār-ı İmām Ebu'l-Muẓaffer[1] idigi muḳarrerdir.

Vallāhu a'lem.

Faṣl-ı Şāmin

Ḥükm-i ruḫṣāyī-i Ravża-i Muṭahhara-i Ḫayru'l-Berere'yi mübeyyin ve fażīlet-i ziyāret-i ḳabr-i cennet-nişān-ı Seyyidü'l-Enām'ı mu'lin ve şeref-yābān-ı ziyāret-i 'aliyyeleriniñ keyfiyyet-i taṣliye vü teslīmini inbā-perver ve ādāb-ı ṭavr-ı du'āyı ta'līm-āverdir.

Evvelā cebhe-sāyī-i ziyāret-i Ravża-i Muṭahhara-i melāẕ-ı ümmet, sünen-i seniyye-i Müslimīn'den bir sünnet idigi bi'l-icmā'[2] müşbet ve iḫrāz-ı fażīlet-i ziyāret-i 'aliyyeleri bālā-terīn-i menzile-i ḳurbetdir. Keyfe lā? Rivāyet-i ṣıḥḥat-ġāyet-i İbn-i 'Ömer ile rūşen-gerdir ki, ol Şefī'-i Ümmet (مَنْ زَارَ قَبْرِي وَجَبَتْ لَهُ شَفَاعَتِي)[3] ḥadīṣ-i beşāret-simātıyla terġīb-sāz-ı ziyāret-i 'aliyyeleri olmuşlardır. Ḥattā Enes bin Malik raḍıyallāhu 'anh rivāyetiyle ṣıḥḥat-mesālik olan (مَنْ زَارَنِي فِي الْمَدِينَةِ مُحْتَسِبًا كَانَ فِي جِوَارِي وَكُنْتُ لَهُ شَفِيعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ)[4] ḥadīṣ-i beşāret-enīsiyle beyān-ı fażīlet-i ziyāret buyurulmuşdur.

Fi'l-ḥaḳīḳa şeref-i merḳūm ile teşerrüf ne vechile ehemm-i mehāmm-ı İslāmiyān'dan olmaya ki ḥadīṣ-i āḫarda ol Ḫayru'l-Beşer (مَنْ زَارَنِي بَعْدَ مَوْتِي فَكَأَنَّمَا زَارَنِي فِي حَيَاتِي)[5] maḳāl-i beşāret-iştimāliyle müjde-āver olmuşlardır. Ḥattā ta'ẓīmen li-Resūlillāh, İmām Mālik-i ittiḳā-penāh زُرْنَا قَبْرَ النَّبِيِّ[6] maḳāliniñ kerāhetine ẕāhib olmuşdur. Fe-lihāẕā beyān-ı sebeb-i kerāhetinde iḫtilāf-ı eḳāvīl cilve-ger olup, 'inde'l-ba'ż züvvārāt-ı ḳubūruñ maṣdar-ı

1 Eş'arî kelâmcısı, aynı zamanda fıkıh ve tefsir âlimi olan Ebu'l-Muzaffer Şahfûr b. Tâhir el-İsferâyînî (ö. 471/1078), Selçuklu veziri Nizâmülmülk (ö. 485/1092) tarafından Tûs Medresesi'ne müderris tayin edilmiş olup Ehl-i Sünnet'in görüşlerini en iyi savunan âlimlerden biridir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 473.

2 Ravża-i Muṭahhara-i melāẕ-ı ümmet, sünen-i seniyye-i Müslimīn'den bir sünnet idigi bi'l-icmā': — N

3 "Ümmetimden kabrimi ziyaret edenlere mutlaka şefaat ederim." Dârekutnî, *es-Sünen*, II/278; Beyhakī, *Şu'abü'l-Îmân*, III/490, nr. 4159.

4 "Ümmetimden Medine'ye gelerek Allah rızası için kabrimi ziyaret eden kimse, ahirette benim himayemde olur ve ben kıyâmet gününde ona şefaat ederim." Beyhakī, *Şu'abü'l-Îmân*, III/490, nr. 4158; Beyhakī, *es-Sünenü's-Sağîr*, II/211, nr. 1771.

5 "Beni vefatımdan sonra ziyaret eden kimse, hayatımda ziyaret etmiş gibidir." Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, I/94, nr. 287; Heysemî, *Mecma'u'l-Bahreyn*, III/286, nr. 1829.

6 "Peygamber'in -*sallallâhu aleyhi ve sellem*- kabrini ziyaret ettik."

laʿn olmasına mebnī[1] idigi menḳūl, lākin ziyāret-i ḳubūrdan nehy bābında vārid olan eṣer-i tehdīd-perver emr-i ziyāreti **[163a]** ruḫṣat-āver olan eṣer-i muʿteber ile mensūḫ idigi[2] vech-i menḳūle muʿārıż[3](مَنْ زَارَ قُبُرِي) ʿunvān-ı feṣāḥat-nişānınıñ Cenāb-ı Efṣaḥu'l-fuṣaḥādan vürūdı menḳūl-i merḳūma münāḳıżdır. Bināberīn baʿżı feżā'il-perverden vech-i āḫar cilve-ger yaʿnī lüzūm-ı efḍaliyyet-i zā'ir mine'l-mezūr **[L264b]** bāʿiṣ-i kerāhet-i ziyāret-i ḳubūr idigi daḫi telaḳḳī bi'l-ḳabūle nā-sezā ve ʿumūm-ı mülāzeme-i merḳūme memnūʿ idigi **[N177b]** bī-mirādır. Keyfe lā? Ḥadīṣ-i ehl-i cennetde sükkān-ı cinānıñ şeref-i dīdār-ı Perverdigār ile muġtenem olacaḳların mübeşşir olan[4](زيارتهم لربهم) lafẓınıñ vürūdı ḳarīn-i menʿ-i māniʿīn olmayup te'vīl ile tertīl olunmuşdur. Felā-cerem şān-ı celālet-nişān-ı Ḫallāḳ-ı bī-çūn ü çirāda memnūʿu'l-ıṭlāḳ olmayan, şān-ı şerīf-i Nübüvvet-simātda daḫi memnūʿ olmadığı tābāndır. Pes mebnā-yı kerāhet, lafẓ-ı "ziyāret"iñ ḳabre iżāfeti idigi rūşenā ve bilā-ẕikri'l-ḳabr[5] زُرْنَا النَّبِيَّ maḳāl-i kerāhetden muʿarrā idigi vech-i vecīh-i yādigār-ı ḫāme-i ṣāḥib-i kitāb-ı nebīhdir. Ḥattā müddeʿā-yı muḥarrereye istidlālde[6]([اَللّٰهُمَّ لَا تَجْعَلْ قَبْرِي وَثَنًا يُعْبَدُ [بَعْدِي) ḥadīṣ-i şeref-şiʿārın īrād ve ḳubūr-ı Enbiyā-yı Kirām'ı mesācid ittiḫāẕı iştidā vü ġażab-ı İlāhī'ye menāṭ idigin iʿdād ile ḳaṭʿan li'ẕ-ẕerīʿa ve ḥasmen li'l-bāb ẕikr-i ḳabr ile iḳtirān-ı ziyāret menzil-resīde-i kerāhet ve bunuñla fiʿl-i menhiyyün-ʿanhıñ fevāʿiline teşebbühden ḥimāyet murād-ı İmām Mālik-i sütūde-mesālik idigin ibrāz ile ṣāḥib-i kitāb maẓhar-ı tevfīḳ-i Melik-i Tevvāb olmuşdur.

Ḥattā İsḥāḳ bin İbrāhīm el-Faḳīh'den menḳūl-i nezīhdir ki, iḥrām-bendān-ı ḥacc-ı Beyt-i şerāfet-ārā memerr-i saʿādet-maḳarr-ı Medīne-i nūrāniyyet-pīrāya duḫūlle şerāfet-müşūl olduḳda sünnet-i seniyye-i Müslimīn ve deyden-i raġbet-ḳarīn-i ehl-i dīn olan ziyāret-i Mescid-i Nebevī ile şeref-yāblıġa ez-cān ü dil mā'il ve ol buḳʿa-i cennet-nişānda taḫrīme-bend-i

1 "Kabirleri çok ziyaret eden kadınlara Allah lânet etsin!" Tirmizî, "Cenâ'iz", 61, nr. 1056; İbn Mâce, "Cenâ'iz", 49, nr. 1576; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/337; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, X/314, nr. 5908.

2 "Kabirleri ziyaret etmenizi yasaklamıştım. Ama artık ziyaret edebilirsiniz." Müslim, "Cenâ'iz", 106, nr. 977; "Edâhî", 37, nr. 1977.

3 **"Ümmetimden kabrimi ziyaret edenlere** mutlaka şefaat ederim." Dârekutnî, *es-Sünen*, II/278; Beyhakī, *Şu'abü'l-Îmân*, III/490, nr. 4159.

4 "… Onların ziyaretleri Rab'lerinedir …" Tirmizî, "Cennet", 15, nr. 2549; İbn Mâce, "Zühd", 39, nr. 4336.

5 "Peygamber'i *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ziyaret ettik."

6 "Allah'ım! Benden sonra kabrimi tapılan bir put hâline getirme!" Mâlik, *Muvatta'*, "Kasru's-Salât fi's-Sefer", 85.

ṣalāt olmaḳ şerefine vāṣıl olup rü'yet-i Ravża-i Seyyidü'l-Kevneyn ile ḳarīrü'l-'ayn ve minber-i şerāfet-maḳarr ve Ḥücre-i Muṭahhara-i nūrāniyyet-perverlerin ziyāret kendülere aḳṣā-yı ümniyyet idigi bī-reyb ü meyn idiginden mā-'adā melāmis-i dest-i şerāfet-peyvest ve mevāṭī-i ḳadem-i hidāyet-tev'em ve aṣl-ı sırr-ı *elest*'i müşāhedeye müsāra'at ve müstened-i Nebevī ve mehbiṭ-i vaḥy ü tenzīl olmaġla me'āṣir-i celīleyi ḥāvī olan 'amūd-ı şerāfet-maḥdūdı ziyārete mübāderet bā'iṣ-i müfāḥaretleridir. Ḥattā mevāḳıf-ı Aṣḥāb-ı ma'ālī-niṣābı rü'yet ile daḫi ḥiṣṣe-mend-i 'ibret olmaġa iḳdam mā-lā-kelām idigi mü'eyyid-i müdde'ā-yı [L265a] muḥarreredir. Fe-lihāẕā muvācehe-i Cenāb-ı Risālet-me'ābda dest-be-meyān-ı tekrīm ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَٰٓئِكَتَهُۥ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ﴾ naṣṣ-ı celīlin ba'de't-tilāvet (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ يَا نَبِيَّ اللَّه)[1] maḳāl-i tebcīl-iştimālin heftād-bār tekrār eden zā'ir-i şerāfet-diṣār (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ يَا فُلَان)[2] nidāsıyla bir melek-i mü'ekkeliñ münādāsı olup min ḳıbeli'l-Meliki'l-'Allām ḳażā-yı ḥavāyic ile muḳteżīyyü'l-merām idigi ba'żı kibārdan naḳl-kerde-i İbn-i Ebī Füdeyk-i[3] feżā'il-diṣārdır. Bināberīn şeref-yāb-ı duḫūl-i meclis-i 'Ömer bin 'Abdül'azīz olan Yezīd bin Ebī Sa'īd[4] sūy-ı dil-cūy-ı Beytü'l-Ḥarām'a iḥrām-bend-i 'azīmet olup berāy-ı vedā' dāḫil-i nādī-i ma'delet-iltimā'ı olduḳda ḫalīfe-i merḳūm ḳādim-i mersūmdan duḫūl-i Ṭaybe-i Ṭayyibe **[163b]** ile şeref-müṣūl ve rü'yet-i Ḥücre-i Muṭahhara ile sa'ādet-i [N178a] cāvidānīye ḥīn-i vuṣūlde dergāh-ı Nübüvvet-penāha teblīġ-i ṣalāt ü selāmı ḫ̬āst-kār oldıġı inbā-kerde-i nāḳil-i mezbūr idiginden mā-'adā, ecānib-i Şām'dan ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i Medīne-i Münevvere'ye berāy-ı teblīġ-i ṣalāt ü selām irsāl-i berīd-i muḫāleṣet-nüvīd ile ol emīr-i ma'delet-peẕīriñ 'ubūdiyyet-kārlıġı menḳūl-i ba'żı fuḥūldür.[6] Ve keẕālik Enes bin Mālik muvācehe-i Ḥücre-i Nebeviyye'de vuḳūf ve ref'-i yed-i tebcīl-simāt ile īṣār-ı dürer-i ṣalavāt ve ba'dehū inṣırāf ile merāmın is'āf eyledigi inbā-kerde-i ba'żı feżā'il-perverdir.[7]

---

1 **"Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât ediyorlar.** Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selâm edin." Ahzâb, 33/56.

2 "Ey Peygamber! Allah sana salât eylesin."

3 "Ey falan! Allah da sana rahmet eylesin."

4 "İbn Ebî Füdeyk" şeklinde meşhur olan bu Medineli muhaddisin tam adı Ebû İsmâ'îl Muhammed b. İsmâ'îl ed-Dilî'dir (ö. 200/815). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 480.

5 Mısırlı bir muhaddis olan Yezîd b. Ebî Sa'îd el-Mehrî, Ömer b. Abdil'azîz'den rivayette bulunmuştur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 480.

6 Beyhakī, *Şu'abü'l-Îmân*, III/492, nr. 4167.

7 Beyhakī, *Şu'abü'l-Îmân*, III/491, nr. 4164.

Ve rivāyet-i İbn-i Vehb ile müṡbetdir ki, İmām Mālik-i taḳvā-mütehālik Ḥücre-i Muṭahhara-i Nebeviyye'de berāy-ı ʿarż-ı tuḥaf-ı taḥiyyāt kemer-bend-i ḳıyām olanlara lāzime-i ẕimmet-i ikrām muvācehe-i Seyyidü'l-Enām ʿaleyhi's-selāma tevellī-i vech ile bi'l-iḥtirām īṣār-ı ṣalāt ü selām edüp ṣandūḳa-i şerāfet-maṣdūḳaya vażʿ-ı yed ile iẓhār-ı sū-i edebden iḥtirāzı tenbīh-sāz ve zümre-i züvvār-ı Nebiyy-i Muḫtār'a sezā-vār olan neṣr-i mürvārīd-i ṣalāt ü selāmdan ṣoñra iḥtirāmen [li-]Seyyidi'l-Enām ʿadem-i vuḳūf idigi yādigār-ı ḫāme-i İmām-ı feżā'il-menūṭ olan ***Kitāb-ı Mebsūṭ***'da[1] mübeyyen ve ḥīn-i ḳıyāmda cihet-i ḳible-i Ravża-i Muṭahhara'da āvīze-kerde **[L265b]** olan ḳandīl, ser-i muḫāleṣet-efser-i zā'ire muḫāẕī olacaḳ mertebe taḳarrüb edüp baʿdehū kemāl-i ḫuşūʿ ile ʿarż-ı ṣalāt ü selāma telehhüb-i medār-ı iḥtirām idigi İbn-i Ebī Müleyke'den[2] menḳūl-i ṣıḥḥat-efkendir. Keyfe lā?

İbn-i ʿÖmer raḍıye ʿanhu Rabbuhu'l-Ekber cenāblarınıñ muvācehe-i Ravża-i Muṭahhara'da ʿarż-ı ṣalāt ü selāmı ṣad-bār manẓūr-ı İmām Nāfiʿ-i[3] keṣīrü'l-menāfiʿ ve ekṣeriyyā (اَلسَّلَامُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، اَلسَّلَامُ عَلَى أَبِي بَكْرٍ، السَّلَامُ عَلَى أَبِي)[4] maḳāl-i tekrīm-iştimālini gūyā ve baʿdehū inṣırāf-peymā olmuşdur. Ḫattā rivāyet-i Yaḥyā bin Yaḥyā ile zīver-i suṭūr-ı ***Muvaṭṭa'***dır ki, Cenāb-ı İbn-i ʿÖmer ʿinde muvāceheti'r-Ravżati'l-Muṭahhara vuḳūf-perver ve ṣalāt ʿalā Seyyidi'l-Kevneyn ve duʿā-yı Şeyḫayn'ı baʿde'l-edā inṣırāf-āver olmuşdur. Felā-cerem züvvār-ı Ravża-i Muṭahhara-i Nebiyy-i Muḫtār'a sezā-vār olan[5] (اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ) deyüp selām ʿalā Şeyḫayni'l-Mükerremeyn'i daḫi edā ile şerāfet-pīrā olmaḳ idigi rivāyet-i İbn-i Vehb ile meşhūr ve ***Mebsūṭ***-ı[6] İmām Mālik-i sütū-

1 Metinde belirtilen görüş İmâm Mâlik'e ait olmakla beraber, *el-Mebsût* -ki her üç nüshada da İmâm Mâlik'e nispet edilmiştir- İmâm Mâlik'in eseri değil; Bağdat kadısı, Mâlikî âlimi, muhaddis ve Kâdilkudât Ebû İshâk İsmâ'îl b. İshâk el-Cehdamî'nin (ö. 282/895) Mâlikî fıkhına dair eseridir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 447.

2 Ashâb-ı Kirâm'dan olan dedesi Ebû Müleyke'ye *-radıyallâhu anh-* nisbetle anılan ve güvenilir bir muhaddis, fakîh ve kırâat âlimi olan Abdullâh b. Ubeydillâh b. Ebî Müleyke (ö. 117/735), Harem-i Şerîf müezzin ve imamlarından, Tâif ve Mekke kadılarından olup Tâbi'în'dendir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 482.

3 Bu zat, Abdullâh b. Ömer'in *-radıyallâhu anhumâ-* azatlı kölesi olup "Nâfî', mevlâ İbn Ömer" diye anılan Ebû Abdillâh Nâfi' b. Sercis el-Kureşî el-Medenî'dir (ö. 117/735). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 483.

4 "Peygamber Efendimiz'e selâm olsun, Hz. Ebû Bekir'e selâm olsun, babama selâm olsun."

5 "Ey Peygamber! Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun!"

6 Metinde belirtilen görüş İmâm Mâlik'e ait olmakla beraber, *el-Mebsût* -ki her üç nüshada da İmâm Mâlik'e nispet edilmiştir- İmâm Mâlik'in eseri değil; Bağdat kadısı, Mâlikî âlimi, muhaddis ve Kâdilkudât Ebû İshâk İsmâ'îl b. İshâk el-Cehdamî'nin (ö. 282/895) Mâlikî fıkhına dair eseridir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 447.

de-mesālikde masṭūrdur. Ḥattā Ḳāḍī Ebu'l-Velīd el-Bācī'niñ[1] muḫtārı üzre ber-feḥvā-yı ḥadīṯ-i İbn-i 'Ömer ṣalāt ü selām 'alā Seyyidi'l-Enām ve du'ā 'ale'ş-Şeyḫayni'l-Mükerremeyn lāzime-i ẕimmet-i züvvār-ı şerāfet-şi'ār idigi menḳūl-i ṣıḥḥat-diṯārdır.

Fe-lihāẕā ādāb-ı duḫūl-i Mescid-i Nebevī'dendir ki, vaḳt-i duḫūlde (بِاسْمِ اللَّهِ وَسَلَامٌ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا مِنْ رَبِّنَا، وَصَلَّى اللَّهُ وَمَلَائِكَتُهُ عَلَى مُحَمَّدٍ، اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَجَنَّتِكَ وَاحْفَظْنِي مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ)[2] deyüp ba'de-ẕālik ziyāret-i [N178b] Ravża-i Muṭahhara'ya mübāderet ve mā-beyne'l-ḳabri ve'l-minber taḥrīme-bendī-i ṣalāt-ı nefle mübāşeret ve ba'dehū muvācehe-i Ḥücre-i Muṭahhara'da vuḳūf ve risāle-i ziyāreti dībāce-i ḥamd ü şenā 'alā Ḫālıḳı'l-'Ālemīn ve ṣalāt ü selām 'alā Seyyidi'l-Enām ile pīrāye-ḳarīn edüp ba'dehū su'āl-i ḥācātına dest-küşā-yı recā ola. Pes ma'lūm-ı taṣaffuḥ-sencān-ı kütüb-i siyerdir ki, Mescid-i Nebevī envā'-ı şerāfet [L266a] ü feżā'ili **[164a]** muḥtevī olmaġla her maḥallinde taḥṣīl-i biḍā'a-i ḳurbet sermāye-i sa'ādettir. Lākin (مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمِنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ)[3] ḥadīṯ-i şerāfet-pīrāsı feḥvā-yı ma'ālī-ārāsınca ol cāy-ı cennet-nişāne-de edā-yı ṣalāt efḍal-terīn-i ḳurubāt olup ba'dehū mütevāżı'an müteḫaşşi'an 'inde Ḥücreti'n-Nebeviyye kemer-bend-i ḳıyām ve dergāh-ı Risālet-penāh-ı şefā'at-destgāha īṣār-ı le'ālī-i ṣalāt ü selām ve du'ā-yı Şeyḫayn-ı Mükerremeyn'i daḫi iltizām edüp mādām ki ol buḳ'a-i bereket-efkende mütemekkin ola, eyyām ü leyāl ẕarf u maẕrūf-ı ṣalat ü selām ḳılınmaġa iḳdām ve ziyāret-i Mescid-i taḳvā-esās-ı Ḳubā ve ziyāret-i ḳubūr-ı şühedāya daḫi ihtimām cümle-i ādāb-ı ziyāret-i Seyyidü'l-Enām 'aleyhi's-selāmdan idigi mā-lā-kelāmdır. Ḥattā Ṭaybe-i Ṭayyibe'ye ḥīn-i duḫūl ü ḫurūcda ve eṣnā-yı mekṣ ü vülūcda ikṣār-ı taṣliye vü teslīm istiḥbāb-kerde-i İmām Mālik-i fehīm olup ḥīn-i ḫurūcda encām-kārī-i ziyāret-i Ḥücre-i Muṭahhara-i Nebeviyye olmaḳ ẕimem-i züvvāra elzem ve sükkān-ı Medīne-i

1 Ünlü eserlerinden biri, İmâm Mâlik'in *el-Muvatta*'ının şerhi *el-Müntekā* olan Ebu'l-Velîd Süleymân b. Halef el-Bâcî (ö. 474/1081), memleketinde aldığı tahsilden sonra yine aynı maksatla 12 yıl müddetle doğu İslâm ülkelerinde bulunmuştur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 484.

2 "Allah'ın adıyla (giriyorum). Selâm, Allah'ın Resûlü'ne *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* olsun. Rabbimizin selâmı bizim üzerimize de olsun. Allah ve meleklerinin salât ve selâmı Muhammed'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* üzerine olsun. Allah'ım! Günahlarımı bağışla! Rahmetinin ve cennetinin kapılarını benim için aç! Ve beni kovulmuş şeytandan koru!"

3 "Evimle minberimin arası cennet bahçelerinden bir bahçedir." Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/389, V/335; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, III/319.

Münevvere'den maḥmil-bendān-ı sefere keẕālik bu emr-i şerāfet-perveri ityān ehemmdir. Felā-cerem şeref-yābān-ı duḫūl-i Mescid-i Nebevī'ye (اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ)[1] maḳāliyle du'ā ve ḥīn-i ḥurūcda neṣr-i mürvārīd-i ṣalāt ü selām ederek ḫaṭve-peymā olup (اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ فَضْلِكَ)[2] du'āsıyla dest-küşā ve ber-minvāl-i rivāyet-i uḫrā[3] (اَللَّهُمَّ احْفَظْنِي مِنَ الشَّيْطَانِ) ve rivāyet-i uḫrā üzre (اَللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ)[4] maḳāliyle istid'ā inbā-yı İbn-i Vehb-i feżā'il-ārā ile ta'līm-kerde-i Ḥażret-i Fāṭımatü'z-Zehrā'dır. Ve keẕālik Muḥammed bin Sīrīn'den daḫi menḳūl-i ṣıḥḥat-ḳarīndir ki, şeref-yābān-ı duḫūl-i Mescid-i Nebevī'ye sezā olan ḥīn-i duḫūlde ve vaḳt-i ḫurūcda (صَلَّى اللَّهُ وَمَلَائِكَتُهُ عَلَى مُحَمَّدٍ، اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، بِاسْمِ اللَّهِ دَخَلْنَا وبِاسْمِ اللَّهِ خَرَجْنَا وَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا)[5] du'āsıyla terāne-perdāz ve Ḥażret-i Fāṭımatü'z-Zehrā [L266b] raḍıyallāhu 'anhādan rivāyet-i uḫrāda ḥīn-i duḫūlde[6] (صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ) deyüp 'alā mā-sebaḳ Zehrā-yı şerāfet-ārādan menḳūl olan du'āyı teẕyīl, mürā'āt-ı merāsim-i tebcīldendir. Ḥattā yine ol Ṣadr-nişīn-i 'işmetden ḥamd ü besmele ve selām ü ṣalvele ile duḫūle ibtidā ve ber-minvāl-i rivāyet-i uḫrā (بِاسْمِ اللَّهِ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ)[7] maḳāliyle tebcīl-pīrā olmaḳ sezādır. Keyfe lā? Cenāb-ı [N179a] Risālet-me'āb 'aleyhi şerāyifü ṣalavātillāhi't-Tevvāb duḫūl-i Mescid-i Şerīf ile ol maḳām-ı cennet-nişānı teşrīf buyurduḳlarında (اَللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَيَسِّرْ لِي أَبْوَابَ رِزْقِكَ)[8] deyü du'ā buyurduḳları rivāyet-kerde-i ba'żı feżā'il-pīrādır. Ve keẕālik ḥīn-i duḫūlde neṣr-i le'ālī-i ṣalāt ü selāmdan ṣoñra (اَللَّهُمَّ افْتَحْ لِي)[9] maḳāliyle miṣāl-i ṭūṭī şīrīn-güftārlıḳ Cenāb-ı Ebī Hüreyre-i feżā'il-diṣārdan merviyy-i ba'żı kibārdır.

---

1 "Allah'ım! Günahlarımı bağışla! Bana rahmetinin kapılarını aç!"

2 "Allah'ım! Günahlarımı bağışla! Bana lütfunun kapılarını aç!" Tirmizî, "Salât", 117, nr. 314; İbn Mâce, "Mesâcid", 13, nr. 771; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI/282.

3 "Allah'ım! Beni şeytandan koru!" İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VI/96, nr. 29767.

4 "Allah'ım! Ben senin lütfunu niyaz ediyorum." Ebû Dâvûd, "Salât", 18, nr. 465.

5 Allah ve meleklerinin salât ve selâmı Muhammed'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* üzerine olsun. Ey Allah'ın Nebîsi! Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun. Biz buraya Allah'ın adıyla girdik, Allah'ın adıyla da çıktık ve biz yalnız Allah'a tevekkül etmişizdir."

6 "Allah'ım! Muhammed'e *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* salât eyle!" Tirmizî, "Salât", 117, nr. 314; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI/282.

7 "Allah'ın adıyla (giriyorum). Selâm, Allah'ın Resûlü'ne olsun." İbn Mâce, "Mesâcid", 13, nr. 771; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI/283.

8 "Allah'ım! Bana rahmetinin kapılarını aç! Ve bana lütfedeceğin rızkı elde etmeyi kolaylaştır."

9 "Allah'ım! Bana ... aç!" Bu hadîs-i şerîfin benzer ifadelerle geçtiği yerler için bkz. Tirmizî, "Salât", 117, nr. 314; İbn Mâce, "Mesâcid", 13, nr. 771; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI/282.

Felā-cerem ma'lūm-ı daḳāyıḳ-şināsān ola ki, taḳvā-rehīn-i Meẕheb-i Mālikiyye üzre tasṭīr olunan ***Mebsūṭ***-ı[1] İmām Mālik-i sütūde-mesālikde sükkān-ı Ṭaybe-i Ṭayyibe'ye Mescid-i melā'ik-ṣufūf-ı Nebevī'ye eṣnā-i duḫūl ü ḫurūcda 'adem-i lüzūm-ı vuḳūf muḥarrer olup zümre-i mezbūreden maḥmil-**[164b]**bendān-ı sefere sā'ir ḳādimīn ve ḫāricīn gibi şeref-yābī-i vuḳūf ve istid'ā sezā ve dergāh-ı Cenāb-ı Risālet-me'āba vāḳıfen beyne yedeyh īṣār-ı mürvārīd-i ṣalāt ü selām ve du'ā 'ale'ş-Şeyḫayni'l-Mükerremeyn'e iḳdām revā idigi musaṭṭardır. Ḥattā şeref-yābān-ı süknā-yı Ṭaybe-i Ṭayyibe'niñ bilā-irādeti's-sefer evḳāt-ı ḫamsede, siyyemā rūz-ı fīrūz-ı Cum'a'da 'inde'l-Ḥücreti'l-Muṭahhara vuḳūfından İmām-ı feżā'il-iltiṣām-ı merḳūm mes'ūl olduḳda emr-i merḳūmuñ ṣadr-ı evvelde ṣübūtı nā-ma'lūm ve ṣalāḥ-ı aḥvāl-i āḫir-i ümmet ṣalāḥ-ı ḥāl-i eslāf-ı sütūde-ḫaṣlet ile mevsūm idigiyle cevāb-dāde ve bilā-irādeti's-sefer emr-i merḳūmuñ kerāhetine ẕehāb-āver olmuşdur. Lākin ıṭlāḳ-ı ḳavl-i merḳūmdan ḳaṭ'-ı naẓar ıṭlāḳ-ı terk-i vuḳūfdan murād ġāliben bā'iṣ-i melāl olacaḳ mertebe ile muḳayyed idigi melḥūẓ-ı liḥāẓa-i erbāb-ı fikrdir, *fe-tebaṣṣar*. Binā'en-'aleyh ṣāḥib-i kitāb menḳūl-i merḳūmı İbn-i Ḳāsım-ı [L267a] feżā'il-mütelāzimden cevāz-ı teberrük bi'l-vuḳūf ile teẕyīl ve ıtlāḳ-ı ḳavl-i İmām-ı taḳvā-iltiṣāmı (اَللّٰهُمَّ لَا تَجْعَلْ قَبْرِي وَثَنًا يُعْبَدُ، اِشْتَدَّ غَضَبُ اللّٰهِ عَلَى قَوْمٍ اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ)[2] ḥadīṣ-i şerīfiyle ve (لَا تَجْعَلُوا قَبْرِي عِيدًا)[3] eṣer-i mu'teberiniñ mefhūmıyla taḳyīde işāret-fermā olmuşdur. Keyfe lā? 'İnde'l-e'immeti's-ṣelāse cevāz-ı teberrük bi'l-vuḳūf emr-i me'lūf olup eḥabb-ı müsteḥabbātdan idigi ḳarār-dāde-i ehl-i vuḳufdur. Ḥattā Bācī-i feżā'il-mültecī, İmām Mālik-i sütūde-mesālikiñ te'vīl-i ḳavlinde cevāz-ı vuḳūf ġurebā vü müsāfirīne maḳṣūr olup iḳāmet-sāzānıñ taṭvīl-i vuḳūf ile taḥṣīl-i teberrükden istiġnā-pīrā ve dā'imā ol buḳ'a-i mübārekede taṣliye vü teslīme iştiġāl-peymālıḳları reşk-endāz-ı İslāmiyān idigiyle dürr-niṣār olmuşdur. Keyfe lā? Kitāb-ı Aḥmed bin Sa'īd el-Hindī'de zīver-baḫş-ı suṭūr oldıġı üzre mürā'āten li'l-edeb 'inde'l-Ḥüc-

1 Metinde belirtilen görüş İmâm Mâlik'e ait olmakla beraber, *el-Mebsût* -ki her üç nüshada da İmâm Mâlik'e nispet edilmiştir- İmâm Mâlik'in eseri değil; Bağdat kadısı, Mâlikî âlimi, muhaddis ve Kâdilkudât Ebû İshâk İsmâ'îl b. İshâk el-Cehdamî'nin (ö. 282/895) Mâlikî fıkhına dair eseridir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 447.

2 "Allah'ım! Benden sonra kabrimi tapınılan bir put hâline getirme! Peygamberlerinin kabrini ibadethâne hâline getirenlere Allah son derecede gazap eder." Mâlik, *Muvatta*', "Kasru's-Salât fi's-Sefer", 85; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/246.

3 "Kabrimi bayram yerine çevirmeyiniz." Ebû Dâvûd, "Menâsik", 96, 97, nr. 2042; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/367.

reti'l-Muṭahhara vuḳūf ile teşerrüf-pīrāyān-ı taṭvīlden iḫtirāz-künān olup lüṣūḳ-ı mümtedd ve mess-i yed ile sū-i edebden ictināb ve ḳable'l-vuḳūf 'inde'l-muvācehe [N179b] Mescid-i Nebevī'de ferş-i seccāde-i teneffül ve ba'dehū şeref-i ziyāret-i 'aliyyeleriyle teşerrüfe tevaṣṣul şāyāndır. Ḥattā taḥrīme-bendān-ı ṣalavāt-ı mefrūżaya teḳaddüm fi'ṣ-ṣufūf efḍal-terīn-i a'māl oldıġı gibi cebhe-sāyān-ı zemīn-i teneffüle 'inde'l-'amūdi'l-muṭayyeb muṣallā-yı Nebiyy-i Münteḫab'da taḥṣīl-i ḳurbet efḍal-terīn-i a'māl ve teneffül fi'l-büyūtdan Mescid-i Nebevī'de edā-yı nāfile eḥabb idigi bī-ḳīl ü ḳāldir.

Faṣl-ı Tāsi'

Şeref-i duḫūl-i Mescid-i cennet-nişān-ı Nebevī ile taḥṣīl-i teşerrüfüñ levāzımından olan ādābı sivā mā-teḳaddem beyān ile mürā'āt-ı merāsim-i ikrāmıñ ehemm ü elzem idigin i'lān ve fażīlet-i Mescid-i şerāfet-maḥtidi tafṣīl ve ol me'vā-yı İrem-nişānda Mescidü'l-Ḥarām'da olan ṣalavātıñ fażīletin ve efḍal-i ser-cümle-i biḳā' olan maḍca'-ı Nebevī ve minber-i Muṣṭafavī'niñ şerāfetin ve Mekke-i Müşerrefe ve Medīne-i Münevvere'de efḍaliyyet-i iḫtiyār-ı süknāyı tertīl içün mersūmdur. Keyfe lā?

Şān-ı ma'ālī-nişān-ı Mescid-i Nebevī'de [L267b] ﴿لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ﴾[1] naṣṣ-ı celīlü'l-ḳaṣṣı şeref-baḫş-ı nüzūl ve mescid-i ma'hūddan Cenāb-ı Ḥaḳḳ-ı 'Ālem ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem mes'ūl olduḳda Mescid-i Nebevī murād idigiyle icābet buyuruldıġı ḳavl-i İbnü'l-Müseyyeb'dir.[2] **[165a]** Ḥattā taḫrīc-i meẕkūr Zeyd bin Ṣābit ve İbn-i 'Ömer ve Mālik bin Enes raḍıyallāhu 'anhum ve emṣāl-i kirāmlarından niçe fiḫāmıñ muḫtārıdır. Lākin İbn-i 'Abbās-ı feżā'il-istīnāsdan Mescid-i Ḳubā irādesi daḫi naḳl-kerde-i ba'żı fużalādır.

Ba'de-żālik, esānīd-i meẕkūre fī aṣli'l-kitāb ile Cenāb-ı Ebī Hüreyre-i feżā'il-me'ābdan merviyy-i ṣıḥḥat-nişābdır ki, Ḥażret-i Ṣadr-nişīn-i menzile-i ışṭıfā 'aleyhi şerāyifü'ṣ-ṣalavāti'l-evfā (لَا تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ اَلْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَسْجِدِي هَذَا وَالْمَسْجِدِ الْأَقْصَى)[3] ḥadīṯ-i şerāfet-ārāsıyla efḍaliy-

1 "Onun içinde asla namaz kılma. **İlk günden temeli takva (Allah'a karşı gelmekten sakınmak) üzerine kurulan mescid (Kubâ Mescidi), içinde namaz kılmana elbette daha lâyıktır.** Orada temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da tertemiz olanları sever." Tevbe, 9/108.

2 Müslim, "Hacc", 514, nr. 1398.

3 "(Namaz kılıp ibadet etmek için) sadece şu üç mescide seyahat edilebilir: Mescid-i Harâm, Mescid-i Nebevî ve Mescid-i Aksâ." Buhârî, "Fazlü's-Salât", 1, nr. 1189; Müslim, "Hacc", 511, nr. 1397.

yet-i mesācid-i mezbūreyi inbā buyurmuşdur. İmdi Mescid-i şeref-maḥtid-i Nebevī'ye duḫūlle müstes'idāna lāzime-i ẕimmet-i tevḳīre mübāderet ile neṣr-i mürvārīd-i ṣalāt ü selāma mübāşeret idiginiñ keyfiyyeti suṭūr-ı fass-ı sābıḳda tasṭīr olundıġı üzre müteḥaḳḳıḳ olmaḳ şāyān ve 'Abdullāh bin 'Amr bin el-'Āṣ rivāyet-i ṣıḥḥat-münāṣibiyle cilve-ger olan ḫaber-i celālet-eṣer üzre Cenāb-ı Ḥażret-i Ḫayru'l-Beşer'iñ teşrīf-sāz-ı Mescid-i şerāfet-perver olduḳlarında (أَعُوذُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ وَبِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ وَسُلْطَانِهِ الْقَدِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ)[1] maḳāl-i bereket-iştimāliyle şeref-baḫş-ı duḫūl idikleri muḳarrer olmaġla ṭavr-ı Nebevī'ye iḳtidā bā'iṣ-i neyl-i meṣūbāt-ı 'uẓmā idigi 'ayāndır.

Felā-cerem ol ma'bed-i lāzimü't-tebcīliñ ri'āyet-i merāsim-i tevḳīri elzem olmaġla Ḥażret-i 'Ömer-i ma'delet-perver Mescid-i şerāfet-maḥtid-i Nebevī'de ref'-i ṣavt ile iẓhār-sāz-ı sū-i edeb olan şaḫṣı iḥżār ve ḳanḳı ḳabīleden idigin [N180a] istifsār buyurduḳda Ṣaḳīf'den idigin ba'de'l-iḫbār "Ḳabīle-i merḳūmeden neş'etiñ ṣıḥḥat-diṣār olsa şerāfet-i Mescid-i Nebevī muḥāṭ-ı 'ilmiñ ve bu me'vā-yı faẓīlet-pīrā ref'-i ṣavta cāy olmadıġı müte'aḳḳalıñ olurdı." deyü buyurduḳları inbā-kerde-i İmām Mālik-i sütūde-mesālikdir.[2] Vāḳı'ā efrād-ı İslāmiyān'a ol ḥavālī-i şerāfet-[L268a]mütevālīde bā'iṣ-i eẕā olacaḳ eşyāya ruḫṣat tecvīz-kerde-i 'ulemā-yı ümmet olmamaġla ref'-i ṣavt ile taḫdīş-i sāmi'a ġayr-ı mücevvez oldıġı gibi, cemī'-i müstekrehātdan tenzīhe maḥazz bir me'vā-yı mu'azzez idigi inbā-kerde-i Muḥammed bin Mesleme'dir. Fe-lihāẕā maḳūl-i maḳbūl-i ṣaḥib-i kitābdır ki, beyān-ı efḍaliyyet-i Mescid-i Nebevī'de zīver-baḫş-ı suṭūr-ı ṣudūr olan kelimāt-ı şerāfet-ġāyāt ***Mebsūṭ***-ı Ḳāḍī İsmā'īl-i[3] feżā'il-simātdan me'ḫūẕdur. Lākin ḥükm-i merḳūmda sā'ir mesācidiñ daḫi duḫūli ittifāḳ-kerde-i cümle-i fuḥūl iken vech-i taḫṣīṣ-i melā'ik-maḥtid-i Nebevī, Muḥammed bin Mesleme-i feżā'il-muḥtevīniñ menḳūl-i şerāfet-ḥāvīsince mūcib-i taḫdīş-i sāmi'-i muṣallīn olan ref'-i ṣavt Mescid-i Nebevī-i efḍaliyyet-muḥtevīde kerīh idigi tābān ve müdde'ā-yı merḳūmeye berāy-ı tenbīh cevāz-ı ref'-i ṣavt Mescidü'l-Ḥarām ile Mescid-i Minā'dan mā-'adāda cilve-künān olmadıġıyla ṣübūt-pīrādır. Keyfe lā?

1 "Allah'ın rahmetinden kovulmuş olan şeytanın vesvesesinden Yüce Allah'a, onun her üstünlüğe sahip olan zatına ve ezelden beri var olan kudretine sığınırım." Ebû Dâvûd, "Salât", 18, nr. 466.

2 Buhârî, "Salât", 83, nr. 470.

3 Bu zat, kırâat ve Arap dili sahalarında söz sahibi olup bid'at ehline karşı çıkmasıyla da ünlü olan Mâlikî fakîhi ve muhaddis Kādî Ebû İshâk İsmâ'îl b. İshâk'tır (ö. 282/896). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 499.

Efḍaliyyet-i Mescid-i Nebevī'ye edell-i delā'il, Cenāb-ı Ebī Hüreyre-i menba'u'l-feżā'ilden tābende olan merviyy-i ṣıḥḥat-şemā'ildir ki, Cenāb-ı Ḥażret-i Ḫayru'l-Beşer 'aleyhi şerāyifü ṣalavātillāhi'l-Meliki'l-Ekber (صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ إِلَّا الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ)[1] ḥadīṣ-i şerāfet-perveridir. Ḥattā vürūd-ı **[165b]** istiṣnā-yı Mescidü'l-Ḥarām'dan nāṣī Ḥarem-i Muḥterem-i Mekke-i Müşerrefe ile Ḥarem-i Mükerrem-i Medīne-i Münevvere'den ḳanḳısı rātibe-ṭırāz-ı efḍaliyyet idigi medār-ı iḫtilāf-ı eḳāvīl-i 'ulemā-yı kirāmdır. Bināberīn Mescid-i Nebevī'de basṭ-ı bisāṭ-ı ṣalāt bi'n-nisbeti ilā sā'iri'l-mesācid hezār ṣalāta 'adīl ve Mescid-i Ḥarām'a nisbetle bi-dūni'l-elf idigi İmām Mālik-i sütūde-mesālike 'azv olunan aḳvāl-i ṣıḥḥat-iştimālden olup Eşheb[2] ve İbn-i Nāfi'den[3] resīde-i sāmi'a-i inbāsı oldığın imlā etmişdir. Ḥattā şāhid-i müdde'āları, Cenāb-ı 'Ömer-i ma'delet-perver raḍıyallāhu 'anhdan (صَلَاةٌ فِي الْمَسْجِد الْحَرَام خَيْرٌ مِنْ مِائَة صَلَاة فِيمَا سِوَاه، فَتَأْتِي فَضِيلَة مَسْجِد الرَّسُول صَلَّى اللَّه عَلَيْه وَسَلَّم بِتِسْعمِائَة وَعَلَى غَيْرِه بِأَلْف)[4] 'ibāretiyle cilve-ger olan eṣer-i mu'teberdir.

Bināberīn 'inde'l-ba'ż lüzūm-ı tafḍīl-i Medīne 'ale'l-Mekke rū-nümā ve ḳavl-i merḳūm-ı 'Ömer bin el-Ḫaṭṭāb **[L268b]** raḍıye 'anhu Rabbuhu't-Tevvāb'a ve İmām Mālik-i taḳvā-mesālike intimā ile şöhret-yāb ve 'inde ekṣeri'l-Medeniyyīn ḳarīn-i telaḳḳī bi'l-ḳabūldür. Lākin 'ulemā-yı Mekke ve 'uẓamā-yı Kūfe tafḍīl-i Mescid-i Ḥarām'a ẕāhib ve 'Aṭā-yı feżā'il-intimā ve 'uzamā-yı Mālikiyye'den İbn-i Vehb ve İbn-i Ḥabīb-i efḍāl-pīrā ḳavl-i **[N180b]** merḳūma ā'ibdir. Ve 'inde'ş-Şāfi'ī[5] keẕālik efḍaliyyet-i Mescidü'l-Ḥarām muḳarrer ve miṣāl-i ḥadīṣ-i Ebī Hüreyre rivāyet-kerde-i 'Abdullāh bin ez-Zübeyr olan ḥadīṣ ile iḫticāc ve şeref-baḫş-ı vürūd olan istiṣnāyı 'alā ẓāhirihī ibḳā ile 'arż-ı ibtihāc etmişlerdir. Ḥattā rivāyet-i İbnü'z-Zübeyr-i

1 "Benim şu mescidimde kılınacak bir namaz, Mescid-i Harâm dışında, diğer mescidlerde kılınacak 1000 namazdan daha sevaplıdır." Buhârî, "Fazlü's-Salâti fî Mescidi Mekke ve'l-Medîne", 20, nr. 1190; Müslim, "Hacc", 94, nr. 1394.

2 Her üç nüshada da sehven "İbn-i Eşheb" şeklinde imla edilmiş olup aslında "Eşheb" olmalıdır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 502.

3 Bu zat, İmâm Mâlik'in derslerine 40 yıl boyunca devam eden talebesi Abdullâh b. Nâfi' es-Sâ'iğ el-Mahzûmî'dir (ö. 206/822). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 502.

4 "Mescid-i Harâm'da kılınacak bir namaz, başka mescidlerde kılınacak 100 namazdan daha sevaplıdır. Buna göre Mescid-i Nebevî, Mescid-i Harâm'dan 900 derece, diğer mescidlerden de 1000 derece daha faziletli olmuş olur." Humeydî, *Müsned*, II/420, nr. 941; Abdürrezzâk, *el-Musannef*, V/121, nr. 9133-9134; İbn Hacer, *el-Metâlibü'l-Âliye*, I/373-374, nr. 1260.

5 Her üç nüshada da sehven "Şâfi'iyye" olarak imla edilmiş olup aslında "Şâfi'ī" olmalıdır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 503.

feżâ'il-āmāde ve keẕālik rivāyet-i Ḳatāde üzre ḥadīṯ-i şeref-pīrā (صَلَاةٌ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَفْضَل مِن الصَّلَاة فِي مَسْجِدِي هَذَا بِمِائَةِ صَلَاة)[1] ibāretiyle cilve-nümā ve manṭūḳ-ı şerāfet-mesūḳından faẕl-ı ṣalāt fi'l-Mescidi'l-Ḥarām bi'n-nisbeti ile'ṣ-ṣalāti fī sā'iri'l-mesācid rütbe-i mi'ete-elfe resīdedir. Pes bi'n-naẕar ile't-taḥrīci'l-meẕkūr miḳdār-ı mi'ete-elfiñ ḥuṣūli eṣer-i efḍaliyyet-i Mescidü'l-Ḥarām olan mi'eniñ eṣer-i efḍaliyyet-i Mescid-i Nebevī olan elfe bundan rū-nümā idigi müstefād ve ifāde-i meẕkūre yādigār-ı ḫāme-i ba'ża aṣḥāb-ı feżâ'il-bünyāddır. Ma'a-hāẕā beyne efḍaliyyeti'l-Mekke ve'l-Medīne pīrāye-bāḫş-ı suṭūr-ı ṣudūr olan iḫtilāf-ı aḳvāl-i kibār mesācid-i sā'ireden Mescidü'l-Ḥarām'ıñ istiṯnā olundığından bedīdār olup ḥükm-i Mescid-i Medīne-i Münevvere'yi i'lām bu mertebe ile cāy-gīr-i menzile-i infihām olmadığı Ḳāḍī Ebu'l-Velīd-i Bācī'den menḳūl-i iṣābet-medlūldür. Bināberīn İmām Ṭaḥāvī-i feżâ'il-muḥtevī efḍaliyyet-i mefhūmetün-mine'l-ḥadīṯi ṣalavāt-ı mefrūżada i'tibār ve 'ulemā-yı Mālikiyye'den İbnü'l-Muṭarrif-i nāmdār nefle daḫi sirāyetin iḫtiyār ve "İḳāmet-i Cum'a ve ṣavm-ı Ramażān'da daḫi daḳīḳa-i merḳūme mürā'āte sezā-vārdır." deyüp 'Abdurrezzāḳ-ı efḍālmesāḳ daḫi ḥuṣūṣ-ı imsākde peyrev-i Muṭarrif-i feżâ'il-mü'telifdir.

Pes ma'lūm-ı daḳāyıḳ-şināsān-ı kütüb-i siyerdir ki, iḫtilāf-ı meẕkūre me'inne-i Mekke ve Medīne'dir. Yoḫsa Ḥücre-i Muṭahhara ki ol Nūr-ı mücessemi iḫtivā ile **[L269a]** şerāfet-intimādır, efḍal-i cemī'-i biḳa' ve cümle-i arażīn idigi 'inde cemāhīri'l-'ulemā bilā-ḫilāf menzil-resīde-i ittifāḳdır. Keyfe lā? (مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمِنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ)[2] ḥadīṯ-i şerāfet-pīrāsı rivāyet-i Ebī Hüreyre-i feżâ'il-ārā ile zīver-baḫş-ı suṭūr-ı kütüb-i eḥādīṯ-i ṣıḥāḥ ve (مِنْبَرِي عَلَى حَوْضِي)[3] 'ibāret-i rā'iḳası 'ilāvesiyle ḥadīṯ-i merḳūm rivāyet-kerde-i Ebī Sa'īd-i feżâ'il-mevsūmdur. Ḥattā ḥadīṯ-i uḫrāda (مِنْبَرِي عَلَى تُرْعَةٍ مِنْ تُرَعِ الْجَنَّةِ)[4] **[166a]** buyurulmaġın ol Dāric-i medāric-i risāletiñ zemīn-i şerāfet-āyīn-i minber-i mu'allā-pāyeleri daḫi ravżatun minriyāżi'l-cenne idigi rūşenādır. Bināberīn baḥr-i muḥīṭ-i fenn-i şerāfet-ef-

1 "Mescid-i Harâm'da kılınan namaz, benim şu mescidimde kılınan namazdan 100 kat daha sevaplıdır." Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/5; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, IV/499, nr. 1620.

2 "Evimle minberimin arası cennet bahçelerinden bir bahçedir." Buhârî, "Fazlü's-Salât", 5, nr. 1195-1196, "Fezâ'ilü'l-Medîne", 12, nr. 1885; Müslim, "Hacc", 500, 502, nr. 1390.

3 "Minberim Havz-ı Kevser'imin üzerine kurulmuştur." Mâlik, *Muvatta'*, "Kıble", 10.

4 "Minberim cennet tepeciklerinden bir tepenin üzerindedir." Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/389, V/335; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, III/319.

ken-i tefsīr ü ḥadīṯiñ şināveri olan Muḥammed bin Cerīr-i Ṭaberī ḥadīṯ-i sābıḳu'ẕ-ẕikrde zīver-baḫş-ı zemīn-i şerāfet-āgīn-i vürūd olan lafẓ-ı "beyt"iñ ma'nāsın iki vech üzre resm-endāz-ı taḳrīrdir ki, biri bi-ḥasebi'l-luġati'l-'Arabiyye "beyt"den süknā murād ve [N181a] (بَيْـنَ حُجْرَتِـي وَمِنْبَرِي رَوْضَـةٌ مِنْ رِيَـاضِ الْجَنَّةِ)[1] ḥadīṯ-i şerāfet-nihādınıñ vürūdı teşyīd-sāz-ı mebānī-i irāde-i merḳūme idigin īrād ve biri daḫi "beyt"den murād-ı 'aliyyeleri meṣvā-yı efḍaliyyet-iḥtivāları olup "Ma'nā-yı mezbūr keẕālik (بَيْـن قَبْـرِي وَمِنْبَـرِي رَوْضَـةٌ مِـنْ رِيَـاضِ الْجَنَّـةِ)[2] ḥadīṯ-i şerāfet-me'innesinden müstefāddır." deyüp ba'dehū "Ḥücre-i Muṭahhara-i Nebeviyye meṣvā-yı şerāfet-iḥtivā-yı Muṣṭafaviyye idigi müṣbet ve bilā-ḫilāfin ḳabr-i muṭahharları beyt-i enverleri idigi rātibe-ṭırāz-ı şöhret olmaġın ma'nā-yı vāḥid 'ibāret-i müte'addide ile mü'eddālıġa 'ā'id idigi cāmi'-i eştāt-ı rivāyātdır." demişdir. Ḥattā [3](مِنْبَـرِي عَلَـى حَوْضِـي) ḳavl-i şerāfet-evliniñ ma'nā-yı teberrük-intimāsını 'ālem-i dünyāda zīver-baḫş-ı zemīn-i şerāfet-āgīn-i mescid-i melā'ik-maḥtidleri olan minber-i sa'ādet-maḳarları ṣaḥn-ı āḫiretde bi-'aynihī fevḳa'l-Ḥavż menḳūl olmasıyla taḳrīr yāḫud ol rūz-ı fīrūzda Ẕāt-ı Muṭahhara'larına fevḳa'l-Ḥavżi'l-laṭīf vaż'-ı minber-i şerīf ile i'tilā-yı şān-ı ma'ālī-nişānları icāde olunacaġın tenvīr yāḫud minber-i sa'ādet-[L269b]maḳarlarında zīver-i mesāmi'-i müstemi'īn olan le'ālī-i evāmir ü nevāhī ile fā'izān i'timār u intihānıñ delālet-i a'māl-i ṣāliha-i fevz-intimā ile Ḥavż-ı Nebevī mevridi olmaġla şeref-yāb-ı şürb-i ḥayāt-ı ebedī idiklerin ifāde etmişdir. Ve keẕālik [4](رَوْضَـةٌ مِـنْ رِيَـاضِ الْجَنَّـةِ) ḳavl-i şerāfet-me'innesiniñ daḫi Bācī-i feżā'il-mültecī vecheyn-i vecīheyn ile ma'nā-yı dil-ārāsın mürtecīdir ki, biri [5](اَلْجَنَّـةُ تَحْـتَ ظِلَالِ السُّـيُوف) ḥadīṯ-i şerāfet-me'lūfınıñ mefhūm-ı beşāret-maẕrūfınca cihād mūcib-i cinān-ı ḫulūd-ābād idigi gibi, ol buḳ'a-i cennet-nişānede ferş-i seccāde-i ṣalāt ü du'ā bā'iṣ-i duḫūl-i cennet idigine işāret ve biri daḫi ol mekān-ı şerāfet-'unvān teşrīfen li'n-Nebiyyi'l-Mükerrem bi-'aynihī ravża-i rıḍvā-

1 "Hücremle minberimin arası cennet bahçelerinden bir bahçedir."

2 "Kabrimle minberimin arası cennet bahçelerinden bir bahçedir." Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/64; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, II/496, nr. 1341.

3 "Minberim, Havz-ı Kevser'imin üzerindedir." Buhârî, "Fazlü's-Salât", 5, nr. 1196; "Fezâ'ilü'l-Medîne", 12, nr. 1888; Müslim, "Hacc", 502, nr. 1391.

4 "Cennet bahçelerinden bir bahçe ..."

5 "Cennet, kılıçların gölgesi altındadır." Buhârî, "Cihâd", 22, 111, nr. 2818, 2966; Müslim, "Cihâd", 20, nr. 1742.

na menḳūl idigine rātibe-ṭırāz-ı delāletdir. Ḥattā bu maʿnā-yı bihbūdı Dāvūdī'den[1] naḳlle ṣāḥib-i ***Şifā*** neşr-i mürvārīd-i maʿānīde küşāde-dest-i istīfādır.

Baʿde-hāẕā şān-ı şerāfet-nişān-ı Medīne-i Münevvere'de şeref-baḫş-ı maʿraż-ı ṣudūr olan eḥādīṯ-i şerīfeden İbn-i ʿÖmer raḍıye ʿanhu Rabbuhu'l-Ekber ve Aṣḥāb-ı Kirām ʿaleyhim rıḍvānü'l-Meliki'l-ʿAllām'dan cemʿ-i evfer rivāyetleriyle ṣübūt-āver olan (لَا يَصْبِرُ عَلَى لَأْوَائِهَا وَشِدَّتِهَا أَحَدٌ إِلَّا كُنْتُ لَهُ شَهِيدًا أَوْ شَفِيعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ)[2] ḥadīṯ-i şerāfet-perveri feḥvā-yı efḫarınca Medīne-i efḍaliyyet-mekīnede ṣabr-endāzān-ı şedāyid ü ālāmıñ müẕnibīnine şefāʿat ve muṭīʿīnine şehādet ol Müşfiḳ-i Ümmet ʿaleyhi şerāyifü't-taḥiyyetden rūz-ı ḳıyāmetde cilve-nümā idigin beşāret buyurmuşlardır. Keyfe lā? Ol diyār-ı celīlü'l-āṣārdan mekān-ı āḫara rıḥlet-sāzān ḥaḳḳında (وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ)[3] buyurup (وَالْمَدِينَةُ كَالْكِيرِ تَنْفِي خَبَثَهَا وَتَنْصَعُ طِيبُهَا)[4] **[166b]** ḥadīṯ-i belāġat-enīsiyle **[N181b]** temṣīl-sāz olmuşlardır ki Medīne-i Münevvere pūte-miṯāl medār-ı temyīz-i ġaṣṣ ü semīn olup ṭayyibi ḫabīṯden farḳ-endāz olmaġla zümre-i muḫliṣīn iḳāmetiyle nişīmen-nişīn-i ihtizāz ve aṣḥab-ı ġıll u ġışı defʿ-endāz idigin ibrāz buyurmuşlardır. Fe-lihāẕā iḳāmet-sāzān-ı Medīne-i **[L270a]** Münevvere'den ṣābirīn 'ale'l-belvā Ṭaybe-i Ṭayyibe-i şerāfet-iḫtivāda rāġıbīn 'ale'l-īvā olmalarıyla Cenāb-ı Muḥavvilü'l-Aḥvāl ḥāl-i melāl-iştimāllerin ḫayr u meserrete ibdāl buyuracaġıyla ol Muḫbir-i Ṣādıḳ'ıñ beşāreti beyān-ı efḍaliyyet-i Ṭaybe-i Ṭayyibe'de bālā-resīde-i ġāyetdir. Ḥattā rivāyet-i İbn-i ʿÖmer-i feżā'il-güster ile cilve-perverdir ki, Cenāb-ı Mefḫar-i Kā'ināt ʿaleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavāt (مَنِ اسْتَطَاعَ أَنْ يَمُوتَ بِالْمَدِينَةِ فَلْيَمُتْ بِهَا فَإِنِّي أَشْفَعُ لِمَنْ يَمُوتُ بِهَا)[5] ḥadīṯ-i şerāfet-pīrāsıyla hem beyān-ı ḫayriyyet-i Ṭaybe-i Ṭayyibe hem iʿlān-ı ḫayriyyet-i süknā buyurmuşdur ki maẓhar-ı

1 Bu zat, hem fakîh hem de muhaddis olan Ebû Ca'fer Ahmed b. Nasr ed-Dâvûdî'dir (ö. 402/1011). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 509.

2 "Medine'de yaşamaktan dolayı başına gelecek sıkıntılara katlanan kimseye kıyâmet gününde (sıkıntılara katlanmıştır, orada ibadet ve taatte bulunmuştur diye) şahitlik eder ve şefaatçi olurum." Müslim, "Hacc", 481, nr. 1377.

3 "Medine kendileri için daha hayırlıdır. Ah bunu bir bilselerdi!" Buhârî, "Fezâ'ilü'l-Medîne", 5, nr. 1875; Müslim, "Hacc", 496, nr. 1388.

4 "Medine körük gibidir; pisini dışarı atar, temizini ise saf ve berrak hâle getirir." Buhârî, "Fezâ'ilü'l-Medîne", 9, nr. 1883; "Ahkâm", 45, 47, nr. 7209, 7211; "İ'tisâm", 16, nr. 7322; Müslim, "Hacc", 483, nr. 1383.

5 "Medine'de yaşayıp orada ölme imkânına sahip olanlar, bunu yapsın. Zira ben Medine'de ölenlere şefaat edeceğim." Tirmizî, "Menâkıb", 67, nr. 3917; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/74, 104; ayrıca bkz. İbn Mâce, "Menâsik", 104, nr. 3112.

şefā'at-i Ḫayru'l-Berere olan ümmetden sükkān-ı Medīne-i Münevvere'niñ maẓhar-ı şefā'at olmaḳda iḫrāz-sāz-ı evvelīn-pāye-i meserret idiklerine işāret nükte-i taḫṣīṣun-bi'ẕ-ẕikr idigiyle şurrāḥ-ı ḥadīṯ-i beşāret-medār şīrīn-güftārdır. Keyfe lā? Ol Ḫatm-ārā-yı defter-i bi'ṯetden (مَنْ مَاتَ فِي أَحَدِ الْحَرَمَيْنِ حَاجًّا أَوْ مُعْتَمِرًا بَعَثَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا حِسَابَ عَلَيْهِ وَلَا عَذَابَ)[1] ḥadīṯ-i beşāret-me'ābı vārid ve ṭarīḳ-i āḫarda [2](بُعِثَ مِنَ الاٰمِنِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ) 'ibāret-i rā'iḳası müjde-fermā-yı ṭab'-ı 'ābiddir. Vāḳı'ā ḫayriyyet-i Ṭaybe-i Ṭayyibe delā'il-i sābıḳa-i merġūbe ile hüveydā oldıġı gibi, Ümmü'l-Ḳurā olan Mekke-i Müşerrefe-i şerāfet-pīrā daḫi ḫayriyyet-simāt idigi ﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ (٩٦) فِيهِ اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ إِبْرَاهِيمَ ۚ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ اٰمِنًا﴾[3] naṣṣ-ı celīlü'l-ḳaṣṣıyla müṣbet ve şeref-yābān-ı duḫūl-i sa'ādet-müṣūli 'aẕāb-ı nār-ı caḥīmden me'mūn olmaḳ lāzım-ı ma'nā-yı "اٰمِنًا/*āminen*" idigiyle ba'żı ehl-i tefsīr beşāret-fermā-yı taḳrīrdir. Ve 'inde'l-ba'żı'l-āḫar zamān-ı cāhiliyyetde cināyet-kārānıñ Ḥarem-i Beyt-i Mükerrem'e ilticāsı mücāzātdan medār-ı rehāsı oldıġı gibi nūr-ı zībende-ẓuhūr-ı İslām ile derūn-ı enām münevver olduḳdan ṣoñra sükkān-ı diyānet-'unvānıñ bi-'ināyeti'l-Meliki'l-Mennān 'aẕāb-ı nīrāndan rehāları mercūdur. Felā-cerem bu ma'nā-yı müselleme göre [4]﴿وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَأَمْنًا﴾[5] ḳavl-i i'cāz-evli ﴿وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ اٰمِنًا﴾ naẓm-ı mübīni ile müttaḥidü'l-feḥvā idigi rūşenādır.

Faṣl-ı 'Āşir

Şān-ı şerāfet-nişān-ı Mekke-i Mükerreme ma'ālī-intimā idigine delālet-ārā olan āṯār-ı ṣıḥḥat-diṯāra me'vādır.

1 "Haccetmek veya umre yapmak için gelen bir kimse Mekke veya Medine'de ölürse, kıyâmet gününde Allah Teâlâ onu hesaba çekip azaba uğratmadan diriltip cennete gönderir." Dârekutnî, *es-Sünen*, II/297-298.

2 "O kimse kıyâmet gününde tehlikeden uzak ve güven içinde olanlarla birlikte diriltilir." Abdürrezzâk, *el-Musannef*, IX/267; Beyhakī, *Şu'abü'l-İmân*, III/490.

3 **"Şüphesiz, insanlar için kurulan ilk ibadet evi, elbette Mekke'de, âlemlere rahmet ve hidayet kaynağı olarak kurulan Kâbe'dir. Onda apaçık deliller, Makām-ı İbrâhîm vardır. Oraya kim girerse, güven içinde olur.** Yolculuğuna gücü yetenlerin haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse (bu hakkı tanınmazsa), şüphesiz Allah bütün âlemlerden müstağnidir (kimseye muhtaç değildir, her şey O'na muhtaçtır.)" Âl-i İmrân, 3/96-97.

4 "Onda apaçık deliller, Makām-ı İbrâhîm vardır. **Oraya kim girerse, güven içinde olur.** Yolculuğuna gücü yetenlerin haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse (bu hakkı tanınmazsa), şüphesiz Allah bütün âlemlerden müstağnidir (kimseye muhtaç değildir, her şey O'na muhtaçtır.)" Âl-i İmrân, 3/97.

5 **"Hani, biz Kâbe'yi insanlara toplantı ve güven yeri kılmıştık.** Siz de Makām-ı İbrâhîm'den kendinize bir namaz yeri edinin. İbrâhîm ve İsmâ'îl'e şöyle emretmiştik: "Tavaf edenler, kendini ibadete verenler, rükû ve secde edenler için evimi (Kâbe'yi) tertemiz tutun." Bakara, 2/125.

Felā-cerem zamān-ı ḳadīmde Ṣa'dūn el-Ḫavlānī nām merd-i [L270b] riyāżet-ḳarīn-i manastır-nişīn ḥikmet-şināslıġla şöhret-rehīn olmaġla ḳabā'il-i Berber'den Kütāme nām ḳabīle bir kimesneyi bi-ġayri ḥaḳḳın irāḳa-i deminden mā-'adā min evveli'l-leyl ilā-āḫirihī endāḫte-sāz-ı nār-ı mevḳıde olmuşlar iken [N182a] der-meyān olunduḳda tābiş-i āteş-i mültehibden beden-i ḳatīl mużṭarib olmayup ebyażu'l-beden ṭarāvet-efken oldıġınıñ vechinden istikşāf-künān olduḳlarında ḥakīm-i mezbūr aḥvāl-i merd-i semender-nişāndan cüyān olanlara mezbūruñ se-**[167a]**bār iḫrām-bend-i ḥacc-ı Beytü'l-Ḥarām idigin işʿār ve bir kerre Beytü'l-Ḥarām bāʿiṣ-i isḳāṭ-ı farīża-i ḥacc oldıġı gibi ṣāniyen ḥacc-ı Beyt ile şeref-yāftegān ke-ennehū iḳtirāż ilā Rabbi'l-Enām etmekle rūz-ı rüstā-ḫīzde [1](من كان على الله دين فليقوم) nidāsıyla bir melek-i celīliñ münādāsı ve ṣāliṣen ḥacc ile şerāfet-mesāḳıñ ʿaẕāb-ı nārdan iʿṭāḳı, esātīẕinden telaḳḳī-yāb oldıġı aḫbār-ı meserret-diṣārdan idigin iḫbār etmişdir. Keyfe lā?

Cenāb-ı Resūl-i Kibriyā ʿaleyhi mine'ṣ-ṣalavāti evfāhā ḥażretleri neẕẕāre-sāz-ı sūy-ı dil-cūy-ı Mekke-i Mükerreme olup (مَرْحَبًا بِكَ مِنْ بَيْتٍ مَا أَعْظَمَكَ) deyü tebcīl-sāz olup (مَا مِنْ أَحَدٍ يَدْعُو اللَّهَ تَعَالَى عِنْدَ الرُّكْنِ الْأَسْوَدِ وَأَعْظَمَ حُرْمَتِكَ)[2] ḥadīṣ-i beşāret-me'ābıyla celālet-i şān-ı Mekke-i Mükerreme'yi inbā buyurduḳları merviyy-i ṣıḥḥat-peymādır. Ḥattā taḥte'l-Mīzāb keẕālik isticābet-i duʿā-yı iḫlāṣ-nişāb ḥaḳḳında niçe eşer cilve-ger ve (مَنْ صَلَّى خَلْفَ الْمَقَامِ رَكْعَتَيْنِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ وَحُشِرَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الآمِنِينَ)[4] ḥadīṣ-i beşāret-ḳarīni müjde-fermā-yı benī nevʿ-i beşer idigiyle daḫi iʿtilā-yı şān-ı Ümmü'l-Ḳurā bālā-resā-yı efhām-ı ʿuḳalādır.

Felā-cerem esānīd-i meẕkūre fī aṣli'l-kitāb ile zīver-baḫş-ı ṣaḥīfe-i vürūd ve rivāyet-i İbn-i ʿAbbās-ı feżā'il-istīnās ile ṣıḥḥat-nümūddur ki, Cenāb-ı Risālet-Medār ʿaleyhi şerāyifü ṣalavāti'l-Meliki's-Settār'dan (مَا دَعَا أحد شيئ) ḥadīṣ-i beşāret-ālūdınıñ vürūdı ol cāy-ı maʿālī-in-

1 "Kimin Allah'tan alacağı varsa gelsin!"

2 "Merhaba ey Beyt-i Şerîf! Sen (Allah katında ve insanların gözünde) ne kadar da yüce, ne kadar da değerlisin!" Beyhakī, *Şu'abü'l-Îmân*, III/444, nr. 4014.

3 "Bir kimse, Hacerü'l-Esved'in bulunduğu köşede Allah'a dua ederse, Cenâb-ı Hak onun duasını mutlaka kabul eder."

4 "Kim Makām-ı İbrâhîm'in arkasında iki rekât nafile namaz kılarsa, onun geçmiş ve gelecek günahları bağışlanır. O kimse kıyâmet gününün sıkıntısından emniyet içinde olarak haşrolunur." Süyûtî bu rivayetin, Hasan-ı Basrî'nin Mekkelilere yazdığı risalede bulunduğunu söylemektedir. Bkz. *Menâhilü'ş-Safâ*, s. 214, nr. 1153.

5 "Bir kimse şu Mültezem'de Allah Teâlâ'ya dua ederek O'ndan bir şey isterse, duası mutlaka kabul edilir." Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, XII/220, nr. 34758.

timānıñ cevher-i isticābet-i duʿāya gencīne idigin muḫbir olmaġla rāvī-i feżāʾil-imtinān baʿde istimāʿ-i hāẕeʾl-ḥadīṯ kām-ḫˇāh-ı ḥuṣūl oldıġı [L271a] umūrı ol mekān-ı cennet-nişānda istidʿā ve tīr-i duʿāsı iṣabet-peẕīr-i hedef-i ḳabūl oldıġın inbā etmişdir. Keyfe lā? Süfyān-ı Ṣevrī[1] raḍıye ʿanhuʾl-Bārī daḫi menḳūl-i merḳūm-ı müheẕẕebiñ mücerribi idigin taḥḳīḳ ve Muḥammed ibn-i İdrīs[2] daḫi maḥkī-i mezbūrı tecrübe ve müşāhede-i eṣer-i meserret-perverin taṣdīḳ etmişdir. Ḥattā Ebuʾl-Ḥasen Muḥammed bin Ḥasen ile Ebū Üsāme[3] üstād-ı feżāʾil-ittiḥādı Ḥasan bin Reşīḳʾden[4] menḳūl-i merḳūmı baʿdeʾl-istimāʿ tecrübe ve müşāhede-i eṣer-i muʿteberi beyyinüʾl-iltimāʿ idigin inbā ve emr-i dünyāda muḳteżiyyüʾl-merām oldıġın baʿdeʾl-inhā emr-i uḫrevīsiniñ daḫi ber-vefḳ-i dil-ḫˇāh ṣūret-nümālıġın recā etmişdir. Bināberīn ḫaber-i merḳūm Cenāb-ı Ebī Üsāmeʾden zīver-i gūş-ı hūş olduḳdan ṣoñra tecrübe ve taṣdīḳ-sāz olan emcādıñ biri daḫi [N182b] ʿUzrī-i[5] efḍal-diṣār olup keẕālik şeyḫ-i ṣāḥib-i kitāb Ebū ʿAlī-i[6] feżāʾil-niṣāb Mültezem-i şerīfde ṣūret-peẕīr olan edʿiye-i behiyyesiniñ kerrāt-ı ʿadīde rüʾyet-i eṣer-i icābet ile rūşenā-dīde idigin baʿdeʾl-inhā beḳāyāyı mebāḏī-i seniyyesiniñ daḫi bi-fażlillāhi teʿālā ḥuṣūl ü bürūzı recāsında idigin inbā etmişdir.

Pes bu bāb-ı menīʿuʾl-aṣlıñ zīver-baḫş-ı suṭūrı olan fevāʾid-i celīletüʾl-ʿavāʾid ile bu faṣlda ẕikri mürūr eden cevāhir-i zevāhiriñ maḳṣūd-ı aṣlīden ḫurūcı nümāyān iken taʿmīmen liʾl-fāʾideti'l-celīle īṣārı iḫtiyār olundıġıyla ṣāḥib-i kitāb-ı feżāʾil-medār ḫātime-perdāz-ı iʿtiẕār olmuşdur.

Vallāhuʾl-muvaffiḳ liʾṣ-ṣavāb.

---

1 Her üç nüshada da sehven "Süfyān-ı Şevrī" olarak imla edilmiş olup *Şifâ*'da ve şerhlerinde bu isim "Süfyān bin 'Uyeyne" olarak kaydedilmiştir. Bkz. Kādî İyâz, *age.*, c. II, s. 220; Şümünnî, *age.*, c. II, s. 94; Kandemir, *age.*, c. II, s. 517.

2 Ebû Bekr Muhammed b. İdrîs b. Ömer el-Mekkî, Humeydî'nin kâtibidir (ö. 267/881). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 517.

3 Hem muhaddis hem de kırâat âlimi olan Ebû Üsâme Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Herevî (ö. 417/1026), Mekke'de ve Dımaşk'ta hadîs rivayet etmiş âlimlerdendir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 517.

4 Bu zat, güvenilir bir muhaddis olan Mısırlı hadîs hâfızı Ebû Muhammed Hasen b. Reşîk el-Askerî'dir (ö. 370/980). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 518.

5 'Uzrī-i: 'Aẕra'ī-i A, N Bu zat, güvenilir bir muhaddis ve İbn Abdilberr en-Nemerî ile İbn Hazm'ın da hocası olan Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Ömer b. Enes el-Endelüsî ed-Dilâî'dir (ö. 478/1085). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 518.

6 Bu zat; hadîs, fıkıh ve kırâat âlimi olan ve "İbn Sükkere" şeklinde tanınan Kādî Ebû Alî Hüseyn b. Muhammed es-Sadefî'dir (ö. 514/1120). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 518.

[167b]

ḲISM-I ṢĀLİŞ

Vücūd-ı saʿādet-ālūd-ı Nebevī içün vācibü'ṣ-ṣübūt ve't-taḥaḳḳuḳ olan umūrı muʿlin ve maʿa-imkāni bürūzihī Ẕāt-ı hidāyet-simātlarına nisbet ile müstaḥīlü'l-vuḳūʿ ve mümteniʿu'ṣ-ṣübūt olan ḥālātı mübeyyin olup aḥvāl-i beşeriyyeden Cenāb-ı Beşeriyyü'l-ḫilḳa ve Melekiyyü'l-ḥaḳīḳalarına cā'izü'l-isnād ve mücevvezü'l-iżāfe olan eşyāyı tefhīm içün terḳīm olunmuşdur.

Ezcümle [1]﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ﴾ fermūde-i mükerremesi ol Nūr-ı mücessem ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem zübde-i benī nevʿ-i beşer olup ādemiyāna cā'izü'ṭ-ṭareyān olan ḥayāt ü memāt ve ṣıḥḥat [L271b] ü maraż emṣāli aḥvāle maḥazz ve zümre-i Melā'ike'den degil idigine delīl-i eʿazzdır. Ḥattā ḥażerāt-ı Enbiyā-yı sālife ʿaleyhi ve ʿaleyhim ṣalavātu'l-münīfeden baʿżı ẕevāt-ı saʿādet-simāt baʿde teblīġ-i mā-umirū-bih zīver-ārā-yı serāy-ı āḫiret ve baʿżı āḫar nūş-i şerbet-i şehādet ile ḥayāt-perver olduḳları gibi, ol Ḫatm-ārā-yı defter-i biʿṣet daḫi baʿde tekmīl-i merāsimü't-teblīġ rātibe-ṭırāz-ı ʿālī-serāy-ı ʿuḳbā olmaları āḫar āyet-i iʿcāz-ġāyetden müstefāddır. Keyfe lā? ﴿مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ﴾[2] naṣṣ-ı celālet-fercāmı Cenāb-ı Rūḥullāh'ıñ ve māder-i saʿādet-perveriniñ benī nevʿ-i beşerden idigin inbā-perver-i naṣṣ-ı ﴿وَمَآ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّآ إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ﴾[3] iʿcāz-mesāḳınca daḫi vaṣfeyn-i meẕkūreyn ile ittiṣāf muḳteżā-yı beşeriyyet idigi bilā-ḫilāf olmaġın zümre-i Mürselīn ilā inbā'i'l-beşer hem-cins-i mürselün-ileyhimden idigi muḳarrerdir. Fe-lihāẕā ﴿قُلْ إِنَّمَآ أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَآ إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ﴾[4] naṣṣ-ı celīlü'l-ḳaṣṣı mü'eddā-yı iʿcāz-müntedāsınca

---

1 **"Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür veya öldürülürse** gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim gerisin geriye dönerse, Allah'a hiçbir zarar veremez. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır." Âl-i İmrân, 3/144.

2 **"Meryem oğlu Mesîh, sadece bir peygamberdir. Ondan önce de nice peygamberler geldi geçti. Onun annesi de dosdoğru bir kadındır. (Nasıl ilâh olabilirler?) İkisi de yemek yerlerdi.** Bak, onlara âyetlerimizi nasıl açıklıyoruz. Sonra bak ki, nasıl da (haktan) çevriliyorlar." Mâ'ide, 5/75.

3 **"Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de şüphesiz yemek yerler, çarşıda pazarda gezerlerdi.** (Ey insanlar!) Sizi birbiriniz için imtihan aracı kıldık. (Bakalım) sabredecek misiniz? Rabbin, hakkıyla görendir." Furkān, 25/20.

4 **"De ki: "Ben de ancak sizin gibi bir insanım. (Ne var ki) bana, "Sizin ilâhınız ancak bir tek ilâhtır!" diye vahyolunuyor.** Kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa yararlı bir iş yapsın ve Rabbine ibadette kimseyi ortak koşmasın." Kehf, 18/110.

ol Melekiyyü'ṣ-ṣıfāt ve beşeriyyü'ẕ-ẕātda iddi'ā-yı melekiyyet ber-ṭaraf idigi bī-minnet ve tenāsüb-i cinsiyyet ile āḥād-ı Enbiyā vü Rusül'den mürselün-ileyhim telaḳḳī-i mā-umire-bih ve mā-nehyun 'anhe taḥammül-sāz-ı ṭāḳat olmaġ-içün vücūd-ı hidāyet-ālūd-ı Cenāb-ı Nebiyy-i sütūde-ḫaṣlet sā'ir ḥażerāt-ı Enbiyā-yı ma'ālī-vefret gibi ḫavāṣṣ-ı benī nev'-i beşerden idigi [N183a] aẓhardır. Fi'l-ḥaḳīḳa bu daḳīḳa-i enīḳa müteḥaḳḳıḳa olmasa rūḥāniyyet-istīnāsdan telaḳḳī-i nās düşvār idigi bedīdār ve bu ma'nāya ﴿وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا﴾[1] naẓm-ı mübīniniñ mefhūm-ı i'cāz-rehīnince farażā irsāl-i melek ḳuvvet-perver-i minaṣṣa-i bürūzda cilve-ger olsa bile ṣūret-i beşerde olmaḳ muḳteżā-yı ḥāldir ki ādemiyān ile muḫālaṭa vü temeddün ve rü'yetine ṭāḳat-i 'ibād rātibe-ṭırāz-ı temekkün ola.

Bināberīn ﴿قُل لَوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ مَلَٰئِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِم مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا﴾[2] fermūde-i mükerremesi medlūl-i i'cāz-meşmūlince zümre-i muḳaddesiyāndan irsāl-i rusül 'ādet-i [L272a] İlāhiyye'ye muḫālif olmaġın hādiyān-ı sübül fī cemī'-i ezmān ādemiyāndan ḫavāṣṣ-ı ẕevāt-ı ma'ālī-simātdır. Ḥattā lābis-i libās-ı nübüvvet olan ḥażerāt-ı Aṣḥāb, nüfūs-ı ḳudsiyye olduḳlarından nāşī şiddet-i baṭş-ı meleke taḥammül-sāzdır. Pes zümre-i 'aliyye-i Enbiyā vü Mürselīn beyne'l-Ḥaḳ ve'l-ḫalḳ teblīġ-i evāmir ü nevāhī-i Ḫudāvend-i bī-çūn ü çirāya vesā'iṭ ve tebşīr bi'l-va'd ve tenẕīr bi'l-va'īd eyādī-i iblāġlarına mürtebiṭ olup 'ibād-ı 'acz-ittiḥādıñ ḫāric-i ḥarem-serāy-ı 'ilmleri olan celā'il-i evāmir-i İlāhiyye'yi ta'līm ve ẕāt ve ṣıfātullāha ta'alluḳ-yāb olan mesā'il-i müşkileyi tefhīm ve ibtidā vü intihā-yı aḥvāl-i maḫlūḳātı tibyān **[168a]** ve celāl ü cemāl-i Cenāb-ı Melik-i Mennān'ı 'alā merātib-i isti'dādāti'l-muḫāṭabīn beyān ve 'ulüvv-i şān ve ẓuhūr-ı bürhān-ı Eḥadiyyet-simātı inbā ve kemāl-i ḳudret-i bāhire-i İlāhiyye ve celālet-i şān-ı 'izzet-nişān-ı Ṣamedāniyye'den 'ibāret olan ceberūt u melekūt-i Mevlā'yı inhā ba'de'l-vaḥy ve'l-irsāl ḥażerāt-ı Enbiyā ve Mürselīn'e menūṭ bir emr-i celālet-merbūṭ idigi bī-ḳīl ü ḳāldir. Fe-lihāẕā ṣadr-nişīnān-ı 'ālī-serāy-ı nübüvvet ü risāletiñ ẓavāhir-i şerāfet-me'āṣirleri evṣāf-ı beşeriyye ile ittiṣāf-künān ve benī nev'-i beşere cā'izü'ṭ-ṭareyān

1 **"Eğer onu (Peygamber'i) bir melek kılsaydık, yine onu bir adam (suretinde) yapardık** ve onları yine içinde bulundukları karmaşaya düşürmüş olurduk." En'âm, 6/9.

2 "De ki: "Eğer yeryüzünde, (insanlar yerine) yerleşip dolaşan melekler olsaydı, elbette onlara gökten bir melek peygamber indirirdik." İsrâ, 17/95.

olan ḥālāta maḥall-i ʿālī-şān olmaġın nuʿūt-ı insāniyyetden olan seḳam u neḳam ve mevt ü fenāya meʾvā idikleri bī-mirādır. Ammā ervāḥ-ı ṭāhire-i seniyye ve nüfūs-ı ṭayyibe-i zekiyyeleri nuʿūt-ı melekiyyet ile ittiṣāf-ḳarīn olmaġın meleʾ-i aʿlāya taʿalluḳları etemm ve ekṣeriyyā taġayyur u āfātdan selāmetleri müsellem olup żaʿf u fütūr-ı insāniyyeden berāʾetleri muḳarrer ve ʿacz ü naḳṣ-ı ādemīden tenezzühleri rūşen-gerdir. Ḥattā bi-ḥasebi ẓavāhirihim her biri ḳavmiyle teʾsīs-sāz-ı mebānī-i iḫtilāṭ ve bi-ḥasebi bevāṭınihim yek-ā-yek vaḥy ü tenzīl-i celīli Melek-i münzelden telaḳḳīye menāṭdır. Pes min ciheti'l-ecsām veʾẓ-ẓavāhir beşeriyyetleri muḳarrer ve min ḥayṣu'l-ervāḥ veʾl-bevāṭın maʿaʾl-Melāʾiketi'l-Kirām idikleri rūşen-terdir. Fe-lihāẕā (لَو كُنتُ مُتَّخِذًا من أُمَّتِي خَلِيلًا لاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ خَلِيلًا، وَلَكِنْ أُخُوَّةُ الْإِسْلَامِ)[1] **[L272b]** ḥadīṣ-i şerīfin[2] (لَكِن صَاحِبُكُمْ خَلِيل الرَّحْمٰنِ) maḳāl-i cemīliyle teẕyīl buyurduḳlarından mirʾāt-ı ḳalb-i enverleri meclā-yı ṣūret-i ḳudsiyye **[N183b]** idigin ifāde[3] (وَلَكِنْ أُخُوَّةُ الْإِسْلَامِ) ḳavl-i şerāfet-evliyle rütbe-i beşeriyyetlerin icāde buyurduḳları gibi,[4] (لَكِن صَاحِبُكُمْ) ḳavl-i müsteṭābıyla nefs-i nefīs-i şerāfet-teʾsīslerin irāde ve[5] (خَلِيلُ الرَّحْمٰنِ) terkīb-i feṣāḥat-firībiyle rütbe-i melekiyyetlerin ifāde buyurup, keẕālik[6] (تَنَامُ عَيْنَايَ وَلَا يَنَامُ قَلْبِي) ḥadīṣ-i şerāfet-ʿunvānıyla cāmiʿ-i ṣıfateyn-i beşeriyyet ü melekiyyet idiklerin inbā buyurmuşlardır. Keyfe lā? (إِنِّي لَسْتُ كَهَيْئَتِكُمْ، إِنِّي أَظَلّ يُطْعِمُنِي رَبِّي وَيُسْقِينِي)[7] ḥadīṣ-i şerāfet-āyīni ile ol Seyyidü'ṣ-Ṣeḳaleyn'in ẕü'l-ciheteyn ve cāmiʿu'ṣ-şerāfeteyn idikleri bī-reyb ü meyn olmaġın bevāṭın-ı nūrāniyyet-mevāṭınları simāt-ı naḳāyıṣ u āfāt ve iʿtilālden ṣıyānet-i Rabbāniyye ile maṣūne idigi tābāndır. İmdi cümle-i muḥarrereniñ mażmūn-ı şerāfet-meşḥūnın ʿalā vechi'l-icmāl ibḳā menāfī-i kemāl-i himmet-i ṭabʿ-ı ġayret-peymā idiginden nāṣī medḫal-i ḳavāfil-i basṭ u tafṣīl olan dü-bāb-ı

1 "Ümmetimden birini dost edinecek olsaydım, Ebû Bekir'i dost edinirdim. Fakat İslâmiyet sebebiyle olan kardeşlik ve sevgi, şahsî dostluktan daha değerlidir." Buhârî, "Salât", 80, nr. 466-467; "Fezâ'ilü Ashâbi'n-Nebî", 5, nr. 3656-3658; "Ferâ'iz", 10, nr. 6738; Müslim, "Mesâcid", 23, nr. 532; "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 2, nr. 2382.

2 "Şu var ki, sizin arkadaşınız Rahmân'ın dostudur." Buhârî, "Salât", 80, nr. 466-467; "Fezâ'ilü Ashâbi'n-Nebî", 5, nr. 3656-3658; "Ferâ'iz", 10, nr. 6738; Müslim, "Mesâcid", 23, nr. 532; "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 2, nr. 2382.

3 "Fakat İslâmiyet sebebiyle olan kardeşlik ve sevgi ..."

4 "Şu var ki, sizin arkadaşınız ..."

5 "… Rahmân'ın dostudur."

6 "Benim gözlerim uyur, ama kalbim uyumaz." Buhârî, "Menâkıb", 24, nr. 3569; "Teheccüd", 16, nr. 1147; Müslim, "Müsâfirîn", 125, nr. 738.

7 "Ben sizin gibi değilim. Yatıp uyurken de Rabbim beni yedirir içirir." Buhârî, "Savm", 48, nr. 1961-1964; Müslim, "Sıyâm", 56-58, nr. 1102-1103.

şerâfet-me'ābı bi-'avnillāhi ve tevfīḳihī küşāda ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-āmāde dest-dāde olmuşdur.

BĀB-I EVVEL

Umūr-ı dīniyyede ḫaṣā'iṣ-i Ẕāt-ı Nebeviyye'yi beyān içün meftūḥ ve zümre-i 'aliyye-i Enbiyā-yı Kirām'ıñ, siyyemā Cenāb-ı Ḥażret-i Seyyidü'l-Enām'ıñ 'işmetlerin tibyān ile müteyessirü'l-fütūḥdur.

Pes maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitāb mü'eddāsınca ma'lūm-ı uli'l-elbāb ola ki, āḥād-ı benī nev'-i beşere cā'izü'ṭ-ṭareyān olan 'avārıżıñ ḳıyāmına maḥall yā cism-i insānī yāḫud ḥavāss-ı penc-gānīdir. Felā-cerem 'urūż-ı 'avārıż daḫi emrāż u esḳām-āsā bilā-ḳaṣd u iḫtiyār bedīdār olmaġla bi-ḳaṣd u iḫtiyār rū-nümā olmaḳdan ḫālī olmadıġı gibi, şıḳḳayn-ı merḳūmeyniñ daḫi her biri maḳūle-i a'mālden olmaġla maḳūle-i ef'ālden olmaḳ beyninde dā'ir idigi emr-i ẓāhirdir. Lākin 'inde'l-meşāyıḫı'l-kirām a'māl ü ef'āl-i enām envā'-ı şelāşeye münḳasım **[168b]** olmaḳ resm-i ṭarīḳ-i taḳvādır ki; biri cezm ü ḳaṣddan 'ibāret olan 'aḳd-i ḳalbī ve dīgeri ḳavl bi'l-lisānıñ maẓharı ve nev'-i şāliş me'āşir-i a'żā vü cevāriḥdir. Pes 'umūm-ı benī beşere vücūh-ı meẕkūreniñ [L273a] küllīsi cā'izü'ṭ-ṭareyān iken Ẕāt-ı Nübüvvet-simāt-ı Muḥammedī bi-ḳaṣdin ve bilā-ḳaṣdin 'urūż-ı ekşer-i āfātdan tenezzüh ile benī nev'-i beşeriñ mümtāzı ve viḳāye-i İlāhiyye ile vücūh-ı meẕkūreden maṣūn olmaḳda efrād-ı ādemiyānıñ ser-efrāzı idigi delālet-i delā'il-i ḳaṭ'iyye ile şübūt-peymā ve mecma'un-'aleyh-i cemāhīr-i 'ulemādır. Bināberīn berāy-ı tafṣīl-i mesā'il-i meẕkūre 'aḳd-i fuṣūl-i mu'tebere-i sitte-'aşere mev'ūd-ı ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-intisābdır.

Faṣl-ı Evvel

Ol Ṣadr-nişīn-i 'ālī-serāy-ı bi'şetiñ ḳable nübüvvetihī ḥükm-i i'tiḳād-ı ḳalb-i pür-nūrları beyānındadır.

Bi-te'yīdillāhi'l-Meliki'l-Mennān ma'lūm-ı daḳāyıḳ-şināsān-ı 'ilm ü 'irfāndır ki, müte'alliḳāt-ı i'tiḳād-ı ḳalbiyyeden olan tevḥīd-i Bārī ve 'ilm bi-ẕātillāhıñ ārāyiş-dārı ve ṣıfāt-ı [N184a] şübūtiyye vü selbiyyeyi taṣdīḳ ve vaḥy-i celī vü ḫafīyi taḥḳīḳde Ẕāt-ı Risālet-simātları menzil-resīde-i ġāyetü'l-ġāyāt-ı 'irfān ü yaḳīn ve bālā-resā-yı evc-gāh-ı iẕ'ān ü temkīn olup

umūr-ı meẕkūreye ʿadem-i ʿilmden ẕimmetleri berī ve şemme-i şekk ve ẕerre-i reybden ʿarī idikleri muḳarrer ve ḥuṣūl-i ʿilm ü yaḳīniñ mużāddından ʿişmetleri rūşen-ger idigi mecmaʿun-ʿaleyh-i cemāhīr-i ʿulemādır. Fe-lihāẕā berāhīn-i seniyye ve beyyināt-ı beyyine ile menzil-resīde-i şübūtdur ki, iʿtiḳādāt-ı zümre-i ʿaliyye-i Enbiyā-yı Kirām nehc-i meẕkūr üzre rātibe-ṭırāz-ı taḥaḳḳuḳ idigi reybden dūrdur.

Bināberīn müddeʿā-yı muḥarrere ḳıṣṣa-i Ḥażret-i İbrāhīm ʿalā Nebiyyinā ve ʿaleyhi şerāyifü ṣalavāti'l-Meliki'l-Kerīm ile intiḳāż-peymā degildir. Zīrā Cenāb-ı Ḫıllet-me'ābıñ [1]﴿رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى﴾ maḳāliyle su'āli ʿan-şekkin cilve-nümā olmayup berāy-ı taḥṣīl-i ṭuma'nīnet-i iḥyā-yı mevtāyı recā-mend-i irā'et olmuşdur. Fe-lihāẕā [2]﴿أَوَلَمْ تُؤْمِنْ﴾ nidā-yı celīline [3]﴿بَلَى﴾ kelime-i i'timān-pīrāsıyla icābet edüp [4]﴿وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي﴾ istidrākiyle rütbe-i ʿilm-i yaḳīnden bālā-resā-yı menzile-i ʿayne'l-yaḳīne ḫᵛāst-kār-ı iʿtilā idigin inbā etmişdir. Keyfe lā? İḫbār-ı Cenāb-ı Ḫallāḳ-ı Cihān-āferīn ile taḥaḳḳuḳ-yāb olan mādde cāy-ı inkār-ı Ḫıllet-medār olmaḳ bir vechile **[L273b]** ḫāṭır-güẕār degildir. Lākin mebnā-yı istinbāları kemā-teḳaddem taḥṣīl-i ṭuma'nīnet ve müşāhede-i ṣūret-i iḥyā ile ʿilm bi'l-vuḳūʿ bi'l-iḫbār ḳarīn-i ʿilm-i şühūd u istibṣār olmaġla ʿinde vuḳūʿi'l-münāziʿ ʿan-keşfin ve şühūdin icābete muṭāviʿ olmaġ-içündür. Yāḫud ṭaleb-kārī-i Cenāb-ı Ḫıllet-medār ʿinde Rabbihī menziletinden iḫtibār içün bedīdār olup icābet-i daʿvete berāy-ı ʿālemiyyet iḥyā-yı mevtāyı recā-mend-i irā'et olmuşdur. Pes taḳdīr-i meẕkūr üzre [5]﴿أَوَلَمْ تُؤْمِنْ﴾ ḳavl-i iʿcāz-evli ḫıllet ü ışṭıfā ile şerāfet-peymā ve ʿulüvv-i menzilet ile saʿādet-resālıḳların inbā-pīrādır. Yāḫud taḥṣīl-i yaḳīnleri ziyāde ve ḥuṣūl-i ṭuma'nīnet ile taḳviyet-i fu'āda dest-dāde olmaġ-içün **[169a]** ḫᵛāst-kār ve ḳable-hāẕā ṭareyān-ı reybden ẕimmet-i ḫıllet-şiʿārları berā'et-diṣār idigi āṣikār iken bürūz-ı ṭaleb-i rü'yet bi-taḥṣīl-i tefāḍul fī ḳuvveti'l-yaḳīn içün rū-nümādır. Zīrā ṣaḥī-

1 "Hani İbrâhîm, **"Rabbim! Bana ölüleri nasıl dirilttiğini göster"** demişti. (Allah ona) "İnanmıyor musun?" deyince, "Hayır (inandım), ancak kalbimin tatmin olması için" demişti. "Öyleyse, dört kuş tut. Onları kendine alıştır. Sonra onları parçalayıp her bir parçasını bir dağın üzerine bırak. Sonra da onları çağır. Sana uçarak gelirler. Bil ki, şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir." Bakara, 2/260.

2 "… İnanmıyor musun?" Bakara, 2/260.

3 "… Hayır (inandım) ..." Bakara, 2/260.

4 "… ancak kalbimin tatmin olması için …" Bakara, 2/260.

5 "… İnanmıyor musun?" Bakara, 2/260.

fe-i ʿilm-i żarūrī me'vā-yı vaż'-ı noḳṭa-i şekk olmadığı bedāhet-intimā ve daḳīḳa-i meẕkūre levḥa-i ʿulūm-ı naẓariyyede müteḥaḳḳıḳa idigi rū-nümā ise daḫi [1](لَيْسَ الْخَبَر كَالْعَيَانِ) maḳāl-i ʿibret-iştimālince ḳālden ḥāle taḥavvül medār-ı taḥṣīl-i sermāye-i tefaḍḍuldür. Fe-lihāẕā su'āl-i keşf-i ġıṭā'i'l-ʿayān nūr-ı yaḳīn ile tenvīr-i bāṣıra-i ṭuma'nīnet-i cenān içün cil-ve-ger idigi Sehl-i Tüsterī'niñ menḳūl-i ṣıḥḥat-perveridir. Yāḫud Cenāb-ı Ḫıllet-āyīnden eṣnā-yı iḫticāc maʿa'l-müşrikīnde iḥyā vü imāte simāt-ı Rubūbiyyet'den idigi sebḳat-sāz olmaġın taṣḥīḥan li'l-iḫticāc iṣbāt-ı müd-deʿā ile ibtihāc içün rū-nümā yāḫud **[N184b]** mebnā-yı ḫ˅āhiş-i merḳūm bi-iẕnillāhi'l-Meliki'l-Ḳayyūm iḳdār-ı iḥyā kendülerde ṣūret-nümā olmaġı ḥīn-i recāda riʿāyeten li'l-edeb kināyeten beyān-ı maṭlab buyurulmuşdur. Yāḫud Cenāb-ı Ḫıllet-medārdan mā-ʿadā ḳarār-dāde olan reybi berāy-ı izāle ṭaleb-kār-ı irā'et-i iḥyā ve istizāde-i ḳurb-ı menzilet içün ḫ˅āhiş-i merḳūmı nefs-i nefīslerine isnād-peymā olmuşlardır. Keyfe lā? Ḥażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām ʿaleyhimü's-selāmıñ baʿṣ ü nüşūra taḥaḳḳuḳ-ı īḳānları muḳarrer ve Cenāb-ı Ḫallāḳ-ı ʿĀlem'iñ iḥyā vü imāte ile ittiṣāfı rūşen-ger idigine **[L274a]** taṣdīḳleri ber-terdir. Ḥattā su'āl-i iḥyā Cenāb-ı Ḫıllet-peymādan ʿan-şek-kin rū-nümā olmadıġın beyān ile nefy-i şekk ü reybi berāy-ı iʿlān Cenāb-ı Risālet-simāt ʿaleyhi şerāyifü't-taḥiyyātdan [2](نَحْنُ أَحَقُّ بِالشَّكِّ مِنْ إِبْرَاهِيمَ) ḥadīṣ-i feṣāḥat-enīsiniñ aṣḥāb-ı ḫavāṭır-ı żaʿīfeden defʿan li'ẕ-ẕān vürūdı maʿlūm ve sebk-i ʿibāret-i ḥadīṣ-i merḳūm ümmet-i merḥūmeye taʿlīm-i ṭarīḳ-i edeb idigi maḥallinde mersūmdur. Yāḫud ʿalā ṭarīḳi't-tevāżuʿ ve'l-iş-fāḳ bu ʿibāret-i feṣāḥat-mesāḳ cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūr ve bu maʿnā-yı belāġat-mevfūr vücūh-ı sābıḳa-i meẕkūreden berāy-ı iḫtibār irā'et-i iḥyāyı ṭaleb-kārlıġa yāḫud taḥṣil-i ziyāde-i yaḳīn ile efḍaliyyet-şiʿārlıġa menūṭdur.

Pes ẓāhir-i taḳdīr-i meẕkūr üzre ﴿فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّآ أَنزَلْنَآ إِلَيْكَ فَاسْأَلِ الَّذِينَ يَقْرَؤُونَ الْكِتَابَ﴾[3] fermūde-i celālet-me'ābınıñ ẓāhirinden mefhūm olan maʿnādan ẕimmet-i Nebeviyye'niñ berā'eti muḳarrer yaʿnī Cenāb-ı Risālet-perver maʿa-kevnihī mine'l-beşer ṭareyān-ı şekkden tenezzüh-güs-

1 "Haber almak (söylenti), gözle görmek gibi değildir." Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/215.

2 "(Ölen bir canlının diriltilmesinden İbrâhîm *-aleyhisselâm-* şüphe edecek olsaydı, bu konuda) şüphe etmeye biz İbrâhîm'den *-aleyhisselâm-* daha haklı olurduk." Buhârî, "Enbiyâ", 11, nr. 3372; "Tefsîr", 12/5, nr. 4694; Müslim, "Îmân", 238, nr. 151.

3 **"Eğer sana indirdiğimiz şeyden şüphe içinde isen, senden önce Kitab'ı (Tevrât'ı) okuyanlara sor.** Andolsun ki, sana Rabbinden hak gelmiştir. O hâlde, sakın şüphe edenlerden olma!" Yûnus, 10/94.

ter olup mefhūm-ı merḳūmı ẓāhiri üzre ibḳā ʿadem-i cevāz ile mevsūm idigi reybden müberrā ve ʿale'l-ḳavli'ṣ-ṣaḥīḥ āyet-i kerīmede zīver-pīrā-yı taṣrīḥ olan ḫiṭāb lafẓan Cenāb-ı Risālet-me'āba ve maʿnen zümre-i mürtābīne idigi ʿadem-i vürūd-ı su'āle muʿtenādır. Ḥattā bu maʿnā-yı dil-ārā İbn-i ʿAbbās-ı feżā'il-istīnāsdan mervī ve İbn-i Cübeyr ve Ḥasan-ı Baṣrī ve Ḳatāde-i feżā'il-āmādeden menḳūl-i ṣıḥḥat-muḥtevī idiginden mā-ʿadā ittifāḳ-kerde-i müfessirīn-i feżā'il-āyīndir. Keyfe lā? Ṣıḥḥat-i te'vīl-i meẕkūre [1] ﴿قُلْ يَآ أَيُّهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي شَكٍّ مِنْ دِينِي﴾ naṣṣ-ı celīlü'l-ḳaṣṣı delālet ile rātibe-ṭırāz olup ʿinde baʿżı'l-müfessirīn ḫiṭāb-ı merḳūm ile muḫāṭabīn olan ʿArab olmaḳ ḳavl-i müheẕẕebiyle mü'evvel olmaġla maʿnen ḫiṭāb li'l-ʿArab ve lafẓan ḫiṭāb ile'n-Nebiyyi'l-Münteḫab idigi ﴿لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ﴾ [2] **[169b]** naṣṣ-ı celīliyle [3] ﴿فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِمَّا يَعْبُدُ هَٰٓؤُلَآءِ﴾ ḳavl-i cemīli ile müdelleldir. Fi'l-ḥaḳīḳa Cenāb-ı Risālet-me'āb ʿaleyhi şerāyifü ṣalavātillāhi't-Tevvāb mā-evḥā ileyhde cehele-i Ḳureyş'iñ tekẕībine ḥayyiz iken meẕkūruñ dergāh-ı ʿişmet-penāhlarına isnādı ġayr-ı cā'iz idigi müteʿayyin **[L274b]** olmaġın ḫiṭāb-ı merḳūm ile muḫāṭab Ẕāt-ı **[N185a]** Münteḫab'larından ġayrı idigi ḳavl-i müheẕẕebdir. Ḥattā siyāḳ-ı āyet-i meẕkūrede zīver-efzā-yı ṣaḥīfe-i nüzūl olan āyātdan [4] ﴿فَاسْأَلْ بِهِ خَبِيرًا﴾ fermūde-i iʿcāz-ārāsıdır ki ẓāhiren müstaḫber Ẕāt-ı pür-berrleri olup lākin müstaḫbirīne muḫbir idikleri idigi mecmaʿun-ʿaleyh-i ekābirdir. Zīrā taṣaffuḥ-sencān-ı ḳırā'at-i kitābdan istinbā ile me'mūrīn Nebiyy-i sütūde-āyīnden ġayrı idigi müstebīn idiginden mā-ʿadā ḥall-i işkāl-i emr-i diyānet ve beyān-ı aḥkām-ı Şerīʿat-i Cenāb-ı Ḥˇāce-i ʿĀlem ṣallallāhu ʿaleyhi ve selleme menūṭ olup istiḫbārun ʿan-Ehli'l-Kitāb ilzāmen li'l-mürtābīn iḫbār-ı ümem-i sālife ve ḳıṣaṣ-ı māżiye-i müteḫālifeye müteʿallaḳa olan umūrda idigi İbn-i ʿAlā-yı [5] feżā'il-intimādan menḳūl-i maḳbūldur. Ḥattā ʿadīl-i ḥālet-i merḳūme

1 **"De ki: "Ey insanlar, eğer benim dinimden herhangi bir şüphede iseniz,** bilin ki ben, Allah'ı bırakıp da sizin taptıklarınıza tapmam, fakat sizin canınızı alacak olan Allah'a kulluk ederim. Bana müminlerden olmam emrolundu." Yûnus, 10/104.

2 "Andolsun, sana ve senden önceki peygamberlere şöyle vahyedildi: **"Eğer Allah'a ortak koşarsan elbette amelin boşa çıkar** ve elbette ziyana uğrayanlardan olursun." Zümer, 39/65.

3 **"(Ey Muhammed!) Şunların taptıkları şeylerin batıl olduğu konusunda şüpheye düşme.** Onlar sadece, daha önce babalarının taptığı gibi tapıyorlar. Şüphesiz biz onlara (azaptan) paylarını eksiksiz olarak tastamam vereceğiz." Hûd, 11/109.

4 "Gökleri ve yeryüzünü ve ikisi arasındakileri altı gün içinde (altı evrede) yaratan, sonra da Arş'a istivâ eden Rahmân'dır. **Sen bunu haberdar olana sor!"** Furkân, 25/59.

5 İleri gelen Mâlikî fakîhlerinden ve muhaddislerden olan Bekr b. Alâ el-Kuşeyrî'nin (ö. 344/955) eserisi fıkıhla ilgili olmak üzere kıymetli eserleri bulunmaktadır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 505.

﴿وَاسْأَلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا﴾[1] fermūde-i mükerremesinde cilve-nümā ve Ḥażret-i Resūl-i hidāyet-iştimāliñ me'mūrun-bi's-su'āl olmalarından murād, zümre-i müşrikīniñ berāy-ı ḥall-i işkāl-i me'mūrīn bi's-su'āl olmaları idigi naḳl-kerde-i Ḳuteybī'dir.[2] Ma'a-hāẕā 'inde'l-ba'ż āyet-i kerīmede ḥaẕf-i ḥāfiż muḳarrer olmaġla [3](سَلْنا عَمّن أَرْسَلْنا) taḳdīri rūşen-gerdir. Ḥattā ba'de-hāẕā [4]﴿أَجَعَلْنَا مِن دُونِ الرَّحْمَنِ اٰلِهَةً يُعْبَدُونَ﴾ ḳavl-i i'cāz-evli ibtidā-i kelām ve ṣūret-i istifhām-ı inkārī ḥaḳīḳaten ma'nā-yı nefy-i اٰلِهَةً ile iṣbāt-ı ilāh-ı vāḥidi müfīd idigi maḥkī 'ani'l-Mekkī'dir. Ve 'inde'l-ba'ż'ı'l-āḫar Leyle-i İsrā-yı i'cāz-intimāda meşhūd-ı Nebevī olan zümre-i 'aliyye-i Enbiyā'dan su'ālle vürūd-ı emr-i Rabbānī cilve-gerdir. Lākin ḳuvvet-i yaḳīn-i Resūl-i Güzīn su'ālden istiġnā-pīrā ve mü'eddā-yı emr-i ḫaṭīr taḥyīr olmaġla iktifā bimā-huve'l-ma'lūm muḫtār-ı Nebiyy-i hidāyet-mevsūm idigi İbn-i Zeyd'den menḳūl ve 'inde'l-ba'ż ümem-i sālife daḫi me'mūrīn bi't-tevḥīd idigin zümre-i Enbiyā-yı Kirām'dan su'ālle vürūd-ı emr-i celālet-maṣīr cilve-peẕīr idigi Mücāhid-i feżā'il-müşāhid ve Süddī-i efḍāl-mu'āhid **[L275a]** ve Ḍaḥḥāk-i feżā'il-iştibāk ve Ḳatāde-i şerāfet-āmādeden menḳūl-i zībende-medlūldür. Pes āyet-i kerīme-i merḳūmeden ve emṣāl-i belāġat-mevsūmından murād-ı vaḍāniyyet-i Ma'būdun-bi'l-ḥaḳḳı iṣbāt müstefād olup [5]﴿مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَآ إِلَى اللَّهِ زُلْفَى﴾ naẓm-ı mübīnince işrāk-perdāzān-ı 'Arab'ı berāy-ı redd ü tevbīḫ ümem-i sālifeden bir ferdiñ 'ibādetun ilā-ġayrillāha ruḫṣat-dāde olmadıġın ifāde murāddır. Ḥattā ﴿وَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ أَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ﴾[6] naẓm-ı i'cāz-ḳarīninceḳavm-i

---

1 **"Senden önce gönderdiğimiz elçilerimize sor:** Rahmân'dan başka kulluk edilecek ilâhlar var etmiş miyiz?" Zuhruf, 43/45.

2 Her üç nüshada da "Ḳuteybī" şeklinde imla edilmiş olup *Şifâ*'da ve şerhlerinde bu isim "Ḳutebī" olarak kaydedilmiştir. Bkz. Kādî İyâz, *age.*, c. II, s. 235; Kandemir, *age.*, c. II, s. 535. Bu zat; hadîs, tefsir, fıkıh, kelâm, dil, edebiyat ve tarih sahasındaki eserleriyle ünlenen ve "Kutebî" şeklinde de anılan Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî'dir (ö. 276/889). Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 519.

3 "Senden önce gönderdiğimiz peygamberler hakkında sen bize sor."

4 "Senden önce gönderdiğimiz elçilerimize sor: **Rahmân'dan başka kulluk edilecek ilâhlar var etmiş miyiz?"** Zuhruf, 43/45.

5 "İyi bilin ki, hâlis din yalnız Allah'ındır. O'nu bırakıp da başka dostlar edinenler, **"Biz onlara sadece, bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz" diyorlar.** Şüphesiz Allah, ayrılığa düştükleri şeyler konusunda aralarında hüküm verecektir. Şüphesiz Allah, yalancı ve nankör olanları doğru yola iletmez." Zümer, 39/3.

6 "Size Kitab'ı (Kur'ân'ı) hak olarak indiren O iken ben Allah'tan başka bir hakem mi arayacağım?" (de). **Kendilerine kitap verdiklerimiz de onun, Rabbin katından hak olarak indirilmiş olduğunu bilirler. O hâlde, sakın şüphecilerden olma."** En'âm, 6/114.

cehâlet-revmiñ risâlet-i Resûl-i Mükerrem'e iḳrârları nâ-bedîdâr ise daḥi ṣûret-i ḥaḳḳâniyyeti ʿaks-endâz-ı ṭaviyyetleri ve ṣıdḳ-ı nübüvveti muḥâṭ-ı ʿilm ü dirâyetleri idigi [1]﴿فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ﴾ ʿibâretiyle cilve-nümâ ve kemâ-teḳaddem fi'l-**[170a]**âyâti's-sâbıḳa zümre-i mümterîne berây-ı icâbet Cenâb-ı Risâlet-me'âba vürûd-ı emr-i ʿÂlî-Ḥażret murâd **[N185b]** idigine ṣadr-ı âyet-i iʿcâz-ġâyetde [2]﴿أَفَغَيْرَ اللَّهِ أَبْتَغِي حَكَمًا﴾ ḳavl-i şerîfi pîrâye-baḫşa-yı delâletdir. Keyfe lâ?

Şân-ı maʿâlî-nişân-ı Cenâb-ı ʿÎsâ-yı saʿâdet-resâda ﴿أَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَهَيْنِ﴾ [3]naẓm-ı iʿcâz-sicmi maʿa'l-ʿilm ʿalâ ʿadem-i ḳavlihî cilve-ger-i minaṣṣa-i nüzûl ve tenzîlinden murâd redd-i ḳā'ilîn-i cehâlet-nihâd idigi ḳavl-i maḳbûldur. Yâḫud [4]﴿فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ﴾ naṣṣ-ı celâlet-ḳaṣṣınıñ maʿa-taḥaḳḳuḳ-ı ʿademi'ş-şekk-i bürûzı izdiyâd-ı ṭuma'nînet ve taḥṣîl-i yaḳîni ṭalebden kināyet olup yâḫud Cenâb-ı Risâlet-me'âbıñ efḍaliyyet-i ẕât-ı saʿâdet-simâtlarında şekk-endâzlıḳları ṣûret-nümâ olursa neşr-i feżâ'il-i ʿaliyye ve ẕikr-i şemâ'il-i seniyyeleri zîver-baḫş-ı suṭûr-ı kütüb-i ḳadîme olmaġın berây-ı îḳân su'âlle me'mûriyyetlerin beyân mûrâd idigi daḥi menḳûl-i baʿżı fuḥûldür. Ve ʿinde Ebi'l-ʿUbeyde[5] ṣaḥîfe-i ḫâṭır-ı ġayrdan ḥakk-i noḳṭa-i şekk içün Ẕât-ı Risâlet-perverleri emr bi's-su'âliñ maẓharı idigi menḳûl-i güzîdedir. Ve keẕâlik naẓm-ı dil-ârâ-yı ﴿حَتَّى إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا﴾ [6]mefhûm-ı iʿcâz-merḳûmıyla daḥi müddeʿâ-yı ʿişmet-i Enbiyâ intiḳâż-pîrâ **[L275b]** degildir. Zîrâ enṣâr-ı Enbiyâ'dan sebḳat-sâz olan mevâʿîd-i intiṣârıñ incâzı nâ-bedîdâr olmaġın ġıbbe'l-iyâs ʿani'l-müntaṣırîn kiẕb-i mezbûrîn müstebîn idigi mü'eddâ-yı naẓm-ı mübîndir. Felâ-cerem

1 "… O hâlde, sakın şüphecilerden olma." En'âm, 6/114.

2 "Size Kitab'ı (Kur'ân'ı) hak olarak indiren O iken **ben Allah'tan başka bir hakem mi arayacağım?"** (de). Kendilerine kitap verdiklerimiz de onun, Rabbin katından hak olarak indirilmiş olduğunu bilirler. O hâlde, sakın şüphecilerden olma." En'âm, 6/114.

3 "Allah, kıyâmet günü şöyle diyecek: **"Ey Meryem oğlu Îsâ! Sen mi insanlara,** Allah'ı bırakarak **beni ve anamı iki ilâh edinin, dedin?"** Îsâ da şöyle diyecek: "Seni bütün eksikliklerden uzak tutarım. Hakkım olmayan bir şeyi söylemem benim için söz konusu olamaz. Eğer ben onu söylemiş olsaydım, elbette sen bunu bilirdin. Sen benim içimde olanı bilirsin, ama ben sende olanı bilemem. Şüphesiz ki yalnızca sen gaybları hakkıyla bilensin." Mâ'ide, 5/116.

4 **"Eğer sana indirdiğimiz şeyden şüphe içinde isen,** senden önce Kitab'ı (Tevrât'ı) okuyanlara sor. Andolsun ki, sana Rabbinden hak gelmiştir. O hâlde, sakın şüphe edenlerden olma!" Yûnus, 10/94.

5 Tam adı Ebû Ubeyde Maʿmer b. el-Müsennâ (ö. 209/824) olan bu zat, Kur'ân-ı Kerîm'in tefsiri konusundaki ilk çalışma olan *Mecâzü'l-Kur'ân* adlı eseriyle ünlüdür. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 554.

6 **"Nihayet peygamberler ümitlerini kesecek hâle gelip yalanlandıklarını düşündükleri sırada,** onlara yardımımız geldi de, böylece dilediğimiz kimseler kurtuluşa erdirildi. Azabımız ise, suçlular topluluğundan geri çevrilemez." Yûsuf, 12/110.

ḫavāṣṣ-ı ʿibāddan olan efrād-ı emcād-ı maʿālī-ittiḥādıñ şān-ı vaḥdāniyyete şe'n-āver olan mü'eddādan tenezzüh-künānlıḳların muḫbir ve Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i Kübrā raḍıyallāhu ʿanhādan inbā-yı ekābir ile vürūdı ẓāhir olan eṣer-i ṣıḥḥat-perver[1] ʿinde'l-fuḥūl ḳarīn-i telaḳḳī bi'l-ḳabūl ve muḫtār-ı ekṣer-i müfessirīn-i feżā'il-meşmūldür. Ve ʿinde baʿżı'l-kibār żamīr-i kelime-i ظَنُّوا etbāʿ u ümem-i Enbiyā-yı Kirām'a rāciʿ ve ḳavl-i mezbūr iḫtiyār-kerde-i İbn-i ʿAbbās-ı feżā'il-istīnās olup Neḫaʿī ve İbn-i Cübeyr ve emṣāl-i kirāmlarından niçe be-nāmıñ daḫi rehīn-i telaḳḳī bi'l-ḳabūlleridir. Fe-lihāẕā feṭḥ-i kāf ile كَذَبُوا muḫtār-ı Mücāhid'dir. Bināberīn ḳırā'at-i şāẕẕe ile taḫdīş-i ḫāṭır-ı evhām-me'āṣir zümre-i ʿulemāya nā-sezā olmaġın bu taḥḳīḳden mā-ʿadā baʿżı aḳvāl-i żaʿīfeyi ışġā ile ḫażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām'a isnād mā-lem-yekun min külli'l-vücūh nā-resīde-i ḫayyiz-i cevāz ü sedāddır.

Binā'en-ʿaleyh, ibtidā-yı bürūẕ-ı vaḥy-i fīrūzda Cenāb-ı Risālet-me'ābdan ḫiṭāben li-Ḥadīceti'l-Kübrā [2](خَشِيْتُ عَلَى نَفْسِي) manṭūḳ-ı dil-ārāsınıñ mefhūm-ı şerāfet-pīrāsınca baʿde rü'yeti'l-Meleki'l-münzel mā-etāhullāh şekke maḫall olmaḳdan ẕimmet-i Nebeviyye berā'et-muḫteviyye olmaġın maḫmil-i kelām-ı Nebevī muḳāvemet maʿa'l-Melek bīrūn-ı rātibe-i ḳuvvet-i beşeriyye idigin inhā ve taḫammül-i aʿbā-i Risālet **[170b]** bāʿiṣ-i tezelzül-i bāl, belki ḫażerāt-ı Enbiyā'dan mā-ʿadāya ḫurūc-ı rūḥı muḳteżī bir ḫāl idigin inbādır. Keyfe lā? Ḥadīṣ-i meẕkūr baʿde rü'yeti'l-Melek zīver-baḫş-ı ṣudūr ve ***Ṣaḥīḥ-i Buḫārī***de [N186a] mersūm u meẕkūrdur. Yāḫud ḳable rü'yeti'l-Meleki'l-münzel iḫbār-ı İlāhī ile manṣıb-ı nübüvvete maḫall idikleri maʿlūmları olup min evveli'l-emr rü'yet-i ʿacāyib-i umūr dehşet-endāz-ı Ẕāt-ı mekārim-mevfūrları idigin beyān içün pīrāye-baḫş-ı ṣudūrdur. Ḥattā ol Seyyidü'l-Ebrār maẕhar-ı selām-ı aḥcār u eşcār ve vaḥy-i menāmīye medār ve mübeşşerāt-ı ʿadīde ile bülend-iʿtibār idikleri merviyy-i kibārdır.[3] Fe-lihāẕā ṭuruḳ-ı rivāyetden baʿżı ṭarīḳde cilve-gerdir ki, mebādī-i biʿṣet-i Nebeviyye vaḥy-i menāmī ile ṣūret-nümā ve te'nīsen li-ḳalbihi'n-nefīs ḳable'ẕ-ẕuhūr manẓūrları olan umūr mir'āt-ı ẓāhirde [L276a] rū-nümā olacaḳ nuḳūş u ṣuver olmuşdur ki bünye-i beşeriyye bi'l-bedāhe rü'yet-i ḫavārıḳ-ı

1 Buhârî, "Ehâdîsü'l-Enbiyâ", 19, nr. 3389; "Tefsîr", 2/38, 12/6, nr. 4524-4525, 4695.
2 "Kendimden korktum."
3 Tirmizî, "Menâkıb", 6, nr. 3626; Dârimî, "Mukaddime", 4, nr. 21.

ʿādāta nā-müteḥammil olmaġın şey'en-fe-şey'en vürūd-ı emr-i Rabbānī mā-bihi'l-istīnās-ı Resūl-i Ṣamedānī'dir. Ḥattā Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i Kübrā raḍıyallāhu ʿanhā rivāyetiyle şübūt-pīrādır ki, bed'-i vaḥy-i Nebevī rü'yā-yı ṣādıḳa ile ṣūret-nümā ve baʿde-hāẕā tenhā-nişīnī muḫtār-ı ṭabʿ-ı güzīni olup baʿdehū Ġār-ı Ḥirā-yı şerāfet-ārāda mecī-i ḥaḳḳ ile bālā-resā bürūz-ı żamīr-i vaḥy ile ẓuhūr-ı biʿṣetleri iḥyā-sāz-ı ʿibād-ı ṣāfī-nejād olmuşdur. Felā-cerem İbn-i ʿAbbās-ı feżā'il-istīnās rivāyetince Cenāb-ı Ḥażret-i Seyyidü'l-Enām'ıñ ḥarem-serāy-ı Mescidü'l-Ḥarām'da ʿalā hāẕe'l-ḳavl on beş sāl-i sütūde-me'āl ve ber-ḳavl-i ṣaḥīḥ on üç sene-i şerāfet-me'inne bāng-i Cibrīl-i bāhirü't-tebcīl sāmiʿa-zīb-i şerāfet-firībi olup yedi sene miḳdārı daḫi nūr-ı ʿālem-fürūz-ı ḥāmil-i vaḥy-i fīrūzı rü'yet ile ḳarīrü'l-ʿayn-ı behcet ve ẓāhiren müşāhedeleri nā-peydā iken kemā-teḳaddem bürūz u ẓuhūr-ı vaḥy ile nūrāniyyet-baḫş-ı ʿālem olup sūy-ı dil-cūy-ı Medīne-i Münevvere'ye saʿādetle hicretlerine degin Ḥarem-i Mekke'de ʿalā hāẕihi'r-rivāye heşt sāl[1] ve ʿalā rivāyeti'ṣ-ṣaḥīḥa fi'ş-şurūḥ on üç sāl erīke-nişīn-i ṣadru'ṣ-ṣudūr-ı teblīġ-i aḥkam-ı Rabbānī olmuşlardır.

Ve keẕālik baʿżı fuḥūl-i feżā'il-iltişāḳdan rivāyet-kerde-i İbn-i İsḥāḳ'dır ki, ġār-ı şerāfet-medār-ı Kūh-ı Ḥirā'da mücāveret ve tenhā-nişīn-i vaḥdet iken eṣnā-yı istiġrāḳ-ı vuṣlat-mesāḳlarında Ḥāmil-i vaḥy-i mübīn yaʿnī Cibrīl-i Emīn şeref-baḫş-ı nüzūl ve ilbās-ı libās-ı biʿṣet ile manṣıb-ı nübüvvet ü risālete vuṣūllerinde [2]﴿إِقْرَأْ﴾ sūre-i kerīmesiniñ evā'ilin ityān ve [3](مَا أَنَا بِقَارِئٍ) cevābıyla Cenāb-ı Ḫayru'l-Beşer'iñ iʿtiẕārı tābān olduḳda şerḥ-i ṣadr ile metn-i sīne-i hüdā-sekīneleri miṣāl-i nūrun-ʿalā-nūr āyīne-i ʿālem-nümā-yı şuʿūr olmaġın sūre-i kerīme-i iʿcāz-pīrā ṣaḥīfe-i laṭīfe-i ṭabʿ-ı naẕīflerinde masṭūr **[171a]** olup baʿde inṣırāfi'l-Meleki'l-celīl bīdār ve suṭūr-ı menḳūşeyi [L276b] teẕkār buyurduḳları kütüb-i siyerde meẕkūrdur. Ḥattā cehele-i Ḳureyş'iñ dergāh-ı Nübüvvet-penāhlarına isnād-ı şiʿr ü cünūn [N186b] bābında ṣūret-nümā olan aḳvāl-i saḫīfeleri ol ān ʿaks-endāz-ı mir'āt-ı bāl-i ṣafvet-iştimālleri olmaġın buġż-ı şiʿr ü cünūn pīş-gāh-ı saʿādet-penāhlarında ḫuṣūl-maḳrūn olup kemāl-i ġayretlerinden fī-mā-baʿd cilve-ger-i minaṣṣa-i vuḳūʿ olan vaḥy ü tenzīli cehele-i Ḳureyş'e inbā etmemekle gāhī

1 Müslim, "Fezâ'il", 123, nr. 2353; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/312.
2 "Oku!" Alak, 96/1.
3 "Ne okuyayım?"

ʿāzim ve gāh şāhiḳ-i cebelden ilḳā-yı nefs-i nefîslerine cāzim iken ṣavb-ı rifʿat-evb-i āsumāndan [1](يَا مُحَمَّد، أَنْتَ رَسُولُ اللهِ وَأَنَا جِبْرِيل!) nidā-yı celîli resîde-i sāmiʿa-i Nebeviyyeleri olmaġın sūy-ı dil-cūy-ı āsumāna medd-i bāṣıra-i nigāh buyurduḳlarında müteşekkilen bi-şekli'l-beşer Cibrîl-i emānet-āver manzūr-ı naẓar-ı maʿālī-güsterleri oldıġı ilā āḫiri'l-ḥadīṯ menḳūl-i nefîs-i ṣıḥḥat-perverdir. Pes evvel ṣadr-ı meẕkūrda mürūr eden rivāyet ḳable rü'yeti'l-Meleki'l-celîl ve ḳable iḫbārillāhi'l-Meliki'l-Cemîl rū-nümā olup nübüvvet ü risālet ile ışṭıfāları maʿlūm-ı ṭabʿ-ı muṣaffāları olmaḳsızın rü'yet-i umūr-ı dehşet-efzā [2](لَقَدْ خَشِيْتُ عَلَى نَفْسِي) maḳūl-i nefîsiniñ ṣudūrına mebnī olmuşdur. Vāḳıʿā ol Tenhā-nişîn-i ḫalvet-ḫāne-i ḳurbet ü ışṭıfā ṣadr-pīrā-yı ġār-ı şeref-medār olmaġla vaḥdeti iḫtiyār buyurmuşiken istimāʿ-ı nidādan dehşet-pīrā idiklerin Ḥażret-i Ḫadīcetü'l-Kübrā raḍıyallāhu ʿanhāya naḳl-ile istīnās-peymā olmaları ḥadīṯ-i ʿAmr bin Şüraḥbīl'den[3] daḫi mefhūm idigi mü'eyyid-i müddeʿā-yı sebḳat-mevsūmdur.[4] Ḥattā Ḥammād bin Seleme'den rivāyet-i müsellemedir ki, ol Pīrāye-baḫş-ı çemen-ṣuffe-i risāletiñ Cenāb-ı Ḫadīcetü'l-Kübrā'ya istimāʿ-ı ṣavt ve rü'yet-i żav' ile kendülere cilve-ger-i minaṣṣa-i ḥuṣūl olan ḥālet-i rehīnetü'l-ʿibreti ḥikāyetden murād-ı şerîfleri cünūna nisbetden teḥāşī-peymālıḳların inbā idigi tesliyet-i Ümmü'l-Mü'minîn'e maṣdar olduḳlarından hüveydādır.[5] Felā-cerem bu ḫaber-i cezîl ʿalā taḳdīr-i ṣıḥḥatihī ḳable liḳā'i'l-melek ve ḳable iḫbārillāh zīver-ārā-yı ṣudūr idigiyle te'vîl olunup Ḥāmil-i vaḥy-i mübîniñ bürūzından ṣoñra dergāh-ı Risālet-penāhları simāt-ı reyb ü şekkden müberrā ve risālet ü ışṭıfāların beşāret-peymā olan vaḥy-i celālet-ārā ile[6] **[L277a]** şā'ibe-i imtirādan tenezzüh-pīrā idikleri mecmaʿun-ʿaleyh-i ecille-i ʿulemādır.[7]

Vāḳıʿā rivāyet-kerde-i İbn-i İsḥāḳ-ı feżā'il-mesāḳ üzre ol Nūr-ı dīde-i ʿālem ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellemiñ nübüvvet ü risāletleriyle çeşm-i kevneyn

1 "Yâ Muhammed! Sen Allah'ın Resûlü'sün, ben de Cebrâîl'im." İbn İshâk, *es-Sîre*, s. 120-121; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, c. I, s. 202.

2 "Kendimden korktum."

3 Rivayetleri *Sünen-i İbn Mâce* dışında *Kütüb-i Sitte*'de yer alan ve sika muhaddislerden olan Amr b. Şürahbîl'in (ö. 63/683) çok namaz kıldığından dolayı dizlerinin nasır tuttuğu rivayet edilmektedir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 542.

4 Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, II/158.

5 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/312.

6 vaḥy-i celālet-ārā ile: i'lām-ı Cenāb-ı Rabb-i 'Allām'dan N

7 İbn İshâk, *es-Sîre*, s. 124.

ḳarīrü'l-'ayn olmazdan muḳaddem Mekke-i Mükerreme'de işābet-i 'ayndan ruḳye buyurduḳları muḳarrer iken kuḥlü'l-cevāhir-i nübüvvet ü risālet ile tenvīr-i bāṣıra buyurduḳlarından ṣoñra işābet-i 'ayndan tevaḳḳī için ol Seyyid-i Kevneyn'i Cenāb-ı Ḫadīce-i Kübrā'nıñ tedāvī-i ruḳāye terġībi 'adem-i ḳabūllerine ḳarīn olmuşdur. Ḫattā mecī-i Cibrīl-i bāhirü't-tebcīlde Cenāb-ı Ḫadīcetü'l-Kübrā'nıñ keşf-i re'sle ḳādim-i şerāfet-müşādimiñ melek idigin imtiḥānı medār-ı iẕ'ānı olmaġ-içün ṣūret-nümā ve taḥḳīḳ-i emr-i nübüvvetlerin kendi vicdānında ḥuṣūl-i īḳān ve taḥṣīl-i **[171b]** iṭmīnān için idigi isnād-ı irtiyāb ilā ẕālike'l-Cenāb'ıñ 'adem-i cevāzına [N187a] delālet-āver ve Ḫadīce-i Kübrā'nıñ daḫi emr-i merḳūma mübādereti tavṣiye-i Varaḳa bin Nevfel ile ṣūret-güster idigi esānīd-i meẕkūre fī aṣli'l-kitāb ile rivāyet-kerde-i Ṣıddīḳa-i şerāfet-perverdir.[1] Keyfe lā? Cenāb-ı Seyyidetü'n-Nisā, Ḥażret-i Resūl-i sa'ādet-resādan mecī-i Ḫāmil-i vaḥy-i mübīni recā-mend-i iḫbār ve Cenāb-ı Seyyidü'l-Ebrār daḫi sūy-ı dilcūlarında ḳu'ūd-ı şerāfet-ālūd-ı Cenāb-ı Ḫadīce-i 'iṣmet-nümūda ruḫṣat ve kemā-teḳaddem resm-i emr-i imtiḥānı ri'āyet buyurdıġı ilā āḫiri'l-ḥadīṣi'n-nefīs inbā-kerde-i İbn-i Ebī Ḫakīm-i[2] feżā'il-enīsdir. Ḫattā ba'de-hāẕihi't-tecrübe ḳādim-i şerāfet-müşādimiñ Nāmūs-ı Ekber idigi 'inde Ḫadīcetü'l-Kübrā taḥaḳḳuḳ-nümā olmaġın rūy-ı dil-cūy-ı telaḳḳīleri burḳa'-pūş-ı ḳabūl-i īmān ve dergāh-ı Nübüvvet-penāha emr-i ḫaṭīr-i risāletlerin tebrīk ü beşārete dāmen be-meyān olmuşdur.[3] Pes vaż'-ı merḳūm Cenāb-ı Ḫadīce-i şerāfet-mevsūmdan kendüye taḥṣīl-i teyaḳḳun için rū-nümā olup Cenāb-ı Risālet-penāha vuḳū'-ı reybden nāşī olmadıġına emr-i meẕkūruñ īmān-ı Seyyidetü'n-Nisā'ya sebebiyyeti delālet-ārādır. Felā-cerem bürūz-ı fetret-i vaḥy [L277b] ile vuḳū'-ı ḥüzn-i Nebevī ve şāhiḳ-i cebelden ḳaṣd-ı ilḳā-yı nefs-i nefīs-i sa'ādet-muḥtevī 'alā taḳdīr-i ṣıḥḥat-i ḫaberi'r-rāvī ṣaḥīfe-i naẕīfe-i ḫāṭır-ı ḫaṭīr-i Muṣṭafavī'de vaż'-ı noḳṭa-i şekk ü reybden nāşī olmayup Ḳur'ān-ı münzeli tekẕīb-i ḳavmi ḫāṭır-ı ḫaṭīr-i hüdā-maṣīrlerine ıżṭırāb-revm idiginden nāşī cilve-ger olması ﴿فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ عَلَى اٰثَارِهِمْ إِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهَذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا﴾[4] fermūde-i celālet-āṣārından

1 Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, II/152; Ebû Nu'aym, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, I/217, nr. 164.

2 Tam adı İsmâ'îl b. Ebî Hakîm (ö. 130/748) olup Ömer b. Abdi'azîz'in hilafeti zamanında onun kâtipliğini yapmıştır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 545.

3 Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, II/152.

4 "Demek sen, bu söze (Kur'ân'a) inanmazlarsa, arkalarından üzülerek âdeta kendini tüketeceksin!" Kehf, 18/6.

mefhūm idiginden mā-ʿadā kemā-sebaḳa mine't-te'vīl ḳable rü'yeti'l-Meleki'l-celīl maḳūl idigi aṣl-ı müddeʿā-bihe mübāyenet-pīrā degildir. Zīrā cehele-i Ḳureyş'iñ cemʿiyyet-gāh-ı Dārü'n-Nedve'de şān-ı Nebiyy-i Ẕī-şān'a ʿalā zuʿmihimi'l-bāṭıl şe'n-āver olmaġ-içün ʿuḳd-āver-i meclis-i meşveret ve dergāh-ı Risālet-penāhlarına siḥri nisbet etmeleri teheyyüc-sāz-ı ġayret-i ṭabʿ-ı ʿālī-menziletleri olmaġın tezemmül fi'ṣ-ṣiyāb ile tedeṣṣürleri eṣnāsında [1]﴿يَآ أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ﴾ ve [2]﴿يَآ أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ﴾ tenzīl-i celīliyle me'mūriyyetleri ber-minvāl-i rivāyet-i Cābir bin ʿAbdullāh muṣaḥḥaḥ-ı te'vīl-i sābıḳ idigi bī-iştibāhdır. Yāḫud bürūz-ı fetret-i vaḥyiñ sebebin Ẕāt-ı Risālet-simātlarına isnād ve bu ıżṭırāb ile ilkā-yı nefse ḳable taʿayyün-i ʿademü'l-cevāz ḳaṣd-endāz olmaları te'vīli daḫi mir'āt-ı ḫātır-ı ḫaṭīr-i Nebevī'den ġubār-ı reyb ü şekki izāle-sāzdır.

Ḥattā bu te'vīl ḳıṣṣa-i Ḥażret-i Yūnus-ı pür-tebcīle ʿadīldir ki, ḫaşyet-i tekẕīb-i ḳavm-i mevʿūdü'l-ʿaẕāb ile terk-i diyāra şedd-i niṭāḳ buyurup [3]﴿فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ﴾ miṣdāḳ-ı [N187b] iʿcāz-mesāḳınca meslek-i füṣḥat-peymālarında tażyīḳ u taḳtīrden recā-mend-i rehā olduḳları ḥālde ḫaṭve-peymā-yı ṭayy-ı feyāfī-i zemīn buyurmuşlardır. Yāḫud Cenāb-ı Ḥallāḳ-ı Ẕü'l-Menn'e ḥüsn-i **[172a]** ẓann ve ʿazīmetleri teʿab-efken olmamaġı recā yāḫud ṣaḥīfe-i ʿilm-i ezelīde iḥtimāl-i ʿadem-i taḳdīr-i teʿab mülāḥaẓasıyla terk-i diyārı temennā yāḫud ġażaben li-ḳavmihī maḫmil-bend-i ẕehāb olduḳlarına ʿadem-i terettüb-i ʿiḳāb melḥūẓları yāḫud naẓm-ı mübīn-i merḳūm maʿnā-yı istifhām-ı inkārī üzre mü'evvel ve ẕehāb-ı Cenāb-ı Yūnus-ı ʿālī-cenābıñ sebebi [L278a] ḳavmine ġażabı idigin inbāya medār-ı ekmel olup ẓāhir-i ḥāl-i saʿādet-me'āllerine vārid olan su'āli berāy-ı izāle ve ol Nebiyy-i kāmil taḳarrür-i ḳudret-i İlāhiyye'yi ḫāṣā cāhil idigin menʿe imāle olmaḳ vücūh-ı te'vīl-i āyet-i celīldendir. Ḥattā [4]﴿إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا﴾ naẓm-ı mübīni ḳavm-i cehālet-revmine ġaḍbān idikleri sebeb-i ẕehābları idigin iʿlān eyledigi, rivāyet-kerde-i İbn-i ʿAbbās-ı feżā'il-bünyān ve muḫtār-ı Ḍaḥḥāk-i

1 "Ey örtünüp bürünen (Peygamber!)" Müzzemmil, 73/1.

2 "Ey örtünüp bürünen (Peygamber!)" Müddessir, 74/1.

3 "Zünnûn'u da hatırla. Hani öfkelenerek (halkından ayrılıp) gitmişti de **kendisini asla sıkıştırmayacağımızı sanmıştı.** Derken karanlıklar içinde, "Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni eksikliklerden uzak tutarım. Ben gerçekten (nefsine) zulmedenlerden oldum" diye nida etti." Enbiyâ, 21/87.

4 "Zünnûn'u da hatırla. **Hani öfkelenerek (halkından ayrılıp) gitmişti** de kendisini asla sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Derken karanlıklar içinde, "Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni eksikliklerden uzak tutarım. Ben gerçekten (nefsine) zulmedenlerden oldum" diye nida etti." Enbiyâ, 21/87.

faẕīlet-iḳtirāndır. Zīrā muġāḍabe bi'r-Rabbi'l-Müteʿāl maḥż-ı ḍalāl olmaġla İslāmiyān'a nā-sezā olan aʿmāl ḥażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām'a bi-ṭarīḳi'l-evlā nā-şāyān idigi bī-ḳīl ü ḳāldir. Yāḥud fermūde-i mükerreme-i merḳūmede zīver-pīrā-yı ṣaḥīfe-i tenzīl olan ġażab istiḥyā ʿan tekẕībi'l-ḳavmden ʿibāret olmaġla te'vīl olunup yāḥud ḳavm-i cehālet-revminiñ Ẕāt-ı Nübüvvet-simātlarına sū-i ḳaṣdından hirāsları sebebiyle ġurbet-istīnās olmaları kemā vuride fi'l-ḫāber cümle-i te'vīlātdan idigi maḥallinde muḥarrerdir.

Ve keẕālik bu bābda maḳūl-i baʿżı te'vīl-pīrāyāndır ki, berāy-ı tevḥīd-i Ẕāt-ı Bārī vürūd-ı emr-i İlāhī'yi teblīġ-sāz-ı baʿżı mülūk olduḳda ṭarīḳ-i i'timāra ʿadem-i sülūk aġḍāb-sāz-ı Cenāb-ı Yūnus-ı saʿādet-me'āb olup i'timār bi-emri'l-Meliki's-Settār ile me'mūrīniñ terk-i taʿannütleri bābında hem-ʿaṣrı olan Nebiyy-i āḫar yaʿnī Şaʿyā-yı saʿādet-güster īḳāʿ-ı tehdīd-i rāddīne aḳvā idikleri recāsıyla ol ṣavba teveccühleri rū-nümā olmuşdur. Yāḥud libās-ı nübüvvet ve ridā-yı risālet ile endām-ı saʿādet-fercām-ı Yūnus ʿaleyhi's-selām tezeyyün-rehīn-i iḫtirām oldıġı baʿde en-nebeẕehu'l-ḥūṭ cilve-ger idigi daḫi rivāyet-i İbn-i ʿAbbās-ı feżā'il-istīnās ile zebān-zed-i fuḥūl-i kümmel ve menḳūl-i merḳūm ﴿فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ (١٤٥) وَأَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ يَقْطِينٍ (١٤٦) وَأَرْسَلْنَاهُ﴾[1] fermūde-i mükerremesiyle müdellel-dir. Ḥattā naẓm-ı mübīn-i iʿcāz-ḳarīnde ﴿وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ﴾[2] naṣṣ-ı celālet-menʿūtınıñ ẕeyl-i celīli ḳıṣṣa-i Cenāb-ı Yūnus-ı saʿādet-mūnisi ẕikr ü tertīl ve baʿde-ẕālik ﴿فَاجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِحِينَ﴾[3] āyet-i iʿcāz-perveri **[L278b]** daḫi bürūz-ı ḳıṣṣa-i meẕkūra ḳable nübüvvetihī ṣūret-nümā idigine **[N188a]** delālet-āverdir. İmdi sāḥa-i saʿādet-bāḥa-i ṣadr-nişīnān-ı nübüvvetiñ vuḳūʿ-ı ġubār-ı reybden muʿārra ve neẕāfet-pīrā idikleri müṣbet olıcaḳ, Cenāb-ı Risālet-me'āb ʿaleyhi şerāyifü ṣalavāti'l-Meliki't-Tevvāb'ıñ (إِنَّهُ لَيُغَانُ عَلَى قَلْبِي، وَإِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ فِي كُلِّ يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ)[4] ḳavl-i şerāfet-evliniñ vürūd u ẓuhūrı ve ṭarīḳ-i āḫarda (وَاللَّهِ إِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ فِي الْيَوْمِ أَكْثَرَ مِنْ

1 **"Derken biz onu hasta bir hâlde sahile attık. Üzerine geniş yapraklı bir ağaç bitirdik. Biz onu** yüz bin, yahut daha fazla insana peygamber olarak **gönderdik."** Sâffât, 37/145-147.

2 "Sen, Rabbinin hükmüne sabret. **Balık sahibi (Yûnus) gibi olma.** Hani o, (balığın karnında) kederli bir hâlde Rabbine yakarmıştı." Kalem, 68/48.

3 "(Fakat böyle olmadı.) Rabbi onu (peygamber olarak) seçti ve salih kimselerden kıldı." Kalem, 68/50.

4 "Bazen kalbimi çeşitli düşünceler kaplar. Ama ben Allah'a günde yüz defa istiğfar ederim (Allah'tan beni bağışlamasını diler, O'na tevbe ederim)." Müslim, "Zikr", 41, nr. 2702; Ebû Dâvûd, "Vitr", 26, nr. 1515.

[1](سَبْعِينَ مَرَّةً ḥadīṯ-i nefīsiniñ bürūz u ṣudūrı taḥḳīḳ-ı sālife **[172b]** muḫālif ẓann olunmaḳdan kemāl-i iḥtirāz lāzime-i ẕimmet-i īmān-perdāzdır. Zīrā bi-ḥasebi'l-luġati'l-'Arabiyye vesvese vü reybe "ġayn" ıṭlāḳı ma'dūm ve "غَيْـن/*ġayn*"dan murād seḥāb-ı raḳīḳ rūy-ı āsumānda ġıṭā-āsā rū-nümā oldıġı gibi ġaşeyān-ı laṭīf ḳalb-i şerīflerin taġṭi'e-sāz olan ḥāletden 'ibāret olması Ebū 'Ubeyde'den[2] menḳūl-i güzīdedir. Yāḫud tābiş-i āfitābı men'-endāz olacaḳ mertebe hevāda ġaym-ı raḳīḳ rū-nümā idigi gibi, şekl-i ġıṭāda ġaşy-i ḳalb-āsā bir ḥā'il-i ma'nevī bā'iṯ-i istiġfār-ı Nebevī olması daḫi menḳūl-i ba'żı fuḥūldür. Ḫattā beyān-ı 'aded ṣıfat-ı istiġfār-ı mümecced olup "ġayn"ıñ ḳaydı olmadıġı ẓāhir ve ol vaṣf-ı bāhir benī nev'-i beşer feterāt-ı nefs ve ġafelāt-ı bālden mübāderet-sāz-ı eẕkār ve müşāhede-i dīdār ile tena"um-diṣārlıġa müdāvemet-güster olamadıġına işāret ve Cenāb-ı Erīke-ṭırāz-ı risāletiñ muḳāsāt-ı beşer ve siyāset-i ümmet-i sütūde-eṣer ve mu'ānāt-ı Āl-i şerāfet-me'āl ve muḳāvemeti'l-veliyy ve'l-'adüvve iştiġāl ile taḥammül-i a'bā-i risālet ve ḥaml-i emānet eṣerinde ṭā'at-i Rabb-i Müte'āl ve 'ibādet-i Ḫālıḳ-ı bī-zevāle mübāderetleri rütbe-i ġāyete resīde iken istiġfārları ta'līmen li'l-ümmeti'l-merḥūme bedīdār olmuşdur. Zīrā Cenāb-ı Bālā-nişīn-i erīke-i risālet ve Ḫatm-ārā-yı defter-i bi'ṣetiñ 'inde'l-Meliki'l-Ekrem ṭırāz-ı rātibe-i ma'rifetullāh olmaḳda etemm olmaları ile erfa'-ı 'ibādullāh idikleri müsellem olup[3] sümüvv-i derece ve ḳurbet-i menzilet-leriniñ lāzimesi olan teferrüd bi-müşāhedeti'l-cemāl ve ḳalben ve ḳāleben iḳbāl ile'l-[L279a] Meliki'l-Müte'āl bi'n-nisbeti ilā sā'iri'l-aḥvāl kendülere erfa' ḥāldir. Fe-lihāẕā medār-ı ẕevḳ-i fu'ād-ı sa'ādet-nejādları ḥāli umūr-ı sā'ire ile iştiġālle kendüleri işġāl etmesi bi'n-nisbeti ilā maḳāmihi'l-celīl rütbe-i inḫifāża tenzīl buyurduḳları bā'iṯ-i istiġfār-ı cemīlleri idigin taḳrīr içün ḥadīṯ-i mezbūr mesbūk-i ḳāleb-i ta'bīr buyuruldıġı bu te'vīl-i ḫaṭīri aḥsen ve eşher te'vīlāt-ı muḥarrere idigi ṣıḥḥat-maṣīrdir. Ḫattā fuḥūlden niçe mehere-i kirām ḥavl-i te'vīl-i meẕkūra iḥtimā ve ḳurb-ı ma'nā-yı maḳṣūda intimā ile ṣūret-dāde-i cemāl-i ma'nā olmayup bi-'aynihī ṣāḥib-i kitābıñ

1 "Vallâhi ben günde yetmiş defadan fazla Allah'tan beni bağışlamasını diler, O'na tevbe ederim." Buhârî, "Da'avât", 3, nr. 6307; ayrıca bkz. Tirmizî, "Tefsîr", 47, nr. 3259; İbn Mâce, "Edeb", 57, nr. 3816.

2 Burada, daha önce de ismi geçen ve *Mecâzü'l-Kur'ân* adlı eseriyle tanınan Ebû Ubeyde Ma'mer b. el-Müsennâ (ö. 209/824) kastedilmektedir.

3 Nitekim Resûlullâh Efendimiz *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* bir hadîs-i şerîfinde "İçinizde Allah'ı en iyi bilen ve O'ndan en çok korkan benim." buyurmuştur. Bkz. Hâkim, *el-Müstedrek*, I/647, nr. 1742.

te'vīl-i ***Şifā***-āmīziñ ityānla rūy-ı ʿarūs-ı maʿnā-yı murāddan keşf-i ġıṭā-yı aġlāḳa dest-res olmadıḳların [N188b] mü'ellif-i feżā'il-bünyān beyān etmiş-dir. Pes ʿalā hāẕe't-te'vīl, ṭarīḳ-i teblīġ-i aḥkām-ı İlāhiyye'den mā-ʿadāda ol Server-i Enbiyā'ya ʿurūż-ı sehviñ egerçi cevāzı rū-nümādır; lākin ṣāf-ṭıy-netān-ı meşāyıḫ-ı ṣūfiyyeden baʿżı ṭā'ife ol sāḥa-i menīʿiñ muṭlaḳā isnād-ı sehv-i nisyāndan berā'et-künānlığın daʿvā ve bāʿiş-i istiġfār-ı Nebevī emr-i ümmet-i raḥmet-muḥtevīdir ki şefḳaten-lehum aḥvālleri resīde-sāz-ı bāl-i saʿādet-iştimālleri olduḳça istiġfārlarına iştiġālle re'fet-diş̱ār idikleriyle te'vīl-i ḥadīş̱-i sābıḳa mübāderet-peymā ve ṣūret-i ġaşeyānda cilve-künān olan "ġayn" [1]﴿فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ﴾ feḥvā-yı celīlü'ş-şānınca vaḳār u sekī-netden ʿibāret ve istiġfārları iẓhār-ı ʿubūdiyyet ve iftiḳār ilā Cenābi'l-ʿİzzet'den kināye idigin iddiʿā etmişlerdir. **[173a]** Ḥattā ʿinde İbn-i ʿAṭā istiġfār ve isnād-ı ġıṭā ol Kāşifü'l-ġummeden taʿlīmen li'l-ümme ṣūret-nümā ve ʿinde sā'iri'l-ʿulemā zümre-i ümmetlerine dā'imā beyne'l-ḫavf ve'r-recā zemīn-i iṭāʿatde pā-ber-cā ve vürūd-ı emniyyete iġtirārdan iḥtirāzların ibrāz içün istiġfārları cilve-perdāzdır. Yāḫud [2](أَفَلا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا) ḥadīş̱-i şerīfi mefhūm-ı münīfince şükren-lillāhi'l-Ġaffār sübḥa-şümār-ı istiġfār ve beyān-ı ḫaşyet ve ʿubūdiyyet ile mülāzemet-pīrā-yı ʿibādet-i Cenāb-ı Settār idiklerin iş̱ʿārdır. Felā-cerem baʿżı ṭuruḳ-ı rivāyetde (إِنَّهُ لَيُغَانُ عَلَى قَلْبِي فِي ḥadīş̱-i şerāfet-pīrāsınıñ vech-i aḥīr [L279b] [3]) maḥmil-i ṣaḥīḥi idigi rātibe-ṭırāz-ı ẓuhūrdur.

Fe-ʿalā-hāẕā, zīver-pīrā-yı ṣaḥīfe-i tenzīl olan ﴿وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَى فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ﴾ [4] naṣṣ-ı celālet-āyīniniñ mefhūm-ı iʿcāz-mev-sūmıyla, şān-ı maʿālī-nişān-ı Ḥażret-i Nūḥ-ı bāhirü't-tebcīlde şeref-baḫş-ı

1 "Eğer siz ona (Peygamber'e) yardım etmezseniz, (biliyorsunuz ki) inkâr edenler onu iki kişiden biri olarak (Mekke'den) çıkardıkları zaman, ona bizzat Allah yardım etmişti. Hani onlar mağarada bulunuyorlardı. Hani o arkadaşına, "Üzülme, çünkü Allah bizimle beraber" diyordu. **Allah da onun üzerine güven duygusu ve huzur indirmiş,** sizin kendilerini görmediğiniz birtakım ordularla onu desteklemiş, böylece inkâr edenlerin sözünü alçaltmıştı. Allah'ın sözü ise en yücedir. Allah, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir." Tevbe, 9/40.

2 "Allah'a çok şükreden bir kul olmayayım mı?" Buhârî, "Teheccüd", 6, nr. 1130; "Tefsîr", 48/2, nr. 4836; Müslim, "Münâfikîn", 81, nr. 2819.

3 "Bazen kalbimi bir günde yetmiş defadan fazla çeşitli düşünceler kaplar. Ben de Allah'a istiğfar ederim."

4 "Eğer onların yüz çevirmeleri sana ağır geldiyse; bir delik açıp yerin dibine inerek, yahut bir merdiven kurup göğe çıkarak onlara bir mucize getirmeye gücün yetiyorsa durma, yap! **Eğer Allah dileseydi, elbette onları hidayet üzere toplardı. O hâlde, sakın cahillerden olma."** En'âm, 6/35.

nüzūl olan ﴿فَلَا تَسْأَلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ ۖ إِنِّيٓ أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ﴾[1] naẓm-ı mübīniniñ tefsīr-i cemīli umūrlarında teşebbüh be-simāt-ı cāhilīnden tenezzüh tenbīh murād idigiyle te'vīl olunup ṣıfat-ı cehlle ittiṣāfa delālet ṣūret-nümā-yı āyīne-yi infihām degil idigi ma'lūm-ı uli'l-elbābdır. Keyfe lā? Ṣadr-ı āyet-i bā-hidāyet-i ﴿فَلَا تَسْأَلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ﴾[2] fermūde-i mükerremesi idigi meşhūd olmaġla āyet-i i'cāz-perveriñ mā-ba'di mā-ḳabline maḥmūl olmaḳ evlā idigi aẓhardır. Zīrā ibāḥa-i ṭaleb ü su'āl muḳarrer iken bi-ġayri iẕn mübāderet-güsterlikleri nehye maḳarr olup 'adem-i 'ilm ilā sebeb-i helāki'l-ibn mebnā-yı su'āl ü niyāz ve ﴿إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ﴾[3] fermūde-i celālet-iştimāli i'lām-ı sebeb ile ibrāz-ı nehy-i ṭaleb idigi maḥkī-i Mekkī-i feżā'il-perdāzdır. Keẕālik ḥāl-i sa'ādet-iştimāl-i Cenāb-ı Server-i Enbiyā 'aleyhi şerāyifü't-teḥāyā daḫi simāt-ı naḳṣdan müberrā olup āyet-i uḫrāda ḳavmiñ dergāh-ı Nübüvvet-penāhlarından i'rāżları Ẕāt-ı ḫuceste-simāt-ı Nebevī'ye bā'iṣ-i zaḥmet olmayup fi'āl-i cehālet-iştimāllerine ṣabr ile me'mūriyyetleri şiddet-i taḥassür ile hem-ḥāl-i cühhāl olmaḳdan tenezzühlerin iş'ār içün bedīdār idigi menḳūl-i İbn-i Fūrek-i nām-dārdır. Ve 'inde'l-ba'ż ḫiṭāb-ı meẕkūr ile muḫāṭabīn ümmet-i sütūde-āyīn olup simāt-ı cāhiliyyetden keff-i yed lāzime-i Ümmet-i Muḥammed idigin murāddır. Keyfe lā? Bu ṭavr-ı menī'u'l-ġavr üzre cilve-ger-i minaṣṣa-i tenzīl olan ḫiṭābāt-ı i'cāz-ġāyāt-ı Ḳur'āniyye rātibe-ṭırāz-ı keṣret ve zümre-i 'aliyye-i Enbiyā-yı Kirām'ıñ ba'de nübüvvetihim cürm-i naḳāyıṣdan berā'etleri ḳaṭ'iyyü'ṣ-ṣübūt idigi mecma'un-'aleyh-i fuḥūl-i ümmetdir.

Pes ma'lūm-ı erbāb-ārā-i zekiyyedir ki, ḥażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām, siyyemā Cenāb-ı Seyyidü'l-Enām 'aleyhi's-selāmıñ ẕimem-i hüdā-tev'emleri ḳarīn-i simāt-ı ḳuṣūr olmaḳdan dūr ve naḳāyıṣdan berā'etleri ṭırāz-ı rātibe-i şu'ūr iken ﴿لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ﴾[4] [L280a] naṣṣ-ı celīli ﴿وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا

1 "Allah, "Ey Nûh! O, asla senin ailenden değildir. Onun yaptığı, iyi olmayan bir iştir. **O hâlde, hakkında hiçbir bilgin olmayan şeyi benden isteme. Ben, sana cahillerden olmamanı öğütlerim" dedi."** Hûd, 11/46.

2 "… O hâlde, hakkında hiçbir bilgin olmayan şeyi benden isteme …" Hûd, 11/46.

3 "… O, asla senin ailenden değildir …" Hûd, 11/46.

4 "Andolsun, sana ve senden önceki peygamberlere şöyle vahyedildi: **"Eğer Allah'a ortak koşarsan elbette amelin boşa çıkar** ve elbette ziyana uğrayanlardan olursun." Zümer, 39/65.

﴿إِذاً لَأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيَاةِ﴾[2] ve naẓm-ı cemīli ﴿لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ﴾[1] fermūde-i mükerremesiyle ﴿وَإِنْ تُطِعْ أَكْثَرَ مَنْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ﴾[3] ḳavl-i şerīfi ﴿لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ﴾ āyet-i **[173b]** ﴿فَإِنْ يَشَأِ اللَّهُ يَخْتِمْ عَلَى قَلْبِكَ﴾[5] bā-hidāyeti ve daḫi[4] naṣṣ-ı celīlü'l-ḳaṣṣı ile ﴿وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ﴾[6] tenzīl-i celīli ve keẕālik naẓm-ı mübīni berāy-ı taḥẕīr-i Resūl-i ﴿اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ﴾[7] Güzīn zīver-baḫş-ı tenzīl-i bihīn olmasınıñ ma'ānī-i i'cāz-mebānīleri taḫdīş-sāz-ı ḫavātır-ı İslāmiyān olmaya ki maẓhar-ı tevfīḳ-i İlāhī ve maṣdar-ı feyż-i nā-mütenāhī olan nüfūs-ı feṭānet-me'nūs-ı ẓavāhir-i evṣāf-ı merḳūmeniñ Cenāb-ı Mübelliġ-i aḥkām-ı Şer'iyye'ye 'adem-i cevāz-ı ıṭlāḳından āgāh u ḫabīr olmaġla mü'eddā-yı ḥikmet-peẕīr-i āyāt-ı i'cāz-maṣīr üslūb-ı meẕkūr üzre mesbūk-i ḳāleb-i ta'bīr buyurulması umūr-ı hidāyet-mevfūr-ı Nebeviyye bi-ṭarīḳi'l-mükāşefe ve'l-beyān Cenāb-ı Risālet-bünyāna teyessür-i Melik-i Mennān ile i'lān buyurulmaġın ḥasebi'l-vürūd iblāġına beẕl-i mechūd olunmamaḳ ḥükm-i 'adem-i teblīġde idigin i'lām murād olunmaġla def'-i īrād olunmuşdur. Fe-lihāẕā ﴿وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ﴾[8] naẓm-ı i'ānet-istīnāsı taḳviyet-sāz-ı ḳalb-i Cenāb-ı Ḫayru'n-Nās'dır. Ḫattā berāy-ı iẕhāb-ı ḫavf u hirās-ı zemīn iẓhār-ı Dīn-i Mübīn'de şebāt-ı ḳadem ile vaż'-ı esās-ı teblīġe ihtimām içün Cenāb-ı Kelīmullāh ile Hārūn-ı sa'ādet-maḳrūna ﴿لَا تَخَافَا﴾[9] emr-i taḳviyet-penāhı şedd-i 'aḍud-i müdde'āda kifāyet-sāzdır. Bināberīn ﴿وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ﴾[10] naṣṣ-ı celīline ﴿إِذاً لَأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ

1 "(105-106) Yine bana şöyle emredildi: "Hakka yönelen bir kimse olarak yüzünü dîne çevir. Sakın Allah'a ortak koşanlardan olma. **Allah'ı bırakıp da sana ne fayda ve ne de zarar verebilecek olan şeylere yalvarma.** Eğer böyle yaparsan, şüphesiz ki sen zalimlerden olursun." Yûnus, 10/106.

2 **"İşte o zaman sana, hayatın da,** ölümün de **katmerli acılarını tattırırdık.** Sonra bize karşı kendine hiçbir yardımcı bulamazdın." İsrâ, 17/75.

3 (44-45) Eğer (Peygamber) bize isnat ederek bazı sözler uydurmuş olsaydı, **mutlaka onu kudretimizle yakalardık."** Hâkka, 69/45.

4 **"Eğer yeryüzündekilerin çoğuna uyarsan seni Allah yolundan saptırırlar.** Onlar ancak zanna uyuyorlar ve onlar sadece yalan uyduruyorlar." En'âm, 6/116.

5 "Yoksa "Yalan uydurup Allah'a iftira etti" mi diyorlar? **Eğer Allah dilerse senin kalbini mühürler.** Allah batılı yok eder, hakkı sözleriyle gerçekleştirir. Şüphesiz O, göğüslerin özünü (kalplerde olanları) hakkıyla bilendir." Şûrâ, 42/24.

6 "Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. **Eğer bunu yapmazsan, O'nun verdiği peygamberlik görevini yerine getirmemiş olursun.** Allah, seni insanlardan koruyacaktır. Şüphesiz Allah, kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez." Mâ'ide, 5/67.

7 "Ey Peygamber! **Allah'a karşı gelmekten sakın. Kâfirlere ve münafıklara itaat etme.** Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." Ahzâb, 33/1.

8 "… Allah, seni insanlardan koruyacaktır ..." Mâ'ide, 5/67.

9 "Allah, şöyle dedi: **"Korkmayın,** çünkü ben sizinle beraberim. İşitirim ve görürüm." Tâhâ, 20/46.

10 "(44-45) **Eğer (Peygamber) bize isnat ederek bazı sözler uydurmuş olsaydı,** mutlaka onu kudretimizle yakalardık." Hâkka, 69/44.

[1]﴿الْحَيَاةِ﴾ naẓm-ı iʿcāz-simātı imtiṣāl-i emr-i İlāhī'den ġayrı bir güne ḥālet ṭareyān-sāz-ı Ẕāt-ı Nebiyy-i sütūde-ḫaṣlet olmayacaġı müteʿayyin iken farażā ṣūret-i sāhile rū-nümā olursa ibrāz-ı cezānıñ daḫi bedīdārlıġın işʿār iḫtiyāren li'l-ümme bi-ṭarīḳi'l-ḫiṭāb ilā Kāşifi'l-ġumme cilve-pīrā-yı nüzūldür.

İmdi āyāt-ı iʿcāz-ġāyāt-ı sābıḳadan daḫi şāhid-i [L280b] maʿnā-yı ḫuceste-cemāl bu vechile ʿarż-ı dīdār-ı me'āl eyler ki; ḫiṭāb-ı Nebevī'den murād-ı celālet-āṣār, taʿẓīmen li'n-Nebiyyi'l-Muḫtār zümre-i ümmeti iḫtibārdır.

Ṣallallāhu ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ṣānī

Ḥażerāt-ı maʿālī-simāt-ı Enbiyā-yı Kirām'ıñ baʿde teşrīfihim bi'n-nübüvve ʿiṣmet-penāh idikleri gibi ḳable'n-nübüvve daḫi ẕāt u ṣıfāt-ı Bārī'ye ʿilm-i tāmm ile ārāste ve ṣā'ibe-i naḳṣ u cehāletden ʿiṣmet-peyveste idiklerin berāy-ı tefhīm zīver-bāḫş-ı ṣaḥīfe-i terḳīmdir.

Maʿlūm-ı uli'l-elbāb ola ki, mes'ele-i merḳūme ʿinde ʿulemā'i'l-ümme iḫtilāf ile mevsūme olup ḳavl-i eṣaḥḥ ve re'y-i aṣveb ü encaḥ üzre simāt-ı naḳāyışdan ʿiṣmetleri muḳarrerdir. Keyfe lā? Zümre-i ʿaliyye-i Nübüvvet-pīrāyān zīver-mehd-i cihān olduḳları ān-ı şerāfet-iḳtirāndan rıḥlet-sāz-ı ʿālī-serāy-ı cinān oluncaya degin nefeḥāt-ı tevḥīd ü īmānı şemm ile taʿṭīr-sāz-ı meşāmm-ı cān ve envār-ı maʿārif-i behiyye ve elṭāf-ı İlāhiyye'ye maẓhariyyet ile semiyyü'ş-**[174a]**şān idikleri celā'il-i delā'il ile beyne'ṣ-ṣübūt ve iḫbār-ı āṣār-ı müteʿāżidetü'l-vürūd ile ṣıḥḥat-menʿūtdur. Ḥattā müddeʿā-yı muḥarrere berāhīn-i muḳarreresiyle bāb-ı ṣānī-i ***Kitāb-ı Şifā***'da mübeyyen ve müstened-i şerāfet-efkeni olan nuḳūl-i zībende-medlūlüñ her biri ʿinde'l-fuḥūl rehīn-i telaḳḳī bi'l-ḳabūl idigi müberhendir.

Felā-cerem müstedillīnden baʿżı efḍāl-şiʿār simāt-ı naḳīṣ ile ittisām-ı teneffür-i ḳulūb-ı enāma medār ve ḥażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām'a inciẕāb-ı ḳulūb-ı ʿibād taḥaḳḳuḳ-bünyād idigiyle Enbiyā-yı Kirām'ıñ ṣā'ibe-i naḳāyışdan müberrā idiklerine istidlāl etmişdir. Vāḳıʿā cehele-i Ḳureyş'iñ taḫdīş-i ḫāṭır-ı hüdā-me'āṣir-i Nebevī içün feṯḥ-i bāb-ı mekr ile müftereyāta ġamzlarında

1 **"İşte o zaman sana, hayatın da,** ölümün de **katmerli acılarını tattırırdık.** Sonra bize karşı kendine hiçbir yardımcı bulamazdın." İsrâ, 17/75.

ṣafā-yı mir'āt-ı i'tiḳādlarına vaż'-ı ġubār-ı ḳīl ü ḳāle 'adem-i tecāsürleri gibi ümem-i sā'ireye ba'ṣ olunan berereye daḫi ümmetleriniñ beẕl-i mechūdları olan kār-ı nā-be-hencār-ı cefā vü eẕādan beytü'l-'aḳāyid-i ḥaḳḳāniyyet-mu'āhidlerine ẕerre miḳdārı tezelzül gelmedigi, şevāyib-i naḳāyışdan 'işmetlerine rātibe-ṭırāz-ı delāletdir. Ḥattā mesāġ-ı güftār-ı izdirā-iştimāle imkān olsa [L281a] eṣnā-yı taḥvīl-i ḳıblede ﴿مَا وَلَّاهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا﴾[1] naṣṣ-ı celīliniñ mü'eddāsından mā-'adā ḳīl ü ḳāl-i izdirā-iştimālle tekdīr-i Nebevī'yi ḳaṣd-endāz olamadıḳları ṣıḥḥat-i müdde'ā-bihi dem-sāzdır. Fe-lihāẕā İmām Ḳuşeyrī-i[2] feżā'il-irtisām "Ḳulūb-ı hidāyet-maṣḥūb-ı Enbiyā-yı Kirām'ıñ kemāl-i ṣafvet ile ittisāmı aḫẕ-ı mīṯāḳ ile müteḥaḳḳıḳ idigine ﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ﴾[3] fermūde-i mükerremesi delīl-i celīldir." demişdir. Binā-berīn ma'nā-yı aḫẕ-ı mīṯāḳ ḳable ḫilḳatihim rū-nümā idigi ba'īdü'l-mesāḳ olup ba'de ḫilḳatihim ṣūret-nümā olmaġla ḫilāfeti irāde mūcib-i ilḥād idigin ifāde fāżıl-ı merḳūmuñ ḳarār-dādesidir. Keyfe lā?

Ḥażret-i Risālet-me'āb 'aleyhi şerāyifü'l-Meliki't-Tevvāb'ıñ Cenāb-ı Cibrīl-i Emīn şaḳḳ-ı ṣadr-ı 'ālī-ḳadrine mübādereti ve āyīne-i sīne-i hüdā-sekīnelerin iḫrāc-ı 'alaḳa ile taṣfiye ve ba'de ġaslihī leb-rīz-sāz-ı īmān ü ḥikmet oldıġı ḥāl-i ṣıġar-ı sa'ādet-eṣerlerinde cilve-ger olup Cenāb-ı İbrāhīm 'aleyhi'ṣ-ṣalātu ve't-teslīmiñ daḫi muḥāccesinde kevkeb ü şems ü ḳamere isnād-ı Rubūbiyyeti 'inde ba'ża'l-'ulemā sinn-i ṭufūliyyetde ṣūret-nümā ve ḳable lüzūmi't-teklīf rūşenādır. Lākin 'inde ḫuẕẕāḳi'l-'ulemā vaż'-ı meẕkūruñ Cenāb-ı Sa'ādet-peymālarından tebkīten li-ḳavmihī ṣudūrı yāḫud 'alā ṭarīḳi'l-istifhāmi'l-inkārī idigi daḫi maḥallinde maṣṭūrdur. Zīrā isnād-ı emr-i Rubūbiyyet'e ḳaṣd-ı işrāk ber-ṭaraf idigi ﴿إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ﴾[4] naṣṣ-ı celīlü'l-ḳaṣṣınıñ ma'nā-yı celīli delīldir. Ḥattā ﴿أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ (٧٥) أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمُ الْأَقْدَمُونَ (٧٦) فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ﴾[5]

---

1 "Birtakım kendini bilmez insanlar, **"Onları (Müslümanları) yönelmekte oldukları kıbleden çeviren nedir?"** diyecekler. De ki: "Doğu da, Batı da Allah'ındır. Allah, dilediği kimseyi doğru yola iletir." Bakara, 2/142.

2 Her üç nüshada da "İmām Ḳuşeyrī" şeklinde imla edilmiş olup *Şifâ*'da ve şerhlerinde bu isim İmâm Kuşeyrî'nin oğlu "Kādî Ebû Nasr Abdürrahîm el-Kuşeyrî" olarak kaydedilmiştir. Bkz. Kādî İyâz, *age.*, c. II, s. 259; Kandemir, *age.*, c. II, s. 570.

3 **"Hani biz peygamberlerden sağlam söz almıştık. Senden,** Nûh'tan, İbrâhîm, Mûsâ ve Meryem oğlu Îsâ'dan da. Evet biz, onlardan sapasağlam bir söz almıştık." Ahzâb, 33/7.

4 "Hani babasına ve kavmine şöyle demişti: "Siz neye tapıyorsunuz?" Sâffât, 37/85.

5 "İbrâhîm, şöyle dedi: **"Sizin ve geçmiş atalarınızın taptığı şeyleri gördünüz mü? Şüphesiz onlar benim düşmanımdır. Ancak âlemlerin Rabbi olan Allah, dostumdur."** Şu'arâ, 26/75-77.

naẓm-ı celālet-rehīni ile ﴿وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ﴾[1] naṣṣ-ı i'cāz-fercāmı ḳaṭ'ā Cenāb-ı Ḥıllet-penāhıñ 'ibādet-i kevākib ü eṣnāmdan ve şā'ibe-i evhāmdan berā'etlerine **[174b]** güvāh-ı bī-iştibāh idigi ﴿إِذْ جَآءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ﴾[2] naṣṣ-ı i'cāz-ḳarīniyle müstebīndir. Fe-'alā-hāẕā şān-ı ma'ālī-nişān-ı Ḥażret-i İbrāhīm 'aleyhi's-selāmda zīver-pīrā-yı ṣaḥīfe-i **[L281b]** tenzīl olan ﴿لَئِنْ لَمْ يَهْدِنِي رَبِّي لَأَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ﴾[3] naṣṣ-ı celālet-āgīniniñ te'vīl-i şerāfet-rehīni i'ānet-i Bārī yārī olmasa güm-kerde-i rāh-ı hüdā olmaḳda ḳavm-i ḍalālet-ḳarīnine teşebbühden tenezzühlerin żımn-ı serd-i taḥẕīrde beyān-ı naẓar-ı işfāḳ idiklerin i'lāndan mā-'adā, ẕāt-ı Ḥıllet-penāhlarınıñ tā ezezel simāt-ı naḳāyışdan 'işmet ile mükemmel oldıġınıñ şübūtı cilve-pīrādır. Bināberīn ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَآ أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا﴾[4] naṣṣ-ı celīlinde vuḳū'-ı lafẓ-ı 'avd ü ric'at taḥdīş-sāz-ı ḫāṭır-ı pür-fıṭnat degildir ki kelām-ı 'Arab-ı 'urebāda lafẓ-ı mezbūr pīrāye-baḫş-ı ma'nā-yı şayrūret ve mā leyse lehu'l-ibtidā bir ḥālete taḥavvülden 'ibāret olmaḳ daḥi müsta'mel idigi şān-ı erbāb-ı caḥīmde vārid olan (عَادُوا حُمَمًا)[5] ḥadīṯ-i şerīfinde cilve-ger olan lafẓ-ı celīl-i "عَادُوا/*'ādū*" ḳable-hāẕā dār-ı caḥīmde 'adem-i keynūnetleri muḳarrer olanlarıñ caḥīm-i elīm maḳarları idigin i'lām ma'nā-yı lāzımü'l-infihām idiginden lāmi' ve Ümeyye bin Ebi'ṣ-Ṣalt'ıñ فعادا بَعْد أَبْوَالا[6] mıṣra'ında daḥi vāḳi'dir. Pes lafẓ-ı "ḍalāl"den şu'ūn-ı tenezzüh-meşḥūn-ı ḥażerāt-ı Enbiyā-yı pür-mefāḫirde ma'nā-yı mütebādir murād olunmadıġı ẓāhir olıcaḳ, ﴿وَوَجَدَكَ ضَآلًّا فَهَدَى﴾[7] naṣṣ-ı celālet-müntedāsınıñ daḥi te'vīl-i celīli nübüvvetden ḍāll iken ni'met-i bi'ṣete ihtidā olundıḳların inbā irādesi, baḥr-i 'ilmiñ sencīde-güheri Ebū Ca'fer-i Ṭaberī'den menḳūl-i dil-ārādır. Ve 'inde ba'ż erbābü'l-efḍāl beyne ehli'ḍ-ḍalāl neş'etleri eṣnāsında pīrā-

1 "Hani İbrâhîm demişti ki: "Rabbim! Bu şehri güvenli kıl, **beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut."** İbrâhîm, 14/35.

2 **"Hani o, Rabbine tertemiz bir kalple gelmişti."** Sâffât, 37/84.

3 "Ay'ı doğarken görünce de, "İşte Rabbim!" dedi. Ay da batınca, **"Andolsun ki, Rabbim bana doğru yolu göstermezse, mutlaka ben de sapıklardan olurum"** dedi." En'âm, 6/77.

4 **"İnkâr edenler, peygamberlerine; "Andolsun, ya sizi yurdumuzdan çıkaracağız, ya da bizim dinimize dönersiniz" dediler.** Rab'leri de onlara şöyle vahyetti: "Biz zalimleri mutlaka yok edeceğiz." İbrâhîm, 14/13.

5 "Kömüre dönmüşlerdi." Buhârî, "Îmân", 15, nr. 22; "Rikāk", 51, nr. 6560; Müslim, "Îmân", 302, nr. 183.

6 "… sonra idrara dönüşen …" Beytin tamamı şöyledir: "Sen üstün ahlâkı, yüce sarayları olan cömert bir meliksin. Kalıcı, pek değerli hediyeler verirsin. Sen, cömertliği süte su karıştırarak misafirine ikram etmekten ibaret olan ve bu ikramı hemen idrara dönüşen çöl Arapları gibi değilsin." Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 577.

7 "Seni ne yapacağını bilemez hâlde bulup da yola iletmedi mi?" Duhâ, 93/7.

ye-baḫşā-yı hidāyet olmalarıyla rehīn-i iclāl ve taḳdīr-i sedādlarıyla irşādları murād idigi Süddī-i feżā'il-perverden ve emṣāl-i rehīnetü'l-efḍāllerinden menḳūl-i mu'teberdir. Ve 'inde'l-āḫarīn ṭarīḳ-i hidāyet-refīḳ-i Şerī'at'e sülūk ġayr-ı meslūk iken ihtidāları taḳdīr-kerde-i Ḫudā idigi murād ve lafẓ-ı "ḍalāl"den bu maḳāmda ma'nā-yı ḫayret müstefād idigi tenhā-nişīn-i Kūh-ı Ḥirā ve muntaẓır-ı vürūd-ı hüdā iken nübüvvet-[L282a]pīrālıḳların inbā idigi İmām Ḳuşeyrī'den menḳūl-i celīl yāḫud nuḳūş-ı ma'nā-yı ḫaḳ bi'l-icmāl 'aks-endāz-ı āyīne-i bāl-i ṣafvet-iştimālleri iken bi't-tafṣīl inkişāfına ihtidālarınıñ muḥaḳḳaḳ idigiyle te'vīl olunmaḳ, naḳl-kerde-i 'Alī bin 'Īsā'dır.[1] Yāḫud lafẓ-ı "ḍāll", ma'ṣiyet ma'nāsına dāll olmayup belki ṭarīḳ-i 'ibādet ü hidāyete reh-nümā olan icmāl-i delāleti tafṣīl ile ikmāl taḳdīr-kerde-i Ḫudā-yı bī-miṣāl idigiyle te'vīl olunmaḳ daḫi rivāyet-kerde-i İbn-i 'Abbās'dır. Yāḫud edille-i ḳāṭı'a ve berāhīn-i sāṭı'a ile te'yīd-i Nebevī'den 'ibāret yāḫud Ḥaremeyn'den ḳanġısı Cenāb-ı Seyyidü'l-Kevneyn'iñ ḳarār-gāh-ı sa'ādetleri idigi **[175a]** nā-müte'ayyin iken Ṭaybe-i Ṭayyibe'ye hicret ve şeref-baḫş-ı mekānet olmalarından kināyet yāḫud Ẕāt-ı Hüdā-simātlarıyla ḍāllīn hidāyet-ḳarīn idigi murād yāḫud vücūd-ı sa'ādet-ālūd-ı Nübüvvet'e ezelī müte'allaḳ muḥabbet-i İlāhiyye idiginden ḫaber cilve-ger degil iken vaṣf-ı Ḥabībullāh ile ittiṣāfları i'lām-ı İlāhī ile ma'lūm-ı ma'ālī-i'tilāfları olmaḳ murād idigi İmām Ca'fer-i Ṣādıḳ'dan menḳūl-i fā'iḳdir. Yāḫud ḫayret-rehīn olduḳları ḥāliñ ma'ālī-ḳarīn-i hüdā-yı viṣāl olmaların müştemil yāḫud ma'rifetullāh ile pīrāye-baḫş-ı ittiṣāf idiklerin işārete mev'il yāḫud lafẓ-ı ḍalālet, muḥabbet ma'nā-yı dil-ārāsında isti'māl olunmaḳ daḫi naḳl-kerde-i İbn-i 'Aṭā'dır. Ḥattā ebnā-i Ḥażret-i Ya'ḳūb'uñ vālid-i mācidlerine ﴿إِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ﴾[2] naṣṣ-ı kerīmince isnād-ı ḍalālden murād muḥabbet idigi muḳarrerdir. Zīrā lafẓ-ı meẕkūruñ ma'nā-yı mütebādirin Cenāb-ı Ya'ḳūb'a nisbet mūcib-i küfr idigi bī-minnet olmaġın ma'nā-yı murād muḥabbet idigi naḳl-kerde-i İbn-i 'Aṭā-yı feżā'il-nejāddır. Keyfe lā? ﴿إِنَّا لَنَرَاهَا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾[3] naṣṣ-ı celālet-āgīninde cilve-ger-i minaṣṣa-i tenzīl olan ḍalālden daḫi ebnā-i Ya'ḳūb-ı sa'ādet-maṣḥūbuñ murādı keẕālik

1 Bu şahıs, Arap diline dair eserler kaleme almış olan Mu'tezile kelâmcısı Alî b. Îsâ er-Rummânî'dir (ö. 384/994). Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 122.

2 "Onlar da, "Allah'a yemin ederiz ki **sen hâlâ eski şaşkınlığındasın"** dediler." Yûsuf, 12/95.

3 "Şehirde birtakım kadınlar, "Aziz'in karısı, (hizmetçisi olan) delikanlısından murad almak istemiş. Ona olan aşkı yüreğine işlemiş. **Şüphesiz biz onu açık bir sapıklık içinde görüyoruz"** dediler." Yûsuf, 12/30.

muḥabbet idigi beyyinü's-sedāddır. Yāḥud mā-unzile ileyhde cilve-ger olan ḥayreti beyān murādıyla izāleye **[L282b]** işāret idigi [1]﴿وَأَنزَلْنَآ إِلَيْكَ الذِّكْرَ﴾ naṣṣ-ı celīle müṣbet ve te'vīl-i merḳūm Cüneyd-i[2] velāyet-mevsūmdan sāmi'a-zīb-i aṣḥāb-ı faẕīlet yāḥud āsumān-ı nübüvvetiñ bedr-i ma'ālī-gerdişi olan Ẕāt-ı Risālet-perverişleri münevver-sāz-ı 'ālem ve manẓūr-ı ebṣār-ı ümem degil iken tābiş-i risāletlerin iẓhār ile derūn-ı 'ālemiyān envār-ı risāletleriyle tābān oldığına işāretdir.

Ve'l-ḥāṣıl cemāhīr-i müfessirīnden ferd-i vāḥidiñ żamīr-i ḫāme-i tefsīri lafẓ-ı "ḍāll"iñ ma'nā-yı meşhūra delāletine 'ā'id oldığı ma'lūm olmamağın fermūde-i merḳūme-i te'vīlāt-ı meẕkūreden biriyle mü'evvel idigi 'inde'l-kümmel rātibe-ṭırāz-ı taḥḳīḳdir. Ḥattā ḥikāyet-i şān-ı Ḥażret-i Mūsā-yı sa'ādet-resāda zīver-baḫş-ı ṣaḥīfe-i nüzūl olan ﴿فَعَلْتُهَآ إِذًا وَأَنَا۠ مِنَ الضَّآلِّينَ﴾[3] fermūde-i i'cāz-ḳarīninde cilve-ger olan lafẓ-ı "ḍalāl"den keẕālik murād bi-ġayri ḳaṣdin fi'l-i ḫaṭāya maḥmūl idigi İbn-i 'Arefe'den[4] menḳūl yāḥud lafẓ-ı mezbūr bi-ma'ne'n-nisyān cilve-künān olup lā-'an-ḳaṣdin ityān fi'l-i merḳūmla nisyānıñ maẓhārı idikleri naḳl-kerde-i Ezherī'dir.[5] Bināberīn [6]﴿وَوَجَدَكَ ضَآلًّا فَهَدَىٰ﴾ naẓmında cilve-ger olan ḍalālden keẕālik nisyān irādesi muḥtemel ve [7]﴿أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا﴾ maḳūl-i i'cāz-meşmū-

1 **"(O peygamberleri) apaçık belgeler ve kitaplarla gönderdik.** İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman ve onların da (üzerinde) düşünmeleri için sana bu Kur'ân'ı indirdik." Nahl, 16/44.

2 Ünlü sûfî Serî es-Sekatî'nin hem yeğeni hem de talebesi olan Cüneyd-i Bağdâdî'nin (ö. 297/909) tam adı Ebu'l-Kāsım Cüneyd b. Muhammed el-Hazzâz el-Kavârîrî'dir. Dayısı olan Serî hazretleri ona iyi bir muhaddis olmasını tavsiye etmiş, ona "Allah seni sûfî muhaddis değil muhaddis sûfî kılsın" diye dua etmiş, o da hadîs yanında diğer Şer'î ilimleri de tahsil etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 580.

3 "Mûsâ, şöyle dedi: **"Ben onu, o vakit kendimi kaybetmiş bir hâlde iken (istemeyerek) yaptım."** Şu'arâ, 26/20.

4 Bu zat, Abdullâh b. el-Mübârek'ten hadîs öğrenmiş, İmâm Tirmizî ve İbn Mâce gibi hadîs imamlarına rivayette bulunmuş bir muhaddis olan Hasan b. Arefe el-Abderî'dir (ö. 257/871). Bazıları ise burada sözü edilen İbn Arefe'nin, "Niftaveyh" lakabıyla tanınan hadîs hâfızı, kırâat, Arap dili ve edebiyatı âlimi Ebû Abdillâh İbrâhîm b. Muhammed b. Arefe (ö. 323/935) olduğunu ifade etmişlerdir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 581.

5 Bu zat, *Tehzîbü'l-Luğa* adlı Arapça lügat kitabıyla meşhur olan Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed b. Ezher el-Ezherî el-Herevî'dir (ö. 370/980). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 581.

6 "Seni ne yapacağını bilemez hâlde bulup da yola iletmedi mi?" Duhâ, 93/7.

7 "Ey iman edenler! Belli bir süre için birbirinize borçlandığınız zaman bunu yazın. Aranızda bir yazıcı adaletle yazsın. Yazıcı, Allah'ın kendisine öğrettiği şekilde yazmaktan kaçınmasın, (her şeyi olduğu gibi dosdoğru) yazsın. Üzerinde hak olan (borçlu) da yazdırsın ve Rabbi olan Allah'tan korkup sakınsın da borçtan hiçbir şeyi eksik etmesin (hepsini tam yazdırsın). Eğer borçlu, aklı ermeyen veya zayıf bir kimse ise, ya da yazdıramıyorsa, velisi adaletle yazdırsın. (Bu işleme) şahitliklerine güvendiğiniz iki erkeği; eğer iki erkek olmazsa, bir erkek ve iki kadını şahit tutun. Bu, **onlardan biri unutacak olursa, diğerinin ona hatırlatması içindir.** Şahitler çağırıldıkları zaman (gelmekten) kaçınmasınlar. Az olsun, çok olsun, borcu süresine kadar yazmaktan usanmayın. Bu, Allah katında adalete daha uygun, şahitlik

li daḫi ma'nā-yı nisyānla mü'evveldir. Fe-lihāẕā ﴿مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ﴾[1] naṣṣınıñ mefhūm-ı i'cāz-mersūmınca 'adem-i dirāyet-i kitāb 'adem-i ḳırā'at-i Ḳur'ān-ı i'cāz-nişābla mü'evvel ve nā-ma'lūmiyyet-i īmān imrār-ı reh-revān-ı ṭarīḳ-i sedādı ya'nī da'vet ile'l-İslām ile ihtidā-yı 'ibādı ḳable'l-bi'ṯe 'adem-i 'ilmden 'ibāret olmaḳ muḥtemel idigi menḳūl-i Semerḳandī'dir. **[175b]** Yāḫud ḳable nüzūli'l-vaḥyi'l-celīl Cenāb-ı Nebiyy-i bāhirü't-tebcīl ṣadr-pīrā-yı 'ālī-serāy-ı īmān ü tevḥīd olup lākin ferā'iż u aḥkām muḥāṭ-ı 'ilm-i 'ālem-ārā-yı ṭab'-ı min'āmları degil iken [L283a] nüzūl-i vaḥy-i celīlle kemmiyyet-i ferā'iż-i seniyye ve keyfiyyet-i aḥkām-ı dīniyye ma'lūm-ı ẕāt-ı kerīmü's-seciyyeleri idiginden 'ibāret ve medār-ı teklīf ü taḳdīm-i bi'ṯet-münīfleriyle mışra'-ı berceste-i dīvān-ı īmānlarınıñ müstezādlıġından kināyetdir. Ḥattā vech-i meẕkūr aḥsen-i vücūh-ı te'vīl-i āyet-i i'cāz-mevfūrdur. Ve keẕālik naṣṣ-ı i'cāz-iḫtivā-yı ﴿وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ﴾[2] feḥvā-yı celālet-āyīninden müstebīn olan "ġufūl" ﴿وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ اٰيَاتِنَا غَافِلُونَ﴾[3] fermūde-i celālet-maḳrūnında ṣaḥīfe-zīb-i nüzūl olan "ġufūl" ma'nāsına olmayup ḳable'l-i'lām bi'l-vaḥyi'l-mübīn ḳıṣṣa-i Cenāb-ı Yūsuf'dan ġufūlleri murād idigi, naḳl-kerde-i Ebū 'Ubeyd-i[4] feżā'il-bünyāddır.

Ḥattā rivāyet-i Cābir ile inbā-kerde-i 'Oṯmān bin Ebī Şeybe-i efḍāl-ṣe'āyir üzre, Cenāb-ı Ṣadr-nişīn-i erīke-i risāletiñ ḳable'l-bi'ṯe ba'żı meşāhid-i cehele-i Ḳureyş'e irāde-i 'azīmet eṯerinde verā-yı sa'ādet-ārālarından melekeyn-i mükerremeyn yek-dīgere ḫiṭāb ve mecma'-ı cühhāle

için daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için daha elverişlidir. Yalnız, aranızda hemen alıp verdiğiniz peşin ticaret olursa, onu yazmamanızdan ötürü üzerinize bir günah yoktur. Alışveriş yaptığınız zaman da şahit tutun. Yazana da, şahide de bir zarar verilmesin. Eğer aksini yaparsanız, bu sizin için günahkârca bir davranış olur. Allah'a karşı gelmekten sakının. Allah, size öğretiyor. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir." Bakara, 2/282.

1 "(52-53) İşte sana da, emrimizle, bir ruh (kalpleri dirilten bir kitap) vahyettik. **Sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin.** Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi, kendisiyle doğru yola eriştireceğimiz bir nur yaptık. Şüphesiz ki sen doğru bir yola iletiyorsun; göklerdeki ve yerdeki her şeyin sahibi olan Allah'ın yoluna. İyi bilin ki, bütün işler sonunda Allah'a döner." Şûrâ, 42/52.

2 "Sana bu Kur'ân'ı vahyetmekle kıssaların en güzelini anlatıyoruz. **Hâlbuki daha önce sen bunlardan habersiz idin."** Yûsuf, 12/3.

3 "(7-8) Şüphesiz bize kavuşacağını ummayan ve dünya hayatına razı olup onunla yetinerek tatmin olan kimseler ile **âyetlerimizden gafil olanlar var ya;** işte onların kazanmakta oldukları günahlar yüzünden, varacakları yer ateştir." Yûnus, 10/7.

4 Bu zat, Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadîs-i şerîflerde geçen nadir kelimelere dair kaleme aldığı *Kitâbü'l-Garîbeyn fi'l-Kur'ân ve'l-Hadîs* adlı eserle ünlü olan Ebû Ubeyd Ahmed b. Muhammed el-Herevî'dir (ö. 401/1011). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 583.

lüzūm-ı ʿadem-i teveccühi Ẕāt-ı şeref-me'āblarına telḳīn nişāb eyledikleri resīde-i sāmiʿa-i şerīfeleri olduḳda sūy-ı teveccühden irḫā-yı ʿinān ve min-baʿd ol maḳūle mekān-ı cehālet-iḳtirāna pā-nihād olmadıḳların iḫbār u iʿlān etmişdir.[1] Keyfe lā? Ẕāt-ı Risālet-simātları min evveli'l-emr ilā āhirihī ʿişmet-penāh olmaġla ḫuṣūṣ u ʿumūm-ı naḳāyışdan ṭahāret-ẕeyl-i hidāyet-meylleri müṣbetdir. Maʿa-hāẕā ʿinde'l-İmām Aḥmed bin Ḥanbel ḥadīṣ-i merḳūm mevżūʿiyyet ile mevsūm ve buġż-ı eṣnām merkūz-ı cibillet-i Seyyidü'l-Enām olmaġla meşāhid-i cehele-i Ḳureyş'den mübāʿadetleri mecmaʿun-ʿaleyh-i ʿulemā-i ümmetdir.

Vāḳıʿā Ümmü Eymen rivāyet-efkeni üzre teşrīf-i baʿżı eḳārib sebebiyle ol Resūl-i **[L283b]** Güzīn'iñ nezd-i hidāyet-mendinde fiʿāl-i ṣanādīd-i cehālet-āyīn kerāhet-rehīn iken bir defʿa eṣnām-ı denā'et-endāmdan birine taḳarrüb ve mess-i yed-i şerāfet-me'ābların menʿe māniʿ-i rūḥānī bedīdār ve nidā-yı ricʿatlerin ṣayḥa ile Cenāb-ı şerīflerin viḳāye-diṣār olup baʿdehāẕā meşāhid-i cehālet-āyīne ḳaṭʿā taḳarrüb-endāz olmadıḳları mü'eyyid-i müddeʿādır.[2]

Ḥattā ḥāl-i ṣabā-yı şerāfet-intimālarında ʿamm-i şerāfet-cālibleri Ebū Ṭālib ile şeref-baḫşā-yı ḳāfile-i ticāret ve sūy-ı dil-cūy-ı Şām'a nūr-baḫş-ı ʿazīmet olduḳlarında ḳurb-ı Dımaşḳ'a vuṣūl ve Baḥīrā nām rāhib-i riyāżet-ārā Cenāb-ı Şerāfet-me'ābларında ʿalāyim-i nübüvveti teferrüs ve ḥāl-i saʿādet-me'āllerinden berāy-ı iḫtibār tecessüs edüp dergāh-ı şerāfet-penāhlarına ruḫṣat-yāb-ı müṣūl ve mes'ūline icābetleri me'mūliyle Lāt ve 'Uzzā'ya yemīni mübtedā-yı kelām etdikde Cenāb-ı Seyyidü'l-Enām ṭabʿ-ı ḥaḳḳāniyyet-maḳarları buġż-ı eṣnāma müstaḳar idigin baʿde'l-iʿlām istiḫbār-kerde-i Baḥīrā'ya ḥasebü'l-mes'ūl icābet buyurdığı ilā āḫiri'l-ḥadīṣ keẕālik teşyīd-sāz-ı mebānī-i müddeʿādır.[3] Keyfe lā?

Sīret-i hüdā-serīret-i Nebeviyye iḫbār-ı fuḥūl-i feżā'il-seciyye üzre ʿumūm-ı mekārih **[176a]** ve cümūm-ı naḳāyısdan ṭahāret ü nezāhetde rātibe-ṭırāz-ı kemāl ve her ḥāllerinde maẓhar-ı tevfīḳ-i Ḫudā-yı Müteʿāl idiklerinden efʿāl-i ḥaḳḳāniyyet-iştimālleri gürūh-ı cehele-i Ḳureyş'e muḫāle-

1 Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, VI/23, VIII/226; Ebû Yaʿlâ, *Müsned*, III/398, nr. 1877; Zehebî, *Mîzânü'l-İʿtidâl*, nşr. Alî Muhammed el-Bicâvî, Kahire: 1963, c. III, s. 36-37.

2 Ebû Nuʿaym, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, I/187, nr. 129; İbn Saʿd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. I, s. 158.

3 İbn Saʿd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. I, s. 154-155.

fet-güster olup, ḥattā mevāsim-i ḥaccda ḫāric ez-Ḥarem ʿadem-i vuḳūf-ı nezd-i ṣanādīd-i Ḳureyş'de me'lūf iken Cenāb-ı mükerremleri cedd-i muḥterem ve sā'ir Enbiyā-yı maʿālī-tev'emiñ mevḳıfları olan ʿArafāt'da vuḳūf ile irā'et-sāz-ı ṭavr-ı meşrūʿ idikleri tenzīh-i Ẕāt-ı ḥaḳḳāniyyet-pīrālarına delālet-ārādır.

Ṣallallāhu ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ṣāliṣ

Taḥḳīḳ-kerde-i ṣāḥib-i kitāb-ı faẓīlet-nişābdır ki, ʿaḳāyid-i ḥaḳḳāniyyet-ʿavāyid-i ḥażerāt-ı Enbiyā ārāyiş-pīrā-yı tevḥīd ü īmān ve bu bābda vuḳūʿ-ı şā'ibe-i reybden müberrālıḳları berāhīn-i ṣıḥḥat-āyīn ile ʿayāndır. Ve keẕālik derūn-ı ḥaḳḳāniyyet-[L284a]meşḥūnları kenz-i cevāhir-i zevāhir-i ʿilm ü yaḳīn ve iḫtivā-yı maʿārif ü ʿulūm-ı dīniyye vü dünyāviyye ile her biri bir gencīne-i maʿālī-rehīn olmaḳda ġāyetü mā-yekūndur. Ḥattā tetebbuʿ-sencān-ı kütüb-i eḥādīṣ ü siyer ve te'vīl-pīrāyān-ı ṣafaḥāt-ı āṯār u ḫabere bu menḳūl-i ṣıḥḥat-meşmūl minvāl-i meşrūḥ üzre muḳarrer idigi rūşen-gerdir. Siyyemā Cenāb-ı Ḥatm-ārā-yı defter-i biʿset ve Bālā-ṭırāz-ı muʿallā-pāye-i nübüvvet ü risāletiñ ḳable'n-nübüvve ve baʿdehā beyān-ı ʿişmet ü nezāhet ve sā'ir kemālāt-ı seniyyede sümüvv-i menziletleri ebvāb-ı ḳısm-ı evvelden bāb-ı rābiʿe zīver-baḫş-ı suṭūr-ı ẓībende-ẓuhūr olan āṯārdan bedīdār olmaġla ḥażerāt-ı Enbiyā'nıñ tefāvüt-i rüteb-i maʿālī-mürettebleri bi-ḥasebi'l-ḫaṣāyıṣ ve'l-muʿcizāt mutaṣavver idigi ḳavl-i ṣıḥḥat-simātdır. Lākin aḥvāl-i dünyeviyye melḥūẓ-ı liḥāẓa-i ẕevāt-ı ʿaliyyeleri olmamaġın baʿżı mevāddı ʿadem-i maʿrifetleri mübāyin-i ʿulüvv-i menziletleri degildir. Zīrā maṣraf-ı nuḳūd-ı himem-i hüdā-tev'emleri emr-i diyānet ve aḥvāl-i āḫiret idigi muḳarrer olmaġın sā'ir āḥād-ı nās ﴿يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْاٰخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ﴾[1] maẕmūn-ı iʿcāz-maḳrūnına mā-ṣadaḳ iken zümre-i ʿaliyye-i Nübüvvet-pīrāyān ḥaḳlarında ʿaks-i ḳażıyye muḥaḳḳaḳ idigi rūşen-gerdir. Ḥattā bu ḫuṣūṣ-ı ʿibret-me'ābıñ baʿde-hāẕā beyān ü tafṣīli mevʿūd-ı mü'ellif-i kitābdır.

Ammā bu daḳīḳa-i enīḳa daḫi zīver-i ṣaḥīfe-i iẕʿān olmaḳ şāyāndır ki;

1 "Onlar dünya hayatının ancak dış yönünü bilirler. Ahiret konusunda ise tamamen gaflettedirler." Rûm, 30/7.

baʿżı mevādd-ı cüzʾiyye-i dünyeviyyeye cevāz-ı ʿadem-i ʿirfāndan umūr-ı ḫārice ıṭṭılāʿları ʿaks-endāz-ı merāyā-yı ḳulūb-ı sāde-dilān olmaya ki, zümre-i ʿaliyye-i Enbiyā vü Rusül belāhet ü ġafletden tenezzüh-pīrā ve siyāset-i medeniyye ve meṣāliḥ-i dīniyye vü dünyāviyyeyi iḳāmetde maʿdelet-ārā olup her ḫuṣūṣda ṭarīḳ-i ḥaḳḳa ihtidāları müdellel ve aḥvāl-i maʿdelet-işʿtimālleri emr-i dünyāda daḫi ber-vech-i ekmel mükemmeldir. Keyfe lā? Ḥażerāt-ı Enbiyā-yı maʿālī-simātdan cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūr olan ḥālāt umūr-ı dīniyyeden oldıġı ṣūretde min-vaḥyin ṣūret-nümā ve baʿde ḫuṣūl-i ʿilmeʾl-yaḳīn cilve-peymā olmaġın mürūr-ı reyb olmadıġı bī-mirā ve nüzūl-i vaḥy-i celīl [L284b] ṣūret-peẕīr olmadıġı taḳdīr üzre ʿan-ictihādin rū-nümā olup ḳulūb-ı hidāyet-maṣḥūbları maṭlaʿ-ı ḫūrşīd-i ḥaḳḳāniyyet olmaġla ictihād-kerdeleri olan emriñ tābiş-efzā-yı **[176b]** ṣıḥḥat idigi keẕālik bilā-imtirādır. Ḥattā ḳavl-i ḥaḳḳāniyyet-pīrā ḥażerāt-ı Enbiyā-yı Kirāmʾa vaḥy-i bihbūd şeref-baḫş-ı vürūd olmayan mevādda cevāz-ı ictihāda mebnī idigi rūşenā ve bu ḳavl-i ṣıḥḥat-intimā muḫtār-ı muḥaḳḳıḳīn-i feżāʾil-ārādır. Keyfe lā? Bu maʿnā-yı leṭāfet-güster ḥadīṯ-i Ümmü Seleme-i şerāfet-peymā ile ṣübūt-perverdir ki, ḥadīṯ-i merḳūm (إِنِّي إِنَّمَا أَقْضِي بَيْنَكُمْ بِرَأْيِي فِيمَا لَمْ يُنْزَلْ عَلَيَّ فِيهِ)[1] ʿibārāt-ı rāʾiḳatüʾt-taʿbīri ile taḫrīc-kerde-i ṣiḳātdır. Vāḳıʿā ʿan-ictihādin cilve-bünyād olan mevāddan ḳıṣṣa-i üsārā-yı Bedr ile taḫallüf-sāzān-ı Ġazve-i Tebūkʾa ṣudūr-ı iẕndir ki, her biri ḥaḳḳāniyyetiñ maṣdarı idigi muḥaḳḳaḳ olmaġla ḳavl-i mezbūruñ ḫilāfına ʿadem-i iltifāt eḥaḳḳdır.

Felā-cerem maʿlūm-ı daḳāyıḳ-şināsān-ı ʿulūm ola ki, ʿinde Eṣāʿire zümre-i müctehidīn bir müttehim-i ḥaḳḳāniyyet-ḳarīn yāḫud iṣābet-i ḥaḳ ile biri muṣīb ve āḫarı ḫaṭānıñ maẕharı idiginiñ mebnāsı mesʾele-i mezbūreniñ ḥaḳḳıyyeti olmayup medār-ı ḳaṭʿiyyeti zümre-i ʿaliyye-i Enbiyāʾnıñ ʿişmet ile mevṣūfiyyetidir. Zīrā taḫṭiʾe-i müctehidīn baʿde istiḳrāriʾş-Şerʿiʾl-Mübīn müstebīn ve ictihād-ı Enbiyā ʿadem-i nüzūl-i vaḥy ile ʿamelün biʾr-reʾyiʾr-rezīnden ʿibāret ve ḳable bürūzi mā-huveʾl-meşrūʿ fiʿl-i nübüvvet-pīrādan kināyetdir. Baʿde-hāẕā bu daḳīḳa-i enīḳa daḫi sāmiʿa-zīb-i iẕʿān olmaḳ şāyāndır ki, ʿan-ictihādin ʿamel-i Nübüvvet-pīrāyān baʿde intiẓāriʾl-vaḥyiʾl-mübīn ʿamelün biʾr-reʾyiʾr-rezīne taḥaḳḳuḳ-ı mess-i ḥācet iḳtiżā-pīrā-yı

1 "Bana vahiy gelmeyen konularda, aranızda kendi görüşümle hüküm veririm." Ebû Dâvûd, "Akdıye", 7, nr. 3585.

işābet olup meyl-i bāl-i hidāyet-iştimālleriniñ taḳarrüri taṣdīḳ-i ḥaḳḳāniyyetiñ mā-bihi't-taṣavvurıdır. Ammā umūr-ı Şer'iyye ve aḥkām-ı dīniyyede i'lām-ı İlāhī ile 'amel ve şey'en-fe-şey'en mecī-i vaḥy-i münzel ile mübāderet-sāz-ı muḥākeme ve murād-ı Rabbü'l-'İbād'ı müfāhemeleri medlūl-i delīl-i maḳbūl ve mecma'un-'aleyh-i fuḥūldür. Ḥattā ekṣer-i vaḳāyi'de intiẓār-ı mecī-i vaḥy-i [L285a] mübīn sünnet-i seniyye-i ḥaḳḳāniyyet-rehīnleri olup ṣaḥīfe-i naẓīfe-i derūn-ı ḥaḳḳāniyyet-meşḥūnlarından noḳṭa-i şekk ü reyb i'lām-i İlāhī ile merfū' ve 'ilm-i mā-kāne ve mā-yekūn ile cāmi'-i 'ulūm-ı evvelīn ü āḫirīn idikleri ṣübūt-ḳarīn oldığından nāṣī cihet-i rif'at-penāhlarına isnād-ı 'adem-i 'ilm memnū'dur. Keyfe lā? 'Adem-i 'ilm ile da'vetü'l-Ḥaḳḳ muḥaḳḳaḳ olmayup tefāṣīl-i umūr-ı meşrū'a muḥāṭ-ı 'ilm-i 'ālem-ārāları oldığından kāffe-i nāsa bi'ṣet ve 'āmme-i enāmı ṭarīḳ-i hidāyet-refīḳ-i Ḥaḳḳ'a da'vet ile teblīġ-sāz-ı aḥkām-ı İlāhī idikleri celā'il-i delā'il ile müṣbetdir. Ḥattā nuḳūṣ-ı melekūt-i semāvāt ve arażīn ve mecmū'-ı maḫlūkāt-ı tenevvu'-rehīn ve yaḳīn-i esmā-i İlāhiyye ve āyāt-ı kübrā ve umūr-ı uḫreviyye ve eşrāṭ-ı sā'at ve aḥvāl-i sü'edā vü eşḳiyādan 'ilm-i mā-kāne ve mā-yekūna medār-ı ıṭṭılā'-ı şerāfet-ittibā'ları daḫi vaḥy-i münzel ile mükemmel olup nā-resīde-i **[177a]** rütbe-i i'lām olan mevādda mir'āt-ı bāl-i hüdā-iştimālleri ġubār-ı reybden mu'arrā ve nūr-ı yaḳīn ile muṣayḳaldır. Fe-lihāẕā tefāṣīl-i ba'ż umūr-ı meẕkūreye ıṭṭılā' 'acz-āver-i benī nev'-i beşer iken cemāl-i 'ilm-i icmālī meşhūd-ı liḥāẓa-i hidāyet-iştimālleri idigi reybden ḫālīdir. Ḥattā ol Bülbül-i gülşen-serāy-ı nübüvvet (إِنِّي لَا أَعْلَمُ إِلَّا مَا عَلَّمَنِي رَبِّي)[1] maḳāl-i şerāfet-iştimāliñ terennüm buyurmaġla Emīn-i vaḥy-i mübīn vesāṭetiyle rātibe-ṭırāz-ı ta'allüm idiklerin inbā buyurmuşdur. Zīrā (أَعْدَدْتُ لِعِبَادِي الصَّالِحِينَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا ﴿فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ﴾[2] ḥadīṯ-i ḳudsī-i beşāret-āverinden mā-'adā مَآ أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ﴾[3] naṣṣ-ı beşāret-āveriniñ mażmūn-ı tekrīm-maḳrūnınca muḫaffiyāt-ı umūra ıṭṭılā' ve şu'ūr bilā-i'lāmi'r-Rabbi'ş-Şekūr rütbe-i ma'lūmiyyetden dūrdur. Bināberīn ed'iyye-i Nebeviyye'den (أَسْأَلُكَ بِأَسْمَائِكَ

1 "Ben sadece Rabbimin bana bildirdiklerini bilirim." İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, c. II, s. 174; Mâverdî, *A'lâmü'n-Nübüvve*, s. 121.

2 "Ben salih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı, hiçbir insanın hatır ve hayalinden bile geçiremediği nimetler hazırladım."

3 **"Hiç kimse,** yapmakta olduklarına karşılık olarak, **onlar için saklanan göz aydınlıklarını bilemez."** Secde, 32/17.

(أَسْـأَلُكَ بِكُلِّ اسْـمٍ سَـمَّيْتَ بِهَا نَفْسَكَ أَوْ إِسْـتَأْثَرْتَ بِـهِ فِي عِلْـمِ الْغَيْـبِ عِنْـدَكَ)[2] ḥadīṯ-i nefīsiyle ʿālemiyyet bi-külli'l-umūr [L285b] menūṭ-ı iʿlām-ı Cenāb-ı Rabb-i Şekūr idigin inbā ve ﴿وَفَـوْقَ كُلِّ ذِي عِلْـمٍ عَلِيـمٌ﴾[3] naṣṣ-ı pür-tekrīmi mü'eyyid-i müddeʿādır. Keyfe lā? ﴿هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا﴾[4] naṣṣ-ı celīlince Ḥażret-i Mūsāyı saʿādet-resānıñ Cenāb-ı Ḫıżr-ı maʿālī-eşere cilve-ger olan ḳavl-i şeref-evli daḫi teşyīd-i mebānī-i müddeʿāya kifāyet-resā ve maʿlūmāt-ı İlāhiyye nā-mütenāhiyye olmaġla bīrūn ez-iḥāṭa idigi setīr-i perde-i ḫafā degildir.

İmdi ḥükm-i iʿtiḳād-ı ḳalb-i Cenāb-ı Risālet-pīrā ber-minvāl-i muḥarrer rū-nümā ve umūr-ı dīniyyede ṭareyān-ı reyb ü imtirādan nezāhet-peymā ve ʿulūm-ı Şerʿiyye'niñ medārı olmaġla tevḥīd-i Bārī be-her-dem kār-ı celālet-şiʿārları idigi bedāhet-intimādır.

Ṣallallāhu ʿaleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Rābiʿ

Ẕāt-ı Risālet-simāt-ı Nebevī ẓāhiren ve bāṭınen ʿurūż-ı vesāvis-i şeyṭāniyyeden viḳāye-i İlāhiyye ile maṣūn u ʿiṣmet-maḳrūn idigi icmāʿ-ı ümmet ile müṣbet idigin mübeyyindir.

Esānīd-i meẕkūre fī aṣli'l-kitāb ile ʿAbdullāh bin Mesʿūd raḍıye ʿanhu Rabbuhu'l-Vedūd'dan merviyy-i bihbūddur ki, ol Bālā-nişīn-i erīke-i nübüvvet Aṣḥāb-ı maʿālī-niṣāba (مَـا مِنْكُـمْ مِـنْ أَحَـدٍ إِلَّا وُكِّلَ بِـهِ قَرِينُـهُ مِـنَ الْجِـنِّ وَقَرِينُـهُ مِـنَ الْمَلَائِكَـةِ)[5] maḳāl-i şerāfet-iştimāliyle ḫiṭāb buyurduḳda zümre-i Aṣḥāb-ı maʿālī-niṣābıñ şān-ı nübüvvet-bünyānlarından istinbālarına Ẕāt-ı

1 "Allah'ım! Bildiğim ve bilmediğim güzel isimlerin hürmetine senden şunu niyaz ederim." Taberânî, *ed-Du'â*, nşr. Mustafâ Abdülkādir Atâ, Beyrut: 1982, s. 53; Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, II/207, nr. 3783.

2 "Allah'ım! Yüce zatını isimlendirdiğin her bir ismin veya gayb ilminde sadece kendinin bildiği isimlerinin hürmetine senden şunu niyaz ederim." Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/391; Ebû Yaʿlâ, *Müsned*, IX/198-200, nr. 5297.

3 "Bunun üzerine Yûsuf, kardeşinin yükünden önce onların yüklerini aramaya başladı. Sonra su kabını kardeşinin yükünden çıkardı. İşte biz Yûsuf'a böyle bir plan öğrettik. Yoksa kralın kanunlarına göre kardeşini alıkoyamazdı. Ancak Allah'ın dilemesi başka. Biz dilediğimiz kimsenin derecelerini yükseltiriz. **Her ilim sahibinin üstünde daha iyi bir bilen vardır."** Yûsuf, 12/76.

4 "Mûsâ ona, **"Sana öğretilen bilgilerden bana, doğruya iletici bir bilgi öğretmen için sana tabi olayım mı?"** dedi." Kehf, 18/66.

5 "Her insanın yanında, kendisinden hiç ayrılmayan biri cin (şeytan), diğeri melek iki arkadaşı vardır." Müslim, "Kıyâmet", 69, nr. 2714.

sa'ādet-simātlarına daḫi tevkīl-pīrālığın inbā, velākin i'ānet-i İlāhiyye ile selāmetlerin inhā buyurmuşdur. Ḥattā rivāyet-i uḫrā üzre[1] (فَلَا يَأْمُرُنِي إِلَّا بِخَيْرٍ) terkīb-i fuṣaḥā-firībi müstezād idigi rivāyet-i Ṣıddīḳa-i şerāfet-nihāddan müstefāddır. Bināberīn ẕeyl-i ḥadīṯ-i meẕkūrda (وَلٰكِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَعَانَنِي فَأَسْلَمَ [عَلَيْهِ])[2] ta'bīr-i dil-peẕīrinde cilve-ger-i minaṣṣa-i vürūd olan lafẓ-ı (فَأَسْلَمَ) ifāde-pīrā-yı ma'nā-yı selāmet yāḫud ḳarīn-i merḳūm teşrīfen li'n-Nebiyyi'l-Muḫterem küfrden ṭāhir idigi irāde ile miṣāl-i melek-i müvekkel teşvīḳ-i **[177b]** umūr-ı ḫayriyyede mübāderet-kār idigin ifāde murāddır. Ḥattā ma'nā-yı merḳūm ẓāhir-i ḥadīṯ-i şerāfet-mevsūmdan mefhūm idigi maḫkī-i ba'ż fuḫūl ve 'inde ba'ż'l-āḫar ḳarīn-i [L286a] mezbūr inḳıyād-ı emr-i Nebevī ile me'mūr idigi daḫi menḳūldur.

Fi'l-ḥaḳīḳa müvekkel-i şeyṭānī taḥavvül-sāz-ı ḫalīḳa-i rūḥānī olıcaḳ, sā'irleri dā'ire-i 'aliyye-i Nübüvvet-perverīye bir vechile ẓafer-yāb-ı ilḳā-yı vesāvis olmayacaġıñ buña ḳıyās olundıġı maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitābdır. Zīrā mevṭın-ı 'adīdede ıṭfā-yı nūr-ı Risālet'e taṣaddī ve seccāde-pīrā-yı 'ibādet iken işġāl-i Nebevī'ye teceddī fi'ām-ı li'ām-ı şeyāṭīnden ṣūret-nümā-yı bürūz olduḳda netīce-peẕīr-i te'ṯīr olmayup ﴿فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ﴾[3] feḥvā-yı ṣıyānet-iḥtivāsına mā-ṣadaḳ olmalarıyla selāmet-i Nebiyy-i Mükerrem muḥaḳḳaḳ olmuşdur. Ḥattā ol Eşref-i Kā'ināt taḥrīme-bend-i ṣalāt iken ta'arruż-sāz olan şeyṭānı aḫẕ ü esr-i Nebevī ḫaber-i ṣıḥḥat-muḫtevīsi rivāyet-kerde-i Ebū Hüreyre-i feżā'il-ḥāvīdir. Ve keẕālik ṣūret-i hirrede rū-nümā ve ḳaṭ'-ı ṣalātlarına taṣaddī-peymā olduḳda dergāh-ı Nübüvvet-penāhlarına taḳarrübe ṣıyānet-i Rab ile ḳudret-yāb olamayup 'ahd-i Cenāb-ı Süleymān[4] ḫāṭır-nişānları olmaġın sütūn-ı şerāfet-maḳrūn-ı Mescid-i Nebevī'ye rabṭından ferāġ-ı 'ālīleri ḫāsi'en merdūdiyyetine mesāġ oldıġı naḳl-kerde-i 'Abdurrezzāḳ-ı feżā'il-iltiṣāḳdır.[5]

1 "(Benim yanımdaki şeytan) artık bana sadece hayır telkin etmektedir." Müslim, "Münâfikîn", 69, nr. 2814; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/385, 397, 401, 460.

2 "Yalnız Allah Teâlâ ona karşı bana yardım etti de, o teslim oldu (veya Müslüman oldu)."

3 "... büsbütün hüsran içinde geri dönersiniz." Âl-i İmrân, 3/149.

4 "Süleymân: "Ey Rabbim! Beni bağışla. Bana, benden sonra kimseye lâyık olmayacak bir mülk (hükümranlık) bahşet! Şüphesiz sen çok bahşedicisin!" dedi." Sâd, 38/35.

5 Buhârî, "Salât", 75, nr. 461; "Amel fi's-Salât", 10, nr. 1210; "Enbiyâ", 40, nr. 3423; "Tefsîr", 38/2, nr. 4808; Müslim, "Mesâcid", 39, nr. 541.

Ve rivāyet-i Ebi'd-Derdā-i[1] feżā'il-ārā üzre [2](بِشِـهَابٍ مِـنْ نَـارٍ) dergāh-ı Risālet-medārda bedīdār olduḳda isti'āẕe-i ṣıyānet-şi'ārları dāfi'-i ṣanī'-i mel'anet-diṣārı olup irāde-i aḫẕ ü esri ve vildān-ı Ehl-i Medīne'ye mā-bihi't-telā'ub olmasınıñ fikri teẕekkür-i 'ahd-i Süleymān-ı nübüvvet-bünyān ile metrūk oldığı gibi,[3] Leyle-i İsrā-i şerāfet-ārāda daḫi bi-şu'letin min nār Cenāb-ı Ḥabīb-i Settār'ı 'ifrīt-i mel'anet-diṣār işġāl-şi'ār ve ta'līm-i Ḥażret-i Cibrīl-i bāhirü't-tebcīlle ta'avvūẕ-i Nebiyy-i Muḫtār bā'iṣ-i ḫasārı oldığı ***Muvaṭṭa'***-ı İmām Mālik-i feżā'il-mevfūrda masṭūrdur.[4]

Bināberīn Ẕāt-ı Nübüvvet-simātları şerr ü şūr-ı şeyāṭīn-i mel'anet-āyīnden bi-viḳāyeti'l-Meliki'l-Mu'īn emīn olmaġın ḳulūb-ı cehālet-maṣḥūb-ı e'ādīye **[L286b]** ḥulūl, siyyemā ṣanādīd-i cehele-i Ḳureyş'e müṣūl ile eṣābi'-i iġvāyı teşbīk ve żamīrlerin merci'-i ḫaḳḳāniyyetden tefkīk etmişdir. Ḥattā ḳaṣd-ı i'dāmla ıṭfā-yı Nūr-ı Risālet'e iḳdāmları maḥż-ı iġvā-yı şeyṭāniyyeden nāşī ve ṣūret-i şeyḫ-i Necdī'ye temeṣṣül ile iḍlāl-i cühhāle tevaṣṣulden bī-teḫāşī olup[5] rūz-ı Ġazve-i Bedr'de daḫi şekl-i Sürāḳa bin Mālik'e sālik ve ber-feḥvā-yı celālet-iḥtivā-yı [6]﴿وَإِذْ زَيَّـنَ لَهُـمُ الشَّـيْطَانُ أَعْمَالَهُـمْ﴾ iġfāllerine mütehālik olmuşdur.

Siyyemā 'inde Bey'ati'l-'Aḳabe şān-ı ma'ālī-nişān-ı Risālet-bünyāndan iḫbār ile inẕār-ı ḳavme revmi meşhūr ve cemī'-i desīsesi kifāyet-i İlāhiyye ile müfārıḳ-ı hidāyet-sencāndan dūr olmaġla ḥaḍīḍ-i meẕelletde maḫsūr olmuşdur.

Fe-liẕālik Cenāb-ı Ḥażret-i 'Īsā-yı āsumān-resā zīver-dih-i mehd-i delālet olduḳda lems-i şeyṭāniyyeden bi-viḳāyeti'l-Meliki'l-**[178a]**Mu'īn maṣūn u emīn olmaġın maṭ'an-ı mel'anet-efkeni ḥicāb olmuşdur.[7]

---

1 Tam adı Uveymir b. Kays el-Hazrecî olan Medineli sahâbîlerden Ebu'd-Derdâ -*radıyallâhu anh*- Asr-ı Saâdet'teki sayılı Kur'ân hâfızlarından biri olup 32/652'de vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 599.

2 "… bir ateş parçası …"

3 Müslim, "Mesâcid", 40, nr. 542.

4 Mâlik, *Muvatta*', "Ṣa'r", 10.

5 İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, c. II, s. 124-126; İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. I, s. 227.

6 **"Hani şeytan onlara yaptıklarını süslemiş** ve, "Bu gün artık insanlardan size galip gelecek (kimse) yok, mutlaka ben de size yardımcıyım." demişti. Fakat iki taraf (savaş alanında) yüz yüze gelince (şeytan), gerisingeriye dönüp, "Ben sizden uzağım. Çünkü ben sizin görmediğiniz şeyler (melekler) görüyorum. Ben Allah'tan korkarım. Allah, cezası çetin olandır" demişti." Enfâl, 8/48.

7 Buhârî, "Bed'ü'l-Halk", 11, nr. 3286.

Ḥattā Cenāb-ı Ḥażret-i Bālā-nişīn-i erīke-i risāletiñ mizāc-ı sa'ādet-imtizāclarında rū-nümāyī-i inḥirāf eṣnāsında Aṣḥāb-ı ma'ālī-niṣābıñ ẕātü'l-cenb olmaḳ iḥtimāline ẕehābları ḳar'-endāz-ı sāmi'a-i Nebeviyye olduḳda menşe-i maraż-ı mezbūr lems-i şeyṭān-ı mel'anet-mevfūr olup ḥażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām, siyyemā Ẕāt-ı Risālet-simāt-ı Seyyidü'l-Enām mevrid-i tasalluṭ-ı şeyṭāniyye olmaḳdan bi-viḳāyeti'l-'Azīzi'l-'Allām maṣūn idiklerin i'lām buyurmuşlardır.[1]

İmdi taḥḳīḳ-i meẕkūr üzre [2]﴿وَإِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ﴾ naṣṣ-ı celālet-penāhınıñ te'vīli [3]﴿وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾ fermūde-i celālet-evli maẓmūn-ı i'cāz-meşḥūnına rāci' ve mekārim-i aḫlāḳ ile ittişāf-ı Nebiyy-i Risālet-i'tilāfı taḥḳīḳe mesāḳ idigi yādigār-ı ḫāme-i ba'ż müfessirīn-i feżā'il-āgīndir. Ḥattā [4]﴿وَإِمَّا يَنْزَغَنَّكَ﴾ lafẓ-ı celīli mūcib-i istiḫfāf olan heyecān-ı ḳuvve-i ġażabiyyeden rehā isti'āẕe ile ṣūret-nümā idigi ma'nā-yı leṭāfet-intimāsına delālet-pīrā yāḫud [5]﴿مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي﴾ **[L287a]** fermūde-i mükerremesinde cilve-ger-i minaṣṣa-i vürūd olan "nezġ"-den fesād irādesi gibi ma'nādan isti'āẕe-i zībā yāḫud iġrā vü taḫrīkden isti'āẕe-i fevz-intimāyı ta'līm içün rū-nümādır. Fe-lihāẕā ednā-yı merātib-i vesveseden "nezġ" ile ta'bīr ve zümre-i e'ādīden ṣūret-nümā ḫālātdan müstaḥdeṯ olan ġażabdan ve iġrā-i şeyṭāndan münba'iṯ olan iḥtimāl-i vuḳū'-ı ḫiddetden isti'āẕe-i zībende-ṣūret bā'iṯ-i 'işmet idigi irāde buyurulmuşdur. Ve keẕālik tasalluṭ-ı fi'ām-ı li'ām-ı şeyṭāniyyeden ẕāt-ı 'işmet-simāt-ı Nebevī'yi ṣıyānet-ārā oldıġından mā-'adā, nev'-i ta'arrużuñ daḫi isti'āẕe midfa'ı idigin inbā ma'nā-yı dil-ārāsı ve bunuñ gibi niçe ma'nā-yı şerāfet-nümā fermūde-i mükerreme-i merḳūmeniñ mü'eddāsı idigi taḥrīr-kerde-i müfessirīndir. Bināberīn ṣūret-i melekde temeṩsüle şeyṭān-ı mehīn lā-ḳable'r-risāle ve lā-ba'dehā ḳudret-ḳarīn olmadıġına mu'cizāt-ı bāhi-

1 Buhârî, "Tıbb", 21, nr. 5713.

2 **"Eğer şeytandan bir kışkırtma seni dürterse, hemen Allah'a sığın.** Şüphesiz O, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir." A'râf, 7/200.

3 "Sen af yolunu tut, iyiliği emret, **cahillerden yüz çevir."** A'râf, 7/199.

4 **"Eğer** şeytandan **bir kışkırtma seni dürterse,** hemen Allah'a sığın. Şüphesiz O, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir." A'râf, 7/200.

5 "Ana babasını tahtın üzerine çıkardı. Hepsi ona (Yûsuf'a) saygı ile eğildiler. Yûsuf dedi ki: "Babacığım! İşte bu, daha önce gördüğüm rüyanın yorumudur. Rabbim onu gerçekleştirdi. **Şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra,** Rabbim beni zindandan çıkararak ve sizi çölden getirerek bana çok iyilikte bulundu. Şüphesiz Rabbim, dilediği şeyde nice incelikler sergileyendir. Şüphesiz O, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." Yûsuf, 12/100.

re-i i‘cāz-rehīn delālet-āyīndir. Fe-lihāẕā eṣnā-yı mecī-i Melek-i celīlde Cenāb-ı Risālet-me’āb ḥuṣūl-i irtiyābdan maṣūn ve min ḳıbelillāh maḫlūḳ olan ‘ilm-i żarūrī ile yāḫud bir bürhān-ı mūcibü’l-īḳān ile ḥaḳḳāniyyet-cā’ī ṣūret-nümā-yı āyīne-i żamīr-i münīr-i Nebevī idigi ﴿وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ﴾[1] naṣṣ-ı celālet-efkeniyle ṣābitdir.

İmdi ﴿وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّآ إِذَا تَمَنَّىٰٓ أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِيٓ أُمْنِيَّتِهِ﴾[2] fermūde-i mükerremesinde ilḳā-yı şeyṭāndan murādı beyānda pīrāye-i ṣaḥāyif-i tefsīr olan eḳāvīl-i keṣīreniñ kimi ġaṣṣ ve kimi semīn ve ba‘żı va‘ṣ-ı ṣu‘ūbet-ḳarīn ve ba‘żı āḫarı sühūlet-āgīn olmaġla ‘inde’l-fuḥūl ḥayyiz-i ḳabūlde idigi bī-mirā ve ittifāḳ-kerde-i cumhūr-ı müfessirīn-i feżā’il-pīrā olmaġla **[178b]** cümleden evlā olan ḳavl-i işābet-peymā üzre temennīden tilāvet ve ilḳā-yı şeyṭāndan işġāl-i ḫāṭır-ı tālī-i sütūde-menḳabet murād olunup teẕekkür-i ma‘nā-yı metluvv-i bāhirü’s-sümüvvi umūr-ı dünyādan bir emriñ tedebbüriyle def‘e taṣaddī ve cemāl-i taḫliye-i bāle perde-keş-i vehm ü nisyān olmaġa taḥaddīyi ẕikr ile maẓhar-ı ṣıyānet-i [L277b] İlāhiyye idikleriniñ lüzūm-ı şükrin beyān ve ifhām-ı sāmi‘īn ṣamem-i taḥrīf ve ṭanīn-i sū-i te’vīlden maṣūn olmaġla tedebbür-i aḥkām-ı āyāt-ı beyyināt ile aḥkām-ı ḳırā’atden keşf-i iltibās olundıġın i‘lān murāddır. Ḥattā ni‘met-i celīle-i tefsīr-i āyet-i meẕkūre ile fī-mā-ba‘d işbā‘-ı ṭullāb mertebesi basṭ-ı simāṭ-ı maḳāl-i mev‘ūd-ı ṣāḥib-i kitāb-ı beyyinü’l-efḍāldir.

Binā’en-‘alā hāẕe’t-taḳrīr, mülk-i Cenāb-ı Süleymān tasalluṭ-ı şeyṭāndan maṣūnü’s-sāḥa idigi ḳavl-i ṣaḥīḥ ve ‘aksi menzil-resīde-i inkār ve isnādı ṣıḥḥate nā-sezā-dār olup cesedden murād veled-i pākīze-nihādı olmaḳ ġayr-ı marżıyy-i kibār idigi maḫkī-i Semerḳandī-i feżā’il-şi‘ārdır. Bināberīn bu mes’ele-i celālet-ḳarīniñ daḫi ba‘de-hāẕā beyānı ẕikr-i ḳıṣṣa-i Cenāb-ı Süleymān-ı nübüvvet-bünyānda mev‘ūd-ı ṣāḥib-i kitāb-ı feżā’il-‘unvāndır.

Ba‘de-hāẕā ḳıṣṣa-i Eyyūb-ı nübüvvet-maṣḥūbda daḫi ﴿أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ﴾[3] naṣṣ-ı i‘cāz-me’ābından mefhūm olan mess-i şeyṭān bā‘iṣ-i

1 **“Rabbinin kelimesi (Kur’ân) doğruluk ve adalet bakımından tamdır. Onun kelimelerini değiştirebilecek yoktur.** O, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.” En‘âm, 6/115.

2 **“Senden önce hiçbir resûl ve nebî göndermedik ki, bir şey temenni ettiği zaman, şeytan onun bu temennisine dair vesvese vermiş olmasın.** Ama Allah, şeytanın vesvesesini giderir. Sonra Allah, âyetlerini sağlamlaştırır. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.” Hacc, 22/52.

3 “(Ey Muhammed!) Kulumuz Eyyûb’u da an. Hani o, Rabbine, **“Şeytan bana bir yorgunluk ve azap dokundurdu”** diye seslenmişti.” Sâd, 38/41.

marażı-ı Ḥażret-i Eyyūb-ı nübüvvet-bünyān olmadığı müttefaḳun-ʿaleyh-i ehl-i tefsīr olup żamīr-i emrāż irāde-i ʿaliyye-i İlāhiyye'ye ʿā'id idigi ḳavl-i ṣıḥḥat-maṣīrdir. Sū-i mizāc-ı saʿādet-imtizācları şeyṭāna mesned olmaḳ mürāʿātun li-merāsimi'l-edeb cilve-gerdir. Ve ʿinde baʿżı'l-ʿulemā Ḥażret-i Eyyūb-ı muṣāberet-maṣḥūbuñ ehline mess-i ḍarr-ı şeyṭān ile ʿārıż olan vesveseyi istirḥāmen-lehum kendüye isnād murāddır.

Fe-lihāẕā ḥikāye-i Cenāb-ı Yūşaʿ ʿaleyhi's-selāmda [1]﴿وَمَآ أَنسَـٰنِيهُ إِلَّا الشَّيْطَانُ﴾ ḳavl-i iʿcāz-bünyānınıñ manṭūḳ-ı şerīfi, ḥikāye-i Cenāb-ı Yūsuf ʿaleyhi's-selāmda [2]﴿فَأَنسَـٰهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِۦ﴾ naṣṣ-ı celālet-ʿunvānınıñ mefhūm-ı münīfi ve Cenāb-ı Risālet-me'āb ʿaleyhi şerāyifü ṣalavāti'l-Meliki't-Tevvāb'ıñ yevme'l-vādī nevmeleri bāʿiṣ-i te'ḫīr-i ḳavmeleri oldığınıñ sebebin beyānda [3](إِنَّ هَـٰذَا وَادٍ بِهِ شَيْطَانٌ) maḳūl-i şerāfet-meşmūliniñ maʿnā-yı dil-ārāsı taḥrīr-kerde-i ḫāme-i belāġat-şemmāme-i müfessirīn oldığı üzre; şān-ı şeref-nişān-ı Yūsuf-ı Ṣıddīḳ'ıñ teẕekküri ḫāṭır-ı şāḥibeyi's-sicniñ birinden ve derūn-ı melik-i Mıṣr'dan insā-yı **[L288a]** şeyṭān ile verā-yı perde-i nisyānda olması murād yāḫud Cenāb-ı Yūsuf-ı Ṣıddīḳ ve Yūşaʿ-ı saʿādet-müvellaʿ bi-viḳāyeti'r-Raḥmān tasalluṭ-ı şeyṭāndan maṣūn idikleri nümāyān olmaġla işġāl-i ḫāṭır-ı saʿādet-meʾāṣirleri mertebesi taʿarruż-ı mānende-i nisyān bir ḥāletiñ ʿurūżına bādī idigi müstefāddır. **[179a]** Pes taḥḳīḳ-i meẕkūr üzre ḥadīṣ-i sābıḳda cilve-ger olan [4](إِنَّ هَـٰذَا وَادٍ بِهِ شَيْطَانٌ) terkīb-i şerāfet-firībi dergāh-ı saʿādet-penāh-ı Nebevī'ye ilḳā-yı ġubār-ı vesveseyi inbā-āver olmayup bülbül-i gülistān-ı eẕān olan Bilāl-i şerāfet-iştimāle ʿavz-endāz-ı baḥr-i nevm olmaġı ilḳāda taḥrīk-i mehd-i ṣabī mecī-i nevmiñ sebebi idigi gibi,[5] ḥāletiñ celbi ile te'ḫīr-i nidā-yı şerāfet-ʿunvāna bādī oldığın inhā-perverdir. Maʿa-hāẕā maʿnā-yı ḥadīṣ-i merḳūm; ġalebe-i nevm, iḳāmet-i ṣalāt-ı fecre revmi māniʿ idigin beyān irādesi taḳrīr-kerde-i zebān-ı muḥaddiṣīn-

1 "Genç, "Gördün mü! Kayaya sığındığımız sırada balığı unutmuşum. Doğrusu onu sana söylememi **bana ancak şeytan unutturdu.** Balık şaşılacak bir şekilde denizde yolunu tutup gitmişti." dedi." Kehf, 18/63.

2 "Yûsuf, onlardan kurtulacağını düşündüğü kişiye, "Efendinin yanında beni an", dedi. **Fakat şeytan onu efendisine hatırlatmayı unutturdu** da bu yüzden o, birkaç yıl daha zindanda kaldı." Yûsuf, 12/42.

3 "Bu vadide şeytan vardır." Buhârî, "Mevâkīt", 35, nr. 595; Müslim, "Mesâcid", 309, nr. 680; Mâlik, *Muvatta'*, "Vukūtü's-Salât", 25, 26.

4 "Bu vadide şeytan vardır." Buhârî, "Mevâkīt", 35, nr. 595; Müslim, "Mesâcid", 309, nr. 680; Mâlik, *Muvatta'*, "Vukūtü's-Salât", 25, 26.

5 Mâlik, *Muvatta'*, "Vukūtü's-Salât", 25, 26.

dir. Ammā vürūd-ı ḥadīṯ-i şerāfet-ālūd vādī-i mezbūrdan sebeb-i raḥīllerin beyāndır. Ḥattā menşe-i terk-i ṣalāt-ı fecri i'lān oldıġı ṣūretde daḫi mefhūm-ı şerāfet-mevsūmıyla mā-naḥnu fīh 'adem-i vürūd-ı su'āl me'vā-yı ḳīl ü ḳāl degildir.

Faṣl-ı Ḫāmis

Ol Bülbül-i gülşen-serāy-ı risāletiñ ṣıdḳ-ı ḳavl-i şerāfet-evli beyānındadır.

Vāḳı'ā Cenāb-ı Muḫbir-i Ṣādıḳ'ıñ ṣıdḳ-ı maḳāl-i hidāyet-iştimālleri delālet-i mu'cizāt-ı bāhire ile ṣübūt-efken ve icmā'-ı ümmet-i merḥūme ile müberhen olup teblīġ-i aḥkām-ı Şer'iyye'de cümle-i ḫaberiyyeleri zīver-baḫş-ı maḥall-i i'rāb-ı ṣadāḳat olup 'amden ve sehven mu'teriża-i sehv ü ġalaṭdan maṣūn idigi ṣıḥḥat-maḳrūndur. Zīrā ta'ammüd 'ale'l-ḫalefden sāḥa-i Risālet-mesāḥalarınıñ berā'eti delālet-i mu'cizāt-ı bāhire ile ṣābit idigi mecma'un-'aleyh olup 'alā sebīli'l-ġalaṭ vuḳū'-ı ḫulfden daḫi maṣūn idikleri keẕālik ṣıdḳ-ı mu'cizāt ve icmā'-ı kibār-ı feżā'il-simāt ile müteḥaḳḳıḳ idiginden mā-'adā ġalaṭdan ṣıyānetleri [L288b] ve noḳṣāndan 'işmetleri manṣūṣun-'aleyhdir. Ḥattā Üstādü'l-Muḥaḳḳıḳīn Ebū İsḥāḳ-ı İsferāyinī; "Ṣavn-ı Nebiyy-i celīle mu'cize delīldir." deyüp Ebū Bekr-i Bāḳıllānī; "Ḫulfdan ṣavn-ı Nebiyy-i Ṣamedānī ṣıyānet-i Rabbāniyye ile ṣūret-nümā idiginiñ muḥaḳḳaḳ olması vürūd-ı Şer'le muṣaddaḳdır." demişdir.

Pes medār-ı i'timād olan ḳavl-i ḥaḳḳāniyyet-evl üzre 'adem-i cevāz-ı ḫulf-i Nebiyy-i ser-firāz icmā'-ı İslām-perdāzān ile ṣübūt-ḳarīn ve teblīġ-i aḥkām-ı Şer'iyye ve aḫbār-ı mā-yūḥā ileyhde sehven ve 'amden ṣā'ibe-i ḫulf ü ġalatdan 'alā ḥāletihi'r-rıżā ve's-saḫṭ berā'etleri muḳarrer ve ḥāl-i ṣıḥḥat u marażda ḥaḳḳāniyyetleri rūşen-gerdir. Ḥattā kitābet-i vaḥy-ile şerāfet-ġamr olan 'Abdullāh bin 'Amr'ıñ ḥāl-i rıżā-zīver-i gūş-ı hūşı olan le'ālī-i ḥaḳḳāniyyet-mütelālī ṣaḥāyif-i imlā ḳılmaġa dergāh-ı Nübüvvet'den istīẕānı (فَإِنِّي لَا أَقُولُ فِي ذَلِكَ كُلِّهِ إِلَّا حَقًّا)[1] maḳāl-i şerāfet-iştimāliyle ṣudūr-ı iẕne maḳrūn ve ḥaḳḳāniyyet-meşmūlleri menzil-resīde-i sedād olmaġla reybden maṣūn idigi teşyīd-i mebānī-i müdde'āda kifāyet-pīrādır.

1 "Ben, (sakin iken de öfkelendiğim zaman da) hakikat dışında birşey söylemem." Ebû Dâvûd, "İlm", 3, nr. 3646; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/162.

Binâberîn ṣâḥib-i kitâb 'adem-i ḫulf-i ḳavl-i Nebevî'yi beyânda istizâde irâdesiyle medâr-ı taṣdîḳ-i risâletleri olan iẓhâr-ı mu'cizâta ḳudret-i iḳdâr-ı **[179b]** İlâhî ile peẕîr idigi ﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ (٣) إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ﴾[1] fermûde-i mükerremesiyle müṯbet olmaġın ol Resûl-i muṣaddaḳıń ṣadâḳati taṣdîḳ-i İlâhî ile muḥaḳḳaḳ idigi müdde'ā-yı muḥarrereyi teṣdîd ve ﴿قَدْ جَآءَكُمُ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ﴾[2] fermûde-i mükerremesi mebânî-i ḥaḳḳâniyyetlerin teşyîd etdigin ifâde etmişdir. Keyfe lâ? ﴿وَمَآ اٰتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانتَهُوا﴾[3] kerîmesi daḫı iṯbât-ı müdde'âda kifâyet-efkendir. İmdi nuḳûṣ u ṣuver-i teblîġ-i aḥkâm-ı Şer'iyye ḫilâf-ı iḫbâr-ı Nebevî ṣûret-nümâ-yı âyîne-i ẓuhûr olmayacaġı 'inde uli'l-ebṣâr perde-ber-endâz-ı istitâr olup bi-eyyi-vechin kâne ḫaber-i Cenâb-ı Risâlet-perver üzre cilve-pîrâ-yı vuḳû' idigi beyne'l-lümû'dur. Farażâ bu bâbda iḥtimâl-i sehv ü ġalaṭ ḥayyiz-i cevâzda olmaḳ ḥaḳḳı bâṭıldan temyîze mâni' ve ẓuhûr-ı mu'cizât-ı [L289a] bâhire mecmû'-ı iḫbâr-ı Cenâb-ı Risâlet-medârıń ḥaḳḳâniyyetine bürhân-ı sâṭı'dır. Pes vuḳû'-ı sehv ü nisyândan vücûb-ı tenzîh-i Nebiyy-i nezîh icmâ'-ı ümmet ile müṯbet idigi menzil-resîde-i ittifâḳdır.

Ṣallallâhu 'aleyhi ve selleme teslîmâ.

Faṣl-ı Sâdis

Es'ile-i ba'ẓı ṭa'n-endâzân ve ilḥâd-perdâzânı ibrâz ve îrâd-ı ecvibe-i ḥaḳḳâniyyet-ṭırâz ile tebcîl-i Nebiyy-i celîli dem-sâzdır.

Ezcümle ba'de nüzûl-i sûre-i [4]﴿وَالنَّجْمِ﴾ ol Ser-levḥa-i risâle-i risâlet ibtidâ-i sûre-i mübâreki ḳırâ'ate ser-âġâz buyurup (١٩) ﴿أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَىٰ﴾[5] āyet-i kerîmesin tilâvetden ṣoñra وإنّ تلك الغرانيق العلى

1 "O, nefis arzusu ile konuşmaz. (Size okuduğu Kur'ân) ancak kendisine bildirilen bir vahiydir." Necm, 53/3-4.

2 "Ey insanlar! **Peygamber size Rabbinizden hakkı (gerçeği) getirdi.** O hâlde, kendi iyiliğiniz için iman edin. Eğer inkâr ederseniz bilin ki, göklerdeki her şey, yerdeki her şey Allah'ındır. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." Nisâ, 4/170.

3 "Allah'ın, (fethedilen) memleketlerin ahalisinden savaşılmaksızın Peygamberi'ne kazandırdığı mallar; Allah'a, peygambere, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. O mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir servet (ve güç) hâline gelmesin diye (Allah böyle hükmetmiştir). **Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin.** Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah'ın azabı çetindir." Haşr, 59/7.

4 "Battığı sırada **yıldıza andolsun ki** ..." Necm, 53/1.

5 "Lât ve Uzzâ'ya ve diğer üçüncüsü Menât'a ne dersiniz?" Necm, 53/19-20.

شفاعتها لترتجی[1] terkībi lisān-ı Nebevī'den gūş-zed-i zümre-i cehele-i Ḳureyş olmaġın 'inde ḫatmi's-sūre iḳāmet-i secde-i me'mūrede Cenāb-ı Risālet-me'āb ve Aṣḥāb-ı ma'ālī-niṣāb ser-be-zemīn-i 'ubūdiyyet olduḳlarında kefere daḫi ṣenā-yı ilāhelerin müteżammın maḳāl-i ḳar'-endāz-ı mesāmi'-i cehālet-iştimālleri oldıġından nāṣī zümre-i mü'minīn ile ma'an secdeye şürū' etdikleri[2] menşe-i su'āl farż olunsa daḫi cevāb-ı iṣābet-iştimāli iki vechile pīrāye-i dībāce-i maḳāl-i erbāb-ı efḍāldir.

Evvelā; cehābiẕe-i fenn-i ḥādīṯden ḫaber-i meẕkūruñ inbāsı gūş-zed olmayup esānīd-i muttaṣıla-i sālimetün-'ani'ṭ-ṭa'n ile ṣiḳātdan biriniñ taḫrīc-kerdesi olmadıġı vehn-endāz-ı beyt-i ṣıḥḥati olmaġın ġarīb ü saḳīmi ṣaḥīḥ u müstaḳīmden nā-dīd-i farḳ olan müverriḫīniñ 'ale'l-'umyā tenmīḳıyla ṣüret-nümādır. Ḳāḍī Ebū Bekr bin 'Alā el-Mālikī ehl-i ehvādan ba'żı tefsīr-pīrāyān ibtilā-yı inbā-yı eṣer-i ża'īf ü maṭ'ūn ile cehālet-maḳrūn olup ma'a-ża'fi naḳaletihī ve'ḍṭırāb-ı rivāyetihī ṣaḥīfe-pīrā-yı īrādları olan ḫaber resīde-i mesāmi'-i ba'żı mülḥidīn olduḳda inḳıṭā'-ı isnād ve iḫtilāf-ı kelimāt-ı teferruḳ-nejāda tevhīn-sāz-ı **[L289b]** me'ṣūr idiginden ḫabīr olmamaġın ḫaber-i ṣaḥīḥ-āsā ışġāya mübāderet-pīrālıḳları kendülerin mehleke-i ḍalāle ilḳā etdiklerin **[180a]** inhā etmişdir. Ḥattā ba'żı rivāyetde eṣnā-yı ṣalātda ḳırā'atleri inbā-kerde ve rivāyet-i uḫrāda nādī-i ḳavm-i cehālet-revmde tilāvetleri ser-zede ve ber-minvāl-i rivāyet-i dīger eṣnā-yı ḫ̌ābda gūş-zed idigi muḥarrer ve ba'żı āḫar ḥadīṯ-i nefes-i nefīs-i Peyġamber olup lā-'an-ḳaṣdin lisān-ı mu'ciz-beyānlarından ṣudūrın ḫaber virmişdir. Ma'a-hāẕā sūre-i merḳūme 'arża-dāşt-ı Ḥāmil-i vaḥy-i mübīn buyurulduḳda mevrid-i su'āl olan fıḳrateyniñ 'adem-i nüzūlin iḫtār ve 'inde'l-ba'żı'l-āḫar ilḳā-yı şeyṭān ile ḳar'-endāz-ı mesāmi'-i cehele-i Ḳureyş olup ba'dehū mesmū'ları pīş-gāh-ı Cenāb-ı Nübüvvet-penāha ma'rūż olduḳda 'adem-i nüzūliyle mezbūreyni redd buyurmuşlardır. Felā-cerem bu ve bunuñ emṣāli aḫbār-ı muḫtelifetü'l-vürūd ḳuvvet-i aṣl-ı ḳażıyyeyi ża'f-ālūd eylediginden mā-'adā ruvātdan biriniñ mebānī-i isnādı zümre-i Ṣaḥābe-i Kirām'dan bir ferde ber-āverde olmayup ekṣer-i ṭuruḳı ża'īfe idigi i'tibārdan isḳāṭın iş'ār-sazdır. Bināberīn ḳıṣṣa-i meẕkūreniñ inbā-yı Şu'be ile İbn-i 'Abbās-ı

1 "Onlar ulu kuğulardır; elbette onların şefaati umulur."

2 Bazı İslâm tarihi kaynaklarına da "Garânîk olayı" olarak girmiş olup baştan sona uydurma olan bu anlatı hakkında bkz. İsmail Cerrahoğlu, "Garânîk", *TDVİA*, c. XIII, s. 361-366.

feżā'il-istīnāsa mesned ve bu ṭarīḳ ile rütbe-i merfū'iyyete resīde-sāzlıġla mümehhed idigi taḫdīş-āver-i ḫāṭır degildir ki Şu'be'den teşa"ubı ancaḳ inbā-yı Ümeyye ile cilve-ger ve sā'ir muḫbirīniñ irsāli Sa'īd bin Cübeyr'e ittişālle rūşen-ger olmaġın ṭarīḳ-i rivāyeti cādde-i istiḳāmetden münḥarif ve sülūk-i vüṣūḳdan ḫuluvv ile muttaṣıfdır. Keẕālik rivāyet-i Kelbī ile ḳar'-endāz-ı mesāmi'-i sāmi'īn olan vechiñ daḫi ḳuvvet-i ża'fı rū-nümā ve tekẕīb-i Bezzār-ı feżā'il-diṣār ile kemāl-i tevhīni ṣūret-nümādır.

Fe-lihāẕā ḥadīṣ-i merḳūm min ciheti'n-naḳl ża'fla mevsūm idiginden mā-'adā min ḥayṣu'l-ma'nā daḫi rütbe-i ṣıḥḥatden sāḳıtdır. Zīrā 'urūż-ı sehv ü nisyāndan Cenāb-ı Kāşifü'l-ġummeniñ 'işmetleri mecma'un-'aleyh-i e'imme olmaġın şān-ı hidāyet-nişān-ı Resūl-i celīl bu güne ṣıfāt-ı naḳṣdan berā'et-intimā ve nezāhet-pīrā idigi müberhen [L290a] ve medḥ-i ālihe-i küffārı īcāb-sāz olan kelimātıñ temennī-i inzālin dergāh-ı 'işmet-penāh-ı Nebevī'ye isnād mūcib-i küfr ü ilḥād idigi bedāhet-efkendir. Keyfe lā? Cenāb-ı Nübüvvet-me'āblarına 'adem-i tasalluṭ-ı şeyṭān müṣbet ve lisān-ı hidāyet-efşānlarından ġayr-ı münzel 'alā vechi't-tenzīl mürettel olmaḳ mümteni'dir. Ma'a-vuḳū'-ı sehvden 'işmet-i Nebeviyye berāhīn-i celiyye ile müṣbet ve 'amden ve sehven mecrā-yı ḫulf olmaḳdan nezāhetleri bī-minnetdir. Fe-lihāẕā mā-evḥā ileyhde iştibāh ve ilḳā-yı şeyṭān ile tereddüd-penāh olmaları muḥāl olmaġın mā lem-yünezzel-ileyhi menzile-i münzelün-ileyhe tenzīl daḫi muḥāl idigi cāy-ı ḳīl ü ḳāl degildir.

Ma'a-hāẕā [1]﴿إِذاً لَأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيَاةِ وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ﴾ fermūdesiyle [2]﴿وَلَوْلَا أَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ﴾ [3] naṣṣ-ı mu'cizü'l-ḳaṣṣından pīrāye-baḫş-ı güş-ı hūş olan farż-ı vuḳū'dan 'adem-i vuḳū' beyyinü'l-**[180b]**lümū' olmaġla istiḥāle-i ḳıṣṣa-i merḳūme naẓaran ve 'aḳlen bedāhet-mevsūmedir. Farażā ża'f-ı rivāyetinden ḳaṭ'-ı naẓar 'alā taḳdīr-i ṣıḥḥatihī daḫi kelimāt-ı merḳūme ba'īdü'l-ilti'ām, mütenāḳıżu'l-aḳsām olmaġla ṭavr-ı insicāmı ḫilāf-ı naẓm-ı mübīn mümtezicü'l-medḥ bi'ẕ-ẕemm, müteḫāẕilü't-te'līf ve'n-naẓm idigi daḫi müfterā idigine delālet-ārādır. Keyfe [lā?] Cezālet-i naẓm-ı mübīn lede'n-Nebiyyi'l-Emīn ve beyne'l-Aṣḥā-

1 "(44-45) **Eğer (Peygamber) bize isnat ederek bazı sözler uydurmuş olsaydı,** mutlaka onu kudretimizle yakalardık." Hâkka, 69/44.

2 **"İşte o zaman sana, hayatın da,** ölümün de **katmerli acılarını tattırırdık.** Sonra bize karşı kendine hiçbir yardımcı bulamazdın." İsrâ, 17/75.

3 **"Eğer biz sana sebat vermiş olmasaydık, az kalsın onlara** biraz **meyledecektin."** İsrâ, 17/74.

bi'l-Kirām aẓhar min en-yuḫfā idiginden mā-'adā nezd-i ṣanādīd-i müşrikīnde daḫi bedāhet-intimādır. Felā-cerem kelimāt-ı merḳūme 'inde erbābi't-te'vīl vaṣf-ı 'uẕūbetden sāde idigi ḳarār-dāde olmaġın ednā feṣāḥat-i kelām-ı mu'cizü'l-insicāmı ma'rifet ile ārāste-kārān-ı ma'ānī-i bedī'u'l-beyānıñ naẓar-ı i'tibārından suḳūṭı bedāhet-menūṭdur. Ḥattā nifāḳ-sencānıñ ve mu'ānidīn-i işrāk-peymānıñ mebādī-i bürūz-ı nübüvvet-i Nebiyy-i hidāyet-āmūzda işʻāl-i nā'ire-i fiten ve ḫīnen ba'de ḫīnin taḥrīk-i eyādī-i şürūr ıżrār-efken-i deydeneleri olmaġın ża'f-ı nihād ile muttaṣıf olan cühhāl-i Müslimīn ve şirẕime-i müşrikīn rāsiḫ-ḳadem-i īmāna şemātet ile ḫıyānete cür'et [L290b] ve iẓhār-sāzān-ı İslām'dan [1]﴿فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ﴾ mefhūmınıñ muḳteriżi olanlar bi-ednā şübhe *-ne'ūẕu billāhi min-ẕālik-* riddet ile ḫabāṣete sālik olmaġa bahāne-cūy iken vuḳū'-ı ḳıṣṣa-i merḳūme ṣıḥḥatḳarīn olsa iẓhār-ı mel'anete medār ittiḫāẕ edecekleri bī-minnet ve cehele-i Ḳureyş'e bā'iṣ-i iẓhār-ı ṣavlet oldıġından mā-'adā zümre-i mü'minīniñ 'aleyhine Yehūd-ı 'anūd daḫi ḥücciyyeti peẕīrende-ṣūret olurdı. Zīrā ḳıṣṣa-i İsrā-yı i'cāz-pīrāda ṣūret-nümā olan mükābereleri ba'żı żu'afāya bā'iṣ-i riddet oldıġı gibi bu ḳażıyye-i ġayr-ı marżiyye daḫi īcāb-sāz-ı vaḫşet olurdıġı ḥikāyeti efrād-ı ruvātdan biriniñ inbā-kerdesi ve āḥād-ı muḫbirīnden bir kesiñ ber-āverdesi olmadıġından mā-'adā zümre-i mu'ānidīnden bu maḳūle kelime-i vāḥide vāride olmayup Müslimīn'den bir ferdiñ bintü şefeti[hī] inbāsı ref'-endāz-ı burḳa'-ı inhā olmadıġı aṣl-ı ḥikāye-i merḳūmeniñ tezelzül-sāz-ı esāsı olup şeyāṭīn-i ṣeḳaleynden ba'żıñ ḳalb-i ġaflet-celb-i ba'żı müverriḫīne ilḳāsıyla rū-nümā idigi hüveydādır.

Felā-cerem bünyān-ı ḳażıyye-i maḥkiyyeyi vehn-endāz olan umūrdan biri daḫi 'alā mā-ẕekerehu'l-müfessirīn ﴿وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِيٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ﴾ [2] fermūdesiniñ ilā-āḫirihā sebeb-i nüzūl-i i'cāz-müşūlidir ki, ḳurb-ı iftinān 'adem-i vuḳū'-ı fitneyi i'lān-sāz idigi ﴿وَلَوْلَآ أَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ﴾ [3] manṭūḳı kifāyet-efkendir ki mażmūn-ı i'cāz-meşḫūnınca ālihe-i bāṭılaya ḳıllet-i rükūnı nefy, selb-i keṣret-i rükūnı bi'ṭ-ṭarīḳi'l-evlā müstevceb idigi ża'f-ı merviyy-i mezbūrı mūcibdir. Zīrā delālet-i verā-yı

1 **"Kalplerinde münafıklıktan kaynaklanan bir hastalık vardır.** Allah da onların hastalıklarını artırmıştır. Söyledikleri yalana karşılık da onlara elem dolu bir azap vardır." Bakara, 2/10.

2 **"Onlar, sana vahyettiğimizden başkasını** bize karşı uydurman için **az kalsın seni ondan şaşırtacaklardı.** (Eğer böyle yapabilselerdi) işte o zaman seni dost edinirlerdi." İsrâ, 17/73.

3 **"Eğer biz sana sebat vermiş olmasaydık, az kalsın onlara** biraz **meyledecektin."** İsrâ, 17/74.

ḫilāf-ı mefhūm-ı āyet olan ḥadīṣiñ ża'fı şöhret-rehīn ve ṣaḥīḥ olmayan eṣerin derece-i i'tibārdan suḳūṭı bedāhet-mekīndir. Keyfe lā? Zīver-i ṣaḥīfe-i tenzīl olan ﴿وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ﴾[1] fermūdesiniñ müfādınca [L291a] beyne'l-ḫalḳ ḳażā bi'l-Ḥaḳḳ'dan irāde-i iḍlāl-i münāfıḳīnle imāle-i licām-ı hidāyet-fercāma **[181a]** 'işmet-rehīn olan nübüvvetiñ mümāna'ati beyyin olıcaḳ, mażmūn-ı ḳażıyye-i sālifeden daḫı 'işmetleri ebyen idigi şübūt-efkendir. Zīrā zīver-pīrā-yı ṣaḥīfe-i tenzīl olan lafẓ-ı *"kāde"* Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ānden her ḳanġı āyetde cilve-dāde ise medār-ı aḫbār-ı mālem-yekun idigi rivāyet-kerde-i İbn-i 'Abbās-ı feżā'il-istīnāsdır. Ḥattā fermūde-i mükerreme-i ﴿يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ﴾[2]'da 'adem-i iẕhāb-ı ebṣār muḳarrer, ﴿أَكَادُ أُخْفِيهَا﴾[3] ḳavl-i i'cāz-evlinde 'adem-i fi'l-i iḫfā rūşen-gerdir. İmdi mażmūn-ı maḥkī-i sābıḳdan nezāhet-i Resūl-i Ṣādıḳ müteḥaḳḳıḳ idigi ṣanādīd-i Ḳureyş ve Ṣaḳīf'iñ sūy-ı ālihe-i bāṭılalarına imāle-i licām-ı ḥaḳḳāniyyet-fercām-ı Nebevī'yi ṭaleb-kārlıḳları kāle-i īmānı pāy-endāz-ı Resūl-i Yezdān etmek va'diyle sebḳat-peẕīr iken ba'żı eṣnām mānī'-i teşrīf-i Cenāb-ı Seyyidü'l-Enām idigi mezbūrlarıñ dā'iresine taḳarrübden teḥāşī buyuruldıġından ma'lūm ve ma'nā-yı merḳūm yādigār-ı ḫāme-i İmām Ḳuşeyrī-i[4] feżā'il-mevsūmdur. Ḥattā menḳūl-i meẕkūr, İbn-i Enbārī-i[5] feżā'il-mevfūrdan daḫı ḥikāyet ile zīver-baḫş-ı suṭūrdur. Ḫulāṣatü'l-kelām; fermūde-i mükerreme-i ﴿وَإِنْ كَادُوا﴾[6] 'alā cemī'i't-tefāsīr işbāt-ı müdde'ā-yı 'işmet-i Nebeviyye'de delīl-i kifāyet-maṣīr ve celīl ü ḥaḳīr ve ḳalīl ü keẕīr naḳāyışdan 'işmet-i Nebiyy-i sütūde-ḫaṣlet manṣūṣun-'aleyh idigi ḳarār-dāde-i cemāhīr-i efāżıl-ı feżā'il-semīrdir.

---

1 **"(Ey Muhammed!) Eğer Allah'ın sana lütuf ve merhameti olmasaydı,** onlardan bir grup seni saptırmaya **çalışırdı.** Hâlbuki onlar, ancak kendilerini saptırırlar, sana hiçbir zarar veremezler. Allah, sana Kitab'ı (Kur'ân'ı) ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğin şeyleri öğretmiştir. Allah'ın sana lütfu çok büyüktür." Nisâ, 4/113.

2 "Görmez misin ki Allah, bulutları sevk eder. Sonra, onları kaynaştırıp üst üste yığar. Nihayet yağmurun, onların arasından yağdığını görürsün. O, gökten, oradaki dağ (gibi bulut)lardan dolu indirir de onu dilediğine isabet ettirir, dilediğinden de geri çevirir. **Bu bulutların şimşeğinin parıltısı neredeyse gözleri alacak."** Nûr, 24/43.

3 "Kıyâmet mutlaka gelecektir. Herkes işlediğinin karşılığını görsün diye, **neredeyse onu gizleyecek (geleceğinden hiç söz etmeyecek)tim."** Tâhâ, 20/15.

4 Her üç nüshada da "İmām Ḳuşeyrī" şeklinde imla edilmiş olup *Şifâ*'da ve şerhlerinde bu isim İmâm Kuşeyrî'nin oğlu "Kādî Ebû Nasr Abdürrahîm el-Kuşeyrî" olarak kaydedilmiştir. Bkz. Kādî İyâz, *age.*, c. II, s. 296; Kandemir, *age.*, c. III, s. 38.

5 Bu zat, hem hadîs hâfızı hem de Arap dili ve edebiyatı ile Kur'ân ilimlerinde tanınmış bir âlim olan Ebû Bekr Muhammed b. Kasım el-Enbârî'dir (ö. 328/940). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 38.

6 **"Onlar,** sana vahyettiğimizden başkasını bize karşı uydurman için **az kalsın** seni ondan şaşırtacaklardı. (Eğer böyle yapabilselerdi) işte o zaman seni dost edinirlerdi." İsrâ, 17/73.

İmdi vuḳū‘-ı aṣl-ı ḳażıyyeyi inkāra mübteniyye olan ecvibe-i efāżıl-ı feżā’il-nejādı īrāddan murād tenzīh-i Nebiyy-i sütūde-nihād olup naṣṣ-ı Ḳur’ān-ı bāhirü’l-leme‘ān daḫi delālet-ārā-yı ‘iṣmet-i Nebiyy-i sütūde-ḫaṣlet olmaġın ṣübūt-ı müdde‘ā aẓhar min en-yuḫfādır. Lākin farż-ı vuḳū‘ müstelzim-i vuḳū‘ olmadıġınıñ ṣübūtı sebḳat-lümū‘ olmaġın farż-ı meẕkūra ibtinā-āver olan ecvibe īrād-ı cevāb-ı bā-ṣavābı mūcibe ve bu ‘amel teşyīd-sāz-ı mebānī-i tenzīh-i Nebiyy-i Efḍal idiginden nāşī bürūz-ārā-yı ḥayyiz-i [L291b] ṣudūr olan eḳāvīliñ ġaṣṣ ü semīni daḫi teẕyīl-kerde-i şevāhid-i taḥḳīḳ-i sābıḳ ḳılınmaḳ ḥˇāhişine binā’en cevāb-dādegān-ı e’imme-i Müslimīn’den rivāyet-kerde-i Ḳatāde ve Muḳātil[1] olan vech ki, ol Nebiyy-i Ser-firāz ḳırā’at-i sūre-i [2]﴿وَالنَّجْمِ﴾’e ser-āġāz buyurduḳda aḫẕ-ı sine lisān-ı hidāyet-bünyānlarından cereyān-ı kelimāt-ı iştibāh-me’inneye sebeb ve ḥālet-i mezbūre mübāyin-i ‘iṣmet-i Nebiyy-i Münteḫab degil idigidir. Ammā mefhūm-ı cevāb-ı merḳūmı dergāh-ı risālet-penāh-ı Nebevī’ye isnādıñ ‘adem-i ṣıḥḥati rūşen ve Cenāb-ı Risālet-efken sehven ve ‘amden ve nā’imen ve yaḳẓānen bu maḳūle ḥāletden ‘iṣmet-efken olup ‘adem-i istīlā-i şeyṭānla maḥrūsü’l-cenāb idikleri müberhendir. Fe-lihāẕā ḥadīṣ-i nefs ve ilḳā-i şeyṭān olmaġı inbā-āver olan ḳavl-i Kelbī-i feżā’il-ārā ve sehven ṣudūrından iḫṭār olunduḳlarında ilḳā-yı şeyṭān idigiyle icābetlerin inhā-perver olan rivāyet-i İbn-i Şihāb daḫi ġayr-ı ṣaḥīḥ idigi ḥaḳḳ-ı ṣarīḥdir. Fe-lihāẕā ‘inde ba‘ż’l-‘ulemā ‘alā taḳdīr-i ṣıḥḥati’l-ḳażıyye tilāvet-i Nebeviyye tevbīḫan li’l-müşrikīn ṣūret-nümā olup Cenāb-ı İbrāhīm ‘aleyhi’s-selāmıñ ‘alā iḥde’t-te’vīlāt **[181b]** [3]﴿هَـذَا رَبِّـي﴾ maḳāl-i ilzām-simātı ve yine ol Ḥıllet-penāhıñ [4]﴿بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُـمْ﴾ ḳavl-i i‘cāz-evli menzilesinde olup ba‘dehū tilāvet-i baḳıyye-i sūre-i mübārekeye mübāderet ṣūretinde rū-nümādır. Lākin bu nükte beyne’l-kelāmeyn faṣl ü sekteye vābeste olup mübeyyin-i murād bir ḳarīneniñ ḳıyāmından müstefād olmaġa muḥtāc olmaġın metluvvün li-maṣlaḥatin muḳarrer idigin inhāya iḫtiyāc medār-ı tevcīh-i cevāb-ı vehhācdır. Ḥattā me’āl-i ma‘nā-yı mezbūr eḥad-ı

1 Bu zat, güvenilir bir muhaddis olan Ebû Bistâm Mukātil b. Hayyân el-Belhî’dir. Kādî İyâz bu ismi sadece “Mukātil” şeklinde zikrettiği için, onun zayıf rivayetleriyle bilinen Mukātil b. Süleymân (ö. 150/767) olabileceği de söylenmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 39.

2 “Battığı sırada **yıldıza andolsun ki** ...” Necm, 53/1.

3 “Güneşi doğarken görünce de, **“İşte benim Rabbim,** bu daha büyük” dedi. O da batınca (kavmine dönüp), “Ey kavmim! Ben sizin Allah’a ortak koştuğunuz şeylerden uzağım” dedi.” En‘âm, 6/78.

4 “Dedi ki: **“Hayır! Bunu şu büyükleri yapmıştır.** Konuşabiliyorlarsa, onlara sorun bakalım!” Enbiyâ, 21/63.

te'vīlāt-ı Ebī Bekr-i Bāḳıllānī-i feżā'il-mevfūra rāci' idigi lāmi'dir. Felā-cerem vuḳū'-ı ḳażıyye eṣnā-yı ṣalātda cilve-ger ve tekellüm fi'ṣ-ṣalātda cevāza maḳarr olmaması vech-i mezbūra ḥalel-āver degildir. Zīrā mebādī-i bürūz-ı 'ālem-fürūz-ı İslām'da kelām fi'l-ḳıyām ġayr-ı memnū' ve ba'de füşüvvi'l-İslām memnū'iyyeti egerçi menḳūl-i kirāmdır; lākin ercaḥ-ı te'vīlāt ve eṣaḥḥ-ı aḳvāl-i 'ulemā-yı [L292a] feżā'il-simāt üzre Cenāb-ı Ḥażret-i tālī-i āyāt-ı risālet, ḳırā'at-i Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ānı faṣlen ve faṣlen eṣnā-yı tertīl ü tilāvetlerinde ilḳā-yı mekīdeye şeyṭān-ı 'anīd taraṣṣud-efken ve ḫilāl-i sekenāt-ı ḳırā'atlerinde iḫtilāf-kerdesi olan desīseyi mesāmi'-i müşrikīne naġme-i Nebeviyye-āsā ilḳā vü ismā' ve sāde-dilān-ı cehālet-āyīn ḳavl-i Nebiyy-i Güzīn olmaḳ üzre ısġā etmişdir. Ma'a-hāẕā ẕemm-i evṣān de'b-i Resūl-i ḥaḳḳāniyyet-iḳtirān idigi Aṣḥāb-ı ma'ālī-niṣābıñ ma'lūmı ve min ḳıbelillāhi'l-Mu'īn tebdīl ü taġyīrden Kelām-ı Ḳadīm emīn olmaġın mesāmi'-i ḥaḳḳāniyyet-mecāmi'-i Ṣaḥābe-i Güzīn'de sūre-i şerīfe 'alā mā-hiye 'aleyh taḳarrür-efken olup keyd-i şeyṭān-ı la'īn ismā'-ı müşrikīne te'ṣīr ve mesāmi'-i mü'minīne selāmet-āyīn olmuşdur. Ḥattā ma'nā-yı mezbūr ***Meġāzī***-i Mūsā bin 'Uḳbe'de[1] meẕkūr ve ḥālet-i meẕkūre taḥrīk-sāz-ı nesīm-i ḥazīn-i Nebiyy-i Kerīm olmaġla nüzūl-i fermūde-i ﴿وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّآ إِذَا تَمَنَّىٰٓ أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِيٓ أُمْنِيَّتِهِۦ﴾[2] şeref-baḫş-ı nüzūl ve tesliyet-pīrā-yı ḫāṭır-ı hidāyet-me'āṣir-i Nebiyy-i ma'ālī-vuṣūl olmuşdur. Fe-lihāẕā temennīden murād tilāvet-i āyāt-ı beyyinetü'r-reşād ve emānīden daḫi ma'nā-yı tilāvet müstefād idigi ﴿لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلَّآ أَمَانِيَّ﴾[3] ḳavl-i i'cāz-evliyle müṣbet olup ﴿فَيَنْسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ﴾[4] naṣṣ-ı celālet-bünyānıyla izāle-i lebs ü ḫafā ile iḥkām-ı āyāt-ı muḥkemāt-ı i'cāz-intimā buyuruldıġı te'yīd-sāz-ı mebnā-yı müdde'ādır. Egerçi beyān-ı ma'nā-yı āyet-i merḳūmede te'vīlāt-ı uḫrā īrād-ile eyādī-i ḫāme-i müfessirīn burḳa'-güşā-yı 'arūs-ı murād ve sehv fi'l-ḳırā'atden 'işmet-i Nebeviyye'ye işāret yāḫud ḥadīṯ-i nefs-i nefīs ile ṣūret-nümāyī-i ziyādeden ṣıyānet ve bunuñ emṣāli ḥikāyet etmişler; lākin ṭareyān-ı sehv ü nisyāndan 'işmet-i Nebeviyye

1 Peygamber Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* gazvelerini ilk defa *el-Megāzî* adlı tek ciltlik eserinde derleyen Mûsâ b. Ukbe el-Kureşî (ö. 141/758), aynı zamanda Tâbi'în'den olup rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de bulunan güvenilir bir muhaddistir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 41.

2 **"Senden önce hiçbir resûl ve nebî göndermedik ki, bir şey temenni ettiği zaman, şeytan onun bu temennisine dair vesvese vermiş olmasın.** Ama Allah, şeytanın vesvesesini giderir. Sonra Allah, âyetlerini sağlamlaştırır. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." Hacc, 22/52.

3 "Bunların bir de ümmî takımı vardır; **Kitab'ı (Tevrât'ı) bilmezler. Onların bütün bildikleri bir sürü kuruntulardır.** Onlar sadece zanda bulunurlar." Bakara, 2/78.

4 "… Ama Allah, şeytanın vesvesesini giderir …" Hacc, 22/52.

berāhīn-i celīle ile müṣbet ve bu maḳūle ḥālātıñ Cenāb-ı Eşref-i Kā'ināt'a nisbeti ġayr-ı ṣaḥīḥ idigi bī-minnetdir. Binā'en-'alā-hāẕā, mūcib-i taġyīr-i ma'ānī-i laṭīfe ve bā'iṣ-i tebdīl-i elfāẕ-ı münīfe olan sehvden tenezzüh-i Nebevī [L292b] mecma'un-'aleyh-i kibār-ı feżā'il-muḥtevī olup mücevvizīn-i ṣā'ibe-i sehviñ daḫi suḳūṭ-ı ba'żı āyet ü kelime gibi ḥālet ẓuhūr ve der-ḥāl teẕekkürleri cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūr olmasıyla taḳyīd-ḳarīndir. Fe-lihāẕā bu bābda mertebe-i cevāz ve 'adem-i cevāzı beyān fī-mā-ba'd zīver-suṭūr-ı tibyān olacaġı mev'ūd-ı **[182a]** ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-niṣābdır.

Ve ba'de-hāẕā ṣıḥḥat-i vuḳū'-ı ḳıṣṣa-i merḳūmeyi farż ṣūretinde īrād-ı cevābda bu vech-i vecīh daḫi muḳteriżdir ki, maḳāleteyn-i merḳūmeteyn sūre-i [1]﴿وَالنَّجْمِ﴾'den ba'żı olmaḳ ġayr-ı müsteb'ad ve "ġarāniḳatü'l-'ulā"-dan melā'ike irādesi iḫtimāl ve recā-i şefā'atleri cā'izü'l-me'āl idigi vech-i mümehhedi 'alā mā-fesserehu'l-Kelbī muḥtemel, lākin te'evvül-i müşrikīn üzre lafẓ-ı mezbūrdan irāde-i ālihe-i bāṭıla iltibāsına sebeb olmamaġ-içün mensūḫu't-tilāve olup nezd-i müşrikīnde Melā'ike-i Kirām benātullāh idigini redden ve inkāren [2]﴿أَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْأُنثَى﴾ naṣṣ-ı celālet-ārāsı zīver-baḫş-ı nüzūl idigi menḳūl 'ani'l-ḳudvedir. Felā-cerem ma'lūm-ı daḳāyıḳ-şināsān-ı 'ulūmdur ki, mā-seyensaḫda merkūz olan ḥikmet-i ḫafiyye menūṭ-ı 'ilm-i Ṣamedāniyye idiginden mā-'adā ﴿يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا ۚ وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ﴾[3] manṭūḳ-ı celālet-āyīniniñ medlūl-i i'cāz-rehīni üzre menāṭ-ı fā'ide ve ﴿لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِّلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ ۗ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ﴾[4] mefhūm-ı celālet-nüvīdince bünyān-ı īmānı tezelzül-yāb olanlarıñ rāsiḫ-ḳademān-ı zemīn-i İslām'dan tefrīḳini taḥḳīḳ u ifāde idigi nümāyāndır. Bināberīn ﴿وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ﴾[5] naṣṣ-ı celīli zīver-baḫş-ı ṣaḥīfe-i tenzīl ve mefhūm-ı cemīli müdde'ā-yı muḥarrereye delīldir.

---

1 "Battığı sırada **yıldıza andolsun ki** ..." Necm, 53/1.

2 "Erkek size de, dişi O'na mı?" Necm, 53/21.

3 "Allah, bir sivrisineği, ondan daha da ötesi bir varlığı örnek olarak vermekten çekinmez. İman edenler onun, Rab'lerinden (gelen) bir gerçek olduğunu bilirler. Küfre saplananlar ise, "Allah, örnek olarak bununla neyi kastetmiştir?" derler. **(Allah) onunla birçoklarını saptırır, birçoklarını da doğru yola iletir. Onunla ancak fasıkları saptırır."** Bakara, 2/26.

4 "Allah, şeytanın verdiği bu vesveseyi, kalplerinde hastalık bulunanlar ile kalpleri katı olanlara bir imtihan vesilesi kılmak için böyle yapar. Hiç şüphesiz ki o zalimler, derin bir ayrılık içindedirler." Hacc, 22/53.

5 **"Bir de kendilerine ilim verilmiş olanlar onun, Rabbinden gelen hak olduğunu bilsinler, böylece ona iman etsinler ve sonuçta da kalpleri ona saygı duysun diye Allah böyle yapar.** Hiç şüphe yok ki Allah, iman edenleri doğru yola iletir." Hacc, 22/54.

Ba'de-hāẕā vücūh-ı te'vīlātdan bu vech-i aḥsen daḫi şu güne cilve-efkendir ki, Cenāb-ı Risālet-me'āb 'aleyhi şerāyifü ṣalavāti't-Tevvāb ḳırā'at-i süreye mübāderet ve ẕikr-i Lāt ve 'Uzzā ve Menāṭ-ı ṣāliṣetü'l-uḫrāyı mutażammın olan āyeti tilāvet [L293a] buyurduḳlarında ẕemm-i eṣnāmı tażammun-pīrā olan vürūd-ı āyet-i tevbīḫ-ārādan ḳulūb-ı cehālet-maṣḥūb-ı müşrikīn pür-hirās olmaġla medḫ-i ālihe-i bāṭılaların müş'ir-i fıḳrateyn īrādıyla metluvv-i Nebevī'ye ilḳā-sāz-ı iltibās olup de'b-i rehīnü'l-'aybları üzre taṣaddī-pīrā-yı tekdīr-i Cenāb-ı Ḫayru'n-Nās olmuşlardır. Ḥattā ma'nā-yı merḳūm ﴿لَا تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْاٰنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ﴾[1] fermūdesinden mefhūm olup fi'l-i mezbūra şirẕime-i müşrikīni ictirā-kār olan şeyṭān idiginden nāşī ḥikāyet-perdāzān-ı ilḳā-yı şeyṭān olmaḳ ṣūretinde ḳaṣṣ-ı ḳıṣṣa-i iftirā-bünyān etmişlerdir. Fe-lihāẕā cühhāl-i bed-fi'āliñ kār-ı nā-be-hencārı dergāh-ı 'işmet-penāh-ı Risālet-medāra isnād olundıġı bā'iṣ-i heyecān-ı ḥüzn-i Nebevī olmaġın tesliyeten-lehū 'aleyhi's-selām ﴿وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ﴾[2] fermūde-i belāġat-fercāmı ilā āḫiri'l-āye şeref-baḫş-ı nüzūl olup ḫāṭır-ı hidāyet-me'āṣir-i Nebevī tesellī-müṣūl ve ber-manṭūḳ-ı i'cāz-mesūḳ-ı ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾[3] ḥaḳḳı bāṭıldan tefrīḳ ve aḥkām-ı āyāt-ı beyyinātı menzil-resīde-i taḥḳīḳ olmuşdur.

Ḳıṣṣa-i Cenāb-ı Yūnus 'adīl-i ḳażıyye-i sebḳat-fercāmdır ki, ḳavm-i cehālet-revmin müddet-i medīd delālet-sāz-ı ṭarīḳ-i tevḥīd **[182b]** iken mā-'ade'l-ferdi'l-vāḥid żamīr-i ḳavmi sūy-ı dil-cūy-ı īmāna 'ā'id olmamaġın du'ā'un-'aleyhim ile istircā-yı ta'ẕībleri menzil-resīde-i icābet ve mecī-i 'aẕāb vaḳt-i ma'lūma menūṭ idigin ḳavm-i cehālet-revmine inbā ve münferiden ma'bedine 'aṭf-ı 'inān ile vaḥdet-peymā olduḳdan ṣoñra mebādī-i ta'ẕīb rū-nümā ve naṣb-ı livā-i tevbeleri ref'-i 'aẕāb ile cerr-i selāmete mebnā olmaġla Cenāb-ı Nübüvvet-me'āblarından ṣādır olan inbā-yı ihlāk-i ḳavm-i cehālet-peymā ṣūret-nümā-yı ẓuhūr olmadıġından ḫāṣṣā maẓanne-i ḫilāf olduḳları kendüye bā'iṣ-i heyecān-ı ġażab ve 'adem-i ric'at ile tesāmuḥ-künānlıḳlarına sebeb oldıġı ḫāṭır-güẕār-ı ba'żı sāde-dilān ol-

1 "İnkâr edenler dediler ki: **"Bu Kur'ân'ı dinlemeyin. Baskın çıkmak için o okunurken yaygara koparın."** Fussilet, 41/26.

2 **"Senden önce** hiçbir resûl ve nebî **göndermedik ki,** bir şey temenni ettiği zaman, şeytan onun bu temennisine dair vesvese vermiş olmasın. Ama Allah, şeytanın vesvesesini giderir. Sonra Allah, âyetlerini sağlamlaştırır. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." Hacc, 22/52.

3 "Şüphesiz o Zikr'i (Kur'ân'ı) biz indirdik biz! Onun koruyucusu da elbette biziz." Hicr, 15/9.

maġla taṣaddī-bühtān olduḳları iġbirār-āver-i mir'āt-ı ḫavāṭır-ı mü'minīn olmamaġ-içün iftirā-yı müfterīni izāle ve taḫdīş-i ḫāṭır-ı Müslimīn'i def'e imāle īrād-ı ecvibe-i 'adīde ile cehābiẕe-i esātiẕeden ḳīl ü ḳāle bā'iṣ olmuşdur. [L293b] Keyfe lā? Ma'lūm-ı tetebbu'-sencān-ı kütüb-i siyerdir ki, ḳıṣṣa-i iftirā-perver ber-minvāl-i muḥarrer cilve-ger idigi iḫbār-ı ṣaḥīḥadan bir güne ḫaber ile rūşen-ger degildir. Ancaḳ mecī-i 'aẕābla vuḳū'-ı helāklerin istid'āsı cilve-ger ve du'ānıñ miṣāl-i ḫaber iḥtimāl-i ṣıdḳ u kiẕbe maḳarr degil idigi muḳarrerdir. Zīrā tīr-i icābet-maṣīr-i du'ā-yı Yūnus zīver-i hedef-i ḳabūl olmaġla mecī-i 'aẕāb rū-nümā ve ḳavminiñ ṭarīḳ-i tevbeye ihtidāları bā'iṣ-i rehā idigi [1]﴿إِلَّا قَوْمَ يُونُسَ لَمَّآ ءَامَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ﴾ naṣṣ-ı celālet-ārāsıyla ṣübūt-pīrā idigi gibi, delā'il-i 'aẕāb manẓūr-ı ḳavm-i cehālet-me'āb oldıġı rivāyet-kerde-i İbn-i Mes'ūd-ı feżā'il-ālūddur.[2] Ḥattā nūr-ı ḳamer zīr-i seḥābdan rū-nümā oldıġı gibi ḳavm-i Yūnus-ı nübüvvet-müvānise ġışyān-ı 'aẕābıñ taḳarrüri Sa'īd bin Cübeyr'iñ menḳūl-i ṣıḥḥat-perveridir. Bināberīn ḫażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām'ıñ şu'ūn-ı ḫaḳḳāniyyet-meşḥūnları müftereyāt-ı irtidād-peymāyān ve ifk-i nifāḳ-āverān ile me'vā-yı isnād-ı noḳṣān olmaḳ derūn-ı İslāmiyān'da ḳaṭ'ā cāy-gīr olmaḳ degil, iġbirār-āmīz-i ḫavāṭır olacaġı daḫi mütebādir degildir ki 'inde'l-muḥaddiṣīn inbā-kerde-i Müslim-i töhmet-rehīn menzile-i i'tibārdan sāḳıṭ olıcaḳ, iḫbār-ı küffār-ı mel'anet-şi'ārıñ derece-i i'tibārdan bi-ṭarīḳi'l-evleviyye suḳūṭı mecma'un-'aleyh-i erbāb-ı irā'e-i zekiyyedir.

Fe-lihāẕā 'Abdullāh bin [Sa'd bin] Ebī Serḥ'iñ[3] çirk-i şirkden āb-ı ḥayāt-ı İslām'la teṭahhur ve şeref-i kitābet-i vaḥy-i mübīn ile müşerrefligi ṣūret-nümā-yı teyessür iken *-ne'ūẕu billāhi min-ẕālik-* riddet ile muḫālaṭa-i ce-

1 **"Yûnus'un kavminden başka,** keşke (azabı görmeden) iman edip, imanı kendisine fayda veren bir tek memleket halkı olsaydı! **(Yûnus'un kavmi) iman edince, dünya hayatında (sürüklenebilecekleri) rezillik azabını onlardan uzaklaştırmış** ve onları belli bir zamana kadar yararlandırmıştık." Yûnus, 10/98.

2 İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, XI/541, nr. 32527.

3 Abdullâh b. Sa'd b. Ebî Serh; önceleri sahâbî ve vahiy kâtibi iken sonradan irtidat etmiş, yazdığı bazı âyet-i kerîmelere kendi iradesini karıştırdığı iftirasını çıkarmış, hatta Resûl-i Ekrem Efendimiz'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* Mekke Fethi'nde görüldüğü yerde öldürülmesini ferman ettiği kişiler arasında yer almıştı. Bununla birlikte Hz. Osmân'ın *-radıyallâhu anh-* Resûl-i Ekrem *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* nezdinde onun için şefaat etmesi sonucunda Efendimiz onun bîatını kabul etmiş, neticede Abdullâh tekrar Müslüman olup Ashâb-ı Kirâm arasına katılmış, Efendimiz'in irtihalinden sonra da Kuzey Afrika'da büyük fetihlerde bulunarak önceki kabahatini affettirme gayretinde olmuş ve 36/656-57 tarihinde vefat etmiştir *-radıyallâhu anh-*. Bilgi için bkz. Mustafa Fayda, "Abdullah b. Sa'b b. Ebû Serh", *TDVİA*, c. I, s. 130-131. Mütercimin ifadelerinden, onun bu zatın son hâline yani bir sahâbî olarak vefat ettiğine dair bilgi sahibi olmadığı anlaşılmaktadır.

hele-i Ḳureyş'e mütehālik ve ṭarīḳ-i idāre-i aḳdāḥ-ı ḳadḥa sālik olup ʿaṭf-ı ʿinān-ı imlā der-dest-i iḫtiyārı idigin inbā, [1]﴿عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ naṣṣ-ı kerīmiñ (عَلِيمٌ حَكِيمٌ) imlāsın irādesi ḥāṣā rıżā-dāde-i Cenāb-ı Resūl-i ḥalīm idigin iftirā ve [2]﴿عَلِيمًا حَكِيمًا﴾ terḳīmine bedel (سَمِيعًا بَصِيرًا) kitābetini istīẕānı taʿlīḳ-i meşiyyetine iḫāle buyuruldıġın beyānı daḫi maḥż-ı iftirādır. Ve keẕālik libās-ı cehālet-iltibās-ı bihbūdiyyetden ʿuryān ve ridā-yı īmān ile şerāfet-resān ve baʿdehū **[L294a]** kitābet-i vaḥy-i **[183a]** mübīn ile fāʾiḳu'l-aḳrān iken *-eʿāẕenallāhu min-ẕālik-* riddet ile pā-der-gil-i ḳasvet olanıñ şān-ı hidāyet-nişān-ı Erīke-nişīn-i ıṣṭıfāya isnādı yaʿnī eṣer-i ḫāme-i ʿibret-nejādından mā-ʿadāda ḥāṣā ʿadem-i iḫtibār-ı Cenāb-ı Resūl-i maʿālī-nihādı inbā-kerde-i eʿādī ḳılması daḫi maḥż-ı ifk ü iftirā ve kiẕb-i ṣarīḥ-i melʿanet-pīrā idigi ***Ṣaḥīḥ-i Buḫārī***'de masṭūrdur. Felā-cerem bu maḳūle ḥikāye-i bāṭıladan merāyā-yı ḳulūb-ı mü'minīn ṭareyān-ı ġubār-ı reybden berāʾet-āyīn olup iftirā ʿalallāh ve ʿale'r-Resūl aʿẓam-ı ẕünūbdan idigi bedāhet-müṣūl olmaġın selāmet-i ḳalble pīrāye-pīrāyān-ı ʿuḳūl-i selīmeniñ żamīri bu güne muzaḫrefātıñ maṣīri olmadıġı [3]﴿إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ﴾ naṣṣ-ı celālet-maḳrūnıyla müṣbet ve āḥād-ı Aṣḥāb-ı Kirām'dan belki efrād-ı Müslimīn'den bir ferdiñ dest-ber-āverde-i iḫbārı olmadıġından müfterī idigi maʿlūm-ı erbāb-ı dirāyetdir. Fe-lihāẕā Cenāb-ı Enes'den menḳūl olan ḫaber-i müfterī-i Naṣrāniyyet-perverden ḥikāye naḳl-kerde olup[4] manẓūr u meşhūdını inbā ḳabīlinden degil idigi taḥḳīḳ-i Bezzār-ı feżāʾil-diṣārdan rūşenā yāḫud iḫbārı maʿraż-ı ṭaʿn olan Ḥumeyd ve Ṣābit'iñ inbāsıyla güşgüẕār idiginden tāb-dārdır. Zīrā "İnbā-yı Ḥumeyd ve Ṣābit taḫric-kerde-i ehl-i ṣaḥīḥ olmadıġı teşyīd-sāz-ı mebānī-i müddeʿādır." deyü ṣāḥib-i ***Şifā***-yı feżāʾil-āmāde neṣr-endāz-ı leʾālī-i ifādedir.[5] Farażā ṣıḥḥat-i vuḳūʿı ṣūretinde daḫi ẕimmet-i vālā-nehmet-i Nebeviyye ḳadḥ u tevhīmden berīʾe olup mā-evḥā ileyhde ṭareyān-ı sehv ü nisyāndan ʿiṣmet ve ʿurūż-ı ġalaṭ

1 Bakara, 2/209.

2 Nisâ, 4/111.

3 "Yalanı, ancak Allah'ın âyetlerine inanmayanlar uydurur. İşte onlar, yalancıların ta kendileridir." Nahl, 16/105.

4 Buhârî, "Menâkıb", 25, nr. 3617; Müslim, "Münâfikīn", 14, nr. 2781.

5 Kādî İyâz'ın böyle demesine rağmen; Sâbit el-Bünânî'nin, hocası Enes b. Mâlik'ten *-radıyallâhu anh-* rivayet ettiği hadîs, hemen üstteki dipnotta da görülebildiği gibi İmâm Buhârî ("Menâkıb", 25, nr. 3617) ve İmâm Müslim'in ("Münâfikīn", 14, nr. 2781) eserlerinde geçmektedir. Bunu mutlaka Kādî İyâz da bilmekteydi; fakat o bu ifadeyle -Alî el-Kārî'nin dediği gibi- tartışma konusu olan bu hadîsten başka bir rivayeti kastetmiş olmalıdır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 51.

u sehvden selāmetleri müṣbetdir. Ġāyetü mā fi'l-bāb kātib-i mūmā-ileyh ḳable telḳīni'n-Nebevī ḥitām-ı āyet-i i'cāz-muḥtevī (عَلِيمٌ حَكِيمٌ) olmaġı kitābete taṣaddī yāḫud sebḳat-i lisān-ı kātibe maḫmūl olmaḳ daḫi dāfi'-i ġubār-ı irtiyābdır. Zīrā aṣḥāb-ı ḳarīḥa-i ceyyide ḳar'-endāz-ı sāmi'a-i idrāki olan beyt-i şi'riñ ḳable mecī-i ḳāfiyetihī ta'yīn-i [L294b] ḳāfiyesine ḳudreti keyfe mā-ittefeḳa muḥaḳḳaḳ olup miḳdār-ı kelimeyi esālīb-i kelāma ıṭṭılā'ından nāşī ta'yīne ḳudret-rehīndir. Lākin ta'yīn-i miḳdār-ı āyet ü sūre ḳudret-i benī nev'-i beşerden dūr idigi ḳażıyye-i meşhūredir. Felā-cerem irāde-i kātibe iḫāle-i Nebeviyye 'alā taḳdīr-i ṣıḥḥatihī meḳāṭı'-ı āyāt cevāz-ı vecheyne menāṭ oldıġı ṣūretde cilve-ger ve vecheyn-i mezbūreyn Cenāb-ı Seyyidü'l-Kevneyn'e münzel ve ḳırā'atine muḥtemel olmaḳlıġla mü'evvel olup vecheyniñ biri metluvv-i Nebī olduḳda vech-i āḫar ẕihn-i kātibde cilve-ger ve 'inde iẓhārihī taṣvīb-i Nebevī'ye maḳarr ve ba'dehū nesḫ-i vech-i vāḥid ve aḥkām-ı āḫar muḳarrer olmasıyla cevāb-ı su'āl rūşen-ger olur. Meşelā ḳırā'at-i cumhūr-ı ḳurrā üzre ﴿إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ ۖ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾[1] iken 'inde ba'żı'l-ḳurrā[2] (إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ) Muṣḥaf-ı İmām'a muṭabıḳ olmadıġından ḳırā'at-i cumhūr meşhūr olmuşdur. Vāḳı'ā[3] ﴿كَيْفَ نُنشِزُهَا﴾ lafẓ-ı **[183b]** şerīfiniñ żamm-ı nūnla ve feṭḥ-i nūn ile[4] 'ale'l-vecheyn ḳırā'ati ve[5] ﴿يَقُصُّ الْحَقَّ﴾ ve[6] (يقضى الحق) kelime-i celīlesiniñ keẕālik 'ale'l-vecheyn ḳırā'at olundıġı gibi ki, ḥālet-i merḳūme vuḳū'-ı nev'-i reybi ġayr-ı mūcib ve lüzūm-ı sehv ü ġalaṭı nā-müstevcibdir.

---

1 "Eğer onlara azap edersen, şüphe yok ki onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan, yine şüphe yok ki sen mutlak güç sahibisin, hüküm ve hikmet sahibisin." Mâ'ide, 5/118.

2 "Elbette sen günahları çok bağışlayan, çok merhamet edensin."

3 "Yahut altı üstüne gelmiş (ıpıssız duran) bir şehre uğrayan kimseyi görmedin mi? O, "Allah, burayı ölümünden sonra nasıl diriltecek (acaba)?" demişti. Bunun üzerine, Allah onu öldürüp yüz yıl ölü bıraktı, sonra diriltti ve ona sordu: "Ne kadar (ölü) kaldın?" O, "Bir gün veya bir günden daha az kaldım" diye cevap verdi. Allah, şöyle dedi: "Hayır, yüz sene kaldın. Böyle iken yiyeceğine ve içeceğine bak, henüz bozulmamış. Bir de eşeğine bak! (Böyle yapmamız) seni insanlara ibret belgesi kılmamız içindir. (Eşeğin) kemikler(in)e de bak, **nasıl onları bir araya getiriyoruz,** sonra onlara nasıl et giydiriyoruz?" Kendisine bütün bunlar apaçık belli olunca, şöyle dedi: "Şimdi, biliyorum ki; şüphesiz Allah'ın gücü her şeye hakkıyla yeter." Bakara, 2/259.

4 *el-İstişfâ*'nın her üç nüshasında da "نُنشِزُهَا/*nunşizuhā*" lafzının nûn'unun fetha ve zammeyle okunması" şeklinde imla edilmiş olup *Şifâ*'da ve şerhlerinde ise "*Nunşizuhā* (yerli yerince dizip sonra üzerine et giydiriyoruz) kelimesi, "*nunşiruhā* (onu diriltiyoruz)" şeklinde okunup kaydedilmiştir" şeklinde geçmektedir. Bkz. Kādî İyâz, *age.*, c. II, s. 309; Kandemir, *age.*, c. III, s. 53.

5 "De ki: "Şüphesiz ben, Rabbimden (gelen) kesin bir belge üzereyim. Siz ise onu yalanladınız. Sizin acele istediğiniz azap benim elimde değil. Hüküm yalnızca Allah'a aittir. **O, hakkı anlatır.** O, hakkı batıldan ayırt edenlerin en hayırlısıdır." En'âm, 6/57.

6 "Doğru hükmü verir."

Maʿa-hāẕā kitābet-i kātib-i mezbūrı imlā-yı vaḥy-i metluvva ḥamle ıżṭırār ber-ṭaraf ve ber-vefḳ-i dil-ḫᵛāh-ı tavṣīf-i İlāhī'yi muḫteviyye olan kelimāt-ı ġayr-ı Ḳurʾāniyye'yi ṭaraf-ı bāhirüʾş-şeref-i Nebevī'ye isnāddan baʿżı nāsa irsāl içün imlāya ḥaml olunmaḳ bī-esefdir.

Faṣl-ı Sābiʿ

Cenāb-ı Erīke-ṭırāz-ı biʿṣetiñ mā-evḥā ileyhde 'işmetleri delāʾil-i sābıḳa ile ṣübūt-ḳarīn idigi muṣaddaḳ ve teblīġ-i aḥkām-ı risāletde ve iḫbār-ı meʿād ve umūr-ı āḫiretde ṣadāḳatleri muḥaḳḳaḳ oldıġı gibi, umūr-ı dünyeviyye ve aḥvāl-i nefs-i seniyye ve cemīʿ-i ḥālāt-ı behiyyelerinde daḫi ṣıdḳ-ı ḳavl-i sedād-evlleriniñ taḥḳīḳi beyānındadır.

Fi'l-ḥaḳīḳa bu bābda daḫi vuḳūʿ-ı sehv ü ġalaṭdan tenzīh-i Nebiyy-i nezīh rātibe-ṭırāz-ı vücūb idigi ser-levḥa-i risāle-i muʿteḳadāt olup lā-ʿamden ve lā-sehven cümūm-ı muḫbirleri ʿalā mā-uḫbire-bih vāḳiʿ [L295a] ve ḥāl-i rıżā vü saḫṭ ve hengām-ı ṣıḥḥat ü inḥirāf-ı mizāc-ı saʿādet-imtizāclarında ḥaḳḳāniyyetleri muḳarrer ve bu müddeʿā icmāʿ-ı selef ve ittifāḳ-ı kibār-ı feżāʾil-müşennef ile pīrāye-baḫş-ı ṣübūtdur. Keyfe lā? Cümle-i Aṣḥāb-ı maʿālī-niṣābıñ 'ādet-i seniyye ve eṭvār-ı marżıyyeleri zemīn-i cümūm-ı aḳvāl ve sāḥa-i 'umūm-ı aḥvālde naṣb-ı livā-i taṣdīḳ-i Nebevī'ye teşmīr-sāḳ-ı ihtimām ile refʿ-i tevaḳḳuf ve cezm-i muḫberun-bihde taṣdīḳleri bī-taṣavvur teʾessüfdür. Fe-lihāẕā sükkān-ı Ḫayber'den İbn-i Ebi'l-Ḥuḳayḳ nām Yehūdī'niñ Cenāb-ı 'Ömer-i maʿdelet-güster ile mebnā-yı muḥāccesi yaʿnī Ḥażret-i 'Ömer'iñ iclā-yı sükkān-ı Ḫayber'i ḥīn-i irādesinde süknālarınıñ taḳrīr-kerde-i Nebevī idigin īrād ile mezbūruñ dergāh-ı Risālet-ābāda isnād-ı nevʿ-i hezlle cevābdādeligine ṭaraf-ı Ḥażret-i 'Ömer'den [1](كَذَبْتَ يَا عَدُوَّ اللهِ!) maḳāl-i ġayret-işʿtimāliyle reddi ḍalālet-pīrāyānıñ iḫbārına 'adem-i iʿtibārdandır. Keyfe lā? Cemīʿ-i aḫbār u āṯār-ı Nebevī ve cümle-i şemāʾil ü siyer-i Muṣṭafavī rātibe-ṭırāz-ı iʿtinā-yı eʿālī olup bürūz-ı inḥirāf u tereddüd ile pīrāye-baḫşāyān-ı maʿālīden bir ferdiñ meʾvā-yı ḳīl ü ḳāli degildir. Farażā zümre-i 'aliyye-i Ṣaḥābe-i Kirāmʾdan biri reh-neverdī-i ḫilāfıñ maẓharı olsa naḳale-i āṯār-ı ṣıḥḥat-diṯārıñ ekṯer-i kibārından menḳūl olmaḳ muḳarrer olmaġla vādī-i ḫilāfa pā-nihādı bir ferdiñ menḳūl-i rehīnüʾl-iʿtimādı degil idigi rūşen-gerdir.

1 "Yalan söylüyorsun, ey Allah düşmanı!" Buhârî, "Şürût", 14, nr. 2730.

Ḥattā cüll-i himmet-i Nebeviyye sūy-ı dil-cūy-ı umūr-ı uḫreviyyeye maṣrūf idigi ḳażıyye-i celiyyesin beyāndan lāzım-ı fā'ide-i ḫaber ṭarīḳıyla cilve-ger olan mādde-i telḳīḥ-i naḫldir ki re'yen lā-ḫaberen zümre-i Enṣār-ı ma'ālī-diṣāra işāret-kerdelerinde [1](أَنْتُمْ أَعْلَمُ بِأَمْرِ دُنْيَاكُمْ) maḳāl-i leṭāfet-iştimāliyle emr-i merḳūmı kendülere iḥāleleri beyne naḳaleti'l-aḫbār şöhret-şi'ār idigi te'yīd-sāz-ı müdde'ā-yı muḥarreredir. Fe-lihāẕā Ebū Mūsā-yı Eş'arī'niñ ol Yektā-süvār-ı eşheb-i nübüvvetden recā-mend-i taḫmīl-i dābbe oldıġında yemīnleri **[L295b]** cilve-ger ve ba'de'l-ḥılf irkāblarından 'adem-i lüzūm-ı ḥınṯ te'vīlāt-ı şettā ile mü'evvel[2] ve Cenāb-ı Zübeyr bin el-'Avvām'a ḥaḳḳ-ı şirb-i cārī ḫuṣūṣ-ı ta'līminiñ fīmā-ba'd mufaṣṣalen ẕikri mev'ūd-ı ṣāḥib-i **[184a]** kitāb-ı müsteṭābdır.[3]

Felā-cerem tenebbüh-pīrāyān-ı uli'l-intibāh bu daḳīḳa-i ḥaḳḳāniyyet-penāhdan āgāhdır ki, irtikāb-ı dürūġ ile töhmet-pīrāyān kemāl-i vüṯūḳ ve i'timād ile şöhret-nejād ise daḥi şevāhid-i aḫbārı pīş-gāh-ı enẓār-ı muḥaddiṯīnden dūr olmaġla cemāl-i ḫaberi naẓar-ı i'tibār ile manẓūr degildir. Zīrā ta'ammüd bi'l-kiẕb umūr-ı dünyeviyyede ma'ṣiyet ve ikṯārına i'tiyād kebā'irden i'dād olundıġı icmā'-ı ümmet ile müṯbet idiginden mā-'adā müsḳıt-ı mürüvvet ü 'adāletdir. Ḥattā zemīn-i ṣadāḳat-rehīn-i ḫaberde laġziş-i pāy-ı kiẕb-i muḫbir velev bi'l-merreti'l-vāḥide şenā'at-āver-i muḫber olmaġla sebeb-i luḥūḳ-ı ta'yīr-i eṣāġir ü ekābirdir. Pes şān-ı hidāyet-nişān-ı Resūl-i Güzīn isnād-ı mā-lem-yekundan 'işmet-rehīn ve ḳalīlen ve keṯīren ṣā'ibe-i dürūġa sehven ve 'amden maṣīr olmaḳdan selāmet-ḳarīndir. Zīrā 'umde-i erbāb-ı nübüvvet teblīġ-i aḥkām ve i'lām-ı ma'ālīm-i ḥaḳḳāniyyet-fercām olmaġla lüzūm-ı taṣdīḳ-i mā-cā'e-bih rātibe-ṭırāz-ı vücūb olmaġla mu'tenā-bih iken tecvīz-i vuḳū'-ı sehv ü ġalaṭ 'alā hāẕe'n-nemaṭ ḳadḥ-āver-i taṣdīḳdir. Ma'a-hāẕā ṣadāḳat-i Nebiyy-i Muṣaddaḳ berāhīn-i ḳaṭı'a ile muḥaḳḳaḳ olup ḫilāfına ẕehāb ḥayyiz-i cevāzdan dūrdur. Keyfe lā? İbṭāl-i nev'-i ruḫṣat tecvīz-i ẓuhūr-ı mu'cizāt-ı bāhire ile 'inde erbābi't-temyīz muḳarrer ve 'ilme'l-yaḳīn-i ḥażerāt-ı Enbiyā-yı ḥaḳḳāniyyet-rehīn ḫulf fi'l-ḳavlden 'işmet-rehīn idigi maḳṭū'un-bih olup bi-ḳaṣd ve bilā-ḳaṣd vechen fi'l-vücūh ḫaṭādan nezāhetleri rūşen-gerdir. Ḥattā teblīġ-i aḥkām-ı

1 "Sizler kendi dünya işinizi daha iyi bilirsiniz." Müslim, "Fezâ'il", 141, nr. 2363.
2 Buhârî, "Farzu'l-Humus", 15, nr. 3133; "Eymân", 1, nr. 6623; Müslim, "Eymân", 7, nr. 1649.
3 Buhârî, "Müsâkāt", 6-8, nr. 2359-2362; Müslim, "Fezâ'il", 129, nr. 2357.

Şer'iyye'den mā-'adā tesāmuḥ-pīrāyān tecvīz-i sehviñ mebnā-yı maḳāli müsāmaḥa vü müsāhele ve ẕimmet-i iḥtiyāṭ-perverāna şān-ı Nebiyy-i Ẕīşān'da tecāhüle mübāderetden lüzūm-ı berā'et delā'il-i aḳvāllerinden rūşendir. Keyfe lā? Cenāb-ı Aṣdaḳu'l-ḳā'ilīn [L296a] ḳable'n-nübüvve daḫi vesme-i dürūġla ittisāmdan berī'ü'ẕ-ẕimme ve cemī'-i aḥvāl-i sa'ādet-me'āllerinde ṣadāḳat ü emānetleri bi-icmā'i'l-ümme ṣübūt-pīrādır. Farażā 'aks-i ḳażıyye zīr-i perde-i ẓuhūrdan rū-nümā olsa menşūr-ı nübüvvetle pīrāye-baḫş-ı ṣadāret-i risālet olduḳlarında ḳavm-i cehālet-revmleriniñ ḳulūb-ı mü'minīn bi'l-ġayba ilḳā-yı reybleri bedīdār olurdı. Ma'a-hāẕā 'inde'l-mezbūrīn taḥḳīḳ-i ṣadāḳat ü emānetleri ke'ş-şemsi fī rābi'ati'n-nehār rūşen ü āşikārdır. Fe-lihāẕā ṣadā-yı kūs-i nübüvvetleri ṭanīn-endāz-ı mesāmi'-i ümem olduḳda ḥāl-i ṣadāḳat-me'āllerinden istikşāf edenlere kemāl-i emānet ile ittişāf-ı Nebeviyye'ye mezbūrlarıñ i'tirāfı İslāmiyān'ıñ medār-ı iṭmīnān-ı bālleri idigi bī-ḳıl ü ḳāldir. Ḥattā ḳable'n-nübüvve ve ba'dehā cümūm-ı naḳāyış ve 'umūm-ı 'uyūbdan 'işmet ü selāmetleri bābında zīver-baḫş-ı suṭūr olan āṣār-ı ṣıḥḥat-diṣār bāb-ı ṣānī-i ḳısm-ı evvelde īrād olunmaġla ṣübūt-ı müdde'ā 'alā vechi't-tafṣīl cilve-pīrādır.

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ṣāmin

Esānīd-i meẕkūre fī aṣli'l-kitāb ile rivāyet-kerde-i Ebī Hüreyre olan ḥadīṣ-i sehviñ[1] taḥḳīḳ-i ma'nā-yı ṣıḥḥat-intimāsına me'vādır.

Felā-cerem aṣl-ı ḳażıyye 'alā hāẕihi'r-rivāye bu minvāl üzre ṣūret-nümādır ki, ol Dü-'ālemiñ Faḫri ṣalāt-ı 'aṣrı iḳāmete seccāde-pīrā-yı şürū' ve ba'de edā'i'r-rek'ateyn **[184b]** şeref-i selāmlarıyla ṭarafeyni şerāfet-lümū' buyurduḳlarında Cenāb-ı Zü'l-Yedeyn[2] iḫṭāren li-Seyyidi'l-Kevneyn (يَا رَسُولَ اللَّهِ أَقَصُرَتِ الصَّلاةُ أَمْ نَسِيتَ؟)[3] maḳāl-i istinbā-iştimālin īrād ve Cenāb-ı Netīce-i emr-i *kün* [4](كُلُّ ذَلِكَ لَمْ يَكُنْ) cevābıyla ref'-i ḥāleteyn buyurduḳlarında ḳā'il-i

1 Müslim, "Mesâcid", 99, nr. 573; Mâlik, *Muvatta'*, "Salât", 59.

2 Hayatı hakkında yeterli bilgi bulunmayan ve Benî Süleym kabilesine mensup olan bu sahâbînin iki eli veya ellerinden biri fazlaca uzun olduğu için "iki elli adam" anlamında "Zü'l-Yedeyn" diye anıldığı ve çölde yaşadığı rivayet edilmiş olup kendisinin asıl ismi Hirbâk'tır *-radıyallâhu anh-*. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 60.

3 "Yâ Resûlallâh! Namaz mı kısaldı, yoksa siz unutarak mı (iki rekât) kıldırdınız?"

4 "Bunların hiçbiri olmadı."

muḥāleṣet-şemā'il [1](قَدْ كَانَ بَعْض ذَلِك يَا رَسُولَ اللَّه) maḳāl-i iḫṭār-destgāhın īrāddan müstefād olunan vuḳū'-ı sehve zümre-i feżā'il-pīrāyāndan nice ḳudve taṣaddī-sāz-ı cevāb ve kiminiñ mebnā-yı icābeti inṣāf ve kiminiñ i'tisāf olmaġla ṣāḥib-i kitāb yek-ā-yek zīver-i suṭūr ḳılındıḳdan ṣoñra zāde-i [L296b] ṭab'-ı efḍāl-maṭbū'ı olan vechi īrād etmişdir.

Pes ma'lūm-ı daḳāyıḳ-şināsān-ı kütüb-i siyerdir ki, mücevvizeyn-i vuḳū'-ı sehviñ kelimāt-ı merdūdiyyet-simātları teblīġ-i aḥkām-ı dīniyyeden mā-'adāda idigiyle muḳayyed olup ḳavl-i bī-müstenidleriniñ redd olundıġın inbā sebḳat-peymādır. Felā-cerem meẕheb-i mezbūrān üzre vürūd-ı ḥadīṣ-i şerāfet-ḳarīn muḫtāc-ı cevāb olmadıġı bī-irtiyābdır. Ammā ber-meẕheb-i manṣūr fī cemī'i'l-aḥvāl vuḳū'-ı sehv ü ġalaṭdan 'iṣmet-i Nebī muḳarrer olmaġla bu ḥālet ṣūret-i nisyānda 'amde maḥmūl ve ta'līmen li'l-ümme sünnet-i Cenāb-ı Kāṣifü'l-ġumme olmaḳ ḳavl-i merġūbiyyet-evli ḥaḳḳāniyyet-mevṣūldür ki fīmā-ba'd tafṣīli mev'ūd-ı ṣāḥib-i kitābdır. Ve keẕālik manṭūḳ-ı Nebevī'den mā-'adāda daḫi sehviñ cevāz-ı vuḳū'ına ḳā'ilīn cānibinden nişān-kerde olan su'āl ecvibe-i 'adīde ile medfū' idigi bī-ḳīl ü ḳāldir.

Evvelā; bāṭınen ve ẓāhiren ḥālet-i iḳāmetlerinde ḳaṣr-ı ṣalāt menzil-resīde-i inkārları idigin iḫbār ile ẓann-ı şerāfet-efkenlerince 'adem-i nisyānların iẓhār buyurmuşlardır ki māddeteyn-i mezbūreteynde ṣıdḳ-ı maḳālleri rūşenādır. Ṣāniyen; sehvün fi'l-'aded sirāyet-sāz-ı selām olmadıġın inbā ve nefs-i selāmda 'adem-i nisyānların inhā ṣūret-nümādır. Lākin iḫtimāl-i merḳūm ba'īdü'l-mefhūmdur. Ṣāliṣen; ḳaṣr-ı ṣalāt ile nisyānıñ tevārüdin berāy-ı inbā [2](كُلُّ ذَلِكَ لَمْ يَكُنْ) maḳāli vürūd-pīrā ve ref'-i ḥāleteyn ile işbāt-ı ḥālet-i vāḥide hüveydādır. Ammā bu ma'nānıñ daḫi şeh-rāh-ı tebādürden eb'adiyyeti aẓhar min en-yuḫfādır. Zīrā [3](مَا قَصُرَت الصَّلَاة وَمَا نَسِيتُ) rivāyet-i ṣaḥīḥası bu'd-ı ma'nā-yı merḳūmı ifāde-peymādır. Pes vücūh-ı meẕkūre-i menḳūle e'imme-i ḥadīṣiñ taḥrīr-kerdeleridir ki lafẓen muḫtemel ve ma'nen ba'żı ba'īd ve ba'żı ta'assüfe maḥaldir. Fe-lihāẕā maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitābdır ki; menzile-i fehme aḳreb olan vech-i müheẕẕeb, Cenāb-ı Risālet-me'āb 'aleyhi [L297a] selāmü't-Tevvāb'dan şeref-baḫş-ı ṣudūr

1 "Bunlardan bazısı/biri oldu, yâ Resûlallâh."
2 "Bunların hiçbiri olmadı."
3 "Ne namaz kısaltıldı, ne de ben unuttum." Buhârî, "Sehv", 4, nr. 1228; Mâlik, *Muvatta'*, "Salât", 60.

olan [1](لَسْتُ أَنْسَى وَلكِنْ أُنَسَّى) ḥadīṯ-i şerīfi mefhūmınca nefy-i ḳaṣr-ı ṣalāt ile min-'inde nefsihī vuḳū'-ı nisyānı mesleben [2](كُلُّ ذَلِكَ لَمْ يَكُنْ) maḳāli vārid ve nefy-i ḥāleteyn iṯbāt-ı insāya 'ā'id olup ve ḥālet-i merḳūme ümmet-i merḥūmeden birine ḥīn-i i'tirāda tezelzül-pīrā-yı bünyān-ı ṭā'at degil idigin berāy-ı irā'et-i sünnet idigi, muḫtār-ı ṣāḥib-i kitābdır.

İmdi taḥḳīḳ-i meẕkūr üzre [3](كُلُّ ذَلِكَ لَمْ يَكُنْ) maḳāl-i şerīfinden cilve-ger olan ḫaber, nefy-i ḥāleteynde ṣadāḳat-i Seyyidü'l-Kevneyn muḳarrer olup żımnen rātibe-ṭırāz-ı ṣübūt olan insā muḫill-i ṣıdḳ-ı ḫaber degildir. Felā-cerem ba'żı meşāyıḫ-ı fenn-i ḥadīṯden istīṣār-kerde-i ṣāḥib-i kitāb olan vech üzre 'urūż-ı nisyāndan Cenāb-ı Risālet-bünyān 'işmet-ḳarīn idigi tābāndır. Ammā ma'raż-ı sehv olmaları menzil-**[185a]**resīde-i imkāndır. Felihāẕā şān-ı 'işmet-nişānları vuḳū'-ı şıḳḳ-ı evvelden tenezzüh-künān idigin berāy-ı i'lān selb-i ḳaṣr-ı ṣalāta 'adem-i vuḳū'-ı nisyānı irdāfen (كُلُّ ذَلِكَ لَمْ يَكُنْ) [4]maḳāl-i şerāfet-i'tilāfı īrād buyurulmuşdur. Bināberīn mebnā-yı nisyān ġaflet ü āfet ve mefhūm-ı sehv şuġl-i bālden 'ibāret olup āfātdan selāmetleri celā'il-i delā'ille müṣbet olmaġın vuḳū'-ı şıḳḳ-ı evveliñ ref'inden imkān-ı vuḳū'-ı şıḳḳ-ı ṯānī müstefāddır. Fe-lihāẕā taḥrīme-bendī-i ṣalātda bürūz-ı ṣūret-i ġaflet muḫāl, lākin ḫarekāt-ı fikriyye fi'ṣ-ṣalāt işġāl-sāz-ı bāl-i muṣallī idigi ṣıḥḥat-simātdır. Pes ḫaber-i meẕkūr 'alā taḳdīr-i ṣıḥḥatihī bu te'vīl ile daḫi mü'evvel olmaḳ rūşen-gerdir. Ve [5](كُلُّ ذَلِكَ لَمْ يَكُنْ) maḳālinden mefhūm olan ḫaberde ṣadāḳat-i Nebiyy-i Ṣādıḳ muḳarrerdir. Ve'l-ḥāṣıl ma'lūm-ı uli'l-elbābdır ki, ṣāḥib-i kitāb Cenāb-ı Nübüvvet-me'ābıñ cümūm-ı naḳāyıṣdan 'işmetlerin taḥḳīḳe ez-dil ü cān mübāderet-künān idiginden nāşī vücūh-ı müteḳaddimeden ber-vech-i dil-peẕīr ki vuḳū'-ı nisyāndan berā'et-künānlıḳları muḳarrer, velākin berāy-ı maṣlaḥat insā peẕīrende-ṣūret idigidir.[6] Bu maḳāmda yine īrād etmekle tercüme-i terkīb-i efāżıl-firībi tekrāra mübāderet olunmayup sebḳatini iḫtār ile iktifā olunmuşdur.

---

1 "Ben unutmadım, fakat (Allah tarafından) bana unutturuldu."
2 "Bunların hiçbiri olmadı."
3 "Bunların hiçbiri olmadı."
4 "Bunların hiçbiri olmadı."
5 "Bunların hiçbiri olmadı."
6 İlgili hadîs-i şerîf şu şekildedir: "Dinî bir hüküm koymak için unuturum veya Allah bana unutturur." Mâlik, *Muvatta'*, "Sehv", 2.

Ba'de-żālik, ḳıṣṣa-i şerāfet-minaṣṣa-i Cenāb-ı Ḫıllet-penāhdan[1] neş'et-sāz olan su'āl daḫi, şān-endāz-ı şu'ūn-ı 'işmet-meşḥūn-ı ḥażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām[2] degildir. Zīrā Cenāb-ı Ḫıllet-penāhdan mevādd-ı şelāşede cilve-ger-i ṣudūr olan ḥālet ma'ārīż-i kelāmdan 'ibāret olup lā-'amden ve lā-sehven bir vech-i dürūġ cilve-fürūġ degildir. Zīrā ezcümle ﴿إِنِّي سَقِيمٌ﴾[3] ḳavl-i şerāfet-raḳīmi tefsīr-i Ḥasan-ı Baṣrī üzre 'iyd-gāh-ı ḳavm-i cehālet-revmine berāy-ı 'adem-i ḥużūr beyān-ı 'illetde cins-i maḫlūḳāta 'arż olan marażıñ Ẕāt-ı Ḫıllet-simātlarına daḫi terettübin taḳrīrdir. Yāḫud bi-taḳdīri'l-'Azīzi'l-'Alīm fikr-i taḳarrür-i mevt ile saḳīm idigin inbā yāḫud ḳavm-i cehālet-revminden meşhūdları olan nuḳūş-ı ḍalālet-menḳūşuñ şühūdı kendülere bā'iṯ-i seḳāmet-i bāl idigin inhā yāḫud 'inde ṭulū'i'n-necmi'l-ma'lūm maḥmūm olmaḳ muḳteżā-yı ṭab'ları olmaġın beyān-ı i'tiẕār irāde-kerde-i Cenāb-ı Ḫıllet-medārları idigiyle lisān-ı mu'ciz-beyānlarından şeref-baḫş-ı minaṣṣa-i ṣudūr olan ḫaberde ṣıdḳ-ı ḳavlleri bī-mirādır. Yāḫud ḳavm-i cehālet-mevsūmınıñ 'ilm-i nücūm ile iştiġāli iḫticāc-ı kevākib ile ilzāmlarına bā'iṯ-i ihtimāmları idiginden nāşī ḫüccetleri seḳāmet-resīde ve 'adem-i tenaṣṣuḥlarından remīdeliklerin beyān ile ta'rīż-i ḳavmi irāde yāḫud seḳam-ı ḫüccetden 'adem-i tenebbüh-i ḳavmi berāy-ı ifāde seḳāmeti ṭab'-ı kerīmlerine mecāzen isnādı irāde buyurmuşlardır. Keyfe lā? Ẕāt-ı Ḫıllet-simātları şān-ı vaḥdāniyyet-nişān-ı Rabbānī'de şā'ibe-i reybden mu'arrā ve keyfiyyet-i īmānları kemmiyyet-i noḳṣāndan mu'arrā idigi bī-mirā iken iẓhār-ı kelālet-i fikr [L298a] ü naẓar żamīr-i ḫüccete merci'-i seḳāmet-perver olup kevākib ü şems ü ḳamer ile istidlāllerine terettüb fā'ide-i ġayr-ı 'ā'ide ve ilhām-ı mülhimü'ṣ-ṣavāb ile ﴿إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ﴾[4] naṣṣ-ı i'cāz-faṣṣından müstefād olan ḫüccet-i **[185b]** ḥaḳḳāniyyet-simātı ibrāz ile ser-efrāzlıḳları Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ānda manṣūṣun-'aleyhdir. Ve keẕālik ﴿بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ﴾[5] medlūl-i ilzām-meşḥūnınca tebkiyyet-i ḳavmi berāy-ı taḫḳīḳ ḫaber-i kesri şarṭ-ı nuṭḳa ta'līḳ buyurmuşdur ki ḳavl-i meẕkūrda daḫi ṣadāḳatleri cilve-nümā-yı minaṣṣa-i bedāhetdir. Ve keẕālik taḥaḳḳuḳ-ı

1 ḳıṣṣa-i şerāfet-minaṣṣa-i Cenāb-ı Ḫillet-penāhdan L: ḳıṣṣa-i şerāfet-i Ḫillet-penāhdan A, N
2 'işmet-meşḥūn-ı ḥażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām L: 'işmet-meşḥūnları A, N
3 "(88-89) İbrâhîm, yıldızlara baktı ve **"Ben hastayım"** dedi." Sâffât, 37/89.
4 **"Ben, hakka yönelen birisi olarak yüzümü, gökleri** ve yeri **yaratana döndürdüm.** Ben, Allah'a ortak koşanlardan değilim." En'âm, 6/79.
5 "Dedi ki: **"Hayır!** Bunu **şu büyükleri yapmıştır.** Konuşabiliyorlarsa, onlara sorun bakalım!" Enbiyâ, 21/63.

uḫuvvet fi'l-İslām ʿumūm-ı İslāmiyān beynlerinde cilve-ger idigi mażmūn-ı ḥadīṯ-i şeref-perver idigiyle hem-ser-i şerāfet-güsterleri ḥaḳḳında [1](أُخْتِي) buyurduḳlarında daḫi ṣadāḳatleri nümāyāndır. Pes taḳdīr-i meẕkūr üzre mevādd-ı ṣelāṣeniñ ḥadīṯ-i şefāʿat-i Nebeviyye'de beyānı [2](ثَلَاث كَذِبَات) ʿunvānıyla cilve-ger idigi ḥavāṭır-ı mü'minīni taḫdīş-āver degildir ki bi-ḥasebi'l-bāṭın müteʿayyinü'ṣ-ṣıdḳ olan mefhūm bi-ḥasebi'ẓ-ẓāhir ṣūret-i kiẕbde bādir oldıġın beyān ile tenzīh-i Cenāb-ı Ḫıllet-penāh mü'eddā-yı ḥadīṯ-i şerāfet-destgāhdır. Ḥattā vürūd-ı ṣūrī Cenāb-ı Ḫıllet-perverīye bāʿiṯ-i ḫavf-ı mu'āḫaẕe olmuşdur. Keyfe lā? Cenāb-ı Ḫatm-ārā-yı defter-i biʿṣet ġazve-i menviyyelerin iżmār ve sūy-ı murādı setren ṭaraf-ı āḫarı iẓhār buyurduḳları berāy-ı maṣlaḥat cilve-ger olup vaż'-ı meẕkūruñ ṣudūrı ḫulf-i ḳavlīden dūr idigi muḳarrerdir. Zīrā kitmān-ı maṭlab, ʿadem-i tehiyye-i ḫaṣma sebebdir.

Ve keẕālik Cenāb-ı Mūsā-yı saʿādet-resānıñ ḳavmi aʿlemü men fi'l-ʿarżı istinbālarına Ḥażret-i Kelīm-i pür-tekrīmiñ bilā-iḫāleti'l-ʿilm ile'l-ʿAlīmi'l-ʿAllām [3](أَنَا أَعْلَم) ḳavl-i şerāfet-fercāmıyla cevābı mevrid-i ʿitāb olmadıġı bī-irtiyābdır ki mebnā-yı cevāb-ı merḳūm ḳavl-i İbn-i ʿAbbās üzre Ẕāt-ı Saʿādet-simātlarından aʿlem nā-maʿlūmları idigin inbā ve taḳdīr-i meẕkūr üzre ḫaber-i merḳūmda ḥaḳḳāniyyet ü ṣadāḳatleri rūşenādır. Ḥattā **[L298b]** ṭarīḳ-i āḫarda cilve-ger oldıġı üzre vücūd-ı şerāfet-ālūdları pīrāye-baḫş-ı erīke-i nübüvvet ü risālet olup menşūr-ı irsāl der-dest-i iclāli olan kirām ʿaṣrında aʿlem-i enām idigi rātibe-ṭırāz-ı taḥaḳḳuḳ olmaġla aʿlemiyyet-i ẕāt-ı emcedleri maẕnūn u muʿteḳādları idigin ifāde ve bu ḫaber-i ṣadāḳat-āmādeleri ḫulf u reybden sādedir. İmdi ʿinde mecmaʿi'l-baḥreyn Cenāb-ı Mūsā ile mülāḳat-i Ḫıżr-ı şerāfet-perver aʿlemiyyet-i eḥaduhumā ʿani'l-āḫar ʿale'l-ıṭlāḳ iḳtiżā-āver olmayup levāzım-ı nübüvvetden olan ʿilm-i tevḥīde dānālıḳ ve umūr-ı Şerīʿat ve siyāset-i ümmetde tefennün-pīrālıḳ Ḥażret-i Kelīm-i bāhirü'ṭ-tekrīmde rātibe-ṭırāz-ı kemāl ve iʿlām-ı Cenāb-ı ʿAlīm ü ʿAllām ile ḫabāyā-yı umūr-ı ledünniyyeye ıṭṭılāʿ Cenāb-ı Ḫıżr'a şeref-perverde idigiyle her biriniñ aʿlemiyyeti maʿlūm ve mefhūm-ı merḳūm

1 "Kız kardeşimdir." Buhârî, "Büyû'", nr. 2217; "Enbiyâ", 8, nr. 3358; Müslim, "Fezâ'il", 154, nr. 2371.

2 "(İbrâhîm *-aleyhisselâm-*) sadece üç defa yalan söyledi." Buhârî, "Enbiyâ", 8, nr. 3358; Müslim, "Fezâ'il", 154, nr. 2371.

3 "En bilgili insan benim." Buhârî, "İlm", 44, nr. 122; "Enbiyâ", 27, nr. 3400-3401; Müslim, "Fezâ'il", 170-172, nr. 2380.

﴿وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا﴾[1] naṣṣ-ı celālet-intimāsından müstefād olan taḫṣīṣden mefhūmdur. Ḥattā zümre-i Melā'ike-i Kirām'ıñ ﴿لَا عِلْمَ لَنَآ إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا﴾[2] maḳūl-i maḳbūliyle 'ilm-i cemī'-i umūr Cenāb-ı Rabb-i Ġafūr'a vābeste idigin Cenāb-ı Kelīm-i rehīnü't-tekrīme berāy-ı ta'līm Ḫıżr-ı şeref-perveri irā'et ve aḫlāfını ṭavr-ı merḳūma ıḳtifādan ṣıyānet ile tezkiye-i nefse mübāderet rātibe-ṭırāz-ı memdūḥiyyet olup iẓhār-ı iddi'ā-yı dānāyī ve ḫod-pesend ü ḫod-ārāyī medār-ı kibr ü 'ucb olmaġla menzil-**[186a]** resīde-i meẕmūmiyyet idigin vāsıṭa-i Kelīm-i bāhirü't-tekrīm ile ümmetlerine ta'līm ü irā'etdir. Pes reẕīle-i merḳūmeden berā'et-i ẕimem-i 'işmethem-dem-i Enbiyā tenezzüh-pīrā idigi bī-mirādır. Ve şāhid-i müdde'ā-yı Cenāb-ı Mefḫar-i her-dü-serā 'aleyhi şerāyifü't-teḥāyānıñ (أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ اٰدَمَ وَلَا فَخْرَ)[3] ḥadīṯ-i şerāfet-pīrāsı idigi rū-nümādır. Ammā sā'ir 'ibādıñ medār-ı berā'et-i ẕimmetini Cenāb-ı Vāhibü'l-āmāl'iñ viḳāye ve 'işmetidir. Felihāẕā naṣṣ-ı Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ānda meẕkūr olan vaṣf-ı Cenāb-ı Ḥażret-i şerāfet-ibtihāc medāric-i nübüvvetine mā-bihi'l-[L299a]iḫticācdır. Zīrā medāric-i a'lemiyyete irtiḳā ile i'tilā-yı şān-ı ma'ālī-nişān zümre-i 'aliyye-i Nübüvvet-pīrāyānda nümāyān olup rüteb-i evliyā-yı kerāmet-intimā bu derece-i sāmiye ile yeksān olmamaġın işāret-i naṣṣ-ı i'cāz-perver nübüvvet-i Ḥażret-i Ḫıżr'a delālet-güsterdir. Ḥattā ﴿وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي﴾[4] ḳavl-i i'cāz-evli ḳalb-i şerāfet-celbiniñ mehbiṭ-i vaḥy-i dil-ārā idigine ḫüccet ve tefāḍul fimā beyne'l-Enbiyā keşret-i ma'ārif ile müṣbetdir. Ammā 'inde'l-ḳā'ilīn bi-velāyetihī ṣanī-i menī'-i Cenāb-ı Ḫıżr-ı şerāfet-perver emr-i nebiyy-i āḫar ile cilve-gerdir. Lākin zamān-ı sa'ādet-iḳtirān-ı Ḥażret-i Mūsā'da birāder-i şerāfet-maḳrūnı Hārūn'dan mā-'adā nebiyy-i sa'ādet-ālūd naḳale-i aḫbār-ı ṣıḥḥat-şi'ārdan mesmū' olmamaġla ḳavl-i merḳūm mercūḥiyyet ile mevsūmdur. Keyfe lā? A'lemiyyet-i Ḫıżr-ı şeref-perver 'ale'l-'umūm ġayr-ı

1 "Derken kullarımızdan bir kul buldular ki, biz ona katımızdan bir rahmet vermiş, **kendisine tarafımızdan bir ilim öğretmiştik."** Kehf, 18/65.

2 "Melekler, "Seni bütün eksikliklerden uzak tutarız. **Senin bize öğrettiklerinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur.** Şüphesiz her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin" dediler." Bakara, 2/32.

3 "Ademoğlunun efendisi benim. Ama bunu övünmek için söylemiyorum." Tirmizî, "Tefsîr", 17/18, nr. 3148; İbn Mâce, "Zühd", 37, nr. 4307.

4 "Duvara gelince o, şehirde iki yetim çocuğun idi; altında da onlara ait bir define vardı; babaları ise iyi bir adamdı. Rabbin istedi ki, o iki çocuk güçlü çağlarına erişsinler ve rabbinden bir rahmet olarak definelerini çıkarsınlar**. Ben bunları kendiliğimden yapmadım.** İşte, hakkında sabredemediğin şeylerin iç yüzü budur." Kehf, 18/82.

mutaṣavverdir. Ammā a'lemiyyete me'inneligi ḳażāyā-yı muġayyibede cilve-ger olmasıyla taḫṣīṣ-i iṣbāt-ı nübüvvet-i Ḫıżr'ı tanṣīṣden istiġnā-perver idigi maḳūl-i ba'ż kibār-ı feżā'il-şi'ārdır. Yāḫud kemā-teḳaddem a'lemiyyet-i eḥaduhumā 'ani'l-āḫar bi'n-nisbeti ilā refīḳa ma'lūmātlarına naẓar ile cilve-ger yāḫud vuḳū'-ı ḳıṣṣa-i ġarābet-minaṣṣa-i Cenāb-ı Mūsā-yı sa'ādet-resāya simāṭ-ı te'dībden berāy-ı aḫẕ-ı ḥiṣṣe rū-nümā olup li-ecli't-ta'līm ṣūret-yāb olmadıġıyla cevāb maḳūl-i ba'ż şüyūḫ-ı feżā'il-niṣābdır.

Vallāhu a'lem bi'ṣ-ṣavāb.

Faṣl-ı Tāsi'

Fu'ād-ı hidāyet-nihād-ı Cenāb-ı Risālet-me'āb tevḥīd-i Rabbü'l-'İbād'da ve sā'ir mu'teḳadāt-ı rehīnetü's-sedādda ser-levḥa-i risāle-i ḥaḳḳāniyyet ve lisān-ı mu'ciz-beyānlarından lem'a-baḫş-ı ṣudūr olan mürvārīd-i 'umūm-ı aḳvāl-i seniyye ve cümūm-ı aḫbār-ı nebeviyye zīver-efzā-yı silkü'l-le'āl-i ṣadāḳat idiginiñ beyānı 'alā mā-teḳaddem müṣbet idigi gibi, cemī'-i cevāriḥ-i ḥaḳḳāniyyet-fevāyiḥ-i Nebeviyye maṣdar-ı ef'āl-i seniyye idigi umūr-ı bedīhiyyeden olup min külli'l-vücūh medār-ı dā'ire-i 'iṣmet idikleri mecma'un-'aleyh-i gürūh-ı enbūhdur. Keyfe lā?

Cümle-i erīke-pīrāyān-ı nübüvvet ve zümre-i zīver-ṭırāzān-ı ṣadāret-i [L299b] risāletiñ şu'ūn-ı 'iṣmet-meşḥūn-ı ḥaḳḳāniyyet-maḳrūnları simāt-ı kebā'irden maṣūnetü'l-ittisām idigi 'inde'l-Bāḳıllānī bi-icmā'i'l-enām ṣübūt-müdānī ve 'inde kāffeti'l-'ulemā icmā'-ı ümmet ve delālet-i 'aḳl ü fıṭnat ile müṣbet idigi ḳavl-i ḥaḳḳāniyyet-pīrā ve muḫtār-ı Üstād Ebū İsḥāḳ-ı feżā'il-ārādır. Ḥattā teblīġ-i aḥkām-ı bi'ṣetde taḳṣīrden ve kitmān-ı risālet ile ḫavf-ı mu'ānedet-maṣīrden daḫi ma'ṣūmūn idikleri keẕālik mecma'un-'aleyh-i ümmet ve irā'et-i mu'cizāt-ı bāhire ṣıdḳ-ı müdde'ā-yı merḳūma rātibe-ṭırāz-ı delāletdir. Ḥattā kesb ü iḫtiyārlarıyla daḫi menşūr-ı 'iṣmet derdest-i 'ulüvv-i **[186b]** menziletleri idiginde cumhūr-ı 'ulemā ittifāḳ-pīrādır. Faḳaṭ Ḥüseyn-i Neccār-ı[1] i'tizāl-şi'ār 'indinde ḳudretün 'ale'l-ma'āṣī ẕevāt-ı Enbiyā'da ber-ṭaraf idigi īrād-kerde-i selefdir. Ba'de-hāẕā iḫtimāl-i vuḳū' ve 'adem-i vuḳū'-ı ṣaġāyirde 'ulemādan iki meẕhebe ẕehāb ṣūret-yāb olup Ebū

1 Bu şahıs, Mu'tezile'ye bağlı ekollerden Neccâriyye'nin kurucusu olan Hüseyn b. Muhammed en-Neccâr'dır (ö. 230/845). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 79.

Ca'fer-i Ṭaberī ve emṡāl-i feżā'il-perveri ẕāhibīne ile'ş-şıḳḳı'l-evvel ve ba'żı ṭā'ife-i feżā'il-te'ellüf ḫuṣūṣ-ı mes'ele-i merḳūmede tevaḳḳuf edüp; 'aḳlen 'adem-i istiḥāleti muḳarrer, lākin eḥad-ı vecheyne Şāri'den 'adem-i vürūd-ı naṣṣ-ı lāmi' bā'iṡ-i tevaḳḳufları idigi rūşen-gerdir. Ammā rātibe-ṭırāzān-ı taḥḳīḳden niçe fuḳahā vü mütekellimīn kebāyirden 'işmetleri müberhen idigi gibi ṣaġāyirden daḫı 'işmetleri mübeyyen idigine ẕehāb ve medār-ı iḫtilāf aḳvāl-i ṣaġāyiri kebāyirden temyīz ü ta'yīniñ işkāli idigiyle ba'żı 'ulemā icāzet-sāz-ı ṭullābdır. Zīrā mūcib-i ma'ṣiyet olan her ṣaġīreniñ tekerrüri kebīre idigi muḳarrer ve tesmiye bi'ṣ-ṣaġīre mā-huve ekberun minh'e nisbet ile ṣaġīre idigi rūşen-gerdir. Keyfe lā? Muḫālefet-i emr-i Ma'būd kebāyirden ma'dūd idigi rivāyet-kerde-i İbn-i 'Abbās-ı feżā'il-istīnāsdır. Fe-lihāẕā zemīn-i ma'ṣiyet-rehīn muḫālefet-i emr-i İlāhī'de bünyād-ı ṭāḳ-ı 'iṣyāna tesmiye bi'ṣ-ṣaġīre ṣūret-nümā-yı minaṣṣa-i imkān olmaz; illā 'inde'l-ictināb 'an irtikābi'l-kebīre, ṣaġīre ıṭlāḳıyla mercüvvetü'l-iġtifār idigi taḥḳīḳ-kerde-i Ebī Muḥammed 'Abdülvehhāb-ı[1] [L300a] feżā'il-mümehheddir. Bināberīn cür'et-kārān-ı irtikāb-ı kebīre libās-ı ma'ṣiyet-istīnās ile ef'ālin āb-ı nāb-ı tevbe ile şüst ü şūya muvaffaḳ olmayıcaḳ muḍīḳ-nişīn-i ta'ẕīb idigi muḳarrer ve yektā-rev-i sāḥa-i 'afv u ġufrān olması menūṭ-ı meşiyyet-i İlāhiyye idigi rūşen-gerdir. Ḥattā ḳavl-i merḳūm muḫtār-ı Eşā'ire-i ittiḳā-pīrā ve ḳarār-dāde-i ekṡer-i fuḳahā ve irtiżā-kerde-i Ebī Bekr-i Bāḳıllānī-i feżā'il-ārādır. Pes ma'lūm-ı daḳāyıḳ-şināsān-ı 'ulūmdur ki, ḥażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām 'aleyhimü's-selāmıñ ṣaġāyirden 'işmetleri ḫuṣūṣında cilve-ger olan iḫtilāf-ı aḳvāl min-ġayri tekrār ve lā-ikṡār sāḥa-i 'işmet-mesāḥa-i ẕimmet-i vālā-nehmetleri dā'ire-i ṣaġīreye medār olmaḳlıġıñ cevāz ve 'adem-i cevāzındadır. Yoḫsa ṣaġīreniñ tekerrür-i ṣudūr ve tekeṡṡür-i vuḳū'ından 'işmetleri ittifāḳ-kerde-i cemāhīr-i 'ulemādır. Fe-lihāẕā 'ale'l-meẕhebeyni'l-merḳūmeyn, ikṡārıyla iltiḥāḳ-kerde-i kebāyir olan ṣaġāyirden 'işmetleri müṡbet ve izāle-sāz-ı ḥaşmet-i nübüvvet ve masḳaṭ-ı mürū'et olan ṣaġīreden keẕālik ma'ṣūmiyyetleri mecma'un-'aleyh-i 'ulemā-i ümmetdir. Ḥattā 'inde'l-ba'żı'l-fużalā bi-ḳaṣdin vuḳū'-ı mekrūhdan 'işmetleri cilve-ger-i minaṣṣa-i ṡübūtdur. Keyfe lā? 'Umūm ef'ālleri ḥaḳḳāniyyet-iştimāl idiginden

1 Bu zat; daha önce de adı geçen, çoğu Mâlikî fıkhıyla ilgili olmak üzere çeşitli kitapları bulunan, devrinin en güçlü Mâlikî fakîhi kabul edilen ve Mısır'da vefat eden Ebû Muhammed Abdülvehhâb b. Alî b. Nasr et-Tağlibî'dir (ö. 422/1031). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 80.

nâşî eṣer-i mücibü'l-birr-i celîlü'l-ḥavâşîlerine iḳtidâ vü ıḳtifâ lâzime-i ẕimmet-i İslâmiyân idigi hüveydâ ve bu ḥâlet-i maʿâlî-intimâ ṣübût-ı ʿiṣmet-i lâzım-ı maʿnâ idigi muḫtâr-ı e'imme-i feżâ'il-ârâdır.

Binâberîn âṣâr-ı ḥaḳḳâniyyet-şiʿâr-ı Enbiyâ-yı Kirâm'a tebeʿiyyet ve siyer-i şerâfet-iḳtirânlarına dirâyet ile ʿilm-i ḥâle cevâz-ı istidlâl ʿale'l-ıṭlâḳ ʿinde'l-Mâlikiyye ve'ş-Şâfiʿiyye ḳavl-i ṣıḥḥat-iştimâldir. Ḥattâ Cenâb-ı Risâlet-me'âbdan şeref-baḫş olan efʿâl-i münîfeniñ ʿinde Ebî Ḥanîfe ṭırâz-ı râtibe-i meşrûʿiyyet idigi emr-i müṣbet olmaġın bilâ-ḳıyâmi'l-ḳarîne lüzûm-ı **[187a]** ittibâʿı rûşenger ve şân-ı iḳtidâ vücûb ü nüdübden eʿammiyyet-güster idigi ʿinde baʿżı'l-ʿulemâ muḳarrerdir. Keyfe lâ? ʿUlemâ-yı Mâlikiyye'den İbn-i Ḫuveyzmenẕâẕ[1] ve Ebu'l-Ferec-i[2] ser-efrâz ḳatında ıḳtifâ-yı iṣr-i Cenâb-ı Kâşifü'l-ġumme ümmet-i merḥûmeye ṭavḳ-ı gerden-i vücûb idigi bî-minnet ve ḳavl-i merḳûm muḫtâr-ı Ebherî-i[3] feżâ'il-mevsûm ve iḫtiyâr-kerde-i İbn-i Ḳaṣṣâr **[L300b]** ve maḳbûl-i ekṣer-i e'imme-i Mâlikiyye-i ittiḳâ-şiʿâr idiginden mâ-ʿadâ ekṣer-i meşâyıḫ-ı ʿIrâḳ ve ʿulemâ-yı Şâfiʿiyye'den İbn-i Süreyc[4] ve İbn-i Ḫayrân[5] ve Iṣṭaḫrî-i[6] feżâ'il-bünyânıñ daḫi sevḳ-i maṭıyye-i iḫtiyârlarına mesâḳ idigi maʿlûm-ı erbâb-ı dirâyetdir. Ancaḳ ʿinde ekṣer-i ʿulemâ-i Şâfiʿiyye mendûbiyyeti muḳarrer ve baʿżı ṭâ'ife ibâḥatine ẕehâb-âverdir. Lâkin ʿinde't-taḥḳîḳ vücûb-ı ittibâʿ-ı me'âṣir-i

1 Bu zat; adı kaynaklarda "İbn Huveyzemenzâz", "İbn Huveyzemindâz", "İbn Huvâzmindâd" ve "İbn Huveyz Minzâzû" gibi farklı şekillerde kaydedilmiş olan ve hem fakîh hem de usûl-i fıkıh âlimi olan Muhammed b. Ahmed b. Abdillâh b. Huveyz el-Irâkî'dir (ö. 390/1000?). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 82.

2 Bu zat, hem fakîh hem de usûl-i fıkıh âlimi olan Ömer b. Muhammed el-Mâlikî'dir (ö. 331/943). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 82.

3 Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh et-Temîmî el-Ebherî (ö. 375/986), Bağdat'taki Mansûr Camii'nde 60 yıl boyunca fıkıh ve hadîs dersleri okutmuş, fetva vermiş ve çok sayıda talebe yetiştirmiş olup güzel ahlâkı, vakarı ve cömertliği ile de tanınmıştır. Mâlikî fıkhına dair eserler kaleme alan ve büyük bir fakîh ve muhaddis olan Ebherî, devrinde Mâlikîlerin en şöhretli âlimi olmasına rağmen Bağdat kadılığını kabul etmemiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 82.

4 Bu zat; kaynaklarda 400 kadar kitap yazdığı belirtildiği hâlde pek az eseri günümüze ulaşmış olan, devrinde Şâfiʿî mezhebini en iyi bilen ve bu sebeple "eş-Şâfiʿiyyü's-Sağîr" lakabıyla anılan, Şâfiʿîlerce 3. yüzyılın müceddidi olarak gösterilen, buna rağmen kendisine teklif edilen kâdilkudâtlık görevini kabul etmeyen Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Ömer b. Süreyc el-Bağdâdî'dir (ö. 306/918). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 82.

5 Bu zat, Bağdat'ın önde gelen zâhid ve âlimlerinden biri olup Abbâsî Halifesi el-Muktedir-Billâh'ın (295-320/908-932) aşırı ısrarına rağmen kâdilkudâtlık görevini kabul etmeyen Ebû Alî Hüseyn b. Sâlih b. Hayrân el-Bağdâdî'dir (ö. 320/932). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 83.

6 Bu zat; pek çok fakîhe hocalık yapmış bir âlim, dünyaya ve dünyalığa değer vermeyen bir zâhid olan ve Sicistan kadılığı da yapmış bulunan Ebû Saʿîd Hasen b. Ahmed el-Istahrî'dir (ö. 328/940). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 83.

Nebeviyye'ye ḳā'ilīn umūr-ı dīniyyede ıḳtifāyı ta'yīn ile taḳyīd-ḳarīn ve mendūbiyyetine ẕāhibīn ıṭlāḳ-ı zimām-ı kelām ile taḥrīż-rehīndir. Vāḳı'ā 'inde te'ārużi'l-edille ḳavl-i Nebevī'ye fi'l-i Cenāb-ı Muṣṭafavī rātibe-ṭırāz-ı teḳaddüm ve her biri delīl-i celīl-i Şer'ī idigine terennüm-i cemī'-i aḥvāl ü ef'āl ü aḳvāl-i Nebevī 'işmet-muḥtevī idigine delālet-mesāḳ ve 'inde'l-'ulemā cemī'-i ḳavl ü fi'l-i Risālet-intimā 'ale'l-ıṭlāḳ me'vā-yı menākir olmadığında hem-zebān-ı ittifāḳdır. Fe-lihāẕā meşhūd-ı Nebevī olan umūrda sükūt-ı ḥaḳḳāniyyet-men'ūtları delīl-i cevāz ve şān-ı āḫarda rūşen-ger olan ḥālet-i şān-ı ḥaḳḳāniyyet-nişānlarında rātibe-ṭırāz-ı ri'āyet idigi te'kīd-i müdde'āyı dem-sāzdır. Bināberīn muvāḳa'a 'ale'l-mekrūhdan 'işmetleri müṣbet olmaġın āṣār-ı ḥaḳḳāniyyet-medārlarına 'alā-ḳavlin vücūb-ı iḳtidā ve 'ale'l-ḳavli'l-āḫar mendūbiyyet-iḳtiżā tecvīz-i kerāheti tenāfī-peymā, belki iḥtimāl-i ma'nā-yı mezbūra māni'-i ḳavī ve ḥāciz-i ḥışānet-muḥtevīdir. Keyfe lā?

Zümre-i 'aliyye-i Aṣḥāb-ı ma'ālī-niṣāb ef'āl-i Cenāb-ı Risālet-intihā ve aḳvāl-i şerīfe-i mu'tenā-bihālarına iḳtidāya ez-dil ü cān dāmen be-meyān-ı ihtimām ve fünūn-ı şettāda delīl-i celīl-i ef'āl-i Nebeviyye ile iṣbāt-ı müdde'ā iḫtiyār-kerde-i zümre-i kirāmdır. Ḥattā 'inde nebẕ-i ḫātemihī 'aleyhi's-selām nebẕ-i ḫavātīm-i zümre-i berere-i kirām ṭavr-ı Seyyidü'l-Enām'a iḳtidā[1] ve ḫal'-i na'l-i şeref-medārları keẕālik medār-ı dā'ire-i ḫal'-i ni'āl-i Aṣḥāb-ı ma'ālī-niṣāb idigi iḳtidā ile ihtidālarına delīl-i ṣıḥḥat-intimādır.[2] Keyfe lā? 'Alā mā-buyyine fī aṣli'l-kitāb mevādd-ı 'adīdede Aṣḥāb-ı ma'ālī-niṣābdan cem'-i keṣīr iḫticāc-āver-i ef'āl-i ḥaḳḳāniyyet-iştimāl-i Nebevī idigi muḳarrer ve 'ādet ü 'ibādetde Cenāb-ı [L301a] Risālet-perver muḳtedā-yı hidāyet-güsterdir. Fe-liẕā 'inde ḳażā'i'l-ḥāce istiḳbāl-i Beyti'l-Maḳdis rivāyet-kerde-i İbn-i 'Ömer[3] ve ṣā'imen cevāz-ı taḳbīl-i maḥrem inbā-kerde-i Ḥażret-i Ṣıddīḳa-i şerāfet-tev'emdir.[4] Ḥattā ḫaṣā'iṣ-i Nebeviyye'den olan umūr medār-ı cevāz-ı iḳtidā-yı cumhūr olmadığına binā'en i'lām-ı ef'āl-i Nebeviyye'de 'ale'l-ıṭlāḳ inbā memnū'iyyet-ḳarīn idigin berāy-ı tebyīn ve ḳıṣṣa-i cevāz-ı taḳbīl-i ṣā'imi inbā bürūz-ı żamīr-i

1 Buhârî, "Libâs", 45, 50, 53, nr. 5865-5867, 5873, 5876; "Eymân", 6, nr. 6651; Müslim, "Libâs", 53, nr. 2091.
2 Ebû Dâvûd, "Salât", 88, nr. 650.
3 Buhârî, "Vudû'", 12, 14, nr. 145, 149; Müslim, "Tahâret", 61, nr. 266.
4 Tirmizî, "Tahâret", 80, nr. 108; İbn Mâce, "Tahâret", 111, nr. 608.

ġażab-ı Seyyidü'l-Mürselīn olup ḥudūdullāha a'lemiyyet ve ḫaşyetullāh ile ittişāfda ekmeliyyet-i Ẕāt-ı Risālet-penāhların ba'de'l-inbā 'ale'l-ıṭlāḳ inhā-yı cevāz cilve-pervāzdır. Ve'l-ḥāṣıl aḳvāl ü ef'āl-i Cenāb-ı Erīke-ṭırāz-ı ışṭıfā mebnā-yı binā-yı iḳtidā vü ıḳtifā idiginde şeref-baḫş-ı zemīn-i vürūd **[187b]** olan āṣār-ı şerāfet-diṣār ekṣer min en-tuḥṣādır. Farażā 'adem-i cevāz rū-nümā olsa īrād-ı nehy muḳarrer olurdı. Felā-cerem beyān-ı ḫaşyet ü taḳvā ile iktifā cevāz-ı iḳtidāyı inbā-pīrādır.

Ba'de-hāẕā īḳā'-ı mefā'il mübāḥāt-ı ḥażerāt-ı Enbiyā-yı ma'ālī-simāt içün cā'iz ve vuḳū'ından maḳdūḥiyyetiñ 'adem-i lüzūmı mütemeyyizdir. Lākin rif'at-i menzilet ile semiyyü'ş-şān ve şerḥ-i ṣadr ile gencīne-i 'irfān olan Nübüvvet-pīrāyān sülūk-i ṭarīḳ-i ṣalāḥ-ı dāreynde ittiḫāẕ-ı rāḥile-i mübāḥātı 'alā miḳdāri'ż-żarūre taḥmīl-sāz-ı eşheb-i taḥammül ve bu ef'āl-i cevāz-iştimālleri ṭā'at ü ḳurbete medār-ı taḥammül idigi evvel eṣnā-yı beyān-ı ḫiṣāl-i şerāfet-iştimāl-i Enbiyā-yı Kirām'da sebḳat-peymādır. Pes taḥḳīḳāt-ı meẕkūreden cilve-ger-i minaṣṣa-i ẓuhūrdur ki, zümre-i 'aliyye-i Enbiyā-yı Kirām, siyyemā Cenāb-ı Ḥażret-i Seyyidü'l-Enām min ḳıbeli'l-Meliki'l-'Allām maẓhar-ı fażl-ı 'aẓīm ve maṣdar-ı menn-i cesīm olup cemī'-i ef'āl-i şerāfet-iştimālleri esās-ı sa'ādet-istīnās-ı ḳurbet ü ṭā'at ve ḫilāf-ı resm-i ma'ṣiyetdir.

Ṣallallāhu 'aleyhi ve sā'iri iḫvānihī ecma'īn.[1]

Faṣl-ı 'Āşir

Ẕevāt-ı ma'ālī-simāt-ı ḥażerāt-ı **[L301b]** Enbiyā-yı Kirām 'aleyhimü's-selāmıñ ḳable nübüvvetihim daḫi ma'āṣīden 'iṣmetlerin beyāna dā'irdir.

Mes'ele-i merḳūme 'inde fuḥūli'l-e'imme iḫtilāf-me'vā olmaġla 'inde'l-ba'ż memnū' ve 'inde'l-āḫar cevāzı beyyinü'l-lümū'dur. Lākin ḳavl-i ṣaḥīḥ-i ḥaḳḳāniyyet-ḳarīn üzre her gūne ma'āṣīden 'iṣmetleri rūşenger ve īcāb-sāz-ı reyb olan 'aybdan tenezzühleri muḳarrerdir. Keyfe lā? Ma'āyib ü ma'āṣī 'inde'd-dānī ve'l-ḳāṣī şu'ūn-ı 'iṣmet-meşḥūn-ı Enbiyā-yı Kirām'da miṣāl-i muḥāl ġayr-ı mutaṣavver ve ḳable taḳarrüri'ş-Şer'i'l-Enver bürūz-ı ṣuver-i ma'āyib verā-yı perde-i ḫafāda idigi teşyīd-i müdde'āda kifā-

1 *ecma'īn* L: — A, N

yet-āmādedir. Bināberīn Ẕāt-ı Risālet-müvānisleri libās-ı nübüvveti lābis olmazdan muḳaddem ḥibāl-i şerāyi‘den bir ḥabl-i metīne dest-beste-i teşebbüṣ idikleri daḫi me’vā-yı ḫilāf olup ‘inde cemā‘atin mine’l-‘ulemā ġayr-ı müttebi‘ ve ḳavl-i mezbūr ‘inde’l-cumhūr ma‘raż-ı şöhretden lāmi‘dir. Binā’en-‘alā-hāẕā, ṣudūr-ı ma‘āyib ü ma‘āṣī şān-ı ma‘ālī-nişānlarında menzile-i i‘tibārdan rātibe-ṭırāz-ı suḳūṭ ve i‘tibār-ı merḳūm ‘inde taḳarrüri’ş-şerī‘a vürūd-ı evāmir ü nevāhīye menūṭdur. Fe-lihāẕā iḫticāc-pīrāyān-ı müdde‘ā-yı merḳūmdan seyfü’s-sünne ve muḳtedā-yı fıraḳu’l-ümme Ebū Bekr-i Bāḳıllānī naḳl-i ṣıḥḥat-āver ve vürūd-ı eṣaḥḥ-ı ḫaber ile müdde‘ā-yı sebḳat-perver cilve-ger olmadıġın taṣrīḥ edüp bu bābda ṣūret-i rivāyet manẓūr-ı naẓar-ı erbāb-ı dirāyet olmaḳ rātibe-ṭırāz-ı imkān iken zīr-i perde-i ‘adem-i ẓuhūrda masṭūr olması ḥisbānıyla meẕheb-i müheẕẕebin tercīḥ etmişdir. Vāḳı‘ā meşşāṭa-i ḳalem-i ‘arāyis-pīrāyān seyr-i keyfiyyet-i mes’ele-i merḳūmeyi beyān ile naḳş-āver-i ruḫsār-ı ṣaḥā’if-i eṣer olmaḳ muḳarrer idiginden mā-‘adā erbāb-ı şerī‘at-i merḳūmeye beyne sā’iri’l-ümem medār-ı tefāḫur olacaġı müsellem olan ḫuṣūṣuñ inbāsıyla i‘tinā cilve-nümālıġa sezā iken ‘adem-i beyān-ı delīl-i müdde‘ā-yı sābıḳu’l-‘unvāndır. Ḥattā ‘inde ṭā’ifetin mine’l-‘ulemā imtinā‘-ı ‘aḳlī ‘adem-i ittibā‘a delīl-i celī ve metbū‘iyyet ile ser-efrāz olan erīke-ṭırāz-ı i‘zāzıñ tābi‘ olması nā-resīde-i ḥayyīz-i cevāz idigiyle [L302a] istidlālleri ḥüsn ü ḳubḥuñ ‘aḳliyyīn idigine mebnī **[188a]** ve binā-yı merḳūmuñ resm-i sedāddan inḥirāfı beyāndan müstaġnīdir. Felā-cerem mebnā-yı ṣaḥīḥ ‘adem-i vürūd-ı naḳl-i ṣarīḥ idigi ḳavl-i mu‘tenā-bih aḳvāl-i āḫardan aẓhar u evlādır. Binā’en-‘alā-hāẕā cevāb-ı mes’ele-i merḳūmede tevaḳḳuf muḫtār-ı ba‘żı gürūh-ı feżā’il-şi‘ār olup delīl-i ‘aḳlī ile müdde‘ā-yı naḳlīniñ ‘adem-i ṣübūtı ṣıḥḥat-men‘ūtdur. Ḥattā eḥad-ı vecheyn naḳl-i ṣaḥīḥ-terīn ile müstebīn olmamaġın emr-i merḳumda ḥükm-i ḳaṭ‘ī ġayr-ı müberhen idigine ẕehāb muḫtār-ı İmāmü’l-Ḥaremeyn-i feżā’il-intisābdır.

Ve ‘inde ṭā’ifetin mine’l-‘ulemā Cenāb-ı Risālet-intimā ḳable’n-nübüvve şerī‘atün min ḳablihī ile ‘āmil olup lākin ta‘yīnü ẕālike’ş-şer‘i’l-enver iḫtilāf-ı eḳāvīle maḳarr olmuşdur. Bināberīn ‘inde ba‘żihim ‘adem-i imkān-ı ta‘yīn medār-ı tevaḳḳuf idigi müstebīn olmaġın ḫuṣūṣ-ı mezbūrda tevaḳḳuf ‘amelün min aḥvaṭ idigi mūcib-i ‘adem-i te’essüfdür. Egerçi ‘inde

ba'żı'l-mütecāsirīn ṣūret-i ta'yīn cilve-ger, lākin ma'nā-yı ta'yīn fīmā-beynehüm iḫtilāfa maḳardır. Bināberīn 'inde ba'żihim Ḥażret-i Nūḥ'a ittibā'ları murād ve 'inde'l-āḫarīn şerī'at-i Ḥażret-i İbrāhīm'e iḳtidāları müstefād ve ba'żı āḫar şerī'at-i Ḥażret-i Mūsā ile 'amellerin taḳrīr ve ba'żılar şerī'at-i Ḥażret-i 'Īsā'ya rabżların taḥrīr etmişdir. Felā-cerem mes'ele-i mezbūrede ṣūret-nümā olan eḳāvīl-i fużalā bu resme muḥarrerdir. Lākin aẓhar-ı aḳvāl-i sedād-efken ḳavl-i Bāḳıllānī-i feżā'il-müdānī idigi müberhendir ve eb'ad-ı meẕāhib ta'yīne tecāsür idigi ḳavl-i ṣıḥḥat-mücālibdir. Zīrā rū-nümāyī-i ṣūret-i ta'yīn lā-maḥālete mir'āt-ı naḳl-i ṣıḥḥat-simāt ile rūşen-ger ve der-dest-i naḳale-i aḫbār-ı şerāfet-medār olması muḳarrer iken 'adem-i vürūd-ı ḫaber müstelzim-i 'adem-i ta'yīn idigi aẓhardır. Keyfe lā? Āhir-i Nübüvvet-pīrāyān Cenāb-ı 'Īsā-yı ma'ālī-'unvān idigi 'ayān degildir ki şerī'at-i ġarrāları der-ḳafālarına medār-ı ittibā' ola. Ma'a-hāẕā 'umūm-nübüvvetleri daḫi beyyinü'l-iltimā' degildir ki sirāyet-āver-i ḳarn-ı āḫarīn olmaġla muṭā' ola. Belki ṣaḥīḥ-terīn **[L302b]** aḳvāl üzre ṭırāz-ı rātibe-i nübüvvet ve ḥākim-i defter-i bi'şet Ḥabīb-i Ekrem ve Resūl-i Muḫterem ṣallallāhu 'aleyhi ve sellemden mā-'adā zümre-i 'aliyye-i Enbiyā 'aleyhimü't-teḥāyānıń menşūr-ı sa'ādet-masṭūr-ı nübüvvetleri nişān-ı 'ālīşān-ı 'umūm-ı da'vet ile mu'lem degildir. Bināberīn pīrāye-i ṣaḥīfe-i tenzīl olan ﴿أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا﴾[1] naṣṣ-ı şerīfi medlūl-i münīfi ile ﴿شَرَعَ لَكُم مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا﴾[2] ḳavl-i i'cāz-evli şerī'at-i Cenāb-ı Ḫıllet-penāha yāḫud Cenāb-ı Neciyyullāh Nūḥ'a müdde'ā-yı ittibā'ı güvāh olmayup tevḥīd-i Ẕāt-ı Bārī ve iḳrār-ı ferdāniyyet-i Perverdigārī'de ittibā'ları ile delālet-sāz idigi ﴿أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ﴾[3] naṣṣ-ı mu'tenā-bihiyle beyyinü'l-iltimā'dır. Zīrā naṣṣ-ı mu'cizü'l-ḳaṣṣ-ı merḳūmda "أُولَٰئِكَ/*ulā'ike*" lafẓ-ı şeref-şi'ārıyla müşārun-ileyhim olan nüfūs-ı zekiyyeden 'alā-ḳavlin mānend-i Cenāb-ı Yūsuf ba'żı ẕevāt-ı ma'ālī-simātda nübüvvet-i risālete ġayr-ı muḳterin ve şerī'at-i cedīde ile me'mūriyyetleri nā-ma'lūm idigin mübeyyin

1 "Sonra da sana, **"Hakka yönelen İbrâhîm'in dinine uy.** O, Allah'a ortak koşanlardan değildi" **diye** vahyettik." Nahl, 16/123.

2 "Dini dosdoğru tutun ve onda ayrılığa düşmeyin!" diye **Nûh'a emrettiğini,** sana vahyettiğini, İbrâhîm'e, Mûsâ'ya ve Îsâ'ya emrettiğini **size de din kıldı.** Fakat senin kendilerini çağırdığın şey (İslâm dini), Allah'a ortak koşanlara ağır geldi. Allah, ona dilediğini seçer. İçtenlikle kendine yönelenleri de ona ulaştırır." Şûrâ, 42/13.

3 **"İşte, o peygamberler, Allah'ın doğru yola ilettiği kimselerdir. (Ey Muhammed!) Sen de onların tuttuğu yola uy.** De ki: "Bu tebliğe karşı sizden bir ücret istemiyorum. O (Kur'ân), bütün âlemler için ancak bir uyarıdır." En'âm, 6/90.

olan ḫaber, iddi'ā-yı ta'yīni iḫlāl-āver ve nübüvvetleri maḳrūnun-bi'r-risāle olan ẕevāt-ı ma'ālī-simātıñ daḫi iḫtilāf-ı aḥkām-ı şerī'atleri ġayr-ı mümkinü'l-cem' idigi keẕālik münāfī-i emr-i ta'yīndir. Fe-lihāẕā 'alā mā-sebaḳ emr-i tevḥīde ittibā' **[188b]** beyyinü'l-iltimā' idigi muḥaḳḳaḳdır.

Ba'de-hāẕā, şān-ı sa'ādet-nişān-ı Nebevī'de sebḳat-peymā olan taḥḳīḳ-i 'adem-i ittibā' sā'ir ẕevāt-ı ma'ālī-simātıñ daḫi şu'ūn-ı sa'ādet-meşḥūnlarında taḥaḳḳuḳ-peymā-yı ma'rażı mürā'āt idigi, keẕālik maḥall-i iḫtilāf-ı eḳāvīl-i 'ulemādır. Fe-lihāẕā istidlāl-pīrāyān-ı delīl-i 'aḳlī "Her ẕāt-ı risālet-müteḥallī ḳable kevnihī mürselen erīke-ṭırāz-ı tevḥīd-i Bārī olup ittibā'-ı şer' min ḳablihīden 'ārī idigine delīl-i sābıḳ cārīdir." demişler. Fe-lihāẕā da'vā-yı ittibā'ı iṣbāt vürūd-ı delīl-i naḳlī-i ṣıḥḥat-simāta muḥtāc idigine ẕāhibīn delīl-i naḳlī-i ṣıḥḥat-āver minaṣṣa-i taṣrīḥde cilve-ger olan yerde ṣübūt-ı müdde'ā bī-mirā *"ve illā felā"* maḳāliyle icābet-sāz-ı [L303a] mes'ele-i müteşekkilü'l-ecillādır. Bināberīn cevāb-ı mes'ele-i merḳūmede tevaḳḳuf, selāmet-āver-i renc-i te'essüfdür. Ma'a-hāẕā iddi'ā-sencān-ı vücūb-ı ittibā'-ı şer'-i men-teḳaddem her nebiyy-i şerāfet-tev'emde iṣbāt-ı müdde'āya muḥtāc idigi bī-i'vicācdır.

Vallāhu a'lem bi'ṣ-ṣavāb.

Faṣl-ı Ḥādī 'Aşer

Taḥḳīḳi faṣl-ı sābıḳda cilve-ger olan mesā'il taḥt-ı teklīfde dāḫil olan a'mālde ḫażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām 'an-ḳaṣdi muḫālefetin ile ṣūret-i ma'ṣiyetden tenezzühleri mā-lā-kelām idigin beyāna maḫṣūṣ olup el-ḥāletu hāẕihī taḥḳīḳ u tibyānına ser-āġāz olunan mevādd bi-ġayri ḳaṣdin aḥkām-ı Şer'iyye'de sehven ve nisyānen cilve-ger-i minaṣṣa-i vuḳū' olmaġla müte'allıḳ-ı ḫitāb ve mevḳi'-i mu'āḫaẕe vü 'itāb olmayan umūr-ı beyyinetü'l-lümū'dur ki ṣudūr u bürūzınıñ rātibe-ṭırāz-ı iġtifār idigi ma'lūm-ı daḳāyıḳ-şināsān-ı 'ulūm ola ki, ıṭlāḳ-ı 'iṣyāna mesāḳ ve 'adem-i mu'āḫaẕe ile kār-pīrāyānı menzil-resīde-i irfāḳ olan umūr-ı muġteferede beyne'l-Enbiyā ve ümemihim eger seviyyet muḳarrerdir; ammā fi'l-ḥaḳīḳa ḥālet-i meẕkūre ẕü'l-vecheyn ve mütenevvi' ile'n-nev'ayndır.

Felā-cerem nev'-i evveli ḳavlen teblīġ-i aḥkām-ı Şer'iyye ve umūr-ı dī-

niyyeye mübāşeret ve fi'len zümre-i ümmete ta'līm-i merāsim-i 'ibādet ile muḳtedā-yı ümmet olmaġa mübāderetdir. Pes bi-ittifāḳi'l-'ulemā şān-ı Mefẖar-i dü-cihānda şıḳkeyn-i mezbūreynde 'amden ve sehven taṣavvur-ı vuḳū'-ı ġalaṭ u nisyān ber-taraf olmaġla bu bābda daḫi 'işmetleri ḳarār-dāde-i selefdir. Zīrā ḫuṣūṣ-ı teblīġ-i aḥkām-ı risāletde ṭareyān-ı 'avārıż bā'iṣ-i ṭa'n-ı mu'ārıż olmaḳdan bi-viḳāyetillāhi te'ālā maṣūn olduḳları bī-mirādır. Bā'iṣ-i imtirā-yı müttebi'īn olmadıġı müstebīndir. Fe-lihāẕā kemā-sebaḳ berāy-ı tenzīh-i Nebiyy-i Muṣaddaḳ ḥadīṣ-i sehvi te'vīl gibi muḥtāc-ı serd-i eḳāvīl olmadıġı muḥaḳḳaḳdır. Ma'a-hāẕā faṣl-ı ātīde ẕikr olunan ecvibe ile ḥadīṣ-i sehvden neş'et eden reybden derūn-ı ümmet bi'l-külliyye ṣāfī-ṭaviyyet olmaġ-içün faṣl-ı merḳūm me'vā-yı te'vīlāt-ı ṣādıra 'ani'l-ḳurūmdur. Keyfe lā? Sehv-i ḳavlī vü fi'līden Cenāb-ı Risālet-me'ābları 'işmet ile müteḥallī idigi 'inde Ebī İsḥāḳ ḳavl-i ṣıḥḥat-mesāḳdır. Ancaḳ ba'ż fuḳahā vü mütekellimīn ḥadīṣ-i sehviñ vürūdı delālet-ārā-yı cevāz-ı vuḳū'-ı nisyān idigin iddi'ā ve beyne'l-ef'āl ve'l-aḳvāl da'vā-yı farḳ **[L303b]** ile ḫilāf-pīrādır. Ḥattā delālet-i mu'cizāt-ı bāhire ile medlūl-i ṣıdḳ-ı ḳavlī müberhen ve vürūd-ı ḥadīṣ-i sehv ile cevāz-ı vuḳū'-ı nisyān fi'l-fi'lī mübeyyen idigi dā'ire-nişīn-i ḫilāf olmalarınıñ medārıdır. Fe-lihāẕā 'inde tilke'ṭ-ṭā'ife **[189a]** ḥālet-i mezbūre simāt-ı beşeriyyetden olmaġın ḳadḥ-endāz-ı şān-ı ma'ālī-nişān-ı nübüvvet degildir. Zīrā Cenāb-ı Erīke-ṭırāz-ı ışṭıfādan (إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ أَنْسَى كَمَا تَنْسَوْنَ فَإِذَا نَسِيْتُ فَذَكِّرُونِي)[1] ḥadīṣ-i şerāfet-maḳrūnı bi-ḥasebi'l-mefhūm delālet-ārā-yı ma'nā-yı merḳūmdur. Ancaḳ nisyān-ı Cenāb-ı Resūl-i Ekrem nisyān-ı efrād-ı ümemle tev'em olmayup Cenāb-ı Ḫayru'l-Beşer'den ḥālet-i mezbūreniñ cilve-gerligi taḳrīr-i Şer'-i Mübīn ve ifāde-i ḥükm-i bihīne maḥmūl ve ma'nā-yı merḳūm fī rivāyeti [2](إِنِّي لَأَنْسَى أَوْ أُنَسَّى لِأَسُنَّ) ḥadīṣ-i şerāfet-mevsūmıyla mü'ekked oldıġı gibi, rivāyet-i uḫrā üzre (لَسْتُ أَنْسَى وَلَكِنْ أُنَسَّى لِأَسُنَّ)[3] maḳāl-i şerāfet-ārāsıyla daḫi ṣübūt-pīrā idigi rehīn-i telaḳḳī bi'l-ḳabūldür. Pes ḥālet-i mezbūre teşyīd-sāz-ı mebānī-i teblīġ-i aḥkām-ı Şer'iyye idiginden nāşī simāt-ı naḳṣdan ġayr-ı ma'dūd ve i'rāż-ı ṭa'ndan selāmet-ālūddur. Fe-lihāẕā 'inde'l-ḳā'ilīn bi-hāẕe'l-ma'nā ẕevāt-ı

1 "Ben sadece bir insanım, sizin gibi ben de unuturum. Bir şeyi unuttuğum zaman bana hatırlatınız." Buhârî, "Salât", 31, nr. 401; Müslim, "Mesâcid", 89, nr. 572.

2 "Ben unuturum veya dinî bir hükmü ortaya koymam için (Allah tarafından) bana unutturulur." Mâlik, *Muvatta'*, "Sehv", 2.

3 "Ben unutmam, fakat dinî bir hükmü ortaya koymam için (Allah tarafından) bana unutturulur." Bu hadîs-i şerîfin aynen bu lafızlarla geçtiği kaynak bulunamamıştır.

ma‘ālī-simāt-ı Rusül-i Kirām ‘aleyhimü’s-selāmdan nisyān cilve-ger-i minaṣṣa-i vuḳū‘ ve der-ḥāl-i teẕekkür ü tenebbüh beyyinü’l-lümū‘dur. Ba‘de-hāẕā nev‘-i ṣānī nefs-i nefīs-i Nebevī’ye şeref-yāfte-i ta‘alluḳ olan umūr-ı şerāfet-mevriddir ki, ḫaṣā’iṣ-i Nebeviyye’den olmaġla medār-ı iḳtidā-yı İslāmiyān olmaḳdan bālā-terdir. Fe-lihāẕā ṭabaḳāt-ı fużalādan niçe gürūh bu maḳūlede tecvīz-i vuḳū‘-ı sehv ü nisyānda bī-endūhdur. Keyfe lā?

Pīş-gāh-ı sa‘ādet-penāhları mecma‘-ı muḳāsāt-ı ümem ve maḥaṭṭ-ı riḥāl-i siyāset-i ‘ālem olmaġla sū-be-sū minaṣṣa-i vürūddan fersūde-rev olan mühimmāt-ı umūrda bilā-mülāḥaẓa-i aḥvāl e‘ādī-i mel‘ānet-simātdan lā-‘alā-sebili’t-tekeṣṣür ve’t-tevālī nādiren iḥtimāl-i vuḳū‘-ı sehv fi’l-fi‘ālī tecvīz-i naḳṣ-āver-i şān-ı ma‘ālī-nişān-ı nübüvvet degil idigi (إِنَّهُ لَيُغَانُ عَلَى قَلْبِي فَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ)[1] ḥadīṯ-i şerāfet-destgāhı güvāh-ı [L304a] bī-işṭibāhdır. Lākin ‘inde’l-āḫarīn mine’l-‘ulemā şān-ı ‘iṣmet-nişān-ı Cenāb-ı Risālet-intimāda vechen mine’l-vücūh taṣavvur-ı sehv ü nisyān ġayr-ı cā’iz ve ġafelāt ü feterātdan tenezzühleri rātibe-i ṣıḥḥati ḥā’izdir. Ḫattā ḳavl-i merḳūm muḫtār-ı mutaṣavvıfe-i feżā’il-ḳarīn ve meslek-i erbāb-ı sülūk-i istiḳāmet-rehīndir. Bināberīn ‘inde tilke’ṭ-ṭā’ife eḥādīṯ-i sehve te’vīlāt-ı laṭīfe cilve-ger-i meclā-yı ẓuhūrdur ki ba‘de-hāẕā īrādı mev‘ūd-ı ṣāḥib-i kitāb-ı feżā’il-mevfūrdur.

Faṣl-ı Ṣānī ‘Aşer

Īrādı mev‘ūd olan te’vīlāt-ı leṭāfet-güsteriñ beyānına me’vā-yı şeref-perverdir.

Pes ma‘lūm-ı tetebbu‘-sencān-ı siyerdir ki, fuṣūl-i müteḳaddimede taḥrīr-kerde-i ḫāme-i taḥḳīḳ oldıġı üzre sāḥa-i sa‘ādet-mesāḥa-i Cenāb-ı Risālet-penāh vuḳū‘-ı ġubār-ı sehv ü nisyāndan münaẓẓaf, belki iḥtimāl-i vuḳū‘ ber-ṭaraf idigi nümāyān olup ḫuṣūṣ-ı mādde-i tecvīz-i vuḳū‘ muḥtāc-ı naḳl-i ṣarīḥ-i ṣıḥḥat-lümū‘dur. Siyyemā aḳvāl-i dīniyyede ‘iṣmet-i Nebeviyye maḳṭū‘un-bih ve ḥālet-i merḳūme ‘alā sebīli’n-nedre -‘inde men cevvezehā- ba‘żı ef‘ālde mutaṣavverdir. Fe-lihāẕā basṭ-ı bisāṭ-ı taḥḳīk ile meẕāhib-i ‘adīdeyi telfīḳ bu resme cilve-gerdir ki, vuḳū‘-ı sehv fi’ṣ-ṣalātı mübeyyin olan ḥadīṯiñ vürūdı üç vechile cilve-gerdir.

1 **“Bazen kalbimi çeşitli düşünceler kaplar. Ama ben Allah’a** günde yüz defa **istiğfar ederim.”** Müslim, “Zikr”, 41, nr. 2702; Ebû Dâvûd, “Vitr”, 26, nr. 1515.

Evvelā rek'at-ı ṣāniyede teslīm-i Seyyidü'l-Kevneyn iḫṭār-ı Ẕi'l-Yedeyn'e me'vā[1] ve ṣāniyen ba'de edā'i'r-rek'ateyn bilā-teşehhüd ḳıyāmları **[189b]** teẕkīr-i İbn-i Buḥayne[2] ile rūşenā[3] ve ṣālişen iḳāmet-pīrā-yı ṣalāt-ı ẓuhr olmaları teẕkīr-i İbn-i Mes'ūd-ı feżā'il-ālūda maṣīr olmuşdur.[4]

İmdi vücūh-ı ṣelāṣe-i merḳūmeden bedīd olan sehv-i fi'lī li-ḥikmetin rū-nümā ve medār-ı vuḳū'-ı ḥikmet-intimā inbā-yı seniyyet idigi bī-minnetdir. Zīrā delīl-i fi'lī bürhān-ı ḳavlīden edell ve teblīġ-i ḥükm-i Şer'ī bi'l-fi'li'l-mer'ī ref'-i iḫtimāl ve def'-i iḫlālde ḳavlden ekmeldir. Lākin vuḳū'ı taḳrīr-kerde-i menşūr-ı sükūt olmayup def'an li'l-iltibās meş'ūrun-bih idiginiñ iḥsāsı beyyinü'l-lümū' olmaḳ aḥrā ve sehv-i fi'līniñ ẓuhūr-ı mu'cizāt-ı bāhireye **[L304b]** tebāyün-peymā olmadıġı taṣdīke münāfī olmadıġı daḫi rūşenādır. Keyfe lā? Ol Erīke-ṭırāz-ı risāletden (إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ أَنْسَى كَمَا تَنْسَوْنَ فَإِذَا نَسِيْتُ فَذَكِّرُونِي)[5] ḥadīṯ-i şerāfet-efken vārid ve (رَحِمَ اللَّهُ فُلانًا لَقَدْ ذَكَّرَنِي كَذَا وَكَذَا آيَةً كُنْتُ أُسْقَطْتُهُنَّ)[6] rivāyeti ḫaber-i ṣıḥḥat-'āʾiddir. Ḥattā ḥadīṯ-i meẕkūrda şeref-baḫş-ı vürūd olan (أُنْسِيتُهُنَّ) rivāyet-i uḫrāda (أُسْقَطْتُهُنَّ) lafẓ-ı şerīfiyle vārid oldıġı gibi (إِنِّي لَأَنْسَى أَوْ أُنَسَّى لِأَسُنَّ)[7] ḥadīṯ-i şerāfet-me'innesinde daḫi (أَوْ أُنَسَّى)[8] kelīme-i celīlesi şekkün min rāvī idigi cilve-nümā ve ba'ża ṭuruḳ-ı rivāyetde (إِنِّي لَا أَنْسَى وَلَكِنْ أُنَسَّى لِأَسُنَّ)[9] vürūdı ṣūret-nümādır. Felihāẕā İbn-i Nāfi'-i keşīrü'l-menāfi' vürūd-ı kelimeteyn-i celīleteyni taḳsīm nisyāna işāret ve vuḳū' u īḳā'a berāy-ı delālet cilve-ger idigine ẕāhib ve 'Īsā bin Dīnār daḫi ma'nā-yı merḳūmı irtiżāda fāżıl-ı mezbūra muṣāḥib-

1 Müslim, "Mesâcid", 99, nr. 573; Mâlik, *Muvatta'*, "Salât", 59.

2 Sahâbe-i Kirâm'dan Abdullâh b. Buhayne el-Ezdî'nin *-radıyallâhu anh-* babasının adı Mâlik, annesinin adı ise Buhayne olup kendisi pek âdet olmadığı şekilde annesine nisbetle "Buhayne'nin oğlu Abdullâh" şeklinde anılmış, bazı kaynaklarda ise ismi hem babasının hem de annesinin adıyla "Abdullâh b. Mâlik b. Buhayne" şeklinde kaydedilmiştir. Bu sahâbî efendimiz 56/676 yılında vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 101.

3 Buhârî, "Ezân", 146, 147, nr. 829, 830; "Sehv", 1, 5, nr. 1224, 1225, 1230; "Eymân ve'n-Nüzûr", 15, nr. 6670; Müslim, "Mesâcid", 85-87, nr. 570.

4 Buhârî, "Salât", 32, nr. 404; "Sehv", 2, nr. 1226; "Ahbâru'l-Âhâd", 1, nr. 7249.

5 "Ben sadece bir insanım, sizin gibi ben de unuturum. Bir şeyi unuttuğum zaman bana hatırlatınız." Buhârî, "Salât", 31, nr. 401; Müslim, "Mesâcid", 89, nr. 572.

6 "Allah falana rahmet eylesin. Gerçekten benim unutup okumadığım (veya bana unutturulan) şu ve şu âyetleri bana hatırlattı." Bu rivayetler için bkz. Buhârî, "Şehâdât", 11, nr. 2655; "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 26, nr. 5037, 5038; Müslim, "Müsâfirîn", 224, nr. 788.

7 "Ben unuturum veya dinî bir hükmü ortaya koymam için (Allah tarafından) bana unutturulur." Mâlik, *Muvatta'*, "Sehv", 2.

8 "… veya (Allah tarafından) bana unutturulur." Mâlik, *Muvatta'*, "Sehv", 2.

9 "Ben unutmam, fakat dinî bir hükmü ortaya koymam için (Allah tarafından) bana unutturulur." Benzer bir rivayet için bkz. Mâlik, *Muvatta'*, "Sehv", 2.

dir. Felā-cerem taḳdīr-i meẕkūr üzre li-ḥikmetin insā min ḳıbelillāh li-ecli'l-iḳtidā ilā sünnet-i Resūlillāh cilve-ger ve ḥālet-i merḳūme muḳteżayāt-ı benī nev'-i beşerden idigin berāy-ı inbā ṣūret-nümā yāḥud iḳtidā'i'l-ümme ilā Kāşifi'l-ġumme cilve-nümādır. Ba'de-hāẕe't-taḥḳīḳ, 'inde'l-Ḳāḍī Ebu'l-Velīd el-Bācī ma'nā-yı lafẓ-ı (أَنْسَى) nisyān fi'l-yaḳaẓaya ya'nī ḥālet-i yaḳaẓada nisyāna ve lafẓ-ı celīl-i (أُنَسِّى) ma'nā-yı insā fi'n-nevme delālet-āver yāḥud 'alā mā-huve de'bü'l-beşer ẕühūl 'ani'ş-şey' ile ma'a'l-iḳbāli 'aleyh vuḳū'-ı insā medlūl-i ḥadīṯ-i şerāfet-resādır. Fe-'alā-hāẕā eḥad-ı nisyāneyn nefs-i nefīs-i Seyyidü'l-Kevneyn'e müsned olmaḳ ma'a-vücūd-ı ba'żı's-sebeb mümkin ve 'urūż-ı ḥālet-i insāda ẓuhūr-ı ṣūret-i ıżṭırār beyyin olmaġın ḥāleteyn-i meẕkūreteyn bi-kiltā şıḳḳeyhimā muġtefer idigi medlūl-i ḥadīṯ-i şerāfet-perverdir.

Ma'a-hāẕā miḥrāb-nişīnān-ı 'ilm-i ḥadīṯden niçe gürūh-ı enbūh sehv fi'ṣ-ṣalātı Eşref-i Kā'ināt'a isnāddan ibā ve "Maḳūle-i āfetden olan ġaflet ü ẕühūlden şān-ı ma'ālī-nişān-ı Cenāb-ı Risālet-maḳrūn maṣūn idigi bī-mirādır." deyüp işġāl-i eşġāl ile miṣāl-i nisyān-ı ba'żı ḥālātıñ şāẕẕen ve nādiren nümāyānlıġında ḥikmet-i ḥafiyye muḳarrer idigine (إِنِّي لَأَنْسَى أَوْ أُنَسَّى)[1] ḥadīṯ-i şerāfet-işтimāliyle istidlāl etmişlerdir. Ve 'inde ṭā'ifetin uḫrā sehv-i Nebī fi'ṣ-ṣalāt ḳaṣden vāḳi' ve resm-i meẕkūr binā-yı mebānī-i seniyyet içün lāmi'dir. Lākin ḳavl-i merḳūm ġayr-ı marżıyy-ı ḳurūm ve tenāḳuż-pīrā-yı eḥadīṯ-i sābıḳa idigindenża'f ile mevsūmdur. Zīrā **[190a]** iṣbāt-ı eḥad-ı vaṣfeyn mefhūm-ı ḥadīṯ-i Seyyidü'l-Kevneyn iken te'vīl-i meẕkūr menāṭ-ı fā'ide olmaḳdan dūrdur. Keyfe lā? [2](إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ أَنْسَى كَمَا تَنْسَوْنَ) ḥadīṯ-i şerāfet-āveriyle vech-i sābıḳu'ẕ-ẕikriñ mübāyeneti aẓhardır. Felihāẕā aḳvāl-i merḳūm Ebu'l-Muẓaffer el-İsferāyinī ve etbā'-ı feżā'il-müdānīsinden mā-'adā niçe efāżıl-ı feżā'il-şemā'iliñ irtiżā-kerdeleri olmadığı gibi ṣāḥib-i kitāb-ı meḥāmid-niṣābıñ daḫi ber-āverdesi degildir. Pes ḥadīṯ-i şerāfet-resā-yı [3](إِنِّي لَا أَنْسَى وَلَكِنْ أُنَسَّى) ile iḫticāc-ı ṭā'ifeteyn-i merḳūmeteyn maḥż-ı iddiā'dır. Zīrā ḥadīṯ-i mezbūr li-kerāheti ıṭlāḳihī 'umūm-ı nisyānı

1 **"Ben unuturum veya** dinî bir hükmü ortaya koymam için **(Allah tarafından) bana unutturulur."** Mâlik, *Muvatta'*, "Sehv", 2.

2 **"Ben sadece bir insanım, sizin gibi ben de unuturum.** Bir şeyi unuttuğum zaman bana hatırlatınız." Buhârî, "Salât", 31, nr. 401; Müslim, "Mesâcid", 89, nr. 572.

3 "Ben unutmam, fakat (Allah tarafından) bana unutturulur." Benzer bir rivayet için bkz. Mâlik, *Muvatta*', "Sehv", 2.

nāfī idigi [1](بِئْسَمَا لِأَحَدِكُمْ أَنْ يَقُولَ نَسِيتُ اٰيَةَ كَذَا وَلكِنَّهُ نُسِّيَ) ḥadīṯ-i şerāfet-ārāsıyla müberhen ve li-ḥikmetin cevāz-ı vuḳū‘-ı nisyān beyyinü'l-lümū‘ idigi mübeyyendir. Ḥattā rūz-ı fīrūz-ı Ḫandaḳ'da iştiġāl-i emr-i ḥirābe sebeb-i terk-i ṣalāt-ı Ṣaḥābe olup iştiġālün ilā ṭā‘ati'l-cihād işġāl-sāz-ı edā-yı ṣalāt idigi müşeyyid-i mebānī-i ma‘nā-yı sābıḳdır. Fe-lihāẕā ‘inde ba‘żı'r-ruvāt rūz-ı Ḫandaḳ'da te'ḫīr-kerde-i Ṣaḥābe-i Kirām olan ṣalāt, ẓuhr ve ‘aṣr ve maġrib ve ‘işā olup mādde-i merḳūme ‘inde fuḳahā'i'ş-Şām cevāz-ı ḳażā-i mā-fāta delīl-i celālet-fercāmdır. Felā-cerem meẕheb-i ḥaḳḳāniyyet-maṣīr üzre vürūd-ı emr-i ṣalāt-ı ḫavf nesḫ-endāz-ı te'ḫīr idigi ḳavl-i ṣıḥḥat-maṣīrdir. Ḥattā Ġazve-i Ḫayber'den eṣnā-yı ric‘atde cilve-ger olan nevm edā-yı ṣalāt-ı ṣubḥa bā‘iṯ-i ‘adem-i revm idigine Cenāb-ı Risālet-bünyānıñ (إِنَّ عَيْنَيَّ تَنَامَانِ وَلَا يَنَامُ قَلْبِي) [2]buyurduḳları, mu‘ārıż idigiyle nümāyān olan taḫdīṣ-i ḫavāṭır-ı ẓāhir-perestān bu taḫḳīḳ-i enīḳ ile mündefa‘dır ki ḳıṣṣa-i ġalebe-i nevm nādirü'l-vuḳū‘ ve nefy-i nevm ‘ani'l-ḳulūbi'n-Nebevī ekṣer-i aḥvāl-i sa‘ādet-iştimāllerinde beyyinü'l-lümū‘dur. Fe-lihāẕā Cenāb-ı Risālet-me'āb ‘aleyhi **[L305b]** şerāyifü ṣalavāti't-Tevvāb [3](إِنَّ اللَّهَ قَبَضَ أَرْوَاحَنَا) maḳāl-i i‘cāz-iştimāliyle li-ḥikmetin ‘urūż-ı ḥālet-i istiġrāḳa bi-ḥasebi'l-beşeriyye mesāḳ idiklerin iḫbār ve Bilāl-i şerāfet-iştimāl [4](مَا أُلْقِيَت عَلَيّ النَّوْمة مثلها قط) terānesiyle bülbül-i gülşen-gāh-ı i‘tiẕār olmuşdur. Ḥattā "Te‘āruż-ı żarūrī-i ḳażā-yı mā-fātıñ meşrū‘iyyetini beyān, ḥikmet-i vuḳū‘-ı ḥālet-i mezbūredir." deyü te'vīl-sencānıñ müdde‘āları Cenāb-ı Ḳā'id-i ketībe-i aṣfiyā ‘aleyhi şerāyifü't-teḥāyānıñ [5](لَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَيْقَظَنَا وَلَكِنْ أَرَادَ أَنْ يَكُونَ لِمَنْ بَعْدَكُمْ) ḥadīṯ-i şerāfet-efkeniyle müberhendir. Keyfe lā? Maḫzen-i esrār-ı hikem olan ḳalb-i nūrāniyyet-hem-demleri istiġrāḳ-ı nevm ile perde-pūş-ı ġaflet olmaḳdan maṣūn u maḥrūs idiginden nāşī le'ālī-i ġaṭīṭ-i şerāfet-lümū‘ları ḳurṭa-i bināgūş-ı sāmi‘īn olacaḳ mertebe nevmeden ba‘de'l-ḳavme edā-yı ṣalāt-ı mektūbeye mübāderetleri ‘adem-i ḥadeṣe teyaḳḳunların müş‘ir ve

1 "Birinizin "şu âyetleri unuttum" demesi kötü bir şeydir. Hâlbuki o unutmamış, ona (Allah Teâlâ tarafından) unutturulmuştur." Buhârî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 23, nr. 5032; Müslim, "Müsâfirîn", 228-230, nr. 790.

2 "Benim gözlerim uyur, ama kalbim uyumaz." Buhârî, "Menâkıb", 24, nr. 3569; "Teheccüd", 16, nr. 1147; Müslim, "Müsâfirîn", 125, nr. 738.

3 "Allah bizim ruhlarımızı kabzetti (bizleri uyuttu)."

4 "Hayatımda böyle bir uyku görmedim." Buhârî, "Mevâkīt", 35, nr. 595.

5 "Eğer Allah dileseydi elbette bizi uyandırırdı, fakat bizi uyandırmamak suretiyle sizden sonra gelecek Müslümanlara bir dinî mesele öğretmeyi murad etti." Tayâlisî, *Müsned*, I/294.

ḥuṣūl-i ḥālet-i merḳūme āgāhī-i bāl-i saʿādet-iştimāl-i ḥaḳḳāniyyet-pīrāların muḫbirdir.[1] Fe-lihāẕā İbn-i ʿAbbās-ı feżāʾil-istīnās rivāyetince baʿde'n-nevm tevażżīye revmleri Ümmehāt-ı Mü'minīn'den biri taḳarrübleri şerefiniñ maẓharı olmaġla īcāb-ı ġusl ü tevażżīlerine **[190b]** ve daḫi medār ve bürūz-ı sebeb-i āḫar sebeb-i tevażżī-i Cenāb-ı Risālet-perver idigiyle baʿżı ʿulemā te'vīl-pīrādır. Ve ʿinde'l-baʿżı'l-āḫar şāhid-i zībā-cemāl-i ḳalb-i hüdā-iştimālleriniñ perde-pūş-ı ḫˇāb olmadıġı vürūd-ı vaḥy-i mübīne bi-irādeti'l-Meliki's-Settār berāy-ı intiẓār bedīdārdır. Bu ṣūretde te'ḫīr-i ṣalāt-ı ṣubḥa mebnā vaḳt-i edā dīde-i dīdār-āgāhīleriniñ manẓūrı olmaḳdan ḥaylūlet-i seḥāb-ı ḫˇāb ile cüdā oldıġı bāʿiṣ-i te'ḫīr ve emr-i meẕkūr maḳūle-i fiʿl-i ḳalbden olmamaġın nevm-i ḳalb-i şerāfet-evbi muḳteżī degil idigi ḳavl-i ṣıḥḥat-maṣīrdir. Fe-lihāẕā ol Erīke-ṭırāz-ı īḥā (إِنَّ اللَّهَ قَبَضَ أَرْوَاحَنَا وَلَوْ شَاءَ لَرَدَّهَا إِلَيْنَا فِي حِينٍ غَيْرِ هَذَا)[2] ḥadīṣ-i şerāfet-intimāsıyla ḥālet-i mezbūre ẓavāhir-i aḥvāl-i beşeriyyetlerinden **[L306]** idigin inbā ve baʿde-hāẕā fevt-i ṣalāt ile taḥayyüf-gūyāna meşrūʿiyyet-i ṭarīḳ-i ḳażāyı inhā buyurmuşlardır. Bināberīn Cenāb-ı Bilāl-i şerāfet-iştimāle ḥıfẓ-ı ṣalāt-ı ṣubḥa tenbīh-i Nebevī istiġrāḳ-ı nevm de'b-i şerāfet-revmleri idigin īcāb-sāz olmayup vaḳt-i ġalesde edā fī ekṣeri'l-evḳāt deyden-i risālet-efkenleri olmaġın mürāʿāt-ı evvel-i vaḳt-i ṣalāt-ı ṣubḥ manẓūrātdan idigine binā'en mir'āt-ı bāl-i Bilāl perde-i ḫˇāb ile ġubār-iştimāl olmamaġı berāy-ı ifāde eşġāl-i uḫar işġālsāz-ı ṣalāt-ı efḫar olmaḳ lāyıḳ-ter degil idigin tenbīhleri īḳāẓ-sāz-ı te'ẕīnpīrā-yı nezīhdir.

Felā-cerem ol Ḫatm-ārā-yı defter-i biʿşetiñ (إِنِّي أَنْسَى كَمَا تَنْسَوْنَ فَإِذَا نَسِيتُ فَذَكِّرُونِي)[3] maḳāl-i şerāfet-iştimālinden mefhūm olan nehyiñ teʿāruż-pīrāyı mefhūm-ı ḥadīṣ-i sābıḳ idigi ḫūşe-āver-i ḫāṭır-ı sāde-dilān olmaya ki fiʿl-i merḳūmı ḥaḳīḳaten Cenāb-ı Rabbü'l-ʿİbād'a ve mecāzen ʿabde nisbet sünnet idigin berāy-ı inbā nehy-i mezbūr ṣūret-nümādır. Ḫattā beyne'l-insā min ḳıbeli'r-Raḥmān ve'l-insā mine'ş-şeyṭān farḳı beyān-ı mevārid-i istiʿmālātda şāyiʿ ve nisyān kesb-i ʿabd ile nümāyān ve ḫalḳ-ı Ḫā-

1 Buhârî, "İlm", 41, nr. 117; "Vudû'", 5, 36, nr. 138, 183; "Ezân", 161, nr. 859; "Tefsîr", 3/17-20, nr. 4569-4572; Müslim, "Müsâfirîn", 763, nr. 181-193.

2 "Allah ruhlarımızı kabzetti (bizi uyuttu). O dileseydi bizi daha sonra da uyandırırdı." Mâlik, *Muvatta'*, "Vukūtü's-Salât", 25, 26.

3 "Sizin gibi ben de unuturum. Bir şeyi unuttuğum zaman bana hatırlatınız." Buhârî, "Salât", 31, nr. 401; Müslim, "Mesâcid", 89, nr. 572.

lıḳ-ı bī-çūn ile cilve-künān idigi gāh ṣıḥḥat-i ıṭlāḳa mesāḳ ve gāh mürūr-ı nehy-i meẕemmet-iltişāḳdır. Fe-lihāẕā 'inde'l-fuḥūl nisyān-ı menhiyyün-'anh [1](نَسِيْتُ اٰيَة كَذَا) mü'eddāsınca mā-nusiḫa mine'l-Ḳur'ān'a maḥmūl ve silkü'l-le'āl-i tilāvet-i Nebevī'den suḳūṭ-ı āyet 'an-ġafletin neş'et etmeyüp ıżṭırār-āsā bir ḥāletiñ ḥuṣūlinden cilve-pīrā idigi [2]﴿يَمْحُو اللّٰهُ مَا يَشَآءُ وَيُثْبِتُ﴾ fermūde-i mükerremesiyle rūşenādır. Ma'a-hāẕā ba'de teblīġ-i mā-evḥā ileyh nisyān-ı Nebevī cā'iz ve istiẕkārları cevāza ḥayyizdir. Meger nesḫ ile ta'līḳ-i ḥükm-i āḫar muḳarrer ola ki ol dem ḥakk-i istiẕkār müsellem oldıġından mā-'adā ṣūret-i mezbūrede vürūd-ı su'āl me'vā-yı ḳīl ü ḳāl degildir. Ḥattā ḳable't-teblīġ lafẓen ve ma'nen taġyīr-sāz-ı ḥükm-i naẓm olmaḳsızın iḫbār-ı mü'eddā vuḳū'-ı nisyāna me'vā ve der-ḥāl teẕekkür ile inbā-yı naẓm-ı i'cāz-pīrā inhā-āver-i āgāhī-i şān-ı Risālet-peymādır. Zīrā devām-ı **[L306b]** nisyān, şān-ı Cenāb-ı Risālet-bünyānda müstaḥīl ve teblīġ-i aḥkām ile teklīf-i Resūl-i celīl istidāmet-i nisyānı māni' ve Kitāb-ı Mübīn taġyīr ü taḥrīfden min ḳıbeli'r-Rabbi'l-Mu'īn ṣıyānet-ḳarīn idigi teẕekkür-i Cenāb-ı Risālet-**[191a]**me'āba delālet-rehīndir.

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Ṣāliṣe 'Aşer

Ḥażerāt-ı ma'ālī-simāt-ı Enbiyā-yı Kirām 'aleyhimü's-selāma tecvīz-sāzān-ı ṣaġāyiri redd içün muḥarrer ve ibṭāl-i mā-bihi'l-iḫticācların berāy-ı taḥḳīḳ musaṭṭardır.

Ma'lūm-ı uli'l-elbāb ola ki, zümre-i 'aliyye-i Enbiyā-yı Kirām'dan iddi'ā-pīrāyān-ı tecvīz-i vuḳū'-ı ṣaġāyiriñ ẓavāhir-i āyāt u eḥādīṣ ile istidlālleri ḥāṣā tecvīz-i kebāyiri mūcib ve ḫarḳ-ı icmā'ı müstevcib olmaġla eşer-i mezbūrīne ıḳtifā İslāmiyān'a nā-sezādır. Keyfe lā? Ma'nā-yı mā-bihi'l-iḫticācları me'vā-yı iḫtilāf-ı müfessirīn ve muḳteżā-yı edilleleri maḥaṭṭ-ı riḥāl-i teḳābül-i iḫtimālāt-ı mübhemetü't-ta'yīndir. Siyyemā ber-dūş-ı iltizāmları olan ma'nānıñ ḫilāfına ẕehāb istiḫlāf-kerde-i ekşer-i eslāf-ı feżā'il-nişābdır. Fe-lihāẕā mecma'un-'aleyh-i efāżılıñ ḫilāfı celā'il-i delā'ilden nā-ma'dūd ve ṣıḥḥat-i ḳavl-i āḫar rūşen-ger olmaġla ḫaṭāsı muḳarrer olan ḳavl-i merdū-

1 "Ben falan âyeti unuttum."

2 **"Allah, dilediğini siler, dilediğini de sabit kılıp bırakır.** Ana kitap (Levh-i Mahfûz) O'nun yanındadır." Ra'd, 13/39.

duñ ityānından terki evlā vü aḥrā ve ṣaḥīḥ-terīn ḳavl-i ḥaḳḳāniyyet-rehīniñ īrādıyla buṭlān-ı müdde'āları bī-mirādır.

Evvelā [1]﴿لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِن ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ﴾ naṣṣ-ı celālet-perveriyle [2]﴿وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ﴾ naẓm-ı i'cāz-güsteri ﴿وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾ [3](٢) الَّذِيٓ أَنْقَضَ ظَهْرَكَ﴾ fermūde-i celīlesiyle [4]﴿عَفَا اللَّهُ عَنْكَ لِمَ أَذِنْتَ لَهُمْ﴾ āyet-i cemīlesi ve [5]﴿لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَآ أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ naṣṣ-ı celīli ve [6]﴿عَبَسَ وَتَوَلَّى (١) أَنْ جَآءَهُ الْأَعْمَى﴾ ḳavl-i cezīli ve ḳaṣaṣ-ı ḥażerāt-ı Enbiyā 'aleyhimü't-teḥāyāyı beyānda şeref-baḫş-ı ṣaḥīfe-i nüzūl olan ﴿وَعَصَى ءَادَمُ رَبَّهُ فَغَوَى﴾ [7]naẓm-ı mübīni ve [8]﴿رَبَّنَا ظَلَمْنَآ أَنفُسَنَا﴾ ḳavl-i i'cāz-rehīni ve daḫi [9]﴿فَلَمَّآ ءَاتَاهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهُ شُرَكَآءَ﴾ naṣṣ-ı celālet-ālūdı ve ḥikāyeten 'an-Yūnus [10]﴿سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ ḳavl-i i'cāz-nümūdı ve miṣāl-i ḳıṣṣa-i Ẕi'n-nūn ḥikāyet-i [L307a] Dāvūd-ı sa'ādet-maḳrūnda ﴿وَظَنَّ دَاوُودُ أَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ﴾ [11]fermūde-i celālet-niṣābı ve beyān-ı ḥāl-i 'iṣmet-me'āl-i Yūsuf-ı Ṣıddīḳ'da [12]﴿وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِۦ وَهَمَّ بِهَا﴾ naẓm-ı dil-ārāsıyla ma'a-iḥvetihī ḳıṣṣa-i Yūsuf'uñ mü'eddā-yı celālet-ārāsı ve ḥikāyeten 'ani'l-

1 "(2-3) **Ta ki Allah, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlasın,** sana olan nimetini tamamlasın, seni doğru yola iletsin ve Allah sana, şanlı bir zaferle yardım etsin." Feth, 48/2.

2 "Bil ki Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. **Hem kendinin, hem de inanmış erkek ve kadınların günahlarının bağışlanmasını dile!** Allah, gezip dolaştığınız yeri de, içinde kalacağınız yeri de bilir." Muhammed, 47/19.

3 "Belini büken yükünü üzerinden kaldırmadık mı?" İnşirâh, 94/2-3.

4 **"Allah, seni affetsin!** Doğru söyleyenler sana iyice belli olup, yalancıları bilinceye kadar beklemeden **niçin onlara izin verdin?"** Tevbe, 9/43.

5 "Eğer Allah'ın daha önce verilmiş bir hükmü olmasaydı, aldığınız şey (fidye)den dolayı size büyük bir azap dokunurdu." Enfâl, 8/68.

6 "Kendisine o âmâ geldi diye Peygamber yüzünü ekşitti ve öteye döndü." Abese, 80/1-2.

7 "Bunun üzerine onlar (Âdem ve zevcesi Havvâ) o ağacın meyvesinden yediler. Bu sebeple ayıp yerleri kendilerine göründü ve cennet yaprağından üzerlerine örtmeye başladılar. **Âdem, Rabbine isyan etti ve yolunu şaşırdı."** Tâhâ, 20/121.

8 "Dediler ki: **"Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik.** Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz." A'râf, 7/23.

9 **"Fakat Allah onlara iyi ve sağlıklı bir çocuk verince de, Allah'ın kendilerine verdiği çocuk konusunda O'na ortaklar koşarlar.** Allah, onların ortak koştukları şeylerden yücedir." A'râf, 7/190.

10 "Zünnûn'u da hatırla. Hani öfkelenerek (halkından ayrılıp) gitmişti de kendisini asla sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Derken karanlıklar içinde, "Senden başka hiçbir ilâh yoktur. **Seni eksikliklerden uzak tutarım. Ben gerçekten (nefsine) zulmedenlerden oldum"** diye nida etti." Enbiyâ, 21/87.

11 "Dâvûd dedi ki: "Andolsun, senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemek suretiyle sana zulmetmiştir. Esasen ortakların pek çoğu birbirine haksızlık eder. Ancak iman edip salih ameller işleyenler başka. Onlar da pek azdır." **Dâvûd, bizim kendisini imtihan ettiğimizi anladı. Derken Rabbinden bağışlama diledi, eğilerek secdeye kapandı ve Allah'a yöneldi."** Sâd, 38/24.

12 **"Andolsun, kadın ona (göz koyup) istek duymuştu.** Eğer Rabbinin delilini görmemiş olsaydı, **Yûsuf da ona istek duyacaktı.** Biz, ondan kötülüğü ve fuhşu uzaklaştırmak için işte böyle yaptık. Çünkü o, ihlâsa erdirilmiş kullarımızdandı." Yûsuf, 12/24.

Kelīmi'l-Kerīm [1]﴿فَوَكَزَهُ مُوسَى فَقَضَى عَلَيْهِ قَالَ هَذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ﴾ naẓm-ı celālet-bünyānı, Ḥażret-i Nūḥ-ı pür-fütūḥa ﴿وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ﴾[2] ḫiṭāb-ı müsteṭābı ve ḥikāyeten 'ani'n-Nūḥ [3]﴿وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي﴾ maḳūl-i maḳbūli ve lisān-ı Cenāb-ı Ḫıllet-penāhdan ﴿وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ﴾[4] ḥikāye-i celālet-vāyesi ve yine şān-ı Mūsā-yı sa'ādet-resāda ﴿تُبْتُ إِلَيْكَ﴾[5] buyuruldığı ve şān-ı ẕī-şān-ı [Süleymān] ibn-i Dāvūd'da ﴿وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ﴾[6] naẓm-ı celālet-ālūdı ve bunlara şebīh olan āyāt-ı beyyinātıñ medlūlāt-ı i'cāz-simātı gibi ba'żı ed'iye-i Nebeviyye'de pīrāye-i dībāce-i istid'ā olan elfāẓ-ı ḥürriyyetü'l-istiḥfāẓıñ mü'eddā-yı şerāfet-intimāsı ki ezcümle (اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ)[7] ḳavl-i şerīfiyle, ḥadīṯ-i şefā'atde şeref-pīrā-yı vürūd oldığı üzre fī yevmi'l-mev'ūd ta'dād-ı ẕünūb-ı Enbiyā buyuruldığı [8](إِنَّهُ لَيُغَانُ عَلَى قَلْبِي فَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ) ḥadīṯ-i münīfi ve rivāyet-i Ebū Hüreyre-i feżā'il-perver ile cilve-ger olan (إِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ فِي الْيَوْمِ أَكْثَرَ مِنْ سَبْعِينَ مَرَّةً)[9] **[191b]** ḥadīṯ-i şerīfi ki mecmū' min ḥāyṯu huve'l-mecmū'ınıñ ẓavāhir-i celīletü'l-me'āṯiri īhām-sāz-ı iṯbāt-ı ẕünūb idigi berāy-ı iḥticāc maṣḥūblarıdır; ammā her biri cevāb-ı bā-ṣavāb ile mücāb idigi bī-irtiyābdır.

---

1 "Mûsâ, halkın habersiz olduğu bir sırada şehre girdi. Orada biri kendi tarafından, diğeri düşmanı tarafından; kavga eden iki adam gördü. Kendi tarafından olan, düşmanına karşı ondan yardım istedi. **Mûsâ da ona bir yumruk indirip onu öldürdü. Mûsâ, "Bu şeytanın işidir.** O, gerçekten apaçık bir saptırıcı düşmandır" dedi." Kasas, 28/15.

2 "Gözetimimiz altında ve vahyimize göre gemiyi yap. **Zulmedenler hakkında bana bir şey söyleme. Çünkü onlar suda boğulacaklardır."** Hûd, 11/37.

3 "Nûh, "Rabbim! Şüphesiz ben senden hakkında bilgim olmayan şeyi istemekten sana sığınırım. **Eğer beni bağışlamaz** ve bana acımazsan, şüphesiz ziyana uğrayanlardan olurum" dedi." Hûd, 11/47.

4 "O, hesap gününde, hatalarımı bağışlayacağını umduğumdur." Şu'arâ, 26/82.

5 "Mûsâ, belirlediğimiz yere (Tûr'a) gelip Rabbi de ona konuşunca, "Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım" dedi. Allah da, "Beni (dünyada) katiyen göremezsin. Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin." dedi. Rabbi, dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca, "Seni eksikliklerden uzak tutarım **Allah'ım! Sana tevbe ettim.** Ben inananların ilkiyim" dedi." A'râf, 7/143.

6 **"Andolsun, biz Süleymân'ı imtihan ettik.** Tahtının üstüne bir ceset bıraktık. Sonra tevbe edip bize yöneldi." Sâd, 38/34.

7 "Allah'ım! Şimdiye kadar yaptığım, bundan sonra yapacağım, gizlediğim ve açığa vurduğum günahlarımı affeyle!" Müslim, "Müsâfirîn", 201, nr. 771; "Zikr", 70, nr. 2719; ayrıca bkz. Buhârî, "Teheccüd", 1, nr. 1120; "Da'avât", 10, nr. 6317.

8 **"Bazen kalbimi çeşitli düşünceler kaplar da ben Allah'a** günde yüz defa **istiğfar ederim**." Müslim, "Zikr", 41, nr. 2702; Ebû Dâvûd, "Vitr", 26, nr. 1515.

9 "Vallâhi ben günde yetmiş defadan fazla Allah'tan beni bağışlamasını diler, O'na tevbe ederim." Buhârî, "Da'avât", 3, nr. 6307; Tirmizî, "Tefsîr", 47, nr. 3259; İbn Mâce, "Edeb", 57, nr. 3816.

Ezcümle [1]﴿لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ﴾ naṣṣ-ı celālet-āveriniñ tefsīr-i maʿnā-yı iʿcāz-intimāsı mevrid-i iḫtilāf-ı eḳāvīl-i ʿulemā olup ʿinde'l-baʿż ḳable'n-nübüvve ve baʿdehā menzile-i ẕenbde ṣūret-nümā olan ḥālāt ile ʿadem-i mu'āḫaẕelerin iʿlām yāḫud cilve-ger-i [L307b] minaṣṣa-i vuḳūʿ olan ḥālet rehīn-i menzile-i maġfiret idigi gibi ṣūret-nümā-yı āyīne-i bürūz olmayan daḫi maġfūr idigin ifhām yāḫud maḥkī-i Aḥmed bin Naṣr[2] üzre ḳable'n-nübüvve beyān-ı maġfūriyyet ve baʿdehā iʿlān-ı ʿişmetlerin inbā yāḫud aḥvāl-i ümmetleri Ẕāt-ı sütūde-ḫaṣletlerine iżāfet ve tekrīmen li-şānihi'l-esnā maġfiret ile ḳarīn-i raḥmet idiklerin inhā yāḫud ʿan-sehvin cilve-ger olan ḥāletiñ menzil-resīde-i ġufrān idigin ifāde ve bu maʿnā-yı şerāfet-āmāde ḥikāyet-kerde-i Ṭaberī ve muḫtār-ı İmām Ḳuşeyrī'dir. Yāḫud ẕünūb-ı Ḥażret-i Ādem maġfiret-tev'em idigi gibi ẕünūb-ı ümmet daḫi rehīn-i maġfiret idigin inbā ve maʿnā-yı merḳūm-ı meserret-pīrā maḥkī-i Semerḳandī-i feżā'il-intimā ve İbn-i ʿAṭā'dan inbā-kerde-i Sülemī-i efāżıl-pīrādır. Ḥattā [3]﴿وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾ naṣṣ-ı celālet-simātı daḫi şān-ı ümmet-i sütūde-ḫaṣlet ile muḫāṭabe-i Nebiyy-i beyyinü'l-efḍaliyyetdir. Yāḫud Cenāb-ı Bālā-nişīn-i ṣadru'ṣ-ṣudūr biʿṣet-i ﴿وَمَآ أَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ﴾[4] ḫiṭāb-ı müsteṭābıyla muḫāṭab oldıġı meserret-baḫş-ı derūn-ı cehālet-meşḥūn-ı küffār olduḳda [5]﴿لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ﴾ naṣṣ-ı raḥmet-perveri nüzūliyle tesliyet-i Cenāb-ı Risālet-me'āb raġmen li-unūfihim ṣūret-yāb olmuşdur. Ḥattā merviyy-i İbn-i ʿAbbās-ı feżā'il-istīnās üzre [6]﴿هُوَ الَّذِي أَنزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا﴾ fermūde-i mükerremesiyle me'āl-i aḥvāl-i mü'minīniñ beyānı İslāmiyān'ı ḳarīrü'l-ʿayn eyledigi daḫi teşrīfen li-Seyyidi'l-Kevneyn'dir. Pes medlūl-i āyet-i bā-hidā-

1 "(2-3) **Ta ki Allah, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlasın,** sana olan nimetini tamamlasın, seni doğru yola iletsin ve Allah sana, şanlı bir zaferle yardım etsin." Feth, 48/2.

2 İmâm Mâlik b. Enes gibi ünlü muhaddislerden hadîs öğrenmiş, Yahyâ b. Ma'în gibi şöhretli muhaddislere hadîs rivayet etmiş bir âlim, zâhid ve muhaddis olan Ahmed b. Nasr el-Huzâ'î, 20.000'den fazla hadîs rivayet etmiş olup 231/846'da şehid edilmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 124.

3 "Bil ki Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. **Hem kendinin, hem de inanmış erkek ve kadınların günahlarının bağışlanmasını dile!** Allah, gezip dolaştığınız yeri de, içinde kalacağınız yeri de bilir." Muhammed, 47/19.

4 "De ki: "Ben türedi bir peygamber değilim. **Bana ve size ne yapılacağını da bilmem.** Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım." Ahkâf, 46/9.

5 "(2-3) **Ta ki Allah, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlasın,** sana olan nimetini tamamlasın, seni doğru yola iletsin ve Allah sana, şanlı bir zaferle yardım etsin." Feth, 48/2.

6 **"O, inananların imanlarını kat kat artırmaları için kalplerine huzur ve güven indirendir.** Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." Feth, 48/4.

yet farażā taṣavvur-ı ẕenb-i Nebevī cilve-pīrā-yı minaṣṣa-i imkān oldığı ṣūretde ṭırāz-ı menzile-i maġfiret idigin ifāde mefhūm-ı naṣṣ-ı mu'cizü'l-icādedir. Fe-lihāẕā 'inde ba'żı'l-'ulemā ẕikr-i maġfiret-i Nebiyy-i hidāyet-intimā tebri'e-i ẕimmet-i Nebevī'yi berāy-ı inbā cilve-nümādır.

Bināberīn [1] ﴿وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ (٢) الَّذِيٓ أَنْقَضَ ظَهْرَكَ﴾ fermūde-i mükerremesini tefsīr-sencāndan ba'żı fuḥūl-i feżā'il-bünyān **[L308a]** "Tenzīl-kerde-i menzile-i ẕenb olan terk-i evlā ile ol Erīke-ṭırāz-ı fütüvvetden ḳable'n-nübüvve cilve-pīrā-yı ṣudūr olan ḥālet menzil-resīde-i maġfiret idigin ifāde murāddır." deyü te'vīl-perver ve bu te'vil-i leṭāfet-güster muḫtār-ı İbn-i Zeyd-i feżā'il-mevsūm ve irtiżā-kerde-i Ḥasan-ı Baṣrī-i cāmi'u'l-'ulūmdur. Keyfe lā? 'İnde ba'żı'l-'ulemā Ẕāt-ı Risālet-intimā ḳable'n-nübüvve vuḳū'-ı ẕünūbdan maḥfūẓ u ma'ṣūm ve ḥıfẓ u 'iṣmet ṣūret-nümā-yı minaṣṣa-i bürūz olmasa ṣıḳal-i ḥālāt-ı bārize ber-dūş ẓuhūr olacaġın **[192a]** inbā ile iẓhār-ı menn-i Mennān mefhūm-ı naṣṣ-ı celālet-'unvān idigi menḳūl-i Semerḳandī-i feżā'il-meşmūldür. Yāḫud a'bā-yı risālet teblīġ-kerde-i Cenāb-ı Nebiyy-i sütūde-ḫaṣlet oluncaya degin ṣıḳlet-āver olmaḳdan ṣıyānetlerin inbā ve tefsīr-i mezbūr maḥkī-i Māverdī-i feżā'il-müntemī ve naḳl-kerde-i Sülemī'dir. Yāḫud ṣıkal-i umūr-ı cāhiliyyeden berā'et-i ẕimmet-i Nebeviyye'yi i'lām mefhūm-ı naṣṣ-ı celālet-fercāmdır ki ma'nā-yı merḳūm naḳl-kerde-i Mekkī-i feżā'il-mevsūmdur. Yāḫud ḥīn-i bürūz-ı nübüvvetlerinde cilve-ger olan ḫayretlerin ref' ile i'ṭā-yı Şerī'at medlūl-i āyet-i bā-hidāyet ve ma'nā-yı mezbūr irtiżā-kerde-i İmām Ḳuşeyrī-i feżā'il-mevfūrdur. Yāḫud naḳż-āver-i ẓahr-ı Şerī'at-perver olmaġa ḳarīb olan ḫaml-i umūr-ı teblīġi taḫfīf ile Ẕāt-ı raḥmet-ḫuẓūẓları maḥfūẓ idigin inbā medlūl-i naṣṣ-ı celālet-ārādır. Felā-cerem tefsīr-i merḳūm üzre ḳable'n-nübüvve ol Erīke-ṭırāz-ı fütüvveden cilve-pīrā-yı ṣudūr olan a'māl menzil-resīde-i ḫurmet olan ef'āli menzile-i evzāra tenzīlden maṣūn idiklerin beyān ile min ḳıbeli'l-Ḫallāḳ 'arż-ı işfāḳ lāzım-ı ma'nā-yı āyet-i i'cāz-dem-sāzdır. Pes ẕikr-i vaż'-ı vizr 'iṣmetden kināye ve farażā ṣūret-nümā-yı āyīne-i bürūz ve mūcib-i naḳż-ı ẓahr-ı şerāfet-āmūz olan ẕünūbdan maġfūriyyetlerin beyānda naṣṣ-ı merḳūm mā-bihi'l-kifāyedir. Yāḫud kemā-teḳaddem taḥammül-i a'bā-i risāletde ḫuṣūl-i ḫiffet yāḫud taḥammül-i umūr-ı cāhiliyyetden ṣıyā-

1 "Belini büken yükünü üzerinden kaldırmadık mı?" İnşirâh, 94/2-3.

netleri murād ve ḥıfẓ-ı mā-evḥā ileyhe tevfîḳe maẓhariyyetleri müstefād idigi müsellemdir.

Ḥattā [1]﴿عَفَا اللَّهُ عَنْكَ لِمَ أَذِنْتَ لَهُمْ﴾ ḫiṭāb-ı müsteṭābıyla muḫāṭaba berāy-ı mu'ātebe **[L308b]** cilve-ger olmayup medlūl-i i'cāz-meşmūli taḫyīr-i Nebevī'yi mu'lindir. Zīrā vücūd-ı emr-i müteḳaddem mün'adim oldığı gibi vürūd-ı nehy daḫi teḳaddüm-nümūd degildir ki ḫilāfınıñ 'ameli ma'ṣiyetden ma'dūd ola. Fe-lihāẕā fermūde-i mükerreme-i merḳūmeden iḫtimāl-i mu'ātebe ber-ṭaraf olmaġın ma'nā-yı merḳūmı ḳā'ilīniñ ġalaṭı tefevvühkerde-i selefdir. Bināberīn Nifṭaveyh-i[2] feżā'il-āyīnden menḳūl oldığı üzre Cenāb-ı Seyyidü'l-Kevneyn muḫayyer beyne'l-emreyn idigi medlūl-i āyet-i i'cāz-meşmūldür. Zīrā fīmā lem-yenzil 'aleyhi'l-vaḥyde müte'allıḳ-ı meşiyyetleri olan vech üzre 'amel cā'iz idigi müdelleldir. Keyfe lā? Menşūr-ı celālet-mevfūr-ı manṭūḳ-ı [3]﴿فَأْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ﴾ der-dest-i nübüvvet-peyvestleridir. Ḥattā ṣudūr-ı iẕn-i Nebevī ile üsārā muṭlaḳu'l-'inān olduḳlarında me'ẕūnen ıṭlāḳları cilve-ger olmasa iḫtiyār-ı ḳu'ūd ile mekṣleri muḳarrer ve mużmerun fi'n-nefsleri olan mekr ü nifāḳları muẓhir olup ṣūret-i taḫallüflerine medār-ı ṣudūr-ı iẕn-i Cenāb-ı Risālet-medār idigin iş'ār ile serā'ir-i aḥvāllerinden olan ḥāleti ketm ü iḫfāları min ḳibelillāhi'l-'Allām, Cenāb-ı Risālet-me'āba i'lām olunmuşdur. Pes kelime-i celīle-i عَفَا bu maḳām-ı vālāda غَفَرَ ma'nā-yı dil-ārāsını edā-pīrā olmayup ẕenb olmadığın ifāde ile ma'nā-yı taḫyīr-fercāmın icāde idigi (عَفَا اللَّهُ لَكُمْ عَنْ صَدَقَةِ الْخَيْلِ وَالرَّقِيقِ)[4] ḥadīṣ-i lāzımü't-taṣdīḳinde **[192b]** cilve-ger olan lafẓ-ı عَفَا ma'nā-yı 'adem-i lüzūmı edā-pīrā idiginden rū-nümādır. Ḥattā 'adem-i vücūb-ı ṣadaḳa-i ḫuyūl ve eriḳḳā müfād-ı kelime-i عَفَا idigi naḳl-kerde-i İmām Ḳuşeyrī'dir. Bināberīn ıṭlāḳ-ı lafẓ-ı عَفَا muḳābele-i ẕenbde cilve-nümā idigin iddi'ā 'adem-i 'irfān-ı lisān-ı 'Arab'ı inbā eyledigi teẕyīl-kerde-i ḳavl-i Ḳu-

1 **"Allah, seni affetsin!** Doğru söyleyenler sana iyice belli olup, yalancıları bilinceye kadar beklemeden **niçin onlara izin verdin?"** Tevbe, 9/43.

2 Bu zat; hadîs hâfızı, aynı zamanda Arap dili ve edebiyatı, kırâat ve tarih âlimi olan ve "Niftaveyh" lakabıyla anılan Ebû Abdillâh İbrâhîm b. Muhammed b. Arefe'dir (ö. 323/935). Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 100.

3 "Müminler ancak Allah'a ve Peygamberi'ne inanan, onunla beraber toplumu ilgilendiren bir iş üzerindeyken ondan izin almadan çekip gitmeyen kimselerdir. O hâlde bazı işlerini görmek için senden izin isterlerse, **içlerinden dilediğine izin ver** ve onlar için Allah'tan bağışlama dile. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." Nûr, 24/62.

4 "At ve köleler için zekât vermekten Allah sizi atfetmiştir." Tirmizî, "Zekât", 3, nr. 620; Ebû Dâvûd, "Zekât", 5, nr. 1574; İbn Mâce, "Zekât", 4, nr. 1790.

şeyrī-i feżā'il-pīrādır. Pes fermūde-i mükerreme-i [1]﴿عَفَا اللَّهُ عَنْكَ﴾ 'adem-i lüzūm-ı ẕenbi ifāde ve tekrīme-i Nebiyy-i Mükerrem'i bu ṭavr-ı menī'u'l-ġāvr ile icāde idigi ḳarār-dāde olup, ḥattā bu ma'nā-yı şerāfet-ālūdı Dāvūdī daḫi naḳl ile müstes'ad ve 'inde'l-Mekkī berāy-ı istiftāḥ-ı kelām mesūḳ-ı [2]أَعَزَّكَ اللَّهُ وَأَصْلَحَكَ maḳāmına luḥūḳı ġayr-ı müsteb'addır. Ḫuṣūṣan [3]عَافَاكَ اللَّهُ ma'nā-yı [L309a] celālet-destgāhını müfīd idigi Semerḳandī'den menḳūl-i cāviddir.

Ve keẕālik şān-ı üsārā-yı Bedr'de [4]﴿مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَى﴾ naṣṣ-ı celālet-ārāsı daḫi ilzām-ı ẕenbi ifāde-pīrā olmayup beyne'l-Enbiyā'i'l-Kirām efḍaliyyet-i Cenāb-ı Seyyidü'l-Enām'ı müş'ir ve ḫaṣā'iṣ-i Nebeviyye'yi muḳarrirdir. Felā-cerem ma'nā-yı āyet-i i'cāz-hem-dem ḫālet-i mezbūreniñ Cenāb-ı Risālet-pīrādan ġayrıya nā-müyesser idigin inbā-āverdir. Keyfe lā? Ol Erīke-ṭırāz-ı bi'ṣetden [5](أُحِلَّتْ لِي الْغَنَائِمُ وَلَمْ تَحِلَّ لِنَبِيٍّ قَبْلِي) ḥadīṯ-i şerāfet-perveriniñ mervī idigi teşyīd-sāz-ı mebānī-i ḳavl-i muḥarrerdir. Pes tefsīr-i meẕkūr üzre fermūde-i merḳūmeden beyān-ı mā-ḫuṣṣa bihi'n-Nebiyyi'l-Ekrem müsellem olmaġın [6]﴿تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا﴾ naṣṣ-ı celālet-intimāsından ser-zede-i zemīn-i infihām olan nihāl-i tevbīḫiñ ḳaṭ'ında eyādī-i 'ulemā bu resme dest-dırāz-ı imlā-yı te'vīl-i dil-ārādır ki, kelime-i celīle-i ﴿تُرِيدُونَ﴾ ile ancaḳ 'arż-ı dünyāyı iltimās-kār ve mücerred heves-nāk-ı istikbār olan Müslimīn'e vārid olup żamīr-i ḫiṭāb Risālet-me'āba ve e'ālī-i Aṣḥāb-ı ma'ālī-nişāba 'ā'id degildir. Zīrā rūz-ı fīrūz-ı Bedr'de cem'-i ġanāyime müştaġillīn cihāda ictihād ile ṣaf-şikāf-ı müşrikīn olmaḳdan fāriġīn olmaġın iḫtimāl-i ric'at-i a'dā hirās-āver-i ḳalb-i Ḥażret-i 'Ömer-i ma'delet-perver oldıġı, sebeb-i nüzūl-i āyet-i hidāyet-güsterdir. Fe-lihāẕā

1 **"Allah, seni affetsin!** Doğru söyleyenler sana iyice belli olup, yalancıları bilinceye kadar beklemeden niçin onlara izin verdin?" Tevbe, 9/43.

2 "Allah seni azîz eylesin, Allah sana ikramını lütfetsin."

3 "Allah sana afiyet versin."

4 "Yeryüzünde düşmanı tamamıyla sindirip hâkim duruma gelmedikçe, **hiçbir peygambere esir almak yakışmaz.** Siz geçici dünya menfaatini istiyorsunuz, hâlbuki Allah ahireti (kazanmanızı) istiyor. Allah, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir." Enfâl, 8/67.

5 "Ganimet almak daha önceleri hiçbir peygambere helâl kılınmadığı hâlde bana helâl kılındı." Benzer hadîs-i şerîfler için bkz. Buhârî, "Teyemmüm", 1, nr. 335; "Salât", 56, nr. 438; Müslim, "Mesâcid", 3, nr. 521.

6 "Yeryüzünde düşmanı tamamıyla sindirip hâkim duruma gelmedikçe, hiçbir peygambere esir almak yakışmaz. **Siz geçici dünya menfaatini istiyorsunuz,** hâlbuki Allah ahireti (kazanmanızı) istiyor. Allah, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir." Enfâl, 8/67.

﴿لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ سَبَقَ﴾[1] naṣṣ-ı muṣaddaḳıyla medār-ı terettüb-i ʿaẕāb vürūd-ı nehy-i müteḳaddim idigi bī-irtiyāb olmaġın bu bābda ʿadem-i vürūd-ı nehy-i müteḳaddim bāʿiṯ-i ʿadem-i terettüb-i ʿaẕāb-ı rāġıbīn ilā cemʿi'l-meġānim olmuşdur. Pes taḥḳīḳ-i merḳūmdan ḳıṣṣa-i üsārā-yı maʿṣiyet-pīrā degil idigi rūşenādır. Ḥattā ʿinde baʿżı'l-ʿulemā, kitāb-ı sābıḳdan murād Ḳur'ān-ı bāhirü'l-lemeʿān olup mü'minun-bi'l-kitāb olduḳları cemʿ-i ġanāyime inhimāk ile terk-i cihāda terettüb eden taʿẕībi dāfiʿ ve taḥlīl-i ġanāyim ile iġtināmları taḳdīr-kerde-i Melik-i Minʿām olmaġın bāʿiṯ-i ʿafv u ṣafḥ-ı cemīlleri idigi āyet-i [L309b] merḳūmeden lāmiʿdir. Ve ʿinde'l-baʿżı'l-āḫar, kitāb-ı sābıḳdan murād Levḥ-i Maḥfūẓ ve taḥlīl-i ġanāyim ile Müslimīn maḥẓūẓ idigi müṯbet olmaġın terettüb-i ʿaẕāb ṣūret-yāb olmadıġı medlūl-i āyet-i bā-hidāyetdir. Felā-cerem ʿalā cemīʿi't-teḳādīr **[193a]** mādde-i merḳūme maʿṣiyet-maṣīr degildir. Keyfe lā? Zīver-pīrāyı ṣaḥīfe-i tenzīl olan ﴿فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا﴾[2] fermūde-i mükerremesi şāhid-i müddeʿā-yı muḥarreredir. Ḥattā ḳıṣṣa-i üsārā-i Bedr'de beyne'l-fidā ve'l-ḳatl taḫyīr-i Nebevī muḳarrer ve emr-i meẕkūrı Ḥāmil-i vaḥy-i mübīn, Cenāb-ı Ḥāmil-i Livā'ü'l-Ḥamd'e ḫaber vermişdir. Fe-lihāẕā sene-i ātiyede zümre-i ʿaliyye-i İslāmiyān'dan vuḳūʿ-ı fidāya rıżā ile fidā-yı üsārā irtiżā-kerde-i İslām-pīrāyān-ı ṣadāḳat-ārā idigi selb-endāz-ı vuḳūʿ-ı maʿṣiyetdir. Ġāyetü mā-fi'l-bāb ʿalā taḳdīri't-taḫyīr beyne'l-emreyn baʿżı Müslimīn'iñ terk-i vech-i münīf ve iḫtiyār-ı emr-i żaʿīf etdikleri medār-ı muʿātebeleridir. Maʿa-hāẕā ẕimmet-i vālā-nehmetleri yine maʿṣiyetden dūr ve maʿnā-yı meẕkūr işāret-kerde-i Ṭaberī-i feżā'il-mevfūrdur. Fe-lihāẕā (لَوْ نَزَلَ مِنَ السَّمَاءِ عَذَابٌ مَا نَجَا مِنْهُ إِلَّا عُمَرُ)[3] ḥadīṯ-i şerāfet-perveri Cenāb-ı İbn-i Ḫaṭṭāb'ıñ taṣvīb-i ḳatl-i üsārā buyurdıġın taḥsīn ve re'y-i rezīni baʿiṯ-i iʿzāz-ı dīn ve iʿlā-i kelime-i ʿulyā ve medār-ı maḳhūriyyet-i aʿdā idigin inbāya maḥmūl ve farażā mecī-i ʿaẕāb rū-nümā olsa necāt-ı ʿÖmer cilve-ger ve taḫṣīṣun bi'ẕ-ẕikrleri ḳavl-i vech-i aṣvebde sebḳat-perver idiklerindendir. Fe-lihāẕā iḫtiyār-ı kār-ı ḥelālde taṣavvur-ı maʿṣiyet muḥāl idigi müṯbetdir. Bināberīn ʿinde Dāvūdī ḫaber-i fidā ṣübūt-pīrā degildir. Zīrā minaṣṣa-i

1 **"Eğer Allah'ın daha önce verilmiş bir hükmü olmasaydı,** aldığınız şey (fidye)den dolayı size büyük bir azap dokunurdu." Enfâl, 8/68.

2 **"Artık elde ettiğiniz ganimetten helâl ve temiz olarak yiyin.** Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." Enfâl, 8/69.

3 "Gökten azap inseydi, Ömer'den başkası ondan kurtulamazdı!"

zīb-i ṣübūt olsa şān-ı nübüvvet-bünyān-ı Nebevī 'işmet-muḥtevī iken bilānaṣṣ velā-tefvīż 'amel muḫālif-i şīme-i Nebiyy-i mufaḍḍaldir. Bināberīn mādde-i meẕkūre maẓanne-i eḳāvīl-i muḥarrere olmadıġı hüveydādır. Fe-lihāẕā şurrāḥ-ı ***Şifā-yı Şerīf***den 'Alī-i Ḳārī 'aleyhi raḥmetü'l-Bārī'niñ ḥall-i kelām-ı Dāvūdī-i feżā'il-medārda yādigār-ı ḫāme-i ifāde-şi'ārıdır ki, ḥīn-i 'adem-i vürūd-ı vaḥyde [L310a] 'alā mā-[hiye] 'aleyh ekṣerü'l-'ulemā Cenāb-ı Risālet-intimā içün cevāz-ı ictihād fi'l-aḥkām mā-lā-kelām iken ḳā'il-i feżā'il-mevsūm semt-i ḫilāfa ẕāhib olmaġın ḳavl-i merḳūmı ḳā'il yāḫud min-ġayri te'vīlin fi'l-emri'l-merḳūm fidā-yı üsārā re'y-i Cenāb-ı Risālet-peymā ile cilve-ger olmadıġına mā'il idigin zīver-i suṭūr-ı ***Şerḥ-i Şifā***-yı şerāfet-mevfūr etmişdir. Keyfe lā? Maḳūl-i maḳbūl-i İbnü'l-'Alā-yı feżā'il-pīrādır ki fermūde-i merḳūmeniñ te'vīl-i celīli, fi'l-i Nebevī muvāfıḳ-ı mażmūn-ı kitāb-ı i'cāz-muḥtevī idigin mu'lin ve taḫlīl-i ġanāyim ve tecvīz-i fidā taḳarrür-pīrā idiginden nāṣī fidā ḫ ̌āhişi hüveydā oldıġın mübeyyindir. Ḥattā ḳable Ġazveti'l-Bedr seriyye-i 'Abdullāh bin Caḥş'da ḳatīl olan İbnü'l-Ḥaḍramī'ye Ḥakem bin Keysān ile refīḳi 'Oṯmān fidā ḳılındıġı cilve-künān iken min ḳıbeli'l-Meliki't-Tevvāb 'adem-i vürūd-ı 'itāb delīl-i cevāz-ı fidā idigi bī-irtiyābdır. İmdi taḥḳīḳāt-ı sālifeden rū-nümādır ki, īḳā'-ı fidā-yı üsārā 'alā-baṣīretin ve tedebbürin ṣüret-nümā ve vuḳū'-ı fidā-yı sābıḳda 'adem-i vürūd-ı 'itāb-ı lāḥıḳda daḫi müstelzim-i 'adem-i 'itāb idigi bī-irtiyābdır. Lākin Allāhu a'lem beyān-ı 'iẓam-ı Ġazve-i Bedr ile inbā-yı keṣret-i üsārā müte'allıḳ-ı meşiyyet-i İlāhiyye idiginden nāṣī taḫlīl-i ġanāyim ve tecvīz-i fidā Levḥ-i Maḥfūẓ'da cilve-pīrā idigin lā-'alā vechi'l-'itābi ve'l-inkār i'lām u iḫbār **[193b]** ile iẓhār-ı ni'met ve te'kīd-i minnet buyurulmuşdur.

Ba'de-hāẕā [1] ﴿عَبَسَ وَتَوَلَّى﴾ naṣṣ-ı celālet-intimāsı delālet-pīrā-yı iṣbāt-ı ẕenb olmadıġı, ma'nā-yı āyet-i kerīme beyān-ı ḥāl-i muḳtedā-leh idigiyle ṣübūt-intimā ve cemāl-i ḥāl-i racüleyn mekşūf olsa evlā ve aṣveb iḳbālun 'ale'l-a'mā idigi aḳreb oldıġın inbādır. Pes tevellā 'ani'l-a'mā ile refīḳ-i küfr-intimāsına iḳbāl istislāmına medār olmaġ-içün iḫtiyār maḳūle-i teblīġden olmaġla ṭā'at-i Melik-i Ma'būd'dan ma'dūd olup maḳūle-i ma'ṣiyet ve 'idād-ı muḫālefetden olmadıġı rūşenādır. Pes taḳdīr-i meẕkūr

1 "(1-2) Kendisine o âmâ geldi diye **Peygamber yüzünü ekşitti ve öteye döndü."** Abese, 80/1.

üzre mefhūm-ı āyet-i i'cāz-mevsūm tevhīn-i emr-i küfr-intimā ve i'lām-ı ḥāl-i ḫayr-iştimāl-i a'mādır. Ḥattā bu eṣnāda [1]﴿وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّى﴾ naṣṣ-ı celālet-ārāsı işāret-fermā-yı i'rāż idigi taḥrīr-kerde-i ba'żı **[L310b]** 'ulemādır. Fe-lihāẕā 'inde'l-ba'ż żamīr-i [2]﴿عَبَسَ وَتَوَلَّى﴾ ruḥsāyī-i dergāh-ı Risālet-destgāhı mūrād iden ẕat-ı cehālet-intimāya rāci' idigi şi'r-i Ebī Temmām'da[3] tażmīn-kerde olan ma'nādan lāmi'dir. Taṣavvur-ı resm-i muḫālefete naẓm-ı belāġat-peẕīr maṣīr degildir.

Keẕālik ḳıṣṣa-i Ḥażret-i Ādem ve Ḥavvā'yı inbā-pīrā olan [4]﴿فَأَكَلَا مِنْهَا﴾ naẓm-ı celālet-ārāsınıñ mefhūm-ı i'cāz-mevsūmı [5]﴿هَـٰذِهِ الشَّجَرَةَ﴾ manṭūḳ-ı celālet-mesūḳıyla teḳaddüm-i vürūd-ı nehy-i İlāhī bā'iṣ-i āgāhī iken ityān-ı menhiyyün-'anh cilve-ger-i minaṣṣa-i vuḳū' olduḳda [6]﴿أَلَمْ أَنْهَكُمَا﴾ naẓm-ı i'cāz-intimāsıyla ṣūretā rū-nümā-yı āyīne-i istifhām olan tevbīḫ ﴿وَعَصَىٰ﴾ [7]اٰدَمُ رَبَّهُ﴾ fermūde-i celālet-intimāsıyla ṣūret-i iṣbāt-ı 'iṣyān 'inde'l-ba'ż cehli yāḫud ḫaṭāyı inbā-pīrā olan kelime-i [8]﴿غَوَى﴾ bürūz-ı ẕenb-i Ḥażret-i Ebi'l-Beşer'e feḥvā olmaġın beyāna li-'işmeti'l-Enbiyā ﴿وَلَقَدْ عَهِدْنَآ إِلَىٰ اٰدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا﴾[9] naẓm-ı i'cāz-intimāsı beyān-ı ma'ẕeret içün minaṣṣa-i tenzīlden rū-nümā olmuşdur. Ḥattā nisyān-ı 'adāvet-i İblīs bā'iṣ-i ẕühūl-i 'ahd-i sābıḳ idigi naḳl-kerde-i İbn-i Zeyd yāḫud iẓhār-ı ḫadī'a ile mekr-i şeyṭān medār-ı nisyān idigi maḥkī-i ba'żı 'ulemādır. Keyfe lā? Benī nev'-i beşeriñ nisyān-ı 'ahd-i sābıḳ ile mevṣūfiyyeti "insān" ile sebeb-i

1 "(İstemiyorsa) onun arınmamasından sana ne!" Abese, 80/7.

2 "(1-2) Kendisine o âmâ geldi diye **Peygamber yüzünü ekşitti ve öteye döndü."** Abese, 80/1.

3 Bu zat, Abbâsî devrinin kasideleriyle ünlü şairlerinden biri olup *Dîvân*'ından başka 465 Arap şairinden seçerek meydana getirdiği *el-Hamâse* adlı kitabı çok meşhur olan Ebû Temmâm Habîb b. Evs b. Hâris et-Tâî'dir (ö. 231/846). Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 140.

4 **"Bunun üzerine onlar (Âdem ve zevcesi Havvâ) o ağacın meyvesinden yediler.** Bu sebeple ayıp yerleri kendilerine göründü ve cennet yaprağından üzerlerine örtmeye başladılar. Âdem, Rabbine isyan etti ve yolunu şaşırdı." Tâhâ, 20/121.

5 "Dedik ki: "Ey Âdem! Sen ve eşin cennete yerleşin. Orada dilediğiniz gibi bol bol yiyin, ama **şu ağaca** yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz." Bakara, 2/35.

6 "Bu suretle onları kandırarak yasağa sürükledi. Ağaçtan tattıklarında kendilerine avret yerleri göründü. Derhal üzerlerini cennet yapraklarıyla örtmeye başladılar. Rab'leri onlara, **"Ben size** bu ağacı **yasaklamadım mı?** Şeytan size apaçık bir düşmandır, demedim mi?" diye seslendi." A'râf, 7/22.

7 "Bunun üzerine onlar (Âdem ve zevcesi Havvâ) o ağacın meyvesinden yediler. Bu sebeple ayıp yerleri kendilerine göründü ve cennet yaprağından üzerlerine örtmeye başladılar. **Âdem, Rabbine isyan etti** ve yolunu şaşırdı." Tâhâ, 20/121.

8 "… yolunu şaşırdı …" Tâhâ, 20/121.

9 "Andolsun, bundan önce biz Âdem'e (cennetteki ağacın meyvesinden yeme, diye) emrettik. O ise bunu unutuverdi. Biz onda bir kararlılık bulmadık." Tâhâ, 20/115.

tesmiyeti idigi maḳūl-i ṣıḥḥat-istīnās-ı İbn-i 'Abbās'dır.[1] Ve 'inde'l-ba'ż'l-āḫar [2]﴿إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ﴾ naẓm-ı mübīni üzre yemīn-i İblīs'e iġtirār ictirā-yı ekle bādī ve ḫāṭır-ı hidāyet-me'āṣirleri taṣavvur-ı ḫınṣ fi'l-yemīne nādī olmadığından ekle taṣaddīleri rū-nümā olup ḥālet-i mezbūreniñ 'urūżı ṣūret-nümā-yı taḳdīr olmasa iẕā ḫalleyā 'alā ṭab'ihimā bürūẕ-ı 'işyān nümāyān olmayacağı tābān olmaġın, ḥattā Cenāb-ı Ebi'l-Beşer'den bu güne i'tiẕārıñ vürūdı ba'żı rivāyātdan mefhūm ve inbā-yı İbn-i Cübeyr üzre yemīn-i İblīs ġurre-sāz-ı Cenāb-ı Ādem'e sebeb ve mü'min mevṭın-ı ḫadī'a idigi 'urūż-ı ḥālet-i merḳūmeyi müsebbibdir. Fe-lihāẕā 'inde'l-ba'ż nisyān-ı vürūd-ı nehy-i meẕkūr müstelzim-i muḫālefet olmadığı reybden dūr oldığı [3]﴿وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا﴾ naẓmından hüveydādır. Lākin 'inde ekṣeri'l-müfessirīn 'azm-i meẕkūrdan murād cezm ü ṣabr idigi cāy-ı 'inād degildir. **[L311a]** Ve 'inde ba'żı'l-'ulemā ekl-i meẕkūruñ vuḳū'-ı eṣnā-yı sekrde cilve-ger, lākin ḫamr-ı cennet **[194a]** iġbirār-ı sekrden ṣafvet üzre idigi manṣūṣun-'aleyh olmaġın vech-iża'īf-i meẕkūr i'tibārdan dūrdur. Pes 'alā eyyi ṭarīḳin kāne 'işmet-i aṣliyyeleri muḳarrer ve ṣūret-i nisyān yāḫud ḫadī'a-i şeyṭān ile sehven vuḳū'-ı ḫaṭā mu'āḫaẕeye me'vā olmadığı bi'ttifāḳi'l-'ulemā müṣbetdir. Felā-cerem maḳūl-i maḳbūl-i İbn-i Fūrek-i feżā'il-pīrādır ki ﴿وَعَصَى اٰدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى (١٢١) ثُمَّ اجْتَبٰيهُ﴾[4] naẓm-ı celālet-ārāsı delāletiyle vuḳū'-ı ḫaṭī'e-i meẕkūre ḳable nübüvvetihī ṣūret-nümā ve vuḳū'-ı ictibā vü hidāyet erīkepīrā-yı nübüvvet olduḳlarında rū-nümādır. Ḫattā ma'nā-yı merḳūm İbn-i Fūrek-i feżā'il-mevsūmdan mā-'adā nice ḳurūmuñ dahi irtiżā-kerdeleridir. Lākin vuḳū'-ı ḳıṣṣa-i merḳūme 'inde ba'żı fuḥūli'l-ümme bu te'vīl-i cezīlle mü'evveldir ki, nehy-i meẕkūr cins-i şecereye mübtenī olmayup şecere-i maḫṣūṣaya şümūlinden ġufūle mebnīdir. Bināberīn bürūz-ı tevbe irtikāb-ı ma'ṣiyetden neş'et etmeyüp 'adem-i taḥaffuẓdan nāşī ṣūret-peẕīr olmuşdur. Ve 'inde'l-ba'ż'l-āḫar nehy-i mezbūr derece-nişīn-i taḥrīm olmadığı, maḥallinde terḳīm olunmuşdur. Pes ma'lūm-ı daḳāyıḳ-şināsān ola ki,

1 Taberânî, *el-Mu'cemü's-Sağīr*, II/140, nr. 925.

2 **"Şüphesiz ben size öğüt verenlerdenim"** diye de onlara yemin etti." A'râf, 7/21.

3 "Andolsun, bundan önce biz Âdem'e (cennetteki ağacın meyvesinden yeme, diye) emrettik. O ise bunu unutuverdi. **Biz onda bir kararlılık bulmadık."** Tâhâ, 20/115.

4 "Bunun üzerine onlar (Âdem ve zevcesi Havvâ) o ağacın meyvesinden yediler. Bu sebeple ayıp yerleri kendilerine göründü ve cennet yaprağından üzerlerine örtmeye başladılar. **Âdem, Rabbine isyan etti ve yolunu şaşırdı. Sonra** Rabbi **onu seçti,** tevbesini kabul etti ve ona doğru yolu gösterdi." Tâhâ, 20/121-122.

﴿وَعَصَى اٰدَمُ رَبَّهُ﴾[1] ḳavl-i şerîfi ve ba‘dehū ﴿فَتَابَ عَلَيْهِ﴾[2] naẓm-ı münîfi manṭūḳ-ı celâlet-mesūḳınca ḥadîṣ-i şefâ‘atde ḥaṭî’e-i meẕkūre i‘tiẕār-ı Cenāb-ı Ebi’l-Beşer’i inhā-āver oldıġı taḥdîş-i ḫāṭır-ı ẕekāvet-perver degildir ki ḳıṣṣa-i mezbūreniñ ve emṡāliniñ cevāb-ı bā-ṣavābı faṣl-ı āyetde taḥrîr-kerde-i ḫāme-i belāġat-‘imāme-i ṣāḥib-i kitāb-ı feżâ’il-me’ābdır.

Ve keẕālik ḳıṣṣa-i Cenāb-ı Yūnus’da daḥi kemā-teḳaddem ṣübūt-ı ẕenb manṣūṣun-‘aleyh olmadıġından ḫavāṭır-ı müstemi‘în derhem degildir. Zîrā [3]﴿إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا﴾ ḳavl-i şeref-evliniñ te’vîli ‘alā mā-sebaḳa taḥḳīḳuhū iṡbāt-ı ẕenbi iḳtiżā-āver degildir. Ġāyetü mā-fi’l-bāb ‘inde’l-ba‘ż bürūz-ı ṣūret-i nıḳmete medār, tevaḳḳu‘-ı nüzūl-i ‘aẕāba maẕhar olan ḳavminden ḫurūc-ı ġayret-diṡārıdır. Yāḥud ḳavmine mev‘ūdü’l-ityān **[L311b]** olan ‘aẕābıñ ‘afv ile inṣırāfından nāṣī Cenāb-ı Vālā-cenāblarına isnād-ı kiẕbden berāy-ı teḥāṣī medāric-i ḫurūca vülūcı cilve-ger ve ‘inde’l-ba‘ż ledā-ḳavmihī ṣūret-i dürūġ cilve-fürūġ olmaġla bīm-i taṣaddī i‘dām-ı ḫurūclarına bā‘iṡ-i iḳdām olup a‘bā-yı risālete iẓhār-ıża‘f ḳuvā-yı taḥammül ile ibrāz-ı ṣūret-i terk tecemmül-i mevrid-i ḳıṣṣa-i ‘ibret-minaṣṣadır. Pes ‘alā külli’t-teḳādīr ‘adem-i kiẕb muḳarrer olmaġla ber-minvāl-i eṣaḥḥ-ı ḫaber ma‘ṣiyyetden ‘iṣmetleri rüṣen-ger ve [4]﴿إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ﴾ naẓm-ı i‘cāz-maḳrūnı tebā‘ud ile müfesserdir. Ba‘de-hāẕā [5]﴿إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ naṣṣ-ı belāġat-āyīninde müstebīn olan ẓulm, vaż‘u’ş-şey’ ilā ġayri mevżi‘ihīden ‘ibāret ve ḳavminden bi-ġayri iẕnin minallāh ḫurūcın yāḥud taḥammül-i a‘bā-i risāletde iẓhār-ıża‘fın yāḥud istid‘ā-yı ‘aẕāb-ı ḳavmin ma‘ṣiyet ‘add eylediginden neş’et eden su’āliñ indifā‘ı bu cevāb-ı bā-ṣavāb ile ṣūret-yābdır ki Cenāb-ı Neciyyullāh’ıñ istid‘ā-yı ihlāk-i ḳavmi medār-ı mu’āḫaẕe olmadıġı ma‘lūm ve ẕünūbdan tenzîhleri manṣūṣun-‘aleyh iken beyān-ı i‘tirāf u iḳrār isticlāb-ı ‘inâyet-i İlâhiyye’ye medār olmaġ-içün bedîdārdır. Fe-lihāẕā Ḥażret-i Ebi’l-Beşer ve Ḥavvā-yı

1 “Bunun üzerine onlar (Âdem ve zevcesi Havvâ) o ağacın meyvesinden yediler. Bu sebeple ayıp yerleri kendilerine göründü ve cennet yaprağından üzerlerine örtmeye başladılar. **Âdem, Rabbine isyan etti** ve yolunu şaşırdı.” Tâhâ, 20/121.

2 “… tevbesini kabul etti …” Tâhâ, 20/122.

3 “Zünnûn’u da hatırla. **Hani öfkelenerek (halkından ayrılıp) gitmişti** de kendisini asla sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Derken karanlıklar içinde, “Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni eksikliklerden uzak tutarım. Ben gerçekten (nefsine) zulmedenlerden oldum” diye nida etti.” Enbiyâ, 21/87.

4 “Hani o kaçıp yüklü gemiye binmişti.” Sâffât, 37/140.

5 “Zünnûn’u da hatırla. Hani öfkelenerek (halkından ayrılıp) gitmişti de kendisini asla sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Derken karanlıklar içinde, “Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni eksikliklerden uzak tutarım**. Ben gerçekten (nefsine) zulmedenlerden oldum”** diye nida etti.” Enbiyâ, 21/87.

'iffet-güster **[194b]** [1]﴿رَبَّنَا ظَلَمْنَآ أَنفُسَنَا﴾ manṭūḳına maṣdardır. Zīrā vaż'-ı meẕkūr dāru'n-na'īmden sāḥa-i zemīne nüzūllerine sebeb idigi meşhūrdur.

Ba'de-hāẕā ḳıṣṣa-i Ḥażret-i Dāvūd-ı şerāfet-ālūdda masṭūr-ı mıṣṭara-i vürūd olan ḥaberiñ iḫbār-ı aḫbār ile rū-nümud olmaġın nā-resīde-i menzile-i ṣıḥḥat idigi muḳarrerdir. Zīrā menḳūl-i Ehl-i Kitāb taḥrīf-me'āb olmaġla me'vā-yı irtiyāb olup ḥadīṯ-i ṣaḥīḥ ile minaṣṣa-i zīb-i taṣḥīḥ olmayan naḳliñ mevṣūḳ olmadıġı rūşen-gerdir. Keyfe lā? Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ānda manṣūṣun-'aleyh olan [2]﴿وَظَنَّ دَاوُودُ أَنَّمَا فَتَنَّاهُ﴾ fermūde-i mükerremesi ilā āḫiri'l-ḳıṣṣa ḫalel-peẕīr-i şān-ı 'işmet-nişān-ı Ḥażret-i müşārun-ileyh degildir. Zīrā [3]﴿فَتَنَّاهُ﴾ kelime-i celīlesi ma'nā-yı iḫtibārı ifādeye medār ve [4]﴿أَوَّابٌ﴾ ḳavl-i şerāfet-nişābı ifāde-i ma'nā-yı iṭā'ate me'āb idigi maḥallinde muḥarrer ve fermūde-i merḳūme bu tefsīr-i ṣıḥḥat-perver ile müfesser olmaḳ evlā idigi muḳarrerdir. Ḫattā İbn-i 'Abbās-ı feżā'il-istīnās ve İbn-i Mes'ūd-ı şerāfet-ālūddan merviyy-i bihbūddur ki, Ḥażret-i Dāvūd 'aleyhi's-selām min Rabbihi'l-Vedūd racül-i ma'hūddan istinkāḥ-ı hem-serini ṭaleb-kār-ı taṭlīḳ ve iştiġālun bi'd-dünyā Nübüvvet-pīrāyāna ġayr-ı ḥaḳīḳ olmaġla kār-ı merḳūmı inkār tenbīhen-lehū bedīdār idigi muḳarrer olmaġla bundan ziyādesi behcet-i ta'vīlden sādedir. Ve 'inde'l-ba'ż ḫıṭbe-i Cenāb-ı Dāvūd ḫāṭib-i evvele der-pey yāḫud istişhād-ı merd-i mezbūr cāygīr-i żamīr-i pür-nūrı olan şeydir. Fe-lihāẕā 'azīmet-i bāl-i mekārim-āyīnleri tenbīhen-lehū inkār-ḳarīn olmuşdur. Yāḫud eḥad-ı ḫaşmınıñ kelimātı ḳar'-endāz-ı sāmi'a-i hüdā-şünūdları olmaḳsızın āḫara isnād-ı ẓulmün menzile-i ẕenbe tenzīli bā'iṯ-i istiġfārı idigi naḳl-kerde-i Semerḳandī'dir. Ḫattā ḳıṣṣa-i merḳūmeniñ ber-minvāl-i muḥarrer musaṭṭar olandan ziyādesi i'tibārdan fürū-nihāde idigine zümre-i muḥaḳḳıḳīnden ekṣeri ẕāhib ve

1 "Dediler ki: **"Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik.** Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz." A'râf, 7/23.

2 "Dâvûd dedi ki: "Andolsun, senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemek suretiyle sana zulmetmiştir. Esasen ortakların pek çoğu birbirine haksızlık eder. Ancak iman edip salih ameller işleyenler başka. Onlar da pek azdır." **Dâvûd, bizim kendisini imtihan ettiğimizi anladı.** Derken Rabbinden bağışlama diledi, eğilerek secdeye kapandı ve Allah'a yöneldi." Sâd, 38/24.

3 "Dâvûd dedi ki: "Andolsun, senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemek suretiyle sana zulmetmiştir. Esasen ortakların pek çoğu birbirine haksızlık eder. Ancak iman edip salih ameller işleyenler başka. Onlar da pek azdır." Dâvûd, **bizim kendisini imtihan ettiğimizi** anladı. Derken Rabbinden bağışlama diledi, eğilerek secdeye kapandı ve Allah'a yöneldi." Sâd, 38/24.

4 "Dâvûd'a Süleymân'ı bağışladık. O ne güzel kuldu! Şüphesiz o, **Allah'a çok yönelen bir kimse idi."** Sâd, 38/30.

Aḥmed bin Naṣr ve Ebū Temmām ʿindinde daḥi ḳavl-i mezbūr ṣıḥḥat-cālibdir. Keyfe lā? Erīke-nişīn-i nübüvvet olan ẕāt-ı maʿālī-simātıń iʿdām-ı nefs-i İslām-pīrāya ihtimām etmeyecegi naḳl-kerde-i Dāvūdī-i feżāʾil-güster ve bu bābda cilve-ger-i minaṣṣa-i vürūd olan ḫaber menzil-resīde-i ṣübūt degil idigi rūşen-gerdir. Ve ʿindeʾl-baʿż daʿvā-yı niʿāc-ı ġanemle pīş-gāh-ı Dāvūd-ı maʿālī-ḥıdemde terāfuʿ-pīrā olan ḫaṣmınıń ḥaḳīḳaten iḫtiṣāmları medlūl-i ẓāhir-i āyet-i bā-hidāyet ve ḳıṣṣa-i merḳūmeye işāret-i īmā lāzım-ı muʿtenā-yı naẓm-ı iʿcāz-intimādır.

Baʿde-hāẕā ḳıṣṣa-i Ḥażret-i Yūsufʾda ẕāt-ı maʿālī-simāt-ı Yūsuf-ı nübüvvet-meʾāb mevrid-i ʿitāb olmayup żamīr-i muʿatebe iḫve-i Yūsufʾa ʿāʾid ve mezbūrlarıń erīke-ṭırāz-ı nübüvvet-idikleri menzil-resīde-i ṣübūt olmadıġından maʿṣiyetleriyle şuʾūn-ı [L312b] Enbiyā-yı ʿişmet-meşḥūna suʾāl ġayr-ı vāriddir. Fe-lihāẕā ṣaḥīfe-i naẓīfe-i tenzīl-i celīlde ʿinde ẕikriʾl-Enbiyāʾiʾl-Kirām meẕkūr olan esbāṭdan nübüvvet-menāṭ olan ẕevāt-ı maʿālī-ribāṭ idigiyle ḫāme-i baʿżı müfessirīn ifāde-pīrā-yı fāʾide-i bihīndir. Ve ʿindeʾl-āḫarīn iḫve-i Cenāb-ı Yūsuf-ı maʿālī-āyīn ḫilʿat-i ġarrā-yı nübüvvet ile rātibe-ṭırāz-ı iʿzāz oldıġı ṣūretde daḥi fiʿāl-i nā-sezāları **[195a]** ḳable nübüvvetihim ḥāl-i ṣıġarlarında rū-nümā ve eṣnā-yı ṣabāda hüveydā olan kār menzil-resīde-i iġtifār idigi bedīdārdır. Ḥattā nādī-i maʿālī-mebādī Yūsuf-ı Ṣıddīḳʾa şeref-yāb-ı duḫūl olduḳlarında ʿadem-i temyīzleri şāhid-i ḥāl ve naṣṣ-ı celālet-iştimālde [1]نَرْتَعْ وَنَلْعَبْ maḳāl-i iʿcāz-imtiṣāliniń vürūdı müddeʿā-yı muḥarrereye güvāh-ı bī-iştibāhdır. Fe-ʿalā-hāẕā şān-ı ʿişmet-nişān-ı Yūsuf-ı Ṣıddīḳʾda ṣaḥīfe-pīrā-yı nüzūl olan ﴿وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِۦ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَآ أَنْ رَّأَى بُرْهَـٰنَ رَبِّهِۦ﴾[2] fermūde-i mükerremesiniń manṭūḳ-ı iʿcāz-mesūḳınca ḳaṣd-ı ḳalbi ʿidād-ı seyyiʾātdan maʿdūd olmamaġın bilā-īḳāʿ ʿadem-i muʾāḫaẕe ḳāṣıd-ı iḫlāl-āver-i ʿişmet-i cibilliyye degil idigi ḳavl-i ṣıḥḥat-ʿāʾiddir. Fe-lihāẕā maʿnā-yı merḳūm ʿinde ekṣeriʾl-fuḳahā veʾl-muḥaddiṣīn ṣıḥḥat-mevsūm ve mażmūn-ı ḥadīṣ-i ḳudsī-i şerāfet-meşḥūndur.[3] Lākin taḥḳīḳ-sen-

1 Burada "Yarın onu bizimle beraber gönder de gezip oynasın. Şüphesiz biz onu koruruz." (Yûsuf, 12/12) mealindeki âyet-i kerîmeye telmihte bulunulmuştur.

2 **"Andolsun, kadın ona (göz koyup) istek duymuştu. Eğer Rabbinin delilini görmemiş olsaydı, Yûsuf da ona istek duyacaktı.** Biz, ondan kötülüğü ve fuhşu uzaklaştırmak için işte böyle yaptık. Çünkü o, ihlâsa erdirilmiş kullarımızdandı." Yûsuf, 12/24.

3 "Kim bir kötülük yapmak ister, sonra da bundan vazgeçerse, Cenâb-ı Hak bunu mükemmel bir iyilik olarak kaydeder." Buhârî, "Rikāk", 31, nr. 6491; Müslim, "Îmân", 207, nr. 131. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 154.

cân-ı fenn-i fıḳh u ḥadīṯden nice muḥaḳḳıḳīn taṣvīr-i mes'ele-i mezbūrda bu vechile irā'et-ger-i ṣūret-bihīndir ki, mā-fi'l-bāle 'azīmet īḳā'-ı seyyi'eden ma'dūd olmaġla ve bāl-i 'azīmetden sāde olan ṣāfiyü'l-fu'āda terettüb-i mu'āḥaẕe ber-ṭaraf ve ma'fuvv olan ḳaṣd-ı muḥaffef bu şıḳḳ-ı eḫaffdır. Ḥattā bu ḳavl-i ḥaḳḳāniyyet-evliñ ḳabūle eḥaḳḳıyyeti muḥaḳḳaḳ olmaġın hemm-i Cenāb-ı Yūsuf-ı Ṣıddīḳ bu ḳabīlden ma'dūdiyyete ḥaḳīḳ idigi yādigār-ı ḥame-i ehl-i taḥḳīḳdir. Fe-liẕā [1] ﴿وَمَآ أُبَرِّئُ نَفْسِي﴾ maḳāl-i i'cāz-iştimāli te'yīd-sāz-ı müdde'ā ve ḫāṭıradan tebri'e-i nefse 'adem-i imkān hüveydā idigi tābāndır. Yāḫud mir'āt-ı fu'ād-ı ṣafvet-nihād-ı nübüvvet-pīrā meclā-yı ṣuver-i hüdā idigi rūşenā olmaġla bürūz-ı ṣūret-i merḳūme tevāżu'an [L313a] cilve-nümā idigi naḳl-kerde-i ba'ż 'ulemādır. Keyfe lā? İnbā-kerde-i Ebū 'Ubeyde-i feżā'il-ārā olan tefsīr-i dil-ārā üzre naẓm-ı celālet-ḥāvī taḳdīm ü te'ḫīri muḥtevī olup hemm-i Züleyḫā rū-nümā olduḳda bürūz-ı ṣūret-i bürhān-ı Rabbānī keff-endāz-ı dest-i mekārim-peyvest-i 'işmet-müdānī olmasa hemmi muḳarrer ve vücūd-ı bürhān ile 'adem-i hemm nümāyān ve ma'nā-yı merḳūm ﴿وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ﴾ [2] naẓm-ı celālet-hemdeminden mefhūmdur. Vāḳı'ā ma'nā-yı meẕkūr ﴿كَذَٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ﴾ [3] naẓm-ı celīlü'l-inşāsıyla ﴿مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ﴾ [4] naṣṣ-ı celālet-intimāsından ma'lūm idigi meş'ūrun-bih-i erbāb-ı şu'urdur. Ḥattā رَبِّي kelime-i celīlesinden رَبُّ الْعَالَمِينَ [5] irādesi yāḫud mecāzen isnād-ı rubūbiyyet ile 'Azīz-i Mıṣr irādesi muḥtemel [6] ﴿وَهَمَّ بِهَا﴾ naẓm-ı celīli zecr ü va'ẓa yāḫud imtinā'-ı Cenāb-ı Yūsuf ḥüzn-i Züleyḫā'ya bādī idigiyle mü'evvel yāḫud hemm-i Züleyḫā'dan müdāfa'a ve hemm-i Cenāb-ı Yūsuf'dan naẓar irādesi daḫi ifāde-kerde-i ba'ż aṣḥāb-ı icādedir. Ve 'inde'l-ba'ż'l-āḫar vuḳū'-ı ḳıṣṣa-i merḳūme ḳable nübüvvetihī cilve-gerdir ki ba'de nübüv-

1 **"Ben nefsimi temize çıkarmam,** çünkü Rabbimin merhamet ettiği hariç, nefis aşırı derecede kötülüğü emreder. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayandır, çok merhamet edendir" dedi." Yûsuf, 12/53.

2 "Bunun üzerine kadın onlara dedi ki: "İşte bu, beni hakkında kınadığınız kimsedir. **Andolsun, ben ondan murad almak istedim. Fakat o, iffetinden dolayı bundan kaçındı.** Andolsun, eğer emrettiğimi yapmazsa, mutlaka zindana atılacak ve zillete uğrayanlardan olacak." Yûsuf, 12/32.

3 "Andolsun, kadın ona (göz koyup) istek duymuştu. Eğer Rabbinin delilini görmemiş olsaydı, Yûsuf da ona istek duyacaktı. **Biz, ondan kötülüğü ve fuhşu uzaklaştırmak için işte böyle yaptık.** Çünkü o, ihlâsa erdirilmiş kullarımızdandı." Yûsuf, 12/24.

4 "Evinde bulunduğu kadın (gönlünü ona kaptırıp) ondan arzuladığı şeyi elde etmek istedi ve kapıları kilitleyerek, "Haydi gelsene!" dedi. O ise, **"Allah'a sığınırım, çünkü o (kocan) benim efendimdir, bana iyi baktı.** Şüphesiz zalimler kurtuluşa eremezler" dedi." Yûsuf, 12/23.

5 "Âlemlerin Rabbi."

6 "… Yûsuf da ona istek duyacaktı ..." Yûsuf, 12/24.

vetihī cemī‘-i nisvān idāre-i aḳdāḥ-ı meyl-i şehvet ile pīrāmen-gerd-i ‘aşḳ-ı Cenāb-ı Yūsuf iken heybet-i nübüvvetleri işġāl-sāz-ı meyl-i cenāb-ı cemīlleri olmuşdur.

Ve keẕālik Cenāb-ı Kelīm-i rehīnü’t-tekrīme ḳatl-i Ḳıbṭī īrāṣ-sāz-ı ẕenb olmadıġı manṣūṣun-‘aleyhdir. Keyfe lā? İṭā‘at-fermā-yı dīn-i Fir‘āvn olan Ḳıbṭī ḥabl-i ‘adāvetiñ **[195b]** mā-bihi’r-rabṭı idigi muḳarrer ve vuḳū‘-ı ḳıṣṣa-i meẕkūre ḳable nübüvveti’l-Kelīm cilve-ger idigine āyāt-ı Ḳur’āniyye delālet-āverdir. Ḥattā ‘aṣā-yı i‘cāz-intimā ile ref‘-i şerr-i Ḳıbṭī-i mel‘anet-pīrāya taṣaddīleri muḳaddime-i netīce-i ḳatli idigi rivāyet-kerde-i Ḳatāde’dir. Siyyemā taḳdīr-i meẕkūr üzre ‘adem-i i‘dām muḳarrer olmaġla ‘adem-i lüzūm-ı ma‘ṣiyet rūşen-ger ve ma‘nā-yı merḳūm muḫtār-ı Naḳḳāş-ı feżā’il-perverdir. Bināberīn [1]﴿هَـٰذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ﴾ ḳavl-i şerīfiyle [2]﴿ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي﴾ naẓm-ı münīfi muḳaddime-i müdāfa‘a netīce-peẕīr-i **[L313b]** ḳatl-i ġayr-ı me’mūrun-bih oldıġından menzile-i ẕenbe tenzīl ve recā-mend-i ‘afv-ı Melik-i Celīl idigiyle te’vīl olunmuşdur. Keyfe lā? [3]﴿وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا﴾ ḳavl-i celālet-evli ibtilā ba‘de’l-ibtilā ma‘nāsını inbā-pīrā yāḫud Fir‘avn-ı mel‘anet-fermā ile Cenāb-ı Kelīm-i tekrīm-pīrā beyninde cilve-ger olan mā-cerāya işāret ü īmā yāḫud ḥāl-i ṣabā-yı sa‘ādet-iltimālarında maẓrūf-ı ṣandūḳ ve mülḳā fi’l-yemm olduḳların inhā ve bunlar gibi nice te’vīlāt-ı ġarrā ile mü’evvel idigi müdelleldir. Ḥattā fermūde-i mükerreme-i merḳūme kemāl-i iḫlāṣ ile mevṣūf idiklerin edā-pīrā idigi menḳūl-i İbn-i Cübeyr ve Mücāhid [4]﴿وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا﴾ lafẓ-ı celālet-meşḥū-

1 “Mûsâ, halkın habersiz olduğu bir sırada şehre girdi. Orada biri kendi tarafından, diğeri düşmanı tarafından; kavga eden iki adam gördü. Kendi tarafından olan, düşmanına karşı ondan yardım istedi. Mûsâ da ona bir yumruk indirip onu öldürdü. Mûsâ, **“Bu şeytanın işidir.** O, gerçekten apaçık bir saptırıcı düşmandır” dedi.” Kasas, 28/15.

2 “Mûsâ, “Rabbim! Şüphesiz **ben nefsime zulmettim. Beni affet”** dedi. Allah da onu affetti. Şüphesiz O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” Kasas, 28/16.

3 “Hani kız kardeşin (Firavun ailesine) gidiyor ve “Size onun bakımını üstlenecek kimseyi göstereyim mi?” diyordu. Derken, gözü aydın olsun, üzülmesin diye seni annene döndürdük. (Sana baktı, büyüdün) ve (kazara) bir cana kıydın da biz seni kederden kurtardık, **seni sıkı bir denemeden geçirdik** (ve kaçıp Medyen’e gittin). Medyen halkı içinde yıllarca kaldın, sonra (peygamber olman için) takdir edilmiş bir zamanda (Tûr’a) geldin ey Mûsâ!” Tâhâ, 20/40.

4 “Hani kız kardeşin (Firavun ailesine) gidiyor ve “Size onun bakımını üstlenecek kimseyi göstereyim mi?” diyordu. Derken, gözü aydın olsun, üzülmesin diye seni annene döndürdük. (Sana baktı, büyüdün) ve (kazara) bir cana kıydın da biz seni kederden kurtardık, **seni sıkı bir denemeden geçirdik** (ve kaçıp Medyen’e gittin). Medyen halkı içinde yıllarca kaldın, sonra (peygamber olman için) takdir edilmiş bir zamanda (Tûr’a) geldin ey Mûsâ!” Tâhâ, 20/40.

nından ma'nā-yı merḳūm فَتَنْت الفِضَّة فِي النَّار إذَا خَلَّصْتَهَا[1] manṭūḳından me'ḫūẕ oldığı cihetle mefhūmdur. Siyyemā lafẓ-ı "fitne" fi'l-aṣl ma'nā-yı iḫtibārı ifāde ve iẕhār-ı mużmeri icāde içün mevżū' olup lisān-ı Şer'-i şerāfet-iḳtirānda teneffür-sāz-ı ṭıbā'-ı selīme olan umūrdan iḫtibār içün müsta'meldir. Fe-lihāẕā bu ḥāletiñ muḫill-i 'iṣmet olmadığı müṣbetdir. Ḥattā ba'żı ḫaber-i ṣıḥḥat-eṣerde cilve-ger oldığı üzre Cenāb-ı Mūsā-yı sa'ādet-resāya Melek-i Mevt ṣūret-i beşerde ḳādim ve Cenāb-ı Kelīm-i pür-tekrīm lā-'an-'ilmin ḳarīn ḥamle-rehīnī-i laṭme ile maẓhar-ı ṣadme etmek-ile faḳ'-ı 'ayn etmegin[2] bi-ḥasebi'ẓ-ẓāhir taṣaddī-sāz oldığı ta'addīyi def' içün rū-nümā ve ṣūretā bu maḳūle eşyāyı müdāfa'aya mübāderet-i cevāz-intimā idigiyle te'vīl olunmuşdur. Vāḳı'ā ḥāl-i cā'īye bi-ġayri 'ilm rū-nümā olan ṣūret-i mu'āmelesini def'e mübāderet vech-i uḫrāyla rātibe-ṭırāz-ı imkān iken cilve-ger-i minaṣṣa-i vuḳū' olan ḥālet imtiḥānen minallāhi te'ālā ṣūret-nümā ve ba'de ḥuṣūli'l-imtiḥān redd-i 'ayn ile ṣıḥḥat-resā oldığı ḥālde ṣāniyen ḳādim ve i'lām-ı ḥāl ü şān ile ḫıdmet-i me'mūrun-bihāsın edāya müsāvim olduḳda Cenāb-ı Mūsā-yı sa'ādet-resā bī-le'alle ve 'asā rıżā-dāde olmuşdur. Felā-cerem te'vīl-i ḫaber-i meẕkūrda terāne-pīrā olan 'anādil-i aḳlām-ı 'ulemā [L314a] ecvibe-i naġamāt-ı şettāyı zīb-āver-i mesāmi'-i imlā ḳılmışdır. Lākin 'inde ṣāḥibi'l-kitāb zīb-āver-i ṣaḥīfe-i taḥrīr olan cevāb-ı sebḳat-niṣāb esedd-i ecvibe-i tekrīm-me'ābdır. Ḥattā cevāb-ı mezbūr İmām Māzerī'niñ[3] daḥi muḫtārı idigi aṣl-ı kitāb-ı teberrük-niṣābda muḥarrer; ma'a-hāẕā İbn-i 'Ā'işe[4] ve sā'ir fużalāyı ma'ālī-'unvān mecāza sülūk ṭarīḳ-i meslūk ve lafẓ-ı "laṭm"ı ġalebe 'ale'l-muḥācceye ḥaml ve faḳ'-ı 'aynı ibṭāl-i ḥüccetden kināye idigiyle te'vīl-künāndır. Ḥattā bu bābda ṭavr-ı meẕkūra ġavrıñ şüyū' u şöhreti ma'rūf idigi **[196a]** daḥi taṣrīḥ-kerde-i ṣāḥib-i kitābdır.

---

1 "Gümüş hâlis kılındığında/süzüldüğünde, gümüşü ateşte fitneledim/arındırdım."

2 Buhârî, "Cenâ'iz", 68, nr. 1339; "Enbiyâ", 31, nr. 3407; Müslim, "Fezâ'il", 157, 158 , nr. 2372. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 160.

3 Bu zat, *Sahîh-i Müslim*'in ilk şerhi *el-Mu'lim bi-Fevâ'idi Müslim*'i kaleme alan ve Kādî İyâz'ın da hocası olan Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî et-Temîmî es-Sıkıllî el-Mâzerî'dir (ö. 536/1141). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 160.

4 Bu zat, Arap dili ve nesep âlimi olup Tâbi'în muhaddislerinden Âişe bt. Talha'nın (Hz. Talha b. Ubeydullâh'ın *-radıyallâhu anh-* kızı) soyundan geldiği için "İbn Âişe" şeklinde tanınmış olan Ebû Abdirrahmân Ubeydullâh b. Muhammed el-Kureşî el-Basrî'dir (ö. 228/843). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 160.

Ve keẕālik ḳıṣṣa-i Ḥażret-i Süleymān-ı nübüvvet-bünyān daḫi inbā-kerde-i ehl-i tefsīr oldıġı üzre minaṣṣa-i ẕenb olmadıġı bī-reybdir. Zīrā ﴿وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ﴾[1] naṣṣ-ı celālet-ʿunvānı kemā-teḳaddem maʿnā-yı ibtilāyı ifāde-efkendir. Ḥattā ibtilā-yı meẕkūr ḥadīṣ-i şerāfet-mevfūrdan mefhūm oldıġı üzre Cenāb-ı Süleymān-ı maʿālī-ʿunvānıñ her şeb yüz ve ʿalā-rivāyetin uḫrā ṭoksan ṭoḳuz cevārīyi cerr-i civārīsi muḳarrer ve her birinden zeyn-āver-i cihān olmaġa sezā birer veled ile müstaʿid olmaġı ṭaleb buyurduḳların şeref-yābān-ı meclis-gāh-ı ülfetlerine eṣnā-yı ḥikāyetde ṣāḥib-i velāyet-muṣāḥibleri maḳūl-i merḳūmuñ meşiyyet-i İlāhiyye'ye taʿlīḳin teşvīḳ ve Cenāb-ı maʿālī-niṣābları īḳāʿun mā-ulḳıye-ileyhi ibtilā'en minallāh taḥḳīḳ buyurmadıḳlarından ḫˇāhiş-i mecī-i evlād zīb-āver-i mehd-i vücūd olmayup ancaḳ birinde eṣer-i ḥaml ẓāhir ve ol daḫi ḫīn-i vażʿ-ı ḥamlde cesed-i bī-rūḥ idigi bādir olmuşdur. Eger ṣuġrā-yı dil-ḫˇāhları kübrā-yı inşā'allāh ile maḳrūn olsa maḳdeme-i saʿy-ile netīce-peẕīr-i mecī-i evlād ve her biri beẕl-endāz-ı ictihād-ı cihād olacaġı ẕeyl-i ḥadīṣ-i şerāfet-mevsūmdan mefhūmdur.[2] Ḥattā ifāde-peymāyān-ı maʿānīden baʿżı feżā'il-müdānīniñ taḥḳīḳ u beyānı üzre ḥadīṣ-i şerāfet-bünyānda mecī-i cesed-i bī-rūḥı beyān-ı şıḳk-ı racül lafẓı ḥariyyü'l-ḥıfẓ-ıla cilve-ger ve maʿrūż-ı Ḥażret-i Süleymān **[N213b]** olmaġ-içün dest-i ḳābile ilḳā-sāz-ı kürsī etdikde **[L314b]** dil-ḫˇāhları ḫilāf-ı mā-huve'l-mütemennā ṣūret-nümā olmasından ibtilā rūşen-gerdir. Ve 'inde'l-baʿżı'l-āḫar baʿde'l-vilāde mevt ile maẓhar-ı *yā leyte* olup meyyiten mevżūʿ-ı kürsī-i maʿālī-lümūʿ oldıġı eṣer-i ibtilādır. Ve 'inde baʿżı'l-ʿulemā ifrāṭ-ı ḫˇāhiş-i mecī-i evlād menzile-i ẕenbe tenzīl ve lafẓ-ı iftināndan murād olunan ibtilā maʿnā-yı merḳūm ile te'vīl olunmuşdur. Ve 'inde'l-baʿżı'l-āḫar istiġrāḳ-ı temennī-i mecī-i evlād kelime-i istiṣnāyı işġāl-sāz-ı īrād olması sebeb-i taḫallüf-i murād oldıġı maʿnā-yı ibtilāyı iṣʿār-sāzdır. Ve 'inde'l-āḫarīn maʿnā-yı ibtilā bu vechile levḥa-pīrā-yı tebyīndir ki, min ciheti'l-ḳarābeti'ṣ-ṣıhriyye baʿżı mensūbīni ḫaṣmına tercīḥ ḫāṭır-güẕār-ı meḥāmid-şiʿārları oldıġı imtiḥānen mine'l-Hādī 'adem-i nüfūẕ-ı ḥükme bādī olmuşdur. Pes baʿżı naḳale-i aḫbār iḫbārınca ḳarʿ-endāz-ı sāmiʿa-i vürūd olan ḫaber yaʿnī şeyṭān-ı melʿanet-perver ṣūret-i Ḥażret-i

1 **"Andolsun, biz Süleymân'ı imtihan ettik.** Tahtının üstüne bir ceset bıraktık. Sonra tevbe edip bize yöneldi." Sâd, 38/34.

2 Buhârî, "Cihâd", 23, nr. 2819; "Nikâh", 119, nr. 5242; "Eymân", 3, nr. 6639; Müslim, "Eymân", 22-25, nr. 1654.

Süleymān-ı ma'ālī-güstere temeşşül ve serīr-i ḥükūmetine temaḥḥul ile ümmet-i Ḥażret-i Süleymān'a īrāṣ-sāz-ı cevr oldığı dürūġ-ı bī-fürūġ vechen mine'l-vücūh ṣıḥḥat-ḳarīn olmadığı inbā-kerde-i gürūh-ı enbūhdur. Keyfe lā? Ḥadī'a-i şeyṭāniyyeden ẕimem-i 'işmet-hem-dem-i ḥażerāt-ı Enbiyā selāmet-intimā ve tasalluṭ-ı İblīs-i beyyinü't-telbīsden 'işmetleri celā'il-i delā'il ile müṣbetdir. Fe-lihāẕā ibrāz-ı dil-ḫˇāhları lafẓ-ı celīl-i *"inşā'allāh"* ile mu'lem **[196b]** olmadığına ecvibe-i şettā zīver-pīrā-yı ṣaḥīfe-i imlādır. Ezcümle irāde-i 'aliyye-i Rabbāniyye ile imtiḥānları muḳteżā-yı taḳdīr olmaġın istiṣnādan ẕühülleri cilve-ger ve vech-i meẕkūr ḥadīṣ-i ṣıḥḥat-perver ile ṣübūt-güsterdir. Yāḥud iḫtār-ḳarīn-i velāyet-rehīnleri dāḫil-i sāmi'a-i ḥaḳḳāniyyet-şünūdları olmaḳdan işġālleri taḳdīr-kerde-i Rabbānī olmuşdur. Bu ṣūretde ﴿هَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي﴾[1] manṭūḳ-ı celālet-mesūḳınca basṭ-ı bisāṭ-ı dünyāya ḫˇāhişleri [L315a] 'alā mā ẕekerehu'l-müfessirūn metā'-ı dünyāya raġbetlerin müstevcib olmayup imtiḥānen mine'l-Meliki'l-Mennān tasalluṭ-ı şeyṭānı tecvīz edenleriñ beyānı üzre recā-mend-i istiḳlāl ve 'alā ḳavli'l-ekşerīn ḥavāṣṣ-ı Enbiyā-yı ma'ālī-menāṣṣa iḫtiṣāṣ ile mā-bihi'l-imtiyāz olan ṣıfātdan bir vaṣf-ı celālet-raṣfı su'āldir. Yāḥud vālid-i 'amīmü'l-fu'ādları ilāne-i ḥadīd ile i'cāz-pīrālıḳda mümtāz ve Cenāb-ı 'Īsā-yı ma'ālī-resā bi-i'āneti'l-Mevlā iḥyā-yı mevtā ile ser-efrāz ve Ḥażret-i Ḫatm-āver-i defter-i bi'şete ṣadr-nişīn-i 'ālī-pāye-i şefā'at-i kübrā olmaḳ rātibe-ṭırāz-ı ḫuṣūṣiyyet oldığı gibi, Cenāb-ı Vālā-cenāblarınıñ daḫi mülkde füsḥatleri delīl-i nübüvvetleri olmaġı recā buyurmuşlardır.

Ve keẕālik ḳıṣṣa-i Nūḥ-ı pür-fütūḥ [N214a] minaṣṣa-i ẕenb olmadığı beyyinü'l-vużūḥdur. Zīrā bā'iṯ-i recā-mendī-i necāt-ı ibn-i rediyyü'l-'amel necāt-ı ehl ile 'ale'l-ıṭlāḳ mübeşşer ve mübeccel olduḳlarındandır. Yoḫsa ḥāṣā tevehhüm-i ḫulf-i va'd cāy-gīr-i derūn-ı nübüvvet-meşḥūnları oldığından degildir. Ḥattā muḥāṭ-ı 'ilm-i 'ālem-ārāları olmayan ma'nā ya'nī 'amel-i ġayr-ı ṣāliḥe maḳarr olan ibn-i saḫīfü'z-zihniñ ṣudūr-ı mev'ūddan ḫurūc ile ma'raż-ı helāke vülūcı i'lām-ı Cenāb-ı Melik-i 'Allām ile ma'lūmları olduḳda ẕuhūr-ı taḳdīre rıżāları i'tiẕārlarından rūşen-gerdir. Keyfe lā? Bi-ġayri iẕn mine'l-Meliki'l-Müte'āl dest-küşā-yı su'āl olduḳlarına ma'ẕeret-ḫˇāh olmaġla mevrid-i şefḳat-i Rabbāniyye olmaḳ dil-ḫˇāhlarıdır.

1 "Süleymân, "Ey Rabbim! Beni bağışla. **Bana, benden sonra kimseye lâyık olmayacak bir mülk (hükümranlık) bahşet!** Şüphesiz sen çok bahşedicisin!" dedi." Sâd, 38/35.

Fe-lihāẕā nehyün ʿani'l-muḫāṭabe ṣūret-i muʿātebede cilve-ger olmayup ﴿إِنِّيٓ أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ﴾[1] manṭūḳ-ı celālet-rehīnle vürūd-ı ḫiṭāb-ı ʿİzzet işāret-fermā-yı ʿişmetleridir. Ḥattā ʿinde'n-Naḳḳāş su'āl-i Ḥażret-i Nūḥ-ı saʿādet-intiʿāş cehālet-i ibn-i saḫīfü'z-zihne ʿadem-i ʿilminden nāşī cilve-ger ve ʿinde'l-baʿżı'l-āḫar fermūde-i merḳūme vücūh-ı āḫar ile müfesser ve her tefsīr üzre ʿişmet-i Ḥażret-i Nūḥ-ı rehīnü'l-fütūḥ rūşen-gerdir.

Felā-cerem maʿlūm-ı daḳāyıḳ-şināsān-ı fenn-i ḥadīṯ ü siyerdir ki, zümre-i ʿaliyye-i Enbiyā'dan **[L315b]** bir nebiyy-i sütūde-eṣer berāy-ı defʿ-i eẕā-yı nemle ʿażż ile iktifā etmeyüp me'vā-yı sükūnet-īvāsını iḫrāḳ etmekle sübḥakerdān-ı tevḥīd-i Cenāb-ı Ḥallāḳ olan bir ümmetiñ ḥarḳına maṭıyye-i ʿazmi sevḳ-i nā-sezā idigiyle īḥā olundıġı ḥadīṯ-i ṣıḥḥat-perverde cilve-ger[2] ve defʿa-i meẕkūre şān-ı maʿālī-nişān-ı ʿişmete ḫalel-āver olması ḫāṭır-güẕār-ı sāde-dilān-ı nīkū-manẓar olmaya ki mażmūn-ı ḥadīṯ-i şeref-maḳrūndan ityān-ı maʿṣiyet nā-mefhūm ve iʿdām-ı eẕā-pīrāyān li-maṣlaḥatin ṣavāb-dīd-i re'y-i rezīn-i Nebiyy-i Güzīn idiginden mübāderet olundıġı maʿlūm olup ʿadīmü'n-nefʿ **[197a]** olan maḫlūḳuñ li-maṣlaḥatin iʿdāmı rātibe-ṭırāz-ı ibāḥat olmaġla mübāşeret-i mü'eddā-yı ḥadīṯ idigi inbā-kerde-i erbāb-ı rivāyetdir. Keyfe lā? Eṣnā-yı ḥadīṯ-i şerāfet-mevfūrda meẕkūr olan Nebiyy-i beyyinü'l-meḥāmidiñ taḥte'ş-şecere rāḳıd iken eẕā-yı nemleden rehā içün cānib-i āḫara taḥavvül ve meḫāfeten li-tekerrüri'l-eẕā vażʿ-ı nemleyi ʿadem-i taḥammül ile ityān-ı mübāḥa cevāz-ı şürūʿı ṣıḥḥat-lümūʿdur. Ġāyetü mā fi'l-bāb ṣabra ʿadem-i vülūʿları[3] ﴿وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ﴾ naṣṣ-ı celālet-rehīnince terk-i mendūbı īmā-pīrā ve bu mertebe, muḫill-i ʿişmet olmadıġı hüveydādır. Pes ḳıṣṣa-i merḳūmeden cilve-ger-i minaṣṣa-i ẓuhūr olan ḥālet-i nefs-i nefāset-simātlarından berāy-ı defʿ-i eẕā nemle-i mezbūreyi iʿdām mütevaḳḳıʿı'l-eẕā olan beḳāyāyı daḫi iʿdāma mü'eddī ve kār-ı merḳūmuñ nehy ile mevsūm olmadıġından fiʿli maʿṣiyete bādī olmadıġı ol Nebiyy-i celīlü'ş-şāna şeref-baḫş-ı vürūd olan vaḥy-i celālet-bünyānda lüzūm-ı istiġfār daḫi nā-bedīdār idiginden āşikārdır.

---

1 "Allah, "Ey Nûh! O, asla senin ailenden değildir. Onun yaptığı, iyi olmayan bir iştir. O hâlde, hakkında hiçbir bilgin olmayan şeyi benden isteme. **Ben, sana cahillerden olmamanı öğütlerim"** dedi." Hûd, 11/46.

2 Buhârî, "Cihâd", 153, nr. 3019; "Bed'ü'l-Halk", 16, nr. 3319; Müslim, "Selâm", 148-150, nr. 2241.

3 "Eğer ceza verecekseniz, size yapılanın misliyle cezalandırın. **Eğer sabrederseniz, elbette bu, sabredenler için daha hayırlıdır."** Nahl, 16/126.

Fe-lihāẕā taḥḳīḳ-i nefāset-ḥaḳīḳ-i merḳūmdan maʿlūmdur ki, ʿiṣmet-i Enbiyā-yı maʿālī-hemdem bi-viḳāyeti'l-Meliki'l-Ekrem müsellem ve baʿżı rivāyetde cilve-ger-i minaṣṣa-i vürūd olan (مَا مِنْ أَحَدٍ إِلَّا أَلَمَّ بِذَنْبٍ أَوْ كَادَ إِلَّا يَحْيَى إِبْنَ زَكَرِيَّا)[1] ḥadīṯ-i şerāfet-intimāsınıñ mü'eddā-yı nefāset-müntedāsı naḳż-āver-i bünyān-ı müddeʿā olmadıġı ġayr-ı mübhemdir. Farażā min-ġayri ḳaṣdin ev ʿan-sehvin yek-bār kār-güẕār ve der-ḥāl āgāhlıḳları bedīdār olmaġla mu'āḫaẕeden mübāʿadeleri ḳarār-dādedir.

[L316a] *Vallāhu aʿlem bi'ṣ-ṣavāb.*

Faṣl-ı Rābiʿa ʿAşer

Ḥażerāt-ı Enbiyā-yı maʿālī-perverden ʿadem-i vuḳūʿ-ı ẕünūb muḳarrer iken ﴿وَعَصَىٰ اٰدَمُ رَبَّهُ فَغَوَىٰ﴾[2] naṣṣ-ı celālet-iḥtivāsınıñ mü'eddāsıyla āyāt-ı Ḳur'āniyye ve eḥādīṯ-i Nebeviyye'den niçe naẓm-ı iʿcāz-pīrā ve müteʿaddid āṯār-ı şerāfet-ārāda zümre-i ʿaliyye-i Nübüvvet-pīrāyānıñ istiġfārı vuḳūʿ-ı ẕünūba iʿtirāf ile şefḳat-medārlıġa ḫ̆āst-kārlıḳları bābında pīrāye-baḫṣ-ı ṣaḥāyif-i tibyān olan teʾvīlāt-ı müfessirīn-i feżā'il-bünyānı beyāna mü'evvildir.

Pes maẓhar-ı tevfīḳ-i Ḫudāvend-i bī-çūn olan ẕevāt-ı ẕekāvet-meşḥūna maʿlūmdur ki, ʿulüvv-i derece-i Enbiyā-yı Kirām ve sümüvv-i rütbe-i Rusül-i Fiḫām rātibe-ṭırāz-ı taṣavvur olmaḳdan ber-ter oldıġı gibi, maʿrifetullāh ile ārāyiş ve ḳuvvet-i baṭş-ı Ṣamedāniyye ve ʿiẓam-ı sulṭāniyye-i Rabbāniyye'yi ıṭṭılāʿda ḫ̆ūrşīd-i ṭabʿ-ı maʿālī-pertevleri pür-tābiş idiginden nāşī ʿadem-i mu'āḫaẕeleri cilve-ger-i minaṣṣa-i taḳarrür iken ṣūret-i mu'āḫaẕeyi taṣavvur ile iẓhār-ı ḫaşyetleri sā'ir ʿibāddan menzil-res-i ʿafv olan riḥāl-i aʿmāl-i ẕevāt-ı maʿālī-simātlarına nisbet ile maʿṣiyet ʿadd etdiklerinden nāşī maġfiret ḫ̆āhişi olmaḳ şīme-i kerīmeleridir. Keyfe lā? Ol zümre-i ʿaliyye-i maʿālī-pīrā taṣarruf-ı umūr-ı ġayr-ı menhiyye ve īcād-ı mevādd-ı ġayr-ı me'mūrun-bihā ile maẓhar-ı lem ve lā olmaḳdan rātibe-ṭırāz-ı iʿtilā idiklerinden mā-ʿadā berāy-ı ityān-ı mübāḥāt hirās-ı mu'āḫaẕe cāy-gīr-i derūn-

1 "Zekeriyyâ'nın *-aleyhisselâm-* oğlu Yahyâ *-aleyhisselâm-* dışında, hata etmeyen veya hata etmeyi düşünmeyen kimse yoktur." Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I/254, 292, 301, 320; Ebû Yaʿlâ, *Müsned*, IV/418-419, nr. 2544.

2 "Bunun üzerine onlar (Âdem ve zevcesi Havvâ) o ağacın meyvesinden yediler. Bu sebeple ayıp yerleri kendilerine göründü ve cennet yaprağından üzerlerine örtmeye başladılar. **Âdem, Rabbine isyan etti ve yolunu şaşırdı."** Tâhâ, 20/121.

ları idigi ṣübūt-pīrādır. Zīrā vaż‘-ı esās-ı ityānı cilve-ger-i zemīn-i ibāḥāt olan bünyān-ı ef‘āl-i dünyeviyye şān-ı nübüvvetlerine nisbet ile menzile-i ẕenbde ve kemāl-i iṭā‘atlerine naẓar ile verā-yı cenblerindedir. İmdi aḥvāl-i ‘iṣmet-iştimāl-i Enbiyā-yı Kirām **[197b]** ber-minvāl-i muḥarrer bālā-yı nezāhete hemvāre zīver idigi cilve-ger olıcaḳ, umūr-ı dīniyye ve teblīġ-i aḥkām-ı Şer‘iyye'de iḥtiyāṭları muḳarrer olup ḥattā muḥtācun-ileyh olan emr-i żarūriyyü'l-īḳā‘dan mā-‘adā ba‘żı eşyā-yı ibāḥāt-iltimā‘ı ityān şān-ı nübüvvetlerine göre nā-şāyān idiginden hirāsānlıḳları aẓhardır. Ma‘a-hāẕā umūr-ı meẕkūre yoḫsa ẕünūb-ı ‘ibād-ı sā'ireden daḫi ma‘dūd olmadıġı ṣıḥḥat-ālūddur. [L316b] Zīrā lafẓ-ı "ẕenb"iñ me'ḫaẕı reẕālet-intimā olan şey'-i denā'et-peymādır. Fe-lihāẕā düm-i ḫayvānāta "ẕenb" ıṭlāḳı verāda vuḳū‘ından nāşī reẕālet-perver idiginden cilve-ger, belki ḫasāsetde ẕenb ile hemser oldıġından pes ityān-ı ef‘āl-i ruḥṣat-intimā bi'n-nisbeti ilā ‘ulüvvi derecātihim pes-māndeleri olmaġla menzile-i mübāderetlerinden rāndedir. Keyfe lā? Ẓavāhir-i Nübüvvet-pīrāyān ve bevāṭın-ı vaḥy-āmūzān ‘amel-i ṣalāḥ-pīrā ve kelīm-i ṭayyib-i semiyyetü'l-ma‘nā ile müzekkī ve maḫzen-i esrār-ı ẕikr-i ḫafī vü celī ve sırren ve ‘alāniyeten ta‘ẓīm-i emr-i İlāhī'ye iḳdām ile müteḥallī olup ḫaşyetullāh ile ittiṣāf deyden-i şerāfet-efkenleri idigi bī-ḫilāfdır. Pes aḥvāl-i ‘ibād-ı sā'ire ālūde-i ġıll u ġış olmaġla ḳabāyiḥ u kebā'ire menāṭ ve zümre-i nübüvvet-irtibāṭıñ ‘iṣmetleri müṣbet olmaġın حَسَنَات الأَبْرَار سَيِّئَات الْمُقَرَّبِين[1] medlūlince zemīn-i mübāḥātda ḫaṣenāta vaż‘-ı esāsları mānend-i seyyi'ātdır. Fe-lihāẕā lafẓ-ı "'iṣyān", şān-ı Enbiyā'da terk-i aḥvaṭ ma‘nāsına müstenbaṭdır. Bināberīn ﴿وَعَصَى اٰدَمُ رَبَّهُ﴾[2] naṣṣında cilve-ger olan ‘iṣyān ma‘nā-yı terkde müsta‘mel ve kelime-i ﴿غَوَى﴾[3] ma‘nā-yı ‘adem-i ‘ilmi ifāde ile müdelleldir. İmdi şecere-i menhiyyetü'l-ekli ġars-ı zemīn-i tenāvüle mübāderet ẕühūlden neş'et etmekle maṣdar-ı zelle idikleri mü'eddā-yı kelime-i ﴿غَوَى﴾'dır. Yāḫud ḫ ̌āhiş-i ḫulūd ile tenāvüle şürū‘da ḫaṭā kelime-i ﴿غَوَى﴾'dan rū-nümā ve taḫallüf-i ümniyye hübūṭların iḳtiżā etmişdir.

---

1 "Ebrârın hasenâtı, mukarrebînin seyyiâtı gibidir." Alî el-Kārî bu sözün tasavvuf büyüklerinden Ebû Sa‘îd el-Harrâz'a ait olduğunu söylemiştir. Bkz. *el-Esrâru'l-Merfû‘a*, s. 186, nr. 172.

2 "Bunun üzerine onlar (Âdem ve zevcesi Havvâ) o ağacın meyvesinden yediler. Bu sebeple ayıp yerleri kendilerine göründü ve cennet yaprağından üzerlerine örtmeye başladılar. **Âdem, Rabbine isyan etti** ve yolunu şaşırdı." Tâhâ, 20/121.

3 "… yolunu şaşırdı …" Tâhâ, 20/121.

Ve keẕālik Ḥażret-i Yūsuf-ı Ṣıddīḳ'ıñ eḥad-ı ṣāḥibeyi's-sicne cilve-ger olan maḳūl-i şeref-müṣūllerin ḥikāyeten ṣaḥīfe-ṭırāz-ı tenzīl olan ﴿اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ فَأَنْسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ﴾[1] naṣṣı üzre Yūsuf-ı meḥāsin-me'ābıñ dergāh-ı Vāhibü'l-Āmāl'e ibtihāl muḳteżā-yı ḥāli iken ḳarīn-i şefḳat-rehīnden **[L317a]** istimdād ile ẕikr-i Rabbü'l-'İbād'dan ẕühūli insā-yı şeyṭān yāḥud mültemis-i Yūsuf 'inde'l-melik ḳarīn-i merḳūmuñ 'adem-i ẕikrine insā-yı şeyṭān medār olmaġla biḍ'a sinīn sicnde ṣadr-nişīn olmaları şān-ı nübüvvetlerine nisbet ile lāyıḳı terk meṣābesinde olmaġın kār-ı merḳūm Ḥażret-i Yūsuf'a mānend-i seyyi'e mūcib-i mücāzāt oldıġı (لَوْلَا كَلِمَةُ يُوسُفَ مَا لَبِثَ فِي السِّجْنِ)[2] ḥadīṯ-i şerāfet-mevfūrından me'ḫūẕdur. Fe-lihāẕā maḳūl-i maḳbūl-i İbn-i Dīnār-ı[3] feżā'il-şi'ārdır ki, istimdād-ı Cenāb-ı Yūsuf-ı zībende-nihād gūyā min dūnillāh ittiḫāẕ-ı vekīli īhām etmekle medd-i müddet-i meksi taḳdīr-kerde-i Rabbānī idigi ṣūret-nümā-yı āyīne-i īḫā olduḳda keṣret-i belvā insā-sāz-ı ẕikr-i Vāhibü'l-'Aṭāyā idigiyle Cenāb-ı Yūsuf-ı sa'ādet-medār i'tiẕār ve ba'de'l-ma'ẕere rātibe-ṭırāz-ı i'zāz olmaları bedīdār olmuşdur.[4]

Bināberīn ḫażerāt-ı nezāhet-simāt-ı Enbiyā-yı Kirām 'aleyhimü's-selāmıñ şu'ūn-ı 'işmet-meşḫūnları zīver-efzā-yı a'le'l-e'ālī-i **[198a]** ma'ālī idiginden nāşī miḳdār-ı ẕerreden mes'ūliyyetleri ihtimāmen bi-şe'nihim muḳarrer olup ḳıllet-i mübālāt ile müttesim olan 'ibāddan ṣūret-nümāyı mir'āt-ı ẓuhūr olan ef'āl-i muḫılletü'l-edeb ruḫsār-nümāyī-i 'adem-i mu'āḫaẕe ile müheẕẕeb iken ref'an li-derecātihimü'l-'aliyye ol gürūh-ı ma'ālī-seciyyeniñ mu'āḫaẕe idikleri maḳūl-i ba'żı fuḥūldür. Eger sā'ir 'ibāddan ber-ter ḫażerāt-ı Enbiyā-yı ma'ālī-perveriñ mu'āḫaẕeleri beşīrdir; ammā bu ṣūretde tenzīhleri ne vechile cilve-ger idigi ḫāṭır-güẕār-ı sā-

1 "Yûsuf, onlardan kurtulacağını düşündüğü kişiye, **"Efendinin yanında beni an", dedi. Fakat şeytan onu efendisine hatırlatmayı unutturdu da bu yüzden o, birkaç yıl daha zindanda kaldı."** Yûsuf, 12/42.

2 "Şayet Yûsuf *-aleyhisselâm-*, "Efendinin yanında benden söz et." demeseydi, zindanda o kadar yıl kalmazdı." Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XI/249-250, nr. 11640; Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, c. XVI, s. 114-115.

3 Ebû Yahyâ Mâlik b. Dînâr el-Basrî (ö. 131/748), Enes b. Mâlik *-radıyallâhu anh-* gibi sahâbîlerden ve Hasan-ı Basrî gibi Tâbi'în'in büyüklerinden hadîs rivayet etmiş olup güvenilir bir muhaddis, zâhid ve Basra'nın büyük âlimlerinden biri olarak meşhur olmuştur. Kendisi de Tâbi'în'den olan Mâlik hazretlerinin hattı çok güzeldi ve geçimini Kur'ân-ı Kerîm istinsah ederek sağlamaktaydı. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 172.

4 İbn Ebi'd-Dünyâ, *el-Ukūbât*, nşr. Muhammed Hayr Ramazân Yûsuf, Beyrut: 1996, s. 109; Beğavî, *Şerhu's-Sünne*, XIV/299, nr. 4106.

de-dilān-ı saṭḥī-naẕar olursa zümre-i ʿaliyye-i Nübüvvet-pīrāyānıñ şu'ūn-ı ʿişmet-meşḥūnlarında ʿaks-endāz-ı āyīne-i taṣavvur olan ṣuver-i mu'āḫaẕe, mu'āḫaẕe-i sā'ir ʿibād ile menzil-nişīn-i ittiḥād degildir. Zīrā sāḥa-i ġabrā-yı ʿālem-i fānīde rū-nümāyī-i ṣūret-i mu'āḫaẕeleriniñ şekl-i ibtilāda çehre-küşālığı ber-muḳaddime-i rehīnetü'l-ihtizāzdır ki ʿālī-serāy-ı beḳāda ṭırāz-ı ser-menzil-i tena"um ve zīver-i ṣadru'ṣ-ṣudūr-ı [L317b] tekerrüm olmaların netīce-peẕīr olmaġla medār-ı iʿtilā-yı şān-ı rehīnü'l-iʿzāzdır. Keyfe lā? Şān-ı maʿālī-nişān-ı Ḥażret-i Ebi'l-Beşer'de cilve-ger olan ﴿ثُمَّ اجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَى﴾[1] naṣṣ-ı celālet-āveri ve şān-ı ʿişmet-nişān-ı Ḥażret-i Dāvūd-ı mekārim-ālūdda ﴿فَغَفَرْنَا لَهُ﴾[2] fermūde-i iʿṭāf-güsteri ve tevbe-i Ḥażret-i Mūsā-yı saʿādet-resā cilve-ger-i meclā-yı ẓuhūr olduḳdan ṣoñra ﴿إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ﴾[3] naṣṣ-ı re'fet-istīnāsı ve baʿde iftitānihī ve ināhetihī Ḥażret-i Süleymān-ı maʿālī-bünyāna ﴿فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ﴾[4] ḳavl-i rehīnü't-tefrīḥiyle ﴿وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَى وَحُسْنَ مَآبٍ﴾[5] naṣṣ-ı celālet-niṣābı şevāhid-i delālet-meʿāhid-i müddeʿā-yı muḥarreredir. Bināberīn ʿinde baʿżı'l-mütekellimīn zellāt-ı ḥażerāt-ı Enbiyā-yı maʿālī-simāt bi-ḥasebi'ẓ-ẓāhir rū-nümā ve ḥaḳīḳat-i ḥālde kerāmāt ve sebeb-i tezāyüd-i ḳurubātdır. Ḥattā aḥvāl-i ḥażerāt-ı Enbiyā sāmiʿa-zīb-i ıṭṭılāʿ-ı ʿuḳalā-yı ʿibād olduḳda maḥaṭṭ-ı riḥāl-i iʿtibār olup celālet-i şān ile zübde-i benī nevʿ-i insān olan zümre-i ʿaliyye-i ʿişmet-intimānıñ miḳdār-ı ẕerre ʿamelden mes'üliyyeti muḥaḳḳaḳ olıcaḳ, sā'ir ʿaceze-i ʿibādıñ riḳāb-ı istiʿbādları ne güne ṭavḳ-ı iṭāʿat-ile muṭavvaḳ olmaḳ gerek idigi ṣūret-nümā-yı āyīne-i ẓuhūrdur. Pes taḥaḳḳuḳ-ı muḥāsebe-i aʿmāl ve lüzūm-ı şükr-i niʿam-ı Ḥudā-yı Lā-Yezāl taḥḳīḳ-i meẕkūrdan ʿarż-ı ʿiẕār eyledigi bī-istitārdır. Fe-lihāẕā ḳıṣṣa-i ʿibret-minaṣṣa-i Ḥażret-i Dāvūd-ı mekārim-ālūd inbisāṭ-efzā-yı ḳulūb-ı tevvābīn ve neşāṭ-endāz-ı derūn-ı müstaġfirīn idigi naḳl-kerde-i baʿżı mütebaḥḥirīndir. Fe-lihāẕā ḳarʿ-endāz-ı sāmiʿa-i ʿibret-menʿūt olan ḳıṣṣa-i Ṣāḥibü'l-ḥūt naḳş-āver-i şān-ı maʿālī-nişān-ı Ẕü'n-nūn olmayup mażmūn-ı ʿibret-meşḥūnından lā-

1 "Sonra Rabbi onu seçti, tevbesini kabul etti ve ona doğru yolu gösterdi." Tâhâ, 20/122.

2 **"Biz de bunu ona bağışladık.** Şüphesiz katımızda onun için bir yakınlık ve dönüp geleceği güzel bir yer vardır." Sâd, 38/25.

3 "(Allah) "Ey Mûsâ! Vahiylerim ve konuşmamla **seni insanlar üzerine seçkin kıldım.** Öyleyse sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol" dedi." Aʿrâf, 7/144.

4 **"Biz de rüzgârı onun buyruğuna verdik.** Rüzgâr, onun emriyle dilediği yere hafif hafif eserdi." Sâd, 38/36.

5 "Şüphesiz katımızda onun için bir yakınlık ve dönüp geleceği güzel bir yer vardır." Sâd, 38/40.

zım-ı fâ'ide-i ḫaber ṭarîḳıyla müstefâd olan ma'nâ istizâde-i ṣabr-ı Nebevî idigi maḳûl-i İbn-i 'Aṭâ-yı feżâ'il-intimâdır.

Felâ-cerem ma'lûm-ı daḳâyıḳ-şinâsân-ı [L318a] 'ulûmdur ki, ṣûret-nümâ-yı âyîne-i taḫḳîḳ olan mesâ'ilden 'aks-endâz-ı derûn-ı sâ'il olan **[198b]** ṣûret ya'nî ḫażerât-ı Enbiyâ-yı ma'âlî-simâtdan tecvîz-sâzân-ı vuḳû'-ı ṣaġâ-yir, zümre-i 'aliyye-i Nübüvvet-pîrâyânıñ kebâyirden menzil-resîde-i 'iṣ-met idikleri 'inde cemî'-i Ehlü's-Sünne reybe maẓanne olmamaġla müṣbet iken ġufrân-ı ṣaġâyir 'inde 'ademi'l-kebâyir nezd-i ba'żı ekâbirde rûşen-ger idigine binâ'en sehven ba'żı 'amel ile tecvîz-i mu'âḫaẕe-i Enbiyâ ne vec-hile rû-nümâ ve istiġfâr ve istitâbeleriniñ mü'eddâ-yı dil-ârâsı ne yüzden ṣûret-nümâ idigi ḫâlet-i [1] فَمَا هُو جَوابُكُم فَهُو جَوَابُنا maḳâliyle rû-ber-ḳafâ-yı müdâfa'adır. Ma'a-hâẕâ zümre-i 'aliyye-i Enbiyâ-yı Kirâm'dan, siyyemâ Cenâb-ı Seyyidü'l-Enâm 'aleyhi ve 'aleyhimü's-selâmdan cilve-ger-i mi-naṣṣa-i ẓuhûr olan tevbe ve istiġfâr, iẓhâr-ı ḫuşû' ve ibrâz-ı ḫużû'a maḥmûl ve dergâh-ı Vaḥdâniyyet-penâha 'arż-ı 'ubûdiyyet ve beyân-ı şükr-i ni'met içün maḳûldür. Keyfe lâ? Maġfiret-i mâ-teḳaddem ve mâ-te'aḫḫar ile mü-beşşer idikleri manṣûṣun-'aleyh iken Cenâb-ı Ḥażret-i Erîke-ṭırâz-ı ışṭıfâ sübḥa-kerdân-ı istiġfâr olduḳlarından istifsâr-kârâne [2] (أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا) maḳâl-i dil-ârâsıyla icâbet ve [3] (إِنِّي أَخْشَاكُمْ لِلَّهِ وَأَعْلَمُكُمْ بِمَا أَتَّقِي) ḥadîṯ-i şerâ-fet-pîrâsıyla cevâba mübâderet buyurmuşlardır. Binâberîn ḫażerât-ı Nü-büvvet-pîrâyân ve gürûh-ı enbûh-ı rûḫâniyânıñ ma'a-kevnihim âminîn ḫaşyetullâh ile ittiṣâf-ḳarîn idikleri ta'abbüdden kinâye idigi naḳl-kerde-i Ḥâriṯ bin Esed'dir.[4] Ḥattâ 'inde ba'żı'l-'ulemâ (لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا) [5] ḥadîṯ-i dil-ârâsınca Cenâb-ı Ḥatm-ârâ-yı defter-i bi'ṣe-tiñ istiġfâra mübâderetleri ta'lîm-i ümmet ve iẓhâr-ı sünnetdir. Siyyemâ lafẓ-ı şerâfet-şi'âr-ı "istiġfâr" ifâde-i ma'nâ-yı leṭâfet-intimâ-yı istid'â-yı muḥabbetullâha medâr idigi naḳl-kerde-i ba'żı kibâr ve me'ḫaẕ-ı menḳûl-i

1 "Sizin cevabınız ne ise bizim cevabımız da odur."

2 "(Bu lütuflarından dolayı) Allah'a çok şükreden bir kul olmayayım mı?" Buhârî, "Teheccüd", 6, nr. 1130; "Tefsîr", 48/2, nr. 4836; Müslim, "Münâfikîn", 81, nr. 2819. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 508.

3 "Allah'tan en çok korkanınız benim; O'na karşı nelerden sakınacağını en iyi bilen de benim." Müslim, "Sıyâm", 79, nr. 1110; Mâlik, *Muvatta'*, "Sıyâm", 9.

4 Hâris b. Esed (ö. 243/857), nefis muhasebesine çok önem verdiği ve nefsin devamlı surette muhasebe altında tutulması gerektiğini söylediği için "Muhâsibî" şeklinde anılan sûfîdir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 176.

5 "Eğer siz benim bildiğimi bilseydiniz, az güler, çok ağlardınız!" Buhârî, "Rikāk", 27, nr. 6485.

şerāfet-diṣār [1]﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ﴾ naṣṣ-ı celālet-şi'ārı idigi tāb-dārdır. Pes lafẓ-ı ḥariyyü'l-ḥıfz-ı "istiġfār"dan ma'nā-yı tevbe bedīdār olmaġla tekrār-ı istiġfār deyden-i şerāfet-[L318b]efken-i ḥażerāt-ı Enbiyā-yı ma'ālī-diṣārdır. Fe-lihāẕā maġfiret-i mā-tekāddem ve mā-te'aḫḫar ile mükerrem-ter olan Ḥażret-i Ḫayru'l-Beşer'iñ şān-ı şerāfet-perverlerinde ﴿لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنصَارِ﴾[2] naṣṣ-ı celālet-şi'ārı zīver-pīrā-yı levḥa-i tenzīl idigi gibi ﴿فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا﴾[3] fermūde-i mükerremesi rātibe-ṭırāz-ı naṣṣ-ı celīldir.

Faṣl-ı Ḫāmise 'Aşer

Fevā'id-i celīletü'l-'avā'ide maḳarr-ı şerāfet-perverdir.

Ezcümle nigeh-sencān-ı mir'āt-ı taḫḳīḳāt-ı sābıḳātü'ẕ-ẕikre ṣūret-nümā-yı ẓuhūrdur ki, cemāl-i cemīl-i Cenāb-ı Resūl-i celīl 'alā mā-huve'l-ḥaḳḳ ṭırāz-ı ḥilye-i 'iṣmet ve 'irfān-ı ẕāt ü ṣıfāt-ı Ṣamedāniyye'ye meclā-yı bāhirü'n-nūrāniyyet idigi muḥaḳḳaḳdır. Fe-lihāẕā 'aḳlen ve naḳlen ba'de'n-nübüvve tenāfī-pīrā-yı 'ulūm-ı evvelīn ü āḫirīn olan ḥāletden berā'etleri resīde-i niṣāb-ı ṣübūt idigi mecma'un-'aleyh oldıġı gibi, keẕālik sem'an ve naḳlen ḳable kevnihī nebiyyen naḳāyıṣdan berā'etleri daḫi müṣbetdir. İmdi teblīġ-i aḥkām-ı risālet ve inbā-yı mā-ūḥiye ileyhde keẕālik 'aḳlen **[199a]** ve Şer'an müsāheleden müberrā idikleri maḳṭū'un-bihdir. Fe-lihāẕā li-ḳaṣdin ve bi-ġayri ḳaṣdin ḫulf-i ḳavlden 'iṣmetleri müteḥaḳḳıḳ ve ba'de'r-risāle ṣā'ibe-i dürūġa maẓannelikleri beyyinü'l-istiḥāle oldıġı gibi ḳable'n-nübüvve daḫi ṣadāḳatleri Şer'an ve icmā'an ve naẓaran ve bürhānen ḳaṭ'iyyü'ṣ-ṣübūt idigi muṣaddaḳdır. Siyyemā sāḥa-i 'iṣmet-mesāḥaları vuḳū'-ı gerd-i kebāyirden münaẓẓaf oldıġı icmā'-ı ümmet ile müṣbet ve ṣaġāyirden daḫi tenezzühleri 'ale't-taḫḳīḳ cilve-ger-i minaṣṣa-i dirāyetdir. Pes aḥkām-ı Şerī'at'i inbā ve siyāset-i medeniyyeyi icrāda istidāme-i sehv

1 "Sana kadınların ay hâlini sorarlar. De ki: "O bir ezadır (rahatsızlıktır). Ay hâlinde kadınlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri vakit, Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın. **Şüphesiz Allah çok tevbe edenleri sever,** çok temizlenenleri sever." Bakara, 2/222.

2 **"Andolsun Allah; Peygamber ile** içlerinden bir kısmının kalpleri eğrilmeğe yüz tuttuktan sonra, sıkıntılı bir zamanda ona uyan **Muhâcirlerle Ensâr'ın tevbelerini kabul etmiştir**. Evet, onların tevbelerini kabul etmiştir. Şüphesiz O, onlara çok şefkatli ve çok merhametlidir." Tevbe, 9/117.

3 "(1-3) Allah'ın yardımı ve fetih (Mekke Fethi) geldiğinde ve insanların bölük bölük Allah'ın dinine girdiğini gördüğünde, **Rabbine hamd ederek tesbihte bulun ve O'ndan bağışlama dile. Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir."** Nasr, 110/3.

ü ġafletden müberrā ve istimrār-ı ġalaṭ u nisyāndan muʿarrā olup cemīʿ-i ḥālāt-ı ʿişmet-simātlarında muḥiḳḳ idikleri ʿulūm-ı cemāhīr-i ʿulemāya lāḥıḳdır.

İmdi bu ʿaḳīde-i güzīde der-dest-i iʿtiḳād-ı hūş-mendān ve zīb-i yemīn-i erbāb-ı itḳān olmaḳ vācibdir ki, eyādī-i buḫl-intimāyī-i keffe vesīle-i esīle ve menāṭ-ı fevāʾid-i celīledir. Bināberīn ʿirfān-ı ḳadr-i muʿallā-rehīni elzem ve ʿilm-i ʿālem-ārāsı [L319a] ehemm-i mehāmm-ı ümemdir. Zīrā şān-ı Cenāb-ı Risālet-maṣḥūbda rātibe-ṭırāz-ı vücūb olan umūr ile menzil-resīde-i cevāz ve müstaḥīlü'l-ıṭlāḳ ve mümteniʿu'l-isnād olan eşyāya cehl mehleke-i cān-güdāz ve ʿale'l-ʿamyā taṣavvur-ı ṣuver-i aḥkāmında ʿivec duḫūl-i derekāt-ı ʿaẕāba maḫrecdir. Fe-lihāẕā baʿżı umūrda ḫilāf-ı mā fī nefsi'l-emre iʿtiḳād u şuʿūr ve vācibü't-tenzīh olan mevāddan ġufūl u ẕühūl ẓann-ı bāṭıl ve ḫayāl-i ʿāṭıl idiginden mā-ʿadā çāh-ı baʿidü'l-ġavr-ı dāru'l-bevāra sebeb-i duḫūldür. Keyfe lā? Cenāb-ı Rātibe-ṭırāz-ı nübüvvetiñ Mescid-i şerāfet-maḥtid-i Ṭaybe-i Ṭayyibe'de eṣnā-yı iʿtikāflarında Zevcāt-ı Muṭahharāt'dan Ṣafiyye-i ḥamīdetü's-seciyye bir şeb ziyāret-i Nebeviyye ṭalebiyle şeref-yāfte olduḳdan ṣoñra ol Ḫacle-nişīn-i ʿişmeti berāy-ı teşyīʿ ḫaṭve-peymā-yı refāḳat olduḳları merdān-ı Ḫudā'dan iki kimesneniñ manẓūrı olduḳda ol Müşfiḳ-i Ümmet āyīne-i derūn-ı mülāḳiyān ġubār-ı ẓann ile gerd-ālūd, belki ḥīn-i inkisār olmaġla maʿraż-ı helāk ü bevār olmaḳ rūnümūn olmamaġ-içün refāḳat-peymāları Ṣafiyye-i behiyye idigin inbā ve Ẕāt-ı ʿİṣmet-simātları maẓanne olmaḳdan berā'et-me'inne olmaġla iḫtimāl-i ẓann ḫāṭır-güẕār-ı İslāmiyān olmaḳ ʿaks-endāz-ı mir'āt-ı ḫayāl degil iken [1](إِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِن ابْنِ اٰدَمَ مَجْرَى الدَّمِ) ḥadīṯ-i şerāfet-tev'emin īrād ile müstaḥīlü'l-isnād olan emri ṭaraf-ı Nübüvvet-bünyādlarına nisbet bāʿiṯ-i ʿuḳūbet olmaġın lüzūm-ı kemāl-i iḫtirāzı inhā buyurmuşlardır.

Pes maʿlūm-ı uli'l-elbāb ola ki, fuṣūl-i şerāfet-vuṣūl-i sābıḳada zīver-pīrā-yı ṣaḥāyif-i taḥrīr olan nuḳūl-i nefāset-mevṣūl, fevāʾid-ş̈ümūl olup bu daḳīḳa-i enīḳa-i celīletü'l-ʿavāʾid iḥde'l-fevāʾidddir ki maż̈mūn-ı şerāfet-nümūnı rātibe-ṭırāz-ı telaḳḳī bi'l-ḳabūl-i erbāb-ı ʿuḳūldür. Zīrā mesāʾil-i meẕkūre ḳarʿ-endāz-ı mesāmiʿ-i baʿżı cehl-intimā olduḳda ḫuṣūṣ-ı meẕkūr-

1 "Şeytan insanın vücudunda kan gibi dolaşır." Buhârî, "İʿtikâf", 8, 11, 12, nr. 2035, 2037-2039; "Farzu'l-Humus", 4, nr. 3101; "Bed'ü'l-Halk", 11, nr. 3281; "Edeb", 121, nr. 6219; "Ahkâm", 21, nr. 7171; Müslim, "Selâm", 23-25, nr. 2175.

da sebḳat-pīrā olan mebāḥiṯ-i celīleyi fużūl-i kelāmdan iḫṣā ve sükūt ile menʿūt [L319b] olmaġı evlā ẓannıyla mehleke-i resīde-i ʿaẕāb olacaġı bīirtiyābdır. Bināberīn fāʾide-i merḳūme-i şerāfet-**[199b]**mevsūmeniñ ḳurṭa-i bināgūş-ı itḳān ve zīver-i sāmiʿa-i iẕʿān ḳılınması necāt-āver-i müstemiʿīn ve sedād-pīrā-yı müstaḥfıẓīn idiginden baʿdeʾl-ityān taḥrīż-i iẕʿānı yādigār-ı ḫāme-i iʿcāz-niṣāb-ı ṣāḥib-i kitābdır.

Ḥattā levḥa-pīrā-yı iẕʿān olmaġla şāyān olan fāʾide-i ṯāniyesi mebnā-yı maʿālī-intimā-yı uṣūl-i fıḳh olmaġla erbāb-ı īḳān muḥtāc-ı imʿānı idigi reybden dūrdur ki şevāhid-i fürūġ-ı zībā-cemāl ol zemīn-i şerāfet-āgīnden ser-zede-i sāḥa-i ẓuhūrdur. Keyfe lā? Merāsim-i iḫtilāfāt-ı fuḳahādan pergār-ı ṣıḥḥat ile mersūm-ı levḥa-i taʿvīl olan celāʾil-i mesāʾile ıṭṭılāʿ iẕʿān-ı fāʾide-i merḳūme ile beyyinüʾl-iltimāʿdır. Fiʾl-ḥaḳīḳa aḳvāl-i ḥaḳḳāniyyet-iştimāl-i Nebevī ve efʿāl-i şerāfet-istifʿāl-i Muṣṭafavī medār-ı aḥkām-ı Şerʿiyye idiginden bir fāʾide-i merʿiyyedir ki vażʿ-ı esās-ı uṣūl ü fürūʿ zemīn-i sedād-āyīnine menūṭ ve bir aṣl-ı aṣīldir ki ʿulūm-ı dīniyye bi-cümletihā oña merbūṭdur. Zīrā teblīġ-i aḥkām-ı Şerʿiyye ve aḫbār-ı levāzım-ı dīniyyede ṣadāḳatleri müsellem ve vuḳūʿ-ı sehv ü nisyāndan ʿiṣmetleri etemm olup sāḥa-i nezāhet-mesāḥaları ʿamden ḫaṭādan maṣūn ve ṣāʾibe-i reybden meʾmūndur. Bināberīn pīrāye-i dībāce-i ṣıḥḥat olan ḳavl-i ḥaḳḳāniyyet-evl üzre min külliʾl-vücūh ʿiṣmet-i Nebiyy-i hidāyet-şükūh ṭırāz-ı rātibe-i taḳarrürdür. Fe-lihāẕā efʿāl ü aḳvāl-i ḥaḳḳāniyyet-iştimālleri celāʾil-i delāʾilden maʿdūd idigi ḳarār-dādedir. Ḥattā medār-ı iḫtilāf-ı eḳāvīl-i fuḳahā tecvīz-i vuḳūʿ-ı ṣaġāyirden neşʾet ve cevāb-ı mesʾele-i merḳūme ḳable-hāẕā mufaṣṣalen sebḳat etmişdir. Felā-cerem mesʾele-i merḳūme ʿayn-ı aʿyān olmaġa şāyān olmaġın ḥıfẓı ḳurretüʾl-ʿayn-ı iẕʿān idiginden nāşī tekrārınıñ ḫ˘āhişi bāʿiṯ-i ıṭnāb oldıġından meskūtun-ʿanhdır.

Ve fāʾide-i şāliṣe-i şerāfet-ḳarīni bu vechile ṭırāz-ı rātibe-i tebyīndir ki, şān-ı celālet- [L320a] nişān-ı Mefḫar-i ʿĀlem iʿtinā-kerde-i cemīʿ-i ümem idiginden ḥall-i mesāʾil dergāh-ı Risālet-penāhlarına vābestedir. Fe-lihāẕā cāʾizü'l-iżāfe olan umūra ʿilm ve müstaḥīlü'l-isnād olan eşyāya fehm muḥtācun-ileyhe fetvā-penāh ve lāzime-i ẕimmet-i ḥükūmet-destgāhdır. Keyfe lā? Mecmaʿun-ʿaleyh-i ʿulemā olan mesāʾile maʿa-ʿademiʾl-ʿilm iftā ne vechile ṣūret-nümā ve menāṭ-ı iḫtilāf olan eḳāvīl-i fuḳahāya ʿadem-i ıṭṭılāʿla

ḥükme ictirā ne yüzden rū-nümā olur ki sefk-i dimā'-ı Müslimīn'e taṣaddī ḥarām ve taẕyī'-i iḫtirām-ı Cenāb-ı Seyyidü'l-Enām 'aleyhi's-selām daḫi ḥurmet-ittisām idigi mā-lā-kelāmdır. Bināberīn taḥṣīl-i 'irfānı ehemm-i umūr ve lāzime-i ẕimmet-i erbāb-ı şu'ūr idigi lüzūm-ı beyān-ı 'iṣmet-i Nübüvvet-pīrāyān daḫi muḳarrer ve vücūb-ı beyān-ı 'iṣmet-i Melā'ike-i Kirām keẕālik ehemm-i umūr-ı diyānet-sencāndır. Ḥattā mes'ele-i merḳūme daḫi iḫtilāf-ı eḳāvīl-i 'ulemāya me'vā ve ḳavl-i ḥaḳḳāniyyet-evli ışġā evlā olmaġın faṣl-ı ātī-i şerāfet-mevsūm ol mes'ele-i celīletü'l-mefhūmı beyān içün mersūmdur.

Faṣl-ı Sādise 'Aşer

'İṣmet-i Melā'ike-i Kirām'ı tibyāna maḳardır.

Vāḳı'ā gürūh-ı şerāfet-şükūh-ı Müslimīn'iñ icmā'ı ve ittifāḳlarıyla ṣübūt-mesāḳdır ki, Melā'ike-i Kirām īmān-ı billāh ve taṣdīḳ-i Rusül-i şerāfet-**[200a]**destgāh ile ittiṣāf-ḳarīn ve efḍaliyyet-rehīndir. Ḥattā Rusül-i Melā'ike-i Kirām vaṣf-ı 'iṣmet ile ittisāmda hem-ḥükm-i Enbiyā-yı Fiḫām idigi daḫi ittifāḳ-kerde-i 'ulemā-i ümmetdir. Fe-lihāẕā zümre-i 'aliyye-i muḳaddesiyāndan risālet ile semiyyü'ş-şān olanlar ḥażerāt-ı Enbiyā-yı ma'ālī-simāta ḥasebü'l-emri'l-İlāhī mübelliġ-i evāmir ü nevāhī olmaḳda ẕevāt-ı Nübüvvet-pīrāyānıñ ḳavmine teblīġ-i aḥkām-ı me'mūrun-bihā etdikleri gibidir. Lākin risālet ile rātibe-ṭırāz-ı celālet olmayan Kerrūbiyān 'iṣmet ü nezāhet ile şerāfet-resān idigi me'vā-yı iḫtilāf-ı fużalādır. Fe-lihāẕā 'inde ṭā'ifetin mine'l-'ulemā, cemī'-i Melā'ike-i şerāfet-intimā 'iṣmet ü nezāhet ile ittiṣāf-ḳarīn [L320b] ve müdde'āları ﴿لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَآ أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾[1] naṣṣ-ı celālet-meşḥūnıyla ṣübūt-rehīndir. Ḥattā [2]﴿وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُّونَ ﴿وَمَا مِنَّآ إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَعْلُومٌ﴾ naṣṣ-ı celālet-mersūmıyla [3]﴿وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ﴾ (١٦٥) fermūde-i şerāfet-meşḥūnı te'yīd-sāz-ı da'vā-yı 'iṣmet idiginden mā-'adā [4]﴿إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ﴾ naṣṣ-ı

1 "Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun. O ateşin başında gayet katı, çetin, **Allah'ın kendilerine verdiği emirlere karşı gelmeyen ve kendilerine emredilen şeyi yapan melekler vardır."** Tahrîm, 66/6.

2 "(Melekler derler ki:) "Bizim her birimizin bilinen bir makamı vardır." Sâffât, 37/164.

3 "Şüphesiz biz (orada) saf duranlarız. Şüphesiz biz (Allah'ı) tesbih edip yüceltenleriz." Sâffât, 37/165-166.

4 **"Şüphesiz Rabbin katındaki (melek)ler O'na ibadet etmekten büyüklenmezler.** O'nu tesbih ederler ve yalnız O'na secde ederler." A'râf, 7/206.

muʿannā-bihiyle kirām-ı berere vaṣf-ı şerāfet-müteḳarreresiyle ittişāfları ve ﴿لَا يَمَسُّهُۥٓ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ﴾[1] fermūde-i şerāfet-meşḥūnıyla teʾkīd-i maḳrūn oldığı gibi, bu bābda cilve-ger-i minaṣṣa-i tenzīl olan nuṣūṣ-ı celālet-manṣūṣuñ vürūdı teşyīd-i mebānī-i müddeʿāda kifāyet-intimādır. Keyfe lā? Zümre-i feżāʾil-pīrāyāndan ṭāʾife-i uḫrā, Rusül-i Melāʾike-i Kirām'la Muḳarrebīn-i Fiḫām ʿişmet ü nezāhet ile rātibe-ṭırāz-ı ittisām olup sāʾirleriñ ʿişmeti resīde-i niṣāb-ı taḥaḳḳuḳ degil idigine ẕehāb ve naḳale-i aḫbār ve baʿżı ehl-i tefsīr iḫbārınca mevādd-ı maḫṣūṣa īrādıyla istidlālleriniñ ṣūret-yāblığı baʿde-hāẕā mufaṣṣalen īrād ve taṣḥīḥ-i eḳāvīl-i vāride ile ityān-ı ḳavl-i ḥaḳḳāniyyet-nejād mevʿūd-ı ṣāḥib-i kitāb-ı feżāʾil-nişābdır.

Felā-cerem maʿlūm-ı daḳāyıḳ-sencān-ı ʿulūmdur ki, mecmūʿ-ı Melāʾike-i Kirām menzil-res-i ʿişmet ve bālā-nişīn-i nezāhet olmaġla ṭırāz-ı rātibe-i ʿulüvv ve derece-nişīn-i sümüvv idikleri ḳavl-i ṣavāb-ı ḳarār-dāde-i gürūh-ı feżāʾil-nişābdır. Ḥattā baʿżı şüyūḫ-ı ṣāḥib-kitāb mesʾele-i merḳūmede ṣūret-nümā-yı bürūz olan ṣuver-i iḫtilāf-ı eḳāvīle naẕardan ʿayn-ı imʿānı iġmāż ve ḫuṣūṣ-ı meẕkūra müteʿallıḳ olan ebḥāṣdan iʿrāż etmişiken tebyīn-i ḳavl-i ṣavāb ile izāle-i irtiyāba ṣāḥib-i kitāb-ı teberrük-nişābıñ şürūʿı taḥrīr-i mebḥaṣ-ı ʿişmet-i Enbiyā-yı Kirām'da sebḳat-āver olan fevāʾid-i celīle gibi taḥḳīḳ-i ʿişmet-i Melāʾike-i Kirām'da daḫi neşr-i leʾālī-i fevāʾide iẓhār-ı vülūʿındandır. Felā-cerem aḳvāl ü efʿāl-i rūḥāniyān verā-yı perde-i ıṭṭılāʿda cilve-künān idiginden nāşī kemmiyyet-i ḫāme-i taḥḳīḳi ol vādīden ṣarf ve ʿinān-ı taḥrīri sūy-ı iṣbāt-ı müddeʿāya bu vechile ʿaṭf etmişdir ki, imdi zümre-i rūḥāniyānıñ mecmūʿı ʿişmet-lümūʿ olmadığına baʿżı naḳale-i aḫbārın vuḳūʿ-ı ḳıṣṣa-i ʿibret-[L321a]minaṣṣa-i Hārūt u Mārūt[2] ile istidlāl **[200b]** ve rivāyet-kerde-i Ḥażret-i ʿAlī-i feżāʾil-istinās ve inbā-yı İbn-i ʿAbbās ile cilve-ger-i minaṣṣa-i vürūd olan ibtilā-yı melekeyni iḫbār ile iḫticācları fiʾl-ḥaḳīḳa medār-ı ibtihācları degildir. Zīrā maʿlūm-ı tetebbuʿ-sencān-ı kütüb-i aḫbār ü siyerdir ki, vuḳūʿ-ı ḳıṣṣa-i Hārūt u Mārūtʾdan mebānī-i ʿişmet-i Melāʾike-i Kirām'ı tezelzül-āver olan ḫaber lā-ṣaḥīḥan ve lā-saḳīmen ṭaraf-ı Risālet-perverden cilve-ger olmadığından mā-ʿadā ṣaded-i meẕkūr maḥall-i iʿmāl-i ḳıyās-ı ʿaḳlī degil idigi daḫi sāmiʿa-zīb-i erbāb-ı şuʿūrdur. Maʿa-ẕālik naṣṣ-ı Ḳurʾān-ı bāhirüʾl-iʿcāzıñ dem-sāz oldığı

1 "Ona, ancak tertemiz olanlar dokunabilir." Vâkıʿa, 56/79.

2 vuḳūʿ-ı ḳıṣṣa-i ʿibret-minaṣṣa-i Hārūt u Mārūt L: vuḳūʿ-ı ḳıṣṣa-i Hārūt u Mārūt A, N

maʿnā daḫi meʾvā-yı iḫtilāf-ı müfessirīndir. Fe-lihāẕā ekṣer-i eslāf-ı kirām naḳl-kerde-i baʿżı enām olan maʿnāyı inkār ile rātibe-ṭırāz-ı ittisāmdır ki, baʿde-hāẕā tafṣīline ser-āġāz mevʿūd-ı ṣāḥib-i kitāb-ı feżāʾil-dem-sāzdır. Keyfe lā? Bu maḳūle iḫbār-ı iftirā-nümūd elsine-i aḥbār-ı Yehūd'dan bedīdārdır. Ḥattā Yehūd-ı ʿanūduñ Cenāb-ı Ḥażret-i Süleymān'a iftirā ve ṭaraf-ı ʿiṣmet-redīflerine isnād-ı emr-i ʿaẓīme ictirāları gibi ṣadr-ı āyetde ẕikr-i ḳıṣṣa-i melekeyn iḫtivā-sāz-ı şenāʿat ü şeyn idigi daḫi müftereyāt-ı Yehūd'dandır.

Bināberīn rūy-ı dil-cūy-ı ʿarūs-ı taḥḳīḳ-i maḳāmdan refʿ-i burḳaʿ-ı işkālle keşf-i vech-i ṣavāba ṣāḥib-i kitāb bu vechile mübāderet-yābdır ki; evvelā Hārūt u Mārūtʾuñ zümre-i Melāʾike-i Kirāmʾdan yāḫud benī nevʿ-i insāndan idigi maḥall-i ḫilāf-ı eslāf oldıġı gibi naẓm-ı Ḳurʾān'da cilve-ger-i minaṣṣa-i nüzūl olan melekeynden murād rūḥāniyāndan idigi yāḫud ādemiyāndan oldıġı daḫi meʾvā-yı iḫtilāfdır. Ḥattā baʿżı ḳırāʾatde feṯḥ-i lām ve baʿżı āḫarda kesr-i lām iʿlām-sāz-ı iḫtilāf-ı aʿlāmdır. Ve keẕālik ﴿وَمَآ أُنـزِلَ ḳavl-i iʿcāz-evliyle[1] ﴿وَمَا يُعَلِّمَانِ naṣṣında[2] minaṣṣa-zīb-i nüzūl olan "مَا/*mā*" lafẓ-ı şerīfi beyneʾn-nefyi veʾl-iṯbāt menzil-resīde-i iḫtimāldir. Bināberīn ʿinde ekṣeriʾl-müfessirīn min ḳıbelillāh melekeyn-i merḳūmeyniñ benī nevʿ-i beşere taʿlīm-i fenn-i siḥr ile tebyīn-i keyfiyyet-i **[L321b]** mekri li-ecliʾl-imtiḥān tābān ve ictirā-sāzān-ı ʿamel-i küfr ile ictināb-sencān-ı meʾvā-yı emān olacaġın iʿlān vaẓīfe-i ẕimmet-i muʿallimān idigi ﴿إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ naṣṣından ʿayāndır.[3] Ḥattā ḫˇāst-kārān-ı taʿallüme cilve-ger olan taʿlīmleri inẕār ile muʿlem[4] ve beyneʾl-merʾi ve zevcihī bāʿiṣ-i firḳat idigin ibrāz ile ʿamelinden iḫtirāzıñ elzem idigin baʿdeʾl-inbā ibtiġā-i fesād fiʾl-arżdan keff-i yed ile iʿmāl-i aʿmāl-i siḥrden ebʿad olmaḳ çirk-i şirkden

1 "Süleymân'ın hükümranlığı hakkında şeytanların (ve şeytan tıynetli insanların) uydurdukları yalanların ardına düştüler. Oysa Süleymân (büyü yaparak) küfre girmedi. Fakat şeytanlar, insanlara sihri ve (özellikle de) Bâbil'deki Hârût ve Mârût adlı iki meleğe **ilham edilen** (sihr)i öğretmek suretiyle küfre girdiler. Hâlbuki o iki melek, "Biz ancak imtihan için gönderilmiş birer meleğiz. (Sihri caiz görüp de) sakın küfre girme" demedikçe, kimseye (sihir) öğretmiyorlardı. Böylece (insanlar) onlardan kişi ile karısını birbirinden ayıracakları sihri öğreniyorlardı. Hâlbuki onlar, Allah'ın izni olmadıkça o sihirle hiç kimseye zarar veremezlerdi. (Onlar böyle yaparak) kendilerine zarar veren, fayda getirmeyen şeyleri öğreniyorlardı. Andolsun, onu satın alanın ahirette bir nasibi olmadığını biliyorlardı. Kendilerini karşılığında sattıkları şey ne kötüdür! Keşke bilselerdi!" Bakara, 2/102.

2 "… kimseye (sihir) öğretmiyorlardı …" Bakara, 2/102.

3 "Biz ancak imtihan için gönderilmiş birer meleğiz. (Sihri caiz görüp de) sakın küfre girme …" Bakara, 2/102.

4 inẕār ile muʿlem L: endāz muʿlem A, N

bā‘iṣ-i teṭahhur idigin inhā de’b-i müstedīm-i melekeyn-i merḳūmeyn idigi bī-reyb ü meyndir. Bu ṣūretde mezbūrlarıñ ‘amelleri maḳūle-i ṭā‘atden ma‘dūd ve ṣanī‘leri ‘idād-ı ma‘ṣiyetden ḫāric bir emr-i bihbūddur. Ġāyetü mā fi’l-bāb ta‘allüm-sencān-ı mā-ṣadaḳ mefhūm-ı iftināndır. Fe-lihāẕā Ḫālid bin Ebī ‘Imrān’dan[1] inbā-kerde-i İbn-i Vehb-i feżā’il-bünyāndır ki, ‘inde’l-üstād ḳıṣṣa-i Hārūt u Mārūt yād ve kendülere ta‘līm-i siḥr isnād olunduḳda Cenāb-ı Üstād-ı feżā’il-ittiḥād tenzīhlerin der-meyān ve ‘iṣmetlerin i‘lān etmişdir. Ḥattā ba‘żı **[201a]** ḥużżār-ı meclis ﴿وَمَآ أُنزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ﴾[2] naṣṣ-ı celālet-müvānis [ile] te’vīlāt-ı i‘tirāża mübāderet ve Ḫālid-i feżā’il-‘ā’id *mā*-yı nāfiyeden ‘işmetlerine delālet-i vāfiye rū-nümālığıyla icābet etmişdir. İmdi celālet-i şān-ı Ḫālid-i feżā’il-bünyān ma‘lūm-ı meḳādīr-şināsān olmaġın müşārun-ileyhiñ tenzīh-i Melā’ike-i Kirām’a mübādereti ve lafẓ-ı ḥariyyü’l-ḥıfẓ-ı *mā* nefye delālet-intihā idigine işāret ü īmāsı maḥẓūr-ı i‘māli inbā ve mūcib-i küfr idigin i‘lān ederek ta‘līmleri berāy-ı imtiḥān tābān idigin redd ü ṭard içün serd olunmaġa şāyāndır ki, ḳavl-i meẕkūr rivāyet-kerde-i İbn-i ‘Abbās-ı mekārim-istīnāsa rātibe-ṭırāz-ı muvāfaḳat olmaġla reybden dūrdur. Ḥattā ﴿وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ﴾[3] naṣṣ-ı celālet-bünyānı ifti‘āl-kerde-i şeyṭān ve ittibā‘-āver-i Yehūd-ı mu‘ānedet-‘unvān olan siḥri i‘mālle küfrden berā’et-i ẓimmet-i vālā-nehmet-i Cenāb-ı Süleymān’ı i‘lān murād idigiyle **[L322a]** Mekkī-i feżā’il-ārā tefsīr-pīrā, ﴿وَمَآ أُنزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ﴾[4] naṣṣ-ı celālet-efkenden murād Ḥażret-i Cebrā’īl-i emānet-destgāh ve Cenāb-ı Mīkā’īl-i şerāfet-penāhıñ Ḥażret-i Süleymān-ı nübüvvet-bünyāna siḥri ityānla nāzil oldıġı iddi‘ā-kerde-i Yehūd-ı ‘anūduñ teḳẕībin müfīddir. Ḥattā ﴿وَلَٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَآ أُنزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ﴾[5] fermūde-i celālet-men‘ūtında ṣūret-nümā-yı ṣaḥīfe-i tenzīl olan ismeyniñ müsemmāsı ‘inde ba‘żı’l-efāżıl ta‘līm-sāz-ı fenn-i siḥr olan racüleyndir.

---

1 Bu zat, rivayetleri *Sahîh-i Buhârî* ile *Sünen-i İbn Mâce* hariç *Kütüb-i Sitte*'nin tamamında yer almış güvenilir bir muhaddis ve fakîh, aynı zamanda da duası makbul, âbid ve zâhid bir âlim olup "Tunus kadısı" şeklinde bilinen Ebû Ömer Hâlid b. Ebî İmrân et-Tücîbî'dir (ö. 125/743). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 188.

2 "… iki meleğe ilham edilen (sihr)i …" Bakara, 2/102.

3 "… Oysa Süleymân (büyü yaparak) küfre girmedi …" Bakara, 2/102.

4 "… iki meleğe ilham edilen (sihr)i …" Bakara, 2/102.

5 "… Fakat şeytanlar, insanlara sihri ve (özellikle de) Bâbil'deki Hârût ve Mârût adlı iki meleğe ilham edilen (sihr)i öğretmek suretiyle küfre girdiler ..." Bakara, 2/102.

Ve 'inde Ḥasani'l-Başrī, Hārūt ve Mārūt küffār-ı 'Acem'den iki ẕāt-ı ġılẓet-intimā ve kesr-i *lām*'la ḳırā'at-i ﴿مَلِكَيْنِ﴾ rücḥān-pīrā ve lafẓ-ı *mā*, icābet-intimādır. Ḥattā ḳırā'at-i meẕkūrede Başrī-i feżā'il-āra hem-zebān-ı 'Abdurraḥmān bin Ebzā'dır.[1] Ammā "melikeyn"den murādda iḫtilāfları rūşenā ve Ḥażret-i Dāvūd-ı mekārim-ālūd ile Cenāb-ı Süleymān-ı merāḥim-bünyān irādesi 'Abdurraḥmān ibn-i Ebzā'nıñ ḳarār-dādesidir. Bu ṣūretde lafẓ-ı *mā* kemā-teḳaddem nāfiyelikde müsellemdir. Ve 'inde ba'ż'l-'ulemā Benū İsrā'īl'den dü-merd-i milket-peymā ṣanī'-i şenī'leri sebebiyle meshẖ me'vā idigi maḥkī-i Semerḳandī-i feżā'il-intimādır. Lākin kesr-i *lām* ḳırā'at-i şāẕẕeden ma'dūd ve maḥmil-i āyet-i i'cāz-nümūd tefsīr-i Mekkī-i feżā'il-ālūd üzre behcet-rehīn ve irtiżā-kerde-i ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-āyīndir. Zīrā nehc-i merḳūm üzre 'işmet, zümre-i rūḥāniyāndan muḳarrer ve ma'nāyı merḳūma naẓar ile rics-i ma'āṣīden gürūh-ı nezāhet-şükūh-ı muḳaddesiyānıñ ṭahāretleri rūşen-gerdir. Keyfe lā? Tefsīr-i ṣıḥḥat-maṣīr-i meẕkūr ﴿لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَآ أَمَرَهُمْ﴾[2] naṣṣ-ı celālet-mevfūrına muvāfiḳ ve ﴿كِرَامٍ بَرَرَةٍ﴾[3] vaṣf-ı şerāfet-şi'ārıyla tavṣīfe muṭābıḳdır. Pes taḥḳīḳ-i meẕkūrdan 'işmet-i mecmū'-ı Melā'ike-i ma'ālī-mevfūr cilve-ger-i meclā-yı ẓuhūr olup ḳıṣṣa-i Hārūt u Mārūt ile mir'āt-ı 'işmetleri ġubār-ālūd degildir.

Ve keẕālik iḫticāc-kerde-i muḫālifīn olan ḳıṣṣa-i İblīs-i **[L322b]** pür-telbīs daḫi müṣbit-i müdde'ā-yı ḫilāf-intimā degildir. Zīrā istidlāl-pīrāyān-ı mel'anet-enīsi zümre-i Melā'ike'niñ re'īsi idigin iddi'ā ve ḫazene-i **[201b]** cennetden 'add ile rif'at-intimālıġın da'vādan ṣoñra ﴿فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ﴾[4] naṣṣ-ı belāġat-enīsle vuḳū'-ı istiṣnā ma'ṣiyet-i İblīs'i inbā ve 'adem-i 'işmet ile ittiṣāfı ref'-i 'işmet-i muḳaddesiyāna delālet-ārā olmaḳ ẓannıyla iḫticāc-künān olmuşlardır. Ma'a-hāẕā şeyṭān-ı mel'anet-bünyānıñ zümre-i muḳaddesiyāndan idigi me'vā-yı ḫilāf-ı ecille-i eslāf olup ['inde] ekṣer-i 'ulemā ḳavl-i mezbūr ma'raż-ı ḳabūlden dūr ve Ḥażret-i Ādem Ebu'l-Beşer idigi gibi İblīs-i beyyi-

1 Abdurrahmân b. Ebzâ el-Huzâ'î *-radıyallâhu anh-* Kur'ân-ı Kerîm üzerindeki derin bilgisiyle tanınan, fıkıh ve ferâiz konularını çok iyi bilen, Hz. Ömer'in *-radıyallâhu anh-* onun hakkında "Cenâb-ı Hakk'ın Kur'ân-ı Kerîm ile şereflendirdiği kimselerdendir." dediği, Hz. Alî'nin *-radıyallâhu anh-* de Horasan valiliğine tayin ettiği bir sahâbî olup 70/689'da vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 190.

2 "Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun. O ateşin başında gayet katı, çetin, **Allah'ın kendilerine verdiği emirlere karşı gelmeyen** ve kendilerine emredilen şeyi yapan melekler vardır." Tahrîm, 66/6.

3 "... Şerefli ve sadık (yazıcı) melekler ..." Abese, 80/16.

4 "Hani meleklere, "Âdem için saygı ile eğilin" demiştik de **İblis hariç bütün melekler hemen saygı ile eğilmişler,** İblis (bundan) kaçınmış, büyüklük taslamış ve kâfirlerden olmuştu." Bakara, 2/34.

nü't-telbīs daḫi ebu'l-cinn idigi irtiżā-kerde-i fuḥūldür. Ḥattā ḳavl-i merḳūm Ḥasan-ı Baṣrī-i feżā'il-āmāde ve Ḳatāde bin [Di'āme ve] Zeyd-i ṣāḥibü'l-icādeniń ḳarār-dādeleridir. Şehr bin Ḥavşeb[1] ḳavl-i müheẕẕebince İblīs-i mel'anet-enīs cinne re'īs ve sāḥa-i ġabrāda fesādları rū-nümā olmaġla maṭrūd-ı Melā'ike-i 'iṣmet-intimā olan gürūh-ı ḫabāṣet-şükūhdandır. Bu taḳdīrce naẓm-ı kerīmde cilve-ger-i minaṣṣa-i vürūd olan [2]﴿إِلَّا إِبْلِيسَ﴾ istiṯnāsınıń inḳıṭa'-ı beyyinü'l-iltimā' ve kelām-ı 'Arab-ı 'urebāda min-ġayri'l-cins istiṯnā şüyū'-intimā idigi [3]﴿مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ﴾ naẓm-ı i'cāz-efkeniyle rātibe-ṭırāz-ı ṣıḥḥatdir. Pes ba'ż-ı naḳale-i aḫbār iḫbārıyla bedīdār olan rivāyet ya'nī zümre-i Melā'ike'den bir gürūh Cenāb-ı Ebi'l-Beşer'e secde-i ta'ẓīme me'mūr ve ṣūret-i ibāları rū-nümā olmaġla maḳhūr ve āteş-i 'iṣmet-i Melik-i Cebbār-ile ḥarīḳ-i 'aẕāba giriftār olaraḳ iṭā'at-pīrāyān mümtāz ü ser-efrāz ve ma'ṣiyet-perdāzān esīr-i zencīr-i ḫizlān idigi [4]﴿فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ﴾ fermūde-i celālet-enīsiniń mā-ṣadaḳı idigini ḥikāyet dürūġ-ı bī-fürūġ-ı muḫbirīnden olmaġla 'adem-i iştiġāli ṣavāb idigi tanṣīṣ-kerde-i ṣāḥib-i kitābdır.

BĀB-I ṢĀNĪ

Umūr-ı dünyeviyye ve 'avārıż-ı beşeriyyeden ẕevāt-ı 'iṣmet-simāt-ı Nübüvvet-pīrāyāna ḥā'izü'ṭ-ṭareyān olan eşyāyı beyān içün mersūmdur.

Sābıḳan zīver-pīrā-yı ṣaḥīfe-i taḥḳīḳ olan delā'il-i [L323a] şerāfet-ārā nehcince gerek Cenāb-ı Erīke-nişīn-i ıṣṭıfā ve gerek sā'ir ḥażerāt-ı Enbiyā-yı ma'ālī-pīrānıń benī nev'-i beşerden idigi cilve-ger ve ẓavāhir-i aḥvāl-i 'iṣmet-iştimālleri sā'ir hem-cinsleriyle ittiḥād-āver olmaġın 'avārıż-ı āfāt ü taġayyürāta ma'raż ve ālām ü esḳām mu'teriżleri idigi gibi tecerru'-ı ke'sü'l-ḥimām ile ẕā'iḳa-i teşaḫḫuṣları çāşnī-yāb-ı intiḳāl ve 'urūż-ı ḥālāt-ı meẕkūre naḳṣāver-i ṣu'ūn-ı ma'ālī-meşḥūnları degil idigi bī-ḳīl ü ḳāldir. Zīrā naḳż ile ittiṣā-

1 Bu zat; büyük sahâbîlerden hadîs rivayet etmiş olup rivayetleri dört büyük *Sünen*'de yer almış güvenilir bir hadîs râvîsi ve Ashâb-ı Kirâm'dan Esmâ bt. Yezîd'in de *-radıyallâhu anhâ-* azatlı kölesi olan Ebû Sa'îd Şehr b. Havşeb eş-Şâmî'dir (ö. 100/718). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 193.

2 "… İblis hariç …" Bakara, 2/34.

3 "(156-157) Bir de inkârlarından ve Meryem'e büyük bir iftira atmalarından ve "Biz Allah'ın peygamberi Meryem oğlu Îsâ Mesîh'i öldürdük" demelerinden dolayı kalplerini mühürledik. Oysa onu öldürmediler ve asmadılar. Fakat onlara öyle gibi gösterildi. Onun hakkında anlaşmazlığa düşenler, bu konuda kesin bir şüphe içindedirler. **O hususta hiçbir bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar.** Onu kesinlikle öldürmediler." Nisâ, 4/157.

4 "Hani meleklere, "Âdem için saygı ile eğilin" demiştik de **İblis hariç bütün melekler hemen saygı ile eğilmişler,** İblis (bundan) kaçınmış, büyüklük taslamış ve kâfirlerden olmuştu." Bakara, 2/34.

fıñ eṣeri bi'l-iżāfeti ile'l-etemm ma'lūm idigi müsellem ve beyne mecmū'-ı ebnā-yı[1] Ādem zümre-i 'aliyye-i mekārim-hem-demiñ ekmeliyyet ile mevṣūfiyyetleri müsellemdir. Keyfe lā? Mecmū'-ı sükkān-ı sāḥa-i ġabrāya bu dār-ı fenā mehd-i vücūd idigi gibi maḳām-ı memātdır. Bināberīn dünyā medḫal büved ve maḫrec ne-büved ve aṣl-ı ḫilḳat-i 'ālem taġayyür ile mu'lem idigi emr-i meşhūrdur. Fe-lihāẕā ẕāt-ı risālet-simāt-ı Seyyidü'l-Beşer ma'raż-ı 'arż-ı maraż olmaġla iştikāya mu'teriż olup meṣabb-ı berd ü ḥarr ve idrāk-i cū' u 'aṭaşa maḳardır. Ḥattā luḥūḳ-ı ġażab u żucrete me'vā ve mehbiṭ-i te'ab u i'yā olmaları cevāz-intimā idigi gibi, mübārek beden-i şerāfet-efkenleri luḥūḳāver **[202a]** ve rāḥile-i bereket-külālelerinden suḳūṭ ile taḫdīş-i ḫāṭır-ı sa'ādet-me'āṣirleri niçe ḥikem-i İlāhiyye'ye menūṭ ve vuḳū'-ı inkisār-ı rubā'iyye-i behiyye ve işrāb-ı semm ü meshūriyyet ile muḥtāc-ı edviye-i seniyye ve ḥasebü'l-iḳtiżā iḥticām ve te'avvüẕ ü ruḳye ile ittisāmları muḳarrer ve bi-ḳażā'illāhi ve ḳaderihī ḳażā-i naḥb ile menzil-res-i liḳā-i Rabb olmaları muḳadder olup sa'ādet-i kāmile ve 'izzet-i şāmile ile vefātları müteḥaḳḳıḳ ve Refīḳ-i A'lā'ya mülteḥiḳ olmaġın dār-ı belvā vü imtiḥāndan taḫalluṣ ile na'īm-i dā'ime taḫṣīṣleri rūşen-gerdir. Ḥālāt-ı meẕkūre muḳteżiyāt-ı simāt-ı beşeriyyeden olmaġın vuḳū'ından teberrī vü ta'arrī muḥāl idigi bī-ḳīl ü ḳāldir. Keyfe lā?

Ḥażerāt-ı Enbiyā-yı ma'ālī-simātdan ba'żı ẕevāt-ı nübüvvet-simāt bundan a'ẓam beliyyāta maẓhardır. Ḥattā kimi mülḳā fi'n-nār ve kiminiñ 'unḳ-ı şerāfet-medārına vaż'-ı minşār olunup ba'żıları āb-ı ḥayāt-ı şehādeti nūş ve ba'żı **[L323b]** āḫarı viḳāye-i İlāhiyye'ye maẓhariyyet ile te'ab-ı meşaḳḳati ferāmūş etmişdir. Fe-lihāẕā ba'żı Nübüvvet-pīrāyān mekāyid-i a'dādan fī ba'żı'l-aḥyān maṣūndur. Ḥattā Ġazve-i Uḥud'da viḳāye-i Ṣamedāniyye, ḥimāyet-āver-i vücūd-ı mes'ūd-ı Nebeviyye olup ehl-i Ṭā'if'i dāḫil-i ḥavza-i İslām olmaġla ḥīn-i da'vetlerinde 'uyūn-ı e'ādī, vücūd-ı Nebevī'yi rü'yetden[2] maḥcūbe olmaġla maṭlūba 'adem-i vuṣūllerine bādī olmuşdur.[3] Keyfe

1 ebnā-yı: Enbiyā-yı A, N

2 rü'yetden: rivāyetden A, N

3 Burası mütercim tarafından yanlış tercüme edilmiştir. Bu ibare *Şifâ*'da ve şerhlerinde فَلَئِنْ لَمْ يَكُفِ نَبِيَّنَا رَبُّهُ يَدَ ابْنِ قَمِيئَةَ يَوْمَ أُحُدٍ، وَلَا حَجَبَهُ عَنْ عُيُونِ عِدَاهُ عِنْدَ دَعْوَتِهِ أَهْلَ الطَّائِفِ فلقد أخذ على عيون قريش عند خروجه إلى ثور (Her ne kadar Yüce Rabbi onu Uhud Savaşı'nda Mekkeli müşriklerden biri olan Abdullâh b. Kamîe'nin elinden korumadığı için mübarek yüzü yaralanmış ve Tâiflileri dine davet ettiği ve kâfirler onu taşa tuttuğu sırada Cenâb-ı Hak, Habîbi'ni düşmanlarının gözünden muhafaza buyurmamış ise de; hicret sırasında Sevr Mağarası'na giderken Yüce Rabbi kâfirlerin onu görmesini engellemiştir.)" şeklinde geçmektedir. Bkz. Kādî İyâz, *age.*, c. II, s. 408; Kandemir, *age.*, c. III, s. 198.

lā? Cebel-i Ṣevr'e ḫurūc-ı 'işmet-vülūclarında 'uyūn-ı cehele-i Ḳureyş'den verā-yı perde-i ṣavn-ı Ṣamedānī'de ve seyf-i Ġavres'den viḳāye-i Rabbāniyye'de ve feres-i Sürāḳa'dan maṣūn ve ḥacer-i Ebū Cehl'den me'mūn ve siḥr-i İbnü'l-A'ṣam'dan emīn ve semm-i Yehūdiyye'den ṣıyānet-rehīndir.

Ma'lūm-ı uli'l-elbābdır ki, Cenāb-ı Risālet-me'āb ve sā'ir Enbiyā-yı ma'ālī-niṣāb gāh menzil-resīde-i ibtilā ve ba'dehū ṭırāz-ı rātibe-i ['āfiyet] ve bu vesīle-i esīle ile şeref-i nübüvvet ve rif'at-i menziletleri cilve-yāb olmaḳ muḳteżiyāt-ı ḥikmet-i ezeliyye-i İlāhiyye'dendir. Tā ki iẓhār-ı āṣār-ı ḥikmet-diṣār ile itmām-ı aḥkām-ı teblīġ u risālet bedīdār ve ẓuhūr-ı ṭavr-ı beşeriyyetleri ile der-dest-i iḳtidārları olan ḫavārıḳ-ı 'ādāt u mu'cizāt iḳdār-ı Cenāb-ı Ḳādir-i Müte'āl ile ṣūret-nümā idigine iẕ'ān-ı ḳavm-i mürselün-ileyhimi irşād ve rāfi'-i ẓalām-ı 'ibād olup aṣḥāb-ı ṭıbā'-ıża'īfeden şübhe vü iltibās zā'il ve eyādī-i i'cāz-mebādīlerinden cilve-ger-i minaṣṣa-i ẓuhūr olan 'acāyib-i umūr manẓūr-ı ḳavm-i ġaflet-mevfūr olduḳda Cenāb-ı 'Īsā'dan ḳavm-i Naṣārā ḍalālet-resā olduḳları gibi ḍalāle mā'il olmayalar. Ba'de-hāẕā, ibtilā-yı ḫażerāt-ı ma'ālī-simāt-ı Enbiyā-yı Kirām 'ibret-āver-i ḳavm idigi gibi, nüfūs-ı ḳudsiyyet-me'nūslarına terettüb ücūr-ı mevfūreye daḫi bādīdir.

Pes maḳūl-i maḳbūl-i ba'żı fuḥūldür ki, ṭavārī-i meẕkūre ve 'avārıż-ı muḥarrereniñ bi-ḥasebi beşeriyyetihim ecsām-ı ḫażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām'a 'urūżı resīde-i niṣāb-ı cevāzdır. Ammā bevāṭın-ı hidāyet-mevāṭınları fī ġālibi'l-aḥvāl gencīne-i cevāhir-i 'işmet ü nezāhet ve ta'alluḳ-**[202b]** pīrā-yı [L324a] mele'-i a'lā ve üns-kerde-i rūḥāniyān-ı neẕāfet-pīrādır. Felihāẕā telaḳḳī-i vaḥy-i mübīne ḳudretleri kāmile ve mekānetleri mükemmiledir. Bināberīn Cenāb-ı Risālet-āyīnden cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūr olan (إِنِّي لَسْتُ كَهَيْئَتِكُمْ، إِنَّ عَيْنَيَّ تَنَامَانِ وَلَا يَنَامُ قَلْبِي)[1] ḥadīṣ-i şerāfet-perveriyle maḳāl-i melekiyyet-iştimāli ve (لَسْتُ أَنْسَى وَلَكِنْ إِنِّي أَبِيتُ يُطْعِمُنِي رَبِّي وَيُسْقِينِي)[2] ḥadīṣ-i şerāfet-enīsi bādir olmaġla sırr-ı menī'u'l-berri ve bāṭın-ı hüdā-mevāṭını ve rūḥ-ı pür-fütūḥı ẓāhir-i şerāfet-meẕāhirleriniñ

1 "Benim gözlerim uyur, ama kalbim uyumaz." Buhârî, "Menâkıb", 24, nr. 3569; "Teheccüd", 16, nr. 1147; Müslim, "Müsâfirîn", 125, nr. 738.

2 "Ben sizin gibi değilim. Yatıp uyurken de Rabbim beni yedirir içirir." Buhârî, "Savm", 48, nr. 1961-1964; Müslim, "Sıyâm", 56-58, nr. 1102-1103.

3 "Ben unutmam, fakat benimle dinî bir hüküm koymak için (Allah tarafından) bana bazı şeyler unutturulur." Benzer bir rivayet için bkz. Mâlik, *Muvatta'*, "Sehv", 2.

ḫilāfı ya'nī ẓāhiren beşeriyyet ve bāṭınen melekiyyet ile ittişāfı cāmi'iyyetlerin inbā buyurmuşlardır. Pes ma'rūż-ı 'avārıż-ı beşeriyye olan ẓāhir-i şerāfet-meẓāhirlerinden olan ża'f u cū' ve seher ü nevm ile cilve-ger-i minaṣṣa-i ḥuṣūl olan taġayyürāt, taġyīr-sāz-ı bāṭın-ı hidāyet-mevāṭınları degil idigi muḳarrer ve ḫilāf-ı benī nev'-i beşer istiġrāḳ-ı nevm ile ḳalb-i hidāyet-evbleri kemā fi'l-yaḳaẓa müteyaḳḳıẓ idigi rūşen-gerdir. Ḫattā eṣnā-yı nevm ü sinede vuḳū'-ı ḥadeṣden ṣıyānet-me'inne idigi ba'żı āṣār ile bedīdārdır. Ve keẕālik cū'-ı riyāżet-vülū'ları āver-i ḳuvā-yı 'işmet-iḥtivāları degil idigi kemā-teḳaddem [1](يُطْعِمُنِي رَبِّي وَيُسْقِينِي) ḥadīṣ-i şerāfet-āgīninden ṣūret-nümādır. Fe-lihāẕā vaṣab u ġażab ve maraż u 'araż-ı siḥr ile bāṭın-ı hidāyet-mevāṭın-ı Nebevī maḳarr-ı te'eṣṣür degil idigi rātibe-ṭırāz-ı taḳarrürdür. Bināberīn ḫilāf-ı ebnā-yı cins cevāriḥ-i ḥaḳḳāniyyet-fevāyiḥleri ve lisān-ı mu'cizü'l-beyānları maṣdar-ı mā-lā-yelīḳ olmadıġı taṣdīḳe ḥaḳīḳ ve ba'de-hāẕā taḥḳīḳi mev'ūd-ı ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-refīḳdir.

Ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem.

Faṣl-ı Evvel

Cenāb-ı Erīke-nişīn-i bi'ṣet zīver-dīhīm-i 'işmet iken ba'żı aḫbār-ı ṣıḥḥat-diṣārdan bedīdār oldıġı üzre mehebb-i debūr-ı siḥr olmaları taḫdīş-ḳarīn-i ḫāṭır olan mesā'ile cevāb-ı bā-ṣavābı beyān içün mersūmdur.

Esānīd-i meẕkūr fī aṣli'l-kitāb ile Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i Kübrā raḍıyallāhu 'anhādan mervīdir [ki]; Cenāb-ı Risālet-penāh **[L324b]** 'aleyhi ṣalavātu'l-İlāh'a mürūr-ı debūr-ı siḥr memerr ve umūr-ı dünyeviyyeden kār-güẕār olduḳları fi'liñ ityānını taḫayyüle maṣdar olmuşlardır.[2] Ḫattā rivāyet-i uḫrā üzre ityān-ı ba'żı nisvān ma'a-'ademi'l-ityān cilve-ger-i mir'āt-ı ḫayālleri idigi muḳarrerdir.[3] İmdi ḥadīṣ-i şerāfet-enīs-i merḳūmdan mefhūm oldıġı üzre, iltibās 'ale'l-mesḥūr cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūr olıcaḳ, ḥālet-i mezbūre 'işmet-kerde-i Ḫallāḳ-ı Lem-Yezel'e nice cā'izü'l-vuḳū' idigi su'āli bu vech-i vecīh-i ṣıḥḥat-me'āb üzre mücābdır ki: Ṣıḥḥat-i ḥadīṣ-i meẕkūr ittifāḳ-ker-

1 "Rabbim beni yedirir içirir." Buhârî, "Savm", 48, nr. 1961-1964; Müslim, "Sıyâm", 56-58, nr. 1102-1103.

2 Buhârî, "Bed'ü'l-Halk", 11, nr. 3268; "Tıbb", 47, 50, nr. 5763, 5766; "Da'avât", 57, nr. 6391; Müslim, "Tıbb", 43, nr. 2189.

3 Buhârî, "Tıbb", 49, nr. 5765.

de-i ehl-i īḳān ve bu ʿaraż miṣāl-i maraż, cāʾizüʾṭ-ṭareyān olup muḳteżiyāt-ı beşeriyyeden olan aḥvāl-i mümkinetüʾl-izāle ḳadḥ-endāz-ı nübüvvet-i Nebiyy-i beyyinüʾl-celāle degildir. Ḥattā kār-güẕār olmadıḳları eşyānıñ taḫayyül-i ityānı umūr-ı dünyeviyyeden olmaġla muḳayyed ve teblīġ-i aḥkām-ı Şerʿiyye'de taḫayyül ü tereddüdden ṣübūt-ı ʿiṣmetleri celāʾil-i delāʾil **[203a]** ile müʾekkeddir. Fe-lihāẕā müteʿalliḳāt-ı umūr-ı dīniyyede ʿurūż-ı ʿavārıżdan selāmet ü ʿiṣmetleri mecmaʿ-ı ʿulemā-i ümmet ve emr-i dünyāda benī nevʿ-i beşere maʿrūża olan ḥālet, Ẕāt-ı sütūde-simātlarına cāʾizüʾṭ-ṭareyān olması ḫalel-peẕīr-i ṣübūt-ı ʿiṣmet ve ḳadḥ-endāz-ı nübüvvet degildir. Zīrā umūr-ı dünyeviyye mevrid-i biʿṣet-i Nebeviyye olmadıġı gibi efḍaliyyet-i Ẕāt-ı Risālet-simātları daḫi iʿtibārāt-ı dünyeviyye içün cilve-ger olmayup dāʿī ilā daʿvet-i Rabbiʾr-Raḥīm ve hādī ilā ṣırāṭiʾl-müstaḳīm idiklerinden erīke-nişīn-i biʿṣet ve ṣadr-pīrā-yı efḍaliyyetdir. Bināberīn maʿraż-ı ʿavārıż-ı fāniyye olmaları muḥaḳḳaḳ ve taḳdīr-i şifā vü selāmetleri iʿāde-sāz-ı ṣıḥḥatleri idigi muṣaddaḳdır. Maʿa-hāẕā ityān-ı nisādan mā-ʿadā taḫayyül ṣuver-i minaṣṣa-i ḥuṣūlde cilve-ger olmadıġı ḥadīṣ-i āḫar-ı müʾeddā-yı şeref-perver ile rūşen-ger idigi teʾyīd-sāz-ı müddeʿā-yı sābıḳ ve teʾsīr-i siḥr taġayyür-i şān-ı ʿiṣmet-bünyān-ı Nebiyy-i efḍaliyyet-maḳrūnda eşeddü mā-yekūn bu miḳdār ile ṣūret-nümā-yı taḳarrür idigi inbā-yı Süfyān-ı feżāʾil-bünyānla [L325a] muḥaḳḳaḳdır. Ḫuṣūṣ-ı meẕkūruñ ḫilāfın inbā zümre-i ruvāt-ı feżāʾil-ārādan sāmiʿa-zīb-i istiḫbār-sencān olmamaġla şemere-i şecere-i siḥriñ berg ü şāḫı taḫyīlāt idigi nümāyāndır.

Fe-lihāẕā ʿinde baʿżıʾl-fużalā muḫayyelāt-ı Mefḫar-i Kāʾināt'da menzile-i īḳāʿa resīdelik taṣavvurı netīce-i muḳaddime-i mesḥūriyyet olup der-ḥāl mā-fiʾl-ḫayāl mübāderet-kerdeleri degil idigi muḥāṭ-ı ʿilm-i ʿālem-ārāları olmaġın efʿāl ü aḳvāl-i ḥaḳḳāniyyet-iştimālleri selāmet-pīrā ve cemīʿ-i iʿtiḳādāt-ı ʿiṣmet-peymāları ṣıḥḥat-intimā idigi müʾeddā-yı ḥadīṣ-i şerāfet-pīrādır ki, maʿnā-yı merḳūm ʿindeʾl-ḳurūm refʿ-i işkāl-i maʿnā-yı ḥadīṣ-i şerāfet-mevsūmda telvīḥāt-ı eʾimmeden rū-nümā olan vücūh-ı ecveb-i muḥarrereden dest-i fażīlet-peyvest-i beyān-ı murād ile burḳaʿ-küşā-yı īhām olmaġ-içün īrād-ı ḳavl-i işābet-fercāmda taḥḳīḳ-i meẕkūr ıṭṭılāʿ-kerde-i ṣāḥib-i kitāb-ı feżāʾil-mevfūr idigin baʿdeʾt-taḥrīr, meṭāʿin-i erbāb-ı ḍalāl-den ebʿad bir vech-i müsedded cilve-peymā-yı ḫāṭır-ı emcedi idigin īrād

ile ṣāḥib-i kitāb-ı beyyinü'r-reşād ifāde-baḫş-ı ḫˇāst-kārān-ı sedād ve esānīd-i meẕkūre ile cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūr olan nefs-i ḥadīṯ-i şerāfet-mevfūrdan müstefāddır ki; Benī Zureyḳ'ıñ ṣanī'-i şenī'leri olan siḥr mülḳā fi'l-bi'r olmaġla bi-i'āneti'l-Mennān ba'de'l-iḫrāc buṭlān eṯeri nümāyān ve ṭarīḳ-i āḫar ile ber-minvāl-i rivāyet-i Yaḥyā bin Ya'mer miḳdār-ı sene Cenāb-ı 'Ā'işe-i şerāfet-me'inneye ityāna Cenāb-ı Risālet-medārdan selb-i iḳtidār ile eṯer-i siḥr-i seḥḥār bedīdār oldıġı ḥālde Cenāb-ı Erīke-nişīn-i 'işmet ḫˇāb-ālūd-ı pister-i rāḥat ve zīr-i pāları birer melek-i celīliñ me'vāları olmaġla 'urūż-ı 'ārıża-i meẕkūreden rātibe-ṭırāz-ı berā'etdir.[1] Lākin inbā-yı 'Abdurrezzāḳ üzre ḥālet-i meẕkūre ancaḳ ityān-ı Ṣıddīḳa-i Kübrā'da muḥaḳḳaḳ ve mervī-i İbn-i 'Abbās üzre ityān-ı nisādan 'urūż-ı 'ārıża-i siḥr ile memnū'iyyetleri **[203b]** muḳarrer ve me'kel ü meşrebde taġayyür-i mizāc-ı sa'ādet-imtizācları rūşen-ger [L325b] olup mecī-i melekeyn-i mükerremeyn ile şāhid-i zībā-cemāl-i 'āfiyetleri tābān oldıġı rivāyātından müstebāndır ki, eṯer-i siḥr-i meẕkūr ẓāhir-i beden-i şerāfet-efkenlerinden ẓuhūr edüp 'aḳl-ı rezīn-i nūr-āgīnleri selāmet-rehīn olmaġla ḫˇūrşīd-i i'tiḳād-ı ḥaḳḳāniyyet-nejādları lem'a-baḫşā-yı sedād ve 'urūż-ı küsūf-ı taġayyürden berā'et ile ṣafvet-nihāddır. Ḥattā dīde-i ḥaḳḳāniyyet-dīdelerinde ẓāhir-i eṯer-i ża'f rū-nümā ve ityān-ı nisā ve ekl ü şürb-i bereket-resālarında ṣūret-nümā olan taġayyür, taġyīr-sāz-ı vücūd-ı 'işmet-ālūdları ancaḳ ẓāhir-i beden-i ṭāhirleriniñ te'ṯīriñ mu'lin ve lafẓ-ı "taḫayyül" ile ma'nā-yı merḳūmı mübeyyindir. Ya'nī 'ādet-i seniyye-i müteḳaddimelerince bünyān-ı ḳavā'id-i ḳırbāna irāde-i vaż'-ı esās-ı tezelzül olmaḳ eṯer-i siḥr idigi ḥaylūlet-i ḥā'il-i şühūd-ı ruḫsār-ı murāda vāṣıl olmaḳdan māni' oldıġı gibi menzil-resīde-i iḫsāsdır. Ḥattā bu miḳdārdan ziyāde minaṣṣa-i rivāyāta nihāde ḳılınmadıġı selāmet-i ḥavāss-ı bāṭıne-i 'işmet-me'innelerin ifāde-efkendir ki inbā-yı Süfyān-ı feżā'il-bünyān üzre eşeddü mā-yekūn terkīb-i te'ṯīr-meşḫūnından daḥi ġāliben bu ma'nā murād ve bu taḥḳīḳ-i enīḳ müstefāddır. Fe-lihāẕā Cenāb-ı Ṣıddīḳa'nıñ [2](إِنَّهُ لَيُخَيَّلُ إِلَيْهِ أَنَّهُ فَعَلَ الشَّيْءَ وَمَا فَعَلَهُ) ḳavl-i ṣadāḳat-evli üzre manẓūr-ı naẓarları olan şaḫṣı ba'ża Zevcāt-ı Muṭahharāt olmaḳ ẓannına me'vā ve kār-güẕār olmayan fā'il-i uḫrā kār-ger-i taḫayyüli daḥi inbā-āver-i

1 Abdürrezzâk, *el-Musannef*, XI/14, nr. 19765.

2 "(Sihrin etkisiyle) yapmadığı bir şeyi yaptığını sanmaya başladı." Buhârî, "Bed'ü'l-Halk", 11, nr. 3268; "Tıbb", 47, 50, nr. 5763, 5766; "Da'avât", 57, nr. 6391; Müslim, "Tıbb", 43, nr. 2189.

żaʿf-ı başarları olup ʿaḳl-ı rezīn ve temyīz-i bihīnleri ḫalel-peẕīr olmadığı icmāʿ-ı fuḥūl-maṣīrdir. İmdi eṣer-i siḥr ile ʿĀlemiñ Faḫri'ne isnād-āverān-ı ḳuṣūruñ maḳhūr olduḳları reybden dūr ve Cenāb-ı Erīke-nişīn-i ʿişmetiñ aʿrāż-ı naḳāyışdan berā'etleri meşhūrdur.

Ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem.

Faṣl-ı Ṯānī

Taḥḳīḳ-i sābıḳdan müteḥaḳḳıḳ olan ḥālāt ol Nūr-ı mücessemiñ cism-i şerāfet-hey'etlerine cā'izü'ṭ-ṭareyān olan keyfiyyet olup el-ḥāletü-hāẕihī umūr-ı dünyeviyyeden ḳavlen ve fiʿlen ve iʿtiḳāden [L326a] beyān-ı aḥvāl-i ʿişmet-iştimāllerin [irāde] ve taḳsīme mübāderet ile Cenāb-ı ṣāḥib-kitāb-ı feżā'il-ḫaṣlet ifāde-baḫş-ı fevā'id-i celīledir.

Maʿlūm-ı tetebbuʿ-sencān-ı kütüb-i siyerdir ki, Cenāb-ı Serīr-ārā-yı ışṭıfā ʿaleyhi mine'ṣ-ṣalavāti evfāhā cenāb-ı hidāyet-me'āblarınıñ umūr-ı dünyeviyyeden ḫilāfu mā-fī nefsi'l-emre nādiren imāle-i licām-ı eşheb-i ẓann buyurmaları tecvīz-kerde-i ʿulemādır. Ammā umūr-ı Şerʿiyye'de sāḥa-i ʿişmet-mesāḥaları vechen mine'l-vücūh ṭareyān-ı şekkden berā'et-efken idigi ḳarār-dāde-i cemāhīr-i fużalādır. Ḫattā zīver-baḫş-ı suṭūr-ı aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-nişāb ile rivāyet-kerde-i Rāfiʿ bin Ḫadīc'dir[1] ki ḫıṭṭa-i Ṭaybe-i Ṭayyibe ḳudūm-i şerāfet-mevsūm-ı Resūl-i Mükerrem ile muṭayyebe oldığı eṣnāda baʿżı ahālīniñ te'bīr-i naḫle tedbīrleri manẓūr-ı naẓar-ı iksīr-te'ṣīrleri olup ṣanīʿlerinden istinbā **[204a]** buyurmalarıyla ʿādeten ṣanīʿi kār-güẕār olduḳların ʿarża-dāşt-ı dergāh-ı Nübüvvet-pīrā etdiklerinde terki evlā idigin inhā buyurmaları ol sāl mīve-i nihāliñ noḳṣānı nümāyān oldığı resīde-i sāmiʿa-i hüdā-şühūdları oldığında (إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ، إِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ مِنْ دِينِكُمْ فَخُذُوا بِهِ، وَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ مِنْ رَأْيِي فَإِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ)[2] ḥadīṯ-i şerāfet-perveri cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūr ve mażmūn-ı ḥaḳḳāniyyet-maḳrūnı delālet-āver-i müddeʿā-yı muḥarrere idigi reybden dūrdur. Vāḳıʿā rivāyet-kerde-i

1 Bedir Gazvesi'ne katılmak istediğinde Peygamber Efendimiz *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* tarafından yaşının küçük olması dolayısıyla kendisine müsaade edilmeyen, Uhud Gazvesi'ne gidilirken de büyük görünmek için ayak parmaklarının ucunda yükselerek büyük görünmeye çalışan, Resûl-i Ekrem *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* yine onu orduya almak istemeyince babası Hadîc'in *-radıyallâhu anh-* onun iyi ok attığını söyleyerek Fahr-i Cihân Efendimiz'i *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ikna ettiği yiğit sahâbî Ebû Abdillâh Râfiʿ b. Hadîc *-radıyallâhu anh-* 73/692'de vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 207.

2 "Ben sadece bir insanım. Size dininizle ilgili bir şey emredersem onu alıp uygulayın, eğer kendi görüşümü sizinle paylaşırsam, ben ancak bir beşerim." Müslim, "Fezâ'il", 140, nr. 2362.

Enes-i sa'ādet-res ile [1](أَنْتُمْ أَعْلَمُ بِأَمْرِ دُنْيَاكُمْ) ḥadīṯ-i şerāfet-medārınıñ daḫi bedīdārlığı teşyīd-i mebānī-i da'vā-yı sābıḳadır. Ḥattā ber-minvāl-i rivāyet-i uḫrā [2](إِنَّمَا ظَنَنْتُ ظَنًّا فَلَا تُؤَاخِذُونِي بِالظَّنِّ) ḥadīṯ-i şerāfet-efkeniyle ḫuṣūṣ-ı ḫarṣda vārid ve rivāyet-i İbn-i 'Abbās ile ṣıḥḥat-'ā'id olan (إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ، فَمَا حَدَّثْتُكُمْ عَنِ اللَّهِ فَهُوَ حَقٌّ، وَمَا قُلْتُ فِيهِ مِنْ قِبَلِ نَفْسِي فَإِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ أخطئ وَأُصِيبُ)[3] ḥadīṯ-i dil-firībi daḫi da'vā-yı sābıḳı muḥaḳḳıḳdır.

İmdi bu taḥḳīḳden cilve-ger-i minaṣṣa-i infihām olan ṣūret, umūr-ı dünyeviyyeden **[L326b]** 'an-ẓannin şeref-baḫş-ı ṣudūr olan maḳālāt olup meşrū'āt u mesnūnāta dā'ir ve 'an-ictihādin ṣādır olan aḳvāl ü ef'ālde ḥālet-i meẕkūreniñ taṣavvurı ġayr-ı cā'iz ve imkān-ı vuḳū'ı imtinā'a ḥayyizdir. Keyfe lā? Maḥkī-i İbn-i İsḥāḳ-ı feżā'il-ittisāḳ üzre eṣnā-yı Ġazve-i Bedr'de menzil-gāh-ı cüyūş-ı muvaḥḥidīn olması taṣmīm-kerdeleri maḥalliñ āb-ı ḥayāt-niṣābdan ba'īd olması taḳrībi ile Ḥubāb bin el-Münẕir dergāh-ı Risālet-müteḳarrırlarından "İttiḫāẕ-ı menzil vaḥy-i mübīn ile midir, yoḫsa 'an-re'yin midir?" deyü müstefsir ve 'indī idigi ẓāhir olduḳda ma'īn-i āba ḳarīb maḥall ittiḫāẕ-ı menzile muvāfiḳ idigin 'arża-dāşt etdikde ḳabūle ḳarīn ve istiḫsān-kerde-i Resūl-i Emīn oldıġı[4] ve ba'żı a'dā-yı dīn ile irāde-i ṣulḥ u ṣalāḥ zümre-i Enṣār'la istişāre-kerdeleri olduḳdan ṣoñra rücū' buyurduḳları māddeler ki [5]﴿وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ﴾ mā-ṣadaḳıdır, bu maḳūlede aḥyānen rücū'ları mutaṣavver[6] ve ḥālet-i meẕkūre lāzime-i benī nev'-i beşer olup i'tiḳādiyāt ve meşrū'āta ta'alluḳ-yāb olmamaġla taḥavvüli minaṣṣa-i münaḳḳıṣa ve maḥaṭṭ-ı riḥāl-i naḳīṣa degil idigi bedāhet-intimā ve işābeti inhimāk-pīrāyān-ı umūr-ı dünyāya vābeste ve i'tiyād-āverān-ı tecrübe-sencāna şāyeste olup ma'ārif-i Rubūbiyyet ve 'ulūm-ı Şerī'at ile meşḥūnü'l-bāl olan Nebiyy-i kerī-

1 "Dünya işlerini siz benden daha iyi bilirsiniz." Müslim, "Fezâ'il", 141, nr. 2363.

2 "Ben bir tahminde bulundum, bundan dolayı beni kınamayın." Müslim, "Fezâ'il", 139, nr. 2361.

3 "Ben de sizin gibi bir insanım. Size Allah'ın buyurduğunu söylediğim şeyler haktır, gerçektir. Fakat size kendiliğimden söylediğim şeye gelince, ben de bir insanım; isabet edebilirim veya etmeyebilirim." Bezzâr, *Müsned*, XI/250; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, I/178.

4 Beyhakī, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, III/34-35; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, c. II, s. 272; İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. III, s. 567.

5 "Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık sen onları affet. Onlar için Allah'tan bağışlama dile. **İş konusunda onlarla müşavere et.** Bir kere de karar verip azmettin mi, artık Allah'a tevekkül et, (ona dayanıp güven). Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever." Âl-i İmrân, 3/159.

6 İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, c. II, s. 234.

mü'l-ḥişāl emr-i dünyā-yı denī ile tecemmüle tenezzül buyurmayacağı bī-ḳīl ü ḳāl idiginden mā-ʿadā, meṣāliḥ-i dīniyye-i ümmet-i sütūde-ḫaṣleti irā'ete ihtimām ve umūr-ı dünyeviyyede intiẓāma iḳdāmları daḥi mā-lā-kelām iken nādiren ve aḥyānen aḥvāl-i dünyāda irā'et-i tesāhül taʿlīmen li'l-ümme rātibe-ṭırāz-ı teʿāmüldür. Yoḫsa daḳāyıḳ-dān-ı umūr-ı dāreyn ve mū-şikāf-ı aḥvāl-i kevneyn idikleri resīde-i menzile-i tevātür idigi fī mā-sebaḳ ʿalā mā-huve'l-muḥaḳḳaḳ bāb-ı iʿcāz-**[204b]**nişāb-ı beyān-ı muʿcizāt-ı Nebeviyye'de muḥarrer idigi muḳarrerdir.

Ṣallallāhu ʿaleyhi ve selleme teslīmā.[1]

Faṣl-ı Ṣāliṣ

Ol Maḥfil-nişīn-i risālet **[L327a]** ve Maḥkeme-pīrā-yı nübüvvetiñ pīşgāh-ı ḥaḳḳāniyyet-penāhlarında terāfuʿ-peymāyānıñ muḥiḳḳ u mubṭılın temyīz ve müfsid ü muṣliḥin tefrīḳleri daḥi faṣl-ı sābıḳda müteḥaḳḳıḳ olan vech üzre idigin beyān içün mevsūmdur. Keyfe lā?

Zīver-baḫş-ı aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-nişāb ile Ümmü Seleme'den merviyy-i şerāfet-me'ābdır ki, ol Ṣadr-nişīn-i miḥrāb-ı faṣl ü ḥasm (إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ، وَإِنَّكُمْ تَخْتَصِمُونَ إِلَيَّ وَلَعَلَّ بَعْضُكُمْ أَنْ يَكُونَ أَلْحَنَ بِحُجَّتِهِ مِنْ بَعْضٍ فَأَقْضِي لَهُ عَلَى نَحْوٍ مِمَّا أَسْمَعُ، فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ مِنْ حَقِّ أَخِيهِ بِشَيْءٍ فَلَا يَأْخُذْ مِنْهُ شَيْئًا فَإِنَّمَا أَقْطَعُ لَهُ قِطْعَةً مِنَ النَّارِ)[2] ḥadīṣ-i ʿibret-medārıñ mesāmiʿ-i ṭālibān-ı ḥaḳḳa ḳurṭa-i bināgūş-ı fehm buyurmuşdur. Ḥattā ḥadīṣ-i meẕkūr zümre-i ruvātıñ ḳudvesi olan ʿUrve rivāyeti üzre (فَلَعَلَّ بَعْضُكُمْ أَنْ يَكُونَ أَبْلَغَ مِنْ بَعْضٍ فَأَحْسَبُ أَنَّهُ صَادِقٌ فَأَقْضِيَ لَهُ)[3] ʿibāretiyle vārid olmaġla ṣūret-i ḥaḳdan ibrāz-ı bāṭılı nehy bābında emr-nüvīs-i taḥẕīr olmuşlardır. Pes mebānī-i aḥkām-ı Şerīʿat-i Ġarrā sāḥa-i ẓāhir üzre binā olup şehādet-i şāhidīn ve taḥlīf ile taḥṣīl-i ġalebe-i ẓann ve mürāʿāt-ı eşbeh medār-ı ḥükm-i ḥaḳḳāniyyet-efkenleri olmaġın ʿifāṣ

1 *teslīmā* L: — A

2 "Ben sadece bir beşerim. Sizler bana yargılanmak üzere geliyorsunuz. Belki sizden biri, delilini getirip onu sunmakta diğerinden daha becerikli ve anlatımı daha üstün olabilir. Ben de dinlediğime göre o kimsenin lehinde hüküm veririm. Kimin lehine kardeşinin hakkını alarak hüküm vermişsem, o kimse verdiğimi almasın; çünkü bu durumda ona cehennemden bir parça vermiş olurum." Buhârî, "Şehâdât", 27, nr. 2680; "Mezâlim", 16, nr. 2458; "Ahkâm", 20, nr. 7169; Müslim, "Akdıye", 4, nr. 1713; Ebû Dâvûd, "Akdıye", 7, nr. 3583.

3 "Belki biriniz diğerinden daha etkili konuşur, ben de onun doğru söylediğini zanneder ve onun lehinde hüküm veririm." Buhârî, "Mezâlim", 16, nr. 2458; "Ahkâm", 29, 31 nr. 7181, 7185; Müslim, "Akdıye", 4, nr. 1713.

u vikāya ʿirfān yaʿnī ḥaḳīḳat-i maʿnā-yı murād-ı müteḫāṣımeyni baʿde'l-imʿān faṣl u ḥasma mübāderet-künānlıḳları nümāyāndır.

Maʿlūm-ı daḳāyıḳ-şināsān-ı aḥvāl-i Nebeviyye'dir ki, ḥaḳāyıḳ-ı eşyāya ʿilm-i ʿālem-ārāları iʿlām-ı Cenāb-ı Melik-i ʿAllām ile cilve-ger-i minaṣṣa-i ḥuṣūl iken mā fi'ż-żamīr mütedāʿiyānı iẓhār bi-meşiyyetillāh bedīdār olmaġla serā'ir-i żamā'ir-i ümmeti ibrāz medār-ı ḥükm-i Nebiyy-i ser-efrāz olmaḳ bīrūn-ı rātibe-i imkān olmayup beyne'l-ʿibād mücerred ḥuṣūl-i yaḳīn istiṣḥāb-ı ḥāl-i ḫāricīye tevaḳḳuf-rehīn degil iken iḳrārıñ ḥükme medār ve ṣūret-i inkārda beyyine vü taḥlīfe iḥtiyācıñ bedīdārlıġı li-ḥikmetin rū-nümādır ki efʿāl ü aḳvāl-i Nebeviyye'ye iḳtidā ile ümmet-i sütūde-ḫaṣlet me'mūr ve ıṭṭılāʿ-ı sā'ir umūr medār-ı ḥükm-i [L327b] cumhūr olmaḳ ıḳtifā-sencān-ı me'āṣir-i Nebevī'ye[1] düşvār idigi reybden dūr olmaġla teyessüren li'l-iḳtidā ẓāhir-i aḥvāl mebnā-yı ḥükm-i ḥaḳḳāniyyet-iştimāl ḳılınmışdır. Keyfe lā? Menūṭ-ı iʿlām-ı İlāhī olan serā'ir erbāb-ı ẓavāhire ḫafī idigi ġayr-ı maḫfī ve fiʿliñ ḳavlden edell oldıġı muḫtefī olmamaġla ẓāhir-i aḳvāl ü efʿāl-i Nebevī'ye iḳtidā icrā-yı aḥkām-ı Şerʿiyye'ye mebnā ḳılınup lafẓ-ı vāḥidiñ maʿānī-i ʿadīde[yi] muḫtemil ve te'vīl-i müte'evvil[e] mev'il olması ḥaḳīḳat-i ḥāle imtināʿ-ı ıṭṭılāʿı mübeyyin olmaġın vücūh-ı aḥkāmda ʿamelün bi'ẓ-ẓāhir eclā fi'l-beyān ve defʿ-i teşācür ü teḫāṣumda fevā'id-i keṯīresi nümāyān idiginden mā-ʿadā ṭavr-ı meẕkūra iḳtidā zümre-i ümmet-i sütūde-ḫaṣlete teysīr-pīrādır ki **[205a]** żabṭ-ı ḳavānīn-i Şerʿiyye ve me'āṣir-i Nebeviyye bu vechile ṣūret-nümādır. Vāḳıʿā ﴿عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِۦٓ أَحَدًا (٢٦) إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِن رَّسُولٍ﴾[2] naṣṣ-ı iʿcāz-müṣūlince müteʿallıḳ-ı meşiyyet-i İlāhiyye olan ẕevāt-ı ʿaliyyeye vücūh-ı ġaybdan keşf-i niḳāb-ı reyb ile ıṭṭılāʿ beyyinü'l-iltimāʿ iken icrā-yı aḥkāmda istiṣḥāb-ı ẓāhir ḳadḥ-endāz-ı nişān-ı maʿālī-şān-ı nübüvvet ve naḳṣ-āver-i cāh-ı celālet-penāh-ı ʿiṣmet olmayup maḥżā teysīrü'l-iḳtidā cilve-nümā idigi aẕher min en-yuḫfādır.

Ṣallallāhu ʿaleyhi ve selleme teslīmā.[3]

1 ıḳtifā-sencān-ı me'āṣir-i Nebevī'ye L: iḳtiżā-sencān-ı me'āṣir-i Nebevī'ye A

2 **"O, gaybı bilendir. Hiç kimseye gaybını bildirmez. Ancak seçtiği resûller başka (onlara bildirir).** Fakat O, Resûl'ün önünde ve arkasında gözetleyici (melek)ler yürütür." Cin, 72/26-27.

3 *Ṣallallāhu ʿaleyhi ve selleme teslīmā* L: — A

Faṣl-ı Rābi‘

Aḳvāl-i dünyeviyye ve aḫbār-ı māżiye vü ātiyede ṣadāḳatleri muḳarrer ve Ẕāt-ı sa‘ādet-simātlarından ve ẕevāt-ı āḥād-ı ümmetden ḫaberlerinde ḥaḳḳāniyyetleri rūşen-ger olup vechen mine’l-vücūh ṭareyān-ı reybiñ imtinā‘ı beyyinü’l-iltimā‘ ve ‘amden ve sehven ve ṣıḥḥaten ve marażan ḥāl-i rıżā ve saḫṭlarında ḥaḳḳāniyyet ile yek-laḫt idikleri cilve-ger olmaġla ḫulfdan ‘iṣmetleri müṣbetdir.

Müdde‘ā-yı meẕkūr muḥtemilü’ṣ-ṣıdḳ ve’l-kiẕb olan ḫaberde mutaṣavver iken bi’n-nisbeti ile’n-Nebiyyi’l-Ekrem taṣdīḳ-i taṣavvur-ı meẕkūre imkān-ı ‘adīmü’l-iḥtimāl idigi müsellemdir. Ammā ba‘ż umūr-ı dünyeviyyede, ḫuṣūṣan rāyet-küşā-yı ‘azm-i cihād olduḳları ṭarafıñ [L328a] ta‘yīninde li-maṣlaḥatin tevriyeleri muḳarrer ve sebebi zümre-i a‘dā-yı dīniñ taḥaẕẕüri cilve-ger olmamaġ-içün idigi rūşen-gerdir. Ve meserret-baḫş-ı ḳulūb-ı Aṣḥāb ve te’kīd-i mebānī-i vidād-ı uli’l-elbāb içün mümāzaḥa vü laṭīfelerinde īhām u kināye ityān-kerde-i Nebeviyye olup [1](لَأَحْمِلَنَّكَ عَلَى ابْنِ النَّاقَةِ) maḳāl-i belāġat-iştimāli ile, ḥāl-i zevcinden sā’ile olan zene (أَهُوَ الَّذِي بِعَيْنِهِ بَيَاضٌ؟)[2] maḳūl-i maḳbūli ṣādır ve bu maḳūle daḫi ṣadāḳatleri bāhirdir. Zīrā herkesiñ sevād-ı ‘aynı vasaṭ-ı beyāżda rū-nümā ve her cemel ibn-i nāḳa idigi bī-mirādır. Fe-lihāẕā ol Erīke-pīrā-yı hüdā [3](إِنِّي لَأَمْزَحُ وَلَا أَقُولُ إِلَّا حَقًّا) buyurmuşdur. İmdi bu taḥḳīḳ-i enīḳ müte‘alliḳāt-ı ḫaberden olan mesā’ilde tedḳīḳ olunup ḫaberden mā-‘adā umūr-ı dünyeviyyeden ṣūret-i emr ü nehyde cilve-peymā olan aḥvālde ḥaḳḳāniyyet ü ṣadāḳatden ġayrı bir ḥālet dergāh-ı ‘iṣmet-penāhlarına menzil-resīde-i ḳurbet degildir. Bināberīn bir ferde emr-nüvīs ve āḫara ma‘nā-yı nehyi te’sīsde ẓāhiren der-kār olan ḫāliñ ḫilāfın ıżmār ‘adīmü’l-iḥtimāl idigi (مَا كَانَ لِنَبِيٍّ فَكَيْفَ أَنْ تَكُونَ لَهُ خَيانَةُ قَلْبٍ؟)[4] ḥadīṯ-i şerāfet-iştimāli ile istidlāl olunmuşdur. [5](أَنْ تَكُونَ لَهُ خَائِنَةُ الأَعْيُنِ)

1 “Seni dişi devenin yavrusuna bindireceğim.” Ebû Dâvûd, “Edeb”, 84, nr. 4998; Tirmizî, “Birr”, 57, nr. 1991; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/267.

2 “Senin kocan, gözünde beyaz olan falan kişi mi?” Zeynüddîn el-Irâkī, *el-Muğnî an Hamli’l-Esfâr*, c. III, s. 129; Zebîdî, *İtḥâfü’s-Sâde*, Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-Arabî, t.y., c. VII, s. 500.

3 “Ben şaka yaparım, ama sadece gerçeği söylerim.” Tirmizî, “Birr”, 57, nr. 1990; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/340, 360.

4 “(Kaş göz işareti yaparak konuşması -veya kötü niyetle bakması- caiz olmayan bir peygamberin) kalbinde kötü niyet taşıması mümkün olabilir mi?” Parantezin dışında kalan bu cümle hadîs-i şerîfe ait olmayıp müellifin kendisine aittir.

5 “Bir peygamberin kaş göz işareti yaparak konuşması caiz değildir.” Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 117, nr. 2683; Nesâî, “Tahrîm”, 14, nr. 4078.

Fe-'alā-hāẕā, āyīne-i ba'ži sāde-dilāna ﴿وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِيٓ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ﴾[1] fermūde-i mükerremesi medlūl-i münīfince Cenāb-ı Serīr-ārā-yı *levlāk*, Zeyd-i şerāfet-ḳayda zimām-ı zevcesin imsāk bābında emr-i ḥaḳḳāniyyet-ġamzların ma'a'l-iẓhār ba'de ıṭlāḳ-ı Zeyd istinkāḥ-ı zevce-i Zeyd-i meḥāsin-ḳaydı ıżmār buyurmaları ġubār-ālūd olmaḳ cā'iz degildir. Zīrā ma'nā-yı merḳūm ekṣer-i müfessirīniñ ḫāme-i taḥḳīḳinden mefhūmdur. Ammā eṣaḥḥ-ı aḳvāl İmām Zeynel'ābidīn'iñ[2] naḳl-kerdesi olan ma'nā-yı ḥaḳḳāniyyet-iştimāldir ki; Cenāb-ı Kibriyā, Ḥabīb-i Ekrem'ine Zeyneb-i şerāfet-hem-demiñ dāḫil-i pister-i izdivācları olmaġla kesb-endāz-ı ibtihāc olacaġın **[205b]** i'lām buyurmaġın [L328b] hengām-ı iştikā-yı Zeyd'e menūṭ iẓhār-ı İlāhī olan mużmeri ibrāz buyurmayup muḳteżā-yı ḫāle mürā'āten emr-nüvīs-i taḥrīşun bi'l-imsāk olmuşlardır.[3] Vāḳı'ā ma'nā-yı merḳūm bi-'aynihī naḳl-kerde-i Zührī-i feżā'il-mevsūmdur. Ḥattā Ḥāmil-i vaḥy-i mübīn nāzil ve Ḥażret-i Zeyneb'iñ şeref-yāb-ı ḳırbān-ı Nebevī olmaġla sa'ādet-i ḳuṣvāya nā'il olacaġın īḥā buyurdığın ḳable'l-bürūz ibrāzdan girīzān olmalarıyla emr bi'l-imsāki i'lān buyurdukları ziyādāt-ı Zührī-i feżā'il-bünyāndandır.

Fi'l-ḥaḳīḳa ﴿وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا﴾[4] naṣṣ-ı celīlü'l-ḳaṣṣınıñ mü'eddā-yı celālet-müntedāsı muṣaḥḥiḥ-i ma'nā-yı merḳūm ve īḥā olunan beşāret beyne'z-zevceyn rū-nümā olan ḥāletden ḫāric bir emr olmaġla mużmeriñ muẓhire mübāyeneti ma'dūmdur. Keyfe lā? İḫfāya iḥtiyāc ḳaṭ'an taḫdīş-sāz-ı ḫāṭır-ı vehhāc olmayacağı ﴿مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ﴾[5] naṣṣ-ı celālet-penāhıyla müberhen ve ḫażerāt-ı Enbiyā-yı sālifī-

1 **"Hani sen Allah'ın kendisine nimet verdiği, senin de (azat etmek suretiyle) iyilikte bulunduğun kimseye, "Eşini nikâhında tut (onu boşama)** ve Allah'tan sakın" **diyordun.** İçinde, Allah'ın ortaya çıkaracağı bir şeyi gizliyor ve insanlardan çekiniyordun. Oysa kendisinden çekinmene Allah daha lâyıktı. Zeyd, eşinden yana isteğini yerine getirince (eşini boşayınca), onu seninle evlendirdik ki, eşlerinden yana isteklerini yerine getirdiklerinde (onları boşadıklarında), evlatlıklarının eşleriyle evlenmeleri konusunda müminlere bir zorluk olmasın. Allah'ın emri mutlaka yerine getirilmiştir." Ahzâb, 33/37.

2 Tâbi'în nesline mensup olup çok ibadet ettiği için ibadet edenlerin süsü anlamında "Zeynelâbidîn" ve çok secde eden anlamında "Seccâd" lakaplarıyla anılan, yaşayışı dikkate alınarak Ehl-i Beyt'in en faziletlisi olduğu kabul edilen, rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer alan Ebu'l-Hüseyn (veya Ebu'l-Hasen) Zeynelâbidîn Alî b. Hüseyn b. Alî b. Ebî Tâlib el-Hâşimî el-Kureşî *-radıyallâhu anh-*, 94/712'de vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 222.

3 Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, c. XX, s. 274.

4 "… Allah'ın emri mutlaka yerine getirilmiştir." Ahzâb, 33/37.

5 **"Allah'ın, kendisine farz kıldığı şeyleri yerine getirmesi konusunda Peygamber'e bir darlık yoktur.** Daha önce gelip geçen peygamberler hakkında da Allah'ın kanunu böyledir. Allah'ın emri, kesinleşmiş bir hükümdür." Ahzâb, 33/38.

ne taḫlīl-kerde olan fi‘liñ ityānıyla ẕimmet-i vālā-nehmetleri işme nisbet olunmaḳ imtinā‘-ḳarīn idigi ﴿سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلُ﴾[1] fermūde-i mükerremesi ile mübeyyendir. Keyfe lā? Rivāyet-kerde-i Ḳatāde üzre, Zeyneb’iñ şeref-yāb-ı maḥremiyyetleri olacaġı i‘lām-ı İlāhī ile muḥāṭ-ı ‘ilm-i Cenāb-ı Risālet-penāhī idiginden münba‘iş olan vuḳū‘-ı ṭalāḳ-ı Zeyd’i temennī ḫāṭır-güẕār olmaḳ cevāza medār degildir ki bu maḳūle keyfiyyetden şān-ı ‘işmet-nişān-ı Nebevī ‘işamı muḥtevī idigi celā’il-i delā’il ile müşbet ve ḫ̬āst-kārī-i zehrī-i ḥayāt-ı dünyā ve ḥased-i meẕemmet-peymā zümre-i ‘aliyye-i Enbiyā’dan, siyyemā Cenāb-ı Efḍaliyyet-intimādan dūr olmaġla eşyā-yı kerāhet-simāta medd-i nigāh-ı iltifātları ber-ṭaraf ve bu ḫāṭıra-i saḫ̬īfeyi dergāh-ı Nübüvvet-penāha ḥāşā isnāda ictirā-kār olan nā-ḫ̬alef şān-ı Efḍaliyyet-nişān-ı her-dü-cihānı nādān oldıġından nāşī idigi erbāb-ı ‘irfāna ‘ayāndır. Zīrā Cenāb-ı Zeyneb-i şerāfet-ārā bint-i ‘ammete-i [L329a] Ḥażret-i Nübüvvet-pīrā olmaġla zīb-i mehd-i vücūd olaldan beri meşhūdları oldıġından mā-‘adā ol Nigeh-bān-ı cenāb-ı ‘işmete bī-irtiyāb cemī‘-i nisā burḳa‘-küşā-yı iḫticāb idigi ṣıḥḥat-resādır. Ma‘a-hāẕā Zeyd’e tezvīc irāde-i Nebeviyye ile vuḳū‘-yāb idigi teyaḳ̬kun-kerde-i aṣḥāb-ı taḫ̬rīcdir. Ġāyetü mā fi’l-bāb Cenāb-ı Zeyd-i şerāfet-niṣāb tebennī-kerde-i Risālet-me’āb olup ḳable bürūzi’l-İslām tebennī olunan merd içün aḥkām-ı ibni serd de’b-i erbāb-ı cāhiliyye olmaġın ‘ādet-i merḳūmeyi berāy-ı ibṭāl ﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ﴾[2] naṣṣ-ı celālet-āveri cilve-pīrā-yı nüzūl olmaġla iclāl-i Nebiyy-i kerīmü’l-ḫiṣāl rū-nümā olup ﴿لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِيٓ أَزْوَاجِ أَدْعِيَآئِهِمْ﴾[3] fermūde-i mükerremesiyle ibāḥat-kerdeleri zümre-i ümmet-i sütūde-ḫaṣletlerine daḫ̬i mübāḥ idigi ṣūret-nümā ve ma‘nā-yı merḳūm naḳl-kerde-i Ḳuşeyrī ve İbn-i Fūrek’dir. Ḥattā pīrāye-baḫş-ı **[206a]** mesned-i bülendi Ebu’l-Leyṣ es-Semerḳandī tefsīrince Cenāb-ı Zeyneb’iñ zümre-i Zevcāt-ı Muṭahharāt’a iltiḥāḳı i‘lām-ı İlāhī ile ma‘lūm-ı Nebevī iken Cenāb-ı Zeyd’e imsākle emriñ menāṭ-ı fā’idesi bürūz-ı iẕn-i taṭlīḳ ṭaraf-ı bāhirü’ş-şereflerinden ṣūret-nümā olmaḳ emr-i

1 “Allah’ın, kendisine farz kıldığı şeyleri yerine getirmesi konusunda Peygamber’e bir darlık yoktur. **Daha önce gelip geçen peygamberler hakkında da Allah’ın kanunu böyledir.** Allah’ın emri, kesinleşmiş bir hükümdür.” Ahzâb, 33/38.

2 **“Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir.** Fakat o, Allah’ın Resûlü ve nebîlerin sonuncusudur. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.” Ahzâb, 33/40.

3 “… ta ki evlatlıklarının eşleriyle evlenmeleri konusunda müminlere bir zorluk olmasın …” Ahzâb, 33/37.

İlāhī ile tezevvücüñ mevrid-i su'āl olmayacaġı muḳarrer ve bu maḳūle kār-ı memdūḥiyyet-şi'ārıñ ityān-ı miṡli ümmete daḫi ibāḥati rūşen-gerdir. Ve 'inde ba'żı'l-'ulemā emr bi'l-imsāk ḳam'an li'ş-şehve ve reddü'l-heva'n-nefs idigi ta'līmen li'l-ümme ṣūret-nümādır. Lākin ma'nā-yı merḳūm tecvīz-kerde-i ḳurūm olmaḳ bed'-i rü'yet ile dil-dādegī-i behcete muḥtāc ve ḥālet-i meẕkūre muḳteżiyāt-ı ṭabāyi'-i nev'-i beşerden olmaġla ġayr-ı münker ve naẓra-i ūlā ma'fuvvun-'anhā idigi maḥaṭṭ-ı raḥl-i lem ü lā degildir. Lākin kemā-teḳaddem Zeyneb-i sütūde-dem ḳadīmen manẓūr-ı naẓar-ı Nebiyy-i Ekrem idigi vehn-āver-i binā-yı ma'nā-yı muḥarrerdir. İmdi mu'avvelun-'aleyh [L329b] ve mu'tenā-bih olan ḳavl-i ṣavāb, kemā-teḳaddem fī hāẕe'l-bāb İmām Zeynel'ābidīn'iñ menḳūl-i ṣıḥḥat-meşmūli idigi bī-irtiyābdır. Ma'nā-yı meẕkūr[uñ] muḥaḳḳıḳīn-i ehl-i tefsīriñ telaḳḳī-i ḳabūlleriyle ṣıḥḥati müṡbetdir. Keyfe lā? Ẕimmet-i vālā-pāye-i nübüvvete naḳāyışdan nezāhet-intimā ve simāt-ı mā-lā-yelīḳden 'işmet-peymā olup ﴿مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ﴾[1] naṣṣ-ı kerīm-penāhıyla tenzīh-i Cenāb-ı Risālet-destgāh müberhen ve ẕimmet-i Nevebiyye işmden berā'et-efken idigi mübeyyendir. İmdi ḫāṭır-güẕār-ı muḍīḳ-nişīnān-ı ilḥād menzil-resīde-i fesād idigi ẓāhir ve 'adem-i iẓhār-ı mā fi'ż-żamīr-i ḥaḳḳāniyyet-maṣīre sebeb-i ẓāḫirīniñ rivāyet-kerdeleri olan lafẓ-ı "ḫaşyet" ma'nā-yı ḫavfı ifāde-efken olmayup belki tebennī-kerdeleriniñ hem-serin tezevvüc emr-i İlāhī ile ṣūret-nümā olacaġın ḳable bürūzi'l-vaḥyi'l-mübīn ibrāzdan istiḥyā buyurmalarıyla muḳteżā-yı ḥāle naẓar ve imsāk emr-i celālet-perverleri [idigi] cilve-ger olmuşdur. Zīrā ircāf-ı zümre-i nifāḳ-ālūd ile ḳavm-i Yehūd'uñ sū-i aḳvāllerinden iḫtirāz menāṭ-ı intiẓām-ı bürūz-ı vaḥy-i celālet-perdāz olmaġla żamīr-i ḥaḳḳāniyyet-peẕīrlerinde cāy-gīr olan ḥāliñ i'lām-ı Melik-i Müte'āl'le taḳrīrin ibrāzdan istiḥyā buyurduḳları 'inde ehli't-taḥḳīḳ ḥaḳīḳun bi't-taṣdīḳdir. Ḥattā ṣān-ı 'işmet-nişānlarınıñ tenezzühin beyān ve emr-i meşrū'ın kitmānından memnū'iyyetleri Sūre-i Taḥrīm'de [2]﴿لِمَ تُحَرِّمُ مَآ أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ﴾ fermūdesiyle rıżā-yı zevcātı mürā'ātle taḳayyüdden memnū'iyyetleri cilve-künāndır. Fe-lihāẕā āyīne-i bāl-i ṣaf-

1 **"Allah'ın, kendisine farz kıldığı şeyleri yerine getirmesi konusunda Peygamber'e bir darlık yoktur.** Daha önce gelip geçen peygamberler hakkında da Allah'ın kanunu böyledir. Allah'ın emri, kesinleşmiş bir hükümdür." Ahzâb, 33/38.

2 "Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını arayarak, **Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin sen kendine haram ediyorsun?** Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." Tahrîm, 66/1.

vet-iştimāllerine ʿaks-endāz olan ṣuver-i iʿcāz-eṣer-i vaḥy-i mübīn verā-yı perde-i ḫafāda fürū-nihāde ḳılmaḳ farażā irtiżā-kerde-i Cenāb-ı Resūl-i Murtażā olsa bu fermūde-i ʿitāb-āmīziñ [L330a] iḫfāsı rū-nümā olurdıġın inbā ile ṣadāḳat-i Ḥażret-i Aṣdaḳu'l-ḳā'ilīni inhā, rivāyet-kerde-i Ṣıddīḳa-i Kübrā ve maḥkī-i Ḥasan-ı Baṣrī-i feżā'il-pīrādır.[1]

Ṣallallāhu ʿaleyhi ve selleme teslīmā.[2]

Faṣl-ı Ḫāmis

Cemīʿ-i aḥvāl **[206b]** ü aḳvāl-i ḥaḳḳāniyyet-iştimāl-i Nebeviyye ʿiṣmet-muḥteviyye idigi celā'il-i delā'il ile müberhen olmaġın ṭareyān-ı ḫulfdan berā'etleri muḳarrer ve ʿamden ve sehven ıżṭırābdan ṣafvetleri rūşen-ger olup ḥāl-i ṣıḥḥat ü marażda ve hengām-ı rıżā vü saḫṭda gerek cidd ve gerek mizāḥları ḥaḳḳāniyyet-irtiyāḥdır. Pes maʿnā-yı ḥadīṯ-i vaṣiyyet-i Nebeviyye'yi beyān, berāy-ı izāle-i iştibāh-ı sāde-dilān lāzime-i ẕimmet-i feżā'il-bünyānān olmaġla serd-i ḥadīṯ-i şerāfet-pervere şedd-i ʿazīmetle ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-niṣāb ifāde-baḫş-ı fevā'id-i celīletü'l-metābdır.

Pes zīver-baḫş-ı ṣaḥīfe-i aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-mesānīd ile İbn-i ʿAbbās'dan mervīdir ki,[3] ol Pister-nişīn-i nübüvvet (هَلُمُّوا أَكْتُبُ لَكُمْ كِتَابًا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ)[4] ḥadīṯ-i şerāfet-āver-ile zümre-i Aṣḥāb'a īṣā ile irāde-sāz-ı īṣāl-i re'fet olduḳlarında baʿżı emācid eṣnā-yı ġalebe-i vecaʿda taṣdīʿden iḫtirāz ile istirāḥat-i Cenāb-ı Muʿciz-perdāzı müstebidd olmuşdur. Ve ber-minvāl-i rivāyet-i uḫrā lafẓ-ı ḥadīṯ-i (ائْتُونِي أَكْتُبْ لَكُمْ كِتَابًا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدِي أَبَدًا)[5] ʿibāretiyle vārid ve münāzaʿāt-ı sādāt-ı maʿālī-perver müstaḳarr olup baʿżılar emr-i meẕkūrdan ʿalā iḫtilāfi'r-rivāyāt cilve-ger-i istifhām-āver-i hecr olmaġla Cenāb-ı Risālet-me'ābdan (دَعُونِي فَإِنَّ الَّذِي أَنَا فِيهِ خَيْرٌ)[6] maḳūl-i maḳbūli şeref-baḫş-ı ṣudūr olup, ḥattā Cenāb-ı ʿÖmer-i maʿdelet-perver defʿan

1 Buhârî, "Tevhîd", 22, nr. 7420; Tirmizî, "Tefsîr", 33/9-16, nr. 3207-3214.

2 *teslīmā* L: — A

3 Buhârî, "İlm", 39, nr. 114; "Cihâd", 176, nr. 3053; "Cizye", 6, nr. 3168; "Megāzî", 83, nr. 4431-4432; "Merdâ", 17, nr. 5669; "Tevhîd", 26, nr. 7366; Müslim, "Vasiyyet", 20-22, nr. 1637.

4 "Bana yazı yazacak bir şey getirin de size bir vasiyetnâme yazdırayım; siz de ondan sonra yolunuzu şaşırmayasınız."

5 "Yazı yazacak bir şey getirin de size bir vasiyetnâme yazdırayım; böylece benden sonra yolunuzu hiç şaşırmayasınız."

6 "Beni kendi hâlime bırakın. Benim içinde bulunduğum hâl sizin çekişmenizi dinlemekten hayırlıdır." Buhârî, "İlm", 39, nr. 114; "Cihâd", 176, nr. 3053; "Cizye", 6, nr. 3168; "Megāzî", 83, nr. 4431-4432; "Merdâ", 17, nr. 5669; "Tevhîd", 26, nr. 7366; Müslim, "Vasiyyet", 20-22, nr. 1637.

li-it'ābi'n-Nebiyyi'l-Efḫar [1](وَعِنْدَنَا كِتَابُ اللهِ حَسْبُنَا) maḳālin gūyā ve tevārüd-i kelimāt-ı ḥużżārdan nāşī def'-i meclis ḫ̌āhişi ile Cenāb-ı Resūl-i Medenī [2](قُومُوا عَنِّي) ile fermān-fermā olmuşlardır.

E'imme-i ḥadīşden [L330b] niçe ḳurūm beyān-ı ma'nā-yı merviyy-i merḳūmda bu gūne dehen-küşā-yı cevābdır ki, vücūd-ı sa'ādet-ālūd-ı Nebevī benī nev'-i beşere cā'izü'ṭ-ṭareyān olan maraż u 'araża ma'raż olmaḳ ġayr-ı mümteni'dir. Lākin eşnā-yı 'urūż-ı 'avārıżda mu'cizāt-ı bāhire ve Şerī'at-i ẓāhireleri maṭ'an olmaḳdan 'işmet-efken idigi delā'il ile müberhendir. Fe-lihāẕā beyān-ı Şerī'at ve i'lān-ı ṭarīḳatde kelimāt-ı ḥaḳḳāniyyet-simātları iḫtilālden müberrā ve mev'il-i ḳīl ü ḳāl olmaḳdan mu'arrādır. Pes 'alā cemī'i'ṭ-ṭuruḳ lafẓ-ı "هَجَرَ/*hecera*"dan mefhūm olan ma'nānıñ 'adem-i ṣıḥḥati mefhūm ve lafẓ-ı mezbūruñ ma'nāsı 'ale'l-eṣaḥḥ 'adem-i kitābet berāy-ı istirāḥat-i irāde-kārdan istifhām-ı inkārī idigi muṣaḥḥaḥdır. Ḥattā Zührī'den inbā-kerde-i cemī'-i ruvāt ve zīver-i ***Ṣaḥīḥ-i Buḫārī*** olan ma'nā daḫi vech-i vecīh-i sālifü'ẕ-ẕikr[e] muvāfaḳat-rehīn ve İbn-i 'Uyeyne'den inbā-yı Muḥammed bin Selām ile cilve-nümā olan żabṭıñ 'adīl-i ṣıḥḥat-ḳarīn[i]dir.[3] Binäberīn ḥāl-i hevl-engīz-i taġayyür-i mizāc-ı sa'ādet-imtizāc-ı Nebevī dehşet-āmīz-i ḳā'il-i muḫāleṣet-muḥtevī olmaġla lafẓ-ı "هَجَرَ/*hecera*"dan hemze-i istifhām metrūk oldıġı ḥālde mevrūddur. Yoḫsa i'tiḳād-ı cevāz-ı "هُجْر/*hücr*" 'adīmü'l-iḥtimāl idigi rūşen-gerdir. **[207a]** Keyfe lā? Ḥirāset-i Nebeviyye ile taḳayyüd zümre-i 'aliyye-i Ṣaḥābe-i Kirām'a deyden-i muḫāleṣet-efken idigine celā'il-i delā'il cilve-ṭırāz-ı ta'addüd idiginden mā-'adā ﴿وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ﴾[4] naṣṣ-ı 'işmet-istīnāsı ve emṣāl-i i'cāz-işтimāliyle cümūm-ı 'avārıż-ı naḳāyıż-āmīzden ma'ṣūmiyyetleri rātibe-ṭırāz-ı ṣübūt idigi 'inde'l-kümmel müdelleldir. Ve'l-ḥāṣıl 'alā cemī'i't-teḳādīr mine'r-rivāyāt lafẓ-ı "هَجَرَ/*hecera*"dan şiddet-i marażı ẕikr-i lāzım irāde-i melzūm ṭarīḳıyla irāde ve Cenāb-ı Resūl-i Kerīmü'l-aḫlāḳı [L331a] kemāl-i işfāḳlarından berāy-ı emr bi'l-kitābe zaḥmet-i muḫāṭabeden viḳāye ehemm-i meṭālib-i 'aliyyeleri olup iẓhār-ı mā fi'ż-żamīrleri kemāl-i

1 "Elimizde Allah'ın Kitabı var, o bize yeter."
2 "Gidin yanımdan." Buhârî, "İlm", 39, nr. 114.
3 Buhârî, "Cizye", 6, nr. 3168.
4 "Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan, O'nun verdiği peygamberlik görevini yerine getirmemiş olursun. **Allah, seni insanlardan koruyacaktır.** Şüphesiz Allah, kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez." Mâ'ide, 5/67.

dehşetlerinden ṭarīḳ-i meẕkūr üzre cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūr olmuşdur. Pes murād-ı Cenāb-ı ʿÖmer-i maʿdelet-perver rāḥat-i Ḥażret-i Ḫayru'l-Beşer idigi rūşen-gerdir. Bināberīn müstemlī-i ***Ṣaḥīḥ-i Buḫārī*** yaʿnī Ebū İsḥāḳ-ı[1] feżā'il-vifāḳ iḫbārı üzre İbn-i ʿAbbās-ı feżā'il-istīnāsdan vesāṭet-i Ḳuteybe ile inbā-kerde-i İbn-i Cübeyr olan "أَ هُجْرًا/*e-hücren*" rivāyeti ḥużżār-ı meclis-i melā'ik-celīs-i Nebevī'ye rāciʿ olup muḳābele-i maḳāl-i Cenāb-ı Risālet-medār ile beyne yedeyi'l-Ḥabībi'l-Muḫtār iẓhār-ı vażʿ-ı istinkār-şiʿārı inkār īrād olundığı lāmiʿdir.

İmdi baʿde beyān-ı eṣaḥḥi'l-aḳvāl, ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-iştimāl iḫtilāf-ı eḳāvīl-pīrāyān-ı ḥadīṯ-i meẕkūrı beyāna mübāderet ve berāy-ı kitābet-i bürūz-ı emr-i Cenāb-ı Risālet-me'ābdan ṣoñra hervī-i muḫālefete mecāl muḥāl idigi su'āline icābetde emr-i Nebevī vücūb ü nedb ü ibāḥati muḥtevī ve mecmūʿ-ı meẕkūrdan biriniñ taʿayyüni 'inde'l-ḳarīne menzil-resīde-i teyaḳḳun olup ġāliben ʿaks-endāz-ı merāyā-yı ḫavāṭır-ı kirām olan ṣūret şekl-i ʿazīmetde olmayup lehce vü taʿbīrde rū-nümādır. Fe-lihāẕā ʿadem-i fehm-i baʿżı hużżār istifhām-āver-i baʿżı āḫar yek-dīger ile iḫtilāf-güster olmaġın ol Müşfiḳ-i Ümmet'den ferāġat-peẕīrende ṣūretdir. Bināberīn re'y-i Ḥażret-i ʿÖmer-i ṣadāḳat-ḳarīn ve emr-i Nebevī'den maʿnā-yı ʿadem-i ʿazīmet müstebīn idigiyle baʿżı ʿulemā taḥḳīḳ-peymā oldığı gibi, baʿżı feżā'il-hem-dem kemā-teḳaddem imtināʿ-ı ʿÖmer-i maʿdelet-perver işfāḳan li'n-Nebiyyi'l-Ekrem ḥāl-i marażda ʿarż-ı imlādan cilve-peymā olan meşaḳḳati def'e mebnā ve maḳāl-i şefḳat-iştimālinden iştidād-ı vecaʿ ṣūret-nümā idigini inbā hüveydā idigiyle te'vīl-pīrādır. Ve 'inde'l-baʿżı'l-uḫrā umūr-ı mektūbeyi ityāndan iḫtimāl-i ḥuṣūl-i ʿacz ile bürūz-ı ḫarc-ı muḫālefete maḫrec olması Cenāb-ı Fārūḳ'uñ defʿ ile taḳayyüdlerine sebeb ve tevsīʿ-i **[L331b]** dā'ire-i aḥvāl-i ümmet zümre-i İslāmiyān'a erfaḳ idigi ʿaks-endāz-ı mir'āt-ı re'y-i müheẕẕebleri olmaġla ictihād-sāz-ı müdāfaʿa olmuşdur. Pes taḳdīr-i meẕkūr üzre muḫṭī vü muṣīb iḫrāz-sāz-ı rātibe-i ecr-i cezīldir. Keyfe lā? [2]﴿اَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾

1 Belhli olan muhaddis Ebû İshâk İbrâhîm b. Ahmed el-Müstemlî, *Sahîh-i Buhârî*'yi İmâm Buhârî'nin talebesi Firebrî'den (ö. 320/932) rivayet etmiş, bu ünlü hadîs kitabını kendisinden de Ebû Zerr el-Herevî (ö. 434/1043) ile Abdurrahmân b. Abdillâh el-Hemedânî rivayet etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 234.

2 "Ölmüş hayvan, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlanan, (henüz canı çıkmamış iken) kestikleriniz hariç; boğulmuş, darbe sonucu ölmüş, yüksekten düşerek ölmüş, boynuzlanarak ölmüş ve yırtıcı hayvan tarafından parçalanmış hayvanlar ile dikili taşlar üzerinde boğazlanan hayvanlar, bir de fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı. İşte bütün bunlar fısk (Allah'a itaatten kopmak)tır. Bugün kâfirler dininizden (onu yok etmekten) ümitlerini kestiler. Artık onlardan korkmayın, benden

naṣṣ-ı celīlü'l-ḳaṣṣı ile [1](أُوصِيكُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ وَعِتْرَتِي) ḥadīṯ-i rehīnü'l-behceti manṭūḳ-ı şerāfet-mesūḳınca taḳarrür-i aḥkām-ı dīniyye ve te'sīs-i millet-i Ḥanefiyye muḥāṭ-ı 'ilm-i Cenāb-ı 'Ömer-i ḫāliṣu'ṭ-ṭaviyyedir. Bu ṣūretde [2](حَسْبُنَا كِتَابُ اللَّهِ) cevāb-ı şefḳat-penāhıyla ḫiṭāb-ı Cenāb-ı 'Ömer ḥużżār-ı meclis-i şerāfet-medārdan rū-nümā olan iḫtilāf-pīrāyāna cevāb-ı iskāt-āverdir. Yoḫsa burḳa'-pūş-ı ruḫsā-yı şāhid-i zībā-cemāl-i emr-i Nebevī degil idigi rūşen-gerdir. Ve 'inde ba'ża'l-**[207b]**ekābir, ḫalvet-serāy-ı Nebevī'de raḳam-kerde olan kitāb maẓanne-i reyb-i erbāb-ı nifāḳ olmaḳ iḫtimāli derūn-ı ṣadāḳat-meşḥūn-ı Ḥażret-i 'Ömer'de cilve-ger olmaġın irā'et-i ṣūret-i müdāfa'a muvāfıḳ-ı re'y-i ṣavāb-dīd-i Cenāb-ı Fārūḳ'dur. Ḥattā ba'de irtiḥāli'n-Nebiyyi'l-Ekrem vaṣiyyet-i Resūl-i Mükerrem Cenāb-ı 'Ömer-i ma'delet-hem-demden medfū'dur deyü erbāb-ı rafż u ilḥādıñ ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i İbn-i Ḫaṭṭāb'a isnādları te'yīd-sāz-ı mebnā-yı ma'nā-yı meẕkūrdur. Ve 'inde'l-ba'ża'l-'ulemā murād-ı Cenāb-ı Risālet-me'āb ittifāḳ u iḫtilāf-ı hużżār-ı meclis-i şerāfet-mesāḳların tecrübe olup ṣūret-i iḫtilāfıñ rū-nümālıġı bā'iṯ-i terk-i imlādır. Ve 'inde ṭā'ifetin mine'l-fużalā ol Zīver-ārā-yı erīke-i risāletden ḫ̌āst-kārān-ı kitābete berāy-ı icābet emr-i mezbūr cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūr olup 'ilel-i sābıḳadan nāşī vuḳū'-ı kitābetden teḫāşī edenleriñ ṣanī'iyle terk olunmuşdur. Ḥattā Ḥażret-i İbn-i 'Abbās-ı şerāfet-istīnāsıñ īṣā-i emr-i ḫilāfet ile iḫtilāf ve münāza'a ber-ṭaraf olmaġ-içün Ḥażret-i 'Alī-i feżā'il-medārıñ ḫāk-pāy-ı Risālet-penāha ruḫsāylıġın ḫ̌āst-kār[3] ve Cenāb-ı Ḥaydar-ı feżā'il-şi'ārıñ ibā vü ictinābı bedīdār olmaġla ma'nā-yı sābıḳ müteḥaḳḳıḳ ve Cenāb-ı Risālet-me'ābıñ ta'yīn-i emr-i maṭlūbı irsālleri **[L332a]** ya'nī terk-i ta'yīn-i emr-i ḫilāfetde [4](دَعُونِي فَإِنَّ الَّذِي أَنَا فِيهِ خَيْرٌ) maḳāl-i iṣābet-me'ālleri Kitābullāh'a mürāca'at kifāyet-sāz-ı ümmet oldıġın berāy-ı ta'līm cilve-ger ve ṣübūt-ı müdde'āya delīl-i ṣıḥḥat-perverdir.

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

---

korkun. **Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim.** Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı seçtim. Kim şiddetli açlık durumunda zorda kalır, günaha meyletmeksizin (haram etlerden) yerse, şüphesiz ki Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir." Mâ'ide, 5/3.

1 "Size Allah'ın Kitabı'nı ve Ehl-i Beyt'imi vasiyet ediyorum." Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 36, nr. 2408.

2 "Allah'ın Kitabı bize yeter."

3 Buhârî, "Megāzî", 83, nr. 4447; "İsti'zân", 29, nr. 6266.

4 "Beni kendi hâlime bırakın. Benim içinde bulunduğum hâl sizin çekişmenizi dinlemekten hayırlıdır." Buhârî, "İlm", 39, nr. 114; "Cihâd", 176, nr. 3053; "Cizye", 6, nr. 3168; "Megāzî", 83, nr. 4431-4432; "Merdâ", 17, nr. 5669; "Tevhîd", 26, nr. 7366; Müslim, "Vasiyyet", 20-22, nr. 1637.

Faṣl-ı Sādis

Maʿnā-yı ḥadīṯ-i ātiye'ẕ-ẕikriñ beyānına me'vā-yı vālādır.

Zīver-baḫş-ı ṣaḥīfe-i aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-niṣāb ile bā-rivāyet-i Cenāb-ı Ebī Hüreyre-i feżā'il-ālūd cilve-ger-i minaṣṣa-i vürūddur ki; ol Resūl-i mekārim-perver (اَللّٰهُمَّ إِنَّمَا مُحَمَّدٌ بَشَرٌ يَغْضَبُ كَمَا يَغْضَبُ الْبَشَرُ، وَإِنِّي قَدِ اتَّخَذْتُ عِنْدَكَ عَهْدًا لَنْ تُخْلِفَنِيهِ فَأَيُّمَا مُؤْمِنٍ اٰذَيْتُهُ أَوْ سَبَبْتُهُ أَوْ جَلَدْتُهُ فَاجْعَلْهَا لَهُ كَفَّارَةً وَقُرْبَةً تُقَرِّبُهُ بِهَا إِلَيْكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ)[1] buyurduḳları ḥadīṯ-i şerāfet-güsterden maʿa-taʿaddüdi ṭuruḳı rivāyetihī mefhūm olan maʿnā, Ẕāt-ı Nübüvvet-simātlarınıñ ʿiṣmet ile ittiṣāḳları muḳarrer iken ne vechile ṣüret-nümādır ki ol Resūl-i münteḫab bilā-sebebin īḳāʿ-ı efʿāl-i merḳūmeden münaẕẕaf ve ḳuvvet-i ġażabiyyelerinden münbaʿiṯ olmaḳ iḥtimāli daḫi ber-ṭaraf olup bi-ḥaḳḳın ṣudūrı cilve-ger oldığı ṣüretde müfād-ı teberrī niçün cilve-nümā-yı minaṣṣa-i taḥarrī idigi taḫdīṣ-sāz-ı ḥavāṭır-ı ehl-i ẓāhir olmaya ki metn-i ḥadīṯ-i şerāfet-maṣdūḳda zīver-pīrā-yı vürūd olan [2](لَيْسَ لَهَا بِأَهْلٍ) terkīb-i efāżıl-firībiniñ ve maʿnā-yı belāġat-intimāsından نحن نحكم بالظاهر والله يعلم السرائر[3] manṭūḳınca muḳteżiyāt-ı ẓāhir üzre īḳāʿ-kerde olan aʿmāle cezā ẓāhir-i Şerīʿat-i Ġarrā üzre menzil-resīde-i terettüb olup aḥvāl-i bevāṭın muḥāṭ-ı ʿilm-i ʿAllāmü'l-Ġuyūb idigine īmā murād idigi ṣadr-ı iẕʿānı ḳarīn-i şerḥ-i ʿirfān olanlarıñ maʿlūmıdır. Keyfe lā?

Daʿvā-yı sebb ile iḳāmet-i ḥadd-i ḳaẕfa mübāderet ẓāhir-i ḥāle nisbet ile żarūriyyāt-ı diyānetden olmaġla icrā-yı ḥükm-i ẓāhirī beyyinü'l-lüzūmdur. Lākin ol Şefīḳ-i Ümmet'iñ kemāl-i re'fet-i ṭabʿ-ı kerīm-i cibillīleri meṣelā maḥdūd-ı meẕkūruñ żayʿ kendüye bi-ḥasebi'l-bāṭın bāʿiṯ-i raḥmet **[208a]** ve sebeb-i [L332b] ḳurbet olmasın istidʿā ve bu maʿnāyı inbā mevrid-i ḥadīṯ-i şerāfet-pīrādır. Yoḫsa bilā-sebeb taʿzīr ve sā'ir ḥudūdı iḳāmete mūcib olan ġażab olmadığı bedāhet-intimādır. Fe-lihāẕā (أَغْضَبُ كَمَا يَغْضَبُ الْبَشَر)[4] terkīb-i şerāfet-perveriniñ müfādı 'inde'l-'ulemā'i'l-ḥadīṯ iḳāmet-i

1 "Allah'ım! Muhammed kulun sadece bir beşerdir. Diğer insanların öfkelendiği gibi ben de bazen öfkelenirim. Benim seninle bir sözleşmem var. Elbette sen bana verdiğin sözden asla dönmezsin. Ben hangi mümine eziyet etmişsem, kendisini dilimle incitmişsem veya ona vurmuşsam (celde cezasına çarptırmışsam), bu yaptıklarımı o müminin günahlarına keffâret ve onun kıyâmet gününde sana yaklaşıp senin yanında bir makam edinmesine vesile eyle." Buhârî, "Daʿavât", 34, nr. 6361; Müslim, "Birr", 90, nr. 2601.

2 "(Bir mümine), hak etmediği hâlde beddua etmişsem ..." Müslim, "Birr", 95, nr. 2603.

3 "Biz zâhire göre hüküm veririz. İşin iç yüzünü Allah bilir."

4 "Diğer insanların öfkelendiği gibi ben de bazen öfkelenirim."

ḥadd-i ḳaẕf aḥkām-ı Şer'den bir ḥükmdür ki 'inde 'adem-i 'afvi'l-maḳẕūf icāb-sāz-ı ta'zīr-i ḳāẕif ve mūcib-i ḥaḳīḳīsi kesr-i 'ırż-ı Müslim'e ictirā ġażab-ı İlāhī'ye me'vā oldıġıdır. Ḥattā icrā-yı ḥadd ile mu'āḫaẕe-i uḫreviyyeden rehā istircāsına du'ā-yı Nebevī pīrāye-baḫş-ı īmādır. Ve 'inde ba'ż'l-'ulemā 'an-cevāzi tecāvüz 'an-ḥudūdillāhı beyān ile taḥẕīriñ lüzūmın i'lān muḳteżā-yı şefḳat-i ṭab'-ı Nebiyy-i Ẕī-şān idigi me'āl-i ḥadīṯ-i şerāfet-bünyāndır. Yāḫud sebk-i 'ibāret-i ḥadīṯ-i şerāfet-ālūd da'avāt-ı 'Arab üzre cilve-ger-i minaṣṣa-i vürūd olup zīrā min-ġayri ḳaṣdi'd-du'ā ṣūret-i istid'āda īrād-ı kelām-ı de'b-i fuṣaḥā-yı belāġat-fercām olup murād-ı beyān taḥẕīr ile ḫuṣūṣ-ı maḥdūdı istib'āddır. Keyfe lā?

Dergāh-ı Cenāb-ı Nübüvvet-destgāhdan tefaḥḥuş dūr ve sebb ü la'n mehcūr idigi vaṣṣāf-ı evṣāf-ı Nebiyy-i Muḳaddes Cenāb-ı Enes-i sa'ādet-resden naḳl-kerde-i ṣiḳātdır. Bināberīn ma'nā-yı istib'ād me'ḫūẕ-ı 'ulemā-yı feżā'il-nihād olup "ne 'aceb ḥāle düş oldı" yāḫud "ne ġarīb ḥāle uġradı" ma'nasına [1](مَا لَـهُ؟ تَـرِب جَبِينُـه) maḳūlesinden ma'dūd ve (لَا أَشْبَعَ اللَّهُ بَطْنَكَ) [2]ḳabīlinden idigine daḫi ḥaml olunmaḳ mümkinü'l-vürūd olup, ba'dehū ol Şefīḳ-i Ümmet iẓhār-ı re'fet ü şefḳat buyurmaġla Rabb-i 'İzzet ile mu'āhede ve maḳūl-i merḳūmuñ maḳūlun-lehe zekāt ü raḥmet ü ḳurbet olması mercūları idigin ifāde buyurmuşlardır. Bu ṣūretde sebk-i 'ibāret-i ḥadīṯ-i şerāfet-maḳrūn işfāḳun 'ale'l-med'uvvi 'aleyh ve def'-i istiş'ār-ı ḫavf u ḫaşyet-ile murād-ı 'aliyyeleri te'nīsün-ileyhdir. Pes bi-ḥaḳḳın [L333a] mevrid-i ḥudūd olan ẕevāta dünyāda icrā-yı aḥkām-ı Şer'iyye uḫrāda keffāret-i ẕünūb ve sebeb-i ġufrān ve medār-ı setr-i 'uyūb olması mes'ūl-i Cenāb-ı Resūl-i 'işmet-müṣūldür. Ḥattā ẕeyl-i ḥadīṯ-i āḫarda (وَمَنْ أَصَابَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا فَعُوقِبَ بِهِ [فِي الدُّنْيَا] فَهُوَ لَهُ كَفَّارَةٌ)[3] maḳāl-i beşāret-iştimālleri mü'eyyid-i ma'nā-yı merḳūmdur.

Ve keẕālik Cenāb-ı Zübeyr ibn-i 'Avvām'ıñ Enṣārī bir ḥarīf-i nifāḳ-fercām[4] ile ḥużūr-ı sa'ādet-mevfūr-ı Ḥażret-i Seyyidü'l-Enām'da berāy-ı saḳy-i

1 "Ona ne oldu? Alnı toprak olasıca!" Buhârî, "Edeb", 38, 44, nr. 6031, 6046.

2 "Allah karnını doyurmasın!" Müslim, "Birr", 96, nr. 2604.

3 "Bir kimse bu günahlardan birini işledikten sonra dünyada cezaya çarptırılırsa, gördüğü o ceza, günahına keffâret olur." Buhârî, "Îmân", 11, nr. 18; "Menâkıbü'l-Ensâr", 43, nr. 3892, 3893; Müslim, "Hudûd", 41, nr. 1709. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 248.

4 Burada kastedilen kişinin Medine-i Münevvere'de sakin sahâbîler olan Ensâr *-radıyallâhu anhum-* ile alakası olmayıp onlardan gibi görünen bir münafık olduğu anlaşılmaktadır.

bostān terāfu‘ları eşnāsında Cenāb-ı Mesned-nişīn-i risālet Zübeyr-i sütūde-ḫaṣlete ba‘de saḳy-i bostānihī irsāl-i mā ile emr-nüvīs-i ḫiṭāb olduḳlarında ḥarīf-i mezbūrdan أَنْ كَانَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ابْنَ عَمَّتِكَ؟[1] maḳāliyle Cenāb-ı Zübeyr’iñ maḥmī idigin mümā olan ta‘rīżi taġyīr-sāz-ı reng-i ruḫsār-ı nevvār-ı Ḥażret-i Risālet-medār olacaġı mertebe ġażab-ı Nebiyy-i Münteḫab’a sebeb olması ḫīninde ḥasebü’l-merām saḳy-i bostān-ı Zübeyr bin el-‘Avvām’a vürūd-ı ḥükm-i Nebevī cilve-ger-i minaṣṣa-i ẓuhūr olup “Ma‘a-hāẕā ġażbānıñ ḥükme mübādereti ḳarīn-i nehy-i Nebiyy-i Ẕī-şān iken ḫuṣūṣ-ı mezbūruñ maḥmel-i ṣaḥīḥine vuḳūf u şu‘ūr ne vechile ṣūret-nümādır?” deyü tereddüd-sencāna e’imme-i fenn-i ḥadīṣden bu güne ibāne zīver-**[208b]** pīrā-yı taḥḳīḳ-i bī-nihāyedir ki, Cenāb-ı Ḥażret-i Risālet-me’ābıñ reyb ü mirāyı īcāb edecek ḥālātdan menzil-resīde-i ‘iṣmet idikleri müṣbet olup ‘alā ṭarīḳi’l-iḳtiṣār Cenāb-ı Zübeyr’iñ isḳā-yı ḥadīḳasın ḫˇāst-kār olduḳlarına mu‘ārıż ḫoşnūd olmadıġından ḳar‘-endāz-ı sāmi‘a olduḳda tehyīc-sāz-ı ġażab-ı muḫāṭab olacaḳ ta‘riże ictirāsı istīfā-yı ḥaḳḳ-ı Zübeyr’e ḥükmi mūcib olmuşdur. Fe-lihāẕā ba‘de Kitābillāhi te‘ālā eṣaḥḥ-ı kütüb-i şerāfet-ārā olan ***Ṣaḥīḥ-i Buḫārī***-i teberrük-pīrāda irāde-kerde-i İmām-ı Müslimīn olan ṣulḥuñ in‘iḳādıyla ibā mūcib-i ḥükm-i ḳaṭ‘ī idigin inbā-pīrā olan bābda bu ḥadīṣ-i şerāfet-ārāyı ṣaḥīfe-zīb-i imlādır. Ḥattā āḫir-i ḥadīṣ-i meẕkūrda istīfā-yı ḥaḳḳ-ı Zübeyr-i feżā’il-pīrā ḥükm-i ḳaṭ‘ī-i Nebevī ile ṣūret-nümā idigi **[L333b]** ẕikr olunmuşdur. Bināberīn ḫuṣūṣ-ı mezbūrda ḥadīṣ-i meẕkūr aṣl-ı aṣīl ve ḥāl-i rıżā vü ġażablarında şeref-baḫş-ı ṣudūr olan ḥükm-i Nebevī ḥaḳḳāniyyet-muḥtevī idigine iḳtidā-pīrāyāna delīldir. Keyfe lā? Ḥāl-i rıżā vü saḫṭda ‘iṣmet-i Nebeviyye bedāhet-intimā ve ġażabları lillāh hüveydā idiginden ḥaḳḳāniyyete ‘adem-i mümāna‘ati rū-nümādır. Ḥattā mesned-nişīnān-ı ḳażānıñ ġażbānen ḥükmden menhī idikleri istivā-yı ḥāleteyn-i merḳūmeteyniñ bi’n-nisbeti ileyhim ‘adem-i taḥaḳḳuḳından nāşīdir.

Ve keẕālik ol Mālik-i ezimme-i nübüvvetiñ ḥīn-i iḳāde-i cemel-i ‘Ukkāşe’de fażīlet-i şerāfet-firīblerine ẓahr-ı ‘Ukkāşe maḍrab olması ġażab-ı Nebevī’den nāşī olmayup ḥattā menşe-i ḍarbdan istinbāsı (أُعِيذُكَ [بِاللَّهِ] يَا عُكَّاشَة) أَنْ يَتَعَمَّدَكَ رَسُولُ اللَّه maḳāl-i şerāfet-destgāhıyla mücāb olmuşdur.[2]

1 “Yâ Resûlallâh! (Zübeyr) halanın oğlu olduğu için mi böyle yapıyorsun?” Buhârî, “Müsâkāt”, 6-8, nr. 2359- 2362; Müslim, “Fezâ’il”, 129, nr. 2357.

2 “Resûlullâh’ın sana kasten vurmasından Allah seni korusun!”

Ve keẕālik ta'līḳ-i zimām-ı nāḳa ḳarīn-i nehy-i men bihi'l-ifāḳa iken kār-pīrā-yı menhiyyün-'anh olan A'rābī'yi ba'de't-te'dīb luṭfen ve keremen iḳtiṣāṣ-ı Nebevī beyān-ı işfāḳdır, yoḫsa ba'de'l-ġażab taṭyīb degildir. Zīrā żamīr-i te'dīb mevrid-i nehy olan ma'ānda 'ā'id olmaḳ ṣavāb idigi bilā-irtiyābdır.

Ve keẕālik ṭīb-i menhiyyün-'anh ile teṭayyüb ḥīninde ḫāk-pāy-ı Sulṭān-ı Rusül'e ruḫsāy olan Sevād bin 'Amr'ıń teṭayyüb-kerdesi "vers" olmaġla lāzımü't-taṭhīr idigin beyān u taḥẕīrde ḳaḍīb-i şerāfet-firībleriyle ġaşeyān-ı baṭn-ı Sevād icā'an-leh vuḳū'-yāfte olmayup te'dīben cilve-ger idigi aẓhar ve ḥuṣūl-i īcā'a teyaḳḳun-ı istiḥāle menāṭ olmayup işfāḳan ṣudūr eyledigi rūşen-terdir.[1]

Ṣallallāhu 'aleyhi ve selleme teslīmā.

Faṣl-ı Sābi'

Aḥvāl-i dünyeviyyeden olan a'māl-i Nebeviyye'ye terettüb eyleyen iḥtimāl-i cevāz-ı vuḳū'-ı sehv ü nisyān fī ba'ż'l-aḥyān muḳaddemen 'ale't-tafṣīl beyān olundıġı üzre perde-nişīn-i minaṣṣa-i 'işmet olan bānū-yı müşk-būy-ı nübüvvete bādī ḳuṣūr ve vesīle-i fütūr olmadıġı ḳaṭ'iyyü'ṣ-ṣübūt olup; belki ef'āl-i meẕkūrede ṣudūr-ı nisyān, en-nādiru ke'l-ma'dūm manṭūḳıyla hem-'ināndır. Ḫattā ber-minvāl-i manṭūḳu'l-[L334a]a'māl bi'n-niyyāt 'āmme-i ef'āl-i Cenāb-ı Eşref-i Maḫlūḳāt ṣavāb ve 'işmeti ḥāvī, ekṣeri belki küllīsi mecrā-yı 'ibādetde cārī idigi ḫaber-i ṣıḥḥat-muḥtevīdir. Zīrā ol Seyyidü's-Sādāt 'aleyhi şerāyifü't-taḥiyyāt cenābınıń ef'āl-i meẕkūreye mübāderetleri mertebe-i żarūrete mübtenī ve īfā-i müştehiyyāt-ı nefs-i nefīsleri **[209a]** sedd-i ṣelme-i mücā'āte mebnī olup maṣlaḥat-ı ẕāt-ı nefāset-simātlarına taḳayyüdleri ityān-ı 'ibādet-i Ma'būdun-bi'l-ḥaḳḳa ḳudret ve iḳāmet-i aḥkām-ı Şerī'at ve niẓām-ı umūr-ı ümmete miknet taḥṣīli miḳdārıyla muḳadder idigi muḳarrerdir. Ḫattā ol Erīke-pīrā-yı mücāhede ile efrād-ı sā'ire beyninde nümūde olan āṣār-ı pesendīde yā ma'rūf-ı ṣanī' veyā in'ām-ı vesī' veyā kelām-ı müsteḥaḳḳu'n-niẓāmı ismā' yā te'līf-i şārid yā ḳahr-ı mu'ānid yā müdārāt-ı ḥāsid olup a'māl-i meẕkūreyi i'māl ile edā-yı merāsim-i 'ibādet 'ādetleri idigi bī-mirādır.

1 Abdürrezzâk, *el-Musannef*, IX/466-467, nr. 18038; İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. III, s. 516-517.

Bināberīn ʿalā ḥasebi iḫtilāfi'l-aḥvāl de'b-i şerāfet-iştimālleri her emrde riʿāyet-i tenāsüb olup, meṣelā seyr-i yesīrde merkūb-i şerāfet-maṣḥūbları ḥimār ve buʿd mesāfede riḥle-i reh-vār ve maʿārik-i ḥurūb ve ḥīn-i ġazā vü ḍurūbda ṣebāt ü mekāneti berāy-ı işʿār ester-süvārlıḳları şöhret-şiʿārdır. Ḥattā iġāṣe-i şeyḫ u şāriḥ ve icābe-i müstaġīṯ-i ṣāriḫ içün ḫayl-i zībende-reftāra rükūbları daḫi pīş-āmed-i nigāh-ı iḫtiyārdır. Keẕālik mühimmāt-ı ẕāt-ı sütūde-ṣıfāt ve meṣāliḥ-i ümmet-i ḫayriyyet-simātları kefeteyn-i mīzān-ı iʿtibārlarında yeksān olup libās ve sā'ir evżāʿ-ı seviyyet-istīnāsda mürāʿāt-ı ʿadāletleri me'āṣir-i mefāḫirlerinde nümāyāndır. Ve umūr-ı dünyādan baʿżı, emr-i dīgeri ẓāhir iken müsāʿadeten li'l-ümme terk ve baʿżı aḥyānda siyāseten ve kerāheten iʿmāl ile şedd-i niṭāḳ-ı ʿazīmeti berk buyurmaġla irā'et-i ṭavr-ı ḥikmet-āmīzleri muḳarrer ve umūr-ı dīniyyeden eḥad-ı vecheyni medār-ı ḫayr olan kār ityān ile re'y-i Aṣḥāb-ı Kirām'a mütābaʿat-künānlıḳları rūşen-gerdir. Ḥattā Medīne-i Münevvere'den Uḥud'a ḫurūc-ı saʿādet-vülūcları bu ḳabīldendir.[1] **[L334b]** Maʿa-hāẕā ḳaṣd-ı Nebevī Medīne-i saʿādet-muḥtevīde taḥaṣṣun idigi muḳarrer ve re'y-i sālifi telaḳḳīleri ḳarābet-i mü'minīni mürāʿāt ve mü'ellefelerin taḥṣīle müsāʿadeden nāşī idigi iḫbār-kerde-i ṣiḳātdır. Ḥattā emr-i mezbūrı kār-güẕārlıḳları aʿdā-yı dīn sū-i ḳavle reh-yāb olmasun deyü idigi müstebīndir. Fe-lihāẕā mürāʿāten [li-]ḫavāṭırı Ḳureyş, Beyt-i Mükerrem'in ḳavāʿid-i Ḥażret-i İbrāhīm üzre bināsın terk ve bünyād-ı ḳadīm üzre ṭarḥ-ı esās-ı muḥtereme ʿadem-i mübādereti berk buyurmuşdur ki taġyīr-i vażʿ-ı meẕkūr ile tenfīr-i ḳulūb-ı Ḳureyş cilve-ger-i minaṣṣa-i ẓuhūr olmayup dīne ve mü'minīne ʿadāvetleri bedīdār olmaya. Felā-cerem ol Şefīḳ-i Ümmet Cenāb-ı ʿĀ'işe-i sütūde-ḫaṣlete [2](لَوْلَا حِدْثَانٌ قَوْمِكِ بِالْكُفْرِ لَأَتْمَمْتُ الْبَيْتَ عَلَى قَوَاعِدَ إِبْرَاهِيمَ) maḳāl-i lü'lü'-miṣāliyle niṣār-sāz-ı mürvārīd-i ḫiṭāb olmuşdur. Ve yine umūr-ı dünyeviyyeden bir emri baʿde'l-fiʿl ondan ḫayr olan kāra tebdīl ile irā'et-i ṭavr-ı istiḥbāb-cezīl buyurduḳları mervīdir. Ḥattā ednā-yı miyāh-ı Bedr'e nüzūlleri cilve-ger iken baʿde sevḳi'l-hüdā emr-i ṭayy lāyiḥa-i ḫāṭır-ı hidāyet-me'āṣirleri olup, lākin fesḫ-i ʿazma ʿadem-i cevāzıń mümānaʿat-künānlıġı sebebiyle Aṣḥāb-ı maʿālī-niṣāba faẓl-ı iclāl bi'l-ʿumreyi taʿlīm buyur-

1 bu ḳabīldendir L: bu ḳabīlinden A

2 "Senin kavmin kâfirlikten daha yeni kurtulmamış olsaydı, elbette Kâbe'yi Hz. İbrâhîm'in *-aleyhisselâm-* yaptığı temeller üzerinde yeniden inşa etmek isterdim." Buhârî, "Hacc", 42, nr. 1585; Müslim, "Hacc", 398, nr. 1333.

duḳları kemāl-i şefḳat-i ṭab'-ı merāḥim-intimālarındandır.[1] Keyfe lā? Ol Erīke-pīrā-yı i'tilā, zümre-i küffāra ve a'dā-yı cehālet-şi'āra 'arż-ı inbisāṭ ile taḥṣīl-i **[209b]** ītilāf buyurduḳları maḥżā lāzime-i şefḳat-i bī-hemtāları olup ittiḳā'en min şerrihī istīnāsdan iḫtirāz olunan şirār-ı nāsdan idigin ma'a'l-beyān[2] ol maḳūl-i cehālet-künān ile daḫi muvāceheye ṣābir ve maẓhar-ı 'aṭāyā ve nüvāziş-i fāḫir buyurmaġla Dīn-i Ḥanīf'e ve Şer'-i Şerīf'lerine terġīb buyurduḳları bī-reybdir. Ḥattā iẓhāren li-kemāli'ş-şefḳat ḫiẓmet-i beyt-i muṭahharaların idāre gāhī [3](سَيِّدُ الْقَوْمِ خَادِمُهُمْ) ma'nāsın ibrāz ve ve eşrāf-ı cülesāya iẓhār-ı ḫüsn-i himmet ile mülāṭafe-i beyyinetü'l-ihtizār buyurup, ma'a-hāẕā kemāl-i **[L335a]** vaḳār u heybetlerinden eṭrāf-ı beden-i şerāfet-efkenleri manẓūr olmadıġı reybden dūr ve cülesā-yı şerāfet-resālarınıñ iḫtirāmen[-lehū] 'aleyhi's-selām [4]كَأَنَّمَا يمشي رؤوسهم الطَّيْرُ ṭavr-ı meskenet-ġavrları mütemmim-i merāsim-i ādāb idigi mā-lā-kelāmdır. Felā-cerem ol Şefī'-i Ümem'iñ istīnāsen-bihim iḥdāṯ-ı ḳavm ile daḫi muḥādeṯeye revmleri muḳarrer ve ta'accübleri ta'accüb-i Aṣḥāb'a menūṭ idigi rūşen-ger olup tebessüm-i şerāfet-tenessümleri keẕālik ḍiḥk-i mücālisīn-i şerāfet-rehīne merbūṭ ve cemī'-i nāsa beşāret ve 'adāletleri vüs'at-rehīn ve ḫak-pāy-ı mekārim-peymāları gerd-i küdūret ve bīhūde ġażab u bürūdetden selāmet-ḳarīn idigi evā'il-i kitābda 'alā vechi't-tafṣīl mebsūṭdur. Ma'a-hāẕā dā'ire-i ḥaḳḳāniyyetden ser-i mū inḥirāf muḫāl ve ibṭāl-i māddeye mecāl 'adīmü'l-iḫtimāl olup zümre-i 'aliyye-i Enbiyā, siyyemā Cenāb-ı Efḍaliyyet-intimāları vaṣf-ı ḫā'inetü'l-a'yün ile aṣlā ittiṣāf-peymā degil idigi ittifāḳ-kerde-i fuḥūl-i 'ulemādır.

İmdi Cenāb-ı Ḥażret-i Erīke-nişīn-i 'işmet ve Şāhen-şeh-i taḫt-gāh-ı risāletiñ ruḫsāyī-i ḫāk-pāy-ı merāḥim-intimālarıyla şeref-yāb olmaġ-içün Cenāb-ı 'Ā'işe-i Ṣıddīḳa'nıñ dergāh-ı Nübüvvet-penāhdan istīẕān eyledigi ḳādim-i şirret-müṣādim ḥaḳḳında [5](بِئْسَ ابْنُ الْعَشِيرَةِ) maḳāli cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣudūr idigin muvācehe-i ḳādimde ilānet-i ḳavlle mu'āmele

1 Buhârî, "Temennî", 3, nr. 7229-7230; Müslim, "Hacc", 130, 141, nr. 1211, 1216. Hadîsin tam metni için bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 256.

2 Buhârî, "Edeb", 38, 48, 82, nr. 6032, 6054, 6131; Müslim, "Birr", 73, nr. 2591.

3 "Bir kavmin efendisi, onlara hizmetkâr olandır."

4 "Başlarının üzerinde birer kuş varmış gibi." Konuyla ilgili hadîs için bkz. Tirmizî, "Tıbb", 1, nr. 2038; Ebû Dâvûd, "Tıbb", 1, nr. 3855; İbn Mâce, "Tıbb", 1, nr. 3436.

5 "O, kabilesinin kötü adamıdır!" Buhârî, "Edeb", 38, 48, 82, nr. 6032, 6054, 6131; Müslim, "Birr", 73, nr. 2591.

bi'l-mücâmeleleriniñ bürūzı iẓhār-ı ḫilāf-ı mā fi'ż-żamīr olmayup berāy-ı taḥṣīl-i rükūn fi'l-īmān rū-nümā ve ikrām-ı metbūʿ sebeb-i duḫūl-i ḥavza-i īmān-ı etbāʿ olmaḳ içün hüveydādır. Ḥattā emṣāliniñ daḥi bu vesīle ile sūy-ı dil-cūy-ı īmāna meyline vażʿ-ı meẕkūruñ sebebiyyeti mes'ūl ve bu ṭavr-ı menīʿu'l-ġavrıñ ḥadd-i müdārāt-ı dünyeviyyeden ḫurūc ile müdārāt-ı uḫreviyyeye rātibe-ṭırāz-ı vülūc idigi rehīn-i telaḳḳī bi'l-ḳabūldür. Fe-lihāẕā ol Erīke-pīrā-yı ʿaṭānıñ zümre-i Mü'ellefetü'l-Ḳulūb'ı taḥṣīl-i rükūn fi'l-İslām içün maẓhar-ı ʿaṭāyā-yı behiyye buyurduḳları hüveydā olıcaḳ, maṣdar-ı ḳavl-i leyyin [L335b] buyurduḳlarınıñ vuḳūʿı emr-i beyyin idigi bi'ṭ-ṭarīḳi'l-evlā rū-nümādır. Keyfe lā? Derūn-ı Cenāb-ı Ṣafvān ʿudvān ile mel'ān iken maẓhar-ı ʿaṭāyā-yı girān olmaġla ḫizāne-i derūnı mürvārīd-i ḥubb u vālā-yı Nebevī ile reşk-āver-i genc-i şāygān olmuşdur.[1] Bināberīn ol Menbaʿ-ı yenābīʿ-i hikemden cilve-geri minaṣṣa-i ṣudūr olan (بِئْسَ ابْنُ الْعَشِيرَةِ)[2] ḳavl-i şerāfet-evli maḳūle-i ġıybetden olmayup mezbūruñ ʿidād-ı ṣiḳātdan olmamaġla şāyeste-i inkāl degil idigin tavṣīf ve ḥālete ʿadem-i ʿilm ile muttaṣıfīne[3] iʿlām-ı ḥāl içün rū-nümā ve bu maḳūleden lüzūm-ı iḫtirāzı inbādır. Siyyemā vaṣf-ı meẕkūr **[210a]** ile mevṣūf olan ẕāt-ı cehālet-simātıñ re'īs-i ḳavm idigi ḥasebiyle istīfāsına revm olan lāzime-i taʿayyüş olmaġın aḥvāline nādān kendüden celb-i ḫaber ḫusbānıyla ḫˇāstkār-ı istimdād olması bāʿiṣ-i teşvīş idiginden nāşī ṣıyāneten li'l-Müslimīn muḫtāc-ı tenbīh ü tebyīn idigi müstebīndir. Ḥattā bu daḳīḳa-i enīḳayı iʿlān fī baʿżı'l-aḫyān cevāzdan vücūba irtiḳā-resā olup berāy-ı defʿ-i żarar vücūb-ı inbā rūşen-gerdir. Fe-lihāẕā cerḥ-i ruvāṭ-ı ḥadīṣ ve tezkiye-i şühūd ḳısm-ı meẕkūrdan maʿdūd ve oña şebīh olup mübādereti defʿ-i mażarratı cālib idigi ḳavl-i ṣıḥḥat-ā'ibdir.

Felā-cerem suḳūṭ-ı esānīd ile ʿadem-i mevṣūḳıyyeti muʿḍil ile mevsūmiyyetin iḳtiżā ve inbā-yı Berīre ile cilve-nümā olan ḫaber-i vārid ki mevālī-i Berīre-i merḳūmeyi Cenāb-ı Seyyide-i ʿiṣmet-pīrā Ḥażret-i Ṣıddīḳa-i şerāfet-ārānıñ dergāh-ı Nübüvvet-penāhdan berāy-ı istişrā istīẕānı, "velā" mālik-i evvelde ibḳā olunmaḳ şarṭıyla ṣudūr-ı iẕne müdānī idigine o

1 Hadîs için bkz. Müslim, "Fezâ'il", 59, nr. 2313; Tirmizî, "Zekât", 30, nr. 666.

2 "O, kabilesinin kötü adamıdır!" Buhârî, "Edeb", 38, 48, 82, nr. 6032, 6054, 6131; Müslim, "Birr", 73, nr. 2591.

3 muttaşıfîne L: muttaşıf A

Nāṣiḥ-i Ümmet ʿaleyhi aʿle't-taḥiyyetiñ ḫāric-i dā'ire-i kitāb şürūṭı istiṣḥāb ġayr-ı cā'iz ve ḫuṣūṣ-ı meẕkūr buṭlāna ḥayyiz idigin beyāna mübāyin olmadıġın vücūh-ı ṣelāṣe ile rū-nümādır. O dergāh-ı ʿişmet-penāh-ı Nübüvvet'e ġubār-ı ittihām ile ittisāmdan maṣūnetü's-sāḥa idigi maʿlūmı olan dāniş-vārāna [L336a] rūşen ü ʿayāndır ki, ekṣer-i ṭuruḳ-ı ḥadīṣ-i meẕkūrda[1] ẕikr-i şarṭ-ı merḳūm maʿdūm olmaġın ziyāde-i merḳūma ḳarīn-i inkār-ı ḳurūm oldıġından ḫaber-i merḳūm muʿḍil ile mevsūm olmuşdur. Farażā şarṭ-ı meẕkūruñ vuḳūʿı müsellem olsa daḫi "لَهُم/*lehum*" lafẓında cilve-ger olan *lām*[2] ﴿أُولَٰئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ﴾ naṣṣ-ı belāġat-ḳaṣṣında *ʿalā* maʿnāsına olan *lām* ile hem-ʿinān olup taḳdīr-i meẕkūr üzre mevrid-i suʾāl olmadıġı cāy-ı ḳīl ü ḳāl degildir. Ṣāniyen ḥaḳḳ-ı velā terettüb-sāz-ı sūy-ı muʿtıḳ idigi müteḥaḳḳıḳ olmaġın şarṭıñ vücūd u ʿademi siyyān idigin beyān-ı şıḳḳ-ı evvelin ẕikr ve ṣānīsin terk ile cilve-künān olmaḳ daḫi muḥtemel ve vech-i meẕkūra naẓar ile ḫaber-i muʿteber īhāma maḥall olmadıġı muḳarrerdir. Ḥattā vech-i meẕkūr muḫtār-ı Dāvūdī-i feżā'il-mevfūr olup fāżıl-ı mezbūr ẕeyl-i ḥadīṣi tevbīḫ u taḳrīʿe ḥaml ile ifāde-sāz-ı fā'ide-i zā'ide idigi maḥallinde masṭūrdur. Ṣālişen lafẓ-ı iştirāṭı maʿnā-yı beyānı mutażammın ve bunuñla emr-i Nebevī evvelā ḫāṣṣaten Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i Kübrā'ya, ṣāniyen eṣnā-yı ḫuṭbede ʿāmmeten müstemiʿīne tebyīn-i ḥükm-i velāyı ve żımnında sūy-ı ḫilāfa ẕehāb edenleriñ taḳrīʿ u tevbīḫi der-kār idigiyle cevāb iḫtiyār olunmuşdur.

Fe-lihāẕā iḫve-i Yūsuf-ı Ṣıddīk vaṣf-ı sirḳat ile 'ale't-taḥḳīḳ ġayr-ı mevṣūfīn iken mezbūrīni ol Erīke-nişīn-i behcetiñ sirḳat-ittisāmlarına mübāderet min ḳıbelillāh me'mūriyyetine binā' idigiyle cevāba müsāraʿat olunmuşdur. Ḥattā Bünyāmīn'i[3] ﴿أَنَا أَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ﴾ ḫiṭābına mevrid buyurmaları şaḳīḳ-i şefīḳi vesāṭetiyle iḫvānından izāḥa-i kedere 'ā'id idigi mü'eyyid-i cevāb-ı sābıḳdır. Maʿa-ẕālik[4] ﴿إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ﴾ ḳavlin ḳā'ili Cenāb-ı Yūsuf-ı şīrīn-şemā'il degildir ki taṣvīr-i su'āl ve taḥrīr-i cevāb rū-nümāyı minaṣṣa-i istiṣḥāb ola. Pes taḳdīr-i

1 Hadîs için bkz. Buhârî, "Salât", 70, nr. 456; "Büyû'", 73, nr. 2168; Müslim, "İtk", 6-8, nr. 1504.

2 "Allah'a verdikleri sözü, pekiştirilmesinden sonra bozanlar, Allah'ın korunmasını emrettiği şeyleri (akrabalık bağlarını) koparanlar ve yeryüzünde fesat çıkaranlar var ya; **işte lânet onlara,** yurdun kötüsü (cehennem) de onlaradır." Ra'd, 13/25.

3 "Yûsuf'un huzuruna girdiklerinde; o, kardeşi Bünyâmîn'i yanına bağrına bastı ve (gizlice) "Haberin olsun, **ben senin kardeşinim,** artık onların yaptıklarına **üzülme"** dedi." Yûsuf, 12/69.

4 "Yûsuf, onların yüklerini hazırlatırken su kabını kardeşinin yüküne koydurdu. Sonra da bir çağırıcı şöyle seslendi: "Ey kervancılar! **Siz hırsızsınız."** Yûsuf, 12/70.

[210b] meẕkūr üzre beyān-ı ʿiṣmet-i Enbiyā-yı Kirām'da ẕellāt-ı ġayrdan serd-i iʿtiẕār mā-lā-yuḥtācu ileyh idigin āṣikār[dır.]

Faṣl-ı Ṣāmin

Ḥażerāt-ı Enbiyā-yı maʿālī-simāt ʿaleyhim ve ʿaleyhi ṣerāyifü'ṣ-ṣalavāt ḫullaṣ-ı [L336b] eḥibbā'illāhdan iken imtiḥānen-lehum cilve-ger-i minaṣṣa-i ẓuhūr olan miḥen ü beliyyāta ibtilālarınıñ ḥikmetin iẓhār-sāz olan āṣārı cāmiʿdir.

Ḳarīn-i tevfīḳ olan efāżıl-ı feżā'il-rehīne maʿlūmdur ki, efʿāl-i İlāhiyye bi-külliyyetihā ʿadl ve kelimāt-ı ḳadīmesi bi-cümletihā ṣıdḳ olup ﴿لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ﴾[1] manṭūḳınca ʿibādetden baʿżınıñ şānında muḳadder olan ibtilā ḥasebü't-taḳdīr cilve-ger-i minaṣṣa-i ẓuhūr olmalıdır. Pes bu maʿnā-yı mezbūr şān-ı celālet-nişān-ı Enbiyā-yı Kirām'da eṣer-i gażab olmayup belki rifʿat-i menzilet ve iʿtilā-yı derecāta sebeb idigin ﴿لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ﴾[2] naṣṣ-ı belāġat-ḳaṣṣıyla ﴿لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا﴾[3] ḳavl-i celālet-evli mübeyyin, ﴿وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ﴾[4] kerīme-i mükerremesiyle ﴿وَنَبْلُوَ أَخْبَارَكُمْ﴾[5] naẓm-ı mübīni muʿlindir. İmdi şu'ūn-ı ʿiṣmet-meşḥūn-ı ḥażerāt-ı Enbiyā'da vuḳū'-ı ḥālet-i meẕkūre ḳarīn-i ṣabr u rıżā ve rehīn-i şükr ü duʿā ve teslīm ü tevekküle ve tefvīż u tażarruʿ u tebettüle maḳrūn olmaġın iʿtilā-yı şān-ı saʿādet-nişānlarına sebeb oldığından mā-ʿadā teẕkireten li-ġayrihim ve mevʿiẓaten li-men sivāhum cilve-ger ve ʿibād-ı sā'ireden mübtelāyān-ı beliyyāta ʿayn-ı şefḳat ile leḥaẓāta müsebbibdir. Ḥattā nuḫbe-i ʿibād olan Enbiyā-yı maʿālī-nejādıñ ibtilāların yād ile sā'ir nāsıñ muḳadderāta istinbāsına bādī iken daḫi baʿżı eṣer-i muʿteber bādīdir. Binā'en-ʿalā-ẕālik, aṣḥāb-ı ʿuḳūl-i selīmeniñ ṣabr u taḥammül ile taḥammülde ḥażerāt-ı Enbiyā'ya iḳtidāsı bi-faḍlillāhi teʿālā ʿaṭāyā-yı İlāhiyye'ye bāʿiṣ-i ihtidāsıdır. Keyfe lā? Niçeler bāʿiṣ-i maġfiret ve sebeb-i raḥmet idigi zīver-baḫş-ı suṭūr-ı aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-niṣāb ile Cenāb-ı

---

1 "Rabbinin kelimesi (Kur'ân) doğruluk ve adalet bakımından tamdır. **Onun kelimelerini değiştirebilecek yoktur.** O, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir." En'âm, 6/115.

2 "Sonra, **nasıl davranacağınızı görelim diye,** onların ardından yeryüzünde sizi onların yerine getirdik." Yûnus, 10/14.

3 **"O, hanginizin amelinin daha güzel olacağı konusunda sizi imtihan için,** henüz Arş'ı su üstünde iken gökleri ve yeri altı gün içinde (altı evrede) yaratandır. Böyle iken "Ölümden sonra şüphesiz diriltileceksiniz" desen, inkârcılar "Mutlaka bu, apaçık bir büyüdür" derler." Hûd, 11/7.

4 "Yoksa siz; **Allah, içinizden cihad edenleri (sınayıp) ayırt etmeden ve yine sabredenleri (sınayıp) ayırt etmeden** cennete gireceğinizi mi sandınız?" Âl-i İmrân, 3/142.

5 "Andolsun, içinizden, cihad edenleri ve sabredenleri belirleyinceye **ve durumlarınızı ortaya koyuncaya kadar sizi deneyeceğiz."** Muhammed, 47/31.

Sa'd-ı sa'ādet-muḥtevīden mervī olan eşer ile şābitdir ki, rāvī-i feżā'il-destgāh dergāh-ı Risālet-penāhdan [1](أَيُّ النَّاسِ أَشَدُّ بَلَاءً يَا رَسُولَ اللَّهِ؟) deyü sā'il olduḳda ol Mücīb-i ḥaḳḳaniyyet-şemā'il [2](اَلْأَنْبِيَاءُ ثُمَّ الْأَمْثَلُ) maḳālin ḳā'il ve ẕeyl-i cevāb-ı ḥikmet-me'ābda (يُبْتَلَى الرَّجُلُ عَلَى حَسَبِ دِينِهِ فَمَا يَبْرَحُ الْبَلَاءُ بِالْعَبْدِ حَتَّى يَتْرُكَهُ يَمْشِي عَلَى الْأَرْضِ وَمَا عَلَيْهِ خَطِيئَتُه)[3] [L337a] deyü buyurup şān-ı mübtelāda taḳdīr-kerde olan ḥāletiñ mükeffir-i seyyi'āt idigin ibrāz ile tesliyet buyurmuşlardır. Ḥattā ﴿وَكَأَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ﴾[4] naṣṣ-ı celālet-maṣīriyle rivāyet-kerde-i Ebī Hüreyre-i feżā'il-peẕīr[5] olan (مَا يَزَالُ الْبَلَاءُ بِالْمُؤْمِنِ فِي نَفْسِهِ وَوَلَدِهِ وَمَالِهِ حَتَّى يَلْقَى اللَّهَ وَمَا عَلَيْهِ خَطِيئَةٌ)[6] ḥadīṯ-i şerīfi mü'eyyid-i müdde'ā-yı sābıḳ ve Enes-i sa'ādet-res iḫbārıyla ṣıḥḥati bedīdār olan (إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِعَبْدِهِ الْخَيْرَ عَجَّلَ لَهُ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا، وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِعَبْدِهِ الشَّرَّ أَمْسَكَ عَنْهُ بِذَنْبِهِ حَتَّى يُوَافِيَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ)[7] ḥadīṯ-i münīfiyle daḫi ṣıḥḥat-i da'vā-yı sābıḳa müteḥaḳḳıḳdır. Keyfe lā? (إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا ابْتَلَاهُ لِيَسْمَعَ تَضَرُّعَهُ)[8] eşer-i mu'teberiyle 'alā mā-ḥakāhu es-Semerḳandī (أَنَّ كُلَّ مَنْ كَانَ أَكْرَم عَلَى اللَّهِ تَعَالَى كَانَ بَلَاؤُهُ أَشَدّ کی یتبین فَضْلُهُ وَيَسْتَوْجِب الثَّوَاب)[9] ḥadīṯ-i ḥikmet-perveri daḫi ḫuṣūṣ-ı meẕkūra delāletde fā'iḳ ve Cenāb-ı Loḳmān-ı ḥikmet-bünyān-dan pāre-i ḫuldı olan veledine cilve-ger olan **[211a]** neṣāyıḥdan (يَا بُنَيَّ، الذَّهَبُ وَالْفِضَّةُ يُخْتَبَرَانِ بِالنَّارِ وَالْمُؤْمِنُ يُخْتَبَرُ بِالْبَلَاءِ)[10] terkīb-i iḫtiyār-firībiniñ mefhūmı keẕālik mü'eyyid-i taḥḳīḳ-i sābıḳdır.

Naḳl-kerde-i ba'żı fuḥūldür ki, Cenāb-ı Ḥażret-i Ya'ḳūb'uñ taḥrīme-bend-i ṣalāt oldığı ḥālde pister-nişīn-i ḫ̌āb olan veled-i emcedi Cenāb-ı Yūsuf-ı behcet-mevṣūfa muḥabbet-i iltifātı bā'iṯ-i ibtilāsı olup 'inde'l-ba'żı'l-

1 "Ey Allah'ın Resûlü! En büyük dertler ve acılar kime gelir?"
2 "En büyük dertler ve acılar peygamberlere gelir; sonra da derece derece aşağı doğru devam edip gider."
3 "Kul dindarlığına göre imtihan edilir; günahlarından tamamen arınmış olarak yeryüzünde yürüyüp gidene kadar belalar onun peşini bırakmaz." Tirmizî, "Zühd", 56, nr. 2398; İbn Mâce, "Fiten", 23, nr. 4023.
4 **"Nice peygamberler var ki, kendileriyle beraber birçok Allah dostu çarpıştı** da bunlar Allah yolunda başlarına gelenlerden yılmadılar, zaafa düşmediler, boyun eğmediler. Allah, sabredenleri sever." Âl-i İmrân, 3/146.
5 A nüshasında sehven "Ebī Şerīre-i feżā'il-peẕīr", L nüshasında ise "Ebī Serīre-i feżā'il-peẕīr" yazılmıştır.
6 "Bir mümin Allah'a günahsız olarak kavuşuncaya kadar kendisinden, çoluk çocuğundan, malından bela eksik olmaz." Tirmizî, "Zühd", 57, nr. 2399; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/287.
7 "Allah, iyiliğini dilediği kulunun cezasını dünyada verir. Kötülüğünü dilediği kulunun cezasını da kıyâmet günü günahını yüklenip gelsin diye dünyada vermez." Tirmizî, "Zühd", 56, nr. 2396; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/87.
8 "Cenâb-ı Hak bir kulu sevince, onun ağlayıp inleyerek dua ettiğini duymak için başına sıkıntı verir." Deylemî, *el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb*, I/251, nr. 970.
9 "Allah Teâlâ değer verdiği her bir kulunun faziletini ortaya çıkarmak ve ona çok sevap vermek için başına ağır dertler verir." Ebu'l-Leys es-Semerkandî, *Bahru'l-Ulûm*, c. I, s. 90.
10 "Yavrucuğum! Altın ve gümüş ateşte yanarak kirinden arınır; mümin ise dert ve sıkıntı çekerek günahlarından arınır." Ebu'l-Leys es-Semerkandî, *Bahru'l-Ulûm*, c. I, s. 90.

āḫar Cenāb-ı Yaʿḳūb-ı reʾfet-perver ile Ḥażret-i Yūsuf-ı behcet-güsteriń meşġūl-i ekl-i laḥm-ı meşvī ve idāre-i keʾs-i tebessüm ile meclisleri meserret-muḥtevī iken ḳalb-i cār-ı yetīm iştihā-yı ṭaʿām ile dü-nīm olup şemm-i rāyiḥa-i laḥm ile kānūn-ı dilinde dīg-i iştihāsı ʿulyān ve ıṭfā-yı nāʾire-i cūʿa imkān olmamaġla giryān oldıġı, cedde-i kühen-sāliniń daḫi iltihāb-ı āteş-i ıżṭırābına bādī ve ḥuṣūl-i ḥālet-i meẕkūre ile Ḥażret-i Yaʿḳūb cārınıń zār zār idigine ıṭṭılāʿa mā-beynlerinde olan cidār mümānaʿat-diśār oldıġı [L337b] sebeb-i ibtilālarıdır. Ḥattā baʾde vuḳūʿiʾl-beliyye her-bār ki basṭ-ı simāṭ-ı ġıdā ile meclis-i maʿālī-maśḥūb-ı Ḥażret-i Yaʿḳūb mecmaʿ-ı ābādī ola, berāy-ı duʿā ilā mā-ḥażara nidā-yı münādī ḳażāʾen limā-selef muḳarrer idigi rūşen-gerdir.[1] Ḥażret-i Eyyūb-ı muṣāberet-maśḥūbuń sükkān-ı ḳaryesiyle melik-i cābir meclisine müṣūli ve rüfeḳāsınıń ẓulm ü ʿutüvv-i melikden iẓhār-ı şekvālarında maʿa-ʿadem-i rıżāʾihī ʿaleʾẕ-ẓulm mezbūrlar ile hem-zebānlıġı terk ve ṣıyāneten li-zerʿihī iẓhār-ı rıfḳı sebeb-i ibtilāları ve Ḥażret-i Süleymān-ı maʿālī-ʿunvānıń dūne ʿilmihī serāy-ı ʿālīlerinde āḫarıń ʿiṣyānı yāḫud ḥaḳḳāniyyet-i müddeʿā ʿinde ṣıhrıhī taḥaḳḳuḳ-peymā idigine meylānı sebeb-i ibtilāları olup kemā-teḳaddem bu muḳaddemāt-ı şiddet-meʾāb her birine vesīle-i refʿ-i derecāt oldıġı bī-irtiyābdır. Fe-lihāẕā Cenāb-ı Ḫūrşīd-i āsumān-ı nübüvvet ve Ḫātime-i ṣaḥīfe-i risāletiń taḥvīl-i burc-ı fenā ve intiḳāl-i serāy-ı beḳā[2] buyurduḳları eṣnāda pister-nişīn olduḳları ʿārıża refʿ-i derecāta sebeb olmaġ-içün ṣūret-nümā ve Ṣıddīḳa-i Kübrā rivāyetince şiddet-i vecaʿ-ı Nebevī efḍaliyyet-i Ẕāt-ı Risālet-muḥtevīlerine göre rū-nümā ve meʾcūriyyetleri daḫi rütbe-i sāmiye-i bālā-resālarınca bīrūn ez-taṣavvur rātibe-ṭırāz-ı taḳarrür idigi hüveydādır.[3] Fe-lihāẕā İbn-i Mesʿūd-ı feżāʾil-ālūd rivāyetince mizāc-ı saʿādet-imtizāc-ı Nebevīʾye ṭārī olan maraż-ı ḥummāya ʿaraż-ı tābiş ile şiddet-intimālıḳda dübālā[4] ve maḥmūmiyyet-i Mefḫar-i her-dü-serā hem-ḥāl-i maḥmūmeyn idigi hüveydādır. Ve ecr-i cezīli ḳarīn bi-żāʿaf idigiyle suʾāl-i rāvī-i feżāʾil-intisāba ṣudūr-ı cevāb-ı ṣıḥḥat-intisābdır.[5] Ḥattā şiddet-i ḥummāları beden-i muṭaharlarına vażʿ-ı yed müyesser olmayacak mertebeye resīde idigin Ebū Saʿīd-i Ḫudrī eṣnā-yı inbāda maʿāṣir-i ḥażerāt-ı Enbiyā ʿaleyhim ṣerāyifüʾt-teḥāyā-

1 Benzer bir rivayet için bkz. Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, VII/40.
2 beḳā L: — A
3 Buhârî, "Merdâ", 2, nr. 5646; Müslim, "Birr", 44, nr. 2570.
4 dü-bālā: dübāl A
5 Buhârî, "Merdâ", 2, 3, 13, 16, nr. 5647, 5648, 5660, 5667; Müslim, "Birr", 45, nr. 2641.

nıñ ibtilāları iż'āf-ı mübtelāyān-ı sā'ire olaraḳ hüveydā idigin lisān-ı mefḫarbeyān-ı Nebevī'den zīb-i sāmi'a-i rāvī-i feżā'il-muḥtevī idigin daḫi taḳrīr ve zümre-i 'aliyye-i merḳūmeden ba'żı kümmel mübtelā bi't-ta'ammül yāḫud ibtilā-yı fāḳa ile ṣābirīne iltiḥāḳa [L338a] dāmen be-meyān-ı ṣebāt ve ḥālet-i mezbūreyi nefs-i nefāset-simātına cümle-i müsteleẕẕātdan 'add ile müstes'id idigi ḳavl-i ṣıḥḥat-maṣīrdir.[1] Keyfe lā?

Cenāb-ı Enes-i sa'ādet-res **[211b]** rivāyetiyle cilve-ger-i minaṣṣa-i rivāyetdir ki, 'iẓam-ı cezā ma'a 'iẓami'l-ibtilā rū-nümā ve maḥbūbān-ı Ḫudā'dan mübtelāyān-ı belāda rıżā ṣūret-nümā ve 'aksinde taḳarrür-i saḫṭ[2] ﴿مَن يَعْمَلْ سُوٓءًا يُجْزَ بِهِۦ﴾[3] naṣṣ-ı celīlinden müstenbaṭdır. Ḥattā ibtilā mü'min-i muṣāba bā'iṣ-i keffāret-i ẕünūb idigi ḳavl-i ṣıḥḥat-maṣḥūb inbā-kerde-i Ṣıddīḳa-i Kübrā ve maḥkī-i Übeyy-i feżā'il-ārā idiginden mā-'adā menḳūl-i Mücāhid-i rehīnü'l-meḥāmiddir. Felā-cerem inbā-kerde-i Ebī Hüreyre-i feżā'il-hemdem olan (مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُصِبْ مِنْهُ)[4] ḥadīṣ-i şerīfiyle rivāyet-kerde-i Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i Kübrā olan (مَا مِنْ مُصِيبَةٍ تُصِيبُ الْمُسْلِمَ إِلَّا يُكَفِّرُ اللَّهُ بِهَا عَنْهُ حَتَّى الشَّوْكَةَ يُشَاكُهَا)[5] rivāyet-i mu'tenā-bihāsı müdde'ā-yı muḥarrereye güvāh-ı bī-işti-bāhdır. Ma'lūm-ı tetebbu'-sencān-ı kütüb-i mu'tebere-i ḥadīṣ-i Ḫayru'l-Bererе'dir ki, rivāyet-kerde-i 'Ā'işe-i Ṣıddīḳa'yı ṭarīḳ-i āḫar ile ba'żı fużalā Ebū Sa'īd-i Ḫudrī raḍıye 'anhu'l-Bārī'den bu vechile pīrāye-i ṣaḥīfe-i imlā ḳılmışdır ki; naṣab u vaṣab ve hemm ü ḥazen ve eẕā vü ġamdan vesīle-i rehāsı olup eẕā-pīrāyān-ı ḫār daḫi eẕiyyeti miḳdārınca maẓhar-ı 'afv-ı Rabb-i Ġaffār olacaġı muḳarrer[6] ve İbn-i Mes'ūd-ı feżā'il-ālūd rivāyetince (مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أَذًى إِلَّا حَاتَّ اللَّهُ عَنْهُ خَطَايَاهُ كَمَا يُحَتُّ وَرَقُ الشَّجَرِ)[7] ḥadīṣ-i tesliyet-perveri te'yīd-sāz-ı taḥḳīḳ-i sebḳat-güsterdir.

Ma'lūm-ı tecrübe-sencān-ı mevādd-ı ẓuhūrātdır ki, ecsām-ı benī nev'-i beşer ma'raż-ı emrāż u esḳām ve mevḳi'-i evcā' u ālām idiginiñ ḥikmeti 'inde

1 İbn Mâce, "Fiten", 23, nr. 4024; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, II/312-313, nr. 1045.

2 Tirmizî, "Zühd", 57, nr. 2396.

3 "İş, ne sizin kuruntunuza, ne de Kitap ehlinin kuruntusuna göredir. **Kim kötü bir iş yaparsa, onunla cezalandırılır.** O, kendisine Allah'tan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı bulabilir." Nisâ, 4/123.

4 "Allah, hayrını dilediği kişiyi sıkıntıya sokar." Buhârî, "Merdâ", 1, nr. 5645.

5 "Müslümanın başına gelen her sıkıntıyı, hatta ayağına batan dikeni bile Allah Teâlâ onun günahlarına keffâret kılar." Buhârî, "Merdâ", 1, 5640; Müslim, "Birr", 49, nr. 2572.

6 Buhârî, "Merdâ", 1, nr. 5641; Müslim, "Birr", 49, nr. 2573.

7 Müslümanın başına bir sıkıntı geldiğinde, ağaç yapraklarının döküldüğü gibi Allah Teâlâ da onun günahlarını affeder." Buhârî, "Merdâ", 2, 3, 13, 16, nr. 5647, 5648, 5660, 5667; Müslim, "Birr", 45, nr. 2571.

ḳurbi ācālihim żaʿf-ı ḳavī rū-nümā olmaġla ledā ḳabżi ervāhihim kendülere taḳdīr-kerde olan rıḥletde sühūlet-peẕīrende ṣūret olup muḳaddeme-i maraż netīce-i mevte bāʿiṣ-i taḫfīf olmaġ-içün emr-i ʿarażdır. Fe-lihāẕā mevt-i fücāʾī ḳarīn-i istiʿāẕe-i kibār ve bi-ḥasebi'l-maraż şiddet ü sühūlet-intiḳāl menūṭ-ı iḫtilāf-ı [L338b] emzice ve aḥvāl-i emvāt idigi bī-ḳīl ü ḳāldir. Ḥattā (مَثَلُ الْمُؤْمِنِ مثل خَامَةِ الزَّرْعِ تُفَيِّئُهَا الرِّيحُ هَكَذَا وَهَكَذَا) ḥadīṯ-i şerāfet-pīrāsı mü'eddāsınca vücūd-ı mü'min sāḳ-ı vāḥid üzre ṯābit olan zerʿe müşābehet-güsterdir, vezānī-i nesīm ile ṭarafeyne meylānı beden-i insānıñ ibtilā ile ḥālden ḥāle taḥavvül ü intiḳāli gibidir. Ve rivāyet-i Ebī Hüreyre-i feżāʾil-diṯār üzre[2] ẕāt-ı mü'min taḥrīk-i bād ile müteḥarrik olan zerʿe müşābihdir ki bürūz-ı beliyyāt bāʿiṣ-i tekeffüʾi idigi bedāhet-simātdır. Ḥattā ecsām-ı küffār-ı cehālet-şiʿār şecere-i ḳuvvet-medār gibi egerçi üstüvārdır, ammā ḥīn-i ḳaṭʿ-ı ḳāṭıʿ-ı ecelde ḫırāş-ı cānı tāb ü tüvānı miḳdārınca bedīdār yaʿnī ebdān-ı neẕāfet-iḳtirān-ı mü'minīn muṣībet-zedelikden pejmürde ve rıżā-yı ḳażā ve ḳader ile tesliyet-senc-i keder olmaḳda zerʿiñ tünd-bāda inḳıyādına şebīhdir ki zerʿ-i nābit ʿinde sükūni'l-hevā zemīn-i meskenetde ṯābit ü ṯebāt-beḳāsı bāʿiṣ-i fütūr ü nemāsı idigi mü'min-i diyānet-efkeniñ daḫi ʿinde ṣıḥḥatihī şükr-i niʿam-ı Münʿim-i Ḳadīm'e iştiġāli ve muntaẓır-ı raḥmet-i Melik-i Dā'im oldıġı ḥālde maḳāmına ḳā'imdir. Binā'en[-ʿalā-]ẕālik lehīb-i mehīb-i ecelden sūziş-i endām-ı mü'min-i pākīze-ʿamel çendān müte'eṩṩir degil idigi müdelleldir. Ammā kāfir-i cehālet-mütevāfiriñ **[212a]** ḥāl-i ṣıḥḥatinde rū-nümā olan ḳuvveti vaḳt-i helākinde ṣūret-nümā olan şiddeti mūcib ve ḥālet-i ʿusret-intimā hālik-i cehālet-peymānıñ ṣaḫre-i ṣammā gibi reṣānet-peymā olan vücūd-ı ḫabāṯet-ālūdınıñ zaḥmet ile dünyāyı terkin müstevcibdir. Fe-lihāẕā baġteten ẓuhūr-ı meniyye ile maġlūb-ı beliyye ve nümūne-i taʿẕīb-i uḫrevīyi iẕāḳa ile eṩer-i cezā-yı ʿamelin rü'yeti lāzime-i ẕimmet-i cehāleti idigi ﴿فَأَخَذْنَاهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾[3] naṣṣ-ı terhīb-maḳrūnıyla ﴿فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنبِهِ فَمِنْهُم مَّنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا وَمِنْهُم مَّنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ﴾[4] ḳavl-i celālet-meşḥūnından rū-nümūndur. Pes cemīʿ-i kefereye me-

1 "Mümin, bir demet ekin gibi yumuşak ve dayanıklıdır; rüzgâr onu kâh o tarafa, kâh bu tarafa yatırır." Benzer hadîs-i şerîfler için bkz. Buhârî, "Merdâ", 1, nr. 5643, 5644; Müslim, "Münâfikīn", 58, nr. 2809.

2 Buhârî, "Merdâ", 1, 5644; "Tevhîd", 31, nr. 7466; Müslim, "Münâfikīn", 58, nr. 2809.

3 "Sonra kötülüğün (sıkıntı ve darlığın) yerine iyiliği (bolluk ve genişliği) getirdik. Nihayet çoğaldılar ve (nankörlük edip): "Atalarımız da darlığa uğramış ve bolluğa kavuşmuşlardı" dediler. **Biz de, farkında değillerken onları ansızın yakaladık."** Aʿrâf, 7/95.

4 **"Bunların her birini kendi günahları yüzünden yakaladık. Onlardan taş yağmuruna tuttuklarımız var. Onlardan o korkunç sesin yakaladığı kimseler var.** Onlardan yerin dibine geçirdiklerimiz

cī-i mevt-i müdhiş ḥāl-i ʿutüvv-i ġāfletde taḥaḳḳuḳ-perveriş olup min-ġayri istiʿdādin [L339a] bürūzı bāʿiṣ-i şiddet-i ṭāḳat-sūzıdır. Fe-lihāẕā fücāʾī-i mevtden kibār-ı maʿālī-şiʿārıñ istiʿāẕeleri bedīdārdır.[1]

Baʿde-hāẕā, beyān-ı ḥikmet-i ibtilā-yı belāyāda buġż-ı nabż-gīrān-ı bāzū-yı dil-cūy-ı feżāʾil bu vechile süḫan-serā ve bu güne ḳāʾildir ki, bürūz-ı ʿilel berīd-i ecel olmaġla iştidād-ı iştiġāl-i lehīb-i mehīb-i memāt istiżāʾa-i hirāsa sebeb-i teheyyüʾ-simāt idiginden mā-ʿadā ʿalīl-i şikeste-nihādıñ liḳā-yı Rabbʾe taḳarrübine vesīle-i istiʿdāddır. Fe-lihāẕā iʿrāż ʿan-zehretiʾd-dünyāʾiʾd-deniyye muḳteżā-yı ḥāli ve iʿmāl-i fikr-i neyl-i naʿīm-i muḳīm müteʿallıḳ-ı bābı olmaġla ittibāʿ-ı nefs ü hevādan girīzān ve edā-yı ḥuḳūḳ-ı ʿibād ile īfā-i ḥaḳḳullāha dāmen be-meyān olup berāy-ı ityān umūr-ı niẓām-ı aḥvāl-i aḫlāf vaṣiyyete ser-āġāzlıġla pister-nişīn-i ittiṣāf olmaġın mā fiʾż-żamīr ibrāz ile dem-sāz olur. Keyfe lā? Cenāb-ı Ḥażret-i Efḍal-i Enbiyā ʿaleyhi ekremüʾt-teḥāyā maġfiret-i mā-teḳaddem ve mā-teʾaḫḫar ile mükerrem-ter iken pister-nişīn-i ʿillet ve teheyyüʾ-sāz-ı ruḳūd u rıḥlet olduḳlarında edā-yı ḥuḳūḳ-ı aḫlāf-ı[2] şerāfet-ittiṣāfdan taḫalluṣa hezār-saʿādet ile mübāderet ve ḥaseb-i imkān mālen ve bedenen taḫalluṣ-künānlıḳları ol Kāşifüʾl-ġumme teslīmen liʾl-ümme iʿlān ile zümre-i Aṣḥāb-ı maʿālī-nişāba taʿlīm-i ṭavr-ı edeb buyurduḳları, ḥadīṣ-i vefāt-ı mażmūn-ı ʿibret-simātından maʿlūm-ı erbāb-ı irbdir. Ḥattā ʿamelün biʾl-Kitābi veʾs-Sünne ser-defter-i vaṣiyyet-i Cenāb-ı Risālet-meʾinne idigi meşhūr[3] ve baʿdehū zümre-i ümmet-i merḳūme taḍlīle mersūme olmamaġ-içün, yā berāy-ı taʿyīn-i ḫilāfet yāḫud veʾl-ʿilmu ʿindallāhiʾl-Vedūd bir emr-i mühimm-i rehīnüʾl-ḥikmet içün ola, irāde-i tenmīḳ-i kitāb ve baʿdehū terkin ṣavāb ʿadd buyurduḳları rivāyet-kerde-i baʿżı fuḥūl-i feżāʾil-müṣūldür. Binā-berīn ṭavr-ı meẕkūr sünnet-i seniyye-i Resūl-i Güzīn ve sīret-i selef-i ṣāliḥīn ve ʿādet-i evliyā vü müttaḳīndir. Ḥattā ḥālet-i meẕkūreden küffār-ı cehālet-şiʿārıñ[4] ﴿سَنَسْتَدْرِجُهُم مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ﴾ manṭūḳ-ı ʿibret-[L339b]nümūnınca ḥırmānları istizāde-i etemmiyyetlerinden nāşī tābāndır. Keyfe lā? ﴿مَا يَنظُرُونَ

var. Onlardan suda boğduklarımız var. Allah, onlara zulmediyor değildi, fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı." Ankebût, 29/40.

1 İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, III/370, nr. 12131.

2 aḫlāf-ı L: iḫtilāf-ı A

3 Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 36, nr. 2408; Tirmizî, "Tefsîr", 33/7-8, nr. 3205, 3206; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/366-367.

4 "(Ey Muhammed!) Bu sözü (Kur'ân'ı) yalanlayanlarla beni baş başa bırak. **Biz onları bilemeyecekleri biçimde adım adım helâka yaklaştıracağız."** Kalem, 68/44.

﴿فَلَا يَسْتَطِيعُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ﴾[1] ﴿وَلَا إِلَى أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ﴾[2] تَوْصِيَةً naẓm-ı rehbet-nümūnı şān-ı cehālet-iḳtirānlarında nāzil ve füc'eten mevt ile fevt olan şaḫṣıñ ḥaḳḳında ol Resūl-i Münteḫab (سُبْحَانَ اللَّهِ، كَأَنَّهُ عَلَى غَضَبٍ) ḥadīṯ-i şerīfin ḳā'il olup ḥadīṯ-i āḫarda (الْمَحْرُومُ مَنْ [مَوْتُ الْفُجْأَةِ رَاحَةٌ لِلْمُؤْمِنِ)[3] ḥadīṯ-i tesliyet-efkenin (وَأَخْذَةُ أَسَفٍ لِلْكَافِرِ أَوِ الْفَاجِرِ)[4] حُرِمَ وَصِيَّتَهُ) **[212b]** ḳavl-i şerāfet-evli vārid iken[5] ḳavl-i fācir-ile teẕyīl buyurmuşdur.[6] İmdi ḥadīṯ-i sābıḳu'l-beyān ḫˇāb-ı ġafletden yaḳẓān olmayanlar ḥaḳḳında cilve-ger ve bu ḥadīṯ-i tesellī-bünyān muntaẓırān-ı ḥulūl-i ecel ḥaḳḳında tābāndır ki keyfe-mā cā'e'l-mevt eẕā-yı dünyādan girīzānlıġı cāna minnet ve ḥālet-i meẕkūreyi nüfūs-ı teyaḳḳuẓ-me'nūslarına müfżī-i rāḥat bilmişlerdir. Fe-lihāẕā ol Ḫayru'l-Verā (مُسْتَرِيحٌ وَمُسْتَرَاحٌ مِنْهُ)[7] kelimeteyn-i cāmi'ateyni ile mevtā-yı mü'min-i āgāh u ġayr-ı āgāhı farḳ buyurmuşlardır. Ḥattā mevt-i küffār-ı cehālet-şi'ār min-ġayri isti'dādin bedīdār idigi ﴿بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ﴾[8] kerīme-i mükerremesinden ma'lūm ve fi'ām-ı li'āma mevtiñ eşeddiyyeti ve firāḳ-ı dünyānıñ kendülere a'ẓamiyyeti mefhūmdur. Binäberīn (مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ [اللَّهُ] لِقَاءَهُ، وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ كَرِهَ [اللَّهُ] لِقَاءَهُ)[9] ḥadīṯ-i 'ibret-rehīni āgāh-sāz-ı zemzeme-i mü'minīndir.

يَسَّرَنَا اللَّهُ حُسْنَ الْخِتَامِ بِحُرْمَةِ سَيِّدِ الْأَنَامِ عَلَيْهِ الصَّلَوةُ وَالسَّلَام[10]

---

1 "Onlar ancak, çekişip dururlarken kendilerini yakalayacak korkunç bir ses bekliyorlar." Yâsîn, 36/49.

2 "Artık ne birbirlerine tavsiyede bulunabilirler, ne de ailelerine dönebilirler." Yâsîn, 36/50.

3 "Allah Allah! Sanki bu adam Cenâb-ı Hakk'ın gazabına uğrayarak öldü." Ebû Ya'lâ, *Müsned*, VII/152-152, nr. 4122; ayrıca bkz. İbn Mâce, "Vesâyâ", 2, nr. 2700; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, IV/209.

4 "Asıl mahrum olan kimse vasiyetten mahrum olandır." Ebû Ya'lâ, *Müsned*, VII/152-152, nr. 4122; ayrıca bkz. İbn Mâce, "Vesâyâ", 2, nr. 2700; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, IV/209.

5 "Âni ölüm mümin için rahatlamadır." Ebû Dâvûd, "Cenâ'iz", 10, nr. 3110; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI/136.

6 "(Âni ölüm) fâcir (günahkâr) için ise gazap vesilesidir." Ebû Dâvûd, "Cenâ'iz", 10, nr. 3110; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI/136.

7 "O kurtulmuştur veya başkaları kendisinden kurtulmuştur." Buhârî, "Rikāk", 42, nr. 6512; Müslim, "Cenâ'iz", 61, nr. 950.

8 "Şüphesiz o (tehdit edildikleri azap) onlara ansızın gelecek de kendilerini şaşkınlıktan dondurup bırakacak. Artık ne onu geri çevirmeye güçleri yetecek, ne de kendilerine göz açtırılacak." Enbiyâ, 21/40.

9 "Kim Allah'a kavuşmak isterse, Allah da ona kavuşmak ister. Kim Allah'a kavuşmak istemezse, Allah da ona kavuşmayı arzu etmez." Müslim, "Zikr", 14-17, nr. 2683-2686; ayrıca bkz. Buhârî, "Rikāk", 41, nr. 6507.

10 "İnsanların Efendisi olan Peygamberimiz *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* hürmetine Allah bizlere hüsn-i hâtime nasip etsin."

ḲISM-I RĀBİ‘

Ol Nebiyy-i Beşīr ü Neẕīr'iñ celālet-i şān-ı ma‘ālī-nişānlarına şe'n-engīz olan kelimāt-ı īhām-āmīz[i] cür'et-pīrā ve dergāh-ı ‘işmet-destgāhlarına ictirā-kārān-ı iftirāya terettüb eden aḥkām-ı Şer‘iyye'yi inbāya mevḳi‘-i vālādır ki, miṣāl-i şāhid-i zībende-cemāl ḫilāl-i suṭūr-ı belāġat-mevfūrında ‘arż-ı ‘iẕār eden her ḥükm-i bī-hemāl edille-i ḳaṭ‘iyye-i nuṣūṣ-ı zībende-[L340a]fuṣūṣ ile zīver-ārā ve ḥaṣānet-pīrādır.

Bināberīn maḳūl-i ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-niṣābdır ki, ol Erīke-nişīn-i nübüvvet ve Ṣadr-pīrā-yı risāletiñ lüzūm-ı mürā‘at-ı ḥuḳūḳ-ı seniyye ve vücūb-ı tevḳīr ü tekrīm-i ẕāt u ṣıfāt-ı ‘aliyyelerine delālet-sāz olan āyāt-ı beyyināt-ı i‘cāz-ṭırāz manṭūḳınca ‘alā mā-sebaḳ muḥaḳḳaḳ oldığı üzre ḫilāf-ı ṭavr-ı tekrīm ve muḫālif-i resm ü ta‘ẓīm vaż‘ u ḥareket ḥarām oldığı müṣbet ve ol vādī-i vaḥşet-eyādī-resālıġıñ lüzūm-ı ḳatl ile hālik olması icmā‘-kerde-i ümmetdir. Keyfe lā? Bārī Te‘ālā ẕāt-ı kerīm-i Resūl-i Emīn'i taṣrīḥan ḥimāyet buyurdığı gibi ta‘rīżden daḫi berāy-ı ḥimāyet ﴿يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا﴾[1] naṣṣ-ı kerīmin tenzīl ile tekrīm ü tebcīl buyurmuşdur. Felā-cerem beyān-ı vech-i nehy ḳavl-i mezbūrda bu güne taḥḳīḳ olunmuşdur. Gürūh-ı Yehūd-ı ‘anūd ḥāşā ta‘rīżan رَاعِنَا يَا مُحَمَّد deyü nidā ve kelime-i "رَاعِنَا/*rā‘inā*" ile ḥamāḳat ma‘nāsına olan ru‘ūnetden olmaḳ üzre ihānete īmā ederlerdi. Pes Cenāb-ı Ḥālıḳ-ı Müte‘āl tebcīl-i Resūl-i sütūde-ḫiṣāl ile mü'minīni Yehūd'a teşebbühden men‘ ve ẕerī‘a-i şeḳāvet olan ḳavl-i tefevvütden def‘ buyurmuşdur; ḥattā bu taḳrīble gerek kāfir gerek münāfıḳ-ı mel‘anet-müteḳāṣir sebb-i Nebiyy-i Ẕī-şān'ı müvehhim olan lafẓıñ isti‘māline reh-yāb olmayalar. Ve ‘inde ba‘żı'l-ḳurūm nehy-i merḳūm mücerred iştirāk-i lafẓ-ı mübhemden nāşīdir. Zīrā lafẓ-ı meẕkūr luġat-i Yehūd'da du‘ā'un-‘aleyh olan اسْمَع لَا سَمِعْت[2] mefhūmına mürādifdir. Ve ‘inde'l-ba‘żı'l-āḫar lafẓ-ı meẕkūruñ menhī olmasına ‘illet mūcib-i sū-i edeb ve īhām-sāz-ı ‘adem-i tevḳīr-i Resūl-i ‘ālī-neseb idigindendir. Zīrā kelime-i merḳūme luġat-i Enṣār ṣīġa-i müşāreket **[213a]** oldığından nāşī ارْعَنَا نرعك[3] ma‘nāsına oldığı āşikārdır. Keyfe lā? Mażmūn-ı kelāmdan dest-i

1 **"Ey iman edenler! "*Râ'înâ* (bizi gözet)" demeyin,** "*unzurnâ* (bize bak)" deyin ve dinleyin. Kâfirler için acıklı bir azap vardır." Bakara, 2/104.

2 "İşit, işitmez olasıca!"

3 "Sen bizi gözet ki, biz de seni gözetelim."

ʿināyet-peyvest-i Resūl-i Ḫudā şāne-zen-i gīsū-yı aḥvāl-i ḳāʾil olmadıḳça ol ṭarafdan perend-i riʿāyet [L340b] pāy-endāz-ı ḳudūm-i Ṣāḥib-Saʿādet olmamaḳ görinür. Maʿa-hāẕā riʿāyet-i Seyyidü'l-Verā her sāʿat lāzime-i ẕimmet-i Aṣḥāb-ı diyānet idigi bī-mirādır. Ḫattā ol Maḥbūb-ı Ḫudā nefs-i nefīs-i efḍaliyyet-enīslerin eẕā-yı cühhālden berāy-ı ṣıyānet künye-i şerīfeleriyle nāsı tekennīden menʿ u taḥẕīr ve ism-i şerīfleriyle cevāz-ı tesemmīyi taḳrīr buyurmuşlardır. Zīrā ol Erīke-nişīn-i risālet "Yā Ebe'l-Ḳāsım" deyü bir şaḫsıñ daʿvetine icābet buyurup baʿdehū ol kimesne maḳṣūdı āḫar oldıġını işāʿat eyledigi ẕerīʿa-i istihzā-yı münāfıḳīn ve edāt-ı ihānet-i kāfirīn olmamaḳ içün tekennī bi-künyeti'n-Nebiyyi'l-Emīn beyne erbābi'd-dīn memnūʿiyyet-rehīndir; tā ki zümre-i münāfıḳīn ḳaṣd ile nidā ve ḥīn-i iltifāt-ı Efḍalü'l-Verā'da āḫar murādların inbā etmeyeler. Nitekim ʿādet-i ḫaḳāret-menişān üzre mā-sivāyı ḳaṣdlarını iẕhār ile taḫfīf-i ḥuḳūḳ-ı Ẕāt-ı Resūl-i mekārim-şiʿār ve īḳāʿ-ı ıżṭırāb u izrā bedīdār olmaya.

Pes ol Medār-ı Risālet'i eẕā-yı meẕkūrdan cemīʿ-i vücūhla ḥimāyet lāzime-i diyānetdir. Felā-cerem nehy-i merḳūm ʿinde'l-ḳurūm ol vaḳte maḥṣūṣ olup baʿde'n-Nebiyyi'l-Mükerrem ʿillet-i nehy-i merḳūm maʿdūm olmaġla ḫuṣūṣ-ı mezbūr cevāz ile muʿlemdir. Fe-lihāẕā maʿnā-yı ḥadīṯ-i meẕkūr me'vā-yı iḫtilāf-ı ʿulemā olmaġla bu maḥalde īrādü'l-ḫāṣṣ maṭvī ve ẕikr olunan feḥvā ber meẕheb-i cumhūr-ı ʿulemā cümleden ṣavāba aḥrādır. İmdi medār-ı menʿ-i mezbūr beyān-ı ṭarīḳ-i tevḳīr ü taʿẓīm taʿlīm-i ṭavr-ı mendūb tekrīm olup beyān-ı taḥrīm degildir. Zīra ḫuṣūṣ-ı nehy-i meẕkūr tekennī bi-künyeti'n-Nebevī'ye maḳṣūr olup ism-i şerīfleriyle tesmiyeye sārī degildir. Felā-cerem Ḫudā-yı Müteʿāl iclālen li-Resūlihi'l-Mükerrem ﴿لَا تَجْعَلُوا دُعَآءَ الرَّسُولِ﴾[1] manṭūḳ-ı celālet-mesūḳınca faḳaṭ ism-i şerīfleriyle nidā sū-i edeb iḳtiżā eyledigin inbā buyurmuşdur. Fe-lihāẕā zamān-ı saʿādetlerinde cümle müminīn *"Yā Resūlallāh"* ve *"Yā Nebiyyallāh"* deyü nidā ve aḥyānen baʿżı kimesne künye-i şerīfeleriyle "Ebi'l-Ḳāsım" ile ḫiṭāba ictirā ederlerdi. Ḫattā Enes-i [L341a] saʿādet-resden tevḳīrde taḳṣīr iḫtimāline binā'en ism-i sāmī-i Nebevī ile tesmiye-i evlādıñ kerāheti menḳūl[2] ve

1 **"(Ey inananlar!) Peygamber'in (sizi) çağırmasını** aranızda birbirinizi çağırmanız gibi **tutmayın.** İçinizden birbirini siper ederek sıvışıp gidenleri Allah gerçekten bilir. Artık onun emrine muhalefet edenler, başlarına bir belanın gelmesinden veya elem dolu bir azaba uğramaktan sakınsınlar." Nûr, 24/63.

2 Hâkim, *el-Müstedrek*, IV/325, nr. 7795; Ebû Yaʿlâ, *Müsned*, VI/116, nr. 3386.

Ḥażret-i ʿÖmer bin el-Ḫaṭṭāb'ıñ ehl-i Kūfe'ye [1](لَا يُسَمّى أَحَد باسْم النَّبِيّ) deyü irsāl-i kitāb eyledigi ḥikāyet-kerde-i yerāʿa-i pür-berāʿa-i Muḥammed bin Ṭaberī'dir. Felā-cerem gencīne-i maʿārifiñ nāḳıdı İmām Muḥammed-i Vāḳıdī'den maḥkīdir ki, Ḥażret-i ʿÖmer bin el-Ḫaṭṭāb'ıñ püser-i birāderi Muḥammed ibn-i Zeyd'e bir mücterī [2]وَصَنَع مُحَمَّد يَا بك فعل الله ḳavliyle şetm eyledigi ḳarʿ-endāz-ı sāmiʿa-i Fārūḳ-ı ġayret-iştimāl olduḳda taʿẓīmen li-ismi'n-Nebiyyi'l-Mükerrem "Benim müddet-i ḥayātımda sen ism-i Muḥammedī ile nidā olunmazsın!" deyü ḳasem edüp ol ān ism-i şerīflerini ʿAbdurraḥmān vażʿ buyurmuşdur. Lākin sā'ir nās esmā-i Enbiyā-i Kirām ile tesmiye olunmaḳdan ikrāmen-lehum menʿ olunmaḳ murād ve müsemmā olanlar taʿyīn-i ism **[213b]** etmelerin īrād, zamān-ı ḥayāt-ı bereket-simātlarına maḳṣūr ve baʿde intiḳālihim ilā dāri'l-beḳā emr-i merḳūm cevāz ile mevsūm idigi āṣār-ı eslāfdan müstefāddır. İmdi Aṣḥāb'dan cemāʿat-i keṣīre ittifāḳ-ı aṣḥāb ve iṭbāḳ-ı uli'l-elbāb ile evlādını ism-i "Muḥammed" ile tesmiye ve "Ebu'l-Ḳāsım" ile tekniye buyurmuşlardır. Keyfe lā? Cemʿ-i ism ü künyede Ḥażret-i ʿAlī, Server-i Kā'ināt'dan me'ẕūn oldıġı mervī ve Mehdī-i mevʿid hem-nām-ı Resūl-i Ḫālıḳ-ı Vedūd oldıġı ḫaber-i ṣaḥīḥ ile müncelīdir. Ve Aṣḥāb-ı Kirām'dan ġayr-ı vāḥid ve eḳall-i cemʿden mütezāyid kimesneleri ism-i şerīf ve künye-i laṭīfleri ile tesmiye vü tekniye buyurduḳlarından mā-ʿadā [3](مَا ضَرَّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَكُونَ فِي بَيْتِهِ مُحَمَّدٌ وَمُحَمَّدَانِ وَثَلَاثَةٍ) buyurmuşlardır.

BĀB-I EVVEL

Şān-ı maʿālī-nişān-ı Nebiyy-i ʿĀlī-nesebde taʿrīż u taṣrīḥden ne güne süḫan naḳṣ u sebb oldıġını ifāde içün küşādedir.

Pes maʿlūm-ı uli'l-elbāb ola ki, ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-niṣāb taḥrīk-i ḳalem-i intibāhla tevfīḳ-ḫ ̌āh olaraḳ bu güne sālik-i mesālik-i taḥḳīḳdir ki; bir bī-edeb ḥāṣā Server-i Enbiyā'ya sebb veyā nefs-i nefīs veyā neseb-i şerīf veyā Şerīʿat-i Muṭahhara yā ḫiṣāl-i ḥamīdelerinden bir ḫaṣlete menḳaṣatāmīz[4] kelime taṣrīḥine cür'et veyā şān-ı şerīflerine lāyıḳ olmayan izdirā vü

1 "Hiçbiriniz Nebî'nin *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* ismini almasın!"

2 "Muhammed! Allah sana şöyle yapsın, böyle yapsın!"

3 "Birinizin evinde Muhammed adında bir, iki veya üç kişinin olması size zarar değil, fayda verir." İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. V, s. 54. Bu konudaki rivayetler için bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 368.

4 menḳaṣat-āmīz: menḳażat-āmīz A, L

taṣġīr[1] ile taʿrīż ḳaṣd eylese, umūr-ı meẕkūreniñ küllīsinde sābb-ı mezbūr bi-ġayri istiṣnā faṣl-ı ḥükm-i sebbe yaʿnī ḳatle müsteḥaḳ ve sāʾir kāfirīne mülḥaḳdır. Keẕālik bir bed-ḫˇāh ol Nebiyy-i bī-iştibāha laʿn ü duʿāʾun-ʿaleyh ile kelime-i taḥḳīr-āmīz gūyā veyā manṣıb-ı nübüvvete nā-sezā emr nisbet etmekle izdirāya ictirā eylese, cürʾet-kār oldıġı emr-i nā-sezā-vār mūcib-i ʿiḳāb u belvā idigi min-ledun Aṣḥāb-ı maʿālī-peymā mecmaʿun-ʿaleyh-i eʾimme-i fetvādır. Keyfe lā?

Bu ḫaber-i fāḫir ḳavl-i Ebī Bekr bin el-Münẕirʾdir ki, sebb-i Seyyidüʾl-Beşer eden bed-baḫt muṭlaḳ ḳatle müsteḥaḳ oldıġı icmāʿ-kerde-i ʿumūm-ı ehl-i ʿilmdir. Ḥattā ḥükm-i maḥkīde ʿaleʾl-ıṭlāḳ İmām Mālik-i hüdā-sālik ve sāʾir eʾimme müşterekü'ẕ-ẕehābdır. Felā-cerem taḥḳīḳ-i ṣāḥib-i kitāb üzre muḳteżā-yı ḳavl-i Ebī Bekr eṣ-Ṣıddīḳ daḫi taḥḳīḳ-i mezbūr üzre cilve-ger olup tevbesi musḳıṭ-ı ḳatli[2] olmamaḳdır. Fe-lihāẕā muḳtedā-yı ümem Ḥażret-i İmām-ı Aʿẓam daḫi sābb-ı müslimde bu güne ḥükm edüp ve Ṣevrī ve Ehl-i Kūfe reʾy-i mezbūra tebeʿiyyet velākin sābb-ı meẕkūra ḥükm-i riddet ile icābet eylemişlerdir. Ve İmām Mālikʾden ḳavl-i meẕkūruñ ʿadīli mervī-i Velīd bin Müslim[3] ve enām-ı aʿẓam ve aṣḥāb-ı ẕeviʾl-himemden ḫaber-i Ṭaberī üzre mefhūm-ı sābıḳ ḳavl-i ṣıḥḥat-muḥtevīdir. Bināberīn Saḥnūn-ı faẓīlet-meşḥūn ḳatında ḥükm-i sābb-ı Nebiyy-i Muḥterem ḥükm-i riddetle tevʾem yāḫud ḥükm-i zendeḳa ile hem-demdir. Bināʾen-ʿaleyh istitābe vü tekfīrinde iḫtilāf ve ḳatli ḥadden ve küfren olmaḳda ḫilāf vāḳiʿ olmuşdur. Lākin ʿulemā-yı emṣār ve selefden istibāḥat deminde iḫtilāf maʿlūm-ı erbāb-ı ʿadl ü inṣāf olmamaġla ṣemere-i ḫilāf mebnā-yı ḳatlinde rū-nümādır. Keyfe lā? ʿİlmen iʿlāmdan cemʿ-i keṣīr ḳatl ü tekfīrinde icmāʿ vü ittifāḳ etmişlerdir. Ancaḳ Ẓāhiriyyeʾden Ebū Muḥammed, müsteḥıḳḳīn[4] ḥaḳḳında reʾy-i mezbūruñ ḫilāfın egerçi işāret etmişdir; **[214a]** ammā ḳavl-i maʿrūf u muʿtemed, beyān olunan reʾy-i ṣavāb idigi [L342a] müṣbetdir. Ḥattā ʿinde Muḥammed bin Saḥnūn ʿulemā-yı āfāḳ icmāʿ vü ittifāḳ eylemişler-

1 taṣġīr L: taʿażżur A

2 musḳıṭ-ı ḳatli L: musḳıṭ A

3 Abdurrahmân el-Evzâʿî ve Süfyân es-Sevrî gibi ünlü âlimlerden ilim tahsil etmiş olan ve kendisinden de Ahmed b. Hanbel gibi meşhur âlimlerin hadîs rivayet ettiği Ebu'l-Abbâs Velîd b. Müslim ed-Dımaşkī (ö. 195/811), hadîs hâfızı ve İmâm Mâlik'in talebesidir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 301.

4 müsteḥıḳḳīn L: müstaḳīn A

dir ki şâtim-i Resûl-i Fâḫir-i Muṭlaḳ kâfir ve maẕhar-ı va'îd-i Ḫudâ-yı Ḳâdir'dir. Fe-lihâẕâ 'inde'l-e'imme ḳatl ile maḥkûm ve küfrinde şekk eden keẕâlik maḫẕûl ü meẕmûmdur. Ḥattâ İbrâhîm ibn-i Ḥüseyn,[1] sâbb-ı mel'anet-nişâbıñ vücûb-ı ḳatline; Ḥażret-i Ḫâlid bin Velîd'iñ Mâlik ibn-i Nüveyre'yi Cenâb-ı Risâlet-penâha işâret ile[2] صَاحِبُكُم ta'bîrinden nâşî ḳatl[3] ettigiyle[4] iḥticâc etmişdir. Ve Ebû Süleymân-ı Ḫaṭṭâbî "Ol Nebiyy-i 'Âlî-nesebe, müslim oldıġı ḥâlde sebb eden kimesneniñ vücûb-ı ḳatlinde muḫâlif ve şâkk meşmûl-i 'ilm ü idrâkim degildir." deyü icmâ'-ı ümmet-den kinâyet eylemişdir. Keyfe lâ?

İbn-i Ḳâsım kitâb-ı İbn-i Saḥnûn'dan ve ***Mebsûṭ***'dan ve ***'Utbiyye***'den ve İbn-i Muṭarrif kitâb-ı İbn-i Ḥabîb'den ḥikâyet eylemişdir ki; İmâm-ı sütûde-mesâlik ḳatında Ḥabîb-i Ḫudâ'ya müslim-i[5] sâbb, ḥadden ḳatl ile mücâzât ve 'adem-i istitâbe ile mükâfât olunur. Ḥattâ İbn-i Ḳâsım'dan maḥkîdir ki, Ḫudâ-yı Müte'âl tevḳîr-i Resûl-i ḥamîde-ḫiṣâli farż etmekle Resûl-i Muḥterem'e sebb ü izdirâ veyâ nisbet-i naḳṣ ile eẕâ ḥadden ḳatle sezâ ve ḥükmi ḥükm-i zendeḳa idigi bî-mirâdır. Ve 'Oṣmân bin Kinâne[6] "İrtikâb-ı sebb eden müslim ḳatl veyâ ḥayyen ṣalb olunup istitâbe olunmaz." deyüp "Ḫalîfe-i İslâm ol maḳûle mücrim-i mel'anet-ittisâmıñ ḥayyen ṣalb yâḫud ḍarb-ı 'unḳı beyninde muḫayyerdir." demişdir. Ve daḫi Ebi'l-Muṣ'ab[7] ve İbn-i Ebî Üveys[8] "Server-i Kâ'inât'a ḫâṣâ sebb ü şetm veyâ isnâd-ı 'ayb ü naḳṣ u levm eden ḳatle müsteḥaḳ ve bu bâbda kâfir ü müslim müsâvî idigi muḥaḳḳaḳdır. İstitâbe olunmadıġı İmâm Mâlik'den resîde-i sem'-i yaḳînimizdir." demişler. Ve daḫi kitâb-ı Muḥammed bin İbrâhîm'de maḳûl-i

1 Bu zat, Mâlikî fakîhi ve tefsir âlimi olan Ebû İshâk İbrâhîm b. Hüseyn b. Hâlid el-Kurtubî'dir (ö. 249/863). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 303.

2 "Sizin dostunuz."

3 ḳatl: ḳatîl A, L

4 İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-A'yân*, nşr. İhsân Abbâs, Beyrut: 1900, c. VI, s. 14; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, c. III, s. 33-34.

5 müslim-i L: müsellem A

6 Bu zat, İmâm Mâlik'in önde gelen talebelerinden biri olan Ebû Amr Osmân b. Kinâne el-Medenî'dir (ö. 186/802). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 305.

7 Mâlikî fakîhi ve İmâm Mâlik'in de talebesi olan Ebu'l-Mus'ab Ahmed b. Ebî Bekr el-Kāsım ez-Zührî (ö. 242/857), Buhârî ve Müslim gibi önemli muhaddislerin de hocasıdır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 305.

8 Bu zat İmâm Mâlik'in yeğeni olup, İmâm Nesâî dışındaki *Kütüb-i Sitte* imâmlarının kendisinden hadîs rivayet ettiği Medineli hadîs hâfızı İsmâ'îl b. Ebî Üveys'tir (ö. 226/841). Bkz. Kandemir, age., c. II, s. 370; c. III, s. 305.

aṣḥāb-ı Mālik olmaḳ üzre meẕkūrdur ki, "Resūl-i Enām ve sā'ir Enbiyā-yı Kirām ʿaleyhim ve ʿalā Nebiyyina's-selām ḥażerātına müslim ve kāfirden bir kimesne sebb eylese bilā-istitābe ḳatl olunur. Ḥattā gerek muʿlin ve gerek **[L342b]** müsirr her sābb-ı Resūl-i Mübeşşir'e maʿlūmü't-tevbe ve meczūmü'l-iḫlāṣ olmamaġla bi-eyyi ḥālin maḳtūl ve tevbesi ġayr-ı maḳbūl oldığı taʿyīn-kerde-i Aṣbaġ'dır." Ve keẕālik ḳavl-i ʿAbdullāh ibn-i ʿAbdülḥakem[1] ve ḥikāyet-i Ṭaberī-i feżā'il-hem-dem üzre daḫi ḥükm-i mezbūr minvāl-i masṭūr üzre idigi müsellemdir. Felā-cerem bir kimesne berāy-ı taʿyīb "Ridā vü izār-ı Resūl-i pür-cūd gerd-ālūd" dese, İbn-i Vehb "ḳatl olunur" deyü İmām Mālik'den rivāyet eylemişdir.

Bināberīn eṣer-i yerāʿa-i baʿżı ʿulemādır ki, Enbiyā-yı ʿİẕām'dan birin lafẓ-ı veyl ile daʿvet veyā bir emr-i mekrūha nisbet eden kimesne bilā-istitābe ḳatl olunmaḳ mecmaʿun-ʿaleyh-i ümmetdir. Keyfe lā? Ol Dürdāne-i ṣadef-i risāletden الْحَمَّال يَتِيم أَبِي طَالِب[2] lafẓıyla istiḫfāfen taʿbīr eden kimesneniñ Ebu'l-Ḥasen-i Ḳābisī ḳatliniñ fetvā-nüvīsidir. Ve Ebū Muḥammed bin Yezīd-i[3] ṣāḥib-tedḳīḳ ol bī-edebiñ ḳatline fetvā-dih-i taḥḳīḳdir ki ṣıfat-ı Resūl-i Kā'inātʿı teẕkār eden cemʿden vaṣf-ı Resūl'i istimāʿ edüp ve ol zamān bir şaḫṣ-ı ḳabīḥu'l-manẓar ol ḳavme **[214b]** güẕer eyledikde racül-i märra işāret ile "Mevṣūfuñuz olan Nebī ḫilḳat ve liḫyede işbu racülüñ ʿaynıdır." dese ol laʿīn-i dūzaḫ-ḳarīniñ ḳatli vācib idigi meczūm ve iḫtiyār-ı kiẕbden nāşī selīmü'l-ḳalb ve'l-īmān olmadığı maʿlūmdur. Ve daḫi ṣāḥib-i Saḥnūn Aḥmed bin Ebī Süleymān,[4] Ḥażret-i Seyyidü'l-Āfāḳ'a lafẓ-ı "esved"i ıṭlāḳ eden kimesneniñ ḳatline imżā ve kelām-ı ġayr-ı maḳbūl tekellüm eden racüle لَا وحقّ الرَسُول[5] deyü cevāb verildikde racül-i meẕkūr kelām-ı ḳabīḥden kināye فعل الله برسول الله كذا و كذا[6] deyü nā-sezā ile gūyā olup مَا تَقُولُ يَا عَدُوَّ الله![7] taḳrīʿiyle redd olunduḳda kelām-ı evvelden kelimāt ile tekellüm

1 Bu zat, İmâm Mâlik'ten başka İmâm Şâfiʿî, Leys b. Saʿd ve ünlü muhaddis Süfyân b. Uyeyne gibi âlimlerden ders alan Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdilhakem b. Aʿyen el-Mâlikî'dir (ö. 214/829). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 306.

2 "Hamal (veya deveci); Ebû Tâlib'in yetimi."

3 *Şifâ*'da ve şerhlerinde "Ebî Zeyd" şeklinde geçmektedir. Bkz. Kādî İyâz, *age.*, c. II, s. 479; Kandemir, *age.*, c. III, s. 308.

4 Ebû Caʿfer Ahmed b. Ebî Süleymân (ö. 291/904), Mâlikîlerin tanınmış fakîhlerinden olup sağlam bilgisi yanında takvasıyla ve hikmetli konuşmasıyla da meşhurdur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 308.

5 "Hayır, Resûlullâh hakkı için o mesele öyle değil!"

6 "Allah, Resûlullâh'a şöyle yapsın, böyle yapsın!"

7 "Ey Allah'ın düşmanı! Sen ne saçmalıyorsun?"

ve ba'dehū kelāmını tevcīh ve ol seyyi'ü'l-edeb, "Resūlullāh ile murādım aḳrebdir." dese deyü su'āl eden şaḥṣa [1] أَشْهدْ عَلَيْه وَأَنَا شَرِيكُك cevābıyla ḳatl ve ṣevābında [L343a] şirket recā eylemişdir. Ḥattā ḳavl-i İbn-i Süleymān'a Ḥabīb bin Rebī'[2] bu vechile 'illet beyān eylemiş ki; lafẓ-ı ṣarīḥde te'vīl ü taṣarruf maḥż-ı ta'assüf, belki ḳā'ili mümehhin ü muḥaḳḳır ve Resūl-i Ḫudā'yı ġayr-ı muvaḳḳır olmaġla 'inde ehli'l-intibāh vücūb-ı ibāḥat-i demi bī-iştibāhdır. Ve ḥīn-i ta'şīr-i a'şārda ḳaṣd-ı istiḥḳārla bir racüle "Sen maṭlūbumı bana edā ve rūz-ı cezāda Peyġamber'e iştikā ile su'āl ve cehliñ ṣudūrı bana ġayr-ı münḥaṣır, belki Peyġamber'den daḫi ṣādır olmuşdur." diyen 'aṣṣārıñ Ebū 'Abdillāh bin 'Attāb[3] ḳatliniñ iftāsın istiṣvāb eylemişdir.

Ve İbn-i Ḥātim-i mütefaḳḳıhü'ṭ-Ṭuleyṭūlī[4] ol Dürr-i ṣadef-i risāleti istiḫfāfen ṣıfat-ı "yetīm" ve "Ḫaten-i Ḥaydere" ile tavṣīfe cür'et ve "Zühdini 'adem-i iḳtidār-ı nefāyise mebnī olup ḳādir olaydı ekl-i eṭ'ime-i nefīse ve terk-i elbīse-i ḥasīse ederdi." zu'mına binā'en küşte-i tīġ-i fetvā-yı fuḳahā-yı Endelüs olmuşdur.

Ve keẕālik İbrāhīm-i Fezārī, maḳtūl-i ḥükm-i fetvā-yı fuḳahā-yı Ḳayrevān ve meẕbūḥ-ı sikkīn-i iftā-yı aṣḥāb-ı Saḥnūn-ı sa'ādet-'unvāndır. Keyfe lā? Şaḳiyy-i meẕkūr bir şā'ir-i mel'anet-mevfūr idi ki istihzā-billāhdan mübālāt ve ḥażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām'a isnād-ı münkirātdan teḥāşī etmediginden nāşī meclis-i ḳāḍī-i Ḳayrevān Yaḥyā bin 'Ömer'e sā'ir fuḳahāyı 'aṣr u zamāne iḥżār olunup ṣübūt-ı küfrinden ṣoñra ḳatline ḥükm bedīdār olmuşdur. Ḥattā münekkesen ṣalb u ṭa'n u ḍarbdan mā-'adā iḫrāḳ bi'n-nār olunmuşdur. Pes maḥkī-i ba'żı müverriḫīndir ki, vaḳtā ki mesfūr ṣalb ve libāsı üzerinden selb olunduḳda cānib-i ḳıbleden cihet-i uḫrāya taḥavvül ü istidāre eyledigi meşhūd-ı beṣā'ir-i uli'l-i'tibār olduḳda yek-pāre ḥāżır olan Müslimīn nidā-yı tekbīr-i ta'accübi peyvend-i āsumān-ı berīn eylediler. Ḥattā ol eṣnāda maḳtūl-i mezbūruñ demini bir kelb-i 'aḳūruñ bel'e mübādereti ẓāhir olduḳda Yaḥyā bin 'Ömer eḥādīṣ-i Seyyidü'l-Be-

1 "(Hâkimin huzurunda) onu diyenin aleyhinde şahitlik et! Ben de bu konuda seninle ortağım."

2 Bu zat, Ahmed b. Ebî Süleymân'ın azatlısı olan bir fakîhtir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 309.

3 Bu zat, "Kurtubalı müftülerin şeyhi" olarak bilinen ve kendisine ısrar edildiği hâlde kadılık görevini kabul etmemiş olan ünlü fakîh Muhammed Ebû Abdillâh b. Attâb'dır (ö. 462/1070). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 309.

4 Zındık olduğu için ölüme mahkum edilen İbn Hâtim et-Tuleytılî 457'de (1065) Tuleytula'dan kaçmış, ancak görevliler 7 yıl sonra (464/1072) Kurtuba yakınlarında onu yakalayıp hükmü infaz etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 310.

şer'den [1](لَا يَبلـغُ الْكَلْـبُ فِـي دَمِ مُسْـلِمٍ) ḥadīṯ-i şerīfden pīrāye-i ṣaḥāyif-i ḫayr eylemişdir.

Ba'de-ẕā dergāh-ı Cenāb-ı Risālet-penāha [L343b] cür'et-kārān isnād-ı hezīmetiñ ba'de'l-istitābe teşebbüṯ-i ḥabl-i tevvābe etmediġi ṣūretde vücūb-ı ḳatliyle Ḳāḍī 'Abdullāh ibnü'l-Murābıṭ'ıñ[2] ḥükmi maḳbūl-i fuḥūldür. Zīrā Cenāb-ı Faḫr-i 'Ālem'iñ **[215a]** rātibe-ṭırāz-ı 'işmet idigi müsellem iken ḫāṣṣaten isnād-ı hezīmet ḫilāf-ı muḳteżā-yı diyānetdir. Keyfe lā? Ḥabīb ibn-i Rebī'u'l-Ḳaravī "Meẕheb-i İmām Mālik-i feżā'il-muḥtevīde velev żımnen Ṣāḥib-Sa'ādet'e īhām-sāz-ı menḳaṣat olan ḳavliñ ḳā'ili bilā-istitābe ḳatl olunur." demişdir. Bināberīn ḳavl-i İbn-i 'Attāb üzre ber-mūcib-i naṣṣ-ı Kitāb ü Sünnet ḳaṣd-ı eẕā vü menḳaṣatda ḳatl ile ḥükūmet ve bu bābda ta'rīżan ve taṣrīḥan keşīr ü ḳalīliñ ḥükmi müsāvīdir.

Fe-lihāẕā 'inde'l-ba'ż, sebb ü eẕā 'add olunan kelimātdan bu maḳāmda ẕikr olunan mevāddıñ mūcib-i ḳatl idiginde -her ne ḳadar ḥükm-i ḳatlde 'ale'l-vechi'l-meẕkūr iḫtilāf var ise daḫi- 'inde'l-ekşerīn vücūb-ı ḳatlinde ḳaṭ'an iḫtilāf yoḳdur. Keyfe lā? Ol Erīke-ṭırāz-ı bi'şeti ra'y-ı ġaneme nisbet ve sehv ü nisyān ü siḥre iżāfet veyā işābet-i cürḥ u şiddet ve ba'żı cüyūşına nisbet-i hezīmet veyā nisyāna meyl ü raġbet ile Ẕāt-ı Sütūde-ṣıfātına ḫāşā ta'bīr ḳaṣd ü niyyet edenler ḳatl ile mücāzāt olunmaḳ müṣbetdir. Pes bu maḳāmda ẕikr-i meẕāhib-i 'ulemā ve serd-i eḳāvīl-i fużalāda bu miḳdār ile iktifā ve ba'de-hāẕā tafṣīl ü beyān-ı menḳūlāt, mev'ūd-ı ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-simātdır.

Faṣl-ı Evvel

Ol Nebiyy-i şerīfü'l-ḥasebe ḫāşā 'ayb ü sebbe mücterīniñ ḳatlini īcāb eyleyen edille, 'inde'l-ecille vefret-ḳarīn ve āyāt-ı Ḳur'āniyye'den niçe nuṣūṣ-ı celālet-füṣūṣ bu ma'nā-yı delālet-rehīndir. Keyfe lā?

Ol Nebiyy-i Nebīl'iñ dünyā vü āḫiretde mü'eẕẕīlerine la'ni ḥāvī ve eẕā-yı Nebevī eẕā-yı Ḫudā-yı zamān ü zemīni muḥtevī olan delā'il, maḳbūl-i

1 "Köpek, Müslümanın kanını yalayıp içmez!" Süyûtî bu rivayetin kaynağını bulamadığını söylemiş, aynı şekilde İbn Hacer el-Askalânî'nin de bu rivayetin isnadına ulaşamadığını öğrendiğini haber vermiştir. Bkz. *Menâhilü's-Safâ*, s. 241, nr. 1319.

2 Tam adı Ebû Abdillâh Muhammed b. Halef b. Sa'îd el-Endelüsî (ö. 485/1092) olan bu zat, önde gelen Mâlikî kadılarından biridir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 311.

efāżıldır. Ḫattā beyān-ı vech-i delāletde bu taḥḳīḳ-i enīḳ ifāde kerde-i ba'żı emāṣildir ki, Cenāb-ı Ḫālıḳu'l-Ḫalāyıḳ'a sābbıñ ḳatlinde iŧtilāf olmayup la'nete sebeb küfri ve küfri mūcib-i [L344a] ḳatlidir. Felā-cerem bu icmāl, derūn-ı kitāb-ı belāġat-meşḥūnda serd ve āyāt-ı beyyināt ile tafṣīl ve eẕā-yı mü'minīn daḫi eẕā-yı Ḫudā ve Resūl'e mülḥaḳ ve beynehumāda vech-i iftirāḳ eẕā-yı mü'minīn ḍarb u nekāl ile muḥaḳḳaḳ ve eẕā-yı Rabb-i Ekrem ve Resūl-i Mükerrem mūcib-i ḳatl idigin tertīlden ṣoñra أَمَّا الْإِجْمَاعُ فَقَدْ ذَكَرْنَا[1] ḳavline gelince basṭ-ı āyāt-ı 'iẓām ile te'yīd-i müdde'ā vü merām ḳılınmışdır. Siyyemā eḥādīṣ-i Nebeviyye'den kitābda bi'l-esānīdi'ṣ-ṣaḥīḥa ḥayyiz-i taṣrīḥe gelen (مَنْ سَبَّ نَبِيًّا فَاقْتُلُوهُ وَمَن سَبَّ أَصْحَابِي فَاضْرِبُوهُ)[2] ḥadīṣ-i şerīfi mü'eyyid-i müdde'ā-yı sābıḳdır.

Ve Cenāb-ı Seyyidü'l-Beşer'iñ ḳatl-i Ka'b bin el-Eşref'e vürūd-ı emrleriniñ medārı, ol Ḫūrşīd-i āsumān-ı risāleṫiñ (فَإِنَّهُ يُؤْذِي اللَّهَ وَرَسُولَهُ)[3] ḳavl-i şerāfet-diṣārıdır. Zīrā eẕā-yı Sulṭān-ı erīke-i *levlāk*, mūcib-i eẕā-yı Ḫālıḳ-ı zemīn ü eflāk ve eẕā-yı Bārī işrākiñ şi'ārı idiginden nāşī Server-i Kā'ināt ol merkez-i seyyi'ātı bi-ġayrı da'vetin ḳatl-ile emr buyurmuşdur.

Ḫattā ḳıṣṣa-i mezbūreye mu'ādil ve müdde'ā-yı muḥarrereye evvel delā'il Yehūd-ı Medīne'den ḳatl-i Ebī Vāḳi'dir[4] ki Resūl-i Ekrem'e her-bār eẕiyyet ve küffār-ı 'Arab'a māl ile i'ānet ederdi.[5] Keyfe lā? Yevm-i Feṫḥ-i Mekke'de İbn-i Ḫaṭal ve cāriyetān-ı muġanniyetān mümāṣil-i ḳatl-i ḳatīlān-ı meẕkūrāndır.[6]

Ve keẕālik ḥadīṣ-i āḫarda **[215b]** Ṣāḥib-Sa'ādet'e sebb ile eẕiyyete cür'et eden bir bed-ṭıynet ḥaḳḳında (مَنْ يَكْفِينِي عَدُوِّي؟)[7] deyü buyurduḳlarında Cenāb-ı Seyfullāh (أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ!)[8] deyü icābet ve ol la'īn-i bed-kārı ḥayyiz-i vücūddan nā-būd etdigi müṣbetdir.

---

1 "Bu hususta âlimlerin icmâını daha evvel zikrettik."

2 "Bir peygambere söven kimseyi öldürünüz. Ashâbıma söveni de dövünüz." Benzer lafızlarla bkz. Taberânî, *el-Mu'cemü's-Sağīr*, I/393, nr. 659; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VI/260.

3 "Çünkü o Allah'a ve Resûlü'ne eziyet etmektedir." Buhârî, "Megāzî", 15, nr. 4037; Müslim, "Cihâd", 119, nr. 1801.

4 *Şifâ*'da ve şerhlerinde "Ebī Rāfi'" şeklinde geçmektedir. Bkz. Kādî İyâz, *age.*, c. II, s. 488; Kandemir, *age.*, c. III, s. 324.

5 Buhârî, "Cihâd", 155, nr. 3022; "Megāzî", 16, nr. 4038-4040.

6 Buhârî, "Cezâ'ü's-Sayd", 18, nr. 1846; "Cihâd", 169, nr. 3044; Müslim, "Hacc", 450, nr. 1357.

7 "Kim şu düşmanımın hakkından gelmek ister?"

8 "Ben, yâ Resûlallâh!"

Fe-lihāẕā sebbü'n-Nebiyy-i 'Ālī-tebāra ictirā-kāra ḳatl-ile cezā muḳarrer olup ḳatlden rehā nā-sezā idigi rūşen-gerdir. Ḥattā Naḍr bin Ḥāriṯ ve 'Uḳbe bin [Ebī] Mu'ayṭ ve emṡāliniñ Fetḥ-i Mekke'den muḳaddem ve mu'aḫḫar ḳatline mübāderet olunup niçeleriniñ daḫi ḳatli Ehl-i İslām'a vesīle-i rāḥat ve ba'żıları şeref-i İslām'la resīde-i sāḥil-i selāmet olmuşdur. Keyfe lā? Merviyy-i İbn-i 'Abbās'dır ki 'Uḳbe ibn-i Ebī [L344b] Mu'ayṭ ḥīn-i ḳatlde ṣavt-ı refī' ile nidā ve [1](يَا مَعَاشِر قُرَيْش ما لى أُقْتَل من بَيْنِكُم صَبْرًا؟) dedikde [2](بِكُفْرِكَ وَافْتِرَائِكَ) ile maṭ'an-ı sinān-ı icvāb-ı Resūl-i Ḥudā olmuşdur.

Ve daḫi ẕikr-kerde-i 'Abdurrezzāḳ'dır ki, bir bī-dīn sebb-i Nebiyy-i Güzīn edüp [3](مَنْ يَكْفِينِي عَدُوِّي؟) buyurduḳlarında Ḥażret-i Zübeyr ol bed-kirdār ile mübāreze ve ḫāk-i helāke nigūn-sār eylemişdir.

Ve bir zen-i sebbābeniñ işāret-i Seyyidü'l-Enām ile Ḥażret-i Ḫālid hemsāz-ı helāki ve Server-i Enbiyā'ya isnād-ı kiẕb eden kāfiriñ ḳatline Ḥażret-i 'Alī ve Zübeyr irsāl buyuruldıġı resīde-i rütbe-i ṣıḥḥatdir.

Fe-lihāẕā rivāyet-kerde-i İbn-i Ḳāni'dir[4] ki, Aṣḥāb-ı Kirām'dan biri ḥużūr-ı Ḥażret-i Risālet'e ḥāżır ve kendi pederin sebeb-i sebb ü tefevvüh ve kelime-i nā-be-edeb ile ḳatl eyledigini muḫbir olduḳda Seyyidü'l-Ebrār'a bu iḳrār vesīle-i inkār olmamışdır.[5]

Ve Ḥażret-i Ebī Bekr eṣ-Sıddīḳ ṭarafından emīr-i Yemen İbn-i Ebī Ümeyye,[6] zamān-ı riddetde bir mürtede hicā-ı Resūl-i Kibriyā ile ġınā[7] eylediginde yedlerin bürīde ve ṣeniyyelerin keşīde eylediğini iblāġ eyledikde "Eger bu güne cezā ṣūret-nümā olmasaydı ḳatline emr ederdim." buyurmuşlardır. Zīrā ḥadd-i ḳaẕf-i Enbiyā-yı 'İẓām müşābih-i ḥudūd-ı sā'ir enām degildir.[8]

---

1 "Ey Kureyş halkı! Niçin sadece ben, döğüşerek değil de boynu vurularak öldürülüyorum?" Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VI/89; Heysemî, *Keşfü'l-Estâr*, II/320, nr. 1781.

2 "Sen (önce Allah'ı) inkâr ettiğin için, (sonra da Allah'ın Resûlü'ne) iftira ve hakaret ettiğin için (böyle öldürülüyorsun)!" Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, VI/89; Heysemî, *Keşfü'l-Estâr*, II/320, nr. 1781.

3 "Kim şu düşmanımın hakkından gelmek ister?" Abdürrezzâk, *el-Musannef*, V/237, 307, nr. 9477, 9704.

4 Hanefî mezhebine mensup bir âlim olan İbn Kāni' (ö. 351/962), *Mu'cemü's-Sahâbe* isimli eseriyle meşhurdur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 530.

5 İbn Hacer, *el-İsâbe*, c. V, s. 739.

6 Ümmühâtü'l-Mü'minîn'den Ümmü Seleme *-radıyallâhu anhâ-* annemizin kardeşi olan Muhâcir b. Ebî Ümeyye el-Kureşî el-Mahzûmî'nin *-radıyallâhu anh-* asıl adı Velîd olup kendisi 12/663'te vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 328.

7 ġınā : — A

8 Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, V/568, nr. 13992.

İbn-i ʿAbbās ḥażretlerinden mervīdir ki, ḳabīle-i Ḫaṯme'den bir zen hicv-i Nebiyy-i Āḫirü'z-zemen edüp [1](مَنْ لِي بِهَا؟) buyurduḳlarında ḳabīle-i mezbūreden bir ferd-i āgāh [2](أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ!) deyüp sürʿatle nehżat ve ol bed-sirişti ḳatlinden ṣoñra ʿavdet eyledikde heder-i dem-i murdārından kināye [3](لَا يَنْتَطِحُ فِيهَا عَنْزَان) meṯelin niṣār-ı ʿarṣa-i beyān buyurmuşlar.

Ve yine müşārun-ileyh Tercümānü'l-Ḳur'ān ḥażretlerinden nihāde-i ṭāḳçe-i rivāyetdir ki, bir merd-i nā-bīnā ümmü veledi sebb-i Nebiyy-i Ḫudā eyledikde zecren-lehū ibā etmedikde ḳatl ile ḫāk-sār ve ḥaḳīḳat-i ḥāli Resūl-i Ḫudā'ya iḫbār eyledikde demini ihdār ve bir nesne lāzım gelmedigini iẓhār buyurmuşlardır.[4]

Ḥadīṯ-i Ebī Berze el-Eslemī'den[5] ḥikāyet-kerde-i Ḳāḍī İsmāʿīl ibn-i İsḥāḳ'dır ki; bir merd-i pür-şūr u şerr, Ṣıddīḳ-ı Ekber'e sebb ve redd-i cevāb **[L345a]** eyledikde manẓūr-ı çeşm-i ġayret olduḳda "Yā Ḫalīfe-i Resūl-i Ḫudā! Emriñle bu nā-be-kārıñ serini teninden cüdā edeyim!" dedikde "Ḳatl, sebb-i Nebiyy-i ʿĀlī-nesebden ġayrıda nā-be-ṣavābdır." deyü cevāb verdiler.[6] Ḫaber-i Ḳāḍī Muḥammed bin Naṣr'dır ki, "Emr-i meẕkūr maḥżar-ı Aṣḥāb-ı Ḫayru'l-Beşer'de ẓuhūr edüp kimesne inkār etmedi." Pes mefhūm-ı ḥadīṯ-i ṣıḥḥat-bünyāndan sebb-i Nebī edeniñ ḳatline ittifāḳ müstefāddır. Kelām-ı Ebī Bekr eṣ-Ṣıddīḳ'a 'Ömer bin ʿAbdülʿazīz'iñ Kūfe'de ʿāmiline irsāl eyledigi kitāb muvāfıḳdır ki, Ehl-i İslām'dan **[216a]** 'Ömer bin el-Ḫaṭṭāb ḥażretlerine sebb eden kimesneniñ ḳatline istiṣār eyledikde "Bir müslime sebb eden mü'min-i pāk endāḫte-i ḫāk-i helāk olmaz; meger sebb-i Seyyid-i Serīr-i *levlāk* eyleye." buyurmuş.

Ve daḫi Hārūn er-Reşīd, İmām Mālik'den şātim-i Resūlullāh'dan istiḫbār ve "Fuḳahā-yı 'Irāḳ celd ile iftā eylemişler." deyü iş'ār edicek, İmām Mālik ġażab edüp "Yā Emīre'l-Mü'minīn! Resūl'e sebbe ictirā eden

1 "Bu kadının işini benim için kim bitirmek ister?"
2 "Ben, yâ Resûlallâh!"
3 "Onun için iki keçi bile toslaşmaz!" İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. II, s. 27-28; Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, XII/429, nr. 35491.
4 Ebû Dâvûd, "Hudûd", 2, nr. 4361; Nesâî, "Tahrîmü'd-Dem", 16, nr. 4081.
5 İlk Müslümanlardan olup daha çok "Ebû Berze" künyesiyle meşhur olmuş Nadle b. Ubeyd el-Eslemî *-radıyallâhu anh-*, Hayber, Mekke Fethi, Huneyn ve daha başka gazvelerde bulunmuş olup 65/685'te vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 331.
6 Ebû Dâvûd, "Hudûd", 2, nr. 4363; Nesâî, "Tahrîmü'd-Dem", 17, nr. 4088.

ümmet dest-şūy-ı ser-çeşme-i ḥayāt olup bāḳī ḳalmamışlardır. Enbiyā'ya şātim maḳtūl ve Aṣḥāb'a sebb eden celd ile maġlūl olmalıdır!"

Mü'ellif-i kitāb bu maḳāmda sevḳ-i maṭıyye-i kelām eder ki: Cemā'at-i keşīreden ḥikāye-i meẕkūre maḥkiyyedir, lākin vech-i meẕkūr üzre Hārūn'a iftā eden fuḳahā ma'lūmum degildir. Meẕheb-i fuḳahā-yı 'Irāḳ taḳdīm oldığı üzre sā'ir ile ittifāḳdır; meger bu ḳavl 'ilm ile meşhūr olmayan kimesneden ẓuhūr veyā fetvāsıyla 'amel olunmayan ehl-i hevādan ṣudūr eylemişdir veyā fetvā-yı fuḳahā-yı 'Irāḳ sebb-i ġayr mūcebinde vārid ve iḫtilāf-ı sebb oldığında īrād sebbden rücū'dan ṣoñra murād olup aṣlıyla İmām Mālik'e resīd-i ifāde etmemiş ola. Ve illā taḳdīm olundığı üzre sebb-i Nebiyy-i Muḥterem'iñ mūcebi ḳatl oldığı mecma'un-'aleyhdir. Müdde'ā-yı mezbūreniñ ṣübūtına āyāt-ı beyyināt ve eḥādīṣ-i ṣaḥīḥa ve icmā'-ı ümmet delālet eyledigi gibi, keẕālik i'tibār u naẓar ve ḳıyās-ı mu'teber ile daḫi istidlāl olunur. Zīrā Efḍalü'l-[L345b]Beşer'i sebb ü tenḳīṣ eden ehl-i şer 'alāme-i maraż-ı ḳalbi iẓhār ve bürhān-ı sū-i ḫilḳatin āşikār edüp kāfir olur. Binā'en-'alā-ẕālik, 'ulemādan cemm-i keşīr riddetine ḥükm ile tekfīr eylemişdir. Ḳavl-i āḫarda sebb ü naḳṣı delīl olup ḥadden ḳatl olunmaḳdır; her ne ḳadar küfr ile ḥükm olunmazsa da. Lākin mütemādī olup rehīn-i ışrār olursa müteḥaḳḳıḳu'l-ikfārdır. Ḳā'il-i ḳavl-i ḳabīḥ mükeẕẕib veyā kelimāt-ı istihzā'iyye vü ẕemmiyyeyi mürtekib olup iḳrār u i'tirāfla 'adem-i tevbe delīl-i istiḫlāl ü istiḫlāl 'inde'l-küll küfr idigi bī-ḳīl ü ḳāldir. İḳrār u i'tirāfiñ miṣlini müṣbite olan ﴿يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ﴾[1] naṣṣ-ı kerīminde te'vīl-i ehl-i tefsīrdir ki; murād, "Feṯḥ-i ḥuṣūn-ı Şām'da, Muḥammed dedigi kelām, ṣıdḳ-ittisām olursa bizler ḥamīr-i ḥamāḳat-semīrden aḫmaḳ ve şerīr-i bed-nāmız." demişler ola.[2] Ve[3] ﴿لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ﴾ fermūde-i mükerremesiniñ mefhūmınca cühhāl-i bed-fi'āliñ Cenāb-ı Resūl-i Kerīmü'l-ḫiṣāl ḥaḳḳında

1 **"Bir şey söylemediklerine dair Allah'a yemin ediyorlar. Hâlbuki o küfür sözünü söylediler ve (sözde) Müslüman olduktan sonra inkâr ettiler.** Ayrıca başaramadıkları şeye (Peygamber'i öldürmeye) de yeltendiler. Sırf, Allah ve Resûlü kendi lütfu ile onları zengin kıldığı için intikam almaya kalktılar. Eğer tevbe ederlerse, kendileri için hayırlı olur. Şayet yüz çevirirlerse, Allah onları dünyada ve ahirette elem dolu bir azaba çarptıracaktır. Artık onlar için yeryüzünde ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır." Tevbe, 9/74.

2 Abdürrezzâk, *el-Musannef*, X/46; İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-Kübrâ*, c. IV, s. 375-376.

3 "Onlar, **"Andolsun, eğer Medine'ye dönersek, üstün olan, zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır"** diyorlardı. Hâlbuki asıl üstünlük ancak Allah'ın, Peygamberi'nin ve müminlerindir. Fakat münafıklar (bunu) bilmezler." Münâfikūn, 63/8.

olan ḳīl ü ḳāl ve bunuñ gibi aḳvāl ile gerek sırren gerek cehren zebān-dırāz olan mel'anet-dem-sāzıñ ḥükmi, ḥükm-i zındīḳ ile tev'em[1] ve taġyīr-i dīn eyleyen ḥabāṯet-āyīniñ ḳatle ḥaḳīḳ idigi [2](مَنْ غَيَّرَ دِينَهُ فَاضْرِبُوا عُنُقَهُ) ḥadīṯ-i şerīfiyle ṯābit idigi müsellemdir. Keyfe lā?

Ḥürmet-i ümmetden ḥürmet-i Nebiyy-i sütūde-ḫaṣlet rātibe-ṭırāz-ı meziyyet oldıġı gibi, āḥād-ı ümmetden bir ferde sebb ile āzürde-āyīniñ ḥükmi ta'zīr ü ḍarb **[216b]** idigi müsellem olıcaḳ, sebb-i Nebiyy-i 'Ālī-tebārıñ cür'et-kārına Şer'an vücūb-ı ḳatl-ile ḥükm olunmaḳ elzemdir.

Faṣl-ı Ṯānī

Ẕikri teḳaddüm eyleyen edilleye ve bu bābda istiṣḥāb olunan iḫtilāfāt-ı ecilleye bi-ḥasebi'ẓ-ẓāhir vürūdı mütebādir olan şübeh ü irtiyābıñ cevābı beyānındadır.

Ezcümle ol Resūl-i ma'ālī-vuṣūle ma'nā-yı du'ā-yı 'Īsā müş'ir olan [L346a] [3](السَّلام عَلَيْكُم) lafẓı berāy-ı izdirā telaffuẓa ictirā eyleyen Yehūdī-i 'anūdı Cenāb-ı Risālet-penāhıñ ḳatle 'adem-i mübāderetleriyle naḳż-ı icmālī-i mütevālī üzre vārid olan su'āli def'de ve ġanāyim-i Ḥuneyn'i ḫīn-i taḳsīmde "'Ādile bölünmedi." deyü ta'rīż-sāz olan münāfıḳıñ manṭūḳ-ı mel'anet-mevsūḳından ḥuṣūl-i eẕā ṣūret-nümā iken bu ta'addī ile mesfūruñ ḳatline taṣaddī buyurulmadıġınıñ vechini serdde[4] ve bunuñ gibi sā'ir erbāb-ı nifāḳıñ eẕā ve cefālarına ṣabr ile ol Rātibe-ṭırāz-ı tefaḍḍuluñ mu'āmele bi'l-mücāmele buyurduḳlarınıñ vechinde ṣāḥib-i kitāb 'alā sebīli'l-ḫiṭāb bu minvāl üzre yerā'a-cünbān-ı beyāndır ki; Ḥażret-i Ḫayru'l-Enām evā'il-i İslām'da nās ile istīnāsı ḳāṣıd ve taḥṣīl-i ülfet ile def'-i vaḥşete mücidd olmuşlar idi ki cühhāl-i bed-fi'āl ḥamiyyet-i Resūl-i Kerīmü'l-ḫiṣāl iẕ'anla dāḫil-i ḥavza-i īmān ola, ya'nī ṭab'-ı mekārim-menişleri ḫalḳıñ tevḥīd-i Ḫaḳḳ'a taḥrīżi ḫ̌āhişiyle müdārāta verziş buyurmuşlar idi. Ḫattā ṣabr u taḥammül ile tecemmül lāzime-i bi'ṣet-i ẕāt-ı rehīnü't-tefaḍḍulları idigiñ Aṣḥāb-ı ma'ālī-intisāblarına taḳrīr ile iẕhār-ı 'usret ü şiddetden taḥẕīrleri

1 Buhârî, "Îmân", 17, nr. 25; "Salât", 28, nr. 392; "Zekât", 1, nr. 1399; Müslim, "Îmân", 33-36, nr. 21-22.

2 "Dinini değiştiren kimsenin boynunu vurun!" Buhârî, "Cihâd", 149, nr. 3017; "İstitâbetü'l-Mürteddîn", 2, nr. 6922; Mâlik, *Muvatta'*, "Akdıye", 15.

3 "Ölüm sizin üzerinize olsun." Buhârî, "İstitâbetü'l-Mürteddîn", 4, nr. 6926-6928; Müslim, "Selâm", 10-12, nr. 2165-2166.

4 Buhârî, "Edeb", 53, nr. 3138; Müslim, "Zekât", 148, nr. 1064.

muḳarrer ve "Sizlere lāzım olan, nāsı ḫayr ile tebşīr ve ʿuḳalā-yı enāma meḥāsin-i İslām'ı taḳrīrdir." deyü buyurup i'tilāfına münāfī olan umūr-ı şiddet-mevfūruñ tenfīrleri, maḥallinde muḥarrerdir.

Pes baʿżı umūr-ı mekrūheye taṣaddī ile ser-efrāzān-ı taʿaddīniñ ḳatllerine mübāderet bāʿiṯ-i ḳīl ü ḳāl idiginden mā-ʿadā mūcib-i vaḫṣet olmaġla berāy-ı maṣlaḥatü'l-yevm vücūb-ı ḳatline revm olunan ḳavmiñ ol vaḳtde tertīb-i cezālarında taʿcīl metrūk idigi bī-ḳīl ü ḳāldir. Ḥattā ﴿فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ﴾[1] naṣṣ-ı kerīmince iẓhār-ı rıfḳ u müdārāt muḫtār-ı Seyyid-i Kā'ināt idi. Bināberīn ne mertebe cefā ve eẕā ṣūret-nümā olsa berāy-ı taḥṣīl-i müvāneset ṣabr u taḥammül ile iẓhār-ı şefḳat buyurılur idi. Felā-cerem ṭarīḳat-i sālifeniñ cemʿ-i kelime içün muḫtār idigi bedīdār olıcaḳ, şevket-i İslām zemīn-i bürūz u ẓuhūrda istiḳrār ve nūr-ı tevḥīd-i Rabb-i [L346b] Mecīd rāfiʿ-i ẓalām-ı ehl-i āṣām olduḳdan ṣoñra iẓhār-ı ʿadāvete cesāret ve Dīn-i Mübīn'e ṭaʿnla ḳaṣd-endāzān-ı ḥaḳāretiñ ḳatl-ile tertīb-i cezāları sezā idigi bī-iştibāh maʿlūm-ı ehl-i intibāhdır. Lākin[2] نحن نحكم بالظاهر والله يعلم السرائر vefḳınca muḫill-i ʿibret-i dīniyye olan efʿāl ü aḳvāle mütecāsir olan mücāhiriñ ḳatline mübāderet ve erbāb-ı nifāḳıñ isrār eyledikleri inkārdan mādām ki ichār etmeyeler, tecāhül-i ʿārif lāzime-i ẕimmet-i erbāb-ı zevārifdir. Bināberīn kemā-sebaḳ İbn-i Ḫaṭal[3] ve Yehūd-ı ʿanūddan ismleri maʿlūm niçe eşḫāṣ-ı melʿanet-iḫtişāṣıñ ḳatl-ile mücāzātları muḥaḳḳaḳdır. Ḥattā ehl-i ḍalālden niçe ḫabāṯet-ālūduñ seyf-i Şerīʿat ile vücūdı nā-būd ḳılındıġı aṣl-ı kitābda meẕkūr ve ḥükm-i mezbūr ẓāhir-i ḥāl, dāll oldıġı ṣūretde idigi reybden dūrdur. **[217a]** Ammā verā-yı sūde-i ḫafāda olan bevāṭın-ı münāfıḳīnden mektūm olan maʿnā telaffuẓ etmedikçe ṣūret-nümā olmamaġla ve ﴿يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا﴾[4] manṭūḳ-ı celālet-mesūḳınca ḫubṯ-i

1 "İşte, verdikleri sözlerini bozmaları sebebiyledir ki onları lânetledik, kalplerini de kaskatı kıldık. Kelimeleri yerlerinden kaydırarak (tahrif edip) değiştiriyorlar. Akıllarından çıkarmamaları istenen şeylerden önemli bir kısmını da unuttular. (Ey Muhammed!) İçlerinden pek azı hariç, onların daima bir hainliğini görüyorsun. **Yine de sen onları affet ve aldırış etme.** Çünkü Allah, iyilik yapanları sever." Mâ'ide, 5/13.

2 "Biz zâhire göre hüküm veririz. İşin iç yüzünü Allah bilir."

3 Her üç nüshada da sehven "İbn-i Ḥanṭal" şeklinde yazılmıştır.

4 **"Bir şey söylemediklerine dair Allah'a yemin ediyorlar. Hâlbuki** o küfür sözünü **söylediler** ve (sözde) müslüman olduktan sonra inkâr ettiler. Ayrıca başaramadıkları şeye (Peygamber'i öldürmeye) de yeltendiler. Sırf, Allah ve Resûlü kendi lütfu ile onları zengin kıldığı için intikam almaya kalktılar. Eğer tevbe ederlerse, kendileri için hayırlı olur. Şayet yüz çevirirlerse, Allah onları dünyada ve ahirette elem dolu bir azaba çarptıracaktır. Artık onlar için yeryüzünde ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır." Tevbe, 9/74.

muẕmerleri maʿlūm-ı Cenāb-ı Seyyidü'l-Beşer iken ṣalāḫları recāsıyla mezbūrlarıñ İslām'a rücūʿı mes'ūl ve ümem-i sālifeniñ eẕā ve cefālarına Enbiyā-yı sālifīn ʿaleyhim ve ʿalā Nebiyyinā ṣalavātu'l-Meliki'l-Muʿīn ṣabr u taḥammül buyurduḳları gibi Ṣāḥib-Saʿādet daḫi aṣḥāb-ı şeḳāvetiñ eẕā ve cefālarına taḥammül ile rātibe-ṭırāz-ı tefaḍḍuldür. Ḥattā mezbūrlardan niçe gürūh-ı enbūhuñ merāyā-yı ḳulūbı ġubār-ı nifāḳdan ṣāf-ender-ṣāf olmaġla taṣfiye-i bāṭınları ṣafā-yı muḥabbetlerine bādī ve ʿidād-ı vüzerā-yı ʿĀlī-Ḥażret'e insilāk ile Enṣār-ı dīn-i şerāfet-şiʿārdan olduḳların erbāb-ı siyer nādīdir.

Felā-cerem es'ile-i sābıḳanıñ cevābında e'imme-i feżā'il-müṣūlden niçe fuḥūl bu güne leb-cünbān-ı beyān idigi gibi baʿżı āḫar daḫi bu vechile icābet-güsterdir ki, dergāh-ı Nübüvvet-penāha iḫbār olunan aḫbārıñ her biri taḥaḳḳuḳuñ maẕharı olmaḳ, ḫaber-i vāḥid yāḫud ḳavl-i ʿabīd ü ḫuddām veyā aḳvāl-i nisvān u ṣıġārdan [L347a] olmaḳ iḥtimālinden nāşī baʿżı cür'et-kārāna mesned olan ḫāletiñ tertīb-i cezāsı ḫˇāhişi ber-ṭarafdır. Maʿahāẕā ṣübūt-ı muḫberun-bih, nişāb-ı şehādet rātibe-ṭırāz-ı delālet olmadıḳça ṣūret-nümā olmadıġı maḳbūl-i selef ü ḫalefdir. Bināberīn sefk-i dimā'-ı merdüm bilā-ṣübūt kem olmuş ola, bu ṣūretde [1](السَّام عَلَيْكُم) lafẓınıñ ḳā'ili olan Yehūd-ı ʿanūduñ ḳavl-i merḳūmı lafẓ-ı selām-ı selāmet-encāmı rāst-güyluḳdan lüknet-i lisān mümānaʿat-künān olmaḳ muḥtemel ve kelām-ı nefīsini ifādeye kelām-ı lafẓīniñ ʿārıżaya maḳrūn olmasıyla mü'evvel ve bu müddeʿā tenbīh-i Ṣıddīḳa-i Kübrā raḍıyallāhu ʿanhā ile mü'eyyed ü müdelleldir. Ḥattā Ḥażret-i Seyyidü'l-Beşer münāfıḳīniñ ḳabāyıḥa mübāderet ile ḫıyānetlerinden ve ʿadem-i ṣıdḳ ile ṭarīḳ-i ṣavābdan ʿudūl etdiklerinden ḫaber verdigi gibi, Yehūd-ı ʿanūduñ daḫi lüknet-i lisān sebebiyle iẓhār-ı mā fi'l-fu'āda ʿadem-i ḳudretlerin iḫbār buyurmuşlardır. Bināberīn īrād-kerde-i fuḳahā-yı Baġdād'dır ki, münāfıḳīniñ sū-i ḥālleri ve mektūm olan mā fi'l-bālleri ve ol Hˇāce-i ʿilm-i ledünnüñ maʿlūm-ı şerīfleri iken ḥużūr-ı maʿdelet-mevfūrlarında ṣanīʿ-i şenīʿ-i muḫālifīn ẓāhiren müstebīn olmadıġı-çün iḳāmet-i beyyine olundıġı daḫi eḥādīṣ-i şerīfede ġayr-ı menḳūl olmaġla ʿadem-i ḳıyām-ı beyyineye binā'en ḳatllerine taṣaddī buyurulmamışdır. Ve keẕālik maʿnā-yı nifāḳ bir emr-i sırrī ve ḥāl-i bāṭınīdir

1 "Ölüm sizin üzerinize olsun." Buhârî, "İstitâbetü'l-Mürteddîn", 4, nr. 6926-6928; Müslim, "Selâm", 10-12, nr. 2165-2166.

ki, verā-yı perde-i ḫafāda ẓāhir-i ḥālleri İslām'la ārāsteliklerin ifāde etmekle نحن نحكم بالظاهر[1] feḥvā-yı ṣıdḳ-iḫtivāsınca ḳatlleri terk olunmuşdur.

Pes metrūkü'l-ḳatli olan, şirār-ı erbāb-ı civārdan oldığı ṣūretde ḳurb-ı 'ahd-i İslām 'azīz olmaġın ḫubṣ-i ṭıynet ile ḥüsn-i serīret nā-resīde-i ser-menzil-i temyīzdir. Fe-lihāẕā münāfiḳīn-i 'Arab muḥāveret-i aṣḥāb-ı edeb ile cümle-i enṣār-ı dīn-i mübīnden oldığı şāyi' ve müstefīż olup bu maḳūleniñ ittihām-ı nifāḳ ile müttehem eyledikleri ma'lūm-ı Server-i 'Ālem oldığına binā'en [L347b] ṭu'me-i şemşīr ḳılınmaları tenfīr-i ḳulūb-ı nāsa bā'iṣ oldığından **[217b]** ṣübūt-ı ittihāmlarıyla ḥāl ü şānları ma'lūm-ı enām olmadıḳça ḳatl olunmamaları[2] ṣoḥbet-i Ḥabīb-i Ekrem'den niçe hem-demiñ teşerrüfin mūriṣ oldığından mā-'adā, fırṣat-yābān-ı ḳavl-i fāsid iẓhār-ı erācīfle mu'ānid olmaḳdan fī ekṣeri'l-aḥyān dūr olmaġla irtiyā'-ı cemm-i ġafīr-i mehcūr-ı düşmen-i bed-ḫˇāh sebeb-i istiḫfāf olan kelimātı tefevvühden gümrāh olmuşdur. Īrād-ı cevābda ṣāḥib-i kitāb "Taḥḳīḳ-i sābıḳu'ẕ-ẕikr üzre beyān-ı ma'nāyı murādı Cenāb-ı Mālik bin Enes'e[3] ba'de'l-'azv ve'l-isnād vücūb-ı ḥadd-i zinā ve sā'ir aḥkām-ı Şer'iyye'yi icrā şehādet-i şāhideyn ile müṣbet olmadıḳça ṣūret-nümā-yı minaṣṣa-i ẓuhūr olmadığı beyne'l-cumhūr şühūr oldığı ḫilāf-ı müdde'ā-yı sābıḳdır." demişdir. Fe-lihāẕā Muḥammed bin el-Mevvāz ve Ḳāḍī Ebu'l-Ḥasen bu meẕhebe ẕehāb-efkendir ki, erbāb-ı nifāḳdan iẓhār-ı mā fi'ẕ-ẓamīr tekdīr-sāz-ı ḫāṭır-ı ḫaṭīr-i Resūl-i hidāyet-müṣūl olsa ḳatl-ile mücāzatları muḳarrer olurdı. Zīrā ehl-i tefsīr ﴿لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ﴾[4] naẓm-ı celālet-meşḥūnın te'vīlde iẓhār-ı eṣer-i nifāḳ şarṭ-ı tertīb-i cezā eyledigi müstefād 'ani's-siyāḳdır deyüp müdde'āların Ḳatāde'den menḳūl olan maḳūl-i maḳbūlle te'yīd etmişlerdir. Lākin ***Mebsūṭ*** nām kitābda Zeyd bin Eslem'den maḥkī-i Muḥammed bin Mesleme'dir; ﴿يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ﴾[5] naṣṣ-ı celālet-āyīniñ nüzūli ḥükm-i 'afv u ṣafḥ-ı erbāb-ı seyyi'ātı nāsiḫ olmaġla mevādd-ı sābıḳada ẕikr olunan cevāz-ı terāḫī fi'l-cezā münfesiḫ olmuşdur.

---

1 "Biz zâhire göre hüküm veririz."

2 olunmamaları L: olunmaları A

3 Her üç nüshada da sehven "Enes bin Mālik'e" şeklinde yazılmış olup aslında "Mālik bin Enes'e" olmalıdır. Bkz. Kādî İyâz, *age.*, c. II, s. 501; Kandemir, *age.*, c. III, s. 345.

4 **"Münafıklar,** kalplerinde çürüklük bulunanlar ve Medine'de asılsız haber yayanlar yaptıklarına **son vermezlerse** seni onların üzerine sevkedeceğiz; o zaman seninle beraber orada fazla oturamayacaklar, Allah'ın rahmetinden uzaklaşmış olarak nerede bulunsalar yakalanıp öldürülecekler." Ahzâb, 33/60.

5 **"Ey Peygamber! İnkârcılara ve münafıklara karşı cihad et,** onlara sert davran. Onların varacağı yer cehennemdir ve bu ne kötü bir sondur!" Tevbe, 9/73.

Fe-lihāẕā fuḳahā-yı Mālikiyye'den naḳl-kerde-i baʿżı şüyūḫdur ki, (هَـذِه قِسْـمَة مَـا أُرِيـدَ بِهَـا وَجْـه اللَّه)[1] menḳūliniñ ḳā'ilinden Cenāb-ı Resūl-i Kerīmü'ş-şemā'il taʿrīżle maḳṣūd-ı ḳā'il-i melʿanet-ārā olmayup umūr-ı dünyā ve meṣāliḥ-i ʿayāl ḳaydında idigin inbā irādesine binā'en tertīb-i cezā buyurmamış olalar.

Ve keẕālik[2] (السَّـام عَلَيْـك) ḳavlinden daḫi maṭlūb ḫāṣṣaten duʿā'un-ʿaleyh ve sebb [L348a] oldığı nā-maʿlūm olup belki irāde-i ḫāżırīn ile ʿumūm murād olundığı mütebādir ve sām se'āmetden melālet maʿnāsına daḫi müstaʿmel olmaḳ ẓāhirdir. Bu ṣūretde ḳavl-i mezbūrdan murād ḳā'il-i melʿanet-mevfūr melāmet-i dīn ile nedāmet-i ehl-i dīn olmaġla ʿadem-i taṣrīḥ-i sebb ʿadem-i ḳatline sebeb olmuşdur. Ḥattā ḥadīṣ-i mezbūrı İmām Buḫārī taʿrīżi īcāb eyleyen aḳvāli īrād eyledigi[3] bābda ẕikr etmişdir. Binäberīn baʿżı ʿulemānıñ maḳūllerinden mefhūmdur ki, Yehūdī-i melʿanet-mevfūrdan (السَّـام عَلَيْك)[4] lafẓınıñ ṣudūrı taʿrīżun bi's-sebb degil, belki berāy-ı taʿrīżun bi'l-eẕā ṣūret-nümādır. Maʿa-hāẕā ol daḫi ḥarām idigi mā-lā-kelāmdır. Pes gerek taʿrīżun bi's-sebb ve gerek taʿrīżun bi'l-eẕā mūcib-i tertīb-i cezā ve her biri āḫarıñ ḥükmiyle tev'em ve bu ḳavl-i müsellem maḳūl-i ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-hem-demdir. Felā-cerem maḳūl-i maḳbūl-i Ḳāḍī Ebū Muḥammed'dir ki, ḳavl-i meẕkūrı ḳā'il olan Yehūdī-i ḫabīṣü'ş-şemā'il ehl-i ʿahd ü ẕimmetden idigi yāḫud erbāb-ı ḥarb ü veġādan oldığı eṣer-i merḳūmdan mefhūm degildir. Fe-lihāẕā ıṭlāḳāt-ı edilleden mefhūm olan, vücūb-ı tertīb-i cezā metrūk olmaḳ nā-revādır. Pes bu bābda evlā vü aẓhar budur ki, medār-ı terk-i tertīb-i cezā medār-ı maʿa'n-nās ve taḥṣīl-i i'tilāf u istīnās içündür. Fe-lihāẕā İmām Buḫārī ḥadīṣ-i ḳısmeti ve ẕikr-i aḥvāl-i Ḫavāric-i ehl-i bidʿati *"Min Terki Ḳatli'l-Ḫavāric li't-Te'līf"* bābında īrād eyledigi[5] ***Ṣaḥīḥ-i Buḫārī***'de muʿanven **[218a]** ve bu maʿnā İmām Mālik-i sütūde-mesālikden naḳlle müberhendir. Keyfe lā? Ol Erīke-pīrā-yı ʿişmete siḥr ü semm ile ḳaṣd-ı eẕā sebb ü taʿndan aʿẓam emre ictirā iken dergāh-ı Ḫālıḳ-ı bīçūn ü çirādan bu maḳūle efʿāliñ ictirā-kārānına iẕn-i ḳatl ü tecvīr tertīb-i

1 "Yaptığın taksimde âdil davran! Bu taksimde Allah'ın rızası gözetilmemiştir!" Hadîsin tam metni için bkz. Buhârî, "Menâkıb", 25, nr. 3610; Müslim, "Zekât", 148, nr. 1064.

2 Ölüm senin üzerine olsun." Buhârî, "İstitâbetü'l-Mürteddîn", 4, nr. 6926-6928; Müslim, "Selâm", 10-12, nr. 2165-2166.

3 eyledigi L: eyledi A

4 Ölüm senin üzerine olsun." Buhârî, "İstitâbetü'l-Mürteddîn", 4, nr. 6926-6928; Müslim, "Selâm", 10-12, nr. 2165-2166.

5 eyledigi L: idigi A

cezā rū-nümā oluncaya degin ol Sulṭān-ı serīr-i nübüvvetiñ ṣabr u taḥammül ile tecemmülleri muḳarrer olup وأورثهم أرضهم وديارهم وأموالهم لتكون كلمة الله هِيَ العليا وكلمة الَّذِين كفروا السفلى[1] manṭūḳ-ı celālet-mesūḳınca ḳulūb-ı fi'ām-ı li'āma min ḳıbeli'l-Meliki'l-'Allām **[L348b]** ilḳā-yı ḫavf u ḫaşyet ile ẕevāt-ı mel'anet-simātları ser-be-zemīn-i meẕellet ve zānū-be-sāḥa-i ḥaḳāret olup dār u diyārlarından teb'īd ü iclāl ile teẕlīl ve taḫrīb-i büyūt-ı tezellül-men'ūtlarıyla taḫẕīl olunduḳlarından mā-'adā, muvācehelerinde (يَا إِخْوَةَ الْقِرَدَةِ وَالْخَنَازِيرِ!)[2] nidā-yı taḥḳīr-maṣīriyle maẓhar-ı düşnām-ı Ehl-i İslām olmuşlardır. Ḥattā bu güne ta'zīr ile taḥḳīr olunduḳları gibi ẕātları ṭu'me-i süyūf-ı Müslimīn ve mālları mevrūṣ-ı ehl-i dīn olmuşdur. Keyfe lā? Mezbūrlara bu ḥālet taḳdīr-kerde-i Rabbü'l-'İzzet'dir. Zīrā Ṣıddīḳa-i Kübrā radıyallāhu 'anhā rivāyetiyle cilve-ger-i minaṣṣa-i ṣübūt olan (إِنَّهُ مَا انْتَقَمَ لِنَفْسِهِ)[3] ḥadīṯ-i şerāfet-men'ūtı mü'eyyid-i müdde'ā-yı sābıḳ idigin ṣāḥib-i kitāb īrād-ı su'āl ü cevāb ile edā ve nefy-i aḫẕ-ı intiḳām müstelzem ve 'adem-i mu'āḫaẕe-i mü'eẕẕī-i bed-fercām degil idigin inbā etmişdir. Vāḳı'ā eẕā-yı Cenāb-ı Ḥażret-i Seyyidü'l-Enām ḥarām olmaġla cevāz-ı tertīb-i cezā emr-i İlāhī ile ṣūret-nümādır. Ammā sū-i edeb muḳteżā-yı meşrebi olan iḫrāb-ı A'rāb'ıñ ḳavlen fi'len ṣūret-nümā olan eẕāları içün 'adem-i aḫẕ-ı intiḳāmıñ aṣlı mezbūrlardan ṣūret-nümā-yı ẓuhūr olan isā'et muḳteżā-yı cibillet olup ḳaṣdları ta'alluḳ etmediginden nāşī olmaḳ ẓāhir ve mütebādirdir. Zīrā A'rāb'ıñ ġılẓet-i ṭab' ile mevṣūf idikleri ma'rūfdur. Keyfe lā? Bir A'rābī ridā-yı şerāfet-ārā-yı Nebiyy-i 'Arabī'yi ḫiṣṣe-mend-i 'ināyet olmaġ-içün bir mertebe cerre cür'et etmişdir ki eṣeri ufḳ-ı āsumān-ı sa'ādet olan mübārek 'unḳlarından bedīdār olmuşdur. Ḥattā bu vaż'-ı küstāḫāne birle ref'-i ṣavtı ve A'rābī-i āḫarıñ Ḫuzeyme ḥaḳḳında şehādet etdigi feresiñ iştirāsını inkār ile ḫuṣūneti ve Zevceyn-i Muṭahhareteyn'den üzerlerine ṣudūr eden teẕāhür ve bu güne müşābih olan aḫbār iş'ār-sāz-ı ġılẓet-i ṭab'-ı A'rāb-ı ḫuṣūnet-şi'ārdır. Fe-lihāẕā ba'ż ı 'ulemā-i Mālikiyye eẕā-yı Resūl-i

1 Burada "Allah, Kitap ehlinden olup müşriklere yardım edenleri kalelerinden indirdi ve kalplerine büyük bir korku saldı. Artık siz onların bir kısmını öldürüyor, bir kısmını da esir ediyorsunuz. Onların topraklarını, evlerini, mallarını, o zamana kadar ayak basmadığınız bir toprağı Allah size miras bıraktı. Allah her şeye kādirdir." (Ahzâb, 33/26-27) mealindeki âyet-i celîlelere telmihte bulunulmuştur.

2 "Ey maymunların ve domuzların kardeşleri!" Abdürrezzâk, *el-Musannef*, V/370; Hâkim, *el-Müstedrek*, III/37, nr. 4332.

3 "Peygamber *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* şahsı adına hiçbir şeyden dolayı intikam almamıştır." Buhârî, "Menâkıb", 23, nr. 3560; "Edeb", 80, nr. 6126; "Hudûd", 10, nr. 6786; Müslim, "Fezâ'il", 77, 78, nr. 2327.

mekārīm-müṣūl ḥarām ve fi'l-i ġayr-ı mübāh ḥelāl olmadığı mā-lā-kelām olup Cenāb-ı Ḥażret-i Risālet-penāhdan ġayrı āḥād-ı nāsıñ [L349a] ḥükmi, ḥükm-i mezbūra muḫālif idigin [1]﴿إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾ naṣṣ-ı şerāfet-şi'ārınıñ 'umūmıyla istidlāl ve rivāyet-kerde-i Zührī-i şerāfet-ārā olan ḥadīṯ-i şerīfle te'yīd-sāz-ı maḳāl olmuşlardır.

Pes bu maḳūle evżā' u eṭvārı iş'ār eden şirārıñ tertīb-i cezāsında te'ḫīre sebeb, şeref-i İslām'la[2] müşerref olmaları mercüvv idiginden nāşī idigi müheẕẕebdir. Ḥattā iḥtimāl-i merḳūmuñ ber-ṭaraf olmasından nāşī tesmīm-i Resūl-i Kerīm'e cür'et-sāz olan Yehūdiyye-i mel'anet-pervāz ile Ẕāt-ı Risālet-simatlarına siḥr eyleyen ḫabāṯet-dem-sāzıñ ḳatl-ile mücāzāt olunduḳları daḫi mervī-i ba'żı ṣiḥāḥdır. **[218b]** İmdi ṣalāḥ-ı ḥālleri recā olunan isā'et-kārānıñ te'ḫīr-i tertīb-i cezāsı ve ta'cīl-i 'uḳūbeti iḳtiżā edenleriñ ta'cīl-i tertīb-i cezāsı muḳteżā-yı ḥāli mürā'āt ḳabīlinden olmaġın gerek Ehl-i Kitāb'dan ve gerek erbāb-ı nifāḳdan ḳaṣd-endāzān-ı eẕā vü cefānıñ mücāzātları bābında gāh ta'cīl ve gāh te'ḫīr binā-yı meẕkūra mebnī idigi maḥallinde tasṭīr olunmuşdur.

Vallāhu a'lem bi'ṣ-ṣavāb.

Faṣl-ı Ṣāliṣ

Ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-niṣāb vücūb-ı ḳatl-i sābb-ı mel'anet-niṣābı tenbīh ü inbādan ṣoñra vech-i ṯānī daḫi cevāb-ı evvele lāḥıḳ ve ẓuhūr-ı vużūḥda muvāfıḳ idigin keşīde-i silk ü beyān eder ki, dergāh-ı Nübüvvet-penāha sebb ü izdirāyı īmā eyleyen ḳā'il-i ḳavl-i fāsid kelāmınıñ lāzım-ı ma'nāsın ġayr-ı ḳāṣıd olup yāḫud tekellümi *-ne'ūẕu billāhi min-ẕālik-* küfri mūcib yā la'n ü sebb [ü] tekẕībi müstevcib yā Ẕāt-ı hidāyet-simātlarına iżāfeti cā'iz olmayan emriñ nisbetini īmā yāḫud teblīġ-i aḥkām-ı risāletde isnād-ı müdāheneye cesāret-engīz yāḫud mūriṯ-i yaḳīn olan āṯār-ı meşhūreden biriniñ tekẕībini müş'ir yā isnād-ı ḫiffet-i 'aḳl ile yāḫud sū-i edebi müstevcib bir ta'bīr ile ihāneti muḫbir olan ḫüsrān-ı mālik-i [L349b] ḥāl-i ḳā'il-i mel'anet-şemā'ili bu vechile mübeyyindir ki, ta'ammüd-i ẕemm ile ḳaṣd-ı sebb-i Nebiyy-i Muḫterem'e delālet-i kelāmdan mefhūm ve bu

1 **"Allah'ı ve Resûlü'nü incitenleri** Allah, dünyada ve ahirette lânetlemiş ve onlar için alçaltıcı bir ceza hazırlamıştır." Ahzâb, 33/57.

2 şeref-i İslām'la L: şeref-i İslām'a A

emr-i ḳabīḥe cür'et maḥż-ı cehāleti yāḫud sekr ile teşvīş-i feṭāneti yāḫud ḳıllet-i murāḳabesi yā ʿadem-i żabṭ-ı lisānı yā tehevvüri yāḫud mücāzefeden ʿadem-i mübālātı sebebiyle cesāreti maʿlūm ise bilā-tevaḳḳuf vücūb-ı ḳatline ḥükminiñ lüzūmında vech-i evvel ile hem-ʿināndır. Zīrā umūr-ı diyānetde cehālet ve lisānında ʿadem-i ṭalāḳat ve umūr-ı meẕkūreden bir müsāhelet ile iʿtiẕārıñ ʿadem-i cevāzı muḳarrerdir; meger ikrāh-ı muʿteber ile maʿẕeret-āver muṭmaʾinnü'l-ḳalb bi'l-īmān idigi aẓhar ola.

Fe-lihāẕā ʿAlī bin Ḥātim ḥaḳḳında fuḳahā-yı Endelüs'üñ nefy-i zühd-i Seyyidü'l-Verā'da verdikleri fetvā maḳūle-i mā-meḍādandır. Keyfe lā? Muḥammed bin Saḥnūn "Yed-i aʿdā-yı dīnde esīr olan şaḥṣıñ ḥāşā sebb-i Nebiyy-i Ekrem'e cür'ete terettüb eden cezā-yı ḳatl iʿtiẕār ile maʿfuvv olmaz; meger tenaṣṣur ola. Yāḫud mükreh oldıġı rātibe-ṭırāz-ı taḳarrür ola." [demişdir.] Ḥattā ḥālet-i sekrinde kendüden ṣudūr eden isā'et-i sebbi ḥālet-i ṣaḥvında daḫi teẕekkür eder ise vücūb-ı ḳatline Ebu'l-Ḥasen el-Ḳābisī iftā etmişdir. Zīrā ḥadden lāzım gelen ḳatline sekrānlık ẕerīʿa-i suḳūṭ olamayup ḥadd-i ḳatl ḥudūd-ı sā'ire gibi velev mine's-sekrān ṣudūr eden cināyāta müterettib olan cezādır. Keyfe lā? Şurb-i ḫamra ʿāzim ḫamrıñ sekri sebebiyle müzīl-i ʿaḳl idigine ʿālim olmaġın ityān-ı fesād ile sā'ir münkirātı daḫi ḳāṣıd olmuş olur. Ve-liẕālik lüzūm-ı ṭalāḳ u ʿitāḳ u ḳıṣāṣ ve sā'ir ḥudūdı sekrānlıḳ müzīl olamadıġı müttefaḳun-ʿaleyhdir. Ḥattā ʿamm-i pāk-i Cenāb-ı Ḫayru'n-Nās Ḥażret-i Ḥamza-i mekārim-istīnāsıñ ḥālet-i sekrinde [1](هل أنتُم إلا عبيد لأبى) ḳavlinden Ṣāḥib-Saʿādet'iñ rū-gerdānlıḳ ile iktifā buyurduḳlarıyla ḫāṭır-ı sā'ile ḫuṭūr eden su'āle ʿulemā-yı ümmet ḥālet-i mezbūra ḳable taḥrīmi'l-ḫamr [L350a] olmaḳ **[219a]** üzre icābet etmişlerdir. Fe-lihāẕā ḳable't-taḥrīm mūcib-i işm olmayan mādde ile baʿde't-taḥrīm müstevcib-i işm-i ʿaẓīm olan ḳā'ideye īrād bī-fā'idedir.

Faṣl-ı Rābiʿ

Yaʿnī īrād-ı cevābda ityān-ı vech-i rābiʿ bu güne vāḳiʿdir ki, āḥād-ı nāsdan bir ferd ol Resūl-i Emced'iñ ḳavl-i şerīfinde ḥāşā reyb ü imtirā yāḫud sā'ir ma-cā'e-bih olan umūrda *-neʿūẕu billāhi min-ẕālik-* tekẕībe sālik yāḫud ḥāşā inkār-ı nübüvvetleriyle iẓhār-ı melʿanet ve dīn-i āḫara refʿ-i būriyā-yı

1 "Sizler, hepiniz benim babamın köleleri değil misiniz?" Buhârî, "Müsâkāt", 12, nr. 2375; Müslim, "Eşribe", 1, 2, nr. 1979.

ṣıḳlet eyleyen kāfir olmaġla bi'l-ittifāḳ vācibü'l-ḳatl idigi emr-i bāhirdir; eger ḳavlinde taṣrīḥ-i ṣūret-nümā ile ḥükm-i mürted ile tev'em ve ḳabūl-i tevbesinde kemā-sebaḳ iḫtilāf-ı 'ulemā muḥaḳḳaḳdır. Ḥattā ḳavl-i fuḥūl üzre tevbesi musḳıṭ-ı ḳatli olamaz. Keyfe lā? Ḥaḳḳ-ı Nebiyy-i Kerīm'i icrā içün ḳavlinden īrāṣ-ı menḳaṣat fehm olunan fāciriñ sātir ise ḥükmi ḥükm-i zendeḳa ve tevbe ile ḳatli ġayr-ı sāḳıṭ oldıġı kütüb-i Mālikiyye nāṭıḳadır.

Ammā İmām-ı A'ẓam'dan ve aṣḥāb-ı ictihād-intisābından menḳūl oldıġı üzre, bir kimesne Hādī-i Dīn-i Mübīn Muḥammed-i Emīn 'aleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selām ḥażretlerinden teberrī veyā tekẕībine mücterī olsa ol dem mürted ve ḥelālü'd-dem olur; meger rücū'a ilticā ve tevbeye īvā eyleye.

Fe-lihāẕā aṣḥāb-ı İmām Mālik-i sütūde-mesālikden İbn-i Ḳāsım, münkir-i bi'ṣet ve inkār-ı inzāl-i Ḳur'ān'a cür'et eden müfterī-i mücterīniñ derḥāl vücūb-ı ḳatliyle ḥükm etdigi ḳavl-i ḥāsimdir. Ve yine maḳūl-i İbn-i Ḳāsım'dır ki, "Müslimīn'den bir kimesne risālete ġayr-ı muḳırr ve vücūd-ı Resūl'i münkir olsa miṣāl-i mürted kāfir-i müşteddir." Ve keẕālik i'lān-ı tekẕīb eden mürted müşākil ve istitābeye ḳābildir. Ḥattā bir kimesne tenebbī ile kendiye daḫi nüzūlin müdde'ī olsa Saḥnūn-ı ẕī-fünūn ile İbn-i Ḳāsım vücūb-ı ḳatline ḥākimdir. Fe-lihāẕā ḳavl-i İbn-i Ḳāsım, da'vā-yı nübüvvetde isrār u ichār müsāvī ve ḳavl-i Aṣbaġ üzre mütenebbīniñ ḥükmi mürtediñ ḥükmini muḥtevīdir. Zīrā müfterī 'alallāh ve mükeẕẕib-i Kitābullāh'dır. **[L350b]** Nitekim bir Yehūdī-i bī-edeb nāsa mürsel olmaḳ zu'mıyla tenebbī veyā ba'de'n-Nebī nebiyy-i āḫarıñ bi'ṣetinden mebnī olsa mu'lin ise vücūb-ı ḳatli muḳarrer ve eger tevbe ederse fīhā ve illā [1](لَا نَبِيّ بَعْدِي) ḥadīṣ-i şerāfet-mendin mükeẕẕib olmaġla ḳā'il-i mütecāsiriñ ḳavl-i mezbūrında kiẕbi ẓāhir olmaġla ḳatlinde terāḫī olunmamaḳ emr-i bāhiredir. Keyfe lā? Ḥażret-i Peyġamber-i Āḫirü'z-zamān ityān eyledigi aḥkāmdan bir ḥarf münkir olan kāfir ü cāḥıd ve ḳavl-i mütevāridde şekke binā'en tekẕīb-i Ḥabīb-i Ekrem'iñ ḥükmi 'inde'l-ümme ḳatldir.

1 "Benden sonra peygamber gelmeyecektir." Buhârî, "Enbiyâ", 50, nr. 3455; Müslim, "İmâret", 44, nr. 1842.

Ve Aḥmed bin [Ebī] Süleymān[1] nām fāżıl, "Nām-ı fażīlet-simāt-ı Nebevī'ye ḥāşā "esved" diyen ḳatl olunur." dedigi maḳbūl-i efāżıldır. Zīrā ol Nūr-ı dīde-i ʿālem ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellemiñ ḥilye-i şerīfelerinde (يَتَلأْلأُ وَجْهُهُ)[2] vaṣf-ı muḥtereminden maʿlūm-ı ʿālemdir ki Ẕāt-ı nūrāniyyet-simātlarına isnād-ı sevād mahż-ı ʿināddır. Ḫattā İbn-i [Ebī] Süleymān-ı feżā'ilnejād ile ḥükm-i mezbūrda Ebū ʿOṣmān el-Ḥaddād[3] daḫi yerāʿa-cünbān-ı ittiḥāddır.

Felā-cerem ol Şeh-süvār-ı ʿālem-i lāhūt ḥilye-i liḥye ile mücellā olmadın isnād-ı vefāt yā "Tihāme'de ġayr-ı mevcūdü'l-iḳāme idi." diyen nefy-i vücūd eyledigine binā'en ḳatl olunur. Nitekim Ḥabīb ibn-i **[219b]** Rebīʿden mervīdir ki, tebdīl-i ṣıfat-ı meşhūde ve taġyīr-i evżāʿ-ı şerāfet-mev[fū]re mūcib-i küfrdür. Ḫuṣūṣ-ı meẕkūrı muẓhir olan kāfir ve bu maḳūle küfrde istitābe ẓāhirdir. Ammā musırrı zındīḳ ve bilā-istitābe ḳatle ḥaḳīḳdir.

Faṣl-ı Ḫāmis

Vech-i rābiʿ bir kelām-ı mücmel veyā bir lafẓ-ı müşkil-i ġayr-ı mufaṣṣal īrādıyla Server-i Kā'ināt'a veyā ġayra mümkinü'l-iżāfe maʿnāyı müşʿir olan ḳavliñ ḳā'ili veyā īrād olunan ḳavlle murādda mekrūhdan selāmet ve isnād-ı şerde tereddüd ḥāṣıl olan kelāmıñ mütekellimi ḥuṣūṣında ḥāl ü şān iki vechile nümāyāndır ki, berāy-ı iḥtirām Ḥażret-i Seyyidü'l-Enām'a ihtimām olunmaġın muḥtemelü'ṭ-ṭarafeyn olan kelāmı şān-ı Seyyidü'l-Kevneyn'de īrād eyleyen ḳā'il-i rediyyü'ş-şemā'ile tertīb-i cezāyı istiṣvāb ve biri [L351a] dahi ehdāb duʿā-i iḥyādan ibā etmekle murād ḳā'ili ṣalāḥa ḥaml ü īvādır. Fe-lihāẕā bu maḳām maḥall-i tereddüd ve muḥtāc-ı naẓardır.

Felā-cerem maẓanne-i iḫtilāf-ı müctehidīn ve mevḳiʿ-i tevaḳḳuf-ı muḳallidīndir, tā ki vücūb-ı ḳatl-ile maḥkūmun-ʿaleyh delīl-i muʿteddün-bih ile maḳtūl ve ḳatlinden ḫalāṣ ile sāḥil-i selāmet-resīde olanlarıñ

1 Ebû Ca'fer Ahmed b. Ebî Süleymân (ö. 291/904), Mâlikîlerin tanınmış fakîhlerinden olup sağlam bilgisi yanında takvasıyla ve hikmetli konuşmasıyla da meşhurdur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 308, 363.

2 "Yüzü ayın on dördü gibi parlardı."

3 Üstün münazara kabiliyeti dolayısıyla Kayrevanlı yöneticilerin savunduğu Şî'î-İsmâ'ilî fikirlere karşı Ehl-i Sünnet'in görüşlerini başarıyla müdafaa eden, aynı zamanda zühd ve takva sahibi bir âlim olan Ebû Osmân Sa'îd b. Muhammed el-Gassânî el-Kayrevânî (ö. 302/915), ünlü Mâlikî fakîhi Sahnûn'un talebesi olup "İbnü'l-Haddâd" olarak da bilinir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 363.

daḫi vechi 'inde'l-fuḥūl maḳtūl ola. Pes erbāb-ı ictihāddan ba'żı ehl-i 'ibret taġlīb-i ḥürmet-i nübüvvet ve ṣıyānet-i 'ırż-ı risālet ile ḳatline ḥükme mübāderet ve ba'żılar iḥtimāl-i ḳavl-i mübhem ile ta'ẓīm-i ḥürmet-i dem edüp (اِدْرَؤُوا الْحُدُودَ بِالشُّبُهَاتِ)[1] ve (قَتْلُ الْمُؤْمِنِ مِنَ المُوبِقَاتِ)[2] ile ḥükūmet eylemişlerdir. Fe-lihāẕā e'imme-i Mālikiyye'niñ bu bābda iḫtilāfı ne minvāl üzre imlā-kerde-i yerā'a-i eslāfdır ki; bir medyūn, dāyinini iġḍāb ḥīninde صَلِّ [عَلَى] مُحَمَّد[3] ile dāyine ḫiṭāb edüp ṭālib-i terk-i tehevvürinde 'adem-i tedebbüre binā'en لَا صَلَّى اللَّه عَلَى مَن صَلَّى عَلَيْه[4] ile muḳābelesiniñ ḥükmi ḥükmde şākil-i şātim-i Resūl-i Enām veyā mümāṣil-i sābb-ı Melā'ike-i Kirām mıdır, deyü Saḥnūn'dan isti'lām olunduḳda "Ḳā'il-i mezbūr ḥāl-i ġażabda oldıġı üzre muẕmer olmaz." deyü cevāb verüp Ebū İsḥāḳ-ı Berḳī ve Aṣbaġ ibnü'l-Ferec[5] daḫi "Ḳā'il-i merḳūm ḳatl olunmaz, zīrā ma'hūddan faḳaṭ nāsa şetmi maḳṣūddur." demişler. Ḥattā ḳavl-i mezbūrda Ebū İsḥāḳ ve muvāfaḳati maḳūl-i İbn-i Saḥnūn ile mütevāfiḳdır ki, Saḥnūn "Ḳā'il-i meẕkūrdan sebbe sebeb ġażab idigi medār-ı ma'ẕeret olmaz, ammā kelām-ı meẕkūr şetm-i Nebiyy-i Enām ve Melā'ike-i Kirām içün oldıġına ḳarīne olmayup belki ḳarīne-i ḥāliyye cümle-i 'ibād murād idigi ẓāhir olmaġın 'inde'l-ġażab ḳavl ü sebbi el-ān men yuṣallī ḥaḳḳında mu'teber olmaḳ inṣāfdan dūrdur." demişdir. Lākin Ḳāḍī Ḥāriṣ bin Miskīn[6] ile ve sā'ir muvāfiḳīni bu maḳūle sābbıñ daḫi vücūb-ı ḳatliyle ḥākimdir. Ḥattā "Her defter-dār deyyūṣiyet-şi'ārdır, nebiyy-i mürsel ise daḫi." deyü cāmi'-i emvāl-i keṣīre olan cemm-i ġafīre **[L351b]** sebb eden kimesneniñ racül-i maḫṣūṣı murād etmediginden nāşī vücūb-ı ḳatlinde Ebu'l-Ḥasen el-Ḳābisī'niñ tevaḳḳufı naḳl-kerde-i ṣiḳāt olup ba'de tebeyyün-i emre mücāzāt olunmaġ-içün ḥabs ü taẕyīḳle emr[7] etdigi maḥkīdir. Pes "Ḳā'il-i merḳūmuñ ḳavlinden mefhūm olan sebbiñ mā-ṣadaḳı kimler idigi kendüden istifhām

1 "Şüphe varsa cezayı önleyiniz." Benzer lafızlarla ve hadîsin tam metni için bkz. Tirmizî, "Hudûd", 2, nr. 1424.

2 "Kişiyi helâk edici şeylerden biri de mümin kimseyi öldürmektir." Benzer lafızlarla ve hadîsin tam metni için bkz. Buhârî, "Vesâyâ", 23, nr. 2766.

3 "Haydi Muhammed'e -*sallallâhu aleyhi ve sellem*- salât ü selâm getir!"

4 "Ona salât getirene Allah rahmet etmesin!"

5 Bu zat; talebesi Yahyâ b. Ma'în'in, İmâm Mâlik'in görüşlerini bütün teferruatıyla en iyi onun bildiğini söylediği Ebû Abdillâh Asbağ b. el-Ferec el-Ümevî'dir (ö. 225/840). Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 427.

6 Bu zat, nerede olursa olsun hakkı söylemekten çekinmez bir fıtrata sahip olan Mısırlı âlim Ebû Amr el-Hâris b. Miskin el-Ümevî'dir (ö. 250/864). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 367.

7 emr L: — A

olunup el-ān cem‘-i emvāle evḳātını ṣarf-efkenān ise mezbūrlarda vücūd-ı nebiyy-i mürsel muḥāl olmaġla sebbi sebeb-i ḳatli olmaz, belki ta‘zīr-ile iktifā ṣūret-nümādır. Ammā eger müteḳaddimīn **[220a]** ü müte’aḫḫirīniñ cāmi‘-i aḥvālini ḳāṣıd ise ve iktisāb-ı emvāle mübāderet buyuran ba‘żı Enbiyā’nıñ zümre-i mezbūrede duḫūli ḳā’il-i mel‘anet-şemā’iliñ ma‘raż-ı ḳatle bā‘iṯ-i müṣūlidir.” deyü taḥḳīḳ-i maḳām olunmuşdur. Zīrā ihdār-ı dem-i Müslim’e iḳdām vücb-i ḳatli īcāb eyleyen bir emr-i mübeyyinü’l-infihām ile olur. Fe-lihāẕā mevrid-i te’vīlāt olan umūrda im‘ān-ı naẓar u tedḳīḳ fikr-i ehemm-i mühimmātdan idigi muḳarrerdir.

Bināberīn [Ebū] Muḥammed bin Yezīd;[1] “Bir bī-edeb لَعَن اللّٰه العَرَب اَو بَنِي إِسْرَائِيل[2] dedikden ṣoñra “Murādım Enbiyā’nıñ ġayrı ẓaleme ve ceheledir.” dese, sulṭān-ı memālik-i İslām’ıñ re’y-i rezīnince zecr ü ta‘ba şāyān olur.” deyü iftā etmişdir. Ḥattā ḥükm-i meẕkūra muvāfiḳ fāżıl-ı mezbūruñ bu iftāsı daḫi müteḥaḳḳıḳdır ki; “Bir ebter لعن اللّٰه من حرم المسكر[3] kelāmını ḳā’il lākin cāhil olsa ve bir diyārda mutavaṭṭın ġurebāya bey‘ u sil‘adan nehy olundığından nāşī şān-ı Nāhī-i Risālet-penāhı ġayr-ı mütefaṭṭın olmaġın maẕmūn-ı ḥadīṯ-i meẕkūr[4] meş‘ūrun-bihi olduḳda ḥāşā la‘n etse, ḳā’il-i cehālet-şemā’il-i mezbūruñ cehl-ile i‘tiẕārı ve sünen-i seniyyeye ‘adem-i istiş‘ārı ḳatlden ḫalāṣınıñ medārıdır; ammā ta‘zīr-i şedīd ile mu‘aẕẕer olacaġı muḳarrerdir. Zīrā ẓāhir-i ḥāl ü şānından iẕ‘ān olunan sebb-i İlāhī ve sebb-i Cenāb-ı Risālet-penāhī ḳaṣdıyla la‘ne mübāderet etmeyüp ‘ibād-ı mevcūdīnden olan vaż‘-ı **[L352a]** meẕkūrı nehy eden insānı ḳaṣd etmişdir.” Pes bu taḳdīrce iftā-yı Saḥnūn üzre mes’ele-i sābıḳada muḥaḳḳaḳa olan ḥālet bunda daḫi peẕīrende-ṣūretdir. Ve keẕālik umūrında ġayr-ı müdebbir ve idrāk-i vaḳāyi‘de muḳaṣṣır olan ba‘żı süfehā-yı nāsdan ṣudūr eden يَا ابْن خِنْزِير و ابن مِائَة كَلْب[5] bunlara mümāṣil ḳavl-i mel‘anet-evliñ ḥükmi zecr ü men‘dir. Zīrā ṣā’ibe-i iştibāhdan müberrādır ki, bu miṣillü maḳālde ḥażerāt-ı Enbiyā’dan biriniñ duḫūli maẓnūnun-fīhdir; meger ḳaṣdı sebb-i ābā-i sālife oldığı nümāyān ola ki, ol vaḳtde ḳatl-ile şāyān olur. Felā-ce-

1 *Şifâ*’da ve şerhlerinde “Ebī Zeyd” şeklinde geçmektedir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 368.

2 “Allah Araplara yahut İsrâîloğulları’na lânet etsin!”

3 “Allah içkiyi haram kılana lânet etsin!”

4 “Pazara gelen köylüleri yolda karşılayıp mallarını satın almayın! Şehirli, köylü namına onun malını satmasın (ona simsarlık yani komisyonculuk etmesin)!” Buhârî, “Büyû‘”, 68, 71, nr. 2158, 2163; Müslim, “Büyû‘”, 18, 19, nr. 1520, 1521.

5 “Ey domuzun oğlu, ey yüz köpeğin oğlu!”

rem bu maḳūle ḳavl-i mekrūhda lüzūm-ı taẕyīḳ sābıḳdan eşedd olmaḳ haḳīḳdir. Meṣelā bir kimesne Hāşimī olanlardan birine ḥāşā لعن الله بنى هاشم[1] dedikden ṣoñra "Murādım ebnā-yı Benī Hāşim'iñ eşirrāsıdır." dese yāḫud sādāt-ı şerāfet-simātdan birine siyādeti ma'lūm iken ḳavl-i mezbūrı ḳā'il olsa ba'ża taḫṣīṣ u ḥaṣr ve uḫarı iḫrāca ḳarīne ẕikr olunmadığı ḥālde müsteḥaḳḳ-ı ḳatl idigi muḳarrer ve Ebū Mūsā'dan maḥkīdir ki, uḫara لَعَنَكَ اللَّهُ إِلَى آدَمَ[2] deyü şetm eylese lede'l-iṣbāt ḳatl-ile lüzūm-ı mücāzāt aẓhardır.

Felā-cerem maḳūl-i ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-niṣābdır ki, 'ulemā-yı Mālikiyye'den beyne'l-eslāf ma'a'l-iḫtilāf meşhūdun-'aleyh şāhide ḫiṭāb ve "Şāhidini ittihām mı edersin?" deyü cevāb verdikde "Enbiyā bile müttehemündur, sen ḳande ḳaldıñ?" dese Şeyḫ Ebū İsḥāḳ, şenā'at-i lafẓına naẓarla ḳatlini tecvīz ve Ḳāḍī Ebū Muḥammed [ibn-i] Manṣūr tevaḳḳufından gürīz eylemişdir. Ve Ḳāḍī-i Ḳurṭuba[3] ḳatliyle iftā ve Ḳāḍī Ebū Muḥammed ta'zīr-i şedīd ve ḥabs-i medīdden ṣoñra mā-şehide-bihiñ tekẕībine ba'de't-taḥlīf ıṭlāḳ etmişdir. Pes maḥkī-i ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-niṣābdır ki meclis-i Şeyḫ Ebī 'Abdillāh **[220b]** Muḥammed bin 'Īsā'ya,[4] Muḥammed nām bir şaḫṣa ta'rīżan bir kelbi pā-zede-i ḍarb u şetm edüp قم يَا مُحَمَّد[5] deyü ta'rīż ḳaṣd eden mel'ūnı ma'iyyet-i cemm-i ġafīr ile iḫżār ve maḳūl-i mel'anet-şi'ārın iḫbār etdiklerinde ḳā'il-i [L352b] ḫabīṣü'ṣ-şemā'il inkār etmekliyin ḥasebiyle emr ü aḥvālini su'ālden ṣoñra müzīl-i irtiyāb olan emr-i nā-yāb olmaġla ḍarb-ı şedīd ile sebīlin taḫliye etmişdir.

Faṣl-ı Sādis

Beyān-ı vech-i ḫāmisde ṣāḥib-i ***Şifā***-yı feżā'il-melābis bu minvāl üzre basṭ-endāz-ı bisāṭ-ı maḳāldir ki, ẕikr olunan kelām ile ḳaṣd-ı ḳāṣıd, naḳṣ u sebb ve īrād-ı şetm ü 'ayb olmayup belki ba'żı evṣāfa meyl-i şedīd veyāḫud 'alā sebili'l-iştihād ba'żı cā'izü'l-isnād olan aḥvāl ile ittiṣāf ve keyfiyyeti taṣḥīḥ ile nefsini veyāḫud ġayr içün iḫticāc veyā teşbīh ḳaṣdıyla veyāḫud

1 "Allah Hâşimoğullarına lânet etsin!"
2 "Âdem'e varıncaya kadar Allah senin soyuna lânet etsin!"
3 Bu zat; iyi bir fakîh, muhaddis ve edip olan ve "İbnü'l-Hâcc" şeklinde anılan Kurtubalı Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Halef'tir (ö. 529/1135). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 370.
4 Bu zat, aralarında Kādî Îyâz'ın da bulunduğu çok değerli talebeler yetiştiren Sebte müftüsü Ebû Abdillâh Muhammed b. Îsâ et-Temîmî'dir (ö. 505/1111). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 370.
5 "Kalk yâ Muhammed!"

bir maẓlemeye dūçār veyā ġāẓāẓet ve tenaḳḳuṣa giriftār olmaġla ber-ṭarīḳ-i mecāz baʿżı kelimāt-ı nādire berāber ibrāz niyyeti ḥaḳīḳat üzre olmayup belki nefsini veyā ġayrı taʿẓīm ü tevḳīr veyāḫud ber-ṭarīḳ-i temṯīl mūcib-i ʿadem-i tebcīl-i Resūl-i Beşīr veyā ḳaṣd-ı hezl ü tenkīr olsa, yaʿnī meṯelā ol ḳāʾiliñ ḳavli ki "Eger benim ḥaḳḳımda sū-i güftār teẕkār olunursa Ḥażret-i Resūl-i Perverdigār ḥaḳḳında daḫi güẕār ve bańa dürūġ nisbet olundıysa Enbiyāʾya daḫi iżāfet olunmuşdur. Eger benden günāh ṣādır olduysa Enbiyāʾdan daḫi ṣādır olmuşdur. Elsine-i nāsdan bańa ne güne menāṣ müyesserdir ki Enbiyā vü Rusül'e ḫalāṣ ġayr-ı muḳadderdir." veyā "Ben Enbiyāʾdan Ulüʾl-ʿAzm bir peyġamber veyā ṣabr-ı Eyyūb gibi ṣabr-āver oldum." dese veyā "Benim ṣabr eyledigim metāʿibiñ ekṯerine Peyġamber daḫi ṣabr ile iẓhār-ı ḥilm eyledi." dese, kemā-sebaḳ lüzūm-ı taʿzīr-i şedīd ve ḥabs-i medīd muḥaḳḳaḳdır. Fe-lihāẕā şāʿir-i maʿhūd Mütenebbīʾniñ[1]

أَنَا فِي أُمَّة تَدَارَكَهَا اللَّه غَرِيب كَصَالِح فِي ثَمُود[2]

ḳavliniñ daḫi mūcib-i taʿzīr idigi maḥallinde tasṭīr olunmuşdur. Pes irtikāb-ı fiʿl-i nā-sezā ve iḫtiyār-ı ḳavl-i bī-pervā ile ḥadden tecāvüz ve müteʿacrifīn taʿbīriyle muʿabber olan aḳvāl-i nā-be-hencārıñ ḳāʾilleri ki ezcümle Maʿarrī[3] zümre-i mezbūreniñ biridir;

كُنْت مُوسَى وَافَتْه بِنْت شُعَيْب غَيْر أن لَيْس فِيكُمَا من فَقِير[4]

demişdir, [L353a] mūcib-i taʿzīr-i şedīd olmaḳda taḥḳīḳ-i sābıḳa lāḥıḳdır. Maʿa-hāẕā āhir-i beyt-i meẕkūr 'inde ehliʾt-tedebbür müşʿarun-bih olduḳda ḳavliniñ buṭlānı rātibe-ṭırāz-ı taḳarrür olmaġın taḥḳīr ü izdirā lāzım-ı maʿnā oldıġından maʿraż-ı ḳatle resīdeligi ṣūret-nümādır. Ḥattā ḳaṣīde-i uḫrāda daḫi şāʿir-i merḳūmuñ

لَوْلَا انْقِطَاع الْوَحْي بَعْد مُحَمَّد قُلْنَا مُحَمَّد مِن أَبِيه بَدِيل[5]

1 Bu şahıs, asıl adı Ebuʾt-Tayyib Ahmed b. Hüseyn el-Cuʿfī olan Kûfeli ünlü Arap şairiʾdir (ö. 354/965). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 373.

2 "Allah haklarından gelsin, ben bir cemaatin arasında, Semûd kavminin arasındaki Sâlih gibi garibim."

3 Ebuʾl-Alâ Ahmed b. Abdillâh b. Süleymân el-Maʿarrî (ö. 449/1057) fakîh, muhaddis ve kelâmcıların görüşlerine değer vermemiş ve yeniden dirilme, cennet, cehennem, ceza ve mükâfat gibi inanç esaslarını tartıştığı için küfürle itham edilmiş olan filozof şairdir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 373.

4 "Sen Mûsâʾsın; hanımın da onunla evlenen Şuʿaybʾın kızıdır. Yalnız Mûsâ ile hanımı fakirdi, siz zenginsiniz."

5 "Muhammed'den sonra vahiy kesilmeseydi "Bu Muhammed, babası Muhammed'in yerini tutar" derdik."

ḳavlinden egerçi ṣarīḥan inkārı olmamaġla ikfārı ṣūret-nümā degildir; ammā lüzūm-ı taʿzīr-i şedīd ile vücūb-ı ḥabs-i medīd bī-ḳīl ü ḳāldir. Vāḳıʿā ṣadr-ı beyt-i ṣānīsi daḫi faṣl-ı meẕkūra müdānīdir ki, ḥilye-i nübüvvetle muttaṣıf olan Nebiyy-i Nebīh'i ġayra teşbīhi sū-i edeb ve mıṣraʿ-ı ṣānīsi daḫi muḥtemilü'l-vecheyn olmaġla biri faẕīlet-i memdūḥa işāret ü īmā ve uḫrā ityān-ı Cibrīl'den istiġnāyı inhā etmekle tekfīri ṣūret-peẕīrdir ki, baʿde-hāẕā

وَإِذَا مَا رُفِعَت رَاياتُه خَفَّقَت بَيْن جَنَاحَي جبْرِيل [1]
فَرّ مِن الخُلْد وَاسْتَجَار بنا فَصَبَّر اللَّه قَلْب رضوان[2]

ḳavlinden maṣīri tekfīr idigi muḳarrer ve şuʿarā-yı Endelüs'den Maṣṣīṣī nām şāʿiriñ **[221a]** `

كأن أَبَا بَكْر أَبُو بَكْر الرضا وحَسّان حَسَّان وَأَنْت مُحَمَّد[3]

ḳavliyle bunlarıñ emṣālini ḥikāyet, tekṣīr-i sevād maḳūlesinden olmaġla ẕikri istiṣḳāl olunurken īrāddan ʿarż-ı ṣıyānet li'l-ʿibād teẕkīr bu bābda ġayr-ı mübālī olanları tenfīrdir. Ḫuṣūṣan eṣnāf-ı şuʿarānıñ taṣrīḥ-i nā-sezāda cümlesinden[4] eşedd ve inṭılāḳ-ı lisānda ezyed olan İbn-i Hānī-i Endelüsī[5] ile İbn-i Süleymān el-Maʿarrī'niñ ekṣer kelimātı ḥadd-i istiḫfāfa ve naḳṣa resīde olmaġla ṣarīḥ küfre maṣīrdir ki her biri kemā-huve'l-vācib mücāb olmuşdur. Ḫattā tebyīn-i Maʿarrī'den ġayrı emṣileniñ her biri her ne ḳadar sebb ü naḳṣı ḥāvī ve Melā'ike-i Kirām'a iżāfet-i naḳṣı muḥtevī degilse daḫi tevḳīr-i nübüvvet ve taʿẓīm-i risālet daḫi olmayup ġaraż-ı fāsidlerine binā'en memdūḥlarını 'inde'l-Meliki'l-Müteʿāl ḥiṣāl-i lā-tuḥṣā ile müteḥallī olan Nebiyy-i Muḥterem'e teşbīhleri [6] الحدود تدرأ بالشبهات [L353b] ḳāʿidesince mūcib-i ḳatl olmadıġı ṣūretde daḫi mūcib-i taʿzīr-i şedīd ve müstevcib-i ḥabs-i medīddir. İmdi bu maḳūle ḳavliñ ḳā'ili ḥasebü'l-miḳdār te'dīb ü

1 "Onun sancakları zafer rüzgârlarıyla dalgalandığı zaman, Cebrâîl'in kanatları arasında dalgalanır."
2 "O ebediyet yurdu cennetten kaçıp bizim yakınımıza sığındı. Allah, Cennet'in bekçilerine sabır versin."
3 "Senin vezirin Ebû Bekir, Hz. Ebû Bekir gibidir. Şairin olan ben Hassân, Resûlullâh'ın şairi Hassân b. Sâbit gibi, sen de Muhammed gibisin."
4 cümlesinden L: sinden A
5 Bu şahıs, Fatımî hükümdarı el-Muʿizz-Lidînillâh'ın saray şairi olup onu insan üstü sıfatlarla methetmekten çekinmemiş, hatta hükümdara İlâhî sıfatlar isnat edecek kadar ileri gitmiş ve şiirlerinde Şîʿî-İsmâʿilî görüşü savunmuş olan Ebu'l-Kāsım Muhammed b. Hânî el-Endelüsî'dir (ö. 362/973). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 376.
6 "Şüphelerin varlığıyla had cezaları düşer."

zecriñ maḥallidir. Ḥattā kibār-ı eslāf-ı iḫlāṣ-şi'ār bu maḳūle kelāmı inkārda rāsiḫu'l-āṣārdırlar ki, nuḫbe-i Āl-i 'Abbās olan Hārūn er-Reşīd

فإن يَكُ باقي سِحْر فِرْعَوْن فِيكُم فَإِنّ عَصَا مُوسَى بِكَفّ خَصِيب[1]

ḳavliyle mūcib-i ḳavl-i Ebī Nüvās[2] olup *"Dūr-bāṣ yā ibne'l-laḫnā!"*[3] deyü ol ān 'askerden iḫrāc ü iclā etmişdir. Fe-lihāẕā maḳūl-i maḳbūl-i Cenāb-ı Ḳuteybī'dir[4] ki, Ebū Nüvās-ı meẕkūruñ

تَنَازَع الأَحْمَدَان الشّبه فاشْتَبَهَا[5]

ile[6] Me'mūnuñ birāderi Muḥammed Emīn'i medḥ u şenāsı mūcib-i aḫẕ ü cezā olan ḳavlden idigi bī-mirādır. Ve keẕālik yine Ebū Nüvās-ı merḳūmuñ

كيف لا يدينك من أَمَل[7]

beytinde lisān-ı pür-hezeyānı laġzīde-pāy-ı çāh-ı inkārdır. Zīrā vaṣf-ı Resūl-i mekārim-ittiṣāf ġayra[8] mużāf olmaḳ muḥāl ve bu gūne aḳvālde ḥükm-i Şer'-i Enver bālāda basṭ olundıġı üzre icrā olunmaḳ muḳarrerdir. Ḥattā meẕheb-i İmām Mālik'de ve aṣḥāb-ı feżā'il-intisābı 'indinde daḫi lüzūm-ı vech-i mezbūr maḥallinde masṭūrdur. Ḥattā bir kimesne āḫara, "Sen beni faḳr ile ta'yīr mi edersin?" deyüp "Resūl-i Ekrem ra'y-ı ġanem eylemişdir." deyü ḳaṣd-ı ta'rīż eylese te'dīb ü ta'zīri İbn-i Meryem'den nādiren mervī ve ber-meẕheb-i İmām Mālik ehl-i ẕünūbuñ ḥīn-i 'iḳābda قد أخْطأت الْأنبياء قبلنا[9] ile güftārı mūcib-i ta'zīr idigi, bir ferdiñ cāy-ı inkārı degildir. Keyfe lā?

'Ömer bin 'Abdül'azīz'iñ, babası 'Arabī bir kātib ṭalebi muḳābelesinde muḫāṭabınıñ "Ḥāl-i vālid-i Nebevī dahī küfri muḥtevī idi." dedigi sulṭān-ı

1 "(Ey Mısırlılar!) Eğer sizde Firavun'un sihrinin kalıntısı varsa (Mısır valisi) Hasîb'in elinde de Mûsâ'nın asası vardır."

2 Bu şahıs; içkiye, zevkine ve gayrimeşru hayata düşkün bir kimse olan ve bir ara Bağdat batakhânelerine dadandığından ötürü kendine çeki düzen vermesi için Abbâsî Halifesi Hârûn er-Reşîd (170-193/786-809) tarafından hapsedilen Abbâsîler devri saray şairi Ebû Nüvâs Hasen b. Hâni' el-Hakemî'dir (ö. 198/813). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 377.

3 *ibne'l-laḫnā* : *ibne'l-lahfâ* A, L, N

4 Her üç nüshada da "Ḳuteybī" şeklinde imla edilmiş olup *Şifâ*'da ve şerhlerinde bu isim "Ḳutebī" olarak kaydedilmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 378. Bu zat; hadîs, tefsir, fıkıh, kelâm, dil, edebiyat ve tarih sahasındaki eserleriyle ünlenen ve "Kutebî" şeklinde de anılan Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî'dir (ö. 276/889). Bkz. Kandemir, *age.*, c. I, s. 519.

5 "İki Ahmed birbirine benzemede çekiştiler."

6 ile L: ileyh A

7 "Seni arzu ettiğin şeye Allah nasıl eriştirmez?" Son kelime, nüshalarda "اهل" şeklinde imla edilmiştir.

8 ġayra L: şīre A

9 "Bizden önce peygamberler bile günah işlemişlerdir."

merḳūmuñ eşedd-i inkār ile inkārına maḳarr ve temṯīli redd ve kendüyi ṭard eyledigi muḳarrerdir.

Ve keẕālik "Bir kimesneniñ bir merd-i ḳabīḥu'l-veche gūyā liḳāda "Naẕīr-i Nekīr ve ta'abbüṣde Mālikü'l-ġadbāndır." dese ne lāzımdır?" deyü Ḳābisī'den su'āl olunduḳda "İrāde-i ḳā'ile i'tibār ve murādından istifsār [L354a] olunup dehşet-engīz-i melekde ehad-ı melekey-i kabr olan Nekīr'e teşbīh murād ederse sū-i edeb ve illā istikrāh irādesine naẕarla bi-lüzūm-ı ta'zīr-i şedīd müstecibdir." demişdir. Zīrā meleke sebbi taṣrīḥ etmeyüp taḥḳīr telmīḥ etmişdir. Bu ṣūretde mezbūra Şer'an tertīb-i cezā ḍarb u nekāl ve ḥabs ü iẕlāldir.

Fe-lihāẕā ma'rūfun bi'l-ḫayr olan bir şābb, bir racül-i meskenet-intisāba 'ilm ü dīne müte'allıḳ bir emrde **[221b]** ḫiṭāb edüp ol daḫi يا شاب اسكُت فإنك أُمِّيّ[1] dedikde, şābb-ı mezbūr "Peyġamber daḫi ümmīdir." deyü cevāb verüp lüzūm-ı tekfīri vażī'-i şenī'ini teşnī' u tekfīr ile tertīb-i cezā-yı vecī'-i huṣūṣī ve eger ḳavlinden i'rāż u ric'at ve iẓhār-ı nedāmet eyledigi ma'lūm-ı Ḳābisī-i feżā'il-vefret olduḳda "Küfre nisbeti ḫaṭā, lākin şābb-ı cehālet-nejād istişhādında ġayr-ı muṣīb olmaġla te'dīb olunur." demişdir. Zīrā ṣıfat-ı ümmiyyet Resūl-i Kā'ināt'da cümle-i mu'cizātdan olup mu'cizeyi ġayra[2] nisbet cehālet ve ṣıfat-ı Peyġamber ile iḫticāc maḫż-ı sefāhetdir. Felā-cerem istiġfār ile evḳāt-güẕār olup tā'ib olmaġla 'afv-ı Ḫudā'ya rāġıb olursa cezādan rehāsı bī-mirādır. Ḫattā bir kimesne āharı tenḳīṣ, ol daḫi "Senin murādıñ bańa isnād-ı menḳaṣatdır, ammā cemī'-i beşer noḳṣāndan ḫālī degildir; ḫatte'n-Nebī." dese, lüzūm-ı ḥabs-i medīd ve ḍarb-ı şedīd ile Ebū Muḥammed[3] [ibn-i] Manṣūr'uñ ḫīn-i istiftāda iftāsı ve ba'żı āḫarıñ vücūb-ı ḳatl-ile imżāsı daḫi naḳl-kerde-i ba'żı ṣiḳātdır.

Faṣl-ı Sābi'

Me'vā-yı beyān-ı vech-i sādisdir ki, maḳūl-i ḳā'il nefs-i ḳā'ilden ṣādır olmayup belki ġayrıdan ṣādır olanı ḥākī vü muḫbir olmaḳdır.

1 "Ey genç, sen sus! Sen hayrı şerden, iyiyi kötüden ayıramayan cahil birisin (ümmîsin)!"
2 ġayra L: ġayr A
3 Muḥammed L: Aḥmed A

Felā-cerem bu maḳūleyi ḥākīniñ ḳarīne-i ḥāline naẓar ve maḳāline müṭāla'a-güsterlikden ṣoñra ḥükmi vücūh-ı erba'a üzre mu'teber ya'nī vücūb ve nedb ve kerāhet ve taḥrīm beyninde dā'ir idigi muḳarrerdir. Zīrā ḳā'il-i meẕkūr ḳavl-i meẕkūrı yā ber-vech-i şehādet inbā veyāḫud ta'rīf-i ḥāl ve iṣbāt-ı ṣıfat-ı maḳāl-içün inhā veyāḫud inkār ile i'lām-ı keyfiyyet ve tenfīr veyā taḫrīc ü taḫẕīri ibrāz içün dem-sāzdır. Pes vücūh-ı meẕkūreden [L354b] her ḳanġı ṣıḳ müteḥaḳḳıḳ ise ḥükmi oña göre icrā olunacaġı bī-mirādır.

Felā-cerem meclis-i nāsda taḳrīr ve kitāb-ı te'līfinde redden li'l-ḳā'il taḥrīr ve ḳā'ile lāzım gelen ḥükmi taṣvīr, cümle-i vācibātda idigi müstaġnin ani't-ta'bīrdir. Ḥattā beyān-ı ba'ż maḳālde i'tibārāt-ı ḥālātı ḥikāyet ve maḥkī-i 'anhıñ keyfiyyetin inbāya mübāderet 'inde erbābi'l-edeb müsteḥabdır. Siyyemā ḥākī-i ḳavl-i merḳūm 'ālim yāḫud rāvī-i eḥādīṣ-i Resūl veyāḫud hākim yāḫud iftāsıyla cezm olunan kimesne ise sāmi'a mesmū'ın ifādede tenfīr-i nās içün şehāde lāzım u lāzib ve ḳaṭ'-ı żarar-ı Müslimīn ve lüzūm-ı iḫtirām-ı Seyyidü'l-Mürselīn iṣā'a ve e'imme-i Müslimīn'den sem'ine vāṣıl olanlara inkār ve fesādeti beyān u iẓhār vācibdir. Ve keẕālik ḥükm-i vücūb-ı beyān-ı sūl ḥākī-i feṭānet-bünyāna daḫi şāyāndır, vā'iẓ u nāṣiḥ veyā mu'allim-i ṣıbyān ola. Zīrā iẓhār-ı aḥvāl-i serīretiñ ṭab'-ı āḫara sirāyeti muḳarrer, ḥuṣūṣan ḫāliyü'ẕ-ẕihn olan eṭfāl ve 'avāma sür'at-i te'ṯīri emr-i aẓhardır. Ammā eger ḳā'il-i ḳavl-i muḫālif evṣāf-ı meẕkūre ile ġayr-ı muttaṣıf ise ḥaḳḳ-ı Nebiyy-i Muḫterem'i iḳāmet ve 'ırż-ı şerīflerini ṣıyānet ve ḥayyen ve meyyiten eẕādan ṣıyānet 'āmme-i mü'minīne vācibe-i ẕimmet idigi bilā-reybdir. Ma'a-hāẕā ḥuḳūḳ-ı Server-i Enbiyā'yı iẓhāra ḳādir ve ḥükm-i Şer'e i'āneti bāhir olan kimesne vesāṭetiyle beyān-ı tevḳīr-i Resūl-i Beşīr ü Neẕīr iḳāmet ü edā olunduḳda vücūb-ı edā onlardan mā-'adānıñ ẕimmetinden sāḳıṭ ise daḫi tekṯīr-i şühūd içün te'sīs-i mebānī-i nuṣret istiḥbābı bāḳīdir. Fe-lihāẕā eslāf-ı muḥaddiṯīnden müttehem olanlarıñ **[222a]** aḥvālini beyān içün niçe efāżılıñ tedvīn-i kütüb ve cem'-i ṣuhuf etdigi buña mümāṯildir. Fe-keyfe ki Ẕāt-ı mekārim-simātlarına īṣāl-i naḳīṣ ile müttehemiñ aḥvālin bi'ṭ-ṭarīḳi'l-evlā şāyāndır. Fe-lihāẕā Ebū Muḥammed ibn-i Ebī Zeyd'den, Ḥaḳ Sübḥānehū ve Te'ālā ḥaḳḳında bu miṯillü aḳvāl istimā' edene mesā'-ı 'adem-i

şehādetden su'āl olunduḳda "Nefāẕ-ı ḥükm-i şehādetin me'mūl ederse şehādeti lāzım ve keẕālik [L355a] ḥākim 'adem-i ḳatli[1] ve ḥükm-i istitābe ve te'dībi mücevvez oldıġını 'ālim ise şehādet ehemm-i mühimdir." deyü cevāb vermişdir. Ammā sebb ü taḥḳīri mutażammın ḳavl-i ḳabīḥi maḳṣadeyn-i meẕkūreyniñ mā-'adāsı maḥallinde ḥikāyet, ṣıyānet-i maḳām-ı nübüvvet içün marżī-i Ehl-i Sünnet degildir. Pes 'ırż-ı Nebiyy-i Muḫtār ile tefekküh ve sū-i ẕikr-i Ḥabībullāh ile tefevvüh ẕākiren ve āṣiren ġarażı Şer'ī olmadıġı tecvīz-kerde-i erbāb-ı yaḳīn olmayup 'ırż-ı meẕkūr temhīd-i īcāb u istiḥbāb beyninde bir emr-i lāzımü't-terdīddir. Fe-lihāẕā Kitāb-ı Kerīm-i i'cāz-raḳīmde Ḫudā ve Resūlü'ne ictirā-yı iftirā edenleriñ maḳālātın redd ü inkār içün teẕkār-ı ākīde ve tehdīd ü va'īd ile taḥẕīr içün tekrār lā-be's idigi muḳarrer ve vücūh-ı meẕkūre üzre eḥādīṣ-i ṣaḥīḥa daḫi vārid idigi rūşen-terdir.

Felā-cerem e'imme-i hüdādan niçe selefiñ īrād-ı ḥikāyāt-ı maḳālāt-ı kefere ve mülḥidīn etdigi ġayr-ı muḫtelifdir. Ḫattā kütüb ve mecālisde tebyīn-i fesād-ı i'tiḳād ve ibṭāl-i şübhe vü 'inādları musaṭṭardır. Bināberīn cebr-i ecell-i İmām Aḥmed bin Ḥanbel'den erbāb-ı 'aḳā'id-i bāṭılayı redd ü inkār bedīdār olmuşdur. Siyyemā İmām-ı müşārun-ileyhiñ Ḥāriṣ-i Muḥāsibī ile baḥṣi ve ḫalḳ-ı Ḳur'ān'da redd-i Cehmiyye'ye Ehl-i Sünnet'i ḥattā mü'eyyid-i müdde'ā-yı sābıḳdır. İmdi vücūh-ı meẕkūre cā'izü'l-ḥikāyātdır; ammā ẕikr ü īrādı 'alā vechi's-sırr olmayup berāy-ı iḫtibār-ı teẕkār olunmaḳ sezā-vārdır. Ḫattā iḫbār-ı aḫbār dā'ire-i fīmā beyne'n-nās ile maḳālāt-ı mizāc-āmīz ve bunuñ emṣāli ḳīl ü ḳāl-i ḳabāḥat-engīzden iġmāż-ı 'ayn lāyıḳ-ter ve fā'ideye menāṣ olmayan mā-lā-ya'nīyi iḳtināṣ bi'l-külliyye memnū' ve ba'żı āḫara nisbetle şenā'ati beyne'l-lümū'dur. Pes ol ḳavl ki ḥākīden ṣudūrı ḳaṣda ġāyr-ı ḳarīn ola veyā ma'rifet miḳdārına cehāleti müstebīn veyā tekellümi ḫilāf-ı mu'tād cārī veyā ẕātında kelām-ı meẕkūr-ı şenā'atden 'ārī lākin naḳlinde bir fā'ide nāḳiline 'ā'id olmamaġla bīhūde ḥikāyeden men' u zecri müstaḥsen ve i'āde vü tekrārında memnū' olmazsa te'dībi de'b-i ḥasendir. Ammā menḳūl-i mezbūr [L355b] beşā'at ü şenā'atden ḫālī degil iken naḳline mübāderet, ta'zīre liyāḳatin mūcib ü mümteni' olmazsa ta'zīr-i şedīdi müstevcibdir. Keyfe lā?

1 'adem-i ḳatli L: 'adl-i ḳatli A

Ṭırāz-ı ṣaḥīfe-i ḥikāyāt ve āvīze-i gūş-ı rivāyetdir ki, rāh-ı hüdāya sālik [aṣḥāb-ı] Ḥażret-i İmām Mālik'den bir kimesne ḫalḳ-ı Ḳur'ān'ı mücevviziñ ḥālinden su'āl ve İmām-ı feżā'il-fercām daḫi ḳā'ile [1] كافر، فاقْتلُوه buyurduḳda ḳā'il ḳavl-i mezbūrdan teberrī ve āḫara ʿazv ile taʿarrī etdikçe İmām ḳaṣd-ı taġlīẓ ve ıṭrā-yı zecr ile [2] إنَّمَا سمعناه مِنْك buyurmuşlardır. Siyyemā ḥikāyāt-ı mezbūreyi ḥākī olan kimesne iḫtirāʿla töhmet ve ġayra ʿazvda kiẓbe iżāfet veyāḫud bu ḥāle muʿtād veyā istiḥsāna cür'et-nihād ve ḥırṣ ve istiḫfāf veyā ṭaleb-i taḥaffuẓı muḥtevī olan eşʿār ile i'tilāf üzre olsa ḥükm-i ḥākī müddeʿī bi-nefsihī ḥükminde olmaġla sebb-i Nebī'yi dāʿī **[222b]** olup ḳavli muʿteber ve ʿazvına naẓar olmamaġın bilā-emān icrā-yı ḥükm-i Şerīʿat ve ḳatline mübāderet olunur. Ḥattā maẓhar-ı ʿināyet ʿallām[e] Ebū ʿUbeyd Ḳāsım bin Sellām "Hicv-i Cenāb-ı Seyyidü'l-Enām'ı muḥtevī nıṣf beyt maḥfūẓ-ı ṣandūḳa-i żamīri olan tekfīr olunur." demişdir. Bināberīn mecmaʿunʿaleyh olan aḳvāli ḥāvī baʿżı mü'ellefāt-ı muʿteberede mervīdir ki, kelām-ı hicv-intiẓāmı rivāyet ve kitābet ve ḳırā'at ḥarām ve bulundıġı maḥalde maḥvdan mā-ʿadāya naẓar ḫaṭardır. Pes eslāf-ı kibār, müstaġraḳ-ı ġufrān-ı Ḫudāvendigār olalar, kemāl-i diyānet ü taḳvādan kütüb-i meġāzī vü siyerden mutażammın hicā-ı Seyyidü'l-Beşer olan eşʿārı maḥv u isḳāṭ edüp ancaḳ vücūh-ı meẓkūre üzre eşyā-yı yesīre-i ġayr-ı beşīʿa ibḳā eylemişlerdir ki ḳā'iliniñ maẓhar oldıġın iʿlām edeler.

[Faṣl-ı Ṣāmin]

Vech-i sābiʿ, ẕāt-ı efḍaliyyet-simāt-ı Nebevī'ye, evṣāfdan ıṭlāḳı cā'iz veya cevāz-ı ıṭlāḳında iḫtilāf olunan baʿżı ʿavārıż-ı beşeriyye-i mümkinü'l-iżāfe ve muḥtemelü'n-nisbeyi isnād veyā muḥtācun-ileyh-i ebdān olan umūr-ı dünyādan biriniñ ıṭlāḳın īrād u ityān ve aḥvāl-i ibtidā-yı selām ve ṣuʿūbe-i zamān bed'-i teblīġ-i aḥkāmı [L356a] beyān ve müteḥammil olduḳları muḳāsāt-ı aʿdāyı ve muʿānāt-ı maʿīşetlerin inhādır.

İmdi bunlarıñ küllīsi ḥażerāt-ı Enbiyā'ya ʿaleyhim şerāyifü't-teḥāyānıñ min ḳıbelillāh ʿiṣmet-penāh idiklerin iẕʿān ile ittiṣāf-künān olanlara ʿalā ṭarīḳi'r-rivāye ve'l-müẕākere tefevvüh ve tekellüm cā'iz ve ẓāhir-i lafẓ ve maḳṣad-ı lāfıẓında ġamż u naḳṣ ve izdirā vü istiḫfāf olmamaġla vücūh-ı

1 "Kâfirdir, onu öldürün."
2 "Biz bu sözü senden duyduk!"

sitte-i meẕkūreden ḫāricdir. Lākin müẕākere-i meẕkūre ʿulemā-i müttaḳīn ve fühemā-i Dīn-i Mübīn beyninde dā'ire olmaḳ ehemm ve fitnesinden ḫavf u hirās ve bu emrde nā-şinās olan kimesne ile müẕākereden taḥarrüz elzemdir. Ḥattā baʿżı selef ḳaṣaṣ-ı maʿlūmeyi iḫtivā ve ẕikr-i şeǧaf-ı nisvānı inṭıvā sebebi ile zümre-i nisvāna żaʿf-ı maʿrifet ve noḳṣān-ı ʿaḳl ü diyānetlerine binā'en Sūre-i Yūsuf'uñ taʿlīmin müstaḥsen görmemişlerdir. Vāḳıʿā Cenāb-ı Seyyidü'l-Maḫlūḳāt ʿaleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavātıñ (مَا مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا وَقَدْ رَعَى الْغَنَمَ)[1] buyurduḳlarınıñ manṭūḳ-ı müsellemince evā'il-i ḥāl-i saʿādet-hem-demlerinde raʿy-ı ġanem buyurduḳların ve ber-manṭūḳ-ı Ḳur'ān Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhi ve ʿalā Nebiyyinā şerāyifü't-teḥāyānıñ keẕālik raʿy-ı ġanem buyurduḳların[2] meḳādīr-i a'le'd-derecāt-ı ḥażerāt-ı Enbiyā'ya dānā olanlara ʿale'l-vechi'l-meẕkūr müẕākere cā'iz, belki raʿy-ı ġanem deyden-i ʿArab-ı ʿurebā idiginden mā-ʿadā ḥażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām'ıñ şuġl-i meẕkūra mübāderetleri niçe ḥikem-i bāliġa ve esrār-ı sā'iġaya mebni olup dāric-i medāric-i ümmet olmalarını mūcib ve taʿallüm-i siyāset-i ümmeti müstevcibdir. Ḥattā Cenāb-ı Feyyāż-ı Muṭlaḳ o Dürr-i yetīm-i baḥr-i tekrīmi bī-peder ü māder kenf ü ḥıfẓ-ı Ḥafīẓ'de terbiye ve ṣūret-i faḳr u ġınāda mālik-i gencīne-i ġınā ḳılmaġla maẕhar-ı feyż-i tenmiye buyurdıġın ʿalā ṭarīḳi'l-imtinān naẓm-ı kerīminde keşīde-i silk-i beyān buyurmuşdur.[3]

Pes aḥvāl-i sābıḳayı ẕikr ve niʿam-ı lāḥıḳayı fikrde ʿadem-i ʿıẕāẕat-ı emr ẓāhir, belki bu ḥāl-i ġarābet-iştimāliñ ṣıdḳ-ı nübüvvet ve ḥaḳḳāniyyet-i risāletlerine delāleti bāhirdir. Zīrā ʿavn-ı Ḫudā-yı [L356b] Cihān-āferīn ile ṣanādīd-i ʿArab'[a] **[223a]** ġālib ve küberā-yı aʿdā-yı dīni sālib olup tīġ-i nuṣret ü ẓafer ile ekṣer hālik ve meḳālīd-i memālik-i ümeme mālik olmaġın nuṣret-i ḫāṣṣ ve te'līf-i ḳulūb-ı ẓafer-iḫtişāṣla maẕhar-ı te'yīdāt-ı İlāhiyye ve imdād-ı melā'ike-i müsevvemīn ile maḥall-i elṭāf-ı ġayr-ı mütenāhiyye olmuşlardır.[4] Vāḳıʿā ol Peyġamber-i Āḫir-zamān eger zāde-i pādişāh-ı cihān yāḫud ṣāḥib-i eşyā vü aʿvān olaydı "Cümle-i nāsdan şirẕime-i keşīre bu sebeb ile ẓuhūr ve bu vāsıṭa ile cihān-gīr olmuşdur." derler idi. Fe-lihāẕā Ebū Süfyān melik-i Rūm[5] ile mükāleme eyledigi ān "Ol Ẕāt-ı Nübüvvet-simā-

1 "Allah Teâlâ'nın gönderdiği her peygamber mutlaka koyun gütmüştür." Buhârî, "İcâre", 2, nr. 2262.
2 Kasas, 28/22-28.
3 Duhâ, 93/6-8.
4 Âl-i İmrân, 3/123-125.
5 melik-i Rûm L: felek-i Rûm A

tıñ silsile-i ensābında pādişāh var mıdır?" deyü su'ālden ṣoñra "Eger silk-i neseblerinde pādişāh olsa mülk-i pederi da'vā ederdi, verirdük." demişdir.[1] Siyyemā ol Nebiyy-i Ġafūr ṣıfat-ı yütm ile mevṣūf oldığı kütüb-i müteḳaddime ve āṡār-ı sālifede masṭūr, ḫuṣūṣan Enbiyā-yı İsrā'īl'den Ḥażret-i Ermiyā kitābında meẕkūrdur.[2] Ḥattā Ẕāt-ı kerīmlerin vaṣf-ı yütm ile İbn-i Ẕī-Yezen, 'Abdülmuṭṭalib'e vaṣf-efken ve Baḥīrā nām rāhib Ebū Ṭālib'e bu vaṣfla icābe etmişdir. Bināberīn ber-vech-i mübeyyen vaṣf-ı yütm ile tavṣīf-i Nebiyy-i efḍaliyyet-efken cümle-i medāyiḥ-i Ẕāt-ı mekārim-şi'ārlarından olup fażīlet-i ṡābitelerini i'lān ve ḳavā'id-i mu'cizātların beyāndır. Zīrā ebher mu'cizātlar Ḳur'ān-ı 'Aẓīm'den mertebe-i 'ilm ü 'irfānların ma'lūm ve ṭāḳat-i beşeriyyeden bīrūn menḥ-i keṡīre ve 'avārif-i vefīre maẓhariyyetleri mefhūmdur. Felā-cerem bu maḳūle kemālāt-ı ḫˇāriḳu'l-'āde ders ü ḳırā'at ve ta'līm-i kitābet etmeyen Ẕāt-ı efḍaliyyet-simātda icāde olunmaḳ sebeb-i istiġrāb ve mūcib-i isti'cābdır. Pes vaṣf-ı ümmiyyet bu ṣūretde maḥżā sebeb-i ekmeliyyetdir ki kitābet ü ḳırā'at vāsıṭa-i ḥuṣūl-i ma'rifet iken maṭlūb-ı metā' bi-ġāyri vāsıṭa ṣūret-nümā olmaġla Ẕāt-ı Risālet-simātlarınıñ vāsıṭadan istiġnāsı bī-mirādır. Ma'a-hāẕā ümmiyyet sā'ire nisbetle vesīle-i [L357a] menḳaṣat ve 'unvān-ı cehāletdir. Sübḥāne Rabbiye'l-A'lâ ki şān-ı ma'ālī-nişān-ı Resūl-i efḍaliyyet-müṡūli sā'ire mübāyin ḳılmaġa, ġayra naḳṣ-āver olan ḥāleti Ẕāt-ı Risālet-simātlarına vesīle-i efḍaliyyet ü ekmeliyyet ḳılmışdır. Keyfe lā? Şaḳḳ-ı ṣadr ġayra bā'iṡ-i helāk iken Cenāb-ı Efḍaliyyet-me'āblarına vesīle-i ḥayāt-ı etemm olmuşdur. Vāḳı'ā sā'ir me'āṡir-i şerīfeleri daḫi āṡār-ı āḥād-ı nāsa muḫālifdir ki, 'ulüvv-i ḳadr ve sümüvv-i şānları a'le'l-meḳādīr iken meskenet ü tevāżu'ları neden nāşī nefs-i nefīslerine ḫıdmet ve pādişāh-ı serīr-i efḍaliyyet iken tena"umāt-ı dünyā-yı denīden nefret ve cemī'-i nefāyis Ẕāt-ı Risālet-simātlarına müvānis olmaġla āmāde iken melābis ve maṭā'im ve merkebde ḳılleti keṡrete tercīḥ ve celīl ü ḥaḳīri tesviye levāzım-ı mekārim-seciyyelerindendir. Pes şol kimesne ki umūr-ı meẕkūreden birin īrād ile şeref-i ḳadr-i Şefī'-i 'İbād'ı yād ile fā'iz-i meṡūbāt-ı cezīle ve nā'il-i ḥaṡenāt-ı celīledir; ammā 'alā ġayri

1 Buhârî, "Bed'ü'l-Vahy", 6, nr. 7; "Cihâd", 102, nr. 2941; "Tefsîr", 3/4, nr. 4553; Müslim, "Cihâd", 74, nr. 1773.

2 İslâm kaynaklarında "Ermiyâ" *-aleyhisselâm-*, Batı kaynaklarında "Yeremyâ" adıyla geçen bu peygamberin milattan önce 500'lü yıllarda yaşadığı kaydedilmekte ve sözü edilen kitap, bugün Hristiyanların elinde bulunan ve kendilerinin Kitâb-ı Mukaddes dedikleri muharref kitabın bir bölümünü (Eski Ahit) oluşturmaktadır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 396.

vechin īrād ve ḳaṣd-ı sū-i i'tīḳād eden nā-şād ve fuṣūl-i sitte-i sābıḳada ẕikr olunan aḥkām ile mücāzāt olunmaḳ muḳarrerdir.

Ve keẕālik ẓāhirinde işkāl ve 'ibārātı müteşābihü'l-me'āl olmaġla şān-ı nübüvvete lāyıḳ olmayan umūrı bilā-muḳteżī ve te'vīl ü tereddüdi **[223b]** muḳżī olan eḥādīṯ-i Ḫayru'l-Verā ve aḫbār-ı sā'ire-i Enbiyā'yı 'alā ġayri vechin īrād u inbā revā degildir. Ḥattā emṯāl-i māżıyeniñ daḫi taḥaddüṯ ve rivāyeti ancaḳ ṣaḥīḥ u ṯābite maḳṣūd ve ġayr-ı ma'lūm olan ḳaṣaṣı naḳl cevāzdan dūrdur. Bināberīn İmām Mālik-i sütūde-mesālik, müstaġraḳ-ı raḥmet-i İlāhiyye ola ki, müşkiletü'l-ma'nā ve mūhimetü'l-inbā olan eḥādīṯiñ taḥaddüṯin tecvīz etmemişdir. Fe-lihāẕā İbn-i 'Aclān'ıñ[1] bu maḳūle eḥādīṯden yerā'a-i cünbān idigin inkār ve لَم يَكُن مِن الفُقَهَاء[2] deyü teẕkār etmişdir. Ḥattā ṣāḥib-i kitāb, İmām Mālik-i feżā'il-niṣābıñ eṯerine ıḳtifā ve لَيت النَّاس وَافقُوه[3] ta'bīriyle taḥrīż-sāz-ı terk-i mā-lā-ya'nī ve cevāb-ı su'āl-i muḳaddere işāret ile bu gūne yerā'a-i cünbān-ı taḫḳīḳ-i ma'nādır ki; **[L357b]** Ḥażret-i Resūl-i Ḫudā 'aleyhi mine'ṣ-ṣalavāti ezkāhā bu eḥādīṯ-i müşkiletü'l-ma'ālīyi Aṣḥāb-ı Kirām'dan bir ḳavm-i 'Arab'a īrād buyurdular ki, onlar kelām-ı 'Arab-ı 'urebāyı 'alā vechi'l-ittifāḳ 'irfān ile ma'rūfīn ve ḥaḳīḳat ü mecāz ü isti'ārātdan vücūh-ı taṣarrufāta reh-bürde-i iẕ'ān ü yaḳīn idiler. Fe-lihāẕā onlara fehm-i ma'nā-yı eḥādīṯ-i müşkiletü'l-elfāẓ mübeyyen idigi emr-i mübīndir. Pes ol maḳūle mezāyā-yı fehmān-ı feṣāḥat vedā'-ı 'ālem-i fānī etdikden ṣoñra 'aḳāb-gīrān-ı ṭarīḳleriniñ muḫālaṭa-i A'cām ile kelāmlarına 'acemiyyet duḫūl ve kendülere ümmiyyet ḥulūl etmekle faḳd-i ṣarīḥ-i kelām-ı 'Arab'dan müstenbiṭ olan ma'nāyı iẕ'āna ḳudret-yāb idikleri bī-mirādır. Fe-lihāẕā ba'żısı ḥall-i daḳāyıḳ-ı ma'nāyı 'ilm-i İlāhī'ye tefvīż ile dāḫil-i ḥavza-i İslām ve ba'żıları ẓāhir-nāẓır ve bu i'tiḳādda olanlarınıñ kimi kāfir ve kimi mülḥid ü fācirdir. Ammā müşkilü'l-ma'nā idiginden mā-'adā ṣaḥīḥu'l-isnād olmayan eḥādīṯi inbā ile şān-ı Rubūbiyyet-nişān-ı Cenāb-ı Bārī'de ve Ẕāt-ı Risālet-simāt-ı Peyġamberī'de baḫṯ-i tekellümüñ vechen mine'l-vücūh cā'iz olmadıġı muḳarrer, belki bi'l-külliyye müẕākeresini terk

1 İmâm Mâlik'in hocalarından biri olan Ebû Abdillâh Muhammed b. Aclân el-Kureşî (ö. 148/765), Medineli âbid ve zâhid bir âlim olup Mescid-i Nebevî'de kalabalık bir cemaate hadîs okuturdu. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 399.

2 "O fakîhlerden değildir."

3 "Keşke insanlar bu konuda İmâm Mâlik'in dediğini yapsaydı (da müteşâbih hadîsleri halk arasında rivayet etmeseydi)."

lāyıḳ-terdir; meger ża'f-ı rivāyeti vehn-i isnādını berāy-ı inbā inhā oluna. Fe-lihāẕā meşāyıḫ-ı ḥadīṯ, Ebū Bekr bin Fūrek'iñ ***Müşkilü'l-Ḥadīṯ*** nām kitābında eḥādīṯ-i ża'īfe-i mevżū'ayı īrād ve tekellüfāt ü te'vīlātını yād etdigin istinkār ve ḥaḳḳ ile bāṭılıñ iltibāsı ḳaṣdıyla Ehl-i Kitāb'ıñ maṣnū'ātı olan müşkilātı ṭarḥ etmek ṭavr-ı şāfī ve ża'fına yā mevżū'a idigine tenbīh ityān-ı tekellüfden muġnī ve vāfī iken naḳl ile bilā-fā'ide tekṯīr-i sevād ve tekellüfāt-ı vāhiye īrād eyledigin daḫi redd ü inkār etmişlerdir. Zīra maḳṣūd-ı aṣlī lebs ü iltibāsı ḥakk ve ḳaṭ'-ı 'azv-i şekkdir. Ma'a-hāẕā ṭarḥı izāle-i iltibās içün ẕikrinden ekşef ve şifā-baḫş-ı nüfūs olmada te'vīlinden eşfā vü elṭafdır.

Faṣl-ı Tasī'

Ol Nebiyy-i Kerīm 'aleyhi efḍalü'ṣ-ṣalātu ve's-selām ḥaḳḳında 'alā mā-sebaḳ tekellümi cā'iz ve ġayr-ı cā'iz olan maḳāl-ile [L358a] mütekellim ve ḥālāt-ı müteḳaddimeyi 'alā ṭarīḳi'l-müẕākere ve't-ta'līm ẕākir olan kimesneye lāzımdır ki, Server-i Kā'ināt 'aleyhi şerāyifü'ṣ-ṣalavātı ẕikre ri'āyet, merāsim-i tevḳīr ü ta'ẓīme 'alā mā-huve'l-vācib iḳdām ve kemāl-i tebaṣṣur ve intibāha ihtimām edüp tevḳīr-i lāyıḳı terk ü ihmālden ġāyet-i iḥtirāz ve iẓhār-ı 'alāyim-i ādābda icmāl eylemeye. Meşelā şedā'id ü miḥen-i zamān-ı bed'-i İslām'ı ẕikre iẓhār-ı işfāḳa mübāderet ve muḳāsāt-ı **[224a]** a'dāyı yād etdikde ḳaṣd-endāzān-ı eẕāya ġayẓı i'lān ile ta'ẓīm-i şān-ı efḍaliyyet-nişān-ı Nebevī'yi beyāna mübāşeret ve rāh-ı Cenāb-ı Risālet-penāhda fedā-sāz-ı nefs olaraḳ dergāh-ı Nübüvvet-destgāha rütbe-i taṣavvurdan mā-fevḳ-i beyān şevḳ edüp zamān-ı şerāfet-iḳtirānlarında mevcūd olsa nuṣretlerine ne mertebe beẕl-i vüs'-i ṭāḳat ederse o minvāl üzre 'arż-ı muḫāleṣet eyleye. Ma'a-hāẕā bu ṭavr üzre beyāna leb-cünbān olanlara şāyāndır ki, 'işmet-i Nebeviyye'yi inbā ve bi-ṣavnillāh maṣūn idiklerin inhāda ḥasebü'l-imkān ityān-ı aḥsen-i ta'bīrāt ile ri'āyet-sāz-ı edeb olmaḳ ehemm-i maṭlabdır; ḥattā bu taḥarrī ile kiẕbden teberrī eyleyüp sū-i edebden müctenib ola. Siyyemā aḳvāl-i ṣıdḳ-iştimāllerinden tekellümde هَل يَجُوز عَلَيه الْخُلْف فِي القَوْل وَالْإِخبار[1] 'ibāretiyle ta'bīr ve cümle-i vāḥide-i lafẓ-ı kiẕbden kenāre-gīr olup 'ilm-i 'ālem-ārālarına müte'allaḳ olan tekellümde هَل يَجُوز عليه أن لَا

1 "Onun gerçek dışı bir şey söylemesi, olmayan bir şeyi yanılarak veya yanlışlıkla haber vermesi caiz midir?"

يَعْلَم إِلَّا مَا علم[1] mefhūmın ta'bīrle ve isnād-ı menḳaṣatdan be-ġāyet kendüyi taḫẕīr eyleye. Ve ef'āl-i müstaḥsenelerin teẕkārda هَل يَجُوز له فِي بَعْض الْأَوَامِر وَالنَّوَاهِي وقوع بعض الصَّغَائِر[2] deyüp isnād-ı ẕenb ü ma'ṣiyyetden gürīz eyleye.

Ve'l-ḥāṣıl ẕikr-i evṣāf-ı Cenāb-ı Resūl-i Kerīmü'ş-şemā'ilde terkü'ẕ-ẓāhir, et-tevḳīru Ḥabīb-i Ḫudā ve tefḫīm-i şān-ı ma'ālī-nişān-ı Resūl-i Kibriyā'dır. Ḥattā ba'ẕı 'ulemānıñ taḥsīn-i 'ibārete ṣarf-ı himmet lāzime-i ẕimmet iken ḥıfẓ-ı nāmūs-ı tevḳīrden tesāmuḥı ḥīn-i rü'yetinde ḳabīḥ 'add eyledigin ṣāḥib-i [L358b] kitāb-ı feżā'il-nişāb dānīş-āmūzān-ı rumūz-ı 'irfāna tenbīh içün īrād ve ḥarf-i taḥḳīḳ ile ḫiṭāb edüp ba'ẕı cā'irīniñ daḫi irtikāb eyledigi tekellüfātı ve taḥsīn-i 'ibāreti terkinden mā-'adā iftirāya ictirā eden ḳā'il-i tesāmuḥ-şemā'iliñ küfre nisbet oldıġın ba'de'l-īrād sā'ir 'ibād beyninde ḥīn-i te'āṭī-i müẕākerede mürā'āt-ı merāsim-i edeb ni'me'l-maṭlūb iken Mefḫar-i Mevcūdāt 'aleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavāt ḥaḳḳında vücūb-ı mürā'āt-ı tevḳīr ü ikrām ehemm-i murādāt olmaḳ bi'ṭ-ṭarīḳi'l-evlā idigiyle ḫatm-i kelām etmişdir.

Vāḳı'ā cevdet-i 'ibāret, kelāmıñ medār-ı taḥsīni ve tehẕīb ü taḥrīr ve 'uẕūbet-i ta'bīr güftār-ı meḥāsin-diṣārıñ şi'ār-ı teẕyīnidir. Keyfe lā? Cenāb-ı Erīke-ṭırāz-ı i'tilā (إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ لَسِحْرًا)[3] buyurmuşlardır. Ma'a-hāẕā 'alā vechi'n-nefy ve't-tenzīh ba'ẕı kelāmı taṣrīḥ ve tenbīhde ḥarec yoḳdur; meṣelā لَا يَجُوزُ عَلَيْهِ الْكَذِب جُمْلَةً[4] gibi. Lākin bu maḳūle kelām taṣrīḥ olundıġı hengāmda ta'ẓīm ü tevḳīr-i Nebiyy-i Ekrem, ekrem ve ehemmdir. Pes ḥā'iz-i ḳaṣabü's-sebaḳ-ı şeref olan 'ulemā-yı selef ḳısm-ı ṯānīde beyān olundıġı üzre inbā-yı ẕikr-i mefāḫir-me'āṣir-i Nebeviyye'de kendilere gün-ā-gün ḥālet-i vecd-engīz ḥuṣūliyle ẕevḳ-i ta'ẓīm-i Cenāb-ı Seyyidü'l-Enām'a rātibe-ṭırāz-ı vuṣūl olmuşlardır. Ḥattā ba'ẕılar ḥīn-i ḳırā'at-i Ḳur'ān'la ḥikāyāt-ı maḳāl-i a'dād-ı vaṣf-ı ḥāl-i küfre ve erbāb-ı iftirā olundıġı maḥallerde iclālen li'l-Meliki'l-Müte'āl ve iḫtirāzen 'ani't-teşebbüh bi-ehli'l-küfr ve'ḍ-ḍalāl ḫafẓ-ı ṣavt ve iẓmār-ı meskeneti kendülere 'ādet etmişler idi.

1 "Onun, Allah Teâlâ'nın kendisine öğrettiği şeyden başkasını bilmemesi caiz olur mu?/Onun, kendisine vahiy gelinceye kadar bazı şeyleri bilmemesi mümkün müdür?"

2 "Onun bazı emirlere ve yasaklara aykırı davranması ve bazı küçük günahları işlemesi caiz midir?"

3 "Öyle güzel söz vardır ki, insanı âdeta büyüler." Buhârî, "Nikâh", 47, nr. 5146; "Tıbb", 51, nr. 5767.

4 "Onun yalan söylemesi kesinlikle mümkün değildir."

BĀB-I ṢĀNĪ

Ḥabīb-i Ekrem ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem Cenāb-ı Efḍaliyyet-meʾāblarına ictirā-kārān-ı sebb **[224b]** ve isnād-āverān-ı naḳṣ u eẕānıñ ḥükmini beyān ve tertīb-i ʿuḳūbetini ve istitābe vü verāṣetini iʿlān içün mersūmdur.

Felā-cerem ṣāḥib-i kitāb-ı feżāʾil-intisāb şān-ı maʿālī-nişān-ı Resūl-i Ekremʾde sebb ü eẕā ve izdirā vü cefā ne güne ṣūret-nümā idigin imlā ve bu maḳūle efʿāl-i melʿanet-iştimāliñ ḳāʾili ḳatle sezā idiginde icmāʿ-ı ʿulemā [L359a] taḥaḳḳuḳ-nümā idigin inbādan ṣoñra, ḫalīfe-i İslām bu maḳūle mücrim-i melʿanet-irtisāmıñ ḳatl ü ṣalbinde muḫayyer idigin daḫi ifhām etmişdir. Keyfe lā? Ḳavleyn-i mezbūreyniñ serd-i edille-i ʿadīdesi mīzāb-ı ḫāme-i erbāb-ı feżāʾilden çekīde idigi keẕālik maḥallinde masṭūrdur.

Pes bundan ṣoñra maʿlūm ola ki, İmām Mālik-i sütūde-mesālikiñ ve aṣḥāb-ı feżāʾil-intisābınıñ ve cumhūr-ı ʿulemā-yı eslāfıñ muḫtārlarınca sābb-ı melʿānet-intisābıñ ḳatli ḥadden ṣūret-peẕīr olup küfr olmadıġı ʿadem-i ḳabūl-i tevbesiyle muʿallel ve ḥükm-i Şerʿīsi zındīḳıñ ve küfrini sātir olan kāfiriñ ḥükmi gibi idigi müdelleldir. Zīrā ictirā eyledigi melʿanetden iẓhār-ı tevbe ile rücūʿı ṣūret-nümā olsa daḫi şerʿi kendüden sāḳıṭ olmamaġın ʿadem-i ḳabūl-i tevbesi rū-nümādır. Fe-lihāẕā günāhından ṭālib-i iḳālesi yaʿnī nedāmet ʿaleʾl-iṭālesi ve kendüden ṣādır olan melʿanetden rücūʿı ʿindeʾl-fuḥūl rātibe-ṭırāz-ı ḳabūl degildir. Bināberīn ʿaleʾl-ḳavliʾl-meşhūd sābb-ı melʿanet-mevfūr-ı mezbūruñ kār-ı ḫabāṣet-şiʿārınıñ kendüden ṣudūrını inkār etmekle, gerekse iṣbātdan ṣoñra tevbe etsün gerekse ḫaṭāsına muḳırr u muʿterif olmaġla ṭāyiʿan teʾdīb olsun, yine ʿadem-i ḳabūl-i muḫtār-ı fuḥūldür. Zīrā "Ḥadden lüzūm-ı ḳatli tevbe ile ġāyr-ı sāḳıṭ, lākin ʿindallāhi teʿālā maʿfuvv olması mercüvv[dür]." deyü ḳavl-i Ebū Muḥammed bin [Ebī] Zeydʾden menḳūl-i baʿżı fuḥūldür. Ve İbn-i Saḥnūn-ı ẕū-funūn ḳatında daḫi ümmet-i icābetden ictirā-kārān-ı sebb-i Nebiyy-i Ẕī-şānʾın ḥadden lüzūm-ı ḳatlini ṣudūr-ı tevbe müzīl olamaz. Ḥāttā iẓhār-ı tevbe eden zındīḳ-ı melʿanet-refīḳde daḫi ʿulemā-yı eslāf iḫtilāf etmişlerdir. Bināʾen-ʿalā-ẕālik[1] Ebuʾl-Ḥasen ibnüʾl-Ḳaṣṣārʾdan iki rivāyet sāmiʿa-zīb-i aṣḥāb-ı dirāyetden yaʿnī ʿinde baʿżıʾl-ʿulemā min-ġayri taʿbīrin ḫod-be-ḫod

1 Bu ibarenin imlası bütün nüshalarda "hā-ẕālik" şeklindedir.

iẓhār-ı tevbesi ṣafā-yı bāṭınına delālet etmekle tevbesiniñ ḳabūli müreccaḥ ve 'inde'l-ba'ẓı'l-āḫar iẓhār-ı tevbesi taḳıyyeye maḥmūl ve cürmine iḳrār ihdār-sāz-ı demi idigi muḫtārdır. Ḥattā bu ḳavl-i rā'iḳ 'ulemā-yı Mālikiyye'den [L359b] Aṣbaġ nām taḥrīr-i fā'iḳiñ marżīsi idigi menḳūl-i ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il-intisābdır. Pes zındīḳ-ı mel'anet-nişāb ḥaḳḳında evlā bi'ṭ-ṭarīḳ idigi maḳbūl-i ehl-i taḥḳīḳdir. Keyfe lā? İḫtilāf-ı 'ulemā, mes'ele-i zındīḳda rū-nümādır. Yoḫsa sābb-ı mel'anet-nişābıñ ḥāli iḫtilāfdan mu'arrā idigi taḥḳīḳ-i sābıḳdan hüveydādır. Zīrā vücūb-ı mürā'āt-ı ḥuḳūḳ-ı Nebiyy-i celīlü'ş-şān ümmet-i merḥūmeye bi-ṭarīḳi't-tevārüṯ lāzime-i ẕimmetdir.

Felā-cerem ḥuḳūḳ-ı 'ibādı tevbe mesḳūṭ olmayup irżā-yı ḥaṣma muḥtāc oldıġı gibi, ḥaḳḳ-ı Resūl-i Muḥterem'i daḫi tevbe müzīl[1] olmadıġı bī-ḳāl ü ḳīldir. Ancaḳ zındīḳıñ ba'de güneh me'ẖūẕen tevbeye müsāra'ati ḥīninde ḳatline mübāderet olunmaḳ İmām Mālik-i sütūde-mesālik ile İmām Aḥmed bin Ḥanbel ve Leyṯ ve İsḥāḳ-ı feżā'il-mesāḳ ḳatlarında ṣūret-peẕīr ve İmām Şāfi'ī'den tevbesiniñ ḳabūli menḳūl ve Ḥażret-i İmām-ı A'ẓam'dan ve Ebū Yūsuf-ı[2] **[225a]** sütūde-demden ḳabūl ve 'adem-i ḳabūle dā'ir nuḳūl-i iḫtilāf-āmīz menḳūldür. Ḥattā İbnü'l-Münẕir Cenāb-ı Ḥaydar-ı Kerrār'dan iḫbār-sāz-ı istitābe ve İbn-i Saḥnūn vücūb-ı ḳatliyle icābe buyurmuşdur. Zīrā kemā-teḳaddem ṣanī'-i şenī'-i mezbūr ile sābb-ı mel'anet-nişābıñ vücūb-ı ḳatli dīn-i ḥaḳdan dīn-i bāṭıla naḳl etdiginden nāşī olmayup, belki ḥaḳḳ-ı Resūl-i mekārim-müṣūlden olmaġla ḥadden vācibü'l-ḳatldir. Pes bu ṣūretde suḳūṭ-ı ḥadd-i Şer'ī tevbe ile mer'ī olamaz. Keyfe lā? Muḥammed bin Saḥnūn-ı ẕū-fünūn[dan], ṣanī'-i şenī'-i meẕkūruñ fā'ilinden iḫtimāl-i zevāl-i ḳatli muḫāl idigi menḳūl ve serd-i 'illetinde vücūb-ı ḳatli *-ne'ūẕu billāhi min-ẕālik-* irtidāddan nāşī olmayup zındīḳ-ı muẕhir gibi fi'l-i münkeriñ fā'ili idiginden dedigi ḳavl-i maḳbūldür. Ve Ḳāḍī Ebū Muḥammed bin[3] Naṣr ḳatında daḫi kemā-sebaḳ tevbe-i sābb-ı mel'anet-nişāb medār-ı suḳūṭ-ı vücūb-ı ḳatl olamaz. Zīrā ḫāṣā sebb-i Cenāb-ı Bārī'ye mücterīden vücūb-ı ḳatliñ tevbe ile suḳūṭı Cenāb-ı Kibriyā Celle ve 'Alā'nıñ [L360a] ṣıfāt-ı naḳāyışdan münezzeh ve müberrā olup bir cinsden degildir ki efrādına

1 oldıġı gibi, ḥaḳḳ-ı Resūl-i Muḥterem'i daḫi tevbe müzīl L: — A

2 İmâm Ebû Hanîfe'nin önde gelen üç talebesinden biri, müctehid ve ilk kādilkudât olan İmâm Ebû Yûsuf'un (ö. 182/798) asıl adı Ya'kūb b. İbrâhîm olup kendisi, hocası Ebû Hanîfe'nin derslerine 17 yıl devam etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 408.

3 bin L: — A

luḥūḳ-ı maʿarra[1] iḥtimāli ḫāṭıra güẕer eyleye. Pes sebb-i Nebī edeniñ ḥükmi, istitābe tecvīz olunan irtidād ḥükmi gibi degildir. Zīrā irtidād ḥuḳūḳ-ı ādemiyyeye taʿalluḳ etmemişdir. Mürted ile ḳā'im bir maʿnā ve bu sebeb ile ḳabūl-i tevbe tecvīz-kerde-i ʿulemādır. Ammā Nebiyy-i Ẕī-şān'a cür'ete cezā şol mürtede terettüb eden cezāya hem-pādır ki, ḥīn-i irtidādında bir kimesneyi ḳatle taṣaddī yāḫud ḳaẕf ile iẕhār-ı taʿaddī eyleye; bu ṣūretde vācibü'l-ḳatl idigi bī-mirādır. Zīrā mürtedd-i merḳūmuñ kār-ı nā-hem-vārına ḥaḳḳ-ı ʿabd taʿalluḳ etdigi gibi, sābb-ı Nebiyy-i Ẕī-şān'ıñ daḫi ictirā eyledigi ṣanīʿ-i şenīʿe ḥaḳḳ-ı ʿabd etmiş olur. Pes bu taḳdīrce ḥadd-i ḳatl ü ḳaẕf tevbe ile sāḳıṭ olmaz. Maʿa-hāẕā mücterī-i mezbūruñ ḳatli küfrinden nāşī ṣūret-nümā degil, belki şān-ı maʿālī-nişān-ı Peyġamber-i Ẕī-şān'ı hetk etmekle taʿẓīm ü iḫtirāmıñ ḫilāfını mürtekib oldıġından kār-ı mezbūr ise bir ṣanīʿ-i şenīʿdir ki tevbe ile sāḳıṭ olmaz. Maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitābdır ki; "Sebb-i Nebiyy-i Mükerrem'e cür'et-kār olan nā-be-kārıñ ḳatli küfrinden nāşī degildir." demekliginiñ maʿnāsı, mücterī-i mezbūr küfri mūcib kelimeyi tekellüm etdiginden degil, belki izdirā vü istiḫfāfı mūcib olan kelimātı tekellüm etdiginden vācibü'l-ḳatldir demekdir. Yāḫud tevbe ve rücūʿ ile küfri zā'il olur, ammā ḥükm-i sebb zā'il olmamaġla ḳatle sebeb olur demekdir. Fe-lihāẕā Ebū 'İmrān-ı[2] feżā'il-bünyān daḫi "Sebb-i Nebiyy-i Ẕī-şān'a cür'et eden nā-be-kār riddet ile melʿanet-diṣār olsa bilā-istitābe ḳatl olunur. Ḫattā ṣūret-nümā olan tevbesi ḥaḳḳ-ı ʿabd taʿalluḳından nāşī ḥadd-i ḳatli isḳāṭ etmez, nefʿi uḫrevīdir." demişdir.

Meşāyıḫ-ı Mālikiyye'den, "Sebb-i Seyyidü'l-Enām'a cür'et edenleriñ ḳatli ḥadden lāzımdır, küfren lāzım degildir." deyü naḳl olunan aḳvāl tafṣīl ü taḥḳīḳe muḥtāc olan mesā'ildendir. Zīrā İmām Mālik-i sütūde-mesā'ilden rivāyet-i mesā'il ile melce-i efāżıl olan [L360b] Velīd bin Müslim ve etbāʿı, "Sebb-i Nebiyy-i Mükerrem mūcib-i riddet ve mürtediñ ḳatli muṭlaḳā muḳteżā-yı Şerīʿat'dır. **[225b]** Eger tevbe ederse taʿzīr ile iktifā ve illā ḳatl-ile cezā olunur." demişlerdir. Ammā ḳavl-i evvel eşher ü aẕhardır. Pes bu bābda taḥḳīḳ-i kelām bu güne cilve-ger-i minaṣṣa-i taḥḳīḳdir ki, sebb-i Nebiyy-i

1 Bu ibarenin imlası bütün nüshalarda "saḥūḳ-ı maʿarra" şeklinde kaydedilmiştir.

2 Kelâm ilmini ünlü Eşʿarî kelâmcısı ve Mâlikî fakîhi Kādî Ebû Bekr el-Bâkıllânî'den öğrenmiş ve ayrıca kırâat ilminde de söz sahibi olmuş olan Ebû İmrân Mûsâ b. Îsâ el-Fâsî (ö. 430/1039), aynı zamanda hadîs hâfızı ve fakîhtir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. II, s. 466.

Ẕī-şān ile melʿanet-bünyān olanlarıñ riddetine ḥükm etmeyen efāżıl küfren[1] ḳatline ḳā'il olmayup "Şān-ı vācibü'l-iḥtirām-ı Seyyidü'l-Enām'a izdirāya ictirāsından nāşī ḥadden[2] ḳatl olunur." demişdir. Eger tevbesi cilve-ger olursa ḫaṭā'en cür'et etdigi cilve-ger yāḫud nidāsını rūşen-ger olmaġla ḥükm-i riddetden rehā ṣūret-nümādır. Ammā ḥaḳḳ-ı ʿabd taʿalluḳından nāşī ḥadden ḳatl olunduḳdan ṣoñra ḥükm-i mīrāṯ ve sā'ir ḥuḳūḳı ḥükm-i zındīḳ-ı tā'ib gibidir. Bu ṣūretde "Sebbiñ küfri mūcib idiginde iştibāh olmamaġla sābbıñ mürted ḥükminde idigi lāzım gelmişken, tevbesi ṣūret-nümā olıcaḳ, iʿtibār olunmayup ḥadden ḳatline mübāderetiñ vechi nedir?" deyü ḫāṭır-ı mesā'ilde cilve-ger olan su'āliñ cevābı: Tevbe ile mezbūruñ riddetden ḫalāṣı küfrüñ menāṣı olmaḳdan kendüyi taḫlīṣ eder. Ammā cezā-yı hetk-i ḥürmetden ḳaṭʿā reḥā-yāb olamaz. Zīrā ʿinde baʿżı'l-ʿulemā ʿamden tārik-i ṣalātıñ cevāz-ı ḳatli gibi mezbūruñ daḫi ḥaḳḳāniyyet-i Resūl-i Muḥterem'e şehādetiniñ ḫilāfını irtikābınıñ cezāsı ḳatlinden ṣoñra mīrāṯ ve sā'ir ḥuḳūḳda ḥükm-i küfr icrā olunmazsa daḫi ḳatli lāzime-i ḥāl ü şānıdır. Ammā ʿulemā-yı meẕheb-i İmām Mālik'den, sebb-i Nebiyy-i Ẕī-şān'a cür'et eden melʿanet-efkeniñ ṣanīʿ-i şenīʿi mūcib-i ḳatl oldıġına ẕāhibīn ve mücterī-i merḳūmuñ kār-ı nā-hemvārınıñ ḥalline muʿteḳid ise bilā-iştibāh küfrine ḥükminiñ lüzūmı āşikār ve tevbesi bedīdār olursa daḫi iʿtibār olunmayup küfren ḳatli vācib olur, ḳabūl-i tevbesi āḫiretde meşiyyet-i İlāhiyye'ye menūṭdur. Tā'ib olmayup muṣırr olanlarıñ daḫi vücūb-ı ḳatlleri küfren ṣūret-nümādır.

Pes bu maḳūleleriñ ḥürmet-i [L361a] İlāhiyye ve ḥürmet-i Nebeviyye'yi hetk etmeleri mūcib-i ḳatlleri idigi bi-ḫilāfdır. İmdi medār-ı iḫtilāf-ı ʿulemā, iʿtiḳād-ı sābb-ı cür'et-intimāya menūṭ ve ḥükmi iʿtiḳādına merbūṭdur. Bu ṣūretde ʿibārāt-ı ʿulemādan aḫẕ-ı maʿānī-i tertīb-i cezā ḥāl ü şān-ı ictirā-kārāna göre rū-nümā ve ḥükm-i verāṣetde daḫi bu maʿnā mürāʿāta elyaḳ u aḥrādır.

Faṣl-ı Evvel

"Sebb-i Nebiyy-i Ẕī-şān'a cür'et eden melʿūnuñ tevbesi tevbe-i mürted-āsā ḳabūle lāyıḳ mıdır degil midir" deyü ṣūret-nümā olan iḫtilāf-ı ʿulemāyı beyāna me'vādır.

1 küfren L: küfr A
2 ḥadden L: ḥad A

İmâm Mâlik-i sütûde-mesâlik ʿindinde sâbb-ı Nebiyy-i Ẕī-şân ile mürtedd-i melʿanet-bünyân beyninde farḳ olmayup ancaḳ ʿulemâ-yı meẕheb-i mezbûr küfren vücûb-ı ḳatlinde ve keyfiyyet-i tevbesinde ve imhâl olunacağı müddetde iḫtilâf etmişlerdir. Ekṣer-i ʿulemâ-yı meẕheb mücterî-i bed-meşrebden evvelâ tevbe ṭaleb olunmaġa ẕâhib ve İbn-i Ḳaṣṣâr iḫbârınca ḳavl-i mezbûr icmâʿ-ı Aṣḥâb-ı Kirâm ile ṣâbitdir. Ḥattâ Ḥażret-i ʿÖmer raḍıye ʿanhu Rabbuhu'l-Ekber bu maḳûleden istitâbe ve baʿdehû ḥükm-i Şerʿ-i ḳavîmi icrâya mübâderet ve Ḥażret-i ʿOṯmân raḍıye ʿanhu Rabbuhu'r-Raḥmân'ıñ daḫi re'y-i mezbûrı iḫtiyârını Ḥażret-i ʿAlî-i şecāʿat-âlûd ve İbn-i Mesʿûd **[226a]** ve sâ'ir Aṣḥâb-ı maʿâlî-şiʿârdan biri inkâr etmemişdir.

Binâberîn müteʾaḫḫirînden ʿAṭâ-yı feżâ'il-intimâ, İbrâhîm Neḫaʿî-i efâżıl-pîrâ ve Süfyân-ı Ṣevrî-i feżâ'il-penâh ve İmâm Mâlik-i fevâżıl-destgâḥ ve aṣḥâb-ı feżâ'il-nişâbı ve Evzāʿî-i fażîlet-ḳarîn ve İmâm Şâfiʿî ve İmâm Aḥmed bin Ḥanbel ve İsḥâḳ ve İmâm-ı Aʿẓam ve aṣḥâbı ḳavl-i sâbıḳ üzre müttefiḳ idikleri taḥḳîḳdir. Ancaḳ Ṭâvûs-ı feżâ'il-me'nûs ile Muḥammed bin Ḥasan ve ʿUbeyd bin ʿUmeyr[1] ve bir rivâyetde Ḥasan-ı Baṣrî, "Sâbb-ı Nebiyy-i Ẕī-şân bilâ-istitâbe ḳatl olunur." deyü ictihâd-bünyân olmuşlardır. Ḥattâ ḳavl-i mezbûr Ḥażret-i Muʿâẕ'dan rivâyet-kerde-i ʿAbdülʿazîz bin[2] [Ebî] Seleme'dir.[3] Lâkin Saḥnûn-ı feżâ'il-maḳrûn, rivâyet-i merḳûmeyi inkâr etmişdir. Ammâ İmâm Ṭaḥâvî merviyy-i merḳûmuñ mefhûmını İmâm Ebû Yûsuf'dan nâḳil ve menḳûl-i merḳûm ʿulemâ-yı meẕheb-i Mâlik **[L361b]** ʿindinde "ḳavl-i ehl-i ẓâhir" ʿunvânıyla muʿanven ü mersûmdur. Ḥattâ bilâ-istitâbe ḳatline ḥükm edenler tevbesi ṣûret-nümâ oldığı ṣûretde icrâ meşiyyet-i İlâhiyye'ye menûṭ idigine ḳâ'illerdir. Fe-lihâẕâ ḳatl-i sâbb ile emr-i Nebevî cilve-ger oldığı ḥadîṯ-i şerâfet-muḥtevîyi[4] ẓâhiri üzre ibḳâ ve tevbe ile ḥadd-i ḳatliñ ʿadem-i indifāʿına imżâ etmişlerdir. Ḥattâ ʿAṭâ-yı feżâ'il-peymâdan müslim bin müslimiñ sebb-i Nebiyy-i Ekrem'e

1 Bu zat; Resûl-i Ekrem Efendimiz -*sallallâhu aleyhi ve sellem*- henüz hayattayken doğduğu hâlde onu görme şerefine nail olamamış, bununla birlikte Hz. Ömer, Hz. Alî, Hz. Âişe -*radıyallâhu anhum*- gibi sahâbîlerden hadîs rivayet etmiş olan Ebû Katâde Ubeyd b. Umeyr el-Leysî'dir (ö. 74/693). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 414.

2 bin L: — A

3 Bu zat, Medineli zâhid bir fakîh olan ve rivayetleri *Sahîh-i Buhârî* ile *Sahîh-i Müslim*'de yer alan güvenilir hadîs râvîsi Ebû Abdillâh Abdülʿazîz b. Ebî Seleme el-Mâcişûn'dur (ö. 164/781). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 415.

4 "Dinini değiştireni öldürünüz." Buhârî, "Cihâd", 149, nr. 3017; "İstitâbetü'l-Mürteddîn", 2, nr. 6922.

cür'etiyle mehdīniñ cür'eti beyninde farḳ maḥkī ve şıḳḳ-ı evvelde bilā-istitābe lüzūm-ı ḳatl ve şānīde istitābeyi ba'żı şiḳāt ḥākīdir.

Ba'de-hāẕā cumhūr-ı 'ulemā-yı Mālikiyye ḳatında mürted ile mürtedde beyninde vücūb-ı ḳatlde farḳ yoḳdur. Ancaḳ Ḥażret-i 'Alī-i şecā'at-peymādan bir rivāyetde mürteddeniñ ḥaddi, ḳatl bedeli ḥabs-i ebeddir. Ḳavl-i mezbūr Ḳatāde ve 'Aṭā-yı feżā'il-pīrānıñ daḫi muḫtārı olup İbn-i 'Abbās-ı feżā'il-istīnāsdan daḫi rivāyetle maḳbūl-i ehl-i dirāyetdir. Ḥattā İmām-ı A'ẓam raḍıye 'anhu Rabbuhu'l-Ekrem'iñ daḫi ḳavl-i merḳūm ictihād-kerdesidir. İmām Mālik-i sütūde-mesālikden ḳavl-i mezbūrı tecvīz ba'żı rivāyetde vārid olup, lākin cumhūr-ı Mālikiyye vücūb-ı ḳatlde ricāl ü nisā ve ḥürr ü 'abdi farḳ etmemegi iḫtiyār etmişlerdir. İstitābeyi tecvīz edenler müddet-i istitābede daḫi iḫtilāf üzre olduḳlarından nāşī Ḥażret-i 'Ömer'den mervī olan eṣerde[1] üç gün ḥabs olunup tevbesi ẓāhir olursa fe-bihā. Ve illā ḳatline iftā olunmaḳ İmām Şāfi'ī'den rivāyet olunan iki ḳavliñ biridir.[2] Ḥattā ḳavl-i mezbūr İmām Aḥmed bin Ḥanbel'iñ muḫtārı ve İsḥāḳ ibn-i Rāhūye'niñ daḫi istitābeyi tecvīziniñ medārıdır. İmām Mālik-i sütūde-mesālikiñ keẕālik Enes-i sa'ādet-resden rivāyet vechi üzre ḳavl-i mezbūr istiḥsān-kerdesi olup üç gün te'ḫīrde be'is olmadıġı pesendīdesi iken cumhūr-ı 'ulemā-yı Mālikiyye ḫilāfına ẕehāb ve bilā-te'ḫīr ḳatlini istiṣvāb etmişlerdir. İmdi İmām-ı A'ẓam ve aṣḥābı ḳatllerinde üç güne istitābe müsteḥab ve eyyām-ı **[L362a]** mezbūreden her günde mürted ise 'arż-ı İslām, sābb ise tevbe ve rücū'[3] 'arż olunmaḳ eḥabbdır. 'Adem-i ḳabūl ṣūret-nümā olursa vücūben ḳatli rū-nümā olur. Ḥażret-i **[226b]** Ṣıddīḳ-ı Ekber'iñ mer'e-i mürteddeyi ba'de'l-istitābe ḳatli[4] ve İmām Şāfi'ī'niñ bir kerre istitābe ve ba'dehū vücūb-ı ḳatline ḳavli istiḥsān-kerde-i Müzenī'dir. İmām Zührī'niñ üç def'a istitābeden ṣoñra ibā ederse vücūb-ı ḳatline ḥükmi ve Ḥażret-i 'Alī'niñ iki ay istitābe ve ba'de'l-ibā ḳatle icābesi ve İmām Neḫa'ī'niñ ḥabs-i ebed ile vaḳt-i istitābeniñ mümtedd olmasını tecvīzi, mer'e-i mürtedde ve zen-i sābbe ḥaḳḳında rivāyet-kerde-i 'ulemā veyāḫud Süfyān-ı Ṣevrī-i feżā'il-intimādır. İbn-i Ḳaṣṣār-ı feżā'il-diṣārıñ İmām-ı

1 Mâlik, *Muvatta'*, "Akdıye", 16.

2 İmâm Şâfi'î'nin diğer görüşüne göre mürtedden hemen tevbe etmesi istenir; tevbe ederse serbest bırakılır, etmezse öldürülür. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 417.

3 mürted ise 'arż-ı İslām, sābb ise tevbe ve rücū' L: 'arż-ı İslām-ı sābb ile tevbe ve rücū' A

4 Beyhakī, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VIII/355, nr. 16873.

A‘ẓam’dan bir rivāyetde üç günde yāḫud üç Cum‘a’da birer kerre istitābe ve ba‘dehū ḳatl-ile icābesi daḫi mervī ve ‘ulemā-yı Mālikiyye’den İbn-i Ḳāsım rivāyetiyle Muḥammed nām fāżıl-ı be-nāmıñ kitābında keẕālik üç güne istitābe ve ba‘de’l-ibā ḳatliniñ ṣūret-nümālıġına sālik idigi mer’e-i mürted-d[e] ve zen-i sābbe ḥaḳḳında ḳavl-i ṣıḥḥat-muḥtevīdir.

Ba‘de-hāẕā eyyām-ı istitābede ḥabsi ḥālinde cevāz-ı tehdīd ü teşdīd ve tecvī‘ u ta‘ṭīş keẕālik muḫtelefun-fīh olup İmām Mālik-i sütūde-mesālikden bu bābda tecvīz rivāyet olunmayup belki def‘-i żarūret mertebesi cevāz-ı iṭ‘ām u isḳā inbā olunmuşdur. Ancaḳ İslām ‘arż olunduḳda ḳatl-ile taḫvīf tecvīz-kerde-i ‘ulemā-yı Ḥanefiyye’dir. Ḥattā tevbe ve ḳabūl-i İslām’ı cennetle bā‘iṯ-i tena“umı olup ibā ṣūretinde ‘aẕāb-ı cehennem ile te’ellümi kendüye teẕkīr olunaraḳ pend ü nuṣḥı tekrār olunmaḳ daḫi menḳūl-i maḳbūldür. Ba‘de-hāẕā firārı muḥtemel olmadıġı ṣūretde tenhā ḥabs olunması cā’iz olup iḫtimāl-i firārı ṣūretinde sā’ir maḥbūsīn ile ḥabsi muḫtār ve telef iḫtimāli ṣūretinde mālı kendü ile ma‘an maḥbesde ḥıfẓ olunup mālından iṭ‘ām olunmaḳ aḳvāl-i ‘ulemādan bedīdārdır. *-Ne‘ūẕu billāh-* mükerreren riddet ile iẓhār-ı mel‘anet edenleriñ daḫi her kerrede ḥāl ü şānı beyānı mesūḳ olanlara müdānī olup dördünci def‘asında ḫod-be-ḫod tevbe etmezse bilā-istitābe [L362b] vücūb-ı ḳatli muḳarrerdir. Egerçi Ḥażret-i Risālet-penāh ‘aleyhi ṣalavātu’l-İlāh’ıñ Nebhān nām kimesneyi dört beş kerre istitābe buyurduḳları mervī[1] ve rivāyet-i meẕkūreye binā’en istitābesi bir rivāyetde tecvīz-kerde-i ba‘ż ‘ulemā-yı Mālikiyye vü Şāfi‘iyye’dir. Ammā ḳavl-i evvel ile ‘amel ittifāḳ-ı E’imme-i Erba‘a ile vācib idigi maḥallinde mufaṣṣaldır. Ḥattā ḫod-be-ḫod tevbesi ṣūretinde daḫi ḫuşū‘-ı tevbe kendüde ẓāhir olmadıḳça ḥabsden ıṭlāḳınıñ ‘adem-i cevāzı bāhirdir.

Faṣl-ı Şānī

Aḥkām-ı meẕkūreniñ maḳarrı mürtediñ ve sābbıñ yā iḳrār yāḫud ṣübūt ile ḥāl ü şānı ma‘lūm oldıġına göre olup ammā ṣübūt yāḫud iḳrār bedīdār olmadıġı taḳdīrce ḥükm-i Şer‘ī ne keyfiyyetle mer‘ī idigin beyāna me’vā-yı bī-müdānīdir.

1 Beyhakī, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, VIII/342, nr. 16833; Ebû Ya‘lâ, *Müsned*, III/320, nr. 1785.

Maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitābdır ki, bir ferdiñ irtidādı yāḫud sebb-i Nebiyy-i Ẕī-şān'a ictirāsı ferd-i vāḥid şehādetiyle ma'lūm olup şehādet rātibe-ṭırāz-ı niṣāb olmasa yāḫud şāhidler mecrūḥ olsa yāḫud iḳrārı ma'nā-yı uḫrā muḥtemel olmaġla ṣarāḥate delālet etmese yāḫud ḥāl ü şānı ma'lūm olmaḳsızın ḫod-be-ḫod tevbe eylese ḳatlinden rehā ṣūret-nümādır. Ammā netīce-i emri ictihād-ı ḫalīfe-i İslām'a menūṭ ve ḥaḳḳında cilve-ger olacaḳ mu'āmele beyne-emṣālihī ṣöhretine merbūṭdur. Eger beyne'l-aḳrān ḥāli lā-yübālī olup **[227a]** diyānetde 'adem-i temerrüdi ve sefāhetinde temekküni muḳarrer ise taẓyīḳ u ḥabsinde lüzūm-ı şiddet rūşen-gerdir. Ḥattā iḳāmet-i ṣalavāt-ı mektūbeye ṭāḳati ber-ṭaraf olmayacaḳ mertebe istiṭā'ati miḳdārınca taẓyīḳi tecvīz-kerde-i ehl-i taḥḳīḳdir. İmdi her ferd ki sū-i ṣanī'i sebebi ile ḥayyiz-i ḳatle gele lākin ḳatline mübāderetden Şer'an te'ḫīr ṣūret-peẕīr olsa, elbette taḥḳīḳ-i sābıḳ üzre tehdīd ü taẓyīḳ ile ṣalāh-ı ḥāli müteḥaḳḳıḳ oluncaya degin ḥabsi meşrū'dur. Ancaḳ İmām Mālik ve Evzā'ī'den tevbesiniñ ḳabūli daḫi Velīd rivāyetince vārid ve minvāl-i muḥarrer üzre 'uḳūbetden ḫalāṣ rūşen-ger olmaḳ rivāyet-i Eşheb-i sütūde-meşreb üzre kitāb-ı Muḥammed'de musaṭṭardır. Saḥnūn-ı ẕū-fünūn daḫi re'y-i mezbūrı iḫtiyār ve Ebū 'Abdillāh-ı [L363a] feżā'il-diṣār sebb-i Nebiyy-i Muḫtār'[a] cür'et-kār olan ḳabāḥat-şi'ārıñ tevbesi ẓuhūrına degin ḥabs ü zecr-i mü'lim ile iftāyı iḫtiyār etmişdir. Ḥattā ḥayyiz-i ḳatle gelmiş-iken Şer'an ḳatlini te'ḫīr[e] bā'iṣ olan emriñ ẓuhūrıyla mücterī-i mezbūruñ ıṭlāḳı sezā-vār olmayup tevbesi ẓāhir oluncaya degin ḥabs-i medīd ve tenkīl-i şedīd ve ḳayd ü bend ile teşdīd lāzım idigine fetvāsını teẕyīl etmişdir. Fe-lihāẕā re'y-i mezbūr Ḳābisī-i feżā'il-mevfūruñ daḫi muḫtārıdır. Ḥattā mes'ele-i merḳūmeye şebīh bir māddede fāżıl-ı merḳūm "İrāḳa-i dimā'a emr-i vāżıḥda mübāderete ruḫṣat muḳarrer olup umūr-ı müşkilede ḍarb-ı vecī' ile te'dīb ü ta'zīr ve ḥabs-i medīd ile teşdīd ü tekrīr aḥsen idigi rūşen-gerdir." demişdir. Ḥattā şühūduñ mecrūḥ olmasıyla mücterī-i mezbūruñ ḳatli mümkin olmadıġı maḥalde ḥāline göre ta'zīr-i ḫafīf emr-i münīfdir. Farażā şühūd-ı merḳūmeniñ cerḥi 'adem-i 'adālet veyāḫud ġayr ḳabāḥatden nāşī olmayup meşhūdun-'aleyh ile ṣūret-nümā olan 'adāvetleri bā'iṣ-i cerḥ ile bu maḳūleyi te'dīb içün ta'zīr-i şedīd re'y-i ḥākimü'ş-Şer'e menūṭdur.

Vallāhu veliyyu't-tevfīḳ.

Faṣl-ı Ṣāliṣ

Faṣleyn-i sābıḳayndan ẕikri sebḳat eden, aḥkām-ı Ehl-i İslām ḥaḳḳında ṣūret-nümā olan mesā'il olup ehl-i ẕimmetden biri sebb-i Nebī'ye mücterī olsa ḥaḳḳında ḥükm-i Şer' ne güne cilve-ger idigin beyān bu faṣl-ı şerāfet-'unvānda tibyān olundığı maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitāb-ı feżā'il[1]-me'ābdır.

İmdi ehl-i ẕimmetden ṣarīḥan sebb-i Nebiyy-i Ẕī-şān'a cür'et eden kāfiriñ şeref-i İslām'la müşerref olmaḳdan ġayrı 'ulemā-yı Mālikiyye ḳatında ḳatlden ḫalāṣı mutaṣavver olmayup İmām-ı A'ẓam ve Süfyān-ı Ṣevrī ve 'ulemā-yı Kūfe ḳatında ta'zīr-i şedīd ile zecri teşdīd olunur. Ḳatline ẕāhibīnden ba'ẓı ricāl ﴿وَإِنْ نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فِي دِينِكُمْ فَقَاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكُفْرِ﴾[2] fermūde-i mükerremesiyle istidlāl edüp Cenāb-ı Mefḫar-i Mevcūdāt 'aleyhi şerāyifü'ṣ-ṣalavātıñ İbnü'l-Eşref'i ve emṡālini ḳatl-ile emr buyurduḳların taḳviyet-sāz-ı [N363b] delīl etmişlerdir. Ḥattā ehl-i ẕimmet ile İslāmiyān beyninde müteḳarrır olan 'ahdde şān-ı ma'ālī-nişān-ı Peyġamber-i Ẕī-şān'a ḫāṣā naḳṣ-resān olacaḳ keyfiyyetden bir vaż'a ruḫṣat vermemekle mesfūrlardan biri bu ṣanī'-i şenī'e mücterī olıcaḳ, **[227b]** ḥarbī ḥükminiñ maẓharı olmaġla vācibü'l-ḳatl olmasıyla müdde'ālarıñ te'yīd etmişlerdir. Keyfe lā? "Ẕimmet-i ehl-i ẕimmetden sirḳa ve zinā maḳūlesi mevādda ḥadd ve Şerī'at-i Ġarrā'yı iḳāmet mutaṣavver iken bu ṣanī'-i şenī'iñ zu'm-ı bāṭıllarınca ḥalline ẕāhibler ise daḫi tertīb-i cezāları bi'ṭ-ṭarīḳi'l-evlā ṣūret-nümā olmaḳ aḫrādır." dediler. Lākin 'ulemā-yı Mālikiyye'den ba'ẓı fuḥūlüñ eṣna'-ı umūr olan küfri iḫtiyār eden nā-be-kārdan ṣādır olan āṣāra[3] 'adem-i i'tibārları ḳavl-i evvele muḫālefetlerin iş'ār eyledigi inşā'e'l-Mevlā ba'de-hāẕā imlā olunur. Lākin ẕimmī-i sābb ḳatlden rehā-yāb olmaġ-içün İslām'la müşerref olıcaḳ, nūr-ı İslām maḥv-endāz-ı ẓalām-ı āṣām oldığı gibi, mezbūrı ḳatlden daḫi ḫalāṣa medār olur idigi lede'l-Mālikiyye me'vā-yı iḫtilāf olup 'inde'l-cumhūr [4]﴿قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ﴾

1 feżā'il L: — A

2 **"Şayet antlaşma yaptıktan sonra yeminlerini bozarlar ve dininizi karalamaya kalkışırlarsa, siz de küfrün elebaşılarıyla vuruşun;** çünkü onların yeminleri yok sayılır. (Böyle yaparsanız) belki vazgeçerler." Tevbe, 9/12.

3 nā-be-kārdan ṣādır olan āṣāra L: inkārdan ṣādır olan āṣār A

4 **"İnkâr edenlere söyle; eğer yaptıklarına son verirlerse geçmiş günahları bağışlanacaktır.** Yaptıklarına devam ederlerse, daha öncekilere geçmişte ne yapıldığı bellidir." Enfâl, 8/38.

naẓm-ı kerîminden müstefâd olan ma'nâ-yı dil-ârâya naẓar ile ḳatlinden ḫalâṣı rûşen-gerdir. Ammâ müslim-i sâbbıñ ḥâl ü şânı buña müdânî degildir. Zîrâ İslâmiyān'ıñ ẓâhir ü bâṭını çirk-i âṣâmdan münaẓẓaf olmaḳ maẓnûn iken ḥâṣâ cür'et-kâr-ı sebb olmaġla bed-meşrebligin iẓhârı ḳatliñ medârı olmasın müstevcib ve *-ne'ûẕu billâh-* ışrârı i'dâmın mûcibdir.

Ve 'inde'l-ba'ẓı'l-âḫar ẕimmî-i sâbbıñ İslâm'la müşerref olması ḳatlden ḫalâṣına medâr olamayup hetk-i ḥürmet-i Risâlet-penâha ictirâsından nâşî ḳatliyle ḥaḳḳ-ı Nübüvvet-penâhı ibḳâ vâcibdir. Bu ṣûretde ḳable İslâmihî kendüden ḥadd-i ḳatl ve ḥadd-i ḳaẕf ba'de İslâmihî ma'fuvv olmadığından ḥadd-i merḳûmuñ daḫi 'adem-i suḳûṭı ma'lûmdur. Pes İslâmiyān'dan bu ṣanî'-i şenî'e cür'et edenleriñ tevbesi ḳabûle ḳarîn olmayup ḳatli vâcibdir denilicek, velev ba'de İslâmihî ẕimmî-i sâbbıñ [L364a] ḳatli meşrû' olmaḳ bi'ṭ-ṭarîḳi'l-evlâdır. Ve'l-ḥâṣıl tafṣîl aṣl-ı kitâbda muḥarrer oldığı üzre İmâm Mâlik-i sütûde-mesâlikden ẕimmî-i sâbbıñ İslâmı, ḳatlinden ḫalâṣına medâr olmaḳ menḳûl oldığı gibi ḳatli meşrû' idigine daḫi naḳl vârid olmuşdur. Ḥattâ İbn-i 'Ömer raḍıye 'anhu Rabbuhu'l-Ekber'iñ ruhbândan biri sebb-i Nebiyy-i Ẕî-şân'a mücterî olduḳda ḳatline ḥükm eyledigi, rivâyet-i İbn-i Vehb ile ṣübût-pîrâ ve 'Îsâ-yı[1] feżâ'il-resânıñ İbn-i Ḳâsım'dan rivâyetine göre Cenâb-ı Faḫr-i 'Âlem'iñ 'Arab'a meb'ûṯ olup Ehl-i Kitâb'a meb'ûṯ olmadığına[2] ḳâ'il olan ẕimmî ve bu maḳûle kelimât-ı ġayr-ı câ'izeyi mütekellim olan mel'anet-müntemîniñ ḥükmi zecr ü men' olup sebb-i şarîḥe mübâderetle muṭlaḳâ nübüvvetin inkâra cür'et yâḫud Ḳur'ân-ı 'Aẓîmü'ş-şân'ıñ kelâm-ı münzel oldığın inkâr ve buña dâ'ir kelimât-ı muzaḫrefeyi ḳâ'il olan küffârıñ der-ḥâl ḳatli bî-ḳîl ü ḳâldir. Ve kendi dînini bizim dînimize ḥâṣâ tercîḥ ile şân-ı İslâm'ı taḥḳîr-i ṣarîḥ eyleyen Naṣrânî ta'zîr-i şedîd ve ḥabs-i medîd ile maḥbûs olundığı gibi, eẕân-ı şerîfi istimâ' ḥîninde taḥḳîr[i] mûhim kelimâtı ḳâ'il olan ehl-i ẕimmet daḫi ḥabs-i ṭavîl ve ta'zîr ile teẕlîl olunur. Ammâ ḥâṣâ şetm-i ṣarîḥ ile sebb-i Nebiyy-i Ẕî-şân'a mübâdir olan kâfiriñ bilâ-îmân ḳatli İbn-i Ḳâsım-ı meẕkûrdan **[228a]** menḳûl-i maḳbûldür, İmâm Mâlik-i sütûde-mesâlikiñ bu maḳûleleri "İslâm ḳatlden medâr-ı ḫalâṣdır." dedigi "Ṭav'an şeref-i İslâm'la müşerref

1 Bu zat, uzun süre Abdurrahmân b. el-Kāsım'a talebelik etmiş olan ve "Endülüs fakîhi ve müftüsü" olarak bilinen Îsâ b. Dînâr el-Gâfikî el-Kurtubî'dir (ö. 212/827). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 430.

2 olmadığına L: oldığına A

olursa ḳatl olunmaz." demekdir deyü tevcīh etmişdir. Fe-lihāẕā Süleymān ibn-i Sāl[im]'iñ[1] eẕān-ḫ̬ān olan mü'eẕzini tekẕīb eyleyen Yehūdī'ye taʿzīr-i şedīd[2] ve ḥabs-i medīd lüzūmıyla icābeti naḳl-kerde-i İbn-i Saḥnūn olup "Yehūd u Naṣārā'dan biriniñ ḥażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām ʿaleyhimü's-selāma sebbi sebebiyle vācibü'l-ḳatl olup meger şeref-i İslām'la müşerref ola." dedigi daḫi nāḳil-i merḳūmdan sāmiʿa-res-i erbāb-ı fühūmdur. Ḥattā İslām'la şerāfet-ittisām olmadıġı ṣūretde küfri sebebi ile ḳatl olunmaz iken sebbi sebebi ile delīl-i vücūb-ı ḳatlden İbn-i Saḥnūn mes'ūl olduḳda "Ḳabūl-i cizye ile ḳatlden ḫ̬alāṣ olan [L364b] ehl-i ẕimmetiñ Perverdigār-ı bī-çün ü çirānıñ ve Resūl-i Mekārim-ārānıñ hetk-i ḥürmetine ictirāsı ḳabūl etdigi ẕimmetden ḫ̬āric olmaġla ḳatli rütbe-i vücūba ʿāricdir." deyü cevāb vermişdir. Keyfe lā? Ḥarbī kefereden biri ḫ̬ilāf-ı meşrūʿ bir emre mübāderete ruḫ̬ṣat içün beẕl-i cizye etse mes'ūli maḳbūli olmaḳ nā-meşrūʿ olıcaḳ, ehl-i ẕimmetden vażʿ-ı meẕkūruñ ṣudūrı naḳż-ı ʿahdi mūcib olmaġla ḳatlini müstevcib olması bi'ṭ-ṭarīḳi'l-evlā rūşenādır.

İmdi İbn-i Saḥnūn-ı feżā'il-maḳrūnuñ icābeti ve vālid-i feżā'il-muʿāhidinden rivāyeti baʿżı ʿulemā-yı Mālikiyye'den menḳūl olan nuḳūle muḫ̬ālif idigin ṣāḥib-i ***Şifā*** aṣl-ı kitābda taṣrīḥ etdikden ṣoñra *"fe-te'emmel"* lafẓıyla imkān-ı tevfīḳe işāret etmişdir. Ḥattā ẓāhir-i ḳavl-i İbn-i Saḥnūn aṣḥāb-ı İmām Mālik'den Medīne-i Münevvere'de ḳāṭınīn olan ʿulemā-yı dīnden menḳūl olan ḳavle muḫ̬ālifdir. Zīrā ḥużūr-ı Ebū Muṣʿab ez-Zührī'ye iḥżār olunan Naṣrānī'niñ[3] "Cenāb-ı ʿĪsā Ḥażret-i Muḥammed Muṣṭafā'dan efḍaldir." dedigine tertīb-i cezāda ġaşy gelinceye degin maḍrūb ve baʿde yevmin ve leyletin hālik olduḳda cīfe-i cesedi mezbeleye ilḳā ve me'kūl-i kilāb oldıġı hüveydā olmuşdur. Keyfe lā? Fāżıl-ı sābıḳu'ẕ-ẕikr ḥāṣā "Cenāb-ı Faḫ̬r-i ʿĀlem maḫ̬lūk-ı Ḥażret-i ʿĪsā'dır." diyen Naṣrānī'niñ[4] der-ḥāl ḳatliyle ḥükm etmişdir. Ve aṣḥāb-ı İmām Mālik-i sütūde-mesālikden İbn-i Ḳāsım, Cenāb-ı İmām Mālik-i feżā'il-irtisāmdan taḫ̬ḳīr-i Nebiyy-i muvaḳḳara cür'et-ger

1 Bu zat, Mâlikî kadısı Sahnûn'un talebelerinden olan ve "İbnü'l-Kehhâle" olarak da anılan Mağribli Ebu'r-Rebî' Kādî Süleymân b. Sâlim'dir (ö. 281/894). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 431.

2 taʿzīr-i şedīd L: taʿzīr A

3 Her üç nüshada da "Yehūdī" şeklinde imla edilmiş olup *Şifâ*'da ve şerhlerinde "Naṣrānī" olarak kaydedilmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 433.

4 Her üç nüshada da "Yehūdī" şeklinde imla edilmiş olup *Şifâ*'da ve şerhlerinde "Naṣrānī" olarak kaydedilmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 434.

olan Naṣrānī-i[1] melʿanet-perveriñ "miskīn Muḥammed" dediginiñ cezāsından su'āline İmām-ı feżā'il-irtisām ḳatl olunmaġla me'kūl-i kilāb olmaġı istirāḥaten li'n-nās istişvāb etmişdir. Ḥattā melʿūn-ı mesfūruñ ṣanīʿ-i şenīʿi resīde-i sāmiʿa-i iẕʿān olacaḳ eşyādan olmamaġla İslāmiyān'ıñ mesmūʿı olmamaḳ revā ve bi'ż-żarūre mesmūʿ olduḳda cevāba ʿadem-i mübāderet sezā iken ġayret-i dīniyyeden nāşī icābet ve ḳatliyle derūn-ı İslāmiyān'a tesliyet İmām [L365a] Mālik-i sütūde-mesālikiñ manṭūḳ-ı ṣıḥḥat-mesūḳıdır.

Bināberīn ʿulemā-yı Mālikiyye'den İbn-i Kināne nām fāżıl-ı bī-bahāneniñ ***Mebsūṭ***'ında muḥarrerdir ki; Yehūd u Naṣārā'dan iʿlān ederek sebb-i Nebiyy-i Muḫtār'a cür'et eden nā-be-kāra iḥrāḳ bi'n-nār olunmaġla cezā olunmaḳ ḫalīfe-i İslām'ıñ irādesiyle tecvīz-kerde-i ʿulemādır. **[228b]** Ḥattā İmām Mālik-i sütūde-mesālikle İbn-i Ḳāsım'dan naḳl olunan mes'eleniñ ʿaynı Mışır'dan istiftā olunduḳda vücūb-ı ḳatl ile fetvāyı nāḳil-i mezbūr emr-i İmām-ı feżā'il-mevfūr ile tasṭīr ve dilinde iḥrāḳ bi'n-nār olunmaġı daḫi baʿde'l-istīẕān ḥużūr-ı İmām-ı feżā'il-irtisāmda taḥrīr etmişdir. Nāḳil-i meẕkūruñ İmām-ı feżā'il-mevfūrdan istīẕānı ṣudūr-ı iẕne medār ve sābb-ı melʿanet-me'ābıñ ḳatlinden ṣoñra iḥrāḳ bi'n-nār olunmasın inkār etmeyüp mażmūn-ı fetvā-yı şerīf üzre maḥallinde melʿūn-ı merḳūmuñ ḳatl-ile maṣīri dāru'l-bevār oldıġın iẕhār içün iḥrāḳ bi'n-nār etdikleri bedīdār olmuşdur.

Ve yine ʿulemā-yı Mālikiyye'den ʿUbeydullāh bin Yaḥyā[2] ve İbn-i Lübābe[3] ve ʿulemā-yı Endelüs'den Mālikiyyü'l-meẕheb niçe fuḥūl-i maʿālī-meşreb,[4] bir Naṣrāniyye'niñ ḥāşā nefy-i Rubūbiyyet'e cür'eti ve Ḥażret-i ʿĪsā'ya isnād-ı ulūhiyyeti ve Mefḫar-i ʿĀlem ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellemi daʿvā-yı nübüvvetde ḥāşā tekẕībe cesāreti muḳābelesinde ḳatl-ile cezāsı ḳabūl-i İslām'a münderī idigine iftā etmişlerdir. Lākin ʿulemā-yı Mālikiyyeniñ müte'aḫḫirīn[in]den niçe fuḥūl ve İbn-i Kātib-i[5] feżā'il-mücālib ve İbn-i

1 Her üç nüshada da "Yehūdī" şeklinde imla edilmiş olup *Şifâ*'da ve şerhlerinde "Naṣrānī" olarak kaydedilmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 434.

2 Bu zat, İmâm Mâlik'in *el-Muvatta*'ının ünlü râvîsi Yahyâ b. Yahyâ el-Leysî'nin oğlu olan Ebû Mervân Ubeydullâh b. Yahyâ el-Leysî el-Kurtubî'dir (ö. 298/911). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 436.

3 Bu zat, Mâlikî fakîhi Ebû Abdillâh Muhammed b. Yahyâ b. Ömer b. Lübâbe el-Kurtubî'dir (ö. 314/926). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 436.

4 fuḥūl-i maʿālī-meşreb L: fuḥūl-meşreb A

5 Âlimlerin içinden çıkamadığı fıkhî meseleleri halletmesiyle ünlü Kayrevanlı bir fakîh olan Ebu'l-Kāsım Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Kinânî, "İbnü'l-Kâtib" namıyla meşhurdur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 436.

Cellâb[1] Cenâb-ı Cihân-âferîn'e ve Ḥażret-i Ḫâtemü'n-Nebiyyîn'e gerek İslâmiyân'ıñ ve gerek ġayrıdan cür'et-kârân-ı sebbiñ bilâ-istitâbe vücûb-ı ḳatliyle icâbeleri muḳarrerdir. Ancaḳ Ḳâḍî Ebû Muḥammed ẕimmî-i sâbbıñ ḳabûl-i İslâm'ı ṣûretinde İmâm Mâlik-i sütûde-mesâlikden iki rivâyetiñ birinde İslâm'ı bâ'iṯ-i terk-i i'dâmı idigin taḳrîr ve İbn-i Saḥnûn ḥuḳûḳ-ı 'ibâdı müteżammın olan isâ'et bilâ-cezâ ma'fuvv olmadı[ġı]n taḥrîr etmişdir. Ḥattâ "Ḥadd-i ḳaẕf ve ḥuḳûḳ-ı sâ'ire daḫi mes'ele-i merḳûme gibidir." deyüp ġâyetü'l-emr ehl-i ẕimmetden sâbb-ı Nebiyy-i Muḥterem şeref-i İslâm'la ferruḫ-dem olduḳda ḳatl-ile bedel-i ḥadd-i ḳaẕfi müstaḥsen görmüşdür. Lâkin ṣâḥib-i kitâb-ı [L365b] feżâ'il-niṣâb "Sebb-i Nebiyy-i Muḫtâr'a cür'et-kârıñ cezâsı ta'ẕîmen li'n-Nebiyyi'l-Muḥterem ḳatl iken ḥadd-i ḳaẕf ile ḫalâṣ maḥall-i te'ellümdür." demişdir.

Faṣl-ı Râbi'

Sebb-i Nebiyy-i Ẕî-şân'a cür'etden nâşî ḳatl-ile i'dâm olunan mel'ûnuñ mîrâṯı ve ġasli ve edâ-yı ṣalâtı ḫuṣûṣında olan aḥkâm-ı Şer'iyye'yi beyân içün 'aḳd olunmuşdur.

Saḥnûn-ı ẕû-fünûn, sebb-i Nebiyy-i Ẕî-şân'a cesâret-künânıñ ḳatl-ile i'dâm olanlarıñ mîrâṯı beytü'l-mâl-i Müslimîn'e 'â'id idigiyle ẕâhibdir. Zîrâ hâlik-i mezbûruñ ḥükmi küfr-i zındîḳ ḥükmiyle yeksândır. Lâkin 'inde'l-Aṣbaġ sebeb-i ḳatli olan sebb hâlik-i mersûmdan bilâ-i'lân ṣâdır ise muḫallefâtınıñ vereṯesine intiḳâli bî-gümândır. Ammâ mücâhir ise bilâ-istitâbe ḳatli câ'iz oldıġı gibi bilâ-tevaḳḳuf mâlı daḫi beytü'l-mâl-i Müslimîn'e 'â'id idigi bî-iştibâhdır.[2] Ebu'l-Ḥasen el-Ḳâbisî ḳatında mücterî-i mezbûruñ irtikâb eyledigi ṣanî'-i şenî' 'an-inkâr şehâdet-i şâhidîn ile ṯâbit olursa ḳatl-ile ḳażâ olunmaḳ mûcib-i sebbi ve mîrâṯı vereṯesine 'â'id olmaḳ eṯer-i inkârıdır. İḳrâr ile ṯâbit oldıġı ṣûretde tevbe ederse keẕâlik ḥadd-i ḳatli fâżıl-ı mezbûr 'indinde mâni'-i irṯ-i vâriṯ olmaz ve ġasl ü tekfîn ve edâ-yı ṣalâtına daḫi mâni' degildir. Ammâ tevbeden ibâ ṣûret-nümâ olursa kâfiren hâlik oldıġı müteḥaḳḳıḳ olmaġla icrâ-yı mevtâ-yı İslâm'a maḥall **[229a]**

1 Bu zat, yaşadığı devirde Mâlikî mezhebinin Irak'taki en büyük temsilcisi olan ve "İbnü'l-Cellâb" olarak da bilinen fakîh Ebu'l-Kāsım Ubeydullâh b. Hüseyn el-Basrî'dir (ö. 378/988). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 437.

2 bî-iştibâhdır L: iştibâhdır A

olmaġa nā-sezādır. Fe-lihāẕā ġasl ü tekfīn ü namāzdan maḥrūm ve vāriṣi mīrāṯdan ḥiṣṣe-mend olmayacaġı maʿlūmdur. Pes Ḳābisī-i mūmā-ileyhiñ ḳavl-i merḳūmı muḫtār-ı e'imme-i selef olmaġla mes'ele-i merḳūmede eslāfdan iḫtilāf ṣūret-nümā degildir. Zīrā sābb-ı mücāhiriñ tevbeden ibāsı *-neʿūẕu billāh-* bāʿiṣ-i irtidād 'ani'l-İslām idigi hüveydādır. Ḥattā kitāb-ı İbn-i Saḥnūn'da zındīḳ-ı mütemādī daḫi mürted ḥükminde idigi muḥarrer ve İbn-i Ḳāsım'ıñ ***'Utbiyye*** nām mü'ellefinde mes'ele-i merḳūme minvāl-i meşrūḥ üzre musaṭṭar ve 'ulemā-yı Mālikiyye'den niçe fuḥūl bu menḳūlde hem-zebān-ı ittifāḳ idigi kitāb-ı İbn-i Ḥabīb'de muṣarraḥdır. Ḥattā Müslimīn'den olan vāriṣiniñ irṯden maḥrūmiyyeti ve veṣāyāsınıñ 'adem-i nüfūẕı ve iʿṭāḳınıñ 'adem-i [L366a] cevāzı kendiniñ ḥükm-i mürtedde oldıġından neş'et eden beynūnetden nāşī idigi İbn-i Ḳāsım-ı sābıḳu'ẕ-ẕikriñ maḳūl-i maḳbūlidir. Fe-lihāẕā Ebū Muḥammed ibn-i Ebī Zeyd mes'ele-i merḳūmede 'ulemā-yı Mālikiyye'niñ mebānī-i ittifāḳların teşyīd edüp iḫtilāfları zındīḳ-ı tā'ibdedir ki 'inde'l-baʿż tevbesi maḳbūl ve 'inde'l-baʿżı'l-āḫar nā-maḳbūldür. Maʿa-hāẕā zındīḳ-ı ġayr-ı tā'ibiñ ḳatli ve İslāmiyān'dan olan vāriṣiniñ mīrāṯından ḥırmānında ittifāḳları muḳarrerdir.

Baʿde-hāẕā sābb-ı münkiriñ ictirā etdigi ṣanīʿ-i şenīʿ ṯābit olmaḳsızın fevti ṣūretinde aḥkām-ı İslām'ıñ cereyānına maḥall idigi yaʿnī namāzı ḳılınup vāriṣiniñ ḥiṣṣe-mend olması Ebū Muḥammed'iñ maḳbūli ve İbn-i Ḳāsım'dan Aṣbaġ rivāyetiyle ḥāṣā tekẕīb-i Nebevī'ye ictirā-nümā yāḫud bir dīn-i cedīd iẓhārına mübāderet-pīrā olan melʿanet-ārānıñ mīrāṯı beytü'l-māl-i Müslimīn'e 'ā'id idigi kitāb-ı İbn-i Ḥabīb'de ḳā'il-i mezbūruñ maḳūlidir. Zīrā mezbūruñ ḥükm-i mürtedde idigi muḳarrer ve mürtediñ İslāmiyān'dan olan vāriṣi irṯden berī idigi maḥallinde muḥarrerdir. Ḥattā Rebīʿa[1] ve İmām Şāfiʿī ve Ebū Ṣevr[2] ve İbn-i Ebī Leylā[3] mes'ele-i merḳūmede hem-zebān-ı ittifāḳ idigi bī-mirādır. Ancaḳ İmām Aḥmed ibn-i Ḥanbel'iñ

1 Bu zat, İmâm Mâlik'in hocası olup hadîs ilmi yanında re'ye de taraftar olduğu için "Rebîʿatü'r-re'y" diye anılan ve Medine'nin önde gelen muhaddislerinden biri olan Ebû Osmân Rebîʿa b. Ebî Abdirrahmân el-Medenî'dir (ö. 136/753). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 442.

2 "Ebû Sevr" künyesiyle meşhur olan Ebû Abdillâh İbrâhîm b. Hâlid el-Bağdâdî (ö. 240/854), İmâm Şâfiʿî'nin talebesi olup aynı zamanda Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn Mâce, Ebû Hâtim er-Râzî gibi hadîs imamlarının kendisinden hadîs rivayet ettiği güvenilir bir muhaddis ve kendine mahsus mezhebi bulunan bir müctehiddir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 442.

3 Sahâbe-i Kirâm'dan olan dedesi Ebû Leylâ'ya *-radıyallâhu anh-* nisbetle "İbn Ebî Leylâ" olarak tanınan ve fıkıh sahasında dirayetli bir âlim olan Ebû Abdirrahmân Muhammed b. Abdirrahmân b. Ebî Leylâ el-Kûfî (ö. 148/765) mutlak müctehiddir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 442.

bir ḳavlde muḫālefeti iḫbār-kerde-i baʿżı fużalādır. Lākin Ḥażret-i ʿAlī ibn-i Ebī Ṭālib ve İbn-i Mesʿūd raḍıyallāhu ʿanhumā ve Saʿīd bin el-Müseyyeb ve Şaʿbī ve Ḥasan-ı Baṣrī ve ʿÖmer bin ʿAbdülʿazīz ve Ḥakem[1] ve Evzāʿī ve Leyṯ ibn-i Saʿd ve İsḥāḳ ibn-i Rāhūye ve İmām-ı Aʿẓam raḍıyallāhu ʿanhum ḳavllerinde sābb-ı maḳtūlüñ ḳatl-ile cezā-yı irtidādı Müslimīn'den olan vārisiniñ ḥırmānını mūcib degildir. Ancaḳ İmām-ı Aʿẓam'dan bir rivāyetde, ḳable irtidādihī iktisāb eyledigi māl vārisine intiḳāl ve baʿde'l-irtidād ṣūret-nümā olan kesbi beytü'l-māle ʿā'iddir.

İmdi mes'ele-i merḳūmede Ḳābisī'den naḳl olunan cevāb ḳavl-i ṣavāb idigi ẓāhir ü mübeyyen olmaḳ muḫtār-ı ṣāḥib-i kitābdır. Ve Aṣbaġ ve Muḥammed bin Mesleme ve sā'ir aṣḥāb-ı İmām Mālik [ʿindinde] sābb-ı münkir ile sābb-ı tā'ibiñ ḥükmi zamān-ı Cenāb-ı Risālet-penāhda mevcūd olan münāfıḳīniñ ḥükmi gibidir. Lākin İbn-i Nāfiʿiñ ***ʿUtbiyye*** nām kitāb-ı nefāset-intisābında [L366b] ve Muḥammed bin el-Mevvāz'ıñ mü'ellefinde **[229b]** bu maḳūleleriñ mālı demine tābiʿ ve mīrāṣı beytü'l-māl-i Müslimīn'e rāciʿdir. Ḥattā ḳavl-i merḳūm Eşheb ve Muġīre ve ʿAbdülmelik ve Muḥammed bin el-Mevvāz ve Saḥnūn'uñ muḫtārlarıdır. Ancaḳ ʿinde İbnü'l-Ḳāsım, sābb-ı melʿanet-niṣāb ve mürtedd-i şeḳāvet-müştedd ve zındīḳ-ı ḍalālet-refīḳ irtikāb etdikleri ṣanīʿ-i şenīʿiñ ṣübūtından ṣoñra kār-ı nā-hem-vārlarına muʿterif ve tā'ib olurlar ise vārisleri mīrāṣından maḥrūmdur. Ammā bilā-iʿtirāf ḳażā'en ḳatl olunanlarınıñ İslāmiyān'dan olan vārisleri irṯden maḥrūm degillerdir. Fe-lihāẕā fāżıl-ı mezbūr ʿindinde küfri mūcib olan efʿāl ü aḳvāli iḫfā edenlerin ḳażā'en ḳatlleri vereṯeniñ mīrāṯdan ḥırmānını mūcib degildir. Maʿa-hāẕā Naṣrānī-i sābbıñ ḳatlinden ṣoñra Naṣārā'dan olan vereṯesi hālik-i merḳūma vāriṯ olmayup naḳż-ı ʿahd etmekle ṣūret-nümā olan ṣanīʿ-i şenīʿ mālınıñ Müslimīn'e fey olmasın mūcib idigiyle iftā, fāżıl-ı mezbūrdan İbn-i Kātib-i feżā'il-ārānıñ ḫulāṣa-i maḳūlidir.

1 Bu zat, Sünnet'e son derece bağlı bir fakîh ve rivayet ettiği hadîs-i şerîfler *Kütüb-i Sitte*'de yer alan bir muhaddis olan Kûfeli ünlü âlim Ebû Muhammed Hakem b. Uteybe'dir (ö. 115/733). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 442.

BĀB-I ṢĀLİŞ

Cenāb-ı Ḥażret-i Mevlā-yı bī-çūn ü çirā Celle ve ʿAlā ile ḥażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām ve Melā'ike-i Fiḫām ve Āl ü Aṣḥāb ü Ezvāc-ı Cenāb-ı Faḫr-i Enām'a sebbe cür'et eden melʿanet-pīşegānıñ aḥkāmın ifhām içün mersūmdur.

Maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitābdır ki, bilā-ḫilāf Cenāb-ı Kibriyā cellet ʿaẓametuhū ḥażretine sebbe cür'et küfri mūcib ve bu maḳūle ḳā'il-i melʿanet-şemā'iliñ ṣanīʿ-i şenīʿi ḳatlini müstevcibdir. Ancaḳ tevbesiniñ ḳabūl ve ʿadem-i ḳabūli beyne'l-fuḥūl muḫtelefun-fīhdir. Fe-lihāẕā İbn-i Ḳāsım; ***Kitāb-ı Mebsūṭ***'da[1] ve Saḥnūn daḫi te'līfinden ve Muḥammed bin el-Mevvāz keẕālik taṣnīfinde bilā-istitābe vücūb-ı ḳatliyle icābe etmişlerdir. Ḥattā kitāb-ı İsḥāḳ bin Yaḥyā'da İmām Mālik'den İbn-i Ḳāsım rivāyetiyle muṣarraḥdır ki, müslimīnden biri ḥāṣā sebb-i Rabb'e mücterī olsa tevbesi ḳabūle ḳarīn olmadığından nāṣī ḳātli meşrūʿdur; meger dīn-i āḫar ile tedeyyün murād edüp iftirā ʿalallāh etmekle mürted ḥükminde olduḳdan ṣoñra tevbe ve rücūʿ ede. Bu ṣūretde daḫi iẓhār eyledigi dīn-i bāṭıldan ʿadem-i rücūʿı muḳarrer olıcaḳ, ḳatli vācib oldığı bī-iştibāhdır. Lākin Maḫzūmī ve Muḥammed bin Mesleme ve İbn-i[2] Ebī Ḥāzim[3] "Sebb-i Rabb'e cür'et eden müslimiñ tevbe ve rücūʿı [L367a] ḳatlden ḫalāṣına medār ve illā vücūb-ı ḳatli āşikārdır." deyü vādī-i ḫilāfda reftār etmişlerdir. Ḥattā mezbūrlar Yehūd u Naṣārā'dan daḫi bu ṣanīʿ-i şenīʿi mürtekib olanlarıñ tevbesi maḳbūl ve illā maḳtūl olmasına ẕāhiblerdir. Pes bu maḳūleler mezbūrlar ʿindinde mürted ḥükminde olup *-neʿūẕu billāhi min-ẕālik-* vādī-i irtidādda sālik olanlara istitābeye ruḫṣat muḳarrer olmaġla bunlara daḫi istimālet verilür. Tevbe ve rücūʿları ṣūret-nümā olursa fe-bihā; ve illā ḳatl-ile iʿdāmları vācib olur. Re'y-i merḳūm İmām Mālik-i sütūde-mesālikiñ muḳteżā-yı meẕhebi idigi Ḳāḍī İbn-i Naṣr'ıñ inbā-kerdesidir. Lākin ʿulemā-yı meẕheb-i Mālikī'den Ebū Muḥammed ibn-i Ebī Zeyd, "Bir kimesne bir merd-i Müslim'e laʿnet eṣerinde Rabbü'l-ʿİzzet'e daḫi ḥāṣā laʿnet etse ve "sebḳ-i lisān vāḳiʿ oldı"

1 *el-Mebsût*, "Kādî İsmâʿîl" şeklinde ünlenen Mâlikî fakîhi ve muhaddis Ebû İshâk İsmâʿîl b. İshâk el-Cehdamî'nin (ö. 282/895) Mâlikî fıkhına dair eseridir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 447.

2 Mesleme ve İbn-i L: — A

3 Medine'nin meşhur âlimlerinden biri olup Ahmed b. Hanbel'in kendisi hakkında "Medine'de İmâm Mâlik'ten sonra ondan daha fakîh birinin bulunmadığını" söylediği Ebû Temmâm Abdülʿazîz b. Ebî Hâzim, 184/800 tarihinde secdede iken vefat etmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 448.

deyü maʿẕeret-ḫˇāh olsa, ẓāhiren kāfir oldığına binā'en ḳatli vācib olur; ḳabūl-i **[230a]** 'öẕri beynehū ve beynallāh ḳalur." deyü iftā etmişdir. Ve fuḳahā-yı Ḳurṭuba, teng-meşreblikle maʿrūf olan Hārūn bin Ḥabīb nām kimesneniñ mübtelā oldığı marażdan ṣıḥḥat buldığında "Ḥāl-i marażımda çekdiğim derd Şeyḫayn-ı Muḥteremeyn'i ḳatl etmiş olsam daḫi müsteḥaḳ degilim." dedigi şehādet-i şühūd ile ṣābit olduḳda vücūb-ı ḳatliyle iftā etmişlerdir. Mücterī-i mezbūruñ birāder[i] faḳīh 'Abdülmelik ile İbrāhīm bin Ḥüseyn[1] ve Saʿīd bin Süleymān mezbūruñ ḳavl-i merḳūmı teşekkī 'inde'l-maraż iḥtimāline binā'en sebb-i ṣarīḥ olmamaġla ḳatlden rehā vü ṣalāḥı ẓuhūrına degin lüzūm-ı ḥabs-i medīd ile iftā etmişlerdir.

Ve'l-ḥāṣıl sebb-i Rabbü'l-'Ālemīn'e cür'et riddet ile ḥükmde tev'em olmaġla mürtediñ tevbe ve rücūʿı ḥayyiz-i ḳabūlde vāḳiʿ oldığı gibi sābb-ı mezbūruñ daḫi ṣanīʿ-i şenīʿinden tevbe ve rücūʿın maḳbūl ṭutanlar ḥaḳḳ-ı 'abde müteʿallıḳ olmayup ḥaḳḳullāh oldığına binā'en ẓāhiblerdir. Ammā Müslimīn'den bu maḳūle ṣanīʿ-i şenīʿiñ bürūz u ẓuhūrı 'an-iʿtiḳādin ṣūret-nümā olmaḳ ẓāhir olmaġla bilā-istitābe ḳatliyle icābe-sāz olanlar ışrār 'ale'l-küfr mezbūrı ḥükm-i zındīḳda ḳıldığına binā'endir. Pes dīn-i İslām'dan āḫar dīne intiḳāl bāʿiṣ-i irtidād olmaġla istitābe-i mürted cā'iz oldığından ḥükm-i mürtedde olanlarıñ daḫi tevbesi ḳabūle ḳarīndir. Ammā İslāmiyān'dan [L367b] ḥāṣā sebb-i Rabb sebebi ile *-neʿūẕu billāh-* kendüyi küfre ilḳā edenleriñ ẓāḥir-i ḥāli nūr-ı İslām'dan insilāḫı ve ẓulmet-i küfr ile intifāḫı mūcib olmaġın bilā-istitābe ḳatli lāzım gelmişdir. İmdi ḥükm-i mürtedde olanlarıñ cezāsı ekṣer-i 'ulemā-yı meẕheb, ḳatllerinde baʿde'l-istitābe aḥrār ṣūretinde ḳatl-ile tertīb olunmaḳ lāzım idigi beyān olunmaġla bu bābda ṣūret-nümā olan iḫtilāf-ı 'ulemā inşā'allāhu teʿālā fuṣūl-i ātiyede inbā olunur.

Faṣl-ı Evvel

Cenāb-ı Perverdigār-ı bī-çūn ü çirāya sebb ü riddet ḳaṣdıyla degil, belki hevā-yı nefsāniyyesiniñ muḳteżāsınca ḫod-be-ḫod ḫaṭā vü bidʿate meylān ve ḥāṣā ġayra teşbīh yāḫud cism ü cārihe iṣbāt yāḫud nefy-i ṣıfata kemāli ḳā'il yāḫud baʿżı nuʿūt-ı ġāyr-ı lāyıḳa yād eden ehl-i fesādıñ aḥkāmını me'vā-yı bī-bahānedir.

1 Bu zat; fıkhî hükümleri ezbere bilmesiyle, oldukça sert, ancak âdil fetvalarıyla tanınan bir âlim olan Ebû İshâk İbrâhîm b. Hüseyn b. Hâlid el-Kurtubî'dir (ö. 258/872). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 450.

'Ulemā-yı eslāf bu maḳūleniñ ḥükminde iḫtilāf edüp umūr-ı meẕkūreden birin ḳā'il yāḫud mu'teḳid-i bāṭıl 'inde'l-ba'ż tekfīr olunup 'inde'l-āḫar ḥavāric ḥükminde idigi muḳarrerdir. İmām Mālik-i sütūde-mesālikden daḫi bu bābda rivāyet muḫtelifdir. Ammā iḫtilāfları ḳā'il-i vāḥid ḥaḳḳındadır. Tecemmu'ları ṣūret-nümā olursa ba'de'l-istitābe vücūb-ı muḳātelelerine müttefaḳun-'aleyhdir. İmdi me'vā-yı iḫtilāf ferd-i vāḥidiñ ḥükmindedir. Pes ekṣer-i aṣḥāb-ı İmām Mālik 'adem-i tekfīre ẕāhib ve teşdīd-i 'uḳūbet ile lüzūm-ı ḥabs-i medīde rāġıblardır. Ḥattā tevbe ve rücū'dan ṣoñra ṣalāḥı ẓuhūrına degin iṭāle-i ḥabse aḥsen ve 'Ömer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıye 'anhu Rabbuhu't-Tevvāb'ıñ Benī Yerbū'dan Ṣabīġ nām kimesneyi ḥabs-i medīd ve ta'zīr-i şedīd etdigiyle te'yīd-i ḳavl-i ṣıḥḥat-efken etmişlerdir.[1] **[230b]** Ḳavl-i mezbūr Ḫavāric ḥaḳḳında Muḥammed [bin] el-Mevvāz ile İbn-i Mācişūn'uñ daḫi muḫtārı ve Saḥnūn-ı feżā'il-maḳrūnuñ cemī'-i ehl-i hevā ḥaḳḳında mā-bihi'l-iḫtiyārıdır. Ḥattā ***Muvāṭṭa'***-ı İmām Mālik'de Ḳaderiyye ḥaḳḳında "Tevbeleri cilve-ger ise fe-bihā; ve illā muḳātelelerine cevāz-ı muḥāvele muḳarrerdir." deyü musaṭṭar olan ḳavl-i İmām-ı feżā'il-mevfūrı ma'nā-yı mezbūr ile tefsīr muḫtār-ı İbn-i Saḥnūn-ı efāżıl-maṣīrdir. Ve İbāżıyye ve Ḳaderiyye ve sā'ir Ehl-i Sünnet'e muḫālif olan ehl-i hevā ve taḥrīf-i Kitābullāh'a **[L368a]** ictirā eden ehl-i bida'ıñ ḥaḳḳında İbn-i Ḳāsım'dan 'Īsā-yı[2] feżā'il-resānıñ "Gerek ẕāhiren ve gerek sırren i'tiḳād ettikleri 'amel-i bāṭılıñ cezāsı ba'de'l-istitābe ḳatllerine mübāderetdir." deyüp tevbe ve rücū'ları muḳarrer olursa maḳbūl; ve illā maḳtūl olmaları muḳarrer ve vārişleriniñ irṣden 'adem-i ḥırmānları rūşen-ger idigin rivāyet etmişdir. Ḥattā ehl-i bida'dan Ḳaderiyye ve sā'iri ḥaḳḳında daḫi ḥükm-i mezbūrı īrād zīver-efzā-yı suṭūr-ı kitāb-ı Muḥammed idigi ḥikāyet-kerde-i İbn-i Ḳāsım-ı bāhirü'r-reşāddır. Bu maḳūleniñ şe'ā'ir-i İslāmiyye'yi iẓhārına ve 'aḳā'id-i bāṭılayı esrārına ba'de'l-ıṭṭılā'i'l-istitābeleri müstaḥsen ve tevbeden ibāları ṣūret-nümā olursa vücūb-ı ḳatlleri lāzime-i ẕimmet ü diyānet-efken olmaġın ḥükm-i mezbūrı ṭavr-ı meẕkūr üzerine icrāya 'Ömer bin 'Abdül'azīz mübāderet etmişdir. Binā'en-'aleyh Cenāb-ı Ḫudā-yı Lā-Yezāl'iñ Ḥażret-i Kelīm-i ma'ālī-pīrāya cilve-ger olan teklīmin[3] münkir olan ehl-i

1 Dârimî, "Mukaddime", 19, nr. 146, 151; Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, II/334.

2 Bu zat, uzun süre Abdurrahmân b. el-Kāsım'a talebelik etmiş olan ve "Endülüs fakîhi ve müftüsü" olarak bilinen Îsâ b. Dînâr el-Gâfikī el-Kurtubî'dir (ö. 212/827). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 430.

3 Nisâ, 4/164.

ḍalāliñ ba'de'l-istitābe ışrārı rū-nümā olursa ḳatli vācib idigi keẕālik inbā-kerde-i İbn-i Ḳāsım-ı sütūde-mesālikdir. Ammā İbn-i Ḥabīb ve ba'ż 'ulemā-yı Mālikiyye, Ḫavāric'den bu maḳūle 'akā'id-i bāṭıla aṣḥābınıñ tekfīrine ẕāhib olmaġın Ḳaderiyye ve Mürcī'e'niñ küfrine ḥükm etmişlerdir. Fe-lihāẕā İbn-i Saḥnūn nefy-i teklīme mu'teḳid olan ḍālliñ küfrine ẕāhib ve ḳatlini rāġıbdır.

Ve'l-ḥāṣıl İmām Mālik-i sütūde-mesālikden bu bābda iḫtilāf-ı rivāyāt olup Cenāb-ı İmām'dan 'ulemā-yı Şām rivāyetince küfr-i Ḫavāric muḳarrer ve nisā-i Ehl-i Sünnet'den birin Ḳaderiyye'den birine 'aḳd ḫuṣūṣında ﴿وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ﴾[1] fermūde-i mükerremesi medlūl-i münīfince İmām Mālik-i sütūde-mesālikden 'adem-i iẕn rūşen-gerdir. Ḥattā İmām-ı mūmā-ileyhden bir rivāyetde mecmū'-ı ehl-i hevānıñ küfrine ḥükm rū-nümā idigi inbā-kerde-i ba'ż fużalādır. Fe-lihāẕā a'żā vü cevāriḥinden biriyle işāret ederek Cenāb-ı Rabb-i Lā-Yezāl'e iṣbāt-ı cāriḥa eden müşebbihiñ 'użv-ı müşārun-bihāsı ḳaṭ' olunmaḳ lāzım idigi İmām Mālik-i sütūde-mesālikden mervī ve ḥalḳ-ı Ḳur'ān'a ḳā'il **[L368b]** olan kāfiriñ daḫi ḫuṣūṣ-ı ḳatli İmām-ı mūmā-ileyh ḳatında vücūbı muḥtevīdir. İbn-i Nāfi' rivāyetiyle ḍarb-ı şedīd ve ṣalāḥı ẓāhir olunca ḥabs-i medīd lāzım idigi, Bişr[2] iḫbārınca bilā-istitābe ḳatl olunmaḳ rivāyetine muḳābildir.[3] Fe-lihāẕā e'imme-i Irāḳ İmām Mālik-i feżā'il-mesāḳdan ḳatl-i ehl-i ehvā ḫuṣūṣında rū-nümā olan iḫtilāf-ı rivāyāta binā'en "Ḫavāric'den birine muḳtedī olan Ehl-i Sünnet'iñ lüzūm-ı i'āde-i ṣalātı daḫi muḫtelefun-fīhdir." dediler. Lākin İbnü'l-Münẕir **[231a]** iḫbārınca İmām Şāfi'ī 'indinde Ḳaderiyye'niñ bilā-istitābe vücūb-ı ḳatli bī-mirā ve ekṣer-i 'ulemā mezbūrlarıñ tekfīri ṭarafına ẕāhib idigi hüveydādır. Ḥattā Leyṣ-i feżā'il-pīrā ve İbn-i 'Uyeyne ve İbn-i Lehī'a[4] daḫi minvāl-i meşrūḥa ḳarār verenlerdir. Bināberīn

1 "İman etmedikleri sürece Allah'a ortak koşan kadınlarla evlenmeyin. Şundan emin olun ki imanlı bir câriye, sizin hoşunuza gitse de müşrik bir hür kadından iyidir. İman etmedikleri sürece Allah'a ortak koşan erkeklerle de kadınlarınızı evlendirmeyin. Şundan da emin olun ki **imanlı bir köle,** sizin hoşunuza gitse bile **müşrik bir hür kişiden daha iyidir.** Onlar insanları ateşe çağırırlar, Allah ise izni ile cennete ve bağışlanmaya çağırır, gerektikçe hatırlasınlar diye insanlara âyetlerini açıklar." Bakara, 2/221.

2 Bu isim her üç nüshada da "İbn-i Beşīr" şeklinde imla edilmiş olup *Şifâ*'da ve şerhlerinde "Bişr bin Bekr et-Tinnîsî" olarak kaydedilmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 458. Dımaşklı Bişr b. Bekr et-Tinnîsî (ö. 205/820) Abdurrahmân el-Evzâ'î'den hadîs rivayet etmiş olan, İmâm Şâfi'î'nin de kendisinden rivayette bulunduğu güvenilir bir muhaddistir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 458.

3 muḳābildir L: — A

4 İbn Lehî'a (ö. 174/790), Mısır kadılığı da yapmış bir fakîh olup aynı zamanda Mısır'ın önde gelen muhaddislerinden biridir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 459.

ḫalḳ-ı Ḳur'ān'a ẕāhib olan ḫabīṯiñ daḫi vücūb-ı ḳatli 'inde'l-mezbūrīn ṣıḥḥat-ḳarīndir. Keyfe-lā?

İbnü'l-Mübārek ve Evdī[1] ve Vekī' ve Ḥafṣ ibn-i Ġıyāṯ[2] ve Ebū İsḥāḳ el-Fezārī[3] ve Hüşeym[4] ve 'Alī bin 'Āṣım[5] ve ekṯer-i muḥaddiṯīn ve fuḳahā ve mütekellimīn aṣḥāb-ı 'aḳā'id-i bāṭılādan olan Ḫavāric ve Ḳaderiyye ve ehl-i hevā ve aṣḥāb-ı bida' u sürūruñ vücūb-ı ḳatline ẕāhibler ve İmām Aḥmed bin Ḥanbel[6] daḫi meẕheb-i meẕkūra vāhib idigi muḳarrerdir. Ḥattā Revāfiż'ıñ ve vāḳıfe-i şākkeniñ daḫi mezbūrīn ile hem-ḥükm idikleri bī-mirādır. Lākin Ḥażret-i 'Alī ve İbn-i 'Ömer ve Ḥasan-ı Baṣrī raḍıye 'anhumu'l-Bārī'den ba'żı rivāyetde ehl-i bida' u hevānıñ tekfīr olunması menḳūl olmaġla 'inde ba'żı'l-fuḥūl ḳavl-i mezbūr muḫtārdır. Ḥattā mezbūrlar Ḥażret-i 'Alī-i feżā'il-mütecellīye baġy üzre olan Ḫavāric'den ehl-i Ḥarūrā'nıñ zamān-ı Tābi'īn'den diyār-ı 'ademe sefer edenleriniñ Müslimīn'den vārişleri ḥişşe-mend-i muḫallefāt-ı mūreşleri idigiyle iḫticāc etmişlerdir. Ḳaderiyye'den vefāt e[de]nleriñ meḳābir-i Müslimīn'e defn ü mirāṯları ḫuṣūṣı keẕālik 'ahd-i Tābi'īn'de minvāl-i meşrūḥ üzre ṣūret-nümādır. Ḳāḍī İsmā'īl'iñ İmām Mālik-i sütūde-mesālikden rivāyetine göre ehl-i bida' ve Ḳaderiyye'niñ istitābesi ve ba'dehū ışrārları āşikār olursa vücūb-ı ḳatlleri sā'ī bi'l-fesād fi'l-arż olduḳlarındandır. Ḥattā sā'ī bi'l-fesādıñ ṣanī'-i [L369a] şenī'i dīnde ṣūret-nümā oldıġı gibi emr-i dünyāda daḫi hüveydā ve her birinde re'y-i imām-ı Müslimīn ile beyne'l-enām liḳā-yı 'adāvetden istīlām içün cevāz-ı ḳatlleri ṣūret-nümādır.

Vallāhu a'lem bi'ṣ-ṣavāb.

---

1 Bu zat; rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer alan, hem muhaddis, hem kırâat âlimi, hem de tanınmış bir zâhid olan ve İmâm Mâlik, Abdullâh b. el-Mübârek ve Ahmed b. Hanbel gibi meşhurların da hocası olan Kûfeli hadîs hâfızı Abdullâh b. İdrîs el-Evdî'dir (ö. 192/808). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 460.

2 İmâm Ebû Hanîfe'nin talebelerinden biri olan Hafs b. Gıyâs (ö. 194/810), rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer alan ünlü bir muhaddis olup Kûfe ve Bağdat kadılığı da yapmış bir fakîhtir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 460.

3 Ebû İshâk İbrâhîm el-Fezârî (ö. 188/804), Sünnet'e tam anlamıyla bağlı ve bid'atlara son derece karşı bir âlim olarak tanınmıştır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 460.

4 İbn Şihâb ez-Zührî gibi hocalardan hadîs öğrenen, İmâm Mâlik, Ahmed b. Hanbel gibi ünlü fakîh ve muhaddislerin de kendisinden hadîs rivayet ettiği Hüşeym b. Beşîr'in (ö. 183/799) hafızasında 20.000 kadar hadîs bulunduğu belirtilmiş olup talebesi Abdullâh b. el-Mübârek onun hafızasının hiç zayıflamadığını söylemiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 460.

5 Alî b. Âsım et-Teymî (ö. 201/816), dinin emir ve yasaklarına azami riayet etmesiyle şöhret bulmuş bir muhaddistir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 460.

6 Ḥanbel L: Ḥanbelī A

Faṣl-ı Ṯānī

Küffār-ı müte'evvilīn ḥaḳḳında cilve-ger olan ḥükm-i Şer'-i Mübīn'i tebyīne me'vā-yı bī-müdānīdir.

İkfār-ı müte'evvilīnde ṣūret-nümā-yı bürūz olan aḳvāl-i 'ulemādan mefhūm oldıġına göre, mezbūrlar 'inde'l-ba'ż kāfir ve 'inde'l-ba'żı'l-āḫar fāsıḳ ve muḍill idigin ba'de't-taḥḳīḳ mesā'il-i ātiyede ṣūret-nümā olan iḫtilāfların beyān żımnında inbā-yı aḥkām-ı Şer'iyye'ye şürū' olunmuşdur.

İmdi Saḥnūn-ı ẕū-fünūn 'indinde ehl-i ehvādan birine muḳtedīye i'āde-i ṣalāt lāzım degildir. Hattā re'y-i mezbūr cemī'-i aṣḥāb-ı Mālikiyye'niñ muḫtārı olup, siyyemā Muġīre ve İbn-i Kināne ve Eşheb'iñ bu bābda menāṭ-ı ḥükm-i ṣıḥḥat-şi'ārlarıdır. Zīrā mezbūrlarıñ şe'ā'ir-i İslāmiyye'yi icrāda ḳuṣūrları ancaḳ 'aḳā'id-i bāṭıla ile ḳasvet-i ḳalbleri ḥasebiyle ẕenbleriniñ çoḳluġıdır. Ẕenb-i 'aẓīm ise müẕnibiñ ḥudūd-ı İslām'dan tecāvüzin muḳteżī degildir. Lākin 'ulemādan niçe gürūh-ı enbūh aṣḥāb-ı 'aḳā'id-i bāṭılanıñ tekfīrine ẕāhib ve onlardan birine iḳtidā ile edā olunan ṣalavātıñ lüzūm-ı i'ādesine rāġıblardır. Re'y-i mezbūr İmām-ı feżā'ilü'ş-Şām **[231b]** Ebū Bekr-i Bāḳıllānī'niñ muḫtārıdır. Ḥattā bu mes'ele-i müşkilede "Kelimāt-ı eslāfdan mezbūrlarıñ ṣarāḥaten tekfīri ṣūret-nümā degil ise daḫi tekfīre mü'eddī olan aḳvālleriyle istidlāl bī-ḳīl ü ḳāldir." demişdir. Pes Ḳāḍī Ebū Bekr-i Bāḳıllānī'niñ mes'ele-i mezbūra ṣūret-nümā olan ḳavli ḳavl-i İmām Mālik gibi mużṭarīdir. Ḥattā ba'żı ḳavlinde tekfīri taṣrīḥ ve münākaḥalarınıñ 'adem-i cevāzın tercīḥ edüp ve ẕebīḥalarınıñ ekli ġayr-ı cā'iz ve mevtālarınıñ namāz[ı] ḳılınmamaḳ mefhūm ve vāriṣleriniñ ḥāl ü şānları irṣ-i mürted ḥükminde idigi ma'lūm olup, ba'żı ḳavlinden daḫi gāh vāriṣ-i Müslim[1] beytü'l-māle müreccaḥ olmadıġı taṣrīḥ ve gāh Müslimīn'den olan mevrūṣınıñ mīrāṣından ḥırmānların tercīḥ etmişdir. Lākin ekṣer-i meyli 'adem-i tekfīrlerine müte'allıḳ ve uṣūlde şeyḫi olan Ebu'l-Ḥasen el-Eş'arī'niñ daḫi bu bābda ḳavli mużṭarib **[L369b]** idigi müteḥaḳḳıḳdır. Ḥattā Şeyḫ-i müşārun-ileyhiñ daḫi ekṣer ḳavlinden terk-i tekfīr mefhūm ve küfrüñ cehl-i vücūd-ı Bārī'den neş'et edildigine naẓar ile mezbūrlarda medār-ı tekfīr ma'dūmdur. Fe-lihāẕā cism-i cismānīden münezzeh olan Bārī Te'ālā ḥaḳḳında Mücessime'niñ 'akā'id-i bāṭılası ve ba'żı Naṣārā'nıñ ulūhiyyet-i

1 vāriṣ-i Müslim L: vāriṣ-i müsellem A

Mesīḥ'e i'tiḳādı cehl-i billāh oldığından küfrlerine sebebdir. Re'y-i mezbūr İmāmü'l-Ḥaremeyn Ebu'l-Ma'ālī'niñ daḫi meẕhebidir. Bināberīn İmām-ı merḳūm su'āl-i Ebī Muḥammed'e[1] icābetden i'tiẕār ve "Erbāb-ı diyānetden birin ḥavza-i İslām'dan iḫrāc yāḫud küffārdan birin ḥimā-i İslāmiyye'ye idḫāl emr-i 'aẓīm olmaġla bu bābda ġalaṭ bā'iṣ-i saḫṭdır." deyü mes'ele-i mezbūreniñ cevābında sükūt iḫtiyār etmişdir. Lākin Eş'arī ile Ebu'l-Ma'ālī'den mā-'adā muḥaḳḳıḳīnden niçe e'ālī, ehl-i te'vīli tekfīrden muḫterizlerdir. Zīrā istibāḥa-i dimā'-ı Müslimīn bir ḫaṭar-ı 'aẓīmdir ki irtikābı mūcib-i 'aẕāb-ı elīmdir. Fe-lihāẕā terk-i ḳatl-i kāfir sefk-i dem-i Müslim'den ehvendir. Keyfe lā? Cenāb-ı Mefḫar-i Mevcūdāt 'aleyhi şerāyifü'ṣ-ṣalavāt, kelime-i şehādeti ityān ile şerāfet-resān sefk-i demden 'işmet-iḳtirān olup bi-ġayri ḥaḳḳın me'āli me'ḫūẕ olmaḳdan selāmet-ḳarīn ve esāreti muḳābelesinde ḥesābı Rabbü'l-Erbāb'ıñ irāde-i ezeliyyesine menūṭ idigin ḥadīṯ-i şerīflerinde tebyīn buyurmuşlardır.[2] Pes kelime-i şehādeti ḳā'il olan 'āḳiliñ 'işmeti maḳṭū'un-bihā olıcaḳ, ẓann ile ḫilāfına ẕehāb cā'iz olmadığı bī-irtiyābdır. Fe-lihāẕā maḳṭū'un-fīh ve meczūmun-bihiñ ḫilāfına delīl-i ḳāṭı' delālet etmedikçe erbāb-ı cezm cezm etmez. Felā-cerem mübtedi'a ḥaḳḳında ise delīl-i ḳāṭı' nā-peydā ve delā'il-i ḳaṭ'iyyeye ḳıyās ile ḥükme ictirā nā-ber-cādır.

Pes ehl-i bida' u ehvā ḥaḳḳında vāride olan eḥādīṯ-i şerāfet-pīrā te'vīle maḥall olmaġla ṣarīḥan ḥükmi ma'lūm olan āṯār ile istidlāl bī-ḳīl ü ḳāl olmaġın tekfīr-i Ḳaderiyye'ye ẕehāb [3](لَا سَهْم لَهُم فِي الْإِسْلَام) ḥadīṯ-i şerīfiyle bī-irtiyābdır. Ve Revāfiż'ı şirk ile tesmiye ve la'net ile mezbūrları yād, küfr ile mevṣūfiyyetlerin iḫbār idigi cāy-ı 'inād degildir. Ammā Şī'a ve emṯāliniñ ve sā'ir Ḫavāric [L370a] ve ehl-i ehvānıñ tekfīri ṣarīḥan meẕkūr **[232a]** olmamaġla muḫtelefun-fīhdir. Fe-lihāẕā ba'żı 'ulemā ẓāhir-i ḥadīṯden mefhūm olan ma'nāya naẓar ile tekfīrlerine ẕāhib ve ba'żı āḫar mezbūrlara muḫālefetle icābet-güsterlige rāġıbdır. Zīrā taġlīẓan ve teşdīden kefereniñ ġayrı ḥaḳḳında daḫi vārid olan elfāẓıñ taḳarrüri Ḫavāric ve ehl-i ehvāyı tekfīriñ

1 Ebī Muḥammed'e L: Ebū Muḥammed A Bu zat; birçok defa haccetmiş ve Mekke'de İmâmü'l-Haremeyn Ebu'l-Ma'âlî el-Cüveynî ile muhtelif konularda tartışıp kendisine çeşitli sorular sormuş olan Mâlikî âlimi Ebû Muhammed Abdülhak b. Muhammed es-Sehmî'dir (ö. 466/1074). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 464.

2 Buhârî, "Îmân", 17, nr. 25; Müslim, "Îmân", 34, nr. 21.

3 "Onların İslâm'dan nasipleri yoktur." Tirmizî, "Kader", 13, nr. 2149; İbn Mâce, "Mukaddime", 9, nr. 62, 73.

ta‘assürin mücib ve küfrüñ küfrden ve şirk[iñ] şirkden ehven idigin müstevcibdir. Ḫattā zinā[1] ve ‘uḳūḳ-ı vālideyn ḥaḳḳında ve zevceniñ zevcine muḫālefeti bābında ẓāhirinden tekfīr fehm olunacaḳ nuṣūṣ u āṯār vārid iken zecr ü men‘e ḥamliñ iḫtimāli mezbūrları tekfīrden māni‘ olmuşdur. Fe-lihāẕā delīl-i ḳāṭı‘ vārid olduḳça ḥükm nā-revā idigi bī-mirādır. Keyfe lā? Cenāb-ı Risālet-penāh ‘aleyhi şerāyifü ṣalavāti’l-İlāh’ıñ Ḫavāric ḥaḳḳında[2] (هُم [مِنْ] شَـرّ البَرِيَّـة) deyü buyurduḳlarınıñ ve yine mezbūrlar ḥaḳḳında[3] (شَـرّ قَتِيـل تَحْـت أدِيـم السَّـمَاء طُوبَـي لِمَـن قَتَلَهُـمْ أَوْ قَتَلُـوهُ) buyurduḳlarınıñ ve yine şān-ı mezbūrīnde[4] (إِذَا وَجَدْتُمُوهُمْ فاقتلوهم قَتْلَ عَادٍ) ḥadīṯ-i şerīfiniñ ẓāhirinden küfr-i Ḫavāric mefhūm olup, siyyemā Ḳavm-i ‘Ād’a teşbīhinden tekfīrleri mütebādir olmaġla tekfīrlerine ẕāhibīn āṯār-ı merḳūme ile iḫticāc etmişlerdir. Ammā teşdīd ile ḥaml edenler, “Āṯār-ı mezbūrede meẕkūrīn İslāmiyān ile muḳāteleye muḥāvele eden Ḫavāric’dir ki cevāz-ı ḳıtālleri küfrlerinden degil, belki Müslimīn’i eẕālarından taḫlīṣ içündür. Ve Ḳavm-i ‘Ād’a teşbīhden murād ḳatlleriniñ ḥelāl idigin inhādır.” dediler. Pes ḳatline ḥükm olunanlarıñ mecmū‘ına medār-ı ḳatl küfr degildir. Zīrā Ḫażret-i Ḫālid’iñ bir Ḫāricī’yi ḳatle mübāderet bābında Ṣāḥib-Sa‘ādet’den[5] istīẕānı ḥīninde Cenāb-ı Risālet-me’āb[6] (لَعَلَّـهُ يُصَلِّـي) buyurmaġla ḳatle ruḫṣat vermemişdir. İmdi tekfīr-i Ḫavāric’e ẕāhibīn, Cenāb-ı Risālet-me’ābıñ Ḫavāric ḥaḳḳında[7] (انَّهُـمْ يَقْـرَؤُنَ الْقُـرْاٰنَ لَا يُجَـاوِزُ حَنَاجِرَهُـمْ) ḥadīṯ-i şerīfi mışdāḳınca “Mezbūrlarıñ tilāveti ḥulḳūmların tecāvüz etmez, ya‘nī mücib-i āyāt-ı beyyināt ile ‘amel etmezler.” deyü buyuruldıġından Ḫavāric’iñ derūn-ı ḳasvet-meşḥūnı nūr-ı īmān ile **[L370b]** münevver olmaḳdan ba‘īd ve (يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ مُرُوقَ السَّـهْمِ مِنَ

1 Bu kelime her üç nüshada da “zīnā” şeklinde imla edilmiş olup *Şifâ*’da ve şerhlerinde “riyā” şeklinde kaydedilmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 467.

2 “Onlar yaratılmışların en kötülerindendir.” Müslim, “Zekât”, 158, nr. 1067; İbn Mâce, “Mukaddime”, 12, nr. 170; Dârimî, “Cihâd”, 40, nr. 2439.

3 “Onlar (o Hâricîler) gökkubbenin altındaki en şerli topluluktur. Onları katleden veya onlar tarafından katledilen kimselere müjdeler olsun.” Ebû Ya‘lâ, *Müsned*, VII/14, nr. 3908; ayrıca bkz. Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 27-28, nr. 4765; Dârimî, “Cihâd”, 40, nr. 2439.

4 “Onları yakaladığınız zaman, Âd kavminin öldürüldüğü gibi öldürün.” Buhârî, “Enbiyâ”, 6, nr. 3344; “Tevhîd”, 23, nr. 7432; Müslim, “Zekât”, 143, nr. 1064.

5 Nüshalarda sehven “ma‘ādet” şeklinde imla edilmiştir.

6 “Belki o ileride namaz kılan biri olur.” Buhârî, “Enbiyâ”, 6, nr. 3344; “Tevhîd”, 23, nr. 7432; Müslim, “Zekât”, 143, nr. 1064.

7 “Okudukları Kur’ân onların gırtlaklarından ileri geçmez; yani Kur’ân onların sadece dilindedir, gırtlaklarından öteye geçip de kalplerine girmez.” Buhârî, “Fezâ’ilü’l-Kur’ân”, 36, nr. 5058; Müslim, “Zekât”, 143, nr. 1064.

ḥadīṯ-i münīfince "Ḫavāric'iñ ḥudūd-ı Dīn-i Mübīn'den ḫurūcı tīriñ kemāndan çıḳdığı gibidir; atılan oḳ girü dönmez meṣelince i'ādeleri muḥāl mertebesidir." demek teb'īd olunmadığıyla istidlāl edüp (سَبَقَ الْفَرْث وَالـدَّم)[2] ḥadīṯ-i nefīsince "Mezbūrlarıñ ṣayd-ı remy etdikleri nāvekden mā fī baṭni'ṣ-ṣaydıñ ḫurūcı ve kendülerin bu beliyyeye īḳā'larından mütebādir olan küfrleri idigiyle te'yīd-i sened ederlerse teşdīde ḥaml eden gürūh-ı enbūh tekfīre[3] ẓāhib olanlara cevābda tilāvet-i āyāt-ı beyyinātıñ ḥulḳūmlarından 'adem-i tecāvüzi meżāmīn-i āyāt-ı Ḳur'āniyye ile 'adem-i 'amelleri kināye olup ma'ānī-i āyāt-ı beyyinātı 'adem-i fehmlerinden nāşī münşeriḥu'ṣ-ṣadr olmadıḳların beyān iḥtimāli mezbūrlarıñ ḥükminde teşkīki mūcibdir." dediler. Ḥattā tekfīr-i Ḫavāric'e ḳā'ilīn istidlāl-i sābıḳlarına **[232b]** muḳābeleden ṣoñra Ebū Sa'īd el-Ḫudrī raḍıye 'anhu'l-Bārī rivāyetiyle ṣudūruñ maẓharı olan (يَخْـرُجُ فِـي هَـذِهِ الْأُمَّـةِ)[4] ḥadīṯ-i şerīfinde vāḳi' olan فِي lafẓ-ı celīlinden mefhūm oldığına göre Ḫavāric'iñ ümmetden ḫurūcın müş'ir olup "مِـن lafẓınıñ mü'eddāsıyla beynlerinde beynūnet olmaġın da'vālarına delīl degil iken ḫurūf-ı cārre birbiriniñ maḳāmına ḳā'im oldığına binā'en مِـن ma'nāsınadır." derler ise, fıḳh ü itḳān-ı rāvī muḳarrer iken metn-i ḥadīṯ-i şerāfet-efken lafẓ-ı مِـن ile ṣudūr etmeyüp فِـي lafẓıyla zīver-i sāmi'a-i rāvī oldığı kendi ma'nāsında beḳāsın mūcib olmaġla müṯbit-i müdde'āları olamaz. Eger "Ḥażret-i 'Alī ve Ebū Ẕerr ve Ebū Ümāme ve sā'ir ẕevi'l-ma'ālī rivāyetleriyle ḥadīṯ-i mezbūr (يخرج من أُمَّتِي، وسيكون من أُمَّتِي)[5] 'unvānıyla mu'anven oldığı ḥālde ṣudūr-efkendir; bu ṣūretde مِـن ,فِـي ma'nāsınıñ mü'eddāsını mü'eddī ve mezbūrlarıñ ḥudūd-ı ümmet-i icābetden ḫurūcların nādīdir." derler ise, "Si'a-i fıḳh-ı Ṣaḥābe-i ma'ālī-niṣāb bī-irtiyāb olmaġla elfāẓdan istinbāṭ-ı ma'nāya **[L371a]** reh-yāblıḳ nücūm-ı hüdā olan gürūh-ı ma'ālī-intimādan ta'allüm olundığına binā'en lafẓı ityān-ı ma'nā-yı murādı beyān içün olması mütebādir,

1 "Onlar, okun avı delip geçtiği gibi dinden çıkacaklar. Ok, çıktığı yere yeniden girmedikçe onlar da yeniden İslâm'a dönmeyecekler." Buhârî, "Enbiyâ", 6, nr. 3344; "Tevhîd", 57, nr. 7562.

2 "Hâlbuki ok, avın işkembesini ve kanını delip geçmiştir." Buhârî, "Menâkıb", 25, nr. 3610; Müslim, "Zekât", 148, nr. 1064.

3 tekfīre L: tekfīr A

4 **"Bu ümmetin içinde** birtakım topluluklar **çıkacak."** Buhârî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 36, nr. 5058; Müslim, "Zekât", 143, nr. 1064.

5 **"Benim ümmetimden** bir topluluk **çıkar; benim ümmetimden** birileri ortaya **çıkacak."** Müslim, "Zekât", 156, nr. 1066.

fe-lihāẕā lafẓeyn-i mezbūreyn beyninde farḳ ẓāhirdir." deyü cevāb-ı muḫālifīne cevāb verilir.

İmdi mes'ele-i mezbūrede beyne Ehli's-Sünne ṣūret-nümā olan iḫtilāf-ı meẕāhib minvāl-i meşrūḥ üzre idigi ba'de't-taḳarrür, Müslimīn'den sā'ir fıraḳıñ mes'ele-i merḳūmede ṣudūrıyla besā olan cevābları saḫīf ü mużṭaribdir. Aḳreb-i aḳvālleri re'īsü'l-Mu'tezile Cehm ibn-i Ṣafvān'ıñ ve Muḥammed ibn-i Şebīb'iñ ḳavlidir ki, medār-ı tekfīr cehl-i billāh olup mā-'adāsıyla ikfār-ı mü'min müşkildir. Lākin şeyḫu'l-Mu'tezile Ebu'l-Hüẕeyl[1] 'indinde Rabbü'l-'Ālemīn'i maḫlūḳātdan birine teşbīhi mutażammın olan ṣuver-i te'vīl ve tekẕīb-i aḫbār-ı ṣābite bā'iṣ-i tekfīrdir. Ḥattā mezbūruñ 'indinde mā-sivallāhi te'ālā iṣbāt-ı ḳudemā daḫi mūcib-i küfrdür. Bināberīn ba'ża mütekellimīn 'indinde müte'evvil uṣūl-i dīni 'ālim ve fürū'-ı meẕhebi müte'allim ise evṣāf-ı İlāhiyye'den birine müte'allıḳ olan te'vīli bā'iṣ-i tekfīridir; ve illā 'an-cehlin müte'evvil ise fāsıḳ u fācir idigi ẓāhirdir. Ve yine kibār-ı Mu'tezileden 'Ubeydullāh el-'Anberī[2] meẕhebinde 'aḳā'id[e] müte'alliḳa olan uṣūl-i dīnde ictihād, fürū'da ṣūret-nümā olan ictihād ile siyyāndır. Lākin mezbūruñ ḳavl-i meẕkūrı cumhūr-ı Ehl-i Sünnet'iñ menfūrıdır. Keyfe lā? Cemī'-i 'ulemā-yı a'lām uṣūl-i dīnde ḥaḳ vāḥid idiginde müttefiḳ ve 'adem-i cevāz-ı ta'addüd icmā'-ı ümmet ile müteḥaḳḳıḳdır. Fe-lihāẕā uṣūl-i dīnde ṣūret-nümā olan icmā'a muḫālefet ḫaṭā vü 'iṣyān ve fısḳa nisbet olundıġı keẕālik müttefaḳun-'aleyhdir. Ancaḳ bu bābda iḫtilāf bu maḳūleniñ tekfīrindedir. Ḥattā Dāvūd-ı Ẓāhirī'den[3] ḳavl-i 'Anberī'ye teşbīhin naḳl edüp Dāvūd-ı Ẓāhirī ile 'Anberī'niñ re'y-i sābıḳ-ı ġayr-ı lāyıḳ iḫtiyār-kerdeleri idigin ba'ża fuḥūlden Ḳāḍī Ebū Bekr-i Bāḳıllānī nāḳil ve mezbūrlar İslāmiyān'dan ve milel-i **[233a]** sā'ireden ṭaleb ḥaḳḳında [L371b] beẕl-i vüs'-i ictihād edenleriñ mu'āḫaẕe olunmayacaġına mā'illerdir.

1 Bu şahıs; felsefî konuları iyi bilen, çeşitli görüşlere mensup kimselerle yaptığı tarışmalarda başarılı olan Muhammed b. el-Hüzeyl b. Abdillâh el-Basrî'dir (ö. 235/849). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 473.

2 Bu şahıs; Mu'tezile'ye mensup olduğu söylenen Basra kadısı Ubeydullâh b. Hasen el-Anberî'dir (ö. 168/784). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 474.

3 Fıkıh ilminde iyi yetişmiş olup Bağdat'ın önde gelen âlimlerinden biri olan ve zâhidâne yaşayan Ebû Süleymân Dâvûd b. Alî b. Halef el-İsfahânî (ö. 270/884), Kur'ân ve Sünnet'in zâhirine göre hüküm vermeyi esas alan "Zâhiriyye" mezhebinin kurucusudur. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 474.

Cāḥıẓ'ıń[1] ve Ṣümāme'niń[2] daḫi meẕheb-i meẕkūra ẕehābı bī-irtiyābdır. Pes mezbūrlar 'indinde 'avām-ı nās ü nisvān ve belāhet ü ḥamāḳat ile ittiṣāf-künān ve Yehūd u Naṣārā'dan olan rehābīn-i vaḳtin Ḥaḳḳ'a vuṣūle beẕl-i mechūd etmekle mühtedī degil ise daḫi maẕhar-ı 'aẕāb degildir. Ve İmām Ġazzālī[3] ***Tefriḳa*** nām te'līfinde re'y-i mezbūra ḳurb bir meẕhebe ẕāhibdir. Lākin mezbūrlarıń ẕāhib olduḳları meẕhebiń buṭlānı āşikār ve ẕikr etdikleri efrādıń küfri ve ta'ẕībi nuṣūṣ-ı ḳāṭı'adan bedīdār olmaġla mezbūrlarıń küfri hüveydā, belki bu i'tiḳādda olanlarıń daḫi tekfīri rū-nümā idigin edille-i ḳaṭ'iyyede tevaḳḳuflarından iḳtiżā etdigi keẕālik naḳl-kerde-i Ḳāḍī Ebū Bekr-i Bāḳıllānī'dir. Keyfe lā? İcmā-i 'ulemā-yı Dīn-i Mübīn ile muḳteżā-yı nuṣūṣ-ı ḳāṭı'a küfrine ḥükm olanlarıń tekfīrinde tevaḳḳuf ve mirā, mūcib-i küfr idigi bī-imtirādır.

Faṣl-ı Ṣāliṣ

Küfri mūcib maḳālātı ve 'adem-i tekfīri müstevcib olan kelimātı ve bu bābda ṣūret-nümā olan iḫtilāf-ı 'ulemā-yı a'lām içün mersūmdur.

Ma'lūm-ı dāniş-verān-ı rumūz-ı 'ulūmdur ki; taḥḳīḳ-i faṣl-ı mezbūr ile keşf-i ḳınā'-ı işkāl ancaḳ serd-i edille-i Şer'iyye ile rū-nümā olup delīl-i 'aḳlī ile ḳā'il-i tibyān olmadıġı 'ayāndır. Fe-lihāẕā her kimse ki rubūbiyyet-i Rabbü'l-'İzzet'i nefye mübādir yāḫud vaḥdāniyyet-i Ḫudā-yı Müte'āl'i selbe mübāşir yāḫud Ma'būdun-bi'l-ḥaḳdan mā-'adā ta'abbüd yāḫud 'ibādetde mā-sivādan ba'żı teşrīk eyleye, der-ḥāl bu maḳūleniń küfrine ḥükm bī-ḳīl ü ḳāldir. Bināberīn Dehriyye'niń ve İlāh-ı Vāḥid-i Müte'āl'e ḥāşā teşrīk-i ġayr ile ulūhiyyete iṣneyniyyet iṣbāt edenleriń ve nūrı ḫālıḳ-ı ḫayr ve ẓulmeti ḫālıḳ-ı şer olmaḳ üzre mu'teḳid olan Deyṣāniyye ve Māneviyye'niń ve melā'ike ve kevākibe 'ibādet eden Ṣābi'e ve Naṣārā ve Mecūs'uń

1 Bu şahıs, Arap edebiyatının meşhur nesir yazarlarından biri olan Ebû Osmân Amr b. Bahr el-Kinânî (ö. 255/869) olup "patlak gözlü" anlamındaki "Câhız" onun lakabıdır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 475.

2 Bu şahıs, Câhız'ın hocası olup Kur'ân-ı Kerîm'in mahluk olduğu görüşünü Abbâsî Halifesi Me'mûn'a (198-218/813-833) kendisinin kabul ettirdiği söylenen Sümâme b. Eşres el-Basrî'dir (ö. 213/828). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 475.

3 İranın Horasan bölgesindeki Tûs şehrine mensup bir Eş'arî kelâmcısı, Şâfi'î fakîhi ve mutasavvıf olan ve "Hüccetü'l-İslâm" lakabıyla şöhret bulan Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî (ö. 505/1111), devrin en tanınmış kelâm âlimi Îmâmü'l-Haremeyn el-Cüveynî'ye talebelik etmiş, daha birçok âlimden faydalanmış ve Nizâmiye Medresesi'nde müderrislik yapmıştır. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 475.

ve ʿabede-i evs̱ān u şeyṭānıń ve perestiş-kārān-ı şems ü ḳamer ü nücūmuń ve ems̱āliniń küfr ile mevṣūfiyyetleri muḥaḳḳaḳdır.

[L372a] Ve keẕālik işrāk-sencān-ı ʿArab'ıń ve ehl-i Hind ü Ṣīn'iń ve Sūdān'ıń ve sā'iriń Kitābullāh'dan ḫāric ittihāẕ eyledikleri dīn-i bāṭıl ve re'y-i ʿāṭılları mūcib-i tekfīr ve Ḳarāmiṭa ve Bāṭıniyye'den aṣḥāb-ı ḥulūl[1] u tenāsuḫuń ve Cenāḥiyye, Beyāniyye ve Ġurābiyye ʿunvānıyla muʿanven olan aṣḥāb-ı ārā-i bāṭılanıń küfr ü ḍalāl ile ittiṣāfları bī-ḳīl ü ḳāldir.

Ḥattā Maʿbūdun-bi'l-ḥaḳḳıń rubūbiyyet ve vaḥdāniyyetine ḳā'il iken ḥayātına muʿteḳid olmayan yāḫud ḳıdemine ẕehābdan ḍāll olan yāḫud ḥāṣā ḥudūṣına ḳā'il olan yāḫud cismāniyyetine ẕāhib olan yāḫud ṣāḥib-i veled ü vālid iddiʿāsıyla iftirā ictirā eden yāḫud ẕāt ü ṣıfāt-ı Bārī'den ġayrı ḳudemā iṯbāt eden yāḫud Bediʿu's-Semāvāti ve'l-Arż'dan[2] ġayrı ṣāniʿ ve müdebbir iṯbāt eden kimesneleriń mecmūʿı kāfir idigi ẓāhirdir.

Felāsife'niń ve nücūma te'ṯīr iṯbāt eden müneccimīniń ve Ṭabāyiʿiyyīn'iń ve mekāndan münezzeh olan Rabbü'l-ʿĀlemīn'e iṯbāt-ı mekānı **[233b]** mūcib olan mücālese ve mükāleme maʿallāh daʿvāsına mübādirīniń ve Bāṭıniyye'den baʿżı melāḥide-i ṣūfiyyeniń ve baʿżı Naṣārā ve Ḳarāmiṭa'nıń ḥulūle ẕāhib olanlarınıń daḫi kāfir idikleri maḳṭūʿun-fīh ve meczūmun-bihdir. Fe-lihāẕā ḳıdem-i ʿāleme ẕāhib olan ḥükemā ve beḳāyı kevne ḳā'il olan aṣḥāb-ı ārā-i ḍalālet-intimā ve Dehriyye ve Tenāsuḫiyye'niń daḫi küfr ü ḍalāl ile ittiṣāfları bī-ḫilāfdır. Ḥattā aṣḥāb-ı tenāsuḫdan ebedü'l-ābād ervāḥıń şaḫṣdan şaḫṣ-ı āḫara intiḳālin daʿvā ve taʿẕīb ü tenʿīm, ṭahāret ü ḫabāṯet-i ṭabʿa menūṭ idigin iddiʿā eden melāʿīniń daḫi küfr ile mevṣūfiyyetleri bī-mirādır.

Ve keẕālik ilāhiyyet-i Rabbü'l-ʿİzzet'i iḳrār ve vaḥdāniyyete ẕehābı iḫtiyār etmiş iken ʿan-aṣlin ʿale'l-ʿumūm nübüvvet-i Enbiyā-yı Kirām'ı inkār yāḫud ḫuṣūṣan nübüvvet-i Ḥażret-i Ḫātemü'n-Nebiyyīn'i yāḫud ḥażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām'dan Ḳur'ān-ı ʿĀzīmü'ş-şān'da manṣūṣun-ʿaleyh olan bir nebiyy-i ẕī-şānı inkār bilā-mirā mūcib-i küfr idigi rūşenādır. Fe-lihāẕā

1 ḥulūl L: ḥulūm A

2 Burada "O, gökleri ve yeri örneksiz yaratandır. Bir işe hükmetti mi ona sadece "Ol!" der, o da hemen oluverir." (Bakara, 2/117) mealindeki âyet-i kerîmeye telmihte bulunulmuştur.

Berāhime[1] ve ekṣer Yehūd u Naṣārā'dan Erūsiyye'niñ [L372b] kāfir idikleri ve Revāfiż'dan Ġurābiyye 'unvānıyla mu'anven olan ḳavm-i cehālet-revmiñ, Cibrīl-i Emīn libās-ı nübüvveti dūş-ı mehābet-berdūş-ı Ḥażret-i 'Alī kerremallāhu vechehūya ilbāsa me'mūr iken ḥāşā ġalaṭ etdigine ẕāhib olduḳlarından kāfir idikleri 'ayān ve Mu'aṭṭıla ve Ḳarāmiṭa ve İsmā'īl[iyy]e ve Revāfiż'dan 'Anberiyye ve Şi'īlerden 'Ubeydiyye'niñ cihet-i āḫardan kāfir idikleri ẓāhir olursa daḫi bu cihet ile keẕālik kāfir idikleri ẓāhirdir.

Ve keẕālik rubūbiyyet-i Rabbü'l-'İzzet'e ve vaḥdāniyyetine ve Mefḫar-i 'Ālem ṣallallāhu 'aleyhi ve sellemiñ nübüvvetine muḳırr, lākin ḥāşā ḥażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām 'aleyhimü's-selāmdan birine gerek li-ġaraẓin bāṭıl gerek bilā-ġaraẓin isnād-ı kiẕbe ictirā eden mel'anet-pīrānıñ daḫi küfri icmā'-ı 'ulemā ile bī-mirādır. Fe-lihāẕā aṣḥāb-ı felsefe ve ba'ẓı Bāṭıniyye vü Revāfiż ve ġulāt-ı mutaṣavvıfe ve aṣḥāb-ı ibāḥanıñ bu cihetle küfri muḳarrerdir. Zīrā mezbūrlar edille-i ḳaṭ'iyye müṣbet ve Nebiyy-i Mükerrem'iñ iḫbārıyla rātibe-ṭırāz-ı ṣıḥḥat olan ḥaşr ü ḳıyāmet ve cennet ü cehennemi ḥaḳīḳatine ḥamlden ibā ve umūr-ı āḫiretden iḫbār-ı Rusül-i Kirām ile ṣūret-nümā olan mevāddı zu'm-ı bāṭıllarınca te'vīl ü tevcīhe ictirā ve bu ṣanī'-i şenī'leri ibṭāl-i Şerāyi'-i Ġarrā'yı mūcib ve ta'ṭīl-i evāmir ü nevāhīyi müstevcib ve Rusül-i Kirām'a münzel olan vaḥyi tekẕīb ve muḫbirun-bihlerinde reyb iḳtiżā eder. Minvāl-i meşrūḥuñ ise *-ne'ūẕu billāh-* küfri müstelzim idigi taḥḳīḳ-i sābıḳdan münfehimdir. Bināberīn ḥażerāt-ı Enbiyā-yı ma'ālī-simātı ve Ḫātemü'n-Nebiyyīn Ḥażret-i Muḥammed Muṣṭafā 'aleyhi ve 'aleyhimü's-selāmü'l-evfāyı teblīġ-i evāmir ü nevāhī-i İlāhiyye'de kiẕbe nisbet yāḫud ṣıdḳında şekk ü tereddüd yāḫud ḥāşā sebbe cür'et yāḫud istiḫfāfa cesāret yāḫud taḥḳīr-i vārid-i re'ye mübāderet yāḫud i'dāma mübāşeret yāḫud ḥirābelerine ẕehāba teheyyü' mūcib-i küfr idigi keẕālik icmā'-ı 'ulemā ile müṣbetdir.

Ve keẕālik ḳudemā-yı ḥükemādan ba'żıñ ḥayvānātda her nev'iñ beyninde kendi nev'inden nebī ve neẕīr **[234a]** [L373a] birer meb'ūṯ muḳarrerdir deyü hezeyānına mu'teḳid olanlarıñ daḫi tekfīri ẓāhirdir. Zīrā ḥażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām 'aleyhimü's-selāma ḫuṣūṣ-ı mezbūra ictirā bā'iṯ-i izdirā

1 Berāhime L: İbrāhime A

ve şān-ı[1] maʿālī-nişān-ı nübüvvete naḳṣı mūcib ve mādde-i mezbūre küfri müstevcib olmaġla zuʿm-ı bāṭıl ve reʾy-i ʿāṭıl-ı meẕkūra iḳtidā iḫlāfına icmāʿ-ı Müslimīn muḳarrer iken *-neʿūẕu billāhi teʿālā-* küfri mūcib idigi bī-mirādır.

Ḥattā ʿaḳāʾid-i Ehl-i Sünnet üzre olanlardan biri nuʿūt-ı şerāfet-menʿūt-ı Nebevīʾden bir vaṣfı inkār yāḫud āṣār-ı ṣıḥḥat-diṣār ile ṣābit olan vaṣfıñ şān-ı maʿālī-nişānlarına ḥāṣā naḳṣı mūcib olan vech üzre ḫilāfına ẕehāb iḫtiyārıyla daḫi tekfīr olundıġı ḳavl-i ṣıḥḥat-maṣīr oldıġı gibi, baʿdeʾn-Nebiyyiʾl-Ekrem imkān-ı iddiʿā-yı nübüvvete ẕehāb daḫi bāʿiṣ-i küfr idigi[2] bī-irtiyābdır. Fe-lihāẕā "Risālet-i Nebiyy-i Muḥterem ʿArabʾa maḫṣūṣdur." diyen ebkem ṭāʾife-i Yehūdʾdan ʿĪseviyye ile küfrde tevʾem ve tevātür-i Rusülʾe iʿtiḳā ile melʿānet-iʿtiyād olan Ḫurremiyye ile cehennemīlikde hem-demdir.

Bināberīn risālet-i Faḫr-i ʿĀlemʾde Ḥażret-i ʿAlī raḍıyallāhu ʿanhıñ işʿtirākini iddiʿā eden ekṣer Revāfıżʾıñ küfr ile mevṣūfiyyetleri ve Ḳureyşʾden her imāmıñ baʿde irtiḥāl-i Seyyidiʾl-Enām maḳām-ı nübüvvet ve ḥayyiz-i teblīġ-i aḥkāma ḳıyāmını iʿtiḳād eden baʿżı Revāfıżʾıñ kāfir idikleri müṣbetdir. Ḥattā ġulāt-ı Revāfıżʾdan baʿżı eʾimmelerine ḥāṣā ḥulūl-i ulūhiyyet ü nübüvvete ḳāʾil olan Bezīġiyye vü Beyāniyyeʾniñ ve emṣāl-i melʿanet-işʿtimāliniñ ve baʿdeʾn-Nebiyyiʾl-Ekrem nübüvvet iddiʿā eden keẕẕābīniñ ve ṣafā-yı billāh iktisāb-ı nübüvvetiñ cevāzına ḳāʾil olan baʿżı felāsife ve ġulāt-ı mutaṣavvıfeniñ ve bi-ġayri nübüvvetin kendüye mecī-i vaḥy iddiʿāsında olan ve ḍāll ü muḍilliñ ve semāvāta ṣuʿūd, simār-ı cennetden tenāvül ve ḥūr-i ʿīn ile muʿānaḳa iddiʿā eden melāʿīniñ daḫi nuṣūṣ-ı ḳāṭıʿa-i Ḳurʾāniyye ve iḫbār-ı Nebeviyyeʾye muḫālefet ve tekẕībi cihetinden küfr ile mevṣūfiyyetleri muḳarrerdir. **[L373b]** Keyfe lā? Baʿdeʾn-Nebiyyiʾl-Ekrem nübüvvet ü risālet muḥāl idigi delāʾil-i ʿadīde ile müsellem ve Cenāb-ı Ḫātemüʾl-Enbiyāʾnıñ kāffe-i nāsa risāleti müṣbet iken ḫilāfına ẕehābıñ mūcib-i küfr idigi bī-irtiyābdır. Zīrā icmāʿ-ı ümmet ile müṣbetdir ki, ḫātime-i ṣuḥuf-ı risālet ve tetimme-i defātir-i biʿṣet Cenāb-ı Mefḫar-i Mevcūdātʾdır. Bu ḫuṣūṣda vārid olan nuṣūṣı teʾvīl ü taḫṣīṣe icmāʿan ve semʿan mecāl muḥāldir. Bināberīn ḫilāfına ẕāhibīn *-neʿūẕu billāh-* ẓulmet-i küfr ile güm-rāh idigi müstebīndir.

1 şān-ı L: miṣāl-i A
2 idigi L: eyledigi A

Ve yine icmâʿ-ı ʿulemâ-yı dīn ile müṣbetdir ki, naṣṣ-ı Ḳurʾān-ı Kerīmʾi menʿe taṣaddī yāḫud ʿumūmı mecmaʿun-ʿaleyh olan ḥadīṣ-i ṣaḥīḥi taḫṣīṣe taʿaddī daḫi bāʿiṣ-i küfrdür. Fe-lihāẕā ibṭāl-i recme ẕāhib olan Ḫavāricʾiñ ve milel-i sāʾireden Dīn-i İslāmʾıñ ġayrı ile tedeyyüne mübādirīniñ ve Şerʿan[1] mecmaʿun-ʿaleyh olan māddede müstereddidīn ü şākkīniñ ẓāhiren[2] iẓhār-ı merāsim-i İslām ederse daḫi mādām ki ʿaḳāʾidi bāṭıla ola, küfr ile ittiṣāfı bilā-ḫilāfdır. Ḥattā taḍlīl-i ümmet-i merḥūmeyi müʾeddī olan ḳavle taṣaddī daḫi ḥudūd-ı Şerʿ-i Mübīnʾi taʿaddīyi mūcib olmaġla küfri müstevcib idigi ẓāhirdir.

Ve keẕālik ġulāt-ı **[234b]** Revāfiżʾdan Kümeyliyyeʾniñ Ḥażret-i ʿAlī raḍıyallāhu ʿanh, cemīʿ-i Ṣaḥābe-i Kirām ʿaleyhim rıḍvānullāhiʾl-Meliki'l-ʿAllām ḫilāfına taḳdīm ve kendi daḫi teḳaddüm etmedigi eclden ḥāṣā ṣümme ḥāṣā emr-i ʿaẓīme nisbetleri sebebi ile kāfir idikleri bāhirdir. Mesfūrlarıñ ḫuṣūṣ-ı meẕkūrda aṣḥāb-ı saʿīrden idikleri vücūd-ı şettā ile rū-nümādır. Zīrā ḥażerāt-ı Ṣaḥābe-i Kirāmʾıñ naḳale-i aḥkām-ı Şerīʿat-i Seniyye ve āyāt-ı Ḳurʾāniyye idikleri ʿayān olmaġla mesfūrlarıñ zuʿm-ı bāṭıl ve reʾy-i ʿāṭıllarınca zümre-i ʿaliyye-i mezbūreye ḥāṣā nisbet etdikleri emr-i ʿaẓīm sebebi ile menḳūlāt-ı Ṣaḥābe maḳbūle olmamaḳ lāzım geldiginden nāṣī ḳavl-i muzaḫrefleri ibṭāl-i Şerīʿatʾi mūcib ve bu emr-i ḫaṭīre cürʾet vücūh-ı ʿadīde ile küfri müstevcibdir. Fe-lihāẕā Allāhu aʿlem İmām Mālik-i sütūde-mesālikden menḳūl olan ḳavliniñ birinde [L374a] tekfīr-i Ṣaḥābe-i Kirāmʾa mücterīniñ vācibü'l-ḳatl idigi mebnā-yı meẕkūra mebnīdir. Bundan mā-ʿadā mezbūrlarıñ ʿalā zuʿmihimü'l-bāṭıl ḫilāfeti Ḥażret-i Ḥaydar-ı Kerrārʾa vaṣiyyetiñ eṣeri ẓāhir olmayacaġın bilerek Cenāb-ı Mefḫar-i ʿĀlem ṣallallāhu ʿaleyhi ve ʿalā Ālihī ve Aṣḥābihī ve selleme isnād-ı vaṣiyyet etdiklerine sebb-i żımnīyi mürettib, sebb ise küfri müstevcibdir.

Ve keẕālik ʿibādet-i eṣnāma mübādir ve şems ü ḳamere ve nāra perestişe mübāşir ve Yehūd u Naṣārā ile biyaʿ u kühenāya maʿan rū-be-rāh ve şedd-i zünnār ile ziyy-i küffārda olmaġı iḫtiyār başınıñ orṭasın tırāş ve āyīn-i küffār üzre intiḳāşı kār edenleriñ mādām ki efʿāl-i meẕkūreden biriniñ faʿilidir, iẓhār-ı İslām etse daḫi küfrine muḳarrerdir.

1 Şerʿan L: Şerʿ A
2 ẓāhiren L: ẓāhir A

Ve keẕālik ḥurmeti edille-i Şer'iyye'den bir delīl ile ṣābit olan emriñ Şer'an ḥarām oldığın bilerek ḥılline ẕehāb mūcib-i [küfr] idigi bī-irtiyābdır. Fe-lihāẕā Ḳarāmiṭa ve ba'ż ġulāt-ı mutaṣavvıfeniñ ibāḥa-i dimā'-ı Müslimīn ve taḥlīl-i zinā ve şürb-i ḫamra ẕehābları medār-ı küfrleri idigi icmā'-ı ümmet ile müṣbetdir.

Binäberīn ḳavā'id-i Şer'iyye'den bir ḳā'ideniñ ve ef'āl-i Nebeviyye'den mütevātiren menḳūl olan fi'liñ inkārı ḳaṭ'an ve cezmen mūcib-i küfr idigi muḳarrer ve mādde-i meẕkūreye cür'et eden mel'ūnuñ tekfīri icmā'-ı ümmet ile rüşen-gerdir. Fe-lihāẕā ṣalavāt-ı ḫamseniñ farżıyyeti naṣṣ-ı kerīmde muṭlaḳ ẕikr olunmaġla ḫams idigi ve "Ta'yīn-i 'aded-i rek'at ve secedāt Mefḫar-i Mevcūdāt'dan ḫaber-i vāḥid ile mesmū'dur." ẓannında olan mel'ūnuñ hedm-i ḳavā'id-i Şerī'at-i Ġarrā'ya ictirāsına binā'en kāfirun-billāh idigi bī-iştibāhdır.

Ve keẕālik ṣalavāt-ı ḫamseniñ ancaḳ ṭarafey-i nehārda farżıyyetine ẕāhib olan Ḫavāric'iñ ve ferā'iżi nuṣreti me'mūrun-bih olan esmā-i ricāl ile te'vīl ve meḥārim ü ḫabā'iṣi nefreti me'mūrun-bih olan esmā-i ricāl ile te'vīl eden Bāṭıniyye'niñ ve "Keṣret-i 'ibādet ve ṭūl-i mücāhede ile kesb-i ṣafvet-i bāl, bā'iṣ-i suḳūṭ-ı ferā'iż u vācibāt ü sünen ve medār-ı ibāḥa-i eşyā ve mūcib-i [L374b] ref'-i aḥkām-ı Şerī'at-i Ġarrā'dır." diyen melāḥide-i mutaṣavvıfeniñ ve Mekke-i Mükerreme ve Beyt-i Muḥterem ve Mescidü'l-Ḥarām'ıñ inkārına yāḫud ṣıfat-ı **[235a]** ḥacc-ı şerīfiñ inkārına yāḫud ḥacc ve istiḳbāl-i ḳıble Ḳur'ān-ı Kerīm'de meẕkūr oldığına iḳrār, lākin hey'et-i müte'ārefe üzre idiginiñ inkārına yāḫud buḳ'a-i Mekke'yi teslīm ve Beyt ü Mescid-i Ḥarām'ıñ bu oldığın inkāra ve Cenāb-ı Risālet-me'ābdan ruvāt Beyt-i Mükerrem ve Mescid-i Muḥterem'i ġalaṭa ḥamle ve bu maḳūle kelimāt-ı muzaḫrefeyi ḳā'ilīniñ Ehl-i Sünnet ile muḫālaṭa ve imtidād-ı şoḥbeti muḳarrer ise bilā-imtirā küfrine ḥükm olunur. Ḥadīṣü's-sinn ise kāffe-i Müslimīn'iñ zamān-ı Nebevī'den beri ṣadren-'an-ṣadrin ve ḳarnen-ba'de-ḳarnin icmā'ları vefḳınca kendüye ḥaḳ kelām tefhīm olunur, ḳabūli ṣūret-nümā ise fe-bihā ve ni'me; ve illā ḥükm-i sābıḳ taḥtında duḫūli müsteḥaḳ idigi bī-minnetdir. Keyfe lā? 'Āmme-i Müslimīn'iñ ġalaṭa ḥaml olunmaları ḫāric-i dā'ir[e]-i taṣavvur olmaġla ḫarḳ-ı icmā'ıñ buṭlānı rātibe-ṭırāz-ı taḳarrürdür.

Binâberîn Ḳur'ân-ı 'Aẓîmü'ş-şân'ı yâḫud elfâẓ u ḥurûfından birini inkâr yâḫud taġyîr daḫi küfr idigi ḳavl-i ṣıḥḥat-maṣîrdir. Fe-lihâẕâ Bâṭıniyye ve İsmâ'îliyye'niñ tekfîri muḳarrer ve ḥücciyyet-i Ḳur'ân-ı Kerîm'iñ daḫi ḫâṣṣâ inkârı ve mu'cize-i Nebeviyye idiginiñ keẕâlik münkiri tekfîr olundıġı[1] rûşen-gerdir. Ḥattâ Hişâm ve Mu'ammer nâm iki ḫabîṯ-i mel'anet-ittisâmıñ "Ḳur'ân-ı Kerîm vücûd-ı Bârî'ye ve ṣevâb u 'iḳâb ve ḥükm-i Şer'î'ye delâletden berîdir." dedikleri lâ-maḥâlete mûcib-i küfrleri idiginde 'âmmen müttefaḳu'l-maḳâledir.

Ve keẕâlik sâ'ir mu'cizât-ı Mefḫar-i Mevcûdât'ı inkâra sâlik olanlar daḫi tekfîr olundıġı gibi delâlet-i âyât-ı Ḳur'âniyye ve icmâ'-ı Ehl-i Sünnet-i seniyye ile ḫalḳ-ı semâvât ve arż vücûd-ı Ṣâni'-i bî-çûn ü çirâya delâlet-pîrâ idigi bî-mirâ olmaġın delâlet-i meẕkûreniñ daḫi münkiri kâfir idigi ẓâhirdir. Zîrâ Ḳur'ân-ı bâhirü'l-leme'ândan bir âyetiñ delâleti[ni] ba'de'l-'ilm inkâr, küfr idigi âşikârdır. Binâberîn cennet ü cehennemiñ ve ba'ṯ ü hisâbıñ ve yevm-i ḳıyâmetiñ daḫi münkiri tekfîr olunur. Zîrâ mevâdd-ı [L375a] meẕkûreyi inkâr âyât-ı Ḳur'âniyye ve aḫbâr-ı Nebeviyye'yi tekẕîbe râci' ve tekẕîb-i Nebiyy-i Ẕî-şân mûcib-i küfr idigi nümâyândır.

Ve keẕâlik cennet ü cehennem ve ḥaşr ü neşr ve ṯevâb u 'iḳâbı iḳrâr, lâkin "Eṯer-i ta'ẕîb ü ten'îm rûḥa râci'dir." deyü te'vîl daḫi bâ'iṯ-i küfr idigi bî-ḳâl ü ḳîldir. Fe-lihâẕâ Naṣârâ ve felâsife ve Bâṭıniyye ve ba'ż mutaṣavvıfeniñ ḫuṣûṣ-ı mezbûre ḥasebiyle daḫi tekfîr olunmaları reybden dûrdur. Keyfe lâ?[2] Mezbûrlarıñ zu'm-ı bâṭıllarınca ma'nâ-yı ḳıyâmet mevt ve fenâyı maḥżdan 'ibâret ve eflâkiñ taġyîr-i hey'et[in]den neş'et edüp ḫulûl-i 'âlemden ḳıyâmet ile ta'bîr olunmuşdur. Re'y-i mezbûr ise kemâ-sebaḳ nuṣûṣ-ı Ḳur'âniyye ve aḫbâr-ı Nebeviyye'yi tekẕîbe râci' ve ḫuṣûṣ-ı meẕkûruñ mûcib-i küfr idigi lâmi'dir.

Ve keẕâlik ġulât-ı Revâfiż'ıñ ḥażerât-ı Enbiyâ-yı Kirâm 'aleyhimü's-selâma e'immelerin tercîḥleri bâ'iṯ-i tekfîrleridir. Ammâ aḫbâr ü siyerden mütevâtiren[3] menḳûl ve ibṭâl-i şerâyi'e menûṭ olmayup ḳavâ'id-i Dîn-i Mübîn'den biriniñ hedmine müte'allıḳ olmayan umûruñ münkiri, meṯelâ

1 keẕâlik münkiri tekfîr olundıġı L: — A
2 lâ L: — A
3 mütevâtiren L: mütevâtir A

Ġazve-i Tebūk ve Ġazve-i Mūte'yi inkār yāḫud vücūd-ı Şeyḫayn-ı Muḥteremeyn'i yāḫud şehādet-i Ḥażret-i 'Oṡmān-ı Ẕi'n-Nūreyn'i yāḫud ḫilāfet-i Ḥaydar-ı Kerrār-ı mekārim-kirdārı inkār gibi ve Hişām ve [İbn-i] 'Abbād Vaḳ'a-i Cemel'i ve Havāric **[235b]** ile Ḥażret-i 'Alī'niñ muḥārebesini inkār umūr-ı bā'iṡ-i tekfīr degildir. Lākin umūr-ı meẕkūreyi inkār Müslimīn'iñ icmā'ını münkir yāḫud naḳale vü ruvātıñ vehn-i ża'fını münkir oldıġından nāşī ise sebeb-i tekfīrdir. Ve illā icmā'-ı mücerredi inkār bā'iṡ-i ikfār degildir. Zīrā ekṡer-i fuḳahā vü mütekellimīn Şāri'-i A'ẓam'dan mütevātiren menḳūl olan umūrda cilve-ger-i minaṣṣa-i ẓuhūr olan icmā'ıñ inkārı ḳā'iliniñ bā'iṡ-i ikfārı idigi [1]﴿وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدٰى﴾ fermūde-i mükerremesiniñ medlūl-i i'cāz-meşmūliyle müṡbet idigin iḫbār etmişlerdir. Keyfe lā? Cenāb-ı Mefḫar-i Enām 'aleyhi şerāyifü'ṣ-ṣalavāti ve's-selām "Miḳdār-ı şibr cemā'at-i Müslimīn'den mübā'ade, ḥudūd-ı İslām'ı tecāvüzdür." deyü buyurmuşdur.[2] Fe-lihāẕā icmā'-ı Müslimīn'i ḫarḳ bā'iṡ-i **[L375b]** tekfīr idigi muḥaḳḳaḳdır. Egerçi ba'żı 'ulemā ḫarḳ-ı icmā'ıñ bā'iṡ-i küfr oldıġında tevaḳḳuf ve ba'żı āḫar ḳıyās ile ṡābit olan māddede ṣūret-nümā olan icmā'ıñ niẓām ve emṡāli gibi münkirini tekfīrde tevaḳḳuf etmişlerdir.

Ḳāḍī Ebū Bekr-i Bāḳıllānī'den naḳl-kerde-i ṣāḥib-i kitābdır: "Medār-ı küfr vücūd-ı Bārī'ye cehldir; medār-ı īmān vücūd-ı Vācibü'l-Vücūd'a īḳān oldıġı gibi. Fe-lihāẕā aḳvāl ü ef'ālden her ḳavl ü fi'l ki cehl-i billāhı mūcib ola, ḳā'iliniñ tekfīri lāzımdır. Ve her ḳavl ü fi'l ki ṣādır olmaḳ lāzım gelse kāfirden ṣādır ola, ḳavl-i mezbūr ve fi'l-i meẕkūruñ mü'minden ṣudūrı *-ne'ūẕu billāh-* küfri mūcibdir. Pes küfri mūcib olan eşyā üçe münḳasım idigi rūşenādır: Biri cehl-i billāh ve ikinci aḳvāl ü ef'ālden her ḳavl ü fi'l ki Rabbü'l-'Ālemīn ve Resūl-i Emīn iḫbārıyla yāḫud icmā'-ı Müslimīn ile kāfiriñ ġayrıdan ṣudūrı cā'iz degil iken mü'minden ṣādır olmaḳ gibi; meṡelā sücūd ile'ṣ-ṣanem ve a'yād-ı Naṣārā'da zünnār-bend ola, Naṣārā ile ma'an kenā'ise meşy ve ṡālişen 'ilm-i billāha mübāyin olan aḳvāl ü ef'āli tekellüm ü īḳā' mūcib-i küfr idigi muḳarrerdir. Nev'ayn-ı aḫīreyniñ cehl-i billāh degil iken müstevcib-i küfr olması ṣadrı insilāḫ 'ani'l-īmānı mūcib

1 **"Yolun doğrusu kendine apaçık belli olduktan sonra Resûlullâh'a karşı çıkan** ve müminlerin yolundan başkasını izleyen **kimseyi** saptığı yönde bırakırız ve onu cehenneme atarız. Orası varılacak ne kötü bir yerdir!" Nisâ, 4/115.

2 Tirmizî, "Emsâl", 3, nr. 2863; Ebû Dâvûd, "Sünnet", 27, nr. 4758.

oldığındandır. Binâberîn ṣıfât-ı ẕâtiyye-i İlâhiyye'den bir ṣıfat-ı ḳadîmeyi ḳaṣden nefy ü inkâr mûcib-i küfr idigi mecmaʿun-ʿaleyh-i eʾimme-i dîndir. Fe-lihâẕâ ʿilm ü ḳudret ü kelâm ile mevṣûfiyyeti Rabbü'l-Erbâb'dan selbiñ medâr-ı küfr idigi âşikârdır." Binâʾen-ʿaleyh Saḥnûn-ı ẕû-fünûn müteʾevvilîni tekfîre rıżâ-dâde degil iken ṣıfat-ı kelâmı Rabbü'l-Enâm'dan sâlibiñ kâfir idigine ẕâhibdir.

Ammâ ṣıfat-ı ḳadîmeden bir ṣıfatı ʿan-cehlin nefyiñ mûcib-i küfr idigi muḫtelefun-fîhdir. İmâm Ebû Caʿfer eṭ-Ṭaberî ve Şeyh Ebu'l-Ḥasen el-Eşʿarî küfrine ẕâhib ve sâʾir ʿulemâ ve bir ḳavlde Eşʿarî-i feżâʾil-pîrâ ʿan-iʿtiḳâdin nefy etmemekle tekfîre rıżâ vermemişlerdir. Zîrâ sevâd-ı enâm câriye ḥaḳḳında vârid olan ḥadîṯ-i şerîfiñ mażmûn-ı münîfinden lâ-ʿan-iʿtiḳâd ṣudûr eden ḳuṣûr sebebi ile muḳṣir-i mezbûr tekfîr olunmamaḳ münfehimdir. Keyfe lâ? Câriye-i mezbûreden [L376a] Cenâb-ı Risâlet-meʾâb tevḥîd-i Rabbü'l-Erbâb'ı ḫˇast-kâr ve câriye **[236a]** daḫi Rabbü'l-ʿÂlemîn mevcûd idigin işʿârda semâya işâret ve risâlet-i Nebiyy-i Mükerrem'e şehâdet etmişdir.[1] Semâya işâretden iṯbât-ı mekân ve mekândan münezzeh olan Rabb-i Mennân'ıñ mekîn idigine iʿtiḳâd lâzım gelmedigi nümâyândır.

Ḥattâ nebbâş-ı ḳubûr olan Müslim-i pür-ḳuṣûruñ "ʿAẕâb-ı İlâhî'den kendimi iḫfâ ederim." dedigi ṣiḳât-ı ruvât ile ḥadîṯde vârid[2] ve ḳâʾil-i meẕkûr ikfâr olunmadıġı müddeʿâ-yı muḥarrereye şâhiddir. Keyfe lâ? Ḳâʾil-i meẕkûruñ maġfûr olmasını tebşîr keẕâlik ḥadîṯ-i şerâfet-maṣîrde vâriddir. Fi'l-ḥaḳîḳa ekṯer-i nâs ṣıfâtullâḥdan baḥṯ olunsa cevâb-ı bâ-ṣavâbda ʿâciz idigi, teʾvîl ḳabûl eden kelimâtıñ ḳâʾillerin tekfîrden ḥâcizdir. Lâkin tekfîrde ẕehâb eden baʿżı feżâʾil-nişâb ḥadîṯ-i mezbûr ile iḥticâc-âverâna vücûh ile cevâb vermişlerdir. Evvelâ nebbâş-ı meẕkûruñ "ʿAẕâb-ı İlâhî'den kendümi iḫfâ ederim, ḳâdir ise beni bulsun." dediginde ṣûret-nümâ olan ḳudretde şekki olmayup baʿde'l-mevt baʿṯ ü iḥyâyı inkâr murâddır.[3] Baʿṯ ise ʿaḳlen maʿlûm olan umûrdan olmayup iʿlâm-ı Şâriʿ ile maʿlûm olan mevâddandır. Pes iḫbâr-ı Şâriʿ ile vücûdı lâmiʿ olan ḫuṣûṣuñ ḳable vürû-

1 İlgili hadîs-i şerîf için bkz. Müslim, "Mesâcid", 33, nr. 537; Ebû Dâvûd, "Salât", 166, 167, nr. 930; "Eymân", 16, nr. 3282; Nesâî, "Sehv", 20, nr. 1217.

2 İlgili hadîs-i şerîf için bkz. Buhârî, "Enbiyâ", 54, nr. 3481; "Tevhîd", 35, nr. 7506, 7508; Müslim, "Tevbe", 27, nr. 2757; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/447, V/3-5.

3 baʿṯ ü iḥyâyı inkâr murâddır L: — A

di'ş-Şer‘ inkār ile ikfār lāzım gelmediginden ba‘de vürūdi'ş-Şer‘ inkār ile ikfār olunmadığı müsellem degildir. Fe-lihāẕā Şer‘an ṣābit olan māddeniñ vuḳū‘ında şekk ü tereddüdden şākk ü mütereddidiñ küfri muḳārrerdir. Yāḫud lafẓ-ı *"ḳadera"*, "ضَيّق/*ḍayyaḳa*" ma‘nāsını müfīd olmaġla ṣanī‘-i şenī‘inden kendüyi ṣūretā tehdīd murād eyleye. Yāḫud kemāl-i ceza‘ u feza‘ından tefevvüh etdigi kelimātıñ żararın şu‘ūrdan dūr olaraḳ tefevvüh etmiş ola. Bu ṣūretlerde bilā-ḳaṣdin ṣudūr eden ḳuṣūr ile muḳaṣṣır mu'āḫaẕe olunmayacaġı ẓāhirdir. Ḥattā ba‘żı ‘ulemā ḳavl-i mezbūrı ḳā'il-i meẕkūr zamān-ı fetretde tefevvüh edüp tevḥīd-i mücerred medār-ı ġufrānı olmaḳ iḥtimāline ẓāhiblerdir. Ve ba‘żı āḫar ḳā'il-i meẕkūruñ kelāmı mecāzāt-ı ‘adī[de]den ma‘dūd ve ṣūret-i şekkde vürūd eyleyüp tecāhül-i ‘ārif ḳabīlinden idigine ẓāhiblerdir. Mecāzāt-ı ‘Arab'ıñ emṣilesi [L376b] keṣīre ve ﴿لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ اَوْ يَخْشٰى﴾[1] ve ﴿وَإِنَّا أَوْ إِيَّاكُمْ لَعَلٰى هُدًى أَوْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾[2] ḳavl-i şerīfiyle naẓm-ı münīfi bu ḳabīldendir. Ammā evṣāf-ı ẕātiyye-i İlāhiyye'yi muḳırr, lākin ma‘nā-yı ṣıfātıñ Ẕātullāh ile ḳıyāmını münkir olan erbāb-ı i‘tizāliñ; meṣelā "Cenāb-ı Rabbü'l-Erbāb ‘ālim idigi bī-irtiyābdır. Ammā ẕātından ḫāric ‘ilmi yoḳdur." dedikleri lüzūm-ı tekfīrleri muḫtelefun-fīhdir. Ehl-i Sünnet'den niçe gürūh, "İntifā-yı ‘ilm intifā[-yı] ‘ālimiyyeti mūcib olmaġla ṣıfat-ı vāḥideyi iṣbāt ve eṣerin nefy, tilke'ṣ-ṣıfatı nefydir. Nefy-i meẕkūr ise mūcib-i küfrdür." dediler. Fe-lihāẕā ‘inde'l-mezbūrīn Müşebbihe ve Ḳaderiyye ve fıraḳ-ı ḍālleniñ ikfārı muḳarrerdir. Ba‘żı ‘ulemā "Mezbūrlarıñ kelāmları muḳteżā-yı meẕhebleri oldığın ḳā'illerdir. Ammā ‘inde's-su'āl te'vīlle icābet-künānlardır." **[236b]** deyü te'vīl ü tevcīhe ẓāhiblerdir. İmdi ṣıyānet-i meẕhebden nāṣī lā-‘an-i‘tiḳādin ḳavl-ile ‘adem-i tekfīr yāḫud ḳavl-i mezbūrdan nefy-i ṣıfat-ı ḳadīme münfehim olmaġla lüzūm-ı tekfīr medār-ı iḫtilāf-ı ‘ulemā-yı feżā'il-maṣīrdir. Binäberīn ‘inde'l-mükeffirīn aḥvāl-i müte'evvilīn ma‘lūm, ammā ‘inde'l-mütevaḳḳıfīn mezbūrlar ḥudūd-ı İslām'dan ḫāric degildir. Ḥattā ṣāḥib-i kitāb terk-i ikfārı ṣavāb ‘add eyleyüp "Mezbūrlarıñ aḥvālinden i‘rāż ve ḫüsrānlarına ḥükmden iġmaż lāyıḳdır." demişdir. Fe-lihāẕā "Aḥkām-ı İslām'ı icrāya mezbūrlarıñ maḥall idikleri muḳarrer ve verāṣet ü münāḳaḥa ve ḳıṣāṣ u diyet ve mevtālar üze-

1 "Yine de ona (Firavun'a) söyleyeceklerinizi yumuşak bir üslupla söyleyin; **ola ki aklını başına toplar veya içine bir korku düşer."** Tâhâ, 20/44.

2 "De ki: "Göklerden ve yerden size rızık veren kimdir?" De ki: "Allah'tır. **O hâlde biz veya siz, iki taraftan biri ya doğru yoldadır yahut açık bir sapkınlık içindedir."** Sebe', 34/24.

rine ṣalāt ü defn ḫuṣūṣında mürā'ātı lāzım olanı mürā'āt lāyıḳdır." demiş iken ta'zīr-i şedīd ve ṣalāḥları ẓāhir olunca ḥabs-i medīd lāzım idigin aṣl-ı kitābda tasṭīr etmişdir. Zīrā ṣadr-ı evvelde bu maḳūle aḳvāl-i muzaḫrefe nā-peydā olup zamān-ı beḳāyā-yı Ṣaḥābe ve Tābi'īn'de Ḳaderiyye ve Ḫavāric ve Ehl-i İ'tizāl'iñ ẓāhir-i Şerī'at-i Ġarrā'ya muḫālif olan ḳīl ü ḳālleri rū-nümā olmuşdur. Ma'a-hāẕā yine mezbūrlar icrā-yı aḥkām-ı Şer'iyye'ye muḫal görilüp ġāyetü mā-fi'l-bāb ḫilāf-ı Şer' ẓāhir olan aḳvāl-i muzaḫrefelerinden nāşī ḍarb u nefy ü ḳatl-ile te'dībleri 'alā meḳādīrihim rūşen-ger olmuşdur. Ẓāhir-i ḥāl mezbūrlarıñ 'idād-ı füssāḳda duḫūli ve mürtekib-i kebīr zümresine müṣūlidir. [L377a] *Vallāhu a'lem bi'ṣ-ṣavāb.*

Ḥattā Ḳāḍī Ebū Bekr-i Bāḳıllānī'niñ mesā'il-i va'd ü va'īd ve rü'yet ü ḫalḳ-ı a'māl ve beḳā-yı a'rāż ve tevlīd ve bunlara 'adīl olan mevāddıñ ḳā'illerin tekfīrden i'rāż ve aḥvāllerinden iġmāż-ı 'ayn evlā idigin taḳrīri faṣl-ı sābıḳda taḥrīr olunmuşdur.

Faṣl-ı Rābi'

Ehl-i ẓimmetden şān-ı Rubūbiyyet'e ve manṣıb-ı Nübüvvet'e şe'n-āver olan umūr ṣudūrınıñ aḥkāmı beyāna me'vā-yı bī-bahāne idigi mesā'il-i ātiyeden mültemi'dir.

İbn-i 'Ömer-i feżā'il-perver ehl-i ẓimmetden bir mel'anet-güsteriñ āyīn-i küfrinden ḫāric elfāẓ ile hetk-i ḥürmet-i İlāhiyye'ye ictirāsın verā-yı cidār-ı dārından istimā' etdigi ān ḳatline mübāderet-künān ḫāric-i dāra cān atdı. Lākin mel'ūn-ı mesfūr ḳarārı firāra[1] tebdīl etmekle ḳatlinden rehā buldı.

Bināberīn bu maḳūleniñ ḳatli şeref-i İslām'la müşerref[2] olmaḳdan ġayrı şey ile ber-ṭaraf degil idigi ḳarār-dāde-i selefdir. Ḥattā İmām Mālik-i sütūde-mesālikden kitāb-ı İbn-i Ḥabīb'de, ***Mebsūṭ***-ı İbn-i Ḳāsım'da ve kitāb-ı Muḥammed bin Saḥnūn'da Yehūd u Naṣārā'dan biriniñ āyīn-i küfrinden ḫāric ta'bīrāt-ı muzaḫrefe ile şān-ı Celālet-nişān-ı Kibriyā'ya ḫāşā naḳṣı īcāb eden şetm ü sebbi ṭav'an Müslim olmadıḳça mūcib-i ḳatli idigi mervī ve ehl-i ẓimmetiñ ṭavr-ı meẕkūra ġadri, ḫāric-i 'uhde-i 'ahdi olmaġın

1 firāra L: firāzı firāra A

2 şeref-i İslām'la müşerref L: şeref A

İslām'dan ġayrı bir şey kendüyi ḳatlden taḫlīṣ etmedigi naḳl-kerde-i Aṣbaġ-ı feżā'il-muḥtevīdir.

Bināberīn İbn-i Ḳāsım-ı feżā'il-müṣādim, kitāb-ı Muḥammed bin Saḥnūn-ı ẕü-fünūnda, "İslāmiyān'dan mā-'adā rūy-ı arżda ṣūret-nümā olan ehl-i edyān **[237a]** kitāblarında zu'mlarınca ıṭlāḳını tecvīz etdikleri kelimātdan ḫāric elfāẓ ile şān-ı Rubūbiyyet'e ḫāṣā naḳṣ-āver olan kelimāt-ı muzaḫrefeyi tefevvüh sebebi ile ḳatl olunur; meger şeref-i İslām'la müşerref ola." demişdir.

Ancaḳ 'ulemā-yı Mālikiyye'den Maḫzūmī ve Muḥammed bin Meslеme ve İbn-i Ebī Ḥāzim bu maḳūle kelimātı tefevvüh eyleyen Müslim ü kāfiriñ istitābesine ẕāhib olup "Tevbe ve rücū'ı ṣūret-nümā olmadıġı ṣūretde ḳatl olunur." demişlerdir. Lākin Muṭarrif ve 'Abdülmelik [L377b] ḳavl-i İmām Mālik üzre bilā-istitābe vücūb-ı ḳatliyle iftā etmişlerdir. Ḥattā vech-i meẕkūr üzre cevāb-ı Ebū Muḥammed bin Ebī Zeyd'den ṣūret-yāb ve İbn-i Cellāb-ı feżā'il-me'ābıñ vech-i meẕkūr üzre iftāsı bī-irtiyābdır.[1]

Bu bābda 'Ubeydullāh-ı feżā'il-destgāh ile İbn-i Lübābe ve sā'ir meşāyıḫ-ı Endelüs'üñ "Gerek āyīn-i küfrden ḫāric ṭavr üzre sebbe ictirā ve gerek āyīnleri üzre olan sebbi iẓhār u i'lān, medār-ı vücūb-ı ḳatlleridir." dedikleri ḳable-hāẕā beyān olunmuş-idi. Ḥattā vech-i meẕkūr üzre şān-ı 'işmet-nişān-ı Nebiyy-i Muḥterem'de daḫi mezbūrlardan ṣudūr-yāb olan ictirānıñ cezāsı ḳātl ü i'dāmları idigi mā-lā-kelāmdır. Zīrā Rabbü'l-Erbāb ile Cenāb-ı Risālet-me'ābıñ sebbi beyninde farḳ olmadıġı mecma'un-'aleyhdir.

Lākin küffārdan tezenduḳ edenleriñ ḥükminde 'ulemā iḫtilāf-peymādır. 'İnde'l-ba'ż küfrden küfr-i āḫara intiḳāl bā'iṣ-i ḳatli degildir. Ve 'inde 'Abdülmelik, tezenduḳ cemī'-i edyāndan ḫāric idigi menzil-res-i taḫḳīḳ olup aḫẕ-ı cizye daḫi de'b-i selef olmamaġla vücūb-ı ḳatlinde tereddüd ber-ṭarafdır. Lākin ḳavl-i meẕkūr ḳā'il-i mezbūrdan ġayrı 'ulemādan ṣudūr etmedigin İbn-i Ḥabīb taṣrīḥ etmişdir.

1 bī-irtiyābdır L: irtiyābdır A

Faṣl-ı Ḫāmis

İddi'ā-yı rubūbiyyet veyāḫud da'vā-yı risālet ile iftirā 'alallāha ictirā yāḫud vücūd-ı Bārī'yi inkār veyāḫud Ḫālıḳ-ı 'Ālem müfterī-i meẕkūruñ Ḫālıḳ'ı idigin inkārıñ ḥükmin beyān içün mersūmdur.

İmdi bu maḳūle muzaḫrefātı ḳā'il olan mel'ūn, selīmü'l-'aḳl oldıġı ḥālde ḳā'il olmaġla cünūn u sekri ḥālinde ḳā'il olmaḳ beyninde farḳ vardır. Eger 'āḳil ise bilā-mirā kāfir rūşenā olmaġla der-ḥāl ḳatli vācib idigi bī-kīl ü ḳāldir. Eger tevbe ve rücū'ı ṣūret-nümā olur ise maḳbūl idigi meşhūrdur. Ammā 'aẕāb-ı 'aẓīm ve 'iḳāb-ı elīmden necātı recā olunur maḳūlesinden olamadıġı bī-mirā ve emṣālini zecr içün mezbūra tertīb-i cezā sezādır. Eger ḥālet-i meẕkūre kendüden tekerrür ederse yāḫud emr-i meẕkūrı heyyin 'add ederse tevbe ve rücū'ı ḥayyiz-i ḳabūlde vāḳi' olmaz; mürted ve zındīḳ ḥükmindedir. [L378a] 'Uḳūbetde sekrān ile 'āḳil siyyān olmaġla mecnūndan ṣudūrına ḥükm-i Şer'ī terettüb etmez. Ammā sekrānıñ cezāsı verilmek revādır. Ḫattā mecnūnuñ daḫi müstaġraḳ olmayup mümeyyiz olanlarına cezā sezā idigi bī-mirādır. Keyfe lā? Sū-i ḫulḳı ṣūret-nümā olan ḥayvānıñ berāy-ı ıṣlāḥ te'dībinde cünāḥ olmadıġı hüveydā **[237b]** olmaġla te'dīb-i mecnūn-ı mümeyyiz bi'ṭ-ṭarīḳi'l-evlā lāzım idigi rūşenādır.

Ḫattā iddi'ā-yı rubūbiyyet ictirā eden Nuṣayrī'[yi] Ḫażret-i 'Alī raḍıye 'anhu Rabbuhu'l-Velī iḥrāḳ bi'n-nār ve 'Abdülmelik bin Mervān'[ıñ] mütenebbīyi ṣalb etdigi āşikārdır. Bu maḳūle melā'īni ḫulefā ve mülūkden vāfiri ḳatl ü i'dāmıñ[1] maẕharı etdikleri müte'ayyin ve 'aṣrlarında olan miḥrāb-nişīnān-ı feżā'il, şanī'lerin men' etmediklerinden mā-'adā istiḥsān etdikleri bī-gümāndır. Ḫattā zamān-ı Muḳtedir-Billāh'da fuḳahā-yı Mālikiyye ve Ḳāḍı'l-Ḳuḍāt-ı Baġdād Ebū 'Ömer-i Mālikī ẓāhir-i Şerī'at-i Ġarrā ile 'āmil iken "ene'l-Ḥaḳ" ḳavliniñ ḳā'ili idiginden nāşī Ḫallāc'ıñ[2] tevbesin ḳabūl etmeyüp vücūb-ı ḳatlinde icmā' etmeleriyle ber-dār etdirmişlerdir. Keyfe lā? Ḳatl-i Ḫallāc'dan ṣoñra Muḳtedir-Billāh'ıñ oġlı 'ahdinde daḫi meẕheb-i Ḫallāc'a ẕāhib olan İbn-i Ebi'l-'Azāḳır keẕālik icmā'-ı 'ulemā-yı Baġdād ile ṣalb olunmuşdur.

1 i'dāmıñ L: a'dānıñ A

2 Babasının mesleği olan "hallaçlık" dolayısıyla kendisi de bu adla anılan ve 9 yaşında hâfız olan Hallâc-ı Mansûr'un tam adı Ebu'l-Muğīs Hüseyn b. Mansûr el-Beyzâvî olup kendisi Sehl et-Tüsterî ve Cüneyd-i Bağdâdî'nin sohbetlerinde bulunmuş ve 309/922'de idam edilmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 510.

Ve İbn-i ʿAbdülḥakem ***Mebsūṭ*** nām kitāb-ı nefāset-menūṭında, tenebbī eden şaḫṣıñ vācibü'l-ḳatl idigin taṣrīḥ ve İmām-ı Aʿẓam ve aṣḥābı bu maḳūleleriñ ḥükm-i mürtedde olduḳlarından nāşī ḳatllerin vācib idigin tercīḥ etmişlerdir. Ḥattā İbn-i Ḳāsım kitāb-ı İbn-i Ḥabīb'de ve [Ebū] Muḥammed bin Ebī Zeyd ***Kitāb-ı 'Utbiyye***'de gerek sırren gerek cehren tenebbī eden şaḫṣıñ ḥükm-i mürtedde idiginden baʿde'l-istitābe ḳatl olunmasın imlā ve Saḥnūn-ı ẕū-fünūn ve sā'ir efāżıl-maḳrūnuñ daḫi re'y-i meẕkūruñ cevāzına temeşşīleri bī-mirādır. Fe-lihāẕā Eşheb-i sütūde-meẕhebden Yehūdī-i mütenebbī ḥaḳḳında ṣūret-nümā olan istiftāda tevbe ve rücūʿı olmadıġı ṣūretde vücūb-ı ḳatliyle iftā etmişdir. Ve [Ebū] Muḥammed bin Ebī Zeyd, "Cenāb-ı Bārī'ye ḥāşā laʿne cür'et-kār olan melʿanet-şiʿār "laʿn-i şeyṭānı murād ederken sebḳ-i lisān vāḳiʿ oldı" deyü 'öẕr-ḫᵛāh [L378b] olsa, ṣādır olan ḳavli sebebi ile kāfir oldıġından nāşī vācibü'l-ḳatl idigi ẓāhirdir." deyüp 'öẕriniñ ḳabūle şāyān olmadıġın beyān etmişdir. Fāżıl-ı meẕkūruñ ḥükm-i mezbūrı İmām Mālik-i sütūde-mesālikden mervī olan ḳavliniñ birine mebnī yaʿnī bu maḳūleniñ tevbe ve rücūʿı ḳabūlinden ābī idigine mübtenīdir. Fe-lihāẕā sekrān iken "enallāh" diyen melʿanet-bünyānıñ tekrīri 'adem-i ḳaṣd-ı iddiʿāsını māniʿ, lākin sekr ile zevāl-i 'aḳlı lāmiʿ olmaġın baʿde'l-ifāḳa tevbe ve rücūʿ ṣūret-nümā olursa eşedd-i ḍarbla zecr ü te'dīb ve illā vücūb-ı ḳatli bī-reyb idigi naḳl-kerde-i Ebu'l-Ḥasen el-Ḳābisī'dir. Ḥattā "İṯbāt-ı müddeʿāda tekrīr-i ṣanīʿ-i şenīʿ ile mezbūr zındīḳ ḥükminde idigin taḥḳīḳ etmişdir." deyü taʿlīl etmişdir.

Faṣl-ı Sādis

Kelāmı mażbūṭ olmadıġından nāşī şān-ı Rubūbiyyet'i istiḫfāfa sebeb olmaġla mūcib-i ḥaṭā vü saḫṭ olan kelimātıñ ḳā'ili ḥaḳḳında ṣūret-nümā olan ḥükm-i Şerʿī'yi beyān içün mersūmdur.

İmdi celālet-i şān-ı Mevlā-yı bī-çūn ü çirāya yāḫud melekūt-ı semāvātdan taʿẓīmi rātibe-ṭırāz-ı vücūb olan eşyādan baʿża şe'ni mūcib olan lafẓı bilā-mübālāt tekellüm eden yāve-gūy yāḫud şān-ı celālet-nişān-ı Ḫālıḳ-ı 'Ālem'den **[238a]** ġayrıya ıṭlāḳı cā'iz olmayan 'unvānı maḫlūḳdan birine ıṭlāḳ eden bed-ḫūy telaffuẕ etdigi ḳavlden küfri ġayr-ı ḳāṣıd yāḫud istiḫfāfı 'āmid olmadıġı ṣūretde daḫi tekrār etdigi taḳdīrce ṣanīʿ-i şenīʿi telāʿub

fi'd-dīni mūcib ve istiḫfāfı müstevcib olup iḥtirām-ı Rabbü'l-Enām'ı cāhil ve ʿaẓamet-i Kibriyā'dan ẕāhil oldığı cihetle mürtekib oldığı ḥālet-i küfri mūcib idigi müṣbetdir. Ḥattā istiḫfāfı müstelzim olan aḳvāl daḫi mūcib-i küfr idigi bī-mirādır. Keyfe lā?

ʿUlemā-yı Ḳurṭuba'dan İbn-i Ḥabīb ve Aṣbaġ bin Ḫalīl, [İ]bn-i Aḫ-i[1] ʿAceb nām kimesne menzilinden ḫurūc edüp maṭar-ı şedīde muṣādif oldığında "Saḳā ḳırbasını boşaltmaġa başladı." dediginden nāşī ḳatliyle iftā etmişlerdir. Egerçi baʿżı ʿulemā mezbūruñ edīm-i semāyı cild-i saḳāya teşbīhi ve ism-i İlāhī'yi ʿadem-i ẕikri [L379a] mūcib-i küfri idigine tevaḳḳuf ve vücūb-ı ḳatlinde tereddüdlerinden nāşī lüzūm-ı taʿzīr-i şedīd ḫ̌ā[hi]-şinde oldılar. Ve ḳāḍī-i Ḳurṭuba Mūsā ibn-i Ziyād re'y-i mezbūr üzre ḍarb u te'dībin murād eyledi. Ammā İbn-i Ḥabīb-i feżā'il-me'āb "Ḫālıḳ'ımıza şetm eden ḫabīṯiñ tertīb-i cezāsında tekāsül[2] ʿubūdiyyete mübāyindir, vücūb-ı ḳatli bī-imtirādır." deyü bükā edüp ḳażıyyeyi Emīr ʿAbdurraḥmān bin Ḥakem el-Emevī'ye inhā ve ḫuṣūṣ-ı meẕkūrda ṣūret-nümā olan iḫtilāf-ı fuḳahā-yı ʿaṣrı inbā eyledi. Ḥayyiz-i ḳatlde olan nā-be-kārıñ hemşīresi[3] ʿAceb, zevcāt-ı emīr-i sütūde-meşrebden iken fetvā-yı İbn-i Ḥabīb-i feżā'il-pīrā mūcebince mezbūruñ ḳatlini fermān ve ḫuṣūṣ-ı meẕkūrda tereddüd ve icrā-yı aḥkām-ı Şerʿiyye'de tehāvüni īmā[4] etmekle ḳāḍī-i Ḳurṭuba'yı ʿazl ile aḥkām-ı Şerʿiyye icrāsını cüyān idigin iʿlān eyledi.

Pes bu maḳūle umūr ġaflet ü ẕühūl ḥasebiyle bir kerre ṣudūr eden kimesneniñ tefevvüh eyledigi maḳālden naḳṣ u izrāyı iştimāl ber-ṭaraf oldığı ṣūretde ḥāl ü şānına ve irtikāb etdigi noḳṣānına göre taʿzīr ü te'dīb lüzūmı ʿulemānıñ maʿlūmıdır. Ḥattā baʿde'l-istinṭāḳ mürtekib oldığı noḳṣānıñ cezāsına ṣāḥib-i istiḫḳāḳ idigin zecren-lehū kendüye ġıbbe'l-iʿlām te'dīb olunmaḳ istiḥsān-kerde-i ʿulemā-yı aʿlāmdır. Fe-lihāẕā İbn-i Ḳāsım-ı feżā'il-müṣādim bir kimesneniñ münādīye لبيك اللّهم لبيك[5] deyü cevāb verdiginiñ cezāsından mes'ūl olduḳda "Telaffuẓ etdigi terkībiñ maʿnāsını cāhil yāḫud bilā-te'emmül sefāheten ḳā'il ise cezādan rehāsı muḳarrer

1 Nüshalarda sehven "Uḫt-i" şeklinde imla edilmiştir.
2 tekāsül L: سكائل A
3 Nüshalarda "hemşīresi" şeklinde imla edilmiş olup *Şifâ*'da ve şerhlerinde "halası" olarak kaydedilmiştir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 514.
4 īmā L: — A
5 "Buyur, emret Allah'ım!"

ya‘nī ḳatlden ḫalāṣı rūşen-gerdir. Ammā irtikāb etdigi kār, [nā-]hemvār idigin tefhīm içün lüzūm-ı te’dīb ü ta‘zīri bī-mirādır.” deyü cevāb vermişdir. Pes eger nidāsına icābet etdigi maḫlūḳı ḥāṣā Ḫālıḳ maḳāmına iḳāmetinden nāşī ḳavl-i meẕkūrı ḳā’il ise kāfir oldıġı ẓāhir ve vücūb-ı ḳatli bāhir idigi maḳūl-i maḳbūl-i ṣāḥib-i kitāb-ı feżā’il-nişābdır. Ḫattā fāżıl-ı mümā-ileyh ba‘żı şu‘arānıñ bu bābda ıṭlāḳāt-ı [L379b] mā-lā-yecūza ictirāları ve bā‘iṣ-i **[238b]** istiḫfāf olacaḳ mertebeye tecāsürleri ekṣer ü evfer iken ityān-ı aḳvāl-i saḫīfeleriyle ***Kitāb-ı Şifā***-yı teberrük-me’ābı me’vā-yı çirk-āb olmaḳdan ṣıyānet ve lisān-ı ḳalemi ol maḳūle muzaḫrefāt tefevvühinden ḥimāyet içün terk etdigin ẕikr etmişdir. Ḫattā fuṣūl-i māżiyede īrād eyledigi ṣuver-i mesā’ilden daḫi murād, beyān-ı aḥkām-ı Şer‘iyye’yi inbādır. “Yoḫsa tefevvüh-kerde-i süfehādan lüzūm-ı i‘rāż rūşen-ger idigi bī-mirādır.” deyü ḫatm-i kelām etmişdir.

Ḫattā cehele-i ‘Arab’dan bu maḳūle cünḥanıñ ṣudūrıyla mezbūrlarıñ lüzūm-ı te’dībi i‘āde-i ṣanī‘-i ṣenī‘in men‘ içün vācibdir. Fe-lihāẕā Ebū Süleymān el-Ḫaṭṭābī, “Bu maḳūle es’ileniñ cevābı tehevvür-i ḳavldir; yoḫsa ıṭlāḳāt-ı menḳaṣat-simātdan Cenāb-ı Kibriyā’nıñ tenezzühi muḳarrerdir.” demişdir. Keyfe lā? Tābi‘īn’den ‘Avn bin ‘Abdullāh pīrāye-baḫş-ı kürsī-i mev‘iẓa olduḳda “Rabbü’l-‘İzzet’iñ ism-i şerīfi ṭā‘at ü ‘ibādete müte‘allıḳ olan mevāżi‘de yād olunup tenzīhen li-şānihi’l-esnā her maḥalde yād olunmamaḳ revādır.” demişdir. Bundan nāşī kibār-ı meşāyıḫdan niçe efāżıl “Ṭā‘at ü ‘ibādete müte‘allıḳ olmayan umūr muḥaḳḳaredir.” [deyüp] ta‘ẓīmen li’smihi’l-celīl nām-ı Ḫudā-yı Cemīl’i yād etmekden teḥāşī edüp ‘ibāddan bir muḥsiniñ ṣenāsında جَزَاكَ اللّٰهُ خَيْرًا[1] yāḫud جُزِيتَ خَيْرًا[2] derler idi. Ḫattā kitāb-ı feżā’il-nişāb inbā-yı ṣiḳāt-ı taḳvā-simātla İmām Ebū Bekr eṣ-Ṣāşī’niñ[3] erbāb-ı ‘ilm-i kelāmı ṣıfātullāhdan bahṣde ṣūret-nümā olan cür’etlerinden nāşī ta‘yīb ve iclālen li-Rabbi’l-Erbāb bilā-iḳtiżā ẕāt ü ṣıfātdan ḳīl ü ḳāliñ terkini terġīb edüp bu bābda ‘adem-i mübālātı “Sebb menzilesine tenzīl eder.” dedigin rivāyet etmişdir.

1 “Yaptığının karşılığında Allah sana hayır versin.”

2 “Yaptığının karşılığında hayır göresin.”

3 Bu zat; Türkistan’ın Şâş şehrinde doğduğu için “eş-Şâşî” nisbesiyle anılan, Şâfi‘î fakîhi olduğu gibi tefsir, hadîs, kelâm, Arap dili ve şiirde de devrinin önde gelen simaları arasında yer alan Ebû Bekr Muhammed b. Alî el-Kaffâl eş-Şâşî’dir (ö. 365/976). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 517.

Faṣl-ı Sābi'

Ḥażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām 'aleyhimü's-selāmdan bir nebiyy-i ẕī-şānı sebb[1] ü tekẕīb ve istiḫfāf ü inkār yāḫud Melā'ike-i Kirām'dan bir melek-i ḳudsiyyet-'unvānı keẕālik inkārıñ ḥükmi sebb-i Nebiyy-i Ẕī-şān'a ictirā eden mel'anet-pīrānıñ ḥükmiyle tev'em ve 'alā mā-sebaḳ muḥaḳḳaḳ olan cezāya sezā eyledigi müsellemdir. Keyfe lā?

Müdde'ā-yı muḥarrere ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ﴾[2] **[L380a]** fermūde-i mükerremesiyle müṣbetdir. Ḥattā Enbiyā-yı Kirām'ıñ mecmū'ına īmān şarṭ-ı ṣıḥḥat-i īmān-ı billāh idigi ﴿قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ إِلَى إِبْرَاهِيمَ﴾[3] ḳavl-i kerīmiyle [ve] ﴿كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ﴾[4] āyet-i bā-hidāyetiyle rātibe-ṭırāz-ı nübüvvetdir.

Fe-lihāẕā İmām Mālik-i sütūde-mesālikiñ ehl-i ẕimmetden biriniñ ḥażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām 'aleyhimü's-selāmdan birine āyīn-i küfrlerinden ḫāric olan vech üzre sebbi bā'iṣ-i ḳatli idigin taṣrīḥi İbn-i Ḳāsım'dan Saḥnūn-ı ẕū-fünūn rivāyetiyle müṣbet ve mesfūruñ ḳatlinden ḫalāṣı şeref-i İslām ile müşerref olmaḳdan ġayrı bir şey ile ṣūret-nümā olmadıġı merviyy-i ṣiḳāt-ı sütūde-ḫaşletdir. Mes'ele-i mezbūre[de] ṣūret-nümā olan iḫtilāf-ı 'ulemā **[239a]** fuṣūl-i sābıḳada taḥḳīḳ olunmaġla bu maḥalde tekrār tenmīḳ olunmadı. Lākin ḳāḍī-i Ḳurṭuba Sa'īd bin Süleymān, Bārī Te'ālā'yı yāḫud Melā'ike-i Kirām'dan birini sebbe cür'et eden şeḳāvet-peyvestiñ[5] vücūb-ı ḳatliyle ḥükm, Saḥnūn-ı ẕū-fünūn Melā'ike-i Kirām'dan bir melek-i ẕī-şānı sebbe ictirā eden nā-be-kārıñ vācibü'l-ḳatl idigine cezm etmişdir.

---

1 sebb L: — A

2 "(150-151) **Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler, Allah ile peygamberlerini birbirinden ayırmak isteyenler, "Bir kısmına inanırız ama bir kısmına inanmayız" diyenler** ve bunlar arasında bir yol tutmak isteyenler yok mu, işte gerçek kâfirler bunlardır ve biz kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır." Nisâ, 4/150.

3 **"Biz Allah'a ve bize indirilene; keza İbrâhîm**, İsmâ'îl, İshâk, Ya'kūb ve torunlarına **indirilenlere;** yine Mûsâ ve Îsâ'ya verilenlere ve bütün peygamberlere Rab'leri tarafından gönderilenlere **inandık.** Onlar arasında ayırım yapmayız; biz O'na teslim olanlarız" **deyin."** Bakara, 2/136.

4 "Allah'ın Elçisi ve müminler, Rabbinden ona indirilene iman ettiler. **Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine inandılar. "O'nun elçileri arasında ayırım yapmayız"** ve "İşittik, itaat ettik, bağışlamanı dileriz Rabbimiz, gidiş sanadır" dediler." Bakara, 2/285.

5 şeḳāvet-peyvestiñ L: — peyvestiñ A

Ḥattā ***Kitāb-ı Nevādir***'de İmām Mālik-i sütūde-mesālik "Cibrīl-i Emīn ḥāṣā libās-ı nübüvveti Ḥażret-i 'Alī'ye ilbās-ile me'mūr iken Cenāb-ı Risālet-me'āba ilbāsda ḫaṭā etdi." deyü telaffuẓ eden mel'ūnuñ ba'de'l-istitābe vücūb-ı ḳatline iftā etdigin taṣrīḥ, Saḥnūn-ı ẕū-fünūn daḥi re'y-i İmām-ı feżā'il-ittisām üzre ḥükm ü imżāyı tercīḥ etmişdir. Ḳavl-i mezbūrı ḳā'il, Revāfiż'dan Ġurābiyye 'unvānıyla mu'anven olan ṭā'ife-i ḫabāṣet-şemā'il-dir ki ġurābıñ ġurāba müşābeheti gibi Ḥażret-i Risālet-medārıñ Cenāb-ı Ḥaydar-ı Kerrār'a müşābeheti Cibrīl-i emānet-diṣārıñ ḥāṣā ḫaṭāsına medār i'tiḳād ederler. Pes mesfūrlardan bir nā-be-kār zu'm-ı bāṭılın iẓhār etse vücūb-ı ḳatliyle ḥükm ü imżā lāzime-i ẕimmet-i diyānet-peymādır.

İmām-ı A'ẓam ve aṣḥāb-ı feżā'il-niṣābı, "Ḥażerāt-ı Enbiyā-yı Kirām'dan bir nebiyy-i ẕī-şānı [L380b] tekẕīb yāḫud[1] ma'ālī-nişānına naḳṣı mūcib olan kelimeyi tefevvüh yāḫud inkār-ı nübüvveti yāḫud nübüvvetinde şekk eden nā-be-kār mürted idigi āşikārdır." deyü tanṣīṣ etmişlerdir. Keyfe lā?[2] Bir kimesne ḳarīniniñ vechini ḫāzin-i nār olan Mālik-i ġadbānıñ vechine teşbīh etse, ẕemm-i melek-i mükerremi ḳāṣıd ise vācibü'l-ḳatl idigi maḳūl-i maḳbūl-i Ebu'l-Ḥasen el-Ḳābisī'dir.

Pes sā'il-i muḥarrere-i meẕkūreniñ taḥḳīḳ u beyān olunan cevābları mūcebince ẕikr olunan umūr-ı şenī'aya mübādirīn ḥaḳḳında ḥükm-i Şer'ī müstebīn olmuşdur. Lākin mezbūrlarıñ ḥükm-i meẕkūra istiḥḳāḳları nuṣūṣ-ı Ḳur'āniyye veyāḫud iḫbār-ı Nebeviyye veyāḫud icmā'-ı Ehl-i Sünnet-i seniyye veyāḫud tevātür ile ṣābit olan ẕāt-ı ma'ālī-simāta ve Cebrā'īl ve Mīḳā'īl ve 'Azrā'īl ve İsrāfīl ve Ḫazene-i Cennet ve Ḫazene-i Cehennem ve Mālik ve Ḥamele-i 'Arş ve Rıḍvān ve Ḥafaẓa ve Kirām-ı Kātibīn ve Münker ve Nekīr'e sebb yāḫud inkār yāḫud isnād-ı naḳṣ veyāḫud izdirā ḳaṣdına menūṭdur. Ammā Melā'ike-i Kirām'dan yāḫud Enbiyā-yı Fiḫām'dan oldıġı maḳṭū'un-fīh ve meczūmun-bih olmayanlar ḥaḳḳında ṣūret-nümā olan sebb ü cefā mūcib-i ḳatl olmayup 'alā meḳādīri şe'nihim ta'zīr ile iktifā olundıġı taḥḳīḳ-kerde-i ṣāḥib-i ***Şifā***'dır. Bināberīn zümre-i Melā'ike'den oldıġı muḫtelefun-fīh olan Hārūt u Mārūt'a ve zümre-i Enbiyā-yı Kirām'dan idiginde keẕālik iḫtilāf olunan Ḫıżr ve Loḳmān ve

1 ẕī-şānı tekẕīb yāḫud L: ẕī-şān ma'ālī-nişānına A
2 lā L: — A

Ẕülḳarneyn ve Meryem ibneti ʿİmrān ve Āsiye ve Ehl-i Ress'e mebʿūṯ olmaḳ üzre iddiʿā olunan Ḫālid bin Sinān ve baʿżı müverriḫīn ʿindinde ḳavm-i Mecūs'a mürsel nebī oldıġı muḳarrer olan Zerādüşt ḥaḳḳında ṣūret-nümā olan sebb ü cefānıñ ḥükmi aḥkām-ı sābıḳa ʿidādından degildir. Meẕkūrdan birine, siyyemā ṣıddīḳıyyeti rātibe-ṭırāz-ı şöhret olanlarına **[239b]** sebb ü cefāya cür'et-peymā olan kimesneniñ ḥükmi lüzūm-ı taʿzīr ü te'dībdir. Eger nübüvvet ve ʿadem-i nübüvvetlerinden baḥṯ edenler zümre-i ʿulemādan olup şānlarında ṣūret-nümā olan [L381a] iḫtilāf-ı eslāfa ʿālim ise fe-bihā; ve illā müşārun-ileyhimiñ[1] ḥaḳḳında baḥṣi terk evlādır. Fe-lihāẕā ʿavām-ı nās mezbūrlar ḥaḳḳında ḳīl ü ḳālden memnūʿlardır. Ḥattā ʿavdet-i āyīnlerine te'dīb lāzım idigi ḳavl-i ṣıḥḥat-müṣādimdir. Keyfe lā? Kibār-ı eslāf, ʿulemādan olanları daḫi bir ʿamel-i ṣāliḥi müntic olmayan baḥṣden menʿ etmişlerdir. İmdi ʿulemā ḳīl ü ḳālden memnūʿ olıcaḳ, ʿavāmıñ memnūʿiyyeti bi'ṭ-ṭarīḳi'l-evlādır.

Faṣl-ı Ṣāmin

Ḳur'ān-ı ʿAẓīmü'ş-şān'ı yāḫud Muṣḥaf-ı Şerīf'i yāḫud baʿżı āyāt u ḥurūf-ı Ḳur'āniyye'yi istiḫfāf yāḫud sebb yāḫud tekẕīb yāḫud aḥkām-ı Ḳur'ān ve aḫbār-ı Furḳān'dan bir ḥükmi yāḫud ḫaberi redd ü tekẕīb yāḫud maḥv ü iṣbāt yāḫud Muṣḥaf-ı Ḥażret-i ʿOṯmān'da müṣbet iken Ḳur'ān'dan idiginde şekk ü reyb *-neʿūẕu billāh-* mūcib-i küfr idigi bi'l-icmāʿ bī-iştibāhdır. Keyfe lā? Ḥaḳ Celle ve ʿAlā naẓm-ı mübīn ve kelām-ı iʿcāz-ḳarīn ḥaḳḳında ﴿إِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ (٤١) لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ﴾[2] buyurmuşdur.

Zīver-ārā-yı suṭūr-ı aṣl-ı kitāb olan esānīd-i ṣıḥḥat-muḥtevī ile Ebū Hüreyre raḍıyallāḫu ʿanhdan mervīdir ki, Cenāb-ı Ḥażret-i Risālet-me'āb (اَلْمِرَاءُ فِي الْقُرْاٰنِ كُفْر)[3] deyü buyurmuşdur. Ḥattā baʿżı muḥaddiṯīn maʿnā-yı "mīrā"yı şekk ile tebyīn edüp baʿżı āḫar cidālle tefsīr etmişdir. Rivāyet-i İbn-i ʿAbbās-ı feżā'il-istīnās-ile Cenāb-ı Ḫayru'n-Nās (مَنْ جَحَدَ اٰيَةً مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ

1 müşārun-ileyhimiñ L: müşārun-ileyhiñ A

2 "Bu uyarıcı Kitap kendilerine geldiğinde onu inkâr edenler (cezalarını görecekler). **O, gerçekten çok değerli bir kitaptır. Asılsız bir şey ona ne önünden ne arkasından yaklaşabilir. O, hikmet sahibi, övgüye lâyık olan Allah katından indirilmiştir."** Fussilet, 41/41-42.

3 "Kur'ân-ı Kerîm hakkında çekişmek (cidâl) küfürdür." Ebû Dâvûd, "Sünnet", 4, nr. 4603; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/286, 300, 424, 475, 503, 528.

(مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَقَدْ حَلَّ ضَرْبُ عُنُقِهِ)[1] deyü buyurmuşdur. Pes Ḳur'ān-ı Kerīm'den āyet-i vāḥideyi inkāra ictirā eden nā-be-kārıñ ḳatli ḥelāldir. Keyfe lā?

Kütüb-i Münzele'ye īmān erkān-ı İslām'dan olmaġın Tevrāt ve İncīl ve Zebūr'uñ daḥi münkiri münkir-i Ḳur'ān-ı 'Aẓīmü'ş-şān gibi vācibü'l-ḳatldir. Keẕālik sebb ü la'n ü istiḫfāf daḥi küfri mūcib ve ḳatli müstevcibdir. İmdi Sūre-i [L381b] Fātiḥa-i Şerīfe'den āḫir-i sūre-i münīfe-i ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾[2] degin beyne deffeteyi'l-meṣāḥif mektūb ve cemī'-i aḳṭār-ı arżda sākin olan Müslimīn'iñ metluvvı[3] olan Ḳur'ān-ı 'Aẓīmü'ş-şān kelām-ı ḳadīm-i Ḫallāḳ-ı Lem-Yezel'dir ki Faḫr-i 'Ālem ṣallallāhu 'aleyhi ve sellemle vaḥy-i münzeldir. Pes min-evvelihī ilā-āḫirihī ḥaḳ idigi muḥaḳḳaḳdır. İmdi ḥurūf u elfāẓ-ı Ḳur'ān-ı Kerīm'den ḳaṣden ḥurūf-ı vāḥidi yāḫud lafẓ-ı vāḥidi tebdīle cür'et yāḫud ziyādeye yāḫud tenḳīṣe cesāret mūcib-i küfr idigi müṣbetdir.

Bināberīn Ḥażret-i 'Ā'işe-i Ṣıddīḳa'nıñ ṭaraf-ı bāhirü'ş-şerefine erbāb-ı ifkiñ isnādından ẕimmet-i Ṣıddīḳa'nıñ berā'eti Ḳur'ān-ı 'Aẓīmü'ş-şān ile müṣbet olmaġın[4] Ḥażret-i Sıddīḳa'ya iftirā Ḳur'ān-ı Kerīm'de mirāyı mūcib ve imtirā fi'l-Ḳur'ān küfri müstevcibdir. Ve keẕālik Ḥażret-i Kelīm-i rehīnü't-ta'ẓīm maẓhar-ı teklīm idigi Ḳur'ān-ı Kerīm ile ṣābit iken Cenāb-ı Mūsā-yı sa'ādet-resā ile Bārī Te'ālā'nıñ teklīmin inkār, maẓmūn-ı āyet-i kerīmeyi[5] inkāra rāci' ve mādde-i meẕkūreniñ daḥi mūcib-i ḳatl idigi taḥḳīḳ-i sābıḳdan **[240a]** lāmi'dir. Ḥattā mes'ele-i merḳūmeden İbn-i Ḳāsım-ı feżā'il-müṣādim ve 'Abdurraḥmān bin Mehdī mes'ūl olduḳda vech-i meẕkūr üzre cevāb vermişlerdir. Keyfe lā? Muḥammed bin Saḥnūn, "Mu'avviẕeteyn'iñ Ḳur'ān-ı Kerīm'den idiginde iştibāh eden güm-rāh tevbe ve rücū' etmez ise vācibü'l-ḳatl idigi bī-iştibāhdır."[6] deyü iftā etmişdir. Fe-lihāẕā ḥurūf-ı i'cāz-ẓurūf-ı vāḥidi inkār u tekẕib ve Ḥażret-i Mūsā-yı sa'ādet-resānıñ maẓhar-ı teklīm ve Cenāb-ı İbrāhīm-i bāhirü't-tekrīmiñ Ḫalīlü'r-Raḥmān idiginde şübhe vü reyb, iḫbār-kerde-i Ḳur'āniyye'yi ve

1 "Müslümanlardan olup Kur'ân-ı Kerîm'in bir âyetini inkâr eden bir kimsenin boynunu vurmak elbette helâl olur." İbn Mâce, "Hudûd", 3, nr. 2539.
2 "De ki: İnsanların Rabbi'ne sığınırım." Nâs, 114/1.
3 metluvvı L: metvulı A
4 İlgili âyet-i kerîmeler için bkz. Nûr, 24/11-20.
5 Nisâ, 4/164.
6 bī-iştibāhdır L: iştibāhdır A

inbā-kerde-i Nebeviyye'yi tekẕībe rāci‘ ve emr-i mezbūr mūcib-i ḳatl idigi tafṣīl-i sābıḳdan lāmi‘dir. Keyfe lā?

Cemī‘-i muvaḥḥidīn ḥurūf-ı tenzīlden ḥarf-i vāḥidiñ münkirini tekfīr-de müttefaḳu'l-kelimdir.[1] Fe-lihāẕā ikmāl-i iḥtiyāṭından Ebu'l-‘Āliye ḳārī-i ḳırā'at-i ġayr-ı meşhūreyi redde mübāderet etmeyüp "Ben tilāvet etdigimde [L382a] şöyle ḳırā'at ederim." deyü ḳırā'at-i meşhūreyi īrād ile ḳārī-i ma‘hūdı īḳāẕ ederdi. Mūmā-ileyhiñ bu ṭavr-ı pesendīdesi İbrāhīm-i Neḫa‘ī'niñ sāmi‘-resi olduḳda ḫavfen mine'l-inkār ber-minvāl-i üslūb-ı bedī‘ ta‘līm-i ṭavr-ı ḳırā'at etdigin taḥsīn etmişdir.[2] Keyfe lā?

İbn-i Mes‘ūd-ı feżā'il-ālūd, "Ḥurūf-ı Ḳur'ān-ı ‘Aẓīmü'ş-şān'dan inkār-ı ḥarf-i vāḥid, inkār-ı mecmū‘-ı Ḳur'ān'a ‘ā'id olmaġla mūcib-i küfr idigi bī-mirādır." demekle[3] Aṣbaġ ibnü'l-Ferec "Ba‘żı Ḳur'ān'ı tekẕīb, mecmū‘ı-nuñ tekẕībini mūcib ve tekẕīb-i mezbūr küfri müstevcib idigi reybden dūr-dur." deyü iftā etmişdir.

Ḥattā Ebu'l-[Ḥasen-i] Ḳābisī bir Yehūdī ilzāmen li-ḫaṣmihī Tevrāt'a yemīn etdikde ḫaṣm-ı mezbūruñ la‘n-i Tevrāt etdigi ṣāhid-i vāḥid ile s̱ābit olduḳdan ṣoñra ṣāhid-i āḫar Tevrāt-ı Yehūd'a la‘n etdigine şehādet etdi-giniñ mūcib-i Şer‘īsi'nden mes'ūl olduḳda "Ṣāhid-i vāḥid ile īcāb-ı ḳatl-i lā‘in lāzım gelmeyüp ṣāhid-i āḫarıñ te'vīl iḥtimālini īmā eden şehādeti daḫi ṣāhid-i evveli müttehim olmamaġla ḳatl olunmaz." deyü cevāb verdiginden lāzım-ı fā'ide-i ḫaber ṭarīḳıyla Kütüb-i Münzele'ye sebb ḳatle sebeb idigi cilve-gerdir. Bināberīn la‘n-i Tevrāt şehādet-i şāhideyn ile iṣbāt olunmuş olsa "Taḥrīf-kerde-i Yehūd olan Tevrāt'a la‘n murāddır." deyü te'vīle rücū‘ mu‘teber ve mesmū‘ degildir. Fe-lihāẕā fuḳahā-i Baġdād, rivāyāt-ı ṣāẕẕeyi iḳrāya[4] mübādereti rū-nümūd olan İbn-i Şenebūẕ[5] e'imme-i Ḳur'ān'dan bir imām-ı feżā'il-irtisām iken İbn-i Mücāhid[6] ile ḳırā'at-i ṣāẕẕe baḥs̱inde

1 müttefaḳu'l-kelimdir L: müte‘allaḳu'l-kelimdir A

2 İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VI/136.

3 Taberânî, *el-Mu'cemü's-Sağîr*, II/28, nr. 721; İbn Batta, *el-İbânetü'l-Kübrâ*, nşr. Yûsuf b. Abdillâh b. Yûsuf el-Vâbil, Riyad: 1997, c. VI, s. 77.

4 iḳrāya L: iḳrāra A

5 Hadîs ve kırâat tahsili için birçok ilim merkezini dolaşmış ve devrinin tanınmış âlimlerinden ilim tahsil etmiş olan İbn Şenebûz'un tam adı Ebu'l-Hasen Muhammed b. Ahmed b. Eyyûb el-Bağdâdî'dir (ö. 328/939). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 529.

6 İbn-i Mücāhid L: Mücāhid A Bu zat, Bağdat'ın en tanınmış kırâat âlimlerinden biri olarak pek çok talebe yetiştirmiş olan ve büyük dedesi Mücâhid'in adıyla anılan Ebû Bekr Ahmed b. Mûsâ et-Temîmî'dir (ö. 324/936). Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 529.

"İmām" nāmıyla muḳtedā-yı Ehl-i İslām olan Muṣḥaf-ı Ḥażret-i ʿOṯmān'da müṣbet olmayan vech üzre ḳırā'ati iḳrāya mübāderetinden nāşī lüzūm-ı tevbe ve rücūʿına ittifāḳ etmeleriyle üç yüz yigirmi üç senesinde vezīr İbn-i Muḳle maḥżarında mümā-ileyhiñ ḫuṣūṣ-ı mezbūrdan tevbe ve rücūʿı tescīl olunmuşdur. Ḥattā mümā-ileyhe Şerʿan tevbe ve rücūʿ lāzım geldigine Ebū Bekr-i Ebherī **[240b]** ve sā'ir ʿulemā fetvā vermişlerdir. Keyfe lā?

Ebū Muḥammed ibn-i Ebī Zeyd, muʿallim-i ṣıbyāna [ve] taʿlīm etdigine laʿn eden kimesneniñ baʿde'l-istinṭāḳ murādı sū-i edeb-i muʿallеme [L382b] laʿn olup Ḳur'ān-ı ʿAẓīmü'ş-şān'a laʿn murādı degil idigi yemīn ile müteʿayyin iken lüzūm-ı taʿzīr ile iftā edüp, "Eger Ḥażret-i Ḳur'ān-ı ʿAẓīmü'ş-şān'a yāḫud Muṣḥaf-ı Şerīf'e laʿn etmiş olsa vücūb-ı ḳatliyle iftā bī-mirādır." demişdir.

Faṣl-ı Tāsiʿ

Āl-i Kirām ve Aṣḥāb-ı Fiḫām'a ve Zevcāt-ı Muṭahharāt'a naḳż-āver olan aḳvāliñ ḳā'ili ve ḥāşā sebb ü cefālarınıñ fāʿili olan melʿūnuñ ḥaḳḳında rūnümūn olan aḥkām-ı Şerʿiyye'yi iʿlām içün mersūmdur.

Zīver-baḫş-ı ṣaḥīfe-i aṣl-ı kitāb olan maʿālī-maḳāma ḳaṣd-ı ışrārdan kemāl mertebe iḫtirāz lāzım ve muḥabbet-i Seyyidü'l-Enām muḥabbet-i Aṣḥāb-ı Kirām'ı müstelzim olup zümre-i ʿaliyye-i merḳūma buġż u ʿudvān mūcib-i buġż-ı Resūl-i Kerīmü'ş-şān idigi beyān ve eẕā-yı Ṣaḥābe-i Kirām bāʿiṯ-i eẕā-yı Seyyidü'l-Enām ve eẕā-yı Cenāb-ı Resūl-i vācibü'l-iḫtirām eẕā-yı Ḫallāḳ-ı Cihān-āferīn ve eẕā-yı İlāhī bāʿiṯ-i helāk ü tebāhī idigin (اَللَّهَ اَللَّهَ فِي أَصْحَابِي لَا تَتَّخِذُوهُمْ غَرَضًا بَعْدِي فَمَنْ أَحَبَّهُمْ فَبِحُبِّي أَحَبَّهُمْ وَمَنْ أَبْغَضَهُمْ فَبِبُغْضِي أَبْغَضَهُمْ وَمَنْ اٰذَاهُمْ فَقَدْ اٰذَانِي وَمَنْ اٰذَانِي فَقَدْ اٰذَى اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَمَنْ اٰذَى اللَّهَ فَيُوشِكُ أَنْ يَأْخُذَهُ)[1] ḥadīṯ-i şerāfet-iḳtirānıyla tibyān buyurmuşdur. Bināberin Mihr-i ʿĀlem-tenvīr-i vücūd-ı Risālet-me'āb burc-ı dünyādan evc-i beḳāya taḥvīli ṣūret-yāb olduḳdan ṣoñra zümre-i ʿaliyye-i Ṣaḥābe-i Kirām'ıñ mażmūn-ı ḥadīṯ-i şerāfet-irtisām üzre muḥabbet-i Seyyidü'l-Enām ḫıẕmet-i muḥab-

1 "Ashâbım hakkında Allah'tan korkun! Ashâbım hakkında Allah'tan korkun! Benden sonra onlara kesinlikle laf dokundurmayın. Onları seven, beni sevdiği için sever. Onlara düşmanlık eden, bana düşmanlık beslediği için onlara düşman olur. Onlara eziyet eden, bana eziyet etmiş olur. Bana eziyet eden ise Allah'a eziyet etmiş olur. Allah'a eziyet edenin ise, çok geçmeden Allah belasını verir." Tirmizî, "Menâkıb", 58, nr. 3862.

betlerinde ḳıyām ve buġż u ʿudvānlarından kemāl mertebe iḥtirāz ile ittisām lāzime-i ẕimmet-i Ehl-i İslām olup ḫilāfından ziyāde iḥtirāz içün ibtidā-yı ḥadīṯ-i şerāfet-efken eşedd-i taḥẕīri muḳayyed olan ārā ile muʿanven ve ḫātime-i iṭāʿat-i lāzimesi muʾāḫaẕe bi'l-helāki irāʾet idigi erbāb-ı beṣāʾire rūşendir. Keyfe lā?

Yine bu bābda ol Sırr-ı sūre-i ḥubb u velā (لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي فَمَنْ سَبَّهُمْ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ)[1] deyü buyurdıġı rivāyet-i ṣiḳāt ile mervī ḥadīṯ-i şerāfet-muḥtevī **[L383a]** "Sebb-i Aṣḥāb-ı Kirām'a ictirā eden melʿūnuñ tevbe vü inābeti ve iṭāʿat ü ʿibādeti ḳabūle maḳrūn degildir." maʿnāsını müfīd olan (لَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنْهُ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا)[2] taʿbīr-i tehdīd-maṣīriyle teẕyīl buyurmuşdur.

Yine ḥurmet-i sebb-i Aṣḥāb-ı maʿālī-niṣābı beyānda cilve-ger-i minaṣṣa-i vürūd olan ḥadīṯ-i şerāfet-muḥtevī ol mertebe tehdīd ü teşdīdi ḥāvīdir ki, elfāẕ-ı ḥürriyyetü'l-istiḥfāẓını güş izāle-sāz-ı ārām-ı hūşdur. Keyfe lā? (لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي فَإِنَّهُ يجئ قَوْمٌ فِي اٰخِرِ الزَّمَانِ يَسُبُّونَهُمْ فَلَا تُصَلُّوا عَلَيْهِمْ وَلَا تُصَلُّوا مَعَهُمْ وَلَا تُنَاكِحُوهُمْ وَلَا تُجَالِسُوهُمْ وَإِنْ مَرِضُوا فَلَا تَعُودُوهُمْ)[3] ʿibāret-i tehdīd-iḳtirānından ḫuṣūṣ-ı meẕkūr ne güne emr-i ʿaẓīm idigi maʿlūm-ı erbāb-ı şuʿūrdur. Ḥattā muḥaddiṯīn, ʿibāret-i ḥadīṯ-i şerāfet-ḳarīn-i merḳūmdan mefhūm olan maʿnāyı tehdīde ḥaml etmeyüp kāfir idikleri ẓāhir olan ġulāt-ı Revāfiżʾa **[241a]** ḥāml etdikleri şurūḥ-ı ***Şifā***-yı teberrük-intimādan Şihāb-ı feżāʾil-niṣābda masṭūrdur.

Ve ḥadīṯ-i āḫarda (مَنْ سَبَّ أَصْحَابِي فَاضْرِبُوهُ)[4] buyurulmaġla sebb ü eẕā-yı Aṣḥāb-ı maʿālī-niṣāb bāʿiṯ-i eẕā-yı Resūl-i Tevvāb oldıġından ḥarām olup irtikābı taʿzīr-i teşdīd-niṣābı müstelzim idigi münfehimdir. Pes ḥadīṯ-i sābıḳu'l-beyānda mercaʿ-ı żamīr-i cemʿ 'inde'l-baʿż Revāfiżʾa rāciʿ ve 'ibāret-i

1 "Ashâbıma sövmeyiniz! Kim Ashâbıma söverse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun." İbn Ebî Âsım, *es-Sünne*, s. 469, nr. 1000-1001; Taberânî, *el-Muʿcemü'l-Kebîr*, XII/142, nr. 12709; Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, X/21.

2 "Allah onların tevbelerini de kabul etmez, ibadetlerini de." İbn Ebî Âsım, *es-Sünne*, s. 469, nr. 1000-1001; Taberânî, *el-Muʿcemü'l-Kebîr*, XII/142, nr. 12709, XVII/140, nr. 349; Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, X/21.

3 "Ashâbıma sövmeyiniz. Âhir zamanda bir topluluk gelecek, onlar Ashâbıma sövüp hakaret edecektir. Onların cenâze namazını kılmayınız. Onların arkasında namaz kılmayınız. Onlarla evlenmeyiniz. Onlarla birlikte oturup kalkmayınız. Hastalandıkları zaman onları ziyaret etmeyiniz." Müttakī el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, XI/542, nr. 32542.

4 "Kim benim Ashâbıma sövüp hakaret ederse onu dövünüz." Taberânî, *el-Muʿcemü's-Sağîr*, I/393, nr. 659; Heysemî, *Mecmaʿu'z-Zevâ'id*, VI/260.

ḥadīṣden ẓāhir-i maʿnā murād olundıġı lāmiʿdir. Ve ʿinde'l-baʿżı'l-āḫar Ehl-i İslām'a rāciʿ ve murād tehdīd ü teşdīd idigi bu ḥadīṣ-i nefīsden mültemiʿdir.

Baʿde-ẕālik, şān-ı ʿiṣmet-nişān-ı Ehl-i Beyt ḥaḳḳında cilve-ger olan eḥādīṣ-i Nebeviyye'den vücūb-ı taʿẓīm ü iḫtirām ve ḥurmet-i sebb ü düşnām cilve-pīrā-yı infihām idigi mā-lā-kelāmdır. Keyfe lā? Ḥażret-i Ṣıddīḳa-i Kübrā raḍıyallāhu ʿanhānıñ şān-ı ʿiṣmet-nişānında Cenāb-ı Mefḫar-i ʿĀlem ṣallallāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem; [1](لا تُؤْذُونِي فِي عَائِشَةَ) deyü buyurup ve Cenāb-ı Fāṭımatü'z-Zehrā raḍıyallāhu ʿanhānıñ daḫi vācibü'l-iḫtirām idigin iʿlān u īẕānda [2](بَضْعةٌ مِنِّي يُؤْذِينِي مَا اٰذَاهَا) deyü buyurmuşdur. Pes [L383b] ḥuṣūṣ-ı müşārun-ileyhle ve cemīʿ-i Ehl-i Beyt'e ictirā-pīrāyān-ı izdirā ve cesāret-peymāyān-ı sebb ü iftirā ḥaḳḳında ṣūret-nümā olan aḥkām-ı Şerʿiyye'de aḳvāl-i ʿulemā-yı aʿlām iḫtilāf ile rātibe-ṭırāz-ı irtisāmdır.

İmām Mālik-i sütūde-mesālikden rivāyet-i meşhūre üzre mücterī-i mezbūruñ tertīb-i cezāsı ictihād-ı ḥükkām-i Şerʿe menūṭdur. Lākin İmām-ı mezbūrdan baʿżı ruvāt iḫbārınca Aṣḥāb-ı Kirām ve Ehl-i Beyt-i Fiḫām ve Çehār-Yār-ı Güzīn'den birine ve Muʿāviye ve ʿAmr bin el-ʿĀṣ'a ḥāşā sebb ü düşnāma cür'et eden melʿūnuñ kelimāt-ı muzaḫrefesinden zümre-i mezbūreye isnād-ı mā-lem-yuḫber münfehim ise vücūb-ı ḳatli muḳarrer yāḫud şetm-i ġalīẓi izdirāların müstelzim ise ʿiḳāb-ı şedīde istiḥḳāḳı rūşen-gerdir.

İbn-i Ḥabīb-i feżā'il-penāh, "Ġulāt-ı Şīʿa'nıñ Ḥażret-i ʿOṣmān raḍıye ʿanhu Rabbuhu'r-Raḥmān ḥaḳḳında ṣūret-nümā olan aḳvālleri istiḥḳāḳ-ı taʿẕīb ü nekāllerine medār ve Şeyḫayn-ı Muḥteremeyn'e buġż u ʿadāveti iẓhārlarıyla taʿzīr-i şedīd ve ḥabs-i medīde sezā-vārlıḳları āşikārdır." deyüp ẕeyl-i iftāsında "Vücūb-ı ḳatlleri sebb-i Nebiyy-i Muḥterem'e cür'etlerinden bedīdārdır." demişdir.

Ve Saḥnūn-ı ẕū-fünūn "Çehār-Yār-ı Güzīn'den birini ḥāşā küfr ü ḍalāle nisbet eden melʿanet-peyvestiñ ḳatli vācib idigi bī-minnetdir." deyüp "Ḫulefā-yı Rāşidīn'den mā-ʿadā nücūm-ı hüdā olan Aṣḥāb-ı maʿālī-resādan

1 "Âişe hakkında söylenip de beni üzme!" Buhârî, "Hibe", 8, nr. 2581; Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 82, 83, nr. 2441, 2442.

2 "(Fâtıma) benim bir parçamdır. Onu üzen şey beni de üzmüş olur." Buhârî, "Fezâ'ilü Ashâbi'n-Nebî", 12, 16, 29, nr. 3714, 3729, 3767; Müslim, "Fezâ'ilü's-Sahâbe", 93-96, nr. 2449.

birine vech-i meẕkūr üzre iṭāle eşedd-i nekāle istiḥḳāḳı mūcib ve ta'zīr-i şedīdi müstevcibdir." demişdir.

Ve İmām Mālik'den rivāyet-i uḫrā; Ḥażret-i Ṣıddīḳ-ı Ekber'e sebb ü cefānıñ cezāsı ta'zīr-i şedīd ve ḥabs-i medīd ve Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i Kübrā'ya sebb ü eẕānıñ cezāsı ḳatl idigi bī-mirādır. Zīrā berā'et-i ẕimmet ve taḥḳīḳī 'işmeti naṣṣ-ı Ḳur'ān-ı 'Aẕīmü'ş-şān'la müşbet olan muḫaddere-i muḥtere[me]ye isnād **[241b]** maẕmūn-ı fermūde-i mükerremeyi tekẕībe rāci' ve tekẕīb-i Kelām-ı Ḳadīm küfri mūcib olmaġla ḳatli müstevcib idigi sābıḳan daḫi terḳīm olunmuşdur. Ḥattā [İbn-i] Ṣa'bān-ı [L384a] feżā'il-iḳtirān, İmām Mālik-i sütūde-mesālikden Ḥażret-i 'Ā'işe-i Ṣıddīḳa raḍıyallāhu 'anhā ḥaḳḳında Rabbü'l-Erbāb [1]﴿يَعِظُكُمُ اللَّهُ أَنْ تَعُودُوا لِمِثْلِهِ أَبَدًا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ buyurmaġla şān-ı 'işmet-nişān-ı müşārun-ileyhāda güft ü gūyı i'āde küfri mūcib olmaġla ḳā'iliniñ vācibü'l-ḳatl idigin ifāde etmişdir. Ḥattā Ḳāḍī Ebū Bekr-i Bāḳıllānī Ḳur'ān-ı 'Aẕīm ve Furḳān-ı Kerīm'de Rabbü'l-'Ālemīn Ẕāt-ı bī-şebīhini isnādāt-ı müşrikīnden tenzīhde [2]﴿سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى﴾ buyurdıġı gibi, Cenāb-ı Ṣıddīḳa-i Kübrā'nıñ ifk-i münāfıḳīnden berā'etini beyānda daḫi [3]﴿سُبْحَانَكَ هَذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ﴾ buyurmuşdur. Pes Ẕāt-ı bī-çūn isnād-ı müşrikīnden münezzeh oldıġı gibi, Ṣıddīḳa-i Kübrā'nıñ daḫi isnād-ı münāfıḳīnden berā'et-pīrālıġın inbā ﴿سُبْحَانَ﴾ lafẓ-ı celīliyle ṣūret-nümā oldıġı, sebb-i Ṣıddīḳa'ya ictirānıñ cezāsı ḳatl idigin īmā etmekle ṭavr-ı menī'u'l-ġavr-ı naẓm-ı mübīn ḳavl-i İmām Mālik-i feżā'il-ḳarīne delīl-i celīldir. Keyfe lā? Sebb-i Ṣıddīḳa-i Kübrā eẕā-yı Nebiyy-i hidāyet-pīrāyı mūcib ve[4] eẕā-yı Nebiyy-i Güzīn eẕā-yı Rabbü'l-'Ālemīn'i müstevcibdir. Fe-lihāẕā "Mü'ẕī-i mel'ānet-pīrānıñ cezāsı vücūb-ı ḳatl-ile rū-nümā ve şanī'-i şenī'-i merḳūm a'ẓam-ı şiddet-mevsūm olmaġın 'aẓm-i ḳubḥı inbā, ﴿سُبْحَانَ﴾ kelime-i celīlesiyle edā buyurulmuşdur." dedigi ḥikāyet-kerde-i Ebi'l-Ḥasen eṣ-Ṣıḳıllī'dir.[5] Bināberīn cezā-yı isnād-ı ifk ḳatl ve cezā-yı şetm ü sebb ta'zīr-i şedīdesidir.

---

1 "Eğer inanıyorsanız, bu gibi şeylere bir daha ebediyyen dönmemeniz için Allah size öğüt veriyor." Nûr, 24/17.

2 **"Allah her türlü noksanlıktan uzaktır,** onların söylediklerinin ötesindedir, Yüce'dir!" İsrâ, 17/43.

3 "Bu iftirayı işittiğiniz vakit, "Böyle sözleri ağzımıza almamız bize yaraşmaz. **Seni eksikliklerden uzak tutarız Allah'ım! Bu, çok büyük bir iftiradır"** deseydiniz ya!" Nûr, 24/16.

4 eẕā-yı Nebiyy-i hidāyet-pīrāyı mūcib ve L: — A

5 Akdeniz'deki Sicilya adasından olduğu için "Sıkıllî" veya "Sakallî" nisbesiyle anılan Ebu'l-Hasen, Mâlikî âlimlerindendir. Bkz. Kandemir, *age.*, c. III, s. 536.

Fe-lihāẕā Kūfe'de bir nā-be-kārdan resīde-i sāmi'a-i ḥużżār olan şetm-i Ṣıddīḳa-i Kübrā muḥarrik-i şiryān-ı ġayret-i sāmi'īn olmaġla şātim-i mel'anet-āyīni ḥalīfe-i zamān Ebū Mūsā bin 'Īsā-yı ma'delet-bünyāna iḫżār ve İbn-i Ebī Leylā-yı feżā'il-ārādan mezbūruñ cezāsı sezā-yı istiḫbār olduḳda āyīn-i 'Arab üzre ta'zīr-i şedīdi müstevcib olan ḥalḳ-ı şa'r-ı re'siyle ḥadd-i ḳaẕfda ta'yīn-kerde-i fuḳahā olan seksan degnegiñ ḍarb olunmaġı emr eyledi. Ba'dehū ḥaccāmīne teslīm ve ṣalāḥı ẓāhir oluncaya degin **[L384b]** ḥabs-ile maẕhar-ı 'aẕāb-ı elīm ḳılındı. Keyfe lā?

'Ubeydullāh bin 'Ömer el-Ḫaṭṭab'ıñ Miḳdād ibnü'l-Esved cenāblarına şetmi deryā-yı ġażab-ı 'Ömer-i ma'delet-perveri cūş u ḫurūş[a] getirdiginden nāşī ba'de'l-yevm sebb-i Aṣḥāb-ı ma'ālī-nişāba revm etmemek içün 'Ubeydullāh'ıñ ḳaṭ'-ı lisānına 'azīmet etmişken 'afvı şefā'at olundıġı rivāyet-kerde-i Ebī Ẕerr el-Ġıffārī'dir. Ve yine Ḥażret-i 'Ömer-i ma'delet-perver zümre-i 'aliyye-i Enṣār'ı hicve mübāderet eyleyen A'rābī ḫużūr-ı ma'delet-mevfūrına iḫżār olunduḳda "Mezbūruñ ḫāk-pāy-ı Nübüvvet-penāh ile teşerrüfi olmasa ḳatl ederdim." deyü buyurdıġı rivāyet-kerde-i Ebī Ẕerr el-Herevī'dir.[1]

Ḥattā İmām Mālik-i sütūde-mesālik, zümre-i Aṣḥāb-ı Kirām-ı ma'ālī-maḳāmdan birini sebb ü şetme cür'et ġanā'im-i **[242a]** cihāddan 'adem-i istiḥḳāḳ-ı ḥiṣṣeyi daḥi mūcib idigin ictihād etmişdir. Zīrā aḫẕ-ı ḥiṣṣeye ehliyet ta'yīn-i naṣṣ-ı Ḳur'ān-ı bāhirü'l-leme'ānla müṣbetdir. Mażmūn-ı naṣṣ-ı mu'cizü'l-ḳaṣṣ ile müsteḥaḳḳ-ı ḥiṣṣe ise üç ṣınıfa münḳasım olup; ḳısm-ı evvel [2]﴿لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ﴾ 'unvānıyla mu'ayyen olduḳdan ṣoñra ḳısm-ı ṯānī [3]﴿وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُ الدَّارَ وَالْإِيمَانَ﴾ fermūde-i mükerremesine mā-ṣadaḳ olan Enṣār-ı ma'ālī-şi'ār idigi müberhen ve ḳısm-ı ṯāliṯi ﴿رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ﴾[4] naẓm-ı i'cāz-iḳtirānınıñ mā-ṣadaḳı olan

1 Ebû Ẕerr Abd b. Ahmed b. Muhammed el-Herevî (ö. 434/1043), Heratlı hadîs hâfızlarından ve *Sahîh-i Buhârî*'yi rivayet eden muhaddislerdendir. Bkz. Kandemir, "Ebû Zer el-Herevî", *TDVİA*, c. X, s. 269-270.

2 "Bu mallar özellikle, Allah'tan bir lütuf ve hoşnutluk ararken ve Allah'ın dinine ve Peygamberi'ne yardım ederken yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılan **fakir Muhâcirlerindir.** İşte onlar doğru kimselerin ta kendileridir." Haşr, 59/8.

3 "Onlardan (Muhâcirlerden) önce **o yurda (Medine'ye) yerleşmiş ve imanı da gönüllerine yerleştirmiş olanlar,** hicret edenleri severler. Onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymazlar. Kendileri son derece ihtiyaç içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden, hırsından korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir." Haşr, 59/9.

4 "Onlardan sonra gelenler ise şöyle derler: **"Ey Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla.** Kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin tutturma! Ey Rabbimiz! Şüphesiz sen çok esirgeyicisin, çok merhametlisin." Haşr, 59/10.

iḫvāndır. Pes naḳṣ u sebb-i Aṣḥāb-ı ma'ālī-niṣāba mübādirīniñ ḳısmeyn-i merḳūmeynden ḫāric idigi müstebīndir.

Ba'de-hāẕā, İbn-i Ṣa'bān-ı feżā'il-bünyān kitāb-ı nefāset-intisābında Aṣḥāb-ı ma'ālī-niṣābdan berā'et-i sütūde-ṣıfātı māderi Müslime iken ḫāṣā zināya nisbet edüp "ibn-i zāniye" deyü şetme cür'et eden kimesne 'inde ba'ż'l-'ulemā iki ḥadd ile ta'zīr olundıġın inbā ve bir cemā'ati ḳaẕfa mübādir olanlara lüzūm-ı ḥadd-i vāḥid kāfī idigi ẓāhir iken Aṣḥāb-ı ma'ālī-niṣābıñ şerāfetlerinden nāşī kendüleri içün ḥadd-i vāḥid ve māderleri-çün daḫi ḥadd-i vāḥid-i āḫar lüzūmı lāyıḳ-ter idigin inhā etmişdir. Ve māderi kāfire olan ṣaḥābīye vech-i meẕkūr [L385a] üzre şetm ü sebbe cür'et eden mel'anet-peyvestiñ Ṣaḥābe-i şerāfet-ḳarīne sebbi lüzūm-ı ḥadd-i vāḥidiñ sebebi ve lüzūm-ı ḥadd-i āḫar ḳaẕf içün olmayup isnād-ı firyeden nāşī idigi rūşen-gerdir. Pes bu maḳūle ṣanī'-i şenī'e mücterī olan müfterīniñ tertīb-i cezāsını ṭaleb evlād ü[1] etbā'ı mevcūd olmadıġı ṣūretde Müslimīn'den bir kese maṭlab olmaġla tertīb-i cezā-yı mezbūrı ṭalebe mübāderet her Müslim'e lāzime-i ẕimmetdir. Zīrā nücūm-ı hüdā olan Aṣḥāb-ı ma'ālī-niṣābdan bir ẕāt-ı sütūde-ṣıfātıñ ḥaḳḳı şerāfet-i ẕāt-ı güzīde-simāt ve efḍaliyyet-i şān-ı ma'ālī-nişānlarından nāşī ḥuḳūḳ-ı sā'ir[e] ḳıyās olunmaz. Ḥattā ümmet-i icābetden biri emr-i mezbūra mübāderet etmese ḫalīfe-i İslām'ıñ mesmū'ı ve ma'lūmı olduḳda bilā-müdde'[ī] tertīb-i cezā-yı[2] mücterī imām-ı Müslimīn'e yāḫud nevvābına lāzım idigi ḳavl-i ṣıḥḥat-müṣādimdir.

Ba'de-hāẕā, Ḥażret-i Ṣıddīḳa-i Kübrā raḍıyallāhu 'anhā gibi sā'ir maḫremān-ı ḥālvet-serāy-ı Risālet-penāh olan Zevcāt-ı Muṭahharāt'dan birine sebb ü cefāya mübāderet-sāz olan mel'anet-perdāzıñ cezāsı beyānında mes'ele-i merḳūmede İmām Mālik-i sütūde-mesālikden iki ḳavl mervī olup; bir ḳavle göre ḥalīle-i celīle-i Faḫr-i Kā'ināt'a sebb, sebb-i Nebiyy-i Muḫterem'e sebeb olmaġla sābb-ı mel'anet-niṣābıñ vücūb-ı ḳatline müsebbibdir. Lākin ḳavl-i āḫar üzre ḫuṣūṣ-ı mezbūrede daḫi ḥükm-i Şer'ī sebb-i Ṣaḥābe-i Kirām'da ṣūret-nümā olan vech üzre ḥadd-i ḳaẕfdır. İbn-i Ṣa'bān-ı feżā'il-bünyān kitāb-ı sābıḳu'ẕ-ẕikrinde ḳavl-i evveli tercīḥ ve bu emr-i 'aẓīme ictirā ile mel'anet-pīrā olanlarıñ vücūb-ı ḳatlin taṣrīḥ etmişdir.

1 evlād ü L: — A
2 cezā-yı L: cezāsı A

ʿİnde baʿżı'l-ʿulemā ḳavl-i ṣānī daḫi maʿmūlun-bihdir. Ḥattā Ehl-i Beyt-i Nübüvvet'den **[242b]** birine sebbe mübāderet eden melʿanet-peyvestiñ ḍarb-ı şedīd ve teşhīr ve ṣalāḫı ẓāhir olunca ḥabs-i medīd ile taʿzīri İmām Mālik-i sütūde-[1]mesālikden Ebū Muṣʿab rivāyetiyle vārid olmuşdur.

Fe-lihāẕā Māleḳa[2] nām belediñ faḳīh-i emcedi Ebū Muṭarrif eş-Şaʿbī; bir kimesneniñ nisvāndan biriyle ṣūret-nümā-yı vuḳūʿ olan müddeʿāsına şāhidi olmamaġla taḫlīf-i [L385b] müddeʿī-ʿaleyhā lāzım geldikde muḥaẕẕerātdan oldıġına binā'en ʿalā mele'i'n-nās maḥkemeye hużūrdan teḫāşī etmekle hużūr-ı ḥākimde leylen yemīn etmek ḫˇāhişini müddeʿī şiddet-ber-dūş-ı gūş etdikde "Eger duḫter-i Ṣıddīḳ-ı Ekber daḫi olsa leylen taḫlīfe rāżī degilim, illā nehāren isterim." dedigini baʿżı mütefaḳḳıhīn taṣvīb etmişken faḳīh-i nezīh-i meẕkūr mütefaḳḳıh-ı mezbūruñ fısḳına ve fetvā vü şehādetiniñ baʿde'l-yevm ʿadem-i ḳabūline ve ḳā'il-i merḳūmuñ ḍarb-ı şedīd ve ḥabs-i medīd ile lüzūm-ı taʿzīrine fetvā verüp "Mütefaḳḳıh-ı merḳūmuñ ḳavl-i ḳā'il-i melʿanet-mevsūmı taṣvībi bir cünḥadır ki lillāh buġżı mūcibdir." demişdir. Fe-lihāẕā ricālden biri "Üzerime bu māddede Ebū Bekr daḫi şehādet etse cā'iz degildir." dese ḳā'il-i mezbūruñ ḳavl-i meẕkūrdan murādı niṣāb-ı şehādet ṣūret-nümā olmamaġla şāhid-i vāḥid medār-ı ḥükm olamaz demek ise fe-bihā; ve illā Ḥażret-i Ṣıddīḳ-ı Ekber'e izdirā ḳaṣd etmiş ise şāhid-i vāḥid ile ʿalā-rivāyetihī ḥükmüñ cevāzında ḳaṭʿ-ı naẓar Ḥażret-i Ṣıddīḳ-ı Ekber'e naḳṣ-āver oldıġı cihetle helāke ḳarīb oluncaya degin ḍarb-ı şedīd lüzūmını beyān maḳūl-i maḳbūl-i İbn-i ʿİmrān-ı feżā'il-iḳtirāndır.

* * *

Ṣāḥib-i ***Şifā***-yı teberrük-me'āb bu maḥalde kitāb-ı nefāset-intisābınıñ ḥitāmını inbāda teşvīḳan li'n-nuẕẕār yādigār-ı ḫāme-i feżā'il-niṣārına bu ṭavr üzre ṣenā ve te'līf-i nefāset-elīfiniñ maḳbūl olmasına bu gūne duʿā eder ki; bu maḳāmda taḥrīri mevʿūd ve tasṭīrine beẕl-i mechūd olunan te'līf-i maḳṣūduñ ḥitāmı rū-nümūd olmaġla incāz-ı vaʿde vuṣūl müyesser ve ifādesi irāde olunan fevā'idiñ icādesi şarṭ-ı sābıḳ üzre cilve-ger olmuşdur. Bir vechile ki; kitāb-ı mezbūruñ aḳsāmında her ḳısm ḫˇāhiş-gerān-ı ıṭṭılāʿ-ı me'āṣir-i Nebeviyye'yi maṭlabına mūṣıl ve ebvābından her bir bāb-ı

1 ve teşhīr ve ṣalāḫı ẓāhir olunca ḥabs-i medīd ile taʿzīri İmām Mālik-i sütūde- L: — A

2 Bugün İspanya'da bulunan Malaga şehri.

vuṣūl, mebāġī-i müṭāla'a-sencān-ı menhec-i müstaḳīm olmaḳ üzre resm olunmuşdur. Keyfe lā? Kitāb-ı teberrük-niṣāb-ı mezbūr nüket-i bedī'a vü nādireyi iḥtivā ve maḳāṣıd u meṭālib-i münīfeyi iltivāda ekṣer teṣānīfden müstefād olmayan [L386a] şevāridi ifāde ile rātibe-ṭırāz-ı i'tinādır. Ḫattā tafṣīl üzre tertīl olunan fevā'id-i bedī'ası bir vedī'a-i menī'adır ki, teṣānīf-i müteḳaddimīnden ışṭıfāde yāḫud e'imme-i a'lāmıñ ifādesiyle ıṭṭılā'ını ḫ ̌āst-kār oldığı fā'ideye ẓafer-yāb olsa idrāc ile ibtihāc muḳarrer iken tasṭīr olunan fevā'id-i nefāset-maṣīr ziyādāt-ı mezbūreden ṭullāb-ı kiyāset-niṣābı iġnā edecegi bī-mirādır. Pes ṣanī'-i menī'-i merḳūm Cenāb-ı Rabb-i Ḳayyūm'uñ taḥṣīl-i rıżāsına medār olmaġı eşedd-i ibtihālle dergāh-ı 'izzetinden mes'ūl ve ḳuṣūr u küsūrınıñ 'afvı me'mūl idigin ba'de'r-recā **[243a]** lillāh cilve-ger-i minaṣṣa-i bürūz olan te'līf-i laṭīfiyle beyne'l-'ibād temeddüḫ murād olmadıġını inbā eṣnāsında riyā ve sümʿa ve temeddüḫden maṣūn olmasın niyāzda bu te'līf-i nefāset-elīfiñ muḥtevī oldıġı me'āṣir-i celīle-i Nebeviyye ve eşrefiyyet ü efḍaliyyet-i Emīn-i vaḥy-i celīl ve risālet-i Resūl-i cemīl ḥürmetine dergāh-ı çāre-sāz-ı tevessül-perdārdır. Ve ba'dehū nūr-ı 'aynı tetebbu'-ı me'āṣir-i celīle-i Nebeviyye'ye maṣrūf ve cevāhir-i zevāhir-i feżā'il-i cezīleleri maḫzen-i ḫāṭırına ma'tūf olmaġla ibrāz-ı ḫaṣā'iṣ-i cemīleleriyle dīdesi rūşen ve ḫāṭırı şen olmaġı recā ve mes'ūl-i maḳbūliniñ cilve-ger-i minaṣṣa-i ḥuṣūl olması şān-ı nübüvvet-nişān-ı Risālet-me'ābı i'lā ve ġayr-ı lāyıḳdan müteberrīye taḥrīsi cihetiyle kendünüñ ḥāl ü şānı nār-ı cehennemden rehā ile ittiṣāf-pīrā ve Ḥavż-ı Kevṣer'den irvāya revālığı temennā etmişdir.

Ve ba'dehū kendüye ve ***Şifā***-yı teberrük-intimāyı tenmīḳ ve ıṭṭılā'-ı nefāyisine sa'y ü tedḳīḳ edenlere kitāb-ı mezbūr sebeb-i vuṣūl-i me'mūl ve ﴿يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًا﴾[1] manṭūḳ-ı i'cāz-mesūḳınca ẓaḫīre olmaġı daḫi recā ve bunuñla rıżā-yı İlāhī ve cezīl-i ṣevāb-ı nā-mütenāhīye vuṣūli ba'de'l-irticā etbā'-ı Nebiyy-i hidāyet-ittibā' zümresine iltiḥāḳı ve sebbāḳ-ı fürsān-ı necāta insiyāḳı temennā ve aṣḥāb-ı yemīn ve maẓhar-ı şefā'at-i Seyyidü'l-Mürselīn'den olmaġı ḫ ̌āst-kār olduḳdan ṣoñra cemī'-i me'āṣir-i celīle-i Nebeviyye'ye [L386b] muvaffaḳ oldığına ḥamd ü ṣenā ve

1 **"Herkesin yaptığı iyiliği** ve yaptığı kötülüğü **hazır bulacağı günde** kişi, kötülükleri ile kendi arasında uzak bir mesafe bulunmasını ister. Yine Allah, sizi kendisine karşı dikkatli olmanız hakkında uyarmaktadır. Allah, kullarını çok esirgeyicidir." Âl-i İmrân, 3/30.

ḳuvve-i derrākesiniñ bu ḫizmet-i celīlede aʿmāline ve fehm-i ḥaḳāyıḳ ile emṣāline fāʾiḳ oldıġına teşekkür-pīrā olup ʿilm-i ġayr-ı nāfiʿden ve ʿamel-i nā-merfūʿ yaʿnī ġayr-ı maḳbūlden istiʿāẕe ile dergāh-ı Cevād-ı Muṭlaḳ ve kerem-i Kerīm-i Muḥaḳḳaḳ'dan maḳbūlü'd-duʿā olmaġı temennā edüp ḥattā ﴿حَسْبُنَا اللَّهُ وَ نِعْمَ الْوَكِيلُ﴾[1] maḳāl-i celīlin defter-i kelāma ḥüsn-i ḫitām etmişdir.

* * *

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ وَخَاتَمِ رُسُلِهِ مُحَمَّدٍ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى اٰلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِين[2]

İşbu tercüme-i celīleniñ kitābeti Ḥamza-zāde ʿAbdullāh Efendi'nin ḫaṭṭı ve baʿżen hāmişinde olan taḥrīrāt cenāb-ı mü'ellif İsḥāḳ Efendi ḥażretleriniñ āṯār-ı ḳalemi ve iki cüz'-i müteferriḳ ḫaṭṭ-ı İbrāhīm Ḥanīf-i faḳīriñdir.

1 "Allah bize yeter; O, ne güzel vekildir!" Âl-i İmrân, 3/173.

2 "Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Salât ve selâm, O'nun yarattıklarının en hayırlısı ve peygamberlerinin sonuncusu olan Muhammed'in -*sallallâhu aleyhi ve sellem*- üzerine olsun. Allah ona ve bütün Âl ü Ashâbına salât eylesin."

KAYNAKÇA

Abdullâh b. Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdirrahmân Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *es-Sünne*. nşr. Muhammed Sa'îd Sâlim el-Kahtânî. c. I. Demmâm: 1985.

Abdullâh b. el-Mübârek, Ebû Abdirrahmân Abdullâh b. el-Mübârek b. Vâzıh el-Mervezî. *ez-Zühd*. nşr. Habîburrahmân el-A'zamî. Beyrut: 1998.

Abdürrezzâk es-San'ânî, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi' el-Himyerî. *el-Musannef*. nşr. Habîbu'r-Rahmân el-A'zamî. c. I-XI. Beyrut: 1970-72.

Aclûnî, Ebu'l-Fidâ İsmâ'îl b. Muhammed b. Abdilhâdî el-Cerrâhî. *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs amme'ştehera mine'l-Ehâdîs alâ Elsineti'n-Nâs*. nşr. Ahmed el-Kalâş. c. I-II. Halep: Mektebetü't-Türâsi'l-İslâmî, t.y.

Ahatlı, Erdinç. "Hasâisü'n-Nebî". *TDVİA*. XVI: 277-281. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *el-Akīde*. nşr. Abdülazîz İzzeddîn es-Seyrevân. Dımaşk: 1988.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *Fezâ'ilü's-Sahâbe*. nşr. Vasiyyullâh Muhammed Abbâs. c. I-II. Cidde: 1983.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *el-Müsned*. c. I-VI. Kahire: 1895; nşr. Şu'ayb el-Arna'ût vd. c. I-L. Beyrut: 1999.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *el-Vera'*. nşr. Semîr b. Emîn ez-Züheyrî. Riyad: 1997.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *ez-Zühd*. Beyrut: 1999.

Alî el-Kārî, Ebu'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Herevî. *el-Esrâru'l-Merfû'a fi'l-Ahbâri'l-Mevzû'a*. nşr. Muhammed es-Sabbâğ. Beyrut: 1971.

Alî el-Kārî, Ebu'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Herevî. *Şerhu'ş-Şifâ*. c. I-II. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000.

Altınay, Ahmet Refik. *Hicri On İkinci Asırda İstanbul Hayatı (1100-1200).* İstanbul: Enderun Kitabevi, 1988.

Altuner (Üzer), Nuran. *Safâî ve Tezkiresi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul: 1989.

Âmirî, Ebû Zekeriyyâ İmâdüddîn Yahyâ b. Ebî Bekr. *Behcetü'l-Mehâfil ve Buğyetü'l-Emâsil fî Telhîsi'ş-Siyer ve'l-Mu'cizât ve'ş-Şemâ'il*. c. I-II. Beyrut: t.y.

Bâcî, Ebu'l-Velîd Süleymân b. Halef b. Sa'd et-Tücîbî. *et-Ta'dîl ve't-Tecrîh li-men Harrece lehu'l-Buhârî fi'l-Câmi'i's-Sahîh*. nşr. Ebû Lübâbe Hüseyn. c. I. Riyad: 1986.

Bağdatlı İsmail Paşa. *Hediyyetü'l-Ârifîn Esmâü'l-Mü'ellifîn ve Âsâru'l-Musannifîn*. c. II. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1955.

Beğavî, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ'. *Şerhu's-Sünne*. nşr. Şu'ayb el-Arna'ût - M. Züheyr Şâvîş. c. XIV. Dımaşk-Beyrut: 1986.

Beyhakī, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî. *Delâ'ilü'n-Nübüvve*. nşr. Abdülmu'tî Emîn Kal'acî. c. I-VII. Kahire: 1988.

Beyhakī, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî. *el-Medhal ile's-Süneni'l-Kübrâ*. nşr. Muhammed Ziyâurrahmân el- A'zamî. Kuveyt: Daru'l-Hulefâ li'1-Kitâbi'l-İslâmiyye, 1985.

Beyhakī, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî. *es-Sünenü'l-Kübrâ*. nşr. Muhammed Abdülkādir Atâ. c. I-XI. Mekke: 1994.

Beyhakī, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî. *es-Sünenü's-Sağīr*. nşr. Abdülmu'tî Emîn Kal'acî. c. II. Karaçi: 1989.

Beyhakī, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî. *Şu'abü'l-Îmân*. nşr. Muhammed Sa'îd b. Besyûnî Zağlûl. c. II-III, VI-VII. Beyrut: 1990.

Beyhakī, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî. *ez-Zühdü'l-Kebîr*. nşr. Âmir Ahmed Haydar. Beyrut: 1987.

Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlıḳ el-Basrî. *el-Müsned*. nşr. Mahfûzurrahmân Zeynullâh - Âdil b. Sa'd. c. I-III, V-VI, VIII, XI-XII. Beyrut-Medine: 1988-2006.

Bilgin, A. Azmi. "Hz. Muhammed'in Muhtasar Şemâil-i Şerif Tercümesi'nde Geçen Vasıfları". *Türkiyat Mecmuası*. c. 26/1. 2016. s. 81-88.

Bilgin, Emrah. *Devhatü'l-Meşâyıh ve Zeyilleri*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayımlanmamış doktora tezi). Erzurum: 2016.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâ'îl b. İbrâhîm el-Cu'fî. *el-Câmi'u's-Sahîh*. thk. Mustafâ Dîb el-Beğā. Beyrut: Daru İbn Kesîr, 1987.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâ'îl b. İbrâhîm el-Cu'fî. *el-Edebü'l-Müfred*. nşr. Muhammed Nâsırüddîn el-Elbânî. Beyrut: 2000.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâ'îl b. İbrâhîm el-Cu'fî. *et-Târîhu'l-Kebir*. nşr. Abdurrahmân b. Yahyâ el-Yemânî vd. c. I-II, IV, VIII. Haydarâbâd: 1941-1960.

Bursalı Mehmed Tâhir. *Osmanlı Müellifleri*. haz. M. A. Yekta Saraç. c. I. Ankara: Tüba Yayınları, 2016.

Bürrî, Muhammed b. Abdillâh et-Tilimsânî. *el-Cevhere fî Nesebi'n-Nebî ve Ashâbihi'l-Aşere*. nşr. Muhammed Altuncî. c. II. Riyad: 1983.

Canım, Rıdvan. *Divan Edebiyatında Türler*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2010.

Cehdamî, Ebû İshâk İsmâ'îl b. İshâk b. İsmâ'îl el-Ezdî. *Fazlü's-Salât ale'n-Nebî*. nşr. Muhammed Nâsırüddîn el-Elbânî. Beyrut: 1977.

Cerrahoğlu, İsmail. "Garânîk". *TDVİA*. XIII: 361-366. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996.

Dârekutnî, Ebu'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed. *es-Sünen*. nşr. Abdullâh Hâşim Yemânî. c. I-III. Kahire: 1966.

Dârimî, Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdirrahmân b. el-Fazl. *es-Sünen*. thk. Fevvâz Ahmed Zemerlî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, 1987.

Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi, 1998.

Deylemî, Ebû Şücâ' Şîrûye b. Şehredâr b. Şîrûye. *el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb*. nşr. Muhammed Sa'îd b. Besyûnî Zağlûl. c. I. Beyrut: 1986.

Doğan, Muhammed Nur. "Lâle Devri Şairlerinden İshak Efendi'nin Orjinal Bir Mesnevîsi Bi'set-nâme: Metin - Nesre Çeviri - Açıklama". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi (TDED)*. c. XXVII. s. 101-168.

Doğan, Muhammed Nur. *Şeyhülislâm İshak Efendi Hayatı Eserleri ve Divanının Edisyon Kritiği*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1997.

Doğan, Muhammed Nur. "Şeyhü'l-İslâm İshak Efendi (Hayatı Şahsiyeti ve Eserleri)". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi (TDED)*. c. XXVI. s. 235-262.

Dûlâbî, Ebû Bişr Muhammed b. Ahmed b. Hammâd el-Verrâk. *el-Esmâ ve'l-Künâ*. c. I. Beyrut: 2000.

Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *es-Sünen*. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, t.y.

Ebû Nu'aym, Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî. *Delâ'ilü'n-Nübüvve*. nşr. Muhammed Revvâs Kal'acî - Abdülberr Abbâs. c. I-II. Beyrut: 1999.

Ebû Nu'aym, Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî. *Hilyetü'l-Evliyâ*. c. I, III, V-VI. Beyrut: 1984.

Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Alî b. el-Müsennâ et-Temîmî el-Mevsılî. *el-Müsned*. nşr. Hüseyn Selîm Esed. c. I-XIII. Dımaşk-Beyrut: 1987.

Ebu'l-Leys es-Semerkandî, İmâmü'l-hüdâ Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm. *Bahru'l-Ulûm*. nşr. Mahmûd Mataracî. c. I-III. Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.y.

Ebu'ş-Şeyh, Ebû Muhammed Abdullâh b. Muhammed b. Ca'fer b. Hayyân el-Ensârî el-İsfahânî. *Ahlâku'n-Nebî ve Âdâbuh*. nşr. Sâlih b. Muhammed el-Veneyyân. c. I. Riyad: 1999.

Erdem, Sadık. *Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâ'sı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1994.

Fatîn Davud. *Hâtimetü'l-Eş'âr (Fatîn Tezkiresi) (e-kitap)*. haz. Ömer Çiftçi. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, t.y.

Fayda, Mustafa. "Abdullah b. Sa'b b. Ebû Serh". *TDVİA*. I: 130-131. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988.

Fayda, Mustafa. "Siyer ve Megāzî". *TDVİA*. XXXVII: 324-326. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.

Fayda, Mustafa. "Velîd b. Mugīre". *TDVİA*. XLIII: 33-34. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.

Firyâbî, Ebû Bekr Ca'fer b. Muhammed b. el-Hasen. *Delâ'ilü'n-Nübüvve*. nşr. Âmir Hasen Sabrî. Mekke: 1989.

Gökalp, Murat. *Kâdî İyâz ve Şifâ Adlı Eserinde Peygamber Tasavvuru*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayımlanmamış doktora tezi). Ankara: 2005.

Hafâcî, Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ömer. *Nesîmü'r-Riyâz fî Şerhi Şifâi'l-Kādî İyâz*. nşr. Muhammed Abdülkādir Atâ. c. III-V. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000.

Hâfız Seyyid Muhammed Lübbî Efendi. *Tercemetü'ş-Şifâ fî Şemâ'ili Sâhibi'l-Istıfâ*. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi. Hacı Mahmud Efendi. nr. 598.

Hâkim, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed en-Nîsâbûrî. *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*. nşr. Mustafâ Abdülkādir Atâ. c. I-IV. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.

Hanîf İbrahim Efendi. *Hulâsatü'l-Vefâ fî Şerhi'ş-Şifâ*. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi. Serez. nr. 378.

Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit. *el-Câmi' li-Ahlâki'r-Râvî*. nşr. Mahmûd et-Tahhân. c. I. Riyad: 1983.

Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit. *el-Fakīh ve'l-Mütefakkıh*. nşr. Ebû Abdirrahmân Âdil b. Yûsuf el-Azzâzî. c. II. Riyad: 1996.

Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit. *Târîhu Bağdâd*. c. XII, XIV. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y.

Hatîb et-Tebrîzî, Ebû Zekeriyyâ Yahyâ b. Alî b. Muhammed. *Mişkâtü'l-Mesâbîh*. nşr. Muhammed Nâsırüddîn el-Elbânî. c. I. Beyrut: 1979.

Hennâd b. Serî. *ez-Zühd*. nşr. Abdurrahmân el-Ferîvâî. c. II. Kuveyt: 1985.

Heysemî, Ebu'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân. *Buğyetü'l-Bâhis an Zevâ'idi Müsnedi'l-Hâris*. nşr. Hüseyn Ahmed Sâlih el-Bâkirî. c. II. Medine: 1992.

Heysemî, Ebu'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân. *Keşfü'l-Estâr an Zevâ'idi'l-Bezzâr*. nşr. Habîburrahmân el-A'zamî. c. II. Beyrut: Mü'essesetü'r-Risâle, 1979.

Heysemî, Ebu'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân. *Mecma'u'l-Bahreyn fî Zevâ'idi'l-Mu'cemeyn*. nşr. Abdülkuddûs b. Muhammed Nezîr. c. I, III-VIII. Riyad: 1995.

Heysemî, Ebu'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân. *Mecma'u'z-Zevâ'id ve Menba'u'l-Fevâ'id*. c. I-X. Beyrut: 1967.

Humeydî, Ebû Bekr Abdullâh b. ez-Zübeyr b. Îsâ el-Kureşî. *el-Müsned*. nşr. Habîburrahmân el-A'zamî. c. II. y.y. 1988.

Husrî, Ebû İshâk İbrâhîm b. Alî b. İbrâhîm b. Temîm el-Ensârî el-Fihrî. *Zehrü'l-Âdâb ve Semerü'l-Elbâb*. nşr. Yûsuf Alî Tavîl. c. I. Beyrut: 1997.

Hülagü, M. Metin. *Sultan II. Abdülhamid'in Sürgün Günleri (Hususi Doktoru Atıf Hüseyin Bey'in Hatıratı)*. İstanbul: Pan Yayıncılık, 2007.

Hüseyin et-Trabzonî. *Tercüme-i Şifâ-i Şerîf*. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi. Pertev Paşa. nr. 58.

Işık, Emin. "Çantay, Hasan Basri". *TDVİA*. VIII: 218-219. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.

İbn Abdilberr, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed en-Nemerî. *Câmi'u Beyâni'l-İlm ve Fadlihî*. nşr. Fevvâz Ahmed Zemerlî. c. II. Beyrut: 2003.

İbn Abdilberr, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed en-Nemerî. *el-İstî'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*. c. II-III. Kahire: 1910.

İbn Abdilberr, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed en-Nemerî. *el-İstizkâr*. nşr. Sâlim Muhammed Atâ - Muhammed Alî Mu'avvız. c. II. Beyrut: 2000.

İbn Asâkir, Ebu'l-Kāsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyn ed-Dımaşkī eş-Şâfi'î. *Târîhu Medîneti Dımaşk*. nşr. Ömer b. Garâme el-Amrî. c. III, XI, XXIV, XXIX-XXX, XXXVII, L, LXI-LXII, LXX. Beyrut: 1995.

İbn Batta, Ebû Abdillâh Ubeydullâh b. Muhammed b. Muhammed el-Ukberî. *el-İbânetü'l-Kübrâ*. nşr. Yûsuf b. Abdillâh b. Yûsuf el-Vâbil. c. VI. Riyad: Dâru'r-Râye li'n-Neşr ve't-Tevzî', 1994.

İbn Ebî Âsım, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. ed-Dahhâk b. Mahled eş-Şeybânî. *el-Âhâd ve'l-Mesânî*. nşr. Bâsim Faysal Ahmed el-Cevâbire. c. I-VI. Riyad: Dâru'r-Râye li'n-Neşr ve't-Tevzî', 1991.

İbn Ebî Âsım, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. ed-Dahhâk b. Mahled eş-Şeybânî. *es-Sünne*. nşr. Bâsim Faysal Ahmed el-Cevâbire. c. I-II. Riyad: 1998.

İbn Ebî Âsım, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. ed-Dahhâk b. Mahled eş-Şeybânî. *ez-Zühd*. nşr. Abdül'aliyy Abdülhamîd Hâmid. Kahire: 1987.

İbn Ebi'd-Dünyâ, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Bağdâdî. *el-İşrâf fî Menâzili'l-Eşrâf*. nşr. Necm Abdurrahmân Halef. Riyad: 1990.

İbn Ebi'd-Dünyâ, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Bağdâdî. *el-Ukūbât*. nşr. Muhammed Hayr Ramazân Yûsuf. Beyrut: 1996.

İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. İbrâhîm el-Absî el-Kûfî. *el-Musannef*. nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût. c. II-III, V-VII, XI. Riyad: 1988.

İbn Hacer el-Askalânî, Ebu'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed. *Fethu'l-Bârî*. c. I, VIII, XIII. Beyrut: 1959.

İbn Hacer el-Askalânî, Ebu'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed. *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*. c. I-IV. Kahire: 1910.

İbn Hacer el-Askalânî, Ebu'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed. *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*. nşr. Alî Muhammed el-Bicâvî. c. I-VIII. Kahire: 1970-1972.

İbn Hacer el-Askalânî, Ebu'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed. *el-Metâlibü'l-âliye bi-Zevâ'idi'l-Mesânîdi's-Semâniye*. nşr. Habîburrahmân el-A'zamî. c. I-V. Kuveyt: 1973.

İbn Hallikân, Ebu'l-Abbâs Şemsüddîn Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm b. Ebî Bekr el-Bermekî el-İrbilî. *Vefeyâtü'l-A'yân ve Enbâ'u Ebnâ'i'z-Zamân*. nşr. İhsân Abbâs. c. VI. Beyrut: 1900.

İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Sa'îd el-Endelüsî el-Kurtubî. *Cevâmi'u's-Sîre*. Beyrut: 1983.

İbn Hibbân. Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî. *Kitâbü'l-Mecrûhîn*. nşr. Mahmûd İbrâhîm Zâyed. c. II. Halep: 1976.

İbn Hibbân. Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî. *es-Sahîh*. nşr. Şu'ayb el-Arna'ût. c. I-XVI. Beyrut: 1997.

İbn Hibbân. Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî. *es-Sikāt*. nşr. Seyyid Şerefüddîn Ahmed. c. IV. Beyrut: 1975.

İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Me'âfirî el-Basrî el-Mısrî. *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. nşr. Mustafâ es-Sekkā vd. c. I-IV. Kahire: 1936.

İbn Huzeyme, Ebû Bekr Muhammed b. İshâk b. Huzeyme es-Sülemî en-Nîsâbûrî. *es-Sahîh*. nşr. Muhammed Mustafâ el-A'zamî. c. I-IV. Beyrut: 1991.

İbn İshâk, Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hıyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî. *es-Sîre*. nşr. Muhammed Hamîdullâh. Konya: 1981; nşr. Süheyl Zekkâr. Beyrut: 1978.

İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâ'îl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' el-Kaysî el-Kureşî ed-Dımaşkī eş-Şâfi'î. *Câmi'u'l-Mesânîd ve's-Süneni'l-Hâdî li-Akvemi Sünen*. nşr. Abdülmelik b. Abdillâh. c. X. Mekke: 1998.

İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâ'îl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' el-Kaysî el-Kureşî ed-Dımaşkī eş-Şâfi'î. *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. nşr. Mustafâ Abdülvâhid. c. I. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, t.y.

İbn Kunfüz, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Hasen b. Alî el-Kustantînî. *Vesîletü'l-İslâm bi'n-Nebî Aleyhi's-Salâtu ve's-Selâm*. nşr. Süleymân Sîd. Beyrut: 1984.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî. *es-Sünen*. thk. Muhammed Fu'âd Abdülbâkī. Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütüb, 1953.

İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî. *et-Tabakātü'l-Kübrâ*. nşr. Muhammed Abdülkādir Atâ. c. I-VIII. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.

İbnü'l-Esîr, Ebu'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî. *Üsdü'l-Gābe*. nşr. M. İbrâhîm el-Bennâ vd. c. III. Kahire: 1970.

İbnü'l-Irâkī, Ebû Zür'a Veliyyüddîn Ahmed b. Abdirrahîm b. el-Hüseyn el-Kürdî el-Mihrânî. *Tarhu't-Tesrîb fî Şerhi't-Takrîb*. c. II, IV. Kahire: 1934.

İpşirli, Mehmet. "Abdullah Efendi, Yenişehirli". *TDVİA*. I: 100-101. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988.

İpşirli, Mehmet. "Damadzâde Ahmed Efendi". *TDVİA*. VIII: 449-450. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.

İpşirli, Mehmet. "Mirzazâde Şeyh Mehmed Efendi". *TDVİA*. XXX: 170-171. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020.

İshâk b. Râhûye, Ebû Ya'kūb İshâk b. İbrâhîm b. Mahled et-Temîmî el-Hanzalî el-Mervezî. *Müsned*. nşr. Muhammed Muhtâr Dırâr el-Müftî. Beyrut: 2002.

İsmail Belîğ. *Nuhbetü'l-Âsâr li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr*. haz. Abdulkerim Abdulkadiroğlu. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1999.

Kādî İyâz, Ebu'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî. *eş-Şifâ bi-Ta'rîfi Hukūki'l-Mustafâ*. c. I-II. Ammân: Dâru'l-Fahyâ, 1986.

Kādî İyâz, Ebu'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî. *eş-Şifâ bi-Ta'rîfi Hukūki'l-Mustafâ*. nşr. Abduh Alî Kûşek. Dımaşk-Beyrut: 2000; nşr. Alî Muhammed el-Bicâvî. c. I-II. Kahire: 1977; nşr. Muhammed el-Menûnî. Beyrut: 2002.

Kādî İyâz, Ebu'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî. *Şifâ-i Şerîf (eş-Şifâ bi-Ta'rîfi Hukūki'l-Mustafâ)*. terc. Ali Kara. c. I-II. İstanbul: Beyzade Yayınevi, 2012.

Kādî İyâz, Ebu'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî. *Tertîbü'l-Medârik ve Takrîbü'l-Mesâlik li-Ma'rifeti A'lâmi Mezhebi Mâlik*. nşr. Sa'îd Ahmed A'râb. c. I. Rabat: 1981.

Kandemir, M. Yaşar. *al-Kādî İyâd ve Buğyat ar-Râ'id fîmâ fî Hadîs Umm Zar' min al-Favâ'id*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul: 1977.

Kandemir, M. Yaşar. "Ebû Zer el-Hereví". *TDVİA*. X: 269-270. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.

Kandemir, M. Yaşar. "Şemâil". *TDVİA*. XXXVIII: 497-500. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.

Kandemir, M. Yaşar. "eş-Şifâ". *TDVİA*. XXXIX: 134-138. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.

Kandemir, M. Yaşar. *Şifâ-i Şerîf Şerhi*. c. I-III. İstanbul: Tahlil Yayınları, 2012.

Kandemir, M. Yaşar. "Ümmü Zer' Hadîsi". *TDVİA*. XLII: 333-335. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.

Kapar, Mehmet Ali. "Ka'b b. Eşref". *TDVİA*. XXIV: 3-4. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.

Karataş, Mustafa. "Sâbit b. Kays b. Şemmâs". *TDVİA*. XXXV: 352-353. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008.

Kelâbâzî, Ebû Bekr Tâcülislâm Muhammed b. Ebû İshâk İbrâhîm b. Ya'kūb el-Buhârî. *Bahrü'l-Fevâ'id el-Meşhûr bi-Ma'âni'l-Ahbâr*. nşr. Muhammed Hasen İsmâ'îl - Ahmed Ferîd el-Mezîdî. Beyrut: 1999.

Köten, Âkif. "Kadı İyaz, Hayatı, Eserleri ve eş-Şifâ'sının Özellikleri". *Uludağ Üniversitesi İlâhiyât Fakültesi Dergisi*. c. VII. Bursa: 1998. s. 269-278.

Kudâ'î, Ebû Abdillâh Muhammed b. Selâme b. Ca'fer. *Müsnedü'ş-Şihâb*. nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefî. c. I-II. Beyrut: 1985.

Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh. *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*. nşr. Hişâm Semîr el-Buhârî. c. XVI. Riyad: 2003.

Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh. *el-İ'lâm bi-mâ fî Dîni'n-Nasârâ mine'l-Fesâdi ve'l-Evhâm ve İhzâri Mehâsini Dîni'l-İslâm ve İsbâti Nübüvveti Nebiyyinâ Muhammed Aleyhi's-Salâtu ve's-Selâm*. nşr. Ahmed Hicâzî es-Sekkā. Kahire: 1978.

Lâlekâî, Ebu'l-Kāsım (Ebu'l-Hüseyn) Hibetullâh b. el-Hasen b. Mansûr et-Taberî er-Râzî. *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sünne ve'l-Cemâ'a*. nşr. Ahmed b. Sa'd el-Gāmidî. c. VI. Su'ûdiyye: 2003.

Mâlik, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî. *el-Muvatta'*. thk. Muhammed Mustafâ el-A'zamî. Abudabi: Mü'essesetü Zâyid b. Sultân, 2004.

Ma'mer b. Râşid, Ebû Urve Ma'mer b. Râşid el-Basrî es-San'ânî. *el-Câmi'*. nşr. Habîbürrahmân el-A'zamî. c. XI. Beyrut: 1983.

Mâverdî, Ebu'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî. *A'lâmü'n-Nübüvve*. nşr. Muhammed el-Mu'tasım-Billâh el-Bağdâdî. Beyrut: 1987.

Mehmed Süreyyâ. *Sicill-i Osmânî*. haz. Seyit Ali Kahraman - Nuri Akbayar. c. III. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.

Mehmed Tevfik. *Kāfile-i Şuara (e-kitap)*. haz. Fatma Sabiha Oğuz Kutlar vd. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2017.

Mirzâ-zâde Mehmed Sâlim Efendi. *Tezkiretü'ş-Şuarâ (e-kitap)*. haz. Adnan İnce. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2018.

Mustafa Münîb Hacı Biberzâde. *Şifâ-i Şerîf Tercümesi*. Balıkesir Mutasarrıf Ömer Ali Bey Yazma Eser Kütüphanesi. nr. 1524.

Münâvî, Zeynüddîn Muhammed Abdürraûf b. Tâcil'ârifîn b. Nûriddîn Alî el-Haddâdî. *Feyzü'l-Kadîr Şerhu'l-Câmi'i's-Sağīr*. c. V. Kahire: 1938.

Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. *el-Câmi'u's-Sahîh*. thk. Muhammed Fu'âd Abdülbâkī. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1955.

Mütercim Âsım Efendi. *Burhân-ı Kâtı'*. haz. Mürsel Öztürk - Derya Örs. Ankara: TDK Yayınları, 2000.

Mütercim Âsım Efendi. *el-Okyânûsu'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît (Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi)*. haz. Mustafa Koç - Eyyüp Tanrıverdi. c. II, V. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2013-2014.

Müttakī el-Hindî, Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kādîhân. *Kenzü'l-Ummâl fî Süneni'l-Akvâli ve'l-Ef'âl*. nşr. Bekrî Hayyânî - Saffet es-Sekkā. c. I-III, V, VII, X-XIV. Beyrut: 1981.

Müstakimzâde Süleyman Sa'deddîn Efendi. *Tuhfe-i Hattâtîn*. haz. Mustafa Koç. İstanbul: Klasik Yayınları, 2011.

Nâfi', Ebû Ruveym Nâfi' b. Abdirrahmân b. Ebî Nu'aym el-Medenî. *Cüz' fîhi Ehâdîsu Nâfi' bin Ebî Nu'aym*. nşr. Ebu'l-Fazl el-Huveynî el-Eserî. Tanta: 1991.

Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şu'ayb b. Alî. *Amelü'l-Yevm ve'l-Leyle*. nşr. Fârûk Hamâde. Beyrut: 1987.

Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şu'ayb b. Alî. *es-Sünen*. thk. Abdülfettâh Ebû Gudde. Halep: Mektebetü'l-Matbû'âti'l-İslâmiyye, 1986.

Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şu'ayb b. Alî. *es-Sünenü'l-Kübrâ*. nşr. Abdülgaffâr Süleymân el-Bündârî - Seyyid Kisrevî Hasan. c. V-VI. Beyrut: 1991.

Nevevî, Ebû Zekeriyyâ Yahyâ b. Şeref el-Mürî. *Tehzîbü'l-Esmâ ve'l-Lugāt*. c. I. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y.

Önkal, Ahmet. "Müseylimetülkezzâb". *TDVİA*. XXXII: 90-91. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.

Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1971.

Râmhürmüzî, Ebû Muhammed İbn Hallâd el-Hasen b. Abdirrahmân b. Hallâd el-Fârisî. *Emsâlü'l-Hadîs*. nşr. Ahmed Abdülfettâh Temmâm. Beyrut: 1988.

Raşid Mehmed Efendi - Çelebizade İsmail Asım Efendi. *Târîh-i Râşid ve Zeyli*. haz. Abdülkadir Özcan vd. c. III. İstanbul: Klasik Yayınları, 2013.

Saraç, M. A. Yekta. *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*. İstanbul: Gökkubbe Yayınları, 2010.

Sehâvî, Ebu'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdirrahmân b. Muhammed. *el-Kavlü'l-Bedî' fi's-Salâti ale'l-Habîbi'ş-Şefî'*. nşr. Muhammed Avvâme. Medine: 2007.

Süheylî, Ebu'l-Kāsım Abdurrahmân b. Abdillâh b. Ahmed el-Has'amî el-Mâlekī. *er-Ravzu'l-Ünüf fî Şerhi's-Sîreti'n-Nebeviyye l'ibni Hişâm*. nşr. Abdurrahmân el-Vekîl. c. VII. Kahire: 1970.

Süyûtî, Ebu'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî eş-Şâfi'î. *ed-Dürrü'l-Mensûr*. c. II-III. Beyrut: 1993.

Süyûtî, Ebu'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî eş-Şâfi'î. *Menâhilü's-Safâ fî Tahrîci Ehâdîsi'ş-Şifâ*. nşr. Semîr el-Kādî. Beyrut: 1988.

Şâfi'î, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs. *Müsnedü'l-İmâm eş-Şâfi'î*. nşr. Mâhir Yâsîn Fahl. c. II. Kuveyt: 2004.

Şâfi'î, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs. *es-Sünenü'l-Me'sûre*. nşr. Abdülmu'tî Emîn Kal'acî. Beyrut: 1986.

Şâmî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf es-Sâlihî eş-Şâfi'î. *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd fî Sîreti Hayri'l-İbâd*. nşr. Mustafâ Abdülvâhid vd. c. I, XI. Kahire: 1986, 1995.

Şem'dânî-zâde Fındıklı Süleyman Efendi. *Şem'dânî-zâde Fındıklı Süleyman Efendi Târihi (Mür'i't-Tevârih) (e-kitap)*. haz. Münir Aktepe. c. I. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1976.

Şemseddin Sâmi. *Kāmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2005.

Şeyhî Mehmed Efendi. *Vekāyi'u'l-Fuzalâ*. haz. Ramazan Ekinci. c. I. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2018.

Şeyhülislâm Ebû İshakzâde İshak Efendi. *el-İstişfâ fî Tercemeti'ş-Şifâ*. İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi. nr. 93.

Şümünnî, Ebu'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed el-Kusantînî el-Kāhirî. *Müzîlü'l-Hafâ an Elfâzi'ş-Şifâ*. c. I. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1988.

Taberânî, Ebu'l-Kāsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *ed-Du'â*. nşr. Mustafâ Abdülkādir Atâ. Beyrut: 1982.

Taberânî, Ebu'l-Kāsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemü'l-Evsat.* nşr. Târık b. İvazullâh b. Muhammed Abdülmuhsin b. İbrâhîm el-Hüseynî. c. I-IX. Kahire: 1995.

Taberânî, Ebu'l-Kāsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemü'l-Kebîr*. nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefî. c. I-XXV. Beyrut: 1984.

Taberânî, Ebu'l-Kāsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemü's-Sağīr (er-Ravzu'd-Dânî)*. nşr. Muhammed Şekûr Mahmûd el-Hâc Emrîr. c. I-II. Beyrut: 1985.

Taberânî, Ebu'l-Kāsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*. nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefî. c. IV. Beyrut: 1996.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî. *Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*. nşr. Ahmed Muhammed Şâkir. c. X, XV-XX, XXIV. Kahire: 2000.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî. *Târîh (Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk)*. c. I. Beyrut: 1986.

Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Mısrî. *Şerhu Müşkili'l-Âsâr*. nşr. Şu'ayb el-Arna'ût. c. III. Beyrut: 1994.

Tâlib Hocazâde Hâfız İshak en-Necîb el-Karsî. *Tercüme-i Şifâ-i Şerîf*. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi. Pertev Paşa. nr. 59.

Tayâlisî, Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd b. el-Cârûd. *el-Müsned*. nşr. Muhammed b. Abdilmuhsin et-Türkî. c. I. Cîze: 1999.

Tekineş, Ayhan. "Ukkâşe b. Mihsan". *TDVİA*. XLII: 70-71. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.

Temmâm er-Râzî, Ebu'l-Kāsım Temmâm b. Muhammed b. Abdillâh el-Becelî ed-Dımaşkī. *el-Fevâ'id*. nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefî. c. II. Riyad: 1991.

Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre (Yezîd). *es-Sünen*. thk. İbrâhîm Utve. Mısır: 1975.

Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre (Yezîd). *eş-Şemâ'ilü'l-Muhammediyye*. nşr. Seyyid Abbâs el-Cüleymî. Beyrut: 1991.

Turâbî, Ahmet Hakkı. "İshak el-Mevsılî". *TDVİA*. XXII: 536-537. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000.

Uğur, Mücteba. *Hadis İlimleri Edebiyatı*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996.

Uzun, Mustafa. "Hilye". *TDVİA*. XVIII: 44. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Büyük Osmanlı Tarihi*. c. VI. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.

Vak'anüvis Subhî Mehmed Efendi. *Subhî Tarihi (Sâmî ve Şâkir Tarihleri ile Birlikte (1730-1744))*. haz. Mesut Aydıner. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2007.

Vâkıdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkıd el-Eslemî el-Medenî. *Kitâbü'l-Megāzî*. thk. Abbâs eş-Şirbînî. c. I. Kahire: 1948.

Yardım, Ali. "Şemâil Nev'inin Doğuşu ve Tirmizî'nin Kitâbü'ş-Şemâili". *DÜİFD*. I (1983). s. 349-409.

Yavuz, Yusuf Şevki. "Delâilü'n-Nübüvve". *TDVİA*. IX: 115-117. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.

Yavuz, Yusuf Şevki. "Mestçizâde Abdullah Efendi". *TDVİA*. Ek-II: 258-259. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2019.

Yılmaz, Ahmet. *Kâdî İyâz'ın Kitâbü'ş-Şifâ Adlı Eseri ve Osmanlıda Şifâhânlık Geleneği*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul: 2015.

Zebîdî, Ebu'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed b. Abdirrezzâk el-Bilgrâmî el-Hüseynî. *İthâfü's-Sâdeti'l-Müttakīn bi-Şerhi Esrâri İhyâ'i Ulûmi'd-Dîn*. c. VII. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, t.y.

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârıkī ed-Dımaşkī. *Mîzânü'l-İ'tidâl*. nşr. Alî Muhammed el-Bicâvî. c. III. Kahire: 1963.

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârıkī ed-Dımaşkī. *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'*. nşr. Şu'ayb el-Arna'ût vd. c. I, VI. Beyrut: 1982.

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârıkī ed-Dımaşkī. *Târîhu'l-İslâm*. nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî vd. c. III, XI. Beyrut: 1987.

Zeyla'î, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullâh b. Yûsuf b. Muhammed. *Tahrîcü'l-Ehâdîs ve'l-Âsâri'l-Vâkı'a fî Tefsîri'l-Keşşâf li'z-Zemahşerî.* nşr. Abdullâh b. Abdurrahmân es-Sa'd. c. IV. Riyad: 1993.

Zeynüddîn el-Irâkī, Ebu'l-Fazl Abdürrahîm b. el-Hüseyn b. Abdirrahmân. *el-Muğnî an Hamli'l-Esfâr fi'l-Esfâr fî Tahrîci mâ-fi'l-İhyâ'i mine'l-Ahbâr*. c. I-III. Kahire: el-Mektebetü't-Ticâriyyeti'l-Kübrâ, t.y.

Ziriklî, Muhammed Hayrüddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Alî. *el-A'lâm*. nşr. Züheyr Fethullâh. c. VIII. Beyrut: 1984.

Zürkānî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdilbâkī b. Yûsuf. *Muhtasaru'l-Makasıdi'l-Hasene fî Beyâni Kesîrin mine'l-Ehâdîsi'l-Müştehira ale'l-Elsine*. nşr. Muhammed b. Lutfî es-Sabbâğ. Riyad: 1995.

DİZİN

A

ʿAbbās 87, 88, 178, 199, 201, 359, 433, 475, 480, 512, 539, 571
ʿAbbās ibn-i ʿAbdülmuṭṭalib 264 (bkz. ʿAbbās)
ʿAbbās bin Mirdās 439, 440
ʿAbde bin Ḫālid 539
ʿAbdullāh bin ʿAbbās 88, 262, 429 (bkz. İbn-i ʿAbbās)
ʿAbdullāh bin ʿAbdullāh bin Übeyy 547
ʿAbdullāh bin Aḥmed bin Ḥanbel 305
ʿAbdullāh bin ʿAmr 664 (bkz. ʿAbdullāh bin ʿAmr bin el-ʿĀṣ)
ʿAbdullāh bin ʿAmr bin el-ʿĀṣ 124, 125, 204, 339, 621
ʿAbdullāh bin Caʿfer 440, 461
ʿAbdullāh bin Caḥş 469, 707
ʿAbdullāh bin Ebī Evfā 441
ʿAbdullāh bin Ebi'l-Ḫamsā 211
ʿAbdullāh bin el-Ḥāriş (sahâbî) 89, 208
ʿAbdullāh bin el-Ḥāriş (muhaddis) 303
ʿAbdullāh bin el-Mübārek 568, 578
ʿAbdullāh bin ez-Zübeyr 476, 541, 622 (bkz. İbnü'z-Zübeyr)
ʿAbdullāh bin Ḥasan bin el-Ḥasan 572
ʿAbdullāh bin Mesʿūd 88, 224, 425, 463, 469, 502, 504, 537, 598, 658 (bkz. İbn-i Mesʿūd)
ʿAbdullāh bin Muġaffel 548
ʿAbdullāh bin ʿÖmer 125, 429, 435, 532, 540 (bkz. İbn-i ʿÖmer)
ʿAbdullāh bin Saʿd bin Ebī Serḥ 674
ʿAbdullāh bin Ṣāliḥ 569
ʿAbdullāh bin Selām 125, 365
ʿAbdullāh bin ʿUbeyd el-Enṣārī 451
ʿAbdullāh bin Üneys 455
ʿAbdullāh bin Zeyd 88, 321
ʿAbdullāh eṣ-Ṣunābiḥī 88, 321
ʿAbdullāh ibn-i ʿAbdülḥakem 770
ʿAbdurraḥmān 434, 447
ʿAbdurraḥmān bin ʿAvf 458, 509 (bkz. ʿAbdurraḥmān)
ʿAbdurraḥmān bin Ebū ʿAmretü'l-Enṣārī 414
ʿAbdurraḥmān bin Ebzā 731
ʿAbdurraḥmān bin Ḥakem el-Emevī 841
ʿAbdurraḥmān bin Ḳāsım 564
ʿAbdurraḥmān bin Mehdī 565, 846
ʿAbdurraḥmān bin Ṣıddīḳ-ı Ekber 414
ʿAbdurraḥmān bin Zeyd 88, 123, 472
ʿAbdurrezzāḳ 304, 623, 659, 737, 774
ʿAbdurrezzāḳ eṣ-Ṣanʿānī 304 (bkz. ʿAbdurrezzāḳ)
ʿAbdülʿazīz bin Ebī Seleme 806
ʿAbdülmelik 816, 818, 838
ʿAbdülmelik bin Mervān 839
ʿAbdülmuṭṭalib 415, 798
Ācürrī 420
ʿAḍbā 441
Ādem (as) 76, 78, 80, 86, 101, 111, 141, 142, 148, 155, 158, 160, 177, 178, 184, 201, 215, 235, 236, 261, 262, 263, 264, 266, 274, 279, 283, 289, 316, 322, 333, 334, 337, 350, 368, 494, 702, 708, 709, 731, 733
Aḥfeş 555
Aḥmed bin Ebī Süleymān 770
Aḥmed bin Ḥanbel 305, 532, 654, 795, 803, 806, 807, 821
Aḥmed bin Muḥammed 553
Aḥmed bin Naṣr 702, 712
Aḥmed bin Saʿīd el-Hindī 619
Aḥmed bin Ṣāliḥ 404
Aḥmes 417
Aḥnes 220
ʿĀ'işe 87, 737, 754 (bkz. ʿĀ'işe-i Ṣıddīḳa, Ṣıddīḳa)
ʿĀ'işe-i Ṣıddīḳa 433, 573, 594, 755, 761, 846, 851 (bkz. Ṣıddīḳa)
ʿĀ'iẕ bin ʿAmr 470
ʿĀḳıb 347, 349, 390
ʿAḳīḳ 568
ʿAḳīl 570
Aḳraʿ 498
Āl-i ʿAbbās 512, 570, 792
Āl-i ʿAdnān 158
Āl-i ʿAḳīl 570
Āl-i ʿAliyyü'l-Murtażā 570
Āl-i Caʿfer 570
Āl-i Ḫālid 529
Āl-i ʿİmrān 231, 232, 236
ʿAlī 67, 73, 87, 111, 123, 145, 163, 164, 187, 201, 204, 220, 222, 232, 253, 270, 312, 416, 427, 455, 456, 473,

475, 476, 530, 551, 570, 571, 574, 597, 598, 600, 605, 728, 749, 767, 806, 807, 821, 825, 829, 830, 831, 834, 839, 844
ʻAlī bin ʻĀṣım 821
ʻAlī bin Ebī Ṭālib 87, 161, 420, 579, 816 (bkz. ʻAlī)
ʻAlī bin Ḥakem 456
ʻAlī bin Ḥātim 784
ʻAlī bin ʻĪsā 651
ʻAlī-i Ḳārī 70, 71, 607, 707
ʻAliyyü'l-Murtażā 87, 157, 275, 475, 571 (bkz. ʻAlī, ʻAlī bin Ebī Ṭālib)
ʻAlḳame 402, 406, 593
Aʻmeş 568, 569
Āmine bint-i Vehb 190
ʻĀmir bin ʻAbdillāh bin ez-Zübeyr 564
ʻĀmir bin eṭ-Ṭufeyl 89, 493
ʻĀmir bin Füheyre 489
ʻĀmir bin Mālik 454
ʻĀmir bin Rebīʻa 602
ʻAmmān 320, 366
ʻAmmār 88, 270, 476, 544
ʻAmr bin ʻAvf 529
ʻAmr bin Caḥḥāş 89, 491
ʻAmr bin Dīnār 592
ʻAmr bin el-ʻĀṣ 539, 558, 850
ʻAmr bin el-Hāriş 227
ʻAmr bin el-Leyş 554
ʻAmr bin Meymūn 566
ʻAmr bin Sā'ib 213
ʻAmr bin Şaʻlebe 470
ʻAmr bin Şuʻayb 411
ʻAmr bin Şüraḥbīl 640
ʻAmr bin Ümeyye 491
ʻAnberī 826 (bkz. ʻUbeydullāh el-ʻAnberī)
ʻAnberiyye 829
ʻAntere 372
ʻArafāt 655
Aşbaġ 770, 785, 803, 814, 815, 816, 838
Aşbaġ bin Ḥalīl 841
Aşbaġ ibnü'l-Ferec 787, 847 (bkz. Aşbaġ)
Aşḥāb-ı Kehf (r. anhum) 389
Aşḥāb-ı Kirām (r. anhum) 66, 107, 167, 194, 195, 205, 207, 209, 215, 253, 254, 256, 373, 405, 410, 412, 414, 430, 431, 432, 434, 469, 476, 491, 502, 503, 505, 529, 539, 541, 544, 545, 547, 553, 554, 557, 558, 559, 560, 561, 576, 577, 578, 580, 581, 612, 625, 675, 754, 767, 774, 799, 806, 848, 849, 850, 852
ʻĀṣım bin ʻÖmer bin Ḳatāde 453
Āsiye 845
Aşmaʻī 380
ʻAṭā 531, 622, 806, 807
ʻAṭā bin Yesār 124
ʻAṭiyyeti's-Saʻdiyye 171
ʻAvf bin Mālik 231
ʻAvn bin ʻAbdullāh 128, 842
ʻAzīz-i Mışr 713
ʻAzrā'īl (as) 844

B

Bācī 619, 624 (bkz. Ḳāḍī Ebu'l-Velīd el-Bācī)
Bağdād 374, 482, 779, 839, 847
Baḥīrā 654, 798
Baḥr-i Ṭaberiyye 509
Baḥr-i Ṭanca 474
Baḳī' 581
Bāḳıllānī 685, 691 (bkz. Ebū Bekr-i Bāḳıllānī)
Başra 476, 479
Baṭḥā 75, 133, 227, 483
Bāṭıniyye 828, 829, 832, 833
Bedr 481, 656, 705, 706, 754
Belʻām 501
Beledü'l-Emīn 270
Belīğ-i Endelüs 393 (bkz. Yaḥyā bin Ḥakem)
Benī ʻAbdülḳays 444
Benī ʻĀmir 171
Benī Hāşim 177, 263, 483, 611, 789
Benī İsrā'īl 280, 506, 518, 528
Benī Kināne 177, 263
Benī Ḳureyẓa 216, 491
Beni'l-Muğīre 490
Beni'n-Naḍīr 491, 492
Benī Saʻd 176, 272
Benī Temīm 557
Benī Ümeyye 475
Berā bin ʻĀzib 157, 160, 201, 321, 561
Berāhime 829
Berber 627
Bereke 164
Berīre 179, 756
Beyāniyye 828, 830

Bey'ati'l-'Aḳabe 660
Bey'atü'r-Rıḍvān 148
Beyt-i Ma'mūr 280, 332
Beyt-i Mükerrem 210, 332, 435, 510, 560, 626, 754, 832
Beytü'l-Ḥarām 278, 294, 296, 383, 474, 563, 615, 627
Beytü'l-Maḳdis 166, 278, 288, 292, 293, 296, 297, 360, 475, 479, 484
Beytü'l-Muḳaddes 473
Bezīğiyye 830
Bezzār 289, 448, 467, 667, 675
Bilāl (Bilâl b. Rebâh) 88, 270, 420, 540, 544, 663, 697, 698
Bilāl bin Ḥāriṣ 529
Bi'r-i Ḥudeybiye 409
Bi'r-i Ẕervān 483
Bişr (muhaddis) 820
Bişr bin Berā 446, 448
Buḫārī 162, 164, 461, 781
Burāḳ 76, 79, 80, 81, 109, 155, 263, 277, 278, 284, 289, 294, 295, 351
Busrā 272
Bünyāmīn 757
Büreyde 88, 422, 429, 431

C-Ç

Cābir 88, 270, 297, 321, 332, 405, 407, 412, 413, 417, 423, 429, 431, 433, 440, 447, 448, 465, 578, 589, 590, 606, 653
Cābir bin 'Abdullāh 88, 198, 224, 225, 266, 423, 603, 642 (bkz. Cābir)
Cābir bin Semüre 160, 162, 223
Cābir-i Enṣārī 162 (bkz. Cābir)
Ca'fer 88, 119, 133, 433 (bkz. Ca'fer-i Ṣādıḳ)
Ca'fer bin Muḥammed 309, 564, 567, 605
Ca'fer bin Süleymān 574
Ca'fer-i Ṣādıḳ 88, 113, 116, 276, 311, 314, 315, 651
Cāḥız 827
Cārūd 506
Cebel-i Ḥirā 401, 402, 434, 482
Cebel-i Şevr 734
Cebel-i Uḥud 68, 434
Cebr 501
Cebrā'īl (as) 87, 730, 844 (bkz. Cibrīl (as))
Cehm ibn-i Ṣafvān 826
Cehmiyye 795
Cenāb-ı Seyyidetü'n-Nisā 641 (bkz. 'Ā'işe, 'Ā'işe-i Ṣıddīḳa, Ṣıddīḳa)
Cenāb-ı Şīr-mīşe-i velāyet 87, 201 (bkz. 'Alī)
Cenāḥiyye 828
Cennetü'l-Me'vā 276, 431
Cerīr 206, 417 (bkz. Cerīr bin 'Abdullāh)
Cerīr bin 'Abdullāh 471
Cerīr bin 'Abdülḥamīd 568
Ceyşü'l-'Usra 411 (bkz. Ġazve-i Tebūk)
Cezīre-i 'Arab 185
Cibrīl (as) 67, 87, 109, 116, 129, 132, 134, 135, 136, 273, 279, 282, 283, 284, 285, 287, 288, 289, 295, 297, 302, 305, 309, 311, 313, 314, 315, 323, 340, 355, 357, 427, 433, 474, 490, 491, 502, 503, 532, 596, 601, 603, 605, 639, 640, 641, 649, 660, 791, 829, 844
Cu'ayl-i Eşca'ī 465
Cübeyr bin Muṭ'im 345, 348, 392
Cülendī 366
Cündeb 88, 321
Cüneyd 119, 132, 652, 839
Çehār-Yār (r. anhum) 87, 122, 270, 577
Çehār-Yār-ı Güzīn (r. anhum) 87, 482, 850 (bkz. Çehār-Yār)

D

Ḍaḥḥāk 88, 126, 402, 636, 642
Dāreḳuṭnī 164
Dāru'n-Nedve 642
Dāru's-Selām 606
Dāvūd (as) 87, 182, 189, 238, 240, 286, 343, 348, 353, 400, 700, 711, 712, 722, 731
Dāvūd-ı Ẓāhirī 826
Dāvūdī 71, 625, 705, 706, 707, 712, 757
Deccāl 478
Dehriyye 827, 828
Deyṣāniyye 827
Ḍımād 365
Dımaşḳ 654
Dicle 482
Diḥye 503
Dīn-i Ḥanīf 755
Dūlābī 420
Düceyl 482

E

Ebherī 687 (bkz. Ebū Bekr-i Ebherī)
Ebī Bekr bin Bükeyr 585, 587
Ebī Bekr bin el-Münẕir 587, 768
Ebī Bekr bin İsḥāḳ 553
Ebī Bekr eṣ-Ṣıddīḳ 604, 768, 774, 775 (bkz. Ṣıddīḳ)
Ebī Berze el-Eslemī 775
Ebī Ca'fer bin 'Alī bin İmām Ḥüseyn bin Ḥażret-i 'Alī 589
Ebi'd-Derdā 660
Ebī Eyyūb el-Ensārī 413
Ebī Ḥanīfe 687 (bkz. İmām-ı A'ẓam)
Ebī Ḥāzim 566
Ebī İbrāhīm 553
Ebī Ḳuḥāfe 539
Ebī Leheb 89, 133
Ebi'l-Ḥasen eṣ-Ṣıḳıllī 851
Ebi'l-Ma'ālī 363 (bkz. İmāmü'l-Ḥaremeyn)
Ebi'l-Ümāme 593
Ebī Mes'ūd-ı Enṣārī 595 (bkz. 'Uḳbe bin 'Amr)
Ebī Muḥammed 'Abdülvehhāb 686
Ebī Nüvās 792
Ebī 'Ömer bin 'Abdülberr 600
Ebī Rimṣe 365
Ebi's-Sıbṭeyn 403 (bkz. 'Alī, 'Alī bin Ebī Ṭālib)
Ebī Süfyān bin el-Ḥāriṣ 503
Ebī Ṭalḥa 88, 202, 412, 464, 465, 603
Ebī Temmām 708, 712
Ebi'ṭ-Ṭufeyl 88, 213
Ebī Türāb 403 (bkz. 'Alī, 'Alī bin Ebī Ṭālib)
Ebī 'Ubeyd 379 (bkz. Ebū 'Ubeyd Ḳāsım bin Sellām)
Ebī Ümāme 88, 215
Ebī Ẕerr 88, 230, 266, 270, 272, 274, 297, 300, 304, 309, 320, 368, 432, 473, 538, 825
Ebī Ẕerr el-Ġıffārī 310, 383, 481, 852 (bkz. Ebī Ẕerr)
Ebī Ẕerr el-Herevī 852
Ebū 'Abdillāh 809 (bkz. Ebū 'Abdillāh bin 'Attāb)
Ebū 'Abdillāh bin 'Attāb 771
Ebū 'Abdurraḥmān-ı Sülemī 556 (bkz. Sülemī)
Ebū 'Alī 628 (bkz. Ḳāḍī Ebī 'Alī)
Ebū 'Alī-i Cübbā'ī 449
Ebū Bekr bin 'Amr bin Ḥazm 593
Ebū Bekr bin 'Ayyāş 574
Ebū Bekr bin Fūrek 800 (bkz. İbn-i Fūrek)
Ebū Bekr eş-Şāşī 842
Ebū Bekr-i Bāḳıllānī 308, 374, 449, 664, 671, 686, 690, 822, 826, 827, 834, 837, 851
Ebū Bekr-i Ebherī 848
Ebū Bekr-i Hüẕelī 307
Ebū Bekr-i Ḳuşeyrī 585
Ebū Bekre 88, 321
Ebū Berze 88, 321 (bkz. Ebī Berze el-Eslemī)
Ebū Ca'fer 562, 563
Ebū Ca'fer-i Ṭaberī 586, 650, 685, 835 (bkz. Ṭaberī)
Ebū Cehl 89, 128, 220, 382, 401, 456, 490, 492, 734
Ebū Cehm bin Ḥuẕeyfe 487, 488
Ebū Cevzā 130
Ebū Ḥumeyd es-Sā'idī 595
Ebū Hüreyre 88, 157, 160, 166, 167, 177, 218, 230, 231, 234, 259, 266, 267, 269, 284, 297, 305, 317, 318, 321, 322, 329, 330, 333, 334, 335, 336, 338, 339, 340, 341, 414, 415, 418, 419, 434, 437, 440, 446, 447, 448, 461, 471, 476, 479, 480, 492, 496, 499, 516, 523, 528, 533, 535, 538, 589, 596, 601, 604, 605, 606, 607, 618, 620, 622, 623, 659, 679, 701, 750, 759, 761, 762, 845
Ebū İbrāhīm (Resûl-i Ekrem (sav)) 351
Ebū 'İmrān 804
Ebū İsḥāḳ 490, 592, 685, 693, 748, 789
Ebū İsḥāḳ el-Fezārī 821
Ebū İsḥāḳ-ı Berḳī 787
Ebū İsḥāḳ-ı İsferāyinī 664 (bkz. İsferāyinī)
Ebū Ḳatāde 88, 213, 410, 453, 460
Ebū Ḳubeys 210
Ebu'l-'Āliye 122, 123, 302, 585, 847
Ebu'l-Beşer 271, 274, 275, 731 (bkz. Ādem (as))
Ebu'l-Faḍl el-Cevherī 583
Ebu'l-Ferec 687
Ebu'l-Feṭḥ er-Rāzī 303
Ebu'l-Ḥasen el-Eş'arī 822, 835 (bkz. Eş'arī)
Ebu'l-Ḥasen el-Ḳābisī 770, 784, 787, 814, 840, 844, 847

Ebu'l-Ḥasen ibnü'l-Ḳaṣṣār 587, 802 (bkz. İbn-i Ḳaṣṣār)
Ebu'l-Ḥasen Muḥammed bin Ḥasen 628
Ebu'l-Hüzeyl 826
Ebu'l-Ḳāsım (Resûl-i Ekrem (sav)) 350, 351, 767
Ebu'l-Leyş es-Semerḳandī 274, 303, 744 (bkz. Semerḳandī)
Ebu'l-Muẓaffer 613 (bkz. Ebu'l-Muẓaffer el-İsferāyinī)
Ebu'l-Muẓaffer el-İsferāyinī 696
Ebū Maḥẓūre 582
Ebū Mes'ūd 88, 184 (bkz. Ebī Mes'ūd-ı Enṣārī, 'Uḳbe bin 'Amr)
Ebū Muḥammed 275 (bkz. Ādem (as))
Ebū Muḥammed 768, 781, 814, 823
Ebū Muḥammed bin Yezīd 770, 788
Ebū Muḥammed ibn-i Ebī Zeyd 588, 600, 794, 802, 815, 817, 838, 840, 848
Ebū Muḥammed-i Mekkī 127, 274
Ebū Mūsā bin 'Īsā 852
Ebū Mūsā-yı Eş'arī 330, 537, 589, 611, 678
Ebū Muṣ'ab 567, 769, 854 (bkz. Ebū Muṣ'ab ez-Zührī)
Ebū Muṣ'ab ez-Zührī 812
Ebū Muṭarrif eş-Ṣa'bī 854
Ebū 'Oşmān el-Ḥaddād 786
Ebū 'Ömer 304, 305
Ebū Rāfi' 527, 533
Ebū Sa'īd-i Ḥudrī 88, 119, 127, 203, 223, 321, 336, 429, 431, 437, 477, 589, 596, 760, 761, 825
Ebū Seleme 231
Ebū Süfyān 198, 220, 439, 541, 797
Ebū Süfyān bin Ḥarb 439 (bkz. Ebū Süfyān)
Ebū Süleymān 88, 121
Ebū Süleymān el-Büstī 552, 553
Ebū Süleymān-ı Ḫaṭṭābī 769, 842
Ebū Ṭālib 411, 483, 509, 539, 654, 798
Ebū 'Ubeyd 653
Ebū 'Ubeyd Ḳāsım bin Sellām 796
Ebū 'Ubeyde 637, 644, 713
Ebū Ümāme 88, 321, 825
Ebū Üsāme 628
Ebū Ya'lā el-Mālikī 588
Ebū Yūsuf 803, 806
Ehl-i Beyt (r. anhum) 59, 65, 122, 179, 218, 222, 228, 252, 475, 477, 512, 561, 570, 571, 572, 573, 574, 589, 596, 598, 599, 600, 743, 749, 850, 854
Ehl-i Kitāb 389, 506, 711, 783, 800, 811
Ehl-i Kūfe 588, 768
Ehl-i Medīne 208, 218, 457, 464, 660
Ehl-i Ress 845
Ehl-i Ṣuffe (r. anhum) 415, 419
Ehl-i Sünnet 294, 362, 400, 472, 580, 613, 786, 795, 819, 820, 826, 830, 832, 833, 836, 844
Ehlü's-Sünne 723 (bkz. Ehl-i Sünnet)
el-İstişfâ fî Tercemeti'ş-Şifâ 42, 70, 103
Enbiyā (as) 68, 70, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 113, 120, 122, 127, 128, 129, 140, 141, 142, 145, 146, 150, 155, 156, 163, 166, 177, 184, 187, 190, 191, 193, 201, 202, 216, 217, 231, 233, 234, 235, 237, 238, 239, 241, 266, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 277, 279, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 292, 293, 294, 296, 299, 306, 309, 312, 315, 317, 319, 323, 329, 332, 334, 335, 336, 338, 339, 341, 342, 343, 345, 346, 347, 350, 351, 352, 353, 356, 357, 365, 367, 368, 370, 389, 394, 398, 400, 406, 418, 448, 463, 487, 494, 513, 515, 516, 517, 518, 531, 548, 577, 588, 607, 609, 610, 611, 612, 614, 629, 630, 632, 633, 634, 636, 637, 638, 643, 645, 646, 648, 649, 650, 655, 656, 661, 674, 678, 682, 684, 685, 686, 687, 689, 691, 692, 699, 700, 701, 705, 708, 712, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 727, 728, 732, 733, 734, 743, 744, 755, 758, 760, 763, 767, 770, 771, 774, 776, 779, 788, 789, 790, 794, 796, 797, 798, 799, 812, 817, 828, 829, 830, 833, 843, 844
Endelüs 771, 784, 791, 813, 838
Enes 68, 69, 88, 109, 161, 162, 165, 170, 182, 187, 196, 197, 199, 202, 203, 206, 208, 212, 216, 218, 219, 231, 235, 263, 272, 278, 281, 282, 283, 284, 288, 293, 297, 300, 311, 314, 318, 320, 321, 332, 333, 334, 335,

336, 337, 340, 402, 405, 406, 412, 416, 420, 426, 429, 430, 432, 434, 440, 442, 447, 448, 451, 458, 466, 469, 529, 533, 535, 536, 538, 543, 546, 559, 560, 576, 611, 675, 739, 751, 759, 761, 766, 807
Enes bin Mālik 66, 87, 157, 316, 405, 426, 429, 431, 464, 601, 613, 615, 780 (bkz. Enes)
Enṣār (r. anhum) 168, 199, 341, 413, 440, 451, 479, 539, 544, 558, 580, 678, 739, 765, 779, 852
Erbed bin Ḳays 89, 493
Ermiyā (as) 798
Erūsiyye 829
Esmā bint-i Ṣıddīḳ 88, 321, 466
Esmā bint-i ʻUmeys 50, 403, 404
Esmā-i Ḥüsnā 352, 353, 354, 355, 356, 357, 361, 586
es-Sulṭān el-Ġāzī Aḥmed Ḫān ibnü's-Sulṭān Muḥammed Ḫān 42, 103
Eşāʻire 656, 686
Eşʻarī 305, 311, 384, 449, 823, 835 (bkz. Ebu'l-Ḥasen el-Eşʻarī)
Eşheb 592, 622, 809, 816, 822, 840
Evdī 821
Evs bin Evs 592
Evzāʻī 806, 809, 816
Eyle 320, 321
Eyyūb (as) 86, 236, 352, 662, 663, 760, 790
Eyyūb-ı Saḫtiyānī 563, 578
Ezd 497
Ezherī 652
Ezvācü'n-Nebī (sav) 574

F

Faḫr-ı Rāzī 313
Fāṭıma 416 (bkz. Fāṭımatü'z-Zehrā)
Fāṭımatü'z-Zehrā 420, 462, 477, 545, 570, 593, 618, 850
Feḍāle bin ʻUbeyd 590
Feḍāle bin ʻUmeyr 493
Fehd bin ʻAṭiyye 450
Felāsife 828
Ferrā 129
Feṭḥ-i Mekke 146, 197, 198, 216, 270, 385, 435, 442, 473, 493, 773, 774
Fırḳa-i Nāciye 529
Firʻavn 89, 189, 482, 517, 518, 714
Firdevs 320, 330, 525
Fīrūz 481
Furḳān 137, 236, 345, 397, 518, 576, 845, 851 (bkz. Ḳur'ān, Ḳur'ān-ı Kerīm)

G

Ġār-ı Ḥirā 639
Ġarḳade 68, 461
Ġavreṯ bin el-Ḥāriṯ 195, 485, 486
Ġaylān bin Seleme 424
Ġazve-i Bedr 202, 220, 456, 463, 468, 483, 485, 503, 660, 707, 739
Ġazve-i Benī Ġaṭafān 485
Ġazve-i Benī Ḳureyẓa 216
Ġazve-i Buvāt 373, 407
Ġazve-i Ḫayber 455, 697
Ġazve-i Ḥuneyn 194, 209, 292, 425, 470, 471, 492
Ġazve-i Ḥudeybiye 385, 406, 409
Ġazve-i Mūte 834
Ġazve-i Ṭā'if 426
Ġazve-i Tebūk 408, 411, 418, 480, 656, 834
Ġazve-i Uḥud 163, 172, 194, 198, 453, 455, 469, 477, 481, 504, 539, 733
Ġazve-i Ẕātü'r-Riḳā' 194
Ġazve-i Ẕi'l-Ḳared 453
Ġazzālī 71, 309, 827
Ġurābiyye 828, 829, 844

H

Ḥabeşe 481, 499, 506
Ḥabīb bin Füdeyk 454
Ḥabīb bin Rebīʻ 771
Ḥabīb ibn-i Rebīʻu'l-Ḳaravī 772 (bkz. Ḥabīb bin Rebīʻ)
Ḥabībullāh (sav) 80, 321, 322, 327, 350, 554, 651, 795
Ḥabrü'l-Ümme 304, 461, 599 (bkz. ʻAbdullāh bin ʻAbbās, İbn-i ʻAbbās)
Ḥaccāc 89, 477
Ḥacer-i Esved 219, 321, 532
Ḥadīce 87, 212, 297, 641 (bkz. Ḥadīcetü'l-Kübrā)
Ḥadīcetü'l-Kübrā 212, 214, 640, 641 (bkz. Ḥadīce)
Ḥaḍramevt 168, 170
Ḥafaẓa 844

Ḥafṣ ibn-i Ġıyāṣ 821
Ḥafṣa 228
Ḥakem 816
Ḥakem bin Keysān 707
Ḥakem ibn-i Ebi'l-'Āṣ 463, 487
Ḫālid bin 'Abdül'uzzā 419
Ḫālid bin Ebī 'İmrān 730
Ḫālid bin el-Velīd 465, 483, 505, 582, 769
Ḫālid bin Ma'dān 272, 544
Ḫālid bin Sa'īd 579
Ḫālid bin Sinān 845
Ḫalīl (as) 323, 327 (bkz. İbrāhīm (as))
Ḫalīlullāh (as) 325, 334 (bkz. İbrāhīm (as))
Ḫalīlü'r-Raḥmān (as) 319, 324, 327, 334, 350, 846 (bkz. İbrāhīm (as))
Ḥalīme 88, 213, 272, 469, 509, 511, 575
Ḥalīme-i Sa'diyye 282 (bkz. Ḥalīme)
Ḥallāc 839
Ḥamele-i 'Arş 844
Ḥāmil-i vaḥy-i mübīn 87, 129, 210, 227, 263, 278, 279, 288, 290, 295, 426, 492, 502, 531, 639, 666, 706, 743 (bkz. Cibrīl (as))
Ḥammād bin Seleme 282, 469, 640
Ḥammāletü'l-ḥaṭab 89, 486, 487
Ḥamza 87, 198, 270, 492, 503, 504, 784
Ḥamza-zāde 'Abdullāh Efendi 45, 93, 856
Ḫandaḳ 373, 412, 456, 697
Ḥaneş 591
Ḥaneş bin 'Aḳīl 468
Ḥanefiyye 808
Ḥanẓale (Hanzale b. Ebî Âmir) 477
Ḥanẓale bin Ḥizyem 470
Ḥarem-i Muḥterem 216, 219, 270, 296, 439, 622
Ḥāriş (sahâbî) 202
Ḥāriş bin Esed 723 (bkz. Ḥāriş-i Muḥāsibī)
Ḥāriṣe bin Vehb 88, 320, 321
Ḥāriş-i Muḥāsibī 795
Hārūn (as) 280, 647, 684
Hārūn bin Ḥabīb 818
Hārūn er-Reşīd 775, 776, 792
Ḥarūrā 821
Hārūt u Mārūt 728, 729, 730, 731, 844
Ḫaṣ'am 456
Ḥasan (ra) 87, 218, 256, 330, 427, 478, 481, 545, 546, 571, 572, 608
Ḥasan bin 'Alī 243 (bkz. Ḥasan)
Ḥasan bin Ḥaydar-ı Kerrār 608 (bkz. Ḥasan)
Ḥasan bin Reşīḳ 628
Ḥasan-ı Baṣrī 88, 122, 127, 191, 295, 304, 305, 314, 406, 431, 447, 450, 598, 611, 635, 682, 703, 731, 732, 746, 806, 816, 821
Ḥasen bin Ebi'l-Ḥasen 528
Ḥaseneyn (r. anhumâ) 87, 270, 324, 466, 537, 545, 570
Hāşimī 789
Ḥāṭıb 480
Ḫaṭme 775
Ḫaṭṭābī 120, 486, 588 (bkz. Ebū Süleymān-ı Ḫaṭṭābī)
Ḫavāric 89, 475, 479, 781, 819, 820, 821, 823, 824, 825, 831, 832, 837
Ḥavle bint-i Ḳays 88, 321
Ḥavvā (as) 264, 708, 710
Ḫayber 404, 440, 444, 447, 473, 677
Ḥaydar-ı Kerrār 87, 221, 256, 289, 403, 415, 426, 434, 452, 461, 530, 537, 540, 596, 605, 608, 803, 831, 834, 844 (bkz. 'Alī, 'Alī bin Ebī Ṭālib)
Ḫazene-i Cehennem 844
Ḫazene-i Cennet 844
Ḥażret-i Şīr-pīşe-i velāyet 432 (bkz. 'Alī, 'Alī bin Ebī Ṭālib)
Hemdān 168, 497
Hevāzin 199, 213
Ḫındıf 265 (bkz. İlyās bin Muḍar)
Ḫıżr (as) 86, 275, 389, 658, 683, 684, 685, 844
Ḥicāz 168, 185
Ḥicr 295, 297
Ḥimyer 497
Hind 264, 276, 474, 828
Hind ibn-i Ebī Hāle 243 (bkz. İbn-i Ebī Hāle)
Hiraḳl 172, 220, 235, 506
Ḥīre 473
Hişām 89, 833, 834
Hişām bin Ġāzī 569
Ḫorāsān 276, 554
Ḥubāb bin el-Münẕir 739
Ḥubeyb bin Yisāf 456
Hūd (as) 237
Ḥudeybiye 298, 373, 407, 409, 559
Ḫulefā-yı Erba'a (r. anhum) 577

Ḫulefâ-yı Râşidîn (r. anhum) 527, 530, 850
Ḥumeyd 406, 675
Ḥuneyn 201, 777
Ḫurremiyye 830
Ḥuyey bin Aḫṭab 89, 491
Ḥuẕeyfe 88, 120, 232, 269, 270, 321, 331, 336, 338, 340, 458, 472, 476, 540, 576
Ḫuzeyme 464, 782
Ḫüccetü'l-İslâm 71, 309 (bkz. Ġazzâlî)
Ḥücre-i Muṭahhara 218, 416, 511, 615, 616, 617, 623, 624
Ḥücre-i Nebeviyye 615
Ḥücre-i Şerîfe 420
Hünûd 504
Ḥüseyn (ra) 87, 251, 254, 256, 482
Ḥüseyn-i Neccâr 685
Hüşeym 821

I-İ

'Irâḳ 473, 687, 775, 776
Iṣṭaḫrî 687
İbâżıyye 819
İbn-i 'Abbâs 71, 87, 88, 112, 115, 130, 131, 132, 157, 177, 180, 199, 228, 231, 263, 264, 266, 275, 283, 295, 302, 303, 305, 309, 311, 313, 314, 317, 332, 336, 340, 341, 402, 426, 428, 431, 435, 448, 456, 460, 498, 503, 541, 546, 555, 556, 573, 574, 585, 589, 591, 592, 599, 608, 609, 610, 612, 620, 627, 635, 638, 639, 642, 643, 651, 666, 669, 683, 686, 698, 702, 709, 711, 728, 730, 737, 739, 746, 748, 749, 774, 775, 807, 845 (bkz. 'Abdullâh bin 'Abbâs)
İbn-i 'Abdülḥakem 840
İbn-i 'Aclân 799
İbn-i Aḫṭab 507 (bkz. Ḥuyey bin Aḫṭab)
İbn-i 'Â'işe 715
İbn-i 'Alâ 635
İbn-i 'Arefe 652
İbn-i 'Aṭâ 88, 119, 133, 147, 189, 305, 591, 645, 651, 702, 723
İbn-i 'Attâb 772 (bkz. Ebû 'Abdillâh bin 'Attâb)
İbn-i Buḥayne 695
İbn-i Büreyde 88, 321
İbn-i Ca'fer 546 (bkz. 'Abdullâh bin Ca'fer)
İbn-i Cellâb 813, 838
İbn-i Cübeyr 635, 638, 709, 714, 748 (bkz. Sa'îd bin Cübeyr)
İbn-i Dînâr 721
İbn-i Ebî Füdeyk 615
İbn-i Ebî Ḥakîm 641
İbn-i Ebî Hâle 88, 157, 160, 205, 225, 232, 251 (bkz. Hind ibn-i Ebî Hâle)
İbn-i Ebî Ḥâzim 817, 838
İbn-i Ebî Kebşe 401
İbn-i Ebi'l-'Azâḳır 839
İbn-i Ebî Leylâ 815, 852
İbn-i Ebi'l-Ḥuḳayḳ 677
İbn-i Ebî Müleyke 616
İbn-i Ebî Şeybe 220
İbn-i Ebî Ümeyye 774
İbn-i Ebî Üveys 567, 769
İbn-i Enbârî 258, 669
İbn-i Fürek 208, 323, 326, 426, 646, 709, 744
İbn-i Ḥabîb 622, 769, 815, 820, 837, 838, 840, 841, 850
İbn-i Hânî-i Endelüsî 791
İbn-i Ḫaṭal 773, 778
İbn-i Ḫaṭṭâb 459, 536, 559, 578, 706, 749 (bkz. 'Ömer)
İbn-i Ḫayrân 687
İbn-i Ḫumeyd 562
İbn-i Ḫuveyzmenẕâẕ 687
İbn-i 'İmrân 854
İbn-i İsḥâḳ 88, 125, 219, 305, 408, 448, 486, 539, 639, 640, 739
İbn-i Ḳâsım 592, 619, 769, 785, 808, 811, 812, 813, 815, 817, 819, 820, 837, 838, 840, 841, 843, 846
İbn-i Ḳaṣṣâr 588, 589, 687, 806, 807
İbn-i Ḳatâde 409
İbn-i Kâtib 813, 816
İbn-i Kelbî 88, 111
İbn-i Kināne 813, 822 (bkz. 'Oṯmân bin Kināne)
İbn-i Lehî'a 820
İbni'l-Ḥabîb 591
İbn-i Lübâbe 813, 838
İbn-i Mâcişûn 819
İbn-i Mâlik 336
İbn-i Medînî 475

İbn-i Mehdī 568 (bkz. ʿAbdurraḥmān bin Mehdī)
İbn-i Meryem 792
İbn-i Muḳle 848
İbn-i Mücāhid 847
İbn-i Nāfiʿ 622, 695, 816, 820
İbn-i ʿÖmer 88, 177, 201, 266, 267, 302, 304, 321, 328, 329, 340, 421, 426, 431, 529, 531, 541, 546, 573, 582, 589, 594, 601, 607, 610, 611, 613, 616, 617, 620, 625, 688, 811, 821, 837 (bkz. ʿAbdullāh bin ʿÖmer)
İbn-i Revāḥa 366
İbn-i Saḥnūn 448, 769, 787, 802, 803, 812, 814, 815, 819, 820 (bkz. Muḥammed bin Saḥnūn)
İbn-i Sīrīn 565 (bkz. Muḥammed bin Sīrīn)
İbn-i Ṣūriyā 507
İbn-i Süreyc 687
İbn-i Ṣaʿbān 593, 851, 853
İbn-i Şeddād 366
İbn-i Şenebūẕ 847
İbn-i Şihāb 208, 283, 284, 409, 609, 670 (bkz. Zührī)
İbn-i Şümāse 558
İbn-i ʿUyeyne 747, 820
İbn-i Übeyy 195
İbn-i Üsāme 573 (bkz. Muḥammed bin Üsāme)
İbn-i Vehb 268, 439, 442, 456, 604, 611, 616, 618, 622, 730, 770, 811
İbn-i Zeyd 636, 703, 708
İbn-i Ẕī-Yezen 798
İbnü'l-Aʿṣam 734 (bkz. Lebīd bin el-Aʿṣam)
İbnü'l-Ḥaḍramī 707
İbnü'l-Muṭarrif 623, 769
İbnü'l-Mübārek 821 (bkz. ʿAbdullāh bin el-Mübārek)
İbnü'l-Münkedir 210 (bkz. Muḥammed bin el-Münkedir)
İbnü'l-Münẕir 803, 820 (bkz. Ebī Bekr bin el-Münẕir)
İbnü'l-Müseyyeb 567, 620
İbnü'z-Zübeyr 88, 163, 589, 622 (bkz. ʿAbdullāh bin ez-Zübeyr)
İbrāhīm (as) 86, 117, 177, 178, 189, 217, 236, 238, 263, 268, 271, 272, 280, 283, 285, 286, 302, 319, 322, 324, 327, 334, 352, 389, 633, 649, 650, 670, 691, 754, 846
İbrāhīm bin ʿAbdillāh el-Enṣārī 566
İbrāhīm bin Ḥammād 444
İbrāhīm bin Ḥüseyn 769, 818
İbrāhīm el-Faḳīh 614
İbrāhīm Ḥanīf 45, 93, 856
İbrāhīm-i Fezārī 771
İbrāhīm-i Neḫaʿī 806, 847
İbrāhīm-i Tücībī 562
İbrāhīm Paşa 42, 104
ʿİkrime 69, 88, 164, 304, 305, 458
İlyās bin Muḍar 265
İmām 676, 848 (bkz. Muṣḥaf-ı Ḥażret-i ʿOṣmān)
İmām Zeynelʿābidīn 743, 745
İmām-ı Aʿẓam 375, 768, 785, 803, 806, 807, 810, 816, 840, 844
İmāmü'l-Ḥaremeyn 518, 690 (bkz. Ebi'l-Maʿālī)
İmāmü'l-Ḥaremeyn Ebu'l-Maʿālī 823 (bkz. Ebi'l-Maʿālī)
ʿİmrān 202 (bkz. ʿİmrān bin Ḥuṣayn)
ʿİmrān bin Ḥuṣayn 408, 410, 503
İncīl 286, 351, 358, 389, 506, 846
ʿİrbāḍ bin Sāriye 271, 526
İrem 115, 246, 620
ʿĪsā (as) 87, 122, 172, 181, 183, 187, 188, 215, 234, 236, 241, 259, 272, 279, 286, 319, 322, 326, 352, 379, 515, 518, 637, 660, 691, 717, 734, 812, 813
ʿĪsā 811, 819 (bkz. ʿĪsā bin Dīnār)
ʿĪsā bin Dīnār 695
ʿİseviyye 830
İsferāyinī 430, 441 (bkz. Ebū İsḥāḳ-ı İsferāyinī)
İsḥāḳ (as) 86, 189, 238, 352, 856
İsḥāḳ 803, 806 (bkz. İsḥāḳ ibn-i Rāhūye)
İsḥāḳ 41, 70, 103 (bkz. İsḥāḳ Efendi)
İsḥāḳ bin İbrāhīm el-Faḳīh 614
İsḥāḳ bin Yaḥyā 817
İsḥāḳ Efendi 45, 93, 856
İsḥāḳ-ı İsferāyinī 588
İsḥāḳ-ı Tücībī 544
İsḥāḳ ibn-i Rāhūye 162, 807, 816
İslām 74, 84, 110, 123, 125, 126, 138, 144, 169, 172, 197, 198, 199, 206,

208, 235, 241, 295, 347, 364, 365, 366, 380, 383, 386, 390, 392, 414, 422, 427, 428, 437, 438, 440, 451, 452, 459, 461, 480, 481, 483, 485, 487, 488, 500, 502, 506, 519, 520, 521, 522, 523, 527, 528, 539, 542, 552, 587, 605, 626, 653, 664, 668, 671, 672, 674, 683, 706, 712, 733, 744, 756, 769, 774, 775, 777, 778, 779, 780, 782, 783, 788, 799, 800, 802, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 818, 822, 823, 831, 834, 836, 837, 838, 843, 846, 848, 849, 850, 853
İslâmiyân 106, 115, 134, 156, 201, 208, 260, 364, 374, 386, 473, 479, 480, 493, 535, 546, 561, 578, 601, 612, 613, 619, 621, 643, 647, 674, 679, 683, 687, 694, 699, 702, 706, 725, 748, 810, 811, 813, 814, 815, 816, 818, 824, 826, 838
İsmâ'îl (as) 86, 177, 238, 263, 352, 355
İsmâ'îliyye 829, 833
İsrâ 66, 75, 78, 79, 80, 83, 84, 109, 135, 149, 166, 219, 234, 261, 277, 278, 280, 282, 283, 284, 288, 291, 292, 294, 295, 296, 297, 299, 300, 301, 311, 312, 313, 340, 484, 486, 502, 505, 506, 518, 528, 597, 636, 660, 668, 731, 798
İsrâfîl (as) 215, 328, 502, 844

K

Ka'b 330 (bkz. Ka'b bin Mâlik)
Ka'b 131, 304 (bkz. Ka'bü'l-Aḥbār)
Ka'b bin el-Eşref 455, 773
Ka'b bin Esed 507
Ka'b bin Lü'eyy 506
Ka'b bin Mâlik 329
Ka'b bin 'Ucre 595
Ka'be-i Mükerreme 176, 219, 439, 503
Kâbis bin Rebî'a 574
Ḳâbisî 793, 809, 815, 816 (bkz. Ebu'l-Ḥasen el-Ḳâbisî)
Ka'bü'l-Aḥbâr 116, 125, 290, 303, 351, 581, 593
Ḳaderiyye 479, 819, 820, 821, 823, 836, 837
Ḳâḍı'l-Ḳuḍât-ı Baġdâd Ebû 'Ömer-i Mâlikî 839
Ḳâḍî 'Abdullâh ibnü'l-Murâbıṭ 772
Ḳâḍî Ebî 'Alî 466
Ḳâḍî Ebû 'Abdullâh Muḥammed bin Sa'îd 587
Ḳâḍî Ebû Bekr bin 'Alâ el-Mâlikî 666
Ḳâḍî Ebu'l-Ḥasen 780
Ḳâḍî Ebu'l-Ḥasen bin el-Ḳaṣṣâr 587
Ḳâḍî Ebu'l-Velîd el-Bâcî 617, 623, 696
Ḳâḍî Ebû Muḥammed bin Naṣr 587, 803
Ḳâḍî Ebû Muḥammed ibn-i Manṣûr 789, 793
Ḳâḍî Ḥâriṣ bin Miskîn 787
Ḳâḍî Îyâż 41, 102
Ḳâḍî İbn-i Naṣr 817
Ḳâḍî-i Ḳurṭuba 789
Ḳâḍî İsmâ'îl 621, 821
Ḳâḍî İsmâ'îl ibn-i İsḥâḳ 775 (bkz. Ḳâḍî İsmâ'îl)
Ḳâḍî Muḥammed bin Naṣr 775
Ḳaḥṭân 478
Ḳal'a-i Ḫayber 404
Ḳarâmiṭa 386, 828, 829, 832
Ḳatâde 68, 88, 119, 127, 142, 283, 336, 405, 409, 564, 568, 569, 606, 623, 635, 636, 670, 714, 744, 780, 807
Ḳatâde bin Di'âme 832 (bkz. Ḳatâde)
Ḳatâde bin en-Nu'mân 453, 468
Ḳatâde bin Milḥân 470
Ḳavm-i 'Âd 824
Ḳayle 183, 223 (bkz. Ḳayle bint-i Maḫreme)
Ḳayle bint-i Maḫreme 561
Ḳayrevân 771
Ḳays 88, 204, 255
Ḳays bin Sa'd 88, 204
Ḳays bin Zeyd 470
Ḳayṣer 385, 473, 560
Kelâm-ı Ḳadîm 130, 398, 399, 671, 851 (bkz. Ḳur'ân, Ḳur'ân-ı Kerîm)
Kelbî 70, 88, 143, 667, 670, 672
Kelîm (as) 86, 87, 152, 187, 236, 237, 238, 242, 280, 281, 284, 288, 303, 306, 308, 309, 311, 312, 322, 369, 683, 684, 714, 715, 819, 846 (bkz. Mûsâ (as))
Kelimetullâh (as) 188, 322 (bkz. 'Îsâ (as))
Kelîmullâh (as) 334, 647 (bkz. Mûsâ (as))

Kerrāmiyye 369
Kerrūbiyān 244, 290, 492, 502, 504, 512, 585, 594, 727
Ḳıbṭī 334, 714
Kirām-ı Kātibīn 844
Kisā'ī 129
Kisrā 221, 385, 462, 473, 481, 482, 509, 560
Kitāb-ı 'Azīz ü Ḥakīm 375 (bkz. Ḳur'ān, Ḳur'ān-ı Kerīm)
Kitāb-ı Ḥamīd 377 (bkz. Ḳur'ān, Ḳur'ān-ı Kerīm)
Kitāb-ı Kerīm 76, 108, 155, 395 (bkz. Ḳur'ān, Ḳur'ān-ı Kerīm)
Kitāb-ı Mübīn 396, 530, 534, 699, 795 (bkz. Ḳur'ān, Ḳur'ān-ı Kerīm)
Kitāb-ı Nevādir 844
Ḳosṭanṭiniyye 484
Ḳudüs 166, 360
Kūfe 321, 482, 622, 767, 775, 810, 852
Ḳur'ān 108, 110, 117, 128, 132, 134, 138, 143, 150, 176, 187, 208, 240, 268, 269, 270, 312, 349, 354, 358, 366, 369, 370, 371, 375, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 487, 501, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 528, 547, 548, 589, 641, 653, 669, 670, 671, 682, 684, 706, 711, 728, 833, 852
Ḳur'ān-ı 'Aẓīm 150, 187, 535, 798, 851
Ḳur'ān-ı 'Aẓīmü'ş-şān 371, 391, 811, 828, 833, 845, 846, 847, 848, 851
Ḳur'ān-ı Ḥakīm 131
Ḳur'ān-ı Kerīm 116, 132, 380, 391, 397, 398, 425, 529, 564, 831, 832, 833, 846
Ḳur'ān-ı Mübīn 383
Ḳureyş 67, 77, 111, 128, 166, 168, 176, 177, 178, 183, 197, 202, 219, 220, 221, 263, 292, 297, 382, 387, 404, 434, 436, 442, 462, 463, 477, 478, 479, 482, 483, 484, 486, 488, 489, 490, 492, 494, 501, 559, 560, 572, 635, 639, 642, 648, 653, 654, 655, 660, 666, 668, 669, 675, 734, 754, 830
Ḳurṭuba 789, 818, 841, 843
Ḳuşeyrī 359, 362, 526, 554, 587, 649, 651, 669, 702, 703, 704, 744
Ḳuteybe 748
Ḳuteybī 359, 636, 792
Ḳużā'a 497
Ḳuzmān 89, 476
Kümeyliyye 831
Kütāme 627

L

Lebīd bin el-A'ṣam 89, 195, 483
Levḥ-i Maḥfūẓ 706, 707
Leyṯ 569, 803, 820 (bkz. Leyṯ ibn-i Sa'd)
Leyṯ ibn-i Sa'd 816
Leyle-i İsrā 296, 502, 636, 660
Leyletü'l-Mi'rāc 166, 234, 483
Livā'ü'l-Ḥamd 80, 81, 85, 322, 345, 706
Loḳmān (as) 87, 180, 389, 759, 844
Lūṭ (as) 86, 234, 237, 239

M

Ma'arrī 790, 791
Maḫzūmī 817, 838
Mā'ide 232
Maḳām-ı Maḥmūd 66, 76, 80, 134, 155, 316, 320, 328, 329, 330, 332, 333, 335, 338, 345, 538
Māleḳa 854
Mālik (melek (as)) 284, 793, 844
Mālik (İmâm Mâlik) 88, 165, 276, 300, 408, 440, 562, 563, 565, 566, 567, 568, 569, 574, 578, 580, 582, 587, 588, 594, 595, 609, 611, 613, 614, 616, 617, 619, 621, 622, 660, 768, 769, 770, 772, 775, 776, 781, 785, 792, 796, 799, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 811, 812, 813, 814, 816, 817, 819, 820, 821, 822, 831, 837, 838, 840, 843, 844, 850, 851, 852, 853, 854
Mālik bin Enes 567, 620, 780 (bkz. Mālik)
Mālik bin Evs 602
Mālik bin Sinān 163
Mālik ibn-i Nüveyre 769
Mālik ibn-i Sa'sa' 283, 284
Mālikiyye 163, 371, 375, 609, 619, 622, 623, 687, 781, 782, 785, 787, 789, 803, 804, 807, 808, 810, 812, 813, 815, 820, 822, 838, 839

Ma'mer 188
Māneviyye 827
Manṣūr 574
Maṣṣīṣī 791
Mātürīdī 408
Māverdī 89, 122, 123, 303, 314, 556, 703
Māzerī 715
Mebsūṭ 594, 616, 619, 621, 769, 780, 813, 817, 837, 840
Mecūs 827, 845
Medīne 132, 202, 321, 540, 544, 582, 614, 622, 623, 625, 754, 773 (bkz. Medīne-i Münevvere)
Medīne-i Münevvere 202, 215, 406, 452, 473, 481, 492, 511, 541, 568, 583, 615, 617, 620, 622, 623, 625, 626, 639, 754, 812 (bkz. Medīne)
Medlūk 88, 469
Meġāzī 671
Mehdī 475, 767
Mekke 132, 140, 146, 149, 202, 214, 216, 227, 264, 402, 432, 435, 439, 473, 480, 481, 487, 489, 490, 541, 622, 623, 628, 639, 773, 774, 823, 832 (bkz. Mekke-i Mükerreme)
Mekke-i Mükerreme 132, 143, 166, 197, 198, 222, 270, 276, 280, 293, 347, 365, 385, 401, 432, 439, 442, 473, 481, 483, 484, 493, 626, 627, 641, 832 (bkz. Mekke)
Mekke-i Müşerrefe 450, 620, 626 (bkz. Mekke)
Melâ'ike-i Kirām (as) 144, 166, 178, 274, 284, 290, 311, 314, 477, 503, 512, 585, 602, 672, 684, 727, 728, 729, 730, 787, 791, 843, 844
Melekü'l-mevt (as) 512 (bkz. 'Azrā'īl (as))
Mervān bin 'Abdülḥakem 305
Merve 487
Meryem (as) 87, 188
Meryem ibneti 'İmrān (as) 845 (bkz. Meryem)
Mescid-i Aḳṣā 279, 293, 294, 296, 299
Mescid-i Ḳubā 617, 620
Mescid-i Medīne-i Münevvere 623 (bkz. Mescid-i Nebevī)
Mescid-i Minā 621
Mescid-i Nebevī 166, 406, 430, 481, 562, 614, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 659
Mescid-i Şerīf 379, 429, 430, 487, 505, 618 (bkz. Mescid-i Nebevī)
Mescidü'l-Ḥarām 481, 620, 621, 622, 623, 639, 832 (bkz. 'İsā (as))
Mesīḥ (as) 87, 188, 259, 271, 319, 334, 515, 518, 823
Mesrūḳ 302, 401
Meysere 511
Mezḥic 497
Mışr 506, 663
Mīkā'īl (as) 87, 503, 730, 844
Miḳdād 88, 270, 461, 469, 534, 852
Miḳdād ibnü'l-Esved 852 (bkz. Miḳdād)
Mi'rāc 76, 79, 80, 81, 84, 87, 147, 155, 166, 234, 235, 263, 275, 277, 278, 279, 281, 282, 284, 288, 289, 291, 292, 293, 295, 296, 297, 298, 299, 301, 311, 340, 351, 369, 404, 483, 540
Mirġāb 574
Mu'āfā bin 'İmrān 580
Mu'ammer 89, 833
Mu'arrıż bin Mu'ayḳıb 450
Mu'aṭṭıla 829
Mu'āviye 459, 475, 476, 498, 574, 580, 850
Mu'āviye bin Ebī Süfyān 580 (bkz. Mu'āviye)
Mu'āviye bin Şevr 469
Mu'avviż bin 'Afrā 200, 456
Mu'avvizeteyn 846
Mu'āẕ 88, 304, 309, 310, 408, 605, 806
Mu'āẕ bin Cebel 408, 443 (bkz. Mu'āẕ)
Muḍar 462
Muġīre 88, 230, 231, 561 (bkz. Muġīre bin Şu'be)
Muġīre (Mâlikî fakîhi) 816, 822
Muġīre bin Nevfel 581
Muġīre bin Şu'be 442 (bkz. Muġīre)
Muhācirīn (r. anhum) 539, 544, 559
Muḥaddec 89, 479
Muḥammed bin Cerīr-i Ṭaberī 624 (bkz. Ṭaberī)
Muḥammed bin el-Ḥakem 588
Muḥammed bin el-Mevvāz 588, 780, 816, 817, 819
Muḥammed bin el-Münkedir 564 (bkz. İbnü'l-Münkedir)
Muḥammed bin Ḥasan 806
Muḥammed bin Ḥāṭıb 457

Muḥammed bin İbrāhīm 769
Muḥammed bin Mesleme 594, 621, 780, 816, 817, 838
Muḥammed bin Saḥnūn 768, 784, 803, 837, 838, 846 (bkz. İbn-i Saḥnūn)
Muḥammed bin Selām 747
Muḥammed bin Sīrīn 618 (bkz. İbn-i Sīrīn)
Muḥammed bin Ṭaberī 767 (bkz. Ṭaberī)
Muḥammed bin Üsāme 573 (bkz. İbn-i Üsāme)
Muḥammed ibn-i İdrīs 628
Muḥammed ibn-i Şebīb 826
Muḥammed ibn-i Zeyd 767
Muḥammed-i Vāḳıdī 767 (bkz. Vāḳıdī)
Muḫtār 89, 477
Muḳātil 670
Muḳavḳıs 507
Muḳtedir-Billāh 839
Mūsā (as) 86, 87, 166, 189, 234, 236, 238, 241, 268, 280, 281, 284, 286, 287, 288, 302, 305, 306, 307, 308, 309, 334, 341, 352, 389, 515, 518, 652, 658, 683, 684, 685, 691, 701, 715, 722, 797, 846
Mūsā bin 'Uḳbe 671
Mūsā ibn-i Ziyād 841
Muṣ'ab bin 'Abdullāh 563
Muṣ'ab bin ' Umeyr 504
Muṣḥaf-ı Ḥażret-i 'Oṣmān 845, 848
Muṣḥaf-ı İmām 676 (bkz. Muṣḥaf-ı Ḥażret-i 'Oṣmān)
Muṣḥaf-ı Şerīf 845, 848
Muṭarrif 567, 623, 838
Mūte 410, 481
Mu'tezile 305, 449, 651, 685, 826
Muṭṭalib 88, 429, 430
Muvaṭṭa' 165, 408, 611, 616, 660, 819
Mübārekü'l-Yemāme 450
Müberred 555
Mücāhid 88, 124, 189, 242, 332, 401, 425, 636, 638, 714, 761
Mücessime 822
Mülā'ibü'l-Esinne 454
Münker 844
Mürci'e 820
Mürselīn (as) 74, 75, 76, 77, 78, 79, 82, 114, 127, 155, 156, 162, 163, 177, 180, 191, 217, 234, 237, 238, 277, 285, 287, 333, 339, 347, 350, 351, 416, 422, 448, 577, 584, 629, 630, 689, 794, 855
Müseylime 378
Müslim 164
Müstevrid 88, 321
Müşebbihe 836
Müşkilü'l-Ḥadīṣ (Ebū Bekr bin Fūrek'in eseri) 800
Müşkilü'l-Ḥadīṣ (Ṭaḥāvī'nin eseri) 403
Mütenebbī 790
Müteşeyyi'a 612
Müzenī 807
Müzeyne 417

N

Nābiġa 460
Naḍr bin el-Ḥāriṣ 221, 383, 501, 774
Nāfi' 616
Nakḳāş 131, 277, 305, 314, 714, 718
Na'mān 466
Naṣārā 122, 326, 392, 506, 507, 734, 812, 813, 816, 817, 822, 827, 828, 829, 831, 833, 834, 837
Nāṣıbe 475
Naṣrānī 392, 811, 812, 813, 816
Nebhān 808
Necāşī 88, 166, 213, 481, 506, 560
Necd 168
Neciyyullāh (as) 334, 691, 710 (bkz. Nūḥ (as))
Necrān 390, 506
Neḥa'ī 593, 638, 807
Nehdiyye 168
Nekīr 793, 844
Nemrūd 286
Nesā'ī 453, 592
Nevevī 71, 309
Nifṭaveyh 366, 704
Nūḥ (as) 70, 86, 143, 178, 236, 237, 263, 265, 268, 289, 333, 352, 356, 504, 645, 691, 701, 717, 718
Nu'mān bin Beşīr 452
Nu'mān bin Muḳarrin 417
Nuṣayrī 839

O-Ö

‘Oṣmān 68, 418, 432, 434, 530, 560, 580, 806, 845, 848, 850
‘Oṣmān bin Ebī Şeybe 653
‘Oṣmān bin Ebi’l-‘Āṣ 508
‘Oṣmān bin Ḥuneyf 453
‘Oṣmān bin Kināne 769 (bkz. İbn-i Kināne)
‘Oṣmān-ı Ẕi’n-Nūreyn 834 (bkz. ‘Oṣmān)
‘Ömer 68, 87, 191, 196, 199, 270, 296, 297, 321, 379, 380, 411, 414, 417, 418, 428, 432, 434, 436, 440, 459, 460, 476, 482, 483, 487, 488, 504, 512, 532, 536, 539, 540, 557, 575, 589, 590, 621, 622, 677, 705, 706, 746, 748, 749, 806, 807, 852
‘Ömer bin ‘Abdül‘azīz 530, 531, 572, 573, 580, 615, 775, 792, 816, 819
‘Ömer bin Ebī Seleme 570
‘Ömer bin el-Ḫaṭṭāb 87, 121, 142, 197, 530, 539, 573, 622, 767, 775, 819 (bkz. ‘Ömer)

R

Rāfi‘ 445
Rāfi‘ bin Ḫadīc 738
Ramażān 198, 375, 605, 623
Ravża-i Muṭahhara 520, 540, 563, 583, 586, 613, 616, 617
Ravża-i Seyyidü’l-Kevneyn 615 (bkz. Ravża-i Muṭahhara)
Rebī‘ 88, 220
Rebī‘ bin Enes 139
Rebī‘a 815
Revāfiż 73, 475, 479, 821, 823, 829, 830, 831, 833, 844, 849
Revāfiża 612
Rıḍvān 320, 844
Riccāl 480
Rifā‘a 480
Roma 506
Rūḥullāh (as) 188, 318, 322, 334, 351, 629 (bkz. ‘Īsā (as))
Rūm 379, 385, 386, 509, 797
Rūmiyye 484
Rükāne 427

S-Ş

Ṣābi’e 827
Ṣabīğ 819
Sa‘d 434, 481, 759 (bkz. Sa‘d bin Ebī Vaḳḳāṣ)
Sa‘d 88, 205 (bkz. Sa‘d bin ‘Ubāde)
Sa‘d bin Ebī Vaḳḳāṣ 191, 459, 481, 482, 503, 571, 604
Sa‘d bin ‘Ubāde 465
Ṣa‘dūn el-Ḫavlānī 627
Ṣafā 487
Ṣafiyye 87, 420, 725
Ṣafiyye bint-i Necde 581
Ṣafiyyullāh (as) 279, 322, 333, 563 (bk. Ādem (as))
Ṣafvān 88, 199, 209, 439, 537, 756 (bkz. Safvân b. Ümeyye)
Ṣafvān (Safvân b. Assâl) 558
Ṣafvān bin Süleym 564
Ṣafvān bin Ümeyye 439, 480 (bkz. Ṣafvān)
Ṣaḥābe-i Kirām (r. anhum) 373, 406, 428, 666, 677, 697, 747, 831, 848, 853
Ṣāḥibü’l-Hirāve (sav) 68, 82, 461
Ṣaḥīḥayn 164, 166
Ṣaḥīḥ-i Buḫārī 314, 316, 485, 524, 588, 638, 675, 747, 748, 752, 781
Ṣaḥīḥ-i Müslim 407, 409, 410, 423, 582
Saḥnūn 88, 180, 591, 768, 770, 771, 785, 787, 788, 806, 809, 814, 816, 817, 819, 822, 835, 840, 843, 844, 850
Sā’ib bin Yezīd 469
Sa‘īd bin Cübeyr 305, 667, 674 (bkz. İbn-i Cübeyr)
Sa‘īd bin el-Müseyyeb 816 (bkz. İbnü’l-Müseyyeb)
Sa‘īd bin Süleymān 818, 843
Sa‘īd bin Zeyd 434
Ṣāliḥ (as) 237
Sāmirī 89, 518
Ṣan‘a 321
Saṭīḥ 508
Sebe’ 497
Sehl 429, 547 (bkz. Sehl-i Tüsterī)
Sehl bin ‘Abdullāh 556 (bkz. Sehl-i Tüsterī)
Sehl bin Sa‘d 88, 321
Sehl-i Tüsterī 88, 117, 123, 127, 132, 523, 532, 536, 581, 634
Selāme bin el-Kindī 597
Seleme bin el-Ekva‘ 409, 411, 414, 455

Seleme bin 'Amr bin el-Ekva' 439 (bkz. Seleme bin el-Ekva')
Selmā 546
Selmān 88, 270, 467, 500, 506
Selmān-ı Fārisī 467 (bkz. Selmān)
Semerḳandī 68, 70, 89, 115, 128, 132, 142, 143, 402, 490, 491, 523, 653, 662, 702, 703, 705, 711, 731, 759 (bkz. Ebu'l-Leyṣ es-Semerḳandī)
Semüre bin Cündeb 414, 476
Serif 202, 481
Sevād bin 'Amr 753
Seyfullāh 773 (bkz. Ḫālid bin el-Velīd)
Seyyāf 500
Seyyidetü'n-Nisā 641 (bkz. 'Ā'işe, 'Ā'işe-i Ṣıddīḳa, Ṣıddīḳa)
Sıbṭeyn-i Muḥteremeyn (r. anhumâ) 545
Ṣıddīḳ 68, 87, 88, 123, 270, 296, 324, 432, 434, 440, 466, 482, 483, 487, 489, 539, 557 (bkz. Ebī Bekr eṣ-Ṣıddīḳ)
Ṣıddīḳ-ı 'Atīḳ 68, 87, 217, 411, 413, 418, 434, 487, 489, 559, 572, 575, 578, 589 (bkz. Ebī Bekr eṣ-Ṣıddīḳ, Ṣıddīḳ)
Ṣıddīk-ı Ekber 87, 163, 296, 321, 322, 336, 414, 483, 487, 489, 534, 775, 807, 851, 854 (bkz. Ebī Bekr eṣ-Ṣıddīḳ, Ṣıddīḳ)
Ṣıddīḳa 65, 67, 87, 157, 166, 179, 187, 196, 203, 211, 221, 225, 227, 228, 231, 263, 292, 301, 302, 436, 476, 641, 659, 688, 737, 756, 846, 851 (bkz. 'Ā'işe, 'Ā'işe-i Ṣıddīḳa)
Ṣıddīḳa-i Kübrā 87, 163, 164, 179, 193, 204, 206, 211, 212, 218, 226, 227, 231, 232, 321, 325, 340, 527, 540, 545, 547, 638, 639, 735, 737, 746, 757, 760, 761, 779, 782, 850, 851, 852, 853 (bkz. 'Ā'işe, 'Ā'işe-i Ṣıddīḳa, Ṣıddīḳa)
Sidretü'l-Müntehā 80, 277, 280, 282, 283, 285, 286, 288, 290, 295, 313, 314
Siminṭārī 276
Ṣīn 828
Sūdān 828
Sūre-i Baḳara 231, 287
Sūre-i Enbiyā 296
Sūre-i Fātiḥa-i Şerīfe 846
Sūre-i Feṭḥ 146, 576
Sūre-i Fuṣṣilet 392
Sūre-i Ḥaşr 578
Sūre-i İḫlāṣ 393
Sūre-i İnşirāḥ 305
Sūre-i İsrā 293, 314
Sūre-i Kevşer 513
Sūre-i Nisā 232
Sūre-i Mā'ide 232
Sūre-i Nūr 116
Sūre-i Ṣād 399
Sūre-i Taḥrīm 745
Sūre-i Ṭūr 392
Sūre-i Yūsuf 797
Süddī 636, 651
Süfyān 498, 736, 737 (bkz. Süfyān-ı Ṣevrī)
Süfyān bin Mücāşi' 506
Süfyān bin Vekī' 89, 243, 256
Süfyān-ı Ṣevrī 179, 549, 588, 609, 628, 806, 807, 810
Süheyl bin 'Amr 483
Sülemī 123, 702, 703
Süleymān (as) 87, 182, 187, 189, 238, 239, 268, 286, 505, 659, 660, 662, 701, 716, 717, 722, 729, 730, 731, 760
Süleymān bin Süḥaym 608
Süleymān ibn-i Dāvūd (as) 701 (bkz. Süleymān (as))
Süleymān ibn-i Sālim 812
Sünnet-i seniyye 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 587, 614, 657, 763
Sürāḳa 149, 482, 488, 489, 734
Sürāḳa bin Mālik 660 (bkz. Sürāḳa)
Süreyc bin Yūnus 89, 275
Süveyd bin Cebele 89, 321
Ṣa'bī 407, 573, 816
Ṣāfi' bin Küleyb 508
Ṣāfi'ī 375, 532, 582, 587, 588, 589, 622, 803, 806, 807, 815, 820
Ṣāfi'iyye 163, 375, 589, 622, 687, 808
Ṣām 109, 185, 272, 473, 474, 481, 497, 501, 506, 509, 615, 654, 697, 776, 820, 822
Ṣāmūl 506
Ṣa'yā (as) 86, 643
Ṣeddād bin Evs 88, 272, 296
Ṣemā'il-i Şerīfe 200
Şerī'at 78, 126, 146, 205, 554, 635, 651, 683, 703, 724, 739, 747, 753, 778,

796, 804, 831
Şerî'at-i Ġarrā 82, 147, 153, 170, 204, 430, 495, 547, 740, 750, 810, 832, 837, 839 (bkz. Şerî'at)
Şerî'at-i Muḥammediyye 448 (bkz. Şerî'at)
Şerî'at-i Muṭahhara 161, 553, 767 (bkz. Şerî'at)
Şerīk 287, 300, 304
Şerīk ibn-i Ebī Nemr 282 (bkz. Şerīk)
Şeyḫayn (r. anhumâ) 87, 123, 611, 616 (bkz. Şeyḫayn-ı Muḥteremeyn, Şeyḫayn-ı Mükerremeyn)
Şeyḫayn-ı Muḥteremeyn (r. anhumâ) 492, 574, 818, 834, 850
Şeyḫayn-ı Mükerremeyn (r. anhumâ) 145, 452, 557, 559, 575, 611, 616, 617, 619
Şıḳḳ 508
Şî'a 575, 823, 850
Şifā (hanım sahâbî) 509
Şifâ 41, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 71, 78, 101, 102, 104, 106, 134, 161, 184, 201, 217, 242, 250, 257, 270, 278, 283, 303, 304, 326, 344, 359, 367, 394, 421, 426, 464, 505, 522, 625, 645, 648, 675, 707, 789, 812, 842, 844, 849, 854, 855
Şifâ-yı Şerîf 71, 707 (bkz. *Şifâ*)
Şihāb 71, 89, 270, 309, 310, 319, 359, 426, 447, 452, 849
Şu'ayb (as) 86, 237, 238
Şu'be 666, 667
Şu'be ibn-i Ebī İsḥāḳ 201
Şüraḥbīl 457

T

Ṭabāyi'iyyīn 828
Ṭaberī 189, 191, 410, 555, 587, 702, 706, 768, 770 (bkz. Ebū Ca'fer-i Ṭaberī)
Tābi'īn 421, 426, 431, 478, 544, 821, 837, 842
Ṭaff 482
Ṭaḥāvī 403, 404, 587, 623, 806
Ṭāhirāt-ı Mufaḍḍalāt (r. anhunne) 277
Ṭalḥa 88, 434, 482, 561
Tārīḫ-i İmām Buḫārī 162
Ṭāvūs 471, 599, 806
Ṭaybe-i Ṭayyibe 365, 439, 442, 466, 491, 540, 541, 566, 582, 583, 615, 617, 619, 625, 626, 651, 725, 738 (bkz. Medīne, Medīne-i Münevvere)
Tebe'-i Tābi'īn 421
Tebūk 373
Tefriḳa 827
Temīm-i Dārī 552
Tenāsuḫiyye 828
Tercümānü'l-Ḳur'ān 461, 775 (bkz. 'Abdullāh bin 'Abbās, İbn-i 'Abbās)
Tevrāt 80, 126, 197, 203, 286, 322, 351, 355, 358, 389, 397, 506, 846, 847
Ṭıhfetü'n-Nehdī 168
Tihāme 487, 786
Tirmiẕī 127, 428, 429, 559, 606
Ṭufeyl bin 'Amr 462
Ṭuleyṭūlī 771
Tübba' 506

U-Ü

'Ubeyd bin 'Umeyr 806
'Ubeydiyye 829
'Ubeydullāh 838 (bkz. 'Ubeydullāh bin Yaḥyā)
'Ubeydullāh bin 'Ömer el-Ḫaṭṭab 852
'Ubeydullāh bin Yaḥyā 813
'Ubeydullāh el-'Anberī 826 (bkz. 'Anberī)
Uḥud 202, 480, 754
'Uḳaylī 454
'Uḳbe bin 'Āmir 267, 321, 336, 596
'Uḳbe bin 'Amr 184 (bkz. Ebī Mes'ūd-ı Enṣārī)
'Ukkāşe 468, 752
Ulü'l-'Azm 193, 790
'Umeyr ('Umeyr b. Vehb, sahâbî) 480
'Umeyr bin Sa'd 88, 469
Ūriyyā 182
'Urve ('Urve bin Zübeyr) 740
'Urve 68, 461 (bkz. 'Urve bin Ebī Ca'd)
'Urve bin Ebī Ca'd 461
'Urve bin Mes'ūd 559
'Urżī 71, 344, 370
'Utbe bin Ebī Leheb 463, 481
'Utbe bin Ferḳad 469
'Utbe bin Rebī'a 383, 392
'Utbiyye 769, 815, 816, 840
'Uyeyne 498
'Uzrī 628
Übeyy 430, 603, 761 (bkz. Übeyy bin Ka'b)
Übeyy bin Ḫalef 89, 202, 480

Übeyy bin Ka'b 429, 531, 602
Ühbān bin Evs 438
Ükeydir 483
Ümāme bint-i Zeyneb 212
Ümeyye 667
Ümeyye bin Ebi'ṣ-Ṣalt 650
Ümeyye bin Ḫalef 488
Ümmehāt-ı Mü'minīn (r. anhunne) 179, 569, 698
Ümmü Eymen 164, 510, 574, 654
Ümmü Ḥabībe 331, 580
Ümmü Ḫālid 499
Ümmü Hānī 296
Ümmü'l-Faẓl 480
Ümmü'l-Ḳurā 626, 627 (bkz. Mekke, Mekke-i Mükerreme)
Ümmü'l-Mü'minīn 297, 640 (bkz. Ḥadīce, Ḥadīcetü'l-Kübrā)
Ümmü'l-Mü'minīn 65, 67, 166, 436 (bkz. 'Ā'işe, 'Ā'işe-i Ṣıddīḳa, Ṣıddīḳa)
Ümmü Ma'bed 88, 157, 160, 176, 469
Ümmü Mālik 467
Ümmü Seleme 231, 429, 443, 470, 570, 656, 740
Üneys 337
Üsāme 324, 426 (bkz. Üsāme bin Zeyd)
Üsāme bin Şerīk 559
Üsāme bin Zeyd 424, 503, 545, 571, 573
Üveys-i Ḳarenī 478

V

Vādī-i 'Arafāt 411
Vādī-i Muḳaddes 360 (bkz. Ḳudüs)
Vā'il 88, 170 (bkz. Vā'il ibn-i Ḥucr)
Vā'il ibn-i Ḥucr 170
Vaḳ'a-i Cemel 834
Vāḳıdī 445, 448, 505
Varaḳa bin Nevfel 199, 214, 506, 641
Vāsiṭī 88, 132, 138, 139, 152, 311, 315, 362
Vehb bin Münebbih 165, 242
Vekī' 450, 821
Velīd 809
Velīd (Velîd b. Abdilmelik) 482
Velīd 382, 383 (bkz. Velīd bin el-Muġīre)
Velīd bin el-Muġīre 379, 382
Velīd bin Müslim 768, 804
Velīd bin 'Ubāde 407
Vüheyb bin el-Verd 599

Y

Ya'fūr 444
Yaḥyā (as) 87, 181, 187, 188, 236, 242, 279, 352
Yaḥyā bin Ḥakem 393
Yaḥyā bin İsḥāḳ 610
Yaḥyā bin 'Ömer 771
Yaḥyā bin Yaḥyā 610, 616
Yaḥyā bin Ya'mer 737
Yaḥyā bin Zekeriyyā (as) 181 (bkz. Yaḥyā (as))
Yaḥyā-yı Endelüsī 611
Ya'īş 501
Ya'ḳūb (as) 238, 651, 759, 760
Ya'lā 424, 425, 426
Ya'lā bin Mürre 440 (bkz. Ya'lā)
Yār-ı Ġār (ra) 87, 413, 440, 539 (bkz. Ebī Bekr eṣ-Ṣıddīḳ, Ṣıddīḳ)
Yehūd 226, 341, 370, 387, 390, 418, 480, 494, 507, 558, 668, 729, 730, 745, 765, 773, 777, 778, 779, 812, 813, 817, 827, 829, 830, 831, 837, 847
Yehūdī 217, 677, 781, 785, 812, 840, 847
Yehūdiyye 89, 195, 446, 447, 448, 734, 783
Yemāme 451, 480, 557
Yemen 168, 185, 443, 473, 478, 497, 774
Yesār 501
Yezīd bin Ebī Sa'īd 615
Yezīd bin 'Iyāż bin 'Ömer bin Ḳatāde 453
Yezīd bin Ṣuheyb 332
Yezīd bin Şihāb 444
Yūnus (as) 87, 216, 342, 344, 642, 643, 673, 674, 700, 710
Yūnus bin Bükeyr 404
Yūnus bin Mettā (as) 342, 344 (bkz. Yūnus (as))
Yūsuf (as) 86, 190, 197, 217, 235, 238, 239, 240, 279, 352, 381, 389, 653, 663, 691, 700, 712, 713, 714, 721, 757, 759, 760
Yūsuf-ı Ṣıddīḳ (as) 86, 663, 700, 712, 713, 721, 757 (bkz. Yūsuf (as))
Yūşa' (as) 86, 663

Z

Ẓāhiriyye 768
Zebūr 240, 343, 353, 389, 846
Zeccāc 131, 552

Zehrā 87, 254, 324, 416, 420, 571, 618 (bkz. Fāṭıma, Fāṭımatü'z-Zehrā)
Zerādüşt 845
Zevcāt-ı Muṭahharāt (r. anhunne) 69, 152, 181, 182, 185, 420, 725, 737, 744, 848, 853
Zevcāt-ı Ṭāhirāt (r. anhunne) 574, 580
Zevrā 406
Zeyd 732 (bkz. Zeyd bin Eslem)
Zeyd 196, 197 (bkz. Zeyd bin Ṣābit)
Zeyd (Zeyd b. Hârise) 574, 743, 744
Zeyd bin ʻAmr bin Nufeyl 506
Zeyd bin Deşine 88, 541
Zeyd bin el-Ḥubāb 602
Zeyd bin Erḳam 321, 442, 570
Zeyd bin Eslem 127, 780
Zeyd bin Ḥārice 452, 597
Zeyd bin Muʻāẕ 455
Zeyd bin Ṣābit 573, 620
Zeyd bin Ṣūḥān 482
Zeyneb 416, 482, 743, 744, 745
Zeyneb bint-i Ümmü Seleme 470
Zeynelʻābidīn ʻAlī bin el-İmām Ḥüseyn 332 (bkz. İmām Zeynelʻābidīn)
Ẕī-Emer 485
Ẕi'l-Mecāz 411
Ẕi'n-nūn (as) 700, 722 (bkz. Yūnus (as))
Ẕi'n-Nūreyn 73, 434, 452, 475, 834 (bkz. ʻOṣmān)
Ziyād 337
Ziyādetü'l-Meġāzī 404
Zübeyr 434, 476, 482, 752, 774
Zübeyr bin el-ʻAvvām 678, 751, 752 (bkz. Zübeyr)
Zührī 300, 564, 743, 747, 783, 807, 812 (bkz. İbn-i Şihāb)
Züleyḫā 713
Ẕü'l-Ḥuleyfe 530
Ẕülḳarneyn (as) 389, 845
Ẕünnūn-ı Mısrī 363

EKLER

EK 1: *el-İstişfâ fi Tercemeti'ş-Şifâ*'nın İstanbul Arkeoloji Müzesi Ktp., 93 numarada kayıtlı nüshasının unvan sayfası

EK 2: *el-İstişfâ fi Tercemeti'ş-Şifâ*'nın Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Laleli 397 numarada kayıtlı nüshasının unvan sayfası

EK 3: *el-İstişfâ fî Tercemeti'ş-Şifâ*'nın Tire Necip Paşa Ktp., 112 numarada kayıtlı nüshasının unvan sayfası

EK 4: *el-İstişfâ fî Tercemeti'ş-Şifâ*'nın TSMK Emanet Hazinesi 656 numarada kayıtlı nüshasının unvan sayfası

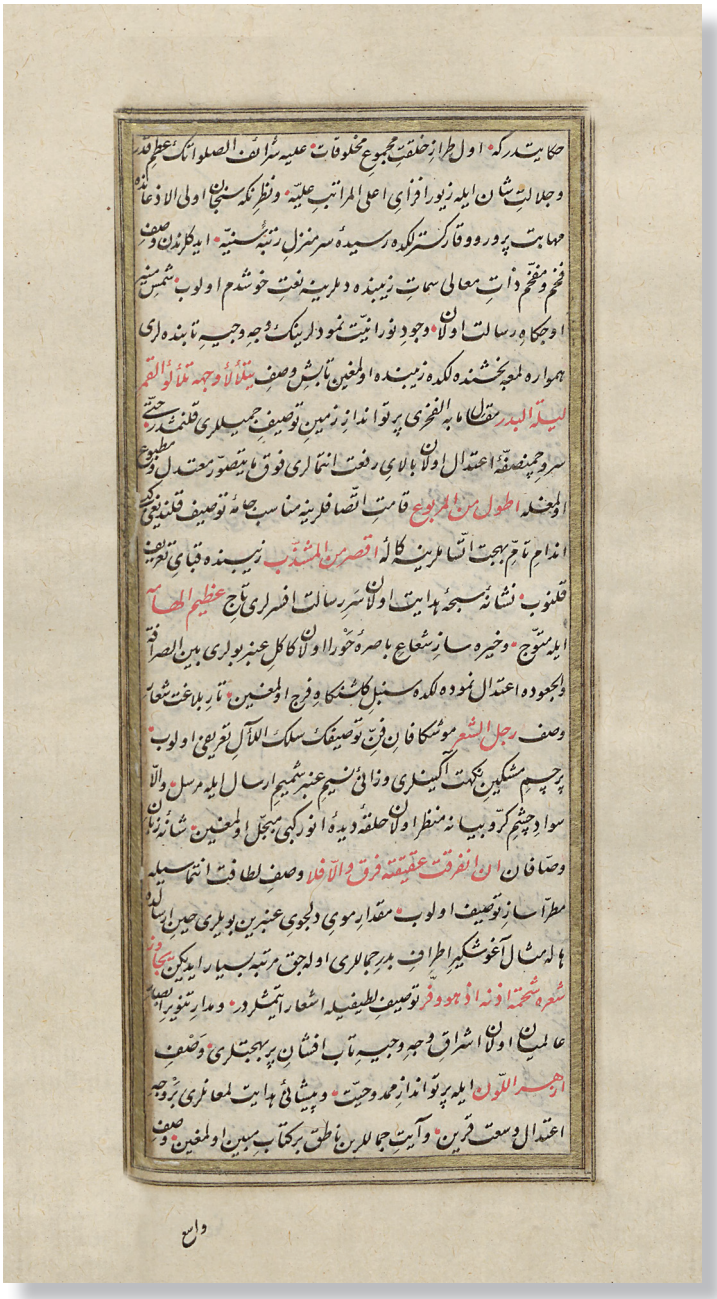

EK 5: *el-İstişfâ fî Tercemeti'ş-Şifâ*'nın TSMK Emanet Hazinesi 656 numarada kayıtlı nüshasında Resûl-i Ekrem'in bazı fiziksel özelliklerinin anlatıldığı bölümden bir görünüm

EK 6: Şeyhülislâm Ebû İshakzâde İshak Efendi'nin babası Şeyhülislâm Ebû İshak İsmail Efendi'nin, İstanbul'un Çarşamba semtinde kendi adıyla anılan İsmailağa Camii hazîresindeki mezar taşı (Fatih/İstanbul)
Kaynak: https://islamansiklopedisi.org.tr/ebuishak-ismail-efendi

EK 7: Şeyhülislâm Ebû İshakzâde İshak Efendi'nin, İstanbul'un Çarşamba semtinde babasının adıyla anılan İsmailağa Camii hazîresindeki kabri (Fatih/İstanbul)

EK 8: Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Aşir Efendi Nr. 45'te kayıtlı *Delâ'ilü'l-Hayrât*'ta yer alan Ravza-i Mutahhara tasviri

EK 9: Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Pertevniyal Nr. 43'te kayıtlı *Delâ'ilü'l-Hayrât*'ta yer alan Ravza-i Mutahhara tasviri

EK 10: Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Nuri Arlasez Nr. 317'de kayıtlı *Delâ'ilü'l-Hayrât*'ta yer alan Ravza-i Mutahhara tasviri

EK 11: Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Pertev Paşa Nr. 63'te kayıtlı *Delâ'ilü'l-Hayrât*'ta yer alan Ravza-i Mutahhara tasviri

EK 12: Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Pertevniyal Nr. 32'de kayıtlı *Delâ'ilü'l-Hayrât*'ta yer alan Ravza-i Mutahhara tasviri

EK 13: Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Nuri Arlasez Nr. 316'da kayıtlı *Delâ'ilü'l-Hayrât*'ta yer alan Ravza-i Mutahhara tasviri

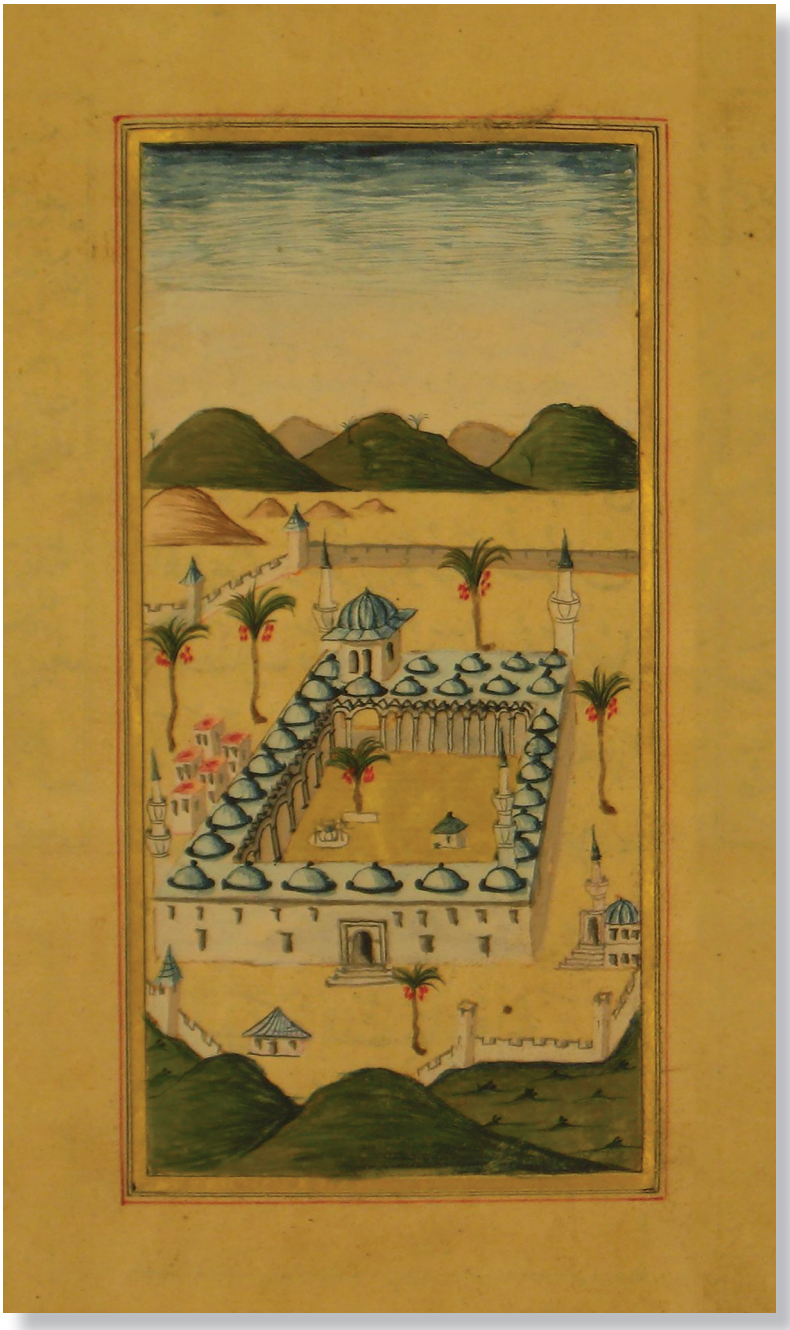

EK 14: Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Nuruosmaniye Nr. 806'da kayıtlı *Delâ'ilü'l-Hayrât*'ta yer alan Ravza-i Mutahhara tasviri

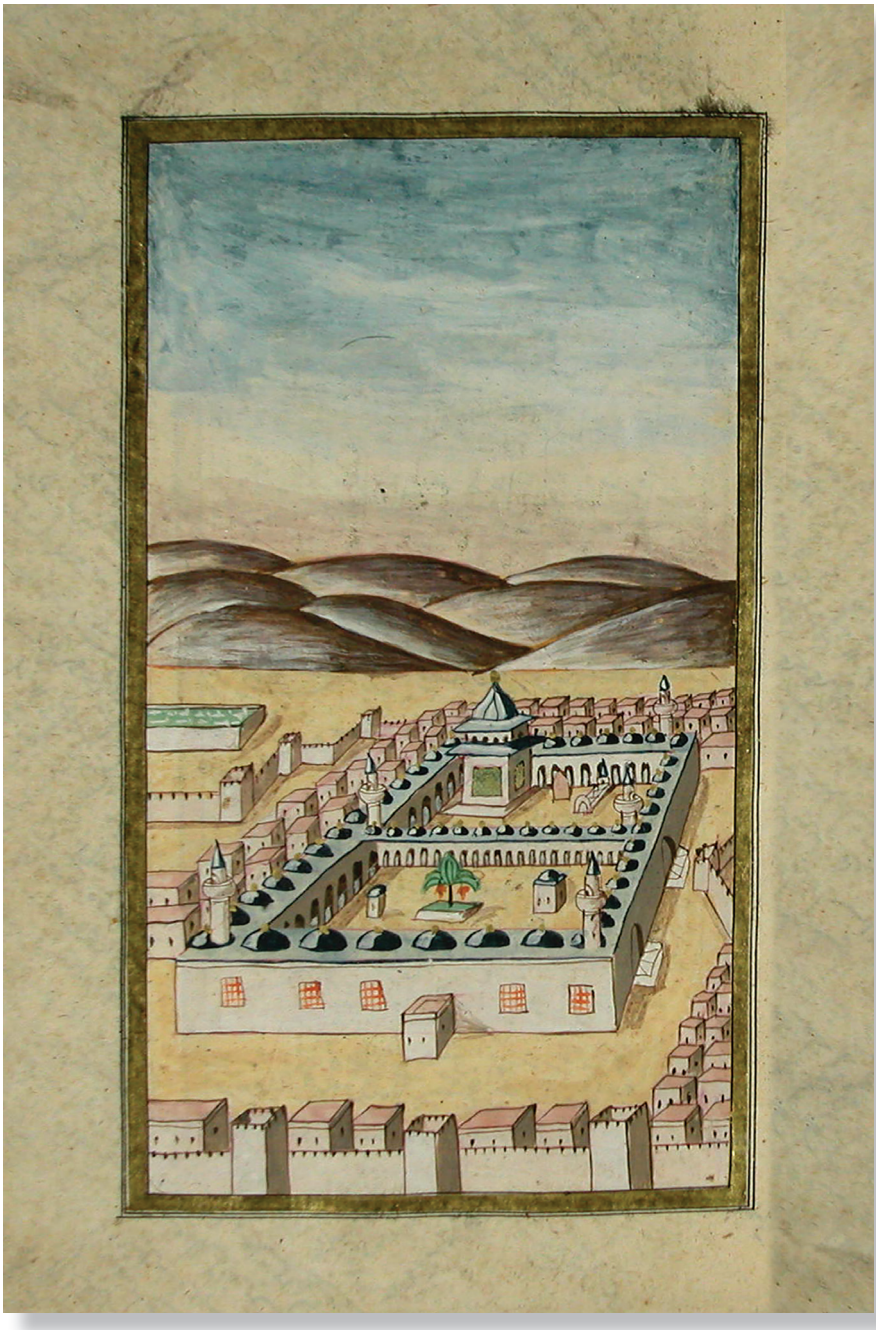

EK 15: Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Pertevniyal Nr. 36'da kayıtlı *Delâ'ilü'l-Hayrât*'ta yer alan Ravza-i Mutahhara tasviri

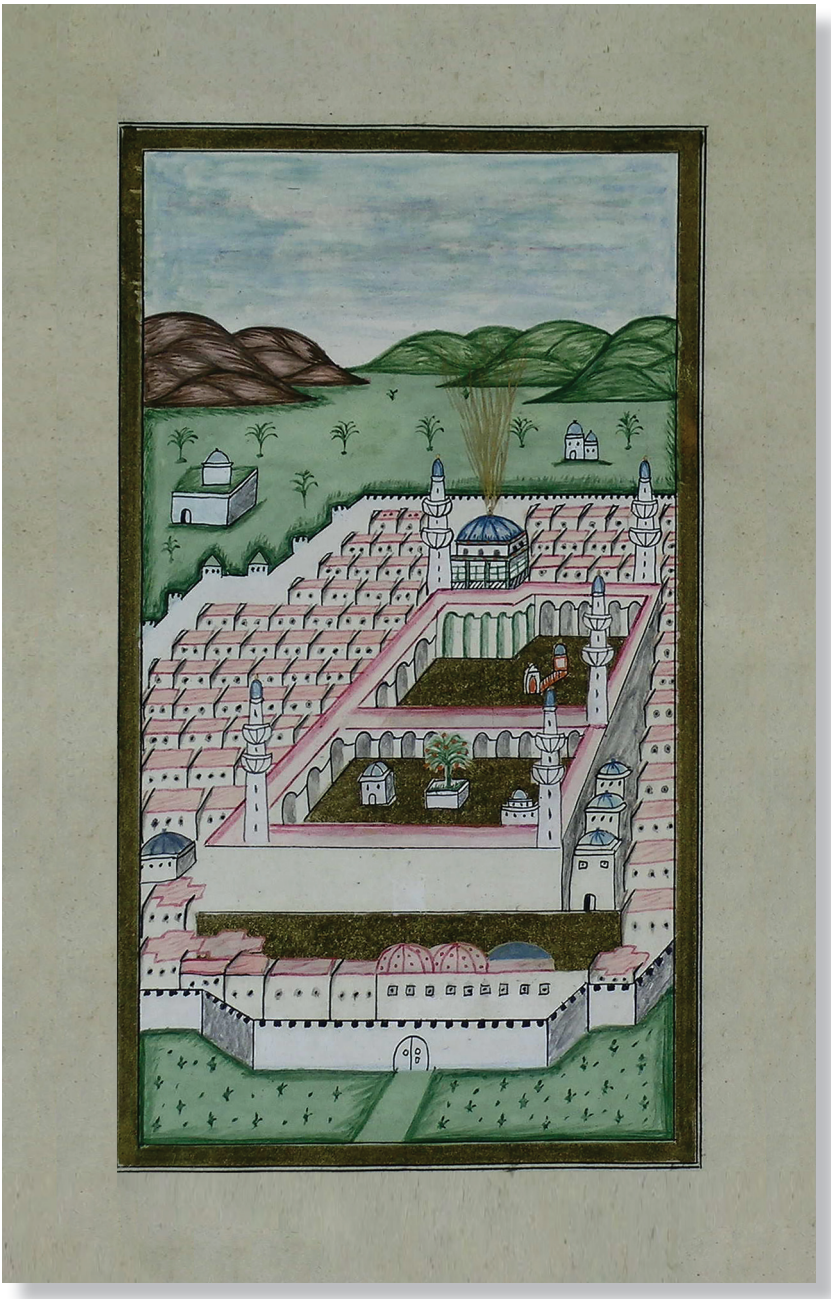

EK 16: Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Halet Efendi Nr. 68'de kayıtlı *Delâ'ilü'l-Hayrât*'ta yer alan Ravza-i Mutahhara tasviri

EK 17: Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Şeyhülislam Esad Efendi Nr. 68'de kayıtlı *Delâ'ilü'l-Hayrât*'ta yer alan Ravza-i Mutahhara tasviri

EK 18: TSMK Emanet Hazinesi Kitaplığı Nr. 1013'te kayıtlı *Delâ'ilü'l-Hayrât*'ta yer alan Ravza-i Mutahhara tasviri

EK 19: Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin yazdığı Hilye-i Şerîf, Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Levhalar Nr. 8

EK 20: Hâfız Muhammed Fehmî Efendi'nin yazdığı Hilye-i Şerîf, Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Levhalar Nr. 616